3 1761 08262220 0

Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/opraomniadecemto02sylv

R·P·D·F· JOANNIS DA SYLVEIRA OLYSSIPONENSIS,

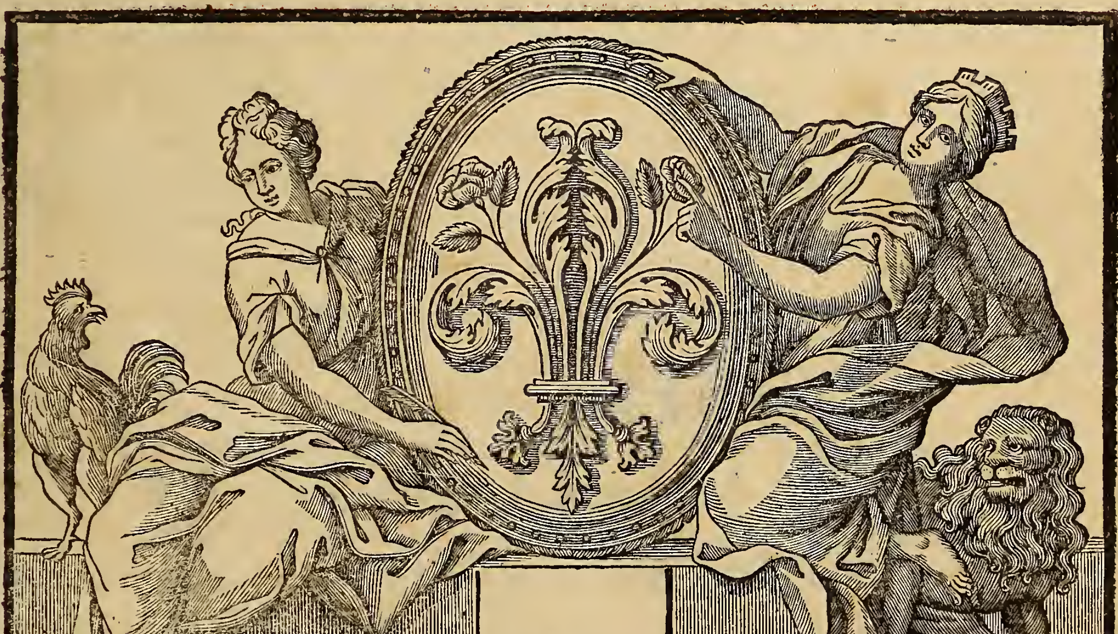
CARMELITÆ, REGULARIS OBSERVANTIÆ, SACRÆ THEOLOGIÆ Primarii Lectoris Jubilati,

COMMENTARIORUM *IN* TEXTUM EVANGELICUM

TOMUS SECUNDUS,

Explanans primum ſacratiſſimum annum Prædicationis CHRISTI JESU.

Editio Sexta, ab Authore recognita & emendata.

LUGDUNI,

Apud ANISSONIOS & JOAN. POSUEL.

M. DC. XCVII.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

LIBRARY
DEC 6 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

BS
2335
S85
1697
t.2

SACRATISSIMÆ TRIADIS

TEMPLO, OMNIPOTENTIS

Dei digniſſimæ Genitrici, Virginalis puritatis ſummæ integritati, Angelorum ac hominum auguſtiſſimæ Dominatrici, Carmelitarúmque piiſſimę Matri.

VOx eſt ſponſi tecum alloquentis, (ô SACRATISSIMA VIRGO) *Duo ubera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur in liliis*; ſeu, ut habet altera lectio, *Ab ubere tuo duo hinnuli pendent*: per quos doctrinæ ſacræ codices, Philo Carpathius, Juſtus Orgelitanus, Aponius, D. Anſelmus, & alij interpretantur; de quibus perbellè dixit Richardus de S. Laurentio. *Si hinnuli parvi conditione, capreæ gemelli humiles naturâ, ubere tuo lactati paſcuntur in liliis.* Duos jam edidi Tomos in lucem, primum, & hunc ſecundum, quia mei ingenij fœtus, ſine dubio conditione parvos, quà, me Auctore humiles naturâ, ubere tamen tui ſacratiſſimi patrocinij lactatos, non contemptibiles fore confido, ſed paſcentur in liliis. Nam quidquid de meo eſt humile, & abjectum; de tuo verò, magnum, & excelſum. Obumbret ergo magnitudo tua humilitatem meam, celſitudo tua abjectionem meam; & quamvis tenuitatis meæ benè ſim conſcius, minimè tamen de tua benignitate diffido. Dum ergo uberibus ornatam te video, matrem te intelligo: ideò cùm mater ſis, matrem te exhibe; & ubera, quæ lacte replentur in filios, ut ait Ariſtoteles, mihi indigniſſimo non deneges, ut ità hoc noſtrum Opus, multis vigiliis, elucubrationibus, ac laboribus plenum, noſtrúmque hunc affectum erga te, qualiſcunque ſit, tuæ magnitudini multùm diſparem, noſtris tamen viribus ſatis comparem, neque contemnas, neque deſpicias, ſed ſolito tuæ pietatis rore amplectaris. Et ſi non valeat opus, valeat affectus; & ſi nec opus, nec affectus proſunt, ſupereſt, & abundat pietas, clementia, ac benignitas tua.

Cant. 4.

Biblia data in lucem ann. 547.

Lib. 11

Lib. 7. de natura animalium. cap. 7.

APPROBATIONES.

EX commiſſione Reverendi P.M Fr. Ambroſij do Couto, Provincialis hujus Provinciæ. Luſitaniæ, &c. Vidi ſecundum Volumen *R.P.D.F. Ioannis da Sylveira, ſacræ Theologiæ primarij Lectoris Emeriti*, quod ſummâ elaboratum induſtriâ, facili Patrum ingenio, concionatoriis fœtum conceptibus, nitore, venuſtatéque orationis, æquè ac ſanctorum Patrum eruditiſſimis ſententiis, & cœleſtium oraculorum interpretationibus mirabiliter excultum, ſeſe in lucem, in oculos, inque dat manus, mentem fœcundat legentium, fœcundat audientium animos, atque fovet, ut accenſi fide perſiſtant, & veritatis operibus reluceant. Si ergo rerum ornamentum (teſte Baſilio Seleuco *orat.* 1.) lux eſt, dum ipſas aperit, in proprióque nitore manifeſtat, ut in lucem prodeat, lucéque ornetur, digniſſimum cenſeo Volumen hoc, omnia judico illius ſcripta cum fide orthodoxa, & honeſtis moribus apprimè concinere, quod & Litteratorum excipiantur plauſu, maximámque in Chriſtianæ Reipublicæ utilitatem producantur typis. In Olyſſiponenſi Carmelo die 12. Aprilis anno Domini 1643.

D. FR. BLASIVS. TOSTADO.

DE mandato ſapientiſſimi Magiſtri Ambroſij do Couto in Luſitania Provincialis emeriti, attentè perluſtravi, & alta meditatione perpendi ſecundum Tomum *Commentariorum in textum Evangelicum, ſapientiſſimi Patris ac Doctoris F. Ioannis da Sylveira, ſacræ Theologiæ primarij quondam Lectoris*; cenſeo nihil in eo aut Chriſtianis moribus, aut fidei decretis repugnans contineri, imò materiæ dignitas, conceptuum ubertas mira rerum diſpoſitio, ſtylus facilis, & felix Authoris ingenium Opus reddunt admirabile; Veterum enim placita tam concinno & apto ordine connectit, ut omnes in admirationem adducat. Inter alia triplici eminet gratia, affectum mulcet, ſenſuum ubertate mentem impinguat, & altitudine myſteriorum intellectum exercet; quare typis non ſolùm mandandam, ſed cedro & arce (ut dicunt) ſervandum judico. In Oyſſiponenſi Carmelo die 18. Aprilis anno Domini. 1643.

FR. NONEVS VIEGAS *S. Theol. Lector veſperarius.*

Facultas R.P. Provincialis Carmelitarum in Luſitania.

MAG. Fr. Ambroſius do Couto, Provincialis Ordinis B. Virginis Mariæ de Monte Carmelo Regularis Obſervantiæ in his Portugalliæ, & Algarbiorum Regnis, &c. Ex commiſſione R.P.N. Magiſtri Fr. Alberti Maſſarij Vicarij Generalis antiquæ Obſervantiæ, harum tenore facultatem facio *R.P.D.F. Ioanni da Sylveira, Primario Iubilato, ac Magiſtro Regenti*, ut ſecundus Tomus *Commentariorum in textum Evangelicum* ab ipſo compoſitus, ac Doctorum hominum Religionis noſtræ judicio examinatus, & approbatus, typis poſſit mandari. Datum in Carmelo Olyſſiponenſi 21. Aprilis, anno Domini 1643.

M. FR. AMBROSIVS DO COUTO *Provincialis.*

NOs infraſcripti Facultatis Pariſienſis Doctores, fidem facimus viſum à nobis Librum, qui inſcribitur, R.P.D.F. IOANNIS DA SYLVEIRA *Commentariorum in textum Evangelicum Tomus ſecundus*, nihilque in eo ab Eccleſiæ Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ Fidei, ſanctorumque Patrum ſana doctrina alienum contineri. Lugduni die 20. Maij 1644.

FR. STEPHANVS MOLIN Carmelita.

FR. MICHAEL MICARD Franciſcanus.

SERIES

SERIES CAPITUM, ET QUÆSTIONUM.

LIBER QUARTUS.

Explanans primum ſacratiſſimum annum Prædicationis Chriſti JESU.

CAPUT I.

Adeſt Jeſus nuptiis in Cana Galilææ.

QUÆST. I. *De tempore ac die quo hæ nuptiæ factæ ſunt.* pag. 3
2 *Quomodo computanda ſit tertia dies de qua Evangeliſta mentionem facit?* 4
3 *Quis fuerit ſponſus & ſponſa in his nuptiis?* 5
4 *Quare Evangeliſta nomen ſponſi, & ſponſæ non expreſſerit?* ibid.
5 *Quare in Cana Galilææ celebrentur hæ nuptiæ?* 6
6 *Quare puriſſima Virgo his nuptiis præſens aderat.* ibid.
7 *Quare Chriſtus Dominus venerit ad nuptias?* 8
8 *Quare dominus iverit ad nuptias cum diſcipulis, non verò ad Jeruſalem?* 9
9 *De perſonis, quæ his nuptiis interfuerint: agitur de Apoſtolis, fratribus, ac* D. *Joſeph.* ibid.
10 *Quare ad has nuptias acceſſerint diſcipuli?* 10
11 *Quare in his nuptiis vini penuria intervenerit?* 11
12 *Quare hic vini potius, quam aliarum rerum defectus acciderit?* ibid.
13 *Quare Virgo hic proponat tantùm vini defectum, & non petat miraculum?* 12
14 *Quare Virgo vini defectum filio ſuo non rogata proponat?* 13
15 *Quare Virgo vini defectum filio tantùm, & non alteri manifeſtet?* ibid.
16 *Quare Chriſtus Dominus Virgini dixerit: Quid mihi & tibi? Rationem litteralem inquiro.* 14
17 *Quare* Dominus *tam ſeverè Matri reſponderit? Expenduntur rationes morales.* 13
18 *Quare Chriſtus* Dominus *Virginem appellet mulierem?* 17
19 *Quare Chriſtus univerſorum temporum Dominus dixerit:* Nondum venit hora mea? 18
20 *Utrùm Chriſtus Dominus ob Matris preces citiùs operatus ſit miraculum?* 19
21 *Quare Virgo hic loquatur, & non legatur ampliùs in Evangelio eructaſſe verbum?* 20
22 *Unde noverit Virgo Chriſtum aliquid imperaturum miniſtris ad miraculum operandum?* 21
23 *Quare hydriæ erant ſex?* 22
24 *Quare hydriæ erant lapideæ?* ibid.
25 *Quare hydriæ poſitæ erant ad purificationem Judæorum?* 23
26 *Quare* Dominus *in hydrijs, & non in alijs vaſibus miraculum operari determinet?* ibid.
27 *Quare Chriſtus dominus vinum ex nihilo non creaverit?* 24
28 *Quare vinum ex aqua potius, quàm ex alia re fecerit?* 25
29 *Quare Chriſtus Dominus per ſe aquam non effuderit?* 26
30 *Quiſnam eſſet architriclinus: & unde dictus?* 27
31 *Quare Architriclinus vocet ſponſum, & non miniſtros.* ibid.
32 *Utrum hoc fuerit primum miraculum, quod Chriſtus edidit?* 29
33 *Quare hic dicatur, quòd Chriſtus manifeſtaverit gloriam ſuam?* ibid.
33 *Quomodo qui antè Chriſti diſcipuli erant, modò in eum credidiſſe dicantur?* 30

CAPUT II.

Ejicit Jeſus vendentes in templo.

QUÆST. I. *Quare Dominus venerit in Capharnaum?* 31
2 *Utrùm Beatiſſima Virgo ſecuta fuerit Chriſtum per diverſa loca prædicationis cauſa ambulantem?* 32
3 *An ſit una, & eadem ejectio quam Joannes hic, ac Matthæus enarrat?* 33
4 *Quare Evangeliſta tantùm faciat mentionem de ove, bove, columba, cum alia venderentur in templo?* 34
5 *Quare in templo vendebantur oves, boves, & columbæ?* ibid.
6 *Quare Dominus ejecerit à templo vendentes?* 36
7 *Quare hic non fiat expreſſa mentio de ementibus, cùm Matthæi* 21. *vendentes, & ementes commemorentur?* 37
8 *Quare Dominus flagellum de funiculis fecerit, non verò de catenis, vel virgis?* 40
10 *Quare Chriſtus* Dominus *vendentes per ſeipſum ejecerit,* 41
11 *Quare cùm Chriſtus Dominus tantam ejecerit multitudinem, nullus ei reſtiterit?* 42
12 *Quare Dominus columbarum venditores flagello non percuſſerit, ſed dixerit:* Auferte iſta hinc? 44
13 *Quare Chriſtus* Dominus *mitiora hic verba proferat, quàm Matth.* 21. *in ſimili facto.* 46
14 *Quæ negotiatio in Eccleſia prohibita ſit?* ibid.
15 *Quando, & quomodo recordati ſint diſcipuli de Davidis carmine?* 48
16 *Quomodo dicatur de Chriſto:* Zelus domus tuæ comedit me? ibid.
17 *Quid hic intelligatur nomine templi?* 50
18 *Quare Chriſtus Dominus hic corpus ſuum appellet templum?* 51
19 *Quare Chriſtus* Dominus *pro ſigno dederit potius reſurrectionem ſuam, quàm quodcunque aliud miraculum, ac opus vitæ ſuæ?* 52
20 *Quare Dominus ſignũ valde ænigmaticũ dederit?* 53
21 *Utrùm templum illud fuerit ædificatum quadraginta & ſex annis?* 54
22 *Quare Evangeliſta non explicet, quæ ſigna, & miracula hic fecerit Dominus?* 56
23 *Quare cum multi in Chriſtum crederent, tamen Dominus non ſe credebat eis?* 57

CAPUT III.

Jeſus & Nicodemus.

QUÆST. I. *Quare Evangeliſta dum incipit hanc hiſtoriam ſcribere, Nicodemum appellet* hominem? 59
2 *Quare Evangeliſta notet quòd Nicodemus erat* ex

ex Phariſæis ? 60

3 Quare hic vir tam ſolicitus de ſua ſalute dicatur Nicodemus ? 61

4 Quare Nicodemi principatus memoratur ? ibid.

5 Quare Nicodemus venerit nocte ad Jeſum ? multiplici ratione explicatur ? 63

6 Quare cùm principes hujus ſæculi, omnia ſibi licere frequenter exiſtiment, Nicodemus tamen timeat palam ad Chriſtum venire ? 64

7 Quare Nicodemus venerit nocte ? aliis rationibus explicatur. ibid.

8 Quare cum Nicodemus venerit nocte ac, occultè à Chriſto non reprehendatur ? 66

9 Quare cum multi in populo ſiniſtram de Chriſto Domino opinionem haberent, Nicodemus tamen, veluti de omnibus, ait: Scimus, quia à Deo veniſti Magiſter ? 67

10 Quomodo hæc Chriſti reſponſio connectatur cum dictis à Nicodemo ? 59

11 Quare inter Evangeliſtas ſolus Joannes geminet dictionem Amen ? 70

12 Quare Chriſtus Dominus cum Nicodemo loquatur per tertiam perſonam cum ad ipſum dirigat ſermonem ? 71

13 Quare Dominus Nicodemum non inſtruat de ejus potentia ad miracula perpetranda ? 72

14 Quare Nicodemus tam humiliter intellexerit ſublimem Chriſti Domini doctrinam. 73

15 De neceſſitate Baptiſmi, & de tempore, quo incipit hujuſmodi neceſſitas. 74

16 Quare noſtra regeneratio in Baptiſmo fiat interveniente aqua & Spiritu ſancto ? 75

17 Quare hujuſmodi regeneratio, ſit in aqua, rationes peculiares expendo. 76

18 Quare in hac regeneratione homini non detur aliquod adjutorium, ſicut in prima ejus creatione? 77

19 Quare Baptiſmus dicatur regeneratio ? ibid.

20 Qua ratione Chriſtus Dominus cum ſit natus ex Spiritu ſancto, conſtet humana carne. 79

21 Quid nomine Spiritus, hic intelligatur ? 80

22 Vox divini Spiritus ſilere non poteſt, quin ſe audire faciat ? 81

23 Quare cùm divinus Spiritus det omnium rerum intelligentiam, de eo dicatur, quòd neſcimus, quo vadat, & quo tendat ? ibid.

24 Quam periculoſum ſit, quod homo non obſervet Deum ad ſe venientem, ac recedentem. 83

25 Quare Dominus hic reprehendat Nicodemum de ſua ignorantia ? 84

26 Quare Chriſtus Dominus hic Nicodemum de ignorantia reprehendat, non tamen de eo, quòd nocte venerit ad ipſum ? 86

27 Quare Chriſtus Dominus hic loquatur in numero plurali, Quod ſcimus, loquimur, & quod vidimus, teſtamur. 88

28 Cùm Chriſtus Dominus de regeneratione ſpirituali hic loquatur, quid hic per terrena intelligas ? 89

29 Quomodo Chriſtus Dominus dicat, quod ipſe aſcendit in cœlum, cum hic ante aſcenſionem ſuam loquatur ? 90

30 Quomodo dicat Chriſtus, quòd nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit, cùm juſti aſcendant in cœlum, à quo non deſcenderunt ? 91

31 Quomodo dicat Chriſtus, quòd filius hominis deſcendit de cœlo, cùm humanitas unita fuerit verbo in terris ? 92

32 Quare Chriſtus Dominus frequenter ſe filium hominis appellat ? 93

33 Quare in Chriſti Crucifixi figuram ſerpens potius, quam aliud eligatur animal ? 96

34 Quare ſerpens in figuram Chriſti erectus aneus erat potius, quam ligneus, vel alterius materiæ ? 98

35 Quare potius adducatur ſerpentis figura in deſerto, cùm alia multa eſſent in lege veteri, quæ & Chriſti paſſionem exprimebant ? ibid.

36 Quare Dominus crucifixionem ſuam non ſuſpendium ſed exaltationem appellet ? 100

37 Quare Dominus cum Nicodemo de paſſione ſua non manifeſtè, ſed per figuram loquatur ? 101

38 Quare Dominus paſſionem ſuam ponat ſub figura: illius verò fructum manifeſtè ? 102

39 Quare paſſionis fructus per æternæ vitæ acquiſitionem explicetur ? ibid.

40 Quare Dominus hic cum Nicodemo de amore ſuo agat ? 104

41 Quare Deus tam vehementer dilexerit homines ? ibid.

42 Quare in ſignum dilectionis ſuæ Deus mundo dederit, non Angelum, vel Archangelum, ſed filium ſuum unigenitum ? 106

43 Utrùm Deus Pater majus amoris præbuiſſet ſignum, ſi ſeipſum nobis dediſſet, quàm dum filium unigenitum dedit ?

44 Quare tam diverſimodè Chriſtus loquatur de dilectione ſua, ac Magdalenæ amore ? 108

45 Quare non ſuam, ſed tantum Patris dilectionem Chriſtus expreſsè commemoret ? 109

46 Quare Chriſtus Dominus non diſtinctè, ſed involutè Nicodemo dixerit, ſe eſſe filium Dei unigenitum ? 107
110

47 Quomodo cohæreat præſens textus cum illo Pauli: Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me ? ibid.

48 Quare hic non ſolùm dicatur, quòd Pater dederit filium unigenitum, ſed etiam addatur, ſuum, non verò prout eſt in ſinu ejus ? 111

49 Quare dicatur quòd Deus dilexerit mundum cùm ſcriptum ſit, Nolite diligere mundum ? 112

50 Quare non dicatur quòd Deus dilexerit homines, ſed mundum ? 113

51 Quare Chriſtus in hoc colloquio cum Nicodemo prius ſe appellet filium hominis, & poſtea filium Dei ? ibid.

52 Quare idem effectus redemptionis prius tribuatur Chriſto, Domino, prout filius hominis, quam prout unigenitus Dei ? 114

53 Quare Chriſtus Dominus hîc auditores ſuos à judicij ſuſpicione removeat ? 115

54 Quomodo dicatur, quòd Chriſtus non venit, ut judicet mundum, cum Pater omne judicium dederit filio ? 116

55 Quomodo dicatur hîc filius Dei miſſus in mundum, cùm Ioannes dicat quòd erat in mundo ? 117

56 Quomodo hæc ſententia Chriſti, Qui credit non judicatur, & qui non credit, jam judicatus eſt, cohæreat cum univerſali judicio ? 118

57 Quare judicium ſumatur per condemnationem ? 119

58 Quare, cùm lex venerit ad ſalvandos homines, ipſi noluerint ad ipſum venire ? 120

CAPUT IV.

Incarceratur divinus Baptiſta.

QUÆST. I. Quiſnam eſſet Herodes, Herodias, & Joannis carcer ? 122

2 An Herodes ſponte ſua, vel perſuaſu aliorum, Joannem incarceraverit ? 123

3 Ex qui motivo Herodes Ioannem in vinculis alligaverit ? 124

4 Quare Herodes auſus ſit Ioannem in vinculis alligare ? 125

5 Quomodo prendatur Ioannes, qui eſt Chriſti vox, cùm verbum Dei non ſit alligatum ? 127

6 *Quare inter Herodem, & Herodiadem tanta in nomine convenientia?* ibid.
7 *Quare Herodes publicè arguatur à Joanne?* ibid.
8 *Quare Ioannes reprehendat Herodem, quem ſciebat reprehenſione non futurum meliorem?* 129
9 *Quare Ioannes Herodem tantùm, & non Herodiadem arguat?* 130
10 *Quare cum tanta libertate Joannes Herodem arguat?* 131
11 *Quomodo Matthæus, & Marcus, qui videntur ſibi contrarij in narranda hac hiſtoria, conveniant inter ſe?* 132
12 *Quomodo Herodes tam bene affectus in Joannem, eum occidere decreverit, ut Matthæus ſcribit?* 134

Caput V.

Colloquium Chriſti cum Samaritana, quæ vocatur à Chriſto.

Quæst. I. *Utrùm Chriſtus Dominus per ſeipſum baptizaret?* 136
2 *Quare Chriſtus noluerit per ſeipſum baptizare?* 137
3 *Quare Dominus diſceſſerit ex Judæa in Galilæam?* 139
4 *Quænam eſſet regio Samaritana?* 141
5 *Quare tantus ſit Evangeliſta in narrando, quod oportuit eum tranſire per Samariam?* ibid.
6 *Quare tranſivit Dominus per Samariam?* 142
7 *Quænam fuerit civitas Sichar?* 143
8 *Quare Dominus venerit ad civitatem Sichar?* 144
9 *Quomodo dicatur fons, cùm poſtea puteus appelletur?* 146
10 *Quare Dominus ad convertendam mulierem venerit ad fontem?* 147
11 *Quare meus Jeſus oſtendatur fatigatus?* 148
12 *Quare Jeſus non ſtabat, ſed ſedebat ſuprà fontem?* 151
13 *Quare hora ſexta ſedebat Dominus?* 152
14 *Quare Dominus ad emendos cibos miſerit omnes diſcipulos ſuos?* 154
15 *Quare Samaritana Chriſto Domino potum dare recuſet, cum tamen Rebecca illum dederit Eleazaro, & ſuis camelis?* 156
16 *Quare mulier neget Chriſto potum, diſcipulis tamen in urbe cibus non negetur?* 157
17 *Quare Chriſtus Dominus non explicet quid, & quale ſit hoc donum Dei de quo loquitur?* 158
18 *Quid Chriſtus Dominus per aquam vivam intelligat?* 159
19 *Quare mulier alienigena & Samaritana appellet Jacob patrem ſuum?* 161
20 *Quare Chriſtus mulieri non reſponderit, ſe eſſe majorem Jacob?* 162
21 *Quomodo dicat Chriſtus, quòd qui biberit ex aqua ſua, non ſitiat in æternum, cùm Sapientia dicat:* Qui bibunt me, adhuc ſitient? 163
22 *Quare aqua Chriſti extinguat ſitim in æternum, cùm Angelus dederit potum Eliæ ſolùm ad quadraginta dies?* 164
25 *Quare Spiritus divinus dicatur in nobis fons, & non mare, vel ſtagnum aquarum?* 165
24 *Quare cùm Chriſtus Dominus proponat ſuam admirabilem aquam Samaritanæ, ac Nicodemo, illa eam petat, hîc verò minimè?* 166
25 *Quare cùm mulier petit aquam ei præcipiatur à Domino vocare virum ſuum?* 168
26 *An viri quos habuit Samaritana, legitimi extiterint?* 170
27 *Quanta prudentia Chriſtus Dominus Samaritanam reprehendat?* ibid.
28 *Quare ex verbis Chriſti mulier intellexerit ipſum eſſe Prophetam?* 171
29 *De controverſia inter Judæos, & Samaritanos de loco adorationis, & ſacrificij?* 173
30 *Qua ſerie ſermonis mulier hanc de adoratione quæſtionem Chriſto proponat?* 174
31 *Mulier quanto amore, ac propenſione in populum ſuum proponat quæſtionem?* 175
32 *Quare dicatur quòd adoratio debeat eſſe in ſpiritu & veritate?* 177
33 *Quare Deus dicatur hîc Spiritus, & non veritas, ex contextu ſermonis vel ignis, ut in veteri Teſtamento.* 178
34 *Quare Dominus ſe eſſe Meſſiam apertè manifeſtet Samaritanæ, non verò Judæis interrogantibus?* 180
35 *Quare mirentur diſcipuli, quod Dominus loqueretur cum muliere?* 181
36 *Quare diſcipuli non interrogent à Domino, quid ageret & loqueretur cum muliere?* 182
37 *Quare dum tendit in civitatem, hydriam relinquat?* 183
38 *Quare vexillum, ac primatum prædicationis Evangelicæ committatur mulieri Samaritanæ?* 84
39 *Quomodo mulier dicat de ſe, quòd Chriſtus dixerit ei omnia, quæcunque fecit.* 185
40 *Quare diſcipuli rogabant Chriſtum ut comederet?* 187
41 *Quare Chriſtus Dominus negotium noſtræ ſalutis ſuum cibum appellet?* 188
42 *Quare Dominus loquatur cum diſcipulis per metaphoram a regionibus albeſcentibus?* 190
43 *Quare cùm Apoſtoli ſint multos labores perpeſſi in prædicatione Evangelica; dicat tamen Dominus, quòd eos mittit ad metendum, quod non laboraverunt?* 192
44 *Quare ad unius mulierculæ vocem multi Samaritani credant Chriſtum eſſe filium* Dei? 193

Caput VI.

Sanatur filius Reguli.

Quæst. I. *Quare* Dominus *redeat in Cana Galilææ?* 196
2 *Quare* Dom*inus primò iverit in Cana Galilææ vocatus ad nuptias, nunc verò quin invitaretur?* 197
3 *Quinam eſſet iſte Regulus?* 198
4 *Quare iſte deprecans pro filij ſanitate, non dicatur Rex, ſed Regulus?* 199
5 *Quare cùm iſte homo duplici nomine ſit inſignitus, cùm de filij infirmitate agitur, Regulus dicatur?* ibid.
6 *Quare filius Reguli infirmabatur Capharnaum?* 200
7 *Quare cùm Dominus immediatè diſceſſerit à Samaria in Galilæam, dicatur tamen quod ex Judæis advenerit?* 201
8 *Quare Regulus rogabat, ut* Dominus *deſcenderet in domum ſuam?* 202
9 *Quare Regulus reprehendatur à* Domino? 203
10 *Quare* Dominus *non deſcendat in domum Reguli petentis & tamen vadit ad domum Centurionis non rogantis?* 206
11 *Quare* Dominus *mandaverit Regulo, ut vaderet?* 207
12 *Quare Chriſtus non dicat Regulo: Do ſanitatem filio tuo, ſed ait: Filius tuus vivit?* 208
13 *Quare Naaman iraſcatur ad mandatum Eliſæi, Regulus verò prompte ac modeſtè obedierit dicti Chriſti?* 2 9
14 *Quare ſervi occurrant Domino ſuo Regulo in itinere?* 210
15 *Quare Regulus interroget de hora, qua filius reſtitutus eſt ſanitati?* 212

16 Quare hora ſeptima ſanetur puer ? 213
17 Quare ad ſolum ſermonem Domini multi Samaritani crediderint in Chriſtum, ad iſtud autem miraculum ſola domus Reguli ? 214

CAPUT VII.

Piſcatur Petrus in Genezareth.

QUÆST. I. Vtrùm hæc hiſtoria eadem ſit ac illa quàm Marcus, ac Matth. narrant? 216
2 Quare turbæ irruebant in Chriſtum ? ibid.
3 Quare dicatur, quòd Dominus ſtabat ſecus ſtagnum, non verò in ſtagno ? 218
4 Quare Piſcatores lavabant retia ? 219
5 Quare Chriſtus aſcendat in naviculam ? 221
6 Quare Dominus non imperet Petro, ſed roget eum ? 222
7 Quare Dominus modò roget Petrum, ut reducat navim puſillum à terra, non verò poſtea, ut ducat in altum ? 223
8 Quare Chriſtus non rogaverit Petrum pro ingreſſu in navim, ſed pro reductione puſillum à terra ? 224
9 Quare Petro dicatur, quòd ducat navim in altum? 225
10 Quare Chriſtus jubeat laxare retia, & hoc vult miraculum edere ? 227
11 Quare ſoli Petro dicatur: Duc in altum, & non tantùm illi, ſed etiam ſociis mandetur, Laxate retia veſtra ? 228
12 Quàm alta, & præclara dixerit Petrus in hac una voce. 229
13 Quare hæc navis ſereno tempore naviget, & retia mittat in utramque partem ? 230
14 Quare in hac piſcatione rumpebatur rete, non verò in illa quæ facta eſt poſt reſurrectionem ? 231
15 Quare Petrus precetur Dominum à ſe recedere? 233
16 Quare Petrus dum petit, quòd Chriſtus ab eo exeat, ad ipſum accedat ? 234
17 An oratio Petri fuerit exaudita ? 236
18 Quare ſoli Petro dicatur : Eris homines capiens? ibid.

CAPUT VIII.

Vocantur Petrus, & Andreas.

QUÆST. I. Utrùm Petrus, & Andreas multipliciter fuerint vocati à Domino ? Et agitur de concordia Evangeliſtarum in hac materia? 238
2 Quare Dominus modò vocet Andream, & non antea elegerit, quando ipſum fuerat ſecutus ? 239
3 Quare Chriſtus à principio ſuæ vocationis elegerit Apoſtolos ? 240
4 Quare Dominus potius elegerit hos Apoſtolos, quàm alios ? 241
5 Quare Dominus vocaverit hos Apoſtolos binos, & fratres ? 242
6 Quare Dominus ad ſuum Apoſtolatum homines pauperes, & ſimplices elegerit ? 243
7 Quare Dominus inter ſuos diſcipulos, aliquot etiam peritos elegerit ? 244
8 Quare Dominus piſcatores eligat in Apoſtolos ? 245
9 Quare juxta mare Dominus Apoſtolos vocet ? 249
10 Quare Dominus hos vocet Apoſtolos non extrahentes, ſed mittentes rete ? ibid.
11 Quare Dominus vocet ſuos Apoſtolos ſub metaphorâ piſcaturæ ? 249
12 Quare Apoſtoli ad unam Chriſti vocem ſine ulla cunctatione ipſum ſequantur ? 251
13 Quomodo Apoſtoli dimiſſis omnibus, nihil de futuro eventu cogitantes Chriſtum ſequantur. 252
14 Quare cùm Petrus, & Andreas minus admiſerint, quàm Zachæus, tamen non huic ſed illis conferatur hominum piſcatio ? 253
15 Quare Chriſtus ſimul eodem tempore vocet quatuor fratres ? 255
16 Quare Chriſtus promiſerit aliquid Petro, & Andreæ, non verò hîc Jacobo & Joanni. 256
17 Quare iſti Apoſtoli vocentur reficientes retia ? ibid.
18 Quare relicto patre Jacobus & Joannes Chriſtum ſequantur ? 258
19 An Apoſtoli ita reliquerint navim, & retia, ut poſtea de eis non diſpoſuerint ? 259

CAPUT IX.

Jeſus prædicans in Galilæa ?

QUÆST. I. Quare Jeſus prædicando totam Galilæam circuibat ? 260
2 Quare Chriſtus ambulabat per diverſa loca prædicando, cùm tamen Baptiſta hoc non feciſſet ? 261
3 Quare Jeſus prædicet in Synagogis ? 262
4 Quare dicatur de Chriſto quod erat docens, & prædicans ? 263
5 Quid ſit miraculum, & quibus ſignis verum eſſe deprehendatur ? ibid.
6 Quare Chriſtus miracula faciebat ? 264
7 Utrùm Chriſtus ſanaret omnes, qui ad illum veniebant, & adducebant ? 266

CAPUT X.

Prædicantur octo Beatitudines in ſermone Domini in monte.

QUÆST. I. An hîc altiſſimus Domini ſermo in monte habeat continuationem cum his, quæ dicta ſunt ſuperiori capite? 267
2 An ſit idem ſermo iſte, qui ſcribitur hîc à Matthæo, ac à Luca 6. 268
3 Quare Chriſtus Dominus hic in monte tam ſublimem, altamque doctrinam tradere voluerit ? 269
4 Quare Chriſtus aſcendat in montem ? 270
5 Quare Chriſtus ſederit ? 272
6 Quare cùm Dominus ſedet diſcipuli accedunt ? 273
7 Quare lex Moyſi detur populo in campeſtribus commorante : lex verò Evangelica proferatur diſcipulis, & turbis in monte ſtantibus ? ibid.
8 Quare lex in monte Sina detur in majeſtate, hîc verò Chriſtiana lex humilitate, & clementia proferatur ? 274
9 Quare dicatur, quòd Chriſtus aperuerit os ſuum? 276
10 Quare Chriſtus Dominus hic proponat præmium unuſcujuſque virtutis, ac beatitudinis ? 277
11 Quare Dominus in his præmiis conferendis non ſe declaret auctorem ? 279
12 Quare Chriſtus Dominus has excellentes virtutes non præcipitando, ſed benedicendo proponat ? 280
13 Quare inter beatitudines paupertas ponatur primo loco ? 281
14 Quinam ſint pauperes, de quibus Chriſtus Dominus hic loquitur ? 283
25 Quinam ſint iſti pauperes ſpiritu, de quibus Chriſtus Dominus loquitur ? 284
16 Quare pauperibus promittatur regnum cœlorum? 285
17 Quare pauperibus ſpiritu detur præmium de preſenti ? 286
18 Quid nomine terræ promittatur mitibus ? 288
19 Quare in opinione D. Chryſoſt. mitibus promittatur præmium terrenum ? 289
20 Quare in communi ſententia cœlum promittatur ſub nomine terræ ? 290
21 Quaee Dominus lugentibus aſſignet conſolationem in præmium ? 191
22 Quare non explicetur à Chriſto Domino quænam ſit hæc conſolatio promiſſa lugentibus ? 292
23 Quare Chriſtus Dominus lugentes prædicet beatos, cum Apoſtolus præcipiat ſemper eſſe gaudendum? ibid.
24 Quare Chriſtus Dominus in aliis virtutibus beatificaverit

ſicaverit actum, in juſtitia tamen deſiderium ? 294
25 Quare viro miſericordia illuſtri, non aſſignetur in præmium corona, vel gloria, ſed miſericordia? 295
26 Quare Chriſtus requirat in nobis munditiem cordis, quam neminem de ſe dicere poſſe teſtatur Salomon ? 297
27 Quare mundũ cor requiratur ad Dei viſionem. 298
28 Quare in præmium detur pacificis quod filij Dei vocentur ? 299
29 Quare tolerantiæ perſecutionum promittatur regnum cœlorum, ut jam de præſenti datum? 301
30 Quare primæ & ultimæ beatitudini idem aſſignetur præmium regnum cœlorum ? 302
31 Quare Chriſtus Dominus hîc non loquatur cum turbis, ſed ſpecialiter ad diſcipulos ſermonem dirigat ? 304
32 Quare in ſola hac beatitudine præcipiat Dominus gaudere ? 306

CAPUT XI.
Commendantur Præſules Eccleſiaſtici.

QUÆST. I Quare Chriſtus Dominus poſt exhortationem ad patientiam, ſuos diſcipulos dicat ſal terræ, lucem mundi? 308
2 Quare diſcipuli de præſenti dicantur ſal terræ, lux mundi, cum hoc eis potius de futuro competere videatur ? 309
3 Quare eos non comparet cum ſale, & luce, ſed ait, quod ſint ſal, & lux ? 310
4 Quare Chriſtus Dominus non ait ſuis diſcipulis: Ego conſtitui vos ſal terræ, ſed vos eſtis? ibid.
5 Quare Apoſtoli vocentur ſal ? 311
6 Quare Apoſtoli nuncupentur ſal terræ, & non ſal hominum ? 314
7 Quomodo Dominus faciat illam comparationem de ſale ad Prælatos, quod ſi evanuerit, non eſt in quo ſalietur ? ibid.
8 Quare ſal Prælatorum infatuatum ad nihilum valeat, niſi ut mittatur foras ? 315
9 Quare Dominus prius vocavit ſuos ſal, & poſtea lucem ? 317
10 Quare Apoſtoli dicantur lux ? 318
11 Quare Abrahamides nuncupantur pluraliter plures ſtellæ, & luces, & Apoſtoli, cùm ſint multi, dicantur ſingulariter lux ? 319
12 Quare Apoſtoli non dicantur ſal mundi, & lux terræ ? 320
13 Quare Dominus non explicet ſuis diſcipulis munera, ob quæ dicantur ſal, & lux ? 321
14 Quare Dominus ſub præcepto non mandet ſuis diſcipulis, ut ſe habeant ut ſal, & lux ? 322
15 Quare luci obfuſcatæ non imponatur pœna, ſicut aſſignatur ſali infatuato? ibid.
16 Quare Apoſtoli dicantur civitas ſuper montem poſita? 323
17 Quare Apoſtoli dicantur civitas, cùm ſint illius fundamenta? 325
18 Quare Apoſtoli dicantur civitas, quæ abſcondi non poteſt? ibid.
19 Quare ſicut Dominus ait ſuis, Vos eſtis ſal terræ, vos eſtis lux mundi; non dixerit etiam, vos eſtis civitas? 326
20 Quare potius Chriſtus dixerit lucernam non eſſe ponendam ſub modio, quàm ſub alia re? 327
21 Quomodo cohæreat, quod Dominus hîc mandat ſuis diſcipulis, ut ejus opera videant homines, cùm infra præcipiat non eſſe facienda coram eis? 329
22 Quomodo Apoſtolis præcipiatur ut luceant coram hominibus, varia dubia expenduntur. 330
23 Quare Chriſtus in hoc ſermone non dixerit, ut glorificent Deum, ſed ut glorificent Patrem veſtrum ? 331
24 Quare Dominus hoc loco ait, quòd non venerit ſolvere legem, ſed adimplere ? 332
25 Quomodo Chriſtus dicat, ſe non veniſſe ut legem ſolveret, ſed ut adimpleret ? 334
26 Quare Dominus per jotam, & apicem explicet, quòd ne minimum mandatum præteribit à lege ? 335
27 Si ille qui ſolvit minima mandata, dicitur minimus, qui ſolverit majora, quomodo appellabitur? 337
28 Quare Chriſtus appellet præcepta minima ? ibid.
29 Quare Dominus abſolutè ait, quod qui fecerit hæc, erit magnus, abſque eo quòd exprimat aliquid, ſicut expreſſit in ſolvente ? 338

CAPUT XII.
Abundet juſtitia, dimittatur ira.

QUÆST. I Quænam eſſet juſtitia Phariſæorum, & quare inſufficiens ad regnum cœlorum ?
2 Quare Chriſtus non dixerit quòd juſtitia ſuorum Apoſtolorum eſſet major, quam Prophetarum, ſed Scribarum, & Phariſæorum ? 340
3 Quare Chriſtus Dominus dixerit potius juſtitia veſtra, quam virtus veſtra, perfectio veſtra ? 341
4 Quare Chriſtus Dominus expreſſerit ſuis diſcipulis Juſtitia veſtra ? 342
5 Quare Dominus ſuis diſcipulis tam rigidam pœnam imponat ? ibid.
6 Quare Chriſtus Dominus dixerit potius intrare in regnum, quàm eſſe in illo ? 343
7 Quare Dominus præcipiat hîc abundare juſtitiam, cùm ad ingrediendum in vitam ſufficiat ſervare juſtitiam ſeu mandata ? 344
8 Proponitur vera doctrina, quòd actus interni homicidij, & iræ fuerint lege prohibiti ? 345
9 Explicantur tres gradus iræ, de quibus Dominus hîc agit. 346
10 Explicantur tres gradus pœnæ, quos Dominus hic commemorat. 347
11 Quare Dominus præcipiat ut offerens relinquat munus ante altare, & non ſecum aſportet ? 349
12 Quare non prius acceptet Domini oblationem factam, & poſtea remittat ad reconciliandum cum fratre ? 350
13 Quare in aliis donis, quæ offeruntur longè ab altari, non exprimatur particulariter hoc præceptum reconciliandi cum fratre ? 351
14 Quiſnam ſit iſte adverſarius ? 352

CAPUT XIII.
Fornicatio, juramentum, vindicta vitanda.

QUÆST. I. Quare Dominus cum tanta brevitate explicet præceptum fornicationis, circa quod tria dubia expenduntur ? 353
2 Quare inter cæteros ſenſus viſus ſpecialiter prohibeatur ? 354
3 Quid dexter oculus, ac manus ſignificet ? 356
4 Quid eſſet libellus repudij ? 358
5 Quare Chriſtus hic ſolam fornicationem expreſſerit ? ibid.
6 Quid Chriſtus hac ſua doctrina addiderit ſupra legem 359
7 Errores Scribarum circa juramentum damnat Dominus ibid.
8 Utrùm Chriſtus permittat juramentum ? 360
9 Quare Dominus duplicet dictionem eſt, & non 361
10 Quare permittebatur lex talionis. 363
11 Quare Chriſtus dum tractat de percuſſione in maxillam, ſolum dexteræ meminit ? ibid.
12 Quare Chriſtus doceat percutienti unam maxillam, alteram etiam obvertendam, cùm ipſe coram judice hoc non fecerit ? 365

CAPUT

Series Capitum,

Caput XIV.
Inimici diligendi.

QVÆST. I. *An lex antequa permitteret inimicos odio haberi?* 367
2 *Quo motivo Scribæ introduxerint odium inimicorum tanquam mandatum legis contra ipſam legem.* 368
3 *Quomodo diſtinguantur hæc quatuor, inimicus, odio habens, perſequens, & calumniator.* 370
4 *Quare hic Dominus inſtituerit ſermonem de dilectione inimicorum?* ibid.
5 *Quare Chriſtus Dominus tam vehementer commendet inimicorum dilectionem?* 371
6 *Inimici diligendi, triplici ratione comprobatur ex Hugone Cardinali.* 373
7 *Quam utilis, ac neceſſaria ſit inimicorum dilectio, multiplici ratione oſtenditur.* 374
8 *Quid illuſtrius diligere amicum, vel inimicum?* 375
9 *Quare præceperit Dominus audientibus benefacere?* 377
10 *Quare Dominus præceperit orare pro perſequentibus, & calumniantibus?* 378
11 *Quare Dominus præcipiat inimicos diligere, odientibus benefacere; quin potius econtra?* 379
12 *Si inimici ſunt diligendi, & eis eſt benefaciendum, quomodo Sancti ſæpè in iniquos imprecabantur malum.* 380
13 *Quid in hac doctrina tradat Chriſtus dominus ex præcepto, quid ex conſilio?* 381
14 *Si jam per gratiam ſumus filij Dei Patris, quomodo dicitur quod diligamus inimicos, ut ſimus filij ejus?* 382
15 *Si pater cœleſtis imitandus eſt à nobis in dilectione inimicorum, quomodo exoramus* Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris? 384
16 *Quare Chriſtus hic non ſolùm nominet Patrem, ſed addidit,* qui in cœlis eſt? ibid.
17 *Quomodo dicatur, quòd Solem ſuum faciat oriri ſuper bonos & malos?* 385
18 *Vtrùm amicorum dilectio ſit meritoria?* 387
19 *Qnomodo nobis commendetur ut ſimus perfecti, ſicut Pater cœleſtis perfectus eſt?* ibid.
20 *Quomodo cohæreant ſacri Evangeliſtæ, cùm Matthæus ſcribat perfectionem, Lucas verò miſericordiam dicat?* 388

Caput XV.
Oratio Dominica.

QVÆST. I. *Qvare Chriſtus Dominus hîc agat de fugienda inani gloria?* 390
2 *Quare Dominus tam rigidè damnet tuba canere ad dandam eleemoſynam?* 392
3 *Quare dicatur, quòd in dandis eleemoſynis neſciat ſiniſtra quid faciat dextra?* 393
4 *Quare Dominus dum hypocritarum orationes reijcit, de ſingulis facit mentionem?* 395
5 *Quomodo Dominus mandet orare intra cubiculum, cùm ratio publica in Eccleſia ſit multum laudabilis?* 396
6 *Quare in principio hujus orationis Deum Patrem appellamus?* 398
7 *Quare hîc potius invocamus Deum ſub nomine Patris, quam ſub nomine Verbi, vel Spiritus Sancti?* 399
8 *Quare cùm Oratio Dominica fiat ab unoquoque, non dicatur Pater meus, ſed Pater noſter?* 400
9 *Quare dicatur,* ſanctificetur nomen tuum? *ibid*
10 *Explicatur hæc petitio,* Adveniat regnum tuum, *de regno gratiæ, & gloriæ, cum variis dubiis.* 402
11 *Explicatur præſens petitio de regno poſt diem judicij,* 403
12 *Quare dicatur,* Fiat voluntas tua? *ibid.*
13 *Explicatur panis hîc, quem petimus, & circa hæc varia dubia.* 405
14 *Quare in Oratione dicamus, potius panem noſtrum, quàm meum, vel tuum?* ibid.
15 *Totam hanc petitionem de ſacra Euchariſtia explico.* 406
16 *Quare poſt petitionem de venia peccatorum hîc agatur?* 408
17 *Quare petamus quòd Deus dimittat nobis, ſicut nos dimittimus debitoribus noſtris?* 409
18 *Quid exoremus à Deo, dum petimus,* Ne nos inducas in tentationem? 410
19 *A quo malo liberari deprecemur?* 411

Caput XVI.
Jejunandum abſque hypocriſi.

QVÆST. I. *Qvare Dominus hîc non præcipiat, ſed ſupponat jejunium.* 412
2 *Quare Dominus hypocryſis malum à ſuis ſummovere velit?* 413
9 *Quare Dominus jubeat in noſtris jejuniis, ne ſimus triſtes ſicut hypocritæ?* 414
4 *Quare reprehendantur hypocritæ, exterminantes facies ſuas?* 415
5 *Quare Chriſtus Dominus non loquatur abſolutè de jejunio hypocritarum, ſed ait,* ut appareant jejunantes? 416
6 *Quare hypocritis intercludatur hîc omnis ſpes præmij?* 417
7 *Ex dictis incidens dubium circa verba:* memento homo *expltcatur?* 418
8 *Quid ſignificet ad litteram ungere caput, & lavare faciem?* 419
9 *Quid moraliter ſignificet;* ungere caput, *&* lavare faciem? 420
10 *Quare cùm Chriſtus præcipiat hîc in die jejunij ungere caput, Eccleſia in eo ponat cinerem?* 422
11 *Quare Dominus præcipiat non theſaurizare in terra, ſed in cælo?* 423
12 *Quare Chriſtus præcipiat non theſaurizare in terra, cum Eccleſia doceat non eſſe terram?* 424
13 *Quare Chriſtus mandet erigere mentem ad cœlum, cùm Eccleſia nos exhortetur meminiſſe de terra & pulvere?* 425
14 *Quare Dominus poſt traditam doctrinam agat de puritate oculorum?* 426
15 *Quid ſignificetur hoc loco per* oculum? 427
16 *Quare Eccleſia cum hoc Evangelio in prima die Quadrageſimæ adjungat memoriam mortis?* 428

Caput XVII.
Duobus dominis non eſt ſerviendum.

QVÆST. I. *Qvare in hæc quatuor verba primò ponatur odium, ſecundo loco dilectio?* 430
2 *Quare de dura diaboli ſervitute dicatur, quod eam homo ſuſtinebit, ſeu patietur?* 431
3 *Quomodo peccator audeat Dei mandata contemnere?* ibid.
4 *Conferuntur in ſe quatuor verba proximè relata?* 432
5 *Quare homo non poſſit ſervire Deo, & Mammonæ?* 433
6 *Quare hîc Chriſtus potiùs utatur nomine* Mammona, *quàm alio, & quid ſit ſervire Mammonæ?* 434
7 *Quare tam ſtrictè nobis Dominus vetat ſolicitudinem circa eſcam, & veſtitum?* 436
8 *Explicantur quædam rationes morales, ob quas Dominus ſollicitudinem ſuis prohibeat?* 438
9 *Quare dominus ſuis dictis tantas adhibeat rationes?* 439

10. *Quare*

10 *Quare Dominus adducat in exemplum, non homines illuſtres, ſed aves Cœli?* 440
11 *Quare Dominus adducat in exemplum potius animalia volatilia, quàm terreſtria?* 441
12 *Tres quæſtiunculæ reſolvuntur.* 443
13 *Quare Dominus de liliis tantam prædicet pulchritudinem?* 444
14 *Quare hìc gentes ponantur in exemplum?* 446
15 *Quomodo temporalia dicantur adjicienda quærenti regnum Cœlorum, cùm multis Sanctis videantur hæc defuiſſe.* 448
16 *Quænam ſollicitudo de craſtino hìc prohibeatur à Domino?* 449

CAPUT XVIII.
De proximis non temerè judicandum.

QUÆST. I. *De connexione hujus ſententiæ cum ſuperioribus.* 450
2 *De quo judicio Dominus hic loquatur.* 451
3 *De quo judicio, ac menſura intelligenda ſit præſens ſententia.* ibid.
4 *Quomodo inferni pœna ſit ad menſuram pro judicio temerario?* 453
5 *Quomodo trabs poſſit eſſe in oculo, & ipſe cum ea videre.* 454
6 *Quare Dominus vetet dare Sancta canibus, & margaritas porcis?* 455
7 *Quare Dominus prohibuerit dare Sancta canibus, cùm ipſe omnibus eſſe prædicandum dixerit?* 456
8 *Quid per canes, & porcos ſignificetur hoc loco.* 457
9 *Tria verba hìc appoſita explicantur.* 458
10 *Quare ſæpe poſtulata non impetremus, cùm Dominus hìc dicat,* Petite, & accipietis? 459
11 *Quomodo intelligenda ſit hæc ſententia,* Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, facite illis? 461
12 *Quomodo Chriſti lex dicatur via arcta, & porta anguſta, cùm ipſe dicat,* Jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve. 462
13 *Si hæc porta, per quam intramus, eſt charitas quæ eſt valde ampla, quomodo hìc dicitur arcta, & anguſta?* 463

CAPUT XIX.
Attendite à falſis Prophetis.

QUÆST. I. *Cur nobis non mandet Dominus falſos Prophetas aſpicere, vel punire, ſed tantum ait:* Attendite ab eis? 464
2 *Quare Prælati, & Doctores dicantur Prophetæ?* 465
3 *Quare Dominus non dixerit,* Attendite à falſis hominibus, *ſed* à Prophetis falſis, *& quotuplex ſit falſus Propheta?* 466
4 *Quare non explicet Dominus quid præcavere debeamus à falſis Prophetis?* 467
5 *Quare præceperit Dominus attendere ab his falſis Prophetis, cùm habeant bonam apparentiam, & veniant in veſtimentis ovium?* ibid.
6 *Quare potiùs falſi Prophetæ dicantur lupi, quàm leones, vel urſi?* 468
7 *Quare hìc Dominus præcipiat nobis attendere à lupis, non verò à canibus, & porcis, de quibus ſuprà dixerat?* 469
8 *Quomodo iſti falſi Prophetæ agnoſcendi ſint?* 470
9 *Quare iſtæ malæ arbores dicantur agnoſcendæ ex fructibus, & non ex floribus?* 471
10 *Quare Dominus hìc adducat in exemplum potiùs uvas, & ficus, quàm alia poma?* 472
11 *Quomodo intelligendum in hominibus, quod arbor bona non poſſit fructus malos facere, nec arbor mala bonos fructus?* 473
12 *Quare arbori bonæ non deputetur præmium, ſicut & malæ aſcribitur pœna.* 475
13 *Quomodo à fructu cognoſcendæ ſint arbores, cùm multæ ſint; quæ nullum producant?* 476
14 *Quomodò iſti invocent nomen Domini, & regnum Cœlorum non conſequantur?* 477
15 *Quare iniquis concedatur virtus ad multa mirabilia perpetranda?* ibid.
16 *Quare Chriſtus Dominus hìc interponat juramentum?* 479
17 *Quare in hoc tempore dicat Dominus, quod eos non cognoſcat?* ibid.
18 *Quare dum Deus reprobos damnat, eis improbet mala ſua quæ fecerunt de præſenti,* Qui operamini iniquitatem? 480
19 *Quomodo Chriſtus Dominus erat docens in poteſtate, non Scribæ, & Phariſæi?* 483

CAPUT XX.
Mundatur leproſus.

QUÆST. I. *Quare turbæ ſecutæ ſint Dominum deſcendentem de monte?* 484
2 *Quo in loco leproſus mundetur, & quare ab Evangeliſta non exprimatur?* 486
3 *Quare leproſus non aſcendat in montem, ſed occurrat deſcendenti Domino?* 487
4 *Quare leproſus ſub conditione petat,* Si vis? 488
5 *Quare leproſus totum committat divinæ voluntati?* 489
6 *Expenduntur virtutes, ac excellentiæ, quas leproſus oſtendit in hac ſua petitione.* ibid.
7 *An cùm Dominus extenderit manum, diſceſſerit lepra, ut manus Domini carnem mundam tetigerit?* 491
8 *Quare* Jesus *tangat leproſum?* 492
9 *Quare dum Dominus ſanat leproſum, ait* Volo mundare? 493
10 *Quare Chriſtus Dominus leproſo imperet, ne miraculum factum manifeſtet?* 494
11 *Quare Chriſtus Dominus præceperit leproſo, oſtendere ſe Sacerdoti, & munera offerre?* 496
12 *Tres quæſtiunculæ ſolvuntur.* 497

CAPUT XXI.
Dæmoniacus curatur de ſpiritu immundo.

QUÆST. I. *De ordine, & connexione hujus hiſtoriæ cum ſuperioribus.* 498
2 *De nomine dæmonis, de ejus ingreſſu in corpore humano, ac de energumenis, & arreptitiis aliqua enodantur.* 499
3 *Quare dicant Chriſto Domino:* Quid nobis, & tibi? 500
4 *Quare dæmones immundi appellentur?* 501
5 *Quare diabolus dicat, quod Chriſtus venerit in eorum perditionem?* ibid.
6 *Quare dæmon ait Chriſto:* Scio quòd ſis Sanctus Dei. 502
7 *Quare diabolus diſcerpens egrediatur ab homine.* 504

CAPUT XXII.
A febri dimittitur ſocrus Petri.

QUÆST. I. *Qualis eſſet ſocrus, uxor ac matrimonium Petri?* 506
2 *Quare dicatur domus Petri, cùm ipſe jam reliquiſſet omnia?* 507
3 *Quare Chriſtus venerit in domum Simonis?* 508
4 *Quare cùm multoties Chriſtus, & Petrus eſſent in Capharnaum, tamen modò dicatur, quod ingreſſi ſunt in domum, in qua jacebat ſocrus Petri?* 410
5 *Quare Petrus non roget Chriſtum, ut veniat in domum?* ibid.
6 *Quare Dominus porrecta manu erigat ſocrum Petri.* 512

7 *Quare ipſamet ſocrus Petri miniſtret?* 514
8 *Quare poſt Solis occaſum adducebantur infirmi ad Chriſtum?* 515
9 *Quare Dominus per noctem curet infirmos in civitate, & per diem ad deſerta loca tendat?* 517
10 *Quare Chriſtus Dominus ſpiritus immundos ejiciebat ſolo verbo, languidos autem tangendo curabat?* ib.
11 *Quomodo Matthæus hîc allegaverit authoritatem Iſaiæ?* 518
12 *Quare dæmones confitebantur Chriſtum eſſe Filium Dei?* 519
13 *Quare Dominus ſilentium imponebat dæmoniis?* 521
14 *Utrùm dæmones cognoverint Chriſtum eſſe Meſſiam, & Filium Dei?* 522

CAPUT XXIII.

De dimittendis terrenis, inſtruuntur Scribæ, & duo alii.

QUÆST. I. *Quare Dominus voluerit transfretare in ulteriorem regionem?* 523
2 *Qua intentione, quóve animo iſte Scriba acceſſerit ad Dominum?* 524
3 *Quare ſuperbus acceſſerit iſte Scriba?* 525
4 *Quare Dominus Scribæ reſpondeat ſuam ei objiciendo paupertatem?* 526
5 *Quare Dominus reſpondeat Scribæ exemplo vulpium, & volucrum Cœli?* 527
6 *An & quare Dominus repulerit Scribam à ſuo diſcipulatu?* ibid.
7 *Quiſnam eſſet iſte homo, & quomodo ſequens Chriſtum, habens parentem mortuum?* 529
8 *Quare Dominus huic adoleſcenti non permiſerit ſepelire patrem ſuum.* 530
9 *Circa hanc vetitam facultatem ſepeliendi parentem, duas difficultates reſolvo.* 532
10 *Quare Chriſtus adoleſcentem petentem recedere retinuit, & Scribam volentem accedere repulit?* 533
11 *De tempore, perſona, ac petitione iſtius hominis.* 534
12 *Quid Chriſtus ſignificare voluerit in illa parabola,* qui mittit manum ſuam ad aratrum? 535

CAPUT XXIV.

Sedatur tempeſtas in mari.

QUÆST. I. *De tempore, ac ordine rei geſtæ ad antecedentia.* 537
2 *Quare diſcipuli ſecuti ſint Dominum?* 538
3 *Quare diſcipuli aſcendant cum Domino in naviculam, & nullus de turba ingrediatur?* 539
4 *Qua vi, ſeu virtute hæc tempeſtas exorta fuerit?* 540
5 *Quare Chriſtus Dominus hanc tam ſævam tempeſtatem ſuo imperio ordinaverit?* 541
6 *Quid hæc navis ſignificet, & quare tam acerba tempeſtate prematur?* 543
7 *Quare ſæviente tempeſtate dormiat Dominus?* 544
8 *Quare Dominus dormiebat ſuper cervical?* 546
9 *Quare in puppi dormiebat Dominus.* ibid.
10 *Quomodo Evangeliſtæ cohæreant in referendis diſcipulorum verbis? Et expenditur illud verbum* petimus. 549
11 *Quare diſcipuli accedant ad Chriſtum, eumque à ſomno excitent?* ibid.
12 *Quam diverſimodè malus latro in cruce pendens, ac diſcipuli hic loquuntur?* 549
13 *De verbis Chriſti Domini, ac eorum connexione, quibus diſcipulos reprehendit?* 551
14 *Quare Chriſtus prius quàm mare ſedaret, reprehendat diſcipulos de modica fide?* ibid.
15 *Quare diſcipuli reprehendantur à Domino de modica fide, cùm ipſi ad Chriſtum confugerint, ut à periculis liberarentur.* 552
16 *Quomodo hæc gravis tempeſtas miraculosè ſubito quieverit?* 553
17 *Qui ſint homines iſti, qui mirabantur, & quæ verba dixerint?* 554
18 *Quare mirabantur iſti homines?* ibid.
19 *Quàm diverſus hic diſcipulorum clamor ab illo* Salva nos, perimus? 555.

CAPUT XXV.

Expelluntur dæmones à regione Geraſenorum.

QUÆST. I. *Quare dæmoniaci Chriſto Domino occurrant, & eum adorent?* 557
2 *Quare hi Energumeni in ſepulcris morabantur* ibid.
3 *Sæva hujus dæmonis ferocitas ex variis circunſtantiis expenditur.* 558
4 *Quare iſti dæmoniaci tam ſævi erant, ut non permitterent per viam illam aliquem tranſire?* 559
5 *Quomodo dæmones clament quòd Dominus venerit ad torquendos eos ante tempora?* 560
6 *De qua pœna, & tormento dæmones hic loquantur?* 561
7 *Quid ſit legio, & quid hic ſignificet?* 562
8 *Quare Dominus nomen dæmonis interroget? Et cur ipſe ait; quòd vocatur legio?* ibid.
9 *Quare tota una dæmonum legio obſeſſum hominem non ſuffocet, ac interimat?* 563
10 *Quare dæmones petant ingreſſum in porcos?* 565
11 *Quare dæmones non permittantur ingredi in porcos, niſi priùs petita licentia? Et cujuſnam eſſent porci illi?* 566
12 *Quare Dominus conceſſerit dæmonibus in porcos introire?* 567
13 *Quare ubi primùm dæmones ingreſſi ſunt in porcos, ipſi ſtatim ſubmergantur in mare?* 568
14 *Quare Geraſeni rogabant Dominum ut diſcederet à finibus eorum?* 569
15 *Quare Dominus à Geraſenis diſceſſerit?* 570

CAPUT XXVI.

Oblatus Paralyticus medetur Capharnaum.

QUÆST. I. *Quæ ſit iſta civitas? Et quare dicatur civitas Chriſti?* 571
2 *Quare Dominus mare transfretarit in naviculam aſcendendo.* 572
3 *Quare Evangeliſta non exprimat naulum pro navigatione perſolutum?* 573
4 *Elucidantur iſti quatuor vectores Paralytici?* 574
5 *Quare ab habitatoribus domus non prohibeantur vectores perfodere tectum?* 575
6 *Quare de ſola fide offerentium, & non Paralytici fiat præcipua, & principalis mentio?* 576
7 *Quare Chriſtus Dominus hunc Paralyticum filium vocet?* 577
8 *Quare Chriſtus Dominus dixerit huic Paralytico,* Remittuntur peccata tua? 578
9 *Quare Chriſtus ante omnia det infirmo remiſſionem peccatorum, cùm non ablutio animæ, ſed ſanitas corporis quæreretur?* 579
10 *Quare tam depravato judicio Scribæ hic Dominum calumnientur?* 581
11 *Quare Scribæ in corde ſuo cogitent mala de Chriſto, & ore non loquantur?* 582
12 *Quare Chriſtus non dicat de ſe palam, ſe eſſe Deum, & ex Prophetis oſtendit ſe habere poteſtatem remittendi peccata.* 583
13 *Quid ſit majus, Paralyticum ſanare, vel peccata dimittere? Et quis ſit ſenſus verborum Chriſti?* 584
14 *Quare Chriſtus Dominus non dixerit de ſe expreſsè: Ego remitto peccata, ſed per tertiam perſonam agens ait:* Filius hominis habet poteſtatem? 585
15 *Circa præſentia Chriſti verba:* Surge, tolle lectum tuum,

tuum, & vade in domum tuam, *varia dubia expendo.* *ibid.*
16. *Illa tria verba moraliter ex ſanctis Patribus explicantur.* *ibid.*
17. *Quare viſo hoc miraculo turbæ timeant?* 587

CAPUT XXVII.

Adducitur D. Matthæus.

QUÆST. I. *Quare alta Dei ſapientia hic vocet Matthæum, & cur ſacri Evangeliſtæ de ejus vocatione, ac Petri, Andreæ, Jacobi, & Ioannis faciant mentionem?* 589
2 *Quare noſter Evangeliſta, ſe vocet Matthæum, cum alii eum Levi dicant?* 590
3 *Quare Dominus pertranſiens Matthæum vocet?* 591
4 *Quare non dicatur; quòd viderit Matthæum, ſed hominem?* 592
5 *Quare dicatur quòd Chriſtus viderit hominem, non verò telonium, vel pecuniarum ſacculos,* 593
6 *Quare Matthæus in telonio non ſtabat, ſed ſedebat?* 594
7 *Quare Dominus non vocet Matthæum aliquo objecto præmio, ut illud Petro, & Andreæ propoſuit.* 595
8 *Quare Chriſtus Dominus ad ſummum apicem Eccleſiaſticæ dignitatis evehat hominem publicanum?* *ibid.*
9 *Quomodo Matthæus indilatè ſine ulla mora ſecutus fuerit Chriſtum?* 597
10 *An D. Matthæus ſecutus fuerit Chriſtum relictis omnibus ſuis?* *ibid.*
11 *Quinam publicani, ac peccatores dicantur?* 598
12 *Quare hoc convivium factum fuerit?* 599
13 *Quare Chriſtus prandeat cum publicanis in hoc convivio?* *ibid.*
14 *Quomodo Chriſtus hoc convivium acceptaverit, cùm fortè fuerit paratum de malè acquiſitis?* 601
15 *Quare Chriſtus accumbens in menſa, trahat ad ſe peccatores, & publicanos, cùm tranſiens vocaret Matthæum?* *ibid.*
16 *Quare Chriſtus diſſipet calumniam Phariſæorum, ſumpta parabola ab ægris, & bene valentibus.* 603
17 *Quare calumniantibus Phariſæis reſpondeat Chriſtus in convivio Matthæi, non verò dum ingreditur domum Zachæi?* *ibid.*
18 *Quomodo ſit intelligendum id, quod Dominus ait:* Miſericordiam volo, & non ſacrificium? 605
19 *Quomodo Chriſtus dicat, quod non venit vocare juſtos, ſed peccatores.* *ibid.*

CAPUT XXVIII.

A diſcipulis Joannis excitatur quæſtio.

QUÆST. I. *Quinam fuerint iſti, qui à Chriſto quæſierunt, & quomodo ſacri Evangeliſtæ cohæreant in hac narranda hiſtoria?* 606
2 *Quare hæc controverſia propoſita fuerit potius hoc tempore, quàm alio?* 607
3 *Quomodo in hac interrogatione facienda conveniant diſcipuli Joannis cum Phariſæis?* *ibid.*
4 *Quare Chriſtus Dominus non impoſuerit aliqua jejunia ſuis diſcipulis?* 608
5 *Quare Joannes Baptiſta jejunabat, ſi Domini diſcipuli ob nupiarum tempus non erant abſtinentia macerandi?* 609
6 *Variis ſententiis ſanctorum Patrum prædictæ parabolæ explicantur.* 611

CAPUT XXIX.

Archiſynagogi filia reſuſcitatur.

QUÆST. I. *Quomodo ſacri Evangeliſtæ cohæreant, in hac hiſtoria; nam Matthæus dicit defunctam puellam, Marcus & Lucas in extremis?* 613
2 *Quare ex tribus mortuis, quos Dominus ſuſcitavit, pro hac ſola puella deprecetur?* 614
3 *Quare iſte pater tam moroſè, ac ſerò agit de ſalute filiæ, ut poteſt obitum ejus ad Chriſtum venerit?* 615
4 *Quare Archiſynagogus non petat à Chriſto ut reſuſcitet filiam, ſed ut ei manum imponat?* *ibid.*
5 *Quare noluerit Dominus deſcendere cum Regulo in domum ſuam, ſed ipſum increparit, cum Archiſynagogo autem vadat in domum, & ipſum non reprehendat?* 616
6 *Quare tam citò, ac ſine ulla mora Dominus diſcedat cum Archiſynagogo in domum ſuam?* 617
7 *Quænam eſſet hæc mulier, & quid ſignificet?* 619
8 *Quare mulier acceſſerit retrò ad Chriſtum, ut tangeret ejus veſtem?* 620
9 *Quare mulier voluerit tangere fimbriam veſtimentorum Chriſti?* 621
10 *Quare comprimentibus turbis Dominum, quærat ipſe, quis eum tetigerit?* 622
11 *Quare dixerit Chriſtus virtutem à ſe exiiſſe, non verò à ſe eſſe emiſſam?* 623
12 *Quanta fuerit fides hujus mulieris?* 624
13 *Quare Chriſtus non permiſerit ſecum intrare turbam, ſed ſolùm Petrum, Jacobum, & Ioannem?* 625
14 Quare Chriſtus dixerit, quod puella non erat mortua? 627
15 *Quare Chriſtus ſuſcitaturus puellam manum ejus teneat?* 62[illegible]
16 Quare Chriſtus Dominus juſſerit puellæ ſuſcitatæ dare manducare? 629

CAPUT XXX. & ult.

Sanantur duos cæci, & unus dæmoniacus.

QUÆST. I. *Quare cæci Chriſtum clament filium David?* 360
2 Quare *Chriſtus non in via, ſed in domo cæcos ſanaverit?* 631
3 Quare *Dominus hos cæcos interroget, & cur de eorum fide quærat?* *ibid.*
4. & vul. *Quomodo viſis miraculis Chriſti turbæ dicant quod nunquam tale fuerit viſum in Iſraël.* 633

RECENSIO EVANGELISTARUM CAPITUM.

MATTHÆUS.

Ca.4. AMBULANS *Jeſus juxta mare Galilææ.* Vocantur Petrus, & Andreas. cap. 8
Et circumibat Jeſus totam Galilæam docens. Prædicat Jeſus in Galilæa 9
5. *videns Ieſus turbas, aſcendit in montem.* Prædicantur octo beatitudines 10. *Vos eſtis ſal terræ, vos eſtis lux mundi.* Commendantur præſules Eccleſiaſtici. 11
Niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam ſcribarum. Abundet juſtitia, dimittatur ira. 12
Audiſtis, quia dictum eſt antiquis; Non mœchaberis; ego dico vobis, quod omnis, qui vidarit mulierem. Fornicatio, juramentum, & vindicta vitanda. 13
Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. De dilectione inimicorum. 14
6. *Attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus.* Oratio Dominica. 15
Cum jejunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Jejunandum ſine hypocriſi. 19
Nemo poteſt duobus dominis ſervire. Duobus dominis non eſt ſerviendum. 17
7 *Nolite judicare, & non judicabimini.* De Proximis non eſt temerè judicandum 18
Attendite à falſis Prophetis A falſis magiſtris fugiendum. 19
8 *Cum deſcendiſſet de monte, ecce leproſus veniens.* Mundatur leproſus. 20
Cùm veniſſet in domum Petri, vidit ſocrum ejus jacentem. A febri dimittitur ſocrus Petri. 22
Accedens unus Scriba ait illi: Magiſter ſequar te. Inſtruuntur Scriba, & duo alii. 23
Aſcendente eo in naviculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli ejus. Sedatur tempeſtas in mari. 24
Occurrunt ei duo dabentes dæmonia de monumentis Expelluntur dæmones è regione Geraſenorum. 25
9 *Transfretavit, & venit in civitatem ſuam, & offerebant ei paralyticum.* Oblatus Paralyticus medetur. 26
Vidit hominem ſedentem in telonio Matthæum nomine. Adducitur Divus Matthæus. 27
Tunc acceſſerunt diſcipuli Ioannis ad eum, dicentes. Excitatur quæſtio à diſcipulis Joannis. 28.
Ecce princeps unus acceſſit & adorabat eum dicens: Ecce modo filia mea defuncta eſt. Archiſynagogi reſuſcitatur; & agitur ibi de Hæmorrhoiſſa. 29
Sequuti ſunt eum duo cæci, clamantes & dicentes. Duo cæci, & unus dæmoniacus curantur. 30
Herodes tenuit Joannem, & alligavit eum, & poſuit in carcerem. 4

MARCUS.

Cap.1. V*Enit Jeſus in Galilæam,* Prædicat Jeſus in Galilæa. 9
Venit ad eum leproſus. Mundatur leproſus. 20
Erat in Synagoga eorum homo in ſpiritu immundo. Dæmoniacus curatur de ſpiritu immundo 21
Decumbebat ſocrus Simonis febricitans. Sanatur ſocrus Petri. 22
Veniunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur. Oblatus paralyticus medetur. 26
Cùm præteriret vidi Levi Alphæi ſedentem ad telonium. Adducitur Divus Matthæus. 27
Erant diſcipuli Joannis & Phariſæi jejunantes. Excitatur quæſtio à diſcipulis Joannis. 28
Cùm ſero eſſet ait illis: Tranſeamus contra. Sedatur tempeſtas in mari. 24
Venerunt trans fretum in Regionem Geraſenorum. E regione illa dæmones expelluntur. 25
Venit quidam Archiſynagogus nomine Iairus. Archiſynagogi filia reſuſcitatur, & agitur de Hæmorrhoiſſa. 29
Ipſe Herodes miſit ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcere. Incarceratur Joannes. 40

LUCAS.

Cap.3. H*Erodes adjecit, & hoc ſuper omnia, & incluſit Ioannem in carcere.*
4 *Erat in Synagoga homo babens dæmonium.* Dæmoniacus liberatur de ſpiritu immundo. 21
Introivit in domum Simonis, ſocrus autem Simonis tenebatur magnis febribus. Sanatur ſocrus Petri. 22
5 *Cùm turbæ irruerent in Ieſum, ut audirent verbum Dei.* Piſcatur Petrus in Geneſareth. 27
Cùm eſſet in una civitatum, ecce vir plenus lepræ. Mundatur leproſus. 30

Et

Et ecce viri portantes in lectulo hominem. Oolatus paralyticus medetur. 26

Quare discipuli Ioannis jejunant frequenter. Excitatur quæſtio à diſcipulis Ioannis. 28

6. *Dicebat, Beati pauperes ſpiritu.* Beatitudines prædicantur. 10

Qui te percutit in maxillam, præbe alteram. & qui aufert veſtimentum. Non reſiſtendum violentiæ. 13

Nolite judicare, & non judicabimini. De proximis non temerè judicandum. 18

Non enim arbor bona, malos fructus facit. A falſis Propheris fugiendum. 19

8 *Navigaverunt ad regionem Geraſenorum.* Expelluntur dæmones è regione illa. 25

Aſcendit ipſe in naviculam, & diſcipuli eius. Sedatur tempeſtas in mari. *ibid.*

Et ecce venit vir cui nomen Jairus, & ipſe princeps Synagogæ. Archiſynagogi filia reſuſcitatur. *ibid.*

9 *Dixit quidam: Sequar te quocunque jeris.* Inſtruuntur Scribæ, & duo alii. 23

12 *Ne ſoliciti ſitis quid manducetis.* Temporalium ſollicitudo abjicienda; ac de multis aliis ibi dictis. 17

16 *Nemo ſerviens poteſt duobus dominis ſervire* Duobus dominis non eſt ſerviendum. *ibidem.*

JOANNES.

Cap. 2. N*Vptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ.* Adeſt Ieſus in nuptiis in Cana Galilææ. 1

Aſcendit Ieſus Hieroſolymam, fecit ſibi flagellum è fune; ac omnes ejecit de templo. Vendentes ejiciuntur è templo; *uſque ad fin. cap.* 2

3 *Erat homo ex Phariſæis Nicodemus nomine, hic venit ad Ieſum nocte.* Ieſus loquitur cum Nicodemo.

Sic *Deus dilexit mundum ut filium ſuum unigenitum daret.* Eximius Dei amor in homines declaratur. 3

4 *Venit in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, erat ibi fons Iacob. Ieſus ergo fatigatus ex itinere.* Vocatur Samaritana. 5

Erat quidam Regulus cujus filius infirmabatur Capharnaum. Sanatur filius reguli. 6

SUMMA CONCIONUM

Per totius anni Dominicas.

Dominica I. Adventûs.

Luc. 1.

ERUNT *ſigna in Sole, & Luna.* Tot terroris ſigna dantur ut reſipiſcamus; nam homines, quos Dei beneficia non attraxerunt, ſuppliciorum metus cautos reddat. pag. 317. n. 61. 62. 63. & 432. 13. 14. 15. & 520. 81. 82.

Erunt ſigna in Sole, & Luna. In planetis, ac elementis tot apparent terrifica ſigna, quia Dominus ad judicandum venit in ira, & furore. 553. 100. 101

Erunt ſigna in Sole. Si dies furoris, ac timoris eſt, cur ſtatim non conſumuntur omnia; dat ſpatium Deus ad pœnitentiam. 193. 290. & quia non ſemper omnipotentia utendum; ſed paulatim eundum eſt. 589. 5. & 618. 27. 38. & 39

Erunt ſigna in Sole, & Luna Apparebunt ſigna quæ ſunt indicia extremi judicii; nam illius memoria valde ſalutaris eſt, ac ſalutifera. 405. 86. & 87

Areſcentibus hominibus. Etiam juſti timebunt, quantò enim quis magis cognoſcit de Deo, tantò magis eius veretur præſentiam. 234. 102. 103

Areſcentibus hominibus. Mala conſcientia carnifex, qui ſine intermiſſione impium torquet, & vexat. 120. 309 & 352. 88. & 546. 58. 59. & 60

Præ timore, & expectatione. Ordinat Dominus ut permixtus ſit timor expectatione; nam inter timorem, & ſpem, vivendum; vires enim ſi timor frangit, ſpes corroborat. 234. 106. 107. & 108

Quæ ſupervenient univerſo Orbi. Non timent mundani ſpiritualia damna imminentia; ſed Orbis, & temporalium perditionem. 64. 20 & 29

Videbunt filium hominis. Etiam damnati ſplendidam Chriſti Domini faciem videbunt; nam præſentia judicis magnum delinquentis eſt tormentum. 361. 37. 38. & 219. 305. & 307

Cum poteſtate magna. Tanquam Dei nota, ac ſignum; cum tanta poteſtate non violentiam facere, ſed juſtitiam ſervare. 52. 96

Venite benedicti. Coram reprobis hæc dicit, valde glorioſum, quod alii tuam dignitatem agnoſcant. 299. 209

Eſurivi, & dediſtis midi manducare. Juſtorum merita recenſentur; nam dignitas per merita collata omnibus eſt plauſibilis, & nullus invidet. 279. 78. 79. & 80

Quod vobis paratum eſt à Patre meo. Electis exprimit, quod regnum ſit paratum à Patre, reprobis verò non explicat, à quo ignis ſit præparatus: Deus enim ſalutaria parat; homo verò quæ ſuæ condamnationis ſunt præparat. 115. 284

Dominica II. Adventûs

Math. 11.

CUm *audiſſet Ioannes in vinculis.* Ioannes in carcere, Herodes cum ſuis in deliciis, ut inde Ioannis meritum videatur valde efficax ad otinendam ſuorum ſalutem. 152. 92. 93. & 94

Cùm audiſſet Ioannes in vinculis. Ad preſſuras, & labores non eligit Deus milites delicatos, ſed laboribus obduratos. 250. & 596. 46

Cùm audiſſet Ioannes in vinculis. Ioannes eſt in carcere, & facinoroſi ſimul; quod enim eſt iniquis ad ſupplicium, juſtis eſt ad meritum. 54. 108 115

Cum audiſſet Ioannes in vinculis. Ibi etiam erant multi facinoroſi ſine fructu ſpirituali, at Ioannes ex vinculis magnum eſt aſſecutus meritum; nam labores, quos pro mundo patimur, ſi pro Deo ſuſtineamus, multum habebimus præmium. 250. 85. 86. 87

Mittens duos ex diſcipulis ſuis. Maximè laudandi hi duo diſcipuli, qui Magiſtrum in vinculis non deſerebant. 161. 133. 134

Mittens duos Quamvis Prædicator ſit vinculis alligatus; tamen veritas ſemper expedita eſt. 126. 27. 28

Tues qui venturus es; Cum Ioannes optimè Chriſtum agnoſceret, interrogare tamen mandat, an ipſe ſit; perfecta charitas diſſimulat ſe ſcire, ut alii doceantur. 212. 106

Tu es qui venturus es; Mittit Ioannes ad Chriſtum, non ut ipſe à vinculis carceris liberetur, ſed ut à ſuis tenebris ignorantiæ eximantur. 3261. 19. 130. 147. & 558. 16. & 313. 41. 44

An alium expectamus; Id eſt, cum tu ſis Deus, in te noſtra tota conſtituenda eſt ſpes. 437. 42

Renunciate Joanni quæ audiſtis, & quæ vidiſtis vident. Omnibus benefacere Divinitatis nota, & ſignum. 52. 98. 99. & 521. 92. 93

Quæ vidiſtis. Valde confidenter teſtificatur homo quæ propriis videt oculis. 340. 23

Cœpit

Cœpit dicere de Ioanne Baptiſta. Bonus Princeps ſuos honorat, & extollit miniſtros. 137. 12. 13

Quid exiſtis videre? Arundinem vento agitatam? Magna hominis laus, quod in ſuis dictis, & factis, firmus ſit, & conſtans. 361.48

Hominem mollibus veſtitum? Magnum Joannis encomium, quod nec in cibo, nec in veſtitu aliorum ope indigebat. 496 76.77. & 586. 95

Dominica III. Adventus. Joan. 1.

Miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis. Tanquam à regali, ac capitali loco miniſtros quærunt, qui de Rege, ac capite agant; miniſtri enim ex proportionato loco eligendi. 440. 55. 64. 65

Miſerunt Judæi ab Hieroſolymis. Prætextu zeli honoris Dei, ac populi, volunt Iudæi ſui odii venenum contra Chriſtum diffundere. 581.66. & 140. 21

Ut interrogarent eum tu quis es? Quamvis hoc tantum quærant: tamẽ propenſio, quod ipſe eſſet Meſſias, maximè ex affectu declarabatur. 175.202

Confeſſus eſt, & non negavit. Dum Joannes confeſſus eſt, quod non ſit Chriſtus, & dum non negat, quod ſit vox, ſed in ſuo munere ſubſiſtit ad magna, & alta aptatur. 248. 68. & 271. 27.28.29

Confeſſus eſt, & non negavit. Ad quid ponitur hujuſmodi repetitio, niſi ut magna Joannis virtus indicetur, ac quanta perſeverantia ſteterit in eo, quod ſemel dixit, quod ipſe (ſcilicet) vox erat. 34.115. 84. 125

Elias es tu, Propheta es tu? Omnes has dignitates negat de ſe Joannes; nam verè humilis, nihil in ſe conſpicit laude dignum. 593. 28. 29

Elias es tu? Bene Ioannes negat de ſe, quod ſit Chriſtus, quod ſit Elias; nam valde magnus propria ſolum virtute vult fulgere, ac reſplendeſcere; non alia. 331. 151. 152

Elias es tu? Non. Propheta es tu? Manfeſtè, & patenter reſpondet; Magiſtri doctrina clara ſit, & manifeſta ut meridiana lux. 220. 27. 28

Ego vox clamantis. Non ait, quod ad prædicandum ſit miſſus; ſed quod ſit vox: in vero miniſtro ratio officii non ſit tanquam quid adjacens, ſed veluti quid intrinſecum, & in natura transformatum. 310. 20. 21. 22. 23

Ego vox clamantis. Non ait, quod Zachariæ ſit filius, ſed quod clamantis ſit vox; erat enim illi maximè fixa in mente muneris obligatio, ut ei ſatisfaceret. 316. 64. & 597.59 60. 61

Medius autem veſtrum ſtetit. Nactus bonam Joannes occaſionem, præclara cœpit de Chriſto dicere: Opportunum docendi tempus non omittat Prædicator. 190. 279. & 268. 18. 19. 20

Dominica IV. Adventus. Luc. 3.

Anno quintodecimo. Ecce in dignitate, ac principatu facinoroſi, ac inſolentes recenſentur Eminentia dignitatis multos in vitia deturbat, ac præcipitat, ut honore inſoleſcant. 154.101.102. & 321. 94. 95. 96

Anno quintodecimo. Hos principes enumerat Evangeliſta, ut inde conjecturemur, qui quanta peccatorum detinebantur populi, qui ad principum exemplum, ac formam rapiuntur. 125.21.22.23. 50. 51. 52

Anno quintodecimo. Valde illuſtres dignitates Sacerdotum, Imperatoris, præſidis, & aliorum recenſentur, & tamen eas peſtilentiſſimi obtinebant homines. In mundo enim nulla eſt tam præclara dignitas, quæ ſuam non habeat adnexam dejectionem. 199.31.32

Anno quintodecimo. Tot numerantur facinoroſi, ut Joannis animoſitas denotetur; nam Prædicator pro veritate dicendi nullum Principem timeat. 328.138. 139

Factum eſt verbum Domini. Non dictum, ſed factum ſcribitur ab Evangeliſta. In bono Prædicatore non ſolum ſint verba, ſed etiam opera quibus adimpleat, quod prædicatur. 185.252.& 318 73. 74. 75. & 487. 11. 67

Et factum eſt verbum Domini. Cur non antea factum Prudens operator diſſimulat verba facere, quouſque veniat tempus opportunum, & conveniens occaſio. 190. 279. & 239. 14. & 546.57

Factum eſt verbum Domini ſuper Joannem, & venit in omnem regionem. Magnam emphaſim habet hæc verborum contextura, *factum eſt verbum & venit.* Tanta fuit Joannis promptitudo; nam ubi primum factum eſt verbum, nulla interjectione poſita, ſtatim venit ipſe. 252.93.94.& 554.108

Factum eſt verbum in deſerto. Optimè dum Pilatus, Anna, & Caïphas erant in Hieroſolymis, erat Joannes in deſerto. Maximè fugiendum, ac declinandum impiorum conſortium. 542. 36 37. 58

In deſerto. Bonus Prædicator à populi ſit ſeparatus multitudine 219. 18. 19

In omnem regionem Bonus Prædicator prædicet in omni loco, in parvo oppidulo, & non quærat ſemper magnas civitates. 261. 4 6

Prædicans Baptiſmum. A materia Baptiſmi inchoavit Joannes ſuam prædicationem, & ab illo etiam incœpit Chriſtus ſua magnalia. 24. 103

Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Ut humiles, ac viles exaltentur, montes excelſi ſe inclinent. 511. 33. & 206. 69

Omnis vallis implebitur. Qui ſe humiliant, exaltantur. 166. 155. 156.157

Dominica infra Octavam Epiphaniæ. Luc. 1.

Aſcendentibus illis Hieroſolymam. Ecce virgo, quæ domi erat clauſa per publica, & varia diſcurrit loca, ratione, ac die feſto maximè movente, leges enim Dei venerandæ ſunt, & obſervandæ. 142 31. & 332. 158. 184. & 516. 54

Secundum conſuetudinem. Antiquæ conſuetudine obſervandæ 148. 63 & 262. 18. ac per communes vias incedendum. 144. 40

Remanſit puer Jeſus in Hieruſalem. A dilectiſſimis parentibus ſe abſentat Dominus, ut remaneat docens in Hieruſalem; cujus rei rationem ſubdit, *in iis, quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe*; omnia enim propria relinquenda, ut officii obligationibus ſatisfaciamus. 597. 59. 60. 61

Poſt triduum invenerunt illum. Cùm magna ſolicitudine, ac anxietate quæritur Jeſus à parentibus ſuis, ut ipſius inventi creſcat voluptas, quantò enim major eſt difficultas rei, tantò magis ejus delectat præſentia. 571. 6. 7. & 16. 69

In medium Doctorum. Optimus præſul, qui particulares renunciat affectus, & in medio ſtat, ut in partem aliquam non inclinet. 113 177. 278

Audientem, & interrogantem. Cùm Ieſus puer eſſet, audit, & interrogat, etiam in præclariſſima doctrina tradenda urbanitatis jura ſervanda ſunt 532. 62.63

Audientem & interrogantem. Quamvis Chriſtus eſſet Dei

Dei filius, cum his agit rationibus eos audiendo, & interrogando. Magnus non potentia, ſed ratione procedat. 429. 1. 53. 54

Quid eſt, quod me quærebatis? Evangelicus miniſter omnem carnalem excludat affectum. 15. 63. & 465. 10. 12. 13

Erat ſubditus illis. Scit magnus vir ſe humiliare. 317. 72

Dominica II. poſt Epiphaniam. Joan. 2

Nuptiæ factæ ſunt. Vide *cap.* 1.

Dominica III. poſt Epiphaniam. Matth. 8.

Ecce leproſus veniens ad eum. Vide *cap.* 21.

Dominica IV. poſt. Epiphaniam. Matth. 8.

Aſcendente eo in navinculam ſuſcitaverunt eum diſcipuli. Vide *cap.* 24.

Dominica V. poſt Epiphaniam. Matth. 13.

Simile factum eſt regnum cœlorum homini regi. Benè hic qui parat convivium, Rex vocatur; qui non ſolùm indulget, ſed etiam ſuis conſulit, & proſpicit 321. 94. 95. 129. 130

Cùm dormirent homines. Diaboli ingenium opportunam quærit occaſionem, qua nocere valeat 487. 19. & 572. 18

Cùm dormirent homines, venit inimicus. Crudelis hoſtis qui occultè & noctè inſidiatur. 140. 22. 23 & 468 31 32. 34

Cùm dormirent homines Imbecillis hoſtis homines dormientes quærit. 566. 67 68

Venit inimicus homo. Ubi erat triticum, ſuperſeminavit zizania. Diaboli ingenium, cum bonis operibus mala conjungere 490. 38

Venit inimicus homo. Non dicitur, venit diabolus, ſed venit inimicus homo, in homines enim crudelior eſt homo, quam diabolus ipſe 569. 21

Cùm dormirent homines venit inimicus. Princeps vigilans civitatem cuſtodit: ipſo dormiente, verſantur omnia in periculo. 545. 54. 55. 56

Sinite utraque creſcere. In dubiis, ac occultis factis proximorum, abſtinendum eſt à judicio, ac præſumptione, quoad uſque aperta fiant, ac manifeſta. 454. 11. 12. 17. 18. 19. & 471. 47

Ne forte eradicetis ſimul & triticum Præcipit Pater, ut ſemina creſcant & herbam non vult eradicari, valde enim difficile eſt permixtam veritatem mendaciis agnoſcere, & diſtinguere. 466 18. 19

Colligite ea ad comburendum. Quanto ſupplicium diutius à Deo differtur, tantò gravius, & rigidius infertur 410. 43. 44

Ne forte colligentes. Optimè hæc diſponuntur, ut virtus in tritico adumbrati fortiores mittat radices, & perſecutione, ac majorum exercitatione creſcat, ac augeatur. 301 219. 237. & 308. 8.

Dominica VI. poſt Epiphaniam. Matth. 13

Simile eſt regnum cœlorum grano ſynapis. Minuſculis rebus regnum cœlorum comparatur: parvitas & humilitas fundamenta ſunt ad magna. 15. 65. & 84. 129. & 166. 155. 156. 157

Simile eſt grano ſynapis. Nam, ut ait D. Hilarius, Dominus comparavit ſe ipſum grano ſynapis acri ſemini, & dum exhibet acrimoniam, ſaporem adhibet cibo; rigore ſimul ac ſuavitate omnia diſponantur. 328. 35. & 552. 89. & 25. 69

Simile eſt grano ſynapis. Dum enim conteritur, ſuam magis exhibet acrimoniam. Chriſtiana excellentia, ac fortitudo in labore, ac preſſura manifeſtatur. 149. 71 & 301. 219. 220. & 308. 8.

Quod minimum eſt omnibus oleribus, cùm autem creverit. Non illico ad omnem magnitudinem evolandum, ſed paulatim ab imperfectis ad perfectiora accedamus. 28. 123 & 525. 19. 20. & 589. 5. & 617. 35

Ita ut volucres cæli veniant & habitent in eo. Iuſti ad ſe trahunt Deum, ut habitet in ipſis. 527. 30. & 151. 80. 87

Simile eſt regnum cœlorum fermento. Ait D. Hilarius Cantic. 13. fermento ſe Dominus comparavit: fermentum enim de farina eſt, quod acceptam virtutē ſui generis acervo reddit, Chriſtus enim à nobis accepit corpus, quo pro meruit ſua dona. quæ etiam nobis communicat & dat: 398. 55. & 490. 36 & 306. 255. 256. & 599. & 590. 72. 73

Simile eſt regnum cælorum fermento. Per regnum cœlorum intelligitur Eccleſia, ac ejus prælati & fermento bene comparantur; nam fermentum ut maſſam valeat fermentare, neceſſe eſt ut liquefiat ipſum ac in maſſa imbibatur: Sic & Prælati, ut ſubditis ſubveniant, exenterare debent ſeipſos. 313. 45. 46 47

Simile eſt regnum cœlorum fermento. S. Auguſtinus, libr. 1. qq. Evangelicar. cap. 12. fermentum dicit dilectionem ac charitatem, quod ut univerſæ maſſæ commiſceatur, ferveſcit: ſic perfecta charitas ferveſcit, ut ad omnes ſe extendat, omnibuſque ſe communicet. 307. 255. 256, & 443 72. 73. & 321. 93. 94 95

Quod acceptum abſcondit mulier in farina ſatis tribus. Notat D. Petrus Chryſologus ſerm. 99. quod dum dicitur ſimile grano ſynapis, ad virum dirigitur ſermo: hîc verò cum de farina agitur, fœmina exprimitur. Unuſquiſque in ſuo ſubſiſtat officio; vir in virorum munere; in fœminarum functionibus mulier. 271. 27. 28. 29. 30. & 14. 59 & 465. 7. 8. & 520. 82. & 539. 17

Sine parabolis non loquebatur eis Dicebat Chriſtus in parabolis, quæ deſumpta erant ex agricultura, maſſa, & farina, ut ait Theophilactus, ut tenuitati ſe, ac auditorum infirmitati accommodaret. 73. 74 & 180. 225. & 372. 33. & 584. 83. 84

Dominica in ſeptuageſima. Matth. 20

Simile eſt regnum cœlorum patrifamilias. Deus Patri comparatur, ob eximium, quem habet in homines amorem 104. 226. 227. 229. 241.

Qui exivit primo manè. Exiit Pater ad laborem; ut nullus in domo à labore ſit privilegiatus. 514 39. 50

Exiit primo manè. Paterfamilias, ac princeps ſit vigilans in ſuo principatu ac familia, namſi dormit, pereunt omnia 545. 54. 55. 56

Exiit primo manè conducere operarios Qui ab ipſo exordio diei uſque ad finem perſeverarent in labore; nam in virtute, ac incepto perſiſtendum. 34. 17. & 83. 12. 4

Exiit primo manè: Quando cæteri adhuc erant in quiete: laborare enim quando alii adhuc quieti indulgent, magni eſt meriti 152. 92. 93 94

Exiit primo manè conducere operarios. Ad laborandum per totum diem; nam omnis noſter labor, comite ac præſente Chriſto, ſuavis eſt. 193. 291. 292

Conducere operarios in vineam ſuam. Vinea eſt Eccleſia: Cur ergo non ait, quod venit vocare credentes ad Eccleſiam, ſed operarios, quia non ſat eſt credere in Eccleſia, ſed oportet operari. 208 80. 81. 82

Conventione autem facta. Beatitudo bonis operibus emitur, & acquiritur. 364. 69. 70

Quid hîc ſtatis tota die otioſi. Eos interrogat, ut ipſi propriam inertiam agnoſcentes, valeant emendari facilius, ac operibus incumbere. 59.7. & 148. 64. 65. 66. & 220. 24. & 281. 89

Quid hîc ſtatis tota die otioſi. In foro ubi temporalia venduntur, otioſi erant, quia otioſus eſt, qui temporalibus quæ nihil ſunt incumbit 12.49. & 159. 122. 245. 256

Quod juſtum fuerit, dabo vobis. Et tamen tanta eſt liberalitas divina, quod plus dat, quàm promittit. 208. 84. & 627. 97

Quid hîc ſtatis tota die otioſi. Otioſitas maximè damnanda, ac fugienda. 476. 71. 72. 73

Murmurabant adversùs. Fugienda murmuratio. 245. 49. & 153. 9. & 599. 47

Dominica in Sexageſima. Luc. 8.

E*Xiit, qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum.* Introducitur Chriſtus in ſeminantis forma, ipſius enim proprium eſt ſeminare, hoc eſt, beneficia facere 487. 15. 16. 17

Exiit qui ſeminat. Per quod denotatur, quod non ſolùm Deus benefacit, ſed etiam cum magna promptitudine, ac ſine mora beneficia confert. 250. 83.

Exiit qui ſeminat ſeminare. Non comburere, ſed ſeminare, ut notat Theophylact quia Chriſtus non venit ærumnoſos contempturus, ſed ærumnas eorum ablaturus 116.293.294.295. & 226.61.62.63

Conculcatum eſt ab hominibus. Et quomodo iniqui reſpondent mala pro bonis. 124. 15. & de uno peccato ruunt in aliud. ibid. 72. 73

Exortæ ſpinæ ſuffocaverunt illud. Spinæ divitiæ ſunt quibus dum tenetur cor, omne bonum contemnit, ac conculcat. 484. 107. 108 109 139.140

Exortæ ſpinæ ſuffocaverunt. Spinæ ſunt temporalium appetitus qui bonum ſemen in nobis ſuffocant, ac comprimunt 427. 82. 83

Venit Diabolus, & tollit ea de corde ſuo. Studium Diaboli impedire viam ad ſalutem. 559. 22. 23

In tempore tentationis recedunt. Multi enim ſunt, qui licet ſe promittant ſtabiles, recedunt tamen tempore tentationis. 472. 48. 49. 50

Aliud cecidit in terram bonam. Dum vitia in impiis creſcunt, ſæpè virtus in juſtis augetur.

Fructus afferunt in patientia. Patientia creſcunt & augentur omnes virtutes. 301. 219.225.227. 229 235. 237. 239

Fructum afferunt in patientia. Juſti, ac Sapientes magnum afferunt fructum in patientia, ac tolerantia. 300. 214. 215

Dominica in Quinquageſima. Luc. 18

A*Sſumpſit Ieſus duodecim diſcipulos ſuos ſecretò.* Abſconditur ſecretum ſuis manifeſtat; ſecreta cordis amico committenda. 57. 20

Aſſumpſit Ieſus duodecim diſcipulos ſuos ſecretò. Secreta committenda iis, qui animum habent ad remittendum. 626. 90

Aſſumpſit Ieſus duodecim diſcipulos ſuo, Advocat Chriſtus omnes, nullum excludit. Prælatus ſua omnibus communicet. 165. 152. & 169. & 321. 93 94. 95

Ecce aſcendimus Hieroſolymam. Cum labore, ac fatigatione aſcenditur ad Hieruſalem quæ cæleſtem patriam ſignificat, ut inde in magna nobis ſit æſtimatione: quantò enim majori labore quid acquiritur, tanto majori pretio habetur. 413 6.7

Ecce aſcendimus Hieroſolymam. in via virtutis aſcendendum ſemper, & nunquam ſtandum 387.128. 129. 130. & 278 69. 256. & 343. 28

Ecce aſcendimus Hieroſolymam. Per labores aſcenditur ad cœlum, eſt enim via ad ipſum plena moleſtiis. 441. 65. 68

Tradetur enim Gentibus. Quæ paſſurus eſt diſcipulis commemorat: docens nos, quod ipſius paſſionis memoria lenes noſtros, ac ſuaves reddet labores. 193. 291 293. & 421. 50. 51. 52

Tradetur enim gentibus. Non ait tradetur peccatoribus, ac flagitioſis, ſed Gentibus: peccati nomen adeo abhorret ut ab ore Chriſti non exprimatur 167. 162. & 554. 7

Cæcus quidam ſedebat ſecus viam, & clamabat. Clamat cæcus dum tranſiret Chriſtus, ne tam opportuna occaſio è manibus elabatur. 487. 19 & 516. 55 547. 8.

Fili David. Cur Davidis filium vocat. Vide c. 30. q. 1

Quid vis ut faciam tibi? Supplicationes afflictorum maximè exaudivit Chriſtus 68. 77. 78

Quid vis ut faciam tibi; Deus excitat nos ad petendum 162 135

Et confeſtim vidit. Dei beneficia ſine retardatione, & mora 250 83.

Sequebatur magnificans Deum Accepto beneficio, benefactori ſuo gratias impendebat. 201. 41. 42. 43. 107. & 485. 8. & 542. 34

Dominica I. Quadrageſimæ. Matt. 4.

D*Uctus eſt Jeſus in deſertum.* Tanquam in locum proportionatum ad jejunium, & ad Dei cultui incumbendum. 178. 218. 219

Ductus eſt Jeſus in deſertum à Spiritu. Magnum noſtrum documentum, cum dicitur, ab Spiritu duci, mundum relinquit, deſertum petit, nam qui ſpiritum ſequitur, omnia ſæculi contemnit. 231. 90. 91

Cum jejunaſſet quadraginta diebus In noſtrum documentum jejunium valde efficax ad vincendas tentationes. 413. 7. 8. 9

Jejunat Chriſtus in deſerto. Nam jejunium occultandum eſt. 419. 39. 43. 44

Cùm jejunaſſet quadraginta diebus. Cur non plures dies jejunavit, quàm Moyſes & Elias? Voluit nos docere, quod ſingularitas fugienda eſt: veſtigia majorum, utpote ſecuriora, inſequenda ſunt. 8.23 & 91. 163. & 144. 40. & 512. 37

Poſtea eſuriit. Famem patitur Chriſtus, ut doceat prælatos quod ſubditorum neceſſitatibus ſtudeant ſubvenire. 548. 69. 71. & 94. 175. & 149. 68

Poſtea eſuriit, & accedens tentator. Valde confiſus de victoria, nam prætextu neceſſitatis multa fiunt, quæ aliàs facienda non erant. 146. 50

Si filius Dei es. Dubitanter hîc loquitur diabolus, *ſi filius Dei es*: at in regione Geraſenorum abſolutè eum filium Dei agnoſcunt, *Quid nobis, & tibi Jeſu fili Dei, Veniſti ante tempus torquere nos,* Matt. 8 n. 29. Quis hîc tantam Dei cognitionem Diabolo dedit? Pœnarum ſchola eum erudivit 560. 24. 520. 81. 82

Dic ut lapides iſti panes fiant. Simulata compaſſionis

ſpecie, & cum dolis venit diabolus, utpote crudelis inimicus, qui cum dolis pugnat. 468. 31. 32

Dic, ut lapides iſti panes fiant. Pietatis prætextu intentat inducere Chriſtum in vanam gloriam. Diaboli ingenium, ſub umbra pietatis homines detrudere in peccata 532. 57

Statuit eum ſuper pinnaculum templi. Ad doctorum cathedras ducit, ut ambitione concutiantur, quæ maximè excæcat mentem. 427. 82. 83

Mitte te deorſum. Si ipſum dejicere intentat, cur diabolus Chriſtum non præcipitat, ſed ut ipſe ſe projiciat perſuadet. Ducebatur diabolus ex communi hominum experientia: nam homo in hominem crudelior eſt Diabolo ipſo. 559. 21

Oſtendit ei omnia regna mundi, ſi cadens adoraveris me. Propoſita ambitione ad ſui adorationem eum excitat diabolus, ambitio enim maximum parit divinorum contemptum. 35. 19

Acceſſerunt Angeli, & miniſtrabant ei. Chriſtum de ſe humilia dicebat *non veni miniſtrari, ſed miniſtrare*, tamen ſui magna dicenda aliis relinquebat. 332. 160. & 593. 29

Vide *Humilitas.*

Dominica II. Quadrageſimæ. Matt. 17.

ASſumpſit Ieſus Petrum, & Iacobum, & Ioannem Cur Chriſtus ex omnibus hos tres aſſumpſit, quia potiores virtute erant, ut ait Chryſoſt. *hom.* 57. & ubi majus eſt meritum, ibi & præmium majus ſit, 301. 224. 232.

Aſſumpſit Ieſus Petrum, & Iacobum. Eorum merita non ſunt apud Dominum diminuta, quamvis in eorum ſocietate eſſet Iudas. 151. 82. & 580. 62

Duxit illos in montem excelſum. Ut ex itineris difficultate in majori æſtimatione eſſet gloriæ fruitio. 571. 6. 7

Duxit illos in montem excelſum. Poterat Dominus eos ſtatim, ac ſubito à planitie transferre ad montis cacumen, ſed diſponit, ut ad tantam gloriam per ſuos greſſus aſcendant. 525. 19 20. 21

Reſplenduit facies ejus ſicut Sol. Non emendicata luce à Sole materiali, ſed propria, ac naturali luce ſua; quilibet enim ſua debet luce fulgere, non aliena. 309. 15. 152. & 342. 23

Apparuerunt Moyſes, & Elias. Non ſolùm virgo Elias apparuit, ſed etiam Moyſes uxoratus; quia in omni ſtatu poſſumus Deo ſervire, & placere 507. 8. 9

Faciamus hîc tria tabernacula. Petrus tanquam intimus Domini amicus, ac veluti aulicus, cuncta vult diſponere; ac ad ſuam voluntatem, ac nutum ſupremum regem Chriſtum inclinare. 199. 29 30. & 333. 165

Neſciens quid diceret. Si miniſter priùs attendit ad Regis bonum, communi populi utilitate neglecta ignoranter agit. 549. 77. 78

Hic eſt filius dilectus. Quia ibi in gloria, agens de hominum ſalute, ſe ex h buerat Dei Patris filium. 267. 1

Ipſum audite. Magnam obedientiam erga Chriſtum commendat æternus pater. 238. 5

Ceciderunt in faciem ſuam. Hic tantum timorem reverentiæ exhibitum legimus, & non alibi, quia hîc multam habuerunt de Deo cognitionem, ideoque maximè timuere. 234, 101. 103

Dominica III. Quadrageſimæ, Luc. 12

ERat Ieſus ejiciens. Illud *erat* denotat magnam reſiſtentiam ex parte Diaboli; dolet enim maximè, dum ab homine exire cogitur. 490. 39. 40

Erat Ieſus ejiciens dæmonium. Denotat illud *erat* quandam veluti moram; poterat Chriſtus diabolum in inſtanti ejicere; diſponit tamen, ſic cum quadam mora ejicere, ut diſcant homines, non ſubito, ſed paulatim res peragere. 128. 123. & 589. 5. & 617. 25

Erat Ieſus ejiciens. Illud *erat*, quandam denotat moram, ut inde homines videant, quam magnum, & miraculoſum ſit opus converſio peccatoris. 30. 134. 135. 590. 7. 8. 9.

Illud erat mutum. Diaboli ingenium, confeſſionem impedire, agnoſcit enim, quantum bonum ex ea peccatori proveniat. 168. 165. 173. 250. 25 1& 236. 117

Locutus eſt mutus. Verba in laudem Chriſti tanquam ſuo benefactori gratus. 112. 107. & 485. 8. & 512. 34. & 587. 100

Admiratæ ſunt turbæ. Quod nempe à Chriſto reſtitueretur lingua, tanquam magnum hominis malum. 632. 23

In Beelzebuth principe dæmoniorum. Beneficium concionis negant iſti, ne ſe obligatos fateantur Chriſto. 201. 42. 43

In Beelzebuth. Samaritani Iudæorum inimici Chriſtum benignè recipiunt; & iſti utpote invidioſi impiè blaſphemant; melius eſt enim eſſe cum inimico, quàm cum invido. 140. 22. 23

Invidia etiam multa mala parit. 607. 12. 13.

Si ego in digito Dei eiicio dæmonia, profectò pervenit in vos regnum Dei. Regnum Dei in ſe negant perfidi Iudæi, ut ita Chriſto detrahant; plus torquebantur Chriſti laudibus; quam propriis damnis. 43. 57. 48

Filii veſtri in quo ejiciunt Efficax argumentum, dum tui contra te in teſtes vocantur. 241. 26. 27

Extollens vocem quædam mulier. Dum detrahunt inimici majoris gloriæ viam ſternunt, & occaſiones præbent. 579 56. 76

Dominica IV. Quadrageſimæ. Ioan. 6.

CUm ſublevaſſet oculos Ieſus. Principis oculus non ad ſuam videat ſolum utilitatem, ſed ad aliorum etiam. 426. 78

Cum ſublevaſſet oculos Ieſus. Videt ſuos neceſſitate oppreſſos, & ad miſerandum movetur; maximè enim movent neceſſitates, quas propriis videmus oculis 247. 63. & 630. 7

Dixi ad Philippum unde ememus panes. De populi neceſſitata; nam neceſſitas inferiorum egeſtas ſuperioris eſt. 436. 33

Dixit ad Philippum Cur Philippum, & non Petrum vel Joannem interrogat? Non uni ſunt dandi honores omnes, ſed per omnes dividendi. 321. 93. 94. 95

Unde ememus panes. A nullo rogatus de cunctorum agit remedio: valde gratum, & magnum beneficium quod ſine precibus datur. 197. 13

Unde ememus panes. Mira eſt Dei providentia in nos. 442. 70. 71. 72

Et qui eſt ſub Dei cura, ac providentia nil indiget, omnibus abundat. 438. 48. 49. 50

Unde ememus panes. Non rogatur Dominus, & tamen de eorum remedio agit, nam turbæ devenerunt in illam eſuriem ob ſequendum Dominum per deſertum, & ne ab illo diſcederent inde ipſe movetur, ut eis ſubveniat, ac auxilium præſtet. 552. 94. 95

Ducentorum denariorum. Dominus quæſivit à Philippo

po de loco, *unde ememus panes* & tamen ipſe præter quæſita, reſpondet conſilia præbens *ducentorum denariorum*, &c. Philippus, ut aliquorum eſt ſententia, volebat, ut turbæ dimitterentur, ut frequens eſt conſuetudo illius, qui non vult beneficium impendere, conſilium dare. 156. 109. 110

Facite homines diſcumbere. Solum dicit ut homines ſedeant, & tamen ipſe non ſolùm eis permittit ſeſſionem, ſed etiam dat eis panem, & piſces, ſemper Deus plus dat donis, quam dicit verbis. 92.166. & 230.84. & 271.29.97&208. 84.& 627. 97

Facite homines diſcumbere. Boni miniſtri quidem vident Dominum propenſum in beneficium, ipſum non impediunt, ut ſæpe miniſtri hujus ſæculi faciunt. 405. 201

Facite homines diſcumbere. Boni miniſtri non contradicunt, ſed ſine ulla cunctatione Domini mandata exequuntur, Domini ſui nutum ſequentes. 465. 10. 11. 12. & 27. 12

Facite homines diſcumbere. Apoſtoli conſtituuntur miraculi miniſtri, ut ita condecoraretur, nam bonus Dominus ſuos miniſtros honorat. 137. 12. 13

Accepit Jeſus panem, & diſtribuit, Quæ enim per manus Domini dantur, ſatiant, & replent. 164. 146. 147

Colligite quæ ſuperaverunt. Superflua amputanda, ac removenda ſunt. 211. 102.103. & 437. 43

Colligite quæ ſuperaverunt. Non ſolùm dat Dominus, ſed etiam ſuis donis tranſcendit omnem noſtram curam, ac cogitationem. 438.48 49.50.&493. 52. 53. & 12. 51

Dominica V. Quinquageſimæ, Ioan. 8.

Q*Vis ex vobis arguet me de peccato?* Solum eximia Chriſti virtus hæc dicere potuit; nam quantumvis quis ſit juſtus, ſi omnia illius conſiderentur, ac inveſtigentur, imperfectiones comprehendentur. 345. 19. 20. 21

Quis ex vobis arguet me de peccato. Hæc dicebat Chriſtus qui peccatum non habebat, nam ubi peccatum eſt, per ſeipſum prodit, & ſe manifeſtat. 124. 16.17

Quis ex vobis arguet me de peccato. Licet Chriſtus eſſet innocentiſſimus, tamen in exemplum noſtrum bono ſuo nomini vult conſulere in omnium oculis, ſeipſum demoſtrans ſine ulla peccati macula exiſtere. 595. 39.40. 41

Quis ex vobis arguet me de peccato. Hæc dixit ſumma Chriſti probitas ſuis inimicis, cùm inimici valde acuti ſint ad defectus noſtros capiendos. 454. 25. 26

Quis ex vobis arguet me de peccato? Quamvis enim eſſent crudeles inimici, ac falſi detractores eos non timet Chriſtus, nam bona conſcientia in omni caſu ſecura eſt. 546. 58. 59. 60

Quis ex vobis arguet me de peccato. Chriſtus vult excludere falſas Iudæorum ſententias de ſe ſiniſtrè conceptas, quia opinio mali leviter etiam in animo apprehenſa, grave in famiæ detrimentum eſt. 433. 18. 19

Si veritatem dico vobis. Publicè, & patenter veritatem dicebat Chriſtus, nam Chriſtiana veritas, non involucris tegitur, ſed patenter, & publicè procedit. 473. 54. 55

Si veritatem dico vobis. Nam cum Chriſtus verus Deus eſſet, nihil aliud erat in ore eius niſi veritas. 179. 221

Quare non creditis mihi. Quia veritatem prædicabat, quæ valde odioſa eſt principibus, & hac de cauſa cum veritate difficulter apud eos negotiatur. 123. 7. & 615. 20. 21. 22

Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi. Inimici ingenium, nunquam quæ te extollunt, ac nobilitant, percipit, ac intelligit. 567. init.

Samaritanus es tu, & dæmonium habes. Invidia maximè cæca nulli parcit, & ſemper alterius gloriam contumeliis minuere intendit. 140.22.23.& 330. 150 & 607. 12. 13

Ego dæmonium non habeo. Poterat Dominus illos homines ſtatim punire, vel obruere, ſed noluit; dans nobis exemplum ad contumelias patienter ſuſtinendas, quod eſt valde magnum. 303. 246. 247

Si quis ſermonem meum ſervaverit, mortem non videbit in æternum. Non quod ita ſerventur, quaſi non ſint corpore morituri, ſed quod ita morituri ſint, ut mori non videantur, nam mors juſti vita eſt, cum juſtus ſemper vivat. 530. 52

Ieſus autem abiit de templo. Iræ, ac invidiæ cedendum eſt. 358. 26. & 570. 1

Dominica in Palmis, Matth. 21.

I*Nvenietis aſinam alligatam.* In jumento illo denotabatur humanum genus, cur potius Chriſtus vult illud vinculis alligatum, quam ſolutum, quia vinculorum anguſtia multum conducit, ut ad Chriſtum veniamus. 250. 83. & 464. 69.70

Invenietis aſinam. In illo rudi, & vili animali præfigurabantur peccatores, qui omni bruto animali inſipientiores, & deteriores ſunt. 442.67.68

Invenietis aſinam alligatam. Non peccator ſuiſmet peccatis ligatur, ac aſtringitur. 506. 1

Dicite, quia Dominus his opus habet. Non præcipit Chriſtus, ut violenter adducant, ſed annuente, ac concedente Domino domus, nam Salvator voluntarium obſequium vult. 585. 88

Dicite quia Dominus his opus habet. Non abſolutè jubet adduci aſinam, ſed rationem dat, quia non potentia, ſed ratione res agenda eſt. 429. 1. 53.64 & 526. 25

Dominus his opus habet. Deus nullius rei indiget, quomodo dicitur, quod his opus habebat; Deus petit à nobis, ut majora det. 153. 117

Confeſtim dimittet eos. Deo ſine ulla mora obſequendum. 141. 30. & 252. 94.

Ecce rex tuus venit tibi. O magnus Princeps, non ſuæ, ſed ſuorum utilitati venit. *Venit tibi.* 233. 95. & 313.41. 44.&187.264.& 510.29.&573. 16. & 329. 130

Venit tibi manſuetus Prælatus totus ſit benignus, ac affabilis in ſubditos. 27.534.55 56.83. 84. 85, & 485.10.& 300. 77

Eum deſuper ſedere fecerunt. Ut notat Chryſoſtom. homil.67. Non ſedet in generoſo equo, ſed in vili animali, quod ſufficiebat ad vecturam, informans nos ſuo exemplo, ut ſolum utamur his, quæ neceſſaria ſunt; alia verò amputemus & removeamus à nobis. 211.102.103.& 437. 43

Plurima autem turba ſtraverunt veſtimenta ſua. Turbæ veſtimenta deponunt in obſequium Chriſti, at Dominus pro nobis non ſolum depoſuit, ac dedit veſtimenta ſua in Paſſione, ſed etiam cum illis abſterſit diſcipulorum pedes: ſemper Dei beneficia noſtra obſequia ſuperant. 573. 15. 16

Dominica Reſurrectionis. Marc. 16.

CVm tranſiſſet Sabbatum, Maria Magdalena, &c. D. Hieron. *Poſt Sabbati triſtitiam felix irradiat dies.* Tranſacta triſtitia magna eſt felicitas gaudiorum. 542 31

Valde manè unâ Sabbatorum. Veniunt hæ mulieres tanquam miniſtræ Dominicæ ſepulturæ: Deus autem in ſuis miniſtris magnam vult diligentiã. 252. 95. 96. 97

Valde manè una Sabbatorum veniunt. Nec latrones, nec nocturnos incurſus timent, nam charitas omnia pericula rumpit, & contemnit. 574. 20. 25. & 183. 240. & 325. 124. & 108. 249. & 202. 26. 47

Valde manè veniunt ad monumentum, ut ita ſuum amorem in Chriſtum teſtificarentur, nam amor abſcondi non poteſt. 65. 36. 37

Iuvenem ſedentem amictum ſtola candida, In dextris ſtola candida ſedet Angelus in ſignum feſtivitatis, ac lætitiæ Reſurrectionis. 250. 8. 88

Obſtupuerunt. Cum ſanctæ mulieres tantis donis cæleſtibus eſſent cumulatæ, timent tamen; quanto enim quis magis habet de Deo, tanto timore repletur. 234. 102. 103

Qui dixit eis, Jeſum Chriſtum crucifixum quæritis, ſurrexit. Sed cur hoc etiam non dicunt Angeli ſepulchri cuſtodibus, ſed tantum mulieribus: magna myſteria ſolum percipiunt fide pleni, & non vacui. 176. 209. & 228. 70

Nolite expaveſcere Merito hæc dicuntur ab Angelo, nam qui Deum habet, nil timet. 552. 92

Nolite expaveſcere. Timor expellitur, ut valeant audire quæ dicuntur. 551. 87

Ieſum Chriſtum quæritis, ſurrexit. Cur Chriſti Reſurrectio prius nuntiatur, quàm videatur, nam ſtatim, ac ſubito ſe poterat Dominus manifeſtare. Ad magna enim gradatim diſponendus eſt animus. 28. 125. & 158 119. 139

Dominica in Albis. Ioan. 20.

CVm fores eſſent clauſæ, ubi erant diſcipuli propter metum Judæorum. Erant diſcipuli conſtituti inter metum Judæorum, & ſpem certam evadendi periculum ad prædicandum Evangelium. Inter ſpem, ac metum vivendum eſt. 234. 106. 107. 108

Congregati propter metum Iudæorum. Metu præparantur homines ad alta virtutum opera. 549. 73. 74. 75

Vbi erant diſcipuli congregati proper metum Iudæorum. Adverſitas unit, ac conjungit fratres. 161. 134. 135

Venit Ieſus. Maximè invitatur Chriſtus, ut veniat ad afflictos labore, ac perſecutione. 364. 69. 70. & 508. 17

Venit Ieſus, & ſtetit in medio. Bonus prælatus ſtet in medio, ut æqualis ſit ad omnes. 310. 24. & 113. 277. 278

Stetit in medio. Tanquam bonus Præſul, qui ut ſuos ad ſe attrahat, communicabilis, & non inacceſſibilis ſit. 484. 4. 5

Gaviſi ſunt diſcipuli. Quamvis aliàs diſcipuli affecti triſtitia eſſent, nunc gaudio replentur; nam credenti omnis triſtitia vertitur in gaudium. 25. 114. Et Chriſtus etiam eſt noſtrum gaudium, & lætitia. 8. 26

Oſtendit eis manus, & latus. Ut inde agnoſcerent quanta obligatione Domino erant aſtricti, qui tanta pro eis paſſus eſt. 341. 14. 15. 16

Accipite Spiritum ſanctum. Non dixit, do vobis Spiritum ſanctum, ob modeſtiam ſe tanti doni tacet auctorem. 209. 58 86. 87

Noli eſſe incredulus. Delinquens reprehendendus, ut emendetur & hoc cum monderamine. 365. 73. 74. & 313. 43

Noli eſſe incredulus. Deus conſulit omnium ſaluti, & eam maximè exiſtimat. 567. 72

Dominica II. poſt Paſcha. Ioan. 10.

EGo ſum paſtor bonus. Aliquando noſtram virtutem commendare poſſumus, non vanitatis cauſa, ſed calumniæ repellendæ, aut alio juſto titulo, & honeſto. 110. 261. 262. & 422. 54. 55. 56

Ego ſum paſtor bonus Non ait, ego ſum Paſtor crudititiſſimus, ſed bonus; nam vitæ probitas maximè neceſſaria in prælato. 322. 104

Bonus paſtor pro ovibus ſuis dat animam ſuam. Bonus prælatus potiùs eſt intentus ſuorum utilitati quã propriæ. 326. 129. 130. 147. & 574. & 108 248

Ego ſum paſtor bonus. Cum in Chriſto ſint multa, & valde magna; hoc; tamen de ſe peculiariter prædicat, quod paſtor ſit bonus: beneficentia enim potiſſimum divinitatis ſignum. 23. 98. & 521. 62

Pro ovibus ſuis dat animam ſuam. Prælatus tanto amore feratur in ſubditos, ut in eos non tanquam Dominus in ſervos ſe gerat, ſed veluti pater in filios. 452. 13

Pro ovibus dat animam ſuam. Bonus prælatus plus æſtimat ſubditos, quàm propriam vitam. 1 8. 248. & 149. 73. 264. & 510. 29 & 573 16

Pro ovibus ſuis dat animam ſuam. Chriſtus bonus Paſtor, qui plus nos æſtimat, quàm ſua. 722. & 69. 57. 58. 70. & 675. & 600. 75. & 491. 44

Mercenarius autem, & qui non eſt Paſtor. Boni autem vel mali paſtores ſe exhibent, ac declarant in occaſione. 330. 147

Venit lupus, & diſpergit oves. Luporum adventus diviſionem, ac diſperſionem parat, ſeminat ſemper diviſiones iniquus. 601. 85

Mercenarius autem fugit. Quia ut iniquus non agit de commodo ovium, ſed de proprio tantum lucro; bonus autem ſine lucri expectatione adminiſtrat. 319. 82. 83 84

Agnoſco oves meas. Quia bonus prælatus frequentet viſitat oves ſuas, & inde eas agnoſcit. 31. 11

Vocem meam audiunt. Cur non ait, voci meæ obediunt Quia ubi perfecta eſt obedientia, nulla eſt differentia inter obedire; & audire. 252. 94. & 20. 86

Dominica III. poſt Paſcha. Ioan. 16

MOdicum, & videbitis me. Magnum donum Domini præſentia, quæ ſuos cuſtodit, ec tuetur. 158. 117. 577. 51

Modicum, & videbitis me. Ob mei præſentiam vobis timendum, nam Domini præſentia valde formidabilis eſt. 235. 107. & 541. 24. 26. 27

Et iterum modicum, & jam non videbitis me. Varietas maximè delectat, & hæc etiam concedẽda. 62. 11

Iterum modicum, & jam non videbitis me. Et quidnam eſt hoc modicum, in quo Dominum non videbunt; tempus nempè paſſionis & dum ſub umbra mortis abſconditur; ſed tot flagella, clavos, ſpinas, dicis modicum Domine Præ amoris magnitudine omnia modica, ac pauca videbantur. 108. 251. 252. 253

Triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Credentis om-

nis triſtitia vertitur in gaudium. 25. 114

Plorabitis, & flebitis vos. Cur eorum fletus non prohibet; Lacrymæ effundebantur ob Chriſti paſſionem,& ideo, ut valde utiles Domino placebant,& erant accepriſſimæ. 193.291 292. 609.24

Plorabitis, & flebitis. Hæc denunciat Chriſtus, ut notat Alcuinus, quia per labores, ac perſecutiones tendimus in cœlum. 22.95. & 462.65.68

Plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Ut ita videas quam illuſtre ſit Apoſtolorum meritum; multum enim impetrant, qui laborant, cum alii gaudio indulgent. 159.92.93.94

Triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Deus ſuis dilectis dat gaudium, ac ea, quæ recreant, & delectant. 291. 151. 152. 153

Gaudium veſtrum nemo tollet à vobis. Ea, quæ ſunt mundi, deficiunt, cœleſtia verò durant, & perſeverant. 159. 122

Dominica IV. poſt Paſcha. Ioan. 16.

Vado ad eum, qui miſit me, & nemo ex vobis interrogat me. Quomodo diſcipuli Dominum non quærunt, cum interrogare initium ſit ad ſapientiam, & quilibet debet interrogare de his quæ ad ſe pertinẽt. 85.134.& 182.237.238.239 Non interrogant tamen, quia non audent ſe intromittere in altitudinem myſteriorum. 228.70

Sed quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia implevit cor veſtrum. Ecce Dominus ſubdit rationem quare à diſcipulis non interrogatur quò vadis; nam animus triſtitia affectus, nec ad interrogandum, nec ad audiendum eſt capax 102. 220, Ad ſcientiam etiam requiritur animi lætitia. 148. 62

Veritatem dico vobis. Domine cur hæc dicis, ſi triſtitia erant afficiendi? Chriſtiana veritas non involucris tegitur, ſed publicè prodit. 473. 54. 55

Veritatem dico vobis. Si ſuorum amicos ad ſe vult conciliare; cur tam manifeſtam veritatem eis dicit? Peculiare eſt Dei donum, nuda veritate aliorum animas ad ſe trahere. 194. 195

Expedit vobis, ut ego vadam. Ad eorum levandam triſtitiam, proponit eis Dominus eis eſſe neceſſarium, ut ipſe abeat; promptiſſimè enim movetur homo ſuo commodo, & utilitate. 423. 63

Si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos. Valde vobis neceſſarius eſt divinus Spiritus, qui veſtræ exigentiæ maximè ſe accommodabit 159.127.128

Arguet mundum de peccato. Peccatum ſuper omnia mala arguendum, & execrandum. 95. 171. 172

Arguet mundum de peccato. Ut mundus reformetur, & omne malum ab eo evehatur, neceſſe eſt ut peccatum, quod eſt malorum omnium radix auferatur, & amputetur. 345.38.&592.7475

Arguet mundum de peccato. Ita iniquus in ſuis delictis obdormit, & ſua peccata habet poſt tergum, quod niſi arguatur, non reſurget. 440. 55

Arguet mundum de peccato. Spiritus qui eſt conſolator arguet; nam qui reprehẽdit, conſoletur etiã 446.87

De peccato, quia in me non crediderunt. Dum dicitur de peccato, exprimitur infidelitas, quaſi comparatione hujus nullum aliud eſſet peccatum, & ita per infidelitatem rebus omnibus homo ſit deterior. ibid. 88

Non poteſtis portare modò. Nec enim omnia ſecreta omnibus ſunt dicenda. 626.90.&175.208

Dominica V. poſt Paſcha. Ioan. 16.

Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Oratio noſtra valdè efficax ad impetrandum. 18. 77. & 404.92 & 557. 6. Ita ut oratio dicatur clavis cœli. 548. 45

Si quid petieritis Patrem in nomine meo. Illa oratio fit in nomine Chriſti, quæ fit in fide Eccleſiæ Catholicæ. 393. 62 103

Si quid petieritis Patrem in nomine meo. Maximè Chriſtus nos movet, ac excitat ad petendum, noſtras enim orationes habet pro mercede. 490.37. 38. 39

Si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis. Multoties petimus à Deo, & tamen petita non concedit nobis; novit enim ipſe, quid nobis eſt utilius, & conveniens. 207.67.& 459.50.52

Petite & accipietis. Deus ſolùm promittit dare ea, quæ ab illo petuntur, & tamen ſemper dat pluſquam petimus. 206.71.119.& 493.52.53.& 580.58

Iam in proverbiis non loquar vobis, ſed palam de Patre annuntiabo vobis. His verbis vult Dominus diſcipulis conſolationem dare, ut in tempore paſſionis ſuæ perſiſtant conſtantes, & ad hoc palam eis annunciat de Patre. Magna enim conſolatio, dum quis laborat, ſi agnoſcat ſe habere Dominum, ac Patrem, à quo ſit præmia recepturus. 270. 24.& 323. 106. 107. & 192. 288

Ipſe enim Pater amat vos, quia vos me amaſtis. Pro amore quem erga Chriſtum habuimus ſuum nobis dat Deus amorem; per ea enim obſequia, quæ damus Deo, præmia recipimus. 356. 20.21

Ipſe enim Pater amat vos, quia vos me amaſtis. Dei liberalitas noſtra in infinitum excedit obſequia, nam pro noſtro finito amore, ſuum nobis præbet amorem infinitum. 573. 15. 16

Ipſe Pater amat vos. Hoc patenter ait Chriſtus, nam divinus amor abſcondi non poteſt. 65. 35.36

Et credidiſtis. Magnum eſt fidei meritum ipſaque fides potentiſſima apud Deum. 552. 93. & 576. 36

Nunc ſcimus, quia ſcis omnia. Chriſtus Dominus ut verus præſul, totum ſuum corpus circumſpicit, & videt. 97.190.&238. 3

Dominica VI. poſt Paſcha. Joan. 15.

Cum venerit Paraclitus. Divinus Spiritus Paraclitus dicitur, nam ipſo comite, ac aſſiſtente omnes noſtri labores ſuaves fiunt. 193. 291 292.& 300. 253

Quem ego mittam vobis. Ipſe ait ſe Spiritum mittere, unde ex tanto dono dato homines habeat maximè obligatos. 407. 111

Et vos teſtimonium perhibebitis. Teſtes de viſu advocat, nam teſtis oculatus certiſſimus. 241.23

Hæc locutus ſum vobis, ut non ſcandalizemini. Quid ſit ſcandalum. 355.13. Maximè in noſtris actionibus vitandum. 172.185.& 311.23

Venit, ut qui interficit vos, arbitretur ſe obſequium præſtare Deo. Graviſſimum peccatum, quod fit pietatis prætextu. 415. 25

Arbitretur ſe obſequium præſtare Deo. Iniqui prætextu zeli honoris Dei, ſuum diffundunt venenum. 581. 6

Hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem. Ubi eſt ignorantia Dei ibi omne malum perpetratur. 347. 52. 53

Hæc facient vobis. Vult Deus, ut ſui prævideant labores, ut facilius tolerent. 250. 83

Hæc facient vobis. Prædixit Chriſtus ſuis labores, ac pericula, quæ ab ipſis ſuſtinenda erant propter Chriſtum, ut inde cognoſcant, quod à Domino liberabuntur, ſiquidem propter ipſum eis evenerant.

evenerunt. 552.94.95

Hæc facient vobis. In ipſa enim perſecutione maximè probatur virtus, ac animi generoſitas 301 219. 236. & 308. 8

Abſque ſynagogis facient vos. Et qui ſunt iſti qui 101 & tanta facient in Apoſtolos? Hos Chriſtus non nominat, quia peccator nullus, & nihil eſt. 417. 29. 30

Dominica Pentecoſtes. Ioan. 14.

Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit. Ille verè diligit qui Chriſti ſermonem ſervat, nam ita ſe totum committit Deo, ut non ſit diviſus inter Deum, & mundum, 65. 34. & 36. 25. & 433. 19 20. & 466, 75

Si quis diligit me. Sic ait Chriſtus, & non ſi quis diligit mea dona: nam perfectus amor, non tua, ſed te diligit, & quærit 273. 41. 42

Sermonem meum ſervabit. Lex divina ſervanda eſt in omnibus, etiam in minimis. 536. 183. 184

Si quis diligit me. Ex Dei amore facilis, & ſuavis eſt legis obſervatio, & ideo non ait ſervabit mea mandata vel præcepta, ſed ſermonem, quia valde facilis, & ſuavis eſt legis obſervatio amanti, veluti ſermo quidam 338. 197. 198

Ad eam veniemus. Dei dona habeo permanentiam, & conſiſtentiam. 211. 101

Et ad eum veniemus. Per gratiam nempe, per quam homo habet omne bonum. 578. 47. 48. 49

Paraclitus autem Spiritus. Non dicitur ſolùm Spiritus, ſed etiam conſolator, quia Deus habet ſe mira ſuavitate erga ſuos dilectos, ut non ſolùm det neceſſaria, ſed etiam quæ recreant, ac delectant 291. 151. 152. 153

Quē mittet Pater in nomine meo. Spiritus ſancti miſſio, non ſolùm Patri, ſed filio etiam competit. Cur ergo non ait Chriſtus quem ego mittam? Spiritus mittebatur in laudem, & gloriam Chriſti, & ideo ejus miſſio Patri tribuitur, laus enim ab ore proprio non debet procedere. 137. 10

Suggeret vobis omnia. Se uniuſcuiuſque imbecillitati accommodans. Sic & doctor omnibus contemperetur. 73. 74. 108. 225

Suggeret vobis omnia. Hoc eſt, menti veſtræ indet, ut facilè intelligatis, nam doctrina clarè, & manifeſtè eſt tradenda, ut ab auditoribus intelligatur. 220. 27. 28

Pacem relinquo vobis. Hæc ſolùm potuit dicere Chriſtus ſuis, nempe pacem reliquiſſe, ſiquidem ſuis electis largitur, non temporalia, ſed æterna bona, nam temporalia, diviſionem, æterna verò unionem ac pacem pariunt 319. 86. 87. 88

Pacem relinquo vobis. Pacem dare, proprium eſt Dei officium ac referentis Dei imaginem. 301. 216 217. 218

In Feſto Sanctiſſimæ Trinitatis. Matth. 8.

Data eſt mihi omnis poteſtas. Nempe propter merita, & labores, ut diſcant homines ad dignitates non aſcendere, niſi per merita. 279. 78. 79. 80

Data eſt mihi omnis poteſtas, euntes ergo, &c Verè magna poteſtas ſua dona ſuis communicat 321 94. 95.

Data eſt mihi omnis poteſtas. Et quando data eſt hæc poteſtas unigenito Dei Filio? Quando in Cruce, pro ſalute humani generis pendebat. 100. 211. 212

Data eſt mihi omnis poteſtas. Tunc dicitur poteſtas data filio Dei, quando eam ſuis communicat, nam Deus illud dicitur habere, quod ſuis largitur. 489. 29. 30. 31

Euntes ergo prædicate. Optima illatio, data ei dicitur poteſtas, non mandat, ut de ſua authoritate ſint ſoliciti Apoſtoli, ſed ut de ſuorum ſpirituali cibo agant; nam Rex non tam debet eſſe ſolicitus de ſua indulgentia, quàm de ſubditorum ſuſtentatione. 327. 129. 130. & 187. 264. & 520. 79. & 573. 16

Euntes ergo docete omnes gentes. Non ut emolumenta accipiant, nam cum Apoſtoli præſules conſtituti eſſent totius mundi, debebant cunctis ſervire abſque ulla lucri expectatione 319. 82. 83. 84

Prædicate Evangelium omni creaturæ. Baptizantes eos Cùm eos prædicatores dicit, labores eis ſtatim prædicit itineris, ſcilicet, baptizandi, & docendi, nam prædicator conſtituitur ad labores, ac preſſuras ſufferendes. 246. 59. 60. 61

Euntes ergo docete omnes gentes. Cur ſacri Apoſtoli itineris, ac laboris difficultates non objiciunt, ſed ſtatim obediunt, quia Deo maximè debemus eſſe prompti, ac obedientes. 252. 93. 94, & 538. 9

Euntes ergo docete. Multas difficultates, quæ evenire poterant in mentem, non objiciunt, quia ſacri Apoſtoli maximè gaudebant, quod ſibi data dona aliis prædicando communcarentur. 307. 255. 256. & 599. 72. 73

Baptizantes eos. Iubet Dominus baptizare gentes, ut verus Adamus ſepeliatur in aquis, & homo delectabilia relinquendo, renovetur in vita. 359. 18. 19. 20 & 469. 36. 37

In nomine Patris, & Filii, &c. In fide diviniſſima Trinitatis illuminantur homines. 4. 6. 7.

Docentes eos ſervare. Nonne ſufficiebat eos habere fidem Trinitatis ad quid ulterius mandat, docere eos, ut mandata ſervent? Quia fides operibus debet eſſet ornata. 183. 240. & 208. 80. 81. 82

Dominica I. poſt Pentecoſten. Luc. 6.

Vide *cap.* 14. *à num.* 127. & *cap.* 18.

Dominica II. poſt Pentecoſten. Luc. 14.

Homo quidam fecit cœnam magnam, Non ſolùm dicitur quod Dominus fecerit cœnam, ſed additur *magnam*, quia Dei dona ſunt valdè perfecta, & ſine limitatione. 493. 53 & 514 44. & 183. 245. 246

Fecit cœnam magnam. Ipſe fecit, non verò mandavit miniſtris, ut facerent, & ideo cœna magna; nam beneficia, ut omnibus abundent, per manus Domini diſtribuantur, non verò per miniſtrorum manus. 164. 146. 147

Fecit cœnam magnam. Appoſito convivio vocat Deus hominem, unumquemque enim per ſibi familiaria trahit. 182. 225. & 227. 64. & 289. 135

Fecit cœnam magnam. Non mandavit facere, ſed fecit ipſe hoc convivium, ſacræ ſcilicet Euchariſtiæ, tanquam peculiare opus Dei. 16. 67. 133

Fecit cœnam magnam. Verè magna, in qua datur Sacra Euchariſtia & in ipſa omnia bona. 196. 8. 39

Vocavit multos. Non expectat, ut ipſi ſe offerant, ſed ille eos vocat, Dei enim liberalitas noſtram omnem tranſcendit curam. 438. 48. 49. 50

Vocavit multos. Ipſe eos vocat, quia noſtram maximè Deus æſtimat ſalutem. 69 58. 61. 237. & 189. 273. 274

Miſit ſervum ſuum hora cœnæ dicere invitatis. Hora

ra cœnæ invitat, Deus enim vocat opportuno tempore. 529. 47. & 428. 92. 93

Quia jam parata ſunt omnia. Non dicit, quia paranda ſunt, ſed quia jam parata, Dei enim beneficia ſunt ſine mora, ac dilatione. 211. 101. & 250. 83

Ut Venirent. Mandat, ut invitati veniant ad convivium, in illo enim dabatur Sacra Euchariſtia, ad quam homo magna ſe præparat diſpoſitione, 18. 74. & 235. 98. & 407. 112. 133. & 621. 63

Cœperunt ſimul ſe excuſare. Iniquorum conditio, qui ob temporalia, relinquunt æterna. 356. 18. 19. 20. & 469. 36. 37

Iuga boum emi, eo probare illa. Relinquunt cœleſtia ob temporalia, in quibus nihil aliud inveniunt, niſi juga, labores, & afflictiones. 147. 55. 56. 57. 76. 77. 78

Dominica *III. poſt Pentecoſten.* Luc. 15.

E*Rant appropinquantes peccatores, ac publicani.* Hos Chriſtus non reſpuit, imò eos admittebat ac quærebat, quia ad peccatorum remedium, ac ſalutem venire dignatus eſt. 487. 15. 16. 17

Ut audirent eum. Quin poſtulent, ut doceantur, ubi primum accedunt, à Domino inſtruuntur, ſolicitabat enim eorum miſeria Redemptoris miſericordiam. 106. 236. 237

Quibus ipſe dixit. Solùm accedunt, nec rogant, ut doceantur, & tamen, à Domino inſtruuntur. Prædicator exploret opportunum tempus, & inventum non ſinat elabi. 290. 279. & 269. 18. 19. 20

Murmurabant Phariſæi, quia hic peccatores recipit. Hanc murmurationem Chriſtus prævidit, contemnit ob noſtram utilitatem. 599. 74

Relinquit nonaginta novem in deſerto. Non in civitate, ſed in deſerto, nullibi enim majus imminet periculum, quam inter homines 559. 21

Relinquit nonaginta novem Pro una cæteras relinquit, adeo chara Deo anima quædam. 109. 253. 262

Inventam imponit in humeris ſuis. Non virga, non ſtimulis, ſed propriis aſportans humeris ad gregem ducit, docens quod ovis aberrans benignitate potius, quàm rigore reducenda ſit. 280. 84. 85. & 484. 10. & 600. 77

Imponit in humeris ſuis. Non in manibus, non in brachiis, ſed in humeris, in humeris enim paſſio Chriſti denotatur, à quo tota noſtra ſalus 150 73

Imponit in humeris ſuis. Humeri ſervituti, ac oneri deſtinantur, officium paſtoris adimplens in humeris portat ovem, quia dignitas quædam ſervitus eſt. 117. 296. 297

In humeris aſportat. Amicabiliter fovens, & recreans, nam temerè converſi benignè, ac ſuaviter tractandi ſunt, ne retrocedant. 66. 39. & 231. 84. 58

Congratulamini mihi omnes. Merito inventa ove cæleſtes concives invitantur ad gaudium, nam valde magnum eis quod multos habeant in gloria ſocios. 307. 255. 256

Dominica IV. poſt Pentecoſten. Luc. 5.

Ipſe ſtabat ſecus ſtagnum Genezareth. Vide. *c.* 7

Dominica V. poſt Pentecoſten. Matth. 5.

Niſi abundaverit juſtitia veſtra. Vide *cap.* 12.

Dominica VI. poſt Pentecoſten. Marc. 8.

C*Um turba multa eſſet cum Jeſu.* Simile miraculum perpetravit Dominus, Joan. 6. ut notant Theodoretus, & Euthimius, proprium enim eſt divinæ bonitatis beneficia beneficiis cumulare, & ex uno facere pignus ad aliud. 25. 107. & 317. 71

Miſereor ſuper turbam. Maxime Deus pronus ad miſericordiam, quia noſtras videt miſerias. 24. 63. & 436. 87

Miſereor ſuper turbam. Non Apoſtoli intercedunt, & procedit Dominus ad miſerendum, ipſa namque neceſſitas maximè Dei miſericordiam ſolicitat. 106. 236. 239. & 576. 39 & 345. 67

Miſereor ſuper turbam. Deus movetur ad miſerendum, quia noſtram intuetur neceſſitatem. Sæculi principes quia ſuorum neceſſitates non vident, ipſi non tanguntur. 485. 7

Ecce jam triduo ſuſtinent me. Perſeverandum in virtute, ut divina mereatur aſſequi beneficia. 34. 16. & 83. 24

Jam triduo ſuſtinent me. Non potuit Chriſtus illis deeſſe qui ſub ejus providentia erant, ſed conſequenter omnium abundantia repleri debebant. 438. 48. 49. 50

Si dimiſero eos jejunos, deficient in via. Quando humana deſunt, divina ſuccurrunt. 213 106. & 557. 4

Unde iſtos quis poterit ſaturare. Jam ex alio anteacto miraculo agnoſcere poterant diſcipuli Domini voluntatem ad benefaciendum, & tamen obſtacula objiciunt, unde maximè ne dona nobis data à Deo & miniſtris impediantur. 406. 102

Gratias agens. Chriſtus Dominus ſuum recognoſcit genitorem, omnium beneficiorum actorem, & ei omne bonum attribuit: 109. 256. 257. & illud commune beneficium, tanquam ſibi proprium reputat Chriſtus, & ideo pro omnibus gratias agit. 111. 262. 263

Dabat diſcipulis ſuis, ut apponerent. Quod valdè diligenter, ac promptè exequebantur diſcipuli, nam Deus in ſuis miniſtris magnam vult diligentiam. 252. 95. 96. 97

Dabat diſcipulis ſuis ut apponerent. Dantur Apoſtolis cibi, ut eos diſtribuant, nam omnes pauperibus inſervire debent. 285 112. 116

Manducaverunt, & ſaturati ſunt. Hoc valdè conſequens erat, nam qui Chriſtum habent, cunctis abundant, nec patiuntur neceſſitatẽ. 449. 100. 101

Dominica VII. poſt Pentecoſten. Matth. 7.

Attendite à falſis Prophetis. Vide *cap.* 19.

Dominica VIII. poſt Pentecoſten. Luc. 16.

H*Omo quidam erat dives.* Non damnatur hic homo ex eo quod dives eſſet, nam divitiæ per ſe malæ non ſunt, niſi in voluptatibus & vanitatibus expendantur. 445. 30. 31

Habebat villicum, & hic diffamatus eſt apud eum, quaſi diſſipaſſet. Non abſolutè profertur, villicum conſumpſiſſe rem Domini ſui, ſed dicitur, quaſi diſſipaſſet, & ideo ad rationem reddendam vocatur, maxime enim noſtræ famæ, ac honori conſulere debemus. 595. 39. 40. 41

Quaſi diſſipaſſet bona ſua. Non diſſipat miniſter rem Domini ſui dum eis mandatum exequitur, ſed dum propriam voluntatem ſequitur. 27. 121. 122. & 465. 11. 12. 13

Quaſi diſſipaſſet bona ſua. Frequenter miniſtri diſſipant rē Dñi,ut Reges,ac ſupremi Dñi.199.29.10

Et vocavit illum & ait. Quid hoc audio de te? Vocat Dominus ſervum ad reddendam rationem, & ut eum amoveat ab officio,poſtquam diffamatus eſt, quod bona diſſipaſſet, non verò, quamdiu malus rumor non erat, nam ſervus fidelis non eſt impediendus in ſuo munere. 27.118. & 413. 6

Quid hoc audio de te? Audit Dominus delicta ſervi, & tamen ipſum admonet,nam quamvis quis protervus ſit, tamen corripiendus eſt,ut emendetur. 365.73. 74.

Quid hoc audio de te? Non antea reprehendit,ſed modo poſtquam ſcilicet diffamatus eſt, quia jam peccatum erat publicum. Peccata namque publica, non diſſimulanda ſunt,ſed arguenda.28.40. 43.& 626. 91

Iam non poterit ampliùs villicare. Quem enim Domini largitas, & benignitas non obligavit, cautum reddent Domini ſupplicia. 316 61. 62. 63.

Quid faciam, mendicare erubeſco. Valdè mirum quod non timet villicus ſupplicium imminens, ſed tantùm, quod cogatur mendicare: valde durum hominum ope indigere,ſed valde glorioſum eam non exoptare. 296 76.77. & 579. 55

Scio quid faciam, ut recipiant me. Dum villicus tot videt difficultates contra ſe, non cadunt ejus vires,ſed cogitat de remedio,homo enim non debet fracti, & debilis animi eſſe. 414.70.71.72

Scio quid faciam. Invenit neceſſitas, & dat in arduis conſilium. 619. 42

Vt vos recipiant in æterna tabernacula. Per quæ benefaciendo das, & pauperibus diſtribuis: alas tibi paras ad evolandum in æterna tabernacula. 289. 139

Dominica IX. poſt Pentecoſten. Luc. 19.

Videns civitatem flevit ſuper illam. Illa futura civitatis devaſtatio à Dei ordinatione veniebat, & tamen Dominus lacrymabatur, ut nobis fiat evidens, quod etiam dum Deus punit de miſericordia, ac hominis miſeria recordatur. 385. 114. 118

Flevit ſuper illam. Ut oſtendatur æquitas Chriſti Domini,qui mirabili affectu,ac miſericordia in ſuos, juſtitiam in eos ſervabat. 294.175.176.177

Videns civitatem flevit. Jeroſolymam magno ingreditur applauſu, ac triumpho, & tunc in lacrymarum fletus perrumpit, potius enim oculos ad hominum commoditates, quàm ad ſuos applauſus tollit. 537. 6. 7. 8

Quia ſi cognoviſſes & tu. Si enim Jeruſalem agnoſceret quæ erant in ea eventura, non lætitia exultaret, ſed fleret. 219. 21. & 290. 146

Quia ſi cognoviſſes & tu. Si enim Hieruſalem oculos converteret ad ſuorum multitudinem peccatorum, ageret de eorum emendatione, & ab eis deſiſteret 59.7. & 148.64.65. 66. & 95.182

Venient dies in te. Hæc dicebat Chriſtus, ut tanta prophetia admonerentur Jeroſolymitani,ut reſipiſcerent,nam agnitione ſupplicii maximè deterrentur homines à peccatis. 275. 53. 54.55. 56

Non derelinquent in te lapidem ſuper lapidem. Deliquerunt Judæi in filium Dei, dum ſoliciti ſe exhibent de ſua civitatis conſervatione, ne fortè veniant Romani, & gentem tollant, & locum. Merito ergo in ipſa civitate puniuntur; nam per quæ impius peccat, per hæc plectitur. 10.28. & 568.79. 80

Et ingreſſus in templum, cœpit ejicere vendentes. De hoc multa vide cap. 2

Dominica X. poſt Pentecoſten. Luc. 18.

Dixit Jeſus ad quoſdam, qui in ſe confidebant tanquam juſti. Ita enim frequenter contingit in mundo, quod multi de ſe magna præſumunt, & vix minima attingunt. 69. 56

Qui in ſe confidebant tanquam juſti. Ubi homo in ſe multum confidit, & magna de ſe præſumit, merita deſunt. 207. 72. 73. 74

Qui in ſe confidebant. Erant Phariſæi multis infecti vitiis, & ideo peculiariter in eorum ſuperbiam invehitur Dominus. Superbia enim inter omnia vitia valdè exoſa eſt, & odibilis. 382. 38. 39

Non ſum ſicut cæteri hominum. Omne bonum in aliis negant ſuperbi, & à nulla creatura volunt ſuperari 520. 80. & 581.70

Non ſum ſicut cæteri hominum. In hoc quod dicebat manifeſta erat ſuperbia illius,& tamen hanc non videbat, nam nimium ſe jactans in manifeſtis cæcutit. 147.261

Iejuno bis in Sabbatho. Ut ſe à vitiis alienum oſtendat Phariſæus, & totius legis obſervatorem, ſuas incipit oſtendere virtutes à jejunio incipiendo, agnoſcebat enim,quod ubi eſt jejunium, ibi omnium corona virtutum. 413. 7. 8. 9

Velut etiam hic publicanus. Iniquorum ingenium aliorum defectus aperire, ut ſuam gloriam, ac virtutem declarent. 47.45.46.& 162. 136

Velut etiam hic publicanus. Qui ſe jactat & gloriatur, propria merita amittit, & virtutem. 278.86.69

Publicanus autem à longè ſtans, nec audebat. Magna pœnitentia relucebat in publicano, & tamen ita ſuppliciter de ſe judicabat,ut indignum ſe exiſtimaret, ad oculos levandum ad cœlum, in quo Deus aderat. 337. 192. & 569. 84

Percutiebat pectus ſuum, Deus propitius eſto. Nihil de ſe profert magnum,Domini tantummodo implorat miſericordiam: nam verè humilis, & juſtus nihil in ſe bonum videt. 593. 18. 29

Propitius eſto mihi peccatori. Ecce quomodo criminis agnitio,& cōfeſſio Deo eſt grata & conſcientiam emundat. 168. 173. 250. 251. & 256.117

Amen dico vobis deſcendit, hic juſtificatus ab illo. Quod perdidit jactantia, obtinuit humilitas. 406. 68. 69. & 572. 13

Amen dico vobis deſcendit hic juſtificatus. Licet Phariſæus multum daret ac jejunaret,non tamen deſcendit juſtificatus,ſed publicanus,in quo vera oratio, quæ multum valet in conſpectu Dei. 490. 37. 38. 39

Dominica XI. poſt Pentecoſten. Marc. 7.

Exiens de finibus Tyri. Notat Theodoretus *In Gentilium locis moram Dominus non volebat facere, ne occaſionem daret Judæis, ut eum legis tranſgreſſorem exiſtimarent, quòd ſe Gentibus admiſcebat, & ideo confeſtim revertitur.* His nos docens D. Magiſter, ut maximè fugiamus, ne aliis ſcandali occaſionem demus. 172. 185. & 311. 32

Exiens de finibus Tyri. Hoc præſtat D.Magiſter:nam maximè juſti curant, ut alios ab iniquorum ſocietate avertant, 542. 36. 37. 38

Et deprecabantur eum. Charitas non ſolùm pro ſe,ſed etiam pro aliis loquitur. 548. 69

Apprehendens eum de turba ſeorſum. A turba ſeparat, ut hominem ſanet,docens nos in noſtris operibus vanam

vanam gloriam, ac oſtenſionem fugere. 234. 101. & 391. & 186. 25 5. & 209. 85. & 523. 4

Miſit digitos. Unus Dei digitus ſufficiebat maximè. Ad quid ergo digitos miſit? Deus largiſſimus eſt in auxiliandis nobis, & remedia exhibenda. 23. 102. & 206. 71. 119. & 493. 52. 53

Apprehendens eum miſit digitos. Quare Dominus apprehendit eum, ac immiſit digitos, aſſiſtentes deprecabantur Dñm, ut ei manum imponeret, Deus concedit noſtras petitiones ſecundum eum modum quem petimus, ac deſideramus 493. 55. 56

Suſpiciens in cœlum. In neceſſitatibus noſtris ad Deum confugiendum. 255. 114. & 542. 32

Ingemuit. Cur hic ingemiſcit Dominus; Procedebat Chriſtus, ut daret homini linguam, & ideo ingemiſcit, agnoſcens, quod lingua magnum ſit hominis malum, 63. 23

Et loquebatur rectè. Qui ex Deo eſt, verba Dei, ac pura eloquia habet. 280. 72. & 354. 7

Quantò autem magis eis præcipiebat, tantò magis prædicabant. Ob gaudium ſanitatis hominis, animi lætitiam cohibere non poterant, quæſ enim in acquiſitu ſunt ardua, ſunt in poſſeſſione gratiora. 343. 25. 26. 27

Tanto magis prædicabant. Beneficio accepto grati, illud maximè divulgant, ac extollunt. 201. 41. 42. 43. & 32. 28. & 512. 34

Dominica XII. poſt Pentecoſten. Luc. 10.

B*Eati oculi, qui vident, quæ vos videtis.* Et meritò ſanè, nam ex Dei præſentia liberatur homo, & omne fugatur malum. 557. 27. & 609. 19

Ecce legiſperitus tentans eum. Ut crudelis hoſtis accedit iſte ad Chriſtum, cum dolo pugnans, & tentans eum. 468. 31. 32.

Tentans eum, quid faciendo vitam æternam poſſidebo. Pietatis prætextu accedit ut malignum effundat venenum. 581. 66. & 125. 21. & 531. 58

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua. In obſequio Dei integer ſit homo totus, & non dimidiatus. 433. 19. 20. & 496. 75. & 65. 34

Ille volens ſe juſtificare. Peccator eiſdem mediis, quibus vult ſuum excuſare peccatum, illud declarat, ac manifeſtat. 369. 16. 17. & 120. 308.

Homo quidam deſcendebat ab Hierico. Miſerabilis peccatorum ruina, quod de peccato in peccatum ruant. 134. 72. 73

Incidit in latrones. Ex minimis peccatis in graviores incidit homo. 335. 179. 190

Incidit in latrones. Non in unum latronem, ſed in latrones. Uniuntur ſemper impii contra virum probum. 124. 12. 13

Qui ſpoliaverunt eum, & impoſitis plagis, ſemivivo relicto. Antequam latrones plagas infligant, veſtium ornamenta ab homine detrahunt. Ubi enim homo privatur divina gratia, ſtatim omnem bonum amittit, & in mala incidit multa. 578. 48. 49

Samaritanus videns eum, miſertus eſt. Non in Sacerdote, ſed in Samaritano invenit pietatem vulneratus, ſunt multi, qui frequenter magna promittunt; tempore tamen tentationis deficiunt. 472. 48. 49. 50

Vade tu, fac ſimiliter. Charitatem in proximum maximè commendat Deus. 350. 72. 75. 76

Dominica XIII. poſt Pentecoſten. Luc. 17.

T*Ranſibat Jeſus per mediam Samariam.* Relicta Iudæa per mediam Samariam tráſibat Dominus, nam Judæi, utpote Dei beneficiis ingrati prorſus deſerendi erant. 221. 33. & 569. 85

Et cum ingrederetur quoddam Caſtellum, occurrerunt ei decem viri leproſi. Ingreditur Caſtellum, ut ad ipſum leproſi veniant: nam niſi Deus quærat hominem, nunquam homo ad illum accedet. 169. 170. 171. 172. & 263. 11

Occurrerunt ei decem viri leproſi. Cùm leproſi intra Caſtellum Chriſtum haberent, ei occurrunt, ne tam præclara occaſio è manibus effugiat. 487. 19. & 516. & 55. 574. 18

Occurrerunt ei decem viri leproſi. Concitato curſu occurrunt, nam neceſſitas eos fecit alacres, & expeditos. 201. 38

Steterunt à longè. Tanquam ſuæ infirmitatis benè conſcii non audebant accedere ad Dominum, quò divinam miſericordiam maximè ſolicitarunt. 221. 40. qua cognitione aptos ſe reddiderunt ad medicinam. 544. 48. & 148. 64. 65. 66

Jeſu præceptor miſerere noſtri. Non dixerunt ſinguli, miſerere mei, ſed miſerere noſtri, perfecta namque charitas pro ſe, & pro aliis loquitur. 548. 69

Miſerere noſtri. Non quilibet pro ſe, ſed ſimul erant; multum enim efficax eſt oratio à multis, & pro cunctis prolata. 400. 67. 71. 104

Ite oſtendite vos Sacerdotibus. Sacerdos quamvis iniquus honorandus eſt, & venerandus. 109. 17. & 496. 72

Oſtendite vos Sacerdotibus. Ad Sacerdotes ſpectabat judicare de munditia à lepra, ad eos ergo leproſos mandat, docens nos ne in alieno munere, & officio nos intromittamus 14. 59. & 465. 7. 8. & 521. 85. & 539. 17

Unus videns quia mundatus eſt. Iſte leproſus, ut gratus, beneficium à Chriſto acceptum recognoſcit, quamvis Chriſtus illud taceret. 309. 86. 107. & 185. 8. & 512. 34

Cecidit ante pedes ejus gratias agens. Non pro ſe tantummodo, ſed etiam pro aliis gratias agebat, gratus animus communia beneficia propria reputat. 111. 262. 263

Dominica XIV. poſt Pentecoſten. Matth. 6.

Nemo poteſt duobus Dominis ſervire. Vide c. 17.

Dominica XV. poſt Pentecoſten. Luc. 7.

I*Bat Ieſus in civitatem Naim, & ibant diſcipuli ejus cum eo.* Per omnia loca Chriſti aſſeclæ tanquam boni diſcipuli Dominum ſequebantur. 539. 13

Cum appropinquaret portæ civitatis. Non in aliquo invio loco Dominus adoleſcentem reſuſcitat, ſed in civitatis porta, utpote loco maximè publico, & manifeſto, quia Chriſti opera non in angulis, ſed in manifeſto fiunt. 473. 54. 55.

Ecce defunctus efferebatur. Frequenter apud varia nationes Principes, ac Dynaſtæ ſunt valde occulti, & ab omnium oculis ſeparati, ubi primum tamen moriuntur, ſtatim in publicum efferuntur & in omnium aſpectu exeunt Deo ſic ordinante, ut nobis ante oculos ſemper mortis memoria obverſetur, tanquam valde utilis. 415. 21. 22. 23. 24. & 200. 33. 34. 35

Turba multa civitatis cum illa. Veluti plangentes cum matre ibant omnes: & forſitan iſti aſſiſtentes parum dolebant, frequenter fit, quod magnatum funera apparatu potius, quàm affectu celebrentur. 626. 87

Quam cum vidiſſet Dominus miſericordia commotus. Deus id aſpicit, quod eum excitat, ac movet ad miſerendum. 592. 25

Quam cum vidiſſet Dominus miſericordia motus. Aderat cum turba multa, & tamen non dicitur, quòd Dominus turbam viderit, ſed mulierem, illa namque erat vehementer afflicta: & divini oculi maximè moventur lacrimis ad intuendum id in quo miſeria, & afflictio apparet. 106.236. 237.508. 17

Noli flere. Mandat Dominus lacrymas ſiſtere; nam in Chriſti Domini præſentia nulla erat ratio triſtitiæ, cum ob illam liberandus eſſet homo ab omni malo. 557. 7

Et acceſſit, & tetigit loculum. Defunctus ille ferebatur in ligno, qui à quatuor portabatur, in quo, ut ait D.Ambroſius *in Luc.* 5. Sancta Crux ſignificabatur, à Cruce autem nihil aliud provenit niſi ſignum vitæ, & ſalutis. 102.221. & 548. 72

Accepit autem omnes timor. Viſo tanto beneficio, quo Chriſti virtutem agnoſcunt, timent, tantò quis magis timet, quantò amplius de Deo cognoſcit. 234. 102. 103

Accepit autem omnes timor. Dum illi homines vident tanta beneficia in ſuum populum collata, timent, nam prudens timet ob beneficia accepta. 234. 102

Dominica XVI. poſt Pentecoſten. Luc. 14.

CUm intraſſet Jeſus in domum cujuſdam Principis Phariſæorum Sabbatho manducare panem. Ingreditur Jeſus in domum Principis, & ſtatim ibi affertur infirmus; ubi enim ſunt divitiæ, ibi eſt infirmitas, ac maximum nocumentum noſtrum. 200. 35. 36. & 323. 107. 108. 109

Sabbatho manducare panem. In domum Principis ad panem manducandum ſe confert Jeſus, & tamen optimè ſciebat, quod ex eo, quod in illis conviviis adeſſet, murmurabant Judæi: & omnia illa contemnebat ob noſtram ſalutem. 69.58. 71. 237

Sabbatho manducare panem. Deus hominum imbecillitati ſe accommodat, ut homines ad ſe adducat. 41.45. & 73.74. & 180. 225. & 219.21.372.33

Et ipſi obſervabant eum. Iniqui Phariſæi ſuis peccatis obcæcati, Domini virtutes non vident, ſed tantum occaſiones quærunt ad eum arguendum, exiſtimabant enim ſuas virtutes elucere non potuiſſe, niſi diminutione operum, & virtutum Chriſti Domini. 67.245. 46

Et ipſi obſervabant eum. Cum Phariſæi multa haberent delicta, ea tamen in ſe non videbant, ſed illa impiè in Chriſtum volebant conjicere. 49.82. & 155. 103

Ipſe verò interrogavit. Interrogat Dominus de lege cum ipſe omnium eſſet agnitor, nam perfecta charitas diſſimulat ſe ſcire, ut doceantur cæteri, 122. 106

Ipſi obſervabant eum. In præclaris Chriſti virtutibus occaſiones volebant invenire detrahendi. Ambitio enim maximè excæcat homines. 427. 82 83

Ipſe verò apprehenſum ſanavit eum. Benè agnoſcebat Jeſus, quod Phariſæi murmurabant, quod ipſe curaret in Sabbatho, tamen tunc ſanat hominem quia eximia charitas omnia vincit impedimenta, & omnia nihil ducit ob noſtram ſalutem. 574. 20. 25

Ipſe verò apprehenſum. Preme illud verbum, *apprehenſum*, quod hîc apponitur ad explicandam collatam homini ſanitatem, quo etiam uſus eſt Paulus ad explanandum Incarnationis myſterium ad hominis utilitatem, ille methodus eſt aſſumendus, quem cognoſcis fœlicem, & auſpicatum homini. 616. 26. 27. 28.

Intendens quomodo primos accubitus eligerent. Superbus, ac ambitioſus à nulla alia creatura volunt ſuperari. 520. 80

Ut cum venerit, qui te invitavit, dicat, amice aſcende ſuperius. Exaltantur humiles, ſuperbi deprimuntur, 206. 69. & 233. 100. & 290 143 144

Dominica XVII. poſt Pentecoſten. Matth. 22.

INterrogavit unus ex eis legis doctor, tentans eum Interrogat iſte inflatus ſuperbia, ſe multum ſcire fingens, & tamen parum capiebat. 261 32. 33

Interrogavit unus ex eis legis doctor tentans eum. Interrogat; non ut doceatur, nec ut emendetur, ſed tentans, nam magiſterii honore inflatus, emendari non vult. 71. 67

Interrogavit unus ex eis. Ut ait D.Chryſoſtomus homil. 42. *Unus loquitur pro omnibus, & omnes loquuntur per unum.* Iniqui inter ſe maximè cohærent, ac uniuntur tanquam unus adverſus juſtum. 124. 12. 13

Magiſter, quod eſt mandatum magnum. Magiſtrum vocat, & ſe maximè ſolicitum oſtendit de præceptorum obſervatione primorum, & tamen dicitur, quod tentans eum acceſſerit, quia aliud habebat in ore, aliud in corde, quod eſt valde damnabile. 521. 89. 90. & 362. 50. 51. 52

Magiſter, quod eſt mandatum magnum. Doloſus iſte Chriſtum magiſtri nomine honorat, non ut extollat, ſed ut inde habeat occaſionem ipſum deprimendi. 520. 80

Magiſter, quod eſt mandatum magnum. Iſte Doctor erat, & ſcientia inflatus, & tamen Chriſtum vocat, & ab ipſo videtur velle addiſcere, quod ſit mandatum magnum in lege, ac proinde fert ſpeciem ſubjiciendi Chriſto, ſed quomodo iſte præſumptuoſus hoc agit. Inimicus aliquando nocumento proprio ſe exponit, ut alteri magis noceat. 558. 11

Ait iſtis Jeſus. Diliges Dominum Deum tuum. Videt Jeſus depravatam hominis intentionem, & tamen non cum iracundia, ſed cum magna modeſtia reſpondet. Neceſſe eſt, ut bonus magiſter patientia inducatur. 305. 243

Diliges Dominum Deum tuum. Dominus magiſter non ſolùm ſincerè reſpondet quærentibus, ſed etiam cum dolo interrogantibus Bonus præceptor omnibus ſe accommodet, & ſatisfaciat. 584.83.84

Diliges Dominum Deum tuum. Non ait, quod dabimus Deo noſtro, ſed nos, noſtrum nempe amorem, quia Deus non noſtra, ſed nos vult 173. 41. 42. & 250. 7.8.9. & 593. 30. 31. 79
De hoc verbo vide multa *Domin. XII.*

In his duobus mandatis univerſa lex pendet. Simpliciter docet Chriſtus veritatem legis, redarguens falſos doctores, qui ſuis interpretationibus univerſalem legem corrumpunt. 333. 176. 167. 168

Quid vobis videtur de Chriſto, cujus filius eſt. De ſe loquitur Chriſtus, occaſione urgente; aliquando

quando neceſſarium eſt, ut noſtras proferamus laudes. 162. 138. & 110. 261. 262

Dominica XVIII. poſt Pentecoſten. Matth. 28.

Aſcendit Ieſus in naviculam. Vide *cap.* 26.

Dominica XIX. poſt Pentecoſten. Matth. 22.

Simile eſt regnum cœlorum homini Regi. Prius dicitur homo in quo naturæ clementia denotatur, quàm rex vocetur, in quo rigor, & majeſtas exprimitur. Benignitas ante rigorem præmittenda. 280. 83. 84. 85

Simile eſt regnum cœlorum homini Regi. Homo prius, Rex poſtea dicitur, nam in omni dignitate præexcelſus, prius ad naturæ utilitatem oculos conjiciat, quàm ad ſplendoris dignitatem. 520. 14. & 591. 13. & 92. 172. 277

Mittit ſervos ſuos. Sub ſervorum nomine Apoſtoli intelliguntur, & cur alio nomine non condecorantur? Nihil gratius juſtis quàm Deo ſervire. 189. 270. Deinde quia nihil ſic competit diſcipulis, quàm ſervire magiſtro. 187. 263

Vocare invitatos & noluerunt venire. Cur hic non exprimitur, quod ſervi miſſi ad vocandum invitatos, Domini mandatum exequuti ſunt. 252. 93. 538. 9. & 252. 94

At illi noluerunt venire. Valde tardus eſt homo in negotio ſuæ ſalutis. 84. 125

Miſit alios ſervos dicere invitatis, ut venirent. Vult Deus, ut in negotio ſuæ ſalutis homo veniat, & ſit cooperator, quod ſanè eſt magna hominis dignitas. 249. 77

Miſit alios ſervos dicere invitatis ut venirent. Habebat Rex multos ſervos, & in domo ſua aſſiſtentes, & tamen vocat alios abſentes, quia bonus Rex providet omnibus, tam abſentibus, quàm præſentibus 204. 57. 58

Noluerunt venire. Iniqui ſervi ob temporalia omittunt æterna, cum omnia temporalia ſint relinquenda ob ſpiritualia, & ut ad cœlum aſcendamus.... 46. 47. 48. & 84. 85. 86

Iratus Rex perdidit homicidas illos. Cùm regii animi ſit condonare delicta, quare Rex iſte his pepercit homicidis: In Principe ſit benignitas, & rigor prout occaſio poſtulat, ne benignitas ipſa ſit ruinæ occaſio. 37. 28. 45

Civitatem illorum ſuccendit. Et quodnam erat crimen in civitate ad tam rigidam pœnam; Ita divinum determinavit judicium, quia omnia, quæ peccato inſervierunt ex tinguenda, ac fugienda ſunt. 467. 22. 23

Quoſcumque inveneritis, vocate. Vocare jubet, & non compellere; nam Deus ſolum vult obſequium ſpontaneum. 585. 88

Ligatis manibus, ac pedibus. Cur benignus Rex pro aliquo parvo tempore cum iſto homine non diſſimulat? quia cum non haberet veſtem nuptialem interiorem, ſe fingebat illam habere; & ideo hunc ſimulatorem nec ad punctum temporis patitur. Deus. 414. 13. 14.

Dominica XX poſt Pentecoſten. Ioan. 4.

Erat quidam Regulus. Vide *cap.* 6.

Dominica XXI. poſt Pentecoſten. Matth. 18.

Simile eſt regnum, cœlorum homini regi. Bene comparatur homini regi ſiquidem benignitate humanitatis allicit ad virtutes; & regali poteſtate qua ſupplicia minatur, à peccatis deterret. 275. 53. 54. 55. 56

Voluit rationem ponere cum ſervis ſuis. Ut ſecundum uniuſcujuſque merita præmia diſtribueret. 301. 224. 232

Oblatus eſt unus qui debebat decem talenta. Iſte qui tot debitis erat onuſtus, non ſponte venit, ſed oblatus, & veluti coactus, nam delinquenti magnum tormentum eſt præſentia judicis. 119. 305. 306. & 561. 37. 38

Juſſit eum Dominus venundari, & uxorem, & filios. Quare Dominus cum tanto rigore procedit, ut jubeat debitorem, filios & uxorem ipſius venundari. Reſpondet Chryſoſt. homil. 62. *Hoc non ex crudelitate juſſit, ſed ex ineffabili affectione, vult enim eum tenere per has minas, ut ſupplicet, & non venundatur.* Ita Deus rigide agit cum illo, ut timore repleatur; nam timor frequenter nos trahit, & ad Deum convertit. 549. 73. 74. 75

Juſſit eum Dominus venundari, & uxorem, & filios Cum tanto rigore cum eo agitur, ut ſupplicet, & non venundatur, ut ait proximè citatus Chryſoſt. 490. 37. 38. 39. & 541. 32

Procidens ſervus ille orabat dicens: Patientiam habe in me. Animus iratus, humilitate emollitur, ac vincitur. 213. 45. 46.

Miſertus Dominus ejus. Servus iſte plenus erat delictis, ex Domini verò benignitate multam aſſequitur miſericordiam, nam homo ex ſe habet miſeriam; ex gratia verò Dei, multa bona. 578. 47. 48. 49

Dimiſit eum, & debitum dimiſit ei. Rogabat ſervus ſolùm, ut patientiam haberet in eum; at Dominus non ſolum illam præſtitit, ſed etiam omne debitum dimiſit; ſemper enim Deus plus dat, quam petimus. 206. 71. 119. & 493. 52. 53. & 580. 58

Egreſſus autem ſervus ille, invenit unum de conſervis ſuis, qui debebat ei, &c. & tenens ſuffocabat eum. Conſidera domini ingenium, & ſervorum etiam. Dominus faciliter grande debitum condonat; ſervus verò ad nihil aliud attendit, quàm ad damnandum, & vexandum. 116. 293. 294. 295

Suffocabat eum. Multa cum ſuperbia, & arrogantia, ideoque à Domino audivit, *ſerve nequam.* Nam ubi primum ſervus conditionis vilis, ſe vidit Domini gratia ſublimatum valde inſoleſcens, ac ſuperbus exiit. 333. 165. & 320. 94. 95. 86

Dominica XXII. poſt Pentecoſten. Matth. 22.

Phariſæi conſilium inierunt, ut caperent Jeſum in ſermone. Valde concordes ſunt iniqui, & facillimè contra juſtum uniuntur. 124. 12. 13

Ut caperent Jeſum in ſermone. Blando verbo Jeſum capere tentant. Crudeles inimici, qui inſidiis pugnant. 469 31. 32. 34

Mittunt diſcipulos ſuos. Et cur ipſi non pergunt, non enim audent coram Chriſto apparere, ſemper nequitia, & immunditia à Chriſti conſpectu fugit. 492. 45. 46

Magiſter ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces. Veniunt ad capiendum Dominum in ſermone, & hæc primò dicunt: Diaboli ingenium eſt ſuam falſitatem ut ſeminet, eam cum aliqua veritate ſemper adjungere. 367. 2

Magiſter ſcimus, quia verax es. Inimicorum ingenium laudat aliquando, ut inde meliorem occaſionem

caſionem captet ad perdendum. 520. 80

Magiſter ſcimus. Volunt Magiſtri nomine Chriſtum pignorare ad reſpondendum. 69. 57

Non enim reſpicis perſonam hominum. Quamvis iſti eſſent mendaces, in hoc tamen vere loquuntur. Deus enim non eſt acceptor perſonarum. 36. 21. Et hoc valde neceſſarium eſt in Principe, ac judice. 479. 89. 90

Licet cenſum dari Cæſari, an non? Hoc eſt, ſunt ſolvenda tributa: Hoc quærunt à Chriſto, occaſionem quærentes eum arguendi erga populum, ſunt enim tributa populis valde odioſa. 603. 92. 93. Et omne gaudium à populis excludunt. 609. 21

Quid me tentatis hypocritæ? Multa vitia habebant Phariſæi, & inter omnia, peculiariter invehitur Chriſtus in hypocriſim, tanquam vitium ſuper omnia deteſtabile. 395. 38. 39. 40. & 414. 12. 13. 14

Cujus eſt hæc imago? In illo denario nihil aliud requirit Dominus, niſi Cæſaris imaginem; quia in auro, & argento, in cæteris bonis temporalibus nihil aliud habent Principes niſi quandam imaginem, cum in eis nihil ſit ſolidum, ac firmum. 159. 122. 145. 246

Quæ ſunt Cæſaris Cæſari, quæ ſunt Dei Deo. Deo peculiaris honos debitus, eſt tribuendus, qui inter ipſam divinam majeſtatem, & humanam creaturam non eſt dimidiandus. 433. 19. 20. & 496. 75

Dominica XXIII. poſt Pentecoſten. Matth. 9.

E*Cce Princeps unus acceſſit, & adorabat eum.* De hoc vide *cap.* 19

Dominica XXIV. poſt Pentecoſten. Matth. 24.

T*Unc qui in Iudæa ſunt, fugiant.* Ab occaſione peccati omninò fugiendum 531. 54. Et peccatum etiam, quod pullulat ex converſatione iniquorum à ſua radice eſt amputandum. 581. 72. 73. & 582. 74. 75

Tunc qui in Judæa ſunt, fugiant ad montes. Ut homo habeat cœleſtia; fugiat terrena; & pro nihilo habeat ea. 274. 46. 47. 48. & 399. 58. & 531. 58. 59

Tunc qui in Judæa ſunt, fugiant ad montes. Quomodo præcipit Chriſtus, ut homo omnia ſua bona relinquat; pro animæ ſalute omnia temporalia contemnenda. 469. 36. 37. 38

Et qui in tecto eſt, non deſcendat tollere aliquid de domo ſua. Qui enim mundum ſemel relinquit, non iterum regrediatur ad quæ ſemel reliquit. 536 84. 85. 86

Orate, ut non fiat fuga veſtra hyeme. In tanta tribulatione jubet ad orationem confugere; valde enim efficax eſt. 18. 78. & 404. 92. & 458. 45. & 557. 6

Erit tribulatio magna. Sed quare Deus tantam tribulationem, & preſſuram permittet? Deus enim ſuos mediis laboribus ad cæleſtia ducit. 349. 69. 70. & 448. 98

Sed propter electos breviabuntur dies illi. Propter juſtos Deus multa bona concedit. 174. 202. 203. & 318. 78

Sed propter electos breviabuntur dies illi. Habet Deus de ſuis electis magnam providentiam. 442. 70 71. 79

Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. Per aquilas intelliguntur juſti; ſed quomodo poſt tot labores, ac perſecutiones juſti dicuntur aquilæ, & non ſervi timidi. Virtus maximè probatur, & corroboratur perſecutione. 301. 219. 220. 236. & 308. 8. & 149. 71

Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. Seu ut eſt in Græco, ubi fuerit cadaver. Et cur in tanta gloria Chriſtus Dominus ſe appellat cadaver? quia gloria ejus, ac majeſtas à cruce, & morte. 101. 216. & 150. 75. & 166. 175. 176 Vide multa de hoc in Indice, verb. *Crux.*

LOCA
SACRÆ SCRIPTURÆ,
quæ hoc ſecundo Tomo explanantur.

VETUS TESTAMENTUM.

Ex Geneſi.

CAP. I. n. 2. TENEBRÆ erant ſuper faciem abyſſi, & ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas. cap. 1. num. 141. 5. Factum eſt veſpere, & mane dies unus. 3. 2. 9. Congregentur aquæ quæ ſub cœlo ſunt in locum unum, & appareat arida. 19. 72. & 24. 98

11 Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen. 17. 70. & 19. 8. & 21. 98

12. Protulit terra herbam virentem, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque ſementem juxta genus ſuum. 3. 235

14. Dixit Deus: Fiant duo luminaria magna; luminare majus, ut præeſſet diei, & luminare minus, ut præeſſet nocti. 11. 89. 98

20. Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile ſuper terram. 3 90. & 11. 98

22. Benedixitque Deus, dicens: Creſcite, & multiplicamini, replete aquas maris, aveſque multiplicentur. 8. 75

25. Fecit Deus beſtias terræ juxta ſpecies ſuas, & jumenta, & omne reptile terræ. 17. 68. 69

27. Factus eſt homo in animam viventem. 3. 7

2. 1. Igitur perfecti ſunt cæli, & omnis ornatus eorũ.

2. Requievit ab univerſo opere, quod patraverat. 5. 87

6. Nondum Dominus pluerat ſuper terram. 6. 103

7. Inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem. 3. 7. 96

17. In quacunque die comederitis, morte moriemini. 3. 304

18. Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adjutorium ſimile ſibi. 3. 94

3. 3. De fructu ligni, quod eſt in medio Paradiſi, præcepit nobis ne comederemus. 18. 35

4. Nequaquam moriemini. 25. 15

5. In quacumque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dii ſcientes bonum & malum. 5 263

7. Cùm audiſſent vocem Domini deambulantis ad auram poſt meridiem. 14. 118. & 6. 124

15. Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius, ipſa conteret caput tuum. 17. 8. & 2. 51

16. Sub viri poteſtate eris. 24. 64. & 16. 6

17. Maledicta terra in opere tuo. 3. 143. 134

19. Pulvis es, in pulverem reverteris. 16. 22. 27. 28

24. Et collocavit ante Paradiſum Cherubim, & flammeum gladium. 2. 33

4. 2. Fuit Abel paſtor oviũ, & Cain agricola. 10. 105

3 Genuit ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, & vocavit nomen ejus Seth. 11. 155

11. Nunc igitur maledictus eris ſuper terram. 3. 134

14. Ecce ejicis me hodie à facie terræ, ero vagus, & profugus in terra. 4. 64

23. Dixit Lamech uxoribus ſuis Adæ, & Sellæ: Audite vocem meam uxores Lamech, occidi virum. 13. 29

26. Iſte cœpit invocare nomen Dñi. 11. 157. & 3. 5

5. 22. Ambulavit Enoch cum Deo, & non apparuit, 2. 15

6. 5. Videns Deus quod multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio hominis intenta eſſet ad malum. 5. 258

11. Menſe ſecundo rupti ſunt omnes fontes abyſſi magnæ, & cataractæ cæli apertæ ſunt. 17. 64

8. 2. Odoratus eſt Dominus odorem ſuavitatis, & ait: nequaquam ultra maledicam terræ. 6. 10.

20. Noë obtulit holocauſtum. 1. 16

7. 21. Nequaquam ultra maledicam terræ, propter homines, ſenſus enim, & cogitatio mali cordis in malum prona ſunt. 11. 50

9. 9. Ecce ego ſtatuam pactum meum vobiſcum, & cum ſemine veſtro poſt vos, quod non erũt ultra aquæ diluvii. 22. 24

12. Hoc eſt ſignum fœderis quod do inter me & vos. 1. 16

5. Maledictus Chanaam, ſervus ſervorum erit fratribus ſuis. 1. 12

10. 9. Nemrod robuſtus venator coram Domino, fuit autem principium ejus Babylonia. 11. 121

12. Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. 8. 1. 39

13. Sublata eſt mulier in domum Pharaonis. 24. 45

17. Flagellavit Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus 2. 66

13. 6. Non eos poterat capere terra, ut habitarent ſimul. 17. 20

8. Ne quæſo ſit jurgium inter me, & te, inter paſtores meos, & paſtores tuos, fratres enim ſumus, recede à me obſecro. 26. 75

14. Dixit Dominus ad Abraham; poſtquam diviſus eſt ab eo Lot, leva oculos tuos, & omnem terram, quam conſpicis tibi dabo. 10. 133

16. Faciam ſemen tuum ſicut pulverem terræ. 11. 20

 14. 14

14. 14. Numeravit expeditos vernaculos ſuos trecentos decem, & octo, & perſecutus eſt eos. 3. 250
15. 1. Ego merces tua magna nimis. 10. 248
5. Numera ſtellas ſi potes, ſic erit ſemen tuum. 11. 85
6. Credidit Abraham Deo. 2. 137. & 6. 53
10. Qui tollens univerſa hæc diviſit ea per medium, aves autem non diviſit. 11. 88
12. Horror magnus, & tenebroſus invaſit eum. 3. 287. & 1. 83
13. Scito prænoſcens quod peregrinum futurum ſit ſemen tuum. 3. 286
18. In illa die pepigit Dominus fœdus cum Abraham, dicens, ſemini tuo dabo terram hanc à fluvio Ægypti, uſque ad fluvium magnum Euphratem. 26. 16
18. 1. Apparuit ei Dominus in convalle Mambre ſedenti in oſtio tabernaculi in ipſo fervore diei. 5. 94
3. Domine, ſi inveni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſervum tuum. 20. 31
9. Dixit autem Dominus ad Abraham, quare riſit Sara. 16. 6
19. 1. Veneruntque duo Angeli Sodomiam, quos cum vidiſſet, Lot, ſurrexit, & ivit obviam eis, & adoravit pronus in terram. 15. 17
25. Subvertit civitates has, & omnem circa regionem. 25. 62
20. 3. Venit Dominus nocte per ſomnium. 4. 35. 54
4. Et ait, Domine, num gentem ignorantem, & juſtam interficies? 2. 67
21. 1. Viſitavit Dominus Saram ſicut promiſerat, concepit, peperitque filium in ſenectute ſua. 26. 49
13. In Iſaac vocabitur tibi ſemen, ſed & filium ancillæ faciam in gentem magnam. 6. 32
18. 3 Aperuitque oculos ejus Deus, qui videns puteum aquæ abiit, implevit utrem, deditque puero bibere. 3. 221
22. 1. Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Iſaac & offeres eum in holocauſtum. 3. 268. & 5. 96
10. Arripuit gladium, ut immolaret filium. 10. 227
12. Non extendas manum ſuper puerum. 3. 5. 96. & 27. 31
17. Quia feciſti hanc rem, & non pepercíſti filio tuo Iſaac propter me, in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. 4. 287
22. Deus providebit ſibi victimam holocauſti. 16. 17
24. 4. Puella, cui dixero; Inclina hydriam tuam ut bibam, & illa reſponderit, bibe, quin & camelis potum dabo. 11. 84. & 29. 17
5. Si mulier noluerit venire mecum. 1. 70
17. Quin & camelis tuis aquam dabo. 5. 107
28. Currit itaque puella, & nunciavit in domum matris ſuæ. 5. 243
33. Non comedam donec loquar cunctos, ſermones meos. 5. 264
25. 6. Filiis concubinarum largitus eſt munera, & ſeparavit eos ab Iſaac, dum adhuc ipſe viveret. 8. 139. & 16. 41
26. 7. Cùm interrogaretur à viris loci illius ſuper uxore ſua, reſpondit, ſoror mea eſt. 29. 28
15. Invidentes ei Palæſtini omnes puteos, quos foderunt ſervi patris illius Abraham, obſtruxerant implente humo. 14. 70
27. 1. Senuit Iſaac, & caligaverunt oculi ejus. 10. 203
3. Sume arma tua, & egredere foras, cumque aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum. 17. 49
13. In me ſit iſta maledictio fili mi, audi tantùm vocem meam. 10. 64
27. Ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Deus. 5. 128. & 10. 156. & 11. 152. & 16. 29
37. Dominum tuum illum conſtitui, & omnes fratres ejus ſervituti illius ſubjugavi. 17. 18
28. 22. Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram & cacumen illius tangens cælos, & Dominum innixum ſcalæ. 10. 47. 119. & 17. 71
17. Verè Dominus eſt in loco iſto. 15. 31
18. Pavenſque Jacob, quam terribilis eſt, inquit, locus iſte. 7. 14
29. 10. Quam cum vidiſſet Jacob, & ſciret conſobrinam ſuam, amovit lapidem, quo puteus claudebatur, & adaquato grege oſculatus eſt eam. 6. 17
27. Imple hebdomadam dierum hujus, & hanc quoque dabo tibi. 1. 5
31. Dominus aperuit vulvam ejus, ſterili ſorore permanente. 6. 33. 47
30. 8. Comparavit me Dominus cum ſorore mea, & invalui. 3. 42
31. 36. Tumens Jacob cum jurgio, ait, quam ob cauſam meam, & ob quod peccatum meum exarſiſti in me, ſcrutatus es omnem ſupellectilem meam. 3. 307
37. Quid inveniſti de cuncta ſubſtantia tua, pone hic coram fratribus meis, & fratribus tuis. 13. 74
39. Arietes gregis tui non comedi; nec captum à beſtia oſtendi tibi, ego damnum omne reddebam tibi. 5. 73
32. 1. Fuerunt ei obviam Angeli Dei, quos cum vidiſſet dixit caſtra Dei ſunt hæc. 14. 55
5. Habeo boves & aſinos, & oves, & ſervos, & ancillas, mittoque nunc legationem ad Dominum meum ut inveniam gratiam. 5. 134
24. Ecce vir luctabatur cum eo uſque manè. 7. 14. & 8. 109
26. Dimitte me, jam enim abſcondit aurora. 22. 62
28. Nequaquam, inquit, Jacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael, & tetigit nervum femoris ejus. 11. 47
30. Qui benedixit ei in eodem loco. 10. 156
33. 19. Centum agnis à filiis Homor patris Sichem. 5. 36
20. Erexitque altare, & invocavit ſuper illud fortiſſimum Deum Iſrael. 5. 38
34. 2. Adamavit eam & rapuit, & dormivit cum illa, vi opprimens virginem. ibid.
35. 8. Mortua eſt Debora nutrix Rebeccæ, & ſepulta eſt ad radices Bethel ſubter quercum, vocatumque eſt nomen loci illius quercus fletus. 12. 15
24. Dictum eſt, major ſerviet minori. 12. 53
26. Hi ſunt filii Jacob, qui nati ſunt ei in Meſopotamia Syriæ. 11. 120
35. Appellavit Benjamin; id eſt filium dextræ. 16. 25
37. Hæ ſunt generationes Jacob, Joſeph cum ſedecim eſſet annorum. 14. 69
2. Jacob diligebat Joſeph ſuper omnes filios ſuos. 12. 3. 298. & 12. 26
3. Accuſavit fratres ſuos apud patrem crimine peſſimo. 2. 17
7. Putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum, veſtroſque manipulos circunſtantes adorare manipulum meum. 27. 32
11. Oderant eum fratres ſui, & invidebant ei. 10. 80.
32. Tulerunt tunicam ejus, & in ſanguine hœdi

tinxerunt

cinxerunt eam, mittentes qui ferrent ad patrem. 19. 18

35. Congregatis autem cunctis liberis ejus, ut lenirent patris dolorem, noluit conſolationem accipere. 3. 218

38. 20. Miſit Judas hœdum per paſtorem Odollamitidem. 2. 121

25. Miſit ad ſocrum ſuum dicens de viro, cujus hæc ſunt, concepi, cognoſce cujus ſint, annulus, armilla, & baculus. 3. 95.

26. Qui agnitis muneribus, ait, juſtior eſt me. 10. 176

39. Inſtante autem partu apparuerunt gemini utero, atque in ipſa effuſione infantium unus protulit manum. 6. 73

40. 19. Suſpendet te in cruce. 3. 206

41. 1. Poſt duos annos vidit Pharao ſomniũ 24. 72

39. Quia Deus oſtendit tibi omnia, quæ locutus es, nunquid ſapientiorem & conſimilem tui invenire potero. 8. 51

42. 9. Quaſi ad alienos durius loquebatur, & ait ad eos, exploratores eſtis. 5. 65

36. Abſque liberis me eſſe feciſtis Joſeph non eſt ſuper, Simon tenetur in vinculis, Benjamin auferetis. 29. 13

37. Duos filios meos interfice ſi non reduxero, eum tibi. 7. 50

43. 8. Mitte puerum ut proficiſcatur, & poſſimus vivere, ne moriamur nos, & parvuli noſtri. ibid.

26. Igitur ingreſſus eſt Joſeph domum ſuam, obtuleruntque ei munera tenentes in manibus ſuis & adoraverunt eum proni in terram. 12. 69

32. Illicitum eſt Ægyptios comedere cum Hebræis. 5. 14

34. Biberunt, inebriati ſunt. 1. 124

45. 4. Ego ſum frater veſter Joſeph. 10

26. Quo audito quaſi de gravi ſomno evigilans, tamen non credebat eis. 3. 279

46. 27. Omnes animæ domus Jacob, quæ ingreſſæ ſunt. 3. 11

48. 10. Oculi Iſraël caligabant præ nimia ſenectute, videre non poterat. 10. 205

22. Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de mano Amorrhæi in gladio, & arcu meo. 3. 2. & 5. 44.

49. 1. Congregamini, ut annunciem quæ ventura ſunt vobis in diebus noviſſimis. 8. 17. & 3. 144

20. Panis pinguis præbens delicias regibus. 6. 39

24. Sedit in forti arcus ejus, & diſſoluta ſunt vincula brachiorum ejus, & manuum illius per manus potentis Jacob. 19. 99

25. Vidit requiem quod eſſet bona, & ſuppoſuit humerum ſuum. 10. 224

50. 1. Joſeph irruit ſuper faciem ejus, & plorans deoſculatus eſt eum. 23. 60

16. Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur ut hæc verbis illius tibi diceremus: obſecro obliviſcaris ſcelerum fratrum tuorum. 14. 104

Ex Exodo.

Cap. 1. n. 5. OMnes animæ quæ ingreſſæ ſunt in Ægyptum, ſeptuaginta. 3. 11

10. Venite ſapienter opprimamus eum, ne forte multiplicentur, & ſi ingruerit contra nos bellum, ne addatur inimicis noſtris. 8. 74

17. Timuerunt obſtetrices Deum, & non fecerunt juxta præceptum regis. 5. 202

2. 10. Vocavit nomen ejus Moyſen, dicens: quia de aqua tuli eum. 3. 13

11. Cùm videret Ægyptium facientem injuriam Hebræo interfecit. 7. 116

12. Mortuum Ægyptium abſcondit ſabulo. 11. 28. & 23. 68

16. Venerunt ad hauriendam aquam, & impletis canalibus adaquare cupiebãt greges patris ſui, & ſupervenerunt paſtores. 56

3. 1. Cùmque minaſſet gregem ad interiora deſerti. 5. 219

2. Apparuit ei Dominus de flamma ignis, de medio rubi. 1. 160. & 16. 93. & 17. 5

3. Vadam & videbo viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. 3. 46

5. Ne appropies huc, ſolve calceamenta de pedibus tuis. 1. 30

4. 3. Quid eſt, quod tenes in manu tua? Reſpondit: Virga: dixitque ei Dominus: Projice eam in terram, projecit, & verſa eſt in colubrum. 24. 112

10. Non ſum eloquens ab heri, & nudiuſtertius, ex quo cœpiſti loqui ad ſervum tuum. 5. 109. & 7. 12.

15. Oſtendens quid agere debeatis. 3. 210

18. Abiit Moyſes & reverſus eſt ad Jethro ſocerum ſuum, & dixit ei, vadam & revertar ad fratres meos. 20. 22. & 23. 62

20. Tulit Moyſes uxorem ſuam, & filios ſuos, & impoſuit eos ſuper aſinum, & reverſus eſt in Ægyptum. 22. 14

31. Audiens populus adoravit Dominum. 2. 115

7. 1. Dixit Dominus ad Moyſen: Ecce conſtitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit Propheta tuus. 3. 29. & 5. 13. & 8. 39. & 10. 134. & 64. 21. 102. & 22. 23

2. Tu loqueris ei omnia, quæ mando tibi, & ille loquetur ad Pharaonem. 10. 64. & 13. 29

5. Et ſcient Ægyptii: quia ego ſum Dominus, qui extenderim manum meam ſuper Ægyptum. 22. 82

10. Tulit itaque Aaron virgam coram Pharaone, & ſervis ejus, quæ verſa eſt in colubrum. 2. 47

19. Tolle virgam tuam, & extende manum tuam ſuper aquas Ægypti, & ſuper fluvios eorum, & ſuper rivos. 22. 93

22. Induratum eſt cor Pharaonis, & non vult dimittere populum. 2. 115. & 27. 8

8. 9. Dixitque Moyſes ad Pharaonem: conſtitue mihi tempus quando deprecer pro te. 14. 77

19. Dixerunt malefici: Digitus Dei eſt hic. 3. 23

24. Venit muſca graviſſima, in domos Pharaonis, & ſervorum ejus, & in omnem terram Ægypti, corrupta eſt terra hujuſmodi muſcis. 5. 57

9. 1. Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum dimitte populum meum ut ſacrificet mihi. 19. 88

29. Cùm egreſſus fuero de urbe extendam palmas meas ad Dominum, & ceſſabunt tonitrua. 5. 218

10. 1. Dixit Dominus ad Moyſen: Ingredere ad Pharaonem; ego enim induravi cor ejus, ut faciam ſigna mea hæc in eo. 11. 62

17. Peccavi in Dominum Deum veſtrum, & in vos ſed nunc dimitte peccatum mihi hac vice, & rogate Dominum Deum veſtrum. 16. 17. & 22. 72

26. Cuncti greges pergant nobiſcum, nec ungula remanebit. 3. 266. & 11. 184

11. 1. Adhuc plaga una tangam Pharaonem, & poſt hæc dimittet vos, & ſic compellet media nocte. 16. 74

12. 6. Immolabitque eum univerſa multitudo filiorum. Iſrael. 5. 42

9. Caput cum inteſtinis vorabitis. 7. 208

13. Erit autem ſanguis vobis in ſignum in ædibus, in quibus eritis: & videbo ſanguinem, & tranſibo. 3. 122

21. Vocavit Moyſes omnes ſeniores filiorũ Iſrael. 112

13. 4. Hodie

13. 4. Hodie egrediemini in menſe novarum frugum. 10. 52
7. Azyma comedetis ſeptem diebus, & non apparebit apud te aliquid fermentatum. 16. 90
21. Dominus præcedet ad oſtendendam viam. 3. 210
14. 10. Viderunt poſt ſe Ægyptios, & timuerunt valde. 5. 66
11. Forſitan non erant ſepulchra in Ægypto, ideo tuliſti nos, ut moriamur in ſolitudine. 20. 53
21. Diviſæ ſunt aquæ huc & illuc. 7. 63
22. Ingreſſi filii Iſraël per medium ſicci maris, erat enim aqua quaſi murus à dextera eorum, & læva. 24. 113. & 3. 129
31. Viderunt Ægyptios mortuos ſuper litus maris, & manum magnam quam exercuerat Dominus contra eos, timuitque populus Dominum. 17. 15
15. 1. Cantemus Domino, glorioſè enim equum & aſcenſorem dejecit in mare 4. 13. & 23. 39
2. Fortitudo, & laus mea Dominus factus eſt mihi in ſalutem 4. 247. 263
3. Dominus quaſi vir pugnator omnipotens nomen ejus. 3. 6
9. Dixit inimicus, perſequar & comprehendam, dividam ſpolia, & implebitur anima mea. 10. 639 & 14. 24. & 17. 5
25. Clamavit Moyſes ad Dominum, & oſtendit ei lignum 3. 193. & 7. 39
16. 4. Ecce ego pluam vobis panes de cœlo & egrediatur populus & colligat, quæ ſufficiunt per ſingulos dies 5. 147
16. Hic eſt ſermo quem præcipit Dominus: colligat unuſquiſque ex eo quantum ſufficit ad veſcendum. 1. 44
20. Nam qui dimiſerunt uſque manè, ſcatere cœpit, & computruit. 1. 102
17. 1. Profecta omnis multitudo filiorum Iſraël de deſerto Sin per manſiones ſuas caſtrametati ſunt in Raphidim. 15. 87
12. Manus Moyſis erunt graves: Aaron autem & Hur ſuſtentabant manus ejus ex utraque parte. 1. 97
18. 21. Provide de omni plebe viros ſapientes, & timentes Deum in quibus ſit veritas, qui oderint avaritiam 3. 273.
25. Septuaginta viros de cuncto Iſrael. 3. 16
19. 4. Vos ipſi vidiſtis quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portaverim vos ſuper alas aquilarum, ſi ergo audieritis vocem meam. 3. 295. & 10. 83
5. Eritis mihi in peculium de cunctis populis, mea eſt enim omnis terra. 10. 83. & 2. 33
12. Nullus accedat ad montem ne fortè moriatur. 10. 45
16. Timuitque populus qui erat in caſtris. 24. 74
18. Totus mons fumabat eo quod deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne, eratque mons omnis terribilis. 24. 28
24. Sacerdotes autem, & populus non tranſeant terminos. 10. 29
20. 3. Non facies tibi ſculptile; nec adorabis ea. 12. 76
12. Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram. 8. 113. & 10. 53
22. 21. Advenam non contriſtabis. 3. 218.
23. 4. Si videris aſinum odientis te jacentem ſub onere, non pertranſibis, ſed ſublevabis. 14. 8
14. Tribus vocibus aſcendens in anno. 2. 10
22. Inimicus ero inimicis tuis. 14. 4
25. Inſpice, & fac ſecundùm exemplar quod tibi in monte monſtratum eſt. 1. 117
7. Quorum uſus eſt in miniſterio Sanctuarii, veſtes Aaron Pontificis, ac filiorum ejus. 11. 91
32. 18. Deditque Dominus Moyſi completis hujuſmodi ſermonibus in monte Sinai duas tabulas teſtamenti lapideas. 6. 95
31. 1. Videns autem populus, quod moram faceret Moyſes deſcendendi de monte, congregatus adverſus Aaron dixit, fac nobis Deos. 3. 3. & 6. 95
21. Quid tibi fecit hic populus, ut induceres ſuper eum peccatum maximum. 3. 64
22. Tu noſti populum iſtum quod pronus ſit ad malum, dixeruntque mihi fac nobis Deos. 2. 31
23. Recordare Abraham, Iſaac, & Jacob. 3. 135
25. Arripiens Moyſes vitulum, quem fecerant, combuſſit, & contrivit uſque ad pulverem. 19. 22
33. Aut dimitte eis hanc noxam; aut ſi non facis dele me de libro tuo. 3. 249. & 11. 42. & 14. 30
33. 12. Novi te ex nomine. 5. 234. & 6. 2
13. Oſtende mihi faciem tuam. 10. 52. & 14. 30
37. 22. Et ſeptem lucernas pones. 3. 63

Ex Levitico.

Cap. 4. n. 1. Si omnis turba Iſrael ignoraverit, & per ignorantiam fecerit; ſi autem Sacerdos qui unctus eſt, peccaverit delinquere faciens populum. 2. 30
18. 16. Non diſcooperies turpitudinem fratris tui. 4. 7
19. 17. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, ſed publicè argue eum: non quæras ultionem. 14. 8
18. Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum; ſed diliges amicum tuum. 12. 2. & 13. 57. & 14. 8. & 2
25. 15. Numerabitis ergo ab altero die Sabbati quo obtuliſti manipulum primitiarum. 5. 277
24. 19. Qui irrogaverit maculam civium ſuorum ſicut fecit, ſic fiat ei, fracturam pro fractura, oculum pro oculo 13. 5
23. A veſpera uſque in veſperam celebrabitis Sabbata veſtra. 22. 54
26. 1. Non facies ſculptile. 3. 184
36. Et qui de vobis remanſerit, dabo pavorem in cordibus eorum. 2. 55

Ex Numeris.

Cap. 3. n. 10. Sacerdos immolabit. 5. 32
7. 18. Primus obtulit Nathanael filius Suar Dux de Tribu Iſſachar. 1. 12
10. 4. Si ſemel elangueris, venient ad te principes. 15. 14
11. 8. Erat autem Man quaſi ſemen coriandri coloris bdellii, circuibatque populus & colligens illud frangebat mola. 1. 117
12. Numquid ego genui hanc multitudinem, ut dicas mihi, porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulum. 3. 210. & 8. 39
13. Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum, quia gravis eſt mihi, ſin aliter tibi videtur, obſecro, ut interficias me. 16. 9. & 71
12. 4. Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis. 24. 20
14. Separetur Maria 5. 115
14. 17. Magnificetur fortitudo tua Domine, ſicut juraſti dicens, Dominus patiens, & multæ miſericordiæ. 11. 14
30. Non introibis in terram ſuper quam levavi manum meam. 12. 19

15. 4. Offert quicumque immolaverit victimam ſacrificium ſimile. 2. 17
16. 30. In hoc ſcietis quod Dominus miſerit me ut facerem univerſa, quæ cernitis: ſi conſueta hominum morte interierint, non miſit me Dominus. 18. 18
31. Dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & devoravit illos cum tabernaculis ſuis. 4. 26
47. Quod cum feciſſet Aaron & cucurrerit ad mediam multitudinem, quã jam vaſtavit incendium, obtulit thymiama. 14. 16
18. Salis pactum eſt ſempiternum coram Domino. 11. 198
20. 10. Audite rebelles, & increduli, non de petra hac 10 92
17. Non declinabitis ad dexteram, nec ad ſiniſtram. 1 . 62
28. Spoliavit ſe Aaron veſtibus ſuis, & induit Eleazarum. 12. 31
21. 8. Fac ſerpentem æneum, & pone eum pro ſigno. 3. 184
24. Pugnavit in ore gladii. 11. 198
22. 5. Miſit rex nuntios ad Balaam. 4. 30
7. Perrexerunt ſeniores Moab, & majores natu Madiam habentes divinationis pretium in Manibus. 16. 84
23. 16. Cùm Dominus poſuiſſet verbum in ore ejus. 10. 110
24. 3. Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cujus obturatus eſt oculus, dixit auditor ſermonum Dei, qui viſionem omnipotentis intuitus eſt. 16. 84
25. 8. Ingreſſus eſt poſt virum Iſraëlitem in lupanar, & perfodit ambos ſimul. 4 32, 53. & 2. 78
17. Hoſtes vos ſentiant Madianitæ. 14. 3
26. 62. Filii Levi viginti tria. 3. 29
3. 33. Profecti ergo ſunt de Rameſſe filii Iſraël in manu excelſa videntibus cunctis Ægyptiis, & ſepelientibus primogenitos. 16. 77

Ex Deuteronomio

Cap. 4. n. 24. **D**Ominus Deus tuus ignis conſumens eſt 5. 221. & 7. 107
7. 2. Non inibis cum eis fœdus, & non miſereberis earum. 5. 194. 113
10. 12. Et nunc Iſraël, quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi ut timeas Dominum Deum tuum. 7. 109
12. 6. Offeretis in loco illo holocauſta, & victimas veſtras. 5 194
23. Cave ne auferas holocauſta tua in omni loco quem videris. 5. 193
14. 14. Cum autem longior fuerit via, locus, quem elegerit Dominus Deus tuus, tibique benedixerit, non poteris ad eum hæc cuncta portare. 2. 21
16. 16. Tribus vicibus aſcendes. 2. 20
17. 14 Et dixeris: Conſtituam ſuper me regem ſicut habent omnes per circuitum nationes 2. 20
18. 13. Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus. 5. 183. & 14. 108
22. 6. Non facies cum eis pacem, ne quæras eis bona 14. 4
23. 2 Non introibunt in Eccleſiam Dei. 30
24. 5. Cùm acceperit homo nuper uxorem, non procedat ad bellum, nec ei quippiam neceſſitatis publicæ injungatur. 28. 21
25. 5. Ut ſuſcitet ſemen fratris ſui. 3. 7
29. Delebis nomen ejus ſub cœlo, cave ne obliviſcaris 14. 4
27. 7. Et dicet omnis populus fiat, fiat. 3. 59
22. Hi ſtabunt ſuper montem Garizim ad benedicendum populo. 5. 194
28. 22. Percutiet te Dominus egeſtate, & febri. 26 57
65. Dabit tibi Dominus cor pavidum, & deficientes oculos & animam conſumptam mœrore. 2. 55
32. 6. Hæccine reddis Domino popule ſtulte, & inſipiens. 12. 52
11. Et cuſtodivit quaſi pupillam oculi ſui, & ſicut Aquila expandens alas, & aſſumpſit eum. 3. 210
33. 3. Qui appropinquant pedibus ejus accipient de doctrina ejus. 3. 30. & 7. 1
9. Qui dixerit patri ſuo, & matri ſuæ, Neſcio vos, & Fratribus ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos, hi cuſtodierunt eloquium tuum. 15. 59
17. Quaſi primogeniti tauri pulchritudo ejus cornua rhinocerotis, cornua illius, in ipſis ventilabit gentes uſque ad terminos. 2. 28. & 3 160
34. 7. Nec caligavit oculus ejus. 10. 203

Ex Ioſuë.

Cap. 3. n. 19. **P**Er arentem alveum tranſivit Iſraël. 7. 63
4. 6. Quando interrogaverint vos filii veſtri, dicentes, quid ſibi volunt iſti lapides. 11. 62
5. 13. Cum eſſet Joſuë in agro urbis. 20. 14
6. 20. Interfecerunt, quæ erant in ea, à viro uſque ad mulierem, ab infante uſque ad ſenem. 3. 293
8. 29. Regem quoque ejus ſuſpendit in patibulo uſque ad veſperam, & Solis occaſum. 3. 206
10. 13. Sol, & Luna, ſteterunt. 2 99
22. Aperite os ſpeluncæ, & producite ad me quinque reges, qui ibi latitant, percuſſitque Joſue, & interfecit eos, cras enim hac eadem hora tradam omnes iſtos vulnerandos in conſpectu tuo. 6. 115
19. 49. Dederantque filii Iſrael poſſeſſionem Ioſue filio Nun in medio ſui. 10. 101
20. 9. Hæ civitates conſtitutæ ſunt cunctis filiis Iſrael, ut fugeret ad eas: qui animam neſcius percuſſiſſet. 5. 38
22. 24. Cras dicent filii veſtri noſtris. 17. 95
24. 12. Ejeci eos de locis ſuis duos reges Amorrhæorum non gladio nec arcu tuo. 11. 198
32. Oſſa quoque Joſeph, quæ tulerunt filii Iſrael de Ægypto ſepelierunt in Sichem in parte agri quam emerat Jacob à filiis Hemor. 5. 36. 38

Ex libro Iudicum.

Cap. 2. n. 11 **F**Ecerunt filii Iſrael malum coram Domino. 11. 191
3. 15 Ad utraque manu pro dextera utebatur. 13. 73
4. 4. Erat autem Debora Prophetis uxor Lapidoth, quæ miſit & vocavit Barac, dixitque ad eum. 1. 37
3. 11. Ubi colliſi ſunt currus, & hoſtium ſuffocatus eſt exercitus, ibi narrentur juſtitiæ Domini. 265
6. 17. Dominus tecum virorum fortiſſime: Obſecro mi Domine, ſi Dominus nobiſcum eſt: quomodo invenerunt nos hæc mala? 27. 73
37. Si per manum meam ſalvum facis Iſrael, ut locutus es, ponam hoc vellus lanæ. 6. 53
9. 8. Ierunt ligna ut ungerent ſibi regem, & dixerunt

tunt omnia ligna ad rhamnum, veni & impera ſuper nos, quæ reſpondit. 17. 9
45. ipſaque deſtructa, ita ut ſal in eâ diſpergeret. 5. 37. & 11. 35
10. 13. Invocate Deos veſtros. 5. 171
11. 35. Aperui os meum ad Dominum. 10. 59
13. 6. Vir Dei venit ad me habens vultum Angelicum, terribilis nimis 2. 55
22. Moriemur, quia vidimus Dominum. 7. 98
23. Si Dominus nos vellet occidere, de manibus noſtris holocauſta, & libamina non ſuſcepiſſet. 24. 60
16. 17. Ferrum nunquam aſcendit ſuper caput meum, quia Nazaræus, id eſt, conſecratus Deo ſum de utero matris meæ, ſi raſum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea. 16. 24
19. Dormire eum fecit ſuper genua ſua, & in ſinu ſuo reclinare caput ejus: vocavit tonſorem, & raſit ſeptem crines ejus. 3. 123. & 4. 32
30. Multo plures interfecit moriens, quam antea vivus occiderat. 22. 58
26. 37. Beniamin terga cædentibus daret, ingreſſi ſunt civitatem, & percuſſerunt eam in ore gladii. 4. 32

Ex Ruth.

Cap. 1. n. 4. Acceperunt uxores Moabitides, quarum una vocabatur Orpha, altera verò Ruth. 1. 15
11. 6. De veſtris quoque manipulis projicite de induſtria, & remanere permittite, ut abſque rubore colligat. 15. 17
4. 22. Obed genuit Iſai. 20. 96

Ex 1. Regum.

Cap. 1. n. 6. Affligebat eam æmula ejus vehementer, in tantum ut exprobraret, quod Dominus concluſiſſet vulvam ejus 14. 46
13. Tantum labia illius movebantur, & vox penitus non audiebatur. 15. 45
2. 1. Exultavit cor meum in Domino, & dilatatum eſt os meum in Deo ſalutari meo. 15. 76
8. Suſcitat de pulvere egenum. 10. 91
16. Dicebat puer Sacerdotis, nequaquam: nunc enim dabis, alioquim tollam vi. 11. 165
17. Erat peccatum puerorum grande nimis coram Domino, quia retrahebant homines à ſacrificio. 11. 191
28. Filios tuos honoraſti pluſquam me. 5. 5
30. Quicunque glorificaverit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles 2. 26
32. Præſcindam brachium tuum, & brachium domus tuæ. 2. 52
34. Hoc erit ſignum, quod venturum eſt duobus filiis tui Ophni, & Phinees, in uno die morientur ambo. 4. 31
3. 2. Oculi ejus caligabant, nec poterat videre. 16 82
5. 6. Aggravata eſt manus Domini ſuper Azotios, & demolitus eſt eos. 2. 35
7. 16. Ibat per ſingulos annos circuiens Bethel, & Galgala, & Maſphat, & judicabat Iſraëlem in ſupradictis locis. 9. 7
8. 7. Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi, non te abjecerunt, ſed me ne regnem ſuper eos, 20. 20
11. Hoc erit jus regis qui imperaturus eſt vobis, filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, & faciet ſibi equites, & præcurſores. 4. 571
21. Nunquid non filius Jemini ego ſum de minima tribu Iſraël & cognatio mea noviſſima. 6. 74
22. Introduxit eos in triclinium, 1. 119
26. Samuel dixit Saul dic puero, ut antecedat nos & tranſeat, tu autem ſubſiſte paulisper, ut indicem tibi verbum Domini 2. 31. & 11. 127
10. 1. Ecce unxit te Dominus ſuper hæreditatem ſuam in principem. 3. 117
6. Mutaberis in virum alterum. 11. 38
27. Filii verò Belial dixerunt, num ſalvare nos poterit iſte, & deſpexerunt eum, & non attulerunt ei munera, ille vero diſſimulabat ſe audire. 3. 58
11. 5. Quid habet populus, quid plorat, & narraverunt ei verba Jabes ibid.
11. In hoc feriam vobiſcum fœdus, ut eruam omnium veſtrûm oculos dextros. 5. 189. & 7. 7. 17
14. Eamus in Galgala, & invocemus ibi regem. 3 136
12. 3. Utrum bovem cujuſquam tulerim, aut aſinum, ſi quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem. 5. 138. & 16. 82. & 26. 106. & 27. 95
18. Dedit Dominus voces, & pluvias in die illa. 14. 54
23. Abſit à me hoc peccatum, ut ceſſem orare pro vobis. 14. 44
25. Quod ſi perſeveraveritis in malitia, & vos, & Rex veſter pariter peribitis, 2. 71
13. 5. Philiſthiim congregati ſunt ad præliandum contra Iſraël triginta millia curruum, & millia equitum, & reliquum vulgus ſicut arena, quæ eſt in littore maris. 16. 32
11. Locutus eſt ad eum Samuel, quid feciſti 3. 64
13. Stultè egiſti nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui. 3. 136
14. Quæſivit Dominus juxta cor ſuum. 8. 66
14. 18. Applica arcam Domini, erat ibi arca Domini. 7. 100
47. Saül confirmato regno ſuper Iſraël pugnabat adverſus inimicos ſuos. 10. 177
15. 2. Recenſui quæcunque facit Amalec Iſraeli, quomodo reſtitit ei in via cum aſcenderet de Ægypto, nunc ergo vade. 19. 31
3. Vade, percute Amalec, & demolire univerſa ejus, & non concupiſcas rebus ejus aliquid. 6. 74
17. Cum parvulus eſſes, in oculis tuis caput in tribus Iſraël factus es. 6. 74
16. 7. Homo videt ea, quæ apparent, Dominus autem, intuetur cor. 2. 122
11. Adhuc reliquus eſt parvulus, & paſcit oves. 27. 78
12. Mitte, & adduc eum, non enim diſcumbemus, prius quam huc ille veniat. 5. 264
13. Unxit eum in medio fratrum ſuorum 11. 127. & exagitabat eum ſpiritus nequam 22. 66
17. 40. Tulit baculum ſuum, quem ſemper habebat in manibus, & elegit quinque limpidiſſimos lapides de torrente. 25. 52
50. Cumque gladium non haberet cucurrit, & ſtetit ſuper Philiſthæum. 25. 50
18. 21. Dabo eam ei ut fiat illi in ſcandalum 10. 76
19. 5. Ne pecces Rex in ſervum tuum David, quia non peccavit tibi, & opera ejus ſunt tibi valde bona. 6. 42
20. 14. Si vixero, facies mihi miſericordias, ſi verò mortuus

mortuus fuerò, non auferes miſericordiam tuam à domo mea. 19. 46.
30. Iratus adversùs Jonatham dixit ei, Nunquid ignoro, quia diligis filium Iſai in confuſionem tuam, & in confuſionem matris tuæ. 6. 42
24. 11. Cogitavi, ut occiderem te, ſed pepercit tibi oculus meus. 16. 24. 89
15. Judicet Dominus inter me, & te. 19. 6
26. 7. Invenit David Saul jacentem, & domientem in tentorio. 16. 23. & 24
27. 1. Ait in corde ſuo David, aliquando incidam una die in manus Saul, nonne melius eſt, ut effugiam, & ſalver in terra Philiſthinorum. 5. 22

Ex 2. Regum.

Cap. 1. n. 5. Locutus eſt Saul mihi, ſta ſuper me, & interfice me, quoniam tenent me anguſtiæ, ſtans ſuper eum occidi eum. 19. 27
20. Nolite nuntiare in Geth, neque annuntietis in campis Aſcalonis. 5. 186
14. Filiæ Iſraël ſuper Saul flete, qui veſtiebat vos coccino in delitiis, qui præparabat ornamenta aurea cultui veſtro. 10. 42
6. 11. Habitavit arca Domini in Domo Obededon tribus menſibus, & benedixit Dominus Obededon, & omnem domum eius. 7. 81
7. 8. Ego tuli te de paſcuis ſequentem greges, ut eſſes Dux ſuper populum meum Iſraël. 8. 40
11. 6. Miſit autem David ad Ioab dicens, mittite ad me Vriam Hethæum. 4. 56
17. Et Urias mortuus eſt. 4. 32.
12. 1. Cum veniſſet ad eum, dixit ei: duo viri erant in civitate una. 4. 35. 54
8. Ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum Domini tui, & vxores Domini tui in ſinu tuo. 8. 40
11. Tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis Solis hujus. 18, 2
12. Tu feciſti abſconditè: ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſraël 7. 312
14. Veruntamen quoniam blaſphemare feciſti nomen Domini. 15. 71
13. 22. Non eſt locus Abſalon ad Amnon, nec bonum, nec malum. 14. 23
29. Fecerunt ergo pueri Abſalon adversùs Amnon, ſicut præceperat eis Abſalon. 4. 32
30. Fama pervenit ad regem dicens: Percuſſit Abſalon omnes filios Regis, nec remanſit ex eis ſaltem unus. 5. 4
14. 19. Servus tuus Joab, ipſe poſuit in os ancillæ tuæ omnia verba hæc. 10. 64
15. 25. Reporta arcam Dei in urbem. 14. 100
16. 10. Quid mihi, & vobis filii Sarviæ, dimittite eum. 1. 59
18. 5. Servate mihi puerum Abſalon. 14. 17
23. Achimas cucurrit ad David portans nuntium. 6. 98
19. 12. Fratres mei, vos, & os meum, & car omea. 10 96
22. Ergone hodie interficietur vir in Iſraël; an ignoro me hodie factum regem. 10. 244 & 3 293
21. 1. Propter Saul, & domum eius ſanguinum qui occidit Gabaonitas. 16. 15
24. 10. Percuſſit autem cor David eum, poſtquam numeratus eſt populus, & dixit David ad Dominum, peccavi valde. 22. 43
15. Immiſitque Dominus peſtilentiam in Iſraël de mane uſque ad tempus conſtitutum. 5. 93
17. Dixit David ad Dominum, Ego ſum qui peccavi, ego iniquè egi. 27. 16. & 3 248

Ex 3. Regum.

Cap. 2. n. 25. Miſit Rex Salomon per manum Banaiæ, qui interficit eum, & mortuus eſt. 19. 44
6. 9. Ædificavit Rex Salomon domum, & conſummavit eam. 5. 5
37. Quarto anno regni ejus, inchoatum eſt templum. 2. 107
8. 39. Quia tu noſti ſolus cor omnium filiorum hominum. 2. 122
10. 4. Videns autem Regina Saba omnem ſapientiam Salomonis, & domum, quam ædificaverat, & habitacula ſervorum, & ordines miniſtrantium, non habebat ultra ſpiritum. 1. 86 & 11. 141
11. 1. Salomō adamavit mulieres alienigenas. 4. 21
13. 3. Venit Jeroboam, & omnis multitudo Iſraël, & locuti ſunt ad Roboam. 19 46
11. Pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos ſcorpionibus. 10. 131. & 14. 36
25. Ædificavit autem Jeroboam Sichem, in monte Ephraim. 5. 37
14. 4. Dixit Jeroboam uxori ſuæ, ſurge & vade in Silo, ubi eſt Ahias Propheta, qui locutus eſt mihi, quod regnaturus eſſem ſuper populum hunc. 22. 27
17. 1. Vivit Dominus in cujus conſpectu ſto. 10. 54
3. Recede hinc, & vade contra Orientem, abſcondere in torrente Carith, & ibi de torrente bibes. 7. 40. & 22. 18
11. Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, niſi quantum pugillus capere poteſt farinæ in hydria. 8. 103
13. Vade & fac, ſicut dixiſti: verumtamen mihi primum fac de ipſa farinula, ſubcinericium panem parvulum. 7. 49. & 10. 54
18. Ingreſſus es ad me, ut rememorarentur omnes iniquitates meæ, & interficeres filium meum. 7. 97. & 1. 59.
18. 13. Nunquid non indicatum eſt tibi Domino meo, quid fecerim, cum interficeret Jezabel Prophetas Domini quod abſconderim de prophetis Domini centum viros. 10. 108. & 3. 35
44. In ſeptima autem vice, ecce nubecula parva quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari. 14. 78
19. 1. Nunciavit autem Achab Jezabel omnia quæ fecerat Elias, & quomodo occidiſſet omnes Prophetas. 6. 43
3. Timuit ergo Elias, & ſurgens abiit, quocunque eum ferebat voluntas. 4. 53
4. Cumque veniſſet, & ſedere ſuper unam juniperum petivit animæ ſuæ, ut moreretur. 16. 51
7. Surge, comede, grandis tibi reſtat via. 3. 119
8. Ambulavit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus, & quadaginta noctibus, uſque ad montem Dei Oreb. 5. 146. 266
11. Egredere, & ſta coram Domino. 16. 56
14. Zelatus ſum per Domino Deo exercituum,

tuum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Iſraël. 1. 54. & 2. 78

16. Eliſæum autem filium Saphat, qui eſt de Abelmeula unges Prophetam pro te. 10. 36. & 12. 31

18. Derelinquam mihi ſeptem millia virorum quorum genua non ſunt incurvata ante Baal. 3. 35

20. Qui ſtatim relictis bobus currit poſt Eliam, & ait: Oſculer, oro patrem meum, & matrem, meam, & ſic ſequar te. 7. 94. & 23. 59. & 8. 94

31 Tulit par boum, & mactavit illud, & in aratro boum coxit carnes, & dedit populo, & comederunt. 23. 59. & 27. 61

22. 8. Odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed malum. 4. 70

Ex 4. *Regum.*

Cap. 1. n. 9 HOmo Dei rex præcepit, ut deſcendas. 2. 42. & 5. 223

10. Si homo Dei ſum, deſcendat ignis de cælo & devoret te, & quinquaginta tuos. 10. 58

13. Noli vir Dei deſpicere animam meam. ibid 180

2. 3. Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te hodie. 24. 15

9. Obſecro, ut fiat in me duplex ſpiritus tuus. 10. 76

11. Ecce currus igneus, & equi ignei diviſerunt utrumque, & aſcendit Elias in cœlum. 17. 84

14. Pater mi, pater mi, currus Iſraël & auriga eius. 10. 127

12. Et diviſæ ſunt aquæ huc, atque illuc, & tranſiit Eliſeus. 7. 63

20. Afferte mihi vas novum, & mittite in illud ſal, & egreſſus ad fontes aquarum. 3. 193

21. Miſit in illud ſal, & ait, hæc dicit Dominus, ſanavi aquas has. 11. 35

3. 17. Bibetis vos, & familiæ veſtræ atque jumenta veſtra, 24. 101

4. 3. Vade, pete mutuò ab omnibus vicinis tuis vaſa vacua non pauca, 5. 246

29. Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & vade. Si occurrerit tibi homo, non ſalutes eum. 7. 97. & 10. 197. & 12. 30. & 19. 26. & 20. 10. & 26. 13

34. Et aſcendit, & incubuit ſuper puerum & poſuit os ſuum ſuper os ejus, & oculos ſuos ſueer oculos ejus, & calefacta eſt caro pueri. 26. 61

36. Quæ ingreſſa eſt, ad eum, & ait: Tolle filium tuum. 7. 68

5. 10. Vade, & lavare ſepties in Iordane, & recipiet ſanitatem caro tua, atque mundaberis 5. 79. & 88

11. Putabam, quod egrederetur ad me, & ſtans invocaret nomen Dei ſui ſuper me, & tangeret manu ſua locum lepræ. 6. 59

25. Qui reſpondit, non ivit ſervus tuus quoquam. 19 84

27. Lepra Naaman adhæreat tibi, & ſemini tuo, uſque in ſempiternum. 5. 115

6. 1. Ecce locus in quo habitamus coram te anguſtus eſt nobis, eamus uſque ad Iordanem, & ædificemus nobis ibi locum ad habitandum. 14. 78

7. 1. Audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus, in tempore hoc cras modius ſimilæ uno ſtatere erit, & duo modii hordei ſtatere uno. 6. 116

6. Dominus ſonitum audire fecerat in caſtris Syriæ, curruum & equorum. 2. 155

7. Surrexerunt ergo, & fugerunt, & dereliquerunt tentoria ſua. 4. 52

8. 4. Narra mihi omnia magnalia, quæ fecit Eliſæus. 5. 115

17. 25. Rex Salmanazar miſit Sacerdotem in Samariam 5. 28

18. 37. Exaudi me Domine, ut diſcat populus iſte, quia tu es Dominus Deus. 5. 32

20. 3. Memento quæſo, quomodo ambulaverim coram te in veritate. 3. 313

50. Audivi orationem tuam, & vidi lacrymas tuas, ecce ſanavi te. 22. 4

25. 9. Et ſuccendit Domum Domini, & domum regis, & domos Ieruſalem. 2. 107

Ex 1. *Paralipomenon.*

Cap. 9. n. 67. SIchem cum ſuburbanis ſuis, in monte Ephraim, & Gazer, cum ſuburbanis ſuis 5. 38

10. 12. Sepelierunt Saül, & filii eius in nemore jabes. 15. 8

12. Tui ſumus, ô David, & tecum filii Iſaï, pax tibi, & pax adjutoribus tuis, te enim adjuvat Deus. 8. 132

29. 37. Percuſſit Dominus opera tua & contritæ ſunt naves, & non potuerunt ire in Tharſis. 24. 37

21. 1. Conſurrexit autem Satan contra Iſraël, & concitavit Davidem, ut numeraret populum. 22. 43

27. 34. Ioab princeps militiæ. 7. 31

Ex 2. *Paralipomenon.*

Cap. 6. n. 30. TV ſolus noſti corda filiorum hominum. 26. 79

7. 12. Audivi orationem tuam, & elegi locum iſtum mihi in domum ſacrificii. 5. 194. & 265

9. 13. Ut audirem ſapientiam Salomonis, quam dederat Deus in corde ejus. 10. 210

11. 5. Sion civitas David. 6. 87

13. 5. In pactum ſalis. 11. 42

26. Non eſt tui officii Ozia, ut adoleas incenſum Domino. 3. 536. & 4. 33

28. 24. Fecit ſibi altaria in univerſis angulis Ieruſalam. 15. 37

Ex 1. *Eſdræ.*

Cap. 1. n. 3. A Cyro Rege Perſarum, anno primo regni ejus. 2. 108

3. 7. Anno autem ſecundo Cyri. ibid.

Ex Tobia.

Cap. 3. n. 8. DÆmonium nomine Aſmodæus, occiderat eos. 17. 27

4. 11. Quoniam eleemoſyna ab omni peccato, & morte liberat, & non patitur animam ire in tenebras. 10. 183

5. 5. Invenit juvenem ſplendidum, ſtantem præcinctum, & quaſi paratum ad ambulandum. 14. 55

6. 4. Apprehende branchiam ejus, & trahe eum ad

ad te,& exentera hunc piſcem, & cor ejus, & fel, & jecur repone tibi. 7. 46
7. 10. Ego hodie non manducabo, neque bibam niſi prius petitionem meam confirmem. 5. 264.
11. Quo audito verbo Raguel expavit, ſciens Quod evenerat illis ſeptem viris qui ingreſſi ſunt ad eam. 20. 23
9. 1. Azaria frater peto, ut auſcultes verba mea, & obſerva, ut aſſumas animalia, & vadas ad Gabelum. 7. 46.
11. 8. Statimque lini ſuper oculos eius, ex felle iſto piſcis, quod portas tecum. Scias enim quod mox aperientur oculi ejus. 5. 189
12. 19. Ego cibo inviſibili, & potu, qui ab hominibus videri non poteſt, utor. 5. 267

Ex Iudith.

Cap. 1. n. 1. ARphaxad Rex Medorum, ſubjugaverat multas gentes imperio ſuo, & ipſe ædificavit civitatem potentiſſimam. 10. 95
5. 23. factum eſt, cum ceſſaſſet loqui Achior, verba hæc, irati ſunt omnes magiſtri Holofernis, & cogitabant interficere eum. 4. 52
6. 1. Et factum eſt, cum ceſſaſſent loqui, indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior. 4. 52
9. 12. Fac Domine, ut gladio proprio ejus ſuperbia amputetur. 20. 56
13. 7. Hoc, quod credens per te poſſe fieri cogitavi perficiam. ibid.
14. 17. Sciderunt omnes veſtimenta ſua, & intolerabilis timor, & tremor cecidit ſuper eos 2. 55

Ex Eſther.

Cap. 1. n. 3. TErtio igitur anno imperii ſui, fecit grande convivium cunctis principibus, & pueris ſuis. 1. 119.
3. 1. Rex Aſſuerus exaltavit Aman, filium Amadathi, qui erat de ſtirpe Agag. 5. 102
9. Decem millia talentorum appendam arcæ gazæ tuæ. 6. 30
14. Jube ergo, ut exeat decretum, ut omnes pereant. ibid.
4. 2. Ejulatu, uſque ad fores Palatii gradiens. Non enim erat licitum indutum ſacco aulam regis intrare. 22. 53
5. 14. Jube parari excelſam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos: placuit ei conſilium, & juſſit parare excelſam crucem. 3. 306
8. 10. Qui per omnes provincias, diſcurrentes veteres litteras novis nuntiis prævenirent. 6. 30
13. 12. Ut non adorarem ſuperbiſſimum Aman. 5. 102
14. 13. Tribue ſermonem compoſitum in ore meo in conſpectu Leonis. ibid. 278
15. 10. Cumque elevaſſet faciem, & ardentibus oculis furorem pectoribus indicaſſet, regina corruit, & in pallorem colore mutato, laſſum ſuper ancillam reclinavit caput, 11. 32
12. Quid habes Eſther, ego frater tuus, noli metuere. 3. 244

Ex Job.

Cap. 1. n. 10. NUnquid Job fruſtra timet Deum? nonne tu vallaſti eum, ac domum ejus. 10. 109
11. Tange cuncta quæ poſſidet, niſi in faciem benedixerit tibi. 10. 236
19. Repentè ventus vehemens irruit è regione deſerti & concuſſit quatuor angulos domus. 15. 39
21. Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit; ita factum eſt. 6. 37. & 119.
2. 5. Mitte manum tuam, & tange os ejus & carnem ejus, & tunc videbis; quod in faciem benedicat tibi. 10. 236
9. Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua, benedic Deo, & morere. 3. 263
10. Qui ait ad illam, quaſi una de ſtultis mulieribus locuta es. 6. 109. & 10. 215. & 12. 61
13. Sederunt cum eo in terra ſeptem diebus, & ſeptem noctibus; & nemo loquebatur ei verbum. 3. 218
3. Poſt hæc aperuit Job os ſuum. 10. 59
4. 3. Ecce docuiſti multos, & manus laſſas roboraſti. 10. 215
12. Porrò ad me dictum eſt verbum abſconditum, & quaſi furtivè ſuſcepit auris mea venas ſuſurri ejus in horrore viſionis nocturnæ. 3. 31. 113
5. 2. Stultum interficit iracundia. 22. 41
24. Viſitans ſpeciem tuam non peccabis. 7. 21
6. 12. Nec caro mea ænea eſt. 3. 195
13. Ecce non eſt auxilium mihi in me, & neceſſarii quoque mei receſſerunt à me. 3. 201
30. Non invenietis in lingua mea iniquitatem. 12. 61
7. 15. Eligit ſuſpendium anima mea, & mortem oſſa mea. 3. 210
9. 11. Si venerit ad me non videbo eum; & ſi abierit, non intelligam. 3. 108
16. Cum invocantem exaudierit me, non credo, quod audierit vocem meam. 18. 51
11. 14. Si iniquitatem, quæ eſt in manu tua, abſtuleris à te, & non manſerit in tabernaculo tuo injuſtitia tua, ſervare poteris faciem tuam. 18. 19
13. 2. Secundùm ſcientiam veſtram ego novi, prius vos oſtendam fabricatores mendacii. 8. 27
8. Nunquid faciem ejus ſuſcipitis, & pro Deo judicare nitimini. 12. 61.
14. 1. Homo natus de muliere brevi vivens tempore repletur multis miſeriis. 26. 46
13. Quis mihi hoc tribuat ut in inferno protegas me & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus. 19. 18
15. 21. Sonitus terroris ſemper in auribus meis & cum pax ſit, ille ſemper inſidias meditatur. 7. 18
26. Contra Omnipotentem roboratus eſt, cucurrit adverſus eum erecto collo. 6. 37
20. 25. Vadent, & venient ſuper eum horribiles. 11. 59
21. 12. Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad ſonitum organi. 15. 11
22. 16. Sublati ſunt ante tempus, & fluvius ſubvertit fundamenta eorum. 10. 103
24. 13. Ipſi fuerunt rebelles lumini. 3. 309
26. 6. Nudus eſt infernus coram illo, & nullum eſt operimentum perditioni. 2. 122

28.28. Timor Domini ipſe eſt ſapientia,& recedere à malo intelligentia. 11. 69
29.2. Quis mihi tribuat ut ſim juxta menſes priſtinos: ſecundum dies, quibus Deus cuſtodiebat me. 22. 15
14. Juſtitia indutus ſum. 11. 113
31.1. Pepigi fœdus cum oculis meis. 5. 130
13. Si contempſi ſubire judicium cum ſervo meo, & ancilla mea cum diſceptarent adversùm me. 17. 54
38. 3. Accinge ſicut vir lumbos tuos. 3.6
7.Cùm me laudarent ſimul aſtra matutina.11.179
39. 14. Relinquit ova ſua in terra: obliviſcitur quod pes conculcet ea, aut beſtia agri conterat, duratur ad filios ſuos, quaſi non ſint ſui. 5. 19
42. 2. Scio, quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio: ideo inſipienter locutus ſum,& quæ ultra modum excederent ſapientiam meam. 16. 46
7. Iratus eſt furor meus in te & in duos amicos tuos, quoniam non eſtis locuti coram me rectum ſicut ſervus Job. 27. 40. 29. 17

Ex Pſalmis.

Cap.1. n.1. Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum. 10. 194
2. Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum. 7. 18
2. 2. Aſtiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum adverſus Dominum,& adverſus Chriſtum ejus. 2. 67
6. Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus. 10 27
7. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. 5. 297
8. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. 5. 118
3. 6. Ego dormivi, & ſoporatus ſum,& exurrexi,quia Dominus ſuſcepit me. 2.85.& 13.52. & 3. 267
4. 5.Iraſcimini, & nolite peccare. 10.129.& 12. 41
6. Multi dicunt, Quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. 3. 205
7. 11. Juſtum adjutorium meum à Domino, qui ſalvos facit rectos corde. 10. 56
13. Niſi converſi fueritis gladium ſuum vibrabit. 11.75
17. Convertetur dolor ejus in caput ejus.18. 2
8.4.Videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum. 1.135.& 3. 288
6. Minuiſti eum paulominus ab Angelis.10 144
8. Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus.6. 28
9. 1.Confitebor tibi Domine in toto corde meo. 5. 212
3.Quoniam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur.5.180.& 10. 238
9. Præparationes cordis eorum audivit auris tua. 15.51
11. 3. Vana locuti ſunt unuſquiſque ad proximum ſuum,labia doloſa in corde, & corde locuti ſunt. 13. 52
6. Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus.2. 64
13. 1.Dixit inſipiens in corde ſuo:Non eſt Deus corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis. 4.22. & 11. 87
3. Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem.5.172
15.10 10.Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.2.84. & 21. 19
16. 4. Ut non loquatur os meum opera hominum. 8. 131
14. Domine à paucis de terra divide eos. 3. 2
15. Satiabor cum apparuerit gloria tua. 5.136. 145.& 10.169
17. 7. Exaudivit de templo ſancto ſuo vocem meam. 2. 86
11. Aſcendit ſuper Cherubim, & volavit ſuper pennas ventorum. 3. 172
18. 6.In ſole poſuit tabernaculum ſuum.20.46
7. Exultavit ut gigas ad currendam viam. 5. 83
19. 8. Hi in curribus, & hi in equis, nos autem nomen Domini noſtri invocabimus.2. 27
22. 1. Deus Deus meus reſpice in me. 3.63
7. Ego ſum vermis, & non homo, opprobium hominum, & abjectio plebis.3. 176
31. Annuntiabitur Domino generatio ventura. 3. 129
23.2. ipſe ſuper maria fundavit eam. 10. 162
3. Quis aſcendet in montem Domini, innocens manibus & mundo corde. 10. 194
5. Hic accipiet benedictionem à Domino, & miſericordiam à Deo ſalutari ſuo.6. 86
24. 10. Univerſæ viæ Domini, miſericordia, & veritas. 2. 70. & 5. 74
16. Reſpice in me, & miſerere mei. 8. 110
11. Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo: multum eſt enim. 10. 187
25.1. Judica me Domine,quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum. 3. 290
6. Circundabo altare tuum Domine. 12.62
8. Dominus dilexi decorem domus tuæ.2.23
26. 13. Credo videre bona Domini in terra viventium. 10. 132
28.5.Vox Domini confringentis cedros Libani. vox Domini intercidentis flammam ignis.1.55
30.9 Redemiſti me Domine Deus veritatis.3.264
33. 6. Accedite ad Deum, & illuminamini,& facies veſtræ non confundentur, 3.40.& 10.29
16. Oculi Domini ſuper juſtos, & aures ejus in preces eorum.1.69.& 7.8
35. 7. Juſtitia tua ſicut montes Dei. 10.22
10. Quoniam apud te eſt fons vitæ,& in lumine tuo videbimus lumen. 1. 21
36.5.Revela Domino viam tuam,& ſpera in eo, & ipſe faciet. 1.42
11. Manſueti autem hereditabunt terra.10.131 142
21. Juſtus miſeretur, & tribuit, apud Dominum greſſus hominis dirigentur, & viam ejus volet. 10. 183
35. Vidi impium ſuperexaltatum, & elevatum ſicut cedros Libani. 26. 70
37.5.Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum:& ſicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me. 18. 23. 66
39. 18. Ego autem mendicus ſum, & pauper, & Dominus ſolicitus eſt mei. 10. 98
41. 9. In die mandavit Dominus miſericordiam ſuam,& nocte canticum ejus. 22.56.& 5.98
43.26.Exurge Domine adjuva nos,& redime nos propter nomen tuum. 10. 187
44. 4. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, potentiſſime. 14. 35.& 11.74
7. Virga directionis, virga regni tui. 2.46

6. Sagittæ tuæ acutæ populi, ſub te cadent. 11. 74. & 2.44
10. Aſtitit regina à dextris tuis, in veſtitu deaurato. 1. 53
11. Obliviſcere populum tuum, & domum patris tui. 8 156
17. Conſtitues eos principes ſuper omnem terram. 11. 29
45.11. Vacate,& videte, quoniam ſuavis eſt Dominus. 10. 48
46. Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham 3. 17
47.1. Magnus Dominus & laudabilis nimis,in civitate Dei noſtri, in monte ſancto eius, Deus in domibus eius cognoſcetur. 20. 5
9. Deus fundavit eam in æternum. 10. 162
48.12. Sepulchra eorum domus illorum in æternum. 25. 13
49.10. Meæ ſunt omnes feræ ſylvarum,jumenta in montibus, & boves. 22. 72
20. Sedens adverſus fratrem tuum loquebaris,& adverſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum. 10. 239
23. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo oſtendam ſalutare Dei. 6. 11
50. 2. Dele iniquitatem meam. 22. 26
Averte faciem tuam à peccatis meis. 3 235
12. Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis. 10. 192
18. Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem: holocauſtis non delectaberis. 30. 71
53. 6. Voluntariè ſacrificabo tibi. 12. 76
54.13. Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique,& ſi is,& qui oderat me,magna locutus fuiſſet. 14. 21
55.11. Non timebo quid faciat mihi homo,in me ſunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi. 8. 108
60. 4. Turris fortitudinis à facie inimici. 8. 115
61. 11. Divitiæ ſi affluant, nolite cor apponere 10.108
64.11. Inſtillicidiis ejus lætabitur germinans. 16.47
67.6. Terra mota eſt, etenim cœli diſtillaverunt à facie Dei Iacob. 24. 28
68.3. Veni in altitudinem maris,& tempeſtas demerſit me. 3. 91. & 7. 61
4. Laboravi clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ. 5. 74
10. Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me. 14. 88
33. Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum. 14. 86
70.4. Ego autē ſemper ſperabo,& adjiciā. 14.137
71. 6. Deſcendet ſicut pluvia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram. 5. 222
6. Orietur in diebus ejus juſtitia, & abundantia pacis donec auferatur Luna. 11. 176
18. Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui facit mirabilia ſolus. 9. 26
72. 7. Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum, tranſierunt in affectum cordis. 6. 36.
18. Veruntamen propter dolos poſuiſtis eis: dejeciſti eos dum allevarentur. 11.60
73. 9. Signa noſtra non vidimus, jam non eſt Propheta. 5. 188. & 283
1.6. Tu fabricatus es auroram, & Solem. 11. 81
75. 1. Notus in Judæa Deus,in Iſraël magnum nomen ejus. 3. 126
76. In die tribulationis meæ, Deum exquiſivi manibus meis 10.72
8. Nunquid æternum proiiciet Deus. ibid.
11. Et dixi nunc cœpi. 173
5. Anticipaverunt vigilias oculi mei, turbatus ſum, & non ſum locutus: cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui. 16.71
15. Quis Deus magnus ſicut Deus noſter, tu es Deus qui facis mirabilia. 10. 72
77.36. Dilexerunt eum in ore ſuo, & lingua ſua mentiti ſunt ei. 19.78
57. Averterunt ſe, & non ſervaverunt pactum. 12. 76
67. Tribum Ephraim non elegit, ſed elegit Tribum Juda. 19. 13
70. De poſt fœtantes accepit eum paſcere Jacob ſervum ſuum. 8. 40
79. 2. Qui ſedes ſuper Cherubim, manifeſtare coram Ephraim,Benjamin, ac Manaſſe 3. 170
80.2. Sumite Pſalmum,& date tympanum. 5.263
7. Divertit ab oneribus dorſum ejus,manus ejus in cophino ſervierunt. 8. 87
11. Dilata os tuum, & implebo illud. 20.52
16. Inimici Domini mentiti ſunt, & erit tempus eorum in ſæcula, cibavit eos ex adipe frumenti. 14. 83
81. 1. Deus ſtetit in Synagoga Deorum. 10.35. & 2. 49
82. 6. Cogitaverunt unanimiter ſimul adverſus te: teſtimonium diſpoſuerunt tabernacula Idumæorum. 26. 21
17. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum. 13.70
84. 9. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. 3. 106
12. Veritas de terra orta eſt, & juſtitia de cœlo proſpexit. 3. 152
87. 16. Pauper ſum ego in laboribus à juventute mea. 5.73
78. 31. Si dereliquerint filii ejus legem meam, viſitabo in virga iniquitates eorum 6.78
35. Neque prophanabo teſtamentum meum, & quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita. 11. 158
92.4. Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus. 3. 105
93. 21. Captabunt in animam juſti,& ſanguinem innocentem condemnabunt,& factus eſt mihi Dominus in refugium. 10. 225
94. 8. Hodie ſi vocem ejus audieritis,nolite obdurare corda veſtra. 8 89
11. Non introibunt in Eccleſiam meam. 21. 30
95 9. Tollite hoſtias,& introite in atria ejus 3.166
10. Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit. 3. 84
98. 8. Deus tu propitius fuiſti eis,& ulciſcens in omnes adinventiones eorum. 14. 117
101. 26. Opera manuum tuarum ſunt cœli, ipſi peribunt. 11. 22
102.5. Renovabitur ut aquilæ juventus tua. 3.129
13. Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe. 17.56. & 11.50
103.7. Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt. 22. 66
8. Aſcendunt montes, & deſcendunt campi. 17 21
10. Qui emittis fontes in convallibus. Potabunt omnes beſtiæ agri. 11. 114
15. Vinum lætificat cor hominis. 1.48
105.16. Irruerunt in Moyſen, in caſtris Aaron ſanctum Domini. 8. 18
21. Obliti ſunt Deum, qui ſalvavit eos. 12.62

41. Dominati ſunt eorum qui oderunt eos, inimici eorum. 14. 21
107.33. Annuncient opera Dei in exultatione, qui deſcendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis. 8.60
107. 1. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum. 13. 65
108. 4. Pro eo ut me diligerent detrahebant mihi, ego autem orabam. 14. 39. 82
109.1. Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos. 12. 84
7. De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. 2. 208
111.1. Beatus vir, qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis. 10. 91. & 7. 105
9. Diſperſit, dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi. 1. 81.
112. 5. Quis ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit. 10.91.& 20.7
113.4. Montes exultaverunt ut arietes, & colles ſicut agni ovium. 24. 25
20. Omnia quæcunque voluit, fecit. 15. 88.
115.10. Credidi propter quod locutus ſum. 13 8. & 3. 27
12. Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi. 1. 36
117.6. Non timebo, quid faciat mihi homo. 11. 59
13. Impulſus everſus ſum ut caderem, & Dominus ſuſcepit me, dextera Domini fecit virtutem. 1. 135
20. Hæc porta Domini, juſti intrabunt in eam. 18. 69
118. 11. In corde meo abſcondi eloquia tua, ut non peccem tibi. 10. 196
100. Super ſenes intellexi: quia mandata tua quæſivi. 11. 69
102. A judiciis tuis non declinavi, quia mandata tua quæſivi. 12. 21
127. Dilexi eam ſuper aurum & topazion. 18. 28
129. Mirabilia teſtimonia tua, ideo ſcrutata eſt anima mea. 3. 104
126.2. Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere. 3. 312
127.2. Labores manuum tuarum, quia manducabis. 5. 267
128.1. Sæpe expugnaverunt me à juventute mea, ſæpe expugnaverunt me. 27. 16
3. Supra dorſum meum fabricaverunt peccatores. 5. 75
131.8. Introibimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco ubi ſteterunt pedes ejus. 5. 194
134.6. Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo, & in terra. 20. 27
8. Qui producit ventos de theſauris ſuis. 3. 109
136.2. Super flumina Babylonis illic ſedimus, & flevimus. 5. 78. & 10. 145
137.6. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me: confortata eſt, & non potero ad eam. 3. 230
139.16. Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur. 12. 21
22. Perfecto odio oderam illos, & inimici facti ſunt mihi. 3. 273
141.6. Tu es ſpes mea, portio mea in terra viventium. 10. 141
142.2. Non juſtificabitur in conſpectu ejus omnis vivens. 151. 118
6. Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. 5. 351
144.3. Magnus Dominus, & laudabilis nimis & magnitudinis ejus non eſt finis, generatio, & generatio laudabit opera tua. 15. 74
9. Suavis eſt Dominus univerſis. 17. 21
13. Regnum tuum regnum omnium ſæculorum; & dominatio tua in omni generatione, & generationem. 15. 79
149.5. Exultabunt ſancti in gloria, lætabunt in cubilibus ſuis 15. 47

Ex Proverbiis.

Cap. 1. n. 4. PArabolæ Salomnis filii David Regis. 27. 29
4. Vocavi & renuiſti, extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret, deſpexiſti omne conſilium meum.
10. Fili mi, ſi te lactaverint peccatores, ne acquieſcas eis. 23. 61
22. Uſquequo parvuli diligitis infantiam, & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia. 5. 178
24. Vocavi, & renuiſtis, extendi manum meam, & non fuit, qui aſpiceret, deſpexiſtis omne conſilium meum. 5. 74
2. 16. Ut eruatis à muliere & ab extranea, quæ mollit ſermones ſuos. 4. 69
3.3. Miſericordia, & veritas non te deſerant. 10. 178. & 2. 70
9. Honora Deum de tua ſubſtantia 12. 63
5.3. Favus diſtillans labia meretricis. 13. 5
22. Iniquitates ſuæ capient impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringetur. 2. 38
6. 3. Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum. 9. 4
6. Vade ad formicā piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam. 17. 39. & 43
24. Ut cuſtodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. 13. 5
25. Non concupiſcat pulchritudinem ejus cor tuum. 13. 11
27. Nunquid alligabit quis ignem in ſinu ſuo, & veſtimenta ejus non ardebunt, aut ambulabit quis ſuper prunas, & non comburentur plantæ ejus. 5. 235
29. Quis ingreditur ad mulierem proximi ſui non erit mundus, cum tetigerit eam. 22. 67
8. 4. O viri ad vos clamito, & vox mea ad filios, hominum. 3. 6
18. Mecum ſunt divitiæ, & gloria, opes ſuperbæ & juſtitia. 1. 92
30. Cum eo eram cuncta componens, & delectabar per ſingulos dies. 1. 87
9.1. Sapientia ædificavit ſibi domum, excidit, columnas ſeptem, immolavit victimas ſuas. 13. 21
10.4. Egeſtatem operata eſt manus remiſſa. 19. 73
15. Subſtantia divitis urbs fortitudinis ejus: pavor pauperum egeſtas illius. 17. 29
14.19. Jacebunt impii ante portas juſtorum. 3. 49
28. In multitudine populi dignitas regis. 6. 27
33. In corde ſapientis requieſcet ſapientia. 5. 80
15. 1. Reſponſio mollis frangit iram. 14. 70
26. Abominatio Domini cogitationes malæ. 12. 41
18. 19. Frater qui juvatur à fratre, quaſi civitas firma, & judicia, quaſi vectes urbium. 8. 37
20.9. Quis poteſt dicere: Mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato. 10. 191. 194. 195
22.1. Sicut diviſiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: quocumque voluerit inclinabit illud. 8. 92
22. 29. Vidiſti virum velocem in opere, coram regibus ſtabit, nec erit ante ignobiles. 5 229
24. 17. Cùm ceciderit inimicus tuus ne gaudeas, & in ruina ejus ne exultet cor tuum. 14. 8
25. 4. Aufer

25.4. Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas puriſſimum. 7. 23
21. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitierit, da ei aquam bibere. 14. 8
26. 3. Flagellum equo, & chamus aſino, & virga in dorſo imprudentium. 2. 32
27. 19. Quomodo in aqua reſplendet vultus proſpicientium, ſic corda hominum manifeſta ſunt prudentibus. 19. 42
23. Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuoſque greges conſidera. 7. 31
31. 22. Stragulatam veſtem fecit ſibi: byſſus, & purpura indumentum ejus. 57. 31

Ex Eccleſiaſte.

Cap. 1. n. 1. Verba Eccleſiaſtæ, filii David Regis Jeruſalem. 27. 19
2. Vanitas vanitatum, dixit Eccleſiaſtes: vanitas vanitatum. 10. 10
4. Generatio præterit, & advenit, terra autem in æternum ſtat. 7. 90
6. Sol gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem luſtrans univerſa in circuitu, pergit ſpiritus, & in circulos ſuos revertitur. 3. 107
2. 9. Supergreſſus ſum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Jeruſalem: ſapientia quoque perſeveravit mecum. 17 76
26. Peccatori autem dedit Deus afflictionem, & curam ſuperfluam, ut addat, & congreget, & tradat ei, qui placuit Deo, ſed hoc vanitas eſt, & caſſa ſollicitudo mentis 17. 43
5. 9. Qui amat divitias fructum non capiet ex eis: & hoc ergo vanitas. 10. 108
12. Eſt alia infirmitas peſſima, quam vidi ſub Sole, divitiæ conſervatæ in malum Domini ſui. 7. 18
7. 8 Calumnia conturbat ſapientem, & perdet robur cordis illius. 14. 25
9. 8. Omni tempore ſint veſtimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat. 16. 27
10. 16. Væ tibi terræ, cujus Rex puer eſt, cujus principes mane comedunt. 6. 27
20. In cogitatione tua regi ne detrahas, & in ſecreto cubiculi tui ne maledixeris diviti: quia aves cœli portabunt vocem tuam. 18. 26
11. 5. Sic neſcis opera Dei, qui eſt fabricator omnium. 3. 107
12. 6. Conteratur hydria ſuper fontem. 5. 241

Ex Canticis.

Cap. 1. n. 2. Oſculetur me oſculo oris ſui. 3. 243
2. Oleum effuſum nomen tuum, ideo adoleſcentulæ dilexerunt te. 7. 107
3. Trahe me poſt te curremus in odorem unguentorum tuorum. 8. 123
5. Nolite me conſiderare quod fuſca ſim, quia decoloraverit me Sol. 12. 20
6. Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam poſt greges. 16. 55
9. Equitatui meo in curribus Pharaonis, aſſimilavi te amica mea. 11. 138
11. Dum eſſet rex in accubitu meo, nardus mea dedit odorem ſuum. 165. & 3. 172
13. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. 1. 65. & 24. 44
15. Lectulus noſter floridus. 5. 292. & 24 58
16. Tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia noſtra cupreſſina. 27. 22
2. Ego flos campi, & lilium convallium. 5. 192. & 17. 85
2. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. 17. 81
4. Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem. 5. 281
8. Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles. 3. 172
9. En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos. 28. 67
17. Similis eſto dilecte mi capreæ, hinnuloque cervorum ſuper montes Bether. 5. 47
3. 1. In lectulo meo per noctes quæſivi, quem diligit anima mea. 3. 50. 21. 32. & 93. & 15. 46. & 16. 43. 55. & 24. 55. & 10. 72
2. Surgam per vicos, & plateas quæram quem diligit anima mea. 3. 87
6. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi ex aromatibus. 16. 29. & 18. 68
4. 3. Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ 19. 49
4. Sicut turris David collum tuum. 11. 110
8. Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano, veni coronaberis. 3. 62
12. Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus. 22. 8
15. Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano. 1. 21. & 5. 51. & 14. 52
16. Veni Auſter, perfla hortum meum, & fluent aromata illius. 2. 104. & 19. 12
5. 1. Comedite amici, & bibite & inebriamini chariſſimi. 1. 48. 124. & 5. 47
2. Aperi mihi ſoror mea amica mea, columba mea, immaculata mea. 4 47. & 3 244
6. Quæſivi, & non inveni illum, vocavi, & non reſpondit mihi. 1. 69
8. Adjuro vos filiæ Jeruſalem, ſi inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei, quia amore langueo. 3. 45
7. Invenerunt me cuſtodes, qui circumeunt civitatem, percuſſerunt me, vulneraverunt me, tulerunt pallium meum. 16. 55. & 4. 23
10. Dilectus meus candidus & rubicundus. 5. 281
8. 6. Fortis eſt ut mors dilectio, durat ſicut infernus æmulatio. 2. 80
7. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. 3. 92
13. Quæ habitas in hortis amici auſcultant, fac me audire vocem tuam. 1. 40. 53. & 6. 110

Ex Sapientia.

Cap. 1. n. 5. Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictũ, & auferet ſe à cogitationibus. 5 215
13. Quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum. 25. 13
2. 8. Coronemus nos roſis, antequam marceſcant: nullum ſit pratum, quod non pertranſeat luxuria noſtra, quoniam hæc eſt pars noſtra, & ſors noſtra, 17. 93
23. Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum. 2. 58
24. Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum. 2. 59
3. 13. Felix eſt ſterilis, & incoinquinata, quæ neſcivit thorum in delicto, habebit fructum in reſpectione animarum ſanctarum. 11. 39

5.1. Tunc ſtabunt juſti in magna conſtantia adverſus eos qui ſe anguſtiaverunt, & qui abſtulerunt labores eorum. 2. 59
7. Laſſati ſumus in via iniquitatis,& perditionis, & ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus. 51. 172
6.8. Puſillum,& magnum piſe fecit,& æqualiter cura eſt illi de omnibus. 22. 52
7. 1. Sum quidem & ego mortalis homo ſimilis omnibus & ex genere terreni illius, qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro. 3. 278
8. 16. Non habet amaritudinem converſatio illius nec tædium convictus illius. 1. 47
9.8. Dixiſti me ædificare templum in monte ſancto tuo, & in civitate habitationis tuæ altare. 5. 194
16. Difficile æſtimamus, quæ in terra ſunt: & quæ in proſpectu ſunt,inveniemus cum labore 3. 52
10.14. Mendaces oſtendit,maculaverunt illum & dedit illi claritatem æternam. 10. 240.
11.25. Diligis omnia,quæ ſunt,& nihil odiſti eorum, quæ feciſti: nec enim odiens aliquid conſtituiſti, aut feciſti. 14. 10
47. Parcis autem omnibus quoniam tua ſunt Domine, qui amas animas. 25.72
12. 18. Tu autem dominator virtutis, qui cum tranquillitate, & cum magna reverentia diſponis nos. 744.
15.5. Exiguo ligno credunt homines animas ſuas: & tranſeuntes mare per ratem liberati ſunt. 7. 37. 62. & 24. 42
16. 20. Paratum panem de cœlo præſtitiſti illis ſine labore, omne delectamentum in ſe habentem. 5. 147
22. Nix, & glacies ſuſtinebant vim ignis,& non tabeſcebant, ut ſcirent quoniam fructus inimicorum exterminabat ignis. 19. 98
17.5. Ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere,nec ſyderum limpidæ flammæ illumnare poterant illam noctem horrendam. 11. 136

Ex Eccleſiaſtico.

Cap. 1. n. 8. Unus eſt altiſſimus Creator omnipotens, & Rex potens,& metuendus.
3.13. Gloria enim hominis ex honore Patris ſui & dedecus filii, pater ſine honore. 15. 56
21. Magna potentia Dei ſolius, & ab humilibus honoratur. 7. 20
4. 7. Congregationi pauperum affabilem te facito. 5. 231
5. Ne dixeris, peccavi, & quid mihi accidit triſte? 19. 94
8. Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem: ſubitò enim veniet ira illius. 8. 132
6.8. Eſt enim amicus ſecundùm tempus ſuum,& non permanebit in die tribulationis. 19. 42
7.6. Noli quærere fieri Judex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates. 3. 19. & 6. 27
8.4. Ne litiges cum homine linguato, & non ſtrues in ignem illius ligna. 5. 17
10. 10. Nihil eſt iniquius,quam amare pecuniam: hic enim & animam ſuam venalem habet. 1. 108
13.1. Qui tetigerit picem,inquinabitur ab ea; & qui communicaverit ſuperbo, induet ſuperbiam. 22. 67
15.2. Obviavit illi, quaſi mater honorificata,& quaſi mulier à virginitate ſuſcipiet illum. 1. 118
3. Aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illum, & firmabitur in illo, & non flectetur. 5. 59
9. Non enim eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, quoniam à Deo profecta eſt ſapientia. 22. 83
17.1. Deus creavit de terra hominem, & ſecundùm imaginem ſuam fecit illum. 5. 3
18.6. Cùm conſummaverit homo, tunc incipiet: & cùm quieverit, aporiabitur. 10. 173
21. 7. Qui odit correptionem, veſtigium eſt peccatoris:& qui timet Deum convertetur ad cor ſuum. 5. 182
11. Via peccantium complanata eſt lapidibus, & in fine illorũ inferi,& tenebræ,& pœnæ. 25. 19
23.28. Oculi Domini multò plus lucidiores ſunt ſuper Solem, circumſpicientes omnes vias hominum. 7. 55. & 26. 76. & 2. 122
29. Domino Deo antequam crearentur, omnia ſunt cognita. 5. 2
38. Gloria magna ſequi Deum, longitudo dierum aſſumetur ab eo. 27. 3
24. 15. Et ſic in Sion firmata ſum; & in civitate ſanctificata ſimiliter requievi. 5. 80
25. In me omnis ſpes vitæ, & veritatis. 1. 20
20. Qui edunt me, adhuc eſurient: & qui bibunt me, adhuc ſitient. 5. 142. & 10. 164
25. 17. Omnis malitia, nequitia mulieris. 45 8
26.5. A tribus timuit cor meum,& in quarta facies mea metuit: delaturam civitatis,& collectionem populi,& calumniam mendacem. 4. 60
24. Fundamenta æterna ſuper petram ſolidam; mandata Dei in corde mulieris ſanctæ. 19. 100.
36.6. Innova ſigna, & immuta mirabilia. 6. 49
39. 19. Florete flores quaſi lilium date odorem; & frondete in gratiam. 17. 78
40. 10. Fames, & contritio,& flagella ſuper iniquos creata ſunt hæc omnia. 2 32
45.2. Similem illum fecit in gloria ſanctorum & magnificavit eum in timore inimicorum. 8. 18
46.22. Pecunias,& uſque ad calceamenta,ab omni carne non accipit, & non accuſavit illum homo. 16. 38
48.8. Qui ungis reges ad pœnitentiam, & prophetas facis ſucceſſores poſt te: qui receptus in turbine ignis. 10. 36

Ex Iſaiâ.

Cap. 1. n. 2. Filios enutrivi & exaltavi. 2. 33. & 17. 11
14. Laboravi ſubſtinens. 5. 74
16. Lavamini,mundi eſtote,auferte malum cogitationum veſtrarum. 12. 41
22.2 Quieſcite ab homine cujus ſpiritus in naribus eſt. 10. 103
3. 7. Non ſum Medicus, nolite me conſtituere Principem. 11. 51
12. Popule meus qui te laudant, ipſi te decipiunt. 5. 80
4. 1. Tantummodo invocetur nomen tuum ſuper nos. 3. 84
2. In die illa erit nomen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ ſublimis, & exultatio his qui ſalvati fuerint. 1. 135
5. 13. Propterea captivus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam. 3. 138
18. Væ qui trahitis peccata ſicut reſtem longam 2. 38
6. 4. Commota ſunt ſuperliminaria cardinum à voce clamantis. 11. 87

2. Sex alæ uni & ſex alæ alteri, duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant. 5. 36.120
5. Væ mihi quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum. 4. 37
5. In medio populi polluta labia habentis ego habito. 11. 146
10. Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava. 2.84
7. 3. Egredere in occurſum Achas tu, & qui derelictus eſt Jaſub filius tuus ad extremum aquæ ductus piſcinæ ſuperioris in via agri fullonis. 3. 96
9. Caput Ephraim Samariæ. 4. 27
11. Et dixit Achas, non petam, & non tentabo Dominum. 20. 26. & 2. 100
14. Ecce Dominus dabit vobis ſignum. 6. 48. & 2. 100
8. 7. Adducet Dominus ſuper vos aquas fluminis fortes, & multas. 19. 100.
9. 1. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione umbræ mortis lux orta eſt eis. 10. 19 & 5.20. & 75
6. Factus eſt principatus ſuper humerum ejus. 10. 224. & 2. 15. & 5. 71
10. 21. Reliquiæ convertentur, reliquiæ inquam Jacob. ad Deum fortem. 6. 122
11. 1. Egredietur virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet. 2. 46
2. Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilii, & fortitudinis. 7. 103. & 10. 93
12. 3. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris 5. 62. & 1. 22
13. 2. Super montem caliginoſum levate ſignum. 5. 204
17. Ecce ego ſuſcitabo ſuper eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint. 8. 77
14. 3. Poſſidebit eos Domus Iſraël; in ſervos, & ancillas; & erunt capientes eos, qui ſe ceperant. 17. 18
13. In cœlum conſcendam, ſupra aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, 16. 36. & 21. 23. & 24. 91. & 5. 2 37. & 3. 238
16. 5. Præparabitur in miſericordia ſolium ejus, & ſedebit ſuper illud judicans, & quærens judicium. 5. 289
19. 4. Tradam Ægyptum in manu dominorum crudelium. 17. 21
21. 11. Cuſtos quid de nocte, cuſtos quid de nocte. Dixit cuſtos ſi quæritis quærite, convertimini, & venite, 16. 68
22. 19. Expellam te de ſtatione tua, & de miniſterio tuo deponam te. 2. 20
25. 4. Spiritus robuſtorum, quaſi turbo impellens parietem. 10. 103
28. 2. Ecce validus & fortis Dominus, ſicut impetus grandinis turbo confringens, ſicut impetus aquarum multarum. 19. 100.
12 Hæc eſt requies mea, reficite laſſum, & hoc eſt meum refrigerium. 5. 80
18. Flagellum inundans cum tranſierit, eritis ei in conculcatione. 2. 32
29. 13. Populus iſte ore ſuo, & labiis ſuis me glorificat, cor autem eorum longè eſt à me. 5. 212
15. Væ qui profundi eſtis corde, ut à Domino abſcondatis conſilium, quorum ſunt in tenebris opera. 3. 311
30. 15. Hæc dicit Dominus Deus, ſi quieſcatis ſalvi eritis. 6. 112
20. Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum. 7. 74
32. 5. Non vocabitur ultra is, inſipiens eſt princeps. 3. 17
33. 1. Væ tu qui prædaris, nonne & tu prædaberis. 18. 2
16. Regem in decore ſuo videbunt, oculi ejus cernent terram de longè; cor autem meditabitur timorem. 7. 102
20 Reſpice Sion civitatem ſolemnitatis noſtræ, oculi tui videbunt Jeruſalem, habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poteſt. 7. 91.
34. 4. Tabeſcet omnis militia cœlorum, & complicabuntur, ſicut liber cœli, & omnis malitia eorum defluet. 11. 22
35. 1. Lætabitur deſerta, & invia, & exultabit ſolitudo, & florebit quaſi lilium. 17. 78
3. Ipſi videbunt gloriam Dei, & decorem Dei noſtri, confortate manus diſſolutas. 26. 100
38. 1. Hæc dicit Dominus, diſpone domui tuæ, quia morieris, & non vives, convertit faciem ſuam ad parietem, & oravit ad Dominum. 24. 8. 90
11. Non videbo Dominum Deum in terra viventium. 10. 132
40. 9. Super montem excelſum aſcende tu, qui evangelizas Sion exalta in fortitudine vocem tuam. 7. 19. 31
12. Cœlos palmo ponderavit, & appendit terram tribus digitis, 5. 195
41. 23 Annuntiate nobis futura, & dicemus, quia Dii eſtis vos. 2. 103
42. 2. Non clamabit, nec exaudietur vox ejus foris. 3. 58
3. Calamum quaſſatum non conteret, & lignum fumigans non extinguet. 3. 49. 119
43. 25 Ego ſum qui deleo iniquitates tuas propter me. 26. 64
44. 3. Effundam aquas ſuper ſitientem, & fluenta ſuper aridam, & effundam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum. 1. 102. 129
45. 1. Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut ſubjiciam ante faciem ejus gentes, & dorſa regum vertam. 22. 82
8. Rorate cœli deſuper, & nubes pluant juſtum. 1. 102
46. 3. Audite domus Jacob; & omne reſiduum domus Iſraël, qui portamini à meo utero, qui geſtamini à mea vulva, uſque ad ſenectam ego ipſe & uſque ad canos ego portabo. 5. 74
48. 9. Invocabis, & Dominus exaudiet, clamabis, & dicet, ecce adſum. 22. 2
17. Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, & gubernans te in via qua ambules. 9. 20
49. 1. Dominus ab utero vocavit me, & recordatus eſt nominis mei. 5. 234
15. Nunquid obliviſci poteſt mulier infantem ſuum, ut non miſereatur. 15. 57
50. 1. Veni, & non erat vir. 3. 5
6. Faciem meam non averti ab increpantibus, & conſpuentibus in me. 13. 72
52. 5. Nomen Dei per vos blaſphematur inter gentes. 5. 185
7. Quam pulchri ſuper montes pedes annuntiantis, & prædicantis pacem. 9 20
53. 3. Vidimus eum deſpectum, & noviſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem. 5. 240

4. Ipſe

4. Ipſe infirmitates noſtras accepit,& ægritudines noſtras portavit. 22. 68
7 Tanquam ovis ad occiſionem ducetur. 14. 15
55.1. Omnes ſitientes venite ad aquas. 7. 10
5. Ecce teſtem populis dedi eum, ducem ac præceptorem. 7. 74
59.19 Creavi fructum labiorum pacem, pacem ei qui longè eſt, & qui propè dixit Dominus,& ſanavi eum. 7. 59
20. Cor impii quaſi mare fervens, quod quieſcere non poteſt,redundat fructus eius in conculcationem. 6. 112
58.7. Cùm videris nudum operi eum,& carnem tuam ne deſpexeris. 14. 68.& 24. 70
59. 5. Telas araneæ texerunt. 7.76
60. 16. Mamilla regum lactaberis, & ſcies, quia ego Dominus ſalvans te. 11. 150
61.1. Ad annuntiandum manſuetis miſit me Dominus. 5. 129
3. Date his qui lugent Sion gloriam pro cinere, unctionem lætitiæ lugentibus, pro ſpiritu mœſtitiæ amictum gloriæ. 10. 150
73.1. Quis eſt iſte, qui venit de Edon rinctis veſtibus de Boſra,iſte formoſus in ſtola ſua. 3.195
3. Torcular calcavi ſolus. 1.33. & 3.201
64. 6. Quaſi pannus menſtruatæ univerſæ juſtitiæ noſtræ. 10. 172.& 18 53
7. Cum videris nudum operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. 24. 60
8. Et nunc Domine pater noſter es tu, nos verò lutum, & fictor noſter tu, & opera manuum tuarum omnes nos. 15. 60
66. 1. Cælum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. 5. 195
6. Ad quem reſpiciam. 3. 130

Ex Ieremia.

Cap. 1. n. 9. Ecce dedi verba mea in ore tuo. Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & regna. 3. 66
10. Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & ſuper regna ut evellas,& deſtruas, & diſperdas, & diſſipes. 11. 18
14. Ab Aquilone pandetur malum. 24. 91
18. Dedi te in civitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æneum, & bellabunt adverſum te, & non prævalebunt. 3.196
2. 19. Non eſſe timorem mei apud te. 7. 102
3.4. Amodo voca me,pater meus,dux virginitatis meæ. 5.171
2. Fornicata es cum amatoribus multis. 5.177
19. Poſt me ingredi non ceſſabis. 10.173
4. 14. Lava à malitia cor tuum. 16. 45
19. Ventrem meum, ventrem meum doleo, ſenſus cordis mei turbati ſunt in me, non tacebo, quoniam vocem buccinæ audivit anima mea. 21. 40
22. Stultus populus meus,me non cognovit, filii inſipientes ſunt, ut faciant mala, bene autem facere neſcierunt; aſpexi terram, & ecce vacua erat. 3. 138
5. 3. Domine oculi tui reſpiciunt fidem. 2.117
22. Poſuit arenam terminum mari præceptum ſempiternum, quod non præteribit, & commovebuntur,& non poterunt, & intumeſcent fluctus ejus 8. 46
6.9. Uſque ad racemum colligent: quaſi in vinea reliquias Iſraël. 6. 122
23. A minore uſque ad majorem omnes avaritiæ ſtudent. 2. 11
7. 16. Tu autem noli orare pro populo hoc, nec effundas pro eis laudem, & orationem, quia non exaudiam te. 29. 17
18. Mulieres conſpergunt adipem. 1. 72
8. Milvus in cælo cognovit tempus ſuum: turtur & hirundo cuſtodierunt tempus adventus ſui. 17. 61. 63
9. 1. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrimarum. 10. 146
11. 50. Venite, nolite ſtare, recordamini procul Domin, & Ieruſalem aſcendet ſuper cor veſtrum. 5. 252
12. 2. Prope es tu ori eorum, & longè à renibus eorum. 19. 78
9. Nunquid avis diſcolor hæreditas mea mihi 45. 43
14. 8. Quare quaſi colonus futurus in terra, & quaſi viator declinans ad manendum. 5. 48
15. 1. Si ſteterint Moyſes, & Samuel coram me, non erit anima mea ad populum iſtum. 14.62
20. Dabo te populo huic in murum fortem. 11.42
66.13. Servietis Diis alienis,qui non dabunt vobis requiem die ac nocte. 7. 74
16. Ecce ego mittam piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabunt eos. 8. 54
18. Terra plena eſt idolis. 3.137
17. 10. Ego Dominus ſcrutans cor, & probans renes. 2. 121
14. Sana me Domine,& ſanabor,ſalvum me fac & ſalvus ero:quoniam laus mea tu es,ego autem non ſum turbatus te paſtorem ſequens. 15. 9
18.18. Dixerunt venite percutiamus eum lingua. 15.25
23. 14. In Prophetis Ieruſalem, vidi ſimilitudinem adulterantium. 19. 17
21. Non mittebam eos, & ipſi currebant. 19.3
24. Cælum, & terram ego impleo. 6. 45
25.5. Revertimini unuſquiſque à via ſua mala,& à peſſimis cogitationibus veſtris. 12. 41
30. 18. Et templum juxta ordinem ſuum ædificabitur. 2. 86
31.23. Benedicat tibi Dominus, pulchritudo juſtitiæ Sion. 10. 26.& 11.110
40.7. Venit Ieremias ad Godoliam, & habitavit cum eo in medio civitatis. 11.146
48.28. Derelinquite civitates,& habitate in petra 3. 260
51.50. Venite, nolite ſtare, recordamini procul Domini, & Ieruſalem aſcendat ſuper cor veſtrum. 5.252. & 12. 28

Ex Threnis

Cap. 1. n. 12. O Vos omnes,qui tranſitis per viam attendite,& videte ſi eſt dolor ſicut dolor meus. 39. 239
19. Sordes ejus in pedibus eius, nec recordata eſt finis ſui, depoſita eſt vehementer, non habens conſolatorem. 1. 49
2. 7. Repulit Dominus altare ſuum. 11. 63
13. Magna eſt, velut mare contritio tua. 8. 63
19. Conſurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum. 15. 46
3.19. Recodare paupertatis, & tranſmigrationis meæ abſinthii, & fellis. 3. 235
29. Memoria memor ero, & tabeſcet in me anima mea, hæc recolens in corde meo ſperabo. 7. 76

28. Sedebit

28. Sedebit ſolitarius, & tacebit, quia levavit ſe ſuper ſe. 7. 31
53. Lapſa eſt in lacum vita mea, & poſuerunt lapidem ſuper me. Inundaverunt aquæ ſuper caput meum. 7. 62
5. 1. Recordare Domine, & vide quid acciderit nobis, intuere, & reſpice opprobrium noſtrum. 3.235

Ex Baruch.

Cap. 3. n. 16. Ubi ſunt principes gentium, qui argentum theſaurizant, & aurum in quo confidunt homines. 16. 61
4. 15. Et ego adducam Chaldæos. 2. 52
4. 36. Circunſpice Jeruſalem ad Orientem, & vide Jucunditatem à Deo tibi venientem. 5. 252

Ex Ezechiele.

Cap. 1. n. 9. Ubi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur cum ambularent. 23 33
13. Hæc erat viſio, diſcurrunt in medio animalium, ſplendor ignis, & de igne fulgur egrediens. 6. 80
2. 1. Sta ſuper pedes tuos, & loquar tecum. 7. 31. Et tu fili hominis. 3
Hæc viſio ſimilitudinis gloriæ Dei. 3. 212
5. Si fortè ipſi audiant, & quieſcant, quia domus exaſperans eſt. 5. 18
3. 12. Audivi poſt me vocem commotionis magnæ. 2. 109
7. 24. Et ego adducam Chaldæos. 2. 52
16. Ventus Auſter contrivit te in corde maris. 2. 104
10. 2. Ingredere in medio rotarum, quæ ſunt ſubtus Cherubim, & imple manus tuas prunis. 19. 110. & 6. 6
12. 12. Et dux qui eſt in medio eorum in humeris portabitur, in caligine egredietur: parietem perfodiant, ut educant eum. 26. 28
13. 5. Non aſcendiſtis ex adverſo, nec oppoſuiſtis vos murum pro domo Iſraël. 11. 110
17. Et tu fili hominis pone faciem tuam contra filias populi mei quæ prophetant de corde ſuo. 4. 47. 48
19. Violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei, & fragmen panis. 1. 11
15. 2. Quid fiet de ligno vitis, ex omnibus lignis nemorum, quæ ſunt inter ligna ſylvarum. 11. 55
16. 27. Dabo te in manus odientium Palæſtinorum, qui erubeſcunt in vita tua ſcelerata. 7. 17
51. Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit. 5. 260
18. 9. Si Judicia mea cuſtodierit, ut faciat veritatem, hic juſtus eſt, & vivet. 3. 313
21. Si impius egerit pœnitentiam, de omnibus peccatis ejus amplius non recordabor. 26. 50
23. 4. Et majeſtas Domini ingreſſa eſt templum. 2. 86
41. De convivio. 1. 19
27. 9. Omnes naves maris, nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ. 8. 65
30. 24. Daboque gladium meum in manibus eorum. 11. 75
34. 4. Cum auſteritate imperabitis, &c. 7. 42
8. Neque enim quæſierunt paſtores mei gregem meum, ſed paſcebant paſtores ſemetipſos, & greges meos non paſcebant. 17. 46
36. 25. Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis, & dabo vobis cor novum. 2. 129
37. 9. A quatuor ventis veni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reviviſcant. 20. 16
44. 8. Poſuiſtis cuſtodes obſervationum mearum in ſanctuario meo vobiſmetipſis. 2. 11
47. 12. Et ſuper torrentem orietur in ripis ejus, ex utraque parte omne lignum pomiferum: non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus ejus: per ſingulos menſes afferet primitiva, quia aquæ ejus de ſanctuario egredientur. 5. 122

Ex Daniele.

Cap. 1. n. 1. Porrò Malaſſar tollebat cibaria, & vinum potius eorum, dabatque eis legumina. 12. 9
3. Ait Rex Aſphenez præpoſito Eunuchorum, ut introduceret de filiis Iſraël & de ſemine regio, & tyrannorum pueros, in quibus nulla eſſet macula. 3. 99
2. 13. Egreſſa ſententia ſapientes inficiebantur. 16. 37
31. Statua ſublimis ſtabat contra te, & intuitus ejus terribilis. 2. 55
32. Tu es Rex regum, & Deus cæli, regnum, & fortitudinem, & imperium dedit. 11. 121
35. Lapis factus eſt mons magnus. 10. 13
49. Daniel poſtulavit à rege, & conſtituit ſuper opera provinciæ Babylonis Sidrach, Miſach, & Abdenago. 8. 30
3. 2. Itaque Nabuchodonoſor Rex miſit ad congregandos Satrapas, Magiſtratus, & judices, Duces, & tyrannos, & præfectos. 3. 28
39. In animo contrito, & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur à te Domine. 10. 87
49. Angelus autem Domini deſcendit cum Azaria, & ſociis ejus in fornacem, & excuſſit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis, quaſi ventum roris flantem. 1. 151
92. Ecce video quatuor viros ambulantes, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei. 27. 41. & 3. 95.
42. Congregationes meæ in ſtrato meo, & viſiones capitis mei conturbant me. 24. 59
10. Et Ecce vigil, & ſanctus de cælo deſcendit, clamavitque fortiter, & ait, ſuccidite arborem, & præcidite ramos ejus. 24. 56
24. Peccata tua eleemoſynis redime. 10. 183
31. Invocavit altiſſimum. 6. 36
5. 5. Apparuerunt digiti quaſi manus hominis ſcribentis in ſuperficie parietis aulæ regiæ. 11. 168
6. 15. Viri autem illi intelligentes regem dixerunt ei, ſcito Rex. 3. 28. & 6. 30
17. Allatus eſt lapis unus, & poſitus eſt ſuper os laci, quem obſignavit Rex annulo optimatum ſuorum. 11. 95
7. 9. Judicium ſedit, & libri aperti ſunt. 3. 284
13. Vidi, & ecce in nubibus cæli venientem tanquam filium hominis. 3. 169
8. 8. Venit & ſtetit juxta, ubi ego ſtabam, cumque veniſſet pavens corrui in faciem meam. 5. 156
16. Audivi vocem viri inter Ulai: & clamavit, & ait Gabriel. 7. 73
17. Et tu fili hominis 3. 172
10. 8. Non remanſit in me fortitudo, ſed ſpecies

mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quidpiam virium. 3 288
14. Veni autem, ut docerem te quæ ventura ſunt. 7. 73
12. 9. Clauſi ſunt ſignatique ſermones, uſque ad præfinitum tempus. 10. 63
13. 40. Et nos ipſi teſtes ſumus. 4. 17
17. Non oportet nos de hac re reſpondere tibi, ecce enim Deus noſter, quem colimus poteſt eripere nos de camino ignis ardentis 26. 40
49. Deus omnia novit antequam ſint. 15. 49
61. Lapidavit eos populus. 4. 32
14. 33. Habacuc portat prandium Daniel. 2. 266
38 Surgens Daniel comedit. 17. 101
54. Dic ſub qua arbore videris eos loquentes 13. 7

Ex Oſea.

Cap. 1. n. 9. VOca nomen ejus non populus meus, quia vos non populus meus, & ego non ero veſter: 5. 228
2. 2. Iudicate matrem veſtram, judicate, quoniam ipſa non uxor mea eſt, & ego non vir ejus. 3. 290
14. Propter hoc ecce ego lactabo eam, & ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor ejus. 3. 113. & 5. 62 & 10. 17
5. 10. Facti ſunt principes Iuda, quaſi aſſumentes terminum: ſuper eos effundam quaſi aquam iram meam. 3. 134
11. Conculcavit judicium, quoniam cœpit abire poſt ſordem. 12. 90
6. 6. Miſericordiam volo, & non ſacrificium 27. 98
7. 11. Invocabunt Ægyptum. 5. 171
4. Omnes adulterantes, quaſi clibanus ſuccenſus à coquente. 4. 39
14. Receſſerunt à me, & ego erudivi eos. 3. 141
8. 4. Ipſi regnaverunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognovi. 85
6. In aranearum telas erit vitulus Samariæ. 7. 67
10. 11. Ephraim vitula docta diligens trituram arabit Iudas. 19. 13
11. 4. Ero eis quaſi exaltans jugum ſuper maxillas eorum, & declinavi ad eum. 11. 69
12. 4. Flevit, & rogavit eum. 11. 47. & 10. 156
8. Dives effectus ſum, inveni idolum mihi. 17. 3
13. 1. Loquente Ephraim horror invaſit Iſraël, & deliquit in Baal, & mortuus eſt. 25. 73
12. Ego cognovi te in deſerto. 19. 89
12. Ero mors tua, ô mors, morſus tuus ero inferne. 10. 30. & 3. 188

Ex Amos.

Cap. 1. n. 1. VErba Amos, qui fuit in paſtoribus de Thecue, quæ vidi ſuper Iſraël, in diebus Oziæ Regis Iuda. 5. 85
4. 9. Percuſſi vos in vento urente. 19. 100
5. 10. Odio habuerunt cor recipientem in porta, & loquentem perfectè abominati ſunt. 4. 10
6. 1. Væ qui opulenti eſtis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates capita populorum, ingredientes pompaticè domum Iſraël, qui ſeparati eſtis in diem malum. 17. 29
4. Qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti.
8. 11. Mittam famem in terram, non famem panis, nec ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Domini. 10. 164
9. 6. Qui ædificat in cælo aſcenſionem ſuam, & faſciculum ſuum ſuper terram fundavit. 10. 15

Ex Ioële

Cap. 2. n. 5. SIcut ſonitus quadrigarum ſuper capita montium exilient, ſicut ſonitus flammæ ignis devorantis ſtipulam, ſicut populus fortis præparatus ad prælium. 25. 38
15. Canite tuba in Sion, ſanctificate jejunium, vocate cœtum, congregate populum, 14.
32. Omnis enim, quicunque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit. 19. 72
3. 18. Fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem ſpinarum. 5. 54

Ex Abdia.

Cap 1. n. 21. ET aſcendent ſalvatores in montem Sion, judicare montem Eſaü. 8. 77

Ex Iona.

Cap. 1. n. 4. ECce tempeſtas magna facta eſt in mari, & navis periclitabatur conteri. 24. 85
6. Quid tu ſopore deprimeris? Surge invoca Deum tuum. 29
2. Præparavit Deus piſcem grandem, ut deglutiret Ionam. 24. 85
5. Rurſus videbo templum ſanctum tuum. 2. 86
3. 4. Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur 5. 275

Ex Michæa.

Cap. 3. n. 11. PRophetæ ejus in pecunia divinabant, propterea cauſa veſtri Sion, quaſi ager vaſtabitur. 23. 27
6. 1. Factus ſum, ſicut qui colligit racemos in autumno. 6. 122

Ex Nahum.

Cap. 1. n. 3. DOminus patiens, & magnus fortitudine, & mundans. 11. 14

Ex Habacuc.

Cap. 1. n. 7. HOrribilis, & terribilis eſt, ex ſemetipſa, judicium, & onus ejus egredietur. 25. 75
14. Et facies homines, quaſi piſces maris. 8. 81
3. 4. Cornua in manibus ejus, ibi abſcondita eſt fortitudo ejus. 3. 228
8. Quis aſcendis ſuper equos tuos. 7. 61
13. Egreſſus es in ſalutem populi tui pro Chriſto tuo. 27. 50

15 Viam.

15. Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum. 7. 61

Ex Sophonia.

Cap. 1. n. 5. DIſperdam eos, qui jurant in Domino, & jurant in Melchon. 3. 34
15. Dies nebulæ, & turbinis dies tubæ, & clangoris ſuper angulos excelſos. 15. 40
3. 7. Diluculo ſurgentes corruperant omnes cogitationes ſuas. 21. 41

Ex Aggæo.

Cap. 1. n. 1. ANno ſecundo Darii Regis, in menſe ſexto. 2. 108
6. Qui mercedes congregavit miſit eas in ſacculum pertuſum. 1. 154
27. Magna erit gloria domus iſtius noviſſimæ pluſquam primæ. 2. 108

Ex Zacharia.

Cap. 3. n. 1. SAtan ſtabat à dextris ejus, ut adverſaretur ei. 13. 63
4. 7. Educet lapidem primarium, & exæquabit gratiam gratiæ. 18. 2
9. 9. Ecce Rex tuus veniet tibi juſtus, & Salvator, ipſe pauper, aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ. 2. 27. & 5. 84
13. 1. In illa die erit fons patens domui David & habitatoribus Jeruſalem. 3. 129. & 5. 59
7. Percute paſtorem, & diſpergentur oves. 2. 87
14. 21. Et non erit mercator ultra in domo Domini exercituum. 2. 73

Ex Malachia.

Cap. 1. n. 1. SI ergo Pater ego ſum, ubi eſt honor meus. 11. 153. & 15. 52
11. Ab ortu Solis, uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus: & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. 5. 208. & 90
2. 10. Nunquid non Pater unus omnium noſtrum? nunquid non Deus unus creavit nos? 15. 64
4. 1. Ecce dies veniet, quaſi ſuccenſa, quaſi caminus. 3. 283
3. Calcabitis impios cum fuerint cinis, ſub planta pedum veſtrorum. 11. 59

Ex 1. Machabæorum.

Cap. 2. n. 51. MEmentote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus ſuis. 5. 69
6. 34. Elephanti, oſtenderunt ſanguinem uvæ & mori ad acuendos eos in prælium. 10. 249
13. 3. Vos ſcitis quanta ego, & fratres mei, & domus patris mei fecerint pro legibus. 14. 56

Ex 2. Machabæorum.

Cap. 3. n. 35. HEliodorus autem, hoſtia Deo oblata, & votis magnis promiſſis ei, qui vivere illi conceſſit. 6. 39
6. 30. Domine, qui habes ſanctam ſcientiam manifeſtè tu ſcis. 3. 132
9. 13. Orabat autem hic ſceleſtus Dominum, à quo non eſſet miſericordiam conſecuturus. 6. 39

NOVUM TESTAMENTUM.

Ex Matthæo.

Cap. 1. n. 6. EX ea, quæ fuit Uriæ. 27. 15
2. 10. Gaviſi ſunt gaudio magno valde. 11. 192
13. Angelus apparuit Joſeph in ſomnis, & ait ei, Surge, accipe puerum & matrem ejus, & fuge in Ægyptum. 5. 23. & 42
3. 2. Appropinquabis regnum cœlorum. 5. 172
9. Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. 27. 9
10. Jam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. 26. 74
10. Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto. 5. 5
11. Cujus ventilabrum in manu ejus, & permundabit aream ſuam. 19. 50
15. Sine modo, ſic decet nos implere omnem juſtitiam. 3. 147
4. 3. Si filius Dei es. 25. 24
6. Oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei, Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraveris me. 2. 19
11. Acceſſerunt Angeli, & miniſtrabant ei. 11. 160
12. Cum autem audiſſet Jeſus, quod Joannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam. 2. 5. 5. 1. & 17
13. Venit Capharnaum 2. 1. Et relicta Nazareth venit, & habitavit Capharnaum. 26. 3.
20. Relictis retibus ſecuti ſunt eum. 11. 16
21. Relictis retibus, & patre, ſecuti ſunt eum. 25. 48
25. Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominum. 11. 53. & 27. 39
5. 17. Nolite putare quoniam veni ſolvere legem, non veni ſolvere, ſed implere. 5. 31
28. Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, jam mœchatus eſt eam. 16. 89
34. Ego dico vobis non jurare omnino neque per cœlum, quia thronus Dei eſt, neque per Jeroſolymam, quia civitas eſt magni regis 6. 87
6. 2. Attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis 11. 142
9. Orantes nolite multum loqui. 17. 89
16. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. 14. 105. 106. & 107
7. 6. Noli dare ſanctum canibus. 19. 33
11. Pater veſter dabit bona petentibus ſe 5. 121
8. 8. Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus 7. 12
9. Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum. 6. 64. & per totam quæſtionem. 123

22. Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. 1. 73. & 1. 2. 43
24. Ecce motus magnus factus eſt in mari, ita- ut navicula operiretur fluctibus, ipſe vero dormiebat. 7. 85
26. Imperavit ventis, & facta eſt tranquillitas magna. 22. 41
34. Rogabant eum, ut tranſiret à finibus eorum. 7. 97
9. 2. Fili, remittuntur tibi peccata tua. 24. 89
20. Tetigit fimbriam veſtimenti ejus. 5. 104
10. 1. Dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum ut ejicicerent eos, & ut curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem. 9. 27. & 21. 11.
3. Matthæus publicanus. 27. 10
8. Gratis accepiſtis, gratis date. 11. 136
16. Ecce ego mitto vos ſicut oves in medio luporum. 14. 71
20. Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis 3. 107
11. 7. Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatem; quid exiſtis videre, hominem mollibus veſtitum? 20. 77
13. Lex & Prophetæ uſque ad Joannem. 11. 169. & 174
4. 24. Si vultis recipere, ipſe eſt Elias. 2. 91
28. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis. 26. 26. & 10. 253
29. Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde 1. 65. & 10. 128
30. Jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve. 18. 64. & 11. 197
12. 39. Generatio mala, & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Jonæ Prophetæ. 2. 60. 101
42. Ecce pluſquam Salomon hic. 5. 138
13. 25. Venit inimicus homo, & ſuperſeminavit zizania. 24. 54
28. Vis imus, & colligimus ea? non, ne fortè colligentes zizania eradicetis ſimul & triticum, Sinite utraque creſcere, uſque ad meſſem. 18. 12. & 19. 20
32 Dicite vulpi illi. 4. 62
15. 24. Non ſum miſſus niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël. 5. 30. & 6. 41
25. Dimitte eam, quia clamat poſt nos. 7. 8
25. Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. 1. 69
16. 16. Tu es Chriſtus filius Dei vivi. 7. 33. & 22. 85
18. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. 10. 73. & 11. 94
24. Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & ſequatur me. 2. 15. & 3. 209
17. 3. Apparuerunt cum eo Moyſes, & Elias. 22. 9
4. Faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unum, & Eliæ unum. 24. 78
5. Hic eſt filius meus dilectus. 10. 1
10. Eliam oportet venire. 2. 90
12. Elias jam venit, & non cognoverunt eum, ſed fecerunt in eum quæcunque voluerunt, ſic & filius hominis paſſurus eſt ab eis. 4. 9
19. Si habueritis fidem, ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc illuc. 1. 61
26. Ut autem non ſcandalizemus eos, dat eos pro me & te. 27. 56
18. 1. Qui putas major eſt in regno cœlorum? 5. 236
8. Amen dico vobis, niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. 3. 60
15. Si peccaverit in te frater tuus corripe eum inter te, & ipſum: ſi autem Eccleſiam non audiverit, ſit tibi ut Ethnicus, & publicanus. 4. 73.
19. 4. Maſculum, & forminam fecit eos. 11. 160
17. Magiſter bone quid faciam, ut habeam vitam æternam. 3. 256
21. Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus. 27. 60. & 12. 34. & S. 136
28. Sedebitis & vos 10. 33
20. 10. Dic, ut ſedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram, & alius ad ſiniſtram. 5. 18
28. Non venit filius hominis miniſtrari, ſed miniſtrare. 11. 160
21. 13. Domus mea domus orationis eſt, vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. 2. 23. & 68
12. Invenit in templo vendentes, & numularios. 2. 29
23. In qua poteſtate hoc facis? 2. 83
22. 12. Multi ſunt vocati, pauci verò electi. 3. 262
11. Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores. 16. 13
21. Quæ ſunt Cæſaris Cæſari. 10. 116
43. Quomodo ergo David in ſpiritu vocat eum Dominum. 5. 138
23. 2. Super cathedram Moyſis ſederunt Scribæ & Phariſæi, quæcunque dixerint vobis facite, ſecundum opera eorum nolite facere. 12. 3. & 2. 26
35. Et veniat ſuper vos omnis ſanguis juſtus qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel juſti uſque ad ſanguinem Zachariæ filii Barachiæ. 26. 54
37. Jeruſalem, Jeruſalem quæ occidis Prophetas. 3. 63
24. 15. Qui legit intelligat, tunc qui in Judæa ſunt, fugiant ad montes; & qui in lecto eſt non deſcendat tollere aliquid de domo ſua. 19. 38
28. Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. 1. 32
41. Duæ molentes in mola, una aſſumetur, & una relinquetur: duo in lectulo, unus aſſumetur, & unus relinquetur. 3. 77
25. 3. Date nobis de oleo veſtro, quia lampades noſtræ extinguuntur. 5. 246
11. Domine, Domine aperi nobis. 5. 182
21. Intra in gaudium Domini tui. 12. 28
34. Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi, eſurivi, & dediſtis mihi manducare; ſitivi, & dediſtis mihi bibere. 10. 79
37. Eſurivi, & dediſtis mihi manducare, ſitivi, & dediſtis mihi bibere, & reſpondebunt, Domine quando te vidimus, &c. 15. 30
16. 1. Scitis, quia poſt biduum paſcha fiet, & filius hominis tradetur, 3. 181
21. Qui intingit mecum manum in paropſide, hic me tradet. 4. 38
30. Si poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte, veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis. 22. 31

48. Quem

48. Quemcunque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum. 24. 38
53. An putas, quia non poſſum. 20. 69
61. Audivimus hunc dicentem, poſſum deſtruere templum Dei. 2. 14. & 2. 100
65. Ego ſum. 2. 59
71. Verè tu ex illis es, nam & loquela tua te manifeſtum facit. 5. 104
27. 3. Pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum, dicens: Peccavi tradens ſanguinem juſtum. 5. 203. & 25. 23
19. Miſit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi & juſto illi, multa enim paſſa ſum hodie per viſum propter eum. n. 3. 192
21. Principes Sacerdotum & ſeniores perſuaſerunt populis ut peterent Barabbam. 4. 51
33. Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod eſt Calvariæ locus. 11. 63
32. Angariaverunt Simonem Cirenæum venientem de villa. 13. 76
34. Dederunt ei bibere vinum cum felle mixtum, & cum guſtaſſet noluit bibere. 19. 16
39. Prætereuntes blaſphemabant eum. 14. 82
40. Vah qui deſtruis templum Dei, &c. 2. 14
42. Si rex Iſraël eſt, deſcendat nunc de cruce, & credemus ei. 2. 15
44. Id ipſum & latrones qui crucifixi erant cum [illegible]. 24. 65
46. Deus Deus meus, ut quid dereliquiſti me. 3. 101. & 14. 38
51. Velum templi ſciſſum eſt. 11. 172
28. 19. Euntes docere omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. 3. 82
18. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. 3. 211

Ex D. Marco.

Cap. 1. n. 4. IBat ad eum omnis Jeroſolyma. 4. 18
14. Cùm audiviſſet Jeſus quod Joannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam. 4. 1. & 5. 1
24. Quid nobis & tibi Jeſu Nazareno, veniſti perdere nos. 6. 125
27. Quænam doctrina hæc nova. 9. 16
30. Accedens Jeſus elevavit eam apprehenſa manu. 3. 70
38. Eamus in proximos vicos & civitates, ut ibi prædicem. 9. 5. & 23. 8
4. 11. Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, illis autem qui foris ſunt in parabolis, omnia fiunt. 10. 15. & 239
5. 7. Quid mihi & tibi Jeſu fili Dei altiſſimi. 1. 59
6. 3. Filius fabri. 7. 56
5. Et non poterat ibi virtutem ullam facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curavit, & mirabatur propter incredulitatem eorum. 9. 40
20. Herodes metuebat Joannem, ſciens eum virum juſtum & ſanctum. 4. 41
31. Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum; erant enim qui veniebant & redibant multi, & nec ſpatium manducandi habebant. 5. 11. & 8. 23. 6
7. 3. Phariſæi & omnes Judæi niſi crebro laverint manus non manducant, tenentes traditionem ſeniorum. 1. 98
33. Miſit digitos ſuos in auriculas ejus. 2. 88
8. 4. Unde quis poterit eos ſaturare panibus in ſolitudine. 24. 63
22. Adducunt ei cæcum, & apprehenſa manu cæci, eduxit eum extra vicum, & expuens in oculos ejus impoſitis manibus. 27. 21
9. 22. Si quid potes adjuva nos, miſertus noſtri. 9. 41
49. Bonum eſt ſal, quod ſi ſal inſulſum fuerit, in quo illud condietis. 11. 4
10. 38. Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum, aut Baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari? 11. 46
11. 13. Venit ad ficulneam, & non habebat ficus. 5. 122
16. 6. Jeſum quæritis Nazarænum crucifixum, ſurrexit: non eſt hîc. 3. 180
14. Exprobravit incredulitatem eorum. 2. 97
15. Prædicate Evangelium omni creaturæ. 11. 49
15. Ita, docete omnes gentes. 18. 34
20. Sedet ad dexteram Dei. 10. 34

Ex Luca.

Cap. 1. n. 18. VNde hoc ſciam. 3. 114
28. Miſſus eſt Angelus Gabriel ad Mariam Virginem. 4. 49
71. Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos. 14. 21
2. 1. Exiit edictum à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus orbis. 7. 82
34. Poſitus eſt in ruinam, & in reſurrectionem multorum, & in ſignum cui contradicetur. 3. 200
49. Quid eſt quod me quærebatis, neſciebatis quia in his quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe. 1. 63
3. 7. Genimina viperarum. 4. 20. 33. & 35
16. Ipſe vos baptizabit in ſpiritu & igne. 5. 127
23. Jeſu Chriſti qui putabatur filius Joſeph, qui fuit Heli. 3. 275
4. 17. Spiritus Domini ſuper me. 9. 22
22. Hic eſt filius fabri Joſeph. 7. 33
31. Venit Capharnaum. 2. 1
43. Aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia ideo miſſus ſum. 9. 2. & 23. 8
5. 10. Noli timere, ex hoc jam homines eris capiens. 11. 139
29. Et fecit ei convivium magnum Levi in domo ſua, & erat turba multa publicanorum. 5. 274
38. Surgens Jeſus introivit in domum Simonis. 27. 61
6. 21. Deſcendens Jeſus de monte ſtetit in loco campeſtri. 10. 6
22. Beati eritis cum vos oderint & exprobraverint homines. 3. 24
7. 3. Non recipiunt Joannis Baptiſma. 5. 21
39. Videns Phariſæus ait intra ſe, hic ſi eſſet Propheta, ſciret utique, quæ & qualis eſt mulier quæ tangit eum. 5. 87
47. Dilexit multum. 3. 251
8. 4. Ecce venit vir cui nomen Iairus, & ipſe princeps Synagogæ erat, & cecidit ad pedes Jeſu, rogans eum, ut intraret in domum ejus. 7. 69

27. Neque in domo manebat: ſed in monumentis. 23. 52
9. 33. Neſciens quid diceret. 24. 78
52. Domine vis dicimus ut ignis deſcendat de cœlo, & conſumet illos. 2. 42. & 5. 222
55. Neſcitis cujus ſpiritus eſtis. 14. 103
59. Domine permitte mihi primum ire, & ſepelire patrem meum. 7. 6
10. 4. Neminem ſalutaveritis per viam. 8. 97
20. In hoc nolite gaudere, quia ſpiritus vobis ſubjiciuntur, gaudete autem quod nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. 19. 76
41. Martha, Martha ſolicita es. 3. 63
11. 5. Quis veſtrum habebit amicum, & ibit ad eum media nocte, & dicet: Amice accommoda mihi tres panes. 1. 7
8. Ob importunitatem dabit illi. 7. 18. 49
Si perſeveraverit pulſans propter improbitatem dabit illi. 14. 77. 82. & 18. 49
9. Pater veſter dabit ſpiritum bonum petentibus ſe. 5. 121
17. Si ego in Beelzebuth ejicio dæmonia, filij veſtri in quo ejiciunt, ideo ipſi judices veſtri erunt. 8. 26
20. Si in digito Dei ejicio dæmonia, perfecto pervenit in vos regnum Dei. 3. 50.
12. 7. Nonne quinque paſſeres veneunt, & unus ex illis non eſt in oblivione coram Deo. 17. 71
17. Cujus ager attulit uberes fructus, cogitabat intra ſe dicens: Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos. 5. 76
32. Nolite timere puſillus grex, quia complacuit patri veſtro dare vobis regnum, vendite quæ poſſidetis. 10. 126
47. Ille autem ſervus qui cognovit voluntatem domini ſui, & non præparavit, & non fecit ſecundùm voluntatem ejus, vapulabit multis. 3. 38
13. 32. Dicite vulpi illi. 4. 15.
14. 1. Cùm ingrederetur Jeſus in domum cujuſdam Principis, manducare panem. 5. 274
15. Beatus qui manducabit panem in regno Dei. 3. 50. & 10. 169
21. Exi citò in plateas & vicos civitatis, & pauperes ac debiles. 11. 19
23. Exi in vias & ſepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea. 3. 209
34. Bonum eſt, ſal, ſi autem ſal evanuerit. 11 4
15. 5. Cùm invenerit eam, imponit in humeros ſuos, & gaudens venit in domum. 5. 75
12. Pater da mihi portionem ſubſtantiæ, quæ me contingit, & diviſit illis ſubſtantiam ſuam. 15. 68
16. Cupiebat implere ventrem de ſiliquis. 7. 17
23. Adducite vitulum ſaginatum, & occidite illum, quia filius meus mortuus fuerat & revixit. 3. 220
28. Et cum veniret & appropinquaret domui, audivit ſymphoniam, & choros, indignatus autem nolebat introire. 12. 81. & 10. 37
16. 2 Homo quidam erat dives qui habebat villicum, & hic diffamatus eſt apud illum, quaſi diſſipaſſet bona illius. 4. 40
18. Ibo ad Patrem meum, & dicam ei: Pater, peccavi in cœlum, & coram te, jam non ſum dignus vocari filius tuus. 16. 72
19. Erat quidam homo dives, qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendidè. 29. 22
25. Fili recordare, quia recepiſti bona in vita tua. 11. 154
17. 2. Intra vos eſt regnum Dei. 10. 201.
14. Oſtendite vos Sacerdotibus. 22. 46. & 26. 20
21. Regnum Dei intra vos eſt. 15. 81
18. 11. Non ſum ſicut cæteri hominum, raptores, injuſti, adulteri, jejuno bis in Sabbato. 16. 8. & 3. 8
14. Amen dico vobis, deſcendit hic juſtificatus in domum ſuam. 20. 38
19. 1. Ingreſſus perambulabat Jericho, & ecce vir nomine Zacchæus. 3. 296
5. Zacchæe, feſtinans deſcende. 13. 20
7. Ecce dimidium bonorum meorum, Domine do pauperibus; & ſi quem aliquid defraudavi, reddo quadruplum, ait Jeſus ad eum, quia hodie huic domui à Deo ſalus facta eſt. 17. 19. & 27 94. & 8. 104. & 17. 19. & 27. 66
41. Ut appropinquavit videns civitatem, flevit ſuper illam, quia ſi cognoviſſes, & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi. 24. 8
21. 3. Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper pluſquam omnes miſit. 8. 105
22. 22. Væ homini illi per quem tradetur, ego diſpono vobis regnum. 11. 107
25. Quia poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur. 2. 82
29. Ego diſpono vobis regnum ſicut diſpoſuit mihi Pater. 1. 33
31. Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret ſicut triticum. 3. 63
34. Domine, tecum paratus ſum & in carcerem, & in mortem ire; at ille dixit: Dico tibi Petre, non cantabit gallus donec ter abneges noſſe me. 23. 21.
35. Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, nihil. 17. 50
58. Poſt puſillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis es, Petrus verò ait: O homo non ſum. 11. 23
23. 34. Pater dimitte illis. 14. 38. & 26. 41
39. Salvum fac te ipſum & nos. 24. 77
40. Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es? 24. 75
42. Memento mei dùm veneris in regnum tuum. 10. 235. & 16. 72. & 26. 58
24. 17. Qui ſunt hi ſermones quos confertis ad invicem ambulantes, & eſtis triſtes. 16. 19
32. Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret Scripturas. 9. 23
38. Conturbati & contriti exiſtimabant ſe ſpiritum videre. 3. 115
48. Vos teſtes eſtis horum. 8. 21

Ex Ioanne.

Cap. 1. n. 3. OMnia per ipſum facta ſunt. 11. 160
4. Ut omnes crederent per illum. 2. 3. 11. 7. & 5. 17
14. Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis. 7. 13
17. Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt. 55. 172
18. Deum nemo vidit unquam, unigenitus qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit nobis. 3. & 11. 94

23. Ego vox clamantis in deſerto. 11. 21. & 4. 46
32. Et teſtimonium perhibuit Joannes, dicens: Ego neſciebam eum, ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille dixit mihi. 3. 147. & 9. 9
33. Ipſe vos baptizabit in aqua. 5. 5
39. Venerunt & viderunt ubi maneret, & apud eum manſerunt die illo, hora autem erat quaſi decima. 8. 15. & 56
42. Tu es Simon filius Jona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. 85
45. Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetæ, invenimus Jeſum. 2. 77
48. Acceſſit ad Jeſum, & dixit ei: Rabbi, tu es filius Dei, tu es rex Iſraël. 6. 94
52. Rabbi tu es filius Dei. 10. 73. & 1. 16
2. 12. Poſt hoc deſcendit Capharnaum ipſe & mater ejus, & diſcipuli ejus. 1. 34
3. 1. Nicodemus princeps Judæorum venit ad Jeſum. 11. 53
5. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. 5. 159
13. Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit filius hominis qui eſt in cælo. 1. 32
17. Miſit Deus filium ſuum in mundum, ut ſalvetur mundus per ipſum. 5. 267. & 26. 53
18. Qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit, jam judicatus eſt. 2. 112. 117
26. Magiſter cui teſtimonium dediſti trans Jordanem, baptizat & omnes veniunt ad eum. 5. 3. 10 & 28. 11
34. Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum. 11. 135
4. 38. Alij laboraverunt, & vos in labores eorum introiſtis. 12. 14
5. 3. Credidit ipſe & domus ejus tota. 24. 16
5. 21. Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ſic & Filius quos vult vivificat. 2. 84
22. Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dat filio. 3. 288. & 289
24. Qui credit ei qui miſit me habet vitam æternam, & in judicium non venit, ſed tranſit à morte in vitam. 3. 298. & 299
29. Procedunt qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem judicij. 3. 290
34. Ego teſtimonium ab homine non accipio. 8. 21.
35. Erat lucerna lucens, & ardens. 4. 45. & 11. 44
36. Ego autem habeo teſtimonium majus Joanne, opera enim quæ dedit mihi Pater, ut perficiam ea, illa teſtimonium perhibent de me. 9. 31
39. Scrutamini ſcripturas, quia ipſæ teſtimonium perhibent de me. 3. 214
44. Quomodo poteſtis credere qui ab invicem gloriam quæritis. 3. 24
46. Si crederetis Moyſi, & crederetis forſitan mihi. 7. 33
6. 7. Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſque modicum, quid accipiat. 5. 10
11. Et ex piſcibus ſimiliter quantum volebant. 15. 92
64. Spiritus eſt qui vivificat. 6. 112
7. 13. Nemo palam loquebatur de illo propter metum Judæorum. 26. 71
33. Dixit ergo ei Jeſus, adhuc modicum tempus vobiſcum ſum. 24. 7
37. Stabat Jeſus, & clamabat, ſi quis ſitit veniat ad me. 7. 10
In noviſſimo autem die magno feſtivitatis ſtabat Jeſus, & clamabat. 19. 55. & 3. 58. & 7. 10
38. Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent. 5. 121. & 126 155. & 59
39. Nondum erat ſpiritus datus, quia Jeſus nondum erat glorificatus. 5. 7
47. Nunquid aliquis ex principibus, aut ex Phariſæis credidit in eum. 3. 17
48. Nunquid ex principibus aliquis credit in eum, aut ex Phariſæis, ſed turba hæc quæ non novit legem. 9. 12. & 29. 2
50. Nunquid lex noſtra judicat hominem niſi prius audierit ab eo, & cognoverit quid faciat. 3. 15. 18
8. 12. Ego ſum lux mundi. 3. 308. & 11. 94
19. Neque me ſcitis, neque Patrem meum, ſi me ſciretis, forſitan & Patrem meum ſciretis. 12. 67
28. Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quia ego ſum. 3. 206
29. Semen Abrahæ ſumus. 12. 2
38. Ego quod vidi apud Patrem, loquor. 3. 146
39. Pater noſter Abraham eſt. 12. 22
49. Samaritanus es tu. 6. 41
58. Antequam Abraham fieret ego ſum. 5. 138
9. 4. Venit nox quando nemo poteſt operari. 12. 83
8. Dicebant, non hic eſt qui ſedebat, & mendicabat; alij dicebant, quia hic eſt. 11. 38
39. In judicium ergo in hunc mundum veni. 3 289
10. 24. Si tu es Chriſtus, dic nobis palam. 26. 81. & 5. 225
25. Opera quæ ego facio, in nomine Patris mei teſtimonium perhibent de me. 9. 31
32. Ego ſum. 2. 60
11. 7. Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit. 258
30. Ubi poſuiſtis eum. 26. 37
30. Dixit Jeſus, tollite lapidem. 6. 47
33. Infremuit ſpiritu, & turbavit ſeipſum. 26. 60
42. Ego autem ſciebam, quia ſemper me audis, ſed propter populum qui circumſtat dixi. 8. 21
12. 6. Fur erat, & loculos habebat. 5. 203. & 12. 62
7. Sinite illam, ut in die ſepulturæ meæ ſervet iſtud. 3. 65
29. Clarificavi, & iterum clarificabo, non propter me hæc vox venit, ſed propter vos. 82. 1.
32. Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham. 3. 209. & 16. 30
41. Hæc dixit Iſaias, quando vidit gloriam Dei. 3. 212
42. Ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter Phariſæos non confitebantur. 3. 23
48. Qui ſpernit me, & non accipit verba mea, habet qui judicet eum, ſermo quem locutus ſum, ille judicabit eum. 12. 89. 39
13. 1. Sciens, quia venit hora ejus. 1. 75
5. Surgit à cœna, ponit veſtimenta ſua, & cœpit lavare pedes diſcipulorum ſuorum. 1. 65

13. Vos vocatis me magiſter, & Domine, ſum etenim. 23. 10. & 3. 21
34. Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem. 14. 19. 118
14. 13. Quodcunque petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. 1. 61
14. Ego in Patre, & pater in me eſt; verba quæ ego loquor vobis, à me ipſo non loquor. 3. 142
26. Paraclitus autem ſpiritus ille vos docebit omnia.... 116
31. Sicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio. 5. 34
15. 3. Ego ſum vitis, vos palmites. 3. 159.
7. Si feceritis, quæ præcipio vobis, & verba mea in vobis manſerint. 18. 49
12. Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem. 11. 172
15. Jam non dicam vos ſervos, quia ſervus neſcit quid faciat dominus ejus: vos autem dixi amicos. 10. 51. & 2. 121
15. Omnia quæcunque audivi à Patre meo, nota feci vobis. 3. 140.
26. Cum autem venerit paraclitus, quem ego mittam vobis à patre ſpiritum veritatis qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. 8. 21
16. 12. Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò. 3. 198
13. Cùm venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. 3. 116
17. 1. Pater venit hora. 1. 75.
3. Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum. 3. 50
4. Opus conſummavi quod dediſti mihi, ut faciam.
11. Pater ſancte ſerva eos in nomine tuo quos dediſti mihi, ut ſint unum ſicut & nos. 27. 251. 3. 252
21. Ut omnes unum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipſi in nobis unum ſint: ut credat mundus, quia tu me miſiſti. 14. 129
18. 8. Si ergo me quæritis, ſinite hos abire. 1. 33 & 16. 92
Reſpondit Jeſus: Dixi vobis, quia ego ſum: ſi ergo me quæritis, ſinite hos abire. 1. 33. 16. 92
Quo audito illi ceciderunt retrorſum. 2. 56.
23. Si bene locutus ſum, quid me cædis, ſi autem malè, teſtimonium perhibe de malo. 13. 71
37. In hoc natus ſum, & in hoc veni in mundum, ut teſtimonium perhibeam veritati. 9. 2
38. Dicit ei Pilatus: Quid eſt veritas? Et cùm hoc dixiſſet, iterum exivit ad Judæos, & dicit eis: Ego nullam invenio in eo cauſam. 29. 21.
19. 3. Et veniebant ad eum & dicebant: Ave Rex Judæorum: & dabant ei alapas. 13. 72
23. Milites ergo cùm crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta ejus, & fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem & tunicam. Erat autem tunica inconſutilis, deſuper contexta per totum. 10. 120.
26. Cùm vidiſſet ergo Jeſus matrem, & diſcipulum ſtantem, quem diligebat, dixit matri ſuæ: Mulier ecce filius tuus, deinde dixit diſcipulo: Ecce mater tua. 8. 137. & 1. 40
38. Poſt hæc autem rogavit Pilatum Joſeph ab Arimathæa, (eò quòd eſſet diſcipulus Jeſu, occultus autem propter metum Judæorum) ut tolleret corpus Jeſu. 323
9. Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad Jeſum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ & aloës, quaſi libras centum. 3. 18. & 27. 226
20. 11. Venerat autem Maria poſt Petrum & Joannem, cum non potuiſſet ſimul cum eis currere. 1. 106
21. Dixit ergo eis iterum: pax vobis. Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos. 5. 34. & 5. 12. & 8. 18. 5
22. Hæc cùm dixiſſet, inſufflavit, & dixit eis, Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. 6. 86. 112
29. Dixit ei Jeſus: Quia vidiſti me Thoma, credidiſti: beati qui non viderunt, & crediderunt. 2. 113
21. 6. Cùm tanti eſſent non eſt ſciſſum rete. 7. 84. 85. 86
16. Dicit ei tertiò; Simon Joannis amas me? Contriſtatus eſt Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me? & dixit ei: Domine tu omnia noſti, tu ſcis quia amo te. Dixit ei: Paſce oves meas. 27. 35. & 5. 157
18. Amen, amen dico tibi, cùm eſſes junior cingebas te, & ambulabas quò volebas; cùm autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non vis. 7. 41
20. Converſus Petrus vidit illum diſcipulum quem diligebat Jeſus ſequentem, qui & recubuit in cœna ſuper pectus ejus, & Dixit: Domine quis eſt qui tradet te? 8. 120.
21. Hunc ergo cùm vidiſſet Petrus, dixit Jeſu: Domine, hic autem quid? 5. 236
22. Dicit ei Jeſus: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me ſequere. 16. 34
25. Sunt autem & alia multa, quæ fecit Jeſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt, libros. 2. 115

Ex Actis Apoſtolorum.

Cap. 1. n. 1. Quibus præbuit ſeipſum vivum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. 3. 114
6. Domine, ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſraël; quibus ille dixit: Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate. 5. 239
21. Oportet ergo ex his viris, qui nobiſcum ſunt congregati in omni tempore, quo intravit & exivit inter nos Dominus Jeſus, incipiens à baptiſmate Joannis. 8. 22
16. Et dederunt ſortes eis, & cecidit ſors ſuper Matthiam, & annumeratus eſt cum undecim Apoſtolis, 8. 50
2. 2. Et factus eſt repente de cœlo ſonus, tanquam advenientis ſpiritus vehementis & implevit totam domum ubi erant ſedentes. 8. 96
7. Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes iſti, qui loquuntur Galilæi ſunt? 5. 20

14. Stans

Loca S. Scripturæ.

14. Stans autem Petrus cum undecim, levavit vocem ſuam, & locutus eſt eis: Viri Judæi, & qui habitatis Jeruſalem univerſi, hoc vobis notum ſit, & auribus percipite verba mea. 3. 115

15. Non enim ſicut vos æſtimatis hi ebrii ſunt, cùm ſit hora diei tertia. 17. 55

24. Quem Deus ſuſcitavit, ſolutis doloribus inferni, juxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo. 2. 84

40. Stans in gradibus annuit manu ad plebem, & magno ſilentio facto allocutus eſt. 4. 28

3. 10. Cùm magna diſſenſio facta eſſet, timens Tribunus ne diſcerperetur Paulus ab ipſis, juſſit milites deſcendere & rapere eum de medio eorum. 4. 12

19. Pœnitemini igitur & convertimini, ut deleantur peccata veſtra. 12. 83

4. 14. Quia nec aliud nomen ſub cœlo datum hominibus in quo oporteat nos ſalvos fieri. 3. 229

5. 8. Dixit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, ſi tanti agrum vendidiſtis? At illa dixit: Etiam tanti. 5. 234

32. Et nos ſumus teſtes horum verborum, & Spiritus ſanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus ſibi. 8. 21

34. Surgens autem quidam in concilio Phariſæus, nomine Gamaliel, legis doctor honorabilis univerſæ plebi, juſſit foras ad breve homines fieri. 3. 19

41. Et illi quidem ibant gaudentes à conſpectu concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Jeſu contumeliam pati. 3. 24

6. 2. Convocantes autem duodecim multitudinem diſcipulorum, dixerunt. Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis. 5. 9

3. Conſiderate ergo fratres viros ex vobis boni teſtimonii ſeptem, plenos Spiritu ſancto, & ſapientia, quos conſtituamus ſuper hoc opus. 8. 52

4. Quicumque in Chriſto baptizati ſumus, conſepulti ſumus cum illo. 3. 83

10. Et non poterant reſiſtere ſapientiæ, & ſpiritui, qui loquebatur. 3. 107

7. 14. Mittens autem Joſeph accerſivit Jacob patrem ſuum, & omnem cognationem ſuam, in animabus ſeptuaginta quinque. 3. 11

25. Exiſtimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipſius daret ſalutem illis: at illi non intellexerunt. 11. 28.

55. Cum autem eſſet plenus Spiritu ſancto, intendens in cœlum, vidit gloriam Dei, & Jeſum ſtantem à dextris Dei. Et ait: Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris Dei. 19. 37

8. 37. Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et reſpondens ait: Credo filium Dei eſſe Jeſum Chriſtum. 6. 81

9. 8. Raptus in tertium cœlum. 7. 98

10. 5. Et nunc mitte viros in Joppen, & accerſi Simonem quendam, qui cognominatur Petrus. 6. 82

48. Et juſſit eos baptizari in nomine Domini Jeſu Chriſti. Tunc rogaverunt eum ut maneret apud eos aliquot diebus. 5. 10

12. 6. Cùm autem producturus eum eſſet Herodes, in ipſa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus, & cuſtodes ante oſtium cuſtodiebant carcerem. 24. 59

13. 22. Inveni David filium Jeſſe virum ſecundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. 14. 31

46. Tunc conſtanter Paulus & Barnarbas dixerunt vobis oportebat primum prædicares verbum Dei: ſed quia repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes 18. 35

15. 36. Revertentes viſitemus fratres per univerſas civitates, in quibus prædicavimus verbum Dei, quomodo ſe habeant. 5. 19

16. 15. Lydias facit baptizare ſuam familiam. 5. 118

18. 3. Et quia ejuſdem artis erat, manebat apud eos & operabatur: (erant autem ſcenofactoriæ artis.) 8. 86

24. Appollo vir eloquens & potens in ſcriptura. 7. 49

20. 24. Miniſterium verbi quod accepi à Domino Jeſu. 6. 86

28. Attendite vobis & univerſo gregi, in quo Spiritus ſanctus poſuit vos Epiſcopos. 19. 23

34. Ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum ſunt, miniſtraverunt manus iſtæ. 17. 37

21. 40. Stans in gradibus, annuit manu ad plebem, & magno ſilentio facto allocutus eſt. 4. 28

23. 3. Percutiet te Dominus paries dealbate. Et tu ſedens judicas me ſecundùm legem, & contra legem jubes me percuti. 13. 71. & 14. 84

6. Viri fratres, ego Phariſæus ſum, & filius Phariſæorum, de ſpe & reſurrectione mortuorum ego judicor. 3. 10

8. Sadducæi enim dicunt, non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum, Phariſæi autem utraque confitentur. 3. 89

26. 5. Secundùm certiſſimam ſectam noſtræ religionis vixi Phariſæus. 3. 8

Ex Epiſt. ad Rom.

Cap. 1. n. 4. Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundùm ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum. 2. 96

5. Ad obediendum fidei in omnibus. 3. 139

21. Obſcuratum eſt cor inſipiens eorum. 10. 199

21. Evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. 11. 60

2. 1. Inexcuſabilis es ô homo omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, te ipſum condemnas: eadem enim agis quæ judicas. 18. 14

21. Qui prædicas non furandum, furaris. 15. 71

24. Nomen Dei per vos blaſphematur inter gentes. 5. 185

3. 2. Primum quidem, quia credita ſunt eloquia Dei. 2. 117

23. Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei. 27. 105

25. Quem poſuit Deus in oſtenſionem ſuæ

juſtitiæ, propter remiſſionem præcedentium delictorum. 3. 232
5. 7. Vix enim pro juſto quis moritur: nam pro bono forſitan quis audeat mori. 3. 237
8. Commendat Deus charitatem ſuam in nobis, quoniam adhuc cum peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. 3. 223. & 14. 34
9. Juſtificati in ſanguine ipſius, ſalvi erimus ab ira per ſeipſum. 3. 12
20 Ubi abundavit delictum ſuperabundavit & gratia. 27. 44
7. 24. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? 10. 146
8. 3. Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne. 3. 228
8. Quos vocavit, hos & juſtificavit, quos autem juſtificavit, illos & glorificavit. 8. 112
15. Non enim accepimus ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepimus ſpiritum adoptionis filiorum Dei. 13. 59
18. Non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. 10. 248
34. Chriſtus Jeſus qui mortuus eſt, imò qui & reſurrexit, qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. 14. 112
9. 3. Optabam ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, qui ſunt cognati mei ſecundùm carnem. 3. 249
24. Verbum abbreviatum feciet Dominus ſuper terram. 18. 61.
27. Iſaias clamat ſi fuerit numerus filiorum Iſraël, tanquam arena maris reliquiæ ſalvæ fient. 6. 122
10. 4. Finis enim legis, Chriſtus, ad juſtitiam omni credenti. 11. 169
12. Non eſt diſtinctio Judæi & Græci. 27. 52
11. 20. Tu autem fide ſtas: Noli altum ſapere, ſed time. 7. 60
12. 1. Exhibere corpora veſtra hoſtiam viventem, Deo placentem. 3. 253
3. Non plus ſapere quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem. 10. 89
8. Qui præeſt in ſolicitudine, qui miſeretur in hilaritate. 17. 45
10. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum. 14. 61
13. 7. Cui tributum, tributum. 10. 116. & 27. 56
8. Nemini quidquam debeatis, niſi ut invicem diligatis. 27. 56
10. Plenitudo legis eſt dilectio. 14. 31. & 11. 172
12. Induamur arma lucis, ſicut in die honeſtè ambulemus. 11. 144
14. 17. Non eſt regnum Dei eſca & potus, ſed juſtitia & pax & gaudium. 10. 226
23. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. 26. 48
15. 13. Chriſtus ſibi non placuit. 3. 253
30. Obſecro vos fratres per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & per charitatem Spiritus ſancti, ut adjuvetis me. 1. 81.

Ex I. *ad Corinthios.*

Cap. 1. n. 11. CUm hujuſmodi nec cibum ſumere. 5. 104
17. Non miſit me Chriſtus baptizare, ſed evangelizare. 5. 9
22. Quoniam & Judæi ſigna petunt. 2. 83. & 6. 49
26. Elegit ignobilia, ut confundat fortia. 5. 17
27. Quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, ut confundat ſapientes, & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia. 8. 43
30. Qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, & juſtitia & ſanctificatio, & redemptio. 3. 232
2. 4. Sermo meus, & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis, ut fides veſtra non ſit in ſapientia hominum. 8. 42
12. Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei; ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere. 3. 74
3. 1. Fratres non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, lac vobis potum dedi, non eſcam. 10. 20
2. Lac vobis potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis. 3. 74. & 7. 30
11. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt 11. 94
14. Unuſquiſque propriam mercedem accipit ſecundùm ſuum laborem. 5. 282
16. Templum Dei ſanctum quod eſtis vos. 2. 86
4. 9. Spectaculum facti ſumus mundo, & Angelis & hominibus. 14. 64
11. Colaphis cædimur, maledicimur & benedicimus. 13. 72
13. Blaſphemamur, & obſecramus. 10. 239. & 18. 8
5. 13. Auferte malum ex vobis. 18. 12
6. 17. Qui adhæret Domino, unus ſpiritus eſt. 11. 78
19. Membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti. 2. 86
9. 1. Non ſum liber, non ſum Apoſtolus? Nonne Chriſtum Dominum noſtrum vidi. 8. 23
11. Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus. 5. 263. & 27. 69
19. Nam cum liber eſſem, ex omnibus omnium me ſervum feci, ut plures lucrifaciam. 2. 82. & 27. 77
16. Væ mihi ſi non prædicavero. 23. 79
10. 2. Omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube, & in mari. 3. 229
24. Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius. 18. 60
11. 15. Mulier verò ſi comam nutriat, gloria eſt illi: quoniam capilli pro velamine dati ſunt. 16. 44.
20. Convenientibus ergo vobis in unum, jam non eſt dominicam cœnam manducare, unuſquiſque ſuam cœnam præſumit ad manducandum. 20. 17
22. Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum, aut Eccleſiam Dei contemnitis. 5. 180
12. 3. Nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu ſancto 19. 77. & 22. 74.
11. Omnia operatur unus, atque idem ſpiritus, dividens ſingulis prout vult. 3. 107
23. Quæ putamus ignobiliora membra eſſe corporis his honorem abundantiorem circundamus, & quæ inhoneſta ſunt abundantiorem honeſtatem habent. 3. 67
13. 3. Si charitatem non habuero nihil ſum, nihil mihi prodeſt. 14. 29. 126. & 19. 76
5. Charitas non quærit quæ ſua ſunt. 18. 60
24. 34. Mulieres in Eccleſiis taceant: ſi quid autem

tem

tem volunt dicere, domi viros ſuos interrogent. 13. 3. & 5. 666
15. 10. Abundantius omnibus labnravi. 5.287. & 75
16. Nam ſi mortui non reſurgunt, neque Chriſtus reſurrexit, nunc autem Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium. 2. 99
24. Cum tradiderit regnum Deo, & patri, cum evacuaverit omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem. 25. 47
28. Tunc & ipſe filius ſubjectus erit ei, qui ſubjecit ſibi omnia. 1. 65
41. Stella ab ſtella differt in charitate, ſic & reſurrectio mortuorum. 11. 200
40. Igitur ſicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cæleſtis. 10. 117
16. 7. Spero me aliquantulum temporis manere apud vos, ſi Dominus permiſerit, permanebo autem Epheſi, uſque ad Pentecoſten. 10. 20

Ex 2. ad Corinthios.

Cap. 1. n. 3. Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, Pater miſericordiarum. 10. 186
7. Scientes quod ſicut ſocij paſſionum eſtis, ſic eritis, & conſolationis. 7. 112
17. Nunquid levitate uſus ſum, aut quæ cogito ſecundum carnem cogito, ut ſit apud me, eſt & non: fidelis autem Deus, quia ſermo noſter qui fuit apud vos, non eſt in illo eſt, & non. 13. 48
2. 15. Chriſti bonus odor ſumus Deo. 4. 37
13. Per feneſtram in ſporta dimiſſus ſum per murum, & ſic effugi manus ejus. 5. 17
3. 7. Sicut Moyſes ponebat velamen ſuper faciem ſuam, ut non intenderent filii Iſraël, in faciem ejus. 3. 130
16. Corde creditur ad juſtitiam. 10. 199
4. 5. Non enim noſmetipſos prædicamus, ſed Jeſum Chriſtum. 5. 252
17. Id quod in præſenti eſt momentaneum, & leve noſtræ tribulationis. 11. 197
5. 16. Etſi cognovimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc jam non cognovimus. 7. 88
19. Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi. 3. 271
6. 16. Vos eſtis templum Dei. 2. 86
1. 27. In labore, & ærumna, & vigiliis multis, in fame, & ſiti, in frigore, & nuditate. 17. 50. & 17. 97
12. 2. Scio hominem ante annos quatuordecim. 3. 260
9. Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, Angelus Satanæ qui me colaphizet, propter quod ter Dominum rogavi, ut diſcederet à me, & dixit mihi, ſufficit tibi gratia mea. 18. 52
14. Non enim quæro quæ veſtra ſunt, ſed vos. 7. 112. & 877. & 107
13. 12. Salutate invicem in oſculo ſancto. 14. 122
15. 14. Parentes theſaurizant filiis. 16. 62
17. 7. Ne magnitudo revelationum extollat me. 7. 101

Ad Galatas.

Cap. 1. n. 1. Paulus Apoſtolus non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Jeſum Chriſtum, & Deum Patrem. 14. 40
10. Si hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem. 15. 4. & 3. 271
2. 7. Creditum eſt mihi Evangelium. 2. 117
20. Qui dilexit me & tradidit ſemetipſum pro me. 3. 256. 261
3. 13. Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia ſcriptum eſt, maledictus omnis qui pendet in ligno. 3. 187
16. Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini ejus: non dicit, & ſeminibus quaſi in multis, ſed quaſi in uno. 3. 163. & 11. 172
19. Lex data eſt per diſpoſitionem Angelorum. 10. 60
29. Lex poſita eſt donec veniret ſemen. 11. 169
4. 6. Quoniam autem eſtis filii, miſit Deus ſpiritum filii ſui in corda veſtra clamantem, Abba Pater. 3. 107
5. 19. Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, & avaritia. 19. 41

Ex epiſt. ad Epheſios.

Cap. 1. n. 4. Elegit nos in ipſo. 3. 48
18. Deus det vobis illuminatos oculos cordis veſtri. 10. 199
20. Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum. 11. 118
3. 8. Mihi omnium Sanctorum minimo data eſt gratia hæc in gentibus evangelizare inveſtigabiles divitias Chriſti. 11. 136
18. In charitate radicati, & fundati, ut poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, & ſublimitas. 18. 69
5. 1. Eſtote imitatores Dei, ſicut filii chariſſimi & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos. 14. 67
5. Quod eſt idolorum ſervitus. 17. 3
8. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, 3. 508. & 11. 65
14. Exurge qui dormis, & illuminabit te Chriſtus. 22. 47
25. Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſe ipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret mundans lavacro aquæ. 3. 12

Ad Coloſſenſes.

Cap. 1. n. 10. Deo per omnia placentes. 3. 253
18. Ut exhibeamus hominem perfectum in Chriſto Jeſu. 4. 132
2. 9. In Chriſto inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, & eſtis in illo repleti. 3. 66
3. 1. Quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt. 16. 66
2. Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. 3. 12
14. Super omnia charitatem habete, quæ eſt vinculum perfectionis. 14. 29
17. Omne quodcumque facitis, in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Jeſu Chriſti. 7. 77
4. 6. Omnis ſermo veſter ſale conditus ſit. 11. 31

Ad Philippenſes.

Cap. 2. n. 4. Non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed quæ aliorum. 18. 60

7. Exinanivit ſemetipſum factus obediens. 2.48
7. Semetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. 22. 51
21. Quæ ſua ſunt, quærunt, non quæ Jeſu Chriſti. 2.18
23. Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto. 10.146
3. 8. Exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam Jeſu Chriſti Domini mei. 146
8. Quæ fuerunt lucra, arbitratus ſum ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciam. 5. 242
12. Non quaſi jam acceperim, ut jam perfectus ſim. 14. 139
15. Quicumque perfecti ſumus hoc ſentiamus. ibid.
4. 4. Gaudete in Domino ſemper, iterum dico gaudete. 10. 157
6. Nihil ſoliciti ſitis in omni oratione, & obſecratione, cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum. 17. 42
12. Omnia poſſum in eo, qui me confortat. 17. 99
Scio humiliari, ſcio & abundare, ubique in omnibus inſtitutus ſum, & ſatiari, & eſurire, & abundare, & penuriam pati. 24. 57

Ad Theſſalonicenſes 1.

Cap. 4. n. 1. Rogamus vos, & obſecramus in Domino Jeſu. 7. 45

Ad Theſſalonicenſes 2.

Cap. 2. n. 1. Rogamus vos fratres per adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti. 7. 45
9. Cujus eſt adventus ſecundum operationem Satanæ, in omni virtute, & ſignis, & prodigiis mendacibus. 9. 28
3. 8. Fuimus inter vos in labore, & in fatigatione, nocte, & die operantes. 17. 44. 50
10. Qui non vult operari, non manducet. 17.40

Ad Timotheum 1.

Cap. 1. n. 15. Chriſtus venit peccatores ſalvos facere. 27. 13
20. Tradere hujuſmodi Satanæ. 26. 68
2. 4. Deus vult omnes homines ſalvos facere. 5. 267
3. 6. Non neophytum, ne in ſuperbiam elatus in judicium incidat Diaboli. 26. 12
4. 3. Prohibentes nubere, & dicentes quod malæ eſſent nuptiæ. 1. 25
5. 8. Si quis autem ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negavit. 6. 118. & 8. 112
6. 8. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus. 4. 46
17. Divitibus hujus ſæculi præcipe non ſublime ſapere, neque ſperare in incerto divitiarum. 7. 18
20. O Timothee depoſitum cuſtodi, devitans prophanas vocum novitates. 11. 163. & 7. 45

Ad Timotheum 2.

Cap. 2. n. 4. Nemo militans Deo implicet ſe negotiis ſæcularibus. 5. 242. & 8. 136. & 23. 71
4. Non coronabitur niſi qui legitimè certaverit. 10. 181
8. Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ. ibid.
3. 12. Omnes qui piè volunt vivere in Chriſto Jeſu, perſecutionem patientur. 10. 229. & 3. 85
4. 1. Reddat illi Dominus ſecundum opus ejus. 14. 84

Ad Titum.

Cap. 1. n. 16. Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant. 3. vel 26. 299. & 22. 74
2. 13. Expectantes beatam ſpem, & adventum magni Dei. 15. 85
3. 4. Apparuit benignitas, & humanitas Salvatoris noſtri Dei. 2. 48. & 3. 231. & 26. 47

Ad Hebræos.

Cap. 1. n. 1. Multifariam multiſque modis Deus loquens patribus in Prophetis: noviſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio. 10. 90
4. Minuiſti eum paulo minus ab Angelis. 10. 144
2. 11. Qui enim ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex uno omnes; Propter quod non confunditur eos fratres appellare. 3. 175
16. Nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. 19. 70
17. Debuit per omnia fratribus ſimilari, ut miſericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum. 5. 68
4. 13. Omnia autem nuda, & aperta ſunt oculis ejus. 2. 117. & 5. 2
15. Non enim habemus pontificem qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris. 5. 68
5. 7. Cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reverentia. 3. 58
10. 34. Rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem, & manentem ſubſtantiam. 10. 106
11. 20. Jacob fide benedixit filios ſuos. 3. 147
24. Fide Moyſes grandis factus negavit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis. 10. 134
26. Aſpiciebant in remunerationem. 18. 64
27. Non eſt veritus animoſitatem regis. 3. 257
37. Circumierunt in melotis, in pellibus, caprinis egentes, anguſtiati, afflicti. 17. 97
38. In ſolitudinibus errantes, in montibus, & in ſpeluncis, & in cavernis terræ. 11. 146
13. 1. Charitas fraternitatis maneat in vobis. 15. 65
13. Exeamus ad eum extra caſtra. 5. 260

Epiſtol. Iacobi.

Cap. 1. n. 4. Patientia opus perfectũ habet. 10. 247
4. Ut ſitis perfecti, in nullo deficientes. 14. 132
4. Omne gaudium exiſtimate fratres cum in tentationes varias incideritis. 15. 129
5. Dat omnibus affluenter, & non improperat. 5. 118
6. Poſtulat autem in fide, nihil hæſitans, qui autem hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento movetur. 9. 39
17. Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt. 2. 153
2. 10. Converſionem veſtram inter gentes habentes bonam, ut in eo, quod detrectant de

vobis

vobis tanquam de malefactoribus glorificent Deum. 15. 23
11. Obſecro vos abſtinere à carnalibus, 11. 39
12. Converſationem veſtram inter gentes habentes bonam, ut vos conſiderantes, glorificent Deum. 13. 71
13. Superexaltat miſericordia judicium. 10. 178
17. Regem honorificate. 4. 33
3. 10. In qua octo animæ ſalvæ factæ ſunt. 6. 10
4. 4. Quicunque ergo voluerit eſſe amicus hujus ſæculi, inimicus Dei conſtituitur. 17. 24
14. Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis. 10. 240
5. 7. Omnem ſolicitudinem veſtram projicientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis. 17. 44
8. Circuit quærens quem devoret. 9. 6
10. Exemplum accipite fratres exitus mali laboris, & patientiæ prophetas. 10. 249
12. Noli jurare, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcunque juramentum. 13. 51

Epiſtol. Petri.

Cap. 1. n. 4. Intelligentes quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. 11. 167
19. Tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco. 3. 140
2. 4. Alligatus eſt catenis ac rudentibus. 25. 17
22. Tanquam canis reverſus ad vomitum ſuum, & tanquam ſus lota in volutabro luti. 18. 40

Epiſtol. Ioannis I.

Cap. 1. n. 1. Quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, & manus noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ. 7. 15. & 8. 23
8. Si dixerimus quod peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus. 10. 172
2. 15. Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt, ſi quis diligit mundum non eſt charitas patris in eo. 3. 269
27. Unctio ejus docet vos de omnibus. 3. 115
3. 17. Qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo. 14. 68
4. 1. Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt, quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum. 19. 41
2. Omnis ſpiritus qui confitetur Jeſum Chriſtum in carne veniſſe ex Deo eſt. 22. 74
5. Ipſi de mundo ſunt, & de mundo loquuntur, & mundus eos audit. 3. 270
10. Ipſe prior dilexit nos. 14. 34
12. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, & charitas ejus in nobis perfecta eſt. 14. 29
5. 3. Mandata ejus gravia non ſunt. 11. 197
4. Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum fides noſtra; quis eſt qui vincit mundum, niſi qui credit, quoniam Jeſus eſt filius Dei. 3. 12
14. Qui non diligit manet in morte. 14. 35
16. Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis. 14. 87

Epiſt. Iudæ.

Num. 9. Cum Michaël Archangelus, cum Diabolo diſputans altercaretur de Moyſi corpore, non eſt auſus judicium inferre blaſphemiæ. 19. 7

Apocalypſis Beati Ioannis.

Cap. 1. n. 9. Ego Joannes frater veſter, & particeps in tribulatione, & regno. 7. 112
15. Vox illius, ut vox aquarum multarum, & de ore ejus gladius ex utraque parte acutus. 7. 27. & 26. 84. & 11. 75
16. Facies ejus, ſicut Sol lucet in virtute ſua. 7. 28
16. Habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem. 11. 7. & 117. & 12. 27
20. Sacramentum ſeptem ſtellarum quas vidiſti in dextera mea, & ſeptem candelabra aurea, & ſeptem ſtellæ ſeptem ſunt Angeli Eccleſiarum. 11. 117.
2. 2. Scio opera tua, & laborem, & patientiam, & quia non potes ſuſtinere malos, & tentaſti eos, qui ſe dicunt Apoſtolos eſſe, & non ſunt. 11. 13
5. Age pœnitentiam, & prima opera fac, ſin autem, venio tibi, & movebo candelabrum tuum. 2. 51. & 5. 181
7. Qui habet aurem audiendi audiat quid ſpiritus dicat Eccleſiis. 3. 207
9. Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, ſed dives es. 10. 125
3. 3. Si ergo non evangelizaveris, veniam ad te tanquam fur, & neſcies qua hora veniam. 2. 50
4. Habes pauca nomina in Sardis, qui non coinquinarunt veſtimenta ſua, & ambulabunt mecum in albis. 19. 69
14. Hæc dicit, Amen teſtis fidelis. 3. 59
16. Utinam frigidus aut calidus eſſes. 3. 37
17. Dicis, quia dives ſum, & locupletatus, & nullius egeo, & neſcis, quia tu es miſer, & miſerabilis. 10. 98. & 27. 91
18. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum. 10. 140
20. Ego ſto ad oſtium, & pulſo, ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit januam introibo ad illum. 3. 113
4. 1. Aſcende huc, & oſtendam tibi, quæ oportet fieri poſt hæc. 10. 47
2. Et ecce ſedes poſita erat in cœlo, & ſuper ſedem ſedens. 20. 70
2. Aſcendi in ſpiritu in cœlum. 7. 98
10. Mittebant coronas ſuas ante thronum. 12. 23
11. Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia tu creaſti omnia, & propter voluntatem tuam erat. 26. 7
5. 5. Dignus es Domine accipere librum, & aperire ſignacula ejus, quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo. 3. 259
7. Et in manibus habebant phialas aureas plenas odoramentorum. 12. 23
11. Vidi, & audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & ſeniorum, & erat numerus eorum dicentium voce magna. 26. 7
12. Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & divinitatem, & ſapientiam, & fortitudinem. 20. 30
6. 9. Vidi animas interfectorum propter verbum Dei, & datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ. 10. 155

10. Vindica ſanguinem noſtrum Domine Deus noſter. 14. 88
7. 38. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre ejus fluent. 5. 59
8. 10. Væ civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis, quoniam una hora venit judicium tuum. 3. 289
10. 2. Habenſque pedem dextrum in mari, 24. 30
12. 7. Factum eſt prælium magnum in cœlo, Michaël, & Angeli ejus præliabantur. 2. 50. & 3. 238
6. Mulier fugit in ſolitudinem, ut ibi paſcant eam. 10. 17
10. Nunc facta eſt ſalus, & virtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti ejus. 10. 218
Audivi vocem magnam de cœlo dicentem, Nunc facta eſt ſalus, & virtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti ejus, quia projectus eſt accuſator. 24. 34. & 10. 218
12. Væ terræ, & mari quia deſcendit Diabolus ad vos habens iram magnam. 28. 13
13. 11. Vidi aliam beſtiam aſcendentem de terra, & habebat cornua duo agni ſimilia, & loquebatur ut draco. 19. 24
14. 4. Sequuntur agnum quocunque ierit. 23. 19
5. Virgines enim ſunt, & ſequuntur agnum quocunque ierit. 14. 155
14. Hi empti ſunt ex hominibus primitiæ Deo, & agno, & in ore eorum non eſt inventum mendacium. 3. 252
18. Mitte falcem acutam, & vindemia botros terræ, quoniam maturæ ſunt uvæ. 5. 279
16. 1. Et vidi ſeptem Angelos habentes ſeptem phialas. 2. 51
13. Vide de ore draconis, & de ore beſtiæ, & de ore pſeudoprophetæ ſpiritus tres immundos exire. 21. 15
17. 3. Abſtulit in ſpiritu, & vidi mulierem ſedentem ſuper beſtiam coccineam, & mulier erat circundata purpura, & coccino, & inaurata auro. 17. 30. & 31
15. Aquæ iſtæ quas vidiſti populi ſunt, & gentes, & linguæ. 1. 110
18. 8. Una die venient plagæ ejus mors, & luctus, & fames. 19. 94
10. Væ civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis, quoniam una hora venit judicium tuum. 3. 290
19. 7. Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei; quia venerunt nuptiæ agni. 10. 256
11. Cum juſtitia judicat, & pugnat 2. 97
20. 1. Miſſus eſt ſerpens in abyſſum. 2. 49
21. 4. Abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor. 10. 149. & 155
14. Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, & in ipſis duodecim nomina Apoſtolorum. 11. 118

R·P·D·F· JOANNIS

DA SYLVEIRA

COMMENTARIORUM
In textum Evangelicum
TOMUS SECUNDUS,

EXPLANANS PRIMUM SACRATISSIMUM ANNUM
prædicationis Chriſti JESU Redemptoris noſtri.

PRÆNOTATIO.

IN explicando textu Evangelico hunc ordinem ſequutus ſum. 1.
In primo Tomo egi de Chriſti Domini ingreſſu in Mundum, id
eſt de ſacratiſſimo ejus Adventu, Nativitate, Pueritia, Baptiſ-
mo, ac aliis uſque ad teſtimonium Joannis. Per tres ſequentes
Tomos, tres annos Prædicationis Chriſti Domini, ipſo dante,
& auxiliante explanabo; & ita quilibet Tomus ſuum dabit an-
num. Tandem in quinto & ultimo de Chriſti diſceſſu, nempe
de his, quæ geſta ſunt in cœnaculo, in ſacratiſſima ejus Paſſione, glorioſa Reſur-
rectione, ac admirabili Aſcenſione.

Quomodo autem in quolibet anno Prædicationis, ſeries geſtorum Chriſti ſit in- 2.
texenda, ac ordinanda, variæ ſunt ſententiæ, & multæ controverſiæ, ſed quilibet
Tomus meum judicium in hac re declarabit; nam ibi, ut in propriis locis quæſtio-
nes, quæ circa hanc materiam ventilantur, explicabo.

Quia ergo tres Tomos per tres annos Prædicationis Chriſti diſtribuimus, neceſ-
ſarium duxi computationem ipſorum annorum inculcare. Et relictâ antiquâ narra- 3.
tione Ammonij & Tatiani in hac re, quæ refertur *in tom.* 2. *&* 3. *Bibl.* communis Ammon.
ſententia eſt hodie, quod anni prædicationis Chriſti computantur à Paſchate ad Tatian.
Paſcha, ut docent Baron. Torniel. Salian. *ann. Chriſti* 31. Franc. Burg. Cornel. à Baron. Torn.
Lapide *in itinerario vitæ Chriſti*, & apertè hæc ſententia conſtat ex textu Evange- Salian. Franc. Burg.
lico, ut jam dico. Corn.

Exoritur ergo 1. annus prædicationis Chriſti, quando ipſe in feſto Paſchatis 4.
ejecit vendentes de templo, & cœpit zelare domum Dei, ac prædicare regnum *Primus an-*
cœlorum; Chriſtus Dominus baptizatus eſt à Joanne die 6. Januarij, ut latè dixi *nus prædica-tionis.*
lib. 3. *c.* 2. *q.* 12. cum jam ageret annum 31. & ante diem feſtum ſequentis Paſchæ,
qui celebrari conſueverat à veſpera die 14. menſis Niſan, per dies 8. continuos,
qui menſis ferè ſemper noſtro reſpondet Martio. Aſcendit JESUS Jeroſolymam,
ut latè deſcribit Joan. *cap.* 2. *à n.* 13. ingreſſus in templum, prima vice ejecit ven- Joan.
dentes & ementes, & cœpit annunciare regnum Dei, ob cujus doctrinam, ut ait
Evangeliſta citato loco, *num.* 23. *Cùm eſſet Ieroſolymis in Paſcha in die feſto, multi
crediderunt in eum*, & inde ad ſe attraxit Nicodemum, Samaritanam, Petrum,
Andream, Jacobum, & Joannem, abiit in Galilæam, ubi habuit admirabilem ſer-

monem in monte, inde deſcendens ingreditur Capharnaum, ubi multa mirabilia
operatur, & tranſacto anno venit Jeroſolymam.
Secundum Paſcha poſt Chriſti Baptiſma, in quo ſecundus annus prædicationis
5. inchoatur; in hac ergo feſtivitate Paralyticum per triginta & octo annos decum-
Secundus annus prædicationis. bentem ſanat, de hac ſolemnitate facit mentionem Joan. cap. 5. n. 1. *Poſt hæc erat
dies feſtus Iudæorum, & aſcendit* Jesus *Ieroſolymam, nempe è Galilæa* ut jam di-
xi, nec tibi faciat difficultatem, quòd Evangeliſta non dicat expreſsè fuiſſe Paſcha,
ſed diem feſtum Judæorum, quia per antonomaſiam Paſcha dicitur feſtum Judæo-
Iren. Scaliger. rum. Ita affirmant Divus Irenæus *lib. 2. cap. 10.* Scaliger *lib. 6. de emend. temp.* &
Rupert. ad citatum cap. Joan. Rupertus, Janſenius, Toletus, Franciſcu Lucas, Cornelius
Ianſen. Tolet. à Lapide, & alij, & Torniellus anno Chriſti 32. ſub medium menſis Maij ſequen-
Franc. Luc. tis, pernoctans in oratione Apoſtolos elegit, deſcendens turbas docet in loco cam-
Cornel. Tourniel. peſtri, puerum Centurionis ſanat. Magdalenæ pœnitenti condonat peccata, multa
miracula operatur; per varias parabolas, multa docet, audita Joannis nece ſeceſſit
in Galilæam, fameſcentem turbam pavit quinque panibus, & duobus piſcibus;
multa, & alta docet de ſacra Euchariſtia, & tunc, ut ait Joannes Evangeliſta c. 6.
num. 4. *Propè erat Paſcha Iudæorum.*
6. Tertia feſtivitas Paſchalis poſt Baptiſmum in qua initiatur tertius annus prædi-
Tertius annus prædicationis. cationis Chriſti, hæc ſelemnitas contigit paulò poſt miraculum de quinque pani-
bus & admirabilem ſermonem de carne ſua in cibum, de ſanguine in potum, ut
apertè conſtat ex textu Joan. proximè citato, *Propè erat feſtum Iudæorum.* Et ad
hoc Paſcha celebrandum, ut notant Baron. Torniel. *anno Chriſti* 33. non aſcendit
Baron. Jesus Jeroſolymam, uti ex lege ſolebat, quia Judæi jam ei necem machinaban-
Torniel. tur, quod manifeſtè conſtat ex *Ioan. 7. n. 1.* Nam narrato ſermone de cæleſti pa-
Joan. 7. ne, ait, *Poſt hæc ambulabat* Jesus *in Galilæam, non enim volebat in Iudæam ambula-
re, quia quærebant eum Iudæi interficere.* Et prætermittit ibi Joannes, quæ Dominus
geſſit per ſex menſes, nempe à Paſchate uſque ad Septembrem, in quo incide-
bat feſtum Scenopegiæ. Ea tamen diſtinctè narrant Matthæus, Marcus, & Lucas, &
etiam ipſe Joannes feſtum Scenopegiæ. In hoc anno multas diſputationes, ac
controverſias habuit Dominus cum Scribis, ac Phariſæis, multa cœleſtia docuit,
magna, & alta miracula operatus eſt.
Quarta Paſchali ſolemnitate poſt Baptiſmum appropinquante, ante ſex dies ve-
7. nit Dominus Bethaniam *Ioan. 12. n. 1.* è Bethania profectus Bethphage ad mon-
Diſceſſus Chriſti ad Patrem. tem Oliveti perrexit Jeroſolymam per viam ramis arborum, ac veſtibus ſternatam,
feria quarta, die vigeſima tertia Martij prædicit Dominus ſe poſt biduum crucifi-
gendum; feria quinta die vigeſima quarta Martij cœnat cum diſcipulis; ſacram Eu-
chariſtiam inſtituit: tandem feria ſexta anno ſacratiſſimo ætatis ſuæ trigeſimo ter-
tio, & tribus menſibus die vigeſima quinta Martij pro redemptione totius generis
humani in ara Crucis æterno ſuo parenti ſe hoſtiam immaculatam obtulit. Die vi-
geſima ſeptima Martij reſurrexit, die quinta Maij aſcendit in cœlum.
In præſenti Tomo agimus de primo anno prædicationis, qui quamvis inceptus
ſit prima ejectione vendentium de templo, tamen mihi placuit hîc apponere in
initio hujus operis celebre convivium in nuptiis Cana Galilææ. Primò, quia ibi
adeſt Maria Virgo interpellans, cujus invocatione omnia mea auſpicari mihi gra-
tiſſimum eſt. Secundò, quia hæc fuit prima Chriſti manifeſtatio; ac proinde quæ-
dam præparatio ad prædicationem. Tertiò, quia hæc hiſtoria fuit prætermiſſa in
primo Tomo ne huic operi deſit, eam hîc apponimus.

LIBER

LIBER QUARTUS
CAPUT PRIMUM.

ADEST JESUS NUPTIIS IN CANA GALILÆÆ.

Ioannis 2. *num.* 1. Et die tertia nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ: & erat mater JESU ibi.

VERSIONES.

Syriacus. cæterum die tertio factum eſt convivium in Kotne civitate Galilææ: materque Jeſchua illic aderat.

D. Gaudentius tractat. in hoc Evang. Vatablus. Et die tertia nuptiæ fiebant, &c.

D. Chryſ. hom. 20. Et erant mater JESU ibi, & fratres ejus.

Multi ex Græco apud Salmer. tom. 6. *tractat.* 6. In inſigni illa die nuptiæ factæ ſunt, &c.

EXPOSITIO.

1\. POSTQUAM noſter Evangeliſta ſuo cap 1. à numer. 15. Baptiſtæ teſtimonis declaravit, Chriſtum eſſe verum Meſſiam; ad idem comprobandum, miracula, ac oſtenſiones divinæ omnipotentiæ adducit: tantum enim, ac tale erat Joannis teſtimonium, ut poſt ipſum divinæ ſolùm omnipotentiæ opera expectari poſſent. Et circa præſens miraculum quatuor in hoc textu ab Evangeliſta notantur; tempus, occaſio, locus, circunſtantiæ. Quoad primum: *Die tertia*; ab illa ſcilicet, qua Chriſtus Dominus profectus in Galilæam. Ad inculcandum eximiam hiſtoriæ veritatem, diem Evangeliſta & circunſtantias notat, mendaces namque valde confusè loquuntur. *Nuptiæ factæ ſunt*; convivium nuptiale tanti operis extitit occaſio: & fortaſſe non prandium, ſed cœna fuit, ut docet Tertullianus *lib. 2. de Monogamia, cap.* 8. Nuptiæ, ut notat Caſſian. *lib.* 5. *c.* 1. ab obnubendo, nimirum cooperiendo vultum, & caput, antiquitus dicebantur. *In Cana Galilææ.* Duplex erat, & ideo ad unius ab alia diſtinctionem exprimitur provincia: de quibus omnibus latè quæſtionibus ſequentibus.

Magnum Joannis teſtimonium.

Veritas diſtincta, mendacium confuſum quærit.

Tertull. Caſſian.

2\. Ecce jam aſſiſtentes in convivio de fratribus dicam quæſt. 9. *Et erat mater JESU ibi.* Extiterant hæ nuptiæ alicujus familiaris, vel conſanguinei, illius, ut omnes fatentur; & quamvis Virgo fuerit vocata, ut notat Chryſoſtomus *homil.* 20. Beda, & alij, & inſinuat textus verſu ſequenti: *Vocatus eſt autem & Jeſus*, illa conjunctio *&*, hoc denotat, Evangeliſta tamen non exprimit, ut ſignificet, quòd ubi noſtra neceſſitas intervenit, ibi adeſt ad ſubveniendum Deipara. Vel quia ipſa ſæpe non rogata ad noſtras ſpirituales nuptias in ſpiritu venit, ſua interceſſione proferens lumen cæcis. Et non ait: Erat ibi Maria, ſed *mater Jeſu*; quia confidentia matris pro nobis interpellat: & quia Maria ſemper mater. Vide *lib.* 1. *cap.* 10. *n.* 2. Et prius fit mentio de B. Virgine, quàm de Chriſto, honoris cauſa, cùm eſſet mater, ut notant Albert. Magn. & D. Thom. Alias rationes vide *quæſt.* 6.

Chryſoſt. Beda.

Ubi neceſſitas, ibi adeſt Maria.

Ut mater interpellat.

QUÆSTIO I.

De Tempore, ac die, quo hæ nuptiæ factæ ſunt.

CHriſtus Dominus annum agens vigeſimum nonum, & dies tredecim, Januarij die ſexta baptizatus eſt à Joanne, ut dixi *tom.* 1. *lib.* 3. *c.* 1. *quæſt.* 12. Poſtea abiit in deſertum, ubi per quadraginta dies jejunavit; à quo egreſſus in Nazareth iterum ad matrem venit, & in Judæa ad Joannem, cum quo per aliquod tempus converſatus, ab ipſo multiplici teſtimonio demonſtratus; tandem cùm annum jam trigeſimum explevisſet, adductis ad ſe Andrea, petro, philippo, ac Nathanaële, ut conſtat ex *cap.* 1. *Joan.* acceſſit ad Galilæam, ubi ſexta Januarij die nuptiis adeſt, ſicut etiam eodem die à Magis fuerat adoratus. Et quod hæc tria eodem die contigerint, dixi cit. loc. & docet Eccleſia in Antiph. de Epi- 3.

phania. *Tribus miraculis ornatum diem ſanctum colimus*, & D. Chryſologus ſerm. 57. Chryſol. *Chriſtus diverſo tempore, uno, eodemque die Magorum munere, aquæ mutatione, atque Patris voce Deus* Bernard. *trino teſtimonio noſcitur*, & *ſerm.* 160. Divus Rupert. Bernardus ſerm. 1. de Epiphan *Tres apparitiones Domini legimus, una quidem die, ſed non uno* Epiph. *tempore*, & Rupert. *lib.* 3. *de divinis officiis; cap.* 24. & alij Patres relati citato loco *q.* 12. Quod Epiphan. *hæreſ.* 51.confirmat magnis annuis mi- Baronius. raculis ſexta Januar.die evenientibus, & teſtatur S. Pater de re viſa,ac aliàs probè cognita, ut refert Baronius anno Chriſti 1. in Epitom, *num.*13. *Magnum miraculum.* ſcilicet fontem Cybres urbis Cariæ, alveumque Geraſæ in Arabia, ac Nilum fluvium Ægypti, in vinum converti ſolitos ea hora, qua Chriſtus miraculum fecit. Hæc ex citatis authoribus. Unde non ſunt audiendi Baronius citatus, Salmeron; qui tenent, hoc miraculum die ſexta Januarij non accidiſſe.

Quæstio II.

Quomodo computanda ſit tertia dies, de qua Evangeliſta mentionem facit?

Evangeliſta hunc explicans diem ait: *Tertia die*, ut alii legunt: *in inſigni illa die*, 4. tot prodigiis celebrata: ſed noſtra vulgata, ac Siriacus, *Tertia die*, Euthymius, primò, diem tertiam dici, cenſet poſt Chriſti à deſerto Euth. deſcenſum. Hæc ſententia nullo modo placet: quia baptiſmus Chriſti accidit die ſexta Januarii,& poſt ipſum Chriſtus tetendit in deſertum: ergo cùm hæ nuptiæ extiterint etiam die ſexta Januarii, non illo, ſed ſequenti anno celebratæ ſunt. Secunda ſententia eſt D.Epiphanii *hæreſ.*51. Rupert. *lib.* 2. *in Ioan.* ſcilicet hanc diem tertiam Epiph. Rupert. numerari à noviſſimo Joan. teſtimonio, quando primi diſcipuli Chriſtum ſunt ſecuti, *Joan.* 1. *n:* 35. Sed contra hanc expoſitionem ipſemet textus magnam ingerit difficultatem: nam poſt Joannis teſtimonium duo illi diſcipuli nocte illa apud Dominum manſere, *num.* 39. Et poſtquam Andreas fratrem ſuum adduxit ad Dominum, dicitur in text. n. 1. 43. *In craſtinum voluit exire in Galilæam*; quæ cùm multum diſtaret à Judæa, ad illam Dominus itinere unius dici facile devenire non poterat.

5. Faberr. Tertio Faber Stapulenſis imaginatur,diem tertiam dici à Sabbato antecedenti,hoc eſt,feria tertia. Sed Joannes toto cap. 1. nullam de Sabbato mentionem fecit: ergo ab illo dies hæc computari non poteſt.Quartò Lyran.Cajetan.diem tertiam dici,exiſtimant, à vocatione Philip. & Nathanaëlis. Lyran. Cajetan. Hæc expoſitio eſt valdè probabilis. Tamen multo probabilior mihi videtur quinta ſententia; quæ eſt Origenis *tom.* 9. *in Ioan.* diem tertiam à Chriſti in Galilæam profectione numerari. Ait textus: *In craſtinum voluit exire in Galilæam*: hoc eſt enim ultimum tempus ab Evangeliſta notatum: ac proinde die illa mane diſceſſit è Galilæa tota illa, & ſequenti iter fecit die tertia ad Galilæam acceſſit,eſt que ad nuptias invitatus.Non prætercam item ſextam hic ſententiam apponere, quod apud antiquos nuptialis Geneſ.19. feſtivitas per ſeptem durabat dies. Quod verba Laban ad Jacob comprobant *Imple hebdomadam hujus copulæ, & hanc quoque dabo illi*, Geneſ. 29. num.27.id eſt, 7. dies genialium ſolemnitatum, Hieron. ut obſervat D. Hieron. *in quæſt. ſuper Geneſ.* D. Auguſt. Auguſt.ſimiliter in ſuis quæſt.*quæſt.* 94. ibi Gloſ- Interlin. ſa interlinealis,D. Carthuſ.Lyrán. Cornel. à La- Carthuſ. pide, Joan. de la Haye. Dicunt ergo graves Re- Lyran. centiores, cum quibus eſt Paulus Sherlogus *tom.* Corn à Lap. 1. *Anteloq.* in *Cantic. Anteloq.*2.*ſect.* 2. *num.* 94. De la Haye. Sherlog. quod iſta tertia dies computatur ex ſeptiduo, quia celebrabatur nuptialis feſtivitas. Nempe à principio mater Chriſti aderat; & cum à genitrice acciperent, filium Jesum eſſe valde humanum, atque affabilem, ita ut ſi invitaretur, convivium non ſperneret; miſerunt ſupplicatum, ut dignaretur nuptiarum ſodalis eſſe.Vocatus eſt igitur Jesus,& diſcipuli ejus.Et quoniam, non à principio celebritatis rogarunt, ſerius acceſſit, nempe tertia nuptiarum die.

Moraliter etiam expendamus hunc diem ter- 6. tium. Divus Bonaventura, Divus Thomas ait: D.Bonavent. D.Thom. *Nec vacat myſterio, quòd die tertio nuptiæ factæ ſunt. Primus namque dies, tempus legis naturæ; ſecundus, tempus legis ſcriptæ: tertius verò dies,* Oſeæ. 63. *tempus gratiæ.* Oſeæ, 63. *Vivificabit nos poſt duos dies: & die tertia ſuſcitabit nos, & vivemus in* Cyril. *conſpectu ejus.* Similiter D. Cyrillus *lib.*1. *cap.*26. Per has nuptias ſignificatur Chriſti cum Eccleſia conjunctio, quæ in lege gratiæ actualiter facta eſt,per quam ſalutem conſequimur. Secundò Divus Hilarius Arelatenſ. homil. 1. Hilar. *Quæ ſunt iſtæ nuptiæ, ait, niſi vota, & gaudia ſalutis humanæ, quæ per confeſſionem Trinitatis, die tertia in* Euſeb. *hujus numeri myſterio celebrantur.* Similiter Eu- *In fide Trinitatis illuminatur homo.* ſebius Emiſſenus *homil.* 2. *de Epiph.* Chriſtus ad has nuptias die tertia venit,quia animam, in qua elucet ſanctiſſimæ Triados fides, & cognitio, viſitat Chriſtus, in eamque multis ditata bonis epulatur, ac adeò in tanti myſterii ſignificatione ejus tertia die venit.

In parabolis ſuis dixit Chriſtus Dominus: *Quis* 7. Luc. 1. *veſtrum habebit amicum: & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice accommoda mihi tres panes*, Luc. 1. n. 5. Sed cur homo ad oſtium pulſans, (qui genus humanum præfigurabat) non duos, vel quatuor, ſeu quinque panes poſtulat, ſed tantùm tres: Per hos ſanctæ Trinitatis ſignabatur myſterium, & ubi illius fides invenitur, ac retinetur maxime confidenter, homo uti amicus, ad Chriſtum accedit,ut poſtulata impetret, multiſque donetur, ut aperiens oſtium cordis ſui ad ſe Dominum intromittat. Titus Boſtrenſis: *Ami-* Boſtrenſis. *cus cujus oſtium pulſatur, eſt Dominus, & Deus, & Servator noſter* Jesus Christus, *Per tres autem panes fidem in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum deſignat. Siquidem trium harum invocatione ſacroſanctæ homouſiæ, & vivificæ Triados conſtat profeſſio.* Trinitatis invocatione vera fides exhibetur, omni dono ſpirituali vera lux in animo fulget. In primo Orbis molimine tria luminaria creata ſunt,Sol, Luna, & Stellæ in quibus una eſt lux à Sole communicata. Cur autem tota hæc machina ſtatim in exordio triplici luminari illuſtratur, niſi ut donetur,quod totus etiam mundus ſpiritualiter à cognitione divinæ Trinitatis in unius eſſentiæ unitate lucem, atque ſplendorem accipiat. S. Anaſtaſius Sinaïta *lib.* 4. Athanaſ. *Hexaëmeron*, ait: *Cum jam adeſſent Sol, Luna, & ſtellæ, cognovit mundus trinam illuminationem, & trinam lucem ejuſdem ſimul eſſentiæ in typum ſan-*

ctæ

cta Trinitatis. Ipſa ergo Trinitas in toto hoc opere adaperiat mentem,& dirigat ſtylum; ut in ejus laudem aliquid dicamus.

Quæstio III.

Quis fuerit ſponſus, & ſponſa in his nuptiis?

8. GRAVES ſunt authores, qui tenent, fuiſſe has nuptias Joannis Evangeliſtæ; qui cum duxiſſet uxorem, viſo miraculo eam dimiſit, Chriſtumque fuit ſecutus. Hanc ſententiam tenet Rupertus *lib. 2. in Joannem, ad finem*, ubi teſtatur, hanc eſſe communem opinionem. Beda tom. 7. in homil. Evang. *Dixit* JESUS *Petro, ſequere me*, D. Thom. 2.2. *quæſt.* 186. *art.* 4. *ad* 1. Divus Anton. 2. *part. tit.* 1. *parte prima hiſtoriali tit.* 5. Carthuſianus, Lyranus, Cajetanus *hîc*, & eam probabilem judicant Beauxalm. & Barradas, qui eam tribuunt D. Auguſtino.

Rupert. Beda. D. Thom. D. Anton. Carthuſ. Lyran. Cajetan.

9. Contraria ſententia mihi ſimpliciter videtur vera, quod nunquam Joannes nuptias contraxit, eam tradit D. Hieronymus *adverſ. Iovin. lib.* 1. & antiquiſſimus Ignatius *Epiſt. ad Philadelph.* qui eodem quo Joannes, tempore vixit, graviſſimus eſt author, & eum numerat inter eos, qui nunquam nuptiis operam dederunt. D. Epiphanius *hæreſ.* 51. Fundamentum eſt: quia Joannes dicitur ſpecialiter dilectus à Domino, quia Virgo ab ipſo eſt electus: ergo eximia virginitate, non ſolum corpore, ſed etiam mente. Nec videtur conveniens, quod Dominus, qui nuptias præſentia ſua honorare voluit, eas ſuaſu ſuo deſtruxit. Deinde Joannes multò poſt has nuptias vocatus eſt à Chriſto Domino; illum enim vocavit poſt Joannis Baptiſtæ incarcerationem, ut conſtat ex *cap.* 4. *n.* 21. non ergo in his nuptiis eſt vocatus. Et D. Auguſt. in præfatione Joannis nihil contrarium docet, ait enim, ipſum à Domino de fluctivaga nuptiarum tempeſtate vocatum eſſe. Non eo ſenſu dictum eſt, quòd, cùm uxorem duxiſſet, eam reliquerit, ſed quòd prorsùs eam acceperit. Et idemmet Auguſtinus *tractat. ult. in Ioannem, ad finem*, maximè approbat ſententiam aſſerentem: *Ea de cauſa Joannem à Chriſto plus cæteris amatum, quod neque uxorem duxerit, & ab ineunte pueritia caſtiſſimus vixerit.* In hac etiam ſententia eſt Cardin. Hugo. Baronius anno Chriſti 31. *in Epitom. num.* 12. & amplectitur ſententiam Niceph. *lib.* 8. *c.* 30. affirmantis, fuiſſe hujuſmodi nuptias Simonis Cananæi; qui unus ex duodecim Apoſtolis dictus eſt. Huic opinioni occaſionem dedit nomen *Cananæ*, ſed pro ſe nullum habet firmum fundamentum, nec authorem antiquum & ideò facilè rejicitur.

Hieron. D. Ignat. Epiph. Auguſt. Idem. Hugo. Baron. Niceph.

10. Sponſam nuptiarum teſtatur Divus Antoninus 3. *part. ſummæ tit.* 21. § 3. à nonnullis proditum fuiſſe Mariam Magdalenam, quæ ex eo, quod ſponſo fuerit privata libidini ſe tradiderit. Sed hoc nec fundamentum, nec authorem antiquum habet ac proinde concludimus, hoc nubentes eſſe nobis ignotos.

D. Antonin.

Quæstio IV.

Quare Evangeliſta nomen ſponſi, & ſponſæ non expreſſerit?

UT patet evidenter ex textu ſacer Evangeliſta ſponſi, & ſponſæ nomen omnino ſubticuit: imo nobis eſt valde occultum, ut conſtat ex ſuperiori quæſt. Et ad hoc reſpondeo primo, apud ſacros Evangeliſtas valde frequens eſſe multorum nomina ſupprimere, nam tantum opera, & miracula Chriſti ſcribere intendebant, & ideo ſæpè nomina omittunt; ut nomen Reguli, Centurionis, Paralytici, cæci, ac aliorum. Secundo. Hi nubentes, ut eſt omnium ſententia, Chriſti Domini conſanguinei, ac amici erant; ideo eorum nomina non declarantur, ſed ſola neceſſitas, quæ intervenit; *Vinum non habent*, ut eſſet manifeſtum, quod Chriſtus ad has nuptias acceſſerit, non carnis & ſanguinis amore ductus, ſed tanquam futuræ neceſſitatis remedium, ut præſenti penuriæ ſubveniret. Tertiò. Hi nubentes ingratitudine notantur; cùm à Chriſto Domino præter ſpem tantùm impetrarent beneficium, in gratiarum actionem nec verbum perſolverunt: & ingratitudo, beneficiorúmque oblivio nomen maximè obſcurat, & expungit. 11.

Non ratione ſanguinis, ſed neceſſitatis Chriſtus venit ad nuptias.

Ingrati ſine nomine.

Cùm Noë vino inebriatus denudatis pudendis incompoſitus obdormiret, videns eum filius Cham, ac deridens fratribus nunciavit, Quod cum cognoviſſet Noë, filium maledictione percutiens ait: *Maledictus Chanaam ſervus ſervorum erit fratribus ſuis*, Geneſ. 9. num. 25. Illud facit hîc ſatis celebrem quæſtionem, cur non execratur Cham, qui peccavit, ſed filium ejus Chanaan? D. Ambroſ. *lib. de Noë c.* 32. arbitratur, a ſancto ſene filium, & nepotem ſimul maledici, cùm in eis improbitatis commune eſſet conſortium. Sed jam creſcit dubium, quare non Cham delinquens, ſed filius Chanaam nominatur? Carthuſianus: *Cham pravus ingratus, indiſcretus patrem contempſit.* Cham cùm parentis tantorum beneficiorum oblivione laboraret, ideo ejus nomen ſilentio involvitur: ingratus nominatus eſt, & tam execrabilis apparuit Cham coram ſancto ſene, ut ne ipſum nominaret, pro filio nepotem dixerit. Cum celebris illa adeſſet nox, in qua Ægyptiorum primogenita erant interficienda, ac Iſraëliticus populus ſpoliata civitate liber extiturus, ait textus: *Vocavit Moyſes omnes ſeniores filiorum Iſraël, & dixit ad eos*, Exod. 12. num. 21. ut ſanguine agni tingerent utrumque poſtem, tranſibit enim Dominus percutiens Ægyptios, & viſo ſanguine in ſuperliminari non percutiet eos. Et tandem injunxit eis Moyſes, ut diſponerent ea, quæ ad populum ſpectabant ad egrediendum. Sed cur vitiorum, quibus tanta cura demandatur, nomina non declarantur; eò vel maximè cùm ſcripta habeantur, quando Principes Iſraël, & capita familiarum per omnes duodecim Tribus ad Tabernaculi, & altaris dedicationem munera obtulerunt Numer. 7. n. 2. *Primus obtulit Nahaſſon filius Aminadad de tribus Juda: ſecundo die obtulit Nathanaël filius Suar, dux de tribu Iſſachar.* ibidem *num.* 18. &c. ita de cæteris. Et ea nunc mihi eſt ratio. Hi divinæ beneficentiæ memores 12.

Geneſ. 9. Carthuſ. Ambroſ. Exod. 12. Num. 7.

exciterant ut dona ſua proteſtantur illi verò maximè obliti : nam cognito tanto beneficio, nullam gratiam perſolverunt. Ubi ergo grati, proprium familiæ nomen obtinent, ac vocabulum; ubi autem ingrati, illo ſpoliantur omnino, nulloque ſigno notantur. B. Vigilius. Epiſc. Trident. lib. adverſ. Eutychen. *Qui ſerviti ſunt in meditatione cæleſtium donorum, nomen ſuum retinent ſcriptum in memoriali vitæ, in quo nullus pravus, nullus ingratus ſcribitur.*

B. Vigil.

Quæstio V.

Quare in Cana Galilææ celebrantur hæ nuptiæ.

13. D. Hieron. *Quale oppidum Cana.* Duplex erat Cana, ut refert D. Hieronymus *de locis Hebraicis*; una minor in tribu Zabulon, quæ erat Galilææ oppidum decem millaribus diſtans à Nazaret, ubi Chriſtus, & Maria habitabant, ut teſtatur Aranda *tractat. 2. cap. 4*. Altera verò Cana major proximo Sidoni in tribu Aſſer, de qua fit mentio *Joſue 9.* & ad hujus diſtinctionem dicitur Cana Galilææ illa prima quæ eſt patria Nathanaël, ut ſcribit Joannes 21. *n.* 2. Et ex ea creditur fuiſſe Apoſtolus Simon Cananæus. In ea nuptiæ celebratæ fuere, ibique uſque hodie oſtenditur harum nuptiarum ſubterraneum triclinium.

Aranda.

14. Quæſtio præſens eſt, cur potiùs hoc in loco, quam in alio hæ nuptiæ ſolemnizantur; Ratio litteralis. Quia ibi commorabantur hujuſmodi conſanguinei, ac familiares Chriſti. Moralis autem multiplex eſt. Et primò Divus Gaudentius *tract.* 1. *in Evangel.* qui ordine octavus eſt, inquit. *Non abſolutè ait Evangeliſta, ſed conjunctione appoſita : Et die tertia nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ. Ubi? utique apud Gentes.* Locus ille Gentium erat, & ibi nuptiæ fiunt quia Chriſtus Eccleſiam ex Gentibus ſibi in ſponſam congregabat. Secundò Albertus Magnus : *Ubi iſtæ nuptiæ factæ ſunt : & cognovit nomen provinciæ; quia Galilæa transmigratio interpretatur, & ibi litteralis est facta eſt tranſmutatio creaturæ aquæ in vinum : & cordium quia non credentes mutati ſunt in fidem Redemptoris.* Chriſtus Dominus ad id quod intendit, aptum locum ſemper eligit; cùm verò in his nuptiis magna eſſet rerum permutatio facienda, aquæ ſcilicet in vinum, & non credentium in Chriſti fideles, & ita dicitur infrà, *Crediderunt in eum diſcipuli ejus*; ideo Galilæam, quæ tranſmutationem ſignificat, eligit. In operibus ſemper loco accommodandum.

D. Gaudent.

Alb. Magn.

Locus accommodatus ad opus.

15. Beda D. Bonavent. D. Thom. Tertio Beda Divus Bonaventur. Sanctus Thomas, qui ait : *Cana interpretatur zelus; Galilæa vero tranſmigratio. In zelo ergo tranſmigrationis hæ nuptiæ celebrantur ut denunciet, eos maximè Chriſti conjunctione dignos exiſtere, qui zelo piæ devotionis ferventes tranſmigrantur de ſtatu culpæ ad gratiam Eccleſiæ, & de morte ad vitam.* Illorum tantum nuptiæ cum Chriſto fiunt, qui de miſero ſtatu culpæ, atque mortis ad gratiam, vitamque tranſeunt. Hanc conſiderationem proſequens Divus Antonius Ulyſiponenſ. *ſerm.* 2. *Epiphan.* egregiè confirmat. Nam Ruth, ut dicitur ſuo lib. 1 de regione Moabitide tranſmigravit in Bethlehem, quam Booz ſibi in uxorem aſſumpſit, Mohabitæ idololatræ, & infideles erant. Et ita ait D. Anton. *Sic de regione Mohabitide id eſt, diaboli ſervitute, zelo amoris Dei tranſmigrat in Bethlehem, quæ interpretatur domus panis; & tunc per viam amoris ei infunditur Spiritus ſanctus; hic eſt Booz qui interpretatur, in quo eſt virtus.* D. An. Ulyſ.

Tranſmigratum à culpa ad gratiam

16. *Chriſtus D. humilia quærit.* Quartò Chriſtus Dominus ſemper humilia quærit. Concipitur Nazareth, naſcitur Bethlehem; ut primum ſuæ divinæ omnipotentiæ ſignum edat, non Romam orbis terrarum dominam, non Jeruſalem regni caput, ſed Canam vicum parvum, & humilem eligit. Quintò Nathanaël ut notavi in quæſtionis initio, ex Cana Galilææ erat, & hic primus inter omnes Chriſti diſcipulos, & de ipſo publica voce teſtatur : *Rabbi tu es filius Dei, tu es Rex Iſraël.* Joan. 1. num. 49. Cùm Nathanaël primus inter omnes Chriſtum glorificavit tam præclara confeſſione, etiam Dominus eximio voluit honore afficere, ejuſque patriam tanti ſigni, & miraculi oſtenſione nobilitare Dominus de ſe ait : *Quicunque glorificaverit me, glorificabo eum*, 1. Regum 1. n. 30. Textus Hebr. habet : *Honorantes me honorabo.* Tranſacto diluvio in ſignum, quod non eſſet in generationibus hominum ſimile futurum, dixit Deus ad Noë, *Hoc eſt ſignum fœderis, quod do inter me, & vos; Arcum meum ponam in nubibus*, &c. Geneſ. 9. num. 12. Nonne Dei promiſſio ſufficiens erat; ut ſanctus ſenex in fide data firmus eſſet? Ad quid ultrà ſignum in nubibus datur? Noë, quantum conſtat ex ſacris litteris, ut notat Pererius, fuit primus qui in Dei honorem altare ædificavit, celeberrimumque ei de cunctis pecoribus obtulit holocauſtum, *Geneſ.* 8. *num.* 20. Cùm ergo ſanctus ſenex in Dei gloriam, & exaltationem externum ſignum ſuper terram permanens, nempe altare, primus poſuerit, meritò Deus quoque in nubibus cœli ad majorem juſti ſplendorem, & honorem poſuit ſignum. Chryſoſtomus homil. 28. in Geneſ. *Vide quanto honore juſtum dignatur, ita cum eo paſciſcitur, quaſi homo homini loquens.* Semper Dominus eximio favore honorantes ſe honorat.

Joan. 1.

Dominus honorantes ſe honorat. 1. Reg. 2.

Geneſ. 9.

Pererius.

D. Chryſoſt.

Quæstio VI.

Quare puriſſima Virgo his nuptiis præſens aderat?

17. Caſſian. Ut bene notat Simon Caſſianus *lib.* 5. *cap.* 5. extitit valde rationabilis cauſa, ob quam ad has nuptias mundi Regina venerit. Agebatur à Dei ſpiritu; veluti filia Dei, mater, Dei ſponſa Dei, nihil impertinens, atque ſuperfluum in ſuis moribus apparebat, & cùm his nuptiis interfuerit, juſtiſſimam credimus cauſam, ob quam ibi advenerit, quæ licèt ab Evangeliſta non ſcribatur aliquas tamen ex ſanctis Patribus inveſtigare liceat.

18. Ratio prima, & litteralis eſt, in qua omnes ferè expoſitores conveniunt, quia hujuſmodi nubentes amici erant, ac conſanguinei B. Virginis, & ideo ipſa fuit invitata ut veniret ad nuptias, Ita Euthymius, Bonaventura, Cajetanus, Hugo, & alii. Secundò reſpondet Albert. Magnus: *Erat mos, ait, antiquorum Patrum vocare honeſtiſſimas matronas, ut in earum aſpectu : ac doctrina; ſponſi ad*

D. Thom. Euthym. Bonavent. Caietan. Hugo. Alb. Magn.

neſtatem informarentur. Omnis autem ſpeculum fuit mater Chriſti. Eccleſ. 15. ut illi, quaſi mater honorificata. Et ex hoc fuerunt nuptiæ. Præſens exemplum multum, & ut ſponſi omni morum probitate compoſitione inſtruerentur, ideo honeſtiſſimæ matronæ ad nuptias vocabantur & hac de cauſa ſanctiſſima Dei mater eſt invitata.

Eccli. Exempl. honeſtatis movet.

19\. Rupert. Tertiò Rupertus lib. 2. in Joan. *Magnum*, ait *& cunctis ſanctæ Eccleſiæ ſpectandum ordinibus humilitatis exemplum, quod mater Ieſu, virgineum Domini templum, illibatum ſancti Spiritus ſacrarium, non aſpernata eſt, carnalium intereſſe celebritate nuptiarum.* Quamvis Deipara Virgo maximis Spiritus ſancti donis eſſet conſpicua, nihil tamen inde ſublime ſibi adſcripſit, nec alios longè minora dona habentes contempſit. Proinde qui continentia, ac caſtitate reſplendet, non inde glorietur, non infletur, nō aliis inſultet, nec ſe ob id juſtiorem æſtimet. Quartò idem Rupertus ait: *Optabat enim Dei Genitrix convivantibus fieri janua cœleſtis beneficiis, neve illorum devotio, qui ſe invitaverant, fructu ſuo careret, neve hilaritatem præſenti rei competentem importuna penuria contriſtaret.* Adeſt Virgo, ne ea invitantium affectū contemnere videretur, ſed potiùs ut illum cæleſtium donorum magnitudine recompenſaret; non enim eſt aſpernanda benigna amicorum voluntas, ſed magno favore proſequenda.

Virgo non contemnat nuptias. Rupert. *Non contemnenda amicorum benigna voluntas.*

20\. D. Thom. Quintò D. Thomas inquirens rationem, cur priùs Virgo vocata fuerit ad nuptias; *Fortè* ait, *prius invitatur mater, quia ambigebant de Jeſu, an invitatus venturus eſſet ad nuptias, propter ſummam religioſitatem, quam videbant in eo: & quia non viderant eum ſe immiſcuiſſe convivis: Et imò puto, quòd primò conſuluerunt matrem, an Ieſus eſſet vocandus.* Cùm Chriſtus Dominus quendam ſummæ pietatis ac divinitatis exhalaret odorem, cum ad has nuptias primo invitare nubentes auſi, ſed ſanctiſſimam matrem vocant; ubi namque illa aderat, ibi quodam amoris illice Chriſtus Dominus trahebatur, ab ea enim minimè diſiungi nec avelli poterat. Vide *tom. 1. lib. 2. cap. 7. num. 20.* Aliter, & ſextò reſpondet idem D. Thomas: *Myſticè* ait, *in nuptiis ſpiritualibus eſt mater Jeſu, Virgo ſcilicet beata, ſicut nuptiarum conciliatrix, quia per ejus interceſſionem conjungitur anima Chriſto per gratiam.* Eccli. 24. *In me omnis ſpes vitæ, & virtutis.* His materialibus nuptiis Virgo adeſt; nam in ſpiritualibus quæ inter Deum, & hominem celebrantur, ipſa eſt conciliatrix; omnis enim, qui ad Chriſtum venit, per Virginem venit. Vide *lib. 1. cap. 5. num. 142. & n. 145. & cap. 6. n. 39.*

Chriſtus D. à Virgine ſeparari non poterat. D. Thom. Eccli. 24. *Omnis qui ad Chriſtum venit, per Virginem venit.*

21\. Auguſt. Septimò D. Auguſtinus ſermone 41. de tempore: *Quam libenter*, ait, *Maria ad has nuptias venit, in quibus Dei mirabilia comprobat, vinum divina ſuggeſtione ſuggeritur defeciſſe.* Quamvis Cana à Nazareth maximè diſtaret, ad illam tamen Virgo ſe contulit, ut ad manifeſtanda Dei mirabilia daretur occaſio. Pro gloria Domini nulli itineri parcendum. Deinde ad has nuptias venit, prævidens neceſſitatem ibi interventuram, vinique defectum, & ideo ejus præſentia prius quàm filii refertur. Imò, ut exiſtimat S. Thomas, priùs ipſa, quàm filius advenit: quia ipſa à nobis invocata, aliquando fit ut citius, quàm Chriſtus Dominus in noſtrum patrocinium advolet. De beata Virgine, ut exponit Rupertus, dicitur *Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano*, Cantic. 4. num. 15. ſeu, ut legit D. Ambroſius *lib. de Iſaac ad cap. 26. Geneſ. in comment.* Et *in Pſalm.* 118. ad illa verba, *Exitus aquarum: Fons hortorum, puteus aquæ vivæ, & impetus deſcendens à Libano*; hoc eſt, à cœleſti patria Aquæ ſunt divinæ gratiæ in B. Virgine, ut explicat Ghiſler. *ibidem expoſ.* 4. prout ipſa mundi Regina eas à filio ſuo impetratas defert fidelibus, ac devotis ſuis; & ita eis in auxilium accurrit, ut meritò rapidiſſimis fluentis, atque fluminibus, Libano aliove altiſſimo monte dimanantibus ſit aſſimilanda: ſic B. Virgo inſtar ejuſmodi fluentorum curſu velociſſimo fidelibus ſuis adeſt. Imò, ut notat idem auctor *citato loco.* In cœleſti Patria ſunt tres fontes: primus, & omnium præſtantiſſimus Deus, ejuſve Eſſentia, è cujus conſpectu ſumma traducitur felicitas; de quo dicitur in Pſalm. 35. n. 50. *Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Alius fons Chriſtus Dominus ejuſque humanitas ſanctiſſima, de quo annuntiat Iſai. 12. num. 5. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.* Tertius fons Dei Genitrix Virgo. Et aquis hujus fontis tantum dicitur, quòd impetu, curſuque concitatiſſimo ad nos fluant, ob velocitatem magnam, quam precibus, & orationibus ſuis in ſuorum præbet auxilium. De illa Richard. Victor ad illa verba, *Deo ubera tua, ſicut duo hinnuli* ita ait: *Adeo replentur ubera tua, ut alicujus miſeriæ notitia tacta lac funđant miſericordiæ. nec poſſis miſerias ſcire, & non ſubvenire.*

Ubi neceſſitas, ibi velociſſima Virgo. D. Thom. Rupert. Cant. 4. Ambroſ. Ghiſler. Pſalm. 35. Iſai. 12. Rich. Vict.

Ioannis 2. *num.* 2. Vocatus eſt autem & Jesus, & diſcipuli ejus ad nuptias.

VERSIONES.

Syriacus. Quin & ipſe Ieſchua, ac diſcipuli ejus vocatus eſt ad illud convivium.

D. Aug. tract. 8. *in Ioan.* Venerat autem illuc invitatus ad nuptias, &c.

EXPOSITIO.

22\. D. Thom. QUIA mater Jeſu ibi erat, ideo ipſe vocatus eſt, notat D. Thom. cit. ſuperiori quæſt. & indicat illa particula *&*. Quod propter matrem vocatus fuerit, notat Tertullian. *lib. de Monogamia cap.* 8. quod ſemel unas nuptias cœnat. *Et diſcipuli ejus*; etiam illi invitati ſunt, ut advertit D. Chryſoſt. Albert. Magn. & deſignat illa particula *&*. Certiſſimum eſt, quod Dominus cum diſcipulis ſuis fuerit præſens: nam quanquam vocati poterant non venire, tamen clarè conſtat veniſſe: & quod Dominus ibi affuerit, evidens eſt ex toto miraculo. Dominus non tantum verbis, ſed operibus potius, ac beneficiis præſentiam ſuam voluit declarari. Diſcipuli ejus ibi etiam erant viſo miraculo in fide profecerunt; dicitur enim infrà: *Et crediderunt in eum diſcipuli ejus.*

Tertull. Chryſoſt. Alb. Magn. *Dei præſentia operibus potius, quàm verbis declaratur.*

Quæstio VII.

Quare Chriſtus Dominus venerit ad nuptias?

23. DUbium hoc eſt hîc valdè frequens, quòd Chriſtus Dominus norma puritatis, maximus virginitatis amator, valde alienus à conviviis, & comeſſationibus, ad has nuptias iret, atque convivium. Cujus rei varias ex Sanctis Patribus proferamus rationes. Et primò Divus Chryſoſt. Chryſoſtomus homil. 20. in Ioan. *Qui non eſt*, ait, *dedignatus formam ſervi accipere, longè minus ſervorum ſuorum nuptijs intereſſe: qui cum publicanis, & peccatoribus converſabatur, multò minus nuptias recuſaſſet.* Verè ſimiliter Divus Auguſt. Theophyl. Auguſtinus *ſermon.* 41. Theophylactus,& alij. Adeſt *Singularitas vitanda.* Jesus nuptiis, ut quandam in exterioribus actionibus vitaret ſingularitatem, indicaretque communem vivendi modum cum aliis hominibus, qui ad nuptias conſanguineorum, amicorumque ſuorum facilè invitati veniunt; ac proinde Jesus in hoc quandam humilitatem præ ſe ferebat. Et ita Pater eum ſublimavit, ut hic eſſet initium mirabilium ſuorum. Vide *lib.* 1. *cap.*8.*n.* 12. *& lib.* 2.*c.* 10.*n.* 8.*& lib.* 3. *n.* 44.

24. Cyrill. Secundò D.Cyrillus lib.1.in Ioannem, c. 22. *Honeſtæ*, ait, *celebritatis nuptiis tam mater, quam ipſe cum diſcipulis invitatus adeſt, miraculis potius quod facturus erat, quàm convivii gratia profectus.* Chriſtus futurum agnoſcens ad nuptias ſe profert ut ibi admirabile miraculum converſionis aquæ in vinum faciendi occaſionem haberet quo & ſuam oſtentaret potentiam, & hominum animos ad ſe converteret. Unde meChryſoſt. Euthym. ritò dixit D. Chryſ. citatus, & Euthym. cujus *Chriſtus noſtræ utilitati non commodo ſuo conſulit.* ſunt verba: *Acceſſit autem Salvator ad nuptias, non habito reſpectu ad ſuam dignitatem, ſed ad hominum utilitatem.* Dominus potius noſtro commodo, quàm majeſtati ſuæ conſulit.

25. Epiph. Tertiò D. Epiph. hæreſ.7.ſic habet: *Eos, qui venerandas nuptias contraxerunt, Deus elegit; unumquemque in proprio ordine ſalvare ſolet, quomodo enim noverunt venerabiles nuptiæ, & in Deo habentes regnum cælorum, cum vocatus ſit ipſe Salvator ad nuptias, ut nuptias benediceret.* D. Aug. *tract.*9.*in Ioan.* ſic ait: *Quid venerit ad* Auguſt. *nuptias, confirmare voluit, quòd ipſe eas fecerit; futuri enim erant, de quibus Apoſtolus* 1. ad Ti- 2.Tim. 4. moth. 4. *Probibentes nubere, & dicentes, quod ma-* *Nuptiæ approbantur.* *læ eſſent nuptiæ, & diabolus eas feciſſet.* Ut ergo Gaud. hunc errorem Salvator refutaret, præſentia ſua Beda. D.Thom. nuptias honeſtavit. Similiter D. Gaud. *tract.*2.*in* Bonavent. *hoc Evang.* Beda, D.Th.D.Bonav.& alii. Ut ma- Alb.Magn. trimonium in mundi exordio ab Æterno Parente inſtitutum,ut ait Albert. Magn. approbaret, ideo Chriſtus ad has nuptias venit.

26. Cyrillus. Quarto D. Cyrill. Alexandr. citat. *Præterea: In dolore paries filios; ad mulierem propter peccatum dictum fuit: quomodo igitur aliter hæc depellenda maledictio erat, ne condemnata nuptiarum ſanctimonia videretur, quàm Salvatoris præſentia? qui,* *Depellitur dolor antiquus.* *cum ſit verum gaudium, priſcum nuptiarum mœrorem præſentia ſui depulit.* Cùm ex orbis creatione mœrores, atque dolores matrimonio eſſent addicti, Chriſtus lætitia vera, in melius reformans omnia nuptiis adeſt, ut benedictione ſua novam lætitiam largiens, triſtitiam, atque anguſtiam ab eis excluderet. Quintò Seve- Sever. ros Antiochenus, ut refertur in Catena Græca. Ad nuptias venit Chriſtus, ut denotaretur, ſe de cælo ad terram deſcendiſſe nuptiarum cauſa ut humanam naturam hypoſtaticæ unionis indiſſolubili matrimonio ſibi adjungeret.

Sexto Cardinalis Petrus Damianus lib.7.epiſt. 27. 19.ad Blancam: *Hæc igitur omnia*, ait, *ſpirituali-* Damian. *bus conferenda ſunt nuptiis, ac novæ ſponſæ diligenter aptanda. Et ſicut Evangeliſta teſtatur: Vocatus eſt* Jesus *ad nuptias cum diſcipulis ſuis: ſed tanquam pronubus, non ut ſponſus: quaſi pranſurus, non ut nupturus. Iſtæ vero nuptiæ tanto illas privilegio ſuperant, ut hic* Jesus *jure credatur, non amicus eſſe, ſed ſponſus: illic* Jesus *aquam convertit in vinum: hic idem* Jesus *& vinum ſemetipſum fecit, &* *Chriſtus fidelibus ſuis multa præbet.* *cibum.* Dominus, ut quantis donis amici ſui erant afficiendi, explicaret, ad has nuptias venit: nam, ſi in illis, quibus ut amicus affuit, tot operatus eſt ſigna, quid in ſpirituali matrimonio, in quo ſponſus eſt ipſe? Tunc vinum non ex aqua tranſmutatum,ſed in ſanguinem ſuum mirabiliter converſum, in delicias æternas præbebit.

Septimò D. Maximus homil. 1. de Epiphan. 28. *Vadit*, ait, *ad nuptias veteris inſtituti, novam ſibi* Maxim. *perpetuo virginitatis ſponſam Gentium de converſione facturus. Vadit ad nuptias, quem nuptiæ non crearunt.* Ubi S. Pater duo ſubtiliter nobis incul- *Ob nova non contemnenda vetera.* cat. Et primum, quod quamvis ſine materialibus nuptiis eſſet natus, & Virginem ſibi ſponſam copularet, antiqui inſtituti nuptias non contemnit, nec enim ob nova aſpernanda ſunt omnino vetera, Secundum, Dominus, dum Virginem ſibi ſponſam creare intendit, cum diſcipulis ad nuptias venit. Mira Salvatoris induſtria nullo familiares in ſchola Chriſti majori excitamento *Matrimonii onera ad virginitatem ſtimulant.* ad virginitatem exhortari poterant, quàm matrimonij onera, atque incommoda propè, ac minutim inſpiciendo: hæ enim, ſi bene conſiderentur, ad faſtidium potius, & omiſſionem quàm ad ſui amorem provocant, maximéque ad virginitatem ſtimulant.

Octavò Simon Caſſianus lib.5.cap.1. *Vocatus* 29. *eſt*, Jesus ait, *aut velut pauper, aut velut notus à* Caſſian. *ſponſo, aut ex confidentia parentelæ, aut ſuggeſtione matris factum eſt, quæ filij ſui præſentiam ubique cupiebat.* Cum Virgo à filio ſuo ſejungi non poſſet,ejus monitu vocatus eſt & Jesus. Nonò idem Caſſianus citato loco ſic ſcripſit: *Melius divina diſpoſitione factum eſſe credimus, ut* Jesus, *ad hujuſmodi nuptias vocaretur, propter ea, quæ mirabiliter ſunt ſecuta. Qui non juſtos, ſed peccatores* *Chriſtus priùs fecit quæ docuit.* *vocare venit ad pœnitentiam.* Cum Chriſtus, ut ad ſpirituales nuptias homines vocaret, de cœlo ad terram deſcendiſſet; advocatus ipſe ad hoc convivium advenit, ut priùs ita opere præſtaret, quæ verbis erat docturus.

Cùm Deus in rubo appareret; tantæ viſionis 30. deſiderio inflammatus pergit Moyſes ad viden- Exod. 3. dum. Cui Deus clamans ait: *Ne appropies huc, ſolve calceamenta de pedibus tuis*, Exod. 3. num.5. *Magiſter priùs opus adimpleat, quam doceat* In multas, variaſque ſententias Doctores fecit abire, cur Deus Moyſi calceos abjicere mandaverit? Quid repugnabat, quod cum illis ad tantum locum accederet? Vocabatur Moyſes ad populum adhortandum,ut demiſſis carnalibus toto corde ad Deum appropinquaret,bene ergo Moyſi mandatur

Ambroſ. mandatur, ut dimittat carnis exuvias, ac ita facilè, & expeditè ad Deum accedat. Divus Ambroſ. lib de Iſaac, & anima cap. 4. *Moyſi dicitur*, ait, *Solve calceamentum pedum tuorum, ut vocaturus populum ad Dei regnum, prius carnis exuvias deponeret, & nudo ſpiritu, veſtigioque mentis incederet.* Ut Moyſe tanquam bonus dux, prius opere Chryſoſt. adimpleret, quæ verbo dicturus erat: nam ut ſcribit Chryſoſtomus *homil.* 7. ex variis in Matth. *In doctore moleſta cauſa eſt, docere, nec facere præcipere, nec obſervare.* Vide *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 3. *num* 28. & *lib.* 3. *cap.* 1. *n.* 33. & 34.

QUÆSTIO VIII.

Quare Dominus ivit ad nuptias cum diſcipulis, non verò ad Ieruſalem?

31. DOminus hic ad nuptias cum diſcipulis ſuis ſe confert: cum verò aſcendit in Jeruſalem, ut conſtat ex hoc cap. 2. Joan. num. 13. diſcipulorum nulla mentio fit; ſolus aſcendit. Origen. Hoc dubium excitat, & tripliciter ſolvit Origenes *tom.* 10. *in Joan.* Et primò, quod aſcendit Joan. 2. etiam in illam ſanctam civitatem Chriſtum ſunt comitati; nam cùm Dominus ejeciſſet vendentes: *Recordati ſunt diſcipuli ejus, quia ſcriptum eſt: Zelus Domus tuæ comedit me*, Joan. 2. n. 17. Ergo ibi diſcipuli præſentes erant, & cum magiſtro aſcenderunt, nec eſt fundamentum, ut dicamus, quòd ſeparati ſint à Domino. Et hæc mihi videtur literalis reſponſio. Secundò idem reſpondet: *Eſt autem*, ait, *Hieroſolyma civitas Regis magni, ad quam nullus eorum, qui manent in terris, conſcendit, nec ingreditur. Sed qualibet anima quæ naturalem obtinet celſitudinem, & acumen* Imperfecti nõ admittuntur ad cælum *intelligibilium, ejus civitatis eſt incola, ad quam ſolus* JESUS *aſcendiſſe dicitur.* Diſcipuli, cum eſſent imperfecti, ut in Chriſtum credant, ad nuptias, quæ carnis erant opera, veniunt: non verò in Jeruſalem quæ cæleſtem patriam deſignabat, in quam nihil inquinatum introibit; ideoque ad illam ſolus Chriſtus aſcendere dicitur.

32. Origen. Tertio reſpondet idem Origenes: *Fortaſſe ſingulis diſcipulis erat* JESUS *Hieroſolymam aſ-* Chriſtus idẽ cum membris ſuis. *cendens; quocirca non dictum eſt: Aſcendit* JESUS *Hieroſolymam, & diſcipuli ejus*, Chriſtus Dominus unus idemque eſt cum membris ſuis; ac proinde cum Chriſtus aſcendit, ibi & diſcipuli ejus aſcendunt, nequit enim à ſuis disjungi. Ait Chri- Joan. 3. ſtus Dominus Nicodemo: *Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit filius hominis, qui eſt in cælo* Joan. 3. num. 13. Sed quomodo, bone JESU, hæc dicis: Tu ſolus in cœlo regnabis, qui de cælo deſcendis? Nonne etiam ibi tui erunt? Nonne Matth. 24. Ansbert. eſt tuum verbum: *Ubi fuerit corpus ibi congregabuntur & aquilæ*? Matth. 24. num. 28. Præclarè reſpondet Ansbertus in cap. 1. Apocal. lib. 9. *Ibi intelligimus*, ait; *quòd ſi quis membrorum aſcenderit non per ſe, ſed per ipſum, & ipſo capite aſcendere valet, id eſt in D.* JESU CHRISTO, *qui hoc membris ſuis ſperandum dedit promittendo.* Abſque 33. Chriſtus ſibi aſpera, nobis ſuavia reſervat. ſuis Dominus eſſe non poteſt, & dum ipſe cælum ingreditur, illuc & ſui feruntur.

Quarto, Diſcipuli ad nuptiale tendunt convivium, in quo multa delectabant, humanæque naturæ levabant moleſtias, in Jeruſalem omnia dura, & aſpera parabantur; ideoque ad, illam Chriſtus pergit ſolus, qui ſibi tantum aſpera reſervavit; ſuavia autem, & jucunda nobis communicat. In paſſione ſua clamans filius ad Patrem ait: *Torcular calcavi ſolus, & de Gentibus non eſt vir mecum*, Iſai. 63. n. 3. Cùm tamen Do- Iſai. 63. minus cum ſuis de regno differeret, ait: *Ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum, ut ſedeatis ſuper thronos judicantes duodecim Tribus Iſraël*, Luc. 22. n. 29. Sed cur Do- Luc. 22. minus ad paſſionem, & ad mortem ita ſolus ducitur, ut dum comprehenderetur, inimicis ſuis Joan. 18. dixerit *Si ergo me quæritis, ſinite eos abire*, Joan. 18. n. 8. ad regnum tamen ſui conſortes admittit? Morti, cruciſque ignominiæ ſolus occurrit; regnum autem non ſibi tantum retinuit, ſed in ſuos quoque transfudit, illius participes efficiantur. D. Bonaventura ibi: *Pater diſpoſuit Filio;* Bonavent. *quod perveniret ad exaltationem per humilitatem; nam infra dicitur*, Luc. 24. *Nonne oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam. Et filius diſponit nobis regnum, quantum ad viam, & quantum ad patriam, quòd non ſolùm dicit, quo ad convivium refectionis, verùm & ad ſolium honoris, & ideò addit: Et ſedeatis ſuper thronos judicantes.* Ad paſſionem ſolus ingreditur, ad regnum, & ſolium ſuos ſecum transfert.

QUÆSTIO IX.

De perſonis, quæ his nuptijs interfuerint; agitur de Apoſtolis, fratribus ac D. Ioſeph.

ANceps eſt quæſtio, Quinam ex diſcipulis Domini in his nuptiis fuerint? Divus 34. Chryſoſtomus *homil.* 20. *in Joannem* legit, *Fra-* Chryſoſt. *tres*, at noſtra vulgata, & Syriacus habet *diſcipulos.* Et quanquam ibi etiam interfuerint aliqui fratres, id eſt, conſanguinei Domini, ut Alex. Nic. affirmat Alexander Nicomedenſis *in catena Græca*: (nam ſponſus, ut communiter creditur, Salvatoris cognatus erat;) fratres tamen à diſcipulis ſunt diſtincti, ut apertè conſtat en hoc c. 2. Joan. Joan. 2. num. 12. dicitur enim ibi; *Poſt hoc deſcendit Capharnaum ipſe, & mater ejus, & diſcipuli ejus.* Ambr. Quoad noſtrum intentum Divus Ambroſius Quinam diſcipuli. *ſerm.* 10. ait, diſcipulos aſtantes in nuptiis eſſe Apoſtolos, quod intelligendum eſt, quod poſtea fuerunt Apoſtoli Divus Chryſoſt. *homil.* 47. inter invitatos numerat Jacobum, & Judam; ne- Chryſoſt. ſcio quo fundamento. D. Epiphanius *hær.* 51. ut Epiph. certum ſcribit, non fuiſſe Petrum, & Andream, dubitantèr tamen proponit, diſcipulos illos fuiſſe Philippum, & Nathanaëlem, quod probabilius videtur Toleto *annotat.* 3. & Joan. Cartha- Tolet. genæ *lib.* 11. *hom.* 12. & mihi etiam. Quod confir- Carthag. mo; quia, ut conſtat ex *Joan.* 1. *à n.* 43. poſtquam Joan. 1. Chriſtus voluit in Galilæam exire, vocavit Philippũ, & Nathanaëlem, & habuit cum eis ſermonem; ſtatimque ſequitur hæc hiſtoria de nuptiis: ergo videtur, quod hi diſcipuli cum Chriſto eſſent, cum nulli alii memorent eſſe cum illo.

35. An D. Joſeph aderat. De D. Joſeph hic dubitari poteſt, cur de eo nulla hìc mentio fiat? Et tota hæc quæſtio ab illa pendet: an adhuc vivus eſſet D. Cyprianus Cypr. de

de paſſione Domini, tenet, Joſephum, quando Chriſtus in Cruce pendebat, inter vivos eſſe.
Arnold. Ambroſ. Idem ſentit Ambr. *libr. de Inſtit.Virg.cap.6. & in Luc.cap.* 23. Arnold. Abb. *tract.7.de Verbis Domini* ad illa verba, *Ecce filius tuus*, Favet D. Au-
Auguſt. guſt.*ſerm.* 1. dum ſcribit, Joſephum Chriſtum adoraſſe in ſua reſurrectione.

D. Epiphan. *hæreſ.* 78. credit, poſt duodecimum Chriſti annum, ac inventionem ejus cum
36. Epiph. doctoribus diſputantis.S.Joſeph, exceſſiſſe. Huic opinioni conſentiunt Caſal. *lib. de Arbore vitæ.*
Caſal. Vincent. Baron. Comeſtor. Vincent.*ſerm. de S.Joſeph.* Baron.*ann.Chriſti* 12. Comeſtor. *cap.* 38. quamvis dubitet, an harum nuptiarum tempore Joſephus vitam degeret; tamen, ut certum aſſumat, in paſſione jam è
Bernard. vita migraſſe. D. Bernard.*ſerm. de S. Joſeph.* credit diem ſuum obiiſſe ante Chriſti baptiſmum.
Cedrin. Cedrin. gravis auctor, ſcribit, Joſephum uſque ad Chriſti baptiſmum vixiſſe. D. Bonav. *lib. de vita Chriſti cap.* 17. uſque ad finitum Chriſti
Bonavent. jejunium vitam Joſephi extendit. D. Iſidorus
Iſid. *lib.* 4. *de S. Joſeph* placitum quorundam refert, exiſtamantium Joſephum poſt Apoſtolorum vocationem mortuum eſſe.

37. *Vera ſententia.* Cum his Patribus mihi eſt certiſſimum, quòd Joſeph tempore paſſionis Chriſti jam eſſet mortuus. Hoc efficaciter convincit ratio D. Epiphanij. Nam ſi Virginis ſponſus vivus eſſet, dum Chriſtus in cruce pendebat, alteri quàm illi, à filio minimè commendaretur. Deinde, quia vehementiſſimus Joſephi amor, neutiquam ferret, quòd ipſe in conſortio Virginis, & Joannis Cruci non aſtaret. Denique verum mihi videtur, paulò ante, vel poſt baptiſmum ante Evangelij inchoationem obiiſſe, cum de eo nulla fiat mentio, intervenientibus ad hoc occaſionibus multis, ut fit de B.Virgine, & fratribus Domini. Et ideo harum nuptiarum tempore jam mortuus erat.

QUÆSTIO X.

Quare ad has nuptias acceſſerunt diſcipuli?

38. VOcati ſunt etiam diſcipuli, ut dixi in expoſitione: illi enim ut modeſti, tantique magiſtri diſcipuli, ſe ad convivium non intromitterent, niſi vocati. Quare ergo invitati ſunt, inquirimus. Reſpondeo primò. Quia nubentium amici, & fortè cognati erant. Ad quod de Nathanaële aſſerendum, magnum habemus fundamentum, erat enim ex Cana Galilææ, ut jam dixi *quæſt.5.* & notat Rupertus *lib. 2. in Joan.* Se-
Cajetan. Alber. Mag. cundò Cajetan. quòd ratione Jeſu tanquam ipſius comites adducti ſunt. Quod præclarè explicat Albert. Magnus: *Vocantur gratia familiaritatis Chriſti, nam, ut ipſe ait, turpe eſt vocari aliquem, niſi etiam vocentur ſui comites, ac familiares.* Hæc ratio etiam germana, & litteralis.

Tertiò moraliter rem explicat D. Antonius
39. Ant Ulyſip. *Tria in matrimonio requiruntur.* Ulyſip.*ſerm. 2. poſt Epiph.* Vocantur ad has nuptias Virgo, Jeſus, & diſcipuli. In B. Virgine deſignabatur caſtitas: in Chriſto manſuetudo & humilitas, *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde*, Matth. 11. num. 19. In diſcipulis verò obedientia. *Ecce decus, & decor nuptiarum*, ait S. Ant. *nam in eis debet eſſe caſtitas, & inter conjuges manſuetudo, & humilitas, ne unus præſumat ſuper alterum: Et tandem in muliere obedientia.*

Quartò. Vocantur diſcipuli quia, ut eleganter 40.
dicit Hincmarus Remenſis Archiepiſc.opuſc.54. Hincmar. *Qui honorificè veneratur Cæſarem, veneratur & amicos ejus.* Benignus ergo amor, quo nubentes hi proſequebantur Chriſtum, ad amicos etiam, ac familiares ejus extendebatur. *Quæ habitas in hortis, amici auſcultant, fac me audire vocem* Cap. 8.
tuam, Cant. 8. num, 13. ſeu, ut multi legunt ex Hebr. Ghiſler.
Hebræo, *amici ſpectant.* Et quinam hi amici? Ipſius ſcilicet ſponſæ, ut explicat Ghiſler. *Expoſ.* 3. cujus hæc ſunt verba ad ſponſum, ut multi te- Septuag.
nent & habent Septuaginta: *Qui ſedes in hortis.* Sed quo pacto vox gratiæ, & benevolentiæ, quæ tantùm ad ſponſam dirigenda erat de amicorum etiam expectatione mentionem facit: *Amici ſpectant?* Maximè, cum enim Chriſtus Dominus dives ſit in miſericordia, ejus liberalitas, & favor non ſolùm in ſponſa terminabatur, verum etiam illius amicos afficiebat. Honorius Honor.
Auguſtodun. Presbyter ibi: *Amici exultant,* Iſai. 19.
hoc eſt, Angeli per me facti ſunt amici & ſui pa- Chryſoſt.
cifici, cum eſſent amici ſponſæ, per id etiam cum Bonavent.
ſponſo amicitiam, & benevolentiam obtinuere. Chriſtus Dominus affixus cruci, matris curam agens, dixit diſcipulo: *Ecce mater tua.* Joan. 19. n. 26. Quærunt hic Chryſoſt. D. Bonavent. cur etiam aliarum mulierum, quæ ibi juxta crucem aderant, non meminit? cur earum pium obſequium aliqua indulgentia non proſequitur? Sanctæ illæ mulieres arctiſſimo amicitiæ vinculo cum Virgine annectebantur: ergo dum Virgo diſcipulo commendatur, ibi illæ piæ fæminæ commendantur: perfectus namque Joannis in Virginem amor, illius etiam devotos debebat attingere. Albert. Magn. *In quadam hiſtoria*, ait, Albert.Mag
legitur, quòd ex tunc recepit eam Joannes in domum ſuam, & cum puellis aliis de eleemoſynis fidelium eam ſuſtentavit.

Ioannis 2.num 3. Et deficiente vino dicit mater JESU ad eum: vinum non habent.

VERSIONES.

Græcus. Vatabl. Tagnin.	Cùm defeciſſet vinum, dicit ei mater, *&c.*
S. Gaudentius tract. 1.	Conſummatum erat vinum nuptiarum, *&c.*
Arnobius Afer. in annot. & idem Gaudent.	Vinum non habebant.
D. Ambroſius in Pſal. 118. *ad verba*, tempus faciendi, *& l. de Inſt. Virg. cap.* 5.	Vinum non habent, fili.

EXPO

EXPOSITIO.

41. CUm invitati convivio adeſſent ; *Deſi-*
Gaud, *ciente vino*, Gaudentius, Titelmanus, id
Titelman. eſt cum vinum eſſet omnino conſumptum.
Auguſt. Melius tamen mihi dicendum cum Divo Au-
D. Thom. guſtino *ſerm. 41. de tempore.* Divo Thoma, Ly-
Lyran. rano, Carthuſiano, Cajet. Janſenio hic *Cùm vi-*
Carthuſ. *num inciperet deficere.* Hoc propriè ſignificat
Cajetan. verbum appoſitum in textu Græco : nec enim
Janſen. eximia Virginis charitas rem ad extremum de-
venire permiſit ; ne invitantibus verecundia ap-
pareret, in eiſque confuſio eſſet, atque triſtitia,
ubi CHRISTUS JESUS ſumma lætitia
aderat, *Dicit mater* JESU *ad eum*, nam ut ait
Alb.Magn. Albert. Magnus. *Novit tempus obſervare mater*
ſapientiæ ad interpellandum pro nobis. Et non
Cajetan. ait Evangeliſta de præterito, ſed de præſenti di-
cit : quia ubi neceſſitas intervenit, ipſa pro no-
bis loquitur. In convivio Virgo propè Chri-
Bonavent. ſtum ſedebat, ut tenet univerſalis ſcriptura Ec-
cleſiæ, & ſic vini penuriam ei potuit indicare,
quam ab aliquo miniſtrorum accepit. Ex quo
patet, ut advertit Cajet. pertinuiſſe ad virginem
ſponſum, cujus erat providere de vino. Divus
verò Bonavent. *de vita Chriſti cap. 20.* tenet,
Virginem non accubuiſſe menſæ, ſed eorum geſ-
ſiſſe curam, quæ ad nuptias attinebat ; & ideo
dixit miniſtris, ut imperata Chriſti facerent : &
hoc pacto facilè potuit vini penuriam filio in-
dicare.

42. *Vinum non habent*, Prudentiſſimum verbum,
breviter, & compendioſè totum dixit. Ver-
bum charitatis plenum, charitas enim non
D.Gaudent. quærit quæ ſua ſunt, ſed quæ aliorum. Non
Virginis ver- enim dixit, ut notat Divus Gaudentius *tract. 1.*
bum omni vinum deficit eis : ſed tantùm *vinum non habent* ;
ſapientia ple- ut hoc verborum artificio invitantium operiret
num. defectum. *Verbum fide*, & ſpe plenum, infini-
Chryſoſt. tam in filio ſupponebat potentiam, ut no-
Bonavent. tant D. Chryſoſtomus *homil. 20.* & D. Bonaven-
Theophyl. tura *hic*, Theophylact. Et aliunde filium ſuum
videbat, ſe jam mundo manifeſtare incipere :
In neceſſita- quod multis erat miraculis faciendum, eique
tibus ad Deŭ notum ex Scriptura verbum doctrinæ plenum.
recurrendŭ. Dixit filio, non ut ipſe ſciat, qui novit univer-
Pſalm. 36. ſa, ſed ut nos doceat, neceſſitatibus noſtris
ad Deum recurrere, qui noſtro pio affectu pro-
vocatus aliquando multa largitur. Pſalm. 36.
n. 5. *Revela Domino viam tuam, & ſpera in eo*
& ipſe faciet. Vel divina diſpoſitione factum
eſt, ut nobis fieret manifeſtum, Chriſtum inter-
venientibus Mariæ precibus nobis multa largi-
ri. Et quod aliquando exigitur, ut ipſa petat, ad
hoc ut filius annuat, ut proſequitur eleganter
Goffridus. Goffridus Abbas *ſerm. 8.* Verbum modeſtiâ, obe-
dientiâ, & gratitudine plenum, ut patebit ex
quæſt. 13. & 14. Sunt aliqui moraliter dicentes,
Virginem in hoc verbo propulſari deſiderio bi-
Idem. bendi poculum ſanguinis Chriſti, ut innuit
Irenæus *lib. 3. cap. 18.*

QUÆSTIO XI.

Quare in his nuptiis vini penuria intervenit?

43. Alb Magn. Carth.ſ. Hugo. PRæſenti quæſtione reſpondent primò Al-
bert. Magnus, Carthuſian. Hugo, Cajet.
quòd ex invitantium paupertate provenerit hic
defectus : non enim intemperantia convivan- Cajet.
tium hoc præſtitit, nam ubi aderat Chriſtus
totius moderationis norma, omnis immode-
ratio abierat. Neque hoc cauſavit invitantium
imprudentia, quod plures, quam paſcere poſſent,
adduxerint, cùm eſſent adeò prudentes, ut Chri-
ſtum vocaverint. Sed cùm eſſent pauperes, quæ *Injuria ami-*
pro viribus ſuis potuere, præpararunt, amicos *co non eſt*
omnes, & cognatos invitarunt, eligentes po- *facienda.*
tius ex convivij penuria in verecundiam incide-
re, quàm alicui amicorum injuriam facere. Vel Tolet.
dic cum Toleto, quòd fortè plures perſonæ
convivio ſupervenere, ut ſæpe ſæpiùs fit, quàm Rupert.
expectabantur. Et ita ait Rupert. *lib. 2. in Joan.*
quòd cum Chriſtus, & diſcipuli ejus illa die ve-
nerint Canam, vocati ſunt, cùm jam nuptiæ
fierent.

Tertiò diſtribuebatur vinum forſitan per mi- 44.
niſtros parum providos, & infideles. Et quando *Si miniſter*
in miniſtris infidelitas viget, nulla rerum abun- *eſt infidelis,*
dantia, nulla Domini providentia ſufficit. Quod *nulla provi-*
elegantiſſimè dixit Sixtus Senenſ. tom. 6. Biblio- *dentia ſuffi-*
th. *Cæcutit perſpicacitas Principis quando in diſ-* *cit in Rege.* Sixt. Senenſ.
penſatore regnat avaritia. Deus, ut populum
ſuum per deſertum aleret, ei manna cœleſtem pa-
nem dedit ; & ait Moyſes ; *Hic eſt ſermo, quem* Exod. 16.
præcepit Dominus : Colligat unuſquiſque ex eo,
quantum ſufficit ad veſcendum. Exod. 16. n. 16. Sed
hic panis Angelorum manibus fiebat, *Pſ. 77. n. 24.* Pſalm. 77.
& cœli libentiſſimè diſtillabant : cur igitur non
in ea æſtimatione, ac veneratione erat, ut per
miniſtrorum manus diſtribueretur ſed mandatur
ut unuſquiſque quantum ſibi fuerit neceſſarium
ſumat. Moraliter dicam. Nulla Angelorum ſo-
lertia, nulla cœli ſat eſſet magnifica diffuſio, ſi *Nulla ſuffi-*
manna per miniſtrorum manus communicare- *cit abundan-*
tur : ut ergo nulli deficiat, & omnibus ſit ſatis, *tia, adeſt in-*
ſumat unuſquiſque, miniſter ſit nullus : nam, ut *fidelis.*
ait Salvianus *lib. 4. de providentia*, de miniſtris
regalibus loquens. *Nemo itaque tutus horum eſt* Salvian.
nec ullus admodum præter ſummos à vaſtatione latro-
cinij populantis immunis, niſi qui ipſis latronibus par
eſt in hac conditione.

QUÆSTIO XII.

Quare hîc vini potius, quàm aliarum rerum defectus accidat?

HUjus rei litteralem nullam invenio ra- 45.
tionem, niſi dicamus, quod in illis parti-
bus vinum valde carum, & in magno pretio eſſet,
& ſic à pauperibus in magna copia haberi non
valuit. Ad ſenſus morales confugiunt omnes Auguſt.
Patres. Et reſpondet primo D. Aug. apud Gloſſ.
In nuptiis, ait, *vinum deficit, quia ſenſus legis per*
carnalem expoſitionem Phariſæorum à ſua priſca
virtute cœperat deficere. Vinum ſignificat veram
mentem, & intelligentiam legis quæ lætificat
cor hominis, & quia hujuſmodi receſſerat à *Multiplex*
Judæis per multiplicem interpretationem ſuis *interpretatio*
depravatis commoditatibus convenientem, ideo *legis abroga-*
vinum deficit ; quia multiplex expoſitio, eſt le- *tio.*
gis abrogatio vide *cap. 11. n. 166. 167. & 168.*

Secundo Divus Cyprianus *epiſt. 63.* ita ſcribit, 46.
Quia apud Judæos defecerat gratia ſpiritualis, de- Cyprian.
fecera

Ubi gratia deeſt vires deficiunt. *fecerat vinum.* Tam ſubitaneus vini defectus ſoli aſcribitur carentiæ gratiæ; ubi enim hæc diſparet, eſſe non poteſt vinum, quo anima hominiſque vires confortentur; ac adeò huic Maria ſubvenit defectui, quæ ſola hujuſmodi indigentiæ ſuccurrere valet. Hieron. Tertiò D. Hieronym. apud Albert. Magn. *Hoc congruum eſt, quia ubi Deus invitatur, vinum temporalis jucunditatis deficere debet.* *Ad præſentiam Chriſti carnales voluptates deficiunt.* Ubi Chriſtus habitat, ibi deficit vinum carnalis jucunditatis, & voluptatis. Ita ait Paulus ad Philipp. 3. n. 8. Philip. 3. *Exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentem ſcientiam* JESU-CHRISTI *Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut ſtercora, ut Chriſtum lucri faciam, & inveniar in illo.*

47. D. Gaudent. Quartò D. Gaudentius tract. in Evang. *Quod autem dicit, quia conſummatum erat vinum nuptiarum, non abſolutè dixit, ut tu credas, his forſitan defeciſſe, quibus adhuc datum non fuerat.* *Dum Spiritus ſancti bona deſunt deeſt ſuavitas.* Per vinum nuptiale intelligit S. Pater, ut ipſe infra ſe explicat, Spiritus ſancti dona: hæc autem eis deficiunt, qui ſuavitatem ejus adhuc non guſtarunt; nam ſi guſtaverint, inebriabuntur ab ubertate domus Dei, ita ut nihil aliud deſiderent, atque affectent.

48. Cæſ. Aurel. Iſai. 5. Quinto Cæſar Arelatenſ. homil. 8. in verba quædam Corinth. *Vinum*, ait, *deficiebat, quia vinea fructum negabat, de qua dicitur.* Iſai. 5. *Expectavit, ut faceret uvas, fecit autem ſpinas.* Emiſſen. Item ferè Euſebius Emiſſenus *homil. 2. de Epiphan.* Vinea Domini erat domus Iſraël, hæc autem à Domino decedens fructum ſuum, quod erat vinum, Domino negabat. *In Judæis deficit fructus & ſcriptura.* Euſebius citatus etiam per vinum multis locis ſacrarum Scripturarum ſalubritatem atque virtutem, ait ſignificari, quo affectus fidelium incaleſcit, quod in Judæis jam deficiebat. S. Thom. Sexto S. Thom. Ante Incarnationem Chriſti triplex vinum deficiebat, ſcilicet juſtitiæ, ſapientiæ; & charitatis: Vinum enim mordicat, & quantum ad hoc juſtitia dicitur, *Luc.* 10. Samaritanus vinum & oleum oppoſuit vulneribus ſauciati, id eſt, cum dulcedine miſericordiæ ſeveritatem juſtitiæ. *Vinum etiam lætificat cor hominis.* Pſalm. 103. Pſ. 103. & non habet amaritudinem convictus illius, quod eſt ſapientiæ ut dicitur *Sap. 8. n. 16.* Cantic. 5. Vinum ſimiliter inebriat Cantic. 5. *Bibite amici, & inebriamini chariſſimi*, & ſecundùm hoc charitas dicitur, Et quia hæc tria à Judæis receſſerant, ideo vinum deficiebat.

49. Caſſian. Septimò Simon Caſſianus lib. 5. cap. 1. *Vinum non habent nuptiæ, vel convivæ: quia non habent unde lætentur, &c. verè omnes in hac vita degentes non habent unde gaudeant, ſed unde mœſtitia ſatientur.* *In rebus temporalibus non eſt lætitia.* *Pœnalitatibus corporis ſubjecti ſumus, mors certiſſima, & undique mala viſibilia, & inviſibilia ſe ipſa conglomerantur.* Erant convivæ maximè lætantes, deficit vinum, quia à rebus temporalibus ſemper tranſmigratur lætitia, & apparet in eis confuſio, & triſtitia. Thren. 1. *Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata eſt finis ſui: depoſita eſt vehementer non habens conſolatorem.* Threnor. num. 9. ſeu Septuag. ut legunt Septuaginta: *Immunditia ejus ante pedes ejus, non eſt recordata noviſſimorum ſuorum.* Ecce civitas jucunditatis in luctu, & planctu ſedens. Quænam hujus rei cauſa? Sordes in pedibus ejus: Quia tradidit ſe terrenis cupiditatibus, avertens faciem ſuam à cognitione noviſſimorum, ideo in ea nullum gaudium, ſed tantùm mœror, & triſtitia Rupert. Rupert. lib. 1. in Hierem. cap. 1. *Sordes ejus in pedibus ejus. Cujus ejus? Dominæ gentium inclytæ & provinciarum. Quæ recordari debuiſſet finis ſui, ut terram ſordidam non tangeret pedibus, non ambiret terrena affectu cupiditatis. Non ſic fecit, non ſic recondata eſt finis ſui, ſed depoſita eſt vehementer, non habens conſolatorem.* Ubi terrenis delectationibus ſe illaqueavit, ſtatim expers facta eſt omnis jucunditatis, & conſolationis.

QUÆSTIO XIII.

Quare Virgo hîc proponit tantùm vini defectum, & non petit miraculum.

Sanctiſſima Deipara miraculum deſiderabat, non ex affectu alicujus gloriolæ, ut 50. aliqui falsò dixerunt; ſed ex affectu manifeſtationis filij ſui: & ut præſenti neceſſitati auxiliaretur; ſolùm neceſſitatem proponit, *Vinum non habent*; & miraculum non petit. Reſpondet primò Albertus Magnus: Alb. Magn. *Non dicit virgo*, ait, *Da eis vinum, ut reverentiam ſervet filio,* *Virgo mulium filio deferebat.* *& in liberalitate filij, & miſericordia ſpem ponens, tantùm defectum ponit.* Ut cum modeſtia loqueretur; ideo Virgo imperium declinat in verbis, ne majorem in ſe, quam in filio miſericordiam eſſe videretur, ideo miraculum non petit, ſed defectum tantùm proponit.

Secundò, D. Bernard. ſerm. 46. ſuper Cantica: 51. Bern. *Vinum*, ait, *non habent; non precatur Dominum, non imperat filio, defectum vini tantùm nuntiaſſe contenta cum beneficis, & ad liberalitatem propenſis ita eſt agendum; non enim gratia violenter exprimenda ſed proponenda occaſio.* Docet quomodo cum magnifico principe ſit agendum, cui ſat *Liberali ſat eſt neceſſitatem agnoſcere.* eſt præſentem neceſſitatem indicare. Tertiò Divus Bonaventura hîc: *Amanti ſat eſt inſinuare*, Verecundia amoris eſt, ſi amans precibus ab eo aliquid exquirat. Bonavent. *Amor nõ requirit preces.* Quartò Haymon in homil. Haymon. *B. Maria*, ait, *Propbetiſſa erat, ſciebat enim, quod Dominus ad hoc venerat ad convivium illud nuptiarum, ut miraculum non faceret ibi convertendò aquam in vinum, & ideo ait: Vinum non habent, ac ſi diceret: ad hoc veniſti ad nuptias, ut miraculum ibi facias, quid moraris? fac citiùs, quod facturus es, ut manifeſtetur gloria tua.*

Quintò Carthuſianus, *Porrò*, ait, *cùm prudentiſſima eſſet Virgo, pauciſſimis uſa eſt verbis & in voluntate filii ac Domini ſui relinquens quid agere vellet: quo docemur cauſam, & indigentiam noſtram ſuperioribus noſtris ſimpliciter, atque modeſtè inſinuare, & in eorum pietate, quid faciendum ſit, relinquere.* 52. *Perfecta obedientia neceſſitatem tantùm repræſentat.* Perfectiſſimum nobis obedientiæ Virgo præbet exemplum. Dilectiſſimo filio ſuo neceſſitatem tantum repræſentat, quid verò ſit agendum, modeſtè ejus ſubmittit voluntati, & nihil precibus extorquere conatur. Deinde ut prudentiſſima oratione brevi rem totam propoſuit.

Sextò Goffridus Abbas *ſerm. 8. de B. Virgine*, 53. Goffr. ſic ait: *Vino deficiente dixit mater* JESU *ad* JESUM; *Vinum non habent; ac ſi præciperet, ut ipſe faceret, quod qui non habebant vinum, haberent.* *Virgo dum orat, præcipit, ac obtinet.* Privilegio matris loquitur Virgo ad filium, & dum dicit, vinum deficere, miraculum fieri inſinuat, cùm orationi, ac voci Mariæ nihil denegetur

veniat

Cant. 8. Veniat iterum locus ſuprà datus: *Quæ habitas in hortis. amici auſcultant, fac me audire vocem tuam*; Cantic. 8. num. 13. Ubi tenet communis ſententia Patrum, verba eſſe dicta à Chriſto ad ſuam ſponſam, quæ in amœnitate erat hortiſque virtutum omnium. Sed cur tantùm ait: *Amici auſcultant*; ſeu, ut alij legunt, & jam dixi: *Amici ſpectant*; ut ſonet vox tua in auribus meis, ut ſcilicet, ego audiam vocem tuam? Cur non potiùs ait: Amici ſpectant, ut eis multa impetres? ſed tantum vocem tuam erga me profeeras, ut mihi loquaris? Optimè ſanè. Idem enim eſt, quod vox Mariæ in auribus Chriſti ſonet, eique loquatur; ac quod omnibus impetret, omnibus obtineat. Eleganter citatus Goffridus ſic
Goffrid. ait: *Cæteri quidem ſancti Dominum Deum orant; & orando impetrant: ſed honorabilis Virgo Maria, ſi illum ex eo, quod Deus, & Dominus eſt, exorare meritò creditur; ex eo tamen, quod homo eſt, & natus ex ea; quaſi quondam matris imperio apud ipſum impetrare, quidquid voluerit, pia fiducia non dubitatur.* Cum ſanctiſſima Maria Virgo ad ſupremum majeſtatis thronum eveheretur, de ipſa ait Regius Vates Pſalm. 44. n. 10.
Pſalm. 44. *Aſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato*;
Hugo. quæ verba, ut ait Cardinalis Hugo ſignificant *paratum nobis à Virgine patrocinium.* Sed ſi Virgo tanto virtutum ac meritorum ornamento in noſtrum auxilium ad filium acceſſit, valde mirum, quòd Pſalmographus non explicat, quæ ab illa fuerint obtenta; ſed omnia ſilentio involvit Divina diſpoſitione factum eſt, nam in eo, quod dicitur, quod ipſa ſtetit, ac pro nobis ad filium acceſſit, cumulatiſſime omnia nobis eſſe conceſſa, dataque explicantur, ipſa enim omnium eſt clavigera cœleſtium donorum. Accipe
Virgo donorū clavigero. Bernard. Divum Bernardum ad noſtrum textum ſermone 4. ſuper Salve Regina: *Vocem tuam, ait, audivimus in Evangelio, ô Domina rerum, ad filium, Vinum non habent; neceſſaria nobis eſt: deficit vinum in cadis noſtris, vinum ſcilicet lætificans cor hominis. Vinum quærimus; quod germinat virgines, harum pincerna tu; calix in manu tua vini meri: in manu tua, in poteſtate tua vini meri, amoris divini.*

QUÆSTIO XIV.

Quare virgo vini defectum filio ſuo, non rogata proponit?

54. Cajetan. Virgo non rogata loquitur pro convivantibus. Ex quo, ait Cajetanus conſtare, quod ad Virginem ſpectabant invitantes, quorum ex vini defectu verecundiam evitare voluit. Secun-
Euthym. dò ait Euthymius: *Maria deprecata eſt filium pro deficientis vini miraculo: his qui vocaverant, gratiam volens rependere.* Sanctiſſima Deipara,
Gratam ſe exhibet Virgo. ut ſe benigno invitantium affectui maximè gratulabundam exhiberet, eorum inopiam miraculo intendit recompenſare. Tertiò Divus Bernardus ſermone 2. de Dominica poſt Epiphan.
Bernard. *Quoties, inquit mihi neceſſe eſt exorare matrem miſericordiæ, ut ſuggerat ſuo benigniſſimo filio, quoniam vinum non habent. Et ipſa ſi piè à nobis pulſata fuerit, non deerit neceſſitati noſtræ, quoniam miſericors eſt, & mater miſericordiæ. Nam ſi compaſſa eſt verecundiæ illorum, à quibus fuerat invitata, multo magis compatietur nobis, ſi piè fuerit invocata.* Pro illis loquitur, ut devotis ſuis fiduciam daret, illa enim, ſi pro temporalis neceſſitate ſolicitudinem tantam, curamque non rogata impendit, quid faciet nunc, & noſtris precibus provocata, & nos videns majori neceſſitate oppreſſos. Quinto declaratur hîc eximia Virginis charitas, quæ à nemine rogata pro aliorum neceſſitatibus ſe ingerit, ad filiumque pro iis auxiliandis libentiſſimè accurrit: nulla namque major charitas, quam illa quæ ſubvenit non invocata; & hanc in Virginis charitate excellentiam optimè explicat conſilium Baſilienſe *ſeſſ.* 42. de Viſitatione agens: *In cujus commemoratione, inquit, qui tribulati ſunt, Mariam implorant, quæ gaudiorum hujuſmodi memor, ut ſperandum eſt, non ſolùm ſupplicantes exaudiet, ſed, ſicut ex ſua clementia conſuevit, etiam ſupplicare volentium preces præveniet.*

Virgo ad noſtrum auxilium propenſa.

Magna charitas Virginis non poſtulata ſubvenire declaranda.

Conc. Baſil.

QUÆSTIO XV.

Quare Virgo vini defectum filio ſuo tantùm, & non alteri manifeſtat?

Virgo filio ſuo tantùm dixit; *Vinum non habent.* Imò, ut notat D. Bonaventura, hoc 55. Bonavent.
ei inſinuavit, neſcientibus aliis, quia eximia ejus charitas amicorum defectum occultare, & non aperire volebat: & ideo non invitantibus, non miniſtris pauperibus, ſed filio ſuo ſoli vini defectum proponit, ille enim ſolum poterat præſentem penuriam ſublevare. Neceſſitatem exponere potenti adhibere remedium, zelus ferventiſſimus eſt: at eam declarare non valenti ſubvenire, eſt murmurationis ſpecies. Cùm impia Jezabel parentem Eliam vellet occidere, fugiens hic ſub umbra unjus juniperi obdormivit, quem excitans Angelus Domini præcepit, ut ambularet uſque ad montem; 3. *Regnum* 19. *num.* 5. Cui Elias obediens ne verbum reſpondit, viam arripit, viſione Domini fruitur, cui loquens Elias ait: *Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Iſraël: altaria tua deſtruxerunt: Prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam, ut auferant eam*; citato cap. 19. num. 14. valde mirum, quòd Elias, non Angelo, ſed Deo tantùm hujuſmodi quærimonias, ac ſcelera Iſraël minutim promat. Sanctus Propheta conquerebatur, remedium quærens, & exoptans; cùm autem Angelus nullum poſſet apponere, nec verbum tale ei dixit Elias, ſi enim Angeli ſubvenire non valent, apud eos non ſunt excitandæ quærimoniæ. Deo autem totum eſt aperiendum (ut exemplo ſuo Elias nos inſtruit,) qui hujuſmodi mala ſublevare, in meliuſque poteſt mutare. Abulenſis quæſt. 3. *Ponit Elias, ſcilicet Deo motivum ſuum veniendi in montem Sinai, ſcilicet quod propter zelum legis Dei Jezabel perſequebatur eum uſque ad mortem.* Cauſam ſuam, non Angelo, ſed Deo tantùm exponit.

Charitas operit defectus.

Calamitas ſeu neceſſitas potenti ſubvenire declaranda.

3. Reg. 19.

Abulenſ.

Ioannis 2.n.5. Et dixit ei Jeſus: Quid mihi, & tibi eſt mulier: nondum venit hora mea.

VERSIONES.

Syriacus. Quid mihi, & tibi mulier? nondum, *&c.*

D. Epiphan. hæreſ. 51. Quid mihi, & tibi curæ eſt mulier?

D. Iuſtin. Martyr. q. 136. Quid mihi, & tibi rei eſt mulier?

Vatablus. Quid mihi rei tecum eſt mulier?

D. Gregor. Nyſſ. in 1. Cor. 15. Quid mihi tecum eſt mulier? An nondum venit hora mea?

EXPOSITIO.

56. AD Virginis verba Chriſtus reſpondet: *Quid mihi, & tibi eſt mulier?* Chriſtus Virgini ita ſeverè alloquitur, eam veluti Matrem non agnoſcens, non propter ipſam, cùm Virginis actiones à Spiritu ſancto dirigerentur, ſed ut circunſtantes, noſque omnes inſtrueret quòd in his, quæ Dei Patris, atque miniſterij Evangelij ſunt, non aliquis affectus humanus, ſed Deus ſolus reſpiciendus ſit. Quid ergo mihi & tibi in hoc opere, quod non carnis, & ſanguinis impulſu, ſed tantùm ſyncero Dei obſequio eſt faciendum. *Nondum venit hora mea*, ſcilicet tempus præfinitum æterni Parentis decreto ad hoc edendum miraculum. *Nondum venit hora mea.* Verbum magno Sacramento plenum. Nam ut ait Toletus, verbum eſt poteſtatis divinæ, quia ut (Tolet.) Dominus, & conditor temporum, eligere potuit quæ voluit; nemo autem hominum certam ſuam habet horam. Verbum eſt providentiæ, quia ab æterno prævidit, & diſpoſuit, quæ fecit in carne. Verbum eſt ſapientiæ, quia convenientia ſuis quæque finibus operum eligit tempora. Verbum eſt miſericordiæ, quia poſtulatum non denegat, ſed ſubveniendi ſpem præſtat. Verbum reverentiæ, quia Matrem honoravit; dum ejus preces ad opportunum tempus exaudiendas acceptat. Verbum inſtructionis, & obedientiæ, quia omnia ex divino conſilio, & voluntate ſe facere, docuit.

Multa Virginis virtutes latent in hoc verbo.

QUÆSTIO XVI.

Quare Chriſtus Dominus Virgini dixerit: Quid mihi & tibi? Rationem litteralem inquiro.

57. Auguſt. VErba hæc, ut ait D. Aug. tract. in Joan, aliquod ſacramentum occultum in ſe habent. *Certi*, inquit, *Sacramenti gratia videtur, Matrem, de qua ſponſus proceſſit, non agnoſcere, & dicere illi: Quid mihi, & tibi eſt mulier? nondum venit hora mea.* Hoc Sacramentum in his verbis latens, eſt latiùs perſcrutandum. Ad quod varias ſententias ex Catholicis referamus. De erroribus Hæreticorum quæſtione ſequenti.

Primò ſunt, qui volunt, hæc verba à Chriſto dicta eſſe per modum cujuſdam objurgationis, ac reprehenſionis. D. Athan. *ſerm. 4. contra Arian.* quamvis nullam objurgationis cauſam apponat. D. Auguſt. *lib. 5. de ſymbolo ad Catech. 6.* D. Gregor. Nyſſenus orat. ad verba Apoſtoli: *Tunc erit & ipſe ſubjectus.* Titelman. Et dicunt, motivum eſſe quia Virgo ſibi perſuaſerat, jure maternitatis id filio poſſe præcipere. Chryſoſt. *homil. 20.* aſſerit, verba hæc, quandam adversùs matrem indignationem continere, quia intempeſtivè petebat miraculum, vel quia aliquo vanæ gloriæ ducebatur affectu. Nulla ex his admittenda eſt ſententia, habita venia à tantis Patribus. Nam in primis Virginis verba, non per modum impetrantis, ſed deprecantis dicta fuere, ut aſſerunt idem Auguſt. *tract. 8. in Ioan.* D. Gaud. *tract. 2.* D. Hilar. *3. de Trinitate*, D. Cyril. *lib. 2. in Ioan. c. 23.* D. Ambr. *in Pſal. 118. ſerm. 16.* Virgo enim ſolùm propoſuit, & dixit, *Vinum non habent*, rogare autem ad Dominum, ſanctum, & juſtum eſt. Et quomodo in ea, quæ ſe ancillam fatebatur, & in cujus mente nulla falſa exiſtimatio, imperij elatio eſſe poterat? ut dixi *tom. 1. lib. 2. c. 10.* Nec fuit intempeſtiva oratio ejus, ut dicebat Chryſoſtomus: illa enim tempus non determinavit, & Chriſtus paulo poſt miraculum eſt operatus: & eſto determinaret, oratio reprehenſionis digna non erat; illa namque articulum ex divino decreto conſtitutum ſcire, non tenebatur. Tandem vanæ gloriæ affectus in ea minimè fuit, quia hoc erit peccatum ſaltem veniale, quod de fide eſt, in Virgine non dari Concil. Trid. *ſeſſ. 6. can. 23.* Et Virgo, ut patet ex toto Evangelio, valde humilis erat, oratioque Deo fuit valde grata; nam Chriſtus rationem dedit, ob quam non ſtatim faciebat, & poſtea fecit. Et ideo bene ait D. Thom. *3. p. q. 27. art. 4. ad 3.* Quod Chryſoſtomus exceſſerit in dicto; benigne tamen eſt explicandus, quod Dominus ſcilicet inordinatum inanis gloriæ motum cohibuerit, non quoad Virginem, ſed quia ob alias matres à circunſtantibus præſumi exiſtimarique poterat.

58. Athanaſ. Auguſt. Nyſſen. Titelman. Chryſoſt. Auguſt. Gaudent. Hilar. Cyrill. Ambr. Trident. D. Thom.

Secundò explicant alij, *Quid mihi, & tibi?* Id eſt. Quid ad me, ac ad te, hæc vini penuria attinet? de hoc defectu providere, non ad invitatos, ſed ad invitantes ſpectat; à nobis autem, quæ alieni muneris, non ſunt facienda. Ita D. Epiphan. *hæreſ. 51.* D. Juſtinus Martyr. *q. 136. reſponſ.* Euthymius, Carthuſian. Cajetan. Tolet. *annot. 6. in fin.* Hæc tamen locutio *mihi & tibi*, non conjunctionem, ſed potiùs diſiunctionem ex multiplici Scripturæ loco ſignificat. Vidua dixit Eliæ 3. Reg. 17. n. 18. *Quid mihi, & tibi vir Dei? ingreſſus es ad me, ut interficeres filium meum.* David filiis Sarviæ 2. Reg. 16. n. 10. 4. Reg. 6. n. 19. *Quid tibi? & paci?* Dæmones Chriſto Domino dixerunt Marc. 5. n. 7. *Quid mihi, & tibi Ieſu fili Dei altiſſimi.* In quibus locis, *mihi, & tibi*, ſignificat, nihil rei mihi tecum eſt: vel, mihi, & tibi nihil eſt commune. Et locutio illa germanè vertitur: *Quid mihi tecum eſt?*

59. Epiph. Iuſt. Mart. Euthym. Carthuſ. Cajetan. Tolet. 3. Reg. 17. 2. Reg. 16. 4. Reg. 9. Marc. 5.

Tertiò aliqui docti viri apud Salmeironem *lib. 6. tract. 6.* (in qua ſententia eſt etiam Joannes Bapt. Novatus *de Emin. Virg. tom. 1. c. 17. §. Dico ſecundò*) putant, hoc legendum eſſe per modum admirationis: Quid mihi & tibi mulier? id eſt quæ

60. Salmeiron. Novatus.

quæ vis, quodnam eximium charitatis vinculum eſt inter me, & te, ut quamvis non venerit hora mea edendi miraculum, ob tui preces citius faciam; & tu dic miniſtris, &c. Tanta enim eſt orationis Virginis efficacia, ut ea, quæ petit, etiam ante tempus obtineat. Æterna Dei ſapientia à principio decernere potuit, ob Virginis interceſſionem citius miraculum edere, quàm ſi alias illa non interveniſſet. Hic tamen ſenſus ob Virginis dignitatem pulcher, non autem litteralis eſt; quia verba illa, *mihi*, *& tibi*, conjunctionem negant, animorumque, & corporum ſonant disjunctionem, ut jam proximè dixi, & ipſe Salmeiron notat.

Vim habet oratio Virginis.

61. Quartò D. Auguſtinus *tractat.* 8. *in Joannem*, Divus Gregorius Magnus *lib.* 8. *epiſt.* 42. Richardus *lib. de laudibus Virginis*, *cap.* 19. Euſebius Emiſſenus, & Divus Antonius Ulyſipon. *in* 2. *Domin. poſt Epiphan.* hîc Beda Haymon, Albertus Magnus, Sanctus Thomas, qui omnes docent, quòd, cum in Chriſto Domino duplex eſſet natura, humana, & divina; ex humana, quæ erat à Matre, infirmitatem; ex divina, quæ à Patre procedebat, edendi miracula poteſtatem habebat. Ait ergo Chriſtus: *Quid mihi, & tibi mulier* Scilicet in hoc, quod petis, opere miraculoſo nihil rei mihi tecum eſt, nihil mihi, & tibi commune, cùm à te edendi miracula poteſtatem non habeam. Et ideò dixit: *Nondum venit hora mea:* ſcilicet paſſionis, in qua oſtendam infirmitatem, quam ex te habeo. In hac expoſitione illud mihi eſt difficile, quia prudentiſſima Virgo optimè ſciebat, Chriſti poteſtatem ad patranda miracula e divinitate eſſe, quod verò privilegio Matris, confidenter peteret, nulla dura reſponſione poterat ſugillari: nam etiam Sancti, ac Apoſtoli, ut Chriſti amici, multa laudabiliter petiere. Imò ad hoc Chriſtus nos invitat, *Joan.* 14. *n.* 13. *Matth.* 17. *num.* 19.

Auguſt. Greg. Magn. Richard. Emiſſen. Ant. Vlyſſ. Beda. Haymon Albert. Mag. D. Thom.

62. Quintò aliqui cum Joanne Carthagena *tom.* 2. *lib.* 11. *homil.* 4. ita rem explicant, Mariam hîc eſſe aliqualiter reprehenſam, non quòd in ea aliquid reprehenſibile ſit, ſed ad hujus eximiam charitatem in ſuos devotos commendandam; quæ tanta eſt, ut pro eis intercedere non dubitet, eſto ſe exponat, aliquam à filio repulſam pati: quod eximij amoris eſt idea. Hæc quamvis moraliter in laudem Virginis dicta ſint, litteralem ſenſum effugiunt, quia non explicant myſticum, & verum ſenſum, ob quem Chriſtus dixit: Quid mihi, & tibi? ſeu, Quid rei mihi tecum eſt? cùm aliàs filius ejus chariſſimus ſit.

Carthag.

Virginis charitas pro ſuis.

63. Sextò genuinus ſenſus hujus rei eſt, quod Chriſtus Dominus ore ſereno, atque benigno ita aliquantulum ſeverè locutus eſt, non propter Genitricem, in ea enim nihil habens reprehenſionis umbram dari poterat; ſed propter circumſtantes, ut omnes inſtrueret, quod in his, quæ ſui muneris erant, ad Patriſque obſequium, & hominum ſalutem ſpectabant, nullo carnis, aut ſanguinis affectu, ſed puro tantùm in Deum ducebatur reſpectu. Et ita quoties ſuſpicari poterat, carnis amorem interrumpere ea, quæ ad Patris negotia pertinebant, aliquantum aſperè reſpondit: Ut, cum eſſet in Doctorum diſputationibus occupatus, dixit Matri Luc. 2. num. 49. *Quid eſt, quòd me quærebatis? neſciebatis, quia in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe.* Similiter cùm prædicationi Chriſtus eſſet intentus, eique diceretur, matrem, & fratres foris ſtare, veluti per repulſam dixit: *Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?* Matth. 12. num. 49. ut nos doceret, quòd dum Patris negotia obveniunt, nihil carni, & ſanguini tribuendum, ſed dicendum: Quid mihi, & tibi? nam omnes carnales affectus propter Deum contemnendi, ipſeque ſolus eſt reſpiciendus.

Evangelicus miniſter carnalem excludet affectum

Luc. 2.

Matth. 12.

64. Hanc eſſe intelligentiam textus docent Divus Bernardus ſermone in Dominica 2. poſt Epiphan. *Manifeſtum video*, ait, *quòd non velut indignans aut confundere volens Virginis matris teneram verecundiam dixeris: Quid mihi, & tibi? Ut quid ergo fratres? Ut quid ſic reſpondebat. Utique propter nos, ut converſos ad Deum, jam non ſcilicet cura carnalium parentum; & neceſſitudines illæ non impediant exercitium ſpirituale. Quandiu enim in mundo ſumus, debitores conſtat nos parentibus; ac poſt quam relinquimus noſmetipſos; multò magis ab eorum ſolicitudine liberati ſumus.* Richardus de S. Victore lib. 3. de laudibus Virg. cap. 19. *Increpata*, ait, *Maria non eſt, quia omnis expers culpæ; quod filius manifeſtavit, faciens quod petiit. Sed propter nos, reſponſio illa data eſt, inſtruendos; ne ſpiritualibus agendis parentum curam geramus, ne ad eos nimium afficiamur, ſed ſolum Dei ſpectemus gloriam.* Tandem Rupertus *lib.* 2. *in Joan.* latè hanc noſtram ſententiam explicans ſic concludit, *Fecit*, ait, *ipſe prior, quod nobis faciendum præcepit: non enim alia cuiquam præcepit, quam quæ ipſe primus opere implevit. Præcepit autem ei, qui ſeſe dignum eſſe cupit, ut propter Evangelium patrem, & matrem relinquat, & renunciet omnibus, quæ poſſidet. Hoc igitur primus ipſe fecit.* Chriſtus exemplo ſuo firmat doctrinam ſuam, qua docuit, Dei negotia præferenda eſſe curæ carnis ſuæ.

Bernard.

Richard. Sola Dei gloria quærenda.

Rupert. Quod Chriſtus docuit, fecit.

QUÆSTIO XVII.

Quare Dominus tam ſevere Matri reſponderit? Expenduntur rationes morales.

56. ENucleatis aliquibus ſententiis genuinum horum verborum ſenſum ſuperiori quæſtione dedi: nunc ad morales rationes accedo. Et reſpondet primò Divus Gregorius Nyſſenus oratione in illud Apoſtoli. 1. Corinth. 15. num. 28. *Tunc & ipſe filius ſubjectus erit ei, qui ſubjecit ſibi omnia.* Ita ait ſanctus Pater: *Cur enim in humana per carnem verſans natura, in puerili ipſe progreſſus ætate, ad Matris poteſtatem non amplius aſpicit? Illa enim ipſum hortante in Cana Galilææ, ut ſuam oſtenderet potentiam in nuptiali epulo, & uſum vini largiretur convivio, egentibus quidem recuſavit gratificari. Maternum autem conſilium, ut quod minimè in tempore adhiberetur, rejecit, dicens: Quid mihi, & tibi mulier? Viſne, me ante ætatem præeſſe, ac imperare? Nondum mea venit hora, quæ præbet ætati, ut imperet, & ſit ſui juris.* Nato ſemper perjucunda Matris oratio, cur autem hîc ejus poſtulatio videretur ingrata? Nondum præfinitam adeſſe horam, inquit, *quæ concedat ætati ut imperet*, jureque dominationis utatur. Chriſtus Dominus cùm eſſet

Nyſſen. 1. Cor. 15.

eſſet valde humilis, ita ut ſuis diceret : *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde*, Matth. 11. n. 19. primordia prædicationis, atque Eccleſiæ, non in regnandi & imperandi oſtentatione, ſed in ſubjectione, & humilitate fundare intendebat ; & ut per omnia eſſet ſimilis fratribus, ait : *Nondum venit hora mea*, quæ præbet ætati, ut imperet ; hoc enim ad majus tempus longioremque ætatem remittitur, Provecta ætas apta ad imperium ; humilitas verò fundamentum ad magna. Dominus in ultima cœna abditiſſima myſteria ſuis reſerare parabat, atque in ſacra Euchariſtia potentiæ ſuæ, & amoris declarare divitias, ac tandem regnum eis præparare, atque diſponere. Ante hæc omnia ait ſacer Evangeliſta : *Surgit à cœna, ponit veſtimenta ſua, miſit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes diſcipulorum*, Joan. 13. num. 5. Sed cur ad tanta myſteria peragenda hujuſmodi ablutio præcipitur ? Ad quid divinus amor lavandis pedibus immoratur, & non ſtatim advolat, ut divitias ſuas diffundat ? Optimus Magiſter ab humilitatis fundamento exorditur opus, ut ſui multis fructificent, & proficiant D. Bernardus *tract. de gradibus humilit. §. Interlucet*, pulchrè ait, *Tradebat diſcipulis humilitatis formam veritatis magiſter, qua in primo gradu primum eis veritas innoteſceret.*

Matth. 11.

Imperium provectam requirit ætatem.

Joan. 13.

Humilitas fundamentũ ad magna.

Bernard.

66. Secundò D. Irenæus jam ſupra datus, lib. 2. adversùs hæreſes c. 18. *Præcognita*, inquit, *ſunt hæc omnia à Patre ; perficiuntur autem à Filio, ſicut congruum, & conſequens eſt apto tempore : propter hoc, properante Maria ad admirabile vini ſignum, & ante tempus volente participare compendii poculum, Dominus repellens ejus intempeſtivam feſtinationem dixit : Quid mihi, & tibi eſt mulier : Nondum venit hora mea, expectans eam horam, quæ eſt à Patre præcognita.* Quo motivo natus ſubiracundus viſus eſt loqui cum Matre ? Reſpondet ipſe, *Nondum venit hora mea.* Nonne poteſt ipſe quolibet momento operari mira, ac ſtupenda in cœlo pariter, atque in terris ? *Expectans tamen eam horam, quæ à Patre eſt præcognita.* Nondum erat tempus à Patre præſcriptum, & ideo videtur Genitricem omnis culpæ immunem increpare, ut nobis inſinuaret, quòd ſtatuta temporum intervalla non ſunt præoccupanda, nec celerato appetitu anticipanda, ſed præſtituta uniuſcujuſque operis hora obſervanda, ut omnia ſuis definitis ſpatiis metiantur, opportunoque tempore fiant. Vide *lib.* 1. *cap.* 6. *n.* 18. & *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 52. & 96.

Irenæus.

Omnia fiant convenienti tempore.

67. Tertiò. Per horam ſuam ſubintelligit Dominus paſſionis ſuæ tempus, quod hora Chriſti appellatur, ut jam dixi ſuperiori quæſtione, & idem valet, ac ſi diceret Chriſtus : Poſtulas à me, ô mulier, vinum pro convivis, tuis coactus precibus elargiar. Sed nondum venit hora mea, hora meæ paſſionis, qua ſacratiſſimum ſanguinis mei poculum, ac vinum germinans virgines meis exponam, elargiarque convivis ; & cum hujuſmodi diviniſſimi potus dulcedo inter omnia opera ſit valde perjucunda, ideo inſtitutionis ſuæ tempus inter omnia alia dierum intervalla peculiariter hora mea eſt : ac proinde tanquam pretioſiſſimum mei monumentum in ultimum tempus reſervo, in quo uſus eſt amicorum, ut inter ſuos nobiliſſima munera diſpertiantur. De hoc tamen multa dicam alibi.

Euchariſtia peculiariter opus Chriſti.

Amici reſervant majora opera in ultimum tempus.

68. Quartò. D. Auguſtin. *tractat.* 8. *in Joan.* ſic fatur : *Sed ne putes, quod te negem Matrem, nondum venit hora mea : ibi enim te agnoſcam, cum pendere cœperit infirmitas.* Verba Auguſtini ita moraliter expendere liceat. Mater meri penuriam filio ſuggerebat, & miraculum fieri exoptans dicebat ei, *Vinum non habent.* Subduriuſculis verbis videtur filius reſpondere : *Quid mihi, & tibi mulier ? Nondum venit hora mea.* Nonne præclara Virginis merita expoſtulant, ut benignè excipiatur pro quolibet inſtanti deprecatio ejus ? Quomodo amantiſſimus filius ita ſeverus ſe exhibet ? Cur reverentia, honorque Matri dilectiſſimæ debitus in publico convivio non habetur ? Quando adveniet hæc hora ? Paſſionis tempore, quando premente anguſtia, circunſtantibus doloribus Chriſtus in Cruce pendens, curam Matris agens, ipſam diſcipulo cuſtodiendam commendavit. Præclarum amoris indicium, non inter affluentes delicias, ſed inter urgentes preſſuras prodit. Aderat Chriſtus Dominus in Cana cum hilaritatis ſpeciem præbentibus feſtiviſque convivis ; non tunc blandiente aura divinus in Matrem oſtentatur amor, ut fit inter hujus ſæculi homines, qui annuente fortuna amicis obſequuntur. Quando autem inſurgit tempeſtas, blaſphemant Judæi, fugiunt diſcipuli, Mater eſt in orbitate ; tunc eximia, & rara charitas eximio declaretur affectu. Nam divinus amor etſi inter epulas, & edulia aliquantulum aſperè reſponderit ; inter Crucem tamen & dolores nimis ſolicitus & affectuoſus Matrem ſolatur, ſuumque erga eam oſtendit affectum. *Dum eſſet Rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuavitatis.* Et ſtatim addit ſponſa : *Faſciculus myrrhæ dilectus meus inter ubera mea commorabitur*, Cantic. 1. num. 12. Viſitur Dominus in regali accubitu ſuo, ac throno majeſtatis, & dilecti nomine non appellatur, ſed Regis titulus, timoris, & reverentiæ plenus profertur : *Dum eſſet Rex in accubitu ſuo.* At tempore paſſionis, ut communis interpretum ſententia tenet, *faſciculus myrrhæ*, quæ, cum amara ſit, Dominum denotat Jeſum ulceribus plenum, plagis vulneratum, clavis, ac lancea fauciatum. Quid tunc ? *Dilectus meus inter ubera mea commorabitur.* O nobile amoris trophæum ! Ridente fortuna, nitente purpura amor abſconditur. At ſub patiendi temporibus, dum fugiunt diſcipuli, vacillat Petrus, intremunt Judæi, panditur Virginis amor, interque tenerrimum cordis ſinum amplectitur, ac fovet dilectum. Eleganter huc veniat Divus Bernardus ſermone 43. in Cantica : *Faſciculus myrrhæ, ante Rex, modò dilectus : ante in accubitu, modò inter ſponſæ ubera : citò reverentiæ nomen in vocabulum amoris mutatum eſt, & qui longè erat, in brevi factus eſt propè, faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi : myrrha amara res, dura, & aſpera tribulationem ſignificat : ea ſibi dilecti cauſa imminere proſpiciens, gratulabunda id loquitur, confidens ſe omnia viriliter ſubituram ; propterea, non faſcem, ſed faſciculum dilectum dicit, quod leve pro ipſius amore ducat, quidquid laboris immineat, & doloris.*

Auguſt.

Verus amor non in felicitate ſed in preſſura declaratur.

Cant. 1.

Bernard.

Quintò Divus Cyrillus lib. 2. cap. 23. *Non à ſe, neque non rogatus ad actionem miraculorum Dominus ſolet pervenire, quamvis gratiora ſunt, quæ petuntur, ſi aliquantulum differantur.* Similiter Hugo. *Iſta repulſio*, inquit, *ſignificat, quod Deus* 69.

Cyrill.

Hugo.

Deus ſapè differt poſtulatum, ut cum majori gaudio datum ſuſcipiatur.
Cant. 5.
Septuag.
Cald.
Pſalm. 33.

aliquando non exaudit, nec dat ſtatim quod petitur; ut avidiùs petatur, & cùm exaudierit, & petitum dederit diligentius cuſtodiatur. Deus aliquando poſtulata differt, ut appetitum ad majorem donorum, æſtimationem acuat, & ut cum majori gaudii; ac delectationis perfuſione obtineatur; Doloris cuſpide ſauciata ſponſa aut de ſponſo ſuo: *Quæſivi, & non inveni illum: vocavi; & non reſpondit mihi*, Cantic. 5. num. 6. ſeu, ut habent Septuaginta: *Vocavi eum, & non audivit me.* Paraphraſis Chaldaïca: *Non ſuſcepit orationem meam.* Sed Deus, qui eſt in audiendis ſuorum precibus velociſſimus, ita ut dicat Regius Vates Pſalm. 33. num. 16: *Aures ejus in preces eorum*: dilectiſſimæ animæ orationem renuit, nec ſuſcipit? Deus optime exaudiebat, amatorio tamen negotio ſe audire diſſimulabat; ut bona deſiderata in majori pretio eſſent, dúmque concederentur, eximiam perfunderent voluptatem.

Auguſt.
Matth. 15.
Euthym.
Chryſoſt.
Hugo.

Divus Auguſtinus ſermone 5. de verbis Domini: *Cum aliquando*, inquit, *tardiùs dat, commendat ſua dona, non negat, diu deſiderata dulciùs obtinentur.* Inſtanter clamat Chananæa pro filiæ ſanitate; cui primò Dominus non ſolùm non reſpondit, ſed etiam aſperè tanquam canem à ſe rejicit: *Non eſt bonum ſumere panem filiorum; & mittere canibus*, Matth. 15. num. 26. Ni fallor, tam acerbam repulſam non lego in Evangelio, quæ eam inducere poterat in deſperationem obtinendi beneficium, ut notat Euthymius. Cur Domine ita dimittis mulierem, in qua omnes virtutes maximè nitent, Perſeverantia, Prudentia, Humilitas; nam ſe paſſa eſt, cum catulis comparari; ac tandem fides, ita ut de illa dicas: *O mulier, magna eſt fides tua.* Ob præclara merita ejus dominus diſſimulat, eam tam ſeverè à ſe repellere, ut ita virtutes ejus in toto orbe maximè eluceſcerent, donúmque exoptatum magno cùm gaudio impetraret. Divus Chryſoſtomus homil. 53. in Matthæum: *Ideo*, ait, *certè eam repellebat Dominus, ut ad hanc vocem conſequentia rerum conveniret, ut fulgente corona mulierem coronaret.* Hugo *Primò mihi reſpondit Dominus: poſteà reſpondit quaſi negando, quod petebat, dilatione ſic excitans deſiderium.*

QUÆSTIO XVIII.

Quare Chriſtus Dominus Virginem appellat mulierem?

70. Rejicitur duplex error.
Origen.
Auguſt.
Metaphraſt.

DUplex in hac materia rejiciendus eſt error: Primus Manichæorum & Valentinianorum qui, ut teſtantur Origenes *in Catena Græca*, & Divus Auguſtinus *tractat.* 8. *in Joannem*; auſi ſunt affirmare, Virginem Chriſti matrem non eſſe, quia hîc non matrem; ſed mulierem appellavit. Sed miſeri ita ſunt obcæcati, ut ſolùm videant nomen mulieris, ubi errant; & non percipiant, ter in hoc textu matrem dici. *Erat ibi mater Jeſu*, & iterum: *Dicit mater Jeſu*: & iterum: *Dicit mater ejus.* Imo, ut bene notat Metaphraſtes *in oratione de vita, & dormitione Mariæ*; quod in Evangelio bis dicitur mulier, & octo poſt partum vocatur mater Jeſu. Secundus error eſt eorum, qui, ut tradunt Origenes *homil.* 8. *in Levitic.* Divus Hieronymus *in Epiſt. ad Galat.* 4. impudico ore virginitatem Mariæ negarunt, aſſerentes, nomen mulieris ſolùm dici de corruptis. Sed, ut optimè obſervant citati Patres cum Auguſtino *lib. de fide contra Manichæos, cap.* 23. dicitur mulier tam de corruptis, quàm de virginibus; nam Eva antequàm cognoſceretur ab Adamo, dicitur mulier, Geneſ. 2. num. 2. Et famulus Abrahæ miſſus, ut quæreret ſponſam virginem filio domini ſui Iſaac, dixit: *Si mulier noluerit venire mecum*, Geneſ. 24. num. 5.

Origen.
Hieron.
Auguſt.
Geneſ. 24.

Veniamus ad quæſtionem: Quare Chriſtus Dominus Virginem mulierem appellat? Imò quando eam nominavit hîc, & 19. Joan. ſemper mulierem dicit? Reſpondet primo Divus Auguſtinus tractat. 8. in Joannem: *Dicitur autem mulier ſecundùm fœmineum ſexum.* Similiter Divus Gaudentius *tractat.* 2. Quod magis explicans Divus Epiphanius hæreſ. 79. *Revera*, ait, *ſanctum erat corpus Mariæ, non tamen Deus; revera Virgo erat, & honorata, non tamen ad adorationem nobis data. Propterea Evangelium munit nos, dicens, quòd Dominus dixerit: Quid mihi, & tibi curæ eſt mulier? quo non putarent aliqui magis eximiam eſſe ſanctam Virginem, mulierem eam appellavit, velut prophetans, quæ futura eſſent in terrá; ut ne aliqui nimium admirati ſanctam, in hanc hæreſim ejus deliramenta labantur.* Eccleſiæ ſuæ Dominus prævidit, quam futura erat hæreſis, quæ ob eximiam Virginis ſanctitatem, eam eſſe Deum aſtrueret, hanc refutans Chriſtus, proprio ore mulierem dicit. 71.

Auguſt.
D. Gaudent.
Epiph.
Præmonuit. Dei ſapientia ne Virgo adoraretur ut Deus.

Secundò Cajetanus ait: Matrem mulierem appellavit, ad ſignificandam rationem, qua ſcilicet non imputandus eſſet illi vini defectus; non enim eſt muliebre officium providere de vino. Tertiò Euthymius ait: Ut ſe Deum oſtenderet, Virginem, non matrem, ſed mulierem dixit. Quartò aliqui graves Recentiores dicunt, quod maximè in ſui honorem Virgo dicitur mulier; nam ſicut Chriſtus Dominus inter viros primatum tenet, ac vir ſimpliciter dicitur: ita B. Virgo, cum inter mulieres primatum obtineat, merito per antonomaſiam mulier nuncupatur. Quinto Carthuſianus: *Mulier*, inquit, *non ſonat durè ſecundùm idioma Hebræorum.* Et fortaſsè communi loquendi modo matres mulieres vocabantur. Iſai. 49. num. 15. *Nunquid oblviſci poteſt mulier infantem ſuum.* Jerem. 7. num. 18. *Mulieres conſpergunt adipem*; ſcilicet matres. Et ita ait Toletus *annotat.* 7. Chriſtus communi loquendi modo ſe voluit accommodare, & matrem mulierem dicere. Sexto Albertus Magnus: *Humillimus cuſtos*, ait, *noluit detegere virginitatem matris, ne per hoc glorioſus in conſpectu hominum appareret, antequam per miracula manifeſtaretur. Sed mulierem vocat, quoniam miſericordia emollita, mollia ſenſit de nuptias celebrantibus.* Non matrem Virginem dicit, ne ſuam eximiam celſitudinem declaret, ſed ob ejus ad præſentem defectum ſupplendum tenera viſcera mulierem appellat. 72.

Cajetan.
Euthym.
Virgo per antonomaſiam mulier.
Carthuſ.
Iſai. 45.
Jerem. 7.
Toler.
Communi uſus accommodandum.
Alb. Magn.
Virginis viſcera valde tenera.

Septimo Chriſtus Dominus ut dixi ſuperiori quæſt. ob circunſtantes omnem hîc carnis propenſionem voluit diſſimulare, docens nos, quod in muneris noſtri operibus, Evangeliciſq; miniſteriis 73.

omnis affectus carnis ſit excludendus, ſolúſque
Carnis affectus etiam in nomine amputandus. Deus conſiderandus. Conſequenter ergo Virginem, non matrem, ſed mulierem appellat; nam carnis affectum nomen matris indicabat, quem nomen mulieris occultabat: in Dei enim negotiis omnis carnalis propinquitas, etiam nomine
Matth. 8. tenus amputanda. Dum adoleſcens quidam ex Chriſti diſcipulis ad parentem ſuum ſepeliendum petit ab eo facultatem, ait illi Jeſus: *Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos*; Matth. 8.n.22. Cur Salvator non ait: Permitte, mortuos ſepelire parentem tuum; ſed mutato patris nomine mortuum appellat; Dominus affectum carnis ita eradicare intendebat, ut nomen,
D. Thom. quod importabat illum, etiam mutaret. Divus Thomas: *Dimitte mortuos*, ait, *ſepelire mortuos ſuos, ſcilicet ut qui vocatus eſt ad ſtatum perfectionis, non cognoſcat patrem carnalem per affectionem inordinatam; unus eſt enim pater veſter, qui eſt in cœlis.* Cùm exaudiret Deus clamorem
Iud. 4. Iſraël, ut de manu Jabin Regis Chanaam liberaret eum, ait textus Judic. 4.num. 4. *Erat autem Debora prophetrix uxor Lapidoth, quæ miſit, & vocavit Barac; dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Iſrael, Vade, & duc exercitum in montem Thabor*, &c. Communis ſententia tenet hîc,
Lyran. Rupert. Abulenſ. quòd Lapidoth idem erat, ac Barac; ita communiter noſtri expoſitores, ut teſtatur Lyranus: & idem habent Rupertus *in lib. Iudic. cap. 3.* Abulenſis *quæſt. 6.* Sed jam exoritur difficultas: Quare, cùm ex Dei mandato ducem, ac principem conſtituit eum, non Lapidoth dixit, ſed Barac? Ea nunc mihi eſt ratio. Debora in præcepto divino exequendo ita ab omni conſanguinitate erat immunis, ut Lapidoth viri proprij, atque mariti nomen neſciret, & Barac, ac ſi eſſet alterum, vocaret; & ſic denotaret Deboram nullo propinquitatis inſtigari affectu.

Quæstio XIX.

Quare Chriſtus univerſorum temporum Dominus dixerit: Nondum venit hora mea?

74. *Germana intelligentia.* Irenæus. Prima, & naturalis horum verborum expoſitio eſt D. Irenæi *lib. 3. contra hæreſ. cap. 18.* Nondum venit hora mea, id eſt, nondum adeſt tempus conſtitutum à Patre edendi hoc miraculum; nam hoc ſtatutum erat æterno Dei decreto fieri, cum hydriæ eſſent aqua plenæ; cùm verò adhuc vacuæ exiſterent, tempus faciendi miraculum nondum advenerat. Ita breviter, meo judicio, tota res explicatur.

75. August. Gregor. Athanaſ. Ant. Ulyſip. Alb. Magn. D. Thom. Ioan. 13. Joan. 17. Ioan. 7. Secundò D. Auguſtinus *tract.* 8. D. Gregorius *lib. 8. epiſt.* 42. D. Athanaſius *in Apologia de fuga.* D. Antonius Ulyſip. *ſerm. in Domin.* 2. Albertus Magnus, S. Thomas, de hora paſſionis rem explicant, hæc enim *hora Chriſti* ſolet appellari: *ſciens quia venit hora ejus*, Joan. 13.num. 1. *Pater, venit hora*, Joan. 17.num. 1. *Nondum venerat hora ejus*, Joan. 7.n. 31. Ait ergo Chriſtus virgini: *Nondum venit hora mea.* Scilicet ô mulier petis miraculum, ad quod edendum ex te non habeo poteſtatem: venit autem meæ paſſionis tempus, quando infirmitatem, & humanitatem, quam ex te aſſumpſi, oſtendam. Sed hanc ſententiam impugnavi jam *q.* 16. *num.* 61.

Tertiò Divus Gregorius Nyſſenus in illud 76.
1. Corint. 15. *Tunc etiam ipſe filius*, &c. verba hæc Nyſſen.
per modum interrogationis legis: *Quid mihi, & tibi mulier? nondum enim venit hora mea.* Ac ſi dicat: adhuc mihi imperare vis? An nondum tempus jam venit quo à tua ſum exemptus poteſtate, cùm jam incipiam miracula facere? Hanc tamen ſententiam jam impugnavi *q.* 16. *in princip.* Et ſenſus eſt valde violentus, multúmque derogat de perfectione B. Virginis, quæ cum eſſet valde humilis, velle non poterat imperium habere in Chriſtum, quem omnium Dominum agnoſcebat. Moraliter tamen ſententia hæc explicari poteſt, ut dixi *q.* 17. Quartò Janſenius in Janſen.
Concordia, in illud, *Dixit ei Ieſus*, Opinatur nondum advenîaſſe tempus paſſim ac publicè edendi miracula, quod tempus à Joannis incarceratione incepit: *Magna auctoritas teſtimonii Joannis,* cum autem tunc vox illa divina intonaret in orbe, ac prædicaret, valde abundè ſufficiens erat, ut teſtimonium de veritate perhiberet; ad illamque teſtificandam nondum Chriſti miracula prædeterminata erant; & ideo dixit veritatis Magiſter: *Nondum venit hora mea.* Vide *lib. 1. cap. 8. n. 42. & lib. 3. c. 1. n. 47. & c. 2. n. 94.* Verum textus cum hac ſententia manifeſtè pugnat, Dominus enim ante Joannis incarcerationem multa miracula edidit; ejecit vendentes à templo, quod opus valde mirabile fuit, ut dixi *ſuperiori capite.* In Paſcha quoque in die feſto multa faciebat ſigna, *Joan. 2. n. 23.* Ad alias rationes morales accedamus.

Quintò Theophylactus: *Non venit hora mea:* 77.
Non vult, quòd obnoxius ſi neceſſitatibus tempo- Theophyl.
rum, vel horas obſervet. Quando hoc dicere poſſumus de factore temporum, & ſæculorum? Sed quod omnia tempore congruo operetur. Chriſtus non *Convenienti tempore operandum.* ſubjectus tempori, cum ſit illius Dominus; nihil tamen præmaturè, ſed omni in occaſione opportuna, debitoque vult tempore operari. Sextò D. Chryſoſtomus homil. 20. in Joannem: *Nondum venit hora mea* ait *id eſt, nondum deficit vinum; ſine eos primum hoc ſentire; qui enim neceſſitatem non præſentit, neque beneficii grandem ſuſcipiet ſenſum.* Chryſoſt. Virginis oratio gratiſſima Chriſto: ſed *Tunc majus videtur beneficium, cum neceſſitas experitur.* quia tunc vinum, vel penitus non defecerat, ut ſuprà dixi; vel quia à domino domus, aut miniſtris non animadvertebatur defectus, ut tradit Chryſoſtomus citatus, ideo Dominus differt beneficium conferre, ut urgente neceſſitate magnum appareat, multique æſtimetur.

Septimò Virgo dum dixit: *Vinum non habent*; 78.
ſacræ Euchariſtiæ inſtitutionem petere videbatur. *Virgo Euchariſtiam petebat.* D. Irenæus lib. 3. cap. 18. *Fervore quodam*, ait, *ducebatur Deipara bibendi ſanguinis Chriſti poculum.* Irenæus. Et ad hoc reſpondet Chriſtus: *Nondum venit hora mea*, conſecrationis calicis, ac redemptionis noſtræ vini, quod omnium vitæ proficit, Maxim.
ut ait D. Maximus *ſerm. 1. de Epiphan.* Sed valde mirum, quòd Chriſtus Dominus ita acerbè Virgini reſpondeat: Quid mihi, & tibi: dum cœleſtis convivij deſiderio rapi banatur. Eleganter reſpondet D. Auguſtinus ſermone 41. de tempore *Quod vinum eſt,* ait, *quod optimum judicatur, quod architriclinus queritur ſerò prolatum, niſi ſanguis dominicæ paſſionis! hoc eſt enim, quod Deus in horam ſuſpendit.* Auguſt. Quando fervida acceleratione Virgo ad cœleſte convivium rapitur deſiderio à Chriſto *Ad Euchariſtiam, non*

Chriſto repellitur, non ob ſeipſam ; quæ puriſſima erat, verum in eruditionem noſtram ; quia ad menſam tantam non eſt feſtinanter, ſed alta præparatione accedendum. Et ideo Deus electis ſuis in horam ſuſpendit ; ut quamvis puri, ad cœleſtem menſam ſe magis, ac magis præparent, atque diſponant. Huc etiam ſpectat citatus Irenæus : *Properante Maria* inquit, *admirabile vini ſignum. Dominus repellens feſtinationem dixit: Quid mihi & tibi,* &c. Expende illud, *properante Maria : Dominus repellens feſtinationem.*

feſtinanter, ſed magna præparatione accedendum.

Iren.

79. Octavò. Nondum venit hora mea : hoc eſt, nondum advenerat hora, atque tempus ut Chriſtus Dominus hoc primo ſigno gloriam, potentiamque ſuam hominibus oſtenderet; cùm tamen ad hoc nuptiis adeſſet, ut omni cœleſti benedictione natos, naſcituróſque repleret, ut notat D. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Joan. cap. 22. *Honeſtè, ait, celebratis nuptiis initiatus eſt, ut nativitatis noſtræ principium quantum ad carnem attinet ſanctificaret. Oportebat certè, quoniam totam naturam hominis reſtaurabat, non ſolum natis hominibus benedicere, verùm etiam naſcituris gratiam præparare.* Jeſus per aliquod tempus in nuptiis erat, quæ per ſeptem dies, ut dixi jam durabant ; ut ſic nativitatis humanæ primordia ſanctificaret, in omneſque homines gratiam diffunderet; ad ſignum tamen in ſui glorificationem edendum ; adhuc non erat definitum temporis momentum ; nam ipſe ad ſui honorem determinavit horam ; ad homines verò glorificandos, ac omni bono replendos, nullum præſcripſit tempus.

Cyrill.

Chriſtus ad ſui honorem tempus determinat, non vero ad honorandos alios.

80. Nonò. *Nondum venit hora mea.* Et quodnam aliud tempus opportunius eſſe poterat, quàm cum Maria orabat ? Cur non annuit Salvator Virginis petito ? Pulchrè D. Chryſoſtomus homil. 20. in Joan. *Quid mihi, & tibi mulier ? Alia præterea cauſa afferri poteſt non minus neceſſaria ; ne quæ in miraculo ſuſpicio oriretur, ab indigentibus enim non à matre id quærendum erat.* Quid efficacius oratione Mariæ? Et tamen ipſa deprecatur, & non eſt tempus ? Valde nimirum ! Quando ergo erit ? Cùm ipſa indigentia clamaverit, ab indigentibus, non matre id quærendum erat. Valde præpotens ad impetrandum oratio Mariæ ; at ipſa neceſſitas vim obtinet magnam ad divinam in homines clementiam ſolicitandam.

Chryſoſt.

Neceſſitas validiſſima ad impetrandum.

81. Decimò Euthymius : *Nondum venit hora mea. Nondum adeſt,* inquit, *tempus meum ad edendum, quod quæris, miraculum : tunc autem aderit, cum hi, quibus opus eſt miraculo, cognoverint, quod talia poſſim operari ; & ipſi non ſolum deprecati : nunc autem matrem adhortante, non ſolum intempeſtivum eſſet, verùm etiam ſuſpectum, & queruloſis facillimè pateret calumniæ.* Ubi Auctor duo inculcat. Et primò quod ita caute in operibus noſtris nos gerere debemus, ut aliorum judicia, malitioſaſque interpretationes vitemus. Secundò quod opportuna tunc adeſt temporis occaſio, ut Deus auxilietur, cùm non unius tantum, ſed multorum preces interveniunt, & ideo non ſoli noſtræ orationi fidendum, verum & aliorum obſecrationibus commendandum, ut exemplo ſuo nos docet Eſther, quæ licet induta eſſet cilicio, & cinere, aliorum rationes quæſivit, *Eſther.* 4. *num.* 16. Et Paulus diſcipulis ſuis ſcribens Rom. 15. num. 30 dicebat : *Obſecro vos fratres per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & per charitatem Spiritus ſancti, ut adjuvetis me in orationibus veſtris pro me, ut liberer ab infidelibus, qui ſunt in Judæa.* Paulus multo ſanctior erat diſcipulis ſuis, multiſque eos antecedebat meritis, eorum tamen orationes quærit. D. Ambroſius ibi : *O at, ait, ut adjuvetur in orationibus, ut evaderet manus Judæorum infidelium : non quia ipſe minus mereatur ; ſed multi minimi, dum congregantur unanimes, ſiunt magni : & multorum preces, impoſſibile eſt ut non impetrent.* Expende ultima verba, quæ moraliter, ac ordinariè intellige. De viro beato ait Regius Vates Pſal. 111. num. 18. *Diſperſit, dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi.* Veluti apponit rationem, ob quam juſtitia ejus per omnes æternitates glorificata maneat, & ait : *Dedit pauperibus.* Si totum uni dediſſet ; ejus juſtitia non ita eſſet ſublimata ; Dum multis dedit, multorum habuit orationes, quæ facil ùs majora impetrant. D. Hieronymus ibi. *Diſperſit,* hoc eſt, partitus eſt, *non dixit, totum da uni homini ; ſed atcuſa pauperibus: quia per multos ita partitus eſt : quia plus eſt oratio multorum, quam unius hominis.*

Euthym.

Vitanda ſunt aliorum dicta.

Aliorum orationes multum nobis proſunt.

Rom. 5.

Ambroſ.

Pſalm. 111.

Hieron.

Quæstio XX.

Utrùm Chriſtus Dominus ob matris preces citiùs operatus ſit miraculum ?

82. Solutio affirmativa eſt ſanctorum Patrum ; ita Divus Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Joann. cap. 23. *Ad hæc ait, quantus honor parentibus debeatur ; facilè oſtendit ; cum ſtatim ad actum propter matrem accedat ; quamvis in eo erat, parumper diſtuliſſet.* Idem habent Divus Ambroſius *in Pſalm.* 118. *in Octonario* 16. ſed illa verba : *Tempus faciendi.* D. Chryſoſtomus *homil.* 21. Quod ita eſt intelligendum, non quod citius Chriſtus Dominus ediderit miraculum, ac æterno Dei decreto erat conſtitutum ; hoc enim eſt immutabile. Sed quod Deus prævidens ab initio futuram matris orationem, ob illam decrevit, miraculum citius perpetrare, quàm ſi illa non interveniſſet. Et in hoc ſenſu res eſt veriſſima, ac multa tribuunt ſancti Patres Virgini, ejuſque interceſſioni ; ut Bernardus *ſerm.* 1. in Salve Regina, quod ob Virginem totus mundus factus ſit. Rupertus *lib.* 3. *in Cant.* quod ob Virginis prævisionem totum Abrahæ genus ſit cuſtoditum, multiſque bonis ditatum.

Cyril.

Ambroſ.

Chryſoſt.

Virginis oratio multum impetrat, & citiſſime.

Bernard.

Ob Virginem mundus creatus.

Rupert.

83. Et ita de ſe ait B. Virgo, quod in ipſo primo rerum molimine ; *cum eo eram cuncta componens,* Proverb. 8. num. 40. Quod alii legunt apud Salazar : *Prope ipſum eram nutrix, vel nutrix.* Verba Proverbiorum de B. Virgine intelligit Hugo. Et in exordio rerum erat cum Deo, non ſecundum realem exiſtentiam, cum adhuc non eſſet ; ſed in prævisione, ut nutrita, tanquam filia ſupremi Regis ; & nutrix hominum, orationibus ſuis multa eis impetrans, quæ, niſi preces Virginis intervenirent, illis non concederentur. Et quid mirum, quod hoc de Virginis interceſſione dicamus, cùm de Sanctorum orationibus, atque clamoribus ſit dicendum. Ait Deus ad Abraham : *Scito prænoſcens, quod peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubjicient eos ſervituti, & affligent quadringentis annis,* Geneſ. 15. num. 13. Hic

Prov. 8.

Salazar.

Hugo.

Geneſ. 15.

exoritur ſatis difficilis quæſtio: quo pacto dicat Deus, quòd erunt afflicti, & in ſervitute in terra non ſua quadringentis annis, cùm conſtat, quòd Hebræi paulò poſt ducentis & quindecim annis in Ægypto promorati fuerint ut notant Carthuſ. Pererius, & alij. Imò ait Pererius, quòd in ſervitute fuerint ferè centum, & triginta annis. Quomodo ergo dicentur quadringenti? ita ſanè futurum erat, ſed Deus Hebræorum afflictione, clamoréque commotus, eos à ſervitute liberare citius decrevit, quàm aliàs ab illa eximerentur, niſi eorum clamores intervenîſſent. D. Chryſoſt. homil. 37. in Geneſ. *Cùm Deus ſit miſericors*, inquit, *& imbecillitati noſtræ reſpondentes faciat pœnas, quia vidit eós ita labore preſſos, & Ægyptios magnam in eos crudelitatem exercere; ante definitum tempus ad libertatem eos reduxit.* Si Deus ob Sanctorum clamores citiùs liberat, quid erit dicendum de orationibus Virginis?

Carthuſ. Perer.

Deus ſuorum orationibus, ac affectionibus maximè commovetur. Chryſoſt.

Ioannis 2. num. 5. Dicit mater ejus miniſtris: quodcumque dixerit vobis, facite.

VERSIONES.

Euthymius.	Quidquid dixerit vobis, facite.
D. Bernard. Dominic. 1. poſt Oct. Epiph.	Quæcunque præceperit vobis, ſervate, & facite.

EXPOSITIO.

84\. QUAMUIS Chriſtus Dominus durè reſponderit matri, quid mihi, & tibi Virgo tamen voluntatis ejus conſcia, ut ait Rupert. lib. 3. in Joannem *Dicit miniſtris*; non ſponſo ſedenti, ac convivanti, ut præciperet, ſed dixit miniſtris ſedulò ſervientibus: nam hi tantùm merentur audire Dei verba. Et Maria, cùm ſit idem ac illuminatrix, ut ait Albert. Magn. dicit Miniſtris: *Miniſtros autem,* inquit D. Gaudent, tract. 2. *non illos ſecundùm rei geſtum ſolos accipio, qui tunc in illo nuptiarum convivio miniſtrabant: ſed juxta ſpiritualis rei commutationem, primò miniſtros novi Teſtamenti intelligo eſſe Apoſtolos, deinde Apoſtolicos Sacerdotes, ut quidquid præceperit eis Dominus Jeſus obſequio prompto perficiant.*

Rupert. *Qui ſerviunt, verba Dei audiunt.*

Alb. Magn. *Maria illuminatrix.* D. Gaudent.

85\. *Quodcunque dixerit vobis, facite.* O verbum abbreviatum omni myſterio, ac doctrina plenum! Albert. Magn. *ſuper Miſſus eſt, cap.* 117. ait, *Doctrina prudentum facilior eſt* (ut ait Salomon Proverb. 14.) *ſed Beatiſſima Virgo breviſſimè & dulciſſimè omnia prædicabilia uno verbo prædicavit, quando dixit in nuptiis: quodcunque dixerit vobis, facite.* Prædicavit, & docuit Virgo eximiam fidem; nam quamvis audiret à filio durè: quid mihi, & tibi; tamen non hæſitavit: perfecta enim fides non deficit qualibet adverſitate. Docuit ſpem, nam quamvis audiret à filio verba, quæ videbantur repulſam ſonare, imò, ut ait Beda, poterat Virgo putare, Chriſtum recuſaſſe ejus preces; tamen ſperavit in ſpe contra ſpem, multum confidens de miſericordia filij. Docuit charitatem in Deum, dum procuravit, ut ejus gloria miraculo manifeſtaretur. Docuit obedientiam, dum ſuadet miniſtris obedire Deo, non in hoc, vel illo, ſed in omnibus indiſcriminatim: *Quodcunque dixerit.* Docuit modeſtiam, dum non ſe gloriatur, matrem eſſe tanti filij; non enim ait: Quodcumque dixerit filius meus, ſed per tertiam perſonam loquitur. Docuit reverentiam in Deum, non ait: Quodcumque dixerit Jeſus; nunquam lego Virginem hoc ſanctiſſimum nomen pronunciaſſe, ob illius magnam reverentiam. Docuit promptitudinem in Deum; non enim exhortatur eos ut audiant, quæcunque dixerit, ſed ut faciant. Docuit prudentiam cum miſericordia. Dixit miniſtris, ut facerent quodcunque dixerit, ne cùm audirent juſſiones Chriſti de implendis hydriis, inſaniam putarent. Magna, & prudens miſericordia ſit prævenire, ne alius homo in malum incidat.

Alb. Magn.

Fides non deficit in adverſitate.

Beda.

Perfecta obedientia ad omnia.

Modeſtia aliena à vana gloria.

Reverentia in nomen Jeſu.

Prudens miſericordia aliorum lapſum evitat.

QUÆSTIO XXI.

Quare Virgo hîc loquitur, & non legitur amplius in Evangelio eructaſſe verbum?

RESpondeo primò. Sanctiſſima Virgo pro hominibus hîc ad filium verba miſericordiæ protulit; nec ampliùs in ſacro Evangelio aliquid locuta legitur, ut denotetur perpetuum ejus munus eſſe pro nobis ad filium intercedere, omnéque humano generi bonum ſolicitare. Secundò. Virgo, dum hîc vinum procurabat, ſalutiferum Chriſti ſanguinis calicem appetebat, ut ex S. Irenæo. D. Auguſtino, D. Maximo dixi *q.* 8. *n.* 74. Et ubi de tanto myſterio verbum eructavit, ejus nullum aliud commemoratur. In tanti operis conſideratione voces omnes deficiunt, nulláque alia dicendi materia ſupereſt. Venit Regina Saba in Jeruſalem 3. Reg. 10. num. 4. *Et videns ſapientiam Salomonis, & domum, quam ædificaverat, & cibos menſæ ejus, & tabernaculo ſervorum, & ordines miniſtrantium, & holocauſta, quæ offerebat in domo Domini, non habebat ultra ſpiritum.* Quæ ultima verba explicat gloſſ. Ita admirata eſt, ut non haberet ultrà animum ad videndum, intelligendum, ac loquendum de ejus rebus. Sed cur in tantam admirationem non rapitur, dum videt magnitudinem auri, quæ erat in regno Salomonis, de qua dicitur, quòd erat ſicut arena maris: dum videt templum, domos, opulentiam regni: imò dum audit verba Regis: ſed tantùm dum videt holocauſta? Quia hæc ſacram Euchariſtiam adumbrabant: & ubi in tanti myſterii conſiderationem devenit, ſtatim ſtupore circumfuſa eſt, ita ut non haberet ultrà ſpiritum. Nam, ut ait Tertullian. lib. de Baptiſmo, cap. 1. *Qualia decet eſſe opera divina, niſi ſupra omnem admirationem,* &c. Quid erit de opere Euchariſtico, in quo Chriſtus fit alimentum noſtrum. Unde inquit D. Chryſoſt. hom. 60. ad Populum: *Quod ſermo Chriſti. Hoc eſt corpus meum, ſuperat ſenſum, & rationem noſtram.*

86\. *Virginis munus pro nobis orare.*

In conſideratione Euchariſtiæ obſtupeſcit ratio, & nihil aliud ad dicendum reſtat.

3. Reg. 10.

Gloſſ.

Tertull.

Chryſoſt.

QUÆSTIO XXII.

Unde noverit Virgo, Chriſtum aliquid imperaturum miniſtris ad miraculum operandum?

87. QUamvis Chriſtus Dominus durè reſponderit Matri: Quid mihi, & tibi? tamen ipſa ſpem non perdidit, ſed firmiſſimè credidit, miraculum eſſe faciendum, ut expreſsè docent D. Chryſoſtomus, D. Cyrillus, Euthymius, Theophilactus *hîc*, & D. Bernardus *ſermone* 1. *in Domin.* 1. *poſt Epiph.* Unde minus probabile eſt dictum Bedæ, quòd Virgo putaverit, Chriſtum recuſaſſe facere miraculum. Tota difficultas eſt, unde virgo cognoverit, Chriſtum ad miraculum patrandum miniſtris uſurum: nam poterat miraculum facere, vel in ipſis hydriis vacuis, vel, in poculis in menſa, vel in alio vaſe, vel aliunde aliud adducere ſine alicujus interventione.

Chryſoſt. Cyrill. Euthym. Theoph. Bernard. Beda.

88. Reſpondet primò D. Juſtinus *in reſponſione ad quæſtionem* 136. explicans rem, Chriſtum dixiſſe Matri abundantia amoris: *Si vis, ne eis vinum deficiat, dic miniſtris, ut ea, quæ jubeo faciant;* Ad hæc verba textui apponere videtur valde durum, nam ſi à Chriſto eſſent prolata, ſine dubio Evangeliſta narraſſet. Secundò D. Chryſoſtomus *homil.* 20. Euthymius, Theophylactus in ea ſunt ſententia, quod Virgo miniſtros ad Chriſtum adduxerit, ac quod omnes ſimul pro miraculo ſunt deprecati: nam, ut ait Euthymius, *Virgo intellexit Chriſti rationem: quodque non impotentiæ excuſatio erat, ſed ne videretur ſeſe miraculis ingerere & ſpectaculo exponere.* Et ita omnes tunc eum ſunt deprecati, & tunc Mater dicit miniſtris: *Quodcunque dixerit vobis*, &c. Quod enim Chriſtus dilectiſſimæ Matri denegat, ipſa orationis potentiâ nixa obtinere, adhuc ſperat. Et ratio, quamvis moraliter optima ſit, mihi tamen literalis non videtur; primò, quia ſi hujuſmodi deprecatio interveniret, Evangeliſta eam commemoraſſet. Secundò, quia nullum in littera fundamentum habet. Tertiò, quia ſi hujuſmodi deprecatio daretur, eſſet cum aliquali invitantium ex defectu vini verecundia; Chriſtus autem, ut docent Patres, ad vitandam ſuorum verecundiam, ad nuptias venit.

Chryſoſt. Euthym. Theophyl. *Nemò ad ſpectacula ſe ingerat.*

Quod Mariæ denegatur, oratio impetrat.

89. Tertiò D. Maximus *homil.* 1. *de Epiphan.* ait; *Sciebat profectò Mater ſancta, objurgationem illam Domini filiique ſui non iraſcentis offenſam prætendere, ſed miſerentis portare myſterium.* Virgo ex clementia filij ſui miraculum faciendum agnovit. Multum Deus ab homine diſcrepat: nam etſi divina verba, *Quid mihi, & tibi*, rigorem prætenderint; à Deo tamen opus ſemper venit miſericordia, & benignitate plenum. At in homine verba blanda, affabiliaque invenies; opus verò auſterum ſævitia, rigoréque armatum.

Maxim. *Licet Dei verba rigorem oſtendant, tamen opus eſt cum miſericordia.*

90. Quartò Simon Caſſianus lib. 5. cap. 1. *Noverat ipſa*, ait, *voluntatem filii ſuis Salvatoris; & qui non pateretur dilectorum ſuorum eclipſim, qui venerat pro omnibus eclipſari, proinde inſtruit, & informat*, &c. Cum enim Chriſtus Dominus Deus eſſet omnipotens, ſuóſque intimo amore diligeret, ab ejus clementia alienum, in ſuis aliquem defectum, penuriamque permittere, quin ſubveniret. Hæc autem ratio, ſicut & tertia D. Max. quamvis myſticè optimè procedant non ſunt tamen in littera; Virgo enim licet ex benignitate Chriſti miraculum futurum agnoſceret, non inde tamen determinatè conſequi poterat, ope miniſtrantium interveniente perpetrandum, ut diceret miniſtris, Quodcunque dixerit, &c. Ideo altiorem requirit indaginem.

Caſſian. *Deus ſuos eclipſari non ſinit.*

Quinta & vera intelligentia eſt, quòd B Virgo 91.
ſancti Spiritus illuſtratione inſpirata cognovit miraculum futurum, & qualiter, ac quomodo faciendum. S. Gaudentius tractat. 2. *Cæterùm*, inquit; *nunquam mandaret miniſtris: Quodcunque dixerit vobis facite, niſi Spiritu ſancto poſitum divinum plena, non ſolùm reſponſionis Chriſti virtutem cognoviſſet, verùm etiam faciendi ab eo tunc ex aqua vini univerſum ordinem prævidiſſet. Quid enim lateret ſapientiæ matrem, capacem Dei, ademque tantæ virtutis?* Haymon in explicatione iſtius Evangelii inquit, *Virginem ſpiritu prophetico noviſſe miraculum.* Et ita intelligo Euſebium Emiſſenum *in Dominic.* 2. *poſt Epiph.* dum de Chriſto, & Matre ait: *Ipſi ſe intelligebant, ipſi ſua ſecreta noverant: Ipſi quid tunc fieri oportebat; & quid poſtea futurum ſciebant;* Nec Virgo cordis Chriſti ſecreta, quæ alto inſtinctu Spiritus ſancti regebantur ſcire poterat, niſi ex peculiari ejus illuminatione.

D. Gaudent. *Virgo à Spiritu ſancto maxime illuminata.* Haymon. Euſeb.

Imò dico, quòd Virgo ab ipſo Spiritu ſancto, 92.
non ſolum de miraculo fuit edocta, verum etiam illuminata, ut diceret miniſtris; Quodcunque dixerit vobis, facite. Nam cum hoc eſſet primum Chriſti Domini ſignum, atque miraculum, interveniente Maria id facere decrevit, ut denotetur, quod omne ad nos bonum per manus ejus deſcendit. *Mecum ſunt divitiæ, & gloria*, Proverb. 8. num. 18. Symmach. legit: *A me ſunt divitiæ & gloria.* Locus communiter intelligitur de B. Virgine, ab illa enim eſt omnis affluentia ſpiritualis, & temporalis donorum. Petrus Damianus ſermone de Annuntiatione: *Per ipſam*, ait, *& cum ipſa & in ipſa totum hoc faciendum decrevit, ut ſicut ſine ipſo nihil factum eſt, ita ſine ipſa nihil refectum eſt.*

Per manus Mariæ omne bonum nobis communicatur. Prov. 8. Symmach. Damian.

Ioannis 2. *n.* 6. Erant ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundùm purificationem Judæorum, capientes ſingulæ metretas binas, vel ternas.

VERSIONES.

Textus Græcus. Erant ibi ſex vaſa aquaria, *&c.*

Theod. Græcus. Erant ibi ſex amphoræ. *inc.* 14. *Danielis.*

Syriacus. Quæ poſitæ fuerant ad purgationem Judæorum.

Theophylactus. Metretas binas, ac ternas,

Arias. Metretas duas, vel tres.

EXPO

EXPOSITIO.

93. HYDRIA nomen eſt Græcum, ſignificat vas aquarium, ſeu aquæ deſtinatum, ut ita fieret miraculum evidens, cùm nullum eſſet vinum in receptaculis illis. Et de hujuſmodi amphoris quatuor explicantur ab Evangeliſta: primum numerus, ſcilicet ſex; ſecundum qualitas lapideæ; tertium uſus ad purificationem Iudæorum; quartum magnitudo, dum dicitur *capientes ſingulæ metretas*, de quibus omnibus

Plin. Dioſcor. Maldon.

ſequentibus quæſtionibus. Quid verò metreta ſignificet, valde difficile. Vox eſt Græca, pro qua Plinius tranſtulit *cadum.* Dioſcorides *lib. 5.* ait, unam metretam capere duodecim congios. Maldonatus tenet, quod una metreta haberet tres Arrobas, ut Hiſpanicè dicitur, & ideo ſex hydriæ ad minimum capiebant triginta ſex Arrobas: nam ipſe exiſtimat, quòd Evangeliſta de unaquaque dicat, quod ſuſtineret metretas

Mendaces omnia pro certis affirmant.

binas, vel ternas. Et quod Evangeliſta (ait ille) non omnino juſtam earum menſuram poſuit, ſed in dubio relinquit, dicens, *metretas, binas vel ternas*, fidem auxit hiſtoriæ, mendaces enim nunquam dubitanter loquuntur, omnia quæ dicunt intrepidè, & minimè hæſitantes affirmant. Probi eſt viri moderari verba, ut certa pro certis, dubia pro dubiis dicat. Tamen probabilior mihi videtur ſententia Ruperti *lib. 3. in Ioan.* Cajetani Toleti, has hydrias non eſſe æquales, ſed quod quædam capiebant duas, quædam tres metretas.

Rupert. Cajetan. Tolet.

QUÆSTIO XXIII.

Quare hydriæ erant ſex?

94. QUæſtionem hanc excitat numerus hydriarum, cur plures eſſent, vel pauciores, ſed tantùm ſex? Reſpondent primo Cardinalis Hugo; quia hæ duæ, vel tres tantæ multitudini non ſufficerent? Judæi enim ob ſuas ſuperſtitiones ad immunditias vitandas facile hujuſmodi lavacris utebantur, de quo ſtatim. Tamen multa in hoc numero myſteria inveniunt ſancti Patres. Et primo D. Auguſtinus *tractat. 9.* Beda, inquiunt: ſex hydriæ ſex ætates ſignificant, qnibus non defuit prophetia; tempora enim illa, ait Auguſtinus, *inaniter currerent, niſi in eis Dominus Jeſus prædicaretur.* Secundò D. Antonius Uliſip. *ferm. in Dominic. 2. poſt. Epiph.* adhærebo in ſignificatione nominis Cana Galilaæ, ut ſupra dixi, inquit. *In Cana Galilææ, id eſt, in anima, quæ zelo amoris jam tranſmigravit de vitiis ad virtutes, ſex hydriæ ſunt contritio, confeſſio, oratio, jejunium, eleemoſyna, & illatæ injuriæ ex corde remiſſio. Hæc ſunt, quæ purificant pœnitentes ab omnibus peccatis* Idem ferè habet D. Bernardus *ſerm. 1. in eadem 2. Domin.* Tertiò idem D. Bernardus ſerm. 12. ex parvis. *Intelligimus*, ait: *has ſex hydrias poſitas eſſe ſex obſervationes ſervis Dei propoſitas*, in quibus tanquam Judæi purificari debeant. Sunt autem iſtæ, ſilentium, pſalmodia, vigiliæ, jejunium, opus manuum, carnis munditia: quas virtutes latè explicat ſanctus Pater. Quartò Theophylact. ait: *Per aquam tu quidem intellexeris diſſolutionem noſtram & mollitiem in vita, ac doctrina: per hydrias vero ſex quinque ſenſus, per quos in operibus labimur: & ſextam hydriam rationalem vim per quam in doctrina periclitamur.* Itaque Dominus noſter, ſi quid eſt in noſtris ſenſibus, & ratione inſipidum, atque aqueum, in vinum convertit ſoporiferum, & lætificans cor.

Hugo. Auguſt. Beda. Ant. Vlyſip. Bernard. Theoph.

QUÆSTIO XXIV.

Quare hydriæ erant lapideæ?

95. VAlde mirum, quòd hydriæ, non ligneæ, vel ex alia materia, ſed tantum lapideæ erant. Ad quod reſpondet primò Albertus Magnus. *In lapide non ponitur vinum, ut ita fieret manifeſtum, vaſa illa eſſe valde aliena ab illo liquore.* Secundò D. Gaudent. tract. 2. *Videamus*, ait, *quæ ſint apud Gentes per allegoriam ſex illæ hydriæ lapideæ. In unoquoque homine ſex quædam ineſſe numerantur: viſus oculorum: auditus aurium, oderatus narium, loquela oris, attrectatio manuum, inceſſus pedum, Converſi igitur ad fidem oculos levamus ad Dominum.* Itaque antea eramus lapidea ſimulachra Gentium: at ubi ad aquas Chriſti baptiſmatis devenimus, in ſalutiferum mutamur liquorem odoris gratiæ, omniumque virtutum. Tertiò D. Bernardus *ſerm. 13. ex parvis.* Per ſex hydrias, intelligit ſex obſervationes juſtorum. Erant autem lapideæ, quia hujuſmodi via eſt valde lapidoſa, & ſaxea. *Quod autem*, inquit S. Doctor, *illæ hydriæ lapideæ dicuntur, ſignificat, quod ſine aliqua difficultate obſervari non poſſunt, & quod dura, & aſpera eſt via, quæ ducit ad vitam.*

Albert. Mag. Gaudent. Bernard. *Via juſtorum valde aſpera.*

96. Quartò. Hydriæ ſignificant juſtos, quibus divinæ gratiæ liquor infunditur, qui fortes debent, ac perdurabiles eſſe, ne qualibet tentatione conterantur, neve in parvas minutias fiant. D. Bernardus citatus: *Lapideæ, ait, dicuntur propter fortitudinem, ne facilè frangantur, aut diſſolvantur, & effundatur liquor gratiæ, qui in eis continetur.* Quintò aliter hoc explicari poteſt ex Beda Hydriæ ſunt juſti, qui à vero lapide Chriſto Jeſu ſunt ſolidati, ut accipiant gratiam, ac obtineant vim ad eam obſervandam.

Iuſti conſtantes ſint. Bernard. Beda.

97. Sextò. Hydriæ, cum eſſent valde magnæ, atque lapideæ, in uno loco fixæ erant; nam juſti in eis adumbrati, pondere rationis conſtantes, immobileſque in Dei obſequio eſſe debent, & non qualibet tentationis aura moveri. Huc tendit Divus Bernardus ſerm. in Domin. 2. poſt Epiphan. *Dicuntur, ait, lapideæ, non tam propter duritiem, quam propter ſtabilitatem* Dum populus præliaretur, & Moyſes oraret, *Manus Moyſis erant graves; Aaron autem, & Hur ſuſtentabant manus ejus ex utraque parte.* Exod. 17. num. 12. Aaron rationem ſignificat, Hur, lumen veritatis, manus autem Moyſis id eſt, illius actiones, erant graves, & ponderoſæ; ſuſtentabantur tamen hac conſiſtebant ratione, & veritate. Philo in libro Allegoriarum pag. 60. *Sunt*, inquit, *Manus Moyſis graves, nam cùm hominis mali actiones ſubventaneæ, leveſque ſint, meritò ſapientes graves habent immobiles, inconcuſſáſque. Ideoque fulciuntur ab Aarone, id eſt, ratione, & ab Hur lumine, quod nulla lux in*

Bernard. Exod. *Juſtorum actiones ratione ac veritate regulantur.* Philo.

rebus

rebus ſit clarior, quàm veritas. Vult igitur Scriptura figuratè docere te, ſapientis actiones fulciri veritate rationeque, &c.

Quæstio XXV.

Quare hydriæ poſitæ erant ad juſtificationem Iudæorum?

98. Chryſoſt. Evangeliſta undique oſtendit vaſa illa à vino aliena eſſe, & ideo ait Chryſoſtomus homil. 21. Quare illa particula, *ſecundùm purificationem Iudæorum*, numquam in his vinum fuiſſe, oſtendit; Nam cùm Palæſtina aquarum inopia laboraret; rari enim illic fontes ſcaturiunt, hydriæ illæ aqua ſemper plenæ ſervabantur, ne ſi quando immundi fierent, longiùs flumina petenda eſſent, ſed propè purgarentur. Ut ſi convivantium aliquis immunditiam aliquam haberet, in eis purgaretur: nam, ut dicitur Marc. 7. 3. *Phariſæi, & omnes Iudæi, niſi crebrò laverint manus, non manducant, tenentes traditionem ſeniorum.* Ac proinde hujuſmodi vaſa aquaria ſolùm erant, lavacriſque deſtinata, atque in conviviis apponi ſolita. (Marc. 7.)

99. Gaudent. Secundò, & moraliter D. Gaudentius tract. 2. *Non poſſum*, ait, *parcere tranſiens purificationi Iudæorum immundæ: lavant polluta corpora, abluta ſtatim polluunt: ſemper lavant, ſemper impuri ſunt; &, ut dici ſolet, laterem lavant. Illum laterem, quem paraverunt in Ægypto, Pharaone Diabolo, exhibentes ſe ipſos arma iniquitatis peccato.* Semper unuſquiſque antiquorum mores ebibit, cùm igitur in Ægypto Judæorum majores operibus luti, laterique inſtarent, & inde frequenter polluti, ſeu idololatriæ fæce inquinati abluebantur: inde hujuſmodi conſuetudo eſt ad poſteros derivata, non ex lege, ſed ex majorum traditione, ut ſæpiùs lavacris ſe immergerent. (*Suorum mores unuſquiſque ebibit.*)

100. Ambroſ. Tertiò D. Ambroſius ſerm. 13. alias 2. de Epiphan. *Auſim dicere*, inquit, *illas hydrias, non ſolùm illi convivio, ſed univerſo mundo pretioſam illam miniſtrare ſubſtantiam; niſi quod nobis meliùs adminiſtrant. Conſtat enim ex ipſis vaſculis illos hauſiſſe ebrietatem; nos haurire juſtitiam: illos percepiſſe vini poculum, nos calicem ſalutis accipere. Et, ſi dici fas eſt, apud illos pertranſiſſe quod biberant, apud nos verò permanere quod ſumpſimus.* Hydriæ ſuum omni mundo dabant liquorem: Judæis, erant impoſitæ ſecundùm eorum purificationem, vinum miniſtrabant ad temporalem ſatietatem, quæ citò defecit, atque evanuit, in eis enim nihil permanens, fixumque erat: aliter verò nobis Chriſtianis divinam illam largiebantur ſubſtantiam, quippe cùm ſalutiferi Dominici ſanguinis calicem præfigurarent, quid ſpirituale, æternum, ac durabile conferebant. (*Quod temporale tranſit, quod ſpirituale permanet.*)

Quæstio XXVI.

Quare Dominus in hydriis, & non aliis vaſibus miraculum operari determinat?

101. Aderant in menſa pocula, aderant alia vini propria vaſa, cur ad miraculum perpetrandum hydrias eligit? Prima & germana mihi ſolutio eſt. (*Germana ratio.*) Ad evidentiam miraculi, quoniam ſi in vaſis viniferis fieret, aliquis ſibi perſuadere poterat; præter opinionem aliquam ibi eſſe vini partem, vel ex ejus fœcibus aquam infuſam vini ſaporem reddere; at dum in aquaticis vaſis fit hæc ſuſpicio ablegatur. Secundò, Hydriæ erant valde magnæ, & ut eſt probabile, triginta, & novem vini Arrobas plus, minuſve, ex converſione habuere; tunc reſpondet Albertus Magnus: (Albert. Mag.) *Dicit quantitatem vini ex numero vaſorum, quæ occultari non poterant; quia ſi unum vas fuiſſet, & parvulum, credi potuiſſet, occultè illud eſſe allatum cum vino: ſed plena ſex vaſa tam magna occultè aſportari non poterant, nec in convivio poterant celari.* (Maldon.) Tertiò Maldonatus. Voluit Chriſtus, non ſolùm præſenti inopiæ ſubvenire, verùm etiam multum vini ſponſo remanere; tum ad illius paupertatem ſublevandam; tum ad miraculi facti diuturnum teſtimonium, & monumentum: aliquod enim excitamentum requiritur, ut homo in gratitudine perſeveret, in Deique laudem moveatur. (*Monumentum ob gratitudinem.*)

102. Quartò. Vaſa illa, cum ad Judæorum purificationem poſita eſſent, puriſſima erant, ut notat D. Thomas, ideò exiſtimo, quòd hydriæ ad hanc vini converſionem eliguntur, quod ſacram Euchariſtiam adumbrabat; tanti enim myſterii, figura in mundo tantum, puróque loco receptaculum habere poterat. (*Sacra Euchariſtia ubi eſt munditia, recipitur.*) Quintò, & ultimo Sedulius lib. 3. Paſchal. cap. 1. (Sedulius.)

Menſaſque per omnes
Dulcia non nato, rubuerunt pocula vino:
Implevit ſex ergo lacus hoc nectare Chriſtus;
Quippe ferax qui vitis erat, virtute colona
Omnia fructificans.

Non in poculis, ſed in vaſibus ampliſſimis: *Quippe ferax, qui vitis erat*, Dominus vinum creat; nam licèt miniſtri parvam aliquam vini affectarent quantitatem, tamen non niſi largiſſima amplitudo, quæ eſſet valde ſuperabundans, è Dei manibus venire potuit. (*Deus largiſſimus dat pluſquam deſideramus.*) Propheta pro minutiſſimis aquæ guttulis ad Dominum clamabat, dicens Iſai. 45. num. 8. *Rorate cæli deſuper.* At Dominus quid dicat Iſai. 44. num. 3. *Effundam aquas ſuper ſitientem, & fluenta ſuper aridam: & effundam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum.* (Iſai. 45. Iſai. 44.) Propheta guttulam petit. Dei tamen magnificentia, & liberalitas inundantem divini Spiritus torrentem largitur ſuper terram. (Cyrill.) D. Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Iſai. orat. 2. *Multo magis* inquit, *optabile eſſe dicimus, languentibus amore pietatis, ut divinis, & intelligibilibus madefiant rivulis, & ſpiritualibus conſolationibus.* Dominus ut populum ſuum in deſerto aleret, Manna dedit ei, ita tamen ut ſuper numerum filiorum Iſraël multum ſuppeditaret; nam *qui dimiſerunt uſque manè, ſcatere cœpit, & computruit*, Exod. 16. num. 20. (Exod. 16.) Sed cur divina Providentia cæleſtem panem, Angelorum manibus formatum non ita concedit, ut nec ſuperſit, nec deſit? Cur permittitur, ut tantus panis putreſcat: Cum è manibus Domini veniret, ſtrictè dari non potuit; & potius voluit Dominus panem divinæ Providentiæ putredini exponere, quàm quod divina liberalitas in ſuperabundantia deeſſet; Dei enim manus limitationem neſciunt. Unde eleganter ait D. Cyprianus epiſtol. 2. ad Donat. *Non enim, ait qui beneficiorum terreſtrium mos eſt, in capeſſendo munere cæleſti menſura;* (Cyprian.)

menſura, vel, modus eſt: profluens largitor Spiritus nullis finibus premitur, nec coërcentibus clauſtris intra metarum certa ſpatia frænatur, manat igitur, & exuberat affluenter.

Ioannis 2. num. 7. Dicit eis Ieſus: implete hydrias aquâ. Et impleverunt eas uſque ad ſummum.

VERSIONES.

Syriacus. Implete has hydrias aquâ.

S. Gaudentius tract. 2. Vocatis miniſtris dixit eis Ieſus: Implete hydrias iſtas.

EXPOSITIO.

103. *Vilginis oratio ſemper exaudita.*

UNum hîc ſupponit Evangeliſta, & duo explicat. Supponit, Virginis orationem exauditam; Chriſtus namque ob eam vinum miraculosè produxit. Tamen hoc non explicat Evangeliſta, quia nihil magis conſuetum, & frequens, quam Virginis preces eſſe exauditas, eiſque Chriſtum annuere. Exprimitur autem Chriſti mandatum, & miniſtrantium obedientia. Chriſti imperium: *Implete hydrias aquâ.* Cum convivium magna ex parte eſſet abſolutum, erant vaſa ob frequentem Judæorum purificationem evacuata: jubet Chriſtus, ut impleantur aquæ; nam cum hæc ſit noſtri Baptiſmatis materia, ideo, ut ait Tertullianus lib. de Baptiſm. cap. 9. *Prima rudimenta poteſtatis ſuæ aqua auſpicatur Chriſtus.* Cum vero miniſtri à B. Virgine eſſent inſtructi: *Impleverunt eas uſque ad ſummum.* Et ut verè obedientes, nec quærunt, nec ſcrutantur; cur id fieret, cum aliàs aqua inutilis videretur. Et licet Chriſtus, implere uſque ad ſummum, non præciperet, tamen vera obedientia omnia cumulate præſtat.

Tertull. — *A materia Baptiſmi incipit Chriſtus.* — *Vera obedientia omnia cum utate præſtat.*

QUÆSTIO XXVII.

Quare Chriſtus Dominus vinum ex nihilo non creavit?

104. VAlde notatu dignum, quod nec vinum nec panes, nec piſces Chriſtus creaverit, cùm ad hoc haberet poteſtatem; ſed piſces, & panes ad ſaturandos quinque hominum millia de ſuperexiſtentibus multiplicavit: ita vinum hîc produxit, non ex nihilo, ſed ex aqua, quæ in hydriis erat. Reſpondent primò Chryſoſtomus *homil.* 21. Theophylactus, D. Thomas. Ex nihilo aliquid facere, majus, & mirabilius eſt, quàm facere ex ſubjecta materia: non ita tamen evidens, & credibile multis! nam exiſtimare poterant, ſi vinum ex nihilo factum fuiſſet, quid phantaſticum eſſe, ut ait Albertus Magnus; vel aliqua arte aliunde aſportatum Cùm autem illam ipſam aquam, quam ſuis oculis viderant, & manibus aſportaverant, in vinum repererunt converſam, miraculum nulli eſt expoſitum calumniæ, nec aliquis inficiari potuit. Secundo. D. Irenæus *lib.* 3. *cap.* 11. D. Bonaventura. Ut ſe omnium creaturarum Dominum manifeſtaret, qui unam in aliam tranſmutabat pro ſua voluntate, & ita fieret evidens, quomodo omnia ſint ei ſubjecta. Unde inquiunt D. Chryſoſtomus, D. Thomas Non ex nihilo fecit, ſed ex creaturis ad confutanda diverſa dogmata. Nam Marcionitæ, & Manichæi dixerunt, alium eſſe conditorem mundi, quàm Deum. Et ideò Dominus ex ſubſtantiis creatis plura miracula fecit, ut oſtendat, ipſas ſubſtantias eſſe bonas, & à Deo creatas. Tertiò Albertus Magnus, *Non ex nihilo fecit, ut pote convenientiùs divinæ operationi, qui non aſpernatus eſt materiam, quam creavit: mutavit de duabus qualitatibus contrariis, quæ ſunt frigidum, & humidum, in calidum, & ſiccum.* Excellentia Principis, ac Domini eſt, ut rem, quã fecit non contemnat, ſed ſemper ad meliora producat.

Chryſoſt. Theophyl. S. Thom. — Albert. Mag. — Irenæus. Bonavent. — Chryſoſt. D. Thom. — Albert. Mag — *Rex ſuos ad altiora promoveat.*

105. Quartò D. Thomas. Ideò, ait, noluit; ex nihilo vinum facere, ſed ex creaturis, ut oſtenderet ſe non omnino novam doctrinam condere, & veterem reprobare, ſed adimplere, ut dicitur *Matth.* 5. Quintò Haymon. Poterat Dominus ſi vellet, vinum facere ex nihilo, ſed noluit. Quare? ut myſticè nobis innueret, qui apparens in carne nihil aliud præcepit, nihil aliud docuit, niſi quod lex, & Prophetæ, & Pſalmi prædixerant de eo.

D. Thom. — Haymon. — *Scriptura adimpleta.*

106. Sexto. Actio creativa infinitæ potentiæ eſt, ita ut multi Theologi teneant, non poſſe communicari puræ creaturæ, etiam tanquam inſtrumento, ac proinde multò majoris eſt excellentiæ, quàm actio eductiva. Si vinum fieret ex nihilo, eſſet una creatio. Noluit Dominus illud creare, ſed ex aqua producere, ut inde haberemus documentum, quod non ſit recurrendum ad altioris potentiæ media quando faciliora, & accommodatiora ſunt in promptu. Septimò notat. Rupertus *lib.* 3. *in Joan.* quod Chriſtus Dominus in diſcurſu vitæ ſuæ nihil per creationem produxerit: panes, piſces multiplicavit, vinum ex aqua convertit. Pater tamen in primo rerum molimine dicitur omnia creaſſe: quamvis enim Chriſtus ſit æqualis potentiæ, ac virtutis cum Patre; cum tamen ipſe ſit prima perſona, ac principium, à quo totum eſſe communicatur, hanc dignitatem excellentiæ creandi illi reſervavit Chriſtus, utque ei creatio tribueretur: ad magnam noſtram doctrinam, quod licèt multa ſint in noſtra poteſtate: tamen primis, ac majoribus aliquem dignitatis gradum relinquamus intactum. Poſt Chriſti reſurrectionem, cùm ejus ſanctiſſimum corpus in monumento non eſſet, feſtinanter venerunt ad illud Petrus, & Joannes ac Maria Magdalena, ut inquiunt Origenes, Euthymius. *Venerat Maria, ait, poſt Petrum, & Joannem, cùm non potuiſſet ſimul cum eis currere.* Et tamen Petrus, & Joannes ingrediuntur ad locum monumenti ipſa tamen foris ſtabat *Joan.* 20. *n.* 11. Sed cur non introivit cum eis, ſed foris remanet? Cur cum Apoſtolis ad videndum locum ſacrum non ſtimulatur amore? Oſtium monumenti apertum, paténſque erat, tamen ad ſacrum illum non ingreditur locum, quod enim Apoſtolorum principibus datum erat, ob ſuam modeſtiam ſibi noluit eſſe conceſſum.

Facilioribus mediis utendum. — Rupert. — *Majoribus aliquis excellentiæ gradus reſervandi.* — Origen. Euthym.

Quæstio XXVIII.

Quare vinum ex aqua potius, quàm ex alia re fecit.

107. Communis ratio litteralis eſt: quia inter aquam, & vinum eſt magna ſimilitudo, & diſſimilitudo. Similitudo, quia uterque humor liquidus, & communis potus; diſſimilitudo verò, quia contrarias habent qualitates, ut notavi ſuperiori quæſtione ex Alberto Magno. Propter ſimilitudinem miraculum valde credibile; propter diſſimilitudinem verò valde mirabile. Alias rationes morales ex ſanctis Patribus adducamus.

Albert. Mag.

108. Primò Divus Maximus homil. 6. de Baptiſmo, *Divinitatis*, ait, *potentiam ſuam manifeſtans; aquas inquam, vertit in vinum, quas ſanctificavit in Baptiſmo, nobilitavit in nuptiis.* Chriſtus in Baptiſmo corporis ſui tactu aquas ſublimavit, nunc in nuptiis ad majora provexit, dum in ſui ſanguinis figuram in vinum eas vertit; unum enim Domini beneficium ad majora eſt veluti pignus. Secundò idem Divus Maximus homilia 1. de Epiphan. *Tam grande miraculum*, inquit, *inter pavida circumſtantium ſilentia ſola tantùm voluntas Domini tacentis effecit; nec dubitandum charisſimi quia ipſe aquas traduxit in vinum, qui eas ab initio concrevit in nives, duravit in glaciem, Ægyptiis vertit in ſanguinem, & Hebræis ſitientibus manare arida de rupe præcepit, quæ innumerabilium multitudinem populorum ſtillicidio novi fontis vice maternorum uberum nutriebat.* Inter omnia elementa aqua maximè obſequium præſtitit Deo in beneficium populi ſui: nam in Ægypto pro ejus egreſſione convertitur in ſanguinem, obduratur in glaciem, atque grandinem; in deſerto è rupe proſilivit; ad ingreſſum terræ dividitur Jordanis; & tandem perpetuo rore fœcundat terram; quæ igitur per tot ac tam antiqua tempora ſervierat, magna fuit transmutatione nobilitanda, admirabilique rerum figura extollenda.

Maximus. *Vnum beneficium pignus ad aliud.* *Maxim.* *Antiquus in obſequio nobilitandus.*

109. Tertio Divus Ambroſius ſermone 13. alias 2. de Epiphan. *Cùm ex vili aqua*, ait, *optimi ſaporem vini voluit guſtare convivas, hoc ſigno totum utique reſurrectionis myſterium continetur. Aqua enim utilis, pallens, & frigida in vinum verſa, ſcilicet pretioſum, rubrum, vel ignitum, hoc ſignificat hominis ſubſtatiam, conditione vilem, imbecillitate pallentem, morte frigentem, in reſurrectionis gloriam commutandam, quæ eſt æternitate pretioſa gloriâ colorata, ſpiritu immortalitatis ignitar.* Aqua naturam humanam ſignificat, & in ea primum Chriſtus operatur miraculum, ut denotetur, quod dum homo Chriſti mandatis obedit, ſtatim tranſmutatur in generoſum æternitatis vinum ſancti Spiritus calore ignitum. Quarto idem D. Ambroſius ſermone 4. de Epiphan. *Miniſtri* inquit, *hauriunt aquam de puteis, vinum in hydriis, inveniunt; atque utiliore diſpendio perdunt, quod impleverant.* Miniſtri ad Dei juſſum hydrias ex abjecta humilique materia implent, & tamen pretioſam ſubſtantiam inveniunt: minima, atque parva, in Dei obſequium data, in magna creſcunt, & ampliſſima. Quinto Berengoſius Abbas *lib. 1. de Inventione & laudib. S. Crucis, cap. 16.* agens de hac aquæ in vinum converſione, tandem concludit: *Sicut habemus ex traditione fidelium, in convivio nuptiarum aqua in vinum, lex in Evangelium mutabatur, ut & nos in aliam imaginem ita transformemur ab Omnipotente, ut ſicut quandoque in corpore, ita nunc mutemur in mente.* In hoc Chriſti ſignorum initio noſtra adumbratur converſio, nam homo Chriſti dictis obediens, ſicut hæc aqua antiquam frigiditatem, atque naturam relinquere debet, & in aliam ſancti Spiritus igne inflammatam tranſmutari.

Ambroſ. *Per obedientiam homo creſcit in Spiritus ſancti donis.* *Ambroſ.* *Berengoſ.* *In converſione relinquantur antiqua.*

110. Sextò Euſebius Emiſſenus homil. 5. de Paſcha: *Quando* ait, *nuptiali tempore; id eſt, quando ſponſus Eccleſiæ ſuæ Paſchali exultatione jungendus aqua in vinum convertit; manifeſtè præfigurabat multitudines Gentium de ſanguinis ſui gratia eſſe venturas. Per aquas enim populos ſignificari, ſacris aperitur eloquiis, ſicut legimus: Aquæ iſtæ quas vidiſti, populi ſunt, & Gentes & linguæ.* Apoc. 17. n. 15. *In vino autem ſanguinem Dominicæ Paſſionis oſtendi.* Et latè proſequitur. In hoc convivio nuptiali deſignabantur nuptiæ inter Chriſtum, & Eccleſiam ſolemnizatæ, in quibus Gentes, in aquis figuratæ, in vinum, nempe in ſanguinem Chriſti cum quo uniuntur, tranſmutantur & fit unum corpus myſticum; ac ideo ait ipſe Euſebius: *In Sacramento altaris vino aqua miſcetur, quia Chriſto fidelis populus incorporatur, & injungitur.* In hanc ſententiam eleganter ait Paſcaſius lib. de Euchariſtia cap. 11. *Bene in hoc myſterio noſtra figura per aquam admittitur, ut unuſquiſque in illo Chriſti ſanguine ſuſceptum ſe intelligat, & in melius tranſmutatum.*

Emiſſen. *Apoc. 17.* *Populus fidelis unitur cum Chriſto.* *Euſeb.* *Paſchaſ.*

111. Septimò D. Gregor. *homil. 6. in Ezech.* ſic ait. *Qui mutare aquam in vinum potuit, etiam vacuas hydrias valuit vino ſtatim implere, ſed implere hydrias aquâ, jubet; quia prius per ſacræ lectionis hiſtoriam corda noſtra replenda ſunt, & aquam nobis in vinum vertit.* Utiliſſima eſt lectio Scripturæ ſacræ quæ per aquam ſignificatur Sapient. 15. n. 3. *Aqua ſapientiæ ſalutari potabit illum.* Dum cor noſtrum veritate impletur Scripturæ ſacræ, ſtatim mens noſtra imbuitur, vinoque Spiritus ſancti inebriatur, ac in cœleſtium myſteriorum contemplationem rapitur.

Gregor. *Lectio Scripturæ implet cor.* *Sap. 15.*

112. Octavò Divus Auguſtinus *tract. 9.* per aquam inſipidam, & frigidam, intelligit legem veterem, quam veniens Chriſtus in ſuaviſſimum, ſoporiferumque vinum Evangelicum mutavit. Nonò Paſchaſius *cit. cap. 11.* per aquas ſignificari, ait, ignorantiam ac inſipientiam noſtram, quam Chriſtus in ſalutiferam doctrinam cum vera jucunditate mutavit. Et ita loquitur ille: *Quis aquas Dominus idcirco commutaſſe legimus, ut inſipientia noſtra evacuata, vinum jucunditatis in nobis exuberaret.*

Auguſt. *Chriſtus ignorantiam noſtram in ſapientiam mutavit.* *Paſchaſ.*

113. Decimò. D. Bernardus *ſerm. 2. de nuptiis*, conſiderat Chriſti verba, *Implete hydrias aqua.* Per aquam timorem intelligit, per vinum charitatem; quia multoties dum noſtrum timore mortis acerbique judicii, ac pœnarum gehennæ concutitur, mens igne charitatis inflammatur. Ait ille: *Incutite metum, & ſpiritu timoris, non tam vaſa, quam corda replete, quia ut ad charitatem perveniant, initiandi ſunt à timore, ut dicant & ipſi: A timore tuo concepimus, & parturivimus ſpiritum ſalutis.*

Homo dum timet gratia impletur. *Bernard.*

114. Undecimò. D. Athanaſius Sinaïta lib. 3. Exaëm. ſic ait: *Primum miraculum Chriſtus fecit in aquâ*

C

aqua; quoniam tertio die aquam Gentium congregavit in unam congregationem cum eam tranſmutaſſet vera vitis ab aqua in vinum lætitiæ. Aqua ob lachrymarum naturam paſſim in Scriptura ſacra

Credenti triſtitia omnis in gaudium vertitur.

dolorem, mœſtitiámque adumbrat. Chriſtus Dominus in primo mirabilium ſuorum ſigno, dúmque in eum diſcipuli crediderunt, in nuptiis, quæ die tertia ſunt celebratæ, aquam in vinum convertit: quia ab ipſo tertia die nempe Dominicæ reſurrectionis, ac dum credentes ad ipſum accedunt, omnis triſtitia, afflictióque ſpiritus in lætitiæ exultationiſque vinum tranſmutatur, & convertitur.

Geneſ. 1.

Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Et dixit Deus: Fiat lux & facta eſt lux, Geneſ. 1. n. 2. Valde mirum, quòd cùm chaos, atque confuſio univerſum occuparet ſpatium; aquiſque replerentur omnia, non prius fit firmamentum, aquarumque diviſio, ſed lux prima die creatur. Tenebræ triſtitiam exprimunt, atque dolorem, & ubi divinus Spiritus advenit omnis illa fuit tenebrarum confuſio in perjucundam lucem, quæ gaudium,

Petr. Cell.

exultationémque ſignificat, tranſmutata. Et ita dixit Petrus Cellenſis lib. de panibus: *Si Deus adeſt, mœſtitia fugit, lætitia perfunditur, & miro gaudio animus pulſatur.*

Quæstio XXIX.

Quare Chriſtus Dominus per ſe aquam non diffundit?

115. Mandavit Dominus miniſtris: Implete hydrias aqua. In charitate Dominus multo ferventior erat Abrahamo; hic tamen dum opus miſericordiæ exercet; non mandat, ſed ipſemet ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum, tandémque coram peregrinis ſuis poſuit; *Geneſ. 18. num. 6.* Cur igitur Dominus cum eſſet valde humilis, non per ſe infundit aquam.

116. *Chryſoſt.*

Reſpondet primò D. Chriſoſtom. homil. 21. in Joannem *Cur ipſe, ait, hydrias non implevit, deinde in vinum vertit, ſed miniſtris implendas mandavit? Ut miraculi ipſos teſtes haberet, qui aquam hauſiſſent, ne qua fraus, ne quod præſtigium putaretur.*

Theoph. Euthym.

Maledicentium ora vitanda.

Similiter Theophylactus, Euthymius. Non ſat eſt ſolum ut opus perfectum undique, abſolutum ſit, verum ita faciendum, ut malignantium, inimicorum calumniæ evitentur. Et ne quis pravus de opere tanto ſiniſtrum aliquid ſuſpicaretur, ideo per miniſtros juſſit Dominus aquam infundi, ut miraculi teſtes ipſi fierent. Et

Chryſol.

hæc eſt vera, atque germana quæſtionis ſolutio. Secundò D. Petrus Chryſologus ſermon. 150. *Potuit, ait, augmentis ſuccreſcentibus ad nuptiarum feſta, vini ampliare, & perpetuare menſuras; ſed aqua in ſanguinis erat convertenda myſterium, ut mera pocula de vaſe corporis ſui Chriſtus bibentibus propinaret.*

Ad Euchariſtiam, qui laborant, accedant.

Hoc vinum mirabiliter productum, ut ſuprà dixi, Euchariſticum Chriſti ſanguinem adumbrabat; ut ergo homines illud biberent, eorum operatio interveniente aqua exigitur: quia tanti myſterij ſolum participes fiunt, non otio torpentes, ſed qui ſedulè laborant, ac mundam conſcientiam lachrymarum aqua aſportant.

Tertiò D. Ambroſius lib. 6. in Lucam, ad illa 117. *Ambroſ.*

verba, *Manducaverunt omnes,* ſic ait S. Doctor, *In nuptiis ex fontibus vina, miniſtris operantibus, colorantur, & ipſi, qui impleverant hydrias aquâ, vinum, quod non detulerant, hauriebant.*

Ad Dei dona ſuſcipienda requiritur cooperatio noſtra.

Ut nobis divina communicentur dona, cooperatio noſtra eſt adhibenda; & ideo mirabile vinum non datur, niſi dum operantur miniſtri, & aquam propriis manibus, humeriſque deferunt. Moyſi præcepit Deus, ut faceret tabernaculum, propitiatorium arcam, & candelabrum. *Inſpice, & fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt,* Exod. 25. num. 4.

Exod. 25. Abulenſ. Carthuſ.

Ad illa enim omnia referunt exemplar monſtratum Abulenſis, Carthuſianus, & alii. Et patet ex ipſomet cap. n. 9. *Facient mihi ſanctuarium juxta omnem ſimilitudinem tabernaculi, quod oſtendam tibi*; Sed jam eſt difficultas, cur Dominus totum ipſum tabernaculum, arcam & propitiatorium, undique confectum & abſolutum non dederit Moyſi, & filiis Iſraël; divinæ enim omnipotentiæ æquè facile erat, hoc totum confectum exhibere, ac ipſam ſimilitudinem, exemplarque oſtendere. Cur ergo tabernaculum, arca, propitiatorium undique confectum non datur? in hominum auxilium hæc parabantur, ut neceſſitate oppreſſi ad tabernaculum confugerent; ibique invenirent remedium. Exigebatur ergo, ut divina gratia adjuvante, in hoc negotio eorum interveniret operatio. Gloſſa

Gloſſ. Ord.

Ordinaria: *ibi* ſignificatur *omnis ſcriba doctus in regno cælorum, cum ea, quæ litteris ſanctis de fide Catholica, & actione pia didicerit, ipſe facere, & alios docere, præcipitur: inſpicere, & facere ſecundum exemplar, quod ſibi in monte monſtratum eſt, jubetur.* Et latiùs Gloſſa. Ut homo augeatur, in ſanctitatéque proficiat, neceſſe eſt, ut ipſe faciat, & operetur. Quandiu populus fuit in deſerto, divinitus

Num. 11.

è cœlo deſcendebat manna, quod, ut dicitur Numer. 11. n. 8. *Erat autem Manna, quaſi ſemen coriandri, coloris bdellij, circuibátque populus, & colligens illud, frangebat mola, ſive terebat in mortario, coquens in olla, & faciens ex eo tortulas ſaporis quaſi panis oleati.* Si autem Deus tantis ſe erga Iſraël habebat deliciis, atque favoribus, cur non dabatur manna ipſum undique præparatum? ut poma, fructúſque arbores ferunt? Ad quid neceſſe erat ipſum tanquam in molari lapide frangere, in ollaque coquere? de quo latè *ibi* Abulenſis.

Abulenſ.

Majus enim eſſet beneficium, ſi cœleſtis ille panis omni condimento diſpoſitus caderet.

Pagnin.

Pagninus in ſua Iſagoge: *Manna ope, ac induſtria humana præparabatur ad veſcendum.* Præfigurabat cibus ille cæleſtia dona, ut concors eſt Patrum ſententia, & ut homo illorum particeps fieret, ejus exoptabatur induſtria & operatio.

Ioannis 2. *n.* 8. Et dicit eis Ieſus: Haurite nunc, & ferte architriclino. Et tulerunt.

VERSIONES.

Syriacus. Dixit eis: Haurite adhuc, & offerte præcipuo diſcumbenti. Itaque obtulerunt.

Beda. Dicit eis: Ite, & haurite nunc.

S. Gaudentius, tract. 2. Tunc ait ipſe Dominus Jeſus eiſdem miniſtris.

EXPOSITIO.

118. UBI Dominus agnovit hydrias impletas, dixit miniſtris: *Haurite nunc*, hoc eſt, ſtatim, ſine ulla dilatione, ut evidentiſſimum eſſet miraculum in momento factum; quæ enim naturaliter fiunt, non ita brevi tempore operantur. *Et ferte architriclino*; hoc eſt præpoſito menſæ. Non imperavit Chriſtus, ut ſtatim apponeretur convivantibus, ſed ut prius architriclinus guſtaret. Ut ſupremus Dominus, miraculum edidit Salvator, tamen in his, quæ ſpectabant ad officium architriclini, noluit eum Dominus impedire, ſed determinat, ut conſueto modo res diſponatur. Vide *lib. 1. c. 5. n. 16. & lib. 2. c. 7. n. 6. & hoc c. 2. n. 5.*

Dominus inferiorem in officio ſuo non impediat.

QUÆSTIO XXX.

Quiſnam eſſet Architriclinus, & unde dictus?

119. PRæpoſitus menſæ Architriclinus dicebatur à loco convivij, qui ex tribus lectulis conſtabat, derivatione facta à nomine Græco; nam prædictus locus *triclinium* dicitur, ut patet ex convivio Samuelis 1. Reg. 9. n. 22. *Introduxit eos in triclinium.* Veteres enim, ut deliciosè, ac delicatè viverent, non ſedendo, ſed in lectulis recumbendo epulabantur. Virgilius Æneid. 1.

1. Reg. 9. — Virgilius.

—— *Toris juſſi diſcumbere pictis.*

Et conſtat ex convivio Aſſueri *Eſther 1. num. 6. Amos 6. n. 4. Ezech. 23. n. 41.* ubi multa, & doctè adducit Pardus. Dicebatur autem triclinium, vel ſumebatur numerus certus pro incerto, vel in convivio menſæ, vel lectuli ponebantur per tria latera, quartum autem latus lectulo vacabat, ut per illud inferrentur dapes. Mulieres verò, ut obſervat Valerius Maximus *l. 2. c. 1. de Matronis Romanis*, honeſtatis gratia, non cubantes, ſed ſedentes cibum ſumebant.

Eſther. 1. Amos 6. Pardus. Maxim.

120. Architriclinus quiſnam eſſet, dubitatur. D. Gaud. *tract. 9.* exiſtimat, fuiſſe quemdam Sacerdotem, qui agebat curam pudoris conjugalis D. Thom. Lyran. & favet Syriacus, fuiſſe principem & primum inter convivas. Probabilius tamen Euthymius aſſeverat, Architriclinum dici præfectum convivij & omnia, quæ convivij erant, diſponebat, providebat, ne alicui cibi, & potus deeſſent, & ideo juſſit Dominus, vinum ad eum deferri, ut ipſe miraculi eſſet teſtis. Chryſoſtomus, id in cauſa fuiſſe teſtatur, quia cùm ipſe menſæ non accubaret, ſano ſobrióque erat palato, ut de vini bonitate dijudicaret. Janſenius ait: *Quia ſaporum peritiſſimus erat.* Moraliter verò Interlinealis, Beda, Haymon inquiunt, quòd Architriclinus eſt Paulus vel doctor, ſeu magiſter, qui veram doctrinam cognoſcere debet, & cunctis novam Evangelicæ fidei gratiam, & perpetua cœleſtis patriæ dona proferre.

D. Gaudent. D. Thom. Lyran. Syriacus. Euthym. *Quiſnam eſſet Architriclinus.* Chryſoſt. Janſen. Interlin. Beda. Haymon.

Joannis 2. num. 9. Ut autem guſtavit architriclinus aquam vinum factam; & non ſciebat, unde eſſet, miniſtri autem ſciebant, qui hauſerant aquam, vocat ſponſum architriclinus.

VERSIONES.

Syriacus. Cùm autem guſtaſſet ipſe architriclinus aquas illas, quæ factæ fuerant vinum, neſciebat autem unde eſſet, ſed miniſtri ſciebant, quippe qui impleviſſent eas aquâ.

Pagninus. Cùm guſtaſſet aquam in vinum verſam, &c.

Theophylactus. Poſtquam guſtaſſet, &c.

EXPOSITIO.

ARCHITRICLINUS munus ſuum exercet, ut notat Cajet. hîc non ait Evangeliſta de eo, bibit vinum, ſed, *guſtavit*, ad ſignificandum architriclini officium; nam durante convivio non bibebat, ſed tantum ſummis labiis guſtum vini percipiebat. *Aquam vinum factum.* Aqua jam non erat; hoc tamen dicitur ad ſignificandum, quale eſſet vinum. Et quamvis architriclinus totus de vini excellentiſſimo ſapore, odore, coloréque eſſet admiratus, & unde tam pretioſum eſſet aſportatum, neſciret; cùm tamen miniſtri optimè ſcirent, nihil ei dicunt, ex eo, quia à Chriſto dictum eſt tantùm: *Haurite, & ferte architriclino.* Ut optimi miniſtri ubi imperata faciunt, & ultrà non progrediuntur. Vel fortè nihil dicunt, ut ait Toletus, exiſtimantes, Chriſtum operatum eſſe miraculum, ne vinum defeciſſe divulgaretur. *Vocat ſponſum.* Ex hoc graves Recentiores inferunt ſponſum cum reliquis convivis ad menſam non accubuiſſe, ſed in curandis, quæ ad convivium ſpectabant, fuiſſe occupatum. Tamen longè veriſimilius eſt, ſponſum, in cujus gratiam nuptiæ celebrabantur, in menſa inter convivas adeſſe, ac cum eis ſumpſiſſe cibum. Architriclinus ergò totus admiratus de excellentia vini, clamans appellat ſponſum: Quomodo juſſiſti ponere deterius, cùm excellens prius eſſet apponendum? 121.

Cajetan. *Bonus miniſter ultra imperata ne faciat.* Tolet.

QUÆSTIO XXXI.

Quare Architriclinus vocat ſponſum, & non miniſtros?

ARCHITRICLINUS magnam in admirationem raptus, non miniſtros, ſed ſponſum vocat. Ad quod reſpondeo primò, 122.

Miniſter nutum domini ſequatur. primò, quod architriclinus erat menſæ præpoſitus, tanquam diſpenſator, ut in convivio omnia convenienti tempore apponerentur, ac diſtribuerentur; in omnibus tamen juſſum nutumque ſponſi ſequebatur, quia erat Dominus, à quo omnia ei tradita fuerant; ideoque non miniſtros, qui imperata faciebant, ſed ipſum ſponſum ac dominum appellat, ac veluti arguit, quòd rectum inverterit ordinem, ac deteriora priùs apponere mandaverit.

123. Chryſoſt. Theophyl. Secundò Divus Chryſoſt. *homil.* 21. Theophyl. & ait ita: *Architriclinus, non miniſtros, ſed ſponſum interrogat; quare? Omnino juxta divinam providentiam; nam ſi miniſtros interrogaſſet, utique miraculum revelaſſent, & nullus eis credidiſſet. Initium enim erat ſignorum, & nullus adhuc opinionem talem habebat de Chriſto: atque ita miniſtris narrantibus miraculum hoc nullus credidiſſet. Igitur paulatim miniſtri omnibus hoc narrantes, fideles habiti fuerunt. Idcirco ordinavit Dominus, ne miniſtri interrogarentur, ſed ſponſus.* Alto Dei conſilio, non miniſtri, ſed ſponſus quæritur in hoc negotio, ut ipſe publicè dicat, ſe rem neſcire, taléque in domo ejus vinum non eſſe, ut miniſtri inciperent aperire veritatem, eíſque fides daretur. Animi ad magna pedetentim diſponendi, ut alta percipiant. Vide *lib.* 1. *c.* 5. *n.* 16. *& c.* 10. *n.* 2. *& l.* 2. *cap.* 9 *num.* 7.

Ioannis 2. *n.* 10. Et dicit ei: Omnis homo primùm bonum vinum ponit, & cùm inebriati fuerint, & tunc id, quod deterius eſt: tu autem ſervaſti bonum vinum uſque adhuc.

VERSIONES.

Syriacus. Unuſquiſque priùs vinum bonum offert, & cùm inebriati fuerint (convivæ,) tunc quod minimum eſt, tu autem ſervaſti vinum optimum nunc uſque.

Hebraicè Sà, & Vatablus in ſcoliis. Et cùm egregiè biberint, tunc quod deterius.

Hebraicus apud Salmeiron. Tu autem ſervaſti melius.

Pagnin. Vatabl. Uſque ad hoc tempus.

Arias. Uſque jam.

EXPOSITIO.

124. PRUDENS architriclinus, non patiens, quòd in officio ſuo ab aliquo culparetur, ac ſi in aliquem ex ignorantia incidiſſet defectum, verum in cibo, potuque diſtribuendo explicat ordinem. *Bonum vinum ponit.* Frequens eſt conſuetudo, ut in conviviis meliora vina in exordio proponantur; quia tune homo, cùm ſit jejunus, vini nobilitatem percipit meliùs. Cum autem progreditur in convivio, corrumpitur guſtus, & vini qualitatem non ita præſentit. Notat autem Albertus Magnus, quod largi, ac liberales apud dilectos convivas tenent conſuetudinem, quæ hic allegatur: at verò avari è contra malum vinum apponunt, ut bonum non expendatur, ſed reſervetur. Hæc ferè ille. *Et cùm inebriati fuerint.* Hæc ita accipe cum Chryſoſtomo, Theophilacto, & aliis Non quod in convivio, in quo Chriſtus aderat, talis fuerit exceſſus, ut hæc vox apud nos ſonat, ſed eſt Hebræorum loquendi modus, ut per ebrietatem intelligatur ſatietas, magnaque lætitia. De convivio à Joſeph fratribus exhibito dicitur: *Biberunt, & inebriati ſunt cum eo*, Geneſ. 43. n. 34. *Viſitaſti terram, & inebriaſti eam*, Pſalm. 64. n. 10. hoc eſt ſatiaſti. *Inebriamini chariſſimi*, Cant. 5. n. 1. Moraliter per *ſponſum.* Haymon & alij intelligunt Chriſtum Dominum, qui præcellentiſſimam myſteriorum fidei cognitionem reſervavit uſque ad hoc tempus legis Evangelicæ. Alb. Magn. *Avari meliora occultant.* Chryſoſt. Theophyl. Geneſ. 43. Pſalm. 64. Cant. 5. Haymon.

Quid autem ſponſus dixerit Evangeliſta non expreſſit. Ad quod reſpondet Euthymius. *Veriſimile eſt autem*, inquit, *ſponſum dixiſſe: Quidnam eſt hoc? Veruntamen id prætermiſit Evangeliſta, utpote non neceſſarium.* Re cognita ſponſus, convivæ, atque miniſtri attoniti, admiratique fuere. Quid verò dixerint non aperit noſter Joannes quia fortaſsè quædam laudatoria verba fuere; ſed tantùm: *Crediderunt in eum diſcipuli ejus.* Nam Chriſti gloria, non tam verbis, quàm operibus cognoſcenda, confitendaque eſt. 125. Euthym. *Gloria Chriſti operibus confitenda.*

Ioannis 2. *n.* 11. Hoc fecit initium ſignorum Ieſus in Cana Galilææ: & manifeſtavit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli ejus.

VERSIONES.

Pagninus. Hoc edidit initium ſuorum, *&c.*

Syriacus. Notam fecit gloriam ſuam.

Vatablus. Et manifeſtam fecit gloriam ſuam.

EXPOSITIO.

TRIA hic advertit Evangeliſta, primum præeminentiam miraculi; ſecundum manifeſtationem gloriæ; tertium effectum ſubſecutum, ſcilicet fidem diſcipulorum. Miraculi præeminentia, fuit enim primum Chriſti ſignum. & per illud, *manifeſtavit gloriam ſuam*; nimirum latentem divinitatem, ut hic explicat Interlinealis. Fructus verò, ſeu finis ſecutus, fides diſcipulorum. Propter noſtram utilitatem, ac fidem Deus operatur; & dum hæc à nobis exhibetur, tunc ejus gloria manifeſtatur. *Crediderunt in eum diſcipuli ejus.* Amici, quique erant ex ejus ſchola, ejus mirabilia vident, ut eum agnoſcant, in eumque credant. 126. Interli.

Quæstio XXXII.

Utrùm hoc primum fuerit miraculum, quod Chriſtus Dominus edidit?

127. Duæ ſunt in hac materia extremæ ſententiæ, unaque media. Prima ſententia extrema affirmat abſolutè, hoc non fuiſſe primum Chriſti miraculum, ſed tantùm primum eorum quæ fecit in Cana Galilææ: nam *Joan.* 4. *n.* 46. aliud memoratur ibi factum. Ita tenent aliqui, quos refert D. Chryſoſt. *homil.* 22. *in Joan.* Secunda ſententia contendit, hoc fuiſſe primum omnium miraculorum, quæ Chriſtus operatus eſt. Hanc docent Theophylactus, Euthymius, Cajetanus, Barradas, Suarius *tom.* 2. *ad* 3. *p. diſp.* 17. §. *Quinto.*

Chryſoſt. Theoph. Euthym. Cajetan. Barradas. Suarius.

128. *Utraque ſententia rejicitur.* Utraque ſententia mihi non placet: non prima, quia nulla eſt ratio, ob quam dicamus, Evangeliſtam admittere, hoc fuiſſe primum ſignum in Cana, & non advertere, aliud fuiſſe primum in Jeruſalem, vel in alio loco. Secunda ſententia etiam non placet: quia licèt miracula, relata in libro de infantia Salvatoris, fictitia ſint, & ut apochrypha rejiciat Gelaſius Papa *c. ſancta Romana diſt.* 15. Et ſigna, quæ facta ſunt in Chriſti nativitate, ex modo, quo fiebant videantur à Patre facta amore, ac benevolentia erga Chriſtum; ut inquit Suarius citatus; tamen negari non poteſt, quòd aliqua miracula ſint facta à Chriſto ante hanc vini converſionem, ut cùm eſſet puer duodecim annorum, mirabilem ſapientiam oſtentaverit in templo, ita ut Doctores obſtupeſcerent, quod fuit miraculum ſupra naturam, & ut Deus operatus eſt, ut docent Patres, & dixi *lib.* 2. *c.* 10. *n.* 26. Deinde quod quadraginta diebus jejunaverit, & illis diebus nihil comederit, *Matth.* 4. *n.* 2. *Luc.* 4. *n.* 4. quod fuit opus miraculoſum, & ſupra totam naturam. Tandem ad ejus ingreſſum in Ægyptum aliqua miracula referunt ſancti Patres, ut dixi *lib.* 2. *c.* 7. *q.* 13. interpretantes locum *Iſaiæ* 19. *num.* 4. ut ibi dixi. Ergo hoc non fuit primum omnino ſignum omnium, quæ Chriſtus fecit.

129. Media ſententia, & mihi vera, eſt; hoc fuiſſe primum ſignum, atque miraculum, quod edidit Chriſtus Dominus in exordio prædicationis ſuæ ad ſe manifeſtandum verum Deum, ita ut homines crederent in illum. Pro hac ſtant Salmeiron *lib.* 44. *tract.* 7. Toletus *annot.* 14. Maldonatus *hîc* Hanc tradit D. Thomas 3. *p. q.* 13. *art.* 4. prout probat, hoc in nuptiis fuiſſe primum miraculum, quod Chriſtus fecit, ad oſtendendam ſuam divinitatem, atque in confirmationem doctrinæ ſuæ. Ita loquitur D. Ambroſius ſerm. 13. *Dicitur, hoc primum feciſſe miraculum, ut aquam mutaret in vinum, magnum planè ſignum, & ad Dei credendam ſufficiens majeſtatem.* Et in hoc ſenſu loquuntur ſancti Patres. Probatur hæc ſententia; quia jam oſtendi ante hoc ſignum aliqua miracula feciſſe Chriſtum Dominum. Deinde Evangeliſta appoſitè loquitur ad id, quod agebat, agebat enim de Chriſti manifeſtatione per miracula, ac per prædicationem, quando diſcipulos ad ſe trahere cæpit; & in hoc ſenſu inquit, hoc fuiſſe primum ſignum.

Ambroſ.

Quare verò Chriſtus antea non ediderit miracula; optimè probat Chryſoſtomus *homil.* 16. 130.
Primò, quia cùm nondum prædicaret, nec diſcipulos congregaret; non requirebantur miracula, hæc enim ad doctrinæ confirmationem facta ſunt. Secundò, ſi anteà miracula operaretur, vel eſſet creditus phantaſma, vel ante proportionatum tempus mortis traderetur. Tertiò; ordinatum erat à Patre, ut prius à Joanne Baptiſta demonſtraretur; ſicut ipſe dixit Joan. 1. num. 31. *Ut manifeſtetur in Iſraël, ego veni in aqua baptizans.* Ergo conveniens erat, ut miraculis non antea declararetur. Joan. 1.

Quæstio XXXIII.

Quare hic dicitur, quòd Chriſtus manifeſtáverit gloriam ſuam?

131. Germana ſolutio eſt, ut dixi in expoſitione, *Manifeſtavit gloriam ſuam*, hoc eſt, divinitatem ſuam; hanc enim gloriam ejus appellant Evangeliſtæ *Matth.* 11. *num.* 14. & 16. *n.* 27. Et quamvis multi Prophetæ, ut parentes Elias, & Eliſæus, miracula ediderint de nullo tamen eorum dicitur, gloriam ſuam oſtentaſſe; quia ut ſervi gloriam Dei, ac Domini indicabant: Chriſtus autem, ut verus Deus omniumque Dominus gloriam propriam manifeſtabat.

132. Secundò. Chriſtus Dominus multa edidit miracula; jejunavit enim quadraginta diebus ſine cibo, & potu, *Matt.* 4. *n.* 1. *Luc* 4. *n.* 1. & tamen non dicitur, quòd tunc manifeſtaverit gloriam ſuam: imo ſi ad vocem Diaboli lapides in panes converteret, hoc minimè diceretur. Rupertus lib. 3. de gloria, ac honore filii hominis. *Forte enim putas, inquit, quia gloriam ſuam manifeſtaviſſet, ſi ad ejus dictum lapides facti fuiſſent panes, ſicut in eo gloriam ſuam poſtmodum manifeſtavit, quod ad ejus nutum aqua in vinum verſa eſt: ſed non ita eſt. Ubi enim hoc fecit initium ſignorum, & ſic manifeſtavit gloriam ſuam, non gloria fuit inanis, ſed gloria cum fructu, quem videlicet fructum protinus Evangeliſta repræſentat, dicens. Et crediderunt in eum diſcipuli ejus.* Si Salvator in converſione lapidum potentiam ſuam oſtentaſſet; ut Diabolus petebat, cum inde nullus ad hominum ſalutem fructus daretur, gloriam ſuam manifeſtaſſe non diceretur; hæc enim tunc maximè publicatur, ac declaratur, cum commodum noſtrum, atque utilitas intervenit.

Rupert. *Gloria Dei manifeſtatur, cum noſtrum commodum intervenit.*

133. Tertio Divus Auguſtinus tractat. 6. in Joannem. *Itaque ſervavit ſibi Deus inuſitata quædam, quæ faceret; ut tanquam dormientes homines ad ſe colendum mirabiliter excitaret, propter quod ſequitur? Et manifeſtavit gloriam ſuam.* Erant enim homines obcæcati, & Chriſti majeſtatem non agnoſcebant; per hoc autem miraculum cœpit potentiam ſuam propalare, ideo dicitur, manifeſtaſſe gloriam ſuam. Quarto. Hoc miraculum ſacram Euchariſtiam adumbravit, ut ſuprà dixi: ideo ergo dicitur Chriſtus Dominus gloriam ſuam manifeſtaſſe, in hoc enim mirabili myſterio mirabilis potentia ejus maximè reſplendet, atque elucet.

Auguſt. *In Euchariſtia Dei potentia reſplendet.*

134. Chryſolog. Quintò D. Chryſologus ſerm. 157. *Ubi aqua* ait, *mutavit naturam, mox patefecit authorem, & elementorum creator mutatione revelatus eſt creatura.* Potentia creatoris maximè reſplendet in creatione rerum, & tamen S. Pater aſſerit, quòd in mutatione creaturæ, quâ hîc nempe præfiguratur, quando ſcilicet peccator ex inſipientia, ac frigiditate peccati ad charitatis calorem fervoremque convertitur; hæc enim converſio Dei potentiam maximè demonſtrat; ejuſque efficaciæ vim exaltat, dum depravatos hominum mores in melius mutat, atque convertit. Ita fatur D. Ambroſius ſerm.2.D.Epiphan. *Nam ſi mirabile eſt, quæ defecerant convivis vina ſuppleſſe, quanto eſt mirabilius vitam, quæ eſt exhauſta, hominibus reparaſſe, Et ſi glorioſum eſt, aquam in vinum mutare, quanto eſt glorioſius, peccata in juſtitiam commutare, & mores potius temperare, quàm pocula.*

Converſio Peccatoris miraculum magnum. — Ambroſ.

135. Iſai. 4. Deſcribens Iſaïes Propheta ſtatum fœliciſſimum in adventu Chriſti, *cap.4.num.2.* ait: *In die illa erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ ſublimis, & exultatio his, qui ſalvati fuerint de Iſraël: & erit omnis, qui relictus fuerit in Sion: & reſiduus in Jeruſalem, ſanctus vocabitur.* Et poſtea ſubdit Propheta: *Et creabit Dominus ſuper omnem locum montis Sion nubem per diem, & fumum ſplendentem ignis flammantis in nocte.* Duo enarrat Propheta, converſionem Iſraël ad fidem, ac mutationem ex erroribus ad veritatis viam, & nunc ait: *Erit germen Domini in magnificentia, & gloria*, ſeu, ut legunt Divus Baſil. D. Cyrill. Alexan. *ſplendeſcet Dominus.* Poſtea autem explicantur mirabilia, quæ fient à Domino in ſuorum protectionem, ac defenſionem; & tunc dicitur, quòd ſicut quando populus erat in deſerto *creavit Dominus nubem per diem, & ſplendorem in nocte.* Cur quando de ſuſceptione fidei eſt ſermo, cum tanta exaggeratione loquitur Propheta: *Splendeſcet in magnificentia, & gloria erit fructus ſublimis*; quando verò de mirabilibus editis agitur, ſimplici utitur verbo *creabit:* Abſque dubio multo magis oſtentatur Dei potentia, dum homines trahit ad fidem eorúmque errores reprimit, ut in via ſalutis incedant, quam dum nubem in die, lunam, ſplendentem in nocte, aliáque in elementis operatur mirabilia. Et ideo dum de converſione eſt ſermo, gloria Dei cum alto ejus conſilio proponitur. D. Baſilius: *Cum affulſerit Deus in Concilio cum gloria, reliquiæ Iſraëlis ſecundus electionem ſancti vocabuntur, & conſcribentur ad vitam in Jeruſalem.* Dum Regius Vates de Orbis creatione agit Pſalm.8.num.4.ait, *Videbo cœlos, opera digitorum tuorum*; dum verò idem Propheta tractat de modo, quo Deus mirabiliter nos retrahit à lapſu, à peccatiſque revocat ut explicat Lorinus cum aliis, ait Pſalm.117.num. 13.*Impulſus everſus ſum, ut caderem & Dominus ſuſcepit me. Et* tandem ibidem, num. 16. *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me, dextera Domini fecit virtutem.* Sed cur ad totius orbis creationem Dei digiti tantùm commemorantur; ut autem homo perfectionem ex infirmitate obtineat, de ſubjectionéque gloriam aſſequatur, triplicata Dei dextera ponitur? Multo mirabilius, excellentiúſque Dei eſt opus, ex noſtra miſeria, ac debilitate hominem ſublevare ad vitam, quam totam ex nihilo creare machinam. Lorinus ad citatum locum. *Trina repetio dextera innuit effecta totidem Omnipotentis miſericordiæ Dei ergo hominem, cui peccata condonat, quem divina filiatione, & beatitudinis jure exaltat.* Eadem eſt ſententia Auguſtini, aliorúmque Patrum: hominis enim converſio totius Dei omnipotentiæ eſt opus, & magnam habet ſuper cætera miracula, ob noſtræ libertatis repugnantiam, difficultatem, ut explicat Chriſoſtomus *homil.* 3. *in Epiſt. ad Epheſios.*

Baſil. Cyrill. — Baſil. — Pſalm. 8. — Lorin. Pſalm. 17. — Lorin. — Auguſt. — Chryſoſt.

Quæstio XXXIV.

Quomodo qui antea Chriſti diſcipuli erant, modò in eum credidiſſe dicantur?

Difficultas eſt, quia dicitur in textu *Crediderunt in eum diſcipuli ejus*; ſi erant diſcipuli, jam antea credebant, nec enim præſumendum eſt, eos hominem ignotum, ac pauperem ſecutos fuiſſe. Reſpondet D. Auguſt. *lib.* 2. de *conſenſ. Evangel. c.* 17. dici diſcipulos per anticipationem; qui enim futuri erant diſcipuli, tales vocantur, antequam ſint. At hæc reſponſio mihi eſt difficilis, nam noſter Joannes ait in initio hujus Evangelij, *Vocatus eſt Jeſus & diſcipuli ejus*, ergo inſinuat, jam ante convivium fuiſſe diſcipulos. Et nos ibi diximus cum communi ſententia, quod diſcipuli vocati ſunt, quia ex ſchola Chriſti erant. Secundò Toletus *annot.* 16. tenet, diſcipulos hoc tempore non credidiſſe, Chriſtum eſſe Deum, ſed firmiùs credidiſſe Meſſiam eſſe. Hæc etiam opinio non placet, quia ſancti Patres communiter hic aliquam diſcipulis tribuunt divinitatis cognitionem. Deinde, quia dicitur in textu, *manifeſtavit gloriam ſuam*, hoc eſt, divinitatem, ut eſt omnium ſententia & ſtatim additur, *Crediderunt in eum*, ergo in ejus divinitatem. 136.

Auguſt. — Tolet.

Tres hac in re ſunt expoſitiones probabiles. Prima ait, quòd diſcipuli ante miraculum credebant in Chriſtum, ut in virum ſanctum, & juſtum, pòſt verò credebant in eum, ut in Deum. Ita D. Cyrillus lib. 1. de recta fide ad Reginas. *Ante ſignum*, ait, *ſecuti ſunt eum admirantes ut ſanctum, ſed propter ſignum contuiti ſunt eum habere virtutem, ac poteſtatem majorem quàm homines. Unde crediderunt tanquam in Deum*; & Divus Ambroſius *ſerm.* 20. Similiter docent Divus Thomas *hic in ſuo Commentario*, Cajetanus. Secunda aſſerit, quòd diſcipuli ejus crediderunt in eum, non quod tunc primo crediderint; cum antea ſecuti fuerint Chriſtum; ſed quod tunc magis crediderunt, ac majori firmitate ſolidati ſunt in fide. Ita Origenes *in Catena Græca.* Theophylactus, Haymon, Valde frequens eſt in Scriptura, aſſumi verbum *credere*, pro firmius, & perfectiſſimè credere. *Credidit Abraham Deo*, Geneſ. 15. n. 6. non quod in præcedentibus promiſſionibus Deo non credidiſſet, ſed quod tunc firmiſſime nulla admixta mutatione crediderit. 137.

Cyrill. — Ambroſ. D.Thom. — Origen. Theophyl. Haymon. — Geneſ. 15.

Tertia. Dicuntur diſcipuli credere, quia hujus credulitatis ſigna exhibuerunt, exterius affirmando, quod interius jamdiu credebant, vera enim fides externis teſtimoniis manifeſtatur. *Credidi propter quod locutus ſum.* Pſalm. 115.num.1.Nota conjunctionem verborum. Quando omnimoda perfectione credidi, non ſubticui, ſed locutus 138.

Vera fides exterius manifeſtatur. Pſalm. 115.

ſum

Auguſt. ſum. D. Auguſtinus ibi: *Credidi propter quod locutus ſum, hoc eſt perfectè credidi: non enim perfectè credunt, qui quod credunt, loqui nolunt; ad ipſam enim fidem pertinet, etiam illud credere, quod dictum eſt, qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor eum coram Angelis Dei,* Matth. 10.

Matth. 10.

CAP. II.

Ejicit Ieſus vendentes è Templo.

Ioannis 2. n. 12. Poſt hæc deſcendit Capharnaum ipſe, & mater ejus, & fratres ejus, & diſcipuli ejus: & ibi manſerunt non multis diebus.

VERSIONES.

Syriacus. Ibique fuerunt paucis diebus.

EXPOSITIO.

1. POST manifeſtationem in nuptiis Cana Galilææ; *deſcendit in Capharnaum.* Erat civitas Capharnaum inclyta, in metropolis provinciæ Galilææ, ac etiam maritima juxta ſtagnum Geneſareth in finibus Zabulon, & Nephthali: ſitu verò inferior Cana & ideo è Cana ad Capharnaum deſcendiſſe dicitur Dominus. Nomen autem è duabus eſt compoſitum dictionibus: *Caphar*, hoc eſt, villa, ſeu oppidum, *Naum* verò, ſecundum Rabbinos, interpretatur *pœnitentia*: ſecundum Rupertum, *conſolatio*. ſecundum Albertum Magnum, *pinguedo.* Ubi enim pœnitentia eſt, ibi pinguedo, & animæ conſolatio. Vel aliter exponitur nomen juxta Divum Bonaventuram, Hugonem *Capharnaum*, id eſt *ager benedictionis*; juxta vero D. Thomam, idem valet, ac *villa pulcherrima.* Et bene quidem, quia ubi eſt Domini benedictio, ibi eſt noſtra pulchritudo. Seu quia ad locum, in quem Dominus deſcendit, ad nos hæc omnia veniunt, pœnitentia, conſolatio, pinguedo, benedictio, ac pulchritudo. Duplex fuit in Capharnaum deſcenſus Domini, ut notant D. Thomas, & alij. Unus de quo hic eſt mentio, ante Joannis carcerem, & ante multa miracula facta. Alter deſcenſus in Capharnaum factus eſt poſt Joannis incarcerationem, ac magna ſigna edita de quo eſt ſermo *Matth. 4. num. 13. Luc. 3. num. 31.* Qui autem eſſent fratres & diſcipuli Domini, dixi ſuperiori cap. q. 9. *Et non manſerunt ibi multis diebus*; propter ſolemnitatem Paſchalem.

Etymologia nominis. Rabbini, Albert Mag. *Ubi pœnitentia ibi animæ conſolatio* Bonavent. Hugo. D. Thom. *Ubi Dei benedictio, ibi noſtra pulchritudo.* D. Thom.

QUÆSTIO I.

Quare Dominus venerit Capharnaum?

RAtio à priori, eſt divina voluntas, cujus motivum nobis eſt omnino occultum. Aliquas autem hujus rei rationes conjecturemus. 2. Reſpondet primò Divus Chryſoſtomus homil. 22. *Cùm paulo poſt*, ait; *eſſet Chriſtus Hieroſolymam aſcenſurus, ante Capharnaum petiit, ne quoſcumque fratres ſecum, & matrem haberet.* Similiter Theophylactus, Euthymius, D. Bonaventura. Ac ſi dicant, Chriſtus honorans, ac venerans matrem, & fratres, deſcendit in Capharnaum, ut ibi manerent, ne per multa circumferendo loca fatigarentur. Tamen ſi hæc eſſet ratio, vel Chriſtus Dominus rediiſſet in patriam ſuam Nazareth, ubi Virgo propriam domum habebat; vel manſiſſet in Cana Galilææ apud amicos, & cognatos, quos præclaro condecoravit miraculo.

Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Bonavent. *Parentes honorandi.*

Secundò Rupert. *lib. 3. in Joan.* ad ſpiritualem ſenſum confugit. *Poſtquam vinum*, ait, *de aqua factum eſt, Dominus Capharnaum deſcendit, ſcilicet in villam conſolationis. Quia poſtquam reſurgendo à mortuis mortalitatis noſtræ aquam in immortalitatis ſuæ vinum tranſtulit, & dato Spiritu ſancto aquaticum literæ ſenſum ad ſpiritualem promovit intellectum, relictis Judæis ad conſolandas Gentes tranſiit.* Capharnaum civitas erat Galilææ Gentium facto miraculo, in quo præfigurabatur quodammodo in immortalitatem tranſlata noſtra mortalitas, aqua ignorantiæ noſtræ in divinam ſapientiam mutata; derelictis Judæis ad conſolandas Gentes ſe convertit, ad quas trahendas ad ſe multis venit donis plenus. 3.

Rupert. *Chriſtus venit ad nos à multis donis*

Tertiò. Sic liceat in re tam occulta conjecturare, ac ratiocinari. Peracto nuptiarum miraculo in Capharnaum, tanquam præcipuam totius Galilææ regni civitatem, Chriſtus deſcendit, ut ſe ibi per prædicationem manifeſtaret, aquæ miracula: jam enim mundo ſe palam exhibere incipiebat. Ac proinde non eſt credendum, quod ibi fuerit abſque aliquo opere miraculoſo, etſi ab Evangeliſta non enarretur, nec enim omnia ejus facta ſcripta ſunt, ut ait Joan. *cap. ultimo.* Quod autem cum matre & fratribus Capharnaum venerit, id in cauſa fuit, quod quot annis ad feſtum Paſchale celebrandum cum eis Hieroſolymam aſcendebat; & ideo paucis diebus ibi commoratus eſt: ac proinde cum ex Cana Dominus in Jeruſalem pergeret cum matre, per Capharnaum tranſire voluit: poſtea vero ex Jeruſalem venit Nazareth cum matre, & fratribus, *Matth. 13. num. 54.* 4.

Vera ratio deſcenſus in Capharnaum.

Quarto. Non deſcendit Dominus in Jeruſalem, ſed in Capharnaum, ne ſuum Baptiſtam adhuc prædicantem ab incepto curſu, officio impedire videretur; Deus enim non ſolet functiones miniſtri fidelis, cui aliquod munus commiſit, interpellare. Et ut in eodem Baptiſta perſiſtam; ait Matth. 4. num. 12. *Cum autem audiſſet Jeſus, quod Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam.* Et ſtatim ſubdit num. 17. *Exinde cœpit Ieſus prædicare, & dicere.* Sed cur Chriſtus non intonat ſermone, dum Joannes ore clamat, ſed poſtquam ipſe ligatus eſt carcere, tunc prædicare in- 5.

Fidelis miniſter in officio ſuo impediendus non eſt. Matth. 4.

Joan. 1. Luc. 3. cipit? *Joannes miſſus eſt à Deo, ut omnes crederent per illum,* Joan. 1. n. 6. *Venit in omnem regionem Jordanis prædicans baptiſmum pœnitentiæ*, Luc. 3. num. 3. Quandiu divinus Præcurſor prædicat, noluit Chriſtus radios ſuæ cœleſtis doctrinæ ſpargere, ne Joannem ab officio ſibi commiſſo dejicere, illiuſque uſibus ſe immiſcere videretur. D. Paſchaſius lib. 3. in Matth. *Mox*, ait, *ut Joannes carcere retruditur, Chriſtus in mundo virtutibus prædicatur: vox ergo ut cœpit deſidere, verbum, quod erat ſubſtantiale omnibus ad intelligentiam ſine ſtrepitu vocis intus in animo manens, cœpit clareſcere, & ſemetipſum per ſe plenius explanare. Ioannes quidem expleto vocis officio deſiit ulterius in mundo audiri: Chriſtus verò Verbum tenacius permanere.* Expende illa verba: *vox ut cœpit deſidere, Verbum cœpit clareſcere.* Joannes in munere ſibi commiſſo non impeditur, ſed ubi primùm ipſe finem impoſuit, Chriſtus ſuam initiavit prædicationem. Vide ſuperiori cap. *num.* 118.

D. Paſchaſ.

Quæstio II.

Utrum B. Virgo ſecuta fuerit Chriſtum per diverſa loca prædicationis cauſa ambulantem?

6. Quæſtio hæc à paucis attingitur, & ſenſus illius eſt, utrùm B. Virgo ſemper comitata fuerit Chriſtum, dum ad diverſa loca ſe conferebat prædicationis cauſa: Affirmativam ſententiam docent Guarricus, Divi Bernardi diſcipulus, *ſermone* 4. *de Aſſumpt. Virg.* ubi ſic ait. *Cùm Evangelizans circuiret Ieſus civitates, & caſtella, Maria comes individua veſtigiis ejus adhærebat, pendebatque ex ore dicentis, ut nec procella perſecutionis, nec horrore ſupplicii, à conſectatu filii, & magiſtri potuerit abſterreri.* Gerſon ſuper *Magnificat*, part. 1. *Quando ceſſit ipſa in cuſtodiam peculiarem filii ſui ſequens eum quocumque iret, præſens in omnibus, quæ faceret, & doceret.* Idem docet Metaphraſtes orat. de Deipara, *Eam*, inquit, *fuiſſe perpetuò verſatam cum filio, & ei ſemper aſſediſſe, & nec in tempore quidem rerum diverſarum nec in paſſione fuiſſe ab eo ſeparatam.*

Guartic. Gerſon. Metaphraſt.

7. Hanc ſententiam tenet Joannes Baptiſta Novatus *tom.* 1. *de eminentia Virg. cap.* 17. *quæſt.* 6. & eam multis confirmat. Primò, quia Virgo electa eſt ad cooperandum humanæ reparationi, ut docet Petrus Damianus *ſerm.* 1. *de Annunt.* ſed Chriſtus mundum reſtauravit per prædicationem: ergo ut huic reſtaurationi eſſet cooperatrix, debuit eſſe ſocia itinerum Chriſti prædicantis. Secundò, Virgo deſtinata eſt, ut eſſet illuminatrix Apoſtolorum, ut dixi *tom.* 1. ergo ut hoc magiſterium pro dignitate poſſet exercere, conveniens erat, ut verba Chriſti prædicantis exciperet, & ſuis communicaret. Tertiò Perfectus amicus amicum in labore, & periculo deſerere non debet: ergo Virgo Chriſti fideliſſima amica ſemper eum concomitata eſt. Et ita de ea ait D. Aug. *ſerm.* 18. *de tempore*, quod *facta eſt comes, & ſocia individua laborum, dolorum, infirmitatis, ac mortis Chriſti.*

Novatus. Damian. Auguſt.

8. Dicendum tamen eſt, B. Virginem, ordinariè loquendo, non fuiſſe ſectatricem Chriſti, dum ad diverſa loca prædicationis cauſa tranſibat. Hanc concluſionem tradunt Divus Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius; Albertus Magnus, D. Thomas, D. Bonaventura *hic*, dum inquiunt, ut verbis utar Theophilacti, quòd *Chriſtus deſcendit Capharnaum, non alterius uſus gratia, quàm ut matrem ſuam illic reſidere faceret, ne illam ubique poſt ſe traheret.* Nec enim conveniens erat, ut ait Albertus Magnus, quòd Virgo ſacratiſſima, valde aliena ab hominum converſatione per varia loca, diverſimoda itinera, deſerta, longinquas civitates, Tyrum, Sidonem, Nain, &c. ac etiam mare tranſiret, cùm ad hoc nulla urgens neceſſitas daretur. Secundò, ut patet ex *Matth.* 12. *num.* 46. loquente Chriſto ad turbas, *Ecce mater ejus, & fratres ſtabant foris, quærentes loqui ei.* Cauſam autem, cur ad eum veniunt, rectè explicat *ibi* ex Chryſoſt. Abulenſis quæſt. 104. *Ex hoc* inquit, *manifeſtum fit, quod non ſemper cum eo erant fratres ejus, & mater; quia verò dilectus erat, ad eum propter reverentiam, & affectum veniunt.* Quod clariſſimè explicat D. Lucas cap. 8. *Nunciatum eſt illi: Ecce mater tua, & fratres tui ſtant foris, volentes te videre.* Quod, ut expendit Titus apud Abulenſem, propter abſentiam ejus videre eum deſiderabant, nec enim aliud motivum congruum aſſignari poteſt. Tertiò, cùm Chriſtus Dominus eſſet in patria ſua Nazareth, dixerunt illius cives: *Nonne hic eſt filius fabri? Nonne mater ejus dicitur Maria, & frater ejus Iacobus, & Ioſeph? Nonne omnes apud nos ſunt?* Matth. 13. n. 55. hoc eſt, apud nos habitant ut explicant *ibi* Theophylactus & alij. Ergo virgo non concomitabatur Chriſtum per omnia loca, ſed habebat firmum domicilium in patria ſua. Dixi in concluſione *ordinariè*, quia aliquando B. Virgo Chriſtum comitabatur; ut in ſolemnitate Paſchali ad templum Hieroſolymitanum.

Virgo non ſequebatur Chriſtum prædicantem per diverſa loca. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Alb. Magn. D. Thom. Bonavent. Matth. 12. Abulenſ. Luc. Titus. Matth. 13. Theoph.

Nec argumenta contraria ſunt alicujus momenti. Ad primum, Virgo, extitit redemptionis noſtræ cooperatrix, aſtitit enim in multis vitæ Chriſti myſteriis, non tamen in omnibus, ſicut non affuit, quando comprehenſus, flagellatus, ſpiniſque coronatus eſt. Ad ſecundum, Virgo à Deo conſtituta Apoſtolorum illuminatrix, ob magnam in ipſa communicatam cœleſtium donorum exuberantiam. Ad tertium. Quamvis Virgo intime Chriſtum diligeret, cum ipſo tamen non ſemper erat, & aliquando ab eo erat ſeparata, etſi cum eo ſpiritualiter eſſet unita. Locus autem Auguſtini ſolum probat, quod Virgo ſocia, ac comes Chriſti fuerit in laboribus, ac infirmitatibus, non tamen in omnibus. 9.

Ioannis 2. *n.* 13. Propè erat Paſcha Judæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam.

VERSIONES.

Aliqui ex Græco. In propinquo erat Paſcha.

Vatablus. Inſtabat autem Paſcha.

EXPO

EXPOSITIO.

10. APPONIT Joannes cauſam, cur Chriſtus Dominus paucis diebus commoratus ſit apud Capharnaum, quia ſcilicet propè ac in proximo erat Paſcha Judæorum. Ter in anno, ut patet *Exod.* 23. *n.* 14. *&* *Deuter.* 16. *n.* 16. conveniebant Judæi Hieroſolymam, ut adorarent, ac ſacrificarent in templo, nimirum in feſtivitate Paſchæ, Pentecoſtes & Tabernaculorum, omnium tamen præcipuum erat Paſcha: celebrabatur in memoriam liberationis ex Ægypto, & immolabatur paſchalis agnus, ſacræ Euchariſtiæ typus. Aſcendit ergo Jeſus Hieroſolymam, (quæ venientibus à Capharnaum erat in eminentiori loco) ut quamvis ipſe legi non eſſet ſubjectus, eam tamen volens impleat. Deinde ut in urbe, quæ totius regni caput erat, quando ad eam Judæi ex omni loco confluebant, multis miraculis divinitatem ſuam patefaceret, ac declararet, ut ita à ſalutifero fonte omnes vitam haurirent, ejuſque fama per omnes divulgaretur. Et notandum, quòd quando Chriſtus deſcenderit cum diſcipulis ſuis: at verò quando aſcendit Hieroſolymam; ſolum de Jeſu fit expreſſa mentio, quamvis eum diſcipuli comitati fuerint; nam de eis ſtatim dicitur: *Recordati ſunt diſcipuli, quia ſcriptum eſt, Zelus domus tuæ*, &c. Quod dubium ponit, & ſolvit Origenes tom. 10. in Joan. *Fortaſſe*, ait, *in ſingulis diſcipulis erat Jeſus Hieroſolymam aſcendens quocirca non dictum eſt: Aſcendit Jeſus Hieroſolymam, & diſcipuli ejus*; quemadmodum aſcendit Capharnaum ipſe; & mater ejus, & fratres, & diſcipuli ejus; exprimuntur diſcipuli in deſcenſu, non verò in aſcenſu, quia in ſingulis erat Jeſus aſcendens, nemo enim aſcendit niſi cum Jeſu. Dicitur autem Paſcha Judæorum, quia tempore, quo Joannes ſcripſit hæc, jam Chriſtianorum Paſcha introductum erat; ac proinde ad illius differentiam dixit Judæorum Paſcha, ut illi quibus Joannes ſcribebat, rem planè intelligerent.

Origen.
Omnes aſcenſus per Jeſum.

***Ioannes* 2. *n.* 14.** Et invenit in templo vendentes boves & oves & columbas, & numularios & ſedentes.

VERSIONES.

Vatablus. Et reperit in templo eos, qui vendebant boves, & oves, & menſarios ſedentes.

Syriacus. Et trapeſitas ſedentes.

Græcus. Ac collybiſtas, ſeu eos, qui permutando pecuniam quæſtum faciunt, ſeu permutatores pecuniarum.

EXPOSITIO.

VBI Chriſtus aſcendit Jeruſalem, ſtatim venit in templum: *Quia*, ut ait Albertus Magnus, *ſicut bonus prælatus per viſitationem propriam inquiſivit, & non diſſimulavit, & in hoc formam viſitationis dedit.* Pſalm. 58. num. 6. *Intende ad viſitandas omnes gentes: non miſerearis omnibus, qui operantur iniquitatem.* Per *templum* autem non intelligas interiorem locum, ſed atrium omnibus laicis commune. *Vendentes*; hoc procurarunt Sacerdotes, ut notant Rupertus, Albertus Magnus, S. Thomas; ne quis à ſacrificiis excuſaretur, cùm in atrio templi animalia immolanda venderentur: hoc autem, non ob Dei honorem, ſed ob quæſtum ſuum fecerunt. Ezech. 44. num. 8. *Poſuiſtis cuſtodes obſervationum mearum in ſanctuario meo vobiſmetipſis*; hoc eſt, ad utilitatem veſtram, ut communiter ibi explicant expoſitores. Jerem. 6. num. 13. *A minore uſque ad majorem omnes avaritiæ ſtudent.* Qui enim è propinquo erant, ut notat D. Thomas, ſecum ad ſacrificia adducebant animalia: qui autem è longinquo, ea in templo emebant, ut dicam. Et ideo D. Hieronym. *in cap.* 21. *in Matth.* loquens de ſecunda ejectione, ait: *Quod cogitaverant Sacerdotes, quomodo prædam de populo facerent. Et omnia animalia, quibus opus erat ad ſacrificia, emebant, ut venderent non habentibus, & ipſi rurſum empta ſuſciperent.* Imò ait Abulenſis citato *cap.* 1. *Matth. q.* 66. *&* 67. quod ſacerdotes loca in templo locabant iſtis vendentibus, & nummulariis, & ab eis accipiebant lucrum; nam vendentes in templo carius vendebant, quàm alibi, eo quòd excuſaretur labor quærendi illa animalia, & ob hujuſmodi ſtipendia templum prophanabant Sacerdotes, Ezech. 13. n. 19. *Violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmentum panis.* 11.

Alber Mag.
Bonus Prælatus viſitet ſua.
Pſalm. 58.
Rupert.
Alb. Magn.
S. Thom.
Ezech. 44.
Ierem. 6.
D. Thom.
Hieron.
Abulenſ.
Ezech. 13.

Et *vendebant boves*, qui deſtinati erant ad magna ſacrificia, *oves*, ad minora; *columbas*, quæ ad pauperum ſacrificia pertinebant. Et *nummularios*, ſedentes, hoc eſt, permutatores pecuniarum; vox enim Græca ſignificat quaſdam æris minutias, & hujuſmodi erant in templo, ut parata omnia ad emendum venientes haberent. *Sedentes*; exaggeratur eorum nequitia, quia ſedentes in peccatis ſuis perſiſtebant. 12.

QUÆSTIO III.

An ſit una eadémque ejectio quam Ioannes hic, ac Matthæus narrant?

POſtquam Dominus ſanctam civitatem in die Palmarum introivit, ingreſſus eſt templum, ab eoque ejecit vendentes, & ementes, *Matth.* 21. *num. decimo ſecundo*, *Marc.* 11. *numer. decimo quinto*, *Luc.* 19. *num.* 46. Et unam eandemque eſſe hanc ejectionem cum ea, quam Joannes hic narrat ſine fundamento aliqui autumarunt; ac proinde duas eſſe diſtinctas dicendum eſt. Ita D. Chryſoſt. *homil.* 22. Theophilactus, D. Thomas, Bonaventura *hic* Abulenſis *in cap.* 13.

Matth. 21.
Marc 11.
Luc 19.
Duæ ſunt ejectiones.
Chryſoſt.
Theoph.
D. Thom.
Bonavent.
Abulenſ.

*cap.*21.*Matth.quæſt.*43. & citat D. Auguſtinus.

14. Probatur, quia hic vendentibus columbas dixit Chriſtus *Auferte iſta hinc.* Illic vero *cathedras vendentium columbas evertit*, hic ait: *Nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis*; illic verò ait: *Vos feciſtis illam ſpeluncam latronum*, hîc percutit flagello; non verò illic: ſed ramis palmarum abigebat eos, ut vult Abulenſis, ſed de hoc ad locum *Matth.* 21. hîc quæſierunt ſignum à Chriſto, *quod ſignum oſtendis nobis, quare hoc facis? Et dixit eis: Solvite templum hoc*, &c. illic vero nullum ſignum petiere. Et ideò prima hæc ejectio extitit valde celebris; de ea tempore paſſionis recordati ſunt Judæi, quando Chriſtum accuſarunt, Matt. 26. n. 6. *Audivimus hunc dicentem; Poſſum deſtruere templum Dei.* Et quando Chriſtus in cruce pendebat. *Vah qui deſtruis templum Dei*, &c. *Matth.* 27. *num.* 40.

(Idem.) (Matth. 26.) (Matth. 27.)

15. Magnum hîc nobis Dominus præbet documentum, ut perſiſtamus in bono, & virtutem ac ſanctum documentum, quod in vitæ exordio ſumus amplexi, in fine non omittamus. *Ambulavit Enoch cum Deo*, Geneſ. 5. n. 22. & idem reperitur n. 24. *Ambulavitque cum Deo, & non apparuit.* Cur bis idem dicitur? nonne ſufficiebat ſemel dicere: *Ambulavit cum Deo*: Ad quid iteratur locutio? ut fiat manifeſta in virtute perſeverantia, quam habuit Enoch ab incunabulis uſque ad extremum vitæ. Cajetan. *Ad explicandum*, ait, *quod ab meunte ætate profecit in via Dei, & perſeveravit proficiendo in ea ſemper.* Cum Chriſtus Dominus Cruci eſſet affixus, clamant Judæi, & dicunt: *Si rex Iſraël eſt, deſcendat nunc de Cruce, & credimus ei.* Matth. 27. n. 42. Valde mirum, quod cum Dominus maxime quæreret credulitatem generis humani, quæ ei pollicetur, non deſcendit: ſi enim ut fidem inveniret, crucem aſcendit; cur quando ipſa fides ei offertur, non deſcendit? Varias hujus rei rationes dat D. Bernardus ſermone 1. in die Paſchæ. *Non deſcendit Dominus, ne daret occaſionem ſurripiendæ nobis perſeverantiæ, quæ ſola coronatur: & ne faceret obmuteſcere prædicatorum linguas conſolantium puſillanimes, & dicentium ſingulis: Tu locum tuum ne deſeras. Quod ſine dubio ſequeretur, ſi reſpondere poſſent: quia Chriſtus ſuum deſeruit.* Chriſtus Dominus crucem laborum ab infantia ſua amplexus, *in laboribus à juventute mea.* Pſal. 87. num. 16. Et ita dicebat Dominus: *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me*, Matth. 16. num. 14. Iſaï. 9. num. 6. *Parvulus datus eſt nobis, factus eſt principatus ſuper humerum ejus.* Rarus eſt Pater, qui per principatum crucem non intelligat quæ à pueritia facta eſt ſuper humerum Chriſti. Crucem ergo, quam ab exordio nativitatis ſuæ ſibi elegit, atque aſſumpſit, in fine vitæ noluit deſerere, ſed in ea permanere.

(*In virtute ac ſanctitate perſiſtendum*) (Geneſ. 5.) (Cajetan.) (Matth. 27.) (Bernard.) (Pſalm. 87.) (Matth. 16.) (Iſai. 9.)

Quæstio IV.

Quare Evangeliſta tantùm facit mentionem de ove, bove & columba, cum alia venderentur in templo.

16. Quinque erant animalium ſpecies ad ſacrificia pertinentium; tres ex animalibus quadrupedibus, ſeu terreſtribus, ut bos, ovis, capra: & duæ ſpecies, ex avibus, ſeu volatilibus, id eſt, columbæ, & turtures, ut patet *Levit.* 2. & 3. Et omnia hæc animalia vendebantur in templo: tamen Evangeliſta de tribus mentionem facit, ſcilicet de bove, ove, & columba; nam ut ait D. Thomas, capra annumeratur cum ove, ſicut turtur cum columba. Quinque etiam erant libamina ad ſacrificia, ſcilicet ſimila, oleum, vinum, ſal, & thus, *Num.* 15. Et hæc etiam pretio vendebantur in templo: nam ex eo, quod ait Evangeliſta, quòd in templo vendebantur oves, boves, & columbæ, intelligitur, quòd ibi etiam vendebantur quæ erant convenientia ad ſacrificia. Ita Beda, Abulenſis *in cap.* 21. *Matth. quæſt.* 66.

(*Quot animalia afferebantur in ſacrificio.*) (D. Thom.) (Beda.) (Abulenſ.)

17. Cum hæc omnia eſſent venalia in templo, tamen Evangeliſta tria apponit, bovem, ovem, & columbas: tum quia erant præcipua, & principalia, quæ ibi vendebantur, & ſub his cætera intelliguntur. Notat Chryſoſtomus *homil.* 13. *in Matth.* quòd Diabolus multis tentationibus Chriſtum Dominum appetivit, & tamen ſuperatis illis tribus ait D. Lucas cap. 4. num. 13. *Conſummata omni tentatione Diabolus receſſit ab illo*, ait Chryſoſtomus? *Mihi quidem videtur, is, qui præcipua capita tentationum enumeravit, omnia dixiſſe, ut ea omnia pariter intelligas, quæ ſub iſtis, quaſi principalibus continentur.* Deinde cum hujuſmodi venditio eſſet ob lucrum acquirendum, hæc erant majoris ponderis. Et fortaſſe qui hæc habebant ad emptionem, etiam ad alia vendebant, ut ſæpè ſæpius fit. Evangeliſta tamen facit mentionem de illis, quæ præcipua erant. Eminentis viri conſilium eſt, ut ſubditi ad ſemitam juſtitiæ reducantur, majora vitia amputare; nam his reſecatis facilè minora evellentur. Ita enim ait D. Gregorius Nazianzenus orat. 1. *Etenim ſublimi viro detrimenti eſt, res magnas non aggredi, nec virtutem ad multos propagare, ſed in parvis conſiſtere.* De Joſeph ait ſacer textus: *Accuſavit Fratres apud patrem crimine paſſimo* Geneſ. 37. n. 2. Multa erant in Jacob filiis crimina, invidia, odium, ambitio, rixæ; & tamen Joſeph peſſimum ſolum crimen ad patrem defert. Optimum juvenis ingenium, agnoverat enim, quòd ſi majora vitia ablegarentur à fratribus, minora ſtatim abirent. D. Bonaventura ſerm. 6. *Peccatum*, ait *contra naturam ſceleſtiſſimum eſt; & ſuper omnia fugiendum, & de hoc accuſavit Joſeph fratres ſuos.*

(Chryſoſt.) (Luc. 4.) (*Prælatus ad majora vitia amputanda ſit intentus.*) (Nazianz.) (Geneſ. 37.) (Bonavent.)

Quæstio V.

Quare in templo vendebantur oves, boves, & columbæ?

18. Germana hujus rei ratio patet ex expoſitione ad litteram, ubi ex communi Patrum ſententia diximus, Sacerdotum ambitionem hujus rei cauſam fuiſſe. Nunc quandam rationem moralem apponamus, quam inculcat Beda. *Notandum*, ait, *quòd vendebantur in templo oves, boves, & columbæ. Boves quippe terram exarant, & ſuſcipiendis ſeminibus præparant. Quid ergo per boves, niſi doctrina cæleſtis accipitur? Boves ergo vendunt, qui verbum Evangelii; non pro auditorum utilitate, nec cauſa amoris Chriſti, ſed intuitu lucri temporalibus auditoribus impendunt. Oves*

(Beda.)

Oves ſimplicia, & manſueta animalia veſtiendis hominibus ſua vellera præſtant; & quid per oves niſi opera ſimplicitatis & innocentiæ ſignificantur? Vendunt ergo oves, qui gratia humanæ laudis opera agunt pietatis, de quibus dicitur: Receperunt mercedem ſuam. Quid verò per columbas, quæ felle carent, niſi Spiritus S. intelligitur, qui in ſpecie columbæ ſuper baptizatum Dominum oſtenſus eſt? Columbas igitur vendunt, qui Spiritus S. donum per impoſitionem manus, vel ad præmium, vel ad vulgi favorem tribuunt? qui ſacros Ordines, non pro vitæ merito, ſed pro gratia largiuntur. Numularij vero ſunt hi qui in Eccleſia apertè terrenis rebus inſerviunt, quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Jeſu Chriſti, ad Philip. 2. n. 21. Similiter D. Auguſt. *tract.* 10. *in Joan.* D. Thom. & alij. Sunt enim aliqui pravi Sacerdotes ita cupidi, & ambitioſi, ut lucri gratia vendant prædicationem, ac cœleſtem doctrinam, & opera pietatis, ac Spiritus ſancti dona. Hos eleganter pungit Albert. Magn. hîc ex D. Bernardo ad Eugenium: *Circuivit*, ait, *ſedulus explorator blanditur, obſequitur, manibus, & pedibus reptat, ſi quomodo valeat ſe ingerere in patrimonium Crucifixi: exhibet laborem, ut bos: ſimulat ſanctitatem, ut ovis: dona appendit pro columbis: & aliquando numulariorum exhibet marſupium.*

Iniqui Sacerdotes res ſacras propter ambitionem vendunt.

Philip. 2.

Auguſt. D. Thom.

Alber. Mag. Bernard.

19\. Semel, & iterum tentaverat Satanas Dominum, & tamen tertiò ipſum aggreditur: *Oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Omnia tibi dabo ſi cadens adoraveris me* Matth. 4. num. 9. Sed quomodo ſuperbiſſimus Dæmon Chriſti victorias non timet? Nónne in prima, & ſecunda tentatione ſe victum miſerrimè videt? Cur impudicus ad tertiam accedit? Nonne Chriſtum Dominum ſacra Scriptura maximè armatum conſpicit? dixi ei: *Non in ſolo pane vivit homo.* Et iterum: *Non tentabis Dominum Deum tuum?* Nonne ipſum jejunio, omnibuſque pietatis operibus deditum contemplatur? Nonne ipſum magis Spiritus ſancti donis repletum intuetur? Imò ipſemet divinus Spiritus in columbæ ſpecie viſibiliter ſuper eum deſcendit, ut dixi *lib.* 3. *cap.* 2. Et ipſe diabolus ſuſpicatur, eſſe Deum, quomodo non timet ad eum accedere? Aſtutus diabolus bene noverat, quàm potens ſit regnandi deſiderium, ac proinde præſumpſit, ipſum ambitioſè ad ſe trahere, ut ſacram doctrinam, pietatis opera atque Spiritus ſancti dona, ſi eſſet poſſibile deſpiceret, ac parvi penderet: ut mundi gloriolam aſpiceret. Euthym. *Fruſtratus ſecundo impetu inimicus ad tertium inſuper præparatur? & per avaritiam, quam noviſſimè ſervabat, utpote periculoſiorem deijcere conatur: & in montem ducit excelſum valdè*; dum Samuel regni clavem haberet, populus perſuaſione mala ab eo petiit Regem; cui ait Dominus: *Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi, non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos*, 1. Reg. 8. n. 7. ſeu ut legit Cajet. *Non te abominati ſunt, quia me abominati ſunt, ne regnem ſuper eos.* Sed dum regem petunt, quomodo Deus ſe dicit abjectum cum licitum eſſet Iſraëlitico populo ex gente ſua habere Regem, *Deuter.* 17. *n.* 14. Ut benè citato Rep. loco ponderat Rupertus: & regnante Rege ipſi in obſequio Dei ſe continere maxime poterant; Petitio hæc ex ambitione erat, ut advertit Clemens Romanus *lib.* 1. *recogn.* relatus in Gloſſa. Et ubi ambitio apprehendit eos, ſtatim Deus ſe dicit abjectum: eſt enim valde frequens ut hujuſmodi vitium omnium divinarum rerum contemptum pariat. Cajet. *Non intenderant abjicere Deum Regem, ſed ſub ipſo habere Regem hominem; veruntamen ipſum factum excludebat ab ipſis Iſraëlitis ratione regni relativè ad Deum, ut regem.*

Matth. 4.

Ambitio generat divinorum contemptum.

Euthym.

1\. Reg. 8. Cajet.

Rupert.

Clem. Rom. Gloſſ.

Cajetan.

Ioannis 2. *n.* 15. Et cùm feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, & boves, & numulariorum effudit æs, & menſas ſubvertit.

Syriacus. Fecitque ſibi flagellum è fune, ac omnes ejecit è templo, & oves, & boves, & trapezitas, & effudit numos eorum, menſaſque ſubvertit.

VERSIONES.

D. Auguſtinus tract. 10. Et cùm feciſſet quaſi flagellum de reſticulis, *&c.*

D. Ambroſ. in cap. 19. *Luc. propè finem.* Flagellum de reſtibus; *&c.*

D. Cyrill. Alex. lib. 1. *c.* 28. Flagellum quaſi de funibus.

Arias. Et faciens flagellum ex funiculis, *&c.* numulariorum effudit monetam.

Barradas ex Græco. Omnes ejecit de templo, pecoráque, & boves, *&c.*

Vatablus. Oves ſimul, ac boves, & menſariorum æs effudit.

Pagninus. Omnes ejecit in templo; *&c.*

EXPOSITIO.

CHRISTUS Dominus juſtitiam cum miſericordia conjungit, indigentibus in nuptiis benignè ſubvenit; peccantes autem hîc rigidè corripit. *Cum petiſſet flagellum.* Apud Lyranum ſunt, qui dicant, Chriſtus cingulo pro funiculo uſum fuiſſe, eóque in modum flagelli complicato ejeciſſe vendentes. Sed hæc opinio non placet quia Chriſtus dominus communi veſte, ac cingulo utebatur; ac proinde probabilius eſt, quod ex chordis complicatis, quibus animalia alligata erant, flagellum confecit quo omnes è templo expulit. Et dicitur: *Cum feciſſet quaſi flagellum.* Nota illam particulam, *quaſi*, aliqualiter innuere non fuiſſe propriè flagellum, quia cùm Deus in hac vita temporaliter punit, 20.

Benignitas cum juſtitia.

Lyran.

non

Deus in hac vita leviter punit.

non tam pœnas infert, quàm potiùs beneficia confert, ut homo per contritionem in ſe reverſus, Dei miſericordiam aſſequatur. *Omnes ejecit?* Cajetanus, Janſenius, & Euthymius tenent, non homines, ſed animalia fuiſſe ejecta. Tamen & homines, & animalia Dominum abegiſſe, communis eſt ſententia Patrum, D. Chryſoſtomi *homil.* 22. D. Cyrilli *lib.* 2. *cap.* 28. Anacleti *epiſt.* 2. *ad Epiſcop. Italiæ*. Pij. I. *epiſt.* 1. Julij *epiſt. ad Orientales Epiſcopos*. Et apertè colligitur ex textu: *Invenit in templo vendentes oves, & boves, & columbas, & cùm feciſſet flagellum, omnes ejecit de templo: oves quoque & boves.* Ergo omnes à Domino ſunt expulſi. Et: ut notat Albertus Magnus *ejecit omnes, nullum excipiendo; ſine perſonarum acceptione.* In ſuppliciis inferendis æquitas maximè relucet. Et non ſolum homines, verum & animalia ejecit, ut omnem amputaret occaſionem peccandi. *De templo*, quod proprius erat Sacerdotum locus, à quo ob peccata ſua ſunt excluſi: *Expellam te ſtatione tua, & de miniſterio tuo deponam te*, Iſai. 22. n. 19.

Cajetan. Janſen. Euthym. Chryſoſt. Cyrill. Anaclet. Pius I. Julius

Albert. Mag. *In Deo non eſt acceptio perſonarum.*

Iſai. 22.

Quæstio VI.

Quare Dominus ejecit è templo vendentes?

21\. *Difficultas quæſtionis.* Deuter. 14.

Difficultas quæſtionis oritur ex *Deuteron.* 14. *num.* 24. ubi præcipiebatur, ut omnis Iſraël decimam partem frumenti, & vini, & olei, & primogenita de armentis, & ovibus offerret Domino, & ſtatim ſubditur: *Cum autem longior fuerit via, & locus, quem elegerit Dominus Deus tuus, tibique benedixerit, nec poteris ad eum hæc cuncta portare, vendes omnia, & in pretium rediges, portabiſque in manu tua, & proficiſceris ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, & emes ex eadem pecunia, quidquid tibi placuerit, ſive ex armentis, ſive ex ovibus.* Cùm autem locus, quem Dominus elegit, eſſet templum, depravatis videbatur hujuſmodi emptio, & venditio in eo licita.

22\. *Zelus Domus Dei.* Pſalm. 25. Auguſt. Chryſoſt. Alcuin. D. Thom. Bonavent.

Meritiſſimè tamen Dominus eos ejicit de templo. Et primò (quæ eſt germana ratio) ſtimulabatur Dominus zelo domus Dei ob templi reverentiam, quia videbat ipſum æſtimari, ac ſi eſſet prophanum negotiationis forum, & ideo Chriſtus Dominus eos ejicit. *Domine dilexi decorem domus tuæ*, Pſalm. 25. num. 8. Hæc ratio expreſſe deducitur ex textu infrà, dum dicitur: *Recordati ſunt diſcipuli, quia ſcriptum eſt: Zelus domus tuæ comedit me.* Et hanc tradunt Divus Auguſtinus, D. Chryſoſtomus, Alcuinus, D. Thomas, D. Bonaventura, & alii. Nec locus Deuteronomij facit difficultatem, quia dum dicitur, quòd illa emerent in loco, quem elegerit Dominus, intelligitur, non de templo, ſed de civitate, in qua erat templum. Demus alias hujus rei rationes.

23\. Abulenſ. *Rex ſuos inducat ad bonum.* *Tripliciter peccabant vendentes.* Matth. 21

Secundò reſpondet Abulenſ. *in cap.* 21. *Matth. quæſt.* 1. Quia cùm Chriſtus Dominus eſſet verus Meſſias, Rex ac Dominus, erat legis executor, ac proinde debebat homines ad bonum inducere, & aliquando cogere ſecundum rerum qualitatem, & quia Judæi legem Dei ſponte non obſervabant, ſed Deo offenſam inferebant, convenienter Chriſtus hanc offenſam debuit repellere, peccataque ne fierent impedire, & facta corrigere. In tribus autem iſtis peccabant, ut ait Abulenſis citatus. Primo ratione loci, domus enim Dei non erat ad negotiationes, has ibi fieri non licebat, & ex loco illicitæ fiebant. Et hoc expreſſit Chriſtus: *Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.* Secundo peccabant ex injuſto pretio, ac deſiderio, lucra enim ſuperabundantia captabant; munera namque accipiebantur pro mutatione, ac ratione loci res cariùs vendebantur. Tertio peccabant, quia aliis occaſionem peccandi dabant, dum negotiationes in templo fiebant. Et ideo dixit Chriſtus Dominus Matth. 21. num. 13. *Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum.* Et augebatur criminis culpa, dum ſub ſpecie pietatis fiebat iniquitas.

Tertio, Cœlius lib. 2. cap. 17. *Proinde*, ait, *in templo numulariorum ſubvertuntur menſæ, dum ſignificatur in Dei templo ſpirituales tantum nummos eſſe debere, qui Deum præferant, non Diabolum.* Chriſtus Dominus magna accenſus ira vendentes propulſavit à templo, numulariorum menſas diffodit, atque projecit. Sed quid erat in ipſis monetis ob quod Chriſtus Dominus in eas tam rigidè ferebatur? In nummis inſpexit, non Dei ſed diaboli depictam imaginem, dum hujuſmodi moneta, non ad Dei obſequium, ſed ad diaboli deſtinabatur ſervitium, & ideo nummos tanquam adulterinos projicit, & excludit à templo. Quarto D. Cyprianus ſerm. 2. de Baptiſm. *Suave*, ait, *eſt mihi eloquium tuum, à vilibus pretioſa diſtinguens, quaſi flagello de funiculis contexto, de meo interiori templo, quod tu inhabitas, omnem nundinationem expellit, nec patitur in atriis tuis mercimonia columbarum, ſed à ſanctuario gratiæ tuæ omnem venalitatem excludit.* Templum domus eſt ad Dei obſequium deſtinata, hi verò negotiatores iniqui, dum ibi mercaturam faciebant lucro maxime atque avaritiæ inſerviebant. Optime ergo eos à templo Chriſtus projicit, ut Deus ibi conſiſtat; in una enim, eademque ſede Deus, & avaritia commorari non poſſunt; valde namque conſequens eſt, ut ſi avaritia ingrediatur, Deus diſcedat: & ſi Deus regnat, avaritia projiciatur. Quintò D. Ambroſius lib. 2. de Cain, & Abel, cap. 4. *Chriſtus*, ait, *de templo ejiciebat numularios, quia ipſe volebat intrare.* Cum Chriſtus templum ingrederetur, ſtatim totus eſt in his peccatoribus ejiciendis, quia Deus, & peccatum ſimul eſſe non valent. Ne ergo impedimentum daretur ad Dei ingreſſum in templum; ab eo profligatur, expelliturque peccator. Vide *hoc libro c. 3. num. 34.* 24.

Cœlius. *In templo, non mundi, ſed Dei agitur negotia.* Cyprian. *Deus, & avaritia in una ſede non ſunt.* Ambroſ. *Ut Deus adveniat, exclude peccatum.*

Sexto, Dominus ingrediens templum, ſtatim ab eo vendentes ejecit, ut nos doceret, quod Prælatus totus ſit intentus ad emendandos abuſus ac à domo Dei eradicandos. Septimo Sacerdos populi eſt magiſter, & doctor, ut ponderat Gregorius Magnus 2. *part. paſtor. cap.* 3. & ita dicebat Deus Matth. 2. num. 7. *Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum eſt.* Cùm ergo populus videret, Sacerdotes permittere, templum mercaturâ, ac illicitis lucris violari ne forte pernicioſus error ſurreperet, ut populus ſibi perſuaderet, id licitum eſſe, imo & pietatis opus: ideo Dominus ita accenſus punit eos, à temploque abire compellit. Et ideo dicebat Chriſtus Dominus 25.

Abuſus eradicandi. Greg. mag. *Magna in Prælato ſolicitudo, ne error inroducatur.*

Matth. 23. Dominus de his Sacerdotibus. *Quæcumque dixerint vobis, ſervate, & facite, ſecundum opera eorum nolite facere*, Matth. 23. num. 3.

26. Cyrill. Octavò Divus Cyrillus lib. 2. in Joan. cap. 29. *Proſpice, quæſo, altius*, inquit, *quomodo futurus rerum habitus duobus his proximus Chriſti actibus, deſignatur: à Galilæis enim, qui Canam habitabant; invitatus ad nuptias, atque honoratus, & miraculo profuit, & vini lætitia replevit, ac in eadem cum eis menſa, & convivio fuit ſic ab initio ſtatim doctrinæ ſuæ per Galilæos univerſæ gentes fidem Chriſti ſuſcepturæ monſtrabantur, quæ per fidem in cæleſtem thalamum perventuræ: incredulos verò Judæos à Sanctorum converſatione retundet, ac ſuppliciis peccatorum ſuorum catenis devinctos tradet, nullo modo iniquè factis ſacrificiis placatus. Auferte namque iſta hinc.*

Qui honorat Deum, exaltatur, qui vero contemnit, deprimitur.

Qualis homo Deo, talis Deus homini: amoris, ac venerationis ergo Jeſus vocatus eſt ad nuptias, in templo verò contemnebatur à Sacerdotibus turpi lucro deditis: ideo in Cana, multa miracula, ſignàque magnificentiæ erga convivantes oſtendit; in templo autem flagello, aſperiſque erga ibi commorantes verbis totum ſeverum ſe exhibet. *Quicunque glorificaverit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me erunt ignobiles.* 1. Regum 2. num. 30. Vide *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 138. Deinde in convivantibus in Cana Galilææ repræſentabatur Gentilitas, quæ Chriſtum honorificè receptura erat: in Sacerdotibus templi deſignabantur perfidi Judæi nolentes Chriſtum recipere. Ideo illi multis condecorati beneficiis exaltantur; hi verò flagello cæduntur, ignominiaque & opprobriis afficiuntur.

1. Reg. 2.

Gentilitas nobilitate, Judæi afficiuntur injuria.

27. Nono Chriſtus Dominus in Cana benignè ſubvenit indigentibus, hìc vero aſperè caſtigat Sacerdotes templum prophanantes. Suam Dominus oſtendit potentiam, prout exigebat occaſio, cum piis hominibus benevolè agit; cum peccatoribus autem rigidè ſe oſtendit. *Ecce rex tuus veniet juſtus, & ſalvator, ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ, & diſperdam quadrigam ex Ephraim, & equum de Jeruſalem, & diſſipabitur arcus belli*, Zachariæ 9. num. 9. Sed quomodo Propheta hæc inter ſe connectit, quod Dominus venit ſalvator; ſeu *ſalvans*, ut legunt Septuaginta, & quod diſperdet quadrigam Ephraim? Si Salvator, quomodo diſperdet? Per Ephraim intelligit Divus Hieronymus multitudinem hæreticorum. Venit Dominus ſalvans, & diſperdens: ſalvans fideles, & humiles; diſſipans verò, & deſtruens hæreticos; & depravatos. Rupertus lib. 3. in Zachariam. *Diſpergam*, inquit, *ſuperbiam, & vanitatem hujus ſæculi unde deſcendentes humiles ad hunc Regem Chriſtum converſi dicunt aliis in eadem ſuperbia perſeverantibus: Hi in curribus, & hi in equis; nos autem nomen Domini noſtri invocabimus*, Pſalm. 19. *Et ſimul Ephraim, & Jeruſalem percutit.*

In Principe benignitas, & rigor, prout occaſio poſtulat. Zachar. 9. Septuag. Hieron. Rupert. Pſalm. 19.

28. Deuter. 33. Cùm Moyſes jam moriturus benediceret filios Iſraël, ait ad Tribum Joſeph: *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua rhinocerotis cornua illius: in ipſis ventilabit gentes uſque ad terminos terræ.* Deuteron. 33. *n.* 17. *pro rhinocerote* legunt, *unicornium*, Septuaginta, Pagninus, & alij. Deſcribit S. Propheta Chriſtum Dominum, ut eſt communis expoſitio, & ait, quod in pulchritudine formam vituli referat, & ſtatim cornua ejus aſſimilat cum rhinocerote, ac unicornio. Rhinoceros, quamvis ſit armatus à natura, cornu tamen neminem offendit, ut teſtantur Marcus Polus *lib.* 2. *hiſtoriæ ſuæ. cap.* 43. & Lorinus *in Pſalm.* 21. *verſ.* 22. Unicornium verò cornua habet, quæ maxime ſunt in antidotum adversùs venenata. Sed quomodo de ipſis ait Propheta, Quòd Chriſtus Dominus in eis *ventilabit*; ſeu, ut habet Chaldaicus *Occidet gentes?* Si ejus cornua ſunt medicinalia, qualia unicornij, & ferire, aut lædere neſcia, qualia rhinocerotis, quomodo in ipſis ventilabit gentes. Intellige myſterium, Chriſti poteſtas piis, & fidelibus ſuavis, & ſalutaris; impiis vero, & rebellibus maxime rigida, ut eos diſpergat, ac occidat. Tertullianus lib. 1. adversus Judæos: *Rhinoceros, & taurus ob utramque diſpoſitionem, aliis ferus, ut judex; aliis manſuetus, ut ſalvator, cum cornua ejus eſſent crucis extrema.*

Septuag. Pagnin. Marc. Polus. Lorin. Tertull.

Quæstio VII.

Quare hic non fiat expreſſa mentio de ementibus, cùm Matt. 21. *vendentes, & ementes commemorentur?*

29. Matth. 21. Ait in præſenti textu noſter Evangeliſta; *Invenit in templo vendentes, & numularios ſedentes, & omnes ejecit de templo* tamen *Matt.* 21. *num.* 12. dicitur: *Ejiciebat omnes vendentes, & ementes in templo.* Quæſtio ergo eſt, cur hic expellit vendentes ſolum illic vero vendentes, & ementes? Utroſque fuiſſe ejectos in hoc textu Joannis, exiſtimat Origenes *tom.* 10. *in Joan.* & ſi Evangeliſta tantum commemorat vendentes, Matthæus omnes declarat: & ita ſæpe unus Evangeliſta ſubticet, quod alius exprimit. Hæc ratio vera conſiſteret, ſi eſſet una, & eadem hiſtoria, ſed duas fuiſſe ejectiones, jam ſupra reſolvi *quæſt.* 3. Origen.

30. Mihi tamen videtur dicendum, in hac prima ejectione, quam ſcribit Joannes, ſolos vendentes fuiſſe ejectos. Hæc ſententia etiam placet Abulenſi *in c.* 21. *Math. q.* 73. Et probatur primo, quia peccatum vendentium ex multiplici circunſtantia graviſſimum erat, ut dixi ſuperiori quæſt. in 2. ratione. Deinde ipſi vendentes, cum eſſent Sacerdotes, legem ſcire tenebantur; proindeque agnoſcere, prohibitam eſſe hujuſmodi venditionem in templo; quod ignorabat rudis ementium populi turba: at in ſecunda ejectione omnibus notum erat, hujuſmodi in templo mercaturam à Chriſto eſſe prohibitam, atque damnatam; & ideo vendentes, & ementes nullam excuſationem habebant: in hac autem prima etiam ſi mandati Dei ſcientia in Sacerdotibus præſupponeretur, in populo tamen ignorantia præſumebatur. Deſcribitur in Levitico modus offerendi ſacrificia pro populo, ac Sacerdote peccante, & cum de quolibet populari agitur. *Anima cùm peccaverit per ignorantiam*, Levit. 4. num. 2. & iterum: *Si omnis turba Iſraël ignoravit, & per imperitiam fecerit*, ibid. num. 13. At de delinquente Sacerdote ignorantia omnino ſupprimitur: *Si Sacerdos, qui vinctus eſt peccaverit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato*

Abulenſ. *In Sacerdote præſumitur ſcientia legis, licèt in populo ignorantia ſit.* Levit. 4.

peccato ſuo vitulum, ibidem, num. 3. Sed cur in populi peccato de ignorantia fit mentio, non verò in culpa Sacerdotis; Hic ut doceat, legem ſcire tenetur, quam populus ſæpe ignorat. Origenes homil. 2. in Levit. *Obſervandum* eſt, ait, *quod in peccato Sacerdotis non addidit legiſlator per ignorantiam; neque enim cadere ignorantia poterat in eum, qui ut cæteros doceret, provectum eſt. Sed & in peccato ſynagogæ dicitur: Si ignoraverit, & latuerit verbum ab oculis ſynagogæ.* Ac proinde peccatum Sacerdotum graviſſimum, cum ſit in eis ſcientia in damnúmque totius populi eorum redundet malitia. Origen.

31. Secundò. Si Chriſtus Dominus hîc ementes ejiceret, Evangeliſta hoc explicaret, ſicut fecit Matthæus, cùm ſit diſtincta hiſtoria. Et cùm ementium multitudo longè major ſit, quàm vendentium, noluit Dominus in initio prædicationis ſuæ tantæ ſe opponere vendentium ſimul, & ementium multitudini, præcipuè cùm ejus miracula tunc non omnibus eſſent manifeſta, ipſeque carpentarii filius reputaretur. Ac prope paſſionem multa jam omnes Chriſti miracula viderant, ac ideò ipſe Redemptor apud omnes in magna authoritate erat: hic verò cum non multum notus exiſteret, omnem populi tumultum in ſe noluit concitare, eſt enim prudentia magna, hujuſmodi evitare tumultus. Cum è ſolatio egrederentur Samuel, & Saul cum puero ſuo, ut Saül in Regem à Propheta ungeretur, Samuel dixit ad Saül: *Dic puerò, ut antecedat nos, & tranſeat: tu autem ſubſiſte paulìſper, ut indicem tibi verbum Domini*, 1. Reg. 9. n. 27. Sed cur Saül, in Regem ungatur, ab itineris ſodali puero ſuo dejungitur? Cur ſolicitudinis, ac laboris ſocius tantæ gloriæ non ſit particeps: Samuel, ne populi tumultus excitaretur in eum, occaſionem reſecare voluit? nam ſi puer Saulem in Regem electum agnoſceret, totum ſtatim evulgaret negotium; & populus hoc tribuens judicio Samuelis magis, quam Dei conſilio, in Prophetam tumultuaretur: ideo totam rem ſilentio premit quoadusque per ſortes agnoſcatur, electionem ex manu Dei provenire; ac proinde nullum in eum murmur commoveteur. Abulenſis quæſt. 20. *Nam cum principatus regalis eſſet maximus, omnes Tribus illum deſiderarent, pugnaréntque pro eo, niſi fortè Deus manifeſtè oſtenderet, quod vellet alicui dare.* Et latè proſequitur. Ad hujuſmodi ſeditiones vitandas rem Samuel abſcondit, quoadusque Dei ſigna manifeſtentur. Vidit Moyſes peccatum populi in vituli adoratione, & exhortans filios Levi ad vindictam, viginti tria hominum millia in die illa interficere, *Exod. 32. n. 28.* Sed quomodo Aaron, qui vitulum fabricavit, ac dixit, *Hi ſunt Dij tui*, vivus evaſit? Aaron, cum à Moyſe argueretur, quare vitulum feceriti? Reſpondens dicit ei: *Tu noſti populum iſtum quod pronus ſit ad malum, dixerúntque mihi: Fac nobis Deos*, ibid. num. 22. Seu, ut legunt Septuaginta apud Lippoman. *Tu noſti impetum, voluntatem, aviditatem, ſtudium populi hujus.* Lippoman. Tanquam ſi dicat? Tu noſti populum, quòd pronus ſit ad malum; quod non potui prohibere. Quamvis enim Aaron graviter peccaverit in vitulo conflando, tamen, dum fecit, ut populi impetum declinaret, aliquale videtur habere levamen.

Populi tumultus contra ſe prudens habere noluit.

1. Reg. 9.

Abulenſ.

Septuag. Lippom.

Quæstio XIII.

Quare Dominus flagello vendentes ejecerit?

Valde mirum, ut notat Divus Chryſoſtomus *homil.* 22. quòd Chriſtus Dominus in templum veniens hos vendentes verbis non monuit, ſicut & reliquos peccatores, ut ab illicita actione, à divinarumque rerum contemptu abſtinerent, adhortatus eſt: ſed eos vehementer flagello proſequitur, ut ita fieret patenter evidens (quæ ſit prima ratio) eximius, circa domum Dei, Chriſti Domini zelus. Et ita dicitur infrà. *Recordati ſunt diſcipuli quia ſcriptum eſt: Zelus domus tuæ comedit me.* Et ita ait Chryſoſtomus homil 22. *Neque enim tantùm illos ejecit; ſed evertit menſas, diſperſit argentum, ut illi ſecum putarent, quòd, qui ſe pro domus Dei honore periculis exponeret, ejus dominum minimè contemneret. Neque ſimulationem in ipſo quiſpiam poterat conjecturare, cùm non verbo tenus monuiſſet, ſed & periculis, & contumeliis in medio vulgi, & Sacerdotum furori ſe objeciſſet.* Chriſtus Dominus, cum à Judæis eſſet arguendus) ut notat idem Chryſoſtomus citatus) quòd Sabbatum non ſervaret, legémque violaret, ideo ſe hoc mirabili facto verum Dei, & templi, ac religioſi cultus exhibet zelatorem, dum omnia contemnens periculis, opprobriis., ardentique Sacerdotum, ac populi iræ ſe objicit, atque pro Dei honore, & templi reverentia ſtat dictis, & factis. Verus enim animus, ac zelus, non verbis tantum ſed operibus comprobatur. Secundò, ut etiam gravitas peccati templum Dei prophanantium patefieret. Eccleſiaſt. 40. n. 40. *Et flagella ſuper iniquos creata ſunt.* Iſai. 28. n. 18. *Flagellum inundans cum tranſierit, eritis ei in conculcationem.* Proverb. 20. n. 3. *Flagellum equo, & camus aſino, & virga in dorſo impudentium*, Alias rationes morales ex ſanctis Patribus proferamus. 32.

Chryſoſt.

Verus animus, ac zelus non verbis ſed operibus monſtratur.

Eccli. 40. Iſaiæ 28.

Prov. 26.

33.

Cyrill.

Tertiò. Divus Cyrillus lib. 1. in Joan. cap. 28. *Nec verbis*, ait, *ſolum, in leſtè ſe tuliſſe, oſtendit, verum etiam verberibus, tanquam iniquos ſervos, merito cædens è templo ejecit. Servi certè fuerunt, & in ea conditione, qui liberatorem, Dei filium per fidem ſuſcipere recuſarunt.* Flagello verberantur Judæi, ut peccantium mira conditio liquefiat, erant enim à Deo ita appretiati Iſraëlitæ, tanquam peculium de cunctis populis, *Exod.* 19. *num.* 9. & tanquam chariſſimi filii à Deo æſtimabantur: *Filios enutrivi, & exaltavi*, Iſai. 1. n. 2. & tamen ut ſervi funiculis cæduntur, quia ob peccata ex filiis in ſervos, ac miſeram ſervitutem degenerarunt. Et ita ait Divus Bernardus lib. 4. de conſideratione: *An non ſervus, cui dominatur iniquitas? & maximè.*

Iſai. 1. *Ob peccata ex filiis ſervi fiunt.*

Bernard.

34. Cyril.

Quartò. Idem Divus Cyrillus citatus c. 29. *Sicut Dominus imperat*, ait *& ſicut doctor ad æquum, & juſtum hortatur.* Chriſtus Dominus dum inter flagellandum eos percutit, ait: *Auferte iſta hinc, & nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.* Quamvis, ut Dominus imperet, ut auferant illa, eoſque funiculis verberet; tamen ut doctor, id, quod lex dictat, exponit. Quia bonus magiſter ad inſtruendos ſuos cum doctrina poteſtatem ſimul & flagellum ad puniendum debet habere.

Bonus Doctor cum doctrina flagellum habent.

habere. Poſtquam ob peccatum ſuum à paradiſo expulſus eſt Adamus, collocavit Dominus ante paradiſum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, *Geneſ.3.n.24.* Cherub, id eſt, plenitudo ſcientiæ, & hæc cum flammeo gladio ad percutiendum.

35. Paulin. Quintò. Divus Paulinus epiſtol. 22. ad Severum: *Expedit autem nobis, ut etiam ædificatum cordis noſtri templum ſæpe Dominus Jeſus reviſat veniens in flagello timoris ſui, ut ejiciat de nobis menſas nummulariorum, & venditores boum, vel columbarum: ne quod avaritiæ commercium animus noſter exerceat; neque in noſtris ſenſibus tarditas boum ſtabule, neque ſimus innocentiæ noſtræ, vel divinæ gratiæ venditores.* Flagello verberantur venditores, atque à templo ita expelluntur, quia neceſſe eſt, ut Deus ſæpe ad nos in flagello veniat, ne ipſa rerum proſperitate in anima noſtra commoretur boum tarditas, venditio, noſtræque innocentiæ alienatio, quod in ovibus ſignificatur, vel gratiæ nobis datæ fiat perditio, quod in columbis adumbratur.

Homo aliquando flagellandus ne proſperitate labatur.

36. Ambroſ. Sextò Divus Ambroſius *in c. 19. Lucæ, circa finem*, ait: *Flagellum de reſtibus fecit, quia funes ceciderunt,* inquit, *mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara eſt mihi: funes enim dicuntur, quibus agri menſores metiendorum limites partiuntur agrorum. Et ideo tanquam bonus agri menſor Synagogæ terminos diſtinguebat, & Eccleſiæ ſacrilegos de templo jubebat exire. Novus enim veneratur feracium metator animarum.* Moraliter expendit locum ſanctus Pater: funibus diſtinguuntur, ac ſeparantur hæreditates, & agrorum poſſeſſiones; cùm Chriſtus optimus animarum venitet metator, vendentes à templo funiculis ejicit, illis enim jam dividebat Eccleſiæ ſuæ confines, ſuorumque fidelium à terminis Synagogæ perfidæ, ſacrilegio, & prophanationi deditæ.

Suam Deus fideli in Eccleſiam a Synagoga diviſit.

37. Ambroſ. Septimò. Idem Divus Ambroſius tom.5. Concione 1. de Baſilicis non tradendis Hæreticis. *Templum*, inquit, *ſuum Chriſtus ingreditur, & flagellum prehendit, & ejicit de templo nummularios. Non patitur enim in ſuo templo eſſe reos; qui vendant cathedras. Quid ſunt cathedræ, niſi honores?* Inter omnes delinquentes idololatras, hæreticos, publicanos, peccatores, quos in mundum veniens Chriſtus invenit, hos flagello proſequitur; hi enim nummularij erant, qui in domo Dei cathedras, honoreſque vendebant: quod eſt valde execrabile nefas. Cum à Philiſthæis capta eſſet arca Domini, in Azoto eam conſtituunt in templo Dagon. 1. *Regum 5. num. 1.* & ſtatim, *Aggravata eſt manus Domini ſuper Azotios, & demolitus eſt eos.* ibidem. num. 6. Sed cur ita Domini ira graſſatur in eos, cum arca Domini eis eſſet in magna reverentia? *Azotus*, id eſt, ignis concupiſcentiæ. In arca continebatur tota Eccleſiaſticæ dignitatis præeminentia, totaque divinæ legis ſcientia, & doctrina: qui ergo Eccleſiaſticam dignitatem, ſcientiæque honorem in Azoto, hoc eſt, in igne concupiſcentiæ, conſtituunt, ut vendant, in omnium malorum incurrunt pœnam. Petrus Bleſenſis epiſtol. 14. *Illi*, inquit, *Baal conſtituunt, dum pro temporalium rerum quæſtu, quaſi ſub jactu aleæ, vitam, & animam ponunt. Iſti conſtituunt arcam Domini in Azoto, quod interpretatur ignis concupiſcentiæ: qui per ambitioſam concupiſcentiam gloriam noſtræ profeſſionis evacuant. Scienter equidem, & prudenter pereunt; quia emiſcuit eis Dominus ſpiritum vertiginis, eiſque rotam malorum Rex ſapiens impiorum ventilator immittit.*

Magnum nefas, cathedras, ac honores vendere.

1. Reg. 5.

Azotus, id eſt, ignis concupiſcentiæ.

Petr. Bleſ.

Octavò. Divus Auguſtinus *tract. 10. in Joannem*, qui pro *de funiculis*, legit, *de reſticulis*, ait ſanctus Doctor: *Unuſquiſque in peccatis ſuis veſtem ſibi texit. Propheta dicit: Væ his, qui trahunt peccata ſua, ſicut veſtem longam. Et quis facit veſtem longam? qui peccato addit peccatum. Quomodo adduntur peccata peccatis? cum peccata, quæ facta ſunt, cooperiuntur cum aliis peccatis.* Funiculis, ac reſticulis verberantur, quia peccata peccatis connectendo longum contra ſe faciunt funem; quo profligantur, & conſtringuntur, ut ligatis manibus, ac pedibus in tenebras exteriores mittantur. *Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur.* Proverb. num. 22. *Peccata*, ut eleganter ait Beda, *dicuntur funes, quia is, qui funem facit, torquendo ſemper, & involvendo fila adauget: talis eſt fortitudo operum malorum, in quibus prava pravis nectendo, nihil aliud quam ut ſe arctius obligent, agunt.* 38. Auguſt. Iſai. 5.

Peccator ſuis flagellatur peccatis.

Proverb. 5. Beda.

Nonò. Divus Hieronymus in Iſai. cap. 5. num. 18. *Væ, qui trahitis iniquitatem in funiculis*, ita ait ſanctus Doctor: *Quod vincula dicantur eſſe peccata, crebrius legimus. E quibus illud eſt: funibus peccatorum ſuorum unuſquiſque conſtringitur. Et Dominus arguens populum delinquentem, qui peccatis peccata ſociant, fecit flagellum de funiculis, oſtendens eis quomodo domum Dei feciſſent ſpeluncam latronum.* Et idem habet Origenes *hic in Joan.* Per quæ enim quis peccat, per hæc & punitur. Homo per delicta ſua Deum offendit, & per ipſamet, quæ in funiculis adumbrantur, verberatur, & flagellatur. Vide *lib. 1. c. 1. num. 86. & lib. 2. c. 8. num. 18.* Decimò. Chriſtus inter omnia delicta maximè in hanc templi prophanationem ſeverè invehitur, ut ira liqueſiat, quam grave ſit peccare in domo Dei, ejuſque contemnere ſanctitatem. Beda hîc: *Quid ergo putamus*, ait, *feciſſet Dominus, ſi inveniſſet eos rixis diſſidentes, aut fabuloſis, otioſis, aut turpibus, & obſcœnis colloquiis vacantes; aut quolibet alio ſcelere occupatos; ſi ita in eos deſævit, qui ea negotiabantur in templo, quæ Domino offerre volebant. Hæc contra illos diximus, qui Eccleſiam ingrediuntur, non ſicut in domo Dei, cum metu, & reverentia ibi conſiſtunt.* Similiter Divus Auguſtinus *tract. 10. in Joannem.* 39. Hieron. Origen. Beda. Auguſt.

Per quæ quis peccat, per hæc torquetur.

In Eccleſia peccare magnum nefas.

Undecimò Rupertus *in c. 2. Habacuc n. 9* ad illa verba: *Qui congregat avaritiam malam*, ita ait: *Talis avaritia, ut totus orbis audit, quia domum Dei, quæ domus erat, vel eſſe debebat orationis, fecit ſpeluncam latronum. Quam mala fuit hæc avaritia, præſertim eorum, qui pauperes ſpiritu patres habuerunt, & qui erant filii peregrinorum.* Præ cæteris peccatoribus hos Chriſtus duriſſimè punit, hos namque è ſuorum parentum virtutibus degeneres vidit; illi enim Patriarchæ illuſtriſſimi Abraham, Iſaac, & Jacob, divitiarum, honorumque temporalium contemptu maxime floruere. Et Chriſtus Dominus, cum viderit eorum filios avaritiæ, ambitionique deditos, & à virtutum majorum ſuorum faſtigio corruiſſe, eos veluti maxime obſtinatos intendit, non verbis, ſed verberibus corrigere, non exhortationibus, ſed ictibus contundere, ac emollire. Vide *lib. 1. c. 4. n. 7. & lib. 2.* 40. Rupert.

Puniuntur filii à parentum virtute degeneres.

Simeon.jun. cap.3.n.10. Duodecimò, Simeon junior. Theologus, ac Presbiter, habetur in Bibliotheca tom. 12. part. 1. orat. 24. ita ait: *Ieſus contumaces Judæos ex domo orationis domum negotiationis facient es flagello percuſſit, & menſas numulariorum evertit. Ne igitur prætexens manſuetudinem, propter ſolam laudem humanam, modicum quippiam propter Dei mandatum admiſſum ad ſubverſionem Apoſtolicorum canonum, & conſtitutionum, contumeliamque vitæ Evangelicæ, & ſtatus monaſtici neglexeris.* Dominus in exemplum noſtrum ita iratum ſe præbet, ut ſi aliquid contra ſacros Canones, ordinemque Monaſticum inſpexerimus aliquando introductum, ſtatim in hujuſmodi prophanationem inſurgamus, pravam ejus puniendo conſuetudinem, ac radicitus evellendo.

Prava contra Canones conſuetudo admittenda non eſt.

41. Alex. Papa. Decimò tertiò. Alexander Papa, ut refertur 1. quæſt.3. cap. ex multis, ita ait: *Illud quoque in hoc facto ſolicite conſiderate, quod per totum textum ſancti Evangelii nuſquam reperitur. Dominum tanta ſeveritate, tam diſtricta cenſura juſtitiæ peccantes corripuiſſe: cùm non ſolùm eloquio increpans, verùm etiam facto flagello de funiculis verberans omnes eliminaverit de templo: aperte demonſtrans quod tales negotiatores, non ſicut cæteri peccatores ſunt corripiendi, ſed à templo Dei, ſcilicet à ſancta Eccleſia longius ſunt projiciendi.* Et idem habet D. Gregorius hom.39.in Evan. & Beda hîc, ut refertur citatis capitibus. Inter omnes peccatores Scribas, Phariſæos in hos negotiatores majoris zeli flamma ſuccenſus Dominus exarſit, eos enim, non ſolùm ut alios, verbo reprehendit, verùm flagello facto verberavit: hi namque venditores ſanctum Dei locum, tanquam prophanam domum exiſtimabant, & ita in ea mercaturam exercebant: & nil iram divinam magis provocat, quam Dei Eccleſiam contemnere, debitamque ei venerationem violare: Et ideo Dominus, non Apoſtolorum miniſterio, ſed propriis manibus tantum nefas vindicare voluit, atque punire.

Gregor. Beda.

Irreverentia in Eccleſiam juſtitiam divinam maxime ſolicitat.

42. Chryſoſt. Decimoquartò. Valde mirum, ut notat Chryſoſtomus *homil.* 22. cujus rei cauſa Chriſtus hîc adeo eſt indignatus, maxime cum aliàs injuriis, contumeliiſque affectus: Samaritanus, ac Dæmonium habens appellatus, nihil tale fecerit, ut modo, ſiquidem non contentus verbis etiam flagello in eos invehitur? In aliis actionibus peculiariter Chriſto Domino irrogabatur injuria; & ideo dicebatur Samaritanus, filius fabri, ac in Beelzebuth ejicere dæmonia. Hîc autem totus in Deum Patrem contemptus erat, cùm domus ejus, domus negotiationis fieret, ac mercaturæ. Cùm à Principibus quinquagenariis Ochoſiæ Regis Elias vocaretur, eique diceretur: *Homo Dei, Rex præcepit, ut deſcendas.* Bis ignem, qui eos devoravit, de cælo deſcendere fecit. 4.*Reg.*1.*n.*19. Chriſto Domino cum diſcipulis ſuis urbem Samaritanorum ingreſſuro, introitus prohibetur ab iſtis: unde duo fratres filij Boanerges, ira commoti dicunt: *Domine, vis dicimus, ut ignis deſcendat de cælo, & conſumat illos?* Luc 9.num.54. Non annuit Chriſtus, imo potiùs increpavit eos. Et quamvis germana hujus rei ratio ſit eximia manſuetudo, ac patientia, in qua Chriſtus Dominus ſuos inſtruebat, tamen hinc optimæ intelligentiæ aliam moralem contexere, non prætermittam. Dei ſpiritus diſpoſuit, ut Eliæ precibus duos quinquaginta militum rectores ignis ab æthere dilapſus devoraret. Et idemmet Spiritus ordinavit, ut Chriſtus ſimilem plagam in Samaritanos cohiberet. Sed cur impij, ac hoſpitales homines igne non abſumuntur, ſicut duo illi militiæ principes, qui etiam teſte Maldonato ad citatum Lucæ locum, Samaritani erant? Illi duo Pentetarchi militiæ rectores, veluti contemnendo, ac irridendo Deum Eliæ dicebant: *Homo Dei, Rex præcepit, ut deſcendas:* at Samaritani Chriſtum, & Apoſtolos, ut puros homines exiſtimantes, in civitate ſua recipere noluerunt: & ubi injuria, ac contumelia erat in Deum, precibus Eliæ ignis vorax deſcendens homines in favillas, ac cineres convertit; at ubi contemptus, & vilipendium ad homines coarctatur, Chriſti manſuetudo, ac patientia novit optime inducias dare, ſupplicium differre, & tempus concedere, ut omnia in melius reformentur. Godfridus Tilmanus *in Allegoriis,* ait: *Cùm Elias irriſorie homo Dei diceretur, ignem de cælo adducit, noluit Chriſtus homo veniens in mundum ſed increpavit Apoſtolos, injuriam patienter ſuſtinens.*

Pro Dei honore magis, quam pro noſtro pugnandum.

4. Reg. 1. Luc. 9. Maldon. Godfred.

Cum Deus ſuper omnia ſit venerandus, maxime damnabile eſt, ut ei humanum aliquid præponatur. Unus ex diſcipulis ad Chriſtum Dominum dixit: *Domine permitte primum me ire, & ſepelire patrem meum.* Cui humani generis Redemptor veluti increpando ait: *Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos,* Matth. 8. num.22. Sed cur Dominus piæ petitioni non ſolum facultatem denegat, ſed potiùs aliquam rigoris oſtendit ſpeciem? dixit enim adoleſcens, *Permitte me primum ire;* & ubi humanum aliquid, licet paternum, Dei venerationi, mandatoque anteponit, in gravem notam incurrit. Divus Petrus Chryſologus ſermone 19. *Nunquid,* ait, *Chriſtus vetat extremum munus parentibus, quod debetur: Non pietatis obſequium negat, ſed divinam præponit humanis affectibus ſervitutem. Audite, quid diſcipulis dixerit: Permitte mihi primum ire, & ſepelire patrem meum: hoc ei non primum eſſe debuit, ſed ſecundum, terrenus pater cæleſti poſt ponendus eſt patri.* 43.

Matth. 8. Chryſolog.

QUÆSTIO IX.

Quare Chriſtus Dominus flagellum de funiculis fecerit; non verò de catenis, vel virgis?

CUm, qui peccant in templo, digni ſint, ut ait Divus Chryſoſtomus *homil.* 24. *in Acta,* non qui verbere, ſed qui fulmine feriantur; tamen Chriſtus Dominus hoc in loco ſancto delinquentes, non fulmine; non ferreis catenis, non virgis, ſed lineis funiculis verberat. Prima, & germana ratio eſt, quia ad manum erant hujuſmodi funiculi; ex funibus namque, quibus alligabantur animalia, iſtud confecit flagellum, quo vendentes, ſicut canes, ejecit, ac profligavit de templo. Secundò. Divus Auguſtinus tract.10. in Joan. *Qui,* ait, *flagellandus erat ab eis, prior illos flagellavit, fecit flagellum de reſticulis, & inde indiſciplinatos, negotiationem in Dei templo facientes, flagellavit.* Cum innocens Dominus ab 44.

Chryſol. *Quam grave ſit peccare in templo.* Auguſt.

ab impiis Judæis ferreis catenis, atque virgis eſſet flagellandus, tamen multo prius clementiſſimus Jeſus ipſos iniquos lineis funiculis verberat, ut appareat, quantum res diſtat ſub manu Dei, ac ſub manu hominis; nam ſub Dei nutu cum rigore eſt ſuavitas ſub hominis imperio totum crudelitas & ſævitia. Vide *lib.2.c.7.n.26.*

Quantum res diſtet ſub manu Dei, ac ſub manu hominis.

45. Ambroſ. Tertiò Divus Ambroſius *tomo 5. concione 1.* de Baſilicis non tradendis Hæreticis, & pungit Auxentium Epiſcopum, qui & Mercurius dicebatur. *De templo*, ait S. Doctor, *Jeſus flagello ejicit, Auxentius gladio, Jeſus flagello, Mercurius ſecuri, Pius Dominus flagello exturbat ſacrilegos, nequaquam perſequitur pios ferro.* Habet Chriſtus & mundanus Imperator verbera: Chriſtus ex funiculis lineis, ut ſuos ſuaviter puniat, ac corrigat ne in præcipitium devolvantur, imo ut eis potius tanquam habenis refrænentur, à peccatiſque reprimantur. At mundanus Imperator catenas habet, ut ſubditos occidat, & omnium effundens ſanguinem exulceret eos. Vide *lib. 3. cap. 1. num. 20. & 21.*

In Chriſto ſuavitas cum rigore in mundo totum crudelitas.

46. Ambroſ. Quartò. Idem D. Ambroſius in cap.19.Lucæ, circa finem *Flagello de reſtibus cædebat turbas*, ait, *& nullus reſiſtere audebat; & tunc virga utitur, nunc flagello (virga enim recta eſt, virga regni tui, Pſalm.44.) virga, ut corrigat; flagello, ut ſuadeat. Recta illic, hic inflexa præceptio, qua peccatoris conſcientia, velut lento verbere flagellatur. Alii ſunt enim terrores prophetici, Aliæ Apoſtolicæ ſuaſiones: in utroque tamen unius eſt verbi diſciplina.* In manu Domini eſt virga, & flagellum: virga, ut puniendo corrigat, ac in melius mores transmutet; flagellum, ut lento verbere cœleſtia documenta ſuadeat, divinæque exhortationes hominis inſinuentur in corde. Chriſtus nec ſemper virga, nec ſemper flagello utitur, ſed pro temporis diverſitate. Huc revoca id, quod ait Iſaias 11. num. 1. *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice ejus aſcendet*: ſeu ut legit Pagninus: *Egredietur virga de ſemine Iſai, & ramus de radicibus creſcet.* De radice, qui eſt Chriſtus, exeunt virga, & ramus: virga, ut corrigat; ramus, ut ſuaviter, & leniter attrahat. Sed audiamus Divum Auguſtinum, qui optime expendit, quomodo Chriſtus Dominus ſit virga, & flos: *Virga dicitur exire, quia exeuntes à rectitudine corrigit; flos vere dicitur aſcendere, quia dum juſtus progreditur in vertice, aſcendit in florem.* D. Auguſtinus *ſerm.99. de tempore*, expendens citatum Iſaiæ locum: *Quamvis* ait, *unus ſit Chriſtus, ſingulis tamen diverſus efficitur, prout indiget is, qui operatur. Qui ergo ſegnior eſt, & negligentior pro diſciplina, Chriſtus ei efficitur virga, & in virga non aſcendere dicitur, ſed exire: exeundum namque eſt ei, qui inutilis, & ignavus eſt, de eo ſtatu, in quo non recte conſiſtit. Qui verò juſtus eſt, quia juſtus ſicut palma floret, in hoc aſcendere dicitur Chriſtus. Sic ergo qui verberibus indiget, exit ad eum in virga; qui autem proficit ad juſtitiam, aſcendit ei in florem.*

Pſalm 44. — Flagellum & virga pro temporis diverſitate. — Iſai. 11. — Pagnin. — Auguſt. — Idem. — Accommodat ſe Chriſtus hominibus.

47. Ambroſ. Quintò expendo iterum citata D. Ambroſii verba, *lento verbere flagellatur.* Non virga ferrea, ſed levibus, ac mitibus funiculis profligantur iſti; quia non ſtatim eſt ad ſummum, extremumque rigorem evolandum, ſed aliqua prius leviora medicamenta, antequam ad extremum deveniatur, ſunt applicanda. *Tulit itaque Aaron virgam coram Pharaone, & ſervis ejus, quæ verſa eſt in*

Exod. 7.

colubrum. Exod. 7. num. 10. Cur potius in colubrum, & non in ferocem leonem, aut immanem urſum, aut ſævum tigrim, quibus omnes magnum conciperent timorem, virga convertitur? Verum habet, quod venenoſus ſit coluber, multo tamen formidoloſior leonis rugitus, urſi aſpectus, rabies tigris: at in colubrum verſa eſt virga. D. Auguſtinus quæſt.8.ex veteri Teſtamento. *Utique*, inquit *ſerpentem fecit, qui & terrorem incuteret, non tamen obeſſet, per id, quod ſtupore quodam ad nocendum tardior ſit; ſi enim leonem feciſſet aut urſum, quomodo evaderent, qui aderant.* Ita Dei in peccatoribus perdendis non eſt ita velociſſima, ut ſtatim ſummum omnia conſumens effundat ſupplicium, ſed prius aliqua, quibus homo exurgat, ad ſalutemque excitetur, leviora præmittit: & ideo virga, non in leonem, vel urſum, qui omnes enecaret, ſed in colubrum convertitur, qui omnes terrificaret.

Auguſt. — Non ſtatim evolandum ad ſummum rigorem.

Sextò. Examinanda ſunt ultima Divi Ambroſii citata verba: *Alii enim ſunt terrores Prophetici, aliæ Apoſtolicæ ſuaſiones.* In Prophetis erat Deus mundum in virga ferrea gubernans, Pſalm. 2. num. 9. at ubi aurea incarnati Verbi eluxere ſæcula, jam procul abeſt virga ferrea, ut percutiat, & ſolum ad manum eſt lentum flagellum, ut ſuadeat. *Exinanivit ſemetipſum factus obediens*, ait Apoſtolus *ad Philip.2.n.7.* Deus factus homo exinanivit ſe à rigoroſa potentia, & majeſtate, qua opprimebantur cuncta, non vero à ſua in miſericordia, & benignitate, quæ tunc maxime emtuit: *Apparuit benignitas, & humanitas Salvatoris noſtri*, ad Titum 3. num. 4. Divus Bernardus ſermone 1. de Nativitate: *Exinanivit ſe formam ſervi accipiens, quia in forma Dei, Patri æqualis erat, ſed exinanivit majeſtate, & potentia, non bonitate, & miſericordia. Quid enim ait Apoſtolus? Apparuit*, inquit, *benignitas, & humanitas Salvatoris noſtri Dei. Apparuerat ante potentia in rerum creatione, apparebat ſapientia in earum gubernatione, ſed benignitas & miſericordia nunc maxime apparuit in humanitate. Innotuerat Judæis poteſtas in ſignis, atque portentis: unde in lege ſæpius invenies: Ego Dominus. Ego Deus. Veruntamen Iudæi poteſtate ipſa premebantur.* Olim miſericordia erat veluti occultata in ſinu Dei, & potentia, atque majeſtas, quibus cuncta ſevere diſponebantur, ſeſe oſtentabant: at ubi Verbi incarnati ſplendor eluxit, abſcondita eſt virga ferrea, & ſuper omnem orbem benignitatem inundantia miſericordiæ Dei viſcera patuere.

48. Ambroſ. — Philipp. 2. — *Ante incarnationem Deus rigoroſus poſtea ſuavis.* — Tit. 3. — Bernard.

Quæstio X.

Quare Dominus per ſeipſum, & non per alium vendentes ejecerit?

Chriſtus Dominus in benignitatem eſt ita propenſus, ut Divus Ambroſius *lib. 1. de Abrahamo, cap. 6.* in limine dicat: *Ubi gratia largienda eſt, Chriſtus adeſt: ubi exercenda ſeveritas, ſolum adſunt miniſtri, deeſt Jeſus.* Et ita, dum Chriſtus Dominus in vita fuit per ſeipſum nullum punivit: tamen contra hos vendentes, non vocantur miniſtri, eorum ipſe Dominus ſævo armatur flagello. Bene potuit 49. Ambroſ.

 Chriſtus

Chriſtus Apoſtolis præcipere, ut negotiantes à templo excluderent, ſed noluit, & ſumpto fuſte percutit eos. Reſpondent primo Romani Pontifices, ac graves Patres, quod hujuſmodi vendentes è Sacerdotum numero erant, teſte D. Hieronymo *in cap.* 21. *Matth.* ac proinde non ab alio criminum vindice propulſantur, ſed ab ipſo Domino, ut inde manifeſtum fiat delinquentes Sacerdotes à Domino tantum eſſe caſtigandos. Erravit Sacerdos, à ſolo Deo eſt judicandus, & ante tribunal nullum aliud, quam Eccleſiaſticum, ubi Dei vices aguntur, ſiſtere debet. Anacletus epiſt. 2. *Unde liquet*, ait, *quod ſummi Sacerdotes, id eſt, Epiſcopi, à Deo ſunt judicandi, non ab humanis, aut pravæ vitæ hominibus lacerandi, ſed potius ab omnibus fidelibus portandi, ipſo Domino exemplum dante, quando per ſeipſum, & non per alium vendentes, & ementes ejecit de templo, & menſas numulariorum, & cathedras vendentium proprio evertit flagello, & ejecit de templo, ſicut alibi ait: Deus ſtetit in Synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat*, Pſalm. 81. num. 1. *& alibi: Ego dixi, Dij eſtis, & filij Excelſi omnes*, ibid. num.6. Similiter Pius I. *epiſt.* 1. Julius I. *in reſcripto contra Orientales pro Athanaſio.* Idem habent D. Chryſoſtomus *homil.* 22. Divus Cyrillus *lib.* 2. *cap.* 28. Diſcant Magnates, ſæculique potentes, quod Chriſtus facto ſuo docet: cum à Salvatoris clementia valde alienum ſit, manu ſua aliquem cædere, vel percutere, & cum facile eſſet, Apoſtolis hoc demandare, totum tamen exequitur facto flagello, Sacerdotum cauſas ad alium præter ſe devolvi non permittit: nihil enim eſt ab omni æquitate & ratione magis devium, quam ut Sacerdos, qui eſt Prælatus, paſtor, & pater, judicetur à ſubdito, à filio, ac ove. Quod eleganter dixit Gregorius VII. *lib.* 8. *epiſtol.* 21. & refert Gratianus diſtinct. 96. cap. 9. *Quis dubitet*, ait *Sacerdotes Chriſti, Regum, & Principum, omniumque fidelium patres, & magiſtros cenſeri: nonne miſerabilis inſaniæ eſſe cognoſcitur, ſi filius patrem, diſcipulus magiſtrum ſibi conetur ſubjugare, & iniquis obligationibus illum ſuæ poteſtati ſubjicere, à quo credit, non ſolum in terra, ſed etiam in cælis ſe ligari poſſe & ſolvi?* Et circa hoc multos Patres, multaque juris loca adducit Suarius in defenſione fidei contra Regem Angliæ *lib.*4.*c.*8.*9.&* 10. Vide *lib.*3.*q.*25.*n.*120.& de hoc vide totam hanc quæſtionem.

Hieron. — *Eccleſiaſticus delinquens non à ſeculari poteſtate puniendus.* — Anaclet. — Pſalm. 18. — Pius I. — Julius I. — Chryſoſt. — Cyrill. — Greg. VII. — Suarius.

50\. *Quæ ad Dei reverentiam pertinent, per nos facienda.* Secundò, Hujuſmodi ejectio pertinebat ad Dei cultum, ac templi & ſanctuarii reverentiam; & ideo Chriſtus Dominus manu ſua flagellum arripit, & caſtigat; quia quæ ad Dei honorem ſpectant, etſi vilia appareant, ea obire ne vereamur: nihil enim glorioſius eſſe poteſt. Tertiò, valde mirum, quod unus Angelus armatur in prælium contra alium, *Apocal.* 12. *n.* 7. Unus Angelus per alium è cælo ejicitur, ac in abyſſum mittitur, ut habes *ibidem, & cap.* 20. *num.* 1. At vendentes iſti ab ipſomet Domino expelluntur à templo. Quænam tanti diſcriminis cauſa, niſi ipſa erga Sacerdotes reverentia debita? Angeli, ac Principes pœnis mulctentur ab alio Angelo, atque miniſtro; at Sacerdotibus ſolum à manu Dei infertur ſupplicium: nam dum per ſeipſam corrigit, ac fuſte percutit ſuprema majeſtas, eximio caſtigatio ipſa condecoratur, ac nobilitatur honore. Ita ait D. Gregorius Magnus homil. 17. in Evang. *Unde & ingreſſus in templum, per ſe metipſum quaſi flagellum de funiculis fecit, & de domo Dei pravos negotiatores ejiciens, cathedras vendentium columbas evertit, quia ſubditorum quidem culpas per paſtores percutit, ſed paſtorum vitia per ſemetipſum ferit.*

Apoc. 12. & 20. — Greg. Mag. — *Prælatus non à ſubdito, ſed à Deo caſtigandus.*

51\. Cum ob peccata in Deum commiſſa homines ſunt perdendi, hoc negotium demandatur Angelis, qui plenas divina ira phialas ſuas fundant in terram, mare, & flumina, *Apocal.* 16. *num.* 2. At cum Angelus Epheſi in officio ſuo delinqueret, ei à Domino dictum eſt: *Age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco ſuo*, Apoc. 2. n. 5. Similiter Angelo Eccleſiæ Sardis dicitur: S*i ergo non vigilaveris, veniam ad te tanquam fur, & neſcies qua hora veniam ad te*, Apocal. 3. n. 3. Cur ergo ad interitum gentium Angeli deſtinantur; ad Principes verò Epheſi, & aliarum Eccleſiarum plectendos ipſe Dominus ſe venire promittit. Illarum Eccleſiarum Angeli erant Epiſcopi, & Sacerdotes, & cum communi ſententia docent D. Ambroſius Andreas Ceſareæ Epiſcopus, Primaſius, Ansbertus, & alii. Dum ergo Reges terræ, ac populi ſupplicio ſunt afficiendi, res ad Angelos defeſatur, ut totum exequantur: at dum res ad Sacerdotes devenit, pro infula honoranda, non Spiritus illi, ſed ipſe Dominus manus applicat, ut candelabrum moveat,

Apoc. 16. — Apoc. 2. — Apoc. 3. — Ambroſ. Andreas. Primaſ. Ansbert.

52\. Multoties Iſraëlitis comminatus eſt Deus, ſe ad eorum deſolationem, ac devaſtationem, ſuper eos gentem robuſtam, ac Chaldæos adducturum *Baruch.* 4. *n.* 15. *Ezech.* 7. *n.* 24. *& c.* 28. *n.* 7. tamen Heli ob peccata ſua à Domino dicitur: *Præſcindam brachium tuum, & brachium domus patris tui*, 1. Regum 2. n. 31. Sed cur multas gentes venturas aſſeritur, ad deſtruendum Reges, populos, ac civitates, cum ad interitum, ad extinctionem domus Heli Dominus dicat, quod ipſe præſcindet brachium ejus? Cur ad populos puniendos in ſupplicium vocantur gentes; ad Heli verò ipſe Dominus auctoritatis ſuæ quodammodo oblitus, tanquam flagelli artifex accedit? D. Gregorius ibi: *Et quia Heli, id eſt, majoribus Synagogæ Sacerdotibus loquebatur, non ſolum brachium ejus, ſed etiam domus ejus ſe præſcindere minatur.* Cum Sacerdotibus ſermo erat, & ideo eorum expoſtulat reverentia, eos non miniſtris, ſed majeſtati ſupremæ ſubdi. Alii protervè delinquentes per gentes plectantur; Sacerdotes verò per ſemetipſum Deus eſt dignatus punire.

Baruch. 4. — Ezech. 7. & 28. — 1. Reg. 2. — Gregor.

QUÆSTIO XI.

Quare, cùm Chriſtus Dominus tantam ejecerit multitudinem; nullus ei reſtiterit?

53\. Communis ſententia eſt, quod involuntariè; & contra propriam inclinationem ſuam hi à templo ſunt excluſi, ut notat Abulenſis *in cap.* 21. *Matth. quæſt.* 79. nam damna rerum ſuarum, quas quis valde amat, nullus ſponte fert ſæculi amator, ut erant hujuſmodi vendentes, qui magna temporalia patiebantur damna, dum Chriſtus Dominus è templo pecora abigeret, æſque omne, & menſas everteret. Deinde

Abulenſ.

Deinde hoc etiam maximè ad eorum ignomi-
niam conducebat, & tamen totum hoc nego-
tium, non reſiſtentes ſuſtinebant. Hujus rei cau-
ſam inquirimus.
54. Origen. Certum eſt, hoc miraculosè fuiſſe factum, di-
vina Omnipotentia operante. Et ita ait Orige-
nes hic: *Præſens autem hiſtoria in nullo minorem
poteſtatem perpendit iis, quæ ab eo miraculoſius edi-
ta ſunt, quinimo conſtat, hanc majorem demonſtra-
re potentiam miraculo, quo aqua converſa eſt in vi-
num, eo quòd illic inanimata ſubſiſtit materia; hic
vero tot millia hominum donantur ingenio* Imò D.
Hieron. Hieronymus *in cap.* 21. *Matth.* ita exaggerat,
hanc rem, ut dicat: *Mihi autem inter omnia ſigna
quæ Dominus fecit, hoc videtur mirabilius eſſe, quod
unus homo, & illo tempore contemptibilis in tan-
tum, ut poſtea crucifigeretur, Scribis, & Phariſæis
contra ſe ſævientibus, & videntibus lucra ſua de-
ſtrui, potuerit ad unius flagelli verbera tantam
ejicere multitudinem, & talia facere, quæ infinitus
Alb. Magn. non feciſſet exercitus.* Idem habet Albertus Mag-
Hæc ejectio miraculosè facta. nus. Ac proinde hujuſmodi ejectio non ſolùm
miraculosè facta eſt, ſed fuit magnum valde
miraculum. Quomodo autem perpetratum ſit, eſt
explicandum.
55. Et primò hoc fieri potuit per ſolam immuta-
tionem internam imprimendo eis gravem timo-
rem, iſtamque in eorum animis paſſionem cau-
ſando, abſque eo, quod Chriſtus Dominus ali-
quid exterius in ſe ipſo manifeſtaret, ſicut dici-
Levit. 26. tur Levit. 26. num. 36. *Et qui de vobis remanſerint,
dabo pavorem in cordibus eorum, in regionibus ho-
ſtium terrebit eos ſonitus folii volantis, & ita fu-
gient, quaſi gladium, & cadent nullo ſequente:*
Deuter. 28. Deuteron. 28. num. 65. *Dabit Dominus tibi
cor pavidum, & deficientes oculos, & animam con-
ſumptam mærore. Timebis nocte, & die,* Judith. 14.
Judith. 14. num. 17. de Aſſyriis dicitur: *Intolerabilis timor
& tremor cecidit ſuper eos.* Secundò. Poterant
vendentes hi à templo recedere ob aliquod ter-
rificum in vultu Chriſti viſum ſignum, ut ſe ex-
hibuit Angelus, dum matri Sanſonis appa-
ruit, de quo dixit mulier ipſa: *Vir Dei venit ad
Judic. 15. me habens vultum Angelicum, terribilis nimis,*
Judic. 13. num. 6. Et de ſtatua, quæ in ſomniis
apparuit Nabuchodonoſori, dicitur: *Statua
Daniel. 2. ſublimis ſtabat contra te, & intuitus ejus erat terri-
bilis,* Daniel. 2. num. 22. Tertio. Hujuſmodi ven-
dentium receſſus fieri potuit, Domino contra
eos abſque offenſione alicujus ſigni in corpore
ſuo, realem impulſum, vel motum aliquem fa-
ciente, quo ita fugerent, ac ſi fuſte percuteren-
tur, ut dicitur Pſalm. 28. num. 5. *Vox Domini con-
Pſalm. 28. fringentis cedros Libani,* & num. 7. *Vox Domini
intercidentis flammam ignis: vox Domini concu-
tientis deſertum: & commovebit Dominus deſer-
tum Cades,* & 4. Regum. 7. num. 6. *Dominus
4. Reg. 7. ſonitum audiri fecerat in caſtris Syriæ, curruum, &
Quibus modis facta fuerit hujuſmodi ejectio. equorum. Surrexerunt ergo, & fugerunt in te-
nebris.*
His tribus modis intervenientibus Dominus
56. vendentes à templo propulſavit, ut bene docet
Abulenſis in *cap.* 21. *Matth. quæſt.* 79. Et, quod
Abulenſ. erat omnium caput, gravem in eorum cordibus
Dominus incuſſit timorem. Ita Origenes in præ-
Origen. ſenti? *Conſideremus,* inquit, *autem ne fortè enor-
me videatur, quòd captis funiculis Dei filius pa-
rat ſibi flagellum ad ejiciendum de templo; unum
tamen refugium relinquitur divina poteſtas Jeſu,
ut cùm volebat, poſſet iracundiam hoſtium ſuffoca-
re, quamvis eſſent innumeri, & ſedare mentium tur-
bines; Dominus enim diſſipat cogitationes gentium.*
Niſi Dominus in eorum mente imprimeret ti-
morem, multitudo tanta ita facile à templo mi-
nimè diſcederet. Secundò. Quidam procedentes
in vultu Chriſti terribiles radii apparuere, qui-
bus exterriti hoſtes nullus reſiſtere eſt auſus. Et Hieron.
ita ait D. Hieronymus in cap. 21. Matth. *Igneum
enim quiddam, atque ſydereum radiabat ex oculis* Carthuſ.
ejus, & divinitatis majeſtas lucebat in facie. Simi-
liter Carthuſianus, ac alii. Tertio. Exterius in
Chriſti voce apparuit quid terribile; nam ſicut
in horto, militibus quærentibus ſe dixit, eſſe Je-
ſum Nazarenum: *Quo audito illi ceciderunt re-* Joan. 18.
trorſum, Joan. 18. num. 8. & ita audita Chriſti
voce Dæmones à corporibus paſſim exibant: ſic
igitur à fortiori, viſo in vultu lumine, & audita
voce, iſti in templo negotiatores loco cederent,
ab illoque abirent.
Secundo moraliter rem explicat Euthymius: 57.
Sed neque his quæ fecit, exaſperati ſunt: ſiquidem Euthym.
arguebat illos conſcientia, ac confundebat, oſtendens, *Conſcientia arguit, & loqui non ſinit.*
quod juſtè hæc feciſſet, & dixiſſet Dominus. Bene
viderant vendentes, ſe injuriosè eſſe ejectos,
tacent tamen omnes loquique nullus audet;
ipſa enim conſcientia ſui criminis conſcia, ac-
cuſabat, ac confundebat eos, & veluti à tantis
reprehendebat delictis S. Macarius junior *ho-* S. Mac. jun.
mil. 15. ita ait: *Cor habens mentem pro moderatore,
conſcientiam arguentem, cogitationes accuſantes, ac* Rom. 2.
defendentes. Ait enim Apoſtolus ad Roman. 2.
num. 15. *Teſtimonium illis reddente conſcientia ip-
ſorum, & inter ſe invicem cogitationibus accuſanti-
bus, aut etiam deſcendentibus. Vides, quòd conſcien-
tia non approbet ejuſmodi cogitationes, quæ obſe-
quuntur peccato, ſed confeſtim reprehendit: neque
enim mentitur; nam illa, tanquam perpetuo repre-
hendens, teſtificatur, quod dictura ſit in conſpectu
Dei in die judicii.*
Tertio eleganter D. Chryſoſtomus homil. 22. 58.
Cur Judæi, ait, *qui in collatis beneficiis Chriſtum* Chryſoſt.
*accuſabant, & perſequebantur, cùm credibile eſſet,
tam acri caſtigatione gravius excandeſcere, non adeo
iniquo animo tulerunt? nulla enim contumelia in
eum uſi ſunt; ſed quod ſignum, inquiunt, oſtendis
nobis quia hæc facis? Animadvertiſtis invidiam
incredibilem, & quonam pacto in alios collata be-
neficia magis eos irritabant?* Valde mirum, quod
Chriſtus Dominus hic in Judæos duriſſimè in-
vehitur, eiſque exprobrando injuriosè dixit, *Noli-
te facere domum Patris mei domum negotiationis;*
in eoſque tanquam ſervos, fuſte invehitur, atque
flagello; & tamen patienter ſuſtinent, & nihil
moliuntur in eum: videntes autem ſigna, & mi-
racula ejus, ſtatim dicunt: *Quid facimus, quia* Joan. 11.
hic homo multa ſigna facit? Joan. 11. n. 47. nempe
infirmos ſanando, oppreſſos liberando, mor- *Invitus magis torquetur alienis bonis, quam proprio malo.*
tuos reſuſcitando, & tamen in eum ſtatim mor-
tem ac crucem machinantur: plus enim exagi-
tantur invidia, beneficiis, ac emolumentis, qui-
bus alii ſublevantur; quàm injuriis, verberibus,
ac lucri ſui jactura, quibus ipſi deprimuntur,
atque vexantur.
Tunc ſtabunt juſti in magna conſtantia adver- 59.
sùs eos, qui ſe anguſtiaverunt, & qui abſtulerunt Sap. 5.
*labores eorum; videntes turbabuntur timore hor-
ribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalu-
tis,* Sapient. 5. à n. 1. Ubi eſt ſermo (juxta Chry-

Chryſoſt. Carthuſ. Hugo. ſoſtomum epiſt. *ad Cyriacum.* Carthuſ.Hugonem & alios)de illa magna fiducia, ac conſtantia,qua in extremo judicio apparebunt juſti coram tyrannis, qui eos afflixerunt, ac cruciaverunt: & tunc perſecutores ipſi eorum fœlicitatem, gloriamque videntes turbabuntur pavore gravi, &
Vatabl. præ inopinata eorum ſalute, ut legit Vatablus. Cur non dicuntur turbari audita ſententia judicis, *Ite maledicti in ignem æternum?* Cur non turbabuntur timore horribili, dum ſe agnoſcunt in miſerrimum inferni barathrum detrudi, ut ibi ſulphureo igne cum dæmonibus in æternum crucientur? Sed tunc maximè ingenti concutiuntur horrore,cùm ante oculos eis juſtorum gloria repræſentatur. Lyran. *Videntes*, ait, *turbantur: quia*
Lyran. *videbunt juſtos glorioſos in corpore, & anima.* Damnati non tam de infœlicitate ſua anxiantur miſerrimi quàm de aliorum gloria; & plus dolent, quòd alij beatitudine ſint ſublimati, quàm quòd ipſi omnium miſeriarum conditione ſint dejecti,ac humiliati. Et ne recedamus ab ipſa Sa-
Sap. 2. pient. cap.2. n. 24. ita ait: *Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum, Invidiâ autem diaboli mors introivit in orbem terrarum.* Quia Deus hominem ex parte animæ condidit immortalem, (ita enim explicant Lyran. Hugo,Carthuſ.illam
Lyran. Hugo. Carthuſ. particulam *inexterminabilem*;) ideo in eum invidia exarſit diabolus; non quia ipſe dæmon gehennæ igne cruciabatur, ſed quia ipſe homo cœleſtibus donis ditabatur. Ita ait D. Ambroſ.
Ambroſ. *lib. de paradiſo,cap.*12. dum expendit citatum Sapientiæ locum. *Invidiæ autem cauſa beatitudo hominis in paradiſo poſiti.* Diabolus invidia hominis beatitudine potiùs, quàm ſui damnatione rumpitur, & mille nocendi artes molitur in hominem vide *lib.* 2. *c.* 10. *q.* 20. *n.* 66.

Ioannis 2.n.16. Et his,qui columbas vendebant, dixit, Auferte iſta hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis.

VERSIONES.

Vatabl. Arias.	Ne facite domum Patris mei, domum mercatus.
D. Iſidorus Peluſiota lib. 1. *epiſt.* 106.	Tollite iſta hinc,& nolite facere domum meam, domum negotiationis.

EXPOSITIO.

60. FLAGELLO uſus fuerat Dominus ad expellendos boves, & oves; ſed ad columbas ejiciendas flagellum inutile erat, ſiquidem
Cajet. concluſæ exiſtebant, ut rectè obſervat Cajet. in ligneis caveis, in quibus columbæ venales in foro ſervari ſolent. Etſi flagello ejiceret eas, huc, & illuc evolarent,& magna in templo perturbatio fieret; ac proinde commodior fuit ejiciendi modus, vendentibus dicere; *Auferte iſta hinc.* Per quod etiam ſignificatur,ut recte obſervant D. Iſidorus Peluſiota *lib.* 1. *epiſtol.* 106. D. Cyrillus Alexandr. *lib.*2.*cap.*29. D.Thomas & alii, quod jam appropinquabat tempus quo legis veteris ſacrificia ceſſare deberent, eſſeque à domo Dei transferenda. Et Chriſtus ſicut Dominus imperat, & ſicut doctor adhortatur ad bonum; ut ait D. Cyrillus ſuprà datus *quæſt.* 8. & ait: *Nolite facere.* Noſtram indicat libertatem ad declinandum à malo, & ſequendum bonum. *Domum patris mei*; rectè, ut notat D. Iſidor. Cyrill. D.Thom. *Iam ceſſabāt legis veteris ſacrificia.*

Cyrillus citatus; & Rupertus, dicit Deum patrem ſuum, quia ipſe eſt filius naturalis Dei, & ideo non ait: *Domum patris noſtri*, quia cùm nos adoptivi filii ſimus, communem ipſe nobiſcum non habet filiationem. Et non ait, *domum Dei*, ſed *patris mei*, tanquam ſi dicat; hoc inter omnes optimo, ac peculiari ſacio jure, ad filium enim naturalem maximè petinet, parentis honori conſulere, ipſumque defendere, ac pro ejus ſtare rebus. Et quamvis Chriſtus Dominus hîc patrem ſuum diceret Deum, tamen iſti non ſunt exaſperati, ſicut alibi fecere invidia obcæcati Chriſtum malitioſè de blaſphemia arguentes, *Matth.*26.*n.*65.*& Ioan.*10 *n.*32.*&* 33. nam hîc ut ambitioni dediti, ad nihil aliud attendebant, niſi ad pecunias, & lucra. *Domum negotiationis*; templum domus eſt ad orationem, ac ad obſequium Dei, non verò ad prophana negotia deſtinata. Cyrill. Rupert. *Filius ſtat pro patris honore.* Matth 26. Ioan. 10.

QUÆSTIO XI.

Quare Dominus columbarum venditores flagello non percuſſerit, ſed dixerit: Auferte iſta hinc?

QUod Dominus columbarum venditores eliminaverit à templo, non ſolùm vulgari flagello, verùm & valde aſpero, rigidóque fuſte, exiſtimat D. Iſidorus Peluſiota lib. 1. epiſt. 29. *Dominus enim*, inquit, *eos, qui columbas vendebant, flagris à templo expulit.* Flagrum ſæviſſimum verber eſt, flagellum autem illius diminutivum. Tamen communis Patrum, ac Doctorum ſententia eſt, verbo fuiſſe ejectos, & aperte inſinuat textus, prout facit diſtinctionem ab aliis venditoribus; inquit enim: *His qui columbas vendebant, dixit: Auferte iſta hinc.* Niſi Iſidorus ſignificare velit, quòd dominus vendentes columbas flagris inſectatus eſt prout duris verbis reprehendit. *Nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis*; & aſpera verba durius cædant, quàm crudele flagellum. 61. Iſidorus. *Durius percutit verbis, quàm flagellum.*

Germana hujus rei reſolutio eſt, quam poſui in expoſitione, quòd cùm columbæ in caveis ligneis eſſent incluſæ; vel ſi fortè incluſæ non erant, ſi flagello percuterentur, exterritæ per templum magnam confuſionem commoventes, huc, & illuc evolarent: ergo multò aptiùs ſunt excluſæ, dum eorum venditoribus dixit Dominus: *Auferte iſta hinc.* Et ita ſervabatur reverentia templo, & homines pauperes, ut hujuſmodi venditores erant, magnam non patiebantur jacturam. Alias verò hujus rei cauſas morales indagemus. 62. *Vera reſolutio.*

Secundò Albertus Magnus. *Columbas*, inquit, *non ejecit, nec ſubvertit, ſed dixit, de templo peni-* 63. Alb. Magn.

tus

ejus auferenda, itaque nec ea contigere : cauſa autem hujus eſt, quia in columbis expreſſè Spiritus ſancti gratia ſignificatur, quæ per hæreſim ſimoniacam venditur. Unde Gloſſa, ſpecialiter ſimoniaca hæreſis damnatur, quibus dicit : Auferte iſta hinc, ne in domo Dei iſta hæreſis undique appareat. Idem docent D. Gregorius Magnus *Indictione* 13. *lib.* 4. *epiſt.* 51. *ad Virgilium Epiſcopum.* D. Thomas, D. Bonaventura, Hugo, & alii. Cum columba Spiritus ſancti ſit figura, qui columbas vendebant, ſimoniacum repræſentabant venenum, quo Spiritus ſancti dona venduntur : eos non percutit Dominus, ut nos doceat, quod hujuſmodi peſtis omnino à nobis ſit fugienda, ne eam attingamus, ne ejus labe coinquinemur; ſed quod ab Eccleſia Dei ſit totaliter auferenda, ac eliminanda. Et tanti criminis pœna non exprimitur, quia ejus ſupplicium in hac vita inexplicabile eſt; ex ea enim tanquam ex radice mala omnia pullulant. Et ideo, ut notat D. Gregorius Magnus lib. 7. Indict. 2. epiſt. 113. *Inter omnes hæreſes ſimonia prima contra Eccleſiam orta, & diſtricta maledictione damnata eſt.*

Gloſſa. Greg. Mag. D. Thom. Bonavent. Hugo. *Simoniaca peſtis fugienda. Ejus pœna inexplicabilis.* Greg. Mag.

64. Tertiò Rupertus lib. 3. in Joan. *Valde notandum*, ait, *quod in medio fervore diſtrictionis, in ipſa flamma zeli ardentis, dum ſine cura Sacerdotum matrimonia projicit; pauperibus? ſcilicet, his, qui columbas vendebant; non enim divites, ſed pauperes hujuſmodi aviculas vendere ſolent) pauperibus ergo parcit, ut non exturbet columbas, quas vendebant, quas cùm exturbatæ evolaſſent, ipſi conſequi non poſſent, & aliquãdo damno affecti angerentur, ac jure deplorarent.* Duò valde notanda inculcat nobis venerabilis Abbas. Primò, Quanta in veneratione pauperes ſint habendi, Dominus enim, cùm aliorum, ac etiam Sacerdotum, ut vult D. Hieronymus, menſas ſubverteret, eoſque perſequeretur flagello, vendentes columbas, cùm eſſent pauperes, verberibus non tangit, ſed in tam ardentis igne zeli domus Dei, illis ait : *Auferte iſta hinc.* Paupertas ipſa ſemper benevolum Domini attraxit animum, ut in ipſam nimis propenſum. Maximè tamen expendamus ultima Ruperti verba : *Et aliquando damno affecti angerentur, ac jure deplorarent.* Columbas flagello Dominus non propulſavit, ne inde evolarent, ac pauperes apprehendere non valentes in lacrymas erumperent, & contra Dominum vociferarent : ut inde haberemus documentum quòd quantum fieri poſſit, evitandum à nobis eſt, ne in cauſa ſimus, ut egenorum lachrymæ effundantur, eorúmque clamores adverſum nos erumpant. Nihil magis penetrat cælum, quàm pauperum gemitus, ac fletus *Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit Dominus*, Pſalm. 11. num. 6. *Ego pauper, & dolens: ſalus tua Deus ſuſcepit me.* Pſalm. 68. n. 30. Ex Hebraico legi poteſt. *Ego ſum pauper, & gemens : ſalus tua Deus* ut aliqui legunt apud Vatablum in ſcoliis, *vindicet me :* In medium non producit innocentiam, & ſanctitatem ſuam; quòd injuſtè ab inimicis ſuis traheretur ad mortem; ſed quod ſit pauper, & gemens; nihil enim magis ſolicitat divinam iram ad inferendum ſupplicium, quàm pauperum gemitus.

Rupert. *Pauperes venerandi.* Hieron. *Gemitus pauperis divinam ſollicitat iram.* Pſalm. 11. Pſalm. 68. Vatabl.

65. Quarto. In iſtis, qui vendebant columbas, præfigurabantur Sacerdotes, ut docet D. Iſidorus Peluſiota *lib.* 1. *epiſt.* 106. ideo Dominus eos publicè, ac manifeſtè cum aliis non verberavit homininibus, ſed veluti in ſecreto ait : *Auferte iſta hinc :* nam Sacerdotum delicta, ob reverentiam eis debitam, non ſunt patenter punienda, ſed veluti in occulto reprehendenda, ut eleganter docet Anacletus Papa *Epiſt.* 4. *ad Epiſcopos Italiæ.* Quinìò Columbæ in die præſentationis pro Domino ſunt oblatæ. *Obtulerunt pro eo Domino par turturum, aut duos pullos columbarum*, Luc. 2. n. 24. ut dixi *ibi, & lib.* 2. *c.* 5. *q.* 1. Columbas ergo Dominus flagello non verberat; quæ enim tibi aliquando inſerviere, famulatúmque præſtarunt, in bona reverentia ſunt ſemper habenda : nam quod tibi aliquando, cum potuit, utile fuit, poſtea contemnere valde indecens eſt.

Peluſiot. *Sacerdotum delicta in ſecreto reprehendenda.* Anaclet. Luc. 2. *Quæ tibi famularunt, in reverentiam habe.*

Sextò. Vendentes oves, & boves Dominus flagello percutit; at erga habentes venales columbas à flagello ſe abſtinet & rationem profert. *Auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis.* Cur flagellum in illis, cum iſtis vero rationis pondus. Qui majora pecora exponebant mercatui, erant [illegible] iniqui, nimi valde, avaritiæ, ambitioni omnique peccatorum generi maximè dediti : qui verò minores aviculas illas ſuis retinebant in menſis, valde ſcelerati non erat, ſed pauperes, humiles, imò, ut vult Salmeiron, majorum veſtigia ſequuti. Cùm igitur magnis illis peccatoribus rationis libra nihil eſſet valitura, hæc eis non profertur, ſed tantùm flagellum, illo enim ſolùm hujuſmodi prævaricatorum genus refrenatur, ac reprimitur; cum cæteris autem, ut pote melioribus, intermittitur verber, multo efficacior ratio, nam boni illa maximè moventur, ac ducuntur. 66.

Ad iniquos flagellum requiritur, ad bonos eſt ratio ſatis.

Cum peregrinaretur Abraham cum Sara uxore ſua, & diceret ſuam eſſe ſororem, devenerunt ad Ægyptum, Pharao illius Rex ob Saræ pulchritudinem eam ſibi aſſumpſit; *Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus, propter Saram uxorem Abraham*, Geneſ. 12. num. 17. Succedentibus rebus, cum duo illi ſancti conjuges ſe in civitatem Geraræ contuliſſent, Abimelech Saram tulit in domum ſuam; tunc Dominus venit ad Abimelech nocte per ſomnium, & ait illi : *En morieris propter mulierem, quam tuliſti, habet enim virum. Tunc reſpõdet Abimelech : Domine, num gentem ignorantem, & juſtam interficies? nonne ipſe dixit mihi : Soror mea eſt; & ipſa ait : Frater meus eſt? In ſimplicitate cordis mei, & munditia manuum mearum feci hoc* Geneſ. 20. à num. 3. Cui excuſationi Dominus condeſcendit, & interveniente Prophetæ oratione ipſum abſolvit. Sed cur ob idem commiſſum Pharao magnis plagis flagellatur; cum Abimelech verò res magno rationis pondere diſcutitur? *En morieris propter mulierem; habet enim virum?* In hoc negotio Pharao intentione mala ducebatur, Abimelech bona, ut teſtantur D. Auguſtinus *lib.* 22. *contra Fauſtum*, & *ibi* D. Chryſoſtomus, Theodoretus, Liranus. & alii. Cum ergo Pharao luxuria, concupiſcentia, omnique nequitia eſſet repletus, cum eo omiſſa omni ratione ad verbera devenitur : at Abimelech, cum meliori eſſet indole imbutus : cum eo negotium examinatur judicii libra, & tunc maximè cordis ſui ſimplicitatem declarat, atque munditiam. D. Auguſtinus citatus. *Pharao, inquit, territus monſtris, multiſque propter eã malis afflictus, ubi ejus uxorem didicit, illæſam cum honore reſtituit. Abimelech autem ſomnio* 67.

Geneſ. 12. Geneſ. 20. Auguſt. Chryſoſt. Theodor. Lyran. Auguſt.

comm-

Commonitus, atque edoctus, ſimiliter fecit. Pharao, ut iniquus, neceſſe fuit, multis plagis vexari. Abimelech, ut melior commonitione, atque doctrina profecit. *Aſtiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus*, Pſalm. 2. à num. 2. & ſtatim ſubdit Regius Vates: *Reges eos in virga ferrea*; & poſtea ait: *Et nunc Reges intelligite: erudimini, qui judicatis terram, ſervite Domino in timore, ne quando iraſcatur Dominus*, ibid. num. 12. Ubi ſermo eſt proximè cum Regibus ſanctis, & piis, non qui aſtiterunt adverſùs Chriſtum, ut cum communi ſententia notat Lorinus. Cur igitur, dum ſermo dirigitur ad iniquos Reges, ait: *Reges eos in virga ferrea*; dum verò cum bonis, & piis Principibus loquitur: *Servite Domino in timore, ne quando iraſcatur Dominus?* Ubi, ut notat. D.Thomas, ponit admonitionem, *& aſſignat admonitionis rationem.* Cur ad illos virga ferrea; ad hos verò ratio? Illi; ut depravati; ac ſcelerati, virga ferrea ſunt coërcendi; hi vero ut dociles, ac pij, vi rationis, & admonitionis trahendi.

Pſalm. 2. Lorin. D. Thom.

QUÆSTIO XIII.

Quare Chriſtus Dominus mitiora hic verba proferat, quàm Matthæi 21. in ſimili facte?

68. Matth. 21. Chryſoſt. Tolet.

CHriſtus Dominus prope paſſionem ejecit vendentes de templo, & dixit eis: *Domus mea, domus orationis eſt, vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum*, Matth. 21. n. 13. hic vero ait illis: *Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis*: multum autem interjacet inter hæc duo, *domus negotiationis*, & *ſpelunca latronum*: nam illa prima verba in ſe multo leviora ſunt, quàm hæc ſecunda. Sunt qui dicant, quibus favet Chryſoſtomus *hic homil.* 22. quod iſti vendentes, de quibus hic Joannes meminit, res vendebant ſine fraude, & dolo, ac proinde ſecundum juſtitiam, licèt actio ratione circunſtãtiæ loci eſſet vitioſa: qui vero mercaturam exercebant in templo, cujus hiſtoriam narrat Matthæus *citato loco*, vendebant res ultra ſortem, ac cum magna circumventione, & fallacia, ac proinde contra juſtitiam latrocinium exercebant. Ideo Chriſtus primis venditoribus dixit: *Nolite facere domum patris mei domum negotiationis*: ſecundis vero, *ſpeluncam latronum.* Oppoſita tamen ſententia mihi videtur probabilior cum Toleto *annot.* 21. Non enim veriſimile eſt, in priori negotiationes omnes ſecundum ſe juſtas fuiſſe; in poſteriori vero omnes iniquas: ſed in utraque ejectione, tenendum eſt, extitiſſe, qui & uno, & altero modo negotiabantur. Dominus autem utroſque ejecit ea ex cauſa, quia negotiabantur, ubi negotiari prohibitum erat. Cur ergo in ſecundo caſu durior fuerit reprehenſio, inquirimus?

69. D. Thom.

Reſpondet primò D. Thomas. *Attende autem*, ait, *quod Matthæus 21. dicit: Nolite facere domum meam ſpeluncam latronum; hic verò dicit, domum negotiationis, quod Dominus ideo fecit, ut ſicut bonus medicus, primò à levioribus incipiens, poſtea duriora proponeret. Hoc enim, quod hic factum dicitur primò factũ fuit, unde in ipſo principio non latrones, ſed negotiatores eos vocat.* Exemplo ſumpto ab optimo medico, ita bonus Prælatus extrema in exordio reprehenſionis verba non adhibet, ſed à minoribus manum ponere incipit, & ſi hæc non proficiunt, ſuccreſcendo ad majora venit; magna enim Prælati benevolentia intendit, an poſſit duriora vitare; & ideo levioribus totum recompenſare procurat. Et inquiunt D. Chryſomus, & Hugo, quòd *Chriſtum decuit in initio ſuæ prædicationis mitiùs, & modeſtius arguere, unde dicit, domum negotiationis; poſtea verò durius, ſpeluncam latronum.*

A levioribus incipiendum antequam ad majora deveniamus. Chryſoſt. Hugo.

70. Idem.

Secundo Hugo. *Poteſt dici*, ait, *quod in prima ejectione decuit, ut qui manſuetus fuit in verbo, eſſet durus in facto, ut ſimul eſſent miſericordia, & veritas, quia & manſuete eis dicit: Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis; tamen cum manſuetudine verbi adhibuit ſeveritatem flagelli.* Pſam. 24. num. 10. *Univerſæ viæ Domini miſericordia & veritas:* Proverb. 3. num. 3. *Miſericordia, & veritas non te deſerant. In ſecunda autem ejectione, ubi durior fuit in verbo, vocans eos quaſi latrones, decuit, ut mitior eſſet in facto: unde ibi non fit mentio de flagello.* Ponderat citatus Cardinalis diverſum modum, quo Dominus in utroque facto ſe exhibuit; nam hic uſus eſt flagello, leni tamen reprehenſione dixit. *Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis*; ac prope paſſionem verbera non adhibuit Dominus, duro tamen, & penetrabili verbo eos transfixit, latrones vocans: *Vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum*, nos docens Dominus ſuo facto, quod rigor cum benignitate ſit conjungendus. Ubi durum, aſperumque verbum abeſt, flagellum invenitur, ubi vero flagellum intervenit, mite, ac lene reſonat verbum. Vide *lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 100.

Pſalm. 24. Proverb. 3. *Rigor cum lenitate.*

71. D.Thom.

Tertio D. Thomas hic: *Noc enim*, inquit, *quod hic factum dicitur, primò factum fuit, unde in ipſo principio, non latrones, ſed negotiatores eos vocat: ſed quia ex eorum duritia adhuc à tali negotiatione non ceſſabant; ideo Dominus alia vice eos expellens, de quo agitur in Marco, durius eos increpat, vocans latrocinium quod primò vocaverat negotiationem.* Ob criminis reincidentiam Dominus cum eis durius agit, nam primo leniter verbis reprehendit eos, cum vero ſecundo loco eos in turpi facto ſuo perſiſtentes, neque admonitione emendatos vidiſſet, durius invehitur in eos, latrones dicens. Aures reprehenſioni obturare, in peccatoque perſiſtere magnum nefas. Poſtquam Samuel Iſraëliticum populum à peccatis ſuis commonefecit, dixit eis: *Quod ſi perſeveraveritis in malitia, & vos, & Rex veſter pariter peribitis*, 1. Reg. 12. n. 25. ſeu, ut eſt in Hebraico apud Cajetanum: *Si malignando malignamini*, id eſt, ſi unum peccatũ addideritis ſuper aliud, vos, & Rex veſter peribitis, quia ipſa mali perſiſtentia totius eſt cauſa ruinæ, ut ponderat D. Bernard. *ſerm.* 12. *in Pſalm. Qui habitat.*

Perſiſtentia in peccato, grande malum. 1. Reg. 12. Cajet. Bernard.

QUÆSTIO XIV.

Quæ negotiatio in Eccleſia prohibita ſit?

72.

FActo, & verbo ſuo Chriſtus Dominus ſignificavit, negotiationem in templo vetitam

tam

Suarius. tam eſſe; non quia ut notavit Suarius *tom. 3. ad 3. part. diſp.81. ſect.8.§. ſecundò, ex hoc, & tom. 1. Relig. lib. 3. cap.4. num.19.* Talis actus eſſet prohibitus poſitivo legis præcepto, in lege enim

Negotiatio in templo prohibita.

veteri tale præceptum non invenitur, nec Chriſtus Dominus illud allegavit, ſed ipſa ratione naturali in templi ſanctitate deſumpta uſus eſt Dominus; quia *ſancta ſanctè tractanda ſunt.* Tamen ex Scriptura habebatur, quòd ſancta convenienter ad domum Dei pertinebant. *Domum tuam Domine decet ſanctitudo in longitudinem dierum*, Pſalm. 92. num. 5. Unde meritò jus Canonicum multis in locis hujuſmodi negotiationem in Eccleſia prohibet, ut habetur in VI. Synodo *Can.79. & 1. quæſt. 3. cap. ex multis, & cap. decet, de immunitate Eccleſiæ in 6.* Quia, ut *ibi* dicitur, *Decet, ut cujus in pace factus eſt locus, ejus cultus ſit cum debita veneratione pacificus.* Ubi autem negotiatio eſt & ibi magnus invenitur tumultus. Et quia, ut ait Albertus Magn. *hîc*, ipſa negotia multoties inſidiæ ſunt ad latrocinium, ac furtum. Circa hanc prohibitionem vide Anton. *3. part. tit.1. cap.16.§.2.* Cajetanum in ſumma *verb. immunitas Eccleſiæ.* Suarium *citatis locis.*

Pſalm.92. VI.Synodus. Albert. Mag. Anton. Cajet. Suarius.

73\. Hugo. Hugo, *Tribus modis* inquit, *fit domus Dei, domus negotiationis. Primo quando perſonæ Dei tractant negotia. Et hoc eſt contra illos, qui in Eccleſia Dei, vel in Religione maximè negotiationes exercent, & cauſas, & litigia tenent, & habent.* Pſalm. 70. n.19. ſecundùm aliam litteram: *Quoniam non cognovi negotiationem, introibo in potentias Domini.* 1. Corint. 6. n. 7. *Jam quidem omnino delictum in vobis eſt, eo quòd judicia habetis inter vos*, D. Bernard. ad Eugenium: Qui dicunt, quòd de celſitudine Sedis ſit judicare, & litigantes audire, puto, quòd non monſtrabunt, ubi alicubi quiſpiam Apoſtolorum ſederit; *Secundo modo*, ait *Hugo*, *faciunt Domum Dei, domum negotiationis, qui res domus Dei ita expendunt, ac dant parentibus, ac ſi eas negotiando acquiſiviſſent.* Contra quos dicit Bernardus: *Res pauperum non pauperibus dare, par ſacrilegio crimen eſſe dignoſcitur.* Sanè patrimonia ſunt pauperum facultates Eccleſiarum, & ſacrilega illis crudelitare ſurripitur quidquid ſibi miniſtri ultra victum accipiunt. Tertiò ait Hugo: *Domum faciunt domum negotiationis, quando ad litteram in Eccleſiis tractant negotia ſæcularia, ubi deberent attendere ſpiritualibus.* Auguſtin. inquit. *In Oratorio nemo aliquid agat, niſi id, ad quod factum eſt.* Et ideo hanc felicitatem, quòd in Eccleſia Chriſtiana non futuræ eſſent negotiationes, ut explicat Lyranus, prædixit Zacharias c. 14. n. 21. *Et non erit mercator*, ait, *ultra in domo Domini exercituum in die illa.*

Pſalm. 70. 1. Cor. 6. Bernard. *Religioſus negotia ne faciat.* Idem. *Res Eccleſiaſtica conſanguineis non dentur. In Eccleſia ne ſit negotiatio.* Auguſt. Lyran. Zachar. 14.

74\. Anonym. Corderius. Anonymus in Catena apud Corderium. *Domus quidem negotiationis, ait, eſt domus Dei, veruntamen non carnalium rerum, & quæ in ventrem mittantur, ſed pretioſiſſimarum, atque pulcherrimarum, quæ animæ faciem exornant, ipſæ autem ſunt pura ſynceraque fides.* Domus Dei tota eſt dedicata, & conſecrata ad honorem, & cultũ Dei: ad orandum, ac ad miſericordiam divinam expoſtulandam; nec enim unjus domus negotia cum alterius negotiis ſunt permiſcenda. Vendere, emere, mercaturam facere, monetam permutare, ad prophanam hujus ſæculi ſpectant domum. Meritò ergo reprehenduntur, & flagello puniuntur, dum in ſancto Dei templo talia fiunt. Cùm Abrahanus peregrinaretur, venit ad convallem illuſtrem, in quo apparuit & Deus dicens: *Semini tuo dabo terram hanc:* ubi ipſe ædificavit altare Domino. *Et inde tranſgrediens ad montem, qui erat contra Orientem Bethel: tetendit ibi tabernaculum ſuum*, Geneſ. 12. num. 8. Sed cur tranſgreditur, ſeu, ut habent Septuaginta, *receſſit à loco*, in quo ei apparuit Dominus, ac tot promiſſionibus eſt ditatus. Ex apparitione Dei, exque altari ibi erecto loci ſanctitatem cognovit D. Chryſoſt ibi: *Quid eſt*, ait, *& diſceſſit inde? Quin Deo locus ille ſegregatus, & ſanctificatus erat.* Cùm locus ille Deo eſſet dedicatus; Abrahamus ibi nihil aliud obedire voluit, niſi quod in Dei cultum cedebat Ad alia verò munia præſtanda nempe ad conſulendum domui, de hiſque diſponendum, quæ ad familiam ſpectabant, alium eligit locum, nec enim Deo conſecratum convalle præter ea, quæ Dei ſunt, capere poterat.

In Eccleſia non temporalia ſed ſpiritualia negotianda ſunt. Geneſ. 12. Septuag. Chryſoſt.

Ioannis. 2. n. 17. Recordati ſunt verò diſcipuli ejus: quia ſcriptum eſt: Zelus domus tuæ comedit me.

VERSIONES.

D. Chryſoſtom. homil. 22.	Recordati namque ſunt diſcipuli ejus tunc, quia ſcriptum eſt.
D. Auguſtin. tract. 10. in Ioan.	Recordati ſunt diſcipuli ejus, quia zelus domus Dei ejecit illos de templo Domini.
Symmachus in Pſalm. 68.	Zelus domus tuæ conſumpſit me.
Syriacus.	Devoravit me.
Pagnin. Vatabl.	Exedit me.

EXPOSITIO.

IN hoc mirabili facto ſtatim Apoſtolis venit in mentem Davidicum carmen: at Judæi ſigna quærunt, ut habetur verſu ſequenti, quomodo Chriſtus hujuſmodi ejectionem faceret. Unde eleganter ait Chryſoſt homil. 22. *Zelus ille pro domus Dei honore maximum fuit virtutis ſignum, quod boni adverterunt, recordati namque ſunt diſcipuli ejus, quia ſcriptum eſt*, &c. *Illi autem Prophetæ non meminerunt, ſed ſignum quærebant: dolebant turpe lucrum auferri.* Juſti, ac probi, utpote erant Apoſtoli, in caſu, ac occaſione conjiciunt oculos tantummodo ad legem, ac præcepta Dei, ut eis obtemperent, ac conformentur; iniqui autem quales erant Judæi, ad nihil aliud reſpiciunt, niſi ad lucrum, damnumve ſuum; ideóque dolentes, ac gementes quærunt, quomodo acciderit *Non prophetæ meminerunt, ſed dolebant turpe lucrum auferri.* Et ait textus: *ſcriptum eſt*, Pſalm.68. n. 10. *Zelus domus tuæ comedit me.* Id eſt vehemens amor, ac ſummum ſtudium reverentiæ domus exedit me, ac veluti ardentiſſima facula inflammavit me, mei oblitum, ut omni contempto periculo, nullus

75\. Idem. *In caſibus juſti conſiderant legem Dei, mali, damnum lucrumve.* Pſalm 68. *Quid ſit, comedit zelus.*

nullus reſideat vitæ amor, mortis horror, honorum, commodorumque cupiditas, ſed tantum cultus, & reverentia domus Dei undique me teneat. Et ita oſtendit Chriſtus, quomodo ea quæ ſui ſunt muneris, adimpleat, cum ipſe in mundum venerit, ut Patrem ſuum glorificet, *Ioan.*14.*num.* 13.

QUÆSTIO XV.

Quando, & quomodo recordati ſint diſcipuli de Davidico carmine?

76. *Quando recordati ſunt diſcipuli.* Rupert. Albert. Mag. Titelman. Cajet.

DUplex in hoc textu venit difficultas, Et primò, ait enim: *Recordati ſunt diſcipuli, quia ſcriptum eſt*, &c. Quæritur ergo: quando recordati ſunt diſcipuli, num quando hæc fiebant, an poſt Reſurrectionem; Rupertus *lib.* 3. *in Joan.* Albertus Magnus Titelmanus, Cajetanus, in ea ſunt ſententia, ut dicant, quòd quando hæc agebantur, verſiculus in eorum mentem non venerit; ſed tantum poſt Reſurrectionem, quando Chriſtus illis ad intelligendas Scripturas intellectum aperuit. Tamen probabilior eſt ſententia, quod quando Chriſtus vendentes propulſabat à templo, Davidis Pſalmus Apoſtolis in mentem venerit. Ita docent D. Chryſoſtomus *homil.* 22. D. Cyrillus *lib.* 2. *cap.* 30. Theophylactus, Barradas *hic*, & Lorinus *Pſalm.* 68. *num.* 10. Et probatur, quia Joannes ſimpliciter ait, quod recordati ſunt diſcipuli, & non addit quod poſt Reſurrectionem recordati ſunt, ſicut de ſequentibus explicat, dum refert verba Chriſti, *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo*, & ait Evangeliſta: *Ille dicebat de templo corporis ſui*; & ſtatim ſubjungit: *Cùm ergo reſurrexit à mortuis, recordati ſunt diſcipuli, quia hoc dicebat de templo corporis ſui.* Nec diſcipuli ita rudes erant, ut Davidis carmina omnino ignorarent, cum ſæpe haberentur per omnium manus, & ora, ac in templo canerentur; & multoties recordamur de his, quæ ab aliis inculcantur, ac dicuntur: nam frequenter de Scriptura, & Pſalmis in templo lectiones fiebant.

Chryſoſt. Cyrill. Theophil. Barradas Lorin.

77. *Recordati ſunt tanquã de Chriſto pronuntiati.* Secunda difficultas eſt: An recordati ſint de hoc Davidico carmine, tanquam pronuntiato de Chriſto; an tanquam dicto de alio, ita ut ſit ſenſus: venit illis in mentem Davidis zelus, de quo dictum eſt: *Zelus domus tuæ comedit me*; ut ſæpe quæ ſunt dicta de alicujus facinore, alteri ſimili aptamus? Tamen veriſimilius mihi cum Toleto, Lorino citato, quod meminerunt verſiculi, tanquam de Chriſto dicti, hoc enim videtur innuere ille loquendi modus: *Recordati ſunt, quia ſcriptum eſt.* Deinde diſcipuli pro tunc optimè agnoſcebant, quod Chriſtus in Scriptura continebatur, & quod Prophetæ, & Pſalmi de ipſo agebant; & ita dixit Philippus Nathanaëli: *Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetæ, invenimus Jeſum*, Joan. 1. num. 45.

Tolet. Lorin. Ioan. 1.

QUÆSTIO XVI.

Quomodo dicatur de Chriſto D. Zelus domus tuæ comedit me?

ZElus, ſeu æmulatio, ſæpe enim unum ſumitur pro alio, eſt vehemens alicujus ſtudium, ac deſiderium. Cujus ſignificationes, & acceptiones variæ videri poſſunt apud Robertum Holcot *lib. in Sapient. lect.* 7. Theſaurum Scripturæ Joan Ferdinandi *cap.* 51. Sylvam allegoriarum Hieronymi Laureti. Breviter tamen ut dicam, ſumitur in bonam, & malam partem: nam aliquando *zelus* idem eſt ac invidia. D. Cyprianus *lib. de livore & invidia. Actor* 5. *num.* 18. de conventu Judæorum dicitur: *Repleti ſunt zelo*, legit Syriacus *invidia*. In eodem ſenſu accipitur, *Actorum* 13. *num.* 45. & 1. *Corinth.* 3. *num.* 8. & *epiſt. Jacobi cap.* 4. *num.* 14. & 16. Videndus ad citata loca Lorinus *in Actis.* & Laurentius Juſtinianus *in epiſtolas.* Nam actus ille, quo quis movetur in bonum, & excellentiam alicujus, quia dolet de ea, eàmque vult impedire, eſt zelus invidiæ. 78.

Robert. Theſaurus Scripturæ. Sylva allegoriarum. *Zelus idem ac invidia* Cyprian. Actor 5. Siriacus. Actor 13. 1. Cor. 3. Jacobi 3. Lorin. Laurent. Juſtinian.

Zelus autem ſæpiſſimè accipitur, prout eſt quidam amoris affectus ab ipſo amore ortus ſicut rivulus à fonte, & ſicut ardor ab igne, ut explicant Ariſtoteles 2. *Ethic. cap.* 8. D. Thom. 1. 2. *q.* 28. *art.* 4. Poteſt tamen zelus oriri ab amore, concupiſcentiæ, & eſt ſtudium illud, quo quis eſt ſolicitus de vita, utilitate, familiaque ſua. Perfectiſſimus autem zelus dimanat ab amicitiæ amore, quo quis quærit bonum ipſius amici, quia bonum eſt amico. Hujuſmodi autem zelus erat in ſanctis viris, per reſpectum ad honorem Dei. Et definiri poteſt: Eſt vehemens quoddam ſtudium vel ignis urens, omni contempto periculo, damno, & commodo, procurandi quæ ſunt honoris Dei, & propulſandi, quæ ei adverſantur. Hunc autem zelum explicat Alcuinus: *Eſt quidam fervor animi, quo mens relicto humano timore, pro defenſione veritatis accenditur*, & *hoc zelo Dei honorem zelare debemus.* Talis fuit zelus Phinees *Numer* 25. *num.* 17. Parentis Eliæ, *Zelo zelatus ſum pro Domino exercituum*, 3. Reg. 19. Matthiæ 1. *Machab.* 2 *num.* 26. 79.

Zelus affectus amoris. Ariſtot. D. Thom. *Quid ſit zelus.* Alcuin. Num. 15. 3. Reg. 19. 1. Mich 2.

Hic zelus perfectiſſimo, & excellentiſſimo quodam modo ſuper omnes puras creaturas Chriſtum Dominum replevit, quo accenſus, omnia pericula parvipendens vendentes profligavit à templo: ſicut enim Deus dicitur zelotes *Exod.* 20 *num.* 5. ut explicat D. Dionyſius *de divinis nominibus*, cap. 4. ut valde vehemens ad ea, quæ ſui ſunt honoris, & gloriæ, ita Chriſtus Dominus factus eſt zelotes honoris domus Dei. *Fortis eſt, ut mors, dilectio; dura, ſicut infernus, æmulatio*, Cantic. 8. num. 6. Quæ verba explicat Ghiſlerius *ibidem, expoſitione* 2. de amore Chriſti erga Eccleſiam, quia, ut ait Auguſt. *epiſt.* 39. Sicut nemo vincit mortem, ita nihil valuit Chriſti charitatem ſuperare. *Multæ aquæ non potuerunt extinguere charitatem.* Dura, ſicut infernus æmulatio: poſt amorem zelum profert, oritur enim ab amore zelus. Et ſicut infernus nullis pœnis, nullis tormentis, ac horroribus fatigatur, ac miteſcit, ſed ſemper valde obfirmatus conſiſtit, ut Caſſiodor. & Beda *ibi* inculcant, ita æmulatio, 80.

Exod. 20. Dionyſius. Cant. 8. Ghiſler. Auguſt. *Amor ac zelus perfectus pœnis non minuitur.* Caſſiod. Beda.

latio, ac excellens zelus honoris Dei, nullo timore, nec aliquo vitæ vel mortis periculo frangitur, ac emolleſcit, ſed ſemper valde firmius perſiſtit. Anſelm. Vel, ut ait D. Anſelm. ſicut enim infernus inſatiabilis eſt in recipiendo, & in damno inferendo, ita zelus nunquam ſatiatur, ut pro honore dilecti patiatur. Et ideo Chriſti zelus omnia devorabat, ut illæſa templi reverentia ſervaretur.

81. Auguſt. *Zelus emendare cupit, ſi non poteſt, gemit.* Divus Auguſtinus tractat. 10. in Joannem: *Fratres, ait, unuſquiſque Chriſtianus in membris Chriſti zelo domus Dei comedatur. Qui comeditur zelo domus Dei? Qui omnia, quæ forte ibi videt perverſa, ſatagit emendare, cupit corrigere, non quieſcit. Si emendare non poteſt, tolerat, gemit.* Exemplo nos hortatur ſanctus Doctor, ut tanquam Chriſti membra domus Dei zelum habeamus. Vital. Zmol. Alter verò Vitalis Zmolius *homil. 45.* in Marcum, explicat hunc zelum, & ait, quòd zelus domus Dei comedit Chriſtum, id eſt, effecit ut ſe ipſum comedendum exhiberet in Euchariſtia, nihil enim aliud domum Dei magis nobilitare, & extollere potuit, quàm quod in venerabili Sacramento Eccleſiæ ad comedendum ſe Chriſtus daret, quo maximè ditantur omnes fideles dignè *Euchariſtiâ extollitur Eccleſia.* accedentes ad tantam menſam. At qui indignè ſumunt, in ſe ipſos convertunt furorem, ac zelum quo indutus eſt Dominus, quando templi violatores flagellavit. Hæc ſunt valde moralia. Et de his multa *lib. 6.* cùm de ſacra Euchariſtia fuerit ſermo.

82. Tandem expendo verba textus: *Zelus domus tua comedit me.* Non dicitur: Ego comedi zelum; nam cum quis aliquo veſcitur, illud in ſe convertit, verbi gratia; dum panis manducatur, in comedentis ſubſtantiam tranſit. *Homo officio ſuo accommodetur.* *Zelus comedit me*; hoc eſt, zelus totum me ipſum tranſmutavit in ſe. Optimum documentum, cum zelus domus Dei eſſet proprium muneris Chriſti Domini. *Obligatio officij ſibi proportionanda non eſt.* Obligatio officij tui in ſe ipſam te convertat ut tu ei conformeris, totuſque ad ea, quæ tui ſunt muneris, factus ſis: non verò tu comedas officium, quaſi, velis, quòd ipſa officij obligatio proportionetur tibi, ac condeſcendat. 1. Cor. 9. Doctor Gentium 1. Corinth. 9. num. 19. *Nam cùm liber eſſem ex omnibus, omnium me ſervum feci, ut plures lucri facerem, & factus ſum Iudæis tanquam Iudæus,* &c. & concludit: *Omnibus factus ſum omnia, ut omnes ſalvos facerem.* Magnus Doctor Gentium, non ſibi accommodavit omnes, ſed ſe ipſum omnibus proportionavit, ut omnium infirmitati condeſcendens officium ſibi datum adimpleret. Ambroſ. Sic D. Ambroſius ibi fatur: *Servum autem ſic ſe omnium factum dicit dum ſe per humilitatem ſimilem omnium mente imbecillium exhibuit, ut eos per patientiam firmaret ad ſalutem futuram, confovens animos illorum.* Non enim officium datur, ut tibi indulgeas, ſed ut communi populo ſervias, non ut tibi conſulas, ſed ut eis attendas. Eleganter Divus Bernardus Bernard. lib. 3. de conſideratione ad Eugenium: *Præs, ait, & ſingulariter, ad quid? Ego, tibi dico, conſideratione: numquid, ut de ſubditis creſcas? nequaquam, ſed ut ipſi de te. Principem te conſtituerunt, ſed ſibi, non tibi: alioqui pacto te reputas ſuperiorem his, à quibus beneficium mendicas. Audi Dominum,* Luc. 22. n. 25. *Qui poteſtatem habent* Luc. 22. *ſuper eos benefici vocantur.* Vide *lib.* 1 *c.* 2. *n.* 103. & 104. *lib.* 2 *cap.* 1. *num.* 45. & 56. & *lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 55. & 56.

Ioannis 2. *n.* 18. Reſponderunt ergo Judæis, & dixerunt ei: Quod ſignum oſtendis nobis, quia hæc facis?

VERSIONES.

Vatablus ex Hebræo in ſcholijs.	Objecerunt ergo Judæi, & dixerunt, &c.
Ianſenius ex Græco.	Inceperunt Judæi dicere, &c.
Salmeron ex Græco.	Quod argumentum oſtendis.
Vatablus.	Quando quidem iſta agas?

EXPOSITIO.

JUDÆI invidia tabeſcentes, quod Chriſtus Dominus tantum domus Dei oſtenderet zelum; maximéque dolentes, quod ſuis emolumentis privarentur. *Reſponderunt ergo*; verbum *reſpondere* hîc, ut notant communiter expoſitores, Janſenius, Toletus, id eſt locuti ſunt, ſæpe enim habet hanc vim, & Judæi interrogati non erant. 83. Janſen. Tolet. Vel dic, quòd cum ſæpe factis, & verbis loquatur homo, Judæi reſponderunt ad Chriſti factum quo mercatores ejecerat à templo. Et reſponderunt verbis, quæ columbarum venditoribus dixerat Chriſtus Dominus: *Auferte iſta hinc*; præſumptuoſus enim aliquando ſe intromittit, ut pro aliis ſtet, & loquatur; *Præſumptuoſus loquitur pro alijs.* particula enim *ergo*, illationem ex antecedentibus indicat. *Et dixerunt ei.* Judæi propriam non conſiderant culpam, quòd in templo vendebant, ſed totam ſuam dirigunt mentem, ut in Chriſto Domino calumniandi rationem inveniant. *Peccator non in ſe ſed in aliis videt defectus.* *Quod ſignum oſtendis nobis*; ſignum petere, Judæis valde familiare erat 1. Corinth. 1. num. 22. *Iudæi ſigna quærunt.* Et in eorum perſona ait David, Pſalm. 73. numer. 9. *Signa noſtra non vidimus.* 1. Cor. 1. Pſalm. 73. Et quia in hujuſmodi ejectione, ut bene notat D. Thomas, reſplenduerunt in Chriſto rectitudo, & zelus quæ ad virtutem pertinent, & poteſtas, ſeu authoritas hujuſmodi ejectionem faciendi: D. Thom. de Chriſti virtute, & zelo, quibus prædicta fecerat, ſignum non quærunt, cum unicuique ſecundum virtutem operari liceat; ſed tantum de auctoritate, qua eos, à templo expulerat, ſcrutantur: nam cum ipſum opus calumniare nequirent, de auctoritate faciendi intendunt detrahere. Egregiè Divus Chryſoſtomus homil. 22. adverſus eos exclamat: Chryſoſt. *O ſummam dementiam! quónam ſigno opus erat cum malefacta coërceret, & Dei domum tanta purgaret ignominia.* Judæi valde inſipidè de auctoritate interrogant; nam non ſolum Chriſtus Dominus, cum eſſet Filius Dei naturalis, verum etiam quilibet homo purus, cum *Virtus magnam habet auctoritatem.* ſit Filius Dei adoptivus, ejuſque creatura, jus habet, ut pro Dei rebus loquatur, in publicum exeat, atque honorem ejus tueatur. *Quia hæc facis?* Quærebant ſignum, quare eos ejiciebat

à templo; ſicut etiam *Matth.* 21. *n.* 23. dixerunt: *In qua poteſtate hæc facis?* Et ob hanc particulam probabilior mihi videtur expoſitio à nobis data, quàm ſententia D. Cyrilli *lib.* 2. *c.* 31. dum exiſtimat, quòd Judæi ſignum petebant ob id quod Chriſtus Dominus dixerat, *domum Patris mei*, ac ſi dicerent Oſtende nobis ſignum, quòd ſis filius Dei. Sed Judæi non dicunt: Oſtende nobis ſignum, quod hæc dicis, ſed *quia hæc facit*, ſcilicet quod ejicit nos à templo, quod ipſi maxime dolebant.

Matth. 21. Cyrill.

Ioannis 2. n. 24. Reſpondit JESUS, & dixit eis: ſolvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.

VERSIONES.

Syriacus, Pagninus. Deſtruite templum hoc, & tribus diebus ego erigam illud.

Tertul. lib. de pudicitia, c. 16. *& lib. de carnis reſurrect. c.* 18. Evertite templum hoc, & ego illud in triduo reſuſcitabo.

D. Eucher. in cap. 49. *Gen.* Poſt triduum ſuſcitabo illud.

EXPOSITIO.

84. DOMINUS, ut omnis calumniandi amputetur occaſio, petentibus ſignum dat, ſed valde ænigmaticum ac parabolicum; nam auditores nudæ veritatis capaces non erant. Et ait Dominus: *Solvite templum hoc.* Rectè verbo ſolvendi uſus; de ſe enim ſub templi metaphora Dominus loquitur, ut ipſe Evangeliſta explicat: *Ipſe autem dicebat de templo corporis ſui.* Et rectè mors dicitur ſolutio: *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto,* ad Philip. 1. n. 23. nam ſicut, dum domus deſtruitur, lapides, ac pavimenta ſolvuntur, ſeu ſeparantur, ita etiam dum mors intervenit anima à corpore deſumitur. Et ait, *Solvite*; quod non eſt imperantis, ac exhortantis, ut notant Theophylactus, Euthymius, Carthuſianus, Albertus Magnus. D. Thomas, ſed pronunciantis, quod facturi erant, ac permittentis, ut ſit ſenſus: facite de corpore meo, quod vultis, ac machinamini, illud vobis expono: ſicut dixit Judæ Joan. 13. n. 27. *Quod facis, fac citius*; non adhortando ſed ejus arbitrio relinquendo. Eſt enim phraſis Hebraica, ut notat Vatablus *in ſcholiis*, ſæpe enim imperativum pro futuro ponitur Iſai. 6. n. 10. *Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava, & oculos claude*, quæ verba, ut *ibi* ponderant D. Hieronymus, Lyranus, Carthuſianus, & alij, à Domino per Prophetam dicta ſunt per modum pronunciantis, quod futurum erat, ſcilicet, excæcabis, aggravabis, & claudes. Et meliùs noſtra vulgata habet, *ſolvite*, quàm id, quod alij legunt, *deſtruite, evertite*; quia licèt in aliis mors ſit deſtructio, quia corpus in cineres redigitur; in Chriſto tamen ſolùm fuit ſolutio, in triduo enim ſolùm anima ſeparata eſt à corpore, quod in pulverizationem non abiit. Pſalm. 15. num. 10. *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.*

Mors dicitur ſolutio. Philip. 1. Theophil. Euthym. Carthuſ. Alb. Magn. S. Thom. Ioan. 13. Vatabl. Iſai. 6. *Chriſti mors dicitur ſolutio.* Pſalm. 15.

Tribus diebus. Synecdocha locutio eſt, ut advertit Auguſt. in qua ponitur pars pro toto. *Excitabo illud*, quaſi de ſomno, ut notat D. Bonaventura, quod dicitur ob brevitatem temporis mortis ante reſurrectionem, Pſam. 3. num. 6. *Ego dormivi, & ſoporatus ſum & reſurrexi.* Et non dixit, excitabitur, ſeu, Pater excitabit illud, ſed ait: *Ego excitabo*, ut oſtendat, ſe propria virtute à mortuis reſurgere. Nam quamvis communiter dicatur, quod Pater reſuſcitavit Jeſum, *Actor.* 2. *num.* 24. *&* 3. *num.* 15. *& ad Rom.* 4. *n.* 24. *&* 2. *Corinth.* 4. *num.* 14. attamen Chriſtus hic ait, quod ſe ſuſcitabit, & in hoc nulla eſt contrarietas, ut bene notat *hic* D. Thomas, quia eadem eſt Patris, & Filii virtus. Et ita dicitur Joan. 5. num. 21. *Sicut enim pater ſuſcitat mortuos, & vivificat: ſic & Filius, quos vult, vivificat.* Quod dubium explicans Divus Ambroſius *in cap.* 1. *ſuper Epiſt. ad Galatas*, ait: *Ipſe excitans ſe à mortuis, corpus ſuum ſignificat, ſe à mortuis excitaſſe; & nihilominus tamen à patre ſuo dicitur excitatus, propterea quòd omnis virtus Filij de Patre eſt, ut geſta Filii facta ſint Patris.* Pater cum divina natura omnia ſuo Filio attributa communicat, proinde quæ Patri conveniunt ad extra, etiam Filio, & Spiritui ſancto conveniunt. Cur autem Chriſtus Dominus dixerit, *tribus diebus*, dicam infrà.

85. Auguſt. Bonavent. Pſalm. 3. D. Thom. Ioan. 5. Ambroſ.

QUÆSTIO XVII.

Quid hic intelligatur nomine templi?

86. CErtum eſt, quod Chriſtus Dominus hic de materiali illo non loquebatur templo, à quo vendentes ejecerat, ſed de templo, quod in triduo reſuſcitatum, ac reædificatum eſt, *Templum Dei*, ſpiritualiter ſignificat juſtos, Eccleſiam, ac Chriſtum Dominum in his enim habitat Deus. Primo *templum.* Sanctos ſignificat. 1. Cor. 3. num. 16. *Templum Dei ſanctum, quod eſtis* 1. Corinth. 6. num. 19. *Membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti* 2. Corinth. 6. num. 16. *Vos eſtis templum Dei.* Denotat etiam Eccleſiam Pſal. 10. n. 5. *Dominus in templo ſancto ſuo* Pſalm. 17. n. 7. *Exaudivit de templo ſuo vocem meam* Jerem. 30. num. 18. *Et templum juxta ordinem ſuum fundabitur.* Ezech. 23. num. 4. *Et majeſtas Domini ingreſſa eſt templum.* Significat etiam templum Chriſtum Dominum. Pſalm. 64. num. 6. *Sanctum eſt templum tuum mirabile in æquitate.* Jonæ 2. n. 5. *Rurſus videbo templum ſanctum tuum.* Valde tamen diverſimodè habitat Deus in Sanctis, ac in Chriſto, ut notant D. Hilarius *lib.* 8. *de Trinitate.* Divus Cyrillus *lib. de recta fide ad reginam* Anſbertus *in c.* 11. *Apocal.* Theophylactus *hic*, nam in Sanctis habitat Deus ſpiritualiter per gratiam, at in Chriſto Domino ſubſtantialiter, realiter, & vere. Et ſic Deus eſt verè, & realiter in Eccleſia in ſacramento Euchariſtiæ, hoc eſt mediante corpore Chriſti, cum quo facit unum compoſitum ineffabile. Unde concludit Anſbertus, quod corpus Chriſti ſingulariter, ac principaliter templum Dei vocatur.

1. Cor. 3. & 6. 4. Cor. 6. *Templum ſignificat Eccleſiam* Pſ. 10. & 17. Ierem. 30. Ezech. 23. Pſalm. 64. Ionæ 2. *Templum ſignificat Chriſtũ Dominum.* Hilar. Cyrill. Anſelm. Theoph.

De

87. Dion. Alex. De quo templo ſeu de quo ſignificato loquatur Chriſtus Dominus dubitari poteſt, Divus Dionyſius Alexandrinus *in epiſt. contra Paulum Samoſaten. quæſt.* 3. habetur *in tom.* 3. *Bibliothec.* exiſtimat per templum hic à Chriſto intelligi ſanctos Apoſtolos, qui lapides ſancti, ait Divus Dionyſius, tempore paſſionis à fundamento fuerunt revoluti, diſperſi ſunt alii ab alio. *Percute*
Zachar. 13. *paſtorem, & diſpergentur oves* Zachar. 13. num. 7. *Sed à mortuis tertia die ſuſcitatus Deus Iſraël Dominus noſter, diſperſos ædificavit in ſe templum ſanctum, lapides pretioſos. Templum enim Dei quod Judæi diſſolverunt, Apoſtoli ſunt; ſcriptum eſt enim Et habitabo in eis, & inambulabo, & ero eorum Deus, & ipſi erunt mihi populus.* Et addit ſanctus Pater, quòd quando ſurrexit Dominus à mortuis,
Pſalm. 146. recordati ſunt Apoſtoli, & crediderunt Scripturæ, & verbo ejus. Scriptura continet: *Ædificans Ieruſalem Dominus diſperſiones Iſraëlis congregabat.* Pſalm. 146. num. 2. Tanquam datum eſſet pro ſigno mirabili, quòd homines diſperſi, ita facile unirentur.

Valde mirũ, quòd homines diviſi uniantur.

88. D. Thom. Origen. Origenes vero hic, & refertur à Divo Thoma in ſuo commentario, ait, quòd templum Dei hoc loco myſticè figurat Eccleſiam, & ſicut in corpore Chriſti, ait Divus Thomas *habitat Divinitas per gloriam unionis, & in Eccleſia per gratiam adoptionis. Et quamvis corpus illud myſticum diſſolvi videatur adverſitatibus tribulationum, quibus affligitur; tamen ſuſcitatur in tribus, ſcilicet in die legis naturæ & in die legis ſcriptæ, & in die legis gratiæ, quia in his diebus, quantum ad alios corpus diſſolvitur, quantum ad aliquos tamen vivit.* Hæ ſententiæ ſunt valde myſticæ, & in ſenſu morali loquuntur citati Patres.

89. Germana, & vera explicatio eſt, quod Chriſtus Dominus loquatur de ſuo corpore vero, &
Auguſt. Chryſoſt. Cyrill. Iſid. Peluſ. Leo. Fulgent. Alb Magn. D. Thom. Bonavent. Rupert. reali. Ita Divus Auguſtinus, Divus Chryſoſtomus, Divus Cyrillus *hic,* Divus Iſidorus Peluſiota *lib.* 2. *epiſt.* 212. D. Leo *epiſt. decretali.* 93. *cap.* 17. D. Fulgentius *lib.* 3. *ad Thraſymundum, cap.* 33. Albertus Magnus, D. Thomas, D. Bonaventura, Rupertus, & alij communiſſimè. Et aperte Evangeliſta ait, quod *ipſe dicebat de templo corporis ſui* quod intelligitur, non de corpore myſtico, ſed de ſuo corpore vero, & naturali. Et Chriſtus Dominus dedit eis in ſignum ſuam reſurrectionem, quæ eſt magnum, eximiumque miraculum, ut ſtatim dicam.

Quæstio XVIII.

Quare Chriſtus Dominus hic corpus ſuum appellat templum?

90. Matth. 12. PEtentibus ſignum Judæis Dominus dicere poterat, ut reſpondit Matthæi 12. num. 39. *Generatio mala & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ,* & tamen pro verificanda authoritate ejiciendi eos à templo non dicitur dari ſignum Jonæ Prophetæ; ſed templum deſtruendum, & reædificandum triduo, cùm tamen in utroque loco ſermo ſit de corpore Chriſti, ac idem ſit Jonæ ſignum cum hoc de reædificando templo ſoluto. Quare ergo hic uſus eſt nomine templi.

Germana, & vera ſolutio eſt. Controverſia eſt de templo materiali, à quo Dominus vendentes ejecerat; & interrogabatur à Judæis, ut daret ſignum ſuæ authoritatis circa hujuſmodi expulſionem. Sermonis occaſionem Dominus ſua infinita ſapientia accepit ab ipſo templo, in quo verſabatur, & de quo erat quæſtio. Tandem ſi dicat, quæritur ſignum, cur vos ejicio è templo ac cur reverentiam loci intendo reſtaurare; dabo vobis ſignum in hoc meo corpore, cujus hoc templum eſt figura; in alia reſtauratione, ac reædificatione valde mirabili dum hoc meum corpus in triduo reſuſcitabo. In quo oſtendit potentiam ſuam divinam, ac ſe eſſe Deum, cujus eſt propria authoritate reſuſcitare; ac maximè ad ipſum pertinere, reverentiam, ac ſanctitatem ſui templi illæſam conſervare, omnemque ab eo ejicere immunditiam. Ideo occaſione ſermonis ſe templum appellat; ſicut eadem occaſione, quia Scribæ dicebant, quod Eliam oportet primum venire, *Matth.* 17. *num.* 10. dixit de Joanne: *Si vultis recipere, ipſe eſt Elias,* Matth. 11. num. 14. Ob incidentem quæſtionem Joannem appellat Eliam in officio. 91.

Vera explicatio.

Matth. 17. Matth. 11.

Secundo Divus Ambroſius *in Pſalm.* 47. ad illa verba: *Suſcepimus Deus miſericordiam tuam;* ſic ait: *Verè templum Dei caro illa, in qua nullum peccati potuit eſſe contagium, ſed ipſa pro delicto mundi fuit ſacrificium. Vere templum Dei caro illa, in qua Dei imago fulgebat, & corporaliter plenitudo divinitatis habitabat.* Corpus ſuum appellat templum, cujus figuram materiale illud templum gerebat, ut inde convincatur, quanta ei ſanctitas debeatur, quantoque jure ab eo vendentes ſint excluſi: in illo namque ſanctiſſimo corpore coinquinatum nihil eſſe poterat: cùm omnis in eo ſanctitas, & puritas eſſet, ab eoque noſtrorum peccatorum purificatio dimanaret, atque in eo imago Dei ſubſtantialiter inhabitaret: ita etiam templo illo, corporis Chriſti figuræ, puritas omnis, ac munditia debeatur, cum illud in peccatorum eſſet expiationem, ac in eo peculiariter Deus aſſiſteret. Ex quo convincitur, quanta Eccleſiis reverentia debeatur, cum corporis Chriſti figuram gerant. 92. Ambroſ.

Templa Dei maxime veneranda.

Tertio Beda hîc differens, quare Chriſtus ſe templum appellet: *Merito,* ait, *de templo illo typico ejecti fuerant, qui ipſum verum Dei templum, in quo nulla prorſus peccati macula eſſe poterat, ſolvere per mortem quærebant.* Ut innoteſceret, quanto rationis pondere ab illo propulſarentur templo, merito Dominus ſe templum dicit, nil enim convenientius eſſe poteſt, quàm quod à domo, ac familia expellatur, qui domus, ac familia ſolutionem intendit, ac diſtructionem quærit. Et ob hujus rei ſuſpicionem ex conſilio Philiſtinorum, Rex Achis Davidem à ſe dimiſit, quamvis aliàs ei bonus, ac ſicut Angelus Dei videretur. 1. Reg. 29. 93. Beda.

Qui deſtructionem machinatur, abigendus.

Quarto. Appellat ſe Chriſtus templum, ut ita manifeſtaret, quanto dolore afficeretur ſuper irreverentias, quæ ibi fiebant: nam in corpore Chriſti duplex ratio poteſt conſiderari; una prout erat corpus naturale Chriſti, altera prout erat templum, Dei, quam rationem ſacer locus exprimebat. Appellat ergo ſeipſum templum, ut denotet, quod plus anxiatur ſuper injurias, quæ ibi fiunt, prout ſunt contra ſeipſum, ut templum 94.

Quæ ad Dei homines pertinent, nobis chariora quā propria Dei, quàm prout ſunt contra ſeipſum, ut talis homo, & ut tale habens corpus: quæ enim ad Deum ſpectant, chariora nobis eſſe debent, quàm ea, quæ ad propriam vitam, commodum, ac utilitatem pertinent. Actor. 20. Ait enim D. Paulus diſcipulis ſuis: *Quoniam vincula, & tribulationes Jeroſolymis me manent. Sed nihil eorum vereor, nec facio animam meam pretioſiorem, quàm me*, Actor. 20. num. 23. & 24. Seu, ut legit ultima verba Lorinus *ibi* ex Syriaco. Lorin. *Nec æſtimo animam meam pretioſam mihi.* Per animam ibi juxta communem ſententiam intelligitur vita animalis, ſeu ipſa vita ſecundùm partem inferiorem, prout carnalibus miniſteriis inſervit; nomine ſui ipſius intelligit partem ſuperiorem, prout Dei imago ac templum eſt. Optimè ergo ait Apoſtolus: *Nec facio animam meam pretioſiorem, quam me*; id eſt, non pluris æſtimo vitam temporalem, quàm me ipſum, ut uni Deo reſpicientem; ſed multo charior ſum mihi, prout Deo adhæreo, ejuſque templum ſum, quàm prout vivo, ac vitam temporalem dego. Bernard. Divus Bernardus *ſerm. 30. in Cant.* ita ait: *Non inquit Paulus, facio animam meam pretioſiorem, quàm me; Ergo differentiam facis inter te, & animam tuam. Prudenter quidem tu tibi pluris es, quàm quidvis tuum. Sed quomodo non tua anima tu? Arbitror, quod quia Paulus jam tunc in ſpiritu ambularet, & mente conſentiret legi Dei, quoniam bona eſt, idcirco hanc ipſam mentem ſuam, tanquam principale, ac ſupremum quiddam ſui, dignum duxerit ſuimet potius, quam ſua cujuſpiam rei nomine deſignari: reliquum verò, quòd conſtat, naturæ eſſe inferioris, & inferioris, proindéque vilioris eſſentiæ, quod eſt corpus, inhærere indignum judicans.* Baſil. Idem habet Divus Baſilius homilia, *Attende.*

QUÆSTIO XIX.

Quare Chriſtus Dominus pro ſigno dederit potius reſurrectionem ſuam, quàm quodcunque aliud miraculum, ac opus vitæ ſuæ.

95. PRo authoritatis ac poteſtatis ſuæ ſigno ſuam Dominus reſurrectionem dedit. In quo conveniunt omnes Patres, & Authores, & manifeſtè patet ex textu; dixerunt enim Judæi: Quod ſignum oſtendis nobis, quia hæc facis? Reſpondit Dominus, & ait: Solvite templum hoc, & in triduo excitabo, ſeu reſuſcitabo illud. Quæſtio præſens eſt: Cur potius pro ſigno dat Dominus ſuam reſurrectionem, quam aliud miraculum, v. g. reſurrectionem Lazari, ſanitatem Paralytici, vel reſtitutionem viſus cæci nati? Vel poterat Dominus dare pro ſigno aliquam aliam vitæ ſuæ actionem, verbi gratia ſuam prædicationem ad Aſcenſionem, vel miracula in paſſione facta.

96. Chryſoſt. Reſpondet primò D. Chryſoſtomus in Catena D. Thomæ, *Propter quid autem*, ait, *ſignum reſurrectionis dat eis? Quoniam ſcilicet hoc maximè erat, quod oſtendebat, eum non eſſe hominem purum, & poſſe adverſus mortem ſtatuere triumphum, & tyrannidem ejus longam velociter diſſolvere.* *Reſurrectio Chriſti valde mirabilis.* Quia ſua reſurrectio erat quid inſigne, & mirabile, ideo pro ſui ſigno eam dat Dominus. Et ita ait D. Paulus ad Rom. 1. num. 4. *Qui prædeſtinatus eſt?* ſeu ut legit Chryſoſtomus homil. 22. in Joan. *Qui declaratus eſt filius Dei in virtute ſecundùm Spiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum.* Ipſa reſurrectio declaravit Chriſtum filium Dei. Unde meritò ait Divus Auguſtinus *lib. 1. de doctrina Chriſtiana, c. 15.* fidem Chriſtianam maximè fulciri per reſurrectionem: nam ſponte mortuus convincitur, qui tam citò reſurrexit. Et maximè oſtendit, quàm voluntariè pro nobis animam poſuerit, qui ſic eam habuit in poteſtate reſumere. Rom. 1. Chryſoſt. Auguſt.

Secundò Rupertus lib. 3. in Joan. *Hoc ergo ſignum reſpondere debuit; quod ſufficeret ad argumentum ſuæ divinæ majeſtatis. Unde enim magis veritas divinitatis ejus claruit? Unde magis juſtitia damnationis, vel diſperſionis illorum conſtitit, niſi ex eo, quòd crucifixus ab illis reſurrexit à mortuis: Moyſes namque, & cæteri ſancti omnes mortui ſunt, & nemo illorum reſurrexit, hic autem crucifixus quidem eſt ex infirmitate noſtra, ſed vivit nunc ex virtute Dei.* Reſurrectionem dat Dominus pro ſigno ſuæ divinitatis, quia in illa maximè manifeſtavit ſuam potentiam, dum reſurrexit à mortuis, quòd Moyſes, ac cæteri non ſancti non fecere; & ſimul oſtentavit ſuam juſtitiam: *Unde enim magis juſtitia damnationis?* dum confregit portas mortis, expoliavit infernum, alligavit diabolum, diſſipavit contumaces, *& exprobravit incredulitatem eorum, qui viderant, eum reſurrexiſſe* Marc. 16. n. 14. Et nulla major eſſe poteſt divinitatis nota, quàm ſimul cum potentia, ac poteſtate magna juſtitiæ metas ſervare; eaſque non tranſilire. Deum Joannes cum majeſtate magna deſcribit, & ait, quòd in capite ejus erant diademata, & quòd exercitus, qui ſunt in cœlo, ſequebantur eum, & ait de ipſo, quòd *cum juſtitia judicat, & pugnat*, Apocal. 19. n. 11. Quid magnum de Deo dicit, ſacer Evangeliſta, quòd cum juſtitia judicet, cum ad hoc & homines teneantur? Quid per omnem modum valde mirum, quòd cum tanta potentia, cum juſtitia judicet, & pugnet, Imò de eo ita loquitur Evangeliſta: *Habens nomen ſcriptum, quod nemo novit, niſi ipſe*, n. 12. Quis ergo indicabit nobis, quis ſit Dominus iſte tam magnus, & omnipotens? Quid ait de ipſo Evangeliſta; *Cum juſtitia judicat, & pugnat.* Qui igitur in tanta ſublimitate juſtitiæ lanceam tenet, nullus alius niſi Deus magnus. Primaſius Africanus ibi, *Hic*, inquit, *quem ſuperiùs dixerat, debitam victoriæ percepiſſe coronam, æquum, & juſtum qui judicat, & præliabitur, ut Rex omnium ſæculorum præliatur.* Expende ultima verba, dum enim Dominus cum juſtitia judicat, *ut Rex omnium ſæculorum præliatur.* 97. Rupert. Marc. 16. *Index divinitatis, cum potentia aſcem juſtitiæ ſervare.* Apoc. 19. Primaſius.

98. Fulgent. Tertio D. Fulgentius lib. 3. ad Thraſymundum cap. 17. *Solvite templum hoc. Hoc*, inquit, *reſpondit Jeſus, ad demonſtrandum in ſe veram mortalitatem hominis, & veram immortalitatem deitatis. Oſtenſa eſt igitur & veritas humanæ ſubſtantiæ, quam Judæi poſſent, ipſo volente, diſſolvere; & veritas divinæ naturæ, qua Chriſtus templum ſui corporis poterat ſuſcitare.* Ita Reſpondit Dominus ut omnibus innoteſceret, quod ipſe erat verus Meſſias, ac Rex in lege promiſſus, cum in ipſo ut prophetatum erat, vera humanitas, & divinitas in unitate perſonæ inventa eſſet; ac proinde in promptu omnibus appareret, quanto jure vendentes *Chriſtus verus Rex.*

dentes ejiciebant,cùm ad ipſum maximè pertineret parentis domus honorem affectuoſiſſimè zelare. Quartò. Ita Dominus fatur ad eos : *Solvite templum hoc , & in triduo reædificabo illud* ; ut ante omnium oculos aperiatur, quaſi ſit hominis ſignum, quale Dei ingenium , & nota. Quid hominis ? *Solvite templum hoc.* nil homini magis proclive , quàm diſſolvere , deſtruere, ac necare. Quid verò Dei ? Reædificabo illud : proprium enim Dei,reſtaurare,acredintegrare deſtructa.Vide *l.b.3.c.4.q.34.n.123.* Quintò. Glorioſus finis omnia hominis opera maximè comprobat : ideo Dominus dat pro ſigno reſurrectionem ſuam ; tanquam ſi dicat : Si meam authoritatem ſcire vultis, expectate finem , ſcilicet reſurrectionem meam,ex qua, quòd ego ſim Deus : clarè patebit. Nam , ut ait Rupertus hîc.

Hominis ingenium deſtruere , Dei verò ædificare.

Ex fine tota vita probatur.

Rupert.

Quiſquis ab eventu facta notanda putat.

Sap. 5.

Et ita ex juſtorum reſurrectione, eorum gloriam agnoſcent impij & ſtultitiam ſuam : *Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Ecce quomodo computati ſunt* ; &c. Sapient. 5.

99. Cyrill.

Sextò Divus Cyrillus lib. 1. in Joan. cap. 32. *Solvite templum hoc , ait. Quod quidem ſignum , niſi propter ſalutem omnium futurum omnino eſſet , numquam tentantibus illis dediſſet.* Non dat Dominus pro ſui manifeſtatione reſurrectionem alicujus mortui,reſtitutionem viſus alicujus cæci,ſaturitatem quinque millium hominum, quia hæc omnia erant bona peculiaria , & ad certos homines dirigebantur. Sed dat pro ſui ſigno reſurrectionem ſuam , quæ erat omnium commune bonum , ac cauſa & principium omnes revocandi ad vitam;*nam*,ut ait Paulus 1. ad Corinthios 15. num. 16. *ſi mortui non reſurgunt , neque Chriſtus reſurrexit ; nunc autem Chriſtus reſurrexit à mortuis ; primitiæ dormientium ; quoniam quidem per hominem mors , & per hominem reſurrectio mortuorum.* Ex quo omnes Theologi inferunt hoc proloquium , Reſurrectio Chriſti cauſa eſt noſtræ reſurrectionis. Non ergo dat Deus pro ſui nota bonum ad aliquos coarctatum, ſed ad omnes extenſum , atque diffuſum.

1. Cor. 15.

Omnibus benefacere,Dei nota.

100. Iſai. 7.

Regi Achaz *Iſai. 7. num. 11.* datur optio , ut ſignum petat *in profundum inferni , ſive in excelſum ſupra,* hoc eſt, ut petat ſignum in cælo,ſicut tempore Joſue. Sol , & Luna ſteterunt, *Joſue 10. num. 13.* Vel tempore Ezechiæ Sol regreditur decem lineis,4.*Reg.20.num.11.* Et in profundum inferni,hoc eſt, ut terra aperiatur,ſicut aperta eſt Dathan & Abiron: vel ut fiat ſignum in elementis, ut explicat Divus Hieronymus , Divus Thomas,ut factum eſt temporibus Moyſis. Cùm ergo Achaz ſignum petere recuſaret , dicitur ab Iſaïa , *Propterea dabit Dominus ipſe vobis ſignum. Ecce Virgo concipiet , & pariet filium,*Iſai.7. n. 14. Ubi juxta omnium ſententiam Incarnatio æterni Verbi pro ſigno datur. Sed quare pro Iſraëlitici populi ac hoſtibus ſuis liberatione ſignum non datur, *in profundum inferni , ſive in excelſum ſuprà*, hoc eſt, in cœlo, & in terra, ſicut petendi ſignum erat data facultas? *Dabit Dominus ipſe vobis ſignum.* Signum illud dabatur à Domino,ſi prodigi eſſet in cœlo , vel in terra factum : aliquod particulare Iſraëlitico populo , ne hoſtes ſuos timeret , denuntiaret bonum;cùm autem à Domino eſſet,nil peculiare dicere poterat, ſed communem omnium denotare , ac ſignificare ſalutem.

Hieron. S. Thom.

Iſai. 7.

Hugo. *Dominus ipſe per ſeipſum , & non per alium dabit vobis ſignum, non qualecumque, ſed inauditum, & inenarrabile,ac excellens: Ecce Virgo concipiet.* Hugo.

QUÆSTIO XX.

Quare Dominus ſignum valde ænigmaticum dederit ?

CUM ſigna quærerent Judæi , illud Dominus dedit, ſed valde parabolicum , quod audientes non intellexerunt : cùm tamen exhibere poſſet , quæ omnibus in promptu eſſent , verbi gratia , ſi mortuum reſuſcitaret , vel ſimile aliud miraculum ederet. Et quamvis Dominus aliquando Judæis ſignum petentibus dixerit : *Non dabitur eis , niſi ſignum Ionæ Prophetæ.* Matth. 12. num. 39. Tamen hoc ſignum, quòd hîc dedit, multo obſcurius eſt, ut bene notat hic D. Thomas. Et ideo audientes , de templo materiali ſermonem eſſe, putarunt ; & coram Caipha objecerunt contra Chriſtum : *Hic dixit: Poſſum deſtruere templum Dei , & poſt triduum reædificare,* Matth.26.n.61. Cur ergo Chriſtus Dominus non apertum , ſed valde ænigmaticum ſignum dedit ? 101.

Matth. 12. D. Thom. Matth. 26.

Reſpondent primò Rupertus , Salmeiron , & alij,Non dat Dominus manifeſtum ſignum,quod petebant Judæi , quia ei minimè erant credituri , ne tunc videretur ad oſtenſionem ſigna facere, & non potiùs ad Dei Patris ſui gloriam declarandam , & ad hominum miſeriam ſublevandam ; multa enim mirabilia fecit Dominus , ut Lazari reſurrectio ; & tamen in eum non crediderunt. Si autem dixiſſet , ſe ſignum dare nolle, eum arguerent ut impotentem ; ideo non apertè reſpondit. Secundò Hugo. Non dat Dominus ſignum , quod petebant , quia eorum doloſam mentem agnovit ; & ipſi imbecilles erant ad capienda ardua , unde non apertè locutus eſt , ne nimis exaſperarentur contra eum ; ſi enim dixiſſet , quòd eſſet Deus,& quòd propria virtute eſſet ſurrecturus à mortuis, ſcandalizati eſſent ; & ideo hoc ænigmaticè ſignificavit , ut poſt rei impletionem eſſet omnibus manifeſtum , quod dixerat obſcurum. Tertiò D. Chryſoſtomus homil. 22. *Neque enim qui primum non petentibus ſignum dederat , petentibus negaſſet , niſi pravam , & fraudulentam eorum mentem cognoviſſet.* Similiter Divus Thomas. *Quia pravè quærebant , non dedit eis ſignum apertum , ſed occultum in figura , ſcilicet ſignum de reſurrectione.* Qui enim injuſtè,& iniquè petit , non eſt ei ſatisfaciendum, nec reſpondendum:dat tamen Dominus ſignum occultum , ut majeſtati ſuæ , authoritatique conſuleret. 102.

Rupert. Salmeiron. *Chriſti miracula in gloriam Patris, & commune bonum.* Hugo. Chryſoſt. D. Thom. *Iniquè petenti non eſt reſpondendum.*

Quartò Divus Chryſoſtomus citatus. *Multa tunc obſcurè ad eos locutus eſt : quæ poſt impletam prophetiam erant futura clariſſima. Cujus autem rei gratia iſtud faciebat ? Ut declararetur , cùm illa evenerint , multo ante ea , quæ futura erant , prænoviſſe.* Prædictio futurorum magnus Deitatis eſt index. Ita ait Iſaias 41.n. 23. *Annunciate,quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus , quia Dij eſtis vos.* Et ideo Dominus, ut ſe Deum manifeſtet, futura aperit,atque prædicit.Quintò.Signum à Domino datum Judæi non intelligunt, ſed ſolùm Apoſtoli poſt reſurrectionem penetrant.Illi,ut inimici,non 103.

Chryſoſt. *Ex futurorum prædictione ſe Deum oſtendit.* Iſaiæ 41. *Inimicus non agnoſcit gloriam Chriſti.*

capiunt gloriam Chriſti, quam bene diſcipuli, ut amici, ac benevoli percipiunt. Gloriam tuam, non qui te odit, ſed qui te diligit agnoſcit. Vide *lib. 2. c. 6. n. 60. & lib. 3. c. 3. n. 6. & 7.*

104. *Quod juſtis eſt ad meritum, iniquis eſt ſæpe ad damnum.* Sextò. Perpende, quòd id, quod juſtis eſt motivum, ut proficiant, ac mereantur, iniquis eſt occaſio, ut in præceps ruant, ac graviter labantur. Hæc verba Judæis anſam præbuere, ut eum coram Sacerdotum principe accuſarent, ut notavi ad initium quæſtionis. Apoſtolis verò ad fidem, ac meritum inſerviere, ut notat Evangeliſta: *Cùm ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli ejus, quia hoc dicebat, & crediderunt Scripturæ, & ſermoni, quem dixit Jeſus.* Quæ enim iniquis ſunt in ruinam, juſtis in augmentum præparantur.
Cant. 4. Ait ſponſa: *Veni Auſter, perſta horeum meum, & fluent aromata illius*, Cantic. 4. num. 16. Per Auſtrum enim intelligitur flatus Spiritus ſancti, ut
Greg. Nyſſ. ex anima pia pullulent aromata operationum
Theodor. virtutum, ut explicant D. Gregorius Nyſſenus
Ambroſ. *homil.* 10. Theodoretus *in Catena trium Patrum.*
Philo Carpathius. D. Ambroſius *in 1. Pſalm.* Philo Carpathius, Anſelmus, Rupertus, Abbas *ibi*. De illa magna navi
Anſelm. Rupert. Tyri, per quam ſignificatur multitudo peccato-
Ezech. 7. rum, ait Ezechiel 7. n. 26. *Ventus Auſter contrivit*
Lyran. *te in corde maris.* Auſter enim denotat Regem
Hugo. Babyloniæ, ut ibi advertunt Lyranus, Hugo, & alij. Sed quomodo idem Auſter in horto piæ animæ dicit affluentiam virtutum; in navi autem Tyri interitum, & ruinam? Quia ea, quæ juſto, ac dilecto miniſtrant affluentiam bonorum, atque virtutum, ſæpe in iniquis, ac peccatoribus lapſum denotant, ac præcipitium, quæ enim bonis ſunt adjumenta ad bonum, iniquis aliquando in nocumentum præparantur. D. Chryſoſtomus hom. 15.
Chryſoſt. in epiſtol. ad Roman. *Quemadmodum ergo*, inquit, *his auxilio ſunt ea etiam, quæ nocumentum afferre videntur: ſic iis, qui illum non amant, ea nocent, quæ auxilium afferunt. Judæis igitur damno erant, & ſignorum oſtenſio, & dogmatum rectitudo, & Philoſophiæ doctrina. Latro verò in cruce ſublatus, clavis affixus, convitiis affectus, mala infinita tolerans, hinc non ſolùm nocumentum nullum accepit, ſed vel lucrum majorem in modum tulit.* Vide infrà *n.* 116.

Joannis 2. n. 10. Dixerunt ergo Judæi: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu tribus diebus excitabis illud?

VERSIONES.

S. Proſper de prædict. Dei part. 2. c. 37. Quadraginta & ſex annis conſtructum eſt, & quomodo hic dicit: In triduo ſuſcitabo illud?

Syriacus. Et tribus diebus illud eriges?

EXPOSITIO.

105. CELSITUDINEM myſterij quam Chriſtus Dominus valde incluſam dixerat, Judæi non intelligentes de templo exponebant materiali, ac lapideo; irridenteſque dicunt: *Quadraginta & ſex annis*, &c. Bene enim agnoſcebant, quòd ille, qui haberet poteſtatem erigendi templum illud valde amplum in tribus diebus, poſſet eos à templo expellere, ideo obſtantes dicunt: *Quomodo tu tribus diebus excitabis illud?* Dominus autem ad hæc nihil reſpondit; erant enim omnino obſtinati, in maloque firmati ac proinde nullo rationum pondere nequitiam ſuam depoſituri. *Reveſus nulla ratione deſiſtit à malo.*

QUÆSTIO XXI.

Utrùm templum illud fuerit ædificatum quadraginta & ſex annis?

AUTHORES aliqui fuere exiſtimantes, Judæos in hoc annorum numero mentitos fuiſſe; nam templum illud multo minori temporis ſpatio eſt ædificatum. Tamen longè probabilius, eos ex communi traditione fuiſſe argumentatos; ac proinde verum protuliſſe. In hoc ergo annorum numero verificando deſudant Authores. 106.

Primum templum Judaïcum admirabili magnificentia ædificatum eſt à Salomone ſeptem annis, & quinque menſibus: nam quarto regni ſui anno inchoatum eſt opus, completum verò anno undecimo; menſe ſeptimo, 3. *Reg. 6. num. 37.* Et totum ipſum ædificium dirutum eſt, ac ſolo æquatum à Nabuchodonoſore, 4. *Reg. 25. num. 9.* Unde improbabilis eſt ſententia Origenis hoc loco exiſtimantis, hîc à Judæis fieri mentionem de templo Salomonis; quia, ut ait ipſe, quadraginta & ſex anni fluxere à præparatione materiæ facta à David, conſilio Nathan Prophetæ; uſque ad ejus conſummationem. At hæc imputatio nullam habet fundamentum. Deinde Judæi loquebantur de templo, quod tunc extabat; dixerunt enim: *Ædificatum eſt templum hoc.* Salomonis autem opus omnino erat deſtructum. Quando verò Chryſoſtomus *homil.* 22. & Theophylactus aiunt, quòd ædificium extructum eſt viginti annis, non de ſolius templi, ſed etiam ſimul de domus regiæ conſtructione ſunt intelligendi. 107. *Templum Salomonis.* 3 Reg. 6. 4. Reg. 25. Origen. Chryſoſt. Theoph.

Secundò templum reſtauratum eſt, & reædificatum à filiis tranſmigrationis poſt captivitatem Babylonicam ſub Zorobabele principe Juda, & ſub Joſuë ſummo Pontifice. Exædificandi facultas conceſſa eſt à Cyro Rege Perſarum anno primo regni ſui, 1. *Eſdræ 1. num. 3.* Ædificatio autem cœpta eſt anno ſecundo ejuſdem Cyri, *Eſdræ l. 1. c. 3. n. 7. Aggæi 1. n. 1.* Aliquando verò impeditum eſt opus ab inimicis populi Judaïci multis bellis, & contradictionibus. Unde dicitur Judæos ædificantes altera manu gladium, altera ædificatorium tenuiſſe inſtrumentum. Uſque adeò timebant vicinos Idumæos, non autem Perſas, à quibus multos ſumptus accipiebant. Et ideo prorogatum eſt opus uſque ad annum ſecundum Darij Hiſtaſpis, in quo omnino perfectum eſt. Ab anno autem ſecundo Cyri uſque ad ſecundum Darij Hiſtaſpis quadraginta ſex anni interceſſere, ut tradunt Joſephus *lib. 11. antiquitat. cap. 4.* Euſebius *lib. 8. demonſtrat. Evangel. cap. 2.* Divus Hieronymus *in cap. 9. Daniel.* D. Baſilius Seleucus *orat.* 38. ubi latè annos numerat. 108. *Secundum templum.* 1. Eſdr. 1. 1. Eſdr. 3. Aggæi 1. Joſeph. Euſeb. Hieron. Baſil.

Hîc

Difficilior reſtauratio, qu m prima productio.

Hic obiter notat cum Beda *lib. 3. in Eſdram, c.* 8. quòd multo difficilior eſt alicujus rei reſtauratio, quàm illius productio & difficiliùs reſurgere à peccato, quàm innocentiam ſervare. Sic ait Beda: *Facile namque eſt, converſum quemque ad fidem, agnitionemque veritatis, acceptam vitæ innocentiam comitante ejus gratia ſervare. Sed multi laboris eſt, eum, qui accepta fidei ſacramenta; peccando contemnit priſtinam recipere dignitatem.*

Beda. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Albert. Mag. D. Thom. Bonavent. Cajetan.

Et de hac templi ædificatione locutos fuiſſe hoc loco Judæos, communis eſt ſententia, D. Chryſoſt. D. Cyrilli, Euthymij, Theophylacti, Alberti Magni, D. Thomæ, D. Bonaventuræ, Cajetani, & aliorum. Nam quamvis Judæi loquerentur de templo, quod tunc extabat, & ab Herode fuerat inſtauratum, tamen Zorobabelis templum idem cum Herodiano reputabatur, cùm hæc quædam

Aggæi 2.

eſſet inſtauratio, renovatioque illius, ut patet ex Aggæo 2. num. 7. *Magna erit gloria domus iſtius noviſſimæ, pluſquam primæ.* Ubi ſermo eſt de templo à Zerobabele extructo, cujus major gloria fuit, quàm excellentia templi Salomonis, quia in eo Chriſtus prædicavit. Ergo templum Zorobabelis reputabatur idem cum Herodiano.

109\. Brixianus. Baronius. *Templum Herodis.*

Brixianus verò, & Baronius *anno Chriſti* 31. In Epitome Spondani; de templo ab Herode ædificato verba Judæorum explicant, & fuiſſe veram illorum ſententiam hoc ſenſu, ut tempus reſpexerint quo ab Herode cœptum eſt ædificari templum, ac inde uſque ad præſentem annum numeraverint annos quadraginta ſex. Quamvis enim

Joſeph.

Joſephus affirmet *lib. 15. antiquit. cap.* 14. templum illud novem annis cum dimidio ab Herode abſolutum fuiſſe: tamen ipſemet *lib. 29. cap. 8.* teſtatur, perſeveraſſe illius ſtructuram uſque ad tempus Neronis, operantibus in ea circiter octodecim millibus opificum. Quod quidem intelligendum eſt de abſoluta uſquequaque fabrica; etiam quoad ornatum tam interiorem, quàm exteriorem. Et ita ab exordio ædificationis templi, quæ inchoata eſt anno decimo octavo regni Herodis, teſte Joſepho *lib. 11. cap. 14.* cujus regni anno trigeſimo ſecundo natus eſt Chriſtus, ab anno decimo octavo uſque ad trigeſimum ſecundum ſunt quindecim; adde trigeſimum primum ætatis Chriſti, & efficies quadraginta ſex.

Ioannis 2. *n.* 21. Ipſe autem dicebat de templo corporis ſui.

VERSIONES.

Vatablus in ſcholiis. Ipſe verò dixerat.

EXPOSITIO.

110\. Matth. 26. Paſchaſ.

IOANNES hæc addit, ut expreſsè Judæorum refutet errorem, quando Chriſtum accuſantes dixerunt: *Hic dixit: Poſſum deſtruere templum Dei, poſt triduum reædificare illud*, Matth. 26. num. 61. Et quando Chriſtus Dominus præſentia dicebat verba: *Solvite Templum hoc*; ut bene advertit D. Paſchaſius ad citatum caput Matthæi: *Templum corporis ſui quaſi digito tangebat*, geſtu, ac motu manuum, ac digitorum, non materiale templum, ſed ſe ipſum oſtendebat. Attamen Judæorum cæcitas nullo movetur ſigno, verùm in errore obfirmata ſuo, contra Chriſtum accuſationem ponit. Et quamvis Apoſtoli verba Chriſti non intellexerint, nihil tamen ſiniſtrum concepere, ut depravati Judæi, qui magno odio ducti verba hæc uſque ad paſſionis tempus alta mente repoſita habuerunt; ut contra Chriſtum objicerent. Et non ait Evangeliſta; quòd Dominus hæc dicebat de ſe ipſo: nam ipſe dicit animam, & corpus. Sed tantùm ait, quòd dicebat de templo corporis ſui. Quia ut bene ait Tertullianus lib. de reſurrectione carnis, cap. 18. *De corpore*, inquit, *ſuo dixerat. Atque adeo caro eſt, quæ morte ſubruitur, ut exinde à cadendo cadaver renuntietur. Anima porrò nec vocabulo cadit, quia nec habitu ruit.* Id eſt, anima, nec moritur ſecundùm nomen, nec ſecundùm eſſentiam, & potentiam.

Iniquus ſemper obſervat accuſandi rationes;

Tertull.

Ioannis 2. *n.* 22. Cùm ergo reſurrexiſſet à mortuis recordati ſunt diſcipuli ejus, quia hoc dicebat: & crediderunt Scripturæ, & ſermoni, quem dixit JESUS.

VERSIONES.

Syriacus. Quum autem ſurrexiſſet à domo mortuorum, recordati ſunt diſcipuli ejus, quòd hoc dixiſſet: & crediderunt Scripturis, & ſermoni, quem dixerat Jeſchua.

Vatablus. Quum ergo ſuſcitatus eſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli ejus quòd hoc dixiſſet illis.

Euthym. tantùm habet. Et crediderunt ſermoni ejus.

EXPOSITIO.

111\. UT eleganter ait D. Cyrillus lib. 2. in Joan. cap. 34, *Sicut ſapiens facilè verba ſapientiæ retinet, ſic in diſcipulis Chriſti, tanquam in molliore cera ſermo Salvatoris impreſſus conſervatur: Probi ergo viri, ut contentioſi non ſunt, ita veræ doctrinæ tenaces.* Quamvis enim Apoſtoli verba Chriſti modò non intellexerint, ea ut inutilia non judicarunt, ut faciunt ſæpè præſumptuoſi de his quæ non intelligunt; ſed hujuſmodi verba tanquam dicta Domini venerantes ſemper mente retinuere, ac poſtquam ipſum reſuſcitatum videre, de iiſdem Domini verbis ſunt recordati, atque in templi ſolutione ejus mortem eſſe; in excitatione verò in tribus diebus reſurrectionem ſuam denuntiatam. *Et crediderunt Scripturæ.* Euthymius non legit verbum *Scripturæ.* Sed cum omnibus codicibus legendum eſt, *Crediderunt Scripturæ.* Semper diſcipuli Scripturæ verbis fidem dedere, ſed modò firmius, cùm Dominum reſuſcitatum viderunt. Vel (quæ mihi videtur probabilior expoſitio) crediderunt, Chriſti mortem, ac reſurrectionem

Præſumptuoſus quæ non intelligit, inutilia judicat.

Euthym.

in Scriptura contineri, eſſéque pronuntiatas in ea. *Et ſermone ejus,* quo hujuſmodi myſteria prædixerat. Imò ob verba, quibus tam profunda arcana prænuntiaverat, omnibus ejus verbis crediderunt. Et nota, quod ait Evangeliſta, *Crediderunt Scripturæ, & ſermoni, quem dixerat* Jesus; priùs memorat, non ſermonem Domini, ſed Scripturam, hæc namque utpote antiquior, & quæ teſtimonium de Chriſto dabat, maxime veneranda.

Veneranda, quæ de te dant Teſtimonium.

Ioannis 2. n. 23. Cùm autem eſſet Jeroſolymis in Paſcha in die feſto, multi crediderunt in nomine ejus, videntes ſigna ejus, quæ faciebat.

VERSIONES.

Syriacus. Multi crediderunt in eum qui viderunt ſigna, quæ edebat.

Vatablus Pagninus. Crediderunt in nomen ejus.

EXPOSITIO.

112. ASCENDEBAT Dominus Jeruſalem, ut celebraret Paſchale feſtum. Domini Aſcenſiones ſemper in utilitatem noſtram, ut multos ad ſuam adduceret fidem. Et in ipſa ſolemnitate, magnoque totius populi concurſu multa edidit ſigna: ſemper enim doctrina Chriſti fugit angulos, & quærit publicum. *Multi crediderunt.* Maldonatus de fide vera explicat. Tamen probabilior eſt ſententia D. Chryſoſtomi, Theophylacti, Euthymij, Alberti Magni. Eos non firmiter, ac perfectè credidiſſe, & proinde adhuc eos non eſſe firmatos in fide; & ideo de illis ait Evangeliſta ſequenti verſu: Jesus *autem non credebat ſemetipſum eis.* Si autem in eis eſſet firma fides, Dominus ſe crederet eis. Et nota, quòd idem eſt, credere in nomine ejus, ac credere in nomen ejus: ut legunt Pagninus, & Vatablus; & obſervarunt Janſenius, & Barradas. Et idem eſt credere in nomine ejus, ac credere in eum, ſcilicet Chriſtum: ut habet Syriacus, & patet *Joan. 3. num.* 18. ait Dominus: *Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus eſt: quia non credit in nomine unigeniti filij Dei.*

Chriſti doctrina quærit publicum. Maldonat. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Alb. Magn. Janſen. Barradas. Joan. 3.

113. Videntes ſigna, quæ faciebat. Ratio; quæ eos induxit ad credendum, extiterunt ipſa miracula, quæ viderunt; ex quo eorum notatur imperfectio: nam, ut advertunt D. Chryſoſtom. D. Thomas, dupliciter aliqui credunt: quidam namque propter miracula viſa, alij verò propter prædicationem: ſed commendabiliores, qui propter doctrinam credunt, ut Apoſtoli, ſunt enim magis ſpirituales, quam qui propter ſigna, qui groſſiores ſunt, & magis ſenſibiles; enim verò de illis dixit Chriſtus: *Beati, qui non viderunt, & crediderunt,* Joan. 20. num. 29.

Chryſoſt. D. Thom. Joan. 20.

QUÆSTIO XXII.

Quare Evangeliſta non explicat, quæ ſigna, & miracula his fecerit Dominus?

AIT Evangeliſta, quòd multi ſint ad Dominum converſi videntes ſigna, quæ faciebat; tamen explicat, quæ ſigna fuerint hæc. Cujus rei inquirimus rationem. Reſpondet Maldonatus, quòd conjectura hujus ſilentij eſt, quòd Evangeliſta properabat ad exponendam Chriſti doctrinam, in quâ potiſſimum videmus verſari Joannem & ideo conſultò multa miracula prætcriit. Hæc tamen ratio non videtur multum efficax, quia alijs valde rarò Evangeliſtæ narraſſent miracula; quod tamen aliter ab eis frequenter fit. 114. Maldon.

Ideo dicendum cum Origene ac D. Thoma quòd Evangeliſtæ ſcienter multa prætermiſerunt de miraculis Chriſti: *Sunt & alia multa, quæ fecit* Jesus. &c. Joan. 21. num. 25. Et de hoc denotat Evangeliſta, dum ait: *Videntes ſigna quæ faciebat;* quæ prætermiſſa ſunt. Quia non fuit intentio Evangeliſtarum omnia ſigna Jesu ſcribere; ſed tantùm illa, quæ erant neceſſaria ad Eccleſiam fidelium inſtruendam, ac ad noſtram eruditionem, cùm omnia ejus opera eſſent inenarrabilia. Et hæc eſt vera, & germana ratio. Et ita Theophylactus in cap. 3 *Joan.* ad illa verba: *nemo poteſt hæc ſigna facere;* ſic ait: *Nota autem, quòd quamvis Chriſtus multa fecerit miracula, nullum tamen illorum narrat Evangeliſta, vel quòd ab aliis traduntur Evangeliſtis, vel quòd majora ſint, quam quæ particulatim recenſentur.* 115. Origen. D. Thom. Joan. 21. Theoph.

Aliter etiam reſpondet Origenes, quòd inter alia miracula maximum, & præcipuum ſignum reputatur, quòd cum flagello ex funiculis facto tantam hominum multitudinem Jesus de templo ſolus ejecerit. Hac tamen ejectione, ut dixi ſuprà *quæſt. 20. num.* 104. Judæi obdurati ſunt, ac firmati in ſua malitia, ut Dominum accuſarent paſſionis tempore, ut *ibi* notavi. At verò hi, de quibus Evangeliſta loquitur hoc loco, habuerunt motivum in Dominum credendi, & eum agnoſcendi. Multa mirabilia, & ſigna fecit Dominus in Ægypto, quibus induratum eſt cor Pharaonis, *Exod. 7. num. 22. & 8. num. 32. & 11. num. 9.* Et tamen illis ſignis, portentiſque viſis Iſraëliticus populus credidit Domino, & adoravit eum. *Exod. 4. num. 31. & 12. num. 27.* Eiſdem ſignis cor Pharaonis ingravatur, & populus Iſraëliticus ſupremam Dei recognoſcit, ac fatetur majeſtatem. Eodem ſæpe motivo, quo depravatus corruit, fidelis erigitur, ac roboratur. OEcumenius: *Audita Dei viſitatione, Iſraël pronus adorat, & prodigiis factis Pharao cum ſuis ad extremum malitiæ percurrit.* Vide ſuprà *num.* 104. 116. Origen.

Per quæ impius ruit, juſtus ſæpè erigitur. OEcumen.

Ioannis 2. n. 24. Ipſe autem Jeſus non credebat ſemetipſum eis; eo quòd ipſe noſſet omnes.

VER

VERSIONES.

Aliqui ex Græco.	Jeſus non fidebat ſemetipſum eis.
Euthymius.	Eo quod noſſet omnia.

EXPOSITIO.

117. EXplicat Evangeliſta, qualiter Dominus ſe habuerit circa ipſos credentes. Et quantum ad præſens attinet, *credere* duo ſignificat; primum, mentis aſſenſum, quo alicui aſſentimur, ut dicitur Joan. 1. *Ut omnes crederent per illum*; & Joan. 3. num. 18. *Qui credit in eum, non judicatur.* Alterum, ſignificat alicui committere, ſeu fidere. Ad Roman. 3. n. 2. *Credita ſunt illis eloquia Dei*, Ad Galat. 2. num. 7. *Creditum eſt mihi Evangelium*, & in hac ſignificatione ſumitur *hic*, Et ideo aliqui tranſtulerunt: Jeſus *non fidebat ſemetipſum eis*; ut ſecurè cum eis verſaretur, ſicut ambulabat cum ſuis fidelibus diſcipulis, ac veris ex corde familiaribus. Illa autem particula *eis*, non ſe credebat eis, Janſenius, ac Cajetanus referunt ad Judæos, qui ad Paſchale feſtum celebrandum Jeroſolymam venerant; ut ſit ſenſus: Jeſus non ſe fidebat Judæis, qui convenerant ad Paſchale feſtum: nam ex eis multi ſigna quæ fierunt: & multi crediderunt De eis inquiunt, in genere loquitur. Tamen tenendum eſt cum D. Auguſtino, D. Cyrillo, Euthymio, Alberto Magno, D. Thoma, D. Bonaventura, Carthuſiano, quòd illud pronomen relativum *eis* refertur ad proximè dicta, nempe ad credentes. Et eſt legitimus ſenſus: *Multi crediderunt in eum, tamen* Jeſus *non ſe credebat eis.* Rationem autem hujus rei apponit Evangeliſta: *Eo quod ipſe noſſet omnes*; ſeu ut habet Euthymius: *Omnia*, ipſe enim intuebatur eorum fidem, animum, & intentionem. Jeremiæ 5. num. 3. *Domine oculi tui reſpiciunt fidem* Ad Hebr. 4. num. 13. *Omnia autem nuda & aperta ſunt oculis ejus.*

Ioan. 1. & 3. Roman. Galat. 2. Janſen. Cajetan. Auguſt. Cyrill. Euthym. Albert. Mag. D. Thom. D. Bonavent. Carthuſ. Jerem. 5. Hebr. 4.

QUÆSTIO XXIII.

Quare cùm multi in Chriſtum crederent, tamen Dominus non ſe credebat eis?

118. HUjus rei aliquæ ſunt rationes. Et primò rem valde moraliter explicat D. Auguſtinus *tract. 11. in Joan.* dum in his credentibus intelligit Catechumenos, qui licèt credant in Chriſtum, Chriſtus non ſe credit eis. Et ita ait S. Doctor: *Si dixerimus Catechumeno: Credis in Chriſto? Reſpondit: Credo, ſignat ſe cruce Chriſti, portat in fronte, & non erubeſcit de cruce Chriſti. Ecce credit in nomine ejus. Interrogemus eum: Manducas carnem filii hominis, & bibis ſanguinem filii hominis? neſcit, quid dicimus quia* Jeſus *non ſe credit ei.* Tunc dignoſcitur perfecta inter duos amicitia, quando quilibet alteri ſe fidit, ac committit. Quamvis Cathecumenus Chriſto ſe credat, cum tamen ad ſacras aquas baptiſmales nondum acceſſerit, Chriſtus non ſe credit ei: cujus rei ſignum eſt, quia nondum ei ſacratiſſimum ſuum præbet corpus, nec dum illi ſanguinis ſui ſacratiſſimum porrigit poculum. Intimæ ergo amicitiæ ſignum erga Deum tunc ſe manifeſtat, cum ſuos Dominus ad menſam vocat. Et ita dicebat Chriſtus Dominus, *Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi*, Cant. 5. num. 1.

Auguſt. *Chriſtus non ſe credit Catechumenis.* *Participatio corporis Chriſti ſignum amicitiæ Dei.*

119. Secundò D. Cyrillus lib. 2. in Joan. cap. 36. *Non eſt ſtabilis fides eorum, ut qui nuper crediderunt: nec mens firma ineſt in fide recentibus, cùm adhuc pietate firmati non ſint; quare nec Chriſtus hujuſmodi ſe hominibus credit: quamvis etiam hinc nobis oſtendat, non repente, ſed longa meditatione bonorum habituum roborari.* Cum in iſtis credentibus ex ſignorum viſione de infidelibus ad fideles ſubita eſſet facta mutatio, ipſique nuper venirent, atque in fide non multum eſſent roborati, ideo Dominus non ſe credit eis: hoc enim ex prudentiæ dictamine ad eruditionem noſtram, perſiſtentiam magnam, longamque requirit experientiam, Vide *lib. 1. cap. 5. n. 17.*

Cyrill. *Magna exigitur experientia, ut alicui credas.*

120. Tertiò Albertus Magnus. *Ipſe non ſe credebat eis*, ait, *quia iſti temporales erant, & ad tempus credebant, & in tempore tentationis recedebant.* Sunt autem multi fortunæ ſervientes, qui non tui, ſed ſui ipſius ſunt amici. Quartò, Cajetanus. Jeſus non credebat ſemetipſum; hoc eſt, non confidebat de vita propria in eis. Et hoc dicit, non ad ſignificandum timorem, ſed ad excludendam falſam confidentiam. Quintò. Quamvis enim bono amico omnia ſint committenda hunc tamen invenire, eſt valde difficile: & ideo ſuper hoc negotio eſt maximè inſudandum, ut talem reperias. Seneca *epiſt. 3.* ita monet. *Diu cogita an tibi in amicitiam aliquis recipiendus ſit: cùm placuerit fieri, toto illum pectore admitte.*

Alb. Magn. *Verus amicus non eſt ad tempus.* Cajet. *Falſa confidentia excludenda.* Seneca.

121. Sexto D. Chryſoſtomus homil. 23. *Non curabat Dominus, ait exteriora verba, qui in ipſos animos ingreditur, qui in humanas cogitationes irrumpit, qui eorum fervorem mox infrigeſcere cognoſcebat: neque ac ſi perfecti eſſent diſcipuli, eis fidebat: nec arcanorum doctrinam, tanquam fidelibus credebat.* Cum iſtorum credentium frivolam fidem Dominus cognoſceret, ſecreta ſua eis committere noluit, ut cum ſuis verè diſcipulis communicabat, hæc enim cum vero tantum, ac intimo amico ſunt tradenda. Cum Chriſtus Dominus diſcipulis ſuis apperiret, arcana æterni Parentis ſibi eſſe revelata, ac eorum participes eos faceret, ſtatim amicos appellat: *Iam non dicam vos ſervos, quia ſervus neſcit, quid faciat Dominus ejus: vos autem dixi amicos, quia omnia, quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis*, Joannis 15. num. 15. Sæpe Chriſtus Dominus diſcipulos ſuos vocavit Apoſtolos, Principes, Prædicatores, Piſcatores, Meſſores, Sal terræ, Lucem mundi, hic tamen amicos vocat. Et cur potius amici, quàm alio nomine dicuntur? Intima cordis ſui eis Dominus manifeſtabat, & qui ſecretorum conſcij fiebant, fideliſſimos amicos neceſſe erat reputari, D. Thomas ibi: *Verum enim amicitiæ ſignum eſt, quod amicus amico ſuo cordis ſecreta revelat: Cùm enim amicorum ſit cor unum, & anima una, non videtur amicus extra cor ſuum ponere, quod amico revelat.* Cum igitur Apoſtoli myſteriorum Domini facti eſſent participes, nullo alio nomine congruentius dici poterant quàm amici poſtquam Judas rem habuit cum Thamar, per paſtorem ſuum miſit promiſſa. Ita ait ſacer textus: *Miſit Iudas hœdum per paſtorem ſuum*

Chryſoſt. *Secreta cum vero amico ſunt tractanda.* Joan. 15. D. Thomas.

Odolla

Odollamitem, Geneſ. 38. n. 20. ſeu, ut legit Chal-
Geneſ. 38. Chaldaic. daicus: *Per manus amici ſui Odollamitæ*; ſeu ut
Lyppom. vertit Lyppoman. *Per manus ſocii ſui*. Cur Iu-
das non ſibi retinet amicum, ſociumque ſuum; ſed eum à ſe disjungi patitur, atque unius hædi nuntium deſtinat? omnibus namque valde inſitum eſt, ut ſuas abſcondant turpitudines, nulli-que manifeſtent, prudenter, decrevit Judas, defectus ſuos nulli alij aperire, niſi tantùm amico fidei, cui cordis ſui ſecreta libenter committebat.
Idem. Lyppoman. *Per manum*, inquit, *familiaris amici arrhabonem repetit, & hædum de capris tranſmittit, ſecreta ſua credebat certiùs.*

Ioannis 2. n. 25. Et quia opus ei non erat, ut quis teſtimonium perhiberet de homine: ipſe enim ſciebat, quid eſſet in homine.

VERSIONES.

Syriacus. Nec indigeret, ut quiſquam ei teſtaretur de quovis: homines enim ipſe noverat, & quid eſſet in homine.

Vatablus. Nec opus haberet, ut quis teſtaretur de homine.

Euthymius. Ut teſtimonium ferret de homine.

EXPOSITIO.

122. EVANGELISTA hîc in fine capitis reddit rationem omnium, quæ ſuprà dixerat; quare ſcilicet Chriſtus Dominus non ſe credebat eis, & quomodo omnes noſſet: ait enim, *Et opus ei non erat*, &c. Ad hanc perfectam notitiam neceſſarium ei non erat hominis teſtimonium, ut indigent homines: *Ipſe enim ſciebat, quid eſſet in homine*; quod proprie ſignificat: Ipſe occulta cordis penetrabat arcana, omneſque
Ierem. 17. hominis actiones futuras. Jeremiæ 17. num. 10.
Ego Dominus ſcrutans cor, & probans renes. 1.
1. Reg. 16. Reg. 16. num. 7. *Homo enim videt ea, quæ appa-*
Job. 26. *rent, Dominus autem intuetur cor.* Job. 26. n. 6.
Nudus eſt infernus coram illo, & nullum eſt ope-
Eccl. 23. *rimentum perditioni.* Eccleſiaſtic. 23. num. 28.
Oculi Domini multo plus lucidiores ſunt ſuper ſolem, circumſpicientes omnes vias hominum, & profundum abyſſi, & hominum corda intuentes in abſconditas partes, Domino enim Deo; antequam crearentur, omnia ſunt agnita, Optimè N. D. Cyrillus
Cyrill. *lib. 2. cap. 37.* Albert. Magnus, D. Thomas, D.
Alb. Magn. D. Thom. Bonavent. Beda. Hugo. Bonaventura, Beda, Hugo & alij obſervant, hac omnimoda Chriſti ſcientia voluiſſe Evangeliſtam manifeſtare ejus divinitatem; ſolus enim Deus
3. Reg. 8. agnoſcit intima cordis. 3. Reg. 8. n. 39. *Quia tu noſti ſolus cor omnium filiorum hominum.* Et idem jam ſuprà dixi de cognitione futurorum.

CAP. III.

Ieſus loquitur cum Nicodemo.

Ioannis 3. n. 1. Erat autem homo ex Phariſæis, Nicodemus nomine, Princeps Judæorum.

VERSIONES.

Syriacus. Erat autem ibi homo unus ex Phariſæis, cui nomen Nicodemus.

Mariana ex Græco. Erat homo quidam ex Phariſæis, Nicodemus nomine, ex primoribus, vel ex magiſtratibus.

Sà. Erat homo unus.

Beaulxames. ex Græco. Nicodemus nomine ex ſenioribus, & præcipuis Synagogæ doctoribus.

EXPOSITIO.

TOTUS eſt noſter Joannes, ut oſten- 1.
dat, Chiſtum Dominum verum Chriſtus verus Deus, &
Deum, verumque eſſe Meſſiam. Pri- verus Meſſias.
mò ex generatione æterna, ut *cap. 1.* Deinde ex operibus, & ſecundò ex miraculis, ut in Cana, & alia ſigna quæ fecit, ut *cap. 2. num. 23.* Et tertiò ex dono Prophetiæ, ut ex prædictione ſuæ mortis, & reſurrectionis: *Solvite templum hoc, & in triduo excitabo illud*, cap. 2. num. 19. Et Ioan. 6.
tandem quarto ex regeneratione, ac admirabili doctrina, tam hîc cum Nicodemo, quàm cap. 2. cum Samaritana. Et connectit Evangeliſta *hîc* in præſenti textu hanc hiſtoriam cum ſuperioribus; dixerat enim cap. 2. num. 23. *Quod cùm eſſet Jeroſolymis, multi crediderunt in Jeſum, videntes ſigna ejus, quæ faciebat*: unus autem ex his
erat Nicodemus, ut clariùs habet Syriacus. *Erat* Syriacus.
ibi homo.

Quinque autem in hoc magno viro notat 2.
Evangeliſta, naturam, profeſſionem, nomen, dignitatem, ac genus. Primo natura, *homo erat*; & valde ſingularis, & ita legit Sà, *homo unus*: ſi- Sà.
quidem agnovit veritatem inquirere; quia eſt valde unus, & ſingularis homo, qui de ſalute agit. *A paucis de terra divide eos*, id eſt, à juſtis,
Pſalm. 16. num. 14. *Omnes declinaverunt, ſimul* Pſalm. 16.
inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non
eſt uſque ad unum. Vel unus dicitur Nicodemus, Valde ſingu-
id eſt, primus ex principibus. *Factum eſt veſpere* laris homo
& manè dies unus; id eſt primus, *Geneſ. 1. n. 5.* qui de ſalute agit.
Vel unus, id eſt, primarius, ſeu præcipuus. *Do tibi* Geneſ. 1.
partem unam, Geneſ. 48. num. 12. Hebraice, & Geneſ. 48.
Chaldaice, *partem præcipuam, ſeu honorificam.*
Profeſſione *Phariſæus* erat pro tunc, ſaltem habitu, & nomine, gens religioſa. Et Evangeliſta hanc

Religioſus ſtatus nobiliſſimus.

hanc prius in eo conditionem notat; quam ejus nomen, principatumque deſcribat, qua religioſus ſtatus omni alia dignitate eſt multo præſtantior, nomine *Nicodemus* magnarum rerum præſagium denuntians. Dignitate *Princeps*, ſeu, ut alii legunt; ex primis magiſtris, & ſenioribus; Genere *Judæus*, & etiam ex tribu Juda, ut vult Toletus, proindeque ex eadem ac Chriſtus Dominus, & ideo, fortaſſe hic eſt unus ex primoribus, quos Chriſtus Dominus cœpit illuminare. Charitas à ſuis exorditur. Vide *lib.1.c.2.num.70.* & *cap. 5. num. 50.* Et hæc omnia latius in quæſtionibus.

Tolet.

Charitas à ſuis incipit.

3. Dubitatur, quo in loco hic ſermo habitus fuerit? Dicendum eſt cum Lyrano, & Carthuſiano, & aliis, quod Jeroſolymis. Et patet ex fine antecedentis *cap.2.num.23.* ubi dicitur, quod *cum eſſet Jeroſolymis, multi crediderunt in eum.* Nec obſtat, quod in hoc capite, in fine hujus hiſtoriæ dicitur Chriſtum veniſſe in Judæam; hæc enim verba non repugnant, ut ſuo loco dicam.

Lyran. Carthuſ. Joan. 2.

QUÆSTIO I.

Quare Evangeliſta, dum incipit hanc hiſtoriam ſcribere, Nicodemum appellet hominem?

4. Facile poterat Evangeliſta verbum *homo* hîc omittere, & tantum dicere: Nicodemus ex Phariſæis Princeps Judæorum venit ad JESUM nocte; ſicut quando *cap. 2. num. 23.* ſcribit credentes in Chriſtum, quibus JESUS non ſe credebat, poterat dicere: Multi homines crediderunt; & tamen nomen *hominis* ibi ſupprimit, ut notat Rupertus citandus: ergo dum illud hic ponit, ex magno myſterio factum eſſe putandum eſt.

Ibid.

5. Reſpondet primò Rupertus lib.3.in Joan. *Hic homo*, ait, *non tam pro natura, quam pro ratione dici æſtimandus eſt; ſiquidem & illi, quibus* JESUS *non credebat ſemetipſum, omnes quidem naturâ homines erant; ſed quia non rationabiliter quærebant ea, quæ neſciebant, quodammodo homines non erant. Hic autem*, ſcilicet Nicodemus: *Deo favente, in his, quæ vidit & audivit, rationis ope uſus eſt.* Et ſimiliter Albertus Magnus, ac Carthuſianus. Cùm enim intellectio, ac ratio ſit præcipua hominis operatio, ob quam dicitur homo factus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, *Geneſ.1. num. 27. Eccleſiaſt. 17. num. 1.* Et quia Nicodemus videns in exordio prædicationis Chriſti mirabilia ejus, atque ſigna, ratione ductus ad ipſum venit, ut de ſalute quæreret; & quia illi credentes æmulate credebant, non perpenſa rationis libra, ut ſuperiori cap. dixi, ideo non hi, ſed ille dicitur *homo*, cum ratione ſit uſus, ut declinet malum, & bonum ſequatur. Magnus, & valde celebris ille Adami nepos, qui *cœpit invocare nomen Domini*, Geneſ.4.num. 26. dictus eſt Enos; qui interpretatur *homo*. Sed cur commune generis humani nomen huic appropriatur? Euſebius lib.3.de præparat. Evang. cap. 3. *Apud Hebræos*, ait, *Enos verus homo interpretatur. Neminem enim putant eſſe verum hominem præter eum, qui verum Deum cognoſcit, & pie colit; alios vero nihil à pecoribus differre; arbitrantur; quia veluti beſtiæ ad terram proni, ventri & Veneri obediant.* Similiter D. Auguſtinus lib.15. de civit. cap.18. *Cur*, inquit, *huic proprie tribuitur, quod piorum omnium intelligitur eſſe commune, niſi quia oportebat in eo præfigurari hominum ſocietatem; quæ non ſecundum hominem in re terrenæ fœlicitatis, ſed ſecundum Deum vivit in ſpe fœlicitatis æternæ.* Cùm in hoc Patriarcha propria hominis præfiguraretur conditio, ipſe enim *cœpit invocare nomen Domini*; ſeu, ut Septuaginta legunt *Speravit invocare nomen Domini*; & ut Lyppomanus teſtatur: *Cœpit facere imagines in Dei cultum.* Cùm igitur homo ex ingenita ratione in Dei cognitionem, venerationem, cultumque maximè tendere debeat; ideo huic Patriarchæ commune humani generis nomen datum. Et qui ab hac hominis propenſione declinarunt, hominis nomine cenſentur indigni, ut ait Iſaias de civitate, quæ erant plena populi: *Veni, & non erat vir*, Iſai. 50. num. 1. Septuaginta, *Non erat homo.*

Rupert. Alb. Magn. Carthuſ. *Ille dicitur homo qui ratione ducitur.* Geneſ. 4. Euſeb. Auguſt. Lyppom. Iſai. 50.

6. Secundò. *Homo* dicitur à fortitudine: *Dominus quaſi vir pugnator*, Exod. 15. num. 3. Septuaginta: *Dominus quaſi vir pugnator.* Dicitur *homo* Nicodemus ob magnam fortitudinem, & conſtantiam, qua ſprevit, & contempſit difficultates inſurgentes ne ad Chriſtum veniret: nam quamvis eſſet Princeps, & magiſter; ut dicam ſequenti verſu, non erubuit Chriſtum quærere, & ipſum interrogare. *Accinge, ſicut vir, lumbos tuos*, Job. 38. num. 3. ſeu, ut alii transferunt, *Sicut homo.* D. Gregorius lib. 28. moral. cap. 4. *Scriptura*, ait, *ſacra viros vocare conſuevit, quia vias Domini fortibus, & non diſſolutis greſſibus ſequuntur. Unde & ſapientia in proverbiis dicit: O viri ad vos clamito*, Proverb. 8. num. 4.

Exod. 15. *Homo dicitur à fortitudine, & conſtantia.* Job. 38. Gregor. Proverb. 8.

7. Tertiò. Rupertus citatus ita ait; *Ut rationalis homo ſcilicet Nicodemus, præparavit, ſe ad percipienda ea, quæ Dei ſunt, forti argumentatione contexit; ita proponens: Rabbi, ſcimus, quia à Deo veniſti magiſter, Homo* dicitur Nicodemus, quia, non ut brutum torpeſcit in ſtabulo, ſed ut rationale animal ſe diſpoſuit, & præparavit, ut exiret à cæcitate, ac tenebris; & perveniret ad lucem, ac gratiam. Valde enim ingenitum eſt homini, ut perfectè expolitus ſit, quod multiplici antecedente diſpoſitione aptetur, ac accommodetur ad bonum. In primo rerum molimine, dum conderet univerſa, *Dixit Deus: Fiat lux, & facta eſt lux: fiat firmamentum & factum eſt ita.* Gen. 1. n. 3. Cùm vero ad creationem hominis devenitur, ait Deus: *Faciamus hominem ad imaginem; & ſimilitudinem noſtram*; ibid. n. 26. & iterum: *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ.* Gen.2.n.7. Ex quo colligunt, D. Chryſoſt. *hom.12.* & *13. in Geneſ.* Abul. *in c.2. Gen* Caſtro contra hæreſes, *verb. Anima, hæreſ.3.* quod corpus Adæ prius fuerit organizatum, ac productum, quam anima rationali informatum. Imo D. Ambroſius *in cap. 3. Luc.* Procopius, & alii notant, quod in creatione hominis, Moyſes manus Dei introducit quodammodo laborantes. Sed Deus, qui cuncta in momento creavit, cum ad hominis creationem devenitur, tanta utitur præparatione; ad quid hoc? niſi ut denotetur, quam proprium ſit homini, ut ad conſummatam perfectionem deveniat, quod prius neceſſe eſt, ut

Rupert. *Homo dicitur ſe diſponere ad bonum.* Geneſ. 1. Geneſ. 2. Chryſoſt. Abulenſ. Caſtro. Ambroſ. Procop.

ut

ut gradatim per multas diſpoſitiones aſcendat.

Rupert. Rupertus lib. 2. de Trinit. cap. 2. *Non dicit Scriptura*, inquit, *quia dixit Deus: Fiat homo ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & factus eſt homo; ſicut dixit: Fiat lux: & facta eſt lux. Quare? Videlicet quia non repente, ſed operoſe agendum erat, ut conſummatus homo ſtaret ad Creatoris ſui imaginem, & ſimilitudinem.* Nota illud verbum, *Operoſè agendum erat.*

Quæstio II.

Quare Evangeliſta notat, quod Nicodemus erat ex Phariſæis.

8. *Phariſæi nominis etymologia.* Albert.Mag. Carthuſ. Hugo. Lorin. Phariſæus à nomine Hebraico *Paraſch*, quod ſignificat *ſeparare*: Phariſæi enim ab aliis ſecernebantur legis obſervatione, & profeſſione Religionis peculiari; erant namque vita, ac moribus Religioſi: ut notant hîc Albertus Magnus, Carthuſianus, Hugo, Lorinus *in Acta Apoſtol. cap. 26. num. 5.* Et ideo dicebat alter Phariſæus Luc. 18. num. 11. *Non ſum ſicut cæteri homines.* Lucæ. 18. Significat etiam verbum, *Paraſch*, *exponere*, ſeu *explicare*, quia ipſi ſe legis expoſitores profitebantur: ac inter Judæos reputabantur ſapientiſſimi: & ideo erant à populo ſeparati ob ſuam eruditionem, & ſanctitatem; de quibus Ioſeph. teſtatur Joſeph. lib. 13. Antiquit. cap. 8. & 9. & lib. 18. cap. 2. *Phariſæi tanta apud populum authoritate valebant, ut juxta eorum reſponſa fierent, quæ ad cultum divinum, & precationes ſolemnes pertinebant, & Pontifex Hircanus populo, cui prius graviſſimus erat diſplicere cœperit, quod ipſe ac fratres ejus infeſti Phariſæis eſſent*, Et ideo D. Act. 26. Paulus de ſe dixit Actor. 26. num. 5. *Secundum* Syriacus. *certiſſimam ſectam noſtræ Religionis vixi Phariſæus:* ſeu ut habet Syriacus: *Secundum præcipuam diſciplinam.* Eorum autem doctrina omnino erat oppoſita Sadducæis; nam Sadducæi negabant Angelos, animas rationales eſſe ſpiritus, & carnis reſurrectionem, quæ omnia admittebant, ac profitebantur Phariſæi, ut habetur Actor. 23. num. Actor 23. 8. *Sadducæi enim dicunt, non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque ſpiritum, Phariſæi autem utraque confitentur.*

9. D. Thom. His poſitis veniamus ad quæſtionem. Ad quam egregie reſpondet D. Thomas. *Phariſæi*, ait, *magis conveniebant nobiſcum in opinionibus. Quia credebant reſurrectionem; & dicebant, eſſe aliquas creaturas ſpirituales: Sadducæi vero magis diſcordabant; quia nec reſurrectionem futuram, nec ſpiritum eſſe credebant. Et quia opinio Phariſæorum probabilior erat magis propinqua veritati, ideo Nicodemus facilius converſus eſt ad Chriſtum.* Multum juvat educatio in bona doctrina & quia Phariſæorum *Educatio in bona doctrina multum valet.* ſecta aliis melior erat, quæ reſurrectionis myſterium fatebatur, & de illius ſpe vivebat, ut dixit Paulus *Actor. 23. num. 6.* quæ omnia erant valde cohærentia, & propinqua doctrinæ Chriſti. Cum ergo Nicodemus in tali Phariſæorum doctrina eſſet educatus, ideo valde diſpoſitus erat, *Facile quiſque trahitur doctrina quã à pueritia ſuſcepit.* ut ad Chriſtum veniret, atque cum eo de ſpirituali regeneratione Dominus ageret. Facile unuſquiſque trahitur, ac ineſcatur doctrinâ quam à primo ſtudio à ſuis majoribus ebibit.

10. Cum Paulus ſtaret in Concilio coram Principe Sacerdotum Anania, & ei eſſet objectum, quod legem Judaicam impugnaret, & in multis aliis accuſaretur; exclamavit Apoſtolus dicens: *Viri fratres, ego Phariſæus ſum, filius Phariſæorum* Actor. 23. *de ſpe, & reſurrectione mortuorum ego judicor*, Act. 23. n. 6. Sed ad quid tantus Doctor tam diſertè ſe Phariſæum profitetur? Circunſtantes enim magna ex parte, imo & præcipui, Phariſæi erant, & fortaſſe etiam ſummus Sacerdos ex illius ſecta *Convenientia in doctrina trahit animos.* erat. Sibi perſuaſit bonus magiſter, quod nihil melius eorum furorem reprimere poſſet, auditorumque benevolentiam conciliare, quam ſi diſerta voce teſtaretur, ſe Phariſæum eſſe, ac præcipuum fidei myſterium, in lege valde celebra- Tertull. tum, de reſurrectione prædicare, ac docere; & ita ex convenientia in hoc articulo præcipui aſſiſtentes in Concilio ei acquieſcerent. Tertullianus lib. de reſurrectione carn. cap. 39. *Neque jam*, ait, *tranſgreſſor legis videbatur, de præcipuo fidei totius articulo, id eſt, de reſurrectione, ad Sadducæos ſapere exiſtimatur. Ita quam nolebat videri reſcindere fidem reſurrectionis, utique confirmat ſecundum Phariſæos, reſpuens negatores ejus Sadducæos.*

11. Genes. 46. Magna difficultas eſt in ſacra Scriptura, dum filii Iſraël computabantur; nam *Geneſ. 46. num. 27.* dicitur: *Omnes animæ domus Jacob, quæ ingreſſæ ſunt in Ægyptum, fuere ſeptuaginta*, & idem habetur *Exod. 1. num. 5.* Tamen dum magnus Ste- Exod. 1. phanus ſtatueretur in Concilio, dixit: *Mittens* Actor. 7. *autem Joſeph, accerſivit Jacob patrem ſuum, & omnem cognationem ſuam in animas ſeptuaginta quinque, & deſcendit Jacob in Ægyptum*, Actor. 7. num. 14. Si filii erant ſeptuaginta, quomodo in Actis ſuperadditur numerus quinque, & dicuntur ſeptuaginta quinque? Quæſtionem late reſolvunt D. Hieronymus *lib. de traductionibus Hebraicis.* Hieron. D. Auguſtinus *quæſt. 152. in Geneſ. & ibi* Oleaſter, Auguſt. Oleaſter. Sà. Corn. Sà, Cornelius, & alii. Facile tamen nodus extricatur, ſi dicamus, quod D. Lucas in narrando D. Stephani ſermone ſecutus eſt lectionem Septuaginta Interpretum. Sed iterum pullulat dubium, cur D. Lucas, cum eſſet Hebræus, radicem Hebraicam relinquens, Græca exemplaria Septuaginta imitatur? Optima ſane ratione hoc fecit ſacer Evangeliſta; ſcribat enim Gentibus, apud quas Septuaginta tranſlatio erat valde celebris, & plauſibilis, & ita eorum propenſioni ſe accommodans, exemplaria Græca ſequitur, ut apud Gentiles lectione ſua delitiatos Actorum liber magnam fidem, ac authoritatem retineret. Audiamus Rupertum lib. 11. in Geneſ. cap. 16. *Quod* Rupert. *ſi quæritur*, ait, *cur ſanctus Lucas, qui ſupradictæ ſcriptor eſt hiſtoriæ ad Gentes Actuum Apoſtolorum volumen emittens, non ſecundum Hebraicam veritatem, ſeptuaginta, ſed ſeptuaginta quinque animas, juxta ſeptuaginta interpretum editionem ingreſſas in Ægyptum eſſe dixerit, facilis excuſa-* *Vtendum teſtimoniis quæ jam authoritatem habeant.* *tio eſt. Non enim debuit aliquid ſcribere adverſus eam Scripturam, quæ jam fuerat aut Gentilibus divulgata; & utique majoris opinionis illo tempore dumtaxat Septuaginta Interpretum habeatur authoritas, quam Lucæ, qui ignotus & non magnæ fidei in nationibus habeatur. Hoc autem generaliter obſervandum eſt, quod ubicunque ſancti Apoſtoli, aut Apoſtolici viri loquuntur ad populos, his plerumque teſtimoniis utuntur, quæ jam fuerant divulgata in gentibus.* Vide *lib. 1. cap. 2. n. 29. & 105. & lib. 2. c. 4. n. 79.*

Quæ

QUÆSTIO III.

Quare hic vir tam ſolicitus ſuæ ſalutis dicitur Nicodemus?

Nicodemus quid ſignificet. D. Thom. Bonavent. Salmeiron. Alb. Magn. Beauxalm. Arias. 1. Joan. ult. Coloſſ. 3. Epheſ. 5. Rom. 5.

12. HIc vir tam magnus, dicebatur Nicodemus, & nomen illius magnum gratiæ argumentum prænuntiabat: ſemper magna nomina magnum important augurium. *Nicodemus* ergo nomen, ſi ad Græcam etymologiam referas, victorem populi ſonare audies, ut vult D. Thomas, D. Bonaventura, Salmeiron, ſeu, ut vult Albert. Magn. fluxum terrenitatis importat. Si verò ad Hebraicā analogiam reduxeris, ſanguinem innocentem ſignificabit, ut aſſerunt Beauxalmes, & Arias *in ſuo dictionario.* Et hæc omnia Nicodemo valde ſunt convenientiſſima: nam ille populum ſuum ferum, & infidelem ſua probitate, & fide ſuperavit, & vicit. *Hæc de victoria, quæ vincit mundum fides noſtra. Quis eſt, qui vincit mundum, niſi qui credit, quoniam Ieſus eſt filius Dei*, 1. Joan. ult. num. 4. Nicodemus etiam terrena poſtpoſuit, & quaſi ab eo fluxerunt, & ad ſtudium ſpiritualium ſe tranſtulit. *Quæ ſurſum ſunt, ſapite, non quæ ſuprà terram*, ad Coloſſ. 3. n. 2. Et etiam innocentem ſanguinem per Chriſtum nactus eſt, & ejus immaculato ſanguine purificatus. *Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ*, ad Eph. 5. n. 25. *Juſtificati ſanguine ipſius ſalvi erimus ab ira per ipſum*, ad Rom. 5. n. 9.

Exod. 2. *Magni viri nomen non eſt inane.* Auguſt. Lyppom.

13. Nicodemus nomine ſuo, tanquam bono omine multas fœlicitates denuntiabat, victoriam de ſæculo, contemptum de terrenis, triumphum de inimicis, dum Chriſti ſanguine mundatur. Cùm filia Pharaonis è flumine eduxiſſet puerum, *Vocavit nomen Moyſes dicens, quia de aqua tali eum*, Exod. 2. n. 10. Sed poſtquam infans à periculo liberatur, & Moyſes dicitur, id eſt, extractus ab aqua, jam ipſum nomen erit vacuum, & nil amplius ſignificabit? Abſit, quòd tanti viri nomen ſit inane, ſed glorioſam victoriam denotabit, quam populo ſuo eſt aſſecutus, dum diviſo mari Rubro, eum veluti ab aquis eduxit per ſiccum, ſubmerſo inimico Pharaone. Quod eleganter ponderavit D. Aug. ſerm. 79. de tempore. *A fluctibus denique* ait, *myſtica lingua Moyſes nomen accepit, & Pharaonis necem, quam præparaverat in nomine, in flumine maris invenit.* Preme illud, *præparaverat in nomine*; ſemper juſti nomen plenum eſt bono omine, & auſpicio, ac præclarum triumphum de hoſte reportandum innuit. In rem præſentem fatur Lyppomanus, *Nomina infantibus*, ait, *imponuntur, non importunè, ab eventibus. Et externis rebus aliquid præfiguratur à providentia Dei. Aquis extrahitur, qui filios Iſraël de aquis tribulationis erat liberaturus, & per mare ſicco pede educturus.* Vide *lib. 1. c. 1. n. 83. & lib. 2. c. 4. n. 24. & 45.*

QUÆSTIO IV.

Quare Nicodemi principatus memoratur?

14. UT veritas hiſtoriæ pateſiat, ideo Evangeliſtam tam minutim omnes circunſtantias deſcribit: nam ſicut mendacium confuſionem quærit, ita veritas eam reſpuit. Inter hujus viri qualitates ab Evangeliſta notatas dicitur, quod erat *Princeps Judæorum.* Qualiſnam eſſet ejus principatus, dubitari poteſt, nullus enim in Judaïca republica dicebatur Princeps, qui aliis tanquam Rex, & dominus imperaret, nam tota reſpublica ſub imperio Romano ſubjacebat.

Quis in populo Princeps diceretur. Lorin.

Multipliciter aliquis dicebatur Princeps in populo. Primò, qui alicujus familiæ erat caput: nam Iſraëliticus populus in duodecim Tribus erat diviſus; unaquæque Tribus in familias: qui autem alicujus familiæ erat caput, dicebatur Princeps, *Num. 7. n. 2.* ut dixi *lib. 2. c. 4. q. 19. n. 71.* Secundò dicebatur Princeps, qui rei publicæ adminiſtrationi præerat, ut vult Budæus *in com. ling. Græcæ*, ac proinde qui de magno Concilio legum, judiciorum, ac gubernationis erat, Princeps etiam dicebatur. Tertiò etiam hoc nomine honorifico erat inſignitus, qui alios ſcientia, nobilitate, & opibus præcellebat. Et ſecundùm unamquamque ex his conſiderationibus quilibet in Evangelio dicitur Princeps, ut notat Lorin. *c. 4. Actor. v. 5.* Tamen, meo judicio, Nicodemus ſecundùm omnes Princeps appellatur: nam ipſe erat alicujus familiæ caput, ut communiter conſentiunt recentiores; ipſe aſſiſtebat reipublicæ regimini, & ideo reſtitit Judæorum furori circa Chriſti comprehenſionem, & dixit Pontificibus Joan. 7. n. 50. *Nunquid lex noſtra judicat hominem, niſi priùs audierit ab ipſo, & cognoverit, quid faciat?* Erat etiam Nicodemus eminens ſcientia, & ideo Chriſtus Magiſtrū appellavit infrà: *Tu es Magiſter in Iſraël & hæc ignoras?* Erat valde primus nobilitate, & divitiis, & ideo venit ad ſepeliendū corpus Jeſu ferens mixturam myrrhæ, & aloës quaſi libras centū, *Joan. 19. n. 39.* 15.

Nicodemus multipliciter Princeps. Tolet. Abulenſ.

Dicitur autem Nicodemus Princeps Judæorum, quia, ut ait Tolet. *in comm.* ipſe erat de tribu Juda. At hæc conjectura eſt frivola, quia Principes Judæorum, erant capita familiarū, ut conſtat ex *c. 26. Num.* & notat Abulenſis *2. Paral. c. 5. q. 6. & 7.* Sicut etiam ſeptuaginta viri, quos Moyſes elegit, & conſtituit Principes populi, erant ex cuncto Iſraël, *Exod. c. 18. n. 25.* Quæſtio præſens eſt, quare Evangeliſta notat, quòd Nicodemus eſſet Princeps. 16.

Alb. Magn. Iſai. 32. D. Thom. 1. Cor. 1. *Præcaventur maledicentium oras.* Joan. 7. Pſalm. 46.

Reſpondet primò Albertus Magnus, *Quòd dicitur Princeps, ut commendetur eximia ſapientia, & ſcientia viri.* Iſai. 32. n. 5. *Non vocabitur ultra is, qui inſipiens eſt, Princeps.* Secundò Divus Thomas, & eſt valde germana ratio, *A principio*, ait, *licèt Dominus non elegerit ſapientes, potentes, aut nobiles, ne virtus fidei ſapientiæ, & potentiæ humanæ attribueretur*, 1. Corinth. 1. n. 26. *Voluit tamen aliquos ſapientes, & potentes à principio ad ſe convertere, ne ſi doctrina ſua ſolùm ab ignobilibus, & inſipientibus reciperetur, haberetur contemptui.* Cùm enim Dominus prævideret, quod Judæi dicturi erant: *Nunquid aliquis ex Principibus, aut ex Phariſæis credit in eum?* Joan. 7. n. 47. Ut ita ejus doctrina eſſet in magno reſpectu, & veneratione. *Principes populorum congregati ſunt cum Deo Abraham* Pſalm. 46. n. 10. Tamen Dominus, ut notat D. Thom. non voluit efficaciter multos potentes eſſe converſos, ne ſapientiæ, aut potentiæ fides ejus adſcriberetur. Tertiò Hugo. *Dicitur Princeps, ut annuat Evangeliſta, quæ fuerit occaſio puſillanimitatis ejus in fide, quam per miracula accepit, deſcribit eum, quòd Princeps erat Judæorum, ne facilè relinqueret faſtum principatus, venit ad Ieſum nocte.* 17.

18. Quartò. Evangeliſta qualitates perſonæ hujus viri apponit, quòd eſſet Phariſæus, & Princeps; quia multoties de ipſo facturus erat mentionem, & valde magna, & mirabilia narraturus. Ipſe obſtitit aliis principibus mittentibus miniſtros ad obtinendum Chriſtum, *Joan.7.n.50.* Ipſe ad ſepulturam venit cum unguentis pretioſis, Joannis 19.n.39. ut jam dixi initio quæſtionis. Ut ergo ſciant qualiter hoc fecit, & qualiter hoc potuit facere, præcipuè dum furorem Principum receſſit, deſcribitur, quia magnus ac Princeps erat: nam hujuſmodi authoritas multum valet, ut tumultuantem populum, ac furentes optimates comprimat, & placitos reddat.

Authoritas magni viri reprimit populum.

19. Cùm Petrus, & alij Apoſtoli ad Judæorum Concilium adducerentur, eóſque princeps Sacerdotum graviter objurgaſſet, quòd contra decretum ſuum Chriſtum crucifixum prædicarent; huic Petrus liberè reſpondit: *Obedire oportet magis Deo, quàm hominibus. Et hæc cùm audiſſent* (ſcilicet ſtantes in Concilio) diſſecabantur, & cogitabant interficere illos. *Surgens autem quidam in Concilio Phariſæorum, nomine Gamaliel, legis Doctor, honorabilis univerſæ plebi, juſſit foras homines fieri, & dixit ad illos.* Actor 5.num.33. Et ſtatim poſt pauca verba, quæ Gamaliel habuit ad eos, omnes ei conſenſerunt, ut ibi dicitur *num.40.* Sed quomodo unius brevis vox, ut notat Divus Chryſoſtomus, potuit totum Concilium rabie, furore, ac invidia concitatum reprimere, ac ſedare, itaut omnes mutata ſententia ei acquieſcerent? Quomodo pro Apoſtolis, qui erant valdè inviſi malignitati Judæorum, audet verba facere? Erat enim Gamaliel legis Doctor, & honorabilis, ſeu ut legitur ex Græco, *glorioſus, & inclytus,* ac proinde Princeps, ut patet ex dictis initio quæſtionis, & peculiarem energiam habet verbum tanti viri, ac Principis, ut valeat aliorum impetum lenire, frænare, ac extinguere. Divus Chryſoſtomus homil. 14. *Reveriti ſunt gloriam viri, ideo deſtiterunt, ne occiderent Apoſtolos.* Similiter Hugo. *Gamaliel honorabilis erat, propter quod ei conſenſerunt.* Et ita dicitur Eccleſiaſtici 7.n.6. *Noli quærere fieri judex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates.*

Actor 5. — *Chryſoſt.* — *Idem.* — *Hugo.* — *Eccli. 7.*

Ioannis 2.n.3. Hic venit ad Jeſum nocte, & dixit ei: Rabbi ſcimus, quia à Deo veniſti magiſter: nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo.

VERSIONES.

Syriacus. Et dixit ei: Magiſter mi, ſcimus, te à Deo miſſum fuiſſe doctorem; nemo enim poteſt hæc ſigna edere, quæ tu edis niſi qui Deum habeat ſecum.

Euthymius. Scimus, quòd à Deo veneris in magiſtrum.

D. Chryſoſtom. homil. 42. Nemo poteſt facere, quæ tu facis.

Vatablus. Niſi Deus affuerit illi.

EXPOSITIO.

NICODEMUS bonus homo, & de ſua ſalute ſolicitus, qui, ut vult Euſebius *de Inventione ſanctæ Crucis*, jam credulus quidem, ſed nondum charitate perfectus; tamen ſimpliciter dicendum eſt, quòd, licet bono affectu venerit ad Chriſtum, ut de ejus doctrina cognoſceret; adhuc tamen in fide, & charitate debilis erat, & Judaïca imbecillitate detinebatur, ut rectè obſervant D. Chryſoſtomus *homil. 23.* D. Cyrillus *lib.2.cap.38.* Euthymius, Theophylactus, Beda, Albertus Magnus, S. Thomas, D. Bonaventura. Ideo nocte venit, & Chriſtum tanquam Prophetam exiſtimabat, ut dicam, ac adeò tales interrogationes propoſuit, *Venit ad Jeſum*, in hoc laudandus, cùm eſſet Princeps, & potens, non vocavit Jeſum ad ſe, ſed ad ipſum divertit. Proh dolor! multi volunt, ut Deus ipſos quærat. Vide *lib.3.cap.2.quæſt.4.num.12.* Venit nocte: tanquam erubeſcens, quòd manifeſtus Chriſti diſcipulus haberetur, ne apud gentem ſuam ejus principatus aliquod damnum, & detrimentum pateretur, ut ait D. Cyrillus *lib. 2. cap. 38.* Sæpè conſcientiæ repagula cedunt ſiniſtræ hominis opinioni, vulgò *Reſones de eſtado.* 20.

Euſeb. — *Chryſoſt.* — *Cyrill.* — *Euthym.* — *Theophyl.* — *Beda.* — *Albert. Mag.* — *D. Thom.* — *Bonavent.* — *Cyrill.* — *Sæpè potiùs ſtatuitur quàm conſcientia conſulitur.*

Et dixit ei: Rabbi. Egregiè ponderat Rupertus lib.3. in Joan. *Poterat ſic ſcribi*; ait: *Magiſter ſcimus, quia à Deo veniſti magiſter. Sed opportuna linguarum varietate uſus eſt, non ſolùm pro ornatu dicendi, verùm etiam gratia ſenſus elucidandi. Dicitur autem Rabbi, pro excellentia magiſterij; cùm in Latinum (ut cætera verba Hebraïca) verti potuerit, ſicuti & alia quædam non interpretata proferuntur, pro excellentia, vel dignitate eorum, quæ ſignificantur.* Valde mirum, quòd uxor Hebraïca *Rabbi* non transferatur, ſicut & alia; quod ideo vel factum eſt, ne in brevi dictione eadem vox bis repeteretur, ita ut diceretur: *Magiſter, ſcimus, quia à Deo veniſti magiſter*; varietas enim perjucunda valde, & ideo repetitio maximè vitanda, *lib.2.c.1. num. 58.* Vel quia ipſa vox *Rabbi* per excellentiam ſignificat magiſter; & ideo Syriacus tranſtulit: *Magiſter mi, ſcimus.* Pro omnibus loquitur Nicodemus. Et non ait: Putamus, exiſtimamus, quæ verba aliquale dubiolum admittunt, & omnino non excludunt. Sed ait: *Scimus*, quod dicit cognitionem certiſſima aſſertione. *Quia à Deo veniſti magiſter.* Non enim dixit, ut notat Rupertus citato *lib. 3.* Veniſti Dominus, & magiſter; hæc enim vox eſt Apoſtolorum, ac perfectè credentium. *Vos vocatis me magiſter, & Domine, & bene dicitis: ſum etenim,* Joan.13.num.13. Magiſtrum ergo appellat, ut inquiunt Beda, & Haymon; & Deum tacet, quia non agnoſcebat eum, ut Deum, ſed credebat à Deo miſſum tanquam aliquem Prophetam, ſolus enim verus magiſter à Deo datur. Vel magiſtrum dicit, nihil excellentius exiſtimans, dici poſſe, ut ponderat Maldonatus. *Nemo enim poteſt hæc ſigna facere.* Fatetur, Chriſti miracula, ne virtute naturali, ne Dæmonis ope, ut plurimi ex Judæis dicebant, ſed tantùm Dei interventu fieri poſſe. 21.

Rupert. — *Varietas maximè delectat.* — *Syriacus.* — *Rupert.* — *Ioan. 13.* — *Beda.* — *Haymon.* — *Magiſterij magna dignitas.* — *Maldon.*

QUÆSTIO

QUÆSTIO V.

Quare Nicodemus venerit nocte ad Ieſum? multiplici ratione explicatur.

22. VEnit Nicodemus nocte ad Chriſtum, ſed Judæis valde diſſimilis: nam iſti miſerunt ad comprehendendum Dominum nocte, ad quem audiendum ille venit nocte; & ut aliquid de divina doctrina apprehenderet. Quod ponderans Rupertus *lib.* 3. *in Ioan.* ait: *Illi hora ſua malè uſi ſunt, & poteſtate tenebrarum: hic vero (ſcilicet Nicodemus) doctrinæ aptum nocturni ſilentij bene captivavit otium. Et illi quidem comprehendendo, & ligando, amiſerunt Salvatorem Chriſtum; hic interrogando, & audiendo, invenit Chriſtum Dei verbum.* Quare ergo Nicodemus ad hujuſmodi colloquium Redemptoris nocturnum tempus elegerit, inquirendum eſt.

Rupert.

23. *Naturalis ratio.* Reſpondeo primò, quæ eſt germana ſolutio. Venit Nicodemus nocte, metu Judæorum, ne eorum offenſam incurreret: nam, cum Judæi in magno odio Chriſtum haberent, ægrè ferebant, quòd aliquis ad eum veniret; & ita dicitur Joannis 12. num. 42. *Ex Principibus multi crediderunt in eum ſed propter Phariſæos non confitebantur, ut è Synagoga non ejicerentur.* Et de Joſeph ab Arimathæa ait Joan. 19. num. 38. quòd *eſſet diſcipulus occultus Jeſu propter metum Judæorum.* Hanc rationem tradunt D. Chryſoſtomus, Theophylactus, D. Bonaventura, Hugo, Cajetanus & alij. Unde eleganter ait D. Cyrillus Alexandr. lib. 2. in Joan. *Propenſus ad fidem Nicodemus fuiſſe videtur, ſed pudore improbo victus, & gloria hominum ſuperatus palam accedere non audet.* Sunt enim multi, quos veritas maxime cogit, & impellit, ut verum agnoſcant, & videant; ſed humanus reſpectus ita capit, & ligat ut non faciant, nec dicant id quod ſentiunt, & judicant. Magi Ægyptiorum ediderunt tria ſigna ſerpentis, ſanguinis, & ranarum, in quarto autem defecere, ut cyniphes non poſſent educere, dixerunt: *Digitus Dei eſt hic*, Exod. 8. n. 19. Sed hi cùm eſſent ſapientes, Regiſque Conſiliarij cur ei non dicunt, ut à ſua obduratione deſiſtat, cùm valdè ſit apertum, quòd Dei voluntati nullus poſſit obſiſtere? Sed hoc tacent. Excellens opera Moyſis impulit eos, ut verum agnoſcerent, ſed humanus reſpectus, ne Regi diſpliceret, obturavit eos, Oddo Abbas Cluniac. *lib.* 13. *mor.* Apprimè docti non deſunt, ut ſit ſub Regibus, ſed Principis purpura ſæpè infatuantur.

Joan. 12. Joan. 19. Chryſoſt. Theoph. Bonavent. Hugo. Cajetan. Cyrill. Alex. *Reſpectus humanus ligat os, ne id dicat, quod verum judicatur.* Exod. 8. Odd. Abbas.

24. Cyrill. *Irriſio incipientē in via perfectionis ſæpè deterret.* Secundò. Eadem Cyrilli verba iterum preme: *Sed pudore improbo victus, & gloria hominum ſuperatus, palam accedere non audet.* Erubeſcebat Nicodemus, manifeſtè ad Chriſtum venire, ideo ſub noctis caligine venit: ſuſpicio enim opprobrii ac irriſionis tantas in exordio perfectionis, ſanctæque viæ ſæpe ſæpius apud homines vires habet, ut ob humanam verecundiam excellentia virtutis contemptui habeatur, & nulla ſit ratio eximiæ illius dulcedinis, quæ liberam conſequi ſolet virtutis converſationem ex hac enim erubeſcentia provenit frigiditas in actione, imperfectio in via ſalutis & denique ceſſatio ab exercitiis ſpiritualibus, alioqui jucundiſſimis. Hujuſmodi incommoda ſibi metuens David, dicebat: *Auſer à me opprobrium, & contemptum: quia teſtimonia tua exquiſivi*, Pſalm. 118. n. 22. Eſt ne honeſta petitio, ut Deus opprobrium auferat, & contemptum, cum pars quædam beatitudinis ſit pro Domino exprobrari? *Beati eritis, cum vos oderint, & exprobraverint homines*, Luc. 6. n. 21. & 1. Petri 4. n. 14. Et gaudendum eſt cum Apoſtolis, ſi contingat pro Chriſto contumeliam pati *Actor.* 5. *n.* 41. Cur ergo David poſtulat: *Auſer à me opprobrium?* Lorinus, *Ne contumelia, quæ etiam conturbat ſapientem; à mandatorum exquiſita obſervatione deterreat.* Qui ſunt in conſummata via perfectiorum, contumelias, & injurias à tyrannis patiantur, magni gaudij, & exultationis habent materiam: qui autem per iter cœleſte primò ingrediuntur, dum hujuſmodi à domeſticis opprobria ſuſtinent, multoties ab incepto itinere deſiſtunt, ac retrocedunt. Cujus rei conſcius David dicebat: *Auſer à me opprobrium, ut teſtimoniis tuis inhæream:* & iterum eodem Pſalm. n. 39. *Amputa opprobrium meum, quod ſuſpicatus ſum: quia judicia tua jucunda.* Sed cum eximiæ perfectionis ſit in omnia opprobria ſe dare propter Deum, cur David tam ſolicitus eſt, ut non ſolum petat auferri opprobrium, verum etiam ſuſpicionem illius Aiguanus, Cajetanus, & alij. Poſtulat, ut longè excludatur ſuſpicio, ac metus inanis; qui tamen aliquos à divina lege removet, quòd vereantur ne obtrectent alij, & in opprobrium ipſorum vertant ſtudium tam accuratum ſervandæ legis. Hunc autem metum impedire viam Dei, Dominus dixit Joan. 5. n. 44. *Quomodo poteſtis credere, qui ab invicem gloriam quæritis?*

Pſalm. 118. Luc. 6. 1. Pet. 4. Lorin. Pſalm. 118. Aiguanus. Cajetan. Joan. 5.

25. Tertio venit nocte, ut bonus, & prudens. Ut bonus homo venit ad lumen fidei, ut illuminetur, & ut de via ſalutis habeat documenta. Ut prudens, ſub noctis umbra, ut caute cum Chriſto loquatur, ac ita fortaſſe poſſet ei melius inſervire, iniqua Judæorum conſilia diſſipando, ut præſtitit Joan. 7. n. 57. Ut ſæpe eſt dictum. Sicut & Gamaliel ſocius in fide occultus erat Apoſtolorum. & ex eorum conſilio, ut teſtantur Clemens *in Recog. lib.* 1. *cap.* 9. & Beda *Actor. n.* 34. permanſit apud Judæos, ut data occaſione poſſet eorum furorem ſedare: nam aliquando licitum eſt, ad tempus religionem tegere, ut docet D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 10. *art.* 10. *ad* 2. Et ita ſcimus, ſanctum Sebaſtianum feciſſe. Et Chuſai verſabatur cum Abſalone, ut ejus prava conſilia contra David inverteret, & ipſi David aperiret, ut ei obſequeretur, 2. *Reg.* 17. *num.* 5.

Prudens cautè operatur. Clement. Beda. D. Thom.

26. Quarto Euthymius, *Venit nocte*, ait, *timebat enim palam accedere, propter Judæorum ſuſpicionem, qui averſuri erant accedentes ad eum.* Cum enim Nicodemus eſſet è numero eorum, qui temporalibus commodis inſerviunt, & voluntatem Principum, atque magnatum explorant, & prævident, ut ei obſequantur; ideo clam venit ne diſpliceret Judæis, qui abſtinendi erant ab illis, qui ad Chriſtum accederent. Magnis vocibus inſtarunt Judæi ad Pilatum, ut Chriſtus crucifigeretur, & dicunt: *Secundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit*, Joannis 19. num. 7. Et cum agnoſcerent, quod nihil proficerent, & quod voluntas Præſidis eſſet propenſa, ac inclinata, ut Chriſtum dimitteret; dicunt Pilato, *Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris*, ibidem num. 12. id eſt, ut multi cum Theophylacto explicant, non es placiturus Cæſari. Quibus auditis Pilatus ſedens pro tribunali Chriſtum reum mortis judicavit, propoſita

Euthym. Joan. 19. Theoph.

Propoſita lege non adducitur Præſes ad mortis condemnationem ſed ut placeat Cæſari, cujus voluntas ei omnino erat ignota. Imò Tiberius Cæſar ſemper fuit valde propenſus Chriſto Domino; nam auditis ejus factis, ipſum ad Senatum retulit, ut inter divos computaretur, ut teſtantur, Tertullianus, Oroſius, Euſebius à me citati *lib. 3. c. 1. n. 2.* Ad quid ergo commemorant Cæſarem? Euthymius. *Intuiti objectam legem fuiſſe inutilem, & intelligentes; quòd eum vellet abſolvere, ad accuſationem iterum tyrannidis divertunt, quàm timore Cæſaris non poſſet parvipendere Pilatus.* Cùm Judæi agnoſcerent, Pilatum eſſe valde reſpectivum, ac ambitioſum, & quòd totis viribus intenderet gratiam inire Cæſaris; quamvis efficacia legis, ut ipſi exiſtimabant, fuerit apud eum inefficax; tamen tanquam inexpugnabile telum ei objiciunt Cæſaris amicitiam, & quòd illa mors eſſet Imperatori gratiſſima, ſecum ſtatuentes, quòd plus concutiendus, ac labefactandus erat Pilatus conjecturata Principis voluntate futura, quàm omni actuali legis impulſione.

Tertull. Oroſius. Euſeb. Euthym.

Quæstio VI.

Quare, cum hujus ſæculi Principes omnia ſibi licere frequenter exiſtiment, Nicodemus tamen timeat palàm ad Chriſtum venire?

27. Optimates, ac Principes hujus ſæculi, omnia ſibi eſſe licita, autumant, itaut nihil aggredi vereantur. Unde ergo hic Princeps tam formidoloſus, ut ad Chriſtum conveniat? Hoc dubium excitans D. Bonaventura ita fatur: *Nicodemus erat unus de Principibus, non oportuit eum timere, nec nocte venire. Et ad hoc reſpondet Chryſoſtomus, quòd adhuc Judaica detinebatur infirmitate, ideo nocte venit trepidans.* Cùm enim Nicodemus Judaica infirmitate detineretur, & infidelitatis gereret figuram, ut dicam ſequenti quæſtione, valde conſequens erat, ut quamvis Princeps, nocte veniret, nam errans, valde trepidus, & timidus eſt. Secundò reſpondeo. Potentes ſæculi, ſi temporalia lucra inteeveniant, tanquam dij reputari volunt, & nihil ſibi ſuperius exiſtimant, itaut nefas multum reformident, at ſi de ſalute ſpirituali, & bono animæ agitur, parvis rebus inhærent, & his veluti implicati morantur, ac detinentur.

Bonavent. *Errans valde timidus.*

28. Illud mirabile valde, quod Nabuchodonoſor cum in turpiſſimum illud prolaberetur ſcelus, ut ſe tanquam Deum reputari, & ſtatuam ſuam vellet adorari, univerſos regni ſui optimates convocarit Daniel. 3. num. 2. *Itaque Nabuchodonoſor Rex miſit ad congregandos Satrapas, Magiſtratus, & Judices, Duces, & Tyrannos, & Præfectos, omneſque Principes regionum, ut convenirent ad dedicationem ſtatuæ*, &c. Sed cum adſint Principes omnes cur non coadunantur, ut Regem de nefariis auſibus admoneant, utque ei perſuadeant, ut à tam turpi cogitatione deſiſtat. Ut rectè ponderat Divus Chryſoſtomus *hom. 4. ad populum.* Et augetur dubium. Cum Darius Rex cogitaret Danielem ſuper imperij ſui provincias conſtituere, hoc ſuis non latuit, qui Prophetam obſecrantem Deum ſuum reperientes ad Regem detulerunt, qui poſuit cor ſuum pro Daniele uſque ad occaſum Solis, & quamvis haberent exploratam Regis voluntatem, tamen ab accuſatione non deſtitere: *Viri autem illi intelligentes Regem, dixerunt ei. Scito Rex, c. 6. n. 15.* Sed cur iidemmet Babyloniæ principes in facto Nabuchodonoſoris adverſante ratione obmuteſcunt, & in cauſa Danielis per integrum diem contra Regis placitum ſine intermiſſione inſtant, Cum Dario timebant jacturam facere poteſtatis & juriſdictionis temporalis: cum Nabuchodonoſore cauſa Religionis agebantur, & pro terreno emolumento omnem timorem contemnebant, & veluti imperterriti habebantur: at pro ſalutis negotio ne verbum proferunt, ſed tanquam ſtolidi omnes conquieſcunt.

Daniel. 3. Chryſoſt. Daniel. *Principes ſæculi pro mundi rebus multa faciunt, non verò pro anima ſalute.*

Mittitur Moyſes ut filios Iſraël educat de Ægyptiorum ergaſtulo, & dicitur ei; *Aaron frater tuus, erit Propheta tuus. Tu loqueris ei omnia, quæ mando tibi, & ille loquetur ad Pharaonem,* Exod. 7. n. 1. Itaque Aaron legationes dabat Pharaoni, ac ei, ut ponderat Rupertus plagas inferendas pronunciabat, Contigit, quòd, cum Moyſes eſſet in monte Sinai, populus dixerit Aaroni: *Fac nobis Deos, qui præcedant,* Exod. 32. n. 1. Aarone eorum petitioni conſentiente, miniſtrante igne vitulus efformatur. Quid magis mirum? vir tam fortis, & conſtans, qui rabido Regi in medio curiæ ſuæ aſſiſtenti, copioſo exercitu circundato plagas acerbiſſimas valde impertertite minabatur, modò ad radices montis, in quo Deus loquebatur, voce populi percutitur, ut in execrabile idololatriæ malum præcipitetur; Cur non reſtitit populo: totque ei à Deo accepta enumerat beneficia? Nónne ad latus ſuum ſtipati erant filii Levi viginti tria millia generis maſculini, *Num. 26. n. 62.* qui poſtea pro ſceleris ultione magnam in populo ſtragem edidere, qui vituli peccato non conſenſerit teſte Abulenſe *c. 32. Exod. q. 35.* Cur ergo contra deteſtabile factum non excandeſcit, ac pugnat? Author eſt ipſe Abul. q. 33. *Aaron,* inquit, *non eſt auſus publice repugnare, formidans ſibi mortem à populo inferendam.* Ad Pharaonem nil timens audenter ingreditur, ei ante oculos obverſabatur ſuæ, ſuorumque libertatis inæſtimabile donum, & quod Ægypto multis exiret onuſtus divitiis, greſſumque faceret ad terram promiſſam fluentem lac, & mel poſſidendam; in deſerto autem cauſa divini cultus, ac religionis erat ventilanda: ubi temporale commodum expectabatur nullum ab excandeſcenti ita Regis timebatur incommodum, parva omnia videbantur: cum verò pro evertendo peccato, & ſuprema Dei veneratione ſtandum, ita una populi voce vires minuuntur, atque deficiunt, ut ultra ad loquendum non ſit ſpiritus, nec halitus.

29. Exod. 7. Rupert. Exod 32. *Principes ſæculi pro cauſa religionis pavidi, pro mundi rebus imperterriti.* Abulenſ.

Quæstio VII.

Quare Nicodemus venerit nocte? aliis rationibus explanatur.

Hujus nocturni adventus alias rationes ex Patribus proferamus. Simon Caſſianus libro 11. cap. 6. *Mirum autem*, inquit, *cum ſponſa quæſivit per noctem, quem diligit anima ſua, & non invenit; & iſte Nicodemus ad eum nocte venit. Sed illa quæſivit in lectulo ſuo, videlicet* 30.

Simon. Caſſ. *Ut Chriſtum invenias, otioſitatē, ac delicias relinque.*

Cant. 3. Deut. 33.

licet delectata quiete ; iſte vero , cum venit , jugum otioſitatis excludit. Anima ſancta in dulcedine ac lectuli quiete ſuum quærit dilectum , ideo non invenit. *In lectulo meo per noctes quæſivi , quem diligit anima mea , & non inveni ,* Cantic. 3. num. 1. At Nicodemus nocte quærit , & invenit ; nam relictam domo,& depoſita otioſitate, ac magna ſolicitudine ad Chriſtum accedit, & ideo ejus præſentia fruitur ; Deuteron.33. num.3. *Qui appropinquant pedibus ejus , accipient de doctrina ejus,* Vide *lib.1.cap.1.num.94.& cap.2.num.116.& cap.5.num.* 107.

Beda. Rupert. Alber. Mag. *Noctis ſilentium ad colloquium , ac ſecretum.* Cant.3. Bernard. Iob. 4.

31. Secundò. Beda , *Venit ,* inquit , *Nicodemus ad Jeſum nocte , cupiens ſecreta ejus allocutione plenius diſcere myſteria fidei , cuius aperta oſtenſione ſignorum aliquatenus jam rudimenta perceperat.* Similiter Rupertus. *Venit nocte Nicodemus , ut audiret Jeſum ſine turba. Doctrinæ aptum nocturni ſilentii bene captavit otium.* Idem Albertus Magnus. *Nocte venit , & ſecretum ſignificat , qui extra ſtrepitum diſcere veritatem voluit.* Clam accedit Nicodemus in tenebris , ut cum Chriſto , nullo impediente, ſecreto colloqui poſſet,& diutius , ac commodius cum eo immorari. In hanc conſiderationem dicebat ſponſa loco proximè dato : *In lectulo meo per noctes quæſivi , quem diligit anima mea ,* Cantic. 3. num. 1. Cur nocte, & non die ſedule quærit ? Divus Bernardus ſermone 86. in Cantic. *Verecundia tibi , ſi advertis , & loco ſignatur , & tempore. Qui tam amicum verecundo animo , quam ſecretum ? Porro ſecretum , & nox , & lectulus habet.* In hanc rem dicitur Job.4.num.12. *Porro ad me dictum eſt verbum abſconditum , & quaſi furtivè ſuſcepit auris mea venas ſuſurrri ejus , in horrore viſionis nocturnæ.*

Auguſt. *Magiſter diſcere non erubeſcat.* Carthuſ. Hugo. Hieron.

32. Tertiò. D. Auguſtinus epiſt. 28. ad Hieronym. *Unde , ait , Nicodemus ad verum magiſtrum nocte venerat ; quia fortaſſis erubeſcebat dicere , qui docere conſueverat : me autem , magiſtrum audire : quem velut magniſtrum delectat audiri.* Idem habent Carthuſianus , Hugo , & alii. Nicodemus , cum eſſet Princeps,ac magiſter in lege,erubeſcebat,ſe diſcipulum profiteri ejus , quem conſtabat litteras non didiciſſe. Hanc erubeſcentiam condemnat D. Hieronymus *in cap. 2. Aggæi,num.12.* ubi de Sacerdotibus ita fatur : *Diſcant legem Dei , ut poſſint docere , quod didicerint ; & augeant ſcientiam magis , quam opes , & non erubeſcant à laicis diſcere , qui noverint ea , quæ ad officium pertinent Sacerdotum.*

Haymon. Pſalm. 81. D. Thom.

33. Quartò Haymon. *Pulchrè ,* ait , *in nocte veniſſe dicitur , quia in tenebris ignorantiæ obnubilatus ad tantam lucem nondum pervenerat , ut perfectè Deum verum crederet : nox enim in ſacro eloquio pro ignorantia ponitur.* Pſalm. 81.num. 5. *Neſcierunt , neque intellexerunt , in tenebris ambulant.* Idem Divus Thomas. Competit tempus noctis ignorantiæ , & imperfectæ cognitioni , quam habebat Nicodemus : ſicut enim nox ſenſibilis cauſatur ab intermedia terra , quæ denſitate , atque opacitate ſua ſolarium radiorum impediens penetrationem , ipſam efficit noctem ; ita nox ſpiritualis reſultat ab aliqua denſare , quæ adſtanti Deo , qui animæ Sol eſt, oppoſita , illius impediat lucem.

Qintò D. Gregorius Nazianz. orat. 16. n. 53.
34. Greg. Naz. *Ille ,* inquit , *dimidia tantum ex parte Chriſtum amans Nicodemus :* Nicodemus valde imperfectus in amore , qui per noctes ad Chriſtum veniebat per dies verò converſando cum Phariſæis verſabatur. Magnus error in obſequium Diaboli , ac mundi, tempus conſumere : ſed multo deteſtabilius,duobus dominis velle ſervire ; Deo , & Diabolo, *Diſperdam,* ait Deus, *eos, qui intrant in Domino , & jurant in Melchon.* Sophon. 1. num. 5. Septuaginta : *Eos qui jurant in Domino , & jurant in Rege ſuo.* ubi ſignanter notandum , quod non comminatur Dominus in eos ; qui jurant tantum in Deo ſuo , ſed in illos , qui cum obſequio Deo conjungunt famulatum Regis. D. Hieronymus. *Diſperdet Dominus eos , qui adorant Dominum ; & Melchon , qui ſæculo pariter , & Domino putant ſe poſſe ſervire : qui militantes Chriſto , obligant ſe negotiis ſæcularibus , & eandem imaginem offerunt Deo , & Cæſari , & cum Chriſti Sacerdotes ſe eſſe dicant , filios ſuos conſecrant Melchon , id eſt, Regi ſuo.* Vide *lib. 1. cap. 1. num.* 124.

Non eſt ſerviendum Deo & mundo. Sophon. 1. Septuag. Hieron.

Sextò. Nicodemus venit nocte , claudicabat
35. enim fide, ac dilectione , ut colligitur ex Cyrillo *lib. 2. in Joan.cap.38.* Quilibet animi affectus diſſimulari patiens eſt, at amor neſcit occultari , & ſemper in manifeſtum prodire intentat. Unde qui in negotio dilecti furtim ambulat , latebras quærit , tanquam amoris expers æſtimatur. Tempore perſecutionis impiæ Jezabelis videbantur multi Dei cultores , qui propter caſtitatem,deſerti,ac montium ſpeluncas habitabant , & ita dixit Abdias Eliæ : *Nunquid non judicatum eſt tibi Domino meo,quid fecerim, cum interficeret Jezabel Prophetas Domini , quod abſconderim de Prophetis Domini centum viros quinquagenos , & quinquagenos in ſpeluncis , & paverim eos pane , & aqua ,* 3. Regum 18. n. 13. Et etiam Deus dixit Eliæ, *Dereliquam mihi ſeptem millia virorum , quorum genua nonſunt curvata ante Baal.* cap. 19, n. 18. Et tamen cum Elias videret Dominum in Horeb , ait ei : *Derelictus ſum ego ſolus , & quærunt animam meam ,* ibi. num. 14. Sed quomodo tantus Propheta potuerit ignorare , quod multi amicorum Dei cœtus darentur , ut merito addubitat Rabanus.Imo ipſe Abdias ei dixerat, quod tot , tantoſque aluerit,ac eis alimoniam præſtarit. Quomodo ergo ait: *Derelictus ſum ego ſolus ;* ſeu , ut eſt in Hebræo , *Derelictus ſum ego ſolus ego ?* Cajetanus. *Derelictus ſum ego ſolus : verum dicit , inter Dei Prophetas tunc manifeſtos.* Cauſa venerationis Dei erat , & multi extabant Dei cultores , & occulti , & abſconditi : at Elias tantum erat manifeſtus , & publicus. Optime ergo ait : Derelictus ſum ſolus : nam qui clam , ac ſub caligine ambulat , non reputatur tanquam amicus , ſed ille tantum , qui palam , ac ſub luce meridiana verſatur.

Cyrill. *Amor nequit abſcondi.* 3. Reg. 18. 3. Reg. 19. Raban. Hebræus. Cajetan.

36. Apparet Dominus ſuper ſolium majeſtatis. Et Seraphim ſtabant ſuper illud. *Sex alæ uni , & ſex alæ alteri : duabus velabant faciem ejus , & duabus velabant pedes ejus , & duabus volabant.* Iſai. 6. num. 2. Sex alas adnatas habent Angeli , duabus tegunt caput , & duabus pedes : at aliis, quæ erant ad latus volabant , ut explicat Interlinealis , medium aperiendo ; cur ſicut capiti , & pedibus dant tegumenta , illud etiam medio non parant ? Per caput,& pedes,teſte D. Hieronymo , D. Ambroſio *in Symbolum c.* 10. D. Thoma, Hugone,& aliis , intelliguntur præterita ante mundum,& futura poſt mundum, quæ ſcire non poſſumus : ſed media tantum , quæ ſex diebus ob hominum dilectionem facta ſunt , vidimus , & contem-

Iſai. 6. Hieron. Ambroſ. D. Thom. Hugo.

contemplamur. Conſequens ergo erat, ut pectus alis non involveretur; ibi enim conſiſtit cor, ubi ignitus reſidet amor. Pedes, & caput abdi, ac ab hominum conſpectu removeri poterunt: at ubi amor commoratur, abdimenta ſemovet, & in publicum patenter prodit. Quod eleganter dixit D. Cyrillus de incarnatione: *Omnis animi affectus diſſimulari patiens eſt, amor vero impatiens.* Cyrill.

Quæstio VIII.

Quare Nicodemus, cùm venerit nocte ac occultè, à Chriſto non reprehendatur?

37. Nicodemus reprehenſione maxime dignus, eo quod ſub caligine noctis clam veniret ad Chriſtum Dominum verum lumen, cum non fuerit auſus ob metum Judæorum palam ad ipſum accedere, ſitque maxime execrabile, quod noſter amor in Deum, & mundum dividatur. Et ita dicitur Apoc. 3. n. 16. *Utinam calidus, aut frigidus eſſes*; attamen reprehenſione omiſſa, à Chriſto amicabiliter, benigneque recipitur. Cur non objurgatur, ac reprehenditur? Hujus rei rationes inquirimus. Apoc. 3.

38. Reſpondet primò D. Chryſoſtomus homil. 23. *Clementiſſimus Deus, neque tam frigidum affectum pepulit, neque objurgavit, neque indignum ſua duxit doctrina ſed multa cum manſuetudine eum alloquitur, & arcana aperit, obſcure quidem, aperit tamen: quippe quem longe magis venia dignum exiſtimavit, quam qui malitia percontabantur, illi enim nullo pacto poterant excuſari; hic etſi reprehenſioni non tantæ tamen erat obnoxius.* Nocte venit Nicodemus, à Domino tamen amicabiliter recipitur. quia non malitia, ac contemptu ut alii Phariſæorum Principes percontabantur, ſed ex quadam veluti ignorantia, ac ignavia ita clam accedit & delicta, ex ignorantia facta, venia valde digna, ſicut magno multanda ſupplicio, quæ ex malitia maloque perpetrantur affectu. Ait Dominus Luc. 12. num. 47. *Ille autem ſervus, qui cognovit voluntatem domini ſui, & non præparavit, & non fecit ſecundum voluntatem ejus, vapulabit multis, qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Ignorantia enim à magno excuſatur ſupplicio; ut ibi notant D. Ambroſius, D. Bonaventura, & alij. Chryſoſt. *Delicta ex ignorantia, venia digna.* Luc. 12. Ambroſ. Bonavent.

39. Secundò Rupertus, lib. 3. *Ignoſcendum eſt illi, & expectanda ejus lactens, & edentula fides, donec creſcat, & proficiat.* Erat enim Nicodemi fides valde debilis, venerat namque ex Phariſæis eratque tenera, valde, ac infantula, ideo favorabiliter irriganda, donec creſceret, ac proficeret. Ideo rigoroſis eum non increpat verbis, ne fortè aſpere objurgatus à via ſalutis deſiſtat, ac retrocedat. *Calamum quaſſatum, non conteres: & linum fumigans non extinguet*, Iſai 42. num. 1. In cujus explicationem ita loquitur Divus Hieronymus: *Calamum quaſſatum, ſive confractum, non conteret, cunctis enim placabilis erit: & veniam dabit peccatoribus, dicens: Confide fili, dimittuntur tibi peccata tua. Et linum fumigans non extinguet: qui vicini erant extinctioni, Domini clementia ſervabantur.* Rupert. *Fides tenera benigne fovenda.* Iſai. 42. Hieron.

Tertiò Divus Ambroſius *in cap.* 23. *Luc.* ad illa verba: *Ecce vir nomine Joſeph, qui erat decurio*; ita ait ſanctus Pater. *Veni & tu, vel ſero, vel nocte, vel quacunque hora: quandocunque veneris, invenies Jeſum ad ſuſcipiendum paratum, nec minorem ſerius venientibus mercedem pia largitate ſolventem. Nam & qui ſexta horæ venit, non eſt mercede fraudatus: & qui undecima, plenitudinem mercedis accepit. Sed etiam Nicodemus nocte venit.* Non reprehenditur, quia etſi nocte, tamen ad Deum venit, in eo enim totum ſtat noſtræ ſalutis negotium, quod ad Deum appropinquemus; nam ſi, quominus ad Deum accedamus, aliquo humano reſpectu, & peccatorum onere retardamur, hujuſmodi cogitationem deponamus, & tantum abeſt, quod damnum aliquod, aut erubeſcentiam patiamur, ut potius ad eum accedentes bonum omne inveniamus. Pſalm. 33. num. 6. *Accedite ad Deum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur*; ſeu, ut legit Divus Auguſtinus, *& vultus veſtri non erubeſcent.* Si aliquis vos detinet peccatorum timor vel patiendi verecundia, ne ad Deum approximemini; accedite, & non verecundiam, verum illuminationem potius invenietis, & gloriam: hoc tantum intereſt, ut veniatis, non enim repulſam patiemini. Divus Auguſtinus: *Sed dicit aliquis: Quomodo ad Deum accedo? tantis malis, tantis peccatis oneratus ſum, tanta ſcelera clamant de conſcientia mea, quomodo audeo accedere ad Deum? Accede ergo ad eum, & illuminaberis, & vultus tuus non erubeſcet. Si enim timor erubeſcendi revocat te à pœnitentia, pœnitentia autem fecit te accedere ad Deum.* 40. Ambroſ. *In acceſſu ad Deum, non verecundia, ſed omne bonum.* Pſalm. 33. Auguſt. Idem.

41. Quartò. Chriſtus Dominus ſumma ſapientia Patris Nicodemum nocte, & clam venientem non ſolum abſque reprehenſione, ſed valde amicabiliter recipit, atque ad ſe admittit, quia eo tempore homines in republica illa Chriſto Domino non ſolum propitii non erant, verum maxime adverſabantur: cum autem quis in eo eventu conſtituitur, ut omnibus inviſus, odioſuſque ſit, quocunque modo ei aliquis aſſocietur, ac conjungatur, hoc ei valde feſtivum eſt, ac perjucundum. Sicut enim ille, in quo omnibus eſt voluptas levi offenditur aura, ita & qui ab omnibus contemnitur, quacunque re delectatur, inquit Regius Vates ad Chriſtum Dominum: *Reliquiæ cogitationis diem feſtum agent tibi.* Pſalm. 75. n. 21. Mirum valde hujuſmodi pronuntiatum: nam omnes noſtræ cogitationes, ſenſus, & operationes in obſequium Chriſti Domini defixæ, intentæque eſſe debent: quomodo ergo ait Pſalmographus, quod reliquiæ cogitationis, ſeu quædam parva, & minima cogitatio ſolemne ei peragit feſtum? Verſabatur in hoc mundo Chriſtus Dominus valde abjectus, & contemptus apud homines, ita ut omnes ab eo oculos, cogitationeſque averterent: qui ergo in famulatum ejus aliquem intendebat cogitatum, magnam ei ſolemnitatem videbatur impendere. Antonius Guevara Ordinis Franciſcani, in prologo ad Oratorium Religioſum: *Adeo, ait, Deus noſter eſt, ac tam paucis contentus, ut feſtum agatur ei reliquiis ipſis bonorum deſideriorum.* *Felices levi offenduntur aura, re quælibet contemptibiles lætantur.* Pſalm. 75. Guevara.

42. Cum Rachel ſororem ſuam Liam, quæ quatuor marito ſuo Jacob pepererat filios ſecundam cerneret, ſeque infœcundam, & ſterilem contemplaretur, viro Balaam famulam tradit, ut ad illam

illam ingrederetur, quæ poſtquam concepit, & peperit, ait Raphaël: *Comparavit me Deus cum*
Geneſ. 30. *ſorore mea, & invalui*, Geneſ. 30. num. 8. ſeu, ut alij legunt, *excellui*, ſeu *vici eam*. Sed quomodo Rachel, cùm ex famula unum, vel alterum habeat filium contra ſororem ex proprio utero quatuor habentem tam arroganter loquitur: Rachel ſterilitatis laborans opprobrio, maximè erat humiliata, proindeque cum filium, licet ex ancilla, nomine ſuo habuerit, quamvis unus, vel alter eſſet, ita ab ea appretiabatur; in æſtimationéque erat, ut ſibi perſuaderet, ſororem quaternis natis editis ſuperatam à ſe eſſe, atque devi-
Abulenſ. ctam. Abulenſis: *Et invalui*, inquit, *facta ſum in majore ſtatu, quàm ipſa: ante enim quàm Rachel ex ancilla ſua ſuſciperet aliquem filium, timebat ſe inferiorem ſorore ſua fieri; nunc dicit; ſe invaluiſſe contra ſororem, quia jam majoris reputationis haberetur apud virum, quam ſoror ſua.*

Quæstio IX.

Quare, cùm multi in populo ſiniſtram de Chriſto Domino opinionem haberent, Nicodemus tamen, veluti de omnibus, ait: Scimus quia à Deo veniſti magiſter.

43. Valde notatu dignum, cum multi in populo ſuadente Dæmone, pravè de Chriſto Domino judicarint, ita ut multi maligno ſpiritu dicerent, atque aſſererent; Dæmonium habere, ac in Beelzebuth ejicere dæmonia, quomodo Nicodemus tanquam de omnibus dicat: *Scimus, quia à Deo veniſti Magiſter.* Nec dubium ſolvitur, ſi dicatur, quòd hoc erat in exordio prædicationis Chriſti, & quòd tunc Judæorum Principes Chriſtum Dominum in magno odio non habebant. Hoc dici non poteſt, quia jam pro tali tempore reipublicæ magnates maximè Chriſto Domino adverſabantur, & ideo Nicodemus propter metum Judæorum venit ad Jeſum nocte.

44. Reſpondeo primò. Quamvis in republica Judaica extarent multi: multa de Chriſto Domino indignè ſentientes, dabantur tamen aliqui, non
Juſti de aliis magna dicunt, fœda tacent. ſolum ex diſcipulis, ſed etiam ex Phariſæis, qui rectè judicabant. *Joan.* 12. *num.* 42. Nicodemus autem, cum ad viam perfectionis approximaret, juſtorum ingenium jam ebiberat, quod maximè aſſolitum eſt, in alienis rebus, ſpecioſa, & magna dicere ac conſiderare; noxia, & turpia diſſimulare ac omittere: elegantia divulgare; fœda verò obnubilare. Et ita ait *Scimus, quia à Deo veniſti magiſter*; ante oculos habens non pravam ſententiam eorum, qui temere de Chriſto loquebantur, ſed, optimum placitum eorum; qui conve-
Matth. 27. nienter judicabant. Mortuo Domino ſuſcitantur multa corpora Sanctorum, de quibus ait S. Matthæus c. 27. num. 53. *Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem ejus venerunt in ſanctam civitatem.* Maximè dubitant Authores, quo fundamento divinus Evangeliſta ſanctam appellet civitatem, omni vitio, & abominatione plenam in qua regnabat iniquitas, dominabatur malitia? Cum D. Matthæus civitatem deteſtandam omni nefario ſacrilegio immerſam, ob inhabitantium malitiam aliquo turpi nollet devenuſtare vocabulo, attendit, non ad conſertam vitiorum manum, quæ imperabat in ea, ſed ad antiquum Deo gratum, quo olim floruit, ſtatum; vel ad templum Deo dicatum, quo maximè erat illuſtris, ut ab his nomen ſanctum illi daret. Hoc non ſubterfugit D. Paſchaſius lib. 12. in Matth. *At verò iſta*, inquit, *venerunt in ſanctam civitatem, ſcilicet Jeruſalem illam, & apparuerunt multis. Sancta autem ideo vocatur, vel propter templum, quod erat in ea, ſeu propter ſancta ſanctorum: vel ideo, quia prius ſancta fuerat, & adhuc ex antiquo jure ita vocabatur vocabulo.* Paſchaſ.

Secundò. Nicodemus in animo non habebat ut aliorum creſceret decrementis, aliorum exiguitate magnus fieret, ideo veluti de omnibus loquens ait: *Scimus, quia à Deo veniſti Magiſter*; non enim intendebat aliorum aperire malitiam, ut ſuam rectitudinem oſtentaret, cavebat, aliorum detegere nuditatem, ut ſuam glorioſam judicii ſupellectilem propalaret: quippe Nicodemus ex eorum numero non erat, qui ſibi perſuadent: tunc aliquid ad augmentum addi, cum aliis detrahunt. Multa ſibi apud civitatis contigiſſe cuſtodes, narrat ſponſa quomodo multis impoſitis plagis vulneraverint eam, ejuſque abſtulerint pallium, & ſtatim ſuis ſodalibus contexens ait: *Adjuro vos filiæ Jeruſalem, ſi inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei, quia amore langueo.* Cantic. 5. num. 8. Valde mirum, quod ſponſa tantum ſuum amorem in medium proferat. Eximia, flagranſque ejus erga ſponſum charitas abſque dubio maxime commendabatur, dum pro fruenda præſentia ejus tot, tantáque perpeti non dedignatur. Cur ergo non plagas, injurias, contumeliaſque commemorat, ſed tantum nuntiari ſuum mandat amorem? Quoniam ſponſæ magnanimitas, ac charitas, non aliorum turpe factis fulcitur, nec aliena grandeſcit exiguitate; ſed propriis geſtis valde procera incrementatur, neque ejus gloria aliorum decrementis alitur, ac augeſcit. Ideo non aliorum puſillitatem, ſed ſpecioſam ſuam inculcat dilectionem. Audiendus eſt Gilibert. ſerm. 46. in Cantic. *Deſino*, inquit, *in ſanctis magis numerare detrimenta, quàm lucra. Noli foris nuntiare, noli prædicare ſodalibus tuis, Temerarium eſt, dilectam condemnare dilecto, bona ſibi vult nuntiare, condemnationi potius aurem præbere. Novit hæc ſponſa, ideo dicit adjuro vos ſi inveneritis dilectum, ut annuntietis ei, quia amore langueo.*

45. *Magnus non intendit aliorũ dicere defectus, ut ſuam gloriam oſtendat.*

Cant. 5.

Gilibert.

Cum Moyſes in Monte Horeb, ſoceri ſui paſceret oves, rubum flammis circundatum abſque combuſtione videt, & ait: *Vadam, & videbo viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus.* Exod. 3. num. 3. unde dicit viſionem tam magnam, cum rubus eſſet valde exiguus, ut eſt plurimorum Patrum ſententia. Imò dum dicit viſionem magnam, aliquid divinum latens in rubo ſuſpicatus eſt, ut teſtatur D. Gregor. Nazianz. *Orat.* 1. S. Germanus Archiepiſcop. *Orat. in Nativ. Virg.* S. Bernardus *ſerm. de S. Maria* D. Gregorius Magnus *lib.* 15. *moral. cap.* 27. Unde tam altum & ſublime ſuper naturam de humili rubo conjecturavit? Prudenter rem diſcutit Moyſes: Non mundana, ſed divina lux eſſe poteſt, quæ ſine rubi combuſtione ſplendeſcit, & fulget. Terrena flamma dum materiam abſumit vires acquirit, ac ſplendore ſuo illuminat; cœleſtis verò

46. Exod. 3.

Greg. Naz. Germ Arch. Bernard. Greg. Mag.

Solius eſt Dei ſplendeſcere ſine alterius diminutione.

verò ignis non alterius depaſtione alitur, & nutritur, ſed ſine alicujus diminutione totus irradiat, atque effulget. Philo lib. 1. de vita Moyſis. *Porrò, ait, nuntius divinæ providentiæ faciebat ſpem tot horrendorum periculorum fore lætum, & facilem exitum, ea conjectura excutiatur diligentius; rubus frutex debilis eſt, & ſenticoſus, nec abſumitur ignis voraci natura, imò conſervatur etiam qualis antea fuit permanens, adeò nihil amittens ut niteſceret etiam.* Expende ultima verba in rem noſtram.

Philo.

Ioannis 3. num. 3. Reſpondit JESUS, & dixit ei: Amen, amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit denuo, non poteſt videre regnum Dei.

VERSIONES.

Syriacus, Euthymius.	Niſi quis genitus fuerit denuo.
D. Cyrill. lib. 2. *Theophylact. Vatablus.*	Niſi quis natus fuerit deſuper: non poteſt, &c.
Aliqui ex Græco apud Maldonat.	Niſi natus fuerit cælitus

EXPOSITIO.

47. PRÆCLARA veritatis ſtabilitate, & magna authoritate, manſuetudine, beneficentia, prudentia, atque modeſtia Nicodemum Dominus excipit, eique reſpondet *Amen, amen* quòd magnam in dictis denotat ſtabilitatem, certitudinem, atque conſtantiam, quæ excelſi animi ſingularis eſt index. *Dico tibi.* Cajet. *Legem mundo promulgans, ait, de Baptiſmo, non dicit: Hæc dicit Dominus, ut Moyſes, & Prophetæ dicebant, ſed authoritativè loquitur, dicendo: Dico, incipiens hinc excitare Nicodemum ad majorem de ſe fidem minus ſiquidem de Jeſu ſentiebat Nicodemus, qui pro ſummo titulo profeſſus eſt Jeſum magiſtrum deſtinatum à Deo, hic enim titulus communis erat Chriſto, & reliquis Prophetis. Per hoc autem, quod dicit: Dico majorem ſe Prophetis cunctis ex modo loquendi aperit.* Manſuetudinem ſuam Dominus declarat, non enim reprehendit, nec objurgat Nicodemum, quòd nocte venerit ad eum, quem magiſtrum à Deo datum confitetur: ſed tantùm ad ejus infirmitatem curandam Dominus ſe convertit.

Conſtantia magni animi index.

48. *Niſi quis renatus fuerit denuò.* Inſinuat Dominus, quòd hominem natum ac genitum ex naturali ſemine, oportet iterum renaſci, non ex carne, nec ex ſanguine, ſed ex voluntate Dei, & in ſtatu filiorum Dei: ubi enim intervenit nova filiatio, nova exigitur generatio. Nomen autem Græcum ut cum Chryſoſt. *homil.* 23. notant Tolet. Salmeir. Beauxalmes, Barrad. reſpondens *denuo*, ut ſignificat iterum ſeu *denuo*, vel ſupernè, ſeu deſuper, & utroque modo legitur. Tamen Chryſoſt. ſequitur priorem lectionem, quam nos etiam habemus in noſtra vulgata. Poſterior ſignificatio eſt probabilis, & optimè adaptatur: quod eleganter ponderat D. Cyrill. *lib. 2. in Joan.* S. Thomas *hîc*, & ait: *Naſci deſuper eſſe proprium filij Dei, quia ipſe ſolus natus eſt, deſuper; & ita dicitur infrà; Qui deſurſum eſt, ſuper omnes eſt;* Et poſt pauca ſubdit. *Ideo, quia illa generatio ſuperna eſt, & noſtra generatio deſuper eſt, quantum ad tempus per æternam prædeſtinationem.* ad Epheſ. 1. num. 4. *Elegit nos in ipſo.* Singulariter Chriſti Domini magnificentia decantatur, qua ſuam dignitatem, quantum fieri poteſt nobis communicat: cum enim ejus generatio ab æterno ſit deſurſum, etiam noſtram generationem deſuper eſſe determinat. Et mira prudentia Dominus inchoat Nicodemum inſtruere in generatione ſpirituali, à Baptiſmo; quod primum eſt totius ædificii ſpiritualis fundamentum in lege gratiæ. Et Dominus ſatis involute, ac obſcure reſpondet, ut eum faceret attentiorem, ut obſervat D. Bonaventura; obſcura enim acumen ingenij maxime ſolicitant. Vel ex eo, ut mihi eſt probabilius, obſcure reſpondet, ut Nicodemus ſuam agnoſcat ignorantiam, ac fragilitatem, & ut intelligat, ſe ad cœleſtia percipienda altiori indigere inſtructione, ut ita cognita infirmitate ſalutem valeat recuperare.

Chryſoſt. Tolet. Salmeiron. Beauxalm. Barradas.

Cyrill. D. Thom.

Epheſ. 1. *Chriſtus nos celſitudinis ſuæ facit participes.*

Bonavent. *Obſcura excitant intellectum.*

49. *Non poteſt videre regnum Dei.* Nicodemus humilem de Chriſto habebat opinionem, ipſumque tanquam unum ex Prophetis exiſtimabat; & quia vidit ſigna quæ fecit in Jeruſalem, ut patet ex *cap. 2. in fine*, ad ipſum venit. Cui ait Chriſtus: Nemo poteſt intelligere, ac videre mea opera, ſigna, atque doctrinam, niſi natus fuerit denuò in Spiritu ſancto: in quo inſinuat ſe eſſe Deum, cum tanta ſit ad eum videndum, & intelligendum neceſſaria gratia. Unde inquit Euthymius; *Nunc ſeipſum dicit Deum; id tamen obſcurè, quò inſolentiam devitet.* Cùm neceſſarium ſit ad tradendam doctrinam ſe eſſe Deum manifeſtare; id tamen modeſtiæ ergo ſub quibuſdam involucris involvit, & ait, *Videre regnum Dei.* Dubitat vero Hugo, quomodo ad hujuſmodi viſionem tanta gratia exigatur, cum etiam impii videant juſtos: *Jacebunt impij ante portas juſtorum*, Proverb. 14. n. 19. *Peccator videbit & iraſcetur*; Pſal. 111. num. 9. & reſpondet: *Videre, ſumitur pro frui gaudio regni Dei.* Qui enim Dominum videt, ejuſque præſentiæ gaudio minime fruitur idem eſt ac ſi non videat.

Euthym. *Chriſtus ob modeſtiam ſuam dignitatem occultat.* Hugo. Prov. 14. Pſalm. 111.

50. Regnum Dei quid hic ſignificet, controvertitur. D. Chriſoſtomus *hom.* 13. Euthymius. Theophylactus, D. Bonaventura, ipſummet Chriſtum dicere exponunt. *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum.* Joan. 17. num. 3. Ac ſi dicat. Chriſtus: O homo, niſi quis renaſcatur ex gratia Dei, non poterit me ipſum videre, & intelligere. Secundò D. Auguſtinus *lib. 1. de peccat. merit. & remiſſ. cap.* 30. D. Cyrillus *lib.* 2. Beda, Carthuſianus, D. Thomas, Albertus Magnus, exponunt, regnum eſſe beatitudinem, ac vitam æternam, quam ſine Spiritus ſancti influxu homo conſequi non poteſt Tertiò D. Cyprianus *lib. 2. epiſt.* 1. Salmeiron, Toletus *annot.* 1. per regnum Dei intelligunt Chriſti Eccleſiam, ut ſit ſenſus: Venis, ut te inſtruam in vera doctrina, quæ eſt in fide Catholica, hanc autem nemo poteſt capere, & percipere niſi fuerit denuo generatus ex gratia Spiritus ſancti. Et quia hæc expo-

Quis ſit regnum. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Bonavent. Ioan. 17. Auguſt. Cyrill. Beda. Carthuſ. D. Thom. Albert. Mag. Cyprian. Salmeiron. Tolet.

ſitio

ſitio eſt magis conformis intentioni hiſtoriæ, ideo, meo judicio, præferenda Eccleſia Catholica ſæpè dicitur regnum Dei. *Beatus, qui manducabit panem in regno Dei.* Matth. 12. *Si in digito*
Matth. 12. *Dei ejicio dæmonia, profectò pervenit in vos regnum*
Luc. 1. *Dei*, Luc. 11. num. 20.

QUÆSTIO X.

Quando hæc Chriſti reſponſio connectatur cum dictis à Nicodemo?

51. PRæſens quæſtio in valde diverſas ſententias fecit abire Doctores; Nicodemus enim à Chriſto nihil quæſivit de ejus doctrina, nec de ejus regno, nec de illius conſecutione, ac viſione; nam tantùm dixit: *Nemo poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo.* Quomodo ergo ſapientiæ Magiſter ad hæc reſpondet explicando quæ neceſſaria ſunt ad ſui regni conſecutionem, & viſionem.

52. Maldon. Primò aliqui recentiores cum Maldonato reſpondent, quòd poſtquam Nicodemus dixit ea, quæ in 2. verſu antecedenti continentur, interrogaverit etiam à Chriſto Domino, quid ſibi faciendum eſſet, ut regnum cælorum ingrederetur? Chriſtúmque viam cœlorum illi demonſtraſſe. Evangeliſta autem interrogationem Nicodemi non expreſſit (eam tamen in Chriſti reſponſione ſatis inſinuavit.) At hæc ſolutio mihi, ſicut & aliis non placet, quia ſine ulla authoritate, ac neceſſitate additionem in hiſtoria textus facere vult. Et aliunde legitimus ſenſus rectè cohæret. Deinde valde difficile eſt, quòd Evangeliſta ſatis latè narrando hujuſmodi colloquium Chriſti cum Nicodemo, talem interrogationem ſubticuerit. Tertiò, quia jam in tali interrogatione Nicodemus ſe Chriſti diſcipulum profiteretur, & Dominus ita obſcurè ei non reſponderet, ſed ſatis clare, & diſtinctè, ut dixit adoleſcenti, quando quæſivit: *Quid faciam, ut vitam æternam habeam?*

Non approbatur ſententia.

53. Rupert. Secundo Rupertus *lib.* 3. Nicodemus, ait quæſtionem nullam propoſuiſſe videtur, ad quam de videndo regno conſequenter reſponderit Jeſus. Qui quæſtioni reſpondet, quod Nicodemus erat ex illis qui in Chriſtum crediderunt, *Videntes ſigna, quæ faciebat*, Joan. 2. n. 23. & credebat ipſum eſſe Meſſiam, quem Judæi expectabant venturum Regem magnum. Nicodemus ergo ad eum venit, ut ſciret, quando, vel quomodo in throno David reſideret, & reſtitueret regnum Iſraël. Hæc ergo cogitanti congrue, & vere reſpondet Dei ſapientia: *Nemo poteſt videre regnum Dei*, &c. Contra hæc faciunt difficultatem, quia ſi Nicodemus ad Chriſtum accederet Regem exiſtimans, potius Regem diceret, quàm magiſtrum? *Scimus, quia à Deo veniſti magiſter.* Deinde, quia ipſemet Rupertus exiſtimat, ut eſt communis ſententia, ut dixi ſuprà *num.* 21. quod Nicodemus ſibi perſuaſerit, Chriſtum non eſſe Deum, ſed Magiſtrum, veluti unum ex Prophetis, Meſſiam Deum eſſe, omnis Scriptura conteſtatur.

Joan. 2.

54. Cyrill. Chryſoſt. Tertiò D. Cyrillus *lib.* 2. *in Joan.* cui videtur adhærere D. Chryſoſtomus *homil.* 23. ita rem explicat. Nicodemus exiſtimabat, ſatis ſe feciſſe ad ſalutem, quod ad Chriſtum venerit, ipſumque magiſtrum à Deo miſſum appellaverit: Chriſtus ad hæc reſpondet, non ſatis eſſe, ſi fidem verbis profiteatur, niſi iterum renaſcatur ex gratia. At hæc reſponſio etiam mihi eſt difficilis, primò quia Nicodemus, ut dixi *num.* 21. claudicabat in fide, & ipſimet citati Patres docent; ac proinde ejus fides non erat ſufficiens ad ſalutem. Deinde quia ſi Dominus totum progreſſum ad ſalutem explicaret, non ſolùm ageret de fide, ac Baptiſmo, verùm etiam de operibus diſſereret.

Quarto Ammonius *in Cat. Græca*, ita abſolvit, 55.
quod Chriſtus Dominus non reſponderit ad illam interrogationem, ſed ad opinionem, quam de ipſo tanquam de puro homine conceperat Nicodemus; & quod propterea Chriſtus Dominus eum docere voluerit, aliam generationem illi eſſe neceſſariam, ut de eo altiorem conciperet cognitionem. In hac etiam ſententia eſt Theophylactus, & D. Thomas. Verum hæc ſententia rem adhuc adæquatè non explicat; quia paſſim in Evangelio habetur quod homines, acceſſerint ad Chriſtum ad eum interrogandum, ac ſequendum, humilem de eo opinionem habentes, nimirum quod tantum eſſet homo ſanctus, vel Propheta; & tamen ex hoc Dominus non arripuit occaſionem ad eos inſtruendos de modo ad altiorem cognitionem. Ergo aliquid hîc peculiare eſt inveſtigandum.

Ammon. Theoph. D. Thom.

Quinto Hugo, *Nicodemus*, ait, *exiſtimat ſe* 56.
magna dixiſſe de Chriſto: quia vocaverat eum Rabbi miſſum à Deo. Chriſtus autem oſtendit ei, quod neque januam ingreſſus eſt decemis, & neceſſariæ cognitionis: & ideo docere eum incipit de primordiis fidei, ſcilicet de Baptiſmo. Sunt enim homines, qui vix minima eorum, quæ ad dicendum neceſſaria ſunt, attingentes, magna ſe dicere autumant. Pergit citatus Hugo. *Vel aliter, Tu ſperas, & credis reſurrectionem futuram; quia Phariſæus es, & vis intrare in regnum* Dei, *& ideo ad me venis, & ideo doceo te viam.*

Hugo. *Sunt multi ignorantes, qui magna præſumunt dicere.* Hugo.

Sexto, quæ mihi eſt germana ſolutio. Nicodemus cognoſcebat, Chriſtum eſſe verum magiſtrum datum à Deo, qui admirabilem, ſublimemque doctrinam cœleſti rore diffundebat, quæ multis erat ſignis comprobata; ideo enim dixit: *Scimus, quia à Deo veniſti magiſter: nemo poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo.* Acceſſit ergo ad Chriſtum, ut ab eo inſtrueretur, utque eum Dominus doceret; ideo nihil aliud, niſi magiſtrum bis appellat: *Rabbi, ſcimus, quia à Deo veniſti magiſter.* Rabbi namque per excellentiam magiſtrum ſignificat. Chriſtus bonam nactus occaſionem animi ſimplicis hominis, & veluti ipſo magiſtri nomine pigneratus, eum à primis fundamentis de via ſalutis informat, & ait: Si vis meam capere doctrinam quæ eſt in vera fide ſupernaturali Dei (quam per Eccleſiam Catholicam intelligit) debes renaſci prius ex gratia Dei. Sapientiæ magiſter hominis ignorantiam circa ſuam majeſtatem non exprobrat, neque objurgat, ſed diſſimulat, & magnanimiter ſuffert ſiniſtram opinionem, quam de ea habebat, quæ tanquam Prophetam, ac purum hominem exiſtimabat; ſed totus ſe intendit ut hominem per cœleſtem viam dirigat atque informet in his, quæ ad ſalutem ſpectant.

57. *Germana ſolutio.* *Magnus magno nomine pigneratur.* *Verùs Rex diſſimulat in proprio negotio, non verò in ſalute populi.*

Cum Saül ad clavum regni eſſet elevatus, magna eum exercitus pars in domum ſuam comitabatur, filii verò Belial dixerunt: *Num ſalvare* 58. 1. Reg. 10.

nos

nos poterit iſte? & deſpexerunt eum, & non attulerunt ei munera, ille verò diſſimulabat ſe audire, 1. Reg. 10. num. 27. poſtea vero ſuccedentibus rebus Naas Ammonites obſedit Jabes Galaad, fœdáſque eis in pactum appoſuit conditiones, quas agnoſcens populus Iſraël in fletum magnum prorumpit: *Et ecce Saul veniebat ſequens boves de agro*, & ait: *Quid habet populus, quod plorat? Et narraverunt ei verba virorum Iabes*, 1. Reg. 11. num. 5. Satis ambigua exoritur quæſtio: Dum Saul injuriis appetitur à filiis Belial, ita ſe habet, ac ſi verba ad aures ejus minimè perveniſſent; dum vero populus Jabes periclitatur, ſolicitè, ac promptè verba percepit, & audit? Eleganter D. Gregorius. *Saul flentem populum vidit, ob quam cauſam fleret, interrogavit: quia electus doctor ſubditorum neceſſitatem compatiendo ſuam facit, & hanc revelare appetit.* Dum iniquorum cœtus in Saül contumelias conjicit, ac minus quàm decet, de eo judicat; aſtute, & prudenter celat Rex, & ac ſi nihil ei notum ſit, ſe exhibet. At cum de alterius remedio, ac ſalute incidit cauſa, nil diſſimulat diligenter audit, ac percipit, ut oportune opituletur. Paſſim tam in ſancto Evangelio, quàm Prophetis invenies quod ſtabat Jeſus, & clamabat; tamen de ipſo ait Iſaias: *Non clamabit, nec audietur vox ejus foris*, cap. 42. num. 2. Si vox Domini ita in ſilentio erat, ac ſubmiſſione, ut de eo dicatur: *Non clamabit*; quomodo, alta, & ſublimi voce clamare, teſtatur Evangeliſta? Ut ſiniſtram populi opinionem, de eo conceptam ſufferret, ita modeſtus erat, ut obmuteſceret, ne vox ejus audiretur. At ut homines ad cœleſtem patriam reduceret, ejúſque ſalutares aquas propinaret, altiſona voce totum adimplebat orbem. Hugo *Non clamabit, & non audietur vox ejus foris.* Contra Joan. 7. num. 37. *In noviſſimo magnæ feſtivitatis die ſtabat Jeſus, & clamabat, dicens: ſi quis ſitit*, &c. Ad Hebræos 5. num. 7. *Cùm clamore valido, & lachrimis offerens exauditus eſt pro ſua reverentia. Et clamor veniens ex impetu contentionis; & eſt clamor proveniens ex fervore charitatis, de primo dicitur hic: Non clamabit.* Clamor Domini erat, non ex contentione pro ſuis depellendis injuriis; ſed ex charitate eximia pro aliorum ſalute. Vide infrà *quæſt.* 13. *in fine.*

1. Reg. 10. — 2. Reg. 11. — Gregor. — Iſai. 42. 2. *Chriſtus pluris æſtimat ſalutem noſtram, quàm dignitatem ſuam.* — Hugo. Ioan. 7. — Hebr. 5.

Quæstio XI.

Quare inter Evangeliſtas ſolus Ioannes geminet dictionem, Amen?

59. Dictio *Amen*, vox eſt Hebraïca, & in textu non interpretata manet, ut notat D. Bonaventura, ut myſterii velamento honor habeatur. Et dupliciter ſumi poteſt, & ut nomen ſubſtantivum, & dicit fidelitatem, ac veracitatem; hoc eſt, verus, & fidelis in ſuis dictis, & factis Apocalypſ. 3. num. 14. *Hæc dicit Amen teſtis fidelis*; hoc eſt: Hæc dicit Deus verus, & fidelis. Altero modo ſumitur ut adverbium, & duplicem retinet ſignificationem. Prima ſignificatio eſt conſentiendi, & confirmandi dicta, hoc eſt, ita ſit, ſeu fiat ut dicitur: & ſic paſſim habetur Deuter. 27. *Omnis populus dicit: Amen.* Altera ſignificatio eſt per modum affirmandi, & aſſeverandi dicta; & ideo D. Hieronymus *epiſt.* 177. *ad Marcellum*, notat, hanc dictionem Aquilam vertiſſe Grecè *fideliter*: Septuaginta, *fiat*, *fiat.* Germinatio autem vocis vim habet ſuperlativi, quo carent Hebræi, ut notat Mariana.

Bonavent. *Dupliciter ſumitur.* Amen. — Apoc. 3. — Deuter. 27. — Hieron.

60. Quæſtio præſens eſt, cur inter Evangeliſtas ſolum apud Joannem hæc vox *Amen* reduplicata invenitur? Hoc dubium excitant Rupert. *lib.* 3. Divus Thomas & ita reſpondent; verba ſunt D. Thomæ. *Hanc dictionem ſolus Ioannes Evangeliſta ingeminat inter Evangeliſtas, Cujus ratio eſt, quia alii Evangeliſtæ ea principaliter tradunt, quæ ad humanitatem Chriſti pertinent, ad quæ cum facilius credibilia ſint, minor aſſertio neceſſaria erat. Ioan. vero ea, quæ ad divinitatem Chriſti pertinent, principaliter tractat, quæ cum occulta ſint, & à cognitione hominum remota, majori aſſertione indigebant.* Hanc rationem multi recentiores applaudant, & eſt ſatis probabilis. Illud tamen facit difficultatem, quod ſemper Joannes ingeminat dictionem *Amen*, alii Evangeliſtæ nunquam, cum de rebus graviſſimis agant, imo in fere ſimilibus Joannes duplicatam ponit vocem, non verò alii ut hîc Joannes ait: *Amen, amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit, non intrabit in regnum cœlorum.* Et Matth. 18. num. 8. *Amen dico vobis, Niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Hoc eſt, niſi per gratiam Spiritus ſancti habueritis ſimplicitatem, ac humilitatem pueri: ut explicant D. Paſchaſius, Clemens Alexandr. *lib.* 1. *Pædagogi*, *cap.* 5. D. Ambroſius *ſerm.* 10. Cur ergo ſolus Joannes ingeminat vocem.

Rupert. — D. Thom. — *Ioannes tractat res valde ſublimes.* — Matth. 18. — Paſchaſ. Clem. Alex. Ambroſ.

61. Reſpondet ſecundò idem Rupertus. *Poteſt etſi rectè intelligi, quod Amen dictum ſit pro ipſo nomine veritatis, quæ eſt ipſe filius Dei, juxta illud* Apocal. 3. num. 14. *Hæc dicit Amen: teſtis fidelis, & verus, qui eſt principium creaturæ Dei; & ſic dicat: Amen dico vobis, ut intelligas eum dixiſſe? Ego veritas dico vobis.* Ut divinus Evangeliſta omnes traheret, ut dictis Chriſti acquieſcerent. Ait, Ego veritas dico vobis: animus enim propoſita veritate maxime trahitur. Tertiò Albertus Magnus. *Amen, amen, hoc eſt, vere, vere. Quoniam habet veritatem conſilii æterni in prædefinitione Patris. Et habet immobilitatem in verbo Verbi Incarnati pronuntiantis.* Ut Chriſtus Dominus homines, quos vocabat ad regnum cœlorum alliceret, conſtantiam; & firmitatem in ſuis verbis, ac promiſſionibus oſtendit, tum ex decreto Patris, tum ex ſua ineffabili veritate: vehementi impulſu movetur animus ſtabili, ac firma ſponſione. Quartò D. Auguſtinus *tract.* 11. Hugo, notant, quod bis dicitur *Amen*, ad majorem confirmationem eorum quæ dicebantur. Hæ ſolutiones optime explicant dubium, cur duplicetur *Amen*; non tamen enucleant, neque extricant nodum, cur ſolus Joannes inter Evangeliſtas omnes ſemper hanc vocem geminat, non vero alii, qui eam ſemel tantum apponere contenti ſunt.

Rupert. *Veritas maxime attrahit animos.* — Alber. Mag. — *Promiſſio fidelis movet animum.* — Auguſt. Hugo.

62. Ideo probabilius mihi videtur dicendum cum Maldonato, hunc modum ſcribendi natum eſſe ex proprio Evangeliſtarum ingenio. Aſſuetum erat utrumque vulgo dici: & Chriſtus Dominus quando loquebatur, ſolebat aliquando geminare, aliquando non. Evangeliſtæ autem pro ſuo quiſque ingenio verba, ac ſententiam Chriſti recitant: ſolebat unus geminare, cùm loqueretur, alij

Maldon. *Vera ſolutio.*

alij verò non; ſacri enim ſcriptores non ad verba, ſed ad ſenſum, ac ſententiam frequenter attendunt. Et quamvis divinus Spiritus ſcriptoribus ſuis ſemper aſſiſtat, ut ſummam veritatem enarrent; idem tamen Spiritus multoties permittit, & eos relinquit, ut modo ſibi accommodato, & ſecundùm ſuum ingenium, & eruditionem ſcribant, ut obſervat Suarius *tom. de fide, diſp.* 4. *ſect.* 3. *num.* 5. *&* 15. Et ideo Joannes ex proprio ingenio repetit, Amen.

Suarius.

63. *Charitas ingeminat voces.*

Moraliter etiam rem explicemus. Cùm Joannes charitate valde fervidus eſſet, ideo frequenter duplicatam dictionem apponit, ut in omnium cordibus Chriſti verba inſinuaret, atque reconderet. Paſſim Chriſtus Dominus in Canticis voces ingeminat. *Amica mea, ſpecioſa mea, columba mea*, Cantic. 2. num. 13. *Veni de libano ſponſa mea, veni de Libano, veni*, Cantic. 4. num. 8. Sed ad quid ita reduplicantur voces? Nónne ſat erat dicere: Specioſa mea? Ad quid additur, formoſa mea? Nónne ſat erat ſemel dicere veni? Ad quid iterum, atque iterum repetitur? Rupertus in Cantica: *Eximia charitas non contenta eſt una voce, ſed multiplicat affectus.* In perſona Chriſti ait regius Vates: *Deus, Deus meus reſpice in me*, Pſalm. 21. num. 1. ſeu, ut vertit Aquila: *Fortis meus, fortis meus*; bis ponitur nomen Deus. Vehementi Chriſtus Dominus intendebat conatu, ut oratio ſua cælos penetraret, ad Deúmque accederet; ideo ob affectum, ut *ibi* notat Lorinus, nomen repetitur. Quod frequenter fecit Chriſtus Dominus Matthæi 23. num. 37. *Jeruſalem, Jeruſalem, quæ occidis Prophetas*, Luc. 10. n. 41. *Martha, Martha ſollicita es.* Luc. 22. n. 31. *Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos ut cribraret ſicut triticum.*

Cant. 2. Cant. 4. Rupert. Pſalm. 21. Aquila. Lorin. Matth. 23. Luc. 10. Luc. 22.

Quæstio XII.

Quare Chriſtus Dominus cum Nicodemo per tertiam loquatur perſonam, cùm ad ipſum dirigat nomen.

64. Tolet.

QUAMQUAM Toletus in Commentario exiſtimet, quòd Nicodemus ad Chriſtum venerit, non ut ab eo in doctrina inſtrueretur: ſimpliciter tamen dicendum eſt cum D. Chryſoſt. *hom.* 23. Beda, Ruperto, & aliis, Nicodemum ad Chriſtum conveniſſe, ut ab eo diſceret; quod jam notavi *quæſt.* 10. Ideo in dubium vertitur, cur Chriſtus Dominus loquatur cum Nicodemo per tertiam perſonam. *Niſi quis renatus fuerit?* Cur Dominus ad ipſum explicitè non dirigit ſermonem, & dicit: Niſi tu renatus fueris? hujuſmodi enim explicatio ſermonis in Scriptura etiam in corrigendis peccatoribus eſt valde frequens. Sic olim Moyſes dixit ad Aaronem: *Quid tibi fecit hic populus, ut induceres ſuper eum peccatum maximum?* Exod. 32. n. 21. Sic Samuël fatur ad Saulem Sacerdotis officium uſurpantem: *Quid feciſti?* 1. Reg. 13. num. 11. Sic Nathan ad Davidem in peccato obdormientem, 2. *Reg.* 12. *n.* 9.

Chryſoſt. Beda. Rupert. Exod. 32. 1. Reg. 13. 2. Reg. 12.

65. Chryſoſt.

Reſpondet primò D. Chryſoſtomus homil. 23. *Obſcurè*, inquit, *dixit, & ut æquiori animo toleraret, non apertè ad ipſum ſermonem vertit; ſed indefinito utitur verbo: Niſi quis renatus fuerit; tantùm, non dicens, ſive tu ſive quis alius talem de me habet opinionem, in regnum non recipietur*, Similiter D. Bonaventura: *Chriſtus*, inquit, *non direxit ſermonem ad eum, ſed in tertia perſona loquitur, ut mitiùs gravem ſermonem ſufferret, non ad ipſum manifeſtè direxit ſermonem.* Sapientiæ Magiſter exemplo ſuo nos informat, non determinatè cum homine fatur, ſed generaliter proponit doctrinam, ut ita faciliori modo percipiatur; nam dum aliquis in particulari arguitur, aliquando ita eſt propoſiti tenax, ut ne ab errore ſuo deſiſtat, emendari nolit. De muliere Chriſti pedes ungente obmurmuravit proditor Judas: tamen Salvator noſter, non ad ipſum, ſed ad omnes ſermonem detorquet *Sinite illam ut in diem ſepulturæ meæ ſervet illud*, Joan. 12. num. 7. Non particulariter ſugillatur Judas, ſed arguuntur omnes, ut ipſe faciliùs valeat emendari. D. Chryſoſtomus ibi: *Demonſtravit, quòd proditorem cognoſceret, non tamen manifeſtè reprehendit, ut à propoſito revocaret.*

Bonavent. *Non arguitur in particulari, ut mitiùs toleret.* Joan. 12. Chryſoſt.

66. Hugo.

Secundò Hugo. *Non dicit particulariter. Niſi tu renatus fueris: & hoc fecit duplici ratione. Prima, ut ſe oſtendat generalem doctorem.* Communis Doctor, ac communis doctrina animos poſt ſe maximè rapit *Jeremiæ* 1. *num.* 9. loquitur divinus Spiritus, & ait: *Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & regna.* Rectè ponitur ordo, ut ibi obſervat Hugo: nam poſtquam dictum eſt à Domino, quòd verba ſua in ore Prophetæ dederit, ſtatim communis Doctor ad gentes, & regna declaratur, ut ita major ei concilietur authoritas, ejúſque doctrinæ excellentia ad omnes communis pateſiat.

Communis doctrina animum rapit. Jerem. 1. Hugo.

67. Hugo.

Tertiò citatus Hugo idem dubium ſolvens. *Secundo, ne indignaretur Nicodemus, ſi ſermo doctrinæ ſpecialiter ad eum dirigeretur: quia faſtum magiſterij nondum depoſuerat.* Nicodemus, cùm ſuo magiſterij gradu eſſet inflatus, ſi eum Dominus expreſsè patentérque doceret, pro ſua præſumptione tuenda cœleſtem doctrinam repellere poterat, eámque non acceptare. Hæc providens Dominus, hoc verborum involucro eum inſtruit, ac docet in via ſalutis. Explicat Paulus 1. *Corinth.* 12. *num.* 8. diviſiones Spiritus: *Alij datur ſermo ſapientiæ; alij ſermo ſcientiæ; alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum.* Et tandem veluti concludens ait: *Quæ putamus ignobiliora membra eſſe corporis, his honorem abundantiorem circumdamus, & quæ inhoneſta ſunt noſtra; abundantiorem honeſtatem habent*, ibidem num. 13. eleganti comparatione rem totam explicat, ſicut enim humilioribus, ac verecundis membris majorem impendimus reverentiam, atque honorem, dum ea magis obtegimus, & occultamus: ita qui ſæculi ſapientem, atque potentem ad ſalutis viam reducere optat, eum non directè, ac manifeſtè pungere debet, ſed verbis maximè abſcondere, ac involvere, ut ita mitiori ineſcatus medicamento vim ad reſipiſcentiam inferat. D. Gregorius lib. 13. moralium cap. 4. *Magna*, inquit, *Prædicatoris arte agendum eſt, ut qui ex aperta correptione deteriores fiunt, quodam temperamento correptionis ad ſalutem redeant. Unde Paulus dicit: Quæ putamus ignobiliora membra eſſe corporis, his honorem abundantiorem circundamus, &c. Sicut enim inhoneſta membra in corpore, ita quidam ſunt intra ſanctam Eccleſiam potentes*

Inflatus ſapientia falſâ, cur emendari nolit. 1. Cor. 12. *Potentes non manifeſtè reprehendantur, ne exaſperentur.* Gregor.

&

& protervi, qui dum aperta invectione feriri nequeunt quaſi honore tegminis velantur,

---

QUÆSTIO XIII.

Quare Dominus Nicodemum non inſtruat de ſua potentia ad miracula perpetranda?

68. NICODEMUS vi miraculorum Domini impulſus ad eum venit, erat enim unus ex illis, de quibus Joannes ait *cap. 2. in fine*, qui crediderunt in Chriſtum videntes ſigna, quæ faciebat, & de his mentionem fecit, dum ad Dominum acceſſit: *Nemo poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo.* Conveniens ergo videbatur, ut eum Chriſtus Dominus de ſua potentia inſtrueret, præcipuè cùm ipſe exiſtimaverit Chriſtum Dominum non eſſe verum Deum, ſed unum ex prophetis: ut notavi *num.* 21.

Joan. 2.

69. Ad hoc reſpondet primò Divus Bonaventura *Nicodemus exiſtimavit, ſe magna aliqua dixiſſe: ideo oſtendens, quoniam neque in januam decentis cognitionis aſcendit, ſed extra regnum Dei erat, ideo ait: Niſi quis renatus fuerit.* Nicodemus erat è numero eorum, qui ſibi perſuadent magna, & alta ſapientiæ proferre documenta, & ne primis labiis initium ejus deguſtant; exiſtimavit enim, quod valde excelſa de Chriſto dixerit, *Nemo poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo.* Ideò Dominus hac ei reſponſione oſtendit, quòd nec quid minimum, nec majeſtatis ſuæ initium attigerit: ſunt enim multi ita in ſcientia inflati, ut ſuper aſtra ſe volare præſumant, & tamen nec tanquam reptilia reptant ſuper terram. In hos graviter invehitur D. Auguſtinus *lib. 2. de Baptiſm. contra Donatum*, & Diaboli vitium appellat.

Bonavent.

Nicodemus minima, dicens, magna proferre putabat.

Auguſt.

70. Secundò idem D. Bonaventura, *Quæritur*, ait, *quare non inſtruxit eum de veritate ſua potentiæ, quod erat filius Dei naturalis non indigens auxilio alicujus ad operandum?* Et ad iſtud reſpondet Chryſoſtomus homil. 23. quòd *ſtudium erat Chriſto, non ita dignitatem ſuam revelare, ſicut ſuadere, quoniam nihil ex diverſo agebat Patri: etenim verbis moderatè loquebatur, in factis autem cum poteſtate mirificabat,* ut patet infrà Joan. 5. num. 11. *Tolle grabatum tuum, & ambula.* Et ideo non revelavit his verbis dignitatem ſuam, miraculo retem oſtenderat poteſtatem. Quamvis Nicodemus natum convenienter de Chriſti Domini potentia indicaret; tamen bonus magiſter diſſimulat, eúmque in hoc, non ſermone inſtruit, quia totus, non verbis, ſed operibus ad potentiam ſuam declarandam erat intentus. Cùm primum in orbe Sol juſtitiæ eluceſceret, venit ad domum, in qua ſocrus Petri ægrotabat: *Jeſus accedens, elevavit eam apprehenſa manu*, Marc. 1. num. 30. Cur voce non imperat febri, ſed manu erigit. Manus operum noſtrorum eſt index; volebat Dominus coram ſuis, quos recenter vocaverat, præclarum majeſtatis ſuæ exhibere documentum: ideo non voce, ſed manu præſtat. Victor Antiochenus. *Indivulſam ſe cum carne ſua ſocietatem habere, perſuaſum volens, pleraque miracula, & ſigna per corporis miniſterium edebat.*

Bonavent.

Chryſoſt.

Joan. 5.

Potentia, ac majeſtas, non verbis, ſed operibus declaranda.

Marc. 1.

Vict. Ant.

Tertiò. Nicodemus duobus graviter laborabat, neceſſitate divinæ gratiæ per baptiſmatis lavacrum in animæ ſuæ ſalutem & etiam perfecta cognitione potentiæ Chriſti, quæ non ut alicujus puri hominis, ac Prophetæ erat, ut ipſe exiſtimabat, & dixi ſuprà *num.* 21. per quod Chriſti Domini majeſtas maximè offendebatur. Tamen bonus magiſter ad ea, quæ ad hominis attinent ſalutem, attendit, ad illáque ſermonem convertit, eum de ſpirituali regeneratione inſtruendo: ea verò, quæ excellentiam ſuam, virtutémque declarabant divinam, diſſimulat, ac præterit; tanquam ſi ei in majori eſſet æſtimatione noſtra ſalus, quàm ſua majeſtas. Ait regius Vates Pſ. 50. num. 18. *Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem utique: holocauſtis non delectaberis. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.* Horum verborum ſenſus eſt, ut explicant D. Auguſtinus, D. Hieronymus, Divus Thomas, Hugo, Genebrardus, noſter incognitus. *Oblationes, & libamina rejeciſti, ſed cor contritum, & humiliatum tibi placet, & eſt acceptabile.* Ex quo ingenioſa ſuboritur quæſtio. Sacrificia, ac oblationes actus Religionis conſiſtunt; contritio, ac cordis humiliatio à virtute pœnitentiæ proveniunt, at planum eſt apud Theologos, & tamen, ut ipſimet docent cum D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 81. *artic.* 6. de quo latè vide Suarium *tom.* 1. *de Relig. lib.* 3. *cap.* 9. *num.* 3. multo excellentior, & nobilior eſt Religionis virtus, quàm pœnitentia. Cur ergo Deus præſtantiſſimum Religionis actum, nempe holocauſtum reſpuit; & in inferiori virtute pœnitentiæ, id eſt, in corde contrito ſibi complacet? Ea quæ Religionis ſunt, ſupremam Dei venerantur majeſtatem, eíque reverentiam exhibent: contritio verò propria deteſtatur peccata, hominémque ad gratiæ ſtatum erigit: & Deus, qui dives eſt in miſericordia, his potius, quæ in ſalutem noſtram cedunt, delectatur, quàm illis, quæ ſuæ ſupremæ celſitudinis cultum recolunt, 1. Corinth. 8. n. 9. ait Paulus: *Scitis gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, cùm eſſet dives, ut illius inopia divites eſſetis.* Valde mirum, quòd Chriſtus Dominus inter cœleſtes theſauros locupletiſſimus, in cujus manu reſplendent divitiæ, & gloria; & ſub cujus pedibus omnia ſunt ſubjecta, in hunc mundum veniens pauper ſe exhibuerit. Quid cum ſuprema gloria magis repugnans, quàm infima pauperies. Nonne egeſtas amplitudini derogare videtur? Sed Deus ad noſtram ſalutem ita afficitur, ut nihil duxerit pro hominibus lucrandis majeſtatem ſuam exinanire, ut ſua inopia gloriæ in nos tranſferret divitias. D. Nazianzenus orat. de Paſcha: *Pauper factus eſt Chriſtus, ut nos illius paupertate diteſcamus, ſervi formam accepit, ut nos libertatem recipiamus; deſcendit; ut evehamur: tentatus eſt, ut vincamus, contemptus eſt, ut nos gloria ſua afficiat; mortuus eſt, ut ſervet; aſcendit, ut ad ipſum trahat humi provolutus in peccati lapſu.* Vide ſuprà *num.* 58. 71.

Chriſtus pluris æſtimat ſalutem noſtram, quàm majeſtatem ſuam.

Pſalm. 50.

Auguſt. Hieron. D. Thom. Hugo. Genebrard. Incogn.

D. Thom. Suarius.

1. Cor. 8.

Nazianz.

Joannis 3. *n.* 4. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo poteſt homo naſci, cùm ſit ſenex? nunquid poteſt in ventrem matris ſuæ

ſuæ iteratò introire, & renaſcit.

VERSIONES.

Syriacus. Quî fieri poteſt, ut naſcatur homo ſenex? Nunquid poteſt iterum in uterum matris ſuæ duabus vicibus introïre, & gigni?

Arias. Num homo poteſt renaſci ſenex exiſtens? Num poteſt in ventrem matris ſuæ ſecundò introire, & renaſci?

EXPOSITIO.

72. NICODEMUS Chriſti reſponſione ac Dei regni viſione vehementer concitatus, neque enim nomen regni Dei ſeu cælorum apud Judæos aliquando auditum fuerat, ut obſervarunt D. Chryſoſtomus *hom.* 23. Theophylactus, rei novitate maxime perplexus, atque avidus, regni nomen materialiter, ac temporaliter accepit: nam adhuc in carne radicatus totam Chriſti reſponſionem de re ſpirituali minime intellexit, ut dicam *quæſt. ſeq.* In hoc tamen Nicodemus maxime laudandus, qui quamvis dicta Chriſti non intelligeret, ut ait citatus Chryſoſtomus, Chriſtum reverenter alloquitur. *Non intellexit quæ diceret, & impoſſibile id arbitratur, hoc tamen conticet.* Sunt enim multi, qui ea, quæ ſtulti non capiunt, tanquam impoſſibilia altò ore divulgant: non ita Nicodemus, qui quamvis Chriſti eloquia non apprehenderit, non irriſit, ſed per ſe tulit. Et ideo non dixit aſſeveranter: Homo non poteſt naſci, cùm ſit ſenex; nec poteſt in uterum matris introire, ſed ſub dubio, & interrogando loquitur, reverentiam habens tanti magiſtri, ut obſervat Hugo. Et duo objicit, ut notat Cajetanus. Primò ab ætate ſecundò, à naturali modo naſcendi.

Chryſoſt. Theophil.

Nicodemus quamvis dicta Chriſti non intellexit, reverenter loquitur.

Hugo. Cajet.

73. Et ait: *Quomodo* verbum infidelitatis eſt ut notat citatus Chryſoſtomus, ſic enim Judæi dixerunt *Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum?* Joan. 6. num. 53. Nicodemus cum Chriſto loquebatur, adhuc tamen claudicabat in fide, ut dixi ſuprà *num.* 1. Et ideò ejus verba infidelitatis odorem exhalant, quod enim eſt in corde, ſemper redundat in os. Et ait *homo naſci, cùm ſit ſenex?* Non pueros, ſed ſenes in exemplum objicit, quia major in his ad renaſcendum videbatur repugnantia. Deinde, quia ipſe Nicodemus ſenex erat, ac proinde in ſe ipſo ponit difficultatem. *Et in ventrem matris iterato introire.* A modo generationis naturalis procedit objectio. De regeneratione ſpirituali loquebatur Dominus, quam carneus homo non intellexit; & tamen non interrogat, quæ ſit talis generatio? Quod ejus ſuperbiæ aſcribit Toletus. Sed modeſtè Nicodemus, dum per interrogationem loquitur, ſcire deſiderat, quomodo fieri poſſit: Et ita præbet occaſionem Domino, ut ab eo doceatur.

Chryſoſt. Joan. 2.

Tolet.

Nicodemus modeſtè, & non ſuperbe ſe regit.

QUÆSTIO XIV.

Quare Nicodemus eam humiliter intellexerit ſublimem Chriſti Domini doctrinam.

PRima, & litteralis ratio eſt: quia, cum Nicodemus carnalibus adhuc, & terrenis rebus eſſet inhærens, ſpiritualem doctrinam de regeneratione per gratiam minime intellexit. Unde eleganter ait D. Auguſtinus tract. 11. *ſpiritus ei loquitur, & ille carnem ſapit; carnem ſuam ſapit, quia carnem Chriſti nondum ſapit.* Et ita ait Paulus 1. Corinth. 2. n. 14. *Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei. Stultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere.* Quod explicans D. Ambroſius ait: *Animalis homo pecoribus ſimilis ſenſum ſuum in terram deprimit, ideòque non aſſequitur, niſi quæ videt; nec putat aliquid poſſe fieri quam quomodo ſcit, ideò quidquid aliter audit quàm norit, ſtultum judicat.* At Nicodemus, quamvis dicta Chriſti non apprehenderit, impoſſibilia eſſe non aſſeruit, ut dixi in expoſitione. 74.

Auguſt.

1. Cor. 2.

Ambroſ. Homo id ſolum poſſibile putat, quod intelligit.

Secundò D. Cyrillus lib. 2. c. 41. *Nativitatem,* inquit *ſpiritualem non capiens, nec ultrà res humanas quidquam cogitans, corporalem quendam ventrem, & reditum hominis rurſus ad partum fingere cogitur: ita magnitudine rerum depreſſus, in his inferioribus volvitur.* Intellectus rerum ſublimitate oppreſſus ea non percipit, quæ dicuntur ideò audientium imbecillitati condeſcendendum: ac proinde à ſequenti verſu Chriſtus Dominus incipit, hanc regenerationem magis explicare, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto.* Et ideo dicebat Paulus 1. Cor. 3. n. 2. *Lac vobis potum dedi, non eſcã, nondum enim poteratis.* 75.

Cyrill.

Imbecillitati audientium accommodandum.

1. Cor. 3.

Tertiò D. Chryſoſtomus homil. 23. *Animadverte,* inquit, *quonam pacto, qui humanis rationibus ſpiritualia permiſerit, ridicula loquitur, & delirat tanquam ebrius, quoties divinorum ſenſum perſcrutur, neque eum accipit.* Dum Nicodemus, ſecundùm vim naturalem, intellectus, intenderit magnitudinem myſteriorum fidei, & gratiæ ſupernaturalis perpendere, à veritate maximè deflexit, ac deviavit: & ideo tanquam deliramenta reputavit. Vide *lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 39. & *lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 107. 76.

Chryſoſt.

Delirat qui res ſupernaturales ſecundùm vim intellectus perpendit.

Quartò. Nicodemus ſeipſum adhuc non cognoſcebat, ſuam adhuc infirmitatem, hoc, eſt, debilitatem in fide, & gratiæ carentiam non ſentiebat, quid ergo mirum, ſi neque medicum, neque prolatum intelligat remedium, ſi ſpiritualem non percipiat regenerationem. Qui ad infirmitatem ſuam oculos, non aperit, aditum claudit ad omne remedium. Ait Chriſtus Dominus Matth. 24. num. 41. *Duæ molentes in mola, una aſſumetur, & una relinquetur: duo in lecto, unus aſſumetur, & unus relinquetur.* Duo ſunt in rerum temporalium volubili rota, duo in infirmitatis hujus ſæculi lectulo, & tamen ad meliorem frugem unus eligitur, alter verò in ſua perditione relinquitur. Quænam tanti diſcriminis ratio? Qui ut perſpicax, volubilium inconſtantiam, tantique mali cauſam agnovit, ad meliorem ſortem prærdinatur: qui autem, ut cæcus, ad ſuæ infirmitatis originem non vertit oculos, tanquam de ſalute deſperatus relinquitur D. Paſcha. lib. 11. in Matth. *Quarum una,* inquit *qui bene vertit* 77.

Homo, ut reformatur, imbecillitatem agnoſcere.

Matth. 2.

Paſchaſ.

G *bans*

hanc molam, ut panem comedat cœleſtem aſſumetur, altera verò, quæ permanſerit cæca, ad molam relinquetur, gyrando in ſua cæcitate. Alioquin ille Sanſon fortiſſimus nunquam ad hanc molam veniſſet, niſi prius gratiam Spiritus ſancti, deinde oculos perdidiſſet. Ergo duo in lectulo dicuntur; in quo morbo infirmitatis omnes verſamur.

Ioannis 3. *n.* 5. Reſpondit Jeſus: Amen. amen dico tibi: niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introïre in regnum Dei.

VERSIONES.

Syriac. D. Nyſſenus orat. de Baptiſmate: Euthymius.	Niſi quis genitus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt ingredi regnum Dei.
D. Ambr. lib. de Spiritu ſancto, cap. 11.	Niſi quis renatus fuerit per aquam, & Spiritum
Tertull. lib. de Baptiſ. c. 11.	Niſi natus ex aqua quis erit, non habet vitam.
S. Iuſtinus Mart. Apolog. 2. *ad Anton. Pium.*	Niſi renati fueritis, in regnum cælorum minime vobis aditus patebit.
D. Cyrillus Ieroſolym. catech. 3.	Niſi quis renaſcatur de ſuper ex aqua, & Spiritu, non poterit. *&c.*
D. Anaſt. Sinai. lib. 5. *Hexaëmer. Goffrid. Abb. ſerm. de reſurrect.*	Niſi quis fuerit generatus ex aqua, & Spiritu, non introibit in regnum cælorum.

EXPOSITIO.

78. NICODEMUS ſupremi Magiſtri ſententiam ex eo non intellexerat, quia terrenis rebus inhærens, futuram regenerationem, quam Dominus prædixerat, tanquam carnalem percipiebat. Ideo bonus Magiſter, ut eum in ſenſu, intellectúque inſtrueret, ad radicem occurrit, & originem inſcientiæ ſuæ regenerationem aperiendo, ac enucleando. Et ait: *Amen, amen dico tibi*, ut ipſa jurandi forma eum attentiorem faciat. *Niſi quis*, omnes comprehendit, ut obſervat Cajetanus. *Omnibus neceſſitatem imponit, nullam excipit, nullam ætatem, nullum ſexum, nullam conditionem, ſed cujuſcunque differentiæ hominem, comprehendit.* Optima legiſlatoris forma ad omnes indiſtincte fertur, *renatus fuerit.* Alij codices habent, *natus*, ſeu *generatus*; & idem eſt. Non dixit: Niſi quis baptizatus fuerit; ſed *natus* novam in illo ſignificans naturam, & ad differentiam eorum, qui externe tantum baptizantur ſed non naſcuntur filij Dei; quia obicem ponunt. Et dum ait, *renatus*, eodémque utitur verbo ac ſuprà *n.* 3. conſtantiam in doctrina ſua oſtendit

Ad radicem infirmitatis occurrendum.

Cajet.

Bonus magiſter conſtans in doctrina.

& propter Nicodemi admirationem non mutare ſententiam, & hujus nativitatis nobilitatem aperit, ut recte expendit Chryſ. homil. 24. *Hic partus excellentior eſt, nihil cum terrenis communicat, nomine tantùm hæc generatio convenit, re longè differt. Formavit Deus hominem ex terra, & aqua; nou vile vas evaſit, ſed deterius factum eſt: non amplius terra, & aqua fingendum eſt, ſed aqua, & ſpiritu.* Id enim, quod ineptum inventum eſt, in melius transformamdum. Chryſoſt. *Ineptum vitandum, & aliud aſſumendum.*

79. *Ex aqua, & Spiritu ſancto.* His noſtrum ſignificat Baptiſmum, exteriùs ex aqua, interius ex Spiritu ſancto cooperante; quod latius erit enodandum *q.* 16. Et in hoc valde diverſa eſt lectio: nam Syriacus, D. Gregor. Nyſſen. *orat. de Baptiſmate*, D. Chryſoſt. *homil.* 24. D. Ambroſ. D. Cyrill. Jeroſ. D. Anaſtaſ. Sinaita, Goffridus, citati in verſionibus cum D. Cypriano *Epiſt.* 72. & 73. legunt: *Ex aqua & Spiritu.* At D. Auguſt. *lib. de peccat. merit. & remiſſ.* D. Greg. *lib.* 3. *epiſt.* 53. D. Maxim. *hom.* 4. *in feſto Paſch.* D. Cyrill. Alex. *lib.* 2. *cap.* 42. D. Sedul. *in Epiſt. ad Rom. cap.* 10. D. Proſper. *epiſt. ad Demetr.* cum noſtra Vulgata habent *de Spiritu ſancto*, & omnes ſine diſcrimine de Spiritu ſancto intelligunt; ut colligitur ex effectu Baptiſmatis, & de illius forma à Chriſto data: *Intrabit in regnum cælorum.* Suprà dixerat, videre regnum cælorum: modò ait, intrare. Gloſſa D. Th. Hugo inquiunt, quod idem eſt, *videre*, ac intrare in regnum cælorum; nam qui videt, intrat, & qui intrat, videt. Et ideo idem valet hîc, *intrare in regnum calorum*: ac intrare in vitam æternam, ac ſalutem æternam, ut obſervat D. Auguſt. *lib.* 1. *de peccat. merit.* contra Pelagian. *cap.* 30. tamen *regnum* dixit, quia regni nomen hominum animos maxime allicit, & attrahit. Ad baptiſmum nos Dominus tanto propoſito præmio maxime movet, ac exhortatur, cum ipſe tamen prius fuerit baptizatus *Matth.* 3. *num.* 16. Ac diſcipulos ſuos Baptiſmatis prædicatores conſtituens, eos prius baptizari decrevit. Goffridus ſerm. 5. de Reſurrect. *Prius quidem, ait, Salvator noſter baptizari voluit, ac poſtea dixit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto. Iſtam formam Baptiſmi verbo, & exemplo diſcipulos docuit ſuos, quia cùm prædicarent aliis, hanc priùs obſervaſſent in ſemetipſis.* Ex quo habes, quod ad Baptiſmum verbo, exemplo, & præmio exhortatur nos Dominus.

Siriacus. Ambroſ. Chryſoſt. Cyrill. Ieroſ. Anaſtaſ. Goffrid. Cyprian. Auguſt. Gregor. Maximus. Cyrill. Sedulius. Proſper. Gloſſ. D. Thom. Hugo. Auguſt. *Superioris exemplum multum movet.* Goffrid.

QUÆSTIO XV.

De neceſſitate Baptiſmi, & de tempore, quo incipit hujuſmodi neceſſitas.

EX proximis Joannis verbis recte colligunt omnes Patres, & doctores, Baptiſmum eſſe neceſſarium ad ſalutem, atque ad intrandum in regnum cælorum, quod eſt hæreditas filiorum Dei, ac proinde, cum ex peccato naſcamur filij iræ, neceſſe eſt, ut per gratiam baptiſmalem renovemur in filios Dei. Hanc Baptiſmi neceſſitatem exprimit Innocentius III. *in cap. majores, de Baptiſm.* Eugenius IV. *in Conc. Florent. in decreto fidei.* §. *Primum omnium.* Concil. Trid. *ſeſſ.* 7. *can.* 5. Et hoc late explicant Theologi cum D. Thom. 3. *p. q.* 68. *art.* 1. 80.

Florent. Trident. D. Thom.

81. Baptiſmus omnibus eſt neceſſarius, cum hac tamen differentia, quod in parvulis exigitur, ut ſit *Baptiſmus omnibus neceſſarius.*

re

re ipſa ſuſceptus, niſi occidantur in odium Chriſti, quia licet per voluntatem, atque actum charitatis mortem ob Chriſtum ſuſtinere non valeant, tamen re ipſa perfuſo fatentur ſanguine ſuo, juxta illud Chriſti Domini: *Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, & ego confitebor & ego eum coram Patre meo.* Ita docent Patres, quos late adducunt Vaſquius *tom.2.ad 3.part.diſp.153.cap.7.num.70.* Suarius *tom.3.ad 3.p.diſp.29.ſect.1.* Adultis autem neceſſarius eſt Baptiſmus, vel in re, vel in voto: votum autem tunc datur, quando fit aliquid in quo includitur propoſitum ſuſcipiendi Baptiſmum, ut ſi quis occidatur ob Chriſtum, vel actum contritionis eliceat.

Vaſq. Suarius.

82. *Quando incepit Baptiſmi obligatio.* Hugo. Bernard. Fulgent.

De tempore, quo hujuſmodi obligatio incepit, ſecundo inquirimus. Aliqui fuere Theologi, ut referunt D.Bernardus *epiſt.77.* Hugo de S. Victore *lib.2. de Sacram.part.6.cap.4.* quibus favet Divus Fulgentius *lib. de fide ad Patrum cap. 3.* qui exiſtimaverunt, hujuſmodi obligationem incepiſſe à tempore, quo Chriſtus Dominus Nicodemo hæc verba dixit: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu,* &c. Sed certiſſimum eſt, quod Baptiſmi neceſſitas non incipit obligare à tempore, quo hujuſmodi verba dicta fuere; nam hæc Chriſtus dixit Nicodemo tanquam amico, & in privato colloquio, ac proinde non erat pro tunc communis lex promulgata omnibus aſtringens. Et Chriſtus Dominus hic ſolum prædixit, quod poſt ſufficientem legis promulgationem futurum erat; ſicut quando dixit Joan. 6. *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis.* Pro tunc nón promulgavit preceptum, quia Eucharſtia adhuc inſtituta non erat; ſed his verbis indicavit neceſſitatem, quæ pro ſuo debito tempore futura erat; ita ſe habuit in Baptiſmo; nam poſt reſurrectionem mandavit baptizare omnes gentes, ac formam Baptiſmi præſcripſit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Ac proinde Baptiſmus obligavit poſt ſufficientem legis Evangelicæ promulgationem.

Joan. 6. Matth. 28.

QUÆSTIO XVI.

Quare noſtra regeneratio in Baptiſmo ſtat interveniente aqua, & Spiritu ſancto?

83. Trident. Ambroſ.

De fide certum eſt, quod aqua elementaris ſit materia noſtri Baptiſmatis, ut docet Trident. *ſeſſ. 2. can. 2.* Ratio à priori. Divina voluntas, ut docet D.Ambroſius *lib.1. de vocat.Gent.* Congruentias vero inquirimus: ſicut cur hujuſmodi generatio tribuatur potius Spiritui ſancto, quam Patri, & Filio?

84. Fulbert.

Primò reſpondet Fulbertus, Epiſcopus Carnotenſis epiſt. 1. *Vide*, ait, *quid agit artifex miſericordiæ. Tale ſibi invenit tumuli genus, quo ſciret peccata ſepelire, & peccatorem neſciret obruere, ut deſcendente homine in fontem, tanquam in ſepulchrum delictorum, reus exiret ad portum, & ſola paterentur delicta naufragium. Proinde aqua, & ſpiritus ſociantur cauſis, & beneficiis ſeparantur. Requiritur ſane in Baptiſmatis Sacramento aqua propter ſepulturam? Spiritus ſanctus propter vitam æternam. Hæc ſimilitudinem mortis imitatur, ille veritatem ſalutis operatur.* Mirum divinæ ſcientiæ artificium, ut homo in ſalutem æternam, ac regnum cælorum aſſumatur, exigitur, ut interveniant mors, & vita: nec aliter fit tranſitus ad vitam, niſi mortis præcedat ſimilitudo; hæc autem adumbratur, dum homo emergitur aquis, in quibus ſepeliuntur, obruunturque peccata; non verò homo cui, ut vivus evadat divinus aſſiſtit Spiritus. Et ſicut ab aquarum præſentia provenit mors, ita ab intuitu divini Spiritus vita reſultat. Hoc tendit Divus Paſchaſius, dum ponderat illud Apoſtoli ad Rom. 6. num. 4. *Quicumque in Chriſto baptizati ſumus, conſepulti ſumus cum illo per Baptiſmum in mortem.* ita ait S. Paſchaſius lib. 2. de Spiritu ſancto contra Macedon. cap. 5. *Creatura itaque eſt, quæ ſepeliendi præſtat officium; Deus eſt, qui beneficium præſtat renaſcendi. Quid diſtat inter aquæ, & ſpiritus operationem? Per aquam deduci videmur in tumulum: per Spiritum ſanctum deduci videmur ad regnum.*

Præcedente mortis ſimilitudine fit tranſitus ad vitam. Paſchaſ. Rom. 6. *Creatura dat mortem, Deus vitam.*

Secundò Hugo reſpondet cum D. Joanne Damaſceno. *Quoniam Chriſtus regenerans fuit duplicis naturæ, ſcilicet divinæ, & humanæ: & homo qui regeneratur, eſt duplicis ſubſtantiæ; ſcilicet corporalis, & ſpiritualis. Unde conveniebat, duo eſſe in Baptiſmo, quorum unum eſt viſibile, & corporale, aliud inviſibile, & ſpirituale: corporale autem fuit aqua potius, quam aliud elementum, quia illa propter naturam humoris lavare habet ſordes.* Vult Chriſtus Dominus, ut illi ſimus maxime conformes, eique ſummopere aſſimilemur, & cùm ille duplici ſubſtantia conſtituatur, divina ſcilicet, & humana, ita decrevit, ut noſtra fieret regeneratio duplici interveniente entitate, nempe Spiritus ſancti gratia, & natura aquaria, à ſordibus abluere ſolita. Tertiò idem Hugo ait quod *aqua* ſignificat tribulationes doloris, & pœnitentiæ: *Omnes qui pie volunt vivere in Chriſto, perſecutionem patiuntur*, ad Timoth. 3. num. 12. Et aqua iſta ſine Spiritu ſancto non regenerat; quia tribulatio & aſperitas pœnitentiæ ſine Spiritus charitate non beatificat. Aliter etiam exponit idem Hugo, quod Prælati, ex aqua & Spiritu ſancto naſci, & eligi debent: hoc eſt ex aqua lachrymarum, & invocatione Spiritus debent eligi Prælati, & non ſicut hodie contendendo, plorando, & implorando hominum gratiam; quia tunc dicitur Oſeæ 8. n. 4. *Ipſi regnaverunt, & non ex me, Principes extiterunt, & non cognovi.* 85.

Hugo. Damaſc. *Chriſtus vult ut ei aſſimilemur.* Hugo. Timoth. 3. *Per aquas pœnitentiæ regeneratur homo.* Hugo. Oſeæ 8.

Quartò Dicitur noſtra regeneratio ex aqua, & Spiritu ſancto, ut ait Albertus Magnus, quia eſt lavacrum, quo ſicut exteriùs à ſordibus mundamur, & lavamur, ita in Baptiſmo interiùs per gratiam ſancti Spiritus dealbamur mundi ab omni inquinamento peccati. Et hoc tribuitur Spiritu ſancto potius, quam Patri, & Filio, cùm Trinitatis opera ſint indiviſa, quia Spiritus ſanctus eſt amor; & hujuſmodi gratiæ largitio eſt liberalitatis effectus; ibi autem liberalitas proprie reperitur, ubi & amor; de quo multa dixi *lib. 1. cap. 5. q. 38.* dum explicavi quare Chriſtus dicatur conceptus de Spiritu ſancto; & ibi ad hoc vide alias rationes. 86.

Albert.Mag. *Cur regeneratio potius tribuatur Spiritui, quàm Patri, & Filio.*

Quintò D. Cyrillus Alexandr. *lib. 2. cap. 42.* ait Cùm ſimplex, ſed compoſitus ex corpore ſenſibili, & intellectuali anima homo ſit, duplici quodam ad generationem indiget modo; Spiritu enim ſancto ſpiritus hominis, aquâ verò corpus ſanctificatur. Quemadmodum enim viri- 87.

Cyril. Alex.

bus ignis intenſius aqua calefacta, *non aliter, quam ignis uri; ſic Spiritus ſancti operatione ad divinam aquæ reformantur virtutem, qua baptizati corpus abſtergunt.* Omnia Dei ſapientia mira diſpoſitione gubernat, & valde proportionate ad ea, quæ in creatione ſunt facta, in reſtauratione diſponit, & agit, veluti approbans, ac in prima creationis diſpoſitione perſiſtens. Et ſicut in primo rerum molimine ex corpore, & ſpiritu ho-
Cant. 2. minem fabricavit; ita in reſtauratione eum corporali aqua, at divino vivificat ſpiritu, ac ducit
Alb. Magn. ad vitam. Ait cæleſtis anima, *Surgam, & circuibo civitatem, per vicos, & plateas quæram, quem diligit anima mea.* Cantic. 2. num. 3. *Per vicos, & plateas*; homines intelligunt Divus Gregorius
Beda. Anſelm. *Dei opera per viſibilia demonſtrantur.* Magnus *lib. 26. moral. cap. 8. & homil. 26. in Evang.* Beda. Divus Anſelmus, & alii Magnum latet myſterium, quòd dum bona anima alta divini ſponſi conſilia & opera quærere, ac inveſtigare affectat, ad homines confugit ac divertit. *Quæram per vicos, & plateas*, hoc eſt, per homines perſcrutabor, ac quæram: ea enim, quæ pro hominibus eſt operatus, & ſui inſcrutabilis conſilii inviſibilia ex viſibili hominis operatione pateſiunt
Greg. Mag. D. Gregorius citato lib. 2. moral. cap. 8. *Deus*, inquit, *dum facturæ ſuæ decus foris proponit quaſi quibuſdam ſe nobis nutibus innuit, & quæ intus ſequamur oſtendit, ac miro modo ipſis formis exterioribus nos ad interiora perducit, innuit immenſa admiratione, quod eſt, mira hæc exterius oſtendendo, quæ non eſt.* In Baptiſmo interveniunt aqua, & Spiritus ſancti cooperatio, ut dum aqua exterius lavat, internam ſignificet ablutionem, quam ſpiritus confert.

QUÆSTIO XVII.

Quare hujuſmodi regeneratio ſit in aqua? Rationes peculiares expendo.

88. D. Thom. *Aquæ proprietates Baptiſmo affectiones exprimunt.* PRæter rationes ſuperiori quæſtione datas; alias inquiro. Et primò reſpondet Divus Thomas 3. *part. quæſt.* 66. *art.* 3. nempe, aquam, convenienter fuiſſe aſſumptam in materiam Baptiſmi, quia ſuis proprietatibus mirifice Baptiſmi affectiones indicat: aqua enim ſua humiditate lavat; bene exprimit ablutionem peccatorum, quam Baptiſmus operatur. Et quia aqua ſua frigiditate temperat calorem, optime ſignificat hoc Sacramentum, quod concupiſcentiæ fomitem temperat. Et quia ſua diaphaneitate eſt ſuſceptiva lucis, bene ſignificat Baptiſmum, qui eſt Sacramentum fidei, qua homo illuminatur ad cognoſcenda ſupernaturalia myſteria. Et tandem quia, dum homo aqua ſubmergitur in Baptiſmo, quaſi in ſepulchro projicitur, & inde emergens quaſi reſurgit; optime figuratur renovatio interioris hominis facta per Baptiſmum, per cujus virtutem vetus homo moritur, & novus reſurgit.

89. Cyrill. Jeroſ. Secundò D. Cyrillus Jeroſolymit. Catech. 3. *Si quis* inquit, *ſcire deſiderat, quomodo per aquam potius, quam per aliquod aliud elementum gratia detur, ſacras Scripturas relegens inveniet. Magnum quidem eſt aqua, & ex quatuor mundi elementis apparentibus pulcherrimum. Angelorum habitaculum eſt cœlum; atqui ex aquis ſunt cœli. Terra eſt hominum locus; atqui ex aquis etiam terra. Et ante omnem rerum creaturam ſex illis diebus diſtinctionem, ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Principium mundi aqua, principium Evangelii Jordanis, Liberatio Iſraëlis à Pharaone per mare facta eſt; liberatio à peccatis mundi per lavacrum eſt aquæ in verbo Dei. Ubicunque fœdus aliquod inter Deum, & hominem, ibi & aqua. Poſt diluvium fœdus percuſſum eſt cum Noe fœdus & cum Iſraele in monte Sinai: verum hæc non ſine aqua, & lana rubea, & hyſſopo. Elias aſſumptus eſt in cœlum, & non ſine aqua.* Optime ergo aqua, quæ tantis præparata erat myſteriis, aſſumitur in materiam tanti Sacramenti, cum per Baptiſmum homo ex terra tranſeat in cœlum, à Diabolique liberetur captivitate, & Spiritus ſancti habitatio fiat, ac inter Deum, & hominem firmetur fœdus ſempiternum. Deinde aqua, quæ tantis miniſteriis inſervivit digne ut nobilitetur, in materiam tanti Sacramenti aſſumitur. *Aqua ad magna myſteria deſtinata.*

Tertiò Tertullianus lib. de Baptiſmo, cap. 3. 90. Tertull.
Primis aquis præceptum eſt, animas proferre. Primus liquor, quod viveret, edidit, ne mirum ſit in Baptiſmo, ſi aquæ animare noverunt. In primo rerum molimine dixit: *Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile ſuper terram ſub firmamento cœli*, Geneſ. 1. num. 20. Geneſ. 1. Inter omnia elementa primo omnium aquis committitur, ut animas viventes producant, quæ tam per undas natent, quam per aëra, ac cæli tractus volitent. Pereleganti igitur ratione aqua in Baptiſmo eligitur; ut homines regeneret, ac ad cœleſtia ducat, cùm inter elementa aqua extiterit prima productione viventium, ac volatile, ad cæli ambitum primo produxerit, eſt enim, qui extollatur ſuper cæteros maxime dignus, qui in aliquod virtutum facinore primas habet. Vide *lib. 1. cap. 2. n. 22.* *Primus in aliqua virtute venerandus.*

Quartò D. Zeno ſerm. 10. de Judæis. *Illorum*, 91. Zenon.
ſcilicet Judæorum, *profugus populus per mare rubrum dextera, lævaque undarum ſtupentibus rupibus pede ſicco tranſivit; ac noſtrum mare, quos voluntarios ſuſcepit, fœliciter naufragos fecit: interimenſque unniverſa peccata, genitali unda ſubmergit, cœleſtes effecti terram deſiderare non norint.* Noſtra regeneratio fit in aquis potius, quam in alio quocumque elemento; quia hoc eis peculiariter eſt ingenitum, ut terram ſuis undis operiant, ac occultent, & generoſas ad volandum in cælum aves, ut in prima rerum creatione, producant: nobis enim tranſitus in patriam præparatur alite, ac Judæis per mare rubrum; nam illi, utpote terreni, diviſis undis aperta terra, & ſicco in patriam gradiuntur pede: nos vero tanquam ſpirituales, non aquarum diviſione, ſed cooperta, atque occulta, omiſſaque terra, utpote ſublimes volucres, ad volandum, in cælumque eundum præparamur. *Contempta terra eundum eſt in cælum.*

Quintò D. Paſchaſius lib. 2. contra Macedon. 92. Paſchaſ.
cap. 1. *Omnes*, inquit, *quicumque ſacro fonte ſubmergimur, mortem, & ſepulturam Redemptoris imitamur, ſicut ait Apoſtolus Roman. 6. An ignoras, quia quicunque in Chriſto baptizati ſumus, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per Baptiſmum in mortem. Sicut enim ille triduana morte ſepulchro conditus fuit, ita & nos intra aquæ, id eſt, inter cognatæ creaturæ ſubſtantiam trina ſubmerſione depoſiti, dum deſcendimus, ſepelimur; dum emergimur, ſuſcitamur.* Rom. 6.

mur. In aqua Baptiſmus inſtituitur ; ut homo trina in crucis modum , & figuram ſanctificetur emerſione , & gratia condecoretur : aqua enim Chriſti paſſionem adumbrat, ut patet ex citato Pauli loco , *Veni in altitudinem maris , & tempeſtas demerſit me.* Pſalm.68.num.3. *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem.* Cant. 8. n. 7. In aqua , ſeu in umbra paſſionis Chriſti cum trina emerſione confertur Baptiſmus : ſemper enim per crucis vexillum ad nos ſalus advenit.

Pſalm. 68. Cant. 8.

93. Pſalm.103. Ait Regius Vates Pſalm. 103. num. 25. *Hoc mare magnum , & ſpatioſum ; ibi reptilia , quorum non eſt numerus.* Sed cum iſtius mundi pelagus tot periculis ſit plenum , tot animalibus vitam noſtram inſidiantibus repletum,quomodo , ne in Scyllam, & Charbdim incidamus , niſi ligno navigemus , transfretari poterit. D. Auguſtinus *ibi* ſic fatur : *Repentes tentationes quis muneret ? Repunt , ſed cave , ne ſurripiant. Vigiletur in ligno , etiam in aquis in cruce navigamus , etiam in fluctibus tuti ſumus.* Qui enim per hoc procelloſum mare ligno crucis navigat, ab omni tempeſtate , maloque inſidiante eſt maxime ſecurus , ut naufragium non timet. Hac præclara doctrina bene erat inſtructa pia anima illa , dum dicebat Cantic.3.n.1. *In lectulo meo quæſivi quem diligit anima mea.* Cur ſponſa de ſuo dilecto ſedula , non ad aureum reclinatorium vadit. Ad præcelſam Davidis turrim non aſcendit non ad mœnia civitatis accedit ? Ad hortum , atque convallem aromatibus plenum non deſcendit ſed in lectulo perſiſtit, & ibi dilectum inquirit ? Crucis myſterium in lectulo nitet , ibi enim requievit , qui extra crucem non habuit : ubi caput ſuum reclinaret ; & nullibi melius inquirendus , ac inveſtigandus , quàm in cruce , ut omni ſuavitate inveniatur. Et bene ſub noctis tenebras, hoc eſt , horrore mortis quærit , ut cum Chriſto reviviſcat, Gillibert. Abbas ſerm. 2. in Cantic. *Durus lectulus illud crucis tuæ lignum. In hoc ergo naſcor , & nutrior ; creor , & recreor ; & ſuper paſſionis tuæ altaria memoriæ mihi nidum libenter recolo.*

Auguſt. Cant. 3. *In cruce Chriſti invenitur.* Gillib. Abb.

Quæstio XVIII.

Quare in hac generatione aliquod homini non datur adjutorium , ſicut in prima ejus creatione?

94. Poſtquam ad imaginem , & ſimilitudinem ſuam divinus opifex hominem condidit , ſtatim de ejus adjutorio tractans ait : *Non eſt bonum , hominem eſſe ſolum , faciamus ei adjutorium ſimile ſibi* , Geneſ. 2. num. 38. At verò , dum Deus ad ſecundam hic hominis regenerationem per lavacrum aquæ Spiritu ſancto cooperante accedit , nullum homini adjutorium concedi video. Quænam igitur hujus diſcriminis ratio. D. Chryſoſtomus homil. 24. in Joan. *Et quemadmodum à principio totum formavit , ita nunc totum creat ; & tunc, Faciamus, inquit, ei adjutorium , hic minime. Quippe qui Spiritus ſancti gratiam accepit , nulla re indiget , Qui in Chriſti corpore perficitur , quonam alio opus eſt auxilio ?* In primo molimine , ac generatione ab homine in eadem humana natura adjutorium exigitur ſimile ſibi, ut preſſuras obvenientes vincere poſſit, in laboribúſque levamen habeat. At in hac ſecunda regeneratione , in qua homo Spiritus ſancti gratia ditatus una cum Chriſto incorporatus , quo duce , & comite omnem etſi difficilem viam feliciter conficere valet , nullus alius exoptatur auxiliator. Miſerias multas ex ſterilitate provenientes prænuntiat Iſaias cap.4.num.1. inquiunt mulieres : *Tantummodo invocetur nomen tuum ſuper nos , aufer opprobrium noſtrum.* Optimè ſanè ; obtento namque Chriſti nomine mala , ac dedecora omnia conculcantur, D.Hieronymus . *Quia in hominibus ſemper patiebatur opprobrium nullo vivente , ut Spiritus ſancti dona poſcebant : propterea Ieſu nomen ſibi cupiunt invocari , ut quod in lege imperfectum erat , in Evangelio compleatur.*

Geneſ. 2. Chryſoſt. *Cum Chriſto, & gratia ejus omnes vincuntur difficultates.* Iſai. 4. Hieron.

Secundò. In prima generatione homini datur adjutorium , non verò in hac ſecunda regeneratione , in qua Baptiſmus ſub crucis ſigno per aquam præparabatur. Et quodnam majus auxilium , ac patrocinium homini poteſt concedi , quam crucis vexillum. Accedit Nabuchodonoſor ad fornacem , & totus admirabundus exclamat : *Nonne tres viros miſimus in medium ignis compeditos ? Ecce ego video quatuor viros ſolutos ? & ambulantes in medio ignis , & nihil corruptionis in eis eſt , & ſpecies quarti ſimilis filio Dei* , Daniel. 3. num. 92. Sed unde tam mirabilis vis ; ut pueri in medio fornacis à flamma ignis eximantur , ac liberentur illæſi , & veluti tenui recreati aura canentes ambulant D. Macharius Chryſozephalus orat. de cruce. *Quartus quoque , qui apparuit , quadripartita crucis ejus per univerſum orbem potentiam ſignificavit.* Quartus figuram crucis; quæ ex quadripartito ligno conſtat, exprimebat, & ubi crucis aderat umbra, quid mirum , quod ibi umbraculum ab æſtu , refrigerium ab igne, ſcutum ab omni malo protegens habeietur. Sub umbra enim crucis bonum ſuſcitatur omne , & excluditur malum. Cùm Thamar prægnans deprehenderetur , & ad capitis ſupplicium damnaretur : *Miſit ad ſocerum ſuum , dicens: De viro , cujus hæc ſunt concepi : cognovi , cujus ſint annulus , armilla, & baculus.* Geneſ. 38.num.25. Judas ſigna illa videns,eam ſtatim liberam pronuntiavit. Lignens ille baculus Chriſti Crucem figurabat, quæ ibi apparuit , ab omni malo ſtatim fuit tutamen. Theophanes Cerameus orat. in Exaltatione ſanctæ Crucis. *Illa enim,* inquit , *amatorem quæ ſocerum ſuum nacta , accepit ab illo pignori baculum , quo poſtea mortis diſcrimen evaſit. Thamar igitur Eccleſiam ex gentibus collectam adumbrat, quaſi duobus improbis fratribus , impietati ſcilicet , & multorum Deorum cultui prius juncta , cùm nullum pietatis fructum edidiſſet , ſurripuit fructum ex Juda , Chriſtum inquam , ex tribu Judæorum ortum, crucémque baculi inſtar arripuit ; per quam à morte anima liberata eſt.*

95. *Crux ad labores ſuperandes auxilium præbet.* Daniel. 3. Machar. Geneſ. 38. Theophan.

Quæstio XIX.

Quare Baptiſmus dicatur regeneratio ?

96. Cyrill. Eleganter D. Cyrillus *lib. 2. in Joan. c.* 72. rem ipſam explicat. *Regenerationem* ait , *Dominus appellavit , ut etiam ex hoc diſceremus , idcirco nos Dei fieri participes ; quoniam ſpiritum*

ſpiritum, qui ſubſtantialiter ex Deo procedit, per Baptiſmum acquirimus, quo in priſtinam pulchritudinem reformati, & ad novam vitam renati, à Deo in filios adoptamur. Noſtra in Chriſto nativitas rectè, & valde nobiliſſimè regeneratio dicitur, nam ſi in prima productione, ac generatione, *inſpiravit Deus in faciem hominis ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem*, Geneſ. 2. num. 9. nunc ei in Baptiſmo per gratiam ipſemet Dei ſpiritus datur: & ſicut in nativitate corporea exoritur homo ad vitam, & lucem, ac bona hujus ſæculi perfruenda, ſic in Baptiſmo ad vitam ſpiritualem, & veram animæ lucem, atque ad bona celeſtia poſſidenda naſcitur homo. Et ut in generatione carnali homo patris ſui conſtituitur filius, ſic & in hac regeneratione renaſcitur filius Dei, & Eccleſia, tanquam mater, materiam, quæ eſt aqua, ſubminiſtrat, & ita homo ad ſuam priſtinam, quam in paradiſo habebat, pulchritudinem reddit. Ait Dominus Iſai. 7. num. 3. *Egredere in occurſum Achaz tu, & qui derelictus eſt Iaſub filius tuus, ad extremum aquæductus piſcinæ ſuperioris in via agri fullonis. Et dices ad eum: Noli timere.* Ut bonum Regi annuncietur auſpicium, cur ad piſcinam aquæ cum filio Jaſub jubetur aſcendere: qui filius reverſum ſignificat? Aquæ illæ baptiſmales fontes indicabant, ut fieret manifeſtum, quod per aquas Baptiſmi homo ad ſuam antiquam pulchritudinem, elegantiámque revertitur. D. Cyrillus in Iſai. lib. 1. orat. 4. *Typum Dei*, inquit, *repræſentans Propheta percommodè affert pollicitationem auxilii in piſcina ſuperioris agri fullonis. Figura rurſus eſt piſcina ſalutaris fontis ſacri Baptiſmalis, qui nos etiam in viam ducit ſuperiorem.*

Geneſ. 2. — *Baptiſmus antiquam pulchritudinem reddit.* — *Iſai. 7.* — *Cyrill.*

97. Secundo. D. Auguſtinus epiſt. 23. *Niſi quis*, inquit *renatus fuerit, non ex parentum voluntate, aut ex offerentium, vel miniſtrantium fide: ſed niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu. Aqua igitur exhibens forinſecus Sacramentum gratiæ; & ſpiritus operans intrinſecus beneficium gratiæ, ſolvens vinculum culpæ, reconcilians bonum naturæ, regenerans hominem in uno Chriſto ex uno Adam generatum.* Cùm naturalis generatio, juxta Ariſtotelem, ac Conimbricenſes *lib. 1. de Gen. cap. 3. quæſt. 15. art. 2. tertia aſſertio*, ſit quædam mutatio à privatione formæ ad formam in materia; in hac ſpirituali regeneratione quædam intervenit mutatio à privatione culpæ ſeu ab expulſione illius maculæ ad novam formam gratiæ, per quam filii Dei conſtituimur.

Auguſt. — *Ariſtot. Conimbric.* — *In Baptiſmo fit mutatio à culpa originali ad gratiam.*

98. Tertio. D. Zeno loquens ad baptizandos, ait *ſermone 3.* de invitatione ad fontem. *Iam vos ſempiterni fontis calor ſalutaris invitat, jam mater noſtra adoptat, ut pariat. Sed non ea lege, qua vos matres veſtræ pepererunt, quæ & ipſæ partus dolore gementes, & vos plorantes ſordidos, pannis ſordidis alligatos, huic mundo deditos intulerunt? ſed læta gaudentes, celeſtis, libera peccatis omnibus abſolutos non fœtidis cunis, ſed ſuave redolentibus ſacri altaris feliciter enutrita cancellis.* Valdè diverſimodè nos mundialis mater, ac fons vivificus parit. Matres noſtræ edunt nos coinquinatos, ſordidos, gementes, lacrymantes, filios iræ, multiſque miſeriis obſtrictos: parit nos cœlo baptiſmalis unda pura mundos, magna lætitia perfuſos, multa abundantes ſuavitate, &, quod eſt maximum, filios Dei. Quod doleas, à matris utero habes, à vivifico fonte, quod gaudeas, ac læteris. Vide *lib. 1. cap. 1. num. 95. & lib. 31. cap. 1. num. 95.*

Zeno. — *Qualis ſit homo à ſuis, qualis à Deo*

Quartò. D. Zeno ſerm. 5. de invitatione ad fontem. *Quid ſtatis genere, ætate, ſexu, conditione diverſi, mox unum futuri? fontanum ſemper Virginis matris dulcem ad uterum convolate; ibidemque vos veſtra nobilitari fide, ſcientes, quoniam quantum quis crediderit, tantum beatitudinis habebit.* Homo à natalibus ſuis nobile genus habet; ita Chriſtiana Phœnix ex fonte baptiſmatis renaſcens concupiénſque Chriſti fidem, ex ipſa fidei profeſſione præclariſſimam cœleſtem proſapiam cooptat, ac ſibi vendicat. *Ait Rex Aſphenez præpoſito eunuchorum, ut introduceret de filiis Iſraël, & de ſemine regio, & tyrannorum pueros, in quibus nulla eſſet macula*, Daniel. 1. num. 3. & ſtatim ſubdit textus: *Fuerunt inter eos de filiis Juda Daniel, Ananias, Miſael; & Azarias.* Sed cur non dicitur, quod erant de ſemine regio, ut Regis juſſio urgebat, ſed regia omiſſa proſapia ſacer textus pergit ad explicandam ipſorum egregiam fidem, atque virtutem: *Propoſuit autem Daniel in corde ſuo; ne pollueretur de menſa Regis.* Optima ſane ratione, nulla enim illuſtrior proſapia, ac majus regale genus, qua virtus, ac fides in Deum. Theodoretus ibi. *Cum ſupra dixerit, imperaſſe Regem, ut eligerentur à ſtirpe regia juvenes forma conſpicui, & magnitudine decori, & hic perſonarum nomina poſuerit: Tribus Juda ſimpliciter mentionem fecit; & regiam cognitionem occultavit* Judas, id eſt, Domini confeſſio *Geneſ. 29. num. 35.* & ex hac potius, quàm ex regali ſanguine nobilitas cooptanda eſt. 99.

Idem. — *Maxima nobilitas à fide & virtute.* — *Daniel. 1.* — *Theodor.* — *Ex fidei confeſſione nobilitas magna.*

Ioannis 3. n. 6. Quod natum eſt ex carne, caro eſt; & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt.

VERSIONES.

Tertull. lib. de carne Chriſti cap. 18.	Quod in carne natum eſt, caro eſt.
Idem lib. 2. adverſus Marcion.	Quod natum eſt de carne, caro eſt, de ſpiritu vita.

EXPOSITIO.

His verbis Dominus ſuperiorem declarat ſententiam, & ex manifeſtioribus ad abſcondita ducit.: & valde ſubtilem ponit rationem, ſicut enim ex carne caro naſcitur, ita ex ſpiritu ſpiritus producitur, hoc eſt, ſicut caro generans, carnale, & humanum eſſe tribuit, ita ſpiritus regenerans, divinum gratiæ ſpirituale eſſe largitur, per quod homo fit ſpiritualis filius Dei. Et ita hoc loco, ut bene obſervat Theophylactus, ponuntur ſubſtantiva pro adjectivis, hoc eſt; caro pro carnali homine, ſpiritus pro ſpirituali. Spiritus autem hic regenerans, hoc eſt, Deus, ut obſervarunt D. Ambroſius *lib. 3. de Spiritu ſancto, cap. 11.* D. Auguſtinus *lib. de fide & ſymbolo, cap. 19.* Unde eleganter ait D. Chryſoſtomus homil. 25. *Nativitatem hoc in loco, non ſecundùm ſubſtantiam, ſed ſecundùm honorem, & gratiam* 100.

Theoph. — *Ambroſ.* — *Auguſt.* — *Chryſoſt.*

Nativitas ex Deo maximè honorificat.

gratiam intelligit. Oſtendit Dominus, non de carnali generatione habere ſermonem, in qua totus inhærebat Nicodemus: ſed de alia multo nobiliori, & excellentiori, quæ eſt ex gratia, per quam homo divinum ſpiritum ebibens, ab eo ad omnes operationes agi, moverique videtur; ac per illius divinum afflatum maxime transformatur in mores, & actiones, quæ ab ipſo divino dictantur ſpiritu, ita ut ab ipſo natus homo ſpiritus, ſeu ſpiritualis appellari maxime valeat D. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Joann. cap. 43. *Natum ex Spiritu ſancto, inquit ſpiritum hominis dicimus, non quia ex eo, ſecundum naturam eſt, ſed quia per ipſum ad Deum reformati, ac proprio charactere inſigniti ad ſuam, ut ſic dixerim, qualitatem animo transformatur.*

Cyril. Alex.

QUÆSTIO XX.

Quâ ratione Chriſtus Dominus, cùm ſit natus ex ſpiritu ſancto, conſtat humana carne?

101. DIfficultas hujus quæſtionis oritur ex Chriſti Domini verbis: *Quod natum eſt ex carne, caro eſt, quod natum eſt ex ſpiritu ſpiritus eſt.* De Chriſto Domino autem dixit Angelus Matth. 1. num. 20. *Quod in ea natum eſt, à Spiritu ſancto eſt*; ac proinde juxta hujuſmodi pronuntiata videtur dicendus Chriſtus Dominus, non caro, ſed ſpiritus, quod repugnat cum fide Catholica, quæ tenet, Chriſtum Dominum fuiſſe verum hominem corporeum, & ſenſibilem, compoſitum ex anima rationali, & vera carne. Quo ergo ſenſu dicatur natus à Spiritu ſancto, eſt explicandum.

Matth. 1.

104. Reſpondet primò Maldonatus, exponens hoc loco carnem de carne peccati. Et ſenſus hujuſmodi rei eſt inquit: Quod naſcitur ex carne, caro eſt: id eſt, quod naſcitur ex homine peccatore, homo peccator eſt; Chriſtus autem neque peccator eſt, neque ex homine peccatore natus. Sed expoſitio eſt non multum germana; Chriſtus Dominus hic terminos generationis tantum explicare intendit; ac proinde quod productum aſſimiletur principio ſuo. Deinde quamvis in mundo nullum daretur peccatum, adhuc verum eſſet dicere: Quod natum eſt ex carne, caro eſt, & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus.

Maldon.

103. Reſpondet ſecundò, & valde egregie D. Chryſoſtomus homil. 25. in Joan. *Chriſti caro non à ſpiritu tantum parta eſt, ſed etiam à carne, quod Paulus ſignificat, cùm ait: Factum ex muliere. Spiritus carnem Chriſti formavit, non tamen ex nihilo, ſed ex carne virginali.* Similiter Euthymius, Theophylactus. Vera ſolutio hujus quæſtionis ſtat in hoc, quòd Chriſtus Dominus hîc loquitur de generatione ſpirituali: Chriſtus autem ſecundum carnem natus ex puriſſima virgine Maria, & quia in hac admirabili generatione concurſus viri non intervenit, Spiritus Sanctus ſua infinita virtute ex puriſſimo ſanguine Virginis efformante, & organizante corpus Chriſti humanam operationem ſupplevit. Et hac de cauſa Chriſtus caro natus, quia Spiritus ſanctus ita eſt principium, ut viri in materia operantis ſuppleret virtutem.

Chryſoſt. Galat. 4.

Euthym. Theoph. *Vera ſolutio.*

Tertio dico, quod Chriſtus Dominus poteſt dici ſpiritus in eo ſenſu, de quo hic agitur in textu, ſicut quilibet juſtus: nam dicitur natus ex ſpiritu ſpiritus, non quia ſecundum ſuum eſſe phyſicum, & reale ſit ſpiritus; verum, quia ſecundum eſſe inviſibile, & per dona Spiritus ſancti, cui in ſuis operationibus conformatur, homo ſpiritus fit, ſeu totus ſpiritualis, ut recte explicat D. Cyrillus adductus in expoſitione. Et D. Baſilius *homil. de Baptiſmo*, tractans hunc locum: *Quemadmodum, inquit, quod ſecundum carnem natum eſt, ex aliquo tale eſt, quale id, ex quo natum eſt? ita & nos neceſſario ex ſpiritu nati, ſpiritus efficimur: ſpiritum dico, non ſecundum eminentiã illam, & humano ſenſui incomprehenſibilem Spiritus ſancti gloriam, ſed ſecundum eam, qua in diviſione chariſmatum Dei per Chriſtum unicuique ad utilitatem facta eſt.* Si ergo juſtus in hoc ſenſu dicitur ſpiritus, prout Spiritus ſancti dona in ſe recipit, multo excellentiori modo Chriſtus Dominus dici poterit, prout ſubſtantialiter eſt ſanctus per gratiam unionis, & ſuper omnes creaturas maxime ditatus donis gratiæ, & Spiritus ſancti. Non tamen ex hoc inferri poteſt, quod ipſe ſit adoptivus filius Dei, cum ſit filius naturalis, & filiatio adoptiva cum naturali pugnet. Vide D. Thomam 3. *part. quæſt.* 23. *art.* 4. 104.

Quomodo juſtus dicitur natus ex ſpiritu.

Cyrill. Baſil. D. Thom.

Ioannis 3. 7. Non mireris, quia dixi tibi: Oportet vos naſci denuò.

VERSIONES.

Syriacus. Non mireris, quod dixerim tibi.

Theophylactus, *Vatablus.* Oportet, vos naſci è ſupernis.

EXPOSITIO.

HÆc verba ad ſequentia referunt D. Cyrillus Alexandr. D. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Beda, & alij, ac ſi eſſet ſenſus. *Non mireris, quod dixerim: Oportet vos naſci denuo, quia ſpiritus, ubi vult, ſpirat.* Sed meo videri, magis ſunt connectenda cum ſuperioribus. Ita docent Albertus Magnus, D. Thomas, Vatablus *in ſcholiis*, Maldonatus, & alii. Dixerat enim; quod natum eſt ex carne, caro eſt; quod ex ſpiritu, ſpiritus: infert ergo ex hac ſententia, non eſſe mirandum, quia ipſe non loquitur de generatione carnali, quia tunc eſſet admiratione valde dignum, quòd homo ex ſene fieret puer, & ſuum amitteret eſſe, ac denuo acciperet aliud. Sed procedit ſententia Domini de generatione ſpirituali, in qua interveniente Spiritus ſancti gratia non eſt mirum, quòd homo denuo naſcatur ſpiritualiter filius Dei. Et ideo ſtatim ſubjunxit. *Spiritus ubi vult, ſpirat.* Duplex eſt autem admiratio, ut notat D. Thomas, una quæ oritur ex devotione, dum quis Dei mirabilia conſiderans cognoſcit, ſe ea non poſſe comprehendere, & tunc miratur. Ita dicitur Pſal. 92. num. 4. *Mirabilis in altis Dominus*, & Pſalm. 118. num. 129. *Mirabilia teſtimonia tua.* Altera verò admiratio eſt, quæ oritur ex infidelitate, qua non creden-

105. Cyril. Alex. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Beda.

Albert. Mag. D Thom. Vatabl. Maldon.

D. Thom. *Duplex admiratio.*

Pſalm. 92. Pſalm. 118.

credentes mirantur. Et ita dicitur *Matth.* 13. *n.* 54. quòd mirabatur in doctrina Chriſti. Et ſtatim ſubditur: *quòd ſcandalizabantur in eo*; & ab hac admiratione Nicodemum Dominus removet.

Ioannis 3. *n.* 8. Spiritus ubi vult, ſpirat: & vocem ejus audis, ſed neſcis unde veniat, aut quò vadat: ſic eſt omnis, qui natus eſt ex ſpiritu.

VERSIONES.

Syriacus.	Spiritus, quo loci vult, ſpirat, *&c.* ita eſt quiſque genitus ex ſpiritu.
Albert. Magn. ex Græco.	Ventus flat, & vocem ejus audis, *&c.*
Arias.	Sed non noſti, unde veniat.
Vatablus.	Neſcis, unde veniat, & quò abeat.
S. Optatus Milevitan. lib. 2. *contra Parmenian.*	Spiritus Deus eſt, & ubi vult ſpirat, & vocem ejus audis, & neſcis unde veniat, & quò eat.
D. Athanaſius lib. 5. *de ſubſtantia Trinitatis.*	Spiritus, ubi vult, aſpirat, *&c.* Sic omnis, qui natus eſt ex aqua, & ſpiritu ſancto.
Idem lib. de Incarnat.	Ita quoque eſt omnis, qui ex ſpiritu genitus eſt.

EXPOSITIO.

106. Auguſt. NICODEMUS, ut ait D. Auguſt. *tract.* 12. vocem ſpiritus audiebat, & neſciebat, unde veniebat ideo Dominus probat hac ſententia poſſe hominem ex ſpiritu naſci, etiamſi id non intelligamus. Quia ſpiritus, ubi vult, ſpirat; id eſt, quem vult, eligit ad Evangelicæ perfectionis faſtigium; & homo vocem ſpiritus audit, etiam ſi neſciat, à quo illa vox oriatur, & ad quem gratiæ, ſeu beatitudinis gradum terminetur. Ac proinde ſicut modus operandi Spiritus ſancti nobis eſt ignotus, & ſolùm ſupernaturaliter percipitur; ita homo regeneratus, ejuſque regeneratio in gratia, ſolum Dei ope percipi valet. Et hic eſt, meo judicio, legitimus ſenſus. Breviter ſingula perſtringamus.

107. 1. Cor. 12. *Spiritus, ubi vult, ſpirat.* Divinus ſpiritus liberè operatur 1. Corinth. 12. n. 11. *Omnia operatur unus, atque idem ſpiritus, dividens ſingulis, prout vult.* Textus: *Et vocem ejus audis*; tripliciter, ut
Alb. Magn. notat Albert. Magn. Primò in Scripturis. Apoc.
Apoc. 2. 2. n. 7. *Qui habet aurem audiendi, audiat quid ſpiritus dicat Eccleſiis.* Secundò auditur vox in præ-
Matth. 10. dicatore. Matth. 10. n. 20. *Non vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri qui loquitur in*
Actor. 6. *vobis.* Actor. 6. n. 10. *Non poterant reſiſtere ſapientiæ, & ſpiritui, qui loquebatur.* Tertiò auditur vox in corde. ad Galat. 4. n. 6. *Quoniam autem eſtis* Galat. 4.
filij, miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra clamantem: Abba Pater. Pſal. 89. n. 9. *Audiam,* Pſalm. 89.
quid loquatur in me Dominus Deus. Hanc vocem ſpiritus audire, explicat D. Hieron. *in c.* 32. *Ierem.* *Notitia Dei*
n. 34. hoc eſt, ut mens noſtra in cognitionem *omnium vir-*
Dei feratur? quia, ut ait ſanctus Doctor, *Notitia* *tutum poſſeſ-*
unius Dei omnium virtutum poſſeſſio eſt. Aliter *ſio.* Gregor.
vero hunc locum explanat D. Gregor. lib. 27. mor. cap. 16. *Vocem,* inquit, *ſpiritus audire, eſt vi compunctionis intimæ in amorem inviſibilis conditoris aſſurgere.* Ille enim perfectè Dei vocem audit, qui audita exequitur.

Sed neſcis, unde veniat, aut quò valeat; hoc 108.
eſt, quomodo in cor hominis intraverit, & quo- Job. 9.
modo redierit, ignoratur; quia ipſe eſt natura inviſibilis Job. 9. num. 11. *Si venerit ad me, non videbo eum, & ſi abierit, non intelligam.* Vel, ut Alb. Magn.
explicat Albertus Magnus, quomodo hujuſmodi inſpiratio à conſilio, ac prædefinitione Dei venerit, ad quem gradum fœlicitatis, ſeu beatitudinis ducat, non percipitur à nobis. Alter vero hunc locum enucleat D. Gregorius in lib. 1. Gregor.
Reg. c. 16. *Spiritus quidem* inquit, *venit, & vadit, quia reprobos deſerit, electos aſſumit.* Textus: *Sic omnis, qui natus eſt ex ſpiritu.* Sicut enim vox Dei, quamvis audiatur, tamen ignoratur, à quo principio exeat, & ad quem terminetur: ſic ignoratur omnis, qui forma inviſibili formatus eſt Eccl. 11.
in filium Dei, cujus viæ ignotæ ſunt nobis. Eccleſiaſtici 11. n. 5. *Neſcis opera Dei, qui eſt fabricator omnium.*

QUÆSTIO XXI.

Quid nomine ſpiritus hîc intelligatur?

HOc loco Patres, & authores ſpiritus ſigni- 109.
ficatum varie explicant; nam ventum hîc Chryſoſt.
ſignificare, multi ſunt, qui affirmant. D. Chryſoſt. Cyrill.
homil. 25. D. Cyrillus *lib.* 2. *cap.* 44. Euthym. Euthym. Theoph.
Theophyl. Simon Caſſian. *lib.* 11. *cap.* 6. Lyran. Sim. Caſſ.
Favet D. Dionyſ. Areopagit. *de cœleſti Hierarch.* Dion. Areop.
cap. 15. *Inquiunt* enim, quod Dominus, ut optimus magiſter, doctrinam ſuam exemplo, ac ſimilitudine petita à vento explicat: *Spiritus*, id eſt, Alber. Mag.
ventus, ut legit Albert. *ubi vult, ſpirat*; hoc eſt Eccl. 1.
nullo impediente, omnes orbis partes perflat. Eccl. 1. n. 6. *Luſtrans univerſa in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos revertitur.* Textus, *Vocem ejus audis*; hoc eſt ſonitum, & ſibilum ejus.
Ezechiel. 3. num. 12. *Audivi poſt me vocem commo-* Ezech. 3.
tionis magnæ. Textus: *Sed neſcis unde veniat, aut quo valeat*; quia determinata cauſa, & locus, à quo ventus oriatur, & ubi terminetur, atque
conſiſtat, omnino ignoratur. Pſal. 134. n. 8. *Qui* Pſalm. 134.
produxit ventos de theſauris ſuis. Textus: *Sic omnis, qui natus eſt ex ſpiritu.* Quemadmodum enim venti productio penitus neſcitur; & ipſe, non viſu ſed auditu tantùm agnoſcitur; ſic ſpiritualis hominis nativitas ignoratur, & non oculis, ſed auditu fidei percipitur.

Secunda ſententia, & hujus rei explicatio, 110.
non de vento, ſed de Spiritu ſancto præſentia verba interpretatur D. Baſilius *lib.* 5. *contr. Eu-* Baſil.
nominium, cap. penult. D. Athanaſius *lib.* 1. *&* 5. Athanaſ.

de

Nazianz. Nyſſen. Hilar. Hieron. Ambroſ. Auguſt. Greg. Mag. Carthuſ. Hugo. Cajetan. Tolet. Albert. Mag. D. Thom. Bonavent.

de unica Dei Trinit. D. Gregor. Nazianz. orat. 5. Theolog. Divus Gregorius Nyſſenus orat. de ſancto Baptiſm. D. Hilarius lib. 2. de Trinit. D. Hieronymus epiſtol. ad Hedib. quaeſt. 9. Divus Ambroſius lib. 2. de fide, cap. 3. & lib. 3. de Spiritu ſancto. cap. 11. D. Auguſtinus tract. 12. in Ioan. Divus Gregorius Magnus lib. 17. moral. cap. 13. D. Carthuſianus: Hugo, Cajetanus, Toletus. Et hanc ſententiam tenent Albertus Magnus, D. Thom. D. Bonaventura, licet oppoſitam indicent probabilem. Et hanc interpretationem, ut veriorem ſecutus ſum in expoſitione;

111. *Vera explicatio de ſpiritu ſancto.* Et probatur primò. Quia hoc ſenſu Chriſtus Dominus reddit rationem veluti ſuperioris ſententiae dixerat enim, non eſſe mirandum, quòd homo oporteat naſci denuo; & dat rationem; *Quia ſpiritus, ubi vult ſpirat*; hoc eſt quem vult, eligit. Secundo, quia valde rariſſimè in Scriptura ſpiritus ponitur pro vento; & Chriſtus Dominus in hoc colloquio ſaepe de ſpiritu verba faciens, tertiam Trinitatis perſonam intelligit, quomodo ergo poteſt hic ſemel pro vento accipere? imo brevi admodum dictione. *Spiritus ubi vult ſpirat; ſic omnis qui natus eſt ex ſpiritu.* Quò pacto igitur eſſe poterant verba de vento in primo loco, in ſecundo de Spiritu ſancto? Et tam amphibologice loqui repugnat cum intentione boni magiſtri, qui maxime intendebat doctrinam ſuam in corde Nicodemi inſinuare. Et hoc non erat explanare, ſed potius obvelare, & valde aequivoce vocibus uti. Tertio eſſet valde amphibologica locutio, quia ventus non dicitur velle habere vocem, & ſpirare, ſed potiùs divino Spiritui haec conveniunt: ergo de illo loquebatur Chriſtus Dominus.

112. Maldon. *Alia explicatio de anima.* Alia explicatio hujus rei adducitur à Maldonato, quae aliquibus videtur plauſibilis, dum per ſpiritum humanum ſpiritus intelligitur: *Spiritus, ubi vult, ſpirat*; hoc eſt anima noſtra rationalis, prout vult, ſpirat, & interiùs efformat voces, quas audis, & penitus ignoras, unde hujuſmodi vox oriatur in corpore, & quo tendat. *Sic omnis, qui natus eſt ex ſpiritu.* Sicut enim ignoratur, quomodo anima ingrediatur in corpus, & quomodo ab illo egrediatur: ſic ignotus eſt nobis, omnis, qui ex ſpiritu natus eſt, & ejus regeneratio. Sed contra hanc interpretationem faciunt duae primae rationes, quas proxime adduxi. Deinde, quia dum Chriſtus Dominus ait, Neſcis, unde veniat aut quo vadat, non eſt ſermo de ſpiritu, ſed de voce loquente, & homo bene agnoſcit, quod ejus interna locutio ab anima, ac intellectu oriatur & ad quem finem tendat, ac ordinetur.

Quaestio XXII.

Vox divini ſpiritus ſilere non poteſt, quin ſe audire faciat.

113. Vox eſt divini Spiritus loquentis, & excitantis hominem ad poenitentiam, & ad gratiam, Apocal. 3. num. 20. *Ego ſto ad oſtium, & pulſo ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit januam, introibo ad illum.* Et valde frequens eſt locutio in Scriptura. Oſeae 2. n. 14. *Propter hoc ecce ego lactabo eam, & ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor ejus.* Unde ait Divus Auguſtinus tom. 2. de ſermone Domini in monte, nullam eſſe animam, quamvis perverſam, quae de ſua ſalute non poſſit ratiocinari, & in cujus conſcientia non loquatur Deus. *Rogandus* inquit S. Pater, *ut aperiat aures, ne contradicamus, & aures aptet nobis, & loquatur, quia nos ſervi ejus audiemus, & vel quaſi furtivè ſuſcipiat auris noſtra venas ſuſurri ejus*, Job. 4.

Apoc. 3. Oſeae. 2. *Deus loquitur ad cor noſtrum.* Auguſt. Job. 4.

114. Rupert. Secundò Rupertus lib. 2. de gloria Trinit. c. 1. ait: *Verus ſermo, quem dixit, & vocem ejus audis: non enim tacere poteſt; qui gratiam accepit ejuſdem. Verè ergo vocem ejus audis, quia tacere non poteſt, ſilere non audet. Ibi enim praecentor, qui tubam vocis largitus eſt, & dicit ei: Clama, ne ceſſes.* Quia enim divino Spiritui auditum praebet, ut ſuis donis repleatur, minimè ſilentij patiens eſt ſed in mille voces prorumpit, ut Deus in ipſo inhabitans maximè ſentiatur, ac ſui ſalutiferum exhalet odorem, in multiſque effectibus manifeſtetur, ita ut à toto orbe percipi valeat.

Spiritus ſanctus latere non poteſt in anima in qua inhabitat.

115. Luc. 24. Chriſtus Dominus diſcipulis ſuis reſurrectionis gloria circundatus apparet; at illi *conturbati, & conterriti exiſtimabant, ſe ſpiritum videre* Luc. 24. num. 38. & *Actor.* 1. *num.* 3. dicitur: *Praebuit ſe ipſum vivum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei.* Et tamen cum tanta Dei viſione, & allocutione nullus Apoſtolorum audebat Chriſti verba praedicare, ac hominibus annunciare. At ubi divinus Spiritus eorum corda adimplevit, *ſtans Petrus cum undecim levavit vocem ſuam, & locutus eſt eis*, Actor. 2. num. 14. Quid excellentius Dei viſione? Quid majus excogitari, poteſt, quàm Deum propriis oculis intueri? Et tamen viſo Chriſto cum gloria reſurgente, adhuc timidi in coenaculo haerebant Apoſtoli; at ubi divinus Spiritus in eorum corda deſcendit, tanquam intrepidi milites proſilierunt, ac evolarunt ad Chriſtum gentibus annunciandum. Guerricus Abbas ſermone 1. de reſurrect. *Apoſtoli*, inquit, *qui prius dubitabant, etiam poſt intuitum corporis viventis, poſt guſtum ſpiritus vivificantis virtute magna reddebant teſtimonium reſurrectionis. Adeo plus eſt corde Ieſum concipere, quàm oculis videre, & auribus de ipſo audire.* Ideo meritiſſimè D. Iſidorus per ſeptem lucernas, quas Moyſes fecit in tabernaculo *Exod.* 37. *num.* 23. ſeptem ſpiritus dona intelligit, quibus Eccleſia foecundatur: nam ſicut lucerna minime eſſe poteſt, quin luceat, atque reſplendeat, ita gratia Spiritus ſancti minime abſcondi valet in anima quam foecundat, quin ſcintillet, ac ſui radios emittat.

Actor. 2. Guerric. Iſidorus.

Quaestio XXIII.

Quare, cùm divinus Spiritus det omnium rerum intelligentiam, & de eo dicatur quod neſcimus, quo vadat, & quo tendat?

116. Videtur dubitatione maximè dignum, quomodo Chriſtus Dominus dicat, quòd dum divinus Spiritus in noſtram animam venit, homo neſciat, quò vadat, & tendat: nam, ut bene

notas

notat D. Bonaventura hic. *Inſpiratio Omnipotentis dat intelligentiam.* Ergo ubi eſt inſpiratio ſpiritus, ubi intelligenda de ipſo ſpiritu, & adventu ejus. Joan. 12. num. 27. *Unctio ejus docet vos de omnibus.* Joan. 16. n. 13. *Cùm venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Joan. 14. n. 16. *Paraclitus autem ſpiritus ille vos docebit omnia.* Ergo dum divinus Spiritus in cor hominis illabitur, omnium ſcientiam communicat. Et augetur dubium ſententia D. Bernardi ſerm. 32. in Cantic. *Tu ergo* ait, *ſi vocem ejus audis, non jam neſcis unde veniat aut quo vadat, ſciens, quia à Deo exiit, & ad cor vadit.* Ergo dum vox Dei in nobis auditur, & ſentitur, jam ſcimus à quo venit, quò vadit.

Bonavent. Joan. 12. Ioan. 16. Joan. 1. *Spiritus dat omnium ſcientiam.* Bernard.

117. Reſpondetur primò cum Divo Bonaventura, quòd Chriſtus Dominus hîc loquitur de originali ratione, ſive occaſione adventus Spiritus ſancti, quæ eſt inſcrutabile conſilium Dei. Et ideo homo neſcit, unde veniat, & quo vadat quantum ad finalem perſeverantiam, & finalem utilitatem; quia de hac non poteſt homo eſſe certus abſque ſpeciali Dei revelatione, ut docet Tridentinum *ſeſſ. 6. can.* 16. Chriſtus autem Dominus dixit, quod ſpiritus docet omnia, quia ipſe illuminat Eccleſiam in his, quæ pertinent ad fidem, bonamque doctrinam, ad ſanctam, ac rectam gubernationem, & etiam illuminat unumquemque hominem in his, quæ ſunt ad ſuam ſalutem.

Bonavent. *Finalis perſeverantia ignoratur.*

118. Secundo D. Gregorius Magnus lib. 9. Moral. cap. 11. *Acceſſus igitur,* ait, *receſſuſque Dei à mente noſtra minime cognoſcitur, quouſque rerum alternantium finis ignoratur; quia de tentatione incertum eſt, utrum probet, an trucidet: & de donis nequaquam deprehenditur, utrum hic deſertos remunerent, an in via nutriant, ut ad patriam perducant.* Et hoc clariùs explicat ibidem S. Pater cap. 10. *Quod exigentibus peccatis ita cæcum eſt genus humanum, ut ſæpè quod donum eſt gratiæ, iram putet; & quod ira eſt, gratiam æſtimet.* Nam plerumque gratiam deputat bona virtutum, & tamen de eiſdem donis elatus corruit. Plerumque velut iram metuit adverſa tentationum: & tamen eiſdem tentationibus preſſus ad virtutum cuſtodiam cautior exurgit. Quis ſe Deo propinquare non æſtimet, cum ſupernis excreſcere ſe muneribus agnoſcit, cum vel prophetiæ donum, vel doctrinæ magiſterium percipit, vel exercendam curationum gratiam cognoſcit. Et tamen ſæpè mens, dum de virtutis ſuæ ſecuritate reſolvitur, inſidiante adverſario inopinatæ culpæ telo perforatur. Quis non æſtimet gratiam, quod Saul ad regni clavum eſſet elatus, 4. *Reg.* 10. *n.* 1. Et tamen magna inde ruinæ occaſio ei præparatur. Quis non iram deputaret, quod Joſeph venundatus deſcenderet in Ægyptum? *Geneſ.* 36. *n.* 1. Et tamen magna tunc ad regnum, ſalutémque multorum deſtinabatur gratia.

Gregor. *Illud quod videtur miſericordia, aliquando juſtitia eſt, & vice verſa.*

119. Tertio Rupertus lib. 3. *Neſcimus, quo vadit, quia videlicet nobis notum non eſt, ad quem finem proceſſura ſit eadem gratia.* Divinus ſpiritus, ubi vult ſpirat, & tamen neſcimus, quo vadit. Sed cur ipſa meta ac finis nobis non aperitur, ac manifeſtatur; nam dum terminus itineris notus eſt, magis parato animo conficitur iter. Cur ergo illius finis abſconditur ut homo ad divinæ voluntatis obſequium ſe maximè promptum, paratumque exhibeat, ac velociſſime currat, maximè enim movetur animus, quando neſciens, quo pergit, totus eſt à divina voluntate pendulus. Nam ſi hujus cœleſtis viæ meta nobis eſſet explorata; forſitan totus deſidioſus, ac torpens animus ſuis terminis inhæreret: at dum finem: quò gratia duce tendimus, ignoramus, velociſſimè, ac celerrime tanquam penduli currimus, ut metam apprehendamus, atque ad divinæ voluntatis nutum, renutumque paratiſſimi adſumus. Apparet Angelus parenti Eliæ, & ait, *Surge, comede, grandis enim tibi reſtat via*, 3. Regum 19. num. 7. At ſi Angelus tam familiarem ſe exhibet, cur itineris via non aperitur, ne facilè ab intento tramite erret? cur locus, ad quem tendat, non declarat? Ambulavit enim in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus uſque ad montem Dei Horeb. Qui ad montem Dei pergit, viæ terminum ignoret, ut agillime moveatur, omnibuſque momentis, die, nocte, inceſſanter iter conficiat. Huc ſpectat dictum D. Baſilij orat. 7. *Metam celat, ut curſum contendat.*

Rupert. *Si meta itineris ignoratur, vel ocius curritur.* 3. Reg. 19. Baſil.

Quarto *Spiritus, ubi vult, ſpirat, & vocem ejus audis, & neſcis unde veniat, aut quò vadat.* Vox ejus auditur, aut percipitur; & tamen unde veniat, aut quo vadat, penitus ignoratur. Divinus Spiritus amor, ac charitas eſt, cujus amoris exordium unde veniat, aut finis, quo vadat, comprehendi minime valent. Divinæ charitatis opera inſcrutabilia ſunt, & captum noſtrum maximè tranſcendunt, ideo ejus principia, ac fines nec teneri à nobis, nec inveſtigari poſſunt. Alia Dei opera ut pote omnipotentiæ, Majeſtatis, ac ſcientiæ, aliquantulum manifeſtantur; at divini amoris elogia maximè nobis ſunt abſcondita. Ait Regius vates Pſalm. 79. num. 3. *Qui ſedes ſuper Cherubim manifeſtare coram Ephraim, Benjamin, & Manaſſe.* Apparet Dominus Iſaiæ 6. num. 2. *Seraphim ſtabant ſuper illud: ſex alæ uni, & ſex alæ alteri, duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus.* Cur ſedens ſuper Cherubim manifeſtatur, cum tamen Seraphim adſunt, occultatur. Cur apud tot Tribus, ac gentes, ut pote Ephraim, Manaſſe, & Benjamin manifeſtari dicitur, & tamen fideliſſimo amico ſuo Iſaiæ, non ſolum abſconditus inter Seraphim alas ſe exhibet, verum etiam *tota domus repleta eſt fumo*, ibidem num. 8. ut ad ipſum oculorum acies minime penetrare valeat Cherubim multitudo ſcientiæ interpretatur; Seraphim verò amor, ſeu charitas: licet Deus inter ſcientiæ, ac majeſtatis ſuæ opera ſe manifeſtare, ac apparere poſſit; tamen dum adſunt divini amoris incendia, ipſa Dei eminentialitas occultatur, ac multis tegitur involucris. Alia quantumvis aliquantulum pateſiant, tamen quæ amoris ſunt maximè à noſtris oculis diſparent. Et quid præcipue tegitur, niſi caput, & pedes, hoc eſt, principium & finis. Divus Hieronymus poſtquam notat, quod Cherubim dicit multitudinem ſcientiæ, Seraphim amoris incendium, ait S. Doctor: *In Cherubim ergo oſtenditur Dominus: in Seraphim ex parte oſtenditur ex parte celatur, faciem enim, & pedes ejus operiunt.* Quod ipſemet S. Doctor explicat eſſe principium, & finis, quæ nobis ſunt occultata, ut etiam advertit Divus Cyrillus *ibi.* 120.

Divini amoris finis maxime nobis occultatus. Pſalm. 79. Iſai. 6. *Licet alia Dei opera poſſint agnoſci, quæ tamen amoris ſunt abſconduntur.* Hieron.

QUÆSTIO

Quæstio XXIV.

Quàm periculoſum ſit, quòd homo non obſervet Deum ad ſe venientem, & recedentem?

121. Nicodemo ait Chriſtus Dominus; vocem ejus audis, & neſcis, unde veniat, aut quò vadat. Nobis divinus Spiritus loquitur, & vocem ejus pulſantis audimus? tamen ſi ita inconſiderate vivitur, ut ejus acceſſum, & receſſum non obſervemus, quid erit niſi in magnum periculum ſalutis incidere. Rem perbelle ponderat Divus Bernardus ſerm. 17. in Cantica: *Venit namque, & vadit prout vult, & nemo facile ſcit, unde veniat, aut quo vadat, id plane periculoſiſſime ignoratur. Cùm enim hæ Spiritus ſancti circa nos diſpenſatoriæ quidem viciſſitudines vigilantiſſime non obſervantur, fit, ut ne abſentem deſideres, ne præſentem glorifices. Mens ergo, quæ ignorat abceſſum, patet ſeductioni: & quæ reditum non obſervat, erit ingrata viſitationi.* Quid magis deplorandum eſſe poteſt, quam quod homo ita mundialibus voluptatibus, atque negotiis ſit immerſus, ac irretitus, ut non attendat, quando ſupremus Rex per ſuas internas pulſationes veniat, & vadat? Deſcendit Dominus ad cor noſtrum, ut omnibus divitiis ditemur: ſi vero recedit: neceſſe eſt, omni ſpirituali egeſtate laborare: dum venit, vitam haurire poſſumus, dum vero abeſt, mors intervenit, & adeſt. Pro negotio ergo vitæ, ejus adventum nobis explorare incumbit, ut ejus præſentiam gratificemus, & ne ejus abſentia tentationi ſuccumbamus.

Cum Deus ad cor noſtrum venit occaſio eſt vitæ. Bernard.

122. In celebri illa nocte, qua Hebræi egreſſuri erant de Ægypto, eis præcepit Dominus, ut comederent Agnum paſchalem, ac ejus ſanguine linirent ſuper utrumque poſtem in ſuperliminaribus domorum, in quibus comedebant illum. Et ait Dominus: *Erit autem ſanguis vobis in ſignum in ædibus, in quibus eritis: & videbo ſanguinem, & tranſibo vos: nec erit in vobis plaga diſperdens, quando percuſſero terram Ægypti*, Exod. 12. numero 13. Ad quid ponitur ſanguis in domorum frontibus quando Dominus deambulans terram Ægypti, & percutiens primogenita tranſit? Nunquid indiget Deus, aut Angelus pertranſiens ſigno, quo noſſet domos, in quibus Hebræi, & in quibus Ægyptii diverſabantur? Nonne ipſe eſt, qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat? Nonne ipſe eſt omnium agnitor, ac ſcrutator? Ad quid opus ſigno, ac ſanguine in domorum facie, ut dicatur: *Videbo ſanguinem, & tranſibo*; ſeu, ut habent Septuaginta: *Videbo ſanguinem, & protegam vos?* Habitantes domum, quæ ſanguine notabatur, Domini adventum, ac tranſitum obſervabant, & explorabant; commorantes vero in habitaculo nullo ſanguinis nota inſignito, ſomno, ac voluptatibus indulgebant, & nullo modo adventum Domini perſentiebant, nec ad illum attendebant. Bene ergo qui tranſitum Domini, & acceſſum agnoſcit, miſericordiam invenit, & gratiam conſequitur: qui vero prætereuntem Dominum minime percipit, ac ſentit, deſperata ſalute in mortem, ac amiſſionem bonorum incidit. Hoc tendit Theodoretus quæſt. 24. *Juſſit in ſanguine ovis mactatæ tinctos poſtes, & limen ungere, ut quis inſtabat ad perdenda primogenita Ægyptiorum, aſpecto ſanguine præteriret domos Hebræorum, non quod incorporea natura hujuſmodi ſignis egeret, ſed quia conveniebat, ut per ſymbolum intelligerent illi providentiam divinam.* Hæc eſt enim divina providentia, ut qui præſtolantur Domini adventum, vivant; qui vero contemnunt, moriantur.

Exod. 12.

Septuag.

Qui Dei ad ventum agnoſcit, vivit qui non obſervat, moritur.

Theodor.

123. Fortiſſimus ille populi Judaïci dux Sanſon maxime caput ſuum cuſtodivit, nec unquam permiſit, ut ferrum ſuper illud aſcenderet, & ita præclara virtutum facinora edidit, ut leonem occideret, in maxilla aſinæ mille viros interficeret: at ubi mulier *dormire eum fecit ſuper genua ſua, & in ſinu ſuo reclinare caput, vocavit tonſorem, & raſit ſeptem crines ejus: ſtatim fortitudo ejus ab eo diſceſſit*, Judic. 16. num. 19. & capitur ab hoſtibus, qui obcœcatum eum irridebant. Sanſon egregium Chriſti bellatorem innuit: qui dum omni cogitatu, ac circunſpectione virtutem divinam, & Spiritus ſancti dona per ſeptem crines deſignata, cuſtodit, ac retinet, omnia ſuperat, omnia vincit: at ſi velut dormiens, & nil ſenſu, ac cogitatu apprehendens Deus ab eo recedat; ſtatim dæmones in ipſum inſurgunt, à quibus illuditur modis omnibus, ludibrioque habetur; & miſerum hominem tanquam captivum molere faciunt. Hugo de S. Victore in illud Threnorum cap. 1. *Omnes perſecutores ejus*, &c. ita fatur: *Qui videlicet Sanſon, quandiu capillum capitis habuit, inſuperabilis fuit; ſed poſtquam in ſinu mulieris obdormivit, & abraſus caput capillum perdidit, continuo ab hoſtibus capitur, & cæcatur, ſervituti etiam addicitur.*

Iud. c. 16.

Sanſon Chriſti militem præfigurat.

Hugo Vict.

Ioannis 5. *n.* 9. Reſpondit Nicodemus & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri?

VERSIONES.

Concordant omnes.

EXPOSITIO.

124. Nicodemus adhuc carnali cognitione ſubſiſtit, & imperfectione Judaica detinetur, ut notant Chryſoſtomus *hom.* 25. Euthymius, & Theophylactus. Et quamvis in veteri Teſtamento multa ſunt loca, in quibus Baptiſmus præſignatur, ut notant citati Authores, & dicam *quæſtione ſequenti*; quia tamen, ut ait Ariſtoteles lib. 1. de memoria, *Conſuetudo, quædam natura eſt*; & Nicodemus, licet Magiſter, aſſuetus erat legi Moſaïcæ, quæ promittit carnalia: ideo tam pereleganti Chriſti inſtructione non valuit facile capere ſpiritualia, ut advertunt Carthuſianus, & Lyranus. Propter quod quærit ulterius: *Quomodo poſſunt hæc fieri?* Quo facto maxime verificavit infallibilem Chriſti Domini doctrinam; nam, ut docent D. Auguſtinus *tract.* 12. D. Bonaventura: *In illo fiebat, quod dixerat Dominus; Vocem ejus audis, ſed neſcis, unde veniat.* Domini vocem audiebat Nicodemus; ignorabat tamen, unde veniebat, & ad quem finem tendebat. Et quod Nicodemus iterum

Chryſoſt. Euthym. Teoph.

Ariſtot.

Vetus conſuetudo difficulter amittitur.

Carthuſ. Lyran.

Bonavent. Auguſt.

rum atque iterum interroget, ac Chriſti fruatur colloquio, quin capiat doctrinam ejus, non inde tamen ſupremus Dominus arguendus, qui hoc in ſolatium præceptorum permiſit, dum ipſi laborantes, diſcipulos parum inſtructos vident. D. Cyrill. lib. 2. cap. 46. *Nihil*, ait, *longa Chriſti oratione conſecutus eſt Nicodemus. Prudenter igitur à Salomone ſcriptum eſt*, Eccl. 15. n. 12. *In aure audientium loquere: nec tamen ulla non perſuadenti magiſtro culpa danda eſt.*

Cyrill. Eccl. 25.
Si diſcipuli doctrinam non captant, non eſt danda culpa magiſtro.

125.
In hoc tamen maxime laudandus Nicodemus, qui venerat ad Dominum ut de cœleſti doctrina inſtrueretur: *Sciamus, quia à Deo veniſti magiſter.* Quamvis dicta Chriſti non intelligeret, tamen à ſua intentione non deſiſtit, nec retrocedit; ſed immobilis in intento fine perſiſtens interrogat: *Quomodo hæc poſſunt fieri?* Hæc autem interrogatio non proceſſit ex malitia, ſed ex deſiderio apprehendendi Chriſti doctrinam:nam, ut notat D. Thom. *Dupliciter aliqui inquirunt, quidam ex diffidentia, ſicut Zacharias* Luc. 1. n. 18. *Unde hoc ſciam? & ideo punitus eſt. Aliqui verò ex ſtudio addiſcendi, ſicut Virgo beata, cùm dixit Angelo*, Luc. 2. n. 34. *Quomodo fiet iſtud? & tales inſtruuntur. Quia ergo illa quæſivit ex ſtudio addiſcendi, ideo meruit inſtrui.* Unde eleganter ait Sim. Caſſian. lib. 11. cap. 7. *Non poteſt ab ignorantia detineri, qui humiliter ſcientem interrogat? initium eſt ad ſcientiam, ignorata quærere à ſciente, nec vereri erubeſcentiam ſuper his.* Nicodemus in numero plurali dixit, *hæc fieri.* Cajetan. ponderat, quod pronomen *hæc*, tria includit, quæ Dominus dixerat: Nativitatem ex Spiritu; neceſſitatem hujus nativitatis: *Niſi quis renatus fuerit: oportet vos naſci*; & illius efficaciam, ad videndum, & introeundum in regnum Dei. Tamen particula *hæc*, totam doctrinam de regeneratione reſpicit, quia de ea Chriſtus Dominus multa dixerat.

Perſiſtentia in intento fine laudabilis.
Duplex interrogatio.
D. Thom.
Luc. 1.
Luc. 2.
Simon. Caſſ.
Interrogat initium ad ſcientiam.
Cajetan.

Ioannis 3. *n.* 10. Reſpondit Jeſus, & dixit ei: Tu es magiſter in Iſraël, & hæc ignoras?

VERSIONES.

Syriacus.	Tu es Doctor in Iſraël, & hæc neſcis?
Vatablus.	Es tu ille magiſter Iſraëlis, & ignoras?
Euthymius.	Tu es præceptor Iſraëlis.
Toletus ex Græco.	Tu es ille magiſter ipſius Iſraëlis.
Arias.	Et hæc non noſcis?

EXPOSITIO.

126.
NICODEMUM arguit Dominus, non de malitia, ſed de ſimplicitate, & inſipientia, ut ait Chryſoſt. *hom.* 25. & inquit: *Tu es magiſter.* In Græco eſt: *Tu es ille magiſter Iſraëlis.* Ille articulus denotat, quòd eſſet ſingularis, & eximius doctor; & ait: *Tu es ille Magiſter*, qui Scripturam doces, *in Iſraël*, ubi notus eſt Deus, & divina in Scriptura præſignata leguntur. Pſalm. 75. num. 1. *Notus in Judæa Deus, in Iſraël magnum nomen ejus. Et hæc ignoras?* Valde mirum, quod ea quæ in Scriptura tam communia erant, tantum doctorem fugerent, Sed proh dolor? valde frequenter ea neſcit homo, quæ ſunt ſuæ ſalutis. Notat vero Hugo, quod Dominus per modum interrogationis formavit redargutionem ſuam ad quod reſpondet propter reverentiam, quam Nicodemus habuit ad ipſum; dixit enim: *Scimus, quia à Deo veniſti magiſter*; & quamvis dicta Chriſti non intelligeret, nunquàm impoſſibilia dixit; ideo Dominus redargutionem ſuam temperavit, utens interrogatione ad eum ut ipſe majorem certificationem mereretur; Dominus enim honorat honorantes ſe.

Chryſoſt.
Græcus.
Pſalm. 75.
Homo tardus ad ea, quæ ſunt ſuæ ſalutis.
Hugo.
Dominus honorat honorantes ſe.

QUÆSTIO XXV.

Quare Dominus hîc reprehendat Nicodemum de ſua ignorantia?

CONveniunt Patres, ut Divus Chriſoſtomus, D. Cyrillus, Euthymius, Theophylactus, D. Thomas, Beda, Haymon, quod Chriſtus Dominus de ſua ruditate Nicodemum reprehendit, & verba reprehenſionis notam præ ſe ferunt; quod cum eſſet magiſter, ſcire debuerat hujuſmodi ſpiritualem generationem, & tamen illam neſciret. Veruntamen ut bene notat. D. Bonaventura cum D. Auguſtino, in verbis Domini eſt amicabilis argutio, dum fit per interrogationem, ipſumque appellando magiſtrum, ut proxime notavi ex Hugone. Amicabilis reprehenſio ſæpe plus proficit, quam aſpera, & rigida. 127.

Chryſoſt.
Cyrill.
Euthym.
Theoph.
D. Thom.
Beda.
Haymon.
Bonavent.
Amicabilis reprehenſio proficit.

Ratio vero difficultatis quæſtionis eſt: quia poteſt quis dicere cum D. Chryſoſtomo *citat. homil.* 25. Carthuſiano, & aliis. Quid habet hæc ſpiritualis generatio ex aqua commune cum lege Moſaïca, ut culpæ imputetur, quod homo in Judaïca imperfectione detentus hanc ſublimem regenerationem ignoret? Ad hoc multipliciter reſpondetur. 128.

Chryſoſt.
Carthuſ.

Primò cum D. Chryſoſtomo citat. Euthymio Carthuſiano, Beda & aliis, quod merito hujus principis ignorantia arguitur, quia hujuſmodi regeneratio ſpiritualis maxime continebatur in ſacris Scripturis, quas ille, ut magiſter, ſcire tenebatur. Pſalm. 12. num. 32. *Annuntiabitur Domino generatio ventura.* Pſalm. 162. num. 5. *Renovabitur, ut aquilæ, juventus tua.* Et hujuſmodi generatio ex aqua, & ſpiritu mundante promiſſa erat in Scriptura. Joël. 1. num. 18. *Effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem.* Iſai. 44. num. 3. *Effundam aquas ſuper ſitientem, & fluenta ſuper aridam: effundam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictionem ſuper ſtirpem tuam.* Ezechiel. 36. num. 25. *Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Et dabo vobis cor novum, & ſpiritum novum ponam in medio veſtri.* Zachar. 13. num. 1. *In illa die erit fons patens Domini David.* Hujus rei figuræ præceſſerunt multis miraculis in lege veteri, ut quando leproſus Naaman lotus eſt in Jordane, & reverſa eſt caro ſua ad ipſum, ſicut caro pueri parvuli, 4. *Reg.* 5. *num.* 14. Quando Saul unctus eſt à Samuele, mutatus eſt in virum alterum, & quaſi renatus, 1. *Regum* 10. *num.* 2. Tranſitus Judæorum per mare rubrum, Exod. 14. num. 22. *In* 129.

Chryſoſt.
Euthym.
Carthuſ.
Beda.
Pſalm. 21.
Pſalm. 102.
Ioël. 2.
Iſai. 44.
Ezech. 36.
Zachar. 13.
Exod. 14.

quibus

1. Cor. 10. quibus, ut ait Euthymius, *aquæ typus erat mare, nubes vero ſpiritus.* Ideo ait Paulus 1. Corinth. 10. num. 2. *Omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube, & in mari.* Tandem manifeſtum erat, quod illi, qui ex peccatoribus convertuntur ad juſtitiam, renaſcantur ex gratia, & ex ſpiritu. Imo, ut bene Cajetanus, Nicodemus facile poterat noſſe Prophetas natos fuiſſe ex ſpiritu. Et accedit amplius, quod Dominus jam incipiebat baptizare in aqua ad purificationem animarum, ut patet hoc *cap. 3. Joan. num. 26.* Merito ergo Dominus objicit Nicodemuo ignorantiam earum rerum; quas maxime ſcire ad eum ſpectabat, & quas cognitas, ac compertas habere oportebat; utpote magiſter: maxime vitio dandum, quod quilibet à ſuo munere deficiat; nam, ut dicitur l. 2. ff. de regulis juris, *Turpe eſt Patricio, & nobili viro, jus, in quo verſatur, ignorare.* Qui enim Doctoris nomen habet, omnia debet ſcire, & nihil ignorare. Vide *lib. 1. cap. 10. num. 61. & lib. 2. c. 1. num. 60.*

Cajetan.

Doctor muneri ſuo ſatisfaciat.

130. Auguſt. Secundò Divus Auguſtinus tractat. 12. *O fratres, ait, quod putavimus Dominum huic magiſtro Judæorum quaſi inſultare voluiſſe? Noverat Dominus quid agebat, volebat, illum naſci ex ſpiritu; Nemo ex ſpiritu naſcitur, niſi fuerit humilis, quia ipſa humilitas facit nos naſci de ſpiritu, quoniam prope eſt Dominus obtritis corde. Ille magiſterio inflatus erat & alicujus momenti ſibi eſſe videbatur, quia Doctor erat Judæorum. Deponit ei ſuperbiam; ut poſſit naſci de ſpiritu; inſultat tanquam indocto.* Ut Dominus ſuperbum principem reformaret in vita, cum eo ita agit, ut ſuperbiæ faſtum deponat, ad humilitatemque reducat, recipiendo eum ad propriæ ignorantiæ cognitionem; nam humilitas ad gradus magna eſt, & aſcenſum ad ſublimia præſtat. Salomon Proverb. 29. num. 23. *Superbum ſequitur humilitas, & humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria.* Iſai. 66. num. 2. *Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu.* Septuaginta, *Niſi ad humilem, & quietum.* Et maxime humilitas proficit, ut homo renaſcatur in gratia, ac Filius Dei fiat. Divus Hilarius in illud Pſalm. 118. *Humiliatus ſum uſquequaque,* ita ait: *Cum Domino humilitas cordis generoſa, & regiæ nativitatis ortus eſt.* Vide ſupra hoc lib. *cap. 1. num. 15.*

Humilitas gradus ad ſapientiam & ad magna. Proverb. 26. Iſai. 66. Septuag. Hilar.

131. Cyrill. Tertiò D. Cyrillus lib. 2. cap. 46. *Ab hoc uno, ait, Judæi omnes, qui multo ſe doctiores cæteris gentibus putabant, quaſi nudo doctrinæ, pietatiſque nomine, nec quicquam florentes à Chriſto, redarguuntur, tanquam tanta imperitia præditi, ut non modo docere cæteros, verum etiam ipſi intelligere nequeant; nam ſi Nicodemus, qui apud eos doctor erat, rudior invenitur; quales fuiſſe diſcipulos eorum putamus? cum non excedat diſcipulus magiſtri menſuram, ut ait Salvator: Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum.* Luc. 5. num. 4. Dum Dominus in Nicodemo ingenii tarditatem carpit omnium Judæorum neſcientiam, ac cæcitatem objurgat, ut dicam expoſitione ſequenti. Nam ſi eorum magiſter, ac doctor ita rudis erat: & de ſacra Scriptura tam parum deguſtabat; quales ergo futuri erant diſcipuli ejus, niſi ingenio pingues, ſenſu obturati, & ne primis labiis Scripturam attingentes, itaut Chriſtum D. verum Meſſiam nec intelligerent, nec agnoſcerent. Et hanc Judæorum ignorantiam explicans Paulus ait 2. Corinth. 3. num. 7. *Sicut Moyſes ponebat velamen ſuper faciem ſuam, ut non intenderent filii Iſraël in faciem ejus.* Syriacus legit: *ne inſpicerent filii Iſraël in finem ejus*, ſcilicet in finem legis, qui eſt Chriſtus, *Rom. 10. num. 4.* quod explicans Theophylactus ait: *Iſraelitæ autem rudes non potuerunt videre, quod finem haberet lex, quodque abroganda foret.* Proſequitur Apoſtolus: *Sed obtuſi ſunt ſenſus eorum, uſque in hodiernam diem, id ipſum velamen in lectione Veteris Teſtamenti manet non revelatum.* Expendendum eſt, *ad ipſum velamen;* nam illud, quod Moyſes ſibi impoſuerat ſuper faciem, corporeum erat quid linteum, vel pannoſum; quod manibus tractari poterat, velamen vero, quod obcæcat, ac obtenebrat Judæos, error quidam in intellectu inhærens eſt. Quomodo ergo ait Apoſtolus: *Id ipſum velamen?* merito ſane; nam adeo craſſum, & palpabile eſt cæcitatis Judæorum velamen, ut non intellectuale, ſed corporale, ac materiale reputetur, quod manibus tangitur, ſenſibus percipitur, experientia agnoſcitur. Et ideo dicitur, *id ipſum velamen.*

Luc. 5. *Judæorum ignorantia arguitur.* 2. Cor. 3. Syriacus. Theoph. *Judæorum error palpabilis aque viſibilis.*

132. D.Thom. Quartò Divus Thomas ait, quod Dominus Nicodemum arguit ex tribus. Primò ex conditione perſonæ ejus, & ideo dicit: *Tu es magiſter,* ubi eum Dominus reprehendit, non ut inſultaret ei; ſed quia præſumens de ſua ſcientia, de ſuo adhuc magiſterio confidebat, voluitque eum humiliando, ut ſupra dixi ex Divo Auguſtino. Spiritus ſancti efficere habitaculum. Secundò arguit Dominus ejus tarditatem ex conditione dicentis: tolerari enim poteſt, quod dictis alicujus rudis hominis non acquieſcatur; viri autem ſapientis, magnæque authoritatis dictis repugnare, reprehenſibile eſt. Ideo Dominus ait infrà: *Quod ſcimus, loquimur; quod vidimus, teſtamur.* Omnia autem ſunt aperta oculis ejus. *Domine, quibus habes ſanctam ſcientiam,* 2. Machab. 6. num. 30 Tertiò arguit Dominus ejus tarditatem ex conditione eorum, quæ dicebantur: mirum enim non eſt; quod difficilia ab aliquo non capiantur: quod autem facilia quis non capiat, reprehenſione maxime dignum. Et ideo dixit: *Si terrena dixi vobis, non creditis,* &c. de quo infra *verſu* 12. Hæc Divus Thomas.

Dictis ſapientis non acquieſcere, valde reprehenſibile. 2. Marc. 6.

133. Caſſian. Quintò Simon Caſſianus lib. 11. cap. 7. *Non objurgando benignus Salvator ſic loquitur, ut eum velit per erubeſcentiam, vel per ignorantiam confundere, ſed eum ad docenda excitare propenſius,* Nicodemus de ſcientia ſua multum præſumebat; ideoque ut à Domino doceretur, minime habilis erat: objicit ergo ſuam ei ignorantiam Chriſtus ut ita ad diſcendum eſſet diſpoſitus. Nam ſolus ille remedii fit capax, qui ſuam infirmitatem agnoſcit; & qui inſcientiam, ignorantiamque ſuam introſpicit, ſcientia, ac doctrina expoliti præpotens eſt. Unde eleganter ait D. Cyprianus lib. 1. Epiſtol. 3. *Primus fœlicitatis gradus eſt, non delinquere, ſecundus delicta cognoſcere.* Ubi ſupra *in hoc cap. num.* 73.

Cognoſcere ignorantiam gradus ad ſapientiam. Cyprian.

134. Sextò. Reprehenditur Nicodemus, quia repetit infidelitatis notam, quam ſignificat adverbium *quomodo*; ſupra in hoc colloquio cum Chriſto dixit num. 4. *Quomodo poteſt homo naſci cum ſit ſenex?* Modò verò reincidit in idem verbum, & ait: *Quomodo poſſunt hæc fieri?*

Et ubi ignorantia reiteratur, & culpa duplicatur,

Magna indignatio in peccata reiterata. tur; omnis objurgatio, ac pœna promeretur, & in omnem indignationem incurritur. Oſeæ 5. n. 10. *Filii ſunt Principes Juda, quaſi aſſumentes terminum: ſuper eos effundam quaſi aquam iram meam.* Oſeæ. 5. Septuag. Septuaginta: *Facti ſunt Principes Juda, quaſi transferentes terminum.* Quodnam eſt horum principum peccatum, ac iniquitas, ut promittat Deus ſe adducturum ſuper eos iram ſuam, ſicut torrentem aquarum? Hujuſmodi principes aliquando peccatis ſuis compuncti impoſituros ſuis abominationibus terminos proponebant, ſeque à Dei obſequio nunquam receſſuros: at in bono non perſiſtentes: iterum ad iniquitates ſuas facile redibant? & ideo iram divinam, veluti alter Pharao, in ſe concitarunt, ut juſtitiæ divinæ opprimerentur undis: nam ſemel delinquere, grave eſt; at iterum relabi, omnem indignationem ſolicitat, ac exagitat Eleganter Theophylactus; Theophil. *Quando quiſquam princeps Juda ex.ſtens confeſſus fuerit, ac promiſerit, ſe non eiſdem pravis ſtudiis admoturum mentem, idque ſecum decreverit, & iterum tranſmiſerit tales fines, atque decretum ſuum fecerit irritum, ac reverſus fuerit ad proprium vomitum; ira Dei ſuper talem prorſus effunditur, ac rubri maris aqua ſuper Pharaonem, qui ſæpe mentitus era.* Inde enim Pharao aquis maris obruitur, non quia mentitus eſt, ſed quia ſæpe à veritate reſiliit. Poſt Adami peccatum ei Geneſ. 3. dicitur à Domino: *Maledicta terra in opere tuo*, Geneſ. 3. num. 17. Caino vero poſtquam deliquit Geneſ. 4. à Domino dicitur: *Nunc igitur maledictus eris ſuper terram*, Geneſ. 4. num. 11. Sed cur iſte graviori mulctatur pœna, quàm parens ejus, non enim Adamo, ſed terræ injungitur maledictio; at filius graviori ſupplicio plectitur eique maledictio infligitur? Merito ſane; nam pater deliquit, & filius parentis delicto ſuum proprium addidit: ideo divina juſtitia exigente gravius punitur, & in majorem indignationem incidit. Albin. Albinus ibi: *Non timuit originali peccato fratris homicidii ſuperaddere ſcelus, ideo majori maledictione dignus habetur.*

Quæstio XXVI.

Quare Chriſtus Dominus hîc Nicodemus de ignorantia ſua reprehendat, non tamen de eo, quod nocte venerit ad ipſum?

135. Nicodemus nocte venit ad Chriſtum; quod tamen aliquali nota videbatur dignum: at Dominus ita cum eo diſſimulat, ut nulla quoad hoc reprehenſionis proferat verba: dum autem hoc loco quærit; quomodo poſſunt Chryſoſt. hæc fieri? *Vehementius eum tangit Chriſtus*, ut notat Chryſoſtomus *homil.* 25. & per modum reprehenſionis ei dixit: *Tu es magiſter in Iſrael, & hac ignoras?* Cur ergo hîc reprehenditur, non vero illic?

136. Reſpondeo primò, quod Nicodemus venit nocte, ut agnitus non eſſet, ſed haberetur tanquam occultus Chriſti diſcipulus, ut ita bonus aſſecla ex ejus ſchola pro tuenda Chriſti cauſa poſſet in Concilio Judæorum verba facere, ut præſtitit *Joan.* 7. *num.* 50. & latè notavi ſupra *quæſt.* 5. *num.* 25. At vero modo ignorat ea, quæ ei tanquam magiſtro incumbebat agnoſcere. Quomodo enim poterat populum ad ſalutem erudire, litterarum corticem non *Qui officio ſuo ſatisfacit, laudandus, qui è contra vituperandus.* noverat privatus interiori notitia veritatis de illis, quæ tenebatur ſcire? Dum ergo nocte venit, ut tanquam bonus Chriſti amicus ſui muneris functione fungatur: ac pro illius defenſione Judæorum iniquitati obſiſtere valeat, in nullam reprehenſionis notam incurrit; in eam verò maxime incidit, dum ignorat illa, quæ ad munus magiſterii, ac doctoris ſpectabant: ſicut enim laude dignus, qui injunctæ obligationi ſatisfacit; ita maxime vituperandus, ſi ab illa deflectat. Percuſſo Rege Ammonite, reverenteque Saüle à prælio, dixit Samuel ad populum; *Eamus in Galgala, & innovemus ibi regnum*, 1. Regum 11. num. 14. Et ibi dixit ad populum: 1. Reg. 11. & 12. *Ecce nunc Rex graditur ante vos*, cap. 12. num. 1. quæ verba tanquam Saulis laudatoria à Samuele dicta fuere, ut ibi notant Expoſitores, Abulenſis *cap.* 11. *quæſt.* 12. Hugo, & alii. Abulenſ. Hugo. At vero cùm Saul non expectato Samuelis adventu holocauſta obtuliſſet, ſtatim Propheta graviter in Regem invehitur, & ait illi: *Stulte egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui*, 1. Regum 13. num. 13. Sed cur Samuel 1. Reg 13. tam injurioſe tractat Regem, quem antea tam glorioſe laudaverat; præcipue cùm Reges ſint honorandi, ſcriptum eſt enim: *Reges honorificate*, 1. Petri 2. num. 17. Dum Saul pro ſalu- 1. Petr 2. te populi ſui, ut optimus Rex, adverſarios ejus debellavit, omni gloria fuit decantandus: at cum ignorantia laborat, quod ſacrificia offerre non ad Regem, ſed ad Sacerdotem pertinet; ſtatim rigide objurgatur, eique magnum comminatur ſupplicium. Lyranus: Lyran. *Saul graviter arguitur, quia officium ſibi illicitum ſcilicet offerendi per ſe ipſum uſurpavit, quod eſt g ave peccatum, quod patet ex hoc, quod Rex Ozias volens offerre incenſum, quod non pertinebat ad Regis officium, percuſſus fuit lepra, ui habetur* 2. Paralip. 26. num. 12. 2. Paral. 26.

Secundò. Venit nocte Nicodemus propter metum Judæorum, ut ait Joannes Apoſtolus, & 137. dixit citata quæſtione, non enim audebat pro tunc Chriſtum palam confiteri, & tamen Dominus ipſum benigne, ac favorabiliter recipit: at vero, hic, cum ea, quæ de regeneratione fuerant dicta, non capit, ſtatim aliquantulum aſpera in eum verba inflixit, dicens: *Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras?* Cur ergo hîc arguitur, non *Deus noſtri amoris defectus ſuff rt, non tamen, hominum in negotio ſalutis negligentiam.* vero illic? Sub caligine noctis venit Nicodemus, caligabat ejus amor in Chriſtum, nondum enim charitatis cuſpide vulneratus erat; & ideo Judæorum iram declinans, ad Chriſtum manifeſte non audebat accedere: cùm doctrinam de regeneratione non apprehendit, in his, quæ ad ſalutem animæ ſpectabant, torpeſcebat. Chriſtus Dominus hominum amator fervidus noſtri erga ipſum amoris defectus aliquantulum diſſimulat, ac patienter ſuſtinet; non vero quod in negotio ſuæ ſalutis homo ſit languidus, atque remiſſus. Et ideo cùm Nicodemus nocte venit ad Chriſtum defectu amoris, non reprehenditur; maxime vero cùm in negotio ſuæ ſalutis ſe rudem exhibet, ac parum aſtutum. Vide quæ dixi ſupra *num.* 70.

Tertiò. Nicodemus venit nocte, ob timorem 138.

Judæo

Judæorum : at modo ea, quæ hîc Dominus docet ob ignorantiam, inſipientiamque non percipit : & timor, puſillanimitas, ac quilibet alius defectus poſſunt in homine diſſimulari, minime verò inſipientia, & ignorantia in his, quæ tenemur ſcire, & agnoſcere : nam timor aliquando oritur ex inſito vitæ, honoriſque appetitu ? & hujuſmodi res valde frequenter mentem obcæcant. At ignorantia illorum, quæ ad ſe pertinent, res eſt importuna, & ex malitia tantum pullulat, ideoque omni objurgatione, ac ſupplicio digna. Extremam, ac deploratam Iſraelis miſeriam deſcribens Jeremias *cap* 4.*n*.22. ait : *Stultus populus meus me non cognovit, filii inſipientes ſunt, & vecordes : ſapientes ſunt, ut faciant mala, bene autem facere neſcierunt. Aſpexi terram, & ecce vacua erat, & nihili: & cœlos & non erat lux in eis : intuitus ſum, & non erat homo: & omne volatile cœli receſſit.* Valde quæſtionem ingerit, cur Propheta hic totum orbem vacuum commemoret; itaut nec in terra eſſet homo, nec in cælo volatile, ſed totum in ſolitudinem, ac deſertum redactum. Quænam tantæ hujus deſertionis cauſa? Si, eſſe peccata dicas, non videtur inde ſoluta quæſtio ; quia multa, & graviſſima enumerant Prophetæ, ut dicatur, quod ſanguis ſanguinem tetigit. Imo & Jeremias *cap*.16.*num*. 18. ait, quod terra ſit plena idolis, & abominationibus, & tamen tunc totus locus non videtur deſertus. Quæ hujus rei ratio ? dixerat Propheta: *Stultus populus meus, & filii inſipientes ſunt.* Igitur ubi eos ſtultitia, atque inſipientia, ita divina indignatio illos deſævit, ut omnino deleti, à terraque eſſent eradicati, ut nullus eorum amplius appareret, ſed totus orbis evacuatus fieret. Divus Thomas : *Aſſignat Propheta*, ait, *vaſtationis rationem, ſcilicet privationem debitæ ſcientiæ, quia ſtultus quantum ad cognitionem divinorum, inſipiens, quantum ad experientiam dulcedinis ipſorum.* Iſai. 5. num. 13. *Propterea captivus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam.*

Quilibet defectus poteſt in homine ſuſtineri non vero ignorantia

Ierem. 16.

Jerem. 4.

D. Thom.

Iſai. 5.

Ioannis 2. *n*. 11. Amen, amen dico tibi, quia quod ſcimus, loquimur, quod vidimus, teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis.

VERSIONES.

Syriacus. Teſtimonium noſtrum non recipitis.

Divus Chryſoſt. homil. 25. Teſtimonium noſtrum nemo accipit.

EXPOSITIO.

139. Tria in Nicodemo reprehenſione digna apparebant, ut notat poſt Divum Thomam, Toletus. Ignorantia eorum, quæ ut Doctor legis tenebatur ſcire. Incredulitas in his, quæ Chriſtus docebat ; nam ea in dubium revocavit, & ideo dixit : *Quomodo poſſunt hæc fieri ?* Tandem tertiò tarditas in percipienda Chriſti doctrina. Ignorantiam arguit Dominus ſuperiori verſu. *Tu es magiſter in Iſraël.* Ejus tarditatem accuſat ſequenti verſu : *Si terrena dixi vobis, & non creditis*, &c. id eſt, ſi facilia non percepiſtis, quomodo difficiliora capietis, &c. Præſentibus vero verbis Nicodemi incredulitatem refutat Dominus : *Quia quod ſcimus, loquimur.* Quibus Dominus ei perſuadet, ut ad præſidium fidei confugiat. Et eſt ſenſus, ut explicat Div. Chryſoſtomus, Cyrillus. Si ea, quæ tibi dico, & jam explicavi, non apprehendis, ſaltem nondum intellecta ob meum teſtimonium crede : *Quia quod ſcimus, loquimur.* Ubi Dominus leniter, ac manſuetè cum eo diſputat ; non indignè ferens, quod dicta ſua non percipiat : *nam patienter loqui, ac reſpondere*, ut ait Euthymius, *eſt conari, ut credibile faciat, quod dicis.* Et ſimul Dominus eum præparat, ac exhortatur ad fidem, ut teſtimonio ſuo conſentiat. Ex quo nota, quod Nicodemus, qui huc uſque multa interrogaverat, tamen ubi divina gratia inſpirante aſſenſum fidei præſtitit, nihil amplius in toto colloquio exquiſivit : nam prompta fides audit, & obedit, non vero exquirit, nec curiosè perſcrutatur. Ad Roman. cap. 1. num. 5. *Ad obediendum fidei in omnibus.*

D. Thom. Tolet.

Chryſoſt. Cyril.

Doctrina cum manſuetudine permanet.

Euthym.

Fides obedit & non curioſe perquirit.

Rom. 1.

140. *Amen amen* ; aſſeveranter dixit ob magnam doctrinæ ſuæ authoritatem. *Quod ſcimus, loquimur*. Nam omnia fidei myſteria Chriſtus noverat, ut Deus per ſcientiam æternam, & divinam; ut homo vero per ſcientiam beatam, & per ſe infuſam. *Omnia quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis*, Joan. 51. num. 15. Et loquitur pluraliter ob myſterium Trinitatis, ut vult Divus Cyrillus, quia Patrem, & Spiritum ſanctum in ipſo habet : vel quia eſt ſermo de ſe ipſo, ac de Joanne Baptiſta, de quo quæſtione ſequenti, quia ſuorum miniſtrorum doctrinam ſuam reputat Dominus, eamque cum ſua æqualiter extollit, ac nobilitat. *Quod vidimus, teſtamur.* Maxime teſtes ſunt illi, qui ex oculata cognitione conteſtantur, ut ait Chryſoſtomus homil. 25. *Hac autem dixit Dominus, ut pro illius imbecillitate ad inferiora deſcendens, orationem ſuam magis credibilem faciat, ſiquidem cum apud nos ſenſus viſus certiſſimus ſit, cum perſuadere quid volumus, ita loqui ſolemus, non audiſſe, ſed vidiſſe. Idcirco Chriſtus more hominum loquens ſibi fidem conciliat.* Hæc etiam Chriſti verba ponderans Tertullianus *lib. de Trinitate, cap.* 15. ait : *Quæ vidit Chriſtus, teſtificatus eſt : qui non venit ut faceret ſuam voluntatem, ſed potius, ut faciat Patris voluntatem à quo miſſus ad hoc ipſum fuerat.* Chriſtus veniens in mundum teſtimonium dedit de his, quæ vidit, & ſecundum Patris voluntatem erant diſpoſita. Deinde in noſtrum documentum bonus teſtis de his teſtificatur, quæ vidit, & audivit; non vero de his, quæ vult, & deſiderat.

Ioan. 15.

Cyrill.

Chriſtus ſuorum doctrinam æqualiter extollit, ut ſuam.

Chryſoſt.

Teſtis de viſu certiſſimus.

Tertull.

Bonus teſtis de his teſtificatur, quæ vidit non quæ vult.

141. *Et teſtimonium noſtrum non accipitis.* Quamvis Nicodemus adhuc in incredulitate Judæorum ad Dominum accederet, tamen obſtinata voluntate non erat, ut notat Salmeiron : nam ipſe ad Dominum venit, ut ab eo doctrinam reciperet, à quo eſt illuminatus in fide, ut omnium ſententia eſt. Et ideo in his verbis, ut advertunt Divus Cyrillus, Divus Chryſoſtomus, Theophylactus, Beda, Carthuſianus, Rupertus præcipue ; Dominus Judæos perſtringit, qui Chriſtum Dominum verum Meſſiam recipere noluerunt. Oſe. 7. n. 14. *Receſſe*

Cyrill. Chryſoſt. Theophyl. Beda. Carthuſ. Rupert. Salmeiron.

Receſſerunt à me, & ego erudivi eos. Et ait Dominus: *Teſtimonium noſtrum*, ſcilicet meum, & Joannis. Vel meum, & Patris edentis ſigna per me, & Spiritus ſancti per me loquentis, *non recipitis.* Quod contra omnem legem facit Phariſæorum malitia, cùm in ore duorum, vel trium ſtet omne verbum. *Non recipitis*; in numero plurali loquitur, ſicut & ſequentia verba: *Si terrena dixi vobis, & non creditis*, vel quia aliqui cum Nicodemo fortaſſe venerant, ut ait Cajetanus, & ideo
Cajetan. ipſe dixit. *Scimus, quia à Deo veniſti magiſter*; vel quia (quod eſt mihi probabilius) Nicodemus princeps erat Judæorum; & ideo in ipſo omnes alii Judæi arguuntur, quia populus delinquens ſæpe Regis eſt delictum. Et hac de cauſa Nicodemus, quamvis de ſua ſalute ſolicitus, ob Judæorum duritiam utpote eorum princeps objurgatur.

Peccatum populi delictum Regis.

Quæstio XXVII.

Quare Chriſtus Dominus hîc loquatur in numero plurali: Quod ſcimus loquimur, & quod vidimus, teſtamur.

142. Maldon. Hoc dubium in varias ſententias Doctores fecit abire. Et primo Maldonatus hæc exiſtimat dicta de omnibus bonis teſtibus, *Quod ſcimus loquimur*, hoc eſt, qui teſtes ſumus veraces, & fideles de illis ſolum teſtificamur, quæ ſcimus, & quæ videmus. Quare ô Nicodeme, ex eo, quod ego hæc tibi dico, tu exiſtimare debes, me certiſſime illa ſcire. Hæc tamen interpretatio non cohæret cum ſumma authoritate Chriſti Domini, ut ipſe cum cæteris teſtibus, de quibuſcunque rebus teſtimonium ferentibus, ſe adnumeret.

143. Alcuin. Secundò Alcuinus *in Catena Divi Thomæ*, ait, *Dicit pluraliter, ac ſi dicat: Ego, & illi, qui modo Spiritu ſunt renati, intelligimus illud, quod loquimur, & quod vidimus apud Patrem in ea abſcondito, hoc teſtamur foris in mundo.* Hæc etiam interpretatio eſt valde humilis; nec enim ipſe loquitur æqualiter de cognitione, quam ipſe habet de myſteriis divinis, ac nos habemus in via: nam cognitio Chriſti eſt intuitiva, ipſe videt facie ad faciem, & ideo propriiſſimè ait: *Quod vidimus teſtamur*, cognitio autem in viatoribus renatis eſt per fidem, & tanquam per ſpeculum in ænigmate.

Excluditur ſententia.

144. Salmeiron. Tertiò Salmeiron, & aliqui recentiores dicunt quod Chriſtus hîc loquitur in numero plurali, ut ſe cum cæteris Prophetis à Deo miſſis connumeret, ac conjungat. Hanc etiam explicationem non probo; quia cognitio prophetica non ſemper fundatur in cognitione evidenti, ſed valde frequenter revelationes propheticæ obſcuræ erant, & inevidentes; lumen enim propheticum ex natura ſua obſcuritatem non excludit. Et ideo D. Petrus *epiſt. 2. cap. 1. num. 19.* prophetiam lucernæ lucenti in caliginoſo loco comparavit, ut obſervat Divus Thomas 2. 2. *quæſt. 74. art. 5. in corpore*, & idem docent Cano *lib. 12. de locis, cap. 2. concluſ. 2.* Vaſquius *tom. 1. ad 3. part. quæſt. 7. artic. 8. num. 10.* Suarius *tom. de fide, diſp. 8. ſect. 5. num. 2. & 3.* Raguſa *ad 3. part. q. 7. diſp. 74.* Et patet, quia fide Iſaac benedixit Jacob, & Eſaü. Similiter Jacob fide benedixit filios ſuos, *Ad Hebr. 11. n. 20. & 21.* quos tamen prophetaſſe ea in re, patet ex communi Patrum conſenſu, & Scriptura, Geneſ. 49. n. 2. *Congregamini, ut annuntiem quæ ventura ſunt vobis.* Ergo cum in hac prophetia intervenirer fides, lumine obſcuro factum eſt.

Non loquitur de Prophetis. 2. Petr. 1. D. Thom. Cano. Vaſq. Suarius. Raguſa. Geneſ. 49.

145. Cajetan. Quartò, Cajetanus ait; quod utitur numero plurali, propter duplicem notitiam, quam habet Chriſtus; increatam, ut Deus; creatam, & per ſe infuſam, ut homo. Hæc tamen doctrina non placet, quia ſcire, & videre ſunt actiones; ac proinde ſuppoſitorum: cùm autem unum ſit ſuppoſitum in Chriſto, unus dici debet, non plures: ſicut ſi in noſtro intellectu dentur plures actus intelligendi, ratione ſuppoſiti dicitur unus intelligens & non multiplex. Quintò. Sunt qui dicant. Chriſtum hæc verba in plurali protuliſſe propter ſe, & diſcipulos ſuos; ac de omnibus ait, *quod ſcimus, quod vidimus.* Sed non videtur firmum, ſi referantur ad tempus, quo Chriſtus hæc dicebat: quia non habemus fundamentum, ob quod dicamus, quod pro tunc Apoſtoli aliquid de Salvatore teſtificarentur, præcipue in hac materia, de qua erat ſermo, de regeneratione per quam; quia huc uſque non legimus, quod Dominus de hac re cum ſuis diſſeruiſſet. Sextò dicunt alii, ut Barradas, quod Chriſtus utitur hîc numero multitudinis pro ſingulari, ut ſæpe facimus. Utitur ergo numero plurali modeſtiæ cauſa, ne de ſe diceret: Quæ ſcio, & video, hæc teſtor. Sed cum hoc pugnat, quod Chriſtus de ſe nunquam loquitur in numero multitudinis, & etiam in ſimili materia, ut Joan. 8. num. 38. *Ego, quod vidi apud Patrem loquor.*

Non loquitur de duplici ſcientia. *Non loquitur de Apoſtolis.* Barradas. *Ob modeſtiam non loquitur de ſe pluraliter.* Joan. 8.

146. Cyrill. Chryſoſt. Ambroſ. Alb. Magn. D. Thom. Bonavent. Rupert. Carthuſ. Joan. 14. Septimò D. Cyrillus, D. Chryſoſtomus, D. Ambroſius, *homil. in Octav. Pentecoſt.* Albertus Magnus, D. Thomas, D. Bonaventura, Rupertus, Carthuſianus, & communiter alii Patres, & DD. hæc verba referunt ad Patrem, & Spiritum ſanctum, qui ſimul cum Filio ſciebant, & loquebantur per illum ac teſtabantur. Joan. 14. num. 14. *Ego in Patre, & Pater in me eſt. Verba, quæ ego loquor vobis, à me ipſo non loquor: Pater autem in me manens ipſe facit opera.* Hæc ſententia eſt probabiliſſima, & maxime ob tot Patres veneranda. In ea tamen illud mihi ingerit ſcrupulum, quod Chriſtus Dominus doctrinam ſuam in auditoribus ſuis maxime inſinuare intendebat; & ad hoc valde expediens videbatur, ut auditores apprehenderent, quinam eſſent ſcientes, & videntes, de quibus Chriſtus loquebatur; & qui pro tunc aderant, non intelligebant, quod Pater, & Spiritus ſanctus eſſent in Chriſto, in eoque loquerentur.

De ſe, de Patre & Spiritu ſancto loquitur.

147. Octavò, & mihi germana ſolutio. Chriſtus Dominus hîc de ſe ac Baptiſta ſuo loquitur; nam de regeneratione ſpirituali per aquam ſermo erat; de ea ſine dubio Chriſtus hîc loquitur, cujus totam ſeriem optime ſciebat, & videbat in Eſſentia divina. Joannes quoque illam optime noverat, & inſpexerat in Chriſti Baptiſmo dum vidit Spiritum ſanctum venientem, & manentem ſuper eum. Uterque de regeneratione per aquam, & Spiritum Judæis dedit teſtimonium Chriſtus hoc loco, & Baptiſta, Joan. 1. num. 22. *Et teſtimonium perhibuit Joannes, dicens: Ego neſciebam eum; ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille dixit mihi: Super quem videris Spiritum manentem, hic eſt, qui*

Germana expoſitio. *De ſe ac Baptiſta loquitur.* Joan. 1.

qui baptizat in Spiritu ſancto. Et Matth.3.n.11.& Luc.3.n.15. Et tamen utriuſque teſtimonium Judæi recipere noluerunt. Et corroboratur expoſitio. Quia Chriſtus Dominus aliquando de ſe ac ſuo Baptiſta ſimul in numero plurali loquitur, ut
Matth. 3. Matth.3.n.15. *Dixit ei: Sine modo, ſic nos decet implere omnem juſtitiam*; ut notavi *lib.3.c.2.q.10.*

Ioannis 3. *n.* 12. Si terrena dixi vobis, & non creditis; quomodo ſi dixero vobis cæleſtia, credetis?

VERSIONES.

Sà ex Græco. Dixi vobis, & non credidiſtis mihi.

Syriacus. Quomodo; ſi dixero vobis cœleſtia, credetis mihi.

EXPOSITIO.

148. Rationem reddit Dominus de eo, quod immediate antea dixerat: *Teſtimonium noſtrum non accipitis*: craſſitudinem, ac imbecillitatem auditorũ arguit, ut notant Euthymius, Albertus Magnus, Thomas, & alii. (Euthym. Alb. Magn. D. Thom.) Ea, quæ de regeneratione dixerat, terrena appellat; cum hujuſmodi regeneratio fiat in terris, interveniente terrena aqua, tanquam dicat. Si non creditis ea, quæ fiunt in terris, quomodo credetis, quæ ſunt in cœlo? Et ſi fidem non datis facilioribus, quomodo difficiliora apprehendetis, ut æternam generationem, proceſſionem Spiritus ſancti. Et ait: *Non creditis mihi*, ut explicatiùs legit Syriacus (Syriacus.); quia Judæa, cæcitate ſua detenta, veritatis magiſtro, à quo poterat illuminari, peculiariter credere noluit. Iniqui ſolum iniquis credunt, non vero juſtis, & probatis viris. Et ait in numero plurali. Non creditis, quia, ut dixi ex D. Cyrillo (Cyril.) ſuperiori expoſitione, in Nicodemo arguit Judæos omnes.

QUÆSTIO XXVIII.

Cùm Chriſtus Dominus de regeneratione ſpirituali hîc loquatur, quid per terrena intelligit?

149. Caſſian. Perantiqua, & vulgaris quæſtio eſt, Quid Chriſtus Dominus hîc per terrena, quid per cœleſtia intelligat? Primò Simon Caſſianus *lib.* 11. *c.* 6. ait, quod in hoc primo anno ab egreſſu à deſerto, multa contulit Jesus cum Judæis, quaſi terrena, & humana, & juxta ſenſum exiſtentia, quæ ab eis non fuerunt credita. Quod etiam de terrenis Dominus locutus fuerit in ſolemnitate paſchali, exponunt aliqui, ut Barradas. (Barradas.) Sed hoc non videtur firmum; quia nec res terrenas, nec parabolas de eiſdem invenimus in Evangelio uſque ad hoc tempus à Chriſto dictas, & pro noſtro captu non eſt divinandum.

Secundò. Aliqui de vento hoc explicant & ita intelligunt illud, quod ſuperiùs eſt dictum: *Spiritus ubi vult ſpirat*, tanquam ſi dicat Dominus: Si non creditis terrena, id eſt generationem ſpiritualem, quam terreno modo, & exemplo vobis explicavit, quomodo credetis cæleſtia, ſi nude dixero. Hanc referunt D. Auguſtinus, & Beda hîc, & etiam D. Chryſoſtomus *homil.* 26. qui quamvis illius de vento interpretationis ſit author, eam hîc non approbat. Et merito, quia Chriſtus Dominus hîc non loquitur de modo loquendi, & explicandi, ſed de rebus ipſis terrenis, & cœleſtibus. 150. (Auguſt. Beda. Chryſoſt.)

Tertiò. D. Auguſtinus *tract.* 12. Rupertus per *terrena* exponunt id, quod ſuperiori capite dictum eſt de ſuo corpore: *Solvite templum hoc*; corpus enim res terrena eſt. Sed hæc verba non videntur revocanda ad ea, quæ erant tam remota, conferenda ſunt cum his quæ dicta fuerant Nicodemo. Deinde, quia Chriſti reſurrectio, de qua eſt ſermo: *In tribus diebus ſuſcitabo illud*; æquale, immo majus eſt Sacramentum, quàm noſtra per Baptiſmum regeneratio. 151. (Auguſt. Rupert.)

Quarta explicatio, quæ meo videri eſt vera ſententia eamque docent D. Chryſoſt. *homil.* 26. D. Cyrillus, *lib.* 2. *c.* 49. Origenes, & Ammonius *in catena Græca*, Theophylactus, Euthymius, Albertus Magnus, D. Thomas, D. Bonaventura, Cajetanus & alij Rem terrenam aſſerit, vocaſſe Baptiſmum, de quo totus cum Nicodemo ſermo erat. Non quod Baptiſmus non ſit res divina, & ſpiritualis; ſed quia ſuper terram, & aquæ terrenæ interventu hominibus datur. Qua propter multa divina myſteria, cum in humana natura in hoc ſæculo fiant, de terra dicuntur. Ut de ineffabili Incarnationis myſterio: *Veritas de terra orta eſt*: Pſalm.84. n. 12. *Aperiatur terra & germinet Salvatorem*, Iſai. 43. n. 8. Per cœleſtia vero intelligit Salvator generationem æternam, proceſſionem Spiritus ſancti. Tanquam ſi dicat Dominus: ſi ea, quæ ſunt magis in promptu, non capis, quomodo difficiliora percipies. Sap. 9. num. 16. *Difficile æſtimamus, quæ in terra ſunt: Quæ autem in cœlis ſunt, quis inveſtigabit?* 152. (Chryſoſt. Cyrill. Origen. Ammon. Theoph. Euthym. Alber. Mag. D. Thom. Bonavent. Cajetan. Iſai. 45. Pſalm. 84. Sap. 9.)

Ioannes 3. *n.* 13. Et nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cœlo; Filius hominis, qui eſt in cælo.

VERSIONES.

D. Dionyſ. epiſt. contra Samoſat. Amen dico vobis, qui nemo, &c.

Petrus Diaconus. lib. de Incarn. c. 4. Ipſe enim omnino, & non alius aſcendit in cælum, qui deſcendit de cælo.

Arias. Et nemo aſcendit in cælum, ſi non ille ex cælo deſcendens, Filius hominis exiſtens in cælo.

Syriacus. Filius hominis, qui ipſe eſt in cœlo.

Sà ex Græco. Qui erat in cælo.

EXPOSITIO.

153. *Connexio ad antecedentia.* IUDÆORUM incredulitatem Dominus vehementiſſimè arguit. Dixerat immediatè antea: *Quomodo ſi dixerat vobis cœleſtia, credetis?* Nunc verò probat, quomodo ei cœleſtia narranti indubitanter ſit credendum. Quia quamvis uſque ad illud tempus nullus homo in cœlum aſcenderit, nec ea, quæ ibi fiunt, contemplatus fuerit; tamen ipſe clare, ac manifeſte omnia intuetur, ac videt, nam ipſe ſolus de cœlo deſcendit, & in cœlum conſcendit, ac eſt in cœlo ſemper exiſtens. Ex quo duo concluduntur: primum, quòd quamvis ſit in terra, eſt etiam præſens in cælo: ſecundum, quod ipſi cœleſtia diſcenti tribuenda ſit fides.

154. *Chriſtus in rebus magnis modeſte loquitur.* *Nemo aſcendit in cœlum.* Chriſtus Dominus dicitur deſcendere de cœlo, & aſcendere, & eſſe in cœlo, ratione utriuſque naturæ, divinæ & humanæ, ut latiùs explicabo quæſtione ſequenti *Filius hominis*, non dixit: Niſi ego, qui deſcendi de cælis, & ſum in cælis: ſed per tertiam perſonam loquitur modeſtiæ ergò, ne de ſe tam aperte gloriam tantam divulgaret. Et dicitur, *Qui eſt in cælo*; hoc eſt, ratione divinitatis, quia nullum circunſcriptum habet locum; ac proinde quamvis apparebat in terris, non ſeparabatur à cælo, ut notarunt D. Ambroſius, *in Symbolum c. 6.* D. Fulgentius *lib. 2. ad Thraſymundum, c. 17.* Ambroſ. Fulgent.

QUÆSTIO XXIX.

Quomodo Chriſtus Dominus dicat, quod ipſe aſcendit in cælum cùm hic ante aſcenſionem ſuam loquatur?

155. IN preſenti textu gravis ſuboritur difficultas; ait Chriſtus Dominus, *Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo Filius hominis*; quando autem Chriſtus Dominus hæc verba dixit, nondum aſcenderat in cælum; quomodo ergo ait: *Nemo aſcendit, niſi qui deſcendit?* Nam ratione divinitatis non potuit aſcendere; ipſa enim ubique eſt: ratione humilitatis, nondum aſcenderat. Et augetur difficultas, quia verbum *aſcendit*, juxta radicem Græcam eſt in præterito tempore: quomodo ergo ſtat veritas in dictis. Nec effugit difficultatem Toletus *annot*, 17. dum negat, Chriſtum hoc loco dixiſſe, ſe in cælum aſcendiſſe: at ſine fundamento hoc negatur; nam ex illa particula excluſiva *niſi*, recte infertur aſcenſus; ſi enim nemo aſcendit, niſi Filius hominis; ergo bene concluditur, Filius hominis aſcendit. Nec etiam quieſcit mens in expoſitione Bedæ & Ruperti, qui hæc intelligunt dicta per anteceſſionem de aſcenſione, quæ facta eſt poſt Reſurrectionem: quia illud verbum *aſcendit*, eſt in præterito, ut jam dixi. Deinde cum hoc pugnant ſequentia verba: *Filius hominis, qui eſt in cœlo*, nam ſi filius hominis erat in cœlo: ergo aſcendit, ſiquidem in terra inita eſt humanitas. Tolet. Beda. Rupert.

156. Ideo Cajetan. & multi alij reſpondent, quòd Chriſtus Dominus dicitur aſcendere in cælum, ratione ſuæ ſanctiſſimæ animæ, quæ à primo inſtanti ſuæ conceptionis aſcendit ad viſionem, ac fruitionem Dei, quam Beati aſcendendo in cœlum obtinent: ac proinde jam Chriſtus Dominus id habebat, quod per aſcenſum in cœlum acquiritur. Alij verò ut Maldonatus, Cornelius explicant, quòd Chriſtus ante reſurrectionem in cælum aſcendere dicebatur per communicationem idiomatum; quia Filius hominis, cum eſſet in terra, dicebatur etiam eſſe in cælo, quia idem Deus erat, Deus autem eſt in cœlo. Cajetan. Maldon. Corn.

Rem magis explico. Filius hominis dicitur aſcendere, & deſcendere, ratiòne utriuſque naturæ, humanæ, & divinæ, in una perſona. Ita docent D. Dionyſius *in Epiſt. contra Samoſatenum*, D. Eucherius *quæſtionibus in Joan.* D. Hieronymus *ſerm. de aſſumptione.* Joan. Caſſianus *lib. 4. de Incarnat.* D. Fulgentius *lib. 2. ad Traſimundum, cap. 17.* Petrus Diaconus *de Incarn. cap. 4.* Ferrandus Diaconus *Epiſt. ad Severum*, & alii antiqui patres. Cùm ergo natura divina ſit ubique, & omnem repleat locum, ratione ſui aſcendere, & deſcendere nequit; hæc tamen de Deo in Scriptura paſſim dicuntur ob varios effectus, & operationes, quas hîc, & nunc exercet; ac ſi, per impoſſibile, non eſſet ubique, & ad illum locum veniſſet. Ac proinde ante aſcenſionem Filius hominis dicebatur eſſe in cælo ratione naturæ divinæ, quæ ibi manifeſtatur; dicitur deſcendere de cœlo ob Incarnationem, quia in utero Virginis hypoſtaſis divina humanam terminavit naturam. Dicitur aſcendere in cælum, quia ob naturam divinam elevata eſt natura humana, quæ erat in terris, ut videret Deum, ſicut Beati vident in cælo; & ut hominibus de terris communicaret cæleſtia dona, ac Angelis in cœlo impetraret, ac tandem ſicut Deus eſt ubique, ſic & humana Chriſti natura per communicationem idiomatum, ut ex D. Auguſtino dicam *quæſt.* 164. 157. Dionyſ. Eucher. Hieron. Caſſian. Fulgent. Petr. Diac. Ferr. Diac. *Quomodo dicatur Deus aſcendere & deſcendere.*

Secundò elegantiſſime Divus Bernardus *ſerm.* 18. inter parvos, & varios, explicat hunc locum. *Deſcendit*, ait, *& aſcendit Filius hominis propter nos in noſtra natura: attingens nimirum à fine uſque ad finem fortiter; & diſponens omnia ſuaviter. Deſcendit ſiquidem, quod inferius non decuit, aſcendit, quod excelſius non potuit. Ipſumque deſcenſum egit fortiter, quia virtus erat: aſcenſum diſpoſuit ſuaviter, quia ſapientia erat. Deſcendit autem, ut dictum eſt, non cecidit; quia qui cadit, ſine gradu ruit; qui autem deſcendit, gradatim pedem ponit. Sunt ergo gradus in deſcendendo; ſunt in aſcendendo. In deſcendendo primus quidem gradus eſt à ſummo cælo uſque ad carnem; ſecundus uſque ad crucem, tertius uſque ad mortem. Ecce quo uſque deſcendit. Nunquid amplius potuit? Poterat jam certe Rex noſter dicere, & quaſi quondam operis affectu clamare: Quid ultra debui facere, & non feci? Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Vidimus deſcenſum. Videamus & aſcenſum; ſed ille quoque triplex eſt. Et ejus primus gradus gloria Reſurrectionis; ſecundus poteſtas judicii: & de morte quidem meruit Reſurrectionem: de cruce judicii poteſtatem: ut quoniam in illa injuſte judicatus eſt, de illa juſtam obtineret judicis cenſuram. Ipſam vero ſervi formam, id eſt, carnem, in qua paſſus, & mortuus eſt reſuſcitatam evexit ſuper omnes cælos, & ſuper omnes Angelorum Choros, uſque ad dexteram Patris.* Pulchre multa docet Sanctus Pater Deus in terram veniens, non cecidit, ſed per gradus deſcen 158. Bernard. *Deus gradatim in terrã deſcendit.* Iſai. 6. Joan. 15. *Per gradus eſt eundum.*

deſcendit; nam gradatim, palatimque eundum eſt de quo multa dixi *lib.1.cap.1.num.79. & cap. 2.num.14. & lib. 2. cap. 2. num. 10. cap. 4. num. 51. & cap. 1. num. 58. & lib.3.cap.1.num.52.* Denique deſcendit per Crucem,& per ipſam aſcendit ad dexteram Patris, ac meruit poteſtatem judiciariam, nos ſecum in cælum adducens.

159. Ioan. 15. Zeno. Ait Chriſtus Dominus Joan.15. *Ego ſum vitis, vos palmites*; quod perbellè ponderat D. Zeno ſerm. in Pſalm. 79. *Ut optimè ſæpè recolitis*, ait, *palmes in ſcrobem, dimittitur, ut animatus ibidem genitalis humor, manente ſemper ſecum ſubſtantia nutriatur, auxiliare illi neceſſario jungitur lignum cujus tutela defenſus ſeſe ſuſtollat. At ubi adoleverit in vitem perfectam, ad jugumque pervenerit? pura materia tabulatis infertur, nobis aſtringitur, ne à ligno quo portatur, vel cujus adminiculo, vel ducatu in uberes fructus longiùs invitata producitur, vi aliqua ſeparetur.* Et pulchrè S. Pater proſequitur. Chriſtus Dominus vera vitis, de cælo uſque ad ima terræ ſeſe ſubmiſit; unde verò extolleretur, lignum ei fuit adjungendum, ut Crucis adminiculo innixus à terra exaltaretur, utque cœleſtes ejus fructus, ac palmites ſublevarentur, Crucis tabulatis ſuppoſitis fuerunt fulciendi, ut ita in altum ſurgerent, & uſque ad cælum cum ſua propagine, ac vite glorioſiſſime pervenirent.

Per crucem Deus, & homines in cælum aſcendunt.

160. Deuter. 33. Sub figura Joſeph gloriam Chriſti Domini prædicens Moyſes Deuteron. 33. num. 17. ait: *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua rhinocerotis cornua illius: in ipſis ventilabit gentes uſque ad terminos terræ.* Tertullianus ſtatim dandus legit: *In ipſis nationes ventilabit ad ſummum uſque terræ.* Pulchritudo tauri, ac cornua rhinocerotis ſunt extrema Crucis brachia, quibus Dominus ventilans nationes humiles extollit è terra ad cælum, ſuperbos verò inde dejiciens ſua judiciaria poteſtate comprimit. Tertullianus lib. 3. contra Marcionem cap.18. *Chriſtus ait, in illo ſignificabatur taurus ob utramque diſpoſitionem, aliis ferus, ut judex, manſuetus, ut Salvator cujus cornua eſſent Crucis extrema. Nam in antenna navis, quæ Crucis pars eſt, extremitates cornua vocantur. Hac denique virtute Crucis univerſas gentes, & nunc ventilat per fidem, auferens à terra cælum, & tunc per judicium ventilabit, dejiciens de cælo in terram.* Tota Chriſti virtus, potentia, ac ſapientia, in Cruce ſita eſt; ea enim ſeparat agnos ab hædis, ea extollit, ac ſublevat juſtos ad cælos, & ſuperbos à ſuæ præſumptionis altitudine graviſſimo lapſu præcipitat, ac dejicit.

Tertull. Idem.

Exod. 3. *Moyſi apparuit Dominus in flamma ignis de medio rubi*, Exod. 3. num. 2. inde Hebræos afflictionibus oppreſſos in terram promiſſionis adducat, interituque, ac ſupplicio contundat Ægyptum, ut ipſe Dominus dixit: *Extendam manum meam, & percutiam Ægyptum in cunctis mirabilibus*, ibidem num. 20. Sed ubi hæc aguntur? In medio rubi. Sed cur aliud corpus non aſſumitur, niſi lignum rubi, quod ſanctam ſignificat crucem, ut author eſt ibi Procopius: *Initium miraculorum*, ait, *per lignum fit, quod novi Teſtamenti crucem prædicet.* Interveniente Cruce habent boni, ac electi: ut tranſeant in cœleſtem terram promiſſionis, & impij, ut inferni aquis obruantur.

Procop.

QUÆSTIO XXX.

Quomodo dicat Chriſtus, nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit, *cùm juſti aſcendant in Cælum, à quo non deſcenderunt.*

Ratio dubitandi eſt manifeſta. Ait Dominus: *Nemo aſcendit, niſi qui deſcendit Filius hominis*: cum tamen juſti aſcendant, & aſcenſuri ſint omnes, non tamen è cœlo deſcenderint. Nec ſatisfacit id, quod ait Salmeiron *tract. 6.* quòd ſolus Chriſtus aſcendit virtute propria; juſti verò gratia Dei rapiuntur, & aſſumuntur ad cœlum. Sed hoc non ſolvit quæſtionis nodum; nec facit ad id quod Dominus intendebat, nam tota intentio erat, quod nemo poterat res cæleſtes nuntiare, cum nullus hominum præter filium hominis aſcenderit in cælum: ergo ſermo eſt hic de omni aſcenſu. Nec etiam audiendus eſt Didymus *in catena Græca*; dubitans, quomodo Chriſtus dicat: Nemo aſcendit, cùm Angeli prius aſcenderint in cœlum, nam eos aſcendentes vidit Jacob *Geneſ. 28. num. 12.* At facilis eſt ſolutio. Chriſtus Dominus loquebatur de ſolis hominibus, eis enim dicebat Dominus: *Nemo aſcendit.* 161.

Salmeiron. *Duæ ſententiæ excluduntur.* Dydim.

Verus ergo ſenſus eſt, quod Chriſtus cum hominibus agebat, ut igitur Dominus comprobaret, quod nullus mortalium res divinas, ac cœleſtes hominibus ita aperire, ac declarare poterat, ut ipſe (hoc enim erat ſermonis intentum) ait, quod hactenus nemo ex hominibus aſcendit in cælum, præter filium hominis: ergo nullus hominum valet hujuſmodi res divinas in hoc ſæculo nuntiare, niſi filius hominis, qui ad cælum conſcendit & ea, quæ ibi fiunt, perſpicua habet, atque aperta. *Deum nemo vidit unquam: Unigenitus filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit.* Joannis 1. num. 18. Alias veluti morales demus rationes. 162.

Germanus ſenſus. Ioan. 1.

Secundo reſpondent D. Auguſtinus, Beda, Carthuſianus, D. Thomas, D. Bonaventura, quod juſti aſcendant cum Chriſto, tanquam illius membra; nam cum ipſo faciunt unum myſticum corpus, cujus caput eſt Chriſtus; membra juſti: & ita cum illo, & in illo unum ſunt, loquitur D. Auguſtinus, quod comprobat ex Paulo ad Galat. 3. num. 16. *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini ejus, non dicit, & ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in uno.* Nemo in cælum aſcendere poterat, niſi filius Dei, ad nos ergo deſcendit noſtramque aſſumpſit naturam, ac ſibi eam copulavit, ut nos unum cum ipſo facti ad thronum Patris aſcendamus. Quod eleganter ponderavit Tertullianus lib. de Trinit, cap. 13. *De cælo deſcendit Verbum, tanquam ſponſus ad carnem, ut per carnis aſſumptionem filius hominis illuc poſſet aſcendere, unde Dei filius Verbum deſcenderat: meritò dum per connexionem mutuam, & caro Verbum Dei gerit, & filius Dei fragilitatem carnis aſſumit, cum ſponſa carne conſcendere illuc, unde ſine carne deſcenderat.* Deſcendit Dei filius, ut noſtram carnem eveheret in cælum. Deſcenſum, ac humiliationem ſibi tantum reſervavit, ſuamque eſſe voluit, 163.

Auguſt. Beda. Carthuſ. D. Thom. Bonavent. Auguſt. Galat. 3. *Homines cum Chriſto in cælum aſcendunt.* Tertull.

ſolus enim ipſe deſcendit:exaltationem verò, & in gloria ſublimationem nobis communicavit, ac nos indignos tanti boni participes effecit; *Bonus Princeps ſibi deſcenſum, ſuis glorias reſervat.* ſecum nos aſportavit in cœlum. Ex quo Principes ſæculi exemplum habeant, ut ſibi dejectiones reſervent, ſuis verò glorias parent. Vide *lib.2.cap.9. num. 41. & lib. 3. cap. 1. num. 19. & 20.*

164. Etherius. B. Presbyt. Tertio hanc rem pulchrè explicant Etherius & Beatus Presbyter lib. 2. contra Elpidium: *Quia* inquiunt, *non unum cum illo jam futuri ſumus, unde ſolus venit in ſe, illuc ſolus redit etiam in nobis, & ille, qui in cœlo ſemper eſt, ad cœlum quotidie aſcendit. Quia qui divinitate ſuper omnia permanet, humanitatis compage ſeſe quotidie ad cœlos trahit.* *Noſtrum aſcenſum Deus reputat ſuum.* Dominus, qui in cœlo ſemper regnat, ratione membrorum ſuorum quotidie in cœlum aſcendit, nam ex eo, quod nos aſcendimus, & ipſe ſe aſcendere reputat.

165. Paſchaſ. Quarto D. Paſchaſius lib. de corpore, & ſanguine Domini, cap. 9. *Per Sacramentum,* inquit, *corporis, & ſanguinis Chriſtus in nobis non ſolum fide, ſed etiam unitate carnis, & ſanguinis manere probatur; & ideo jam membra Chriſti ejus carne veſcimur, ut nihil aliud quàm corpus ejus, unde vivimus, & ſanguis inveniamur. Hinc igitur eſt, quod nemo aſcendit in cælum, niſi qui de cœlo deſcendit: quia cum illo per hæc myſteria unum ſumus.* Innoc. III. Similiter loquitur Innocentius III. *lib. 14. de myſteriis Miſſæ cap. 44.* Nullus homo præter Chriſtum de cælo deſcendit:ergo ſolus ipſe eſt aſcenſurus? & pro eo tantum cœleſtis ſedes eſt præparata? Quæ ergo ſpes erit nobis? Bono animo eſtote. *Per Euchariſtiam cum Chriſto unimur.* Verum eſt, quod nemo aſcendit, niſi qui deſcendit, & ſolus Chriſtus deſcendit. Tamen dum ejus carnem, & ſanguinem deguſtamus ei utpote membra tanquam capiti incorporamur, unum cum Chriſto efficimur, ac ita in cælum ſublevandi præparamur; non quia nos de cælo deſcendimus, *Per Euchariſtiam in cœlum aſcendimus.* ſed quia per Sacramentum corporis cum ipſo unum facti, ac proinde omnium cœleſtium donorum participes ſumus.

166. Coloſſ. 2. Ait Paulus ad Coloſſ. 2. num. 9. *In Chriſto inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, & eſtis in illo repleti, qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis.* Quam conſequentiam facis Eccleſiarum magiſter? In Chriſto eſt omnis divinitas: ergo nos ipſa ſumus repleti. Et nota, quod ait Apoſtolus. *Eſtis in ipſo repleti;* quia dum homo *Per Euchariſtiam bonis Chriſti ditamur.* ad Euchariſticam menſam accedit, ac divino pabulo paſcitur, cœleſtibus donis inhabitantibus in Chriſto, cum quo unum efficitur, impinguatur. Hilar. D. Hilarius *lib. de unitate Patris & Filii,* explicans locum de Euchariſtia, ait: *Nunc igitur in eo repleti ſumus, id eſt, per aſſumptionem carnis ejus, in qua divinitatis plenitudo corporaliter inhabitat, & hujus ſpei noſtræ non exigua poteſtas in eo eſt, nam quod repleti in eo ſumus, hoc eſt caput & principium omnis poteſtatis.* Chriſtus ratione hypoſtaſis ſuæ omnem divinitatem in ſe habet inhabitantem, nos vero, dum ipſum in Sacramento ſumimus, unum cum ipſo facti ejus ditamur boni, Pſalm 95. ad cœlumque conſcendimus *Tollite hoſtias, & introite in atria ejus,* Pſalm.94.num. 9. *Per Euchariſtiam aditus ad cælum pateſit.* Sed quænam ſunt ſacrificia quæ ad cælum nobis aditum introitumque parant. Nullum aliud, niſi Euchariſtia ſacra, quam dum homo ſumit ad cœlum volat. Incognit. Meus Incognitus, *Secundum,* in- Pſalm. 83. quit, *atrium eſt triumphantis Eccleſiæ.* Pſalm. 83. *dilecta tabernacula tua, Domine! concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini. In iſto atrio gloria eſt æternitas ſine fine,* De iſto ergo Sacramento ait: *Tollite hoſtias, id eſt, recipite dignè iſtud Sacramentum, & introite in atria ejus.*

Quæstio XXXI.

Quomodo dicat Chriſtus quod filius hominis deſcendit de cælo, cum humanitas unita fuerit Verbo in terris?

Ait Dominus, *Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo filius hominis, qui* 167.
eſt in cælo; in quo apertè docet, quod filius hominis ſit in cœlo, & deſcenderit de cœlo. Et *Ratio dubitandi.* ratio dubitandi eſt quia Chriſtus hic loquebatur ante reſurrectionem. Aſcenſionemque ſuam. Deinde, quia filius hominis, ſeu Chriſtus Dominus duas dicit naturas ſimul unitas, ſcilicet humanam, & divinam. Deus autem ad nos de cælo dilapſus eſt abſque naturæ humanæ reali complexu, ut eam ſibi in utero Virginis copularet & de facto ibi eam ſibi copulavit, ut eſt fidei dogma. Quomodo ergo dicitur, quod de cælo deſcendit filius hominis, qui ſibi utramque naturam compactam ſupponit, cum nondum humanitas Verbo eſſet unita?

Reſpondet primo D. Auguſtinus ſerm. 14. de 168. Auguſt.
verbis Apoſtoli. *Filius hominis de cælo deſcendit. Nonne filius hominis in terra factus eſt? Nonne filius hominis per Mariam factus eſt: Sed ô homo, noli, inquit ſeparare, quod volo copulare. Chriſtus enim deſcendit, idemque filius hominis, qui filius eſt Dei, ſedet in cælo, qui ambulat in terra. In cælo erat, quia ubique Chriſtus, idemque Chriſtus & Filius Dei, & filius hominis.* *Germana ratio ob quam filius hominis dicitur deſcendere de cælo.* Verum eſt quod ſolus Deus de cœlo deſcendit, ut fieret homo: Tamen cùm idem ſit Filius hominis, qui Filius eſt Dei: ideo per communicationem idiomatum ea, quæ dicuntur de Filio Dei, dicuntur & de Filio hominis. Filius Dei ubique eſt, etiam Chriſtus dicitur eſſe ubique Filius Dei ante Abraham, etiam Chriſtus dicitur ante Abraham. Joan. 8. n. 58. *Antequam Abraham fieret, ego ſum.* Joan. 8. Damaſc. Nicetas. Vaſq. Gabr. Et alia multa quæ docent D. Damaſcenus *lib. 3. de fide, cap.4.* Nicetas *lib.3.Theſaur.cap. 33.* de quo latè vide Vaſquium *3. part. diſp. 73. cap.5. à n. 32.* Cabreiram *q.16.art. 5. in comment. num. 12.* Ad rationes morales veniamus.

Secundo D. Hyppolytus Martyr *homil. de Deo* 169.
Trino, & de incarnatione, poſtquam propoſitum Hippol. dubium proponit *Niſi, qui de cælo deſcendit Filius hominis,* ait: *Manifeſtum igitur eſt: quod antea non erat in cœlo caro. Quis ergo erat in cælo, niſi Verbum ſine carne, quod miſſum eſt, ut oſtenderet ſe qui in terra erat, eſſe etiam in cælo? Verbum enim erat, Spiritus erat, virtus erat. Unius commune nomen,* Daniel. 7. *Singularitas vitanda & communis res ſequenda.* *& in uſu apud homines ſibi ſumpſit, vocatus à principio Filius hominis propter futurum, quamvis nondum eſſet homo, ſicut Daniel teſtatur* cap. 7. num. 11. *inquiens: Vidi, & ecce in nubibus cæli venientem tanquam Filium hominis.* Verum eſt, quod Deus ſine carne ad terram deſcendit nam eam ſibi inter nos copulavit tamen deſcendens non dicitur Filius Dei, ſed Filius hominis commune

mune nomen, & in uſu apud homines ſibi ſumpſit. Nomen *Filii Dei*, erat quid ſupremum, & valde rarum inter mortales, vocabulum verò *Filii hominis* valde frequens, & uſitatum; ita paſſim dicebatur Propheta. *Ezech. cap. 2. num. 1. & 3. & Daniel cap. 8. num. 17.* Deus veniens in mundum, cum futurus eſſet homo, evitavit, atque occultavit ſingulare & particulare nomen Filij Dei, & ſolum dici ac evulgari voluit communem, & uſitatam Filij hominis appellationem. Pro ſingularitate vitanda, & communi re ſequenda, vide *lib. 1. cap. 8. n. 12. & lib. 2. cap. 10. n. 8. & lib. 3. cap. 3. n. 44. & hoc lib. 4. c. 1. n. 23.*

170. Athanaſ. Tertio D. Athanaſius. *lib. 6. ad Theophilum de fide ſua*, ait: *Legimus*, Joan. 3. *Nemo aſcendit in cælum niſi qui deſcendit de cælo, Filius hominis; qui eſt in cælo. Quomodo Filius hominis, qui in terrâ loquebatur, eſſe dicebatur in cælo? Et quemadmodum inde deſcendiſſe refertur, qui nec ibi factus, nec adhuc aſcenderat, qui nondum paſſus reſurrexerat? Sed quia Deus Verbum hominem aſſumpturus deſcenderat, homo divinitati copulatus illuc aſcendit, unde caro utique non deſcenderat; ſed Verbum.* Solus Dei Filius, ut naturam ſibi uniret humanam, ad nos venit, ut ita homo ſublevaretur ad cælum. Et tamen dum deſcendit Filius hominis dicitur, & nomen Filii Dei tacetur. O magnum charitatis ingenium! ô ſingulare beneficentiæ documentum! Voluit ſummus Princeps, ac Rex noſter multum occultare, quod præſtitit, ac pro nobis dedit; ideo verbis profert, non quòd Filius Dei deſcendit, ſed quòd Filius hominis ad nos venit. Nam quod ſuprema Dei majeſtas ad nos ſe inclinaret, ac dejiceret, ſummus totius beneficentiæ apex, & acumen; quòd vero Filius hominis veniret, quid inferius erat. Eximia ergo Chriſti charitas, ac largitas, quod ſupremum erat abſcondit; quod vero minus, palam facit, ac teſtatur. Magni enim eſt ingenii, multa elargiri, pauca divulgare. Vide *lib. 2. cap. 3. num. 17. & lib. 1. cap. 1. num. 50. & cap. 2. num. 16. & cap. 5. num. 169.*

Magni ingenii eſt, multa elargiri, pauca vero divulgare.

171. Zeno. Quartò D. Zeno Veronenſ. ſerm. de ſpiritu & corpore, *Scriptum eſt in Evangelio*, ait, *Nemo aſcendit in cælum, niſi qui de cælo deſcendit Filius hominis qui erat in cælo. Quomodo Filius hominis, vel cujus hominis naſci poſſet in cælo, ut de cælo deſcenderet, cùm humanitas à cælo, & poſſeſſio longe dimota ſit, & natura? Age, excita ſenſum, Lector, invenies veritatem. Qui erat in cælo, de cælo deſcendit, qui deſcendit, ipſe eſt, & qui aſcendit in cælum Filius hominis, qui erat in cælo, Filius hominis vocabulo, non natura: non enim bis carnem induit Dominus; ſed oportuit prædicari, quia primo antequam eſſet, quam ſe fieri voluiſſet, tam figura, quam oraculis frequentibus publicabatur.* Semel Deus humanam ſibi carnem, non in cælo, ſed in terra copulavit; & tamen, antequam myſterium peragatur, dicitur Filius hominis, qui eſt in cælo, & qui deſcendit de cœlo. Sed quomodo tunc Filius hominis, cùm humanitas adhuc Deo unita non eſſet? *Non natura ſed vocabulo.* Ab æterno Filius Dei in ſinu Patris reſidens, ut humanam ſibi naturam in hypoſtaſi ſua aſcenderet, ardentiſſimo amoris æſtuabat impulſu. Sed cum ſtatuta à Patre tempora non adeſſent, ut ſuum vehemens aſſumendæ noſtræ carnis deſiderium ſolaretur, hominis figuras frequenter ſuperinduebat, ſibique hominis nomen maximè delectabatur imponi; & ita ferventem noſtræ carnis affectum, hominis nomenclaturæ lenibat, amorique ſuo inducias dabat.

Deus ante Incarnationē vehementer præoptabat hominem fieri.

Deus, antequam homo fieret maxima præſumendæ noſtræ carnis deſiderio, ſolicitudine, & anxietate ferebatur, ità ut introducatur in Canticis, *Saliens in montibus, tranſiliens colles*, Cantic. 2. num. 8. & dicatur in Pſalm. 17. n. 11. *Aſcendit ſuper Cherubim; & volavit: volavit ſuper pennas ventorum.* At ſponſa eum noſtra carne indutum videns ait: *Cum eſſet Rex in accubitu ſuo*, Cantic. 1. num. 12. ubi per *accubitum*, teſte Caſſiodoro, Aponio, Beda, & Hugone, intelligit Incarnationem, ſeu carnem aſſumptam. Et ita ait Beda. *Accubitum autem Regis, tempus Incarnationis appellat, per quam pro nobis humiliari, & ut nos erigeremus, ipſe inclinari dignatus eſt.* Sed quomodo humanitas dicitur accubitus Dei? Accubitus eſt ſeſſionis modus quo in epulis omni quieti, & delectationi indulgebatur; antequam Deus noſtra carne eſſet præcinctus, Filius Dei in ſuprema majeſtate dexteram Patris occupabat: at verò factus homo, ubi caput ſuum reclinet, non habet; & tamen tunc dicitur *Rex in accubitu ſuo*, ſeu *in requie ſua*, ut alii legunt. Tam inexpleta Deus aviditate noſtram ſibi adamplexare humanitatem præoptabat, ut quandiu ineffabile Sacramentum non erat celebratum, nec leviter quieti ſe concredere videtur. At poſtquam homo factus eſt, deſiderij æſtus cœpit ſoporari, requieique aperire aditum, & Deus in humanitate aſſumpta, magna dulcedine, ac gaudio perjucundari. Vide *lib. 1. cap. 5. num. 68. & lib. 2. cap. 1. num. 63.*

172. Cant. 2. Pſalm. 17. Cant. 1. Caſſiod. Apon. Beda. Hugo.

Deus in aſſumpta humanitate delectatur, ac requieſcit.

Quæstio XXXII.

Quare Chriſtus Dominus frequenter ſeipſum Filium hominis appellet?

Valde familiariter Chriſtus in Evangelio ſe filium hominis dicit. Et ne paſſim in hanc quæſtionem incidamus, ſemel hic eſt examinanda. Et pravum Gentilium dogma, qui ut refert D. Juſtinus *quæſt. 66. ad Orthodoxos*, ex hoc vocabulo *Filii hominis* contendebant aſſerere, Chriſtum virili ſemine ex Joſeph fuiſſe natum, omnino eſt contemnendum: nam ipſe de Spiritu ſancto eſt conceptus, ut ſæpe diximus. Cum Catholicis diſputamus, & inquirimus, cur ſe Filium hominis dicit, Nec effugiunt difficultatem, qui dicunt eſſe Hebræam phraſim, & nihil aliud ſignificare, quàm hominem. Quod quamvis ita ſit, maximè ponderandum eſt, cur in illis locis non ponatur vox hominem tantum ſignificans, ut *Matth. 8. n. 9.* de Centurione; ſed ſcribitur vocabulum denotans Filium hominis. Deinde iterum redit quæſtio: Cur in his locis non loquatur de ſe per primam perſonam: Ego ſum in cælo: Ego deſcendi de cælo; ſed per tertiam perſonam, *Filius hominis eſt in cælo?* Ex quo rejicitur quorumdam placitum aſſerentium, quod Chriſtus, dum loquitur de his, quæ concernunt naturam humanam, ſe Filium hominis appellat; cùm verò de illis, quæ ad naturam divinam ſpectant, ſe Deum dicit. Nam deſcendere de cælo, & eſſe in cælo, ratione naturæ

173. Juſtin.

divinæ

divinæ conveniunt ; & tamen tunc ſe Filium hominis vocat.

174. *Germana ſolutio. Chriſtus ſe appellat Filium hominis id eſt, Adami* Irenæus. Tertull.

Primò, & germana ratio, Chriſtus Dominus ſe filium hominis paſſim appellat, ut indicaret ſe ab Adamo originem trahere. *Adam* enim Hebraicè idem eſt, ac homo, unde abſolutè Filius hominis, id eſt, filius Adam. Hanc rationem tradunt D. Irenæus *lib.3.cap.21*. Tertullianus *lib.de carne Chriſti*. Poterat enim Dominus novam naturam humanam creare, eamque ſibi unire, & tunc Filius hominis non diceretur, cùm ab homine non traheret originem : ſicut Adamus non dicitur Filius alicujus hominis. Noluit Dominus ſibi aſſumere carnem, niſi genitam ab Adamo, ut jam dixi *lib.1.cap.5.quæſt.15*. Et ut unus ex populo Hebræo, carnem ortam à ſuis progenitoribus quam habuit per Virginem Mariam Spiritu ſancto concurſum viri ſupplente. Ideo ergo frequenter ſe Filium hominis dicit, ut illorum majorum filium ſe demonſtraret, & ita veritatem ſuæ promiſſionis indicaret impletam, qua ſe de eorum ſemine naſciturum ſpopondit. *Ad veritatē promiſſionis ſuæ judicandam.*

175. *Chriſtus Filius hominis dicitur, quia maximè recordabatur, ſe fratrem eſſe noſtrum.*

Secundò, & in eadem communi ratione perſiſtendo. Nomine filii hominis ſæpe utitur, & conjunctionem, ac fraternitatem nobiſcum fatetur, nam ſi Deus naturam ad ſui unionem denuo crearet, verus daretur homo, non tamen diceretur Filius hominis, nec frater noſter eſſet, fratres enim ſunt illi, qui ab uno communi parente originem trahunt, quamvis inter ſe multis gradibus diſtent. Hanc rationem tradit Paulus ad Hebræos 2. num. 11. *Qui enim ſanctificat, & qui ſanctificantur ex uno omnes : propter quod non confunditur, eos fratres appellare, dicens : Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Quæ verba, ut rectè ibi expendit Benedictus Juſtinianus, ſignificant, quod Chriſtus, qui ſanctificat, & fideles, qui per eum ſanctificantur, ſint ab uno communi parente Adamo, & idem Chriſtus nos fratres vocat, & non Angelos, quod ſignificat Apoſtolus citato loco *n. 16.* dicens : *Nunquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit.* Et ideo hanc fraternitatem glorianter ſignificans ſe frequenter Filium hominis dicit, ut inde omnes accedendi ad eum, tanquam ad fratrem, & conſanguineum noſtrum haberent fiduciam. Vide infrà *c. 42. n. 244. & 245.* Hebr. 2. Iuſtinian. *Chriſtus de noſtra natura gloriatur.*

176. *Humilitas, & abjectio naturæ Chriſto ante oculos maximè erat.*

Tertiò, valde frequenter Chriſtus Dominus nomen Filij hominis ſibi imponit : nam cùm ſit verus Deus, & homo, non ab altitudine divinæ naturæ paſſim ſe Deum appellat, ſed humiliter loquens, ſe Filium hominis dicit: humilitas, ac dejectio humanæ naturæ ei erat menti maximè affixa ; & ideo non dixit ſe hominem, ſed Filium hominis, quod quandam ſubjectionis relationem importat, Filius enim parentibus eſt ſubditus. Et hæc eſt ratio, ob quam Ezechiel ſæpiſſime Filius hominis dicitur, ut *cap. 2. num. 1. & 3.* etiam Daniel *cap.8.num.17.* Quia cum duo hi prophetæ valde conſuerè inter Angelos fuerint, ne elevarentur, Filii hominis nuncupantur, ut homines ſe eſſe meminerint. Ita Interlinealis *citato loco Ezechiel*, & *ibidem* Theodoretus *ſect. 1.* Rupertus *cap.17.* & in Daniel. Lyranus, ac D. Thomas, Ex quo accipe ſolutionem cujuſdam elegantiſſimi dubii : Quare, ſcilicet Chriſtus ſe Filium hominis appellat, & tamen nunquam lego in Evangelio, quod quilibet alius, eum tali nomine vocaverit. Econtra verò Ezechiel, & Daniel ab aliis *Cur Ezechiel, & Daniel Filij hominis appellentur.* Interlin. Theodor. Rupert. Lyran. D. Thom.

Filij hominum dicuntur, ſemetipſos verò nunquam tali vocabulo nominarunt : Nam cùm nomen Filij hominis ſubjectionem dicat, & humilitatem, hæc erat alta mente repoſita Chriſto Domino, & non exigebatur, ut illam aliquis ei proponeret ac diceret, maxime de ea recordabatur, & ideo Propheta non dicit : Tu es vermis, tu es homo, ſed ut perſonam Chriſti agens, ait, *Egò ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum*, & *abjectio plebis*, Pſalm. 21. num. 7. Econtra verò illi Prophetæ cum eſſent colloquio angelico valde ſublimati, ne ſupra ſe aliquid ſaperent, ab aliis monentur homines eſſe. Pſalm. 21.

Quarto D. Auguſtinus lib.2. de conſenſ. Evangel. cap. 1. *Secundum carnem*, ait, *Chriſtus Filius hominis eſt, quod etiam ſe ipſe ſæpiſſime appellat, commendans nobis, quod miſericorditer dignatus ſit eſſe pro nobis.* Ita enim appellatur ut ſuam eximiam erga nos miſericordiam declararet : nam cum eſſet Filius Dei pro nobis factus eſt Filius hominis, & ut ſæpiſſime tantum nobis inculcaret beneficium, frequenter Filius hominis voluit nominari, ut ita ad tantæ benignitatis divinæ memoriam eſſemus maxime adſtricti. 177. Auguſt. *Beneficiū Incarnationis maxime gratificandum.*

Quinto D. Gregorius Nazianzenus orat. 4. de Theologia ; aliàs orat. 36. *Filius autem hominis*, ait, *propter Adamum, ac Virginem, ex quibus extitit, illo nimirum ut generis authore ; hac autem ut matre, & juxta legem, & ſupra legem.* Dicitur ergo filius hominis, id eſt, Adami, & Virginis, per Virginem enim Adami naturam parti ipaverat. Et ideo hoc vocabulo frequenter utitur, quia maxime deliciabatur, quod tantæ Virginis eſſet filius. Aliter verò rem explicat Theophylactus, ut refert Cornelius à Lapide *in cap. 8. Matth. verſ. 10.* filius hominis, id eſt, Virginis Mariæ matris ſuæ, homo enim communis generis eſt, tamque de fœmina, quàm de viro dicitur. Sed cum hoc repugnat, quod in Græco ponitur vox *homo* cum articulo maſculino, id eſt hominis viri. 178. Nazianz. *Delectatur Chriſtus, quod filius Virginis dicatur.* Theoph. Corn.

Sextò D. Epiphanius *adverſus Noëtianos hæreſi 57.* Theodoretus *in cap.7. Danielis*, & S. Hyppolytus datus *quæſt. 33. num. 169.* in ea ſunt ſententia, ut aſſerant Filium hominis Chriſtum Dominum dici, ut oſtendat, ſe eſſe eum, quem Prophetæ prædixerunt, humanam naturam eſſe aſſumpturum in remedium generis humani, quem Filium hominis jam antiquitus appellarunt, ut *Daniel. 7. num. 13.* Hoc nomen olim jam ei erat impoſitum, & ideo frequenter illud ſibi aſſumit : & quia per illud etiam ſignificabatur, quod ipſe tanquam unus ex hominum filiis de aliorum remedio curam eſſet, & ſolicitudinem habiturus : ſolus enim conſors in natura, aliorum miſeretur. Et ideo notat D. Hieronymus *in cap. 2. Ezechiel. verſ. 2.* quòd inter omnes Prophetas Ezechiel, & Daniel dicuntur Filij hominis *Crebrò*, ait, *ad Ezechielem dicitur : Fili hominis, & ad Danielem raro. Quoniam uterque in perſona ejus, qui dixerat : Filius autem hominis non habet ; ubi caput ſuum reclinet : captivum populum conſolatur, & retrahit ad pœnitentiam.* Duo hi Prophetæ Chriſtum Dominum maximè repræſentabant, quippe qui ſub habitu captivitatis poſiti, de remedio agebant populi captivi. 179. Epiphan. Theodor. Hippol. *Conſors in natura tui miſeretur.* Hieron.

Septimo Albertus Magnus hoc loco ait, quod Chriſtus Dominus frequenter ſe dicit filium hominis : *quia in hoc paſſus eſt, in quo Filius hominis eſt.* Ita gloriatur Chriſtus de ſua paſſione, quod conſuetè 180. Albert. Magn.

Drogo. conſuete voluit nomen habere ab humanitate; in qua ſuſtinuit mortem,& paſſionem per quam ad Crucem aſcendit. Unde eleganter ait D.Drogo de ſacrament. Domin. Paſſionis : *Crux gloria tua, ô Domine, qui erubeſcit crucem tuam, erubeſcit* Galat. 6. *gloriam tuam. Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri*, ad Galat. 6. num. 14. Apparet Angelus feſtiva veſte indutus ſanctis mulieribus in ſplendidiſſimi Reſurrectionis diei auro- Marc. 16. ra,& ait eis Marc. 16.num.6. *Jeſum quæritis Nazarenum crucifixum, non eſt hic*. Nonne ſufficiebat dicere:Jeſum quæritis Dominum meum, non eſt hic? Ad quid *Crucifixum* dicis? Ad quid cum Reſurrectionis gloria Crucis ignominias conjungis? conſuetum eſt valde, fœdum, ac parum jucundum, ſi quid detur,in die ſolemni abſcondi, ac è memoria dilabi: quare ergo, ô Angele, crucis opprobria ante oculos ponis? Chriſti gloriam Angelus declarabat, quæ ſine memorata cruce manifeſtari nequit, à cruce enim præcipuè excrevit. D. Cyrillus Jeroſolymit. catecheſ. 13. *Non pudeat*, ait, *Crucem Domini confiteri. Angeli gloriantur, dicentes: Jeſum quæritis crucifixum: Non potuiſti dicere, ô Angele, ſcio quem quæritis, meum Dominum? Sed confidenter dixit. Scio, quod crucifixum. Corona enim eſt Crux, & non ignominia.*

Crux, honor & gloria noſtra.

Cyrill.Jeroſ.

181. Ad calcem *cap. 25. Matth.* Explicat Dominus quomodo venturus ſit in ſede majeſtatis, magna gloria circundatus, magno Angelorum cœtu comitatus, & tandem quomodo Electi ſui beatitudinis corona ſint donandi. Et ſtatim *cap. 26.n.1.* immediate de paſſione ſua ſermonem ſuggerit; Matth. 26. *Scitis, quia poſt biduum Paſcha fiet, & filius hominis tradetur.* Sed quo pacto cum magno gloriæ, majeſtatiſque applauſu conjungitur ignominia paſſionis? nec enim aliter gloria Chriſti.Electorumque beatitudo potuit manifeſtari,niſi admixta ſimul paſſione; ejuſque cruce. Pulchre D. Paſchaſ. lib. 11. in Matth. ad finem. *Ideo priores* Paſchaſ. *præmiſerat ſermones de gloria, & claritate adventus ſui, quos in hoc uno conclusit, in quo proximè ſe venturum in regno cum Angelis ſuis, & in ſede majeſtatis ſuæ ſeſſurum declarat, & continuò ſatis diſpenſativè ſe paſſurum in proximo; ut diſcipuli ſacramentum Crucis admixtum eſſe gloria æternitatis fideliſſimè cognoſcant.* Vide infra *q. 36.*

Gloria Chriſti non ſine Cruce declaratur.

Ioannis 3.*num.* 14. Et ſicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto: ita exaltari oportet Filium hominis.

VERSIONES.

Syriacus. Et quemadmodum extulit Mouſche ſerpentem in deſerto, ita futurum eſt, ut extollatur Filius hominis.

Ex Hebræo multi legunt. Quia ſicut Moyſes exaltavit. &c.

D. Auguſt. hîc. Serpentem in eremo.

D. Dionyſ. Alex. epiſt. contra. Samoſat. q. 4. Sic oportebat exaltari.

Franciſcus Lucas ex phraſi Hebraica. Sicut Moyſes poſuit pro ſigno, ſeu vexillo ſerpentem in deſerto, ita oportet poni pro ſigno ſeu vexillo Filium hominis.

EXPOSITIO.

IN præſenti textu prima particula *&*, copulativa eſt; connectens hanc ſententiam cum ſuperioribus, ideo omnes expoſitores maxime deſudant in hujus rei explicatione. Mea ſententia ita eſt, Nicodemus introeundi in regnum Dei, & poſſidendi vitam æternam maxime avidus erat, cum Dominus verbis ſuperioribus arguit; quòd ejus dictis, tam circa terreſtria,quàm cœleſtia, non requieſcat, cùm ei,utpote in cœlo exiſtenti, ea, quæ ibi fiunt, videnti & agnoſcenti ſit fides maxime danda;& tamen Nicodemus aſſenſum adhuc non præbebat.Nunc Chriſtus Dominus præmium ei proponit,quod in eum credentes ſunt conſecuturi, ut ex propoſito præmio moveatur ad fidem. Ac ſi dicat: Mihi teſti locupletiſſimo cœleſti, ac oculato non credis. Vide, & agnoſce præmium ab in me credentibus obtinendum:quia ergo in cruce ſum exaltandus, ut omnis, qui credit in me, habeat vitam æternam; cujus maxime deſiderio flagras. Si ergo ob meæ divinæ perſonæ tecum loquentis authoritatem non credis; ſaltem ob promiſſum vitæ æternæ donum cujus cauſa mors mea in cruce erit, crede. Et tanquam legis perito ex lege figuram proponit, de qua quæſtione ſequenti, ut ita eum ad fidem ineſcare, & manuducere poſſet.Et occaſionaliter de altiſſimo noſtræ redemptionis eum docet myſterio. Et quia ſuperiori verſu ſummum dixerat, quod dicere poterat, nimirum ſe ita eſſe hominis, ut ſimul Deus eſſet regnans in cœlo: ideo omnium infirmum, quod dici poteſt, nimirum ſe eſſe crucifigendum, hoc verſiculo aperit. Solebat enim Dominus cum ſummis ſubjungere infima, ut *Matth. 16. n.21.* poſtquam diſcipulis ſuis ſe eſſe Deum, & hominem declaravit, ſtatim de paſſione, ac morte ſua ſermonem inſtituit. 182.

Plus movet præmium, quàm magna authoritas.

Chriſtus gloriās connectit?

Aliter verò hanc ſententiam cum ſuperioribus connectunt D. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Albertus Magnus D. Thomas, Lyranus. Et magna connexione, quæ eſt inter Chriſti mortem, Baptiſmum, juxta Paul. Rom. 6. num. 3. *Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ipſius baptizati ſumus.* Explicaverat Dominus Nicodemo Baptiſmum, ratione cujus mors Chriſti extitit. Alij verò quibus favet Simon Caſſianus *lib.10.c.7.* inquiunt, quòd ſubjungitur mors, tanquam motivum deſcenſus Filij hominis. Et ita aliqui Recentiores ex phraſi Hebraïca pro copulativa *&*, ponunt cauſalem *quia*, ſcilicet filius hominis deſcendit, quia oportet eum exaltari ſicut Moyſes exaltavit ſerpentem, de qua hiſtoria ſtatim. *Exaltavit.* Ex radice Hebraïca legit Franciſcus Lucas: *Poſuit pro ſigno, ſeu vexillo.* id eſt, ſalutis, nam dum ſerpentem ſuſpiciebant,percuſſi ſanabantur. *Oportet exaltari*: non opportunitate ſua ſed noſtra; ut rectè ait Caſſianus; ac proinde oportet, non neceſſitate abſoluta, ſed ſuppoſito Dei decreto, 183.

Chryſoſt. Theoph. Euthym. Albert Mag. D. Thom. Lyran. Rom. 6.

Caſſian.

Franc. Luc.

Caſſian.

&

& ordinatione. Et à quibus ſit exaltandus, Dominus non explicat, quia ante oculos ejus, non eorum crudelitas, ac injuria à quibus crucifigendus erat, ſed generis humani ſalus obverſabatur, ac remedium.

Chriſtus de hominum injuria ſed de noſtro recordabatur ſalute.

QUÆSTIO XXXIII.

Quare in Chriſti crucifixi figuram ſerpens potius, quàm aliud eligatur animal?

184. Num. 21.

Cur igniti ſerpentes.

NOta eſt hiſtoria *Numer.* 21. *n.* 8. quod populus Iſraëliticus longi itineris tædio affectus, contra Dominum, & Moyſem eſt oblocutus, quapropter miſit Dominus ignitos in populum ſerpentes, quorum lethali morſu obmurmuratores peribant. Et dicuntur igniti ſerpentes, non quòd eſſent igneæ naturæ, ſed ab effectu, quod morſu ſuo tantum calorem inducerent; ut ab eis morſi ſibi uri viderentur. Huic tanto malo proſpiciens Deus juſſit Moyſi, ut faceret ſerpentem æneum, eumque in excelſo ligno, ſive in pertica pro ſigno poneret, ad quem quicumque à ſerpentibus percuſſus aſpiciebat, non ſolùm vivebat, verum etiam ſanabatur. Ita ſimiliter, cum mors per ſerpentem antiquum intraret in mundum, cujus venenoſo morſu omnibus parabatur interitus, pro ſalutis ſigno erectus eſt in Cruce Chriſtus, cujus ſalutifero aſpectu ſani à peccatis mundamur omnes. Quæſtio præſens eſt: Cur ad hanc figuram ſerpens potius eligatur, quàm bos, vel leo, vel quodque aliud animal?

185. Chryſoſt. Cyrill. Alexandr. Auguſt. Euſeb. Emiſſen. Theoph. Euthym. D. Thom. Bonavent. Carthuſ. Rupert. Hugo. Iſai. 54.

Reſpondeo primo cum D. Chryſoſtomo *homil.* 26. D. Cyrillo Alexandrino *lib.* 2. *in Ioan. cap.* 50. *& lib. de recta fide ad Regin.* D. Auguſtino *ſerm. de verbis Apoſtoli.* Euſebio Emiſſeno *homil. de exaltatione. S. Crucis.* Theophane *eadem homil.* Euthymio, S. Thoma, D. Bonaventura. Carthuſiano, Lyrano, Ruperto. Hugone, quod Chriſtus adumbratur in ſerpente, ſed æneo, & omni veneno carente. Peccator eſt ſerpens venenoſus, & lethalis, Chriſtus D. autem in figura erat, & habitu peccatoris: *Et peccatum ipſe non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus* Iſai. 53. *num.* 9. Merito ergo Chriſtus figuratur per ſerpentem æneum potius, quàm per leonem, vel aquilam quia ſerpens æneus animal venenoſum repræſentabat, & tamen non habebat venenum, nec mortem, ſed potius vitam conferebat.

186. Auguſt.

Dum mali origo agnoſcitur remedium adeſt.

Secundo D. Auguſtinus tract. 1. in Joan. *Quis* ait *eſt ſerpens exaltatus? Mors Domini in Cruce, quia enim à ſerpente mors, per ſerpentis effigiem figurata eſt mors. Mors ſerpentis lethalis, mors Domini vitalis. Attenditur ſerpens, ut nihil valeat ſerpens. Attenditur mors, ut nihil valeat mors. Sed cujus mors? mors vitæ.* Per eandem viam, qua morbus eſt ingreſſus, medicamen Deus parat, & remedium. Dum mulier cum ſerpente eſt allocuta, ad eumque attendit, mors in mundum eſt ingreſſa, ideo Dominus ſub figura ſerpentis contra ſerpentem noſtris ſe objicit oculis ut dum homines in ſerpente mortis ſuæ originem vident, ſerpens antiquus, qui mortem intulit, nihil valeat, ſed ſerpens novus attendatur, qui vitam confert. Et ita ait ipſe Auguſtinus lib. 3. de Trinit. cap. 10. *Per ſerpentem intelligitur mors, quæ facta eſt à ſerpente in paradiſo.* Cùm ergo radix mortis attenditur, & videtur, ſtatim remedium invenitur. Et ideo ſerpens elevatur in altum, ut ſuarum iniquitatum cauſam omnes agnoſcant.

Auguſt.

187. Beda.

Tertio Beda in Job lib. 3. cap. 8. *Cùm,* ait, *ſciamus, Diabolum in Scripturis ſerpentem nominari: qui auderet de Domino ita credere, niſi ipſe in ſe ſerpentis ſimilitudinem verbis propriis expreſſiſſet.* Joan. 3. *Et ſerpens, id eſt;* Diabolus *maledictus à Deo eſt, quod Evam ſeduxit,* Geneſ. 3. *& Chriſtus, maledictus omnis, qui pendet in ligno, maledictum quippe hominis in ſe ſuſcipiendo, id eſt, eam, quæ ex ſententia Dei venerat, mortem; ut maledictam ſuſpendit in ligno, & inde eſt, quod pro nobis Chriſtus factus eſt maledictum.* Similiter docent D. Chryſoſtomus *homil.* 26. D. Cæſarius *lib.* 2. *de Paſchate* D. Ambroſius *lib.* 1. *de Apologia David, cap.* 1. Ait Apoſtolus ad Galat. 3. n. 13. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum, quia ſcriptum eſt: Maledictus omnis qui pendet in ligno.* Inter omnia animantia ſerpens à Deo maledictus: rectè ergo per ſerpentem Chriſtus exprimitur, quia nos redemit factus pro nobis maledictum, id eſt, ut Beda explicat, dum maledictionem, id eſt, mortis ſententiam humano generi inflictam in ſe ſuſcepit, ut vitam donaret. Tunc enim princeps ſuorum conſulit ſaluti, cum ut ipſi vitam habeant, eorum damnationem ac mortem in ſe ſuſcepit.

Chryſoſt. Cæſar. Ambroſ. Galat. 3.

Beda.

Princeps ſuorum ſaluti conſulit eorum mala in ſe ſuſcipiendo.

188. Exod. 20. Levitic. 26. Deut. 5.

Quartò præcepit Deus Moyſi: *Non facies tibi ſculptile.* Exod. 20. n. 4. Levit. 26. num. 1. Deut. 5. num. 8. Et tamen in deſerto, jubente Deo, Moyſes ſerpentium ſculptile facit. Ad quid hoc niſi in typum Chriſti Domini Nam. Diabolus ſerpens antiquus inter ramos arboris apparens genus humanum momordit, in mulierque decepit Chriſtus in mundum veniens pro nobis veluti ſerpens effectus adverſus Diabolum, ut ipſum mordeat: *Ero mors tua, ô mors? morſus tuus ero inferne,* Oſe. 13. num. 14. Lignum eligit Dominus ſub ſerpentis figura, ut inter arboris ramos ſerpentem antiquum intexens, ipſum dejiciat, atque devincat. Ait Regius Vates Pſalm. 95. num. 10. *Dominus regnavit à ligno,* ut legunt Septuaginta. Qui enim ſub ſerpentis vicerat figura, ſub eadem vincitur, ac proſternitur: nulla quippe glorioſior victoria, nullus nobilior triumphus, quàm adverſarii telis adversùs illum uti, ipſumque iiſdem confodere, & configere. Tertullianus adversùs Judæos cap. 10. *Moyſes poſt interdictam omnis rei ſimilitudinem, cur æneum ſerpentem ligno impoſitum pendentis habitu in ſpectaculum Iſraëli ſalutare propoſuit eo tempore, quo à ſerpentibus poſt Idololatriam exterminabantur? Niſi quod hic dominicam crucem intendebat qua ſerpens Diabolus publicabatur, & læſo cuique ab ejuſmodi colubris, id eſt, Angelis ejus ad delicta peccantium, & ad Chriſti crucis ſacramenta intentio ſalus ſufficiebatur. Nam cui in illam tunc reſpiciebat à morſu ſerpentium liberabatur, Age nunc ſi elegiſti penes Prophetam in Pſalmis: Dominus regnavit à ligno, ſuperata morte regnavit Chriſtus.* Et late proſequitur ipſe Rem breviter modulatus eſt Divus Alchimus Archiepiſcopus Viennenſis *lib.* 3. *cap.* 1.

Oſeæ. 13.

Glorioſa victoria dum ſuis armis configitur inimicus.

Pſalm. 95.

Tertul.

Alchim.

Aureus ex alta dum pendens arbore ſerpens
Serpentis veteris morſus, atque omne venenum
Elicit, & veterem perimet ſua forma draconem.

Quinto

Tertull. Nazianz. Elias. Ambroſ. Roſinus. Theophan. Cæſ. Aret. Alber. Mag.

Serpens Diabolum & peccatum ſignificat. Auguſt.

189. Quintò. *Serpens* ſignificat Diabolum, ut docent Tertullianus *lib. 3. contra Marcionem c. 18.* D. Gregorius Nazianzenus *orat. 3. adversùs Iulianum, & orat. 2. in Paſcha,* ait: *ſuſpenditur ſerpens, non tamen ut Chriſti pro nobis paſſi typus, verum ut antitypus, id eſt, contraria figura.* Et Elias *in commentariis ibidem.* D. Ambroſius *ſermone 55.* *Serpens* etiam ſignificat peccatum, ut docent idem D. Ambroſius *citatus*, & Roſinus *in expoſitione ſymboli.* Theophanes *homil. de exaltat.* Cæſarius Arelatenſis *homil. 2. de Paſchate.* Albertus Mag. *hîc* & alii. Merito ergo Chriſtus Dominus vitam largiens mundo, ſub ſerpentis figura repræſentatur: nam ut ait D. Auguſtinus in Epiſtol. ad Galat. *Chriſtus de peccato damnavit peccatum, & de ſerpente ſerpentem ſuperavit.* Chriſtus ſub habitu peccatoris damnavit peccatum. Et ſicut ſerpens cauda amplexuque ſuo hominem ligat, ne ampliùs moveri poſſit: ita Chriſtus manuum, pedumque ſuorum clavis, quibus eſt confixus, Diabolum confixit, atque ligavit, ut docent D. Leo ſermone 10. de Paſſione: *Exaltatus*, inquit, *Chriſtus in ligno retorſit mortem in mortis authorem. Clavi illi Diabolum perpetuis fixerunt vulneribus.* Petrus Damianus ſermone de Cruce: *Ex una parte crucifixus eſt Chriſtus, ex alia dæmon:* Origenes homil. 8. in Joſue, *Viſibiliter quidem,* ait, *filius Dei in carne crucifixus eſt: inviſibiliter verò in ea cruce Diabolus cum principatibus ſuis affixus eſt.* Si ergo in Chriſto Domino peccatum eſt damnatum, & Diabolus virtute crucis Chriſti ligatus, nihil timendum, aut formidandum reſtat.

Peccatum & Diabolus in cruce eſt affixus, & non formidandus. Leo. Petr. Dam. Origen.

190. Hugo. *Per anguſtiam ad gloriam itur.* Albert. Mag. *Chriſtus ut verus præſul totum ſuum corpus circunſpicit.* Hugo.

Sextò. Hugo ait: Serpens veterem pellem per arctum foramen deponit, ut novam accipiat: ſic Chriſtus per anguſtiam paſſionis depoſita pelle mortalitatis recipit ſtolam immortalitatis. Septimo, Albertus Magnus: *Figura ſerpentis eligitur*, inquit, *quia ſerpens præ omnibus aliis caput habet nobile; ita etiam quo directè à tergo reſpicit; & hoc ſibi natura dedit, ut poſſit poſt ſe occaſiones accidentes ſuo longo corpore reſpicere; & ſic per circunſpectionem dicitur prudens animal.* Bene ergo Chriſto Domino aſſimilatur Chriſtus; Dominus enim totam ſui myſtici corporis longitudinem maximè circunſpicit, & ab omni malo emergente, ac occaſione inſidiante cuſtodit. Ita notat Hugo, quod ſerpens ova ſua cum magna diligentia cuſtodit; cùm tamen non indigeant, quod foveantur, & tamen juxta ea, ne ab aliquo lædantur, ferè ſemper eſt ita, Chriſtus Dominus ſuos non derelinquit, ſed ſemper viſitat, ac cuſtodit.

191. *Per Chriſtum datur remedium contra peccati venenum.*

Octavò. Idem Albertus Magnus notat, quod in lege multa animalia offerebantur; tamen ad figuram Chriſti Domini ſerpens valde conveniens; nam ſerpens animal venenoſum, qui dum mordet, enecat; tamen infectio veneni curatur per theriacam, quæ ſumitur de ſerpente, hoc eſt, de carnibus, oſſibus, & humore ſerpentis. Et ſicut eſt ſerpens venenans: ita eſt ſerpens venena curans. Ac proinde ſicut primus ſerpens Diabolus venenum peccati intulit mundo; ita per ſecundum ſerpentem in ara crucis paratur theriaca, ac remedium, per quod excluditur peſtiferum venenum antiqui ſerpentis.

192. Dum Cœna Domini peragitur, magnaque myſteria celebrantur, Diabolus poſſeſſum habebat cor Judæ, ut Jeſum traderet Judæis, *Ioan. 13. num. 2.* Cùm verò, ut Pilatus in Chriſtum Dominum mortis ſententiam ferret, tempus jam adventaret: *Miſit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil, & juſto illi, multa enim paſſa ſum hodie per viſum propter eum,* Matth. 27. num. 19. Mulier, inſtimulante Diabolo, viro ſuo hæc mandavit, ut eſt concors Patrum ſententia. Sed unde in Satana hæc tam ſubita mutatio? antea enim omnes vires adhibebat, ut Chriſtus morti traderetur: nunc verò capitalem ſententiam à Chriſto Domino avertere, omni conatu affectat. Quænam hujus rei cauſa? Ubi Diabolus crucem Domini parati audivit, ſtatim ſalutiferum remedium, ac antidotum contra peſtiferum ſuum venenum horret, & pertimeſcit. Eleganter D. Ignatius Epiſtol. ad Polycarp, *Cum paranda eſſet crux,* ait, *Diabolus tumultuabatur, & pœnitentiam immiſit proditori; & mulierculam turbans in ſomnis, ut à crucifixione ceſſarent, inducere moliebatur; ſuam ipſius perniciem ſentiens.* Vocabulum crucis pectus Diaboli concutiebat, jamque ea tota ejus peſtifera malignitas infirmabatur, & in interitum ibat.

Matth. *Diabolus timet crucem.* Ignat. *Per crucem venenum Diaboli evacuatur.*

193. Pulchrè Theodoretus *in 4. Regum quæſt. 9* vocat in dubium, quòd cum populus per deſertum iter faceret, & aquarum penuria maximè laboraret, ad locumque, ubi aquæ erant valde amaræ deveniret, *Clamavit Moyſes ad Dominum, & oſtendit ei lignum, quod cùm miſiſſet in aquas, in dulcedinem ſunt verſa,* Exod. 15. num. 25. At cum in Iericho aquæ eſſent peſſimæ, parumque ſalutiferæ, ut eas parens Eliſæus dulceſceret, ac melioraret, dixit: *Afferte mihi vas novum, & mittite in illud ſal: quod cum attuliſſent egreſſus ad fontem aquarum, miſit in illum ſal, & ait: Hæc dicit Dominus: Sanavi aquas has, & non erit ultrà in eis mors neque ſterilitas: & ſanatæ ſunt aquæ,* 4. Regum 2. num. 20. Ecce ſub Moyſe, & Eliſæo aquæ ſuaveſcunt, ac ſalubres redduntur magna tamen differentia: nam Moyſes ubi primum lignum injecit; ſtatim nulla alia adhibita re, magnas aquæ ſapori delitias præſtat; at non parva exigitur diligentia, ut fluenta Eliſæus ſalutifera faciat; vas petitur novum, reconditur in illo ſal, poſtea in aquas diſpergitur, & juſſio ac verbum Domini ſimul injungitur: *Hæc dicit Dominus: ſanavi aquas has.* Sed cur quæſo ſub Moyſe illico, & ſine cunctatione; ſub Eliſæo verò multis mediis interpoſitis, & magno temporis ſpatio interjecto? Lignum, ut Patres agnoſcunt, crucem Domini præſignabat; in Eliſæi autem diligentia latent myſteria multa. In aqua præfigurabatur Baptiſmus in ſale prudentia doctrinæ; in juſſione efficacia verbi Dei. Et tamen aquæ illic ſtatim dulceſcunt, hic verò tanta mora, plus enim valuit ad venenoſam amaritudinem excludendam ſalutiferi ligni remedium, quàm multa ſimul ſacramenta conglomerata, atque myſteria: & ideo ubi attingit aquas divinum ligni antidotum, ſtatim venenum amaritudinis tanquam à ſuo immediato contrario fugit, ac diſparet. Theodoretus ad locum Exodi. *Hoc itaque factum,* ait, *declarat, quod ſalutare crucis lignum, amarum illud gentium mare, dulciſſimum reddidit.* Crux Domini totius expulſio mali, eſtque omnis felicitatis largitio: Rabanus de laude crucis: *Tu ſancta Crux peccatorum es remiſſio, pietatis exhibitio, meritorum argumentum: diſperatorum ſecuritas, infortunatorum felicitas.*

Theodor. Exod. 15. 4. Reg. 2. *Plus valet crux ad peccatum excludendum, quam multa alia myſteria.* Theodor. *Crux omne bonum.* Rabanus.

Laurent. Et D. Laurentius Novar. *homil. de Pœnitent.* ait, quod *Crux eſt arbor optabilis ſalubri medicamine plena.*

Quæstio XXXIV.

Quare ſerpens in figuram Chriſti erectus æneus erat potiùs quàm ligneus, vel alterius materiæ?

194. Moyſes ex Dei juſſione fecit ſerpentem æneum, & qui à ſerpentibus ignitis morſus aſpiciebat eum, ſanus vita ſervabatur, *Numer.* 21. *num.* 9. Non quod ſerpens aliquam eos curandi naturalem vim haberet, ut latè probat Abulenſis *citato cap. Numer. quæſtion.* 9. hoc enim erat impoſſibile. Sed Deus eo ſigno viſo miraculosè curabat. Cur autem hic ſerpens fuerit potius æneus, quàm ligneus, vel aureus, vel ex alia materia? quæſtio eſt, quam excitat D. Auguſt. *ferm.* 101. *de tempore.* Et omnes fatentur ut teſtatur Abulenſis, hoc factum fuiſſe in figuram Chriſti Domini, quam ſerpens ille repræſentabat.

Abulenſ. Auguſt. Abulenſ.

195. Reſpondent primò D. Auguſtinus *citato loco*, D. Iſidorus *in Numer. cap.* 19. quod æs inter omnia metalla duriſſimum eſt, incorruptibile, & quaſi æternum; aptè ergo ſerpens æneus in ligno ſuſpenſus eſt, *ut Dominus in ſerpente mortuus, & in ære ſignificaretur æternus*, ut ait D. Iſidorus. Secundò Rupertus. Æs non inficitur rubigine quæ ſolet ferrum corrodere; ita Chriſtus Dominus nullam habuit rubiginem peccati nec defectus. Tertiò, ut ait Hugo, Æs non eſt naturæ unius metalli, ſed diverſæ naturæ in unum conjunctæ; & hoc convenit Chriſto, quia eſt gigas geminæ ſubſtantiæ. Quartò Duriſſimum æs Chriſti patientiam exprimit, qui in paſſione corpus ſuum pro nobis veluti duriſſimum æs omnibus cruciatibus expoſuit; & ita dicebat Job. 6. n. 12. *Nec caro mea eſt*, quia tot tormentis anxiabatur maximè; nam utpote homo, corpus ejus ad tanta ſufferenda carneum, & non æneum erat. Quintò ait Hugo: Æs non poteſt domari tunſionibus malleorum, ſed potiùs expoliri valet: indicat fortitudinem Chriſti in paſſione, quæ tot preſſuris flecti non potuit, ſed potiùs condecorari. Iſai. 63. num. 1. *Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra, iſte formoſus in ſtola ſua.*

Auguſt. Iſidor. *Chriſti immortalitas, eſt æternitas.* Rupert. *Chriſtus ſine peccato.* Hugo. *Duplex Chriſti natura. Chriſti in paſſione patientia.* Job. 6. Hugo. *Chriſti fortitudo in paſſione.* Iſai. 63.

196. Sextò Euthymius. *Erat ſerpens æneus durus figura corporis Chriſti duri, ac ſeveri contra peccatum.* Dicebat Deus Jeremiæ 1. num. 18. *Dedi te in civitatem munitam in columnam ferream, & in murum æneum, & bellabunt adverſum te, & non prævalebunt, quia ego tecum ſum.* Ita peccatores contra Chriſtum congregati non prævaluêre, imo potiùs virtute Chriſti omnes diſſipati, & conſumpti ſunt. Septimò. Ubi nos habemus, *Fac ſerpentem æneum*, in Hebræo eſt, *ſerpentem ſeraphim*, hoc eſt, ignitum; *ſeraphim* enim idem eſt, ac incenſus amore. Significabat ergo ſerpens igneus eximiam Chriſti charitatem, qua in cruce noſtri eſt incenſus amore, & veluti verus Phœnix igne inflammatus. Ideo Chriſtus ſtatim ſubdit: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret.* Octavò. Æs igne ex duplici conflatur metallo; ita ineffabile Chriſti compoſitum igne charitatis ex duplici natura humana & divina conflatum eſt in unitate ſuppoſiti.

Euthym. *Chriſtus durus contra peccatum.* Jerem. 1. *Chriſtus in cruce noſtri amore inflammatus.*

Nonò. D. Auguſtinus *ſermone citato* 101. *de tempore.* Albertus Magnus, Carthuſianus & alii. 197.
Æs inter omnia metalla eſt valde ſonorum, & maximè in longinquum ſe facit audiri; & ſignificat ſonum illum, qui de cruce Chriſti in totum terrarum orbem exivit: nam Chriſtus in cruce pendens clamavit clamore magno, & valido, *ad Hebr.* 5. *num.* 7. Et crux fuit veluti cymbalum, cujus magno ſonitu totum Chriſtus Dominus adimplevit orbem, ac ut verus magiſter alta voce docuit è ſuggeſtu. Ion. Aurelianenſis *lib.* 1. *de cultu imaginum*, ait, quod crux fuit annuntiatio Apoſtolorum, quæ inſonuit in toto terrarum orbe, qui enim veluti obturatis auribus ſurdeſcebant, nec magna audire, nec conſequi poterant, forma crucis reſonare, ad ea præparantur, eáque percipere, ac penetrare valent.

Auguſt. Albert. Mag. Carthuſ. Aurel. *Crux per totum orbem maximum ſonum dedit.*

Celebrata Cœna, inſtitutaque Euchariſtia ſacra, ac diſcipulis data, Dominus eis in ſermone ſuo multa myſteria pandit; ac tandem ait: *Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo.* Joan. 16. num. 12. Si diſcipuli inter tot myſteria, ac ſacra Euchariſtia roborati, illa audire, & portare non poſſunt quando erit tempus? Cum Dominus crucem aſcenderit; ipſa enim crux magnum ſonitum excitavit in orbe, magnam vim habet, ut obſtacula removeat, aperiat aures, intellectum acuat, omniumque eruditionem præſtet. Didymus lib. de Spiritu ſancto. *Hoc dicit*, inquit, *quod auditores verborum ejus nondum fuerant omnia conſecuti, ſed aliqua tradens eis, ob quæ majora erant, in poſterum diſtulit, quæ tunc non poterant, niſi primitus in capite noſtro magiſterium, & forma crucis præiret.* In cœna tot inter ſacramenta profundaque myſteria, magna eis revelantur, ſed multo majora reſervantur in poſterum, ut forma crucis duce audiant atque percipiant. 198.

Ioan. 16. Didymus. *Duce ſancta cruce myſteria percipiuntur altiſſima.*

Quæstio XXXV.

Quare potiùs adducitur ſerpentis figura in deſerto, cùm alia multa eſſent in lege veteri, quæ Chriſti paſſionem exprimebant?

Multa erant in lege, quæ Chriſti paſſionem repræſentabant, ut Abrahæ ſacrificium, Agnus Paſchalis, & ad hanc figuram pertinebant holocauſta antiqua, & alia multa. Cur ergo inter tanta typus ſerpentis exaltari in deſerto eligitur? 199.

Reſpondeo primò, quod meritò ſerpens exaltatus in deſerto hîc producitur inter omnes alias figuras; quia incarnationem, adventum, vitam ac Chriſti paſſionem, peccatorum remiſſionem per eum datam maximè adumbrat. Serpens erat æneus: æs autem, ut notat Rupertus, fit, non ferro candente, ſed igne conflante; ita Deus, & homo, non præciſo ſemine humano, ſed 210.

Solutio quæſtionis. Rupert.

Chriſtus de Spiritu ſancto conceptus. Cyrill.

ſed igne Spiritus ſancti operante conceptus eſt. Secundò, ut ait D. Cyrillus *lib.1.cap.50.* Illud ſimulachrum apparebat ſerpens, & erat ſimile ſerpenti, ſed verè non erat; ita Chriſtus venit in ſimilitudinem carnis peccati; *Ad Roman.8.& numero 3.* & in veritate non erat peccator. Tertiò. Serpens juſſus eſt poni pro ſigno, ſcilicet ſalutis credentibus; nam increduli non ſanabantur: ita Chriſtus Dominus, ut dixit Simeon Luc. 2. n. 34. *Poſitus eſt in ruinam, & in reſurrectionem multorum, & in ſignum cui contradicetur.* Et huic ſigno maximè contradictum eſt Judæis dicentibus, illum eſſe maleficum, dæmoniacum, & ſeductorem. Quartò. Serpens valde contemptibilis, & execrabilis ab omnibus reputatur: ita omnes, ut teſtatur D. Epiphanius hæreſi 37. *Inſtar ſerpentis Dominum Salvatorem ignominia afficiebant.*

Chriſtus poſitus pro ſigno ſalutis. Luc. 2. Epiphan.

201. Auguſt. *Dum Chriſtū aſpicimus, vivimus,* Hugo. *Chriſtus in cruce deſertus à ſuis.* Iſaiæ. 63. Job 6. Matth. 2.

Quintò: ut notat D. Auguſtinus *lib.1.de peccat. merit. & remiſſ. cap. 31.* Serpens exaltatus eſt in ligno, ut facile à veneno infectis videri poſſet, ſic Chriſtus exaltatus eſt in ligno, ut omnes ad ipſum oculos levemus, & ita vitam conſequi valeamus. Sextò, ut advertit Hugo, ſerpens exaltatus eſt in deſerto, id eſt, Chriſtus crucifixus eſt in patibulo, ubi deſertus fuit à mundo, ab amicis, & etiam quodammodo videtur deſertus à Patre Iſai. 63. n. 3. *Torcular calcavi ſolus.* Job.6.num. 13. *Ecce non eſt auxilium mihi in me, & neceſſarii quoque mei receſſerunt à me.* Matth. 27. n. 46. *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me?* Septimò, ut notant omnes Patres. Qui morſi à ſerpentibus ignitis erant venenati: aſpicientes ſerpentem æneum ſanabantur: qui verò eum contemnebant, ignito morbo, hoc eſt, vehementiſſimo calore interibant. Morſus ſerpentum, peccata ſunt quibus plagatum eſt genus humanum ab antiquo ſerpente diabolo. Qui ergo in Chriſtum crucifixum credunt, à peccatis liberantur, & vitam conſequuntur æternam, qui verò non credunt, pereunt, & gehennali igne torquentur. Octavò, In ſerpente mors Chriſti figurabatur, in ære ejus æternitas, ut dixi *ſuperiori quæſt.* Nonò. In eodem ſerpente æneo, ſeu ignito, ignea Chriſti charitas adumbratur, ut dixi *eadem quæſt.* Ergo quamvis aliæ eſſent figuræ quæ unam, vel alteam actionem paſſionis Chriſti repræſentabant, tamen ſerpens omnia maximè exprimebat, ſcilicet paſſionem, cauſam patientis, & conditiones ejus, & fructum ipſius, & quomodo illius participes ſimus.

Aſpectu Chriſtus à peccatis morſu liberamur.

202. *Chriſtus dat vitam æternam.*

Secundò principaliter ad quæſtionem. Typus ſerpentis hîc ad intentum Chriſti Domini aptus maximè erat; nam ipſe Nicodemo indicare intendebat, ad vitam æternam conſequendam hominibus eſſe neceſſarium, ut in ipſum crederent. Ergo ad præſens nulla erat aptior figura, quàm ſerpentis; ſicut enim illis, qui morſi à ſerpentibus erant, ad vitam obtinendam opus erat, ut æneum ſerpentem intuerentur: ita exigitur à nobis lethaliter à diabolo vulneratis, ut ad Chriſtum oculos ſublevemus: Et tacite Dominus occurrit objectioni, ut notat D. Chryſoſtomus *homil.* 26. Ne quiſpiam diceret: Quomodo poſſunt credentes in Crucifixum ſalvi fieri, cùm ſe à morte non liberaverit? Nam ſi ſerpens æneus, res inanimata, & vita carens, ex Dei virtute potuit vitam conferre, quanto majori fruentur beneficio, qui in Crucifixum credunt?

Chryſoſt.

203. Chryſol. *Impius in Chriſti, non miſericordiam, ſed juſtitiam videt.*

Tertiò. D. Petrus Chryſologus ſermone 55. *Judæus*, ait, *ſerpente videbat Chriſtum, quia impius oculus Deum videre non poteſt, non poteſt videre pietatem.* Loquebatur Dominus Nicodemo, & in eo, ut ſæpe diximus, cum omnibus Judæis, & illis ſe exhibet, ac oſtendit ſub ſpecie ſerpentis, qui maximè terrificat ac horrorem incutit; nihil enim pietatis, ac miſericordiæ impius in Chriſto videt, ſed tantum ſupplicium: ut ab eo damnetur, ac in æternum crucietur.

204. *Crux nos illuminat, & docet.* Iſai. 13. Hieron. Gloſſ.

Quartò, ut obcæcatam Nicodemi mentem illuminaret Dominus, caliginémque ab ea depelleret, figuram hanc ſerpentis in ligno exaltati adducit in medium, quia in ea ſanctæ Crucis virtus maximè exprimebatur, quæ potenter tenebras diſſipat; ſupernorum myſteriorum lumen ac eruditionem diffundit & omnis Chriſtianæ ſapientiæ communicat magiſterium. Ait Iſaias cap. 13. num. 2. *Super montem caliginoſum levate ſignum: ſeu ſuper montem tenebroſum*, ut vult D. Hieronymus. Signum illud elevari juſſum inter caligines, & tenebras, crux eſt victoriæ noſtri Salvatoris vexillum, ut tenet Gloſſa Interlinealis, & Moralis. Sed cur tam præclarum ſignum, tanti triumphi monumentum, non inter Solem, & lunam, non inter lucidiſſima ſydera; non inter candelabra aurea erigitur, ut ab omnibus intueri valeat: ſed inter denſiſſimas caligines figitur? Optimè ſanè Deus multus in miſericordia omnibus providens; hoc ſignum ſalutiferum dedit ad diſſipandas omnes ignorantiæ, ac errorum tenebras; nam ubi crux apparet, ſtatim omnes vitiorum caligines excutiuntur, ac fugiunt. D. Aelredus citatus à Tilmanno in allegor. *Super montem*, inquit, *caliginoſum vexillum crucis extollitur, ut ſua virtute mundi potentiam premat:* Maximè autem premitur potentia mundi, dum ejus falſa dogmata refutantur.

Aelred.

205. Pſalm. 4.

Ait Regius Vates Pſalm. 4. num.6. *Multi dicunt: Quis oſtendet nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiam in corde.* Inter inſurgentia undique mala, ac mundanas varietates multi de veris acquirendis bonis ſollicitos ſe exhibent & ita legit Pagninus: *Quis videre nos faciet bonum*; Ad quod reſpondent Juſti: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui*, ſeu, ut ex Hebræo legunt Author Catenæ, & Genebrardus: *Signum ſeu vexillum lumen vultus tui ſuper nos.* Signum, ſeu vexillum Dei eſt maximum & præclariſſimum lumen, hoc enim indicat verbum, *vultus* ſeu *faciei tuæ*, hoc quippe lumine eruditi nos in beatitudinem, omniumque bonorum cumulum convolavimus. Sed quodnam eſt? vexillum, ſeu lumen hoc ſuper nos ſignatum. Nullum aliud, niſi ſanctæ Crucis ſignum oculos noſtros aperiens, & in ſupremam felicitatem nos deducens. Caſſiodorus ibi: *In crucis impreſſione lumen eſt vultus Dei, quia in eis ſemper noſcitur radiare, qui ſe non aliqua eligunt pravitate polluere, ſicut dicit Apoſtolus: Nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis.* Et idem habet Theophanes *orat. de Exaltatione S. Crucis.*

Pagnin. Author.Cat. Geuebrad. *Crux nos illuminans.* Caſſiod. Theoph.

QUÆSTIO XXXVI.

Quare Dominus crucifixionem ſuam, non ſuſpendium, ſed exaltationem appellet?

206. Joan. 8. & 12.

SÆpè Dominus crucem ſuam, exaltationem appellavit, Joan. 8. n. 28. *Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoſcetis, quia ego ſum.* Et c. 12. n. 23. *Ego ſi exaltatus fuero à terra.* Et propriè *crux* dicitur exaltatio, quia, ut rectè obſervat Carthuſianus, in cruce exaltatus eſt Chriſtus à terra in aëre, ut ſanctificaret aërem, qui deambulando, ſanctificaverat terram, in Baptiſmo aquas, ignem in die Pentecoſtes, ut omnia elementa condecorarentur. Tamen ad rem noſtram ſuam in crucem aſcenſionem appellat exaltationem; cum tamen communi vocabulo, qui in cruce vitam finiebant, dicantur crucifigi, ſuſpendi, poni in cruce. Geneſ. 40. num. 19. *Suſpendet te in cruce*, & Geneſ. 41. num. 13. *Joſue* 8. *n.* 29. *Eſther.* 8. *n.* 7. *& c.* 9. *n.* 25. Quare ergo Dominus, dum de patibulo ſuo loquitur, exaltationem appellat?

Carthuſ. *Deus condecorat omnia.* Gen. 40. & 41.

207. Chryſoſt. Alber. Mag. Bonavent. *Auditorum imbecillitati accommodandum.*

Reſpondent primò D. Chryſoſtomus *hom.* 26. Albertus Magnus, D. Bonaventura, quod crux, ſeu ſuſpendium videbatur ſonare horrorem, ſeu quid valde pro eo tempore durum: exaltatio autem ſonat effectus crucis cum honeſtate, quia crux exaltat. Et ne horreret Nicodemus, adhuc in fide puſillus, voce exaltationis Dominus ſermonem mollivit. Magiſter audientium imbecillitati condeſcendat. Vide ſuprà hoc cap. *num.* 74. Secundò, notat D. Chryſoſt. citatus ipſa vox *exaltationis* habebat convenientiam, & proportionem cum figura ipſa de ſerpente exaltato; & vocibus accommodatis cum rebus utendum eſt. Tertiò D. Auguſt. *ſerm.* 14. *de verbis Apoſtoli.* In eo ſtat vita noſtra, ut ad Chriſtum crucifixum attendamus. Ut ergo promptè, & expeditè, & ſine ullo impedimento ad eum valeamus oculos noſtros erigere, ac eum videre, & conſiderare, ſe dicit in cruce exaltatum, ut ad eum attendendo vivamus & non pereamus. Et ad hoc adducit figuram de ſerpente exaltato in deſerto, qui ideo elevatus eſt in altum, ut eum aſpicerent Iſraëlitæ, ac ſanarentur.

Chryſoſt. Auguſt.

208. D. Thom. Pſalm. 19. *Chriſtus in cruce de inimicis triumphavit.* Cajet. *Meritum exaltat.*

Quartò D. Thom. In morte crucis fuit Chriſtus exaltatus, in quantum ibi de inimicis triumphavit: unde mors ejus vocatur exaltatio Pſ. 109. num. 7. *De torrente in via bibit, propterea exaltavit caput.* Quintò Cajetanus. *Crucifixi exaltabantur; pro quanto elevati à terra in cruce pendebant. Verum Jeſus myſterium intendit ſignificare exaltationis quoad meritum; quoniam ex morte crucis meruit exaltari.* Cum enim in cruce noſtræ redemptionis meritum fuerit conſtitutum, dicitur Chriſtus ibi exaltari; quia per meritum maxime exaltamur. Sextò. Carthuſianus, *Dicitur Chriſtus exaltari in cruce, quia per paſſionem maximè honoravit Deum Patrem obediendo ei uſque ad mortem.* Per obedientiam extollitur homo: & Chriſtus dum obedit dicitur exaltari factus obediens uſque ad mortem, propter quod Deus exaltavit illum. Septimò. Idem. Carthuſ. *Per ſuam mortem exaltavit genus humanum, reducendo illud ad regnum cælorum.* Et ideo dicit ſe exaltari: nam noſtrã exaltationem, ſuam reputat: & quia per crucem nos omnes exaltamur, ideo ſe exaltari dicit.

Carthuſ. *Obedientia extollit.* Carthuſ. *Deus bonum noſtrum reputat ſuum.*

Octavò. Lactantius lib. 4. c. 26. *Nam ut is, ait qui in cruce ſuſpenditur, conſpicuus eſt omnibus, & cæteris altior, idcirco pro Chriſti morte crux potius quam aliud inſtrumentum, electa eſt, ut ſignaret, illum tam conſpicuum futurum, ut cunctæ nationes ex totius orbis partibus ad ejus fidem amplexandam concurrerent.* In cruce ſe exaltavit Dominus, ut omnibus eſſet conſpicuus nationibus ad eumque confluerent omnes; cruce enim præpoſita omnes ad eum cucurrêre. Invitatis ad cœnam venire nolentibus, ait Dominus, ſervo ſuo: *Exi in vias, & ſepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea,* Luc. 14. n. 23. Poſtea verò cùm vexillum crucis oſtendit, ait: *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Matth. 16. n. 24. Illic compelluntur, hic verò eorum relinquitur libertati, *ſi quis vult?* Dominus crucem ſuam ferens præibat, & ubi crux oſtendebatur, voluntarii, & nemine compellente currere debebant omnes. D. Chryſoſt. homil. 50. in Matth. *Perpende, ait, quomodo nullo pacto cogit oratio: non enim dixit, oportere ipſos pati, vellent, nollent. Sed quia? Si quis, ait, poſt me venire vult, non impello, non urgeo, ſed liberam ſingulorum voluntatem efficiens dico: Si quis vult, ad ineffabilia bona convoco, quorum ea eſt natura, ut facile per ſe ipſam eos invitare poſſit.*

209. Lactant. *Ubi crux apparuit, ad Chriſtum gentes confluunt omnes.* Luc. 14. Matth. 16. Chryſoſt.

Nonò. Dominus de morte, ac cruce ſua loquens eam exaltationem appellat: Job vero. *c.* 7. *n.* 15. de calamitatibus cruciatibuſque ſuis agens ait: *Elegit ſuſpendium anima mea, & mortem oſſa mea,* cum tamen crucem ipſe non ſubiret, licet duriſſimas preſſuras ſuſtineret. Quod ponderans Albertus Magnus hic ait: *Dominus dixit* exaltari *pro* ſuſpendi: *Job autem ſpiritualis amplectens crucis ſupplicium, & opprobrium, poſuit verbum* ſuſpenſionis, Dominus re vera crucem amplectens exaltationem vocat; Job in figura crucem ſuſtinens dicit ſuſpendium: quia Dominus præ nimio amoris æſtu, dum pro nobis vitam exhalat, operaturque mirabilia, verbis emollit, & ut minora dicit, homines vero, quæ pro Deo patiuntur, ac perpetrant, ſemper ut majora ſublevant, ac magnis vocibus exaltant. Tulit Dominus Iſraël de Ægypto *& cuſtodivit quaſi pupillam oculi ſui, & ſicut aquila expandens alas ſuas, & aſſumpſit eum, atque portavit in humeris ſuis,* Deuter. 32. n. 11. Et tamen, dum hæc narrat divinus Spiritus, ait quod *Dominus præcedebat ad oſtendendam viam* Exod. 13. *n.* 21. *oſtendens quid agere debebant,* Exod. 4. n. 15. E contra verò Moyſes, cum tantum dux populi eſſet, de ſe ait: *Numquid ego genui hanc multitudinem, ut dicas mihi, Porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulum,* Numer. 11. n. 12. Quid hæc Moraliter dicam. Iſte, ut homo, mandata Dei exequens, verbis amplificat; Dominus, ut dives in miſericordia, multa operans, verbis contrahit, & ut minora divulgat.

210. Job. 7. Alb. Magn. *Deus mirabilia ſua verbis contrahit, homo, quæ agit, extollit.* Deut. 32. Exod. 13. Exod. 4. Num. 11.

Decimò. Dicit, ſe exaltari, quia per crucem ſuam meruit ſuam exaltationem, magnitudinem nominis, creaturarum prælationem, glorificationem corporis. D. Ephrem de Pœnitentia: *Exaltationem, ait, appellat crucem, declarans ſuam adverſus draconem victoriam. Exaltationem vocat crucem ſuam, denuncians reſurrectionem. Exaltationem crucem nuncupat, ſignificans ſuam poſtea* in

211. Ephrem.

in cælos aſcenſionem. Et ita ait Ammonius in Catena Græca: *Chriſtum elevari idem eſt, ac conſpicuum illuſtremque fieri.* Omnis enim gloria, ac exaltatio Domini à cruce eſt. Poſt ſuam reſurrectionem Chriſtus diſcipulis ſuis dicebat Mat. 28. num. 18. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra.* Sed qui unigenitus Dei filius erat, quomodo ei dicitur data poteſtas? & quomodo eam accepit? D. Anaſtaſ. Sinaita lib. 4. de rectis fidei dogmatibus. *Data eſt*, ait, *mihi omnis poteſtas in cælo, ac in terra, ac ſi manifeſtè diceret, authorem gloriæ iſtius crucem eſſe.* Qui antea de ſe dicebat, quòd non habebat, ubi caput ſuum reclinaret; poſtquam ad crucem aſcendit, datam ſibi poteſtatem patenter divulgat, ut crux author agnoſcatur illius.

Ammon. Matth. 28. Anaſtaſ. *Crux recognoſcitur. ut author gloriæ Chriſti.*

212\. Ezech. 2. In ſuo celebri curru vidit Ezechiel Dominum magna gloria circundatum, multis luminibus coruſcantem; & Angelis adſtantibus ad famulatum. Et ait Propheta cap. 2. n. 1. *Hæc viſio ſimilitudinis gloriæ Domini.* At cùm Dominus multis jam editis miraculis, ad paſſionem ſuam properans de ſua in cruce exaltatione habuiſſet ſermonem, *Joan. 12. num. 32.* ait divinus Evangeliſta: *Hæc dixit Iſaias, quando vidit gloriam ejus*, Joan. 12. num. 41. Sed jam examinandum eſt, quomodo in tam triumphali machina, tanto applauſu prodeunte, dicatur videri ſimilitudo gloriæ, at cùm ad paſſionis ignominiam accedit, ipſammet gloriam ab Iſaia conſpici aſſeveratur? De paſſione ſua, ac in cruce exaltatione ſermo erat, ideo ibi tota majeſtas in cæleſti majeſtate ſimilitudo gloriæ, at in cruce vera gloria. D. Gregorius Magnus homil. 8. in Ezechielem, prope finem: *Non deſpicienda*, ait, *nobis quæſtio oritur: Quomodo Ioannes Evangeliſta, cùm erga miracula Redemptoris noſtri Iudæorum perfidiam deſcripſiſſet, adjungit, dicens: Hæc dixit Iſaias quando vidit gloriam ejus, & locutus eſt de eo. Et ſi Ezechiel vidit, quid eſt, quod iſte ſimilitudinem gloriæ, & ille ejus gloriam vidiſſe deſcribitur? Sed cùm Ioannes Evangeliſta priùs miracula Redemptoris noſtri narravit, atque infidelitatem Iudæorum, poſtmodum ſubdit; hanc ejuſdem Redemptoris gloriam, quæ in mundo apparuit, Iſaiam vidiſſe manifeſtat.* Ex infidelitate Judæorum, per quam crux ei fuit præparata, illataque mors ejus gloria maximè reſplenduit. Vide ſuprà *quæſt. 32. n. 176. & 177.*

Joan. 12. *Vera gloria Chriſti in cruce.* Gregor.

QUÆSTIO XXXVII.

Quare Dominus cum Nicodemo de paſſione ſua, non manifeſtè, ſed per figuram loquatur?

213\. CONveniens fuit, ut cum Nicodemo de cruce & morte ſua Dominus ageret, in quæſtionem maximè vertitur, cur hoc non clarè, & apertè, ſed per figuram ex lege ſit actum? Et ad hoc.

214\. Cyrill. Reſpondet primò D. Cyrillus Alexandrinus *lib. 2. cap. 50.* Per hoc enim voluit Nicodemo indicare, quanta ei fides in omnibus deberetur, quia nihil novum, & inauditum inveniretur in ipſo, ſed tantùm id, quod continebatur in Scriptura in figuris, ac Prophetis. Et ait ita S. Pater: *Hiſtoriæ inquiſitionem, labenteſque in ea figuras rimari, hortatur, ac illud quaſi rurſus inculcat: Scrutamini Scripturas, quia ipſæ teſtimonium perhibent de me.* Joan. 5. num. 39. Figura ex lege ſua mortem declarat, ut eum ad fidem trahat, nam novitas ſuſpicione eſt plena. Vide *lib. 1. c. 5. n. 77.*

Joan. 5. *Nova ſuſpicione plena.*

215\. Alb. Magn. Bonavent. Secundò. Albertus Magn. D. Bonavent. figuram ex ſcriptura deſumptam proponit Dominus Nicodemo, ut faciliùs Domini doctrinam valeat penetrare; erat enim peritus in lege; ac proindè cum ipſa figura manuducitur ad fidem. Tertiò: D. Chryſoſt. *hom. 26.* Euthym. Non loquitur expreſsè Dominus de ſua morte; ſed exaltari à Moyſe ſerpentis ſumpſit exemplum, docens, quod vetera novis cognata ſint: antiqua enim documenta non rejicit Dominus, ſed maximè nobilitat, dum eorum utitur figuris. Vide *lib. 1. c. 2. n. 45.* Quartò. Ut dixi *ſuperiori quæſt.* ſi Dominus diſtinctè ſuam in cruce mortem explicaſſet, Nicodemo incuteret horrorem, quòd figura ex lege demollitum eſt, ac mitigatum, ut notat Chryſoſtomus.

Chryſoſt. Euthym. *Ob nova non ſunt contemnenda vetera.* Chryſoſt.

Quintò. Ut Nicodemus credat, in fidéque illuminetur, Dominus cum eo crucis, & mortis ſuæ pertractat myſterium, non diſtinctè, & apertè, ſed ſub umbra, & figura; ut omnibus fiat manifeſtum, quòd tanta eſt ſanctæ Crucis efficacia, ut adhuc illius umbra ſit valde præpotens ad omnium oculos aperiendos, ac illuminandos, eorúmque mentes ad cognitionem ſalutis erigendas. Latè hoc comprobat Berengoſius Abbas *lib. de myſterio ligni Domini*, per multa documenta. Et inter cætera ponderat, quòd Deus luminaria; ſcilicet Solem, Lunam, & ſtellas *Geneſ. 1. num. 14.* in hoc orbe produxit die quarta, quia verum luminare Chriſtus Dominus, omnem lucem continens, inter quatuor ſanctæ Crucis extremitates Eccleſiæ elucere, ordinabatur ad errorum caliginem depellendam, & hominum mentes illuſtrandas. Et addidit: *Hæc eſt illa lux, per quam vidit Noë, illuſtratus eſt figurativè quando columba ſibi ramum deferebat olivæ, typicè ſcilicet deſignans, quòd virtutum pennis nullus evolare valet ab imis ad ſumma, niſi in arcam Eccleſiæ ramum ſtudeat reportare cum columba.* Ramus crucem adumbrat *Geneſ. 8. num. 11.* Et columba ſurſum ferebatur; non tam alarum miniſterio, quàm virtute, ac efficacia rami ſanctæ Crucis, quo promeruit in arcam, ſcilicet in Eccleſiam columba habere ingreſſum. Vide ſuprà *num. 201. & 204.* 216.

Bereng. *Per crucem illuminantur omnia. Per crucem mens illuminatur ad ſuperna.*

Ioannis 3. n. 15. Ut omnis, qui credit in ipſum, non pereat; ſed habeat vitam æternam.

VERSIONES.

Syriacus. Ut quiſquis credit in eum *&c.*

D. Cypr. lib. 2. adverſ. Iudæ. Ut omnis, qui crediderit in filium, habebit vitam æternam.

Arias. Ut credens in ipſum non pereat.

EXPOSITIO.

217. CAUSAM, ob quam filium hominis exaltari oporteat, Dominus explicat, & proſequitur, quantum ad fructum, ſerpentis æneî figuram: ſicut enim omnis, qui ſerpentem illum corporis oculis movebat, non peribat, ſed vivebat; ita omnis, qui in filium Dei crediderit, ipſumque fidei aſpexit oculis, periturus non erit. Et dicitur, *Qui credit*; fide formata per charitatem. Et ideo ait, *Credit in ipſum*, dicitur enim, credere Deo, Deum & in Deum (de quo D. Thomas 2. 2. quæſt. 2. art 2. Magiſter *in* 3. *diſt.* 23. Durandus *quæſt.* 3. Suarius *tom. de fide, diſp.* 6. *ſect.* 3. *num.* 2.) Dicitur ergo: credere Deo, teſtificandi, & dicendi: Credere Deum ut objectum materiale, quod creditur: Credere in Deum tanquam finem ultimum; finis autem per actiones noſtras comparatur. *Non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Duo hîc ſignificantur, ut notat Cajetanus? unum beneficium liberationis à malo ſcilicet, ne pereamus; alterum, donum conſecutionis boni ex fide in Jeſum Crucifixum. *Vitam æternam*; per hoc ſe eſſe Deum declarat, ſolus enim Deus eam dare poteſt. Et mors Chriſti hanc vitam confert. Unde eleganter ait Euthymius, quòd *Chriſtus moritur tanquam homo; præſtat autem vitam æternam, tanquam Deus.* Ipſe ut homo ſuſtinet mortem & moritur ſibi, ut Deus autem vitam nobis confert.

Credere Deo, Deum, in Deum. D. Thom. Magiſter. Durand. Suarius.

Cajetan.

Euthym.

Chriſtus homo ſibi, Deus nobis.

QUÆSTIO XXXVIII.

Quare Dominus paſſionem ſuam ponat ſub umbra? illius verò fructum manifeſtè?

218. SUperiori verſu paſſionem ſuam explicat Dominus, ſed obumbratè: *Sicut Moyſes exaltavit ſerpentem*; illius verò fructum hic manifeſtè: *habeat vitam æternam.* Reſpondeo quòd auditorem ſuum propoſita paſſione morteque ſua contriſtare noluit, ſed potius tanta æternæ vitæ declarata felicitate delectare. Mandavit Deus Exod. 22. num. 21. *Advenam non contriſtabit.* Et Nicod. recenter advenerat, ut audiret Dominum; animus autem triſtitia, & anxietate affectus, ad auſcultandum, & audiendum incapax eſt. Auditis calamitatibus Job, convenerunt amici ejus, *ut eum viſitarent, & conſolarentur*, Job. 2. numer. 11. Et accedentes, *ſederunt cum eo in terra ſeptem diebus, & ſeptem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum, videbant enim dolorem eſſe vehementem.* ibid. num. 13. Si ad conſolandum veniunt, cur nec verbum proferunt, ſed per ſeptem dies cum totidem noctibus obmuteſcunt? *Videbant, dolorem eſſe vehementem.* Divus Chryſoſtomus in Catena Græca, *Animus*, ait, *mœrore confectus nihil poteſt commodè audire, quare illi nempè amici Job, cum domus illius tragœdiam ſpectarent, juſtumque in ſtercore ſedentem, atque exulceratum viderunt, veſtes diſciderunt, ploraruntque vehementer, ſeſſionemque prope eum delegerunt.* Et ita Jacob, cum audiſſet dilectiſſimum filium ſuum Joſeph demortuum, in multoque ſe diffudiſſet fletus, *Congregatis autem cunctis liberis ejus, ut lenirent patris dolorem, noluit conſolationem accipere*, Gen. 37. num. 75. Quod Joannes de la Haye *ibi num.* 94. explicat, quòd Jacob præ triſtitia non attendebat ad perſuaſiones, quibus mœror erat deponendus, & non audiebat conſolationem; mœſtus enim animus difficile verba capit.

Auditor, & advena non eſt contriſtandus. Exod. 22. *Mœſtus animus ad audiendum incapax.* Job. 2.

Chryſoſt.

Geneſ. 37. Ioannes de la Haye.

QUÆSTIO XXXIX.

Quare paſſionis fructus per æternæ vitæ acquiſitionem explicetur?

219. REgnum cælorum multis rebus invenies in Evangelio comparatum, verbi gratiâ, theſauro abſcondito, pretioſæ margaritæ, gaudio, & ita fideli ſervo dicitur: *Intra in gaudium Domini tui.* Cùm ergo per Chriſti paſſionem nobis cælorum janua ſit aperta, cur non ſub alio, ſed nomine vitæ æternæ feliciſſimus ipſe aditus explicatur.

220. Facilis eſt ſolutio. Ut recta proportio cum figura allata ſervaretur. Nam ſicut vulnerati reſpicientes ſerpentem æneum vivebant; ita qui in Chriſtum credit, æterna vita vivet. Secundò, quia mors Chriſti vita noſtra eſt, & ex ipſius morte vita noſtra prodit. Revertitur filius prodigus ad patrem, qui ad ſervos ait: *Adducite vitulum ſaginatum, occidite, quia filius meus mortuus fuerat & revixit*, Luc. 15. num. 23. optimè ſanè conveniunt mors vituli, ſcilicet Chriſti cum vita filij, D. Chryſologus ſerm. 3. *Hiſtoriam loquimur, adhuc, etiam cogitemus arcanum nudare myſterium: Mortuus filius vituli ſuſcitatur ex morte.*

Vita ex Chriſti morte.

Luc. 15.

Chryſol.

221. Tertiò, Euthymius, *Crux vitæ fons eſt.* Sub ſerpentis exaltati typo de cruce ſua Dominus agebat: cui fructus vitæ aſſociatur mirificè, nil enim citius à cruce prodit, quàm totius humani generis vita. Cum Agar unà cum Iſmaële filio ſuo a domo Abrahæ expulſa abiret, deficiente aqua ob illius penuriam: *Cumque conſumpta eſſet aqua in ſure, abjecit puerum ſubter unam arborem* Et ſtatim ſubditur: *Aperuitque oculos ejus Deus, quæ videns puteum aquæ abiit, implevit utrem, deditque puero bibere*, Gen. 21. n. 18. Sed cur cæli favores non panduntur Agar, ut retinet puerum brachiis, fovet ſinu, recreat amplexu, ac proprio matris muneri incumbit? At ubi puerum ſpiritum penè exhalantem ſub arbore projicit, Angelus apparet, puteus ſe prodit, & inde ſcaturientes aquæ defluunt? Arbor lignum ſanctæ Crucis præſignabat, cujus umbram ubi puer moribundus attigit, ſtatim fons vitæ adeſt, cujus aquis abundantiſſimè recreatus refocillatur ſpiritus, & vivit ad numeroſam progeniem procreandam. D. Iſidorus in Geneſ. cap. 17. *Quod filium morientem ſiti ſub arbore projicit & ſic demonſtrante Angelo aſpicit fontem, ſignificabat, quoſdam ex populo ad umbram ligni crucis refugium petituros.*

Euthym. *Crux, fons vitæ.*

Geneſ. 21.

Iſidorus.

Ioannis 3. *n.* 16. Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret; ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

VERSIONES.

Syriacus. Ita enim dilexit Deus mundum, ut filium ſuum unicum dederit, ut quiſquis credit in eum, *&c.*

Arabicus. Sic dilexit Deus mundum, ut dono dederit filium ſuum.

D. Athanaſius lib. 5. *contra Arrian.* Ut filium ſuum unigenitum traderet, ut omnis, qui credit, *&c.*

Salvian lib. de gubernatione Dei. Sic enim Deus dilexit hunc mundum, ut filium ſuum unicum daret pro mundi vita.

Iobius Monach. lib. de Incarnat c. 14. *Bibliotb. Plotij.* Ut filium ſuum unigenitũ dederit pro mundi vita.

Ex radice Græca legunt multi. Sic Deus mentis judicio dilexit mundum.

Arias. Ut filium ſuum illum unigenitum daret, ut omnis credens in eum.

Tertullian. lib. adverſus Praxeam. c. 21. In quem omnis, qui crediderit non pereat, ſed habeat vitam ſempiternam.

EXPOSITIO.

222. Cyrill. Chryſoſt. Baſil. Ambroſ. Athanaſ. Tertull. Salvian. Eccleſ. 3. Rom. Chryſoſt. Amphiloch. Euthym. Rupert. Apollin.

SUPPONO ex communi conſenſu Patrum Cyrilli, Chryſoſt. *homil.* 26. Baſilij *in Pſalmo* 7. Ambroſii *lib.* 1. *de pœnitent. cap.* 10. *&* 11. D. Athanaſij, Tertulliani, Salviani, quos proximè citavi, hæc verba prolata eſſe à Chriſto Domino. Et habet Eccleſia Romana feria 2. Poſt Pentecoſtem, *Dixit Ieſus Nicodemo.* Unde non ſunt audiendi Recentiores dicentes, hæc verba eſſe prolata ab Evangeliſta. Et in his verbis, ut notant D. Chryſoſt. *citatus*, Amphilochius, Euthym. Theophyl. Rupert. & Apollinar. *in Catena Græca*, reddit minus rationem, ut manifeſtè indicat particula *enim*; ob quam filius hominis ſit exaltandus in cruce, ſicut Moyſes exaltavit ſerpentem? ſic enim Deus dilexit mundum, ut filium ſuum daret, ſeu traderet ad mortem.

223. Hic autem eximius Dei amor maximè exaggeratur ex omnibus verbis appoſitis. Et ex ſex conditionibus oſtenditur. Primò ex modo proponendi: *Sic*, id eſt, tanta amoris vehementia, conatu, ac exceſſu, ſeu ut explicat Albert. Magn. *in tantum dilexit*. Et fuit tantus hic exceſſus amoris, ut ſola Chriſti infinita ſapientia potuerit explicari. Secundò ex perſona dante ſeu amante, *Deus*, qui infinitis modis ſuperat creaturam, & nil noſtri indiget, nec aliquid utile poteſt ab homine accipere: imò multis erat offenſus peccatis. Quod notans Apoſtolus ait Rom. 5. num. 8. *Commendat Deus charitatem ſuam in nobis, quoniam adhuc cùm peccatores eſſemus Chriſtus pro nobis mortuus eſt.* Tertio ex modo diligendi ſeu dandi; nam *diligere* dicit amare, non impetu appetitus, ſed diſcretionis judicio, ut notant multi ex radice Græca, de quo quæſt. 41. *Daret*; non redderet, non venderet, non mutuò daret ad tempus, ut notat Hugo; non ad triumphos, ſed ad mortem, & paſſionem dedit; nam, ait D. Bernard. *Totus datus eſt mihi, & totus in uſus meos; & expenſas.* Quartò commendatur hæc dilectio ex dono dato, *filium* non ſervum; non Angelum, ut notat Chryſoſtomus; & filium, non alienum, ſed *ſuum*, proprium, & naturalem, & *unigenitum, ac unicum*. Si enim multos filios haberet, & unum pro mundi redemptione dediſſet, mira dignatio; ſed dum dat unicum, & unigenitum, exceſſus amoris: nam, ut advertit D. Thomas, ſi multos haberet filios, amor eſſet diviſus; at cùm unicum habeat, totus amor eſt in uno. Et dum ſe Chriſtus appellat unigenitum, ut notat D. Cyrillus *lib.* 2. *cap.* 51. declarat, ſe eſſe ejuſdem ſubſtantiæ cum Patre, ac ejus filium naturalem. Adoptivos enim Deus multos filios habet, qui ſumus nos omnes. Et hîc etiam, ut bene ponderat Cajetan. explicat myſterium Trinitatis Primam perſonam & ſecundam *hîc*; de tertia egerat ſupra: *Spiritus, ubi vult, ſpirat.* Quintò commendatur dilectio ex eo, cui datur, *mundum* ſcilicet ſibi contrarium, hoſtem, & reum damnationis.

Rom. 5. Hugo. Bernard. Chryſoſt. D. Thom. Cyrill. Cajetan.

Sextò ex fine donationis; non enim Deus filium ſuum dedit, aliquem ſibi fructum quærens; ſed ut creator creaturas ſuas vivificaret a morte. *Ut omnis*, ait D. Ambroſius lib. de pœnitent. cap. 10. *Cùm omnis dicitur, nullus excluditur, nullus excipitur: non enim excipit eum, qui lapſus eſt, ſi tamen poſtea bene credat.* Textus, *Qui credit in eum* charitate formata. *Credit* de præſenti verbum eſt; & tamen credentium fides in Chriſtum majori ex parte poſtea erat futura; ſuorum enim merita ſemper de præſenti ei ante oculos obverſantur, *Non pereat, ſed habeat vitam æternam*; quod explicavi ſuperiori expoſitione *n.* 217. Et bis Dominus hæc verba repetit, tàm hîc quàm ſuperiori *verſ.* 15. ut homines de præmio ſuo, æternaque felicitate conſequenda redderentur maximè certi. De paſſione ſua Dominus hîc occultè agit: *ut filium ſuum unigenitum daret*; de fructu verò illius apertè: *ut non pereat, ſed habeat vitam æternam*, quod pulchrè notat D. Chryſoſtom. homil. 26. *Paſſionem itaque*, ait, *non apertè, ſed in umbra producit; ex ea autem emolumentum manifeſtiùs narrat*, ut jam ſuprà notavi *quæſt.* 28. Nota diligenter, quod Dominus commemorat præmium credentibus promiſſum: *ut non pereat, ſed habeat vitam æternam*; & non credentibus impoſitum ſupplicium prætermittit: volebat enim homines ad ſe potius ac benignitate allicere, quàm minaci terrore pœnæ. Vide *lib.* 1. *cap.* 1. *quæſt.* 43. *n.* 108. 224.

Ambroſ. *Chriſtus de præmio ſecuros nos reddit.* Chryſoſt. *Deus homines ad ſe, non terrore, ſed præmio attrahit.*

QUÆSTIO XL.

Quare Dominus hîc cum Nicodemo amore ſuo agat?

225. VAlde mirum videtur, quòd Chriſtus de ſupremo divini amoris arcano agat cum Nicodemo. Ad quod reſpondent Patres citati in expoſitione, quod Chriſtus Dominus, ut optimus magiſter, quandam Nicodemi præoccupavit objectionem. Superiori *verſu decimoquinto*, egerat Dominus de ſua exaltatione in cruce; & mirabundus Nicodemus dicere poterat: Quomodo, ſi filius es, permittet Deus, filium ſuum ſuſpendi, in crucéque exaltari? Occurrit Chriſtus, hoc Deum permiſſurum ob ſuam nimiam charitatem. Tamquam ſi dicat: Ne mireris, quod filius Dei ſit crucifigendus, quia *ſic Deus dilexit mundum.* Unde eleganter ait Salvianus lib. de Gubernatione mundi. *Plus nos amat Deus, quàm filium Pater. Evidens quippe res eſt, quod ſuprà affectum filiorum nos diligit Deus qui propter nos filio non pepercit. Et quid addo. Et hoc filio juſto & filio unigenito: & hoc filio Deo.*

Redditur ratio exaltationis Chriſti in cruce.

Salvian. *Deus maximè nos diligit.*

226. Secundò. Chriſtus Dominus Nicodemo omnium hominum primo revelat ac aperit ſui divini amoris divitias; hic enim primus fuit ſermo, quem de ſuo divino amore Dominus habuit. Nicodemus paſſionis tempore fugientibus diſcipulis, deſerentibus amicis venit ad ſepeliendum Chriſtum, *ferens mixturam myrrhæ, & aloës.* Joan. 19. num. 39. Ut ergo Dominus anticipata ſolutione tam eximiam hominis remuneraret charitatem, ei omnium primo, divini amoris divitias pandit, qui paſſionis tempore recedentibus aliis inter primos ſuum erga Chriſtum declaravit amorem, ut Chriſtum è cruce deponeret, ac honorificentiſſimo, glorioſoque ſepeliret ſepulchro. Vide *lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 62. *& cap.* 6. *num.* 30.

Ioan. 19. *Deus anticipatè noſtra remunerat merita.*

227. Tertiò. Quamvis Nicodemus optimam haberet indolem, in charitate erga Deum valde tepidus erat, ut ex tot cum Chriſto habitis interrogationibus manifeſtè patet; & quod adhuc ejus dictis non præberet aſſenſum, ut conſtat ex hoc tertio Joannis cap. Ut ergo Dominus Nicodemi erga ſeipſum provocaret, ac inflammaret amorem, ſuam ei Dominus eximiam in homines explicat charitatem, ut tanti amoris notitia incenſus, totis viribus, & ſine ullis terminis totus ſe conferat ad ſummè diligendum Deum. Ita ait D. Cyrillus lib. 2. Joan. cap. 51. *Charitati autem erga homines Dei Patris mentionem opportunè fecit, ut Nicodemi durities aut molliatur, aut apertiùs pateat.* Quid efficacius, ac fortius ad Dei Charitatem hominem allicere valet, quàm quod dum conſideratur, ac ante oculos ponitur, quod ipſe noſtræ ſalutis cauſa datus, ac ad crucifigendum in manibus inimicorum ſuorum ſit traditus.

Eximia Chriſti charitas maximè in ipſum provocat amorem noſtrum. Cyril.

228. Ait Habacuc. 3. num. 4. *Cornua in manibus ejus ibi abſcondita eſt fortitudo ejus.* Septuaginta legunt, *Cornua in manibus ejus; & poſuit dilectionem robuſtam fortitudinis ſuæ.* Ubi Dominus in Cruce apparuit extenſis manibus, ac clavis affixis, maximè omnium animos ad ſui imitationem traxit, ut homines tanto Dei amore inſpecto maximè provocarentur ad ipſum Deum redamandum. In cruce poſuit Dominus dilectionem robuſtam, hoc eſt, vehementiſſimam vim, ut omnium animos ad ſui dilectionem attraheret. D. Hieronymus ibi. *Quod autem*, ait, *juxta Septuaginta legimus: Et poſuit dilectionem fortem fortitudinis ſuæ; hoc eſt ut Deus Pater faceret dilectum ſuum ab hominibus diligi; & diligi, non leviter, ſed vehementer, & fortiter.* Acutè ponderat D. Athanaſius: Cur Deus veniens ad nos ſimilitudine carnis peccati præcinxit ſe? *Rom.* 8 *num.* 3. Quid repugnantius Deo, & quid ab ejus puritate magis diſtat, quàm peccatum, & ejus umbra? Juxta Philoſophum unumquodque maximè afficitur ad ſui ſimile, & magno pondere fertur ad ipſum. Deſcendit Deus ad nos ſimilitudine carnis peccati, ut homines videntes ipſum tot operibus, ac effuſione bonorum plenum, tot miraculis inſignitum, tanta charitate accenſum, & quod per omnia ſimilis eſſet fratribus, animos cunctorum ad ſui conſiderationem, & amorem expiſcaret, ac ſollicitaret. Divus Athanaſius orat. de Incarnat. Verbi, *Subjecit ſe ipſum*, inquit, *Verbum Dei, ut per corpus appareret, quo, ut homo jam factus, homines in ſe traduceret, eorumque ſenſus ad ſe reflecteret, ut illis veluti hominem conſpicientibus ex opere deſignationem perſuaderent ſibi*, &c. Et D. Auguſtin. *in manuali cap.* 26. ait; *Ut familiarius diligeretur ab homine Deus, in ſimilitudinem hominis Deus apparuit.*

Habacuc. Septuag.

Chriſtus in Cruce noſtrùm ſollicitat amorem. Hieron.

Athanaſ. *Deus factus homo ad ſe ſum amandum nos maximè provocat.*

Athanaſ. *Similitudo trahit ad ſe.*

Auguſt.

QUÆSTIO XLI.

Quare Deus tam vehementer dilexerit homines?

229. AMare eſt alicui velle bonum, juxta Philoſophum. Unde objecit aliquis fatuus quod tantus Dei amor videtur inconſideratus, nam imprudentis animi eſt, amare, ſi nulla adſit perſuadens ad amandum ratio; & in præſenti ita res eſſe videtur; Deus enim in ſe habet omnem bonitatem, omnem perfectionem, omnemque amabilitatis rationem, ita ut nec minimam poſſit ab homine utilitatis rationem reportare, nec aliquid ei accreſcere. Et ex parte hominis, nullum erat ad tantum amorem meritum, ſed potiùs demerita multa, & Deus optimè prævidebat, multos ex hominibus futuros eſſe ingratos. Ergo hujuſmodi amor obfirmatus judicii pondere non videtur.

Quid ſit amare.

Ratio dubitandi.

230. Hujuſmodi ſtultus argumentator de divino amore parum ſapit, altiſſimo enim conſilio gubernatur amor. Et ad hoc reſpexit noſter Evangeliſta, dum ait: *Sic Deus dilexit mundum.* Nam verbum Græcum, quod reſpondet noſtro verbo *Diligo*, & pro eo eſt in radice Greca, ubi nos in noſtra vulgata habemus, *Diligo*, non tantùm dicit amorem, ut rectè obſervavit Valaſquez *in Epiſtol. ad Philipp. cap.* 2. *verſ.* 7. *annot.* 5. *num.* 2. qui ex cordis impulſu proficiſcitur, cui explicando verbum *Amor*, deſervire ſolet; quàm illum, qui ex mentis judicio, ac pondere oritur, propriè ſignificat. Et hoc Dei judicium conſiderans David *Pſalm.* 137. *num.* 6. dicebat: *Mirabilis facta* Pſalm. 137.

Quid ſignificet verbum. Diligo.

Valaſquez. *Dei amor cum ratione.*

eſt

eſt ſcientia tua ex me , confortata eſt ; & non potero ad eam. Et D. Auguſtinus in ſuis Confeſſionibus. *Non ſatiabatur illis diebus dulcedine mirabili conſiderare altitudinem conſilii Domini ſuper ſalutem generis humani.*

Auguſt.

231. Ad quæſtionem Reſpondeo primò, quòd ratio hujus dilectionis eſt divina bonitas. In quo conveniunt omnes Patres. D. Athanaſius *Orat. de Incarnat.* D. Auguſtinus *ſerm. 12. de Nativit.* Theologi cum D. Thoma *3. part. quæſt. 1. art. 1.* Quod rectè explicat D. Chryſoſtomus *homil. 7. in Epiſt. ad Timoth.* Quamvis enim in his, quæ amantur nulla detur cauſa, tamen in ipſo amante poteſt eſſe ſumma ratio diligendi: ac proinde tanta eſt infinita Dei bonitas, ut ipſa ſola per ſe ſit ſufficiens amandi homines, omni dilectione indignos: nam etiam inter nos, cum videmus homines indignis & ignotis benefacere, hoc ex eorum bonitate, atque clementia dicimus provenire. De Chriſti adventu loquens Paulus ad Titum; num. 4. ait: *Benignitas, & humanitas apparuit Salvatoris noſtri Dei.* Syriacus, *Patefacta eſt benignitas, & miſericordia Dei.*

Athanaſ. Auguſt. D. Thom. Chryſoſt.

Divina bonitas radix dilectionis.

Ad Tit. 3. Syriacus.

232. Secunda ratio deſumitur ex Paulo *1. Corinth. 1. num. 30.* ubi de Chriſto Salvatore ait. *Qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, & juſtitia, & ſanctificatio, & redemptio.* In primis fuit valde conveniens hujuſmodi dilectio Dei, ut filium ſuum unigenitum daret ob ſapientiam, ut homines docerentur, ac illuminarentur ab ipſo. Et ita ei dixit Nicodemus ſuprà num. 2. *Scimus quia à Deo veniſti magiſter.* Et ipſemet Salvator hic infra num. 9. *Lux venit in mundum*, ut ita homines qui à Deo creati erant, in vitam æternam, de mediis neceſſariis ad talem finem inſtruerentur. Fuit etiam conveniens ratione juſtitiæ divinæ nam per Chriſtum pro peccatis generis humani de rigore juſtitiæ ſatisfactum eſt Deo. Et ita ait Paulus Rom. 3. num. 25. poſitum eſſe Chriſtum *in oſtenſionem juſtitiæ divinæ*, quod non ſolum intelligitur, ut vult Suarius *tom. 1. ad 3. part. diſputat. 3. ſect. 3.* de juſtitia vindicativa ſuppoſito peccato; verùm etiam de diſtributiva, & ſuo modo de commutativa, quæ in diſtributione præmiorum, & remuneratione meritorum prælucent. Et ita ait Chriſtus Nicodemo infrà num. 18. *Qui credit in eum non judicatur; qui autem non credit, jam judicatus eſt.* Tertiò fuit conveniens ratione ſanctitatis, ut Deus, qui eſt ipſamet ſanctitas, alios ſanctificaret; tunc enim bona maximè perlucent, cum aliis communicantur. Ita ait Dominus, *Ut qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Quartò fuit conveniens ratione redemptionis, ut ait Chriſtus hic, ut *ſalvetur mundus per ipſum.* Oportuit, redemptorem eſſe Deum, ut ait D. Athanaſius *ſerm. 3. contra Arrian.* ne ſummus honor, debitus Deo, creaturæ tribueretur.

1. Cor. 1.

Chriſtus Doctor noſter.

Rom. 1. Suarius.

Præmia per Chriſtum cum juſtitia diſtribuuntur.

Athanaſ.

233. Tertia ratio traditur à Ruperto *lib. 3. in Ioan.* ad hunc locum. *Ecce*, inquit, *Abraham obtulit Deo filium ſuum, & non pepercit filio ſuo propter Deum. Nonne ergo ſalva juſtitia & veritate Deus homine debitor eſſe voluit, ut & Deus propter hominem filio ſuo non parceret, quia propter Deum homo filio ſuo non pepercit? Ubi Deus accepta tanta juſtitiæ cauſa proclamat: Per memetipſum juravi, quia feciſti hanc rem, & non pepercisti unigenito tuo, propterea benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum, & poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, atque in te benedicentur omnes gentes terræ*, Geneſ. 22. numero. 16. *Quis dicere audet; Quare ſic juraſti; quare apud hominem damnati generis te obligaſti*; &c. Et latè ipſe proſequitur. Infrà ait ipſe Rupertus, quòd Deus *cum interpoſitione juramenti promiſit atque complevit.* Juramento facto accedente divina promiſſione ſe obligavit Deus, ut filium ſuum unigenitum daret ad exaltandum in cruce; non enim patiens eſt divina charitas ab homine ſuperari: ſi enim homo ob Deum filio ſuo non pepercit; Deus excellentiſſimè meritum remunerans, unigenito filio ſuo ob hominem non pepercit, ſed morti tradidit, ut qui eſſent filij Abraham per fidem, non perirent, ſed haberent vitam æternam.

Rupert.

Geneſ. 22.

Dei amor ab aliquo creato amore nequit excedi.

234. Quartò. B. Vigilius Epiſcopus Tridentinus lib. 4. contra Eutychem. *Tantum*, ait, *Deo fuit ſtudium tuæ ſalutis, ut filium per quem fecerat omnia, dederit pro mundi vita, ut omnis, qui credit in eum, non pereat.* Cauſa hujus tantæ dilectionis divinæ fuit vehemens deſiderium ac ſtudium noſtræ ſalutis, ut hominem, quem crearat, non deſereret, ſed omnibus modis adjuvaret, ut vita æterna donaretur. Valde decorum ſupremæ majeſtati, dum ſuos beneficiis fovet. Vide *libro 1. cap. 1. num. 51. & cap. 7. numer. 38. & lib. 2. cap. 1. num. 82.*

Vigilius.

Princeps, quos creavit non deſerat, ſed adjuvet.

235. Quintò; Ex ipſamet objectione in principio propoſita formo rationem. In Deo relucebat omnis bonitatis, ac perfectionis ratio omnino independens ab omni creatura. In homine vero viſebatur extrema miſeria, ac graviſſima dejectio. Ipſamet miſerrima conditio allexit, ac attraxit ſupremam Dei majeſtatem ad ſui auxilium, atque levamen. Multum enim diſcrepat divina bonitas ab hominum ingenio; nam homines quos proſtratos vident deſerunt, ac derelinquunt; at Dei ſuprema majeſtas ex ipſa calamitate arripit anſam ad opitulandum, ut hominem erigat, ac ſublevet. Exorat Jeruſalem Dominum: *Recordare paupertatis, & tranſmigrationis meæ, abſinthii, & fellis*, Threnor. 3. num. 19. Sed omni admiratione dignum, quod civitas illa a Deo expoſtulat, ut recordetur tranſmigrationis ſuæ, ſeu culpæ ſuæ. *Cum*, ut optimè obſervat Paſchaſius lib. 3. in Threnos; *non rectè, qui tranſmigrationem ſuam offert judici, qua puniatur; imo rogat cum David: Averte faciem tuam à peccatis meis*, Pſalm. 50. num. 11. ſi juſtus poſtulat; peccata obliviſcantur, quomodo Jeruſalem peccatis plena pro beneficio exoptat, ut Dominus ſuarum tranſmigrationum recordetur? Cur totis viribus non intendit, ut hujuſmodi tranſmigrationes è memoria dilabantur? D. Paſchaſius citatus. *Cum multis ſponſa*, inquit, *coanguſtiatur laboribus, & doloribus fatigatur, dicit ſponſo: Recordare paupertatis; & tranſmigrationis meæ, abſinthii & fellis non quod à Domino tranſmigrationis ſuæ recordari velit, ſed laborum, ac certaminum, quæ pro his tolerat, id eſt abſinthii, & fellis.* Deſiderat, ut in mentem Dei veniant, non ejus tranſmigrationes, ſed labores, ac miſeriæ, quas pro eis ſuffert, ideo ait: *paupertatis meæ*, id eſt, ut explicat Lyranus, ſpoliationem omnium bonorum, quam ſuſtineo non merita exquirit, non egregia facta Patrum commemorat ut videbatur olim: *Recordare Abraham, Iſaac & Jacob.* Exod. 32, numero 13. Sed extremam miſeriam, & deſolationem

Ex ipſa miſeria manus divina movetur ad opem.

Threnor. 3.

Paſchaſ.

Pſalm. 50.

Paſchaſ.

Miſeria, & calamitas Deum allicit ad miſericordiam & auxilium.

Lyran.

Exod. 32.

expoſuit

exponit his maximè commovebitur divina majeſtas, ut opem ferat, ac ut benignus pater erigat, ac ſublevet jacentem. His bene conſcius Jeremias orabat: *Recordare Domine, & vide quid acciderit nobis, intuere, & reſpice opprobrium noſtrum.* Threnor. 5. num. 2. Ubi D. Paſchaſius lib. 5. *Barbaram hiſtoriæ captivitatem deflet, miſeriuſque quas pertulit gens illa ingerit aſpectibus creatoris, ut clementiam imploret pro ſuis factis, & criminibus.*

Threnor. 5. Paſchaſ.

236. Quæſtionem excitant D. Anaſtaſius *lib. 4. Hexaëmeron.* Severian. apud Lippom. D. Ambroſius, & alij, quare die tertio, ex Dei mandato, *protulit terra herbam virentem, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque ſementem ſecundùm ſpeciem ſuam,* Geneſ. 1. num. 12. Die verò quarto poſt condecoratam terram fecit Deus duo luminaria in firmamento cæli, *ibidem num.* 14. Sed qualis hujus opificij ordo à præſtantiſſimo artifice? Cur potiùs non ornatur prius præcipua orbis pars, ſcilicet cœlum? Quis de Principibus admirandi operis palatia ſtructurus, fabricam incipit à viliſſima domus parte; & non prius ſibi, quam famulis habitationem adaptat? Creavit Deus in principio terram, & de ea dicitur: *Erat inanis, & vacua,* Gen. 4. num. 2. ſeu, ut habent Septuaginta, *inviſibilis & incompoſita,* id eſt, non erat digna, ſeu apta videri. Ideo ab ipſa infima terræ conditione capitur divinus artifex ut prius ad terram exornandam manus admoveat, & vaſtæ machinæ fabricam, non à firmamento, ſed à pulvere, à gleba exornare incipiat. Eccleſiæ Lugdunenſis Liber adversùs opiniones cujuſdam Joannis, *Inviſibilis erat terra, non tamen Domini oculis, qui dicebat: Germinet terra herbam virentem.*

Anaſtaſ. Severian. Ambroſ. Geneſ. 1. Geneſ. 1. Septuag. Liber Lugdunenſis.

Quæstio XLII.

Quare in ſignum dilectionis ſuæ Deus mundo dedit, non Angelum, vel Archangelum, ſed filium ſuum unigenitum?

237. MAximè mirantur Scripturæ omnes, quod Deus filium ſuum unigenitum dederit, nam, ut ait Paulus Rom. 5. num. 7. *Vix pro juſto quis moritur.* At Deus Pater nos ita dilexit, ut pro ſervis, & quidem ingratis, filium daret, quod neque pro juſto, neque pro amico facile quiſpiam facit.

Rom. 7.

238. Reſpondent primò D. Chryſoſtomus *hom. 26.* D. Cyrillus *lib. 2. in Ioan. cap. 51.* D. Hieronymus *in cap. 43. Iſaiæ, verſu 8.* Et ita ait Chryſoſtomus citatus, *Filium unigenitum dedit, non ſervum, non Angelum, non Archangelum. Nemo unquam pro filio tantam præ ſe tulit charitatem, quantam pro ſervis, & ingratis Deus.* Ad oſtendendas eximias ſui divini amoris divitias, non ſervum, non Angelum dedit, ſed filium ſuum unigenitum, unicum, eique conſubſtantialem: nam, ut ait Theophylactus, ſi Angelum quidem dediſſet, res parva non erat, eo quod Angelus miniſter ejus, & ſervus fidelis, non inimici, & apoſtatæ, nunc autem dato filio excellentiorem dedit charitatem; tantum enim proprio filio mandavit negotium:

Chryſoſt. Cyrill. Hieron. *Eximius Dei in homines amor.* Theoph.

Factum eſt prælium magnum in cœlo, Michaël & Angeli ejus præliabantur cum Dracone, Apocal. 12. numero ſeptimo. Tota contentio erat de Luciferi ſuperbia, dixit enim: *In cælum conſcendam, ſupra aſtra Dei exaltabo ſolium meum,* Iſai. 14. num. 13. Dum Lucifer vult Dei ambire, ac uſurpare ſedem, Michaël, & Angeli ejus, Deo excitante, in prælium prodeunt pro divino honore, ac ſede tuenda. At pro mundi ſalute Dei filius unigenitus datur, ac in prælium cum Diabolo condeſcendit. Deus quodammodo videtur pluris æſtimare, ac apprehendere ſalutem noſtram, quàm honorem ſuum. Ideo pro divinæ Authoritatis defenſione Angelus cum Diabolo bellum committeat, pro mundi verò redemptione, non alius, niſi unigenitus Dei filius ad certamen exeat. Vide infrà *hoc cap. 3. numero 38. & num. 71.*

Apoc. 12. Iſai. 14. *Deus videtur pluris æſtimare noſtram ſalutem, quàm ſuum honorem.*

239. Secundò. D. Hilarius lib. 6. de Trinit. *Sed ſi dilectionis hinc fides eſt, creaturam creaturæ præſtitiſſe. Non facit magni meriti fidem vilis, & ſpernenda jactura. Pretioſa autem ſunt, quæ commendant charitatem, & ingentia ingentibus æſtimantur. Deus diligens mundum, filium non adoptivum, ſed ſuum & unigenitum dedit, hinc dilectionis; & charitatis fides eſt, ut ad mundi ſalutem, & filium ſuum, & unigenitum præſtitiſſet.* Decrevit Dei conſilium humano generi ſuum ingentem oſtentare, ac propalare amorem, eſtque divinus amor præexcellens adeo, atque creatum tranſcendens captum, ut creatura, ſive humana, ſive Angelica, ad tantum detegendum arcanum nulla ſit præpotens, nec alicui creaturæ tanta erat danda fides. Advenit ergo ipſemet Dei filius, ut paternæ charitatis theſaurum nobis aperiat, ac manifeſtet, ut verbis ejus noſtra fides in tanto myſterio acquieſcet. *Hinc dilectionis, & charitatis fides eſt; ut ad mundi ſalutem, & filium ſuum, & unigenitum præſtitiſſet.*

Hilar. *Solus Deus ſui amoris divitias nobis poteſt declarare.*

240. Tertiò. D. Ambroſius lib. 1. de Jacob & vita beata capite ſexto. *Pulchrò,* inquit, *verbo uſa eſt Scriptura, ut Dei Patris erga te pium propoſitum declararet, qui morti pro te totum obtulit, quod in Patre fuit, nihil ſibi reliquit, totum pro te obtulit. Conſidera affectum Patris. Quod pietatis eſt, quaſi morituri filii ſuſcepit periculum; quaſi orbitatis hauſit dolorem, ne tibi periret fructus redemptionis. Tantum fuit Domino ſtudium tuæ ſalutis, ut propemodum de ſuo periclitaretur: dum te lucratur, ille propter te diſpendia noſtra ſuſcepit.* Creaturarum amor res eſt ſumptuoſa nimis, multis ſemper doloribus, afflictionibuſque concomitatus incedit; ideo divinus ubi ad creaturas ſe extendit, noſtra ſimul quædam ſuſcepit diſpendia: *Pater nihil ſibi reliquit, totum pro te obtulit,* & in morte filii quaſi quandam orbitatem ſuſtinuit: *Quaſi orbitatis hauſit dolorem:* & apud rude vulgus quaſi de ſuo *periclitaretur,* & tandem propter te diſpendia noſtra ſuſcepit. Amor enim creaturarum etiam in Deo ſine aliquali diſpendii umbra noſtro loquendi modo, reperiri non valet. De Domino ait Iſaias 53. numero tertio. *Vidimus eum deſpectum, & noviſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem:* Et Threnor. 1. num. 12. *O vos omnes, qui tranſitis per viam, attendite, & videte ſi eſt dolor, ſicut dolor meus.* Sed Deo, qui in beatitudine, in omni gaudio regnat, unde acerbiſſimi dolores, & vulnera? Pulchrè D. Chryſoſtomus homil. 6. de Paſſione: *Chriſtus*

Ambroſ. *Creaturarum amor ſine aliquo diſpendio non datur.* Iſai. 53. Threnor. 1.

Chriſtus pœnarum genera percurrit, mortem ſuſcepit peramarum, quia damnari voluit, qui, quod fecerat, ſic amavit. Deus ſumma fruitur felicitate, at ubi creatura amavit, ſuſpendia noſtra ſuſcepit, mori, doloribus affligi, puniri, ac damnari voluit; ubi enim amor ad creaturas extenditur, ſine diſpendio ſtare neſcit.

Ubi amor ad creaturas extenditur, doloribus exponitur.

241. Quartò. D. Chryſoſtomus *homil. 9. in Epiſtol. ad Roman.* dum ponderat illa verba, *charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris*, Roman. 5. num. 5. ait S. Doctor. *Largitatem oſtendens, quod enim maximum donum erat, hoc dedit; non cœlum, non terram, non mare, ſed quod his omnibus antiquius, pretioſiuſque erat, non ſenſim, aut pedetentim nos honeſtavit, ſed cumulatè, ac plena manu bonorum omnium fontem diffudit.* Adamavit Deus homines, non cælum, non terram non mare dedit, ſed filium ſuum unigenitum omnium bonorum fontem; verus enim amor ſe cohibere neſcit, quin largiatur omnia, atque diffundat: non ſenſim ac per partes ſe communicat, non unum dat, alterum retinet, ſed omnia cumulatè, ac plenâ manu elargitur. D. Ambroſius proximè citatus *lib. 1. de Jacob. cap. 6.* dum ponderat verba Pauli Rom. 8. num. 32. *Proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum*; ait S. Pater *ut oſtenderet, quod ita omnes diligat, ut dilectiſſimum ſibi filium pro ſingulis traderet. Pro quibus, quod ſuper omnia eſt, dedit: poteſt fieri, non ut non in illo univerſa donaverit? Nihil enim excipit, qui omnium conceſſit authorem.* Amavit Deus creaturas, nihil excepit, omnia ampliſſimè dedit.

Chryſoſt. Rom. 5.

Verus amor nil ſibi retinet, largitur omnia.

Ambroſ. Rom. 8.

242. Quintò. Origenes homil. 1. in Geneſ. *Salvator noſter*, ait, *qui eſt imago Dei, miſericordia motus pro homine, qui ad ejus ſimilitudinem factus fuerat, videns eum depoſita ſui imagine, maligni imaginem induiſſe: ipſe motus miſericordia, imagine hominis aſſumpta, venit ad eum ſicut Apoſtolus conteſtatur, dicens: Cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus & habitu inventus ut homo.* Verus amor ſimilitudinem, & æqualitatem exquirit, ut docet D. Auguſt. lib. de amicitia cap. 4. *Quem diligis*, ait, *parem tibi facere non negligas: non enim amicitia rectè colitur, à quibus æqualitas non ſervatur.* Homo ob ſuam perverſitatem maligni imaginem induerat, eaque veluti obdormiens, Deo videri ſimilis renuebat: ne ergo amori deſit ſimilitudo, & æqualitas, Deus imagine hominis aſſumpta, in ſimilitudinem hominum factus ad nos venit, ut ſi homo Deo ſimilis apparere recuſat, Deus homini ſimilis fiat. Vide *l. 2. cap. 10. n. 63.*

Origen.

Amor abſque ſimilitudine, & æqualitate ſtare neſcit.

243. Sextò. Dei amor maximè enituit, eo quod, cùm unicum haberet filium naturalem, per ipſum nos fecit adoptivos filios ſuos, ut ponderavi ex D. Auguſt. *lib. 1. cap. 1. quæſt. 45. num. 112.* Deinde mirificè reſplenduit Dei bonitas, eo quod nobis dedit filium ſuum, unigenitum, ut eſſet hominis filius, frater, ac conſanguineus noſter, ut ad ipſum, tanquam ad fratrem noſtrum, accedendi fiduciam haberemus, cùm ſit caro de carne noſtra, os ex oſſibus noſtris. Ac proinde ſi ut Deus habet Deum Patrem, ut homo habet Virginem matrem. Et hujuſmodi amplexum divinitatis & humanitatis optabat ſponſa Cantic. 1. num. 1. *Oſculetur me oſculo oris ſui.* Si enim, ut Deus, eſt inacceſſibilis; tamen ut homo, ac caro noſtra ad ſe omnes facilè trahit, aditum inveniamus ad ipſum. Dulciter D. Bernardus ſerm. 2. in Cant. *Ut ex æquo*, ait, *partibus congruens mediator neutri ſuſpectus ſit, Deus filius Dei fiat homo, fiat filius hominis & certum me reddat in hoc oſculo oris ſui; ſecurus ſuſcipio mediatorem Dei filium, quem agnoſco, & meum, minimè planè jam mihi ſuſpectus erit; frater enim, & caro mea eſt; puto enim, me ſpernere jam non poterit os de oſſibus meis, & caro de carne mea.*

Cũ Chriſtus frater ſit noſter, ad eum confidenter accedamus.

Cant. 1.

Bernard.

244. Ad oſtium dilectæ animæ pulſat Chriſtus Dominus, & ait: *Aperi mihi ſoror mea, amica mea, caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium*, Cantic. 5. num. 2. Ubi graves Patres, ut Gregorius Nyſſenus *homil. 11. Catena trium Patrum.* Ambroſius *lib. 3. de Virgin.* Paulinus *Epiſt. ad Severum*; per rorem, ac guttas noctium intelligunt gratiam, ac cœleſtia dona, quæ Chriſtus dilectæ animæ largitur. Sed cur, quæſo, dum eam ad oſtium aperiendum invitat, ut familiari colloquio fruantur, ſororem vocat cur, non Reginam, non electam ex millibus, non totam pulchram appellat ſed ſororem dicit? Hugo. *Soror mea es ne timeas periclitari ſi mihi aperias, tanto magis cauta eris, & umbram leviùs percipies.* Adventus tanti hoſpitis cum tot cæleſtibus donis te non terreat, ſed bono, animo magnaque fiducia vectes oſtii reſerentur, ut me recipias in tabernacula tua, & meo fruaris conſortio, quia ſi poteſtatis majeſtas te terret, fraternitatis, ac conſanguinitatis cognatio te ſecuram quieto animo reddit. Et ita Aſſuerus cùm præ metu conſternatam Eſther recreare vellet, ſuaviſſimo vocabulo, fratris titulo uſus eſt? *Quid habes Eſther? Ego ſum frater tuus, noli metuere*, cap. 5. num. 12. Hoc pacto hujuſmodi dictum interpretantur Serarius *quæſt. unc. 9.* Gaſpar Sanctius *n. 7.* Non uxorem, non dilectam dicit, ſed fratris nomine vocat, ut ei vehementis amoris ſignum indicaret, ut vires conciperet ad Regi accedendum & ei cor ſuum aperiendum.

Cant. 5. Nyſſen. *Catena Patrum* Ambroſ. Paulinus.

Hugo.

Eſther. 15.

Serarius. Sanctius.

Quæstio XLIII.

Utrum Deus Pater majus amoris præbuiſſet ſignum, ſi ſeipſum nobis dediſſet, quàm dum filium unigenitum dedit?

245. Præſens quæſtio inquirit: An ſi Deus Pater ſe ipſum nobis dediſſet, & noſtram carnem aſſumpſiſſet, majus eſſet amoris indicium, quàm dum filium unigenitum dedit, & miſit? Et ratio difficultatis eſt, quia plus dat, qui ſe ipſum dat, quàm qui alium dat, & mittit.

Ratio difficultatis.

246. Reſpondeo primò, quod illud verum eſt, quando datur amor inæqualis, & inter res diverſæ naturæ, ſaltem numericè, ut eſt in creatis, ubi una creatura magis diligit ſe quàm alterum; & magis appetit ſui conſervationem, quàm alterius. At in divinis perſonis amor eſt æqualis, & Pater æqualiter amat ſe, ac filium, ut docent Theologi. Suarius *lib. 11. de Trinit. cap. 2. num. 3. & 4.* Cumel. *1. part. quæſt. 34. art. diſp. 1. ad 3.* Magiſter Petrus Cornejo *tract. 3. de Trinit. diſp. 3.*

Suarius. Cumel. Cornejo.

Cornejo. Magiſter Petrus Cornejo *tract. 3. de Trinit. diſp. 3. dub. 3.* Quia ille amor, quo ſe una divina perſona diligit, eſt eſſentialis; ac proinde omnibus divinis perſonis communis; eſt etiam comprehenſivus; ac proinde per illum amat Pater ſuam naturam, ac omnem ejus perfectionem. *Amor æqualis inter divinas perſonas.* Una autem perfectio illius naturæ eſt, eſſe in tribus propoſitis. Deinde, quia in omnibus divinis perſonis eſt eadem eſſentia, ac proinde eadem bonitas. Ergo dilectio in una divina perſona, tam erga ſe, quam per reſpectum ad alias duas, eſt æqualis. Deinde, qua Pater dando Filium, dedit & ſuam naturam, qua nihil majus eſſe poteſt.

247. Inſtabit aliquis. Pater non dedit ſuam perſonam, ſed ſuam duntaxat eſſentiam: ergo plus dediſſet, ſi eſſentiam, & perſonam ſuam quoque dediſſet. Neganda eſt conſequentia. Tum quia perſona in Deo realiter eſt idem cum eſſentia, & ſolum eſſentiæ addit quandam relationem: tum quia perſonalitas Filii, ſeu ejus relatio, tantam perfectionem dicit ac relatio Patris, quia perfectio in divinis relationibus eſt æqualis. *Una relatio divina tantam perfectionem dicit, ac alia.* Adde etiam, quia Pater dando perſonam Filii, dedit etiam ſuam perſonalitatem, ſeu relationem, ac etiam Spiritus ſancti, quæ continentur eminenter in ipſa eſſentia & tantam perfectionem, ac bonitatem dicit ipſa relatio in ſe formaliter, ac prout eſt in eſſentia eminenter, ut obſervat Suarius *lib. 3. de Trinit. cap. 20. n. 7.* tam perfecta eſt enim eſſentia divina præciſa à relationibus, prout illas continet eminenter, quàm prout illas continet formaliter. Suarius.

248. Secundò moraliter. Liceat ex humanis ad divina Philoſophari; & aliquo modo dici poſſe videtur, quòd plus amoris Pater oſtendit, dum nobis filium ſuum unigenitum ad mortem pro noſtra redemptione dedit, quàm ſi ipſemet Pater ſe nobis dediſſet, Amoris vis, ac vehementia magis patefit, ac declaratur, dum dilectus morti, ac tormentis committitur, quàm dum ipſemet amans mortem, ac omnia pœnarum genera ſubit, *Magis commovetur amor dum dilectus patitur, quàm dum amans moritur.* Non enim dicitur: Sic Deus dilexit mundum, ut vitam dederit pro mundo, ſed dicitur: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret.* Non enim exaggeratur divinus amor, quod Dei filius pro noſtra redemptione vitam exhalaverit, ſed quòd Pater unigenitum filium ſibi dilectiſſimum pro nobis ad mortem dederit. Amoris celſitudo plus clareſcit, ac foras prodit, dum res amata doloribus, tormentis, ac morti exponitur, quàm dum ipſemet amans mortem amplectitur: vehementius enim torquemur dum dilectus cruciatibus premitur, quàm dum noſmet ipſi omni preſſura anguſtiamur.

249. Rom. 9. Celebris eſt pro hac re locus Pauli Roman. 9. num. 9. *Optabam,* inquit, *ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis.* Ita ſuorum charitate fratrum gentium magiſter ardebat, ut ne ipſi jacturam facerent, ipſe libenter omnibus pœnis ac doloribus ſe objiceret, dummodo fratres ſalvi eſſent, incolumitate fruerentur. *Prælatus pluris æſtimat oves, quàm vitam.* Chryſoſt. D. Chryſoſtomus homil. 79. ad populum, ubi Apoſtolum Moyſi anteponit: *Nam ille*, ait, *cum aliis perire malebat; hic autem non ſimul perire, ſed ſoſpitibus aliis, ab æterna ſolus gloria excidere optabat.* Et eamdem charitatem ponderat idem Chryſoſtomus *Homil. 25. in 1. Corinth.* de Moyſe, dum dixit Exod. 23. num. 33. Exod. 23. *Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo.* Et in Davide idem conſiderat Chryſoſtomus *homil 29. in Epiſt. ad Roman.* Chryſoſt. quando ſe objiciens Angelo percutienti dixit: *Ego ſum, qui peccavi, ego iniquè egi; iſti, qui oves ſunt, quid fecererunt? vertatur obſecro, manus tua contra me,* 2. Reg. 24. num. 17. ita enim iſti ſuorum charitate erant accenſi, ut maximè 2. Reg. 24. eorum affligerentur anguſtia, ita ut potius vitam dare vellent, quàm quod alii perirent.

Cùm Abrahamus accepiſſet, conſobrinum ſuum Loth captum eſſe à quatuor Regibus, *numeravit expeditos vernaculos ſuos trecentos decem, & octo, & perſecutus eſt eos,* Geneſ. 14. n. 14. 250. Geneſ. ut conſanguineum ſuum ab eorum manibus eriperet. Sed cur cum tam parva manu contra potentiſſimos hoſtes in prælium audet exire? Ita æſtuabat amore, ut nihil dubitaret, omni ſe periculo illaqueare, ut dilectum conſanguineum ab omni eriperet diſcrimine vitæ: *Amans ob dilectum contemnit periculum.* magis affligebatur illius anguſtia, quàm ſi in bello vitam profunderet. D. Ambroſius lib. 1. de Abrahamo cap. 3. *Sic,* ait, *amabat nepotem, ut pro eo ne belli declinaret periculum.* Ambroſ. Et hæc fuit cauſa, ob quam Abrahamus pro victoria adepta à Sodomorum Rege nullam rem accipere voluit. *Non accipiam,* ait, *ex omnibus, quæ tua ſunt*, ibidem num. 23. Chryſoſt. *Quaſi diceret*, inquit Chryſoſtomus, *neque enim mercedis gratia vindictam feci, ſed ob amoris affectum, quem erga fratris mei filium gero.*

Quæstio XLIV.

Quare tam diverſimodè Chriſtus loquatur de dilectione ſua, ac Magdalenæ amore?

MAgno diſcrimine loquitur Chriſtus, dum ſuam dilectionem, ac amorem Magdalenæ explicat; de ſua enim ait, *ſic Deus dilexit mundum*; & quamvis illius particulæ *ſic* verum ſenſum in expoſitione enucleaverim; tamen moraliter poteſt exponi *ſic*, id eſt, ita, tali modo. At cum Chriſtus loquitur de amore Magdalenæ, ait: *Dilexit multum*, Luc. 7. num. 47. 251. Luc. 7. Sed cur ſapientiæ magiſter de ſuo infinito amore, qui in immenſum tranſcendit omnem creaturam, ait: *Sic dilexit Deus*, id eſt, ita tali modo; ac de amore finito, ac limitato creaturæ proteſtatur: *Dilexit multum.* *Divinus amor ſua in pauca reputat: noſtra vero in multum.* O admirabile ingenium inacceſſibilis divinæ charitatis erga nos præ cordis æſtu, quæ ſua ſunt, ut parva, & minima reputat, & ait: *Sic dilexit*, at vero noſtra, quamvis aliàs multo inferiora comparatione ad divina, tamen tanquam multa, & magna appretiantur ab eo, *dilexit multum.*

Paſſioni proximus ad æternum Parentem orat 252. Chriſtus: *Pater ſancte, ſerva eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, ut ſint unum ſicut & nos*, Joan. 17. num. 11. Joan. 17. Sermo erat de his pro quibus mortuus eſt, & quos infinito pretio ſanguinis ſui ſibi acquiſivit. Sed quomodo de illis ait, *Quos dediſti mihi*; non enim gratis donati fuêre, ſed pretio empti, ac comparati; Quomodo ergo *dediſti mihi*? donatio enim gratuitum donum importat. De electis ad beatitudinem aliter dicitur:

Apoc. 14. dicitur. *Hi empti ſunt ex hominibus primitiæ Deo, & agno, & in ore eorum non eſt inventum mendacium: ſine macula enim ſunt ante thronum Dei;* Apoc. 14. num. 4. & 5. Electi, ut explicat ibi Pannonius, empti ſunt ad beatitudinem ſuis meritis, & ideo eorum egregia facta ſtatim commemorantur: *Non eſt inventum in ore eorum mendacium; ſine macula enim ſunt.* In Electis ad fruitionem gloriæ intervenit emptio; & in Chriſto Domino ad principatum, ac caput Apoſtolorum, & omnium Electorum, donatio? Chriſtus erat, qui loquebatur qui quamvis ſuis meritis infinitis de rigore juſtitiæ principatum obtinuerit; tamen præ amoris æſtu ejus opera pauca ei videbantur; & ideo quodammodo non pretio, ac morte diſcipulos ſibi comparatos, ſed ex dono acceptos denuntiat. At noſtra merita iſta æſtimatione ab eo digna cenſentur, ut per ea dicamur, beatitudinem nobis acquirere, ac quodammodo emere. Cùm ipſe de ſuis Apoſtolis dicat, à Patre fuiſſe datos, non tamen in recompenſatione acceptos. Richardus de S. Victore, cap. 16. in Cantic. *Acerbiorem martirii dolorem aſſumpſit, & pati potuit, quàm ullus hominum unquam paſſus ſit, pati potuit, ut incomparabilem demonſtraret charitatem: quæ charitas circa eorum ſalutem tanta fuit, quod cùm eos pretio ſuæ mortis redemiſſet, non tam redemptos à ſe, quam à Patre ſibi datos commemorat, ita dicens: Pater, quos dediſti mihi, volo, ut ubi ego ſum, & ibi ſint mecum: in tantum de eorum redemtione exultat, ut non putaret magnum id, quod pro eis pertulit; ſed videatur eos, quos accepit, datos ſibi potius in munere, quàm emptos pretio, vel recompenſatione.*

Pannonius.

Chriſtus ob ſuũ amorem quæ pro nobis agit, in pauca reputat.

Richard.

253\. Ait Apoſtolus Roman. 15. num. 3. *Chriſtus ſibi non placuit.* Valde mirum quod Chriſtus, cujus perſona divina eſt, cujus merita infinita, ſibi non placuit; nam ob noſtram ſalutem, ſanguinem à ſacris venis profluentem dedit; conſpui, crucifigi, mori voluit; flagella, alapas, coronam ſpineam, & improperia amariſſima ſupportavit. Ad quid, Domine mi Jeſu, tanta? Nonne unum ex his operibus cujus valor eſt infinitus, ſat erat pro noſtra ſalute? Abundantiſſimè ſufficiebat. Tamen præ amoris flamma, non ſolùm in flagellis, non in improperiis tantùm, verbi gratia, ſibi placuit, ſed magis, & magis ſuſtineri voluit. Et tamen noſtra merita, quamvis finita, & limitata, ei maximè placent. ipſemet Paulus ad Coloſſenſ. 1. num. 20. *Deo per omnia placentes.* Ad Roman. 12. num. 1. *Exhibete corpora veſtra hoſtiam viventem, Deo placentem.* Chriſtus in ſuis excellentiſſimis operibus, verbi gratiâ, dum conſpuitur, felle potatur, cujus valor in infinitum ſuperat omne meritum creatum, tam quod de facto datur, quàm quod dari poteſt in pura creatura de poſſibili; non ſibi placuit. Et noſtra opera multo inferiora ei placent. Ignita charitate Dominus ardebat, & ut verus hominum amator, quod noſtrum erat, in magnum appretiavit; quod verò ſuum, quodammodo non multum reputavit. Divus Chryſoſtomus homilia 27. ad Romanos. *Poterat* ait, *Chriſtus nulla ferre opprobria; poterat, quæ paſſus eſt, non pati: ſi quidem, quæ ſua erant ſpectare voluiſſet, verùm noluit: ſed quod noſtrum erat reſpiciens, quod ſuum neglexit.*

Rom. 15.

Divinus amor plura tormenta deſiderat.

Coloſſ. 1.
Rom. 12.

Chryſoſt.

QUÆSTIO XLV.

Quare non ſuam, ſed tantùm Patris dilectionem Chriſtus expreſsè commemoret?

254\. Ait noſter Redemptor: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret.* In quibus verbis, Patris charitatem producit. Sed cur etiam ſuam dilectionem non commendat Chriſtus: qua pro nobis datus, & traditus eſt? Si enim pater eximia charitate filium dedit ad mortem, filius etiam non minori charitate mortem eſt amplexatus pro nobis.

255\. Reſpondet primò Euthymius, quòd eadem eſt voluntas Patris, ac Filii, & Spiritus ſancti, ac proinde in eo, quod Pater tradidit, Filius ſe ipſum tradidit. Secondò, & in idem redit Divus Ambroſius lib. 1. de Spiritu ſancto, cap. 12. *Eodem charitas, quæ Patris, etiam Filii eſt. Quæ enim charitas Filii, niſi quia ſe pro nobis obtulit, & ſuo ſanguine nos redemit; eadem autem charitas eſt in Patre, quia ſcriptum eſt: Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret. Tradidit ergo Pater filium, & filius ipſe ſe tradidit.* Tertio D. Thomas *hoc loco.* Quod Pater tradidit filium ad mortem prout animæ Chriſti inſpirata eſt à Deo voluntas patiendi.

Euthym.

Ambroſ.

Eadem charitas Patris ac Filii.

256\. Quartò Rupertus *lib. 3 in Joan.* ad hunc locum, *Cùm dicere poſſet Chriſtus*, ait, *Tantus ergo ſum, ut credentem in me totum poſſim redimere mundum; tanta, inquit, dilectione Deus dilexit mundum, ut pro illo in pretium daret filium ſuum unigenitum.* Chriſtus ſeipſum tradidit pro noſtra ſalute, ut ait Paulus ad Galat. 2. *Chriſtus nos dilexit, & redemit à maledicto.* Tamen non de ſua, ſed de Patris dilectione facit mentionem: *Sic Deus dilexit mundum.* In noſtra redemptione intervenit Patris, & Filii dilectio; cur ſolùm eam quæ Patris eſt, commemorat? Cur ſolùm eam apponit? Sapientiæ magiſter, non ſua, ſed quæ Patris erant, conſiderabat, & totum negotium in Patris clementiam refundit, eúmque totius operis fatetur authorem. Dixit quidam Chriſto Domino. *Magiſter bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam.* Cui ait Dominus, *Quid me interrogas de bono.* Hoc eſt, quid me appellas bonum? *Unus eſt bonus, Deus*, Matth. 19. n. 17. Sed cur tantus magiſter hominem aliqualiter increpat, quod ipſum appellaverit bonum? Bonus eſt Pater, bonus eſt Filius, non enim negavit Dominus ſe eſſe bonum, ſed exemplo ſuo nos inſtruere voluit, ut Deum totius bonitatis fontem, aut authorem agnoſcant homines, & quidquid boni nobis evenerit, ipſi Deo referatur. Cajetanus: *Dixit hoc*, ait, *ad docendum exemplo ſuo, quod cum laudamur, retorquere proprias laudes in divinam debeamus.* Bona noſtra opera, non nobis tribuamus, ſed Deo decantemus.

Rupert.

Galat. 2.

Matth. 16.

Quidquid boni in nobis eſt, Deo tribuatur.

Cajetan.

257\. Poſtquam ſubmerſi ſunt Ægyptii in mari rubro, cecinit Moyſes: *Fortitudo mea, & laus mea Dominus*, Exod. 15. n. 2. Quomodo Moyſes totam tuam fortitudinem Deo adſcribis? Nónne tuis viribus Ægyptium percutientem Hebræum interfeciſti. Nónne tuis viribus defendiſti ſeptem filias Sacerdotis Madian à paſtoribus prohibentibus

Exod. 15.

tibus eas ſuum gregem adaquare ? Nónne. animosè Ægyptiorum divitias contempſiſti ? Nónne munus tibi commiſſum de libertate populi cum Pharaone perfeciſti, itaut dicat Paulus ad Hebræos 11. num. 27. *Non eſt veritus animoſitatem Regis.* Vox Græca : *Non eſt veritus Regis iracundiam.* Syriacus. *Non formidavit Regis furorem.* Quomodo dicis, *fortitudo mea, & laus mea Dominus?* Quia licèt aliquid fortitudinis geſſerit; tamen non propriam laudem, ſed Dei gloriam, à quo eſt omne bonum, quærebat, eique omnia tribuebat. Titelmanus, *Omnem hanc victoriam,* inquit, *cum laude, & cantico adſcribo ego Domino Deo noſtro, qui eſt fortitudo mea illa tota, per quam tam præclara mihi contigit de inimicis meis victoria quam meis propriis viribus, ſpes nunquam fuiſſet conſequendi.* Vide lib. 1. c. 7. n. 1.

Heb. 11.

Titelman.

Quæstio XLVI.

Quare Chriſtus Dominus non diſtinctè, ſed involutè Nicodemo dixit ſe eſſe Filium Dei unigenitum?

258. Chriſtus Dominus in toto hoc colloquio maximè intendebat, ut Nicodemus ejus dictis crederet, & ei aſſentiretur ? ideo ei ſuperiùs dixit *numero* 15. quod *oportet exaltari filium hominis, ut omnis, qui credit in ipſum, non pereat,* ideo hic etiam ait, quod Deus dedit filium ſuum unigenitum, *ut omnis, qui credit in eum non pereat.* Sed cur Dominus non manifeſtè loquitur, quod oportet credere in ipſum, qui eſt filius hominis, qui eſt filius Dei unigenitus, dicendo, verbi gratia : Sic Deus dilexit mundum, ut me filium ſuum unigenitum dederit, ut omnis, qui in me credit, non pereat.

259. *Chriſtus cum modeſtia excellentias ſuas producit.* Reſpondeo, quod Dominus meus Jeſus, ut bonus magiſter, expreſsè docet ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, nempe quod oportet credere in filium Dei unigenitum, tamen, ut valde humilis, modeſtiæ ergo, diſtinctè non dicit ſe eſſe filium Dei unigenitum, ſed tantum ex antecedentibus, & conſequentibus inſinuat, ut oſtentationem declinet. Ea, quæ ad noſtram ſalutem ſpectant, diſertis verbis docet, & oſtendit; quæ verò ad gloriam ſuam attinent, inſinuat, & denotat. Rupertus lib. 3. in Joan. *Cùm dixiſſet,* ait, *ſe exaltari oportere, & in ſe credendum eſſe, rationem auditor tacitus, expectabat (qui in unum, & ſolum Deum credendum eſſe, non ignorabat, quippe qui Princeps Judæorum erat) qua perdoceretur, ut quid in filium hominis credi oporteat. Nam ſi credendum in illo eſt, conſequitur, quia Deus eſt, hoc ergo conſequebatur, ut diceret : Quia Deus ſum, quia filius Dei ſum : Quia Dei Patris unigenitus ſum. Et hoc ſubjungit, ſed cum tanto condimento ſapientiæ, & humilitatis, ut illum, non tam ſe ipſum commendare, vel propriam gloriam quærere, quàm neceſſariam audientium ſalutem optare, manifeſtum ſit. Sic enim,* inquit, *Deus dilexit mundum,* &c. Et poſtea ſubdit: *Quantum habet, gratiæ, & pulchritudinis, quòd dum cauſa; ut ſe fateatur eſſe filium Dei oſtentationem declinans immo declinando ſe eſſe; quod erat inſinuans, ad commendationem dilectionis Dei confugit, dicens: Sic Deus dilexit mundum,* &c. *cùm dicere poſſet : Tantus ego ſum, ut credentem in me totum poſſim redimere mundum.* Ita ille, & ſatis eleganter. Neceſſitas poſtulabat, ut Dominus ſe ipſum declararet Dei filium unigenitum eſſe; hoc tamen non diſertè facit, non dicit : Ego ſum Deus; Ego totum mundum credentem in me poſſum redimere : *ſed non magno condimento ſapientiæ, & humilitatis,* oſtentationem declinans, per tertiam perſonam loquens, ſe Deum eſſe inſinuat: ſi enim neceſſitas proprias laudes detegere poſcit, divini eſt ingenij hoc cum modeſtia verborumque involucro præſtare.

Rupert.

Chriſtus oſtentationem declinat.

260. 2. Corint. 12. num. 2. ait Paulus, *Scio hominem ante annos quatuordecim,* de ſuo raptu ad cælum agit; & cùm multas revelationes habuerit, ut probant Juſtinianus, & Cornelius, unam commemorat, & hoc non ſponte, ſed coactus neceſſitate, ut obſervat Divus Hieronymus. Et non ſtatim, ſed poſt annos quatuordecim, ut advertunt Chryſoſtomus, & divus Thomas. Et revelationem, non in propria perſona, ſed veluti in aliena declarat. Sedulius, *De ſe, humilitatis cauſa, quaſi in alterius perſona loquitur.* Cantant in cælo Sancti : *Dignus es Domine, accipere librum, & aperire ſignacula ejus, quoniam occiſus es & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo, & feciſti nos Deo noſtro regnum, & regnabimus,* Apocal. 5. num. 9. Pro illo, *regnabimus,* habetur in margine, & alij legunt, *regnabunt;* ſed quomodo felices illi Spiritus, qui cum Deo regnant, non de ipſis, ſed de aliis regnum divulgant, ac fatentur ? Nunquid obliviſcuntur tanti beneficii, quod acceperunt ? Minimè. Sed cœleſtes illi Spiritus ob ſuam modeſtiam cavent tantam gloriam ac regnum de ſe prædicare, ac decantare. Et ideo veluti Chriſti Spiritum bibentes per tertiam perſonam, tanquam de aliis loquuntur, *regnabunt,* Rupert. lib. 4. *Religioſa,* inquit, *valde tranſitio hæc eſt, declinans etiam in ſono vocis vane gloriantium ſimilitudinem. Etenim cùm veraciter dicere poſſent : Et regnabimus ſuper terram magis humiliter dicere placuit : Regnabunt. Itaque, & feciſti nos Deo noſtro regnum, ſit laudatio omnium communiter confitentium, & regnabunt ſuper terram : dictum ſit ſingulorum humili ſe reverentia deprimentium.*

2. Cor. 12. *Sancti cum modeſtia laudes ſuas dicunt.* Juſtin. Cornelius. Hieron. Chryſoſt. D. Thom. Sedulius. Apoc. 5. Rupert.

Quæstio XLVII.

Quomodo cohæreat præſens textus cum illo Pauli : Qui dilexit me, tradidit ſemetipſum propter me?

Ait Paulus ad Galat. 2. n. 20. *Qui dilexit me tradidit ſemetipſum propter me.* Et Chriſtus Dominus hoc loco : *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret.* Paulus charitatem Chriſti erga nos, Chriſtus tantùm charitatem Patris erga mundum producit, de quo dictum eſt q. 45. Modò verò in dubium vocamus, cur Magiſter gentium dilectionem, & traditionem propter ſe factam ſcribit; Chriſtus autem eximiam in omnes Patres charitatem, ob quam filius eſt traditus ad mortem prædicat, & divulgat : *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret?* Et dubitationem in hunc modum proponens D. Chryſoſt. ad citata verba 261.

Galat. 2. *Ponitur ratio difficultatis.* Chryſoſt.

verba ad Galatas, utrumque locum inter ſe conferens, ſic cum Paulo argumentatur: *Quid facis, ô Paule*, inquit, *dum communia propria tibi vendicas, quæque pro toto terrarum orbe facta ſunt, tibi facis peculiaria? Non enim dixiſti: Qui dilexit nos; ſed, qui dilexit me. Atqui Evangeliſta dixit: Sic Deus dilexit mundum. Quin & tu dicis: Qui proprio filio non pepercit, ſed tradidit eum pro nobis*. Ad Roman. 8. num. 32. *Non*
Rom. 8. *igitur pro te, ſed pro omnibus. Quid eſt igitur? Quid dicis?*

362. Chryſoſt. Duo reſpondet citatus Chryſoſtomus. Et primo, *Cum conſideraſſet*, ait, *Apoſtolus infirmitatem humanæ naturæ, & ineffabilem Dei ſolicitudinem, inflammatus illius deſiderio in hunc modum loquitur*. Quamvis enim dilecto Dei fuerit ad omnes, & pro omnibus traditus Chriſtus; tamen Apoſtolus de ſe ſpecialiter fatur: *Qui dilexit me, &*
Chriſtus pro uno ſolo omnia tormenta ſubiret. *tradidit ſemetipſum pro me; inflammatus illius deſiderio*. Nam tale erat Dei deſiderium, ut pro uno ſolo omnia tormenta ſubiret Dominus; quoniam, ut poſtea ſubdit ſanctus Doctor, *Neque enim recuſaturus erat Chriſtus ob unum tantam exhibere diſpenſationem; adeò ſingulum quemque hominem pari charitatis modo diligit, quo diligit orbem univerſum*.
Deus æquali dilectione diligit unum hominem ac univerſos Tam vehemens hominum amator eſt Deus, ut non minori charitatis flamma unumquemque diligat, ac univerſos homines diligit. Et ideo quod de dilectione in univerſum mundum prodicit Chriſtus, Paulus de dilectione erga ſe ſolum aſſeverat. Unde ita dolet Dominus, dum unus perit, ac ſi multi in interitum abirent. Ad regales nuptias vocantur omnes; ex quibus cum unus adeſſet non veſtitus nuptiali veſte, miſſus eſt in tenebras exteriores. Et ita Dominus claudit parabolam: *Multi ſunt vocati, pauci verò*
Matth. 22. *electi*, Matth. 22. n. 12. Gravis exoritur difficultas. Ex omnibus vocatis unus eſt ejectus: quomodo ergo pauci ſunt electi? dicendum potiùs erat
Chriſtus ita dolet in unius perditione, ac ſi multos perdidiſſet. Multi ſunt vocati, pauci verò reprobati: Sed è contra dicit Dominus, *pauci electi*; quia ita dolebat in unius amiſſione, ac ſi multos perdidiſſet.
Bernard. D. Bernard. ſerm. 68. in Cantica: *In quo multi audent, audet & unus; quod habet in natura ſimpliciſſima ſponſi divinitas, quaſi unum, reſpicere multos, & quaſi multos unum.*

363. Chryſoſt. Secundò reſpondet citatus Chryſoſtomus: *Præterea declarat hoc quoque par eſſe, ut quiſque noſtrûm non minus agat gratias Chriſto, quàm ſi ob ſuam ſolum adveniſſet.* In Deo dilectio ac beneficium ad omnes: *Sic Deus dilexit mundum, ut*
Gratus animus ex beneficiis communia tanquam propria ducit. *filium ſuum unigenitum daret.* At verò in ſervo tanta eſt gratificatio, & tam gratum ſe exhibet, ac ſi beneficia omnibus communia, ei uni fuiſſent ſpecialiter præſtita. Poſtquam Iſraël tranſivit per mare ſiccum, & Pharao cum exercitu ſuo eſt ſubmerſus, cecinit Moyſes, & ait, *Fortitudo mea, &*
Exod. 15. *laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem*, Exod. 15. num. 2. Quid dicis, Moyſes? Nonne omne populo Iſraëlitico factus eſt Dominus in ſalutem? Nonne omnes de ergaſtulo Ægyptiorum, ac Pharaonis tyrannide liberati ſunt, ita enim dicunt infrà: *Dux fuiſti in miſericordia populo tuo, quem redemiſti*, num. 13. Cur ergo communem miſericordiam tibi peculiarem dicis? Cur non dicis factus eſt nobis in ſalutem. Intellige myſterium; in Deo gratia omni populo communis, in ſervo autem tam gratus animus, ac ſi beneficium ei ſolum fuiſſet collatum. Carthuſianus ibi: *Hoc*, inquit, *ad ſervum Deo ſpecialiter gratum, devotum, fidelemque pertinet, ut* Carthuſ.
de generalibus beneficiis Creatoris ſpeciales laudes, & gratias referat Domino, quaſi ſint ſibi ſoli condonata ab illo.

Ait Regius Vates: *Redemiſti me, Domine Deus* 364.
veritatis, Pſalm. 30. num. 6. ubi David recognoſcit beneficium redemptionis à ſervitute Ægyptiaca, ut vult Lyranus, qui ait: *Quia David de* Pſalm. 30. Lyran.
ſervitute Ægypti redemptus fuit in Patribus antiquis. At hujuſmodi ingens Dei miſericordia ad univerſum populum Iſraëliticum ſe extendit, ſicut promiſerat patribus ſuis Abrahamo, Iſaac, & Jacob. Et ideo dicitur à Pſalmographo, *Deus veritatis*. Si ergo univerſus Iſraël egreſſus eſt, ita ut nec una eorum ungula remanſerit. *Exod. 10. num. 26.* Quomodo ait David: *Redemiſti me?* Cur redemptionem tibi factam commemoras? Cur non dicis: Redemiſti nos? Quamvis enim miſericordia in Deo fuerit generalis, tamen animus gratus beneficium, ut ſibi ſpeciale agnoſcit, ut inde ſe magis Deo obnoxium, ac obligatum fateatur. Vide *lib. 1. cap. 9. num. 6.*

QUÆSTIO XLVIII.

Quare hîc non ſolùm dicitur, quòd Pater dederit filium unigenitum, ſed etiam additur ſuum, non verò, prout eſt in ſinu ejus?

DUm in hoc loco deſcribitur, quod Pater miſerit filium ad mortem pro redemptione generis humani dicitur; *Filium ſuum unigenitum dedit.* At cum Evangeliſta mentionem facit de ipſomet filio, prout eſt in gloria 365.
Patris, ait: *Unigenitus filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit*, Joan. 1. n. 18. In quæſtionem ergo voco cur in noſtro textu, non ſolum dicitur filius unigenitus, verùm additur *ſuus: dedit unigenitum filium ſuum.* In ſinu autem dum deſcribitur, nomen *ſuus* prætermittitur, non enim dicitur ſinu Patris ſui, ſed abſolutè, *Qui eſt in ſinu Patris?* Ioan. 1. *Ratio difficultatis.*

Reſpondeo, quod quamvis Chriſtus Dominus ſemper ſit filius unigenitus dilectiſſimus ſui Patris, tamen amore tam vehementiſſimo Pater nos diligit, quod noſtro dicendi modo magis Chriſtus declaratur filius ſui Patris, cùm pro generis humani ſalute traditur ad mortem, quàm dum in celeſti beatitudine, ac beatifico applauſu ad dexteram Patris regnat, & triumphat. Et dulciori verbo *ſuum* utitur Scriptura, enarrans adventum filii ad mortem *dedit filium ſuum unigenitum*: & hujuſmodi nomen non apponit, eum in ſinu Patris reclinatum deſcribens; non enim dicitur, Unigenitus, qui eſt in ſinu Patris ſui. 366. *Chriſtus magis declaratur filius ſui Patris, dum patitur, quàm dum regnat.*

Loquitur pater cum filio ſuo *Filius meus es tu, ego hodie genui te*, Pſalm. 2. num. 6. Quod de generatione temporali explicant Origenes, Divus Athanaſius, Beda, & alii, quando filius in Incarnatione à Patre in mundum miſſus eſt ad mortem; & ideo dicitur in principio Pſalmi, *Aſtiterunt Reges terræ adverſus Dominum, &* 367. Pſalm. 2. Origen. Athanaſ. Beda.

adverſus Chriſtum ejus. In ipſa ergo Incarnatione, ac morte à Patre cognoſcitur, ac declaratur *filius meus.* Et tamen in ſequenti Pſalmo, cum de Chriſti reſurrectione agatur, nec Chriſtus appellat ſuum parentem Patrem, nec ipſe eum

Pſalm. 3. filium ſuum vocat; ſed tantùm dicitur: *Ego dormivi, & ſoporatus ſum, & exſurrexi, quia Dominus ſuſcepit me.* Pſalm. 3. num. 6. Res omni admiratione digna, quod Dominus, dum deſcendit ad humanæ naturæ abjectionem, ac mortem, & paſſionem amplexatur, à Patre appellatur filius, & in triumphali, ac glorioſa reſurrectione nomen filii prætermittitur; non enim dicitur: Dominus ſuſcepit me filium ſuum. Abſque dubio Chriſtus Dominus magis recognoſcitur, ac manifeſtatur, noſtro loquendi modo, filius æterni Parentis, ad humilitatem mortis deſcendens, quàm in reviviſcentia ſui corporis glorioſus triumphator aſcendens. Et hac de cauſa, cum ad mortem venit filius publicatur. D. Ambroſius l. 3. de Sacram. cap. 1. *Pulchrè autem ait, Pater dicit ad Filium, ego hodie genui te, hoc eſt, quando redemiſti populum; quando ad cæli regnum vocaſti; quando impleſti voluntatem meam: probaſti meum te eſſe filium.*

Chriſtus in morte agnoſcitur à Patre ut filius ſuus.

Ambroſ.

268. Geneſ. 22. Dixit Dominus ad Abraham: *Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Iſaac, & offeres eum in holocauſtum.* Geneſ. 22. num. 1. Abraham evaginato gladio divinum mandatum exequenti clamat Angelus de cælo: *Ne extendas manum tuam ſuper puerum*, ibidem num. 12. Jam dubium pulſat, cur non dixerit Angelus: Ne extendas manum ſuper filium tuum unigenitum, ſed maluit puerum, quàm filium nominare; ſicùt fecerat, cùm ad immolationem imperavit: *Tolle filium tuum unigenitum*; cùm *puer* in Scriptura frequenter ſervum ſignificet, ut patet ex multis locis, & ex eodem cap. n. 5. *omnia in parabolis contingebant illis.* Iſaac Chriſtum Dominum repræſentans dicitur *filius*, cùm ad jugulationem mittitur; cùm verò vivus accipitur, puer ſeu ſervus vocatur. Multo plus ſe filium tanti genitoris probavit, quando gladio collum exhibuit, quàm dum vivus in ampliſſimam hæreditatem, ac poſſeſſionem donatur. D. Chryſoſt. *homil. de Job & Abraham*, ſic ait: *Dixit Deus Abraham: Abraham, ne extendas manum tuam ſuper puerum. Quare non dixit filium, ſed puerum? vilior erat.* Multo nobilior erat Iſaac, cum in victimam præparabatur, quàm dum ei vita conceditur. Vide *lib. 1. c. 5. n. 96. lib. 3. cap. 2. num. 89.*

Iſaac magis declaratur patris ſui filius, dum tendit ad ſacrificia, quàm dum vivit.

Chryſoſt.

QUÆSTIO XLIX.

Quare dicatur, quòd Deus dilexerit mundum, cùm ſcriptum ſit: Nolite diligere mundum?

269. Plato. Alber. Mag. *Mundus unde dictus.* MUndus, ut vult Plato, & refert Albertus Magnus *hîc*, dicitur, quia mundiſſimo exemplari à Deo formatus exivit. Communiter Expoſitores docent, quòd *mundus* dicitur Latinè à munditie, Græcè ab ornatu, eo quod immundus, & inornatus per antiphraſim ſit. Sicut frequenter apud Hebræos uſurpatur verbum *benedicendi*, pro verbo *maledicendi*, Job. 1. n. 11. Et quamvis mundus, ſeu orbis in ſe purus ſit, tamen dum nos in eo finem ultimum collocamus, fit nobis immundus.

Job. 1.

Difficultas præſens eſt, quomodo Chriſtus Dominus dicat quod Deus dilexit mundum, cum Joannes *Epiſt. 1. cap. 2. n. 15.* dicat: *Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo.* Quomodo ergo charitas Patris manifeſtatur, dum diligit mundum: nunquid aliud videtur in magiſtro, & aliud docet diſcipulos? 270. 1. Ioan. 2.

Et ad hoc reſpondet Dion. Carthuſianus, quod in Scriptura *mundus* accipitur pro hominibus in terra degentibus; & hoc tripliciter. Primò pro mundanis, & vitioſis hominibus; de quibus Paulus *ad Galat. 1. num. 10.* teſtatur: *Si hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem.* Et de hoc mundo ſcribit 1. Joann. 4. num. 5. *Ipſi de mundo ſunt, & de mundo loquuntur, & mundus eos audit.* Et iſte eſt mundus pertinens ad maſſam perditionis. Secundò accipitur mundus pro hominibus prædeſtinatis in mundo ſenſibili pergentibus. Hujus mundi dicitur Chriſtus Salvator, quemadmodum loquitur Paulus 2. Cor. 5. num. 19. *Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi.* Tertiò ſumitur mundus pro omnibus hominibus in terra viventibus indifferenter electis, & reprobis; & ſic poteſt nunc accipi. Deus enim diligit omnia, quæ fecit; & vult omnes homines ſalvos facere; & quantum in ipſo eſt, neminem vult perire. Hæc Carthuſian. 271. Carthuſ. Galat. 1. 1. Ioan. 4. 2. Cor. 5.

Reſp. ad quæſtionem, quod Joannes in ſua Canonica *citato loco* ſupponit mundum pro univerſitate concupiſcibilium, ut rectè *ibi* explicat D.Thomas & eundem ſenſum ſequuntur Gl. Lyranus, & Hugo. Et patet ex verbis Apoſtoli citato loco: *Si quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo, quoniam omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt.* Et ideo per *mundum* intelligitur inordinatus carnis appetitus, de quo dicitur Joan. 1. n. 10. *Et mundus eum non cognovit* ut dicunt Auguſt. *in Pſalm.* 54. D. Cyprianus *lib. de immortalitate.* At verò hoc loco, dum Chriſtus ait: *Sic Deus dilexit mundum*, per *mundum* intelligit homines: nam iniquitas eſt deteſtanda, non autem peccator, prout homo, & creatura eſt: concupiſcentia mundi eſt abominanda, non autem homo. 272. D.Thom. Gloſſ. Lyran. Hugo. 1. Joan. 2. Ioan. 1. Auguſt. Cyprian.

Peccatum eſt execrandum, non peccator.

De iniquis ait Regius Vates: *perfecto odio oderam illos, & inimici facti ſunt mihi*, Pſal. 138. n. 22. Sed quodnam eſt odium perfectum? Mandatum Chriſti eſt, ut diligamus inimicos noſtros: quomodo ergo poteſt eſſe odium perfectum? Sine dubio illud eſt, quo abominatur peccatum, non autem peccator, qui à Deo eſt creatus. D. Aug. in Pſalm. citatum. *Quid eſt, perfecto odio? Oderam in eis iniquitates eorum, diligebam conditionem tuam. Hoc eſt perfecto odio odiſſe, ut nec propter vitia hominis oderis, nec vitia propter homines diligas.* Ait Deus Moyſi Exod. 18. n. 21. *Provide de omni plebe viros ſapientes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas & qui oderint avaritiam.* Ubi Dominus præcipit, ut ad regimen populi eligantur viri non qui oderint avaros, ſed avaritiam, ſeu ſuperbiam, ut alii legunt. Origen. homil. 11. ad prædictum locum *Tales*, ait, *oportet eſſe Principes populi, qui non ſolum ſuperbi non ſint, ſed etiam qui oderint ſuperbiam, id eſt, non ſolum ipſi abſque vitio ſint, ſed etiam in aliis oderint vitia. Non homines dico odiſſe, ſed vitia.* 273. Pſalm. 138. Auguſt. Rom. 18. Origen.

QUÆSTIO

QUÆSTIO L.

Quare non dicitur, quod Deus dilexerit homines, ſed mundum?

274. *Ratio difficultatis.* CErtum eſt, quòd ob hominum amorem Deus filium ſuum miſit in mundum; ut homines quos condiderat, non perirent. Cur ergo non dicitur, quod Deus ſic dilexit homines, ut filium ſuum unigenitum daret: ſed tantùm dicitur dilexit mundum? Et quamvis ibi per *mundum* intelligantur homines, ut fatentur communiter omnes Patres, & Expoſitores; tamen adhuc eſt dubium, cur non dixit *homines*, ſed *mundum*?

275. Cajet. Rectè reſpondet Cajet. *Homo pars eſt mundi, & bonum partis eſt bonum totius. Parque fuit, ut Creatori mundi aſſignaretur potius dilectio totius, quàm partis.* Nobilitas enim partis, totius nobilitas eſt, ac proinde illud quod illuſtrat hominem, univerſum orbem illuſtrat; cujus homo pars eſt. Deinde maximè alienum eſt ab omnium rerum Creatore ac gubernatore, ut aliquis peculiaris in eo videatur affectus: & ideo non dilectio partis, ſed totius Deo fuit attribuenda. Dicebat impius Arrius, Verbum eſſe creaturam immediatè productam à Deo, & ipſum Verbum cætera omnia condidiſſe, Acutè Fauſtin. Presbyter *lib. contra Arrium*, ipſum convincit. *Si cunctorum Creatorem dividis, ut unus efficiaris, Deum negas.* Non enim ea inæqualitas datur in divina bonitate, ut unam creaturam per ſe immediatè creet, & alias creari imperet; ſed omnia exornat, & nobilitat, dum proprio ore fieri jubet, dicens: Fiat firmamentum, fiat lux, fiant luminaria, &c.

Particularitatis affectus longè aiſtat à Deo. Fauſt. Presb.

276. Deus enim nil magis intendit, quàm miſericordiam ſuam ad omnes extendere, nil magis refugit, quam id, quod particularitatis notam innuere poteſt: Poſtquam Matthæus incipiendo ab Abrahamo Chriſti ſcripſit genealogiam, Lucas per ſeptuaginta duas generationes reducendo uſque ad Adam eam narravit. D. Irenæus lib. 3. c. 33. *Propter hoc, ait Lucas genealogiam, quæ eſt à generatione Domini noſtri uſque ad Adam ſeptuaginta duas generationes habere oſtendit: finem conjungens initio, & ſignificans quoniam ipſe eſt, qui omnes gentes exinde ab Adam diſperſas & univerſas linguas generationem hominum cum ipſo Adam in ſemetipſo recapitulatus eſt. Unde & à Paulo typus futuri dictus eſt ipſe Adam; quoniam futuram circa filium Dei humani generis diſpoſitionem in ſemetipſo fabricator omnium Verbum præformaverat prædeſtinante Deo primum animal, hominem videlicet, ut à Spiritu ſalvaretur.* Cùm Matthæus Hebræis ſuum ſcriberet Evangelium, ut notavi *tom. 1. in proœmio, c. 3.* ab Abrahamo exorditur, qui eorum caput, & Princeps erat. Et ne quis leviter ſuſpicaretur, Chriſti adventum Hebræorum tantùm utilitatē reſpicere, Lucas texit Chriſti genealogiam uſque ad Adam, qui totius univerſi extitit origo; & per ſeptuaginta duas generationes, quia in totidem linguas genus humanum eſt diviſum: ut nobis fieret evidens, Chriſtum non unam populum, ſed cunctarum gentium, ac linguarum congregationem in ſe recapitulaſſe ad ſalutem ut omnium Redemptor, ac Salvator agnoſceretur.

Irenæus. *Chriſtus, non unius populi, ſed omnium gentium Salvator.*

QUÆSTIO LI.

Quare Chriſtus in hoc colloquio cum Nicodemo priùs ſe appellat filium hominis, & poſtea filium Dei?

ANtequàm Chriſtus Dominus cum Nicodemo ad præſentem textum deveniſſet, in quo 277.
ſe filium Dei unigenitum appellat, *ut filium ſuum unigenitum daret*; priùs bis ſe filium hominis vocavit ſuprà num. 13. *filius hominis, qui eſt in cœlo*, & num. 14. *Exaltari oportet filium hominis.* Sed maximè eſt inveſtigandum, cur Chriſtus Dominus ſe incipit declarare per id, quod erat abjectius, & humilius, nempe humanitatem? Solent homines prima facie tam in ſuis domibus, quàm in publicis colloquiis præcipua ſtemmata ſuæ nobilitatis aperire, ac evulgare, cur ergo Dominus ab eo, quod erat inferius, exorditur.

Reſpondeo primò, quòd cùm humanitas eſſet 278.
quid apparens, & omnium oculis manifeſtum, Chriſtus Dominus ab his, quæ erant faciliora, ut optimus magiſter incepit. Vide *lib. 1. cap. 1. n. 56.* Secundò. Ob magnum ingenium, & propenſionem quam Dominus ad humilitatem habebat. Vide ſuprà *n. 72. lib. 2. c. 1. n. 85. & c. 9. n. 43.* Tertiò. Cùm Chriſtus Dominus eſſet Deus, ac unigenitus conſubſtantialis filius Dei, & etiam eſſet homo, natura humana ex parte Matris unita in unitate ſuppoſiti Verbi Dei; abjectio, & humilitas humanæ naturæ ante oculos ei erat maximè defixa. Ait Reg. Salomon Sapient. 7. n. 1. *Sum quidem & ego mortalis homo, ſimilis omnibus & ex genere terreni illius hominis qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro decem menſium tempore.* Eleganter addubitat Lorinus, cur ſapientiſſimus Rex, dum de ſua conceptione aggreditur loqui, cur non de patre, ſed potiùs de matre mentionem facit? ſatis erat apertum ſapientiſſimo Regi, id quod mediocri ingenio non eſt abſconditum, quòd ſcilicet pater in filii conceptione primas habet partes: immo ſolus vir concurrit effectivè in generatione, ut volunt Ariſtot. *lib. 1. de gener. cap. 19. & 20.* Avicenna *lib. 9. de anima, cap. 3.* D. Thom. *3. part. quæſt. 32. art. 4. ibid.* Cajet. & alii multi, quos citant Conimbric. *lib. 1. de gener. q. 27. art.* Cur ergo matrem primò commemorat Salomon? ejus pater Rex David, ſanctitate, virtute, animi dotibus præclarus extitit valde; at mater crimine adulterii fœdata: imo regalis Tribus Juda valde ignobiles paſſa eſt matres; Thamar fornicariam, Raab meretricem, Ruth Moabitidem. Et ſapiens Salomon prius oculos conjecit ad natalium vilitates, & abjectiones, quàm ad glorias, & ſplendores, Et ideo ante omnia ignobilitatis matris meminit & ſplendorem paternæ gloriæ omittit. Vide *lib. 2. cap. 4. n. 80. & ſuprà n. 171.*

Bonus magiſter à facilioribus incipit. Sapient. 7. Lorin. Ariſtot. Avicenna. D. Thom. Cajetan. Conimbr. *Homo cognoſcat humilitatem ſuæ naturæ.*

QUÆSTIO LII.

Quare idem effectus redemptionis, priùs tribuatur Chriſto Domino, prout filius hominis, quàm prout Unigenitus Dei?

279. *Ratio dubitationis.* DE effectu noſtræ redemptionis bis loquitur Chriſtus Dominus in hoc colloquio cum Nicodemo. Primò prout ſe dicit filium hominis ſuprà n. 14. & 15. *Ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Et idem repetit hîc ſecundò in hoc textu, cùm ſe filium Dei appellat: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Cur ergo Chriſtus Dominus redemptionis effectum primò ſibi attribuit, prout filius hominis eſt, ſecundo loco prout filius unigenitus Dei? Et præſtantiſſimum noſtræ ſalvationis opus ſibi primo adſcribendum videbatur prout unigenitus Dei filius, ſiquidem à ſuppoſito Verbi Dei provenit infinitus valor in actionibus Chriſti, per quem de rigore juſtitiæ ſatisfecit.

280. *August.* Reſpondet primò Divus Auguſtinus: *Notandum verò, ait, quod eadem de filio Dei unigenito replicat, quæ de filio hominis in cruce exaltato præmiſerat, dicens: Ut omnis, qui credit in eum; quia idem redemptor, & conditor noſter filius Dei ante ſæcula exiſtens, filius hominis factus eſt in fine ſæculorum, ut qui per divinitatis ſuæ potentiam nos creaverat ad perfruendam beatitudinem perennis vitæ, ipſe per fragilitatem humanitatis, noſtræ nos reſtauraret ad percipiendam, quam perdidimus vitam.* Idem habent Beda, & Haymon *homil. de Inventione Sanctæ crucis.* Ipſe Dominus, ut unigenitus filius Dei per potentiam creavit hominem ad æternam beatitudinis felicitatem: at verò, ut filius hominis per fragilitatem humanitatis ad vitam nos reſtauravit æternam. Et alicujus boni reſtauratio in majori veneratione, ac æſtimatione eſt, quàm illius prima collatio. Ergo ſi ut filius Dei dedit, & ut filius hominis reſtauravit, Chriſto ut filio hominis primò fructus redemptionis adſcribatur, cùm ipſa reſtauratio maximi ſit oblectamenti, & delectet: majori enim gaudio Jacob fuit perfuſus, cùm audiſſet Joſeph, quem mortuum exiſtimabat, in Ægypto regnare, *Gen. 35. n. 26.* quàm dum ex Rachel illum accepit, ut ponderat Divus Eucherius; nam cùm cognoviſſet, filium in Ægypto regnare, multo majora lætitiæ dedit ſigna. Vide *lib. 2. c. 10. q. 25.*

Beda. Haymon. Reſtauratio boni alicujus in majori æſtimatione, quàm prima collatio.

Eucher.

281. *Quæ ex merito maximè nobilitant, & primo commemoranda.* Secundò, Chriſtus Dominus ut filius hominis mortuus, & paſſus redemptionem noſtram promeruit; eleganti ordine noſtræ recuperationis fructus ipſi, ut filio hominis primò aſſignatur: qui enim meritum habet, primas habeat ſedes, honoréque ex merito proveniente maxime nobilitetur. Cùm Dominus meus Jeſus adſtaret coram Principe Sacerdotum, ei dixit: *Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, ſi tu es Chriſtus filius Dei.* Cui Dominus reſpondet: *Dico vobis: Amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei & venientem in nubibus cæli.* Matth. 26. n. 63. & 64. Qua conſequentia loquitur ſapientiæ magiſter? Pontifex interrogat, an ipſe ſit filius Dei. Ad quid Dominus divertit ſermonem ad filium hominis: *Videbitis filium hominis.* Interrogatio & reſponſio ſibi mutuo cohærere debent: ſi de filio Dei interrogatur, qua connexione ad filium hominis recurritur? Agebat Dominus in merito ſuæ paſſionis, quo promeruit exaltationem ſui corporis uſque ad dexteram Dei, & poteſtatem judiciariam ſuper omnem creaturam; & quia ut filius hominis profuſionem ſui pretioſiſſimi ſanguinis totum principatum obtinuit, ac victor reſurrexit, ideo filius hominis commemoratur, ac de eo ſermonem inſerit. D. Paſchaſius lib. 12. in Matth. *Seſſio filij hominis*, inquit, *& non filii Dei: Quæ nimirum Eccleſia, ſeu thronus dicatur, ſeu ſeſſio Chriſti à tempore reſurrectionis ejus colligitur, & aggregatur uſque in finem, in qua filius hominis & ſedere victor videtur, & venire in nubibus cæli.* Vide ſuprà *n.* 208. *Paſchaſ.*

Matth. 26.

Ioannis 3. *n.* 17. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum.

VERSIONES.

D. Athanaſius lib. 5. contra Arrian. Non veni, ut judicem mundum, ſed ut ſervem ipſum.

D. Ambroſius lib. de Pœnit. c. 11. Nō enim veni, ut judicē mundum, ſed ut ſalvetur mundus per me.

Syriacus. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ut condemnet mundum, ſed ut ſervetur mundus per eum.

Vatablus, &c. Ut condemnet mundum, ſed ut ſalutem conſequatur mundus per eum.

EXPOSITIO.

PARTICULA illa *enim* cauſam indicat ſuperioris ſententiæ. Deus ex amore ſuo filium Unigenitum dedit, ut omnis qui credit in eum, non pereat; quia miſit Deus filium ſuum, non ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus. Nam quamvis hominum peccata mererentur judicium & condemnationem; tamen Deus primò miſit filium ſuum ad ſalvandum mundum; nam, ut notant D. Chryſoſt. *homil.* 27. Theoph. & Euthym. ſi filius Dei ad judicandos prius quàm ad ſervandos homines veniſſet, quem ſervaret nō inveniſſet *Ut judicem mundum*, id eſt, condemnet, ut legunt Syriàc. Vatabl. Theoph. Euthym. & explicant Albert. Magn. & alii. Et ita manet recta in verbis oppoſitio; non venit ut condemnet, ſed ut ſalvet *Mundum*, id eſt, omnes homines, ut explicat Cajet. *Sed ut ſalvetur mundus*, quia, ut omnes explicant cùm D. Aug. *oract.* 12. Deus quantū ex ſe, vult omnes homines ſalvos facere. 282.

Chryſoſt. Theoph. Euthym.

Syriacus. Vatabl. Theoph. Euthym. Alb. Magn. Cajetan. Auguſt.

QUÆSTIO

Quæstio LIII.

Quare Chriſtus Dominus, hic auditores ſuos à judicij ſuſpicione moveat.

283. Rupert. Eſpondet primò Rupertus lib. 3. in Joann. *Contra carnalem*, ait, *Judæorum opinionem hoc intulit Chriſtus, à quibus terrenum regnum, & carnale ſæculum Chriſto regnante ſperatur affuturum, bellis, & cædibus cruentum: Non inquit, miſit Deus filium ſuum, ut judicet, vel diſponat ea, quæ in mundo: ſed ut judicetur, & agat ea, quæ ſalutis æternæ ſunt.* Similiter Cajetanus. Ac proinde, quod dum Chriſtus ait: Non miſit Deus filium ſuum, ut judicet, id eſt, ut Rex ſit mundi, & ut judicet, ut Reges faciunt. Et ita excluditur falſa Judæorum opinio, qua in primo adventu Chriſtum ſperabant ut Regem. Quamvis hæc explicatio ſit probabilis, tamen verior mihi videtur, ut etiam Barradas, ſententia, quam ſecutus ſum in expoſitione, quod non venit, ut judicet, id eſt, condemnet; ſed ut ſalvet.

Chriſtus non venit ut rex ad judicandum.

Cajetan.

Barradas.

284. Janſen. Daniel. 7. Secundò Janſenius ita ſolvit præſentem difficultatem. Cùm multis in locis in veteri Teſtamento promittatur, Chriſtum venturum ad judicandum. Daniel. 7. num. 9. *Aſpiciebant donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit*; & inferiùs: *Judicium ſedit, & libri aperti ſunt.* Malach. toto cap. 4. Joël. 3. num. 2. & aliis locis. Ex quibus potuit Nicodemus dubitare, quòd Chriſtus veniſſet ad judicandum, ideo Dominus ait, quòd non venit ad judicandum, ſed ad ſalvandum genus humanum.

285. Brixianus. Tertiò Brixianus. *Quid erat neceſſe*, ait, *hanc removere dubitationem, quòd videlicet Deus non miſerit filium ſuum in mundi condemnationem? Ob hanc cauſam, opinor, quod cum adventu Chriſti Judæ ob infidelitatem ſuam eſſent abjiciendi; quibus tamen venerat ſalvandus Chriſtus; res contra erat caſura quàm ab omnibus expectabatur. Ideo prævenit Dominus admonens, Deum quidem ob ſolam benignitatem, & ob ſalvandos homines miſiſſe illum unigenitum filium ſuum, non ob condemnandos; ſed ut credens mundus per illum ſalvetur. Quod ſi quis non credit, ipſe ſe ſuo judicio damnat, non Deus in cauſa eſt.* Ita Brixianus. Explicat Dominus cauſam ſui adventus eſſe in noſtram ſalutem, quòd ſi eam non conſequantur, ipſi ſe ſuo gehennali judicio damnant, & hominum culpæ, ac vitio id deputandum.

Deus ſalutē parat omnibus, homo ſe ipſum condemnat.

286. Maldon. Quartò Maldonatus. Et meo videri eſt germana ratio. Audientes peccatores, Deum filium ſuum unigenitum miſiſſe in mundum; poterant cogitare & ſuſpicari, ad hoc veniſſe, ut mundum judicaret, & pœnas ſcelerum ab hominibus exigeret, ac Patris injurias vindicaret. Ac proinde quamvis dictum eſſet à Domino, ita Deum dilexiſſe mundum, ut illi filium ſuum unigenitum dederit, ut quiſquis in eum crederet, non periret, ſed haberet vitam æternam; non contentus, ſemel dixiſſe, iterum aliter dicit, removétque ab eis plenam timoris opinionem, quam illis peccatorum ſuorum conſcientia generabat, ne fortè idcirco veniſſet, ut mundum judicaret.

Ut timor deponatur, verba ſunt multiplicanda.

Cum Abraham ex multiplici animalium genere ſacrificium peregiſſet, & volucres deſcenderent ſuper cadavera, *Horror magnus, & tenebroſus invaſit eum*, Geneſ. 15. num. 12. Horror autem & tumor provenit ex cognitione, quam habuit Deo revelante in illo eventu, ſervitutis, & calamitatum poſteritatis ſuæ, quas tolerare debebat in Ægypto ante poſſeſſionem terræ Chanaam, ut eſt communis Interpretum vox, Chryſoſtomi D. Auguſtini, Abulenſis, Lyrani, & aliorum. Et ſtatim Dominus multa protulit verba ad quietandum ejus animum, formidine, ac pavore perturbatum, dictumque eſt ei: *Scito prænoſcens, quod peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubjicient eos ſervituti, & affligent quadraginta annis; veruntamen gentem, cui ſervituri ſunt, ego judicabo, & poſt hæc revertentur cum magna ſubſtantia. Tu autem ibis ad patres tuos ſepultus in ſenectute bona. Generatione autem quarta revertentur huc*, ibidem à num. 13. Ad quid tanta dicuntur, & tot verba multiplicantur: Nónne ſufficiebat dicere ſemel revertentur ab ipſa captivitate? Sed bis dicitur *revertentur cum magna ſubſtantia, revertentur quarta generatione.* Quando promiſſa eſt Abrahamo Verbi divini Incarnatio, Deus uno verbo dixit, *Quia feciſti hanc rem, in ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Gen. 22. num. 18. At modò promiſſio fit geminatis verbis, quòd revertentur filii ab Ægypto. Promiſſio Incarnationis Verbi divini, res multo ſuperior, & excellentior, ſed in hoc eventu Abrahamus erat formidine, ac terrore conſternatus, & ut ejus perturbatus animus ſedaretur non tantùm ſemel dicitur *revertentur*; ſed verba multiplicantur duplicata, ut timor deponeretur. D. Chryſoſtomus homil. 37. in Geneſ. *Quoniam ait attonitus, & perculſus erat animo juſtus ille, & concuſſerat ejus mentem timor, magna ſunt ei dicta; quæ ad animum maſculinum pertinent, qui tranſcendat, & infra ſe relinquat humana omnia.* 287.

Geneſ. 15.

Chryſoſt. Auguſt. Abulenſ. Lyran.

Geneſ. 15.

Multa requiruntur; ut animus timore perfuſus ſedetur.

Geneſ. 22.

Chryſoſt.

Cùm Daniel pro captivitate ſui populi maximè ſe affligeret, apparuit ei Dominus, ut ei levamen daret. Ex qua viſione tantus terror irruit ſuper Prophetam, ut ipſe dicat de ſe: *Non remanſit in me fortitudo, ſed ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quidquam virium. Et ecce manus tetigit me, & erexit me ſuper genua mea, & ſuper articulos manuum mearum* Daniel. 10. num. 8. & 9. Et iterum. *Nil in me remanſit virium, ſed & halitus meus intercluditur. Rurſus ergo tetigit me quaſi viſio hominis, & confortavit me*, ibidem num. 18. Valde mirum, quòd ut Propheta concipiat vires, manus Domini ſemel, & iterum tangit eum, nam ut cœli, & terra creentur, digitis Dei formantur: *Videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum*, Pſalm. 8. n. 4. Et Chriſtus Dominus ſuis digitis multa miracula operatus eſt, Marc. 7. num. 33. *Miſit digitos ſuos in auriculas ejus.* Et tamen ut Daniel audiat, ac loquatur, non ſolum digitus, & manus Domini tetigit eum, ſed etiam apprehendit, ac erexit. Et hoc non ſemel tantùm, ſed etiam bis? Fiant cæli digito Dei: at Propheta erat totus perterritus, timore, ac terrore concuſſus, itaut vires deficerent, & ut formido abigeretur, pavor abiret, ac animum recuperaret, adſit manus Domini ſemel, & iterum eum recreans, & confortans, ut ſtet pedibus homo ſuis. D. Thomas ibi. *Deficienti, ait, præ formidine præbuit mihi tactu ſuo, ut pavor à cor-* 288.

Daniel.

Pſalm 8. Marc. 7.

D. Thom.

de recederet, & dixit mihi: Confortare ab hac turbatione, qua metus te concuſſit.

Quæstio LIV.

Quomodò dicitur, quòd Chriſtus non venit, ut judicet mundum, cum Pater omne judicium dederit filio.

289. Ait Chriſtus Dominus hoc loco, quod Deus miſit filium ſuum in mundum, non ut judicet mundum. Et tamen de Chriſto Do-
Iſai. 16. mino ait Iſaias 16. num. 5. *Præparabitur in miſericordia ſolium ejus, & ſedebit ſuper illud judicans*
Joan. 5. *& quærens judicium.* Et Joan. 5. num. 22. ait Dominus: *Pater non judicat quemquam, ſed judi-*
Joan. 9. *cium dedit filio.* Et Joan. 9. num. 39. *In judicium ego in hunc mundum veni.* Quomodò ergo ait Chriſtus, quòd ipſe non eſt miſſus, ut judicet mundum?

290. Baſil. Alb. Magn. *Judicare tripliciter ſumitur.* Pro hujus rei intelligentia notandum eſt ex D. Baſilio *Pſalm.* 7. Alberto Magno, & aliis, quòd *judicare* multipliciter ſumitur in Scriptura, & præcipuè tribus modis. Primò eſt judicium diſcretionis quando boni diſcernuntur à malis, ſicut filii Iſraël diſcreti fuerunt ab Ægyptiis in plagis: & ſecundùm hunc judicii actum judex fert ſententiam approbando, vel reprobando; &
Pſalm. 7. de hoc judicio dicitur Pſalm. 7. num. 1. *Dominus judicat populos.* Secundò eſt judicium quidam actus juſtitiæ, & idem valet ac diſcurrere, &
Pſalm. 25. examinare facta. Pſalm. 25. num. 1. *Judica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum.* Et ſtatim ſequitur *Proba me Deus, & tenta me, & vide, ſi via iniquitatis in me eſt.* Oſeæ 2. num.
Oſeæ. 2. 2. *Judicate matrem veſtram, judicate: quoniam ipſa non uxor mea eſt, & ego non vir ejus.*

Tertiò, *judicare*, idem eſt ac damnare, ſeu con-
Apoc. 18. demnare; Apocalyp. 18. num. 10. *Væ civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis, quoniam una hora venit judicium tuum*, id eſt, condemnatio tua.
Joan. 5. Et Chriſtus Dominus Joan. 5. num. 29. *Procedent, qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ; qui vero male egerunt, in reſurrectionem judicii?* id eſt, damnationis.

291. Alb. Magn. D. Thom. Bonavent. Reſpondeo primò ad quæſtionem cum Alberto Magno, D. Thoma, D. Bonaventura, & eſt germana explicatio. Chriſtus Dominus in hoc primo adventu non venit ad judicandum, id eſt, ad condemnandum, ſed ad ſalutem dandam. Et hoc pacto manet legitima oppoſitio inter verba, *judicare, & ſalvare*, ut dixi in expoſitione. Unde
Chryſoſt. ait Divus Chryſoſtomus homilia 27. *Duo ſunt Chriſti adventus, præteritus, & futurus, ſed non eiſdem de cauſis: præteritus, non ut judicaret, ſed ut dimitteret: futurus contra, non ut dimitteret, ſed judicaret.* Ac proinde *judicare* prout eſt idem ac condemnare, ad ſecundum adventum pertinet: in primo autem totum fuit gratia, & miſeri-
Idem. *Deus peccatoribus dat ſpatium ad pœnitentiam.* cordia Dei, ut pergit citatus Chryſoſtomus. *Incredibilem præ ſe fert humanitatem, quod non ſolùm filium daret, ſed judicii quoque tempus differt in longum, ut abluendi criminis poteſtas fieret peccatoribus.* Si Chriſtus Dominus ait de ſe, loquens de ſuo primo adventu, quòd venit in ju-
D. Thom. dicium rectè explicat D. Thomas, quod Chriſtus in primo adventu venit in judicium diſcretionis, quia eo veniente homines diſcreti ſunt, quidam per cæcitatem, quidam per lumen gratiæ. Et ita Pater in omni acceptione omne judicium dedit filio, licèt actus condemnationis reſervatus ſit ad ultimum adventum.

Secundò Euthymius. Et in eandem ferè ſententiam redit cum D. Chryſoſtomo. *Neque ſolum, ait, dedit filium ſuum unigenitum, ſed & judicium rejecit, atque in ſecundum ejus diſtulit adventum.* Pater omne judicium dedit filio, & filius omnes judicaturus eſt, ſed hoc ad ſecundum adventum reſervatum eſt; nam primo adventu totus miſericordiam præſtitit, & ut omnes ſalvi fiant. In principe enim inter omnes animi dotes ſemper miſericordia primas tenet. Vide *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 33. 292. Euthym. *In Principe miſericordia primas obtinet.*

Tertiò Ammonius in Catena Græca, *Duo, ait, ſunt Chriſti adventus. Primus quidem non examinis, ſed condonationis; ſecudus vero contra non condonationis, ſed examinis exiſtet. Idcirco de priori ait; Non veni, ut judicem mundum, ſed ut ſalvificem mundum. Verumtamen & hoc tempus etiam erat judicii. Qui ſic, Quia nimirum in priori ejus adventu, & Prophetæ, & lex, & doctrinæ, infinitaque propemodum promiſſiones, ſignorum exhibitiones, increpationes, ſupplicia, lex naturæ, atque alia ejuſcemodi quamplurima fuerunt, quæ nos erudirent, atque corrigerent. Unde conſequens erat, ut horum omnium ſtricta ratio exigeretur. Verùm cum benignitatem præſtaret, non inſtruxit examinationem, ſed veniam edit.* Ultima verba expende. Multa erant quæ in primo Chriſti adventu rigorem, ac juſtitiam excitabant; ſed cùm tunc fuiſſet à Deo conſtitutum tempus gratiæ, miſericordiæ, ac benignitatis, ideo ſeveritas judicij ad ſecundum adventum fuit reſervanda, ne gratiæ indulgentia ſeveritate condemnationis minueretur: Poſt interfectum Abſalonem, qui à Rege defecerant, cum ſupplices ad ejus pedes pervolverentur, ut veniam invenirent, inter hos advenit Semei, qui Regi maledixerat. Quod iniquè ferens Joab, volebat eum interficere, cui ait David: *Ergone hodie interficietur vir in Iſraël? an ignoro, hodie me factum Regem ſuper Iſrael?* 2. Reg. 19. num. 22. Abulenſis, *Tanquam ſi dicat David, Non debes ignorare, quod ego hodie noviter conſtitutus ſim Rex ſuper Iſraële, ideo non eſt dies ad occidendum aliquem*, cùm dies unctionis Regis ſit dies miſericordiæ, & gratiæ. 293. Ammon. *Tempus miſericordiæ non eſt fœdandum rigore.* 2. Reg. 19. Abulenſ.

Quartò Divus Cyrillus Alexandrinus lib. 1. in Joan. cap. 61. *Non enim,* inquit Dominus, *miſſus ſum, ut lege orbem terrarum, quemadmodum Moyſes, damnem; nec ut mandata in redargutionem peccatorum tradam, nec ut ſervili miniſterio fungar: verum ut per miſericordiam Deo convenientem, tanquam filius, ac hæres Patris ſervitute homines vendicem, damnante lege in juſtificantem gratiam commutata; & ſic à peccatorum vinculis genus eripiam. Ad ſalvandum ergo, & non ad damnandum veni.* Miſſus eſt ad populum Moyſes, miſſus eſt & meus Jeſus. Sed Moyſes tanquam ſervus, & ſervili miniſterio fungens, ad perimendos, ac damnandos Ægyptios venit, & ut mandata in redargutionem peccatorum multis pœnis impoſitis traderet. At meus Jeſus tanquam filius, ac hæres æterni patris deſcendit in orbem, non ad judicandum, *ſed damnante lege in* 294. Cyrill. *Proprium eſt ſervi damnare, Domini verò benefacere.*

in juſtificantem gratiam commutata, & ſic à peccatorum vinculis genus eripiam. In perſona Chriſti ſanctus Doctor loquitur.

295. Ait Moyſes ad populum in perſona Dei: *Vos ipſi vidiſtis quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portaverim vos ſuper alas aquilarum. Si ergo audieritis vocem meam, & cuſtodieritis pactum meum, eritis mei in peculium de cunctis populis, & eritis mihi in regnum ſacerdotale gens ſancta.* Exod. 18. num. 4. & 5 Ubi Dominus percuſſis Ægyptiis; interveniente legis obſervatione populum Iſraëliticum elegit in regnum ſacerdotale. At quid excellentius Chriſtianis populis promulgat Petrus Epiſtol. 1. cap. 2. num. 9. *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen ſuum.* Meus Jeſus, non de rigore, ac obſervatione legis, nec interveniente alicujus damnatione; ſed de caligine, ac peccatorum tenebris nos vocavit in admirabilem lucem ſuam. Sed cur Deus in Moſe, ut eligat in regale ſacerdotium, legis adſtricta adimpletio mandatur, & tranſgreſſoribus capitalis pœna infligitur, & devaſtatio Ægypti ante oculos proponitur? At Deus in Chriſto, non de legis obſervatione, non de alicujus comminatione, ſed de impietatis caligine nos tranſtulit in vitam æternam? Moyſes ſervus; Jeſus filius Dei, ille ut ſervus adſtringente lege, & ejus capitali pœna ante oculos propoſita, ad magna producit: in Jeſu autem, ut Dei filio, tota beneficentia, ac indulgentia abſque ſuppliciis panditur, & viſitur. D. Baſilius Seleucus *Orat.* 25. ſtatim in principio *Moyſes,* ait *Hebræorum Doctor Dei cognitionis diſciplinam Iudæorum filiis traditurus, diſcipulorum animos Ægyptiorum ſuppliciis ante præcoluit.* Et ſtatim aliqua facta in Ægypto commemorat, & ſubdit. *Verum Dominus noſter Jeſus Chriſtus reſtitutionem Apoſtolorum choro promulgans, non quibus alios puniverit, is ipſos docet, ſed miraculorum, & humanitatis ſuæ fontes patefaciens, & commune valetudinarium aperiens miraculorum vi, quaſi manu ducit animos ad Dei cognitionem.*

Exod. 18.

1. Petr. 2.

Servus damnat filius Dei ſalvat.

Baſil. Seleuc.

296. Ingrediens Joſuë Jericho; eam funditùs delevit ac devaſtavit, Joſuë 6. n. 20. Aliter Jeſus, qui *ingreſſus perambulabat Iericho, & ecce vir nomine Zachæus,* &c. Luc. 17. num. 1. Ad Jericho veniunt Joſuë, & Jeſus, Joſuë clangentibus tubis & multo ſtipatus exercitu, evaginato gladio civitatem ſolo adæquans. At Jeſus venit, ut ſalvificet, ac reducat ad vitam. Quomodo, bone Jeſu, ingrederis civitatem, quam tuus miles devaſtavit? Ille erat ſervus; Jeſus Dei filius. Joſuë, ut ſervus, venerat clangore tubarum, id eſt, legis ſtrepitu, ut damnaret, ac ut civitatem demoliretur. Jeſus, ut Dominus totus beneficus ac benignus, ut ſalvaret, ac vitam daret. D. Chryſol. *ſerm.* 54. de Zachæo. *Jericho,* ait, *civitas ipſa eſt, quam Ioſuë Nave ſepteno tubarum clangore ſubvertit. Sed quia Chriſtus venit ſalvare, quod perierat, ingreditur Jericho, ut quod lex terribili vociferatione dejecerat, Jeſus clamore piæ prædicationis attollat.*

Luc. 19.

Chryſol.

QUÆSTIO LV.

Quomodò dicatur hîc filius Dei miſſus in mundum, cùm Ioannis 1. *dicatur, quòd erat in mundo?*

De filio Dei dicitur Joan. 1. n. 10. *In mundo erat.* Quomodò hoc loco ait Chriſtus Dominus, quod Deus miſit filium ſuum in mundum? Reſpondet D. Bonavent. quod *in mundo erat, ſcilicet divinitate, ſed in mundum dicitur mitti humanitatis aſſumptione.* Et hæc eſt litteralis ratio. Et etiam moraliter rem explicemus. Meritò enim qui in mundo erat ob divinitatem, tanquam omnium Dominus & Deus omnia gubernans; & diſponens ſub forma ſervi in mundum mittitur ad reſtaurationem, in morale documentum noſtrum, ut ille, qui ut Princeps omnibus imperat, & ad ſuum nutum cuncta regit, ſi occaſio poſtulet, tempus flagitet, ſe tanquam omnium ſervum exhibeat, ac pro omnium ſalute ſtet. Unde Pacatus Latinus videns ſuum magnum Imperatorem Theodoſium multis laboribus fatigari; exclamans dixit: *Quidquid homines vocamus laborem, veſtra natura eſt; ô Imperator.* Ac ſi diceretur: Nemo miretur, quod Princeps tantis anxietur moleſtiis, nam tota Imperatoris vita labor eſt, laboribus vivit, nutritur, & paſcitur, ac cuncta gubernat. 297. Joan. 1. Bonavent. *Regnare, quædam ſervitus eſt.* Pacatus.

Jacob. *diligebat Ioſeph ſuper omnes filios ſuos,* Geneſ. 37. n. 1. Et in ſignum hujus amoris moriens, peculiare donum ei dedit, dicens, *Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo,* Geneſ. 48. n. 22. Hanc partem fuiſſe Sichimam, communis eſt expoſitio. Et ita habent Septuaginta: *Ego autem do tibi Sichimam præcipuam ſuper fratres tuos quam cepi de manu Amorrhæorum.* Sed cùm Jacob eſſet valde potentiſſimus, utpote hæres poſſeſſionum Abrahami, ac Iſaac, cur non aliud donum in morte delegavit dilectiſſimo filio Joſeph, niſi Sichem, quam ab Hemor emerat centum agnis? Cur donum ex auro, vel argento confectum ei non derelinquit; *Sichem,* ut interpretantur D. Hieron. *in quæſtionibus Hebraicis,* D. Iſid. & alii, idem valet, ac humerus. Et ita ait D. Nilus Abbas in Aſcetico, *Sichima, quod eſt humerus, ſignificat laborem, quare Jacob partem eximiam dat Joſeph, ipſa Sichima, quæ in gladio, & arcu ſuo ſe dicit acquiſiſſe.* Joſeph totius Ægypti regimen tenebat; meritò ergo Jacob moriens, in ſignum, ac pignus amoris, nil ei relinquit, niſi Sichimam, id eſt humerum, quia Princeps tanquam bajulus ſuper humeros onera populorum aſportat. Et ideo pater filio Joſeph Sichimam, ſive humerum donat, ad ejus humeros corroborandos, ad onera populorum deferenda; quia populus non aſportat Regem humeris ſuis, ſed potiùs Rex populum. Vide *lib.* 3. *c.* 3. *q.* 32. *n.* 19. 298. Geneſ 37. Geneſ. 48. Septuag. *Principatus ſervitus.* Hieron. Iſidorus. Nilus.

Ioannis 3. *num.* 18. Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit; jam judicatus eſt; quia non credit in nomine

ne unigeniti filij Dei.

VERSIONES.

Syriacus, Vatablus, Euthymius. Qui credit in eum non condemnatur, qui verò non credit, jam condemnatus eſt.

Arias. Credens in eum non judicatur; qui autem non credens, jam judicatus eſt.

D. Athanaſius lib. 5. contra Arrium. Qui credit in filium habet vitam æternam, qui autem diſcredit filio, non videbit vitam.

D. Zeno ſerm. in Pſalm. 110. Qui credit in me, non judicabitur.

Tertullianus adverſus Praxeam. c. 21. Qui crediderit in illum, non judicatur, qui non crediderit in illum, jam judicatus eſt, quia non credit in nomine unici filij Dei.

EXPOSITIO.

299. PROBAT Dominus præcedentem ſententiam, ſe in primo adventu non veniſſe in judicium, & condemnationem mundi, ſed quòd unuſquiſque vitio ſuo ſe damnet. Nam vel homo credit, vel non credit: ſi credit: non judicatur in hoc primo adventu, hoc eſt, Chriſtus non exercet ſuam juſtitiam contra eum; ſi autem non credit, jam judicatus eſt. Ac proinde totius ſalutis cauſam, fidem eſſe, demonſtrat. Et ait, *Qui credit in eum*; hoc eſt, fide formata, & operante per charitatem. Et ideo dicit *in eum*, ut jam notavi ſuprà num. 217. *Non judicatur*, id eſt, non condemnatur. Ita transferunt Syriacus, & Vatablus & explicant Divus Chryſoſtomus, Theophylactus; & alij citandi *quæſt. ſequenti*, & verbum *judicare* pro *condemnare* hîc ſumitur. Et non dicit, ut notat Albertus Magnus; Non judicabitur de futuro, ſed *non judicatur*, de præſenti, quia ubi primum homo credit, ſtatim bona ſupernaturalia, & divina ad ſuam ſalutem conſequitur, Joan. 5. num. 24. *Qui credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam, & in judicium non venit, ſed tranſiit à morte in vitam*, & dum dicit Dominus de præſenti, *Non judicatur*: per hoc intendit declarare, ut rectè obſervarunt Cajetan. & Tolet. quòd ille, qui credit in eum, non judicatur, ſeu condemnatur de commiſſis ante peccatis, quoniam credendo, ut oportet, ad ſalutem, conſequitur remiſſionem eorum, & gratiam habitualem Dei, non ex jure, ſeu debito, ſed ex gratuita condonatione.

Syriacus. Vatabl. Chryſoſt. Theoph. Alb. Magn.

Ioan. 5. Tolet.

Cum gratia datur peccatorum remiſſio.

300. *Qui autem non credit*, fide formata; nam qui iniquè agit, in opere non credit. Ait Paulus, *Confitentur, ſe noſſe Deum, factis autem negant*, ad Titum 1. num. 16. *jam judicatus eſt*; id eſt jam eſt condemnatus; in ipſo enim actu non credendi ſe oſtendit homo dignum æterna pœna, & privatum cæleſti gratia, quæ eſt ſemen vitæ, & non dicit, *judicatur*, ſed jam judicatus: ſuprà enim de credente, *Qui credit non judicatur*; at de infideli, qui non credit, jam judicatus, per quod aliquid majus denotatur; nam qui non credit non ſolùm eſt adſtrictus condemnationi, ſed ipſomet infidelitatis actu condemnatus. Et ita ait Divus Chryſoſtomus homilia 26. *Ipſum diſcedere impœnitentis ſupplicium eſt, eſſe enim extra lumen ſecundùm ſe maximum ſupplicium eſt.* Et totius pœnæ ſubjicitur cauſa: *Quia credit in nomine.* Meritò non credens in tantam pœnam incurrit; quia ut ait Divus Cyrillus lib. 2. cap. 53. *Nam quanto præſtantius eſt, quod contemnitur, tanto majoribus, qui ſpernit, ſuppliciis ſubjacebit.* Cauſam dictorum ſubdit Dominus: *Quia non credit in nomine filii Dei.* Albertus Magnus advertit, quòd *nomen* hîc ponitur pro notitia ac cognitione, quæ data eſt de filio Dei per teſtimonium Joannis, vocem Patris, & per ſtellam & alia. Et dicitur; *Quia non credit in nomine*, Actor. 4. num. 14. *Quia nec aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri*: Et non dicitur: quia non credit in filio Dei, ſed *in nomine*, quia in ipſo nomine Jeſu omnia magnalia recapitulantur.

Ad Tit. 1.

Chryſoſt.

Ipſum peccatum ſupplicium.

Cyrill.

Alb. Magn.

Actor. 4.

In nomine Jeſu omnia magnalia recapitulantur.

QUÆSTIO LVI.

Quomodò hæc ſententia Chriſti: qui credit, non judicatur; & qui non credit, jam judicatus eſt, *cohæreat cùm univerſali judicio?*

301. ASſertum Pauli infallibile fidei dogma eſt: *Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſive bonum, ſive malum*, 2. Corinth. 5. num. 10. Conſtitutus eſt enim Chriſtus Dominus judex omnium vivorum, ac mortuorum. Et ideo omnes tam probi, quàm improbi, ab ipſo ſunt judicandi. Quomodo ergo ait Dominus hîc: *Qui credit non judicatur, & qui non credit, jam judicatus eſt.* Et ob id Divus Zeno *ſerm. in Pſalm.* 100. Divus Hilarius in illud Pſalm: 1. *Non reſurgent impii in judicio.* D. Auguſtinus *lib. de Agone Chriſti, c.* 27. referunt. aliquos fuiſſe deceptos univerſale judicium negantes; dicebant enim, hac ſententia Domini à judicio eximi fideles, infideles non admitti; an proinde neminem ſupereſſe judicandum. Ideo Patres in varias ſententias abierunt in hujus rei explicatione.

2. Cor. 5.

Zeno. Hilar. Auguſt.

302. Reſpondet primò D. Hilarius *citato loco*, quòd judicium eſt in ambiguis, ac proinde quòd juſti credentes, cùm eorum merita ſint nota, non ſunt judicandi Infideles autem, cùm non credant, eorum damnatio eſt aperta, & ideo, jam ſunt judicati. Qui autem credunt cum juſtis & malè agunt cum peccatoribus, hos eſſe judicandos aſſeverat, ut eorum cooperta nequitia, dum vivebant, fiat coram omnibus aperta & manifeſta in univerſali judicio.

Hilar.

303. Secundò D. Auguſtinus *citato loco, & tract.* 12.

in

Auguſt. *in Ioan.* Non credentes, aſſeverat, judicandos, hujuſmodi autem verba, *Iam judicatus eſt*, affirmat dicta more prophetico, nam ob magnam certitudinem rei ſolent multoties Prophetæ futura prædicere, tanquam præterita. Et eodem modo explicat illa alia verba de fidelibus: *Qui credit, non judicatur*, quia tam certa eſt eorum vita æterna, ac ſi judicium eſſet abſolutum.

304. Zeno. Tertiò D. Zeno, & alii Doctores ſtatim citandi, conſiderant in judicio duos actus, ut jam notavi *quæſt.* 54. *in principio.* Unus eſt examinis, & diſcuſſionis, quo cauſa examinatur, ac diſcutitur. Alius actus, quo examine facto ſententia profertur. Dicunt ergo, judicio diſcuſſionis non eſſe credentes judicandos, nam eo ipſo quòd non credunt, eorum cauſa jam eſt judicata, ac damnationi obnoxia: affirmant tamen judicandos judicio ſententiæ, quia ſententia damnationis contra eos proferenda eſt. Ita docent Divus Baſilius *in Pſalm.* 1. in illud: *Non reſurgent impii in judicio.* Baſil. *Non*, inquit, *veniunt, ut convincantur, ſed ut ferant damnationem.* Similiter Divus Ambroſius *in cit. Pſalm. & ſerm.* 20. *in Pſal.* 118. *num.* 2. D. Greg. *lib.* 26. *Moral. cap.* 20. D. Hieron. in illud Ierem. 25. *Iudicium Domini cum gentibus.*

Ambroſ. Gregor. Hieron.

305. *Vera ſententia.* Quartò, & eſt vera intelligentia, quòd hoc loco verbum *judicare* ſumitur pro damnare. Ita tradunt, D. Chryſoſto. *homil.* 27. *& homil.* 65. *in Matth.* D. Auguſt. *ſerm.* 14. de verbis Apoſtoli: *Quid eſt*, ait, *jam judicatus eſt? damnatus eſt? nam judicium pro damnatione plerumque poni noſtis*, & tract. 2. & 43. in Joan. D. Baſil. *Pſal.* 7. hoc in loco Euthym. Theoph. Albert. Magn. D. Thom. D. Bonavent. Hugo, & alii multi. Qui credit, non judicatur, id eſt; non damnatur, nam per fidem formatam, ac per ipſam gratiam habet cauſam per quam effugiat damnationem, & qui non credit, jam dicitur judicatus, id eſt damnatus: nam per peccatum incredulitatis habet in ſe cauſam damnationis. Sicut qui mortiferum vulnus accepit, dicitur jam mortuus, quamvis adhuc vivat, quia in ſe jam habet cauſam mortis. Adamus, ut explicat D. Chryſoſt. *homil.* 27. *in Ioan.* Euthym. Theophyl. qua die comedit, dicitur mortuus. *In quacunque die comederitis, morte moriemini.* Geneſ. 2. n. 17. Et tamen ipſe poſtquam comedit, vivebat: tamen dicitur mortuus rei natura, ac ſententia Dei, quia fecit ſe obnoxium ſupplicio mortis; ac proinde à propria ratione judicii ſui jam eſt condemnatus. De hæretico ait Apoſtolus ad Titum. 3. n. 10. *Hæreticum hominem poſt unam, & ſecundam correptionem devita, ſciens, quia ſubverſus eſt, qui hujuſmodi eſt, & delinquit, cùm ſit proprio judicio condemnatus.* Græcè legitur, *à ſe ipſo condemnatus.*

Chryſoſt. Auguſt. Baſilius. Euthym. Theoph. Albert. Mag. D. Thom. Bonavent. Hugo. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Geneſ. 2. Ad Tit. 3.

Quæstio LVII.

Quare judicium ſumatur pro condemnatione?

306. Ut patet ex proximè dictis, *judicium*, ſeu *judicare* ſumitur pro condemnare; cùm tamen multi, qui judicantur, abſolvantur. Ratio litteralis hujus rei eſt uſus Scripturæ, ſecundùm quem idem eſt judicare, ac condemnare, ut patet ex dictis *quæſt.* 54. *in principio.* Sed, ut moraliter dicamus, apud homines idem valet judicare, ac condemnare; quia nullus apud homines accuſatur, qui totaliter ſit abſolutus; nam ipſa accuſatio, ac judicium, quoddam condemnationis, eſt genus; quamvis enim homo abſolvatur, ſemper tamen manet ſuſpicio, ac probabilitas commiſſi criminis; & ipſa diſcuſſione multa ſæpe crimina fabricantur. Nam dum homo turpe flagitium ſibi objectum à ſe repellit, ipſa defenſione fœdatur, ac verecundia afficitur; & ipſa criminis refutatio etiam valde modeſta eſt. D. Greg. Nazian. *Orat. de laudibus Baſilii*, inter ejus graves perſecutiones commemorat, quod de ejus vitæ integritate facta fuerit inquiſitio. *Ille*, ſcilicet Prætor, *ru ſum furere concitatur, & magiſtratus quoſdam mittit, qui ſancti viri cubiculum perſcrutentur; ignominiæ cauſa potius id faciens, quàm quòd hujuſmodi quidquam neceſſe eſſet.* D. Chryſol. *ſerm.* 3. eleganter ait: *Delicta, qui diſcutit, prodit.*

Iudicium, quoddam dãnationis genus. Nazianz. Chryſol.

Totam domum Jacob inveſtigavit, ac revolvit Laban, an idola ſua ſibi ablata potuerit invenire, quæ cum non inveniſſet, *Tumens Jacob cum jurgio ait, Quam ob cauſam meam, & ob quod peccatum meum exarſiſti in me? Scrutatus es omnem ſupellectilem meam?* Geneſ. 31. n. 36. Sed Jacob, qui valde mitiſſimus erat quomodo tanta indignatione tangitur? æquo animo paſſus eſt minas, ac injurias fratris, fraudem ſoceri, dum pro Rachel dedit Liam, permutationes Laban; necem dilectiſſimi filii Joſeph, quamvis ſuſpicaretur, ut volunt graves Auctores, quod à fratribus eſſet interfectus; & tamen in tantis eventibus non iraſcitur, ſed modò indignatione commovetur, *Scrutatus es omnem ſupellectilem meam?* Totius familiæ examen, ac inquiſitionem pro gravi injuria habuit, nam dum inveſtigatur, ſemper fama periclitatur, ac multis opinionibus eſt expoſita. Rupert. lib. 7. de Trinit. & operibus ejus cap. 45. *Quid inveniſti de cuncta ſubſtantia tua, ut tu exardeſceres poſt me, & ſcrutareris omnem ſupellectilem meam, quæ magna indignitas eſt.* Carthuſianus citato loco Geneſ. *Iuſtè indignans Jacob*, ait, *quoniam contumelioſum fuit, ita de furto peti, reprehendi, & examinari.* Vide *cap.* 12. *num.* 60. *&* 61. 307.

Geneſ. 31. *Dum aliquis ſubit examen & judicium, ei fit injuria.* Rupert. Carthuſ.

Ioannis 3. *n.* 19. Hoc eſt autem judicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem: erãt enim eorum mala opera.

VERSIONES.

Syriacus, Vatablus. Hæc eſt autem condemnatio *&c.* & dilexerunt homines tenebras potiùs, *&c.*

EXPOSITIO.

Apponit Chriſtus Dominus cauſam, & rationem, ut notant Divus Chryſoſtomus, Alcuinus, Theophylactus, Euthymius, Albert. 308.

Chryſoſt. Alcuinus. Euthym. Theoph.

Alb. Magn. Albertus Magnus ob quam, qui non credunt, jam judicati, & damnati ſunt. Et ita ait: *Hoc eſt judicium*, ſeu forma, & ratio condemnationis. Et ad hoc magis declarandum enumerantur tria, ut D. Thom. advertit D. Thomas, beneficium, perverſitas infidelium, cauſa perverſitatis. Beneficium, *Lux venit in mundum.* Homines erant in tenebris ignorantiæ, quas quidem Deus deſtruxit, mittens lucem filii ſui in mundum, ut homines cognoſcerent veritatem. Joan. 8. *Ego ſum lux mundi.* Et conſidera magnum Dei beneficium, quod homines non quæſierunt lucem, ſed ipſa venit ad eos, Vide *lib. 3. cap. 2. quæſt.* 4. Quod notant D. Chryſoſtomus homil. 27. *Nunquid ipſi homines eam quæſierunt, vel laboraverunt, ut invenirent; Ipſa lux venit ad eos, nec ei occurrerunt.* Perverſitas infidelium: *Dilexerunt magis tenebras, quàm lucem.* D. Hilarius *in Pſalm.* 1. *per tenebras*, intelligit peccata, & vitia. At hæc expoſitio cum ſequentibus verbis, *Erant enim eorum mala opera:* non cohæret, nam ſimul ejuſdem rei fieret repetitio. Et ideo D. Cyrillus *lib.* 2 *cap.* 54. D. Chryſoſtomus *homil.* 27. D. Thomas, D. Bonaventura, per tenebras intelligunt infidelitatem, ſeu Dei ignorantiam; & valde frequenter in hoc ſenſu uſurpantur *tenebræ* in Scriptura. 1. Petri 2. num. 9. *Qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen ſuum,* Epheſ. 5. num. 28. *Eratis aliquando tenebræ, id eſt, ſine Dei cognitione, nunc autem lux in Domino.* Et ita dilexerunt homines magis tenebras tam immobiliter ſuis depravatis erroribus inhærentes, ut ne ab illis deſiſterent, noluerint veritatis fidem inquirere, nec oblatam recipere. De his enim ait Divus Chryſoſtomus homil. 27. *Quiſnam ejus miſerebitur, qui cognita luce in tenebris potius degere perſeverat.* Cauſa perverſitatis, *Erant enim eorum mala opera.* Quamvis enim lux venerit, ut omnes illuminaret; tamen infideles ſuis iniquè factis obſtacula, & impedimenta opponebant, ne illuminarentur. Et licet darentur aliqui infideles, qui aliquas bonas haberent actiones, ut Caro, & alii, hoc proveniebat, non amore virtutis, ſed ob vanam gloriam, ut docent *hic* D. Chryſoſtomus, D. Thomas, vel ob amorem ſuæ ſectæ, & erroris: Ut ſi quis infidelis caſtè vivat, vel jejunet, quia præcipitur in ſua ſecta.

Joan. 8. *Lux quærit homines, & non homines lucem.* Chryſoſt.
Hilar.
Cyrill. Chryſoſt. D. Thom. Bonavent.
1. Petr. 2. Epheſ. 5.
Chryſoſt.
Peccata infidelium ſunt obſtacula, ne illuminentur.
Chryſoſt. D. Thom.

Ioannis 5. *n.* 20. Omnis enim qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Quiſque enim odioſa mala agit, odit lucem, nec venit ad lucem, ne arguantur opera ejus.

Arias. Mala faciens.

EXPOSITIO.

309. MAGNA connexione procedens loquitur Dominus, & explicat cauſam, ob quam homines magis dilexerunt tenebras, quàm lucem. Et ait: *Omnis, qui malè agit.* Et quamvis Græcè dicitur *Mala agit*; tamen præſtantior eſt noſtra lectio Latina, nam apud Philoſophos conſtat, prius eſſe malè operari, quàm malum, nam illud ſignificat cum contemptu, ac perſeveranter agere: & hi propriè oderunt lucem, ut notant Albertus Magnus, & Salmeiron. Albert Mag. Salmeiron. Illi verò, qui licet interdum malum faciant, non tamen ex contemptu, ideo non fugiunt à luce, ſed currunt ad illam, ut videant ſuos defectus, Job. 24. *Omnis enim, qui malè agit*, peccando *odit lucem* peccata, & vitia arguentem. Job. 24. num. 13. *Ipſi fuerunt rebelles lumini, neſcierunt vias ejus.* Textus, *Non venit ad lucem*; immo fugit eam, ne manifeſtentur opera ſua, ſed ſolùm tenebras quærit, ut licentiosè vivat. Ita impius ſuis iniquè factis inhæret, ut ne ejus detegantur, ac arguantur facta, neque ipſe de veritate doceatur, lucem fugiat. Rectè Divus Chryſoſtomus Chryſoſt. *homil.* 27. ait. *Qui tenebris inhæret, perverſæ mentis, & litigioſæ argumentum defert adverſus ſemetipſum.* Valde decipitur peccator, nam dum lucem, veritatiſque ſcientiam fugit, judicium non effugit, ſed adversùs ſe à ſemetipſo ſuæ nequitiæ habet argumentum. *A ſemetipſo arguitur peccator.* D. Cyrillus *lib.* 2. Cyrill. *cap.* 55. ita explicat hæc verba, *Recuſat, ait, omnis, qui malè agit, lucis illuminationem: non quia malorum eum pudeat, pigeátque (ſalvaretur enim, ſi id eſſet,) ſed quia ignorare meliora mavult, ne conſcientiæ ſtimulis quotidie peccans exagitetur.* Quia verò impii in vitiis ſuis maximè delectabantur, & ne à lege Evangelica, eorum malum conſcientiam indicante, cogerentur hujuſmodi vitia deponere; ideo legem noluerunt recipere, ut placidè ſuis iniquitatibus indulgerent, mala enim *Mala conſcientia accuſatrix eſt.* conſcientia accuſatrix eſt, & quietem in delectationibus perturbat.

QUÆSTIO LVIII.

Quare, cùm lex venerit ad ſalvandum homines, noluerint, ad ipſam venire?

MEritò addubitat D. Chryſoſtomus *homil.* 310. 27. Quare homines noluerunt venire ad Chryſoſt. lucem, quia eorum opera erant mala: nam ſi lux ad judicandum, ac damnandum veniſſet, optima erat ratio: Noluerunt venire, quia ti- *Ratio dubitandi.* mebant lucem, nam eorum opera erant mala, ne à luce condemnarentur: At cùm lux veniſſet ad ſalvandum, quomodo noluerunt venire, quia eorum opera mala erant, ut ita remedium invenirent in ſuis peccatis. Optimo exemplo res explicatur. Si quis enim dicat, quod homines infirmi noluerunt venire ad Medicum, quia infirmi erant, quomodo hoc ſtabit. Immo potius infirmitas cauſa eſt veniendi: nam, ut ait ipſe Chryſoſtomus, *Qui enim alicujus culpæ ſibi conſcius eſt judicem fugere ſolet, indulgenti autem errantes quoque obviam fiunt.*

Reſpondet idem Chryſoſtomus quòd ad lu- 311.
cem noluerunt venire, non quia peccata habe- Chryſoſt.
bant, multi enim publicani, peccatores Jeſum ſequebatur, & ambulabant cum eo, ſed illi venire noluerunt, qui perſeverantiæ ſuæ malitiam capiebant, & ne à ſuis peccatis deſiſterent *Tenebræ delictis patrocinantur.* lucem fugiebant, & tenebras ſectabantur. tenebræ enim valde oportunè delictis patrocinantur, & ex tenebrarum caligine peccatores ſibi peccandi

peccandi licentiam ſumunt: nam qui in occulto peccat, videtur ſibi impunè delinquere, tanquam ſi apud homines homo; non tam ſit delicti reus; quàm publicationis ipſius criminis. Ait
Iſai. 29. Iſaias 29. n. 15. *Væ qui profundi eſtis corde, ut à Domino abſcondatis conſilium: quorum ſunt in tenebris opera, & dicunt: Quis videt nos?* Lamentatur Propheta, ut vult ibi Oleaſter, principes Iſraël,
Oleaſter. qui ſecretiſſimè petebant auxilium ab Ægyptiis, ne hoc ſcirent Aſſyrii inconſulto Domino. Tamen, cùm multa in Iſraël flagitia, & abominationes graſſarentur, ut patet ex ipſo *cap.* 29. & 30. Propheta lacrymoſum væ profert, & multis deplorat, quæ ſecretò, ac ſub tenebris fiebant: quia tenebrarum latebræ magnam delictis licentiam, & ſuffragium præſtant; dicunt enim: *Quis videt nos:* Quos latè pungit, & arguit D. Hieron. *ad citatum Iſaiæ locum.*

Peccata ſecreta maximè deploranda.

Hieron.

312. Veniens Nathan ad Davidem, ut ipſum argueret, & increparet de adulterio commiſſo, ait ei.
2. Reg. 12. *Tu enim feciſti abſconditè*, 2. Regum 12. n. 12. Sed ad quid, dum ejus ſupplicium profertur, ei dici-
Abulenſ. tur quòd fecerit abſconditè, Abulenſis ibi: *Tu cognoviſti Bethſabeam in abſcondito, & feciſti eam ad te ſecretè duci: poſtea quoque celare voluiſti factum iſtud per mortem Uriæ.* Ut exaggeretur culpa, ſecreti commoditas commemoratur; quod enim ſecretè agitur, magna cum petulantia committitur; nam tenebrarum abſconſum latibulum fovet inverecundiam, patrocinatur impudentiæ, & totas libidinis habenas ſolvit.

Ioannis 3. *n.* 21. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifeſtentur opera ejus, quia in Deo ſunt facta.

VERSIONES.

Vatablus. Qui autem operam dat integritati, venit ad lucem, ut palam fiant facta ipſius, quòd cum Deo ſint facta.

Hebraicè. Qui autem facit opus rectum, ſeu juſtũ, venit ad lucem, ut manifeſtentur ejus opera, quia inſtinctu Dei ſunt facta.

Syriacus. Ut innoteſcant opera ipſius.

Theophylactus. Ut conſpicua fiant facta ipſius, quòd per Deum ſint facta.

EXPOSITIO.

313. CUM malè operantes dixiſſent odiſſe lucem, & ad eam non venire, ut non arguantur eorum opera, ſubjungit: bene operantes amare lucem, & ad illam venire, ut manifeſtentur opera eorum: *Qui autem facit veritatem*; frequens Hebraiſmus eſt; & *veritas* ponitur

pro opere juſto, & recto. Exechiel 18. num. 9. *Si judicia mea cuſtodierit, ut faciat veritatem, hic juſtus eſt, & vivet.* 4. Regum 20. n. 3. *Memento quæſo, quomodo ambulaverim coram te in veritate.* Quemadmodum enim veritas dicti in eo ſtat, dum conceptus, vel verbum internum confirmatur rei, quæ ut eſt, concipitur, & profertur, ita rectum, & juſtum opus in eo conſiſtit, dum conforme legi Dei *Venit ad lucem.* D. Auguſtinus *tractat.* 12. *in Joannem*, magnam hîc dubitationem movet; quia ex dictis videtur ſequi aliquos ante fidem Chriſti habuiſſe bona opera, & in Deo facta: quod contrariatur Pſalm. 126. num. 2. *Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere.* Ad hoc reſpondent D. Auguſt. D. Bonaventura: *Facere veritatem ergo vocat hic Dominus peccata agnoſcere Chriſto lucente; vel ire ad lucem, vocat, gratias Deo agere: in dilectione Dei, & miſericordia ambulare, ſive in operibus bonis.* Ita Bonaventura. Ille ergo venit ad lucem, qui agnoſcendo peccata ſua, & miſerrimum infidelitatis ſtatum, venit ad lucem, gratias agendo pro miſericordia recepta Chriſto illuminante. Tamen meo videri hic loquitur Dominus de pia, & bona voluntate antecedente ad opus juſtitiæ. Nam in nobis ante actum credendi datur quædam voluntas, quæ dicitur pia affectio, & ante opus meritorium datur hujuſmodi voluntas rectè operandi, quæ voluntas eſt ex peculiari Dei auxilio. Qui ergo habet hujuſmodi bonam voluntatem, venit ad lucem, id eſt, ad Chriſtum. *Ut manifeſtentur opera ejus*, id eſt, venit ad lucem, ut per eam cognoſcat, opera ſua rectè, & ſecundùm Deum eſſe facta. Nam ſicut qui malè agit, fugit lucem, ne agnoſcat ſuam nequitiam; ita qui rectè agit, quærit, & venit ad lucem, ut per eam agnoſcat, quod ſit rectum opus, & ſecundùm Deum factum.

Ezech. 18. 4. Reg. 20. Auguſt. Pſalm. 126. Auguſt. Bonavent.

Magna utilitas ex cognitione proprii ſtatus.

CAP. IV.

Incarceratur divinus Baptiſta.

Marci 6. *n.* 17. Ipſe Herodes miſit, ac tenuit Joannem, & vinxit eum in carcere propter Herodiadem uxorem Philippi fratris ſui, quia duxerat eam.

VERSIONES.

Syriacus. Ipſe Herodes miſerat, prehenſum Jouchanum, eumque conjecerat in domum vinctorum, propter Herodiadem uxorem Philippi fratris ſui quam duxerat.

Theophylactus, *Euthymius*, *Vatablus.* Ipſe Herodes miſſis ſatellitibus manus injecerat in Ioannem, & vinxerat eum in carcere.

Arias. Herodes delegans præhendit Joannem, & vinxit eum in cuſtodia.

Alter Textus.

Matth. 14. *n.* 3. Herodes tenuit Joannem, & alligavit eum, & poſuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris ſui.

Luc. 3. *num.* 19. Herodes autem Tetrarcha, cùm corriperetur ab illo de Herodiade uxore fratris ſui, & de omnibus malis, quæ fecit Herodes; adjecit & hoc ſuper omnia, & incluſit Joannem in carcere.

EXPOSITIO.

1\. Chryſoſt. Abulenſ.

RECTE notant Chryſoſt. *homil. in Matth.* & Abulenſ. *c.* 14. *Matth. q.* 4. quòd Evangeliſtæ non principaliter inducunt hanc hiſtoriam Joannis; nam totum eorum ſtudium fuit, res geſtas Chriſti ſcribere; ſed tantùm occaſionaliter incarcerationem, ac necem Joannis commemorant, prout ad facta Chriſti pertinet. Et ideo in Joannis hiſtoria narranda nullus Evangeliſta ſervavit ordinem: nam *Lucas* narrat incarcerationem, ac alligationem Joannis, antequam explicet, Chriſtum ab eo baptizatum eſſe. Et hoc fit per anticipationem, Chriſtus enim priùs eſt baptizatus ab eo. *Matthæus*, & *Marcus* antequam hanc Joannis hiſtoriam proferant, Herodis ſententiam referunt, quia audiens Chriſti mirabilia dixit; *Joannis, quem ego decollavi, ipſe ſurrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo.* Et hæc ſententia fuit dicta poſtquam Joannes mortuus eſt. Circa hoc tempus ergo incarceratio Joannis contigit: nam ipſe conjectus eſt in catenas, antequam Chriſtus abiret in Galilæam, & colloqueretur cum muliere Samaritana. Matth. 4. num. 22. *Cùm audiſſet IESUS, quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam.* Et ſimiliter *Marc.* 1. *n.* 14. quod intelligitur, non de primo acceſſu ad Galilæam, quando Dominus venit ad nuptias; quia poſt hujuſmodi nuptias Joannes baptizabat in Ænnon *Ioan.* 3. *n.* 23. ſed de ſecundo diſceſſu: quando habuit colloquium cum Samaritana.

Matth. 4.

2\. *Ipſe Herodes.* Qui Chriſti mirabilia audiens dixit, quòd Joannes Baptiſta ſurrexit à mortuis; ita enim patet ex textu Matthæi & Marci. Herodes iſte fuit Herodes Antipas filius Herodis Idumæi, qui infantes occidit. *Miſit ac tenuit Ioannem* per ſatellites, ac miniſtros ſuos, ut clariùs habent Euthymius, Theophylactus; Vatablus. Nunquam deſunt impii miniſtri, qui depravatæ Regis voluntatis famulentur. *Et poſuit eum in carcere*, in quo manſit longo tempore, ut notat Abulenſis *Matth.* 14. *quæſt.* 12. ne argueret, ac reprehenderet Herodem de adulterio, uxorem enim fratris ſui Philippi ſibi copulaverat, ac multa alia ſcelera publica commiſerat, de quibus omnibus intrepidè à Joanne arguebatur. Quod notat Divus Lucas, *Cùm corriperetur ab illo de Herodiade, & de omnibus malis quæ fecit Herodes.*

Euthym. Theoph. Vatabl.
Miniſtri famulantur iniquæ Regum voluntati.
Abulenſ.

QUÆSTIO I.

Quiſnam eſſet Herodes, Herodias, & Ioannis carcer?

3\. HErodes hîc ab Evangeliſtis commemoratus, ille eſt, qui dicitur Antipas magni Herodis filius, quò regnante natus eſt Chriſtus, & infantes occidit, ut dixi *lib.* 2. *c.* 7. Iſte autem Herodes magnus, ſeu Idumæus multos habuit filios; aliquos antequam è vita diſcederet, juſſit occidi, ut adverti *lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 18. Inter quos fuit occiſus Ariſtobulus, pater Herodiadis. Tres tamen reliquit filios ſuperſtites: Hunc Herodem Tetrarcham Galilææ, Philippum Ituriæ Tetrarcham, & Archelaum, qui rexit Judæam. Herodes autem, hîc nominatus, quem Joannes reprehendit, eſt ille, à quo Dominus eſt illuſus in ſua paſſione, & erat Galilææ Tetrarcha; ut advertit D. Lucas. *Tetrarcha* vox eſt Græca, & ſignificat illum, qui quartam partem regni tenet, ut notavi *lib.* 3. *c.* 1. *quæſt.* 1. *num.* 4. Dicitur etiam ab Evangeliſta infrà Rex, *Marc.* 6. *num.* 14. *Matth.* 14. *num.* 9. quia Tetrarchæ poteſtate ſimili regiæ utebantur. Hæc omnia fuerunt notanda, ut intelligantur, quæ infrà ſunt dicenda.

Quis eſſet Herodes.
Herodes Idumæus filios habuit multos.

4\. Circa Herodiadem aliquæ ſunt controverſiæ apud Authores; nam D. Hieronimus *Matth.* 14. ex quadam antiqua hiſtoria narrat Herodiadem Aretæ Regis Arabiæ Petrææ filiam fuiſſe, & Philippo Herodis Idumæi filio datam fuiſſe in matrimonium. Poſtea verò refert ſanctus Doctor, ſocerum ejus; exortis quibuſdam contra generum ſimulationibus, tuliſſe filiam ſuam, & in dolorem prioris mariti, Herodi fratri ejus, ac inimico nuptiis copulaſſe. Divum Hieronimum ſequuntur Divus Paſchaſius *lib.* 7. *in Matth.* Beda, Haymon, Albertus Magnus. Sed probabilior eſt ſententia Joſephi quàm vetus illa hiſtoria, ignoratur enim, ex quo deſumpta fuerit, ut teſtatur Cajetanus.

Herodiades cujus.
Hieron.
Paſchaſ. Beda. Haymon. Alb. Magn.
Cajet.

5\. Joſephus *lib.* 18. *antiquit. cap.* 7. affirmat Herodiadem hanc magni Herodis neptem fuiſſe ex filio Ariſtobulo; & ita, ut rectè obſervat Beaulxames, dicta eſt Herodiades nomine patronymico ab avo. Pater ergo Herodiadis, extitit Ariſtobulus filius magni Herodis, qui patris juſſu eſt occiſus: fuit etiam frater Herodis Antipæ, & Philippi, qui Herodiadem conſobrinam ſuam in matrimonium duxere. Cum Joſepho conveniunt Euſebius *lib.* 2. *hiſtor. Eccleſiaſt. cap.* 11. Janſenius, Cardinales Cajetanus, Baronius, Toletus *in Lucam.* Herodes autem Tetrarcha,

Joſeph. Beauxalm.
Euſeb. Janſenius. Cajetan. Baron.

ante

Ioſeph. Euſeb. Nicephor. antequam Herodiadem acciperet, ut teſtantur Joſephus, & Euſebius *citati*, una cum Nicephoro *lib.1.hiſtor.cap.19.* uxorem habuit Aretam Regis Arabum filiam, quam è ſuo matrimonio ejecit, cùm eſſet captus amore Herodiadis uxoris ſui fratris; quam in conjugem duxit. Et ob hoc negotium inter Herodem, & Aretæ Arabiæ Regem inceſſit bellum; exercitus autem Herodis internecione periit, ut refert Joſephus citatus, eo quòd Herodes Joannem Baptiſtam decollaverit. Ioſeph.

6\. *An vivente fratre.* Adhuc eſt lis inter Doctores; An Herodes duxerit Herodiadem in matrimonium vivente fratre Philippo? Affirmativa ſententia meo videri eſt ſimpliciter vera, eam tradunt D. Hieronymus, & Euſebius *citati*. D. Paſchaſius *lib.7. in Matth.* D. Baſilius Seleucus *Orat.18. in cap.14. Matth.* Gloſſa Interlinealis, Euthymius, Albertus Magnus, Beda, Haymon, Carthuſianus, Hugo, Cajetanus, Beaulxames, Divus Bonaventura *de vita Chriſti cap.29.* Nicephorus *lib.1. hiſtoriarum. c.19.* & alii multi Doctores. Nam Philippus, ut refert Joſephus *lib.18. antiquit. cap.6.* obiit anno vigeſimo primo principatus Tiberii Cæſaris; Joannes autem incepit ſuam prædicationem anno decimoquinto Tiberii Cæſaris *Luc.3. n.1.* & poſtea ferè circa annum & dimidium carceri eſt traditus. Imò Baronius in eodem anno trigeſimo primo Chriſti ponit exordium prædicationis Joannis *in Epitome num.6.* & incarcerationem *num.19.* Hieron. Euſeb. Paſchaſ. Baſil. Gloſſ. Euthym. Alb. Magn. Beda. Haymon. Carthuſ. Hugo. Cajetan. Beauxalm. Bonavent. Niceph. Baron.

7\. *Qui dicunt poſt mortem fratris.* Sunt alii authores, qui dicunt Herodem conjunxiſſe ſibi matrimonio Herodiadem uxorem Philippi demortui, qui reliquerat ex Herodiade filiam? hac de cauſa à Joanne reprehenſum fuiſſe, quòd contra legem ageret? nam prohibitum erat *Levitic.18. n.16.* fratris demortui uxorem ducere, ſolo uno caſu licebat, & præceptum erat, nimirum ad ſuſcitandum ſemen fratris ſui, quando ſine liberis diſceſſerat, ut conſtat *Deuteronom.25. n.5.* Quod in hoc Herodis facto locum non habebat; nam Herodias ex Philippo mortuo puellam illam ſaltatricem conceperat. Huic opinioni patrocinantur Tertullianus *lib.4. contra Marcionem. cap.34.* D. Chryſoſtomus *homil.49. in Matth.* Sed primo opinio verior, utpote communior, & ſolidiori fundamento innixa. Tertull. Chryſoſt.

8\. *Ubi fuerit Joannis carcer.* Locus carceris ſcribitur à Joſepho *lib.18. antiq. cap.10.* fuiſſe caſtellum Machærunte munitiſſimum, non longè à mari mortuo. At, ut rectè obſervat Barradas, falſum videtur, quoniam convivium Herodis agebatur in Galilæa: non potuit ergo ex convivio mitti ſpiculator in caſtellum, & è caſtello ad idem convivium eodem die caput Joannis afferre: interjacet enim iter oblongum, & multarum leucarum: Aranda *cap.2. de Samaria*, ſcribit, carcerem Joannis oſtendi in Samaria. Unde non eſt probanda ſententia Maldonati *in cap.14. Matth. num.10.* ubi tenet, Herodem ſuum convivium celebraſſe in Machæruntina arce, hoc dicens ad evitandam difficultatem propoſitam. Hoc non placet? tum quia Aranda diligentiſſimus ſpeculator Terræ ſanctæ ſcribit, carcerem Joannis eſſe in Samaria; tum quia creditur, Herodem celebre convivium natalis ſui peregiſſe in regali civitate Galilææ, & non in parvo caſtello. Joſeph. Aranda. Maldon.

Quæstio II.

An Herodes ſponte ſua, vel perſuaſu aliorum Joannem incarceraverit?

Dico primò, quòd conſentientibus, & cooperantibus Phariſæis Joannes conjectus eſt in carcerem. Hanc ſententiam tradunt Divus Hieronymus *in cap.17. Matth.* ad illa verba, *Elias jam venit.* Et *in eod. c.* Lyranus, & Carth. Gloſſa Interlin. D. Thom. Cajetan. & Tolet. *in c.4. Joan.* ſtatim in principio. Janſenius, *c.2. Concord.* Probatur ex *Matth.17. n.12.* ubi ait Dominus: *Elias jam venit, & non cognoverunt eum ſed fecerunt in eum, quæcunque voluerunt: ſic & filius hominis paſſurus eſt ab eis*, &c. Loquitur Dominus de Joanne, quem Eliam vocat. Ubi ait D. Hieronymus. Quæritur, cùm Herodes, & Herodias Joannem interfecerint, quomodo ipſi Jeſum quoque crucifixiſſe dicantur, cùm dicamus eum a Scribis & Phariſæis interfectum? Reſpondendum, quòd & in Joannis nece conſenſerit Phariſæorum factio, & in occiſione Domini Herodes junxerit voluntatem ſuam, qui illuſum remiſerit ad Pilatum, ut crucifigeret eum. Ita D. Hieronymus. 9. Hieron. Lyran. Carthuſ. Interlin. D. Thom. Cajet. Tolet. Janſen. Matth. 17. Hieron. *In vincula Joannis conſenſit Phariſæorum factio.*

Dico ſecundò ſuadente etiam Herodiade Herodes poſuit Joannem in carcerem. Ita Euthymius, Carthuſianus *in cap.14. Matth.* Abulenſis *q.15.* Imò ait Victor Antiochenus, quod *Herodes victus precibus Herodiadis Joannem incarceravit.* Probatur, quia Marc.6. n.19. *Herodias autem inſidiabatur illi*, ſcilicet Baptiſtæ, *& volebat occidere eum.* Et quanquam Evangeliſta per anticipationem prius commemoraverit incarcerationem Joannis, quàm inſidias Herodiadis, tamen ubi primum Joannes arguit Herodem de ſua luxurioſa turpitudine, Herodias odium concepit in Baptiſtam, & omnibus modis tentavit adversùs eum parare omnes inſidias, eumque occidere, ac incarcerare, & hac de cauſa importunis precibus inſtabat Herodi. Eleganter D. Petrus Chryſologus ſerm.173. *Illa*, ſcilicet Herodias, *ne eſſet arguens, arguentis tendebat ad mortem; ille, ut placeret inceſtæ, captivus ipſe juſtum tantum tenuit, vinxit incluſum, quia in innocentem reus facile non poterat dictare ſententiam.* Ut placeret Herodiadi Herodes incarceravit Joannem; non tamen in eum capitalem ſtatim ſententiam proferi, quia iniquus in juſtum ſententiam facile dare nequibat. Imò Herodes quando poſt multum tempus incarcerationis Joannis caput ejus juſſit amputari, ſententiam non profert, ſed violenter per iniquum imperium caput ſibi mandat afferri. 10. Euthym. Carthuſ. Abulenſ. Vict. Ant. Marc. 6. *Ob preces Herodiadis Joannes incarceratur.* Chryſol. *Impius in innocentem non poteſt pronuntiare ſententiam.*

Dico tertiò, quod Herodes ſponte, ac voluntariè conſenſerit incarcerationem Ioannis. Ita Abulenſ. q.15. licèt ipſe teneat, quod etiam nemine ſuggerente voluit eum in vincula conjicere. Ego verò exiſtimo, quod in hoc negotio intervenit conſilium Phariſæorum, quia Ioannes de Chriſto teſtimonium dabat, preces Herodiadis, & etiam voluntas ipſa Herodis. Hoc ultimum probatur, nam cætera patent. Probatur, quia Ioannes prædicans arguebat Herodem de illicitis nuptiis, ideo ad evitandam hujuſmodi vexationem, eum vo- 11. *Herodes ſponte conſenſit.* Abulenſ.

luit incarcerare Herodes,nam clauſus in cuſtodia prædicare non poterat,& ita ceſſaret arguere Herodem. Secundò ; quia Herodes voluit caſtigare Joannem per pœnam carceris , ut ab ejus argui- tione deſiſteret ; & ſic intendebat, longo carceris labore eum affligere,ut ita ab ejus reprehenſione recederet. Tertiò. Facta eſt hujuſmodi incarceratio ad ſatisfaciendum Herodiadi; nam illa graviter oderat Joannem;ut enim dicitur Marc.6.n.19. *Herodias inſidiabatur illi , & volebat eum occidere* ; & non poterat ei nocere , niſi per manum Herodis ; & ideo rogabat eum, quod Joannem occideret : & ipſe nolebat,quia venerabatur Joannem ; & cuſtodiebat eum. Ad ſatisfaciendum ergo Herodiadi incarceravit Joannem , ut ſi illa ſaturaretur in pœnis Joannis,tenendo eum longo tempore in carcere , & poſtea dimitteret illum.

Marc. 6.

Impii juſtorũ pœnis ſaturantur.

12\. *Impii adverſus juſtum uniuntur facile.*

O quàm facilè omnes iniqui conveniunt adversùs unum,& ſanctum Baptiſtam. Phariſæi cooperantur conſilio , Herodias precibus inſtat , Herodes ſponte conſentit, ut Joannes in vincula conjiciatur : quamquam enim impii animo inter ſe diſcrepent, ut fortaſſe erant Herodes & Phariſæi, tamen facilè fiunt unanimes , dum omni adversùs juſtum machinatione armantur. Aderant in Concilio Phariſæi , & Sadducæi , ut Paulum punirent ; qui tamen omnes voce Pauli in magnas controverſias abeire : nam Phariſæi fatentur , reſurrectionem , & Angelos eſſe , Sadducæi verò utrumque negant ; & hac de cauſa magna inter eos erat altercatio. *Magna diſſenſio facta eſt , timens Tribunus ne diſcerperetur Paulus ab ipſis , juſſit milites deſcendere , & rapere eum de medio eorum , ac deducere eum in caſtra* , Actor. 23. num. 10. Sed ad quid Tribunus videns Phariſæos & Sadducæos magnis argumentis implicatos, jubet Paulum deſcendere , & abire ; nam dum ipſi inter ſe pugnabant vehementer, ac magnis vocibus contendebant , Paulus ſecurus erat ? Quid ergo timet in eum Tribunus , ut imperet eum recedere à Concilio ? Prudenter quidem : nam quamvis ipſi inter ſe acriter belligerarent, nimis facile concordes futuri erant , ut juſtum damnarent , ac morti traderent. In hanc rem ait Tertullianus lib. de præſcript. cap. 41. *Nil enim intereſt*, ait , *illis diverſa tractantibus , dum ad unius veritatis expugnationem conſpirent.*

Actor. 23.

Impii quamvis inimici, uniuntur adversùs juſtum.

Tertull.

13\. Poſtquam Pharao cum toto exercitu ſuo ſubmerſus eſt in mari rubro , cecinit Moyſes canticum Domino, dicens : *Cantemus Domino , glorioſè enim magnificatus eſt , equum , & aſcenſorem ejus dejecit in mare.* Exod.15.n.1. Illud mihi eſt valde mirabile , quòd cum valde copioſiſſimus exercitus eſſet,continens fere quinquaginta millia equitum, & innumeram fere peditum multitudinem, unius nomine aſcenſoris dicis , ô Moyſes ? Cur non commemoras equites, milites,ac phalanges , ut inde magis clareſcat divina virtus,ac potentia. Tam unanimi conſenſu convenerant ad perſequendum populum Dei electum Iſraël , ut non innumera hominum multitudo, ſed unus tantum homo videretur. D. Athanaſius lib. de communi eſſentia Patris & Filii , & Spiritus Sancti:*Tantas* inquit , *hominum copias appellavit hominem unum , & tantum numerum equorum appellavit unum equum , cum diceret : Equum , & aſcenſorem ob communionem naturæ.* Eorum erat communis natura in malum , mens tamen ſancti Patris ad aliud tendit.

Exod. 15.

Impii , ut unus homo contra juſtum uniuntur.

Athanaſ.

Quæstio III.

Ex quo motivo Herodes Joannem in vinculis alligaverit ?

14\. Ioſeph.

JOſephus hanc Joannis incarcerationem ſcribens *lib.* 18. *antiq. cap.* 7. ait : Cum magni concurſus ad Joannem fierent , plebe talis doctrinæ avida , Herodes veritus , ne tanta hominis authoritas defectionem aliquam pararet , quod viderentur , nihil non facturi ex ejus conſilio ; judicavit ſatius eſſe , priuſquam novi aliquid exoriretur , illum tollere , quàm rebus turbatis ſeram pœnitentiam agere. Itaque vinctum miſſum in Machæruntem,illic occidi imperat. Ita Joſephus.Quod ita intelligo.Cum Joannes reprehenderet Herodem de adulterio , ac ſuis criminibus , ex hac Joannis correptione timuit populi rebellionem : nam , ut notat Divus Thomas *hic* , commotio populi maxime timenda eſt ac proindè pro evitanda hujuſmodi populi commotione,& pro conſervatione ſua in regno Joannem incarceravit. Sed è contra res accidit : nam tantum abeſt, ut incarceratione Joannis Herodes ſe in regno perpetuaverit, quòd potiùs ea ex cauſa, quia Joannem alligavit, ac decollavit, Herodes ipſe cum exercitu ſuo periit in bello , ut ex Joſepho jam ſuprà notavi num. 5.

D.Thom.

Perit impius iniquitate , qua ſe in dignitate vult conſervare.

15\. *Germana ratio.*

Præcipuam hujus rei rationem aſſignant ſacri Evangeliſtæ Matthæus , & Marcus , cur Herodes Joannem miſerit in carcerem , quia ſcilicet arguebatur ab eo de Herodiade à fratre vivente ablata , ſibi uxoris nomine copulata. In quo, ut obſervat Abulenſis *q.*17. duo fœda flagitia commiſit Herodes , adulterium ſcilicet , & inceſtum. Adulterium,quia alienam uxorem tenebat , inceſtum autem,quia erat ei conjuncta , gradu affinitatis prohibito,utpote uxor ſui fratris. Divus vero Lucas præter cauſam memoratam , alias aſſignat. *Cum corriperetur ab illo de Herodiade , & de omnibus malis , quæ fecit Herodes,* Joannem conjecit in carcerem Herodes , quia de Herodiade , ac multis aliis criminibus reprehendebatur ab illo. Quæ flagitia denotavit Chriſtus in Herode, dum de eo ait: *Dicite vulpi illi* Luc.13.n.32. Unde Herodes debuit fieri debitor Joannis, quia ei vitam ſalutis indicabat , inde ira exarſit in eum:Unde ait D. Auguſtinus *ſerm.*10.*lib.*1.*homil.* relatus in Homiliario: *Non potuit*, ait , *æquo animo tolerari , quod homo Dei ſanctus monebat , qui utique ſalutem eorum quærebat. Quos ſic monebat , reſponderunt illa mala pro bonis.* Tyranni omnia ſibi licere putant, & ſi quis ipſos reprehendit, id graviſſimum facinus reputant , & ideo pro bono omne malum parant.

Abulenſ. *In uno facinore peccatà multa.*

Luc. 3.

Luc. 13.

Auguſt.

Peccatores mala pro bonis rependunt.

16\. Chryſol.

In hanc rem eleganter loquitur Divus Petrus Chryſologus ſerm. 127. *Joannes orbi notus , fama virtuti cognitus , celebratiſſimus ſanctitate,dum trahit ad ſe inquiſitores injuriæ,facit, ut tuus cunctis innoteſcat inceſtus : agit , ut te habeat confuſio publica.* Vinculis capitur Joannes ab Herode, ne ejus crimina eſſent manifeſta,ne ejus adulterium omnibus eſſet notum ; nam dum peccata Herodis à Joanne arguuntur, fiunt publica in omnium ore Ut ergo hujuſmodi criminis propagatio evitaretur , capitur iniquitatis objurgator. Sed fallitur Herodes , & maximè fallitur ; nam crimen ſuum

Impius dum peccatum ſuum occultare vult , illud magis manifeſtat.

ſuum dum occultare vult, magis, ac magis manifeſtat: Joannis enim carcer, ac gladius, quo caput eſt amputatum, maximè Herodis flagitia accuſant, ac evulgant. Devaſtata Sodomâ, aſcendit Loth cum ſuis duabus filiabus in montem. Et ibi
Geneſ. 19. *manſit in ſpelunca ipſe, & duæ filiæ ejus*, Geneſ. 19. n. 30. Ubi filiæ cum parente magnum inceſtum perpetrarunt, in quo graviter peccarunt,
Auguſt. ut cum Auguſtino, & S. Thoma communiter
D. Thom. volunt Theologi. Et cùm filiæ partus ſuos ederent in lucem, unum appellarunt Moab, id eſt, ut exponit D. Chryſoſtomus homil. 44. in Geneſ.
Chryſoſt. *Ex patre meo*; alterum verò dixerunt Ammon, id eſt, ut interpretatur idem Chryſoſtomus, *Filius generis mei.* Sed magnum myſterium latet, quòd mulieres illæ habuerunt occaſionem delinquendi cum parente, quia ſolæ inveniebantur in monte, & abſconditæ in ſpelunca: & tamen filiis imponunt nomina, quæ eorum peccata ma-
Idem. ximè teſtentur. D. Chryſoſtomus citatus: *Nomina enim*, ait, *ſtatim natis indiderunt, quibus factum ſignificabant; & in filiorum nominibus, quaſi in columna quadam, memoriam facti inſcribebant.* Hæc eſt divina providentia, ut in ipſis latibulis, quæ impius quærit ſuis iniquitatibus, ibi columnam æream invenit, in qua in omnium memoriam ſuum ſcribit peccatum.

17. Duo illi impudici ſenes Suſannam in pomario obſervabant, & cùm nemo ibi adeſſet, eam ad peccatum induxerunt; quibus non conſentiens, coram populo accuſatur. Illa tacet, & ſolùm cum Deo intus in corde loquitur; illi verò multa dicunt, & ſe teſtes, ac inſpectores criminis aſſeverant, *Daniel.* 13. *n.* 40. Quid tunc? Illa, dum tacet, muliebrem pudicitiam declarat, & ſe immunem ab omni crimine oſtendit, ut rectè ponde-
Auguſt. Ambroſ. rat D. Auguſtinus *ſerm.* 242. *de tempore.* D. Ambroſius *lib. de Tobia cap.* 20. At dum ſenes vocibus clamant, multa dicunt, rationes movent, conjecturas apponunt, ut ſuum crimen abſcondant, & totum in mulierem refundant; unde illud patefaciunt, & ſuiſmet dictis, ut delicti authores à Daniel capiuntur, & in ipſa abſconſione peccati præparata eſt manifeſtatio.

QUÆSTIO IV.

Quare Herodes auſus ſit, Joannem in vinculis alligare?

18. RAtio difficultatis. Quomodò auſus eſt Herodes Joannem conjicere in vincula; nam ipſe magnæ authoritatis, & opinionis erat apud populum, qui eum, ut magnum Prophetam venerabatur; & ideò omnes veniebant ad eum, ut ab ipſo baptizarentur in Jordane, *Matth.* 3. *n.* 1. *Marc.* 1. *n.* 5. Quomodò ergo Herodes non timet populum, ut pro Joanne ſtet? De hac quæſtione multa dicturus ſum infrà, cùm de nece Joannis fuerit ſermo.

19. Abulenſ. Reſpondet Abulenſis *cap.* 14. *Matth. quæſt.* 16. duo. Et primò, quia incarceratio eſt malum parvum, & pro hujuſmodi malo non facilè moveretur populus contra Dominum ſuum. Sed hujuſmodi ratio non eſt multum firma, & ideo reſpondet ipſe ſecundò. Non timuit Herodes; quia ſi incarcerato Joanne populus turbaretur, & mo-
Per incarcerationem exploravit Herodes populi voluntatem.

leſtè hoc ferret, ſolveret illum ſtatim Herodes; & ſic placaret turbationem populi. Si autem Joannem ſtatim occideret, non eſſet remediabile malum, & ita populum contra ſe inſurgentem placare non poſſet; & ideò licèt vellet occidere Joannem, non eſt auſus propter populum, ſed ſolum incarceravit eum.

Tertiò Joannes erat veritatis prædicator, ac iniquitatis reprehenſor, & quamvis omnes ad eum confluerent, vel ducti rei novitate, vel pro conſervanda propria fama, & honore, ut dixi ex Alberto Magno *lib.* 3. *cap.* 1. *n.* 87. & 99. tamen in animo multi ei erant infeſti, & adverſarii: nam ipſe Phariſæos appellabat genimina viperarum, *Luc.* 3. *n.* 7. Et cùm hoc cognoſceret Herodes, habuit audaciam ad ipſum in vincula conjiciendum. Prædicator veritatis multos ſemper adverſùm ſe habet. Amos 5. n. 10. *Odio habuerunt corripientem in porta; & loquentem perfectè abominati ſunt.* 20. *Veritatis prædicator multos habet inimicos.* Amos 5.

Quartò, & hæc eſt mihi probibilior ratio. Herodes ex conſilio, cooperatione Phariſæorum, ut dixi ſuprà *n.* 9. comprehendit Joannem, ideò Horodes in hoc negotio populum non timuit: nam ſemper Principum veſtigia ſequitur vulgus; & cùm hujuſmodi incarceratio Principibus placeret, populo non erat futura inviſa, qui ſemper ſuorum gubernatorum tanquam præcepta ſectatur exempla. Et hac de cauſa Philo Judæus Patriarcharum facta appellavit *leges*, & *jura non ſcripta.* 21. *Populus ſequitur Principis exemplum.* Philo.

Ait Regius Vates Pſalm. 13. n. 1. *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus*: & ſtatim proſequitur: *Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.* Ubi maximè ponderandum, quòd in primo verſiculo loquitur in ſingulari: *Dixit inſipiens*; & ſtatim ita adaugetur numerus: *Corrupti ſunt, & abominabiles facti*; ut non ſolùm ſint multi iniquitatem operantes, verùm etiam nec unus quidem inveniatur, qui faciat bonum. Ille inſipiens, & ſceleratus, qui dixit: *Non eſt Deus*, ut volunt Rabbi Salomon, & Lyran. extitit Nabuchodonoſor; vel ut contendunt Theodoretus, & Trevetus, Sennacharidis Regis ſententia eſt. Et ubi inſipientia, ac Regis ſtultitia ſceleratiſſimum dogma protulit, ſtatim omnes populos, & omnes civitates poſt ſe rapuit: *Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt.* Ita ait Theodoretus, *Subditi ducis inſaniam ſecuti ſunt.* Nam iniquitas Principis tanquam peſtis, ac mortiferus morbus graſſatur, ac totum orbem corrumpit. 22. Pſalm. 13. Rab. Salom. Lyran. Theodor. Trevet. *Iniquitas Regis, peſtis totam civitatem corrumpens.* Theodor.

Conſequens, inquit ſponſa: *Invenerunt me cuſtodes, qui circumeunt civitatem: percuſſerunt me, & vulneraverunt me: tulerunt pallium meum mihi cuſtodes murorum*, Cantic. 5. n. 7. Sæpè dubitavi cum D. Gregorio Nyſſeno *homil.* 12. Quomodo ſponſa, cùm eſſet ſpoliata, ac vulnerata, & tantis injuriis affecta à cuſtodibus murorum, & civitatis, cur alta voce non clamavit, ac vociferavit, & populum in ſui auxilium, ac defenſionem, ut frequenter fit in ſimili eventu, non convocavit, ac excitavit; ſed obmuteſcit, & patienter tanta incommoda ſuſtinet, nec verbum profert? Cuſtodes illi, ut aſſeveranter tenet Theodoretus, & Juſtus Orgelitanus, erant Magiſtratus, & principes civitatis. Prudenter ergo ſponſa patienter ſuſtinet, & neminem advocat: nam cùm principes civitatis denudantes eſſent, ac vulnerantes 23. Cant. 5. Nyſſen. Theodor. Orgelitan.

ipſam & populus eorum ſequatur exemplum; totus, ſi adveniret, futurus erat armatus, non in ſponſæ defenſionem, ſed in majorem ejus ſpoliationem, & ideo neminem appellat, ne plures contra ſe haberet latrones, & hoſtes. *Qualis rector civitatis, tales & inhabitantes in ea*, Eccleſ. 10. num. 2.

Eccl. 10.

Quæstio V.

Quomodo prenditur Ioannes, qui eſt Chriſti vox, cùm verbum Dei non ſit alligatum?

24. AIt Apoſtolus in ſua 2. ad Timoth. 2. n. 6. *Verbum Dei non eſt alligatum.* At Baptiſta erat vox Dei, quomodo ergo vinculis aſtringitur? Et genuinus Pauli ſenſus eſt, ut explicant D. Chryſoſt. D. Ambroſius, D. Remigius, D. Anſelmus, quòd quamvis Paulus alligaretur ac includeretur in carcere; tamen, verbum Dei alligari non poterat: nam inde ſcribebat, docebat, ac prædicabat: Verumtamen in myſtico, ac morali ſenſu rem inveſtigemus.

2. Timoh. 2. Chryſol. Ambroſ. Anſelm.

25. Reſpondeo primò Joannes vox Dei, quæ inſonuit per vaſtiſſimum eremum, ac totum Judææ regnum adimplevit, cùm verbum Dei non ſit alligatum, in parvo tamen carceris loco ab iniquo Rege conſtringitur. D. Baſilius Seleucus Orat. 18. *Herodianis affectibus pro armis uſus diabolus, viam aperit ad Baptiſtæ mortem. O pulchrè excogitatam à diabolo inſaniam! Carnificem ſtatuit in Joannem Regem ipſum. Vidit hominum quidem dominatorem eſſe Herodem, affectuum vero ſervum.* Vidit diabolus Herodem indomita cupiditate exagitari, ac ſuorum affectuum vile eſſe mancipium, per ipſum parat carcerem, & necem in Baptiſtam Dei clamantis vocem, quæ quamvis alligari non poſſit, tamen accenſa Regis cupiditas, tyrannide inſoleſcens, ſua poteſtate innixa, impoſſibilia tentat, & inacceſſa audet & vocem clamantem in carceris barathro includi præſumit. Vide *lib.* 2. *c.* 4. *num* 54. *& cap.* 8. *num.* 12.

Baſil.

Regis cupiditas impoſſibilia præſumit.

26. Secundò eleganter D. Chryſologus ſerm. 127. *Qui vincula, ait, ſolverat peccatorum, peccatoris vinculis alligatur, ut vincta venia locum veniæ non relinquat.* Ex alto Dei judicio Joannes Dei vox qui omnes vocabat ad pœnitentiam, qua à peccatorum vinculis ſolvebantur homines, Regis iniqui, ac peccatoris vinculis aſtringitur, ut ita ipſi ſit omnis venia alligata, & tantum irremediabilis interitus præparatus. Aliquando Dei Sacerdos, ac Pontifex, qui peccatorum vincula ſolvit, peccatoris Regis vinculis alligatur, ipſe miſerabili ruina abſque venia perimatur; nulli enim rigidiori ſupplicio periêre, quàm Core, Dathan, & Abiron, quos vivos devoravit terra, quia contra Moyſem, & Aaron Sacerdotes Domini conſpirarunt, *Numer.* 16. *num.* 30. Qui enim Sacerdotes contemnit, in omne malum prolabitur. Unde ait Divus Cyprianus Epiſtol. 66. ad Florentium. *Unde ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt, & oriuntur, Dum Epiſcopus, qui unus eſt, & Eccleſiæ præeſt, ſuperba quorumdam præſumptione contemnitur: & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus judicatur.*

Chryſol.

Contemptus in Sacerdotes ruinam ſine venia generat.

Cypr.

Tertiò Auguſtinus *in Pſalm.* 115. ad illa verba: *Ego autem humiliatus ſum nimis*, ita ait, *Cur addidit Propheta: Ego autem, niſi quia homo humiliari poteſt ab eis, qui veritati contradicunt; non ipſa veritas, in quam credidit, & loquitur? Unde Apoſtolus cùm de catena ſua diceret: Sed ſermo*, inquit, *Dei non eſt alligatus.* Joan. perſona carcere alligatur, & conſtringitur, non tamen ipſa vox clamantis; nam de carcere prædicabat, docebat, ac diſcipulos ſuos ad Chriſtum deſtinabat, ut ab eo in veritate inſtruerentur. Ita D. Augnſt. cit. *Pſal.* 115. *n.* 1. quo Pſalmographus ait: *Credidi, porpter quod locutus ſum: ego autem humiliatus ſum nimis*, ubi ait, quod ipſemet Regius Vates humiliatus eſt, non tamen veritas, quam credidit, & loquitur D. Auguſtinus. *Iſte, quia eſt una perſona, ſanctorum teſtium, hoc eſt martyrum Dei. Credidi*, inquit, *propter quod locutus ſum: Ego autem: non illud, quod credidi; non ſermo, quem protuli; ſed ego humiliatus ſum nimis.* 27.

Auguſt.

Prædicator alligari poterit: ejus tamen veritas minimè. Pſalm. 115

Auguſt.

28. Cum Paulus eſſet Jeroſolymis in conventu Judæorum duabus catenis aſtrictus, ac ligatus, aſcendens in loco ſublimiori, *ſtans in gradibus annuit manu ad plebem, & magno ſilentio facto, allocutus eſt*, Actor. 21. num. 40. & habuit ſatis largum ſermonem. Adhuc, Paule, catenis vinctus non deſinis loqui ad populum; imo ut melius ab omnibus percipiaris, altiorem ſcandis locum? Alligatus erat Paulus, verbum tamen Dei alligatum non erat. Unde ait D. Chryſoſtomus homil. 47. in Acta Apoſtolorum. *Quid huic ſpectaculo par erat videre? Paulum duabus catenis ligatum concionantem? Quomodo non turbatus eſt, quomodo non confeſſus eſt, totum populum exaſperatum videns adſtante præſide?* Et ita multa verba habuit, maximè concitatum contra ſe Judaicum populum valde timens.

Act. 21.

Chryſoſt.

Quæstio VI.

Quare inter Herodem, & Herodiadem tanta in nomine convenientia?

29. GErmanam hujus rei rationem dixi jam ſuprà *num.* 5. Quia iſte Herodes erat filius Herodis Judæi, & ab ipſo parente ita nuncupabatur. Herodias verò nepos extiterat ipſiuſmet Herodis Judæi; ac proinde nomine ab avo ita dicebatur. Tamen moraliter inquirimus, cur hæc duo luxuriæ mancipia tam ſimilia nomina habeant inter ſe, ac veluti uno nomine dicantur Herodes & Herodias? Ad quod

Genuina ſolutio.

30. Reſpondet primò Divus Chryſologus ſermone 173. *Sociatur*, inquit, *Herodi Herodias, ne eſſent vel nomine diſſimiles, qui erant ſcelere, moribus, vitaque conſimiles: & jungerentur vocabulo, quos criminum junxerat turpitudo.* Semper enim vitæ turpitudo, laſcivitas morum ſuos alumnos conſimiles facit, ut inter ſe arctiſſimo vinculo aſſocientur tam vitæ petulantia, quàm nomine, & vocabulo, ut vix unam ab altero diſcerni poſſit. Duo Diaboli membra armantur contra populum Iſraëliticum, cum per deſertum accederet, ſcilicet Rex Balac, & Balaam, *Numer.* 22. *num.* 5. ut ita maledictionibus, ac inſidiis ſuis totus demoliretur, ac conſumptus eſſet Iſraël. Sed cur vocantur

Chryſol.

Iniqui valde ſimiles, ac aſſociati.

Balac,

Carthuſ. Balac; & Balaam? ut advertit Carthuſianus, ut quos malitia conjunxerat nomine non diſcreparent.

31. Fulgent. Secundò D. Fulgentius *ſerm. 7. de Joanne*, ita loquitur. *Dicite mihi, quid habetis cum Joanne Baptiſta Herodes, & Herodias, quos ad conſortium adduxit nominum impuritas criminum? An timetis, qui vobis vocabulis conjungimini in luxuria, forſitan ſeparemini, eſtote certiſſimi, qui ſicut uno conſenſu caditis in luxuriam, ita uno nomine ſuſcipietis ſententiam.* Notate ultima verba, Ad quid commune nomen in eis? Quia ſicut in obſcœnis luxuriæ aſſociabantur, ita ſub uno damnationis nomine in ſupplicio maximè convenirent: *Ita uno nomine ſuſcipietis ſententiam.* Quibus enim æquale crimen, non diſſimilis eſt pœna. Turpiſſimis vitiis licentioſè vivebant filii Heli. Accipiebant carnes in templo; antequam Domino offerretur ſacrificium, indulgebant cum mulieribus, quæ obſervabant ad oſtium Tabernaculi, & tandem omni violentia opprimebant Iſraël. Eorum ſupplicium denuncians Propheta Domini ſuo parenti Heli: *Hoc erit tibi ſignum, quod venturum eſt duobus filiis tuis Ophni & Phinees, in die uno morientur ambo*, 1. Reg. 2. num. 34. Cur ſimul uno die, & non diverſis temporibus? Cur ſimul eadem morte, & eodem bello cadunt? Quia cùm eorum peccatum eſſet ſimultaneum, ſupplicium disjungendum non fuit; qui enim æquali peccato ſimul delinquebant, æquali ſimul ſupplicio pereunt. D. Gregorius, prout in his duobus filiis conſiderans duplicem gradum antiqui Sacerdotii: ita fatur eodem loco. *In duobus filiis Heli geminum Sacerdotii veteris ordinem oſtendimus deſignari: qui rectè in una die mortui ſunt, quia ſimul in Redemptoris morte convenerunt.*

Ubi æquale crimē æqualis eſt pœna.

1. Reg. 2.

Gregor.

32. Innoc. III. Hanc rem multiplici exemplo confirmat Innocentius III. *lib. 2. de contemptu ſæculi cap. 23.* de luxuria differens. Hæc, ait, Pentapolim cum adjacente regione ſubvertit, *Gen. 19. num. 24.* Sichimitas raptores Dinæ cum populo interemit, *Geneſ. 34. num. 25.* Her & Onan filios Juda immundos percuſſit, *Geneſ. 38. n. 7.* Judæum, & Madianitidem pugione transfodit, *Numer. 25. num. 8.* Tribum Benjamin pro uxore Levitæ delevit, *Iudic. 20. num. 37.* Filios Heli in bello proſtravit, 1. *Reg. 4. num.* 11. Ammon in convivio interfecit 2. *Reg.* 13. *n.* 28. Uriam occidit, 2. *Reg.* 11. *num.* 17. Presbyteros lapidavit, *Daniel.* 13. *n.* 61. Ruben maledixit, *Geneſ. 35. num. 22. & Geneſ. 39. num.* 4. Samſon ſeduxit. *Judic. 16. num.* 19. Salomonem pervertit 3. *Reg. 11. num.* 1. Hæc multos vulneratos dejecit, & fortiſſimi quique interfecti ſunt ab ea, viæ inferi domus ejus penetrantes in interiora mortis. Ita Innocent. In quibus multa enumerat exempla, in quibus ob eadem peccata eadem pœna infligitur.

Marci. 6. num. 18. Dicebat enim Joannes Herodi: Non licet tibi habere uxorem fratris tui.

VERSIONES.

Syriacus. Non licet tibi ducere uxorem fratris tui.

Euſebius Galli can. hom. 2. de Ioanne Bapt. Non licet tibi uxorem viventis accipere fratris.

ALTER TEXTUS.

Matth. 12. *n.* 4. Idem ferè ut Marcus.

EXPOSITIO.

Mira cum modeſtia Regi loquitur Joannes ſine improperio, ſolius veritatis amore, non ex ſe, ſed ex lege, potius monens de veritate, quam corripiens. Quod eleganter ponderavit Chryſoſtomus homil. 29. in 2. Epiſtol. ad Corinth. *Non enim*, inquit, *dixit, Sceleſte, pollute, & prævaricator, ac prophane, conculcaſti Dei legem, contempſiſti quæ ſtatuta ſunt; potentiam tuam legem feciſti: nihil horum, ſed etiam in reprehenſione apparuit multa manſuetudo viri, ac mititas. Dixit enim: Non licet tibi habere uxorem fratris tui, erat enim verbum magis docentis, quàm reprehendentis.* Eadem cum modeſtia Sacerdos Azarias reprehendit Regem Oziam, Sacerdotale officium uſurpantem: non exaggerat crimen, ſed tantum ſacrilegium proponit: *Non eſt*, inquit, *Ozia, tui officii, ut adoleas incenſum Domino*, 2. Paralipom. 26. num. 14. Joannes cum ad Phariſæos loquitur, *genimina viperarum* vocat, Luc. 3. num. 7. honori verò regali deferens nil ſimile dixit, ſed tantum ſimpliciter: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*, Petri 2. num. 17. *Regem honorificate* Et dicit ei. *Non licet tibi habere uxorem*; Cum ipſe eſſet alienigena. Ad quod optimè reſpondet Albertus Magnus: *Quia contra omnem legem naturalem eſt, habere uxorem alterius. Vel quia, quamvis ipſe eſſet Idumæus forte legem Dei aſſumpſerat. Vel quia prælatus populi Dei exiſtens, legis formam ſervare debuit, quandiu præfuit.* Et adulterium ſemper prohibitum fuit graviſſimis pœnis & legibus a Romanis, Perſis, ac omnibus nationibus, ut latè intendunt Tiraquellus *in comment. de legibus connub. lib.* 13. .3. Menochius *de arbitrariis, lib. 2. cent. 5. caſ.* 419. ubi ſatis latè rem tractat. *Uxorem fratris tui.* Non dixit, Non licet tibi habere uxorem alienam, *fratris tui*, quia dum crimen committitur in fratrem, maximè aggravatur ejus malitia. D Baſilius Seleuc. Orat. 18. *Fratris autem*, inquit, *appellatio per medias incedens injurias ſcelus augebat adulterii novo ſcelere, & injuriæ acceſſione cumulabatur injuria: Auget enim injuriam cognatio; A quo enim naturæ debita expectabatur benevolentia, apud eum majora ſunt quæ accuſantur crimina.* 33.

Chryſoſt.

2. Paral. 26.

Luc. 3.

1. Petr. 2.

Albert. Mag

Præſul debet ſervare legem.

Tiraq. Menoch.

Baſil.

Injuria in fratrem gravior.

QUÆSTIO VII.

Quare Herodes publicè arguatur à Ioanne?

Poterit in dubium revocari, an Joannes manifeſtè, vel ſecretè reprehenderit Tetrarcham. Pro ſecreta admonitione ſtat Divus Chryſologus *ſerm.* 127. Pro publica objurgatione pugnant D. Chryſoſtomus *homil. ad populum* 1. Victor Antiochenus, Abulenſis *cap. 14. Matthæi, quæſt. 15. in corpore*: Tamen proba- 34.

An manifeſta, vel ſecreta fuerit reprehenſio

Chryſol. Chryſoſt. Vict. Ant. Abulenſ.

Chryſol.

probabile, quòd priùs fuerit Herodes privatim admonitus: & cùm à depravata muliere noluerit divelli, publicè in eum invehitur Baptiſta. Et forſitan hoc intendit ſententia D. Chryſologi *cit. ſerm.* 127. ait, enim, *Agit, ut te habeat confuſio publica, quem corrigere non potuit ſecreta correctio.*

2. Reg. 12. Septuag. Anaſtaſ. Pamph.

23. Hujus publicæ correctionis cauſas inquirimus, cùm videamus ſæpe in ſcripturis Reges ob mulieres ſecretè fuiſſe admonitos, ut Abimelech ob Saram in ſomnis. *Geneſ.* 20. *num.* 3. & David ob adulterium Berſabeæ. Ita ibi denotat Scriptura, de Nathan ait: *Cum veniſſet ad eum, dixit ei*, 2. Reg. 12. n. 1. Septuaginta: *Ingreſſus eſt Nathan ad David.* D. Anaſtaſius Nyſſenus *quaſt. 8. in Scripturam*, ex Euſebio Pamphilo expendit verbum *ingrediendi*, tanquam in aliquo loco occulto Regi peccatum ſuum objecit. *Oſtendit*, ait, *oratio, quod non præſente alio, neque coram univerſo populo eum redarguit.*

36. Ob quatuor principia publicè objurgatur Herodes. Primò ob Joannem. Secundò ob Herodem. Tertiò ob civitatem. Quartò ob ipſummet
37. peccatum, quæ breviter oſtendo.

Luc. 3. Prædicator æqualis ad omnes. *2. Cor. 2.* *Iſai. 6.* *Hieron.* *Prædicator vitia Regum non diſſimulet.* *Hieron.*

Primò ob Joannem: nam ipſe magnus prædicator Baptiſta patenter aliorum peccata publica reprehendebat, ita enim appellaverat Phariſæos *genimina viperarum*, Luc. 3. num. 7. Ne ergo Joannes videretur acceptor perſonarum, ac Herodianam inſolentem purpuram formidare, qui aliorum iniquè facta coram populo arguebat, Herodis inceſtum non diſſimulat, ſed propalanter redarguit. Dicebat Paulus de ſe, ac ſuis coadjutoribus: *Chriſti bonus odor ſumus*, 2. Corinth. 2. n. 15. Quia ſicut odor æqualiter ad omnes partes ſe diffundit, ita prædicator ad omnes ſit æqualis. Ait Iſaïas *Væ mihi quia tacui*, Iſaï. 6. num. 5. hoc eſt, ut explicat Divus Hieronymus *Quia Oziam non reprehendi.* Iſaias frequenter arguebat populum, tamen non reprehendit Ozam Regem delinquentem, ideo ſtatim de ſe ait: *Vir pollutus labiis ego ſum.* D. Hieronymus *in Epiſt.* 141. *ad Damaſum*, ita fatur. *Iſaias quantum ego arbitror, quia Oziam in templo irruentem non corripuerat, nec juxta Eliæ exemplum libera voce impium deſignarat, labia habebant immunda.*

Chryſol. Peccator aliquando emendatur ob peccati ignominiam. *Peccata ex fragilitate, venia digna, non verè quæ ex malitia.*

38. Secundò, Publica fit reprehenſio ob ipſummet Herodem: nam hic Tetrarcha, ut eſt probabile, priùs fuit ſecretè admonitus, & poſtea patenter argutus ut ait D. Chryſologus cit. *Agit, ut te habeat confuſio publica, quem corrigere non potuit ſecreta correctio.* Sic enim obdurata Herodis natura occulta admonitione non emolleſcit, publica correptione objurgandus eſt, ut ad emendationem trahatur: nam multoties peccator à ſuis auſibus reſipiſcit, non tantùm ut peccati malitiam effugiat, ſed potius ut ignominiam, coram hominibus evadat. Secundò Abimelech & David ex humana ſunt fragilitate prolapſi, & ideo prima admonitione abhibita ſtatim à peccatis deſtirêre. At Herodes obfirmata malitia perſiſtit in ſuis peccatis; nam multis correctionibus impetitus, nunquam melior eſt effectus. Et ſicut ille, qui audita voce emendatus benignè recipitur, ita qui nullis increpationibus miteſcit, ſevera eſt objurgatione conculcandus. Delinquit Judas Chriſtum tradens, delinquit Petrus Dominum negans: hic veniam invenit, ille verò minimè. Petrus ex fragilitate, timiditate que prolapſus, una galli voce perculſus ingemuit, & in lachrymas prorupit. At Judas cum conſilio Judæorum obdurato corde perſiſtens, multis Domini verbis à ſua malitia non frangitur. Dixerat Dominus: *Unus veſtrum me traditurus eſt*, Matth. 26. num. 21. *Qui intigit mecum in paropſide, hic me tradet*, ibidem num. 23. *Væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur.* ibidem 24. Ideo Judas venia indignus, quam impetrat Petrus. Hanc proditoris impudentiam multis expendit Divus Leo ſerm. de Paſſione. *Tu abuteris Domini patientia, & abſcondi te tua credis audacia. Addis impudentiam ſceleri, nec ſigno evidentiore terreris.*

Matth. 26. *Leo.*

Baſil. *Luxuria civitates facit deſertas.* *Oſe. 7.* *Theodor. Septuag.* *Theodor.*

Tertio. Ob regiam curiam publicè arguitur Herodes, D. Baſilius Seleucus orat. 18. *Videns* inquit, *Baptiſta, eremi civis, temperantiæ opifex, reginam libidinis, adminiſtram contra dignitatis, & naturæ rationem debacchantem; hæc, inquam, videns, rurſus quas olim voces in eremo jecerat, repetebat, Vox clamantis in deſerto.* Cum Joannes viveret in eremo, teſtificabatur de ſe, quod eſſet *Vox clamantis in deſerto*; Modò in regali civitate, ac totius regni capite eandem vocem repetit *Vox clamantis in deſerto*, quia cum vidiſſet laſciviam ibi graſſantem ac debacchantem, non curiam hominibus frequentatam, ſed deſertum omnino vacuum reputavit. Luxuria civitates devaſtat, regna ab hominum concurſu evacuat, & omnia in deſertum, ac ſolitudinem convertit. Ait Oſeas Propheta cap. 7. num. 4. *Omnes adulterantes, quaſi clibanus ſuccenſus à coquente.* Theodoretus ſic legit. *Omnes adulterantes quaſi clibanus ardens in devaſtationem flammæ.* Septuaginta: *ad coquendum devaſtationis à flamma.* Luxuriæ, ac adulterii ardor, veluti hoſtilis ignis omnia devorat, & exedit, ac minimè quieſcit, donec omnia in devaſtationem tradantur, Theodoretus ibi. *In devaſtationem flammæ, id eſt, libidinum ignis hoſtilem flammam in eas infert.* 39.

Peccata publica, non diſſimulanda, ſed arguenda. *Luc. 16.* *Chryſol.*

Quartò. Peccatum erat publicum, & in omnium ore verſabatur: quandiu enim peccatum ſecretum, ac occultum eſt, poterit diſſimulari, ac peccator privatim eſt admonendus; cum autem peccatum propalatur, ac in forum prodiit, publicè eſt arguendum, ac puniendum. *Homo quidam erat dives, qui habebat villicum: & hic diffamatus eſt apud illum, quaſi diſſipaſſet bona ipſius, & vocavit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te.* Luc. 16. n. 2. Hic homo erat Deus, cui abſcondita cordis ſunt manifeſta, antequam fiant. Cur ergo ubi primum villicus ſcelera commiſit, non advocat ad ſe, ſed cum famæ rumor increvit, tunc accerſit villicum, tunc arguitur, ac punitur? Quandiu enim peccatum fuit abſconditum, potuit diſſimulari, ac ita ſe habebat Dominus, ac ſi illud minimè ſciret: ac cum peccatum evulgari cœpit, tunc patenter arguitur, ac propalanter punitur. D. Chryſologus ſerm. 125. *Quaſi*, inquit, *non præſcierit, quaſi non prævideri, cui occulta nota ſunt, cujus oculis illa nuda ſunt etiam, quæ teguntur. Et hic diffamatus eſt apud illum: ergo ille fama credidit; fama nuntiante cognovit? Abſit. Sed quia ille, quæ noverat, quæ pietate velabat, quærere tunc cepit, quando accuſabat terra.* 40.

QUÆST.

QUÆSTIO VIII.

Quare Ioannes reprehendat Herodem, quem ſciebat, reprehenſione non futurum meliorem?

41. D.Thom.

CONveniunt Theologi cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 33. *art.* 1. & 2. quòd correctio tunc eſt adhibenda, cùm datur ſpes futuræ emendationis: nam ad opus inutile nemo tenetur. Atqui incorrigibilis animus Herodis facilè deprehendebatur, tum ex ſua malitia, tum quia ſæpè admonitus erat; & tamen nunquam deſtitit. Quomodo ergo ipſum corripit Joannes, quem incorrigibilem agnoverat?

42. Reſpondetur primò. Correptionem Joannis erga Herodem non fuiſſe inutilem, & abſque fructu; nam, ut teſtatur noſter Evangeliſta

Marc. 6.

Marcus hoc cap. 6. num. 20. *Herodes metuebat Ioannem, ſciens eum virum juſtum, & ſanctum: & cuſtodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.* Ergo prædicatio Joannis Herodi non erat abſque fructu; nam eo audito multa faciebat, & ſperari poterat quòd ab inceſtu emendaretur: quia nullus eſt adeò iniquus, cujus ſalus ſit omnino deſperanda, ut monet D. Auguſtinus *lib.* 1. *de Civit.* Dei, *c.* 11.

Nullus adeò iniquus, cujus ſalus ſit deſperanda.

Auguſt.

43. Secundò. Quamvis Joannes ſua admonitione nihil efficeret, quantum ad miſſionem uxoris fratris, non propterea ejus prædicatio ſine fructu exiſtimari poteſt. Maximè enim conſiderandum eſt Concionatoribus divini verbi, publica peccata, præcipuè Principum, vehementer arguenda eſſe, etiamſi certò agnoſcatur, ipſos emendandos non eſſe; tum ne cæteri ſcandalum patiantur, ſibi perſuadentes, aut prædicatores timiditate quadam propulſari, ut obmuteſcant; aut illorum iniqua facta probare; tum etiam, ut alii à conſimilibus flagitiis refrænentur, dum vident talia crimina tam graviter objurgari in Principibus, ac magnatibus. Et enim ſatis vulgaris doctrina, ut docent Bannez 2. 2. *quæſt.* 33. *art.* 6. Toletus *in c.* 3. *Lucæ annot.* 4. Reginaldus *lib.* 4. *cap.* 25. *n.* 33. Bonacina *tom.* 2. *diſp.* 1. *de charitate, quæſt.* 4. *punct.* 1. *n.* 7. §. *Secundò limita.* Correptionem omittendam eſſe, quando utilitas correpti non ſperatur, niſi quando peccatum in aliorum damnum vergit, aut quia aliis eſt occaſio ruinæ, quia licere putant, quòd non licet; in his enim caſibus ob commune bonum correptio eſt facienda. Ne ergo Joannes videretur timidus, aut probare inceſtum Herodis, aut dare auſam aliis ad conſimilia, Herodes ab eo reprehendendus maximè fuit.

Peccata publica à prædicatoribus arguenda.

Bannez. Tolet. Reginald. Bonacina.

44. Cyrill.

Tertiò D. Cyrillus Alexandrinus *lib.* 2. *Theſaur. cap.* 4. pulchram excogitavit hujus rationem. *Conquerebantur Iudæi, inquit, de Ioanne Baptiſta, quòd authoritate ſua, illi,* ſcilicet Chriſto, *faveret qui legalem doctrinam everteret, ut ipſi putabant. Quid igitur ad hæc Ioannes? Legi propugnat, ne Moſaïcam doctrinam contemnere videretur. Idque vel ad repellendam, vel mitigandam ſuſpicionem de ſe Iudæorum fecit: non quia magni hoc ipſe exiſtimaret, ſed ut teſtimonium ſuum de Chriſto credibilius apud eos fieret. Quamvis igitur tunc multi multis, variiſque prævaricarentur, Herodem tamen ſolum, qui Princeps erat redarguit, ut periculo ſuo ad benevolentiam ſui Judæos revocaret, & credibilior apud eos fieret: nam quaſi pro lege pateretur, faciliores ad credendum ei fiebant: ita morte ſua cæteris prodeſſe ſtudebat.* Adverſabantur Judæi Chriſto Domino falsò dicentes, quòd ipſe erat legis tranſgreſſor. Et ideo teſtimonium, quod Joannes de Chriſto dabat, Judæis erat inviſum. Ut ergo Joannes eorum benevolentiam conciliaret, & ejus teſtimonium, ac prædicatio eis ingrata non eſſet, ideo de inceſtu lege prohibito Herodem graviter redarguit; quamvis Joannes bene ſciret, quòd ex hoc mors occaſionanda foret: tamen fecit, ut Judæis proficeret, qui cùm viderent Joannem pro defenſione legis morientem, ſibi perſuaderent, Chriſtum, de quo ipſemet Joannes teſtimonium dabat, legi non eſſe contrarium: tantus enim legis zelator, qui illius obſervatione moriebatur, inimico legis non faveret. Ac proindè divinus Baptiſta ſua eximia charitate, morte ſua cæteris prodeſſe ſtudebat.

Joannes volebat auditores ſibi benevolos facere.

Baptiſta ob charitatem ſua morte aliis prodeſſe volebat.

Sicut enim Baptiſta aliquid cum Chriſto ſimile habuit, ut docent Divus Ambroſius *ſerm.* 1. *de Baptiſta.* Euſebius Gallicanus *homil.* 2. ita etiam in morte ab aliquali ſimilitudine non diſcrepavit: nam Chriſtus mortuus eſt, ut morte ſua omnium ſaluti proficeret; Joannes etiam ſua morte ſtudebat cæteris prodeſſe, ut ſiniſtram de Chriſto Judæi opinionem deponerent. De Joanne ait Dominus: *Erat lucerna lucens, & ardens,* Joan. 5. num. 35. Albertus Magnus, *Ardens ſibi, lucens nobis.* Baptiſta, ut nobis luceret, omneſque illuminaret per fidem ac doctrinam veram, tanquam lucerna ſemetipſum conſumebat, ac interitui dabat. 45.

Ambroſ. Euſeb. Gall.

Joannes aliquid cum Chriſto ſimile habuit.

Ioan. 5. Alb. Magn.

Magni fuêre Eccleſiæ proceres; tamen aliquando aliquid ſui quæſiêre. Petrus ait: *Quid ergo erit nobis?* Filii Zebedæi cathedras quærunt. *Matth.* 20. *num.* 11. Et omnes tandem Apoſtolici viri perfectiſſimi quærunt alimenta, & quibus tegantur, his contenti ſunt, ut ait Paulus 1. ad Timoth. 6. num. 8. Joannes pro ſua charitate ardentiſſima omnium oblitus, quæ ſui erant, totus in aliorum ſalutem, fructumque pœnitentiæ erat intentus. D. Bernardus ſerm. de Nativitate Baptiſtæ, *In novo homine,* inquit, *pœnitentiæ mirare fervorem. Victum, & veſtitum,* ait *Apoſtolus* 1. Timoth. 6. *habentes, his contenti ſimus. Apoſtolica perfectio iſta eſt. Sed Joannes etiam hæc contempſit. Denique audi Dominum in Evangelio,* Matth. 11. *Venit,* inquit, *Joannes, non manducans, nec bibens, planè nec veſtiens. Sicut enim non eſt locuſta cibus, niſi fortè aliquorum irrationabilium animalium, ſic nec pilus cameli humanum eſt indumentum.* Abſque veſtitu, & cibo erat Joannes tranſcendens perfectionem Apoſtolicam, & totus in fervorem intentus, ut homines reduceret ad pœnitentiam, non quæ ſibi, ſed quæ aliis proficerent, quærebat. Bene ait de ſe ipſo: *Ego vox clamantis in deſerto,* Joan. 1. n. 23. *Vox,* ut notat noſter Luſitanus Hieronymus Oſorius in cap. 40. Iſaiæ, *non ad loquentem, ſed audientes fertur, & dirigitur.* Benè ergo Joannes vox qui magno charitatis impulſu totus ordinabatur, ac ferebatur ad hominum ſalutem, eos illuminando ad fidem, vocando ad Chriſtum, & excitando ad ſalutares pœnitentiæ fructus. Ita ait D. Ambroſius ſermo- 46.

1. Timoth. 6

Bernard.

Joannes nil ſui quærebat ſed tantum aliorum ſalutem.

Joannes tranſcendit perfectionem Apoſtolicam.

Ioan. 1. Oſor.

Ambroſ.

ne

ne 2. de Baptiſta : *Vox clamantis homines ad fidem.*

Quæstio IX.

Quare Ioannes Herodem tantùm, & non Herodiadem arguerit?

47. IOannes dicebat Herodi : *Non licet tibi habere uxorem fratris tui.* Sed ſicut Herodem magnus Prædicator arguit, cur etiam mulierem non reprehendit, ut deſiſtat ab inceſtu, & diſcedat à viro, injuſtè eam retinente? præcipuè cùm videamus, quòd Deus *Ezechiel capite* 13. *numero* 12. præceperit vehementer objurgare mulieres populi, quæ falsò ſe prophetiſſas eſſe dicebant. *Et tu fili hominis pone faciem tuam contra filias populi mei, quæ prophetant de corde ſuo.* Ezech. 13.

48. Chryſoſt. Ad quæſtionem reſpondet primò pereleganter Divus Chryſoſtomus homil. 49. in Matth. *Curnam*, ait, *nihil Joannes hac de re mulierem, ſed virum alloquitur? Quia & principalior vir eſt, & poteſtas in illo erat.* Herodes exstiterat principalis perſona, poteſtate quaſi regali eminens criminis aggreſſor, ipſe duxerat, & ſibi copulaverat Herodiadem; & ideo ipſe ut principalis ac ut criminis author reprehenditur. Sicut etiam illæ falſæ prophetiſſæ arguuntur, quæ ſuis dementationibus ſeducebant populum, & ſubvertebant fidem veritatis, ut ibi notant D. Hieronymus, S. Thomas, Carthuſianus, Pinto, & Cornelius. Sicut enim, ut graſſanti malo ſubveniatur, cauſa eſt amputanda, ſic etiam ut flagitium reſecari, ac evelli poſſit, criminis machinator, & author eſt compeſcendus: ſi enim hujuſmodi radix eruitur, malum ultra non germinat, ſed marceſcit. Vide ſuprà *cap.* 3. *num.* 18.

Criminis author eſt reprehendendus, ut malum ceſſet. Hieron. D. Thom. Carthuſ. Pinto. Cornelius.

49. Secundò Joannes cum Herode loquitur, minimè verò cum Herodiade: nunquid Joannes timet Reginam, qui non timebat Regem? Quare ergo tam audacter in Regem invehitur, & Reginam criminis collegam non increpat? nunquid formidabat mortem? verebatur inſidias, ac machinationes mulieris, quæ inſidiabatur ei? Minimè; collum enim libenter gladio præbuit. Sed Joannes ob ſuam eximiam virginitatem verebatur mulieris ſermones, fœminarum colloquium erat ei valde ſuſpectum, ideoque refugit petulantem fœminam alloqui, & laſcivam impudicæ linguæ audire fœminam. Mittitur Angelus Gabriel ad Mariam Virginem *Luc.* 1. *n.* 28. Cur non aliquis ſanctiſſimus vir ex antiquis Prophetis, vel parentibus Virginis, ut Abraham, Iſaac? Divus Ambroſius ibi. *Quam nemo virorum videret, ſolam Angelus reperiret, ne quo degenere depravaretur affectu, ab Angelo ſalutatur.* Vir ille, eſto ſanctitate eximius, homo erat; ne ergo degenere depravaretur affectu: puritas Mariæ erat ſuperexcellens, & in eminentiſſimo gradu: ne igitur aliquis degeneraret affectus, & ab ipſa admirabili puritate diſcederet, non homo, ſed Angelus venit; nam colloquium viri, eſto ſanctiſſimi, & de re ſanctiſſima, qualis erat Incarnatio, virgineas dedecet aures, ab ejuſque eximia pudicitia in affectu degenerare videtur. Virginitas Mariæ ita erat obfirmata, ut nullum periculum pati poſſet; tamen ne in affectu à ſua integritate, ac pudicitia Mariæ aures degenerarent, venit Angelus, & non homo. Unde eleganter ait idem Ambroſius lib. 2. de Virginibus paulo poſt initium. *Angelum Maria, quaſi viri ſpecie mota, trepidavit; quaſi non cognitum audito nomine recognovit. Ita peregrinata eſt in viro, quæ non peregrinata eſt in Angelo; ut cognoſcat aures religioſas, oculos verecundos.* Vide de hac re *lib.* 1. *c.* 5. *n.* 10. *&* 11.

Puritas Ioannis impudicam mulieris linguam refugit. Ambroſ. *Virginales Mariæ aures colloquium viri refugiunt.* Ambroſ.

Tertiò. Joannes totus eſt linguatus in Regem, & nil cum Regina fatur; quia dum arguitur Rex, etiam admonetur criminis collega Herodias: nam ſi Regi non licebat eam habere; nec Herodiadi permittebatur eſſe cum Rege. In Herodē tamen reprehenſione rapitur Joannes. Chryſoſtomus citatus: *Poteſtas in illo erat.* Ipſe enim quaſi Rex dominabatur; & inferiores ſemper Regis appetitui famulantur, ac obſequuntur, itaut nullum aliud jus recognoſcant, quàm Principis beneplacitum, ad cujus nutum tamquam volubiles rotæ moventur. Quos pungit D. Gregorius Nazianzenus *Orat.* 1. *in Julianum*, de Juliano agens: *Alios honoribus capiens; nimirum eos, qui nullam aliam legem, quàm Principis voluntatem agnoſcebant.* 50.

Chryſoſt. *Populus ad Regis appetitum rapitur.* Nazianz.

Dat Pilatus optionem populo, ut è duobus unus eligatur ad vitam, vel Jesus omnium benefactor; vel Barabbas latro, Homicida, & ſeditioſus. *Principes Sacerdotum, & ſeniores perſuaſerunt populo, ut peterent Barabbam, Jesum verò perderent.* Et ita omnes una voce clamant: *Barabbam*, Matth. 27. n. 21. Quid magis mirabatur, quàm quòd Jesus omnibus benefaciens relinquatur, & optetur Barabbas malefactor, qui homines interficiebat, eorum bona furabatur, & diſſenſiones, ac rixas excitabat? Hoc eſt populi ingenium, ut ad majorum voluntatem moveatur. Voluerunt Principes, ac ſeniores Barabbam, etiam ad illum populus inclinatur, ac fertur contra propriā utilitatem vitæ, bonorum, ac pacis. Carthuſianus ibi. Pulchrè D. Paſchaſius lib. 12. in Matth. *Quid in hoc dicam, inquit, niſi quia penè omnis iniquitas, & prævaricatio plebium à Principibus eſt populi, quorum excitatur malis ad omne peccatum, quorum velle, quorumque nolle, omnes conſiderant, & ſequuntur.* 51.

Matth. 7. *Populus contra ſuam utilitatem obſequitur Principis voluntati.* Carthuſ. Paſchaſ.

Cùm Achior ſiſteretur in Concilio Aſſyriorum, & multa Dei circa populum Iſraël enarraſſet mirabilia, quæ ipſi etiam Aſſyrii erant experti, ut patet ex multis locis ſacræ Scripturæ 4. *Reg.* 7. *num.* 6. *& cap.* 19. *num.* 35. dediſſet Aſſyriis conſilium Achior, ut ſcirent an populus Iſraël eſſet in offenſa contra Deum, quia alio modo ſuperari non poterat gens illa. *Et factum eſt, cùm ceſſaſſet loqui Achior verba hæc, irati ſunt omnes magnates Holofernis, & cogitabant interficere eum dicentes ad alterutrum: Quis eſt iſte, quis filios Iſraël poſſe dicat reſiſtere Regi Nabuchodonoſor?* Judith. 5. n. 26. & poſtea ſequitur *cap.* 6. *num.* 1. quomodo Holofernes locutus eſt. Illud tamen ingerit grave dubium, quo pacto Principes Holofernis primò ante ipſum, & non interrogati verba proferunt in Concilio, & præſidente principe exercitus, cùm eſſet lex Aſſyriorum, ut teſtatur Polybius hiſtoriator, ſub capitali pœna, ut nullus in Concilio loqueretur, niſi quando interrogatus? Cur ergo periculo ſe exponunt, & contra Achior tanto impetu fremunt? 52.

Judith. Polyb.

Ex

Ex truculentia vultus, & ex ingenio Holofernis, quod optimè exploratum habebant magnates, dicta Achior ei diſplicere bene deprehenderunt: Et ubi primum Principis inſinuatam voluntatem ſunt aſſecuti, omne periculum vitæ poſtponunt, ut beneplacito Holofernis famulentur eligentes potius vita privari, quàm principis voluntatem non adulari. Nihil aliud ſcit populus, quàm inclinari ad id, ad quod Rex deflectit. Unde ait Philo Judæus lib. 1. de vita Moyſis: *Si Princeps totum ſe dans ad vitam delicatam deflectit, univerſa propemodum ſubditorum multitudo ad voluptates proclinat.*

Inſinuatam Principis voluntatem ſequitur populus.

Philo Jud.

Quæstio X.

Quare cum libertate Ioannes Herodem arguat?

53. Latè hanc materiam tractat S. Andreas Epiſcopus Cretæ Jeroſolymit. *Orat. de amputatione capitis Baptiſtæ.* Ubi multis comprobat, Joannem libertate, & zelo antecedere omnes, qui pro Dei honore ante ipſum ſtetêre. *An non tibi videtur*, ait, *zelo fuiſſe incitatum, & omnium, qui zelo moventur, incitatiſſimum?* Et latè ipſe de re diſcurrit. Phinees magnus fuit zelo, qui virum Iſraëlitam ſimul cum muliere Madianita confixit. *Num.* 25. *n.* 8. ſed, ut ait S. Andreas *cit.* res non ſunt pares, nec in ſimilibus rebus fit contentio: *Nam ille non erat vir aliquis eximius, & excellens*; & ad plurimum erat dux aliquis ex populo; ut multi volunt, *Hic autem*, ſcilicet Herodes, *Rex, & in lingua ferens mortis ſententiam. Elias magno zelo accenſus cœlo frænum impoſuit, ut diuturno tempore non plueret, & in terra eſſet fames trium annorum.* Iram non ferens libidinoſæ mulieris, furore percitæ, exilium, fugam, tanquam domum propriam amplectebatur? 3. *Reg.* 19. *n.* 3. At Joannes, ut fervidus bellator, non ad eremum fugit, ſed de eremo ad civitatem venit, ut Regem arguat, & increpet, ac ei in faciem dicat: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui.*

Andr. Cret.

Ioannes zelo cæteris antecedit.

54. Ad increpandum David de adulterio Betſabeth venit Nathan cum parabola, & figura, 2. *Reg.* 12. *num.* 1. At Joannes propalanter dicit Regi: *Non licet tibi habere uxorem*, &c. Immo; ut perdectè notavit D. Syneſius *lib. de inſomniis*, Abimelech Rex Geraræ docetur ab Angelo in nomine Dei, ut multorum eſt ſententia, in ſomnis *Geneſ.* 20. *n.* 3. ut reddat Saram viro ſuo, quam ſibi tulerat. At Herodes vigilans admonetur à Baptiſta, ut dimittat uxorem fratris, quam ſibi copulaverat. Adeò imperterritus eſt Baptiſtæ animus pro veritate, ut & vigilantis Regis laſcivientem cupiditatem patenter, ac manifeſtè audeat increpare, & arguere. Et hæc tanta pro religione, & virtute libertas, ei ex dono Dei eſt conceſſa, & reſervata.

Syneſius.

Ioannes reges vigilantes arguit.

55. Secundò D. Baſilius Seleucus Orat. 18. *O dicendi libertas*, inquit, *quæ regiam injuriam non metuit, linguam evibrabat, ut olim in utero ſaltum edebat, tunc in partionem naturam impellebat, & ante partionem partionis accuſabat lentitudinem; & nunc adulterantem naturam accuſat, vocemque jacit temperantiæ fulgorem coruſcantem.* Infantia totius vitæ curſus index. Si Joannes antequam naſceretur animoſitate magna uterum concutiebat maternum, & naturæ accuſabat lentitudinem, qua retardabatur, ut pro veritate pugnaret, & teſtimonium præberet. Quomodò adoleſcens factus in ætate perfecta adulterantem non accuſaret naturam, ut eam concuteret, evibratóque linguæ ſuæ ore terrificaret? Quomodò retardari poſſet ab adulterante natura, quin teſtimonium ſuum de veritate præſtaret; Deinde ſi Baptiſta antequam in lucem prodiret, ita erat temporum appretiator, ac ſi videretur, quòd ad nativitatem tempus eſſet defuturum, ita teſtificandi Chriſtum æſtuabat deſiderio: manifeſtum erat, quòd vir factus tempus in vacuum non ſineret abire; ſed ita proficeret, & totum vitæ curſum corona aurea gloriæ, & martyrii terminaret.

Baſil. Seleuc.

Infantia vitæ index.

Appretiatio temporum; proficit multum.

Tertiò D. Chryſoſtomus ſerm. de virtutibus, 56.
& vitiis. *Quid ſi*, inquit, *cognoſcere velis, tyrannica vi quantò potentior ſit juſtorum libertas, audi, quid dicat Herodi Joannes: Non licet*, inquit, *tibi fratris adhærere uxori: Rex erat Herodes, ſatellitibus undique ſtipatus, divitiis præpotens, regium tenebat imperium. At contra pauper Ioannes; tecto, urbe, copia, cibo carebat. Sed pauper iſte deſerta perrepians, multarum urbium Regi imperiosè adeò jubet: Non licet*, inquit, *tibi. Vides, ut natura ſua vitio dominetur.* Magna potentia in Herode nitebat, multas urbes ſub ſuo habebat imperio, magna hominum copia ad ejus nutum parebat: in Joanne verò extrema videbatur paupertas, & tamen Regi imperiosè jubet: *Non licet tibi.* Vides, ut natura ſua vitio Dominetur, In Rege vitium dominabatur magna authoritate, & regali purpura circundatum. In Ioanne verò ſplendebat eximia virtus ab omnibus magnatibus deſerta. Virtus autem, quamvis contempta, valde audax; & præpotens contra peccatum; nam virtus animum miniſtrat, vitium vires enervat. Quod eleganter ponderavit D. Chryſoſtomus *in Pſalm.* 50. dum conſiderat Davidem, qui hoſtes terrebat, Uriam Hethæum metuentem 2. Reg. 11. à num. 6. *Nonne*, inquit, *loqueris cum Rege, tu Imperator? Nonne gladii poteſtatem habes? Habeo*, inquit: *ſed conſcientiam meam timeo, formidinis matrem.*

Chryſoſt.

Virtus valdè audax contra vitium etiam in majeſtate.

Chryſoſt.

2. Reg. 11.

Peccator timidus.

Quartò. Non dixit Joannes Herodi: Dimitte 57.
uxorem fratris: ſed, *non licet tibi*; quia libidinoſi Reges omnia ſibi licere putant, prout volunt, & ſuo inſerviunt appetitui. Conſiderans Samuël effrænatam principum licentiam, qui contra Dei legem, patria præſcripta, & bonos mores, multa, eaque pia profana aut laſciva pro ſua libidine attenuare præſumunt; dicebat petenti populo Regem: *Hoc erit jus Regis, qui imperaturus eſt vobis: filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, faciet ſibi equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum*, 1. Reg. 8. num. 11. Maximè conſideratione dignum eſt, quòd ſanctus Samuël appellet hoc jus Regis, tollere filios, & filias à ſuis parentibus; agros, vineas, & oliveta à ſuis poſſeſſoribus, hoc enim dicit violentiam, ut rectè notat Abulenſis *quæſt.* 19. quam ſignificat verbum *tollere* quòd invitis parentibus Rex accipiet filios, & filias, & agros; ac, ac proinde hoc non eſt jus, ſed quædam tyrannis, ut perbellè obſervavit Clemens Alexandr. *lib.* 3. *Pædag. cap* 4. & ait, *Non humanum pollicetur dominium, ſed*

Impii Reges omnia ſibi licere putant.

1. Reg. 8.

Abulenſ.

Clem. Alex.

Gregor. Cyprian. D. Thom.

ſed quandam inſolentem minatur tyrannidem. Et ſimiliter notarunt D. Gregorius *ad hunc locum* Divus Cyprianus *Epiſtol.* 38. S. Thomas 1. 2. *q.* 205. *art.* 1. Quomodo ergo Propheta vocat jus manifeſtum tyrannidem, & Prophanam licentiam, qua Principes contra omne fas in ſubditorum ſuorum perniciem graſſantur? Reges dominatores beneplacitum ſuum, omni legi, rationique adverſans, tanquam jus omni æquitate conſtitutum, volunt venerari, & reputari à ſubditis. Id, quod Rex erat præcepturus, ut filios, filias, & agros tolleret, violentia erat omni juſtitiæ repugnans; at tanquam jus ratione, juſtitiáque firmatum inferioribus traderetur: nam ſæpe reges oppreſſiones ſuas, jus æſtimari contendunt. Vide *lib.* 3. *cap.* 4. *q.* 11. *num.* 56.

Reges, quæ contra juſtitiam præcipiunt, jus æſtimari volunt.

Marci 6. *n.* 19. Herodias autem inſidiabatur illi, & volebat occidere eum, & non poterat.

VERSIONES.

Syriacus. Ipſa autem Herodias inſidiabatur ei; & volebat eum interficere, nec poterat.

Vatablus. Cupiebatque occidere eum, nec poterat.

Alter Textus.

Matth. 14. *n.* 5. Volens, *ſcilicet Herodes*, eum occidere, timuit populum, quia ſicut Prophetam eum habebat.

EXPOSITIO.

58. QUOMODO Matthæus, & Marcus conveniant in hac re ſcribenda, explicabo *quæſt. ſequenti.* Nam Marcus ſcribit ea, quæ primò contigerunt quando Herodes erat benevolus Joanni, tunc cuſtodiebat eum ab inſidiis Herodiadis: quæ ideo Joannem non poterat occidere. Matthæus ſcribit, quæ ſubſecuta ſunt, quando ſcilicet Herodes ægrè ferebat reprehenſionem Joannis, & victus precibus Herodiadis eum volebat occidere. Marcus narrans, quæ primò facta ſunt, ait: *Herodias inſidiabatur illi*, ſcilicet Joanni. Quod intelligendum eſt, tam antequam Joannes in carcerem eſſet conjectus, quàm poſtquam in illo detinebatur. Et ſi Marcus, antequam has proponat inſidias, incarcerationem narrat, eſt per quandam anticipationem, ut ſæpe fit. *Inſidiabatur illi,* (Simon Caſſian. *lib.* 3. *cap.* 3.) *Impatiens eſt*, ait, *mulierum amor, & ſibi inſidiari metuens, ſemper inſidias machinatur, & nolens ſeparari, à quo ligatur amore venereo, qui hoc arguebat venabatur ad mortem. Omnis malitia nequitia mulieris*, Ecclef. 25. n. 17. Quod multis exemplis explicat D. Chryſoſt. *homil. de decollat. Baptiſtæ*, apud Metaphraſt. & habetur etiam *in Homiliario.* Et tandem ait S. Doctor, *Mulier mala, ſi afficitur contumelia, inſanit; adulatione autem, & blanditiis, inſoleſcit.* Cùm Herodias adverteret, Herodem bene exiſtimare de Joanne, ob id magis ſibi metuens per inſidias illum tollere quærebat.

Caſſian.
Mulieris amor impatiens.
Mulieris nequitia multa.
Eccleſ 25.
Chryſoſt.

59. *Et volebat eum occidere, & non poterat.* Herodias omnibus modis mortem Joannis machinabatur, tamen non poterat interficere. Et ſtatim Marcus ſubdit rationem. *Herodes enim cuſtodiebat Joannem.* Nam ideo incarceravit, ut eſt probabile, & ſuprà dixi cum Abulenſi *q.* 15. *in c.* 14. *Matth.* ut eum ab Herodiade tueretur. Et docet D. Chryſol. ſerm. 173. *Herodes adulteræ non vincebat animum, nefas tamen adulteræ differebat. Illa, ne eſſet arguens, arguentis tendebat ad mortem; ille, ut placeret inceſtæ, captivus ipſe juſtum tantum tenuit, vinxit incluſum.* Herodes incluſit Joannem in carcere, ut placaret animum Herodiadis accuſantis Joannem; ſed minimè quievit ira mulieris, quia è carcere adhuc Joannes Herodem reprehendebat. Vide quantum ab iniquorum diſcrepet juſtorum conditio? Joannes enim Herodiadis procurabat ſalutem; ipſa verò *arguentis tendebat ad mortem*; ac nihil aliud, quàm Joannem interficere, cogitabat.

Chryſoſt.
Abulenſ.
Chryſol.
Impii mortem juſtorum procurant, qui eorum ſalutem affectant.

60. Matthæus narrans quæ poſtea ſunt ſubſecuta, ait, quòd Herodes victus precibus Herodiadis, & pertæſus arguitionem Joannis, volebat eum occidere; ſed timuit populum. Commotio populi maximè timenda, ut jam dixi ex Divo Thoma. *A tribus timuit cor meum, delaturam civitatis, & collectionem populi, & calumniam mendacem*, Eccleſiaſt. 26. n. 6. Et timebat, non Deum, ſed populum. Et cùm iſte timor fuerit mundanus, non correxit culpam, nec emendavit peccatum, ut dicam *q.* 12. ex D. Chryſologo.

Populi commotio timenda.
D. Thom. Eccl. 26.

QUÆSTIO XI.

Quomodo Matthæus, & Marcus, qui videntur ſibi contrarii in narranda hac hiſtoria, conveniant inter ſe?

60. MArcus ſcribens hanc hiſtoriam ait, quòd Herodias inſidiabatur Joanni, & quòd volebat eum occidere, tamen non poterat; & ſtatim verſu ſequenti apponit rationem. *Herodes enim metuebat Joannem, & cuſtodiebat eum.* Matthæus hanc rem narrans, inquit, quòd Herodes volebat occidere Joannem, ſed timuit populum. Si ergo Herodes cuſtodiebat Joannem ab inſidiis Herodiadis, ne eum occideret; quomodo ipſa Herodes volebat eum interficere? Recte reſpondet Euthymius *in Matth. cap.* 14. quòd Marcus, quod primùm factum eſt, Matthæus verò, quæ poſtea ſubſecuta ſunt. Primum enim, ait, Herodias negotium faceſſebat Joanni, volebatque illum occidere: Herodes verò non permittebat, ſciens eum virum juſtum, & ſanctum; cùm autem vehementer illum urgeret, arguens, ac increpans eum; tandem Herodes hinc quidem devictus moleſtia; hinc autem vim quodammodo ab Herodiade perpeſſus, pudorem in iram commutavit: nec omnino quieſcens volebat

Euthym.
Vera, & germana explicatio.

volebat eum occidere timens verò multitudinem, vinxit eum quaſi puniens,& ligavit eum,ne varia loca circunveniens objurgaret eum. Et hæc ſententia eſt vera , & eam ſequitur Abulenſis c. 14. *Matth. quæſt.* 14.

62. Lyran. Anſelm. Cajetan. *Animus fictus Herodis.* Hieron. Beda. Secundò Lyranus, D. Anſelmus,& Cajetanus ad illa ſequentia verba : *Libenter eum audiebat* ; aſſeverant,quòd ea,quæ Marcus de Herode prædicat, intelligenda ; non verè ita in eo fuiſſe,ſed apparenter tantùm ; ita ut propter timorem populi ſimularet, ſe metuere Joannem , & libenter eum audire, ac obſervare eum.Et huic ſententiæ favent D.Hieron. Beda ad illa verba,*Contriſtatus eſt Rex.*Et quia Herodes habebat hujuſmodi animum fictitium,à Chriſto appellatur vulpes : *Dicite vulpi illi*, Matth. 13. num. 32. Et quid mirum, quod Herodes in tanta prolapſus peccata , ſemper enim ſimulatio multa malignè operatur. (Matth. 13.) In hac ergo ſententia Herodes ex ſuo animo volebat occidere Baptiſtam ; tamen juxta Marcum, ſecundùm actus exteriores cuſtodiebat eum , ne ab Herodiade interficeretur, ne contra ſe populi commotionem excitaret. De veritate hujus ſententiæ dicam *expoſitione ſequenti.*

63. Janſen. *Voluntas inconſtans in Herode.* Tertio. Janſenius ait , Herodem partim quidem voluiſſe occidere Joannem;partim noluiſſe: ita ut fuerit in eo voluntarium permixtum involuntario ; ſicut de pigro dicit ſapiens,quod vult, & non vult.Cupiviſſe eum occidere,ac Herodiadi obſequi,quatenus contrarius erat ſuæ libidini, ab eoque ſibi male timebat;verùm nec quod hac ratione volebat,audebat facere : timor populi retraxit, ut dixit Matthæus;ac ſanctitatis conſideratio , veneratio , ut dicit Marcus. Duæ enim erant cauſæ , quæ ab occidendo revocabant Herodem, quamvis id ſatis cuperet,quorum alteram diviniorem recenſet Marcus , quia cognoſcebat Joannem,virum juſtum,& ſanctum:alteram carnalem Matthæus reddit,ſignificans, non tantùm, ſanctitatis venerationem apud eum habuiſſe pondus, ut ob eam intermiſiſſet viri ſancti necem, ſi non magis populi in ſe incurſum metuiſſet. *Peccator inconſtans atque mutabilis.* Hinc autem dicendum, quàm pugnans, ac portentoſa res ſit impius à Deo rejectus , dum partim conſcientiæ ſuæ,partim mundo , partim libidini ſuæ ſatisfacere ſtudet ; & in nullo ſit permanens, ſed ubique inconſtans.

64. Geneſ. 4. Ait Caïnus Domino : *Ecce ejicis me hodie à facie tua : ero vagus , & profugus in terra* , Geneſ. 4.num. 14. Sed dic mihi , ô homo, cur vagus eris in terra?Nonne tu primus omnium ædificaſti tibi civitatem ? ut conſtat ex *eodem cap.*4. *num.*17.ſi tuam habes civitatem,fige pedem,ſiſte locum in ea. Quæ te cogit exire extra tuam civitatem ? cùm Caïnus eſſet peccator , bene ait de ſe , *Ero vagus , & profugus*, ſeu , ut habet Chaldaïcus : *Ero inſtabilis , & transmigrans in terra.* (Chald.) Peccator ſemper maximè eſt inconſtans , & in nullo ſcit quietus permanere. Phil. Abb. D. Philip. Abb. de ſilentio Clericorum , c. 170. *Peccator cõſtantẽ locum non habet.* *Vagus & profugus* , ait , *miſer miſerrimè tunc habetur , cùm undique deſertus à gratia , ſolo vitio non tenetur , ſed habenis ſolutis per multa, & varia circunfertur , nullis valens reſiſtere , cunctis perſequentibus antefertur ; induratus nequitia ad omne revocantis conſilium obſtinatus ; non recordans veniæ , morti perditæ deſtinatus , ad omnem flatum , vel impulſum cujuſque pravitatis fertur , ut ſtipula raptatur, ut palea ſuo vitio levitatis.*

Ait Sophonias cap. 1. num. 11. *Ululate habitatores pilæ , quia conticuit omnia populus Chanaan.* 65. Sophon. Septuag. Septuaginta verò legunt : *Quia aſſimulatus eſt omnis populus Chanaan.* Convocat Propheta ad planctum , & ululatum habitatores pilæ.Pila eſt inſtrumentum, in quo frumenta tunduntur. Per hanc metaphoram denotat habitatores civitatis, quæ multis ſuppliciis peſſundata eſt à Deo. Sed cur,juxta Septuaginta,dicitur,quod omnis populus iſtius civitatis peccatricis aſſimilatus ſit Chanaan ? nam, juxta D. Hieronymum,*Chanaan*,eſt, (Hieron.) commotio:& bene peccatores commotioni ſimiles dicuntur, quia peccator,cùm ſit valde inconſtans , ſemper commovetur de uno ad aliud,& in (Idem.) uno perſiſtere nequit. Divus Hieronymus ad citatum locum : *Quia peccatum peccavit Jeruſalem ideo in commotionem facta eſt , populus dicitur Chanaan , quod interpretatur commotio. Non enim poteſt dicere : Statui ſuper petram pedes meos ; ſed incertum & fluctuans ſemper in motu eſt. Unde & Noë vir ſanctus , poſtquam evigilavit è ſomno , ex maledictione nomen impoſuit Chanaan , dicens : Maledictus Chanaan famulus erit fratrum* (Geneſ. 9.) *ſuorum.*

Marci 6.*n.*20. Herodes enim metuebat Joannem , ſciens eum virum juſtum, & ſanctum ; & cuſtodiebat eum,& audito eo multa faciebat , & libenter eum audiebat.

VERSIONES.

Syriacus. Namque Herodes timebat à Jouchanon , propterea quòd ſciebat, eum eſſe virum juſtum, & ſanctum : & obſervabat eum ; multáque audiebat ab eo , fecerátque , ac ſuaviter audiebat eum.

Arias,& multi ex Græco. Et conſervabat eum, & audito eo multa faciebat,& promptè, ac ſuaviter audiebat eum.

EXPOSITIO.

DIXERAT immediate antea Evangeliſta , quod Herodias volebat occidere Joannem 66. & non poterat ; modo ait : *Herodes enim metuebat.* Illa particula *enim* , ut obſervavit Cajetanus, cauſam indicat, ob quam Herodias non (Cajetan. Gloſſa.) poterat occidere. *Herodes metuebat Joannem.* Explicat Gloſſa : Timebat eum reverendo ; nam talis eſt virtus ut hoſtibus etiam ſuis in reverentia ſit. *Virtus ſuis etiam hoſtibus in reverentia.* Ad hunc ſenſum Vatablus, & Sà explicant verbum *timebat* , hoc eſt , verebatur. (Vatablus. Sà.) Vereri proprie eſt extimeſcere cum verecundia , ſeu commoveri honeſtatis gratia. *Sciens eum virum juſtum, & ſanctum.* Gloſſa : *Sciebat* (Gloſſ.) *Baptiſtam juſtum , quoad homines , ſanctum vero*

quoad Deum. Tanta erat ſanctimonia vitæ Baptiſtæ, ut tam quoad homines, etiam inimicos, quàm quoad Deum, omni juſtitia plena videretur. *Et cuſtodiebat eum.* Gloſſa explicat, ab Herodiade, ne interficeretur, Syriacus habet: *Obſervabat eum*; ſeu ejus dicta. Aliqui, ut Divus Anſelmus, Lyranus, Cajetanus, & alii, quos citavi quæſt. ſuperiori in 2. ratione, volunt, quòd hoc fuerit animus fictus in Herode, & fortaſſe habebat hujuſmodi fictionem, ut æſtimaretur bene affectus erga Baptiſtam, & ita reconciliaret ſibi magnam opinionem erga populum, nam ſolùm devotus Baptiſtæ bene opinabatur, ut dixi ex Alberto Magno *lib.3.cap.2.quæſt. 30.num.99.* Tamen aliquando, & pro aliquibus actibus non fuit Herodis animus ſimulatorius, ſed verus, ut tenent Barradas, Abulenſ. *cap.4. Matth. quæſt.* 18. Et hoc indicant verba Evangeliſtæ: *Sciens eum virum juſtum, & ſanctum, cuſtodiebat eum, & libenter audiebat.* Syriacus, *ſuaviter audiebat*; quanquam in hoc non perſeveraverit, ut explicabo *quæſt. ſequenti.*

Baptiſtæ ſanctitatem inimici etiam agnoſcebant. Gloſſ. Siriacus. Anſelm. Lyran. Cajetan. *Solus Baptiſta devotus bene opinatus in populo.* Barradas. Abulenſ. Syriacus.

67\. *Eo audito multa faciebat*, ait Gloſſa, quia putavit, eum ſpiritu Dei loqui. *Multa faciebat.* Nec ex eo perfectus Dei auditor conſenſus eſt, ſed Verbi divini contemptor; quia non ſufficit, aliquid ex his, quæ audiuntur, perficere, niſi omnia executioni mandentur. Huc tendit Barradas 129. *Mementote, ait, ſcriptum Marc. 6. quod Herodes libenter audiebat Joannem: ſed beatus foret, ſi audita libenter atquè ſervaſſet. Denique non qui audiunt, ſed beati, inquit, qui audiunt, & cuſtodiunt verbum Dei.*

Gloſſa. *Verus auditor Verbi Dei omnia exequi debet.* Barradas.

QUÆSTIO XII.

Quomodo Herodes in Ioannem tam bene affectus, eum occidere voluit, ut Matthæus ſcribit?

68\. QUantum ex hac littera Marci colligitur, valde propenſus erat Herodes in Joannem: nam ipſum cuſtodiebat, ut explicat Gloſſa, ne interficeretur ab Herodiade, & libenter eum audiebat. Tamen, ut narrat *Matth. 14.num.5.* voluit eum occidere. Quod, ut explicant *q.11.* ex Euthymio, poſtea factum eſt: nam primò libenter audiebat, & cuſtodiebat eum: ſubſequenter verò mutata voluntate eum occidere voluit. Unde ergo provenit hujuſmodi mutatio, ut eum vellet occidere? Et hæc quæſtio concidit cum ipſa quæſtione 11. quæ eſt videnda; res tamen hîc latiùs eſt explicanda.

Gloſſ.

69\. Reſpondet primò Abulenſis *cap. 14. Matth. quæſt.* 18. quòd Herodes venerabatur Joannem, ſciens eum virum juſtum, & ipſum libenter audiebat, ac cuſtodiebat ab inſidiis Herodiadis, ne ipſum interficeret. Tamen, cùm Herodias ſæpè apud Herodem oraret pro morte Joannis, flexus ille uxoris blanditiis, concepit animum occidendi Joannem poſthabita ſanctitatis reverentia. Mulieris enim jaculatoria verba animum vincunt, & attrahunt omne malum. Et ideo Salomon. *Proverb.2.num.16.* nobis commendat eſſe maximè cautos. *Ut eruaris à muliere aliena, & ab extranea, quæ mollit ſermones ſuos.* Mulier extranea, & quæ non eſt tua, blandis, ac mollibus verbis, ut communiter explicatur, animum delinitum labefactat, ac mille dolos ad capiendum tendit. Unde eleganter cecinit Codrus Magnus Poëta?

Abulenſ. *Mulieris preces animum vincunt.* Prov.2.

Sydera non tot habet cœlum, non flumina piſces,
Quot ſcelerata gerit fœmina mente dolos.

Codrus.

Herodem tamen timor populi cohibuit, ne Joannem interficeret; & per multum tempus hanc pravam voluntatem occultavit, ac diſſimulavit.

Secundò. Multi ita explicant, quòd Herodes metuebat Joannem, & cuſtodiebat, ac libenter audiebat; antequam Joannes eum corriperet de ſua execranda libidine, & quando ſolùm de virtutibus, ac vitiis abſtractè, ac in communi loquebatur: tunc enim integritas, ac puritas Joannis non erat inviſa Regi. At poſtquam divinus Prædicator in Regis petulantem libidinem incurrit, cúmque vehementer arguit, dicens: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui.* Ecce jam totus animus Regis ita efferbuit, & nihil aliud totis niſibus parat, quàm Prædicatorem veritatis jugulare. Veritas odioſa Regibus. Et ita ait Achab de Michæa Propheta? *Odi eum, quia non Prophetat mihi bonum, ſed malum*, 3. Regum 22. num.8. Tum etiam necatur Joannes, ut Rex majori cum libertate ſuo indulgeat appetitui, ut eleganter dixit D. Fulgent. ſerm. de decollatione Baptiſtæ: *Ut luxurietur Herodes, necatur Joannes.* 70.

Veritas odioſa Regibus. 3. Reg. 22. Fulgent.

Tertiò perbelle Divus Chryſologus *ſermone* 27. dum conſiderat verba *Matth.* 14.*num.5.* ſupra data: *Volens eum occidere, timuit populum*; ſic ait ſanctus Pater: *Facilè deviat à juſtitia, qui in cauſis, non Deum, ſed hominem pertimeſcit. Hic timor, peccati facultatem differre poteſt, auferre non poteſt voluntatem. Unde etiam quod ſuſpenderit à crimine auditores, redit ad crimen, & æſtuat animo, quouſque perficiat, quod cogitat malum. Solus Dei timor, qui mentes corrigit, fugat crimina, innocentiam ſervat, perpetem tribuit facultatem.* Quamvis Herodes agnoſceret, Joannem eſſe virum juſtum, & ſanctum, tamen volebat eum occidere, & diſſimulat per tempus hanc voluntatem; & licet in viro fulgentiſſimum divinæ gratiæ, & Omnipotentiæ Dei lumen effulſerit, minime tamen obtenebrata Herodis mens illuminatur; imò unius vanæ ſaltatricis voci tanti viri caput concedit. Sed unde tantum depravatur voluntas Herodis, ut Joannem velit occidere, contra id, quod intellectu capiebat, ſciens eum virum juſtum? Vide quid dicitur: *Timuit populum, & facilè deviat à juſtitia, qui in cauſis, non Deum, ſed hominem pertimeſcit.* Totum Herodem tenebat, non divinus, ſed mundanus timor; ſolus enim Dei timor mentem à peccatis refrænat; humanus verò, etſi faciat diſſimulare depravatam voluntatem, minime tamen aufert. Et ideo ait D. Zeno ſermone de timore: *Sine fine quiſque ſtudet timere, ne quid præter Deum, quem diligit, timeat.* Vide *lib.2.c.6.n.*11. *& cap. 2. n. 23.* 71.

Chryſol. *Solus Dei timor à peccatis refrenat.* Zeno.

Quartò. D. Baſilius Seleucus orat. 18. *Mihi vide, ait, Diaboli artem, ut ad impietatem ex levioribus erratis extrahat. Primum fraterni cubiculi profeſſorem fecit, & ſucceſſorem, ut ex adulterij foſſa ad Baptiſtæ cædem tranſilire faciat. Malum vero tempore altum creſcit in quamvis libertatem* 72.

Baſil. Seleuc.

bertatem. Semper iniquus de peccato in peccatum ruit. Herodes luxurioſo inceſtu detentus minimè quievit, ſed timore mundano repletus ad contemptum Dei procedens, in crudelitatem dilabitur. Primò prophetam incarceravit, & ulteriùs in ipſa nequitia proficiens capite Joannem jugulavit. Ita ait Divus Remigius in Matth. cap. 14. *Libidinoſa voluntas eum coegit, in Joannem m inum mittere, quem ſciebat, juſtum & ſanctum A per hoc datur intelligi, quod minus peccatum factum eſt cauſa majoris peccati, juxta illud. Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc.*

Remig.

73. Ambroſ.

Eleganter hanc rem explicat Divus Ambroſius *in Pſalm.* 1. ad illa verba, *In cathedra peſtilentiæ non ſedit*; poſt multa verba ait: *Cavenda ergo prima ſunt vitia, ut in plura deinde graviora proſerpant. Etenim ſicut ij qui ſe in luto verſant, quo magis volutantur, eo ampliùs inquinantur: ita qui ſemel ſe luto improbitatis aſperſerit, niſi ab eo velociter exiliat, gravius ſibi dedecoris ſui cœnum per ſingulos dies lutulentæ converſationis obducit.* Ecce quantum malum ſit peccatum peccatis addere, ita ut ad barathrum extremæ malitiæ, ac miſeriæ detrudat hominem. Ait Chriſtus Dominus Matth. 18. numero 15. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipſum ſolum. Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & publicanus. Fratris* nomine Chriſtianus homo intelligitur, ut ſuo loco dicam. Et hîc eſſe ſermonem de peccatis mortalibus, tenent D. Chryſoſtomus, D. Hieronymus, D. Paſchaſius, D. Anſelmus, S. Thomas, Euthymius, Theophilactus *ibi* cum D. Auguſtino *ſerm.* 16. de verbis Domini. Origenes verò *homil.* 6. *in Matth.* de venialibus peccatis locum explicat. Sed bone Deus, ſi homo fidelis delinquat, & ter admonitus à peccato non recedat, habendus eſt tanquam Ethnicus, & publicanus; nónne ipſe fidem retinet, ut vult Maldonatus? Ergo ex ipſa perſiſtentia peccati, ut Ethnicus habendus eſt. Eccleſiam non audire, & ei non obedire, peccatum eſt; qui ergo in peccato perſiſtit, & peccatum peccatis addit, omne nefas, & malum de eo ſuſpicari ac præſumi poteſt; ideo talis fugiendus, ac vitandus eſt, à nobis, Ethnicus & publicanus. Origenes citata homilia 6. *Qui ergo,* ait, *in peccato levi correptus ter, ſecundùm quod diximus, non ſe emendat, nos quidem ſic eum debemus habere, quaſi publicanum & Ethnicum. An etiam à Deo quaſi publicanus, & Ethnicus judicetur, non eſt noſtrum pronuntiare, ſed eſt in judicio Dei.* Deus uniuſcujuſque cor intuetur; at nos ſi viderimus hominem in peccato etiam levi perſeverantem, vel de uno in aliud prolabentem, devitemus eum, ut Ethnicum, & publicanum, ut admonet Chriſtus de eo, qui de peccato fratris prolabitur in Eccleſiæ contemptum: nam ut cecinit Juvenalis:

Matth. 18. Chryſoſt. Hieron. Paſchaſ. Anſelm. D. Thom. Euthym. Theoph. Auguſt. Origen. Idem. Juvenal.

Nemo repentè fit turpiſſimus;

Niſi dum unum peccatum alteri aſſociatur. Vide hoc libro *cap.* 13. *num.* 134.

De nece Ioannis inferiùs erit dicendum ſuo loco.

CAP. V.

Colloquium Chriſti cum Samaritana, quæ vocatur à Chriſto.

Ioannis 4. *n.* 1. Ut ergo cognovit Jeſus, quia audierunt Phariſæi, quòd Jeſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quàm Joannes.

VERSIONES.

Syriacus. Cognovit autem Ieſchua, audiſſe Periſchæos, ipſum diſcipulos multos facere; magiſque baptizare, quàm Iouchanon.

Vatablus. Ut ergo cognovit Dominus audiſſe Phariſæos, Jeſum plures diſcipulos adſciſcere, & baptizare, quàm Ioannem.

D. Auguſtinus. tract. 15. *in Ioannem.* Quòd plures diſcipulos faceret, quàm Ioannes & plures baptizaret.

EXPOSITIO.

1\. Hic verſus terminatur *n.* 3. dum dicitur: *Reliquit Iudæam, & abiit in Galilæam.* Quod hic diſceſſus in Galilæam fuerit poſt incarcerationem Joannis ſignificat D. Matth. 4. numero 12. *Cùm audiſſet Ieſus, quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam*; Marci *n.* 14. Et ita tradunt D. Auguſtinus *lib.* 2. *de conſenſu Evang. c* 18. *in ſua Concordia Evangelica.* Gerſon, Beaulxames, Barradas, Corder. *in cap.* 4. *Ioann.* & Baron. *annot.* 31. *in epitome, n.* 20. Abulenſis verò *in cap.* 4. *Matth. quæſt.* 84. *&* 85. & Rupertus *lib.* 4. *in Ioan.* exiſtimant, Chriſtum diſceſſiſſe in Galilæam ante Baptiſtæ incarcerationem. Fundantur: quia ait Evangeliſta: *Ut cognovit Ieſus, quia Phariſæi audierunt, quod Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quàm Ioannes, reliquit Iudæam, & abiit in Galilæam.* Ergo videtur Evangeliſta innuere, quod Joannes nondum erat incarceratus, & adhuc baptizabat, & faciebat diſcipulos. Sed facilè ſolvitur objectio. Nam Phariſæi non indignabantur, quòd Jeſus plures diſcipulos faceret, Joannis zelo, ſed invidia moti, ut ſtatim dicam. Et ideo rectè Auguſt. *citato loco* ſolvit objectionem, quòd ita exponendus eſt locus, quòd audierunt Phariſæi, quod Jeſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quàm Joannes fecerat, & baptizarat, antequam eſſet conjectus in vincula.

Matth. 1. Marc. 1. Auguſt. Gerſon. Beauxalm. Barradas. Corder. Baron. Abulenſ. Rupert. Auguſt.

2. Repreſſit Baptiſta ſuorum diſcipulorum invidiam circa Chriſti Baptiſmum, ut habetur *Joann.* 3. *à num.* 27. Declinat etiam nunc Dominus invidiam Phariſæorum. *Ut cognovit Jeſus.* Græca exemplaria, Vatablus, Arias, Pagninus, D. Auguſtinus, & alij habent *Dominus* ne ſimul in eadem dictione bis repetatur idem nomen *Ieſus cognovit.* *Domino Deo, antequam crearentur, omnia ſunt agnita*, Eccli 23.num. 20. *Omnia nuda, & aperta ſunt oculis ejus*, ad Hebr.4.num.13. Quomodo ergo Jeſus verus Deus nunc cognovit? Quamquam ut Deus omnia cognoſcat ab æterno, tamen ut homo cognovit ſcientia experimentali, poſtquam ei nuntiatum eſt ex aliorum relatu, ut ait Rupertus *lit.*3. *in Ioan.* Divus Thomas, Ammonius *in Catena Græca. Etſi*, ait, *omnia ſciebat, ut Deus attamen hoc divinæ diſpenſationi erat conſentaneum, ut opportunè quidquid tunc diſcere videretur, cùm uſus eſſet.* Quamquam omnia ſciret, ut ſe hominem manifeſtaret, tunc aperiebat ſuam ſcientiam, quando tempus, & occaſio poſtulabant, ut rectè notat hîc D. Cyrillus *lib.* 2. *in Ioan. cap.*76. *Quod audierunt Phariſæi.* Chriſtus cognovit; Phariſæi audierunt: quia Dominus cognitione certa movebatur, illi verò falsò rumore, ut ſtatim dicam. Et Phariſæi audierunt ut indicant Divus Chryſoſtomus, & Theophylactus, à Diſcipulis Joannis; nam ſicut Chriſtum accuſarunt apud Magiſtrum, quòd baptizaret; ita & veriſimile eſt, quod Chriſtum deferrent apud Phariſæos, præcipuè, ut notat D.Thomas, diſcipuli Joannis erant confæderati cum Phariſæis ut colligitur ex *Matth.*4.*num.*14. qui ſimul contra Chriſti diſcipulos poſuerunt quæſtionem.

Ioan. 3. Græcus. Vatabl. Arias. Pagninus. Auguſt. Eccl. 23. Hebr. 4. Rupert. D. Thom. Ammon. *Scientia manifeſtanda, quando occaſio poſtulat.* Cyrill. D. Thom. Chryſoſt. D. Thom.

3. *Quòd Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quam Joannes.* Ecce res delata, & quod erat auditum, & tamen erat falſum: quia Dominus non baptizabat, ut patet ex ſequenti verſu, & notant omnes. Et ipſa res falſa denuntiatur à diſcipulis Joannis, (alias pij viri) invidia movebantur erga Chriſtum; vel quia erant frequenter delatores, Chriſtum accuſarunt, tam apud Magiſtrum *Ioann.* 3. *num.* 26. quam apud Phariſæos, ut patet ex proximè dictis, quòd baptizaret, cùm non eſſet verum. Sed aſſuetus accuſator multa mendosè dicit multa falſa teſtificatur. Et ad Phariſæos Chriſti Baptiſmus defertur, quod multo pluribus eſſet collatus, quàm Baptiſmus Joannis; non quia Phariſæi zelarent pro Joanne, ſed quia magnam erga Chriſtum habebant invidiam, ut notant D. Auguſtinus *tract.* 15. *in Ioannem.* Et ratio invidiæ in promptu eſt, ait Cajet. *Quia ſecta Phariſæorum offuſcabatur ex nova baptizatorum profitentium ſchola; multoque majorem invidiam ſignificat Evangeliſta ex majori multitudine diſcipulorum Chriſti.* Et maximè dolebant Phariſæi de Chriſti Baptiſmo, ut notat Albertus Magnus, quia dabatur Chriſti nomine, & ita Chriſti fama maximè propagabatur.

Aſſuetus accuſator multa falſa teſtatur. Auguſt. Cajetan. Alb.Magn.

Ioannis 3.*n.*2. Quamquam Jeſus non baptizaret, ſed diſcipuli ejus.

VERSIONES.

Vatablus. Quamquam Jeſus ipſe non baptizaret.

Tertull. lib. de baptiſm. c. 11. Tamen Jeſus non tingebat, verùm diſcipuli ejus.

*S.Optat. Afric. lib.*4.*adverſ. Parmeniam.* Non ipſe neminem baptizavit, ſed diſcipuli ejus.

EXPOSITIO.

DELATUM erat ad Phariſæos, ut patet ex ſuperiori verſu, quòd Jeſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quàm Joannes. Quòd Dominus diſcipulos faceret per ſeipſum, verum erat; non tamen quòd per ſe baptizaret; hoc enim fiebat per manus Apoſtolorum: tamen famæ rumor ſemper vires acquirit eundo; & multa falſa defert, & admiſcet. 2. Regum 13.num.30. *Fama pervenit ad David, dicens: Percuſſit Abſalon omnes filios Reges, nec remanſit ex eis ſaltem unus.* Et tamen ſolus Amnon erat mortuus. Ovidius Metamorph. 12. 4.

Creſcit, & auditis aliquid novus adjicit auctor.

Fama vires acquirit eundo, & multa falſa dicit. 2. Reg. 13. Ovidius.

QUÆSTIO I.

Utrùm Chriſtus per ſeipſum baptizaret?

SIt reſolutio quæſtionis, quòd Chriſtus Dominus per ſeipſum non baptizavit, ut expreſsè ait hic Evangeliſta: *Quamquam Ieſus non baptizaret.* Et notant hîc Divus Auguſtinus, Divus Chryſoſtomus, D. Cyrillus, D. Thomas, D. Bonaventura. Nec obſtat id quod dicitur de Chriſto Domino Matth.3.num.11. *Ipſe vos baptizavit in Spiritu ſancto.* Et ſimiliter *Ioan.*1.*n.*33. Et diſcipuli Joannis dicunt ad magiſtrum de Chriſto Joan.3.num. 26. *Cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic baptizat.* Rectè reſpondet Tertullianus *lib. de baptiſm. cap.* 11. S.Optatus Africanus *citato lib.* 4. quòd Chriſtus per ſeipſum non baptizavit quemquam, ut hîc teſtatur Evangeliſta; tamen citatis locis dicitur baptizare, quia per ſuos diſcipulos illud miniſterium præſtabat; ſicut ea, quæ Rex, vel magiſter diſponit per ſuos inferiores, dicitur facere per ſeipſum: ſicut quando Rex præcipit extruere ædificium, dicitur, quòd Rex ædificavit: *Ædificavit Rex Salomon domum & conſummavit eam*, 3. Regum 6. num. 9. Et quæ diſcipuli operantur, non contradicente magiſtro, ipſe magiſter facit, & operatur, ut notat Ammonius. Et ideo reprehenſus eſt Heli Sacerdos, tanquam ipſe faceret, quod filios ſuos ſciebat facere, & non prohibebat, 1. *Reg.* 2. *numero* 28. Aliter reſpondet D. Auguſt. *tractat.* 15 .*in Ioan.* & Beda, quòd Chriſtus baptizabat: & non baptizabat: non baptizabat exteriùs aqua corpora tingendo; baptizabat tamen interiùs gratiam Spiritus ſancti communicando. Vel dicitur Chriſtus baptizare in ſuis diſcipulis, quia Baptiſmus ab eo erat inſtitutus, & ab eo habebat virtutem. 5.

Auguſt. Chryſoſt. Cyrill. D. Thom. Bonavent. Matth. 3. Ioan. 3. Tertull. S.Op. Afric. *Quæ fiunt per diſcipulos, tribuuntur magiſtro.* 3. Reg. 6. Ammon. Auguſt. Beda.

Dices: Chriſtus Dominus baptizavit Joannem Baptiſtam, ut ex Divo Auguſtino, Chryſoſtom. Euthymio, Carthuſiano dixi *lib.* 3.*cap.*2.*quæſt.*7. 6.

Auguſt. Chryſoſt. Euthym. Carthuſ.

Et

Et etiam baptizavit ſanctiſſimam Virginem Mariam, ut docent Euthymius *ad cap. 3. Joan.* Nicephorus *lib. 2. c. 3.* Suarius *tom. 2. ad tertiam partem, diſ. 18. ſect. 3. §. Alterum vero.* Et etiam Chriſtus Dominus baptizavit Petrum, qui cæteros Apoſtolos baptizavit, ut tradunt Evodius primus Antiochiæ Epiſcopus, in libro qui appellatur *Lux.* Eviratus *in Prato ſpirituali, cap. 17.* D. Auguſt. vero *Epiſt.* 108. docet Apoſtolos à Chriſto fuiſſe baptizatos. Quomodo ergo hic dicitur quòd Chriſtus non baptizavit? Reſpondetur intelligendum, Chriſtum Dominum communiter, & vulgariter non baptizaſſe per ſeipſum; ſed per ſuos diſcipulos. Et ita Carthuſian. quod Chriſtus non baptizavit quoſlibet propria manu, ſed tantùm ſuos diſcipulos. Similes autem locutiones in Scriptura; ut notat D. Hieronym. *Epiſt. de Beatitudine*, ſignificant id, quod communiter, & vulgariter fit.

Euthym. Niceph. Suarius. Euodius. Eviratus. Auguſt. Chriſtus baptizavit Virginē, Baptiſtam, & Apoſtolos. Hieron.

QUÆSTIO II.

Quare Chriſtus Dominus noluerit per ſeipſum baptizare?

7. Reſolutum eſt ſuperiori quæſtione, quod Chriſtus Dominus per ſeipſum non baptizabat. Hujus rei congruentias inveſtigemus. Reſponde primo Divus Chryſoſtomus *homil.* 28. *in Ioannem*, quod ille Baptiſmus qui conferebatur ante Chriſti paſſionem non erat proprius Baptiſmus Chriſti, ſed Ioannis; & ad hoc erat, ut aſſueſcerent homines ad Chriſti Baptiſmum. Inconveniens autem erat, quod Chriſtus baptizaret baptiſmate Ioannis, cùm in illo non communicaretur Spiritus ſanctus, qui ante Chriſti paſſionem non dabatur. *Nondum erat Spiritus datus; quia Ieſus nondum erat glorificatus*, Joan. 7. n. 39. Tamen ſententia non eſt probanda quia Chriſti baptiſmus quo Apoſtoli baptizabant, gratiam Spiritus Sancti conferebatur, & erat diſtinctus à Baptiſmo Joannis. Quia, ut recte probat Lyranus orta fuit quæſtio *Ioan. 3. n. 25.* inter diſcipulos Ioannis, & Iudæos baptizatos lavacro Chriſti: quænam eſſet perfectior purificatio, Ioannis, an Chriſti? ut notant *ibi* Chryſoſtomus, Euthymius, Albertus Magnus. Et tamen hæc diſputatio nulla eſſe poterat, ſi unus, & idem eſſet Baptiſmus, & diſcipuli Domini Ioannis baptiſmo uterentur. Illud autem, quod dicitur, quod ſpiritus ſanctus nondum erat datus, intelligendum eſt cum D. Thoma, D. Bonaventura, quod nondum erat datus ſignis viſibilibus, ſicut poſt Chriſti reſurrectionem datus eſt diſcipulis. De forma vero, ſub qua ante Chriſti reſurrectionem ejus baptiſmus dabatur, ſtatim dicam.

Chryſoſt. Ioan. 7. Sententia nō probatur. Lyran. Chryſoſt. Euthym. Alber. Mag. D. Thom. Bonavent.

8. Ob quatuor principia convenientiſſimum fuit, ut Chriſtus non baptizaret per ſeipſum. Primo ob perſonam ipſius Chriſti. Secundo ob ipſum Baptiſmum. Tertio ob commodum baptizandorum. Quarto ob authoritatem diſcipulorum Chriſti.

9. Primo non fuit conveniens, ut Chriſtus per ſeipſum baptizaret ob perſonam ipſius Chriſti, ut recte docent D. Thomas, D. Bonaventura, Lyranus, & alij, quia in rebus gravioribus, in docendo in faciendo miracula erat occupatus, dans exemplum Eccleſiarum Prælatis, ut in majoribus negotiis occupentur, & minora inferioribus committant. 1. *Corinth.* 1. *n.* 17. ait Paulus *Non miſit me Chriſtus baptizare, ſed evangelizare.* Sic Apoſtoli elegerunt diaconos ad pietatis opera impendenda: *Non eſt æquum, nos relinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis.* Actor. 6. n. 2. Secundo D. Auguſt. *tract.* 15. *in Ioan.* Ita explicat rem. Si Chriſtus baptizaret per ſeipſum, forſitan non author, ſed miniſter baptiſmi exiſtimaretur: ut ergo ab omnibus agnoſceretur ut author, non per ſe, ſed per ſuos diſcipulos miniſterium exhibuit. Nec Dominus novit omnia officia ſibi retinere, verùm etiam ſuis communicavit.

D. Thom. Bonavent. Lyran. Prælati in majoribus occupentur minora inferioribus committant. 1 Cor. 1. Actor. 6. Auguſt. Prælatus non omnia ſibi officia retineat.

10. Secundo ob ipſum baptiſmum. Nam per hoc quod Chriſtus non baptizabat per ſe, ſed per ſuos diſcipulos, ut recte notavit D. Cyrillus *lib. 2. in Ioann. cap. 76.* declarabat, excellentiorem eſſe ſuum baptiſmum, quam Ioannis lavacrum Ioannes per ſeipſum adminiſtrabat baptiſmum; Chriſtus vero per diſcipulos illum conferebat; & tamen multo plures veniebant ad Chriſtum, *Ioan. 3. numero 26.* Ergo per hoc multo excellentior demonſtrabatur Chriſti baptiſmus. Secundo. Dum Chriſti baptiſmus per diſcipulos exercetur, valde efficax, & perdurabilis declaratur; quam efficaciam & perſiſtentiam non habuit Ioannis baptiſmus; ſiquidem per ipſum ſolum exerceri potuit; & ita cum ejus vita terminatus eſt, ut probat Suarius *tom. 2. ad 3. part. diſp. 25. ſect. 3. §. Sed quærit aliquis.* Tertio, Quia, ut eſt valde probabile, ex peculiari privilegio Apoſtoli baptizabant in nomine Chriſti, ut colligitur ex multis locis, Actor. 10. n. 48. *Juſſit eos baptizari in nomine Domi Jeſu Chriſt.* Et docent D. Bernardus *Epiſt. 38.* S. Thomas *3. part. quæſt. 66. art. 1.* ut ita Chriſti nomen magis fieret celebre. Quod maximè habere locum videtur ante reſurrectionem: quia tunc forma Patris, & Filii, & Spiritus ſancti *Matth.* 29. nondum tradita erat, ergo magis decens intelligitur, quod hujuſmodi baptiſmus per alios, & non per ſeipſum à Chriſto exercetur: quæ enim ad noſtram gloriam, laudemque conducunt, valde proportionata ſunt, ut per alios celebrentur, ut dixi *lib. 1. c. 5. quæſt. 3. n. 5.*

Cyrill. Baptiſmus Joannis cum eo terminatus eſt. Actor. 10. Bernard. D. Thom. Quæ ſūt laudis noſtræ per alios celebrentur.

11. Tertio. Ob ipſos baptizandos. Nam omnes veniebant ad Chriſti baptiſmum, *Joan. 3. n. 26.* & ita Apoſtoli erant occupati, ut nec haberent locum ad comedendum, ut dicitur Marc. 6. n. 31. *Venite*, ait eis Chriſtus, *ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum; erant enim, qui veniebant, & redibant multi. & nec ſpatium manducandi habebant.* Ergo ſi cum tot miniſtris tanta erat occupatio, quid fieret, ſi ſolus Chriſtus exerceret per ſe ipſum: Recte igitur diſtributum eſt ob commodum venientium, ut Chriſtus prædicaret, & Apoſtoli baptizarent, ut ita accedentibus prompta expeditio exhiberetur. Et ita Moyſes conſilio Jethro ſoceri ſui per ſeptuaginta duos ſeniores populi laborem partivit. *Exod. 18. n. 19. & 20. Deut. 1. n. 13. & 15.*

Marc. 6.

12. Quarto. Ob diſcipulos, ut ipſis functionibus, ac miniſteriis gratiam impertientibus Dominus eos maxime honoraret, ac nobilitaret. Hoc debet eſſe peculiare ſtudium Principis, ſuorum miniſtrorum honori conſulere. Deſtinavit

Princeps miniſtros ſuos honoret.

Dominus ſuos Apoſtolos Principes in orbem, quibus dedit plenariam poteſtatem gubernandi, condendi leges, Sacramenta adminiſtrandi, Epiſcopos creandi, quamvis hujuſmodi poteſtas ſolùm permanſerit ſucceſſoribus Petri, cui data eſt, tanquam capiti. Quod autem illa plenaria poteſtas Eccleſias ſuas gubernandi data fuerit omnibus Apoſtolis, colligunt ex verbis

Joan. 20. Auguſt. Cyrill. Chryſoſt. Albert.Mag. D. Thom. Sotus. Bellarmin. Suarius.

Chriſti Domini, *Sicut miſit me vivens Pater, ego mitto vos*, Joan. 20. num. 21. Divus Auguſtinus Divus Cyrillus, Divus Chryſoſtomus, Albertus Magnus, *& in ſermone de S. Petro*, S. Thomas, & alii, & docent Sotus *in 4. diſtinct.* 20. *quæſt.* 1. *artic.* 2. *& lib.* 1. *de juſtitia*, *quæſt.* 1. *artic.* 3. Bellarminus *lib.* 4. *de Pontific. cap.* 23. Suarius *lib.* 4. *de legibus cap.* 3. *num.* 4. Sed ſi hujuſmodi poteſtas ſolùm in ſucceſſoribus Petri per-

Alber.Mag. 2. Cor. 5.

manſura erat, cur omnibus datur? Cur non recipiunt à Petro, ſed à Chriſto, à quo tanta poteſtate delegantur? Albertus magnus in perſona Chriſti ait: *Mitto vos, authoritatem vobis dando, ut qui vos audiat, me audiat; & qui vos ſpernit, me ſpernat: ideo dicit Apoſtolus* 2. Corinth. 5. *Pro Chriſto legatione fungimur, ut ſui miniſtri omnibus eſſent in reverentia.* Tanta authoritate, ac juriſdictione Dominus ſuos miniſtros, ac Apoſtolos ſublimavit tum ut prompte, & expedite ſuas Eccleſias gubernarent, tum ut etiam omnibus eſſent in veneratione, utpote tanta authoritate condecorati.

13. Exod 7.

Cùm Moyſes eſſet deſtinatus à Deo legatus ad Pharaonem, ait ei Dominus: *Conſtitui te Deum Pharaonis*, Exod. 7. num. 1. Præficiens Deus Moyſem ad educendum ſuum populum, cur non appellavit Imperatorem, Regem, Ducem, præfectum? Cur aliquo nomine ex his, quibus homines ſolent ſuos præfectos inſignire, non appellavit? Cur Deum dicit purum hominem? Deſtinabatur Moyſes Dei miniſter; & ita decrevit Dominus eum extollere, ut alio nomine non delegaret, niſi propria nuncupatione Dei data, ut ex tanta ſublimitate authoritas ſua innoteſceret. Cajetanus. *Vide*, ait, *attende, & perpende, in quali quantoque gradu conſtitui te: nam dedi te, ut officio Dei fungaris erga Pharaonem: magnanimus eſto, qui loco mei conſtitutus te relativè ad Pharaonem: non ibis tanquam inferior, ſed tanquam ſuperior, ut agens Deum ducem Pharaonis.*

Domini authoritate honoratur miniſter.

Cajetan.

Ioannis 4. *n.* 3. Reliquit Judæam, & abiit iterum in Galilæam.

VERSIONES.

D. Auguſt. tr. 15. Reliquit Iudæam terram. *Theophylact.*

Alter Textus.

Matth. 4. *n.* 12. Cùm autem audiſſet Jeſus, quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam.

Marci 1. *n.* 14. Poſtquam autem traditus eſt Ioannes, venit Ieſus in Galilæam.

Lucæ 4. *n.* 14. Et egreſſus eſt Ieſus in virtute Spiritus in Galilæam.

EXPOSITIO.

Hic eſt ſecundus Chriſti adventus in Galilæam, ut denotat illa particula *iterum*: 14.
primus enim extitit, quando cum diſcipulis venit in Canam Galilææ ad nuptias, *Joan.* 2. de quo dictum eſt *cap. primo hujus libri* Tempore autem Paſchatis in Judæam, *Joan.* 2. *numero decimo ſecundo.* Et ibi in Jeruſalem ejecit vendentes de templo, miracula fecit, cum Nicodemo locutus eſt; & in altera Judææ parte multos baptizavit, *Joann.* 3. *numero* 26. Cùm ergo ibi eſſet, & audiſſet, quòd Joannes traditus eſſet in carcerem, ut jam dixi *num.* 1. fugiens Phariſæorum invidiam, ut ex multis Patribus dicam *quæſt. ſequenti*; nam Phariſæi adierunt; quòd Jeſus plures baptizaret; & plures diſcipulos faceret, quam Joannes, ut patet *verſu* 1. Relinquit Judæam, terram in qua majores Phariſæorum habitabant, & abiit in Galilæam, quæ erat patria ſua, ut ibi prædicaret; quamvis, ut ibi dixit Dominus, *Nullus Propheta acceptus eſt in patria ſua.* Et hic diſceſſus in Galilæam eſt ille, de quo Matthæus, Marcos, & Lucas faciunt mentionem poſt traditum Joannem ab Herode, ut exponit Abulenſis, & dixi *num.* 1. Abulenſ.

Maldonatus *in* 4. *Matth. num.* 12. ait, quòd Dominus ſeceſſit in Galilæam, non inferiorem, ſed ſuperiorem, quæ appellatur Galilæa Gentium, & extra juriſdictionem Herodis erat: nam Joannes incarceratus eſt ab Herode; ut vidimus *Cap.* 4. *Matth.* 14. *num.* 3. *Marc.* 6. *num.* 17. *Luc.* 3. *num.* 9. Herodes autem Tetrarcha erat Galilææ, *Luc.* 3. *num.* 1. Non ergo Dominus fugeret periculum, ſi abiret in Galilæam, in qua Ioannes traditus erat: igitur ſeceſſit in aliam extra juriſdictionem Herodis. Et hanc expoſitionem, ait ipſe Maldonatus, latuiſſe alios Auctores, ac magnum Auguſtinum. Sed revera expoſitio me quoque latet. Nam *Galilæa* in Scriptura abſolutè ſumitur utraque, ſive inferiori, ſive ſuperiori, & utrique imperabat Herodes; aliter enim Herodes non diceretur ab Evangeliſta. *Luc.* 3. *num.* 1. abſolutè Tetrarcha Galilææ, ſed cum limitatione, & explicatione. Nec Joſephus, nec alius auctor antiquus ſubtrahit Galilæam ſuperiorem à poteſtate Herodis. Nec ratio deſumpta ex traditione Joannis habet vim, quia Dominus non fugiebat Herodem, ſed invidiam Phariſæorum, ut dicam *quæſtione ſequenti.* Deinde, ut recte obſervavit Abulenſis *cap.* 4. *Matth. quæſt.* 85. §. *dicendum*; non erat Chriſto Domino ratio timendi, quod Ioannes incarceratus fuerat ab Herode, quia increpabat eum propter Herodiadem uxorem fratris ſui, quam ei viventi abſtulerat; nam Chriſtus Dominus ob altum ſuum conſilium decreverat, de hac re non agere; & ideo non datur eadem cauſa timoris.

15. Maldon.

Utraque Galilæa ſub Herodis poteſtate.

Joſeph.

Abulenſ.

QVÆSTIO

Quæstio III.

Quare Dominus diſceſſit ex Iudæa in Galilæam?

16. Rupert.

AD quæſtionem reſpondet primò Rupertus lib. 5 in Joannem: *Nam quamdiu*, ait, *lucerna hæc de qua prædictum eſt, lucerna clariſſimè Joannes, ardere, & lucere potuit, & paſſi ſunt filii tenebrarum, ut ſtaret lucens ſuper candelabrum ſuum, tanto illum honore dignum duxit Dominus omnium, ut ſicut ille, non ſeipſum commendabat prædicatione ſua, ſed Chriſtum; ſic è contra Chriſtus Jeſus, illo ſuperſtite nunquam poneret in conſpectu populi magiſterij ſui cathedram publicæ prædicationis officium. Quod ſi faceret, magna utique claritate ſua famam illius citius obſcuraſſet, ſicut Sole meridiano lucernæ fulgor exiguus operire ſolet. Hoc enim devitans exemplorum bonorum proviſor, nec hoc ſaltem eſt, ut propter id, quod ſui quoque diſcipuli baptizabant, quæſtiones augeſcerent, quæ jam, ut ſuprà dictum eſt, fieri cæperant. Sed loco, & tempore cedere dignatus eſt, ut debito cum honore Baptiſta ſuus ad conſummationem curſus ſui perveniret. Hoc eſt, quod Evangeliſta nunc refert: Ut cognovit Jeſus, quod Phariſæi audierunt, quia Jeſus plures diſcipulos facit, & baptizat, quam Joannes, abiit in Galilæam.* Quatuor nobis ſatis ingenioſe dat venerabilis Abbas. Quanquam ipſe exiſtimet, quòd Dominus petiverit Galilæam, antequam Joannes eſſet incarceratus; tamen ait ipſe, quod Dominus tetendit in Galilæam; tempus ſuæ prædicationis expectans, ut eo incarcerato illam inchoaret. Sed nos dicimus, quòd cùm eſſet traditus, Dominus diſceſſit, ut tradunt Matthæus & Marcus.

17. In quo docet primo, in quanta æſtimatione fuerit Baptiſta apud Dominum, & quantum ei credidit Chriſtus: *Ut illo ſuperſtite, nunquam poneret in conſpectu populi magiſterii ſui cathedram*; veluti ſapientia Dei approbans, quod ſat erat, Joannem prædicare, & docere, & ideo eo ſuperſtite, Dominus non ponit cathedram ſui magiſterii. Secundo Baptiſta conſtitutus erat à Deo prædicator, & Doctor univerſi: *Venit, ut omnes crederent per illum*, dum ergo Joannes prædicat, & adimplet munus ſuum, abſtinet Chriſtus à prædicatione publica, ſui magiſterii cathedram non ponit. Quod ſignificat Matthæus 4. num. 16. & 17 *Cùm audiſſet Jeſus quod Joannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam*, &c. *Et exinde cæpit Jeſus prædicare.* Non enim ſolet Deus ſuos fideles miniſtros evocare ab inchoato munere, & eos impedire in executione officii commiſſi. Differt Dei ſapientia prædicare, quamdiu Joannis vox intonat, quoadusque vinculis ſit alligata. Poterat Dominus ab exortu ſuo prædicare, & ſilentium Ioanni imponere, & tanquam Sol meridianus Luciferi lucem obſcurare; ſed noluit miniſtro fideli obſtacula ponere, & permiſit, ut vices ſuas abſolveret. *Loco, & tempore cedere dignatus eſt, ut debito cum honore Baptiſta ſuus ad conſummationem curſus ſui perveniret.* Vide *lib. 1. cap. 5. quæſt. 9. num. 16. & lib. 2. cap. 7. quæſt. 2. num.* 6. Tertio. Deus unumquemque lucere permitit, & cuilibet dat ſpatium, ut fulgore ſuo reſplendeat Joannes erat lucerna ac proinde aliquis ei debebatur ſplendor; noluit ergo Chriſtus eum offuſcare, ac obumbracula ponere. *Quod ſi facere voluiſſet, magna utique claritate ſua famam illius citius obſcuraſſet.* Sed hoc valde alienum judicavit à bonitate ſua, qua ſinit unumquemque lucere. Quartò Recedit Dominus, ut ſui diſcipuli abſtinerent à quæſtionibus, quæ jam circa baptiſmum Chriſti inter ſuos diſcipulos, ac aſſeclas Joannis cœperant, *Joan. 3. num.* 15. Ne hujuſmodi quæſtiones iterum implicarentur cum Phariſæis, qui audierunt, quòd Jeſus plures diſcipulos faceret, & baptizaret, quàm Joannes, & dicebant, ut ait ipſe Rupertus: *Ecce duos Baptiſtas habemus. Nunquid uterque eſt Chriſtus?* Ut ergo hujuſmodi quæſtionibus imponeretur ſilentium, recedit Dominus, & abiit in Galilæam, ne quæſtiones augeſcerent, quæ jam fieri cœperant, loco, & tempore cedere dignatus eſt, Eccleſiaſt. 8. n. 4. *Non litiges cum homine linguato, ne ſtruas in ignem illis ligna.*

Joanne vivente Chriſtus non ponit cathedram magiſterii Joan. 1.

Matth. 4. *Non ſolet Deus ſuos miniſtros officio commiſſo impedire.*

Deus vult, ut quilibet ſuo fulgore luceat.

A quæſtionibus abſtinendum, & fugiendum. Eccli. 8.

18. Secundò Divus Auguſtinus *tractat. 15. in Joannem.* Albertus Magnus Divus Thomas, ut daret exemplum, ac formam in perſecutione fugiendi in alium locum, & civitatem Matth. 10. numero 23. *Cum perſequentur vos in civitate iſta, fugite in aliam*, 2. Corinth. 11. num. 33. *Per feneſtram in ſporta demiſſus ſum per murum, & ſic effugi manus ejus.* Tertio Albertus Magnus, S. Thomas, Carthuſianus. Ut ſe ſubtraheret invidiæ Phariſæorum, ne contra ſe excitaretur, & exaſperaretur & ideo declinavit præbens exemplum, ut malis cedamus ad tempus quoad uſque inimici melioris animi fiant. Ezechiel 2, num 5. *Si fortè ipſi audiant, & quieſcant, quia domus exaſperans eſt.* Quarto. Carthuſianus. Receſſit Dominus, quia aliquando ſubtrahendum eſt Verbum Dei propter irriſionem, ob reverentiam, ne vilipendatur ab inimicis.

Auguſt. Alber. Mag. D. Thom. Matth. 10. 2. Cor. 11. Alber. Mag. D. Thom. Carthuſ. *Credendum ad tempus.* Ezech. 2. Carthuſ.

19. Quinto. Albertus Magnus, Hugo. In Galilæa Dominus initium ſuæ prædicationis inchoaverat; & ideo revertitur ad illam, quia voluit viſitare, conſolari, ac confirmare eos: quos per verbum Dei attraxerat, Actor. 15. num. 36. *Revertentes viſitemus fratres per univerſas civitates, in quibus prædicavimus verbum Dei, quomodo ſe habeant.* Hic eſt, quod redarguitur malus Prælatus, qui non eſt paſtor paſcens, & viſitans ſua. Job. 39. num. 14. *Relinquit ova ſua in terra, obliviſcitur, quod pes conculcet ea, aut beſtia agri conterat, duratur ad filios ſuos, quaſi non ſint ſui.* Ita Albertus Sexto Divus Chryſoſtomus *homil.* 30. Theophilactus D. Bonaventura. Poterat Dominus eſſe in medio Phariſæorum abſque eo, quod illum apprehenderent, quia ſæpè de eorum manibus exivit; & tamen noluit, ſed abiit in Galilæam: *Quia*, ait Divus Bonaventura, *ſicut volebat credi, quoniam erat Deus, ſic volebat credi, quoniam carnem ferebat, ut verus homo; & ideo aliquando recedebat, & eorum præcavebat inſidias*, Unde eleganter ait Chryſoſtomus citatus. *Ideo maximè voluit ſuam Incarnationem credi, quæ nobis principium, & fons eſt innumerabilium bonorum, hinc non humanitatem, ſed divinitatem potius latere voluit.* In humanitate aſſumpta opus noſtræ redemptionis exercuit Deus: & ideo in tanta ei æſtimatione fuit, ac tam eximiè de humanitate gloriabatur, ut tanquam homo iram hominum fugeret, divinitatem ſuam paſſus abſcondi,

Albert. Mag. Hugo. Actor. 15. Job. 39. Chryſoſt. Theoph. Bonavent. Chryſoſt. *Deus maximè gloriatur de noſtra redemptione a humanitate*

abſcondi, ut ſe hominem manifeſtaret. Vide *lib.* 2.*cap.*1.*n.*53. *& cap.*3. *n.*22.*&* 23.

20. Ambroſ. Septimo Abulenſis *in cap.* 4. *Matth. quæſt.* 85. ex eo contendit, quòd Chriſtus Dominus abiit in Gælilæam, quia volebat in ea primò prædicare Quod ex multiplici cauſa factum eſt, ut ipſe probat *ſequenti quæſt.* 86. Primo, quia illa erat terra natalis Chriſti, & voluit Dominus primò illi benefacere, quàm aliis, ut docet Theophylactus *in cap.* 4. *Matth.* Quo inſtruimur priùs propriis benefacere, eoſque docere; deinde ad relinquos amicitiam ſpargere. Galæa autem erat patria natalis Chriſti id eſt ſuæ nutritionis; quia licet in Bethleem eſſe natus, tamen tota vita in Nazareth nutritus fuit, & educatus: & ideo non Bethleemites, ſed Nazaræus eſt dictus, ut dixi *lib.*2.*cap.*9.*quæſt.*11. Secundo, quia Chriſtus volebat habere teſtes ſuæ prædicationis ab ejus exordio; cùm autem Dominus decreviſſet ſuos honorare, utque Apoſtoli majori ex parte eſſent Galilæi, actor. 2. num. 7. *Nonne omnes iſti, qui loquuntur, Galilæi ſunt?* ideò ad Galilæam tendit ad ſuam prædicationem inchoandam. Tertiò. Recedit in Galilæam; quia cùm Joannes eſſet jam in carcere traditus, tempus erat, ut ſuam prædicationem initiaret in Galilæa, ut impleretur vaticinium. Iſaiæ 9. num. 1. *Primo tempore alleviata eſt terra Zabulon, Nepthalim, via maris trans Jordanem Galilææ Gentium: populus qui ambulat in tenebris, vidit lucem magnam.* Et hanc rationem inducit Matthæus in textu *cap.* 4. *n.* 15. Et ſtatim poſt commemoratam prophetiam ait: *Et exinde cœpit Jeſus prædicare.* Quæ rationes optimè probant, quare ad exordium ſuæ prædicationis elegerit Galilæam.

Beneficia à viris inchoanda. Theophil. *Quilibet ho honoret ſuos* Actor. 2. Iſai. 9. Matth 4.

21. Octavò. Communiter Patres. Divus Auguſtinus *tract.* 15.*in Joan.* Divus Cyrillus *lib.*2.*in Joan. cap.*76. Divus Chryſoſtomus *homil.* 30. D. Ambroſius *lib.* 4. *in Lucam.* Theophylactus, Beda, Divus Thomas, Divus Bonaventura, & alii multi ad hunc locum Joannis tenent, quòd Dominus diſceſſit ex Judæa, declinans Phariſæorum invidiam. Et ita ait Divus Auguſtinus *citatus*, ut cognovit Jeſus, quia audierunt Phariſæi. *Quia vero*, inquit *cognovit eorum ſcientiam, ſimul cognovit & invidiam, quia non hoc propterea didicerunt, ut ſequerentur, ſed ut perſequerentur.* Divus Chryſoſtomus *Non formidinis cauſa diſceſſit, ſed ut eorum invidiam leniret.* Explicat Matthæus, ut patet ex ſeptima ratione, cur Dominus potius tetenderit in Galilæam, quam in aliam Provinciam. Joannes vero hic declarat, cur diſceſſerit ex Judæa. *Ut cognovit Jeſus, quia audierunt Phariſæi, quia Jeſus plures baptizaret, quàm Joannes, relinquit Judæam* Ergo innuit Evangeliſta, quod cauſa hujus diſceſſus fuit, quia cognoverunt Judæi quod plures baptizaret quàm Joannes, quo maximè livore torquebantur Phariſæi, non quia pro Joanne zelarent, ut jam dixi ex Cajetano *num.* 3. immo potiùs Joannis baptiſmum ſpreverunt *Luc.* 7. *num.* 30. Sed quia verebantur, ne Chriſti nomine, ac baptiſmo eorum Secta extingueretur, ideo incredibili invidia, ac odio Chriſtum perſequebantur, quod inde erat vehementius, quia tegumento, ac prætextu zeli Joannis fiebat.

Auguſt. Cyrill. Chryſoſt. Ambroſ. Beda. D.Thom. Bonavent. *Od invidiam Dominus diſceſſit.* Chryſoſt. *Matthæus declarat, cur abierit in Galilæam. Joannes, cur receſſerit à Judæa.* *Odium tegumento zeli crudele.*

22. Valde mirum eſt, quod Dominus recedat à Judæa ob invidiam Phariſæorum, & eligat abire in Galilæam, in qua regnabat Herodes, ut jam notavi in expoſitione *num.* 15. qui Ioannem incarceraverat, & ſæviſſimus erat hoſtis religionis, virtutis, ac veritatis. Sed ſapientiſſimus Dominus Ieſus elegit degere potius, ac habitare cum crudeliſſimo hoſte, quàm cum Phariſæis inimicis ſimulatis ac invidioſis. Cum David fuiſſet maximè oppreſſus perſecutionibus Saul: *Ait in corde ſuo: Aliquando incidam una die in manus Saul: nonne melius eſt, ut fugiam, & ſalver in terra Philiſthinorum, Surrexit David, & abiit ad Achis, filium Geth,* 1. Regum. 27. à num. 1. Merito addubitat Abulenſis, ibi *quæſt.* 5. *&* 7. quomodo David auſus fuerit ſe recipere in terra Philiſthinorum; nimium enim offenderat Philiſtæos, & eos maximè bellis attriverat, ut patet ex *cap.* 18. 19. & 23. Multos namque Philiſthæos occiderat, ducenta præputia adduxerat ad Regem Saul *cap.* 18. Et tandem inter eos virum valde inſignem interfecerat Goliath. Quomodo ergo fugit à Saüle, ac ſuis patriciis, & tendit ad Regem Philiſthæum inimicum? Saül magna in Davidem commovebatur invidia, ut latè proſequuntur Divus Chryſoſtomus *homil. de David* D. Ambroſius *lib. de eodem*, & alii Patres. Prudenter David relinquens concives ſuos pergit ad Philiſthæum melius judicans, habitare cum infeſto inimico incircunciſo, quàm cum invidioſo, ac ſimulato hoſte, etiam compatritio. Aliquando enim beneficiis miteſcit odium; quibus obſtinata magis obdureſcit invidia. Quod eleganter dixit D. Auguſtinus ſerm. 83. de tempore, *Canes, ait, educatione manſueſcunt, Leones obſequio tractabiles fiunt, invidi tantum officio aggreſſiores evadunt.*

Melius eſt eſſe eum hoſte crudeli, quam cum invidioſo. 1. Reg. 27. Abulenſ. 1. Reg. 18. 19. & 24. Chryſoſt. Ambroſ. *Invidus beneficiis fit pejor* Auguſt.

Poſt diſceſſum Magorum, *Apparet Angelus Ioſeph in ſomnis, & ait ei: Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum,* Matth. 2. num. 13. Quomodo fuga pueri mandatur ab Angelo in Ægyptum; nam Ægyptiaca gens ſemper fuit valde infeſta populo Hebraico, ut notat Rupertus. Ibi Abrahamus perſecutionem pertulit *Geneſ.* 12. *num.* 14. Ibi & Ioſeph, incarceratur *Geneſ.* 39. Et tandem totus populus Hebraicus captivitate affligitur. Ad quid ergo tendit puer in Ægyptum? Advenientibus Magis, *Turbatus eſt Herodes, & tota Ieroſolyma cum illo*; & Herodes dixerat Magis, *Ite, & interrogate diligenter de puero, ut & ego veniens adorem eum*, Matth. 2. num 8. Hæc fatur Herodes, & tamen, ut notat Divus Paſchaſius lib. 1. in Matth. *Simulato odio, ac invidia Chriſtum perſequebatur.* Mandatur fuga in Ægyptum, quæ ſemper ſe habuit adverſo animo in Abrahami natos; tutius enim eſt commorari cum aperto hoſte, quàm cum occulto inimico, ac ſimulato invidioſo. In Ægypto manifeſtabatur odium, videbatur inimicitia in Iudaicam gentem, at in Herode occultabatur odium, latebat invidia Recede ergo ab Iſraël, vade in Ægyptum; nam invidia nulli ſcit parcere. Guilla Perald. Epiſcopus Lugdun. ſumm. de vitiis, & virtutibus lib. 2. tract. 7. *Crudele malum*, ait, *ſuper omne malum invidia: nam odium aliquando pietate movetur, injuria ſæpè deponitur At invidia facit hominem penitus immiſericordem, quia non parcit patri, fratri, amico nec innocenti. Quod invidia non parcit patri, exemplum habemus de Abſalon, qui voluit interficere patrem ſuum Davidem propter invidiam utregnum ejus poſſideret, quod invidia non parcit fratri* 23.

Matth. 2. Rupert. Matth. Paſchaſ. *Melior eſt apertus hoſtis quàm occultus & ſimulatus invidus* *Invidus nulli parcit.* Guill. Perald.

fratri, in filiis Jacob, qui Ioſeph fratri ſuo non pepercerunt; quod non parcit amico, in Ioab, qui interfecit Abner; nec innocenti, ut Herodes, qui puerum quærebat ad mortem.

Ioannis 4. n. 4. Opportebat autem eum tranſire per Samariam.

VERSIONES.

Syriacus. Opus autem erat ei, ut veniens tranſiret per Samaritanos.

Pagninus. Tranſire per mediam Samariam.

EXPOSITIO.

24. Chryſoſt. Theophyl. D. Thom. MAxime nobis enucleat, ac expendit Evangeliſta, ut obſervant D. Chryſoſtomus, Theophylactus, S. Thomas, quòd Dominus in Samariam, non directè, ac ex propoſito, ſed veluti occaſionaliter venit: quod explicabo *quæſt.* 5. Quòd verò hic tranſitus fuerit occaſionalis, duobus verbis explicavit
Alber. Mag. Evangeliſta primò *oportebat*; nam, ut rectè obſervat Albertus Magnus, directè venientibus à Judæa in Galilæam per Samariam eſt tranſeundum, ſiquidem Samaria in medio interjacet, ut ſtatim dicam ex Joſepho; & ideo oportebat tranſire, neceſſitate vitæ. Secundo *tranſire*; non ait Evangeliſta: Oportebat ire in Samariam; nam *ire*, ſignificat manere, & habitare. At *tran-*
Rupert. *ſire*, viam itineris dicit. Illud autem verbum *oportebat*, explicat Rupertus, quod idem ſit, ac congruebat ob altum Dei conſilium, de quo *quæſt.* 5.

QUÆSTIO IV.

Quænam eſſet regio Samaria?

25. INtelligentia, ac cognitio hujus regionis maxime conducit ad expoſitionem ſacri textus. Unde de illa quatuor inquiro. Primo ubi ſita? Secundo, à quo ædificata? Tertio, unde dicta? Quarto, à quibus habitata?

26. *Samaria ubi ſita.* Joſephus. Hegeſippus. Primo quoad ſitum. Hæc regio locata erat inter Judæam, & Galilæam ut teſtantur Joſephus *de bello Iudaico lib. 3. c. 2.* Hegeſippus *lib. 3. de excidio Ieroſolymitano c. 6.* Et ideo Evangeliſta dixit, quod oportebat tranſire de Judæa per Samariam in Galilæam: incedendo nempe itinere recto. Erat autem regio partim campeſtris, partim montoſa habens aquas ſupra modum dulces.

27. *A quo ædificata.* Secundo quantum ad ædificationem, Amri Rex Iſraël anno ſexto regni ſui emit montem à quodam Somer, in cujus vertice civitatem conſtruxit, & ab antiquo poſſeſſore, & vendente Somer Samariam nuncupavit. Totum re-
A quo dicta. fertur; *3. Reg. 16. n.* 24. Hac deinde Reges Iſraël
Iſai. 7. pro regia uſi ſunt, ut ait Iſaias 7. num. 9. *Caput Ephraim Samaria.* Et tota Regio, ac Provincia,
Caput totius regni. ab hac civitate Samaria vocabatur. Et civitas hæc funditus eſt everſa ab Hircano, ſed ab Herode Rege iterum eſt ædificata, teſte Euſebio *in Chronico tom. 2.* Et in honorem Auguſti nominata eſt Auguſta. Et ſic manet explicatum, Euſeb. unde dicta eſt Samaria, quod erat tertium quæſitum. Et D. Hieron. *in Epitaphio Paulæ*, ibi condita eſſe oſſa Eliſæi, Abdiæ, & Joannis Baptiſtæ, aſſeverat. Hieron.

Quartò. In Samaria habitabat tota Tribus Ephraim, & dimidia Manaſſes. Cùm vero decem Tribus, quarum regia erat Samaria, in captivitatem eſſent adductæ à Salmanaſar Rege Aſſyriorum, Rex pro Iſraëlitis Aſſyrios poſuit. Sed cùm à leonibus ob idololatriam dilacerarentur; Salmanaſar Rex miſit Sacerdotem quendam ex iis, qui captivi ducti fuerant, ut gentes habitantes in Samaria inſtrueret in cultu Dei, & ita factum eſt. Et unaquæque gens in Samaria commorans ſuum idolum fabricavit, & illud adorabat. Et fecerunt ſibi de noviſſimis Sacerdotes, & cùm Deum colerent, diis quoque ſerviebant, 4. *Reg.* 17. *n.* 25. Seducti ſunt poſtea variis erroribus à quodam, qui à Judæis ad ipſos transfugit, ut teſtantur D. Epiphanius *hæreſ.* 9. & D. Hieron. *Dialogo contra Luciferanos.* 28. *Quinam habitatores Samariæ.* *Qualis rerum cultus.* Epiphan. Hieron.

Theophylactus *in hoc cap. Ioan.* ait, poſterioribus temporibus à cultu idolorum abſtinuiſſe, idémque teſtatur Abulenſis in 4. Reg. cap. 17. *Aliquando*, ait, *Samaritani venerunt ad colendum unum Deum: & ſic erat tempore Chriſti. Nam tunc ſolum erat diverſitas inter Iudæos & Samaritanos, in quo loco adorandum erat, ſed non erat diverſitas, an deberet Deus adorari vel idola.* Ex libris ſacris ſolùm quinque libros Moyſis recipiebant, ut docent idem Theophylactus, Origenes *lib. 1. contra Celſum.* Epiphanius *hæreſ.* 9. & omnium eſſe ſententiam, teſtatur Abulenſ. Cùm autem Meſſias in libris Moyſis contineretur, ipſum expectabant, ut patet infrà *n.* 25. ait mulier. *Scio quia Meſſias venit.* Et quia Samaria Aſſyriorum colonia erat, ideo Samaritani inter Gentiles à Judæis reputabantur, ut advertunt hoc loco Ammonius, Chryſoſt. Euthym. Albertus Magn. immò Judæi Samaritanos, inter hæreticos recenſebant, ut advertit Hier. *Epiſt. Ad Algaſ. quæſt.* 5. 29. Theoph. Abulenſ. *Quales tempore Chriſti.* Theoph. Origen. Epiphan. Abulenſ. *Samaritani inter alienigenos & hæreticos reputabantur.* Ammon. Chryſoſt. Euthym. Alb Magn. Hieron.

QUÆSTIO V.

Quare tantus eſt Evangeliſta in narrando, quod oportebat Dominum tranſire per Samariam.

TRia poterant objici contra Dominum, quod ad Samariam veniret. Primo, quod contrariabat ſuum mandatum. Dixerat ſuis diſcipulis: *In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum non intraveritis.* Matth. 10. num. 5. Secundo, quod adverſabatur antiquæ conſuetudini: *Non coutuntur Judæi Samaritanis*, infra *numero* 9. Et ideo quia Dominus ad Samaritanos venerat, eum Samaritanum appellabant. Tertio, ut aiunt, Albertus Magnus, Divus Cyrillus, poterat eſſe ſcandalum, quod relicta Judæa abiret in Samariam, cùm Dominus non eſſet miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſraël: *Matth.* 15. *numero* 24. His ergo Evangeliſta 30. Matth. 10. Alber. Mag. Cyrill.

liſta occurrit duplici verbo ut dixi in expoſitione quòd *oportebat eum*; ſeu ut habet Syriacus
Syriacus. *opus erat ei tranſire, per Samariam*, non manere, ſed tranſire, veluti compulſus à via. Et quanquam ut ſupremus Dominus nulli legi, ac conſuetudini eſſet adſtrictus, tantum in exemplum noſtrum omnia obſervare volebat.

31. Et ideo Evangeliſta tam notantèr advertit, quod oportebat eum tranſire per Samariam, ne antiquæ conſuetudini qua Judæi non coutuntur Samaritanis; nec legi, ac diſpoſitioni divinæ, qua miſſus erat ad domum Iſraël, videretur contrarius. Et hac de cauſa Chriſtus Dominus dicebat de ſe Matth. 5. num. 17. *Nolite putare, quoniam veni ſolvere legem aut Prophetas, non veni ſolvere, ſed adimplere.* Non fuit contentus, ſemel dicere, quod non venit ſolvere, ſed bis idem verbum repetit, magnam efficaciam, & conatum in hoc negotio declarans, ut proprio loco notabo & ideo quod Dominus contra præſcriptam conſuetudinem adveniret in Samariam, ait Evangeliſta, quod *oportebat eum*; quia leges, ac probatæ conſuetudines non ſunt contemnendæ, niſi ex vehementiſſima, ac ſatis urgenti cauſa, quæ multis probata ſit, quam Dominus magno, miraculo nempe converſione mulieris, ac aliorum, in documentum noſtrum voluit comprobare.

Matth. 5.

Leges venerandæ, & obſervandæ.

32. Ut parens Elias ſuo populo comprobaret quòd non Baal, ſed verus Deus Iſraël ſupremo latriæ cultu eſſet colendus, in Monte Carmeli erexit duodecim lapidibus altare, & poſuit bovem, & oravit: *Exaudi me Domine Deus, exaudi me: ut diſcat populus iſte, quia tu es Dominus Deus*, 3. Reg. 18. num 37. Et cùm hæc diceret, ignis cælitus, miſſus totam victimam devoravit. Gravis ſuboritur difficultas: quia videtur, quòd Elias egerit contra legem ex duplici capite. Primò, quia ipſe non erat Sacerdos, nec Levita, ut vult Abulenſis: & tamen immolavit victimam, quod ſolum ad Sacerdotem pertinebat, *Numer. 3. n. 10. cap. 18. num. 6.* Secundò videtur, quod egerit contra legem; quia obtulit ſacrificium extra Tabernaculum; nam ſolùm in Sanctuario offerendum erat in altari holocauſtorum, *Levit. 27. n. 9. Deuteron. 12. num. 4. & 16.* Elias obtulit in Monte Carmeli. Sed omnium ſolutio eſt, quod ipſe parens Elias ex diſpenſatione divina ibi erexerit altare Abulenſis quæſt. 34. *Non peccavit Elias, non egit contra legem, ſed ex diſpenſatione divina ſacrificavit, nam Deus exaudit orationem Eliæ, mittendo ignem de cælo.* Ne ſacrificium Eliæ videretur legi repugnans, ignis de cælo prolabitur in ſignum approbationis, ut in ſacrificio Abel factum eſt, ut vult Theodoretus, *Gen. 4. n. 4.* Tantum per omnem modum exigitur, ut actus perpetratus, in apparentia lege contrariante, cum juſtitia, ac rectitudine operatus appretietur, ut in ejus comprobationem miracula è cælo exoptentur.

3. Reg. 18.

Ut lex tranſgrediatur cũ rectitudine, cæli miraculum requiritur.

Abulenſ.

Abulenſ.

Theodor.

Quæstio VI.

Quare tranſivit Dominus per Samariam?

33. Reſpondetur primo ex his, quæ dicta ſunt cum D. Chryſoſt. S. Thom. D. Bonavent. Hugone, Cajet. quod tranſivit per illam ratione viæ in Galilæam. Quia venientibus directè à Judæa in Galilæam tranſeundum, erat per Samariam, quæ interjacebat, ut di. xi *quæſt.* 4. Secundo Rupertus *lib. 4. in Ioannem* Oportebat eum tranſire per Samariam: *Quam ob cauſam*: ait, *Illam utique, quâ longè inferius, poſt hunc tranſitum, ſubjecta eſt. Quia Propheta in patria ſua honorem non habet: ergo ut verum comprobaret hoc teſtimonium, id eſt, non ob aliam cauſam, apud Judæos honorem non habet, niſi quia patria ſua contribules ſui Judæi erant, & præ invidia totum hominem contemnebant; ſimulque hoc ex oppoſito, id eſt ex eo, quod in patria non ſua divinum honorem habiturus erat, oportebat eum tranſire per Samariam. Oportebat hoc propoſito, vel conſilio divinitatis congruebat, ut per illos alienigenas iter faceret.* Cùm Dominus pergeret in Galilæam, quæ erat veluti proprium ſolum, & nullus Propheta habeat honorem in patria ſua, decrevit per Samariam iter facere, ubi ab illis alienigenis erat maximè venerandus, infrà *num.* 41. & 42. ut ita Patritii confunderentur, quia contemnebant cognatum, quem alienigenæ omni honore proſequebantur.

Chryſoſt. D. Thom. Bonavent. Hugo. Cajetan.

Rupert.

Confunduntur concives dum contemnunt cognitum, quem alienigenæ venerantur.

34. Tertio. Albertus Magnus, *Deus vult omnes homines ſalvos facere, tranſit per Samariam, ut vocaret mulierem ad illuminationem depoſitam, & ſimiliter vocarentur alij per mulierem.* Venerat Dominus ad mulierem vocandam ad fidem; & tamen dicitur, quod oportebat eum tranſire per Samariam. Amantis diſſimulationes ſunt, quæ enim fiunt vi amoris, ſæpè neceſſitati, ac obligationi adſcribuntur. Cùm Dominus pergeret ad ſuam paſſionem, ait ſuis diſcipulis: *Sicut mandatum dedit mihi Pater ſic facio*, Joan. 14. n. 31. Et tamen Iſaias 53. num. 7. de ipſo ait: *Oblatus eſt, quia ipſe voluit.* Et totum hoc in negotio noſtræ redemptionis intervenit, Patris præceptum, & Chriſti voluntas acceptantis. Quod explicavit Theophylactus ad cap. 14. Joan. *Pater, inquit Salvator, qui diligit mundum, expoſuit me pro illorum morte. Ego quoque Patrem diligens, voluntatem ejus approbo, & oſtendo, quod diligam Patrem, per hoc quod mandatum ab eo, hoc eſt, quod complacitum illi, & decretum ab eo ſuſcipio, & perficio.* Sed jam illud mihi facit difficultatem. Cur Propheta voluntatem Chriſti commemorat: *Oblatus eſt, quia ipſe voluit*; & tamen Dominus totum ad præceptum Patris refert: *Sicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio. Surgite, eamus hinc?* Artificium eſt amoris, ut quod voluntariè, ac ſpontaneè præſtat, obligationi, ac mandato tribuat atque adſcribat. Vide *lib. 2. cap. 1. q. 11. n. 54. & cap. 5. quæſt. 4. n. 15. eodem libro.*

Albert. Mag.

Amoris diſſimulatio quæ fiunt vi amoris, neceſſitati tribuuntur.

Iſai. 14.

Iſai. 53.

Theoph.

Ioannis 4. *n.* 5. Venit ergo in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, juxta prædium, Quod dedit Jacob Joſeph filio ſuo.

VERSIONES.

D. Chryſoſt. homil. 30. Præteriens ergo venit in civitatem Samariæ.

Syriacus. Venit itaque in urbem Schamaritanorum, quæ

Vocatur

vocatur Schocar, juxta
tumulum agri; quem
dedit, &c.

EXPOSITIO.

35. Franc.Leuc. VENIT, præſens eſt, ut notat Franciſcus
Lucas. *Venit in civitatem*; nam profici-
ſcentibus à Judæa in Galilæam occurrit hæc ci-
vitas, quæ ipſo in itinere ſita eſt: & hoc indicat
Chryſoſt. illa particula *ergo*; & clariùs habet Chryſoſto-
Carthuſ. mus: *Præteriens venit. Venit in civitatem Sa-
mariæ*; dicitur per anticipationem, ut notat Car-
thuſianus; nam Dominus nondum intraverat
civitatem, ſiquidem extra remanſit juxta mœ-
nia, Apoſtoli abierant in civitatem ad compa-
randos cibos, *num.* 8. poſtea autem Dominus eſt
ingreſſus, *num.*40. Et quamquam Samaria ſit no-
men civitatis, hîc verò ſumitur pro Provincia,
quæ à civitate principali ita dicebatur; *Quæ di-
citur Sichar*; tempore Chriſti Domini dicebatur
Sichar, & in libris antiquis Veteris Teſtamenti
dicitur Sichem, de qua *Geneſ.* 35. Vide *quæſt. ſe-
quenti.*

36. *Iuxta prædium*, hoc refertur ad civitatem, quæ
ſita erat juxta agrum illum; nam Jeſus non erat
juxta prædium, ſed ad ipſum agrum ſeu præ-
dium venit, *Quod dedit Jacob Joſeph filio ſuo.*
Hic reſpicitur ad hiſtoriam *Geneſ.* 48. *num.* 22.
Quando Jacob moribundus dixit filio ſuo Jo-
ſeph: *Do tibi partem unam extra fratres tuos,
quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu
Geneſ. 33. meo.* Et hanc priùs Jacob emerat Geneſ. 33. nu-
mero 19. *Centum agnis à filiis Hemor patris Si-
chem.* Si verò obiter inquiras, quomodo idem
prædium emptum ſit à Jacob centum novellis
ovibus, & idem arcu & gladio è manibus Amor-
Hieron. rhæi ablatum reſpondet Divus Hieronymus re-
Pecunia validiſſima arma. latus in Gloſſa Geneſ. 48. *Rectè quidem arcum,
& gladius dicit pecunias; quibus agrum emebat.*
Hieron. Fortiſſimus arcus, & gladius eſt aurum, quo ex-
pugnantur omnia. Idem Divus Hieronymus *in
quæſtionibus Hebraïcis*, per arcum, & gladium in-
Chaldæus. telligit juſtitiam, & laborem, quo omnia vincun-
Labore, juſtitia, oratione ſubjectantur omnia. tur. Chaldæus verò per arcum & gladium in-
terpretatur orationem, qua omnia ſuperantur.
Probabilius verò videtur, quòd poſt interfectos
Sichimitas Jacob inde egreſſo Amorrhæi locum
Syriacus. illum occupaſſent; poſtea verò Jacob vi re-
cuperavit. Syriacus noſtrum textum ita legit;
Iuxta tumulum agri. Nam Joſeph moriens in
Ægypto juſſit inde aſportari oſſa ſua, *Geneſ.* 50.
*num.*24. & ſepulta ſunt à Joſuë *cap.* 24. *num.* 32.
in illo pro Sichem. *Oſſa quoque Joſeph, quæ tule-
runt filii Iſraël de Ægypto, ſepelierunt in Sichem
in parte agri, quem emerat Iacob à filiis Hemor
patris Sichem centum novellis ovibus.* Et ait textus
In ipſa majori poſſeſſione homo de morte recordetur. *Iuxta tumulum agri, quem dedit Iacob*; ac proin-
de denotatur, quòd Dominus erat juxta ipſum
tumulum Joſeph. Et dicitur: *Quem dedit Iacob.*
fortaſsè erat conſuetudo apud patres, ut eum hæ-
reditate darent tumulum ſepulchri, ut in ipſa
majori poſſeſſione de morte homo recordare-
tur. *Quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo.* Æquiſſi-
Filio benemerito plus donandum. mus pater Joſeph ſibi benemerito, plus ei poſſi-
dendum donat, quàm aliis concedit. Quod no-
Oleaſter. tat Oleaſter ad locum Geneſ.48. num. 22. *Dicunt
hic ait, Iuriſconſulti, licere patri de bonis ſuis plus
uni filiorum, quàm alteri conferre, maximè de bo-
nis caſtrenſibus.*

QUÆSTIO VII.

Quænam fuerit civitas Sichar?

SIchar civitas Samariæ, quæ temporibus 37.
Chriſti ita dicebatur, ea eſt, & valde cele-
bris, quæ vocatur Sichem, Græcè *Sichima* cor-
rupto vocabulo dicebatur *Sichar*, ut adſtipulan-
tur Divus Hieronymus. *Epiſtol.* 27. *cap.* 6. quæ Hieron.
eſt Epitaphium Paulæ. Quæ à multis ita exi-
ſtimatur dicta à Sichem filio Hemor Principe
terræ illius; *Geneſ.* 34. *numer.* 9. Et Divus Hie-
ronymus *citato loco.* Rupertus *libr.* 4. *in Ioan-* Hieron. Rupert.
nem. Beda *de locis ſanctis*, *cap.* 15. & alii putant Beda.
eſſe in civitatem, quæ temporibus Hieronymi Hieron.
dicebatur Neapolis. Idem verò Hieronymus *lib.* Aranda.
de locis Hebraïcis; & Aranda exiſtimant; Si-
char non fuiſſe Neapolim, ſed oppidum aliud
ante Neapolim ſitum. Bocardus verò ait; quòd Bocardus.
Sichar diſtat ab ea, quam diximus appellari Nea-
polim; jactu duorum arcuum. Teſte eodem Bo-
cardo Sichar diſtabat ab urbe Samaria, ſeu Saba-
ſte duabus leucis; Jeruſalem verò, ut vult Abu- Abulenſ.
lenſis *Geneſ.* 12. decem leucis; Fuit hæc civitas ab
Abimelech; *Iud.* 9. *n.* 45. everſa, etiam ſale ſuper
eam diſperſo. Inſtaurata tamen fuit civitas à Je-
roboam 3. *Reg.* 12. *num.* 25. & ibi habitavit, ſuam-
que regalem ſedem collocavit. Alexander ve-
niens in Judæam, eam totius Samariæ conſtituit
caput, ut teſtatur Joſephus *lib.* 11. *cap.* 6. *Antiqui-* Joſephus.
tatum.

Multa valde memoranda facta in hac civitate 38.
narrat Scriptura. Nam Abrahamus, cùm Dei juſ-
ſu egreſſus eſſet de Meſopotamia, & veniſſet in
terram Chanaan: primò ad Sichem venit, *Ge-
neſ.* 12. *num.* 6. & ibi illius terræ à Deo promiſ-
ſionem accepit, ac altare Domino ædificavit. Di-
vus Hieronymus *de locis Hebraïcis*, affirmat Hieron.
idem eſſe Sichem, ac Salem, quod poteſt proba-
ri ex *Geneſ.* 33. *num.* 18. de Jacob dicitur *Tran-* Geneſ. 33.
ſivit in Salem urbem Sichimorum; quod Hebraï-
cè vertunt, *Venit incolumis in urbem Sichem.* Ex
quo infert Toletus *annot.* 4. Melchiſedech, qui
obtulit panem, & vinum, fuiſſe Regem hujus
civitatis. In Sichem etiam veniens Jacob emit
partem agri centum agni, ibique erexit altare,
& invocavit ſuper illud fortiſſimum Deum Iſ-
raël. *Geneſ.* 33. *num.* 19. In eadémque urbe Dina
violata eſt à Principe terræ illus; & ibi à filiis
Jacob magna cædes perpetrata eſt, *Geneſ.* 37.
à num. 1. Sichem etiam data eſt in aſylum ac re-
fugium fugitivis, *Ioſuë* 20. *num.* 7. & 21. *num.* 21.
Sichem facta eſt item civitas Sacerdotalis, & da-
ta fuit Levitis cum ſuburbanis ſuis, cùm eſſet ci-
vitas refugii, 1. *Paralipom.* 6. *num.* 67. Oſſa quo-
que Joſeph, quæ tulerunt filii Iſraël de Ægypto,
ſepelierunt in Sichem in parte agri, quem eme-
rat Jacob ab Hemor filiis patris Sichem, centum
novellis ovibus, *Ioſuë* 24. *num.* 32. In Sichem de-
nique Iſraël diviſus eſt à Roboam ob ſuam inſi-
pientiam, & duritiem in populum, 3. *Reg.* 12. *à
num.* 1.

Hæc civitas Sichar tot monumentis antiquis 39.
valde

valde nobilis, ſed nunc multo illuſtrior Chriſti Domini adventu. Juxta hanc civitatem erat prædium Joſeph & in eo fons Jacob de fonte autem, ad quem Dominus venit, ſcribit Beda de locis ſacris cap. 15. *Prope civitatem*, inquit, *Sichem, quæ nunc Neapolis dicitur, Eccleſia quadrifida eſt, hoc eſt, in modum crucis facta, in cujus medio fons Jacob habetur.*

Beda. *Templum in fonte ædificatum.*

Quæstio VIII.

Quare Dominus venit ad civitatem Sichar?

40. *Ratio litteralis.* Ratio litteralis patet ex dictis in expoſitione, quia civitas Sichar ſita erat in medio itineris; nam venientibus à Judæa in Galilæam, recta via per Sichar prætereundum erat, & cùm Dominus, non per ambagines, nec per retortos tramites, ſed per regiam incederet viam, veniens à Judæa in Galilæam per Sichar inſtituit iter. Hujus autem rei rationes morales inquiramus. Et ſuppono ex dictis, quòd quamvis Chriſtus Dominus huc uſque doceret, erat privatim, & occultè, ut videre eſt in Nicodemo: nam publicè, & manifeſtè non cœpit prædicare, niſi poſtquam Joannes traditus eſt in carcere, ut ex communi conſenſu Sanctorum Patrum recipitur, ut patet ex dictis *quæſt.* 3. Hic verò diſceſſus in Galilæam contigit poſtquam Joannes traditus eſt in carcere, ut dixi ſuprà *num.* 14. Et colligitur ex *Matth.* 4. *num.* 12. *Marc.* 1. *n.* 14. *Luc.* 4. *num.* 14. Et tunc in Galilæa Jeſus cœpit prædicare; quod intelligitur de prædicatione publica, ut exponunt ibi Rupertus, Albertus Magnus, S. Thomas, Carthuſianus, Beaulxames, & alij: Verumtamen apud Samaritanos videtur, quòd Dominus publicè prædicaverit, ut patet infrà *à num.* 14. ut *ibi* dicam hoc tamen fuit obiter, & itinerando, ut obſervat Barradas *tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 3. §. *At dices.* Hoc poſito ad reſponſiones morales veniamus.

Chriſtus per communem viam incedebat.

Rupert. Albert. Mag. D. Thom. Carthuſ. Barradas.

41. Reſpondeo primò. Et dixi in fine ſuperioris quæſtionis *num.* 38. Abrahamus in illa civitate Sichem obtulit ſuum primum ſacrificium in Dei honorem; cùm autem Abrahamus honoraretur ac haberetur à Samaritanis tanquam pater; ad aliquod reſpexit Samaritana num. 20. *Patres noſtri adoraverunt in monte hoc*, ut explicant Ammonius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Rupertus, Euthymius, Theophylactus. A loco veluti pigneratus eſt Dominus, ut itinerando oſtentaret ſuæ prædicationis beneficium. Nam ſi ibi Abrahamus primum ſuum obſequium, ſacrificando; in Dei honorem conſecravit: ibi etiam Dominus inter primos ſuos uberes fructus voluit, multos patenter ad ſe attrahendo, ac convertendo, donum ſuæ publicæ prædicationis aperire. Vide *lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 30.

Ammon. Chryſoſt. Auguſt. Rupert. Euthym. Theoph. *Dominus ad benefaciendum, à loco ſæpe pignoratur.*

42. Secundò. In Sichem, quod eſt idem ac Salem ut dixi, ex D. Hieronymus ſuprà *n.* 38. Melchiſedech obtulit panem, & vinum in typum corporis Chriſti; & fortaſsè in veteri Teſtamento tanti myſterij hæc eſt prima figura. Dominus Jeſus, veniens in hunc mundum, citiſſimè ad hunc cum pergit ut illum ſua præſentia honoraret, ac ibi docendo, & prædicando effunderet ſuæ largitatis divitias: maximè attrahitur Dominus à loco, ubi tantum eſt recolitum Sacramentum. Cùm Herodes illuſus eſſet à Magis, ac invidia, odióque arderet, ut Jeſum occideret; apparet Angelus, & ait Joſeph: *Accipe puerum, & fuge in Ægytum*, Matth. 2. num. 13. Sed cur præcipitur abire in regionem quæ omni ſcelere ac nequitia ſcatebat, & maximè idolorum cultui erat addicta? in Ægypto extitit prima agni Paſchalis immolatio, *Exod.* 12. *num.* 3. in quo noſtrum Euchariſticum præcipuè eſt adumbratum Sacramentum; & Chriſtus Dominus ad eum honorandum locum, ubi tanti myſterij præceſſit figura, ubi primum natus, ſtatim tendit, ut ibi miſericordiæ ſuæ theuſauros largiatur. D. Leo ſermone 3. de Epiphan. *Ille, qui ſanguinem ſuum, ait, pro mundi redemptione fundendum in aliam differt ætatem, Ægypto ſe parentum miniſterio ſubvectus intulit, ne ſine illa regione pararetur ſingulare hoſtiæ Sacramentum, in qua primum, occiſione agni, ſalutiferum Paſcha Domini fuerat præformatum.*

Hieron. *Maximè trahitur Dominus ad locum quo Euchariſtia veneratur.*

Matth. 2. D. Leo.

43. Tertiò D. Chryſoſtomus homilia 30. *Neque*, ait, *hiſtoriæ duntaxat gratia, prædii Jacob meminit Evangeliſta, ſed ut Judæos jamdiu repulſos oſtenderet. Siquidem progenitorum temporibus pro ipſis ea loca illi occuparant: quæ enim eorum majores, cùm ſua non eſſent, ceperant; ea hi ob deſidiam ſuam iniquitatem, jampridem poſſeſſa, amiſerunt.* Ita & nihil majorum virtus confert, ſi nepotes degenerant. Similiter D. Bonaventura. Terra Sichem data eſt in promiſſione Abrahamo & empta à Jacob; immò in arcu, & gladio è manu Amorrhæi ablata, atque erepta, ut dixi *num.* 38. Magno myſterio Dominus ad hanc civitatem venit, & adeò diligenter Evangeliſta advertit agrum fuiſſe Jacob, datum Joſeph: *Venit in civitatem Sichar, juxta prædium, quod dedit Iacob Joſeph filio ſuo*; cùm tamen ad hiſtoriæ contextum hæc annotatio parum conduxere videatur: ſed multum per omnem modum; & magno Sacramento hæc ſcribuntur, ut nequitia, ac pigritia Judæorum ſugilletur, quia illud, quod ſui majores meritis, virtute, bellis, armis, ac pretio compararunt, illi ignaviter vivendo, ac deliciis & peccatis indulgendo perdiderunt, & amiſerunt; itaut ad alienigenas, quales reputabantur Samaritani, eorum hæreditas eſſet tranſlata, ab eiſque obtenta. Ait Jeremias 12. num. 9. *Nunquid avis diſcolor hæreditas mea mihi? nunquid avis tincta per totum? Contra eam venite, congregamini omnes beſtiæ terræ, properate ad devorandum.* Conqueritur Dominus de Iſrael, quem ob ſuos parentes vocavit in hæreditatem ſuam, facta eſt *avis diſcolor* multiplici colore variata, à ſuis majoribus diſcrepans virtute, religione, ac meritis; & idolis ſerviens, ut explicat D. Thomas, & facta eſt tincta per totum fuco mendacij, luxuriæ, ac vitiorum: ideo utpotè à ſuis majoribus diſcedens tradita eſt gentibus ad devorandum.

Chryſoſt. Bonavent. *Nequitia, ac pigritia filiorum deperditur hæreditas à majoribus obtenta.* Jerem. 12. D. Thom.

44. Quartò. Albertus Magnus. Venit Dominus in hanc civitatem Sichem, in qua Dina corrupta eſt, & magna interfectio, ac depopulatio facta fuit à Simeone, & Levi filiis Jacob, ut, ubi abundavit delictum, ſuperabundaret & gratia: & ſicut olim una mulier, ut dixi ſuprà *num.* 38. extitit occaſio ruinæ totius civitatis Sichimæ; ita nunc una mulier eſſet cauſa ſalutis, ac vitæ univerſæ

Alber. Mag. *Ubi abundavit delictum, regnet gratia.*

verſæ civitatis ad Chriſtum converſæ: Moriens Jacob ait filio ſuo Joſeph : *Do tibi partem unam* Geneſ. 48. Ambroſ. *extra fratres tuos*, Gen.48. n.22. Quæ pars, juxta D.Ambroſ. & alios, ut dixi ſuprà, erat Sichema, in qua violata eſt Dina, *Geneſ.* 34. Sed quomodo prudentiſſimus ſenex dat caſtiſſimo filio in poſſeſſionem civitatem, in qua ſtuprum, & libidinoſa cupiditas floruerat? Magno conſilio hoc *Ubi dominata eſt luxuria, regnet caſtitas.* factum eſt ut ubi dominata erat luxuria, ibi regnaret, ac triumpharet & caſtitas. S. Eucherius Euchar. *Hæredem ergo bonorum operum ſanctum Joſeph præ cæteris elegit, cujus opera fratres æquare non poterant: ideo locum ſtupris, & flagitiis vacantem ad incolatum Sanctorum verbis cæleſtibus, & gladio capiens ſpirituali, ut ubi habitatores antea laſciviæ, & principes luxuriæ verſabantur; ubi fuerant incentiva libidinis, & fomenta nequitiæ, ibi nunc ſancti Sacerdotes magiſteria doceant caſtitatis, & plurima virginalis integritatis exempla, quodam ſuperna lucis fulgore reſplendeant.*

45. Quintò. In illo prædio, ad quod venit Dominus in Sichimis, jacebant ſepulta oſſa Joſeph, ut *Ob Sanctorũ reliquias habitatores multa bona conſequuntur.* dixi ſuprà *num.* 38. Convenientiſſimè Dominus hunc viſitat locum, ibique mirabilem hanc mulieris, ac multorum civium operatur converſionem: nam ob Sanctorum reliquias in aliquo loco commorantes multa habitatoribus illius bona Dominus impertitur; & magnam ſæpe ob Sanctorum corpora miſericordiam illi conſequuntur, ac impetrant. Vide *lib.*2.*c.*1.*q.*13.*n.*63.

46. Hugo. Sextò. Cardinal. Hugo. *Hæc civitas*, ait, *dicitur Sichar; quæ interpretatur concluſio, quoniam Religio clauditur tanquam hortus Domini ſpecioſus, & delicioſus.* Cùm enim Sichar adumbraret Religionem, in qua maximè ſibi complacet Dominus, ideo ad illam tam citiſſimè venit. Et de Religione interpretatur. Hugo illa verba Iſaiæ 51. Iſai. 51. *In Religione Dominus delectatur.* n. 3. *Ponet deſertum ejus quaſi delicias, & ſolitudinem ejus, quaſi hortum Domini; gaudium, & lætitia invenietur in ea*, in Religione gaudium, & voluptas Domini eſt, & ideo ad illam properanter convolat Jeſus.

47. Cant. 5. Dicebat ſponſa ad dilectum ſuum: *Veniat dilectus meus in hortum ſuum*, Cantic. 5. n. 1. Et tamen ad domum ſponſæ abſque alicujus rogatu Idem. Dominus venit, & deſcendit; ac ſtat ad oſtium pulſans: *Aperi mihi ſoror mea, amica mea, columba mea*, Cant. 5. n.2. Cur, ut veniat ad hortum, Aponius. Beda. Caſſiod. prius invitatur; tamen abſque, alicujus poſtulatione ad domum ſponſæ deſcendit? Domus illa erat clauſa, ut advertunt Apon. Beda, Caſſiod. & communiter Expoſitores, ut bene colligitur ex textu; ac proinde ſignificabat Religioſorum clauſtrum. Et ubi fuit Religionis umbra, ad il- Lactant. lam Dominus ſe confert; nam ipſa Religio per ſe eum attrahit, & allicit. Unde ait Lactantibus Firmianus *lib.* 6. quòd in Religione delectatur Cant. 2. Dominus, & ideo ad illam concitato curſu ſemper tendit. Ait ipſa anima ſancta Chriſto D. Cantic. 2. n. 17. *Similis eſto, dilecte mi, capreæ, hinnuloque cervorum ſuper montes Bether.* Quod Ghiſlerius. de Religione exponit Ghiſlerius *ibi expoſit.* 2. *Domus religioſa ſejuncta à mundo.* *n.* 12. Dicitur Religio mons, quia eſt valde excelſa, & ſupereminens, & appellatur mons Bether, quod diviſionem ſonat; nam Religio eſt mons diviſus, ac ſejunctus à mundo, in eoque ſunt ſciſſuræ, antra, atque concavitates, ubi diſtinctas, ab invicemque diviſas Monachorum Sep tuag. inſpicias cellulas. Septuaginta verò, D. Gregorius Nyſſenus *homilia* 6. legunt: *Super montes Bethel*, quod interpretatur domus Dei: quia Re- Niſſen. ligio talis habitatio eſt. Et dum Dominus ſuper hos montes graditur, eoſque viſitat, ita properato curſu tendit; veluti hinnulus cervorum, qui rapidiſſimo motu montes, & convalles ſupergreditur.

Ioannis 4. *n.* 6. Erat autem ibi fons Iacob. Ieſus ergo fatigatus ex itinere ſedebat ſic ſupra fontem. Hora erat quaſi ſexta.

VERSIONES.

Syriacus. Erátque ibi fons aquarum Iaakoub. Ipſe autem Ieſchua fatigatus erat ex labore itineris; ſedebátque ad fontem. Et erat hora ſexta.

D. Aug. ſer. 92. *de temp.* In quo prædio erat fons Iacob.

D. Chryſoſtom. hom. 30. Illic fons Iacob erat.

D. Athan. diſp. contr. Arrium. Ieſus, quum laſſus eſſet ex itinere, ſedebat.

Ex Hebræo legitur. Prope fontem.

Maldonat. ex Hebræo. Fatigatus ex itinere ſedebat, ita; aut propterea.

Goticus S. Auguſt. ſerm. de temp. 92. Sedebat ſuper puteum.

Pagninus, Vatablus. Hora erat fermè ſexta.

EXPOSITIO.

DESCRIBIT Evangeliſta locum, ad quem venit Dominus; ejus fatigationem, cauſam, ſeſſionem, & horam. Quantum ad locum, ait, *Erat* 48. *ibi fons Iacob.* In ipſo prædio, ut exprimit Divus Auguſtinus *citatus*, quod dedit Jacob filio Auguſt. ſuo Joſeph; & ad quod venit Dominus, *Erat* Rupert. *ibi fons Jacob*; valde celebris, ut advertit Rupertus *lib.* 4. *In Joan.* vel ob tantum Patriarcham, vel ob fontium penuriam. Valde veriſimile eſt, Jacob fodiſſe illum puteum ad aquandos ſuos greges, ut fecit Abraham, *Geneſ.* 21. *num.*25. Iſaac, *Geneſ.*26. *num.* 15. & 18. *Fatigatus ex itinere.* Deus, & homo erat; ut Deus infatigabilis erat, omnia portabat *verbo virtutis ſuæ*; Ipſe dixit, & facta ſunt. Fatigatus erat ut homo, veram humanam naturam oſtendens, ut obſervant Divus Irenæus *lib.* 3. *cap.* 32. Divus Au- Irenæus. Auguſt. guſtinus, & alij, de quo infrà. Hujus fatigationis cauſa extiterat iter, quod Dominus pedibus confecerat. *Sedebat*, utpote laſſatus ex via, Jeremiæ 14. num. 8. *Quare quaſi colonus futurus* Jeremi. 14.

rus es in terra, & quaſi viator declinans ad manendum.

79\. *Sedebat ſic* In illa particula *ſic*, multum variant interpretes. (Chryſoſt. Theophil. Euthym. Cajet.) Divus Chryſoſtomus *homil.* 30. Theophylactus, Euthymius, *Sedebat ſic, non in ſella, non in loco honoratiori, ſed in terra.* Vel *ſic*, id eſt, prout contingit, & caſus dabat. Cajetanus, Sedebat ſic, id eſt, eo modo, quo ſolent defatigari Mariana, *Sic*, id eſt, ut locus, & tempus dabant. (Mariana.) Quidam author gravis modernus ita explicat. Fatigatus ex itinere ſedebat ſic, ita fatigatus, ut nullo modo exprimi valeat. (Maldon.) Joan. 30. num. 6. *Sic Deus dilexit mundum*; ſic, id eſt, (Pſalm. 60.) ita dilexit, ut non ſit poſſibile explicari. Ita citatus Author. Maldonatus ex Hebræo illam particulam *ſic*, legit *ita*, aut *propterea*. Pſalm. 60. num. 6. *Sic Pſalmum dicam nomini tuo.* Ita Pſalmum dicam; aut, Propterea Pſalmum dicam. Ut ſit ſenſus: Jeſus fatigatus ex itinere ſedebat propterea: ſeu ſedebat ita; hoc eſt, quia fatigatus erat. Sed verba in propria ſignificatione accipienda ſunt. Et ut Evangeliſta ſcripſit in Græco; (Albert. Mag.) non eſt igitur recurrendum ad Hebraïcum. Meo judicio cum Alberto Magno explicanda eſt particula, *Fatigatus ex itinere ſedebat ſic*, hoc eſt, ſedebat ſic fatigatus; & laſſus ad quieſcendum; hoc eſt, adhuc ſic fatigatus, ut erat, ſedebat quando venit mulier. *Super fontem*, idem eſt, ac (Luc. 4.) juxta fontem. *Stans ſuper illam imperavit febri*, (Cajet.) Luc. 2. num. 39. Illa particula *ſupra*, ſæpe idem eſt, ac juxta. Cajetanus vero ait: Supra fontem, hoc eſt, innixus fonti. Vel in germana ſignificatione poteſt accipi; ſedebat ſuper puteum, hoc eſt, ſuper pectorale putei. *Hora erat quaſi ſexta*, id eſt, meridiana, qua Solis calor eſt vehementior. Nam Judæi in duodecim horas diem dividebant. (Cyril. D. Thom. Euthym.) Et non dicitur hora ſexta, ſed quaſi ſexta, ut obſervant Divus Cyrillus Sanctus Thomas, Euthymius, ut veritatis curam in minimis habere diſcamus.

Quæstio IX.

Quomodo dicatur fons, cùm poſtea puteus appellatur.

50\. Bis dicitur hîc fons: *Erat ibi fons:* iterum, *ſedebat ſuper fontem*; & tamen poſtea puteus appellatur. (Auguſt. Ammon. Euthym. Albe r. Mag. D. Thom. Bonavent.) Ait mulier numero 11. *Puteus altus eſt*; & iterum num. 12. *Jacob dedit nobis puteum.* Si fons, quomodo puteus? Reſpondent, & litteraliter, Divus Auguſtinus *tract.* 15. *in Joann.* Ammonius, Euthymius, Albertus Magnus, Sanctus Thomas, Divus Bonaventura, quod ille dicitur fons, à quo ſcaturit aqua; cùm autem à puteo etiam emanet qua, rectè dicitur fons, quamvis ſuffoſſus in terra. Rationes morales proſequamur.

51\. (Ambroſ. Cantic. 4.) Reſpondet primò Divus Ambroſius *lib. de Iſaac, cap.* 26. ubi obiter explicat illa verba Cantic 4. num. 15. *Fons hortorum, puteus aquarum*, ait ſanctus Doctor. *Etenim ſi myſteriorum altitudinem proſequeris, puteus tibi videtur, tanquam in profundo ſita myſtica eſſet ſapientia: ſi verò haurire velis affluentiam charitatis, quæ major, & uberior eſt, quàm fides, & ſpes, tunc tibi fons eſt, ne quid autem moveat, quod puteum, & fontem eundem dixit; etiam Evangelium te inſtruat, in quo ſcriptum eſt: venit Jeſus in civitatem Sichar, erat ibi fons, Jacob, fatigatus ſedebat ſuper puteum: quia ibi Samaritana illa, id eſt, cuſtos (cuſtos autem cœleſtium præceptorum) hauſit de puteo illo divina myſteria, cognoſcens, quia Deus ſpiritus eſt, & non in loco adoratur, ſed in ſpiritu: & quia Meſſias venit, qui eſt Chriſtus.* Itaque dicitur puteus altus ob altitudinem myſteriorum; fons verò, quia, illi, qui charitate ignita accedunt, faciliter, & promptè ipſa divina myſteria deguſtant. (*Myſteria divina profunda, qui charitate accedit, facile deguſtat.*) Et quia ipſa mulier Samaritana jam divina charitate vulnerata & divinorum præceptorum cuſtos, ut nomen Samaritani defert, ad puteum adſtabat, jam divina myſteria potavit, & agnovit Deum, eſſe ſpiritum, & in ſpiritu adorari, ac Meſſiam Chriſtum omnium Salvatorem jam veniſſe, & adeſſe.

Secundò D. Auguſtinus ſerm. 92. de tempore: 52. (Auguſt.) *Sedit Dominus*, ait, *ſuper puteum, ut non in altitudine quæramus aquam, ſed de eo fonte, qui ſupra omnes aquas eſt, ſalutaria nobis pocula hauriamus.* Quando mulier è civitate venerat ad hauriendam aquam; puteus appellatur. *Puteus altus eſt*, unde amores mundi, ac ſæculi hujus filii cum magno labore, ac ſudore ſuarum delectationum, ac appetituum aquam extrahunt. (*Mundani in ſuis delectationibus multos labores, fideles in Chriſto magnas ſuavitates experiuntur.*) At ubi Chriſtus Dominus acceſſit ſtatim commutavit puteum in fontem ſalientem in vitam æternam, ubi omni ſuavitate, ac dulcedine omnium a ſuis fidelibus bona deguſtantur: *Ut non in altitudine quæramus aquam ſed eo fonte ſalutaria nobis pocula hauriamus.* Juſti in Chriſto dulcedines cunctas inveniunt, contra verò peccatores in mundo omni affliguntur preſſura. Sap. 5. n. 7. (Sap. 5.) *Laſſi ſumus in via iniquitatis, & perditionis, Ambulavimus vias difficiles, viam Domini ignoramus.* Si enim viam Domini agnoſcerent, omni ſuavitate, ac facilitate per viam hujus ſæculi degerent ad patriam.

Tertiò Euſebius Emiſſenus 53. (Euſeb. Emiſſ.) *homilia in feria 6. poſt. 3. Domin. Quadrageſ.* ita ait: *Fons iſte, profunda Patriarcharum fides, & doctrina eſſe videtur. Unde non ſolùm fons, ſed puteus vocatur: fons quidem propter vivam aquam, puteus verò propter profunditatem. Valde enim profunda eſt legis, & Prophetarum ſcientia.* Hujuſmodi aqua noſtram fidem, ac ſcientiam, & cognitionem Prophetarum deſignat; reconditur autem in puteo, fonte. (*Myſteria Scripturæ, quamvis abſcondita, credentibus communicantur.*) In puteo, propter profunditatem myſteriorum fidei, & propter arcana abſcondita Scripturæ ſacræ, nam puteus etiam ſignificat ſacram Scripturam, ejuſque ſcientiam, ut explicat Sanctus Maximus Confeſſor *centuria 2. cap. 2. 29. tom 2. Biblioth.* In fonte verò, quia credentibus ex corde, ac perfecto ſtudio Scripturæ incumbentibus aqua viva & ſalutaris magna perjucunditate datur, & communicatur.

Quartò Hieronymus Laurerus 54. (Lauret.) *in Allegoriis, verb. fons, & puteus*; ait: *Puteus profundus, & obſcurus, ſuper quem ſedebat Dominus Chriſtus, profunditatem, ac obſcuritatem humanæ miſeriæ, quam Chriſtus aſſumpſit, ſignificare poteſt. Fons vere ſignificat abundantiam gratiæ, ac claritatem doctrinæ, quam nobis largitur*, (*Chriſtus humanam miſeriam ſibi aſſumpſit, & ſuam nobis gratiam dat.*) (Ioël. 3.) Joël. 3. num. 18. *Fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem ſpinarum.* (Symmach.) Symmachus legit, *vallem ſpinarum.* Talis erat humana natura circundata multis aculeis ſpinarum, hoc eſt, multis miſeriis, calamitatibus, vitiis, & peccatis: at ubi Chriſtus advenit,

totum

totum irrigavit ſua divina gratia, ut jam non ſpinas, ſed generoſos flores produceret. Divus Hieronymus. *Egredietur fons*, ait, *ut ſpinas noſtras, & vitia, atque peccata, quæ nullam frugem habuere juſtitiæ, commutet in Domini novalia, & ariditatem noſtram riget aquis largiſſimis, & pro ſpinis ac vepribus flores virtutum multiplices germinemus.* Hieron.

55. Quintò. Divinus Evangeliſta geſta Chriſti deſcribens, & enarrans, quomodo Dominus ad locum aquarum veniſſet, ſemper fontem appellat: *Venit Jeſus in civitatem Sichar; erat ibi fons Jacob.*; & iterum: *Sedebat ſupra fontem*, At mulier Samaritana ſemper puteum vocat: *Puteus altus eſt: Jacob dedit nobis puteum*; infrà *num.* 11. & 12. Dona enim, quæ juxta Chriſtum emanant, ſunt veluti fons, quæ promptè, ac facilè omnibus communicantur, ac omnium prata irrigant. At verò bona, dum conſiſtunt prope mulierem Samaritanam, tanquam puteus ſe habent, quæ magno cum labore conſequuntur, ac obtinentur.

Bona Chriſti ſuaviter dantur, bona vero mundi cum labore.

56. *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum*, Geneſ. 2. num. 10. At verò in Ægypto etiam erant aquæ, ſed in puteo, ad quem filiæ Sacerdotis Madian *venerunt ad hauriendam aquam, & impletis canalibus aquare cupiebant greges patris ſui; ſupervenerunt paſtores, & ejecerunt eas*, Exod. 2. num. 16. Quid hujuſmodi aquæ ſignificant? Ut vult Rupertus *lib.* 2. *de Trinitate, cap.* 29. Fluvius paradiſi divina bona, quæ per omnium prata defluunt, ac ſtagnantur, ut omnis terra in ſuaves fructus dulceſcat. Quid verò puteus Ægypti, niſi mundialia bona innuit, cujus aqua magno ſudore, ac brachiorum niſu hauritur: & tamen ſupervenientibus aliis impedimur, ne ea frui, ac potiri valeamus. Geneſ. 2. Exod. 2. Rupert.

Poſt labores mundus ſuis bonis nos frui non ſinit.

57. Perpende, quæſo, & videbis, ſacrum textum nobis explicare, quod Ægyptiorum plagæ illatæ ſunt virga, vel manu Moyſis. Virga aquæ convertuntur in ſanguinem, *Exod.* 7. *num.* 20. Extendens Moyſes manus ſuper rivos, & paludes, eductæ ſunt ranæ, *Exod.* 8. *num.* 5. Extenſa virga facti ſunt ſciniphes, *ibidem num.* 18. Per manum Moyſis facta eſt peſtis in jumentis *Exod.* 9. *n.* 3. Et grando in omni terra Ægypti ſuper jumenta homines, & omnem herbam, *ibidem num.* 22. & ſimiliter de cæteris. Tamen de muſcarum plaga (quamvis veriſſimum ſit, quod facta fuerit manu Moyſis, & quod Deus ſua divina virtute fecerit mirabiliter inter Ægyptios, & Hebræos, ut in hos nulla eſſet muſca) ſacer textus in hac percuſſione, nec manum Moyſis nec virgam explicat, ſed ait: *Venit muſca graviſſima in domos Pharaonis, & ſervorum ejus, & in omnem terram Ægypti: corruptaque eſt terra ab hujuſmodi muſcis*, Exod. 8. num. 24. Moraliter ac ad noſtram eruditionem ita dicam. Erat hujuſmodi muſca in Ægypto. Muſca laborem, & afflictionem dicit; & ut preſſura, ac ærumna in Ægyptum, ac mundum veniat, nullius manus exigitur, ſed ipſa per ſe convolat, ac ſupervolitat. *Venit muſca in omnem terram Ægypti*, in mundo enim omnia ſunt dolore, ac perturbatione plena. In Deo omnia cumulata ſuavitate, ac requie. Divus Gregorius Magnus *lib.* 18. *Moral. cap.* 28. *Quid in hac vita*, ait, *laborioſius, quàm terrenis deſideriis æſtuare aut quid quietius, quàm hujus ſæculi nihil appetere? hinc eſt, quod Iſraëliticus populus cuſtodiam Sabbathi accepit in munere: hinc è contra eſt Ægyptus muſcarum multitudine percuſſa; populus namque, qui Deum ſequitur, accepit Sabbathum, id eſt, requiem mentis, ut nullo in hac vita deſideriorum appetitu fatigetur: Ægytus verò, quæ hujus mundi ſpeciem tenet, muſcis percutitur; muſca enim nimis inſolens, & inquietum animal eſt, in qua quid aliud quàm inſolentes curæ deſideriorum carnalium deſignantur.* Exod. 8. Greg. Magn.

Mala, ac preſſura in homines ſæculi hujus veniunt ſine manu ullius.

QUÆSTIO X.

Quare Dominus ad convertendum mulierem venit ad fontem?

TAcite Evangeliſta innuit rationem litteralem, cur Dominus venerit ad fontem. Erat enim hora ſexta, hoc eſt, meridiana: & fatigatus ex itinere, & ſedebat; fatigatio autem ſecum ſitim affert. Tamen rationes morales hujus rei deliberandæ ſunt in noſtram eruditionem. 58.

Primo Albertus Magnus ait: Fons iſte ſignificat quadruplicem fontem, fundentem aquam munditiæ, ſapientiæ, gratiæ, & vitæ æternæ. Sic fons paradiſi dividitur in quatuor capita, *Geneſ.* 2. *n.* 11. De qua munditie dicitur Zach. 13. num. 1. *Erit fons patens domui David, & habitatoribus Jeruſalem in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ.* Eſt enim hujuſmodi aqua in dilutionem peccati actualis per contritionem, & originalis per Baptiſmum. De aqua ſapientiæ dicitur Eccleſiaſtic. 15. num. 3. *Aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illum.* Et hæc funditur de fonte doctrinæ, qua Dominus hic docuit, & illuminavit Samaritanam. De aqua gratiæ dicitur Joan. 7. num. 33. *Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Hujuſmodi fons eſt Chriſtus Dominus, qui gratiam ſuam dedit huic mulieri, ut eum agnoſceret. De aqua vitæ æternæ dicitur Apocal. 7. num. 17. *Agnus, qui in medio throni eſt reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum.* Talis fons eſt agnus Chriſtus Dominus, qui mulieri credenti largitus eſt vitam æternam. 59. Alb. Magn. Zachar. 13. Eccl. 15. Joan. 7. Apoc. 7.

Fons iſte quatuor fontes ſignificat.

Secundo Divus Bernardus ſermone de Nativitate Domini: *Aquarum uſus*, ait, *eſt irrigatio, quam profectò maximè neceſſariam habent novellæ plantationes, alioquin aut minus proficient, aut ex toto peribunt ex ſiccitate. Quærat ergo devotionis aquas, quiſquis ſeminaverit bonorum operum ſemina, ut irrigatus fonte gratiæ, bonæ converſationis hortus non areſcat, ſed in perpetua viridiate proficiat.* Venit Dominus ad aquam, & ad fontem, ut hanc novellam mulieris plantationem, quam in horto ſuo diſponebat, cœleſti gratiæ aqua recrearet; & foveret, ne ſiccitate areſceret. Teneræ virgultæ, ac naſcentia germina benignè alenda ſunt, ne pereant, at cùm adulta ſunt, temporum injurias facile vincunt. Unde qui recenter ad pœnitentiam veniunt, leviter ſunt tractandi, ne aſperitate deterriti à via ſalutis retrocedant. Vide *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 50. 60. Bernard.

Recenter converſus, non rigidè tractandus ſed benignè fovendus.

Tertio Tertullianus lib. de Baptiſmo, cap. 9. *Nunquam ſine aqua Chriſtus. Prima Rudimenta* 61. Tertull.

poteſtatis ſuæ vocatus ad nuptias à qua auſpicatur, cùm ſermonem facit, ſitientes ad aquam ſuam invitat ſempiternam, Joan. 7. *Cùm de agape docet, aquæ calicem fratri oblatum inter opera dilectionis probat.* Matth. 10. *Ad puteum vires reſumit.* Nunquam Chriſtus ſine aqua. Venit Dominus ad fontem, ut mulier Samaritana illuc veniens vocetur, atque à peccatis convertatur. Nunquam homo à peccatis expeditur, ad gratiámque pervenit, niſi per fontem lacrymarum, ac per aquam cœleſtis roris pœnitentiæ, quibus abluitur, ut totius mundi ſit: *Aſperges me Domine, hyſſopo, & mundabor: lavabis me, & ſuper nivem dealbabor*, Pſalm. 50. num. 9. Simon Caſſianus lib. 11. c. 1. *Chriſtus*, ait, *fons aquæ vivæ, venit ad fontem commutaturus aquas mortuas in aquas vivas, ad quas omnes ſitientes jam per Prophetam invitaverat*, Iſai. 55. num. 7.

Per aquas pœnitentia lavatur homo.

Pſalm. 50. Caſſian.

62. Quartò. Lyranus: *Hîc ponitur opportunitas docendi ex acceſſu, quia acceſſit ad locum delectabilem & quietum, & doctrinæ aptum; tum propter amœnitatem loci, tum propter fontis ibidem exiſtentis proprietatem, quæ ſignat doctrinam Chriſti, & gratiam, ſecundùm quod dicitur.* Iſai. 12. n. 3. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.* Venit Dominus ad fontem, ad locum perjucundum aque quietum, ut ibi mulieri cœleſtia arcana aperiat, eamque in ſalutaribus monitis inſtruat. Locus enim ad doctrinam capeſſendam proportionatus, ab hominum perturbatione ſemotus, ac per ſe delectabilis eſſe debet; quia tunc ſenſus acutiores redduntur; nam triſtitia, & anxietate maximè deprimuntur. Et ideo Iſaïas, ad aquas ſalutares potandas, invitat ad fontem in gaudio. Ad prophetizandum in choro canentium invenitur Saül 1. *Reg.* 10. *num.* 5. Et ita ait Deus per Oſeam. 2. num. 14. *Ecce ego lactabo eam, & ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor ejus* D. Hieronymus ibi: *Ducam eam à malis.* Et conſequenter transferam ad bona & inde loquar ad cor ejus.

Lyran. — Iſai. 12. — *Ad docendũ requiritur jucunditas, & delectabilitas.* — Oſeæ. 2. — Hieron.

63. Quintò. Congruenter Dominus ad convertendam mulierem, ad fontem accedit. Nam olim Jacob ad fontem, viſam Rachel dilexit, *Geneſ.* 29. *n.* 10. Ad aquas conjugium Iſaac cum Rebecca Eleazaris ope initiatur, *Geneſ.* 24. *n.* 14. Moyſes ad aquas in Ægypto accipit in uxorem Sephoram filiam Sacerdotis Madianitæ. *Exod.* 2. *n.* 16. David, dum Bethſabeam vidit aquis ſe lavantem, eam in uxorem ſuam adſcivit, 2. *Regum* 11. *n.* 4. Chriſtus Dominus etiam Samaritanam ad aquas convertit, eamque ſibi in ſponſam ſuam copulavit, ut mulier in aquis pœnitentiæ abluta, digna ſponſalitatis Chriſti efficeretur. Tum etiam ut Dominus antiquam Patrum obſervaret conſuetudinem, ac ab ea non diſcreparet, qui ſponſas ad aquas accipiebant. Vide *lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 6. & *lib.* 2. *n.* 94. & *c.* 10. *n.* 16.

Antiqua conſuetudo obſervanda.

64. Sextò. Venit Jeſus ad fontem, ut ibi mulierem ad pœnitentiam trahat, ac ut ipſa à ſuorum peccatorum laqueis, atque compedibus Chriſti doctrina liberaretur. Eſt enim aquarum natura, ut accedentium ad ſe imagines exprimant, ac veluti cryſtallinum ſpeculum ante oculos objiciant. Venit Jeſus verus fons ad fontem aquarum, ut Chriſti ſplendore naturales aquæ majorem claritatem, ac pelluciditatem accipiant, ut ibi mulier ſe totámque ſuæ vitæ ſeriem agnoſcat, & videat. Dixit ei Chriſtus: *Bene dixiſti, quia non habeo virum: quinque enim viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir*, Joan. 4. num. 17. Et ita ipſa dixit: *Videte hominem, qui dixit mihi omnia, quæcumque feci.* Veniat mulier ad fontem aquarum, ut in cryſtallinis lymphis ſua antea facta intueatur. Nil efficacius, ut homo in vita melioretur, reformetur in moribus, & à peccatis reſipiſcat, quàm dum ſe ſuáque geſta videt, conſiderat, ac ante oculos ponit.

Ioan. 4. — *Dum peccator ſe videt, & agnoſcit, reformatur.*

Cum filij Jacob deſcenderent in Ægyptum ad emendos cibos, ac coram Joſeph adſtarent, ipſe eos cognovit, & *quaſi ad alienos durius loquebatur, & ait ad eos: Exploratores eſtis*, Gen. 42. n. 9. Sed quomodo Joſeph, qui tenera viſcera habebat in omnes, & potiore jure in fratres, tam rigidum ſe exhibet ad eos? Nam forſitan in hoc aliqua vindictæ ſcintilla relucebat ut pro ulciſcenda venditione eos aſperè tractaret? Minimè, ſed hoc ex ardenti charitate proveniebat, ut ipſi in hac amaritudine conſtituti levarent oculos ad peccata ſua, & ſcelera, quæ in venditione fratris commiſère. Et ita ipſi locuti ſunt ad invicem: *Meritò hæc patimur, quia peccavimus in fratrem noſtrum, videntes anguſtiam animæ illius*, ibidem num. 12. Fervidus amore Joſeph duriuſcule, ac acerbè fatur, ut eos in hanc cognitionem impellat, ut ita ſuorum facinorum cognitione compuncti doleant, & reſipiſcant. Rupertus ibi: *Juſtitiæ perfectio, inquit, & idoneæ ſeveritatis fuit, quòd peccatores tandiu flagellat Joſeph, & corripit ſuorum verborum ſtimulis, clavíſque acutis tandem configit, donec peccatum ſuum agnoſcant, & dicant: Meritò hæc patimur*, &c.

65. — Geneſ. 42. — *Deducatur homo ad ſui cogitationem delictorum, ut emendetur.* — Rupert.

66. Egreſſi filij Iſraël de Ægypto, cùm appropinquarent ad mare rubrum, revertentes oculos, *Viderunt poſt ſe Ægyptios, & timuerunt valde*, Exod. 14. n. 10. Valde mirum, quòd Iſraëlitæ tantis divinis favoribus muniti, & cum eis adeſſet columna nubis, per diem oſtendens iter, per noctem eluſceſcens, adhuc timeant, & paveſcant: ſi Deus tantis documentis ſe benignum exhibet, quid adhuc trepidat populus? Sine dubio à luce columnæ hoc proveniebat. Nam dum Hebræi reſpiciunt ad Ægyptios, oculos conjiciunt ad ſuam præteritam vitam, in ipſiſque Ægyptiis ſua antiqua delicta, ac facinora intuentur, ut hac cognitione commoti, ſuas culpas deplorantes ad Deum vehementiùs pro auxilio inclamarent. Rabbanus Maurus, *Tunc levantes*, ait, *filij Iſrael oculos ſuos viderunt Ægyptios poſt ſe, quando auditores Evangelij præcedentis columnæ jam illuminatos oculos cordis habentes reſpiciunt præteritos errores, in quibus fuerunt, & conferentes veritati, quam novo nuntio audierunt valde admirati ſunt, commoti ſunt, timor apprehendit eos: verùm ibi dolores parturientis, ideſt, non vani, ſed fructum afferentes gaudij ſempiterni.* Vide ſuprà *cap.* 3. *num.* 76.

Exod. 14. — *Dum homo ſe cognoſcit, emendatur.* — Rabanus.

Quæstio XI.

Quare meus Ieſus oſtendatur fatigatus?

67. Ratio litteralis hujus rei eſt: quia Dominus pedes incederat, ac proinde, ut homo fatigabatur longum iter deambulando. Ita Euthymius, Theophylactus, qui ait: *Non*

Ratio litteralis. — Euthym. Theophil.

Non enim jumentis utebatur ad iter; ſed pedes ibat; inſtruens etiam nos, ut multis opus habere. Inſuper dicit ipſum incedere ſtrenuè, & non graviter. Ex quo diſcimus & nos, ut cum conſtantia,& diligentia faciamus opus Dei. In quo manifeſtabatur humilitas, charitas, ac conſtantia Domini: nam ut humilis iter pedibus, non equo conficiebat, ut charitate fervidus, ſtrenuè,& non ignaviter ambulabat ad vocandam mulierem; &, ut conſtans in ſuis operibus nec fatigatione, nec labore ab itinere incepto deſiſtebat. Albert. Magnus eandem rationem tradens cum Theophylacto ait: *Fatigatus ex itinere, non enim vectura utebatur, ſed pedibus incedebat, ne gravis eſſet his, ad quos declinabat.* Ac ſi dicat, quòd multi per vias in domibus ſuis Chriſtum recipiebant; ne ergo hujuſmodi equitatu gravarentur hoſpitio, Dominus pedeſter per itinera pergebat.

Domini humilitas, charitas, ac ſubſtantia.

Albert. Mag

Hoſpites non ſunt gravandi.

68. Secundò. D. Chryſoſtomus *homil.* 30. Divus Auguſtinus *tractat.* 15. *in Joan.* Divus Cyrillus *lib.2.cap.*78. Divus Irenæus *lib.3. cap.* 32. Euſebius Emiſſenus *homil. in feria 6. poſt. 3. Dominic. Quadrag.* Divus Thomas, Divus Bonaventura. Fatigatur Jeſus ambulans ſuper terram, ut ſe verum hominem demonſtraret; nam ut verus Deus ambulans ſuper mare, ac ſuper pennas ventorum, & totam mundi machinam pugillo continens, non fatigatur. Tamen dum converſatus eſt nobiſcum, ſe verum hominem comprobavit, noſtras infirmitates, ac miſerias ſuſtinens; per omnia nobis ſimilis, ut nobis dolentibus ac laborantibus compaſſus eſſet. Ad Hebr.4.n. 15. *Non enim habemus Pontificem qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris.* Ad Hebr. 2. n. 17. *Debuit per omnia fratribus ſimilari, ut miſericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum.* Vide ſuprà *c.* 3. *num.* 175.

Chryſoſt. Auguſt. Cyril. Irenæus. Euſeb. D. Thom. Bonavent.

Ieſus fatigatur ut homo, ut fatigatibus ſubveniat.

Hebr. 4. Hebr. 2.

69. Tertiò, Euſebius Gallicanus citatus: *Ieſus fatigatus ſedebat ſuper puteum. Qui ergo ſunt fatigati, & requieſcere volunt, veniant ad puteum, veniant ad Scripturas Prophetarum; ibi invenient Jeſum, ibi eum dicentem audient: Venite ad me, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Ideo enim Ieſus ſuper puteum fatigatus quievit, ut nobis, ubi quietem quæramus, oſtenderet.* Chriſtus Dominus oppreſſos ac oneratos ad refectionem ac requiem vocans, ad puteum fatigatus venit. (*Puteus*, ut ſuprà dixi, ob profunditatem ſacram Scripturam ſignificat,) ut nos doceret bonus Magiſter, quòd ſi laboribus, ac calamitatibus ingruentibus vexati, ac fatigati ſumus: ad ſacram Scripturam, ad documenta Prophetarum, ac exempla Prophetarum levemus oculos, ac confugiamus; nam ibi conſolationem inveniemus ac requiem. Sic Mathathias moriens majorum ſuorum exemplo adversùs Regis Antiochi tyrannidem filios communivit. 1. Mach. 2. num. 50. *Mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus ſuis.* Et ſtatim illuſtria facta commemorat.

Euſeb.

Fatigati, ac laborati ad Scripturam oculos conjiciant, & ibi conſolationem invenient.

1.Mach. 2.

70. Quartò. Divus Ambroſius lib. 2. de Spiritu ſancto, cap. 20. *Chriſtus*, ait, *non ad locum, ſed ad puteum ſedere conſuevit. Ibi eum Samaritana illa, quæ credidit, illa, quæ aquam haurire cupiebat, invenit. Quamvis manè venire debueris, tamen etiam ſeriùs veneris, etiam ſexta hora Jeſum fatigatum invenies; fatigatus eſt, ſed in te, quia diu te quæſivit; tua illum tandiu incredulitas fatigavit.* Similiter Simon Caſſian.lib. 11.c.1.

Ambroſ. Caſſian.

Inquiſitivus amor ejus fatigarat mentem, & corpus ejus, velut conſuevit fatigare quærentes, donec inveniretur quæſitum. Nondum Jeſus invenerat hominem, quem quærebat. Tota die iter fecerat Jeſus;& tamen modò hora ſexta dicitur fatigatus; quia cùm mulier primo manè ad Salvatorem ſuum venire deberet, adhuc hora meridiana non venerat, nec Jeſus invenerat eam, ideo fatigatus erat quia ovem quæſitam non inveniebat,& ovis ipſa motosè adhuc reluctabatur accedere: qualibet enim mora, & tarditate noſtrâ Jeſus valde fatigatur, magnaque moleſtia afficitur.

Tarditas, & mora hominis ad Chriſtum gravis ei, ac valde moleſta.

Quintò. Divus Auguſtinus tract.15. in Joannem: *Jeſus*, ait, *fatigatur, & ab itinere fatigatur. Invenimus virtutes Jeſu, fortem, & infirmum: fortem, quia, in principio erat Verbum. Vis videre, quàm iſte filius Dei fortis ſit? Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quid ergo fortius, per quem ſine labore facta ſunt omnia? Infirmum vis noſſe? Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis. Fortitudo Chriſti creavit, infirmitas Chriſti recreavit: fortitudo Chriſti fecit, ut quod non erat, eſſet, infirmitas Chriſti fecit, ut quod erat non periret.* Veniebat Dominus ad fontem ad expugnandum, expellendumque à muliere antiquum hoſtem, & tamen defatigatum ſe exhibet. Sed cur fatigatus? Quando aliquis procedit ad bella, vires reſumit, corpus corroborat, laſſitudinem, ac defatigationem devitat. At meus Jeſus, dum ad hoſtem proſternendum, ac deturbandum, ad victoriamque conſequendam properat, fatigatio, ac infirmitas aſſumitur ab eo: quia tota victoria, ac fortitudo Chriſtiana ab oppreſſione, ab moleſtia procedit; quando enim Chriſtianus animus anxiatur, ac multis calamitatibus vexatur, tum animum concipiat, quòd glorioſa præſtabit, & collapſa reſtaurabit. *Infirmitas Chriſti fecit, ut quod erat, non periret.* 71.

Auguſt.

Tota Chriſtiana fortitudo à labore, ac preſſura.

Sextò. Idem D. Auguſtinus ſermone 92. de tempore: *Vide diverſitatem myſterij: Inter Apoſtolos exultavit in ſpiritu*, Matth. 11. num. 27. *In monte poſitus, non ſolùm confortabat eos, verum etiam gloriam in his propriam demonſtrabat.* Matth. 17. num. 2. *In Samaria conſtitutus, fatigatus ex itinere ſedebat ſuper puteum. Nunquid Dei virtus poterat fatigari? Non utique; ſed fatigabatur quòd fidelem populum invenire non poterat. Tunc ergo fatigatur Chriſtus, quando nullam virtutem in ſuo populo recognoſcit hodièque fatigat eum inobedientia noſtra, fatigat eum infirmitas noſtra.* Inter ſuos Apoſtolos Dominus lætabatur in ſpiritu, ac gratias dabat Patri,& inter ſuos conſtitutus in monte glorioſus apparebat, at verò apud Samariam ſudat, ac fatigatur. Cum ſuis infidelibus Dominus exultat, ac magna lætitia profunditur; tamen apud infidelem populum fatigatur, moleſtias patitur, ac preſſuram ſuſtinet; nam ſicut cum ſuis diſcipulis eorum obdientia, fortitudine, ac conſtantia lætatur,& exultat; ita cum infidelibus, eorum protervia, ac inobedientia anxiatur, dolet, & affligitur: *Fatigat eum inobedientia noſtra, fatigat eum infirmitas noſtra.* 72.

Auguſt. Matth. 11. Matth. 17.

Chriſtus cū ſuorum obedientia lætatur; cum infidelium inobedientiâ affligitur.

Septimò D. Thom. In Chriſto Domino fatigato ex itinere datur nobis exemplum non refugiendi laborem propter ſalutem aliorum. Pſ. 87. num. 16. *Pauper ſum ego & in laboribus a juventute mea.* Hoc exemplo inſtruuntur Eccleſiarum 73.

D. Thom. Pſalm. 87.

Prælatus nullo parcat labori pro ſuorum utilitate.
Geneſ. 31.
1. Cor. 15.

Prælati, ac paſtores pro animarum præda capienda uſque ad ſudores laborare, ac defatigari; ita ut nullo incommodo parcant, dummodo ſuorum ſaluti conſulant. Sic dicebat Jacob Laban avunculo ſuo Geneſ.31.num.39. *Arietes gregis tui non comedi, nec captum à beſtia oſtendi tibi: ego damnum omne reddebam; die, noctúque æſtu urebar, & gelu, fugiebátque ſomnus ab oculis meis* Et Paulus,non glorianter, ſed formam veri Prælati præſcribens dicebat 1.Cor.15.n. 10. *Abundantius illis omnibus laboravi.* Vide *lib. 1. cap. 7. n.38 & lib. 2.c. 1.num. 82.*

74. Rupert.
Chriſtus in via hujus ſæculi pro nobis multipliciter fatigatur.

Octavò, Rupertus lib. 4. in Joan. *Nam quomodo, ait, in fonte ſubjecto relucet Solis imago; iſta Domini Jeſu fatigatio fatigationem alteram ſpectat; quam ipſe in arcano divinitatis ſuæ meditabatur Concilio. Quam ergo fatigationem ſui meditabatur? Jeſus ipſe ex itinere humanitatis ſuæ vera paſſione, veris doloribus, & ſua morte erat fatigandus.* In hoc itinere Dominus laſſatus eſt, in quo adumbrabatur, quomodo Dominus in via ſuæ humanitatis, ac hujus ſæculi fatigandus erat quadrupliciter. Primò in ſua morte, ac magnis ſuæ paſſionis doloribus, itaut vocaretur vir dolorum, *Iſai.53.num.3.* Deinde fatigandus erat (ait Cardinalis Hugo) onere, clamore, & itinere. Onere peccatorum portando peccata noſtra, & expectando peccatores; ut Samaritanam expectavit. Iſai. num. 14. *Laboravi ſuſtinens.* Iſai.46.num.3. *Audite domus Iacob, & omne reſiduum domus Iſraël, qui portamini à meo utero, qui geſtamini à mea vulva; uſque ad ſenectam ego ipſe, & uſque ad canos ego portabo: ego feci, & ego feram: ego portabo, & ſervabo.* Tertiò fatigatur clamore, nos vocando. *Laboravi clamans, & raucæ factæ ſunt fauces meæ.* Pſalm. 68. num. 4. *Vocavi, & renuiſtis; extendi manum meam, & non fuit, qui aſpiceret. Deſpexiſtis omne conſilium meum,* Proverb. 1. n.24. Quartò fatigatur ex itinere, quia multas, & longas vias vadit, ut nos inveniat, & quærat. Aliquos enim vocat per opera miſericordiæ, & amoris; alios per viam juſtitiæ,& timoris. Pſalm.24.n.10. *Univerſæ viæ Domini miſericordia, & veritas.*

Iſai. 1. Iſai. 46. Pſalm. 68. Prov. 1. Pſalm. 24.

75. Bonavent. Auguſt.

Nonò Divus Bonaventura, *Jeſus fatigatus,* ait, *oſtenſio fuit, quod infirmitas ſua aſſumpta fuit noſtra fortitudo, & fecit nos fortes;* prout ait Auguſtinus tract. 25. in Joan. *bene dicens quod nutrit infirmos, infirmitas ſua nos fecit fortes.* Fatigatur meus Jeſus, ut nos fortes reddamur ad requiem; nam ejus laſſitudo nos vacuos à labore conſtituit, ut dixi ex Euſebio in tertia ratione. Infirmitas fortes; & crux, ac ærumnæ oppreſſio felices, ac bonorum poſſeſſores omni quiete, & indulgentia nos firmat. Bonus paſtor ovem deperditam *cum invenerit, eam imponit in humeros ſuos, & gaudens venit in domum,* & Luc. 15. num. 5. Invenit ſolicitus paſtor ovem errantem; cur non ad paſtum, vel ad aquas ducit? Cur non trahit ad gregem baculo, vel manu? Sed in humeros ponit? In humeris fulgent ſigna paſſionis Chriſti Domini ſuper humeros: *factus eſt principatus ejus,* Iſai.9.num. 6. *Super dorſum ejus fabricaverunt peccatores,* Pſalm. 128.n.3. Et non poterat requieſcere, nec recreari, niſi à preſſura Crucis & paſſionis Chriſti Domini. Divus Ambroſius *ſerm.22. in Pſalm. 118.* ſtatim in principio. *Denique inventam paſtor, ait, ovem humeris imponit ſuis. Agnoſcis utique myſterium, quomodo ovis laſſa reficiatur, quia non poteſt aliter humana conditio laſſa recreari, niſi ſacramento dominicæ paſſionis, & ſanguinis Jeſu Chriſti, cujus principatus ſuper humeros ejus.*

Luc. 15. Iſai. 9. Pſalm. 128.
A Chriſti paſſione requies, & recreatio noſtra?
Ambroſ.

Decimò: Non dicitur Jeſus fatigatus, dum 76.
faciebat, nondum æſtus, ac calores Solis ſupportabat; ſed quando ſedebat ſuper puteum. Puteus ob ſuam obſcuritatem, ac profunditatem mundi bona denotat, ut patet ex his, quæ dixi *quæſt. 9.* Et in hoc ſenſu myſticè ſumuntur putei bituminis, apud quos convenerunt Reges Sodomorum *Geneſ. 14. num. 10. Apocal. 9. num. 2. & Proverb. 23. num. 27.* Moraliter dicam. Jeſus dum ſedet ad puteum, hoc eſt, ad umbram rerum temporalium, fatigatus ſedet. In documentum noſtrum, ſi enim homo poſt hujus ſæculi vias, quibus maximè laborat ad bona comparanda, in puteo ſignificata, vidit in eis ſedere otióque vacare, non requiem, ſed fatigationem, ac laborem, quo maximè premitur, ubi invenit, ac reperit; & in ipſa ſuper res temporales ſeſſione homo moleſtatur, ac affligitur. Dives ille, *cujus ager attulit uberes fructus, cogitabat intra ſe, dicens: Quid faciam, quia non habeo, quo congregem fructus meos?* Luc.12.n. 17. D. Ambroſius ſerm.18. *Anguſtiatur hic, ait, ex abundantia, conſtringitur, & coarctatur ex opulentia; infelix in præſentibus bonis, infelicior in futuris. Et ut video ager ei, non tam reditus largiores, quam gemitus attulit graviores.*

Homo fatigationem invenit, dum ſuper res hujus ſæculi requieſcere cupit.
Luc. 12. Ambroſ.

Bonus ille Centurio accedit ad Dominum, 77.
omnium opificem, & ait: *Domine puer meus jacet in domo paralyticus, & malè torquetur,* Matth. 8. num. 6. Eleganter Divus Chryſologus *ſerm. 15.* pungit hominis tarditatem. *Quomodo, ait hic Centurio, qui ſi agnoſcit Dominum, puerum ſuum auſus eſt profiteri, quaſi neſciens, ſervi peculium ad Dominum pertinere? An ignorat communia, qui docet tam ſecreta, tam profunda?* Si Centurio oculis fidei illuſtratus alta myſteria penetravit, Chriſtum eſſe omnium Dominum, cur non ait: Servus tuus, creatura tua jacet? Sed aliter fatur: *Puer meus jacet in domo paralyticus, & malè torquetur.* Nam ſi eſſet ſervus tuus, Domine, non jaceret in lectulo. ſed volitaret ſuper illum: at quia ſervus meus eſt, & mihi homini ſæculari obſequia præſtat; hoc eſt, mundo ſervit, jacet in lectulo bonorum temporalium, non ut ibi requieſcat, ſed ut malè torqueatur, ac maxima afflictione vexetur. Pergit citatus Chryſologus. *Meum dico, quia jacet? ſi tuus eſſet, non jaceret: ſervi tui ſtant, hominum ſervi jacent.*

Matth. 8. Chryſol.
Homo dum in bonis temporalibus jacet, malè torquetur.
Chryſol.

Egrediuntur filii Iſraël de ſuo regno captivi, 78.
& nunquam legimus, quòd in itinere fuerint lachrymati, ſed tantum quando ad flumina Babylonis devenerunt: *Super flumina Babylonis ſedimus, & flevimus,* Pſalm. 136. num. 1. Et cur ad fluenta aquarum in lachrymas prorumpunt? Flumina illa, ut docent D. Auguſtinus, D. Hieronymus, Brunonius Abbas, & alii denotabant mundum, ac bona temporalia, quæ amantur in mundo. Et cùm ad res ſæculares hujuſmodi accedunt, ſedéntque ſuper eas, quamvis videatur habitus quieſcentis, non requie potiuntur, ſed dolor in eis excitatur, ac gemitus magnaque afflictione concutiuntur. D. Auguſtinus citato Pſalm. *Videte fluere, unde gaudeat, ſedeat ſuprà, & fleat.*

Pſalm. 136. Auguſt. Hieron. Brun. Abb. Auguſt.

Quæſtio XII.

Quare Ieſus non ſtabat, ſed ſedebat ſuper fontem?

79. *Ratio litteralis.* Ratio litteralis hujus rei, ſecundùm Patres, eſt, quia Dominus fatigatus erat ex itinere, ac proinde ut homo volens oſtendere humanam infirmitatem, ſedebat ad fontem, ut dixi ex Lyrano *quæſt.* 9. ut potè ad locum quietum, & ob amœnitatem perjucundum. Alias rationes morales inquiramus.

80. August. *Deus apud juſtos requieſcit.* Reſpondet primò D. Auguſtinus ſerm. 92. de temp. *Sedebat*, ait, *ſuprà puteum, non requieſcebat: quoniam in Samaritanis non poterat requieſcere.* Samaritani infideles, ac peccatores erant; & ideo quamvis Chriſtus Dominus apud eos ſederet, non tamen requieſcebat, cum ejus delectatio, ac recreatio ſit cum fidelibus juſtè, ac ſanctè viventibus. Prov. 14. Proverb. 14. num. 33. *In corde prudentis requieſcet ſapientia.* Eccl. 24. Eccleſiaſt. 24. num 15. *In civitate ſanctificata ſimiliter requievi.* Iſai. 28. Iſai. 28 num. 12. cum dixit: *Hæc eſt requies mea, reficite laſſum, & hoc eſt meum refrigerium.*

81. Caſſian. Secundò ſimon Caſſianus lib. 11. cap. 1. *Sedebat*, ait, *ſuper fontem profundorum myſteriorum fidei, & profunditatis Scripturarum. Vere omnibus ſuperſedet, omnia intelligit, omnia novit.* Puteus ille ſacram Scripturam, ac profunda myſteria denotabat, ut dixi *quæſt.* 9. *Omnia myſteria Chriſtus ſuperintelligit.* Sedet Dominus ſuper puteum, nam, cùm ipſe in ſe habeat omnes theſauros ſapientiæ ac ſcientiæ Dei, omnia myſteria, ac Scripturarum arcana penetrat, & ſuperintelligit. Et ejus manu, cùm ſcientiæ clavem teneat, omnes fideles ſapientiæ aquas haurimus, ac potamus. Vide *lib.* 1. *cap.* 1. *quæſt.* 3. 8.

82. Cyril. Alex. Tertio. D. Cyrillus Alexandr. lib. 2. cap. 78. *Quam à terminis Iudæorum exiverit*, ait, *alienigenarum regionem ingreſſus, ſuper fontem Iacob ſedebat: ut ænigmaticè ſignificaret, quamvis Iudæorum genere relicto, in gentes abitura ſit veritas non tamen honor, & dignitas Patrum decidet, ſed creſcet potius, quaſi jugibus aquis Chriſti irrigata.* Tranſibat Dominus à Judæa ad Gentes; ad fontem tamen Jacob ſedet, ut fons ipſe ob ſuum opificem, *Benemerita dignitas non minuitur, ex aliorum delinquentis conjunctione.* patriarchamque tantum condecoraretur, ac nobilitatem acquireret. Nam quamvis Judæa ob perfidiam ſuam relinqueretur, honor tamen, atque authoritas patribus debita non minuebatur, ſed potiùs à Chriſto Domino veluti irriguis aquis perfuſa creſcebat magis, atque florebat: nec enim delicto aliorum etiam maximè propinquorum, dignitas unius benemeriti extenuatur, ac decreſcit. Sic Dominus dicebat ad Moyſem peccante populo, cum eum delere vellet: Exod. 32. *Faciamque te in gentem magnam.* Exod. 32. num. 10.

83. Pſalm. 18. Symmach. Hieron. Aquila. Quarto. Venit Dominus ad fontem, ſuper eumque ſedet, ac quieſcit. De Chriſto Domino ait Regius Vates Pſalm. 18. num. 7. *Exultavit ut gigas ad currendam viam*; ſeu ut legit Symmachus D. Hieronymus ex Hebræo, *ut fortis.* Aquila *ut potens.* Tamen noſter interpres poſuit *gigantem.* Nam Dominus in via non tardavit, ſed alacritate magna, veluti gigas cucurrit, ac pertranſiit. Cur ergo Dominus moratur ad fontem, qui exaltavit, ut ſuam curreret viam? Cur Dominus, ſuum modo retinet curſum? Cur ſuam velociſſimè viam non pertranſit? Aliquando ut parvulorum ſaluti conſulatur, de intentione eſt, ac vehementia curſus remittendum: quamvis enim Dominus ut gigas, ut fortis, ac potens, *Prælatus* alacriter curſum perageret; tamen ut mulieris *ſubditorum* infirmæ attendatur ſaluti. ipſe velut infirmus, *infirmitati cōdeſcendat,* fatigatus ſedet, non attendens tantum ad celſi- *ſeque accommodet.* tudinem ſuæ dignitatis, quantum ad debilitatem ac tenuitatem mulieris.

Ad populum Hebræorum ait Zacharias c. 9. 84. num. 9. *Ecce Rex tuus venit tibi juſtus, & Sal-* Zachar. 9. *vator, ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ.* Dominus, qui apparet inter millia millium Angellorum, qui ambulat ſuper pennas ventorum, qui aſcendit ſuper Cherubim, modo in vili, ac humili aſino ſe conſpectui populorum exhibet. Cur ad hoc non eligitur equus albus, ut majeſtatem ſupremi Regis oſtendat, *Apoc.* 19. *num.* 11. Sed jam abjectum animal aſſumitur? Veniebat Dominus, ut mede- *Chriſtus, non* lam conferret miſerrimo populo, qui ob ſua pec- *majeſtati* cata maximè rudis, & humilis erat; ideo Do- *ſuæ ſed noſtræ* minus majeſtatem occultat, ut neceſſitati, ac de- *neceſſitati* bili ſubditorum conditioni ſeſe accommodet, at- *condeſcendit.* que attemperet. D. Zeno ſerm. 3. de æterna filii Zeno. Dei generatione, *Namque*, ait, *temperat ſe propter verum naturam filius, ne æternæ majeſtatis Dominum non poſſit mundi iſtius mediocritas ſuſtinere.* Et idem *ſerm. de Nativitate Chriſti*, ait: *Etenim Dei filius tempore conſtituto, diſſimulata interim majeſtate ab æthereа ſede profectus*, &c.

Verba Amos, qui fuit in paſtoribus Thecue: quæ 85. *vidit ſuper Iſrael in diebus Oziæ Regis Iudæ, & in* Amos 1. *diebus Ieroboam filii Ioas Regis Iſrael*, Amos 1. n. 1. Prædicabat Propheta iſte, non ad Jeroſalem, ſed ad decem tribus Iſraël, ut docet D. Hieronym. Hieron. Rupertus, Remigius, Ribeyra, & alii. Et Pro- Rupert. Remigius. pheta dicitur Amos, quod interpretatur *populus* Ribeyra. *avulſus*, ut placet D. Hieronymo, & Ruperto. Sed cur Dei providentia Prophetæ ſuo tale indidit nomen? Cur non quid magnum, & perexcelſum in appellatione, ſicut in aliis geſtum vidimus, ei conceditur? Nam Elias interpretatur *Deus Dominus*, Iſaias *Domini ſalus*, Jeremias *celſitudo Domini*, Daniel *judicium Dei*, Ezechiel *fortitudo Dei*; cur ergo Amos, *populus avulſus*? Mittebatur iſte Propheta ad prædicandum ad decem Tribus Iſrael, *Quæ vidi ſuper Iſrael*, hoc eſt, ſuper populum avulſum. D. Hieronymus Hieron. *Verba itaque Amos quo tempore populus avulſus erat à Domino, & aureis vitulis ſerviebat, ſive avulſus à regno ſtirpis David, clara voce cecinerunt.* Cum ergo populus eſſet avulſus à Domino, à re- *Prælatus, ac* gno David, à terra promiſſionis, ad eum mittitur *concionator* Amos populus avulſus dictus, ut nomine ſuo *aliorum in-* portans populi infirmitatem, ita ejus miſerrimæ *digentiæ fa-* conditioni adaptatus faciliori modo remedium *cile ſubve-* ei poſſet afferre, adhibereque medelam. Ruper- *niet ſi ſubdi-* tus. *Amos*, ait, *qui interpretatur populus avulſus*, *torum in ſe* *ex ipſa ſui nominis interpretatione durum præfert* *infirmitatem* *præſagium Iſraeli, ad quem mittitur, quòd videlicet* *repræſentat.* *proxima captivitate de terra ſua erat avellendus, qui* Rupert. *aureos colendo vitulos à domo, & ſtirpe David, quem elegerat Dominus, erat avulſus.* Vide *lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 45. *& lib.* 3. *cap.* 1. *n.* 55. *&* 56.

QUÆSTIO XIII.

Quare hora ſexta ſedebat Dominus?

Ratio litteralis.

86. EVangeliſta notat tempus, quod hora ſexta ſedebat Dominus fatigatus. In quo magnum notat myſterium, ut in confeſſo eſt apud omnes. Ratio hujus rei naturalis ea eſt, quòd Evangeliſta deſignat tempus, ut nobis innueret cauſam defatigationis, ſeſſionis, ac ſitis Chriſti Domini. Hora ſexta erat, hoc eſt, meridiana, ut dixi in expoſitione, quando Solis calor vehementiùs urget, & ipſe peditanter à matutino tempore ambulaverat, & hac de cauſa ex itinere tam longo ex tempore tanto, tam vehementique æſtu ipſe: veluti homo, ſiti, ac fatigatione laborans, ad fontem, tanquam ad locum aquis irriguum ſuperſedebat. Ita docent Ammonius, D. Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, D. Thomas, Lyranus, & alii. Rationes morales quæramus.

Ammon. Cyrill. Theoph. Euthym. D. Thom. Lyran.

87. Auguſt. Reſpondet primò D. Auguſtinus ſerm. 92. de temp. *Hora, inquit Evangeliſta, erat quaſi ſexta. Sexta die Deus de limo terræ hominem figuraverat, ſexta hora venit Samariam viſitare, ut ſi in eum Samaritani crederent, ipſe in eis inciperet requieſcere, ut verum illud quietis Sabbatum celebraret.* In molimine mundi ſexta die Deus hominem creavit, ut requieſceret ab univerſo opere, quod patraverat, *Geneſ. 2. num. 2.* Tamen cùm homo deliquerit, & in mandatis Dei non ſteterit, non dabatur in eo locus ad quieſcendum; hora ſexta ingreditur Samariam, ut credentibus Samaritanis, in eis requieſcens verum illud quietis Sabbatum celebraret. Expende verbum, *ut verum illud quietis Sabbatum celebraret.* In opificio mundi inter tot opera majeſtatis, cùm homo tranſgrederetur Dei mandatum, non inveniebatur ibi verum quietis Sabbatum, hic enim vera ſolemnitas quietis Domini ſolum datur inter juſtos, ac fideles de corde pœnitentiam agentes. Vide *ſuperiori quæſt. num. 80.*

Deus inter juſtos vere requieſcit.

88. Caſſian. Secundò Simon Caſſianus lib. 11. cap. 1. *Deſcriptio, ait, iſta temporis, non parvum myſterium tribuit ad contemplandum. Nam ſexta die factus eſt, qua & peccavit homo, & quaſi hora ſexta ejectus de paradiſo; & ſexta ætate mundi requiſitus eſt, in qua ſexta die Incarnatus, & crucifixus, & mortuus eſt.* Altitudo divinæ ſapientiæ eſt, ut remedium proportionetur delicto. Sexta hora venit Dominus ut medelam animi conferat; ſexta enim die homo creatus eſt; ſexta hora deliquit, & ferè illâ à paradiſo expulſus eſt. Venit etiam Dominus viſitare nos ſexta mundi ætate, ſexta die incarnatus, paſſus, & mortuus eſt. Sexta hora pullulavit delictum, ſexta etiam hora parat medicinam ad ſublevandam hominis miſeriam. Et hora, quæ fœdata fuerat ignominia culpæ, condecoratur medicamine ſalutis. Unde *lib. 1. cap. 2. num. 47. & 48. & lib. 2. cap. 4. num. 49. & eodem lib. 2. cap. 7. num. 33.*

Remedium proportionatur delicto.

Ignominia affectu nobilitatur.

89. Auguſt. Beda. D. Thom. Bonavent. Tertiò Sexta hora venit, hoc eſt, ſexta mundi ætate, qua nos viſitavit. Ita D. Auguſtinus *tract. 15. in Ioan.* Beda, D. Thomas D. Bonaventura; qui juxta D. Auguſtinum ait: *Hora vero ſexta figura eſt ſexta ætatis, in qua venit filius Dei ad puteum, id eſt, ad profunditatem noſtræ habitationis.* Albertus Magnus ait: *Sexta hora ſignificat ſextam ætatem mundi: in qua venit Chriſtus in mundum, ut ipſum maxime Gentilem populum reformaret.* Job. 5. num. 19. *In ſex tribulationibus liberavit te, in ſeptima verò non tanget te malum.*

Sexta hora ſextam mundi ætatem dixit. Alb. Magn. Job. 5.

90. Quartò. Idem Albertus Magnus *Hora ſexta*, ait, *hoc eſt meridies quando Sol in ſummo cœli conſiſtit, & undique per cardines orbis lumen ſuum diffundit, & maximi caloris exiſtit, quod etiam maximè congruit; quia tunc in ipſo meridiano tempore Sol juſtitiæ Chriſtus Deus noſter lumen ſuum etiam ad gentes diffundit.* Malach. 1. num. 11. *Ab ortu Solis uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus, & tunc calorem ſuæ charitatis ad omnes expandit.* Eccleſiaſtic. 43. num. 3. *In meridiano exurit terram, & in conſpectu ardoris ejus quis poterit ſuſtinere.* Verus Sol juſtitiæ & materiali Sole ſuperari non poterat, imò cum magno intervallo tranſcendit, meridiano tempore fulgentiſſimis radiis nitet, ac magno calefacit æſtu. Cùm autem verus amor à nullo poſſit ſuperari, ipſo meridiano tempore multo vehementius reſplendet Sol juſtitiæ ſua ſapientia, ac calorem ſuæ charitatis diffundit, ut mentem mulieris illuminet ad inflammandum cor ejus divino amore. Vide ſuprà *cap. 3. quæſt. 41. num. 233.*

Alb. Magn. Malach. 1. Eccl. 43. *Verus amor à nullo poteſt ſuperari.*

91. Chryſoſt. Quintò. D. Chryſoſtomus *homil. de Samaritana*, modò in Latinis data habetur tom. 6. inter ejus opera. *Venit hora ſexta, ait, quandoquidem, & cum Eva mandatum in paradiſo tranſgreſſa eſt hora erat quaſi ſexta, ideóque Samaritana ſervata eſt in fonte eadem hora.* Maximè diverſificantur arbor paradiſi, & fons Jacob. In horto deliciarum hora ſexta ad præſentiam arboris ſcientiæ boni, & mali miſerrimè labitur Eva, ac paradiſum amittit. At eadem hora ſexta ad fontem Jacob, hoc eſt, ad fontem pœnitentiæ, & lachrymarum, erigitur mulier ac reſurgit, & paradiſum invenit. Nam omne illud, quod felicitas, ac ſcientia boni, & mali perdidit, pœnitentia, ac lachrymæ inveniunt, & reſtaurant. *Ideoque Samaritana ſervata eſt in fonte eadem hora.*

Omne bonũ quod per delicias deperditur, per lachrymas recuperatur.

92. Chryſoſt. Sexto. Idem D. Chryſoſtomus *eadem homil.* proximè citata. *Hora ſexta, ait, quo tempore quieti à labore vacabant omnes, tunc illa hydriam arripiens aquam advehebat: noverat ergo Dominus quam horam cæteri captandæ quieti dabant, illa ſolere iſtam advehendæ aquæ vacare, propterea ſexta hora Dominus abiit.* Meridiana hora, quando omnes alii cibo incumbunt, ac quieti? Samaritana arripiens hydriam ibat ad fontem ad hauriendam aquam; fontem aquæ vivæ Chriſtum Dominum invenit. Quid mirum, ſi omnes alii voluptate deliciantur, illa à cæteris omnibus ſibi Chriſtum præripiat? Facilè eum invenit, qui dum alii oſcitantur, ipſe ſolus vigilat, & laborat.

Qui laborat dum alii quieti indulgent, multum impetrat.

93. Cum ob numeratum à Davide populum Iſraël cunctus plecteretur, maxima ira exardeſcens, *Immiſit Dominus peſtilentiam in Iſraël de mane uſque ad tempus conſtitutum*, 2. Reg. 14. num. 15. Septuaginta transferunt: *Dedit Dominus mortem in Iſrael à mane uſque ad horam prandii.* Ut etiam ibi advertunt D. Cyrillus Alexandrinus *lib. 3. de Ado.* Hugo Lyranus ex aliorum relatis & alii. Qui omnes docent, quòd David per totum illud tempus erat Deum exorans, ac maximè

2. Reg. 24. Septuag. Cyrill. Hugo. Lyran.

deprecans

deprecans in cilicio, & cinere. Sed quæro, cùm tempus peſtilentiæ aſſignatum eſſet trium dierum, ut patet ex eodem cap. *num.* 13. cur uſque ad horam prandij tantùm duraverit? & cur potius in hac hora prandij meridiana, quàm manè, vel veſpere plaga ceſſaverit? Per aliud tempus, ſive matutinum, ſive veſpertinum, ſi Rex erat orationi inſtans orabant etiam, ac laborabant alij: at meridiano tempore omnes cibo, & potui indulgebant, & tamen ſolus Rex jejunus inſtabat, Deum cum lacrymis deprecans; & ideo tantum peſtilentiæ malum à ſe populoque ſuo expellere valuit. Oratio enim vigilantis, quando alij rebus corporalibus implicantur, Deum propitium maximè facit.

Multum penetrat oratio vigilantis oſcitantibus aliis.

94. Geneſ. 18. Stabat Abrahamus ad oſtium ſui tabernaculi meridiano tempore, *Apparuit ei Dominus in convalle Mambre ſedenti in oſtio tabernaculi in ipſo fervore diei*, Geneſ. 18.n.1. Et tres Angelos in totius Trinitatis figuram recepit hoſpitio, promittitur ei filius Iſaac, numeroſaque progenies, & quod plus omnium, Chriſtus Dominus. *Benedicendæ ſint in illo omnes nationes.* Sed cur in hujuſmodi hoſpitio Abrahamus tantum promeruit; nam hic plus quodammodo promiſſionis accepit, quàm dum in holocauſtum filium obtulit, *Gen.22.à n.15.* Nam in hoſpitio hoc Chriſtus primò ei promittitur; in holocauſto verò fuit quodammodo promiſſionis ratificatio, vel ſecunda promiſſio: & in hoſpitio conſtituitur ab intimis Dei ſecretis *Nunquid celare poſſum Abrahamo, quæ geſturus ſum?* Unde ergo tantum promeruit Dominum hoſpitio recipere in ipſo fervore diei, hoc eſt, meridiano tempore, ut eſt omnium expoſitio; tunc Domino miniſtravit, ad armentúmque cucurrit: & qui, dum alii relaxationis tempus habent, expers quietis laborat; cúmque alii cibo, & potu recreantur, atque paſcuntur ipſe ſedulus ſtat in obſequium. Dei miniſter, facillimè favorem, & gratiam apud Dominum impetrat. D. Ambroſius, lib.1.c.5. *Ante oſtium ſedebat, ait, Abrahamus, ſedebat meridie: quando alij requieſcebant, iſte hoſpitum explorabat adventum, meritò illi Deus apparuit.*

Qui in opere charitatis laborat dum alii deſides ſunt, multum promeretur.

Ambroſ.

Joannis 4. *n.* 7. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Jeſus: Da mihi bibere.

VERSIONES.

Vatablus, Theophylactus. Venit mulier de Samaria ut hauriret aquam. Dicit ei Jeſus; Da mihi quod bibam.

Syriacus. Da mihi aquam bibendam.

EXPOSITIO.

95. Hugo. CARDINALIS Hugo: *Ubique*, ait, *Chriſtus ſervat pacem, quia nec ex propoſito, ſed quaſi ex accidenti venit ad Samaritanos: nec mulier venit mandata, ſive vocata: ſed à caſu omnia dicit facta Evangeliſta, ut tollat occaſionem murmuris Judæis.* Eximia Jeſu manſuetudo Judæis, quibus odioſum cum Samaritanis erat commercium, occaſionem murmuris in omnibus evitat: ideo veluti caſu in Samariam Dominus venit: *Quia oportebat eum tranſire per eam*, ut ad Galilæam deveniret, ſuprà *num.* 4. Et mulier venit non vocata, ſed veluti caſu ad hauriendam aquam. Et quod fortuitum ex parte mulieris videbatur factum; ex parte divinæ providentiæ erat altum conſilium; ut in multis, quæ caſu fieri videntur agnoſcimus; ut quando Rebecca ad fontem veniens Abrahæ ſervum invenit, *Geneſ.* 24. *num.* 5. Rachel Jacob ſponſum futurum. Geneſ. 29.num.9. *Venit mulier.* O felix hora, in qua veniſti mulier! *Venit ad puteum*, ait D. Auguſtinus ſerm.92.de temp. *& invenit fontem.* Et quid mirum? *Venit mulier de Samaria*; quanquam enim Vatablus Theophylactus, Janſenius habeant, *Venit mulier Samaritana*; tamen rectiùs legendum eſt cum noſtra vulgata: *Venit de Samaria.* Et hoc loco nomen eſt, non urbis, ſed totius provinciæ, in qua regnabat peccatum, colebantur idola, & omnia illicita ſedem habebant. Mulier ergo, quæ ab hoc loco venit, atque egreditur, vitæ fontem invenit ad ſalutares aquas potandas. Hæc etiam mulier, ut ait D. Auguſtinus *tract.* 15. ex alienigenis veniens, typum gerit Eccleſiæ, quæ ex Gentibus venit, ac congregata eſt.

Murmurationis cauſæ vitandæ.

Geneſ. 29. Auguſt.

Vatabl. Theoph. Janſenius.

Deum invenit, qui exiit ab occaſione peccati.

Auguſt.

Dicit ei Jeſus. Quamvis Dominus diſcipulis ſuis præciperet, ne in Samaritanorum civitates venirent, de quo multa dixi ſuprà *quæſt.* 5. tamen hîc cum Samaritana Dominus loquitur. Quod prævidens Evangeliſta, priùs eum dicit fatigatum. Theophylactus. *Idcirco, ait, dicit, quòd ſedens in loco propter fatigationem fuerit, & quòd colloquium cum muliere rationabilem habuerit cauſam; ſitim ſcilicet: quoniam enim ſitiebat, conſequenter humano more indigebat & potu.* D. Th. verò ait, quòd Chriſtus, ut ſupremus Dominus non tenebatur illi legi. Et Chriſtus Dominus priùs petit, ut habeat occaſionem loquendi cum muliere. Unde eleganter ait D. Cyrill. lib. 2. in Joan. c. 80. *Doctrinæ illi retia tetendit, ab ipſa re, quam mulier faciebat; facto collocutionis initio.* Ut aviculam hanc Dominus capiat, ad fontem ei retia tetendit, fatúrque illi: *Da mihi bibere.* Carthuſianus, *Corporaliter, ait, ſitiebat aquam; ſpiritualiter converſionem mulieris.* Unde inquiunt D. Auguſtinus, Euſebius Emiſſenus, Beda, Ericus. Dominus fons vitæ, qui credentibus in ſe promittit affluentiam aquæ vitæ, ſitiebat, non aquam, ſed mulieris ſalutem, & fidem. Et petit Dominus aquam materialem, ut det vitæ aquam ſalutarem Pulchrè D. Chryſoſtomus *homil. de Samaritana*; habetur in 6.tom. *Fons vitæ, ait, juxta fontem ſedens bibere poſcit, non bibere volens, ſed potum dare. Da mihi bibere, ut dem tibi bibendam aquam immortalitatis. Ego enim ſalutem mortalium ſitio, non ut bibam, ſed ut potum præbeam. Patrem imitor meum, ſic enim ait Deus ad Abraham;* Offer mihi filium tuum Iſaac dilectum unigenitum in holocaſtum, Geneſ. 22. num. 2. *Non quòd accipere filium vellet, id dixit: ſed quòd proprium filium orbi terrarum largiri vellet. Immola filium tuum, non ut immoles, ſed ut filium meum unigenitum immolem pro ſalute mundi.*

96.

Theoph. *Neceſſitas legem non habet.*

D. Thom.

Cyrill.

Dominus quærit peccatores.

Carthuſ.

Auguſt. Euſeb. Emiſ. Beda. Ericus.

Deus petit ut habeat occaſionem majora donandi.

Chryſoſ.

Geneſ. 22.

Ioannis 4.*n.*8. Diſcipuli enim ejus abierant in civitatem, ut cibos emerent.

VERSIONES.

Syriacus. Porrò diſcipuli ejus introierant in urbem, ut emerent ſibi cibum.

EXPOSITIO.

97. IN his verbis Evangeliſta reddit rationem ſuperioris ſententiæ, ut denotat illa particula *enim.* Ac ſi dicat: Quia diſcipuli abierant in civitatem, ideo Dominus à muliere petiit aquam; nam, ſi diſcipuli adeſſent, ab eis Dominus aquam poſtularet, ut obſervant
D.Thom. Lyran. Cajetan. D. Thomas, Lyranus, Cajetanus, & alii: quod totum factum eſt divina providentia, ut loquendi cum muliere anſam haberet; & ut ſolus cum ſola loqueretur. De quo poſtea admirati ſunt diſcipuli, num. 27. *Ut cibos emerent.* Meritò ad-
Origen. dubitat Origenes *homil. de Samaritana.* Cur Dominus, qui in deſerto aliquando quinque millia hominum, aliquando quatuor millia, præter mulierum, ac puerorum ingentem multitudinem miraculosè nutriverit; cur etiam hic, ſua divina virtute ſuppeditante, cibos non producit; ſed diſcipulos ad eos emendos deſtinat? Sed
Euthym. facile reſpondet ipſe, & Euthymius, ut homo crederetur. Deinde in magnum noſtrum documentum Chriſtus, dum ſuæ, ſuorúmque ſubvenit neceſſitati, humana media eligit; at cùm ad aliorum exigentiam eſt opitulandum, divina potentia operatur. E contra verò ſæculi Magnates, cùm ſuæ conſulunt utilitati, remedia ſuprà omnem humanum captum intentant in medium producere; at cùm aliorum res agitur, totum negotium viribus humanis etiam magna cum difficultate relinquunt, & ſubmittunt.

Chriſtus, ut ſuæ ſubveniat neceſſitati media humana eligit, noſtra verò divina.

98. *Ut cibos emerent*; non ut mendicarent. Ex quo quidam author aſſeruit, quod Dominus non mendicaverit. Sed futilis eſt ratiocinatio: non enim ſemper datur gratis mendico panis, aut vinum, ſed aliquando pecunia comparatur,
Caſſian. Bonavent. ut obſervant Simon Caſſianus *lib.* 11. *cap.* 1. D. Bonaventura *hoc loco.* Quòd verò Dominus mendicaverit, communiter colligunt Patres ex
Pſalm. 39. Hugo. Pſalm. 39. num. 23. *Ego autem mendicus ſum, & pauper.* Deinde Cardinalis Hugo duplicem aſſignat rationem ob quam non decuit diſcipulos mendicare apud Samaritanos. Primò, quia mendicantis eſt, omnem cibum oblatum recipere, & ſi ipſi reciperent cibos Gentilium Samaritanorum, qui erant prohibiti Judæis ſecundùm legem haberentur tanquam legis deſertores. Secundò, quia cùm Apoſtoli futuri eſſent Prædi-
Alber. Mag. catores apud Samaritanos, ne viderentur ſub pretio ponere verbum ſalutis, ideo non mendicando, ſed emendo cibos comparant. Tertiò Albert. Magnus, quòd apud Samaritanos diſcipulis non daretur eleemoſyna, eo quòd erant diſ-
Luc. 9. pari cultu. Et ita Samaritani Luc. 9. num. 53. *Non receperunt Chriſtum, quia facies ejus erat euntis in Jeruſalem.*

Concionator prædicet gratis.

QUÆSTIO XIV.

Quare Dominus ad emendos cibos miſerit omnes diſcipulos ſuos?

ERat enim hora prandij, ut patet ex ſupra dictis, & diſcipuli cum ſuo Magiſtro non habebant aliquid ad manducandum: nam ita erant alieni à rebus humanis, ut de illis non agerent, niſi quando neceſſitas urgebat. Hugo. *Cibos Apoſtoli ſecum non portabant: quia decuit, eos qui futuri erant Doctores mundi, eſſe attentos continuè in doctrina Chriſti, nec impediri cura, & ſolicitudine mundi, niſi cùm urgeret neceſſitas.* Ideo ergo cùm ad manducandum cibos non haberent, in civitatem abierunt. 99.

Intentus doctrinæ Chriſti alienus eſt à rebus humanis. Hugo.

Quæſtio præſens eſt: quare Dominus miſit omnes diſcipulos ſuos ad emendos cibos, cùm unus vel alter ad hoc ſufficeret? Prima, & literalis hujus rei ratio eſt divina providentia, ut cùm eſſet ſolus, mulieri exhiberet fiduciam cum eo loquendi familiariter, & audaciter quærendi, quæ erant ſuæ ſalutis; quia cum multis ita loqui auſa non eſſet. Secundò in magnum documentum noſtrum. Quia cùm omnes eſſent manducaturi diſpoſuit Dominus, ut omnes eſſent laboris participes, utque, ita in civitatem unanimiter tendentes, quæ neceſſaria erant, emerent, atque portarent. Tertiò Albertus Magnus ait, quòd Dominus per Samariam paucos, & familiariſſimos ſecum diſcipulos duxerit, ideo omnes miſit. Quartò. Idem Albertus reſpondet. Deſtinavit omnes, quia decreverat loqui cum Samaritana de peccatis ſuis occultis, & in diſcipulorum præſentia nihil de illis eſſet locuturus; ſicut Confeſſor peccatorum, quæ ſcit, coram aliis revelare non debet. Charitas nos impellit ad aliorum occultandos defectus. Ut ergo Dominus à delictis ſuis mulierem revocet, eaque diſcipuli minimè agnoſcant, in civitatem abeant. Vide *lib.* 1. *cap.* 1. *cap.* 47. *& cap.* 19. *num.* 22. *& ſuprà cap.* 3. *n.* 45. *&* 46. 100.

Qui manducat, laboret. Alb. Magn.

Aliorum defectus occultandi.

Quintò. D. Chryſoſtomus hom. 30. *Studioſus*, ait, *humilitatis, non fatigatus duntaxat ex itinere, ſed relictus ſolus dimiſſis diſcipulis, hic Jeſus oſtenditur. Atqui poterat, vel non omnes dimittere, vel alios ſibi miniſtros comparare, ſed noluit: etenim diſcipulos quoque his moribus aſſuefecerat. Et quid mirum, dixerit fortaſſe quiſpiam, ſi humiles erant piſcatores, & tentoriorum opifices? Erant ſanè. Verùm repentè ad ipſum cœlum volarunt, & cunctis Regibus clariores evaſerunt, digni habiti, qui univerſi orbis Domini familiaritate fruerentur. Illud præterea non ignoratis, quod quanto quis humiliori gradu ad dignitates aſſumitur, faciliùs in ſuperbiæ inſaniam effertur, utpotè qui inexpers ſit repentini, & inſperati honoris.* Similiter fatur D. Thomas hîc: *Maximè autem*, ait, *qui ex humilibus ſunt, quando dignitates, quandoque aſſumpſerint, faciliùs ad ſuperbiam elevantur, veluti inexpertes ſe habentes ad tantum honorem.* Solus remanet Jeſus, & omnes diſcipulos ire permittit in urbem, ut eos in humilitate inſtrueret. Sed ad quid Dominus diſcipulis tantam formam humilitatis præbet? Ipſi enim erant pauperes, piſcatores, plebeij, ac ex obſcuro genere. Ad quid Dominus eis tantis operibus humi- 101. Chryſoſt.

D. Thom.

Plebeius, ſi extollitur dignitate, valde ſuperbus.

humilitatem perſuadebat ? Sed ideo quia ex vulgari conditione habebant originem, tam repetitis actibus eos in humilitate erudit. [Conſtituendi erant principes totius orbis; ac proinde; ut ex obſcuro genere aſſumpti, maximè elationis vitio expoſiti, ad quod declinandum tam profunda humilitatis datur doctrina.

102. Aman creduli odio perſequens populum Judaïcum, maximè elatus erat animo; omnium applauſus, ac adorationem totis viribus ambiebat, itaut ſuperbiſſimus appellaretur, *Eſther* 13.*n.* 12. Si Scripturæ paginam revolvas, valde ſuperbos Principes; invenies Pharaonem, Nabuchodonoſorem, Sennacheribem, Antiochum, & alias cruentas beſtias: nullus tamen dicitur ſuperbiſſimus; niſi ſolus Aman. Et quid in eo introſpicitur, ut tam infauſto nomine ſuper omnes appelletur; De eo dicitur Eſther 3. num. 1. *Rex Aſſuerus exaltavit Aman filium Amadathi, qui erat de ſtirpe Agag: & poſuit ſolium ejus ſuper omnes Principes, quos habebat.* Aman erat natione Macedo, ex infima, & abjectiſſima plebe, ut advertit Gorionides *lib.* 2. *c.* 3. *& lib.* 3. *cap.* 1. Cùm ergo iſte Aman eſſet inter omnes ex valde obſcuro, & ignobili genere ortus, cùm ad apicem dignitatis eſt evectus, inter omnes ſuperbiſſimum monſtrum evaſit. Vide *cap.* 19.*quæſt.* 12.

Eſther. 3.
Gorionides.

Ioan. 4. *num.* 9. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: quomodo tu Judæus cùm ſis, bibere à me poſcis; quæ ſum mulier Samaritana? non enim coutuntur Judæi Samaritanis.

VERSIONES.

Arias. Tu, Judæus exiſtens, à me bibere poſcis, exiſtens ego mulier Samaritana?

Syriacus. A me petis potum, quæ ſum mulier Schamaritana? nulla enim intercedit familiaritas Iihoudæis cum Schamaritanis.

Euthym. *Theophyl.* *Vatabl.* Non enim commercium habent Iudæi cum Samaritanis.

EXPOSITIO.

103. Respondens mulier Chriſto proponit quæſtionem, & illius rationem. Nam, ut ait D. Cyrill. lib. 2 c. 81. *Initium diſciplinæ quæſtio eſt: dubitatio prudens, radix cognoſcendi quæ ignorantur, ſolet fieri.* Et ait mulier in ſua quæſtione: *Quomodo tu, Judæus cùm ſis.* Tenebatur mens illius rebus humanis, & cognovit eum eſſe Judæum; & non Regem, & dominum: in eo ſolum agnovit, quæ deprimebant, ac odij cauſam miniſtrabant; non verò, quæ condecorabant, extollebant, amoremque conciliabant. Tamen laudanda eſt mulieris prudentia; agnovit hominem, cum quo loquebatur, quiſnam eſſet, & paucis interpoſitis verbis eum Prophetam deprehendit: *Ut video, Propheta es tu*, infrà *n.* 19. Et etiam aliquali charitate loquitur mulier, ut notat Euthym. *Samaritana*, ait, *exiſtimans, eum peccare, corripientis more ad memoriam reducit obſervantiam.* Charitas urget nos, aliquando objecto præcepto ab his, quæ videntur illicita, proximum revocare.

Cyrill.
Qui dubitat, intelligere ſcit.
Mundanus, non quæ extollunt, ſed quæ deprimunt ſolùm agnoſcit.
Euthym.
Charitas à peccatis proximum revocat.

104. Ait mulier: *Quomodo tu, Judæus cùm ſis*; agnovit eum Judæum, ut obſervat Chryſoſtomus *homil.* 30. tum ex loquela, ſicut & Petrum agnoverunt miniſtri: *Verè tu ex illis es, nam & loquela tua te manifeſtum facit*, Matth. 26. n. 71. tum etiam ex veſtitu ut cum Chryſoſtomo habent Euthymius, Albert. Magn. Carthuſ. D. Thom. D. Bonavent. Lyran. & alij. Nam Judæis præcepit Deus *Num.* 15. *num.* 38. ut in palliorum angulis fimbrias geſtarent, vittaſque hyacinthinas, ut facile ab aliis gentibus dignoſcerentur. Chriſtus autem Dominus geſtabat fimbrias, ut conſtat ex muliere, quæ tetigit fimbriam veſtimenti ejus, Matth. 9. num. 20. *Bibere à me poſcis.* D. Cyrillus *lib.* 2. *cap.* 81. exiſtimat, verba eſſe dicta per modum admirationis, & dubij: cur præter Judæorum morem, à Samaritanis expoſcat aquam. D. Chryſoſt. *homil.* 30. Euthym Theophylactus per modum correctionis pronunciata volunt, quia ſibi perſuadebant, non licere Chriſto, quem Judæum agnoverat, loqui cum Samaritanis. At ſi Judæi non loquuntur cum Samaritanis, quomodo tu bibere à me poſcis? Et non ait: Mecum loqueris, ſed *bibere à me poſcis?* nam, ut advertit D. Auguſtinus *tract.* 15. *in Joan.* Judæi non utebantur vaſculis Gentilium, quia multas res immundas attingebant; & mulier ſecum aſportabat vaſculum. Deinde, ut obſervat Albertus Magnus, abominabile erat apud Hebræos, cum alienigenis comedere, & bibere: *Illicitum eſt Ægyptiis comedere cum Hebræis.* Gen. 42. n. 32. & ad hoc alludit Paulus 1. Corinth. 5. num. 1. *Cum hujuſmodi nec cibum ſumere.*

Matth. 26.
Chryſoſt.
Euthym.
Alber. Mag.
Carthuſ.
D. Thom.
Bonavent.
Lyran.
Num. 15.
Matth. 9.
Cyrill.
Chryſoſt.
Euthym.
Theoph.
Auguſt.
Alber. Mag.
Geneſ. 41.
1. Cor. 5.

105. *Non enim coutuntur.* Verba eſſe non fœminæ, ſed Evangeliſtæ, autumant Rupertus, & Cajetanus. Communis tamen ſententia Samaritanæ illa adſcribit. In quibus, ut ait Hugo ex Chryſoſt. mulier reddit rationem ſui dicti: *Non enim coutuntur*, quod ad litteram exprimitur? Inter Judæos, & Samaritanos non eſt mutua familiaritas, ac commercium. Quod non proveniebat ex lege; nam quamvis Deus *Deut.* 7. *n.* 2. mandaverit ſuo populo, ne cum gentibus inirent fœdus; tamen in rebus neceſſariis licitum erat colloquium cum illis, ut dixi ex Theophylacto *num.* 95. & docent Abulenſis 4. *Reg. cap.* 17. *quæſt.* 24. *& in cap. Judic.* 19. Maldonatus, Toletus *annot.* 6. Evitabatur ergo commercium inter Judæos & Samaritanos ex odio, maláque affectione, cujus rei cauſas aperiam *quæſt.* 16. Cùm autem Chriſtus non haberet Samaritanos in odio; ideo à muliere petit aquam. Et mulier dixit: *Judæi non coutuntur Samaritanis*, ut notarunt Chryſoſtomus Theophylactus, Euthymius. Illicitum erat Judæis habere commercium cum Samaritanis; cum tamen Samarita-

Rupert.
Cajetan.
Hugo.
Chryſoſt.
Sui dicti dat hom.c rationem.
Theophyl.
Abulenſ.
Maldonat.
Tolet.
Chryſoſt.
Theoph.
Euthym.

nis

nis non eſſet prohibitum, agere cum Judæis. Et ideo mulier dixit: *Quomodo tu, Judæus cùm ſis bibere à me poſcis?*

QUÆSTIO XV.

Quare Samaritana Chriſto Domino potum dare recuſet, cum tamen Rebecca, libenter illum Eleazero, & ſuis camelis dederit?

106. VUlgaris eſt hiſtoria, quòd cùm Eleazer ſervus Abrahami, eſt ejus mandato quærens uxorem Iſaac filio domini ſui, veniſſet ad quendam amœniſſimum fontem, & à Rebecca expoſtulaſſet aquam, quæ prompta voluntate ab ipſa fuit data Eleazero, & ſuis camelis *Gen. 14. à n. 27.* E contra verò Samaritana hoc loco magno eniſu repugnat pauxillum aquæ Chriſto Domino præbere. Ratio litteralis in aperto eſt: quia inter Eleazerum, & Rebeccam non dabatur aliqua ſuæ gentis conſuetudo prohibens famaliaritatem, quæ inter Judæos, & Samaritanos ex depravato odio interveniebat. Ad morales rationes veniamus.

107. Ambroſ. Reſpondet primò D. Ambroſius *lib. 1. de Abraham cap. 24.* Dicitur de Rebecca *Virgo pulcherrima, cujus decorem nulla corripuit ætas: ſpecioſa valde, quia ſpecioſus eam acquiſivit ſibi, quam vir non cognoverat, nulli enim viro erat copulæ jus, ſed ſoli Chriſto debita: habens hydriam ſuper humerum, qua lavat actus hominum: & quia ex congregatione Gentilium conſtat, quæ ſuos lavit, ideo legis, quia deſcendit ad fontem & implevit hydriam, & aſcendit. Samaritana illa venit ad fontem, ſed non deſcendit; puteus enim ei videbatur altus: nec implevit hydriam, unde non habebat, ut actus ſuos lavaret. Hæc*, ſcilicet Rebecca, *ſola cognovit fontem verum: hoc eſt, non aquæ fontem, ſed vitæ æternæ. Ideo habuit, quod daret ſitientibus.* Venerunt ad fontem Rebecca, & Samaritana: illa ſitientibus præbet potum; hæc verò minimè. *Rebecca* Virgo pulcherrima, & quæ non noverat virum. Virgo ſignificat Eccleſiam Chriſti ſponſam, ut tradunt Ambroſius *citato loco.* Rabanus, Lyranus, Hugo, & alii, quæ eſt virgo ſine ruga, & macula, *Samaritana* autem Synagogam exprimebat. Non ergo mirum, quòd Rebecca det aquam, quam negat Samaritana: quia Eccleſia Chriſti ſiti fidelium, ac ſpirituali morbo dat opportunum remedium ſalutari aqua Sacramentorum, quòd Synagoga ex vi ſuarum cæremoniarum non præſtabat.

Eccleſia Chriſti ſpirituali neceſſitati remedium præbet, non autem Synagoga. Ambroſ. Rabanus. Lyran. Hugo.

108. Secundò. Rebecca, quamvis eſſet puella, & virgo caſtiſſima, ac verecunda, aquam libente præbet Eleazero, ſuis camelis, quam multis obſtaculis denegat Samaritana; quòd Chriſtus eſſet Judæus, puteus altus, & hauſtorium non daretur. Rebecca typum juſti, ac gratiæ gerebat; Samaritana verò formam peccatoris exprimebat. Juſtus, cùm omnium ſit abundans, cunctis dat, atque largitur: peccator autem, cùm omnibus ſit expoliatus, nihil habet, quod valeat tribuere, ac ſuppeditare. Tertiò Rebecca promptam voluntatem ad largiendum habebat: Samaritana vero totis viribus dare renuebat, ideo nulla difficultas puellæ virgini offertur, ſed omnes in oculis Samaritanæ creſcunt, & augentur.

Juſtus libenter dat peccator verò potiſſimè denegat.

Qui detrahit dare, multa obſtacula movet.

Quartò. Rebecca incunctanter, & ſine mora dat; at Samaritana, veluti conſilium præbendo, ait: *Quomodo tu, Judæus cùm ſis, bibere à me poſcis, quia ſum mulier Samaritana?* Ac ſi dicat. Non licet tibi hoc à me poſtulare. Bona mulier, ſi dare non vis, cur hoc uno verbo non denegas, ſed conſilium oſtendis? Res ſatis uſitata, quod conſilium proferamus, dum petita annuere nolumus. Mittitur Moyſes à Deo ad Pharaonem, ut populum de Ægypto educat, & excuſans ſe ab hujuſmodi legatione, ait: *Domine non ſum eloquens ab heri, & nudiuſtertius, ex quo locutus es ad ſervum tuum, impeditioris, & tardioris linguæ ſum: mitte, quem miſſurus es.* Exod. 4. Exod. 4. à num. 10. Intendebat Moyſes adducere ac noſtro loquendi modo, aliqualiter perſuadet Deum, ut notant Philo *lib. de ſacrificio Abel, & Cain*; & Euſebius apud Lyppomanum, quòd alium nuntium eligeret; & ideo dicebat de ſe, quod erat tardioris ſermonis. Quod explicans Abulenſis, ait: *Hoc eſt, non ſum bene, & promptè loquens: hoc valde indecens erat; quia ſi malè loqueretur, ante Pharaonem irrideretur, nec alicujus rei daretur audientia, quod ad magnam dehonorationem Moyſis, & ejus qui mittebat eum, videbatur redundare.* Et hac de cauſa dicebat Moyſes: *Mitte, quem miſſurus es*, ſeu, ut habent Septuaginta: *Elige potentem alium.* Moyſes cùm eſſet inſtructus omni ſapientia, optimè penetrabat; Deum omnia agnoſcere, & impedimentum ſuæ linguæ eum minimè latere. Cur ergo tanquam conſiliarius coram Deo loquitur, ſe non eſſe aptum miniſtrum ob tarditatem oris; ſed quod alius nuntius promptioris ſermonis eligatur: Moyſes vehementer appetebat ſe ab officio commiſſo, atque injuncta legatione excuſare; & ideo totus ſe diffundit in conſultoriis verbis declarandis, ac proponendis etiam ipſi Deo: tam ingenitum eſt homini, dum voluntas reluctatur, quod mens in conſilia proferenda prodeat.

109. *Qui dare nō vult, conſilium præbere ſolet.*

Philo. Euſeb. Lippom. Abulenſ. Septuag.

Si homo non vult poſtulata præſtare frequenter conſilia dat.

Cùm Dominus videret in deſerto fameſcentem turbam, quærit à Philippo: *Unde ememus panes, ut manducent hi?* Cui reſpondet Philippus: *Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſque modicum quid accipat*, Joan. 6. num. 7. Sed ſi Dominus de loco ubi emendi ſint panes, interrogat; cur ipſe præter quæſita, reſpondet de quantitate pecuniæ, quæ ei videbatur inſufficiens? Tanquam ſi dicat: Tanta aureorum ſumma exigitur, ad hos homines paſcendos, quam minimè habemus: ac proinde de hoc negotio non eſt curandum. Philippus, ut multorum eſt ſententia, & ſuo loco referam, affectabat, quod Dominus miraculum non operaretur, ne illi homines paſcerentur à Chriſto, & ideo præter interrogata conſilium dat *Ducentorum denariorum panes*, &c. Dum enim aliorum deſideratis reluctamur, eiſque innuere nolumus, conſilia ſuperabundant: & noſtram miſeriam, ac parcam conditionem, qua petita negamus in munere, prudentiæ, ac diſcretionis conſiliis adſcribi intendimus.

110. Joan. 6.

Philippus, ut impediat miraculum, dat conſilium.

QUÆSTIO XVI.

Explicantur cauſæ, ob quas inter Iudæos, & Samaritanos erat magnum odium, cujus ratione mulier negat Chriſto potum; diſcipulis tamen in urbe cibus non negatur?

112. DE origine, ac conditione Samaritanorum jam dixi *q*.4. Cùm autem mulier dicat quòd Judæi non coütuntur Samaritanis nec inter ſe commercium, ac familiaritatem habeant, quòd ex magno odio pullulabat, ut adverti in expoſitione. Cauſæ, ac rationes, unde hujuſmodi odium naſcebatur hîc ſunt explicandæ.

113. *Apponuntur cauſæ, ob quas erat odium inter Iudæos, & Samaritanos.* Prima, quia Samaritani trahebant originem ab Aſſyriis Judaici populi inimicis. Secunda, quia Samaritani poſſidebant regionem ad Judæorum hæreditatem ſpectantem. Tertia, quia Samaritani Moſaicis cæremoniis Deos alienos colebant. Quarta, quia ſolis quinq. libris Moyſis receptis cæteros rejiciebant. Quinta, quia poſtquam Judæi inchoarunt reædificare templum, Samaritani, non admiſſi ab eis ad ædificium omni vi conati ſunt illud opus impedire, ut conſtat ex *lib.*1.*Eſdræ c.*4.*à n.* 4. Sexta, quia Samaritani ſacrificabant extra templū in monte Garizim, ubi etiam ædificaverant templum, & ſacerdotes inſtituerant, & ſacrificia; ut refert Joſeph. *lib.* 11.*antiq.c.*7.*&* 8. Unde exiſtit inter eos de templi præſtantia diſceptatio, adeò ut delata fuerit ad Regem Ægypti, qui adjudicavit ſententiam Judidæis, ut refert Joſeph *lib.*13.*antiq.c.*14. Quæ contentio etiam tempore Chriſti perdurabat. Ob has cauſas, & alias, quæ facilè poſſunt excogitari, magnum erat odium inter Judæos, & Samaritanos, itaut nec commercium, nec familiaritatem inter ſe haberent. — Joſeph. — Idem.

114. Tamen hac inter utrumque populum inimicitia non obſtante, diſcipuli iverunt in civitatem, ut pretio ſibi cibos compararent, & illos adduxerunt, ut patet infrà *n.* 27. Et tamen Samaritana Chriſto Domino potum aquæ totis viribus dare recuſat. Ratio hujus rei litteralis eſt. Quia, quamvis Deus *Deuter.*7.*n.*2. mandaverit populo ſuo, ut cum infidelibus, ac gentibus fœdus non iniret, non ita erat prohibitum commercium, ut iter agentes per gentium fines non poſſent ſibi cibos emere, aut potum accipere: nam inter fideles multi verſabantur negotiorum ergo; & aliquid pretio acquirebant vel gratis accipiebant ab eis. Et ideo diſcipuli in civitate cibos emerunt; mulier autem, ut eſt ejus propria inclinatio, nimis ſuperſtitioſa, inhærendo conſuetudini, potum negat. Et hæc ſolutio eſt, multo probabilior, illa ab aliis data, nimirùm quòd lex tunc ceſſaverit, vel quòd Chriſtus, ut ſupremus Dominus in ea diſpenſaverit. Nam lex itinerantes non comprehendebat, ut patet ex dictis. — *Mulier in ſuis actionibus nimis ſuperſtitioſa.*

Abulenſ. Moraliter rem aliter explico. Valde mirum, quòd mulier negat potum aquæ Chriſto Domino petenti: ait enim: *Quomodo tu Iudæus cum ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana,* &c. & tamen diſcipuli abierunt in civitatem ad emendos cibos; qui ex eorum veſtitu, ac lingua erant omnibus noti, ut in expoſitione dixi de Chriſto Domino; at verò nullus ſe abſtinet ab eorum commercio, atque colloquio. Ut mulier cum Chriſto loqueretur, eique gratis daret potum extabat lex, eam ab hujuſmodi converſatione arcens: ut verò Samaritani cum diſcipulis verba miſcerent, nulla videbatur lex prohibens extare; nam diſcipuli abierant in civitatem, *ut emerent cibos;* & ſecum aſportabant pecunias, & qui aurum & argentum defert, nulla eſt lex, nec prohibitio erga eum. — *Si pecuniam habes, nulla erga te lex eſt, aut prohibitio.*

115. Satis ſolemnis erat lex apud Hebræos, ut nullum haberent ſermonem cum leproſo, ut patet *Levitic.*13.*num.*46.*Numer.*12.*num.*2. Et ideo Maria ſoror Moyſis, lepra percuſſa, juſſa eſt ſeparari à noſtris, *Numer.*12. *n.*14. Et tamen Rex Iſraël ſatis moroſè loquebatur cum Giezi, dicens: *Narra mihi omnia magnalia; quæ fecit Eliſæus,* 4.Reg.8.n.4. & Giezi totus leproſus erat, 1.*Reg.*5. *n.* 27. Sed quomodo Rex Iſraël cum leproſo loqueris? Quomodo non declinas, quem lex evitandum præcipit? Unde de hoc colloquio Regis cum leproſo maximè admirantur Cajetanus, & Carthuſianus, qui ait: *Quòd ex ſpeciali cauſa Reges, & Magnates quandoque loquebantur cum leproſo*, Giezi habebat aurum, argentum, & veſtes pretioſas, 4.*Reg.* 7.*n.*15. Et qui hujuſmodi bonis locuples eſt, nulla lege, ac præcepto apud homines mundanos aſtringitur, nec ab ejus commercio prohibetur: talis lex religabat alios leproſos pauperes, & debiles; at hominem divitem à filiis hujus ſæculi minimè arcebat. — 4. Reg. 8. — Cajetan. — Carthuſ. — *Dives nulla lege aſtringitur.*

Ioannis 4.*n.*10. Reſpondit Jeſus, & dixit ei: Si ſcires donum Dei, & quis eſt, qui dicit tibi: Da mihi bibere, tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam vivam.

VERSIONES.

Salmeir. tom. 4. *p.*1 *tract.*19.	Si ſcires eximium illud donum Dei, *&c.*
Vatabl. Pagninus, Arias.	Et quis eſt dicens tibi: Da mihi bibere; tu utique petiſſes illum; & dediſſes utique tibi aquam.
Beda.	Tu magis petiſſes ab eo.
Syriacus.	Da mihi potum: tu petiſſet ab eo, & dediſſet tibi aquas vivas.
D. Athan. diſp. contra Arrium.	Tu poſtulaſſes, & dediſſet tibi aquam viventē.

EXPOSITIO.

116. EX his manifeſtè, ut obſervat Cajetan. conſtat, quod Dominus petiit aquam à muliere, non ut biberet, ſed ut haberet occaſionem loquendi, & inſtituendi eam. Unde eleganter ait Rupertus lib. 4. in Joan. *Quòd Dominus ab aqua viſibili metaphoram faciens, mulie-* — Cajetan. — Rupert.

ris mentem paulatim ſublevandum ad petendam Spiritus ſancti gratiam, leni introductione invitat. Suaviter, ac leniter Dominus mulierem diſponendo, ab aqua materiali eam allicit ad aquam ſalutarem. In quo maximè eluceſcit clementia Domini. Ex repulſa Samaritanæ ſumit occaſionem, ac anſam cœleſti gratia eam ditandi. Nec contemptus Domini contemnit mulierem, ſed ſalutem ejus quærit. Nec reſpondet ad ea quæ Samaritana dixerat de conſuetudine ſuæ gentis; ſed ad majora evehit. Ex quo mirabere patientiam Domini: nam ex aſpero mulieris verbo motivum arripit, fœminam ſublevandi ad gratiam. Et nos ex quolibet irriſorio verbo toti excandeſcimus, ac proximum in profundum volumus demergere.

Paulatim, ac ſuaviter res diſponenda.

Domini manſuetudo. Contemptus non contemnit ſed ſalutem quærit.

117. Quatuor proponit Dominus in hac reſponſione, cognitionem mulieris circa donum Dei; circa loquentem petionem ejus; ad donum Dei largitatem. *Si ſcires donum Dei*; ecce primum; hoc eſt, ſi agnoſceres ô mulier, eximium, excellenſque donum, quod tibi Deus hodie conceſſit, ut loquaris, & tecum habeas modo filium Dei incarnatum. *Et quis eſt, qui dicit tibi; Da mihi bibere.* Ecce ſecundum, & magis explicando donum conceſſum mulieri, quòd ipſemet filius Dei à te petat aquam. Ac proinde ſenſus eſt ſi ſcires donum Dei, quòd Meſſias, omnium deſideratus, tibi ſit præſens; nam ex præſentia Dei omnia bona redundant: & quòd ipſe à te petat aquam, nam petit, non ut accipiat, ſed ut in duplo reddat. Carthuſianus, *Si ſcires, inquit, donum Dei, id eſt miſericordiam, & gratiam, quæ tibi nunc offertur per hoc, quòd filius Dei petit à te potum; nempe qui Chriſto aliquid dat: potius recipit beneficium, quàm impendit.* Et ait Salvator: *Si ſciret*; quia maximè intereſt ad noſtram ſalutem, ut divina beneficia agnoſcamus: nam ſolus ille qui agnoſcit, proficit. Deinde, ut agnoſcamus, quantum lucramur, dum Deus à nobis aliquid per pauperes exigit: & quia multi hoc non intelligunt, claudunt viſcera ſua ab egenis.

Præſentia Dei magnũ donum.

Carthuſ.

Cognitio divinorum beneficiorum valde neceſſaria.

118. Proponitur tertium: *Tu forſitan petiſſes ab eo.* Illud *forſitan* appoſitum eſt non dubitando, ſed ob noſtram libertatem, quia homo non cogitur in ſuis actionibus, ut advertunt Albertus Magnus, Divus Thomas, Divus Bonaventura, Hugo, Cajetanus, & alii. In Græco eſt, *utique.* Si petiſſes ab eo, *qui*, ut ait Jacobus 1. n. 5. *dat omnibus affluenter, & non improperat.* Et ait Dominus: *Tu petiſſes ab eo.* Aſſignantur, tanquam medium requiſitum, petitio, & oratio, ſine qua nec conjunctiſſimi cum Domino donum conſequuntur. Origenes: *Quaſi*, ait, *dogma quoddam eſt, neminem accipere donum ex non quærentibus illud: ipſum autem Salvatorem jubet Pater poſcere, ut det illi, ſecundùm illud* Pſalm. 2. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes.* Et ſubdit: *Perſuadetur Samaritanæ, ut à Ieſu aquam petat.* Tantum exigitur noſtra oratio ad Deum, ut nec filius à patre impetret, quin poſtulet. Et ideo perſuadetur Samaritanæ ut petat. *Suadeo tibi emere à me aurum*, Apoc. 3. n. 8. *Dediſſem tibi.* Et eſt quartum, ubi largitas Dei viſitur. Si petiſſes, nulla interpoſita mora dediſſem; & non negarem tibi, ut tu mihi negaſti aquam: nam tu ut mulier, negaſti; ego, ut Deus largiar. Et ait Dominus: *Dediſſem aquam vivam*; ſcilicet Spiritum ſanctum, qui per Chriſtum datur; hoc eſt, ut explicat Albertus Magnus, effectum vitæ facientem. Et tantam aquam pollicetur Dominus, ut duritiem mulieris emolliat, ac eam faciliter alliciat: nam propoſito præmio promptè movetur animus, ac miteſcit. Et ait Chriſtus Dominus, *Aquam vivam.* D. Auguſt. *tract. 15. in Ioan.* Euth. Theoph. inquiunt, quòd aqua viva non dicitur illa quæ eſt in lacunis, & ciſternis, ſed quæ ſcaturiens exit, & fluit. *Talis*, ait Theoph. *dicitur gratia Spiritus ſancti ſemper agilem ad bonum facit animam; aſcenſiones ſemper diſponentem.* Vel quia, ſicut aqua viva per omnium agros; ita gratia cæleſtis per omnes diffunditur.

Albert Mag. D. Thom. Bonavent. Hugo. Cajet. Iacob. 1.

Origen.

Pſalm. 2.

Oratio medium neceſſarium ad impetrandum.

Apoc. 3.

Alb. Magn.

Præmio movetur animus.

Auguſt. Euthym. Theoph.

Gratia facit hominem agilem.

Quæstio XVII.

Quare Chriſtus Dominus non explicet quid, & quale ſit hoc donum Dei, de quo loquitur?

Ait Chriſtus Dominus, *Si ſcires donum Dei*; & non explicat, quid ſit hoc donum. In cujus rei expoſitione triplex eſt ſententia. Prima, & probabilior quam ſecutus ſum in expoſitione, & tradunt Hugo, Toletus, Cajetanus, ſe ipſum per donum intelligit, nempe quòd filius Dei incarnatus, qui eſt donum per antonomaſiam, & à Patre datus hominibus, juxta illud: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret*; tecum hic ſit, & loquatur. Ubi Dominus inſinuat ſe eſſe donum datum à Deo; & ſe eſſe Deum, dum ait: *Qui dicit tibi: Da mihi bibere: petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam vivam.* Solus enim Deus, ut notat Chryſ. *hom.* 30. poteſt dare aquam vivam gratiæ ſpiritualis. Si ergo de ſe ait explicitè, quòd poteſt dare aquam vivam, cur etiam de ſe non manifeſtè ait, quòd ſit Deus, & tanquam donum ſupernaturale datum hominibus; ſed tantùm ait: *Si ſcires, qui dicit tibi.* Hoc eſt divinum ingenium Chriſti Domini, quod magnalia ſua, non verbis, ſed operibus manifeſtet, atque declaret. Admirabile arcanum divinitatis ſuæ aperit non locutione, ac ſermone, ſed cœleſti dono divinæ gratiæ, quam promittit, & confert. Vide ſuprà *c.* 3. *n.* 167. 119.

Hugo. Tolet. Cajetan.

Chriſtus Dominus donum Dei.

Chryſoſt.

Chriſtus magnalia ſua operibus non verbis aperit.

Secundam explicationem dat Rupert. *Si ſcires*, ait, *qui eſt, qui dicit tibi: Da mihi bibere, id eſt, qualis eſt eſſentia ejus, quantum à cæteris mortalibus differt; quia non filius hominis tantùm, ſed filius Dei eſt. Et eſt ſenſus. Si ſcires Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, ſi audiſſes nominis ejus Evangelium, tu forſitan crederes in eum, & petiſſes aquam vivam, hoc eſt, baptiſmatis.* Ac proinde juxta hanc ſententiam, donum Dei eſt ſcire Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, cujus invocatione Baptiſmus confertur, quo à peccatis mundamur. Vel aliter dic: Singulare beneficium eſt cognoſcere eum, *qui dicit tibi: Da mihi bibere*; quis eſt, quòd non tantùm homo, ſed Deus ſit: & quale ſit ſanctiſſimum nomen ejus Jeſus. *Si audiſſet nomine ejus Evangelium*; nam hoc dulciſſimum nomen ſolùm in Evangelio auditur: magnum enim Dei donum eſt, hoc admirabile nomen ſcire, & invocare illud, ut aquam vivam cœleſtis gratiæ impetremus. Tantum ergo donum, ac nomen Chriſtus Dominus de ſe non manifeſtat, ſed diſcipulis divulgandum remittit. 120.

Rupert.

Magnum donum, ſcire invocare nomen Ieſu.

Tertia

121. August. Athanaſ. Remigius. Rupert. Ammon. Alber. Mag. D. Thom. Bonavent. Beda. Ericus. Joan. 7.

Tertia expoſitio multorum Patrum, Divi Auguſtini *tractat.* 15. *in Ioan.* Divi Athanaſii *lib. de Incarnat.* Divi Remigij *in cap.* 1. *ad Roman.* Ruperti, Ammonii, Alberti Magni, Divi Thomæ, Divi Bonaventuræ, Bedæ, Erici, & multorum, qui per donum Dei intelligunt Spiritum ſanctum. Ut ſit ſenſus: Si ſcires ingens donum Spiritus ſancti in aquis ſignificatum. *Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ; Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant,* Joan. 7. num. 38. tu hoc donum petiiſſes à me, & ego illud dediſſem tibi. D. Cyrillus *lib.* 2. *cap.* 82. per hoc donum intelligit divini Spiritus dona. Ac ſi diceret: Si ſcires magnitudinem donorum, quæ præparavit Deus hominibus, & me eſſe eorum datorem, ut petiiſſes, & dediſſem tibi alia dona. Tamen Chriſtus Dominus non explicat hæc dona, *Quia*, ut inquit Albertus Magnus, *divinus Spiritus eſt donum, in quo omnia verè donantur.* Dum ergo Chriſtus Dominus dicit donum Dei, divinus Spiritus ſignificatur, quia ipſe eſt donum Dei, ut docet D. Thom. 1. *part. quæſt.* 38. *art.* 2. Et in ipſo ſolo omnia verè donantur. Ait Chriſtus Dominus, Matth. 7. n. 11. *Pater veſter dabit bona petentibus ſe.* Eandem hiſtoriam ſcribens Lucas, cap. 11. n. 9. *Pater veſter dabit ſpiritum bonum*, ſcilicet ſanctum, *petentibus ſe.* Et rectè, dum dicitur, *dabit ſpiritum*, dantur omnia bona; & omnia dona ab ipſo profluunt, & extra ipſum nihil eſt.

Cyrill. Albert. Mag. *In Spiritu Dei omnia verè donantur.* D. Thom. Matth. 7. Luc. 11.

122. Marc. 11. Ezech. 47.

Venit Dominus ad ficulneam in Iſraël, & non invenit in ea ficus, *Marc.* 11. *num.* 13. Vidit Ezechiel arborem cap. 47. num. 12. de qua ait: *Et ſuper torrentem orietur in ripis ejus ex utraque parte lignum pomiferum, non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus ejus; per ſingulos menſes afferet primitiva; quia aquæ ejus de Sanctuario egredientur.* Maximè diſcriminatur arbor Iſraël, & lignum Ezechielis, nam ficulnea Iſraëlis pro aliquo etſi tempore fructum daret, tamen majori parte, meliorique occaſione denudata fructu apparebat, ex quo in maledictionem incurrit. At lignum Ezechielis per omne tempus foliis exornabatur, & per omnes anni menſes fructibus primitivis abundabat. Sed unde tam ferax, ac fœcunda extitit arbor, ipſe Propheta enarrat. *Quia aquæ ejus de Sanctuario egredientur.* Irrigatur arbor aquis divinæ gratiæ, fluentibus à Sanctuario divinitatis. Non ergo mirum, quòd arbor per omne tempus foliis, ac fructu conſpicua appareat. D. Hieron, *Ne putemus*, ait, *viparum eſſe, vel arborum, aut menſium tantarum frugum abundantiam, reddit cauſas ubertatis: & infert: Quia aquæ ejus de Sanctuario egredientur.* Et ait Propheta: *Per ſingulos menſes affert primitiva;* quæ ſunt excellentiora, & ſuaviora poma; quia omne excellens, & ſuave in donis divinæ gratiæ reconditur.

Bona mundi deficiunt, bona verò gratiæ perpetuò virent, & florent. Hieron.

QUÆSTIO XVIII.

Quid Chriſtus Dominus per aquam vivam intelligat?

123. Ammon. Origen. Baſil. Theodor.

QUatuor ſunt ſententiæ in hac materia: Prima, quam tenent Ammonius, Origenes, *tom.* 3. *in Ioannem* Baſilius *in Pſal.* 28. Theodoretus *in* 1. *Pſalm.* intelligit per aquam vivam ſacram doctrinam, quæ in Evangelio continetur; cujus cœleſtibus documentis anima irrigatur, ac ſterilitas ignorantiæ & incredulitatis excluditur. Sed hæc interpretatio non multum facit ad præſens; non doctrinam, ſed ſupernaturale donum Chriſtus Dominus Samaritanæ promittebat.

124. Cyprian. Ambroſ. *Aqua viva Baptiſmus.* Tolet.

Secundam interpretionem dant D. Cyprianus *epiſt.* 36. Divus Ambroſius *ſerm.* 31. qui per aquam vivam, baptiſmales aquas volunt intelligere. Explicatio eſt probabilis; Tamen contra eam militat, quia quamvis Baptiſmus ſit aqua viva, Chriſtus videtur aliud hic innuere. Nam Dominus pollicetur Samaritanæ, ut advertit Toletus *annot.* 9. aquam vivam, ſi cognoſceret donum Dei, & ſi ſciret *quis eſt, qui dicit tibi: Da mihi bibere*; & tamen mulier poſtea lumine divini Spiritus illuſtrata agnoſcendo ipſum donum Dei, & quis erat, qui cum ea loquebatur, ſecundùm Chriſti promiſſionem accepit aquam vivam, quin baptiſmalem obtinuerit aquam, ſiquidem tunc baptizata non fuit, licet poſtea fuerit. Ergo per aquam vivam non intelligitur hoc loco aqua Baptiſmi, ſed gratia Spiritus ſancti quæ tunc in muliere diffuſa eſt.

125. Cyrill. Theoph. Alb. Magn. D. Thom. Bonavent. Cyrill. Hugo. *Miri effectus à gratia producti.*

Tertia hujus rei intelligentia eſt Divi Cyrilli *lib.* 2. *cap.* 82. & 83. Theophylacti. Albert. Magni, Divi Thomæ, Divi Bonaventuræ, qui omnes per aquam vivam intelligunt gratiam Spiritus ſancti. Et ita ait eleganter D. Cyrillus *Aquam vivam appellat Chriſtus vivificantem Spiritus ſancti gratiam, per quam humana natura ab ariditate, infœcunditatéque ad priſtinam pulchritudinem, ac viriditatem irrigata recurrit, magno virtutum numero florens, & charitate erga Deum ſuaviſſimos fructus producens.* Cardinalis Hugo, *Aquam vivam dicit Spiritus ſancti gratiam, abluentem à peccatis refrigerantem à concupiſcentiis, fœcundantem in operibus bonis, vivificantem in virtute, regenerantem in ſpem vitæ æternæ.*

126. Athanaſ. Baſil. Hieron. Chryſoſt. Auguſt. Ambroſ. Carthuſ. *Divinus Spiritus aqua viva.* Ioan. 7.

Quarta explicatio parum differens à ſuperiori, eſt Divi Athanaſii *lib. de Incarnat.* Divi Baſilij, *in Pſalm.* 45. in illud, *Fluminis impetus lætificat.* Divi Hieronymi *in Iſaiæ c.* 55. Divi Chryſoſt. *hom.* 30. Divi Auguſtin. *tractat.* 15. *in Ioan.* D. Ambroſij *lib.* 1. *de Spiritu ſancto, cap.* 19. & 20. Carthuſiani, qui omnes per aquam vivam exprimunt ipſummet Spiritum ſanctum, prout communicat animæ gratiam, & ſua dona; Et ita hæc ſententia includit ſuperiorem, & addit amplius dona Spiritus ſancti qui per aquam etiam ſignificatur, ut nobis Chriſtus expreſſit Joan. 7. n. 38. *Qui credit in me flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in ipſum.* Stabit hæc interpretatio ex verbis Chriſti Domini infra n. 14. *Aqua, quam ego dabo ei fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Aqua ergo, quam Chriſtus pollicetur fit in nobis fons; fons autem gratiæ, & omnium donorum, per quæ homo producitur in vitam æternam, eſt divinus Spiritus.

127. *Divinus Spiritus varios operatur effectus.* Euthym.

Et eleganter divinus Spiritus per appropriationem aqua viva nuncupatur, nam ſicut aqua irrigat plantas, juxta earum naturam, & qualitatem ſeſe illis accommodando, ut in miros, ac diverſos flores, ac fructus pullulare faciat; ita cœleſtis ros divini Spiritus attemperatè in cordibus noſtris diffunditur, ut varios effectus operetur.

Euthym. Euthymius: *Sicut aqua*, ait, *de cœlo deſcendens nutrit, ac vivificat, cumque unius ſpeciei, ſit vario modo operatur; dealbans in lilio, denigrans in narciſſo, rubricans in roſa, purpuriſſans in viola, dulcorans in ficu, amaricans in abſinthio: ita divinus quoque Spiritus de cælo deſcendens nutrit, ac vivificat animam; cumque unus ſit, variis operationibus gratiam dividit, ac virtutem.* Nec enim aqua eodem colore, odore, ac virtute flores germinare facit, nec divinus Spiritus eoſdem effectus in quolibet producit, ſed prout uniuſcujuſque conditio, ac exigentia poſtulat. Et hac ratione divinus Spiritus à Chriſto hic vocatur aqua; & tamen à Baptiſta dicitur ignis. *Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igni.* Luc. 3. n. 16. Ignis eſt prout conſumit peccata, & inflammat, ac accendit cor noſtrum in amore Dei; & veluti ſe aqua habet, prout abluit à peccatis, & refrigerat noſtram animam à concupiſcentiis, & irrigat mentem noſtram cœleſtibus illuſtrationibus. Nec ſemper rigor ignis, nec ſemper teneritudo, ac ſuavitas aquæ, ſed prout rei eventus exigit. Pulchrè D. Chryſ. hom. 31. in Joan. *Spiritus ſancti gratiam*, ait, *nunc ignem, nunc aquam Scriptura appellat, ut non ſubſtantiæ, ſed operationis has intelligentias eſſe demonſtret. Ita ſpiritum ignem appellat, ut excitamentum, & fervorem gratiæ, & peccatorum abſumptionem ſignificet: aquam autem, ut ablutionem, & refrigerium, quibus ipſum accipientes animi fruuntur.*

Divinus ſpiritus indigentiæ noſtræ ſe accommodat. — Luc. 3. — *Spiritus ignis, & aqua, ut nobis attemperetur.* — Chryſoſt.

128. Benedicens Iſaac Jacob filio ſuo, *Gen. 27. n. 27.* ait: *Ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Deus. Det tibi Deus de rore cæli.* Loquitur de Eccleſia Dei, ut docent Lyran. & Rab. quæ eſt ager varietate florum valde conſpicuus, diverſitate arborum maximè fertilis, utpote impinguatus rore divini Spiritus, ut nullus hoc in agro faſtidiat, ſed ut diverſitate pomorum, prout ſua neceſſitas exigit, abundet. Accipe D. Greg. hom. 6. in Ezech. *Ager eſt hic mundus*, inquit, *ut in Evangelio Veritas ait; & quia Eccleſia per electos ſuos in univerſo mundo virtutibus redolet, odor filii odor eſt agri pleni. Aliter namque olet flos uvæ, quia magna eſt virtus, & opinio prædicatorum, qui inebriant mentes audientium: aliter flos olivæ, quia ſuave opus miſericordiæ, quia more olei refovet, & lucet: aliter flos roſæ, quia mira eſt fragrantia quæ rutilat, & redolet ex cruore Martyrum: aliter flos lilii, quia candida vita carnis eſt de incorruptione virginitatis: aliter flos violæ, quia magna virtus humilium.* Et concludit S. D. *Sed quia ager hic has virtutes ex ſe ipſo non habet adjungitur, cui benedixit Deus.*

Geneſ. 27. — Lyran. Rabanus. — *Ager Eccleſiæ omnibus ſe accommodat ut paſtum det.* — Gregor.

Ioan. 4. *n.* 11. Dixit ei mulier: Domine neque in quo haurias habes, & puteus altus eſt: unde ergo habes aquam vivam.

EXPOSITIO.

Syriacus. Dicit ei mulier illa: Domine mi, ſitulam non habes, & puteus profundus eſt: unde tibi ſunt aquæ vivæ.

Pagnin. Græc. Neque hauſtam habes.

D. Aug. tr. 15. *in Ioan.* Neque hauſtitorium habes.

EXPOSITIO.

Mulier, quamvis adhuc carnalis tamen Chriſti doctrina jam proficiebat, ut notant D. Chryſoſt. Euth. Theoph. & Beda; & quam antea Judæum dixerat, *Quomodo tu, Judæus cum ſis*, jam Dominum appellat. Cognovit enim ex majeſtate vultus, gravitate verborum, magnitudine pollicitationis, non vulgarem eſſe hominem, ſed valde magnum. Nam dixerat: *Si ſcires, quis eſt, qui dixit tibi: Da mihi bibere; tu petiiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam vivam*, quia vidit tam magna promittere, Alb. Magn. notat, reverenter Dominum appellavit. *Neque in quo haurias habes*; conſiderabat mulier, quod Chriſtus Dominus non habebat inſtrumentum hauriendi cum fune, & quamvis ipſa mulier ſecum aſportaret, tamen ut notant Chryſoſt. Albert. Magn. *Non coütuntur Judæi Samaritanis*, ideo ſcivit mulier quod ſua hydria non hauriret Chriſtus aquam, nam Judæi evitabant Samaritanorum vaſa, ut immunda, ut jam dixi. *Puteus altus eſt*, Græci omnes, Syriac. Pagn. Vatab. Theop. habent, *Profundus eſt*, ſed quoad ſenſum idem eſt, ſcilicet quod aqua maximè diſtabat à pectorali putei, ita ut dicat Rupert. *lib. 4. in Ioan.* quod puteus habebat in altitudinem quadraginta cubitos. Beda, D. Thom. per altitudinem putei profunditatem myſteriorum ſacræ Scripturæ intelligi volunt. *Unde ergo habes aquam vivam?* Ac ſi dicat: Hauſtorium non habes; aqua non eſt ad manum, cùm puteus ſit altus, Unde ergo habes aquam? Hugo. *Audierat mulier, quod Dominus poſſet dare aquam vivam & cùm haberet materiam dicendi aliquid perverſum: ſcilicet ſi haberes aquam vivam, non bibere à me peteres; hujuſmodi nil tale fecit, ſed benignè quærens, dubietatem ſuam exponit, dicens: Unde habes.* Non irridet mulier de promiſſione, nec dixit: Si haberes, non à me peteres aquam. Sed manſuetè à principio per omnem ſermonem reſpondit, ut notat Chryſoſt. Et ideo meruit audire, & doceri, *Ad annuntiandum manſuetis miſit me Dominus*: Iſai. 61. n. 1. Putat Cyrill. *lib. 2. in Ioan. cap. 83.* quod mulier exiſtimaverit, quod Chriſtus aliqua occulta arte ex alto puteo ſine inſtrumento hauriret aquam: & ideo quærit, qua ratione hoc fieri poſſit. 129.

Chryſoſt. Euthym. Theoph. Beda. — Albert. Mag. — *Magna promiſſio ſolicitat reverentiam.* — Chryſoſt. Alber. Mag. — Siriacus. Pagninus. Vatabl. Theoph. Rupert. — *Quanta putei altitudo.* — Beda. D. Thom. — Hugo. — *Manſueti erudiuntur indiſciplina.* — Chryſoſt. — Iſai. 61. Cyrill.

Ioannis 4. *n.* 12. Nunquid tu major es patre noſtro Jacob, qui dedit nobis puteum, & ipſe ex eo bibit, & filij ejus, & pecora ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Is, qui dedit nobis puteum hunc, ipſeque ex eo bibit, & filii ejus, ac ejus oves.

D. Chryſ. apud Hugo. Card. Filii ejus, & nutritii ejus.

EXPO

EXPOSITIO.

130. PROMISERAT Dominus mulieri aquam vivam; ideo illa duo Chriſto objicit primò, quod non habeat inſtrumentum ad hauriendum, ut vidimus antecedenti verſu. Alteram objectionem movet hic mulier: Quia, ſi tu hoc, in quo ſumus, loco habes aquam vivam, quam promittis: *eris major patre noſtro Jacob.* Appellat Jacob patrem ſuum, non origine carnis, ſed religione; per quam Samaritani Deum Iſraël colebant in loco, in quo adoratus eſt à Jacob; ut advertit Cajetanus. *Qui dedit nobis puteum*, ut erat conſtans fama, *Et ipſe ex eo bibit, & filij ejus*; commendatur excellentia aquæ ex ſua qualitate, quia ipſe biberat ex ea, quod non feciſſet, ſi meliorem haberet, ut notat Hugo; *Quia*, ut ait Albertus Magnus, *tanquam bonus pater optimas aquas libenter filiis procurabat.* Commendatur etiam aqua ex copia in pecorum paſtu. *Et pecora*; ſeu; ut ait Hugo ex Chryſ. *& nutritii ejus.* Præſcribitur forma boni Prælati, qui eodem potu, & obſonio, quo ipſe utitur, oves ſuas paſcit, ſubditiſque præbet, & largitur.

Cajetan.

Hugo. Alber. Mag. *Pater meliora filiis procurat.*

Hugo. Chryſoſt. *Bonus prælatus cibum quo utitur, dat ſuis.*

QUÆSTIO XIX.

Quare mulier alienigena, & Samaritana appellat Iacob patrem ſuum.

131. SAmaritani, non à Judæis, ſed ab Ethnicis originem trahebant; nam ut ſuprà diximus, ex Aſſyria, ſeu Babylonia in Samariam fuerunt tranſlati. Quæſtio præſens eſt: Quomodo Samaritana appellat Jacob patrem ſuum, cùm revera non eſſet ſecundùm carnem; dicit enim eum patrem noſtrum, ſcilicet Judæorum, & Samaritanorum.

132. Reſpondent primo D. Auguſt. *tract.* 15. *in Joan.* D. Cyrillus *lib.* 2. *c.* 84. Beda, Thomas, Albert. Magnus, D. Bonav. Gloſſa. Quo mulier appellaverit Jacob patrem ſuum; quia ejus religionem, ac cultum veri Dei ſe ſequi putabat; nam Samaritani libros Moyſis accipiebant. Secundo D. Chryſoſt. Euthymius, Theophylactus, Albertus Magnus. *Animadverte*, ait Chryſ. *quomodo hæc mulier ſe inſerit in Judaicam nobilitatem.* Nã, cùm Samaritani, quamvis eſſent ex Chaldæa, Judæis tamẽ vicini, cum illiſque eſſent commixti ex origine Judæorum gloriabantur, ac patrem ſuum dicebant Jacob. Semper enim ad nobiliorem proſapiam ſuum omnes affectant reducere genus. Tertio Cardinalis Hugo, Euthymius, Quia Samaritani erant nati ex Chaldæa, ex qua etiam Abrahamus exivit, qui Chaldæus erat, cujus nepos extiterat Jacob; ideo ob Chaldæorum originem Samaritani Abraham, & Jacob parentes ſuos vocabant. Quarto Hugo: *Quia beneficia Iacob experti erant, cujus terram, & habitationem ſubintraverant.* Nullus potiori jure pater nuncupatur, quàm ille, à quo beneficia obtinemus: cùm ergo hæc haberent Samaritani à Jacob, hac de cauſa eum patrem ſuum appellabant. Quinto, Mulier prius exprobrando dixerat, *Tu Judæus cùm ſis*; & modò, ut notat Toletus *in Commentar.* ſe quodammodo Judæam profitetur, cùm à Jacob ducat genus habere, ut faciliùs alliciat Chriſtum ad præſtandum, quod optat: nil enim, nec inviſum inimicorum ſanguinem reſpuimus, dummodo deſiderata impetremus.

August. Cyrill. Beda. D. Thom. Albert. Mag. Bonavent. Gloſſa. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Albert. Mag.

Hugo. Euthym.

Hugo. *Nullus magis pater, quam qui beneficia præſtat.*

Tolet.

Ut homo deſiderata impetret, nil reſpuit.

133. Sexto Joſeph. *lib.* 10. *antiq. c. ult.* ita ait: *Samaritæ pro præſenti ſemper conditione temporum mutabiles, quoties feliciter degere Judæos viderint, cognatos ſe eorum appellant; utpote à Ioſeph oriundos, & hac ratione ſanguine illis conjunctos. Quando verò in rebus adverſis eos aſpiciunt, nihil ad ſe pertinere; aiunt, nec illis quidquam deberi benevolentiæ, cùm ipſi ex longè remotis gentibus ea loca evenerint.* Et fere idem repetit *lib.* 11. *c. ult.* Samaritani ſerviebant tempori. Si Judæos in afflictione, ac oppreſſione videbant, veritatem dicendo, negant ſe eſſe eorum cognatos. At ſi opportunitas temporis Judæis benignè favebat, in eorũ ſocietatem ſtatim ſe inſerebant, ac ad eorum parentes genus ſuum deducebant. Et ideo Samaritana in præſenti, cùm audiſſet quod Chriſtus habebat excellentiſſimam aquam, ut eum induceret ad dandam aquam, ſe illi conjunctam ſanguine, ac origine profitetur, cùm antea, quando eum, ut vulgarem hominem, fatigatum agnoverat, aquam ei denegaverit, tanquam Judæo, atque à gente Samaritana valde diverſo.

Joſeph.

In felicitate omnes ſunt amici, in adverſitate nemo te cognoſcit.

134. Cùm Jacob veniret de Meſopotamia ad parentem ſuum Iſaac, & audiſſet, quod frater ſuus Eſaü adveniret ei obviam, miſit ei nuntios, dicens: *Habeo boves, & aſinos, & oves, & ſervos, & ancillas mittoque nunc legationem ad Dominum meum, ut inveniam gratiam in conſpectu tuo*, Gen. 32. n. 5. Preme verbum, *Mitto nunc legationem.* Cur modò, quàm ditiſſimus venit, & non antea? quando gelu, æſtuque ac dura ſervitute premebatur? Cur ad fratrem ſuum nuntios non deſtinat, dum parat à Laban fugere, ut ei eſſet in auxilium? Sed modò, quando jam pericula evaſerat totámque terram magnis gregibus occuparat. *Mitto nunc legationem, ut inveniam gratiam in conſpectu tuo?* Jacob deſtinabat legationem, ut amorem, & gratiam cum fratre Eſaü conciliaret: non ergo tempore preſſuræ, ſed abũdantiæ, ac fœlicitatis, quãdo ſervos, & ancillas poſſidebat, nuntios mittit, quia proſperitas ſollicitaret, ac cõjungeret amorem fraternum, quem adverſitas disjungebat, ac odium odio cumulabat. Huc reſpicit D. Anton. Olyſſip. ſerm. in Dom. 3. poſt Pentecoſt. *Locuples Iacob legationẽ mittit in fratrẽ, ut gratiã inveniat.*

Geneſ. 32.

Felicitas fratres unit adverſitas disjungit.

Ant. Olyſſ.

Ioannis 4. *n.* 13. Reſpõdit Jeſus, & dixit ei: Omnis, qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.

VERSIONES.

Omnis bibens ex aqua iſta.

Quiſque bibet ex aquis iſtis, iterum ſitiet.

Quiſquis autem biberit de aqua, quam ego dabo ei neutiquam ſitiet in æternum.

S. Optat. lib. 1. *contr. Parm.* Aquam, quam ego dabo, qui biberit.

Marianus Victorin. lib. 1. *ad verſ. Arrium.* Qui autē biberit ex iſta aqua, quam ego dabo ipſi, non ſitiet in omni ſæculo.

EXPOSITIO.

135. *Deus non excitat ad petendum. Res hujus ſæculi non ſatiant appetitum.* MIro modo Chriſtus Dominus allicit, ac invitat mulierem ad petendam ſuam aquam. Quia ut miſericors pater, non ſolum vult dare, ſed etiam noſtrum appetitum excitat, ac movet, ut impetrare valeamus. *Omnis qui biberit ex aqua hac, ſitiet iterum.* Ac ſi dicat: Iſtius putei aquam laudas, cùm ſitim non extinguat, niſi ab breve tempus & horam. Aqua illa putei, voluptates, ac res hujus ſæculi ſignificat, cum quibus minimè noſter appetitus quieſcit. D. Auguſt. (Auguſt.) tract. 15. in Joan. *Verum eſt*, ait, *ſecundum quod ſignificat illa aqua. Etenim aqua in puteo voluptas ſæculi eſt in profundo tenebroſa. Hinc eam hauriunt homines hydria cupiditatum. Cupiditatem quippe proni ſummittunt, ut ad voluptatem hauſtam de profundo proveniant, & fruuntur voluptate procedente, & præmiſſa cupiditate, nunquid non iterum ſitiet? Ergo de hac aqua, qui biberit, iterum, inquit, ſitiet.*

136. *Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.* Maximè Dominus laudat ſuam aquam, demonſtrans ab effectu, eſſe excellentiorem, quam aquam putei. Advertit tamen Hugo (Hugo. *Dominus laudat ſuam aquam non vituperando aliam. Dominus excellentia ſuorum donorum nos allicit ad ejus amorem.*) ex Chryſoſtomo homilia 31. *Quod Dominus comparationem facit, non à detractione, ſed à ſupereminentia ſuæ aquæ ad illam. Non enim dicit, quod aqua, quam dedit Jacob, nihil eſt, vel quod vilis, & contemptibilis eſt, ſed id, quod natura teſtatur, proponit.* Ut Dominus maximè laudet ſuam aquam, non nimis exaggerat utilitatem aquæ illius putei, ſed tantùm, quod ex natura erat dicit. Vel niſi velis dicere, quod adeo zeloſus erat, Dominus excellentiæ ſuæ aquæ, ac ſalutis animarum, ut illa aqua fruerentur, quod ideo Dominus effectu tantùm eam extollit ſuper naturam aquæ putei. Et ait Dominus: *Qui biberit ex aqua.* (*Quid ſignificet aqua hic.*) Per hanc aquam Chriſti intelligitur Spiritus ſanctus, ut explicant Rupertus, Albert. Magnus, Carthuſ. & alij. (Rupert. Albert. Mag. Carthuſ.) Cujus virtute in hoc ſæculo omni bono ſupernaturali in æternum ſatiamur. *Satiabor, cùm apparuervit gloria tua*, Pſalm. 16. n. 15. (Pſalm. 16.) Et hic eſt legitimus ſenſus. Per hanc etiam aquam Hugo, Lyranus, Cajet. (Hugo. Lyran. Cajetan. Cyprian. Auguſt. Gaud. Maxim. Phil. Carp.) gratiam intelligunt, qua accepta, & in ea perſeverans homo non ſitiet in cælo. Divus Cyprianus *epiſtol. ad Cæcilium*, Divus Auguſtinus *ſerm.* 92. *de temp.* Sanctus Gaudentius *ſerm.* 9. *ad Neophytos*, Sanctus Maximus *hom.* 2. *de Eleemoſ.* Philus Carpath. *in cap.* 4. *Cant.* Interpretantur, eſſe aquam Baptiſmi, quo ſuſcepto homo non ſitiet in æternum, cum Baptiſmus non reiteretur. Et de eo explicat illud *fons ſignatus*, ob Baptiſmi characterem. D. Hier. (Hier.) *in cap.* 14. *Zachar.* per hanc aquam ſacram doctrinam interpretatur; qui enim eam biberit, ac Chriſtum prædicantem audierit, non ſitiet in æternum. Et ait Chriſtus: *Non ſitiet in æternum.* Quia quamvis peccando homo à ſe ejiciat Spiritum ſanctum & pereat, tamen quandiu ſe à peccatis abſtinet, & in ſe retinet Spiritum ſanctum, habet vitam in æternum.

QUÆSTIO XX.

Quare Chriſtus mulieri non reſponderit, ſe eſſe majorem Iacob?

DUo intolerat mulier in ſuo colloquio. 137. Primum quod Chriſtus non erat major Jacob: *Numquid tu major es patre noſtro Jacob?* Et quod excellentior aqua non poterat dari in illo loco; ſiquidem Jacob effodit illum puteum & ipſe, & filii ejus, & pecora biberunt ex eo? quod non fieret, ſi præſtantior aqua ibi poſſet inveniri. Ad hanc ſecundam quæſtionem reſpondet Dominus, quod aqua ſua melior ſit, quàm illa, *Si quis biberit ex ea, non ſitiet in æternum.* Primam verò quæſtionem de majoritate Jacob, ſilentio premit. Ad quod

138. (Chryſoſt. Euthym. Theophyl. *Laus ne ſit in ore proprio.*) Reſpondent primo D. Chryſoſt. *homil.* 31. Euthym. Theophylactus. Non ſe majorem dicit Jacob, ne ſe jactare, ac in proprias laudes prorumpere videretur. Secundo. Non ſe dicit Dominus majorem Jacob, & tamen cum Judæis diſputans ſe præſtantiorem probat Abrahamo: *Antequam Abraham fieret, ego ſum.* Joan. 8. n. 58. (Ioan. 8.) & Matth. 22. n. 43. (Matth. 22) ſe ſuperiorem David oſtendit: *Quomodo ergo David in ſpiritu vocat eum Dominum*, & alio loco ſe majorem Jona, ac Salomone ſimul eſſe affirmat Matth. 12. n. 42. (Matth. 12.) & 43. *Ecce pluſquam Salomon hic, & pluſquam Jona hic.* Et tamen Dominus quæſtionem hoc loco de majoritate Jacob prætermittit, ac ſilentio involvit: nam in illis locis erat Dominus diſputans cum Judæis, qui inimico animo intendebant detrahere de authoritate, ac excellentia Domini, quam ipſe Salvator defendere tenebatur: & ideo de propria magnitudine neceſſe fuit verba facere, ut vidimus, quod fecit Job. *cap.* 31. *à num.* 1. Samuel *Regum* 12. *n.* 3. At mulier, jam hîc erat inclinata, ac propenſa ad Dominum, & quid magnum de eo conceperat, ſiquidem aquam ejus petiit *verſic.* 15. Et modeſtia non ſinit proprias laudes aperire, niſi occaſione urgente. (*Modeſtia non ſinit laudes proprias, niſi urgente cauſa aperire.*)

139. (Photius.) Tertio Photius in Catena Græca. *Non reſpõdit Dominus. Certè major ſum Iacob, viſus enim fuiſſet, ſeſe tantùm jactare, nondum ſui facta probatione.* Coram Judæis ſuam majeſtatem, ac magnitudinem aperit Dominus, & ſe majorem eſſe patribus, declarat; nam illi multa miracula, & documenta ſuæ potentiæ erant experti, & jam viderant. At cum mulieri eſſet ignotus, ne irriſioni haberetur, ſe majorem Jacob non dicit, ſed paulatim eam ad ſui cognitionem diſponit: nec enim omnia omnibus dicenda ſunt, ſed cujuſlibet infirmitati accommodandum: nec etiam ſubitò magna dicenda, ſed paulatim aſſueſcant auditores ad magna de re percipienda. (*Magna non ſubitò dicenda, ſed paulatim promoveantur auditores ad percipienda magna.*) D. Chryſoſtomus homil. de Samarit. tom. 6. (Chryſoſt.) *Si diceret*, ait, *Dominus ſe majorem Iacob, irrideret mulier, & diceret: Hic inſanit, & lunaticus eſt, cùm ſit unus peregrinus, ſe majorem patre noſtro dicit. Accommodat ſe mulieri Chriſtus, & infirmitati mulieris aliquid condeſcendebat, ut ſenſim eam ad rerum graviorum ſublimitatem proveheret.* Vide

ſuprà

ſuprà *cap.* 1. *num.* 123. *& lib.* 1. *cap.* 6. *n.* 16. *cap.* 10. *num.* 2. *lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 7.

140. Cyrill. Quartò, D. Cyrillus lib. 2. cap. 85. *Nunquid tu major es patre noſtro Jacob? quaſi confutatur: impoſſibilem orationem mulier protulit, Salvator autem, verbis quidem ſibi (ne arrogans videretur) id apertè non attribuit, rebus autem hoc ipſum perſuadet.* Non ſe majorem oſtendit Jacob verbis; hoc aſſerendo apertè in ſermone ſuo, ſed illuſtriora operando ſe excellentiorem declarat. Ideo ad aquarum differentiam venit, cùm aqua ſua infinitum excedat Jacob aquam: regius enim ſplendor, ac ingenita nobilitas, non tam declaratur verbis, quàm operibus comprobatur.

Regius ſplēdor operibus potius, quam verbis oſtenditur.

141. Joan. 11. Cùm Chriſtus Dominus accederet ad ſuſcitandum Lazarum, orans ad Patrem ait: *Pater, gratias ago tibi, quia audiſti me, ego autem ſciebam, quia ſemper me audis*, Joan. 11. num. 41. Cùm tamen ad ſepulchrum accedit, alta voce ait, *Lazare veni foras.* Valde mirum quòd Chriſtus orans, Deum Patrem ſuum appellat; cùm tamen ad donandam vitam mortuo devenitur, nullam Patris facit mentionem. Cur non ait: Lazare veni foras in nomine Patris mei? Veni foras, ut videant omnes, quod ego ſum filius mei Patris, præcipuè cùm intentio operis ad hoc referatur? ut ipſamet Veritas dixit citato loco n. 42. *Sed propter populum qui circumſtat, dixi, ut credant quia tu me miſiſti.* Expende myſterium, dum Chriſtus orat, ac ſuam ſubjectionem, & demiſſionem, ut homo, erga Patrem oſtendit, ipſum Patrem appellat. At dum opus perpetratur, ut à populo agnoſcatur filius ſui Patris, non verbis hoc exprimit, nec ore profert Patrem; ſed miraculo, ac admirabili facto ſe filium ſui Patris declarat. D. Baſilius Seleucus orat. 42. *Cur non dicit, ait, In nomine Patris mei prodi foras? Cur non dixit: Pater eum vitæ reſtitue: ſed his omiſſis omnibus, in ſpeciem precantis compoſitus rebus ipſis authoritatem manifeſtat? Hoc ejus ſapientiæ eſt, verbis demiſſionem animi, factis poteſtatem demonſtrare. Cùm enim Chriſto nihil aliud objectare haberent, quàm quod ex Deo non eſſet, hoc ipſum idcirco pleniſſimè monſtrat ac eo modo, quem eorum repoſcebat infirmitas.* Vide ſuprà *cap.* 3. *n.* 70. *& lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 27. *&* 98. *& lib.* 3. *cap.* 2. *num* 38. *& cap.* 5. *num.* 8.

Opera declaran, cuilibet cujus filius ſit.

Baſil.

QUÆSTIO XXI.

Quomodo dicat Chriſtus, quod qui biberit ex aqua ſua non ſitiet in æternum, cùm Sapientia dicat: Qui bibunt me adhuc ſitient?

142. Eccleſ. 26. Pſalm. 41. QUæſtio præſens eſt: Quomodo Chriſtus Dominus ait: *Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum*, & tamen Sapientia æterna ait de ſe: *Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me adhuc ſitient*, Eccleſiaſt. 24. num. 29. Et Regius Vates Pſalm. 41. num. 3. *Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum.* Quo pacto hæc cohæreant inter ſe, & non habeant repugnantiam, hic eſt inquirendum.

143. Alber. Mag. Carthuſ. Bonavent. Lyran. Reſpondet primò Albertus Magnus, Carthuſianus, D. Bonavent. Lyranus, quòd triplex eſt deſiderium. Primò eſt deſiderium rei non habitæ, ut habeatur. Secundò eſt deſiderium rei habitæ, ut conſervetur. Tertiò eſt deſiderium rei habitæ, ut augeatur, & creſcat. Dum ergo dicitur à Sapientia: *Qui bibunt me, adhuc ſitient*, eſt ſecundo, & tertio modo, quia juſtus maximè deſiderat conſervare Dei gratiam, ac amicitiam, & in charitate erga Deum creſcere, & proficere. Chriſtus Dominus autem loquitur de primo deſiderio, & ſiti: nam qui ſemel accipit in ſe Spiritum ſanctum, non habet neceſſitatem iterum illum recipiendi, ſemel enim acceptus ſemper in nobis manet, niſi per peccatum à nobis ejiciatur, ac expellatur.

Explicatur triplex deſiderium.

144. D. Thom. Secundò D. Thomas. Quod Chriſtus Dominus opponit ſuam aquam aquæ corporali: nam qui bibit ex aqua elementari, iterum ſitiet; quia hujuſmodi aqua non habet cauſam perpetuam ſed deficientem, ſitis namque eſt appetitus frigidi, & humidi: unde cum datur exigentia utriuſque fit ſitis in nobis. At verò aqua ſpiritualis, cùm habeat cauſam indeficientem, ſcilicet Spiritum ſanctum, ſitiet in æternum. Cùm autem res ſpiritualis, licèt tollat deſiderium aliarum rerum, deſiderium ſui ipſius magis accendat, ut ſemper ad majorem perfectionem tendat: inde fit quòd qui habent hanc aquam ſpiritualem non ſitianr in æternum, cùm aqua ipſa non deficiat, de qua loquitur hic Chriſtus, ſitiunt tamen ejus majorem perfectionem, & augmentum, de quo eſt ſermo in Sapientia. Tertio Maldonatus ita explicat. In Eccleſiaſtico, *Qui bibunt me adhuc ſitient*, quo in loco *ſitire* idem eſt ac *amare*, & *concupiſcere*, quia quo magis ſapientiam divinam guſtamus, eo magis illius amor creſcit. Hoc autem loco non ſitire, eſt, non indigere, quia Spiritus ſanctus ſemel in nobis habitus ſemper perſeverat, niſi per peccatum à nobis ejiciatur.

Sitis unde proveniat.

Maldonat.

145. *Explicatur difficultas ex propria ſententia.* Quartò breviter ita rem explico. Qui deguſtaverit aquam divini Spiritus, non ſitiet in æternum, quia jam per gratiam habet in ſe ſemen, & radicem gloriæ per quam noſter appetitus in æternum ſatiatur. *Satiabor, cùm apparuerit gloria tua.* Pſalm. 16. num. 15. Tamen qui bibunt me adhuc ſitient; nempe poſſeſſionem, & fruitionem ipſius gloriæ ac viſionem Dei, in cujus amore in immenſum deſiderant creſcere. Ita ait D. Bernadin. *tom.* 2. *ſerm.* 46. *art.* 2. *cap.* 5. explicans citatum locum Eccleſiaſtici, inquiens: Si juſti edunt, quomodo eſuriunt? & ſi bibunt quomodo ſitiunt? ait S. Pater *quomodo amantes te ſic reficis, ut magis eſuriant niſi quia tu cibus es ſimul, & eſuries, ideo qui te deguſtaverit, te prorſus eſurire neceſſe eſt, ad hoc enim cibus, ut eſurire facias.* Qui Deum deguſtat per gratiam, Deum eſurit, & non eſurit; non eſurit, quia per gratiæ participationem Deum tenet, cujus ſupernaturalibus bonis maximè recreatur; & Deum eſurit quia appetit ejus claram viſionem, & fruitionem, cujus ſemen jam in ſe habet per gratiam. Ait Paulus ad Hebræos 4. num. 19. *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ.* Meritò inquirit ibi D. Thomas, cur Apoſtolus maluit dicere thronum gratiæ, quàm thronum gloriæ, cum thronus majeſtatem, & gloriam dicat, & ad eam declarandam Reges uti conſueſcant,

Pſalm. 16. *Gratia ſemen gloriæ.* Bernard. Hebr. D. Thom.

Per gratiam invenitur requies gloriæ. Lyran.

facilis eſt ſolutio ex ſententia Theologorum, quòd cùm gratia ſit ſemen gloriæ, qui accedit ad gratiam jam virtute, ac in radice accedit ad gloriam. Et ait Lyranus: Accedamus ad thronum gratiæ, ut requiem inveniamus, quia per gratiam invenitur requies ſempiternæ gloriæ.

Quæstio XXII.

Quare hæc aqua Chriſti extinguat ſitim in æternum, cùm Angelus dederit potum Eliæ ſolùm ad quadraginta dies?

146\. 3. Reg. 19.

APparet Angelus Eliæ deferens panem, & vas aquæ; & ait illi: *Surge comede. Qui cùm ſurrexiſſet, comedit, & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta noctibus*, 3. Reg. 19. num. 8. Cur aqua conceſſa à Chriſto tollit ſitim in æternum, & miniſtrata ab Angelo ſolùm per quadraginta dies recreat Prophetam, ac ejus ſitim extinguit? Ratio litteralis manifeſta; quia hæc aqua Chriſti eſt ſpiritualis, quæ nunquam, quantum eſt ex parte ſua, deficit; aqua verò Angeli materialis, quæ miraculoſè præſtitit illum effectum, ne ſitiret Elias per quadraginta dies; ut ibi latè explicat Abulenſis. Ratio verò moralis. Aqua, quam Chriſtus præbet, recreat hominem, ne in æternum ſitiat, eſt enim aqua, ac donum è manu Domini deveniens, quod extinguit, ac ſedat ſitim. At aqua diſtributa manu miniſtri, etiam Angeli, in opportuniori occaſione deficit, & non tollit ſitim, ita ut neceſſe ſit, quòd homo eſuriat, & ſitiat. Et ita ait S. Optatus lib. 4. contra Parmenionem. *Aquam, quam ego do, qui biberit, non ſitiet in æternum. Non dixit, quam dederint, qui ſe ſanctos putant, ſed ſe daturum dixit.* Nam ſolùm aqua, quam Dominus dat, poterit ſatiare in æternum, non verò quam miniſter præbet.

Abulenſ.

Quæ Dominus dat, ſatiant, non quæ miniſter diſtribuit. Optatus.

147\. Cùm populus itineraretur per deſertum, volens Dominus cœleſti manna eum alere, ait Moyſi: *Ecce ego pluam vobis panes de cælo: egrediatur populus, & colligat quæ ſufficiunt per ſingulos dies*, Exod. 16. num. 4. de quo agens Pſalmiſta ait: *Pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis*, Pſalm. 77. num. 24. & Sapientia ait: *Paratum panem de cælo præſtitiſti illis.* Sapient. 16. num. 20. Meritò dubitabis, cùm multa mirabilia facta ſint in Ægypto per manum Moyſis, ac ejus virgam; Aquæ verſæ ſunt in ſanguinē, diffuſæ in aëre tenebræ, ranæ ebullierunt in aquis, grando cecidit è nubibus, ut patet *cap. 7. Exod.* &c. Mare per manum Moyſis diviſum eſt, & iterum per manum Moyſis reverſæ ſunt aquæ, *Exod* 14. *n.* 17. quæ operuerunt Ægyptios, dum manus Moyſis extenſæ elevantur, vincitur Amalech ab Iſraëlitis. Si tot portenta perpetrantur in Ægypto per manum Moyſis, cur etiam quando manna è cælo cadit, ibi non intervenerunt manus Moyſis? Potentioresne erant ad tot plagas infligendas in Ægypto, quàm ut famelicis cibum darent? Minimè; divina virtus interventu Moyſis utrumque poterat perpetrare, tamen ipſe Deus de cœlo pluit, & præſtat manna. In quo ad noſtram moralem eruditionem magnum myſterium voluit declarare. Per manum Moyſis vexetur plagis Ægyptus; aquis obruatur Pharao cum ſuo exercitu, ac vincatur Amalech: at dum Manna ſupremi Regis donum è cælo cadit, ipſe Dominus det; & pluat, nulla ibi ſit manus miniſtri diſtribuentis; ut nullus eſuriat, ſed omnibus ſuperabundet. Et ita præcepit Deus, ut unuſquiſq; ſibi colligere non verò per diſtribuentium manus haberet. Pro qua re optimè ait Caſſiod. lib. 12. variar. 11. *Dona Regum nulla debent pollutione fuſcari; ſed ſicut ab ipſo exeunt copioſa, ita debent, ad cives pervenire: mutant enim quamlibet largitatem miniſtrorum manus: & ſicut fontis puritas per limoſa corrumpitur; ſic affluentia boni Regis amaris diſtributionibus immutatur.*

Exod. 16.

Pſalm. 77. Sapient. 16.

Manus miniſtri ad vexandum; manus Domini ad benefaciendum.

Beneficia, ut omnibus abundent, per manus Domini diſtribuantur.

Caſſiod.

Ioann. 4. n. 14. Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.

VERSIONES.

Tolet. ex Græco. Immò potiùs aqua, quam ego dabo.

D. Cyrill. Alex. lib. 2. cap. 85. Fiet ei fons aquæ,

Syriacus, Fons aquarum ſallentium in vitam æternam.

Vatablus. Evadet in eo fons aquæ.

D. Athan. lib. de Incarnat. Efficietur in ipſo fons aquæ ſcaturientis.

D. Hier. in c. 14. Zachar. Fiet in eo fons aquæ viventis, & ſalientis.

EXPOSITIO.

148\. PRomiſerat Dominus mulieri aquam vivam; ſuperiori verſu explicavit excellentiam naturæ ſuæ aquæ, quæ tollit ſitim in æternum. Declarat modo *vivam*, quod iſta aqua fiet in bibente fons aquæ ſalientis, ſeu viventis, ut legit Divus Hieronym. Ait Dominus: *Sed aqua, quam ego dabo.* Illa particula, *ſed*, legitur ex Græco per modum exaggerationis, & augmenti, *imò potius*, Qui biberit ex aqua, quam ego dabo, ſcilicet ex gratia divina Spiritus ſancti, ipſe Spiritus ſanctus, ut explicant D. Chryſoſtomus *homil.* 31. D. Ambroſius, D. Cyrillus ſtatim citandi. D. Thom. Albert. Magn. qui per Chriſtum datur credentibus fit fons aquæ producētis eos in vitam æternam. Et hic eſt legitimus ſenſus. D. Ambroſ. *lib. 2. de Spiritu ſancto, c.* 19. refert, quod aliqui patrem ipſum interpretantur, qui eſt fons, à quo omnium noſtrum vita Chriſtus procedit. Alios refert, qui dixerunt, hunc fontem eſſe ipſum Filium à quo emanat noſtra vita, quæ eſt Spiritus ſanctus. Et in hac explicatione ſunt D. Athanaſ. *lib. de Incarn. Chriſti*, D. Paulinus *Epiſtol. 3. ad Auguſt.* alios refert, qui per fontem intellexerunt Spiritum Sanctum, quam interpretationem ipſe Ambroſ. ſequitur *cap.* 20. S. Sophronius *Orat. in*

Hieron. *Chryſoſt.* *Cyril.* *D. Thom.* *Albert. Magn.* *Quid ſignificet fons hoc loco.* *Ambroſ.* *Athanaſ.* *Paulinus.* *Sophron.*

Fons B. Virgo ducens ſuos devotos in vitam æternam.

Natali Domini, per hunc fontem ſalutem intelligit B. Virginem Mariam, quæ ſua interceſſione ſuos devotos producit in vitam æternam. D. Paſchaſius *lib. de corpore & ſanguine Domini, cap.* 1. ſacram Euchariſtiam interpretatur; quæ nobis dat vitam æternam. Hæc aqua, ut ipſe explicat & illa quæ miſcetur in calice, & convertitur in vinum, & poſtea tranſit in ſanguinem Chriſti. Et ſubdit S. Pater. *Nec dubium, quia ſub hoc myſterio illam bibamus aquam, de qua Dominus; Qui biberit aquam, inquit, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam: propterea non inconvenienter, etiam ob hoc, ibidem aqua conſecratur, non quod aqua permaneat, ſed vertatur in ſanguinem.* D. Hieronym. *in c.* 14. *Zachar.* per fontem ſacram doctrinam interpretatur, quæ nos ducit ad cœleſtia. Tandem Rupertus *lib.* 4. *in Ioan.* fontem hunc de Baptiſmo explicat, qui nos ducit in vitam æternam.

Paſchaſ. — *Fons Euchariſtia ducens ad vitam æternam.* — Hieron. — Rupert.

149\. *Salientis in vitam æternam.* Tanta eſt efficacia Spiritus ſancti, ut per ſua dona ac ſupernaturales habitus hominem elevat, ac ducat in vitam æternam. Et dicitur *ſalientis*, non cadentis; quia hæc gratia Spiritus ſancti ſemper ad ſuperna tendit, ac aſcendit, ſemperque in Deum fertur, ut explicat D. Bonaventura. Dicitur *fons aquæ ſalientis*, quia, ut interpretatur D. Thomas, Cajet. aqua divini Spiritus nunquam ſiſtit, ſed ſemper nova opera prodire facit. Vel fons aquæ ſcaturientis, quia cœleſtis gratia, quantum eſt ex parte ſui, nunquam deficit, ſed ſemper pleno amne fluit, ut dicam *quæſt. ſequenti* ex Theophylacto; D. Cyrillus *lib.* 2. *cap.* 25. per fontem interpretatur Spiritum ſanctum, a quo devenit aqua ſcaturiens cœleſtis doctrinæ.

Spiritus ſanctus ducit in vitam æternam. — Bonavent. — D. Thom. — Cajetan. — Cyrill.

QUÆSTIO XXIII.

Quare Spiritus divinus dicatur in nobis fons, & non mare, vel ſtagnum aquarum.

150\. EX ſuperiori expoſitione fit manifeſtum, quòd per fontem hoc loco, intelligitur Spiritus ſanctus, ſiquidem ab ipſo fluunt omnia bona ſupernaturalia in nos. Ratio verò litteralis, ob quam à Chriſto Domino hîc appellatur fons ea eſt, quia Dominus ex fonte illo materiali, ad quem ſedebat, ſumpſit metaphoram ad fontem ſupernaturalem, ſiquidem ex aqua illa materiali, ad aquam ſpiritualem vitæ æternæ habuit exordium ſermonis: Alias verò rationes morales ad noſtram eruditionem inquirimus.

151\. Reſpondet primò D. Ambroſius lib. de Filij divinitate, c. 6. *Dominus*, ait, *fons aquæ vivæ appellatur, quia ex eo ſitientia corda cæleſtis aquæ gratiâ irrigantur.* Animam noſtram, cùm ſit terra arida, ut ait Pſalmiſta 142. n. 6. *Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi*, ipſe divinus Spiritus ſuo cœleſti rore irrigat, ac divinæ aquæ gratia fœcundat. Secundò Hugo. *Fiet in eo fons continuè fundens, quia ſemper manat, nec eſt otioſus.* Non ſtagnum aquarum, ſed fons; ſtagnum enim aliquando ſiſtit in aquis; at verò fons ſemper eſt manans, & dans aquas: ita Spiritus ſanctus in anima, quam fœcundat, ſemper nova dona, ac bona communicat. Et ait pulchrè Theophylactus hîc: *Fons fit aqua, quæ in dies magis, ac magis multiplicatur.* Divinus Spiritus in anima per illuſtriores actus eam ſemper ad novum augmentum promovet.

Ambroſ. — *Gratia cæleſtis irrigat arida.* — Pſalm 142. — Hugo. — *Gratias ſemper ad novū augmentum nos producit.* — Theoph.

Tertiò. Divus Cyrillus Alexandrinus lib. 2. c. 85. *Qui biberit, inquit Chriſtus, ex aqua, quam ego præbeo, non modò nunquam ſitiet, ſed illum in ſe ipſo fontem continebit.* Aqua, quam Chriſtus dat, non fit in nobis rivulus aquæ; vel aliqualis portio aquæ; ſed fons; animæ enim quam Chriſtus fœcundat, non partita, aut diviſa ſunt dona, ſed totus illapſus ſe illi communicat, ac totum Deum fontem aquæ vivæ in ſe anima continebit, cujus dona, plena, ac conſummata undique ſunt. Quartò idem Divus Cyrillus citato loco: *Aquam*, ait, *rurſus gratiam Spiritus appellavit; quam qui adeptus eſt, divinæ ſcientiæ ſcaturientem fontem ſi adeptus eſt, ut facilè poſſit ad potum verbi cœleſtis etiam cæteros hortari, quales olim erant Prophetæ, atque Apoſtoli.* Divinus Spiritus fit in nobis fons, non puteus; nam puteus ſibi ſoli continet aquas, & neſcit alteri dare: at fons ſibi ſoli aquas non retinet, ſed per aliorum prata diffundit, eorum campos irrigans. Ita divinus Spiritus animam impinguescit, ut Spiritus dona intellectus, ſcientiæ, ac aliorum bonorum ibi minimè claudantur, ſed cœleſti vena doctrinæ in alios diffundantur, eos, docendo, illuminando, ac ad æternam vitam perducendo. Vide *lib.* 2. *c.* 5. *n.* 14. *& ibidem n.* 166. 152.

Cyrill. — *Deus, non partita, ſed perfecta dat dona.* — Cyrill. — *Qui divina dona habet, omnibus communicat.*

Quintò. Ruricus Epiſcopus Lemovicenſis lib. 2. Epiſtol. 33. *Hanc aquam*, ait, *ſi quis fidelis, non guſtu tantum ſummo tenus ore libaverit, ſed totis animæ viſceribus appetens conviva ſorbuerit; protinus in laudem Domini omnipotentis erumpet, & hoc incipiet eructare, quod biberit.* Valde mirabile eſt, quòd hic fons emittat aquas ſuas in vitam æternam, hoc eſt, in cœleſtia. Cur hæc aqua non cadat in cor, ut ipſum irriget, ſed ad cælum feratur? Mare aquas ſuas per terræ meatus transfundit; at hæc aqua eſt fons totus ſaliens in cælum. Ait Jacob in ſua Canonica, cap. 1. num. 17. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt.* Cùm ergo gratia ſancti Spiritus, qui inter ſua dona animi gratitudinem communicat, à cælo dilabatur pia anima, illam recipiens; inde impulſus divinæ gratiæ, tanquam aqua è fonte, ſalit ſurſum, ut ipſa totam in laudē ſui datoris erumpat, ac ipſi pro tot donis acceptis gratias referat. Divina gratia non fit in nobis mare, ſed fons, nam aqua maris per occultas venas deorſum tendit: at fons totus ad ſuperna conſcendit, ut in laudem ſui Creatoris totus ſe explicet, & ipſum quærat, ut ibi requieſcat. *Protinus in laudem Domini omnipotentis erumpet, & hoc incipiet eructare, quod biberit.* In hanc etiam ſententiam tendit Rupertus lib. 4. in Ioannem. *Aqua hæc à quocunque*, ait, *bibita fuerit, ad matrem ſuam æternæ divinitatis abyſſum reſilit, illuc, inquam reſilit, unde venit, pariterque bibentis animam, etiamſi in infernum deſcendit, ſaliendo in vitam æternam ſuſtollit.* Vide ſuprà *cap.* 3. *numero* 256. *&* 257. 153.

Ruricus. — Jacob 1. — *Iuſtus omnia bona accepta in laudem Dei refert.* — Rupert.

Sextò. Divus Gregorius Nyſſenus lib. de Oratione Dominica. *Aquam*, ait, *ad aſpergendum, non ex alienis rivulis, ſed in nobis ipſis ſcaturientem Deus largitur, ſive oculorum quis fontem dicat, ſive puram cordis conſcientiam*, Cœleſtis ros veniens à gratia, ac auxilio Dei fit in nobiſmetipſis, 154.

Nyſſen. — *Lachrymæ mundāt conſcientiam & ducunt in vitā æternam.*

ac

ac in noſtris præcordiis fons aquæ vivæ pœnitentiæ, ac lachrymarum ad mundandam conſcientiam, ad purificandam animam. Et ita ipſæ guttæ lachrymarum ab oculis cadentes fiunt in nobis fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Vide ſuprà *hoc cap. num.* 61. *&* 91. *& lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 55.

155. Ioan. 7. Septimò. Dominus hîc promittit, quod gratia Spiritus ſancti in nobis fiet fons: *Fons ſalientis in vitam æternam.* Et Joan. 7. n. 38. *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.*

Cæſarius. Eleganter utrumque locum explicat D. Cæſarius Arelaten. *homil.* 34. ait: *Ad iſtum ergo fontem feliciter currit, quicunque ad Eccleſiam feliciter venit. Sed ſicut de fonte terreno, & corporali fluvio non poteſt aliquis bibere, ſi ſe noluerit inclinare: ita & de vivo fonte Chriſto, & ſancti Spiritus fluvio nemo aquam vivam haurire poterit, niſi ſe humiliter inclinare voluerit; propter illud, quod ſcriptum eſt. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* Non ait Dominus, quòd fit in nobis aqua in nubibus veniens, ſed fons, vel fluvius, quia de hoc fonte, & fluvio nemo poteſt bibere erecto capite, ſed ſubmiſſo corpore; nec enim cœleſtibus donis fruitur, qui ſuperbè ſe erigit, ſed qui humiliter ſe inclinat.

Si adeſt humilitas cœleſtibus bonis fruimur.

156. Daniel. 8. Cùm Daniel vidiſſet Gabrielem Angelum, de quo ait Propheta, cap. 8. num. 17. *Venit, & ſtetit juxta ubi ego ſtabam: cumque veniſſet, pavens corrui in faciem meam; & ait ad me: intellige fili hominis.* Frequenter legis, Danielem viſione Angelorum frui: immo etiam ipſum Dominum in throno ſedentem meruiſſe aſpicere, *cap.* 7. *num.* 9. Frequenter invenies, Danielem cum Angelis habuiſſe ſermonem. Nunquam tamen reperies, quod Daniel nomine *filij hominis* appelletur, niſi hoc loco. Quid in hoc eventu enituit in Propheta, ut nomine filij hominis dignus habitus fuerit; quo ipſemet Filius Dei, dum inter nos eſt converſatus, paſſim vocitatur filius hominis. Unde ergo David tantum nomen eſt aſſecutus? Conſidera, quod ipſe ait: *Pavens corrui in faciem meam*; cùm Propheta ob ſuam humilitatem ſe indignum judicaverit tanta viſione, ac allocutione, & ſe inclinans demiſerit in terram: ideo in tantum exaltatus eſt, ut nomine filij hominis nobilitetur. Unde ait Hildebert. Epiſt. 71. *Inclinatio humilitatis, aſcenſio eſt beatitudinis.*

Per humilitatem ſublevamur ad magna.

Hildebert.

157. Diſcumbebat Petrus cum cæteris Apoſtolis ſuper ripam maris Galilææ, quibus ſe Dominus manifeſtavit: *Et nemo diſcumbentium audebat interrogare: Tu quis es?* Joan. 21. num. 12. Et ibi Petrum Pontificem ſuæ Eccleſiæ creat, & ait illi: *Paſce oves meas*, ibidem num. 17. Sed quæro: cur Petrus ad tantam dignitatem non evehitur, dum Dominum agnoſcens ſe miſit in mare, *ibid. n.* 7. Vel quando in Cœnaculo magno, & nobiliſſimè ſtrato ſedebat ad menſam Domini, *Luc.* 22. *n.* 12. ſed diſcumbens in ripa ad tantam extollitur dignitatem? Ipſe habitus inclinationis, ac humilitatis maximè attrahit Deum, ut Petrus Pontificatum ſibi promiſſum tunc mereatur accipere, & inſulæ culmen tunc ei detur. Divus Baſil. Seleuc. orat. 28. *Quanto quis factum comprimit, tanto gratiam attrahit: & modus amplificandæ gratiæ eſt humilitatis vis.*

Joan. 21.

Baſil. Seleuc.

Ioannis 4. *n.* 6. Dicit ad eum mulier; Domine, da mihi hanc aquam, ut non ſitiam, neque veniam huc haurire.

VERSIONES.

Syriacus. Dicit ei mulier illa, Domine mi, da mihi ex his aquis, ne rurſus ſitiam; nec veniam huc hauſtum.

Vatablus. Da mihi iſtam aquam, ne veniam huc ad hauriendum.

EXPOSITIO.

Quamquam Jeſus diceret ea, quæ non poterant intelligi corporaliter, utpotè quòd in bibente fieret fons aquæ ſalientis in vitam æternam; mulier tamen, non ſolum muliebris, ut ait Cajet. ſed & craſſi ingenij, de corporea aqua intellexit. Vel quia, cùm mulier ſolùm cogitaret de aqua materiali, ideo ad illam cuncta dicta retulit: de elementari enim aqua totum ſermonem mulier intellexit, ut docent divus Cyrillus, D. Auguſtinus. At D. Chryſoſtom. & Theophylactus, aliquid ſupra ſenſum mulierem concipere, aſſerunt. Et quia Chriſtus dixerat: Mulier, ſi petiſſes, dediſſem tibi aquam vivam; ideo mulier utilitate aquæ commota, ac adducta; ut advertit Origen. aquam petit. Et hoc ob duplex commodum, ut ait Carthuſianus. Primò, ut à pœna ſitis ſit libera, *ut non ſitiam.* Secundò, ut à labore hauriendi eripiatur: *Ne veniam huc haurire.* Unde ait D. Auguſtinus tract. 15. *Ad laborem indigentia cogebat, & laborem infirmitas accuſabat. Utinam audiret: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos*, Matth. 11. n. 20. *Hoc enim dicebat Jeſus, ſed illa nondum intelligebat.* Tamen Chriſtum reverenter alloquitur, appellat eum Dominum. Et jam Chriſti aquam, ut notant Theophylactus, D. Bonaventura, præfert aquis Jacob: *Non veniam huc haurire.* Et quamvis mulier tunc non intelligeret myſterium, jam ex ſermone Chriſti incipiebat temporalia omnia deſpicere. 158.

Cajetan. *De eo, quod homo agit, ex ſe ſtimat alios tractare.* Cyrill. Auguſt. Chryſoſt. Theoph. Origen. Carthuſ. Auguſt. Matth. 11. Theoph. Bonavent.

QUÆSTIO XXIV.

Quare, cùm Chriſtus Dominus proponat ſuam admirabilem aquam Samaritanæ, ac Nicodemo, illa eam petat, hic verò minimè.

Magna encomia dixit hic Chriſtus Samaritanæ de ſua aqua, quòd eſſet aqua viva, quòd extingueret ſitim, ac quòd in bibente fieret *fons aquæ ſalientis in vitam* 159.

tam æternam. Multa etiam præclara dixit Dominus Nicodemo de ſua aqua. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Joan. 3. num. 5. Quòd latè
Joan. 3. explicavimus ſupra *cap. 3.* Et tamen vidimus hoc loco, quòd Samaritana petat aquam: *Da mihi hanc aquam*; & Nicodemus longas ponat quæſtiones: *Quomodo poſſunt hæc fieri? Nunquid poteſt homo in ventrem matris ſuæ iterum introire; & renaſci?*

160. Chryſoſt. Theophyl. *Ex donis gratiæ venit quòd homo credat & cupiat ſermonem Christi.* Divus Chryſoſtomus *homilia 31.* Theophylactus hoc attribuunt inſpirationi, ac donis Spiritus ſancti, quibus citiſſimè mulier fuit illuſtrata. Ita ait Chryſoſtomus; *Credit continuò mulier longè Nicodemo ſapientior, nec ſapientior ſolùm, ſed & fortior. Ille hujuſmodi pluribus auditis neminem advocavit, neque ſibi confidit: hæc Apoſtolico officio functa eſt, omnibus audita annuntians, & populum extra civitatem ad Chriſtum advocans, ac trahens univerſum. Ille quomodo poſſunt hæc fieri, inquit, neque manifeſtum Spiritus exemplum à Chriſto adductum accipit: mulier verò parumper hæſitavit; mox non expectata confirmatione, ad ejus ſermonem tanquam certum accipiendum, properat; dicente enim Chriſto: fiet in eo fons aquæ ſalientis, ſtatim ſubdit: Da mihi hanc aquam.* Nicodemus longum ſermonem habuit cum Chriſto, & confirmatione ejus do-
Joan. 3. ctrinæ audita: *Spiritus, ubi vult ſpirat, & vocem ejus audis, & neſcis, quo vadat,* Joan. 3. num. 8. adhuc ejus mens non quieſcit, ſed inquirit? *Quomodo poſſunt hæc fieri?* Mulier, quamvis in principio aliquantulùm hæſitaverit; tamen jam aliquantulum irradiata ab Spiritu ſancto abſque aliqua confirmatione, ejus ſermoni acquieſcit & petit aquam. Petebat tamen aquam corporalem, ut dixi in expoſitione; nondum enim perfectè erat illuminata, ſed ex ſermone Chriſti aliquantulum jam profecerat.

161. Secundò, Habent colloquium cum Chriſto Nicodemus, & Samaritana; hæc citius capit ſer-
Chryſoſt. monem Chriſti, quàm magiſter Iſraëlis Nicodemus. D. Chryſoſtomus *homil. 27. in Ioan.* ait *Venit lux in mundum. Verùm Nicodemus multitudinis gloria mulcebatur; quamobrem debitam fiduciam habere non poterat.* Muliercula, & Doctor, ac Princeps Judæorum ad Chriſtum accedunt: mulier poſt pauca dictis Chriſti conſentit: Catedraticus Iſraëlis poſt multa adhuc cæcus
Humilitas perſpicax ad intelligendũ. hæſitat, num fœmina ſapientior, ac acutior doctore? Unde ergo illa citiùs capit ſermonem? Erat fœmina humilitate demiſſa, Princeps verò Judæorum faſtu, ac mundiali gloria plenus, & humilitas ſemper prompta ad audiendum, per-
Superbia in manifeſtiſ cæcutit. ſpicax ad intelligendum, ſuperbia verò, ac mundialis faſtus ſemper cæcutiens, & clauſos habens oculos, ut ſub apertis radiis claram lucem non valeat intueri.

162. *Unuſquiſque reſpondet proportionatè ad ſuum intentum. Prius intelligit prudens, quam petat.* Tertiò, Unuſquiſque ſubſiſtit in ſuo fine, ac intentione. Nicodemus venerat ad Dominum, ut ab eo inſtrueretur, & ideo dixit: *Scimus, quia à Deo veniſti magiſter.* Samaritana ad fontem ibat, ut aquam hauriret; ideo mulieri oblata aqua eam petit; Nicodemus inſtat ſcire, & ait: *Quomodo poſſunt hæc fieri?* Quartò. Nec Nicodemus, nec Samaritana intelligebat aquam de qua Chriſtus loquebatur; ille venerat ad Dominum, ut de cœleſti doctrina inſtrueretur, ideò ut prudens, ac avidens ſalutis inſtat ſcire, quænam erat æqua illa, quæ promittebatur, ut cognita ejus natura, eam peteret. At Samaritana, ut muliebris, ac facilis ingenii petit aquam, quam nondum perfectè intelligebat attractat illius utilitate. Prudens enim non movetur, nec appetit, niſi ea, quæ intelligit, & penetrat.

Quintò. Utique tam fœminæ, quàm princi- 163.
pi, multæ excellentiæ de aqua Chriſti propoſitæ fuerunt; quod daret vitam, aperiret regnum cælorum: uterque pro tunc materialiter, ac cor-
poraliter rem accipit: mulier petit aquam; Ni- *Scientia ſuper omnia bona temporalia æſtimatur ab homine.*
codemus vero ſcientiam, & intelligentiam ipſius aquæ. *Quomodo poſſunt hæc fieri?* Nam omnia illa præclara dicta à Chriſto de aqua, adhuc ille in carne detentus corporaliter intelligebat; & inter illa temporalia, quæ ei videbantur, nihil aliud petit, & deſiderat, niſi ſcientiam, & intelligentiam, hanc enim inter hujus mundi divitias pretioſiorem exiſtimabat. Ait ſerpens mulieri. *In quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dii ſcientes bonum* Geneſ. 3.
& malum, Geneſ. 3. num. 5. Cur non promiſit ſerpens, quod in quocunque die comederint erunt ſicut immortales potentes, vel amplum imperium, & regnum poſſidentes? Agnoſcebat aſtutus inimicus, ſcientiam ſuper omnes divitias ab homine æſtimari, & nil magis ejus appetitum allicere ac blandiri poſſe, quàm ſcientiam, ac rerum cognitionem. D. Thomas Opuſcul. 2. c. 183.
Ut in tranſgreſſionem præcepti faciliùs inclinaret D. Thom.
diabolus, illa promiſit, quæ homo naturaliter appetit: ſcilicet vitationem ignorantiæ, dicens: Aperientur oculi veſtri, perfectionem ſcientiæ, cùm dixit: Scientes bonum, & malum, homo enim ex parte intellectus naturaliter fugit ignorantiam, & ſcientiam appetit.

Ioannis 4. n. 16. Dicit ei Jeſus, vade, voca virum tuum, & veni huc.

VERSIONES.

Syriacus. Abi, voca, virum tuum.

EXPOSITIO.

MIRA prudentia, ac modeſtia jam meus Jeſus accedit ad infirmitatem mulieris 164.
ſanandam, ut obſervant Ammonius ac Chry- Ammon.
ſoſtomus. Poterat enim Dominus, ſtatim in Chryſoſt.
principio ſermonis omnem ſeriem ſuæ turpitudinis, & vitæ mulieri aperire, ac enarrare: noluit tamen; ſed poſt longum ſermonem, oppor-
tunas occaſiones captans, ut diceret ea, per quæ *Dicta in occaſione habent lepôrem.*
mulier emendaretur. Nam proloquium dictum occaſione poſtulante peculiarem habet lepôrem, vim, & energiam. Nec mulieri ſtatim in fa- *Obedientia primus gradus ad emendationem.*
ciem objicit ſua ſcelera, ſed cæleſtis Medicus anſam quærit, ut ipſa ſuum peccatum fateatur; & quæ cum tot viris luxuriando, legi, ac Deo inobediens erat, per obedientiam ipſi Deo præſtitam, primò reformetur. Et ideo ei ait: *Vade,* *Luxuria improportionata ad ſpiritualia.*
& veni huc. Et quæ tot obſcœnis luxuriæ fœdata, ac coinquinata inveniebatur, valde improportionata erat ad munditiem ſpiritualium donorum. Ad radicem, ac originem ipſius morbi jam

jam cœleſtis Medicus ſe convertit ac amovet manum, & ait illi: *Voca virum tuum.* Benè, & optimè ſciebat Dominus, quòd illa non habebat virum proprium, ſed tantùm adulterum; per hoc tamen eam vult introducere ad fatendum ſuum peccatum, *Non habeo virum*, ac ad ſuum miſerrimum ſtatum conſiderandum: nemo enim emendari poteſt, niſi ad ſe convertat oculos, & ſui miſerrimam conditionem agnoſcat. Et dum Chriſtus ei ait: *Voca virum tuum.* Lyranus, & Carthuſianus hoc referunt ad virum putativum communi opinione vulgi; ei non dixit: Voca tuum amatorem, tuum concubinarium, ut re vera erat; ſed *voca virum tuum*, nec enim in caſtiſſimo, ac mundiſſimo Jeſu ore cadebat nomen luxuriæ notam ſonans, neque etiam ut eo audito mulier verecundaretur in vultu.

Propria cognitio ad emendationẽ neceſſaria.

Lyran. Carthuſ.

Quæstio XXV.

Quare, dum mulier petit aquam, ei præcipitur à Domino, vocare virum ſuum?

165. PEtit mulier aquam, *Domine, da mihi hanc aquam*; mandat ei Dominus: *Voca virum tuum.* Optimè ſciebat Dominus, quòd nullum habebat legitimum virum, ſed tantum turpem amicum. Cur ergo ei dicit: *Voca virum?* An volebat, adeſſe illud turpitudinis mancipium? Reſpondent primo Euthymius, D. Gaudentius *tractat. de Paral.* Simon Caſſianus, Quòd ſi perſpicaci mente Chriſti facta, & dicta ſcrutamur, quod Dominus ita agebat cum muliere, ut paulatim illam erudiret; tum, ut ipſa aliquid de viro ſuo reſpondente, occaſionem captaret Dominus de anteactæ vitæ turpitudine illam objurgandi, ac per conſequens ſe detegendi eſſe Prophetam, & Meſſiam promiſſum in lege, *& ita mulier præſtaret fidem dictis*, ut ait Caſſianus, *quæ ſupra cognitionem cæterorum hominum vulgabantur.* Ut alicujus dicta auſculteris, neceſſe eſt ut magnam opinionem de eo concipias. Tum etiam, ut muliere de viro ſuo reſpondente, inde vitia ejus patefierent, & nihil occultum in ea maneret, ſed omnia latibula prodirent, ut ita mulier traheretur ad cognitionem, ac confeſſionem ſuorum delictorum, ut ab eis mundaretur, ut dixi in expoſitione, & aquam vivam, quam petebat, reciperet. Et ita ait D. Gaudentius citatus. *Jam Dominus Samaritanæ illius mulieris vitia occulta prodiderat, & confeſſam ſpirituali fonte mundaverat.*

Euthym. Gaudent. Caſſian.

Caſſian. *Ut alicujus dicta audias, neceſſe eſt, ut de eo opinionem habeas.*

Per confeſſionem mundatur cõſcientia. Gaudent.

166. Cyrill. Auguſt. Secundò D. Cyrillus Alexandrinus *lib. 2. in Joan. cap. 87.* & D. Auguſtinus *tract. 15. in Ioan.* Quod, cum mollis, ac tardus ſit intellectus mulieris, docilior autem natura virorum, atque callidior, hac de cauſa arbitror (ait Cyrillus) virum vocare ſuum, mulieri jubetur; ut per eum præpararetur, ac inſtrueretur ad admirabilem doctrinam. Ita obſervat D. Auguſtinus, D. Paulum conſtituiſſe, ut per viros ſuos mulieres docerentur, 1. *Corinth. 14. num. 13.* At ratio non videtur multum efficax; aderat enim Chriſtus Dominus, qui erat optimus Magiſter docens, & illuminans: Deinde cur ad illam inſtructionem eligitur ille potius adulter, quàm alius probus vir.

Mulieres per viros ſuos doceantur.

1. Cor. 14.

Tertiò. D. Auguſtinus *tract. 15. in Ioan.* ad ſenſum moralem recurrit, quem ſequuntur Euſebius Emiſſenus *homil. de hoc Evangelio.* Beda, Albertus Magnus, S. Thomas, D. Bonaventura, Hugo; per virum intelligunt intellectum, Nam, cùm mulier eſſet in errore; ei dicitur: *Voca virum tuum*; hoc eſt intellectum, per quem regi, & dirigi debes, ut intelligas, quæ dico ſpiritualiter, & non ſentias carnaliter. *Et veni huc*; id eſt, adeſto præſens, & propè per cognitionem ſpiritualem, quæ abſens eſt, & remota, dum præſentis veritatis non intelligis vocem. 167.

Auguſt. Emiſſen. Beda. Albert. Mag. D. Thom. Bonavent. Hugo.

Homo dirigatur per intellectum, & rationem.

Quartò. Divus Chryſoſtomus *homil. 31.* ita explicat. *Vade, inquit Chriſtus, voca virum tuum. De dono ſermo habebatur, & gratia humanam excedente naturam, inſtabat mulier, & eam efflagitabat. Dicit Ieſus: Vade, voca virum tuum: quaſi opus eſſet, cùm eo communicare.* Similiter Euthymius, Theophylactus, Maldonatus; magnum exemplum, ac documentum præſtitit Dominus maritatis fœminis. Doni avida, illud petebat mulier; largiendi verò multò magis Dominus erat ſtudioſus; tamen donũ diſtulit dare, quoad uſque ejus vir venit, opus erat, conceſſum donum cum marito communicare. Nil enim utile recipiat mulier, cujus conſors ejus particeps non ſit; cùm omnia in conjugatis debeant eſſe communia. Vel etiam in noſtram eruditionem. Diſpoſuit Dei Sapientia, ut abſente & inſcio marito nil mulier recipiat. Veniat ergo vir ejus & ſit præſens ut mulier donum deſideratum impetret à Chriſto; & vir ſciat unde mulier donum accipit, & ita etiam ipſi marito communicetur. 168.

Chryſoſt. Euthym. Theoph. Maldonat.

Omnia bona communicet mulier cum viro.

Vir ſciat, unde uxor donũ accipit: & ipſa nil recipiat eo abſente, & inſcio.

Quintò: idem Chryſoſtomus homil. de Samarit. 6. tom. *Si conſortem habes copulæ, fiat & conſors fidei; nec ſpiritualium horum ſola donorum gratiam accipias.* Ardenter ſitibunda inſtabat mulier pro cœleſti aqua; tamen Dominus donandi cupidus cunctatur, & mulierem remittit in civitatem. *Vade, voca virum*, quæ jam ingenium Domini præſentiens, ac adorans, tendens in civitatem, cives vocat, & trahit ad Dominum. Nec enim uni ſoli conſuevit divina manus benefacere, ſed extenſa pluribus ſua bona largitur, ac concedit. 169.

Chryſoſt.

Cæleſtia dona, non uni ſoli ſed pluribus communicantur.

Sextò: Olim in exordio mundi Diabolus ſerpens antiquus per mulierem mortiferum venenum effudit in virum, ac ipſum ſeduxit: veniens Dominus in mundum omnia reſtaurans, ut virum reformaret ac adduceret ad vitam, per mulierem vult trahere. Ex quo conſidera, quantum diſtat res ſub Deo, ac ſub Diabolo. Per mulierem ex Dei voce vir vocatur ad ſalutem: Diaboli verò ſuaſione per mulierem vir demergitur in perditionem. Sed in hac mea conſideratione expende illud quod, ut mulier alliceret virum ad peccati ruinam, abſque alicujus mandato ipſa, *ut comedit, deditque viro ſuo*, Geneſ. 3. num. 6. At ut Samaritana maritum ſuum ad ſalutem pertrahat, ei mandatur à Domino: *Voca virum tuum.* Eva dabat pomum ad mortem, & ruinam; Samaritana verò invitabat ad vitam; & adeo propenſi ſumus in malum, & deſides ad bonum, ut ad ruinam, ac præcipitium nullius exigatur mandatum, ſed per noſmetipſos tendamus; attamen ad directionem, & ſalutem, adeo torpeſcit 170.

Quantum diſtat res ſub Deo, & Diabolo.

Geneſ. 3.

Ad malam veloces, ad bonum deſides.

torpeſcit animus, ut niſi mandato impellamur, nunquam eamus.

171. Paſſim invenies in Scriptura. Iſraël idola, ac Deos alienos invocatum, *Iudic.* 10. *num.* 13. & 3. *Regum cap.* 18. *n.* 26. & *Oſeæ* 7. *num.* 12. Et tamen ipſi populo multis miſeriis, ac calamitatibus oppreſſo, dicitur à Domino per Jeremiam 3. num. 4. *Amodo voca me: Pater meus, dux virginitatis meæ tu es.* Sed ſi populus adeò frequens erat, ut pro ſua voluntate Deos alienos quæreret; ac invocaret, in quibus erat perditio, ac ruina, ut tamen ad verum Deum revertatur, ac opportunum remedium impetret, neceſſe eſt, ei mandari: *Invoca me:* Iſraël ex proprio impetu ad præcipitium ruebat, ut tamen ad vitam ſe erigat, & remedium exquirat, opus eſt, multis propoſitis beneficiis, ei mandari, ut Deum invocet. D. Paſchaſius lib. 1. in Matthæum: *Qui ad Idola ibat, ut ad Deum veniat, ei dicitur: Invoca me.*

Jerem. 3.

Paſchaſ.

172. Aiunt impij Sapient. 5. num. 7. *Ambulavimus vias difficiles*, & tanta celeritate, ac concitato curſu per has vias gradiuntur, ut dicat Pſalmiſta 13. num. 3. *Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem.* Tamen, ut ad cælum tendant, in idque ferantur, ait cœleſtis prædicator Joannes: *Appropinquavit jam regnum cælorum*, Matth. 3. num. 2: Novus ſanè dicendi modus. Homo debet quærere; & ſeſe appropinquare ad regnum cælorum. At è contra Joannes ait: *Appropinquavit regnum cælorum.* Quamvis enim homo ſit velociſſimus ad ambulandas vias difficiles; tamen adeò iners, & piger eſt ad cœleſtia quærenda, ut quin cælum ipſum ſe inclinet, & ad nos veniat, nunquam ſe homo ſit moturus, & conſcenſurus ad illud. Gloſſa; *Appropinquavit regnum cælorum, quia niſi appropinquaret, nemo redire poſſet.* Homo cœleſtem patriam vehementer deſiderat; ad illam tamen adeò torpeſcit, ut ad in cælum ingrediendùm, neceſſe ſit, quòd ipſummet ſe approximet, & ad nos veniat. Vide *cap.* 3. *n.* 125. & *l.* 3. *c.* 2. *q.* 4. *n.* 12.

Sapient. 5.

Pſalm. 13.

Matth. 3.

Homo torpeſcit ut in cælis conſcendat.

Gloſſ.

Ioannis 4. *n.* 17. Reſpondit mulier, & dixit: Non habeo virum.

VERSIONES.

Syriacus. Non habeo maritum.

EXPOSITIO.

173. Mulier verum dixit, ut ſtatim aſſeruit Chriſtus Dominus, *Bene dixiſti*; muliebri tamen fraude verum profert, obſervat Salmeiron, & falſa intentione; eo quòd putabat ſe excuſatam à vocando viro; mulier enim nimis curioſa, & cupida accipiendi donum promiſſum, negat ſe habere virum, ne dum abiret, & virum vocaret, dilationem pateretur. Albertus Magnus inquit, quòd ita mulier reſpondet ſuum crimen palliando. Nam, ut ait Gloſſa, virum non habebat, utebatur tamen quodam non legitimo. D. Chryſoſtomus *homil. de Samarit.* exiſtimat, quòd ipſa confeſſa fuerit ſuum crimen. Ita ait: *Cœpit deinceps ſua peccata aperire mulier, cœpit deinceps confiteri, ac dicere: Non habeo virum; jam enim in ſcortationis, & luxuriæ profundo demerſa ſum, & virum non habeo.* In eadem etiam ſententia eſt Rupertus *lib.* 4. *in Ioan.* Et eleganter ponderat, quòd Samaritana vidit ſe concluſam, & ait: *Mulier, quæ nec virgo, nec vidua erat non timet repulſam, agnoſcens ſuam indignitatem, confeſſa eſt, dicens: Non habeo virum.* Qui ſuum delictum agnoſcit; non erubeſcit confiteri.

Salmeiron.

Mulier nimis curioſa accipiendi donum.

Alb. Magn.

Gloſſ.

Chryſoſt.

Rupert.

Qui ſuum agnoſcit delictum confiteri non erubeſcit.

Ioannis 4. *n.* 18. Dixit ei Jeſus: Bene dixiſti: quia non habeo virum: quinque enim viros habuiſti & nunc, quem habes, non eſt tuus vir: hoc verè dixiſti.

VERSIONES.

Arias. Pulchrè dixiſti: Quia non habeo virum.

Syriacus. Bene dixiſti: Non habeo maritum, quinque enim maritos habuiſti, & iſte, quem nunc habes, non eſt tuus maritus: hoc verum dixiſti.

Heracleon apud Orig. tom. 3. Sex viros habuiſti.

EXPOSITIO.

Iam meus Jeſus ſe incipit manifeſtare mulieri, aperiendo illi ea, quæ humana notitia erant ignota. Et bis Dominus laudat mulierem? *Bene dixiſti, hoc verè dixiſti*; ut meliùs, & fortiùs correptionem ſuſcipiat. Et Dominus ſemel eam laudare non contentus, bis hoc repetit; quia mulier, quæ diſertè ſuum peccatum abſque falſitatis permixtione fatetur, omni eſt laudatione proſequenda cùm mulieris ingenium ſit valde proclive: ut propria delicta fuco falſitatis obtegat. *Quinque viros habuiſti*, illegitimos, & iniqua conjunctione, ut ſtatim explicabo ſequenti quæſtione. *Et nunc, quem habes non eſt tuus vir*; fornicaria copulatione illi adhærebat mulier; & ei Dominus ſuum peccatum modeſtiſſimè dicit, non contumeliosè, non culpam exaggerans, neque ait: Iniquè, & petulánter egiſti; ſed ſimpliciter tantùm illius peccatum detegit; nam adulterij occulti propalatio, imperfectæ fœminæ ſatis erat magna correctio, ut ita mulier diſponeretur ad pœnitentiam, ad ſuumque confitendum delictum. Ex quo ait Simon Caſſianus *lib.* 11. *cap.* 1. Diſcant Confeſſores, non rigoroſis verbis, ſed ſuavibus ſuadere pœnitentem ſuum peccatum confiteri. *Hoc verè dixiſti.* Nam quamvis ipſa adhuc non eſſet confeſſa ſuum peccatum, ut eſt probabilius, ei tamen Dominus ait: *Verè dixiſti*: quia, ut inquit Albertus Magnus, *Nemo eſt in toto malus, nec aliquis eſt in toto corruptus.* 174.

Dominus laudat mulierem, ut fortiùs correctionem ſuſcipiat.

Mulier quæ ſuum peccatum non occultat, omni proſequenda laude.

Culpa dicenda, verùm non exaggeranda.

Caſſian.

Albert. Mag.

QUÆSTIO XXVI.

An viri, quos habuit Samaritana, legitimi extiterint?

175. Origen.

REfert Origenes *tom.* 31. Heraclionem, qui legebat, *Sex viros habuiſti*, ſed cum noſtra vulgata legendum eſt, *quinque viros*, ut legunt ipſe Origenes, & omnes codices, tam Latini, quàm Græci. Sed tota difficultas eſt in hac materia: An hujuſmodi quinque viri fuerint legitimi, an adulterini?

176. *Quinque viri legitimi.* Auguſt. Hilar. Athanaſ. Beda. Rupert. Caſſian. Beauxalm. Toler. Barradas.

Communis ſententia Patrum, ac Recentiorum tenet illos quinque viros fuiſſe legitimos; & illum, quem de præſenti habebat, eſſe fornicarium. Ita D.Auguſt. *tract.* 15. *in Joan.* D.Hilarius *de Trinit.* D.Athanaſius *quæſt.* 58. *ad Antiochum*, Beda, Rupert. Simon Caſſian. *lib.* 11. *c.* 1. Recentiores Beauxalmes, Toletus, Barradas. Et hoc intentant colligere ex textu, dicitur enim: *Quinque viros habuiſti, & nunc, quem habes, non eſt tuus vir.* Quinque viros habuiſti, qui, verè erant viri, ſeu mariti, hoc enim propriè ſignificat nomen *viri*, nunc autem quem habes, non tuus vir, quia fornicarius eſt. Et inquiunt citati Doctores, quòd illi quinque viri permittebantur uni mulieri ex lège Samaritanorum, & illi quinque viri in hac occaſione erant mortui, ut tradunt Divus Athanaſius *citatus*, & D.Chryſoſtomus *homil. de Samarit.* & cum illo, quem de præſenti habebat mulier, ſcortabatur. (Athanaſ. Chryſoſt.)

177. *Quinque viri illegitimi.* Irenæus. Alber. Mag. Maldon.

Secunda ſententia, & meo judicio probabilior eſt, illos quinque viros, & illum, quem de facto habebat, fuiſſe illegitimos, & fornicarios. Ita docent D. Irenæus *lib.* 3. *c.* 19. D.Chryſoſtom. *in Pſalm.* 13. Albertus Magnus citans Chryſoſtomum, Maldonatus. Et probatur, quia Chriſtus patefecit Samaritanæ ea, quæ erant occulta, & abſcondita, & ita ipſa ſuis concivibus ait: *Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia, quæcumque feci.* Ex quo rectè colligit Cajetanus, quòd Chriſtus indicavit ei omnia, quæ egit ab adoleſcentia ſua; inter quæ numerandum eſt, quòd quinque viros habuiſſet; de hoc enim facit expreſſam mentionem Evangeliſta: & ſi hoc erat publicum, & manifeſtum, Chriſtus non dixit mulieri ſua abſcondita ab adoleſcentia: nec ipſa miraretur, quòd ille eſſet Propheta: ac proinde, ut ego exiſtimo, ita mulier fornicabatur cum illis quinque viris, ut eſſet quid abſconditum, & nullus ſciret: & cum illo, quem habebat de præſenti ſcortabatur mulier, quamvis in opinione vulgi reputaretur vir ſuus, ut ſuprà dixi ex Lyrano, & aliis. Unde optimè Albertus Magnus, accommodat illud Jerem. 3. num. 2. *Fornicata es cum amatoribus multis.* (Cajetan. Alb. Magn. Jerem. 3.)

178. Rupert.

Rupertus *lib.* 4. *in Joan.* per hos quinque viros intelligit quinque ſenſus, quibus congregatio Gentium luxuriabatur, & tunc copulata erat viro non ſuo, ſcilicet Diabolo. Communiter tamen Patres, D. Auguſtin. *tract.* 15. *in Ioan.* Beda, D. Bonaventura, Hugo, intelligunt moraliter quinque ſenſus, quorum delectationi mulier ſe tradiderat. *Et nunc quem habes:* ſcilicet errorem, quem ſequeris: & in quem cadit homo ex præcedentibus peccatis, *non eſt tuus vir:* quando enim ſuccedit intellectus, qui regit, & gubernat animam, tunc ſuccedit legitimus vir. Ait Sapiens Proverb. 1. num. 22. *Uſqueſquo parvuli diligitis infantiam, & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia, cupient? Convertimini ad correptionem meam: en proferam vobis ſpiritum meum.* Loquitur Sapiens cum dilectoribus mundi, quos parvulos, ſeu imperitos appellat, ut habet textus Hebraïcus: *Uſquequo imperiti diligitis infantiam?* hoc eſt, ut explicat Hugo, & Lyranus, bona delectabilia, quia tanquam infantes intellectu carentes bona delectabilia, ſenſuum functione percipiunt. Ad quos clamat divina Sapientia: *Convertimini ad correptionem meam*, ad meam doctrinam. *En proferam vobis ſpiritum meum*; id eſt ut ibi explicat Salazar, mentem meam, animi mei ſenſum vobis exponam, ut cum vera cognitione intelligatis, quæ utilia ſunt. Unde ait S. Nilus in Aſcetico: *Quandiu ludis puerilibus delectamur, nondum virilem ſenſum accipimus: quandiu in agendo erimus infantibus imbecilliores? ab illis ſaltem diſcamus, ad præſtantiora contendere*, & ſubdit, *ad verum intellectum conſcendere.*

(Auguſt. Beda. Bonavent. Hugo. *Senſuum error, & deceptio per intellectum eſt emendandus.* Prov. 1. Hugo. Lyran. S. Nilus.)

QUÆSTIO XXVII.

Quanta prudentia Chriſtus Dominus Samaritanam reprehendat?

179. REprehendit Dominus hîc Samaritanam: *Quinque viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir.* Qui etiam frequentes objurgabat Phariſæos, & Scribas; vocabat enim eos hypocritas, ſepulchra dealbata, genimina viperarum, generationem peſſimam, & adulteram, & cùm tam rigidè Dominus in Phariſæos inveheretur, exiſtimat Chryſoſtomus citandus, quòd durius Dominus hîc mulierculam tractaverit, quàm ipſos Phariſæos. Sed unde tanta acerbitas, & aſperitas in hujus mulieris reprehenſione, cùm ejus tantùm delicta, ac adulteria abſque ulla exaggeratione ei Dominus explicaverit, ut dixi in expoſitione? D. Chryſoſt. hom. 31. *Gravius*, ait, *quàm illos, Dominus reprehendit; hoc enim unius peccatum erat illud commune pluribus; neque ita communibus, ut propriis objectis criminis offendimur.* Peccata quæ ſuggillantur in fœmina, illi erant peculiaria, illique ſoli dicebantur: *nunc, quem habes, non eſt tuus vir*, & multo magis non pungit ac rubore afficit, dum in particulari reprehenſio infligitur, quàm illa, quæ in communem multitudinem fertur; nam aliquod in calamitate levamen ex ipſa ſimultate hauritur.

(Chryſoſt. *Gravius pungit reprehenſio in peculiari, quam quæ in communi datur. Ex ſocietate levamen in calamitate.*)

180. Dominus tamen mira manſuetudine, prudentia, ac lenitate mulierem reprehendit, ut eam ad pœnitentiam invitet, ut docent ipſemet Chryſoſtomus, *hom. de Samarit.* D. Auguſt. *tract.* 15. *in Joan.* Euſebius *hom. de hoc Evangelio* Rupertus, Beda, Albertus Magnus, D. Thomas, & alij. Imò, ut ipſa reprehenſio mulieri fieret ſuavis, bis eam laudavit: *Bene dixiſti, verum dixiſti*, quo artificio uſus eſt Paulus, ut ſuos Corinthios, ad veram doctrinam adduceret. Ait illis, 1. Corinth. 1. num. 22. *Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum; aut Eccleſiam Dei contemnitis & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? laudo vos, in hoc non laudo.*

(Chryſoſt. Auguſt. Euſeb. Rupert. Beda. Alber. Mag. D. Thom. *Ut fortius reprehenſio capiatur, ante illam laus præmittatur.* 1. Cor. 11.)

Hoc

Remigius. D. Thom. Hoc eſt, ut explicat S. Remigius, D.Thomas,& alij, in aliis rebus laudo vos; at verò in hoc, quod Eccleſiam Dei deſpicabilem facitis, ac veſtram obdurationem in pauperes oſtenditis, non laudo vos. Sed quomodo divinus Paulus eos laudat, ut merito addubitet D. Thomas, cùm peccator non ſit laudandus, ut probat ex *Pſal.9.* juxta Hebr. 10. num. 3. *Quoniam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur: exacerbavit Dominum peccator.* Et Iſai. 3.n.12. *Popule meus, qui te laudant, ipſi te decipiunt.* Bonus Doctor Gentium priùs eos laudat, ut ipſo blandiori verbo, ut ait Theophyl. eorum animos reconciliaret, ut mitiùs reprehenſionem caperent. Unde eleganter loquitur D.Chryſoſt.ibi hom.27. *Quod ſi quis eo maximè miretur; quod cùm perterrere vehementiùs poſt tantorum peccatorum reprehenſionem, & tangere debuiſſet, ipſe contrarium faciat: remiſſius enim loquitur, & dat ut reſpirent; cùm Medicus ſit optimus; viciſſim vulneribus ſectionem inducit.* Expende illud verbum, *dat ut reſpirent*; quia non ſemper in reprehenſione inſtandum.

Pſalm. 9. Iſai. 3. Theoph. Chryſoſt.

181. In hujus rei argumentum expende cap.2.& 3. Apocalypſeos, ubi ſeptem laudantur Epiſcopi Eccleſiarum Angeli; & ſtatim de nonnullis ipſorum defectibus arguuntur. Deus Epiſcopum Epheſinum reprehendens ab ejus laudibus ſumit exordium: *Scio opera tua, & laborem, & patientiam, & non potes ſuſtinere malos*, Apoc. n. 2. Et ſtatim ad ejus reprehenſionem devenitur; *Sed habeo adversùs te pauca*, ait, *quia charitatem tuam reliquiſti*, ibid.n.4. Et iterum, ad ejus laudes dirigitur ſermo: *Sed hoc habes, quia odiſti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi*, ibid. n. 6. Sed ad quid una reprehenſio tantis laudibus circumvallatur, niſi ut faciliùs audiatur, & ſuavior fiat in animo delinquentis? Rupert. ibi: *Notanda diſpoſitio ſermonis*, ait, *quàm artificioſa ſit. Priuſquam emitteret auſteritatem reprehenſionis, quæ laudanda erant collaudavit. Et poſt ubi corripuit, ac minas intentavit, rurſus, quod laudandum, erat laudavit. Ita reprehenſionis amaritudinem, ut nimis offenderet, atque exterreret, collaudationis dulcedine circumlinivit.*

Apoc. 2. Rupert. *Reprehenſio aliquando eſt laude demulcenda.*

Ioannis 4.n.19. Dicit ei mulier. Domine video, quia Propheta es tu.

VERSIONES.

Syriacus. Domine mi, video te eſſe Prophetam.

D. Chryſoſtom. hom. 31. Videris mihi Propheta eſſe.

Aliqui ex Græco. Contemplor te eſſe Prophetam.

EXPOSITIO.

182. QUANTUM diſtat hæc prudens mulier, dum reprehenditur à Phariſæorum peſſimo ingenio, ut pulchrè expendit D. Chryſoſt. homil. 31. *Verùm*, ait, *Iudæi reprehenſi moleſtè ferunt, & dicente Ieſu; Quid me quæritis interficere? non ſolùm non admirantur, quemadmodum mulier, ſed maledicunt ei, & conviciantur, dicentes: Dæmonium habes, quis te quæ ſit interficere?* Joan.7.num. 20. *Atque ex aliis ſignis illum cognoſcere poterant. Samaritana hoc duntaxat acceperat, & non modo nil maledicit, ſed admiratur, & ſtupet, & Prophetam autumat.* Dum Samaritana ſe videt redargutam, non excandeſcit, non contumelioſè reſpondet; ſicut Phariſæi, qui correpti à Chriſto ita exardeſcebant: quorum veſtigia, proh dolor! tenemus, qui ſi uno verbo admoniti, ſtatim totis viribus in corripientem, ut notat Hugo, inſurgere volumus. Eccl.21.n.7. *Qui odit correctionem, veſtigium eſt peccatoris.* At mulier æquo animo paſſa eſt reprehenſionem, & quamvis ſua à Chriſto audierit delicta, eum reverenter alloquitur: *Domine.* Jam tertiò eum Dominum appellat: *Domine, neque in quo haurias* n.11. *Domine da mihi hanc aquam*, n. 15. Et nunc tertiò. Aliter verò fatuæ illæ virgines bis dicunt: *Domine Domine aperi nobis*, Matth. 25. n.11. & deeſt tertium *Domine*, quia, ut ſuo loco dicam ex D. Gregor. & Hilar. fide, & ſpe dicunt bis: *Domine, Domine*; & quia non habuerunt charitatem, non valuerunt tertiò dicere, *Domine.* Et ideo audierunt: *Neſcio vos.* At Samaritana fide credidit Prophetam, & Meſſiam; ſperavit aquam vivam; charitate cucurrit ad civitatem, & omnes traxit ad Chriſtum. Et ideo meruit ingredi ad nuptias Agni.

Chryſoſt. *Prudens mulier reprehenſione non iraſcitur.* Hugo. Eccleſ. 21. Matth 25. Gregor. Hilar. *Charitas neceſſaria, ut ad ſalutem ingrediaris.*

183. *Video, quia Propheta es tu:* non ſolùm ait: Propheta es tu, ſed *video*, hoc eſt ex effectu, & opere cognoſco, te eſſe Prophetam; nempe ex ſecretorum revelatione, quia mea abſcondita revelaſti, quæ ſolus Propheta agnoſcere poteſt. Et dum dicit *Prophetam*, ut obſervant Rupertus, Hugo, fatetur eum inſpectorem ſuæ conſcientiæ, & ſimul uno verbo confeſſa eſt mulier Chriſti dignitatem, & ſuam iniquitatem in adulterando. Imo D. Chryſoſtom. *homil. de Samaritana*, vult, quod, dum Prophetam dicit, Meſſiam intelligit, de quo ſcripſit Moyſem Deuteron. 18. num. 15. *Prophetam de gente tua ſuſcitabit Dominus*, &c. Et cùm Meſſiam eum agnoſcat, ait Chryſoſtomus citatus, *nil ſæculare, nec divitias petit, ſed tantum ab occultis meis munda me.* Sed mulier adhuc in hac occaſione non cognoſcebat, Chriſtum eſſe Meſſiam, ut patebit ex dicendis infrà n.223. De hac tamen muliere inquit D. Hieron. epiſtol. ad Ruſticum: *Quid Samaritana vilius? non ſolùm ipſa credidit, & poſt ſex viros unum invenit Dominum.* Felix mulier, quæ licèt in quinque viris, & in ſexto, quem habebat, erraverit, tamen tot lapſibus non deſperat, nec frangitur animus, ſed adhuc ſollicita de ſua ſalute, conſtanti pectore ſtat, & ideo invenit Dominum authorem vitæ.

Rupert. Hugo. Chryſoſt. Deuter. 18. Chryſoſt. Hieron. *Nulla ruina nec peccatis eſt deſperandum.*

QUÆSTIO XXVIII.

Quare ex verbis Chriſti mulier intellexit, ipſum eſſe Prophetam?

184. PRopheta, ut docent Divus Chryſoſtomus, Divus Thomas, & Albertus Magnus *hîc* dicitur, qui abſentia, & incognita annuntiat. Quod explicans Suarius *tom. de fide*, *diſp.* 8. *ſect.* 3.

Chryſoſt. D. Thom. Alber. Magn. Suarius.

Quid ſit Prophetia. ſect. 3. n. 1. ait: prophetia propriè eſt quædam cognitio ex divina revelatione indita qua res occultiſſimæ alicui manifeſtantur, ut aliis annuntiet. Unde Rupertus, Carthuſianus, Hugo, & alij docent, prophetiam annunciare vel futura, vel præterita vel præſentia abſcondita. Unde, cùm Chriſtus Dominus dixerit mulieri id, quod erat occultum, de quinque viris, quos habuit, & id, quod erat occultum, de viro, quem de præſenti habebat, ut dixi *quæſt.* 26. *n.* 177. qui reputabatur vir ſuus, & non erat, rectè ergo mulier intellexit, & intulit, Chriſtum eſſe Prophetam. Ad alias rationes morales deveniamus.

Rupert. Carthuſ. Hugo.

185. Primò reſpondeo, quòd cùm Chriſtus Dominus dixerit Samaritanæ; quòd quinque viris fuerit conjuncta & hunc, quem habes, non eſt tuus vir, ex eo intulit mulier, *Propheta es tu*, ſed quomodo hæc ſit conſequentia? Nam quòd illa tot viris fuerit copulata, res erat ex ſe ac natura ſua, humana induſtria cognoſcibilis, ac multorum oculis patens: cùm ergo Dominus denuntiaverit illa, quæ humana intelligentia facilè deprehendi poterant, quomodo mulier eum Prophetam appellat? Totus diſcurſus verus eſt, & quod tot viros habuerit, res erat non effugiens humanum captum: tamen Samaritana ita cautè, & circunſpectè degebat, ut ad ſua dicta deprehendenda, veluti quodammodo prophetiæ donum exigeretur. Valde peſſimum, quòd tot peccatis ſe homines commiſceant; tamen cur non ita cautè fiant, ne aliis offendicula præparentur? De quo maximè arguitur populus Iſraëliticus ab Iſaïa, 52. *n.* 55. & refertur à Paulo ad Rom. 2. n. 24. *Nomen Dei per vos blaſphematur inter gentes*, ſeu, ut legit D. Cyrillus, *Nomen meum per vos malè audit in gentibus*. Ubi Dominus conqueritur de ſcandalo, quod cum peccaris ſuis dabant Iſraëlitæ, & inde multas in nomen Dei gentes diffundebant blaſphemias.

In peccatis ne demus ſcandalum, ſed cautè fiant. Iſai. 52. Rom. 2. Cyril.

186. Secundò. Si verò dicas, quòd peccata Samaritanæ erant notoria in civitate, & quòd multis non erant abſcondita, ſed manifeſta, ut ſæpè contingit in ſimili caſu, præcipuè in muliere, quæ habebat cupiditatem, quam refrænare non poterat, ut de ea refert D. Athanaſ. *q.* 58. *ad Antioch.* Quomodo ergo ex eo quod Chriſtus ei dixerit, quinque viris fuiſſe copulatam, & nunc cum alio, qui vir ſuus non erat, inde Chriſtum Dominum aperta voce Prophetam profitetur? Samaritana agnovit, Chriſtum eſſe alienigenam: *Quomodo tu, Judæus cùm ſis*; & in tanta æſtimatione appretiavit ſuos concives, ut apud ſe eſſe fixum, & determinatum, quod ex civitate nullus exiret, qui alienis ſuorum patriciorum delicta evulgaret, ac aperiret. Cùm David accepiſſet mortem Saülis, & Jonathæ, in multas lacrymas prorumpens ait ſuis: *Nolite annuntiare in Geth, neque annuntietis in campis Aſcalonis*, 2. Reg. 1. n. 20. Ubi Cajetanus, advertit, quòd deteſtatur annuntiationem in plateis Philiſthinorum. Sed quomodo David prohibet; quòd res tam publica annuntietur, & eorum annuntiationem deteſtatur? Nam, cùm David ſuos milites, tanquam bonos clientes, & regni nutritios æſtimaverit, pro certo habuit, quòd Regis ac Principis humiliationem alienis non publicarent.

Athanaſ.

Concivium delicta alienis ne publicentur.

2. Reg. 2. Cajetan.

187. Tertiò. Cùm Dominus diſcumberet ad menſam, venit Magdalena, & lachrymis cœpit rigare pedes ejus, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur eos. *Videns Phariſæus ait intra ſe: Hic ſi eſſet Propheta, ſciret utique, quæ, & qualis eſt mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix eſt*, Luc. 7. num. 39. At Samaritana ex Chriſti colloquio, infert, eſſe Prophetam; Cur Phariſæus negat Chriſto prophetiæ donum, quod in ipſo cognoſcit mulier Samariæ? Phariſæus falſo judicio ſibi perſuaſit, Chriſtum Dominum peccatricis delicta diſſimulaſſe & non corripuiſſe: at Samaritana vidit, quòd Dominus ipſam reprehendebat de ſuis iniquè factis: *Et hunc, quem habes, non eſt tuus vir*; ideo illa Prophetam eum eſſe, indubitanter aſſeverat. Tunc enim maximè innoteſcit aliquem eſſe Prophetam, Magiſtrum ac doctorem, quando aliorum delicta corripit, & arguit. *Jam non eſt Propheta*, lamentabantur Iſraëlitæ, *& nos non cognoſcet amplius*. Pſalm. 73. n. 11. Hoc eſt, ut explicat Genebrardus, jam ſumus ſine Prophetis, qui nos paſcant verbo Dei, & doceant.

Tunc aliquis ſe oſtendit Prophetam & doctorem cùm aliorum delicta reprehendit.

Pſalm. 73. Genebrard.

Quartò. Ex eo, quòd Chriſtus Dominus dicat Samaritanæ ſua peccata, quomodo ipſa colligit, quòd ſit Propheta? Nam Diabolus illa bene agnoſcebat, cùm eſſent adulteria, & actus externi præteriti, vel præſentes, quos Diabolus agnoſcit. Verum eſt, quòd hujuſmodi actus externi ordinariè loquendo, non effugiunt intellectum Diaboli, quamvis eos edicere non ſoleat, præcipuè ad utilitatem alicujus. Qui vero hujuſmodi delicta annuntiat, ut alios poſſit ad meliorem viam reducere, hic, ſe eſſe Prophetam, & virum Dei demonſtrat. 188.

Diabolus intentat occultare delicta, vir Dei corrigere, ut emendet.

Cùm Naas Ammonites vehementi obſidione premeret urbem Jabes Galaad, poſtulantibus civitatis habitatoribus fœdus, & amicitiam, ait Naas: *In hoc feriam vobiſcum fœdus, ut eruam omnium veſtrum oculos dextros*, 1. Reg. 11. n. 11. E contra verò bonus Angelus felle piſcis mandavit adoleſcentulo ſocio ſuo, linire oculos ſenioris Tobiæ, qui ſtatim viſum recepit, *Tob.* 11. *n.* 15. Sed cur Naas totis viribus intentat eruere oculos dextros; Angelus vero eos reſtituit? Naas adumbrat Diabolum, qui oculum dextrum, ſcilicet intellectum, ac intelligentiam delictorum à nobis vult eruere, ac repellere, ut explicant D. Greg. Beda, Nilus *in Aſcetico*, Petr. Dam. *lib.* 4. *epiſt.* 5. ut ita homo totus cœcus in ſuis operibus permaneat. At bonus Angelus felle, ac amaritudine reprehenſionis, ut innuit Gloſſa oculos aperit, cœcitatem excludit, ut noſtra antea facta in memoriam reducat, ut homo inde ad veram lucem Dei aſcendat. Unde ait S. Ether. lib. 1. contra Elipandum. *Prorſus à noſtra eſt repellendus Diabolus amicitia, quia, dum tenebrarum, in quibus ſemper eſt, caligines inſerit, conſentientibus ſibi lumen extinguit.* Et poſt pauca ſubdit: *Sequamur & ſanctos Angelos, qui Angeli lucis ſunt ut nos doceant, & illuminent.* 189.

1. Reg. 11.

Gregor. Beda. Nilus. Petr. Dam. Gloſſa.

Ether.

Ioannis 4. *n.* 20. Patres noſtri in monte hoc adoraverunt; & vos dicitis: Quia Jeroſolymis eſt locus, ubi adorare oportet.

VERSIONES.

Syriacum. Eſſe locum, ubi oporteat adorare.

Vatablus

Vatablus. Hieroſolymis eſſe locum ubi oporteat adorare.

EXPOSITIO.

190. Theophyl. D. Thom. *Mulier curioſa & ſolicita de futuris.* Chryſoſt.

MUlier, ut ait Theophylactus, quæ paulo antè ſollicita erat, ne ſiti ultra vexaretur, jam de dogmatibus rogat. Unde ait D. Thomas: Admiranda eſt mulieris diligentia; quia mulieres, utpote curioſæ; & infructuoſæ, non ſolùm infructuoſæ, ſed & otioſæ: ſed hæc mulier non de futuris, quamvis eſſet cum Propheta; non de mundanis eum interrogat, ſed ſolùm de his quæ ad Religionem pertinent. Unde maximè eam laudat Chryſoſtomus homil. 31. *Quod cum opinaretur Prophetam; non amplius terrena interrogat, non bonam corporis valetudinem, non pecunias; non opes; ſed doctrinam.* Proſequitur mulier ſuam orationem: *Patres noſtri*, ſcilicet Samaritanorum, & Judæorum, Abraham, Iſaac, & Jacob. Ita explicant Ammonius Origenes; D. Auguſtinus; D. Chryſoſtomus, Theophylactus; Euthymis; Beda; Rupertus. Et; cùm eſſet Samaritana; hos vocat Patres, jam, dixi ſuprà numero 130. *In monte hoc adoraverunt.* Digito oſtendebat montem Garizim proximum civitati Sichem, ut teſtatur Ioſephus *lib. 5. antiq. cap. 9.* ita ut è vertice illius colloqui poſſit cum civibus illius oppidi; *Iudic. 9. num. 7.*

Ammon. Origen. Auguſt. Chryſoſt. Thophyl. Euthym. Beda. Rupert. Ioſeph.

191. Ammon. Caſſian. Alber. Mag. Euthym. Lyran. *Mulieris ingenium augere ſermonem.*

Et vos dicitis, Ieroſolymis eſſe locum; ubi oporteat adorare. Vos ſcilicet Iudæi vultis, ac contenditis quod tantum in Ieruſalem in monte Sion, ubi eſt templum, licita ſit adoratio. Mulier autem hic per orationem intelligit ſacrificia; & oblationes, ut rectè obſervarunt Ammonius, Simon Caſſianus *lib. 11. cap. 2.* Albertus Magnus, Carthuſ. Lyran. & alii. Nam adorare; putas manus levando in cælum, in omni loco licitum erat. Et ita orarunt Daniel, Ezechiel, tres pueri in fornace; & alii multi. Sacrificare autem, ſolum erat licitum in Ieruſalem in templo; ut dicam *quæſt. ſequenti.* Et ita mulier per orationem intelligit oblationes. Niſi velis dicere, quòd Samaritana, mulieris ingenium ſecuta, loquitur ampliando, & augendo ſermonem, ita ut pro oblatione ponat adorationem, quod eſt multo quid latius.

QUÆSTIO XXIX.

De controverſia inter Iudæos, & Samaritanos de loco adorationis, & ſacrificii.

192. *Ex quo principio templū illud fuit ædificatum in monte Garizim.*

SAmaria in monte Garizim erat templum ædificatum perſimile Jeroſolymitano ædificio. Cujus extructionis cauſa fuit, quod cum Alexander Magnus; devicto Dario Perſarum Rege Syriam eſſet potitus, contigit, ut quidam Manaſſes frater, & collega Iaddi Pontificis Iudæorum, uxorem duceret filiam Sanaballetis genere Cuthæi, qui conſtitutus erat à Dario præfectus provinciæ Samariæ. Cum autem Pontifex, & ſeniores Judæorum id ægrè ferrent altari Jeroſolymitano prohibebant Manaſſem, niſi alienigenam uxorem Lege vetitam dimitteret, Sanaballetes promiſit Manaſſi genero ſuo, ſe illi, non ſolùm Sacerdotium, ſed & Pon-

tificatum paraturum, & totius ſuæ provinciæ eum Principem facturum, modo filiam ſuam in uxorem retineret. Et in hujus pollicitationis, fidem, ei ædificavit templum Jeroſolymitano ſimile in monte Garizim; qui imminet Samariæ, reliquis montibus celſior. Et paulo poſt accedente conſenſu Alexandri Magni Manaſſes illius templi conſtitutus eſt Pontifex. Ita referunt Joſephus, *lib. 11. antiq. cap. 7. & 8.* Tornellius anno mundi 3721. num. 2. Salian. *tom. 9.* eodem anno mundi. Et ita illud templum ſchiſmaticum ædificatum eſt adversùs Jeroſolymitanum.

Ioſeph. Tornellius Salianus.

193. Deuter. 12. Franc. Lucas. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Albert. Mag. D. Thom. Bonavent. Geneſ. 33.

Cum autem in Deuteron. eſſet præceptum à Domino cap. 12. n. 13. *Cave; ne auferas holocauſta tua in omni loco, quem videris, ſed in eo, quem elegerit Dominus*; dicebant Samaritani, ut notat Franciſcus Lucas, locum electum à Domino eſſe templum Garizitanum. Quod ex eo probabant, ut notant D. Chryſoſtomus *homil. 31.* Theophylactus, Euthymius, Albertus Magnus, D. Thom. D. Bonaventura; quia Jacob veniens è Meſopotamia eo in loco erexit altare, *& ibi invocavit fortiſſimum Deum Iſrael*, Gen. 33. num. 20. Et ex hoc monte datæ fuerunt benedictiones obſervantibus legem, *Deuteron. 27. n. 12.* Quod autem aliqui ſcribant; Abraham in illo monte filium ſuum immolaſſe, non videtur verum; hic enim fuit mons Moria *Gen. 22.* qui, ut multi putant, eſt mons Calvariæ. Et hæc dicebant Samaritani pro ſacrificando in illo monte; quia ſolos quinque libros Moyſis recipiebant.

194. 2. Paral. 7. Sap. 9. Pſalm. 131.

Omnium eſt ſententia; quod in templo Jeroſolimitano eſſet ſacrificandum. 2. *Paralip. 7. n. 12.* ait Deus Salomoni: *Audivi orationem tuam, & elegi locum iſtum mihi in domum ſacrificii* Sapien. 9. n. 8. *Dixiſti, me ædificare templum in monte ſancto tuo; & in civitate habitationis tuæ altare, ſimilitudinem tabernaculi ſancti tui; quod præparaſti ab initio.* Pſal. 131. n. 7. *Introibimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco, ubi ſteterunt pedes ejus.* Et hoc patet ex aliis innumeris locis: Jacob autem ſacrificavit eo in loco, quia nondum lex de templo Jeroſolymitano erat data.

195. Photius. Iſai. 66. *Dei præſentia nullo loco circumſcribitur.* S. Thom. Iſai. 40.

Photius *in Catena Græca* pungit Judæos, & Samaritanos circa hanc controverſiam; ex eo quòd quilibet eorum contendebant, ut tantum in eorum terra, & templo Deus adoraretur. Concludens ita ait: *Quaſi ſemel tota ibidem incomprehenſa illa & ineffabilis natura, in unum quodammodo compacta; & circunſcripta foret. Quamobrem tanquam omnino rudes hac in re, atque imperiti, voce Prophetarum reprehenſi ſunt; dicente Domino: Cælum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum*, Iſai. 66. num. 1. Magnus Pater arguit inſipientes Judæos & Samaritanos, exiſtimantes, quod ſuprema Dei majeſtas, in illo ſuo templo concluderetur. Immò, ut ait Sà, quaſi alibi nemo poſſet placere Deo. Cum enim Deus ſit immenſus, & infinitus, à nullo loco circunſcribitur, nec continetur. Quod multis probant Theologi *ab 1. part. quæſt. 31.* Et pereleganti ponderatione probat D. Hieronym. ad citatum Iſaiæ locum. *Cælum mihi ſedes eſt; terra autem ſcabellum pedum meorum.* Ex illo loco ipſius Iſaiæ, c. 49. num. 12. *Cælos palmo ponderavit, apprehendit tribus digitis molem terræ.* Sed quid unquam ſuam ſedem continet manu, vel digito, ſed potius continetur ab ea. Hæc ita ſunt dicta; ne quis arbitraretur, Dei magnitudinem cœlo, vel terra

 metiens

Hieron. metiendam D. Hieronymus. *Per hæc*,ait, *oſtenditur Deus & forinſecus,& intrinſecus & infuſus, & circunfuſus: dum & ſolio ambiente non concluditur & pugillo concludit,ac palmo.*

QUÆSTIO XXX.

Qua ſerie ſermonis mulier hanc de adoratione quæſtionem hîc Chriſto proponat.

196. Dixerat mulier antecedenti verſu: *Propheta es tu?* & ſtatim ſubdit immediatè: *Patres noſtri in monte hoc adoraverunt?* quæ verba non videntur multum inter ſe cohærere, ſed potiùs eſse diſparata. Quiſnam ſit nexus, & qualis in his verbis dependentia, inveſtiganda eſt? & quomodo conveniant, & inter ſe connectantur?

197. Rupert. Prima ſolutio, & legitima quæſtionis traditur à Ruperto *lib. 4. in Joan.* Quaſi diceret mulier: A diebus multis non eſt viſus Propheta in Iſraël, loquere nobis ex ore Domini da nobis te conſulentibus reſponſum juſtitiæ in ſermone Domini. Ecce vetus, longumque certamen: vos Judæi non coütimini nobis Samaritanis, quia non adoramus in Jeroſolymis: dicitis enim, quia tantùm ibi adorare oportet. Patrum noſtrorum repugnat authoritas; nam illi in monte hoc adoraverunt. Tu ergo, cùm ſis Propheta, da reſolutionem, tolle quæſtionem. Mulier utpote curioſa, & jam ſollicita de ſua ſalute, ubi invenit optimum Magiſtrum, & Prophetam ſtatim quæſtionem à longo tempore agitatam proponit, ut ex ejus ore tanquam à ſermone Dei,reſolutio pateat. Et in hoc mulier maximè laudanda quæ voluit inſtrui ab optimo Magiſtro, ac inſigni Propheta, ut ei jam videbatur.

A bono magiſtro interroganda veritas.

198. Cyrill. Secundò reſpondet D.Cyrillus lib.2. cap. 90. *Quamvis*,ait, *Chriſtum Prophetam putaverit mulier; quia tamen Judæum ex habitu eſſe videbat, Samaritanorum adorandi more gloriatur, & Iudæorum arrogantiam deſpicit.* Quamvis mulier Chriſtum agnoſceret Prophetam, adhuc tamen purum hominem exiſtimabat ex Judæorum genere, qui maxime gloriabantur, quod apud eos eſſet templum Domini. Ideo Samaritana ad deprimendam Judæorum arrogantiam, adducit quæſtionem de adoratione & quòd Patres in eo monte,qui erat apud Samaritanos adoraverint.

Superborum jactantia reprimenda.

199. Tolet. Tertiò Toletus *in comment.* Chriſtus Dominus objurgaverat mulierem, quòd petulanter cum ſex viris eſſet commixta; & cùm Chriſtum agnoſceret Prophetam, deflectit ſermonem ad celebrem inter eos quæſtionem, in quo loco ſit adorandum; ut colloquium de ſua incontinentia inceptum interrumperet, propoſitis hiſce quæ ad Prophetam ſibi pertinere viſa ſunt. Sæpe enim contingit, ut quando aliquid minus gratum aut pudorem afferens audimus, aliquam valde diverſam ingerimus quæſtionem,de qua dum excitatur ſermo, ea quæ erant auribus moleſta, omittimus.

Minus grata in ſermone interrumpimus quæſtione diverſa.

200. Sherlog. Quartò. Paulus Sherlogius *in cap. 1. Cantic. verſ.6.inveſtig.8.ſect.6. n.68.* Dominus ſuggillaverat mulierem de libidinoſa voluptate. *Quinque viros habuiſti,& hunc quem habes, non eſt tuus vir?* mulier ad hæc reſpondet. *Propheta es tu? Patres noſtri in monte hoc adoraverunt.* In quibus verbis ſubterfugium ſuæ culpæ, ac incontinentiæ quærit, Nam illud templum apud eos introductum, eo quòd Patres in eo loco adoraverunt ſchiſmaticum,ac ſacrilegum erat. Ac proinde ait mulier, cùm ſis Propheta, optimè cognoſcis, templum hoc eſſe irreligioſum,& quod ſub erronea ſecta, & depravatis magiſtris non diſcatur probitas morum,ſed colluvies luxuriæ, ac vitiorum; ea enim eſt impiarum conditio ſectarum, ut ad omnem ſcelerum licentiam invitent, ad omnem meram voluptatem alliciant. 201.

Sub falſa ſecta con niſi luxuria, & vitia.

Quintò Simon Caſſianus lib. 11.cap. 2.*Huic mulieri*,ait,*jam pius erat affectus, jam de cultu veræ religionis inquirebat, & in bonis moribus ſubito facta eſt, ac omnibus poſteris honeſtam converſandi, & loquendi tradit formam; cum viro Religioſo de Religione,cum ſancto de ſanctitate, cum honeſto de honeſtate, cum ſapiente de diſciplina, & doctrina, cum bono de bonitate tractandum ſit.* Valde præpotens bona converſatio,& ſocietas.Mulier quæ huc uſque voluptatibus, ac luxurioſis verbis erat dedita, ubi cum Chriſto init ſocietatem, ac habet ſermonem, jam ſubitò tota mutata eſt; & cum pio affectu, nil jam cum ſancto, ac Religioſo, niſi de ſanctitate, ac Religione loquitur. Caſſian.

Societas ſanctorum valde utilis.

Impium decretum exiit à Pharaone, ut omnes pueri Hebræorum interficerentur:*Timuerunt obſtetrices Deum, & non fecerunt juxta præceptum Regis Ægyptii, ſed conſervabant mares*, Exod. 1. Mulieres hæ erant idololatræ? quomodo ergo timent Deum, quem non agnoſcunt? nunquam voluntas fertur in incognitum: vident Regis imperium, & parvi faciunt ob timorem illius, quem non agnoſcunt? Hujuſmodi mulieres, quæ obſtetricandi fruebantur ſcientia, colloquium, ac amicitiam ex ſuo officio cum Hebræis frequenter habebant, quæ mirabilia ſuis parentibus facta ſæpe narrabant, & quanto Deus ſupplicio injurias ei inflictas vindicaret. Ex quo obſtetrices ita profecerunt, ut timerent Deum quem ignorabant; & ita ſæviſſimum ſcelus aufugerent. Lyranus: *Informatæ fuerunt obſtetrices per mulieres Hebræas oſtendentes eis offenſam Dei.* 202. Exod. 1. Lyran.

Societas bonorum malis etiam utilis.

Infeliciſſimus proditor ille Judas, *fur erat & loculos habebat*, Joan. 12.n.6. Et cùm multas rapinas,ac latrocinia perpetraſſet, nunquam aliquid reſtituit dominis ſuis,ſed in ipſis alienis perjucũdabatur bonis,maximéque delectabatur. Tandem iniquus Dominum vendidit,& poſtea:*Pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum,& ſenioribus, dicens: Peccavi tradens ſanguinem iuſtum*, Matth.27.n.3. Sed unde tibi,famoſe latro, reſtitutio, qui nunquam aliena reddidiſti? Unde tibi pœnitentia qui in bonis alienis maximè delectabaris ablatis? Unde de hujuſmodi reſtitutione, ac pœnitentia maximè admiratur Origenes lib. 2. contra Celſum. *Quid, ſi avarus ille Iudas, furari ſolitus, reſtituit triginta argenteos, ſatis apparet, diſciplinam Chriſti efficacem in eo fuiſſe ad movendam pœnitentiam.* Pecunia illa, qua Dominus eſt vẽditus, ad ipſum dicebat, quendam reſpectum, ac relationem, ac proinde, ut dicens reſpectum ad Dominus conjuncta cum nequiſſimo Juda Latrone, petuit in eo generare quemdam bonum motum reſtituendi, ac pœnitendi, licèt imperfectè. Unde ait D. Maxim. ho. de Juda traditore. *Vide quanta vis Dominicæ ſit pecuniæ.* 203. Ioan. 12. Matth. 27. Origen. Maximus.

Nequiſſimo valde præpotens conjunctio ad bonum.

Quæſtio XXXI.

Quanto in populum ſuum amore, ac propenſione quæſtionem mulier proponat?

204. COGNOSCENS mulier, Chriſtum eſſe Propheram, ſtudio ſciendi veritatem, proponit ei quæſtionem maximè agitatam inter Judæos & Samaritanos, circa locum in quo erat adorandum, ut Chriſtus Dominus daret reſolutionem; ut dixi *ſuperiori quæſt.* ex Ruperto. Et valde mirum, quantum in ipſa muliere, quæ affectabat ſcire verum, appareat propenſio, ac inclinatio in populum ſuum. Ait enim: *Patres noſtri in monte hoc adoraverunt, & vos dicitis, quòd in Jeruſalem oportet adorare.* Suorum concivium opinionem patrocinatur authoritate Patrum, ſcilicet Jacob, qui in illo monte adoraverunt. At pro opinione Judæorum cùm eſsent manifeſta & aperta Scripturæ teſtimona, nullum commemorat; ſed tantùm ait: *Vos dicitis, quia in Jeruſalem*, ut explicat Maldonatus, vos dicitis ſine ullo fundamento, ſine ulla ratione. Et jam dum integerrimè quærit, amor, & propenſio in unam partem ſigna præbet.

Etiam dum quis integerrimè quærit, amor, & propenſio in unam partem declaratur. Maldon.

205. Ex alio fundamento hunc amorem in populum ſuum ponderat Rupert. *lib 4. in Joan.* Ait enim mulier: *Patres noſtri in monte hoc adoraverunt;* ſcilicet Jacob, qui in illo monte adoravit Deum fortiſſimum Iſraël. Et non commemorat, quomodo Jeroboam, & decem Tribus, quæ cum eo receſserant à Juda, ac domo David, vitulos aureos fecerunt, & in eo loco adoraverunt. *Has* inquit Rupert. *cauſas ita mulier in propoſita quæſtione reticuit. At illa propriæ culpæ maculas ſatis humiliter confeſſa fuerat. Non ergo vitio, ſed laudi potiùs illi eſt, quod communem gentis ſuæ ignominiam ſatis omnibus notam prædicare non properavit.* Præclarum mulieris ingenium maximè ſtuduit, defectus, ac errores ſuæ gentis tegere, & operire, & ideo tantùm meminit adorationis, quæ illo in loco Deo dedicabatur: at turpiſſimum vitulorum cultum ſilentio premit. Hoc jam hauſerat de ingenio Jeſu, qui diſcipulos miſit in civitatem, dum cum hac muliere agitur, ne fœminæ alienigenæ defectus agnoſcerent. Vide ſuprà *quæſt.* 14. *n.*100.

Rupert.

Juſti ſuos defectus manifeſtant, alienos occultant.

206. Immò maximè preme illa verba: *Illa propriæ culpæ maculas confeſſa.* O fœmina laude omni proſequenda, quæ celeriter & animosè proprias culpas profitetur ac tota dedita eſt, ut ſuæ gentis errores magno ſilentio involveret, atque tegeret. Multi multa dicunt, quare Moyſes in libris Geneſ. de Angelorum peccato nullam facit mentionem, cum primorum parentum delictum deſertiſſimè enarret. Quod jam notavit Alcuinus in Gen. *Vides peccatum Angeli tacitum; hominis autem patefactum.* Sed cur illud ſilentio præteritur, hoc verò apertis verbis deſcribitur? Delictum Angelorum alienum erat crimen: at culpa primorum parentum extitit cauſa, ob quam peccatum originale diffuſum eſt in genus humanum, ex quo filij iræ naſcimur multis miſeriis adſtricti. Ideo ſanctus Moyſes, quod alienum erat crimen, prætermittit; quod verò proprium dicebat defectum, maculam, ac inquinamentum ſatis latè ſcribit.

Alcuin.

Cur Angelorum, peccatum non ſcribitur.

Ioannis 4. n. 21. Dicit ei Jeſus. Mulier crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc; neque in Jeroſolymis adorabitis Patrem.

VERSIONES.

D. Chryſoſtom. homil. de Samar. Mulier crede mihi dicens.

Pagnin. Tertul. lib. de Trid. cap. 6. Quòd veniet hora.

D. Chryſ. Orat. 2. adver. Judæos. Crede mihi mulier, quòd venturum eſt tempus.

EXPOSITIO.

RESPONDET Dominus mulieri, & non ad quæſtionem, quam propoſuerat, in quo loco eſſet adorandum. Quod eleganter ponderat D. Chryſ. hom. de Samarit. to. 6. *Noluit, ait, interrogationi reſpondere, ut neque retineretur, neque aſperiorem redderet mulierem: nihil aliud illi propoſitum, niſi ut mulierem veneretur, & ad ſalutis viam traduceret; propterea nihil aſperius apud eam prolocutus eſt: nam, ſi dixiſſet, Jeroſolymis locum eſſe ubi adorare oporteret; ipſam exaſperaſſet.* Idem ferè Hugo: Sæpe ex una reſolutione, quæſtionis novæ quæſtiones pullulant, & ipſa reſolutione pars una offenditur: cùm autem veritas eſſet, quòd non in illo loco, ſed in Jeroſolymis eſſe adorandum, ne hoc audito mulier exaſperaretur, ideo Dominus pro nunc indeciſam relinquit quæſtionem; nec enim ſemper reſolvenda eſt, nec ſemper dicenda omnia: & ad altiora mulierem promovet. 207.

Chryſoſt.

Hugo.

Nec omnis quæſtio ſemper reſolvenda, nec omnis veritas dicenda.

Mulier, ait Jeſus, communi nomine ſexus, & non proprio eam appellat, cùm optimè illud ſciret; nam appellatio proprij nominis nota familiaritatis eſt, ut dicam *q.* 35. *in fin.* quam, ut optimus Magiſter cum muliere declinandam docet. *Crede mihi.* Poſtulat Dominus fidem, ſine qua, ut notant D. Chryſ. *hom.* 32. Simon Caſſian. *lib.* 11. *cap.* 2. divina myſteria intelligi & percipi nequeunt. Et quamvis Dominus dixerat mulieri: *Vade, voca virum tuum*, ut ei daret aquam vivam, *num.* 16. tamen abſque præſentia mariti corporalis, ei aquam vivam dat; quia jam mulier, ut inquiunt D. Auguſt. Beda, vocaverat virum ſuum, ſcilicet intellectum, quo credebat, & aſſentiebatur dictis Chriſti: *Venit hora.* Aliqui cum Maldonato legunt de præſenti; tamen Tertul. *citatus*, Pagn. D. Hieron. *in c.* 52. *Iſai. n.* 23. Cajet. Tolet. de futuro legunt, *veniet*; & in hoc prædicit Dominus noſtrum tempus legis gratiæ, ut explicant Ammonius, D. Cyrill. Unde minus probabiliter, Euthym. Salmeiron ad tempus excidij Jeroſolymitani, referunt, quia tunc templum deſtructum fuit. Sed Chriſtus Dominus loquitur de lege gratiæ, in qua totus ille 208.

Chryſoſt. Caſſian.

Sine fide non intelliguntur myſteria,

Auguſt. Beda.

Maldonat. Tertull. Pagninus. Hier. Caietan. Tolet. Ammonius Cyrill. Euthym. Salmeiron.

cultus Judaïcus, qui erat in templo illo, ceſsavit, & abolitus, ac extinctus eſt. Et hanc extinctionem Moſaïcæ legis prædicit Dominus in hoc loco, ut notant Albert. Magn. D.Thom. D. Bonav. Hugo, prout ait: *Neque in monte hoc, neque Jeroſolymis adorabitis*, ſed in lege gratiæ in omni loco adoratur Deus. Malach. 1. n. 11. *In omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum eſt nomen meum in Gentibus.* Et per hoc innuit Dominus rationem, quare non reſpōdeat quæſtioni propoſitæ de adoratione Jeroſolymis, quia jam illa quæſtio erat ſupervacanea, & inutilis, cùm jam adeſſet tempus, ut lex Moſaica ceſſaret. *Adorabitis Patrem*, dum Patrem dicit, ut ait D. Cyril. ad Filium erigit conſiderationem, quia ſimul cum Patre Filius & Spiritus ſanctus adoratur, & ideo non dixit adorabimus, ſed *adorabitis*, ut ponderat D. Ambroſ. lib. de fide cap. 3. *Non dixi ait, adorabimus, quod utique dixiſſet, ſi conſortium noſtri ſubiret obſequij.*

Alber. Mag. D.Thom. Bonavent. Hugo. Malach. 1. Cyrill. Ambroſ.

Ioannis 4. n. 22. Vos adoratis, quod neſcitis: nos adoramus, quod ſcimus, quia ſalus ex Judæis eſt.

VERSIONES.

Arias. Vos adoratis, quod non noſtis.

Arabicus. Quem neſcitis.

Syriacus. Quia vita ex Judæis eſt.

EXPOSITIO.

209. Poſtquam Dominus mulierem erexit ad altiora, jam aliquantulum reſpondet quæſtioni propoſitæ, & Judæos Samaritanis anteponit. *Vos*, Samaritani, *adoratis, quod neſcitis*, quia licet verum Deum adorarent, multas falſas opiniones, & errores, circa Deum habebant. Unde rectè dicuntur, neſcire Deum. Sicut licèt Turcæ verum Deum adorent, quia tamen multa falſa permiſcent, rectè dicuntur, Deum ignorare. Et licet Samaritani, ut notant Albert. Magn. D. Bonaventura, Rupertus, Hugo, Cajetan. Janſenius verum Deum Iſraël reciperent, ſimul Idola, & falſos Deos adorabant; & ideo dicuntur, neſcire Deum, quia Deus in ſubſtantia, & natura unus eſt. Aliter etiam explicant Tertull. *lib. de Trinit. cap. 6.* D. Chryſoſtomus *homil. 32.* Theophylactus, Euthym. D.Thom. Hugo, qui ait: Vos Samaritani ex ipſo modo adorandi oſtenditis, vos neſcire Deum: quia putabant, eum eſſe localem, & particularem Deum, & illo monte tantùm exaudire, & non in alio loco; hæc enim omnia repugnant divinæ naturæ, cùm nullo loco circumſcribatur, ideo dicitur: *Vos adoratis, quod neſcitis.*

Alber. Mag. Bonavent. Rupert. Hugo. Cajetan. Ianſenius. Tertull. Chryſoſt. Theoph. Euthym. D.Thom. Hugo.

210. *Nos adoramus, quod ſcimus.* Loquitur Chriſtus de ſe, ſecundùm humanam naturam, prout homo erat ex genere Judæorum. Et ait: *Nos*, ſcilicet Judæi, *adoramus, quod ſcimus*, quoniam Judæi veram de Deo cognitionem habebāt. Unde eleganter notat Ammonius: *Semetipſum, ut homo inter adoratores collocat, cùm una cum Deo Patre, & à nobis & à ſanctis Angelis adoretur.* Mira humilitas Chriſti Domini, qui de ſe non commemorat, quòd ſit Deus, qui cum Patre, & Spiritu ſancto adoratur à nobis, & à ſanctis Angelis, ſed quòd ſit homo nobiſcum adorans Patrem. *Quia ſalus ex Judæis eſt.* Tertull. *lib. 4. contra Marcionem.* Origen. Ammon. D. Cyrill. D. Chryſoſt. D. Thom. Rupert. D. Bonav. Salus, id eſt, Salvator mundi Chriſtus Jeſus, qui eſt noſtra ſalus, & vita, ſeu, ut explicant citati, Ammonius, Chryſoſt. Theoph. Euthym. Salus, id eſt, Chriſtus verus Deus, & homo dans, ac communicans ſui cognitionem. *Quia ſalus*, illa particula *Quia* reddit cauſam, ob quam Deus populo Judaico dederit majorem ſui cognitionem: quia maximè conveniebat, ut ille populus, ex quo Dei Filius ſumpturus erat carnem, majorem Dei cognitionem haberet, ut conſiderata Dei magnitudine, maximè veneraretur, ac gratificaretur ineffabile Incarnationis myſterium, ut rectè ponderat D. Maccarius ſenior *hom. 38.* Ubi enim major eſt cognitio doni, ibi eſt & major obligatio.

Ammon. *Chriſtus de ſe humilia prædicat, & abſcondit magna.* Tertull. Origen. Ammon. Cyril. D. Thom. Chryſoſt. Rupert. Bonavent. Ammon. Chryſoſt. Theophil. Euthym. *Ubi major cognitio beneficij, ibi major obligatio.* Maccarius.

Ioannis 4. n. 23. Sed venit hora, & nunc eſt quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum.

VERSIONES.

D. Chryſoſt. homil. 32. Veniet hora.

Multi ex Græco. Adorabunt Patrem in ſpiritu, & integritate.

Theophylactus, Pagninus, Vatablus. Adorabunt Patrem ſpiritu, & veritate; nam & Pater tales quærit ipſius adoratores.

Syriacus. Etenim Pater tales adoratores poſcit.

EXPOSITIO.

Superiori verſu, ut patet ex ejus expoſitione, & rectè notat Euthym. *cùm Judæos Samaritanis præpoſuiſſet Dominus, rurſus nunc Judæis præponit Chriſtianos, ut ſuſpicione careat prælatio, & non appareat Iudæis gratificari tanquam Iudæus.* Et incipit explicare illam adorationem, quam prædixerat futuram in lege gratiæ. *Venit hora, & nunc eſt.* Superiori verſu annuntiavit, quod illud feliciſſimum tempus adveniret; non tamen enodavit an eſſet in proximo, vel in longinquo: modò verò paulatim ducens mulierem ad altiora, explicat, quod illud tempus, non ſolùm eſt in propinquo, ſed quod jam de præſenti actualiter eſt; quia lex gratiæ incipit ab adventu Chriſti, ac ejus manifeſtatione. Illud verbum, *Venit hora*, de præſenti lege, ut clariùs explicant ſubſequentia 211.

Euthym. *Lex gratiæ incipit ab adventu Chriſti.*

tia verba, *& nunc eſt.* Et Dominus de præſenti loquitur, ut magis accendat, ac excitet mulieris appetitum: fortiùs enim movent præſentia, quàm futura. Et nota, quòd ipſum tempus legis gratiæ, prout nobis datur, & communicatur à Chriſto; dicitur hora, *Venit hora*; prout verò eſt in noſtra poteſtate ad merendum, ac obſequia Deo præſtanda, dicitur tempus: *Dum tempus habemus, operemur bonum*, ad Galat. 6. num. 10. *Ecce nunc tempus acceptabile.* 2. Corinth. 6. n. 2. Tempus autem, non ſolùm horas & dies, ſed menſes, & annos includit. Deus enim beneficia, quæ nobis largitur, in pauca reputat; noſtra verò obſequia in multum appretiat.

Fortiùs movent præſentia, quàm futura. — Galat. 6. — 2. Cor. 6. — *Deus ſua beneficia in paucum, noſtrum obſequiū in multum appretiat.*

212. Rupert.

Veri adoratores. Veri, id eſt proprii adoratores quicunque ſint, ut ait Rupertus. *Ubi non eſt Judæus, neque Græcus, immò magis ad rem, ubi non eſt Iudæus, neque Samaritanus Adorabunt Patrem*, hoc eſt, vera adoratione colent Deum *in ſpiritu, & veritate.* Opponit Dominus adorationem Chriſtianorum adorationi Samaritanorum, ac Judæorum: nam populus Samarienſis ac Judaicus, cùm totus eſſet depravatus, Deum non adorabat corde, & ſpiritu: *Populus iſte ore ſuo, & labiis ſuis glorificat me: cor autem eorum longè eſt à me*; Iſai 29. num. 13. At veri adoratores adorabunt ſpiritu, & corde, *Confitebor tibi Domine, in toto corde meo*, Pſal. 9. num. 2. Non eſt vera adoratio ſine interno cordis affectu, ut ponderat Origenes hîc. *Qui totus*, ait, *in figuris, corporiſque rebus defixus eſt, quas cùm aſſequi magnoperè videtur, in figura & non in veritate, Deum veneratur, ob eam cauſam verus adorator, & cultor dici non poteſt.* Nota verba, *Qui totus.* Textus. *Et veritate.* Samaritani non adorabant in veritate, qui erroneam de Deo cognitionem habebant. Et Judæi non adorabant in veritate, ſed umbris, & figuris ipſius legis: At veri adoratores Chriſtiani adorant Patrem vera cognitione Jeſu Chriſti, & vera carne, & ſanguine ipſius in Sacramento Altaris, ac veris Sacramentis, quæ per typos, & figuras legis veteris adumbrabantur. *Nam Pater tales quærit, qui adorent eum*; hoc eſt, ut explicat D. Cyrillus *lib. 2. c. 93.* tales adoratores ſunt gratiſſimi Patris, qui ipſum adorant ſpiritu, ac corde & vera cognitione, ac carne, & ſanguine Jeſu Chriſti.

Iſaiæ. 29. — Pſalm. — *Nam datur vera adoratio ſine cordis affectu.* — Origen. — Cyrill.

QUÆSTIO XXXII.

Quare dicatur, quòd adoratio debeat eſſe in ſpiritu, & veritate?

213.

QUid ſit adorare in ſpiritu, & veritate, quantum mens noſtra capit, jam explicavi in expoſitione. Aliorum placita referam, ut eligas, quod probabilius judicaveris. Illud tamen admoneo contra Hæreticos noſtri temporis, quod adoratio in ſpiritu non excludit adorationem externam, ſed potiùs eam amplectitur. Nam adoratio interna mentis eſt veluti anima adorationis externæ, quæ per actiones corporis exercetur. Tota enim Scriptura clamat, quod Deus ſit colendus, ac adorandus confeſſione, pſalmis, vocibus ac aliis multis operationibus externis; nam ipſimet Apoſtoli Petrus, & Paulus, non ſola mente peregerunt orationem, ſed etiam adhibuerunt ſonum vocis, genuum flexionem, manuum elevationem & capitis detectionem, *Actor. 9. num. 40. & 16. n. 25. & 1. Corinth. 11. num. 4. & Epheſ. 3. num. 14. & 1. Timot. 2. num. 8.* Ad rationes quæſtionis deveniamus.

Exploditur Hæreticorum error.

Reſpondent primo Origenes *lib. 1. in Periarchon.* Hilarius *lib. 1. de Trinitat.* D. Chryſoſtom. *homil. 52.* D. Cyrillus *lib. 2. cap. 93.* Theophylactus, D. Thomas, qui ita ait *Veri adoratores adorabunt in ſpiritu, hoc eſt, non cæremoniis carnalibus, & veritate, hoc eſt non figura.* Ita ille. Veri adoratores Deum colent, ac adorabunt in ſpiritu, ſcilicet ex animo, & corde ſine ſacrificiis carnalibus Judæorum, & Samaritanorum; & in veritate abſque umbris, & typis Moſaïcæ legis, quæ omnia erant figuræ futurorum, & indicabant myſteria, quæ modò in nobis in lege gratiæ complentur. 214. Origen. Hilar. Chryſoſt. Cyrill. Theoph. D. Thom.

Secundò Toletus *in comment.* Quod veri adoratores adorabunt *in veritate*, hoc eſt non in figuris, & umbris, ut Deum colebant Judæi; *in ſpiritu*, id eſt, in Spiritus ſancti gratia, fide, charitate, & actibus ac operationibus ex his procedentibus. Tertiò Hugo. *In ſpiritu*, hoc eſt, in corde, & non ore tantum. Quia nihil valet ſtrepitus labiorum, ubi mutum eſt cor. *Et in veritate*, hoc eſt non fictè. *Spiritus ſancti diſciplinæ effugiet fictum*, Sapient. 1. num. 5. Vel quartò idem Hugo. *In ſpiritu*, id eſt ſpiritualiter, quia ſpiritualia à Deo petunt. Et eſt contra illos qui orant Deum carnalia petentes tantùm, ut filii Zebedæi, qui pro cathedris petebant, *& veritate*, id eſt verè, & perſeveranter. Contra illos, qui ad tempus perſeverant, & ſtatim deficiunt. Quintò idem Hugo & Cajetanus: *In ſpiritu*, hoc eſt, in voluntate, *& in veritate*, id eſt in intellectu; quia omnes noſtræ potentiæ debent eſſe in Deum defixæ. 215. Tolet.

Hugo. — Sapient. 5. — Hugo. — *Reprobantur petentes temporalia. Et qui non ſemper perſeverant.* — Hugo. — Caiet. — *Noſtræ potentiæ in Deum defixæ.*

Sextò D. Athanaſius *Epiſtol. ad Serapionem*, D. Baſilius *lib. de Spiritu ſancto*, Magnus D. Antonius Abbas *Epiſt. 3.* Ambroſius *lib. 3. de Spiritu ſancto, cap. 22.* Rupertus *lib. 4. in Ioan. In ſpiritu*, id eſt in Spiritu ſancto, *in veritate*, id eſt, in Filio, quia unum in tribus perſonis Deum adorant. Septimò Origenes, Ammonius *In ſpiritu*, hoc eſt, in virtutibus animi; *& in veritate*, hoc eſt, in corporis mortificatione. Octavò. Sedulius lib. 2. Paſc. cap. 5. *In ſpiritu*, id eſt, in ipſa virtute interna animi; *in veritate* pro ipſamet veritate, & conformitate ad rem explicat. Et ait, *Magnificè verò poſtquàm dicit, in ſpiritu adjecit, & veritate: quoniam ritum Dei gerentes veritas ſequitur, alienum fallacia comitatur.* Nullus enim eſt verus adorator ſine affectu ad veritatem, quæ maximè debet in ſuis operationibus elucere. 216. Athanaſ. Baſil. Anton. Abb. Ambroſ. Rupert. Origen. Ammon.

Sedulius. — *Ad veram adorationem veritatis affectus.*

Nonò S. Athanaſius *quæſt. 59. ad Antiochum*, ſi opus eſt illius, ait: *Quoniam ſunt illi veri adoratores qui neque in hoc monte, neque Jeroſolymis ſed in ſpiritu adorant Deum, & in veritate: Reſpondeo: iſti ſunt, qui in deſertis montibus & qui in ſpeluncis, & cavernis terræ habitant, qui circa congregationem Eccleſiæ per opera bona Dei ſpiritu illuminati, in ſpiritu, & veritate adorant Deum.* Quanquam in urbibus, ac hominum frequentiis reperiantur veri Dei adoratores, tamen ex mente Athanaſij *citato loco*, illa eſt præcipua, ac nobiliſſima pars Chriſtianæ Religionis, in qua illuſtriſſimi 217. Athanaſ.

Eremi locus ad cultū Dei maximè proportionatus.

illuſtriſſimi viri ſpretis mundi illecebris, amplexantes vitam eremiticam, per deſerta:& ſpeluncas venerationi,ac cultui Dei integrè ſe committunt. Unde pulchrè ait Philo *lib. de vita contemplativa*, loquens de viris colentibus eremiticam vitam. *Perpetuam*, inquit, *habent Dei memoriam, ut ne in ſomniis quidem aliud eis obverſetur, quàm imagines divinarum pulchritudinum: & ſunt in his, qui ſomniando produnt præclaras ſacræ Philoſophiæ ſententias.* Ita Eremitæ unicè vacant Deo, ut ſive vigilando, ſive dormiendo,ſive ſomniando, ſive operando nihil aliud curent, quàm Dei cultum, & venerationem.

Philo.

218. Cùm maximè tota Ægyptus premeretur tonitruis, ac grandine,poſtulat Pharao à Moyſe,ut plagæ imponatur terminus,utque ceſſet; qui petitioni Regis annuens ait: *Cùm egreſſus fuero de urbe, extendam palmas meas ad Dominum, & ceſſabunt tonitrua,& grando non erit*, Exod. 9. n.29. Sed cur Moyſes non expandit manus in media urbe coram Pharaone, ac aulicis ſuis.Ut ita maximè omnibus innoteſcat, quanta ſit vis,ac potentia ejus;hoc tamen renuit Moyſes in civitate, ſed ad campos, ad deſertum remittit, atque reſervat? Extenſio manuum ad Dominum venerationis,ac orationis eſt ſignum;& ita habet Chaldaica. *Extendam manus meas in oratione ad Dominum.* Magna prudentia, hujuſmodi preces, ac Religionis cultum, non in hominum tumultu, ſed in deſerto, tanquam commodiori loco præſtat Moyſes, ut ibi magis liber à terrenis perturbationibus Deo vacaret. Unde ait D.Aug.tr.17. in Joan. *Difficile eſt, in turba videre Chriſtum: ſolitudo quædam neceſſaria eſt menti noſtræ. Quadam ſolitudine intentionis videtur Deus. Turba ſtrepitum habet; viſio iſta ſecretum deſiderat.* Moyſes Exod. 3. n.1. *Cùm minaſſet gregem ad interiora deſerti, apparuit ei Dominus.* Si enim ad deſertum cogitationum terrenarum confugimus, ſtatim nobis aderit, & apparebit Dominus. Vide *lib. 3. cap. 1. q. 14. n. 44.*

Exod. 9. — Chaldaica. — *Locus deſertus aptus orationi.* — Auguſt. — *Solitudo apta ad Deum videndum.* — Exod. 3.

Ioannis 4. *n.* 24. Spiritus eſt Deus,& eos, qui adorant eum, in ſpiritu,& veritate oportet adorare.

VERSIONES.

Syriacus.	Spiritus enim eſt Deus.
Hebraicus.	Spiritus eſt Deus: proinde eos, qui adorant eum.
D.Chryſoſt.homil.32.Vatablus.Arias.	Et adoratores ejus ſpiritu, & veritate oportet adorare.

EXPOSITIO.

219. REDDIT Dominus rationem ſuperioris ſententiæ, cur Pater hujuſmodi adoratores in ſpiritu, & veritate quærit, quod explicatius habet Syriacus; Spiritus enim eſt Deus. Illa particula *enim*, denotat cauſam. Adoratio namque conformis eſſe debet adorato; & cum eo proportionari. Unde ait Divus Thomas, ut dicitur Eccleſiaſtic. 13. n. 19. *Omne animal diligit ſibi ſimile: ergo Deus in tantum diligit nos, in quantum ei aſſimilamur: ſed non aſſimulamur ei, ſecundum carnalia, quia eſt incorporeus; ſed ſecundum ſpiritualia*, &c. Ideo adoratio debet eſſe in ſpiritu,& veritate. Similiter Theophylactus,Euthymius,Carthuſianus,Rupertus,Cajetan.Illa adoratio eſt in ſpiritu quæ procedit à virtutibus animi, ſcilicet Fide,Spe,Charitate, ac reliquis; & quando hujuſmodi internæ informant, ac concomitantur actiones externas, *Spiritus eſt Deus.* Marinus Victorius Africanus *lib. 3. contra Arrium*, & Phœbadius Epiſcopus contra Arrianos, advertunt, quòd hîc ponitur *Deus*, ſeu *Pater* pro tota Trinitate. Ita propoſitio, *Spiritus eſt Deus*, ita conſtruenda eſt: Deus eſt ſpiritus: itaut Deus ſit ſubjectum,& non prædicatum. Et dicitur Deus, cum hùc uſque Patrem vocaverit, ut denotetur, quòd ille,qui eſt Pater, eſt verus Deus.*Et eos,qui adorant eum.* Particula illa *Et*, ex Hebræo idem valet,ac *proinde*, ſeu *ergo.* Adoratores ejus *in ſpiritu* cum affectu cordis, ac virtutibus internis; *& veritate*, hoc,eſt,cum vera cognitione Dei, & non cum figuris, & umbris,ut ſatis explicavi ſuperiori quæſt. *Oportet adorare*, ut adoratio decenter,ac congruenter fiat proportionata naturæ illius, qui adoratur. Unde infert Divus Auguſtinus *Epiſtol.* 6. Quòd ſi ex eo, quòd Deus ſit ſpiritus ut oportet,ut adoratio ſit in ſpiritu.*Si adorare, quanto magis videre?*

Eccleſ 13. — S. Thom. — *Adoratio debet eſſe proportionata adorato.* — Theoph. — Euthym. — Carthuſ. — Rupert. — Cajet. — Victorius. — Phœbadius. — Auguſt.

QUÆSTIO XXXIII.

Quare Deus dicatur hîc Spiritus, & non Veritas ex contextu ſermonis, vel ignis, ut in veteri Teſtamento?

DUplicem hic excito quæſtionem: Cur Deus hic dicatur Spiritus, & non Veritas, vel ignis? Et quantum ad primam. Contextus ſermonis eſt, quod adoratio debeat fieri in Spiritu, & veritate; & ad hoc hîc ſubditur ratio; Spiritus enim eſt Deus. Ergo, ſi ex eo quod Deus eſt ſpiritus, ſequitur quod ſit adorandus in ſpiritu; cùm ſit veritas, ſequitur etiam, quod in veritate ſit adorandus. Ac proinde cur non dicitur, Deus eſt veritas, ſicut dicitur, Deus eſt ſpiritus? Rectè reſpondet Albertus Magnus,quod Dominus mulieri Samaritanæ demonſtravit,Deum eſſe adorandum in ſpiritu,quia Deus eſt ſpiritus,ut refutaret errorem Samaritanorum, qui reputabant, Deum eſſe localem, & corporeum. Non autem hîc exprimitur, quod Deus ſit veritas, ſed ſubintelligitur, tanquam valde omnibus notum, itaut nullus ſit, qui neget, Deum eſſe veracem. O præclarum veritatis encomium? Quamvis enim Hæretici, multas perfectiones Deo denegare non vereantur; nullus tamen auſus eſt,ingenitam ei veritatem inficiari. Secundò ad hanc quæſtionem reſpondet Toletus *in Comment.* Chriſtum voluiſſe probare adorationem in ſpiritu: nam adoratio in veritate non indiget probatione; ſi enim in adoratione eſt falſitas, adoratio mala eſt, ac proinde

220. *Quæſtio prima.* — Albert. Magn. — *Veritas ita Deo propria, ut eam ei negare Hæreticus nullus audeat.* — Tolet.

Deo

Deo diſconveniens, eique maximè diſplicet.

221. *Quæſtio ſecunda.* Deuter. 4. Quæſtiuncula ſecunda eſt, quòd paſſim in veteri Teſtamento Deus ignis appellatur: *Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt*, Deuteron. 4. n. 24. Si ergo Deus in lege veteri dicitur ignis, cur hic in lege gratiæ dicitur ſpiritus? Ratio litteralis eſt manifeſta ex dictis in expoſitione. Dicitur hic *ſpiritus*, ut probetur, adorationem debere eſſe in ſpiritu, & proportionari cum adorato, ut ibi dixi. Tertull. Eleganter Tertullianus *lib. de Trinitat. cap. 7. in fine*, ſolvit quæſtionem. *In veteri Teſtamento*, ait, *ideo Deus ignis dicitur, ut peccatori populo metus incutiatur, dum judex oſtenditur. Et in novo Teſtamento ſpiritus eſſe profertur, ut refector, & creator in delictis ſuis mortuorum per hanc bonitatem collatæ credentibus indulgentiæ comprobentur.* In veteri teſtamento ignis Deus erat conſumens delinquentes, ac flagrans in ira ad vindictam. At in nova lege ſpiritus eſt, vitali habitu gratiæ, ac auxiliorum dans vitam mortuis in ſuis delictis, & reſuſcitans eos ad ſalutem, ac inſpirans in eorum facies deperditam imaginem Dei, & omnia ſua miſericordia recreans.

Deus ante Incarnationem ſeverus: poſt vero totus benignus.

Et ſi in lege gratiæ divinus Spiritus in Actis Apoſtolorum 2. *n.* 1. apparuit ſub forma ignis, non erat conſumens & cuncta eradicans, ut olim; ſed illuminans, & tribuens chariſmatum dona, ut ponderat D. Hieron. *in cap. 65. Iſaiæ num. 15.* Hieron.

222. Totus ignifer Deus olim erat; cùm Moyſem ad liberandum Iſraël legatum mittit in igne apparet, *Exod. 3. n. 2.* Dans legem in monte Sinai in igne deſcendit, *Exod. 19. n. 19.* Turpiter luxuriantur Sodomitæ, ignis ſuper eos venit de cælo, *Geneſ. n. 24.* Delinquunt filii Aaronis offerentes alienum ignem, ab igne devorantur, *Numer. 3. n. 4.* Obmurmurat populus contra Moyſem, ignis accenſus eſt à Domino, *Numer. 12. n. 1.* aliis multis locis. Cùm tamen Chriſtum Jeſum Samaritani nollent recipere, zelo accenſi Jacobus & Joannes dixerunt: *Domine, vis dicamus, ut ignis deſcendat de cælo, & conſumat eos?* Luc. 9. Theoph. Euthym. Bonavent. Luc. 9. n. 54. Et hæc dicebant filij Zebedæi, ut notant Theophylactus, Euthymius, B. Bonaventura, commoti exemplo Eliæ, qui in duces impij Regis, ipſum injurioſè tractantes ignem excitavit deſcendere de cælo, 4. *Reg.* 1. *n.* 10. At petitioni Apoſtolorum, non ſolùm non annuit Dominus, ſed potiùs *converſus increpavit illos dicens. Neſcitis, cujus ſpiritus eſtis. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſalvare*, ibidem n. 56. Si hactenus Dominus totus erat in igne ad perdendos homines, cur reprehendit Apoſtolos intentantes ignem mittere in ſacrilegos, ac in hoſpitales Samaritanos: *Neſcitis, cujus ſpiritus eſtis?* Olim ante Incarnationem totus Deus erat in igne devorante. At poſtquam factus eſt homo, jam non eſt ignis, omnia conſumens, ſed ſalutaris pluvia, ros, ac ſtillicidia omnia recreans & fœcundans. *Deſcendit ſicut pluvia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram.* Pſalm. 71. Boſtrenſis. Pſalm. 71. numero 6. Titus Boſtrenſis ad locum Lucæ. *Ii*, ait, *arguit, novi Teſtamenti gratia necdum fuiſſe imbutos, ſed veteris conſuetudinis imperfectioni obſtrictos adhuc hæſiſſe. Dicebant hoc enim, in Eliam, qui bis quinquaginta viros unà cum ducibus illorum igne abſumpſerat, mentis oculum conjicientes.*

Deus igneus ante Incarnationem, at poſt totus benevolus.

Ioannis 4. *n.* 25. Dicit ei mulier: Scio, quia Meſſias venit, qui dicitur Chriſtus; cum ergo venerit, ille nobis annunciabit omnia.

VERSIONES.

Hugo. Novi, quia Meſſias venit.

Syriacus. Scio; Meſchicho eſſe venturum, & quum venerit, ille docebit nos omnia.

Pagnin. Cajet. Scio, quod Meſſias venit.

Multi ex Græcô. Scio, quod Meſſias in propinquo eſt.

EXPOSITIO.

GRAVES ſunt authores, qui dicunt quod Chriſti reſponſio ingrata fuerit mulieri, & quod illa eam in quo animo pertulerit: ſiquidem Dominus in ſua reprehenſione Judæos prætulit Samaritanis: *Vos adoratis, quod neſcitis: nos adoramus, quod ſcimus; quia ſalus ex Iudæis eſt.* Ideo inquiunt: Cùm Chriſti doctrina diſpliceret, mulier ſolutionem ad tempus Meſſiæ refert: nunquam mens aquieſcit dictis, quæ ei videntur inviſa. Vel, ut ait Cajetanus, Samaritana recuſabat inſtrui à Propheta Judæo: & ideo ſe remittit ad tempus Meſſiæ. 223. Franc. Luca. *Mens nunquã acquieſcit dictis inviſis.* Cajetan. Eſt tamen ſimpliciter dicendum, quòd mulier ſagittata doctrinæ Chriſti ſublimitate; & fortaſſe, quia non capiebat quid eſſet, adorare in ſpiritu: ideo exactam explicationem, & confirmationem eorum, quæ dicebantur à Chriſto, ad tempus Meſſiæ rejicit, quem ſciebat futurum communem magiſtrum. Chryſoſt. Et ait mulier: *Scio quia Meſſias venit*: ſciebant enim Samaritani, ut notat Chryſoſtomus *homil.* 32. adventum Meſſiæ ex libris Moyſis, quos recipiebant. Geneſ. 49. Ex quo prophetia Jacob. Geneſ. 49. n. 10. *Non auferetur ſceptrum*, &c. Ex prophetia Moyſis, Deuter. 18. n. 15. Deut. 18. *Quia*, id eſt, quod, ut legunt Pagninus, & Cajetanus, *Meſſias venit*, Syriacus, Chryſoſtomus *homil.* 32. Meſſiam venturum, ſeu, ut communiter ex Græco legunt Recentiores, Scio, quòd Meſſias jam adveniat ac in propinquo eſt, breviter nobis aderit. Syriacus. Chryſoſt. Græcus. *Notum erat tempus adventus Meſſiæ.* Notum enim erat apud omnes, tùm ex ipſa prophetia Jacob; tum ex multis aliis quod illud erat tempus determinatum adventus Meſſiæ. *Quid ſignificet Chriſtus.* Et rumor, ac fama ex teſtimonio Baptiſtæ jam totam impleverat regionem. Et mulier ad hoc tempus retulit verba, quæ Chriſtus dixerat: *Venit hora, & nunc eſt.* Textus, *Qui dicitur Chriſtus.* Interpretatio eſt nominis: poſita ab Evangeliſta. Nam *Meſſias* nomen eſt Hebraicum, ſignificat Græcè Chriſtum. Græcè enim ſcripſit Joannes. Latinè verò denotat unctum. Syriacus. *Et cum ille venerit, annuntiabit nobis*, ſeu, ut habet Syriacus, *docebit nos omnia*; nempe in quo loco ſit adorandum: & quid ſit Adoratio in ſpiritu. Et quia mulier tota erat avida ſuæ ſalutis meruit audire à Chriſto quæ ſequuntur.

Ioannis 4. *n.* 26. Dicit ei Jeſus: Ego ſum qui loquor tecum.

VERSIONES.

Arias. Ego ſum loquens tibi.

EXPOSITIO.

Chryſoſt.

Iactantia nota fugienda.

In occaſione dicendum, ac loquendum.

Cyrill.

Chryſoſt.

Cuilibet ſe accommodat Dominus.

224. EXpertus Dominus mulieris docilitatem, ac ardens deſiderium cognoſcendæ veritatis, & annuntiationis Meſſiæ, ſe illi manifeſtat, & dicit: *Ego ſum, qui loquor tecum.* Non ſtatim à principio ſermonis ſe Dominus illi revelat, ex duplici cauſa, ut notat D. Chryſoſtom. *homil.* 32. Primo, ut arrogantiæ vitaret ſuſpicionem: nam ſi ſtatim in limine ſermonis diceret mulieri, quòd ipſe erat Meſſias, fortaſſe daretur mulieri occaſio irridendi, & ſui jactator videretur. Sed Dominus magno conſilio gradatim inducit mulierem ad fidem, & longum cum ea inſerit ſermonem: primò, ut mulier quid magnum concipiat de eo, quòd eſſet Propheta, & vir valde præpotens & poſtea cùm occaſio defert., ut ſermo incidit de Meſſia, cujus præſentiæ mulier ſe maximè avidam declarat, tunc Dominus opportunam nactus occaſionem ſe manifeſtat. Ex hoc loco monet D. Cyrillus, ut magiſter, ac prædicatores ſe auditoribus accommodent, ne ea tradant; quæ eorum tranſcendunt intellectum, ſed gradatim procedant. Perbellè ponderat D. Chryſoſt. quòd Dominus diſſerens cum Nicodemo attulit ſerpentem ex Scriptura *Joan.* 3. *num.* 14. Et Nathanaël traditur teſtimonio Prophetarum *Ioan.* 1. *n.* 45. Erant enim viri, & in Scriptura verſati. At Samaritana, ut rudis mulier allicitur pollicitatione aquæ: *Si tu petiſſes, dediſſem tibi.* Cuilibet ſe accommodat Dominus.

QUÆSTIO XXXIV.

Quare Dominus, ſe eſſe Meſſiam, apertè manifeſtat Samaritanæ, non verò Iudæis interrogantibus?

Ratio dubitandi.

Joan. 10.

Matth. 16.

225. QUamvis mulier vehemens deſiderium Meſſiæ oſtenderit, non tamen quæſivit à Chriſto, An ipſe eſſe Meſſias. Et tamen Dominus apertis verbis profitetur ſe ipſum eſſe. At cum interrogaretur à Judæis, An eſſet Meſſias; non ſe perſpicuis verbis declaravit. *Circundederunt eum Iudæi, & dicebant ei: Quouſque animam noſtram tollis? ſi tu es Chriſtus, dic nobis palàm,* Joan. 10. num. 24. Et tamen Dominus non reſpondet apertè: Ego ſum, qui loquor vobiſcum, ut Samaritanæ. Immò ipſum eſſe Chriſtum, prohibuit ſuis Apoſtolis, prædicare. Matth. 16. num. 20. *Tunc præcepit diſcipulis ſuis ut nemini dicerent, quia ipſe eſſet Jeſus Chriſtus.*

Chryſoſt.

Ammon. Origen. Euthym. Theophyl. Alber. Mag. D. Thom. Bonavent.

Quod ſuperba aſtutia nō obtinet, apprehēdit humilis ſimplicitas.

Matth. 11.

226. Ad hanc quæſtionem reſpondet primò Divus Chryſoſtomus homil. 2. *Fidelior, ait, Samaritana erat Iudæis, qui, non diſcendi, ſed arguendi cauſa rogabant: nam ſi diſcere voluiſſent, verborum, Scripturarúmque, & miraculorum ſufficiens eis fuiſſet doctrina. Samaritana ſimplici; & integra mente petiit, ut ex ſequentibus facile poteſt intelligi. Audivit eum, & credidit, & alios ad credendum traxit.* Similiter reſpondent Ammonius, Origenes, Euthymius, Theophylactus, Albertus Magnus, D. Thomas, D. Bonaventura, Iudæis non reſpondet Dominus apertè, ſe ipſum eſſe Meſſiam, quia malitiosè quærebant, ut haberent anſam eum calumniandi; & facile id ex operibus, miraculis, ac doctrina Chriſti poterant deprehendere. At hæc mulier, nec miracula, nec opera viderat, nec Chriſtum mirabiliter prædicantem audierat, ſed tantùm ſimplici affectu Meſſiam deſiderabat, ideo ſe illi revelat Dominus, quia quod ſuperba aſtutia non obtinet, facile humilis ſimplicitas apprehendit: *Confiteor tibi Pater, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & revelaſti ea parvulis,* Matth. 11. num. 25. Et hæc eſt germana ratio.

Cajetan.

Gentilitas honoratur à Chriſto.

227. Secundò Cajetanus, Judæis, ait, diſtulit Dominus, palàm dicere, ſe eſſe Meſſiam; & tamen nunc ſponte Samaritanæ dicit, ſe eſſe Meſſiam. Et ratio eſt, quia hæc manifeſtatio non erat periculoſa ad præveniendum paſſionem ejus, & ut non ſolùm Judæos, ſed etiam primitias Gentilium dignas efficeret manifeſtatione tanti myſterii ore proprio. Hæc Cajetanus. In quibus duplicem inculcat rationem, Non dicit Dominus, manifeſtè Judæis, ſe eſſe Meſſiam, ne daretur occaſio, ut ipſum ante tempus apprehenderent, Deinde in hac muliere figurabatur Gentilitas, quam Dominus voluit honorare ſe illi proprio ore, eſſe Meſſiam, & Regem declarando, ac manifeſtando.

Rupert.

Honoratur Dominus ab alienigenis potiùs quàm à compatriotis.

Reprobatur Judæa, Gentilitas eligitur.

Oſeæ.

228. Tertiò. Rupertus lib. 4. in Joan. *Ecce, ait, quo modo Chriſtus Samaritanæ alienigenæ ſemetipſum credidit, quem Iudæis non crediderat. Et oſtendit illi honorandum nominis ſui theſaurum, quod in patria ſua, ſcilicet Iudæa, nec dum prodiderat, ne, mox quod futurum erat, pretioſam nominis ejuſdem margaritam porci conculcarent, & hoc ſanctum canina rabie blaſphemantes corroderent.* Non in Judæa patria ſua perſpicuis verbis profitetur Dominus ſe eſſe Meſſiam; ſed hoc in terra aliena aperit: *Ego ſum*; quia potius ab alienigenis, quàm à compatriotis Dominus erat honorandus. Deinde non Judæis, ſed Gentibus, quæ in hac muliere deſignabantur, ait *Ego ſum*, ſcilicet Meſſias, quia ſuperbi Judæi in ſua obcæcatione permanentes noluerunt aperire aures, ut audirent: *Ego ſum.* Et ideo hoc revelat Dominus humili Gentilitati, quæ ob ſuam ignorantiam non poterat oculos elevare. De Iſraëlitis ait Dominus per Oſeam c. 1. n. 9. *Voca nomen ejus: Non populus meus, quia vos non populus meus & ego non ero veſter.* Iſraël ob ſuam incredulitatem promeruit, ut jam non dicatur populus Dei; & ita à Deo abjectus eſt, ut ab ipſo dicatur: *Non populus meus.* Ad ad Gentes converſus Dominus ſtatim ait: *Et erit in loco, ubi dicetur eis: Non populus meus vos; dicetur eis: Filii Dei viventis.* Ad populum Gentium eſt ſermo, qui cùm non eſſet populus Dei, ab ipſo peculiariter aſſumptus eſt in ſuum populum, ex quo filii Dei procreati ſunt.

Ioannes 4. *n.* 27. Et continuò venerunt diſcipuli ejus, & mirabantur, quòd cum

muliere

muliere loquebatur; nemo tamen dixit: Quid quæris? aut quid loqueris cum ea?

VERSIONES.

Syriacus. Eoque loquente venerunt diſcipuli ejus, & mirati ſunt, eum cum muliere loqui.

Vatablus. Et interim venerunt diſcipuli ejus; nemo tamen dixit: Quid quæris? aut cur loqueris cum ea?

Arias. Et ſuper hoc venerunt.

D. Cyprian. lib. de ſing. Cler. Inter hæc venerunt.

Græcus. In hoc, ſeu cùm hæc dicerentur.

EXPOSITIO.

Cyril. Chryſoſt. Cyrill. Diligentia diſcipulorum. Albert. Mag.

229. DUm Dominus cum muliere loqueretur, venerunt diſcipuli quorum præſentia finis impoſitus eſt collocuttioni inter Dominum, & mulierem, ut vult D. Cyrillus *lib.* 2. *c.* 96. Potius tamen cum D. Chryſoſt. *homil.* 32. dicendum eſt, quòd venerunt diſcipuli, *Cum jam nihil amplius ad dicendum relinqueretur.* Maximè curavit divina providentia, ut diſcipuli priùs abeſſent, ut mulier commodiùs, minorique cum verecundia inſtrueretur. Poſtea verò, cùm jam fidei ſcintilla, ut ait D. Cyrillus, eſſet emiſſa in cor ejus, venerunt diſcipuli. Primò, ut Chriſti virtutem agnoſcerent, & de muliere converſa gauderent. Tertio, ut eorum diligentia pateſieret: *Continuò venerunt*, hoc eſt, dum Dominus loqueretur cum muliere. Alber. Magn. aliter explicat: venerunt continuò, id eſt, cum diligentia, ac feſtinatione, tanquam boni miniſtri volentes Domino miniſtrare, & compatientes, quòd Dominus eſſet quaſſatus via. *Vidiſti virum velocem in opere ſuo? coram Regibus ſtabit, nec erit ante ignobiles*; Proverb. 22. num. 29.

Prov. 22. August. Beda. Alber. Mag. D. Thom. Bonavent. Hugo.

230. Sequitur ſecundò admiratio diſcipulorum: *Et mirabantur.* Unde eleganter ait D. Aug. tract. 15. *Bonum mirabantur, non malum ſuſpicabantur.* Nullus enim diſcipulorum malum ſuſpicatur de ipſa locutione, ut præter Auguſtinum notant Beda, Albert. Magn. D. Thom. D. Bonav. Hugo, & alij; omnes tamen mirabantur. Cujus rei cauſa ponitur, quòd *cum muliere loqueretur*, erat enim præter conſuetudinem Domini, loqui cum muliere extranea: *Nemo tamen dixit*; ut ſolent, qui admirantur rei cauſas quærere. *Quid quæris, aut quid loqueris?* Ecce reverentia diſcipulorum in magiſtrum: omnes illius facta reverentur; nullus tamen audet, ea examinare, aut temerè interrogare.

Subditus, ac diſcipulus reveretur facta magiſtri, & non examinat.

QUÆSTIO XXXV.

Quare mirantur diſcipuli, quòd Dominus loqueretur cum muliere?

Chryſoſt. Ammon. Origen. Cyrill. Euthym. Theophyl. Leontius.

231. AD hanc quæſtionem reſpondet primo D. Chryſoſt. homil. 32. *Mirabantur*, ait, *diſcipuli facilitatem, & incredibilem Chriſti humilitatem, quod tam clarus, & tanti nominis, pauperem, & Samaritanam mulierem benignè alloqui non dedignaretur.* Ammon. *Quòd cum alienigena, eaque paupercula Samaritana loqueretur, admirabantur: norant enim, eum, quidquid agebat, occulta quadam cognitione, atque pietate peragere.* Orig. D. Cyril. *l.* 2. *c.* 97. Euthym. Theoph. Leont. Expende verbum. *Quod tam clarus pauperem mulierem alloqui non dedignaretur.* Noverant diſcipuli, quod Dominus in factis ſuis alta ratione movebatur; & non poterant apprehendere cauſam, ob quam tantus Dominus, & tam magnus cum inope muliere adeo benignè loqueretur. Et hujus admirationis cauſa inde fortaſsè oriebatur, quod tunc diſcipuli erant incipientes in ſchola Chriſti, imperfecti, & adhuc noſtræ humanæ conditionis ingenium ſapiebant quod maximè ſolent cum pauperculis ſuperbè, ac contemptibiliter agere, & loqui. At Dominus dat exemplum, egenos amicabiliter tractare *Congregationi pauperum aſſabilem te facito.* Eccl. 4. n. 7.

Mundi conditio cum pauperibus ſuperbè ac contemptibiliter agere.

Eccl. 4.

Beda. Albert. Mag. D. Thom. Bonavent.

232. Secundo. Beda Albert. Magn. *Non mirabantur*, inquit, *quod cum muliere loquebatur, cum quibus loqui conſueverat; ſed quod cum alienigena: ignorantes myſterium Eccleſiæ, de Gentibus futuræ.* Similiter D. Thomas, D. Bonaventura, & favent verba Ammonij ſuprà relata. Notum erat diſcipulis, Judæos Samaritanis non coüti; ſicut & mulier admirata eſt, quod Chriſtus, cùm eſset Judæus, à muliere Samaritana potum petiiſset, ſiquidem Judæi non converſabantur cum Samaritanis: ſic & diſcipuli potuerunt etiam in admirationem rapi, quod Dominus cum alienigena loqueretur.

Familiaritas cum muliere fugienda.

Cyprian. Cajet. Hugo. Maldon. Barradas. Beauxalm. Cajetan.

233. Tertio, & mihi vera ſententia. Mirabantur diſcipuli, quod Dominus cum muliere loqueretur ſolus cum ſola; quamvis loco publico, remotis tamen arbitris, non quia aliquid ſiniſtrum de Domino cogitarent; ſed quia alienum erat à Chriſti conſuetudine, cum mulieribus loqui; præſertim cum illis, quæ ſibi ſanguine non erant conjunctæ, nec hactenus Chriſtum cum mulieribus extraneis viderant loquentem. Hanc ſententiam inculcat. D. Cyprianus *lib de ſingularitate Cler.* Eam tradunt Cajet. Hugo, Maldonatus, Barradas, Beaulxames, & alij. Et hæc ſententia cæteris eſt præferenda. Nam dicitur in textu: *Mirabantur diſcipuli, quod cum muliere loqueretur.* Ergo ratio admirationis erat, non quod haberet ſermonem cum paupercula, vel cum Samaritana, ſed cum muliere. Unde ait Cajet. *Nulla alia redditur ratio hujus admirationis, niſi locutio Chriſti cum muliere. Et dixit hoc Evangeliſta ad ſignificandum, inſolitam fuiſſe locutionem Chriſti cum muliere.*

234. Tam vehementer Dominus declinabat conſortium fœminarum, non propter ſe, quia in ipſum non poterat cadere peccatũ, ſed ut bonus

Q magiſter

magiſter ſuo exemplo nos informaret, ut earum familiaritatem maximè evitemus, ac fugiamus. Ananias cum ſua uxore vendidit agrum, & reſervans ſibi medietatem pretij, ut vult Lyranus, aliam partem detulit ad pedes Apoſtolorum. In eum graviter invehitur Petrus; & ait illi: *Anania, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto?* Actor. 5. n. 3. Et cùm efficaciam verborum ferre non poſſet, cecidit, ac expiravit. Poſtea venit uxor ejus Saphira, & ait ei Petrus. *Dic mihi, mulier, ſi tanti agrum vendidiſti,* ibidem n. 8. Merito addubitabat Lorinus, *ibi*; cur Apoſtolus tacet nomen proprium Saphiræ. *Dic mihi mulier*; qui alloquens virum propriam illius appellationem expreſſerat: Ait ipſe: *Cavenda eſt omnis cum muliere familiaritas.* Qui enim nobis chari ſunt, ac familiares proprio nomine nominamus Sic dictum eſt Moyſi Exod. 33. n. 12. *Novi te ex nomine; & inveniſti gratiam coram me.* Et illud Chriſti Ioan. 10. n. 3. *Proprias oves vocat nominatim* Iſai. 49. n. 1. *Dominus ab utero vocavit me, & recordatus eſt nominis mei.* Et Chriſtus ſuprà n. 12. Samaritanam non appellat proprio nomine, ſed communi vocabulo ſexus: *Crede mihi, mulier*, ut ibi in expoſitione notavi. Princeps ergo Apoſtolorum appellat virum nomine proprio, non verò mulierem, ut indicaret, quantum illius familiaritatem declinabat, quòd etiam in nomine fugiebat.

Actor. 5. Lorin. Exod. 33. Ioan. 10. Iſai. 49. *Cum muliere nulla familiaritas.*

235. Auguſt. Multus eſt D. Auguſt. *Serm. 250. de tempore*, ut nobis perſuadeat, fugere omnem familiaritatem, tam publicam, quàm ſecretam fœminarum, ſive ancillarum, ſive quarumque vicinarũ, Ait enim: *Quia quanto earum vilior conditio, tanto facilior ruina eſt. De familiaritate earum Salomon nos admonet, dicens: Nunquid alligabit quis ignem in ſinu ſuo, & veſtimenta ejus non ardebunt? Aut ambulabit quis ſuper prunas, & non comburentur plantæ ejus*: Prov. 6. n. 2. Ubi mulierem cum igne, aut pruna comparat, & ut talis à nobis fugienda.

Prov. 6.

Quæstio XXXVI.

Quare diſcipuli non interrogant à Domino, quid ageret, & loqueretur cum muliere?

236. Multa ſæpè diſcipuli à Chriſto interrogarunt, ut quis eſſet major in regno cælorum, *Matth.* 18. n. 1. Et Petrus de Joanne interrogat *Domine, hic autem quid?* Joan. 21. n. 22. Et ipſe Joannes in cœna inquirit: *Domine, quis eſt, qui tradet te?* ibid. n. 20. In hac autem occaſione ita cautè ſe habent, ut nullus audeat eum interrogare de ſermone cum muliere.

Joan. 21.

237. Alber. Mag. Chryſoſt. Reſpondet primò D. Chryſoſt. *hom.* 32. Albertus Magn. quòd hic eventus contigit in principio prædicationis Chriſti, antequam Petrus, & Joannes, ut ait citatus Albertus, auſum quærendi apud ipſum accepiſſent. At poſtea familiaritate, & dilectione freti fiduciam concipiunt Dominum interrogandi. Unde ait Hugo quòd & Joannes poſt longum tempus hoc fecit; & in ipſo fine, quando jam multum confidebat de amore Chriſti. Secundò D. Bonavent. Erant eruditi ſervare ordinem diſcipulorum; & exemplum inferioribus datur? non inveſtigare facta vel dicta ſuperiorum; ſed eorum diſpoſitiones, ac operationes ſilentio revereri, ac venerari. Tertiò Gloſſa aliam reddit rationem, quòd non ſunt auſi quærere, ne ab eo reprehenderentur, ſi incautè interrogarent.

Familiaritas dat auſum ad interrogandæ ſecreta, Hugo. Bonavent. *Facta ſuperiorum à ſubdito non perſcrutanda.*

238. Chr. ſoſt. Theoph. Quartò. D. Chryſoſt. citatus. Theoph. *Quoniam illic res ſua agebatur, ideo neceſſario percontati ſunt; hæc autem res nihil ad eos pertinebat.* In locis citatis in principio quæſtionis quærunt diſcipuli, quia res ſua agebatur: hìc verò nihil ſcrutantur, quia negotium alienum erat. Hoc facto reprehendendi ſunt nimis curioſi, qui res, quæ ad ſe nihil attinent, totis viribus inquirunt, ac ſcire procurant. Et hoc exemplo utitur D. Baſilius *Regularum fuſius diſp. cap.* 48. contra eos, qui maxime ſcrutantur, quæ ad ſe non pertinent.

Quilibet nõ agat de his quæ ad ſe nõ pertinent. Baſil.

239. Antequam Chriſtus Dominus abiret in cælum, dixerunt ei diſcipuli ejus: *Domine, ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſraël?* Quibus ille ait: *Non eſt veſtrum noſſe tempora; vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate*, Actor. 1. n. 6. & 7. Sed quomodo, dum Apoſtoli quærunt de reſtitutione regni Iſraël, non ſolùm Chriſtus eis non reſpondet ad id, quod quærebant, ſed veluti per modum reprehenſionis ait: *Non eſt veſtrum noſſe tempora*? cur cum eis non loquitur de regno Iſraël; multo enim majora arcana eis revelavit in cœna, Apoſtolis dictum erat à Chriſto: *Vobis datum eſt, noſſe myſterium regni Dei*, Matth. 13. n. 11. Marc. 4. n. 11. Et Apoſtoli hoc loco erant ſoliciti de reſtitutione temporalis regni Iſraël, ut tradunt OEcumenius, Juſtin. *q.* 111. Irenæus *lib.* 5. *cap.* 34. Beda, Gloſſa, & alij multi. Ideo Dominus ad quæſitum non reſpondet. Immò eorum nimiam curioſitatem carpit, dum ait: *Non eſt veſtrum noſſe tempora*; utpote reſilientes à proprio negotio, quod erat, agere de regno Dei, qui tranſirent ad tractandum de regno temporali; quod ad eos non attinebat. Et ideo D. Baſil. *in regulis moralibus, regul.* 9. *c.* 2. utitur hoc exemplo contra inveſtigantes, quæ ad ſe non pertinent. Lyran. ibi: *Quaſi dicat Dominus: Non pertinet ad vos, hoc ſcire, quærere; ſed illud, quod ſequitur, ad vos pertinet, cùm ſubditur: Sed accipietis virtutem ſupervenientis Spiritus ſancti in vos.* Non reſpondet ad regnum temporale, ſed eorum mentes elevat ad regnum ſpirituale, ac virtutem Spiritus ſancti, quod erat negotium ad illos ſpectans; cætera vero, cùm ad eos non attinerent, omittenda.

Actor. 1. Matth 13. OEcumen. Juſtin. Irenæus. Beda. Gloſſa. Baſil. Lyran.

Ioannis 4. n. 28. Reliquit ergo hydriam ſuam mulier, & abiit in civitatem, & dicit illis hominibus.

VERSIONES.

Franciſcus Lucas ex Græco. Reliquit vas aquale.

Syriacus. Profecta eſt in urbem.

D. Auguſtinus tract. 15. Cucurrit ad civitatem.

EXPO

EXPOSITIO.

240\. Auguſt.

MULIER hæc, ait D. Auguſtin. tract. 15. in Joan. *Audivit: Ego ſum, qui loquor tecum: & recepto in cor Chriſto Domino, quid faceret, niſi hydriam dimitteret, & evangelizare concurreret.* Magna vis, ac efficacia verbi divini: nam mulier, quæ antea nec potum aquæ volebat dare, jam propter Chriſtum relinquit hydriam ut citiùs, ac expeditiùs, ut notat Albertus Magnus, curreret in civitatem, & Chriſtum annuntiaret. Et maximè notandum, quod ubi Chriſtus dixit mulieri, quod ipſe erat Meſſias: *Ego ſum, qui loquor tecum*, mulier nil reſpondet, ſtupefacta admiratione tanti myſterij, ac præſentia rei maximè deſideratæ. Nec oſtendit fidem ſuam verbis, ſed operibus, dum propter Chriſtũ relinquit hydriam, currit in civitatem, & Chriſtum omnibus prædicat, *Abiit in civitatem*, cum feſtinatione, ut clariùs explicat Divus Auguſtinus, cucurrit, tendit in civitatem, ex qua venerat: mulier, cui toties venire ad fontem, ad aquam hauriendam, grave fuerat, jam redire ad civitatem, & iterum ad fontem reverti, ubi Chriſtus manſerat, leve putat, Dei charitate omnia ſuavia, ac facilia fiunt. *Abiit in civitatem*, ut ſuos concives tanti boni participes faceret; nec enim ut ait D. Cyrillus *lib. 2. cap. 99.* tanquam ſervus ille nequam obruit talentum ſuum: nec, ut ait Simon Caſſianus *lib. 11. c. 2.* inventum theſaurum abſcondit in agro, ſed populo ſuo indicat. Charitas pretioſa inventa aliis communicat. *Et dicit illis hominibus.* Præ gaudio omnes convocat mulier Apoſtolico munere functa, ſeu ſicut Apoſtola, ut inquiunt Origenes, D. Chryſoſtomus *homil.* 33. Theophylactus, Chriſtum annuntiat. In quo facto etiam eam Evangeliſtam appellat.

Albert. Mag. — *Fides, non verbis, ſed operibus declaranda.* — Auguſt. — *Charitas omnia facit ſuavia.* — Cyrill. — Caſſian. — Theoph. Chryſoſt. Origen.

QUÆSTIO XXXVII.

Quare mulier, dum tendit in civitatem, hydriam relinquat.

241\. RAtio hujus rei germana. Ne ipſa hydria, prius in domum portans, detineretur, ut tantum bonum ſuis concivibus annuntiaret, ne etiam ipſa mora Chriſtus inventus in itinere elaberetur, & ideo relinquit hydriã ut expeditiùs iret, ac rediret ad Dominũ. Et fortè etiam hydriam relinquit in uſum Chriſti, & diſcipulorum, viderat eos aſportantes cibos è civitate veniſſe, & ideo ad potum relinquit hydriã. Aliæ hujus rei rationes morales ſũt inveſtigãdæ.

242\. Reſpondent primò. D. Cyrillus, *lib. 2. c. 99.* Albertus Magnus, quòd hydria eſt vas aquarum, ſignificans voluptates, ac cupiditatem terrenæ poſſeſſionis, quæ ſunt frigidæ conſolationes, & tanquam aqua elabuntur, & tanquam è puteo, è profundo tenebrarum hauriuntur. Ut autem ſequamur Chriſtum, hæc hydria eſt omittenda. Eccleſiaſt. 12. n. 6 *Conteratur hydria ſuper fontem.* Secundò Euthymius. Rupertus *lib. 4. in Joan.* Beda, D. Thomas, per hydriam intelligunt bona temporalia, frequenter in Scriptura per aquas ſignificata; de quibus omnibus, etiam quæ præ manibus habentur obliviſcitur homo, ubi primum perfectè ad Deum convertitur. Ad Philip. 3. num. 8. *Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus ſum ut ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciam.* Tertiò Hugo, D. Bonaventura. Hydria ſignificat temporalem ſolicitudinem, ac curam, quam debet Prædicator relinquere, ut Chriſtum annuntiet. 2. Timoth. 2. num. 4. *Nemo militans Deo implicat ſe ſæcularibus negotiis.*

Cyrill. — Alber. Mag. — *Qui ſequitur Chriſtum, cupiditates relinquit.* — Eccli. 12. — Euthym. — Rupert. — Beda. — D. Thom. — Philip. 3. — Hugo. — Bonavent. — 2. Tim. 2.

243\. Quartò. Duæ mulieres portantes hydrias ſuas, & venientes ad fontem, inter ſe ſunt conferendæ, ſcilicet Rebecca, & Samaritana, utraque cum ſua hydria; utraque loquitur cum viro ignoto, Samaritana cum Chriſto, Rebecca cum ſervo Abrahami, & utraque cucurrit ad civitatem, ut adventum viri annuntiaret. Cum hac tamen differentia, quòd Samaritana ignoto Chriſto relinquit hydriam: At Rebecca, cum dediſſet potum Eleazaro, ac ſuis camelis & cognoviſset, eſse ſervum avunculi ſui; *cucurrit itaque puella, & nuntiavit in domum matris ſuæ*, Geneſ. 24. num. 28. Et non dicitur, quod reliquerit hydriam. Imo potiùs quantum colligitur ex textu, eam ſecum aſportavit. Sed cur Samaritana relinquit hydriam; non verò Rebecca? Quænam hujus diſcriminis cauſa? Rebecca invenit hominem ſervum Abrahæ, & ideo adhuc retinet ſuam hydriam ad hauriendam aquam, ut eam ſibi, domuíque ſuæ poſſit ſuppeditare. At Samaritana Chriſti præſentiam aſsecuta eſt; ideo hydriam adiicit, ac omne bonum temporale contemnit, ſciens, in uno Chriſto Jeſu omnia bona ſibi abundanter habere. Origenes hoc loco, *Hydriam*, ait, *apud eum, qui melior eſt, & præſtantior deponit: cùm aquam accepiſſet, quæ jam in ea principium aquæ ſalientis in vitam exiit: Quomodo enim hac aqua non accepta: benignè Chriſtum civibus ſuis prædicaſſet, niſi particeps facta eſſet aquæ perpetuo ſalutaris? Rebecca autem, quæ etiam humeris hydriam ſuſtinebat, antequam finem dicendi faceret puer Abraham, proficiſcebatur, quæ quoniam non eodem modo hauriebat, quo Samaritana, ad fontem deſcendit, impléque hydriam.* Vide *lib. 3. cap. 5. n. 44.*

Geneſ. 24. — *In Chriſto Jeſu nobis omnia bona.* — Origen.

244\. Quintò. D. Auguſtinus tract. 15. in Joan. *Projecit ergo hydriam ſuam Samaritana, inquit, quæ jam non uſui, ſed oneri fuit, avida quippe deſiderabat aqua illa ſatiari.* Venerat mulier ad fontem, ut aſportaret aquam naturalem, in qua jucundabatur, ac recreabatur; at antequam illam hauriat, hydriam relinquit, quia poſtquam nacta eſt Chriſtum, ita viloſcebat mundus in oculis ejus, ut jam aqua illa naturalis non eſset ei in uſum, nec in levamen, ſed potius in onus, & laborem. Expende etiam illa verba: *Avida quippe deſiderabat aqua illa ſatiari.* Samaritana vehementi flagrabat cupiditate aquæ vivæ ſalientis in vitam æternam, quam Chriſtus ei promiſerat. Ut ergo aqua illa ei perſeveranter abundaret, ac poſset potiri, abjicit hydriam: nec enim bonis cœleſtibus cumulatè repletur animus, ſi adhuc bonis temporalibus inhæret. Abjiciantur ergo hæc mundana, ut mens tota donis ſpiritualibus impinguetur. Vide *lib. 1. cap. 10. num. 38.*

Auguſt. — *Bona mundi ſunt animæ in Deum converſæ; non in uſum, ſed in onus.* — *Ut habeas cœleſtia, relinque temporalia.*

245\. Sextò. D. Maximus homil. 1. de eleemoſynis. *Samaritana* ait, *relinquens aquæ vaſculum ad civitatem non refert hydriam, ſed refert gratiam. Vacua quidem videtur reverti onere, ſed plena re-*

Maxim.

vertitur ſanctitate ; & quæ hydriæ vaſculum amiſerat, Chriſti plenitudinem reportabat , in nullo civitati ſuæ inferens detrimentum , etenim ſi aquam civibus non intulit , tamen fontem ſalutis invexit. Mulier venerat ad fontem , ut aquam elementarem aſportaret in civitatem ; at ubi nacta eſt , aquam Chriſti vivam ſalientem in vitam æternam,hydriam relinquit:nam aqua naturalis ; in qua bona temporalia adumbrantur,poterat contineri,& coarctari in anguſto illo vaſculo;at ſalutarem aquam,ac Chriſti plenitudinem , quam modò deferebat,tam anguſtus locus minimè capiebat.Imo tantum donum mulier ipſa in ſe retinere non valens ad civitatem cucurrit , ut de plenitudine Chriſti omnes adimpleantur.

Bona mundi auguſta Dei largiſſima.

246. Pondera duplex oleum, Virginum , & Elizæi. Virgines fatuæ habent parva vaſcula in manibus;& tamen in eis deficit oleum. *Matt.25.n.3.* Eliſæus,ut benefaceret mulieri juſſit ei:*Vade pete ab omnibus vicinis tuis vaſa vacua , non pauca.* 4.Reg.4.n.4.Quæ cùm haberet mulier, ita creſcit oleum,ut ſuperabundaret,& deficerent vaſa. Sed cur in illis virginibus , dum unaquæque habet unum vaſculum , ibi deficit oleum ; at vidua Elizæi, cùm multa , & ampla haberet vaſa , minimè oleum deficit , ſed potius cumulatiſſimè illo omnia replentur. Hæc eſt differentia , quòd in virginibus erat oleum mundi, ac in vidua illa oleum Dei. Bona mundi ita ſunt defectibilia , ut in parvis receptaculis , non ſolùm contineantur verùm etiam ibi minuantur,ac extinguantur.Dona autem Dei ita ſunt ampla,ac largiſſima,ut excedant noſtram capacitatem , ac in anguſtiis humani animi minimè coarctari poſſint,ſed inde in alios maximè diffunduntur,ac redundant. Hugo Victorinus lib.1. miſcellan. c. 51. *Habet*,inquit, *oleum Deus , habet oleum & mundus : ad oleum Dei vaſa deficiunt ; oleum mundi in vaſis deficit : oleum Dei dulcedo æternorum ; oleum mundi delectatio præſentium:illa ſufficit ; iſta deficit.* Vide *lib.* 1.*c.* 1.*n.*160. *& c.*5.*n.*95.

2.Reg. 4.

Bona mundi deficiunt;bona Dei ſuperabundant.

Hugo.

Quæstio XXXVIII.

Quare vexillum , ac primatum prædicationis Evangelicæ committatur mulieri Samaritanæ.

247. Origen. Chryſoſt. Theophil.

IN fine expoſitionis dixi ex Origene. Chryſ. Theoph. quòd dum mulier relicta hydria ad civitatem cucurrit , Chriſtum annuntiat , ac multos ad ejus cognitionem , & fidem traxit infrà *n.*39. Apoſtolorum, ac Evangeliſtarum munus adimplevit. Ex quo meritò poterit quis maximè admirari , cur præconium divini Verbi non committitur primò Chriſti diſcipulis,diù cum ipſo converſantibus,quàm mulierculæ quæ paulo antea erat peccatrix , & malæ notæ!Nonne Apoſtolatus , ac Evangeliſtæ munus eſt ſupremum faſtigium Chriſtianæ Reipublicæ. Cur ergo tantæ rei vexillum non datur diſcipulis Chriſtum concomitantibus,ſed huic fœminæ Samaritanæ;nam ante hanc hiſtoriam , non invenies in Evangelico textu Chriſti diſcipulos publicè per civitates,& plateas ipſum prædicantes. Quare ergo primatus Apoſtolicæ prædicationis,inter eos,qui vocati ſunt à Chriſto , huic mulierculæ conceditur?& in re ſanè difficillima , nēpe in prædicatione inter cōcives,& naturales. 248.

Ratio difficultatis.

Chryſoſt.

Primò reſpōdeo ex Chryſoſt.hom.35.*Mulier hæc* , ait , *ſponte ſua relinquit hydriam , & ſuperna præveniente gratia Apoſtolico munere fungitur.* Theophylact. *In tantum accenſum eſt cor mulieris dictis dominicis, ut & aquam relinqueret , & fit Apoſtola , ordinata à fide , quæ cor ejus occupaverat;docétque , & attrahit totam civitatem.* Similiter Origenes *hic :* O magna , & præclara divinæ gratiæ miracula.Mulier natura debilis , ingenio inconſtās,libidine impudica, inſignis in luxuria , deliciis enutrita ; ita divina gratia præveniente dolet,& convertitur , ut Apoſtolicæ prædicationis ſit anteſignana,fortitudine, & conſtantia armata ad debellandas dæmonis poteſtates.Nullus ergo , quamvis ſe abjectiſſimum peccatorem videat , deſperet , ſe divina gratia ad ſupremum Chriſtianiſmi apicem poſſe evehi.Secundò.Pondera verba Chryſoſtomi, *ſponte ſua*:Apoſtoli , ut arduitatem Evangelicæ prædicationis aggrediantur,exhortatione , ac imperio Domini opus habent. *Matt.*10.*n.*5.*Luc.*9.*n.*2.At hæc mulier ita divina gratia erat diſpoſita,ut nullo ſtimulo,nulla juſſione indigeret ; ſed ut Chriſtum agnovit , animoſa omnia obſtacula rumpit , ad civitatem currit,Dominum Jeſum annuntiat. Et qui ſponte , ac ſine juſſione obſequia præſtat , multo favore, ac benignitate dignus eſt.

Theoph.

Origen.

Divina gratiæ prodigia.

Qui ſine imperio obſequia præſtat, multis dignus.

249. Ambroſ.

Tertiò.D.Ambroſius ſerm.132.*Sanctificata per fidem Chriſti mulier domum rediit , quæ poſteaquàm eſt fonte abluta Salvatoris , delictorum vitia non meminit virtutem prædicationis aſſumit , & viva aquam abſtergens maculas ſuas ad evangelizādum non conſcientia peccati retrahitur , ſed fidei colore compellitur. Nihil enim ſe dicit feciſſe pravitatis , dum ſit nuntia veritatis , & oblivione abnegat impudicitiam , dum devotione prædicat caſtitatem. Hæc enim virtus Chriſti eſt Domini , ut quamvis peccator , qui ejus unda ſe laverit , denuo in virginem reparatus non meminerit antea quod fecerit.* Ultima verba conſidera.Præclarum Chriſti documentum.Eccleſiarum paſtores inſtruantur , ut crimina ſubditi pœnitentis, ac jam converſi , quæ lachrymis ſunt abluta,ita è memoria excidant , ac oblivione deleantur , & cum ipſo pœnitente ita fiducialiter agatur,ac ſi nunquam fuiſſet ſordibus inquinatus ; ne præteriti delicti recordatio ſemper mentem Prælati pulſet , ſed ita à memoria evellantur , ut ob crimina pœnitentia deleta alii ei non anteponantur.*Hæc enim virtus Chriſti eſt Domini, ut quamvis peccator*, &c. 259.

Ob pœnitentiam Samaritana Apoſtolis anteponitur.

Emendata crimina excidant à mente Prælati.

Quartò.Conſidera hiſtoriam Evangelicam,& invenies quòd hæc mulier fuit prima, quæ ſuum peccatum dicere , & confiteri non erubuit. Ad Chriſtum Dominum humiliter fatur, dicens : *Non habeo virum* , ſuprà *verſ.* 17. ubi ſua peccata confitetur; ut *ibi* ex D.Chryſoſtomo conſideravi.Et viris civitatis audenter dixit.*Venite, & videte hominem , qui dixit mihi omnia , quæcumque feci.* Non erubuit ſecreta ſua pandere , ut ibi ait Theophylactus. Cum ergo hæc mulier fuerit prima; quæ peccata ſua pœnitenter confeſſa eſt, convenientiſſimum fuit,ut eſſet prima in honore,dignitatiſque decore. 251.

Qui primus eſt in confeſſione ſit etiā in honore primus.

Theoph.

Poſtquam primi parentes deliquerunt , venit Dominus eos de ſuis delictis redarguens , & in injungendo ſupplicio multo mitiori modo ſe habet cum Eva,quàm cum Adamo, ut ponderat

Qui confitetur, magnum impetrat honorem.

D. Ambro

Ambroſ.

D.Ambroſius citandus. Sed quod mihi eſt maximæ admirationis, quòd dum Dominus, ut judex, ſententiam fert, inter ipſas pœnas promulgatas; præcipuas laudes, ac nobilitates fœminei generis aperit. Dixit enim ad ſerpentem : *Inimicitias ponam inter te, & mulierem; ſemen tuum, & ſemen illius : ipſa conteret caput tuum, & inſidiaberis calcaneo ejus*, Geneſ. 3.n.15. Trophæa B.Virginis quæ in ſua conceptione ſerpentis caput conculcavit, hîc evulgantur. Mirabar ſanè, cur potius victoria, & gloria fœminei ſexus, quàm maſculini hîc decantantur : Quare potius mulierum conditio, quàm virorum natura laudibus celebratur ? Mulier extitit prima, quæ culpam ſuam confeſſa eſt : nam licet Adamus priùs ſe de ligno comediſſe, publicaris *ibid.n.*12. tamen Eva, ſe eſſe deceptam, atque defectum commiſiſſe, *ibid.n.*13. prima proteſtatur, ut notant Ambroſ. *citandus*. Fr. de Mendoça *lib.* 1. *Reg.c.*7. *verſ.*6. *annot.*25. *n.* 11. Convenientiſſimum ergo fuit, ut muliebris natura, quæ prima extitit in culpa ſua confitenda; prima aſſumeretur, ut ejus encomia, ac ſtemmata celebrarentur; & leniori modo cum ea ageretur in pœna infligenda. D. Ambroſ. lib. de parad. c. 14. *Venialis culpa, quam ſequitur profeſſio delictorum, ideo non deſperata mulier; quæ non reticuit Deo, ſed magis confeſſa peccatum eſt.* Et poſtea ſubjungit : *Dominus ait : Dic iniquitates tuas, ut juſtificeris, ergo, quia Eva ipſa confeſſa delictum eſt, mitior ſequitur, & profutura ſententia, quæ condemnaret errorem, & veniam non negaret.*

(Margin: Geneſ. 3. — Ambroſ. Mendoça. — Ambroſ.)

Ioannis 4.*n.*29. Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia, quæcunque feci : Nunquid ipſe eſt Chriſtus ?

VERSIONES.

Syriacus. Venite, videte virum, qui dixit mihi quidquid feci : Num ipſe eſt Meſchicho ?

Vatablus. An ſit ille Chriſtus ?

EXPOSITIO.

252\. Cyrill. Auguſt.

VAlde artificiosè loquitur mulier, ut ponderat D.Cyrill. *lib.*2. *c.*100. &, *Pedetentim egit*, ait D. Auguſt. tract. 15. *ne illi iraſcerentur, & indignarentur, & perſequerentur.* Bona Chriſti diſcipula. Quemadmodum Dominus eam ſenſim ad fidem traxit: ita etiam ea paulatim ſuos concives ad fidem perduxit. Et quodlibet mulieris verbum, ait Chryſoſtom. *homil.* 32. valde pretioſum eſt. Ait illis : *Venite*, hoc eſt, mecum. Non dixit, Ite, ſed, *Venite*; quia ſi eos excitabat, ut ad Chriſtum pergerent, ipſa etiam volebat iter arripere; ac ſe ipſam eis ducem viæ offerebat ad Chriſtum. Aliter explicat Albert. Magn. Venite exeundo à vobiſmetipſis. Jerem. 15. n. 50. *Venite, nolite ſtare : recordamini procul Domini, & Jeruſalem aſcendet ſuper cor veſtrum.* Omnes vocat mulier; nam, ut ait Simon Caſſianus *lib.* 11. *cap.*2. Qui unum diligit; in ejus amicitiam omnes trahit. *Et videte*; in Syriaco, ac Græco non eſt conjunctio &. Non ait : *Videte*, audite me, ſed *videte*. Non ad ſe, ait D.Thom. ſed ad Chriſtum vocat homines. In quo dat exemplum prædicatoribus : *Non enim noſmetipſos prædicamus, ſed Chriſtum.* 2. Cor. 4. n. 5. Non enim ait, ut adnotarunt Chryſoſt. Leontius: Credite mihi, Meſſiam jam veniſſe; ego vidi. Sed ait, *Videte*; quod idem valet hîc, ac experimini, judicate; certa enim erat, quod ſi de illo ſacratiſſimo fonte guſtarent, ſtatim ejus dulcedine inebriarentur, ut ipſimet contigit. *Circunſpice Jeruſalem ad Orientem, & vide jucunditatem à Deo tibi venientem*, Baruc. 4. n. 36. Prudenter mulier à facilioribus cœpit; & ideo non dixit, Credite : ſed *videte*, ut obſervat Hugo, quod erat quid levius, & perſuaſibilius.

(Margin: Chryſoſt. — *Prædicator faciat, quod prædicat.* — Alber Mag. Jerem. 15. — D.Thom. — 2.Cor.4. *Prædicator non ſeipſum prædicat ſed Chriſtum.* — Chryſoſt. Leontius — Baruch. 4. *A facilioribus incipiendum.* — Hugo.)

253\. Origen. Chryſoſt. Theophil.

Hominem. Non dixit: Videte Prophetam, aut Chriſtum; ſed *hominem*, cum ſupra hominem eſſe crederet, ut advertunt Origenes, Chryſoſtomus, Theophylact. Beda. Adeò mulier jam erat humilis, ut non auderet tantum authoritatis ſibi arrogare, ut propter ejus dicta crederent homines, Chriſtum adeſse, & eos fidem tanti myſterij ſua teſtificatione conſequi; ſe judicat indignam. Et maximum ei videbatur, eum inveniſse; quid ab omnibus expectabatur. Ideò obſervat Euthym. alios judices vocat : *Venite, videte, Qui dixit mihi omnia quæcunque feci.* Jam mulier experimento probat, eum eſse ſupra hominem, ac habere ſcientiam Dei; quia cùm eſset extraneus, mea occultiſſima, quæ feci, ipſe dixit, & enarravit. Et quamvis Evangeliſta hæc ſcribat in generali, tamen Toletus *in Comment.* exiſtimat, quòd mulier in particulari narravit, quæ erant dicta à Chriſto de quinque viris, & de eo, quem nunc habebat. O magna charitas mulieris, ut ait Chryſoſt. homil. de Samar. *Mala mea publico, ut Chriſtus adoretur; qui peccatores non adverſatur.* Non veretur mulier, ſuos defectus dicere, ut virtus Chriſti agnoſcatur. *Nunquid ipſe eſt Chriſtus ?* Jam mulier ad altiora aſcendit, de homine ad Prophetam, de Propheta ad Meſſiam. Et cùm mulier nihil dubitaret, per modum interrogationis loquitur, ut faciliùs eos alliciat : nam ſi ipſa aſsertivè diceret, quòd ille erat Chriſtus, ut imperita mulier judicaretur. Sed excitat eos, ut Jeſum videant, & audiant, & tunc judicium ferant; confidebat enim certiſſimè, quod plus in eo invenirent, quàm ipſa dicebat.

(Margin: Euthym. — Tolet. — Chryſoſt. — *Juſtus honori ſuo non parcat, ut nomen Chriſti celebret.*)

QUÆSTIO XXXIX.

Quomodo mulier dicat de ſe, quòd Chriſtus dixerit ei omnia, quæcumque fecit ?

CHriſtus dixit mulieri, quod ipſa habuiſset quinque viros; & illum, cum quo erat conjuncta, non eſse virum ſuum, ſuprà *n.* 18. Mulier veniens ad civitatem annuntiat ſuis civibus, quòd Chriſtus ei dixiſset omnia, quæcumque fecit; cùm tamen multa alia geſta eſsent à muliere, præter conjunctionem cum illis ſex viris. Quo ergo ſenſu aſserit, omnia ſua ſibi eſse dicta à Chriſto ? 254

255. Albert Mag. Chryſoſt. D. Chryſ. *hom.* 32. Albert. Magn. ajunt, quòd mulier hæc dixit, non tantum conſiderans dictum, quantum virtutem dicentis: nam ex illis, quæ dicta erant, fecit conjecturam, quod omnia alia, ab ea perpetrata, à Chriſto dici poterant. Secundo. Maldon. & Tolet. inquiunt, quod hi ſunt modi communes loquendi hyperbolici. Tertiò. Hugo aliter intelligit. Dixit omnia, quæ feci cum illis quinque viris, & cum eo, quem nunc habeo; cum quibus vixerat majorem partem ſuæ vitæ. Quartò. Chriſtus dixit mulieri ea, quæ erant majora crimina, ac commiſſa in vita ſua; nempe quinque maritis fuiſſe nuptam, & nunc cum alieno fornicari: & ideo ob gravitatem rerum, aſſerit, omnia ſibi fuiſſe dicta.

Maldon. Tolet. Hugo.

256. Ad moralem explicationem veniamus. Et primò, Chriſtus ſolùm habuit ſermonem cum muliere de ſex viris, quibus amatoriè copulata eſt. Et tamen mulier multa alia crimina, ut notat Albert. Magn. & multas alias res fuerat perpetrata. Quomodo ais, quod Chriſtus ei dixerit omnia? In his, quæ Chriſtus locutus eſt mulieri de viris ſex, ei aperuit, ubi ipſa amorem ſuum, ſuámque affectionem repoſuerat. Meritò ergo ait Samaritana, quod ei dixit omnia: quia ubi eſt amor tuus, ibi omnia tua clauduntur, ac continentur.

Albert. Mag.

Ubi amor tuus, ibi omnia tua.

257. Secundò. Multa alia erant mulieris crimina, & multa alia peccata erant ab ea commiſſa, & tamen, dum Chriſtus ei explicat, quod cum ſex viris fuerit fornicata, teſtatur, quod dixerit ea omnia, quæcumque fecit. Optima ratione aſſertum eſt: Chriſtus mulieri dixit luxuriæ facinus, quo petulanter vixerat; & ipſo laſciviæ ſcelere omnia alia crimina, veneficia, iræ, rapinæ, perjuria, & alia ſimilia dicuntur. Scortationis nefas omnes aliæ nequitiæ inſeparabiliter cōcomitantur. D. Chryſoſt. homil. de Samarit. *Unum tantùm ei dixit ſcortationis peccatum Chriſtus, & illa relicta hydria cucurrit ad urbem, dicens: Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia, quæcumque feci.*

In luxuriæ crimine omnia alia peccata conti nentur.

Chryſoſt.

258. Geneſ. 6. Scribens Moyſes hominum nequitiam, quando Deus miſit diluvium in genus humanum, ait: *Videns Deus, quod multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio hominis intenta eſſet ad malum omni tempore*, Gen. 6. n. 5. Septuag. *Videns Deus, quia multiplicatæ ſunt malitiæ hominum ſuper terram, & unuſquiſque cogitat in corde ſuo ſuper maligna.* Si attentè legas Scripturam, invenies peccatum, quod tunc graſſabatur in genus humanum, eſſe impudicitiam, ut ibimet explicatur n. 2. *Videntes filii Dei filias hominum, quod eſſent pulchræ, acceperunt ſibi uxores ex omnibus, quas elegerant.* Si peccatum erat luxuriæ, quomodo dicitur, quod multiplicata eſt malitia; quod multæ ſunt malitiæ? cùm impudicitia, una malitia videatur Nunquid divinus Hiſtoriographus deſcribendo exaggerat hominum peccata? Minimè, ſed recta ratione factum eſt. Nam, cùm peccatum eſſet impudicitiæ, multæ ibi malitiæ claudebantur: nam luxurians appetitus omne vitium, ac malum ſecum trahit ac defert. D. Chryſoſt. hom. 22. in Geneſ. *Et hoc malo opere, ait, quaſi ex fonte quodam, multa etiam alia ſuboriebantur peccata; & ideo dicit malitia hominum, nam ubi ſcortatio, & luxuria, & tanta intemperantia, veriſimile eſt ibi & ebrietatem, & crapulam; magnam injuſtitiam, & avaritiam, & innumerabilia niſci mala.*

Septuag.

Luxuria ſecum trahit omne vitium. Chryſoſt.

Ioannis 4. n. 30. Exierunt ergo de civitate, & veniebant ad eum.

VERSIONES.

Syriacus. Itaque exierunt ex urbe quidam, veneruntque ad eum.

EXPOSITIO.

259. Idem. Maximè laudanda eſt hæc mulier: nam ut ait Chryſ. plus videtur feciſſe, quàm Andreas, & Philippus. Andreas unum ad Chriſtum adduxit Simonem Petrum. Philippus verò alterum, nempe Nathanaelem, *Joan.* 1. n. 14. At hæc, ut ait Salmeiron, cùm eſſet mulier, & Gentilis, ac meretrix, integram urbem convertit. *Exierunt ergo.* Illa particula, *ergo*, illationis eſt, & denotat ſuperiorem ſententiam eſſe cauſam ſubſequentis, ac proinde quod propter verba mulieris exerunt, & veniebant, forſitan curioſitate commoti ut viderent hominem, propter quem mulier reliquit hydriam; & qui ei dixit omnia, quæcunque fecit. De quo multa magna evangelizabantur à muliere. Et ait Evangeliſta, *Veniebant*, ut eſt in noſtra Vulgata potius, quàm *venerunt*, ut denotaret, quòd dum hæc agebantur, & illi erant in itinere & rogabant Domini diſcipuli, ut manducaret.

Curioſitate multoties inneſcantur homines ad ſalutem.

260. *Veniebant ad eum.* Valde præpotens eſt bonum exemplum: ſicut enim mulier ob Chriſtum, ad puteum relicta hydria cucurrit ad civitatem, ut Dominus evangelizaret; ita etiam cives, cùm per mulierem audirent Chriſti annuntiationem, relicta civitate, Dominum quærentes, Chriſto Jeſu occurrunt. In hoc etiam magnum habemus documentum, ut notant Albert. Magn. S. Thom. quod ſi ad Chriſtum ire volumus, oportet nos exire de civitate, id eſt, amorem carnalis cupiditatis deponere. Jerem. 48. n. 28. *Relinquite civitates & habitate in petra.* Et Paul. ad Heb. 13. n. 13. ait, *Exeamus ad eum extra caſtra.* D. Cyrill. *lib.* 2. *c.* 101. ait, quod durities Judæorum à Samaritana facilitate in credendo arguitur: *Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit.* Ezech. 16. n. 51. Samaritani præfigurabant Gentiles, qui magna promptitudine Chriſtum receperunt.

Exemplum multum efficax.

Alber. Mag. D. Thom. *Ut Chriſtum ſequamur exeundum à mundo.* Jerem. 48. Hebr. 13. Cyrill. Ezech. 16.

Ioannis 4. n. 31. Interea rogabant eum diſcipuli, dicentes: Rabbi manduca.

VERSIONES.

Syriacus. Et interea efflagitabant ab eo diſcipuli ejus, dicentes ei: Magiſter noſter comede.

Hugo. Interrogaverunt eum diſcipuli, dicentes: Rabbi.

Multi ex Græco. Interea precabantur, ſeu exhortabantur eum diſcipuli, dicentes.

EXPO

EXPOSITIO.

261. INTEREA, dum mulier abiit in civitatem, civéſque ad Jeſum exjerunt, *Rogabant eum.* Deprecabatur ut diſcipuli Dominum, ut comederet ex cibo, quem ejus juſſu emptum attulerant ex civitate. Nam, ut notant probati Authores, & ex recta conjectura deducitur; cibum appoſitum Jeſus non ſumebat, ſed quaſi in aliam rem, quæ ſibi magis curæ erat, defixus hærebat meditabundus. Ex quo perbellè ait D. Cyril. lib. 2. c. 102. *Nam, cùm citò venturos ad ſalutem Samaritanos non ignoraret; ſic inde pendet. Vt quamvis ex itinere fatigatus eſſet, nullam tamen corporis haberet rationem: ita exemplo ſui ſaluti hominum potius quàm proprio corpori ſtudere, paſtoribus Eccleſiæ perſuadet.* Sequitur textus, *Rogabant eum* ſeu, ut legit Hugo, *Interrogabant eum*, ut ipſemet explicabat, quærentes conſenſum à reſpondente, quare non comedebat; & ita ex amore in Magiſtrum, rogabant eum, ut comederet. Sed noſtra lectio vulgata tenenda eſt.

Cyrill. *Chriſtus ſaluti noſtræ potiùs quàm ſuo commodo intentus.* Hugo.

QUÆSTIO XL.

Quare diſcipuli rogabant Chriſtum ut comederet.

262. CUm cibi eſſent appoſiti, & Dominus veluti in aliam rem defixus nollet manducare, rogabant eum diſcipuli, ut comederet. Et hoc ex triplici motivo: Primò ex amore in Magiſtrum; ſecundò ex propria utilitate: tertiò ex peculiari obligatione.

263. Primò ob amorem in Magiſtrum: quia erat jejunus, laſſatus ex itinere, & hora meridiana. Chryſoſt. homil. 33. *Hoc non improbitate quadam,* ait, *ſed amore, & ſtudio in Magiſtrum aicebant, cùm itinere, & æſtu fatigatum viderent.* Similiter Theoph. Euth. Secundò, Impensè inſtabant diſcipuli ut Chriſtus ederet; quia etiam ſibi conſulere volebant; cùm fame laborarent; non enim ſolebant cibos ſumere, niſi Dominus priùs menſam benedicens prægustaret appoſita: aliter ipſi, ob ſuam modeſtiam non præſumebant comedere. Tertiò. Rogabant eum ex ſua obligatione; quia, ut ait Albert. Magn. debet diſcipulus Magiſtro in corporalibus miniſtrare; & hic honor Magiſterio debetur, 1. Corinth. 9. n. 11. *Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus?* Pſalm. 80. n. 2. *Sumite Pſalmum, & date tympanum.* Beda relatus in Gloſſa. *Hoc eſt, accipite ſpiritualia, & date carnalia: Pſalmus enim, quia de ſuperioribus eſt, pertinet ad ſpiritualia, tympanum vero, quia de ſicco corio fit, ſignificat carnalia. Et eſt dicere: Si avidi eſtis in ſpiritualibus ſuſcipiendis, devoti ſitis in carnalibus erogandis.* Dignus eſt mercenarius mercede ſua; & qui in negotio ſpirituali laborat, debet alimoniam in ſui ſuſtentationem recipere.

Chryſoſt. Theoph. Euthym. *Diſcipuli famulentur Magiſtro.* Alber. Mag. 1. Cor. 9. Pſalm. 80. Beda.

Ioannis 4. *n.* 32. Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos neſcitis.

VERSIONES.

Syriacus. Ipſe verò dixit eis: Eſt mihi cibus, ut comedam.

Vatablus. Ego cibum habeo comedendum.

Arias. Quem vos non noſtis.

EXPOSITIO.

SUBJUNGIT Dominus cauſam, ob quam rogantibus Apoſtolis non comedat. Et non negat, quin eſuria, quin ſit fatigatus, ſed innuit, alium eſſe cibum, qui ei multo jucundior, ac delectabilior eſt, nempe ſalus hominum, ut ipſe explicat *verſu.* 34. Et per hoc declarat, quàm vehementer deſideret converſionem Gentium: nam quamvis Dominus eſſet jejunus, & fatigatus ex itinere, hora meridiana, & appetitus naturalis ex ſua naturali inclinatione propendeat in cibum; tamen multo vehementius erat deſiderium ad noſtram ſalvationem, quàm ipſa appetentia ad cibum. Et in hoc maximè docet ſuos diſcipulos, ut Ammonius in Catena Græca. *Tanquam Magiſtros orbis terrarum aſſuefacit, corporalem cibum Dei voluntati, hominúmque ſaluti poſtponere.* Ad quod nos docet ſuo exemplo ſervus Abrahami, *Geneſ.* 24. *num.* 33. Nam, cùm ei eſſet appoſitus cibus, ait; *Non comedam, donec loquar cunctos ſermones meos.* Et 1. *Reg.* 16. *n.* 11. Samuel ait Iſai, quod ut exequeretur Domini mandatum, vocaret ad ſe Davidem: *Nec enim diſcumbemus, priuſquam huc ille veniat.* Et *Tobiæ* 7. *n.* 10. cùm cibi apponerentur coram juniore Tobia in domo Raguelis, ait: *Hic ego hodie non manducabo, neque bibam, niſi prius petitionem meam confirmes.* 264.

Chriſtus pluris æſtimabat noſtram ſalutem, quàm ſuum commodum. Bonus Prælatus ſalutis ſubditorum poſtponat omne proprium commodum. Ammon. Geneſ. 24. 1. Reg 16. Tobiæ 7.

Utitur Dominus hìc metaphora cibi, ut obſervant Albert. Magn. Hugo. Eſt enim tropus locutionis, eo quod cibus tranſit in naturam comedentis, & fit in ſpeciem corporis nutriti. Et ſic unus ſpiritus cum Deo efficiuntur converſi, nō natura, ſed charitatis copula. Et dum Dominus diſcipulis, ait, ſe habere cibum manducandum, videtur eis ſignificare; ut ipſi manducarent: nam ille alium excellentiorem habebat. *Quem vos neſcitis.* Hujuſmodi cibus, vobis eſt incognitus: neſciebant enim, inſtare Samaritanorum converſionem ad fidem, ut ponderat D. Cyrillus *lib.* 1. *c.* 3. Et hoc erat cibus Chriſti, Tob. 12. n. 19. *Ego cibo inviſibili, & potu, qui ab hominibus videri non poteſt, utor.* 265.

Albert. Mag. Hugo. Cyrill. Tob. 12.

Ioannis 4. *n.* 33. Dicebant ergo diſcipuli ad invicem: Nunquid aliquis attulit ei manducare?

VERSIONES.

Syriacus. Dicunt diſcipuli inter ſe: Num quis, attulit ei quid edendum?

Vatablus. Num quis attulit ei, quod ederet?

EXPOSITIO.

266. Chryſoſt. Cyrill. Auguſt. Rupert. Euthym. Theoph. S. Thom. Chryſoſt.

DE cibo, de quo Chriſtus loquebatur, nullus diſcipulorum intellexit; omnes tamen cibum corporalem cogitabant, ſicut & mulier aquam materialem eſſe, ſibi perſuadebat, ut obſervant Chryſoſtomus, Cyrillus, Auguſtinus, Rupertus, Euthymius, & Theophyl. S. Thom. Et cùm diſcipuli eſsent cupidi, & ambigerent, qualiſnam eſset ille cibus, & quis eum attulerit? nullus tamen quærit à Magiſtro, ſed ſolùm inter ſe loquuntur. Quod obſervat Chryſ. homil. 33. *Solitum tamen* ait, *Magiſtro honorem tribuunt; & mutuis invicem ſermonibus differentes, eum percontari non audent.* Sed ſolùm adinvicem loquebantur diſcipuli. Num aliquis, utpote mulier illa Samaritana, vel aliquis pertranſiens videns hominem famelicum, ei cibum dedit? ſeu, ut affirmat Origen. ſibi perſuadebant, Angelum cibum miniſtraſse, ut contigit Eliæ. 3. *Reg.* 19. *num.* 6. Vel ut interpretatur Leontius, putabant, illi eveniſſe, quod contigit Danieli in lacum leonum, cui Habacuc portavit prandium ſuis meſſoribus præparatum: *Daniel* 14. *n.* 33.

Origen. 3.Reg. 19. Leontius. Daniel.14.

Joannis 4. *n.* 34. Dixit ei Jeſus: Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem ejus, qui miſit me, ut perficiam opus ejus.

VERSIONES.

Theophylactus. Meus cibus eſt ut faciam quod vult, is, qui miſit me.

Vatablus. Ut exequar voluntatem ejus, qui miſit me.

D. Ambr. lib. de Noë, & Arca c. 25. *& lib. de Ælia, & jejunio, cap.* 3. Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem Patris mei, qui eſt in cælis

Arias. Voluntatem mittentis me.

Græcus. Et ut perficiam opus ejus.

Tertul. lib. adv. Praxeam, c. 21. *& Novatia. Epiſt. de cibis Iudaicis.* Et ut conſummem opus ejus

EXPOSITIO.

267. DUM diſcipuli non intelligentes verba Domini, inter ſe præ modeſtia ſecretè quærunt, quid ſignificent? quis attulerit cibos? Dominus eis occurrit, ait D. Auguſt. *Audivit cogitationes eorum, & jam inſtruit, magiſter, non per circuitum, ſicut illam mulierem.* Cum Samaritana loquens, non exponit, de qua aqua loqueretur. At verò cum diſcipulis: *Quibus datum eſt, noſſe myſterium regni Dei,* Matth. 13. n. 11. *Omni velamine,* ait Cyril. lib. 2. c. 105. *orationis rejecto, rem eis apertiſſimè dicit;* ait eis Dominus: *Meus cibus,* hoc eſt, mea eſca. Seu, ut ait Hugo, mea refectio; mea delectatio, quam ego habere dicor, ratione cujus hic veſter cibus oblatus vileſcit, *Ut faciam voluntatem ejus,* hoc eſt, ut clariùs legit Vatabl. *Exequar voluntatem mei Patris, qui miſit me* Voluntas autem Dei eſt hominum ſalus. *Deus vult omnes homines ſalvos fieri,* 1. Tim. 2. n. 4. *Ut perficiam opus ejus.* Ex Græco loquendum eſt cum copulativa, *Et ut perficiam opus ejus.* Orig. Cajet. hoc referunt ad opus creationis, quod per Chriſtum gratiæ perfectionem comparavit. Sed cum communi ſententia Chryſ. Cyrill. Euth. Theoph. Bedæ, Alberti Magni, S. Thom. referendum eſt ad noſtram redemptionem: Et hæc duo, facere voluntatem ejus, & perficere opus ejus, idem valent; tamen addit perficere opus ejus ad hoc ut explicet, quæ eſt voluntas patris. *Perficiam opus ejus,* hoc eſt, negotium mihi injunctum, ac commiſſum exequar, & conſummem. Euth. *Voluntas Patris,* ait, *qui ipſum miſerat, opus illius Chriſto injunctum, ſalus eſt hominum.* Hoc enim opus commiſſum Chriſto, & ſalus, & redemptio generis humani Joan. 3. n. 17. *Miſit Deus filium ſuum in mundum, ut ſalvetur mundus per ipſum.* Et 17. n. 4. *Opus conſummavi, quod dediſti mihi, ut faciam.* Et perficere hoc negotium noſtræ ſalutis, & ſuæ mortis, dicit ſuum cibum: *Labores manuum tuarum manducabis,* Pſal. 127. n. 2. Hoc autem opus multis modis Chriſtus perfecit. Exemplo, prædicatione, doctrina, morte, ac paſſione, & merito ſuo. Et quia inſtabat jam tempus, ut Samaritani adducerentur ad ſalutem, ac cognitionem veritatis ideo hæc loco ſibi eſſe corporalis alimoniæ ſignificat; non quod cibus corporis ei non eſſet neceſſarius, prout homo erat, ſed quod bono noſtro ſpirituali, tanquam ſit quid gratius, maximè paſcitur, ac delectatur.

Auguſt. Matth. 13. Cyrill. Hugo. Vatabl. 1.Tim. 2. Græc. Origen. Cajetan. Chryſoſt. Cyrill. Euthym. Theophyl. Beda. Albert. Mag. D. Thom. Euthym. Joan. 3. Joan. 12. Pſalm. 127.

QUÆSTIO XLI.

Quare Chriſtus Dominus negotium noſtræ ſalutis appellet ſuum cibum?

EX noſtra expoſitione liquet, quod Chriſtus Dominus, exequi, & animplere voluntatem Patris circa noſtaam ſalutem, ita ſibi perjucundum, ac delectabile dicit, ut hoc cibum ſuum, & eſcam ſuam appellet Quod dedit anſam Doctoribus variè ratiocinandi in hac materia. 268.

Primò Rupert. lib. 4. in Joannem: *Hoc dicto,* ait, *Chriſtus indicat, quàm ſpontanea obedientia Deo Patri deſerviat in operando noſtram ſalutem; & quòd magis delectetur in hac obedientia, quàm aliquis eſuriens, dum oblatis cibis dicitur ei: Manduca.* Chriſtus dum voluntatem Patris exequitur, ſe per omnia illi obediens gerit; & multo perjucundius eſt ei, obedire Patri quàm homini fameſcenti cibus oblatus. Secundò Philo Carpathius explicans illud Cantic. 5. num. 1. *Deſcendat* 269.

269. Rupert. *Obedientia Chriſti erga Patrem ei valde perjucunda.* Carpath. Cant. 5.

dat. frater meus in hortum ſuum ; & comedat fructum pomorum ſuorum. Ait ille, *Ad quos, & quales fructus edendos invitetur ſponſus à ſponſa, ipſe per ſe declarat in Evangelio, cùm dicit: Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem ejus, qui miſit me: hoc eſt, ut quamplurimos ad me convertam, meoſque diſcipulos faciam, & amicos, omnes in me credentes: quorum bona opera, tanquam fructus ſuaviſſimos virtutis ſponſus edit, hiſque maximè lætatur*, Chriſtus agens de noſtra converſione, ac nos diſcipulos ſuos faciens, ita in his novis plantationibus, ac earum bonis operibus delectatur, & paſcitur, tanquam in ſuaviſſimis fructibus, omni condimento ſaporis repletis.

Bona noſtra opera Chriſtum delectant.

270. Ambroſ. Tertiò. Divus Ambroſius lib. de Noë, & arca cap. 25. *Non enim, ait, carnem manducabat, hoc eſt, terrenum aliquod cogitabat, qui dixit: Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem Patris mei: ſtudium hominibus virtutis inſpirans & cupiditatem divinæ cogitationis infundens.* Expende ultima verba: Chriſtus voluntatem Patris appellat ſuam eſcam, ut nos inſtruat, contemnere terrena, & deſiderare cœleſtia, ac ſtudium virtutis habere: in quibus eſt vera refectio mentis, & animæ.

Noſter cibus deſiderare cœleſtia.

Ambroſ. Quartò idem Divus Ambroſius lib. de Elia, & jejunio, cap. 3. *Meus cibus eſt*, ait, *ut faciam voluntatem Patris. Hic cibus Angelorum eſt, ut divino famulentur imperio.* Nullus cibus ita jucundus, ac gratus eſt homini, quàm Angelis, ac Juſtis Deo famulari, ac obſequium præſtare. Et ita ait explicans noſtrum locum D. Bernardus ſerm. 3. in Ramis Palmar. *Quis enim cibus æquè confirmat, & corroborat hominem? Quid ita in omni neceſſitate confortat, & ſuſtentat ut divinæ voluntatis executio?*

Bernard. *Famulari Deo, cibus juſtorum.*

271. Etherius. Quintò. Etherius *lib. 1. ad Elipandum.* Ait Chriſtus, *& perficiam opus ejus: Opus ejus*, inquit, *eſt ex multis granis unum panem, id eſt, ex multis animabus unam animam in una charitate, in una fide, & in una ſpe facere.* Ita Deo placet unio in charitate inter homines, ut hanc facere, ſit peculiare opus Dei. Et quia Samaritani erant uniendi cum Apoſtolis in fide, ideo ſignificat, quod cibus à ſe edendus ſit hanc unionem perficere, & conſummare. Sextò. Drogo Hoſtienſis ſerm. 1. de Paſſione. *Meus cibus eſt*, ait, *ut faciam voluntatem Patris mei: & voluntas Patris eſt, ut calicem bibam. Ergo in Cruce manducavit, & bibit, & ebriatus eſt, & dormivit.* Tam eximiè ſua morte, ac paſſione, & cruce oblectatur Dominus, ut faceret voluntatem Patris, qua ad mortem properabat, ſuum cibum, ac refectionem dulciſſimam appellet.

Deliciæ Chriſti, facere unionem inter fideles.

Drogo.

Mors, ac Paſſio Chriſti cibus ejus ſuaviſſimus.

272. Baſil. Seleuc. Septimò Baſilius Seleucus Orat. 6. in Davidem. *Animæ pabulum, ait, veritatis eſt cognitio, creatoris intelligentia, divinarum rerum narratione reperiri. Ac circa hujuſmodi alimoniam operam impendere, cùm Dominus homines doceret, clamabat: Cibus meus eſt, ut faciam voluntatem ejus, qui miſit me.* Fidelis animæ cibus, ac refectio, veritatis cognitio, & Dei contemplatio: nam ſicut corpus creſcit, ac augeſcit corporali eſca, ita cæleſti doctrina anima paſcitur, & nutritur. Et ideo dum Chriſtus parat hoc cæleſte pabulum, hominibus dare ſuum cibum dicit, cùm noſtram refectionem, ac commodum ſuum reputet.

Cæleſtis doctrina animæ cibus.

273. Chryſoſt. Octavò. Divus Chryſoſtomus homilia 33. *Hominum, inquit, ſalutem hoc in loco cibum appellat, ut quanta ſalutis noſtræ cura, & deſiderio teneatur, oſtendit. Sicut enim nos cibum, ita Chriſtus humani generis ſalutem deſiderat.* Divus Cyrillus Alexandrinus lib. 2. c. 105. *Hinc diſcimus, quanta ſit erga homines Dei charitas; quaſi enim cibum ſuum putat perditorum hominum converſionem.* Sicut homo famelicus eſurit, & appetit cibum; ita Chriſtus Dominus ob ſuam charitatem eſurit, & appetit noſtram ſalutem, ut ſuum cibum, & pœnitudine, ac converſione peccatorum reficitur, & paſcitur, tanquam ſuaviſſimo pabulo.

Cyrill.

Chriſtus eſurit noſtram ſalutem.

Cùm Matthæus vocatur à Chriſto, ait Lucas 5. n. 29. *Et fecit convivium magnum Levi in domo ſua; & erat turba multa publicanorum.* Matthæus, qui erat publicanus, cujus ſors valde inter ignobiles reputabatur, parat Domino magnum convivium in domo ſua. Et tamen cum Jeſus *ingreditur domum cujuſdam principis manducare panem*, Luc. 14. num. 1. Cùm hic eſſet Princeps, & valde præpotens, planum eſt, quod Dominum multa magnificentia, ac majeſtate exciperet. Et tamen ejus convivium non dicitur magnum, ut convivium Levi. In domo Principis erat ante Dominum menſa in qua cibi apponebantur. At Matthæus, non ſolùm corporali cibo recreabat Dominum, ſed ſua, ac multorum publicanorum, qui aderant, converſione, ac pœnitentia. Et nullum majus, ac amplius convivium Chriſto Domino, quàm noſtra ſpiritualis vita, & ſalus. Beda in c. 9. Matth. *Porrò ſi altiore intellectu, quæ geſta ſunt, indagare cupimus; non tantùm in domo ſua terreſtri convivium Dominó corporale exhibuit Matthæus; ſed multo gravius illi convivium in domo pectoris ſui per fidem, ac dilectionem paravit, ipſo atteſtante qui ait, Ecce ego ſto ad oſtium, & pulſo, ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit januam, introibo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipſe mecum.*

274. Luc. 5.

Luc. 14.

Noſtra ſalus cibus Chriſto jucundiſſimus.

Ioannis 4. n. 35. Nónne vos dicitis, quod adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit? Ecce dico vobis, Levate oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt jam ad meſſem.

VERSIONES.

Syriacus. Nonne dicitis: Poſt quatuor menſes venit meſſis? Ecce dico vobis: Attollite oculos veſtros, & ſpectate terras, quippe quæ albeſcant, & jam pervenerint ad meſſem.

Vatablus. Cùm meſſis advenerit: ecce dico vobis: Attollite oculos veſtros, & contemplamini regiones.

Euthymius. Et meſſis veniet.

Maldonat.

Maldonat. ex Videte campos.
Græco.

EXPOSITIO.

275. DOMINUS paulatim erigit mentes ſuorum diſcipulorum ad altiora. Primò explicavit, quòd cibus ſuus ſit facere voluntatem Patris; & opus ad quod miſſus eſt. Jam nunc verò aperit, eſſe tempus, & hora huic operi incumbendi. Et utitur metaphora ſumpta à ſegete, & meſſe: nam ſata agricolarum intuebantur diſcipuli, cùm eſſent in campo extra urbem. *Nonne vos dicitis:* vulgare, & in confeſſo eſt apud vos, *quòd adhuc quatuor menſes ſunt.* Phraſis Hebraica, idem valet poſt quatuor men-
Joan. 3. ſes erit meſſis. Joan. 3. n. 4. *Adhuc quadraginta dies & Ninive ſubvertetur*, id eſt, poſt quadraginta dies Ninive ſubvertetur. Et loquitur
Chryſoſt. Cyril. Theoph. Euthym. Beda. Dominus de meſſi materiali, ut obſervant Chryſoſtomus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, Beda, & alii. Ac ſi dicat: Apud vos eſt vulgare, quòd abhinc uſque ad tempus meſſis reſtant quatuor menſes. Vel vulgare erat Proverbium apud Hebræos, ut alii volunt, quòd à tempore ſementis uſque ad meſſem quatuor menſes interjacebant. *Levate oculos veſtros.* Si illa ſunt apud meſſem materialem, quæ abeſt quatuor menſibus, tamen meſſis ſpiritualis jam eſt, & venit tempus ejus, *Levate oculos veſtros*, mentis & corporis, ut vult Chryſoſtomus. *Et videte regio-*
Chryſoſt. *nes,* ſcilicet campos *quia albæ ſunt*, hoc eſt, maturæ, & proportionatæ ad meſſem. Oſtendebat Dominus ſuis diſcipulis, ut ait Chryſoſtomus, multitudinem Samaritanorum, quæ ad ipſum confluebat, quorum corda jam erant diſpoſita, & proportionata ad fidem recipiendam.
Theoph. Theophyl. *Attollite oculos veſtros ſpirituales vel ſenſibiles, & ſpectate multitudinem Samaritanorum, & animas eorum ad fidem alacres, & promptas, quæ quaſi regiones albæ opus habent meſſoribus, ad ſalutem præparatæ.* Et ita eſt explicanda illa ultima particula in textu: *Quia albæ ſunt jam ad meſſem.* Quia jam hæ ſegetes ſpirituales diſpoſitæ ſunt, ut à meſſoribus falce demetantur. Et ita enucleat Dominus, qualis ſit cibus ſuus, quale opus commiſſum à Patre; ut huic meſſi ſpirituali incumbat, ac de ſalute hominum agat.

276. Cajetan. Cajetanus, hæc verba vult referre, non ſolùm ad Samaritanos, ſed ad omnes nationes; quia jam in proximo erat, ut meſſem prædicationis Evangelicæ devenirent. Et ita dicitur in plurali *regiones.* Tamen communis ſententia Patrum,
Chryſoſt. Cyril. Theoph. Rupert. Alber. Mag. D. Thom. Chryſoſtomi, Cyrilli, Theophylacti, Ruperti, Alberti Magni, S. Thomæ ad Samaritanos refert, quorum converſio erat in propinquo, & quorum turmas venientes per campos Dominus oculis diſcipulorum oſtendebat.

277. *Quo tempore hæc hiſtoria accidit.* Ex verbis hujus textus colligunt communiter authores tempus, in quo hæc hiſtoria cum muliere Samaritana contigit, quatuor eſſe menſes ante meſſem, & tunc menſe Januario hæc geſta ſunt: nam meſſis triticea fiebat in Judæa ad fi-
Albert. Mag. Abulenſ. Genebrard. nem menſis Aprilis. Ita Albertus Magnus. At Abulenſis 1. *Reg.* 12. *q.* 15. ait, fieri tritici meſſem ad finem Aprilis vel ad initium Maii: Et Genebrardus in Calendario Hebræorum. Meſſem fieri menſe Maij contendunt: ſimiliter, Rupertus Rupert.
Cajetanus, Toletus *annot.* 25. & alii. Et hæc hiſtoria contigit menſe Februario: Meſſis enim in illis regionibus incidebat inter Paſcha, & Pentecoſtem, ut obſervat hîc Origenes, & clarè patet ex Scriptura; nam primitiæ frugum ſeptem hebdomadibus poſt Paſcha jubentur offerri, *Exod.* 34. *n.* 22. *Levit.* 23. *num.* 15. Cajetan. Tolet. Origen.

QUÆSTIO XLII.

Quare Dominus hîc loquatur cum diſcipulis per metaphoram à regionibus albeſcentibus?

278. APertis verbis poterat Dominus ſuos docere, ac illuminare, ut elevantes oculos viderent multitudinem Samaritanorum, quæ jam erat præparata, & diſpoſita ad fidem. Tamen allegoria, ac ſimilitudine utitur. Ad quod reſpondet primò Divus Chryſoſtomus homil. 33. *Quid ſibi hæ volunt tranſlationes? Quænam hæc gratia? neque enim temerè Spiritus ſanctus ita inſtituit? Duabus rationibus. Primum, ut ſignificantiùs loqueretur, & magis ante oculos poneret; mens enim familiarium rerum imagine concepta magis ſuſcitatur, & tanquam in pictura rem ipſam magis amplectitur:* Ad magis ſuam ſententiam declarandam, & ut altiùs in diſcipulorum mentibus imprimeretur; ideo in exemplo, tanquam in pictura, Dominus rem ipſam ponit. Secundò pergit ipſe Chryſoſtomus. *Ut jucundior narratio eſſet, & diutiùs animo immoraretur.* Ut ſententia Domini alta mente remaneret defixa in diſcipulorum mentibus, figuris utitur ipſe Salvator; quòd erat magna elegantia apud Palæſtinos: Nam ſermo mirificè ornatus ſua jucunditate, ac delectabilitate magnam vim habet ad perſuadendum. Eſther cùm ingrederetur ad loquendum cum Aſſuero pro ſuo populo, orabat ad Dominum, Eſther. 14.
Tribue ſermonem compoſitum in ore meo in conſpectu Leonis. Eſther 14. n. 13. Carthuſianus: *Sermonem ornatum, ac audienti beneplacentem.* Sed cur potius cum regionibus albis comparat, quàm cum alia re? Carthuſ.

Chryſoſt. *Magiſter ſuam ſententiam explicet.* — Chryſoſt. *Sermo ornatus jucundus.*

279. Chryſoſt. Reſpondet primò idem Chryſoſtomus: *Jam venientium Samaritanorum turbam videbant; quorum fervorem, & promptiſſimam voluntatem adhuc regiones appellat: ſicut enim ſpicæ faventes meſſem indicant, & jam manus poſtulant; ita illi properabant ad ſalutem.* Metaphora erat optima, præcipuè cùm ſegetes eſſent ante oculos: ſicut enim maturæ fruges requirunt, ut falce demetantur, ita horrea ut congregentur; ſic animæ præparatæ ad fidem, falcem doctrinæ exoptant, Apoc. 14.
ut à ſuis erroribus evellantur, ac ad Eccleſiam transferantur. Apocal. 14. num. 18. *Mitte falcem acutam, & vindemia botros terræ, quoniam maturæ ſunt uvæ ejus.* Secundò, Hac analogia indicat Dominus prædicationem, & doctrinam diffundere tempore opportuno & accommodato. Opportunitatem debet Prædicator inveſtigare, ut fructum faciat. *Opportuno tempore prædicandum.*

280. Baſil. Tertiò. Divus Baſilius *Orat. de vera Virg.* ait: *Virginitas enim vitam noſtram de corruptione ad ſanctitatis gloriã colligit. Nam priores illi homi-*

nes

nes ex paucis ſeminibus, fœderatis nuptiis orbem terrarum humanitatis fruge impleverunt; hæc autem ſata jam toto orbe per voluptatem connubij, grana intra cælorum horrea congregat: Hanc nempe ſatorum in caſtimoniæ gloriam tranſlationem ſignificans Dominus dicebat: Levate oculos veſtros videte regiones, quia jam albæ ſunt ad meſſem. Qui ad Chriſtum currebant; ut in cœleſtia horrea intrarent, dicuntur regiones albicare candore, ac amore caſtitatis; nam hujus virtutis ſtudio cæli horrea aperiuntur, & homines maximè aptantur ad illius ingreſsum; & fit congregatio meſſis Chriſti ex puriſſimis electis.

Charitas dat ingreſsũ ad vitam æternam.

281. Cant. 5. De Chriſto ait anima ſancta, *Dilectus meus candidus, & rubicundus electus ex millibus*, Cantic. 5. num. 10. Seu, *ſuper decem millia*, ut habent Septuaginta. Et ex tot millibus electus? Quia candidus virginitate, ut explicat D. Hieron. *lib. 1. contra Jovinian.* Caſſiod. Juſtus Orgelitan. Petrus Damian. *lib. 5. Epiſt. 18.* Hugo Victorinus *inſtitut. Monaſt. ſerm. 48.* Seu, ut habet D. Anſelm. *Dealbatus multa virtute*, ac proinde electus ex univerſis. Ait anima ſancta de ſe: *Introduxit me Rex in cellam vinariam; ordinavit in me charitatem.* Cant. 2. num. 4. Sed cur ad tantam felicitatem, ac affluentiam donorum introducitur? Dixerat paulo antè ſponſus de ea: *Sicut lilium inter ſpinas; ſic amica mea inter filias*; n. 2. Ubi per *lilium* puritas, ac virginitas animæ laudatur, ut teſtantur D. Ambroſ. *lib. de Virg.* D. Bernard. *ſerm. 48.* Cum ergo in ſponſa ponatur ſignum caſtitatis, ac puritatis, nil aliud ſequitur, niſi introductio, ac ingreſsus in cellam vinariam ſupremi Regis. D. Greg. Nyſſan. hom. 4. *Celebratur hoc loco anima; quæ pura, ac illibata perſeverat.*

Septuag. Hier. Caſſiod. Orgelit. Damian. Hugo. Anſelm. Cant. 2. Ambroſ. Bernard. Nyſſen.

Ioannis 4. n. 30. Et qui metit, mercedem accipit; & congregat fructum in vitam æternam: ut & qui ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit.

VERSIONES.

Syriacus. Porrò is, qui metit, mercedem accipit, cogitque fructus in vitam æternam; ſatórque, ac meſſor pariter gaudebunt.

Arias. Et ſeminans ſimul gaudeat, & metens.

Hebraicus apud Vatablum. Mercedem accipit, nam congregat fructus.

EXPOSITIO.

282. *Præſentia magis movent.* MESSORES ſuos ſpe præmij ad metendum Dominus excitat, & provocat. *Qui metit*, ad horreum Eccleſiæ Dei congregando: *Mercedem accipit*, non gratis, & ſine præmio laborat; ſed ſuum præmium habet. Et ait: *accipit*; de præſenti; & non, accipiet, de futuro; quia præſentia maximè movent: & quia Prædicatoribus, ac Chriſti meſsoribus, nõ ſolùm datur præmium in alio ſæculo, ſed etiam in hoc, dum multa dona à Deo accipiunt. *Unuſquiſque propriam mercedem accipiet, ſecundum ſuum laborem*, 1. Cor. 3. n. 14. *Et congregat fructum in vitam æternam.* Meſsores Chriſti ſuum præmium non congregant in horreum temporale, ut ait Euthym. ſed in æternã vitam, quæ ſemper durat. Dubitatur hîc, an merces, & fructus diverſa ſignificent, vel idem dicant. Rupert, cum quo conſentit Origenes diverſã eſse putat. Merces enim, ait Rupertus eſt illa quæ in hoc ſæculo debetur operariis Evangelicis; de quibus dictum eſt: *Dignus eſt operarius mercede ſua*, Matth. 10. n. 10. Fructus verò eſt ille, qui datur in vita æterna ipſis meſsoribus. Alij verò, cum quibus eſt Franc. Lucas, dicunt, mercedem eſse præmium, quod in cælo datur operariis Evangelicis; fructus verò eſse homines ad Chriſtum adductos opere prædicantium, qui in vitam æternam Chriſto congregantur. Tamen dicendum exiſtimo cum D. Chryſoſt. Cyril. Euthym. Albert. Magn. Hug. mercedem, & fructum idem ſignificare. Et præmium, quod ſolet dari meſsoribus, utroque modo appellatur. Et explicat Dominus, quod ſuis meſſoribus danda ſit retributio, & hæc in æternum duratura.

1. Cor. 3. Euthym. Rupert. Origen. Matth. 10. Franc. Lucas. Chryſoſt. Cyril. Euthym. Alber. Mag. Hugo.

Ut & qui ſeminat. Hoc loco *ut*, dicit conſequentiam. Ac ſi diceret: Ex quo ſequitur, quod gaudium ſit commune, tam ſeminantibus, quàm meſsoribus. Per *ſeminatores* intelligunt omnes Patres veteris Teſtamenti. Per *Meſſores* verò Chriſti diſcipulos, ac Prædicatores legis gratiæ. Qui omnes maximè lætantur fructu cæleſtium donorum in vitam æternam. Ex quo rectè notant Chryſoſt. Euth. Theoph. quod innuitur hîc quoddam diſcrimen inter meſsem materialem, & ſpiritualem: nam in meſse materiali non ſemper commune eſt gaudium ſeminanti, & metenti, quia ſæpe contingit, quod ille, qui ſeminavit, mortuus ſit tempore meſſis; at in Chriſti area omnibus commune eſt gaudium, quia licèt ſator multo jam tempore mortuus ſit corpore, tamen ut meſſor mercedẽ accipit in vita æterna. 283.

Chryſoſt. Euthym. Theoph.

Ioannis 4. n. 37. In hoc enim eſt verbum verum: quia alius eſt, qui ſeminat, & alius, qui metit.

VERSIONES.

Syriacus. In hoc enim ſermo ille verus eſt.

Vatablus. Quod alius eſt, qui ſeminat, & alius, qui metit.

Arias. Quia eſt alius ſeminans, & alius metens.

EXPOSITIO.

IN *hoc*, id eſt, in hac ratione, & in hoc eventu, *eſt verum* commune illud Proverbium, & dictum apud Hebræos, ut obſervant Chryſoſtom. Euthym. Rupert. Beda. *Alius eſt qui ſeminat, & alius eſt, qui metit.* Hoc dicto ſignificatur 284.

Chryſoſt. Euthym. Rupert. Beda.

ſignificari intendebant,alium laboraſſe, & alium laboris fructum percepiſſe, ut notat citatus Chryſoſt. Et hoc Proverbium verum eſſe in Patribus veteris Teſtamenti, & diſcipulis ſuis, ait Chriſtus. Nam illi antiqui Patres ſeminarunt;at diſcipuli ex eorum labore fructum percepêre; quod ſequenti verſu explicat Chriſtus. Tamen Patiarchis nulla facta eſt injuria, cùm ipſi habuerint ſuum præmium in vitam æternam.

Ioannis 4.n. 38. Ego miſi vos metere, quod non laboraſtis: alii laboraverũt, & vos in labores eorum introiſtis.

VERSIONES.

Syriacus. Ego miſi vos ad id metendum, in quo non laboraſtis: alii ſiquidem laboraverunt.

EXPOSITIO.

285. HOrtatur Dominus ſuos Apoſtolos, ut alacriter inſtent in negotio prædicationis Evangelicæ, tum ob mercedem, quæ eis eſt præparata in vita æterna, ut dixerat ſuprà *verſu* 36. tum ob facilitatem negotij,cùm per Prophetas, ac Patres antiquos jam ſeminatum ſit triticum divinæ cognitionis, ac animorum cultura præparata,& diſpoſita; ad quorum meſſem Chriſtus mittit ſuos diſcipulos. *Ego miſi vos.* De præterito eſt locutio;jam enim Chriſtus miſerat ſuos diſcipulos metere in Judæa, ubi multos baptizaverat hoc c.4.n.2.*In meſſe*, ait Chryſoſt. *minus laboris eſt, plus voluptatis.* Textus: *Quod non laboraſtis*; hoc eſt veſtro labore non ſeminaſtis. *Alij laboraverunt*, ſcilicet Patriarchæ, & Prophetæ ſeminando verbum Dei, docendo, & hominum corda præparando. *Et vos in labores eorum introiſtis*, colligendo fructum fidei ſeminatæ ab eis,& utendo eorum verbis pro veritatis confirmatione, ut ait Albert.Magn.& ante eum Irenæus *lib.* 4.*c.*40. D.Gregor.*lib.*9.*Moral.c.*16. Notanter obſervat Theophylactus, ex his verbis inferri, eundem eſſe Deum, & authorem veteris Teſtamenti, & novi: ſiquidem meſſis, incepta per Prophetas, ab Apoſtolis, ac diſcipulis Domini metenda, ac colligenda eſt.

(Chryſoſt. — Albert.Mag. Irenæus. Gregor. Theophyl.)

QUÆSTIO XLIII.

Quare, cùm Apoſtoli ſint multos labores perpeſſi in prædicatione Evangelica, dicat tamen Dominus, quòd eos mittit ad metendum, quod non laboraverunt?

286. *Ratio difficultatis.* SI noſtra mente perpendamus labores, quos Apoſtoli paſſi ſunt in diſſeminanda prædicatione per orbem,videntur multò atrociores, & graviores,quàm Patriarcharum ærumnæ. Nulla lingua dicere ſufficit tot perſecutiones, tot exilia, tot flagella tantum famis, tantum ſitis, tot rotas,flammas,neces, & tandem tot tormentorum genera,quæ Apoſtoli pro prædicanda fide conculcarunt:nil enim majus Patres antiqui potuerunt perferre.Quomodo ergo dicuntur Apoſtoli,eorum comparatione,non laboraſse, ſed in eorum labores introïſse.

287. *August.* Reſpondetur cum D. Auguſtino *ſerm.* 52. *de Sanctis*, quod Chriſtus Dominus loquebatur hîc de meſse facienda in populo Judaïco, & Samaritano, quorum turmas venientes per campos oſtendebat: *Levate oculos veſtros, & videte*, ſuprà n.31.Et ibi maximè laborarunt Patriarchæ in plantanda,& ſeminanda fide: Apoſtoli autem electi fuere ad metendum in hoc populo id, quod per Prophetas, ait Auguſtinus, erat jam maturum. At in dilatanda fide per orbem inter Gentes, Apoſtoli fuerunt non ſolùm meſsores, ſed etiam ſeminatores, & ait Auguſtinus, qui multis ſuis laboribus, ac ærumnis plantaverunt fidem,errorum vepres à Gentium cordibus evellendo,ac infidelitatis tenebras diſſipando. Et in hoc ſenſu, ut obſervant citatus Auguſtinus, & Irenæus *lib.*4.*c.*41. ait Paulus 1.*Cor.*15.*n.* 10.ſe abundantius, quàm omnes laboraſſe,quia deſtinatus eſt ad Gentes,in quibus nulla extabat fidei diſpoſitio.Ita etiam *ibi* D. Anſelmus,D.Thomas Benedictus, Juſtinianus, & *hic* Toletus. Ad rationes morales deveniamus.

(*Apoſtoli ſeminatores, & meſſores in Gentibus.* — Auguſt. Irenæus. 1. Cor. 15. — Anſelm. D.Thom. Juſtin. Tolet.)

288. *Rupert.* Deſpondet primò Rupertus lib. 4. in Joannem. *Illic*, ait, *credentes, & ſperantes, credendo, & expectando fidem, & ſpem ſuam in propagationem carnis ſuæ, tanquam in bona gratiæ Dei terræ committentes, ſeminaverunt euntes, & flentes, & ſemina ſua mittentes. Et ecce nunc alij metunt, nempe vos Apoſtoli, qui promiſſionum, quæ ad eos facta ſunt, præſentem habetis effectum.* Quod ſatis clarè totum dixit Hugo. *In meſſe facilitas eſt, & ſecuritas, & jucunditas de præſentia fructus. In ſemine autem multus labor diuturna expectatio.* Antiqui Patres fidem prædicabant, Chriſtum annuntiantes, qui maximè ab eorum oculis diſtabat, cujus præſentia non valuerunt;& ideo longa expectatione, tanquam ſeminatores vexabantur. At Apoſtoli, quamvis multo majores, quàm illi, labores pertulerint, tamen dulcedine præmij ac præſentia Chriſti, & appropinquatione regni cœleſtis maximè recreabantur, tanquam meſſores; & ideo dicuntur minus laboraſſe; non quòd minus laboraverint, ſed quod eorum labores præſens fructus multum facilitaverit ac minuerit.

(Hugo. — *Præſentia præmij facilitat omnem laborem.*)

289. *Cyrill.* Secundò D. Cyrillus lib. 2. in Joan.cap. 110. *Apertiùs totam rem ante oculos ponit, ut Prophetarum, atque Apoſtolorum amicus, ne labores illorum à laboribus Apoſtolorum ſeparet; ne totam prædicationis gloriam, qua mundus converteretur, Apoſtolis ſolùm attribuat, ſed utriuſque operam in unum commiſcens. Ita non dimittit, priſcorum gloriæ inſultari, ſed honorandos illos ſuadet: partim, quia labore, partim, quia tempore præceſſerunt. Hoc nobis profuturum eſt, ſi ut regulam in ſimilibus rebus obſervabimus.* Cùm totus mundus prædicatione eſſet trahendus ad fidem, nedum hoc eorum gloriæ adſcribitur, Prophetarum, ac Patriarcharum labor videretur contemni, ideo Dominus eorum labores aſſocians, ac

Qui tempore & labore præceſſerunt, venerandi ſunt.

ac commiſcens docet, quod Apoſtoli ſuſceperint ſegetem jam præparatam, & naturam multis Prophetarum ſudoribus; ut *ibi* ait D. Cyrill. Ex quo habemus documentum ad honorandos, ac venerandos eos, qui tempore, ac labore præceſſerunt.

290. Exod. 15. Origen.

Tertiò: Origenes *homil. 7. in Exod.* dum expendit illa verba Moyſis Exod. 15. n. 17. *Introduces eos, & plantabis in monte hæreditatis tuæ*; ita loquitur Origen. *Vide clementis Domini bonitatem: non vult, ut ipſe ſibi faciat habitaculum, te præparatam ducit habitationem, audi Deum dicentem in Evangelio: Alii laboraverunt; vos in labores eorum introiſtis.* Bonus Deus ita ſuos amicos evehit ad regnum cælorum; ut ſemper labores perpeſſi comparatione tanti boni ſemper ſint inferiores. Dum ergo ſuos diſcipulos promovet ad ſupremum culmen dignitatis Apoſtolicæ, ait eis; quòd ingrediantur in labores Prophetarum.

Deus de noſtris laboribus ſubtrahit, in præmiis ſuperabundat.

Quia quamvis ipſi Apoſtoli multum ſuſtineant, & perpetiantur; tamen habita conſideratione ad tantum principatum, ſemper labores ſunt minores, & inferiores, cùm ad meſſem, jam ab aliis præparatam, admittantur. Adeò bonus eſt Deus, ut ſemper de laboribus ſubtrahat; honores; & præmia abundantiſſimè largiatur, & diffundat.

291. Quarto. Multum laborarunt Prophetæ, & Patriarchæ; Sed ſi rectè expendas, multo majores fuerunt perſecutiones, ærumnæ, contumeliæ, ac tormentorum genera, quæ perpeſſi ſunt Apoſtoli in meſſe Evangelica. Et tamen hi dicuntur non laboraſſe, ſed in aliorum labores introire.

Labores comite Chriſto ſuaves, & leves.

Nam Patriarchæ pertulerunt perſecutores ſine exemplo Chriſti pariter cum eis dolores mortis ſuſtinentis, & ideo eorum preſſuræ graviſſimæ fuerunt. At Apoſtoli ſuos cruciatus ſunt amplexi Chriſto comite, & ſimul ipſo patiente; ac proinde valde ſuaviſſimi, & perjucundi fuerunt. Et ideò labores, qui Chriſtum comitem non habent, valde duriſſimi, & rigidi ſunt. Qui verò tanto Domini exemplo nos circundant, præ jucunditate ac dulcedine minimè labores videntur.

292. Tota eſt Sponſa in laudibus domum ſuam extollendo, ut ad eam invitet ſponſum: *Lectulus noſter floridus; tigna domorum noſtrarum cedrina; laquearia noſtra cypreſſina.* Cant. 1. n. 16. Et tamen ſtatim reſpondens ſponſus ait: *Ego flos campi, & lilium convallium*, Cant. 2. n. 1. Ubi Chriſtus Dominus ſuos diſcipulos, ac juſtos advocat ad campum laboris, ac ad culturam, & converſionem animarum, ut authores ſunt Orig. *hom. 3. ex tribus.* D. Greg. Nyſſen. *hom. 4.* Sed qualiter, & quibus adhortationibus Dominus ſuos provocat ad hujuſmodi culturam? Ait *Ego flos campi:* nam cùm ipſe ſe oſtendat, in hoc campo labori, atque huic culturæ deditum, certus erat, quòd juſtorum animæ labores minimè recuſarent, ſed pro nihilo reputarent. D. Bernard. ſerm. 47. in Cant. *Nec putat*, ait, *cæleſtis ſponſus, quidquam perſuaſibilius fore illi ad ineundum certamen, quàm ſi ſe ipſum certamini, aut exemplum proponat aut præmium.* Et paulò ante dixerat. *Tu doces manus meas ad prælium exemplo virtutis tuæ: tu caput meum poſt victoriam tuæ corona præſentia majeſtatis; ſive quia pugnantem ſpecto; ſive quia te ſpecto; non ſolùm coronantem, ſed etiam coronam: in utroque mirabiliter tibi me illicis: uterque funis vehementiſſimus ad trahendum.* Vide *lib. 2. c. 7. q. 5. r. 22. 23.*

(Margin: Cant. 1. Cant. 2. Origen. Nyſſen. — *Chriſti exemplum labores reddit ſuaves.* Bernard.)

Ioannis 4. n. 49. Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris teſtimoniũ perhibenti. Quia dixit mihi omnia, quæcunque feci.

VERSIONES.

Syriacus. Ex illa autem urbe multi crediderunt in eum Schamaritani propter ſermonem mulieris illius, quæ teſtata fuerat.

Vatablus. Propter ſermonem mulieris.

Theophylactus. teſtificantis, dixiſſe eum ipſi omnia, quæcunque feciſſet.

EXPOSITIO.

POST habitum colloquium Chriſti cum diſcipulis, ad hiſtoriam mulieris redit Evangeliſta. *Multi crediderunt in eum*, antequam à civitate exiſſent, & ad Chriſtum veniſſent, ut obſervant D. Auguſt. Beda, Cyrill. Albert. Magn. 293. Auguſt. Beda. Cyrill. Albert Mag.

crediderunt Chriſtum magnum eſſe Prophetam, & verum eſſe Meſſiam; non ſolùm crediderunt dictis mulieris, ſed etiam crediderunt in Chriſtum; hoc enim dicit Evangeliſta; *Crediderunt in eum propter verbum mulieris*, conſtanter affirmantis: *Quia dixit mihi omnia, quæcunque feci.* Maximè laudanda eſt horum hominum promptitudo in credendo antequam ad Chriſtum accederent. Quod totum provenit ex efficacia ſplendoris, ac gratiæ Chriſti Domini, qui ut ſol, antequam ad noſtrum Horizontem aſcendat, jam incipit mundum illuminare.

QUÆSTIO XLIV.

Quare ad unius mulierculæ vocem multi Samaritani credunt, Chriſtum eſſe Filium Dei?

SAmaritani, antequam exirent ab urbe, crediderunt, Chriſtum Dominum eſſe verum Filium Dei, & verum Meſſiam. In quo videbitur alicui, quod imprudenter egerit dum credunt tanta myſteria, quæ humanum captum excedunt, propter teſtimonium unius fœminæ, & quidem meretricis. Ad hoc facilè reſpondetur, quòd totum provenit ex gratia Dei, quæ ob ſummam Salvatoris miſericordiam horum hominum corda movit, & traxit ad fidem. Deinde ut Apoſtoli viderent jam maturam meſſem, ac præparatam in his hominibus, ſicut eis Dominus prædixerat. 294.

Secundò ait Franc. Lucas: Ex hoc licet conjecturare, quantum apud veros, ſimplices, & bonos viguerit ſpes, & deſiderium promiſſi Meſſiæ. Franc. Lucas

Siquidem ad unius mulieris vocem crediderunt. Promptè nobis perſuademus, adeſſe ea, quæ vehementer deſideramus.

295. Chryſoſt. Tertiò D.Chryſoſt.hom.33.*Conſiderabant*, ait, *quod nequaquam mulier gratanter eum admirata eſſet, qui ejus delicta redarguerat, niſi magnus quis eſſet, & excellens.* Credunt Samaritani, adeſſe Chriſtum, ob teſtimonium mulieris. *Quia dixit mihi omnia, quæcunque feci.* Magno pondere judicii ratiocinati ſunt in hoc negotio; nam mulier teſtificabatur quòd ei Chriſtus dixiſſet, quot, & quantis viris ſcorticaſſet, & crimina ejus, luxuriamque reprehendiſſet. Et tamen videbant mulierem valde propenſam eſſe in Chriſtum, & totam ſe in ejus laudes diffundere. Inde conjecturati ſunt, Chriſtum magnum eſſe Prophetam, ac verum Meſſiam, qui animum mulieris benevolè attrahebat, non blanditiis, ſed aſperis verbis: nam gratiam conſiliare objurgationibus, ac nuda veritate ex dono Dei eſt, ac ſupra humanam conditionem.

De dono Dei eſt gratiam conciliare nuda veritate.

296. Theophyl. Quartò Theophylactus. *Propter ſermonem mulieris multi Samaritani credunt, utpote prudenter apud ſe judicantes, quod vitam ſuam mulier non vulgaſſet ad hoc, ut gratificaretur alteri, niſi magnus quis eſſet, & ſuper multos, qui ab illa prædicabatur.* Sapienter ſanè Samaritani ex teſtimonio mulieris ducuntur in notitiam excellentiæ, ac majeſtatis Chriſti, apud ſe firmiſſimè ſtatuentes, quòd tam admirabile opus, in quo mulier non erubeſcebat, occulta ſua crimina evulgare; cùm valde ingenitum ſit unicuique noſtrum, ea abſcondere, hoc non ex gratia captanda alicui, ſed ex mero impulſu Dei provenire poſſe, neceſſum erat; qui ſolus ſua potentia ad tantam virtutis magnitudinem commovebat mulieris animum, cùm ab ipſo tantùm omnia noſtra magnalia in via ſalutis deſcendant.

Magna virtutis opera à ſolo Deo.

297. Celada. Quintò, Aliter hunc locum exponit P. Didacus Celada *In Judith.cap.*8.§.38.*num.*113.Quod, cùm homines valde propenſi ſint ad credendum, veros eſſe alienos defectus, ita Samaritani ratiocinati ſunt apud ſe; dum hæc fœmina ait, quòd Chriſtus dixerit ei omnia, quæcunque fecit, ſua crimina, adulteria, & luxurias. Aut hæc vera ſunt, aut falſa: ſi falſa ſunt, mulier hujuſmodi delicta non commiſit, & ab eis eſt aliena. At ſi vera ſunt, cùm ſint valde occulta, itaut nobis concivibus ſuis eſſent ignota, & tamen Chriſtus alienigena ea revelavit; neceſſariò fatendum, hujuſmodi hominem divino nutu ea agnoviſſe. Ergo cùm homines valde proclives ſint ad credenda vera eſſe aliena peccata, ne dicant, mulierem eſſe puram, & immunem à tot, ac tantis criminibus, facile conveniunt, ut ſibi perſuadeant, ac fateantur, Chriſtum eſſe verum Prophetam, aut Deum, qui occulta neſcit.

Valde propenſi ſunt homines ad credenda aliena peccata.

Ioannis 4.*n.*40. Cùm veniſſent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum, ut ibi maneret. Et manſit ibi duos dies.

VERSIONES.

Syriacus. Cumque veniſſent ad eum illi Samaritani, efflagitaverunt ab eo, ut apud ipſos maneret, & manſit apud eos biduum.

Euthymius. Samaritani orabant illum, ut maneret apud ſe.

EXPOSITIO.

CUm ex urbe Sichar fide, ac devotione veniſſent Samaritani ad Chriſtum, charitate, ac vera permanentia rogant ab eo, ut apud eos maneret. Non ſolùm officii, & humanitatis cauſa hoc petunt, verùm etiam, quòd ſibi valde utile, & ſalutare fore ducerent, Meſſiam apud ſe retinere. *Rogaverunt eum ibi manere*, non per paucos dies, ſed ut ſemper, aut ſaltem longo tempore ibi commoraretur, ut obſervat Chryſoſt. hom.34. *Et manſit apud eos.* Valde mirum, quòd Samaritanis ſe credit Jeſus. De Judæis dicitur Joan.2.n.23. *Multi crediderunt in nomine ejus, videntes ſigna ejus, quæ faciebat. Ipſe autem Jeſus non credebat ſemetipſum eis.* Cur Jeſus ſe credit Samaritanis, & non Judæis? Rupert. lib. 4. in Joan. *Quia non propter ſigna, quæ nulla viderant, ſed propter id, quod dictum eſt* (ſcilicet verbum mulieris) *crediderunt Samaritani in eum. Cùm introiſſet civitatem, & in templo docuiſſet, multi crediderunt in eum ob ſigna, quæ faciebat, non tamen Jeſus credebat ſe ipſum illis.* A Judæis declinat Jeſus, ad Samaritanos ſe recipit, & ſe illis credit: quia Judæi venerant ad Dominum compulſi ob magna ſigna, & miracula, quæ viderant; at Samaritani, ut Chriſtum ſequerentur unius mulieris voce moventur, & ideo multum apud Dominum promerentur. 298. Chryſoſt. Joan. 2.

Multum promeretur, qui teſtimonio parvo ſequitur Chriſtum.

Duos dies, ſcilicet continuos, docendo & prædicando; manet Dominus apud Samaritanos biduo, hoc eſt, ait D.Auguſt. Beda, dat eis duo præcepta charitatis. Vel hujuſmodi biduum ſignificat duas cognitiones, ut ait Albert. Magn. cognitionem ſui in legis littera, quam mulier accepit ab eis; & cognitionem ſui in veritatis præſentia, ad quam Chriſtus per legem induxit mulierem. Hos autem duos dies ibi manſit, ut ait ipſe Albertus, quia Dominus ſemper ſatisfacit orationi ſuorũ. Plures tamen non eſt commoratus, ne Judæis daretur anſa calumniandi, quòd, cùm ipſis eſſet promiſſus, ad alienigenas tranſiret. 299. Auguſt. Beda. Albert.Mag.

Etiam frivola calumniæ occaſio evitenda.

Ioannis 4.*n.*41. Et multo plures crediderunt in eum, propter ſermonem ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Et plurimi crediderunt.

Multi ex Græco. Propter doctrinam ejus.

EXPOSITIO.

VIſo Chriſto, & audita efficacia verborum ejus, multo plures crediderunt in eum, quàm antea propter verbum mulieris. Non explicat Evangeliſta, quæ verba fuerint hæc, ut advertit Theophylact. Veriſimile tamen 300.

men eſt, quæſtionem de loco orationis, quæ cum mulier fuerat agitata, iterum à civibus fuiſſe propoſitam. Et ea occaſione multa de lege, de cultu Dei, ac adventu ſui ipſius diſſeruit Dominus, quæ omnia apertis Scripturæ locis demonſtravit. Et quamvis hujuſmodi verba ab Evangeliſta non enarrentur; tamen quantæ efficaciæ fuerint, ex effectu ſatis declaratur. An Dominus ibi aliquod miraculum fecerit? Evangeliſta non explicat. D. Chryſoſt. *homil.* 34. Theophyl. tenent nullum ibi feciſſe miraculum, nam ſi ibi eſſet factum, Evangeliſta utique expreſſiſſet, dicens, quod crediderunt propter miraculum ſicut ait: crediſſe propter ſermonem.

Chryſoſt. Theophyl.

Ioannes 4. *n.* 42. Et mulieri dicebant; Quia jam non propter tuam loquelam credimus; ipſi enim audivimus, & ſcimus, quia hic eſt verè Salvator mundi.

VERSIONES.

Syriacus. Ac dicebant mulieri illi: Non amplius propter ſermones tuos credimus in eum, nos enim audivimus, & ſcimus, hunc eſſe veriſſimè Meichicho illum ſervatorem orbis.

Vatablus. Jam non propter tuam narrationem.

Theophylactus Jam non propter tuam orationem.

Euthymius. Jam non propter verba tua.

Aliqui ex Græco. Jam non propter tuam loquacitatem.

Græci ferè omnes, Euthym. Theophyl. Eſt verè Salvator, mundi Chriſtus.

EXPOSITIO.

36. VERBA hæc non ſunt omnium Samaritanorum, ſed tantùm illorum, qui ob teſtimonium mulieris ad Chriſtum venerunt. Et ipſi dicebant: *Quia jam non propter tuam loquelam*; hoc eſt, quod jam non propter tuam narrationem, orationem, ſermonem, hæc enim omnia ſignificat verbum Græcum, *Credimus*, ſcilicet eſſe Meſſiam. Non enim hæc dicunt quaſi contemnentes teſtimonium mulieris, quo ad Chriſtum acceſſerunt, ſed ut ea, quæ à Chriſto audierant, extollant ſuper teſtimonium mulieris. *Ipſi enim audivimus*, ſcilicet ex ore ejus, quod ipſe ſit verus Meſſias, & Salvator mundi, & ideo non indigemus jam tuo teſtimonio, quòd ipſe dixerit tibi, quòd erat Chriſtus *Et ſcimus* non aliquali cognitione, & frivola ad hoc perſuaſi ſumus, ſed hoc ſcimus certiſſima fidei cognitione multis Scripturæ locis demonſtrat, & corroborat. *Quia*

Tuus magiſter non eſt contemnendus.

hic eſt verè Salvator, hoc eſt, quia hic eſt Jeſus promiſſus Patribus. Et dicitur verè Salvator, ait Chryſoſt. *Venerunt multi, ut ſalvos facerent, & Prophetæ, & Angeli; ſed hic verè Salvator eſt, inquiunt; qui veram ſalutem elargitur; non brevi, ſed perpetuò duraturam.* Similiter Theoph. Alber. Magn. D. Thom. D. Bonavent. Jeſus dicitur verus Salvator per comparationem ad Angelos, & Prophetas; quia ſi iſti, ut Moyſes, Joſue, verbi gratia, populum liberarunt; hujuſmodi libertas erat à ſervitute hominum, ac pro brevi tempore: Jeſus autem liberat in æternum à ſervitute peccati. Et dicitur Salvator mundi, non populi Judaïci, ſed omnium Gentium, ac communis omnium Salvator. In Græco additur Chriſtus, quod Latinè non legitur: tamen Salvator mundi periphraſis eſt Chriſtus.

Chryſoſt. Theophyl. Alber. Mag. D. Thom. Bonavent.

CAP. VI.

Sanatur filius Reguli.

Ioannis 4. *n.* 46. Venit ergo iterum in Cana Galilææ, ubi fecit aquam vinum. Et erat quidam Regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum.

VERSIONES.

D. Auguſt. tractat. 16. Pergit iterum in Galilæam.

Syriacus. Et erat in Capharnaum ſervus regius quidam, cujus filius ægrotabat.

D. Hieronymus. in Iſai. 65. *verſ.* 1. Quidam de aula Regis, ſeu Palatinus.

Nonnus. Vir regius, regens exercitum.

Vatablus, Pag. Euthym. Theophyl. Et erat quidam regius.

EXPOSITIO.

EX regione Samariæ itinere duorum dierum, ut patet ex hoc *c.* 4. *n.* 43. venit Dominus in Galilæam, quæ ſita erat juxta Nazareth Aquilonem verſus. Et ita illa particula, *ergo*, ait Toletus, quod dicit illationem, tanquam ſit ſenſus: qui propriam patriam reliquit, nec ad eam divertere voluit, venit in Cana, quæ erat proxima Nazareth. Locus enim ad divertendum non erat accommodatior; tum ob propinquitatem, tum quia notus erat ex miraculo amicis, ac conſanguineis ibi commorantibus 37.

Tolet.

rantibus. O magna clamentia, & bonitas Jeſu! Relinquit propriam patriam amicos, ac concives ſuos, & venit in Cana Galilææ, ut Regulo, de ſalute filii indigenti ſubveniat. *Ubi fecit aquam vinum.* Hoc notat Evangeliſta, ut hæc Cana ab altera diſtinguatur, quæ erat longiùs. Vel ut ait Theophylactus, *Ut iterum creſcat laus Samaritanorum. Nam & Galilæi quidem inquit, ſuſceperunt eum propter ſigna, quæ facta ſunt Jeroſolymis, & ad ſe: Samaritani autem ob ſolius mulieris teſtimonium.* Nam Evangeliſta hic advertit n. 45. quòd Galilæi benignè receperunt Chriſtum ob ſigna, quæ viderant eum facere Jeroſolymis in die feſto.

Dominus occaſiones quærit, ut nobis benefaciat.
Theoph.

2. *Et erat quidam Regulus*, hoc eſt, miniſter regius ſeu de genere regio. *Ejus proprium nomen tacetur,* ait Anſelmus, *quia non erat dignus audire, Novi te ex nomine,* Exod. 33. num. 12. Regulus enim habebat fidem imperfectam; & ideo non erat dignus, qui ſcriberetur nomen proprio, quod eſt magna amicitiæ nota, ut dixi ſuperiori cap. 5. num. 234. *Cujus filius infirmabatur Capharnaum.* Syriacus, ut patet ex verſionibus jungit *Capharnaum* cum ſervo Regis, tanquam quòd ibi officium ſuum ageret. Alii cum *infirmabatur*, quod ibi eſſet ægrotus. Quare autem Dominus non adivit immediatè Capharnaum? Reſpondet D. Bonavent. ex Chryſoſtomo, *Quòd illud ideo non audivit, ut non majus ſumeret judicium, ſcilicet non credas ei: & quia illic non eſt potius honore.* Sed de hoc ſtatim.

Anſelm. Exod. 33.
Reguli nomen non exprimitur, quia fidem imperfectam habebat.
Syriacus.
Bonavent. Chryſoſt.

QUÆSTIO I.

Quare Dominus redit in Cana Galilææ?

3. VEnit Dominus in Cana uno anno ferè poſtquam edidit miraculum in nuptiis convertendo aquam in vinum. Hujus repetiti adventus cauſas inquirimus. Reſpondent primò D. Auguſt. *tract.* 16. Beda, & alii, quia per primum miraculum pauci in Chriſtum crediderant, nempe diſcipuli ejus; cùm verò nunc plurimi adeſſent, ideo Dominus iterum venit, ut multos lucrifaceret.

Auguſt. Beda.

4. Secundò. D. Chryſoſtomus homil. 34. *Quod in Cana Galilææ venerit, dicit; quanam gratia ſubticet. In Galilæam propter Judæorum invidiam conceſſit. In Cana vero quam ob rem? Primum vocatus? at nunc arbitror, ut præſentia ſua ſuperioris miraculi fidem confirmaret; & ſpontaneo acceſſu magis alliceret, cum relicta patria eos potiores ducere videretur.* Repetit Dominus Cana, ut confirmaret ac corroboraret in fide eos, qui ex primo miraculo crediderant. Novellæ plantationes ſunt fovendæ, ut creſcant, & proficiant. Deinde ut eos homines vehementiùs ſibi attraheret, ac conciliaret, cùm relicta patria ad eos accederet: magna enim nobis infertur obligatio, ſi propter nos amici, cognati ac connaturales contemnantur: *Magis eos alliceret, cùm relicta patria eos potiores ducere videretur.*

Chryſoſt.
Recenter converſi fovendi.
Maximè obligari propter te amicis contemptis.

5. Tertiò. Theophyl. D. Bonavent. Venit in Galilæam, quia ibi bene exceptus erat ab illis hominibus. Et ibi ex primo miraculo, ut ait D. Bonavent. potitus eſt honore, D. Thom. Noluit Dominus ire in locum, ubi non honorabatur. In Nazareth patria ſua compatricii erant infeſti, & eum contemnebant, ut ipſe Dominus declaravit hoc *cap.* 4. *num.* 44. Venit ergo in Cana Galilææ ubi bene excipiebatur; quia urbanitas, ac honorifica tractatio allicit animum ad ſe, & Dominus honorat honorantes ſe.

Theoph. Bonavent. D. Thom.
Honorifica tractatio allicit animum.

6. Quartò. D. Antonius Olyſipon. *Domin.* 21. *poſt Trinit.* Venit Dominus à Judæa in Galilæam, in quo maximè ſignificatur, quomodo è cœleſti patria ad nos venit. *Judæa,* ait D. Antonius, *confeſſio, Galilæa rota, vel volubilitas interpretatur. Jeſus ergo à Judæa in Galilæam venit, cùm de vita æterna, in qua eſt confeſſio angelicæ laudis, ad noſtræ volubilitatis rotam deſcendit.* Super hoc Ezech. 10. num. 2. *Quod ille, qui ſedebat, dixit ad virum, qui indutus erat lineis: Ingredere in medio rotarum, quæ ſunt ſubtus Cherubim, & imple manum tuam prunis ignis.* In hoc viro ſignificabatur Chriſtus Dominus, qui mira puritate ad nos venit habens manus plenas prunis ignei amoris.

Ant. Olyſip.
Deus ex laude angelica venit ad rotam hujus mundi.
Ezech. 10.
In Chriſto igneus amor.

7. Quintò. Narrat Evangeliſta, quod Dominus relicta patria ſua Nazareth, immo & Judæa, cum ipſe eſſet in Bethleem natus, venit in Cana Galilææ, quæ erat terra aliena, & extranea. Et ibi valde notanter advertit Evangeliſta, quod Dominus edidit primum miraculum in nuptiis; & etiam ibi ſecundum mirabile de ſanitate filii Reguli perpetratur. Sed cur prima Chriſti mirabilia, non in patricio ſolo, ſed in alieno ſunt edita: Magna ſanè myſteria in hoc latent? quibus nos docet veritatis Magiſter, quod quandiu in propriis laribus continebatur, ſuæ infinitæ virtutis per miracula ſpecimen non dedit, niſi poſtquam ad alienum locum ſe recepit, nempe ad Galilæam, quæ tranſmigratio interpretatur, ut notant Rupertus, Beda, D. Antoninus, D. Thomas, & Bonaventura, Ut his inſtruamur, quod ſi magnæ virtutis documenta edere affectamus, patriæ terga vertamus; & dum à propriis tranſmigramus, in multa, & præclara facinora, etiam tranſmigrabit animi virtus.

Rupert. Beda. Anton. D. Thom. Bonavent.
Qui magna operari deſiderat, patriam relinquat.

8. Sextò. Primum ſignum edidit Dominus in Cana Galilææ, dum convertit aquam in vinum. In quo figura ſacræ Euchariſtiæ præceſſit, ut ex ſanctis Patribus dixi hoc *lib. cap.* 1. *quæſt.* 10. *in* 78. Ibi etiam in Cana ſecundum edit mirabile, & fuit primum, quo donat vitam, & ſanitatem hominibus. Sed cur in eodem loco hæc duo prima miracula operantur? Cur non alius locus ad primam hominis ſanitatem eligitur; niſi ille, qui figura Euchariſtica primo nobilitatus eſt? Ut ex his diſcamus, quod tota vita, & ſalus hominis ex umbra ſacræ Euchariſtiæ dimanat. Nec enim alibi homo poterat vitam recuperare, ſanitatem impetrare, niſi ubi vivifici myſterii umbra, ac figura demonſtrata, ac data eſt à Chriſto.

Per Euchariſtiam nobis communicatur ſalus, & vita.

9. Septimò. D. Cyrillus lib. 2. cap. 115. *Libentiùs, ita, cum gratis hominibus, & cum iis, qui beneficiorum ſenſum aliquem capiunt, Chriſtus converſatur, majoráque largiri paratus.* In Cana Galilææ ſe confert Dominus; quia illius cives ex primo miraculo, ibi facto in nuptiis, maximè aſtricti, ac grati erga Chriſtum Dominum ſeſe exhibuerunt, recognoſcentes magnitudinem beneficii: *Qui beneficiorum ſenſum aliquem capiunt*; illis enim beneficia ſunt largienda, qui illorum naturam æſtimare, ac appretiari valent, ſe maximè gratos, ac aſtrictos erga benefactorem declarantes.

Cyrill.
Gratitudo Dei præſentiam, ac beneficia promeretur.

Cùm

10. Cùm peccatum graſſatur per genus humanum, emiſſum eſt à Deo diluvium, ut omnis caro ſubmergeretur. Tamen, cùm Noë eſſet juſtus coram Domino *Gen.6.n.* 8. ei mandatur ædificare arcam, in qua ipſe, & uxor ejus, ac tres filii cum ſuis uxoribus, id eſt, *octo animæ* 1. Petri 3. num. 10. *ſalvæ factæ ſunt.* Poſtea verò cùm imminutæ eſſent aquæ diluvij egreſſus Noë ab arca erexit altare, obtulit holocauſta; *Odoratuſque eſt Dominus odorem ſuavitatis, & ait: Nequaquam ultrà maledicam terræ propter homines*, Gen. 8. n. 20. Sed quæro: Cur antequam Noë ingrederetur in arcam, octo animæ ob ipſam liberantur, poſtea verò, cum exiit, omnes generationes futuræ ei conceduntur immunes ab aquis diluvii? Cur ergo hic tantum promeruit? Antequam Noë clauderetur in arca, deſcribitur juſtus: *Noë vir juſtus,* poſtea verò relinquens arcam, ad terram deveniens, monumenta ſuæ virtutis erga Deum declaravit. Quandiu ergo juſtus ſcribitur, octo animæ, ſalvæ, ac liberæ ei conceduntur: at quandiu gratus declaratur, ita attraxit divinam bonitatem, ut cunctæ hominum generationes, per omne tempus futuræ, immunes ab univerſali ſubmerſione donentur. quod enim terra ultra diluvio non ſit opprimenda, meritis; ac virtuti Noë debetur. D. Chryſoſtomus homil. 26. in Geneſ. *Solitam*, ait, *præ ſe tulit gratitudinem, factáque gratiarum actione; etiam tunc majoribus beneficiis divina gratia ipſum cumulavit; mos enim divinæ miſericordiæ eſt, ut ſi nos tenuia quædam, & vilia obtulerimus, multa nos liberalitate remuneret.*

1. Petr. 3. — Gen. 8. — *Gratitudo maxime attrahit divinam bonitatem.* — Chryſoſt.

11. Ait Regius Vates, Pſalm. 49. num. 24. *Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter, quo oſtendam ſalutare Dei.* Valde quid magnum, ac maximè deſideratum nobis pollicetur Propheta, nobis ſcilicet oſtendere viam; per quam poſſimus videre Dei ſalutare, nempe Chriſtum Dominum, ac ejus præſentia frui. Sed hæc via tam ſalutaris demonſtrabitur in pœnitentia, mortificatione, humilitate. Et quamvis hæ virtutes multum conducant ad hunc finem; nullam illarum hîc cõmemorat Pſaltes, ſed tantùm ait: *Sacrificiũ laudis honorificabit me*, hoc eſt animi gratitudo, qua dona à Deo accepta recognoſcimus, hæc maximè nos evehit, ut præſens Dei ſalutare habere poſſimus. D. Auguſtinus. *In ſacrificio laudis*, ait, *via eſt, qua oſtendam illi ſalutare Dei. Quod eſt ſalutare Dei; Chriſtus Jeſus.*

Pſalm. 49. — *Gratitudo facit nos videre Deum.* — Auguſt.

QUÆSTIO II.

Quare Dominus primò ivit in Cana Galilææ vocatus ad nuptias; nunc verò quin invitaretur?

12. DUpliciter Dominus venit in Cana Galilææ, ut notat D. Thomas. Primò invitatus ad nuptias *Joan. 2. n. 2.* de quo latè *cap. 1.* Secundò accedit in hac occaſione ad Cana, quin vocaretur. Ad quam quæſtionem.

D. Thom.

13. Reſpondet primò Euthymius. *In Cana venit*, ait, *primum quidem vocatus ad nuptias; nunc verò ut fidem, quæ ex facto prius miraculo acceſſerat, ſua præſentia confirmaret: imo potiùs eos attraheret,*

Euthym.

veniens non vocatus, ac patriæ ſuæ eos præponens. Venit Dominus in Cana ab illis hominibus non invitatus, dono ſuæ præſentiæ eos efficiens ac condecorans, itaut ei eſſent maximè aſtricti, ac religati; nam quamquam beneficium ſemper animum maximè alliciat; tunc tamen efficaciùs movet, cùm abſque precibus, & petitione noſtra conceditur: *Immo potiùs eos attraheret veniens non vocatus.* Ideo Dominus in Cana non rogatus deſcendit, ut ita eos ſibi maximè conciliaret, ac devinciret. Vide *lib. 3. cap. 2. n. 3.*

Beneficium abſque precibus maximè devincit.

Secundò expende ſuprà citata verba: *Nunc verè ut fidem, quæ ex facto miraculo acceſſerat, ſua præſentia confirmaret.* Nunquam divina bonitas in ſuis donis ponit modum, & quibus ſemel benefecit, eos ſemper ad majora ac conſummationem promovet, niſi ex noſtra parte apponatur impedimentum. Venit Dominus nunc in Cana, ut ſui fidem, & cognitionem, quam in primo adventu dederat illis hominibus, corroboraret, perficeret, ac conſummaret. Magnifica enim manus ſi beneficia ſemel largitur, non retrahit, ſed ſemper affectat conſervare, nec ad augmentum evehere. Et ita Dominus, quia in primo adventu vocatus venerat, nunc accedit non invitatus; nam ex primo beneficio, ac dono veluti pigneratus, ac obligatus eſt ad majora, ac excellentiora largienda. Vide ſuprà *cap. 1. num. 74. & 107. & lib. 1. cap. 2. num. 16. 17. & 18. & lib. 6. cap. 4. num. 48.* & multis aliis in locis. 14.

Beneficium datum conſervandum. — *Deus ex uno beneficio obligatur ad aliud.*

Tertiò vocatus venit Dominus ad nuptias in quibus magna myſteria ſunt peracta; tamen quia nuptiæ erant, ubi feſtivitatis, & lætitiæ ſigna dabantur, meus Jeſus non niſi vocatus venit. At verò, quia in hoc ſecundo adventu pergebat in Cana, ut prædicaret, & doceret, ac cum hominibus imperfectam fidem habentibus, utpote Regulo, & aliis ſimilibus diſputaret, quod eſt magnus labor; tamen illud erat opus ſibi commiſſum à Patre *Joan.* 4. *n.* 34. ideo non vocatus deſcendit in Cana. Semper Jeſus valde difficilis ad loca ubi ſigna levaminis, ac quietis ſe exhibent, maximè verò propenſus ad ea, ut labores, ac moleſtiæ pro noſtra ſalute apparent. 15.

Jeſus valde propenſus ad moleſtias.

Quartò. Dominus venit ad nuptias jure conſanguinitatis, vel amicitiæ, ut dixi *cap. 1. num. 2.* At in hac occaſione tendit in Cana, ut doceret, ac prædicaret, quod erat munus ſibi à Patre commiſſum. Ubi ergo ratio amicitiæ, ac cognationis naturalis viſitur, neceſſarium eſt, Dominum vocari, ac invitari; cùm autem obligatio officii ſibi injuncti expoſtulat, abſque alicujus rogatu ipſe ſe confert, & pergit ad locum, omnem cognationem, ac amicitiam ratione ſui muneris poſtponens: multo enim potentior officii obligatio, quàm ſanguinis & amicitiæ amor. 16.

Obligatio officii potentior quàm ſanguinis ac amicitiæ amor.

Cùm Jacob veniſſet è domo patris ſui in terram Orientalem juxta puteum, qui magno lapide claudebatur, venit Rachel cum ovibus patris ſui, *Quam cùm vidiſſet Jacob, & ſciret conſobrinam ſuam ovéſque Laban avunculi ſui, amovitque lapidem, quo puteus claudebatur. Et adaquato grege oſculatus eſt eam,* Gen. 29. n. 10. Illud mihi ingerit difficultatem, quod, cùm Jacob agnoviſſet Rachelem conſobrinam ſuam, in cujus oculis amore captus eſt, cum ea primò non loquitur, nec ei dat pacis ſignum, & poſtea gregibus aquã præbet; ſed è contra factum eſſe vidimus: priùs 17.

Geneſ. 29.

limpha potat gregem, & deinde Racheli notam amicitiæ exhibet: *adaquato grege oſculatus eſt eam.* Hoc quod erat benevolentiæ ſignum conferre, ad conſanguinitatem, ac amicitiam ſpectabat; at amovere lapidem putei, adaquare gregem, ex propria paſtoralis muneris obligatione proveniebat: Jacob autem, ut optimi Prælati formam gerens, ut inquiunt Chryſoſtomus, Beda, Hugo prius adimplet ea quæ ratio proprij muneris exigebat, quam id, quod conſanguinitas, amor, ac urbanitas exoptabant.

Potius obligationi officii quàm amori ſanguinis deferendum. Chryſoſt. Beda. Hugo.

18. Rogante matre petunt duo filii Zebedæi dexteram in regno Dei, ut unus ad eam ſedeat: *Dic, ut ſedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram, & unus ad ſiniſtram in regno tuo*, Matth. 20. n. 20. Quod tamen eis denegatur à Chriſto Domino, *Neſcitis quid petatis*: Poſt Reſurrectionem verò, cùm Apoſtoli laborarent in captura piſcium, & nihil comprehenderent, ait eis Dominus: *Mittite in dexteram navigii rete*, Joan. 21. n. 6. Per hanc dexteram, ut interpretantur D. Auguſtinus, Beda, Albertus Magnus, D. Thomas intelligitur illa, in qua beati ſedent in regno Dei. Sed quomodo dextera paulo ante negatur filiis Zebedæi, & modò eis conceditur? Quando enim petebant dexteram jure conſanguinitatis, tunc eis denegatur; at verò quando ratio officii injuncti illam exquirit ac deſiderat, illis conceditur, ac impertitur. D. Bonaventura, *Per rete, ait, doctrina Evangelicæ prædicationis ſignatur. Et iſtud rete debet mitti in dexteram navigii; ut homines capiantur, & ducantur ad æternam gloriam, ut ſedeant à dextris Dei.* Potius enim deferendum obligationi officij, quàm ſanguini. Vide *lib. 2. c. 5. n. 21.*

Matth. 21. Ioan. 21. Auguſt. Beda. Alber. Mag. D. Thom. Bonavent. *Potius deferendum obligationi officii quàm ſanguini.*

QUÆSTIO III.

Quinam eſſet iſte Regulus?

19. Circa hunc hominem tria inquiro. Primò, cujus nationis eſſet, Gentilis, an Judæus? Secundò, qua dignitate inſignitus. Tertiò, an ſit idem, ac Centurio, quæ breviter reſolvo.

20. Ad primum Origenes, D. Hieronym. in *cap. 65. Iſai.* D. Anſelmus, Lyranus, Titelmanus, Gentilem fuiſſe, ſibi perſuadent, ac Judæum extitiſſe, exiſtimat Magiſter Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, Albertus Magnus, D. Thomas, D. Bonaventura, Toletus, Maldonatus. Et Franciſcus Lucas teſtatur, extra dubium eſſe debere, Judæum fuiſſe. Cajetanus eum proſelytam appellat. Et quamvis res ſit dubia, tamen veriſimilius mihi eſt, ex Judæorum natione eſſe, hoc enim indicant verba Salvatoris ei dicta: *Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis*; nam hæc verba videntur Judæorum duritiem exprobrare, atque arguere.

Origen. Hieron. Anſelm. Lyran. Titelm. Magiſter. Alb. Magn. D.Thom. Bonavent. Toler. Franc. Luca. Cajetan.

21. Ad ſecundum circa ejus dignitatem. Nomen *Regulus*, quo noſtra vulgata utitur, ſignificat Regem parvum. Citatus verò D. Hieronymus ex radice Græca tranſtulit *Palatinum*, ſeu de aula Regis. Alij autem poſuerunt quendam regium. Et ita ex ſuo nomine ac veritate hiſtoriæ colligenda eſt veritas.

Quæ dignitas Reguli. Hieron.

22. Baronius anno 31. Chriſti Domini exiſtimat, quòd iſte fuerit Dominus cujuſdam civitatis, ac loci in Galilæa, in qua erat provincia Decapoleos dicta; *in qua extabant decem civitates, inter quas una enumerabatur Capharnaum. Et de illis agens Plinius teſtatur, in qualibet è decem illis civitatibus fuiſſe ſingulas Tetrarchias regnorum inſtar & in regna ſolere conferri. Hæc cùm ille dicat, in eam ſententiam magis adducor, ut iſte (ſic Regulus dicatur) quod ejus loci Dominus eſſet.* Ita Baronius qui totus nititur auctoritate Plinii. Sed Plinius *lib. 5. cap. 18.* inter urbes decem Decapoleos, quas ibi ſuis nominibus expreſſis numerat, non ponit Capharnaum, ut legenti eſt manifeſtum. Deinde Plinius, ut rectè obſervat Barradas *hic*, non ait, in ſingulis urbibus Decapoleos fuiſſe ſingulas Tetrarchias, ut dicit Baronius; ſed Plinius ait: *Intercurſant, cinguntque has urbes Tetrarchiæ, regnorum inſtar ſingulæ & in regna contribuuntur*, itaque Tetrarchia in illis urbibus non erat dominatus unius loci tantùm, cùm ſingulæ Tetrarchiæ inſtar eſſent regnorum. Et illæ decem urbes Decapoleos ſpectabant ad Tetrarchas, in quas diviſum regnum de quibus Lucas facit mentionem *cap. 3. num. 1.* Deinde Plinius in illis decem urbibus numerat Trachonitidem, quæ pertinebat ad Philippum, & Abilam, cui præerat Lyſanias, ut patet ex eodem Luca *citato loco.*

Baron. Barradas. Plinius.

23. D. Chryſoſt. *homil. 34.* Leontius, Theophylactus, Euthymius, hunc Regulum exiſtimant dici regium, aut quia ex Regis genere erat, aut quia miniſter Regis. Vatablus *in ſcholiis*, Lyran. Carthuſianus, & etiam favet D. Hieronymus *in Iſai. cap. 65. num. 1.* affirmant fuiſſe quendam Cæſaris miniſtrum, cui cuſtodia Galilææ deputata erat & in urbe Capharnaum habuiſſe ſuam ſedem: cum ergo Galilæa ſpectaſſet ad Tetrarchiam Herodis, & in ea eſſet præcipua civitas Capharnaum, hæc erat ſub ditione Herodis. Hic autem homo dicitur regius, vel quia conſtituturus erat miniſter ab ipſo Herode, vel Cæſare, & ibi certum munus exercebat. Evangeliſta autem notat conditionem viri, quia ut ait Imperfectus homil. 22. in Matth. *Illum dignitas ſublevabat regalis*; & in hujuſmodi perſona illuſtrius fuit miraculum.

Chryſoſt. Leontius Theophil. Euthym. Vatabl. Lyran. Hieron. Imperfect.

24. In ſenſu verò morali Simon Caſſianus *lib. 5. cap. 18.* ait, quod Regulus quidem intellectus rationalis eſt cunctorum ratione utentium, qui regere debet amorem tanquam filium imperitum, & ab eo removere lædentia, & utilia providere. Ac proinde Regulus eſt intellectus qui regere debet voluntatem, & ab ea removere ea, quibus infirmari poteſt. Vel etiam moraliter, Regulus ut dicitur ab Evangeliſta, nomen eſt, ut notat Carthuſianus infra *verſ. 52.* officij, ſeu dignitatis, non perſonæ. Et ſub nomine officij Evangeliſta eum nominat, quia ſuum munus ita ei erat defixum in mente, ut quodammodo de perſona obliviſceretur.

Intellectus voluntatem gubernat. Carthuſ. *Recordandum potius de perſona, quàm de officio.*

25. Ad tertium Chryſoſt. *hom. 34.* refert nonnullos fuiſſe opinatos, eundem eſſe hunc Regulum, ac centurionem, de quo *Matth. 8. num. 6.* fecit mentionem. Sed valde diverſi ſunt, ut ibi patebit, ſi unum cum altero conferat. Nam unus dicitur Regulus, alter Centurio; unus poſtulat pro filio, alter pro ſervo, ut advertit Lucas *cap. 7. n. 2.* Regulus poſtulabat, ut deſcenderet in domum, Centurio verò, *Domine, non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus.* Et multa alia conſiderabis, in quibus diverſificantur. Vide Chryſoſtomum.

Chryſoſt. *Regulus à Centurione diſtinctus.*

QUÆSTIO

QUÆSTIO IV.

Quare iſte deprecans pro filij ſanitate, non dicatur Rex, ſed Regulus?

26. RAtio germana, & litteralis hujus quæſtionis patet ex ſuperiori quæſtione: quia hic homo non erat Rex, ſed regius quidam miniſter, ut multi tranſtulerunt, & patet ex verſionibus. Tamen ad abundantiorem doctrinam in ſenſu morali quæſtio excitatur à Patribus, quorum morales rationes hîc ſunt inveſtigandæ.

27. Albert. Mag. Reſpondet primò Albertus Magnus, quòd dicitur Regulus propter quatuor; quorum primum eſt, Poteſtatis diminutio, quia ſub alio regnabat. Et ita ait Centurio de ſe: *Homo ſub poteſtate conſtitutus*, Matth. 8. num. 8. Secundum,
Matth. 8. Regni parvitas, & arctitudo; quia non niſi uno oppido præerat. Proverb. 14. num. 28. *In multitudine populi dignitas Regis.* Tertium, Regiminis indiſcretio, quia ſcientiam regnandi non habebat, Eccleſiaſt. 10. n. 16. *Væ tibi terra, cujus Rex puer eſt; & cujus principes manè comedunt ad ebrietatem ſectandam.* Quartum autem, Ad continendum regimen invaletudo. Eccleſiaſt. 7. num. 6. *Noli quærere fieri judex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitatem: ne fortè extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in agilitate tua.*

Proverb. 14. *Qui prudentiam non habet, Rex non eſt.* Eccleſ. 10. Eccleſ. 7.

28. Euſeb. Emiſ. Secundò Euſebius Emiſſenus homil. in Domin. 21. poſt Pentecoſtem. *Ideo*, ait, *non Rex, ſed Regulus dicitur; quia nondum perfectè credebat.* Similiter Gloſſa Interlinealis ait: *Regulus, id eſt, parvus regno, vel fide.* Solus enim ille, qui fide perfecta credit, & operatur, Rex, & Dominus dicitur. Tertiò D. Anſelmus in explicatione hujus Evangelij *Homo*, ait, *in eo, quod miſit, Rex eſſe deſiit; in eo autem, quod præ cæteris animalibus ſibi relictum eſt, quaſi regulus viſitavit. Idcirco nomen iſtius Spiritui ſancto viluerat, quia peccator erat, quia infirmus, quia regulus.* Latè ponderat ibi S. Pater, quòd homo creatus eſt à Deo in paradiſo Rex, Dei enim miſeratione omnia ſubjecta ſunt ſub pedibus ejus, *Pſalm. 8. num. 8.* Quia tamen peccando perdidit ſuum principatum, ideo nomen ejus viluerat Spiritui ſancto, ut non Rex, ſed Regulus diceretur, cùm dignitatem ſibi datam non voluerit conſervare, & retinere, ſed imperfectè vivendo illam amiſerat, & ob ſuam imperfectionem non dicitur, fuit Regulus; vel, Ecce Regulus acceſſit, ut dicitur Matth. 9. n. 18. *Et princeps unus acceſſit*, & iterum *n. 20. & 32.* Sed: *Erat quidam regulus.* D. Anſelmus. *Per hoc quod dicitur, Erat, quod imperfectæ ſignificationis verbum eſt, quod ſic ex parte jam præteriit, ut ex parte videatur adhuc non præteriiſſe, eſſentia hominis indicatur, quæ jam ex parte tranſierat mortua, & ex parte ægrotabat, ut penè nihil eſſet homo.*

Gloſſa Interlineal. Fides Reges facit. Anſelm. *Homo cum eſſet Rex, peccando perdidit ſuum principatum.* Anſelm. Matth. 9. Anſelm.

29. *Aulicus familiaris, ut Rex imperat.* Quartò, Iſte Cæſarianus, Regulus appellatur, quia regales miniſtri ſæpè ita ſuperbè, ac inſolenter ſe habent, ac ſi reges eſſent, & ſub nullo majori imperio ſubjicerentur. Sæpè enim aulici, ac miniſtri ita volunt in principem dominari, ut eum ad ſuum nutum, ac voluntatem velint inclinare, & attrahere: ſunt enim multi, qui dum dicunt verbis, ſe Regi famulari, ipſi tamen affectant, ut in affectu princeps eorum voluntati ac beneplacito obſequatur.

Compone inter ſe duo decreta Regis Perſarum. 30. Cùm à Dario Imperatore conſtitutus eſt Daniel ſuper Satrapas regni, à quibus eſt accuſandus, quòd Regis edictum non ſervaſſet, ſiquidem contra regale mandatum, Deo cæli orabat. Et ideo vehementer inſtabant aulici, ut Daniel interficeretur. Quod cùm videret Rex, poſuit cor ſuum pro Daniele, quod intelligentes viri illi dixerunt Regi: *Scito Rex, quod lex Medorum, atque Perſarum eſt, ut omne decretum, quod conſtituerit Rex, non liceat immutari*, Daniel 6. n. 15. Quod idem eſt, ac ſi diceret, ait Gloſſa, Hugo, *Noli fruſtra laborare. Quod conſtituiſti, non poteſt immutari. Lex univerſalis falli non poteſt.* Perſuaſu iniqui Aman exiit decretum à Rege Aſſuero, ut omnes Judæi una die interficerentur, *Eſther 3. num. 14.* Poſtea verò rogatu Reginæ Eſther, Rex revocat, ac irritat edictum de morte Judæorum, & eis omnibus vitam concedit, *Eſther 8. à num. 10.* quod decretum feſtinè, ac lætanter ab omnibus fuit exceptum. Sed quæro: Darius, & Aſſuerus uterque Rex Perſarum, ac Medorum erat, quomodo ergo regni principes Darium Regem adurgent, ei objicientes, ſe non poſſe revocare regale decretum: at verò cum Aſſuero, dum detrahit imperiale mandatum nullus adverſatur, ſed omnes plaudentes conſentiunt. Quid hoc? Tota Regis poteſtas eſt ad beneplacitum aulicorum. Quòd Darius non infringeret regale mandatum, maximè decens, ac utile Satrapis, ac Regni Principibus erat, cùm ſuper eos Daniel eſſet conſtitutus: at quòd Aſſuerus legem ſuam abrogaret, ac irritaret, ut ita Judæi viverent, in magnam convenientiam, ac commoditatem Principum cedebat; ſiquidem Judæi eis ſerviebant, à quibus multas commoditates, ac tributa Magnates colligebant, *Eſther 3. n. 9.* Dum ergo vulnus, ac abrogatio legis utilitati aulicorum deſervit, plena eſt Regni poteſtas, nullus eſt qui contradicat. At verò, ſi legis obſervatio principibus profit, omnes pro ejus authoritate, ac vigore pugnant, verba faciunt, atque loquuntur, aiuntque: *Omne decretum, quod conſtituerit Rex, non licet immutari.* Unde Xiphilinus *lib. 6.* dixit, quòd voluntas familiaris imperium ſit Regis. Et D. Iſidorus Peluſiota. *lib. 1. Epiſt. 36.* loquens cum Antiocho ſpadone aulico familiariſſimo Imperatoris, qui multum amicitia, ac gratia apud ipſum pollebat: *Non modò*, ait, *Imperatoris miniſter es, ſed ipſum etiam arbitratu tuo, ac libito moderaris.* Ac ſi diceret: Cùm ſis miniſter Imperatoris, illius Imperator es. Vide *lib. 3. cap. 1. n. 30.*

Daniel. 6. Gloſſa. Hugo. *Aulici ad ſuum nutum ac commodū trahunt Regem.* Xiphilin. Peluſiot. *Miniſtri Regio ſe habent ut Reges.*

QUÆSTIO V.

Quare cùm iſte homo duplici nomine ſit inſignitus, cùm de filij infirmitate agitur, Regulus dicatur?

31. DUplici nomine hic homo nuncupatur *Regulus* hoc in loco; & poſtea dicitur *pater*, infrà: *Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Jeſus*, &c. At verò

R 4 modò

modò inquiro: Quare, cùm deſcribitur Rex, ſtatim infirmitas filii adjungitur, & dicitur: *Cujus filius infirmabatur Capharnaum.* Quid infirmitas cum regali dignitate? Multum per omnem modum. Nulla eſt tam ſuperexcellens dignitas, quæ ſibi non habeat annexam miſeriam, ac dejectionem: Et ita, ut deſcribitur Regulus, ſtatim ut individuus comes, adjungitur infirmitas, ac laborum preſſura.

Omnis mundana celſitudo annexam habet humilitatem & dejectionem.

32. Geneſ. 21. Ait Deus Abrahamo: *In Iſaac vocabitur tibi ſemen, ſed & filiam ancillæ faciam in gentem magnam*, Geneſ. 22. num. 13. Dum Deus dicit: Iſmaëlem faciam in gentem magnam; numeroſam illius prolem denotat; nam ex ipſo, ut notat Abulenſis, duodecim duces, Reges immediatè nati ſunt, qui fuerunt filii ejus. Sed cur propria ſuprà appellatione non nominatur, ſed filius ancillæ dicitur, ac ſi ejus nomen eſſet ignotum? Quia cùm Iſmaël futurus eſſet valde magnus, utpotè pater tot Regum, ac gentium, ſtatim ſecum annexam, ac copulatam habuit dejectionem, & humilitatem ut filius ancillæ nominaretur, ac diceretur. Et ideo, dum ejus magnalia à Deo publicantur proprium nomen omittitur, & tanquam ei propria appenſa abjectio, filius ancillæ profertur.

Abulenſ.

Mundi dignitas annexam habet humilitatem.

33. Geneſ. 29. Cùm Jacob ſibi in uxorem copulaſſet Liam, & Rachel, ait ſacer textus Geneſ. 29. num. 31. *Dominus aperuit vulvam ejus*, ſcilicet Liæ, *ſterili ſorore permanente.* Valde mirabile, quòd pulchra Rachel, & maximè dilecta permaneret infœcunda, & Lia, quæ lippis erat oculis, dono fœcunditatis gaudeat, Sacerdotes, Reges, ac Principes pepererit, ſcilicet Judam, & Levi, infrà *num.* 34. *&* 35. Cur Deus familiari ſuo Jacob non concedit, ut dilectiſſima ſua Rachel ſterilitatis dote præfulgeat, ac tot tantiſque filiis nobilitetur? O magnum Dei conſilium? Rachel pulchra facie, venuſto aſpectu, & quæ viri amore maximè eminebat; infœcunditatis abjectione deprimitur; Lia verò, quæ tot tantiſque filiis erat nobilitata, lippis oculis, ac arrogata facie deformatur. Fixa ſtat ſententia, quòd nulla eſt tam ſublimis celſitudo, quæ ſuam dejectionem ac miſeriam non patiatur. D. Chryſoſtomus. *Vide omnipotentis* ait, *Dei ſapientiam, quoniam illa quidem pulchritudine ſua conciliarat ſibi gratiam viri, qua altera privata fuit, odio haberi viſa eſt: hanc idoneam facit partui, illam verò inutilem: ambo hæc ſua miſericordia diſpenſans.*

Chryſoſt.

QUÆSTIO VI.

Quare filius Reguli infirmabatur Capharnaum?

34. Ratio hujus rei litteralis eſt manifeſta, quia Regulus Capharnaum habebat ſuum domicilium, ac ſuam familiam; & ideo ibi ejus filius detinebatur infirmus. Tamen ſenſum moralem hujus rei inveſtigamus, cur potius hîc, quàm alio loco infirmabatur.

35. Ant. Ulyſſip. D. Antonius Ulyſſiponenſis *ſerm. 21. poſt Trinit.* ait: *Filius Reguli, anima eſt cujuſlibet fidelis Chriſti, qui dum in ſuo ordine vivit, incolumis exiſtit: ſed cùm in Capharnaum moratur, ad mortem infirmatur. Capharnaum interpretatur ager pinguedinis, vel villa conſolationis.* Simon Caſſianus *lib. 5. cap.* 18. ait: *Hujus filius infirmabatur Capharnaum. Amor ejus ægrotaverat in pinguedine mundi; ager quippe pinguedinis Capharnaum interpretatur. In abundantia temporalium rerum habita, vel quæſita infirmatur hominum amor; qui, dum habet abundè, quod habendum eſt temperatè, ipſa intemperie eſt ægrotus.* Bonorum affluentia maximè infirmatur animus, ut deviet, ac torpeſcat in via rectitudinis, ac juſtitiæ, & ab ipſa affluentia, tanquam à radice omnia mala naſcuntur.

Caſſian.

Divitiis infirmatur animus in via virtutis.

36. Pſalm. 72. Complut. Chaldaica. Pſalm. 72. n. 7. *Prodiit quaſi ex adippe iniquitas eorum.* Seu, ut habet Complutenſis, & Regia: *Proceſſerunt à pinguedine oculi eorum.* Chaldaica: *Mutata eſt ob pinguedinem ſimilitudo vultuum eorum.* Cùm animus incraſſatur bonis, ut explicant D. Hieronym. D. Auguſt. ex ipſa abundantia pullulat omnis iniquitas, malitia, & licentia, ut per ſuperbiam oculi cuncta deſpiciant, & omnia concupiſcant; ita ut homo impinguatus veluti in facie appareat alter, ac antea viſebatur. *Tranſierunt in affectum cordis.* Ex Hebræo: *Tranſierunt cogitationes cordis.* Quod explicant D. Auguſt. Tranſierunt proprias metas, ac terminos humanæ naturæ. D. Hieronymus: Tranſierunt à voluntate Dei ad faciendam propriam voluntatem. Caſſiodorus: Tranſierunt à rectis ſemitis veritatis ad viam iniquitatis.

Hieron. Auguſt.

A bonis temporalibus iniquitas oritur.

Hebræus.

Auguſt. Hieron. Caſſiod.

37. Job. 15. Job. 15. num. 26. *Contra omnipotentem roboratus eſt: cucurrit adverſùs eum erecto collo, & pingui cervice armatus eſt.* Ecce homo vilis creatura contra Deum armatur, & per ſuperbiam ſuam adverſùs ipſum ſe erigit. Quod ſatis eleganter explicat phraſis, *Erecto collo*; per quod maximè arrogantia, ac inſolentia denotatur. Sed unde ad tantam dementiam venit vilis creatura, ut præſumat arma adverſùs Deum ſumere? *Pingui cervice armatus eſt.* Seu, ut habent Septuaginta, *Cucurrit contra eum injuria in craſſitudine dorſi ſcuti ſui.* Nota, quòd pro divitiis ponitur ſcutum. Cùm animus exuberatur rebus temporalibus, ipſam opulentiam, ac divitias, tanquam ſcuta arripit; & tunc inſanus per ſuam elationem præſumit ſe erigere, & belligerare contra ſuum creatorem. D. Gregorius Magnus lib. 12. Moral. cap. 22. *Pinguis cervix*, ait, *eſt opulenta ſuperbia affluentibus rebus, quaſi multis carnibus fulta. Potens igitur iniquus pingui cervice contra Deum armatur, quia rebus temporalibus tumens, contra præcepta veritatis, quaſi de magnitudine carnis erigitur.*

Divitiis animatur homo contra Deum.

Septuag.

Greg. Mag.

Ioannis 4. *n.* 47. Hic cùm audiſſet, quia Jeſus adveniret à Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum, ut deſcenderet, & ſanaret filium ejus; incipiebat enim mori.

VERSIONES.

Syriacus. Profectus eſt ad eum: petiitque ab eo: ut deſcenderet, & ſanaret filium ſuum: propè enim

enim erat, ut moreretur.

D. Aug. tra-ctat. 16. Rogare cœpit, ut deſcenderet.

Theophylactus, Siquidem is animã agebat.

Euthymius. Erat etiam jam, jámque moriturus.

Franciſc. Lucas. Futurus erat mori.

EXPOSITIO.

138. IS Regulus exiſtens Capharnaum, cùm audiſſet Chriſti famam, tum ex miraculo facto in Cana in nuptiis; tum ex multis aliis ſignis editis in Jeruſalem in die feſto Paſchatis, ut de ejectione vendentium, ac aliis: ideò cùm ex tot, tantiſque præcedentibus ſignis nominis Jeſu fama excreſceret, adventum ejus audit. Vel ideo dicitur, audiſſe adventum Chriſti nunc, non verò quando primò acceſſit ad nuptias; quia neceſſitas, qua Regulus laborabat, homines facit maximè diligentes in perſcrutandis his, à quibus poſſunt habere auxilium. Et quia ipſa neceſſitas homines ad Deum maximè trahit. *Quia Jeſus adveniret à Judæa in Galilæam.* Quantum torpeſcit homo ut Deum quærat! Non abiit Regulus, ut pro filii ſanitate deprecaretur in Judæam, quæ longiùs diſtabat; ſed in Galilæam, quæ in propinquo erat: niſi enim Jeſus nobis occurrat, nunquam homo ibit, & ſe movebit ad illum. Vide ſuprà cap. 5. num. 170. 171. & 172. *Quòd adveniret in Galilæam:* Ex approximatione, ac adventu Jeſu, ait D. Thomas, concipimus ſpem de ſanatione à peccatis.

Neceſſitas facit homines diligentes.

D. Thom.

139. Nactus Regulus bonam occaſionem ex appropinquatione Jeſu, *Abiit ad eum*; nempe ex Capharnaum, quæ interpretatur *pinguedo terræ*, proficiſcitur in Galilæam, hoc eſt, in pinguedinem cæli, ſeu Eccleſiæ, ut ait Simon Caſſianus *lib. 5. cap. 18.* Ubi erat pinguis panis Chriſti præbens delicias Regibus, *Gen. 40. n. 20.* ut ibi ſanitatem ſibi inveniret. Qui vult ſanari, convaleſcere, vires recuperaret, relinquat pinguedinem bonorum terræ, & tranſeat ad pinguedinem cæli, *Abiit ad eum.* Neceſſitas nos trahit ad Deum, & qui eum in proſperitate contempſere, in anguſtia accedunt ad illum. Sic Nabochodonoſor *Daniel. 4. n. 31.* Sic Antiochus, & Heliodorus, *Machab. 3. n. 35. & c. 9. n. 13.* *Rogabat eum.* Ad orationem confugiendum, ut à Deo bona impetremus. *Ut deſcenderet*, ſcilicet ſecum. Et utitur hoc verbo, quia Cana, ubi Chriſtus aderat, eminentiori ſitu erat poſita, quàm Capharnaum. Et hoc dicebat Regulus ob ſuam imperfectam fidem, quia non ſibi perſuadebat, Dominum poſſe ſanare abſentem. Quod latiùs explicabo quæſt. 8. *Ut ſanaret filium ejus.* Ecce pro quo rogabat Regulus, nempe pro filio valde infirmo. *Incipiebat enim mori* hoc eſt, jam proximus erat morti, itaut ſecundùm naturæ curſum nulla eſſet ſpes vitæ, jam enim erat in extremis animam agens. Moraliter etiam hæc accipe. Cùm mors ſit in inſtanti, dicitur, quòd filius incipiebat mori, quia à nativitate homo incipit mori, & accelerato curſu tendit ad mortem.

Caſſian.

Ab Euchariſtia ſanitas

Neceſſitas ad Deum trahit, homines.

Homo à nativitate incipit mori.

QUÆSTIO VII.

Quare, cùm Dominus immediate diſceſſerit à Samaria in Galilæam, dicatur tamen, quòd ex Judæa advenerit?

CLarè patet ex textu *Ioan. 4. numero 43.* quòd Dominus immediatè ex Samaria diſceſſit in Galilæam. Et ratio litteralis eſt manifeſta. Ex eodem *cap. 4. num. 3. & 4.* dicitur *Ieſus reliquit Iudæam, & abiit iterum in Galilæam; oportebat eum tranſire per Samariam.* Et ideo vulgariter dicebatur, quòd ex Judæa adveniret in Galilæam, ſiquidem ex Judæa, in qua commorabatur, profectus eſt in Galilæam, per Samariam, utpotè in medio interjacentem, ut dixi ſuperiori cap. pertranſivit. Et ita fiebat mentio de loco per quem tranſivit, ut eſt ſatis frequens in ſimilibus locutionibus. Moraliter tamen rem inveſtigemus. 40.

Ioan. 4.

Et quæro: Quare ex eo, quòd Jeſus tranſierit per Samariam, & locutus fuerit cum muliere Samaritana, Judæi eum Samaritanum appellarent *Joan. 8. num. 48.* Galilæi verò, quamvis proximè ex Samaria venerit, eum non Samaritanum appellent, neque dicant, quòd ex Samaria venerit, ſed ex Judæa? Judæi, utpotè maligni, Chriſtum appellant Samaritanum, ac quòd in Samariam abiret, objiciunt, ne multum gratulentur adventum filii Dei, quia cùm eſſet miſſus ad oves, *quæ perierant de domo Iſraël*, Matth. 15. num. 24. diſcederet in Samariam. At Galilæi, quamvis Dominus immediatè ex Samaria diſcederet, dicunt, quòd advenerit ex Judæa, ad quam miſſus erat, & in qua natus fuerat, ut ita majori vinculo Domino adſtringerentur, quòd relicta patria ſua ad eos abiret. Multum interjacet inter probatos viros, & iniquos: tam probati ea ſolùm memoria tenent, atque dicunt, ex quibus ſe maximè obligatos vident, ut ita gratiſſimi erga ſuum benefactorem ſe exhibeant. At iniqui ſemper accepta beneficia minuunt, & vituperant, ne multas ſuo benefactori gratias referant. Et ideo Galilæi dictitabant, quod Dominus relicta Judæa ad eos accederet, ut ita ei ſemetipſos maximè aſtrictos publicarent. Judæi autem ingratiſſimi ex eo, quòd Dominus pertranſiret per Samariam, eum Samaritanum nominant, ne ſe maximè obligatos ſuæ ſanctiſſimæ viſitationi fateantur, utque cum ſua malignitate depravata poſſent calumniare. 41.

Matth. 15.

Gratus ſolum conſiderat accepta beneficia. Ingratus beneficium minuere intendit ne ſe obligatum fateatur.

Vehementer Jonathas diligebat Davidem, & multa de eo bona locutus eſt ad patrem ſuum Saül, ut mitigaret odium animi ejus. Dicebat Jonathas: *Ne pecces Rex in ſervum tuum David, quia non peccavit tibi, & opera ejus bona ſunt tibi valde. Et poſuit animam ſuam in manu ſua, & percuſſit Philiſthæum, & fecit Dominus ſalutem magnam univerſo Iſraël,* 1. Reg. 19. n. 5. Et contra verò Saül. *Iratus adverſus Ionathan dixit ei: Nunquid ignoro, quia diligis filium Iſai in confuſionem tuam, & in confuſionem ignominioſæ matris tuæ? Omnibus enim diebus, quibus filius Iſai vixerit ſuper terram, non ſtabilieris tu, neque* 42.

1. Reg. 19.

1. Reg. 20.

regnum

regnum tuum. Itaque jam nunc mitte, & adhuc eum ad me, quia filius mortis eſt, 1. Reg. 20.n.30. Valdè diverſimodè ſe habent hîc filius, & pater.

Vir gratus ſolùm beneficia conſiderat, ingratus proprias commoditates.

Nam Jonathas totus rapitur in conſiderationem quòd multa bona opera à Davide fuerunt exhibita in Regem totamque rempublicam; & quomodo omnes è manu Philiſthæi liberavit. At Sauli è contrà nihil aliud in mentem veniebat, quàm damna, quæ Davide ſuperſtite ſibi filiiſque ſuis contingere poterant, ut regnum amitterent, quod ſuſpicabatur ad Davidem tranſiturum. Jonathas, ut vir probitate, ac gratitudine valde inſignis, minimè de paterna hæreditate ſolicitus, nihil aliud in mente fixum tenebat, niſi accepta à Davide beneficia. At Saul omni malitia ingratitudinéque repletus propriis commodis conſulens, ad obſequia à Davide exhibita minimè attendebat, ſed tantùm conſiderabat, ne ob ejus virtutes præclaras regnum ad ipſum transferretur; & ideo adoleſcentis mortem omni machinabatur conatu. D. Chryſoſtomus homil. 1. de Saule & Davide: *David*, ait, *prudens in omnibus viis ſuis, & Dominus erat cum eo, & Jonathas filius Saül diligebat David vehementer; cumque ubique vinceret, nec uſquam fruſtraretur ſucceſſu, crudelem illum nihil horum flexit, ſed ad hæc omnia cæcus conatus eſt, illum è medio tollere.*

Chryſoſt.

43. Poſtquam Elias verbo ſuo clauſerat cœlum, convocat Regem, ac totum Iſraël ad montem Carmeli, ubi occidit Prophetas Baal, & poſt ſiccitatem, ac famem trium annorum pluviam à Deo impetrat, 3.*Reg.* 18. *n.* 45. Reverſus autem Achab in domum, *Nuntiavit Iezabel omnia, quæ fecerat Elias, & quomodo occidiſſet univerſos Prophetas gladio.* 3.Reg. 19.num.1. Mihi eſt mirabile valde, quomodo iniquus Rex uxori Jezabeli Prophetarum necem refert, & diſertis verbis non commemorat ingens beneficium, ſcilicet poſt tam longam famem pluviam datam, quod fuit quid valde mirabile, & in toto populo per omnium ora celebre. Tornellus anno mundi 3124.*n.* 3. D. Gregorius *lib.* 19. *Moral.cap.*5. & de hoc ait D. Jacobus in ſua Canonica, cap. 5. num. 18. *Et rurſum oravit, & cœlum dedit pluviam, & terra dedit fructum ſuum.* Et S. Ambroſius *ſerm.* 32. ait, *Elias reſeravit cælum, terram orationibus fœcundavit.* Cur ergo Achab non ita expreſsè pluviam mirabiliter datam, ſeu cædem Prophetarum narrat? Abulenſis quæſt. 1. *Ex malitia narravit hæc Achab, quia quanquam vidiſſet miracula Dei per Eliam, tamen non omnino redibat ad cultum ejus, & dolebat de morte Sacerdotum Baal, & placuit ei, quod Iezabel vellet occidere Eliam, unde conſentit, quod loqueretur ei verba dura.* Populus gratus ſolum habebat ante oculos magnum beneficium ab Elia impetratum, ut ei pro accepta fertilitate maximè gratificaretur: At nequiſſimus Achab de communi beneficio oblitus ea ſpecioſis verbis refert Jezabeli, quæ poſſent illius iram accendere, odium excitare, & depravatam voluntatem in Prophetam movere. Quod totum illius ingratitudini adſcribit Chryſoſtomus *homil. de decollatione Baptiſtæ*, & Carthuſianus *in cap.* 19. ait: *Ex quo patet obſtinatio & ingratitudo ipſius.*

3.Reg. 19. — Torn. Gregor. — Jacob 5. Ambroſ. — Abulenſ.

Gratus beneficii recordatur; ingratus hujus oblitus ſolum odioſa curat.

Chryſoſt. Carthuſ.

Quæſtio VIII.

Quare Regulus rogabat, ut Dominus deſcenderet in domum ſuam?

EX imperfecta fide rogabat Regulus, ut Dominus deſcenderet, & ſanaret filium ejus. Et hæc imperfectio, præcipuè ex triplici defectu videtur provenire. Et primus defectus ait Divus Thomas ex Divo Chryſoſtomo, fuit, quòd dubitabat, utrùm Chriſtus ſanare poſſet filium ejus; nam ſi pro certo hoc credidiſſet, non expectaſſet adventum Chriſti ad terram ſuam; ſed ipſe potiùs iviſſet in Judæam. Modò verò quaſi deſperatus de ſalute filii nolens negligere, quidquid circa hoc facere poſſet, abiit ad eum, more parentum. Tamen cùm Regulus habuerit fidem imperfectam, intelligendum eſt, quòd dubitavit, cum Divo Gregorio *homil.* 28. *in Evangelia*; nempe quòd fuerit anceps, an Dominus abſentem potuerit ſanare: nam, ut ait Albertus Magnus, appropinquando infirmo putabat, eum plus poſſe.

44. *Triplex in Regulo fidei defectus.* — D. Thom. Chryſoſt. — Alber. Mag.

Secundus defectus maximè faciens ad hanc quæſtionem, ut tradunt D. Auguſtinus, D. Gregorius *citatus*, Albertus Magnus, Beda, D. Thomas, Rupertus, Hugo. Quia licèt Regulus crederet, Chriſtum eſſe verum hominem, & ſanctum, qui multa mirabilia poterat operari: non tamen credebat, eum eſſe Deum; aliàs credidiſſet, eum poſſe ſanare abſentem, cùm Deus ubique ſit præſens, Jerem. 23. num. 24. *Cælum, & terram ego impleo*, & ita non rogaret eum, quòd deſcenderet in domum ſuam, ſed quod mandaret tantùm. Tertius defectus patebit ex infrà dicendis, *Deſcende, priuſquam moriatur filius meus*; quia non credebat, quod ſi contingeret filium mori, potens eſſet, eum ſuſcitare, ut ponderat Theophylact. de quo *ibi*, & ideo fides Reguli erat imperfecta, & non integra, ut ex Chryſoſtomo dicam. *quæſt. ſequenti.*

45. Auguſt. Greg. Albert. Mag. Beda. D. Thom. Rupert. Hugo. — Jerem. 23. — Theophyl.

Secunda ratio. Ingenita nobilitas viri, ut de genere regio, ac magna divitiarum opulentia animum dabant Regulo, ut confidenter peteret, ut Chriſtus ſecum deſcenderet, & abiret in domum ſuam. Tertia ratio. Ingens filii amor quem jam penè animam agere videbat, audacem faciebat hominem, ut deſcenſum Domini in domum ſuam deprecaretur. Ex vehementi amore audacia, & confidentia prodiit, ad acceleratè affectanda, & procuranda ea, quibus illa, quæ appetimus obtinere valeamus. Amor rumpit moras, audaciamque miniſtrat.

46. *Nobilitas, ac opulentia dant confidentiam ad multa.* — *Amor temporalis audax, & mora impatiens.*

47. Venit Jeſus ad ſepulchrum, ut Lazarum reſuſcitaret, ut ait circumſtantibus: *Tollite lapidem*, Joan. 11. num. 30. Venit Jacob in Meſopotamiam juxta puteum, qui magno lapide claudebatur, ad quem movendum pro ſua magnitudine, & pondere, omnes loci paſtores expectabantur, ut advertunt Pererius, Cornelius, & alii *ad cap.* 29. *Geneſ. num.* 7. ut ita adaquarent ſuos greges. Cùm Jacob vidiſſet Rachel venientem, ne eadem expectatione detineretur, *Amovit lapidem, quo puteus claudebatur*, Geneſ. 29. num. 7. Præclarè Origenes *in cap.* 11. *Ioan.* quæſtionem excitat inter Jeſum, & Jacob. *Quare*, ait, *hoc quidem loco Jeſus ipſe lapidem à ſpelunca non amoverit, ſed dixerit:*

Joan. 11. — Perer. Corn. — Geneſ. 29. Origen.

rit: Tollite lapidem; Geneſis autem Jacob ſaxum à putei oſtio devolvit? Valde mirum, quòd Jeſus qui habet potentiam infinitam, qui ſuo nutu diſponit omnia, præcipiat ut miniſtris lapis auferatur, & tamen Jacob ſuper proprias vires lapidem, ad cujus motum multi homines deſiderabantur, depellere audeat, in aliumque transferat locum? Multum diſtat, quando animus gubernatur conſilio, vel quando impetu proprii appetitus rapitur. Jeſus magna ſapientia, & alta prudentia diſponebat omnia, & ideo ſcit expectare, proportionatas moras ſuſtinere, ut ſaxum à miniſtris dimoveatur, ut miraculum fiat evidentius, & ipſi lapidis ablatores, ſunt teſtes locupletiſſimi: At Jacob vehementi Rachelis inflammabatur amore temporalis autem affectus valde præceps moras pati neſcit, & multa ſupra proprias vires aggredi non recuſat, ſed quæque difficilia audet præſumere, multum de ſuis viribus confidens. Abulenſis ibi, *Hoc fecit*, ait, *amore conſobrinæ ſuæ cui complacere volebat.*

Prudentia ſuſtinet moras, quas amor pati non poteſt.
Abulenſ.

Ioannis 4. *n.* 48. Dixit ergo Jeſus ad eum: Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis.

VERSIONES.

Syriacus.	Dixit Jeſchua: Niſi ſigna & miracula videritis.
Vatablus.	Nequaquam credideritis.
Franc. Lucas ex Græco.	Nequaquam credatis.
Alij apud ipſum ex Gr. de fut.	Non creditis.

EXPOSITIO.

48. CUm ſuam imperfectam fidem oſtenderit Regulus, ut dixi ſuperiori quæſtione & iterum dicam quæſtione ſequenti, reſpondit Dominus eum increpando & arguendo, qui non integrè, & perfectè credebat, Dominum poſſe ſanare infirmum diſtantem. Et ait: *Niſi ſigna & prodigia.* Quod verò inter hæc ſit diſcrimen, Ammonius *in Catena Græca*, Theophylactus, Euthymius, D. Thomas, Bonaventura, quod quamvis utraque eveniant præter naturam; tamen ſignum eſt illud, quod licet aliquando miraculosè fiat, attamen vi naturæ poteſt contingere, ut ægrotos ſanarent. Prodigium autem id dicitur, quod ita eſt præter naturam, ut nunquam naturalibus viribus fieri valeat, ut mortuum ſuſcitare, aperire oculos cæci à nativitate. Et ita ait Albertus Magnus; quòd prodigium dicitur id quod non eſt auditum, & idem eſt, ac procul à digito: Tamen hoc diſcrimen non eſt ſemper verum, quia prodigia ſæpe ſigna vocantur, ut de admirabili partu B. Virginis dicitur Iſai. 7. n. 14. *Ecce Dominus dabit vobis ſignum.* Et ideo Origenes *hic* ait prodigium dici illud, quod excedit humanam conditionem & eſt præter opinionem; ſignum autem illud appellari, quod aliquid ſignificat, & denotat.

Ammon. Theoph. Euthym. D. Thom. Bonavent. *Quid ſit ſignum. Quid prodigium.* Alb. Magn. Iſai. 7. Origen.

49. *Videritis non credetis.* Aliqui in futuro legunt, *non creditis.* Sed rectiùs legendum eſt cum noſtra Vulgata de præſenti. Et hæc dicit Dominus, ut rectè obſervant Theophylactus. Cajetanus, arguendo incredulitatem Judæorum ob Samaritanos, qui abſque ſignis & prodigiis crediderunt ſermoni Domini tantùm; *Ioan.* 4. *n.* 4. 2. Et pungit Dominus *hic* perpetuum Judæorum vitium, ut ſigna peterent, & quærerent, 1. Corinth. 1. num. 22. *Innova ſigna, immuta mirabilia*, Eccleſiaſti. 36. num. 6. Quaſi Judæorum durities vellet, quòd Dominus eſſet in perpetuo fluxu ſignorum: ſiquidem jam multa mirabilia erat operatus, tum in ipſa Cana in nuptiis, tum in templo Jeroſolymitano, & tamen adhuc, ut crederet, deſiderabat ſigna. Et quamvis Dominus haberet ſermonem cum Regulo, pluraliter loquitur: *Veritati non credetis*, ut ait Rupertus *lib.* 4. *in Ioan.* quia omnibus hominibus gentis ſuæ loquebatur. Deinde, quia ſuavior eſt reprehenſio, quæ in communi fertur; quàm quæ ad particulare dirigitur: Vide ſuprà *in hoc lib.* 4. *cap.* 3. *quæſt.* 12. *per totam.*

Theophyl. Cajetan. 1. Cor. 1. Eccl. 36. Rupert. *Reprehenſio in communi ſuavior.*

QUÆSTIO IX.

Quare Regulus reprehendatur à Domino?

COnveniunt omnes Patres, & Expoſitores, quòd hæc: *Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis*: dixerit Chriſtus Regulo per modum objurgationis, & quòd ad perfecta credendum ſigna requirebantur, cum ipſe regulus eſſet inducendus ad fidem per ſigna, ut notant Albertus Magnus, & Toletus annot. 27. *Si non veniſſem, & opera non feciſſem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*, Joan. 15. n. 24. Ergo non videtur dignus reprehenſione Regulus ſi ad credendum miracula petiit. Ad quæſtionem igitur. 50.

Alber. Magn. Tertull. Ioan. 15.

Reſpondet primò Divus Auguſtinus tractat. 16. *Arguit*, ait, *hominem Chriſtus in fide tepidum, aut omnino nullius fidei: ſed tentare cupientem de ſanitate filii ſui, qualis eſſet Chriſtus, & quis eſſet, & quantum poſſet.* Exiſtimat S. Pater, quod ideo Regulus reprehenditur, quòd venerit ad Chriſtum, animo tentandi eum, ſine ulla fide, vel ea valde remiſſa, & tepida: probabilius mihi eſt, hominem acceſſiſſe, non intentione tentandi, ſed deſiderio procurandi filio ſanitatem. 51.

Auguſt. *Regulus an venerit animo tentandi.*

Secundò, eſt germana ſolutio, reſpondent D. Chryſoſtomus *homil.* 34. D. Gregorius Magn. *homil.* 28. *in Evang.* Theophylactus, Beda, Albertus Magnus, & alii communiter, quod Regulus acceſſit fide imperfecta, Et ita ait Chryſoſtomus; *Licèt crediderit, non tamen firmiter, neque integrè.* Quod ergo habuerit aliquam fidem, ex eo oſtenditur, quod venerit ad Chriſtum deprecans pro ſalute filii. Quod verò fuerit imperfecta, ex eo convincitur, quia credidit, eum non poſſe ſanare abſentē; & ideo rogabat, ut deſcenderet. Deinde fortaſſe, quia regulus erat in ea diſpoſitione, quod ſi Dominus faceret miraculum, crederet; ſi vero ſanitatem filio non donaret, aſſenſum fidei non præberet. Ea de cauſa eum Dominus arguit, & reprehendit: quia, cum tam ſtupendum opus in Cana editum fuerit in nuptiis, & tanta in templo Jeroſomytano mirabilia facta in 52.

Chryſoſt. Greg. Mag. Theophyl. Alber. Mag. Chryſoſt. *Regulus imperfectus in fide.*

Chryſoſt.

in feſto Paſchali, in quo neceſſum erat ipſum Regulum adeſſe, adhuc tamen homo erat anceps, ergo meritò reprehenſione dignus, præcipuè, ut notat Chryſoſtomus *citatus*, cùm iſte Regulus eſſet Capharnaum, ubi multa ſigna Dominus edidit. Et ita dictum fuit à Nazaræis. *Quanta audivimus facta in Capharnaum, fac, & tu in patria tua*, Luc. 4. num. 23. Et ex his patet ſolutio ad argumentum.

Luc. 4.

53. Chryſoſt. Hugo.

Tertiò, ut docent D. Chryſoſtomus, Hugo, ſi Regulus erat firmus in fide, non debebat dubitare de poteſtate Domini, ſed id proferre quod alius pater de turba pro ſalute filii deprecans dixit: *Adjuva, Domine, incredulitatem meam*, Mar. 9. num. 23. Sed proh dolor Dynaſtas, & principes, vulgares homines fide, ac virtute præcedunt. Quartò. Valde mirum, quod dum à Regulo ſigna deſiderantur, reprehenditur: & tamen Abraham ſignum petiit *Geneſ.* 15. *n.* 8. Gedeon, *Judic.* 6. *num.* 17. & iſti non arguuntur: quare Regulus ita objurgatur? Regulus requirebat ſigna ex ſua dubitatione, at verò Abraham, & Gedeon petebant ex gaudeo, & admiratione, & ut magis conſolaretur. Alias rationes hujus rei, vide *lib.* 1. *c.* 4. *q.* 26. *à n.* 62.

Marc. 9. *Inferiores nobilioribus præſtant in fide.*

54. Chryſoſt.

Quintò idem Chryſoſtomus loco citato: *Arguit eam*, ait, *ut magis in fide confirmaret.* Multi de Domini divinitate dubitarunt, & tamen à Domino particulariter non ſunt reprehenſi, quemadmodum hic Regulus arguitur. Intendebat Salvator, ut iſte proficeret, ac melior fieret, ideo objurgatur: nam frequenter reprehenſio ex amore procedit, & eſt valde utilis: ea enim homo ſe colligit, & ſtatum, ac conditionem ſuam conſiderat, & in vita, ac moribus reformatur. Sexto idem Chryſoſtomus: *Eum reprehendit*, ait, *& arguit Dominus oſtendens ſigna maximè animæ gratia fieri.* Increpat Dominus hominis intentionem. Regulus præter filij ſanitatem nihil quærebat, nec cogitabat. Negat Chriſtus, à ſe fieri miracula, præcipuè ob eam cauſam, ut infirmi à morbo curentur: ſed ut, qui miracula viderint, in ipſum credant, ut verum Deum ac Meſſiam, & ita ſalutem conſequantur. Et iraſcitur Dominus in Regulum ex eo, quod præſumat, opera ejus referri ad temporalem corporis ſanitatem, nihil cogitando de ſalute animæ, quæ ſola à nobis æſtimanda eſt, & procuranda: cum opera Domini ad noſtram animæ ſalutem ordinarentur. Et fortaſſe, ut notat Balthazar Corderius *in Catena in Lucam*, circa hunc textum, ideo Dominus indignatur in Regulum, quod cùm ejus filius ægrotaret anima & corpore, ipſe totus erat ſolicitus de ſalute corporis.

Reprehenſio ſæpe datur ex amore.

Chryſoſt.

Opera ordinanda, non ad corporis, ſed animæ ſalutem.

Cord.

55. Auguſt.

Quintò. Divus Auguſtinus lib. 4. de conſenſu Evang. cap. 10. *Dixit Dominus Regulo*, ait, *Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis: uſque adeo ſuper omnia mutabilia volens mentem credentis attollere, ut nec ipſa miracula, quæ quamvis divinitus de mutabilitate corporum fiunt, fidelibus quæri velit.* Quamvis congruum videri poſſet, quod Dominus appeteret, ac æſtimaret, ut homines ad divina ſigna currerent: tamen ipſe indignatur, quod hujuſmodi mirabilia appetatur, nam quamvis ſint opera Dei, ejus potentia edita, cùm tamen de mutabilitate corporum fiant, ac hujuſmodi mutationem importent, ab eis Dominus noſtram vult avertere mentem, & elevare ad ea quæ æterna ſunt, ac permanentia; non patitur enim ut noſter animus ad inconſtantia, labentiaque temporalia feratur, ſed ut tendat ad ea, quæ fixa ſunt, atque perpetua. Sextò, ut docet Euthymius, & dixi in expoſitione ex Theophylacto. Hæc dicit Dominus deprimendo Judæo cum Samaritanis collatos; nam illi, quamvis reputarentur extranei à genere Judæorum, tamen abſque ſignis, & prodigiis, ſolo ſermone Domini credidere, & magnus eſt dolor, quod extranei in amore, ac benevolentia concives, ac naturales præcedant.

Temporalia à nobis declinanda.

Inconſtantia ac labentia fugienda.

Euthym. Theoph.

Septimò. Multi è populo Judæorum dubitarunt circa Domini majeſtatem, & excellentiam; & nullum Dominus in particulari ita ſeverè reprehendit, ut diceret: *Niſi ſigna, & prodigia videritis non creditis:* Cur ergo Regulus ita rigidè pungitur? Dubitabat hic Regulus, ut docent D. Gregorius, Beda, Albertus Magnus, & alij, an Dominus poſſet Domini abſenti dare ſalutem; præſumebat enim, quòd virtus Domini præſentibus terminaretur. Hanc exiſtimationem Dominus Rex regum ægrè fert, & graviter reprehendit. Princeps enim, & Regi maximè adverſatur, quòd virtus ſua tota ſit, ut præſentibus medelam poſſit afferre, ita ut abſentibus non valeat opitulari. Providentia principis non debet in angulo terminari, ſed ita ſit benefica cum iis, qui è propinquo ſunt, atque cum illis, qui à longè diſtant. 56.

Gregor. Beda. Alb. Magn. *Reges ditionis ſuæ omnia ſciant & videant.*

Loquens cum Regibus D. Gregorius Nazianzenus ait orat. 27. *Orbis univerſus manui veſtræ ſubjectus eſt diademate parvo, atque exiguo panno retentus. Superiora ſolius Dei ſunt, inferiora autem veſtra etiam ſunt, Subditis veſtris Deos vos præbete.* Valde mirabilis, & ponderoſa eſt ſententia Patris per omnia verba: *Orbis univerſus manui veſtræ ſubjectus*; non ait ſub pedibus, ſed manui ſubjectus: quæ autem in manu ſunt, ante oculos ſunt poſita. Ita totum regnum, & imperium ante conſpectum Regis verſetur. *Diademate parvo, atque exiguo panno retentus.* Adeò totus principatus, & dominatus Regi præſens eſſe debet, ac ſi eſſet brevi corona cinctus, ac circundatus, & parvo panniculo, ac exigua parte veſtis involutus, ut pauper ibi eleemoſynam accipit, ac amplexatur: *Subditis veſtris Deos vos præbete.* Quid dicis, Magne Pater? Quod homunculus ſe habeat tanquam Deus. Intellige acumen Nazianzeni. Vult enim, ut Princeps ita de ſuis ſubditis ſive abſentibus, ſive præſentibus ſit ſollicitus, ut quantum patitur humana conditio, intendat Dei providentiam imitari, ut omnibus ſuis memoria, cogitatione, ac bona gubernatione ſit ubique præſens, ita ait; *Subditis veſtris Deos vos præbete.* 57.

Nazianz.

Rex ſubditos tam præſentes, quàm abſentes ſciat & cognoſcat.

De magno Joſeph ait Eccleſiaſt. c. 49. n. 17. *Neque ut Joſeph, qui natus eſt homo, princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, ſtabilimentum populi: & oſſa ipſius viſitata ſunt, & poſt mortem prophetaverunt.* Magnis encomiis prudentia, ac providentia, regimen, ac caſtitas Joſeph in Scriptura celebratur, nunquam tamen tot laudibus extollitur, ut hoc in loco; hoc dicitur princeps, rector, ac ſtabilimentum. Quare hic potius dicitur princeps, quàm alio loco, dum totum Ægyptum, gubernat, & omnibus ſuppeditat frumentum? Dicitur enim hic: *Oſſa ipſius poſt mortem prophetaverunt*, hoc eſt, ut advertit Hugo, ex Magiſtro Eccleſiaſtico hiſtoriæ, quod 58.

Eccleſ. 49.

Hugo.

quod cùm Iſraëlitæ de Ægypto eſſent egreſſuri, ſecum tulerunt oſſa Joſeph, *Exod.* 13. *n* 19. quæ Prophetaverunt, ac dederunt indicia de difficultate itineris, & quomodo hujuſmodi difficultates ſuperandæ erant, atque vincendæ. Merito ergo hic potiùs nomen Principis potitur, quàm dum tenet clavum totius Ægypti; tunc enim ſolùm iis, qui ſe ejus conſpectui dabant, alimoniam præbebat. At poſt mortem omnibus præſtat documenta, tam præſentibus, quàm poſteà futuris, docet enim, quomodo itinerando obſtacula ſunt rumpenda ab his, qui exeunt ab Ægypto & ab his, qui in itinere naſcuntur per ſpatium quadraginta annorum, & tunc potiùs nomen Principis obtinet dum præſentibus, & abſentibus conſulit, quàm dum ſolùm his, qui ad eum confluunt, providit.

Ille dicitur verè Princeps, qui abſentibus providet.

Ioannis 4. *n.* 49. Dicit ad eum Regulus, Domine, deſcende priuſquam moriatur filius meus.

VERSIONES.

Syriacus. Dixit ei ſervus ille regius: Domine mi, deſcende priuſquam mortuus ſit puer.

Vatablus. Dicit ei Regius: Domine;

Arias. Deſcende ante mori puerum meum.

Græcus, & Pagninus. Antequam moriatur puerulus meus.

EXPOSITIO.

59 DE ſuæ fidei imperfectione reprehenditur Regulus; & tamen hæc parum conſiderat filii dolore affectus, ut ait D. Chryſ. hom. 34. *Non multum tunc Chriſti verbis attendit, ſed in ſolius filii cura verſabatur. Poſtmodum ea repetiturus, & inde multum utilitatis conſecuturus.* Qui fortè de ſua dignitate multum præſumebat, præ amore filii ſolicitus, nil curat de reprehenſione, niſi ut ejus ſanitatem valeat impetrare. Et interrumpens Chriſti ſermonem amore rerum temporalium, ne morandi cauſam necteret, ait: *Domine*, honoris nomine eum compellat, ut hoc modo eum ad petitionem ſuam magis alliciat. *Deſcende*, hoc eſt, propera abire in domum meam. Et ait: *Deſcende*, quia à Cana, quæ in clivi montis ſita erat, deſcendendum erat in Capharnaum, ut notat Brocard. 1. p. cap. 6. §. 1. *Priuſquam moriatur*; reliquerat enim filium in domo jam penè animam agentem. *Filius meus*? puerulus meus mihi amantiſſimus. Tres defectus hic in Regulo apparent, debilitas fidei, ignorantia, ac humana præſumptio. Defectus fidei multiplex eſt. Exiſtimabat, quod Dominus non poterat abſentem ſanare. Deinde quod ſi puer moreretur ante Domini adventum, ab eo iterum reſuſcitari non poſſe. Ignorantia hominis exiſtimabat, quod auxilium Domini poſſet eſſe ſerum, & extra tempus proportionatum, cùm ſemper Dei virtus ſit opportuna, & valde efficax. Tertiò. Præſumptio humana

Chryſoſt. — *Doctor multa cogitare ſæpè non ſinit.* — *Nomine honorifico allicitur homo.* — Brocard.

petit à Dei benignitate miraculum, quod eſt ſupra naturam, vult tamen, ut fiat juxta ſuum beneplacitum, ac modum ſuæ naturæ, ut Dominus deſcendat, & det ſalutem filio, ut etiam Naaman affectabat 4. Reg. 5. n. 11. *Putabam*, ait, *quod egrederetur ad me, & ſtans invocaret nomen Dei ſui, & tangeret manu ſuâ locum lepræ, & ſanaret me.* Pro filio ab aliis legitur *puerulus*, qui enim inſtimabatur Capharnaum, hoc eſt in abundantia rerum temporalium, puerulus; & parvulus erat.

Humana præſumptio ad modum ſuæ voluntatis vult miracula fieri. — 4. Reg. 5.

Ioannis 4. *n.* 50. Dicit ei Jeſus: vade filius tuus vivit, credidit homo ſermoni, quem dixit ei Jeſus, & ibat.

VERSIONES.

Ex Hebræo. Vade filius tuus ſanus eſt.

Syriacus. Et credidit vir ille ſermoni.

EXPOSITIO.

60 VALDE inſipienter dixerat Regulus, quòd Dominus deſcenderet, antequam filius ejus obiret, ut vidimus ſuperiori verſu; tamen Dominus hujuſmodi inſipientiæ non attendens miſeretur; & puero dat ſanitatem. Quod ponderat D. Cyrill. lib. 2. in Joan. cap. 119. *Non imperitiam*, ait, *in omnibus noſtram Chriſtus reſpicit, ſed ut Deus, etiam peccatoribus auxilium affert.* Et de hac inſipientia hîc eum Dominus non reprehendit, ſicut anteà fecerat ad primam Reguli petitionem: *Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis*; n. 48. exemplum dans Prælatis, quia non ſemper reprehenſionibus eſt inſtandum. Et quem Dominus reprehenſione non ſanavit, beneficio, ac dono ſanitatis convertit ac traxit.

Benignus pater non attendit ad imperitiam filii. — Cyrill. — *Non ſemper reprehenſionibus inſtandum.*

61 *Dicit ei Jeſus: Vade*, hoc eſt, abi tu in domum tuam, non eſt neceſſe, ut ego tecum deſcendam. Duo petierat Regulus, ut ait Cajetan. ut Dominus deſcenderet, & ut ſanaret filium. Primum negat Dominus, dicendo: Vade. Et ſanè magna prudentia; quia ſi Dominus deſcenderet, fides Reguli maneret infirma; nam ſi ipſe crederet, quod Dominus ſanabat filium, non tamen crederet, quod habebat virtutem ad ſanandum abſentem. Secundum, quod Regulus petierat, concedit Chriſtus, dicendo *Filius tuus vivit*, non ait, vivet, ſed *vivit* de præſenti. Et eſt phraſis Hebraïca, & ſignificat ſanum eſſe. Hoc verbo Dominus ſanavit puerum in Capharnaum: Et ſanum eſſe, dixit Regulo, cùm omnia agnoſcat per ſuam ſcientiam. Sedulius lib. 3. Paſchal. c. 2. *His verbis*, ait D. Cyrill. lib. 2. cap. 120. *duos Salvator curavit; nam & Reguli animum ad fidem induxit, & corporis morbo adoleſcentem eripuit.*

Cajet. — *Deus donat de præſenti.* — Sedulius. — Cyril.

62 *Credidit homo ſermoni*, credidit verum eſſe ſermonem Jeſu, & filium eſſe ſanum. Carthuſianus rectè ait: *Iam merito Regulus appellatur homo, ſcilicet utens ratione, ac rationabiliter agens, dum credit Chriſto, & voci ejus obedit!* Imò inquiunt Gloſſa, & Hugo, quod *Dominus ſermone ſanat Regulum; & ſic meruit ille ſanitatem filio.* Et idem ferè Euſebius *homil. de hoc Evang.* Tamen exiſtimo quòd priùs, vel ſaltem ſimul fuit ſanitas pueri, & fides Reguli, quia in illo inſtanti, in quo

Carthuſ. — Gloſſa. — Hugo. — Euſeb. — *Quæ fides Reguli.*

Dominus dixit: *Filius tuus vivit*, puer ſanatus eſt. Niſi velis aliquam prioritatem naturæ conſiderare. *Credidit homo.* Quòd fuerit perfecta fide, tenent Ammon. D. Cyrillus, Carthuſ. Euſeb. proximè citatus. Et hæc eſt probabilis ſententia. Nam, licèt poſtea percontaretur ſervos de hora ſanitatis, non provenit ex defectu fidei, ſed ut fidem ſuam confirmaret. Et, ut ait Maldonat. ſibi ipſi gratularetur, quòd crediderit. Tamen D. Auguſt. D. Chryſoſt. Theoph. D. Thom. Albert. Magn. Hugo docent, quòd credidit huic ſermoni Jeſu adhuc imperfecta fide, & ideo à ſervis interrogavit de hora ſanitatis, ſcire volens; utrùm caſu, vel ab ipſo Jeſu facta fuerit ſanitas.

Ammon. Cyril. Carthuſ. Euſeb. Maldonat. Auguſt. Chryſoſt. Theophyl. D. Thom. Albert. Mag. Hugo.

63. *Et ibat.* Jujus eſt diſcedere, ſtatim ibat; non aliquid fatur: nam perfecta obedientia nil reſpondens iter arripit. Ait Hugo, quòd *ibat confidens, quod ſanatus eſſet filius; libenter enim credit homo, cùm ſibi dicitur, quod cupit.* Simon Caſſianus ait lib. 5. cap. 18. *Ibat planè gaudentior de fide, quàm de libertate prolis.*

Idem. *Homo facilè credit, quod optat.* Caſſian.

QUÆSTIO X.

Quare Dominus non deſcendit in domum Reguli petentis, & tamen vadit ad domum Centurionis non rogantis?

64. Dominus rogatur à Regulo, ut tendat in domum ſuam; ad eam tamen accedere noluit: à Centurione autem rogatus, ut det ſanitatem puero, in domúmque ſuam ne deſcendat: *Domine, non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum.* Matth. 8. n. 8. & 9. tamen ad ejus domum ſe confert, in eámque Dominus ingreditur.

Matth. 8.

65. Reſpondet primò D. Chryſoſt. hom. 34. *Cur autem*, ait, *Centurioni, ſe iturum ultro pollicitus eſt; Regulo autem ne rogatus quidem? Quoniam in illo fides perfecta erat, ideo ſe iturum dixit, ut viri fidem cognoſceremus: at Regulus adhuc imperfectus erat, propterea Chriſtum omni ſtudio impellebat, ut deſcenderet, neque adhuc norat abſentem quoque curandi habere poteſtatem.* Centurio jam firmus ac confirmatus erat in fide, quòd crederet, Dominum abſenti ſalutem dare poſſe, & ideo ad ejus fidem & devotionem exercendam, Dominus ire promiſit. Regulus verò adhuc imperfectus erat, nondum noverat manifeſtè, quòd abſens Chriſtus curare poterat; & non accedit, ut ſuam imperfectionem cognoſcat, & ſciat, Chriſtum abſque ſua præſentia ſanare poſſe; & ita ipſe proficiat in fide. Et hæc eſt germana ratio.

Chryſoſt. *Fides Centurionis perfecta, Reguli autem imperfecta.*

66. Secundò iiſdem Chryſoſtomi verbis inhærendo: *Ut viri fidem cognoſceremus*, ire vult in domum Centurionis, ut eximia ejus fides fieret omnibus manifeſta. Dixit enim ipſe: *Domine, non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus*, Matth. 8 num. 8. Quam fidem Dominus maximè honoravit, dicens: *Amen dico vobis: Non inveni tantam fidem in Iſrael*, ibid. num. 11. Semper enim Dominus quærit occaſiones condecorandi, ac nobilitandi ſuos; ut idem ipſe Centurio in majores actus fidei, & devotionis proficeret Ad domum autem Reguli non deſcendit, ut ait D. Thom. ut ipſe ſuam imperfectionem cognoſcat, qua detinebatur cogitans, dominum non poſſe ſanare abſentem, ut ita ſui confuſione percepta fidei imperfectionem deponat; ac in ea ſit expolitus? nam ſicut virtus, dum laudatur, creſcit, ita ignorantia, ac imperfectio, dum cognoſcitur, ac deprimitur, deponitur, ac emendatur.

Idem. Matth. 8. *Deus quærit occaſiones nobilitandi nos.* *Virtus laudata creſcit, malitia confuſa emendatur.*

67. Tertiò. Dominus non rogatus vadit in domum Centurionis, & rogatus non deſcendit in domum Reguli: ut ſit manifeſtum nobis quòd Deus multoties non annuit noſtris rogationibus, novit enim, quod nobis eſt utilius, & id concedit; ad preces Reguli, ut deſcenderet, non attendit, ut ipſe deponat ſuam ignorantiam, & creſcat in fide; poſtulatis Centurionis non acquieſcit, ut ipſe exerceatur in fide, & in novos actus meritorios prorumpat.

Deus poſtulata non concedit ob noſtram utilitatem.

68. Quartò. D. Gregor. Magnus hom. 28 in Evang. *Reguli filio*, ait, *per corporalem præſentiam non dignatur adeſſe: Centurionis ſervo non dedignatur occurrere. Quid eſt hoc, niſi quòd ſuperbia noſtra retunditur, qui in hominibus non naturam, qua ad imaginem Dei facti ſunt, ſed honores, & divitias veneramur? Redemptor vero noſter, ut oſtenderet, quia quæ alta ſunt hominum, deſpicienda ſunt: & quæ deſpecta ſunt hominum deſpicienda non ſunt: ad filium Reguli ire noluit, ad ſervum Centurionis ire paratus fuit.* Maximè obliviſcitur homo creatoris ſui: & mundana conſiderat, & reſpicit; non enim attendimus in homine, quòd ad Dei imaginem ſit creatus, nec quòd opus ſit Dei, ſed ejus dignitates, nobilitatem, ac divitias. Dominus autem ut ſuperbiam noſtram comprimat, non vult ire ad filium Reguli, quem dignitas, nobilitas, ac divitiæ extollebant; ſed ad ſervum Centurionis, in quo quòd homo ſit, & imago Dei tantum relucebat, & ita nos docet, quòd homini ſit benefaciendum, non propter terrenam dignitatem, ſed ob imaginem ſui creatoris, quam portat; & ita ob humilem aliquam conditionem homo non eſt deſpiciendus. Imperfectus hom. 22. *Illic, cum rogaretur, noluit ire, ne fortè perſonam Reguli videretur aſpicere: hic autem non rogatus promiſit ire, ne videatur, humilitatem ſervi contemnere. Illum ergo contempſit, quem dignitas ſublevabat regalis: iſtum autem honoravit, quem conditio humiliabat ſervilis.*

Gregor. *In homine non dignitas, ſed Dei imago eſt veneranda.* *Homo ob vilem ſervitutis conditionem non eſt deſpiciendus.* Imperfect.

69. Quintò. D. Auguſt. tract. 16. *Videte*, ait, *diſtinctionem. Regulus iſte Dominum ad domum ſuam deſcendere cupiebat. Ille Centurio indignum ſe eſſe dicebat. Hic ceſſum eſt elationi, illic conceſſum eſt humilitati.* Regulus ſuperbia inflatus, divitiis, ac nobilitate imperiosè dicebat: *Deſcende, antequam moriatur filius meus.* At Centurio magna humilitate ſe indignum fatebatur, ut Dominus in domum ſuam veniret, & quòd ſuperbiæ, ac elationi denegatur, humilitas, ac ſubmiſſio obtinet, & impetrat. Idem ferè Rupertus *lib. 4. in Ioan.* Quod Dominus ſuperbos contemnit, humiles exaltat. Vide *lib. 2. cap. 2. n. 52.*

Auguſt. *Humiles exaltantur ſuperbi deprimuntur.* Rupert.

70. Sextò. Barradas aliam dat hic rationem, quod Centurio cùm eſſet cum Chriſto in Capharnaum petebat ab eo ſalutem ſervo, qui in domo ſua erat in eadem urbe. At verò Regulus petebat, ut Chriſtus ex Cana in Capharnaum iret, longumque conficeret iter. Ideo Chriſtus in domum Centurionis, quæ propinqua erat, venire voluit, ex Cana autem in Capharnaum tunc ire noluit.

Barradas.

71. Septimò. Deus omnibus dat affluenter, & majora, quàm petimus ab eo. Unde utique plura conferre voluit. Petit Centurio tantum verbum:

Dat Deus plus, quàm petitur à nobis.

ſed.

ſed tantùm dic verbo , & ſanabitur puer meus : At Chriſtus non modò verbum non negat , ſed & deſcenſurum ſe eſſe pollicetur. Petit Regulus, ut deſcendat , & ubi ad domum ſuam pervenerit filium ſuum curet (& hanc abundantiam divinæ miſericordiæ hîc ponderat Abbas Chremenſis *collat.* 13. *de poteſtate Chriſti cap.* 16. dum abſque cunctatione, & dilatione dat ſanitatem ægroto) plus præſtat Dominus ; nam quamvis videatur negare deſcenſum , tamen abſque mora , quæ in ipſo itinere requirebatur, filium in inſtanti ſanitati reſtituit. Vide *lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 41.

Abb. Chrem.

72. Octavò. Maximè inter ſe repugnant merita, & hominis præſumptio, itaut ſimul in una ſede minimè reperiantur , ſed mutuo ſe expellant, & excludantur. Regulus de ſua nobilitate, ac divitiis fauſta præſumptione multum confidens meritis carebat ; ideoque non voluit in domum ſuam Chriſtum recipere. At Centurio abjectiſſimum ſe reputans, de ſe valdè humiliter ſentiebat, multis tamen meritis præclarus erat , & ideo dignus inventus , qui Dominum Ieſum in domum ſuam deſcendentem reciperet hoſpitio.

Altæ cogitationes , ac merita non ſimul compatiuntur.

73. De Thamar, cùm ad tempus pariendi perveniret, ait ſacer textus Geneſ. 38. num. 29. *Inſtante autem partu apparuerunt gemini in utero ; atque in ipſa effuſione infantium unus quidem protulit manum , in qua obſtetrix ligavit coccinum , dicens: Iſte egredietur prior ; ille verò retrahente manum , egreſſus eſt alter.* Valde mirum ſanè , quòd Zaram, qui jam iter invaſerat , manum porrexerat qui judicio aſtantium jam primus judicabatur , manum contrahat; & prior egrediatur alter, ſcilicet Phares, qui nullum exeundi ſignum dederat, ac primas obtineat , & primogenituræ dignitatem poſſideat ! Unde talis eventus ? Ex alto Dei conſilio totum factum , ut Zaram , qui animo magnos conceperat auſus , cùm expers futurus eſſet meritorum , exſpoliaretur dignitate. At Phares, qui nec exeundi , nec audaciæ dederat ſignum , cùm condignus haberetur , utpote ex cujus genere Chriſtus naſcitur , primum vendicat locum, & honore majorum nobilitatur. Lyppoman. *Non qui* , inquit , *coccineo filo primogenitus habebatur , ſed qui tardior erat , prior evaſit.* Expende verba , *qui tardior erat.* Huc etiam tendit communis ſententia Patrum. Gennadij *in Catena Græca.* Diodori, Rabbini, Iſidori, Ruperti, dum per Zaram intelligunt Iudæos, qui multum de ſe præſumebant & primum locum vendicabant. Per Phares autem populum Gentilem, qui noviſſimus erat, & abjectus, ac nihil de ſe confidebat , qui Chriſti gratia illuminatus, meritis, dignitate, ac principatu maximè inſignitus fulget , ac nitet. Carthuſ. *Imperante* , ait , *Deo id accidit, quod de Phares Chriſtus fuerat naſciturus. Item ad deſignandum , quod in Chriſto primi ſunt facti noviſſimi primi ; quia Iudæi , qui erant primi , facti ſunt excæcati ; & Gentiles ſunt in Chriſto illuminati.*

Geneſ. 38.
Præſumptio non datur cum meritis ; ac dignitate.
Lyppoman.
Diodor.
Gennadius
Rabban.
Iſidorus.
Rupert.
Carthuſ.

74. Ex Dei benignitate eligitur Saül ad clavum regni Iſraël, cùm tamen Deus ei mandaret: *Vade, percute Amalech ; & demolire univerſa ejus ; & non concupiſcas ex rebus ipſis aliquid : ſed interfice à viro uſque ad mulierem , parvulum , atque lactantem, bovem & ovem.* 1. Reg. 15. num. 3. tamen Saül non implevit mandatum Domini , ſed pepercit Agag & optimis gregibus armentorum, & multis ſpoliis onuſtus revertitur in domum ſuam. Statim ex Dei mandato Samuël eum arguit , eíque annuntiat, eſſe abjectum à Deo, ne ſit Rex ſuper Iſraël *ibid. num.* 26. Sed , bone Deus , cur hominem, quem paucis annis elapus elegiſti ad tantum culmen honoris , ita projicias à facie tua , à regno ? hoc enim poterit inconſtantiæ notari de Ethnicis , qui tuam infallibilem ſcientiam non agnoſcunt? Saul aſſumitur ad regnum , dum parvus , ac humiliter de ſe ſentiebat. Et ita ipſe dixit Samuëli , cùm ſermonem regni indicaret : *Nunquid non filius Jemini ego ſum , de minima tribu Iſraël , & cognatio mea inter omnes familias ?* 1. Reg. 9. num. 21. Et ita etiam ei dixit Samuël : *Cùm parvulus eſſes in oculis tuis , caput in tribus Iſrael factus es* , 1. Reg. 15. num. 18. Igitur à regno abjicitur , dum pluſquam ſibi eſt datum , arrogabat , ac contra Dei mandatum, quæ erant Amalech , arripiebat. Firma eſt ſententia , quod altæ cogitationes contrario ordine verſantur cum meritis, ac dignitate. Quando enim Saul humiliter de ſe judicabat , ad ſupremum regni faſtigium evehitur. At verò cùm inſolenter in animo ſuo extollitur , ut rapiat ea, quæ ad ſe non pertinent, à regni culmine cadit, & meritum, regnum , ac purpuram perdit. Pulchrè Angelomus ad proximum citatum locum. *Nonne cum parvulus eſſes* , ait. *Ac ſi diceretur ; cùm in te parvulum conſpiceres , ego te præ cæteris magnum feci. Quia vero tute magnum conſpicis , à me parvulus æſtimaris.*

1. Reg. 15.
1. Reg. 9.
1. Reg. 15.
Altæ cogitationes contrariantur meritis , & dignitati.
Angelom.

QUÆSTIO XI.

Quare Dominus mandaverit Regulo, ut vaderet ?

75. AIt Dominus Regulo : *Vade, filius tuus vivit.* Nonne ſufficiebat dicere : Filius tuus vivit ? Ad quid jubet , eum ire ? Rationem litteralem dixi in expoſitione ex Cajetano. Quia Regulus petebat , ut Dominus deſcenderet cum eo, & ſanaret filium ſuum , dum Dominus mandat eum vadere , negat ſe velle ire cum eo, quia non eſt neceſſarium , ut ipſe virtutem Domini ita agnoſcat , ut dixi ; nam ejus filius vivit & ſanitati eſt reſtitutus. Alias rationes morales proſequamur.

Cajetan.

76. Reſpondet primò Theoph. *Vide*, ait , *quid dicat ad illum Dominus : Vade , filius tuus vivit : hoc eſt , ne ſis immobilis ad bonum , ſed vade , & inacceſſibilem motionem oſtende ad bonum , tunc enim filius tuus vivet. Si autem quieveris non ambulans morietur planè mens tua , eo quòd ad bonum te non promoveris* Similiter. D. Anſelm. D. Ant. Ulyſſipon. Iubet Dominus eum ire ; hoc eſt, ab imperfecta fide ad bonam , & conſummatam fidem, in via enim virtutis nulla meta eſt conſtituenda, ſed ſemper ultra progrediendum : nam , ut ait D. Thomas, hîc oportet , non proficiendo ire; quia qui ſtat , exponit ſe periculo , ut vitam gratiæ conſervare non poſſit. *In via enim Dei non proficere , eſt deficere.* Et ita obedientiam Reguli notat Carthuſ. *Ibat* , ait , *non ſolùm greſſibus corporis , ſed etiam mentis profectu proficiſcens , videlicet ab imperfecta fide ad perfectam.* Vide *lib.* 3. *lib.* 1. *n.* 66.

Theophyl.
Anſelm.
Ant. Vlyſſip.
In via virtutis ſemper eſt proficiendum.
Carthuſ.

77. Secundò Rupertus lib. 4. in Ioan. *Vade , filius*

Rupert.

tuus vivit; ait ipſe: *Hoc unum, idemque dictum, & vera prophetia eſt, & imperium vitæ: conſtat verè; quia de minori miraculi hujus parte, id eſt, de prophetiæ veritate, ſancti Prophetæ ſecundùm legitimam probationem magni habiti ſunt. Igitur meritò generationi malæ, & adulteræ improperatur; quia illorum ſepulchra Prophetarum honorabant, quos patres illorum occiderant, & Dominum Prophetarum verbis blaſphemis inhonorabant.* In hoc Chriſti dicto, *filius tuus vivit*, verum imperium ineſt, quo ut Dominus ſalutem puero dedit, & vera etiam prophetia eſt, dum patri abſentis filij ſalutem annuntiat. At olim Prophetæ ſolùm verbis oracula dabant, futura prædicabant, & tamen in populo magno habebantur honore: meritò ergo Judæus eſt objurgandus qui, cùm veneraretur Propheta ob ea, quæ annuntiabant, contemnat Dominum Prophetarum, qui non ſolùm abdita oracula dabat, ſed etiam mira faciebat, quod eſt multo quid majus.

Arguitur Judæorum malitia.

78. Tertiò. Bonus Dominus ſicut miſeretur pater filiorum, ſic ipſe miſeretur noſtri Dominus priùs Regulum aſperè increpaverat: *Niſi ſigna, & prodigia videritis, non creditis.* Nunc verò ſummè conſolatur, dicens: *Vade, filius tuus vivit.* Tanquam ſi dicat: Poſtulas, ut ego deſcendam tecum; *Vade*, quia me ire jam non neceſſarium, cùm ego filium tuum mea virtute ſanaverim. Ex hoc diſce, ſperare à Deo miſericordiam, etiam ſi tibi videatur iratus; ira enim Dei ſemper miſcetur miſericordiâ. Pſalm. 88. num. 31. *Si dereliquerint filij ejus legem meam, &c. Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Veruntamen miſericordiam meam non diſpergam ab eo.* Hoc fusè docet Origenes *hom. 15. in Ezechiel.* Chryſoſtomus *hom. 6. & 17. in Gen.*

Ira Dei miſericordiæ eſt permixta. Pſalm. 88. Origen. Chryſoſt.

79. Quartò. Dicitur Regulo à Domino: *Vade*; & ſtatim additur, *& ibat*; ut ita hominis obedientia fiat omnibus manifeſta, & patens, ut indè agnoſceremus rationem ob quam ille, qui imperfectè crediderat filij ſanitatem voluit impetrare. Cùm enim eſſet præparatus animo ad obediendum, Dominum attraxit, ut ſuæ petitioni annueret. Obedientia valde efficax ad multa conſequenda. Naaman ut obtineat ſanitatem, quam optabat, ei mandatur: *Vade, lavare ſepties in Jordane, & recipiet ſanitatem caro tua*, 4. Reg. 5. n. 10. Ad quid mandatur ad Jordanem, niſi ut per obedientiam exercitam obtineat id, quod deſiderat Abulenſis quæſt. 9. *Hoc fecit*, ait, *Eliſæus ad probandam obedientiam Naaman.*

Obedientia omnia impetrat. 4. Reg. 5. Abulenſ.

80. Quintò. Dicitur ei: *Vade* hoc eſt, ut jam dixi, ab imperfecta fide ad perfectam, & conſummatam. Ne ſtes, ſed ita ait D. Anſelmus, *Ibat proficiens in fide, & moribus.* Et tunc valde currendo viam mandatorum Dei. In hujus rei confirmationem eleganter ponderat D. Antonius Ulyſſiponenſis *Dom. 21. poſt Trinit.* quod dicitur in textu: *Credidit homo ſermoni, quem dixit ei* Jeſus, *& ibat*; ait tunc noſter Ulyſſiponenſis. *Nota, quòd priùs dicitur; Credidit, & poſtea ibat; quia priùs eſt, corde credere, & poſt ire opere.* Unde Ezechiel. num. 13. *Hoc erat viſio diſcurrens in medio animalium: ſplendor ignis, de igne fulgur egrediens. In ſplendore ignis fides, quæ illuminat, deſignatur. De hoc igne fulgur egreditur boni operis: & ſic animalia, id eſt, Sancti, erant in contemplatione, & revertentur ad actionem.* Bona opera debent concomitari fidem. De Regulo priùs dicitur, quod credidit, & poſtea quòd ibat profectu bonorum operum.

Anſelm. Ant. Olyſip. Ezech. 1.

81. Cùm Philippus, & Eunuchus incederent per viam, Eunuchus edoctus Philippi doctrina, illuminatus eſt à Spiritu ſancto, & ait: *Credo filium Dei eſſe.* JESUM CHRISTUM, Act. 8. n. 37. Et ſtatim baptizatus à Philippo; ſubdit Scriptura: *Eunuchus autem ibat per viam ſuam gaudens*, ibidem num. 36. Seu, ut legitur ex Græco, *Pergebat per viam ſuam.* Valde notandum, quòd poſtquàm dicitur, quòd credidit, ſtatim dicitur, quòd ibat, ſeu pergebat proficiendo per bona opera, & ſanctas actiones in via Dei; & hoc cum gaudio, ac lætitia animi. S. Diadochus Epiſcopus Photices lib. de perfectione ſpirituali, cap. 21. *Qui Deum, ait, amat, & legitimè credit, idem opera fidei ſanctè perfecit; qui verò tantùm credit, non amat, idem neque fidem ipſam, quam habet videtur habere. Levi enim mente credit, in quo pondus gloriæ charitatis non operatur.*

Actor. 8. Græc. *Qui verè credit per opera proficit.* Diadoch.

82. Cùm Cornelius Centurio eſſet illuſtratus à Deo; dicitur ei ab Angelo, *Mitte viros in Ioppen, & acceſſi Simonem, quendam, qui cognominatur Petrus. Hic dicet tibi, quid te oporteat facere.* Actor. 10. num. 5. Mihi verò grave eſt dubium, cur dicitur Cornelio, ut ad ſe avocet Petrum; Cur ipſe non tendit in Joppen & eum quærit; Hoc enim magis videtur conveniens naturæ charitatis, ac debitæ urbanitatis. Cornelius jam erat illuminatus à Spiritu ſancto; ad domum ſuã invitat, ac trahit Petrum, ut ſimul cum ipſo plures baptizentur, & omnia ſua Petro offerat ad eleemoſynas, ac obligatus tantis beneficiis, ibi tandem templum, & Eccleſiam Deo dedicet, ut teſtatur D. Hieronymus. *Epiſt. ad Paulam.* Ipſa fides viri debuit exire in opera charitatis ad proximos, & in actus religionis, ac devotionis, in Deum. Eleganter Photinus Presbyter lib. 1. de domo Dei: *Fides, ait, non eſt otioſa, neque ſolitaria; individua comes ei jungitur bona operationis inſtantia: nam cùm per fidem quis cognita incipit amare, conſequenter exercet operando, quod amat.* Fides enim non eſt ſolitaria, ſed multis bonis operibus comitata incedit. Cujus rei rationem pulchrè aſſignat D. Leo ſerm. 5. de Collectis eleemoſynis *Sicut, ait, in fide eſt operum ratio, ita in operibus fidei fortitudo.*

Actor. 10. *Fides non eſt ocioſa, non ſolitaria ſine operibus.* Hieron. Photin. Leo.

QUÆSTIO XII.

Quare Chriſtus non dicit Regulo: Do ſanitatem filio tuo; ſed ait: Filius tuus vivit?

83. Cùm jam filij Reguli eſſet deſperata vita, & proximus morti, ait Dominus parenti pro filio deprecanti: *Filius tuus vivit*; non tamen in verbis patenter exprimit, eum eſſe ſanum, & à quo beneficium acceperit. Quæ duo hîc breviter ſunt reſolvenda.

84. Ad primum reſpondet Cajetanus. *Minus dicit; quàm ſignificet, nam dicit, vivit: & ſignificat, ſanus eſt.* Hæc eſt Dei benignitas, quæ plus dat donis, quàm profert verbis. Plus denotat, ſanum eſſe, quàm vivere. Qui in extremo periculo

Cajet.

culo verſatur, dicitur vivere; qui ab illo liber eſt, ſanus nuncupatur. Et tamen Dominus non ait, filius tuus ſanus eſt, ſed *vivit*. Ægroto majus beneficium erat collatum, quàm quod verbis ſignificaretur. Secundò Hugo ad verſum 15. ait: *Quod dicitur filius ejus vivere, & non ſanatus eſt, cùm hoc verum eſſet; ſed quia viveret; magnitudo enim morbi innuitur per hoc, quòd quaſi de morte eſſet reſuſcitatus.* Tertiò. Quia dum dicitur filius tuus vivit, denotatur, vivere integra, & perfecta ſanitate, dona enim Dei ſunt abſoluta, & conſummata. Vide ſuprà *cap. 5. n. 14.*

Deus plus dat donis, quàm dicit verbis.

Hugo.

Dona Dei perfecta.

85. Ad ſecundum reſpondet Heraclion, ut refert Origenes, hîc *Interpretatus eſt, dicta fuiſſe à Salvatore propter modeſtiam, quoniam non dixit Volo; neque oſtenderit, ſe ipſum præſtitiſſe illi vitam.* Non ait Dominus: Ego do vitam, & ſanitatem filio tuo; ſed ob modeſtiam per tertiam perſonam loquitur, *Vivit filius tuus*, ut nobis præbeat documentum, glorioſam, ac jactantiam evitare. Quod ponderavit D. Bernardus ſerm. 2. de Epiphania. *Chriſtus, ait, ſe ipſum abſcondebat; nunquid inanem gloriam metuebat? Quid timeret ab inani gloria, qui eſt gloria Patris? Utique timebat; ſed non ſibi: nobis timebat ab illa, quibus noverat eſſe timendum; nobis cavebat, nos inſtruebat.*

Heraclion.

Non Chriſtus ob modeſtiã occultabat potentiam ſuam.

Bernard.

86. Poſt Reſurrectionem apparens Chriſtus ſuis diſcipulis, ait: *Accipite Spiritum ſanctum. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt*, Joan. 20. n. 22. Nullum donum majus potuit dari diſcipulis à Chriſto, quàm Spiritus ſanctus, ac poteſtas ad remittenda peccata. Cur ergo non exprimitur, à quo tantum donum accipiatur? Cur non ait: Ego do vobis Spiritum ſanctum? Albertus Magnus. *Modeſtiæ cauſam non dixit; quòd ab ipſo Spiritus ſanctus eis detur, ſed tantùm ait: accipite Spiritum ſanctum.* Et tamen Paulus Actor. 20. n. 24. *Miniſterium verbi quod accepi à Domino Jeſu.* Et David ait, *Pſal. 23. n. 5.* de viro juſto: *Hic accipiet benedictionem à Domino.* Hi ut maximè grati recognoſcentes beneficium, fatentur, à Domino accepiſſe; ut inde in gratiarum actionem prorumpant. Jeſus autem, ut valde modeſtus, non divulgat expreſſis verbis quòd ab ipſo accipiatur, ſed bonis ſuis cæleſtibus nos ditat, & exornat.

Gratus beneficium recognoſcit quãvis Chriſtus non dicat eſſe ſuum.

Alber. Mag.

Actor. 20.

Pſalm. 23.

87. Ait Chriſtus Dominus, Matth. 5. num. 34. *Ego dico vobis: non jurare omnino, neque per cælum; quia thronus Dei eſt; neque per Jeroſolymam, quia civitas eſt magni Regis.* Jeroſolyma civitas erat magni Regis Chriſti Jeſu, & ejus triumphis dedicata; cur ergo non ait: Nolite jurare per Jeroſolymam, quæ eſt civitas mea: Frequenter Principes civitates ſuas appellant: ſic appellata eſt Sion civitas David, *Paralip. 11. n. 5. & 7.* Meus Jeſus ſemper in omnibus fugit id, quod ſanare poteſt jactantiam, & modeſtiam verborum amplectitur. Et ideo apertè non dicit civitatem ſuam, ſed verborum circulo præ humilitate majeſtatem ſuam occultat. Sedulius lib. 1. Paſchali, cap. 11. *Neque, ait, per Ieroſolymam, quia civitas Regis magni eſt: Tanquam ſi diceret, mea; qui apertiùs diſſimulavit exprimere humilitate ſermonis.* Vide ſuprà cap. 3. num. 259. & 260.

Matth 5.

Chriſtus præ modeſtia, quæ ſua ſunt magnitudinis non dicit.

Quæstio XIII.

Quare Naaman iraſcitur ad mandatum Eliſæi, Regulus verò promptè, ac modeſtè obedit dictis Chriſti?

Celebris eſt hiſtoria, quòd Naaman è Syria, patria ſua profectus venerit in terram Iſraël, ut de lepra ſanaretur ab Eliſæo; qui cùm appropinquaſſet ad domum ejus, miſit ei Propheta: *Vade, & lavare ſepties in Jordane, & recipiet ſanitatem caro tua.* Quod cùm Syrus audiſſet, iratus recedebat, dicens: *Putabam, quòd egrederetur ad me, & ſtans invocaret nomen Dei ſui, & tangeret manu ſua locum lepræ, & curaret me.* 4. Reg. 5. n. 11. Iſte Regulus acceſſit ad Chriſtum deprecans, ut deſcenderet in domum ſuam, intendens, quòd Dominus appropinquaſſet ægroto, & eum manu ſuâ tangeret, & ita ſanaretur. Et tamen dicitur à Domino. *Vade, filius tuus vivit.* Compone utrumque dictum, *Vade*, tam Naaman quàm Regulo. Quare ergo Syrius excandeſcit in Prophetam, dum ei dicitur: *Vade*; ex eo, quòd aliter accidit, ipſe æſtimabat; nam ſibi perſuaſerat, quòd Eliſæus exiret ad eum, & manu propria tangeret carnem ſuam: at Regulus, quamvis etiam aliter eveniret, ac ipſe cogitabat, & Dominus cum eo non deſcenderet, nec appropinquaret ægroto, nec imponeret manum ſuam ſuper eum, & ei diceretur, *Vade*; nullam iram concipit, ſed cum modeſtia, ac obediendo lætus abiit. 88.

4. Reg. 5.

Ratio difficultatis.

Reſpondeo primò ex his, quæ docent Lyranus, Carthuſ. Cajetan. *ad locum citatum 4. Reg.* Quòd Naaman iratus eſt, eo quòd per modum miſſum à Propheta, ut lavaretur ſepties in Jordane, ſe curari non ſperabat; cùm fluvii Syriæ eſſent ita boni, vel meliores, quam Jordanis; nec tamen ad illam ſanitatem efficiendam habebant aliquam virtutem. At Regulus *credidit ſermoni quem dixit illi Jeſus*; & certiſſimè ſibi perſuaſit, filium ſuum habere vitam; ideo lætus, ac obediens ibat. Quia facilè homo obedientiam, ac fidem præſtat ei, à quo credit, ſe bonum accipere; ſicut ſæpè graviter iraſcitur in eum, à quo id quod deſiderat, non impetrat. 89.

Lyran. Carthuſ. Cajetan.

Homo facilè obedit ei, à quo bonum accipit.

Secundò Carthuſianus, *Iraſcebatur Naaman*, ait, *quia commiſſio, ſeu juſſio illa Eliſæi videbatur ſibi omnino irrationalis eſſe. Reſpexit enim ad naturalem vim aquæ, non ad omnipotentiam Dei, quæ nondum ſibi innotuit.* Syrius conſiderabat naturalem vim aquarum, & ideo dicebat, quòd præſtantiores erant aquæ fluviorum patriæ ſuæ. At Regulus, utpotè jam divina fide illuſtratus, *credidit ſermoni, quem dixit illi Ieſus*; & totum illud negotium provenire à Dei omnipotentia, certò exiſtimabat. Qui mira Dei opera ac ejus magnalia appendit per vim naturalem, facilè labitur: qui verò ea conſiderat ſecundùm infinitam Dei omnipotentiam, ac virtutem, facilè recognoſcit, firmiter credit, ac ſubmiſſè veneratur. 90.

Carthuſ.

Qui ſupernaturalia per rationem naturalem appendit, errat, qui per Dei potentiã veneratur.

Tertiò Abulenſis ad citatum cap. 5. Reg. q. 10. ait: *Iratus fuit Naaman, quia Eliſæus non dignatus fuerat exire ad eum: nam dato, quòd non poſſet eum ſanare, ſaltem debebat exire ad loquendum ei.* Syrius ille, cùm ſibi perſuaderet, ut latiùs explicat ipſe Abulenſis citatus quòd non obtinebat 91.

Abulenſ.

Homo ad nihil aliud attendit, quàm ad id quod optat.

ſanitatem ab Eliſæo, volebat ſaltem quod ſervata urbanitatis lege ad eum exiret,& cum eo loqueretur. Et ideo quia Propheta non fecit, iratus eſt. At Regulus,cùm impetraſſet filio ſanitatem, nil amplius de ſua petitione cogitavit. Quamvis debita,tamen ſi deſiderata conſequitur , facilè ea , quæ urbanitatis ſunt contemnit.

92. Quartò.Naaman ab Eliſæo promittebatur ſanitas : *Vade , lavare ſepties in Jordane , & recipiet ſanitatem caro tua* ; filio verò Reguli actualiter ſanitas conferebatur , *filius tuus vivit*. Naaman promittebatur ſanitas injuncto opere, nempe lotione ſeptima in Jordane, ac filio Reguli concedebatur vita abſque annexione alicujus operis exhibiti. Et multo efficaciùs movet , ac attrahit animum donum gratuitò conceſſum,quàm illud, quo injuncto opere pollicetur. Et cùm hæc nota ſint, promiſſionibus Eliſæi non quieſcebat Naaman;at beneficio obtento à Chriſto maximè exultat,& lætatur Regulus. Hæc moraliter ſunt dicta.

Valde gratuitum donum datum nullo opere injuncto.

93. *Verbum Dei multo efficacius, quàm verbum hominis.*

Quintò. Ratio germana,& litteralis. Verbum Chriſti, cùm eſſet Dei verbum,valde efficax erat ad penetrandum , ac movendum cor hominis,& ideo eo audito dicitur , *Credidit homo ſermoni , quem dixerat Jeſus.* Fide percepta lætus , ac firmus ibat homo.At verbum Eliſæi,cùm eſſet verbum hominis, non erat tam præpotens ad movendum humanum cor , & ideo eo audito mens Naaman nõ erat illuminata , ſed totus dubitãs homo inhærebat. Multo efficacius Verbum Dei, quàm verbum hominis attrahit,ac excitat

94. Dicit Philippus Nathanaëli : *Quem ſcripſit Moyſes in lege , & Prophetæ invenimus Jeſum filium Ioſeph à Nazareth.* Quod audiens Nathanaël dixit : *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe ?* Et cum acceſſiſſet & loqueretur cum Chriſto,ait: *Rabbi, tu es filius Dei , tu es Rex Iſraël.* Joan. 1. n. 49. Quare dum Nathanaël audit Philippum , dubitat ; at dum accedit ad Chriſtum firmiter credit?Immo,ut rectè ponderat Tolet. *Mira profectò confeſſio ! Plura & majora prædicat , quàm à Philippo audierat Phillippus filium Ioſeph ; ac hic filium Dei : Philippus à Nazareth ; at hic Regem Iſraël confitetur.* Cor noſtrum aliter movet Verbum Dei, aliter verbum hominis. Dictis Philippi non plenè acquieſcit, nec omnem dubitationem excludit Nathanaël ; at ubi acceſſit ad Chriſtum, & eum audit, plura infirmiter credit, & profitetur,quàm ſibi fuerant dicta : quis enim poterit dubitare , quod ea , quæ ſunt habeant multo majorem efficaciam , quàm ea quæ ſunt hominis.

Joan. 1. Tolet.

95. Dante Deo legem Moyſi in Monte Sinai,vox ejus ſonabat per quadraginta dies ; & narrans hanc hiſtoriam textus ait tandem Exod. 31.n.18. *Deditque Dominus Moyſi , completis hujuſmodi ſermonibus in monte Sinai , duas tabulas teſtimonij lapideas ſcriptas digito Dei.* Et immediatè ſequitur c.32.n. 1. *Videns autem populus , quòd moram faceret deſcendendi de monte Moyſes , congregatus adversùs Aaron dixit:Surge , fac nobis Deos.* Nota diligenter , quod dum vox Dei reſonabat, & lex tradebatur, populus non ſurrexit adversùs Aaron Deos petens, ſed poſtquàm ſermo Dei finitus fuit , tunc conveniunt ad Aaron & pro idolo inſtant, qui cum magna parte filiorum Levi intendebat divertere populum ab iniquo ſtudio,ac perverſa aviditate;quia ideo ab eis petiit ornamenta aurea an fortè illorum amore retardaretur populus;ut ita veriſimiliter colligitur ex textu cum Hugone,& Abulenſi *q.33. & de filiis Levi,q.35.* Sed quare vox Dei de longè ſonans per tot dies valet refrænare iniquam populi cupiditatem , ne idolum peterent ; & tamen ubi primùm ipſa vox Dei finivit,nec Aaron nec filii Levi furentem populi impetum cohibere poſſunt ? Multò ſanè potentior ſpiritus Dei quàm ſpiritus hominis. Si vox Dei ſonat,nullum prodire ac pullulare audet; at ſi ipſum divinum eloquium conticeat millia vitiorum genera irrepunt , ac invadunt cor hominis. D. Ambroſ. epiſt.56. *Cum Moyſes*,ait , *in monte Sina acciperet legem , populus erat cùm Aaron Sacerdote ; & quamvis frequenter ad culpam lubricus ; tamen quamdiu lex dabatur , ſacrilegio erraſſe non proditur. Verùm ubi divinum conticuit oraculum , peccatum irrepſit , ut peterent ſibi fieri Deos.* Vide infrà *q.* 17.*n.*125.

Exod. 31. Exod. 32. Hugo. Abulenſ.

Vox Dei valde efficax ad diſſipandum omne malum quod hominis induſtria divertere non valet.

*Ioannis 4.n.*51. Iam autem eo deſcendente , ſervi occurrerunt ei & nuntiaverunt , dicentes Quia filius ejus viveret.

VERSIONES.

Syriacus. Cùm autem deſcenderet ; obviam facti ſunt ei ſervi ipſius.

Vatabl.Arias. Et renunciaverunt dicentes : Puer tuus vivit.

EXPOSITIO.

IAM *autem eo deſcendente* , ſcilicet à Cana in Capharnaum domum ſuam. Et dicitur deſcendente eo ; quia ita regio ſita erat , ut advertit Simon Caſſianus ,& jam ſæpiùs dictum eſt , *Servi occurrunt ei.* Syriacus legit cum additamento , *Servi ipſius.* Erat homo celebris magna familia,ac multis famulis, quorum aliqui eum ſunt comitati; alii verò,domi remanſerunt. *Occurrunt ei* , lætum ferentes nuntium de ſanitate filij , & ne ulterius eſſet ſolicitus de quærendo remedio , infirmo. *Filius ejus viveret.* Utuntur eodem verbo, quo locutus fuerat Chriſtus, perquod ſignificant,puerum eſſe ſanum. D. Ant. Ulyſſip.*ſerm.* 1.*poſt Trinit.* moraliter. Deſcendente homine à monte ſuperbiæ in vallem humilitatis, occurrunt ei ſervi , ſcilicet quinque ſenſus,& dicunt ei,quòd anima ejus vivat:ſeu,ut explicat D.Thomas,quòd filius Reguli , ſcilicet filius rationis,vivit. 96.

Caſſian. Syriac. Ant.Vlyſſip. D. Thom.

QUÆSTIO XIV.

Quare ſervi occurrunt domino ſuo Regulo in itinere ?

VBi primum puer , Chriſti virtute ſanatus eſt aliqui boni ſervi pro fecti ſunt ad parentem, ſcilicet Regulum, ferentes feliciſſimum nuntium 97.

nuntium de ſalute filii, & ideo in itinere fiunt illi obviam. Sed quare ita proficiſcuntur, rationem inquirimus.

98. Caſſian. Reſpondet primò Simon Caſſianus *lib. 5. c. 18.* Occurunt ſervi quia filius ejus viveret. *Servi ſolicili circa filii languorem, patriſque dolorem, nuntiant filii convaleſcentiam, ut patris triſtitia mitigetur. Optima ſervorum conditio, cùm dominorum ſatagunt removere dolorem.* Similiter Carthuſianus, Obviam ſe dant famuli Domino ſuo, lætum ferentes nuntium, ut ejus triſtitiam audita filij ſanitate delinirent. Victoria adepta, devicto Abſalon, cucurrit Achimaas, ut adverſarium exercitum debellatum indicaret Davidi Domino ſuo Regi, cujus cor anxiabatur de adventu belli, 2. *Reg. 18. num. 23.*

Bonus ſervus ſolicitus, ut à Domino ſuo removeat dolorem.

Carthuſ.

99. Cyrill. Alex. Secundò Divus Cyrillus Alexandrinus lib. 2. cap. 120. *Servi autem*, ait, *occurrerunt, velocitatem, & vim verborum Chriſti annuntiantes, Domino ſic diſponente; ut ab eventu rerum Reguli fides confirmaretur:* Magna Dei clementia, & bonitas, ut accedẽtes ad ſe omni adminiculo foveat, eiſque opituletur, ut ad majora promoveantur. Acceſſerat Regulus ad Chriſtum, & adhuc integrè non credebat, occurrunt ſervi valetudinem filij annuntiantes, ut ejus fides perficiatur, & firmiter credat, & agnoſcat virtutem & potentiam Chriſti.

Qui accedũt ad Chriſtum ab ipſo promovẽtur ad bonum.

100. Hugo. Tertiò Hugo. *Videbant ſervi, puerum ſubito convaluiſſe, & ſciebant, patrem ob hoc ad Jeſum iviſſe: arguebant, ex virtute Chriſti ſanatum eſſe, eo quòd naturalis ſanitas non fiat ſubito; & præcipuè in eo qui laborat in extremis.* Chryſoſt. etiam favet hom. 34. *Non enim per ſucceſſionem, & diuturnitatem convaletudinis, ut aſtolet, liberatus eſt, ſed repente; ne naturalis valetudo, ſed Chriſti operatio videretur.* Similiter Theophylactus. Cùm ſervi viderent puerum ſubito convaluiſſe, non naturali vi, ſed Chriſti virtute factum, intellexerunt. Ideo pergunt ad patrem, ut ei gratularentur, quod ad Chriſtũ acceſſerat, & iverat, ut ejus filius viveret.

Chryſoſt.

Theoph.

Servi agnoſcunt, pueri ſanitatem ex virtute Chriſti proveniſſe.

101. Quartò: Quare; dum puer ſubito ſanatus eſt, ſtatim abſque dilatione ſervi tendunt ad patrem, ejus filij vitam annuntiantes? Cum non timent id, quod ſæpè in graviſſimis morbis contigit? nam aliquando videtur, per aliquam brevem moram ægrotum vires recuperaſſe, à morbo evaſiſſe, qui iterum infirmum majori impetu aggrediens ipſum ſuffocat. Cur ergo per aliquod tempus non morantur, ut exitu rei valetudo cõprobetur? Intellexerunt famuli, ut dixi ex Hugone, Chryſoſtomo, Theophylacto, ſanitatem pueri proveniſſe ex virtute Chriſti, & ideo eam eſſe fixam, & permanentem: ut certiſſimum crediderunt. Non enim illa valetudo provenibat ex induſtria hominis puri, cujus ſanitas multis dilationibus implicatur, & cito mutatur, ac evaneſcit, ſed deſcendebat è manu Dei, cujus dona veniunt ſine cunctatione, & moleſtia, & diu conſiſtunt, ac permanent.

Donũ quod eſt à Deo, eſt permanẽs, nec habet dilationes ut bona mundi.

102. Chryſoſt. Quinto. D. Chryſoſtomus homil. 34. *Quæ res*, *nam*, ait, *ſervos excitavit. Servi autem fortaſſis, non ut nuntiaturi tantùm, ſed ut ſuperfluum Chriſti adventum, obviam ierant.* Similiter docent Origenes, D. Thomas, Carthuſianus, & alii. Cùm ſervi agnoſcerentur quod Regulus ad Chriſtum perrexerat, ut ſecum deſcenderet in domum ſuam, ut filius ſanaretur, qui jam ex affluentia Chriſti ſanitatem receperat, ideo ſervi celerato curſu tendunt ad Dominum ſuum, ne Chriſtus abſque neceſſitate itineraret; ſuperflua enim maxime evitanda.

Orgen. S. Thom. Carthuſ.

Superflua evitanda.

Multus eſt Canonicus Scriptor in prima orbis creatione narranda; & inter cætera ponderat, quod quando Deus creavit flores, arbores, & plantas, Geneſ. 2. 6. *Nondum pluerat ſuper terram.* Sed quare, ut terra abundantiori alvo germinaret ligna pomifera; cœleſti imbre non fœcundatur, ac irrigatur? Pondera diligenter, quot florum ornamenta, ac arbores producta ſunt à terra tertio die, poſtquam ab ipſa diviſæ ſunt aquæ, quibus antea operiebatur. Præclarè ergo optimus gubernator, ut inter mundi incunabula nos doceret ſuperflua effugere, non diſpoſuit, ut pluvia è cælo deſcenderet cùm aquaria humiditas ad virgutula producenda adhuc vigeret in terra. Catena Græca: *Præterea*, ait, *terra ſine hominis cultura, ſine imbriferis nubibus germinavit ad opificis voluntatem, ut quæ à recenti aquarum ſeparatione ſatis adhuc humori, & uliginis in ſe contineret.* Vide *lib. 3. cap. 3. n. 70.* 103.

Geneſ. 2.

Deus ſuo exemplo nos docet, ſuperflua fugere.

Catena Græca.

Ioannis 4. n. 25. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua meliùs habuerit. Et dixerunt ei: quia heri hora ſeptima reliquit eum febris.

VERSIONES.

Syriacus. Et ſciſcitatus eſt ab eis; quonam tempore ſanitati reſtitutus fuiſſet.

Theophylactus. In qua vegetius ſe habuiſſet.

Multi ex Græco. Leviùs ſe habuiſſet.

EXPOSITIO.

CONVENIUNT ſervi ad Dominum ſuum eum nuntiis de ſalute filii. *Interrogabat ergo horam ab eis.* Illa particula, *ergo*, conſequentiam denotat ex his, quæ Regulus accepit. Interrogabat horam, ſcilicet momentum, ac articulum horæ, ut collatione temporis cognoſceret, non caſu, nec mutatione naturali, ſed virtute Chriſti ſalutem puero eveniſſe. Et ideo quærit, in qua hora ſe meliùs habuiſſet filius, an eſſet eodem tempore, quo Chriſtus dixerat: Vade filius tuus vivit. *Et dixerunt ei: heri hora ſeptima.* Hora ſeptima eſt prima hora poſt meridiem; ſiquidem Judæi in duodecim horas dividebant diem; & in totidem æquales noctem. Et ex hoc conſtat; ut notat Euthymius, quod Cana Galilææ diſtabat à Capharnaum iter unius diei. Nam poſt finitum colloquium Chriſti hora prima poſt meridiem diſceſſit Regulus à Cana, & pernoctavit in aliquo loco in itinere. Et ſimiliter accidit ſervis diſcedentibus è Capharnaum. Et ita fere in medio itineris ſeſe obviaverunt. *Reliquit eum febris.* Ecce, ut ait Cajetanus, exprimitur genus ægritudinis, quæ erat vehemens, ac mortifera febris. 104.

Judæi in duodecim horas dividebant diem.

Euthym.

S 4 QUÆSTIO

Quæstio XV.

Quare regulus interroget de hora, qua filius reſtitutus eſt ſanitati?

105. Ammon. *An ex defectu fidei Regulus interrogaverit?*
GRaves ſunt authores, ut Ammonius, & alii, ut dixi in expoſitione, qui dicunt; quòd Regulus ſciſcitatur de hora ſanitatis pueri, non ex defectu fidei; ſed ut magis fidem ſuam confirmet. Nam ad confirmanda ea, quæ credimus, rationes etiam adducimus, ut notant hic Beaulxames, Maldonatus, & alij. Tamen quòd nondum Regulus perfectè, ac conſummatè crediderat, dixi *ibi* ex D. Chryſoſtomo, Auguſt. S Thoma, & aliis. Et ideo ſciſcitatur hîc de hora, in qua puer recuperaverat ſanitatem, ut cognoſcat, an caſu vel virtute Chriſti eam obtinuerit. Et hæc eſt ratio germana, & litteralis. Ad alias morales accedamus.

Beaulxam. Maldon. Chryſoſt. Auguſt. D. Thom.

106. Carthuſ. *Perfecta charitas, ſe neſcire diſſimulat, ut alii dicantur.*
Secundò Carthuſianus poſt ſuperiorem rationem datam, aliam etiam aſſignat. *Idcirco*, ait, *forte horam quæſivit ut & alios, præſertim domeſticos ſuos, ſolidaret in fide.* Bene noverat Regulus horam, in qua puer ſanatus erat, nempe illa, in quâ Jeſus ei dixit: *Vade filius tuus vivit.* Tamen quærit temporis articulum à ſervis ſuis, ut inde ſumat occaſionem, ac motivum eos docendi, ac inſtruendi in virtute, potentia, ac excellentia Chriſti Domini. Perfecta charitas aſtutè diſſimulat neſcire ut alii doceantur.

107. Franc. Luc. *Animus gratus authorē beneficiorum recognoſcere cupit.*
Tertiò. Dixerat Dominus Regulo: *Vade filius tuus vivit.* Anceps erat Regulus, an Dominus prædixiſſet ſanitatem pueri, ac effeciſset, ut notat Franciſcus Lucas. Deinde, an ſalus veniſset virtute Chriſti, vel caſu. Sciſcitatur ergo horam ſanitatis, ad authorem tanti beneficij deprehendendum, ac cognoſcendum, ut illi ſe maximè aſtrictum fateatur. Gratus animus totis viribus, ac affectu intendit, recognoſcere eum, à quo beneficium accepit, ut ſe illi devictum proteſtetur, & ut nunquam ejus memoria ex animo excidat. Ingratus verò nil majori conatu appetit, quàm dona obnubilare, manum multa largientem non recipere, ut nulli obligatum ſe profiteatur. Vide *lib. 3. cap. 2. num. 13.*

108. *Pro æternis donis temporalia contemnenda.*
Quartò. Accepit pater gratiſſima, ac valde optata nuntia de filij ſalute, & tamen in feſtivitatis, ac jucunditatis ſigna non prorumpit, ut ſæpè contingit; nec pro felici nuntio munera largitur, ut in ſimilibus fieri ſolet ſed totus intentus eſt in dignoſcenda hora, qua ſe meliùs habuerit. Vita pueri, quamvis parenti optatiſſima, quid temporale erat: at quod ipſe cognoſceret horam, in qua integras vires filius recuperaverat, multum conducebat ad perfectam ſuæ fidei conſummationem, utque ſervi ejus, Chriſti potentiam ac virtutem agnoſcentes, inter fideles, ac credentes numerarentur. Cùm ergo homo diſcederet, ex Chriſti colloquio jam habebat odorem ut pro divinis humana contemneret, & caduca. Et ideo jam non tantum ferebatur in ſtudium temporalis vitæ dilectiſſimi filii, quantum ad ea, quæ conducebant ad fidem, ac ſpiritualem vitam animæ tam ſuæ, quam aliorum.

109. Iob. 1.
Multis Job vexabatur calamitatibus, dicebat tamen: *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum*, Job. 1. num. 21. Ex aſtutia verò Diaboli mulier ſibi adhærens eum inſtigabat, ut Dominum malediceret; ad quam Job ſic fatur: *Quaſi una de ſtultis mulieribus locuta es. Si bona ſuſcepimus de manu Dei, mala autem quare non ſuſcipiamus.* Job. 2. n. 10. Valde mirandum ſanè, quod tam rigidè, ac ſeverè Job in ſuam invehatur uxorem; cur ejus amicabili non tangitur affectu? Nonnè Adamus, ut uxori blandiret, prolapſus eſt? Job ergo, ſi dictis uxoris non acquieſcit, cur ſaltem amicabiliter cum ea non agit, ſed ſeverè ſtultam appellat? Ait Job: *Si bona ſuſcepimus de manu Dei.* Cùm patientiſſimus Patriarcha mentem attolleret ad Deum; oculos ad divinam defigeret bonitatem, ſtatim terrena omnia, etiam ſibi dilectiſſima parvipendet, ac contemnit. Ex cujus inconſideratione Adamus ſerpentis eſt laqueis deprehenſus Origenes lib. 2. in Job: *Sic*, ait, *Job ipſe reſpexit eam, qui ante ad Deum reſpiciebat, qui primum Dominum contemplabatur, qui dudum ad æternam incorruptionem ſynceriter intendebat. Ipſe ergo ſcilicet Adamus, reſpexit ad uxorem, ad inſidias, ad muſcipulum, ad ſubverſionem, ad ruinam.* 110.

Iob. 1. *Qui ad Deū reſpicit omnia cōtemnit.* Origen.

Quæ habitas in hortis, amici auſcultant: fac me audire vocem tuam. Fuge, dilecte mi, & aſſimilare capreæ, hinnuloque cervorum ſuper montes aromatum, Cantic. 8. n. 13. & 14. Septuaginta legunt: *Qui habitas in hortis.* Et ita ait Philo Carpathius: *Qui habitas in hortis, amici ſunt attendentes.* Et juxta hanc lectionem, hæc ſunt verba ſponſæ ad Chriſtum Dominum in hortis commorantem, à quo æterna beatitudine vocem ejus audire ſponſa petit. Quæ voti compos facta, ut notant Ludovicus de Soto Mayor, Giſlerius *ibi expoſit. 2.* ſtatim exclamat: *Fuge, dilecte mi, ſuper montes aromatum.* Valde ſcitu dignum, quod cùm ſponſus detineatur inter pomaria jucundiſſima, multa arborum diſtinctione conſita, magnáque florum varietate depicta; anima ſancta expoſcit; ut ſponſus ſuus dilectiſſimus abeat; & fugiat ſuper montes, quare? Per hortos terrenæ dulcedines ſignificabantur; per montes verò cæli, ac æternæ felicitates, ut tradunt D. Ambroſius *lib. de bono mortis, cap. 5.* Caſſiodorus, Philo Carpathius, Juſtus Orgelitanus, Beda, Anſelmus, D. Bernardus *ſerm. 9. in Pſalm. Qui habitat.* Ubi primum ergo Anima ſancta ſui ſponſi fruitur voce, de æterna beatitudine loquente, jam non patitur, dilectum ſuum in terrenis hortis commorari, ſed ipſos faſtidiens, ac contemnens, vehementer avida appetit, ut ſuus dilectus ad cœleſtia tendat, utque ipſa ſimul cum eo feratur ad ea. Et montes aromatum vocat, quia, cùm jam cœleſtium odore tenetur, ei omnia vileſcebant terrena. Honorius Auguſtodienſis in Cantica: *Fuge, dilecte mi*, ait, *quod eſt dicere: Recede de loco iſto, & revertere ad Libanum, qui eſt mons aromatum, ubi eſt regale palatium; in quod me duc tecum. Et ſicut hinnulus velociter currit de æſtu in umbram, ita velociter perduc me in regiam aulam. Orat, ut eam aliquando de valle lacrhymarum ducat in montem cælestem, in cæleſte palatium, ubi ab hoſtibus ſegregata, cum amicis ſuis exultet in perenni gloria.*

Cant. 8. Septuag. Carpath. Soto Mayor. Ghiſlerius. Ambroſ. Caſſiodor. Carpath. Orgelit. Beda. Anſelm. Bernard. Auguſtod.

Quæſtio XVI.

Quare hora ſeptima ſanetur puer?

111. *Ratio litteralis.*
RATIO litteralis patet ex textu verſu ſequenti, *Cognovit pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Ieſus: Filius tuus vivit.* Hora ſeptima erat, quando Regulo dixit Jeſus, *Filius tuus vivit*; & ideo in illâ hora ſanatus eſt. Sed quia omnia alto Dei conſilio fiunt; ideo iterum redit quæſtio, quare divina Sapientia diſpoſuit, quod hujuſmodi ſanitas hora ſeptima contingeret? quod Myſtica expoſitione eſt explicandum.

112. Albet. Mag. D. Thom. Bonavent. Hugo. *Per Spiritum ſanctum omnis noſtra ſalus, & vita.* Ioan. 20. Ioan. 6. D. Thom.
Reſpondent primò, Albert. Magnus, S. Thomas, D. Bonavent. Hugo, & alij, quòd per horam ſeptimam, in qua puer à febre dimittitur; ſignificantur ſeptem dona Spiritus ſanctij, per quæ fit in nobis omnis ſalus, ac remiſſio peccatorum. *Accipite Spiritum ſanctum. Quorum remiſeritis peccata.* Joan. 20. num. 22. Per ſpiritum ſanctum etiam, ait D. Thomas, cauſatur ſpiritualis vita in anima. Joan. 6. num. 64. *Spiritus eſt, qui vivificat.* Secundò ait Divus Thomas. Per horam ſeptimam ſignatur tempus quieti conveniens, nam Dominus ſeptimo die requievit ab univerſo opere, quod patrarat. In quo ſignificatur, quòd vita ſpiritualis hominis in quiete ſpirituali conſiſtit. Iſai. 30. num. 15. *Hæc dixit Dominus Deus, ſi quieſcatis, ſalvi eritis.* Maximè enim conducit ad ſalutem, quieſcere à negotiis, ac perturbatione mundana, quâ maximè æſtuat, ac agitatur iniquus. Iſai. 57. num. 20. *Cur impii quaſi mare fervens, quod quieſcere non poteſt; redundant fluctus ejus in conculcationem, & lutum.* Vel dic, quòd in die, in qua Deus requieſcit, vacat etiam homo à labore febris, ac preſſuræ, quia ſive Deus operetur, ſive quieſcat, totum eſt commodum noſtrum.

Iſai. 30. *Quies valde conveniens ad ſalutem.* Iſai. 57. *Omnis Dei operatio in noſtrum commodum.*

113. Ammon. *Ubi homo ad Deum accedit, ſtatim fructu ſuæ fidei gaudet.*
Tertiò, Ammonius in Catena Græca: *Primum quidem credebat*, ait, *ſed poſteà reipſa factum comperit, quod futurum crediderat. Plurimum namque fides valet, cùm effectorem, ac conſummatorem ſui habeat Deum.* Eadem hora ſeptima, quâ credidit, fructum ſuæ fidei eſt conſecutus. Una die credidit, & altera agnovit puerum ſanum. Qui enim accedit ad Deum, ac credit, ſtatim ſuæ fidei fructu gaudet, & exultat.

114. Alber. Mag.
Quartò. Albert. Magnus. *Hora ſeptima*, ait, *febris eum reliquit eadem, ſcilicet hora, qua febris genus humanam apprehendit, hoc enim factum eſt poſt meridiem.* Geneſ. 3. n. 8. Valde proportionatè confert Deus remedium ad infirmitatem. Et quia genus humanum lethali febre ægrotavit poſt meridiem, Deus, ut optimus Medicus confert ſanitatem puero in figuram totius generis humani, eadem hora, quâ ægrotaverat.

Geneſ. 3. *Per eandem viam infirmitas, & remedium.*

115. Carthuſ. Ioſuë 11. *Ubi timor, ibi gaudium.*
Cùm audiretur in terra Chanaan, quòd adveniſſet Iſraël, congregati ſunt Reges terræ illius, qui, ut refert Carthuſ. erant viginti quatuor Reges. Ait Deus Joſuë cap. 11. n. 6. *Ne timeas eos, erat enim hac eadem hora tradam omnes iſtos vulnerandos in conſpectu tuo.* Sed cur cras eadem illa hora erant tradendi ejus inimici? Ob tantam multitudinem congregatam erat totus Iſraël valdè timidus, & magna formidine concutiebatur: illa eadem hora, in qua timor de hoſtibus eos invaſerat, dat Dominus gaudium de victoria conſecutâ, ut in illo diei articulo, in quo in aliquibus poterat irrepere diffidentia, certiſſima ſpe ſolidarentur.

Cùm Samaria propter Aſſyriorum obſidionem fame maxima premeretur; itaut mulieres comederent filios ſuos; quod cùm accepiſſet Rex, furore actus promiſit, ſe Eliſæum interfecturum 4. 6. *num.* 31. Quod cùm audiſſet ſanctus Dei Propheta, dixit Eliſæus ducibus Regis: *Audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus: In tempore hoc cras modius ſimilæ uno ſtatere erit, & duo modij hordei ſtatere uno in porta Samariæ*, 4. Reg. 7. n. 1. Dum Propheta ait, *In tempore hoc cras*, ideſt, in hac eadem hora cras, ut communiter tenent 4. Reg. 7.
Expoſitores. Sed cur tanta abundantia promittitur à Propheta die ſequenti illa eadem hora, & non in alio temporis ſpatio? Ut omnibus nota ſit Dei benevolentia, quia populus pro tunc maxima fame laborabat, & Rex ita erat febre phreneticus, ut Prophetam vellet occidere, tunc in ipſa eadem hora panditur Dei benignitas dans levamen, ac medicinam, in omnes ſuam miſericordiam diffundens. Abulenſ. *Oppreſſerat*, ait, *Deus Samaritas fama magna, & finita fuerat in hoc, quòd duæ mulieres comederunt filium unius: ideo Deus volebat jam avertere iram ſuam, & dare abundantiam; & pronuntiavit hoc Eliſæus: In tempore hoc, ſcilicet, in hora iſta.* 116.

Ubi neceſſitas urget, ibi Dei auxilium. Abulenſ.

Ioannis 4. n. 53. Cognovit ergo pater quia illa hora erat, in qua dixit ei Jeſus: Filius tuus vivit; & domus ejus tota.

VERSIONES.

Syriacus. Et cognovit pater ejus, id contigiſſe ea ipſa hora, qua dixerat ei Jeſchuam.

Vatablus. Intellexit ergo pater illam eſſe horam, quâ dixiſſet ſibi Jeſus.

EXPOSITIO.

117. Rupert.
PATER, ut notat Rupert. lib. 4. in Joan. *diligenti memoria tenebat ex induſtria notatam horam, quâ ei dixit Ieſus: Filius tuus vivit.* Et ideo collatione temporis facta ex his, quæ audivit à ſuis ſervis; nam illa particula *ergo*, illationem denotat, intellexit, filium ſuum eſſe reſtitutum ſanitati eo temporis articulo, quo Dominus dixit. *Filius tuus vivit. Et credidit ipſe*, ſcilicet, à Chriſto abſente puerum fuiſſe ſanatum. Ac credidit, Chriſtum verum eſſe Deum, & Meſſiam. Et quia antea crediderat, ut eſt mihi probabilius, imperfectè; nunc credidit integrè, & conſummatè. Si verò dicas cum Ammonio, quòd ipſe anteà perfectè crediderat; tunc dic, quòd hic habuit fidei augmentum, ut hoc loco explicat Maldonatus. Unde ait Beda in Catena: *Datur intelligi, in fide gradus eſſe, & ſicut & in aliis virtutibus, quibus eſt initium,* Ammon. Maldon. Beda.

initium, incrementum, & perfectio. Hujus ergo fides initium habuit; cùm filiis ſalutem petiit, incrementum, dum credidit ſermoni Domini, dicentis: Filius tuus vivit. Deinde perfectionem obtinuit nuntiantibus ſervis.

118. *Paterfamilias ſit ſolicitus de fide ſuorum.* 1.Tim. 5. *Et domus ejus tota*; hoc eſt uxor filij, famuli, & ancillæ. Bonus paterfamilias qui totam ſuam domum ad fidem adduxit. Ad quod maximè hortatur Paulus præpoſitos domorum, 1.Timoth.5. num.8. *Si qui autem ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior.* Et ita illa mulier Lydia poſtquam ipſa baptizata eſt, totam ſuam familiam baptizari fecit, *Actor.* 16. *num.* 15. Similiter & cuſtos carceris *ibidem numero* 33. & Archiſynagogus *Actor.* 18. *num.* 8.

119. *Exemplum dominorum præpotens.* D. Thom. Ex quo tria ad noſtram eruditionem conſideranda ſunt. Primò, quam potens ſit exemplum; ubi primum Dominus credidit, ſtatim famuli credunt. Unde ait hic D. Thomas, ſecundùm conditionem dominorum ſive bonam, ſive malam, ſervi diſponuntur, juxta illud Eccleſiaſtici 10. num. 2. *Secundum judicem populi, ſic & miniſter ejus.* Secundò. Plus nobis largitur, quàm petimus, ac optamus. Regulus rogabat pro corporali filij ſalute, & Dominus ei concedit, non ſolùm ejus vitam temporalem, ſed etiam ſpiritualem tam filij, quàm totius familiæ. Tertiò. Vide altum Dei conſilium. Videbatur magnum ſupplicium, quod filius Reguli tam graviter premeretur morbo; & tamen hoc magnum beneficium eſt conceſſum, ut inde ipſe, ac filius, & tota familia in Chriſti cognitionem venirent, ac firma perfectaque fide in eum crederent.

Eccl. 10. *Deus plus, quàm petimus, largitur.*

Id, quod videtur ſupplicium, aliquando eſt Dei miſericordia.

Quæstio XVII.

Quare ad ſolum ſermonem Domini multi Samaritani crediderunt in Chriſtum; ad iſtud autem miraculum ſola domus Reguli?

120. *Ratio difficultatis.* EX hoc *cap.*4.*Joan.n.*93. patet, quod audito tantùm ſermone Domini, multi Samaritanorum crediderunt in Chriſtum; viſo autem hic, & cognito tanto miraculo, ſolùm domus iſta credidit. Quare ergo tam pauci, inſpecto tam mirabili opere de ſanitate hujus pueri, reducuntur ad fidem? Hoc dubium valde ſpatioſè proponit Auguſtinus *tract.* 16.

121. Auguſt. Reſpondet primò citatus Auguſtinus *Ad ſolum ſermonem* ait, *crediderunt plures Samaritani: ad illud miraculum ſola illa domus credidit, ubi factum eſt. Quid igitur fratres? Quid nobis commendat Dominus? Tunc Calilæa Judææ patria erat Domini, quia ibi nutritus eſt.* Latè proſequitur S. Pater hoc explicando. Semper extranei propenſiores in Dominum, quàm patricij, ut ipſemet Salvator dixit hoc cap. 4. Joan. n. 44. *Ipſe ejus teſtimonium perhibuit, quia Propheta in ſua patria honorem non habet.* In Samaria erat Dominus alienigena, in Galilæa patricius: ideo Samaritani audito Domini ſermone abſque ulla oſtenſione miraculi credunt in Dominum; ac Galilæi patricij, nam Capharnaum

Nemo in patrio, ſed in alieno territorio benè acceptus. Joan. 4.

ſub Provincia Galilææ erat, cognito tanto miraculo non adducuntur ad fidem, niſi una tantum familia, quod confirmat Auguſtinus, quia Centurio cum eſſet Gentilis, & extraneus, multo præſtantior fuit in fide Regulo, nato ex Galilæa. Auguſt.

Secundò D. Remigius in cap. 15. Epiſtolæ ad Roman. *Per hoc enim*, ait, *quod; viſo miraculo ſanitatis in filio illius, perpauci crediderunt, pater videlicet illius cum ſuis, ſignabantur; quod paucitas Judæorum creditura eſſet in Deum.* In Samaritanis deſignabantur Gentiles, in Galilæis verò Judæi; & quia è Gentium numero multi erant in Chriſtum credituri, jam in figura populorum Samaritani quamplurimi Chriſti fidem receperunt: & quia ex Judæis pauci, ac rari Salvatoris fidem ſunt amplexati, ideo viſo tanto miraculo, una tantùm domus convertitur. Jam perpauci Judæi converſi ſunt ad Chriſtum, ut dicantur reliquiæ, ut notant D. Hieronymus, D. Cyrillus. Iſai.10.n.21. *Reliquiæ convertentur, reliquiæ, inquam Jacob ad Deum fortem.* Jerem. 6.n. 9. *Uſque ad racemum colligent, quaſi in vinea reliquias Iſraël.* Et Paulus, *Rom.*9.27. ait: *Iſaias* 20.n.12. *clamat: Si fuerit numerus filiorum Iſraël tanquam arena maris, reliquiæ ſalvæ erunt.* Unde dicebat Deus per Michæam 7. n. 1. *Factus ſum ſicut qui colligit racemos in Autumno.* 122. Remigius.

Perpauci Judæi ad Chriſtum converſi. Hieron. Cyrill. Iſai. 10. Jerem. 6. Rom. 9. Michæ. 7.

Tertiò. Franciſcus Luca hoc loco exiſtimat, Centurionem illum Capharnai præſidiarium, de quo alij Evangeliſtæ (qui cum hoc Regulo, ibidem habitante, familiaritatem interceſſiſſe, haud dubium eſſe poteſt) ex hoc miraculo à Regulo relato hauſiſſe fidem illam eximiam dominico ore tempore laudaram, quam poſcens ſanitatem ſervi ſui paralytici, dixit: D*omine, non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus*, Matth. 8. n. 8. Hoc ipſe ait. Tamen Evangeliſta tantùm dicit, quòd domus ejus credidit, & de nullo alio facit mentionem. Si tamen hanc velis tenere ſententiam, dic, quòd quando miraculum factum eſt, tunc tantùm domus ejus credidit; poſtea verò ſucceſſu temporis ex relatis à Regulo alii crediderunt. Et non eſt parva Reguli laus, quod tantum habuerit diſcipulum. 123. Franc. Lucas. Matth. 8.

Centurio diſcipulus Reguli.

Quartò. Dicam quod ſentio, Samaritani crediderunt audito & percepto verbo ex ore Jeſu, ut narrat Evangeliſta *Joan.* 4. *n.* 41. quòd homines exierunt de civitate: & venerunt ad eum. *Et multo plures*, ait, *crediderunt in eum propter ſermonem ejus, & mulieri dicebant: Iam non propter tuam loquelam credimus; ipſi enim audivimus.* At Capharnaitæ in hac occaſione hoc miraculum factum non audierunt ex ſacratiſſimo Domini ore; nam ipſe modò erat in Cana Galilææ, ut patet ex principio hujus hiſtoriæ *n.* 46. ſed intellexerunt illud ex his, quæ Regulus publicabat: *Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Ieſus Filius tuus vivit.* Verba autem ab ore Chriſti prolata multam, & miram habent efficaciam ad trahendum. Et ita ait noſter Joannes 4. num. 39. *Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris, & multo plures crediderunt in eum, propter ſermonem ejus.* 124.

Verba ab ore Chriſti prolata magnam habent efficaciam. Joan. 4.

Cùm jam divina prædicatio ab ore Chriſti inciperet ſe diffundere in orbem, exclamant ſpiritus immundi: *Quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene* 125.

rene

rene! veniſti perdere nos, Marc. 1. n. 24. Cujus rei
Marc. 1. communis ſententia eſt, quòd Chriſtus Dominus
Quanta ſit in verbo ex ore Ieſu efficacia. prædicans divina virtute vehementer afflixiſſet Diabolum, qui ideo timebat prædam ſuam à tanto concionatore ſibi eripi. Nonne antea cœleſtis vox illa prædicaverat divinus Baptiſta? Nonne antea tot Prophetæ, eximii divini verbi præcones exiere in orbem, & nunquam Diabolus ſic exclamavit? Quare modò ſic anxiatur? Aderat nunc verbum ore Chriſti tonans, quod quamvis ſemper fuerit valde efficax; tamen cùm ab ipſamet Domini perſona profertur vehementer præpotens, ideoque Diabolus magno nunc tremore
Vict. Antio. concutitur, ne totum ſuum negotium perdat. Victor Antioch. de clamore Diaboli loquens, *Quorſum*, ait, *hæc pertinent? huc utique. Nullum nobis amplius locum reliquum facit: nam & impietatem è medio tollis, & errorem proſcribis, & Dei notitiam mortalium pectoribus inſeris.* Vide ſuprà *quæſt. 13. num. 93. 94. & 95.*

Ioannis 4. n. 54. Hoc iterum ſecundum ſignum fecit Jeſus, cùm veniſſet à Judæis in Galilæam.

VERSIONES.

Syriacus. Hoc ſignum ſecundum rursùs edidit Jeſchua.

Arabicus. Hoc etiam ſecundum ſignum.

EXPOSITIO.

126. NOtat Evangeliſta, quòd hoc fuit ſecundum ſignum, non ſimpliciter, & abſolutè, ſed reſpectivè, quando venit à Judæa in Galilæam. Nam poſtquam edidit illud primum ſignum de converſione aquæ in vinum in Cana
Chryſoſt. *Ioan. 2. n. 11.* multa alia fecit Jeroſolymis, cùm
Euthym. eſſet dies feſtus, eodem *cap. 2. n. 22.* Tamen ex
Chryſoſt. his, quæ Dominus fecit in Galilæa; ut notant
Theoph. Chryſoſtomus, Euthymius, hoc extitit ſecundum
Alber. Mag. ſignum. Advertit autem Evangeliſta, hoc fuiſſe
D. Thom. ſecundum ſignum, ut conſiderant Chryſ. Theo-
Bonavent. phyl. Albert. Magn. D. Thom. D. Bonav. ut denotetur per hoc, quòd Galilæi deteriores erant Samaritanis, quorum multi nullo ſigno viſo, ſed tantùm verbo Domini audito, crediderunt: ex Galilæis autem, duobus jam viſis ſignis, non credidit, niſi Regulus & domus ejus tota. Vel fortaſſe, ut vult Toletus, Evangeliſta adjunxit,
Tolet. hoc fuiſſe ſecundum ſignum, ut ſignificaret, hanc hiſtoriam eſſe geſtam ante omnia miracula, quæ cæteri Evangeliſtæ facta eſſe in Galilæa deſcribunt.

CAP. VII.

Piſcatur Petrus in Geneſareth.

Lucæ 5. n. 1. Factum eſt autem, cùm turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, & ipſe ſtabat ſecus ſtagnum Geneſareth.

VERSIONES.

Syriacus. Factus eſt autem, cùm coacta eſſet ad eum turba ad audiendum ſermonem Dei, ut ipſe ſtaret juxta littus maris Geneſar.

Euth. Theoph. Cùm turba immineret ei, ut audiret ſermonem ejus.

Arias. Factum eſt autem in eo turbam ſuperjacere ei, ad audiendum verbum Dei, & ipſe erat ſtans.

Vatablus. Cùm turba incumberet ei.

EXPOSITIO.

FActum eſt, hoc eſt, in illis diebus; nam 1.
aliqua, quæ Evangeliſta narrat *cap. 4.* ut ingreſſus in domum Simonis, & ſanatio ſocrus illius, contigerunt poſt hoc miraculum piſcationis. Nam ſacris Evangeliſtis tantum propoſitum fuit res geſtas Chriſti ſummatim, ac veriſſimè narrare, & deſcribere non ſervato dierum *Evangeliſtæ*
ordine. Et ideo quæ in idem ferè tempus inci- *temporis or-*
derunt, liberè permiſcent. *Cùm turba irrueret in* *dinem non*
eum; magna enim turba concurrebat ad eum *ſervant.*
audiendum, ita ut veluti comprimerent eum; nam quilibet ad illum appropinquare volebat,
ut notat Divus Bonaventura Deuter. 33. num. 3. Bonavent.
Qui appropinquant pedibus ejus, accipient de Deut. 33.
doctrina illius. Hi autem, qui veniebant, ut ait Hugo, quidam concurrebant: ut miracula nova viderent, tanquam curioſi; alij, ut ſanarentur, hi providi; alii, ut obſervarent, hi invidi. *Ipſe ſtabat ſecus ſtagnum Geneſareth.* Lacus eſt, per
quem Jordanis influit, de quo dicam infrà Beda.
cap. 8. num. 1. vide ibi. Dicitur mare *Geneſa-* Bonavent.
reth à quadam civitate nomine *Geneſareth*, quæ Ant. Ulyſſip. Caſſian.
erat in littore hujus maris à parte occidentali, Zachar.
quæ poſtea, ut multi volunt, dicta eſt Tiberias, Hugo.
vel dicitur Geneſareth, ut docent Beda, Divus *τοῦ Geneſareth*
Bonaventura, S. Antonins Ulyſſipon *ſerm. in* *etymon.*
Dom. 5. poſt. Trinit. Simon Caſſianus *lib. 9. c. 15.* Zacharias Epiſcopus, Hugo, quòd Geneſar Græco vocabulo dicitur quaſi generans ſibi auram à proprietate illius lacus, quia criſpantibus aquis de ſe frequentes excitat auras, illáque aquarum fluentia auram quandam generare videbatur. Verùm neque *Geneſareth* Græcum eſt, ſed compoſitum ex גנ *hortus*, & שר *Princeps.* Ideo in bibl. nomin. interpretatione. *Geneſar* & *Geneſareth* vertitur *hortus Principis*; fuit enim amœniſſimus tractus; de quo vide Egeſippum lib. 3. 26. Quod autem attinet ad finem *th*, ת

Hebræum,

Hebræum flexionis cauſâ adjectum. Juxta aquas docet, & prædicat Chriſtus, ut inde denotetur, quòd ad aquas ſapientiæ invitat.]

Quæstio I.

Vtrùm hæc hiſtoria eadem ſit, ac illa, quam Marcus, & Matthæus narrant?

1\. Matth. 4. Marc. 1. Matthæus, *c.4.num.* 18. & Marcus *c.* 1.*n.*16. ut dicam *cap.* 8. narrant vocationem Apoſtolorum Petri, Andreæ, Jacobi, & Joannis, & eandem vocationem videtur Lucas hìc intexere, nam hìc deſcribit, quomodo Petrus, & filij Zebedæi ſecuti ſunt Dominum. In hac re triplex eſt ſententia.

Triplex ſententia.

2\. Prima affirmat, eſſe unam, eandémque hiſtoriam, quam Matthæus, & Marcus narrant, atque hanc, quam hic Lucas ſcribit. Ita Abulenſis *in cap.* 4. *Matthæi q.* 97. Janſenius *in ſua concordia,* & Recentiores.

3\. Abulenſ. Janſen. Secunda ſententia tenet diſtinctas eſſe res geſtas commemoratas ab Evangeliſtis: ita tamen, ut primo loco acciderit id quod Matthæus, & Marcus narrant, ſecundo verò loco id, quod Lucas refert de piſcatione piſcium. In hac ſententia videtur eſſe D. Gregorius *homil.* 5. *in Evang.* Prout; ait quod *ad juſſionis vocem Petrus, & Andreas, relictis retibus ſecuti ſunt Redemptorem: nulla hunc facere miracula viderant.* Ergo ante vocationem Petri, non præceſſit miraculum piſcationis. In hac ſententia videtur eſſe Euthymius, & multis eam defendit Toletus *annotat.* 13.

Gregor. Euthym. Tolet.

4\. Tertia ſententia tenet, hiſtorias Matthæi, & Lucæ eſſe diſtinctas; hoc tamen factum, à Luca narratum, prius accidiſſe quam vocationem, à Matthæo deſcriptam. Ita expreſsè D. Auguſtinus *lib.* 2. *de conſenſu Evangeliſtar. cap.* 16. Beda *hìc,* Lyranus *hìc, & in cap.* 4. *Matth.* ad illa verba: *Ambulans Ieſus* & *ibi* Albertus Magnus, D. Thomas, Hugo, Euſebius Gallicanus *homil.* 5. *poſt Pentecoſt.* Beauxames, Maldonatus, & alij.

Auguſt. Beda. Lyran. Alber. Mag. D. Thom. Hugo. Euſeb. Gall. Beauxam. Maldon.

5\. Primò mihi certum eſt, hiſtorias narratas à Matthæo, & Luca eſſe diſtinctas. In hoc conveniunt authores ſecundæ, ac tertiæ ſententiæ. Multis declaratur. Apud Matthæum, & Marcum vocantur Apoſtoli bini, & bini: nam ibi expreſsè dicitur: *Vocavit eos,* ut notat D. Auguſt. Apud Lucam nulla vocatio exprimitur: Apud Matthæum, & Marcum vocantur Petrus, & Andreas: apud Lucam nulla Andreæ fit mentio: Apud Matthæum, & Marcum Petrus, & Andreas vocantur mittentes retia, Jacobus, & Joannes reficientes retia: at apud Lucam, cùm per totam noctem nil ceperint, jam omnes à ſpe capiendi piſces deſiſtebant, & lavabant retia. Apud Matthæum, & Marcum, cùm Petrus, & Andreas eſſent occupati retia jacientes, eis dicitur à Chriſto: *Venite poſt me faciam vos piſcatores hominum;* at verò apud Lucam, cùm Petrus de piſcatione admiratus ante faciem Chriſti procideret, ei dicitur à Domino: *Ex hoc jam homines eris capiens.* Et alia poſſunt deſcrimina multa conſiderari.

Hiſtoriæ diverſæ.

6\. *Hiſtoria Lucæ prior.* In ſecundo verò hujus difficultatis puncto majus eſt dubium, quænam ex his hiſtoriis fuerit prior? Magis tamen propendo in ſententiam Auguſtini, quòd narrata à Luca priùs contigerint quàm deſcripta à Matthæo, & Marco. Nam apud Lucam dicitur Petro: *Ex hoc jam homines eris capiens;* ut perbellè docet D. Auguſtinus *citatus,* ibi prædicitur Petro id, quod futurum erat, apud Matthæum, & Marcum præceptivè à Domino vocantur, ut ipſum ſequerentur, ut fiant hominum piſcatores. Et ita hiſtoria Evangelica eſt ordinanda: Chriſtus prædicare incepit; ut narrat Matthæus 4. *num.* 14. & cùm turba irrueret in eum, ut hoc loco commemorat Lucas, ad audiendum Verbum Dei ipſe aſcendit in naviculam Petri, quem jam familiarem noverat, ut nobis proponitur *Ioan.* 1. *num.* 40. Poſt Piſcationem autem concomitantur, ac ſequuntur Chriſtum per aliquod temporis ſpatium, poſt quod ad piſcationem rediere. Elapſis aliquibus diebus ambulans Jeſus juxta mare Galilææ vocat Petrum, & Andream, Jacobum, & Joannem, & ait illis: *Venite poſt me,* &c. Et cum Apoſtoli ad principatum Eccleſiæ eligerentur, eos non ſubito tradit, ſed hac piſcium piſcatione prius præparare, ac diſponere voluit. Moveor primò in hanc ſententiam propter authoritatem Auguſtini, qui rem hanc diſputat ex inſtituto. Secundò, juxta modum loquendi ſanctorum Patrum, ac Doctorum ut videbimus *capite ſequenti,* Apoſtoli poſtquam ad ſuam ſcholam à Domino ſunt vocati ei individualiter adhæſerunt: ergo videtur difficilè, quòd per unam integram noctem ab eo, ejuſque ſacratiſſimo colloquio eſſent propter piſcationem ſeparati, & de die in miniſterio ſæculari lavantes retia occuparentur. Et confirmatur. Quia adoleſcens ille, cui dixit Chriſtus, *Sequere me,* Luc 9. num. 59. poſtulat à Domino: *Permitte mihi primum ire, & ſepelire patrem meum. Dixit ei Ieſus. Sine, ut mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu autem vade, & annuntia regnum Dei.* Si ergo Dominus ad officium pietatis erga patrem facultatem adoleſcentulo negat: quomodo concedendum erit, quòd Apoſtoli, qui ad miniſterium Evangelicum perfectiſſimè vocabantur, ab eo nocte, diéque ob piſcationem ſeparari permitterentur? Si verò Apoſtoli poſt Reſurrectionem piſcantur *Ioan.* 21. *num.* 3. ex eo hoc accidit, quia jam abſens Dominus erat, illique in littore per eam noctem juxta mare Tiberiadis aderant, ac adeò ex occaſione data, tunc in eo miniſterio ſe occupare voluerunt.

Magna pauſatim diſponenda.

Apoſtoli individualiter Chriſto adhæſerunt.

Luc. 49.

Quæstio II.

Quare turba irruebant in Chriſtum?

Ratio difficultatis eſt, quia reverentia Domini poſtulat, ut nullus ad eum auderet accedere. Et ita quando Moyſes loquendum cum Domino in montem jubetur aſcendere, ei mandatur, ut ſolus aſcendat, ſenes ſtent procul, & nullus de populo appropinquet; *Exod.* 24. *numero* 1. & 2. Et tamen turba hoc loco ad Dominum non ſolùm accedebat, verùm etiam irruebat in eum, hoc eſt, veluti ipſum urgebat, ac comprimebat, ut ab eo audiret Verbum Dei. Ratio hujus rei genuina, ut ait D. Bonaventura; quia ignorantes appropinquare volebant propter doctrinam ſive ſcientiam: infirmi propter ſanitatem recuperandam. *Omnis* 7.

turba

turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes. Luc. 6. num. 19. ad rationes morales veniamus.

Luc. 6.

8. Ambroſ.

Reſpondet primò D. Ambroſ. ſerm. 62. *Quantorum mirabilium operator ſit Dominus* Jeſus Chriſtus, *intelligere poſſumus ex hac Evangelica lectione, quæ deſcribit tanta per eum beneficia in populum fuiſſe collocata, ut provocatæ hominum turbæ ad audiendum illum magis irruerent, quàm rogarent, & medicinam ſalutis non ſperarent per humilitatis gratiam, ſed per importunitatis injuriam, itane irruentes, ſicut ait Evangelium; turbas à Domino* Jeſu *non deſertum ſepararet, non Synagoga repelleret, non reverentia divinitatis parceret. Hæc eſt enim conſuetudo infirmantium, ut dum ſperant ſuis ægritudinibus medicinam, ab importuna petitione non loco prohibeantur, non tempore, non pudore, ſed quanto plus medetur ille, qui ſanat, tanto amplius ille opportunus eſt, qui laborat.* Concurrebat turba ad Dominum, ſalutis, ac remedii avida, quod intentabat impetrare, non ſolùm per ſupplicationem, verùm etiã per importunitatem. *Non per humilitatis gratiã, ſed per importunitatis injuriam.* Nam ob importunitatem petentium Dominus multa concedit *Luc. 11. num.* 8. Et ait S. Pater: *per importunitatis injuriam*; quia, cùm Deus ſit clementiſſimus Pater, noſtras orationes velociſſimè audit: *Aures ejus in preces eorum*, Pſalm. 33. num. 16. Tamen ob noſtrum meritum augendum aliquando diſſimulat audire, & per importunitatem noſtris petitionibus annuit. Ille verò, qui infirmitate laborat, nullo tempore, nec pudore coërcetur: *Sed quanto plus medetur ille, qui ſanat, tanto amplius ille opportunus eſt, qui laborat.* Turbæ divino afflatu concitatæ ad eum appropinquabant, & ex ipſamet ſua neceſſitate concipiebant animum, ut irruerent in eum, nil enim opportunius divino medio, quàm infirmus ille, qui laborat, ut ei influentiam ſuæ cæleſtis medicinæ impertiatur, ut ita ſanetur, & vivat. Clamabat Chananæa pro filiæ ſanitate. Diſcipuli verò Dominum rogant, dicentes: *Dimitte eam, quia clamat poſt nos*, Matth. 15. n. 25. Quod Dominus non fecit, immò permiſit eam clamare, quouſque filiam ejus ſanavit. D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. *Diſcipuli dicebant: Dimitte eam: ob tædium tanti clamoris*, qui tamen Domino erat perjucundus; ut ei benefaceret.

Ob petentiũ importunitatem Deus multa cõcedit.

Pſalm. 33.

Ille qui laborat, Deo miſeranti opperoumus valde.

Matth. 15.

Paſchaſ.

9. Carthuſ.

Secundo Carthuſianus. *Cum magno fervore*, ait, *veniebant ad Chriſtum, habebat pretioſum ſermonem, & delectabilem aſpectum; & ita refertur in revelationibus ſanctæ Brigittæ, quod ei revelatum eſt, quod quicunque afflictus, ac mœſtus Chriſti vultum aſpiciebat ſtatim levamen, ac conſolationem ſentiebat; & ita triſtes ac mœſti conſueverunt dicere: Eamus ad filium Mariæ, ut ex ejus conſolemur aſpectu.* Tanto impetu populi omnes confluebant ad eum & maxima aviditate ferebantur, ut ejus audirent ſermonem. Nil te utilius, quàm audire Dei verbum. Deinde cùm ipſe eſſet ſpecioſus præ filiis hominum, ex ejus præſentia omnes levamen, ac conſolationem accipiebant.

Chriſti vultus, ac verba triſtibus lætitiam dabant.

10. Bonavent. Iſai. 55.

Tertiò D. Bonaventura, *Vehementi deſiderio* inquit, *movebantur, ideò irruebant, conſiderantes magis Domini bonitatem, quàm majeſtatem, Unde dicit quidam expoſitor: Magni meriti eſt, apud Deum deſiderium verbi Dei, quod ipſam quoque irreverentiam turbæ irruentis in eum excuſat. Unde Dominus ad hoc præcipuè invitabat.* Iſai. 55. num. 1. *Omnes ſitientes venite ad aquas.* Joan. 7. num. 37. *Stabat* Jesus, *& clamabat: Si quis ſitit, veniat ad me.* Tanto conatu turbæ concurrebant ad Chriſtum, attendebant potius ad ejus benignitatem, ac beneficentiam, ut à ſuis miſeriis ſublevarentur, quàm ad reverentiam, & venerationem Domino Deo debitam. Hanc dorum cogitationem Chriſtus Dominus miſericordia ſua non contemnebat; imò potiùs eorum irreverentiam excuſabat, dum omnes ad ſe invitans advocabat. Ita pia ſua miſericordia conſulit, bono noſtro, ut potius velit, nos ejus beneficiis frui, quàm ſui debitam reverentiam, ac venerationem. Vide ſuprà *cap. 3. num.* 58. 71, & 240.

Ioan. 7.

Turba potius ad ſuũ commodum, quàm ad alterius reverentiam attendunt.

11. Caſſian.

Quartò Simon Caſſianus lib. 9. cap. 15. *Sed nec debet in moribus exhibendi honoris, & reverentiæ cenſura ſervari ad capiendas divinas theorias. Et ubi tributio eſt divinorum, ille urbanior, qui anticipat. Et deferri nemini acceptum eſt tribuenti, cui ille gratior eſt, qui in majori aviditate anticipat*, Irreverentia turbæ, quod irrueret in Dominum, excuſanda eſt, & potiùs urbanitate adjuvanda; quia ubi cœleſtia dona tribuuntur, ac communicantur, ille eſt urbanior, qui prævenit, & anteoccupat: præcipuè cum ipſa anteoccupatio ſit perjucunda largienti, qui maximè exoptat ſua bona communicare.

Ubi cœleſtia dona cõmunicantur, ille urbanior, qui pervenit.

12. Caſſian.

Quintò. Turbæ irruunt in Chriſtum, & tamen Centurio, cùm pro ſanitate pueri rogaret & Dominus in domum ſuam ire vellet, dicebat: *Domine, non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, ſed tantùm dic verbo, & ſanabitur puer meus*, Matth. 8. num. 8. Valdè mirum, quòd turbæ irruunt in Jesum, & velut inter ſe urgent: Centurio tamen ob magnam reverentiam, cùm maximè præſentia Chriſti æſtuaret, Dominum, ne in domum ſuam iret, avertebat. In multis Centurio eminentior turbis, fide, virtute, nobilitate, ac generis ſplendore; & quanto qui magis his pollet, tanto ſtudioſior in honorifico officio exhibendo. Quanta verò honorificentia nobilis homo cum Domino loqueretur, notat Divus Auguſtinus ſermon. 64. de diverſis, *Sic Centurio, ait, interiùs præſentem corde tenebat, cujus à ſuo tecto præſentiam honorificè revocabat.* Quanto quis majorem de Deo cognitionem habet, tanto ei majorem præſtat reverentiam, & venerationem. Sic Moyſes poſtquam cum Deo alloquitur, ait: *Non ſum, Domine, eloquens ab heri, & nudiuſtertius ex quo cœpiſti loqui cum ſervo tuo.* Exod. 4. num. 10. Sic Abrahamus poſtquam cum Domino fatur, ſe eſſe pulverem, & cinerem fatetur, *Geneſ.* 18. *num.* 27. Sic ex omnibus, qui erant in navi, ait ſolus Petrus infrà: *Exi à me, Domine, quia homo peccator ſum.* Divinorum jam ille habebat majorem cognitionem.

Matt. 8.

Nobilis valde propenſus ad reverentiam.

Auguſt.

Quanto quis de Deo magis cognoſcit, et majorem habet reverentiam.

Exod. 4.

13.

Sextò Loco Exodi citato in principio, *q.* 24. *num.* 2. totus populus timore perfundebatur, itaut diceret Moyſi: *Loquere tu nobis, & audiemus, non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur*, Exod. 20. num. 18. At verò hoc loco tantum animum concipiunt turbæ, ut in Jesum irruere audeant. Illic in Sina apparebat Deus in majeſtate magna, itaut à facie Domini mons fumaret, & cœperunt audiri tonitrua, & micare

Exod. 20.

fulgura, *Exod.* 19 *num.* 16. At verò hic in littore maris erat Deus factus homo in lenitate, & manſuetudine. Et ſic majeſtas deterrebat, itaut populus fugeret, ne audiret vocem Domini, humanitatis verò forma in manſuetudine dabat confidentiam, & animum, ut ad Dominum appropinquarent, & etiam quodammodo manibus tenerent. Antea non poterat homo vocem Domini in majeſtate audire, nec faciem ejus coruſcantem videre: poſtea verò, *Habitavit in nobis*, ſeu, ut habet Græcus, *in tabernaculo nobiſcum*. Unde hæc differentia? Vide quod præmiſit Evangeliſta: *Verbum caro factum eſt*, Joan. 1. num. 14.

Majeſtas effundit timorem, manſuetudo dat animum.

Joan. 1. 14.

14. Magna conſideratione dignum, quod iter faciens Jacob in Meſopotamiam vidit in ſomnis ſcalam, per quam aſcendebant, & deſcendebant Angeli, in cujus ſummitate Dominus erat innixus; cumque evigilaſſet à ſomno, *Pavenſque: Quam terribilis eſt, inquit, locus iſte*, Geneſ. 28. num. 18, Caldaicus. *Timuit & ait.* Poſtea verò, cùm revertitur ad Patrem, fiunt ei obviam Angeli Dei, & minimè timet, *Geneſ.* 32. *numer.* 1. immò per totam noctem manibus, ac amplexu cum ipſomet Deo luctatur, ut volunt Divus Chryſoſtomus, Cyrillus Alexand. Thomas Anglicus, & alii. *Ecce vir luctabatur cum eo*, Geneſ. 32. num. 24. Et tamen minimè timet, ideoque ei datur nomen Iſraël: quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, cur ergo dum Dominum videt in ſcala in ſomnis, timore concutitur; minimè verò cum ipſum amplexu, ac lacertis tenet? In ſcala manifeſtabatur Deus in ſua cœli majeſtate Angelorum circundatus famulatu: at in luctu ſub lineamentis formæ humanæ ſe exhibebat. Et ita ubi dicitur, *luctabatur*, alii legant, *pulverizabatur.* Fulgor autem, ac ſplendor majeſtatis terrorem, ac pavorem ingerebat; lenitas verò, & teneritudo humanitatis vires, ac animum dabat, ad credendum Dominum, eumque manibus, ac amplexu tenendum. Divus Alredus citatus à Tilm. *Ad certamen provocatus homo non timet, ſed amplexu cum Deo luctatur.*

Geneſ. 28. Chaldaic. Chryſoſt. Cyrill. Alex. Tho. Angl. Geneſ. 32. *Si majeſtas deterret, benignitas dat confidentiam.* Alred.

15. Quæſtionem eleganter excitat D. Chryſologus *ſerm.* 147. Cur ante Verbi incarnationem totus mundus idolis erat repletus, & omnes gentes idolorum cultui vacabant: at poſtquam Deus factus eſt homo, omnes ad cultum unius Dei convocantur? Olim Deus ita erat abſconditus, ut dicat Joannes 1. num. 8. *Deum nemo vidit unquam* At poſtquam Deus carnem induit: *Vidimus oculis noſtris, & manus noſtræ contrectaverunt de Verbo vitæ*, 1. Joannis 1. numero 1. Cùm Deus in exordio ita eſſet abſconditus, illa inacceſſibilis majeſtas terrificabat creaturam, ut ad Deum non auderet accedere, ac adeò idola in creaturis quærebat. At poſtquam inter nos apparuit benignitas, & humanitas Salvatoris noſtri Dei, & contrectabilis factus eſt hominibus, omnium corda ad ſe conciliavit, & quos terror, altitudinis majeſtatis terrificabat, ut inde diſpergerentur, humanitas, & benignitas Chriſti Salvatoris coadunavit, atque ad unius veri Dei cognitionem convocavit. Chryſologus citatus: *Deum ait, quia videre non poterat creatura, ferebatur ſervitute dura, triſte exhibebat obſequium pro inviſibili majeſtate, obſederat pavor omnia: timor ſolverat univerſa, ſic nimius pavor amorem dominantis extruſit, Angelos fugavit ad terras, homines traxit ad idola, mundum vanis erroribus occupavit: fecit omnes Creatorem fugere, colere creaturas. Amare non poteſt, qui ſatis timet.* Et poſtea ſubdit. *Sciens ergo Deus, viſendi ſe deſiderio cruciari, laſſarique mortales, unde ſe viſibilem faceret, hoc elegit, quod eſſet & terrenis magnum, & non minimum ſupremis.*

Chryſol. Joan. 1. Joan. 1. *Terror majeſtatis diſpergit, benignitas coadunat.* Chryſol.

QUÆSTIO III.

Quare dicatur, quòd Dominus ſtabat ſecus ſtagnum, & non in ſtagno?

Ratio litteralis eſt manifeſta; quia Dominus venerat deambulando per terram, & juxta fluenta aquarum ſtetit. Moraliter ſolvitur quæſtio multipliciter. Et reſpondent primò Gloſſa, & Beda. *Stagnum præſens ſæculum deſignat, dominus autem jam, non in ſtagno, quaſi jam non in carne paſſibili, ſed ſecus ſtagnum; quia in ea carne, in qua paſſus eſt, ſtabilitatem perpetuæ quietis adiit.* Similiter Haymon. Mare mortalem, ac caducam iſtam vitam deſignat, quia ſicut mare in fluctuatione eſt, ita hæc præſens vita ſemper in alternatione eſſe videtur. Littus autem, ſeu ſtatio ſignificat immortalitatis gloriæ permanentiam, quia Dominus poſt ſuam Reſurrectionem habuit fixam ſuæ æternæ quietis permanentiam. Secundò idem Beda, ut refert Hugo: *ſtagnum ſignificat legem, extra quam jam Dominus erat, quia legalia jam ceſſare incipiebant.* 16.

Gloſſ. Beda. Haymon. *Chriſtus poſt Reſurrectionem habet ſtabilem quietem.* Beda. Hugo.

Tertio, & perbellè Divus Antonius Ulyſſipon. in Domin. poſt Trinit. *Stagnum*, ait, *lacus qui non fluit; ſed aqua ibi ſtat, præſens ſæculum ſignificat, in quo ſunt ebullitiones, quæ generant auram mundanæ laudis, breviter tranſeuntem*: Pſalm. 9. num. 8. *Et ſicut in ſtagno aquæ coërcentur, ut non fluant; ſic in mundo libido peccantium reſtringitur, ut non quantum velint in deliciis delectentur. Unde* Luc. 15. n. 16. *filius prodigus cupit implere ventrem de ſiliquis porcorum, & nemo illi dabat. Per ſiliquas porcorum diverſas cogitationes intelligimus, quibus maligni ſpiritus tanquam porci incraſſantur, quæ aliquando cupienti non dantur: frequenter enim homo plus peccat, quàm Diabolus ſuggerat; prævenit enim homo frequenter Diabolum. Unde* Ezechiel. 16. num. 27. *Dabo te in manus odientium Palæſtinorum, qui erubeſcunt in via tua ſcelerata. Grandis pudor, quòd Diabolus erubeſcit de peccato hominis, quod ei non ſuggerit; & homo non erubeſcit. Stabat ergo ſecus ſtagnum, ſcilicet hoc ſæculum, ut ſæculi amatoribus verbum Dei prædicaret. Secus ſtagnum ſtetit, quia in ſæculo exiſtens ſæculi gloriam non quæſivit.* Ita ille, & ſatis pulchre. Non dicitur, quòd Dominus ſtetit juxta mare, vel fluvium, ſed ſtagnum, quod ita dicitur, quaſi ſtans ibi aqua, & mundum ſignificat; nam ſicut in ſtagno aqua coërcetur, & clauditur ita effrænata, & licentioſa peccandi libido multorum hominum ipſamet mundi diſpoſitione, ac ordinatione reſtringitur & refrænatur; nam multoties indomitus appetitus plus vult luxuriare, quàm Diabolus ſuppeditat. Prodigus cupiebat ſaturare ventrem de ſiliquis quæ 17.

Ant. Ulyſſip. *Homo plus peccat frequenter, quàm Diabolus ſuggerat.* *Sæpe Diabolus erubeſcit de peccato & homo non erubeſcit.*

quæ ſunt turpes cogitationes mundanæ; & tamen Diabolus non miniſtrabat ſecus ſtagnum, id eſt, hoc ſæculum, ſtabat Dominus, quia mundi gloriam non quæſivit, ſed contempſit.

18. Hugo. *Divitiæ magnos tumores ſecū habent.* Quartò Cardinalis Hugo alludens ad proprietatem illius ſtagni, quod fluentibus aquis auram quandam generabat ut notavi in expoſitione. *Stagnum Geneſareth*, ait, *ſignificat divitiarum terrenarum abundantiam, quæ auras inanis gloriæ, & ſuperbiæ, & rixæ, atque diſcordiæ ex ſe generat*, 1. Tim. 6. 1. Timoth. 6. n. 27. *divitibus hujus ſæculi præcipe, non ſublime ſapere, nec ſperare in incerto divitiarum.* Gloſſa. Hugo. Gloſſa ibi: *Vermis divitiarum ſuperbia.* Eccl. 4. Et rectè, ait Hugo, Hebræi iſtam congregationem aquarum vocant maria, quia non eſt in eis, niſi amaritudo, ut ait, D. Gregor. Nam ſæculi divitiæ cum labore acquiruntur, Eccleſiaſt. 4. Job. 15. n. 8. *laborare non ceſſat, nec ſatiantur oculi ejus divitiis.* Cum timore poſſidentur, Job. 15. num. 21. *Sonitus terroris ſemper in auribus ejus: & cùm pax ſit ille ſemper inſidias meditatur.* Eccleſ. 5. Item divitiæ cum dolore deſeruntur, Eccleſiaſt. 5. n. 12. *Prædicator à vitiis hujus ſæculi ſit alienus.* *Eſt alia infirmitas peſſima, divitiæ congregatæ in malum domini ſui: pereunt enim in afflictione peſſima.* Non ergo in hoc ſtagno, ſed ſecus debet ſtare Prædicator, ſicut Jesus. Unde ait Gregor. qui carnalibus actibus adhuc incumbit, vitam aliorum ſpiritualiter inſtituere, neceſſe eſt erubeſcat Pſalm. 1. n. 2. *Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum.* Non in decurſu aquarum. Hæc Hugo.

19. Iſai. 40. Prædicator in vita, & moribus debet eſſe ſeparatus à vitiis popularibus. Ait Deus Iſai. 40. n. 9. *Super montem excelſum aſcende tu, qui evangelizas Sion. Exalta in fortitudine vocem tuam qui evangelizas Ieruſalem.* *Prædicator ſit in vita ſeparatus à populo.* Sed cur primò ei mandatur aſcendere in montem, deinde prædicatione extollere vocem ſuam? Qui enim prædicaturus eſt, prius aſcendat excelſum virtutum cacumen, ut diviſus, & ſeparatus ſit ab his, qui in depreſſa vitiorum valle degunt, & vivunt. Ita etiam in ſacrificio ex Dei mandato accipiebat Sacerdos pectuſculum, ac armum ſeparatum ab omni alia parte. Gregor. Exod. 29. D. Greg. part. 2. Paſtoralis, cap. 3. *Hinc per prophetam dicitur: Super montem excelſum aſcende tu, &c. Ut videlicet qui cæleſti prædicatione utitur, ima jam terrenorum operum deſerens, in rerum culmine ſtare videatur: tantoque facilius ſubditos ad meliora pertrahat, quanto per vitæ meritum de ſupernis clamat. Hinc divina lege armum Sacerdos dextrum in ſacrificio accepit, & ſeparatum, ut non ſolùm ſit ejus operatio utilis, ſed etiam ſingularis.* Exod. 29. n. 27.

Lucæ 5. num. 2. Et vidit duas naves ſtantes ſecus ſtagnum: piſcatores autem deſcenderant, & lavabant retia.

VERSIONES.

Syriacus.	Et vidit duas naves ſtantes ſuper crepidinem maris: & piſcatores, qui deſcenderant ex iis, eluebantque retia ſua.
Euthymius.	Vidit juxta lacum.
Arias.	Vidit duo navigia ſtantia.
Vatablus.	Et abluebant retia.

EXPOSITIO.

DOMINUS oculis ſuæ miſericordiæ vidit duas naves, unam Petri & Andreæ; alteram filiorum Zebedæi; & vidit is has duas naviculas, licèt in ſe humiles, ad magna tamen myſteria deſtinavit Eccleſia. 3. n. 21. *Magna potentia Dei ſolius, & ab humilibus honoratur.* Per has duas naves Haymon, Hericus intelligunt duos populos. Gentilem & Judaïcum. Et bene dicitur, quòd Dominus vidit ut ait Beda, qui in utroque populo agnoſcit, qui ſunt ejus. Et ut verus Dominus, vidit ut omnium bono conſuleret: nam inde turbas docuit, & naves vacuas piſcibus replevit; & piſcatores illuminavit, ut eum ſequerentur. Hugo verò per has duas naves intelligit duas vias eundi ad Deum, ſcilicet innocentiam, & pœnitentiam. Et qui in una iſtarum non fuerit ingreſſus, peribit in mari. *Secus ſtagnum*, juxta ſtagnum, ſeu ad littus ſtagni. 20.

Eccl. 3. Haymon. Hericus. Beda. *Dum Dominus vidit, omnium bonō conſulit.* Hugo.

Piſcatores deſcenderant. Egreſſi à navibus piſcatores deſcenderant. *Et lavabant retia.* A retinendo dicta ſunt retia, quæ piſcatores abluebant à limo, ac ſordibus, quas in miniſterio nocturno contraxerant, ut emundata complicarent ad aliud opportunius tempus, quia pro tunc experientia noctis ſpes capiendi piſces nulla ſupererat. D. Anton. Ulyſſip. *in Dom. 5. poſt Trinit.* moraliter hoc explicat. *Notandum*, ait, *ab utraque nave, pœnitentiam ſcilicet, & carnalium, piſcatores deſcendere. Pœnitentes autem deſcendunt ab eo, quod ſunt per gratiam, ad illud, quod ſunt per naturam de gradu ſcilicet excelſioris vitæ ad conſiderationem fragilitatis propriæ. Carnales à tumore ſuperbiæ deſcendunt ad cinerem pœnitentiæ.* Et bene poſt deſcenſum ſequitur lotio, qui enim deſcendit ex ſua ſuperbia, ac inani gloria ad propriæ utilitatis conſiderationem, mundat, & lavat peccatum. Job. 5. n. 24. *Viſitans ſpeciem tuam non peccabis.* 21.

Ant. Ulyſſip. *Qui ſe conſiderat lavat peccatum.* Job. 5.

QUÆSTIO XI.

Quare piſcatores lavabant retia?

RAtio litteralis eſt, quia per piſcationem nocturnam in cœnoſa aqua fœdata ſunt retia, & ideo ad ſui emundationem abluebant. Myſticas rationes inquiro. 22. *Ratio litteralis.*

Reſpondet primò Beda. *Piſcatores ſunt Eccleſiæ Doctores, qui nos rete fidei comprehenſos, de profundo ad lumen elatos, quaſi piſces littori, ſic terra viventium advehunt. Sed hæc retia modo laxantur in capturam, modo lota plicantur, quia non omne tempus eſt habile doctrinæ, ſed nunc exercenda lingua doctoris, nunc ſuimet cura gerenda. Rete* eſt fidei Doctrina, quæ modo extenditur in capturam, modò lota plicatur; quia Prædicator aliquando debet à prædicatione ceſſare, & ſuimet gerere curam. Secundò Haymon, *Poſt officium*, ait, *piſcationis lavant retia piſcatores, quando Prædicatores ſanctæ Eccleſiæ poſt expletam prædicationem* 23. Beda.

Prædicator non ſemper prædicationī inſtet. Haymon.

Prædicator defectus ſuos deplorare debet.

Proverb. 25.

dicationem lachrymis abluunt, quod in prædicatione aut fortè jactantiam, aut negligentiam deliquerunt, Prov. 25. n. 5. *Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas puriſſimum.*

24\. *Prædicator in ſe adimpleat quæ docet.* Caſſian.

Tertiò Gloſſa. Lavabant retia, ut ea plicarent; ita ait: *Lota retia plicat doctor, qui intermiſſo prædicationis officio, quod alios docuit, ipſe implere ſatagit.* Retia lavantur ac plicantur, ut domi cuſtodiantur à piſcatore. Tunc prædicator rete doctrinæ lavat, ac plicat, quando in ſe cuſtodit quod docuit. Quartò Simon Caſſian. lib. 9. c. 15. *In cœnoſam aquæ partem retia miſerant, quæ ablui oportebat. Nihil quidem in operibus hominum mundum, & purum, niſi quod à ſola virtute procedit. Attamen in agendo difficile eſt, omnem habere munditiem, ut ille, qui operatur, non ex parte turpetur, quamvis virtute nemo malè utatur. Meritò lavantur retia: expedit quidem expurgare operationes noſtras ab his, quæ maculare ſolent.* Lavare retia eſt, actiones noſtras purificare, & emundare à peccatorum maculis. Et illi eliguntur à Chriſto ad officium Apoſtolicum, & ad Eccleſiæ principatum, qui ſuos defectus agnoſcere ſciunt, & auxiliante Dei gratia manus applicant ad eorum ſordes abſtergendas.

Ille eligitur ad magna, qui defectus ſuos mundare agnoſcit.

25\. Hugo. *Sua peccata prædicator deploret.*

Quintò Hugo. Lavare retia eſt abluere maculas peccatorum contractas in piſcatione, hoc eſt prædicatione. Lotio autem iſta, ait Cardinalis, debet eſſe à tribus, ſcilicet à quæſtu temporali, ab inani gloria, & à verbo adulationis, 1. ad Theſſalon. 2. n. 5. *Neque enim aliquando fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſcitis, neque in occaſione avaritiæ, Deus teſtis eſt: nec quærentes ab hominibus gloriam, neque in vobis, neque in aliis.*

1\. Theſſal. 2.

26\. Euſeb. Gall. *Prædicator in doctrina ſua claritatē affectet, ut ab omnibus intelligatur.*

Sextò Euſebius Gallicanus homil. in Dom. 5. poſt Pentecoſt. *Piſcatores autem, ait, utriuſque populi doctores, ac rectores intelliguntur. Retia autem lavare, eſt, ſuæ prædicationis ſententias exponere, & dilucidare.* Rete ſacram doctrinam deſignat, quam prædicator maximè debet declarare, ac aperire: nam ſicut quando rete, vel linteum abluitur, maximè manifeſtatur, ac propalatur ita doctor proferat ſuam doctrinam, ut ab omnibus percipiatur, ac in conſpectu omnium oculorum verſetur. Non quærat angulos, vel latebras, non peregrinum, & abditum leporem: ſed omnia dilucidè, & clarè, & patenter diſſerat.

27\. Apoc. 1.

Unde Joannes *Apocal.* 1. *n.* 15. Chriſtum Dominum, & de ipſo ait: *Vox illius tanquam vox aquarum multarum, & de ore ejus gladius ex utraque parte acutus exibat.* Per vocem *aquarum multarum* intelligunt Evangelicam prædicationem, quæ ad multos populos pertranſivit, Gloſſa, Aretas, Primaſius, D. Ambroſ. Anſbert. Hugo, & alij. Sed illud eſt mirabile, quod cùm haberet gladium in ore, dicatur vox illius, ut vox aquarum. Si aliquid ore retinetur, vox impeditur, raucè profertur, & minimè ſonat. Deinde cur vox Prædicatoris comparata aquæ? cur non potiùs aviculæ ſuaviter, vel cymbalo ſonanti, ſed aquæ? quæ hujus rei ſimilitudo? Vox Prædicatoris, ſua doctrina eſt, ut gladius, & ut aquæ multæ, nam ejus efficacia viva eſſe debet, & penetrans ad animam: & hoc ita dilucidè, & clarè, ut aqua pura, & cryſtallina, ut omnes illam guſtare de eaque bibere poſſint. Andreas Cæſareæ Epiſcopus, *Haud injuria, ait, vox illius aquarum multitudini aſſimilatur; nam una, eademque illius, & ſpiritus vox eſt: at ſpiritus vi fit, ut aquæ vivæ torrentes è fidelium ventre fluant, claréque per terrarum orbem perſonent.* Expende ultima verba.

Gloſſ. Aretas. Primaſ. Ambroſ. Anſb. Hugo.

Prædicatoris doctrina ſit clara, ut aqua. Andr. Cæſ.

Et ſubdit Joannes citato loco num. 16. *Et facies ejus ſicut Sol lucet in virtute ſua.* Quid ſignificat. *Sol in virtute ſua?* Hugo: Sol in virtute ſua, id eſt, in meridie, ubi non obtenebratur nubium caligine. Sed quare, dum Chriſtus Dominus introducitur, ac proponitur, ut univerſalis magiſter, ac doctor, dicitur, quòd facies ejus reſplendeat ut Sol meridianus, qui nubium obvolucris non obſcureſcit? per faciem, & præſentiam intelligitur ſæpe colloquium, & doctrina: *Eloquia Domini eloquia caſta,* Pſalm. 11. num. 7. Alij vertunt: *Eloquia unius faciei.* Facies ejus ſicut Sol in meridiano, quia ſermocinatio, ac Prædicatoris verba, ut Sol meridianus clara, ac manifeſta eſſe debent; ne involvantur fuco, nec retortis obſcerentur ambagibus, ſed cunctis patentia ſint, atque perſpicua. Ambr. Anſbert. *Quid autem per faciem, ait, niſi manifeſtam Redemptoris in carne præſentiam, qua loquebatur hominibus facie ad faciem, intelligere debemus, quæ ſcilicet rectè per Solem deſignatur.* 28. Apoc. 1. Hugo.

Pſalm. 11.

Anſb.

29\. *Prædicator criticus deplorandus.*

Unde maximè dolendum, quòd multi doctores in dictis obſcuritatem affectent, à via communi ad invios tramites declinent, & ſegetes linquant, ut ſpinarum flores quærant. Quos eleganter pungit Nicolaus S. Bernardi Notarius in Epiſtol. 1. *Illis, ait, verborum venationes voluntariè relinquo, qui per loqutionem ſiltras libenter deambulant, & rhetoricos modulos, quaſi florentes ramuſculos decerpere gloriantur. Iſti enim ſunt, qui eloquia Domini eloquia caſta, quaſi tribuloſa quæque refugiunt, & ab aſperitate ſegetum abhorrentes ſpinarum floribus inhiant, inanitate utique pleni, non veritate.* Quod iterum confirmo expoſit. ſeq. ex D. Aug. & D. Gregorio.

Nicolaus.

Lucæ 5. *num.* 3. Aſcendens autem unam navem, quæ erat Simonis, rogavit eum à terra reducere puſillum: & ſedens docebat de navicula turbas.

VERSIONES.

Syriacus. Una autem earum erat Schemeorum Kipho, quumque deſcendiſſet Jeſchua, ſedit in ea, & dixi, ut proveherent eam paululum ab arida in aquas, ſedebatque, ac docebat turbam è navi.

Vatablus. Ingreſſus autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum, ut à terra navim ageret paululum, & ſedens docebat.

Theophylactus. Rogavit eum, ut à terra abduceret puſillum.

EXPO

EXPOSITIO.

30. CUM turba irrueret in Jeſum, ne ab ipſa urgente è littore in ſtagnum proturbaretur, ut ait Tolet. *Aſcendit in unam navim. Navis Petri.* Eccleſiam ſignificat, ut docent Gloſſa, Beda, Haymon, Hugo. Et rectè dicitur *una*, quia una tantùm eſt fides in ea, & quia omnium, qui ſunt in Eccleſia, eſt cor unum, & anima una. *Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una*; Actor. 4. num. 32. *Quæ erat Simonis.* Æqualiter, ut mihi eſt veriſimile, navis erat Petri, & Andreæ, qui ejus frater, & ſenior erat; tamen quia Petrus actione exercitatior, ac induſtrior erat, ideo vulgariter dominus, ac gubernator navis reputabatur. Nam gubernaculum, ac regimen illi eſt adſcribendum, qui actione, & induſtria pollet. Vel navis dicitur Petri ob myſterium, quia ipſe erat præficiendus Eccleſiæ Dei, quæ in navi præfigurabatur. *Rogavit eum, à terra reducere.* Non imperiosè coëgit, ſed placidis verbis rogavit, ut à terra, hoc eſt à littore, ad aquas deducerent. *Puſillum*, ut commodè ab exiſtentibus in littore audiretur concio. Et moraliter docemur, ut ait Interlinealis, D. Bonaventura, S. Antonius Ulyſſipon. quòd Prædicator ſit ſegregatus à terrenis ac, ut ait Simon Caſſianus, quòd mercedem terrenam non quærat. Deinde quòd in tradenda doctrina, ac gubernanda navi priùs à levioribus, ac puſillioribus incipiendum; poſtea ad altiora, & profundiora provehendum. Et ita dicebat Paulus 1. Corinth. 3. numero 2. *Tanquàm parvulis lac vobis potum dedi, non eſcam, nondum enim poteratis.* Unde per præſentem textum monet D. Gregorius *lib. 17. moral. cap.* 14. Prædicatores ut ſermonem ſuum ducant in puſillum, & non ad profundiora evolent, quæ à turbis non percipiantur. Ita ait S. Pater. *Per navim Petri quid aliud quàm commiſſa Petro Eccleſia deſignatur? De qua ut turbis confluentibus Dominus prædicet, eam à terra paululum reduci jubet: quam nec in altum duci, & tamen à terra præcipit removeri profectò ſignificans, Prædicatores ſuos rudibus debere populis, nec alta nimis de cœleſtibus, nec tamen terrea prædicare. Nam plerunque ſi auditorum cor verbi immenſitate corrumpitur, lingua docentium indiſcretionis pœna mulctatur.* Similiter D. Auguſtinus *lib. 2. quæſt. Evangelicar. quæſt.* 2. Prædicator paulatim in doctrina ſua procedat.

Tolet. Gloſſa. Beda. Haymon. Hugo. Actor. 4. *Illius eſt regimen, qui induſtria pollet.* Interlin. Bonavent. Ant. Ulyſſip. Caſſian. 1. Cor. 3. Gregor. *Prædicator ſe accommodet audientium imbecillitati.*

31. *Et ſedens docebat de navicula*, Poſtquam Simon imperata Chriſti fecit, Dominus ſedet in navicula & de ea docet turbas, prius ſedet, & poſtea docet, ut manifeſtaretur, quòd non veluti tranſitoriè, ſed ſumma cura, ac conatu doceat. D. Bonaventura notat moraliter, quòd hic introducitur Dominus, ut ſtans, ut videns ut aſcendens, & ut ſedens. Veri enim prædicatoris eſt, ſtare per rectitudinem intentionis. Ezech. 2. n. 1. *Sta ſuper pedes tuos, & loquar tecum.* Eſt, *videre* per certitudinem diſcretionis, proverb. num. 23. *Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuoſque greges conſidera.* Eſt, *aſcendere* per exercitium perfectæ actionis. Iſai. 40. num. 9. *Super montem excelſum aſcende tu, qui evangelizas Sion.* Eſt, *ſedere* per otium contemplationis Threnor. 3. num. 28. *Sedebit ſolitarius, & tacebit, quia levabit ſe ſuper ſe.*

Bonavent. Ezech. 2. Prov. 27. Iſai. 40. Threnor. 3.

QUÆSTIO V.

Quare Chriſtus aſcendit in naviculam?

RAtio germana eſt, Turba magna confluebat in litore ad ſermonem, ne ergo ab irruente populo Dominus nimis urgeretur, aut ne impelli poſſet in lacum, navim conſcendit, ut ab ea importunitatis injuriam propulſaret, D. Ambroſ. ſerm. 62. *Ergo*, ait, *cùm Dominus Jeſus ab irruentibus turbis ſemotus in terra eſſe non poſſet; aſpiciens in mari duas naviculas, unam navim Petri omni feſtinatione conſcendit, ut importunitatis injuriam aquarum natura depelleret: quia turbam Doctoris reverentia minimè coercebat.* Cùm turma conflueret ad Chriſtum ob ſanitatem, ac ſuam utilitatem, minimè attendebat ad tanti Doctoris reverentiam. 32. Ambroſ.

Secundò idem D. Ambroſius citato loco. *Sed videamus*, ait, *quæ ſit iſta navicula Simonis Petri, quam adducendam de duabus magis opportunam Dominus judicavit; quæ & tutum Salvatorem præſtet ab injuria; & credulitatis hominibus largiatur eloquia. Inveniamus enim; jam Dominum navigaſſe in alia navi, & gravibus injuriis laceſſitum. Navigavit enim cum Moyſe in mari Rubro, quando populum Iſraël per undarum fluenta tranſvexit; ſed gravibus eſt affectus injuriis, ſicut ipſe ait in Evangelio ad Judæos:* Si crederetis *Moyſi, & mihi crederetis*, Joan. 5. num. 46. *Injuria autem Salvatoris, eſt incredulitas Synagogæ. Ergo Petri navem eligit? Moyſis deſerit: hoc eſt, ſpernit Synagogam perfidam, fidelem aſſumit Eccleſiam.* Duæ erant naviculæ in portu; una Simonis, altera Zebedæi: hæc Zebedæi navis Synagogam deſignat, in qua Deus olim per mare Rubrum navigavit. Et quia Synagoga Judæorum multis injuriis, ac obdurationibus laceſſerat Dominum; meritò hæc navis vacua contemnitur, & derelinquitur. At fidelis navicula Petri, ſcilicet Eccleſia, eligitur, ut multis ſit donis repleta. Qui enim, ut Synagoga, pro beneficiis datis injurias rependit, & ſolvit, meritò deſeritur, ac repellitur, & digniſſimè alius eligitur, qui donis repleri promereatur. Pergit citatus Ambroſius. *Ex his ergo duabus naviculis una relinquitur ad terram inanis, & vacua; altera producitur in altum onuſta, vel plena. Vacua enim Synagoga relinquitur in littore; onuſta autem Eccleſia in altum aſſumitur. Synagoga, inquam, remanet ad terras, quaſi terrenis inhærens. Eccleſia autem in altitudinem revocatur, tanquam cælorum profunda diſcutiens.* Et ideo Judæi qui terrenum dixerunt de Domino: *Hic eſt filius fabri Joſeph*, Luc. 4. n. 22. Petrus verò quid altum, & profundum ait ad Dominum: *Tu es Chriſtus filius Dei vivi*, Matth. 16. num. 16. 33. Idem. *Ingratus deſerendus. Synagoga quid terrenum. Eccleſia quid divinum ſapit.* Luc. 4. Matth. 16.

34. Tertiò Gloſſa Interlinealis. *Qui magna fecit in terra, tranſit ad mare, ut & ibi faciat, & Dominus maris, & terræ appareat.* Cùm Salvator miracula, & mirabilia multa eſſet operatus in terra, tranſit ad mare, ut & ibi faciat, ut non ſolum terra, verùm etiam mare tantis operibus nobilitetur, ac Dominus maris, & terræ appareat. Dominus enim, & principatus per dona, ac beneficia oſtenditur, ac declaratur. Interlin. *Dominus omnes nobilites, omnibuſque benè faciat.*

35. Caſſian. Quartò Simon Caſſian.lib.9.cap.15. *Aſcendit in naviculam*, ait, *magis vexari undis hujus ſæculi elegit Chriſtus, quam quieſcere in terrenis delectationibus in ſocietate malorum. Et ſic formam omnibus ſequentibus dedit, ut potius eligant, & tribulationibus, & tentationibus tolerandis auditores inſtruere, quam terrenarum rerum ſoliditatum aſſignare laboribus.* Relinquit Dominus terram, in qua erat in magna apud omnes veneratione,& reverentia,& ad mare confugit, ubi tempeſtates ſæviunt,pericula imminent,docens nos,quòd potius eſt eligendum inter furentes maris tempeſtates, quàm inter hujus ſæculi,ac terræ favores, & blanditias degere. pergit ipſe Caſſian. *Sedet in navicula in mari læta, quoniam ipſe quieſcit, ubi nemo quieſcere poteſt. Et imperium habet in viſibilibus, & in inviſibilibus undis, nulla ſibi moleſtia niſi quando pati voluit.*

Potius vivendum inter maris tempeſtates quàm inter ſæculi furores.

36. Theoph. Quintò Theophylactus *Urgente turba*, ait, *in navim ingreditur, ut vel à nave doceat in littore ſtantes omnibus è regione comparentibus, & nullo à tergo veniente.* Similiter Euthym. *Decebat*, de navi, inquit, *ne in eum docentem irruerent, videretque omnes coram facie ſtantes.* Ingreditur in navim de eâque docet, ne à tergo ſit aliquis, omneſque auditores ſuos in conſpectu oculorum poſitos habeat. Hoc enim maximè ſit curæ Prælato, magiſtro, ac doctori, ut ejus ſubditi ante oculos obverſentur, ut eorum facta operationes conſiderare, ac appendere valeat.

Euthym.

Prælatus, ac doctor ſubditos ante oculos habeat.

37. Hugo. Sextò Hugo per hanc navim intelligit crucem. Navis Simonis,ait,eſt Crux Domini: nam ſicut navi tranſitur de una ripa maris ad alteram; ita Cruce de miſeria mundi ad gaudia cæli. Sapient. 14. n. 5. *Exiguo ligno credunt homines animas ſuas, & tranſeuntes mare per ratem liberati ſunt.* Alias conſiderationes inter navem, & Crucem apponit ipſe Cardinalis. Et de hac navi docuit Dominus turbas, quaſi de cathedra magiſtrali. Septimò Cajet. *Sedens docebat de navicula.* Nullus locus, ait, ineptus ad docendum,quæ Dei ſunt, cenſetur; modò in Synagoga, modò in monte,modo in campo, modò de navi ſecus ſtagnum prædicat Jeſus.

Navis,Crux.

Sapient. 14.

Cajetan. *In omni loco prædicãdum.*

38. Octavò. Facilè poterat Chriſtus Dominus in littore ſtare, ac ſua divina Omnipotentia turbas cohibere, ac reprimere, ne in ipſum irruerent, eumque opprimerent: tamen miraculis non utitur, ſed more hominum navim conſcendit, remedium humanum quærens. Nam de navicula prædicans bene ab in littore exiſtentibus audiebatur; & facile, quidquid erat inconveniens, declinabatur, abſque eo quod extraordinarius concurſus aliquis ad turbas reprimendas applicaretur. Sicut etiam divina vi navem, cùm poſſet, impellere noluit,ſed petrum rogat,ut hoc præſtet:quomodo enim communi medio res fieri poteſt, ad miraculum non recurrendum.

Non recurrendum ad miraculum, dum viribus noſtris res fieri valet.

39. Cùm populus iter agens per deſertum ſiti tribus diebus fatigaretur, in Maraque veniſſet, ac bibere non poſſet aquas ibi defluentes, eo quòd amaræ eſſent: clamavit Moyſes ad Dominum, *qui oſtendit ei lignum, quod cum miſiſſet in aquas, in dulcedinem verſa ſunt*, Exod.15.n.20.Cur clamanti Moyſi oſtendit Dominus lignum ad depellendam aquarum acerbitatem? Nonne in manu Moyſis erat virga, quæ magnum habebat dominium ſuper aquas;nam ipſas convertit in ſanguinem; è cœlo multitudinem pluviæ adduxit, flumina replevit ranis; & tandem mare in duas partes diviſit? Quare ergo non adhibetur virga, ſed oſtenditur lignum, ut aquæ dulceſcant? Illud lignum vim habebat,ut notat Cajetan. Lyppom. & alij, ut ſua injectione aquæ eſſent ſapori proportionatæ,atque ſuaves.Et ita pro eo, quod dicitur, *Oſtendit ei lignum*; alij ex Hebræo legunt: Docuit eum de ligno, hoc eſt de virtute ligni, ut explicat Lyppomanus. Ut aquæ convertantur in ſanguinem, mare dividatur, &c. admirabilis divinæ omnipotentiæ exigit operatio: at ut aquæ dulceſcant,medium naturale abundans eſt. Adhibeatur ergo virga ad ea, quæ ſuperant limites naturæ; nam illa, ad quæ ipſa extendi poteſt, vi ejus operantur. Janſen. *Quorſum Dominus ei certum aliquod lignum oſtendiſſet, vel arborem, niſi illud naturalem ex natura ſua virtutem inditam habuiſſet? nam alioqui virga ejus, quæ reliqua operabatur miracula, ad miraculi operationem ſuffeciſſet.*

Exod. 15.

Cajetan. Lippom.

Quod per naturale medium fieri poteſt, miraculosè non eſt operandum.

Janſen.

40. Cùm ob hominum peccata deficeret pluvia, mandavit Deus parenti Eliæ: *Recede hinc, & vade contra Orientem; & abſcondere in torrente Carith, & ibi de torrente bibes, corviſque præcepi, ut paſcant te ibi*, 3.Reg.17.num.3. Juſſerat Deus, ut obſervat Abulenſ. ut Propheta in ſpelunca abſconderetur,nec à quærentibus inveniretur; aliter ſi non lateret, à prætereuntibus reperiretur. Cur tantus Propheta in tanto ponitur diſcrimine, ut ei neceſſarium ſit,in cavernoſo ac obſcuro degere antro? Cur non tendit ad antra deſerti? Et ſicut corvi, immo Angeli, ut eſt aliquorum opinio, & videre eſt apud Abulenſem quæſt.15. ſub corvorum ſpecie panes, & carnes deferebant, aquam etiam poterant aſportare; & qui in uno famulabant, in altero minimè deficerent ſi juſſi eſſent. Panes,& carnes difficile inveniebantur, ideo miraculoſè divina providentia Prophetæ miniſtrabantur. At aqua, quam promptè, & expeditè de torrente bibere poterat, per miraculum non defertur, verùm induſtria ſua haurit ipſe,atque bibit. Favet Abulenſ.quæſt.14. *Toto tempore quo manſit apud torrentem Carith, Deus mittebat ei bis quotidie panem, & carnes, ſed cogebatur bibere de torrente, & ob hoc miſerat Deus eum ad torrentem, ut biberet ibi de aqua ejus.*

3. Reg. 17.

Abulenſ.

Idem.

Idem.

QUÆSTIO VI.

Quare Dominus non imperat petro, ſed rogat eum?

41. Haymon. RESpondet primò Haymon. *Ideo rogavit, quia adhuc non erat ejus diſcipulus.* Modò rogat Dominus petrum, quia adhuc non erat ejus diſcipulus: at verò poſtquam in ejus ſcholam eſt ingreſſus, ejuſque collegio aſſociatur, multa ei imponit præcepta, & mandata in noſtrum documentum; quia ſi jus habes, ut tibi ſubdito, ac obligato poſſis imperare; minimè verò ei, qui tui inferior non eſt, nec tibi adſtrictus. Ait Chriſtus petro Joannis 21. numero 18. *Amen, amen dico tibi, cùm eſſes junior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas; cùm autem ſenueris, alius cinget te, & ducet, quo tu non vis.* Id eſt, cùm eſſes juvenis, antequam

Nemo præcipiat ſibi non ſubdito.

Joan. 21.

antequam ad meum Apoſtolatum venires, tuæ obſecutus es voluntati, at, cùm jam ſenueris, & perfectè meus ſis Apoſtolus, mea præcepta te
42. cingunt, ut pro me vitam tuam exponas.

Carthuſ. Secundò Carthuſianus, *Ex hoc oſtenditur maxima Christi Domini manſuetudo & pietas, quòd Petrum pro tam parva re tam modeſtè, humiliterque rogavit, cui præcipere habuit, docens prælatos ut promptiores ſint ad monendum, quam ad præcipiendum, magiſque cupiant diligi, quàm timeri.* Bonavent. Similiter loquitur D. Bonaventura. *Nos tyrannicè opprimendo ſed humiliter ſupplicandò; unde rogavi eum.* Diſcant, diſcant Prælati, ſubditos non compellere rigido, & auſtero præcepto; ſed ſuavi, lenique prece: plus ſæpe mitis exoratio vincit, quam rigoroſa imperatio. Unde Angelus Epiſcopo Laodiceæ ait: *Suadeo tibi emere a me aurum ignitum*, Apocal. 3. n. 18. Non ait: Imperò tibi; ſed ſuadeo. Unde eleganter ait Chryſoſtomus homil. 56. in Matth. *Sicut qui vim affert, plerumque avertit; ſic qui liberos audientes conſtituit, mul o magis attrahit: potentior enim eſt oratio mitis, quàm violenta.* Unde aſperos Prælatos objurgat Dominus per Ezechielem 34. num. 4. *Cum auſteritate imperabatis, & cum potentia.*

Prælati non rigoroſè præcipiant, ſed potiùs ſubditos moneant. Apoc 3. Chryſoſt. Ezech. 34.

43. Tertiò. Non arripit Dominus navim, non ſuo nutu impellit, ſed rogat eum. Opus noſtrum voluntarium optat, utpote ei maximè gratum ideo non imperat, ſed rogat, et Petrus liberè, ex ſua que voluntate det petenti; ut inde magnum, & excellens habeat meritum. Quod rectè docet D. Ambroſius *ſerm. 3. de Sanctis*, in feſto S. Baſilii: *Acceptius voluntarium obſequium eſſe ſolet, quàm coactum, & ſervitium plus placet, non quod imperio exigitur, ſed quod ſponte defertur.*

Obſequium voluntarium maximè gratum. Ambroſ.

44. Quartò, ut ait Seneca, & refert hic D. Bonaventura, *Generoſus*, ait, *eſt animus hominis, & facilius ducitur, quàm trahitur.* Homo cùm ſit valde generoſus, potiùs ducitur, & inclinatur ſuavi, urbanoque modo, quàm rigido, auſteróque præcepto violenter trahitur. Et ideo non imperat, ſed majori manſuetudine, ac urbanitate rogat. Multum per omnem modum præpotens eſt in ſubditos urbanitatis forma. Quod ab ipſo Deo omnium exemplari diſcamus exemplum: De illo ait Sapient. 12. num. 18. *Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate judicas, & cùm magna reverentia diſponis omnia.*

Seneca. Bonavent. *Urbanitas & reverentia valde præpotens ad trahendum.* Sap. 12.

QUÆSTIO VII.

Quare Dominus modo rogat Petrum, ut reducat navim puſillum à terra? non poſtea verò, ut ducat in altum.

45. MOdo Chriſtus Dominus hic rogat Petrum, & poſt pauca ſequent. num. ei imperat: *Duc in altum, & laxate retia veſtra.* Quid eſt quod modò rogat, & ſtatim imperat, ut navem ducat in altum? Reſpondeo primò. Quando Chriſtus eſt ingreſſus in navim, & rogat Petrum, ut reducat puſillum à terra, adhuc Petrus eum concionantem non audierat, nec cor ejus divinis Chriſti verbis incaluerat; & ideo tunc rogat. At poſtquam Petrus eum prædicantem audivit, divinaque ejus verba percepit, jam tunc ignito illo ſermone cor ejus ardens erat, ad obediendum paratum; & tunc imperat, ac mandat: *Duc in altum.* Nec enim præcepta omnia omnibus ſunt tradenda ſed teneri, aut provectioris unius cujuſl bet attemperandum, accommodandumque conditioni: nam quod provectiores poſſunt obire, incipientes præſtare non valent. Scribens Apoſtolus *ad Theſſalon. 1. cap. 4. n.* 1. ait: *Rogamus vos, & obſecramus in Domino Ieſu.* Et 2. c. 2. n 1. *Rogamus vos fratres per adventum Domini noſtri Ieſu Chriſti, ut non citò moveamini à veſtro ſenſu.* Cur tantis precibus Apoſtolus ſe exhibet erga eos ut in prima Epiſtola, ſicuti notant D. Ambroſius, Theodor. duplicet regionis verba, & tamen ad Timotheum ſcribens multa imponit præcepta: *Te ipſum cuſtodi*, 1. Timoth. 5. n. 22. Et *cap. 6. n. 20.* concludens ait; *O Timothee depoſitum cuſtodi.* Ubi per depoſitum præcepta a ſe data intelligit Apoſtolus, ut explicat OEcumenius, cur cum illis tot rogationibus agitur, ita ut etiam duplicentur, at cum ſancto Epiſcopo multa dantur mandata? Timotheus, cùm jam eſſet magna ſanctitate provectus, capax erat ad omnia illa mandata ſuſtinenda. Ad Theſſalonicenſes, apud quos ut docent D. Hieronymus *Epiſt.* 151. D. Aug. *lib. 20. de Civitate, cap* 19. percrebuerant quæſtiones, imminere jam mundi curſum, expectandum jam diem judicii ſuavi, mitiorique rogationis modo fuerunt inducendi, ut in doctrina data, aliquis eos ſeduceret.

Auditor verbi Dei capax ad recipienda præcepta.

1. Theſſal. 4. 2. Theſſal. 2. Ambr. Theodor. 1. Timoth. 5. & 7 OEcum. Hierod. Auguſt.

46. Secundò, & moraliter. Ut Petrus reduceret navim puſillum à terra non imperat Chriſtus, ſed rogat; aliter verò ut ducat in altum ad laxanda retia, & capiendos piſces. Reducere navim puſillum à terra, in obſequium Chriſti erat, ne ab irruente turba comprimeretur; at vehere navim in altum, in utilitatem Petri cedebat, ut eam piſcibus repleret. Ideo quæ pro tunc ad Chriſti ſpectant obſequium, urbano modo, ac rogationibus exigenda fuere: quæ verò ad utilitatem piſcatorum referebantur, ab ipſiſque erant præſtanda quocunque modo dicere, fuit abundans. Itinerantur Tobias junior, & Angelus Raphaël. At diligenter nota, quòd Raphaël adoleſcenti ſemper imperativo modo loquitur. Nam cùm piſcis invaderet eum, ait ei Angelus: *Apprehende brachium ejus, & trahe eum ad te exentera hunc piſcem, & cor ejus, & fel & jecur repone tibi*; Tob. 6. num. 4. Et infrà de Sara ait num. 12. *Pete eam à patre ſuo.* Et propter Dæmonium ait: *Cum acceperis, tu continens eſto ab ea*, Similiter *cap. 11. num.* 4. ait ei Raphaël: *Tolle tecum ex felle piſcis, gratias agens Deo accede ad patrem tuum, & oſculare eum, ſtatimque lini ſuper oculos ejus ex felle piſcis*, &c. At cùm Tobias vellet, ut Raphaël abiret in Rages civitatem ad recipiendam pecuniam à Gabelo ait ei: *Azaria frater*, ita vocabatur, *peto, ut auſcultes verba mea: Obſecro ut aſſumas animalia & vadas ad Gabelum*, Tob. 9. a num 1. Cum Raphaël fatur juveni per modum imperativi; Tobias verò juvenis cum Angelo, petendo, & obſecrando humiliter, ut notat Cajetanus, cùm uterque ſocii in itinere eſſent? Quæ dicebat Raphaël in adoleſcentis cedebant utilitatem; quæ autem Tobias à Raphaële volebat, non ad ipſius Angeli, ſed ad ſuum commodum attinebant: ideo

Quando quis dicit urbanitatem ſuam petit, al. tero verò imperat. Tob. 6. Tob. 11. Tob. 9. Cajetan.

ergo promptè Angelus imperativè loquitur, Tobias verò humiliter petit, ac ſuppliciter rogat.

QUÆSTIO VIII.

Quare Chriſtus non rogavit Petrum pro ingreſſu in navim, ſed pro reductione puſillum à terra.

47. DOminus è littore videns naviculam, ingreditur in illam, quin aliquid innuat, vel Petrum roget, poſtea vero à Petro petit ut puſillum à terra navim ſemoveat. Quare hoc? Reſpondeo primò, quod ut Dominus ingrederetur in navim, nullius indigebat ope, ut vero tantiſper reduceretur à terra, promptè, & commode fieri non poterat, niſi interventu navis gubernatoris; nam Dominus, ut jam dixi, ſua divina vi navem impellere noluit: ideo Petrum pro reductione rogat; omnia enim, quoad fieri poteſt, communi via ſuaviterque ſemper diſponit.

Deus omnia ſuavi modo diſponit.

48. Tolet. Secundò reſpondet Tolet. *annot.* 3. quod ingreſſus in navim, cujuſdam imminentis neceſſitatis erat; irruebat enim in eum turba, ut docet D. Ambroſ. citatus *quæſt.* 5. *in Princip. num.* 32. Feſtinatio erga neceſſaria locum non dedit precibus. Ingreſſo autem Domino in navim, jam tanta neceſſitas non urgebat. Et ideo pro reductione rogat, Petrum licet antea pro ingreſſu, ob inſtantem neceſſitatem non rogaverit: nam neceſſitas, ut ait Silius 7. *Moras extremas recuſat.* Et, ut ait Petr. Cellenſ. lib. 1. Epiſt. 18. *Neceſſitas nullis reprimitur legibus.*

Ambroſ. — *Neceſſitas nil ſuffert moras.* — Silius. — Petr. Cellen.

49. Urgente fame pergit Elias in Sareptam ad mulierem viduam, à qua petit parum panis, & aquæ; quæ cùm reſponderet, quod tantùm in domo ſua habebat pugillum farinæ, ut faceret ſibi, & filio ſuo, ut comedamus, & moriamur; ad illam ait Elias: *Vade, & fac, ſicut dixiſti. Veruntamen mihi primum fac de ipſa farinula ſubcinericium panem parvulum, & affer: tibi autem, & filio tuo facies poſtea,* 3. Reg. 17. n. 13. In hac obſecratione tantus Propheta videtur excedere leges urbanitatis, & charitatis. Qui urbane petit, non prius ſibi poſtulat provideri, quàm proprio rei Domino, & filiis ejus. Quomodo ergo ait propheta mulieri: Vade, de tua farina fac panem, ſicut dixiſti, *Veruntamen mihi primum, tibi autem, & filio tuo facies poſtea.* Deinde charitas æqualitate fertur ad omnes, & non magis ſibi vult, quam aliis. Quomodo ergo ait, Fac mihi primum, & poſtea tibi, & filio tuo Abulenſ. q. 28. ex Lyrano: *Elias tunc erat famelicus nimis, & magis neceſſarius erat ſibi cibus, quàm mulieri, & filio.* Gravi fame preſſus Elias, cùm tanta urgeret neceſſitas nullis legibus reprimebatur; ideo confidenter cum charitate, ac urbanitate à muliere poſtulat ſibi primum afferri, & poſtea ipſi & filio ſuo.

Neceſſitas nullam habet legem. — 3. Reg. 17. — Abulenſ.

50. Ut filij Jacob poſſent ſibi alimenta comparare, neceſſariò Benjamin adducendus erat in Ægyptum ad Joſeph. Et pro eo ſecum aſportando graviter inſtat Ruben apud patrem: *Duos filios meos interfice, ſi non reduxero eum tibi*, Geneſ. 42. num. 37. Et tamen non annuit pater. Accedit Judas: fidenter exorat, ut puer pergat, ne alimoniæ penuria conſumantur omnes, aitque, *Mitte puerum mecum, ut proficiſcamur, & poſſimus vivere, ut moriamur nos, & parvuli noſtri*, Geneſ. 43. num. 8 Quibus auditis, pater acquieſcit, & puer curæ ejus, ac tutelæ committitur. Mirum ſanè: nam bonus ſenex facilè eximium Ruben in fratres amorem intelligere poterat, ipſe enim maximè laboravit, ut Joſeph à nece, ac venditione eripere, cujus author extitit Judas. Cur ergo, non Ruben; ſed Judæ, puer committitur? quamvis apud Patrem eſſet fixum, ne puer diſcederet, extremam tamen Judas neceſſitatem propoſuit: ut poſſimus vivere, ne moriamur nos, & parvuli noſtri; & cùm Jacob adeo urgentem intellectam haberet neceſſitatem, per omnem legem ſibi tranſigendum eſſe putavit. Hamerus ait: *in proverbij locum abijt, neceſſitatem legem non habere: & fieri videmus, quæ in animo nunquam habeamus, ut faceremus, illa tamen neceſſitate ſubacti, & inviti ut faciamus. Conſtituerat quidem Jacob filium ſuum Benjamin, quem à chariſſima ſibi uxore ſuſtulerat, domi apud ſe tenere, neque cum reliquis filiis in Ægyptum mittere; ſed conſtantem, & tenacem virum Jacob fregit neceſſitas.*

Geneſ. 42. — Geneſ. 43. — *Neceſſitas omnè propoſitum mutat.* — Hamer.

Lucæ 5. *num.* 4. Ut ceſſavit autem loqui, dixit ad Simonem, Duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam.

VERSIONES.

Syriacus. Dixit ipſi Schemeon: Ducite in profundum, & projicite retia veſtra ad piſcandum.

Vatablus. Age navim in altum, & laxate retia veſtra.

Franc. Lucas. Provehe navim, & expanſa dimittite retia.

EXPOSITIO.

QUID Chriſtus Dominus locutus fuerit in ſua concione, ſacer Evangeliſta non explicat. 51.
Tamen Chriſti prædicatio, teſtatur Math. 4. n. 17. *Cœpit Jeſus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cælorum.* Hæc enim erat ſumma omnium Chriſti prædicationum. Unde notat Franc. Lucas, quod quando doctrinæ Chriſti fit mentio, ad hanc concionem, tanquam ad ſtatum totius doctrinæ Chriſti reſpiciendum eſt, *Ut ceſſavit autem loqui.* Suæ admirabili doctrinæ conjunxit opera, quæ magnam vim, & efficaciam ad perſuadendum habent: ut quos verbis non moverat, miracula obſtupeſcerent. Infrà enim dicitur, quòd ſtupor circundederat omnes. Hoc notavit D. Cyrill. citatus à Cordero. *Poſt ſufficientem igitur doctrinam,* ait, *cùm oporteret etiam, opus aliquod divinum iſtis verbis adjungere in utilitatem proſpectantium,*

Matth. 4. — *Chriſti prædicatio, agere pœnitentiam.* — Fr. Lucas. — Cyrill.

juſſit

juſſit Petro paululum à terra ſolvere, ac laxare in capturam rete. Et nota quòd Chriſtus priùs prædicat, & poſtea agit de piſcatione piſcium Divinus Magiſter priùs agit de ſpirituali cibo, & poſtea de corporali, ut nos diſcamus, noſtram prius ad ſpiritualia dirigere operationem, & de his, quæ ad corporis victum requiruntur, ſecundo loco tractare.

Prius agendum de ſpiritualibus, & poſtea de corporalibus.

52. *Dixit ad Simonem*, ut ad Dominum, ac gubernatorem navis: *Duc in altum*, id eſt, in profundum. Simon venerat ex alto mari nil piſcium prendens. Ad eundem locum jubet Chriſtus remeare, ut jubentis divinitas, ac virtus oſtendatur, & ideo eundem locum præcipit repetere, ut apprehenſa tanta multitudine piſcium, non hoc caſu factum, ſed miraculosè diſpoſitum credatur. *Laxate retia veſtra.* Loquitur Dominus Simoni, ac ſociis, ut expanſa retia laxent ad capiendos piſces. Et in eo quod ait, laxate, emphaſim habet, quaſi dicat: Quàm maximè poteſtis, extendite retia, tantùm enim trahetis piſcium, quanta retis capacitas erit.

Miraculi manifeſtatio.

QUÆSTIO IX.

Quare Petro dicitur quòd ducat navim in altum.

53. RAtio difficultatis eſt: quia divina virtute fieri poterat, ut laxantes retia juxta littus magnam piſcium multitudinem caperent. Cur ergo mandatur Petro, ut ducat in altum? Sine dubio myſterium latet, quod juxta mentem ſanctorum patrum eſt inquirendum.

Ratio difficultatis.

54. Reſpondeo primò juxta ea, quæ dixi in expoſitione proximè; quæ mihi eſt ratio litteralis, ut etiam tradit Maldonatus. Venerat Petrus ex alto mari ad littus irrita piſcatione, cùm per totam noctem laboraſſet. Ad eundem locum jubet Chriſtus remeare, ut ita miraculi magnitudo videatur, & altum Dei conſilium, cùm ex loco paulò antea piſcibus vacuo tam magna eorum multitudo capiatur, dum in verbo Dei jacitur rete. Ut ita ſit omnibus apertum, nos fruſtrà ſine Chriſto laborare, & omnia humana ſtudia ſine divina gratia irrita eſſe. Et ideo Chriſti virtus utrunque fecit, ut Petrus antea nil caperet, & poſtea tantam piſcium multitudinem apprehenderet, ut ita miraculi magnitudo, ac neceſſitas divinæ gratiæ patefieret.

Maldonat.

Sine Chriſto fruſtrà laboramus.

55. Secundò reſpondet D. Bonaventura, & probabiliter in ſenſu litterali: *Duc in altum*, id eſt, in profundum mare, ubi ſcilicet eſt multitudo piſcium ſicut divinitatis oculis aſpiciebat. Eccl. 23. num. 28. *Oculi Domini multo plus lucidiores ſunt ſuper Solem, circumſpicientes omnes vias hominum, & profundum abyſſi.* Non juxta littus, ſed ad altitudinem maris, jubet Dominus ducere navim, & laxare retia; quia non propè ripas, ſed in profundo maris copioſa piſcium multitudo ſolet natare. Et ad eum locum, imperat remigrare, in quo videbat piſces ingenti cœtu conglomerari. Nam unaquæque res eo in loco eſt quærenda, in quo convenire poteſt, ut dicam inferiori cap. *num.* 64. & 65. Hæc probabiliter ſunt dicta. Tamen ad majorem evidentiam miraculi exiſtimo cum Maldonato, quod navis ad eum locum reducta eſt ubi Petrus per totam noctem laborans nihil invenerat. Ad ſenſus morales veniamus.

Bonavent.

Eccleſ.

Res ſuo in loco quærenda.

56. Tertiò D. Ambroſius ſerm. 42. in 5. Dom. poſt Pentec. *Eccleſia in altitudinem revocatur, tanquam cælorum profunda Sacramenta diſcutiens, in illam ſcilicet altitudinem, de qua Apoſtolus ait: O altitudo divitiarum, propterea dicitur Petro: Duc in altum, hoc eſt, in profundum diſputationum generationis divinæ. Quid tam profundum, quam quod ait Petrus ad Dominum: Tu es Chriſtus filius Dei vivi?* Matth. 16. & latè proſequitur. Et ſimiliter docet *lib.* 4. *in Luc.* hoc loco. Et cum eodem ſenſu locum enucleant Etherius, & Beatus *lib.* 1. *ad Elipandum*. magna, & ingens eſt altitudo myſteriorum fidei, & arcanorum ſacræ Scripturæ, quæ in Synagoga latuerant. Et ita Judæi appellabant Chriſtum fabri filium, *Marc.* 6. *n.* 3. Petro autem, ut gubernatori navis Eccleſiæ Chriſti dicitur: *Duc in altum*; hoc eſt, ut cùm divina illuminatione aperiat altitudinem myſteriorum fidei. Et ita ei dicitur: *Non caro, & ſanguis revelavit tibi; ſed Pater meus, qui in cælis eſt.*

Ambroſ.

Matth. 16.

Etherius. Beatus.

Marc. 6.

Myſteria fidei in Eccleſia revelantur.

57. Quartò idem D. Ambroſius lib. 3. de Virginib. prope finem, ait: *Nec enim vilis eſt navis, quæ ducitur in altum; h. e. ab incredulis ſeparatur. Et* poſt pauca ſubdit: *Duc in altum, quia antea in arena erat, quando in Synagoga erat. Alta non erat aqua Iudææ. Denique Samaritana, & puteum altum putabat, dicens: Puteus altus eſt,* Joan. 4. *Unde mihi dare habes aquam vivam. Non ergo ducere in altum poterat, quando cum Judæis credebat, qui etiam de puteo aquam haurire non poterant. Ideo dicitur Petro:* Duc *in altum, hoc eſt, duc in Chriſtum Altus enim eſt Chriſtus; de quo dicitur: Et tu Propheta Altiſſimi vocaberis.* Luc. 1. *Duc ergo ad Chriſtum, & bene altum, in quo eſt altitudo divitiarum*, Roman. 1. Mandatur Petro, ut ducat navim in altum hoc eſt, ut ſeparetur ab incredulis, & infidelibus: & tunc poteſt tendere in altum, hoc eſt, ad Chriſtum qui altus eſt in ſua divinitate, & in quo eſt altitudo divitiarum. Nam quandiu Petrus erat in Synagoga, erat in arena & alta ei erat aqua Chriſti, nec, in quo hauriret, habebat. Ut autem ſeparatur ab ipſa Judæorum arena, jam tendit in altum, hoc eſt, ad Chriſtum ab ipſoque illuminatur.

Ambroſ.

58. Quintò idem Ambroſius citato loco de Virginib. *Duc in altum*, ait, *antea non ducebat in altum Petrus, quando piſcabatur in ſtagno. Et ſi mare erat, altum non erat. Altum mare Scriptura neſcit. Quid ergo ſit altum, accipe. Aqua alta conſilium in corde viri. Altum cor viri eſt, ubi nihil vadoſum eſt. Duc ergo in altum diſputationis tuæ fideique remigium; duc in cor viri.* Altum, & profundum eſt cor hominis. Et antequam Petrus juberetur à Chriſto, licèt piſcaretur in ſtagno, ſuam tamen navim, ac documenta ad profundum, hoc eſt, ad cor hominis, non ducebat. At poſtquam Chriſtus ei imperat, *Duc in altum*; jam ſua doctrina ad altum, ac profundum nempe cor hominis tranſire mandatur. Ut ex hoc diſcant Prædicatores, verba ſua, ac documenta Apoſtolica non tantùm diffundere in auribus populorum, ſed etiam in eorum cor exingerere

ingerere, & inſinuare, ut divini amoris igne exardeſcant.

59. Sextò D. Auguſtinus lib. 2. quæſt. Evangelicar. quæſt. 2. *Dominus*, ait, *aſcendens in naviculam Petri rogat, à terra reducere puſillum: ſignificat, priùs in proximis regionibus Evangelium prædicandum eſſe; ut quod dicit iterum Petro: Duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam, ad remotiores gentes, quibus poſtea prædicatum pertineat.* Sicut Iſaias 57. num. 19. *Creavi fructum labiorum pacem, pacem ei, qui longè eſt, & qui propè, dixit Dominus & ſanavi eum.* Prius dicitur Petro, quòd reducat puſillum navim à terra; & poſtea *Duc in altum.* Priùs Evangelium ſeminandum erat in propinquis nationibus, deinde ad remotiores deveniendum, quamvis enim dona, ac beneficia debeant in omnes diffundi, prius tamen communicanda his, qui è propinquo ſunt, & poſtea in remotiores conferenda. Vide ſuprà *cap. 3. n. 2. & cap. 5. num.* 20.

Iſai. 57. *Dona potiùs in propinquiores conferenda, & poſtea ad remotiores.*

60. Septimò Simon Caſſianus lib. 9. cap. 15. *Sed cur petitur altitudo maris*, ait, *cum ab Apoſtolo prohibeatur altum ſapere, cùm dicit: Noli altum ſapere, ſed time*, Roma 11. num. 20. *Sed nec non altum petere, ſuadebatur à Chriſto, ſed altum maris pro futuro myſterio, altum ſcilicet fidei, cæterarumque virtutum. Altum, ſcilicet profundum intelligentiæ Scripturarum, in quibus, velut in figuris, profunda, & revelanda myſteria latitabant.* Chriſtus jubet in altum tendere. Apoſtolus verò prohibet, altum ſapere: magna diſtat intercapedine utrumque altum. Apoſtolus vetat, altum ſuperbiæ ac vitiorum ſapere, nam dum homo huic altitudini ſe committit, naufragatur, & petit Chriſtus autem imperat, altum petere virtutum, ac intelligentiæ Scripturarum, in quibus ſalus piſcatur, & vita.

Caſſian. *Altitudo ſuperbiæ fugienda, virtutum altitudo proſequenda.*

61. Octavò. In altum tendere jubet Chriſtus. Et tam de ipſo, in ejus perſona, ut eſt communis ſententia Hieronymi, Auguſtini, Chryſoſtomi, Nazianzeni, incogniti & aliorum, ait Propheta Pſalm. 68. num. 3. *Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me.* Si ipſe in altitudine maris ſubmergitur à tempeſtate cur altitudinem magis jubet nos petere? Ipſe in laboribus hujus vitæ temporalis, ac in procelloſa tempeſtate preſſurarum, ac dolorum ſuæ ſanctiſſimæ paſſionis, propter nos ſubverſionem paſſus eſt, dum ibi mortuus, & ſepultus eſt; ut nos in maris hujus vitæ altitudine ſecuri, ac tranquilli eſſemus, & nullas minantium, ac ſævientium laborum furias timeremus. Ipſe in mari ſuæ paſſionis tempeſtatem, & ſubmerſionem perpeſſus eſt, ut navis Eccleſiæ in ipſo mari naufragium non timeat, ſed magnis piſcibus, hoc eſt illuſtribus viris repleatur, & ſecura, ac immunis ab omni ærumna incedat. Huic cogitationi favet Divus Auguſtinus in cit. Pſalm. *Venit*, ſcilicet Chriſtus, *in altitudinem maris in qua altitudine nos depreſſi eramus, in qua altitudine nos naufragium paſſi eramus. Venit illuc ipſe, & tempeſtas demerſit illum: quia fluctus ibi paſſus eſt ipſos homines, tempeſtates, & voces dicentium: Crucifige, crucifige.*

Hieron. Auguſt. Chryſoſt. Nazianz. Incognit. Pſalm. 68.

Chriſtus mortuus, ut nos vivamus.

Auguſt.

62. Venit Chriſtus in aquas; veniunt & homines. De Chriſto Domino dicitur Threnorum 3. n. 53. *Lapſa eſt in lacum vita mea, & poſuerunt lapidem ſuper me, inundaverunt aquæ ſuper caput meum, & dixi, Perii.* Quod apertius de paſſione Chriſti, ait D. Paſchaſius, *Poſuerunt lapidem ſuper me,* quando poſitum eſt corpus in ſepulchro. *Inundaverunt aquæ* tribulationum, dolorum, plagarum, ac mortis, & crucis, itaut diceret: *Perii* quando in cruce, ut explicat Hugo, clamavit: *Conſummatum eſt.* Quid verò de hominibus dicat divina Sapientia 14. num. 5. *Exiguo ligno credunt homines animas ſuas; & tranſeunt mare; per ratem liberati ſunt.* Hoc mare eſt pelagus hujus ſæculi multorum dolorum, ac tribulationum, per quod tranſeunt homines per navim liberati. Chriſtus Dominus in hoc mari dixit: Perij; & tamen homines liberantur. Si lignum, ſi navis illa eſt Crux Chriſti, ut multis ibi explicat Robertus Holkot, Lorinus, & alij, nonne Chriſtus Dominus illam habebat, & tamen moritur? Chriſtus ob ſuam clementiam ſanctiſſimo ſanguine ſuo, pretioſaque morte Crucem ditare voluit, ut nos hoc in mari ſæculi hujus per eam ab omni preſſura, irruenteque malo liberi eſſemus. Cardinalis Hugo. *Navis, quâ mare tranſitur, crux eſt, cujus auxilio fluctus ſæculi tranſeunt fideles. Et hanc navim magna cupiditate plurimum acquirendi populum excogitavit filius Dei: propter quod & populus fidelium dicitur gens ſancta, & populus acquiſitionis.* 1. Petri 2. n. 9. ſcilicet per ſanguinem ſuum.

Threnor. 3.

Paſchaſ.

Hugo. Sap. 4. Robertus Lorin. *Chriſtus paſſus eſt in mari paſſionis, ut nos eſſemus liberati.* Hugo. 1. Petr. 2.

63. ❦ Diligenter mecum expende, quod antequam Deus fieret homo, homines non deambulabant ſuper aquas, ſed per ſiccum tranſibant. Sic ad ingreſſum Iſraël mare dividitur, & Iſraël tranſit per ſiccum. *Exod.* 14. *num.* 2. Sic per arentem alveum tranſit Iſraël Jordanem *Joſue* 3. *n.* 19. Sic ut eundem fluvium valeat tranſvadare Eliſæus, diviſæ ſunt aquæ huc, atque illuc, & tranſit, ſcilicet per ſiccum, ut ibi explicat Abulenſis 4. *Reg.* 2. *num.* 14. At poſtquam Deus factus homo ad nos deſcendit, & deambulat ſuper fluctus Petrus etiam ſemel, & iterum *Matth.* 14. *num.* 29 & *Joan.* 21. *num.* 7. Et ſanctiſſimi Patres mei Carmelitæ Angelus, & Albertus multique alij viri illuſtres ſuper aquas incedunt. Quid eſt, quòd antequam Chriſtus mare ingrederetur, nullius hominum planta tingebatur aqua; at, poſtquam ipſe ſuper aquas incedit, adſunt jam & viri, qui ſuper eas deambulent? Mare denotat hoc ſæculum maximè agitatum tumeſcentibus fluctibus calamitatum, preſſurarum, ac tentationum; & antequam Chriſtus hoc procelloſum pelagus conculcaret, cunctis erat in horrore, ac timore, at poſtquam Dominus ſuis pedibus illud contrivit, nobis iter liquidum præbuit, ut ſuper marinos vortices tentationum, ac laborum fiducialiter incedamus, ac deambulemus, D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. *Mare*, ait, *illi calcabile ſe præbuit, juxta debitum naturæ, quaſi Domino, & Petro ſecundum jubentis imperium ad modum ſerviens. In hoc Chriſtus inſinuat, quòd ipſe ſit ſolus, qui omnes elationes præſentis ſæculi, & omnes fluctus ſua virtute calcat, & comprimit, ideo debuit in Petro monſtrari, in uno, ac ſingulari quid omnibus agit, qui ſuum requirunt auxilium dum præſens vertitur ſæculum, quia in hoc ſæculo, tanquam in aliquo mari poſiti ſumus, in quo utique quotidie ſpiritualium nequitiarum turbines ſuſtinemus.* Antequam adeſſet, ſæviebat mare tentationum: at poſtquam ille advenit, ſua divina virtute conculcavit, ac refrænavit, ut jam ſuper illud incedere, nobis ſit timendum.

Abulenſ.

Poſtquam Chriſtus ingreſſus eſt in mare tribulationum, nos ibi ſecuri ambulamus. Paſchaſ.

QUÆSTIO X.

Quare Chriſtus jubet laxare retia, & hoc vult miraculum edere?

64. Euthym.

Beneficia animos attrahunt.

REctè reſpondet primò Euthym. *Sciens*, ait, *quod tota nocte nihil caperent, adhortatur; ut nunc laxarent retia, quo cognita firmius ejus potentia, majorem de eo fidem conciperent: relictaque deinceps captura magnitudine, continuo eum ſequerentur.* Ut de eo majorem fidem concipiant, & firmiùs adhæreant, ſuam beneficentiam in nos elargiri vult per copioſam multitudinem piſcium captam. Nihil magis animos allicit, ac attrahit, quàm donorum communicatio. Et laxare retia jubet, quia noſtram cooperationem requirit, ut ejus bona percipiamus, iiſque ditemur.

65. Chryſoſt.

Secundò D.Chryſ. citatus à D.Thoma in Catena: *Condeſcendens*, ait, *hominibus, ſicut Magos per ſydus vocavit; ſic & piſcatores per piſcatoriam artem.* Similiter Theoph. Deus noſtro ingenio ſe accommodat, & unumquemque trahit ſua inclinatione, cùm ſuaviter omnia diſponat. Et ideo ſicut Magos, in Aſtrologia peritos, ad ſe vocat per ſtellam; ita piſcatores per artem piſcatoriam allicit. De quo multa c.5.n.225. & cap. inferiori dicam. In hujus rei confirmationem eleganter ait Brixianus: *Et quia aſſuetus es piſcationi*, ſcilicet ô Petre, *ne tibi grave ſit, novam artem ediſcere, piſcabere quidem adhuc, ſed pro piſcibus homines capies.* Deus ſuavi modo homines ad ſe trahit ac beneficia confert, ideoque ne grave ſit novam artem diſcere, ex piſcatoribus piſcium facit hominum piſcatores.

Theophil. *Deus unumquemque ſua inclinatione trahit.* Brixianus.

66. Ambroſ.

Tertiò. D. Ambr. lib. 4. in Luc. *Quæ ſunt autem*, ait, *Apoſtolorum, quæ laxari jubentur, retia, niſi verborum complexiones, & quaſi quidam orationis ſinus; & diſputationum receſſus, qui eos, quos ceperint, non amittant? Et bene Apoſtolica inſtrumenta; piſcandi retia ſunt, quæ non captos perimunt, ſed reſervant; & de profundo ad lumen extrahunt; & fluctuantes de infernis ad ſuperna perducunt.* Quos ad Apoſtolicam dignitatem deſtinabat, jubet laxare retia, ut in eis Apoſtolica inſtrumenta deſignarentur; nam retia eam habent linearum diſpoſitionem, ut captos piſces non amittant, nec eos perimant, ſed conſervent, & ex fundo maris ad limen producant. Ita viri Apoſtolici talem obſervent diſpoſitionem, ut ſuos ſubditos non amittant, ne eos terrere, ac pavore ſuffocare videantur; ſed ita moderatè ſe habeant, ut eos conſervent, & ex peccatorum baratro ad lumen fidei, & virtutis transferant.

Apoſtolici viri ſuos ſubditos conſervent ne pereant, ſed ad vitam producant.

67. Hugo.

Quartò. Hugo. Jubet laxare retia in captura piſcium, ſcilicet hominum, multi enim laxant rigorem Scripturæ, non in capturam, ſed in deceptionem. Vel ſi in capturam laxant retia, ideſt, explicant ſcripturas, hoc faciunt, non in capturam piſcium, id eſt. hominum, ſed ranarum, ideſt, divitiarum, vel dignitatum. De quibus dicit Iſaias 59.n.5. *Telas araneæ texuerunt.* Oſe. 8.n.6. *In aranearum telas erit vitulus Samariæ.*

Prædicator prædicet ad homines capiendos non dignitates. Iſai. 59. Oſeæ. 8.

Quintò. Dum Dominus eligit Petrum, ac Andream, & filios Zebedæi, laxatis retibus miraculum operatur, ut eis declaret ſuam potentiam cui univerſæ creaturæ ſubjacent, ut efficaciùs, relicto vitæ genere, in quo à pueritia verſabantur, attraheret ad ſequendum ſe, & ad vacandum uni ſoli Deo colendo, ac ad laborandum in Evangelio divulgando, jacta omni cura alendi corporis in Deum.

68. Theophyl.

Sexto Theoph. *Poſtquam autem*, ait, *turbam è navi docuit, Dominum navis non relinquit irremuneratum, ſed bifariam ei benefacit; quia & multitudinem piſcium ei donavit, & diſcipulum ſuum fecit.* Adeò magnificus eſt Dominus, ut pro uno obſequio duplex largiatur beneficium. Petrus Dominum in ſua navicula receperat; & pro hoc ei unum datur temporale beneficium, nempe magna piſcium multitudo; & alius ſpirituale; & valde excellens; ut eſſet Apoſtolus, ac totius Eccleſiæ caput; multis enim donis repletur ille, qui Dominum, ac ſuos hoſpitio recepit. Quod nobis comprobat exemplo ſuo Parens Elias, qui in domo viduæ exceptus, ejus farinam multiplicat, & oleum; aliudque deinde beneficium addidit illuſtre, ut mortuum filium ad vitam revocaret, in quo noſtra reſurrectio præfiguratur, 3.Reg.17.n.15. & 20. Eliſæus Sunamitidi ſterili; apud quam hoſpitabatur, filium impetrat à Deo, eumque mortuum reſuſcitat, 4. Reg. 4. num. 36. Unde eleganter D. Ambroſius lib. 1. de Abrahamo cap. 5. *Eliſæus quoque, defuncti pignoris reſuſcitatione donata; ſolvit hoſpitij penſionem.*

Deus pro uno obſequio duplex dat beneficium. Ambroſ.

69. Luc. 8.

Ait Lucas 8. num. 41. *Ecce venit vir, cui nomen Iairus; & ipſe Princeps Synagogæ; & cecidit ad pedes Ieſu rogans eum; ut intraret in domum ejus; quia unica filia erat ei ferè annorum duodecim, & hæc moriebatur.* Acceſſit Princeps ad Dominum, & pro ſanitate filiæ rogabat; quia divini Verbi Incarnationem, ac Chriſti divinitatem credebat, ut docent Chriſtianus Druthmarus, Haymon. & alij; Sed ſi homo, Chriſtum Deum eſſe agnoſcebat, quare poſtulat, ut in domum ſuam deſcendat? cùm Deus ſit ubique, & ubique operari potens? Immò ex facto miraculo, cum Reguli filio, quem Dominus abſentem, ac diſtantem ſanavit, Ioan. 4. num. 50. ut latè explicavi cap. 6; poterat hic Princeps, Chriſti virtutem inveſtigare, & callere. Ad quid ergo poſtulat deſcenſum in domum ſuam? Magna certè fuit hominis virtus, eximia acies ingenij. Voluit Chriſtum in habitaculo ſuo excipere, ut ipſa hoſpitalitate quodammodo, ut ita loquar, obligaret ad beneficium concedendum. Pro certo habebat Jairus, quòd Chriſtus Dominus hoſpitem irremuneratum non relinqueret: nam ſi Eliſæus objecta hoſpitij memoria impellitur ad reſuſcitandum viduæ filium, quantò magis Chriſtus ipſa hoſpitalitate teneretur ad vitam ſpiritualem, & temporalem dandam puellæ. Druthmarus, *Idcircò*, ait, *princeps venit, & ad pedes corruit, & eum Magiſtro ad domum reverti volebat, ſicut mulier Sunamitis, quæ non dimiſit Eliſæum quouſque ad filium mortuum perveniret.*

Druthmar. Haymon. *Apud quem Chriſtus hoſpitatur, vacuus non relinquitur.* Druthmar.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XI.

Quare ſoli Petro dicitur: Duc in altum; *& non tantùm illi, ſed etiam ſociis mandatur:* laxate retia veſtra?

70. Carthuſ. REſpondet primò rectè Carth. *Petro dicitur: Duc in altum; quia ab eo ſolo fieri quivit; pluraliter adjungit: laxate retia, quia hoc à pluſibus fieri aptius potuit.* Cùm Simon eſſet navis rector, & gubernator, dicitur: *Duc in altum*; ad laxanda verò retia, non unius tantum opera, ſed multorum exigebatur. Secundò myſticè idem Carthuſianus aliam rationem aſſignat. *Per Petrum perfectiores ſignantur, ad quos præcipuè pertinet in altum ducere, ſcilicet profunda ſcrutari myſteria. Per adjutores Petri ſignantur inferiores Prælati, ad quos retia ſpectat laxare, ſcilicet connexa ordinare, verba ad aliorum converſionem extendere.* Similiter Hugo, *Duc in altum, per quod ſignificatur, quòd ſicut ſoli Petro præcipitur, ut ducat navim in altum; ita ſolis excellentioribus præcipitur, ut prædicent profunda myſteriorum.*

Solùm perfectioros in altum myſteriorum tendere poſſunt.

Hugo.

71. Tolet. *Gubernator Eccleſiæ Petrus.* Tertiò Toletus *annot.* 6. Quia, ait, ducere navim ad regimen ſpectat: ſignificabatur autem ſolus Simon totius Eccleſiæ rector futurus; retia verò laxare, miniſterij eſt, quod ad multos ſpectat. Unde in Eccleſia unum caput eſt, multi autem verbi Prædicatores.

72. *Quilibet miniſtrorū ſtet in ſuo ordine.* Quartò. Miniſtrorum unuſquiſque ſtet in ordine ſuo. Petrus erat navis gubernator; ad ipſum ſpectabat, eam ducere, & dirigere; ideo ei dicitur: *Duc in altum.* Alij verò erant ſocij, & coadjutores; & hac de cauſa eis mandatur, ut ſuum in laxandis retibus obſequium præſtent, cùm unus tantùm ea extenſa projicere non valeat. Nil magis in Republica neceſſarium, quàm ut munia ſint impermiſta, neque in eis confuſio incidat: nam confuſione gignitur perturbatio, qua totum ruit, & nil ſecurum permanet. Eleganter dixit Victor Uticenſis Epiſcopus lib. 3. de perſecutione Vandalica. *Diſcant principes, & regna, ſervare ordinem à ſummo Deo, omnium exemplari, cui aſſiſtunt millia millium, & centena millia; & quilibet ſtat in ſuo gradu.* Et dum Lucifer hanc ordinationem perturbare auſus eſt, à cœlo exploditur, ut integer ſervetur ordo.

Victor.

73. Circa bella mundo imminentia, multa Danieli revelantur, quæ cùm eum maximè conturbarent, ait ipſe c. 8. n. 16. *Audivi vocem viri inter Vlai, & clamavit, & ait: Gabriel fac intelligere iſtam viſionem* Vir ille qui clamavit ad Gabrielem, ut viſionis intelligentiam daret Daniel, erat Michaël, ut docent Interlinealis, D. Thom. Lyran. Benedictus Pereira *ibi*, & alij. Sed cur Michael, cùm eſſet Princeps Synagogæ, non explicat Danieli illam viſionem: cur clamat ad Gabrielem, ut hoc præſtet? Gabriel conſtitutus erat, ut Danielem immediatè inſtrueret, eique myſteria explicaret. Et ita ipſemet Gabriel, ut rectè obſervat Theodoretus, dixit: *Veni autem, ut docerem te, quæ ventura ſunt*, Daniel. 10. n. 14. At eſſe in adjutorium, ad Michaelem ſpectabat. *Et ecce Michael unus de principibus primis venit in adjutorium meum*, ibidem num. 13. Peroptimè ergo Michaël non docet per ſe ipſum immediatè Danielem, ſed clamat ut Gabriel hoc munus adimpleat, & ſtet in ſuo munere commiſſo, explicans immediatè arcana Prophetæ. Et ipſe Michaël obſervat id, quod ſibi incumbit, conferre ſcilicet adjutorium, quod præſtat clamans ad Gabrielem, quòd faciat intelligere viſionem, quod muneris Gabrielis erat. D. Thomas, *Michaël, ait, intelligentiam ei, ſcilicet Danieli, dari præcipit, dum dicitur: Gabriël fac intelligere, quia viſio hæc de regnorum certaminibus, & regnorum ſucceſſibus erat; ideo Gabriel, præpoſitus prælij huic officio mancipatur; nam Gabriel fortitudo Dei interpretatur.*

Interlin. D. Thom. Lyran. Bened. Perei.

Theodor. Daniel. 10.

Miniſter fūctiones ſuas faciat, in eiſque impediatur ab alio.

D. Thom.

Lucæ 5. *num.* 5. Reſpondens Simon dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete.

VERSIONES.

Ex Hebr. Chald. & Syro. Franc. Lucas. Præfectus, ſive Princeps noſter, per totam noctem.

Syriacus. Rabbi, tota nocte fatigati ſumus, nihilque cepimus: tamen juxta ſermonem tuum proiicio rete.

Vatablus, Theophylactus. Per totam noctem laborando nihil cepimus; tuo tamen juſſu laxabo rete.

Euthymius. Ad verbum tuum laxabo rete.

D. Anaſt. Sinait. lib. 6. Hex. Propter verbum tuum laxabo rete.

EXPOSITIO.

AD Chriſti mandatum reſpondet Petrus magna divinæ Omnipotentiæ cognitione, & rerum temporalium intelligentia, eximia fide, obedientia, ac prudentia. *Præceptor.* Ecce cognitio divinæ Omnipotentiæ. Non ſolùm, ut ait D. Bonaventura, vocat eum Doctorem, ſed etiam præceptorem, credens, eum non ſolùm habere ſcientiam ad docendum, ſed etiam potentiam ad faciendum. Et rectè Petrus tali nomine Chriſtum appellat, ut etiam in nomine cohæreret cum Propheta; quia Iſaias 55. num. 4. *Ecce teſtem populi dedi eum, ducem, ac præceptorem.* Et 30. num. 20. *Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum.* Et ille ſimpliciter eſt verus Magiſter, qui cum doctrina habet potentiam ad faciendum. Franciſcus Lucas ex Hebræo, Chaldæo, & Syro, quod pro Præceptore legitur Præfectus rei, & perſonis, quia Chriſtus Dominus erat datus præfectus ad docendum. *Per totam noctem laborantes.* Cognitio rerum temporalium, in 74.

Bonavent. Iſai. 55. Iſai. 30. *Multum cū ſcientia datur poteſtas.* Franc. Luc.

in quibus nihil aliud eſt, niſi labor diurnus, & nocturnus abſque ulla requie, Jerem. 16. n. 13. *Servietis diis alienis, qui non dabunt vobis requiem die ac nocte.* Et addidit Petrus, *Nihil cepimus.* Qui enim mundo ſerviunt ſive Deo, vacui, & ſine ulla mercede ſunt. Myſticè Per hanc noctem, per quam totam Petrus, & ſocij laborarunt. D. Amb. *l. 3. de virginib.* Theoph. Haymon. & S. Macarius apud Corderium, intelligunt *tempus ante adventum Chriſti, in quo,* ut ait D. Macarius, *nox erat per univerſam vitam, & ignoratio Dei, quo tempore Prophetæ multum laborantes ſermone ſuo flectere non potuerunt, ſed nec Gentilium, qui omnes parvi piſces erant, ac fugiebant. Quando verò Sol juſtitiæ illucebat, tunc Apoſtolicum retè laxatum fuit, hoc eſt, ſermones Apoſtolorum, & magnam, hominum prædam adepti ſunt.* Textus: *In verbo tuo laxabo rete*; hoc eſt, juxtà verbum tuum, ſeu tuam juſſionem, projiciam expanſum rete. In quo reſplendet maxima fides, ſpes, obedientia, prudentia, humilitas Petri, & alia multa præclara, ut explico ſequenti quæſtione.

Jerem. 16. *In rebus mundanis labor ſine mercede.*

Ambroſ. Theoph. Haymon. Macarius. *Tempus ante Chriſti adventum, nox, in qua nil capiebatur.*

Quæstio XII.

Quam alta, & præclara dixerit Petrus in hac una voce: In verbo tuo laxabo rete?

75. Bonavent.

PRimò. Petrus eximiam fidem oſtendit. Ait D. Bonavent. quòd Petrus, dum dicit: *In verbo tuo laxabo rete, confortatus eſt fide pleniſſimè.* Et hic primò accepit illam magnam promiſſionem. *Ex hoc jam homines eris capiens.* Sed in quo fuit hæc pleniſſima fides quæ tantum promeruit? Petrus erat valdè peritus arte piſcatoria, & optimè exploratum habebat, quod per noctem facilius piſces capiuntur quàm per diem; nam noctu minus vident inſidias. Deinde noctu natant ſuper aquam, die verò ad ima tranſeunt. Et cùm per noctem Petrus in lacu, ſeu ſtagno illo nec unum prendiderit piſcem; tamen plus fidei tribuit verbo Chriſti, quàm naturali experientiæ, & rationi credens, quod multos per diem piſces eſſet capturus. Et fides, quæ credit ſupra rationem, & experientiam naturalem, pleniſſima eſt, multùmque promerens. Ex quo conjice quanta ſit noſtra fides, qua verè, & realiter credimus Chriſtum in Euchariſtia, & nullam ibi eſſe ſubſtantiam panis, cùm ſenſus de accidentibus notis judicent; tamen animoſa fides eos ſubjugat, & ibi nihil aliud eſſe credit, niſi corpus, & ſanguinem Chriſti.

Magna fides, quæ credit contra experientiam naturalem.

Maximè reſplendet fides in Euchariſtia.

76. Idem. Secundò Petri ſpes, quæ ideo perfecta, ut ait D. Bonav. quia habuit confidentiam, non in ſuis meritis, ſed in verbo Dei: ideóque copioſam piſcium apprehendit multitudinem; nam qui in Deo fiduciam ſuam ponit, confidenter ſperat, & impetrat. Ita explicat hunc locum D. Paſchaſius lib. 3. in lamentat. Threnor. 3. n. 20. littera zain. *Memoria memor ero, & tabeſcet in me anima mea. Hæc recolens in corde meo, ideo ſperabo:* Ait D. Paſchaſius, poſtquam proponit noſtrum textum? *In verbo tuo laxabo rete*; ait: *Sic nimirum, & ſponſa Chriſti retro multis querelarum vocibus afflicta, & fletibus, mox ut percepit verbi vocem: Duc te, convaluit contra ſpem, & ad ſpem redit: memoriáque illius ſempiternæ vitæ recreata, propterea, inquit, ſperabo.* Quamvis ſponſa in paupertate, afflictionéque ſua nimis eſſet laborans, ut tamen recoluit in corde ſuo divinum illud verbum, *Duc te*, ſtatim confidenter ſperat.

Qui ſpem habet in Deo, magna conſequitur. Paſchaſ. Thren. 3.

Tertiò magna Petri obedientia enituit. Nam ubi primum ei dictum fuit à Domino, *Laxate retia veſtra*; ſine ulla cunctatione, & magna promptitudine mandata exequitur, ut clariùs habet Syriac. *Projicio rete.* Quartò magna Petri declaratur prudentia, Ait, *in verbo tuo*, non in verbo meo, ut rectè obſervant D. Ant. Ulyſſip. *Dom. 5. poſt Trinit.* Hugo, & alij; quia quidquid à nobis eſt faciendum, ut felicem habeat exitum, non in noſtro, ſed in Chriſti nomine fiat. Ad Coloſſ. 3. n. 17. *Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Jeſu Chriſti.* 77.

Syriacus. *In nomine Chriſti operandum.* Ant. Ulyſſip. Hugo. Coloſſ. 3.

Quintò. Eximia humilitas Petr. D. Ambroſ. in lib. 4. in Luc. *O non vacua præſumptio! ô humilitas fructuoſa! Qui nihil ante ceperant, magnam in verbo Domini concludunt piſcium multitudinem. Non hoc humanæ facundiæ opus, ſed ſupernæ vocationis eſt munus.* Ita Ambroſ. Petri humilitas, qua cognoſcit, ſe labore ſuo nihil prendidiſſe, Dei tamen verbo multum confidit habere. Diſcant prædicatores à Petro, quòd ſi viderint, ſua voce peccatores perterreri, plurimóſque corrigi, & magnam populorum turbam ad ſuas conciones confluere, nihil antumen ſibi tribuere, ſed totum Deo referant, à quo eſt omne bonum. Et ita ait D. Ant. Ulyſſip. citatus: *In verbo Chriſti laxat rete, qui nihil ſibi, ſed totum illi tribuit.* Ne putet quis de Deo aliqua digna dicere, cùm omne humanum colloquium illi ſit impar. Eleganter D. Gregor. Magn. lib. 20. moral. c. 20. *Penè omne quippe,* inquit, *quod de Deo dicitur, eo ipſo jam indignum eſt, quo potuit dici, nam cujus laudi non ſufficit obſtupeſcens conſcientia, quando ſufficiet loquens lingua?* 78.

Ambroſ. Ant. Ulyſſip. *Omnia, quæ in laude Dei dicuntur, parva ſunt.* Gregor.

Sextò. Dies elucens Petro. Idem D. Ambr. citatus. *Et ego, Domine, ſcio,* ait, *quia nox mihi eſt, quando non imperas; nemo adhuc nomen ſuum dedit, adhuc per noctem laboro.* Quandiu Dei verbum aberat, per noctem Petrus laboraverat; quia ubi Dei mandatum omnia illuminans non adeſt, nox, & caligo eſt: at ubi Dei verbum, ac mandatum illuceſcit, errorum, ac ignorantiæ tenebræ diſſipantur; & in luce ambulantes multum virtutum omnium capimus, & recipimus fructum. D. Petrus Chryſologus ſerm. 15. *Verbum, in quo Petrus, cum laxat retia, piſcium multitudinem cepit, ſine quo ignorantiæ noctem pertulit, & nullum fructum pervigil piſcator invenit.* 79.

Ambroſ. *Quidquid ſine Dei mandato fit, in nocte fit.* Chryſol.

Septimò. Magna felicitas Petri. D. Macar. apud Corderium. *Cùm non ſit facilè,* ait, *aliquem reperire, qui ex tentationibus melior evadat; niſi nocturna præda Petro fuiſſet elapſa non utique diurnam adeptus eſſet: niſi Paulus ſenſibiliter fuiſſet excæcatus, ſpiritualiter non videret: niſi blaſphemiæ Stephanus calumniam ſuſtinuiſſet, non utique cælis ipſis apertis Dominum conſpexiſſet.* Sæpè ex aliqua bonorum jactura magnum emolumentum reportatur. Quod Petrus per totam noctem nihil prendidiſſet, in magnam ei cedit utilitatem; nam verbo Domini multam piſcium copioſam multitudinem die cepit; & quod majus eſt, tanto miraculo Chriſti virtutem agnoſcit. Ut ad ejus pedes provolutus ſe peccatorem profitetur. 80.

Macar. *Sæpè ex aliqua bonorum jactura lucrū reportatur.*

Octavò Petri divitiæ ex Dei præſentia. D. Cyrill. *Illi verò dicebant ſe tota quidem nocte labo-* 81.

Cyril.

raſſe, cepiſſe autem nihil; verumtamen in nomine Chriſti laxabant rete, & confeſtim refertum habebant præda. Laboraverat per totam noctem cum ſociis Petrus, nec unum prendidit piſcem: at ubi in navicula ſua Chriſtum habet, in verbóque ejus projicit rete, copioſa ſtatim capitur multitudo, itaut duæ naves repleantur. Qui enim Deum ſecum habet, omnia ad ſe trahit, omnia ad ſe convocat. *Habitavit Arca Domini in domo Obededon, & benedixit Dominus Obededon & omnem domum ejus*, 2. Reg. 6. n. 12. Habitabat Deus in Arca, ideo ad ejus præſentiam omnes ad domum Obededon felicitates convolant. Cajet. *Benedixit Obededon & domum ejus: hoc eſt, multiplicavit naturalibus divitiis, puta filiorum ejus, & animalium ſuorum proſperiſque ſucceſſibus.*

Qui Deum habet, omnia ad ſe trahit. — 2. Reg. 6. — Cajetan.

82. *Exiit edictum à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus orbis*, Luc. 2. n. 1. Et unde promeruit Imperatur Romanus tale habere edictum, ut ſub ſuo nutu orbis totus deſcriberetur? Latum, amplúmque Aſſyrus, Medus, & Græcus in toto orbe habuere imperium; nunquam tamen eis tanta gloria obtigit; nunquam tale promulgatum eſt edictum, ut omnes ſub uno Principe ſcribantur. Sed quid mirum, quòd hæc Romano imperio contingit felicitas, quando Dei filius inter ejus concives numeratur, & ſcribitur: ideoque fuit conveniens, ut felicitates aſpirarent, omnéſque confluerent homines, ubi Chriſtus aderat. Rem eleganter meditatur Paulus Oroſ. lib. 6. c. 22. ad fin. *Romano Imperio Chriſtus ſtatim adſcriptus, ut natus eſt. Hæc eſt prima illa clariſſima profeſſio, quæ Cæſarem omnium Principem, Romanóſque rerum dominos ſignavit. Quod nunquam penitus ab orbe condito in hunc modum, nec Babylonio quidem, vel Macedo conceſſum fuit. Nec dubium, quin omnium cogitationi pateat, quod Dominus noſter Jeſus Chriſtus hanc urbem nutu ſuo auctam, defenſamque in hunc rerum apicem provexerit, cujus potiſſimum voluit, cùm venit, eſſe dicendus utique civis Romanus, cenſus profeſſione Romani.*

Luc. 2. — *Cum Chriſto veniunt omnia.* — Oroſ.

Lucæ 5. *num.* 6. Et cùm hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam; rumpebatur autem rete eorum.

VERSIONES.

Syriacus. Et cùm hoc feciſſent, concluſerunt multos admodum piſces, itaut diſrumperetur rete eorum.

Arias. Et facientes hoc.

EXPOSITIO.

83. POST auditam concionem, ac ex Dei mandato laxatis retibus, breviſſimo tempore Petrus, & ejus ſocij ingentem piſcium multitudinem capiunt. Hæc ſunt Dei dona, quæ cumulatè, & ſine mora conferuntur. Per quod innuebatur, ex reti, ſeu ex prædicatione Evangelica, ad quam erant mittendi; magnos fructus, magnamque mercedem eſſe percepturos, ut ita animoſiores in laboribus perferendis fierent. Quod eleganter ponderavit D. Cyrill. Alex apud Corderium; & poſt eum Titus Boſtrenſis. *Verumtamen*, ait Cyrill. *in nomine Chriſti laxabant rete, & confeſtim refertum habent præda, ut per rem tam evidentem, & tanquam ex typo, imaginéque miraculi facti, certum illis, exploratúmque fieret, laborem eorum mercede non cariturum, nec infructuoſam fore diligentiam, quam erant adhibituri in myſtico reti Evangelico explicando, ſed in eo omnes omnium Gentium greges concluſuros eſſe.*

Dona Dei breviſſimo tempore dantur. — *Spes præmij animoſiores addit.* — Cyrill. — Boſtrenſis.

Et rumpebatur rete eorum. Rete gravatum, ac 84.
repletum multis piſcibus incipiebat rumpi; verumtamen non eſt ruptum. D. Bonav. ait: *Attende, quod Dominus eodem miraculo, quo potuit piſces in retia congregare, potuit & retia conſervare, ſicut fecit.* Joan. ult. n. 6. *cùm dicitur, quod cùm tanti eſſent, non eſt ſciſſum rete.* Et S. Pater confugit ad ſpiritualem ſenſum D. Gregorij, de quo *quæſt. ſeq.* Tamen hoc permiſſum eſt hic ad majorem miraculi evidentiam, quòd peranti-quum rete tanta piſcium multitudine, cùm inciperet diſrumpi, non eſt ruptum. Multa enim hîc ad miraculi evidentiam exigebantur adminicula, cùm homines eſſent incipientes; poſt Reſurrectionem verò jam provectiores erant, ideoque ad cognitionem virtutis, ac potentiæ Chriſti pauciora neceſſaria. Beda ſpiritualiter hoc conſiderat *Rumpitur rete*, ait *ſed non labitur piſcis, quia ſuos Dominus inter perſequentium ſcandala ſervat.* Per *piſces* inter retia ſignificantur fideles, qui ſunt gregis dominici, quos inter rupturas, ac ſcandala perſequentium Dominus cuſtodit, ac ſervat: *Nemo rapiet eos de manu mea.*

Bonavent. — Joan. ult. — *Incipientes multis adjuvandi.* — Beda.

QUÆSTIO XIII.

Quare hæc navis ſereno tempore navigat, & retia mittit in utramque partem?

DUo ſub hoc titulo inquiro. Et primò: cur 85.
hæc navicula hîc modo vela dat inſpirantibus ventis & tamen, cùm Dominus navigaret cum ſuis diſcipulis, *Matth.* 8. *n.* 24. dicitur: *Ecce motus magnus factus eſt in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ipſe vero dormiebat, & diſcipuli ejus ſuſcitaverunt eum, dicentes: Domine, ſalva nos perimus.* Cur hîc ſerenitas, illic tempeſtas? D. Ambroſ. ſerm. 42. *Videamus*, ait, *quæ cauſa eſt, quod una, eadémque navicula, hîc in tranquillitate doctrinam populis tribuit: ibi in tempeſtate diſcipulis metum mortis inducit, præſertim cùm ibi etiam cum cæteris Apoſtolis Simon Petrus eſſet. Hæc autem eſt cauſa periculi. Erant ibi Simon Petrus, ſed erat pariter proditor Judas; quamvis illius fides fundaret naviculum, hujus tamen perfidia eam conturbabat. Tranquilitas eſt, ubi ſolus Petrus navigat; tempeſtas, ubi Judas adjungitur. Licèt Petrus firmus eſſet ſuis meritis, perturbatur tamen criminibus proditoris.* Ubi Judas abeſt, felicitas, ac ſerenitas adeſt; at ubi ipſe proditor reperitur, omnis iniquitas, ac perturbatio prodit: quamvis enim Petrus ſuis eſſet meritis maximè fundatus, nulla tamen eſt tanta virtus, quæ tantis non perturbetur proditoris criminibus. Secundò. *Matth.* 8. Erant Petrus, & Andreas in ſchola Chriſti jam magis provecti, ideoque eorum virtus fuit laboribus, ac tempeſtate

Matth. 8. — Ambroſ. — *Juſtus ex mala ſocietate conturbatur.* — *Incipientes benignè fovendi.*

peſtate probanda; at verò hîc incipientes, ac proinde benignè fovendi. Vide ſupra *cap.3.n.39.* & hic ſuprà *num.* 84.

86. Secundò quæro: quare in piſcatione, quæ facta eſt à petro poſt reſurrectionem, mandavit Dominus retia mittere in dexteram navigij, *Ioan.* 21. *num.* 6. at hac in piſcatione, ubique & indiſtinctè, jubet Dominus, projicere retia? Ad quod

Gregor. reſpondet D. Gregor. hom. 24. in Evang. *Bis,* ait, *in ſancto Evangelio legimus, quia Dominus juſſit, ut ad piſcandum retia mitterentur, ante paſſionem videlicet, & poſt reſurrectionem. Sed priuſquam Redemptor noſter pateretur, & reſurgeret, mitti quidem rete ad piſcandum jubet, ſed utrum in dexteram, an in ſiniſtram mitti debuiſſet, non jubet. Quis verò neſciat, bonos dextera, & malos ſiniſtra figurari? Illa ergo piſcatio, in qua ſpecialiter, in quam partem rete mitti debeat, non jubetur, præſentem Eccleſiam deſignat, quæ bonos ſimul, & malos colligit, nec eligit, quos trahat, quia & quos eligere poſſit, ignorat. Hæc autem piſcatio poſt Domini Reſurrectionem facta, in ſolam dexteram miſſa eſt, quia ad videndam claritatis gloriam ſola Electorum Eccleſia pertingit; quæ de ſiniſtro opere nihil habebit.* Hæc eleganter etiam docet D. Aug.

August. Haymon. *In hac vita labor, in altera requies.* *octoginta trium quæſtionum q.* 81. *& ſerm.* 4. *de diverſis.* Haym. & alij. Hæc piſcatio ante Reſurrectionem in dexteram, & ſiniſtram navigij partem fertur; præſentem enim militantem deſignat Eccleſiam, in quam boni, & mali ingrediuntur; qui per dexteram, & lævam ſignificantur: illa verò poſt Reſurrectionem eſt, triumphantem Eccleſiam denotat, in qua ſunt boni, & electi per dexteram ſignificat, qui claritatis gloria perfruentes, de ſiniſtro opere nihil habent.

87. Rupert. Rupert. verò *lib.* 4. *in Ioan.* myſticè hoc etiam explicat eleganter. Et ſic ait: *Non utique dixit: Mitte in dexteram navigij rete; cùm adhuc eſſet in mediis fluctibus paſſionis, & mortis; non dixit, inquam, Mitte in dexteram; ſed tantummodo, laxate retia veſtra. At nunc,* ſcilicet poſt Reſurrectionem, *in littore ſtans, & undoſam turbidi ſæculi omnino ſupergreſſus jacturam, Mitte, inquit, non ubique, ſed in dexteram.* Cùm Dominus inter preſſuras mortis, & paſſionis verſaretur, abſo-

Magna eſt Reſurrectionis gloria, & lætitia. lutè laxare retia jubet, quia ibi ſiniſtra includebatur, quæ labores deſignat: at poſt devictam mortem jubet retia extendere ad dexteram, quæ Reſurrectionis gloriam denotabat, in qua nihil eſt de ſiniſtro ac preſſura, & moleſtia mundi hujus, ſed totum jucunditate, ac lætitia plenum, itaut ipſemet Salvator ſe ipſo elegantior, ac pulchrior appareat reſurgens.

88. 2. Cor. 2. Ait paulus Corinth. 2. cap. 2. num. 16. *Etſi cognovimus, ſecundùm carnem, Chriſtum, ſed nunc jam non cognovimus.* Sed quando Chriſtus non

Chriſtus in Reſurrectione præ gloria ſe ipſo pulchrior. cognoſcitur? Quando prodiit ex mortuis reſurgens triumphator. Sed idem, qui mortuus eſt reſurrexit; quomodo ergo ait paulus, quòd eum non cognoſcit? Quia licèt Chriſtus Dominus totus ſit pulcher, ac ſpecioſus forma præ filiis hominum immortalitatis tamen, ac claritatis ſtola ita perjucundus apparet, ut ſe ipſo pulchrior appareat. Quod eleganter meditatur D. Leo Papa ſerm. 1. de Reſurrect. *Non diſſonat,* ait, *dilectiſſimi*

Leo. *ab hac fide Magiſter Gentium Paulus, cùm dicit, Etſi cognovimus Chriſtum ſecundùm carnem, ſed nunc jam non novimus. Reſurrectio enim Domini, non finis carnis, ſed commutatio fuit, nec virtutis augmento conſumpta ſubſtantia eſt: qualitas tranſiit non natura deficit. Et meritò dicitur caro Chriſti in eo ſtatu, in quo fuerat nota neſciri: quia nihil in ea paſſibile, nihil remanſit infirmum.*

QUÆSTIO XIV.

Quare in hac piſcatione rumpebatur rete, non verò in illa, quæ facta eſt poſt Reſurrectionem?

QUæſtio præſens eſt quare in hac piſcatione rumpebatur rete, non verò quando poſt Reſurrectionem petrus; aliique Apoſtoli piſcantur etiam ex mandato Domini, qui ſtabat in littore, & Evangeliſta notat *Joan.* 21. *n.* 11. quòd non ſit ſciſſum rete? Reſpondet Rupert. *lib.* 4. *in Joan.* poſt Reſurrectionem. *Non valebant, ait, Evangeliſta, trahere illud præ multitudine piſcium; non tamen dixit, quia rumpebatur rete, aut mergebatur navicula eorum. Quid ergo hîc, niſi illam piſcationem hominum deſignare voluit, qua ad dexteram conſtituentur omnes electi; ſecluſis ad ſiniſtram omnibus reprobis, qui tanquam piſces mali rete præſentis Eccleſiæ rumpunt ſeditionibus; quod maximè fecerunt heretici, & ſchiſmatici. Reſurrexerat enim & in littore tutiſſimo ſtabat, quippe qui reſurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Et id circo rectè ſolos præfigurabat illos, quos ſecum ſuſcitat, ſecùmque ad dexteram Patris conſidere vellet in cœleſtibus;* Ferè ſimiliter D. Gregorius *homil.* 24. *in Evang.* In piſcatione poſt Reſurrectionem non rumpebat rete, quia ille feliciſſimus reſurrectionis ſtatus in Chriſto valde ſecurus eſt, & alienus ab omni moleſtia; & ideo Dominus ſtabat in littore. At in hac piſcatione ante Reſurrectionem dicitur, quòd rumpebatur rete, ſed non eſt ruptum; quia heretici, ac ſchimatici, ut mali piſces, morſibus errorum ſuorum hoc Eccleſiaſticum rete rumpere intendunt, ſed fruſtrà laborant, cùm ejus ſoliditas firmiſſima ſit in Chriſto. Et ita dicitur, *ve ſ. ſeq.* quòd naviculæ pene ſubmergebantur, ſed non ſunt ſubmerſæ, cùm ſuum à Deo munimen habeant, atque tutamen. 89. Rupert. Gregor. *Heretici impugnant Eccleſiam, ſed ipſa firma ſtat.*

Generatio præterit, & generatio advenit: terra autem in æternum ſtat, Eccleſiaſt. 1. n. 4. Generationes hæ adumbrant hereſes, quæ contra Eccleſiam exoriuntur, & parum durant, nam una deficiente, alia pullulat, & perſeverat; at verò Eccleſia Chriſti, terra viventium, firmiſſimè ſtat. S. Martialis epiſt. 1. ad Burdigal. cap. 11. *Et inimicus, ait; qui nunc à cordibus veſtris projectus eſt, venturus eſt, ut ſuperſeminet populo Dei grana errorum: ſed firma Eccleſia Dei, & Chriſti, nec cadere, nec diſrumpi poterit unquam.* 90. Eccl. *Hereſes deſiciunt & Eccleſia in æternum durat.* S. Martial.

Ait Iſaias 33. num. 20. *Reſpice Sion civitatem ſolemnitatis noſtræ: oculi tui videbunt Jeruſalem habitationem opulentam, tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit; nec auferentur clavi ejus in ſempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur: quia ibi ſolummodo magnificus eſt Dominus Deus noſter, locus fluviorum rivi altiſſimi, & potentes; non tranſibit per eum navis remigium: neque triremis magna tranſgredietur eum.* Deſcribit propheta Eccleſiam militantem, ut docent 91. Iſai. 33.

Hieron. Cyrill. D. Thom. Hugo. Pinto. Corn. D.Hieronymus, D.Cyrill.D.Thom.Hugo,Pinto, Cornel.cujus firmitas tanta eſt adversùs hæreſes, ut ejus tabernaculum nulla vi concuti, ac labefactari poſſit; nec ejus clavi ac paxilli vi aliqua commovebuntur; nullâque hæreticorum navis, ſive magna, ſive parva, omnibus ſuorum errorum remigiis eam poterit expugnare,neque tranſgredi. Et dicitur, *triremis magna*, quæ, ut ait Gloſſa Interlinealis & D.Th. natus eſt trium ſedilium. Per quam intelligo infidelitatem, quæ tres habet ſpecies, ſcilicet Paganiſmum,Judaiſmum & Hæreſim: quia horum peſtifera dogmata vi ſua, & argumenta falſa Eccleſia Chriſti nullo modo nocere,aut præjudicare valent. D.Hier.per hanc triremem magnam, intelligit Diabolum. Et ait: *Vide Eccleſiam Chriſti, & tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit, nec movebuntur clavi ejus in ſempiternum: & omnes funiculi ejus firmi erunt,itaut Dominus habitet in eo, qui locus eſt omnium fluviorum, per quos nullus adverſa partis poterit navigare: triremis magna, quæ interpretatur Diabolus, cum tranſgredi poterit; quia Dominus ipſe eſt judex, & Princeps, & Rex, & illo protegente, nullius metuimus inſidias.*

Interlin. D. Thom. *Falſa hæreticorum argumenta non impugnant Eccleſiam.* Hieron.

Luc. 5.*num.*7. Et annuerunt ſociis, qui erant in alia navi, ut venirent, & adjuvarent eos: & venerunt,& impleverunt ambas naviculas,itaut penè mergerentur.

VERSIONES.

Syriacus. Et innuerunt ſociis ſuis, qui erant in alia navicula, ut venirent ſibi opem laturi.

Franc. Lucas. Ut opitularentur ipſis.

Arias. Et annuerunt ſociis, qui erant in alio navigio ut venientes ſimul caperent.

EXPOSITIO.

92. CUM tanta eſſet piſcium multitudo, ut non poſſent extrahere retia, ſocios vocant. Magna Dei miſericordia, quæ ſocios ad auxilium præparavit, ut eleganter ponderat D. Ambroſ. lib. 3. de Virginib. ad finem. *Et bene accidit*, ait, *quia nos laboraturos Dominus ſciebat, & auxilium de ſociis miniſtravit.* Et alto Dei conſilio vocant ſocios, ut miraculi magnitudo eſſet omnibus nota;& quilibet inſtruatur, quòd unuſquiſque ſibi non ſufficit ſed alterius indiget ope. *Annuerunt ſociis*; nutibus advocarunt. Titus Boſtrenſis, Theoph.D.Bonavent. docent quòd ideo ſignis vocarunt, quia ſtupore, ac metu loqui non poterant. Sed cum hoc pugnat, quia Petrus, qui erat etiam ſtupens,ut dicitur *verſ.ſeq.*dixit ad Jeſum, *Exi à me Domine.* Deinde, quia ſtupor non apprehendit eos, quando rete ſub aqua erat, ſed quando eſt extractum, tantámque piſcium

Ambroſ. *Deus in laboribus ſocios nobis ad levamen præſtat.* Boſtrenſ. Theoph. Bonavent.

multitudinem viderunt. Vocant ergo ſocios ſignis,quia diſtantia loci voces audire impediebat.

Et venerunt. Multum intereſt, quod tuos in neceſſitate habeas, qui ad tuum juvamen vocati adveniant. Hos ſocios moraliter interpretantur Titus Boſtrenſis,& Theoph. *Deſignat hoc myſticè*, ait Boſtrenſis, *multos fuiſſe, & eſſe, olimque futuros, quibus hic piſcandi labor cum Apoſtolis communis eſſet. Inter quos primas facilè tenent, qui ſacrorum Evangeliorum volumina conſcripſerunt. Secundùm hoc autem cæteri paſtores, & doctores, populorúmque duces, & candidi dogmatum veritatis interpretes.* Similiter D. Bonav. & alij. 93.

Boſtrenſ. Theoph. *Interpretes Scripturæ laborant cum Apoſtolis.*

Et impleverunt ambas naviculas. Unius retis proventu ambæ implentur naviculæ. Præſignabatur Petrus jam bonus paſtor,& miniſter Eccleſiæ,cujus reti, non ſolùm ſua navis,ſed & aliorum piſcium multitudine replentur. *Itaut pene mergerentur.* Multitudine piſcium proximæ erant ſubverſioni. Quamvis enim naves periclitarentur, non tamen ſubmerſæ ſunt. D. Auguſt. *lib.* 3. *q. Evang. q.* 2. per hos piſces myſticè intelligit hominum carnalium multitudinem in hac Eccleſia militante, quorum pravis moribus, diruptione pacis, penè ſubmergi videatur, ſed aſſiſtente Chriſto ſemper incolumis perſeverat.

Bonavent. *Bonus Prælatus ſuam & alias naves bonis replet.* Auguſt.

Lucæ 5.*num.*8.Quod cùm videret Simon Petrus, procidit ad genua Jeſu, dicens: Exi à me, quia homo peccator ſum, Domine.

VERSIONES.

Syriacus. Procidit ante pedes ipſius Jeſchua, & dixit ei: Peto à te, Domine mi, ut diſcedas à me, quippe qui homo peccator ſim.

Euthym. Accidit ad genua Jeſu, dicens:Exi à me, Domine quia vir peccator ſum.

EXPOSITIO.

PETRUS, ut ait Euthym. *intellexit, quod præceptum Domini admirando modo operantum erat*; nam dum ei obtemperavit, laxando retia, tam copioſam piſcium multitudinem cepit in loco in quo per totam noctem laborando, ne unum erat piſcatum. Et etiam, ut vult Toletus, conſiderando imminens periculum ſubmerſionis hæc dicebat, & *Procidit*, ſeu *accidit ad genua Jeſu.*Cùm omnes vidiſſent miraculum,ſolus tamen Petrus procumbit ad pedes Jeſu ob ferventem amorem, ac charitatem in eum, obque eximiam rerum ſupernaturalium cognitionem. Deinde, quia cùm Petrus eſſet dominus navis, & fortaſsè ſenior cunctis, qui aderant, ac proinde ut caput, magis obligatum ſe agnoſcit, & pro omnibus gratias exhibet.D.Bonavent ait: *Hoc fecit Petrus quaſi invitans alios ad faciendum ſimiliter*, ſuo exemplo. Et hucuſque dicitur Simon: Ingreſſus 94.

Euthym. Tolet. *Ingens Petri amor.* Bonavent.

ſus in navim Simonis, dixit ad Simonem: at verò hîc addidit Evangeliſta, Petrus: quod dicit *Prælatus exemplo præcedat.* magnam celſitudinem, ac fundamentum Eccleſiæ; quia hic jam humilitate ſua, ac virtute modo incipiebat magno ſibi imponendo nomini Petri correſpondere. Et bene notat Hugo, quòd non *Hugo.* dicitur Petrus Simon, ſed priùs Simon, id eſt obediens, & poſtea additur Petrus, quòd dicit ordinem ad fidei confeſſionem, & cognitionem *Obedientia fidem præcedat.* ſupernaturalium, quia obedientia debet præcedere fidem, & agnitionem mirabilium.

95. *Exi a me, quia homo peccator ſum.* Fatetur Petrus ſe peccatorem, & ex oppoſito Chriſtum Jeſum virum ſanctiſſimum, & Deo multum acceptum; ac proinde ſuam vilitatem agnoſcens indignum ſe judicat, qui Chriſti conſortio perfruatur, & ideo ob humilitatem poſtulat, ut ab eo diſcedat, ne aliquid mali patiatur. *Domine.* *Beneficia, quemque eſſe dominum, declarans.* Uſque modò præceptorem dixerat *n. 5.* jam verò majorem de eo opinionem concipiens Dominum vocat. Quādo eum concionantem audivit, præceptorem appellat; cùm verò beneficia largientem recognoſcit, Dominum dicit. Magna Petri modeſtia, qui quamvis ſuam navim, rete, ac operam adhibuiſſet, nil tamen laudis ſibi arrogat, ſed totum felicem ſucceſſum, ac piſcationis proventum Chriſto, qui juſſerat, adſcribit.

QUÆSTIO XV.

Quare Petrus precetur Dominum à ſe recedere?

96. Aliqua in Petri facto, & verbis videtur contradictio. De verbis hoc modo agimus, poſtea verò de facto *quæſt.* 1 *q.* Ait Petrus: *Exi à me, quia peccator ſum. Si te peccatorem* Gregor. *conſideras,* ait D. Gregorius citatus à D. Bonavent. *oportet, ut à te Dominum non expellas.* Unde ait D. Auguſtinus ab eodem citatus, & etiam ab Auguſt. Hugone Cardinali. *Ut piſcator loquitur Petrus, Deum, ac Dominum ſalutis ſecum habebat, & dicebat: Exi a me; ac ſi infirmus Medico curare volenti diceret: Recede à me, quia ægroto.* Quo ergo motivo Petrus vir prudens hæc dixerit, quæro?

97. Reſpondeo primò, & germanè. Cùm Petrus optimè exploratam haberet eximiam Chriſti Domini ſanctitatem, ac virtutem, tum ex colloquio apud ripas Jordanis, *Ioan. 1. num. 41.* tum ex *Quilibet, cum viro juſto habitare timeat.* concione modò audita, éxque miraculoſa piſcatione, & aliunde ſe cognoſceret peccatorem, ac reatibus obnoxium, reputabat ſe indigniſſimum, qui tam ſanctiſſimum in ſua navicula reciperet virum, ut ſociúmque haberet, & ideo timebat, ne ob ſuam indignitatem aliquid mali pateretur, eique à Deo infligeretur ſupplicium, ac in pelago in ipſa penè navium ſubmerſione omnino periret. Sic dixit vidua Sareptana, cùm parentem Eliam 3. Reg. 17. hoſpitio reciperet, filiúmque ſuum mortuum videret: *ingreſſus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum* 3. Reg. 17. n. 18. Ac ſi diceret: Iniquitates meæ inde gravantur, quia ſum auſa virum tam ſanctum hoſpitio excipere. Sic viri Gerazenorum viſis miraculis Chriſti. *Rogabant eum, ut tranſiret à fini-* Matth. 8. *bus eorum,* Matth. 8. n. 34. Sic & Iſraëlitæ in deſerto dicebant ad Moſem. Exod. 20. n. 19. *Loquere tu* Exod. 20. *nobis, & audiemus; non loquatur nobis Dominus,* Euthym. *& moriamur.* Hanc ſententiam docet Euthym. *Magna illius reverentia, aliquaque correptione repreſſus indignum ſe eſſe ducebat, cujus utique devitabat præſentiam; timens, ne quando periclitaretur, eo quòd talis talem auſus fuiſſet ſuſcipere.*

98. Hanc ſententiam multis confirmat D. Gregor. Nazianz. orat. 39. *Quocirca, ait, ſe quemque prius* Nazianz. *purgare oportet, atque ita demum cum puro conſuetudinem habere, ne alioqui nobis idem, quod* *Ut Deum videas, purificare.* *Iſraëli, accidat, vultus Moſaici gloriam non ferenti; ac propterea velamen opus habenti: aut eodem, quo Manue, modo afficiamur, ac dicamus: Perimus, mulier, Deum vidimus,* Iudic. 13. n. 20. *cùm videlicet Dei ſpecies ipſi objecta eſſet. Aut Petri inſtar Ieſum à navicula ſubmoveamus, utpotè tali adventu indigni: aut oculorum ſenſu orbemur, quemadmodum Paulo accidit, cùm priuſquam à perſecutionibus expurgatus eſſet, colloquium cum eo, quem perſequebatur, miſcuiſſet.* Paulus cùm loquitur Chriſto, & rapitur in cælum, oculorum lumine privatur, & ipſis apertis nihil videbat, *Act. 9. n. 8.* At Joannes cùm in ſpiritu in cælum aſcendit *Apoc. 4 n. 2.* oculorum acie non ſpoliatur. Imò ibi videt, & loquitur. Quia Paulus tunc non erat à ſuis perſecutionibus expurgatus; at Joannes igne Spiritus ſancti maximè erat ab omni inquinamento purificatus. Ex his omnibus conjice, quòd ſi tanta puritas requiritur ad colloquium cum puro, & ad eum in navicula recipiendum, itaut hoc maximè Petrus formidaret, quanta ſanctitas, ac munditiеs erit neceſſaria, ut Chriſtum in ore, ac intra te ipſum in ſacra Euchariſtia recipias. V. de ſupra *cap. 20. q. 7.*

99. Secundò Divus Petrus Chryſolog. ſerm. 174. Chryſol. *Petrus, ait, dominicæ virtutis timore turbatus, Chriſtum, ut à ſe diſcederet, ſupplicabat. Diſcede, inquit, à me, quia homo peccator ſum. Hoc dicebat,* *Timor amore permiſcendus.* *quia quidquid erat amoris, & fidei pondus pavoris extinxerat; ſic timor, niſi amore fuerit temperatus, quamvis devotam, ſervitutem efficit contumacem.* Totus eſt S. Pater, ut à viris perfectis exſufflet nimium timorem, quia ſi timor eſt in magno exceſſu, reprimit fidem, & amorem, & contumacem affectum generabit, non accedendi ad Deum, & ideo timor permiſcendus eſt, ac amore temperandus, & timor reverentiam miniſtret, amor verò confidentiam tribuat. Tertiò D. Bonav. Bonavent. *Ideo hoc dicebat Petrus, quia videbat potentiam, non percipiebat clementiam: quia dicitur.* Matth. 9. Matth. 9. n. 14. *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores.* Petrus hæc dicebat, potentiam Domini, & majeſtatem conſiderans, non verò miſericordiam & be- *Conſideranda Dei Majeſtas & clementia.* nignitatem, qua peccatores ad ſe vocabat.

100. Quartò D. Chryſoſtomus homil. 3. in Matth. Chryſoſt. *Petrus ait: Exi à me, Domine, quia homo peccator ſum: & propterea factus eſt Eccleſiæ fundamentum. Nihil enim ſic eſt amicum Deo, quàm* *Qui ſe humiliat, exaltatur.* *ſi quis ſe minimis annumeret; hoc eſt enim caput totius Philoſophiæ, atque faſtigium.* Inter omnes, qui aderant in navigio, Petrus profert admirabile humilitatis ſignum, proſternendo ſe ad genua Jeſu, & ſe peccatorem, ejus præſentia indignum, profitendo; quia ſuper omnes Petrus caput erat conſtituendus: & quanto quis ſe humiliat, tanto magis ſublimatur. Quod eleganter confirmat Chryſoſtomus citatus. Quòd cùm David prodiret in bellum, non eſt paſſus,

paſſus, ut Arca Domini circumferretur cum illo
à Sacerdotibus, 2. *Reg.* 15. *num.* 25. cujus præſen-
tia ſe exiſtimabat indignum. Quod tamen per-
miſit Saül, ut legitur 1. *Reg.* 14. *n.* 18. Et ideo Da-
vid ob ſuam humilitatem ſublimatus eſt ſuper
cæteros Reges, ut Deus fructu ventris ejus po-
neret ſuper ſedem ſuam. Vide Chryſoſtomum
cit. de hac re latè.

101. Quintò D. Ambroſius lib. 3. de Virginib. *Non*
Ambroſ. *confuſus eſt Petrus, dicere: Exi à me, Domine;*
quia peccator ſum ego: vir enim ſapiens, & gra-
vis, in quo eſſet Eccleſiæ fundamentum, & magi-
ſterium diſciplinæ, nihil utilius ſibi eſſe proſpexit,
quàm ne fœcunditatis operis extolleretur eventu;
Vana gloria *& ideo: Exi, inquit, à me, Domine. Non rogat;*
declinanda, *ut deſeratur, ſed ne infletur.* Cùm Petrus tot in
ac fugienda. ſe collata beneficia videret, in Chriſti amicitiam
eſſe receptum, eum in ſua navicula recepiſſe, ac
ejus dono tantam piſcium extraxiſſe multitudi-
nem; ne tam ſecundis rebus ſuper ſe extollere-
tur, poſtulat, ut ab illo diſcedat; nam, ut ſubdit
D. Ambroſius, *Illecebroſa jactantia eſt, quam*
Paulus veretur, 2. Corinth. 2. num. 7. *Ne magni-*
2. Cor. 2. *tudo revelationum extollat me.* Sextò D. Antonius
Ulyſſip. ſerm. in Dom. 5. poſt Trinitatem. *Ubi*
nunc, ait, *qui ex impenſo ſibi beneficio timet aggra-*
Ant. Ulyſſip. *vari, ut timuit Petrus: Exi à me, quia peccator*
ſum? Cùm Apoſtolus agnoſceret, ex Dei præ-
Ob multa ſentia tanta beneficia in eum diffluere; & præ
beneficia Pe- ſua tenuitate, cum ſe peccatorem videret, ea ſup-
trus timet. portare non poſſet, poſtulat, ut à ſe diſcederet.
Sic ſancta Thereſia *exclamans à Domino petebat,*
S. Thereſia. *beneficiis in ſe divinis modum imponi.*

102. Septimò Carthuſianus. *Ex magnitudine mi-*
Carthuſ. *raculoſi effectus majeſtatem cauſæ penſavit, &*
quantò Petrus Chriſti virtutem, excellentiámque
magis attendit, eo propriam culpam, ac pravita-
tem evidentius intellexit, atque humilius faſſus eſt.
Cùm multi eſſent in navicula, ſolus Petrus ti-
Quanto quis met, & procumbit ad genua Jeſu. In ipſo ple-
de Deo magis nior erat cognitio fidei, & ſupernaturalium my-
cognoſcit, ſteriorum; & ex Dei cognitione timor ejus cre-
magis timet. vit. Conqueritur Deus per Jeremiam 2. n. 15. *Non*
Jerem. 2. *eſſe timorem mei apud te,* & tamen cùm felices
animas deſcribit Iſaias, ait cap. 33. n. 16. *Regem in*
decore ſuo videbunt oculi ejus, cernent terram de
Iſai. 33. *longè. Cor tuum meditabitur timorem.* Iſraël non
habet Dei timorem; & tamen ſublimes illi ſpiri-
tus, dum eum in ſua vident elegantia, & pulchri-
tudine, pavent, & timent; quia Deum videbant,
& perfectiſſima ipſius cognitione potiri erant,
ideo timore replentur. D. Cyrillus Alexandrin.
Cyrill. Alex. *Qui Regem accipitis,* inquit, *cum gloria videbitis*
Chriſtum. Hinc etiam ſolemus meditari timorem Do-
mini, ut in ea ſimus, & ſimul cum aliis Sanctis cha-
riſmatis per Chriſtum repleti, eum gloria, & laude
extollamus.

103. Ait Iſaias 11. num. 2. *Requieſcet ſuper eum*
Iſai. 11. *Spiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus,*
ſpiritus conſilii, & fortitudinis ſpiritus ſcientiæ,
& pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domi-
ni. Quæro, quem adimplet ſpiritus timoris Do-
Ubi Dei co- mini? Eum qui inſipientiam, & ignorantiam
gnitio, ibi & Dei habet? Minimè; ſed eum, qui eſt plenus ſa-
timor. pientia, ſcientia, & intellectu. Ubi enim hujuſ-
modi dona dantur, ibi reſidet timor. Guilhel-
mus Pariſienſis *lib. de moribus tract. de timore;* &
Guilhelm. introducitur loquens ipſemet timor. *Dicitur ab*
Iſaia, ait, *requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ,*
& intellectus; & ita de aliis. Deinde dictum eſt:
Replebit eum ſpiritus timoris Domini: nec mi-
rum, cùm ego plenitudo ſapientiæ ſim, cùm ſit ip-
ſe Dei theſaurus. Quid ergo decuit magis implere
illum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, &
ſcientiæ Dei. Expende verba, quia in illo ſunt
theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, decuit eum
implere timorem.

QUÆSTIO XVI.

Quare Petrus, dum petit, quòd Chriſtus ab ipſo exeat, ad illum accedat?

Contradictio videtur in facto. Poſtulat
Petrus, ut Chriſtus ab ipſo exeat; & 104. *Ratio dubi-*
tamen dum hæc precatur, ad ipſum accedit, *tandi.*
ut clarius legunt Euthymius, Theophylactus, Euthym.
Arias, & alij. Si rogas, Petre, ut Dominus Theoph.
exeat à te, ab illo recede, & ad ipſum non Arias.
appropies.

Reſpondet primò Divus Ambroſius citatus à 105.
Divo Thoma in ſua Catena. *Admirabatur Pe-* Ambroſ.
trus dona divina, & quo plus metuerat, præſume-
bat magis. Petrus Deum timet, poſtulat, ut exeat *Timor perfe-*
ab eo, & ad illum accedit: nam perfectus timor *ctus dat con-*
quandam piam dat confidentiam in virtutis ne- *fidentiam.*
gotio, ut Deum habens; timore enim perfecto,
ut filiali non tabeſcit animus, nec deficiunt vi-
res, ſed potius animantur, ut Deum perquirant,
mandata ejus adimplendo. *Beatus vir, qui timet*
Dominum, in mandatis ejus volet nimis, Pſal. 111. Pſalm. 111.
num. 1. Qui in Dei mandatis volat, ad eum
volitat; nam, ut ait Divus Remigius, *finis legis* Remigius.
Chriſtus, qui per legem ambulat, ad Chriſtum
venit.

Secundò, Divus Antonius Ulyſſiponenſ. ſerm. 106.
in Domin. 5. poſt Trinit. *In hoc duo notantur,* ait, Ant. Ulyſſip.
Timor, de peccatis: Exi à me, quia homo peccator
ſum. Spes de miſericordia: Ad genua Ieſu proci-
dit. Vigebat in Petro timor, & ſpes. Ex timore
non audebat aſſiſtere cum Domino, cum ejus *Vivendum*
celſitudinem videret, & ſuam utilitatem agnoſ- *inter timo-*
ceret. At Domini benignitas, quam multis ex- *rem, & ſpem.*
periebatur Petrus, dabat ſpem miſericordiæ, &
ideo, ut eam impetret, genu flexo accedit ad
Chriſtum. Vivendum nobis eſt inter ſpem, &
timorem Domini.

Dominus Deus noſter ignis conſumens eſt, Deu- 107.
ter. 4. num. 24. Et tamen dicitur, *Oleum effuſum,* Deut. 4.
Cantic. 1, num. 2. Quare hæc? ignis, ut pecca- Cant. 1.
tor ad ipſum accedere timeat, ne pereat, & fluat,
ſicut cera à facie ignis. Oleum effuſum, miſe-
ricordiam, ſalutem, ac medicamen promittens.
Et ideo lamentabatur Propheta, quòd plaga non
erat fota oleo, *Iſai.* 1. *num.* 6. ut vitæ ſpem homo
de tanta miſericordia habeat. Divus Bernardus Bernard.
ſerm. 6. in Cantic. *Anima ſecum referat impreſſa* Pſalm 146.
divina veſtigia, ipſa ſunt timor, & ſpes: ille judi- *Homo Dei*
cii, iſta miſericordiæ repræſentans imaginem. Me- *præſentiam*
rito beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum, *revereatur*
& in eis qui ſperant ſuper miſericordia ejus, *& timeat.*
pſalm. 146. Et ſerm de verbis Apocal. 1. de Nati-
vit. Mariæ. *Quidni vereatur peccator accedere, ne*
quemadmodum fluit cera à facie ignis, ſic ipſe pereat
à facie Dei.

Præcepit Deus Iſraëlitis, quòd ita comede- 108.

rent agnum Paſchalem? *Caput cum pedibus vorabitis*, Exod. 12. n. 9. Sed quare conjungitur caput cum pedibus? caput divinitatem dicit, pedes humanitatem, ut ex multis locis ſacræ Scripturæ notum eſt. Jubet ergo Deus in ſui cognitione, hæc conſideratione guſtare, ac intelligentia percipere, divinitatem nempe, & humilitatem ejus; quia ſi fulgor divinitatis nos terreat, benignitas humanitatis nos miſericordia corroboret. D. Bernard. ſerm. 6. in Cantica: *Rectè Apoſtolo*, ait, *viſum eſt, caput Chriſti referre ad Deitatem; puto & nobis non incongruè videri, pedes ad hominem pertinere: quorum alterum miſericordiam, alterum judicium nominamus. Nota ſunt vobis duo iſta vocabula de pleriſque Scripturæ locis. Quia vero miſericordiæ pedem, Deus in carne, cui ſe univit, aſſumpſerit, docet Epiſtola ad Hebræos, tentatum perhibens per omnia Chriſtum pro ſimilitudine abſque peccato, ut miſericors fieret. Quid illum alterum, qui judicium nuncupatus eſt, nonne ad hominem aquè aſſumptum, & ipſum pertinere ipſe Deus homo apertè ſignificat, ubi datam ſibi perhibet à Patre poteſtatem judicium facere, quia filius hominis.*

Exod. 12.

In Deo conſideranda majeſtas, & humanitas.

Bernard.

109. Tertiò, Petrum maximè adurgebant amor, & timor Dei. Timor ex propria fragilitate proveniens eum ſuadebat, ut à Domino recederet: at verò amor eum impellebat, ut Chriſti conſortium quæreret, ac ad ipſum tenderet. Inter timorem, & amorem Dei eſt ambulandum. Ait Moiſes ad populum: *Et nunc Iſraël, quid Dominus Deus tuus petit à te, niſi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus.* Deuter. 10. n. 12. Nil aliud Deus vult ab Iſraël, niſi ut timeat, & diligat. Timeat, & reverentiam exhibeat. Diligat, ut nihil aliud quærat, niſi ipſum, à quo omnem gratiam, miſericordiam habeat. D. Zeno Veronen. ſerm. de timore. *Videte hunc timorem nobis neceſſarium, qui in Dei amore conſiſtit, qui voluptate ſua ſe parit, divinæ legis agnitione conſtruit decorem: ſine fine ſtudeat timere, ne quid, præter Deum, quem diligit, timeat.*

Inter timorem, & amorem ambulandum.

Deut. 10.

Zeno.

Lucæ 5. num. 9. Stupor enim circumdederat eum, & omnes, qui cum illo erant in captura piſcium, quam ceperant.

VERSIONES.

Syriacus. Etenim pavor invadebat eum, & omnes, qui cum eo erant, propter capturam illam piſcium quam comprehenderant.

Vatablus. Stupor comprehenderat eum.

Arias. Stupor occupaverat eum.

EXPOSITIO.

110. QUAMVIS humilitas Petri maxime eſſet laudanda, qua deprecatus eſt, ut Dominus à ſe exiret; tamen Evangeliſta apponit rationem, quare illa dixit; quia niſi eſſet vehementi ſtupore occupatus, fortaſſè illa non proferret; ut notat Tolet. Et dicitur, *Stupor circumdederat*; quia totus homo erat pavore repletus. Duæ autem hujus ſtuporis cauſæ tanguntur; ut ait Hugo. Prima ex conſideratione propriæ fragilitatis: *Exi à me*. Secunda ex beneficentia Domini in captura piſcium; quia in eo loco, in quo antea nec unum habuerat, modò tantam multitudinem extrahit. Et hæc ſtuporis cauſa tenuit etiam ſocios Petri. Et fuit tam evidens miraculum, ut non unus, vel alter mirarentur, ſed omnes.

Tolet.

Hugo.

Lucæ 5. n. 10. Similiter autem Jacobum, & Joannem filios Zebedæi, qui erant ſocij Simonis. Et ait ad Simonem Jeſus: Noli timere; ex hoc jam homines eris capiens.

VERSIONES.

Syriacus. Ne timeas; poſthac piſcaturus es homines ad vitam.

Arabicus. Et nunc eris piſcator, qui piſcaberis homines.

Tertull. lib. 4. adver. Marc. cap. 9. Ne time; abhinc homines eris capiens.

D. Ambr. lib. Hexaëm. c. 6. & lib. 6. c. 8. Eris homines vivificans.

Cajetan. Ex hoc nunc eris homines vivos capiens.

EXPOSITIO.

PAVOR tantæ rei non ſolum invaſit Petrum & eos, qui cum ipſo erant in ſua navi, ſed etiam eos, qui erant in alia, verbi gratia, filios Zebedæi Jacobum, & Joannem. Et, ut ait D. Bonav. ſicut fuerunt ſocii in ſtupore, ac exercitio piſcationis; ita & in dignitate vocationis Matth. 4. n. 19. ut dicam *capite inferiori*. Apoc. 1. n. 9. *Ego Ioannes frater veſter, & participes in tribulatione, & regno*. 2. Cor. 1. n. 7. *Scientes, quòd ſicut ſocii paſſionum eſtis, ſic eritis & conſolationis*. Sequitur textus: *Ait ad Simonem*. Petrus ſe humiliando, Dominum non expellebat, ſed potius attrahebat; & ideo Dominus eum confortat animando, ab illoque timorem excludendo. Et ait, *Noli timere*; id eſt, ne timeas aliquid mali, vel ſubmerſionem ex mea præſentia; non enim veni, ut te timore terrerē, ſed ut multis donis cumularem. Et excludit Dñs ab eo, ut ait D. Bonavent. timorem puſillanimitatis, qui opponitur confidentiæ, non vero timorem reverentiæ, & illum excludit timorem ut quæ ſequuntur, attentius audiat. 111.

Bonavent.

Matth. 4.

Socius in labore ſit & in felicitate.

Apoc. 1.

2. Cor. 1.

Bonavent.

Ex hoc, id eſt, ab hoc nunc, ex hoc tempore, ſeu ex hoc eventu, *eris homines capiens*. Verbum, *capiens*, valde gravidum eſt ſenſibus, ideoque à 112.

pleriſque varie legitur, ut patet ex verſionibus. Tamen accommodatiſſimè legendum eſt cum Syriaco. *Eris homines ad vitam capiens*, nam in piſcatione naturali piſcis dum piſcatur, moritur: at in hac ſpirituali piſcatione, non ad mortem, ſed ad vitam ex hac mundi aqua extrahitur homo. Et dicitur Petro, *Eris homines capiens*, ut notat D. Bonaventura, non aurum, non dignitates, ſed homines, 1. Corinth. 12. n. 14. *Non quæ o, quæ veſtra ſunt, ſed vos.* Ad Philipp. 4. n. 17. *Non quæro datum, ſed fructum abundantem in ratione veſtra.* Et dum hæc verba dicuntur Petro, ut notat D. Auguſtinus, ſuprà citatus, Beda, D. Bonavent. Hugo & alii ac dixi *quæſt.* 1. nondum in Apoſtolatum eligitur ſed prædicatur, quòd poſtea ſit diligendus. Quare Deus ad hoc munus Evangelicum vocavit piſcatores? ſatis explicabitur inferiori capite.

Syriacus. Bonavent. 2. Cor. 12. Ad Philip. 4. Auguſt. Beda. Bonavent. Hugo. *Prædicator, non aurum, ſed animas quærat.*

Quæstio XVII.

An oratio Petri fuerit exaudita?

113. Deprecatus eſt Petrus *Exi à me, quia homo peccator ſum*, & tamen Dominus non receſſit ab eo; ac proinde ejus petitioni non annuit Chriſtus. Reſpondet primò Toletus, & ad litteram, *annot.* 14. Si petitionem, in ſe ipſe conſideremus, non eſſe exauditam, petebat enim à Chriſto, ut ab eo exiret; quod tamen Dominus non fecit. Si tamen finis, & intentio petitionis attendatur, maximè exauditus eſt Petrus. Deprecabatur, Chriſtum à ſe exire, ea intentione, ne quid mali ob ſuam indignitatem præſentia Domini pateretur. Et hoc maximè impetravit: nihil enim detrimenti eſt paſſus, nec ſubmerſione oppreſſus, ſed cum Chriſto magna ſecuritate eſt munitus, & multis donis exaltatus.

Toler. *Finis orationis exauditio.*

114. Secundò Gloſſa, Beda, Hugo, *Non recedit Ieſus*, ait, *quamvis Petrus dixiſſet: Exi à me Domine, ſed Dominus ab eo non recedit, ſed ad littus producit, id eſt, ad ſoliditatem fidei.* Sæpè Dominus noſtris petitionibus non annuit ob noſtrum bonum. A Petro deprecante ſeparationem, non recedit Dominus, ſed ad ſoliditatem fidei producit, ad hoc ut mereatur tantum per fidei confeſſionem, ut caput totius Eccleſiæ conſtituatur.

Gloſſa. Beda. Hugo.

115. Tertiò D. Auguſtinus lib. 1. quæſtionum Evangelicar. quæſt. 2. *Sic*, inquit, *non enim receſſit ab eis Dominus, ſed eos ſubductis navibus ad littus produxit, ſignificans in bonis, & ſpiritualibus viris non eſſe oportere hanc voluntatem, ut peccatis turbarum commoti, quo quaſi ſecurius, tranquilliuſque vivant, munus Eccleſiaſticum deſerant.* Aderat Petrus qui ſe peccatorem proteſtabatur, & navis periclitabatur ſubmergi; & tamen Dominus in tanto periculo, nec deſerit navem, nec nautas. Doctores ac Prælatos docens, quòd prætextu ſecurioris tranquilliorisque vitæ, & incolumitatis non debent munus ſuum, commiſſoſque ſibi deſerere ſubditos ſed eis in ipſa tempeſtate aſſiſtere, eoſque ad ſalutis perducere portum. Cùm Moyſes videret Ægyptum percutientem, injuriámque Hebræo facientem, ipſum interfecit, *Exodi 2. num.* 11. Quid agis, Moyſes? Nónne tibi notum eſt, quòd ſi Pharao illud agnoverit, tibi neceſſarium erit, fugere ad deſertum, multas ſolicitudines, ac labores quærere? Quare ergo, cùm ſis in ſolio regni illud contemnis, & tot, tantiſque periculis te exponis? Agebatur, jam Moyſes ſpiritu veri Præſulis, & ideo pro tuenda, conſervandáque ſubditi vita omnem ſolicitudinem, ac laborem nihil ducebat. Divus Baſilius homil. 1. in Hexëmeron. *Moyſes*, ait, *tyrannidis faſtum negligens prorſus ad ſuæ gentis contribules requirit eorum humilitatem complexus praelegit calamitates ærumnáſque cum Dei populo experiri, quàm ut temporali voluntate perfruitus ſe obnoxium redderet peccato.* Vide ſuprà *cap.* 3. *num.* 248. *& cap.* 5. *num.* 73. & infrà *c.* 1. *num.* 60.

Prælatus ſubditos in periculo non deſerat. *Prælatus pro tuendis ſubditis labores contemnat.* Baſil.

Quæstio XVIII.

Quare ſoli Petro dicatur: Eris homines capiens?

Aderant in hoc eventu Andreas, Joannes, & Jacobus, qui etiam erant homines piſcaturi; & tamen Chriſtus ſolùm loquitur cum Petro, eique ait: *Eris homines capiens* Cur hæc non dicuntur aliis, qui ſimili piſcationi erant incumbendi? Ad hoc reſpondet primò Divus Antonius Ulyſſiponenſis *ſerm. in Dom.* 5. *poſt. Trinit.* ſæpè citato. *Hoc ſpecialiter ad ipſum Petrum pertinet; ex hoc, quia fuiſti humilis, vitæ tuæ maculas erubeſcens, confeſſionem verecundia non reprimens, ſed potiùs detecto vulneri remedium quærens, eris homines capiens.* Optimus gradus ad ſublimia, humilitas ac peccatorum confeſſio: & quia inter omnes, qui aderant in navi, Petrus humiliatur, ad genua Chriſti procumbit, peccata ſua cognoſcens confitetur: *Exi à me, quia homo peccator ſum*; ideo ei ſpecialiter dicitur, *Eris homines capiens*; ac ad dignitatem Apoſtolicam eſſe eligendum, ei manifeſtatur. 116.

Ant. Ulyſſip. *Confeſſio peccatorum gradus ad magna.*

Secundò Carthuſianus. *Sicut Petrus*, ait, *ſe Chriſto ſingulariter humiliavit, ſic meruit ſingulariter conſolari ab eo, & ait ad eum: Eris homines capiens, ex hoc hujus tuæ obedientiæ, ac reverentiæ mihi exhibitæ ſtuporis, humilitatiſque merito prædicator, & Apoſtolus efficieris.* Solus Petrus magnum ſuum meritum erga Chriſtum declaravit humiliando ſe, reverentiam exhibendo, ac promptа obedientia mandatis Domini obſequendo, ideo erga ipſum tam excellens donum declaratur, *Eris homines capiens*; ubi enim meritum ſe prodiit, ibi & honor præmii refulgere decet: & qui meritis eſt conſpicuus, Domini mercede eſt condecorandus. 117.

Carthuſ. *Ubi meritum, ibi præmium.*

Tertiò Beda, Haymon, D. Antonius *citatus*, quod ante omnes docuit D. Auguſtinus *lib.* 1. *de conſenſu Evangeliſtar.* Ideo hoc peculiariter dicitur Petro, quia peculiaris ei promittebatur piſcatio, qua piſcaturus erat homines reti Evangelico, tanquam ſupremus piſcator, ac rector totius navis Eccleſiaſticæ. Et ideo Dominus magno myſterio navim Petri ingrediatur; jubet ei in altum ducere eam, laxare retia; & ei peculiariter dicitur, *Eris homines capiens.* Sic etiam ſpecialiter ait Dominus Petro Matth. 17. num. 26. 118.

Beda. Haymon. Ant. Uly. Auguſt.

Vade

Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle, &c. Aliis ſemel dicitur, *Faciam vos fieri piſcatores hominum*. Matth. 4. n. 19. At verò Petro, tanquam ſupremo prælato, toties hæc obligatio repetitur, utpote ei maximè commendata, atque commiſſa.

Lucæ 5. *n.* 11. Et ſubductis ad terram navibus, relictis omnibus ſecuti ſunt eum.

VERSIONES.

Syriacus. Et impulerunt illas naves ad terram, omniáque reliquerunt, ac poſt eum abiere.

Franc. Lucas. Et ſubductis ex alto, ſeu ſurſum navibus ad terram.

EXPOSITIO.

119. Cajet. PONITUR hîc, ut ait Cajet. miraculi fructus: nam omnes incolumes ſimul cum navibus, cùm eſſent appulſi ad terram; omnibus relictis, ſcilicet piſcibus, retibus, navibus, mercenariis, ac ſociis, ſecuti ſunt Chriſtum. Qui Chriſtum perfectè ſequitur, omnia dimittere debet, quæ poſſunt inſervire, eique occaſiones dare peccati. Deinde ne homo impediatur, ac detineatur ab ipſis rebus. Unde eleganter ait D. Bernard. ſuper *Ecce nos reliquimus omnia*. *Rectè feciſti, Petre, qui currentem ſe ut non poteras oneratus, qui exaltavit, ut gigas ad currendam viam.* (Bernard.) Et D. Anton. ſæpe citatus, hoc confirmat exemplo parentis Eliæ. (Ant. Vlyſſip.) *Manus Domini facta eſt ſuper Eliam, accincteſque lumbis currebat*, 3. Reg 8. n. 46. (3. Reg. 8.) Manus Domini hoc eſt, gratia Dei facta eſt ſuper Eliam, accinctis lumbis per caſtitatem, currebat per paupertatem. Et ait Evangeliſta, *Secuti ſunt eum*, hoc eſt, ob reverentiam cum eo iverunt ad publicanda Dei mirabilia, quamvis poſtea ad piſcationem redierint, ut notant Gloſ. Bonav. Carthuſianus, Hugo, & alij, quouſque vocati ſunt à Domino Matth. 4. *Venite poſt me* quia tunc immobiliter, ac individualiter cum Domino permanſerunt. (Gloſſa, Bonavent. Carthuſ. Hugo. Matth. 4.)

CAP. VIII.

Vocantur Petrus, & Andreas.

Matth. 4. *n.* 18. Ambulans Jeſus juxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem ejus, mittentes rete in mare; erant enim piſcatores.

VERSIONES.

Syriacus. Quumque iter faceret juxta mare Galilææ, vidit duos fratres, &c. in mare retia projicientes.

Vatablus. Pagn. Jacientes retia in mare.

Arias. Vidit Simonem dictum Petrum, & Andream fratrem ejus, mittentes verticulam in mare.

ALTER TEXTUS.

Marci 1. *n.* 16. Et præteriens ſecus mare Galilææ vidit Simonem & Andream fratrem ejus.

EXPOSITIO.

SEPTEM adnotat hîc Evangeliſta: tria circa perſonam Chriſti, quatuor circa Apoſtolos. Primò Chriſtum ambulantem. Secundò locum in quo ambulabat, *juxta mare*. Tertiò quod ambulando egit *Vidit*. Quartò, quos vidit, *duos fratres*. Quintò. Eorum nomina, *Simonem & Andream*. Sextò. Occupationem illorum, *mittentes retia*. Septimò. Conditionem, ac officium eorum; *erant enim piſcatores*. 1.

Primò, *Ambulabat Ieſus*, ut ait Albertus Magnus, *non tam greſſibus corporis, quam irradiatione, & geſtatione ſua illuminationis*. Tanquam verus Sol, non in uno loco luce ſua ſiſtebat, ſed per omnia diffundebat. Seu, ut ait Hugo, *Ambulans Prædicatores vocabat ad ambulandum*. Non ſiſtens, ſed verſans per loca, ut ſui exemplo ſuos doceret ad iter agendum. Vel deambulat formam agens meditabundi; non ratione ſui, cui omnia ſunt in promptu, ac præſentia, cùm in ipſo ſint omnes theſauri Sapientiæ & ſcientiæ Dei, ſed in noſtram eruditionem, ac inſtructionem ob rei gravitatem, quam aggrediebatur, in inimicis eligendis ac Apoſtolis ad tantum munus vocandis, ut nos in ſimilibus præmeditemur. 2. (Albert. Mag. *Chriſtus omnia illuminabat.* Hugo. *Docemur, magna præmeditari.*)

Secundò. *Iuxta mare*. Propriè non erat mare, ſed locus aquarum, quem Jordanis defluens, ac incidens in humiliorem locum, efficiebat. Tamen dicitur mare, ut obſervat D. Hieronymus *in quæſtion. Hebraicis in Geneſim*; more Hebræorum, qui omnem congregationem aquarum mare appellabant. Lucas autem iſte, ut colligitur ex Joſepho *de bello judaico lib.* 3. *cap.* 18. in latitudine continebat pluſquam unam leucam, longitudine verò leucas tres ſuperabat. Aquæ erant dulces, abundabant magna multitudine, ac varietate piſcium Lacus varia habebat nomina ab oppidis, circa quæ defluebat, ut notat D. Paſchaſius *lib.* 3. *in Matth.* Dicebatur lacus, ſeu mare Galilææ, 3. (*Qualè eſſet mare Galilææ.* Hieron. Ioſeph. Paſchaſ.)

Galilææ,quia in Galilæa,erat. A D.Luca 5.*n.* 1. appellatur ſtagnum Geneſareth, à regione propinqua Geneſar. A Joanne 6.*num.*1.dicitur mare Tiberiadis à civitate Tiberiades vicina. Tertio, *vidit*, non fortuitò & caſu ſed ex induſtria conquæſitos; nam propter ipſos venit ad mare, & vidit eos, ut aiunt Chryſoſtomus in imperfecto *homil.*7. & Hugo, *non ad facies eorum, ſed ad corda reſpiciens: ſicut artifex, ſi viderit gemmas pretioſas non adolatas, elegit illas, non quod ſunt, ſed quod fieri poſſunt.* Et reſpexit eos Dominus oculis miſericordiæ ſuæ. Ac ſicut Sol, ut ſicut Rupertus *lib. de Matth.* quia quo, vidit illuminat, & non ſinit in tenebris.

Chryſoſt. Hugo. *Deus videt, non ſecundù faciem, ſed: ſecundù cor.* Robert.

4. Theoph. Quarto, etiam quo ad Apoſtolos *Quos vidit* Duos Fratres, ſcilicet Simonem, qui dicitur Petrus, & Andream. *Hi*, aitTheophylactus,*fuerunt diſcipuli Ioannis: vivente autem adhuc Ioanne acceſſerunt ad Chriſtum. Porrò ubi Ioannem viderunt vinctum, reverſi ſunt ad piſcatoriam; & ſic veniens Chriſtus piſcatur eos.* Quamvis Andreas Petro eſſet natu major, tamen Petrus præmittitur à Matthæo, aut quia illum Chriſtus prius aſpexit; ut ait Beaulxames; aut quia Matthæus ejus gradum ſublimiorem inter Apoſtolos conſideravit.

Cur Petrus prior nominatur. Beaulxm.

5. Paſchaſ. Quintò eorum nomina. *Simonem, & Andream* Simon, id eſt obediens, Andreas, fortis, ſeu virilis D. Paſchaſius lib. 3.in Matth. *Ex quo liquet, ait, quod quiſquis ad Chriſti diſciplinam velit tranſire neceſſe eſt, ut primum virtutem obedientiæ excolat, ac deinde idem viriliter ad finem uſque fortis viribus perduceret.* Vel dic,quod optimè hi primi eliguntur ad Apoſtolicum apicem. Quia Prælatus, quamvis ſe videat in dignitatis culmine,omnibuſque ſuperiori, legi tamen Dei, ac divinis mandatis obediens eſſe debet, atque in perſiſtendo in hujuſmodi obedientia fortis,& virilis. Addit Matthæus *Simonem, qui dicitur Petrus*; & tamen poſtea appellatus eſt Petrus à Chriſto, ob admirabilem fidei confeſſionem, *Matth.* 16. *n.* 16. Unde ait D.Paſchaſius *lib.*3.*in Matth.* quòd hic dictus eſt Petrus per anticipationem. D. Chryſoſt. verò *homil.* 14. *in Matth.* Quòd antequam Baptiſta incarceraretur, venit Princeps Apoſtolorum ad Chriſtum, qui dixit ei: *Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*, Ioan.1. num. 42. Et ita fuit obediens Chriſto, ut Petrus ſtatim nominaretur. Ita ait Chryſoſtomus. *Facile obedierunt vocanti, ſuaque nomina reliquerunt.* Sed Chriſtus eo loco prædixit nomen quod poſtea erat habiturus. Sexto eorum accuſatio: *Mittentes rete in mare*, hoc eſt communi opera jacientes.Septimò. Officium, ac conditio illorum *piſcatores*, de quo multa dicam in quæſtionibus.

Quid ſignificat Simon, & Andreas. *Prælatus ſit obediens legi Dei.* Matth. 16. Paſchaſ. Chryſoſt. Ioan. 1. Chryſoſt.

Quæstio I.

Utrùm Petrus, & Andreas multipliciter fuerint vocati à Domino? Et agitur de concordia Evangeliſtarum in hac materia.

6. Varias vocationes Petri, & Andreæ, videntur ſcribere ſacri Evangeliſtæ. Nam, primò Marcus 3. *num.* 13. & Lucas 6. *num.* 13. videntur ſignificare, omnes Apoſtolos ſimul fuiſſe vocatos. Secundò Joannes, 1. *numero* 40. & 41. quòd poſtquam Baptiſta dixit de Chriſto prætereunte, *Ecce Agnus Dei*, & audierunt Baptiſtam duo ex diſcipulis ejus, & ſecuti ſunt Dominum Jeſum. Et ait Evangeliſta citatus: *Erat autem Andreas frater Simonis unus ex duobus, qui audierunt à Joanne, & ſecuti fuerant eum.* Et Andreas adduxit fratrem ſuum Simonem ad Chriſtum, quem intuitus Dominus, dixit: *Tu es Simon filius Jona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*, Matthæus verò, & Marcus hoc ſcribunt eos vocatos juxta mare Galilææ à Chriſto deambulante quatuor. Lucas *cap.*5.*num.*1.& 10.narrat Petrum vocatum à Chriſto, non prætereunte, ſed in navicula Petri concionante poſt captam copioſam piſcium multitudinem.

Variæ vocationes Petri, & Andreæ.

Quantum ad primum parva eſt quæſtio de deſignatione Apoſtolorum: quia ibi vocati non ſunt ut Chriſtum ſequerentur, ſed ut Apoſtoli fierent.Et ita ait D.Lucas cit.cap.6.n.13.*Vocavit diſcipulos ſuos, & elegit duodecim ex ipſis, quos & Apoſtolos nominavit.* Ac proinde jam in Chriſti ſocietate erant,& hic Apoſtoli tantùm nominati, & declarati fuere. 7. Luc. 6.

Quoad alias vocationes eſt quæſtio, & aliquantulum difficilis. Sunt, qui putent, ſemel tantùm fuiſſe vocatos Petrum, & Andream; ut refert D.Paſchaſius *lib.* 3. *in Matth.* Et dicunt, quòd hujuſmodi vocatio narratur à Joanne, *c.* 1. *num.* 40. Et facta fuit poſt teſtimonium Baptiſtæ. Et inquiunt, quòd hic iterum per capitulationem ſcribitur. 8. Paſchaſ.

Secundò.D.Paſchaſius *lib.*3.*in Matth.*ex aliorum placito refert,unam,& eandem eſſe vocationem quam Matthæus, & Marcus hic ſcribunt, ac illum, quam Lucas narrat *cap.*5.Eandem ſententiam ſequitur Abulenſis *hic quæſt.* 96. Janſenius, & alij Tertia ſententia eſt tres fuiſſe vocationes. Ita docet D.Thom.*hic.* primo vocati fuerunt ad Chriſti familiaritatem, *Ioan.*1.*n.* 40. Secundo diſcipulatum. *Luc.*5.*num.*10.Tertiò ut totaliter Chriſto adhærerent. Matth. & Marc. *hoc loco.* Et tres fuiſſe petri vocationes tradunt Beda, Haymon.Albert.Magnus, Carthuſianus, Lyranus, & alij.

9. Paſchaſ. Abulenſ. Ianſen. S.Thom. Beda. Haymon. Alber. Mag. Carthuſ. Hugo. Lyran.

Breviter dico, quod ſentio primò. Vocatio illa,qua Andreas venit ad Chriſtum *I an.*1.*n.* 40. omnino diverſa eſt ab ea, quam Matthæus hic proponit. Probatur, quia eo loco Andreas ſecutus eſt Chriſtum ex teſtimonio Baptiſtæ in Judæa juxta ripas Jordanis: hæc vero vocatio hic contigit ſecus mare Galilææ. Illa facta fuit ante incarcerationem Joannis; hæc poſtquam miſſus eſt in carcerem. In illa Andreas ſecutus eſt Dominum,& manſit apud eum die illo,*Ioan.*1.*n.*39. at hic permanenter Domino adhæſit. Immo, ille acceſſus ad Chriſtum de quo Joannes mentionem facit propriè non fuit vocatio, ut ait Maldonatus, ſed vocationis præparatio. Nec in ipſo Joannis textu invenies quod petrus, & Andreas vocati fuerint à Chriſto vocatione externa ad ſui ſequelam,verbi gratia:Venite poſt me, vel, Sequimini me: aut quod eis dixerit aliud ſimile verbum. Sed Andreas audiens teſtimonium Joannis ſecutus eſt Chriſtum cum alio ipſius Joannis diſcipulo, qui à Chriſto interrogaverunt,ubi habitabat,qui dixit eis: Venite, & videte,

10. *Vocationes quas Ioannes, & Matthæus ſcribunt diſtinctæ.* Maldon.

Chryſoſt. videre, ſcilicet locum habitationis ut notat Chryſoſtomus *homil.* 17. *In Ioan.* poſtea Andreas ad Chriſtum adduxit fratrem ſuum Simonem Petrum. Et ex hoc loco Apoſtoli intimam cum Chriſto habuerunt familiaritatem. Unde peroptimè ait Albertus Magnus, quòd hic Apoſtoli Petrus, & Andreas primò vocati ſunt ad Chriſti familiaritatem teſtimonio Joannis.

Alb. Magn.

11. *Lucæ, & Matthæi diſtinctæ hiſtoriæ.* Secundò tenendum eſt, diſtinctas eſſe hiſtorias, quas Lucas *cap.* 6. & Matthæus *hoc loco* narrant, ut dixi *cap. ſuperiori quæſt.* 1. Nam Lucas eo loco commemorat aumirabilem Petri piſcationem, & nullam Andreæ mentionem facit? nec aliquod ponit verbum vocationem exprimens, ut clariùs dixi *loco citato*; ſed ſolùm quod Petrus ſecutus eſt Dominum.

12. *Petrus & Andreas ſemel externe vocati ad Dominum ſequendum.* Tertiò tenendum, Petrum, & Andream ſemel vocatos fuiſſe à Chriſto vocatione externa ad eum ſequendum. Et eſt hoc loco, quo ſcribunt Matthæus, & Marcus dum eis dixit: *Venite poſt me. At illi relictis retibus ſecuti ſunt eum.* Ita docet D. Auguſt. *lib.* 3. *de conſenſu Evangeliſtar. c.* 17. Probatur ex dictis. Deinde, quia præclariſſima duo Apoſtolica lumina, ſi toties dicantur vocati, parum viderentur obſequi Domino vocanti, cùm multos Apoſtolos ad primam Chriſti vocem omnia reliquiſſe, & Dominum fuiſſe ſecutos, legamus, ut ſacer textus narrat de D. Matthæo, Dixi, *vocatione externa*; quia interno impulſu, certum eſt, motos fuiſſe à Spiritu ſancto, dum *Joan.* 1. *n.* 40. ad Chriſtum accedunt. Siquidem omnis motio, conducens ad vitam æternam, ab ipſo provenit. Nos autem loquimur de vocatione externa, ut notat Toletus *cap.* 1. *Ioan. annot.* 77. Et hæc ſententia manifeſtè patet ex dictis *cap. ſuperiori quæſt.* 1.

Auguſt.

Tolet.

Quæstio II.

Quare Dominus modo vocet Andream, & non antea elegerit, quando ipſum fuerat ſecutus?

13. Joan. 1. *Ratio difficultatis.* Ex adducto *cap.* 1. *Joan. num.* 37. *quæſt. ſuperiori* liquet, quòd cùm Baptiſta de Chriſto præberet teſtimonium: *Ecce Agnus Dei. Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſecuti ſunt Jeſum. Erat autem Andreas unus ex duobus, qui ſecuti fuerant eum.*, ibidem n. 40. Quæſtio ergo præſens eſt: Cur Andream Dominus tunc ad ſuum Apoſtolitum non elegit, ſed ſolùm ad ſuam familiaritatem, ut dixi *ſuperiori quæſt.* cùm in hoc Matthæi loco eum eſſet electurus? Cur Andreas, valdè promptè ad Dominum veniens, ad Apoſtolatum non admittitur, cum poſtea totus in ſuo negotio occupatus notandus eſſet?

14. *Accommodandum tempori, ac loco.* Reſpondeo primò. Ex his, quæ dicam *quæſt. ſequenti*, Chriſtus Dominus, ut optimus noſter magiſter, maximè ſe accommodabat, ac condeſcendebat tempori, & occaſioni: & ad ripas Jordanis, de quo Joannes agit *cap.* 1. adhuc Dominus non prædicabat, ſed modò in Galilæa incipit publicè divino verbo inſonare, & docere, ut ſcribit Matthæus hoc *cap.* 4. *n.* 17. Et tunc teſtes fideliſſimos, ac magnos ad Verbi miniſterium operarios Dominus ad ſe vocat. Vide contextum Matthæi: *Cœpit Jeſus prædicare, Pœnitentiam agite: ambulans juxta mare Galilææ vidit duos fratres*, &c.

Matth. 4.

Secundò. Magnum exemplum nobis præbet benignitas, & civilitas noſtri Salvatoris. Andreas erat Baptiſtæ diſcipulus, qui frequenter ei aſſiſtebat, dum ipſe prædicabat, ac baptizabat; & ex teſtimonio Joannis venit ad Jeſum. Et quamvis Andreas in hoc ad multo meliorem ſortem tranſiret. Chriſtus eum ad ſe totaliter non attrahit, ut ſibi permanenter adhæreret, ne magiſtrum ſuum Joannem in miniſterio ſuo deſerere videretur. Sed poſtquam ipſe Joannes eſt incarceratus, & ceſſavit prædicare ac baptizare, tunc ad Apoſtolatum Chriſtus ad ſe vocat Andream, ut cum eo immobiliter perſiſtat. Quando Andreas cum illo alio Joannis diſcipulo venit ad Chriſtum, atque ad hoſpitium, in quo Dominus habitabat, ait ſacer textus Ioan. 1. n. 39. *Venerunt, & viderunt, ubi maneret, ſcilicet* Chriſtus, *& apud eum manſerunt die illo. Hora autem erat quaſi decima.* Dum dicitur hora decima, intellige ab ortu Solis; nam Judæi ab ortu Solis uſque ad occaſum per duodecim horas numerabant diem. Sed cur ſacer Evangeliſta advertit, quòd erat hora decima? Maldonatus. *Reddit rationem*, ait, *quare die illo apud Chriſtum manſiſſent; nec ad Joannem præceptorem ſuum revertiſſent, quia inclinata jam in occaſum dies erat, neque ſatis reſtabat tempus ut redire poſſent.* Dum hora diei ſcribitur, inſinuatur, quòd ideo Domino permittente per eam noctem ibi commorati ſunt; ac à Magiſtro ſuo Joanne devincti, quia tempus locum non dabat, ut ad eum accedere poſſent. 15.

Amicus curare debet, ne à ſibi miniſtrantibus deſeratur amicus.

Joan. 1.

Maldonat.

Non patitur Dominus, ut Ioannis diſcipuli magiſtrum ſuum deſerant.

16. Tertiò Inſcrutabilis eſt Dei ſapientia, & decori noſtro maximè conſulens. Andream ad ſe juxta fluenta Jordanis properantem, non recipit ad Apoſtolatum, ut dixi *ſuperiori quæſt.* ſed ſimul dum ipſe, & frater ejus Petrus in Galilææ littore adſunt, eos ad ſe advocat, & allicit; immò oculis priùs aſpexit Petrum, ut dixi *in expoſitione.* Decretum erat Dei conſilio, ut Petrus ad ſupremum Chriſtianæ Reipublicæ apicem ſublimaretur. Si ergo Andreas juxta Jordanis ripas ad Apoſtolatum eſſet admiſſus; & poſtea frater ejus junior vocatione, religione, ac ætate ei anteponeretur, poterat aliquis cogitare, quòd antiquior Andreas aliquantulum devenuſtabatur: ne ergo hujuſmodi ſuſpicio alicujus veniat in mentem, Andreas velociſſimè ad Chriſtum maturans, ad Apoſtolicum ordinem non admittitur, ſed cum fratre ſuo ſimul recipitur, ne verò antiquitate, ac meritis inſigni recens aliquis præponi videatur.

Conſulendum, ne junior ſeniori præponi videatur.

17. Morituros Jacob ait filiis ſuis: *Congregamini, ut annuntiem, quæ ventura ſunt vobis in diebus noviſſimis*, Geneſ. 49. numero 1. filios ſuos incipiendo à Ruben per ordinem benedixit. Meritò conſiderat Origenes *homil.* 17. quòd in ſacra Scriptura varius eſt ordo in numerandis his Patriarchis, ut in ingreſſu in Ægyptum *Exod.* 1. *n.* 1. Vel dum numerantur ad bellum, *Numer.* 26. *à n.* 5. Vel dum terra promiſſionis inter eos diſtribuitur, ut patet *Joſue à cap.* 13. *& ſequentibus.* In his autem narrationibus, ſecundùm ſuam antiquitatem non deſcribuntur. Tamen hoc loco ſanctus Jacob ordinem ætatis ſervat, ut notat D. Chryſoſtomus homil. 67. in Geneſ. *Congregatis pueris*

Origen.

Chryſoſt.

pueris, ait, *ſervato nativitatis ordine*. D. Ambroſius *lib. de benedictionib. Patriarchar. cap.* 1. & alij.: Cur ergo patriarcha primo loco non benedixit dilectiſſimum filium ſuum Joſeph, qui dignitate inter cæteros eminebat, totius Ægypti gubernator, ac tanquam omnium pater habebatur; ſed penè in ultimo, & undecimo loco manum patris accipit? Cur ſaltem Judas, qui regia dignitate erat conſpicuus, à quo Chriſtus Dominus erat naſciturus, primam non vendicat nominationem? Albinus in quæſtionib. in Geneſim. *Ordine ætatis benedictionem habent, ſervans pater unicuique ſuum honorem.* Pater moriens prædicabat filiis benedictiones, & favores cœleſtes, qui eis erant eventuri; & dum hæc publicantur, prærogativa ætatis uniuſcujuſque ſervatur; in illis enim benedictionibus majora aliquando pronunciantur adoleſcentiori, quàm ſeniori, verbi gratia, Judæ, quam Ruben, & Simeoni; tamen nativitatis ordo obſervatur: quia cœleſtia dona ita uni conceduntur, ut aliorum gradum, aut dignitatem, nec minuant, nec extenuent, ſed abſque alicujus præjudicio condecorant, & nobilitant.

Ambroſ.

Dignitas uni danda abſque aliorum præjudicio.

Albinus.

Dathan, & Abiron, ait Regius Vates pſal. 105.
18. num. 16. *Irritaverunt Moyſen in caſtris, Aaron ſanctum Domini.* Filii iniquitatis ob principatus ambitionem ſe contra Moyſen, & Aaron erexerunt. Sed cur Aaron apponitur ſanctum Domini, non verò Moyſi? De Moyſe ait Eccleſiaſt. cap. 45. num. 2. *Similem illum fecit in gloria Sanctorum.* Cur ergo non Moyſes, ſed Aaron dicitur ſanctus: Communis Interpretum ſententia Brunonis, Lyrani, Carthuſiani, Incogniti, Hugonis. Ob pontificiam dignitatem, qua erat ſanctificatus à Domino. Si enim Moyſes quia dux, ac gubernator populi erat, primo narratur in loco, frater tamen Aaron à dignitate ſua non defraudatur, ut ſanctitatis nomine condecoretur.

Pſalm. 105.

Eccli. 35.

Bruno. Lyran. Carthuſ. Incognitus. Hugo.

Moyſes honoratur, Aaron tamen non defraudatur.

Ad culmen Apoſtolicum evehitur Petrus, ta-
19. men Andreæ ſanctitatis æquali gloria, ac beatitudine muneratur. Sine dubio crucis mors cunctis excellentior, ac ſacratior magiſque pretioſa in oculis divinæ majeſtatis apparet, ut teſtatur Petrus Damianus ſerm. 57. *Inter cuncta ſanè*, ait, *martyrii genera illud nobilius, illud non immeritò judicatur eſſe præcipuum quod in ipſo Redemptore noſtro, capite videlicet Martyrum, cognoſcitur dedicatum.* Et tamen ſi rectè conſideres, invenies, quòd inter omnes Apoſtolos Petrus, & Andreas hac gloria ſunt ſublimati, ut eis Dominus glorioſam ſuæ mortis ſortem commodaverit, uterque enim in cruce ſpiritum exhalavit & in hac gloria æquali privilegio eos Dominus exæquavit. Idem Petrus Damianus citatus. *In illam beatitudinem ſempiternam eos Crux parturivit æquales; qui enim hic ſunt filii Joannis, illic ſunt filii crucis. Crux enim, quæ eos morientes huic vitæ ſubtraxit, cæleſti Jeruſalem renaſcentes, cum triumphali gloria novos cives invexit.* Sed unde hi duo fratres pari micant gloria crucis? Quia ſi Petrus narratur primus in Apoſtolico ordine, ob Pontificiam dignitatem; Andreas ſuæ prioritatis gloria non privatur, quòd prior ad Domini cognitionem, ac familiaritatem devenerit; dixi *ſuperiori quæſt.* Et ideo uterque ob ſuam prioritatis prærogativam crucis majeſtate condecoratur. Idem Damianus. *Andreas quidem in Apoſtolici ſenatus catalogo ſecundus ponitur, qui tamen in agnitionem Domini juxta Evangelicam fidem primus invenitur.*

Damian.

Petrus, & Andreas inter cæteros Apoſtolos crucis gloria nobilitantur.

Quæstio III.

Quare Chriſtus à principio ſuæ prædicationis elegit Apoſtolos?

Ait Matthæus *hoc c.* 4. *num.* 17. quòd Jeſus 20.
cœpit prædicare, & ſtatim *num.* 18. incipit narrare, quomodo Petrum, & Andream, Joannem, & Jacobum ad ſe vocat ad Apoſtolatum. Cur ergo ſtatim in exordio ſuæ prædicationis Apoſtolos vocat, ac eligit?

Prima, & germana ſolutio eſt, quòd vocati 21.
ſunt, ut efficerentur teſtes omnium, quæ Chriſtus geſſerat: ut autem teſtes eſſent, omnia ab exordio prædicationis, ac operationum Chriſti inſpicere debuerant. Quòd autem Chriſtus eos eligebat in teſtes, multis comprobatur. *Actor.* 1. *n.* 8. eis dixit: *Eritis mihi teſtes in Jeruſalem, & in omni Judæa, & Samaria.* Et Luc. 24. n. 48. *Vos autem teſtes eſtis horum.* Et Joan. 15. num. 36. & 37. *Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, ſpiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me, & vos teſtimonium perhibebitis, quia ab initio mecum eſtis.* Et ipſimet Apoſtoli ſe intellexerunt eſſe datos in teſtes Actor. 2. num. 32. cap. 3. num. 25. cap. 5. num. 32. *Nos ſumus teſtes horum verborum.* Quia quamvis Chriſtus de ſe dicat: *Ego teſtimonium ab homine accipio.* Joan. 5. n. 34. quia, ut rectè explicant Leontius, Theophylactus, non eget alicujus teſtimonio, cùm in ipſo ſit ſumma veritas, & potentia ad miracula operanda, tamen accommodando ſe ad noſtrum captum, teſtimonio utitur. Sicut vox illa, quæ de cælo intonuit *Joan.* 12. *num.* 29. dum pater dixit, *Clarificavit, & iterum clarificabo*; ait Chriſtus: *Non propter me hæc vox venit, ſed propter vos.* Similiter Joan. 11. num. 24. *Ego autem ſciebam, quia ſemper me exaudis: ſed propter populum, qui circunſtat, dixi, ut credant, quia tu me miſiſti.*

Apoſtoli electi, ut teſtes myſteriorum Chriſti.

Actor. 1.

Luc. 24.

Ioan. 15.

Actor. 2.

Ioan. 5.

Leontius. Theoph.

Chriſtus accommodat ad noſtrum modum.

Joan. 12.

Joan. 11.

Ut ergo eſſent teſtes, Chriſtus ad ſe recipit 22.
diſcipulos, ex quibus aliqui jam converſabantur cum Domino à tempore, quo Joannes dedit teſtimonium: *Ecce Agnus Dei*, Joan. 1 n. 40. Et aliqui potuerunt eſſe teſtes eorum, quæ geſta ſunt in Baptiſmo ut Andreas, qui erat diſcipulus Joannis; & etiam Philippus, & Petrus, ut obſervat Abulenſis *quæſt.* 97. Nam quando vocati ſunt à Domino prima vice, cum Ioanne erant in Iudæa. Ad quod videtur reſpicere Petrus, dum ait, quòd oportebat eligere ex illis viris, qui erant *Congregati in omni tempore quo intravit, & exivit inter nos Dominus Jeſus, incipiens à baptiſmate Ioannis, uſque ad diem, quo aſſumptus eſt, teſtem Reſurrectionis ejus nobiſcum fieri unum ex iſtis*, Actor. 1. n. 21. A principio autem prædicationis eligit Petrum, Andream, Ioannem, & Iacobum: inchoata prædicatione eliguntur alij, ut Matthæus *cap.* 9. *n.* 9. & illi, qui erant à principio vocati, & jam antea converſabantur, ut familiares, potuerunt teſtificare, & docere alios de his, quæ ipſi viderant, & audierant.

Joan. 1.

Abulenſ.

Actor. 1.

Secundò. Ad quæſtionem reſpondet D. Chry- 23.
ſoſt.

Chryſoſt. Actor. 4.] ſoſt. in Imperfect. homil. 7. *Vocat Apoſtolos*, ait, *ut nihil eos lateat, nec verbum Chriſti, nec operum, ut poſtmodum fiducialiter dicere poſſint: Non poſſumus nos, quæ vidimus, & audivimus, non loqui*, Actor. 4. n. 20. In exordio ſuæ prædicationis Apoſtolos ad ſe vocat, ut cùm ipſi viderint à principio, magnam habeant loquendi fiduciam. Et ita dicebat Joan. 1. cap. 1. n. 1. *Quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, & manus noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ, teſtamur, & annunciamus vobis.* Ut Paulus ſuum honorificaret Apoſtolatum, ait, *Non ſum liber? non ſum Apoſtolus? nonne Chriſtum Dominum vidi?* 1. Cor. 9. num. 1. Arguit Paulus pſeudoapoſtolos, ac puſillanimes, qui dicebant, Paulum cæteris Apoſtolis eſſe inferiorem, quia JESUM CHRISTUM in carne non viderat. His ait Magiſter gentium, ut notant D. Chryſoſtom. D. Thomas, D. Remigius, Benedict. Juſt. Ego ſum Apoſtolus, ut cæteri Apoſtoli: Ego libertatem habeo prædicandi meis auditoribus; nam Chriſtum Dominum præſentem intuitus ſum, eumque docentem in cælo audivi, *Actor. 22. n. 18. & 2. Corinth. 12. n. 4.* magnam enim in teſtificando habet authoritatem, atque fiduciam; qui dicit ea, quæ vidit, & audivit à magno, probatoque viro. Et ita Paulus redarguit eos, qui illi Apoſtolicam libertatem inficiabantur; quia Dominum JESUM in carne non vidit.

Quæ homo vidit valde confidenter dicit, & teſtificat. 1. Joan. 1. 1. Cor. 9. Chryſoſt. D. Thom. Remig. Bened. ult.

24. Abulenſ. Tertiò Abulenſ. *q. 97.* vocat Apoſtolos ab exordio prædicationis, ait propter doctrinam moralem in ipſis Apoſtolis, quia ad compoſitionem morum non ſufficit ſolùm verbalis inſtructio, ſed magis requiritur aſſuefactio cum eo, qui eſt morum magiſter. Et quia Apoſtoli futuri erant doctores orbis terrarum, non ſolùm quantum ad prædicationis doctrinam, verùm etiam in compoſitione morum, & totius vitæ honeſtate; ideo inſtrui debuere per longam converſationem cum Chriſto, qui erat regula morum. Et ipſe ſæpe arguebat aliquos eorum defectus, & ordinabat eos, quantum ad aliquas deordinationes morum, quæ in ipſis interdum apparebant, ut arguendo eos de elatione, vel contentione, vel de infidelitate, vel ſimilibus, ut patet infrà *Matth. 16. n. 23. & 17. n. 16. & 18. n. 1. Marc. ult. n. 14.*

Ut quis in moribus reformetur, paulatim aſſueſieri debet.

25. Quartò. Voluit Dominus à principio ſuæ prædicationis congregationem aliquam familiarium diſcipulorum ſibi adſciſcere, quos haberet teſtes omnium, quæ faceret, & diceret: frequenter enim amici ſolùm, tibique benevoli magnalia tua vident, & intelligunt. Vide *lib. 2. cap. 6. n. 60. & lib. 3. c. 3. n. 6. & 7.* Quintò maximè conveniens fuit, ut Chriſtus haberet diſcipulos qui eſſent operarij in verbo Dei: nam Chriſto prædicante Apoſtoli multos baptizabant, *Ioan. 4. n. 1.* Et in aliis ſanctis operibus occupabantur, itaut eis aliquando dixiſſet Chriſtus Marc. 5. n. 31. *Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum. Erant enim, qui veniebant, & redibant multi, nec ſpatium manducandi habebant.*

Marc. 6.

26. Sextò. Diſcipuli eliguntur à Domino ab exordio prædicationis, ut multis eſſet comprobata ſanctitas, poteſtas, ac integritas morum Chriſti: nam Judæi Salvatorem calumniabantur, quòd in Beelzebub principe Dæmoniorum ejiceret Dæmonia, *Matth. 12. n. 24. Luc. 11. n. 17.* Maximè ergo decuit, ut Chriſtus haberet diſcipulos, eorum filios, qui optimè exploratam habebant integerrimam Chriſti Domini vitam, ut Judæi ſuiſmet filiis convincerentur, falſum dicere. Deinde diſcipuli ejiciebant Dæmonia virtute à Chriſto Domino accepta: & tamen Judæi concedere renuebant, quòd diſcipuli expellerent Dæmonia in Beelzebuth; ergo convincebantur, hoc fateri in virtute Chriſti, dum Dæmonia ejiciebat. Quo argumento contra eos uſus eſt Chriſtus Dominus, Luc. 11. num. 17. *Si autem ego in Beelzebuth ejicio Dæmonia, filij veſtri in quo ejiciunt? Ideo ipſi judices veſtri erunt.* Non ait, ut notat Albert. Magn. *Diſcipuli mei, ſed filij veſtri, cum de eis eſſent nati, ut ipſi ſint teſtes contra eos, & ab illorum veritate convincerentur, quòd nullis malis artibus uſus ejicio Dæmonia.* Nullum enim poterat eſſe efficaciùs argumentum; quàm ut à ſuiſmet filiis convincerentur, ac eorum teſtimonio, Judæorum malitia patefieret. Similiter *in Matth.* Divus Paſchaſius, D. Thomas, Hugo, & alij.

Valde efficax argumentum, dum quis à propriis convincitur.

Alber. Mag. Paſchaſ. D. Thom. Hugo.

Ut Job ſuos amicos confutaret, & falſam eorum detegeret doctrinam, ait eis: *Secundum ſcientiam veſtram ego novi. Prius vos oſtendam fabricatores mendacij, & cultores perverſorum dogmatum,* Job. 13. n. 2. & 4. Septuag. legunt: *Novi quæ vos ſcitis.* Totus eſt ſanctus Patriarcha, ut falſam ſuorum amicorum diſcooperiat doctrinam, utque oſtendat, quàm ſiniſtrè de Deo ſentiant. Verùm ad hoc, ad quid ait: *Secundùm ſcientiam veſtram ego novi?* Ad quid ait, ſe eorum ſcientiam tenere, qui per donum Prophetiæ ipſam penetrabat, ut ex Divo Gregor. S. Odonius lib. 11. in Job. *Secundùm ait, eorum ſcientiam ſe noſſe confirmat, qui ſciendo cœleſtia, eorum terrenas cogitationes per Prophetiæ ſpiritum tranſibat.* Intendebat ſanctus Job. falſa amicorum dogmata compeſcere; & eorum malignitatem, ac depravatas cogitationes, non per ſupernaturale prophetiæ donum apprehendere divulgat, ſed ſecundùm eorum ſcientiam tenere fatetur: magna enim vis infertur, dum quilibet ex propria ſcientia, ſuis dictis, ac cognitione convincitur, & ligatur. Ita habet paraphraſis Bibliæ ante ipſum cap. 13. *Job amicos ſuos ex ipſorum verbis confutans, à Deo arguendos aſſerit.* 27.

Tob. 13. Septuag. Greg. Odon. Paraphr.

QUÆSTIO IV.

Quare Dominus potius eligit hos Apoſtolos quàm alios?

Ratio à priori hujus quæſtionis, Altitudo ſapientiæ Dei, divinum conſilium, cujus ratio eſt inſcrutabilis à nobis, ipſe enim eligit, prout vult. Moraliter verò aliqualis conjectura poterit à nobis inveſtigari. Primo Gloſſa Interlinealis. *Quia unitatem fraternæ dilectionis probavit.* Cùm Chriſtus ſit maximè amor charitatis, eos vocat, quos concordia copulatos vidit. 28.

Unitas, ac concordia, placet Deo.

Secundò. Petrus & Andreas erant Chriſti familiares, ac proximè benevolè in eum propenſi; nam juxta ripas Jordanis, audito Joannis teſtimonio Andreas ſecutus eſt Dominum Jeſum *Ioan. 1. n. 39.* qui etiã ad eum adduxit fratrem ſuum Simonem Petrum, *ibid. num. 41.* Filij autem Zebedæi, Jacobus & Joannes conſanguinei erant Domini, ut poſtea dicã: & bona indoles, ac voluntas conſanguineorũ, ac familiarium non eſt contemnenda, ſed omni favore proſequenda, ut ipſi quantum fieri poſſit, honore, ac dignitate afficiantur, præcipuè quando ab aliis ingenio, virtute, ac moribus non ſuperantur, ſed æquantur. Juſtitiæ lex eſt, ut cõſanguineus, ac amicus ad officiũ non admitta- 29.

Amici, ac conſanguinei ſunt beneficio proſequendi.

tur, quando indignus non invenitur, vel ab aliis virtute multum ſuperatur. At verò ſi moribus æqualis conſiſtit: prudentiæ regula dictat, ut quia cognatus, ac familiaris eſt, non detrimentum, ſed potiùs augmentum ſuſcipiat. Et ideo omni ſtudio eſt invigilandum, ut hujuſmodi omni beneficio condecorentur, ac extollantur.

30. Ob explicatum ſomnium Daniel conſtituitur à Rege Nabuchodonoſore Princeps ſuper omnes provincias, & ſuper cunctos magiſtratus, præfectos, & ſapientes? Et ſtatim dicitur: *Daniel poſtulavit à Rege. Et conſtitui, ſuper opera provinciæ Babylonis Sidrach, Miſach, & Abdenago* Dan. 2. n. 49. Sanctus Propheta, cum munera publica obtineret, ac eſſet Princeps ſuper provincias, cur non pro aliis deprecatur ſed pro amicis, & familiaribus: Noverat enim eos Daniel eſſe omni merito expolitos, & in nullo aliis inferiores, & ideo maximè affectavit, ut ſui cum ipſo omni honore, ac dignitate nobilitarentur. Theodoretus, *Daniel*, ait, *quæ ſperaverat conſecutus oſtendit erga proximum dilectionem, & participes eorum. quæ acceperat, fecit tribules ſuos.* Cùm Daniel accepiſſet poteſtatem, ſtatim præfecturæ, ac principatus facit participes tribules ſuos.

Daniel. 2.

Debes procurare, ut tui honore, ac dignitate condecorentur.

Theodor.

31. Cùm David clavum regni teneret, Jacob conſtituit principem militiæ, ac generalem ducem exercitus 2. *Reg.* 8. *num.* 16. *ac* 3. *Reg.* 1. *num* 16 *Paralip* 27. *num.* 34. Et tamen ſi legas catalogum virorum fortium David, invenies triginta ſeptem Heroas 2. *Reg.* 23. *à num.* 9. qui exercitus profligabant, Leonem interficiebant. Imò, quod magis eſt, in hoc illuſtrium catalogo non ſcribitur Ioab. Cur ergo ipſe potius, quàm aliquis ex il is triginta ſeptē præficitur dux militiæ; Joab virtute bellica, ac pugnandi dexteritate non erat cæteris inferior; & aliàs erat vel benemeritus erga Davidē: multa enim ei præſtiterat obſequia ut obſervat Carthuſianus 3. *Reg. cap.* 2. Imò, ut volunt Hebræi, fuerat ejus Individuus comes, ac familiaris, dum fugeret à facie Saül; & magni ingenij eſt, contribules ſuos, ac familiares, aliàs benemeritos, omni favore proſequi, & ſui honoris ac dignitatis participes facere.

Carthuſ.

Amici officio ſunt honorandi.

QUÆSTIO V.

Quare Dominus vocaverit hos Apoſtolos binos, & fratres.

32. VOcat Dominus hìc ad ſe Apoſtolos binos, & fratres: nam elegit Petrum, & Andream fratres; ſimul Jacobum, & Joannem germanos. Et maximè ponderandū, quòd aliquando viderat Dominus Andream ſine Petro. *Joannis* 1. *num.* 40. & tunc eum non vocat, ſed quando ſimul erat cum Petro. Et ſimiliter valde probabile, quod aliquando viderat ſolum Jacobum, & tunc eum ad ſe non attrahit, ſed quando ſimul aderat cum Joanne.

33. Peluſiot. Reſpondetur primò: Iſidorus Peluſiota lib. 1. epiſt. 9. *Diſcipuli illi,* ait, *qui primi à Domino vocati ſunt, duo fratres extiterant; ex quo ſtatim per ipſa initia ſapientiſſimus Salvator illud indicavit, ſe diſcipulos omnes ſuos fraterno amore copulari velle. Quæ cùm ita ſint, nihil charitati anteponendum ducamus, quæ quidem omnia inter ſe devincit, atque in virili concordia conſervat.* Vocavit Dominus binos propter eximiam charitatem, qua ſuos connecti voluit: ideo vocavit fratres, ut ait Abulenſis quæſt. 103. *quia ipſa propinquitas ſanguinis auget quendam gradum amoris* Et quamvis Dominus omnes non vocaverit binos, & fratres, tamen ad id ſignificandum ſufficiebat, quòd eſſent aliqui; & præcipuè illi, qui in exordio ſunt vocati. Unde ait Chryſoſt. citatus ab ipſo Abulenſi: *Super charitatem fraternitatis Eccleſiæ poſuit fundamenta, ut ex radicibus charitas exuberans, quaſi humor aſcendat in ramis.* Si enim charitas viget in Prælato, in radice; deinde in omnes, tanquam in ramos derivatur. Et ad hanc vehementem charitatem nobis inſinuandam Dominus non vocavit tres fratres, ſed duos, ut notat Palatius, quia amor minor eſt inter tres, quàm inter duos.

Dominus diligit charitatem.

Abulenſ.

Chriſtus maximè vult ut inter nos ſit charitas.

Chryſoſt.

Palat.

34. Secundò Deus olim fundavit Synagogam ſuper unam fraternitatem, nempe ſuper Moyſem, & Aaron, qui totius populi principes erant. At ſuæ Eccleſiæ jaciens fundamenta, non unam tantùm fraternitatem Petri, & Andreæ, ſed etiam aliam germanitatem Jacobi, & Joannis apponit. Imperfect. hom. 7. *Quoniam*, ait, *abundantior eſt gratia novi teſtamenti, quàm veteris; ideo primum populum ædificavit ſuper unam fraternitatem; nunc autem ſuper duas.* Adeò Chriſtus Dominus eſt amator charitatis, ut multiplicitatem illius nobis commendet: nam ſi antea in Synagoga unus erat ſimplex ſpiritus charitatis, nunc verò in lege gratiæ duplex, imò & multò abundantior exigitur, ac requiritur, ut duplicatis charitatis vinculis coarctemur atque ligemur. Et ita nota, quòd vocat Petrum, & Andream mittentes rete; Jacobum, & Joannem reficientes: quos enim vocat, non ſolum erant uniti, ac copulati ſanguine, ſed etiam ſimultate, ac paritate laboris, & intentione operis. Et in hoc maximè laudabiles, quòd cùm eſſent ejuſdem artis opifices, non erant animo diſiuncti, ſed maximè amore conglutinati, atque uniti.

Imperfect.

Lex gratiæ perfectior lege veteri.

Magnā charitatē vult Chriſtus in ſuis.

35. Tertiò Gloſſa interlinealis ad illa verba: Vidit duos fratres Simonem Petrum, & Andream: *Quia unitatem fraternæ dilectionis probavit, ſine qua nullus in ordine Prædicatorum admittitur.* Eligit Dominus Apoſtolos, ac Prædicatores, in quibus charitas comprobata demonſtratur: ad docendum enim maximè hæc optatur, ut doctor, ac Prædicator audientium inſipientias poſſit patienter ferre, ac ſuſtinere. Deinde, quia Prædicator debet eſſe maximè addictus ad charitatem inſinuandam in populo Et ideo eligit diſcipulos fraterna charitate conglutinatos, ut non ſolùm verbo, ſed etiam exemplo doceant. Euſeb. Gallican. hom. in feſto S. Andreæ. *Sicut*, ait, *ipſi ſecundùm carnem fratres erant, & ita cæteros fide, & dilectione fratres eſſe doceant.* Et ad hoc exemplum charitatis in ſuis Prædicatoribus firmandum, Dominus binos vocat ait D. Thom. *Utrumque enim ad charitatem pertinet, quæ conſiſtit in dilectione Dei, & proximi; & ideo binos elegit, binos ad prædicandum miſit.* In modo mittendi, & vocandi, amorem Dei, & proximi inculcavit. Nota proximè citata verba Gloſſæ: *Unitatem fraternæ dilectionis probavit.* Magnum documentum, quòd Chriſtus, cùm ſit ſapientia Dei, unitatem probavit ad eligendum, ut nos diſcamus, eos, quos ad dignitates vocamus, magno experimento probare, & examinare.

Interlin.

Doctor, ac Prædicator magnam habeat charitatem.

Gallic.

Prædicator charitatem doceat ſuo exemplo, & modo incedendi.

D. Thom.

Eligendi experientia comprobandi.

36. Quartò D. Petrus Chryſologus ſerm. 28. *Quare Chriſtus*, ait, *ad virtutis officium, pauperes ſic elegit: Petrus, Andreas, Jacobus, & Joannes, germa*

Chryſolog.

germa

Chryſol.
Ita Chriſtus paupertatem diligit, ut duplicatam velit.

germanitas combinata, imò congeminata paupertas. Non ſolùm unum fratrem pauperem eligit Dominus, ſed duplicem: nam, dum cum Petro adducitur frater ejus Andreas etiam pauper, & cum Joanne Jacobus ſimiliter pauper, abſque dubio in quolibet congeminatur, & duplicatur paupertas. Ita illius amator eſt Dominus, ut non ſolùm unam, ſed duplicatam, ac multiplicatam in ſuis velit paupertatem.

Alber. Mag.
Proverb. 18.
Poteſtas quævis magna debet juvari ab aliis opere, & conſilio.
Carthuſ.
Bonum conſilium cuſtodit, ut firmat civitatem.

37. Quintò. Albertus Magnus. *Duo ſunt, quia quantumcumque ſit aliquis magnæ dignitatis, & poteſtatis, neceſſe eſt, quod in multis innitatur alteri, & juvetur ab ipſo.* Proverb. 18. num. 19. *Frater, qui juvatur à fratre; quaſi civitas firma: & judicia eorum, quaſi vectes urbium.* Petrus futurus totius Eccleſiæ Pontifex, eligitur ad Apoſtolatum ſimul cum fratre ſuo; & Jacobus primus Epiſcopus Jeroſolymitanus cum fratre, quiſque enim quantumvis emineat poteſtate, debet opere, & conſilio juvari ab aliis. Ita explicat Carthuſianus ad citatum locum Proverbiorum. *Proximi,* ait, *ſe charitativè juvantes conſilio, & affectu, quaſi civitas firma, in qua cives ſe invicem juvant; & tuentur contra hoſtes. Hinc Chriſtus miſit diſcipulos ſuos combinatos ad prædicandum.* Expende illa verba, *& judicia eorum.* hoc eſt, diſcretiones, ac conſilia ex mutua eorum collatione prolata, adeò firma ſunt, ſicut vectes urbium; quæ muniunt civitates.

Prælatus ſe habeat ut in ſubditos non ut in ſervos.

38. Sextò. Vocatur Petrus ad Apoſtolatum cum fratre ſuo Andrea. Sed ſi divina diſpoſitione ſancitum erat, ut ſimul cum alio eligeretur, cur alter ei non aſſignatur, niſi frater ſuus Andreas? Trahitur Petrus, qui conſtituendus erat caput, & pontifex totius Eccleſiæ, & nullus alius ei comes in vocatione datur, niſi ex ſanguine naturalis frater; ut inde deprehenderet, quòd ipſe eligebatur, ut eſſet illorum caput, qui ab eo tractandi erant, atque habendi, non ut ſervi, aut famuli, ſed ut fratres, ac carne, & ſanguine intime conjuncti.

Exod. 7.
Num. 11.
Septuag.
Pſalm. 76.
Baſilius.
Rupert.
Lyran.
Abulenſ.
Lyppom.
Hugo
Cajetan.
Ioan. de la Haye.
Exod. 32.

39. Ait Deus ad Moyſem: *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis,* Exod. 7. n. 1. At populus Iſraël ita ei committitur, ut ipſe dicat: *Nunquid ego concepi hanc multitudinem, ut dicas mihi: Porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulum?* Numer. 11. n. 12. Septuaginta apud Cornelium. *Sicut portare ſolet nutrix, vel mater; & Pſalm. 76. num. 21.* dicitur: *Deduxiſti, ſicut oves, populum tuum in manum Moyſi, & Aaron.* Quare ergo Moyſes conſtituitur ſuper Pharaonem tanquam Deus, ſuper Iſraël verò ut mater, nutrix, vel paſtor? Cur ſicut Pharaonis, non etiam Hebræorum Deus conſtituitur? Et augetur difficultas. Quia, juxta communem ſententiam D. Baſilii, Ruperti, Lyrani, Abulenſis, Lyppomani, Hugonis, Cajetani, Joannis de la Haye, & omnium ferè, dum Moyſi dicitur: *Conſtitui te Deum Pharaonis,* hoc eſt: Tibi committo excellentias, ut inſtar Dei, poſſis ei præcipere, comminari, nocere, & ſubvenire, quod fecit per decem plagas in Ægyptum illatas. Sed hæc eadem Moyſes ipſe præſtitit erga populum, paſſim multa præcipiendo; comminando, ne incideret populus in iram Dei; nocendo; nam poſt adorationem vituli, filii Levi fecerunt occiſionem magnam *Exod. 32. n. 26.* & alia multa. Quòd autem ipſe in multis ſubveniret populo, nihil eſt magis manifeſtum, ita ut ipſe diceret: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo,* Exod. 32. n. 31. Cur ergo dicitur Deus Pharaonis, & non populi Deus? Pharao, ac populus Ægyptius Moyſi committatur, ut inſtar Dei in eos poteſtatem dominativam exercere valeat, eoſque tanquam famulos, & ſervos ſubjugare, atque cum eis, tanquam cum ſervis agere queat, ut ibi explicat Cornelius à Lapide. At per reſpectum ad Hebræorum populum datus erat Moyſes à Deo ut Præſul; & ideo non dicitur conſtitui ſuper illum, ut Deus, ſed ut mater, nutrix, & paſtor: quia Prælatus per reſpectum ad inferiores non ſe debet conſiderare ut Deus, ut eis dominetur, ac imperet tanquam ſervis; ſed ſe exhibeat ut mater, nutrix, ac paſtor, qui cum ſuis agit, ut cum filiis, ac ovibus, quos tenerè diligit. In hanc cogitationem eleganter ait D. Bernard. ſerm. 32. in Cant. *Audiant Prælati, qui ſibi commiſſis ſemper volunt eſſe formidini, utilitati raro. Erudimini qui judicatis terram: diſcite ſubditorum matres vos eſſe debere, non Dominos, matres fovendo exhibeatis producite ubera, pectora lacte pingueſcant.*

Prælatus ſe habebat in ſubditos, non ut in ſervos ſed ut in filios.
Bernard.

40. Loquitur Nathan cum David, numerando ei beneficia à Deo collata: *Ego tuli te de paſcuis ſequentem greges, ut eſſes dux ſuper populum meum Iſraël,* 2. Reg. 7. num. 8. Sicut ipſe David ait de ſe: *De poſt fœtantes accepit eum, paſcere Jacob ſervum ſuum, & Iſraël hæreditatem ſuam,* Pſal. 77. n. 71. Et iterum ipſe Nathan loquens cum David eique dona à Deo data recenſendo ait: *Ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum Domini tui, & uxores Domini tui in ſinu tuo;* 2. Reg. 12. n. 8. Ex quo mihi ſuboritur dubium? Cur divinus Spiritus Saulem regnantem appellat dominum. *Domum Domini tui:* at verò Davidem imperantem, ac ſceptrum Iſraël tenentem, non Dominum ſed ducem, ſeu paſtorem dicit: *Paſcere Jacob,* ſeu ut alij vertunt: *Ut eſſet paſtor Jacob ſervi ſui?* Nónne æquali poteſtate, ne dicam majori, David, ac Saül, regnabat? Cur ergo ille dicitur Dominus, iſte vero dux ſeu paſtor? Saül totus iniquus erat ſuperbia, ac elatione repletus; at vero David juſtus, & rectus ſecundùm cor Domini; ille, ut iniquus, ſe habebat tanquam Dominus in ſervos; iſte autem, ut bonus, & rectus, tanquam paſtor in oves, dux in commilitones. De optimo Principe dixit Ariſtoteles 8. Ethicor. cap. 1. *Cum ſit bonus Rex, curam ſuorum habet quo bene ſe habeant, ut paſtor ovium.*

2. Reg. 7.
Pſalm. 77.
2. Reg. 12.
Rex ſe exhibeat, ut pater, non ut Dominus.
Ariſt.

Quæstio VI.

Quare Dominus ad ſuum Apoſtolatum homines ſimplices, ac pauperes eligit?

Salmeiron.

41. Impii Porphyrius, ac Julianus Imperator, ut refert Salmeiron *tom. 4. part. 1. tract. 25.* objiciebant Chriſto, quod aſciverit ad ſuum Apoſtolatum, ac conſortium homines ſimplices, & ignorantes, quibus poſſet facile verba dare abſque eo, quod valerent ejus vivendi modum apprehendere. Sed iſti falſiſſimi impoſitores, ac blaſphemi, unde putant, aliquid de Chriſti magnitudine detrahere, inde magis ejus divinitas, ac majeſtas patefit, ac declaratur, ut ſolutiones quæſtionis oſtendunt; pro cujus etiam enucleatione vide *lib. 2. c. 4. q. 5.*

42. Auguſt. Paſchaſ. Gregor. Baſil. Seleuc. Alb. Magn. D. Thom.

Prima, & communis ſolutio Sanctorum Petrum, D. Auguſtini *lib.* 18. *de civitate Dei cap.* 49. D. Paſchaſij. *lib.* 3. *in Matth.* Divi Gregorij *lib.* 9. *Epiſtolarum Epiſt.* 58. Divi Baſilij Seleuci *orat.* 30. D. Hieronymi, Alberti Magni, Divi Thomæ, & aliorum *hoc loco, Chriſtus,* ait D. Gregor. citatus, *Prædicatores ſuos, quos in mundum miſit, ſine litteris elegit, ut mundum oſtenderet, non ſapientia hominum ſed ſua ſe virtute convertere.* Dum enim homines ſimplices viros puriſſimos convertunt, & ex ſuis erroribus à pueritia ebibitis ad fidem Christi trahunt, evidens eſſet, quòd à ſolo Deo illud fieret; Deus enim per ſuos Prædicatores convertit Principes ſæculi, ac Romanos, totius orbis dominos: tamen dum tanta res fit per homines ſimplices, & ſine litteris abſque perſuaſione humanæ ſapientiæ, virtus Dei manifeſtè apparet, ut ait Paulus 1. Corinth. 2. num. 4. *Sermo meus, & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & virtutis: ut fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei.*

In Prædicatione Evangelica poteſtas Dei declaratur.

1. Cor. 2.

43. Baſil. Seleuc.

Secundò D. Baſilius Seleucus cit. orat. 30. *Fas mihi fuit,* ait Dominus, *Regibus uti miniſtris: fas mihi fuit, Rhetorum linguas doctrina adminiſtras trahere: potuit Angelorum ordinibus prædicandi munus credere; ſed tunc famulantium ſplendor gloriam meam ad ſe raperet. De ejus enim exiſtimatione, qui rem gerit, famulorum potentia quiddam detrahit. Vos ergo comperio fidos miraculorum meorum cuſtodes, quibus enim nullum humanum præſidium præſens eſt, apud hos Dei poteſtas retinetur integra.* Similiter Abulenſis *q.* 104. Deus vult te cognoſci authorem ſuorum mirabilium, & ut ei noſtra bona referantur. Si Dominus elegiſſet potentes, aut ſapientes, & per hos lex Christi introduceretur, quis eorum cogitaret, aut ſuperbire poſſet, quod propter ipſum lex Evangelica ſuſcepta eſſet in mundo. Ne ergo quis erraret, eligit Dominus pauperes, & litteratos, ut ſic tolleretur occaſio inaniter gloriandi, quòd per potentiam, vel ſapientiam eorum aliquid factum fuerit; ſed ut ita totum negotium ex integro Deo tribueretur. Ita ait Paulus 1. Corinth. 1. num. 27. *Quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus, ut confundat ſapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, ut non glorietur omnis caro in conſpectu ejus.*

Abulenſ.

Omne bonum Deo tribuendum.

1. Cor. 1.

44. Tertiò. Christus Dominus novam Eccleſiam creans, novam Rempublicam erigens, eligit Dominus homines ſine litteris, ſine divitiis, ſine nobilitate, in quibus nihil eſſet hujus ſæculi, ſed ornatus ac apparamentum omne è cælo veniret. In miniſtris ſuis nihil mundanum Dominus vult reperiri: adeò alienos à rebus hujus ſæculi nos eſſe exoptat. Deinde non bene conjunguntur cæleſtia dona cum terrenis bonis; ſed valde frequenter mutuo ſe excludunt. Quartò. Maximè diſtant mendacium, & veritas: mendacium multo indiget artificio ſapientiæ, potentiæ, & aſtutiæ; at veritas adeo firma, & munita per ſe ſubſiſtit, ut opus non habeat mundanæ ſapientiæ. Cùm autem Apoſtoli vocarentur, ut eſſent prædicatores veritatis, optimè eliguntur homines ſimplices ſine aſtutia, ac compoſitione verborum. Quinto trahebantur ad Apoſtolatum ad Christi ſequelam, ac peregrinationem totius orbis; & ad hujuſmodi negotium divitiæ potius eſſent impedimenta, quàm adjumenta. Sexto, ut ait Salmeiron *citatus.* Judicaretur Chriſtus perſonarum acceptor, ſi divites & ſapientes aſſumpſiſſet, & non pauperes, & ignaros; valde autem deteſtabile eſt vitium acceptionis perſonarum, in Principe, Prælato, ac Rectore.

Nil mundanum vult Dominus in ſuis miniſtris.

Veritas per ſeipſam valde efficax.

Mundi bona ſunt ad Chriſtum impedimenta.

Salmeiron.

Septimò D. Auguſtinus tract. 7. in Joan. *Volens,* ait, *Dominus, ſuperborum cervices frangere, non quæſivit per Oratorem piſcatorem, ſed de piſcatore lucratus eſt Imperatorem.* Deus cujus ſapientiæ nullus eſt terminus, per infirma mundi confundit fortia, aſcivit ſibi in Apoſtolos homines ſimplices, pauperes, & ignobiles, ut confunderet, ac confringeret ſuperbiam potentum, inflationem ſapientium, opulentiam divitum, ut ita ſua omnipotentia triumpharet, dum per abjectos homines tota ſæculi fortitudo ſubjugatur. Vide *lib.* 2. *c.* 1. *num.* 5. Deinde vis humilitatis exultaret, quæ mundi ſuperbiam ſua ſubjectione comprimeret, ac proſterneret. 45.

Auguſt.

Humilitas Juſtorum comprimit ſuperbiam impiorum.

Jeremias 5. *num.* 22. ait: *Poſuit,* ſcilicet Dominus, *arenam terminum mari præceptum ſempiternum, quod non præteribit; & commovebuntur, & non poterunt, & intumeſcent fluctus ejus, & non tranſibunt illum.* Sed cur Dominus intumeſcens maris ſupercilium, frementes fluctus ejus, arena comprimit? Cur non potiùs ænea, vel ferrea poſuit mœnia? Abſque dubio per arenam humilitas Sanctorum deſignatur, quæ quamvis parva, ac minuta videatur, itaut dilectoribus mundi deſpectui habeatur; vim tamen habet tantam, ut mundialium ſuperbiam, ac elationem contundere, ac confringere queat, atque ſpumantes furiâ tyrannos poſſit comminuere, refrænare, ac ſubjugare. Divus Gregorius lib. 9. moral. cap. 5. *Arenam quippe,* ait, *Dominus mari terminum impoſuit, quia ad frangendum mundi gloriam abjectos, & pauperes elegit. Cujus nimirum maris fluctus intumeſcunt, cùm poteſtates ſæculi ad communionem perſecutionis exiliunt, ſed tranſire arenam nequeunt, quia deſpectorum miraculis, & humilitate franguntur.* 46.

Jerem.

Humilitas devincit ſuperbiam.

Gregor.

Quæstio VII.

Quare Dominus inter ſuos diſcipulos aliquos etiam peritos elegerit?

Cum ſit quæſtione ſuperiori reſolutum, quòd Deus homines idiotas, & ſine litteris in diſcipulos elegerit, ut de Petro, & Joanne patet *Actor* 4. *num.* 13. & de aliis eſt communis ſententia patrum, ut vidimus. Non erit abs re hic notare, quod etiam inter ſuos diſcipulos vocarit Dominus aliquos viros peritos. Nam Nicodemus fuit unus ex Christi diſcipulis, & tamen non erat vir doctus. Et ita ei dixit Chriſtus: *Tu es magiſter in Iſraël, & hæc ignoras?* Joan. 3. num. 10. Sic etiam Nathanael, vir valde doctus in lege, ut communiter notant expoſitores *Ioan.* 1. *à num.* 45. Hujus rei rationem inveſtigamus. 47.

In Chriſti collegio aliqui viri periti.

Ioan. 3.

Reſpondet primò Abulenſis *quæſt.* 104. *in fine.* Fuit conveniens, ait, ut Dominus aliquos peritos vocaret, quia ſi ſolùm ſimplices elegiſſet, putatur, quod ex ignorantia fuerant decepti 48.

Abulenſ.

ſequend.

ſequendo Chriſtum, quamvis præcipui Prædicatores Evangelij fuerint ſimplices, propter rationes ſuperiùs datas. Ut ergo clauderentur impia ora Porphyrij,& Juliani detrahentium, eo quòd Dominus elegit ſimplices Prædicatores, ut retuli ad initium ſuperioris quæſtionis, vocantur aliqui viri periti. Ut tamen Dei potentia declaretur, majori ex parte Prædicatores Evangelici viri ſimplices deſignantur. Ex quo accipe hoc documentum, quòd poteſtas ita ſit manifeſtanda, ut obloquendi impiis tollatur occaſio.

Impijs amputanda eſt murmurandi occaſio.

49. Lorin. *Sapientes contemnendi minimè ſunt.*

Secundò Lorinus *in Acta Apoſtolorum*, c. 1. *verſ.* 13. ait: Conveniens fuit, aliquem inter diſcipulos litterarum admitti, ne videretur, ſapientes omnino contemni: ſicut & Paulus poſtea cooperatus eſt, optimè in lege eruditus, *Actor.* 22. *n.* 3. *ad Galat.* 1. *num.* 14. Et aggregatus Eccleſiæ Apollo, eloquens, & potens in Scripturis, *Act.* 18. *num.* 24.

50. Anton.

Tertiò Divus Antoninus *part.* 1. *tit.* 6. *part.* 2. ait, *Matthiam fuiſſe in lege eruditiſſimum. Quòd ſi Dominus elegerit Apoſtolos, ſimplices, & illiteratos, ne ſcilicet converſio mundi per prædicationem illorum attribueretur humanæ induſtriæ, ſed virtuti divinæ, voluit tamen ab Apoſtolis aſſumi Matthiam doctum in lege, ad inſinuandum poſteris Rectoribus Eccleſiarum, quòd periti viri, non idiotæ, ſunt ad Clerum & regimen animarum aſſumendi, ſic enim & Paulum doctiſſimum vocavit de cœlo ad Apoſtolatum.* Dum Dominus converſaretur nobiſcum, elegit ad Apoſtolatum homines ſine ſcientia, & litteris: tamen cùm poſtea Apoſtoli vellent, ut ex diſcipulis unus in loco Judæ poneretur, ſtatuerunt duos Ioſeph, & Matthiam, *Et cecidit ſors ſuper Matthiam*, Actor. 1. num. 23. Et tunc inter Apoſtolos numeratus eſt Matthias, qui erat vir peritiſſimus, ac valde ſcientia eminens, ut teſtatur ejus Elogium: *Matthias, in lege Domini doctiſſimus, corpore mundus, animo prudens, in ſolvendis quæſtionibus ſacræ Scripturæ acutus, in conſilio providus, in ſermocinatione expeditus.* Refert Divus Antoninus citatus à Lorino *Actor.* 1. *verſ.* 26. Sed Dominus eligit ad Apoſtolatum illiteratos; attamen poſtea ab Apoſtolis ſtatuitur vir doctiſſimus ad eorum numerum complendum: Chriſtus cùm poſſit facere de lapidibus homines, eligit viros ſine litteris, ut virtus Evangelij fieret manifeſta, utque noſtra converſio, non humanæ ſapientiæ, ſed Dei virtuti tribueretur; at dum Apoſtoli eligunt, virum doctiſſimum vocant, ut habeamus documentum, quòd Eccleſiaſticæ dignitates, & prælaturæ non ſunt cõferendæ, niſi viris doctis, & peritis.

Actor. 1.

Elogium S. Matthiæ.

Ad dignitates, & prælaturas à nobis non ſunt vocandi, niſi ſapientes.

51. Poſtquam Ioſeph ſomnium Pharaonis explicavit, ait ei Rex: *Quia Deus oſtendit tibi omnia, quæ locutus es, nunquid ſapientiorem & conſimilem tui invenire potero? Tu eris ſuper domum meam*, Geneſ. 41. n. 39. Cur Rex alienigenam, hominem ignotum, eductum è carcere conſtituit ſuper univerſam domum ſuam, & totius regni ei regimen tradit? Ait ei Pharao: *Nunquid ſapientiorem tui invenire potero*; tanquam ſi diceret: Regni regimen prudentiori eſt committendum, & quia te non datur alius præſtantior; ideo te eligo ad ſupremum regni clavum poſt me. Lippoman. *Nemo*, ait, *eſt prudens, & ſapiens, ſicut tu, cui hæc committam, quæ ſapienti conſulis demandari debere.*

Geneſ. 41. *Ad regimen ſapientior eligendus.*

Videntes Apoſtoli multitudinem credentium, ut evitarentur querimoniæ, & viduis in quotidiano miniſterio provideretur, dixerunt diſcipulis: 52.
Conſiderate ergo fratres, viros ex vobis boni teſtimonii ſeptem, plenos Spiritu ſancto, & ſapientia, quos conſtituamus ſuper hoc opus. Act. 6. n. 3. Agebatur, ut eligerentur viri, qui haberent præfecturam miniſterij viduarum. Et dum dicunt, hos oportere eſſe plenos Spiritu ſancto, hoc eſt, donis Spiritus ſancti, ex quibus unum eſt ſapientia; ſuboritur dubium: Si Apoſtoli, dum dicunt viros plenos Spiritu ſancto, intelligunt ſapientia refertos: ad quid iterum additur, *plenos ſapientia*? Ad hoc, ut in illis viris eſſet fortitudo, Dei timor: ſat fuit dicere: viros plenos Spiritu ſancto, cùm illius dona ſint: cur hoc non ſufficit in ſapientia? Adeò exigitur in eo, qui eligitur ad præfecturam, ſapientia, ut non tantùm ſemel, ſed bis eam commendare videretur: & ideò ſapientia ſemel dicitur, implicitè in donis Spiritus ſancti: & iterum expreſsè profertur, plenos ſapientia. D. Chryſoſtomus hom. 14. in Acta. *Eligere autem viros, ait, illis permittunt, ut ne videantur ipſi in gratiam quorundam agere, etenim ſapientia multa opus eſt in hujuſmodi diſpenſationibus profectò non eſt exiſtimandum, quoniam rationem non crediderunt.*

Act. 6.

In præſidente valde neceſſaria ſapientia.

Chryſoſt.

Quæstio VIII.

Quare Dominus piſcatores eligat in Apoſtolos?

Valde myſterioſum, quòd ex tot, tantiſque hominibus, ut ſtatim ſubjiciam ex Tertulliano, piſcatores ad tantum munus eligat Dominus. Ratio à priori, divina voluntas. Ex Sanctis Patribus aliquas rationes proferamus. 53.

Reſpondetur primò. Dominus piſcatores eligit, quia ita vaticinatum erat per Jeremiam Prophetam cap. 16. num. 16. *Ecce ego mittam piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos.* Quod elegantiſſimè ponderavit Tertull. lib. 4. contra Marcionem cap. 9. *De tot generibus, ait, operum, quid utique ad piſcaturam reſpexit, ut ab illa in Apoſtolos ſumeret Simonem, & filios Zebedæi? non enim ſimplex factum videri poteſt, de quo argumentum proceſſurum erat: hoc enim dicto intellectum illis ſuggerebat adimpletæ jam Prophetiæ, ſe eum eſſe, qui per Jeremiam pronuntiaverat: Ecce mittam piſcatores multos. Denique relictis retibus ſecuti ſunt eum, ipſum intelligentes, qui cœperat facere, quod dixerat.* Similiter Divus Remigius. Prædixerat Dominus per Prophetam, à ſe mittendos eſſe piſcatores ad ſagenam evangelicam, ideo eos ad ſe vocat, ut ex adimpleta Prophetia cognoſceretur, quod ipſe erat, qui antea locutus fuerat. Deinde, ut videretur, quòd ipſe *incipiebat facere, quod dixerat.* Dominus piſcatores ad piſcandum prædixerat ſe miſſurum, ideò priùs ipſe incipit piſcari Petrum, Andream, & alios. Ut ait Chryſoſtomus homil. 4. in Marcum *Piſcatur eos* Jesus, *ut ipſi piſcentur alios piſcatores. Ipſi primum piſces efficiuntur, ut piſcentur à Chriſto, poſtea alios piſcaturi.*

54. Jerem. 16.

Tertull.

Optimè agnoſcitur perſona per ſuam veritatem adimpletam.

Remig.

Chriſtus incipit facere quod docebat.

Chryſoſt.

55. Calixt. Secundò S. Calixtus Papa ſerm. 2. de ſancto Jacobo. *Hos, ait, piſcatores, generis humani reparator, ante nati ſui Incarnationem promiſit per Jeremiam Prophetam, dicens ecce ego mittam ad vos piſcatores multos: meritò natus, & vocavit ad ſe, & miſit ad prædicandum animas, quas pater prælegerat.* Chriſtus Dominus omnibus filiis exemplum præbens ſui parẽtis diſpoſitionem implet, & exequitur nullos alios vocat præter eos, quos Pater prælegerat, illius in omnibus ordinationem ſecutus. Et notat, quòd Pontifex Prædicatores nominat animas: quia Prædicator ita debet eſſe à temporalibus ſegregatus, ac ſi homo carneus, ſed anima, & ſpiritus eſſet.

Bonus filius adimplet patris voluntatem.

Prædicator totus ſpiritualis.

56. Chryſoſt. Tertiò D. Chryſoſtom. in Imperfecto *hom.* 7. paulo poſt principium, ubi ponderat quod Dominus vocat piſcatores mittentes rete. *Futuræ dignitatis, ait, gratiam artificij ſui opere prophetantes; ut intelligamus, quia non ſolùm illa ſecunda piſcatio ſpiritualis à Deo eis erat donata, ſed etiam illa prima corporis, Dei providentia, in eis fuerat ordinata.* Expende prima verba. Deus, ut optimus rerum gubernator, officiorum diſtributiones ad propenſionem, ac inclinationem noſtram maximè accommodat, ita ut hominis inclinatio aliquale ſit futuri muneris præſagium. In Apoſtolis expiſcandi artificium inſinuabat aſſumendos ad cœleſtem hominum piſcationem, & humana divinã jam deſignabat expiſcatio; ita enim Deus ad noſtram naturam condeſcendit, ut illius congenitum ſtudium, ac continua occupatio, quodammodo Prophetia, indexque ſit futuri officij. *Futuræ dignitatis gratiam, artificij ſui opere prophetantes.* Princeps, ſi optimos miniſtros exoptat, juxta uniuſcujuſque ingenium diſtribuat munia.

Propria hominis inclinatio, aliqualis eſt futuri muneris prophetia.

57. Euſeb. Gall. Quartò Euſebius Gallicanus homil. de S. Andrea *Vocat autem Dominus, ait, piſcatores, quoniam tales ei erant neceſſarij, qui aquis aſſueti, & piſcandi, & baptizandi eſſent periti. Ideoque non artem mutare eis præcepit, ſed longe melioris piſcationis, & alterius generis piſcium eos piſcatores fore promittit, dicens, Venite poſt me*, &c. Dominus res maximè ſuaviter diſponit. Vocabat Apoſtolos ad piſcationem divinam, ad baptizandi in aqua miniſterium, ad hoc munus non lignorum, vel lapidum artifices, at piſcatores trahit in aquis peritos, mutata in hoc non arte, ſed materia: ut inde diſcamus, ad unamquamque rem adſciſcere homines illius artifices, ac peritos, quia, ut eſt commune adagium: *Quilibet in arte ſua.*

Ad quamlibet rem proprii illius ſunt vocandi artifices.

58. Quintò. Dominus ad ſuum Apoſtolatum, non venatores, ſed piſcatores adducit. Quænam hujus reiteratio? optima ſanè. Venatores ad certam, determinatamque aviculam, atque prædam feruntur, ac ſuam in eam intendunt collimare ſagittam, inſtrumentumque æneum. At cõtra piſcator in incertũ jacet rete ad comprehendendos quoſcunque, qui intraverint, piſces, itaut nec ad hunc, nec ad illum potius piſcem rete determinate extendatur. Ita doctor, ac Prædicator neminem ſuo debet determinatè ſuggillare ſermone, nec in aliquem dirigere verbum, ſed ſuum extendere rete ad omnes doctrina, monitis, ac documentis capiendos D. Chryſ. *hom.* 7. *in Imperfecto*, favet huic cogitationi. *Nam ſicut, ait, qui retia jactat in aquam, neſcit, quos piſces comprehenſurus eſt, ſed quos Deus ei tranſmiſerit, illi intrant in retia: ſic doctor, quando divini ſermonis retia ſuper populum jactat, neſcit qui ſunt acceſſuri ad Deum, ſed quoſcumque Deus excitaverit, illi adhærent doctrinæ.*

Prædicator neminem debet ſugillare ſermones ſed ad omnes extendere illũ.

Chryſoſt.

Sextò. Ad officium piſcatoris maximè ſpectat, omnes ſinus, flexus, ac reflexus maris, fluminũ, & lacunarum exploratos, ac indagatos habere; cælum, curſus, ac mutationes Lunæ obſervare, tempora piſcationis apta non prætermittere; rigidum frigus perferre; magna pericula adire, totas noctes, quando alij ſomno incumbunt, operando, ac vigilando pertranſire. Similia ferè obſervare debent, qui Apoſtolico munere funguntur, tempus opportunum ad prædicandum conſiderare debent, & maris periculis, ac procelloſis tempeſtatibus ſe committere, ut ita Chriſto homines lucrifaciant. 59.

Multiplex in prædicatione labor.

At Regius Vates Pſalm. 106. num. 23. *Annuntient opera Dei in exultatione, qui deſcendunt mare in navibus, & facientes operationem in aquis multis; ipſi viderunt opera Dei, & mirabilia ejus in profundo.* Iſti deſcendentes in mare ſunt Prædicatores Apoſtolici, ut exponunt Agellius, Arnobius, Caſſiod. Brunonius, Hugo, & alij. Imò à veteribus Rabbinis, ut refert hîc Lorinus, locus exponebatur de Apoſtolis piſcatoribus. Mare eſt mundus, in quem veniunt Prædicatores in navi Eccleſiæ, vel in navi Crucis Chriſti, illud tamen curioſè notabis: quòd iſti navigantes non pergunt in pelagus, ut faciant operationem ſuam tranquillo mari, ſed in medio aquarum multarum hoc eſt, in furioſa aquarum tempeſtate. Et vident opera Dei, non in elatione maris, quando tumeſcentibus fluctibus cælo appropinquare videbantur, ſed quando deſcendunt in abyſſum, ac veluti ad ſubmerſionem tendunt. Ut Prædicatoribus ſit notum, quod prædicandi munus ipſi ſuſcipiunt: ut ſuam faciant operationem in medio multarum aquarum contradictionum, ac perſecutionum. Sed dum Prædicatores quodammodo in abyſſum demergi, à furioſaque tribulationum videntur obrui tempeſtate, ibi Dei opera & mirabilia vident; nam virtute Dei tyrannos crndeles comprimunt, inimicos refrænant, duros reſolvunt in lachrymas, incontinentes redigunt ad angelicam puritatem, efferatos ad manſuetudinem, ſuperbos ad humilitatem. Brunonius *Sacerdotes*, ait, *deſcendunt in mare in navibus, id eſt in Eccleſiis, quæ Chriſtum portant, & à fluctibus hujus mundi tunduntur; facientes operationem, id eſt, prædicant populis Chriſtianis. Ipſi autem Prædicatores, qui Dei opera ſpirituali intelligentia cognoverunt; in profunda enim caligine per eorum prædicationem lumen veritatis illuxit, ut viderent in tenebris clariſſimis clarè lumen Deo operante, veriſſimæ Trinitatis.* 60.

Pſalm. 106. Agell. Arnob. Caſſiod. Brunon. Hugo. Lorin.

Sciat Prædicator eſſe officium ſuum ad labores, & perſecutiones ſuſtinendas.

Brunon.

Ait Habacuc 3. num. 15. *Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.* Per equos prædicatores intelliguntur, per quos Chriſtus vehitur per totum orbem, ut docent, ac rectè explicant verba illa etiam Habacuc. 3. num. 8. *Qui aſcendis ſuper equos tuos.* Divus Ambroſius *lib. de Naboth. cap.* 15. ibi D. Hieronymus, Hugo, & alij. Cur ergo Dominus ſuis Prædicatoribus viam fecit, non in terra, ſed in mari? Etſi in mari, cur non in aqua cryſtallina, vel in lapidibus pretioſis, qui ibi gignuntur, ſed in luto aquarum multarum? Ut ſciat prædicator, ſibi committi munus prædicationis, non ut requieſcat, & exultet in terra, ſed ut in mari contradictionis tribula 61. Habacuc.

Ambroſ. D. Hieron. Hugo.

tribulationes, ac diverſitates patiatur. Et hoc, non in auro, ſed in luto aquarum: quia Prædicator non debet attendere ad aurum, aut lapidem pretioſum acquirendum, nec ad hæc mentem dirigere; ſed ad fæces, ac ſordes animarum, ut eas doctrina purificare, ac emendare valeat. D. Gregorius Magn. lib. 4. moral. cap. 9. *Viam feciſti*, ait, *in mari equis tuis, in luto aquarum multarum; ac ſi diceret: Aperuiſti Prædicatoribus tuis inter doctrinas hujus ſæculi; ſordida, & terrena ſapientes.* Similiter fere D. Remigius *ad locum citatum Habacuc.*

Prædicatoris munus ad labores ſufferendos, non vero ad aurū requirendum. Greg. Magn. Remigius.

Quæstio IX.

Quare juxta mare Dominus Apoſtolos vocet.

62. Eufeb. Gall. Attrahit Dominus ad ſe hos Apoſtolos; non in domo, non in platea, ſed ambulans juxta mare, tunc vocat eos. Euſebius Gallicanus *homil. de S. Andræa*, reſpondet primò. *Ecce primos*, ait, *diſcipulos ſuos de mari Dominus vocat; quoniam multos alio: per eos de hujus mũdi fluctuoſa amaritudine ad fidē vocare diſpoſuerat: ut quia de mari à Domino vocantur, ipſi quoque periclitantium animas de mundi hujus naufragio, & de vitiorum inſurgentibus procellis liberare diſcant.* Vocabat Dominus Petrum, & Andream, Jacobum, & Joannem, ut eſſent Apoſtoli, ac principes orbis terrarum, & juxta mare eos ad ſe aſciſcitur, ut ex ſuo elationis modo compati aliis diſcerent; nam ſicut ipſi à Domino vocantur de mari, ubi homines naufragantur; ita & ipſi animas, quas aquis maris vitiorum, ac peccatorum obrutas viderent naufragari, non contemnerent, ſed manum eis porrigentes ſalutari pabulo vivificarent, & hoc pacto ex propria miſeria, ac periculo, aliorum ærumnis opitulari, ac propitiari inſtruerentur.

Diſcat miſeris compati, qui ab ærumnis ad felicitatem vocatur.

63. Palat. Secundò reſpondet Palatius. Nota, ait, quantum eſt, oculis res contueri? Ambulans, & circumiens, & circunſpiciens mare, maris miſeriis, tangitur. Pelagus ærumnas, ac miſerias denotat, & ſignificat. *Magna eſt velut mare contritio tua*, Threnor. 2. num. 13. exemplum dans, quòd Prælati oculis ſuis ſuos debent luſtrare, ut eorum videant afflictiones, quas niſi vidiſſent, nec credere potuiſſēt, nec ad eas agnoſcendas perſuaderi valerent.

Threnor. 2. *Maxime movetur Prælatus oculis ſuis ſubditorum miſerias videre.*

64. Tertiò: Ad mare tendit Dominus, & juxta illud ambulans Petrum vocat, & Andream. Quærebat Dominus ad Apoſtolatum ſuum piſcatores ſuo muneri incumbentes; ideo opportunè ad littus maris pergit, ut ibi tanquam in proprio loco eos inveniat, & ad ſe trahat; docens nos, quòd, ut apti eligantur miniſtri, in ſede, in qua reſident, ſunt perſcrutandi: viri bellatores ex exercitu, non ex Religione trahendi; Prædicatores evangelici, & viri reformati, non ex exercitu, ſed ex Religione, ac ex Eccleſia aſciſcendi; viri apprimè docti, non ex ludentium cœtu, ſed ex cathedris, ſcholiſque peroprandi.

Miniſtri apti ex proprio loco trahendi.

65. Alta indagine illam Tyri navem conſidera. Et relinquo, quod ad illius ſtructuram multæ orbis partes confluxere. Conſidero tamen, quod ejus nautæ erant ex omni fere natione, quæ ſub cælo eſt, ut dicitur. Ezechiel. 27. num. 9. *Omnes naves maris, & nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ.* Habitatores Sidonis, & Aradii, illius remiges extitere; ſapientes Tyrij gubernatores. Senes Giblii, dederunt nautas ad miniſterium. Perſæ, & Lydii erant in exercitu bellatores filii Aradij ſuper muros, Pygmæi in turribus; Carthaginenſes negotiatores; Græci, & filii Thubal, & Moſoch inſtitutores. Sed ad quid ex tot, & tam diverſis nationibus navis impletur? Nonne ubi multæ ſunt diverſæ nationes, ibi rixæ, & bella? Conſule expoſitores Hieronymum, Theodoretum, Lyranum, Hugonem, Carthuſianum, Cornelium, & invenies, quod unaquæque gens eminebat in munere, ad quod vocatur. Sidonis, & Aradii habitatores, tanquam inſularum, valde peritiſſimi remiges. Sapientes Tyrii aſſueti gubernaculo. Senes Giblij, ut pote maritimi, aſſueti navigationi, dederunt nautas. Perſæ tanquam milites fortiſſimi Regis Cyri, erant in exercitu ad bellandum Lydij tempore illo famoſiſſimi pugnatores ad prælia, filii Aradii ad ſagittandum promptiſſimi erant ſuper muros, ſicut & Pygmæi; Carthaginenſes valde verſatiſſimi in mercatura. Totum regimen civitatis, ac navis non committitur uni, vel alteri populo, ſed univerſæ nationi, prout unaquæque in ſua arte pollebat, & ita ad munerum diſtributionem vocatur.

Ezech. 27. Hieron. Theodor. Lyran. Hugo. Carhuſ. Cornelius. *Munia publica juxta miniſtrorum capacitatem diſtribuenda.*

66. De electione Davidis ait Samuel Sauli 1. Regum 13. num. 14. *Quæſivit Dominus virum juxta cor ſuum.* Nemo quærit id, quod in promptu ad manumque habet, ſed quod ei in longinquum diſtat: atqui Deo omnia ſunt præſentia, & manifeſta: quomodo ergo dicitur, quod ipſe quæſierit? D. Gregorius Magnus ad citatum locum Reg. *Quærere enim ſolemus, quæ aut præſentia non cognoſcimus, aut abſentia non videmus: Deus autem, cui nihil eſt abſens, nihil latens, non dicitur quæſiiſſe virum, ut abſentem, aut abſconditum; ſed quæſiiſſe dicitur, ut omnis, qui ad ſanctæ Eccleſiæ culmen eligitur, diſcutiendus ab hominibus eſſe averatur.* Quæſivit Dominus virum, non propter ſe, cùm ipſi manifeſta ſint omnia, ſed ut nos inſtruamur, viros ad dignitates quærere, in quibus meritum fulgeat, & virtus. Cajetanus. *Dicit: Quæſivit; quia ad ſimilitudinem quærentis, inter tot Iſraelitas elegit Davidem, tanquam virum ſecundùm cor ſuum.* Seu ſecundum ſuum beneplacitum, ut explicat Abulenſis à quo eſt omne bonum noſtrum. Et quia quærebat ad regendum ſuum populum, tanquam oves, à grege vocavit paſtorem.

1. Reg. 13. Greg. Mag. *Miniſter quærendus, qui eſt aptus ad officium.* Cajet. Abulenſis.

Quæstio X.

Quare Dominus hos vocet Apoſtolos, non extrahentes, ſed mittentes rete?

67. Magno myſterio ponderandum eſt, quòd non deſpicit Dominus homines in vili munere laborantes, nempe in arte piſcatoria: immò inde eos vocat. Et maximè placent ex proprio officio occupati, ac ſuum munus adimplentes. Non vocat ad Apoſtolatum otioſos, ſicut erant illi, quibus in foro dicitur: *Quid hic ſtatis tota die otioſi?* Matth. 20. num. 7. Et vocantur ad vineam, Vide infrà *num.* 76. At ad ſummam Apoſtolicam

Occupati in proprio officio ad magna apti. Matth. 20.

X 4 digni

dignitatem eliguntur homines, non in alieno, ſed in proprio munere occupati. Et non dicitur, quòd vidit mittentem ſolum Petrum, ſed Petrum, & Andream; ut intelligat ſuperior, quòd non ſolus ipſe rete prædicationis in mare mittere poteſt, nec ſolus ipſe munus ſuum adimplere valet, ſed miniſtrantium eget ſubſidio. Quæſtio præſens eſt, quòd cùm æqualiter occupati videantur Apoſtoli, rete mittentes, ac trahentes, cur non vocat trahentes, ſed mittentes.

Rex & Prælatus indiget ſubſidio miniſtrorum.

68\. Reſpondet primò D. Chryſoſtomus homil. 4. in Marc. *Refert*, ait, *Evangelium, quod retia mitterentur: tamen non dicit quod aliquid ceperint. Igitur ante paſſionem dicitur, quod licet miſerint retia, tamen non ſcribitur, quod prendiderint: poſt paſſionem verò mittunt rete, & prendunt: & tantum prendunt, ut retia rumpantur*, Joan. 21. n. 6. Vidit Dominus ſuos diſcipulos mittentes rete, & non trahentes piſcibus plenum; hoc enim reſervatur, & fit poſt Chriſti paſſionem; quia tunc Apoſtoli animarum converſione Eccleſiæ ſagenam implevere, per totum orbem ſeminantes Chriſti verbum, ex omnibus mundi partibus homines ad fidem adduxere. Hic autem totus fructus à Chriſti ſanguine, ac paſſione provenit.

Chryſoſt. *Joan. 21.*

Evangelica prædicatio ſuã à Chriſti ſanguine efficaciam habet.

69\. Secundò D. Paſchaſ. lib. 3. in Matth. *In iſtis*, ait, *quippe duobus, quos primum Chriſtus ad fidem vocat, figura omnium eorum eſt, qui de profunditate rerum carnalium retia mittentes, quotidie revocantur. Retia igitur ſua mittentes in mare, ſimul omnes ſuis occupantur negotiis, dum unuſquiſque ſagenam concupiſcentiarum poſt vana ſæculi lucra, velut avidus piſcator, laxat. Nemo jam abſque ſæculi quæſtu immunis, & concupiſcentiarum retibus alienus vivit.* Retia concupiſcentiam mundi denotant, quibus homo illaqueatus implicatur. Apoſtoli vocantur, non dum retia extrahunt ſed dum in mare projiciunt, & laxant: nemo enim ad magna, & præclara dignus eſt, quando concupiſcibilium retia ad ſe trahit, ac revocat, ut illa amplexetur, & luxurioſè vivat, ſed quando hujuſmodi retia à ſe dimittit, ac è manibus in abyſſum projicit, ut ultrà non appareant.

Paſchaſ.

Qui concupiſcentias abjiciunt, & contemnunt, ad magna apti.

70\. Tertiò D. Thomas ex Chryſoſtomo *Captavit Dominus*, ait, *iſtam horam, ut daretur exemplum quòd nunquam debemus amittere ſervitium Dei propter occupationes.* Major eſt piſcatoribus occupatio, majuſque negotium, dum retia in mare jaciunt, ac quando extrahunt. Ut ergo denotaretur, quòd, vocante Deo, omnis occupatio, ſive illius adſit finis, ſive principium, remittenda ſit, ac ableganda; ideo mittentes retia vocantur. Nulla adeo vehemens eſſe poteſt occupatio, quæ pulſante Deo, hominem detineat, quin vocem ejus audiat, & promoveatur ad illam.

D. Thom.

Vocante Deo nulla eſt, quæ hominem detineat, occupatio.

71\. Quartò Palatius non vocat extrahentes rete, ait, aut concludentes piſces, aut vendentes, quòd expiſcaverant, nihil tale, quia prædicatoris munus non eſt extrahere homines à mala ſua converſatione, nec eſt, multos ad fidem ex infidelitate revocare; nec eſt, pro piſcatura præbendas, ac dona percipere: eſt, ſtudio, labore, recta converſatione verba, velut rete in populum conjicere? Deus dat incrementum. 1. Cor. 3. num. 6. *Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit.* Et ſicut non deſperat piſcator non prendens quod optat; ita nec deſperet Prædicator. Hæc inſinuat D. Chryſoſtomus *in Imperfecto homil. 7. citatus quæſt. 8. in 6. oratione.*

Palatius.

Non debet Prædicator præbendas quærere. *1. Cor. 3.* *Chryſoſt.*

Quintò. Quando piſcator rete laxat in mare, tunc totus labor inchoatur; debet enim tunc adſtare, vigilare, ac obſervare, ut cùm plenum piſcibus fuerit rete, è mari educat, at cum ipſum capiendi piſces extrahitur inſtrumentum, tunc adeſt laboris finis, imminet quies, ut jam ſuæ piſcationis fruatur emolumento. Non advocat Deus ad ſe Petrum, & Andream extrahentes rete, ſed mittentes, ei enim plus placent homines, dum ad laborem tendunt, quàm dum ad quietem properant. 72.

Deo plus placent homines labori inſtantes, quàm quieſcentes.

Sexto. Piſcator, cùm retia jaciat in mare, eſt piſcibus carens; aliter vero cùm educit, illis jam replet vaſa ſua: & multo magis Deo eſt homo perjucundus, ſi temporalibus hujus maris bonis vacuus appareat, quàm ſi illius refertus, ac onuſtus conſiſtat. Et ideo, cum extendunt rete, Petrus, & Andreas vocantur; non verò quando complicantes ad littus reducunt. Sola enim ea gens ad ſortem Dei venit, ac in illa muneratur, quæ à terrenis bonis eſt exuta. 73.

Exuti à bonis terrenis, à Deo vocantur ad magna.

Rex Ægyptius videns, quod populus Iſraël nimium excreſceret, ait ad ſuos. *Venite, ſapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur; & ſi ingruerit contra nos bellum addatur inimicis noſtris, expugnatiſque nobis egrediatur de terra*, Exod. 1. num. 10. Cum populus nimium multiplicaretur, non timet Rex barbarus, quod ſuum regnum poſſidet, ipſeque expellatur ab illo. Et cur hoc timore non tangitur? Nonne ait Pharao: *Addatur inimicis noſtris expugnatiſque nobis*; qui enim aliquod regnum expugnat illud diripit, poſſidet, ac ibi quieſcens conſiſtit. Cur ergo ſolùm timet, quòd populus egrediatur de terra? Cùm ille eſſet populus Dei electus, ac in ſortem, & in cognitionem ejus vocatus, non irrepſit timor, quòd expugnata terra populus illam poſſideret, ac obtineret, ſed quòd ab illa egrederetur, ac exiret. Ingenioſè Rupertus ibi. *Non addit*, ait, *expugnatis nobis obtineat terram, ſed egrediatur de terra. Hoc ſibi perſuadent principes tenebrarum, mundi hujus rectores, quod Chriſtiani hoc ſolum emolumenti habent in poſſeſſionibus terrenis, quod illas deſpiciamus expugnatiſque nobis, egrediamur de terra, quia cælum nos expectat.* 74.

Exod. 1.

Electus à Deo bona temporalia dimittit.

Rupert.

Nec enim ad cæleſtes favores, ac benedictiones vocantur, qui terrenis indulgent, ſed qui omnino alienantur ab illis. In primo orbis molimine creavit Deus piſces maris, & aves cæli, & ſtatim divina injungitur benedictio, *Benedixitque eis Deus, dicens: Creſcite, & multiplicamini, & replete aquas maris, aveſque multiplicentur*, Gen. 1. num. 22. Et ſtatim ſequitur *num.* 24. quod Deus quoque creaverit animalia terreſtria, jumenta, beſtias terræ ſecundùm ſpecies ſuas; & tamen pro tunc cæleſtis benedictio eis non impertitur. Quare aves cæli, & piſces maris Dei benedictione fruuntur, illa tamen privantur animalia; quæ terra producit? Per animalia terreſtria homines terrenis rebus implicati deſignantur: merito ergo aves, quæ per cæli ambitum volitant; & piſces maris, qui à terrenis ſunt ſegregati, ad cæleſtem benedictionem vocantur; à qua excluduntur, qui terrenis rebus ſunt dediti, utpote indigni, qui ad tantum beneficium 75.

Gen. 1.

Qui bonis terrenis caret à Deo benedicitur.

Theoph. ficium admittantur. Theoph. Antiochen. ad Aureolum lib. 2. *Sexto die, ait, cùm Deus conderet quadrupedia, beſtias, & reptilia terreſtria, reticet benedictionem, eamque reſervat homini, quem ſexto die creare conſtituerat: cæterùm quadrupedia & beſtia quadam pulchrè nobis depingunt homines quoſdam, qui Deum ignorant, impia parant, terrena ſapiunt.*

Matth. 4. *n.* 19. Et ait illis: venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominem.

VERSIONES.

Syriacus. *Chryſoſtomus.* Venite poſt me, faciam vos eſſe piſcatores hominum.

S. Calixt. Pap. ſerm. 2. *de* S. *Iac. Vatab.* Dicit illis: Sequimini me, & faciam vos piſcatores.

Franc. Lucas. Faciam, ut fiatis, ſeu ſitis piſcatores.

ALTER TEXTUS.

Marci 1. *n.* 17. Cohæret cum Matthæo.

EXPOSITIO.

76. VOCAT Jeſus Petrum, & Andream, & ait illis: *Venite poſt me.* Quanquam enim duo hi Apoſtoli frequenter adeſſent Jeſu docenti, & cum eo eſſent converſati *Ioan.* 1. *n.* 37. & ſignificat Petrus, *Actor.* 21. Tamen hìc modo illis ait Jeſus: *Venite poſt me*, hoc eſt relicto hoc vivendi modo, atque hac arte, ſequimini me; meum inſtitutum vivendi amplexate, corpore, & animo mihi individualiter adhæremini, ut ait D. Anſelm. *Non tam pedibus, quàm affectu mutationis.* Quoſdam contentus eſt Jeſus habere in grege, & Eccleſia ſua, ut Regulum cum filia ſua, *Ioan.* 1. *n.* 53. multoſque alios, nec urget, ut relictis parentibus, ac omnibus ſuis ipſum imitentur, ac pedibus ſequantur: hoc verò exigit ab iis, quos vocat ad majora, & ad Apoſtolicum munus, cujus perfectio omnia mundi renuntiare exoptat, & requirit. Ait illis: *Venite poſt me*; ipſe ducatum præſtat, ut & nos ſequamur. *Faciam vos fieri piſcatores*; ac ſi dicat: Faciam vos aptos, & idoneos ad hujuſmodi miniſterium. Eleganter D. Anſelm. *Bene dicit: Faciam vos fieri; aliter enim homo fruſtrà laborat, niſi ut faciat, & perficiat: ita tamen facit, ut liberum arbitrium non pereat.*

[Margin: Joan. 2. Actor. 21. Anſelm. *Qui dona dimittunt, ad magna apti.* Anſelm.]

77. *Piſcatores hominum*; nempe ad homines capiendos; ut ſicut ipſe erat hominum expiſcator, ita & ipſi fierent. Unde pulchrè ait S. Thomas ex D. Dionyſio: *Nihil dignius in officio hominum, quàm Dei cooperatorem fieri.* Magna nobilitas Apoſtolorum, in piſcatione, ac animarum converſatione eſſe Chriſto Domino cooperatores. Ait Abdias c. 1. num. 21. *Ecce aſcendent Salvatores*; quod pro magna excellentia de Apoſtolis dicitur, ut ibi ponderat D. Hieron. Piſcatores hominum dicit, ait Cardinalis Hugo, non præbendarum, non rerum temporalium. 2. Corint. 12. n. 14. *Non enim quæro, quæ veſtra ſunt, ſed vos.* Iſai. 13. n. 17. *Ecce ego ſuſcitabo ſuper vos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint.*

[Margin: D. Thom. *Magna hominis dignitas, quod ſit in noſtra ſalute cooperator.* Abdias 1. Hieron. Hugo. 1. Cor. 12. Iſa. 13.]

QUÆSTIO XI.

Quare Dominus vocat ſuos Apoſtolos ſub metaphora piſcaturæ?

78. MUltiplici modo, ut eſt planum, poterat Chriſtus ſuos attrahere. Primo. Vocando eos, ut ipſum ſequerentur, non explicando munus injungendum, ſicut cum Matthæo vidimus factum, *cap.* 9. *num.* 9. Luc. 5. *num.* 27. ei tantum dixit: *Sequere me.* Vel poterat Dominus dicere: Venite poſt me, faciam vos prædicatores. Doctores, principes Gentium. Nihil horum dixit, ſed piſcatores. Cur ergo ſub hac metaphora trahuntur, inquirimus? Et vide ſuprà *quæſt.* 8.

[Margin: Luc. 5.]

79. Prima hujus rei ſolutio eſt; Quia ſæpe Chriſtus Dominus à rebus temporalibus, quas tempus, & locus dabant ſermonem tranſtulit ad ſpirituales, ut à terrenis ad cœleſtia mentem hominis attolleret: & quia ipſi erant occupati in arte expiſcandi; ideo ſub metaphora piſcatoris vocat.

[Margin: *Chriſtus ex præſentium occaſione ad ſpiritualia aſſumebat ſermonem.*]

80. Secundo. Homines ſunt ſicut piſces; & ſicut trahuntur reti piſces à piſcatore; ita etiam homines à Prædicatore, ut notat Chryſoſtomus *in Imperfecto homil.* 7. Trahuntur reti intexto ſacra doctrina, varietate ſententiarum, ac parabolarum; narrationibus divinis ſacræ Scripturæ promiſſionibus beatitudinis, ac admirabilibus operibus virtutum. Deinde ad piſces ad expiſcandos in hamo apponitur edulium, ut ita piſces capiantur; ita ſimiliter in hac divina Chriſti ſagena. Quod pulchrè meditatus eſt D. Chryſolog. ſerm. 28. *Venite, ait, & faciam vos piſcatores hominum ut vitalis eſca jacta, ut hamo cæleſtis verbi, de mortis gurgite animas ad lucem tolleret ſempiternam.* Cùm hamus Evangelicæ prædicationis præparatur, ut homines captat ſtatim illi apponitur vivifica ſanctiſſima Euchariſtiæ eſca, ut dulcedine, ac efficacia tanti cibi homines trahuntur in vitam æternam. Tandem tertio. Quia ſicut piſces de mari capiuntur, & emittuntur foras; ita Prædicatores verbi Dei educunt homines de amaritudinibus iniquitatum hujus ſæculi.

[Margin: Chryſoſt. Chryſol. *Dulcedine ſacra Euchariſtia homines trahuntur ad Eccleſiam.*]

81. Quod vero homines piſcibus ſimiles ſint Habacuc. 1. num. 14. *Et facies homines quaſi piſces maris.* Et Chriſtiani vocabantur olim piſces tum à Chriſto Domino, qui à veteribus Græcè piſcis appellatur, de qua re extat carmen Erythrææ Sybillæ. Vide Tertull. *lib. de Baptiſmo.* Auguſt. *lib.* 18. *cap.* 23. D. Proſperum *lib. de promiſſionibus, & prædictionibus, part.* 2. *cap.* 39. Tum etiam Chriſtiani dicebantur piſces, quia in aquis naſcuntur, cum baptizantur, & aquis vivunt lachrymarum in ſecundo confeſſionis Baptiſmo, in quo vitiorum ſordes poſt primum contractas eluunt. Deinde homines in mari iſtius mundi ſunt ſicut piſces, frigidi ſine calore charitatis, muti ſine voce divinæ laudis, deſtituti manibus, ac pedibus bonorum operum, mutuoque ſe devorantes

[Margin: Habacuc 1. *Homines piſcibus ſimiles.* Tertull. Auguſt. Proſper. *Chriſtiani in aquis baptiſmi, & pœnitentia naſcuntur, & vivunt.*]

Iſai. 9. Chryſoſt. *Homines fortiores devorant debiliores.* Baſil. *Homo valde ingratus nullis beneficiis miteſcit.*

vocantes, juxta illud Iſaiæ 9. num. 20. *Vorabit Manaſſes Ephraim, & Ephraim Manaſſen.* Immò eleganter ait D. Chryſoſtomus homil. 6. in Imperfecto. *Homines ſunt ſicut piſces, fortiores devorantes infirmiores.* Et de natura piſcium ait Et Baſilius homil. 7. in Exaëmaron. *Propria piſcium eſt ſors, propriaque natura, ſeparata, peculiariſque pro moribus, victuque vita. Ideo neque miteſcit animalium quicquam, neque ſeſe tractandum unquam manibus ullis, mulcendúmque præbet. Et homil.* 8. inquit: *Cognovit bos poſſidentem, & aſinus præſepe domini ſui. Piſcis autem non agnovit ſuum unquam altorem.* Cùm autem piſcium ſit ferina, & ingrata natura, meritò homines piſces dicuntur, eiſque comparantur.

Juſtinian. Origen. *Chriſtiani ut Chriſto incorporentur ſæculo moriantur.* Ad Coloſſ. 3.

82. Dices. Non videtur rectè à Domino comparari Prædicatores Evangelicos piſcatoribus, & homines, qui convertuntur: piſcibus maris. Nam, dum piſcator piſcem extrahit ab aqua, è vita traducit ad mortem; at Prædicator peccatorem converſum è morte evehit ad vitam, ad ſalutem. Ergo qua ratione vocatio noſtra capturæ piſcium comparatur? Hoc dubium excitat D. Juſtinus *in quæſtionibus Gentium quæſt.* 40. Origenes *homil.* 12. in illud cap. 16. Jeremiæ: *Ecce ego mitto piſcatores multos;* qui ita ſolvunt præſentem difficultatem. Quia ſicut piſcis ab aquis eductus à piſcatore, ſtatim moritur, ut manducetur, incorporetur in homine; ita etiam ille, qui Prædicatoris verbo capitur, & à mundialibus aquis exilit, ac expeditur, debet ſtatim ſæculo mori, ut valeat incorporari Chriſto Jeſu, in quo vivens, vitam ſpiritualem, & immortalem habeat. Ad Coloſſ. 3. n. 3. *Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto Jeſu.*

Chryſol. *Ad labores non delicati, ſed obdurati homines eliguntur.* *Labor prævisus melius toleratur.* *Labor conducit ut Dei recordetur homo.*

83. Tertiò ad quæſtionem noſtram elegantiſſimè reſpondet D. Chryſologus ſerm. 28. *Piſcatores piſcium fiunt hominum piſcatores; de labore tranſeunt ad laborem, quia labor neſcit laſſeſcere meditatus: Omnia, quæ de uſu veniunt, non fatigant; virtus exercitio perſeverat. Hinc eſt, quod Apoſtolos ſuos Chriſtus humanis laboribus exercere voluit, ut indefeſſos redderet in divinis. Voluit Deus eis manere fortitudinem, de exercitio præſtare virtutem: & quia fructus provenit ex labore, voluit eos labores non perdere, ſed mutare.* Multa, & ſatis eruditè, ac eleganter nobis inculcat S. pater Primò, quòd Deus elegit in Apoſtolos piſcatores, non homines delicatos, in deliciis enutritos, ſed laboribus obduratos: *De labore tranſeunt ad laborem; quæ uſu veniunt, non fatigant.* Gelu, ac frigu aſſuetos eligit; tales enim erant aptiſſimi ad peragrandum orbem, ne ærumnis perpeſſis in prædicatione Evangelica fatigarentur; ac deficerent. Secundò. Vocat eos non ad regnum, non ad principatum, ſed ad labores, ad piſcationem: *Quia labor meditatus neſcit laſſeſcere;* nam labor ſi antea prævidetur cùm venit, vires non obruit, nec animus deficit. Tertiò. Non ad otium, non ad vacaturam vocat, ſed ad labores piſcaturæ: *Virtus exercitio perſeverat; & voluit Deus exercitio præſtare virtutem.* Labores maximè utiles ut homo Dei non obliviſcatur, ſed in virtute perſeveret, totuſque in ejus obſequio ſit defixus.

84. Quartò. Non ait Petro: Veni; faciam te petram, fundamentum Eccleſiæ, dabo tibi claves regni cælorum; ſed faciam piſcatorem hominum: *Captores piſcium fiunt hominum piſcatores:* Ut manifeſtum ſit, quòd qui ad Prælationes Eccleſiaſticas vocantur, non tantùm ad dignitates, ſed ad labores, ac preſſuras trahuntur. Quintò. Non ait, faciam vos fundamenta Eccleſiæ, principes orbis, quod erat magna dignitas, ac excellentia, eis ab ipſo Domino conferenda, ſed tantum ait, *piſcatores hominum;* quod multos labores, ac preſſuras ſecum involvebat. Chriſtus potius recordatur: & ante oculos habet labores, quos pro ipſo patimur, quàm dignitates, & honores quibus nos cumulare ditat, & honorat.

Chriſtus recordatur potius de meritis noſtris, quàm de iis, quæ ipſe donat.

Sextò Ex piſcatoribus piſcium fiunt hominum 85.
piſcatores. *De labore tranſeunt ad laborem; & quia fructus provenit ex labore, voluit eos labores non perdere, ſed mutare.* Clarùs D. Paſchaſius lib. 3. in Matth. *Faciam vos piſcatores hominum,* ſubdit: *Immutatur enim intentionis negotium, non piſcationis officium.* Non exigitur ab eis novum opus, ſed ut etiam in piſcatione ſe exerceant, & ut laborem, quem pro hominum famulatu, tenui lucro expectato, ſuſtinebant, pro Dei obſequio ſupportent, ad ingens, & illuſtre præmium obtinendum. O quantum ſæpè erit virtutis, ac meritorum incrementum, ſi laborum mutetur ſcopus, ut ærumnas, quas homines pro mundi vanitate patiuntur, pro Dei gloria forti animo amplectantur & tolerent!

Paſchaſ. *Laborem quē pro mundo ſuſtines, ſi pro Deo patiaris, multum merebêris.*

Venit Paulus Corinthum, & manſit apud quoſ- 86. Actor. 18.
dam Judæos, *Et quia ejuſdem artis erat, manebat apud eos, & operabatur (erant autem ſcenofactoriæ artis.)* Actor. 18. numero 3. Valde mirum ſanè, quòd Doctor gentium totus datus prædicationi, ac converſioni animarum, occuparetur in fabrilibus operibus, in conficiendis nempe tabernaculis (talis enim erat ars illa, ut volunt Gloſſa, Interlinealis, Carthuſianus, Hugo, Cajetanus, & alij:) & Paulus in hujuſmodi opere ſe exercebat, vel ad victum comparandum, ut ait Chryſoſtomus, vel ad eleemoſynas faciendas, ut docent Auguſtinus *in epiſtol. ad Galat.* Lorinus. Sed quare magne Paule, ad quotidianum cibum manum admoves ad fabrilia? Nónne ipſe poterat hoſpitari apud aliquem nobiliſſimum virum, qui ſine ullis laborum expenſis panem apponeret? Nónne Paulus, qui multa edebat miracula, & magna poteſtate ſuper elementa ignem, & aquam eminebat, & ideo alio modo poterat ſibi multa obtinere ad majores eleemoſynas faciendas, quàm quotidianus labor ſuus ferebat, ac dabat. Communis Doctor Gentium in omnibus docet nos: & quamvis ſemper magna, & mirabilia exhibeat ingens Pauli charitas, in hoc tamen eventu contenta eſt, quòd in illa tabernaculorum confectione mutaretur finis, & ſcopus operis, itaut illudmet opus quod ſæculi homines pro hominum famulatu obibant, ipſe in obſequium Dei manibus præſtaret; neque hac in occaſione majores eleemoſynas vult elargiri, quàm illo ſuo manuum labore acquiſitas, quo ſimili pro temporalibus opifices alij hominibus ſerviebant.

Interlin. Carthuſ. Hugo. Cajetan. Chryſoſt. Auguſt. Lorin. *Quæ pro mundo ſufferē mundanus, pro Deo exhibet.*

Immò in iiſdem ferè ſimilibus laboribus ma- 87.
gna diſcretio invenitur: nam ſi pro Deo eos toleras, magnum impetras bonum; ſi autem pro mundo, in multa damna ac mala incides. *Divertit ab oneribus dorſum ejus, manus ejus in cophino ſervierunt*, Pſalm. 80. num. 7. De populo Iſraëlitico eſt ſermo, ut docet D. Auguſtinus, Brunonius, Incognitus, Genebrardus, & alij, quando in Ægypto

Pſalm. Auguſt. Bruno. Incognit. Genebrard.

Ægypto ſerviebat, & lateres conficiebat, & in hujuſmodi corbibus paleas, & lutum aſportabat ad miniſterium. Premebantur autem Iſraëlitæ in Ægypto tali labore, ut tradit Joſephus *lib.* 1. *contra Appionem*, ob diverſitatem cultus, & quia Iſraëlitæ renuebant idololatrare, & Diis Ægyptiorum ſacrificare. Tamen in tam vehementi oppreſſione, ait pſalmiſta in perſona Dei: *In tribulatione invocaſti me, & liberavi te, & exaudivi te.* At verò poſtea Pompejus Romanus, ut Jeroſolymitanum templum devaſtaret, Judæos ipſos compellebat, ut cophinis terra refertis templi

Ægeſippus. foſſas replerent, ut teſtatur Ægeſippus lib. 1. de excidio Jeroſolymitano cap. 16. *Ad templi autem irruptionem, quoniam pertinaciter reſiſtebatur, Judæos Magnus paravit ſocios, ſimul ut ſuis manibus Iudæi foſſas replerent impio miniſterio, & turpi obſequio ſervierunt manus eorum in cophino.*

88. Nunc verò Judæos inter ſe confer, miniſtrantes in corbibus ſub Pompeio, & ſub Ægypto pro cultu Dei, ne idololatria illaqueentur: dum in cophinis ſerviunt Pompeio, in captivitatem, devaſtationem, ac miſerrimum interitum incidunt: dum verò in iiſdem cophinis laborant, ne idololatria coinquinentur, vitam, libertatem ac opulentiſſimam terram conſequuntur. Et ita in eodem cophino, cùm ſerviunt homini, mortem; cum verò pro Dei cultu famulantur, vitam, ac

Synefius. ſalutem negotiantur, & obtinent. Syneſius *lib. de regno*, ait, *Si noſtri milites vexationes, calamitates, ac incommoda, quæ pro Imperatore patiuntur in bello, pro Deo haberent, non illis temporalis, ſed æterna volitaret corona.*

Matth. 4. n. 22. Illi autem continuò relictis retibus ſecuti ſunt eum.

VERSIONES.

Syriacus.	Illi autem confeſtim retia ſua dimittentes poſt eum ivere.
Pagninus.	Statim cùm reliquiſſent retia.
Vatablus.	At illi relictis illicò retibus.

EXPOSITIO.

89. Quatuor valde præclara notat Evangeliſta in Apoſtolis, Obedientiam, expeditionem, perfectionem, charitatem. *Illi autem continuò.* Ecce obedientia. Ad Chriſti vocem, quæ quandam vim habebat divinam ſine ulla cunctatione ſequuntur, ut dicam *q. ſequenti.* Pſal. 94. n. 8.

Pſalm. 94. *Hodie ſi vocem ejus audieritis nolite obdurare corda veſtra.* Et etiam in illa particula *continuò*,

Chryſoſt. eorum magna fides adnotatur, ut advertit Chryſoſt. hom. 4. in Marc. *Vera fides,* ait, *non habet intervallum, ſtatim audit, ſtatim credit, ſtatim ſequitur, ſtatim piſcator efficitur.* Textus, *Relictis retibus.* Ecce velox eorum expeditio. Relinquunt retia, quorum uſu vivebant. *Omnia relinquunt,* ut

Albert. Mag. ait Albert. Magn. *voluntate nihil ſibi retinentes.* Et retia dimittitunt, ait Chryſoſt. homil. 7. in Imperfecto, *ne magis facerent eis impedimentum* Chryſoſt.
laboris, quàm additamentum vilitatis. Idem Chryſoſtomus homil. 4. in Marc. *Ergo puto,* ait, *quod in retibus vitia ſæculi reliquerint, neque enim fieri poterat, ut ſequentes Ieſum haberent retia.* Et advertit Evangeliſta, quod reliquerint retia; & de navi nulla fit mentio. Retia habebant præ manibus: erant enim *mittentes retia*, & ſub retibus cætera muneris piſcatoris intelligenda veniunt, & etiam ipſa ars piſcatoria. Vel etiam dic, quod per retia concupiſcentiæ mundi ſignificantur, ut jam dixi ex Chryſoſtomo, & qui hujuſmodi concupiſcentias à ſe dimittit, omnia relinquit. *Qui ſequitur Chriſtum, omnia ſæculi dimittit.*

Si verò Apoſtoli aliquando poſtea ad piſcationem redierunt, *Hoc*, ut ait Hugo, *non reſumpſerunt ex cupiditate, ſed ex neceſſitate.* Hugo.

Secuti ſunt eum. Ecce eorum perfectio. Tanquam individui comites Chriſto adhæſerunt, ſub ipſo, ut verò magiſtro, ac Domino viventes. Tantùm bonorum theſaurum in Chriſto deprehenderunt, ut potius elegerint omnia relinquere, quàm ipſum non ſequi; ſicut duo illi negotiatores, quorum unus theſaurum in agro abſconditum, alter margaritam pretioſam repererat. Matth. 13. num. 44. & 46. *Secuti ſunt eum.* Ecce eximia eorum charitas. *Secuti ſunt*, nullo propoſito præmio; & ideo dixerunt, Matth. 19. num. 27. *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Quid ergo erit nobis?* Et cùm Chriſtum jam eximia charitate diligerent, non ſolùm abſque præmio ſunt ſecuti, verùm magno propoſito labore, qui eis jam in hominum piſcatione deſignabatur. Chryſoſtomus homil. 7. in imperfecto. *Manifeſtum eſt*, ait, *quod non Apoſtolicum cupierunt honorem, ſed quæſtum Apoſtolici operis, & laboris.* Hoc iterum in limine quæſtionis dicam.

90. *Ut Chriſto adhærens, omnia dimitte.* — Matth. 13. — Matth 19. *Verus amor ſequitur, ut laboret.* — Chryſoſt.

QUÆSTIO XII.

Quare Apoſtoli ad unam Chriſti vocem ſine ulla cunctatione ipſum ſequantur.

Ratio dubitationis poteſt deſumi ex D. Gregorio *homil.* 5. Ait enim de Petro, & Andrea: *Nihil de eo de præmio æternæ retributionis audierant, & tamen ad unum Domini præceptum, hoc, quod poſſidere videbantur, obliti ſunt.* Et Abulenſis *quæſt.* 100. ait in Chriſti verbi: *Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores*, non habetur promiſſio alicujus præmii, ſed magis exhortatio quædam ad laborem. Et tamen, cùm hæc ita ſint, cùm audiunt Chriſti vocem, non cunctantur, ſed ſtatim relictis omnibus Chriſtum ſequuntur, ac illi adhærent. 91. Gregor. Abulenſ. *Non propoſito præmio ſequuntur.*

Ratio hujus rei prima, & germana eſt efficacia divinæ gratiæ, qua Deus eorum voluntates exitavit, inclinavit, ac movit, ut dimiſſis omnibus ipſum ſequerentur. Proverb. 21. num. 1. *Sicut diviſiones aquarum; ita cor Regis in manu Domini quocunque voluerit, inclinabit eum.* Deinde Chriſtus Dominus non ſolùm per inſpirationem internam eorum corda excitavit, ac movit; verùm etiam in ejus vultu fulgor quidam divinita- 92. *Gratia Dei voluntates inclinat, ac movet* Prov. 21. *In vultu Chriſti divinitas reſplendet.*

tis

Chryſoſt. Hieron. Abulenſ. tis reſplendebat, qui maximè Apoſtolos, ac quos vocabat, attrahebat, ut docet D.Chryſoſtomus *hom.4.in Marc.*D.Hieron.*in c.9.Matth.*Abulenſ. citat.*q.* 100. Ad rationes morales veniamus.

91. Bernard. Reſpondet ſecundò D.Bernardus ſermon.2.de S. Andrea. *Illi*, ſcilicet Apoſtoli, *continuò nihil dijudicantes, aut hæſitantes, non ſoliciti unde viverent; non conſiderantes, quonam modo rudes homines ſine litteris Prædicatores fieri poſſent; nihil denique interrogantes; ſine mora relictis retibus, & navi ſecuti ſunt eum. Agnoſcite, fratres, quoniam propter vos ſcripta ſunt hæc: ut diſcentes veræ obedientiæ formam caſtigetis corda veſtra in obedientia charitatis.* In exordio naſcentis Eccleſiæ verum obedientiæ exemplar nobis Dominus in ſuis Apoſtolis ſtatim præbet. Nam illi, audita Domini voce, ab omni judicio abſtinent circa cibum comparandum, ac futurum eventum: nihil hæſitant, nihil interrogant, nihil ſcrutantur, ſed dimiſſis omnibus ipſum ſequuntur, ut nos hanc charitatis obedientiam imitari omnibus viribus intendamus.

Vera obedientia non ſcrutatur, nec interrogat, ſed obedit.

94. Chryſoſt. Tertio D. Chryſoſtomus homil. 14. *Perpende vero*, ait, *fidem, & obedientiam vocatorum, ſiquidem in medio ipſius operis conſtituti (ſcitis autem, quam avida res ſit piſcatio) cùm illum audiſſent jubentem, nihil diſtulerunt, nihil omnino cunctati ſunt. Non dixerunt, revertamur domum; loquamur propinquis: ſed cuncta illico relinquentes, fecerunt, quòd Eliſæus quoque ſub Elia legitur impleſſe* 3. Reg. 19. n. 20. *Talem quippe à nobis obedientiam Chriſtus efflagitat, ut neque punctum temporis differamus: etiamſi nos aliquid neceſſarium urgere videatur.* Intenti erant Apoſtoli maximè delectabili, perjucundóque operi, eis etiam ad victum neceſſario, nempe piſcationi: primum tamen Chriſti vocem audivit, non morantur, ut retia extrahant, ſed inchoatum opus relinquunt, ad Chriſtum properant, certiſſimè ſibi ſtatuentes, quòd ſi tantiſper detinerentur, jam tardè venirent, nobiſque dantes documentum, quòd cùm vox majoris inſonuerit, etiam incepta,& non perfecta littera, ut dicitur, ſit ad illius juſſionem convolandum. Et aptè utitur Eliſæi exemplo, qui inchoatum arandi opus intermiſit, ut poſt Eliam curreret, ac ipſum ſequeretur; cùm tamen Elias ipſum aperta, & alta voce non vocaret. *Miſit Elias pallium ſuum ſuper illum, qui ſtatim relictis bobus currit poſt Eliam.* Perfecta, ac conſummata obedientia juſſionem non exoptat, ſed ut ad obediendum moveatur, qualibet eſt inſinuatione, indicioque contenta.

3. Reg. 19.

Vera obedientia, quando vocatur, etiã inchoatum opus relinquit.

Verè obedienti ſufficit inſinuatio, & non exigitur præceptum.

95. Luc. 9. Quarto. Vocavit Dominus quendam juvenem, & ait illi: *Sequere me.* Ille autem dixit, *Domine, permitte mihi primum ire, & ſepelire patrem meum*, Luc. 9. num.59. At Petrus, & Andreas, ubi primum vocem Domini accipiunt, continuò ipſum ſequuntur; nihil de domo, nec de conſanguineis, nec de familia, ut dixi ex Chryſoſtomo, cogitantes, ſed dimiſſis omnibus Chriſto adhærent. Cur ſimilem Dominus huic adoleſcentulo vocem, adeóque efficacem non fecit, ſicut Apoſtolis? Eligebat Dominus Apoſtolos ſuos, ut ejus eſſent miniſtri, ideo hanc eis ſtatim ingerit inſpirationem, ut omnia relinquerent, ipſumque indilatè ſequerentur? in ſuis enim Dominus miniſtris ad ſuas functiones obeundas magnam expeditionem, velocitatemque exoptat.

Deus in ſuis miniſtris magnam promptitudinem requirit.

Factus eſt repentè de cœlo ſonus, tanquam advenientis ſpiritus vehementis, Actor. 2. n. 2. hoc eſt, ſonus editus eſt cujuſdam venti vehementiſſimi, qui verus ventus erat, ut vult Cajetanus,& placet etiam Lorino. Sicut etiam quando Dominus venit ad Eliam in mõte Horeb. 3.*Reg.*19.*n.*11.*&* 12. Sed cur ventus in miniſterium aſſumitur à divino Spiritu, dum deſcendit ſuper Apoſtolos? Ventus inter omnia ſenſibilia velociſſimus, nullóque obſtaculo retineri valet, ut ponderat Geminianus *lib.*1.*de exemplis cap.*73. Et à Deo id in ſuum miniſterium deſtinatur, quod celerrimum invenitur, ut volitet, ac ſupervolitet ſuper omnia, itaut à nullo retardari valeat. Et ideò divinus Spiritus venit ſuper Apoſtolos in igne, & in concitato venti impetu, ut ait Cajetanus. In igne, ut eos ardentes redderet in charitate; in vento verò, ut eos veloces faceret ad currendam viam. Beda: Neque Deus ignis, neque ille ſonitus fuit; ſed per hoc, quod exteriùs exhibuit, expreſſit hoc, quod interiùs geſſit. 96. Actor. 2. Cajet. Lorin. 3. Reg. 19. Geminian. *Dei miniſtri celerrimi.* Cajetan. Beda.

Mandavit Dominus diſcipulis ſuis, ut per viam neminem ſalutarent, *Luc.* 10.*num.*4. Sicut & hoc præcepit Eliſæus ſuo diſcipulo Giezi 4. *Reg.* 4. *num.*29. Sed cur eis prohibentur ſalutationes, quæ amicitiæ, ac urbanitatis ſunt ſigna, & inter omnes nationes maximè laudabiles? prohibentur hujuſmodi ſalutationes, ne ex iis aliqua oriatur confabulatio, unde Apoſtoli detineantur. Et quamvis hujuſmodi confabulatio non daretur, tamen ipſa ſalutatio denegatur, ne in itinere ſaltem aliquo breviſſimo verbo Apoſtoli retardarentur; & ideo ad hujuſmodi morulam amputandam abſque ullo verbo jubentur incedere. D. Ambroſius *ad citatum Lucæ locum.* Poſtquam ait de Giezi: ne confabulatione alicujus obvii reflecteretur à mandato munere; de Apoſtolis ſic loquitur: *Ergo hîc non ſalutationis officium aufertur, ſed obſtaculum impediendæ devotionis abolctur, ut quando divina mandantur, pauliſper ſequeſtrentur humana. Pulchra eſt ſalutatio, ſed eo pulchrior, quo præceptorum maturior executio divinorum, quæ per moram ſæpe trahit offenſam.* 97. *Dei miniſtri nec breviſſimè retardentur.* Ambroſ.

QUÆSTIO XIII.

Quomodo Apoſtoli dimiſſis omnibus, nihil de futuro eventu cogitantes Chriſtum ſequantur?

Audiunt Apoſtoli à Chriſto: *Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominum.* Illi verò relictis retibus ſtatim ipſum ſequuntur. In quæſtionem ergo vertimus, quomodo Apoſtoli ita indilatè Chriſtum ſequantur? An cogitaverint, quomodo homines eſſent piſcaturi, quomodo victus comparandos, & quinam ab eis vivendi modus habendus. 98. *Ratio difficultatis.*

Reſpondeo primò, quòd ita Apoſtoli excitati ſunt, atque attracti efficacia, ac dulcedine divinæ gratiæ, ut nihil circa futurum eventum cogitantes Chriſtum ſequerentur. Hunc dicendi modum tradit D. Bernardus ſuprà datus ſerm. 2. de S. Andrea. *Illi*, ait, ſcilicet Petrus, & Andreas, *continuò, nihil dijudicantes aut hæſitantes non ſoliciti, unde viverent, non conſiderantes, quomodo rudes* 99. Bernard.

rudes homines ſine litteris Prædicatores fieri poſſent, ſine mora relictis retibus ſecuti ſunt eum. Idem latè docet D. Baſil. Seleuc. *orat.* 30. Hæc eſt efficacia divinæ gratiæ, quæ facit nos infallibiliter operari id, quod altitudo ſapientiæ Dei diſponit. Nec eſt mirum quòd illa Chriſti verba, *faciam vos fieri piſcatores*, non intelligerent, ut notat Salmeiron *tom.* 4. *tract.* 25. ſicut etiam multa alia ejus dicta, & parabolas non intelligebant, Matth. 15. n. 16. *Adhuc vos ſine intellectu eſtis, & non intelligitis*; & cap. 16. n. 8. Marc. 7. n. 18. & 8. n. 17. Luc 18. n. 34. Ex quo perpende, quanta ſit Chriſti vocantis virtus. Non rogant, quem finem hæc vocatio eſſet habitura, unde vivendum? nec ſuam ipſorum utilitatem; tarditatémque expendunt; ſed omnia parati, ac prompti obediunt, atque ſequuntur.

Baſil. Seleuc. Salmeiron. Matth. 15. *Sequuntur, cùm finem vocationis, & vivendi ignorarent.*

100. Secundò. Abulenſ. *q.* 99. quòd cùm Apoſtoli viderent Chriſtum feciſſe aliquot miracula, ex hoc crediderunt, quòd ſic etiam poſſet facere eos doctores legis ſine aliqua longa exercitatione in litteris: poterat enim ſubitò dare eis ſufficientem cognitionem ad hoc, quò prædicarent; quia ex operibus ſuis viderant, eum eſſe Prophetam, vel Prophetis majorem. Interdum tamen unus Propheta faciebat alium Prophetam, ſicut Elias unxit Eliſeum in Prophetam, 1. *Reg.* 19.

Abulenſ. *Poterant exiſtimare à Deo ſcientiam dandã.*

101. Tertiò. D. Baſilius Seleucus *orat.* 30. poſtquam proponit aliquas difficultates, quæ in evangelicæ prædicationis negotio erant interventuræ; quomodo Reges trahendi; qua methodo ſermonis utendum, qua lingua loquendum, ait S. Pater. *Nihil tale locati, nihil meditati; ſed re ipſa hamo verbi Chriſti trajecti ſequebantur loquentem Dominum, & piſcaturæ modum intus ipſi ſecum docebantur, quodque facturi erant, primum opere experiebantur.* Similiter loquitur Chryſoſt. *hom.* 14. *in Matth.* Multæ in piſcatione hominum difficultates in Apoſtolorum mentem ſubire poterant præcipuè cùm ipſi eſſent homines ſine litteris. Tamen cùm ipſi experirentur, quòd abſque ulla reſiſtentia, hamo, & efficacia divini verbi trahebantur; ex ipſa ſua experientia ſunt edocti, quod ope Chriſti alios facilè, & expeditè trahere poſſent. Maximè acquieſcit homo his, quæ ſentit ac experitur; & cùm ipſi experiuntur efficaciam divini verbi; cui nihil reſiſtere valet; minimè detinentur, ſed dimiſſis omnibus Chriſtum ſequuntur.

Baſil. Seleuc. Chryſoſt. *Ex ſua experientia ſibi facilè perſuadet.*

102. Quartò. De Apoſtolis Chriſtum ſequentibus loquens Tertull. *lib. de Idololatria, c.* 12. ait: *Nemo eorum, quos Dominus elegit; non habeo, dixit, quo vivam. Fides famem non timet. Scit etiam, famem non minus ſibi contemnendam propter Deum, quàm omne mortis genus. Didicit, non reſpicere vitam; quanto magis victum.* Dimittunt retia, quibus victum comparabant. Sed cur non cogitant, quomodo vivendum, quóve medio quotidianus cibus obtinendus? Juſti amore virtutis famem ſuperant, nullam penuriam timent. Et quid mirum, quod propter Chriſtum famem contemnãt, qui propter ipſum vitam deſpiciunt, & nil reformidant, omni ſe periculo tradere.

Tertull. *Juſtus famẽ non timet, deſpicit vitam.*

103. Cùm fame valdè premeretur terra, tendit Elias in Sarepta Sidoniorum, & ibi à muliere vidua petiit buccellam panis. Cui illa ait: *Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, niſi quantum pugillus capere poteſt farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho. En colligo duo ligna, ut ingrediar, & faciam illum mihi; & filio meo, ut comedamus & moriamur.* 3. Reg. 17. n. 12. Si ita neceſſitate laborabat mulier extra domum ſuam, ac urbem non egreditur ad campos, vel ad alia loca ſe confert, in quibus pro ſe, & filio ſuo alimoniam poſſet habere; nam fames illa non erat in toto orbe, ſolùm in terra Iſraël, & in locis illis conjunctis, ut tenet Abulenſis *in c.* 17. *citatum, q.* 9. Sarepta autem erat juxta fines Iſraël, ac proinde forſitan non longè ab illa diſtarent oppida, in quibus ſiccitas, & fames non prædominabatur. Cur ergo ad hujuſmodi loca non tendit? vel cur ſaltem per campos non vagatur? Mulier hæc, ut ait Abulenſ. *q.* 24. & Cajetanus, erat Deo devota, & ſummum Deum colebat, & cum mulier eſſet pia, & bene morigerata, famem contemnebat, & propriam vitam deſpiciebat, ne pudicitiam ac honeſtatem ſuam devenuſtaret, extra limites ſuæ domus, ac propriæ civitatis circumvagando, & ad alia loca divertendo. Idem Abulenſis. *Ut comedamus, & moriamur*, ait mulier, *id eſt: Jam non habeo ſpem comedendi aliquid poſt hoc, quia nihil aliud habeo comedendum in domo mea.* Cum non haberet in domo, extrà quærere recuſabat. Audiant hoc fœminæ, quæ ob victum comparandum luxuria proſternuntur. Audiant & viri, qui ob panem, & cibum multa illicita perpetrant. Diſcant famem parvipendere, eique minimè cedere.

Abulenſ. Cajetan. *Mulier pudica famem contemnebat ne honeſtatem devenuſtet.* Abulenſ.

Quæstio XIV.

Quare, cùm Petrus, & Andreas minus dimiſerint quàm Zachæus; tamen non huic, ſed illis confertur hominum piſcatio.

Vocantur Apoſtoli ad Chriſti ſequelam, dimiſſis retibus, & præter gratiam, naturalia dona interiùs collata; ei dantur, ut ſint hominum piſcatores, ac Principes orbis terrarum, & Eccleſiæ fundamenta. At Zachæus multo majores facultates propter Deum diſtribuebat; nam cum eſſet dives, dimidium bonorum ſuorum dabat pauperibus. *Luc.* 19. *n.* 8. tamen minor Petro, & Andrea conſtituitur; nam nec Apoſtolus, nec orbis terrarum creatus eſt Princeps. 104.

Reſpondeo primò ex D. Greg. Magn. hom. 5. *Multa, fratres, ait, relinquitis, ſi deſideriis terrenis renuntiatis. Exteriora etenim noſtra Domino, quamlibet parva ſufficiunt: Cor namque, & non ſubſtantiam penſat. Nec perpendit quantum in ejus ſacrificio, ſed ex quanto proferatur. Nam ſi exteriorẽ ſubſtantiam perpendamus, ecce ſancti negotiatores perpetuam Angelorum vitam, datis retibus, & navi mercati ſunt. Æſtimationem quippe pretii rete, non habes: ſed tamen regnũ Dei tantum valet, quantũ habes.* Minora bona temporalia Petrus, & Andreas dimittunt, quàm Zachæus, illi tamen à Deo majores creantur, utpote Apoſtoli; nam quamvis parva relinquerent, majori tamen à ſe charitatis impetu, majorique affectu alienabant, & Deus cordis potius affectum, quàm bonorum temporalium perpendit effectum. Paupercula vidua in gazophylacium duo miſit æra minuta: & de illa ait Salvator, *Vere dico vobis, quia vidua hæc pauper pluſquam omnes, miſit*, Luc. 21. n. 3. ibi 105. Greg. Mag.

Deus affectum potius quàm effectum perpendit. Luc. 21.

Euthym. Euthymius. *Et ſi pauper erat poſſeſſionibus, dives tamen animo oſtenditur; ideo Salvator, qui non donum ponderat, ſed voluntatem, plus omnibus miſiſſe dicit.*

106. Fulgent. Secundò. D. Fulgentius epiſtola 2. ad Gallam, de conſolatione, cap. 17. *Deus non quantitatem,* ait, *contemptæ facultatis, ſed qualitatem voluntatis attendit. Plures divitias pauperibus pro Chriſto dicitur expendiſſe Zachæus, pro quo viliſſima Piſcatoriæ artis inſtrumenta Petrus reliquit Apoſtolus: & tamen non Zachæus dives pauperi Petro, ſed pauper Petrus diviti Zachæo præponitur: ut divitibus ~~Chriſti nulla~~ de contemptis divitiis jactantia naſceretur* Omne bonum Deo tribuendum, & vana gloriatio maximè nobis fugienda. Poterat Deus diſponere, ut Petrus, & Andreas magnas haberent divitias, quas propter ipſum relinquerent; tamen ita ordinavit, ut paupercula retia dimitterent, quæ multo erant inferiora iis, quæ Zachæus largiebatur: & tamen, non Zachæus, ſed illi pauperes ad culmen evehuntur Apoſtolicum: ne quis inaniter gloriaretur, quòd à Deo plura acceperit, qui pro ipſo multa tribuerit: & ut hæc jactantiæ anſa amputaretur, pauperes diviti anteponuntur, *Ut divitibus Chriſti nulla de contemptis divitiis jactantia naſceretur.*

Jactantiæ occaſio reſecanda.

107. Tertiò. In datis facultatibus Petrus, & Andreas Zachæo minores atque inferiores extitêre: multo tamen majores ſe exhibuerunt in ſe ipſis tradendis, ac expendendis propter Chriſtum; nam à minimis, quæ habebant, ſe exuunt, Chriſtum ſequuntur, eique individualiter adhærent. At Zachæus adhuc cum ſua ſupellectili retinebat domum, in eáque manſerat. Et quia illi inſigniores ſe præbuere in ſe ipſis dandis pro

1. Cor. 12. Deo, qui nos potius, quàm noſtra vult, 2. Corint. 12. num. 14. *Non quæro, quæ veſtra ſunt, ſed vos;* ideo apud ipſum majori gloria nitent, atque fulgent.

108. *Non timebo, quid faciat mihi homo: in me ſunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi,*

Pſalm. 55. Pſalm. 55. num. 11. & 12. Sed cur ita confiſus eſt, ut ea non timeat: quæ homo adversùs eum poteſt moliri? cur non times, quod auferat omnia bona, & nihil tibi retineat, quod Deo poſſis ſacrificare, & offerre? Optimè ſciebat Propheta, quod non tam ſua Deus, quàm ſe ipſum volebat, & affectabat, & ideo ait quod non timebat mala omnia ab homine inferenda: quia etſi hoſtis omnia ſpoliet, adhuc ad Deo ſacrificandum ſeipſum retinet, quo ipſi nihil gratius, & excellentius. D. Auguſt. *Quæ vota reddam laudis tibi? Amo Deum meum. Nemo hunc mihi eripit. Et meritò dicitur in illa ſuperiori fiducia: Quid faciat mihi homo. Sæviat homo: quid eſt ablaturus? Aurum, argentum, pecora. Nunquid auferet vota, quæ in me ſunt, quæ reddam laudis Deo?* Hugo. *Non timebo,* ait, *quid faciat mihi homo externus, cùm bonum interius non poſſit ſurripere, per quod tibi placeo: quia in me, non extra ſunt Deus vota tua, illa ſcilicet, quæ deſideras.*

Nil Deo gratius offertur quàm noſmetipſi.

Auguſt.

Hugo.

109. Cùm Jacob properaret ad patrem ſuum, & fratris timore maximè anxiaretur, omnibus ſuis

Geneſ. 32. dimiſſis bonis cum uxoribus, & filiis, manſit ſolus, *Ecce vir luctabatur cum eo,* Geneſ. 32. n. 24. à quo multa bona eſt conſecutus. Dedit ei magnum nomen Iſraël, quia Deum vidit, ac benedixit eum. Sed illud maximè venit inquirendum, cur tot, ac tanta dona non conſequitur, quando omnia ſua terrena bona dimittit, & à ſe ablegat, ab eiſque denudatus remanet ſolus? tunc tamē nihil ei cœleſtis doni impertitur. Cur ergo, quando in lucta, ac complexu cum Deo ſe tradit? quia quamvis Deo ſit gratum, quod homo omnia mundi à ſe dimittat, & exuatur ab eis; multo tamen gratius Dei ſemetipſum dare: & ideo Jacob cœleſtem non comparat benedictionem, quando ſuis omnibus traductis remanet ſolus, ſed quando ſe ipſum Deo toto animo, & corpore tradit. Hanc ſententiam patrocinatur D. Ephrem. ſerm. de anguſtia animæ. *Domine, cognoſcis cor, ſi penitus exivit mundum, & te perfectè deſiderat; antequam pertingat ad januam, aperi ei.*

Tunc homo Dei benedictionem habet, quando ei ſeipſum tradit.

D. Ephrem.

Matth. 4. n. 21. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus in navi cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia ſua, & vocavit eos.

VERSIONES.

Syriacus. Et quum illinc deſcenderet: vidit duos alios fratres, &c. reſarcientes retia ſua, & vocavit eos Ieſchua.

Vatablus. Et progreſſus illinc vidit alios duos fratres, &c. recōcinnātes retia ſua.

D. Chryſoſt. hom. 7. in Imperfect. Componentes retia, & ſimiliter vocavit eos.

Græcus. Redintegrantes retia.

Pagninus. Sarcientes retia.

Alter Textus.

Marc. 1. n. 19. Et progreſſus inde puſillum, vidit Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem ejus, & ipſos componentes retia in navi: & ſtatim vocavit eos.

EXPOSITIO.

Progrediens Jeſus paululum, ut explicat D. Marc. à loco in quo vocaverat Petrum & Andream qui ipſum Dominum jam ſequebantur 110.
Ecce ſumma Dei bonitas. Ipſe nos quærit, aliter homo ad illum non ſe movebit. *Vidit* oculis Pſal. 24.
ſuæ miſericordiæ & pietatis, Pſalm. 24. n. 16. Beda.
Reſpice in me, & miſerere mei. Idem eſt, quod ipſe reſpiciat, & miſereatur. Unde notat Beda, quod electi à Deo, dicuntur ab ipſo videri; ſicut reprobi neſciri & non videri. *Vidit duos fratres.* Deſcribitur habilitas vocandorum, à vinculo fraternitatis, à genere, à nominibus, ab arte, ab actu, à pietate, ab animo ſine ambitione ſincero.

Deus, quos vidit, elegit.

Vidit

111. *Vidit duos fratres.* Ecce vinculum charitatis. Vide eos concordes maxima charitate fraternali, & cùm eſſent ejuſdem opificii artifices, non erant animo diverſi, ſed maximè uniti. Vide ſuprà q. 5. n. 34. *Iacobum Zebedæi*; hoc eſt, filium Zebedæi. Zebedæus dotatum, liberalem, ac munificum ſignificat. Et verè fuit homo liberalis, & munificus, qui utrumque talem, & tantum filium Chriſto donavit. Et dicitur Jacobus Zebedæi à patre ſuo Zebedæo, Vel, ut vult Abulenſis *quæſt.* 110. quia cùm eſſet Joanne major, cum hæreditate paterna nomen etiam meditabatur. Vel, meliùs, hoc nomen ei imponitur ab Evangeliſta ad differentiam alterius Jacobi; nam in Apoſtolatu duo vocantur hoc nomine: & ad diſtinctionem unus dicebatur Jacobus Zebedæi, alter Jacobus Alphæi. Et ita paſſim vocantur in Evangelio, *Matth.* 10. *num.* 3. *Marc.* 3. *n.* 17. *&* 18. *Luc.* 6. *n.* 14. Sic & Simon Petrus, & Simon Zelotes, Luc. 6. n. 15. At Joannes abſolutè dicitur. Ait Abulenſis citatus. *Inter Apoſtolos Chriſti unicus erat Joannes, quia cum nullo habebat coincidentiam.* Et Joannes inter cæteros in prærogativis unica avis phœnix erat.

Zebedæus, id eſt, munificus qui tales filios dederit Chriſto.

Abulenſ. *Ioannes unicus inter Apoſtolos.*

112. *Jacobum, & Joannem.* Idoneitas à nominibus. Jacobus, id eſt, luctator, ac ſupplantator *Geneſ.* 26. *num.* 26. Joannes verò, hoc eſt, gratia; quia ille, ut Albertus Magnus, eſt luctator, & ſupplantator contra hoſtem, in quo eſt gratia Dei *In navi.* Ecce idoneitas ab arte; gubernator enim navis proportionatur gubernatori Eccleſiæ: & ex piſcatoribus piſcium fecit Deus piſcatores hominum, ut multis eſt explicatum. *Cum Zebedæo patre eorum.* Ecce pietas; quæ eſt benevolentia in parentes. Theophylactus, *Summa virtus eſt, paſcere patrem ſenem.* 1. Timoth. 5. num. 8. *Si quis autem ſuorum domeſticorum curam non habet, fidem negavit & eſt infideli deterior.* Sequitur textus; *Reficientes retia*, hoc eſt, redintegrantes retia, quæ rupta erant ex longo frequentique uſu. Et vocat Chriſtus, non otioſos, nec ignavos, ſed operi intentos, ac labori deditos, & totos in ſuo officio occupatos. *Et vocavit eos.* Ecce animi ſine ambitione ſinceritas: nullus ſe ingerit, & introducit ad officium, ſed omnes vocantur; & ita Apoſtoli, ac Principes orbis terrarum creantur. *Qui vocavit, hos & juſtificavit, quos autem juſtificavit, illos & glorificavit.* Roman. 8. num. 8. Et ait Evangeliſta: *Vocavit eos*, non tamen explicat modum, & formam vocationis, & quibus verbis vocati ſunt; ſicut de Petro, & Andrea, tamen valde veriſſimile eſt, ut docet *hîc* Hugo; quòd iiſdem vocati ſunt verbis: *Venite poſt me, faciam vos piſcatores hominum*; ut dicam *quæſt.* 16. *in* 2. *ratione.* Vel in laudem Joannis moraliter dic, quòd modus vocationis ejus non expreſsè narratur, nec vocationis verba exprimuntur; quæ enim inter Chriſtum, & ſuum dilectum Joannem interveniunt, potiùs ſilentio venerantur, quàm verbis proferuntur.

Albert. Mag.

Magna pietas, de patre curam habere

Theophil.

1. Timoth. 5.

Qui ſe in dignitatem non ingerit, ſed vocatur, magnus.

Rom. 8.

Hugo.

Quæ ſunt Ioannis, ita magna ut ſilentio venerentur.

Quæstio XV.

Quare Chriſtus ſimul eadem tempore vocat quatuor fratres?

Vocaverat Dominus ad ſe Petrum, & Andream; & inde progreſſus puſillum, ut explicat D. Marcus, attrahit ad ſe Jacobum, & Joannem. Vocat Dominus ad ſe duplicem fratrũ germanitatem, quia ſuper illam in magna charitate, & concordia ſuam voluit fundare Eccleſiam; ut dixi ſuprà *quæſt.* 3. Imò, ut notat Abulenſis *quæſt.* 117. iſti quatuor Apoſtoli erant quaſi ſimul: nam poſt Petrum, & Andream vocatum, progreſſus puſillum ad ſe adducit alios. Volunt etiam multum auctores, quòd hæc vocatio facta eſt in illa piſcatione Petri de qua *cap. ſuperiori quæſt.* 1. Ubi Petrus, jubente Chriſto concluſit magnam piſcium multitudinem; & cùm ipſe & Andreas rete trahere non poſſent, rogaverunt Jacobum, & Joannem qui erant in alia navi, ut adjuvarent eos, erant enim ſocii in piſcatione. Et ita ait D. Thomas: *Erant enim habitatione ſimul, dilectione concordes, artificio pares; fraternitatis pietate conjuncti.* Et ideo ſimul vocati ſunt. 113

Abulenſ.

D. Thom.

Myſticè verò multipliciter res explicatur. Gloſſa per iſtos quatuor Apoſtolos intelligit quatuor orbis partes, in quibus Evangelium erat prædicandum. Secundò D. Hilarius in his, quatuor Evangeliſtas deſignari vult. Tertiò idem D. Hilarius, S. Remigius, D. Paſchaſius intelligunt quatuor virtutes Cardinales, quibus inſignitus eſſe debet ille, qui ad prædicationis munus aſſumitur. Prudentia refertur ad Petrum, propter divinam cognitionem. Juſtitia ad Andream; propter operum virilitatem. Fortitudo ad Jacobum; propter Diaboli ſupplantationem. Temperantia ad Ioannem, propter divinæ gratiæ effectum. Quartò. Ferè ſimiliter hoc explicatur à veteri quodam Auctore. Hac Apoſtolorum quadriga vehimur ad æthera, his quatuor angulis conſtituitur prima Eccleſia. Simon nos docet, Ieſu vocanti obedire: Andreas, viriliter agere: Iacobus, ſupplantare hoſtem: Ioannes, ad hæc præſtanda, aſſiduè Dei implorare gratiam. 114

Gloſſa.

Hilar.

Remigius.

Paſchaſ.

Prædicator multiplici virtute ſit inſignitus.

Victoria ſolùm per Dei gratiam venit obedientibus ejus mandatis, & viriliter in eorum cuſtodia agentibus. Profugus erat David in deſerto: & ne legem Dei violaret, in ſuum inimicum manum mittere noluit, quamvis à ſuis ad hoc maximè provocatus, 1. *Reg.* 24. *n.* 5. Sed ſolùm ad Dei auxilium confugiebat, dicens: *Turris fortitudinis à facie inimici*, Pſalm. 60. num. 4. At verò Saül multas in eum eſt machinatus inſidias, multaſque adversùs illum militum copias admovit. Et tamen David vivus, ac victor evaſit: è contra verò Saul victus cecidit. Unde hoc diſcrimen? Quia Saul multum de ſuis viribus confidebat, & contra Dei legem Davidem inſectabatur: at verò David divinis mandatis obtemperans, divinum pro ſui defenſione implorabat auxilium. Divus Chryſoſtomus homil. 46. in Geneſim. *Ille*, ait, *de loco in locum erraticut vagans, nullo indigebat humano auxilio, quia manu ſuperna munitus fuit: iſte verò, cùm eſſet in mediis civitatibus, multos habens ſecum ſatellites, & armigeros, aſſiduè timebat, & tremebat* 115

Expoſtulanda Dei gratia ad vincendas tentationes.

Pſalm. 60.

Chryſoſt.

timebat inimicorum inſidias; quia deſtitutus erat, & divino auxilio privatus.

Quæstio XVI.

Quare Chriſtus promiſerit aliquid Petro & Andreæ; non verò hîc Iacobo, & Ioanni?

116. CHriſtus Dominus vocans Petrum, & Andream, ait illis: *Venite poſt me faciam vos fieri piſcatores hominum*; in quo magnum eis præmium videtur promittere. Et nil tale dicitur Jacobo, & Joanni, cùm vocantur.

117. Gregor. Abulenſ. Reſpondeo primò ad quæſtionem cum D. Gregorio *homil. 5. in Evangelia.* Abulenſi *q. 8.* Quòd in hac vocatione nil præmii promiſſum Petro & Andreæ, & ideo poſtea dixit Petrus, *Ecce nos reliquimus omnia quid ergo erit nobis?* Matth. 19. n. 27. Chriſtus ei reſpondit: *Vos, qui ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedes duodecim judicantes*, &c. Si Petro in ſua vocatione eſſet præmium promiſſum; ipſe non diceret: *Quid ergo erit nobis?* Et ſi Chriſtus ſequentibus ſe jam aſſignaverat præmium, quare denuo non diceret? *Vos qui ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedes duodecim*, &c. Stabilitur hæc ſententia. Quia ſi Chriſtus promiſit aliquid Petro, & Andreæ in ſua vocatione, hoc continetur in illis Verbis: *Venite poſt me faciam vos piſcatores hominum*; atqui hîc non promittitur præmium, ſed potiùs injungitur laborioſum prædicationis, & converſionis animarum officium. Et hæc explicatio, atque ſententia mihi vera videtur.

Matth. 19.

Ad Chriſti ſequelam nil promiſſum eſt Petro, & Andreæ.

118. Abulenſ. Secundò reſpondet Abulenſis *citatus*, quòd, ſi concedamus, quòd Chriſtus Dominus aliquid promiſerit Petro & Andreæ, illud etiam promiſſum fuit Jacobo, & Joanni, quia valdè veriſimile eſt quòd in ipſa vocatione eis indicaret officium, ad quod aſſumebatur, quod erat ad hominum piſcationem. Evangeliſta tamen hoc ſubticuit; quia valde veriſimile, quòd diceret eis id ipſum, quod dixerat prioribus. Et comprobatur. Quia etiam forma vocationis non exprimitur in ſecundis; nam primis dixit Dominus: *Venite poſt me*; in ſecundis autem ſolùm enarrat Evangeliſta, *Vocavit eos*; modus autem vocationis non exprimitur. Et eſt intelligendum, quod vocavit eos ſicut præcedentes: *Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominum.*

Eadem vocationis forma in his quatuor Apoſtolis.

119. Euthym. Tertiò Euthymius. *Veriſimile eſt autem, audiſſe eos à Petro, & Andrea promiſiſſe Chriſtum, quòd ſequentes ſe redderet hominum piſcatores.* Tanquam ſi innuat, quod Chriſtus eis non promiſerit præmium, quia à Petro, & Andrea illud audierant. Sed hæc intelligentia ſupponit, quòd intervenerit aliquod tempus inter vocationem Petri, & Andreæ, ac horum Apoſtolorum, cùm parvulam morulam interjeciſſe conſtet ex Marco, nam poſt vocationem Petri ait: *Paululum procedens, Chriſtus vidit duos fratres, & vocavit eos.*

120. Quartò Chryſoſtomus in Catena D. Thomæ. *Non pollicetur eis Dominus præmium ſicut prioribus, quia multa de ipſo audierant, ſcilicet tanquam familiares, & conſanguinitate conjuncti.* Tanquam ſi dicat Petro, & Andreæ, ut ſequerentur, præmium promitti, neceſſe fuit: Jacobo autem, & Joanni, ut poſt Chriſtum irent, præmium proponi non erat neceſſum; hi enim erant cogniti, ut notat Abulenſis *citatus*; ac proinde propter cognitionem, & affectum, ipſum ſequerentur, præcipuè cùm multa, & magnifica de ipſo jam audiſſent, & eis nota eſſent.

Sanguine conjuncti facilè ſequuntur.

121. Quintò moraliter in laudem Joannis Evangeliſtæ dicam. Ut Petrus, & Andreas poſt Chriſtum venirent, opus erat, ut præmio traherentur; at Joannes ut Chriſtum ſequeretur, neceſſarium non erat invitari præmio, ſed tantùm levi ſigno ipſum vocare: ille namque naturali in Chriſtum pondere, affectúque ferebatur amoris. Et ita Petro, ut Chriſtum ſequeretur, à Domino dicitur, *Sequere me*; ut autem Joannes poſt eum iret, talis juſſio non deſideratur, ſed abſque illa videt eum Petrus ſequentem *Ioan. 21. num. 20.* quod latiùs *ibi* dicam.

Ioannes naturaliter in Chriſtum propenſus.

122. Chryſoſt. Sextò D. Chryſoſtomus homil. 14. *Vocando autem*, ait, *nihil eis promiſit, ſicut prioribus: obedientia enim eorum, qui prævenerant, viam eis ad credendum præparaverat.* Petrus, & Andreas, & Chriſtum ſequantur, magno alliciuntur præmio; *Venite poſt me, faciam vos piſcatores hominum.* At Jacobo, & Joanni nil præmii pollicetur. Cur ergo illi invitantur præmio, & non iſti? Petrus & Andreas primi vocabantur, primique Apoſtolicam illam aggrediebantur viam. Ideo conveniens fuit, ut præmio traherentur ad Chriſtum ſequendum. At Jacobus, & Joannes præeuntium, ſpontaneè poſt Chriſtum currentium, jam habebant exemplum; ideoque eis non proponitur præmium, ſed loco illius aliorum objicitur imitatio, quorum veſtigiis, exemplóque movebantur ad Chriſti ſcholam, utque ei immobiliter adhærerent.

Aliorum exemplum nos maximè movet ut Chriſtum ſequamur.

123. Cant. 1. *Trahe me poſt te; curremus in odorem unguentorum tuorum*, Cantic. 1. num. 4. Meritò quæres: Quomodo ſponſa in ſingulari pro ſe poſtulat, ut ipſa trahatur poſt ſponſum; & ſtatim ſuarum ſociarum nomine ſubinfert: *Curremus? Nunquid*, ut ait D. Bernard ſerm. 21. *Sponſa indiget trahi; adoleſcentulæ non indigent? O pulchra, ô fœlix, ô beata ediſſere nobis hujus diſtinctionis rationem. Nunquid majorem charitatem adoleſcentulæ habent, ut ipſæ non indigeant trahi, ſed ſola ſponſa?* Et, ſi ipſa ſola trahitur, ipſa ſola currit. Quomodo ait, *Curremus?* Apud ſe tanquam certum determinatúmque habebant, quòd ſi ipſa curreret, omnes aliæ exemplo ejus concitatæ etiam currerent, ejuſque veſtigia inſequerentur. D. Bernardus citatus. *Non curram*, ait, *ego ſola, etſi ſolam me trahi petierint: current adoleſcentulæ mecum. Curremus pariter, curremus ſimul; ego odore unguentorum tuorum, illæ meo excitatæ exemplo, atque hortatu: ac per omnes in odore unguentorum tuorum curremus.*

Bernard.

Quæstio XVII.

Quare iſti Apoſtoli vocentur reficientes retia?

124. Chryſoſt. REſpondet primò D. Chryſoſtomus homil. 14. *Tanta erat egeſtatis magnitudo*, eit, *ut vetera contexerent; quia emere nova nequibant*,

Euthym. Theoph. D. Thom. Surius. Pereira.

quibant. Nec ſanè parva hæc ſunt documenta virtutis, facilè omnem tolerare pauperiem, de juſtis laboribus vivere, mutua ſibi charitate connecti, ſecum habere inopem patrem, a que ejus obſequio laborare, Et idem habet *in Imperfecto hom.* 7. Idem docent Euthymius, Theophylactus, S. Thomas. Surius *in vita S. Joannis Evangeliſtæ, menſe Decemb.* Benedictus Pereira *Prolog. in Ioan. diſput.* 2. & alii. Qui omnes referunt ad ſuam paupertatem, utpote inopem parentem adjuvarent, *& ut illum conſolarentur ſua præſentia: ut* ait idem Chryſoſtomus *proximè citatus in Imperfecto.* Et tunc vocantur in ipſo opere, non quando piſces vendebant, ſed quando, ut pauperes, retia reficiebant, parentémque adjuvabant; quia paupertas & pietas in parentes Deum maximè attrahit, & allicit. Hæc ſententia eſt multum probabilis.

Chryſoſt. *Pietas in parentes Deum attrahit.*

125. Abulenſ. *Non erat in Zebedæo extrema paupertas.*

Abulenſis tamen *quæſt.* 105. reſpondet, quòd hoc aliter dici poteſt; ac proinde, quòd reficiebant retia, non ob eximiam paupertatem: nam Zebedæus pater Jacobi, & Joannis omnino pauper non erat, cùm mercenarios ad piſcandum in navi ſecum haberet, ut dicitur *Marc.* 1. *n.* 20. Petrus autem, & Andreas non leguntur mercenarios ſecu habere; ac proinde pauperiores eſſe videntur. Secundò, quia non eſt neceſſe, quòd accipiatur hic *reficere*, pro *reparare*, quod ad vetera pertinet; ſed dicitur, quòd reficiebant retia, ſicut faciunt piſcatores, quando ſe præparant ad piſcandum. Et ita habet Marcus hic: *Componebant retia*; ſicut & Chryſoſtomus, & alii *hic* legunt. Tertiò pro hac re adverte, quod erat communis obſervatio apud Rabbinos antiquos magni nominis, de lege quadam Judæis præſcripta, ut addiſcerent manuale officium, quo ſibi victum pararent: & ex primis, ac nobilioribus Rabbinis Joannes ſutoriam, Judas piſtoriam, & alii alias hujuſmodi artes exercebant, ut refert Lorinus *in Acta Apoſtolorum cap.* 18. *verſ.* 3. §. *vel certè.* Et ita Paulus quamvis vir valdè nobilis, manibus ſuis factitabat artem liberalem, ac mechanicam ut patet ex loco proximè citato. Nam dicebat magiſter ejus Gamaliel: *Qui hoc facere prætermitterent, pronuntiaes ad peccandum futuros.* Veluti occaſionem dante ipſa otioſitate. Et ita D. Iſidorus Peluſiota *lib.* 1. *epiſt.* 470. carpit Theodorum Scholaſticum quod *turpem diceret laborem manuum. Eſt id,* ait, *utile, atque ad tuendam vitam conducit.* Si verò ad Gentium mores confugimus innunera ſunt exempla, quæ congerit Tiraquellus *in ſua nobilitate.*

Nobiles antiqui fabrilia operabantur.

Oberibus otioſitas vitanda. Peluſiot.

Tiraq.

126. *Jacobus, & Joannes nobiles, & Chriſti conſanguinei.* Chryſoſt. Act. 1. D. Thom.

Dicam, quod hac in re mihi probabilius videtur. Jacobus & Joannes erant genere nobiles, cùm eſſent Chriſti conſanguinei; ut docent D. Chryſoſtomus, Abulenſis *citati quæſt. ſuperiori,* & D. Thomas *Quodlibeto* 4. *artic.* 15. Quidquid in contrarium dicat Benedictus Pereira *Prologom. in Joannem, diſput.* 3. de quo erit ſermo *lib.* 5. Et quamvis eſſent genere nobiles, non repugnat, quod artem piſcatoriam exercerent, ut patet ex proximè dictis. Deinde, quamvis pauperes, in ſumma paupertate non erant, ut eſt dictum. Et eorum pater Zebedæus in Jeruſalem bonam habebat domum, ut teſtatur Nicephorus Caliſtus *lib.* 2. *Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, cap.* 3. In qua domo fuit in cœna ſacra Euchariſtia inſtituta; in eáque Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos venit. Et hæc domus devenit Joanni in hæreditate paterna, qui eam vendidit. Hæc omnia citatus Nicephorus. Vendidiſſe autem eam mihi eſt veriſimile ad eleemoſynas pauperum. Et ita reficiebant retia, hoc eſt, aliquid ruptum conſolidabant, ut accidit etiam in novis retibus, præcipuè quando aliqua magna piſcatio contigit.

Nicephor. *Domus in qua ſacra Euchariſtia fuit inſtituta, Joannis erat.*

127. Abulenſ. *Aſſueti laboribus ad laborioſum prædicationis onus eliguntur.*

Tertiò. Abulenſis *quæſt.* 106. quòd Scriptura narrat in his Apoſtolis, ſicut de Petro, & Andrea, quòd mittebant retia; ut oſtendatur, quòd non erant otioſi, quia illi, qui ad diſpenſandum verbum Dei, vel ad aliquod magnum negotium eligũtur, non eſt otio indulgendum. Aſſueti enim otioſitati ad prædicationis officium aſſumi non debent, quia eſſet eis valdè aſperum, laborioſas officii hujus occupationes tolerare. Deinde occupatio reficiendi retia in eis notatur, ut inde declaratur; quòd erant piſcatores; ac proinde valdè apti ad officium, ad quod aſſumebantur, ut ſatis eſt declaratum.

128. Chryſoſt.

Quartò: D. Chryſoſtomus homil. 7. in Imperfecto. *Fortè propter Petrum illi dicti ſunt mittentes retia; iſti autem propter Joannem componentes; quia Petrus prædicavit tantùm Evangelium, & non compoſuit? Joannes autem prædicavit Evangelium, & ipſe compóſuit, & non ſolùm compoſuit, ſed etiam omnia Evangeliſtarum retia ipſe compóſuit: nam, cùm omnes humana Chriſti penè ſola compoſuiſſent, iſte commiſcuit eis etiam divina ipſius, ut nullam relinqueret Spiritus ſancti ſcandali aperturam in eis, unde piſces egrederentur.* Petrus, & Andreas erant mittentes retia; Joannes, & Jacobus componentes; quod propter Joannem eſt dictum; nam Petrus miſit prædicationis rete, non tamen Evangelium compoſuit; at Joannes prædicavit & compoſuit. Imo omnium aliorum Evangelium ipſe compoſuit, prout in ſuo intexuit ſublimem generationem divinitatis Chriſti, quo maximè ſolidatur, ac firmatur tota doctrina Evangelica, ne in Chriſtiana ſagena, ulla ſcandali, vel erroris aperiatur ruptura, ſed ut tanto undique teſtimonio conſolidata eſſet, atque munita.

Joannes dicitur à Chryſoſtomo omnium Evangeliſtarum retia compoſuiſſe.

129. Palatius *Fides in Romano Pontifice nunquã deficiet.*

Quintò: Palatius notat, quòd Petrus mittebat rete; Joannes autem, & Jacobus reficiebant retia ſua. In Petro ſignificatur Romanus Pontifex, in quo reſidet auctoritas prædicandi, & ſanctam doctrinam docendi; cujus fides numquam deficiet: & ideo non habet, quod reficiat rete ſuum. Jacobus autem, & Joannes vicem gerunt minorum Prælatorum, & prout ipſos repræſentant reficere dicuntur retia: quia in inferioribus Prælatis aliquando fides rumpi poteſt; ac morum doctrina impetu magnorum piſcium nonnunquam laceratur.

130. Albert. Mag. Hugo.

Sextò. Albert. Mag. *Retia,* ait, *per metaphoram docent artem Prædicatoris: ut illa reficiatur ſtudiis Scripturarum; & promotione litteratorum virorum.* Hugo Cardinalis. *Rete,* inquit, *prædicatio, quæ debet refici contemplatione, & ſtudio.* Jacobus, & Joannes Theologus reficiebant rete, quod prædicationem deſignat, quia prædicatio evangelica reficienda eſt, non vaniloquio, non criticis verbis, non calamiſtro, non retortis, ac prophanis hiſtoriis, non Poëtarum figmentis, non falſis, ac jocoſis ludibriis; ſed ex oratione, ac contemplatione, meditatione ſacrarum Scripturarum, ſtudio ſanctorum Patrum, ac illorum ſententiis, quæ lachrymas, ac compunctionem excitare valeant:

Prædicator reficiat prædicationem, non vanis hiſtoriis ſed ſententiis Scripturarum, ac oratione.

leant, quando enim aliquid diſſutum, aut ſciſſum parte aliqua reſarcitur, non ex abſimili panno, vel tela aſſumitur. Prædicatio, quæ Scripturæ ſacræ documentis, ſanctorumque Patrum meditationibus debet eſſe intexta, non eſt vanis fabellis, prophaniſque hiſtoriis refercienda.

131. Pſalm. 16. *Prophana verba in concione ne dicas.* David valdè obnixè à Deo gratiam poſtulat: *Ut non loquatur os meum opera hominum*, Pſal. 16. n. 4. Sed cur tantus Propheta hujuſmodi locutiones tantum timet, ut ne verbum de operibus hominum in ore ſuo velit habere? Erat Regius Vates totus deditus contemplationi operum Dei ac meditationi ſacræ Scripturæ, & magnum piaculum reputabat, ſi inter tam profunda myſteria humana colloquia commiſceret, D. Ambr. ſer. 22. in Pſal. 118. *Non enim*, ait, *mediocre periculum eſt, cùm habeas tanta eloquia Dei, & Dei opera, quæ fecit in Geneſi, fecit in Exodo, fecit in Levitico, Numeris, Deuteronomio, Jeſu Nave, Iudicum, libro Regum, atque Eſdræ libris; quæ fecit in Evangelio, in Actibus Apoſtolorum, ſi illis prætermiſſis, loquaris, quæ ſæculis ſunt.* Ambroſ.

Matth. 4. *n.* 22. Illi autem ſtatim relictis retibus, &c. parte, ſecuti ſunt eum.

VERSIONES.

Syriacus. Illi autem ſtatim reliquerunt naviculam, & patrem ſuum.

Pagninus. Illi autem protinus, cùm reliquiſſent navim, & patrem ſuum.

Græcus. Relicta navicula, & patre ſuo, poſt eum abierunt.

ALTER TEXTUS.

Marc. 1. *n.* 20. Et relicto patre ſuo Zebedæo in navi cum mercenariis, ſecuti ſunt eum.

EXPOSITIO.

132. DESCRIBIT Evangeliſta, qualiter ſe habuere filii Zebedæi ad Chriſti vocationem. In quibus notanda eſt obedientia velox, expedita, ſpiritualis, & perfecta. Obedientia velox; quia *ſtatim* Eccleſiaſt. 5. num. 8. *Non tardes converti ad Dominum; ne differas de die in diem.* Obedientia expedita; quia, *relictis retibus*. Græcè, & Syriacè: *Reliquerunt naviculam*. Per retia, vel naviculam intelligitur, quòd reliquerint omnia ſua, & quæ artis piſcatoriæ erant. Spiritualis; quia relicto carnali patre. Marcus verò addidit, *& relictis mercenariis*, nempe piſcatoribus, ad opitulandum mercede conductis, *Secuti ſunt eum.* Ecce perfecta obedienti, Chriſtum ſequi, eique individualiter adhærere. Et ut ait Albertus Magnus, tanquam alter Amaſias Davidi, ſic locuti ſunt Apoſtoli Chriſto 1. Paralip. 12. n. 18. *Tui ſumus, ô David, & tecum, fili Iſai: pax, pax ibi, & pax adjutoribus tuis, te enim adjuvat Deus.* Eccl. 5. Albert. Mag. 1. Par. 12.

QUÆSTIO XVIII.

Quare relicto patre Iacobus, & Ioannes ſequuntur Chriſtum.

RAtio difficultatis eſt; quia Exod. 20. n. 12 præcepit Dominus: *Honora patrem & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram.* Ergo, cùm Zebedæus eſſet ſenex in ætate jam provecta, videbatur, quòd à filiis derelinquendus non erat, cùm eorum ope ad vitæ miniſterium indigeret. Ad quæſtionem. 133. Exod. 20.

Prima, & germana ſolutio: Adeo fuit efficax Chriſti vocatio cum ſuæ divinæ gratiæ auxiliis, quibus moti ſunt; atque attracti, ut relictis omnibus, parente, navi, ac retibus, Chriſtum ſequerentur; Chriſti enim vox cœleſte quoddam habebat incantamentum Spiritu ſancto cooperante, ut explicavi *ſuperiori quæſt.* 12. Unde ait Euthymius. *Horum fidem intuere, qua patrem etiam deſpexerunt. Neceſſe eſt, parentibus quoque præponere Chriſtum.* 134. *Efficax Dei vox.* Euthym.

Ad argumentum factum in principio reſpondeo, quod parentes non ſunt relinquendi, ſi non habent, unde alimenta poſſint comparare. Iſte, autem Zebedæus, licèt dives non fuerit, tamen ſecundùm ſuum ſtatum, ſolatia habuit unde vivere poſſit, ut notant *hic* Albertus Magnus, D. Thomas; nam habebat domum in Jeruſalem, ut dixi *ſuprà* ex Nicephoro; deinde habebat navim, & mercenarios, ut patet ex præſenti textu. Et cùm pater habet alimenta, licitum eſt filio, ipſum relinquere, & Religionem ingredi: ut docent D. Thom. *Quodl.* 3. *art.* 16. Sylveſt. *verb. Religio* 2. *n.* 7. Navar. *in ſumma cap.* 14. *n.* 14. Azor. *lib.* 12. *inſtit. c.* 1. *quæſt.* 8. Rodr. *tom.* 3. *q.* 13. *art.* 5. Sanch. *in ſumma lib.* 4. *c.* 20. *n.* 3. Et in his, quæ ſunt perfectionis ſtatus, filius non eſt ſubditus ſuis parentibus, ut docent Clavis Regia *lib.* 7. *c.* 6. *n.* 9. Molfeſ. *in ſumma de peccatis, tract.* 1. *c.* 18. *n.* 94. Bonac. *in Decalog. diſp.* 6. *quæſt. unic. punct.* 4. *n.* 2. §. *tertio filium.* 135. Alber. Mag. D. Thom. Sylveſt. Navar. Azor. Rodrig. Sanch. Clav. Reg. Molfeſius. Bonacina.

Venio jam ad rationes morales quæſtionis. Secundò D. Chryſoſtomus homil. 7. in Imperfecto. *Vide, ait, quia Petrus quidem, & Andræas dicuntur reliquiſſe retia: Jacobus autem, & Ioannes patrem, & navim. Tria ſunt enim generaliter, quæ relinquere debet omnis, qui venit ad Chriſtum: actus carnales, ſubſtantiam mundialem, parentes carnales. Per retia enim piſcationis actus carnales relinquendi ſignificantur: per navim autem, ſubſtantia; per patrem verò, omnes parentes.* Ferè ſimiliter D. Thomas. Notandum, ait, quod duo ſuperiores navem tantùm; iſti autem reliquerunt retia, navem, & patrem, ut patet ex textu adjuncto Græco, vel Syriaco. In quo ſignificatur, quod propter Chriſtum debemus omittere terrenas omnes occupationes, per rete ſignificatas. 2. Timoth. 2. n. 4. *Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus.* Relinquendæ ſunt divitiæ, vel poſſeſſiones, per navim deſignatæ. Matth. 19. num. 21. *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus.* Affectus carnalis relin 136. Chryſoſt. *Qui venit ad Chriſtum ſubſtantiam mundi, carnaleſque relinquat affectus.* D. Thom. 2. Timoh. 2. Matth. 19.

relinquendus, qui per patrem demonſtratur.
Pſalm. 44. Pſalm.44 num. 11. *Oblivisſcere populum tuum, & domum patris tui.* Ferè ſimiliter Gloſſa Interlinealis.

137. Et quia Joannes omnes carnales relinquit af-
Joan. 19. fectus, ideo ejus tutelæ creditur puriſſima Virgo, Chriſtus in cruce pendens matri ſuæ dixit: *Mulier: Ecce filius tuus. Deinde diſcipulo: Ecce mater tua,* Joan.19.num.26. Sed undè Ioannes tantum meruit, ut ſacratiſſimam Virginem in matrem ſuam acciperet: In ipſo maximè apparet, ac cernitur carnis, & ſanguinis renuntiatio. Nam in Evangelio de nullis aliis expreſſè legitur, & habetur, quod cum ſuis temporalibus bonis ſimul patrem reliquiſſent, niſi de filiis Zebedæi, ut narrat noſter textus. Et ſacratiſſimi virginei theſauri ille digniſſimè cuſtos exiſtebat, qui alienus erat ab omni carnis, & ſanguinis affectu, nihil-
Ambroſ. que de ſuis noverat, qui totus ad Dei cognitionem erat intentus. Eleganter D. Ambroſius in exhortatione ad virginitatem, *Ideo*, ait, *illa n* ſcilicet Virginem Mariam, *Dominus de cruce diſcipulo ſuo, dilectiſſimo ſibi, tradidit ſancto Ioanni cui dixit patri, & matri ſuæ: Non novi vos. Denique vocatus à Chriſto relinquit patrem, Verbum ſecutus. Hinc traditur Virgo, qui ſuos neſciat; huic traditur Virgo, qui ſuos non cognovit.* Ex his etiam conſidera, quantùm recipit homo pro illis, quæ pro Deo dimittit. Petrus navim reliquit, cujus loco gubernacula totius Eccleſiæ ſuſcepit: Joannes patrem pro quo ſanctiſſimam Virginem Mariam in matrem accepit, quæ ut ei eſſet

Virginitas aliena ab affectu carnis, & ſanguinis.

Multum accipit homo pro his, quæ propter Deũ relinquit.

138. mater data eſt.
Theophil. Tertiò Theophylactus ait: *Apparet Zebedæum non credidiſſe, & propterea reliquerunt eum. Vides, quando oportet relinquere patrem; Nempe quando obſtat virtuti & pietati.* Una ex rationibus, ob quam tam promptè, expeditéque patrem ſuum reliquerunt, extitit, ut ait citatus Doctor, quia pater in infidelitate permanſit, neque credidit & pater ac conſanguineus infidelis omninò
139. fugiendus eſt, ac declinandus, ne tanquam peſtis
Geneſ. 12. alios inficere, ac necare valeat.
Rabbini. Auguſt. Dixit Dominus ad Abraham. *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui*, Geneſ.12. num.1. Hæc ut volunt Rabbini, ac etiam Divus Auguſtinus, dicta ſunt Abrahamo, antequam ejus pater mortuus eſſet. Sed cur jubetur exire de terra illa, & de domo patris ſui?
Cyrill. Alex. Chryſol. Tilm. Ad hoc reſpondent Divus Cyrillus Alexandrinus *lib. 3. contra Judæos*, & Divus Chryſologus citatus à Tilm. *in allegoriis*, quia ibi maximè vigebat infidelitas, & idololatria. Sed inde mihi oritur difficultas, nam ad quamlibet terram Abrahamus ſe conferret, ibi etiam infidelitatis obcæcatio dominabatur, hujuſmodi enim caligine omnis terra repleta erat. Verum eſt, quod venenoſa peſtis hæc ubique ſerpebat; in ea verò terra in qua commorabatur Abrahã, erant pater Thare, & frater Nachor, ac conſanguinei idololatræ, & infideles; & maximè periculoſum erat, quod ibi detineretur, & cum eis converſaretur, & ideo ab eo loco abire recederéque jubetur.
Abulenſ. Th. Angl. Abulenſis *ibi quæſt.1.* ex ſententia Rabbinorum. *Thare pater Abrahæ Aaron ad idololatriam declinaverat cum Nechor filio ſuo, & ideo Deus apparuit Abrahæ dicens, quod egrederetur de terra illa.* Unde ait ad eundem Geneſeos locum Thom. Anglicus. *A propinquis, & domeſticis divino cultui & amori contrariis faciliùs homo impeditur, & retrahitur à bono; trahiturque ad malum, quàm ab ignotis, & extraneis.*

Pater, ac conſanguineus infidelis relinquendus.

Valde periculoſum cum infideli conſanguineo verſari.

Dei mandato maximè edoctus eſt Abrahamus, ut cognoſceret, quam nociva ſit aqua mortifera conſanguineorum infidelium ſocietas. Antequam ipſe è vivis diſcederet, cùm multos filios haberet, Geneſ.25. num. 6. *Filius concubinarum largitus eſt munera, & ſeparavit eos ab Iſaac filio ſuo dum adhuc ipſe viveret ad plagam orientalem.* Nil fortius fraterna concordia; nil jucundius quàm *fratres habitare in unum*, Pſalm. 132. n. 1. Cur ergo bone ſenex, filios tuos inter ſe mutuo ſeparas? Nónne melius erat, ut ſimul in eadem habitarent civitate, ut ſe ad invicem poſſent adjuvare; cur igitur eos dividit? Præſciebat, concubinarum filios futuros eſſe idololatras; ne ergo eorum ſocietate coinquinarentur filii Iſaac, in quibus, per revelationem divinam certus erat, cultum veri Dei eſſe permanſurum, ideo eos inter ſe dividit. Nam quamvis filij Iſaac cum Gentibus inanium Deorum adorationi deditis habitarent, non tamen ita ab his fœdo cultu coinquinari valebant, ut ab illis, qui ſanguine erant conjuncti. Abulenſis. *Abraham*, ait, *Deo revelante cognovit, quod cultus Dei ſolis ſucceſſoribus ſuis per Iſaac manſurus erat, ideo diviſit eos ab Iſaac, ne poſteritas illorum poſteritatem Iſaac à Dei latria diſturbaret.* 140.

Geneſ. 25.

Pſalm. 132.

Conſanguinei infideles fugiendi.

Abulenſ.

QUÆSTIO XI.

An Apoſtoli ita reliquerint navim & retia, ut poſtea de eis non diſpoſuerint?

Ratio difficultatis eſt. Quia videtur valdè irrationale, quod relinquerent ea, quæ poſſidebant in littore ut perirent. Deinde, quia iſti poterant obedire vocationi Chriſti; & poſtea de ſuis bonis diſponere; ut faciunt illi qui Religionem ingrediuntur. Hanc quæſtionem ſatis latè explicat Abulenſis. *quæſt.111.* 141. Abulenſ.

Ratio difficultatis.

In hac quæſtione breviter dico, quod ubi primum à Domino ſunt vocati, ſtatim ſunt ſine ulla cunctatione relictis omnibus, ipſum ſecuti. Ita expreſſè ait textus de Petro, & Andrea, Iacobo, & Ioanne. Ita loquuntur ſancti Patres, Chryſoſt.homil.14. *Nihil diſtulerunt, nihil omnino cunctati ſunt. Non dixerunt: Revertamur domum, loquamur propinquis: ſed cuncta illico relinquentes.* D. Gregorius hom. 5. in Evangelia. *Ad unum Domini præceptum, hoc, quod poſſidere videbantur, obliti ſunt.* D. Bernardus, *Continuo, nihil dijudicantes, aut hæſitantes, ſine mora relictis retibus, & navi ſecuti ſunt eum.* Similiter D. Baſil. Seleucus *Orat.30.* Beda, D. Thom. Albert. Magnus, Caſſianus & alij. 142.

Chryſoſt. Gregor. Bernard. Baſil. Beda. D. Thom. Albert. Mag. Caſſian.

Et probatur: quia Chriſtus Dominus dixit cuidam. *Sequere me*; & ille reſpondit: *Domine, permitte, me primum ire, & ſepelire patrem meum: dixit autem ei Jeſus: ſine mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Luc.9. n.59. & 60. Ergo, ſi non licuit immorari propter officium valdè pium parenti præſtandum; nec etiam licuit propter rerum temporalium diſpoſitionem: imo quidam dixit Chriſto: *Sequar te, Domine. Sed permitte mihi* 143.

Luc. 9.

Si Chriſtus vocat, relinquenda omnia.

primum, *renuntiare his*, *quæ domi ſunt.* Ait ad illum Jeſus: *Nemo mittens manum ad aratrum*, *&* Luc. 9. *reſpiciens retro aptus eſt regno Dei*; Luc. 9. n. 62. Ergo vocato non licuit domum redire ad bonorum diſpoſitionem.

144. Secundò dico. Jacobus, & Joannes ſecuti ſunt Dominum abſque eo, quòd domum redirent. Marc. 1. Nam Marcus ait 1. n. 20. *Relicta navi*, *& patre cum mercenariis ſecuti ſunt eum.* Ergo non diſpoſuerunt de illis; præcipuè cùm ibi adeſſent pater Zebedæus, & mercenarii qui de illis haberent curam.

145. Tertiò dico. Petrus, & Andreas, vocante Domino, ſtatim ſecuti ſunt eum, de omnibúſque obliti fuere. Adeò magna & efficax eſt Dei vocatio, ut Abulenſ. omnium temporalium oblivionem præſtet. Abulenſis *citat. q.* 111. vult, quòd ita illa dimiſerint, Franc. Luc. ut ampliùs de eis non diſpoſuerint. Franciſcus Lucas *in c.* 4. *Matth. n.* 20. inquit, quod retia ita reliquerunt, ut mox fierent hominum præda eorum, qui illa eſſent inventuri: navis autem non ita mox aufertur, quin paulò poſt definire potuerint, cui vellent illam dare. Et fortè tam retia, quàm navis fuerunt cuſtodita ab aliquo, vel Zebedæo, qui ibi propè erat; & poſtea obiter incedendo potuerunt illam dare alicui conſanguineo, vel pauperi petenti, ſicut infrà *Matth.* 8. *n.* 14. dicitur, quod Chriſtus venit in domum Simonis, ubi ſocrus ejus jacebat infirma. Ipſe Petrus jam reliquerat omnia, & tamen domus dicitur illius, in qua ejus ſocrus infirmabatur, quia, ut ibi docent Expoſitores cum Maldonato, Petrus ſocrui pauperi ſua reliquit: Et ita patet ſolutio ad rationes dubitandi in principio poſitas.

CAP. IX.

Ieſus prædicans in Galilæa.

Matth. 4. 28. Et circuibat Jeſus totam Galilæam, docens in Synagogis eorum, & prædicans Evangelium regni Dei: & ſanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo.

VERSIONES.

Syriacus. Et perluſtrabat Jeſchua univerſam Galilæam: docebátque in Synagogis eorum: & prædicabat Evangelium regni: atque ſanabat omnem dolorem, omnémque languorem in populo.

Vatablus. Et obibat totam Galilæam Jeſus, *&c.* Curánſque omnem morbum, omnémque languorem in populo.

Græcus apud Cornelium à Lapide. Sanans omnem morbum jam habituatum, & omnem mollitiem, & languorem.

ALTER TEXTUS.

Marci 4. *n.* 14. Venit Jeſus in Galilæam prædicans Evangelium regni Dei.

EXPOSITIO.

1. Chryſoſt. DIvus Chryſoſt. hom. 8. in Imperfecto. *Omnis Rex*, ait, *pugnaturus contra adverſarium*, *prius congregat exercitum*, *& ſic vadit ad pugnam*; *ſic & Dominus contra Diabolum pugnaturus prius congregavit Apoſtolos*; *& ſic cœpit Evangelium prædicare.* Poſtquam Dominus præclariſſimos vocavit Apoſtolos, ad debellandum adverſarium procedit, & beneficentiæ ſuæ in populos largitur magnitudinem. In quo tria exercet: Primò, *Circuibat Jeſus totam Galilæam*, non in uno loco commoratur, & detinetur; ſed ut verus Dominus, & Rex omnem circuit, & luſtrat. Secundò. *Docens in Synagogis eorum*, hoc eſt, in cœtu, & frequentia populi eorum docebat, ut ait Cajet. inſtituendo ea, quæ morum, quæ legis, quæ Religionis, quæ juſtitiæ ſunt. *Et prædicans Evangelium regni*, ut habet Marc. *Evangelium regni Dei.* Cajetan. *Evangelium* idem eſt, ac bonum nuncium, ut Marcus. dixi *l.* 1. *in præfatione ante opus.* Publicabat ergo Chriſtus Dominus feliciſſimum, fauſtúmque nuntium inſtantis cælorum regni. Tertiò cum Verba operibus conjuncta. ipſa doctrina ac prædicatione Chriſtus ſuæ virtutis opera conjungebat; dans prædicatoribus exemplum, quod ſint maximè ſolliciti, ut honeſtatis opera, verba, ac doctrinæ ſuæ documenta ſequantur. *Sanans omnem languorem*; ut verus Meſſias, ſicut prædictum erat ab Iſaia 61. *num.* 1. *Luc.* 4. *n.* 18. Omnem infirmitatem ſanat, ſeu ut hîc legitur ex radice Græca, morbum, qui, ut ait Euthym. *eſt diutina perverſio habitudinis corporis*; omnes enim morbos, etiam inſanabiles Chriſtus curabat. *Et omnem infirmitatem.* Ut ex radice Euthym. Græca colligitur, & notant ipſe Euth. Cajet. Cajetan. Franc. Lucas, & laſſitudo, ſeu mollities corporis Franc. Luc. morbi prænuntia, qua multi tabeſcunt, & languent, etſi non decumbant. *In populo*, quicumque è populo laborans, ipſe oblatus ſanitatem obtinebat, ac recipiebat.

QUÆSTIO I.

Quare Ieſus prædicando totam Galilæam circuibat?

2. Abulenſ. RΕſpondeo primò ad litteram cum Abulenſi *quæſt.* 114. quod in hoc oſtenditur ſedulitas, diligentia, & ſtudium Chriſti erga ſalutem generis humani. Chriſtus venit in mundum ad annuntiandam veritatem verbi

Joan. 18. verbi Dei, ut ipſe dicit Pilato Joan. 18. n. 37. *In hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, ut teſtimorium perhibeam veritati.* Cùm autem iſta veritas omnibus eſſet neceſſaria, ideo Chriſtus voluit, omnibus, quibus moraliter poterat, prædicare: & propter hoc quando in aliqua civitate Luc. 4. rogabatur diutiùs manere, nolebat, ſed dicebat Luc. 4. n. 43. *Aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia ideo miſſus ſum.*

3. Chryſoſt. Secundò D. Chryſoſtomus homil. 8. in Imperfecto. *Circuibat*, ait, *totam Galilæam ſicut ſtudioſus Medicus circuibat graviter ægrotantes, ſingulis quibuſque paſſionibus adhibens congruas medecinas:* Chriſtus nos quærit. *quia debiles illi ad Medicum venire non poterant.* Infirmi ſuis morbis detenti, ad Dominum venire non poterant; ipſe verò cæleſtis Medicus Abulenſ. ſe humilians, ad eorum imbecillitatem condeſcendens, ipſos quærebat, ut medelam daret. Tertiò proximè citatus Abulenſis. Quia Chriſtus Dominus in principio ſuæ prædicationis erat incognitus; propter hoc ad eum audiendum pauci veniebant. Ut ergo in brevi omnibus eſſet cognitus per miracula quæ operabatur, totam Galilæam circuibat, ut ita ad eum audiendum venirent omnes, omnéſque ita ad cælorum regnum lucrifaceret.

4. Paſchaſ. Quartò D. Paſchaſius lib. 3. in Matth. *Ex quo*, ait, *liquidò perdocet, quàm ſedulum oporteat doctorem eſſe in docendo: quia omnino pigritia Prædicatoribus non expedit; ſed ut circumeant, non partem: ſed totam, qui præeſſe cernuntur, plebem. Neque præoccupentur, neque iis ſæculi, ſed doceant præſentium mandatorum doctrinam.* Similiter D. Remig. Remigius. *In hoc*, ait, *doctorum vita inſtruitur, ut non ſint pigri, docentur per hoc quod dicitur: Circuibat Jeſus.* Pigritia maximè eſt deteſtanda à Doctor pigritiam non habeat, ſed docendo omnia ambulet loca. prædicatore, atque doctore, cùm ex munere ſuo habeat omnes inſtruere, atque docere. Et propter hanc, quam debent habere, ſedulitatem dicuntur prædicatores, ut notat Albert. Magnus Albert. Mag. *hic*, miſſi. *Quomodò prædicabunt, niſi mittantur*, Rom. 10. Roman. 10. n. 15. *Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum* Prov. 6. *tuum.* proverb. 6. num. 3.

5. D. Thom. Marc. 1. Quintò. Divus Thomas. *Quia non erat acceptor perſonarum, terrarum, vel villarum, ſed circuibat totam Galilæam abſque differentia.* Marc. 1. n. 38. Doctor non ſit acceptor perſonarum. *Eamus in proximos vicos, & civitates, ut ibi prædicem.* Diſcurrebat Dominus per omnem civitatem, ne videretur acceptor perſonarum, vel locorum. Chriſtus erat è civitate Nazareth: ſi autem ſolùm ibi prædicaret, quæ erat civitas, & patria ſua; videretur favorabilior illis gentibus, quàm cæteris; & ideo ut communis omnium Magiſter, diſcurrebat per omnem locum prædicans, & docens.

6. Parva loca maximè indigent doctrina. Sextò. Circuibat Jeſus totam Galilæam. Perambulabat Dominus per oppidula, & vicos: quia in his locis parvis, & exiguis major eſt neceſſitas cœleſtis doctrinæ, quàm in magnis locis, & civitatibus, ubi ſunt multi, magnique doctores, atque Magiſtri: qui valdè frequenter docent, & erudiunt populum. Septimò. Si crudelis, & impius Diabolus circuit quærens quem Palatius. devoret, 1. Petr. 5. n. 8. multo magis pius, & 7. Bonus Prælatus viſitet ſuam provinciam. miſericors Dominus circuit, & perambulat terram, ut hic medeatur; Palatius, quærens, quem ſalvet, & vivificet.

Octavò. Circuibat Jeſus totam Galilæam, tanquam bonus, & optimus prælatus, qui propriis oculis videt & luſtrat totam ſuam provinciam, ſanans omnem languorem, & infirmitatem animi, & motum in ſuis ſubditis. Samuël. *ibat per ſingulos annos, circuiens Bethel, & Galgala, & Maſphath, & judicabat Iſraelem in ſuperdictis* 1. Reg. 7. *locis*, 1. Reg. 7. n. 16. Quo exemplo maximè informantur Prælati, ut per ſemetipſos viſitent ſuos, ac eorum cauſas videant, atque cognoſcant. Carthuſianus ibi ſedulitatem Samuëlis laudat. Carthuſ. *Sic omnino*, ait, *veri Epiſcopi, Archidiaconi, Abbates, & cæteri viſitatores, omni tempore opportuno, in jure determinato debent ſubditos ſuos cœnobia, collegia, parochias charitativè, & ſtrenuè viſitare, vitia extirpare, collapſa, & deformata totis viribus reformare; bonos confirmare in bonis, & provocare ad meliora.* Et nota, quod viſitat Optimè viſitandi forma. Samuël Bethel, id eſt, domum panis; Galgala, id eſt, rotam, Maſphath, id eſt, ſpeculam. Quia Prælatus viſitet domum panis, id eſt, Sacrarium, ac Sanctuarium, in quo cæleſtis panis reconditur; & viſitet etiam volubilem rotam rerum civitatis, ac diœceſis; & ſit in Maſphat, hoc eſt, maneat in perpetua ſpecula, & vigilia ad ſuos cuſtodiendos in bonis. Vide *cap. 2. num. 11.*

Quæstio II.

Quare Chriſtus ambulabat per diverſa loca prædicando, cùm tamen Baptiſta hoc non feciſſet?

Ex *cap. 3. Matth. & 1. Marci, & 3. Lucæ* 8. conſtat, quòd Joannes baptizaverit ad ripas Jordanis; nam quamvis *Joann. 3. n. 23.* dicatur, quòd Joannes erat baptizans in Ænnon Hieron. juxta Salem; locus non eſt multum diverſus, neque diſtans, quia, ut notat Divus Hieronymus *de locis Hebraicis*, civitas, ſeu locus Salem juxta Jeruſalem erat. Quærimus ergo, cur Jeſus prædicans circuit totam Galilæam, & diverſa loca; & tamen Joannes commorabatur apud ipſum Jordanem prædicans?

9. Abulenſ. Reſpondet primò Abulenſis *quæſt. 115.* quod non fuit conveniens Joanni diſcurrere per varia loca: ſicut fuit conveniens Chriſto: nam diſcurrere per varia loca, repugnabat intentioni Joannis, ſiquidem ipſe ad hoc miſſus eſt ut baptizaret in aqua, & ipſum Chriſtum baptizaret & ab illo baptizaretur, *Matth. 3. n. 13.* & in ipſo baptiſmo Chriſtum Dominum verum eſſe Joan. 1. Meſſiam univerſo populo digito oſtenderet. Joan. 1. n. 30. *Ego neſciebam eum, ſed ut manifeſtetur in Iſraël, propterea ego veni in aqua baptizans.* Et ita factum eſt circunſtante populo, ut ſemel, & iterum Chriſtum Dominum digito oſtenderet, dicens: *Ecce Agnus Dei*, Joan. 1. n. 29. & Joan. 1. Teſtimonium Joannis de Chriſto valdè publicum. 36. Ad iſtam autem oſtenſionem faciendam, oportebat, quod totus Judæorum populus, vel eorum magna pars eſſet præſens, ſi autem Joannes diſcurreret per multa loca, non confluerent ad eum multi populi, ſcientes, quod Joannes ad ipſos veniret: & certum eſt, quod multi magis populi ad ipſum, dum ille permanens in uno loco baptizabat, convenirent; & ita multo magis publica, & manifeſta facta eſt Chriſti oſtenſio, & deſignatio in loco.

Secundò

10. Abulenſ. Secundò. Reſpondet idem Abulenſis. Quia ſi Joannes deberet diſcurrere, hoc maximè eſſet, ut ipſe famam acquireret, & poſtea ad eum omnes confluerent: atqui Joannes magnam famam, & opinionem habebat apud Judæos, tum propter ſigna, quæ facta ſunt in ejus nativitate, *Luc.* 1. *num.* 65. tum quia Joannes magnæ opinionis erat, propter vitam valdè auſteram, qualem nullus unquam ante ipſum habuerat; & propter hoc erat valde notiſſimus apud Judæos, & non erat ei neceſſarium, diſcurrere per multa loca. Secus autem fuit in Chriſto, quia ipſe nolebat facere aliquam oſtenſionem, propter quam oporteret, totum populum conjunctum eſſe, ut in brevi morula eſſet omnibus notus, nec voluit habere tam auſterum modum vivendi, ut Joannes: & ideo ei erat conveniens diſcurrere per loca diverſa, ut ſic faciliùs, & magis in brevi cognitus eſſet; & ſermo ejus perveniret ad omnes. Et ita, cùm Matthæus hîc dicat, quòd Chriſtus diſcurrebat per totam Galilæam, ait ſequenti verſu. *Abiit opinio ejus in totam Syriam.* Hæc tamen ratio Abulenſis non eſt multum efficax. Quia efficacior erat ad trahendum puritas; & ſanctitas Chriſti ac miracula, quæ operabatur, quàm prodigia, quæ facta ſunt in Joannis nativitate, ac vehemens ejus auctoritas.

11. Franc. Luc. Tertiò. Franciſcus Lucas. Non in uno aut altero loco hæret Chriſtus, uti Joannes Baptiſta, expectans, ut fama nominis ipſius excitati conveniant eò, quotquot ſalutis ſunt avidi, ſed ipſe ægros pius Medicus adit, & qui venerat quærere, & ſalvum facere, quod perierat, circuit. Joannes in uno loco permanet; at cœleſtis Medicus, qui de cœlo venit, ut hominem quæreret, totam deambulat Galilæam, ut hominem perditum ad cœlum revocet.

Chriſtus nos quærit.

12. Quartò. Baptiſta venit, *Ut teſtimonium perhiberet de Chriſto, ut omnes crederent per illum.* Joan. 1. num. 7. *Et ut pararet Domino plebem perfectam*; atqui populi, & turbæ erant devoti, & bene affecti Chriſto Domino, & ipſum ſequebantur; Principes autem Phariſæorum, & Judæorum maximè adverſabantur, & contrariabantur Chriſto Domino, itaut ipſi dicerent Joan. 6. num. 48. *Nunquid ex principibus aliquis credit in eum, aut ex Phariſæis? Sed turba hæc, quæ non novit legem.* Ergo maximè conveniens erat, ut Ioannes non circuiret per varia loca, ſed aſſiſteret, & prædicaret propè Ieruſalem, ubi erant Principes Iudæorum, & Phariſæorum, ut efficacia ſuæ prædicationis eorum audaciam, & proterviam contunderet, & confringeret. At Chriſtus, ut pius Medicus, & Dominus circuibat oppidula, quærens turbas, & populos, quos lacrificaret, & ſalvaret.

Ubi ſunt veritati contradicentes, ibi prædicandum. Ioan. 7.

Quæstio III.

Quare Ieſus prædicet in Synagogis?

13. *Quid ſignificet Synagoga.* Vox Synagoga, ut ex radice Græca ſonat, idem eſt, ac cogere, ſeu congregare. Et dupliciter ſumitur. Uno modo pro cœtu, ſeu collectione filiorum Iſraël; & ideo ubi in noſtra vulgata eſt, *cœtus filiorum Iſraël*, à Septuaginta Interpretibus ponitur, *Synagoga*, Exod. 12. n. 3. & 19. 49. & Num. 16. n. 2. Altero verò modo, quo Iſraëlitæ conveniebant ad doctrinam, & prædicationes. Et ita Synagoga diſtinguebatur à templo, in quo tantum licebat ſacrificare; & ex Dei mandato unicum erat, *Deuteron.* 12. *n.* 13. & 14. & in Jeroſolymis conſtructum extabat: Synagogæ verò Chriſti tempore, & in Ieroſolymis, & valdè frequenter per ſingulas civitates, & vicos multæ erant. Exod. 12. Num. 16.

14. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Alb. Magn. Cajetan. Carthuſ. Ad quæſtionem ergo primò reſpondent Divus Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, Albertus Magnus, Carthuſianus, Cajetanus, & alii, quòd Chriſtus non docebat in angulis, non in oculto, ne ſua doctrina eſſet expoſita calumniæ. Nam qui malum agit, odit lucem, & vult quod non manifeſtentur opera ſua; & quod ſua doctrina ſit in abſcondito. Cùm autem Chriſti doctrina eſſet veriſſima, & omni ſanctitate repleta, ideo Chriſtus Dominus Synagogas, hoc eſt loca publica, quærebat, ubi communiter Doctores docebant, ad cœleſtem rorem ſuæ doctrinæ diffundendum. Et ita dixit Chriſtus Dominus Ioan. 18. n. 20. *Ego palàm locutus ſum mundo: ego ſemper docui in Synagoga, & in templo, quò omnes Iudæi conveniunt: & in occulto locutus ſum nihil.* Ioan. 18.

15. Remig. Secundò D. Remigius. *Docentur Prædicatores*, ait, *non eſſe acceptores perſonarum, eo quòd diſcurrebat, & circuibat totam Galilæam.* Valdè decens fuit, ut Chriſti prædicatio fieret in Synagogis, & locis publicis, ut ita fieret manifeſtum, quod Chriſtus Dominus veritatem ſuæ doctrinæ volebat omnibus communicare, & non per favorem quibuſdam in occulto. Tertiò. Euthymius, *In Synagogis*, ait, *eorum docebat partim quidem, ut plures traheret, partim verò, ne quis dicere poſſet, quod rudes clanculo docens deciperet, palam non auſus docere.* In locis publicis, & parentibus docet Dominus, ut ita omnes lucrifaceret. Deinde ne quis ſuſpicaretur, quod ipſe angulos quærebat, ad rudes decipiendos, ut dixi in prima ratione.

Vera doctrina omnibus communicanda. Euthym. *Veritas quantum fieri poteſt juſtificanda.*

16. Theophyl. Quartò Theophylactus, *Ut monſtraret*, inquit, *quòd non ſit contrarius legi, ingreditur in Synagogas Hebræorum.* Quamvis forum, & plateæ eſſent loca publica, non hæc elegit Dominus, ſed Synagogas, ubi de lege, ac ejus intelligentia agebatur, ut per hoc eſſet omnibus notum, quod Chriſti doctrina non erat contraria legi. Quintò. Abulenſis *quæſt.* 116. quod Chriſtus ad concionandum eligebat Synagogas, loca publica, & manifeſta doctorum: quia Chriſti doctrina erat nova; nam non prædicabat, id quod erat in lege Moyſis, ſed alia multum differentia, ut patet in ſermone Domini de Monte. Unde Iudæi mirabantur, dicentes: *Quænam doctrina hæc nova?* Marc. 1. num. 27. In novitatibus autem major eſt cauſa ſuſpicandi, quàm in veritatibus, & jam probatis; & ideo Chriſtus Dominus, tam alta conſideratione intendebat, ut in doctrina nulla eſſet occaſio calumniæ.

Chriſti doctrina non erat contraria legi. Abulenſ. Marc. 11. *In novitatibus major ſuſpicionis cauſa.*

17. Carthuſ. Sextò. Carthuſianus. *Iudæorum ſingulæ urbes habebant Synagogam, in quam conveniebant horis ſtatutis ad laudandum Deum, ad legendum in lege, & Prophetis, ad docendum, orandum, ac ad audiendum ſalubria*, Synagogæ erant loca uſitata, & communia ad concionandum; in his etiam vult Dominus prædicare. Conſueta, & uſitata retinenda, & ab eis minimè declinandum.

Conſuetudines antiquæ obſervandæ.

Ex

18. Ex mandato Joſephi ſcyphus quidā ejus prætioſus reconditus eſt in ſacro Benjamin. Egre-
Geneſ. 44. dientibus filiis Jacob ex urbe dixerūt ſervi Joſeph, comprehendentes eos: *Quare reddidiſtis malum pro bono; Scyphus, quem furati eſtis, ipſe eſt, in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari ſolet.*
Bened. Perei. Joan. de la Haye. Geneſ. 44. n. 5. Auguria ſunt illicita, & prohibita, fiunt enim pacto dæmonis; & apud Ægyptios, & Aſſyrios fiebant per ſcyphum, ſortes vel aves, ut bene notant *ibi* Benedictus Pereira, & Joannes de la Haye, in ſuo doctiſſimo libro dicto, *Arbor vitæ.* Nunquid ſanctus Joſeph talia auguria faciebat? minimè, ſed potiùs ab illis erat maximè alienus. Quomodo ergo dicitur de eo: *in quo augurari ſolet*; Et iterum ipſe Joſeph de ſe
Bened. Per. ait: *An ignoratis, quod non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia,* ibidem num. 16. Varias ſententias Patrum ad hunc locum affert Benedictus Perei-
Antiquis verbis accomodandum. ra. Et tamen mihi maximè placet, quòd verbum *augurandi*, hoc loco non ſumitur pro eo, quòd eſt ex obſervatione aliqua divinare; ſed accipitur hîc pro eo quod prædicere, ſeu præſagire futura quocunque modo fiat, ſive ſpiritu divino, ſive humano, ſive naturali prudentia, ſive ſaga-
Cornelius. citate, qua ut notat *ibi* Cornelius à Lapide, cum illo ſchypho mero pleno explorabat Joſeph prudentiam, & temperantiam ſuorum amicorum, & hoſpitum. Sed cur Joſeph, cùm magnam à Deo ſibi datam in ſomniis explicandis ſcientiam, cognitionémque haberet, cur hujuſmodi ſcientiam verbo augurandi exprimit; quod ſignificat præſagire, ſive ſpiritu humano, ſive divino; unde aliquis de ſcientia Joſeph ſiniſtra mente quid malum poterat ſuſpicari. Cur non ait: An ignoratis, quod non ſit ſimilis mihi habens revelationem à Deo; Ab hujuſmodi loquendi modo abſtinuit modeſtiſſimus Joſeph, & ſuam ſcientiam auhurandi verbo declat; quia hujuſmodi vocabulo apud Ægyptios, & Aſſyrios talis conitio ab antiquo explicabatur, quam conſuetudinem etiam in modo loquendi voluit Joſeph retinere, ne perdiſſimilem formam loquendi haberet. Vide ſuprà *cap. 5. num. 65.*

QUÆSTIO IV.

Quare dicatur de Chriſto quòd erat docens, & prædicans.

19. PRædicabat Chriſtus Dominus ea, quæ erant utilia & neceſsaria ad ſalutem, per quæ ſalus æterna conſequitur. Et hoc eſt Evan-
Matth. 4. gelium regni Dei quod prædicabat: nam ut ſæpè dictum eſt, Evangelizare idem eſt, ac nunciare. Annunciabat feliciſſimum adventum regni cæleſtis advenientis. Et ita ipſe exorſus eſt ſuam prædicationem, Matth. 4. num 17. *Cœpit Ieſus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum.* Per hæc monentur Prædicatores, ut non doceant fabulas, nec vanam doctrinam. Tamen in hac quæſtione inquirimus: quare dicatur docens, & prædicans, cùm unum eorum videretur ſufficiens.

20.
Remig. Paſchaſ. D. Thom. Reſpondet primò D. Remigius. *Dictat inter docens, & prædicans: Docens de præſentibus mandatis, prædicans de futuris promiſſis.* Similiter Divus Paſchaſius, D. Thomas. Itaque Chriſtus docebat ea, quæ ſpectabant quantum ad præſens verbi gratiâ pœnitentiam, contritionem; & *prædicabat*, idem valet, ac prædicabat, quantum ad futura; dicebat enim multa de vita æterna. Iſai. Iſai. 48.
48. num. 17. *Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, & gubernans te in via, qua ambules.* Iſai. c. 2. Iſai. 52.
n. 7. *Quam pulchri ſuper montes pedes annunciantis, & prædicantis pacem; annunciantis bonum, prædicantis ſalutem.*

Secundò reſpondent, D. Chryſoſtomus *in Imperfecto homil.* 8. D. Thom. *hic*, Abulenſ. *quæſt.* 119. 21. Chryſoſt. D. Thom. Abulenſ.
Dicitur docens, quantum ad naturales juſtitias, ut ſunt, verbi gratiâ præcepta Decalogi, quæ ipſa ratio naturalis dictat. Et ita Chriſtus dixit cuidam: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata,* Matth. 19. num. 17. Quod de mandatis Decalogi- Matth. 19.
intelligit Abulenſis *citatus.* Et prædicans, quantum ad ea, quæ excedunt rationem, ut myſteria Trinitatis, & alia hujuſmodi, quæ niſi dicuntur, non intelliguntur.

Tertiò idem Chryſoſtomus ait, quod poteſt 22.
dici, quòd *docere*, ſit quantum ad expoſitiones Chryſoſt.
aliquas Scripturæ, quas Chriſtus faciebat; *prædicare* autem, quantum ad bona futura, quæ annunciabat. De primo patet, quia ſæpè Chriſtus exponebat aliquam Scripturam, quam Judæi non intelligebant; ſicut fecit *Luc.* 4. *num.* 17. exponendo locum Iſaiæ: *Spiritus Domini ſuper me*; & poſtea ſubdit num. 21. *Hodie impleta eſt hæc Scriptura in auribus veſtris.* Per quod denotatur, quod de eo intelligebatur. Quartò citatus Abu- Abulenſ.
lenſis, quòd docens, & prædicans, non ponuntur, tanquam diverſa, ſed ut genus, & ſpecies; quia docere, eſt notificare alteri id, quod ignorat; prædicare autem eſt docere per modum declarationis ad populum: & ideo unum ponitur, tanquam determinativum alterius: quia Chriſtus notificabat veritatem ignotam, & docendo eam publicè proponebat populo.

Quintò. Videtur, ut etiam obſervat Palatius, 23.
quòd hæc ſit differentia inter docere, & prædi Palatius.
care Quod *docere*, eſt illuminare, & inſtruere audientes, etiam ſi eorum corda vehementer non inflammet, ac incendat; at *prædicare* eſt, inflammare animos audientium, etiam ſi eos vehementer non erudiat. Utraque planè illuminat; & movet, ſed prædicatoris eſt, movere affectum, ac voluntatem: doctoris eſt, illuſtrare intellectum. Luc. 24.
Utrumque Chriſtus egregiè præſtabat, & adimplebat. Et ita dixerunt diſcipuli euntes in Emaus. *Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas;* Luc. 24. num. 32.

QUÆSTIO V.

Quid ſit miraculum, & quibus ſignis verum eſſe deprehendatur?

MIraculum Latinè à mirando dicitur. De- 24.
finitur communiter, Miraculum opus eſt *Quid ſit*
extraordinarium, & rarum præter legem or- *miraculum.*
dinariam Dei & ſupra omnem virtutem cauſarum naturalium. Ita deſumitur ex Divo
Thoma 1. *part. quæſt* 105. *artic.* 7. & S. & D. Thom.
lib. 3. *contra Gentes, cap.* 101. & ex D. Auguſtino Auguſt.
lib. 3. *de Trinitate, cap.* 4. & 5. & *lib.* 26. *contra Fauſtum*

Hieron. *Fauſtum*, *c.*3.*& ſequentibus*, *& aliis locis.* Ex D. Hieronymo *in cap.* 7. *Matthæi.*

25. *Quæ requiruntur ad miraculum.* Ex quibus duo requiruntur ad naturam miraculi. Primò, ut ſit opus extraordinarium præter legem ordinariam. Unde creatio animæ rationalis, illius juſtificatio, ac conſervatio totius univerſi, licet excedant naturæ vires, & à ſolo Deo fieri poſſint, tamen quia inſolita non ſunt, ſed communia, & uſitata juxta legem ſtatutam Dei, ideo inter miracula ſtrictè, & preſſè ſumpta, non ſcribuntur. Secundò requiritur ad miraculum, ut ſit ſupra naturam cauſarum naturalium, id eſt, ut nullo concurſu cauſarum naturalium naturali vi prodire poſſit: nam aliquando applicatis cauſis ſecundis, ex occulta, & abdita virtute quidem reſultant effectus, qui nobis mirabiles videntur, ut dum magnes trahit ferrum.

26. Ex hac ratione fit manifeſtum, quòd ſolùm virtute Dei fit miraculum. Ita ait Regius Vates, Pſalm. 71. Pſalm. 71. num. 18. *Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui facit mirabilia ſolus* Pſalm. 76. Pſalm. 76. num. 15. D. Thom. *Magnus es tu, & faciens mirabilia: tu es Deus ſolus*, & multis aliis locis. Et rectè notat D. Thomas *in quæſt. diſput.* quòd Deus miraculum tripliciter operatur: quædam ſuprà naturam, quædam contra, & alia præter naturam. *Tripliciter operatur miraculum.* Illa ſunt ſupra naturam, quando illum effectum Deus miraculosè facit, quem natura non poteſt inducere; ut Incarnati Verbi, & forma glorioſa corporibus ſuſcitatis communicanda. Illa ſunt contra naturam, quando in natura remanet contraria diſpoſitio ad effectum, quem Deus facit, ut verbi gratiâ, quando multi Sancti ambulaverunt ſuper aquas, in quorum corporibus inerat gravitas, & in qua ſalva erat mollities ad ſubmergendum omnia corpora gravia. Et quando Daniel erat in lacu coram leonibus fameſcentibus, *Daniel.* 6. *n.* 14. Illa verò ſunt præter naturam, cùm Deus producit effectum, quem producere natura valet; ſed illo modo, quo natura producere non poteſt: ſic ranæ productæ ſunt in Ægypto *Exod.* 8. Quia licèt aliàs aqua eas producat, non tamen in tam brevi tempore, nec in tanta multitudine, cùm talis fuerit earum numerus, ut nunquam antea tanta extiterit.

27. Chriſtus Dominus, ut verus Deus, multa miracula operatus eſt, ut probat præſens textus, ac multa alia loca. Sancti verò multa miracula etiam operati ſunt, virtute divina à Chriſto ſibi Matth. 10. collata. Matth. 10. n. 1. *Dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, ut ejicerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem.* Ideo notandum eſt, quòd Deus, quando operatur miracula, imperio, & poteſtate, ut ſupremus Dominus utitur. Chriſtus Dominus, cùm Deus, & homo ſit, aliquando adhibuit preces, ut homo, ſed raró; plerumque tamen imperio, & poteſtate ſigna edebat, ut verus Deus; Sancti verò in majorem exaltationem nominis Dei, precibus ad ipſum Dominum fuſis ſigna operabantur.

28. Quia tamen iniqui homines quædam mira in externa apparentia operantur, quæ miracula non ſunt, ut fecerunt Magi in Ægypto *Exod.* 7. 2. Ad Theſſalon. 2. *n.* 11. & Antichriſtus operabitur, ad Theſſal. 2. cap. 2. *Cujus eſt adventus ſecundum operationem Satanæ in omnibus virtute, & ſignis, & prodigiis mendacibus.* Rectè Apoſtolus appellat prodigia mendacia, quia talia videntur, & non ſunt, quia proveniunt ex appellatione cauſarum naturalium quarùm abditam vim illi agnoſcunt, quod multo magis erit Antichriſto, cùm arte Dæmonis ſit adjuvandus.

Et ideo ad vera miracula cognoſcenda quatuor indicia ſunt conſideranda: ita ponit Suarius *de fide diſput.* 4. *ſect.* 3. *num.* 9. Primò diuturnitas, & conſiſtentia effectus; nam quæ fictè tantum fiunt, breviter tranſeunt, & ideo, ut reſuſcitatio Lazari vera comprobaretur, ipſe per quatuor dies pemortuus jacuit. Secundò, ut adſint veri effectus, per quos talis veritas comprobetur, ut videre in cæco, deambulare in claudo, Tertiò attendenda eſt multitudo, & frequentia effectuum cum omnibus ſignis, quæ experimur, & præ manibus habemus, ut in illis inveniantur effectus, qui in tali re dari ſolent; ut quando miraculosè fit vinum, ut in illo ſit ſapor, color, odor, & alii effectus, qui in illo liquore dantur. Quartò. Ex dictis patet, quod conſiderandum eſt, ut ipſum opus miraculoſum non fiat; vel applicatione cauſarum naturalium; vel mutatione temporis, vel aliquo influxu cauſarum ſecundarum, quæ habeant vim ad illum effectum edendum. 29. Suarius. *Signa ad miracula cognoſcenda.*

QUÆSTIO VI.

Quare Chriſtus miracula faciebat?

CONveniunt omnes Patres, & Doctores *ad* 3. *part. quæſt.* 13. *artic.* 1. quod Chriſtus Dominus faciebat miracula ad confirmandam ſuam doctrinam. Hoc autem intelligi poteſt de utilitate, & convenientia miraculorum ad prædicationem confirmandam. Vel poteſt intelligi quæſtio de neceſſitate, & hoc, vel in ordine ad potentiam ordinariam, vel abſolutam. De potentia abſoluta nulla poteſt eſſe quæſtio, quia Deus multa, & varia media habet in ſua potentia per quæ poterat diſponere humanam voluntatem. De lege ordinaria tantùm eſt quæſtio. In qua Abulenſis *hoc loco quæſt.* 120. videtur affirmare, hujuſmodi miracula fuiſſe neceſſaria. 30. Abulenſ.

Tenendum eſt primò in hac materia Chriſti miracula fuiſſe valdè apta, & convenientia media ad perſuadendam, confirmandámque ejus doctrinam. In hac concluſione nulla poteſt eſſe dubitatio. Probatur primò ex *Joan.* 5. *n.* 33. Ait Chriſtus Dominus: *Vos miſiſtis ad Joannem, & teſtimonium perhibuit veritati*: Et ſubdit num. 36. *Ego autem habeo teſtimonium majus Joanne. Opera enim, quæ dedit Pater, ut perficiam ea, illa teſtimonium perhibent de me.* Et cap. 10. num. 25. *Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, teſtimonium perhibent de me.* Et ibidem num. 18. *Si mihi non vultis credere, operibus credite.* Et Nicodemus Joan. 3. num. 2. *Nemo poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo.* 31. 1. Concluſio. Joan. 5. Joan. 10. Joan. 3.

Et ratione. Quia miracula ſunt opera edita virtute Dei; & Chriſti doctrina, erat doctrina Dei: atqui proportionatum medium ad confirmandam doctrinam Dei, ſunt opera ipſius Dei: ergo miracula, &c. Et ſtabilitur. Quia, ut docet D. Chryſoſtomus *homil.* 14. *in Matth.* quando fit novum aliquid, & inopinatum, ac politiæ cujuſdam introductio, ſigna Deus facere conſuevit, præſtant 32. Chryſoſt.

præſtans pignora quædam ſuæ potentiæ his, qui legem ejus accepturi ſunt. Sic igitur, cùm hominem eſſet facturus, priùs mundum creavit univerſum, ac demum facto homini legem in Paradiſo dedit. Et ſancto Noël legem impoſiturus, eum mirabiliter à diluvio liberavit. *Gen.* 7. & 8. Abrahamo antequam legem Circunciſionis daret eum per multa ſigna perduxit: inſigni victoria de quinque Regibus *Geneſ.* 14. Et magna plaga impoſita Pharaoni Abrahamum à periculo liberavit, *Geneſ.* 12. Antequam legem Judæis daret in Sina, multa prodigia, & portenta operatus eſt, ut patebit legenti totum Exodum *à capite* 3. Ita hic quoque, cùm ſublimem quandam vivendi introducturus eſſet diſciplinam, & quæ nunquam ab illis fuiſſent audita, auctoritatem mandatis ſuis præſtruxit claritate ſignorum.

33. 2. Concluſio. Suarius. Secundò tenendum eſt, quod hujuſmodi miracula non fuerunt ſimpliciter neceſſaria, ut Chriſti doctrina reciperetur; ſed abſque illis prudentiſſimè credi poterat omni fide, tam humana, quàm divina. Ita Suarius. *tom. 2. ad 3. part. diſput.* 31. *ſect.* 1. *Secundo certum.* Probatur. Quia eximia puritas, ſanctitas, ac innocentia Chriſti Domini in cujus ore nec leve mendacium inventum eſt, ſed in omnibus ſumma veritas manifeſtabatur, efficaciter ſuadebant, ut ejus dictis intellectus acquieſceret. Et confirmatur, Quia certiſſimum eſt, quòd Joann. Baptiſta dabat teſtimonium de Chriſto dignum omni fide, itaut qui illius ſufficientem cognitionem haberet; peccaret graviſſimè, illi non aſſentiendo, ut obſervat Suarius *citatus.* Nam Baptiſta venit, *ut teſtimonium perhiberet de lumine,* Joan. 1. (Joan. 1.) Et ad hoc habebat omnia neceſſaria, ſiquidem, cum Deus dat munus, dat omnia requiſita ad illud. Et Joannes tamen non fecit miracula: ergo etiam ſi Chriſtus nullum ederet, adhuc ejus teſtimonium eſſet dignum omni fide.

34. *Objectio.* Dices, miracula non fuiſſe neceſſaria Joanni, quia ipſe non prædicabat novam legem, nec novam doctrinam, ſed ſolùm oſtendebat Meſſiam, quem expectabant Judæi. Deinde ejus ſanctitas, ac magna aſperitas vitæ magnam illi conciliabat auctoritatem. *Solutio.* Reſpondetur, quòd myſterium, quod Chriſtus, & Joannes prædicabant, ex quo tota veritas doctrinæ utriuſque pendebat, idem omnino fuit, ſcilicet Chriſtum Dominum eſſe filium Dei, & verum Meſſiam promiſſum in lege, qui peccata mundi tolleret, & gratiam conferret. Præterea veritas teſtificandi non fundatur tantum in aſperitate vitæ, ſed potius in ſanctitate, innocentia, ac ſumma veritate in cunctis: & in his omnibus multo magis reſplendebat Chriſtus, quàm Joannes. Et tam manifeſta erat Chriſti innocentia, ut ipſe coram ſuis inimicis diceret: *Quis ex vobis arguet me de peccato.*

35. 3. Concluſio. Tertiò tenendum eſt, miracula Chriſti Domini poſſe dici quodammodo, & ſecundùm quid neceſſaria ad recipiendam, confirmandamque doctrinam Chriſti. Declaratur hæc reſolutio: Quia id, quod eſt valde utile, quodammodo poteſt dici neceſſarium: atqui miracula Chriſti ad prædictos effectus fuerunt valde utilia, ergo & quodammodo neceſſaria. Secundò. Inter auditores Chriſti erant multi maximè obſtinati, & obdurati: ergo ad eorum obſtinationem confringendam, omne medium fuit applicandum, tam auctoritas in verbis, quàm poteſtas in opere; præcipuè cum illa doctrina, quam Chriſtus prædicabat, duratura eſſet uſque ad finem mundi, & perventura ad homines, qui Chriſtum nec viderunt, nec audierunt, ideo ejus doctrina omni medio fuit confirmanda. *Quomodo Chriſti miracula dicantur neceſſaria ſecundùm quid.* Tertiò declaratur hæc neceſſitas. Quia in Scriptura prædictum erat, quod Meſſias hujuſmodi miracula eſſet operatus, ut conſtat ex multis locis, *Iſaiæ* 35. Ergo, ut perſuaderetur hominibus, Chriſtum eſſe verum Meſſiam requirebatur, ut faceret illa miracula, quæ de Meſſia erant prædicta. Et ideo dixi in concluſione, neceſſaria ſecundum quid, nempe ſuppoſita hac diſpoſitione divina.

36. *Objectio.* Joan. 15. Dices. Chriſtus Dominus ait Joan. 15. num. 24. *Si opera non feciſſem quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Ergo illa opera erant neceſſaria, ut homines tenerentur credere in Chriſtum; ſiquidem ſine illis non peccarent non credendo: *Si opera non feciſſem, peccatum non haberent.* *Solutio.* Reſpondetur, miſſis aliis ſolutionibus ſuo loco dandis, hoc infirmare noſtram primam, & tertiam concluſionem. Deinde reſpondetur, quod ſermo eſt ibi ex ſuppoſitione: nam, cùm Chriſtus prædicaret ſe eſſe Meſſiam, neceſſarium erat, opere adimplere ea, quæ de Meſſia prædicta erant in Scripturà; aliàs non haberetur dignus, cui fides daretur, cùm verba non concordarent cum factis; ideo ait: *Si ego non feciſſem opera Meſſiæ, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Ergo, cum Chriſtus omnia opera, quæ de Meſſia ſcripta erant, præſtitiſſet, & ſimul eſſent conjuncta cum ſuo teſtimonio quod eximiæ ſanctitatis, & auctoritatis erat, maximum peccatum habebant Judæi, & nullam excuſationem.

Marc. 4. *n.* 24. Abiit opinio ejus in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes malè habentes, variis languoribus, & tormentis comprehenſos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curavit eos.

VERSIONES.

Syriacus. Et audita eſt fama ejus in tota Syria, & offerebantur ei omnes, qui peſſimè affecti erant infirmitatibus variis, quique cruciatibus conſtringebantur, *&c.* eoſque ſanavit.

Theophylactus. Et dimanavit fama illius in totam Syriam, & adduxerunt ad illum omnes malè affectos,

variis morbis ac torminibus contractos, & dæmoniacos, &c.

Euthymius. Et divulgata eſt fama ejus per univerſam Syriam.

EXPOSITIO.

37. *Paſchaſ.* FAMA, ait D. Paſchaſius lib. 3. in Matth. *quam Iudæi cæcitatis ſuæ obfuſcabant invidia, Gentes ſenſim illuſtrabat, & omnem Syriæ provinciam, quæ Galilæa non multum longè abeſt, virtutum odoribus reſpergebat.* Non ſolùm proximas regione, ſed longè, lateque diſtantes brevi tempore complevit Chriſti fama. Quid ex hac Chriſti opinione ſecutum eſt? *Obtulerunt ei omnes malè habentes.* Idem Divus Paſchaſius. *Ex quibus geſtorum beneficiis*, ait, *opinio ejus uſque ad eos, quis foris ſunt reſpergitur. Quia perfectò; nec fama ſine veræ laudis opera proficit, neque opera ſalutis abſque fama boni odoris ſatis auditoribus relucet.* (*Fama debet eſſe conjuncta cum bonis, operibus.*) Vera enim fama non reſplendet, niſi nitore bonorum operum. *Malè habentes variis languoribus*, id eſt, morbis, ſeu quacunque infirmitate. *Et tormentis comprehenſos*; ſeu, ut habent Theophylactus, Vatablus, *ac torminibus contractos.* (*Theoph. Vatabl.*) Tormina morbus eſt inteſtinorum, & ſumitur hoc loco *tormentum*, quod habet noſtra Vulgata, non tantùm pro torminibus, verùm etiam pro ſævis omnibus morbis, qui ægrotos acerrimis cruciant doloribus. *Et qui dæmonia habebant*, hoc eſt, dæmoniaci, qui à malis ſpiritibus vexabantur. *Et lunaticos*, hoc eſt, qui lunationibus afficiuntur, id eſt, certis lunæ temporibus vehementiùs perturbantur, ac in quibus pro mutatione Lunæ vis morbi creſcit, & decreſcit, ac minuitur. *Et Paraliticos*, qui ſecundum Medicorum judicium incurabiles reputantur, *Curavit eos*, ſeu ut habet Syriacus, *Sanavit eos*, ut ait Chryſoſtomus, *nubes, quaſdam ſignorum* Evangeliſta tranſcurrit paucis & abbreviatis verbis. (*Syriacus. Chryſoſt.*)

QUÆSTIO VII.

Vtrum Chriſtus Dominus ſanarit omnes, qui ad illum veniebant, & adducebantur?

38. QUæſtio non procedit de illis, qui adducti ſunt ad Dominum in hac ſua prædicatione in Galilæa; nam de his expreſſe ait Evangeliſta, quòd *obtulerunt ei omnes malè habentes, & curavit eos*; ſed procedit de iis, qui in aliis occaſionibus oblati ſunt Domino.

39. Dicendum eſt, quòd Chriſtus ſanavit omnes, qui ei oblati ſunt, ſi petentes habebant fidem; quia aliàs nihil eis dabatur. Hæc eſt communis doctorum ad loca Matthæi citanda, D. Hieronymi, D. Chryſoſtomi, D. Thomæ, Cajetani, Alberti Magni, Hugonis, & aliorum, Abulenſis *hoc loco quæſt.* 112. (*Hieron. Chryſoſt. D. Thom. Cajetan. Albert. Mag. Hugo. Abulenſ.*) Probatur. Quia fides eſt fundamentum omnium cæterorum: ergo ut reliqua habeantur, fides procedere debet. Deinde. Quia ſine fide non eſt homo dignus, qui valeat impetrare, ut ait Jacobus 1. num. 6. *Poſtulat autem in fide nihil hæſitans, qui autem hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento movetur*: ergo non eſt dignus ad impetrandum. (*Jacob. 1.*)

Probatur ſecundò. Quia Chriſtus Dominus quoſdam cæcos illuminaturus, neceſſariam ab illis exigens fidem, dixit Matth. 9. num. 28. *Creditis quia hæc poſſum facere vobis? dicunt ei: Vique Domine*; tunc tetigit oculos eorum, dicens *ſecundùm fidem veſtram fiat vobis.* 40. (*Matth. 9.*) Et ita, cùm Nazaræi ſcandalizarentur, quòd, cùm eſſent patricii, apud eos Dominus non multa ſigna, ac miracula faceret, ait Evangeliſta Matth. 13. n. 58. *Non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem eorum.* (*Matth.*) Et Marc. ait 6. n. 5. *Et non poterat ibi virtutem nullam facere niſi paucos infirmos impoſitis manibus curavit; & mirabatur propter incredulitatem eorum.* (*Marc. 6.*) Ait ſacer textus, quòd non poterat ibi virtutem ullam facere non ex defectu potentiæ, ut explicant Cajetan. Janſenius, Beaulxames, Maldonatus, ſed ex impedimento; imò & repugnantia objecti: eſt enim ſermo, non de potentia abſoluta, ſed ordinaria; nam ſicut potentiæ naturales non poſſunt proprios effectus producere, niſi in patiente diſpoſito: ita potentia ordinaria ad curationes, & miracula; non producitur effectus, niſi in impetrante diſpoſito per fidem: & quia hæc in Nazaritis deerat; ideo dicitur, quod non poterat ibi virtutem facere: nam infidelitas eorum hujuſmodi beneficium demerebatur, nec poterat virtutes illas convenienter recipere, licèt Chriſti poteſtas illas facere poſſet, ſicut & alibi eſt operata. (*Cajetan. Janſen. Beaulxm. Maldonat.*)

Et quia quidam *Marc.* 9. *num.* 22. petens à Chriſto, ut ſanaret filium ſuum dicebat ei: *Si quod potes, adjuva nos miſertus noſtri*, quæ verba non oſtendebat plenam fidem. 41. (*Marc. 9.*) Dixit illi Chriſtus, *Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti.* Et cum lachrymis reſpondens pater ait: *Credo Domine, adjuva incredulitatem meam.* Et ſtatim Dominus petita conceſſit, & puerum ſanavit. Ac proinde, ut notat Abulenſis *citata quæſt.* 123. quandiu dubitavit; nihil de petito recepit: cùm verò dixit, ſe credere, cum lachrymis, ſtatim impetravit, quod deſideraverat. (*Abulenſ.*)

Matth. 4. *n.* 25. Et ſecutæ ſunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Jeroſolymis, & de Judæa, & trans Jordanem.

VERSIONES.

Syriacus. Vatablus, &c. Et ſequebantur eum turbæ multæ à Galilæa, &c. & de regionibus ſitis ultra Jordanem.

EXPOSITIO.

EXPLICAT ſacer Evangeliſta effectum doctrinæ, Evangelii, miraculorum, & famæ Chriſti Domini. 42. Et hujuſmodi effectus fuit, quod turbæ ſecutæ ſunt Dominum. De

De Galilæa;de cujus ſitu, ac extenſione jam dicta ſunt multa. Et ponit eam Matthæus ante cæteras Provincias, de quibus veniebant ad Chriſtum,ut notat Abulenſis,quia Galilæa extitit prima,in qua Chriſtus prædicavit, ut patet ex hoc, *cap.4. Matth.num.* 17. Et ideo de regione, convenerunt ad Chriſtum multi prius,quàm de aliis provinciis. *Et Decapoli.* Decapoleos nomen eſt Græcum,& eſt nomen provinciæ habentis decem civitates,dicitur enim à *decas* quod eſt decem,& *polis*, quod eſt civitas. Et, ut vult etiam Abulenſis, *citatus*, tota iſta regio vocabatur Galilæa Gentium, & extendit ſe uſque ad Beritum,quæ eſt civitas in littore maris Meditterranei;& diſtat per decem leucas à Sidone, quæ erat olim civitas valde celebris. *Et de Jeroſolymis*, nempe de civitate Jeruſalem, ac locis illis propinquis. *Et de Judæa.* Sumitur pro ea parte, in qua Tribus Juda morabatur.*Et de trans Jordanem*;ſeu ut clariùs habet Syriacus *de regionibus ſitis ultra Jordanem*, ad partem Orientalem fuerunt olim regna Sehon Regis Amorrhæorum, & Og Regis Baſan, ubi habitarunt poſtea Tribus Ruben, Gad, & dimidia Manaſſe.Ex his ergo quinque partibus confluxit ad Jeſum ingens hominum multitudo, & comitata eſt, quovis proficiſcendum.

Abulenſ. — *Quid ſignificet Decapoleos.* — Abulenſ.

CAP. X.

Prædicantur octo Beatitudines in ſermone Domini in monte.

Matth.5.n. 1. Videns autem Jeſus turbas, aſcendit in montem, & cùm ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli ejus.

VERSIONES.

D. Aug.lib.1.de Serm. Dom. in monte.	Cùm vidiſſet autem Jeſus turbas multas.
Syriacus	Aſcendit in montem, cúmque conſediſſet.
Pag.Vatablus.	Cúmque ipſe conſediſſet.
Arias.	Et ſedente eo advenerunt illi diſcipuli ejus.

EXPOSITIO.

1. Cum Dominus, ut inquiunt Theophylactus, & Euthymius,ſit opifex corporum,& animarum, poſtquam curavit corpora, ut ſuperiùs dictum eſt eo fine cap. 4. Matth. curat & animas per cæleſtem doctrinam. *Videns*, ſeu cùm vidiſſet,ut ait D.Bernardus ſerm. 1.de omnibus Sanctis, miſerationis intuitu.Et Rupertus lib.4.de gloria,& honore filii hominis, *Vidit*,ait *ut miſereretur*; *ita miſertus eſt, ut miſerias noſtras conſolaretur, id eſt, beatitudinem ſaluti æternæ per paſſionem, & mortem ſuam nobis operaretur.* Vidit,ut miſerans pater,& ut noſtris miſeriis conſolationem daret per repromiſſionem Beatitudinis. *Turbas*, hoc eſt, multitudinem populi apud ſe congregatam. Hæc autem frequentia populorum, ut ait Simon Caſſianus *lib.*10. *p.* 2. dicitur turba, quia ſæpiſſimè turbat, & turbatur. *Aſcendit in montem.* Chromatius *in Commentario in hoc cap.* 5. exiſtimat, quòd iſte fuerit mons Oliveti, ſed mons iſte erat prope Jeruſalem; quia autem ſermo hic habitus eſt in Galilæa; ideo, ut docent Divus Hieronymus Rupertus *loco proximè citato.* Chriſtianus Grammaticus, Carthuſianus, Hugo, & alii, iſte fuit mons Thabor, vel alius in Galilæa. Thabor fuiſſe exiſtimant D. Bonaventura, & Ludolphus *in lib. de vita Chriſti.* Et rectè in ipſo monte Thabor in ſua transfiguratione apparet in gloria, ubi ſuis gloriam, beatitudinémque promiſerat. Et bene pater dat ibi de filio teſtimonium: *Hic eſt filius meus*, Matth. 17. numero 5. ubi Filius teſtimonium dedit de Patre, & multa de ejus reverentia, & cultu docuerat homines, ut patet ex toto ſermonis decurſu. *Et cùm ſediſſet*, in loco apto, & proportionato ad docendum. *Acceſſerunt ad eum diſcipuli ejus*, tanquam familiares, ejuſque amici propiùs eum cinxerunt.

Theoph. Euthym. — Bernard. Rupert. — *Dominus videt ad miſerandū.* — *Turba quia turbat.* — Caſſian. — Chromat. — Hieron. — Rupert. — Grammatic. — Carthuſ. — Hugo. — *Mons Thabor.* — Bonavent. — Ludolphus. — Matth. 7. — *Ibi Dominus apparet in gloria ubi eam ſuis promittit.*

QUÆSTIO I.

An hic altiſſimus Domini ſermo in monte habeat continuationem cum his, quæ dicta ſunt ſuperiori capite?

Superiori capite explicavi finem capitis 4. Divi Matth. qui poſtquam enarrat quomodo turbæ Chriſtum ſequebantur ſtatim *capite* 5. ſermonem Domini in monte exorditur. Et ratio difficultatis eſt, qui Lucas *capite* 6. poſtquam commemorat electionem Apoſtolorum, ferè ſimilem narrat ſermonem in loco campeſtri, de quo dicam *quæſtione ſequenti*. Antea ipſe D. Lucas *cap.* 5. multa ſcribit, quæ Matthæus refert *capite* 8. & 9. Quæſtio ergo eſt, quiſnam ex his duobus ſacris Evangeliſtis tenuit ordinem temporis; & in quo anno prædicationis Chriſti hæc contigere, in primo, an ſecundo. 2.

Baronius, Janſenius, Beauxalmes, Barradas tenent quòd hic ſermo Domini fuerit habitus in ſecundo anno prædicationis Chriſti, ac proinde quòd Matthæus *hic* non obſervaverit ordinem temporis. Et ipſi maximè dubitant, & inter ſe diſcrepant, an ſermo ſit idem, quem Matthæus, & Lucas narrant; de quo *quæſtione ſequenti*. 3.

Baron. — Janſen. — Beauxalmes — Barradas.

Secunda ſententia, & mihi vera. Matthæus hic habuit ordinem continuum. Et poſtea quæ narrat geſta in Galilæa ſuperiori *cap.* 4. ſequitur hic ſermo Domini in monte, qui fuit in hoc primo anno ſuæ prædicationis, ut habent antiquiſſimi auctores Ammonius, & Tatianus *in primo anno prædicationis Chriſti*. Divus Hieronimus hoc *loco*; prout ait: *Ex præcedentibus intelligitur*, 4.

Ammon. — Tatianus. — Hieron.

quòd hic ſermo fuit habitus in Galilæa. Similiter Auguſt. D. Auguſtinus lib. 2. de conſenſu Evangeliſtar. cap. 16 *In hac*, inquit, *prædicatione, quam dicit eum habuiſſe in omni Galilæa, intelligitur etiam ſermo iſte habitus in monte, cujus commemorationem facit Matthæus.* Hanc ſententiam expreſsè Leo. Chryſoſt. Euthym. Theophyl. etiam docent D. Leo Papa *homil de omnibus Sanctis.* Carthuſianus *hîc*, Abulenſis *quæſt.* 1. In hac etiam ſententia D. Chryſoſtomus *homil.* 15. Euthymius, Theophyl. docent enim, quòd Dominus de curatione corporum, de qua Matthæus facit mentionem *in fine cap.* 4. tranſit ad curationem animarum per hunc cæleſtem ſermonem.

5. Probatur, quia Matthæus ait: *Videns turbas, aſcendit in montem*, ergo ſine dubio ſunt illæ turbæ quas *in fine cap.* 5. dixerat, quòd ex omni Galilæa, & Decapoli, & Jeroſolymis, & Judæa ſequebantur Jeſum. Confirmatur, quia Matthæus ait, ut legunt D. Auguſtinus, Syriacus, Vatablus Auguſt. Syriacus. Vatabl. Arias. Arias, *Cum vidiſſet autem Jeſus turbas:* atqui hæc phraſis ex ſuo modo dicendi importat relationem ad antecedentia: ac proinde refertur ad illas turbas, quas antea commemoraverat, quòd Dominum ex omni Galilæa ſequebantur. Hæc dixi; ut videas, quanto auctoritatis, ac rationis pondere ſermonem hunc inter geſta primi anni prædicationis Chriſti annumeravimus.

Quæstio II.

An ſit idem iſte ſermo, qui ſcribitur hîc à Matthæo, ac à Luca 6.

6. *Ratio difficultatis.* Sermo, qui hîc ſcribitur à Matthæo idem ferè ſimilis refertur à Luca 6. *à num.* 21. Nam ab utroque Evangeliſta ſermo exoritur à beatitudine paupertatis, & ab utroque clauditur eadem ſententia; qui enim audit ſermones meos, ſimilis eſt homini ædificanti ſuper petram. Et uterque Evangeliſta ſubdit, quomodo intravit Capharnaum, & curavit puerum Centurionis. At concionem non eſſe eandem, ſed diverſam illud perſuadet, quod à Matthæo dicitur facta in monte, & Dominus ſedens; à Luca verò, in loco campeſtri; & dum ſtaret *Deſcendens cum illis ſtetit in loco campeſtri.*

7. Auguſt. *Sermonem eſſe diverſum docet.* Duo docet in hac re Magnus Auguſtinus *lib. de conſenſu Evangeliſtar. cap.* 19. In primis ſermonem eſſe diverſum: nam ut etiam explicant aliqui recentiores, Dominus aſcendit in montem, & tunc interponenda eſt hiſtoria, quam refert Lucas, ibi oravit, Apoſtolos elegit; & tunc celebrem hunc cum eis habuit ſermonem, quem ſcribit Matthæus. Et cum eis videtur ſpecialiter loqui, dum ait: *Vos eſtis ſal terræ: vos eſtis lux mundi.* Et poſtea deſcendens de monte eundem majori ex parte ſermonem habuit cum turbis, ut ſcribit D. Lucas.

8. Auguſt. *Sermo idem.* Secundò docet Magnus Auguſtinus, ſermonem eſſe eundem, ſcilicet quòd Dominus aſcendit in montem, ibi oravit, Apoſtolos elegit, & poſtea deſcendens de cacumine montis, non ad pedem ipſius, ſed ad latus, ſeu medium illius, in quo erat quædam planities, in qua ha- Auguſt. buit ſermonem hunc. Qui verò ex his duobus ſit probabilior modus, Auguſtinus non determinat.

Et Sermonem eſſe unum, & idem videtur ſignificare Chryſoſtomus *homil.* 15. *in Matth.* Expreſsè Chryſoſt. Abulenſ. Maldon. probabilius judicant Abulenſis *quæſt.* 2. Maldonatus & alii.

Sermo diverſus. 9. Utrumque ſermonem Matthæi, & Lucæ eſſe diverſum, & diverſo tempore, & loco habitum, docet D. Baſilius *lib. de Baptiſmo.* Idem tenent Baſilius. Alber. Mag. Anſelm. Lorin. Tolet. Barradas. Ambroſ. Albertus Magnus, D. Anſelmus, Lyranus, Toletus *in cap.* 6. *Lucæ*; & probabilius judicat Barradas. Et in hac ſententia eſt D. Ambroſius *ad citatum cap. Lucæ*, ut legenti patebit. Dicam quid ſentio.

10. *Turba præſens in ſermone.* Mihi primò certum eſt, non ſolùm diſcipulos, ſed etiam turbas audiſſe ſermonem in monte, relatum à Matthæo: ita enim ad finem ſermonis ſcribit Evangeliſta cap. 7. num. 28. Matth. 7. Auguſt. *Cum conſummaſſet Jeſus verba hæc, admirabantur turbæ ſuper doctrina ejus.* Ergo turba aderat ſermoni. Auguſtinus huic objectioni occurrit, dicens; turbas appellari à Matthæo diſcipulorum cateruam. At turbarum nomine ſimpliciter Evangeliſtæ, non diſcipulos, ſed populorum frequentiam ſignificant. Si verò Lucas *cap.* 6. *num.* 17. vocat diſcipulorum turbam, non dicit turbam ſimpliciter, ſed explicat, quod erat turba diſcipulorum. Et ſi Chriſtus in principio ſermonis cum diſcipulis loquatur, *Beati eritis, cùm vos oderint homines: vos eſtis ſal terræ*; hoc ex eo fuit, quia diſcipuli propinquiùs aderant: ſicut & in ſermone Lucæ dicitur. *Elevatis oculis in diſcipulos ſuos*; & tamen turbæ aderant. Loquitur ergo aliquando cum eis, quia erant præcipua pars inter eos cum quibus loquebatur.

11. *Sermo habitus in monte.* Secundò mihi certum eſt ſermonem, quem ſcribit Matthæus, habitum fuiſſe in monte, ſedente Domino. Hoc expreſsè inquit noſter Evangeliſta; nec enim dici potuit clarioribus verbis, quàm ipſe explicat; præcipuè cùm in hoc noſtro textu ponat conjunctionem, *&*, ait: *Aſcendit in montem, & cum ſediſſet*; ergo connectit aſcenſum cum ſeſſione. Et poſteà: *Acceſſerunt ad eum diſcipuli ejus, & aperiens os ſuum.* Ergo omnia fuerunt connexa, & ita proponuntur ut una hiſtoria, & unus textus. Et tandem poſt finitum ſermonem ait Evangeliſta cap. 8. num. 1. *Cum deſcendiſſet de monte* &c. Et ità ab omnibus Patribus hic ſermo appellatur ſermo in monte. D. Matth. Ambroſ. Auguſt. Chryſoſt. Baſil. Gregor. Leontius. Bernard. Ambroſius *loco citato* D. Auguſtinus duos libros habet de ſermone Domini in monte. D. Chryſoſtomus *homil.* 13. *in Matth.* D. Baſilius *citatus*, D. Gregorius *lib.* 4. *Moral. cap.* 20. *& hom.* 12. *in Ezechiel.* S. Leo *ſerm. de omnibus Sanctis*, Divus Bernardus *eodem ſermone.*

12. *Sermo à Luca relatus, in loco campeſtri.* Tertiò eſt mihi certum, ſermonem, quem ſcribit Lucas, habitum fuiſſe, deſcendente Domino de monte, & ſtante in loco campeſtri. Nam Chriſtus aſcendit in montem ad orandum, ibique elegit Apoſtolos; & ait Evangeliſta. *Deſcendens cum illis ſtetit in loco campeſtri*; ergo abſolutè ſignificat, quòd venit ad campum, atque planitiem. Quartò eſt mihi certum: quia in Matthæo, & Luca multæ ſunt ſententiæ inter ſe diverſæ, ut ex infrà dicendis conſtabit; licèt utrumque textum referam ſimul propter ſimilitudinem.

13. *Sermo diverſus; & diverſo tempore, ac loco.* Ex his concluditur, quod ſermo iſte quem refert hîc Matthæus, ſit diſtinctus, & diſtinctio tempore, & loco habitus ab eo, quem ſcribit Lucas. Ita auctores ſecundæ ſententiæ. Et patet ex dictis.

Et

Quomodo ordinandus textus Evãgelicus.

Et ita ordinandus eſt textus Evangelicus cum Toleto *citato*, Deambulans Dominus per totam Galilæam, videns magnam hominum multitudinem, aſcendit in montem, ut ait D. Matthæus; ſedens habuit hunc præſentem ſermonem, à monte autem deſcendens, leproſum curavit, cujus facit mentionem D. Lucas *cap. 5. n. 12.* nec ſtatim intravit Capharnaum, ſed aliquos poſt dies, in quibus facta ſunt, quæ D. Lucas narrat citato *cap. 5. & 6.* de electione Apoſtolorum, ac de ſermone in loco campeſtri: & tunc intravit Capharnaum, & puerum Centurionis ſanavit. Matthæus prætermittens illa de electione Apoſtolorum narrat ingreſſum in Capharnaum. Et ita omnia maximè cohærent, & in concordiam rediguntur. Nec eſt inconveniens, quòd Chriſtus Dominus iterato ſermone eandem concionem multa ex parte habuerit coram diſcipulis, & turbis propter doctrinæ ſublimitatem. Deinde in utroque ſermone multæ ſententiæ ſunt diſtinctæ. Et Chriſtus ſæpè aliqua in ſuis ſermonibus repetebat, ut notat Abulenſis, & alii *citati*.

Abulenſ.

QUÆSTIO III.

Quare Chriſtus Dominus hìc in monte tam ſublimem, altamque doctrinam tradere voluerit?

14. Auguſt. *Doctrina hujus ſermonis valde excelſa.* Matth. 7.

IN hac concione dedit Chriſtus Dominus valde præexcelſam, utiliſſimamque doctrinam, ut notat D. Auguſtinus *lib. 1. de ſermone in monte cap. 1.* ponderans Chriſti verba, quibus ipſe ſermo terminatur: *Omnis, qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilatur viro ſapienti, qui ædificavit domum ſuam ſupra petram.* Matth. 7. n. 24. Ait Auguſtinus *Hoc dixit, ut appareret, iſtum ſermonem omnibus præceptis, quibus Chriſtiana vita informatur, eſſe perfectum.* Cùm ergo tam ſublimia, altaque documenta tradidit Dominus, non in civitatibus ac Synagogis, ſed hìc in deſerto, ac monte, & his turbis.

15. Anſelm.

Reſpondet primò D. Anſelmus, dum quærit, an ſermo ſcriptus à Matthæo, & Luca ſit idem; *Melius videtur dicendum*, ait, *quòd duo ſermones ſint, unus quem familiariter, & privatim fecit diſcipulis, quibus volebat novum tradere teſtamentum, quod & portaturi erant, quia non omnia omnibus ſunt dicenda: & alius, quem fecit in imo loco coram omnibus, in quo multa recapitulavit, quæ in alio dixerat.* Non in civitatibus, nec in publicis Synagogis prædicat Dominus hunc ſublimem ſermonem, ſed in deſerto, & in monte, quia non omnibus omnia dicenda ſunt, ſed tam profunda myſteria coram diſcipulis tantùm aperit. Et ita dicebat Dominus diſcipulis ſuis, Marc. 4. n. 11. *Vobis datum eſt noſſe myſterium, regnum Dei: illis autem qui foris ſunt, in parabolis omnia fiunt.* Procedit S. Pater, quòd iſte ſermo in monte fuerit habitus coram diſcipulis tantùm, de quo dixi ſuperiori quæſt.

Non omnibus dicenda omnia. Marc. 4.

16. Abulenſ.

Secundò. Abulenſis *quæſt. 3.* quòd Chriſtus volebat hìc dare ſuam legem; & lex non datur paucis, ſed multitudini, ideo congregata multitudine ex quinque provinciis, ut conſtat ex fine *cap. 4. Matth. num. 25.* expoſuit illis mandata ſuæ legis, juxta principia Juris: *Quod omnes tangit, omnibus debet proponi.* Sed hæc ratio non ſolvit, cur hæc doctrina potius traditur in deſerto, quàm in civitate, ac in frequenti Judæorum Synagoga.

Quod omnes tangit, proponitur omnibus.

Tertiò. D. Bernardus *Serm. 1. de omnibus Sanctis* ait. *Videns miſerationis intuitu, quoniam erant ſicut oves errantes: non habentes paſtorem: Aſcendit in montem, aperiens os ſuum*, &c. Vidit Dominus turbas, tanquam non habentes paſtorem, & doctorem, à quo poſſent dirigi atque doceri; ideo à ſua miſericordia, inſpecta eorum miſeria, movetur ad eos docendos. Quartò Theophylactus. *Aſcendit in montem*, ait, *quia docturus erat: docuit nos, à media turba ſecedere, quando docendum.* Locus deſertus, & à multitudine ſegregatus maximè conveniens, & proportionatus ad doctrinam, ac ad docendum, Oſe. 2. num. 14. *Ducam eam ad ſolitudinem, & loquar ad cor ejus.* Apoc. 12. num. 6. *Mulier fugit ad ſolitudinem, ut ibi paſcant eam*, doctrina cæleſti, & documentis, ut communiter explicant Doctores. 17. Bernard. Theophyl. Oſeæ 2. Apoc. 12.

Quintò. Albertus Magnus, *Dominus*, ait, *videns turbas cum devotione deſiderantes audire verbum Dei, excitabatur in montem aſcendere; excitat enim auditor ſtudium magiſtri.* Ex eo Dominus tam præclaram hìc doctrinam tradidit, quia vidit auditorum animos maximè diſpoſitos ad illam ſuſcipiendam. Et tunc prædicator valde opportunè ſparget ſemina verbi, cùm viderit populorum animos maximè præparatos. Divus Chryſoſtomus homil. 9. in Imperfecto. *Omnis artifex*, ait, *ſecundum profeſſionem ſuam, opportunitatem operis videns gaudet. Carpentarius, ſi viderit arborem bonam, concupiſcit eam præſcindere ad opus artificii ſui: ſic Dominus videns magnam congregationem populi excitatur ad docendum. Sicut & omnis Sacerdos, cùm viderit Eccleſiam plenam, gaudet animus ejus, & delectatur, ut doceat; ſi autem viderit vacuam, confunditur, & nihil dicere poteſt.* Dominus excitatus eſt ad docendum, quia vidit magnam congregationem populi devotam, & præparatam ad diſcendum. Prædicator debet obſervare, & captare opportunitatem in ſuis auditoribus, ut eos inſtruat, & doceat. Vide ſuprà *capite 5. numero 279.* 18. Albert. Magn. *Prædicator quærat opportunitatem ad doctrinam.* Chryſoſt. *Ubi diſpoſitio in audiente ibi doctrina danda.*

Iſaias 6. *numer 1.* ait: *Primo tempore alleviata eſt terra Zabulon, & Nephthalim.* Et poſtea ſubdit: *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Cur tam ingens beneficium non recipit primò Tribus Juda, ac Jeroſalem: nam ſicut illa erat Tribus regalis, in iſta erat civitas regia ac caput totius regni. Si autem ordinem Tribuum, ac progenitores populi conſideres, invenies Zabulon, & Nepthalim inter ultimos, & noviſſimos annumerari. Unde ergo tantum dignatæ ſunt hujuſmodi Tribus, ut primò alleviarentur onere peccatorum, & cæleſtis doctrinæ luce illuminarentur; Septuaginta prædicta verba ſic legunt: *Hoc primum bibe, velociter fac regio Zabulon, terra Nepthalim.* Vis ſcire, unde tantum habuerunt; ex ſua diſpoſitione, ac præparatione; ubi enim divinus ſol Chriſtus Dominus ſua cæleſti luce divinæ doctrinæ in his regionibus reſplenduit, ſtatim crediderunt, ac velociſſimè Dominum receperunt, ita ut ad unam ejus vocem Petrus, Andreas, Jacobus, & Joannes relictis omnibus Dominum ſecuti fuerint. Ita ibi 19. Iſai. 9. Septuag. *Primi in obſequio honorandi.*

meditatur D. Hieronymus. Hieron. *In Septuaginta dicitur: hoc primum bibe, velociter fac, quia terra Zabulon, & terra Nephthali prima Chriſti videre miracula, ut prima biberet fidei potionem, quæ prima viderat Dominum ſigna facientem. Et juxta Hebraicum, primo tempore relevata eſſe dicitur, onere peccatorum: quia in regionibus duorum tribuum, primum Salvator Evangelium prædicavit. Et crediderunt, juxta Symmachum velociter, ut audientes: Venite, & faciam vos piſcatores hominum, ſtatim & patrem reliquerunt, & naviculam.*

20. Præparatio, ac diſpoſitio in populis, ac auditoribus maximè trahit ad ſe magiſtrum, doctrinam ac cæleſtia beneficia. Scribens Apoſtolus 1. Cor. 16. ad Corinth. *Epiſt.* 1. *cap.* 6. *n.* 7. ait eis: *Spero, me aliquantulum temporis manere apud vos, ſi Dominus permiſerit. Permanebo autem Epheſi uſque ad Pentecoſtem.* Ubi manifeſtò liquet, quòd diutius Apoſtolus commoratur apud Epheſios, quàm Corinthios; apud hos brevi tempore detinetur, cum illis verò longas moras trahit, ut verbum *permanendi* indicat. Sed quænam hujus ratio; Magna diſpoſitio ad recipiendum Evangelium traxit Prædicatorem veritatis ad longas moras apud Epheſios; ita enim de eis ait ibidem num. 9. *Oſtium mihi magnum apertum eſt, & evidens.* At Corinthii non ita erant affecti, & inclinati ad Doctrinam veritatis. De eis ait Paulus 1. Corinth. 3. à num. 1. *Fratres, non potui vobis loqui, quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus: lac vobis potum dedi, non eſcam, non enim poteratis; ſed nec nunc quidem poteſtis, adhuc enim carnales eſtis.* Divinus Paulus ſua cæleſti ſapientia properat ad avidos veritatis, declinat verò à carnalibus, & faſtidioſis. Ambroſ. D. Ambroſius in Pſal. 118. ſerm. 2. *Unde & Corinthiis dicit: Lac vobis potum dedi non eſcam, nondum enim poteratis: ideo hos in tranſitu vidit; manet autem apud Epheſios, quòd oſtium ſibi magnum apertum eſſet, notum facere Gentibus myſterium Chriſti.* Et D. Thomas *cap.* 16. citato. D. Thom. *Rationem autem ait, quare volebat morari Epheſi uſque ad Pentecoſtem, ſubdit, cùm dicit: Oſtium mihi magnum, id eſt magnum fructum facio in Epheſo. Et dicit, oſtium eſſe apertum, id eſt multa corda hominum ad credendum parata.*

Præparatio in auditoribus attrahit Prædicatorem ad docendum.

1. Cor. 3.

Quæstio IV.

Quare Chriſtus aſcendit in montem?

21. *Ratio litteralis.* IN ſenſu litterali ſunt graves Patres, qui exiſtimant; quòd Chriſtus relictis turbis, cum ſolis ſuis diſcipulis aſcendit in montem, ut eos ibi in altis myſteriis inſtrueret. Ita ſentit D. Leo Papa ſerm. de omnibus Sanctis. *Segregatus*, ait, *à turbis ſeceſſum montis, aſcendit advocatis Apoſtolis, quos in ſublimioribus inſtitutis imbueret.* Idem ſentit D. Auguſtinus *lib.* 1. *de ſermone in monte.* Gloſſa Interlinealis, Divus Remigius, Euthymius, Theophylactus, qui ait *Docuit nos, à media turba ſecedere, quando docendum.* Sed contra hunc modum dicendi maximè urget, quod in fine ſermonis *cap.* 7. *num.* 28. dicitur quòd, *cùm conſummaſſet Jeſus verba hæc, admirabantur turbæ ſuper doctrina ejus.* Sunt qui velint, quòd Chriſtus inchoavit ſermonem cum ſolis diſcipulis uſque ad illa verba: *Attendite, ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus*, Matth. 6. num. 1 Et quod tunc ſupervenerunt turbæ. Matth. 6. Verùm ſuavior eſt explicatio textus, totum ſermonem fuiſſe continuum tam ad diſcipulos quàm ad turbas. Aſcendit ergo in montem, ut in locum eminentiorem, ut ex eo, tanquam è ſuperiori, ac accommodatiori loco diſcipulos, ac turbam circunſtantem doceret, rationes morales inquiramus.

Leo. Auguſt. Interlin. Remig. Euthym. Theoph. Matth. 7.

22. Paſchaſ. Prima, quam tradit D. Paſchaſius lib. 3. in Matth. *Aſcendit, ait, ſupra montem excelſus Dei Patris filius, ut eos doceret, altiora virtutum culmina petere, & ex eo loco ſignaret altiora moralis vitæ ſacramenta.* Aſcendit in montem, ut ex ſublimitate loci, ſublimitatem ſuæ doctrinæ indicaret. *Juſtitia tua ſicut montes Dei, judicia tua abyſſus multa.* Pſalm. 35. n. 7. Pſalm. 35. Juſtitia tua, hoc eſt, præcepta tradita à Chriſto, ſublimia & excelſa ſicut montes Dei, ut *ibi* explicat Lorinus; Lorin. ſublimia, & excellentiora ſunt documenta data populo Chriſtiano, quàm data fuerunt Iſraëlitis. Et ita ait D. Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte; Auguſt. *Minora minoribus, majora majoribus dantur; ab eo dantur, qui ſolus novit congruentem ſuis temporibus generi humano exhibere medicinam.* Deus, & Dominus noſter maximè ſe accommodat viribus ſuorum, & ideo minora minoribus, majora majoribus dat præcepta.

23. Gloſſa ordinaria. Secundò. Gloſſa ordinaria. *Aſcendit mons in montem, ut altiora virtutum culmina doceret.* Chriſtus Dominus mons eſt. *Lapis factus eſt mons magnus, & implevit univerſam terram.* Daniel. 2. num. 35. Daniel. 2. Chriſtus mons aſcendit montem, ut altiora virtutum culmina doceat; quilibet enim, ut aliis præſit, eoſque dirigat, ac inſtruat bonis documentis, aſcendat ad ſui cognitionem, ad injuncti muneris obligationem, ac ad locum ſibi proportionatum, & convenientem, & tunc prædicet, clamet, ac guberner. Mons aſcendat ad montem; vallis quieſcat in valle. Pondera proximè data verba D. Paſchaſii: Paſchaſ. *Aſcendit ſupra montem excelſus Dei Patris filius, ut eos doceret.* Chriſtus hoc ſermone docebat documenta ad directionem ſuæ Eccleſiæ, ad locum ſibi proportionatum aſcendit.

Quilibet, ut gubernet, & doceat ſit in proportionato ſibi loco. Accommodandum inferiorum viribus.

24. Idem. Tertiò idem D. Paſchaſius citato loco. *Non alicubi quàm ſupra montem hanc doctrinam dari docuerat, ut celſitudo Eccleſiarum, ſupra quam Chriſtus veritatis Magiſter ſedebat docens, ad ſublimia ſe extolleret; & fluenta, quæ de vertice manabant, uberius totum corpus rigarent.* Ad montem aſcendit etiam, ait D. Thomas, D. Thom. *Ad oſtendendum altitudinem Eccleſiæ, cui doctina proponitur.* Iſai. 2. num. 2. Iſai. 2. *Erit præparatus mons domus Domini in vertice montium.* Eccleſia ob ſui ſublimitatem mons eſt, in quo monte, ſeu Eccleſia myſteria ſua Chriſtus aperit, docet, & illuminat. Deinde, *ut fluenta, quæ de vertice manabant, uberius totum corpus rigarent.* Si Chriſtus doceret in loco plano, & in valle, cùm turba eſſet multa, audirent, qui proximi adeſſent, non verò qui longiùs conſiſterent: at verò cùm è monte, & è loco eminentiori doceret, percipiebant, qui proximi ſtabant, & qui longius erant. Et ita apud Lucam 6. cum in loco campeſtri doceat, dicitur, quòd

Benficia ad propinquos, & remotos extendenda.

quod ſteterit in loco campeſtri, quia ſi in plano ſederet à paucis audiretur, & videretur. Ex quo habe documentum, quòd ille qui præeſt in populo, & in Republica, ita ſuæ ubertatis fluenta diffundat, ut his qui in proximo ſunt, non tantùm ſiſtant, verùm etiam ad eos, qui in longinquo, ſe extendant. Non ſolùm conſanguineis & amicis, ſed etiam extraneis, ac remotis communicentur. Vide *cap. 7. num. 93.*

25. Chryſoſt. Quartò, D. Chryſoſtomus in perfecto homil. 9. *Aſcendit in montem*, ait, *ut oſtendat nobis, quoniam in altitudine ſpiritualium virtutum conſiſtere debet, qui docet juſtitiam Dei, pariter, & qui audit.* De magiſtro ait: *Qui docet, verborum ſuorum ſit ipſe exemplum, ut magis opere doceat, quàm ſermone. Qui autem ambulat per convallia vitæ terrenæ, & loquitur altos ſermones, non alterum inſtruit, ſed ſe ipſum caſtigat: nemo enim poteſt in valle ſtare, & de monte loqui. Si in terra eſt animus tuus, ut quid de cœlo loqueris:* Et ad auditorem vertit ſermonem: *Qui audit juſtitiam Dei, ideo debet in altitudine bonorum operum conſiſtere, quia diſcipulus imitator eſſe debet magiſtri. Si autem in peccatis vivas, & audias juſtitiæ verba, judicium tibi, non juſtitiam acquiris.* Et de prædicatore idem docet D. Bernard. *ſerm. de omnibus Sanctis.* Aſcendit Chriſtus in montem, ut prædicet; aſcendunt & turbæ, ut audiant: quia Prædicator, & auditor ad virtutum celſitudinem aſcendere debent. Et ita Prædicator, ut ait Chryſoſtomus, *magis opere doceat, quàm ſermone.* Aſcendat & auditor, dum Prædicatorem imitatur, & opere adimplet, quæ audit. Amos 9. num. 6. *Qui ædificavit in cælo aſcenſionem ſuam.* Qui enim ad cælum dirigit iter per virtutum aſcenſionem ſcandere debet.

Prædicator, & auditor aſcendant ad ſuperna virtutum.

Bernard.

Amos 9.

26. Caſſian. Quintò: Simon Caſſianus lib. 10. cap. 1. in fine, *Ab imis homines extollere venerat, atque ad alta ſubvehere, qui montem docturus turbas, aſcenderat.* Quod proſequitur Albertus Magn. In montem aſcendit, *quia Prædicator ad eminentiam ſpiritus invitare debet, & trahere auditores.* Jerem. 31. num. 23. *Benedicat tibi Dominus pulchritudo juſtitiæ, mons ſanctus.* Prædicator maximè invitat ad ſpiritualia, utque à terrenis, ac temporalibus auditorum mens maximè ſeparetur, itaut de quolibet dicatur: mons ſanctus, pulchritudo juſtitiæ de quo *quæſt. 7.*

Alber. Mag.

Jerem. 31. *Prædicator invitet ad ſuprema.*

27. Pſalm. 2. Sextò. Chriſtus Dominus, ait de ſe Pſalm. 2. num. 6. *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus, prædicans præceptum ejus.* Seu ut legit Cyprianus lib. 2. cap. 29. *De Sina & Sion prædicans imperium ejus, ſeu voluntatem ejus.* Mons Sion ſignificat Eccleſiam, ut fatentur Expoſitores communiter ibi: *Agnum ſtantem ſuper montem Sion.* Apocal. 13. num. 1. id eſt, Eccleſiam. Chriſtus ergo ad prædicandum aſcendit montem, qui Eccleſiam ſignificat, eſtque locus ſibi conſtitutus à Patre, ut inde inſtruamur, quòd unuſquiſque ut gubernet, regat, & prædicet, ſtet in loco ſibi deſignato, & aſſignat, nil enim perfectius, & excellentius, quàm dum quilibet conſervat ordinem, & locum ſibi datum.

Cypr.

Apoc 13.

Quilibet, ut gubernet, ſit in loco ſibi datô.

Poſt narratam totius orbis creationem, ait Scriptor canonicus: *Igitur perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum*, Geneſ. 2. num. 1. Sed ad quid ſit hujuſmodi laudatoria repetitio?

28. Geneſ. 2. Nónne ſufficiebat, quòd illa eſſent opera Dei; ut inde intelligerentur abſoluta, & perfecta Nonne poſtquam Deus creavit cælum, & terram, & ornatus eorum; Solem, Lunam, Stellas, arbores & plantas, dicitur: *Vidit Deus, quod eſſet bonum?* Ad quid ergo hujuſmodi laudatoria repetitio? Cuncta, ut creata ſunt operationes ſibi proportionatas exercere, & ordinem ſibi datum ſervare cœperunt; Sol, Luna, & Stellæ ſuos curſus peragere, terra, plantæ, & arbores germinare, flores, & fructus, & ita omnia in ſuo ordine, ac diſpoſitione placuerunt, ut neceſſe fuerit, iterum laudare, imò magno præconio extollere, cùm perfectam, conſummatam, & omnibus numeris abſolutam dicat integritatem rei, ejuſque naturam. Dionyſius Carthuſianus *Mundus*, ait, *vocatur perfectus in quantum partes, & ſpecies, ad ſuam integritatem, ac ordinem pertinentes; cœperunt operationes ſibi convenientes exercere, propter quas exercendas inſtitutæ fuerant: ſicque dicitur Deus ſeptimo die opus ſuum compleſſe: quoniam ſeptimo die cœperunt opera ſex dierum generaliter exercere, actus congruos ſibi, & in invicem agere, atque ſimilia propagari.*

Valde perfectum, quod ſtat in loco ſuo.

Carthuſ.

Cùm Deus in monte Sina legem Moyſi dare vellet, totus mons à præſentia Domini fumigabat: Poſuit Moyſes terminos, quos populus non tranſiret. Et ait: *Sacerdos autem, & populus, ne tranſeant terminos, nec aſcendant ad Dominum* Exod. 19. num. 24. Sed quomodo Moyſes prohibet accedere ad Dominum, cùm David dicat; *Accedite ad Deum, & illuminamini*, Pſalm. 33. num. 6. Nunquid Moyſes aliud imperat, & David aliud ſuadet. Nunquid unus contrarius eſt alteri. David excitabat ad Deum accedere, ut ait Brunonius, *non loco, ſed fide, & opere; illuminamini, ſcilicet mente, & intellectu.* Moyſes autem prohibebat, loco, & corporaliter accedere, ne populus moreretur: *Omnis enim qui tetigerit montem, morte morietur*, ibid. num. 12. Dum ergo omnes è populo in ſuis ſtant locis, ac terminis, legem accipiunt è Deo, ut intellectu ac mente illuminentur, die ac nocte meditentur in ea, ſintque tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum dabit in tempore ſuo. 29.

Exod. 19.

Pſalm. 33.

Brunon.

Dum quis ſuo ſtat loco fructificat & vivit.

Valde periculoſum eſt, atque mortiferum, quod ſuos res terminos tranſeat, inque ſibi dato loco non ſtet. Ait Dominus ad mortem: *Ero mors tua, mors; morſus tuus ero*, Oſeæ 13. n. 14. Sed quomodo Chriſtus qui eſt fons vitæ extitit mors mortis? *Mors introivit in mundum per peccatum*, ad Rom. 5. num. 12. *Stipendia peccati mors*, ibid. 6. num. 23. & 1. Corinth. 15. num. 56. Ubi ergo peccatum erat, ibi & proprius locus mortis ſibi conveniens: & tamen mors non eſt contenta ſuis terminis, ſed ab eis voluit exire, & ad fontem vitæ, nempe Chriſtum Dominum, facere greſſum, ideo ipſa mors cecidit, ac mortua eſt, & mortem invenit. Rupertus lib. 6. in Oſee. *Qualiter*, ait, *morſus tuus efficiar, mortis ero, cùm vitam momorderis, dirupto ventre vitam remittes, morte tua evadentibus vivis, quicunque vita iſta ſunt digni.* Vide ſuprà *cap. 1. num. 59. & cap. 2. n. 81. cap. 8. num. 67. & lib. 2. cap. 1. num. 58. & 60.* 30.

Oſe. 13.

Rom. 5. 1. Cor. 15.

Rupert.

Quæstio V.

Quare Chriſtus ſederit?

31. Auguſt.

AScendit Dominus in montem, ſedet, & aperiens os ſuum docet diſcipulos ſuos. Cur non ſtans docet, ſed ſedens? Reſpondet primò D. Auguſtinus lib. 1. de ſermon. Domini in monte: *Sedens autem docet; quod pertinet ad dignitatem magiſterii.* Et ita morem fuiſſe magiſtris, ſedendo, docere, colligitur ex *Matthæo* 29.*num.*59. *Luc.* 4.*n.* 20. *Joan.* 8. *num.* 2. Quam uſitatam conſuetudinem Chriſtus Dominus noluit contemnere; ſed ſervare. Cauſam autem hujus conſuetudinis explicat Albertus Magnus Nam ſtans laborat, & eſt cum fatigatione corporis; vadens, & deambulans inſtabilis eſt; jacens autem eſt inordinatus, & caput ſurſum non poteſt porrigere, & groſſi ſpiritus in eo multiplicantur: ſedens autem eſt animus plenus, & maturus ad meditandum. Et ita ait Ariſtoteles 7. Phyſicorum, *In ſedendo, & quieſcendo fit anima ſciens, & prudens* Eccleſiaſt. 11.n.1. *Sapientia humiliati exaltabit caput illius, & in medio magnatorum conſedere illum faciet.*

Conſuetudo ſervanda. Alber. Mag. Ariſtot. Eccl. 11.

32. Hieron. Secundò. D. Hieronymus. *Dominus Aſcendit ad montem, & ſequuntur diſcipuli: quibus & ipſis non ſtans, ſed ſedens, & contractus loquitur: non enim intelligere poterant in ſua majeſtate fulgentem.* Similiter Aymon. *Seſſio Dei humilitatem Incarnationis ejus deſignat, qui enim ſedet, contracta videtur habere membra; Dominus enim, quandiu ab initio in deitate Patris inviſibilis manſit, nequaquam turbæ multæ ad eum acceſſerunt; poſtquam tamen humiliavit ſemetipſum Patri obediens, acceſſerunt diſcipuli ejus.* Idem habet D. Thom. Seſſio humilitatem ſignificat. *Tu Cognoviſti ſeſſionem meam*, Pſal. 138. n.2. Quando Dominus erat in ſublimitate ſuæ majeſtatis, ejus admirabilis doctrina non poterat apprehendi: ſed tunc cœperunt homines capere, cùm ſe dominus humiliavit, ac conractus ad noſtram infirmitatem condeſcendit; tunc acceſſerunt homines, ut ejus doctrinam caperent, & intelligerent. Vide *cap.* 2. *n.* 54. *&c.* 3. *n.* 226. *c.* 7. *n.* 71.

Aymon. D. Thom. Pſalm 138. *Prædicator ad imbecillitatem auditorum condeſcendat.*

33. Aſcendit Dominus in montem, & ſedet. Pulchra quies, quæ poſt perpeſſum laborem devenit. Sedet Dominus in monte in cathedra magiſterii, ſed priùs laboravit aſcendendo. Qui laborat, aſcendat, & ſedeat in Cathedra magiſterii. Dum petit mulier Zebedæi pro filiis cathedras, dixit eis Chriſtus: *Neſcitis quid petatis*, Matth. 20. n 22. Et tamen ipſiſmet filiis Dominus cathedras promittit, Apoſtolis ſuis ait Dominus: *Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, judicantes duodecim Tribus Iſraël*, Matth. 19. n. 20. Si eis promittuntur cathedræ, quomodo mater appellatur neſciens, dum eas petit: Mater exoptabat filiis cathedras, antequam calicem Domini biberent; Chriſtus autem eas promittebat illis, qui relictis omnibus eum fuerant ſecuti. Rabanus *Neſciebant quid peterent, quia ſedem gloriæ à Domino, quem nondum merebantur inquirunt. Delectabat eos culmen honoris ſed priùs habebant exercere viam laboris.*

Matth. 20. Matth. 19. *Cathedra non habentur niſi poſt merita.* Raban.

34. Pſalm. 10. Quare Sedere æternitatis eſt. *Dominus in cælo ſedes ejus*. Pſalm. 10. num. 5. Et Chriſtus ſedet ad dexteram Patris, *Marc.* 1. *num.* 20. Et Sancti conſedent in cœleſtibus in Chriſto Jeſu *Ad Epheſ.* 2. *n.* 6. Sedet Dominus hîc dum ſuam legem promulgat, per quod indicat æternam futuram, & in æternum duraturam: *Ecce vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad finem ſæculi.* At lex Moyſi data eſt in tranſitu, per quod ſignificabatur, quod lex illa eſſet tranſitura, ſiquidem finem ſuum habuit in Chriſto. Et in Synagoga Deus non ſedebat, ſed ſtabat: *Deus ſtetit in Synagoga Deorum.* Pſalm. 81. n. 1. Etſi aliquando dicitur Deus ſedere in lege veteri, ſedebat Dominus ſuper Cherubim, *Pſalm.* 98. *numero* 1. Cherub autem habet alas ad volandum, non quieſcendum. Quintò Abulenſis *quæſt.* 9. Sedit Dominus ad aſſignandam quandam maturitatem & digeſtionem in lege iſta; quia ad tradendam legem, & præcepta, magna conſideratio, ac animi maturitas requiritur. Et ita innuitur in principio VI. Decretalium, *Hunc codicem cum magna maturitate digeſtum.* Hæc autem maturitas ſignificatur in ſeſſione. Et ideo Judex ſedendo jubetur ſententiam proferre.

Deus, non in Synagoga, ſed in Eccleſia Catholica ſedet. Pſalm. 81. Abulenſ.

35. Sextò. Sedet Dominus in terra, & in humo; in quo magnam humilitatem declarat; in ipſo enim honore magiſterii voluit formam humilitatis ſervare: ſed ex hoc mihi exoritur dubium, quare Dominus, dum ſuis promittit beatitudinem, regnum cælorum, imò ipſam terram, & ſuis diſcipulis magna, & præclara annunciat, quòd ſint ſal terræ, lux mundi, civitas ſupra montem poſita: ipſe tamen in tanta humilitate, ac abjectione ſe exhibet, ut humi ſedeat, formam humilitatis præſeferens, ut ſuprà dixi ex D. Hieronymo, Haymone, D. Thoma. Multum enim conducit, quod ille, qui magna pollicetur, in præexcelſa ſit ſublimitate; nam ex ipſa majeſtate, & amplitudine ſpes redditur firma & certa, quòd obtinere valeat id quod affectat. Quomodo ergo Chriſtus cùm promittat tanta, in tanta eſt humilitate; Solus ille, qui eam animi habet generoſitatem, ut thronos, ſublimes cathedras, omniaque contemnat, multa aliis elargiri valet; nam qui omnia ſibi procurat, nihil in alios diſtillabit, ſed præoccupabit, ut omnia omnibus officiis, & bonis impingueſcat, ac repleatur.

In dignitate humilitas. Hieron. Haymon. D. Thom. *Qui magna contemnit, multa multis dare valet.*

36. De magno parente Elia ait Eccleſiaſt. cap. 48. num. 8. *Qui ungis Reges ad pœnitentiam, & Prophetas facies ſucceſſores poſt te.* Elias unxit Hazael Regem ſuper Syriam, & Jehu Regem ſuper Iſraël, 3. *Reg.* 19. *num.* 21. Et unxit Eliſeum in Prophetam *ibid. num.* 26. Et etiam unxit Jonam in Prophetam, ut citatum locum Eccleſiaſtici notant Lyranus, & Carthuſianus. Sed unde Elias tantam promeruit excellentiam, ut Reges, & Prophetas ungeret, ac eos Dei mandato ad tam ſublimem dignitatem deſignaret? De Elia ait D. Chryſoſtomus hom. 2. ad populum Antiochen. ad finem. *Ita vanitatem condemnavit, & tanquam lutum projectum aurum omne deſpexit, ut præter amictum illum, nihil amplius poſſideret.* Meritò iſte tantus, & talis eligitur ad ungendos Reges, & Prophetas; qui tanta animi generoſitate præſtantiaque pollebat, ut omnia contemneret, & præter humilem melotem, qua operiebatur, nihil haberet. Valde aptiſſimus ſanè, ut culmina Regum, ac Prophetarum per alios ungendo diſtribuat; & alios in Reges, ac Prophetas deſignet.

Lyran. Carthuſ. Chryſoſt. *Magnus rerum contemptor, aptus ad largiendum.*

At

At verò qui omnia ſibi copit, nil aliis patitur elargiri, ac dari. Poſtquam junior frater venit è
37. regione longinqua, magna eſt in domo patris exceptus lætitia. Quod cùm audiſſet ſenior frater, *Indignans autem nolebat introire*, Luc. 15. n. 28. Cur non ingreditur, ſed foris ſtat? Ipſe præ ſua ambitione totam paternam domum præoccupare volebat, & impatiens erat, quòd alteri in ea locus concederetur; id enim à ſe ablatum, & ereptum reputabat. D. Chryſologus ſerm. 4. *Et quando invidus non avarus, quando quidquid habet alter, ſe computat perdidiſſe.* Duo fuerunt fratres, qui Romæ fundamenta dederũt; imperandi tamen ambitione unus alterum interfecit. Unde eleganter ait D. Cyprianus lib. de Idololatriæ vanitate. *Romanos geminos unum non capit regnum, quo unum uteri cepit hoſpitium.*

Ambitioſus nil aliis vult elargiri.

Luc. 15.

Chryſol.

Cypr.

QUÆSTIO VI.

Quare, cùm Dominus ſedet, diſcipuli accedunt?

38. IN quæſtionem ponimus: Cur Apoſtoli non dicuntur acceſſiſſe ad Dominum, niſi poſtquam ipſe ſedit? Reſpondet primò D. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte. *Accedunt ad eum diſcipuli ejus, ut audiendis illius verbis hi eſſent etiam corpore viciniores, qui præceptis adimplendis etiam animo propinquabant.* Volebat Dominus incipere hanc admirabilem concionem; ideo diſcipuli accedunt, tanquam cæleſtis doctrinæ avidiores, ut meliùs audirent. Deinde, quia erant, ſocii, ac intimè familiares Domini, in ejuſque verſabantur ſchola, & ideo, quia propinquiores erant animo, conveniens erat, ut & eſſent corpore propinquiores. Valdè enim decet, ut exterior apparentia interiorem imitetur, ac ſequatur affectum.

Auguſt.

Exterior interiori conformetur.

39. Secundò. D. Bernardus ſerm. de omnibus Sanctis. *Cum ſediſſet*, inquit, *alioquin quis ad excelſum illum gigantem poſſet accedere? Benigniſſimè prorſus inclinavit ſe, & exinanivit uſque ad ſeſſionem, ut dicat Patri: Tu cognoviſti ſeſſionem meam.* Pſal. 138. *Sedit enim, ut ad eum, quem ne ipſi quidem Angeli ſtantem attingere poterant, etiam publicani, & peccatores accedant.* Non accedunt homines, niſi poſtquam Dominus ſedit; nam quando Dominus in ſuæ majeſtatis ſtabat celſitudine, nec Angeli ipſum attingere valebant. At poſtquam ſe Dominus exinanivit, ac humiliavit, quod ſeſſio denotat, ut dixi ſuperiori quæſt. tunc non ſolùm diſcipuli, ſed etiam publicani, & peccatores accedunt.

Bernard.

Pſalm. 138.

Dominus humiliavit ſe, ut nos ad ipſum accedere poſſemus.

40. Tertiò idem D. Bernardus citato loco. *Diſcipuli*, inquit, *acceſſerunt, non tam inceſſu pedum, quàm affectu cordis, ac imitatione virtutum.* Non turbæ dicuntur acceſſiſſe, ſed diſcipuli: ad Deum enim accedere dicitur, non qui corpore appropinquat, ſed qui per imitationem virtutum approximatur ad eum. Parum prodeſt ingreſſus ad Eccleſiam, vel ad Religionem, ſi amor voluntatis, propenſio animæ longè eſt à Deo. Accede ergo affectu, ut Deum merearis habere.

Bernard.

Ille verè accedit ad Deum, qui affectu, ac imitatione virtutum accedit.

41. Quartò. Aſcendit Dominus in montem, eratque in illius eminenti loco; & tunc accedunt diſcipuli. Res ſatis uſitata in hoc ſæculo, dum qui aſcendit, & eſt in aſcenſu, ac ſupereminenti loco, multi ſunt, qui ad eum accedant, ipſumque cingunt. Illud tamen hîc eſt maximè ponderandum, quod Evangeliſta non ait, quod diſcipuli acceſſerint ad Chriſtum, dum aſcenderet, ac eſſe in itinere ad montem, ſed dum ſederit: *cùm ſediſſet, acceſſerunt.* Diſcipuli erant pro tunc imperfecti, & ad proprias commoditates intenti, ideoque ipſum Dominum non concomitantur in labore, & itinere, ſed in requie, & ſeſſione, At poſtquam ſunt divini Spiritus gratia expoliti, virtutum nitore condecorati per cruces, labores, ac preſſuras Chriſtum ſequuntur, gaudentes: *Cùm maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint gaudete, & exultate*, infrà num. 12. Nam amor imperfectus, non te; ſed ſua quærit. At perfectus, non ad proprias commoditates, ſed ad perſonam directe rapitur, totoque tendit affectu, ob bonitatem, quam in ea videt; & agnoſcit.

Cum quis in ſublimi eſt, ad eum multi accedunt.

Amor imperfectus, non te, ſed ſuas ſequitur commoditates.

42. Audita morte Saülis, & Jonathæ, eos David maximè lamentatur, dicens: *Filiæ Iſraël ſuper Saül flete, qui veſtiebat vos coccino in deliciis, qui præparabat ornamenta aurea cultui veſtro.* Et itatim ad Jonatham ſermonem vertens, ait: *Doleo ſuper te frater mi Jonatha decore nimis, & amabilis ſuper amorem mulierum*, 2. Reg. 1. n. 26. Excitavit David ad planctum filias Iſraël pro morte Saülis, & ſe ipſum pro morte Jonathæ. Sed filiabus Iſraël proponit multa bona, quæ è manu Saül accipiebant; veſtes coccineas pretioſas, & ornamenta aurea. At de ſe ipſo erga Jonatham nil tale commemorat. Forſitan è memoria David excidit, quomodo Jonathas *expoliavit ſe tunica, qua erat indutus, & dedit eam David, & reliqua veſtimenta, uſque ad gladium, & arcum ſuum & uſque ad balteum*, 2. Reg. 18. n. 4. Cur ergo ſicut Iſraël puellis objicit: Veſtes Saul acceptas, ſibi etiam veſtimenta à Jonatha data non proponit; ſed tantum ait: *Doleo ſuper te frater mi*, &c. Magnum interiacet diſcrimen inter utrumque amorem; nam amor filiarum Iſraël in Saulem, cùm eſſet debilis, & imperfectus, non conſiderabat tantum Regis perſonam, quantum proprias commoditates, & affluentias bonorum amiſſas ut eas lachrymis proſequeretur; at Davidis amor cùm eſſet charitate fervidus, & maximè expolitus omnibus poſtpoſitis commodis ad Jonatham ferebatur, ut eum amiſſum lachrymis deploraret, Abulenſis 2. Reg cap. 1. quæſt. 17. *Hic inducit David*, ait, *ad mulieres Iſraël ad plangendum pro Saüle, & Jonatha, quia per mortem eorum multis bonis caruerunt, quæ priùs habebant*, Et poſt pauca ſubdit. *David ſpecialiùs plangit Ionatham, quia ſpecialiter eum diligebat: & dicit: Doleo ſuper te, frater mi.* Vide ſuprà *cap. 7. num. 77.*

2. Reg. 1.

3. Reg. 18.

Amor imperfectus attendit ad ſua, non ad te, perfectus verò è contra.

Abulenſ.

QUÆSTIO VII.

Quare lex Moyſi detur populo in campeſtribus commorante: lex verò Evangelica proferatur diſcipulis, & turbis in monte ſtantibus.

43. CUm Deus daret legem Moyſi, totus populus erat in campeſtribus: imo prohibitum

tum eſt populo, in montem aſcendere. *Exod.* 19. *n.* 29. At cùm Chriſtus Dominus hic ſuam legem daret, diſcipuli ſimul erant in monte, ut apertè conſtat ex eo, quòd ſedente Domino in monte, diſcipuli acceſſerint ad eum, & quòd turbæ hunc ſermonem audierint, manifeſtè patet ex *Matth.* 7. *n.* 28.

Difficultas.

44. *Abulenſ.*

Reſpondeo ad quæſtionem. Primò ex his, quæ docet Abulenſis *citato cap.* 19. *quæſt.* 7. quod Dominus noluit, ut Hebræi aſcenderent in montem, & ad ipſum Dominum appropinquarent, quia erant adhuc rudes ad reverentiam, & cultũ Domini. At verò diſcipuli Chriſti, & turbæ, quæ ipſum ſequebantur, in quibus populus Chriſtianus exprimebatur, cùm eſſent apprimè edocti, ac illuminati in reverentia, ac timore Domini; & ita dicebat Petrus: *Domine exi à me, quia homo peccator ſum*, Luc. 5. n. 8. eſſentque ei maximè familiares, ac amici, eos adducit Chriſtus ſecum in montem. Hebræi, qui erant rudes in reverentia, & timore Domini in valle jubentur detineri, ne in montem aſcendant, in quo Dominus apparet. Magnum documentum nobis datur, ut eos habeamus nobiſcum, & cum iis conferamus ſermonem, qui edocti ſint, & perſpicaces in reverentia, ac veneratione nobis debita impendenda.

Cum iis converſandum, qui nobis ſciant dare reverentiam.

45. *Chromat.*

Secundò: Chromatius in cap. 5. Matth. *Cum lex*, ait, *daretur, juxta montem populus prohibebatur accedere; nunc Domino dicente, in monte nemo prohibetur: imò potius omnes invitantur, ut audiant, quia in lege ſeveritas eſt, in Evangelio gratia: illic terror incredulis incutitur; hic credentibus benedictionis munus infunditur.* Olim prohibebatur populus montem aſcendere; nunc verò omnes invitantur, ac alliciuntur à Domino. Olim, cùm populus eſſet incredulus, ne pœna multaretur, *Exod.* 19. *num.* 12. timor ei incutitur, ac aſcenſus montis intercluditur: tunc verò fideles ad montem provocantur, ubi gratia, & benedictionum largitas in credentes præparantur: *Beati Pauperes: Beati mites*, &c. Mira Dei clementia, & bonitas! Ubi pœna, & ſupplicii rigor, removentur indigni, ne illo puniti torqueantur, ubi gratia, & benedictio, omnes advocantur, ut illi impinguati nobilitentur, ac condecorentur.

Dei clemen- gor, remo- gor, removentur indigni, ubi gratia vocātur omnes.

46. *Greg. Mag.*

Tertiò D. Gregorius Magnus homil. 12. ſuper Ezechielem. *Carnali*, ait, *Iſraëlitico populo deſcendente de monte, Moyſi lex in campeſtribus data eſt; & ſanctis Apoſtolis Dominus in monte ſedens, ſumma, & ſpiritualia præcepta locutus eſt; ut ex locis videlicet monſtraretur; quia & illis, tanquam carnalibus, mandata minima dabantur in valle terrarum, & iſti, tanquam ſpirituales, & ſancti in monte mandata cœleſtia audirent: quatenus apertè monſtraretur, quod aſcendentes corde ad cœleſtia, infirma mundi relinquerent, & in montis culmine ſtarent.* Et ferè ſimilia habet *lib.* 2. *moral. cap.* 2. Lex datur populo Iſraëlito in valle ſtanti; nam ut populus carnalis, ac terrenis rebus depreſſus, atque detentus, ad montem, ac cacumen perfectionis non valet conſcendere, nec maxima præcepta audire, ſed minima. At ſancti Apoſtoli, in quibus erat populus Chriſtianus, dimiſſis terrenis tanquam ſpirituales, ad ſuperna ac cœleſtia volant, infirma mundi relinquentes, tota mente ad Deum diriguntur, ac faſtigium virtutum conſcendunt, ut maximis præceptis, & documentis inſtruantur

Relinquenda terrena, ut percipiantur cæleſtia.

47. Cùm Jacob iter ageret in Meſopotamiam, & deveniſſet in quendam locum, in quo dormivit, *Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cælos, & Dominum innixum ſcalæ dicentem, ſibi*, &c. *Geneſ.* 28. *num.* 12.

Geneſ. 28. *Apoc.* 4.

Joannes in ſua Apocalypſi ait: *Ecce oſtium apertum in cælo; & vox prima, quam audivi, tanquam turbæ loquentis mecum dicens: Aſcende huc, & oſtendam tibi, quæ oportet fieri poſt hæc*, Apoc. 4. num. 1. Compone modò inter ſe Jacob, & Joannem. Jacob dormiens in terra vidit cælum apertum, & Dominum loquentem ſibi multa. At Joannes, ut videat, & audiat myſteria, ei dicitur: *Aſcende huc*, id eſt, in cælum. Nunquid Jacob perfectior eſt Joanne, ſiquidem ille inhærens terræ, in qua dormiebat, cæleſtia penetrat; & Joanni neceſſe eſt, à terra exire, & ad cælum volare? Imò, quia Joannes multo perfectior, ei mandatur aſcendere in cælum. In Jacob totus populus Iſraëliticus præfigurabatur, cum in ejus lumbis eſſet & populus ille carnalis terrenis rebus inhærens, ac in eis jacens, non poterat ad cæleſtia evolare, ſed tantùm per umbram, & ſomnium aliqua minora attingere. Ubi nos habemus, *Vidit in ſomnis*, Septuaginta legunt, *ſomniavit*; & ea, quæ ei aperiuntur, multa ex parte ad temporalia, ejuſque generationem pertinebant: *Erit ſemen tuum, quaſi pulvis terræ, dilataberis ad Occidentem, & Orientem*, &c. At Joannes, tanquam ſpiritualis in quo populus Chriſtianus adumbratur, ut ibi advertunt Ansbertus, & Primaſius, mandatur cælum aſcendere, ut relictis terrenis ad cælum totus feratur, ut altiſſima ibi profundaque myſteria ad Chriſtum, ac ejus divinitatem, ac ſanctiſſimam Trinitatem ſpectantia perſpicacibus aquilæ oculis videat, & contempletur. D. Ambroſius: *Aſcende huc, id eſt terrena deſere, & ad cæleſtia animum erige. Si ſurſum cor erexeris, id eſt, Chriſtum fide ſecutus fueris, ea, quæ doceo, & quæ ventura ſunt etiam ipſo docente, facilè cognoſcere poteris.*

Ut Magna myſteria videas, terrena relinque, cælum conſcende.

Septuag.

Ansbert. Primaſ.

Ambroſ.

48. Multum per omnem modum conducit, ut animus ſit vacuus à rebus terrenis, ut divinis impleatur. Ait Regius vates Pſalm. 45. num. 11. *Vacate, & videte, quoniam ego ſum Deus.* Ut videant te, & agnoſcant, quod eis mandas, Vacate, id eſt vacui eſtote à rebus temporalibus; nec enim qui humanis eſt plenus, divinis impleri poteſt. Ita ait Brunonius: *Vacate à mundanis.* Et D. Remigius: *Vacate, id eſt, vacui eſtote, unde pleni eſtis, implemini, unde vacui eſtis. Quaſi dicat: Evacuate ſaccos veſtros palea, & implete eos granis, & ſic videte quoniam ego ſum Deus.*

Pſalm. 45. *Vacate à terrenis, ut cæleſtibus impleamini.*

Remig.

Quæstio VIII.

Quare lex in monte Sina detur in majeſtate: hic verò Chriſtiana lex humilitate, & clementia proferatur?

49. Lex Evangelica, ut optimè obſervat hic Cajetanus, non tradita eſt, ſicut Moſaica; non ſolũ, quia hæc per Angelos, & cum terroribus; illa verò per ipſum Jeſum proprio ore, & ſedendo: ſed etiam, quia lex Moſaica uni populo data

Cajet.

Differentia inter legem veterem, & Evangelicam.

data fuit, & propterea toti populo Iſraëlis congregato, hæc autem toti mundo datur, & ideò non populo Iſraël congregato, ſed diſcipulis doctoris univerſum mundum promulgatur. Hic autem in quæſtionem vocamus: Cur illa lex antiqua tradita eſt in multa majeſtate; nam, cùm Dominus deſcenderet ad Moyſem, nubes operuerunt montem, fumus globoroſa caligine aſcendit, fulgura coruſcarunt, tonitrua perſtrepuerunt, & clangor buccinæ inſonuit. *Exod.* 19. Cùm verò lex Evangelica hîc eructatur, omnia humilitatem,manſuetudinem,ac clementiam exhalant, Dominus ſedet humi cum diſcipulis, & turbis, cœleſtis beatitudo multis proponitur, & promittitur.

50. Anſelm. Reſpondet primò D. Anſelmus. *Alia lex*, ait, *data eſt in terrore, quia fumus, & turba, & procellæ fuerunt circa montem; in datione verò novi Taſtamenti nihil horum, ſed totum in tranquillitate fuit factum; ut doceret, hanc legem non timore, ſed amore complendam eſſe. Alia lex ſcripta eſt in lapidibus; iſta in cordibus. Sic enim dictum eſt à Domino*, ad Hebræos 8. num. 10. *Hoc eſt teſtamentum, quod diſponam domui Iſraël poſt dies illos dicit Dominus, dando leges meas in mentem eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eas.* Vetus Teſtamentum traditum eſt cum trrore, & timore ſcribebatur in lapidibus. At novum Teſtamentum cum multa benignitate, & clementia profertur: ſcribendum erat in cordibus, & in mente noſtra. Hominum corda traduntur, nec devincuntur terrore, & timore, ſed amore & favore: nam ſi aliquem formidine; ac minis coëgeris, ſe tibi ſubjectum corpore, manibus, ac vultu exhibet, cor tamen eſt longè à te: at verò ſi aliquem benignitate, & favore proſequeris, facillimè ejus mentem tibi adſtrictam, & devictam reddis. Vide *lib.* 3. 5. *n.* 50.

In lege veteri terror, in nova benignitas.

Benignitas maximè conducit ad vincenda corda.

51. Leo. Secundò D. Leo ſerm. de omnibus Sanctis. *Qui locutus fuerat Moyſi*, ait, *locutus eſt Apoſtolis, & in cordibus diſcipulorum velox ſcribentis verbi manus novi Teſtamenti verba condebat, nulla, ut quondam, circunfuſa nubium craſſitudine neque per terribiles ſonos, atque fulgores populo ab acceſſu montis abſterrito, ſed patente ad aures circunſtantium tranquillitate colloquii, ut per gratiæ lenitatem removeretur legis aſperitas, & ſpiritus adoptionis auferret formidinem ſervitutis.* Volebat Dominus removere legis aſperitatem ſpiritu adoptionis, ideo totus in hac lege Chriſtiana ſe exhibet in lenitate, ac manſuetudine; ut his lucem præferam: accipe verba Chriſti Domini ſuis diſcipulis dicentis, *Iam non dicam vos ſervos, vos autem dixi amicos*, Joan. 15. n. 15. Ut rectè explicant D. Irenæus *lib.* 4. *c.* 27. D. Thomas, Hugo, Toletus, & alii. Olim homines erant quaſi ſervi ſervitute legis, nunc autem facti ſunt liberi, & amici ſub Chriſto principe. Antiquitùs lex ipſa datur in tanta majeſtate, & prodigiis, quia homines, tanquam ſervi, terrore, & formidine compellebantur ad obſequium; nunc autem, cùm ſe habeant homines, ut amici ac familiares, cum eis agitur humilitate, ac manſuetudine, quibus amici tractandi ſunt atque trahendi. Theodoretus *homil.* 1. *de nativit. Chriſti*, habita *in Concil. Epheſin.* ait: *Deus blandè accedit, non enim per aſſumptam hominis naturam, illum abſterret; ſed perſonæ humilitate ad familiaritatem, & amicitiam vocat.*

Joan. 15. Jeren. D. Thom. Hugo. Tolet.

Amici benignitate trahuntur.

Theodor.

Tertiò Præcepta quæ data ſunt populo Chriſtiano, multò majora, & graviora erant quàm illa, quæ ſunt exhibita Iſraëlitis, ut notant D. Auguſtinus *lib.* 1. *de ſerm. Domini in monte.* Nazianzenus *orat.* 2. Magna, & gravia non perſuadentur imperiali majeſtate nec terrore, ſed clementia, & benignitate. Quartò. Dominus erat in tanta majeſtate, dum lex antiqua daretur; & non ſolùm ipſe Moyſes erat opertus caligine montis: *Exod.* 19. *num.* 16. verùm etiam ipſe Dominus erat Moyſes: *Oſtende mihi faciam tuam.* Exod. 33. n. 13. Per quod ſignificabatur quòd lex tota illa erat involuta umbris, & figuris; & quod ad viſionem legiſlatoris non afferret. At, cùm Chriſtus dat ſuam legem, manifeſta facie ab omnibus videtur. Per quod oſtenditur, legem Chriſtianam claram; & plenam eſſe; ac ad Dei viſionem ſuos obſervatores perducere. 52. August. Nazianz. Exod. 33.

Magna fiunt, non majeſtate, ſed benignitate.

Lex Chriſti ad Dei viſionem perducit.

Quintò. Lex illa antiqua magno ſtrepitu, terrore, ac timore profertur; lex autem Chriſti magna benignitate, ac clementia. In illa antiqua lege vitia, & peccata prohibita declarabantur: *Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium*; Exod. 20 num. 20. At in hac lege nova eximiæ virtutes erant perſuadendæ. *Beati pauperes ſpiritu, beati qui lugent, beati miſericordes, beati qui perſecutionem patiuntur.* Ad peccata, & vitia removenda ſupplicii timor, atque tremor vehementer exigitur; ad alliciendum autem, ad virtutem ſectandam favor & benignitas maximè exoptatur. 53. Exod. 20.

Ait Dominus in ſermone Luc. 6. n. 1. *Beati pauperes, quoniam veſtrum eſt regnum De Beati, qui eſuritis, quia ſaturabimini.* Et ſtatim poſt benedictiones, inquit: *Væ vobis divitibus, væ vobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis.* Sed cur Dominus tam benignus, & magnificus in largiendis benedictionibus, & ſtatim tam rigidus in proferendo contra divites, ſaturatos, & opulentos? Erat totus meus Jeſus intentus, ut homines attraheret ad virtutes, ad paupertatem, lachrymas, & perſecutiones ſuſtinendas, & ut homines removeret à peccatis, & vitiis & ideo in juſtos benedictiones, & gaudia profert, ut illis invitentur; in peccatores verò ſuppliciorum jacula retorquet, ut illis deterriti ſuam pravam viam deſerant. Eleganter Tertullianus lib. 4. in Marcionem. *Ut quia præmiſerat in benedictionibus benignitatem, ſubjiceret etiam in maledictionibus ſeveritatem, amplitudinem diſciplinæ utriuſque inſtruendæ, tam ad benedictionem ſectandam quàm ad maledictionem præcavendam.* 54. Luc. 6. Tertull.

Benedictionibus ſuadentur virtutes, ſuppliciis præcaventur peccata.

Minatur Elias Iſraëliticis cœlum interclusum, pluviam prohibitam: *Vivit Dominus, in cujus conſpectu ſto, ſi erit annis his ros, & pluvia, niſi juxta oris mei verba.* 3. Reg. 18. num. 1. Et ad quinquagenarium principem, qui imperioſè vocabat eum ad Regem: *Si homo Dei ſum, deſcendat ignis de cælo, & devoret te, & quinquaginta tuos*, 4. Reg. 1. n. 10. Cùm tamen ipſe Propheta famelicus veniſſet in Sarepta ad mulierem viduã, quæ tantum habebat parum farinæ in hydria, & olei in lecytho; ab ea petit panem, ait: *Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, uſque in diem, in qua Dominus daturus eſt pluviam*, 3. Reg. 18. num. 14. Unde Propheta qui tam rigidus, & rigoroſus erat aliis, ita mulieri ſe exhibet 55. 3. Reg. 18. 4. Reg. 1. 3. Reg. 18.

bet beneficum, & affabilem: Cur eam minis non compellit ad panem præbendum? poterat ei dicere: Da mihi panem: & ſi non dederis, ignis deſcendet de cœlo, & devorabit te: at hac ſeveritate prætermiſſa, multa beneficia pollicetur? Ad coërcendã graſſantem idololatriam in populo Iſraël comminatur prohibitionem pluviæ, ut terreret idololatras, & ut ad auctoritatem Prophetarum proficeret, ut notat Abulenſis 4. *Reg.* 1. *quæſt.* 18. ignem adducit de cœlo ſuper quinquagenarium, ejuſque milites. At, ut mulier alliciatur ad actum charitatis, ut hominem fameſcentem cibaret, & ad actum miſericordiæ incitaret, ut peregrino hoſpitium exhiberet, fontes farinæ, olei, ne torrentes donorum, ut meditatur Theodoretus 3. *Reg. quæſt.* 52. pollicetur. Quando Propheta totus adducitur, ut idololatriam, & contemptum Prophetarum intercludat, & evellat, ignès, famem, & rigores objicit; at dum ſe convertit, ut ad actus virtutum mulier inducatur, favores, & benedictiones expandit, & diffundit. Unde ait D. Bernard. ſerm. 40. *Benignitas attrahit; timor malos greſſus animæ, ne ulterius in crimina ruat, ſiſtit.*

Abulenſ. — Theodor. — *Supplicium deterret, benignitas attrahit.* — Bernard.

56. Pſalm. Regius vates *Pſalm.* 7. *num.* 11. ait: *Iuſtum adjutorium meum à Domino, qui ſalvos facit rectos corde. Niſi converſi fueritis, gladium ſuum vibrabit, arcum ſuum tetendit, & paravit illum: & in eo paravit vaſa mortis; ſagittas ſuas ardentibus effecit*, &c. Ubi totus eſt Propheta, primo loco in numerandis beneficiis, & favoribus in juſtos collatis; nam illis Dei adjutorium eſt certum, & tandem eos ſalutis dono remunerat. Et ſtatim vertit ſermonem ad peccatores, niſi convertantur à viis ſuis peſſimis; & multa in eos minatur ſupplicia; gladium vibrabit, ſeu acuet; arcum armavit, & paravit; vaſa mortis aptavit, & ſagittas ſuas compoſuit. Sed ad quid tanta Dei præparatio, ut optimè ait Chryſoſtomus, cùm ſolo nutu, & voluntate ſua poſſit cuncta evertere? Deinde cur tantus eſt Propheta in numerandis beneficiis erga juſtos? Cur etiam non commemorat labores, quibus Deus aliquando permittit eos vexari? Cur de peccatoribus non apponit bona quæ ſæpe obtinent itaut ipſe Propheta dicat: *Vidi impium ſuperexaltatum, & elevatum ſicut cedros Libani.* Propheta, ut notat Chryſoſtomus, totus erat, ut homines invitaret, & traheret ad virtutes amplectendas, & ad peccata deteſtanda: ut virtutes ſectentur, beneficia, & Dei dona ante oculos ponit, ut animus illis excitetur; ut autem mala evitentur, ſupplicia objicit, ut homines terreantur. D. Chryſoſtomus citatus. *Mitis eſt, & patiens, te adducens ad pœnitentiam.* Et poſt aliqua ſubdit, *Milites quidem ea de cauſa armantur, ut puniant: Deus autem non ſic, ſed ut cùm reddiderit metu modeſtiores, abſtineat manum à ſupplicio.*

Chryſoſt. — *Beneficiis reconciliatur animus.* — Idem.

Matth. 5. *a.* 2. Et aperiens os ſuum docebat eos, dicens.

VERSIONES.

Syriacus.	Et aperuit os ſuum, eoſque docuit.
Euthym. Theophyl. Vatabl.	Apertóque ore ſuo docebat eos.

EXPOSITIO.

Divus Ambroſius in cap. 6. Lucæ. *Aperuit os ſuum*, inquit, *theſauros ſcilicet ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, recluſis adytis veteris templi; reſeravit:* More Scripturarum hoc loquendi modo ſignificat Evangeliſta, quod Dominus exorſus eſt loqui; & alta, ac grandia, atque profunda, quæ antea non fuerant audita, profert. *Et docebat eos*, ſcilicet diſcipulos, & turbas magnam & ſublimem doctrinam, qua, ut ait Auguſtinus *lib.* 1. *de ſerm. Domini in monte*, tota vita Chriſtiana perfectè inſtruitur. 57. Ambroſ. — Auguſt.

QUÆSTIO IX.

Quare dicatur, quòd Chriſtus aperuerit os ſuum?

Evidens eſt, quod Chriſtus, dum docebat, ac loquebatur, aperuit os; nam dicendo docebat: ergo ob aliquam ſpecialem rationem dictum eſt, quod aperuerit os. Hanc rationem inquirimus. 58.

59. Prima, & germana ſolutio: *Aperire os*, ſecundùm phraſim Scripturæ, eſt principium loquendi facere. Job. 3. num. 1. *Poſt hac aperuit Iob os ſuum.* Judic. 11. num. 35. *Aperui os meum ad Dominum.* Eccleſiaſt. 51. num. 33. *Aperui os meum, & locutus ſum.* Dicitur ergo, quod Chriſtus aperuit os ſuum, id eſt principium dicendi habuit. Nam licèt antea locutus fuerit, ſicut & Job multa antè dixiſſe narratur *cap.* 1. *&* 2. ſic & Chriſtus dicitur, quod aperuit os ſuum, ut ait D. Hilarius, quia multa, & alta myſteria aperuit, quæ antea tacuerat. Et ut ait Abulenſis *quæſt.* 14. licet enim Chriſtus ante hoc prædicaverit, non legitur tamen dediſſe aliqua præcepta ſpecialia, ſed hìc dicitur, incepiſſe dare legem, ut omnes aſſerunt. Auguſtinus verò, *lib.* 1. *de ſerm. Domini in monte.* D. Anſelmus, Haymon, conjiciunt ſignificari hìc longitudinem ſermonis, quia antea tam longum ſermonem non habuerat. At hic modus loquendi ſimpliciter principium dicendi ſignificat.

Principium loquendi facere. — Job. 3. — Jud. 11. — Eccli. 51. — Hilar. — Abulenſ. — Auguſt. — Anſelm. — Haymon.

60. Secundò. D. Auguſtinus *citatus*, D. Gregorius Magnus *in cap.* 3. *Iob*, Angelomus *in cap.* 1. *Cant.* Anſbertus *lib.* 1. *in Apocal.* D. Bernardus *Serm. de omnibus Sanctis.* S. Thomas, & alii. Aperuit nunc Dominus os ſuum, antea enim locutus fuerat per Angelos, vel Prophetas; nam lex vetus non eſt data à Deo per ſemetipſum, ſed per Angelos, ut ait beatus Stephanus *Actor.* 7. *num.* 38. *&* 53. ut Paulus *ad Galat.* 3. *num.* 19. Poſtea verò omnia, quæ Deus illi populo mandaverat, per Prophetas ſuos manifeſtavit. Nunc autem Deus locutus eſt, non per Angelos, non per Prophetas, ſed per ſemetipſum, ut patet ex Apoſtolo ad Heb. 1. n. 1. *Multifariam, multiſque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, noviſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio.*

Auguſt. — Greg. Mag. — Angelom. — Anſbert. — Bernard. — D. Thom. — *Loquitur Dominus per ſemetipſum non per Prophetas.*

61. Tertiò. D. Chryſoſtomus homil. 15. *Cujus*, ait *rei gratia videtur adjunctum: Aperiens os ſuum? Ut proculdubio diſceres, quia non, cùm loqueretur, ſolùm, ſed etiam, cùm taceret, docebat: tunc quidem* Chryſoſt.

Euthym. dem os aperiens, nunc verò ipſis operibus vocem mittens. Eodem ferè modo reſpondet Euthym. *Quam ob cauſam ait Evangeliſta, quod os ſuum Chriſtus aperuit? Quia etiam non aperto ore docebat eos operibus.* Verus Præſul, veruſque Prædicator non ſolùm docet ore, & ſermone, dum fatur, ſed etiam, dum tacet, opere, & exemplo.

Exemplo doceat magiſter.

62. Remigius. Quartò. D. Remigius. *Ubicumque legitur*, ait, *Dominum aperuiſſe os, inſpiciendum eſt, quia magna ſunt, quæ loquuntur.* Per hanc autem deſignationem magnarum rerum redditur lector attentus, quaſi magna ſint, quæ legit. Quintò. D. Paſchaſius lib. 3. in Matth. *Aperit*, ait, *oris januam, ut fluenta eructaret abyſſi; aperit oſtium theſaurorum, ut dona divideret univerſis: quia quidquid à ſæculo promiſſum fuerat, in eo quaſi ſigillo claudebatur. Unde, cùm reſervavit myſtica ſapientiæ documenta, rectè os aperuiſſe dicitur, quos flueret, quaſi ex uno paradiſo fluvius, ex quo non ſolùm Apoſtoli, verùm omnis Eccleſia ſæculorum rigata viveret.* In Chriſto omnia myſteria, quæ erant à ſæculo promiſſa, claudebantur: aperit os Dominus, dum ſe ipſum manifeſtat, dum fluenta ſapientiæ, & gratiæ ab ipſo dimanant, & derivantur in omnes, non ſolùm familiares, & amicos, ut Apoſtolos, ſed etiam in omnem Eccleſiam fidelium.

Paſchaſ. — *Aperit Dominus fluenta ſua ſapientiæ omnibus.*

63. Rupert. Sextò. Rupertus *lib. 5. de gloria, & honore filij hominis.* Quod eſt iſtud os Domini, niſi Scripturæ, per quas nobis loquitur ſpiritus Domini. Iſtæ clauſæ fuerunt, & ſignatæ pro ratione temporis. Ita dicitur Daniel 12. n. 9. *Clauſi ſunt, ſignatique ſermones uſque ad præfinitum tempus.* Quomodo; vel quibus Scripturæ Chriſtum prænuntiantes clauſæ erant? Utique ſpiritualia ſic annuntiando; ut carnalia ſonare viderentur; illis præcipuè, ut Judæis, quorum carni ſubditus, & terrenis cupiditatibus deditus erat animus. Exempli gratia: *Dominabitur à mari uſque ad mare*; hæc Judæi legentes, non ſpiritualiter, ſed materialiter intelligebant, ſperantes Meſſiam temporaliter regnaturum; & ſeipſos multis divitiis proſperandos fore. Sed tunc os Domini, ſcilicet Scriptura, erat clauſum, quod modò aperitur, & ait: *Beati pauperes ſpiritu.* Ita Rupertus.

Dan. 12. — *Aperit Dominus Scripturam.*

64. *Multi loquuntur per os alienum.* Septimò. Aperuit os ſuum. Quia multi ſunt, qui dum loquuntur, non aperiunt os ſuum, ſed alienum; quia verba dicunt aliorum, non ſua. Sic Aaron ex ore Moyſi verba loquebatur ad Pharaonem. Dixit ei Deus: *Aaron frater tuus erit Propheta tuus: Tu loqueris ei omnia, quæ mando tibi; & ille loquetur ad Pharaonem*; Exod. 7. n. 1. Sic & mulier Thecuita ex ore Joab loquitur ad David: *Servus tuus Joab ipſe poſuit in os ancillæ tuæ omnia verba hæc.* 2. Reg. 14. n. 19. Sic & Jacob à matre Rebecca edoctus, & inſtructus benedictionem à patre impetrat. Unde, cùm ipſe timeret, hoc præſumere, & intentare, ne in patris maledictionem incurreret, ei dixit mater: *In me ſit iſta maledictio, fili mi, tantùm audi vocem meam.* Geneſ. 27. n. 13. In quo, ut notat D. Iſidorus Peluſiota *lib. 2. Epiſt. 48.* eximia charitas matris in filium eluxit; & ſe bene maledictioni ſubjicit, quæ natum ſuis verbis excitaverat ad petendam benedictionem, quamvis alias ipſa Dei promiſſis enitens, qui dixit: *Major ſerviet minori*, certa eſſet, quod nulla maledictio eveniret.

Exod. 7. — 2. Reg. 14. — Geneſ. 27. Peluſiot.

Matth. 5. *n.* 3. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

VERSIONES.

Ægyptius.	Beati pauperes in ſpiritu.
D. Chryſoſtom. in Imperfect. homil. 9. ex Græco.	Beati egeni, vel beati mendici, quoniam illorum, &c.

ALTER TEXTUS.

Luc. 6. *num.* 20. Beati pauperes, quoniam veſtrum eſt regnum Dei.

EXPOSITIO.

COMMENDAT Dominus hîc paupertatem, quæ dicit abnegationem, ac renuntiationem bonorum temporalium, ut clariùs habet Græcus: *Beati mendici, ſeu egeni.* Et non qualemcunque paupertatem laudat Dominus, ſed eam, quæ eſt in ſpiritu, id eſt, quæ eſt ex voluntate, & ſpontanea intentione, ut indicat illa particula, *ſpiritu*; qualis erat paupertas Apoſtolorum, qui voluntate, relictis omnibus, ſecuti ſunt Dominum. Et eos beatos dicit, quia per paupertatem, ut explicat Abulenſis, habent proximam, & rectam viam ad beatitudinem. Et, ut ait Chryſoſtomus homil. 15. *Non dixit Dominus: Beatus ille, & ille: ſed quicunque iſta fecerint, omnes beati, ſive nobiles, ſive ignobiles.* Dona enim ſua, non ad aliquos reſtringit, ſed ad omnes extendit. Et tantæ virtutis ponit præmium, ſubdens: *Quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.* Jam nunc eis debetur, certi ſunt, ſe accepturos eſſe regnum cœlorum, quod jure paupertatis ipſorum eſt, ut explicant Hugo, & Caietanus. Et rectè regnum cœlorum eis promittitur: ſi enim propter Dominum divitias, ac breves ſæculi honores contempſerunt, ab ipſo Domino accipient regnum cœlorum, & vitam æternam, in qua ſunt veræ, ac perpetuæ divitiæ, & honores. Multa alia in quæſtionibus require. Et quamvis ſermo, relatus à D. Luca, ſit diſtinctus, ut dixi, tamen ea, in quibus habet ſimilitudinem, appono ob brevitatem, ne iterum repetam. 65.

Græcus. — Abulenſ. — Chryſoſt. — Hugo. — Caiet.

QUÆSTIO X.

Quare Chriſtus Dominus hic proponat præmium uniuſcujuſque virtutis, ac beatitudinis.

UT hæ virtutes amplecterentur ab hominibus, videbantur abundans, quòd Chriſti exhor 65. *Ratio difficultatis.*

A 2

exhortatio proponeretur, ac quod ejus beneplacitum eſſet ante omnium oculos. Ad quid ergo Chriſtus Dominus unicuique virtuti ſuum aſſignat præmium.

67. Abulenſ. Reſpondet primò Abulenſis. *Quia hujuſmodi actus ſunt excellentes, & laborioſi, quaſi contra inclinationem naturæ, ſaltem naturæ lapſæ, & ideo non ſunt ſecundùm ſe appetibiles: & ſic nemo vellet eas ſequi. Ut ergo velint homines, ſequi illas, poſuit in ſingulis præmia ipſarum.* Cùm noſtra natura maximè refugiat actus laborioſos, ut humanus animus alliciatur, ac trahatur ad ſectandas virtutes, earum remunerationes explicat Dominus: nam ſpe, & cognitione certa præmij maximè movetur, ac facilitatur animus ad quamcunque difficultatem ſuperandam. Liceat mihi philoſophari, quòd cuilibet virtuti duplex deſignatur præmium à Chriſto. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Quod ſint beati, ecce unum præmium, quòd obtineant regnum cœlorum, alterum. *Beati mites, quoniam ipſi poſſident terram*; beati, magna remuneratio! quòd poſſideant terram, altera excellens donatio; & ſic de cæteris. Tam magnificus, ac liberalis eſt Dominus ut pro una virtute duplex largiatur præmium. E contra verò homines pro multis meritis, ne unam parvam remunerationem ſciunt diſtillare. Vide *c.7. n.68.& 69.*

Spes præmij maximè facilitat ad difficultates ſuperandas.

Deus ita liberalis, ut pro uno obſequio duplex det præmiū.

68. Chryſoſt. Secundò. D.Chryſoſtomus homil.15.in Matthæum. *Doctrinam ſuam, non ſub ſpecie mandatorum, atque exhortationis inducit, ſed ſub præmiis beatitudinum, ut ſcilicet ſermonem ipſum faciat gratiorem.* Ut ſermo eſſet gratioſus, ac cunctis delectabilis, doctrinam ſuam Dominus eructat multis plenam præmiis: valde enim perjucundus eſt ſermo, qui multis promiſſis, ac magna donorum ſpe plenus prodiit, & exiit. Frequenter illud delectat humanum animum, in quo emolumentum lucri relucet.

Jucundus ſermo donis promiſſis plenus.

69. Tertiò. Maximè conſideratione dignum, qualiter ſe Deus habeat cum Job? qualiter cum Apoſtolis. Permittitur Job pugnæ facultas, conceditur diabolo, ut juſtum omni plaga, & temporali vexatione exagitet. Expoliatur Dei athleta bonis omnibus, filiis orbatur, à civitate, ac domo expellitur; & tandem in ſterquilinio ſiſtitur. Tamen de pugna nihil ei prædicitur; nec aliquid de futuro præmio ei promittitur. At quando res eſt cum Apoſtolis in hoc ſermone, pugnæ, ac luctamina cum diabolo eis aperiuntur, imò & coronæ, ac æternum emolumentum eis promittitur. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati eritis, cum vos oderint, & perſecuti vos fuerint: gaudete*, &c. Dubium pulchrè attigit, & ſolvit Chryſoſtomus homil. 3. in Job. *Si non dixit Job, quare ratione pari Apoſtolis dimicationem non tacuit? Solus Job certavit, pro ſemetipſo ſudavit: Apoſtoli autem erant præcones terræ, orbiſque doctores: ipſis occultari poterat, ſed res mundo detrimentum fuiſſet. Potuerat Paulus ſine coronæ promiſſione certare: ſed non ubique Paulus, non ubique Petrus; multorum animæ infirmæ ſunt, multorum animæ vacillant.* Hic ſermo non ſolùm dirigebatur ad Apoſtolos, ſed etiam ad turbas, ut dixi in principio, & nec omnia poſſumus omnes, nec pro

Differentia inter Jobum, & Apoſtolos.

Idem.

Pro virtute magnorum virorū, animus aliorum non eſt metiendus.

virtute eximia perfectiſſimorum virorum, aliorum animus eſt metiendus: *Non enim ubique Paulus; non enim ubique Petrus*, &c. Admirabilis virtus Job in certamen deſcendit abſque præcognitione pugnæ, & præmij; & cùm eſſet valde excellens, per ſe ſtat firma, atque ſtabilis. At verò cùm hominum, turbarumque inſtruitur multitudo. *Quorum animæ infirmæ ſunt*, valde docet, ut præmiis corroborentur, ac coronis armentur, ut his animus ineſcatur ſudoribus, ac pugnis non ſuccumbat; ſed ſpe lucri firmus, ac inconcuſſus conſiſtat.

Deinde expende illa verba S. Doctoris, *Solus Job certavit, pro ſemetipſo ſudavit: Apoſtoli autem erant præcones terræ, orbiſque doctores.* Jobus pro ſe tuendo pugnavit. At multi fideles, qui hic etiam in Apoſtolos inſtruebantur, utpote futuri orbis doctores, certamen erant ſuſcepturi pro aliis; ideò valde convenienter fideles è turba præmio inde reportando animantur, quia ſi homines pro tuenda anima ſua non repugnent certamini ſe committere; tamen ut pro aliis pugnent illi, qui non ſunt valde perfecti, ut erant Apoſtoli, multa exoptantur. 70.

Homo pro vita ſua facilè pugnat, ut pro aliis decertet, requiruntur multa.

Quartò. Ad quid tanta coronæ promiſſio? Nonne iſti erant Domini diſcipuli? Sat erat eis, quòd explicata eſſet magiſtri voluntas. Ad quid tanta præmij ſtipulatio? Diſcipuli adhuc erant imperfecti, nondum Spiritus ſancti gratia expoliti; & ut jam notavi, non dicuntur acceſſiſſe ad Dominum, cùm in montem aſcenderet, quod erat ſudoris, & fatigationis occaſio; ſed cùm ſediſſet, quod requiem denotat: *Cùm ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli ejus.* Ex quo optima conſequentiâ deductum eſt; eos qui in moleſtia, ac preſſura non aſſociantur, nec etiam ſemetipſos ſudoribus, ac adverſitatibus pro Domino eſſe committendos. Et ideo valde conveniens videtur, ut præmiis objectis conſolidentur, ac animentur ad labores ſufferendos, atque ut cum Domino perſiſtant in multis contra Judæorum machinationes adverſitatibus. 71.

Qui labores refugit, niſi lucro animetur pro te non pugnabit

Conferendum, quomodo pia anima Deum quærat in Pſalmis, & Canticis. Ait Pſalm. 76. num. 2. *In die tribulationis meæ Deum exquiſivi manibus meis.* Cant.3. num.1. inquit eadem anima juſti: *In lectulo meo per noctes quæſivi, quem diligit anima mea.* Quærit Ghiſlerinus *ibid. expoſit.* 3. Ubinam ipſa anima fuerit amore ferventior? Et quamvis videatur pro Davide ſententiam ferre; nam ipſe quæſivit per diem, manibus operum plenis; ſponſa verò quæſivit per noctem, ac in lectulo; tamen Gillibertus Abbas *ſerm.* 3. *in Cantica*, quæſtionem reſolvit pro ſponſa. Et optimè hoc comprobatur ex præmio aſſecuto. Nam ſponſa, cùm ſe aliquantulum inclinaſſet, ſuum reperit dilectum: *Paululum cum pertranſiſſem eos, inveni, quem diligit anima ſua.* ibidem num. 4. At David longas querimonias excitat ob repulſas, quas patiebatur. Unde dicebat: *Nunquid in æternum projiciet Deus*, &c. *eodem Pſalm.* 75. *à n.* 8. Sed unde relucet magis amor ſponſæ, quam Davidis? In quo eſt major ejus excellentia? David quæſivit *Deum in die tribulationis meæ;* ob proprium commodum, ut à Domino impetraret auxilium, ut à ſua preſſura, & tribulatione ſe eximeret, ac requiem in Deo inveniret; ac ſponſa ſui dilecti amore vulnerata

72. Pſalm. 79. Cant. 3. Ghiſlerin. Gillibert. Pſalm.75.

nerata eum quærit, abjecta propij lectuli requie, & teneritudine, injurias cuſtodum civitatis parvipendens, dum audit ſuum dilectum noctis rigore, & inclementiæ laborantem, & fatigatum. *Caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium,* Cantic. 4. num. 2. Et ille amor eſt multo excellentior, & maximè fidendum, qui quærit, non ut requiem inveniat, ſed ut obſequia præſtet. Gillebertus *citatus*, poſt adductum Pſalmi locum. *Longè differentior quærendi ratio nunc à ſponſa proponitur. Illam non impellit afflictio, ſed trahit affectio. Ille in Pſalmo quærit adversùs tribulationem: iſta ad amoris uſum, & oblectationem. Ad hoc enim refert & quietis lectulum, ut quem diligit, inconcuſsè recolat, & dulciter ſentiat. Ergo multo potior in diligente, quàm in indigente quærendi ratio.*

Perfectus amor non ſuum commodum quærit, ſed ut dilecto ſerviat.

Cant. 4.

Gillebert.

73. Illi amicitiæ eſt maximè fidendum, ac magna committenda, quæ non in oblectatione ac ſerenitate, ſed in adverſitate, ac contrarietate quærit, & confitetur. Publica voce profitetur Petrus, Chriſtum eſſe filium Dei. Unde à Domino maximè laudatur, eique regendam tradit Eccleſiam ſuam. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam,* Matth. 16. n. 18. Nathanael etiam fatetur Chriſtum filium Dei: *Rabbi, tu es filius Dei:* Joan. 1. num. 52. Et tamen à Domino non laudatur. Quærit Chryſoſtomus *hom. 55. in Matth.* Cur Petrus ita encomiis extollitur; non verò Nathanael, cum Petrus confeſſus ſit Dominum poſt multa miracula, & mirabilia viſa, quæ Nathanael adhuc ſuis oculis non viderat? Cur ergo ille ita voce Domini ſublimatur, & non iſte? Nathanael Chriſtum agnoſcit filium Dei, quando Baptiſta clamans, digito ipſum oſtendebat, dicens; *Ecce agnus Dei*; & quando odium Phariſæorum adhuc non erat executum in Chriſtum. At Petrus eum fatetur Filium Dei, quando in Chriſtum totus mundus erat armatus, & Phariſæi mille perſecutiones, ac machinationes in ipſum tendebant; & populus in multas opiniones ſcindebatur; *Alij Eliam, alij Jeremiam, aut unum ex Prophetis.* Et maximè laudabile, ac amoris eſt indicium, Dominum ſequi, & profiteri, potius dum omnes adverſantur, ac contrariantur, quàm dum omnes applaudunt, & recognoſcunt: nam illinc adverſitatibus, ac contrarietatibus te committis; hinc verò ſecurus cum emolumento pergis.

Matth. 16.

Joan. 1.

Chryſoſt.

Valde laudabilis amicus qui non in ſerenitate, ſed in adverſitate agnoſcit.

QUÆSTIO XI.

Quare Dominus in his præmiis conferendis non ſe declarat auctor.

74. IN his beatitudinibus explicandis: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum: Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram,* &c. Cur non non enucleat Dominus, à quo regnum cœlorum ſit accipiendum? à quo terræ poſſeſſio conferenda? Cur ergo non pandit auctorem in his donis retribuendis, cùm hujuſmodi remunerationes à nullo alio ſint concedendæ, ac dandæ, quàm ab ipſomet Domino? Cur non ait: Ego do eis regnum: ego trado poſſeſſionem terræ: ego conſolabor eos; ſed ſuppreſſo auctoris nomine per tertiam perſonam loquitur?

Difficultas quæſtionis.

Reſpondeo primò, quòd eſt adeò magnum, & excellens præmium, quod pro noſtris meritis Chriſtus Dominus nobis concedit, ut, ſi diceret: Beati pauperes, quoniam ego do eis regnum cœlorum: do poſſeſſionem terræ; intelligeret aliquis per hujuſmodi loquendi modum, quòd hæc gratuitò, & liberaliter darentur, cùm dare, ſeu donare, hujuſmodi gratuitam, & liberalem conceſſionem importet, *l. Senatus ff. de mortis cauſa donatio l. 20. Cod. de pactis.* Et latè explicant Molina *diſput. 275. à numero 1.* Leſſius *lib. 2. cap. 18. numero 11.* At verò cùm Dominus dicat: Ipſorum eſt regnum cœlorum, poſſidebunt terram; denotatur, ut explicant Cajetanus, & Hugo, quòd jure paupertatis ac virtutis, ipſorum ſit regnum cœlorum, ac poſſeſſio terræ. Ut ergo Dominus indicaret, quod non tantùm gratuitò, ſed ſecundùm jus, & juſtitiam regnum ei conferebatur, non ait: Do eis regnum, ſed ipſorum eſt. Tanta eſt enim Domini magnificentia, ut non ſolùm nobis ſua velit donare, verùm etiam nos nobilitare, ac extollere, cùm ea, quæ per merita dantur, maximè condecoret. 75.

Molin.

Leſſius.

Deus ita ſua dat dona, ut condecoret.

Eliſæus poſtulans duplicem ſpiritum parentis Eliæ, ait: *Obſecro, ut fiat in me duplex ſpiritus tuus.* Cui Elias; *Si videris me quando tollar à te, erit tibi, quod petiſti,* 4. Reg. 2. num. 9. Non ait Eliſæus: Obſecro, ut des mihi, ſeu detur mihi ſpiritus tuus duplex, ſed fiat mihi. Sic & Elias non dixit: Detur tibi, ſed *Erit tibi.* Cajetanus ibi: *Petit Eliſæus ſuccedere in ſpiritu Eliæ jure primogeniti, quod eſt præferri cæteris filiis ſpiritualibus Eliæ, & ſuccedere non ſolum in ſpiritu miraculorum, & Prophetiæ, qui erat in Elia, ſed etiam excellenter habere hujuſmodi ſpiritum, ſicut excellenter primogenitus ſuccedit in bonis paternis.* Nobiliſſimo modo petit habere ſpiritum, non ex favore, ſed ex jure; nam quod ſecundùm jus habetur, excellentiſſimo modo poſſidetur. Aliter verò homines hujus ſæculi ſæpe, ſi aliquid donant, non ut tibi cedat in honorem; at ut ſit in contumeliam, & in opprobrium. Sic Saul cùm in matrimonium dat Michol Davidi, ait: *Dabo eam illi ut fiat ei in ſcandalum,* 1. Regum 18. numero 21. 76.

4. Reg. 2.

Cajetanus.

Quod habetur ex jure, excellenter habetur.

1. Reg. 18.

Secundò. Remuneratio his virtutibus aſſignata valde magna eſt, ac præexcellens, & Dominus hic loquebatur cum diſcipulis, & hominibus, qui tanquam amici, ac familiares Dominum ſequebantur; ſi ergo Chriſtus diceret: Do eis regnum cœlorũ, do poſſeſſionem terræ: ſuſpicaretur aliquis, quòd tantum donum, non ob meritum, ſed potiùs ob gratiam, & favorem concedebatur. Ne ergo juſtorum coronæ nobilitas devenuſtaretur, non apponit Dominus verbum, quod gratiam ſonat, ſed quod jus, & juſtitiam denotat. 77.

Favor devenuſtat meritorum coronam.

Tertiò. In explicandis mercedibus, ac beatitudinibus ſuorum juſtorum, cavet Dominus modum loquendi, qui denotat favorem, & gratiam; & utitur verbo innuente jus, & juſtitiam, ut hujuſmodi Sanctorum remunerationes eſſent omni invidia, ac livore ſuperiores. Nam ſicut 78.

Dignitas per merita omnibus plauſibilis, nemini invisa. dignitas, per favorem conceſſa, in aliorum animis invidiam excitat, & commovet; ita ſi per merita eſt obtenta, ab hujuſmodi malo libera, immuniſque evadit.

79. In extremo judicio dicet Dominus ſuis electis: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Eſurivi, & dediſtis mihi manducare: ſitivi, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me*, &c. *Tunc reſpondebunt juſti: Domine, quando te vidimus eſurientem, & pavimus?* &c, *Matth.* 25. *à numero* 34. Difficilis eſt nodus apud Expoſitores, cur Chriſtus donans beatitudinem ſuis electis, ita eorum merita amplificat, ac dilatat, ut ob modeſtiam ſua juſti præclara facta vix recognoſcant, ut ait Origenes homil. 34. in Matth. *Humilitatis cauſa, laude benefactorum ſuorum indignos ſe proclamantes.* Et ideò dicunt: *Unde te vidimus eſurientem, & pavimus te?* Et ita hîc verbis extolluntur, & amplificantur merita juſtorum, ut Lyranus exiſtimet, hoc non eſſe narrationem hiſtoriæ, ſed parabolam. Et Salmeyron non inter narrationes, ſed inter parabolas computat, ut advertit Barradas. Cur ergo Chriſtus retributurus ſuis prædeſtinatis beatitudinem, ita eorum merita extollit Origenes. *Voluit juſtorum benefacta oſtendere grandia.* Sed cur Dei ſapientia diſponit, ut electorum merita grandia appareant? Largiebatur eis Dominus ingens beatitudinis donum, voluit etiam & merita ut grandia, & magna publicare, ac evulgare, ut ex magnitudine meritorum magnum præmium omnibus eſſet applauſibile, & à nemine invidiæ livore appetitum. Unde ait B. Victor lib. 3. de Vandalica perſecutione. *Quod merita conferunt, omnes approbant, nullus invidet.*

(Margin: Matth. 25. — Origen. — Lyran. — Salmeiron. — Barradas. — Origen. — *Ubi merita apparent, non eſt, qui invideat.* — Victor.)

80. Cùm Jacob tenerè diligeret filium ſuum, & feciſſet ei tunicam polymitam, *Oderant eum fratres ſui, & invidebant ei*, Geneſ. 37. num. 11. Poſtea verò ductus in Ægyptum clavum regni tenet, totum regnum gubernat, omniaque ad ejus nutum diſponuntur, *Geneſ.* 44. nullus è fratribus invidet, ſed omnes lætantur, ac exultant de viri dignitate, & gloria. Philo *lib. de Joſeph.* de eis loquens: *Tunc*, ait, *fratres certatim collaudabant hominem, alio aliam virtutem prædicante, clementiam, charitatem, prudentiam, pietatem verò omnes uno ore laudabunt, & felicem eventum.* Sed cur in domo patris omnes tunicam unam ægrè ferunt; in Ægypto verò regni culmen, tantamque omnes celebrant dignitatem? Quando merita cunctis ſunt prævia, atque nota, honor, ac exaltatio omnibus eſt grata, atque jucunda; nulluſque lividoſo ore impetere audet. In parentis domo, Joſephi præclara facta, ac ſapientiæ ſuæ monumenta adhuc latebant; & tunc invidia audenter prodibat; at in Ægypto tanquam Sol fulgebant, & irradiabant; ac proinde invidiæ nebula diſſipatur, ut nullius mens tenebris, & caligine involvatur.

(Margin: Gen. 37. — Philo. — *Per meritorum evidentiam exploditur invidia.*)

Quæstio XII.

Quare Chriſtus Dominus has excellentes virtutes, non præcipiendo, ſed benedicendo proponat?

Ad excellentiſſimas virtutes nos hîc exhortatur Chriſtus. Et ait: *Beati pauperes ſpiritu: beati mites: beati mundo corde.* Sunt hic virtutes, ad quas præceptis adſtringimur. *Beati pauperes ſpiritu*, ut explicant D. Auguſtinus, & multi alij Patres, de quo *quæſt.* 14. Beati humiles, qui non ſunt inflati ſpiritu ſuperbiæ: & ſuperbia non extolli, præcepto obligamur. *Beati mundo corde*, ut eſt ſatis communis ſententia. Beati, qui non ſunt contaminati ullo mortifero peccato; quod de præcepto eſſe planum eſt, & ſic de aliis. Cur ergo Chriſtus Dominus has virtutes non profert ſub præcepto: Eſtote pauperes ſpiritu, quoniam veſtrum erit regnum cœlorum. Eſtote puro corde, &c. ſed benedicendo: Beati pauperes: beati mundo corde? 81. *Ratio difficultatis.* D. Auguſt.

Primam ſolutionem ſumo ex Tertullian. lib. 4. contra Marcion. cap. 14. *Venio*, ait, *nunc ad ordinarias ſententias ejus, per quas proprietatem doctrinæ ſuæ inducit, ad edictum Chriſti, Beati mendici, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Jam hoc ipſum, quod à benedictionibus cœpit, creatoris eſt, qui univerſa, prout edidit, nulla alia voce, quàm benedictionis dedicavit. Eructavit, inquit, cor meum ſermonem optimum. Hic erit ſermo optimus, benedictionis ſcilicet, qui & novi Teſtamenti initiator agnoſcitur de veteri exemplo.* Aperuit Chriſtus os ſuum, & ſtatim benedictiones ſonat, ſe filium Dei creatoris manifeſtè declarans. Nam ſicut Pater in exordio orbis inter prima verba benedictiones protulit, *Geneſ.* 1. *num.* 22. *&* 28. ſic & Chriſtus initians novum Teſtamentum, primò aperiens os, benedictiones dicit, voce ipſa clarè indicans, ſe non alium habere parentem, quàm ipſum Deum, qui exordio antiqui Teſtamenti benedictionem eructavit: & voce ipſa etiam teſtificante, os Chriſti divinum eſſe, quod tot, tantiſque erat benedictionibus plenum, atque addictum. 82. Tertull. *Vox indicat, cujus filius ſit. Os ſonans benedictiones, divinum eſt.*

Secundò, & propiùs ad quæſtionem reſpondet Euthymius. *Per modum autem beatitudinum præcepta hæc induxit invidioſum devitans ſermonem. Oportebat enim, ut in principio manſuetè cum eis loqueretur, & ita paulatim ad præcipiendum deveniret.* Aperuit Chriſtus os ſuum & initium facit promulgandi legem ſuam; non ſtatim in limine præcepta imponit, mandata divulgat, & rigores ſonat; ſed benedictiones, & benignitatem, ut promptè, & facilè ſua mandata percipiant: *Ita paulatim ad præcipiendum deveniret* Promulgaturus legem ſuam Deus Iſraëlitico populo ait: *Si audieritis vocem meam & cuſtodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: mea eſt enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta*, Exod. 19. numero 5. Laturus erat Deus legem multis præceptis coagulatam, multis pœnis tranſgreſſoribus impoſitis, repletam. Cur ergo non ait: Si ſervaveritis præcepto 83. Euthym. *Prælatus in ſuo principio in præcepto, & rigoribus non ſit multus.* Exod. 19. *In principio ſit benignitas, ut attrahat, non rigor, ut deterreat.*

præcepta mea; ſed, *Si audieritis vocem meam?* Cur minantia ſupplicia non adducit in medium, ſed illis prætermiſſis benedictiones ſonat: *Eritis mihi in peculium*; ſeu, ut legit Caejtanus: Eritis mihi amabilitas: *Eritis mihi regnum ſacerdotale*; Magna Dei ſapientia decrevit, non ſtatim in legis exordio præceptis, & ſuppliciis perterrefacere, ſed multis favoribus attrahere. Gloſſa Interlinearis. *Antequam legem det, promiſſis allicit, ut libenter accipiant.*

Caietan. Interlin.

84\. Revertentem prodigum ad parentis domum, vidit bonus pater, & accurrens *cecidit ſuper collum ejus, & oſculatus eſt eum*, Luc. 15. n. 20. Cur optimus parens in collo filij oſculum fixit, amplexum dat? Cur non potius in capite, vel in pectore? Cervix proprius, proportionatuſque locus ad jugum imponendum; & antequam parens admoveret jugum mandatorum in collo, prius ipſum recreat amplexu, & demulcet oſculo. Pulchrè D. Gregorius Nyſſenus lib. de oration. Dominic. orat. ſua 2. *Accurrit*, ait, *pater ad eum & oſculo collum appetit, quod rationale jugum ſignificat, per Evangelij traditionem:*

Luc. 15. *Ante præcepta favor.* Nyſſen.

85\. Venit Magnus Baptiſta in mundum, & Chriſtum oſtendit: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, Joan. 1. n. 29. Sed cur magne Præcurſor digito oſtendis? Cur non dicis, quòd ſit agnus miſſus in mundum, quem omnes recipere, & adorare tenentur. Cur ſtatim non profers pœnas non recipientium, ut poſtea feciſti? *Jam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt*, Matthæi 3. n. 10. *Paleas comburet igni inextinguibili*, ibid. n. 12. Magnus magiſter in exordio prædicationis ſuæ agni teneritudinem annuntiat, benignitatem, remiſſionem peccatorum divulgat, poſtea verò ad rigorem ferri, & ignis devenit: ut quos non ineſcavit dulcedo divinæ clementiæ, compelleret durities ferri, & ignis. D. Petrus Chryſologus *ſerm.* 164. dum expendit illud Chriſti Domini, Luc. 12. *Ignem veni mittere in terram*, ait S Doctor: *Ubi eſt illud: Ecce agnus Dei? Ubi eſt: Sicut ovis ad occiſionem ductus eſt? Revera, fratres, mundum ſuum Chriſtus per omnia mitis, & manſuetus intravit. At ager quoties longa incuria ſylveſcit, & toto luxuriæ agreſtis ſordeſcit honore, peritiſſimi cultoris utique ſemper aperitur, & purgatur incendio.*

Ioan. 1. Matth 3. *Benignitas præmittenda & poſtea rigor.* Chryſol.

Quæstio XIII.

Quare inter beatitudines paupertas ponitur in primo loco?

86\. *Difficultas.* Quid *paupertas* hic ſignificet latiùs dicam quæſt. ſequenti: nam multi Patres volunt, quòd pauperes hoc loco idem valeant, ac humiles, & timentes Deum. Alij verò contendunt, quod ſignificent verè pauperes, ac omnia ſæcularia abnegantes. De quo citata quæſt. Quærimus ergo nunc: Quare pauperes ponantur primo loco?

87\. August. Reſpondet primò D. Auguſtinus lib. de ſerm. Domini. *Rectè hic intelliguntur pauperes ſpiritu, humiles, & timentes Deum, id eſt, non habentes inflatum ſpiritum. Nec aliquando omnino incipere oportuit beatitudinem, ſiquidem perventura eſt ad ſummam ſapientiam. Initium autem ſapientiæ, timor Domini: quoniam è contrario initium omnis peccati, ſuperbia ſcribitur.* Ab humilitate in beatitudinibus exoritur Dominus ſuum ſermonem, quia in illis perveniendum eſt ad ſummam ſapientiam; & ut ædificium ſpirituale maximè excreſcat, in humilitate debet fundare ſuas radices. Ita orabant tres pueri in camino ignis: *In animo contrito, & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur à te Domine*, Daniel. 3. num. 39. Latè hanc ponderationem docet D. Chryſoſtomus *hom.* 15. *in Matth.* Nam ſicut omnia mala ab origine prodeunt à ſuperbia; ita omnia bona ab humilitate pullulant. Nam, ut ait Chryſoſtomus, *Unuſquiſque humilitate ſuppoſita tutiſſimè cuncta alia ſupponit ædificans: hac verò ſubducta, etiamſi ad ipſum uſque cœlum converſationis ſublimitate pervenias, ſimul omnia ſubtrahuntur: nam ſive orationem, ſive jejunium, ſive miſericordiam, ſive pudicitiam, ſive aliud quid bonorum abſque humilitate congreges, ſtatim cuncta defluunt, cunctaque depereunt.* Quod confirmat exemplo Phariſæi *Luc.* 18. *n.* 10. Tandem concludit S Pater. *Sicut ſuperbia omnium fons eſt malorum, ita humilitas cunctarum origo virtutum.*

Humilitas fundamentum totius ſpiritualis ædificij. Dan. 3. Chryſoſt. Luc. 18. *Humilitas omnium bonorum origo.*

Secundò. D. Bernardus ſerm. de omnibus Sanctis. *Attende, ait, quàm ſapienter ordinarit ſapientia, contra peccatum primum, remedium primum opponens. Ac ſi apertiùs dicat: Vis obtinere cœlum, quod perdidit ſuperbiens Angelus, qui confiſus eſt in virtute ſua, & in multitudine divitiarum ſuarum? Paupertatis vilitatem amplectere, & tuum erit.* Theophylactus ita ait. *Primum modeſtiam, & humilitatem animi ceu fundamentum jecit; nam quoniam propter ſuperbiam Adam cecidit, per humilitatem erigit nos Chriſtus, quandoquidem Deus fieri ſperabat Adam.* Idem ferè Chryſoſtomus *homil.* 15. Primus Angelus per ſuperbiam intentavit, ad ſedem Dei conſcendere, primus homo per ſuperbiam præſumpſit fieri Deus: uterque tamen cecidit. Chriſtus volens nos erigere ad manſiones, quæ ſunt in domo Patris ſui; & volens nos facere filios Dei per adoptionem, primum ponit humilitatem, & modeſtiam: quia, ſi per ſuperbiam eſt lapſus, per humilitatem oppoſitam erit erectio; contraria enim contrariis curantur; & ad elationem ſuperbiæ in fundamento humilitatis quærendum eſt proportionatum, opportunumque remedium. 88.

Bernard. Theophyl. Chryſoſt. *Primum peccatum per ſuperbiam; primum per humilitatem remedium.*

Tertiò. Theodoretus ad illa verba Apoſtoli Rom. 12. numero 3. *Non plus ſapere, quam oportet ſapere; ſed ſapere ad ſobrietatem.* Ex Græco legit: *Sapere ad mentis ſanitatem.* Ait Doctor: *Docet, ſcilicet Apoſtolus, ſuperbiam eſſe morbum mentis: Dominus enim eos, qui humilitatem poſſederint, primos eſſe beatos pronuntiavit. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnũ cœlorum, docet menſuram, ad quam uſque de ſe ſentire oportet.* Superbia eſt morbus mentis; nam per illam infirmatur homo, ut ſe ipſum ignoret. Dominus volens hominem ſanare, & reſtaurare ad beatitudinem, primum illi objicit humilitatem, per quam homo ſe, ſuamque vilitatem recognoſcit, & intuetur. Et hanc ponit in primo limine inter beatitudines; primus enim gradus ad magna, ac ſublimia, eſt, ut homo ſe ipſum agnoſcat, ſuamque conditionem, ac qualitatem ſciat menſurare, ac dimeriri. 89.

Rom. 12. Theodoret. *Primus gradus ad beatitudinem ſe ipſum agnoſcere, & menſurare.*

90. Ambr. Quartò. D. Ambroſius lib. 6. in Lucam. *Beati paxperes*, &c. *Primam benedictionem*, ait, *uterque Evangeliſta*, ſcilicet Matthæus, & Lucas, *poſuit; ordine enim prima eſt, & parens quædam generatioque virtutum; quia qui contempſerit ſæcularia, ipſe merebitur ſempiterna: nec poteſt quiſquam meritum regni cœleſtis adipiſci, qui mundi cupiditate preſſus, emergendi non habet facultatem.* Inter benedictiones primam ponunt ſacri Evangeliſtæ paupertatem; hæc enim eſt quædam progeneratio virtutum; nec enim qui rebus temporalibus, earumque cupiditate detinetur, poteſt in cœlum aſcendere. Dimitte ergo terrena, ut ad cœlum valeas evolare: nec enim potes Deo ſervire, & mammonæ, dimitte ergo mammonam, ut Deo valeas toto corde deſervire.

Dimittenda terrena ut ad cœlum aſcendas.

91. Quintò. Inter eximias virtutes, ac inſignes benedictiones, pauperes primi veniunt in Chriſti ſermone. Sed unde pauperibus tantus decor, & nobilitas? Non aliunde, niſi ab ipſamet divinitate Chriſti. Valde enim ingenitus, proprius, ac peculiaris eſt affectus, ac benignitas celſitudinis divinitatis in pauperes, dejectos, ac humiles, ut hi primi benedictionem habeant ab ore Chriſti. Hanc explicationem nobis dat Tertullianus *lib. 4. contra Marcion. cap.* 14. poſtquam adducit præfata verba: *Beati mendici, quoniam illorum eſt regnum cœlorum;* poſt pauca ſubdit: *Quid ergo mirum eſt, ſi & ob affectibus creatoris ingreſſus eſt per hujuſmodi dictionem, ſemper mendicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, ac pupillos uſque diligentis, conſolantis, aſſerentis, vindicantis? ut hanc Chriſti quaſi privatam benignitatem rivulum credas de fontibus Salvatoris.* Quod multis locis ſacræ Scripturæ confirmat. 1. Reg. 2. num. 8. *Suſcitat de pulvere egenum.* Pſalm. 111. num. 4. *Quis ſicut Deus noſter, qui habitat in excelſis, & humilia reſpicit*, &c. Tanquam ſit proprium ſtemma divinitatis, ad pauperes, & humiles reſpicere.

Divinitatis affectus in pauperes.
Tertul.
1. Reg. 2.
Pſalm. 111.

92. Paſchaſ. Sextò. D. Paſchaſius *lib. 3. in Matth.* ait: *Quaſi ex officio primum pauperibus præmium beatitudinis repromittit; quoniam nil magis congruebat ad meritum, quàm præſentis vitæ pauperibus cœlorum regnum promittere: ut qui Chriſtum paupertate ſequi & ſervitutis jugum ſubire decreverint, divites futurorum regna, feliceſque poſſideant.* Expende illud verbum, *quaſi ex officio*. Pauperes ſunt illi, qui pro ſequendo perfectè Chriſtum omnia ſua abjecerunt: ergo bene ex officio Salvatoris hi primi veniunt in ore ejus, ut regno cœlorum munerentur. Illi enim primi à principe, & dynaſta ſunt reſpiciendi ad honores, qui ut ipſum ſequerentur, utque ei obſequia præſtarent, ſe, ſuaque omnia parvi pendentes contempſerunt: hi à ſua ſpe non ſunt fraudandi, ſed ante omnes ad præmia vocandi.

Qui ſua dimittūt pro te ſequendo, primi à te munerentur.

93. D. Thom. Septimò. D. Thomas. Nota, ait, quòd Moyſes primò promittit divitias, Deuteron. 28. num. 1. *Faciet Dominus Deus tuus te excelſiorem cunctis gentibus*, &c. Et ideo ut diſtinguat Dominus legem veterem à nova, primò ponit beatitudinem in contemptu divitiarum temporalium. Octavò, idem D. Thomas ait. Secundùm Auguſtinum iſta beatitudo pertinet ad donū timoris (de quo quæſt. ſequenti,) quia timor facit habere Dei reverentiam. Iſaïas autem 11. *num.* 2. ponit beatitudines deſcendendo. *Replebit eum ſpiritus Domini, ſpiritu ſapientiæ, & intellectus, ſpiritu conſilij, & fortitudinis; & replebit eum ſpiritu timoris Domini.* Ecce timor Domini ponitur ultimo loco. Chriſtus è converſo à dono timoris, ſcilicet à paupertate exorditur. Quia Iſaïas pronuntiavit adventum Chriſti ad terram; Chriſtus autem ſurſum trahebat, ac ad cœlum ſublevabat. Ita ferè D. Thomas. Nonò Simon Caſſianus lib. 10. cap. 4. *Beati pauperes ſpiritu*, ait: *Imum in rebus odibile hominibus, deſpicabile in perſonis, ante omnia beatitudini Chriſtus aſcripſit.* Hæc eſt divina clementia, ut paupertas, quæ inter homines erat maximè abjecta, primò nobilitetur elata.

Deut. 28.
Lex nova à veteri diſtincta.
D. Thom.
Iſai 11.
Chriſtus ſurſum elevabat.
Caſſian.
Abiectus extollitur.

94. Chryſoſt. Decimò. D. Chryſcſtomus homil. 15. *Cur hoc ad diſcipulos ait, qui humiles ſemper extiterant: quippe qui nec occaſionem quidem habuerant inſolentiæ, cum eſſent utique piſcatores, ac pauperes, nec minus de imperitia, quam de ignobilitate deſpecti? Et ſi ergo non hoc propter diſcipulos diceret, dicebat tamen propter cæteros, qui vel tunc adorant, vel poſtea erant futuri, ne illos per ſuperbiam fortè contaminarent: imò etiam propter ipſos profectò diſcipulos. Etſi enim tunc forſitan minirè, ſed poſtea tamen hac indigebant maxivè cautione.* In ore Chriſti primò venit paupertas inter omnes beatitudines ad commendationem, in magnum documentum morale. Nam diſcipuli, ac multi, qui ſuſcepturi erant munus Apoſtolicum, ex ſua conditione erant homines ignobiles, illiterati, piſcatores, & pauperes; & tamen evehendi erant ad multa mirabilia, & ad ſummum honorem, ac dignitatem, ut proſequitur *citatus* Chryſoſtomus; ergo magna ſapientiæ fons eis primò objicit paupertatem, humilitatem, ac modeſtiam: *Hac indigebant maximè cautione*; ſæpe enim contingit, ut qui humili loco ſunt nati, ſi ad apicem honoris conſcendant; eis ſtatim è memoria decidat propriæ vilitatis conditio, ut ſuperbè tumeant, & inaniter inflentur.

Ignobiles in honore valde ad elationem propenſi.

95. *Arphaxad Rex Medorum ſubjugaverat multas gentes imperio ſuo, & ipſe ædificavit civitatem potentiſſimam.* Judith 1. numero 1. Et poſtea ſubditur: *Et gloriabatur quaſi potens in potentia exercitus ſui, & in gloria quadrigarum ſuarum*, ibid. n. 4. Sed unde iſte in hanc cogitationem devenit, ut ita vellet ſuum nomen celebrare, ut ædificaverit civitatem potentiſſimam, quam ſimilem non invenimus ullum alium in Scriptura extruxiſſe; nam ſolum illa civitas dicitur potentiſſima; Arphaxad erat unus vulgaris homo è populo, ut advertit Carthuſianus; & contra Regem Nabuchodonoſorem rebellavit, qui dominus ſuus erat; ſibique uſurpavit regnum Medorum, ut notant Gaſpar Sanchez, & P. Didacus de Celada. Et cùm eſſet homo vilis, in tanta dignitate conſtitutus, ſtatim ventoſiſſimus evaſit; & ſuæ conditionis oblitus, ſuper omnes ſe extollere intentavit, itaut ad celebrandum ſuum nomen, non quamlibet civitatem; ſed potentiſſimam erexerit. De alio loquens D. Chryſoſtomus ait homil. 38. in Geneſ. *Servorum mos eſt, ut cùm parum eis proſperitatis adſpiraverit, nequeant inter ſuos limites manere, ſed ſtatim ſui ordinis obliviſcuntur.*

Iudith. 1.
Viles dignitate valde ſuperbi.
Carthuſ.
Sanch.
Celada.
Chryſoſt.

96. At ſi homines vulgares, & viles, cùm ad culmen dignitatis extolluntur, maximè tument; tamen generoſi viri in magnis blandimentis fortunæ

Generoſi in dignitate continentes.

tunæ

tunæ inter ſuos fines ſe continent. David reſidens in regali ſolio de aliis dicebat: *Fratres mei, vos os meum, & caro mea vos.* 2. Reg. 19. 11.
2. Reg. 19. 12. At Saul poſtquam Iſraël ſceptrum, & regnum tenuit; poſtquam dominatur in toto populo, quamvis multos fratres haberet, nullum tamen vocat fratrem, nullum conſanguineum dicit. Cur ergo David in regali faſtigio ſuos ut fratres, & ut carnem, ac ſanguinem ſuum agnoſcit; Saul verò in ipſa dignitate, nullum ut fratrem recognoſcit, nullum ut talem dicit? David erat nepos præſtantiſſimi viri Obed, *Ruth.* 4. *n.* 22. Et ex nobiliſſima Juda Tribu natus. At Saul erat ex minima Tribu Iſraël & cognatio ſua noviſſima inter omnes familias, 1. *Reg.* 9. *n.* 21. David erat valde ingenuus & nobilis, & tanta ſublimitate de aliis memoriam retinet ut fratribus, & ſibi æqualibus: quam cognitionem Saul, ut vilis, & vulgaris homo, repentino, & inſperato honore perdidit. Quanta verò ſuperbia, & elatio fuerit in Saul, explicat D. Gregorius I. *Reg. cap.* 10. *n.* 9. ad illa verba: *Immutavit ei Deus cor aliud*, ait Magnus Doctor. *Tunc coram Propheta humilis fuit*, ſcilicet Saul, *ſed ut cœpit diſcedere, pariter cœpit & ſuperbire. In mente ſua jam non eſſe parvulum, ſed Regem cogitabat. Adhuc non erat ſublimis ordine, ſed erat ſublimis æſtimatione.*

Viles, & non generoſi dignitate ſuperbiſcunt. — Gregor.

Quæstio XIV.

Quinam ſint pauperes, de quibus Chriſtus Dominus hic loquitur?

97. MULTI graves Patres per *pauperes ſpiritu* interpretantur humiles, & timentes Deum. Sic docet D. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte: *Rectè*, ait, *hic intelliguntur pauperes ſpiritu, humiles, & timentes Deum, id eſt, non habentes ſpiritum inflatum.* Idem docent D. Hilarius, D. Hieronymus, D. Chryſoſtomus homil. 13. D. Epiphanius *hæreſi* 66. D. Leo *ſerm. de omnibus Sanctis.* D. Gregorius Nyſſenus *lib. de octo beatitudinibus.* D. Baſilius Seleucus *Orat.* 28. D. Gregorius Magnus *lib.* 26. *Moral. cap.* 20. Euthymius, Theophylactus, Albertus Magnus, & alij.

Auguſt. Hilarius. Hieron. Chryſoſt. Epiphan. Leo, Nyſſen. Seleucus. Græcor. Euthym. Theophyl. Albert. Mag.

98. Si verò quæras cum Chryſoſtomo, Euthymio, cur Chriſtus non poſuit humiles, ac timentes Deum, ſed pauperes ſpiritu? Reſpondet ad primum D. Thomas. Quia multi ſunt gradus humilitatis; & illi ſunt perfectè humiles, qui ſe pauperes æſtimant; & ſe nihil habere judicant; non ſolùm in exterioribus, ſed etiam in interioribus, Pſalm. 39. n. 18. *Ego autem mendicus ſum, & pauper.* Contra illud Apocal. 3. n. 17. *Dicis, quod dives ſum, & locupletatus, & nullius egeo: & neſcis, quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & humilis.* Ad ſecundum, quòd non poſuit timentes, ſed pauperes, reſpondet D. Thomas ex S. Auguſtino: *Timor, maximè ſi talis, facit habere reverentiam ad Deum, & ex hoc contemnit homo divitias.* Ut omnia ſua homo diſtribuat, & expendat in reverentiam Dei, ac in ejus obſequium.

Cur poſuit pauperes, & non humiles. D. Thom. — Pſalm. 39. Apocal. 3. — *Cur non dicit timentes.* D. Thom.

99. Secunda ſententia, quæ mihi probabilior videtur, ſimpliciter intelligit præſentem textum de verè pauperibus, qui ſpiritu, & voluntate dimittunt terrena. Ita D. Baſilius *in regulis brevioribus interrogat.* 205. D. Paulinus *Epiſtola ad Aethium.* Chromatius Epiſcop. *in cap. Matth.* D. Ambroſius *in cap.* 6. *Luc.* Abbas Iſaac *collatione* 9. *cap.* 19. Iſychius Presbyter *in cap.* 19. *Levitici* D. Paſchaſius *lib.* 2. *in Matth. & in Lamentationes litt. Zain.* Lucifer Calaritanus antiquiſſimus *lib.* 1. *pro S. Athanaſio.* D. Bernardus, Petrus Damianus, S. Antonius Ulyſſip. Guarricus *in ſermonibus de omnibus Sanctis.* Rupertus, Lyranus, D. Thomas *hîc.*

Baſil. Paulinus. Chromat. Ambroſ. Abbas Iſaac. Iſychius. Paſchaſ. Calarit. Bernard. Ant. Ulyſſip. Guarricus. Rupert. Lyran. D. Thom.

100. *Pauperes ſpiritu* ad litteram intelliguntur, qui temporalia bona à ſe abdicant, & renuntiant. Quidam enim ſunt pauperes de neceſſitate; & iſti, quia tales, non ſunt beati, ſed quia voluntate, ac ex motione Spiritus ſancti amplectuntur ipſam paupertatem. Alij ſunt pauperes ſpiritu, qui, licet multa bona teneant, ea tamen abjiciunt, & remittunt, ut ferventiùs, & expeditiùs Deo ſerviant, ut ſunt multi Religioſi, qui voluntate ſua cuncta terrena renuntiant, itaut nec habeant illa, nec affectent; in quo conſiſtit perfecta paupertas, ut rectè explicat D. Thomas. Alij verò, licèt aliqua bona habeant; ſunt pauperes contritione ſpiritus, ut notat D. Paſchaſius, & ait: *Illi facultates terrenas abdicaſſe creduntur, qui eis, non ad illecebras carnis, ſed ad opus pietatis, uſus neceſſarios, uti videntur. Quamquam enim nonnulli electorum multas pecunias poſſideant, tamen, quia, ut diximus, non ex deſiderio carnis, ſed ex voto pietatis ab eis poſſidentur. An pauperes non ſunt, qui cuncta terrena, non tanquam propria, ſed tanquam aliena diſpenſant? Sed unde pauperes, inde divites fiunt.*

Idem. — D. Paſcha. — *Fit aliquando ut qui divitias habent ſint pauperes ſpiritu.*

101. Joſuë erat dux, judex, ac gubernator totius populi, ad cujus nutum omnia diſponebantur; & terram promiſſionis per filios Iſraël diſtribuit: tamen nihil ſibi uſurpavit, nec retinuit. Sed ait textus Joſuë 19. numero 49. *Dederunt filij Iſraël poſſeſſionem Joſue filio Nun in medio ſui.* In quo maximè viri parcimonia laudatur. Imò de ipſo admiratus Theodoretus *quæſt.* 17. ait, *Imitatus eſt in eo modeſtiam Domini, qui extremam expertus eſt inopiam, itaut ne domum quidem haberet, ubi caput ſuum reclinet.* Sed quomodo Joſuë, qui erat caput, dux, ac gubernator populi tam ampliſſimi, ac opulentiſſimi, qui ſpolia multarum civitatum diſſipaverat, dicitur, quòd imitatus eſt Dominum, qui extremam paupertatem eſt amplexus? Joſuë, cum tanti populi eſſet gubernator, nil ſibi comparavit; ſed tanquam fidelis diſpenſator, omnes terræ poſſeſſiones per populum diſtribuebat: Et qui, cum multa in manibus habeat, nil ſibi retinet ad requiem, & delicias, ſed omnia in aliorum uſus neceſſarios diffundit, & largitur, hic verè ſpiritu pauper extremam inopiam imitatur.

Joſue 19. — Theodor. — *Ille laudabilis pauper, qui licèt habeat bona, non retinet ad requiem, ſed in aliorum uſus neceſſarios.*

102. Quærit hîc Caietanus. Cur ſicut Dominus beatificavit uſum ſanctum paupertatis, quare etiam non beatificavit uſum ſanctum divitiarum? Et reſpondet ipſe Cardinalis, quod clarè patet differentia, quia non poſſunt dici beati divites ſpiritu, ſicut poſſunt dici beati pauperes ſpiritu; quia non ſubeſt ſpiritui, fieri divitem, ſed fieri pauperem; in poteſtate enim noſtra eſt abdicare à nobis res noſtras, non autem acquirere. Et per hanc beatitudinem declaravit Dominus, quòd nullus eſt perfectior uſus divitiarum, quam

Caietan. — *Deus illud à nobis petit quod eſt in noſtra poteſtate.*

ſpirituali voluntate abdicare illas à ſe ipſo. Ita Caietanus. Tota noſtra perfectio in eo ſtat, ut à terrenis ſeparati evolemus in cœlum; ſi autem mens noſtra tota convertitur ad divitias, in terrenis immergitur, & non valet ad cœleſtia contemplatione aſcendere. Ut ergo perfecti ſimus voluntas ſeparanda eſt à retentione divitiarum.

Quæstio XV.

Quinam ſint iſti pauperes ſpiritu, de quibus Chriſtus Dominus loquitur?

103. Auguſt. ALTIUS hîc eſt examinandum, quinam ſint iſti pauperes ſpiritu. D. Auguſtinus *lib. 1. de ſerm. Domini in monte*, nomine *ſpiritus* intelligit ventum inflantem. Et ita fit ſenſus. *Beati pauperes ſpiritu*, id eſt, carentes inflante ſuperbiæ vento. D. Thom. Nam ut explicat D. Thomas, Spiritus aliquando dicitur ſuperbia hominis. Iſai. 2. Iſai. 2. n. 22. *Quieſcite ab homine, cujus ſpiritus in naribus eſt*. Iſai. 25. Iſai. 25. n. 4. *Spiritus robuſtorum, quaſi turbo impellens parietem*. *Pauper ſpiritu ſuperbia.* Et dicitur ſuperbia ſpiritus, quia ſicut per flatum inflantur utres, ita per ſuperbiam homines. Coloſſ. 2. Ad Coloſſ. 2. n. 18. *inflatus ſenſu carnis ſuæ*. D. Thom. Ait ergo D. Thomas: *Beati pauperes ſpiritu, qui parum habent de ſpiritu ſuperbiæ.* Chryſoſt. Seu, ut rectè explicat D. Chryſoſtomus, homil. 9. in Imperfecto. *Pauper ſpiritu eſt humilis corde; id eſt, pauperem ſpiritum habens, qui non magna ſapit de ſe.* Et in hoc ſenſu multi Patres per *pauperes ſpiritu*, intelligunt humiles, ut dixi *quæſt. 12. in principio.* Et vera paupertas ſpiritus ex humilitate oritur.

104. *Pauper ſpiritu, hoc eſt, voluntate.* Secunda, & vera ſententia. Pauperes ſpiritu dicuntur illi, qui ex interno corde, animo, ac voluntate pauperes ſunt; & Apoſtolos imitantes, omnia ſua propter Deum dimittunt. Chromat. Ita Chromatius *in cap. 5. Matth.* Bernard. D. Bernardus *ſerm. de omnibus Sanctis*, qui ait: *Non ſimpliciter appellat Chriſtus pauperes, propter pauperes neceſſitate miſerabili, non laudabili voluntate pauperes ſpiritu, id eſt, ſpirituali voluntate*, &c. D. Thom. Abulenſ. Hugo. Caiet. Beaulxames. Hanc ſententiam ſequuntur D. Thomas, Abulenſis, Hugo, Caietanus, Beaulxames, & alij. Hieron. Tertiò, D. Hieronymus, per *Spiritum* intelligit Spiritum ſanctum, id eſt, Beati pauperes inſtinctu Spiritus ſancti. D. Thom. Sed hæc explicatio, ut notat D. Thomas, non diſtinguitur à ſuperioribus; quia ſive humilitas, ſive abdicatio bonorum temporalium, conducens ad regna cœlorum, non poteſt eſſe, niſi ex motione Spiritus Sancti, ut latè docent Theologi in materia de gratia.

105. Hilarius. Quartò, D. Hilarius explicat, quòd pauperes ſpiritu ſint illi, qui nihil ſibi attribuunt, ſed omnia Deo referunt. Ait: *Quia conſcij ſibi, ex ſordibus, ac tenuiſſimis principiis coalitos in hanc formam perfecti corporis procreari, nihil quicquam ſuum eſſe, nihil proprium, ſed cuncta dono parentis unius tribui. Et nos optimi illius, qui nobis ſit iſta largitus, exemplo, perfuncte in nos bonitatis eſſe æmulos oportere, ut boni omnibus ſimus, communia omnia omnibus exiſtimemus.* *Pauper ſpiritu, omnia ſua Deo refert.* Illi ſunt pauperes ſpiritu, quorum eſt regnum cœlorum; qui nihil boni ex ſe habere cognoſcunt, ſed omnia bona ſua à Deo ſibi eſſe conceſſa fatentur, & ipſi Auctori univerſi cuncta tribuunt. Sancta paupertas repræſentata eſt in Abel, ut docet Simon Caſſianus *lib. 10. cap. 4.* nam de eo dicitur Gen. 4. n. 2. *Fuit Abel paſtor ovium, & Caïn agricola.* Caſſian. Gen. 4. D. Ambroſius *lib. 1. c. 1.* docet, quòd *Caïn, id eſt acquiſitio; Abel, qui omnia refert ad Deum, pia devotus mentis intentione, nihil ſibi arrogans, ſed totum tribuens conditori.* *Qui ſua Deo refert, omnibus anteponitur.* Rectè Abel ſeniori fratri anteponitur; nam verus pauper ſpiritu qui nihil ſuum reputat, ſed totum Deo adſcribit, omnibus antefertur. Deinde expende ultima verba Hilarij: nam ſi pauper omnia ſua agnoſcit eſſe dona Dei, & ab ipſo accepta, facile ad imitationem ipſius Dei eſt largus, ac liberalis in proximos, ut in eos bona ipſa diffundat.

Quintò. Illi ſunt pauperes ſpiritu, qui æquo animo propter Chriſtum, ac fidem orthodoxam ſuſtinent confiſcationem ſuorum bonorũ, quod eſt quoddam Martyrij genus, ut notat Cornelius à Lapide; qui enim tollit opes ad vitæ ſuſtentationem neceſſarias, tollit ipſi vitam. 106. Cornel. Tales ſunt multi Catholici in Anglia, qui hujuſmodi ſpoliationem bonorum ſuſtinent. *Spoliatio bonorum quoddam genus Martirij.* Tales fuerunt multi Hebræi converſi ad Chriſtum, quos Paulus laudat ad Hebræos 10. n. 34. Hebr. 10. *Rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem, & manentem ſubſtantiam.* Ad hunc etiam gradum revocari poſſunt, qui ob amorem Dei patienter tolerant rapinam ſuorum bonorum, ac injuſtitiam illatam a tyrannis, & potentioribus.

Sextò. Commendat Dominus paupertatem ſpiritu, & animo: non vetat Dominus, quòd quis habeat bona, argentum, aurum, & divitias, ſed quòd ab hujuſmodi bonis ſit cor poſſeſſum. 107. *Cor à divitiis, ne poſſideatur.* Et ideo peculiariter in paupertate dixit ſpiritu, cùm in aliis omnibus virtutibus ſubintelligatur; Beati mites, non natura languida, ſed ſpiritu. Beati, qui lugent, non conditione fœminea, ſed ſpiritu. Tamen hoc alto conſilio diſtinctè expreſſit in paupertate, quæ requiritur, ut ſit ſpiritu, ita ut à divitiis, ac bonis cor non ſit inebriatum; ſed quòd omnia illa maneant extra illud.

Hoc magnoperè commendat Regius Vates Pſalm. 61. num. 11. 108. Pſalm. 61. *Divitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.* Si enim multa bonorum copia tibi advenerit, & tamen internus animi affectus ad illa non rapiatur, ſed extra cor maneant, tunc non tibi nocebunt; ſed potiùs per pietatis opera proderunt ad ſalutem, ut *ibi* notat Caſſiodorus. Caſſiodor. Eccli. 5. Ait Eccleſiaſt. 5. n. 9. *Qui amat divitias, fructum non recipiet ex eis.* Eccli. 10. Et 10. num. 11. *Nihil eſt iniquius, quàm amare pecuniam.* D. Ælredus lib. 1. Speculi Char. cap. 24. Aelred. *Notandum*, ait, *quòd non ait Salomon, qui habet divitias, ſed qui amat, inquit, divitias; nam profectò electi quique, ſi fortè divitias habeant, non tamen & amant, ſed tribuunt, & communicant, & theſaurizant ſibi fundamentum bonum.* Non reprobatur divitiarum poſſeſſio, ſed amor, nam poſſeſſio externa eſt, amor autem internus in corde, & hujuſmodi affectus in animo radicatus exitialis, & mortiferus eſt.

Ut Satan detraheret, ac minueret præclaram virtutem Job, ait cap. 1. num. 10. 109. Job. 1. *Nunquid Job fruſtrà timet Deum? Nonne tu valláſti eum, ac domum ejus univerſamque ſubſtantiam per circuitum?* *Non nocent divitiæ, ſi in corde non ſunt.* Ac ſi diceret, ut in morali ſenſu explicem locum, omnium bonorum affluentia, ac divitiarum copia, quam ei dediſti, poſita ſunt in

circuitu

Hugo. circuitu cordis ſui, non verò in intimo ipſius animæ, ut enucleat Hugo, *per circuitum, non verò intus permittis, cum perturbari.* Et quando bona ſunt in circuitu cordis, non verò in eo mittunt radices, non nocent; nec nocumentum afferunt.

110. Numer. 23. Proficiſcitur Balaam, ut malediceret Iſraëli; tamen ait textus Numer 23. num. 16. *Cùm Dominus poſuiſſet verbum in ore ejus.* Sed cur Dominus in ore Balaam, non verò in corde verbum divinum ponit; ſicut nobis narrat Scriptura de Salomone 2. Paralipomen. cap. 9. num. 13. *Ut audirem ſapientiam Salomonis, quam dederat Deus in corde ejus?* Affluentia Dei altiſſimi adeſt Salomoni in corde, & Balaam in ore? quænam hujus rei differentia? Anima Balaam tota repleta, & perfuſa erat cupiditate auri, & argenti Madianitarum, ut notant Gloſſa, & omnes Patres *citato loco*; at vero Salomoni, quamvis eſſent multæ divitiæ, itaut nullus fuerit ei ſimilis in Regibus, tamen erant in circuitu, & non in corde, dicebat enim: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Eccleſiaſtes 1. num. 2. & alia multa, per quæ affectus divitiarum reprobatur. Et in corde, pleno radicibus, & deſideriis bonorum temporalium non habet Deus ingreſſum, ſed in illo, quod ab hujuſmodi eſt votis denudatus, & liber. Origenes loquens de Balaam *homil. 55. ſuper Numer.* ait: *Expectabat Balaam mercedes à divite Rege; ſed Deus injecit verbum in os ejus, quamvis nondum cor ejus capere poſſet verbum Dei. Adhuc enim erat in corde ejus mercedis cupiditas, propter quod etiam poſt verbum Dei, quod habuit in ore ſuo Balach docebat mittere ſcandalum in conſpectu filiorum Iſraël.*

2. Paralip. 9.

Cor, in quo divitiarum remanet affectus, Dei ingreſſum non habet.

Eccl. 1.

Origen.

Quæstio XVI.

Quare pauperibus ſpiritu promittatur regnum cœlorum?

111. UNICUIQUE virtuti ſuum aſſignatur præmium; paupertati vero regnum cœlorum. Ad quod eſt germana, & communis ſolutio. Pauperes propter Deum abjecerunt divitias, & mundi honores; ideo valde proportionatum, ac conveniens, præmium ejus deſignatur regnum cælorum, in quo ſunt veræ, perpetuæque divitiæ, atque honores. Ut omnibus fiat notum, quòd illi, qui pro ſequendo Deum ſua dimittunt, minimè defraudantur, ſed potiùs multo majora dona lucrantur, & bona.

Pauperes qui pro Deo terrena contemnunt, cæleſtia lucrantur.

112. Bernard. Secundò reſpondet D. Bernardus *ſerm. 21. in Cantica*, adducens verba: *Beati pauperes, quoniam ipſorum eſt regnum*, ait S. Doctor: *Non eos æſtiment ſola cœleſtia poſſidere, quia ea ſola audiũt in promiſſione, poſſident & terrena; & quidem tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes, non mendicantes, ut miſeri, ſed ut domini poſſidentes: eo pro certo magis domini, quò minus cupidi. Denique fideli homini totus mundus divitiarum eſt, totus planè: omnia tam adverſa, quam proſpera ipſius, æquè omnia ſerviunt ei.* Omnia terrena cœleſtibus ſubjacent; omnia mundialia famulatum, ac obſequium præſtant cœlicolis poſſeſſionibus: pauperibus ſpiritu datur regnum cœlorum; & non inde terrenis ſpoliantur, ſed potius in ipſis temporalibus dominatum tenent; nam ſub poteſtate fidelis pauperis totus divitiarum mundus reductus eſt; nec enim excellens virtus paupertatis terminis coarctatur, ſed cæleſtibus, & terrenis dominatur, eique omnia deſerviunt.

Pauperi omnia ſubjacent, & famulantur.

Tertiò. D. Gregorius Nyſſenus lib. de Beatitudinibus, Orat. 1. ad finem. *Regnum*, ait, *obtinet omnis creaturæ Dominus, qui propter nos egenus fuit. Ergo, ſi cum eo, qui egenus fuit, una pauper eris, cum regnante quoque unà regnabis.* Preme ingenioſa verba S. Doctoris. Chriſtus Dominus, quia obediens Patri propter nos egenus factus eſt, regnum, & principatum omnis creaturæ accepit à Patre. Sic etiam homines vocem Chriſti Domini audientes, & propter ipſum egeſtatem, ac mendicitatem amplectentes, regnum cœlorum, immo, ut proximè dixi ex D. Bernardo, & dominatum terræ accipient. O magnus Dominus magnum documentum cunctis præbens! Ex ſuo præmio, a Patre ob ſua infinita merita accepto, noſtrorum etiam meritorum præmium attendere, ac pendere voluit: nam ſi ipſe, quia egenus factus eſt, regnum obtinuit, etiam ob noſtram egeſtatem regnum nobis largitur, & concedit. 113. Nyſſen.

Magnanimitas ut ex tuo præmio velis & aliorum conſiderare.

Quartò. idem D. Greogorius Nyſſenus citato loco *Ponderoſa*, ait, *quædam res eſt aurum, oneroſa res omnis, quæ divitiarum cauſa expetitur: levis verò res quædam, & ſublimia petens eſt virtus. Ergo nulla ratione effici poteſt, ut levis ſit is, qui ſe pondere materiæ afficit, ſi igitur ad ſuperna nos accedere oportet, ab iis, quæ deorſum trahunt, inopes, & egeni ſimus, ut in ſupernis verſemur.* Inter cæteras virtutes pauperi datur regnum cælorũ; tanquam ei valde porportionatum, & conveniens. Aurum res ponderoſa, & oneroſa eſt; cælum ſupernus locus, ut ad ipſum tendas, neceſſe eſt aſcendere: ad ſuperna nemo bene cum pondere fertur; ut ergo promptè, & expeditè valeas evolare, abjice divitias, & eſto pauper, & eris expeditus ab onere. 114. Nyſſen.

Abjicienda divitiæ, ut ad cœlum evolemus.

Quintò. Simon Caſſianus lib. 10. cap. 4. *De cœlo*, ait, *paupertas ad terras deſcendit, ſicut pro nobis factus egenus de cælis advenit præferens in ſe ipſius virtutis normam, cœleſtem eſſe monstravit, cum non habere, neque velle terrena, gerat ſimilitudinem Angelorum: nec minus, quàm virginitas cum Angelis habet aliquid commune paupertas; nam ſicut Angeli liberi ſunt à carne, atque à rebus terrenis, hoc in eis dictante ipſorum creata natura, ita & homines à carnis concupiſcentiis, operante divina gratia.* Proprius locus paupertatis eſt cœlum; nam paupertas de cœlo advenit; in cælo regnat in Angelis: ergo proportionatum ejus præmium regnum cœlorum; & quidquid inferiùs conſiſtit cœlo, etiam paupertate invenitur inferius. Nec enim convenientius unicuique deſignatur regnum, quam in ſolio ſibi proprio atque nativo. 115. Caſſian.

Cælum proprius paupertatis locus.

Convenienter quilibet regnum in ſolio ſibi proprio tenet.

Sextò. Pauperi defertur regnum cœlorum: pauperes creantur in Reges. Sed quid? Abjecta paupertas cum amplitudine regali? Multum per omnem modum. Nam ſicut Regi omnes tributa ſolvunt ad ſuſtentandas regales expenſas; ita pauperi omnes ſubſidia deferre debent, ſive Reges, ſive Principes, ſive dynaſtæ, omnes hac tributi lege aſtringuntur; nemo ab illa liber, ac exemptus invenitur. Aptè D. Paulinus *Epiſtol. 3.* 116.

Omnes tributa pauperi penſitant.

ad

ad Aprum, explicans illud Chriſti Domini Matth. 22. n. 21. *Quæ ſunt Cæſaris, Cæſari*, ait S. Pater: *Nam, cùm tributum (ſicut ſcriptum eſt* Rom. 13. *n. 7.) dederit, cui Debet, tributum tunc & manus aperiens pauperi fructus operæ ſuæ porrigens inopi ſpirituale vectigal penſitat, & reditum poſſeſſionis in tua malitia ſtipendium ſuggerit.*

Paulin.
Rom. 13.

117. Septimò. Valdè mirum, quod faſtigium regni cæleſtis pauperibus detur. Valde omnibus notum, quãta mala ex paupere principe, ac dominatore naſcantur. Nam cùm famelicus, & egenus, omnium bonis impingueſcere, & ditari affectat, nulli parcit, ut ſuis lucris conſulat. Ad quid ergo Chriſtus eligit pauperes in Reges? Non communi pauperi regnum traditur, ſed pauperi ſpiritu, qui nullo divitiarum deſiderio tenetur, & ſi aliquid habet, vehementer appetit, in alios diffundere, ac elargiri. Magna Dei clementia, quòd his pauperibus dat regnum, qui bona ſua in omnes transferri affectant, ut pro omnibus obſecrent, & orent.

Pauperibus datur regnũ, ut pro nobis orent, & impetrent,

118. Octavò. Unde pauperi mendico advenit tam ampliſſimus cæleſtium theſaurus? Ab inopia ipſa, quia pauper dives eſt paupertate. Sic inquit D. Paſchaſius lib. 3. in Matth. *Unde pauperes in de divites fiant.* Nam, ſi homo eligit Chriſtianam inopiam, ibi invenit omnes cæleſtes divitias, magnam enim connexionem habent cum ipſa paupertate, ut omnes ad ipſam confluant, & deſcendant.

Paupertati deferuntur divitiæ cæleſtes.
Paſchaſ.

119. Cum Jacob iter faceret in Meſopotamiã, & veniſſet ad quendam locum pro pulvinari aptauit lapidẽ, & ſupponens capiti ſuo obdormivit. Ecce aperti ſunt cæli. *Et vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram & cacumen illius tangens cælum, Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalæ*, Geneſ. 28. num. 12. Cur hic panditur cælum Iacob? Cur hac cæleſti viſione non recreatur in domo patris, ubi habitabat in tabernaculis, *Gen.* 25. *n.* 27. contemplationi, & orationi deditus? Vel cur potiùs tanto favore non fruitur in domo Laban, in qua noctu, & die ſerviebat? Quando Jacob morabatur cum patre Iſaac, ejus ampliſſimis potitus divitiis, homo erat valdè locupletatus. Quando cum Laban, ejus bonis tanquam conſobrinus, & gener ſatiabatur, immò etiam pro familia ſua multa, & magna acquirebat At verò hoc in loco Jacob in ſumma paupertate erat, ut ponderat Rupertus *lib. 7. in Gen. cap.* 22. Lippoman. Omni paterna opulentia deſtitutus, ſuper terram dormiens, pro pulvinari lapide utebatur, pro lectulo terra, nullo famulo, nullo equo ad itinerandum ſtipatus: & ubi tanta in homine erat paupertas conſequens erat, ut cæleſtibus divitiis frueretur, & cælo reſerato Dei præſentia delectaretur. D. Chryſoſtomus homil. 54. in Geneſ. *Accepit lapides*, ait, *& poſuit ſuper caput ſuum. Vide pueri robur, lapidibus pro pulvinari uſus eſt, & ſuper pavimentum dormivit. Igitur quoniam bene moratam animam habebat, & maſculum ſpiritum, & ab omni vanitate liberum, admirabilem illam viſionem meruit.*

Geneſ. 28.
Rupert.
Lippoman.
Pauper divitiis cæleſtibus fruitur.
Chryſoſt.

120. Nudus aſcendit meus Jeſus ad crucem. *Milites ergo, cùm crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta ejus.* Joan. 19. n. 23. Et quare omnium Dominus hanc mortẽ eligit, qua nudus occumbat? Cur non veſtitus ſuam ſanctiſſimam animam exhalat? Pulchrè D. Athanaſius orat. de Paſſione. *Quum enim*, ait, *exueretur Dominus, eo ipſo inviſibiliter erigebatur de diabolo trophæum.* Et poſteà ſubdit: *Morte ſua ſuos ſublevabat Dominus in cælum.* Erat Dominus in cruce expolians diaboli principatum; & ſuis membris, hoc eſt ſuis electis, aperiens portas regni cælorum; in extrema nuditate crucifixus pendet, nam ipſa paupertate, ac nuditate maximè acquiritur, ac rapitur regnum cœlorum.

Joan. 19.
Athan.
Paupertas attrahit regnum cælorum.

QUÆSTIO XVII.

Quare pauperibus ſpiritu detur præmium de præſenti?

MAGNUM in hoc latet ſacramentum, quòd mitibus, lugentibus, eſurientibus, &c. de futuro aſſignatur præmium. Poſſidebunt terram, conſolabuntur, ſaturabuntur: at pauperibus de præſenti indicatur regnum, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Et dici poteſt ex gravibus Auctoribus, quod dicitur de præſenti ſicuti de primogenito communiter loquimur, verbi gratia: Hic majoratus eſt hujus primogeniti, quoniam jus illius ad ipſum pertinet. Sic de pauperibus fatur Dominus: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, hoc eſt, hæreditas regni cæleſtis ad ipſos pauperes ſpectat. Sed ſemper urget dubium. Quia etiam jus poſſeſſionis terræ, & conſolationis ad mites, & lugentes attinet; & tamen Dominus de futuro loquitur cum eis. 121.

Difficultas quæſtionis.

Secundò ad quæſtionem reſpondet Guarricus Abbas ſerm. in ſolemnitate omnium Sanctorum. *Rectè itaque*, ait, *Dominus beatitudinem prædicans pauperum, non ait: Ipſorum erit regnum cælorum: non ſolùm propter jus firmiſſimum, ſed etiam propter pignus certiſſimum, uſumque feliciſſimum; non ſolùm quia paratum eſt eis ab origine mundi, ſed etiam quia jam in quandam ipſius poſſeſſionem cœperunt introduci, jam habentes theſaurum cœleſtem in vaſis fictilibus, jam portantes Deum in corporibus ſuis, & cordibus. Quàm beata gens, cujus eſt Dominus Deus ejus! Quam vicini ſunt Dei regno, qui Regem ipſum, cui ſervire regnare eſt, jam poſſident, & geſtant in ſuo corde.* Dicitur: Ipſorum eſt regnum cælorum, non ſolùm propter jus, ſed etiam propter pignus, & quia *Deum cui ſervire regnare eſt, jam geſtant in corde ſuo.* Sed inſtabis. Lugentes, miſericordes, ac mundi corde Deum in ſua mente, & animo habent, & jam beatitudinis pignus ſecum aſportant. Verum dicis. Tamen ita Deus inviſceratur, ac peculiari & ſingulari modo inhabitat in paupere, & humili præ omnibus aliis cæterarum virtutum ditatis, ut is jam tenere videatur; eique conferatur, quod alij ſunt adepturi. Et nota, quòd paupertas tantæ æſtimationis eſt, ut pignus beatitudinis dicatur. 122.

Guarricus.
In paupere & humili Deus valde intimè habitat.
Paupertas pignus beatitudinis.

Tertiò Idem Guarricus citato loco ad finem, *Vos*, ait, *quibus amica eſt paupertas, & grata ſpiritus humilitas, ſecuros fecit de poſſidendo regno incommutabilis veritas veſtrum illud eſſe, aſſerens; vobis illud repoſitum fideliter cuſtodiens.* Pauperibus non in futurum differtur ſpes, ſed de præſenti jam datur regnũ, quia paupertas, & humilitas, 123.

Guarricus.
Paupertas, & humilitas maximè ſecuros faciunt de regno.

litas, ac Dei timor inter cæteras virtutes, quos ſua ſupellectili exornant, maximè ſecuros, & certos faciunt in poſſeſſione, ac inquiſitione regni cœleſtis.

124. Haymon. Quartò. Haymon. *Non dicit*, inquit, *Quoniam ipſorum erit regnum cœlorum, quia licèt adhuc mole carnis graventur; tamen jā per fidem, & ſpē regni cœleſtis ſunt poſſeſſores.* Et cur tam peculiari modo pauperibus hæc datur poſſeſſio; ut illud jam in præſenti obtinere dicātur, Pauperes omnia ſua de præſenti pro Deo dimittunt, & ait recipiunt centum pro uno, ut jam in præſentiarum eis conferatur regnum cœlorum, in quo omnia clauduntur; ne ipſi pauperes videantur velociores in abjiciendis pro Deo divitiis, quàm ipſe Deus ſit in largiendis, & diffundendis ſuis bonis,ac donis, quibus omnes maximè ditentur.

Qui bona pro Deo dimittit, regnū citiſſimè percipit.

125. Bernard. Quintò. D. Bernardus ſerm. 62. de duodecim gradibus divini amoris,tom. 2. *Habet*, ait, *divitiarum contemptus, etiam in præſenti, quandam dulcedinem ſuam, quam Dominus* Matth. 5. *regnum cœlorum vocat, id eſt, participationem cœleſtis regni.* Pauperibus, non poſt multum tempus, non poſt multos dies, ut in aliis virtutibus fit, aſſignatur præmium; ſed jam illo frui, & gaudere, divulgantur. Nam ipſa paupertas habet magnam quandam dulcedinem, eximiamque lætitiam, ac animi ſerenitatem à cœleſti beatitudine derivatam, ut qui illa delectantur, jam regni cœleſtis participes habeantur.

Paupertas habet quandam dulcedinem regni cœleſtis.

126. Poſtquam Chriſtus Dominus abjecit à mente ſuorum diſcipulorum ſolicitudinem rerum temporalium, ait eis. *Nolite timere puſillus grex, quia complacuit patri veſtro, dare vobis regnum. Vendite quæ poſſidetis.* Luc. 12. n. 32. Hoc autem regnum, quod pater eis conferre vult, non ſolùm de cœleſti beatitudine interpretatur Cardinalis Hugo, ſed etiam de rebus temporalibus, quæ in hoc ſæculo conceduntur: Sed quódnam eſt hoc regnum? Nam Dominus imperat, ut temporalium curam dimittant, ut vendant, & dent, quæ poſſident? Quænam ſunt hæc temporalia, quæ ad hoc regnum ſpectant? Ipſum nihil habere in hoc ſæculo, magnum regnum eſt. Quàm ſecurus, quàm lætus eſt pauper, ab omnium rerum ſolicitudine ſervatus, cui latro non invigilat,cui potentes non inſidiantur, cui invidioſi non corrodunt; ſed omnibus donatur, à cunctis obſequium recipit, & vitæ ſuæ commoda, ac expenſas ab univerſis creaturis exigit. D. Chryſologus ad citatum locum, ſerm. 22. *Vendite,quæ poſſidetis. Non poteſt*, ait, *dominari omnibus, niſi is, qui propriis non tenetur.* Et poſtea ſubdit: *Homo tali monitu Chriſtus te ditare voluit, non nudare.* Angelo Smyrnæ Eccleſiæ dicitur: *Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, ſed dives es*, Apocal. 2. n. 9. Sed ſi pauper, quomodo dives? Viegas *ibi ſect.* 3. explicat de paupertate ſpiritus; & qui talis eſt, dives exiſtit, & omnem auri, argentique copiam poſſidet.

Luc. 12. Hugo. *Paupertas ipſa opulentum regnū.* Chryſolog. Apocal. 2. Viegas.

127. Cùm Elias, & Eliſæus per arentem alvum Jordanis tranſirent, ſublevatur in curru igneo ad cœlum Elias. Quod videns Eliſæus, lachrymis profuſis clamabat: *Pater mi, pater mi, currus Iſraël, & auriga ejus.* 4. Reg. 2. num. 12. Quod cùm audiret Elias, pallium ſuum illi dimiſit. Sed quomodo magnus Pater ſedens in curru pergis ad amœniſſimum locum, & dilectum filium relinquis inter undas fluminis, inter furias perſequentium hoſtium, in magna paupertate degentem qui ob tui amorem omnia reliquerat; Elias: dum ferretur in aërem, filios remiſit melotem ſuam, & in ea involvebatur ſignum propheticæ paupertatis, ut docet D. Chryſoſtomus ſtatim dandus; & cùm ei concedit monumentum ſuæ paupertatis, ibi dat ſolamen in laboribus, tutamen in adverſitatibus, quietem in perſecutione, opulentiam in egeſtate. Et ex multis, quæ de hac re tradit Chryſoſtomus *homil.* 2. *ad populum Antiochenum ad finem*, hæc pauca accipe. *Magna poſſeſſio paupertas*, ait, *ſapienter ipſam ferentibus; theſaurus, qui nequit auferri, baculus firmiſſimus; inculpabilis poſſeſſio, diverſorium ab inſidiis tutum.* Et poſt pauca ſubdit: *Validum enim telum inopia, & inexpugnabile habitaculum, & turris inconcuſſa. Tanquam maximam hæreditatem Eliſæus melotem ſuſcepit; etenim maxima fuit hæreditas omni auro pretioſior.*

4. Reg. 2. *Signum paupertatis, tutamen & ſolatium maximum.* Chryſoſt.

Matth. 5. n. 4. Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram.

VERSIONES.

Chryſoſt. in Imp. homi 9. Beati manſueti.
Syriacus. Hæreditatis jure poſſeſſuri ſunt terram.
Græcus. Hæreditate poſſidebunt.
Arabicus. Hæreditabunt terram.

EXPOSITIO.

IN Codice Græco, quem ſui Patres Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, & alii amplectuntur, hæc eſt tertia beatitudo; nam ſecunda lugentibus attribuitur. In noſtra verò vulgata Latina editione, quam ſequuntur Latini D. Auguſt. Hieron. D. Bernard. D. Paſchaſius, hæc eſt ſecunda beatitudo. Et rectè pauperibus ſpiritu connectitur mititas: quia ut docet D. Paſchaſius lib. 3. in Matth. *Pauperes, & humiles multas patiuntur injurias, & incommoda, & ideo mititate indigent.* Chromantius verò ponderans, quòd priùs dicuntur pauperes ſpiritu, & poſtea mites, addit: *non fit mare tranquillum, niſi ceſſaverint venti, non extinguitur ignis, niſi materiā incendii, ſpinarumque fermenta detraxeris: ſic nec animus erit mitis, & quietus, niſi quæ excuſitant, & inflammāt, fuerint abdicata.* 128.

Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Auguſt. Hieron. Bernard. Paſchaſ. Incognit. *Pauper arcetur patiẽtia ad injurias ſuſtinendas.* Chromant.

Ait Dominus: *Beati mites*, Eos beatos appellat, quia, ut ait Climacus grad. 24. *Manſuetudo magiſtra gaudii, imitatrix Chriſti, cœlitum proprietas, vinculum, & nodus dæmonum, ſcutum adverſus amaritudinem, ſeu animi acerbitatem; In cordibus manſuetorum requieſcet Dominus; anima autem turbata nidus eſt diaboli, Mites*, inquiunt Theophylactus, & Euthymius, *dicuntur illi, non qui penitus non iraſcuntur; hujuſmodi enim inſenſati ſunt: ſed qui iram quidem ſentiunt, ſeſe tamen continent; quando autem oportet, iraſcuntur.* Sicut dicit David: *Iraſcimini, & nolite peccare*, Pſalm. 4. n. 5. *Mites* tamen,ut rectè explicatur, ſunt illi, qui iræ, impatientiæ, invidiæ, cæteriſq; animi motibus inordinatis imperant, 129.

Mites cur beati. Climacus. Theophyl. Euthym. *Quinam ſint mites, quādo oportet iraſcuntur.* Pſalm. 4.

rant,

rant; æquo, & placido animo omnia ſuſtinent, nec obmurmurant, Deo adverſa immittenti, nec indignantur proximis, injurias inferentibus, nec lædentibus exoptant vindictam, nec excandeſcunt, ſi quid præter æquitatem, aut ſuam voluntatem patiuntur: ſed in Dei providentiam, ac gloriam omnia referunt. *Quoniam ipſi poſſidebunt terram.* Seu, ut habet Syriacus, quod magis eſt, *Hæreditatis jure poſſidebunt terram*; hoc eſt, cœlum, ut mihi eſt probabilius; de quo in quæſtionibus.

Syriac.

QUÆSTIO XVIII.

Quid nomine terræ *promittitur mitibus?*

130. MITIBUS ait Dominus: *Ipſi poſſidebunt terram.* Quid nomine *terræ* ſignificetur; ſatis controverſum. Prima ſententia per *terram* intelligit corpus ex terra compoſitum. Et ſit ſenſus: Mites poſſidebunt ſemetipſos, & ſuamet corpora in reſurrectione cum magna gloria, & ſplendore. Ita D. Hilarius, D. Hieronymus, S. Leo *ſerm. de omnibus ſanctis.* Haymon, Joannes verò Caſſianus *Collatione 12. c. 6.* ait, hic ſignificari terram corporis ſui ſubjectam rationi; quam mites poſſident, dominando appetitibus, & reprimendo inſurgentia libidinis bella: nam, ut ait Hugo, Iracundi, non ſeipſos poſſident. De mitibus eleganter ait D. Bernardus ſerm. de omnibus Sanct. *Si poſſidere vult anima, ſi regnare deſiderat ſuper mēbra ſua, neceſſe eſt, ut ſit ipſa mitis, & ſuperiori ſuo ſubjecta, quoniam tale inveniet inferius ſuum, qualem ſe exhibuerit ſuperiori.* Tanquam ſi dicat; Si animus vult dominatum habere in ſuo corpore, ſit facilis, & mitis ad obtemperandum mandatis ſui ſuperioris Dei; quia tunc corpus erit obediens directioni ipſius animæ, ac ei omnes appetitus ſubjicientur, quia qualiter te ſubjeceris tuo ſuperiori, taliter tuus ſubditus tibi erit.

Hilarius. Hieronym. Leo. Haymon. Jo. Caſſian. Hugo. Bernard.

131. Secunda ſententia per *terram* intelligit hanc, quam colimus, & inhabitamus. D. Chryſoſtomus *homil. 15.* Theophylactus, Euthymius, & alij. Unde bene ait Simon Caſſianus lib. 10. cap. 5. *Rixantur iniqui, & non poſſident; ſed mites ſufferendo habent.* Maximè enim conducit mititas ad bona poſſidenda. Ita ait Regius Vates Pſalm. 39. n. 11. *Manſueti hæreditabunt terram.* Et ita Moyſes, *cùm eſſet manſuetus præ omnibus, qui erant ſuper terram*, Numer. 12. n. 3. habuit principatum in populo Iſraëlitico, & eis impetravit à Deo poſſeſſionem terræ promiſſæ, per Joſuē factam: nullum enim regnum, nullusque principatus ſine manſuetudine diu conſiſtit. Roboam durè, ac aſperè ſe exhibuit erga ſuos ſubditos, itaut diceret 3. Reg. 12. n. 11. *Pater meus cecidit vos flagellis, ego cædam vos ſcorpionibus*; breviter tamen amplitudo ſui imperij collapſa eſt. Ait D. Hieronymus Epiſtol. ad Theophil. *Qui ſcorpionibus cecidit, citò regnum manſueti David diſſipat.*

Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Caſſian. Pſalm. 36. Num. 12. *Manſuetudine ſtabilitur principatus, ſine illa collabitur.* 3. Reg. 12. Hieron.

132. Tertiò, & mihi multò probabilius. Per *terram* hoc loco accipitur terra viventium, quæ eſt cæleſtis patria. Ita D. Hieronymus *hoc loco.* D. Gregorius Nyſſenus *lib. de beatitudinibus orat. 2.* D. Baſilius *in Pſalm. 33.* D. Gaudentius *tract. 5. in Exod.* D. Cyrillus *in cap. 58. Iſaiæ.* Arnobius *in Pſalm. 66.* & alij. Terra enim noſtra eſt terra morientium; terra verò hic promiſſa eſt terra viventium. Pſalm. 26. n. 13. *Credo videre bona Domini in terra viventium.* Pſalm. 141. n. 6. *Tu es ſpes mea, portio mea in terra viventium.* Et Iſaiæ 38. n. 11. *Non videbo Dominum Deum in terra viventium.* Nam, ut rectè ait Cajetanus, in veteri Teſtamento promiſſa erat Patribus terra diſtributa per Joſuē, in novo Teſtamento terra promiſſa eſt illa cæleſtis beatitudo; & ideo dicitur de futuro, *poſſidebunt.* Et nō qualicunque modo, ſed *jure hæreditatis*, ut ait Syriacus; quia, ut inquit ipſe Cajetanus, *mites tam familiares ſunt in hac vita Deo, ut non ſint veluti ſervi ſeu amici, ſed velut arrogati in hæredes Dei.*

Idem. Nyſſen. Baſil. Gaudent. Cyrill. Arnob. Pſalm. 26. Pſalm. 141. Iſai. 38. Cajetan. *Mites electi in hæredes Dei.*

133. Illud tamen hic maximè notandum, quòd mitibus promittitur terra; Quia, ut ait Chryſoſtomus citatus, *mitis propria putatur amittere, contrarium Dominus pollicetur, dicens, quòd ipſe mitis ſit, qui tutiſſimè cuncta poſſideat.* Mitis ob ſuam ſuavitatem, ac lenitatem reputatur à mundanis terram amittere; ſed tantum abeſt, ut illam deperdat, quòd potius eam maximè recuperat, ac cum magno augmento acquirit. Cùm Abraham, & Loth ſimul incederent, & maximæ eſſent diviſiones, ac diſſentiones inter eorum paſtores, Abrahamus ait conſobrino ſuo, quòd ex omni planitie terræ, quæ erat in conſpectu ejus eligeret partem, quam vellet, nam ipſe ad aliā ſe reciperet; cùm Loth elevatis oculis eligeret partem terræ, quæ ſibi perjucundior viſa eſt, ait ſacer textus. *Dixit Dominus ad Abraham, poſtquam diviſus eſt ab eo Loth: Leva oculos tuos, omnem terram quam conſpicis, tibi dabo*, Geneſ. 13. n. 14. Sed cur promittitur hic ei omnis terra; & obſervatur, *Poſtquam diviſus eſt ab eo Loth*? Quia homo adeò mitis, ut ob ſuam manſuetudinem ſervandā, ac altercationes devitandas non renuerit cedere uni parti terræ, quæ erat ante oculos poſita; ab hac parte in ſua hæreditate non defraudatur, ſed potiùs omnis terra quam elevatis oculis percipit, ei conceditur, & largitur. D. Chryſoſtomus, *Partem terræ*, inquit, *ceſſiſti: Ecce ego totam tibi terram polliceor, neque hoc ſolum, ſed ſemini tuo polliceor eam uſque in ſæculum.*

Chryſoſt. *Qui pro Deo terrena dimittit, fœnore duplicato recipiet.* Gen. 13. D. Chryſ.

134. Ait Deus Moyſi: *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis*, Exod. 7. n. 1. Sed unde homo ad tantam ſublimitatem evehitur, ut Regi tanquam Deus ſit conſtitutus? Ait Apoſtolus ad Hebræos 11. n. 24. *Fide Moyſes grandis factus, negavit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis*; ac proinde totius regni hæredem, & ſucceſſorem. Sed ex hoc amiſit regiam dignitatem, minimè, ſed multo majorem eſt aſſecutus, ut non ſolùm Rex, ſed Deus eſſet conſtitutus, & habitus erga Pharaonem. D. Ambroſius concione 13. in Pſalm. 118. *Noluit*, ait, *eſſe Rex, cum poſſet; ſed fugiendo potentiam potentior factus eſt. Rex erat Pharao, ſed Deus non erat: Moyſes factus eſt illi Deus.* Pondera verba, *fugiendo potentiam, potentior eſt factus.*

Exod 7. Hebr. 11. *Dignitas pro Deo relicta tibi maximè duplicatur.* Ambr.

***

QUÆ

Quæstio XIX.

Quare in opinione Divi Chryſoſtomi mitibus promittatur præmium terrrenum?

135. Chryſoſt. UT retuli ſuperiori quæſt. ex Divo Chryſoſtomo, & aliis gravibus Patribus, per *terram* intelligitur hoc loco hæc elementaris, quam habitamus, & hæc pollicetur mitibus in præmium; ut ait S. Doctor citata homil. 15. *Quia Chriſtus ſpiritualibus ſenſibilia miſcet.* Et ſubdit: *A familiaribus jam illi populo, notiſque verbis ſermonem texuit, ut nõ*
Deus per familiaria, & amica hominem trahit. *in omnibus inuſitatè loqueretur.* Voluit Dominus aliquando conſcendere, & ſe accommodare infirmitati illius populi, qui maximè erat debitus ad temporalia; ac proinde, ut optimus Magiſter ab excellentiſſima perfectione ſpirituali, quam ſemper intendebat, & prædicabat tantiſper divertit ſermonem, ut ſuos auditores valeatineſcare, ac trahere ad ſe, ac ad cœleſtia. Et in hac
Bona retinenda eum ſpe ut ſecurè habeas. ſententia pondera loquendi modũ, non ait, poſſident, ſed *poſſidebunt terram*, tanquam in ſpe eis objicitur: ſpes autem non eſt ſi quis ſecurè temporalibus fruitur, quando cum ſpe ulteriùs retinendi poſſidet; deinde, quia temporalia adeò ſunt anguſta & bonitate denudata, quòd ex eorum retinentia naſcitur faſtidium, ex ſpe verò aliqua ſuavitas, ac delectatio, & tunc animum movent, ac alliciunt non poſſeſſione, ſed ex-
136. Chryſoſt. Hugo. pectatione. Vide infra *c. 26. n. 83.*

Secundò. Ut dixi ſuperiori quæſt. mititas valde præpotens ad omnia poſſidenda, & obtinenda, ut etiam docet idem Chryſoſtomus *homil. 58. in Gen.* Tertiò. Hugo. *Per mititatem*, ait, *terrenam*
Mitis cum omnibus pacem habet, & inde omnia poſſidet. *ſubſtantiam pacifica; & magnifica dominatione poſſidemus: quia per hanc de amiſſione temporalis ſubſtantiæ non dolemus, neque turbamur.* Mitis omnia poſſidet, quia de nulla amiſſione terreſtrium bonorum dolet; nulla jactura turbatur, diripientibus non belligerat, nec litigat, ſed ubique quietus, & ſecurus eſt, ut cum omnibus
137. pacem habeat.

Sed in hac ſententia grave inſurgit dubium, quomodo Chriſtus Dominus pauperibus ſpiritu, terrena renuntiantibus, promittit regnum
Pulchrum dubium. cælorum; & tamen ſtatim ipſa terrena mitibus in præmium dantur? Si enim ipſa abjectio temporalium eſt bona, retentio, quæ eſt oppoſita, mala erit: quomodo ergo prima; & excellens beatitudo aſcribitur renuntiantibus terrena; & ſtatim ipſe in præmium mitibus dantur.

138. Reſpondedis primò ex his quæ dixi *quæſt. 15. n. 106.* quòd paupertas ſpiritu poteſt conſiſtere
Cor in divitiis ne ſit immerſum. cum poſſeſſione divitiarum: nam ille eſt verè pauper ſpiritu, qui quamvis multa bona habeat, tamen non habet cor defixum, & immerſum in ipſis terrenis, ſed ab illis maximè liberum, & expeditum: ut fuerunt Rex David, & D. Gregorius Eccleſiæ Pontifex. Ac proinde renuntiantibus affectu terrena datur regnum cælorum; ipſa verò externa poſſeſſio mitibus pollicetur.

137. Chryſoſt. Tertiò. Divus Chryſoſtomus *in Catena*, ſic gloſſat. *Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. Chriſtus hic ſpiritualibus ſenſibilia miſcuit quoniam æſtimatur qui mitis eſt, omnia ſua perdere.* Mitis in ea æſtimatione habetur quòd ob rixas vitandas velit omnia temporalia perdere, ne æternis privetur, & cùm ita ob Deum terrena contemnit, inde ampliſſimè illis muneratur, ac ea poſſidet. Tertiò. Pulchrè Divus Gregorius
Nazianzenus Oratione 1. *Omnia*, ait, *Deo dono* Nazianz.
dedi, opes, famam, nominis claritatem, bonam valetudinem, litteras ipſas; ex quibus dumtaxat hoc commodi tuli, ut eas aſpernarer, atque aliquid haberem, cui Chriſtum anteferrem. Ideo enim hilari *Divitiæ de temporalia bona habenda, ut in Dei expendantur obſequium.*
animo bona mundi, nempe divitias, auctoritatem nominis, ac ſcientiam accipiunt probati viri, non ut ſibi retineant, ſed ut omnia illa elargiantur, ac expendant in Dei obſequium, & ut omnia ipſa pro Dei amore contemnantur. Ac proinde ſi opes abjiciuntur, ut faciunt pauperes ſpiritu, etiam à Deo dantur in præmium; non ut retineantur, ſed ut pro ipſo Deo rejiciantur, ac adeò in majores homo juſtitiæ fructus excreſcat.

Dico quartò. Divitiæ, ac temporalia bona 140. *Divitiæ à manu mundi nocivæ, è manu Dei frugiferæ.*
ſi à mundo veniunt, conſtipata omni vitio incedunt; & ideò tunc fugienda, & relinquenda. At verò ſi à Deo dantur, à quo nihil niſi bonum procedere poteſt; virtutem miniſtrant, & charitatis, ac juſtitiæ materiam præbent, ut ſatis ſuo exemplo comprobant Sancti Patriarchæ, Abrahamus, Iſaac, Joſeph, & Job, qui quotidie extendebant manus ſuas ad pauperes; ac hoſtias, & holocauſta Deo offerebant. Et hujuſmodi opes ſunt, quæ à Deo dantur mitibus in præmium, ut maximè eis conducant in gratiæ, & virtutis augmentum. Epiſcopo Laodi-
cææ ait Dominus: *Suadeo tibi, emere à me au-* Apocal. 3.
rum ignitum probatum. Apocal. 3. n. 18. hoc eſt, aurum optimum? purum, ac eximiè defæcatum. Nonne dicebat Dominus ſuis diſcipulis; *No-*
lite poſſidere aurum, neque argentum. Matth. 12. Matth. 12.
n. 9. Quomodo ergo magnis promiſſis exhortat Epiſcopum ad aurum comparandum; Locupletantes divitiæ, ſi ſtante mundi aura deveniunt, protinus abjiciendæ, & non poſſidendæ; nam tam peſtifero aëre maximè coinquinatæ exiſtunt. At ſi è manu Dei, à quo omne bonum exhalatur, deveniunt, omnem virtutis odorem ſecum aſportant, & in magnum noſtrum bonum cedunt. Et ideo ait: *Sua-*
deo tibi, emere à me. Aretas Cæſareæ Epiſco- Aretas.
pus ita ad hunc locum ait: *Si vis, inquit, locuples fieri, veras à me divitias emito, qui manentibus divitiis locupletare novi.* Magnis opibus ditare, manentibus virtutibus, ſolus novit Deus, ab ipſo enim ad probitatis, ac charitatis uſus divitiæ deſcendunt.

***

Quæstio XX.

Quare in communi ſententia cœlum promittatur ſub nomine terræ?

141. *Omnibus beatitudinibus promittitur.* Cornel. QVÆSTIONE 18. in tertia ſententia cum communi reſolutione dixi, per *terram* hoc loco cœlum ſignificari: nam his beatitudinibus regnum cœlorum promittitur, ſed alio ſemper nomine, & titulo, ut notat Cornelius à Lapide. Pauperibus ſcilicet nomine *regni*; mitibus verò nomine *terræ*. Sed ſtatim dubium pulſat animum: Cur hîc, non cœlum, ſed terra nuncupatur?

142. Pſalm. 36. Reſpondeo primò, quòd Chriſtus Dominus illudit hîc ad modum loquendi David. Pſal. 36. n. 11. *Manſueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.* Iſta autem beatitudo, conſiſtens in viſione, ac fruitione Dei, vocatur terra, ut inquiunt Salmeiron *hoc loco*, & Lorinus *in Pſalm. 26. n. 13.* tum ob ſtabilitatem, erit enim perennis, & æterna; tum quia repræſentata fuit ipſa per paradiſum terreſtrem, & per terram promiſſam Judæis. (Salmeiron. Lorin. *Quare cælũ dicitur terra.*)

143. Palatius. Secundò reſpondet Palatius: quod voluit Dominus, quòd hæc terra, quam calcamus, non exiſtimaretur terra noſtra; ſed quòd terra noſtra, & patria noſtra eſt illa, quæ eſt regnum cœlorum. Tertiò. Hac phraſi utitur, ut piis animum adderet. Forſitan poterat pius homo dubitare, quòd corpus ſuum, cùm ſit ex terra coalitum, in cælum non eſſet elevandum, cùm cœlum ſit valde mobile; & cùm David dicat: *Cœlũ cœli Domino, terram autẽ dedit filiis hominum*, Pſalm. 113. Pſalm. 113. n. 16. Ne ergo aliquis diffideret de aſcenſu ad cœlum, ſed ut omnes ſpem conciperent, & animũ corroborarent cœlũ terrã etiam nuncupat, & cœlũ nomine terræ dicit. Quartò Cœlum terræ vocabulo denotat; nam ſicut mites ob ſuam ſuavitatem, ac manſuetudinem ſe calcabiles præbuerũt omnibus, ac ſi terra eſſent; ita ipſum cœlũ mitibus ſe calcabile exhibebit; qui enim ſe virtuti, amore omniũ ſub pedibus ſubjicit, omnia ei ſubjecta erunt. Ait D. Ambroſius in Pſam. 118. ſerm. 20. *Bona virtus, quæ nihil appetendo, totum, quod contemnit, adipiſcitur.* (*Deus dat nobis fiduciã evolandi in cœlum. Qui ſe dejicit propter Deũ, exaltatur.* Ambroſ.)

144. Pſalm. 8. Hebr. 1. De Chriſto Domino ait Regius Vates Pſal. 8. num. 6. *Minuiſti eum paulo minus ab Angelis.* Et tamen de ipſo inquit Paulus ad Hebræ. 1. n. 4. *Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit.* Ecce Propheta Chriſtum minorem Angelis canit; & tamen eundem majorem eſſe Angelis Apoſtolus prædicat. Nunquid Paulus contrariatur Prophetæ? Minimè. Sed quia meus Jeſus non recuſavit, quòd in terris minor Angelis videretur: ideo à Patre ſuper omnes Angelorum choros exaltatus eſt & ſublimatus. Eleganter D. Bernard. *ſerm. 73. in Cantica*, poſtquam utrunque Davidis, & Pauli locum, adducit, ait: *Non contraria ſunt locuti Apoſtolus, & Propheta, quippe habentes eundem ſpiritum: nam ſi dignationis fuit, quod minoratus, non neceſſitatis, nihil planè in hoc bonitati præſcribitur, ſed adſcribitur. Denique minoratum Propheta perhibuit, non minorem, attollens gratiam, & propellens injuriam, nam & minoritatem naturæ recuſat, & minorationem excuſat cauſa. Nemp minoratus eſt, quia ipſe voluit, Sic minorari, miſereri fuit. Quænam perditio hæc? Profectò acceſſit pietati, quidquid majeſtati viſum eſt deperiiſſe, quanquam nec Apoſtolus tacuit hoc magnum magnæ pietatis arcanum; ſed ait: Eum autem, qui modico, quàm Angeli, minoratus eſt, vidimus Jeſum propter paſſionem mortis gloria, & honore coronatum.* (Bernard.)

Matth. 5. n. 5. Beati, qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.

VERSIONES.

Syriacus.	Beati lugentes, quippe conſolationem accepturi ſunt
Cyprian. Ep. 52. & lib. 3. ad Quirin.	Beati plangentes.
Sedulius in cap. 12. Epiſt. ad Roman.	Beati qui flent.
Arabicus.	Beati triſtes.
Textus Græcus.	Beati qui lugent ſpiritu, & animo
Vatablus, Euthymius.	Quoniam ipſi conſolationem accipient.
Tertull. lib. de patientia c. 11.	Beati lugentes, ac flentes.

Alter Textus.

Lucæ 6. n. 21. Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis.

EXPOSITIO.

POSITÆ ſunt, ut ait Divus Thomas, beatitudines, per quas abſtrahimur à malo cupiditatis, & crudelitatis, ſeu iræ. Hîc ponitur terra, per quam abſtrahimur à malo noxiæ voluptatis, ſeu jucunditatis. *Beati, qui lugent.* Non omnium lachrymæ faciũt beatos; ſed illæ, quæ ſunt pro motivo, & cauſa ſpirituali, ut eleganter ait D. Chryſoſtomus homil. 22. ad Populum. *Beati*, ait, *qui lugent mortuum, non jacturam, ſed peccatum.* Sic Hebræi: *Super flumina*, inquiunt, *Babylonis illic ſedimus, & flevimus, dum recordaremur tui Sion*, Pſalm. 136. n. 1. Lachrymis diffuſis plangebant ob religionis cauſam: *Dum recordaremur Sion.* 145. D. Thom. *Pro ſpirituali motivo lachrymandũ.* Chryſoſt. Pſalm. 136.

Hic autem luctus multipliciter exponi poteſt. Et primò; ac perfectiſſimè cũ D. Gregorio Nyſſen. *lib. de beatitudinibus*, *Concione* 3. D. Remigio *in cap. 12. Epiſtolæ ad Roman.* Alberto Magno, S. Thoma, Janſenio. Qui præ tædio hujus vitæ, ac præ vehementi deſiderio cæleſtis patriæ, ac eximio amore Dei, & Chriſti Jeſu filij ejus, quo frui ſummè exoptãt, lugent in hoc corpore ſuũ incolatum, & dilationem cæleſtis patriæ. Ita dicebat Paulus Roman. 7. n. 24. *Infelix ego homo, qui* 146. Nyſſen. Remig. Alb. Magn. S. Thom. Janſen. Rom. 7.

quis me liberabit de corpore mortis hujus. Et ad Philipp. 2. n. 23. *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.* Secundò exponitur à D. Hilario, D. Hieronymo de his, qui lugent proprium peccatum. Et ita ait Hugo. *Qui lugent, ſunt, qui ſe ipſos vident, & agnoſcunt. Videns ſe quid aliud habere poteſt, niſi lugere ſeipſum, cum nihil in ſe inveniat, niſi mortem, & abyſſum peccatorum.* Unde eleganter deridentes pungit S. Antiochus Monachus homil. 48. *Planè*, ait, *qui ſua luget peccata, huic nullus relinquitur locus, alteriū ut derideat, aut ridiculis ſannis aſpergat, & exacerbet fratrem.* Tertiò, & valdè propriiſſimè intelligitur textus cum D. Chryſoſtomo *in Imperfecto homi.* 9. Euthymio, Theophylacto, Chromantio, Gloſſa, D. Paſchaſio *lib. 3. in Matth.* Haymon. Beda, & aliis. Qui ob charitatem lugent propria, & aliena peccata. Ita ait D. Leo ſerm. de omnibus Sanctis. *Religioſa triſtitia alienum peccatum luget, ut proprium.* Sic Jeremias lamentabatur peccata populi. *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum*, Jerem. 9. n. 1. Sic Samuel lugebat Saulem, 1. *Reg.* 15. *n.* 35.

(Ad Philip. 2. Hilar. Hieron. Hugo. S. Antioch. *Qui ſe agnoſcit, luget, & alterum nō deridet.* Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Chromant. Gloſſa. Paſchaſ. Haymon. Beda. Jerem. 9.)

147. Quartò, D. Auguſtinus *lib. 1. de ſerm. Domini in monte*, explicat de luctu, quem habent homines de gaudiis ſæculi quæ dimittunt veniendo ad Chriſtum. Quintò. D. Gregorius Nyſſenus *citato loco*, D. Ambroſius *lib. 2. de offici.* & Toletus *in cap. 6. Luc. annot.* 28. Volunt intelligi hîc lugentes, qui infirmitates, labores, ac adverſitates à Deo immiſſas, aut permiſſas patienter, ac æquo animo tolerant, maximè ſe divinæ voluntati componentes, omnia in Dei gloriam referunt. Et in hanc ſentetiam ait D. Chryſologus ſerm. 46. *Beati qui lugent in mundo.* Illud tamen hic adverto cum Toleto *citato*, quòd ſententiæ Matthæi, & Lucæ ſint diſtinctæ, ut conſtat ex textu Græco. Nam radix Græca in Matthæo denotat lugere ſpiritu, & animo; in Luca verò ſignificat flere lachrymis, & planctu externo. *Quoniam ipſi conſolabuntur*, hoc eſt in hac vita ſpirituali dulcedine; & in futura, æterna beatitudine.

(Auguſt. Nyſſen. Ambroſ. Tolet. Chryſolog. Tolet.)

QUÆSTIO XXI.

Quare Dominus aſſignet lugentibus conſolationem in præmium?

148. MAXIME diſtat Dei judicium à mundi ſententia; mundus enim arbitratur beatos, qui à mœrore, luctuque alieni, rebus omnibus ex animi voto ſuccedentibus, lætam, jucundamque vitam ducunt; Dominus verò contrà eos beatos prædicat, qui vitam degunt, judicio hominum, triſtem, & amaram, & à voluptatibus ſæculi, oblectationibuſque alienam, ſicque lugentibus conſolationem promittit. In quo verò hæc conſolatio conſiſtat, hîc explicandum.

(*Mundus delectantes judicat beatos, Deus verò triſtes.*)

149. Primò Divus Chryſoſtomus *homil.* 15. inquit, quòd hæc conſolatio non ſolùm eſt in futuro ſæculo, ſed etiam in hoc. Ita ait: *Ubi verò, dic mihi, conſolabuntur? Et hic profectò, Et quod eſt amplius in futuro. Quia enim præceptū ipſum valde videbatur oneroſum, hoc ſe promittit daturum, quod illud quàm maximè leve poſſet efficere. Itaque ſi velis conſolari, luge. Neque putes ænigma eſſe, quod dixi. Quando enim conſolatur Deus, etiamſi millia mœrorum irruant, cunctis ſuperior exiſtis:* Nam ipſum flere, ipſum lachrymari: *Si velis conſolari, luge*; miram ſuavitatem, & dulcedinem ſpiritualem ſecum affert, ut ait Theophylactus, per quam anima mirificè delectatur, & gaudet. Pulchre ait Rabanus in cap. 3. Matth. *Columba gemitum pro cantu habet: ita & Sancti, ſicut alii delectantur in cantu, ita ipſi in gemitu pro peccatis.* Rectè ergo dicuntur beati, qui ſuo gemitu delectantur, ac in ipſis lachrymis maxima jucunditate, ac delectatione à Deo perfunduntur. *Abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.* Apocal. 21. n. 4. Divus Bernardus, ut refert Hugo, *Felix lachrymà quæ pia manu conditoris meretur abſtergi.* Euthymius verò conſolationem in hoc ſæculo ita explicat: *In præſenti* inquit, *conſolabuntur ea ſpe, quod peccata ſua luctu redimant.*

(Chryſoſt. *Ipſum flere, magnum ſolamen, & conſolatio ſpiritualis.* Theophyl. Rabanus. *Lachrymæ delectant.* Apoc. 21. Bernard. Euthym.)

Secundò. Divus Auguſtinus lib. 1. de ſerm. 150.
Domini in monte. *Conſolabuntur*, ait *ergo Spiritu ſancto, qui maximè propterea paracletus nominatur, id eſt, conſolator, ut temporalia amittentes æterna lætitia perfruantur.* Tertiò, & eſt eadem ſententia Auguſtini. Conſolabuntur æterna Dei viſione, & fruitione. Ita Chromantius, *Sanctè*, inquit, *lugentibus conſolatio æternæ exultationis promittitur.* Ita ait Iſaias 61. n. 3. *Dare his, qui lugent Sion gloriam pro cinere, unctionem lætitiæ lugentibus; pro ſpiritu mœſtitiæ, amictum gloriæ.*

(Auguſt. *Æterna beatitudo conſolatio.* Chromant. Iſai. 61.)

Mira Dei miſericordia, quòd non ſolùm pro- 151.
mittit ſuis ſuam cœleſtem beatitudinem ſub nomine regni cœlorum, vel terræ viventium, ſed etiam prætextu conſolationis: ſuos enim non ſolum vult regno ditari, verùm etiam omni animi gaudio perfundi, omnique jucunditate recreari. *Angelus autem Domini deſcendit cum Azaria, & ſociis ejus in fornacem, & excuſſit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis, quaſi ventum roris flantem*, Daniel. 3. n. 49. Non ſat erat diſpergere, ac movere ignem, ne eos læderet. Ad quid ultrà tenuis aura roris flantis: Theodoretus. *Angelus itaque flammam diſſipabat, & mediam fornacis partem ignis carbonibus nudans, auram quandam frigidam, ac mediocriter humidam, quæ Sanctis afferret voluptatem, parabat, atque hanc in Sanctorum corpora immittebat.*

(*Dat Deus non ſolùm ea quæ ſunt neceſſaria, ſed etiam quæ delectant, & recreant.* Dan. 3. Theor.)

Ait Deus Moyſi, *Hodie egrediemini in menſe* 152.
novarum frugum, Exod. 13. n. 4. Sed cur potius Dei providentia elegit hunc menſem; quàm alium? Tunc enim erat valde opportunum, & commodum tempus itinerantibus, prata mille floribus depicta rident, arbores erumpunt in poma, & terra emitit fructus, cœlum ſerenum adeſt, nec viget æſtas, nec frigus, nec intemperies, placida aura itinerantes recreat; & eos ſuavi cantu aves demulcent, Oleaſter ibi: *Adverte*, inquit, *quam opportuno tempore, cùm nec frigus, nec viget æſtas. Sed cur hoc tempus ſelegit pro decernendo Iſraelis itineres? Ut ſic eorum incolumitati, & voluptati conſulat; deliciis enim non caret, tempore verno itinere accingi.*

(Exod. 13. *Deus maximè recreat ſervos ſuos.* Oleaſter.)

Quæstio XXII.

Quare non explicetur à Chriſto Domino, quænam ſit hæc conſolatio promiſſa lugentibus?

153. *Ratio difficultatis.* IN aliis beatitudinibus aſſignatur à Domino præmium, pauperibus ſpiritu regnum cœlorum, mitibus terra viventium: at lugentibus conſolatio pollicetur; non tamen explicatur, quæ, & qualis ſit hæc conſolatio, ſicut dicitur regnum cœlorum. Cur non dicitur, qualis ſit hæc conſolatio? cœleſtis, an terreſtris? animi, vel corporis?

154. Iſaac Presbyter. Dubium hoc eleganter attigit, & ſolvit. S. Iſaac Presbyter Antiochen. *lib. de contemptu mundi*, habetur in Bibliothec. tom. 7. part. 2. *Quoniam ipſi conſolabuntur: non expreſſit quam conſolationem.* Et paucis ſubjectis ait: *Auxilium autem, quod fit ex lachrymis, nemo novit, niſi illi qui huic operationi ſuas animas tradiderunt.* Qualis ſit pauperum merces, mitium ſuavis promiſſio verbis dici, & dictis explanari poteſt: at lachrymarum ſuavitas, lugentium præmium, non ſermone aperiri valet, ſed ſolus ille agnoſcit, penetrat, & aſſequitur, qui huic ſancto ſtudio deditus eſt, & ipſa experientia ſentitur; quod verbis exæquari nequit. *Suavitatem, quæ ex lachrymis reſultat, ſolus qui experitur, agnoſcit.*

155. Apocal. 21. Videt Joannes cœlum apertum, & audit vocem magnam, dicentem: *Abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors ultrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultrà, quia prima abierunt.* Apocal. 21. n. 4. Vox cœleſtis explanat Sanctorum gloriam, & felicitatem: & de lachrymantibus ait, quòd in eis non erunt terrenæ preſſuræ mortis, luctus, clamoris, ac doloris, quæ omnia ex primi parentis prævaricatione provenerũt, utibi ſatis doctè explicat Primaſius. Sed cur his contenta vox illa ſublimis non aperit etiam horum Sanctorum felicitatem, viſionem, fruitionem, ac delectationem? Sanctorum Martyrum inſignia, ac ſtemmata in gloria explanat Joannes: *Vidi animas interfectorum propter verbum Dei, & datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ*, Apoc. 6. n. 9. De virginibus teſtatur idem Evang. *Virgines enim ſunt. Hi ſequuntur agnum quocunque ierit, ſine macula enim ſunt ante thronum Dei*, Apocal. 14. n. 5. Cur etiam de lugentibus non dicit quali gloria munerentur, ſed ait: Luctus, clamor, & dolor non erunt amplius? Quibus afflictionibus, & pœnalitatibus, Sancti lachrymantes ſint ſuperiores, & à quibus jam evaſerunt, ſermone dici poteſt: at eorum gaudia, dulcedines & ſuavitates verbis aſſequi non poſſunt, ſed ſolùm experientia apprehendi, plus enim in his hauritur affectu cordis, quàm effectu oris valeat eructari. Huc advoca D. Chryſoſtomum homil. 12. in Epiſtol. ad Coloſſ. *Nihil eſt, ait, his lachrymis jucundius. Quovis riſu ſunt hæ jucundiores. Sciunt, qui lugent, quantam hæc res habeat conſolationem.*

Primaſ. P — *Apoc. 6.* — *Apoc. 14.* — *Beatitudo, quam lachrymæ promerentur, verbis non explicatur.* — *Chryſoſt.*

156. Geneſ. 32. Luctatur Jacob cum Angelo, *Qui benedixit ei in eodem loco*, Geneſ. 32. n. 30. Sed in quo eum benedicit? Quid datum eſt in hac benedictione? Quid Iſaac ipſi Jacob dederit in ſua benedictione, planè explicat Scriptura: *Serviant tibi populi, adorent te Tribus*, &c. Gen. 27. n. 28. Quid Jacob conceſſerit ſuis filiis, dum ageret jam ultimum ſpiritum, eis benedicens, apertè narrat Scriptura, *Gen.* 49. Quare ergo non proponitur, quid hæc Dei benedictio luctantis, ut vult Chryſoſtomus, importet: Oſeas Propheta, ut volunt D. Hieronymus, Rupertus, & alij, explanat, quòd hæc lucta, & contentio perpetrata fuerit gemitibus, & lachrymis? *Invaluit ad Angelum, & confortatus eſt: flevit, & rogavit eum*, Oſee 12. n. 4. Et licet dona, quæ aliis benedictionibus dantur, verbis valeant aperiri; tamen ea, quæ lachrymæ important, adeò magna, & præcelſa exiſtunt, ut nullo ſermone exprimi poſſint.

Genſ. 21. — *Chryſoſt. Hieron. Rupert.* — *Oſee 12.* — *Dona quæ lachrymas impetrant, magna valde.*

Quæstio XXIII.

Quare Chriſtus Dominus lugentes prædicat beatos, cùm Apoſtolus præcipiat ſemper eſſe gaudendum?

157. *Ratio difficultatis.* *Ad Phil. 4.* TOTA ratio difficultatis eſt: quia Chriſtus Dominus hoc loco maximè ſuadet lachrymas, cùm lugentes felices, & beatos dicat: at verò Apoſtolus ad Philipp. 4. n. 4. ait *Gaudete in Domino ſemper, iterum dico, gaudete.* Quomodo ergo lugendum, ſi gaudendum eſt ſemper, nam luctus excludit gaudium?

158. Chryſoſt. Luc. 6. Dubium movet, & ſolvit D. Chryſoſtomus homil. 14. in Epiſtol. ad Philipp. *Beati lugentes, & væ ridentibus, dicit Chriſtus*. Luc. 6. n. 25. *Quid ergo Paulus dicit: Gaudete in Domino ſemper? Chriſtus autem væ dixit ridentibus, riſum mundi hujus taxans, qui fit propter res præſentes; & lugentes beatos dixit, non ſimpliciter ſuorum amiſſionem lugentes, ſed eos, qui compuncti ſunt, quique ſua mala lugẽt, & delicta ſua animo revolvunt, aut etiã aliena. Non eſt autem hoc gaudium luctui illi contrarium, etenim, ex illo luctu naſcitur quoque gaudium: qui namque ipſius mala luget, & confitetur, gaudebit. Propterea verò licet lugere quidem propter peccata ſua; gaudere autem Chriſti cauſa.* Non contrariatur Paulus Chriſto: nam Dominus præcipit lugere propria peccata, vel aliena, & ex his lachrymis, & ex hac compunctione oritur perpetuum gaudium in Domino, quod Apoſtolus commendat. Et non dicit ſolùm, Gaudete, ſed addidit, *in Domino*; ſolus enim ille, qui propria, & mundana luget, & plangit peccata, gaudet, & exultat in Domino. *Luctus ex peccato gaudium ex Deo.*

159. Chryſoſt. Secundò, ex ultimis verbis Chryſoſtomi: *Propterea licet lugere propter peccata ſua; gaudere autem Chriſti cauſa.* Qui ſe, ſuaque delicta, ac miſerias conſiderat, beatus eſt qui luget: qui autem Chriſtum, ac divitias ſui amoris cogitat, & contemplatur, in Domino guadet, ac exultat, & in jubilationes gratiarũ actionum prorumpit. *Ex noſtri cognitione luctus, ex Dei conſideratione gaudium.*

160. Euthym. Tertiò, Euthymius ad hunc Matthæi locum. *Beati, qui lugent. Quomodo ergo alio loco dicit Paulus, Gaudete in Domino ſemper? Quia & ille gaudium dicit, quod non è luctu oritur; habet namque luctus repenſum ſibi gaudium. Quemadmodum enim, poſtquam vehemens pluvia impetuosè deſcẽderit, ſerenitas ſtabilior eſſe ſolet; itaque deductis lachrymis tranquillitas, & gaudium animi ſuccedit*, Chriſtus dicit lugendum, Paulus gaudendum: hæc magna exultatio ex illo luctu procedit; ſicut enim peracta tempeſtate gratior eſt *Poſt luctum ſuavius gaudium.*

tran

tranquillitas, ita quanto copioſior fuerit imber
lachrymarum, & vehementior animi compun-
ctio, tanto majus, & perjucundius gaudium erit.
Et ideo Apoſtolus non ſolum dicit gaudendum,
ſed per repoſitionem hoc cõmendat: *Iterum dico.*
Quinimò. S.Anſelmus, & B.Brunonius ad cita-
161. Anſelm. tum locum Apoſtoli inquiunt; quòd Paulus cõ-
Bruno. mendat gaudium perpetuum, & ſtabile. Quod
colligunt ex repetitione, *Iterum dico Gaudete*,
Chryſoſt. Chryſoſtomus, & Euthymius *citati* teſtantur,
Euthym. quòd hoc gaudium Apoſtoli oritur ex luctu,
Donum ex quem Chriſtus beatum prædicat, non qualecun-
lachrymis que gaudium, ſed durabile, & permanens nobis
perpetuum, inculcat Apoſtolus, nec aliud poteſt lachrymis,
& ſtabile. & fletu pullulare, & naſci, cùm bona, quæ diu
conſiſtunt, & perſeverant, in luctu, & planctu
fundentur, & radicentur.
De Eccleſia ait Regius Vates, & explicant
162. Chryſoſt. D.Auguſtinus, S.Hieronymus, S.Brunonius, S.
Auguſt. Thomas; *Ipſe ſuper maria fundavit eam*, Pſal 23.
Hieron. n.2. Sed cùm Eccleſia ſit fundata firmiter, ſtabi-
Brunon. litur per omne ſæculum, ut ipſemet Regius
D.Thom. Vates ait Pſalm. 27. n.7, *Deus fundavit eam in*
Pſalm. 23. Pſalm. 47. *æternum.* Quod fundamentum columnis æneis
Quod in la- fulcitum ad tantam eligitur ſtabilitatem? Mare,
chrymis fun- ait ipſe Pſaltes, Mare magno impetu fertur, &
datur, ma- minimè in uno loco conſiſtit. Aqua maris ſalſa
ximè durat. eſt lachrymas adumbrans, ut habes in multis
S.Eligius. Scripturæ locis. Eleganter S. Eligius Noviom.
Epiſcopus homil. 11. *Super fluenta lachrymarum
Juſtorum fundavit eam.* Ut enim Eccleſia diu
tuta conſiſteret, ac perſeveraret, nullum majus
ac nobilius fundamentum ſupponi poterat,
quàm lachrymæ Juſtorum.

Matth. 7. *n.* 6. Beati qui eſuriunt, & ſi-
tiunt juſtitiam, quo-
niam ipſi ſaturabun-
tur

VERSIONES.

Syriacus. Beati illi, qui eſuriunt.
Arias. Beati, eſurientes, & ſi-
tientes.
Maldonatus ex Græco. Eſuriunt, & ſitiunt pro-
pter juſtitiam.

ALTER TEXTUS.

Luc. 6. *num.* 21. Beati, qui nunc eſuritis,
quia ſaturabimini.

EXPOSITIO.

163. PONDERANDUS eſt ordo, quem
Dominus tenet in beatitudini-
bus prædicandis. Quod elegan-
Ambroſ. ter obſervat D.Ambr. lib.6. in
Luc. *Ordinem proſequantur*, ait,
Ubi contritio, *peccatũ depoſui, temperavi mores,*
ibi non eſt *delicta deſtitui, eſurire incipio, & ſitire juſtitiã.* Poſt
juſtitiæ faſti- fletũ, & lachrymas ponitur eſuries, & ſitis juſtitiæ:
dium. nã ubi primum homo ſe diffundit in lachrymas ac
vera contritione dolet, non amplius faſtidium,
ſed famem habet juſtitiæ. Quod etiam elegan-
Paſchaſ. ter dixit D.Paſchaſius lib.3. in Matth. *Prius, dum*
*ager gravi premetur morbo, eſurire nequiverat,
quia bonæ vitæ faſtidium juſtitiæ ſitim, eſuriemque
pellebat.* At ubi ſanus factus eſt per contritio-
nem, jam eſurire incipit.
Beati, qui eſuriunt. Sed ut ait Simon Caſſianus 164. Caſſian.
lib. 10. *cap.* 7. Unde Beati? pro eo quòd juſtitiam *Fames, &*
eſuriunt, & ſitiunt. Eſuries, & ſitis hoc loco non *ſitis deſide-*
ſumitur pro corporali, ſed pro ſpirituali. Amos *rium.*
8. *n.* 11. *Mittam famem in terram; non famem pa-* Amos. 8.
nis, nec ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Domini. Eccli. 24.
Eccleſiaſtici 24. n. 29. *Qui edunt me, adhuc eſu-
rient, & qui bibunt me, adhuc ſitient.* Indicat ergo
hoc loco eſuries, & ſitis vehemens deſiderium, Hilar.
ut docent D.Hilarius *can.* 2. D. Hieronymus *in* Hieron.
Comment. D.Cyprianus *Epiſt.* 63. D. Ambroſius Cyprian.
lib. 6. *in Luc.* D. Auguſt. *lib.* 1. *de ſerm. Domini in* Ambroſ.
monte. D. Chryſoſtomus *hom.* 15. D. Leo *ſerm.* Auguſt. Chryſoſt.
de omnibus Sanctis, & ſerm. 2. *de Quadrag.* S. Leo.
Proſper *in Pſalm.* 102. D. Gregorius Nyſſenus Proſper.
lib. de beatitud. Concion. 4. S. Cæſarius Arelaten. Nyſſen.
homil. 22. D.Paſchaſius *lib.* 2. *in Matth.* D. Ber- Cæſ. Arelat.
nard. *ſerm.* 1. *de omnibus Sanctis.* Theophylactus, Paſchaſ. Bernar.
Euthymius, Beda, Albertus Magnus, S.Thomas. Theophyl.
Et hoc apertè colligitur ex textu. Non dixit Nyſſen.
Chriſtus: Beati, qui ſervant juſtitiam; ſed *qui* Beda.
eſuriunt, & ſitiunt, quod dicit deſiderium. Albert. Mag. D. Thom.
Et notandum, quòd priùs Dominus ponit eſu- 165.
riem, & poſteà ſitim: diſtinguuntur enim quaſi *In via vir-*
perfectum ab imperfecto; nam eſuries majorem *tutis de im-*
dicit imperfectionẽ, & difficiliùs, ac laborioſiùs *perfecto, ad*
expellitur; ſitis verò faciliùs, ac delectabiliùs. *perfectum &*
Quod ponderat D. Bernardus ſerm. 2. de An- *ſuavius pro-*
nuntiat. *Verumtamen*, ait *donec ſapit tibi veritas*, *ceditur.* Bernard.
*non ſine difficultate ad interiora trajicitur: Ubi ve-
ro cœperis in ea oblectari, jam non cibus, ſed potus
eſt, & ſine difficultate intrat in animam; quo vi-
delicet ſpiritualis cibus intelligentiæ, potu ſapientia
digeratur.* Nã quàvis in exordio virtutis aliquid
laborioſũ, & difficile offeratur, tamẽ poſtquã iter
arripitur, omnia maximè ſuaviſſimè exhauriũtur
Juſtitiam. Quid *juſtitiæ* nomine hic denotatur? 166.
Primò ſignificatur omnis virtus, & ſanctitas.
Ita D. Gregorius Nyſſenus, D. Hieronymus, D. Nyſſen.
Auguſtinus, & alij. Nã paſſim ſanctitas, omnem Hieron. Auguſt.
virtutẽ importans, juſtitiæ nomine dicitur. Et ita
hic ſumitur infrà: *Beati, qui perſecutionẽ patiun-
tur propter juſtitiã.* Et ideo hæc expoſitio mihi
probabilior, ne in tam brevi cõtextu juſtitia di-
verſimodè ſumatur. Et ita Beati ſũt illi, qui affe-
ctant, & deſiderant omnẽ virtutem, & ſanctita-
tẽ. Et ideo non dixit: Beati, qui eſuriunt, humi-
litatẽ, patientiã, quæ ſunt partes juſtitiæ, ſed qui
eſuriunt totã juſtitiã; non enim ſat eſt, ſi in uno
vel altero juſtus ſis, niſi in omnib. juſtus fueris.
Secundò, ut volunt D.Chryſoſtomus, Euthy- 167.
mius, Theophylactus, D.Paſchaſius, Hugo, Caje- Chryſoſt. Euthym.
tanus, ſumitur hoc loco juſtitia pro ſpeciali vir- Theoph.
tute, quæ reddit unicuique ſuum. Ac proinde ju- Paſchaſ.
ſtitia hic opponitur avaritiæ, ut ait D. Thomas, Hugo.
& unicuique dat quod ſuũ eſt. Tertiò. Rupertus Caietan. D. Thom.
Maldonatus, Beati, qui patienter habent famem, Rupert.
& ſitim, quia illius juſtitia nõ ſervatur, ſed cõtra Maldon.
juſtitiam bona eorum diripiũtur: quales ſunt in-
juſtè damnati, qui bona ſua perdiderunt; quales
ſæpe ſũt pauperes, viduæ & orphani. Et ut Mal-
donatus hanc ſententiam corroboret, contẽdit,
legendum eſſe ex Græco, *Eſuriunt, & ſitiunt pro-
pter juſtitiam.* Sed contra hoc urget, quòd nec
noſtra Vulgata, nec aliquis Eccleſiæ Pater legit.

168. Quartò. Moraliter per juſtitiam intelligunt Chriſtum Dominum. D. Maximus *hom.* 4. *de jejunio*. Chromantius, Haymon Maximè beati ſunt illi, qui cum vehementi aviditate, & deſiderio Chriſtum ſumunt in cœleſti pane Euchariſtiæ. S. Gaudentius tractat. 2. de Paſchæ obſervatione. *Præcepit Dominus*, ait, *ne lento corde, & ore languido ſacramentum Dominici corporis ſumamus, & ſanguinis; ſed cum omni aviditate animi, quaſi verè eſurientes, & ſitientes juſtitiam.* Beati, ait, qui eſuriunt, & ſitiunt juſtitiam. D. Auguſtinus ſerm. 14. de Martyrib. *Interior homo noſter*, ait, *eſuriat, & ſitiat; habet enim cibum ſuum, habet potum ſuum. Ego ſum, inquit, panis, qui de cœlo deſcendi.*

Maximus. Chromat. Haymon. Gaudent. *Beati qui hab nt famē Chriſti in Euchariſtia.* Auguſt.

169. *Ipſi ſaturabuntur*; æterna beatitudine, conſummatâque ſanctitate, ac juſtitia, & omnibus bonis ſpiritualibus, quæ in cœlo dantur. Pſal. 16. n. 15. *Satiabor, cum apparuerit gloria tua.* Saturabuntur etiam in ſecunda, & tertia ſententia; ipſamet virtute; quia virtus ſola ſibi pulcherrima merces eſt, ac ipſa gratia, quæ cum magno augmento datur bene operantibus. In quarta verò ſententia ſaturabuntur ipſo cœleſti pane, quem avidè deſiderant. *Beatus, qui manducabit panem in regno Dei*, Luc. 14. n. 15. Illud ultimò hic adverto, quòd diverſa eſt ſententia Matthæi, & Lucæ: nam Matthæus loquitur de eſurie, & ſiti ſpirituali, Lucas verò de corporali, & tunc dicuntur beati, qui ob Deum ſuſtinent inediam voluntariam. Vide Toletum *ibi annot.* 26.

Pſal. 16. Luc. 14. Tolet.

QUÆSTIO XXIV.

Quare Chriſtus Dominus in aliis virtutibus Beatificavit actum, in Juſtitia tamen deſiderium?

170. *Incidens dubium.* PER hanc phraſim loquendi, *Eſuriunt, & ſitiunt juſtitiam*, denotatur vehemens deſiderium juſtitiæ, ut dixi ex Patribus in expoſitione. Et obiter interrogari poteſt: Cur Dominus hac metaphorica locutione eſt uſus; & apertè non dixit: Beati, qui deſiderant? Multi enim reperiuntur, qui cùm ſint in peccato mortali, deſiderant virtutem; & tamen cum rebus mundanis delectantur; ac cum eis quieſcunt. Illi ergo dicuntur beati, qui ſicut illi, qui eſuriunt, & ſitiunt cibum, & potum, cum nullo alio recreantur, nec quieſcunt niſi cum ipſo cibo, & potu; ita illi, qui verè affectant juſtitiam, in nullo alio inveniunt requiem, ac delectationem, & conſolationem, niſi in ipſa. Et hi à Chriſto Domino beatitudinis vocabulo nobilitantur.

171. *Difficultas.* Quæſtio præſens eſt: Quare Chriſtus Dominus in aliis virtutibus beatificavit actum; ait enim, *Beati pauperes, beati mites, beati lugentes*; non enim dixit: Beati, qui deſiderant paupertatem, mititatem & luctum; ſed, Beati pauperes, mites, &c. At in juſtitia non dixit; Beati, qui ſervant juſtitiam ſed qui eſuriunt, & ſitiunt; hoc eſt, vehementer deſiderant. Cur ergo hic tantum deſiderium extollit, acquirit in ſuis?

172. D. Thom. Reſpondeo primò, quòd una perfecta virtus dari poteſt in hoc ſæculo, ut paupertas, mititas, &c. ait, D. Thomas hoc loco, *perfectam juſtitiam in mundo habere non poſſumus. Quia ſi dixerimus, quòd peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus*, 1. Joan. 1. n. 8. *Quaſi pannus menſtruatæ, univerſæ juſtitiæ noſtræ*, Iſai. 64. n. 6. *Sed hanc habemus in cœlo; ſed deſiderium ejus hîc poſſumus habere.* Idem docent Cajetanus, & Hugo. Magna Domini clementia; id enim exigit à nobis, quod præſtare poſſumus: & quia cùm ſimus miſerrimi: & peccatorum miſeriis infecti, non poſſumus perfectam in hoc ſæculo habere juſtitiam, quæ dicit conſummatam ſanitatem, ideo tantum deſiderium, quod præſtare, ac perſolvere poſſumus, petit, & exquirit.

1 Joan. 1. Iſai. 64. Cajetan. Hugo. *Id Deus à nobis exquirit, quod præſtare poſſumus.*

Secundò. Quia qui aliquid vehementer deſiderat, ſe illud non habere agnoſcit, & toto affectu ad id obtinendum ſe præparat: nam, ut ait Hugo, illi dicuntur hîc beati, qui ſe reputant inſufficientes & tunc incepiſſe in via virtutis. Ita dicebat David: *Nunc cœpi*, Pſalm 76. n. 11. *Cùm cõſummaverit homo, tūc incipiet*, Eccleſiaſtici 18. n. 6. *Poſt me ingredi nõ ceſſabis*, Jerẽ 3. n. 19. 173.

In via virtutis ſe cœpiſſe putant. Hugo. Pſalm. 76. Eccli. 18. Jerem 3.

Tertiò. In ſententia D. Chryſoſtomi, Euthymij, Theophylacti, Hugonis, Cajetani, *Juſtitia* ſumitur hoc loco pro ſpeciali virtute, quæ unicuique, quod ſuum eſt, reddit, ac proinde, ut rectè conſiderat P. Didacus de Celada *in cap. 2. J. dub.* § 18. *num.* 68. Chriſtus Dominus hortatur hic homines, ut ſint humiles, mites & pacifici, & ut habeant deſiderium juſtitiæ, hoc eſt, reddendi unicuique, quod ſuum eſt; adeò enim difficile judicat, juſtitiam re ipſa exercitam, ut taltem deſiderium illius hîc primò poſtulet. Paupertatem, manſuetudinem re ipſa exercitam exigit; at juſtitiæ deſiderio tantùm contentus eſt, & ad juſtitiæ deſiderium adhortatur. Valde enim difficile, quòd perfecta juſtitia in hoc ſæculo habeatur. 174.

Celada. *Ita difficile dare unicuique ſuum ut deſiderium pro magno habeatur.*

Quartò. Famem, vel ſitim pati, nullus habet, niſi erga ſe ipſum, & in ſe; nam charitas poteſt urgere nos, ut altari ſubveniamus per adjuvamen, conſilium, ac opera miſericordiæ; ſic & correctio fraterna, ſic & pacificatio, ſic & aliæ virtutes: at famem, & ſitim tenere nullus habet niſi in ſe, & erga ſe ipſum. Chriſtus Dominus ait, *Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt juſtitiam*; hoc eſt, qui habent famem, ac ſitim erga ſe, & ipſam juſtitiam volunt, & appetunt, quod in ſe ſuiſque rebus obſervetur ac interveniat. Adeò enim difficile eſt, quòd quilibet in ſuis non refugiat juſtitiæ rigorem, ſed potiùs amplectatur; ut Chriſtus hujuſmodi deſiderium, beatitudinis nomine condecoraverit. 175.

Maximè laudabile, quòd homo in ſe, ſuiſque rebus juſtitiam velit.

Valde conſideratione dignum eſt, quòd excluduntur tres Tribus ſeniores, & eligitur Tribus Juda in regnum. Sed unde ſupremi regni faſtigium promeruit? Cùm Thamar duceretur ad comburendum, miſit ad Judam accepta munera, quæ erant amoris pignora. *Qui agnitis muneribus*, ait: *Juſtior eſt, quàm ego, quia non tradidi eam Selæ filio meo*, Gen. 38. n. 26. Septuaginta: *Juſtificata eſt Thamar, quàm ego.* Se criminis reum fatetur, ac ſupplicio obnoxium, & Thamar abſolutum. Meritò ergo ad apicem regni evehitur progenies ejus, qui ſe communibus juſtitiæ legibus aſtrictum, ac pœnâ dignum agnoſcit. Iſidorus Peluſiota lib. 2. Epiſtol. 48. *Judas*, ait, *qui quartus erat, propter integrum judicium, ac rectam ſententiam, regiam dignitatem obtinuit, quoniam enim plerique delicta ſua occultantes alios* 176.

Geneſ. 38. Septuag. *Dignus regno, qui ſe juſtitiæ ſubmittit.* Peluſiota.

alios condemnant, hic autem ſe ipſum condemnavit; eâ inque, quæ ſtuprum admiſiſſe credebatur ſupplicio, & cruciatu liberavit, ob eam cauſam haud injuria regiam digni atem eſt aſſecutus.

177. Non expectato Saül Samuelis adventu obtulit ſacrificium, ob quam cauſam indignatus Dominus comminatur ei, quòd regnum ſuum ultrà non ſit conſurgendum, ſed dividendum ab eo, 1. *Reg.* 13. *n.* 13. Poſtea verò ſequenti *c.* 14. *num.* 47. de ipſo dicitur, quòd *Saul confirmato regno ſuper Iſraël pugnabat adversùs inimicos ſuos.* Sed ſi regnum erat jam ex Dei conſilio, ac decreto diviſum ab eo, quomodo dicitur confirmatum, & ſtabilitum? Immediatè antea in ipſo *ca* . 14. antequam regnum Saul dicatur confirmatum, narratur in hiſtoria, quòd, cùm Saul intelligeret quoddam juramentum ſuum, ut nullus comederet panem uſque ad veſperam, eſſe violatum, juſſit dare ſortes ſuper ſe, & ſuper filium ſuum Jonatham, ac ſuper omnẽ populum, ut ſi quis eſſet reus comprehenſus, moreretur; meritò ergo, quamvis regnum jam eſſet alienatũ ab eo, tunc dicitur confirmatum: qui enim æqualiter ſe, & ſuos, ac quemlibet alium de populo ſubjicit, ac ſubmittit rigori juſtitiæ, dignus eſt, qui omni regali decore confirmato tunc nobilitetur, ac extollatur. Qui cùm eſſet Rex, juſtitiam à ſe, ac filio ſuo non ablegavit; ſed potiùs exercere decrevit, optimo jure tunc Rex habetur: De hoc facto Saulis, ait Carthuſian. *Per hoc, quod Saul proprio filio noluit parcere, Prælati, ac judices inſtruuntur, ſine perſonarum acceptione juſtitiam exercere.*

1. Reg. 13.

Regna promeretur, qui nec à ſe, nec à ſuis juſtitiam excludit.

Carthuſ.

Matth. 5. *n.* 7. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.

VERSIONES.

Syriacus.	Quoniam ſuper eos futuræ ſunt miſericordiæ.
D. Aug ſerm 1. *de Martyrib. S. Leo in feſto omnium Sanct.*	Quoniam ipſorum miſerebitur Deus.
Arias.	Quoniam ipſi miſericordia afficientur.
D. Hilarius.	Ipſis miſericordiam præſtabit Deus.

EXPOSITIO.

178. **J**USTITIA jungitur miſericordia, quia opus noſtrum erga proximum, ut ait Cajetanus, ſi eſt debitum, eſt ex juſtitia, ſi autem indebitum, ex miſericordia eſt. Et optimè juſtitiæ aſſociatur miſericordia, quæ illius rigorem temperat, & demulcet. Unde eleganter ait Gloſſa; *Juſtitiæ lumen eſt miſericordia.* Nimium jus, nimia injuria: ne ergo juſtitia ſuos præſcriptos terminos tranſcendat, à miſericordia dirigatur, Jacob. 2. n. 13. *Superexaltat autem miſericordia judicium.* Unde ait D. Thomas: *Juſtitia ſine miſericordiâ, crudelitas eſt; & miſericordia ſine juſtitia, mater eſt diſſolutionis; & ideo oportet, ut utraque conjungatur,* Prov. 3. n. 3. *Miſericordia, & veritas non te deſerant.*

Cajetanus.

Gloſſa Juſtitia ſit aſſocia a miſericordia.

Jacob 2.

D. Thom.

Proverb 3.

179. *Miſericors*, ut notant Haymon, & Hugo, dicitur à miſero corde. *Beati miſericordes.* De eleemoſynis hanc miſericordiam intelligendam putant D. Gregorius Nyſſenus *lib. de beatitud. concio.* 5. D. Auguſtinus *de ſerm. Domini in monte*, S. Leo *in feſto omnium Sanctorum.* Tamen omne miſericordiæ genus hîc ſubintelligunt D. Hieronymus *hoc loco* D. Chryſoſtom. *in imperfect. homil.* 9. D. Paſchaſius *lib.* 3. *in Matth.* Theophylactus, Albertus Magnus, S. Thomas, Hugo, & alij. Et ita ſub miſericordia multa opera continentur. Primò miſeriam corporalẽ proximi per eleemoſynas ſublevare. Secundò fratri tuo laboranti ignorantia, peccato, vel afflictione, ſuccurrere conſilio, directione, ac conſolatione. Tertiò magnus affectus miſericordiæ, miſero prævenire, & quærere, ut ſubvenias. Quartò ſubtrahere tibi commoda, & neceſſaria, ut aliis elargiaris. Quintò pro fratribus te vitámque tuam impendere, ut fecit Chriſtus, & fecerunt Apoſtoli. Sextò injurias ab hominibus acceptas condonare, ut etiam præſtarunt ipſimet diſcipuli Domini. Nam, ut docet D. Chryſoſt. *citatus*, vera miſericordia ad amicum, & inimicum extenditur. Septimò. Aliorum miſeriis compati. D. Paſchaſ. lib. 3. in Matth. *Si facultas*, ait, *deſit, ubveniendi, non ergo compaſſio miſerarum deerit, Ab hoc quippe miſericordia dicta eſt, ut in corde miſerias aliorum noſtras faciamus.*

Haymon. Hugo. Nyſſen. Auguſt. Leo.

Hieron. Chryſoſt. Paſchaſ. Theophyl. Alb. Magn. D. Thom. Hugo.

Quid per miſeri ordiam intelligatur.

Chryſoſt.

Paſchaſ.

180. *Ipſi miſericordiam conſequentur*; id eſt, eam miſericordiam obtinebunt, quia à miſeriis omnibus liberabuntur. Et ita ait D. Auguſt. ſerm. 14. de Martyribus. *Fac miſericordiam, ut fiat tecum.* Et hoc probat Rupertus exemplo Abdiæ, qui cùm haberet miſericordiam in Prophetas Domini, ut eos diebus multis paſceret in perſecutione Jezabel. 3. *Reg.* 18. *n.* 13. Ideo apud Eliam invenit miſericordiam, ne cremaretur, ſicut alij principes belli, 4. *Reg.* 1. *n.* 23. Invenient etiam miſericordiam miſericordes, dum æterna vita, ac gloria munerabuntur à Deo, quæ etiam dicitur miſericordia, non quia merita non conferatur, ſed quia data ſunt ipſa merita, quibus datur: nam, ut ait D. Auguſt. epiſt. 105. & lib. de correptione, & gratia, *Dei dona ſunt merita noſtra, ſuaque Deus munera coronat, dum merita noſtra coronat.*

Auguſt.

Rupertus.

Auguſt.

QUÆSTIO XXV.

Quare viro miſericodiâ illuſtri non aſſignetur in præmium corona, vel gloria, ſed miſericordia?

181. **V**IR miſericors ſummoperè placet Deo, ut omnis ſacra Scriptura teſtatur. Cur ergo de hujuſmodi viro non dicitur, quòd juſtè coronabitur? Apoſtolus non dicit: miſericordiam aſſequetur; ſed *Qui legitimè certaverit, coronabitur*, 2. Tim. 2. num. 4. Nec dicit: Repoſita eſt mihi miſericordia, ſed, *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ*, 2. Timoth. 4 numero 8.

2. Tim. 2.

2. Tim. 4.

182. Reſpondeo ad quæſtionem. Multo majus præ

mium

mium promittitur miſericordi viro, quàm corona juſtitiæ: quia ſub nomine miſericordiæ pollicetur omne bonum, ſive ſit in ſe ex miſericordia ſive ex juſtitia, ut eſt merces propoſita meritis de condigno, quod etiam in radice dicitur gratia, & miſericordia. Ita explicat Cajetanus, advertendo, quòd non dicitur determinatè iſta, vel illa miſericordia. Ait ipſe: *Miſericordiã conſequentur, non hanc, vel illam; non quoad hoc, vel illud, ſed abſolutè omnimodam miſericordiam conſequentur quoad omnia, quæ ſunt animæ, & corporis, & exteriorum.*

Caietan. *Miſericordia hic, abſolutè dicit omnem miſericordiam.*

183. Syriacus. *Deus miſerenti viro multas dat miſericordias.*

Itaque viro miſericordi, non una ſed multiplex promittitur miſericordia. Ita habet Syriacus: *Super eos futura miſericordia.* Non enim vult Deus ab homine vinci, ſed cum ſua liberalitate vincere. Primò quia miſericordibus, ac eleemoſynariis peccatoribus inſpirat pœnitentiam, & per ſuam gratiam illuminat, ac convertit cor ad contritionem, ut peccata ei remittantur, Pſal. 36. n. 21. *Juſtus miſeretur, & tribuet; apud Dominum greſſus hominis dirigentur, & viam ejus volet; cum ceciderit, non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam.* Tob. 4. n. 11. *Eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat.* Daniel. 4. n. 24. *Peccata tua eleemosynis redime.* Secundò. Dat Deus affluentem, & copioſam gratiam, per quam homo in multa merita creſcat. Tertiò. Dat vitam æternam, quæ eſt ſumma gratia, & miſericordia quia initium operis, per quod promerita fuit, ex gratia eſt, Pſalm. 120. n. 4. *Qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus.* Et ait docet D. Auguſtinus *citatus*, in fine expoſitionis. Quartò. Et jam in hac vita Deus miſericordi viro confert bona; ut obſtetricibus Ægypti, *Exod. 1. num. 21.* Quintò. Etiam in hac vita miſericordia liberat à multis periculis, & damnis, ut patet in exemplo Abdiæ in fine expoſitionis.

Pſalm. 36. Tob. 4. Dan. 4. Pal. 102. Auguſt.

184. *Viro miſerenti miſericordia diſtricta.* Chryſoſt.

Secundò. Deus dum miſeranti viro ſuam miſericordiam pollicetur, ei aſtrinxit, ac obligavit ſuam miſericordiam, ergáque eum ſuum amorem pigneravit. Et quantum ad primum, nota verba D. Chryſoſt. hom. 10. in imperfect. *Ille verè miſericors eſt, ait, qui inimico proprio miſeretur, ſicut ſcriptum eſt: Diligite inimicos veſtros. Et verè beatus eſt ille talis quoniã miſericordia ejus, ſi quidem non habet peccatum, quod difficile eſt in hominibus, proficit illi ad additamentum juſtitiæ: ſi autem habet, ad remiſſionem peccati, quoniam poteſt fiducialiter dicere: Dimitte mihi debita mea, ſicut & ego dimitto debitoribus meis.* Qui ex miſericordia operatur, maximè aſtrictum Deum erga ſe habet. Nam, ſi ex miſericordia remittit proximo injurias ſibi illatas, Deo poteſt dicere: Dimitte mihi debita mea, ſicut ego pro te dimiſi debitoribus meis. Si verò ex miſericordia dat eleemoſynas egenti, Deo dicere valet: Da mihi tua bona, ſicut ego pro te do, ut meditatur Hugo.

Hugo.

185. *Dei amor pigneratus, at maximè propenſus miſerenti viro.* Nyſſen. Leo.

Deinde divinus amor maximè eſt pigneratus miſerenti viro, & magna affectione tendit ad ipſum. Quod eleganter dixit D. Gregor Nyſſenus lib. de beatitudine orat. 5. *Miſericordia, ait, benevolentiæ mater eſt, dilectionis pignus, vinculũ omnis amicæ affectionis.* Et in hanc rem expende pulchra verba D. Leonis Papæ ſermone in feſto omnium Sanctorum. *Agnoſce, inquit, Chriſtiane tuæ ſapientiæ dignitatem, & qualium diſciplinarum artibus ad quæ præmia voceris, intellige. Miſericordem te miſericordia, juſtum vult te eſſe juſtitia, ut in creatura ſua creator appareat, & in ſpeculo cordis humani per lineas imitationis expreſſa Dei imago reſplendeat.* Unuſquiſque ſuum ſimile magno pondere diligit, & amat; miſericors es, aliqualem Dei ſimilitudinem geris, itaut *in creatura creator appareat, & in ſpeculo expreſſa Dei imago reſplendeat.* Ergo conſequens, eſt ut Dei miſerentis amor ſit tibi pigneratus, ac in te, ut in ſuum ſimile, magno tendat, ac feratur impulſu, cùm per miſericordiam expreſſa Dei imago in te reſplendeat.

Per miſericordiam Dei imago reſplendet in homine.

186. 2. Cor. 1. *In miſericordia reſplendet Dei imago.*

Ait Paulus 2. Cor. 1. num. 3. *Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, Pater miſericordiarum.* Sed cur dicitur Pater miſericordiarum? Cur non dicitur etiam ultionum, ſicut dicitur & Deus? Cur non dicitur pater potentiæ: juſtitiæ, & ſcientiæ; ſed *Pater miſericordiarum?* Pater in Filio repræſentatur, ut in naturali imagine: Deus ergo dicitur Pater miſericordiarum, quia in ipſa miſericordia *expreſſa Dei imago reſplendet*, & refulget: habes miſericordiam, imaginem Dei habes. *Ut in creatura creator appareat.* Non procul ab hac cogitatione eſt Divus Bernard. ſer. 5. in natali Domini, *Pater miſericordiarum, ait, dicitur Deus. Quis non videat, velut proprio nomine, Filium deſignari? Et bene dicitur Pater miſericordiarum, cui proprium eſt ſemper miſereri, & parcere.* Per miſericordiam proprius ejus filius, qui eſt ejus imago conſubſtantialis, deſignatur.

Bernard.

187. Pſal. 42. Heb. aic. Pſal. 24.

Miſericordia proprium Dei nomen. *Exurge Domine adjuva nos, & redime nos propter nomen tuum*, Pſalm. 42. Hebraicè. *Propter miſericordiam tuam*, Pſalm. 24. num. 12. *Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo*, id eſt, propter tuam miſericordiam. Sed cur miſericordia proprium Dei nomen; Ait Plato in Cratylo. *Nomen eſt, velut quædam imago rei, illius naturam adumbrans, & exprimens.* Et quamvis nullum habeamus nomen, quod Dei naturam exæquet; tamen pro noſtro captu, miſericordia maximè ejus infinitam bonitatem declarat, *Creavit Deus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuã*, Geneſ. 1. n. 27. Sed in quo exiſtit in homine hujuſmodi Dei repræſentatio? Accipe D. Gregorium Nyſſenum lib. 2. de beatitud. orat. 5. *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Jam verò certam ſtabilémque ſententiam quandam, & ſublimiorem doctrinam per hæc verba diſcere licet. Quod nimirum is, qui juxta ſui imaginem hominem fecit, omnium bonorum materias, ac ſubſidia in natura ſui operis diſpoſuerit.* Adeo peculiaris, & intrinſeca eſt miſericordia Deo, ut dum homini inditi ſunt proprij miſerandi affectus, dicatur homo factus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei. Et ita in miſericordia includitur omne bonum, ut dum homini miſerandi viſcera data ſunt, *omnium bonorum materias, ac ſubſidia in natura ipſius operis depoſuerit.*

Plato. Geneſ. 1. Nyſſen. *Per miſericordiam homo ſimilis Dei. In miſericordia clauditur omne bonum.*

Matth. 5. n. 8. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.

VERSIONES.

Syriacus. Beati illi, qui mundi ſunt corde

corde; quippe qui viſuri ſunt Deum.

D. Auguſt. de ſerm. Domini. Beati mundi corde.

D. Niſſen lib. de beat. orat. 6. Beati puro corde.

EXPOSITIO.

188. Euthym. EVTHYMIVS, *Hanc beatitudinem*, ait, *poſt eleemoſynam poſuit Dominus, nam multi juſtitiam, ac eleemoſynam aſſecuti, circa voluptates devicti ſunt. Oſtendit itaque ſolas non ſufficere virtutes.* Non enim ſufficit una virtus,
Quare hoc loco ponitur mundities cordis. vel altera, niſi adſit integritas virtutum, quæ per munditiem cordis denotatur. Et hæc beatitudo
Paſchaſ. Anſelm. Hugo. ponitur ſexto loco, ut notant D. Paſchaſius, D. Anſelmus, & Hugo, qui ait: *Quia per ipſam homo ad Dei imaginem reparatur, quem ſexta die condidit, & perditum ſexta ætate recuperavit.*

189. Maldonat. *Beati mundo corde.* Sunt recentiores docti, ut Maldonatus, qui per munditiem cordis intelli-
Simplicitas Prædicatoribus neceſſaria. gunt ſimplicitatem ſine mundi aſtutia, quia Dominus hic agit de virtutibus, quæ Apoſtolis maximè erant neceſſariæ ad prædicationem, hoc illis maximè commendat: *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* Et in hac ſententia eſt Haymon. *Cor mundum*, ait, *hoc eſt*,
Haymon. *cor ſimplex, nulla malitiæ duplicitate fœdatum.*

190. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Secundò, Mundum, ut interpretantur D. Chryſoſtomus, Theophylactus, Ethymius, eſt anima pura, & caſta ab omni æſtu, ac concupiſcentia carnis. Nã, ut ait Theophylactus, *Abſque*
Caſtitas ad videndum Deum, ac ad ſcientiam. *ſanctificatione, hoc eſt, caſtitate nullus videbit Deum; ſicut ſpeculum, ſi fuerit mundum, accipit imagines; & ita anima pura facile Dei, & Scripturarum ſcientiam ſuſcipit.*

191. *Conſcientia pura, ſine peccato.* Tertia, & verior ſententia: Mundi corde dicuntur, qui nullo peccato, ſive actione externa, ſive verbo, ſive cogitatione ſunt contaminati: quorum cõſcientia ita eſt pura, ut de aliquo delicto non ſit redarguenda. Hæc eſt ſatis commu-
Baſil. Hilar. Cyprian. Nyſſen. Impe fect. Leo. Paſchaſ. Machar. Auguſt. Chromant. D. Thom. Hieron. Albert. Mag. nis ſentẽtia. Ita D. Baſilius *in regulis brevioribus, interrog.* 28. Hilarius *Cant.* 4. D. Ciprianus *epiſtol.* 46. *& lib.* 3, *ad Quirin.* D. Gregorius Nyſſenus *de Beatitudin. Concion.* 6. Auctor Imperfect. *homil.* 9. D. Leo *in feſto omnium Sanctorum.* D. Paſchaſius *lib.* 3. *in Matth.* D. Macharius ſenior *homil.* 44. D. Auguſtinus *ſerm.* 14. *de Martyribus* & hoc loco Chromantius; D. Hieron. D. Thomas, Albertus Magnus, & alij.

192. *Stabilitur tertia ſententia.* Ex eo hæc ſententia mihi eſt probabilior; quia *munditia cordis* in Scriptura, omnem puritatem, ac munditiem ab omni delicto, hypocriſi mala intentione dicit, & ſignificat: *Quis aſcendet in montẽ Domini? Innocens manibus, & mundo corde*,
Pſalm. 23. Pſalm. 52. Prov. 20. Pſalm. 23, num. 4. *Cor mundum crea in me Deus*, Pſalm. 5 2. n. 12. *Quis poteſt dicere, Mundum eſt cor meum*, Proverb. 20. n. 9. Deinde Chriſtus Dominus hîc ponit illam munditiem, quæ ſit ſufficiens ad videndum Deum: atqui cor ſimplex, vel caſtum per ſe ſolum non eſt ſufficiens, ſiquidem poteſt quis eſſe ſimplex, vel caſtus, & multa habere peccata; ergo munditiem ab omni inquinamento, cùm ſit apta ad Deum videndum, hîc eſt intelligenda. Dicitur autem cor mundum, quia eſt fons, & radix omnium pec-
catorum. Unde ait Claudius Mamericus lib. 1. *Cor radix peccatorum. Claudius.*
de ſtatu animæ cap. 13. *Non qui oculum carnis, ſed qui oculum cordis mundaverit, Deum videbit.*

Quoniam ipſi Deum videbunt. Mundum cor, & 193.
pura anima, clara viſione, facie ad faciem, Deum videbit in patria. Et hîc etiam promittitur regnum cœlorum, ſed ſub nomine viſionis, ut ſæpe jam notavi. Unde ait Gregorius Nyſſenus lib. de *Nyſſen. In viſione Dei omnia bona.*
beatitud. orat. 6. *Qui Deum vidit, quidquid in bonis numeratur, per hoc, quod vidit, adeptus eſt vitam ſine fine, æternam incorruptibilitatem, immortalem beatitudinem, regnum ſine fine, lætitiam continentem, verum lumen, ſpiritualem, & dulcem vocem, inacceſſam gloriam, perpetuam exultationem, omne denique bonum.*

QVÆSTIO XXVI.

Quare Chriſtus requirat in nobis munditiem cordis, quam neminem de ſe dicere poſſe, teſtatur Salomon?

AIT Sapiens Proverb. 20. numero 9. *Quis* 194. Prov. 20.
poteſt dicere: Mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato? Ac ſi dicat: Nemini unquam id affirmare integrum eſt. Et tamen Chriſtus Dominus hoc loco maximè nobis commendat munditiem cordis, ut Deum videamus. Et David Pſalm. 1. num. 1. *Beatus vir qui non abiit* Pſalm. 1. Pſalm. 23.
in conſililio impiorum. Et Pſalm. 23. num. 4. *Innocens manibus, & mundo corde.* Ideo ad locum Proverbiorum exoritur quæſtio, quo ſenſu Sapiens loquatur? Et notandum eſt, quòd illa Salomonis Carthuſ.
ſententia, quanquam à Carthuſiano intelligatur Auguſt.
de peccato mortali ſolùm; tamen à D. Auguſtino *de ſanct. Virg. cap.* 48. de munditia tam à graviori, quàm veniali, & leviori ſorde explanandam eſſe, affirmat. Et eandem ſententiam ſequitur communis conſenſus Interpretum, Beda.
apud quos, ſcilicet Bedam, Janſenium, Hugo- Janſen.
nem, Roduiphum. Salazar. Cornelium à Lapi- Hugo. Roduiph.
de; vide aliquas interpretationes ad Proverbio- Salazar. Cornel.
rum locum.

Et tamen eſt explicatio, quæ maximè facit ad 195. *Legitima explanatio.*
rem noſtram, quam ut meliùs intelligas, accipe varias lectiones hujus Proverbiorum loci. Se- Sptuag.
ptuaginta. *Quis gloriatur, caſtum ſe habere cor*, Symmach.
aut quis gloriabitur, mundum ſe eſſe à peccato? Symmachus. *Quis dicet: Mundavi cor meum.* His Lyran.
poſitis, inculcant Lyranus, Hugo, Salazar: Quis Hugo.
poteſt dicere, ſe gloriando, quòd ipſe munda- Salazar.
verit cor ſuum ab omni labe inquinamenti, & ſe purificaverit ab omni peccato, cùm hoc nullus poſſit præſtare per ſuas vires, ſed hoc totum fit ex gratia Dei, qui nos purificat, ſanctificat, juxta illud: *Nemo poteſt eſſe continens, niſi Deus det.* Hæc obiter dixi.

Ad noſtram quæſtionem eleganter Gloſſa Or- 196.
dinaria *Non dicit*, Scilicet Salomon: *Quis habet*, Gloſſa.
quia dicitur: Beati mundo corde: ſed, Quis poteſt dicere: quia temerarium eſt, ſe laudare. Non ait *Qui ſe ſe jactat ſuam juſtitiam perdit.*
Sapiens: Quis habet mundum cor; ſunt enim juſti, quorum animæ puræ, & mundæ exiſtunt; ſed ait: *Quis poteſt dicere*; quia dum ſe glorian-

tes

ter jactare audet, ibi juſtitiam ſuam perdidit, & cor ipſa vana gloria fœdatur. Ait Regius Vates

Pſalm.118. Baſil. Pſalm. 118. num. 11. *In corde meo abſcondi eloquia tua.* Eleganter D. Baſilius explanat deprompta ſimilitudine ab iis, qui divitias abſcondunt, dicens: *Ita & qui ſpirituales divitias habet, in animo ſuo illas abſcondit, ne has per inanem gloriam prædatores animarum furentur.* Ipſa enim jactantia

Virtus eſt occultanda. tota virtus deperditur, & amittitur.

197. Plorabat Sunamitis filium ſuum demortuum; ob cujus lachrymas Eliſæus miſit puerum ſuum Giezi ad eum reſuſcitandum. Ait ei. *Accinge*

4. Reg. 4. *lumbos tuos, & tolle baculum, & vade.* 4. Reg. 4. num. 29. Et ille vadens facit imperata, ponit baculum ſuper faciem pueri, & tamen è morte non ſolvitur. Nunquid tantus Propheta fallitur? Nunquid deficit verbo ſuo? qui tot, & tam gravia pronuntiaverat, quæ uſque ad jota fuerũt adimpleta? Quomodo ergo Geizi miſſus cum baculo puerum non evocat ad vitam? Quando eum

4. Reg. 4. Propheta mittebat, dixit ei: *Si occurrerit tibi homo, non ſalutes eum; & ſi ſalutaverit te quiſpiam, non reſpondeas illi*, ibid. n. 29. Ipſe tamen vadens per viam cunctis dicebat, ſe miſſum eſſe ad reſuſcitandũ puerum: & virtus conceſſa, dum glorianter divulgatur, ac publicatur, deperditur, & amittitur.

Virtus data dum gloriãter proditur, deperditur.

Lyran. Rabbi Salomon apud Lyranum reddens rationem, ob quam puer non reſuſcitatur impoſito baculo: *Hoc fuit*, inquit, *propter demeritum Giezi, non ſervavit præceptum Eliſæi, ſed occurrentibus ſibi hominibus jactanter dicebat, ſe miſſum ad ſuſcitandum mortuum.* Et quia Eliſæus exploratam habebat hanc propenſionem Giezi ad vanam gloriam, ideo ei impoſuit præceptum, ut per viam neminem ſalutaret. Theodoretus

Theodor. quæſt. 17. *Sciebat*, ait, *eum eſſe honoris cupidum, & cauſam dicturum: inanem autem gloriam fore impedimento, ni faciat miraculum.*

198. Auguſt. Ideo hic tandem adverto, quòd ſatis piè, & doctè dixit D. Auguſtinus cap. 41. de ſanct. Virg. *Quod bonum*, ait, *quanto magnum video, tãto ei, ne pereat futuram ſuperbiam pertimeſco. Cuſtos ergo virginitatis charitas; locus autem hujus cuſtodiæ*

Humilitas cuſtos virtutum. *humilitas.* In virtute, ſuperbia vanæ gloriæ maximè pertimeſcenda, nam id, quod virtus tuetur, cuſtodit, ac conſervat, & humilitas, & deſpectio propriæ præſumptionis, & arrogantiæ.

QUÆSTIO XXVII.

Quare mundum cor requiratur ad Dei viſionem?

199. COR materiale, cùm ſit carneum, Deum videre non poteſt; ac proinde hoc loco nomine cordis ſumitur intellectus, ut docet D.

Auguſt. Auguſtinus *ſerm. 14. de Martyribus*, Intellectus elevatus Deum, videt in patria, Et frequenter in Scriptura *cordi* ea tribuuntur, quæ ſunt propria

Rom. 1. intellectus Rom. 1. n. 21. *Obſcuratum eſt cor inſipiens eorum.* Et cap. 10. num. 10. *Corde creditur ad*

2. Cor. 3. Epheſ. 1. *juſtitiam.* 2. Corinth. 3. num. 15. *Velamen poſitum eſt ſuper cor eorum*, Ad Epheſ. 1. n. 18. *Deus det vobis illuminatos oculos cordis veſtri.* Et meritò, cùm intellectus elevandus ſit ad videndum Deum, ejus mundities hìc inſigniter exigitur: ubi enim præmium, ibi & meritum; & quod ingens viſionis ſplendor condecorat, peculiariter meritò expoliri debet.

Primò communis Patrum reſolutio hanc 200.
Chriſti ſententiam intelligit de viſione in patria, ad quam ſumma mundities, & puritas exoptatur, cùm ibi nil pollutum, & immundum ingrediatur. Quod expendens D. Hilarius, ait: *Nil* Hilar.
pollutum, & ſordidum ad occurſũ divinæ claritatis inſit. Hi viſui, & occurſui Dei ſunt patẽtes, quibus per animi nitorem, ac vitæ puritatem poteſtas ejus ſit contuendi. Nam ſi illis oculis aliqua peccati macula adſit, jam Deum videre non valent, nec eſt proportionata potentia ad infinitam Dei bonitatem, ac ſanctitatẽ intuendam, D. Zeno ſerm. Zeno.
de jejunio. *In illis oculis*, ait, *ſi hæſerit feſtuca peccati, jam Deum videre non poſſunt.* Et Chromantius. *Mundi autem cordis*, ait, *& conſcientiæ puritas nullam nubem ad intuendum Deum patietur.* Omnis peccati nubecula abigatur, & omnia ſint pura, & munda, ut ſummam Dei munditiem intueti valeamus: nam aliter oculi caligabunt, & non erit gaudium, ſed dolor, tanta viſione privari. D. Leo in feſto omnium Sanct. *Merito hæc* Leo.
beatitudo, ait, *cordis promittitur puritati, ſplendorem enim veri luminis ſordens acies videre non poterit, & quod erit jucunditas mentibus nitidis, hoc erit pœna maculoſis. Declinentur igitur terrenarum caligines vanitatum, & ab omni ſquallore iniquitatis oculi tergantur interiores, ut ſerenus intuitus tantum Dei viſione paſcatur.*

Sũma mundities exigitur ad Deũ videndum. Chromant.

Secundò. Hæc Dei viſio, ſeu ejus cognitio 201.
puris, ac mundis corde Deus, etiam in via communicat. Quod multipliciter poteſt exponi. Et primò à D. Gregorio Nyſſen. lib. de beatitud. Nyſſen.
orat. 6. *Forſitan hoc nobis magnificentia dicti ſuggerit, quod etiam alius ſermo apertius exprimit, ubi dixit: Inter vos eſt regnum Dei*, Luc. 17. n. 2. Luc. 17.
Ut doceamur, quod qui cor ſuum ab omni creatura, atque vitioſa affectione expurgavit, in ſua ipſius pulchritudine, divinæ naturæ imaginem intuetur. Qui mundus eſt corde, in ſua munditie, ac puritate quandam Dei imaginem videt, & intuetur, in qua miram ſuavitatem, ac dulcedinem invenit, qua ſummè delectatur, ac recreatur. Contrà verò peccatori nullum acerbius ſpectaculum, quàm ad ſe, ſuamque fœtidam conſcientiam oculos convertere. Primi parentes poſtquam peccavere: *Aperti ſunt oculi amborum, & cùm cognoviſſent, ſe eſſe nudos*, Geneſ. 3. n. 7. Gen. 3.
vehementi erubeſcentia afficiuntur, ac torquentur. Procopius, *Virtute exuti*, ait, *ac libertate* Procop.
erubeſcebant, cognoſcentes in quanta mala ex ſumma felicitate detruſi ſunt.

Purus in ſua puritate Dei imaginem videt. *Grave ſpectaculum, peccatori ſe intueri.*

202. D. Thom.
Tertiò. Videtur etiam Deus in via, ut docet D. Thomas, *Sancti enim, qui habent cor repletum juſtitia, vident excellentius, quàm alij, qui vident per effectus corporales; quanto enim ſunt effectus propinquiores Deo, tanto Deus magis cognoſcitur per illos.* Unde qui habent effectus munditiæ, charitatis, ac juſtitiæ plus percipiunt de Deo, quàm qui illis carent, & mundanis rebus indulgent. Nam, ut ait D. Paſchaſ. lib. 3. in Matth. *Deum itaque in tantum quis videt, in quantum ſæculo moritur.* Remitte ſæcularia, ut Deũ videas, intelligas, ac percipias. Claude oculos mundo, ut & mentis oculi Deo aperiantur.

Puri per multos effectus divina vident.

Quando Iſaac benedixit Jacob, jam cæcus 203. Geneſ. 28.
erat. *Senuit Iſaac, & caligaverunt oculi ejus*, Genel. 28. num. 1. Quando etiam Jacob filios, ac

nepotes

nepotes benedixit, jam oculi hebetati erāt. *Oculi Iſraël caligabant præ nimia ſenectute, ac clarè videre non poterat*, Geneſ. 48. n. 10. At Moyſes, (Gen. 48. Deut. 33.) cùm benediceret filios Iſraël, *Deuter. 33. num. 6.* præacutæ, & firmæ erat oculorum aciei: *Non caligavit oculus ejus.* Deut. 34. num. 7. Sed quæro, Cur Iſaac, & Jacob, quando ſuas dant benedictiones, jam oculorum vis obnubilata erat, & defecerat; at in Moyſe adhuc perſpicax, & valde expedita conſiſtebant; Quænam tanti diſcriminis cauſa? Iſaac & Jacob in ſuis benedictionibus principaliter magna, & alta myſteria intendebant; Chriſtum aſpiciebant, profundiſſimaque ejus myſteria, ac multa divina bona conſiderabant: ut eſt communis conſenſus Patrum, D. Auguſtini, D. Hieronymi, Ambroſij, Chryſoſtomi, & aliorum. (Auguſt. Hieron. Ambroſ. Chryſoſt.) At Moyſes in largiendis ſuis benedictionibus præcipuè ad temporalia populi attendebat; & ea, quæ futura erant in ſua terra promiſſa, conſiderabat. (*Claude oculis mundo, ut divina percipias.*) Quando anima fertur ad temporalia, ſint oculi corporei aperti, ut ipſa terrena valeant intueri, atque aſpicere: at verò quando ſpiritus ad Deum, atque ad cœleſtia volat, cæci, & mundo caligantes ſunt oculi, ut terrenis clauſi, facilius divina contemplentur. Ita de Iſaac ait D. Greg lib. 4. cap. 36. (Gregor.) *Iſaac, qui caligantibus carneis oculis præſentia non vidit, ſed per virtutem prophetici ſpiritus in futuris etiam ſeculis magna videndi luce radiavit.* Vide ſup. *n. 47. & 48. & cap. 6. n. 108. 109. & 110.*

Matth. 5. n. 9. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.

VERSIONES.

Græcus, & Syriacus.	Beati pacem facientes,
S. Optatus Mylevitan. lib. 4.	Felices pacifici.

EXPOSITIO.

204. (D. Thom. *Dilectio Dei & proximi conjunguntur. Altera ſententia.* Anſelm.) NOTAT D. Th quòd poſt beatitudinem, quæ pertinet ad dilectionem Dei, ponit eam, quæ ſpectat ad dilectionem proximi, quæ maximè declaratur in ſeminanda pace inter fratres. Et meritò, ut ait D. Anſelm. hæc beatitudo *ſeptimo loco ponitur, quia in ſabbato vero requiei dabitur illa pax*; nempe in patria dabitur pax ſummæ dilectionis, & requiei, quæ eſt ipſemet Deus.

205. *Beati pacifici.* Mundus potius beatos, ac magnos judicat: non qui pacem ferunt, ſed qui potenter bellū ingerunt, ac movent. (*Quid ſint Pacifici.* Auguſt.) At Chriſtus eos dicit felices, & beatos, qui bella tollunt, & pacem ſeminant. *Pacifici.* Primò ait D. Auguſt. *lib. 1. de ſerm. Domini in monte.* Ij ſunt, qui in ſe ipſis nulla habent bella, ſed omnes animi ſui motus ſunt ſubjecti rationi. (Hilarius.) Secundò D. Hilarius *in Commentar.* Illi ſunt, qui injurias facilè condonant, ac remittunt. At injurias condonare, pertinet ad mites, vel ad perſecutionem ſuſtinentes: & habere perfectam, & integram pacem in conſcientia cum Deo, ad munditiem cordis: (Maldonat.) vel eſt communis virtus, ut notat Maldonatus.

Ideo eſt tertia ſententia, quam tradunt D. Cyprianus *lib. de unitate Eccleſiæ.* D. Hieronymus, Chryſoſt. D. Gregor. Nyſſen. *lib. de beatitud. orat.* 7. Chromantius, D. Anſelmus, Albert. Magnus, D. Thomas, Beda, Theophylactus *hoc loco*, & D. Leo, ac S. Bernardus *ſerm. de omnibus Sanctis.* 206. (Cyprian. Hieron. Nyſſen. Chromant. Anſelm. Alb Magn. D Thom. Beda. Theophyl. Leo. Bernard.) Et hæc ſententia fundatur in radice Græca; nam ubi non habemus, *Beati pacifici*, illa habet, *Beati pacem facientes.* Qui paci ſtudent, bella, odia, contentiones, ac jurgia reſtringunt, diſſidentes, ac litigantes conciliant. Quod ut perfectè præſtent, à ſe ipſis incipiunt. Nam ipſi cum omnibus habent pacem, eamque inter fratres ſeminant; & ſi diſſidentes vident, ad pacem revocare laborant. D. Hieronymus, (Hieron.) *Beati, ait, pacifici, qui primo in corde ſuo deinde inter fratres diſſidentes pacem faciunt. Quid enim prodeſt, alios per te pacari, cùm in tuo animo ſint bella vitiorum.* D. Nyſſenus citatus, (Nyſſen.) *eſt pacificus is*, inquit, *qui pacem alteri dat: at nemo præbere alteri poteſt id, quod ipſe non habet.*

207. (*Altera ſententia.* Chromant. Theophyl.) Eſt etiam quarta ſententia, quæ hîc non eſt prætereunda, quam tradūnt Chroman. Theophylact. quòd illi ſunt pacifici, qui pacem Eccleſiæ cuſtodiunt, tuentur, ac fovent; & per inſtantiam doctrinæ maximè laborant in extirpandis hæreſibus, & erroribus, ut hæretici emendentur, & peccatores convertantur; & ad pacem cum Deo, ac Eccleſia reconcilientur.

208. (Chryſoſt. Euthym. Theoph.) *Quoniam filii Dei vocabuntur.* Ut interpretantur Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, propterea pacifici tantò nomine filij Dei dicuntur, quòd Chriſtum filium Dei naturalem imitantur, qui maximè fuit pacificus, & pacem inter homines, & Deum, & Angelos effecit. Divus Chryſoſt. hom. 15. (Chryſoſt.) *Unigeniti hoc opus fuit, aſtantia copulare, conciliare pugnantia.* Sed de hoc multa ſequenti quæſtione.

QUÆSTIO XXVIII.

Quare in præmium detur pacificis, quod filij Dei vocentur?

209. QUANQUAM omnis juſtus per gratiam ſit filius adoptivus Dei, tamen quod ut filius Dei ab omnibus cognoſcatur, & vocetur, hoc peculiariter à Chriſto Domino pacificis attribuitur. Et ut optimè notat D. Optatus Milevitenſis *lib. 4. contra Parmenianum*, (Optatus.) non ait Dominus, filij Dei *erant*, ſed *vocabuntur*, quòd plus eſt, ut etiam notat Cajetanus; (Caietanus.) quia ex eo, quòd verè vocabuntur, ſignificatur, quòd erunt, ut eſt etiam phraſis Hebraica: *Vocabuntur*, non ſolùm *erunt*; ſed ut tales ab omnibus cognoſcentur, itant ipſe mundus, qui antea eos ſtultos reputabat, filios Dei omniū ore confiteatur, & appellet. Valde enim glorioſum eſt, ut non ſolùm honorem, ac dignitatem habeas, ſed ut eam etiam omnes in te cognoſcant, ac venerentur. (*Valde glorioſum, quod tuam dignitatem omnes recognoſcant.*) Ad quæſtionem: Quare pacificis appropriatur, ut filij Dei vocentur?

210. (*Pacifici imitatores Dei.* Haymon. D. Thom.) Prima quæſtionis ſolutio eſt ea, quam poſui in expoſitione. Dicuntur filij Dei pacifici, quia imitantur filium Dei, qui fuit pax noſtra, & fecit utraque unum. Haymon. *Qui filium Dei ſpecialiter in pacis obſervatione imitantur, rectè filij illius vocantur.* Secundò, D. Thomas, *Pacifici filij Dei*

Dei vocabuntur, quia habent officium filij Dei. Ad hoc enim filius Dei veniſſe dicitur in mundum, ut congregaret diſperſa Ad Epheſios 12. n. 14. *Ipſe eſt pax noſtra, qui facit utraque unum.* Valde nobile, ſanctumque munus, diffidentes conciliare, & omnia pacis fœdere aſtringere, ut qui hoc præſtant, officium filij Dei habeant in terris.

Epheſ. 12. *Agere de pacificandis aliis officium filij Dei.*

211. Chromant. Tertiò. Chromantius, *Pacifici*, ait, *non ſolùm beati, ſed digni meritò filij Dei vocabuntur, ipſum enim filium Dei Chriſtum imitantur, qui pax noſtra eſt, & ſocietatem nominis ejus ſortiuntur.* Qui paci ſtudent, ſocietatem nominis filij Dei ſortiuntur. Quid nomen *filij*, denotat erga patrem, niſi ſummam dilectionem, ac charitatem parentis in ipſum? Quid genitori dulcius, & charius, quàm ſuus natus? Dum ergo pacifici nomine filij Dei vocantur, ibi apertè declaratur, quòd ſint ſummè dilecti, & Deo gratiſſimi; & quod in ipſo viro pacis ſtudioſo ita delectatur, ac perjucundatur Deus, tanquam parens in filio. Ita ait D. Chryſolog. ſerm. 53. *Pax voluntas eſt Dei, jucunditas Chriſti perfectio eſt ſanctitatis.*

Pacifici ſummè diliguntur à Deo. Chryſol.

212. Gloſſa. Quartò. Gloſſa. *Maximam dignitatem habent pacifici, ſicut qui filius Regis dicitur in domo regia ſummus eſt.* Aliis promittitur regnum, aliis ſcilicet mitibus, terra; lugentibus conſolatio, ac pacificis filiatio Dei, quæ eſt prima, & ſuprema omnium dignitas. Quod valde eleganter dicit D. Gregorius Nyſſenus lib. de beatitud. orat. 7. *Quibus*, ſcilicet verbis, *hoc inſeparabile beneficium celebretur? Excedit homo ſuam ipſius naturam, immortalis ex mortali, ex fragili integer, & incorruptus; ex diario ſempiternus; in ſumma, Deus ex homine evadens: nam, cùm dignus habitus ſit, qui filius Dei fiat, dignitatem Patris in ſeſe prorſus habebit, atque omnium paternorum bonorum hæres exiſtit.* Quid elegantius dici poteſt? Pacificus es? tantam dignitatem aſſequeris, ut *Deus ex homine evadens*; nam filius ejuſdem eſt naturæ cum parente; ergo pacis amator, cùm filius Dei vocetur, Deus fit; non per naturam, hoc enim eſt impoſſibile, ſed per altiſſimam quandam ſuæ gratiæ participationem. Hanc etiam dignitatem multis celebrat D. Petrus Chryſologus ſerm. 53. *Per eam*, ait, *pervenitur ad vocabulum filij Dei; mutat apud Deum cum conditione perſonam, ex famulo filium, liberum facit ex ſervo.*

Pacifici magnam habent dignitatem. Nyſſen. Chryſol.

213. Cyprian. Quintò. D. Cyprianus lib. de unitate Eccleſiæ. *Chriſtus omnia dona ſuæ pollicitationis, & præmia in pacis conſervatione promittit. Si hæredes Chriſti ſumus, in Chriſti pace maneamus; ſi filij Dei ſumus, pacifici eſſe debemus.* Aliis beatitudinibus peculiare præmium aſſignatur? Pauperibus regnum cœlorum, mitibus terra, eſurientibus ſaturatio, lugentibus conſolatio, at pacificis dignitas filij Dei: *Si filij, & hæredes*; ut etiam expendit D. Leo *in feſto omnium Sanctorum.* Ergo ſi pacificis promittitur nomen filij Dei, promittitur etiam jus ad bona paterna. Pauperibus, mitibus ac aliis virtutibus promittitur unum, vel alterum præmium, at pacificis omnia bona paterna in promiſſione dantur. *Chriſtus omnia dona ſua pollicitationis, & præmia in pacis conſervatione promittit.*

Leo. *Pacificis bona omnia dantur.*

214. Auguſt. Sextò. D. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte cap. 4. *Pacificis Dei ſimilitudo eſt, tanquam perfectè ſapientibus; formatiſque ad imaginem Dei per regeneratione renovati hominis. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Verba hæc alta indagine ſunt explicanda. *Pacifici* vocantur filij Dei, filius ſui parentis ſimilitudinem defert; & homo cùm ſit filius Dei, ſimilitudinem ipſius habet. Si verò quæras: in quo ſtet iſta ſimilitudo? in intellectu, & ratione graves affirmant Patres, D. Auguſt. *lib.* 12. *de Trinit. cap.* 7. *& lib.* 83. *quæſt.* 51. D. Gregor. Nyſſenus orat. in illa verba: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* D. Hieron. *epiſt.* 146. D. Thom. 1. *part. quæſt* 93. *art.* 6. Philo *lib. quòd deter. inſidiet. potior.* Sed quare pacifici peculiariter dicuntur, ac vocantur filij Dei; & inde ejus ſimilitudinem, ac imaginem habere in intellectu & ratione? Pacifici ſunt, qui pro conſervanda pace, atque tuenda, multa ſuſtinent, & patiuntur; meritò ergo, ut filij, peculiariter in intellectu, & ratione Dei imaginem, & ſimilitudinem portare dicuntur, quia prudentiores, & ſapientiores majora, ac graviora ſufferre, ac ſupportare callent, & ſciunt. *Pacificis Dei ſimilitudo eſt, tanquam perfectè ſapientibus.*

Idem. Nyſſen. Hieron. D. Thom. Philo. *Sapientiores graviora tolerare ſciunt.*

Jobi uxor contra Deum verba multa jactabat. *Job. 1. num. 9.* At ipſe, quamvis graviſſimo ulcere percuſſus, Deum laudans omnia patienter ſuſtinebat. Job erat ſapientiſſimus, ut colligunt Doctores ex illis verbis: *Ecce docuiſti multos*, 4. n. 3. At mulier *quaſi una de ſtultis mulieribus loquebatur*, 2. num. 9. Et ſapiens æquo animo ſuſtinet. Stulta autem mulier impatiens eſt. Quod etiam confirmat D. Gregor. *lib.* 3. *mor. cap.* 15. exemplo filiorum Sarviæ, qui excandeſcebant, contra Semei. 2. *Reg.* 16. *n.* 9. Cujus tamen maledicta magno animo tolerabat David. 215.

Job 5. *Sapiens æquo animo ſuſtinet.* Gregor.

216. Bernard. Septimò. D. Bernardus, *Pacifici*, ait, *filij Dei vocabuntur, non enim Deus diſſenſionis, ſed pacis, ideòque filios pacis, Dei quoque filios, dignum eſt, appellari.* Omnes juſti per gratiam ſunt filij adoptivi Dei, tamen pacifici peculiariter ut tales agnoſcuntur ab omnibus, & ſic omnium ore filij Dei vocantur? *Deus eſt, non diſſenſionis, ſed pacis.* Et qui paci ſtudent, peculiariter Deum imitantur, & ut filij illius ſe gerunt, & exhibent, & ejus imaginem repræſentant, & ideò inſigniter filij Dei vocantur. Magnopere Deum exprimit pacis ſtudium, ac amor.

Vir pacificus imaginē Dei refert.

217. 1. Cor. 15. Ait Paulus 1. Cor. 15. n. 49. *Igitur ſicut portavimus imaginem terreni; portemus & imaginem cœleſtis.* Sed in quo imaginem cœleſtis portabimus? In ſtudio, ac appetitu pacis, & ut omnia in pace componantur. D. Bernard. in meditationibus cap. 1. *Oportet id, ait, quod ad imaginem ejus eſt, cum imagine convenire, & non in vacuum nomen imaginis participare. Repræſentemus ergo in nobis imaginem ejus appetitu pacis, in intuitu veritatis, & in amore charitatis.*

Bernard.

218. Apoc. 12. Poſt debellatum Draconem victoriæ laudes decantant Angeli. *Nunc facta eſt*, inquiunt, *ſalus & virtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti ejus, quia projectus eſt accuſator fratrum noſtrorum*, Apoc. 12. num. 10. Sed quid ſubſecutum eſt ex hac pugna faciliter ſuperata, & ex gratulatione Angelorum, ac ex tanta provenie̅te tranquillitate? Accipe D. Gregorium Nazianzenum orat. 52. *Perſtiterunt, ait, in ſua dignitate: cujus primum illud eſt, quod pacati ſunt, ac diſſidij expertes, quippe qui à ſancta Trinitate acceperent*

Nazian.

acceperunt, ut unum ſint. Ex bello illo confecto reſultavit, ut in ſumma pace, ac unione omnes Angeli in animo, ac voluntate unum eſſent ad imitationem, ac participationem ipſius ſummæ Trinitatis, in qua tres perſonæ unum ſunt in natura & ſubſtantia.

Matth. 5. n. 10. Beati, qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

VERSIONES:

D. Nyſſenus lib. de beatitud. orat. 8. Beati, qui perſecutionem patiuntur propter me.

Atias: Beati perſecutione affecti.

EXPOSITIO.

219. Nyſſen. TOLERANTIA perſecutionum octava eſt beatitudo. Gregorius Nyſſenus: *Octava beatitudo*, ait, *tanquam vertex omnium beatitudinum, in ſummo gradu boni aſcenſus poſita eſt.* Nam æquo animo perſecutiones tolerare, conſummationem omnium virtutum oſtendit. Et ideo, ut notat Albertus Magnus, cæteras beatitudines cum ſuo præmio tantùm Chriſtus propoſuit; at hanc laborum tolerantiam explicat per partes ſuas, ut fit ſequentibus verbis: *Beati eſtis, cùm maledixerint vobis.* Unde ait D. Anſelmus; *Octava, quæ agit de perſecutione, communis eſt virtus, nihilque eſt, niſi probatio ſuperdictarum. Verus enim pauper in hac fornace probatur, & verus mitis, & verus juſtus*, &c. Octavo loco ponitur, quia in hac perſecutionum fornace omnis virtus, tanquam aurum in igne, probatur, & clarificatur, ut docet D. Auguſtinus dandus *quæſt.* 30. Et ita ait Paſchaſius *lib. 3. in Matth*, quòd poſt ſeptem virtutes, poſt ſeptem dona Spiritus ſancti, poſt ſeptem gradus *Ezechielis cap. 40. num.* 49. eſt octavus, qui clarificat: *Ut gloria*, ait Paſchaſius, *ſacræ Reſurrectionis in Chriſto, his octo præmiorum gradibus conſequetur; octava namque Reſurrectionis dies eſt.*

Tolerantia laborum conſummatio virtutum. Alb. Magn. Anſelm. *Omnis virtus in perſecutione probatur.* Paſchaſ. Auguſt.

220. Nyſſen. *Beati, qui perſecutionem*, &c. Sed quomodo is, qui perſecutionibus peſſundatur, dicitur beatus? D. Gregorius Nyſſenus lib. de beatitudinib. orat. 8. *Revera beatus eſt*, ait, *qui inimico ad bonum utitur adjutore.* Qui inimico bene utitur, non ut iraſcatur, ſed potiùs inde motiva elicit, ut in actus charitatis, & amoris Dei, ac proximi prorumpat, jam beatus eſt. Quod probat ipſe S. Pater exemplo Joſeph, qui *à fratribus inſidiis ner titus per venditionem Rex eorum deſignatus eſt*, Geneſ. 45. numero. 4. Et exemplo Stephani orantis pro inimicis: *In terris vidit id quod ſperabatur, currenti enim ei per confeſſionem oſtenditur cœlum apertum.* Deinde dicuntur Beati per quamdam illationem, ac conſequentiam; quia ſi ipſi eſſent de mundo, mundus, quod ſuum erat diligeret: perſequuntur ergo à mundo, quia ſunt juſtitia,

Qui inimico bene utitur, beatus eſt. Geneſ. 45. *Ex perſecutione mundi infert juſtos.*

virtute, ac charitate præditi; ac proinde cùm eo mundus ſibi ſuperiores virtute agnoſcat, inde invidioſus eos perſequitur. Chromantius: *Non eſt dubium, fratres*, ait, *quia bono comes eſt ſemper invidia.* Chromant.

Quia perſecutionem patiuntur. Non ait Dominus quia labores, tormenta, adverſitates tolerant; ſed, *perſecutionem patiuntur.* Quod eleganter premit D. Gregorius Nyſſenus citato loco. *Perſecutio*, ait, *currentis vehemens ſtudium celeritatis ſignificat. Immò vero etiam in currendo victoriam indicat; non enim aliter, currendo quis vincere poteſt: niſi poſt ſe reliquerit eum, qui ſimul currit. Quoniam igitur & is, qui ad præmium ſupernæ vocationis currit, & is, qui propter præmium ab inimico exagitatur, pariter à tergo habent; ille quidem de præmio ſimul currentem; hic verò perſequentem.* Perſecutio victoriam in curſu denotat; nam dicit animum currentis ita intentum ad metam, ut omnia poſt ſe contemnat, ac relinquat; & ſimul currentes curſu ſuo ſuperet, ac præcedat; quia juſti patientia, ac conſtantia ſua omnes mundi impetus ſuperant. 221. Nyſſen.

Propter juſtitiam. Non enim quicunque perſecutionem patiuntur, dicuntur Beati, ſed qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam, quæ ſit fundata in fide, ac charitate Chriſti. Nomine autem *juſtitiæ* hic intelligitur universè omnis virtus, ut tradunt Philo Carpathius *Cantic.* 1. S. Eulogius *lib.* 1. D. Chryſoſtomus, Euthymius, Carthuſianus, S. Thomas, Albertus, & alij. Ac proinde, ut ait Carthuſianus, omnes illi hìc prædicantur Beati, qui perſecutionem patiuntur: vel ob fidem, & bonam converſationem, vel ob veritatem doctrinæ, vitæ, juſtitiæ, vel ob defenſionem æquitatis, vel juris. Immò D. Hilarius ait: *Beati, qui perſecutionem patiuntur. Perfecta beatitudine eos muneratur; quibus omnia pro Chriſto pati, promptus eſt affectus.* Non ſolùm qui actualiter patiuntur, ſed etiam qui habent pium affectum perſecutiones ſufferendi, à Chriſto beatitudinis præmio munerantur. Et ita ipſum ſanctum perſecutiones tolerandi deſiderium pro perſecutionibus appretiatur à Chriſto, ut etiam hi dicantur beati: *Ipſorum eſt regnum cœlorum.* Propter Chriſtum contempſerunt mundum; multo majus præmium mundo accipiunt. De quo dicam quæſtionibus ſequentibus. 222. *Qui dicat juſtitia.*

Carpath. Eulog. Chryſoſt. Euthym. Carthuſ. D. Thom. Albert. Hilar. *Pium deſiderium prò opere à Chriſto muneratur.*

QUÆSTIO XXIX.

Quare tolerantiæ perſecutionum promittatur regnum cœlorum, ut jam de præſenti datum?

DUo breviter inquiro in hac quæſtione: Cur huic tolerantiæ pollicetur regnum cœlorum; & non tantùm in futurum oſtenditur, ut in aliis beatitudinibus, verbi gratia, filij Dei vocabuntur, Deum videbunt, conſolabuntur; ſed ut de præſenti jam collatum deſignatur? 223. *Difficultas quæſtionis.*

Reſpondeo primò ad primam partem quæſtionis, quòd valde congruè afflictis, humiliatis, atque oppreſſis promittitur regnum cœlorum, in quo eſt honor, poteſtas, exultatio ſumma, ac 224. *Præmia ſint meritis proportionata.*

feliciſſima requies, & gloria cœleſtis beatitudinis. Optima enim rerum diſpoſitio exigit, ut præmia ſint meritis proportionata. Quod optimè ponderat D. Ambroſius *lib. de benedictionibus Patriarch. cap.* 7. ſuper illa verba Geneſ. 49. num. 15. *Vidit requiem, quòd eſſet bona, ſuppoſuit humerum ſuum*; ita ait S. Doctor: *Subjecit humerum ſuum ad laborandum, ſubjiciens ſe cruci, ut noſtra peccata portaret; ideo dicit Propheta: Cujus principatus ſuper humerum ejus.* Iſai. 9. num. 9. Quæ verba Iſajæ cum Aquila legit D. Hieronymus: *Facta eſt menſura ſuper humerum, ejus*; quæ innuunt, quòd per humerum Chriſti, hoc eſt, per tolerantiam perſecutionum, paſſionum, & Crucis, regnum ei datum à ſuo parente fuiſſe dimenſum.

Ambroſ. Geneſ. 49. — Iſai. 9. Aquila. Hieron.

225. Secundò. Qui perſecutionem ſuſtinet, & tolerat, ita gaudet ſpe, delectatur Dei adjutorio, & gratia, ut magnam ibi inveniat conſolationem, quæ ei ſit perjucundum præmium. Ait Regius Vates: *Captabunt in animam juſti*, ſeu ut alij legunt, *in judicio, & morte, & ſanguinem innocentem condemnabunt; & factus eſt mihi Dominus in refugium, & Deus meus in adjutorium ſpei meæ*, Pſal. 93. numero 21. Tendebant iniqui inſidias tentationum, & perſecutionum in juſtum; ipſe tamen invenit aſylum, & refugium in Deo, qui factus eſt ei in adjutorium ſpei, ut nunquam ſimilem felicitatem repererit. Ibi D. Auguſtinus. *Fecit mihi*, ait, *de malitia malorum tribulationem, provectus tribulatione cœpi quærere refugium, quod in illa felicitate ſæculari deſieram quærere. Recedat ſpes ſæculi, accedat ſpes Dei, ut poſſis dicere: Factus eſt mihi Dominus in refugium.* Expende, quòd de præſenti ait: *Factus eſt mihi in refugium*; quia in ipſa tribulatione, dum ad Deum confugit, ibi invenit talem protectionem, præſidium, ac conſolationem, qualem numquam invenerat in felicitate ſæculari, & certa ſpe, quam habet in Deum, animatur ad omnem preſſuram tolerandam. Quod confirmat. D. Paſchaſius lib. 3. in Matth. *Signanter Evangeliſta innuit, dum, non de futuro, ſed de præſenti repromittit, dicens: Quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum: ad hoc quippe jam de præſenti illinc eos regnare adſtruit, quatenus integra ſpes omnia inter preſſuras, & varios eventus corroboret.*

In perſecutione magnum gaudium. — Pſalm. 93. — Auguſt. — Paſchaſ. — *Certa ſpes corroborat.*

226. Tertiò. Non ait Dominus, ipſorum erit regnum cœlorum; ſed *Ipſorum eſt*; nam, ut ait Paulus Rom. 14. num. 17. *Non eſt regnum Dei eſca, & potus; ſed juſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto.* Qui autem preſſuram in mundo ob juſtitiam in Chriſto, jam habent in ipſo juſtitiam, pacem, & gaudium: ergo & regnum; nullum enim majus, & nobilius eſſe poteſt, quàm cœleſtibus ditari donis, & locupletari divitiis.

Rom. 14. — *Magnum regnum, habere cœleſtia dona.*

227. Quartò. Forti, & conſtanti animo perſecutiones pati, & quæ carni, & ſanguini repugnant, tolerare, illiſque non ſuccumbere, quædam ſumma felicitas eſt regnum, & magnum præmium. *Abraham arripuit gladium, ut immolaret filium ſuum*, Geneſ. 22. num. 10. Pulchrè ait D. Zeno ſerm. 1. de Abrahamo: *In tantis filij caſibus lætatur, & gaudet. Accepit præmia, quæ meretur: divina etenim explorationis tentamina porriguntur: exerit quidem ferrum, & armata dextera ſublevat manum.* Expende illa verba, *Accepit præmia.* Quid dicis, magne Doctor? Acerbiſſimum cruciatum appellas præmium? Quinam acutior dolor parenti, quam dilectiſſimum filium jugulare? Dum tamen in tanta carnis repugnantia forti animo ſtat gaudens, & lætus, magnum præmium accepit. Et quodnam nobilius eſſe potuit, quàm in tanto ſui luctamine ſe hilarem exhibere, & lætum, magnis ibi creſcere meritis, magnis augeri donis, ſuaque omnibus merita propalari, ac fieri manifeſta.

Magnum regnum & præmium, fortiter, tolerare preſſuras. — Gen. 22. — Zeno.

Quæstio XXX.

Quare primæ, & ultimæ beatitudini idem aſſignetur præmium regnum cœlorum?

PRIMÆ beatitudini, nempe pauperibus ſpiritu, promittitur regnum cœlorum, ſicut & hîc perſecutionem ſuſtinentibus; aliis verò beatitudinibus, quæ ſunt in medio, licèt etiam promittatur regnum cœlorum, ut ſæpè jam notavi ex D. Chryſoſtomo, & Auguſtino *lib. 1. de ſerm. Domini*, tamen ſub diverſo nomine, verbi gratia, terræ, conſolationis, ſaturitatis, miſericordiæ, &c. Cur ergo primæ, & ultimæ idem aſſignatur præmium ſub eodem vocabulo? 228.

Difficultas quæſtionis. — Chryſoſt. Auguſt.

Reſpondet primò, valde germanè ad litteram Rupertus *lib. 3. de gloria filij hominis.* Octavæ, & primæ idem proponitur præmium, ut manifeſtè intelligatur, illud idem tacitè ſex beatitudinibus, in medio poſitis, aſſignari. Nam tolerantia perſecutionum omnes alias beatitudines amplectitur, pauperes ſpiritu, mittes, lugentes, *omnes enim, qui piè volunt vivere in Chriſto, perſecutionem patiuntur*, 2. Timoth. 3. n. 12. ut dixi in expoſitione ex D. Anſelmo. 229.

Rupert. — *Laborum tolerantia omnes virtutes amplectitur.* — 2. Timoth. 3

Secundò. D. Bernadus ſerm. 1. de omnibus Sanctis. *Quid*, ait, *ſibi vult, quòd eadem promiſſio facta eſt pauperibus, & martyribus, niſi quod verè martyrij genus eſt paupertas voluntaria.* Gravis eſt perſecutio, quæ ex paupertate oritur; nam indigere aliquo, illoque carere, valde durum; & patienter hoc ſufferre, eſt gravem perſecutionem tolerarare, ideoque eâdem præmij mercede muneratur. Tertiò. D. Anſelmus. *Octava nihil eſt, niſi prima repetita, unde eandem munerationem habet.* Eadem merces aſſignatur paupertati, ac tolerantiæ perſecutionum; quia fortaſſe una, & eadem virtus, vel unum ex altero ſequitur: nam, ſi pauper es, ſtatim debes indui tolerantia, & patientia in perſecutionibus, quæ contra te à potentatibus, magnatibus ac tyrannis excitantur. 230.

Bernard. — *Paupertas voluntaria, martyrij genus.* — Anſelm. — *Pauper perſecutiones contra ſe habet.*

Quartò. D. Gregorius Nyſſenus *lib. de beatitud. orat.* 8. latè proponens difficultatem ait: *Quid enim paupertas commune habet cum perſecutione? Aut his rurſus quid convenit cum dilectionis, & condolentiæ affectibus? Pariter enim in cœlum ducit, & eum, qui pauper ſpiritu fuerit; & eum, qui propter ipſum perſecutionem paſſus ſit; & eos, qui condolentiam erga proximos præſtiterint.* Ille etiam verè dicitur pauper ſpiritu, ut dixi ſuo loco, qui cùm multa bona habeat, omnia contemnit, & præſtat in eleemoſynas, ac 231.

Nyſſen.

ob

Martyrium, & eleemoſyna ad ſublevandum in cælum vim magnam habent.

ob condolentiam proximorum. Idem regnum cœlorum promittitur tolerantiæperſecutionum, & condolentiæ in proximos: nam ſicut martyrium, cùm ſit excellentiſſimus actus, obtinet regnum cœlorum; ſic & pauper ſpiritu, qui bona ſua dat in pauperes, ipſum impetrat, & aſſequitur. Et ſicut per martyrium fit homo poſſeſſor cœleſtis patriæ; ſic & per eleemoſynam ad ipſam volat. Ex quo expende, quantam vim habeat charitas in fratres. Et ita D. Bernardus proximè citatus: *Propterea pauperibus pariter, & Martyribus regnum cœlorum promittitur: qui paupertate emitur, ſed in paſſione pro Chriſto abſque omni dilatione percipitur.* Paupertate emitur, nempe illa, qua homo ob Deum dat omnia ſua, ut præſtat ille, qui ſpiritu pauper eſt.

Bernard.

232\. Quintò, D. Ambroſius *lib. 5. in Luc. cap. 6.* ad illa verba, *Beati pauperes,* ait, ait S. Doctor, *Primum præmium regnum cœlorum eſt & ultimum: nunquid æquale præmium incipientibus, atque perfectis eſt? Primum ergo regnum cœlorum Sanctis propoſitum eſt in diſſolutione corporis: ſecundum regnum cœlorum eſt poſt reſurrectionem eſſe cum Chriſto.* Exiſtimat ergo, pauperibus ſpiritu promitti regnum, quoad animam, quando è corpore ſolvitur, & ad cœlum tranſit; perſecutionem verò ſuſtinentibus regnum ſpondi, quando poſt reſurrectionem æterna beatitudine, ac gloria munerabuntur. Rectè ſanè ut præmium proportionetur merito; quia paupertas ſpiritu in animo conſiſtit, ideo illius merces primariò ad animum dirigitur; & quia perſecutio, ac martyrium maximè corpus reſpicit, quod illud patitur, & tolerat, ideo illius præmium magnoperè corpus exornat, ac condecorat. Vide ſuprà *quæſt. 29. num 224.*

Ambroſ.

Præmium merito proportionatur.

233\. Sextò, D. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte cap. 3. *Octava,* ait, *tanquam ad caput tendit, quia conſummatum, perfectumque oſtendit & probat. Itaque in prima, & in octava nominatum eſt regnum cœlorum: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum: & Beati, qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Cum jam dicitur: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Septem ſunt ergo, quæ perficiunt; nam octava clarificat, & quod perfectum eſt, demonſtrat, ut per hos gradus perficiantur & cæteri, tanquam à capite rurſum exordiens,* Primæ, & ultimæ beatitudini promittitur regnum cælorum: nam, ut ipſemet magnus Auguſtinus magis explicat ibi *cap. 4.* prima, quæ eſt paupertas ſpiritu, hoc eſt, humilitas, & timor Domini, ut ipſe vult, & dixi *quæſt. 14.* incipit homo acquirere, & habere jus ad regnum cælorum, nam, *Initium ſapientiæ timor Domini*; per alias verò beatitudines intermedias proficiendo ad perfectionem tendit, & excreſcit homo in meritis, & virtutibus; at octava perfectum, & abſolutum hominem declarat. Et ideo fortaſſe, ut ait Auguſtinus, circuncisio in Teſtamento veteri fiebat die octava, & Domini reſurrectio octava die eſt. Itaque prima, & ultima habet regnum cœlorum; quia per primam inchoatur acquiſitio, & jus; & ipſum regnum cœlorum tenetur velut in fructu, & in jure. *Octava verò clarificat, & quod perfectum eſt, demonſtrat.*

Auguſt.

In aliis beatitudinibus aliquid reſtat perficiendum quod totum eſt in perſecutionum tolerantia.

234\. Ex quo conſidera, quanta ſit excellentia in perſecutionum tolerantia: nam in aliis numeris nil perfectum, conſummatúmque oſtenditur. Nam ſi unum conſideres, adhuc aliud reſtat. Si ad mites vertit oculos, adhuc ſuperſunt lugentes, eſurientes, miſericordes, &c. At cùm ad perſecutionum tolerantiam deveneris, ad nil amplius deſiderium ſe poteſt explicare, quia ibi totus cumulus perfectionis, & conſummationis relucet, & nitet. Et ideo hanc non poſuit Dominus in exordio, nec in medio, ſed in fine, quia in hac perſecutionum patientia totum eſt perfectum, & ſupremè expolitum. *Octava verò clarificat, & quod perfectum eſt, demonſtrat.* Quod bene confirmat Chriſti Domini ſententia: *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam:* Luc. 24. n. 26. Luc. 24.

Tolerantia perſecutionum cumulus, & conſummatio virtutum.

235\. Pendens latro in Cruce recordationem Domini ſolicitabat: *Memento mei, cùm veneris in regnum tuum.* Luc. 23. num. 42. Et tamen Dominus ſtatim regnum ſpondet, *Hodie mecum eris in Paradiſo*: Cur ei regnum non differtur, ſed ſtatim confertur? Perbellè D. Auguſtinus in Pſam. 39. *Salutem ſuam longe futuram ſperabat latro, & poſt longum tempus accipere contentus erat. Ille dixit, Memento mei, cùm veneris in regnum tuum. Ille reſpondet: Hodie mecum in ligno Crucis, hodie mecum in ligno ſalutis; Paradiſus habet ligna felicia.* Nota illa verba: *Hodie mecum in ligno Crucis, hodie mecum in ligno ſalutis.* Cùm latro eſſet in cruce cum perſecutionum tolerantia, non potuit regnum ultrà prorogari, ſed ſtatim debuit elargiri; quia ubi laborum tolerantia, nulla ibi dilationis cauſa, ſed totum conſummatum erat, atque perfectum.

Luc. 23.

Auguſt.

Ubi eſt perſecutionum tolerantia regnum cœlorum detineri non poteſt.

236\. Hæc Virtutum conſummatio non eſt abſcondita virulento generis humani hoſti. Nam, cùm laudaretur Job, quòd eſſet *vir ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo,* ait Satan ad Dominum, *Extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ poſſidet, niſi in faciem benedixerit tibi,* Job. 1. numero 11. Poſtea verò, cùm poſſeſſiones ejus depereunt, filij interimuntur, & tota domus corruit, ait Satan ad Dominum: *Mitte manum tuam, & tange os ejus, & carnem, & tunc videbis, quòd in faciem benedicat tibi,* Job. 2. num. 5. Cur antea petebat: *Extende paululum manum;* modò non ſic, ſed *Mitte manum;* ut explicat ibi Pineda. Tange non leviter, & leniter, ſed graviſſimè, & acerbè. Cur verò antea contentus erat, quòd tantiſper, ac veluti cum moderamine percuteretur. Tange paululum: nunc autem totam jam manum laborum expoſtulat? Quando Diabolus videbat Jobum virtutibus condecoratum, quòd eſſet *vir ſimplex, rectus, ac timens Deum, & recedens à malo,* ut proſterneretur exiſtimabat, quòd ſat erat, levi manu tangi. At ubi eum agnoſcit tolerantia laborum armatum, tanquam validiſſimum militem undique conſummatum, & perfectum, recognoſcit; & ideo exoptat, quòd tota manus, tota vis, tota acies conglobata perſecutionum in eum irruant, an forte fieri poſſit, ut ita ipſe corruat: nam aliter de tanto milite jam inimicus deſperat. Petrus Bleſenſis. *Ex anterioribus virtutem viri collegit, & ſemper graviora opponi, machinatur.*

Job. 1.

Job. 2.

Pineda.

Perſecutio ſuper omnes virtutes perficit, & roborat.

Bleſenſis.

Matth. 5. n. 11. Beati eſtis, cùm maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversùm vos, mentientes, propter me.

VERSIONES.

Syriacus. Beati vos, quum exprobraverint vobis, voſque perſecuti fuerint; & dixerint omne verbum malum adversùs vos propter me, in mendacio.

Vatablus. Beati eſtis, cùm probra jecerint in vos, & perſecuti fuerint, dixerintque quodvis malum verbum, *&c.*

Tertull. adversùs Gnoſticos, cap. 9. Beati eritis, cùm vos dedecoraverint, & perſecuti fuerint, & dexerint mala.

Theophylactus. Beati eſtis, quando exprobraverint vos.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 6. n. 22. Beati eritis, cùm vos oderint homines, & cùm ſeparaverint vos, & exprobraverint, & ejecerint nomen veſtrum tanquam malum propter filium hominis.

EXPOSITIO.

237. TOLERANTIAM perſecutionum, ut excellentiſſimum, non ſolùm propoſuit Dominus, ut præſtantius aliis beatitudinibus, ſed etiam nunc ſpecialiter explicat modò hic ſecundùm ejus partes, & ſequenti verſu ſecundùm præmium. Et quantum ad præſens, ut rectè obſervat Albertus Magnus, tria facit Dominus. Apponit perſecutionum partes: *cùm maledixerunt vos, &c.* Secundò modum, *mentientes* Tertiò cauſam, *propter me.* Et nota, quod non ait Dominus in noſtro Matthæi textu: Beati eritis, ſed *eſtis*, quia tolerantia perſecutionum jam de præſen ti facit beatos. Si verò Lucas ait, Beati eritis; eſt alius ſermo diſtinctus, ut iam notavi *quæſt. 1 & 2.* Et etiam reſpicit tempus præſens ad ipſa maledicta; quia tunc futuri ſunt beati, cùm eos oderint homines.

Albert. Mag.

Tolerantia perſecutio jam facit beatos.

238. Triplex poteſt diſtingui perſecutio, ut notant D. Paſchaſius *lib. 3. in Matth.* Albertus Magnus, S. Thomas, Hugo, cordis, operis, & oris. Et hæ tres perſecutiones hîc ponuntur. Perſecutio cordis: *Cùm maledixerint vobis homines.* Maledicta, ac convicia, & vituperia, quæ iniqui in Sanctos injiciunt, ex odiò cordis procedunt. Ut ait Hugo, ex eò quòd peccatores detrahunt juſtis, indè aperte colligitur, quòd ipſi ſint probi, & ſancti; peccatores enim ſibi ſimiles. Pſalm. 9. num. 24. *Laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur*; nempe à ſui conſimilibus, ut tenet communis vox Expoſitorum. At contra juſtos aliter ſe habent iniqui. Eleganter ait Chryſoſtomus hom. 15. in Matth. *Dixerint omne malum adversùm vos: videlicet oſtendens ipſorum hoc eſſe proprium.* Iniquorum conſuetudo eſt, ut in juſtos, quos odio habent, omnem projiciant malorum congeriem, ad eorum virtutem in aliorum oculis obſcurandam, & obnubilandam.

Paſchaſ. Albert. Mag S. Thom. Hugo.

Iniqui laudant peccatores, & vituperia dicunt in juſtos Pſalm. 9.

Chryſoſt.

239. Inſectatio operis: *Et perſecuti vos fuerint.* Interlinealis, *Perſequi eſt, vim inferre, vel inſidiis appetere*; ut faciunt iniqui in juſtos. Exod. 15. numero 9. *Dixit inimicus: Perſequar, & comprehendam, dividam ſpolia, implebitur anima mea.* Sed ipſe deſcendit vivus in profundum, & juſti ambulantes ſuper mare venerunt ad Terram promiſſionis. Perſecutio oris: *& dixerint omne malum*; ſcilicet verbum, ut habent Syriacus, Pagninus, Vatablus, Arias; *adversùs vos*; hoc eſt, dixerint contra vos blaſphemias, falſa crimina, & impoſitiones *Blaſphemamur, & obſecramus*, 1. Corinth. 4. n. 13. *Sedens adversùs fratrem tuum loquebaris, & adversùs filium matris tuæ ponebas ſcandalum*, Pſalm. 49. num. 20. Et ſi maledicere referas ad perſecutionem oris, adhuc diſtinguitur maledicere, à malum dicere, ut notant Haymon, D. Thomas. Nam *maledicere* eſt præſentibus injurias inferre; & *malum dicere* eſt abſentibus derogare, ac detrahere: iniqui enim in juſtos ſemper duros ſe habent, ſive ſint præſentes, ſive abſentes.

Interlinealis Exod. 15.

Syriacus. Pagnin. Vatab. Arias. 1. Cor. 4. Pſalm. 49.

Haym. D. Thom.

240. *Mentientes*, ſeu, ut habet Syriacus, *In mendacio.* Ecce mobus perſecutionis. Dicunt, & faciunt illa iniqui, non ex veritate, ſed ex mendacio: *Mendaces oſtendit; quia maculaverunt illum*, Sapient. 10. num. 14. Animosè illa contemnenda ſunt à ſanctis Martyribus, cum ex mendacio proferantur. *Propter me.* Ecce tertium, quod eſt cauſa, & motivum perſecutionis, quia, ut ait Chryſoſtomus citatus: *Qui mendaciter blaſphematur, & propter Deum, beatus eſt; ſed ſi alterum deeſt, non eſt merces beatitudinis.* Ad beatitudinem requiritur, quòd illæ contumeliæ, & perſecutiones ſuſtineantur ob Chriſtum. 1. Petr. 4. num. 14. *Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis.* Quia, ut ait D. Auguſt. epiſt. 61. *Pœna non facit Martyrem, ſed cauſa.*

Syriac. Sapient. 10 Chryſoſt. Auguſt.

QUÆSTIO XXXI.

Quare Chriſtus Dominus hic non loquatur cum turbis, ſed ſpecialiter ad diſcipulos ſermonem dirigat?

IN cæteris beatitudinibus cum omnibus loquitur Dominus: *Beati pauperes ſpiritu: beat* 241.

beati mites, &c. At cùm ad tolerantiam perſecutionum, quæ fit per falſa teſtimonia, opprobria, ac tormenta, devenit, non jam cum turbis, ſed cum diſcipulis habet ſermonem; nam ad illos ait: *Beati eſtis, cùm maledixerint vobis*, &c.

Difficultas quæſtionis.

242. Reſpondeo primò, quòd hæc dicit Dominus diſcipulis, & coram turbis, ut eos præmuniret, & corroboraret ad hujuſmodi perſecutiones ſufferendas. Nam, ut ait D. Gregorius homil. 35. in Evangelia. *Minus jacula feriunt, quæ prævidentur.* Et hæc dixit diſcipulis tanquam propria ipſorum coram turbis, ut quando populi, & nationes viderent diſcipulos in mundo vexatos, opprobriiſque affectos, eorum innocentiam intelligerent, cùm illa homines mentientes, & à veritate aberrantes machinarentur, ac dicerent in eos. Et etiam turbæ ſcandalum non paſſæ eſſent in perſecutione diſcipulorum, cùm illa omnia à Christo eſſent prædicta propter ipſum ſufferenda. Et ut etiam turbæ viderent meritum & virtutem diſcipulorum, qui cùm illas infeſtationes, ac vexationes ſcirent, à Chriſto non recedunt, ſed omnia conculcantes ei firmiter adhæreant.

Gregor. *Omnibus manifeſtatur diſcipulorum meritum, & innocentia.*

243. Secundò. D. Chryſoſtomus homil. 15. *Hic*, ait, *non infinitè poſuit; ſed ad ipſos prorſus dirigendo ſermonem, dicens: Beati eſtis, cùm exprobraverint vos: videlicet oſtendens, ipſorum hoc eſſe præcipuum, & ſuper omnes alios, iſtud doctorum eſſe proprium.* Theophylactus. *Ad ipſos Apoſtolos ſe convertit, oſtendens, quòd maximè proprium ſit doctoribus opprobria audire.* Cùm diſcipuli eſſent creati doctores, & magiſtri totius orbis, eis commendat Dominus ſpecialiter patientiam, quia hæc maxime neceſſaria eſt magiſtris, præceptoribus, ac Prædicatoribus, qui ſæpe ob veritatem, quam docent, maledicuntur à populis, & ab auditoribus; & tamen eorum munus eſt, illa contemnere, & communi conſulere bono.

Chryſoſt. Theoph. *Doctori, ac magiſtro maximè proprium, audire opprobria.*

244. Tertiò. D. Thomas ſuprà ab eo loco: *Beati pauperes; inſtruxit generaliter ea, quæ erant perfectionis. Hic ſermonem ad diſcipulos dirigit, ubi primò monet eos ad paſſionum tolerantiam; ſecundò ad executionum ſui officij diligentiam: Vos eſtis ſal terræ.* Poſtquam Dominus generaliter cum omnibus locutus eſt, ad diſcipulos ſuos ordinat ſermonem, eoſque inſtruit primò in perſecutionum tolerantia, ſecundò in munere ſui officij; *Vos eſtis ſal terræ*; quia hæc duo valde connexa ſunt; qui enim habet officium publicum, multis eſt expoſitus incommodis, & ideo magna patientia indiget. Et ita cùm inſtigaretur David ab Abiſai, ut Semei interficeretur, ait Rex: *An ignoro, hodie me factum Regem ſuper Iſrael*, 2. Regum 19. num. 22. Quia, cùm illa die ſe exiſtimaret creatum Regem, multa patientia indigebat. D. Bernardus hoc luculenter explicat *ſer. 25. in Cantica.* Ubi Prælatos ad ſubditorum convicia ſupportanda comparat cum Medicis, *Medicos ſe*, ait, *non dominos agnoſcentes, parant confeſtim adverſus phreneſim animæ, non vindictam, ſed medicinam.*

D. Thom. *Qui habent officium publicum, indigent patientia.* 2. Reg. 19. Bernard.

245. Quartò. Cajetanus, *Novitius hujus beatitudinis ſignificatur*, ait, *per hoc, quòd reliquis in tertia perſona deſcriptis hæc ſola in ſecunda perſona promulgatur ad ipſius noviter Incarnati Verbi diſcipulos, dicendo: Beati eſtis:* Cæteras beatitudines exiſtimat Cajetanus veluti communes novo, & ut ad perſecutionũ devenit, tanquã propriam novæ legis, ideo ad ſuos diſcipulos ſe convertit. Tam perfecta, raraque virtus tunc in hominibus reperitur, cum Chriſti Domini præfulgens nitet exemplum.

Cajetan. *Patientia propria diſcipulorum Chriſti.*

246. Quintò. D. Paſchaſius *lib. 3. in Matth.* D. Thoma ſupra datus. *Hic ſermonem ad diſcipulos dirigit, ubi monet eos ad paſſionum tolerantiam, quòd opus perfectum habet.* Ubi explicatur beatitudo paupertatis, famis, ſitis, lachrymarum, turbis omnibus proponitur. At ubi venit ſermo de patientia inter falſa teſtimonia, calumnias, opprobria, ac injurias, jam non cum turbis, ſed cum ſolis Apoſtolis agitur. Quia patienter cum ſilentio ſuſtinere falſas impoſitiones, impudicas, contumelioſaque verba, paucorum, & perfectiſſimorum eſt, cum hoc valde duriſſimum, acerbumque ſit. Quod latè meditatur D. Ambroſius lib. 2. de interpellatione in Job cap. 3. *Amiſerat*, ait, *Job omnia ſua: patiebatur vulnera caro ejus: manebat, ut tentationes verborum vinceret, nihil enim ſic penetrat animam; ſicut ſermo fucatus: nihil iterum ſic mordet ut durior ſermo. Multi, cùm vicerint adhibita tormenta; ſermonum duritiem non ſuſtinuerunt.*

Paſchaſ. D. Thom. *Silere inter opprobria, rara virtus.* *Valde durum audire opprobria.* Ambroſ.

247. Quantæ verò perfectionis, ſi hæc patientia, ait Jacobus 1. num. 4. *Patientia opus perfectum habet.* Sed quid dicitur in hoc peculiariter de patientia? Nónne omnis virtus opus perfectum habet; aliter virtutes non eſſent, ſi hac perfectione carerent. Quid ergo peculiare habet in hoc patientia? *Serm. de patientia*, de illa ait D. Zeno. *Patientia omnes devitat, aut portat injurias.* Et poſtea ad finem ſerm. ait: *O quàm vellem te, ſi poſſem, rerum omnium regina patientia, magnis clamoribus celebrare. Scio enim, quia non tantam in multiplicandis virtutibus laudem ponis, quantam in finiendis.* Expende ultima verba. Unaquæque virtus ſuum habet opus perfectum, at patientiæ negotium eſt perficere, & conſummare ipſas virtutes, itaut unaquæque per patientiam habeat ultimatam, & abſolutam numeris omnibus perfectionem, ut ipſe ſanctus Pater diſcurrendo per aliquas virtutes comprobat, & oſtendit.

Jacob. 1. Zeno. *Patientia virtutibus dat perfectionem.*

Matth. 5. n. 12. Gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis: ſic enim perſecuti ſunt Prophetas, qui fuerunt ante vos.

VERSIONES.

Syriacus. Tunc gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis: ſic enim perſecuti ſunt Prophetas, qui vos præceſſerunt.

Text. Hebraic. Quoniam præmium veſtrum.

Alter Textus.

Lucæ, 6, n. 23. Gaudete in illa die; & exultate. Ecce enim merces veſtra multa eſt in cœlo, ſecundùm hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.

248. O Beatæ contumeliæ, quæ tot, & tam præclara pariunt, ut ait Divus Hieronymus. Ingens perſecutionis

Hieron. præmium explicat Dominus, & tria ponit, gaudium, illius cauſam, & confirmationem in tolerantia. *Gaudete*, intus in corde, *& exultate*, extrà in corpore: gaudium ingens animæ in corpus redundat. *Quoniam merces veſtra.* Cauſa gaudij merces veſtra, ſcilicet Deus. Sic dicitur Abrahamo: *Ego merces tua magna ni-*

Geneſ. 15. *mis.* Geneſ. 15. num. 1. Et ait Dominus, merces

Caietan. veſtra; non gloria veſtra, non beatificatio veſtra,

Cyprian. ſed merces. Cajetanus: Sub ratione debiti promittitur felicitas æterna in ſola hac beatitudine: merces enim, non ex gratia datur, ſed ex juſtitia redditur pro opere: ut intelligatur, ad tantam evectos celſitudinem Incarnati Verbi, ut etiam debita ſibi vendicent æternæ gloriæ præmia, juxta Paulum: *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ.* Non ſolum Dominus promittit gloriam, ſed etiam ſub ratione præmij, ut ſuos magis condecoret, ac nobilitet. *Copioſa eſt in cœlis.* Inexplicabilis eſt magnitudo cœleſtis beatitudinis; non enim dicitur quanta, & qualis ſit, ſed copioſa, ſeu multa; non in terris, ſed in cælis. Per quod

Ad decorandos juſtos ſub ratione præmij promittitur beatitudo

Magnitudo præmij.

D. Thom. explicatur ingens, & ſuperexcellens illius magnitudo. Et ideo, ut notat D. Thomas, non dicitur in cœlo, ſed in cœlis pluraliter, propter præmiorum magnitudinem. Vel copioſa, ut ait idem Angelicus Doctor, reſpectivè, *quia non*

Rom. 8. *ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram*

249. *gloriam, quæ revelabitur in nobis*, Rom. 8. n. 18.

Sic enim perſecuti ſunt Prophetas. Ecce tertium. Hoc perſecutionis genus non eſt quid novum, & inuſitatum; ſic enim mentiendo verbis, & factis perſecuti ſunt Prophetas. *Qui fuerunt ante vos.* Ideo eorum exempla vos invitant.

Gregor. Unde ait D. Gregorius, relatus à S. Thoma,

Jacobi 5. *Si facta præcedentium recolimus, gravia non ſunt, quæ ſuſtinemus.* Jacobi 5. numero 10. *Exemplum accipite fratres exitus mali, laboris, & patientiæ, prophetas.* Maximè movent exempla. Et ita milites. *Elephantis oſtenderunt ſanguinem uvæ, & meri, ad acuendos eos in prælium*, Machab. 1. cap. 6. num. 34.

Exempla maximè movent.

Machab. 1.

***

Quæstio XXXII.

Quare in ſola hac beatitudine præcipiat Dominus gaudere?

250. *Difficultas quæſtionis.*

Octo beatitudines hîc explicat Chriſtus Dominus, tamen, cùm ad ſolam advenit in perſecutionibus patientiam, gaudere præcipit: *Gaudete, & exultate.* Cur, non cùm de pauperibus, mitibus, ac mundis corde egit; ſed cùm ad tolerantiam laborum devenit, tunc addidit: *Gaudete, & exultate.*

251. Sunt recentiores, qui dicant, quòd ideo præcipit gaudere, quia per hæc beati eſtis. Secundò, quia vobis manet ampla merces in cœlis. Tertiò, quia ſimiles eſtis Prophetis, qui fuerunt viri ſanctiſſimi. Sed hæc etiam militant in qualibet beatitudine: ac proinde aliquid hic magis eſt explicandum. Præcipit ergo gaudere, quia per martyrium, ac patientiam in perſecutionibus jam eſtis beati, & per ipſam habetis in cælis præſtantiſſimam coronam, ac præmium, & ideo in ſola hac beatitudine ponitur: *Merces veſtra copioſa*, ſeu *multa eſt in cœlis.* Et quia, ut ait Carthuſianus, *per illam Chriſto, & Sanctis conformamur*, quæ ulla poteſt eſſe major ratio gaudendi, quàm Chriſto conformari.

Per martyrium, ac patientiam acquiritur maximum præmium.

Carthuſ.

252. S. Thom. Secundò, S. Thomas. *Gaudete, & exultate, & in præcedentibus beatitudinibus non? Reſponſio. Hæc beatitudo eſt circa tolerantiam paſſionum, quod eſt difficillimum in comparatione ad alia ſupra poſita, propter quod indiget perſuaſione; vel hoc addidit, ne Apoſtolos quaſi novitios, citò terreat, quos alloquitur.* Duo nos inculcat Angelicus Doctor. Primò quòd non in aliis beatitudinibus, ſed in ſola hac, ob ſui difficultatem, quæ eſt in perſecutionum tolerantia, proponit gaudium, mercedem, & exemplum, ut ita eos perſuadeat, ac moveat ad eam amplectendam. Secundò. Ne Apoſtoli incipientes, ac novitij illius aſperitate deterreantur, ideo gaudio, exemplo, ac mercede eos allicit, & animat. Vide ſuprà *cap. 3. num. 39. & cap. 9. num. 48. & 85.*

Valde difficilis patientia

Incipientes non ſunt deterrendi.

253. Cajetan. Tertiò Cajetanus. *Magnitudo gratiæ futuræ in tolerando injurias, propter Chriſtum illatas, ſignificatur per præceptum gaudendi in perſecutionibus.* Dum per præceptum Domini diſponuntur in tribulatione, ac morte, non triſtitia, ſed gaudio, & exlatatione affici, & repleri, indicatur magna gratia, quæ eſt largienda, ut inter illa tuti, & ſecuri perſiſtant, ut meditatur D. Chryſoſtomus *in Acta Apoſtolor. homil.* 14. Nam Deus à ſuis electis non tollit perſecutiones, ſed dat levamina, & unctiones: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite jugum meum.* Matthæi 11. num. 28. D. Bernardus ſerm. 11. in Pſalm. *Qui habitat*; ita ait: *Non onus ſubtrahit, aut laborem: magis autem onere alio, alio labore commutat; ſed onere levi, ſuavi jugo, in quibus requies, ac refectio, etſi minus appareat, tamen inveniatur.*

Deus per ſuam gratiâ leves reddit labores.

Chryſoſt.

Matth. 11.

Bernard.

254. Cyprian. Quartò. D. Cyprianus lib. 4. epiſt. 6. ad Tibaritanos, *Gaudere, ait, & exultare nos voluit in perſecutione Dominus, quia quando perſecutiones fiunt,*

ſiunt, tunc datur corona fidei, tunc probantur milites Dei, tunc Martyribus patent cæli. Hic præcipit gaudere, quia in hac perſecutionum tolerantia datur occaſio, ut noſtra fides, amor, & confidentia in Deum prodeant, & cunctis manifeſtentur. Et nulla major poteſt eſſe ratio gaudendi Deum intimè diligenti, quàm dum offertur tempus, quo ejus fides, & amor omnium oculis ſint patentes, ac in perſecutionum fornace hæc maximè probentur.

Occaſio amorem manifeſtandi valde jucunda amanti.

255. Quintò. Hîc præcipit Dominus gaudere, ſi dicatur, quòd ratio gaudij eſt magna merces in cœlo: etiam pauperibus, mitibus, mundis corde præclariſſima merces aſſignatur: nulla major eſſe poteſt, quàm regnum cælorum, terra viventium, & ipſa viſio Dei: immo, ut ſæpe dixi ex Auguſtino, Chryſoſtomo, in omnibus beatitudinibus promittitur regnum Dei ſub alio, atque alio nomine. Cur ergo hîc tantùm mandat Dominus gaudere, & exultare? Aſſociabat Dominus hîc Apoſtolorum præmium cum mercede Prophetarum: *Copioſa eſt merces veſtra in cœlis: ſic enim perſecuti ſunt Prophetas, qui fuerunt ante vos*; & juſtis, ac Sanctis magna eſt gaudendi ratio, dum in ſua beatitudine, in ſuis præmiis, & coronis habent conſortes, atque ſocios. Quamvis merita Apoſtolorum excellentiora eſſent meritis Prophetarum; cùm tamen hi in ſocios illis dantur, tunc Epoſtoli gaudere, & exultare jubentur.

Maximè gaudent juſti, dum in ſuis coronis conſortes vident.

256. Adſtant divini ſeniores ante thronum, & vox turbæ magnæ clamat: *Gaudeamus, & exultemus & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus præparavit ſe, & datum eſt illis, ut cooperiat ſe byſſino ſplendenti, & candido*, Apoc. 19. n. 7. Nunquam cæleſtis Aquila tantam nobis lætitiam, exultationemque in cœleſti curia narrat, ac modò quando nuptiæ Agni celebrantur. Sed quæ hæ nuptiæ & quæ hæc ſponſa? Nuptiæ tempus remunerationis, ac ingreſſus in beatitudinem, ut explicant Andreas, Aretas, Anſbertus, Viegas, & alij. Sponſa verò, ſumus nos filij ipſius Eccleſiæ, qui induti byſſino juſtitiæ, & charitatis, cæterarumque virtutum ad patriam cœleſtem vocamur. Et ita ibi dicitur: *Beati qui ad cœnam Agni vocati ſunt.* Ideo tantum gaudium, ac exultatio indicitur, ac publicatur cœleſtibus ſpiritibus, quia jam in ſua beatitudine ſocios habent, atque conſortes: quod erat eis magna ratio gaudendi. D. Ambroſ. *Ideo gaudeamus*, ait, *ideo exultemus, eo quod miſericordia conditoris noſtri Eccleſiam ſuam quæ ſumus nos, ita ſibi conjungere ſit dignatus, ut ſponſa conjungitur ſponſo ſuo.*

Apoc. 19. Andreas. Aretas. Anſbert. Viegas.

Tunc gaudet Angeli, cum in gloria ſocios habent. Ambroſ.

CAP. XI.

Commendantur Præſules Eccleſiaſtici.

Matth. 5. *n.* 13. Vos eſtis ſal terræ, quòd ſi ſal evanuerit, in quo ſalietur? ad nihilum valet ultrà, niſi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.

VERSIONES.

Franc. Lucas, & alij ex Græco. Vos eſtis ſal univerſæ terræ, quòd ſi ſal deſipuerit, ſeu infatuatum, ad nihilum valet amplius, niſi ut projiciatur foras

Syriacus. Quod ſi ſal infatuatum fuerit, quo ſalietur? ad nullum venit uſum, niſi ut projiciatur foras.

Chromantius. Si ſal terræ evanuerit, in quo condietur.

D. Hieron. epiſt. adverſ. Lucif. Ad nihilum eſt utile.

EXPOSITIO.

1. COMMENDAT Dominus hoc loco ſuorum Apoſtolorum dignitatem; & in eis omnes Prælati, & Doctores Eccleſiaſtici inſtruuntur, ut notat D. Gregor. *hom.* 17. *in Evang.* Et in iis encomiis celebrandi à communi via non deviat communis Magiſter. Quia enim valde familiare eſt Syris, ac Hebræis in ſermone uti parabolis, ac metaphoris, ut facilius doctrina inſinuetur in auribus, ac animis audientium; ideò Dominus ſuos appellat, ſal terræ, lucem mundi, civitatem ſuprà montem poſitam, ut per familiarem modum loquendi faciliùs alliciat. Et hæc Apoſtolis dicuntur à Chriſto, non ut à Domino, non ut à Rege, vel Principe, ſed à Judice mundi, ut notat D. Ambroſ. lib. de dignitate Sacerdotali, c. 6. *Audire meruerunt à Judice mundi: Vos eſtis lux mundi: Sal terræ.* A judice mundi hæc celebrantur, quia hujuſmodi excellentias, procedente divina gratia, Apoſtoli, non favore, & benevolentia, ſed ſuis meritis, & ſudoribus ſunt aſſecuti. Et idem ſtatim apponitur pœna diſcedentium à proprio munere, *Ad nihilum valet ultrà, niſi ut mittatur foras.*

Gregor. *Per familiaria trahitur quilibet.* Ambroſ. *Quæ per merita dantur glorioſa.*

2. Tria præſtat hic Dominus, ut notat D. Thom. Omnium virorum Apoſtolicorum officium: *Vos eſtis ſal terræ.* Eorum periculum: *Si ſal evanuerit.* Tertiò ſupplicium: *ad nihilum valet ultrà, niſi ut mittatur foras*, &c.

D. Thom.

3. *Vos eſtis ſal terræ.* Vos ô diſcipuli mei, quanquam in diſcurſu ſermonis cum omnibus turbis locutus fuiſſet Dominus, tamen hic ſublimiora dicens, ad Apoſtolos dirigit verba, ſicut Prædicator, ut ait Abulenſis, quando ſublimiora dicit, ad doctiores ſe convertit. Et ait, *Vos eſtis ſal*; ſicut enim cibum inſipidum, ac in fatuitate nauſeam provocantem, ſuo palato reddit ſapidum, gratum, atque jucundum; ſic vos univerſam Gentium multitudinem, ſal ignorantia inſipidam inviſam, & ad nauſeam promoventem, debetis vivo eloquio, Evangelicáque doctrinâ ſapidam, ac Deo reddere gratam. Per terram autem intelliguntur homines, ut docent D. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini D. Chryoſt. *hom.* 15. Chromantius, Beda; Threophylactus, Enthym-

Auguſt. Chryſoſt. Chromant. Beda. Theophyl. Euthym.

4. *Quòd ſi ſal evanuerit.* Ecce periculum. Id eſt, ſi ſal deſipuerit, ac infatuatum fuerit,& acrimoniam ſuam perdiderit, *in quo ſalietur?* quo alio condiri, ac ſaporari poterit? Sic & vos,qui omnium eſtis magiſtri, ſi concupiſcentia honorum, gloria laudis, amore pecuniarum, metu perſecutionum hebetati fueritis, per quos erit ſpes vos recuperandi? *Ad nihil valet ultrà.* Ecce ſupplicium, & pœna. Virtus ſalis amiſſa ampliùs recuperari non poteſt; & ideò ad nihilum ampliùs valet; niſi ut conculcetur ab hominibus prætereuntibus. Ita ait Dominus Marc. 9. n. 49. *Bonum eſt ſal: quod ſi ſal inſulſum fuerit, in quo illud condietis?* Et Luc. 14. n. 34. *Bonum eſt ſal: ſi autem ſal evanuerit, in quo condietur: Neque in terram, neque in ſterquilinium utile eſt, ſed foras mittetur.* Ita, & vos, ſi à doctrinæ veritate, & morum virtutúmque integritate diſcedatis, omnino expulſi à gradu, honore, ac dignitate tandem in contemptum, ac conculcationem apud homines eritis. Multa alia ad hæc require in quæſtionibus, tam in hoc verſu, quam ſequenti numero.

Pœna diſcedentium à ſui obligatione.

Marc. 9. Luc. 14.

Quæstio I.

Quare Chriſtus Dominus poſt exhortationem ad patientiam ſuos diſcipulos dicat ſal terræ, lucem mundi?

5. PROSEQUITUR Dominus ſuum admirabilem ſermonē in monte. Et poſt quam de octo beatitudinibus,ac virtutibus generalibus egit, hîc de Prælatorum virtutibus agit, ut notat Abulenſis, quia ſemper in vero Præſule ſupponuntur communes virtutes. Et, ut ait Chryſoſtomus *in imperfecto homil.* 10. Præcedunt illæ communes virtutes: quia doctor omnibus illis debet eſſe ornatus. Debet eſſe pauper, ut avaritiam libera voce caſtiget; debet eſſe lugens ſua, & aliena delicta, ut confundat eos qui peccare non dubitant; ideo plangat, ut per hoc oſtendat, quia gravis, & periculoſus eſt mundus iſte fidelibus: debet eſſe eſuriens juſtitiam, ut magis incitet exemplo quàm voce: debet eſſe manſuetus ut magis indulgendo, quàm vindicando regat Eccleſiam Dei: debet eſſe miſericors aliis, ſibi autem auſterus: debet eſſe mundo corde, ne cogitet de mundo. Sit pacificus, ut tota ejus Eccleſia, quaſi una ſit anima. Debet eſſe ad paſſionem paratus, non vana Martyrij deſideria habens; ſed fidei conſtantiam Martyribus dignam. Hæc Chryſoſt.

Abulenſis. Chryſoſt.

In Prælato præfulgeant virtutes omnes.

6. In quæſtionem hîc tamen vertimus: Cur immediatè antea Dominus ſuos exhortatur ad tolerantiam perſecutionum, ut patet ex fine ſuperioris capitis: *Beati eſtis, cùm maledixerint vobis & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversùs vos. Gaudete, & exultate,* Math. 5. n. 12. Et ſtatim ſubjungit Dominus cum ſuis diſcipulis loquens: *Vos eſtis ſal terræ: Vos eſtis lux mundi.* Cur poſt commendatam patientiam in perſecutionibus,ſal,& lucem dicit ſuos?

Matth. 5.

Duæ jam datæ ſolutiones. Jam duas hujus rei rationes inculcavi proximè ſuperiori cap. *quæſt.* 31. *n.* 243. *&* 244. Prima ex Chryſoſtomo,& Theophylacto. Quia per ſal, & lucem eos dicebat Magiſtros, & Doctores; ideo priùs commendat patientiam, quæ maximè eſt neceſſaria in præceptore, & concionatore. Secunda ex S. Thoma. Quia dabat is officium publicum prælationis in Eccleſia, & qui hoc in faſtigio imminent; maximè patientia indigent. Vide *ibi* dicta. Ad alias rationes veniamus.

8. Tertiò. D. Chryſoſtomus homil. 15. *Quia prædixerat*, ait, *perſecutiones, & maledicta, & inſidias, periculave: ne putarent, quod hæc eos poſſunt in ſilentium coarctare, confirmans eos, ait, quia non modò non latebit eorum prædicatio, ſed etiam prorſus illuſtrabit orbem.* Tantùm abeſt, ut ipſæ perſecutiones, maledicta, ac opprobria poſſint veſtram generoſitatem ac virtutem, ô diſcipuli mei, hebetare; ac extenuare, quòd potiùs inter ipſas perſecutiones valde animosè eritis tanquam ſal ad conſtringendos, ac reformandos hominum mores; & eritis tanquam lux ad fugandas ignorantiæ tenebras: nam in adverſitate virtus non decreſcit, ſed magno augmento, proficit. Immò ex hoc liceat extollere magnam charitatem Apoſtolorum, quod inter Gentium perſecutiones, ſint ſal, & lux, toti intenti ad eorum bonum, atque ſalutem. *Blaſphemamur, & obſecramus.* 1. Cor. 4. n. 13.

Chryſoſt.

Virtus, ac animi generoſitas perſecutione non hebetatur.

1. Cor. 4.

9. Quartò. Theophylactus. *Ne objiciatis mordacitatem reprehenſionum, etiamſi perſecutiones patiamini.* Quamvis multæ, ô diſcipuli mei, contra vos perſecutiones, ac adverſitates pullulent, vobis tamen, ut veris meis Prædicatoribus, atque Prælatis, non eſt verborum veſtrorum acrimonia remittenda, aut minuenda. Nulla enim perſecutione Prædicator obmuteſcat, ſed pro veritate ſemper exeat, ac prodeat.

Theohyl.

Prædicatur nulla adverſitate deterreatur, à veritate deſcendat.

10. Quintò. D. Anſelm. *Cauſa eſt*, ait, *quare in tribulatione deficere non debetis, quaſi diceret: Neceſſe eſt, ut tribulationes conſtanter patiamini; quia vos eſtis ſal terræ, hoc eſt fortitudo terrenorum, & ideo defectus veſter eſt defectus aliorum.* Commendaverat Dominus ſuis diſcipulis ſuprà tolerantiam inter perſecutiones, & opprobria: tunc veluti cauſam apponit hujus commendationis, quia vos eſtis ſal terræ;hoc eſt,cùm ſitis capita, & Prælati, eſtis & aliorum fortitudo, ac nervus; ac proinde ſi deficiatis, eritis & cauſa ut alij deficiant. Semper enim Prælati ſecum multos trahunt, & malum eorum exemplum quamplurimis nocet.

Anſelm.

Malum Prælatorum exemplum nimis docet.

11. Sextò. D. Chryſoſtomus in imperfecto homil. 10. *Quaſi interrogantibus Apoſtolis, ad quos ſit omnia iſta locutus, utrùm generaliter ad populum, aut ad ipſos? volens oſtendere, quoniam ad ipſos præcipuè hæc loquebatur, addidit: Vos eſtis ſal terræ.* Dixerat tolerantiam inter perſecutiones, & inſectationes. Ac ſi ab Apoſtolis interrogatus an illa eſſent ad omnes generaliter dicta? an ſpecialiter ad ipſos ſolùm? oſtendit Dominus, ſe tantùm cum ipſis agere, dicens: *Vos eſtis ſal terræ; lux mundi, civitas ſupra montem poſita.* Qui enim tanta dignitate fulgent, in tanto rerum vertice eminent:& tantum occupant locum, furientium ventorum tempeſtatibus ſunt expoſiti, eorúmque vehementes impetus patiuntur, & ſuſtinent. Et ideo prius ad tolerantiam exhortatur.

Chryſoſt.

Qui alto loco eminent, adverſitati expoſiti.

12. Septimò. Antequam eos dicat ſal,maximè patientiam habendam inſinuat. Sal habet vim ad reſtringendum, & comprimendum, & ipſi Apoſtoli

Prælatus qui de rè ormatione agit, patientia indiget.

ſtoli carnales hominum concupiſcentias, luxurias, ac peccata, ut ait D. Thomas, reſtringebant, Præſul enim ille, qui totus intendit ad reſtringenda vitia, ad refrenandos licentioſos, ut que totum ſit in reformatione, ac optima morum diſpoſitione, neceſſe eſt, ut ſi patientia munitus ad multas perſecutiones ſufferendas, ad multaque magno animo opprobria, & maledicta ſupportanda.

13. Epiſcopo Epheſino dicitur: *Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia non potes ſuſtinere malos, & tentaſti eos, qui ſe dicunt Apoſtolos eſſe, & non ſunt: & inveniſti eos mendaces, & patientiam habes, & ſuſtinuiſti propter nomen meum, & non defeciſti*, Apoc. 2. n. 2. Laudatur hic Prælatus, quòd cum magna patientia toleraverit multos ladores, ac adverſitates: & quia non poteſt ſufferre, ac permittere malos; ſed illos, qui falsò ſe publicabant Apoſtolos, probavit, ac invenit mendaces: tamen tot inter labores patientiam habuit, & non defecit. Hoc autem conſideratione dignum; Cur in hoc Epiſcopo non ſemel laudatur patientia, ſed dupliciter. Non ſemel dicitur, quòd *ſuſtinuit*, ſed publicatur verbum, & idem valet, ac patientiam habere. Cur ergo hoc in Epiſcopo tam multiplicatis vocibus ejus patientia extollitur, atque laudatur? Epiſcopus iſte incumbebat compoſitioni morum, ac reformationi ſuæ Eccleſiæ, itaut malos non ſuſtineret, nec fineret, ac permitteret; ſed eos eradicare volebat: meritò ergo ejus patientia tanta repetitione inculcatur. Qui enim reformationi eſt deditus, de eaque agit, non una, ſed multiplici patientia indiget ad in eum exortas perſecutiones, ac adverſitates ſufferendas. Pulchrè ait Ambroſius Anſbertus in præſenti: *Patientia, quæ cunctas cuſtodit virtutes, cunctoſque tolerat labores.*

Apocal. 2.

Qui de reformatione agit patientia multiplici get.

Anſbert.

14. *Dominus patiens, & magnus fortitudine, & mundans*, Nahum 1. n. 3. Ubi primò laudatur Dei majeſtas, quod ſit patiens, & magnus fortitudine in perferendis hominum peccatis, ac blaſphemiis, ut ex quorundam expoſitione refert Ribadeneira *ibi*. Sic Numer. 14. n. 18. *Magnificetur fortitudo Domini, ſicut juraſti, dicens: Dominus patiens, & multæ miſericordiæ.* Sed cur hìc ita Dei patientia, & fortitudo proponuntur, ac peculiariter magis laudibus decantantur? Ait Propheta: Dominus patiens, magnus, & mundans. Explicat Hugo: *Mundans populum ſuum*, ubi Dominus amovit manum, ut gentem ſuam mundaret, ac purificaret à vitiis, atque peccatis, ſtatim in Deo nitet, atque reſplendet patientia, & fortitudo in tolerandis hominum injuriis, atque blaſphemiis.

Nahum. 14.

Ribadeneira Numer. 14.

Hugo.

Cùm Deus mundat, patiens dicitur.

Quæstio II.

Quare diſcipuli de præſenti dicantur ſal terræ, lux mundi, cùm hoc eis potiùs, de futuro competere videatur.

15. Discipuli Domini dicuntur ſal, & lux, ut docent D. Hilarius, D. Hieronymus *hìc*, D. Auguſtinus *lib. 1. de ſerm. Dom. in monte*. D. Chryſoſtomus *homil. 15.* quia per eos conditur, ſaporatur, ac illuminatur univerſum hominum genus. Quòd Apoſtoli præſtiterunt poſt Chriſti Aſcenſionem, in regimine ſuarum Eccleſiarum; ac in prædicatione Evangelica totius orbis. Et ita poſt Reſurrectionem eis aperiuntur ſenſus, ut intelligant Scripturas, *Luc. 24. n. 45.* Et tunc poſtea mittuntur in Orbem ad prædicandum, *Matth. 28. n. 19.* Ergo potius videbatur dicendum. Vos eritis ſal terræ, lux mundi; quàm, vos eſtis, de præſenti.

D. Hilar. Hieron. Auguſt. Chryſoſt.

16. Reſpondit primò Cajetanus; quòd dixit de præſenti. Vos eſtis, ut agnoſcerent ſuam dignitatem, in qua erant conſtituti. Secundò reſpondeo; quòd optimo jure jam actualiter Apoſtoli dicuntur ſal, & lux; quia jam de præſenti, relictis omnibus, ſecuti fuerunt Dominū, *Matth. 4. n. 20.* Et Præſul non minus reformat, ac illuminat voce, quàm exemplo: immo potiùs cum hoc efficaciùs. Tertiò Dominus *hìc*, ut docet Chryſoſtomus *citatus*, cohortatur ſuos ad virtutis ſtudium, & ad ſufferendas perſecutiones, ut patet ex ſuprà dictis de beatitudinibus. Ideo de præſenti ait: Vos eſtis ſal terræ, vos eſtis lux mundi, quia ad magna, & ardua, ac conquæſitu difficilia non tantum perſuadetur pollicitationibus de futuro, quantùm donis datis de præſenti.

Cajetan.

Chryſoſt.

Magna, non promiſſionibus ſed donis datis perſuadentur.

17. Quartò, Non ait: Vos *eritis*; ſed jam de præſenti *eſtis* conſtituti in tanta ſublimitate, ac honoris culmine, ut ſitis ſal terræ, & lux mundi; antequàm deſudarent in prædicatione Evangelica, antequam tyrannorum perſecutiones ſuſtinerent, jam tanta dignitate fulgent, ut dicantur ſal terræ, & lux mundi. Voluit Dominus tanto munere, tantoque præmio ſuos anticipatè remunerans, ac condecorans, maximè aſtringere, ac obligare ad futura merita præſtanda, ac ad converſionem totius humani generis amplectendam, ideò tam illuſtri præſulatu ſuos nobilitans jam de præſenti ſal terræ, & lucem mundi dicit.

Præmia anticipata maximè obligāt ad merita.

18. Cùm Jeremias jam eſſet in utero ſanctificatus ei dicitur à Domino: *Prophetam in Gentibus dedi te*; & poſtea: *Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & ſuper regna, ut evellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, ad fices, & plantes*, Jerem. 1. n. 10. Sed quomodo tot, & tanta dicuntur puero in vulva matris conſtituto, qui illa munera, niſi in virili ætate præſtare non poterat: & ita, ut notant D. Hieronymus, S. Thomas, piæ ſua pueritia à tanto munere ſe excuſat, dicens *A, A, A, Domine Deus, ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum.* S. Thomas. Non convenit ætas mea prædicationis officio. Videbatur potiùs dicendum. Ego conſtituam te ſuper gentes. Vel, Apud me decretum eſt, te conſtituere. Nam evellere, deſtruere, ædificare, & plantare valde plenam, magnamque exigebant ætatem. Quomodo ergo ei dicitur, *& conſtitui te hodie*; hodie cùm ſis in utero? Quomodo ad tantam dignitatem evehitur, ut creetur magiſter gentium? Ut ait D. Thomas, & ut notat Origenes homil. 1. *Nullus inter cæteros tantum donum conſecutus eſt, ut Jeremias, ut ei dicatur: In utero ſanctificavi te, & Prophetam in gentibus dedi te.* Verum, quòd illa munera non poterant perſolvi, niſi maturo annorum tempore; tamen publicatur: Ego hodie conſtitui te, ut tanto principatu, ac tanto honoris culmine propoſito alliciatur, ac aſtringatur Propheta ad egregia virtutum monumenta

Jerem. 1.

Hieron. D. Thom.

Origen.

Honos anticipatus ad magna merita allicit.

ta ac ad heroicos actus, in quibus debebat creſcere ac proficere, ut illa munera, ut bene promeritus, plenè exequeretur. Et hac ratione probant D. Ambroſius *lib. de Paradiſo cap.* 8. Moyſes Barcepha Epiſcopus Syriæ *part.* 3. *cap.*4. quòd Deus condiderit hominem in tanto honore, ac omnium principatum ei tradiderit, ut ipſe proficeret in obſequio ſui Creatoris: quod ipſe tamen per mulierem deceptus non præſtitit.

Ambroſ. Barcepha.

19. Luc. 14.

Renuunt iniqui ſervi ad magnum convivium convenire. Tunc ait Dominus procuratori: *Exi citò in plateas, & vicos civitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos & claudos introduc huc.* Luc. 14. num. 11. Sed quomodo ad tam amplam menſam vocantur claudi, cœci, ac debiles? Si claudi, quomodo poſſunt ambulare, & venire? Si cæci, quomodo invenient oſtium domus? ſi debiles, quomodo ſe movere poſſunt? Quos enim Deus ad cæleſtem menſam, ac divinum cibum vocat, anticipatè multis donis, ac beneficiis jam exornat: claudis dat pedes, cæcis viſum, debilibus vires. D. Ambroſius lib. 6. in Luc. ad cap. 19. paulo poſt principium. *Illi, qui vocantur*, ait, *ad cœnam, prius vocando ſanantur. Si claudus fuit, gradiendi facultatem, ut veniret, accepit. Si lumine oculorum privatus, domum utique Domini, niſi refuſa luce, intrare non potuit.* Ac proinde ipſe dat vires, per quas habeamus merita, & ita præmia obtineamus.

Deus anticipatè dat dona.

Ambroſ.

Quæstio III.

Quare eos non comparet cum ſale, & luce; ſed ait, quòd ſint ſal, & lux?

20. Non loquitur Dominus per comparationem: Vos eſtis, ſicut ſal, ſicut lux, ſed vos eſtis ſal, vos eſtis lux. Dum comparatione utimur, ſicut ſal, ſicut lux, donatur veluti quid adjacens, vel additum humanæ naturæ. At dum dicitur: Vos eſtis, veluti ipſamet natura, & ipſummet eſſe indicatur. Cùm Apoſtoli dicuntur ſal terræ, lux mundi; eorum propria muneris obligatio, ac officij ratio deſignatur. Ideo meritò non dicuntur per comparationem ſicut ſal, & ſicut lux; ſed vos eſtis ſal, & lux. Ita alta Dei diſpoſitio ordinat, ut tam imbibita, & veluti intrinſeca, ut ita loquar, ſit ratio muneris in ſuo miniſtro, ut explicetur, non tanquam adjacens, ſed veluti quid transformatum, & tranſpoſitum in ipſamet natura, & eſſe rei.

Ratio officij in miniſtro ſit non tanquam impoſita, ſed veluti imbibita in natura.

21. Joan. 1.

Quærunt Legati à Joanne: Quis eſſet, & quid diceret de ſe ipſo? Ait: *Ego vox clamantis:* Joan. 1. n. 23. Quid dicis, magne Joannes, de te ipſo? Vox quidam ſonus eſt. Cur non dicis, quòd ſis filius Magni Zachariæ, ut in proprio loco notavi, miſſus ad clamandum, ac ad prædicandum? Sed dicis, quòd ſis vox? Per hæc inſinuabat Joannes ſuum proprium munus, ac officium, & hoc ita erat veluti transformatum in ejus natura, ut interrogatus, quis eſſet, nihil aliud reſponderet, niſi id, quod importabat ipſammet rationem officij prædicandi, ac clamandi, ac ſi hoc eſſet ejus natura.

Ratio officii ipſamet veluti natura.

22. Multis in locis nobis proponit ſacra Scriptura, cælos, Solem, & Lunam, & ſtellas finem eſſe habituros in die judicij. Iſai 43. num. 4. *Tabeſcet omnis militia cælorum; & complicabuntur, ſicut liber cæli, & omnis militia eorum defluet, ſicut defluit folium de vinea*, Pſalm. 101. n. 25. *Opera manuum tuarum ſunt cæli, ipſi peribunt.* Matth. 24. n. 35. *Cælum, & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt.* ibid. n. 29. *Stellæ de cælo cadent.* Et ſunt multi alij loci. Conſule magnos Eccleſiæ Patres, D. Hieronymum *in cap.* 51. & 65. *Iſai.* D. Gregorium *lib.* 17. *Moral. cap.* 5. Ambroſium, Anſelmum, Bedam, Irenæum 2. *Petri* 3. & alios multos Patres apud Lorinum *eodem loco*, & Benedictum Juſtinianum in cap. 1. ad Hebræos. n. 1. *Ipſi peribunt.* Qui omnes docent, quòd hujuſmodi corpora cæleſtia poſt diem Judicij perdurabunt, cùm eorum natura ſit incorruptibilis. Peribunt ergo, non quoad ſubſtantiam, ſed quoad propria munera, motus, influxus, productiones, ac conſervationes ſublunarium. Et rectè de eis abſolutè dicitur, quòd peribunt, tranſibunt: nam quæ rationem miniſterij obtinuerunt, finito, abſolutoque munere, videntur in propria natura quodammodo deſinere, atque finiri. Suarius to. 2. ad 3. part. diſput. 58. ſect. 2. §. Non defuere, ad finem. *Cùm poſt diem Judicij ceſſatura ſint omnia munera propter quæ creata ſunt ſydera, & cæleſtia corpora.* Deuter. 4. *Quid mirum, quòd ſubſtantia illorum mutetur.*

Iſai 43. Pſalm. 1. 10 Matth. 24. Hieron. Gregor. Ambr. Anſelm. Beda. Irenæus. Lorin. Juſtin.

Cum deficit officium, deficit, & natura miniſtri.

Suarius. Deut. 4.

Inſtat unus miniſter Petro in atrio Pontificis, quòd eſſet unus ex Chriſti diſcipulis. Sed quid tunc factum eſt? *Poſt puſillum, alius videns eum, dixit. Et tu de illis es? Petrus verò ait: O homo non ſum*, Luc. 22. n. 58. Profundè conſidera, quòd dum Petrus Chriſtum negat, abſolutè ait de ſe: *Non ſum*; non dixit: Non ſum ejus diſcipulus: non ſum ex ejus comitatu: ſed abſolutè, non ſum. Proprium munus Petri, tanquam Chriſti diſcipuli, erat ipſum confiteri, prædicare, ac ubique publicare: & cùm Petrus in hoc munere deficiat, verè de ſe abſolutè ait: Non ſum. D. Ambroſius lib. 10. in Lucam. De negatione Petri. *Quia videbatur negare Chriſti ſocietatem, utique ſe negavit.* 23.

Luc. 22. Ambroſ.

Quæstio IV.

Quare Chriſtus Dominus, non ait diſcipulis ſuis: Ego conſtitui vos ſal terræ, ſed vos eſtis.

Ait Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis, *Vos eſtis ſal terræ, vos eſtis lux mundi*, nempe ex mea dilectione, ac deputatione. Cur ergo divinus Magiſter apertè non dicit: Ego conſtitui vos, ego elegi vos, ſeu creavi ſal, & lucem; ſed ſolummodo vos eſtis; cùm ſemper ſit intelligendum ex mea divina ellectione. 24.

Difficultas quæſtionis.

Reſpondeo primò, quòd quando Chriſtus Dominus vocavit ſuos Apoſtolos, eis dixit: *Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominum.* Matth. 4. n. 19. Quòd quamvis hoc expreſsè ibi dicatur de Petro & Andrea; tamen iiſdem ferè verbis alij Apoſtoli vocati ſunt, ut docet Hugo, & dixi ſuprà *cap.* 8. *num.* 112. Et idem fuit dicere: *faciam vos fieri piſcatores hominum*, ut citato *cap.* 8. ex communi ſententia Patrum explicavi, ac faciam vos Prædicatores, Doctores 25.

Matth. 4. Hugo.

ſal,

Benefaciens non repetat verbis beneficium.

ſal, & lucem hominum. Et cùm hoc jam eſſet dictum à Chriſto ſuis Apoſtolis, quòd quantum ad ſignificatum ipſe eos faciebat Prædicatores, ſal, & lucem non fuit hoc iterum dicendum; nam beneficia ſemel data, non ſunt paſſim ore dictitanda, nec verbis repetenda: nam, ut dixit Seneca, Beneficij repetitio, illius diminutio eſt. Vide *l. 1. cap. 1. n. 30. 31. 32.*

Seneca.

26. Secundò. Chriſtus Dominus hîc non ait expreſsè: Ego conſtitui vos ſal, & lucem, ſed tantum: Vos eſtis. At Regius Vates hujuſmodi Apoſtolorum creationem magnis laudibus celebrat: *Conſtitues eos principes ſuper omnem terram:* Pſal. 44. n. 17. hoc eſt, Doctores, Prædicatores, ac Paſtores ſuper omnem terram. Quod coincidit cum ſignificatione ſalis, & lucis. Nam Regius Vates; ut gratus animus, ex perſona hominum beneficium recognoſcens multis decantat, celebrat, ac extollit. Et ita ſubdit: *Memores erunt nominis tui, Domine.* Ait Chriſtus Dominus, ut magnus Rex, princeps, ac ſuprema Majeſtas, dignitatem, largitiones, ac munera data, aliquantulum tacet, & verbis diſſimulat.

Pſalm. 44.

Gratus accipiens beneficium decantat, magnus dans tacet.

27. Terriò. Non ait Dominus: Ego vos, elegi, ſed *Vos eſtis ſal, & lux.* Nam ſi Dominus dixiſſet: Ego vos elegi, ego vos creavi; in medium proferret illuſtre donum dignitatis, quo ſuos affecit, ac nobilitavit; At, dum ait: Vos eſtis ſal terræ, eis intimam ſui muneris proponit obligationem quæ debet eſſe veluti transformata, & tranſpoſita in ipſamet natura hominis, ac miniſtri, ut expoſui ſuperiori quæſt. Et ordinavit alta Dei ſapientia, non tam commemorare expreſsè in ſuo ſermone dignitates à ſe datas, ac beneficia ab ipſo accepta, quàm potiùs adducere, ac ante diſcipulorum oculos proponere ſui muneris obligationem. Nam vehementius in officio continet, impellit, & aſtringit muneris obligatio, quàm quodcunque illuſtre donum: quamvis enim honoris culmina, ac largitiones à principe conceſſæ maximè moveant, & excitent; at multo validiùs inſtigat, ac pungit proprij muneris aculeus.

Plus movet proprii muneris obligatio, quàm beneficium datum.

28. Videns Moyſes Ægyptium facientem injuriam cuidam Hebræo, ipſum interfecit, & abſcondit ſabulo, *Exod. 2. n. 12.* Quid facis, magne Patriarcha? Nónne vides, quod ſi hoc delatum fuerit Pharaoni, ei eris inviſus, & cades à ſupremo faſtigio, quo communiter ab omnibus ejus nepos, ac filius ejus filiæ exiſtimaris: & deinde regale deperdes imperium, quod tibi in more Regis paratur? Auctores ſunt Rupertus *in Exod.* D. Thomas 2. 2. *quæſt. 60. art. 6. ad 2.* & alij graves Doctores, quòd Moyſes cognoverit per inſpiationem divinam, ac revelationem, ſe habere auctoritatem ad Ægyptium occidendum, ac Hebræum defendendum, cùm ſalus populi in ejus manu eſſet dirigenda, juxta illud Stephani Actor. 7. n. 25. *Exiſtimabat autem, intelligere fratres, quoniam Deus per manum ejus daret ſalutem illis* Quamvis nil illuſtrius excogitari videbatur, quam quòd Moyſes eſſet creditus nepos Regius, regni habitus hæres, ac dominus totius imperialis aulæ; tamen ratio ducis, ac gubernatoris populi exigebat, ut Hebræum defenderet, ac pro officio ſuo ultionem de Ægyptio faceret, ut ait *ibi* Lorinus. Et efficaciùs impulit, ac attraxit animam pondus muneris, quam magnitudo, ac præexcellentia regiæ dignitatis, in qua à Pharaone ſublevandus erat. Favet D. Remigius in cap. 11. ad Hebræos. *Moyſes dimiſit aulam regi amplam, & claram non pro ſe ſolum ſuſcipiens, ſed etiam pro aliis hoc eligit.*

Rupert. D. Thom.

Actoc. 7.

Lorin.

Efficaciùs attrahit ratio muneris quàm beneficium magnum.

Quæstio V.

Quare Apoſtoli vocentur ſal?

Non dicuntur Apoſtoli à Chriſto argentum, aurum, vel gemma pretioſa, ſed ſal. In qua re explicanda multi ſunt Patres. Et valde prolixum, ac operoſum eſſet, eorum ſingula dicta in medium afferre. Ideo ſummatim rem attingam, multas rationes dilucidando. 29.

30. Primò. Apoſtoli dicuntur *ſal,* ut ait D. Hieronymus, quia per illos *univerſum hominum genus conditur.* Ita etiam docent D. Paſchaſius, D. Auguſtinus, D. Anſelmus. Sicut enim ſal cibum inſipidum, ac nauſeam provocantem, ſuâ acrimonia gratum, ac ſuavem reddit: ſic Apoſtoli univerſum genus humanum erroribus, ac falſitatibus valdè inſipidum, acrimonia ſui Apoſtolici ſermonis, ac vitæ exemplo Deo, Angelis, ac hominibus maximè gratum effecerunt. Ita ait D. Gregorius Magnus hom. 17. in Evangelia. *Cibus Dei populus condimentum Sacerdos.*

Hieron. Paſchaſ. Auguſt. Anſelm.

Prælatus ſui ſermonis acrimonia laboret ſubditis.

Gregor.

31. Secundò. Abulenſis *in Commentario*, per *ſal* intelligit prudentiam, ac diſcretionem in actionibus. *Nam,* ait ille, *ſicut ſal omnibus cibis ſaporem dat; ita & prudentia omnes actus noſtros modificat; ac ſapidos redddit. Unde ſapientiam vulgariter ſal appellare ſolemus. Et Apoſtolus dixit: Omnis ſermo veſter ſale conditus ſit,* ad Coloſſenſ. 4. n. 6. *Id eſt omnia verba veſtra cum diſcretione proferantur. Et Chriſtus Dominus: Habete in vobis ſal,* Marc. 9. n. 49. *Id eſt, habete diſcretionem in operibus veſtris, Et cùm multæ virtutes ad Prælatos pertineant, diſcretio maximè eſt neceſſaria.* Similiter Carthuſianus, Hugo, & alij; D. Gregorius 2. part. Paſtoralis, c. 4. *Fuerunt Apoſtoli ſal terræ, id eſt, mundi ſapientia* Sal prudentiam, ac diſcretionem ſignificat: nam ſal cibos ſapidos, ac gratos reddit, corruptum ab incorrupto diſcernit; nam in corruptum conſervat, corruptum in perditionem abire non ſinit. Et quia hujuſmodi prudentia, ac diſcretio maximè neceſſaria eſt in Prælatis; ideo inter eorum virtutes ſuas primò Chriſtus dicit *ſal.* Nam prælatus debet habere prudentiam in regendo, & diſcretionem, ut ſanos, & integros præmiet, & conſervet; corruptos verò, & depravatos, ſi non emendentur, ſeparet, & dividat.

Abulenſ.

Ad Coloſſ. 4. Marc. 9.

Carthuſ. Hugo. Gregor.

In Prælato neceſſaria prudentia, ac diſcretio, ut dividat malos à bonis

32. Tertiò. Chromantius, *Sales,* ait, *cùm operantur in carne qualibet, corruptelam non admittunt, fœtores auferunt, ſordes expurgant, vermes non ſinunt generari.* Sic fides, & gratia per Apoſtolos data, aufert carnalis concupiſcentiæ corruptelam, & peccatorum ſordes expurgat, vermes delictorum non ſinit generari, odorem excludit malæ converſationis, opinionis, ac ſcandali, & præſtat, ut omnes cum exemplo, & ædificatione Jeſu Chriſti vivant.

Chromant.

Prælatus in domo ſua odorem ſcandali non permittat.

33. Quartò. D. Hilarius *in Commentario* exiſtimat quod Apoſtoli dicantur ſal terræ, hoc eſt, ſal factum ex terra. Unde eleganter ait: *Verum quia homo*

Hilar.

homo mutationi ſubjacet, & ſolus beatus, qui uſque in finem perſeveravit, ideo eos ſal terræ nuncupatos monet, traditæ ſibi poteſtatis virtute perſiſtere. Ut Dominus ſuos contineat in ſuo munere, ac officio, ante eorum oculos apponit vilem originem ex terra, valde enim utile eſt Prælato, in ſummo dignitatis faſtigio oculos habere defixos ad ſua abjecta principia, ne inaniter rapiatur ſuprà ſe. Unde cogitet, à terra, & à pulvere naſci & originari.

Sui cognitio utilis Prælato.

34. Hilar. Quintò, idem D. Hilarius, *Sal,* ait, *eſt, ignem & aquam in unum continens, hoc eſt, rebus præbet incorruptionem, & ſaporem: ita Apoſtoli ſunt immortalitatis, & incorruptionis ſatores; hanc enim conferunt iis, quibus eorum ſermo aſperſus eſt.* Tria hîc valde præclara nobis inculcat S. Pater. Primò quòd ſal conſtat ex ignea, & aquea natura, ut etiam tradit Plinius *lib. 13. cap. 10.* Et quia ignem continet, acre eſt inſtar ignis; ſi in ignem proiiciatur, eum acuit, & accendit. Aquam verò, quia ſal, inſperſa aqua, in eam liqueſit, & reſolvitur, & portionem aquæ adauget. Optimum documentum Prælatis, ne ſua principia, ac majores obliviſcantur, ſed eis inſerviant, ac eos quantum poſſunt adjuvent. Secundò Apoſtolici viri *ſunt immortalitatis ſatores*; nam ſicut ſal ſua acrimonia generat ſitim; ita Prædicatores debent excitare ſitim rerum ſupernaturalium, ac cœleſtium. Tertiò. *Hanc conferunt iis quibus eorum ſermo aſperſus eſt.* Sal, ut ſuum munus obire valeat, neceſſe eſt, ut non maneat integer in ſuis granis, in ſua quantitate ac magnitudine, veluti quidam lapis, quia tunc tantùm in ſuperficie adſtat, ac veluti ſupereminet, & nil muneris ſui præſtat; ſed neceſſe eſt, ut evaneſcat, & liqueſiat, ac in carne imbibatur. Ita prælatus Eccleſiaſticus, ut ſuum officium adimpleat, non debet eſſe totus integer in ſua auctoritate, ac magnitudine, & ei multum conſulere; ſed liqueſiat, condeſcendat ſubditis, in eorum animis inſinuetur ac imbibatur: ita ut ait Paulus: *Factus ſum omnibus omnia*; cum parvulis ſit parvulus, cum infirmis infirmus. Ne ſtet Prælatus in ſupercilio, nec per vanam gloriam ſuperbeſcat. Et ita expendit Hugo illud verbum, *Si ſal evanuerit per inanem gloriam, ad nihilum valet.*

Plinius. Prælatus majores ſuis recognoſcat, ut eos adjuvet. Prædicator generet ſitim ſpiritualium. Prælatus non ſit ſuperbus, ſed ſubditis ſe accommodet. Hugo.

35. Pacianus. Sextò: Sanctus Pacianus *Epiſtol. 3. ad Symphorianum*, vult Dominus non abjici ſeveritatem, ſed cum illa retinere clementiam. Dum Chriſtus ſuos appellat ſal, inſinuat, ut in Prælato ſit ſeveritas cum clementia. Quod etiam hic notavit D. Thomas. Nam ſalis acrimonia ſeveritatem denotat, pungit, & mordicat. Et ideo victores, capta civitate, in pœnam eam ſale ſeminant, *Judic. 9. n. 45.* Et ejus eximius ſapor, quem cibo præbet, mirificè delectat, & clementiam, ac ſuavitatem importat. Et ita Eliſæus adhibito ſale 4. *Reg. 2. n. 20.* ſanavit aquas. Severitas, ac clementia maximè conjungantur in Prælato, itaut ſi una ejus manum pungit, ac mordicat: altera delectet, indulgeat, ac omnia ſuavia reddat.

D. Thom. In Prælato ſeveritas, & benignitas.

36. Chryſoſt. Septimò. D. Chryſoſtomus homil. 15. *Vos eſtis ſal terræ*, ait, *Quid igitur: ipſine putrefacta medicati ſunt? nequaquam: neque enim fieri poteſt, ut ea quæ jam corrupta ſunt, ſalis perfricatione reparentur, liberare quippe à putredine peccatorum Chriſti virtus eſt.* Sal ſaporat cibos inſipidos, carnes conſervat, ac à corruptione tuetur: at verò putridis rebus non medetur, nec putrida ad ſanitatem reducit. Viri apoſtolici dicuntur ſal, quia inſipidas animas ſalſitatibus, & ignorantiis, ſale fidei, ac divinæ gratiæ atque doctrinæ ſaporant, ac gratiſſimas Deo efficiunt, ut dixi in prima ratione, eaſque in Dei beneplacito ſuis documentis conſervant: at verò, ſi animæ ſint jam putridæ, ac corruptæ peccatis inveteratis, & præantiquis; has ſanare, eiſdem medelam dare, excedit ordinariam manum hominis, & ad unam Dei potentiam ſpectat. *Liberare quippe à putredine peccatorum, Chriſti virtus.* Ex quo. Fuge, ne peccatorum vetuſtate fiat putridum in anima tua; hoc enim eradicare, valdè perdifficile eſt.

Peccata inveterata ſola Dei virtus curare valet.

37. Caſſiodor. Octavò. Caſſiodorus 12. var. 24. *Poteſt aurum aliquis minus quærere, nemo eſt, qui ſalem non deſideret invenire, meritò quando iſti debet omnis cibus quo poteſt eſſe gratiſſimus.* Idem ferè habent D. Hieronymus, *in Dialogo cum Luciferianis*, Chromantius, & alij. Magna eſt nobilitas ſalis ſuper aurum, gemmas, ac lapides pretioſos: multi ſine auro, & gemmis vivunt; nullus autem eſt quamvis præexcellens cibus, qui beneficio ſalis non indigeat ab ipſoque habeat, quod ſit gratus, jucundus, ac ſuavis. Ita in eo honoris culmine ſunt viri Apoſtolici, ut dicantur ſal, quia omnes de ſpiritu, doctrina atque exemplo vivunt, ſaporantur, atque creſcunt.

Hieron. Chromant. Omnes indigent, ac vivunt de ſpiritu, ac doctrina viri Apoſtolici.

38. Chromant. Remig. Nonò. Chromantius, ac D. Remigius, *Natura igitur ſalis*, inquiunt, *per aquam, per calorem Solis, per flatum venti conſtat, & ex eo, quod fuit, in aliam ſpeciem generatur. Sic & Apoſtoli, atque omnes credentes per aquam Baptiſmi, per fidem Chriſti, qui Sol juſtitiæ dictus eſt, & per inſpirationem Sancti Spiritus Deo renati, ex terrena in cœleſtem nativitatem tranſeant.* Sal fit ex aqua maris commota; & alterata flante vento, & accedente Solis calore, itaut jam in aliam ſpeciem generetur. Ita Doctor, ac Præſul Apoſtolicus, ipſo munere debet vetera deponere, ac, ut ait D. Thomas, in vita, & moribus mutari, ut ita ſit ignitus calore Solis divinæ charitatis, ut jam veluti alius videatur atque appareat. Cùm vidiſſent Phariſæi cæcum à nativitate, ſanatum à Chriſto, diſſenſio erat inter eos, an ille eſſet idem, nam quidam dicebant: *Non hic eſt, qui ſedebat, & mendicabat; Alij dicebant: Quia hic eſt. Alij autem, nequaquam, ſed ſimilis eſt*, Joan. 9. num. 8. Sed unde factum eſt, ut hominem inter eos natum non agnoſcerent? Sed tanta eſſet opinionum diverſitas? Cùm Chriſti magnalia cœpit prædicare, jam veluti alius apparuit, itaut ejus noti valde, in eum agnoſcendo, eſſent perplexi. Sic etiam dicitur & Saul; ut prophetizaret: *Mutaberis in virum alterum*, 1. Reg. 10. num. 6. 1. Reg. 10.

Præſul, ac Prædicator ſumpto officio mutetur in virum alterum. D. Thom. Joan. 9.

39. Alb. Magn. D. Thom. Auguſt. Decimò, Albertus Magnus, & D. Thomas Sal habet vim areſactivam. Unde ait D. Auguſtinus, Sal ſterilem facit terram *Sic Apoſtoli, deſtructo regno peccati, germen vitiorum compeſcebant.* Totum Prælati, ac Prædicatoris Apoſtolici ſtudium debet eſſe in exſiccandis, ac extinguendis peccatis. Sapient. 3. num. 13. *Felix eſt ſterilis, & incoinquinata, quæ neſcivit thorum in delicto, habebit fructum in reſpectione animarum ſanctarum.*

Vir Apoſtolicus extinguat peccata. Sap. 3.

Undecimò. Idem D. Thomas, Sal habet vim reſtrictivam. Unde Auguſt. Sed carnes deſiccat, Apoſtolici viri reſtinguant in ſe, ac in ſuis carnales concupiſcentias. *Obſecro vos, abſtinere a carnalibus deſideriis.* 1. Petri cap. 2. n. 11. D. Thom. Auguſt. 1. Petr. 2.

Duode

40. Caietan.

Duodecimò. Caietan. ponderans, cur dicantur ſal, & lux? ait: *Sal ad condiendum appetibilia, lux ad illuminandum cognoſcibilia, ſunt Chriſti diſcipuli, ut homo ſecundùm utramque ſui partem, voluntatem ſcilicet, & intellectum haberet, à quibus perficeretur.* Sal ad condiendum appetitum, lux ad illuminandum intellectum. Has duas potentias maximè voluit Dominus, ut ſui homines perficerent, ac haberent ſubjectas, atque devictas. Quod maximè neceſſarium ad optimum regimen in inferioribus in ordine ad ſuum ſuperiorem ut intellectus ſubditi directione paſtoris gubernetur, ac voluntas illius affectu ſit aſtricta ſuo majori, & cum amore ei obtemperet, & obſequatur.

Intellectus, ac voluntas inferioris ſit ſubiecta ſuo ſuperiori.

14. Palatius.

Decimotertiò. Palatius. Sal in omnibus quatuor elementis periclitatur, & ſuum eſſe amittit? ſolum verò adhibitus in cibis utilis eſt & fructificat. In Aëre humectat; in Aqua liquefit; in Igne proſilit, & conſumitur; Terra ſterilizat, & infructiferam reddit: at verò in cibis perjucundus, & ſuavis. Similiter Præſul, ac Prædicator Evangelicus in aëre vanæ gloriæ infatuatur; in aqua verò adulationis, ac delectationis evaneſcit, in igne invidiæ, murmurationis, ac detractionis conſumitur; & perit; in terra verò ambitionis, proprij lucri, ac commoditatis ſterilizatur; ac deſinit eſſe ſolùm in cibis ſpiritualibus doctrinæ, ac exempli, quos ſuis præbet, utilis eſt, ac jucundiſſimus.

Prælatus ſolùm utilis in his, quæ ſuis dat; non verò, quæ ſibi procurat.

42.

Decimoquartò. Idem aliam dat rationem, quòd juxta antiquos ad fœdera reconciliandi adhibebatur ſal; & ita pactum fœderis dicebatur pactum ſal, & ſempiternum, Num. 18. n. 19. *Pactum eſt ſempiternum.* Paralip. 13. num. 5. *In pactum ſalis*, Levitic. 2. numero 13. Nam ſal, cum præſtet incorruptibilitatem, in ſignum incorruptæ amicitiæ adhibebatur, ut docent Lyranus, Abulenſis, Oleaſter *ad citata loca.* Deus reconcilians ſibi genus humanum miſit in mundum Apoſtolos, tanquam ſal in ſymbolum pacis, & fœderis incorrupti. Et hæc eſt una ex rationibus, ob quam Deus ferat tantam peccatorum multitudinem, quia ſunt in medio Apoſtoli in ſymbolum ſalis: tanquam murus Deo oppoſitus, *Jerem. 15. num. 20.* Et ut Moyſes deprecans pro populo dicebat, *Dimitte eis hanc noxam*, Exod. 32. n. 1.

Numer. 18. 2. Paral 13. Levitic. 2. Lyran. Abulenſ. Oleaſter. *Apoſtoli ſignum pacis, ut divinam contineant iram.* Jerem. 15. Exod. 32.

43.

Decimoquintò. Sal fit ex aqua maris, ab ipſo mari ſegregata, & ſeparata, & in ſalina, clauſo oſtio, accendente Solis calore. Ita Apoſtoli, etſi in mundo nati, ab ipſo mundo debent ſegregari eique claudere oſtium; & tunc accendente calore divini Spiritus erunt ſal ad condiendum genus humanum. Decimoſextò. Sal, ut utilis ſit, adhibendus eſt cum moderamine, ac ſub certa menſura: nam ſi nimis excedat modum, non reddit cibos ſuaves, & jucundos, ſed valdè inviſos, ac moleſtos, itaut illos omnino perdat. Ita & Prælatus Eccleſiaſticus in correctione, ac reprehenſione cum moderamine ſe habeat, non tranſcendat menſuram: nam ſi multis acer, ac rigidus fuerit, ſubditos non lucrantur, ſed irritabit, ac perdet. Decimoſeptimò. Meritò Præſules Eccleſiaſtici dicuntur ſal: nam ſicut parum ſalis multam carnem condit, multos cibos ſaporat; ſic unus bonus Prælatus unam magnam congregationem incorruptam, multorum inſipidos mores benè condit, & ſaporat.

Prædicator ſit à mundo ſeparatus. *Reprehenſio cum moderamine adhibeatur.* *Unus Prælatus bonus congregationem regit.*

Decimooctavò. Apoſtoli dicuntur ſal, & lux: nam hæc nō ſibi, ſed aliis ſuos præſtant effectus, Sal non ſe ipſum condit, & ſaporat, ſed alios. Lux nō ſe ipſam illuminat, ſed alios. Verus Prælatus Eccleſiaſticus non ſuis commodis ſit intentus, ſed aliorum utilitati conſulat; nō ſuæ opportunitati eſt datus, ſed totus aliorū emolumentis natus. Decimononò. Lux præſentes tantùm illuminat, ſicut & lucerna. Sal cibos intimè ſibi aſſiſtentes condit, & ſaporat. Sicut & civitas, quos in ſe continet, cuſtodit. Dum ergo Prælati dicuntur ſal, lux, civitas, eorum præſentia, ac reſidentia multipliciter recōmendatur, nam ſolùm, quibus præſentes fuerint, frugiferi erunt; ſi verò abſentes, neminem lucrabuntur, ſed totus grex peribit. Eleganter D. Auguſt. *lib. de Paſtorib. c.* 8. abſentiam paſtorum appellat interemptionem gregis. 44.

Prælati non ſibi ſunt, ſed aliis nati. *Prælati præſentia maximè neceſſaria.* Auguſt.

Vigeſimò. Sal, ut ſuum præſtet effectum, neceſſe eſt, ut liqueſiat, ut ſuprà dixi: & totus in ſua ſubſtantia deſinat eſſe, ac tranſubſtantietur in cibos, quos condit, & ſaporat: aliter effectum ſuum non præſtabit. Cùm Chriſtus Dominus ſuos appellat ſal, eorum charitatem erga ſubditos maximè commendat, ut ſi ipſi velint ſuum adimplere munus, ſe ipſos debeant extenuare, ac exenterare, & de ſuo eſſe adimere, ut ſuis inferioribus opitulentur, ac auxilientur, eóſque foveant, ac tueantur. Et ideo Prælati infrà *n.* 15. comparantur lucernæ; candela enim tantum illuminat, quantum in ſuo eſſe minuitur, & conſumitur. 45.

Prælati munus eſt, ſe ipſum exenterare, ut ſuos foveat;

Petunt filij Zebedæi primas ſedes in regno, ac gloria, quibus Dominus ait: *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum; aut Baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari?* Marc. 10. numero 38. Valde mirum quòd dum Jacobus, & Joannes differunt de regno, de prælatione, ac primis ſedibus, Dominus inſtituit ſermonem, ac eis offerat ſuam mortem: *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum?* ac ſuam effuſionem ſanguinis: *Baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari?* Cur ergo hujuſmodi ſermo ad aliud tempus nō reſervetur; Adeò intrinſecum eſt prælaturæ, pro ſuis vitam dare, pro ſuis ovibus tuendis, ac conſervandis ſanguinem effundere (ut ipſemet Chriſtus præſtitit in ara Crucis,) ut ubi primum ipſi ſtudio, ac voto appetunt regna, & primas ſedes, ſtatim eis Dominus aperiat, quid ipſi muneri ſit intimè annexum, & quid ex ipſo, tanquā ex infallibili conſequentia, ſequatur; ut ſi non ſunt diſpoſiti ad penſionem dandi vitam, nec ſunt apti ad dignitates. Et ideo Victor Antiochus, ipſum effundere ſanguinem, conſequentiam dicit petitionis filiorum Zebedæi, ait ipſe, *En quomodo ea mox inferat, quæ ab illorum ſententia prorſus aliena erant. Præſentia non gloriam, non quietem, non alia hujuſmodi, ſed bella, pericula, plurimáque id genus alia exigunt.* 46.

Marc. 10. *Prælatus det vitam pro ſuis.* Victor Ant.

Valde dignum quæſitu eſt, cur electus populus Dei vocatus eſt Iſraël, quod nomen datum eſt in ea lucta, quam habuit Jacob cum Angelo: *Nequaquam, inquit, Jacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſraël*, Gen. 32. n. 28. ubi notant D. Hieronymus *in quæſtionibus Hebraicis.* Chryſoſtom. Auguſtinus, Abulenſis, & alij. Cur nomen populus ab Abrahamo non habuit? Cur non ab Iſaac? Et ſi à Jacob, quia duodecim tribuum immediatus extitit pater, cur non dicitur Jacob; nam ſub hoc nomine ſcalam vidit attingentē cælos, ubi multa pro filiis ſunt promiſſa: *Terram, in qua dormis,* 47.

Gen. 32. Hieron. Chryſoſt. Auguſt. Abulenſ. Geneſ. 28.

dormis, tibi dabo, & ſemini tuo, eritque ſemen tuũ, quaſi pulvis terræ, dilataberis ad Occidentem, & Orientem; Gen. 28. num. 14. Cur ergo dicitur Iſraël: In illa lucta Jacob erat orationi intentus,
Oſe. 12.
ut exponit Oſeas cap. 12. num. 4. *Flevit, & rogavit eum*. Et Jacob, non ſolùm pro ſe, ſed etiam
Bernard.
pro filiis ſuis deprecabatur, ut tradunt D. Bernardus,
Th. Anglic.
ſerm. 6. de oratione. Thomas Anglicus, & alij Et cùm Jacob ob ſuam petitionem nollet dimittere Angelum, *tetigit nervum femoris ejus & ſtatim emarcuit*,
Gen. 32.
Gen. 32. num. 25. Ideo nomen, quod ei Angelus dedit, totus populus accepit, in venerationem memoriæ illius operis; & facti, eum omnes magis recognoſcentes patrem, principem, ac totius populi caput in luctamine, quo aliquid pro filiis de ſuo corpore perdidit, & pars femoris exſiccata eſt, & aruit; quàm in ſcala, quando videt cœlum apertum, ac multa, largaque beneficia, ei pro ſemine ſuo conceduntur, atque dantur.
Quis populi caput manifeſtatur, dum prono de ſe adimit.
Gennad.
Gennadius. *Tetigit nervum, & emarcuit, hoc factum eſt, ut in poſterum ejus notitia, & memoria veneraretur.*

Quæstio VI.

Quare Apoſtoli nuncupentur ſal terræ, & non ſal hominum?

84.
Auguſt.
Chryſoſt.
Chromant.
Communis eſt Patrum ſententia, Auguſtini, Chryſoſtomi, Chromantij, & aliorum, quòd per terram hoc loco intelligitur genus humanum. Vos eſtis ſal terræ; hoc eſt, vos eſtis ſal hominum. Sed cur non dixit Dominus: Vos eſtis ſal hominum; hoc enim videbatur facilius ad intelligentiam, quàm dicere: Vos eſtis ſal terræ? Et parum urget hæc quæſtio in ſententia S. Hilarij, qui, ut dixi quæſt. Superiori, exiſtimat, quòd idem ſit ſal terræ, ac ſal deſumptum ex terra. Tota ergo quæſtio eſt in communi ſententia: Vos eſtis ſal terræ, hoc eſt, ſal hominum.
Difficultas quæſtionis.

49.
Maldon.
Auguſt.
Chryſoſt.
Theoph.
Reſpondet primò Maldonatus ex Auguſtino, Chryſoſtomo, Theophylacto, Apoſtolos ſal terræ dictos eſſe, ut non unius, aut paucorum hominum, ſed totius Orbis Magiſtri futuri intelligerentur. *Ite in mundum univerſum, prædicate Evangelium omni creaturæ*. Matth. 28. num. 19.
Matth. 28.
Marc. 16.
Marc. 16. num. 15. Et ita dixit ſal terræ tanquam quid univerſalius, & generalius. Secundò reſpondeo. Quia frequenter in Scriptura peccatores carentes, Dei cognitione, terræ nomine ſignificantur.
Peccatores veluti terra.
Jerem. 22.
Jerem. 22. num. 29. *Terra, terra, terra, audi verbum Domini*, hoc eſt, homines. Cùm autem homines ſuis eſſent erroribus infatuati, Deique cognitione carerent, ideo quando Apoſtoli ad eos mittuntur, terræ nomine nuncupantur. Tertiò. Ut appareat, quantum diſtent ab iis, quæ ſunt Dei, ea quæ ſunt hominum. Nam ſal ab hominibus miſſum in terram, ob ſuam nimiam ſiccitatem, atque ariditatem, eam ſterilizat, ac inutilem facit, ut dixi ſuperiori quæſt. at ſal miſſum à Deo in terram humani cordis, illud maximè fœcundat, ac cum magnis emolumentis utile reddit.
Valde diverſa manus Dei à manu hominum.

50.
Prælati ſubditorum
Quartò. Conſtituebantur Apoſtoli Prælati totius generis humani; & in hac occaſione homines vocantur *terra*: *Vos eſtis ſal terræ*; ut Præſules ſemper ante oculos habeant debilitatem, ac fragilitatem ſubditorum ſuorum; homines ſunt è terra, lutóque formati: ut eorum miſeriis condeſcendant, ac compatiantur.
imbecillitatis recordentur, ut miſereantur.
Peracto diluvio, dixit Deus in mente ſua & in corde ſuo, ut eſt in Hebræo: *Nequaquam ultrà maledicam terræ propter homines; ſenſus enim, & cogitatio humani cordis in malum prona eſt ab adoleſcentia ſua*, Geneſ. 8. num. 21. Ubi Oleaſter ait:
Geneſ. 8.
Oleaſter
Diſcant Prælati, ſibi leges ponere, non ſæviendi in ſubditos, cùm hominum ſenſus, & cogitatio in malum pronus ſit; ſed in eorum fragili natura habeant rationem miſerationis &, compaſſionis. De Deo, ait Regius Vates, Pſalm. 102.
Pſal. 102.
num. 14. *Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe, quoniam ipſe cognovit figmentum noſtrum. Recordatus eſt, quoniam pulvis ſumus.* Quia Deus agnoſcit noſtram infirmitatem, quæ eſt veluti quoddam figmentum, inde motus eſt Deus, ut noſtri miſereatur, quia ita recordatus eſt, ut nunquam obliviſcatur,
Auguſt.
Divus Auguſtinus. *Cognovit figmentum noſtrum, Quod figmentum? nos: Unde loqueris, quia cognovi? Quia miſertus eſt: Memento, quia pulvis ſumus. Ad ipſum Deum converſus ait: Memento; quaſi obliviſcatur Deus: ſic cognovit, ut non obliviſcatur. Sed quid eſt? Memento perſeverat in nos miſericordia tua, cognoviſti figmentum noſtrum.*

51.
Iſai 3.
Apud ſacras, & humanas litteras paſſim Reges, ac principes Medicis comparantur, Iſai. 3. numero 7. *Non ſum Medicus, nolite me conſtituere principem*. Idem invenies apud Clementem
Clem. Alex.
Baſil. Seleuc.
Philo.
Alexandr. 4. Stromat. Baſilium Seleuc. *orat.* 30. Sed in quo ſtat tanta rei ſymbolizatio? Philo *lib. de Allegoria legis*. *Phreneticus*, ait, *iraſcitur in Medicum: ipſe verò ſuſtinet, & videt, infirmitatem videns*. Imitentur Præſules Medicos: vident errores, deliramenta ſubditorum, non nimis iraſcantur; non nimis ſæviant, agnoſcant humanam infirmitatem.
Prælatus ſuorum errores patienter ſuſtinent.

Quæstio VII.

Quomodo Dominus illam de ſale ad Prælatos comparationem facit: Quod ſi evanuerit, non eſt, in quo ſaliatur?

52.
Dubium movet propoſita à Chriſto hujuſmodi interrogatio: *Si ſal evanuerit, in quo ſalietur?* Verum eſt, quòd ſi unum ſal infatuatum fuerit, non poteſt alio ſale ſaliri. At verò ſi unus doctor errat, ſæpe ab alio emendatur doctore. Sic Auguſtinus, cùm eſſet Magiſter, adhucque ſuis detentus erroribus, ſermonibus D. Ambroſij ad veritatem eſt adductus. Quomodo ergo ſtat illa comparatio?

53.
Hieron.
Reſpondeo primò, Per hoc denotari, non impoſſibilitatem, ſed quandam rei difficultatem. Unde ait Hieronymus: *Si Doctor erraverit, quo alio doctore emendabitur?* Et inde ſtat comparatio, quod ſicut ſal, ſi evanuerit, non poteſt alio ſale ſaliri virtute naturali, niſi adſit potentia Dei; ita eſt difficile, ut ſi unus doctor erraverit, per alium
Manus Dei requiritur, ut unus doctor ſuos deponat errores.

Manus Dei requiritur ut unus doctor ſuos deponat errores. alium emendetur, ac ad hoc exigitur auxilians manus Dei. Bene notavit Albertus Magnus, quòd nullum alium hominem Chriſtus traxit ad ſe per tam longum ſermonem, ſicut Nicodemum; ab ipſo multis poſitis argumentis, multiſque à Domino ſolutionibus datis, ut videbis *Joan. 3. à n. 1.* (Joan. 3.) Sed cur tam latus ſermo cum uno Nicodemo? Nónne Deus uno verbo condidit univerſa? Nónne Deus uno verbo vocavit Apoſtolos, *Venite poſt me*, Matth. 4. n. 19. (Matth. 4.) Nónne à præſentia Domini mora eſt terra? Cur ergo tam longa cum Nicodemo ſermocinatio? Erat Nicodemus magiſter inveteratus in lege, ſenio confectus in ſuis opinionibus, & à ſua ſententia divellere ita difficile, ut manus Domini multis ſit interponenda, Albertus Magnus. (Alb. Magn.) *Multis inſtat Dominus diſponitque hominem ſua doctrina, antiquum legis doctorem vocat ad ſe.* Vide *cap. 3. n. 63.*

54. Palat. Difficultas autem in reducẽdo depravato doctore, ac Prælato, ait Palatius, quia ipſi decipiuntur multis ſententiis, multis opinionibus, multiſque interpretationibus, quibus depravati, ac aliquando patrocinati, & licentioſi facti, immobiliter ſuis erroribus adhærent. *Interpretationibus depravatur doctor.* Secundò. Quia ipſi dignitate fiunt ſuperbi: & valde difficillimum, ſuperbum in ſua ſententia humiliare. Et ita ſuperbus ad nihil aliud eſt, niſi ut mittatur foras. Cùm multi vitioſi Reges dominarentur in Orbe, ac in mundo, à populo Hebraico projectus eſt à regno duodecim tribuum iniquiſſimus Roboamus 3. *Reg.* 12. *à num.* 10. (3. Reg. 12.) & à populo Romano ſuperbiſſimus Tarquinius. Quod meditatur D. Hieronymus Epiſtol. 62. ad Theophylum. (Hieron.) *Qui ſcorpionibus*, ait, *cædit & lumbis patris habere ſe putat digitos craſſiores, citò regnum manſueti Davidis diſſipat. Certè Romanus populus, nec in Rege quidem ſuperbiam tulit.* *Superbus Rex ſuſtineri non poteſt.*

55. Ezech. 15. Ait Ezechiel. 15. num. 2. 3. & 4. *Quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quæ ſunt inter ligna ſylvarum? Nunquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus, aut fabricetur de ea paxillus, ut dependeat ex ea quodcunque vas? Ecce igni datum eſt in eſcam.* Hoc lignum vitis, ut explicant D. Hieronymus, Theodoretus, (Hieron. Theodor.) civitas eſt Jeruſalem. Sed quomodo ita inutilis facta eſt, ut ad nullum opus inventa fuerit apta, niſi ad eſcam ignis? Jeruſalem, cùm ſe reputaret dominam gentium, ſua vanitate extitit infatuata; & ubi peſtifero eſt infecta ſuperbiæ malo, nulli uſui accommodata reperiri valuit, niſi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus, ut ibi etiam meditatur Hieronymus, & in eſcam igni detur. *Superbus ad omnia inutilis.* Nam ſuperbus ad omnia omninò inutilis, & tantum ut projiciatur foras, inſervit.

Quæstio VIII.

Quare ſal Prælatorum infatuatum, ad nihilum valeat, niſi ut mittatur foras?

56. Valde rigidam pœnam ſali infatuato, ſeu Prælatis, ſuum munus non adimplẽtibus, apponit Dominus, quod ad nihilũ valet, niſi ut mittatur foras. Nam ſunt multæ res, ut ait Maldonatus, (Maldon.) quæ, ſi unum uſum amittunt, ad alium accommodantur: verbi gratia, annulus aureus, ſi ineptus ex fornace prodit, non erit accommodatus digito, erit tamen aurifici. Cibus, ſi corruptus eſt, non dabitur homini, dabitur tamen cani. Trita, & perantiqua eſt veſtis, in ſterquilinium mittitur; hominem fovere non poteſt, terram fovebit. Sed ſal, ſi à natura ſua degenerat, nec terram fœcundat, nec in ſterquilinium aliquid valet. Hoc dixit Chriſtus Luc. 14. n. 35. (Luc. 14.) *Nec enim in terram, nec in ſterquilinium utile eſt, ſed foras mittetur.* Ita Doctores, ac Præſules Eccleſiæ, ſi per ſuperbiam infatuantur, ad nihil aliud inſerviunt, niſi ut mittantur foras, & conculcentur ab hominibus. *Prælatus infatuatus ad nihilum utilis.* Vide finem ſuperioris quæſtionis.

57. Chromant. Secundò Chromantius. *Infatuati fraude diaboli hujuſmodi homines amiſſa fidei gratia evaneſcunt. Projici itaque hujuſmodi extra Eccleſiam, neceſſe eſt, ut diverſis vitiis carnis, & variis voluptatibus ſæculi conculcarentur. Quid ſit autem cõculcari ab hominibus, etiã Salomon in libro ſuo retulit, cùm de muliere meretrice loqueretur.* Eccl. 9. num. 10. *Mulier fornicaria, quaſi ſtercus in via, ab hominibus prætereuntibus conculcatur.* Ubi explicat Chromantius, quòd conculcari ab hominibus, ſit omnium vitiorum malitia proſterni. *Prælatus deficiens in officio ſuo patet omni vitio.* Ac proinde Prælati, qui in ſuo munere infatuantur, aditum ſibi parant ad omnia mala, omneſque turpitudines, & in ſuo officio ſunt veluti mulier fornicaria, quæ tanquam ſtercus, & quid obſcœnum à prætereuntibus conculcatur.

58. Optatus. Tertiò. S. Optatus Africanus Milevitenſis lib. 6. contra Parmenianum. *Beati erant*, ait, *de paupertate ſpiritus, Beati, dum pacifici, totum fuerant condimentum. Poſteaque erroris divitias dederunt ſpiritu, & pulmonibus ſuis, facientes ſchiſma, immites inventi ſunt, & dividendo Eccleſiam noluerunt eſſe pacifici, ipſi facti ſunt ſal infatuatum, ex quo nihil condiretur, quod Deo de ſuavitate placuiſſet.* Præſul Eccleſiæ, ſi pauper ſpiritu; pacificus, & optimum fidelium condimentum, ut Deo præparet ſuaviſſimum cibum. *Prælatus ambitioſus nihil bonum præſtat.* At verò, ſi ambitioni, auro, & divitiis ſit deditus, nihil aliud in Eccleſia Dei, niſi diviſiones molitur, ut aurum rapiat, & eſt tanquam ſal infatuatum, ex quo nihil poteſt ſaporari.

59. D. Thom. Quartò. D. Thomas. Sal evaneſcere, tripliciter dicitur. Primò liquefactione, quæ fit per humidum, & frigidum, Secundò infatuatione. Tertiò evaneſcit, quando omninò deficit. Tripliciter Prælatus, vel doctor evaneſcit. *Prælatus, ſi timore tangitur, inutilis fit.* Primò frigore, ſeu timore adverſitatis, vel humiditate proſperitatis. Secundò infatuatur deviando à veritate. Tertiò quando omnino deficit. Sed quid ſequitur! *Ut conculcetur ab hominibus*: hoc eſt, dæmonibus. Pſam. 137. num. 6. (Pſal. 117.) *Non timebo, quid faciat mihi homo.* Gloſſa. (Gloſſ.) *diabolus*, nam dæmon aliquando dicitur homo. Vel *Conculcetur ab hominibus*, ſubtus alios in profundum Inferni projiciatur. Malach. ultimo num. 3. (Malach. ult.) *Calcabis impios* Job 20. *num.* 25. (Job. 20.) *Vadent, & venient ſuper eum horribiles.* Hæc D. Thomas. Sal Prælatorum ſæpe infatuatur timore adverſitatis, vel poteſtatis. D. Chyſoſtomus homil. 15. (Chryſoſt.) *Non enim vos oportet maledicta hominum timere, ſed potiùs timendũ, ne ſimulatores eſſe videamini; tunc enim infatuati eritis, & conculcati.* Prælatus non debet timere, ſed timeri. Infatuatur, ſi deficit à veritate: nam laus Prædicatoris, & doctoris eſt, veritatem proclamare. *Superbus in Inferno, eſt in loco inferiori.* Infatuatur ſuperbia: verùm, qui ſupra omnes ſe eſſe exiſtimabat, juſto Dei judicio, etiam in inferno eſt inferior omnibus, & ſub omnium,

omnium pedibus projectus, ut docet D. Thomas *citatus.*

60\. *Doctor ſcientia ſua inflatus, conculcatur.* Quintò. Evaneſcit ſal, hoc eſt, doctores, & magiſtri, dum ſcientia ſua inflati, buccinis eam conclamantibus, vani facti ſunt, & ignorantes, & ita in ſuis opinionibus ab omnibus conculcantur. Rom. 1. Rom. 1. n. 21. *Evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum; dicentes enim, ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.* Evaneſcit ſal, *Prælatus ſuperbus ſua magnitudine decreſcit.* nempe Prælatus ſua dignitate, & prælatione; ipſe enim magnitudine ſua decreſcit, ac ruit. De his loquitur Pſalmographus Pſalm. 72. n. 18. *Dejeciſti* Pſal. 72. *eos; dum allevarentur. Quomodo facti ſunt in deſolationem, ſubitò defecerunt.* Eorum deſcenſus, ac Bernonius. deſolatio extitit ipſorum elevatio. Bernonius Abbas. *Eorum elevatio, dejectio eſt: quo enim celſius ruinoſa conſcendunt, eo ipſo periculoſius ruunt; ſic enim efferri, jam cadere eſt. Subitò deſolatus apparet, qui tanta felicitate pollebat.*

61\. Sextò. Poſtquam Dominus ſuos appellat ſal, proponit pœnam, & ſupplicium ipſius ſalis, ſi à ſuo inſtituto, ac natura defecerit: ſi ſal evanuerit, ad nihilum valet ultrà, niſi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Dum Dominus ſuos dicit ſal, ſublimem, & præexcelſum totius *Quos beneficia non obligant, ſupplicia cautos reddunt.* Orbis dignitatem, in eis declarat, & manifeſtat. Sed ad quid ſtatim præfixam pœnam, ſi ſal evanuerit, in eos infligit? Nulla eſt tam magna dignitas, quæ penſionem, onuſque ſuum annexum non habeat. Deinde poſt datum munus, ſupplicium illius, qui in eo defecerit; quia quos beneficia non obligant, imminens pœna, ac caſtigatio cautos, circunſpectoſque reddit.

62\. Cùm Pharao in ſua inobedientia de populo non dimittendo eſſet obduratus, antequam locuſtarum plaga vexaretur, *Dixit Dominus ad Moyſem: Ingredere ad Pharaonem; ego enim induravi cor ejus ut faciam ſigna mea hæc in eo, & enarres in auribus filij tui, & nepotum tuorum,* Exod. 10. Exod. 10. n. 1. Sed ad quid Deus mandat, quòd populus edoceat filios, & nepotes ſuos vexationes, & plagas impoſitas Pharaoni? Quòd Deus velit, ut ſeniores Iſraël inſtruant filios ſuos, quomodo ipſe eos liberaverit de ſervitute Ægyptiorum, *Exod. 13. n. 9.* Quomodo ad eorum ingreſſum exſiccatus eſt Jordanis; & ideo duodecim lapides poſiti ſunt in medio: *Quando interrogaverint vos cras filij veſtri, dicentes: Quid ſibi volunt iſti lapides? Reſpondebitis eis: Defecerunt aquæ.* Joſuë 4. Joſuë 4. num. 6. Quod beneficiorum recordentur ad gratulationes; optimè ſanè, Verùm ad quid *Quos beneficia nō aſtringunt, ſupplicia obligant.* ſupplicia Pharaoni inflicta, per ſingulas generationes ſunt narranda. Deus, qui totus eſt miſericors, ad quid ordinat, ejus caſtigationes commemorari? Si beneficia data filios Iſraël in obſequio ejus non aſtringerent, ſaltem ſupliciorum Lyran. metu à malo præcaverent. Lyranus, *Plaga Ægyptiorum*, ait, *ſit eruditio filiorum Iſraël, ne ſimiliter indurentur, & eadem patiantur.*

63\. Ad triumphum glorioſiſſimæ mortis ſuæ eligit Dominus locum calvariis, oſſibus, ac cadaveribus plenum. *Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod eſt, calvariæ locus,* Matth. 27. n. 33. Matt. 27. Mons ille ita dicebatur, quia ibi caluariæ jacebant damnatorum per juſtitiam publicam, ac ibi delinquentes contra leges puniebantur, ut notant D. Hieronymus, Albert. Magnus, D. Thomas Hieron. Albert. Mag. D. Thom. & alij. Sed ad quid ad ſummum beneficium Redemptionis generis humani eligitur locus punitorum? Quid rigor juſtitiæ cum tanta miſericordia? Quid caſtigatio cum tanta beneficentia? *Quos miſericordia non allicit, caſtigationis metus trahit.* Alto conſilio ad Redemptionem generis humani aſſumitur locus in ſe, & nomine ſuo oſſibus conſpicuus: ſi enim ſumma Dei miſericordia homines non alliceret ad virtutem, ac ad mandatorum Dei obſervantiam, ſaltem objectum monimentum punitionis, ac caſtigationis homines refrænaret à malo, contineret in juſtitia. D. Paſchaſius lib. 12. *Calvariæ locus*, ait, *decollatorum erat, & eorum, qui diverſis in mortem afficiebantur cruciatibus. Ibi crucifigitur Dominus. Et quomodo pro nobis maledictum factus eſt in cruce: ſic pro omnium ſalute, quaſi noxius inter noxios, flagellatus ſuſpenditur.*

Matth. 5. n. 14. Vos eſtis lux mundi. Non poteſt civitas abſcondi ſuper montem poſita.

VERSIONES.

D. Anſelmus.	Vos eſtis ſimiliter lux mundi.
D. Aug. lib. de ſerm. Dom. in Mont.	Vos eſtis lumen mundi.
Aliqui codices, ut teſt. D. Paſ. lib. 3. in Mat.	Vos eſtis lux hujus mundi.
Syriacus.	Impoſſibile eſt, ut abſcondatur civitas, quæ ſuper montem ædificata eſt.
D. Hilarius.	Supra montem ædificata non poteſt occultari.
Vatablus.	Non poteſt oppidum abſcondi ſupra montem ſitum.

EXPOSITIO.

PROSEQVITVR Dominus ſuum ſermonem Syriorum more, quibus erat familiare, eandem rem multis ſimilitudinibus explicare. Ita Chriſtus Dominus dignitatem, ac officium ſuorum diſcipulorum tribus ſimilitudinibus ſalis, lucis, ac civitatis aperit, ac proponit. Ut ita tantis comparationibus maximè in mente diſcipulorum eſſet fixa, & radicata propria ſui muneris obligatio. 64. *Propria muneris obligatio maximè fixa in mente.*

Vos eſtis lux mundi. Vos ex mea electione, ac deputatione eſtis conſtituti, ut mundum, errorum, ac falſitatum tenebris obcæcatum, ſplendore Evangelicæ doctrinæ illuminetis. Per *mundum* hîc, homines intelligit, ut etiam docent Chryſoſtomus, & Theophylactus. Imperfectus verò per *mundum* Gentiles intelligit, ſicut & per *terram* Judæos. De quo quæſt. ſequenti. Apoſtoli dicuntur hîc *lux*, & tamen de Baptiſta ait Joannes 1. num. 8. *Non erat ille lux*; quod ibi explicat Hugo: quia Joannis Baptiſmus non dabat gratiam, quam dabat Baptiſmus ab Apoſtolis collatus; ac ſi ipſa res dicatur talis à beneficio, quod præſtat. Veruntamen de Baptiſta, in- 65. *Res dicitur à beneficio quod præſtat.* Chryſoſt. Theoph. Imperfect. Joan. 1. Hieron. *Quomodo Apoſtoli, Baptiſta quit, lux.*

Joann. 5.

Ad Epheſ. 5.

quit Joannes 5. num. 35. *Ille erat lucerna ardens, & lucens.* Immò omnes Chriſtiani lux appellantur, ad Epheſios 5. num. 8. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Ac proinde Apoſtoli, & Baptiſta lucebant, per reſpectum ad homines, vita, & exemplo. Tamen comparatione Chriſti, non ſunt lux, ac ipſe eſt. Nam Chriſtus eſt lux per naturam, & eſſentiam, alij verò per donum, & beneficium. Chriſtus eſt lux illuminans intrinſecus per ſuam gratiam, alij verò illuminant extrinſecus per doctrinam, & exemplum.

66. Maldonat.

Non poteſt civitas abſcondi ſuper montem poſita. Maldonatus exiſtimat, quòd deeſt illa prima pars ſimilitudinis: Vos eſtis civitas: ſicut dixit: Vos eſtis lux; ſed ſemper eſt intelligenda illa particula. Sed de hoc latiùs infrà *qu.* 19. Comparat Dominus ſuos civitati ſupra montem ædificatæ. Per montem intelligunt Auguſtin. S. Thomas Eccleſiam in Chriſto fundatam; Albertus Magnus *montem* omnium virtutum. Beatus Eſaias Abbas *Orat. 7. de virtutibus*, ait, denotari hîc montem charitatis. Sed Dominus hîc ſimpliciter quandam facit comparationem, & ſuos comparat civitati, ſicut comparavit ſali, & luci. Sicut enim civitas, ſuper altiſſimum montem conſtituta, omnium prævia eſt oculis, & ſui non poteſt ſubtrahere conſpectum; ita vos ante omnium oculos poſiti eritis: & ita date operam, ut ſic luceat lux veſtra exemplo, ac doctrina coram hominibus, ut glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Ne exiſtimetis, quòd terrore, vel metu poteritis abſcondi: eſtis civitas ſupra montem poſita ante omnium conſpectum, quæ occultari non poteſt. Et per hæc ſuos Dominus exhortatur. Et prudentes viros maximè facit cautos, ante omnium oculos poſitos ſe videre.

Auguſt. D. Thom. Alb. Magn. Eſai. Abb.

Quæstio IX.

Quare Dominus ſuos priùs ſal vocavit, & poſtea lucem?

67. Impe fect.

AD propoſitam quæſtionem multipliciter reſpondet Imperfectus *homil.* 10. Et incipiamus ejus ultima ſolutione. Et ait, Apoſtolos vocari ſal terræ per reſpectum ad Judæos, primo loco vocatos. jam Deum cognoſcentes; in qua cognitione eos debeant conſervare, quod eſt proprium ſalis. Vocantur autem Apoſtoli lux comparatione Gentium, quæ fuerunt ſecundo loco vocatæ, quas illuminare, & docere, quod eſt proprium lucis, Apoſtolis incumbebat. Sed rectè Maldonatus obſervat, hoc eſſe nimis argutum, & non ſatis verum; Nam ſcientia, & cognitio Dei in Judæis erat valde obſcurata, & obtenebrata. Et ita eis dixit Chriſtus Dominus: *Neque me ſcitis, neque Patrem meum: ſi me ſciretis, forſitan & Patrem meum ſciretis,* Joan. 8. n. 26.

Explicatur ſal per reſpectum ad Judæos; lux in ordine ad Gentes.

Joann. 8.

68. Imperfect.

Secundò reſpondet idem Imperfectus: *Apoſtoli, cæterique doctores, ſal quidem ſunt populi Chriſtiani jam cognoſcentis Deum, ſervantes eum in ipſa agnitione Dei, & ſanctitate. Lux autem ſunt gentium, producentes eas ad ſcientiæ lumen.* Et poſtea ſubdit: *Quia prioris loci eſt, ſervare, quos habes; ſecundi autem vocare, quos non habes.* Pondera ultima verba. Eccleſiaſtici Præſules dicuntur ſal, & lux: ſal in ordine ac populum Chriſtianum, quem ſub ſua jam ditione habent, & tenentur conſervare (quod eſt proprium ſalis) in fide, charitate, & ſanctitate motum. Lux verò reſpectu Gentium, quas debent illuminare. Meritò ergo prius ſal, deinde lux dicuntur. Priùs enim homo ſit intentus ad conſervandum ea, quæ ſua ſunt, & ad ſuum gregem pertinent, poſtea verò applicet animum ad acquirendum ea, quæ foris, & veluti extranea conſiſtunt.

Priùs intendas conſervare ea quæ tua ſunt; & poſtea acquirere extranea.

69. Imperfect. Abulenſ. Hugo.

Tertiò. Idem Imperfectus, Abulenſis, Hugo. *Priùs ſal, postea lux, Quia prius eſt bene vivere, ſecundum autem bene docere.* Nam per bonam converſationem, ſeu bonam vitam aſcenditur ad ſcientiam ſine dubio. Per ſcientiam autem, neſcio, an omnino ad bonam converſationem veniatur. Propter hoc, ſcientes multos ſine timore Dei vidimus, timentes autem Deum ſine ſcientia nullos videmus. Pſalm. 118. num. 100. *Super ſenes intellexi, quia mandata tua quæſivi.* Job. 28. num. 28. *Timor Domini ipſe est ſapientia; & recedere à malo intelligentia.*

Pſal. 118. Job. 28.

70. Chryſoſt.

Quartò Chryſoſtomus homil. 15. *Priùs ſal poſuit, deinde lumen, ut diſcas, quantum ſit verborum aſtringentium, ac mordentium lucrum, quantum commodum honeſtæ, rectæque doctrinæ. Hæc ſiquidem aſtringit animos, facitque attentiùs ad lumen veritatis aſpicere, ad quam velut apprehenſa manu pertrahit audientes.* Sal ob ſuam acrimoniam denotat verba, quæ cum reprehenſione pungunt; & hæc maximè præparant animum ad bonam doctrinam, ac inſtructionem ſanctè, pièque vivendi. Nam ſicut prius eſt, vitia deponere, peccata relinquere, deinde rectitudinem juſtitiæ, ſanctitatiſque amplecti: ita prius eſt, adhibere verbum morditivum ad deteſtanda, reprehendendaque peccata, & poſtea inſtrnctionis rectè vivendi documenta proferre: nam horribili nequitiarum execratione; audiens animus ad ſanctam doctrinam fit avidus, atque attentus; *& veluti apprehenſa manu ad eam pertrahit.* Et ita hîc etiam ait Euthymius: *Prius eſt, à putredine liberari, & poſtea erudiri.* Prius eſt animus ab ægritudine liberandus, documenta verò ſanitatis poſtea danda.

Priùs à putredine peccatorum liberandum, poſtea in recta vita docendum.

Euthym.

71. Anſelmus.

Quintò. D. Anſelmus ait, *Apoſtoli ſal & lux: poſtquam aliquos enim illuminaverint, eos in bono propoſito debent ſervare, & vermes vitiorum extinguere, & omnem exſiccare carnalitatem.* Ej, qui creat, conſervare incumbit, lux creat, ſal conſervat. Sed cum hoc ita ſit, videbatur prius dicendum: Vos eſtis lux, quæ creationem importat; deinde ſal, quod denotat conſervationem. Magno tamen fundamento primo in loco ponitur ſal, ſecundo lux: ita enim eſt conſervatio creationi affixa, ut qui creare determinat, priùs quodammodo debeat de conſervatione cogitare. Si enim princeps aliquem in dignitatem non elegiſſet, nullum in eum eſſet collatum beneficium: ſi autem ab ipſo honore repellatur, opprobrio afficietur, & magnam ſæpe patietur injuriam. Vide *c. 6. n. 14. & lib. 1. c. 1. n. 51. & lib. 2. c. 3. n. 12.*

Qui creat in dignitate, cõſervare tenetur.

72. *In dignitate abjecta ante oculos habeantur.*

Sextò. Sal quid vile, & abjectum: lux verò quid excellens, & valde nobile. Et qui in dignitatis eſt apice, priùs, & maximè ante oculos habeat, quod eſt humile, & inferius, ne ſuperbia efferatur. Septimò. Sal quid depreſſum, & humile: lux verò valde illuſtris, & præexcellens.

Nobilis quocunque in loco non diffidit, ſecus ignobilis.

Meritò ergo in poſteriori narratione lux veniat; ſuæ enim valdè certa nobilitatis quocunque loco contenta erit, atque ſecura. At ſal, cùm ſit valde abjectum, poterit ſe exiſtimare contemptum; & ne in diffidentiam abeat, primus ei locus concedatur. Vide *lib.1.cap.1. numero* 143.*& lib.2.cap.5.numero* 16.*& in hoc lib.cap. 6.num.*46.

Diſcipuli agnoſcant ſe humiles, & nos eos in magna re verentia habeamus.

Ex quo etiam obiter nota quòd Apoſtoli dicuntur, ſal, & lux, tam propter ſe quàm propter nos. Lux quid maximè nobile, ſal quid valde abjectum, ſi enim ipſi ſe conſiderarent ut lucem, ne ſuperbia extollantur, ſciant quòd in eis humilis ſalis conditio non denegatur; & etiam propter nos ita dicuntur; quia ſi diſcipuli nobis viderentur eſſe in contemptum, quia abjectæ ſalis naturæ ſimiles exiſtebant, nobis etiam in magna reverentia eſſent, quia in eis ſplendor lucis perfulgebat.

73. Octavò. Priùs comparantur ſali, deinde luci: nam ſal maxmè conſtringit, ac comprimit. Prælatus, ac Prædicator priùs ſemetipſum debet aſtringere, ac reformare in vita, & moribus; & poſtea alios docere, & illuminare. Magiſter priùs ſe ipſum virtutum, juſtitiæ, ac doctrinæ documentis accingat; deinde ad ſemitam rectè, honeſtéque vivendi amplectendam hortetur & alios. Eleganter hoc docet D. Gregorius Magnus *lib.1. Reg.cap. 9. num.* 2. ad illa verba: *Erat ei filius*; ſic ait S. Doctor: *Boni doctoris pleni in ſe ipſis ſunt affluentes aliis: & de abundantia ſui, aliis tribuunt*: Boni Magiſtri priùs in ſe ipſis pleni ſunt, & ex ſui abundantia hac plenitudine aliis communicant, bonamque in eos derivant diſciplinam.

Prius in ſe Prælatus exequatur rigorem, ad quem alios hortatur

Gregor.

74. Ait Regius Vates *Pſalm.44.numero* 4. loquens de Chriſto Domino communi omnium magiſtro: *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime.* Et poſtea *num.6.* ait: *Sagittæ tuæ acutæ, populi ſub te cadent.* In utroque loco per gladium, & ſagittam intelligit prædicationis verba, ut docent Divus Auguſtinus, S. Remigius, Chryſoſtomus, D. Thomas, & alij. Sed cur victoriæ gloria: *Populi ſub te cadent*, non decantatur, cum commemoratur gladius: *Accingere gladio tuo*, ſed dum de ſagitta fit mentio: *Sagittæ tuæ acutæ, populi ſub te cadent.* Quod etiã notavit Morinus. Inter utraque arma bellica, hoc eſt diſcrimen, quòd gladius ſecat, vulnerat, ac interficit alios: ſagitta verò antequam collimetur ad ſcopum, ad pectus ſagittarij ponitur; & antequã è arcu emittatur, ac alios pungat, priùs ipſum ſagittarium tangit. Bene ergo totus triũphus ſagittæ aſcribitur; ea enim Prædicatoris verba aliis proficiunt, quæ antequam ex arcu emittantur, ac ab ore exeant, priùs ipſum Prædicatorem attingunt, & pungunt. Divus Iſidorus Peluſiota *lib.*23. *Epiſt.* 102. ſic ait: *Sermo actione*, ſcilicet operatione doctoris, *deſtitutus, non ultra aurem graſſatur: qui autem ab actione animatus eſt, ut qui acris, & efficax ſit, altè penetrat, animumque attingit.*

Pſal. 4. — Auguſt. Remig. Chryſoſt. D.Thom. — Loris.

Prædicator ita verberet auditores verbo, ut in ſe exequatur.

Iſid.Peluſ.

75. Multoties in Scriptura introducitur Deus habens gladium. Pſalm.7.num.13. *Gladium ſuum vibrabit*, Ezech. 30. num. 24. *Daboque gladium meum in manibus eorum*, numero 25. *Cum dedero gladium meum*, At in Apocalypſi apparet: *De ore ejus gladius ex utraque parte acutus exibat*, Apocal. 1.numero 16. Qui, ut explicant graves Recentiores, inter quos eſt Mendoça 1.*Reg. cap.* verſu 6. num. 6. *habet duos mucrones.* Cur verò aliis locis gladius tantùm, hic autem deſinens duo acumina? Alibi denotabatur gladius materialis; hic verò erat gladius prædicationis, ac doctrinæ, ut ibi explicant Divus Ambroſius, Andreas, Primaſius, Aretas, Ansbertus, quo procedebatur ad arguendos, ac reprehendendos Epiſcopos Aſiæ. Per quod denotatur, quòd gladius materialis uno cuſpide terminetur ad vulnerandum, ac occidendum. At verò gladius prædicationis duo habeat acumina, unum, quo auditores pertingat; alterum, quo ipſummet Concionatorem penetret: & quando mucro gladij verbi Dei exit ad auditores, jam alter mucro in corde Prædicatoris ſit infixus. Aliter enim verba efficacia non erunt. Caſſianus collat. 11. *cap.* 4. *Numquam erit efficax, ait, inſtrumentis auctoritas, niſi eam affectu operis ſui cordi affixerit auditores.*

Pſal. 7. Ezech. 30. — Apocal. 1. Mendoça. — Ambroſ. Andreas. Primaſius. Aretas. Ansbert.

Prædicatio prius penetret prædicatorem, quàm ad auditores tendat. Caſſia.

QVÆSTIO X.

Quare Apoſtoli dicantur lux?

IAM aliquas hujus difficultatis rationes attigi ſuprà *quæſt.* 5. *num.* 4. *&* 44. & intra etiam *q.* 12. quædam dabo. Nunc verò alias proferamus. Communis ſolutio ſanctorum Patrum, Hilarij, Divi Auguſtini, D. Hieronymi, Thryſoſtomi, & aliorum. Dicuntur Apoſtoli lux: quia mundum, errorum, vitiorumque caligine obtenebratum, luce vitæ, Evangelicæque doctrinæ illuſtrarunt, ac illuminarunt. 76.

Hilar. Auguſt. Hieron. Chryſoſt.

Secundò, Ansbertus in cap. 1. Apocal. *Dominus Apoſtolis ſuis dicit: Vos eſtis lux mundi; qui videlicet non ſolùm lucent, ſed & ardent; quia verba eorum lumen ſcientiæ ſimul, & amoris incẽdium præbent.* Lux illuminat, & ardet: in Prælato reſplendeat ſcientia, ardor charitatis, per ſcientiam ſubditos dirigat, per charitatem diligat, foveat, ac recreet. Tertiò. Simon Caſſianus lib. 8. cap. 26. *Lux, non ad ſe ipſam, ſed ad alios eſt creata.* Lux, ut dixi citata quæſt. non ſe ipſam illuminat, ſed alios. 77.

Ansbertus. *Prælati luceant; & ardeant.* Caſſian.

Quartò. Divus Paſhaſius l. 3. in Matth. *Apoſtoli, cum eſſent filij tenebrarum, facti ſunt per gratiam Spiritus ſancti lux in Domino, juxta quod ſcriptum eſt: Qui adhæret Domino, unus ſpiritus eſt*, 1. Corinth.6. num.17. Et poſtea iterum ait: *Luci adhærentes, lux eſſe meruerunt.* Illi tenebrarum filij erant, Chriſtus Dominus autem, lux eſt mundi: & quia illi Chriſto adhæſerunt, lux eſſe meruere; tantum enim de optima ſocietate percipitur, ut qui tenebræ erant, luci appropinquantes, lux ſint effecti. Quintò S. Anaſtaſius, Sinaita in Hexaëmeron. *Lux oritur in cœlo, fulget in terris.* Lux cœleſtis eſt, & radiat in terra: ſic & Prædicator converſatione totus ſit cœleſtis; ſuæ tamen doctrinæ radios in peccatorum terram diffundat, ut eos illuminet, atque illuſtret. Sextò. Peroptimè doctrina luci accommodatur, debet enim, ut lux meridiana, clara eſſe, & manifeſta. Vide *cap.* 7. *numero* 27. *&* 28. 78.

Paſchaſ. — 1. Cor. 6. — *Magna utilitas ex bona ſocietate.* — Sinaita. — *Doctrina clara, & lucida ſit.*

Septimò. Lux apud antiquos gratitudinis ſymbolum fuit: ad quod fortè alludit Job 38. num.7. 79.

Job. 18. num. 7. *Cùm me laudarent ſimul aſtra matutina.* *Gratus ſui et creatoris gloriam quærat.* Nam lux non ſibi laudes procurat, ſed in ſui creatoris laudem omniũ excitat animos. Ita bonus Prædicator, non humanæ gloriæ ſibi quærat vanitatem, ſed ad Dei gloriam, & exaltationem in omnibus moveat auditores. Ita ait D. Bernard. Bernard. epiſt. 42. *Puritas cordis in duobus conſiſtit; in quærenda gloria Dei, & utilitate proximi.*

80. Ambroſ. *Laus prælaturæ odium iniquorum.* Octavò. D. Ambroſius. *Lux oculis puris eſt amabilis, quæ ægris eſt odioſa.* Bonus Præſul inſtar ſit lucis in regimine taliter ſe habeat, ut à nobis probiſque ametur, & in magno pretio habeatur; ægris autem, & depravatis, morum honeſtate ſit inviſus, & in odio habitus, odium enim iniquorum laus præfecturæ aliquando, ut alibi dicam. Nonò. Lux illuminat loca fœtida, & putrida; ab iiſque non ſordidatur. Ita bonus magiſter carnalem, vitioſumque hominem doceat; ut eum emendet, nullamque ab eo contrahat labem.

81. *Præſul ſine aliorum obſcuratione fulgeat.* Decimò. Lux omnes illuminat, obſcurat neminem, nec ex alicujus obtenebratione ſuum ſplendorem adauget. Immò potiùs tunc ipſa radiat, cùm illuſtrat, ac illuminat alios. Bonus Præſul ita ſuos flores, ſplendoreſque ſpargere velit, ut alios non obtenebrare, ac infuſcare intendat: ipſéque ne ita creſcat, ut totus ad aliorum diminutiones rapiatur. Humanum vitium, alterius nebulam ad proprios radios computare. Præclara verò excellentia, ſplendeſcere ſine alicujus luminis ſpoliatione. Pſalm. 73. *Tu fabricatus es Auroram, & Solem*, Pſal. 73. n. 16. Sol regius planeta, & valde nobiliſſimus: cur ergo ei anteſertur Aurora; ipſeque ſecundo loco ponitur; Incogn. *Radiante aurora*, ut ait Incognitus, *ſtellæ micant.* At Sol ita ſuæ eſt nobilitatis avarus, ut primo ſui conſpectu omnia alia lumina, Lunam, ſtellas, ac etiam parvam candelam ab omni luce denudet, cunctaque ſub offuſcatione concludat, itaut ad *Qui ut fulgeat, alios obtenebrat, à dignitate decidit.* ſui exortum omnia deficere videantur. Qui ergo ſuam lucem tantùm ſpargit; & aliorum lumina ita deprimit; meritò, quamvis regius, natura deprimatur, & dignitate à primo deponatur loco, in ſecundoque ſcribatur. Vide hoc lib. *cap. 3. quæſt. 9. num. 45, & 46.*

82. *Prælatus omnibus ſerviat, ſine lucri expectatione.* Undecimò. Lux illuminat, fovétque omnes; atque ſuo concurſu ad omnium ſublunariũ generationem, & conſervationem influit: à nullo tamen lucrum quærit, nec ab aliquo emolumentum expectat. O optima gubernatoris forma, ſine proprio lucro omnibus proficere; omnium commodis, utilitati inſervire; nihil ab aliis affectare, niſi quod in eorum opportunitatem cedat!

83. Præſides, ac dominatores, quos Deus in toto terrarum orbe conſtituit primos, Sol, & Luna extitere. *Fecit Deus duo luminaria magna, luminare majus, ut præeſſet diei, & luminare minus ut præeſſet nocti*, Genel. 1. num. 16. Genef. 1. Vatabl. Legit Vatablus: *In dominatum diei, & in dominatum noctis.* Sed cur tantus honor his planetis defertur, ut primi Præſides creentur? Et, quod plus eſt, in eis nobis inculcatur forma optimi principis, ut tradit Caſſiodor. Caſſiodorus *lib. 5. variar.* Quid in illis apparet, quod in tantam dignitatem, ac documentum dedit? Hæc duo lumina, quamvis tam præclara, ac nobiliſſima ſine proprio lucro omnibus inferioribus, tam magnis, quàm parvis, neceſſaria miniſtrant, omnes fovent, tuentur, atque conſervant. Optimè ergo in eis præſcribitur forma omnibus gubernatoribus, ut diſcant, abſque proprio commodo in inferioribus inſervire Oleaſter. Oleaſter. *Vides*, ait, *quot, & quanta terræ luminaria præſtent miniſteria, nihil lucri ex ea ſperant, neq; dedignantur, cùm tam ſublimia corpora ſint, infirmo elemento terræ, tot ſcilicet, præſtare miniſteria. Quo exemplo docentur principes, nobiles, & ſublimes inferioribus, cùm opus ſit, miniſtrare.*

Cùm ſervus Abrahæ, ad quærendam domino 84. ſuo ſponſam, perveniſſet ad fontem; cumque à Deo maximè exoraſſet ut viam ejus dirigeret, ait, *Puella, cui ergo dixero: Inclina hydriam tuam, ut bibam; & illa reſponderit: Bibe; quia & camelis tuis dabo potum: ipſa eſt, quam præparaſti ſervo tuo Iſaac, ut per hoc intelligam, quòd feceris miſericordiam cum domino meo*, Geneſ. 24. num. 4. Gen. 24. *Præſagium boni gubernatorii, omnibus cõſulere.* Cur pro agnoſcenda electa ſponſa domini ſui Iſaac hoc petit ſignum? Cur non ait: Puella, cui ego dixero: Da mihi bibere; & ipſa obtulerit mihi cibum ad comedendum, vel hoſpitium ad me recipiendum, vel interrogaverit me Quis ego ſum; vel aliquid à me quæſierit? nullum horum in ſignum petit. Sed puella, cui ego dixero: Da mihi bibere, & ipſa reſponderit, quin & camelis tuis aquam præbebo, ipſa eſt præparata uxor domini mei. Quid apparet in hoc facto magnum regiæ dignitatis præſagium? Statuit ſibi homo, quòd illa ſolùm erat apta, ut eſſet materfamilias, domina, & gubernatrix ampliſſimæ poſſeſſionis, ac familiæ Abrahæ, quæ eam animi regalitatem obtineret, ut abſque ullo propoſito lucro, illiuſque expectatione, non ſolùm magnis, utpote Eleazaro, conſuleret; verùm etiam parvis, ac infimis, ut camelis, & ſervis attenderet, neceſſariáque omnibus præberet, ac ſuppeditaret. Abulenſis. Abulenſ. *Hoc poſuit Eleazar cautè, quòd enim aliqua puella videret hominem alienigenam, libenter, & ſine petitione daret ei, & camelis ſuis potum, valde magna bonitas videbatur.*

Quæstio XI.

Quarè Abrahamides nuncupentur pluraliter plures ſtellæ & luces, & Apoſtoli ſingulariter, cùm ſint multi, dicantur ſingulariter lux?

ABRAHAM filij appellantur à Domino ſtellæ pluraliter: *Numera ſtellas, ſi potes; ſic erit ſemen tuum*, Geneſ. 15. numero 5 & 22. numero 17. & 26. numero 4. At 85. Gen. 15. verò ſuis diſcipulis ait Dominus, *Vos eſtis ſal terræ; vos eſtis lux mundi.* Ratio difficultatis. Cùm diſcipuli multi extarent, eos, non luces, ſed lucem Dominus vocat; at vero Abrahamides multæ luces, multæ ſtellæ dicuntur. Cur divina veritas in his comparationibus non obſervat eundem modum? Si Iſraëlitæ dicuntur plures ſtellæ, Apoſtoli etiam quare non dicuntur multæ luces? Et ſi Apoſtoli una lux nuncupantur, cur etiam Abrahamides una ſtella, una lux non vocantur? Unde hæc diverſitas?

Ut reſpondeam ad quæſtionem, ſuppono ex 86. ſententia multorum Patrum, & docet D. Auguſtinus contra Fauſtum cap. 2. Auguſt. *Temporalium quidem*,

dem, ait, *verum promiſſiones veteri Teſtamento contineri, nemo ambigit; quòd æterna vitæ promiſſio, regnúmque cœlorum ad novum pertinet Teſtamentum.* Hoc ſuppoſito. Reſpondeo ad quæſtionem.

Solutio quæſtionis.

Abrahamides comparantur, non ſtellæ, ſed ſtellis? non luci, ſed lucibus; quia in illis promiſſio dirigebatur ad bona temporalia; in quibus intervenit diviſio, ſeparatio, ac multitudo: At Chriſtus Dominus ſuos diſcipulos comparat, non hominibus, ſed luci: loquebatur enim Dominus de gratia, charitate, cæteriſque ſpiritualibus donis, in quibus debebant reſplendeſcere; & quamvis Apoſtoli in ſe multi eſſent, ipſa tamen gratia, ac charitate ita uniendi, advinculandique erant, ac ſi unus in eis ſpiritus, unáque voluntas eſſet, & ideo omnes, non luces, ſed una lux dicuntur. Ubi bona temporalia apparent, ſtatim diviſio, ac multitudo ſequitur; at ſi gratia cæleſtis fulget, intima conjunctione conglutinantur omnia.

Bona temporalia diviſionem pariunt, gratia unionem.

87. Suam Iſaias ſublimem viſionem deſcribens ait, quòd vidit Dominum in præexcelſo majeſtatis throno, quem circumſtabant Seraphim; & inquit: *Clamabat alter ad alterum, & dicebant. Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* Et addit Propheta: *Et commota ſunt ſuperliminaria cardinum à voce clamantis*, Iſai. 6. n. 3. & 4. Confer modò hæc cum iis, quæ à Pſalmographo dicuntur Pſal. 13. *Dixit inſipiens in corde ſuo: Non eſt Deus.* Ubi ſermo eſt de Nabuchodonoſore, ut explicant Rabbi Salomon, Lyranus, & alij, qui voluit, ut Deus, ac totius univerſi dominus ab hominibus reputari. Et ſtatim ſubjungit Regius Vates: *Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis.* Maximè pōderatione dignum, quòd cùm apud Iſajam multi Seraphici ſpiritus laudatoriis acclamationibus Dei majeſtatem, *alter ad alterum*, decantarent, dicatur, quòd una erat vox, *A voce clamantis*; & tamen cùm Pſalmographus unius hominis inſipientiam dicat, qua totius univerſi auctorem recognoſcere noluit, ſtatim tanquam de pluribus ſubinfert: *Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt.* A quo ergo motivo tanta provenit dicendi diverſitas? A nullo, niſi à cœleſtis gratiæ, temporaliúmque bonorum natura. Verum eſt, quòd multi erant ſpiritus, qui Dei laudes ſuis vocibus celebrabant; ita tamen cœleſtibus erant adunati donis, ut non niſi os unum laudans, una vox clamans: *à voce clamantis*, in eis reperiretur; nam gratia, & charitate ita erant affecti, ut unitate in eis unus appareret intellectus, unaque voluntas, unáque intentio. Peccator autem, qui ob ſuam ambitionem mundum totum occupare voluit, cor ſuum in varias partes ita diviſum diſſectúmque tenet, ut quamvis unus exiſtat, multiplex videatur. Gratia verò, quos replet, eſto ſint plures, unum tamen unitate efficit. Quod docet Origenes homil. de Elcana. *Omnes juſti unum ſapiunt, unum ſentiunt, unum Deum venerantur, unum Dominum Jeſum Chriſtum confitentur; uno ſpiritu Dei replentur. Unde meritò & ipſi omnes, nō ſolùm unum, ſed & unus dicuntur: ſicut Apoſtolus deſignavit, dicens: omnes quidem currunt, ſed unus accipit palmam*, 1. Corinth. 9. num. 24. *Vides manifeſtè, quia omnes juſti unus eſt.*

Iſai. 6.
Pſalm. 13.
Salomon. Lyran.
Gratia facit unionem in multis; temporalia diviſionem etiam in uno.
Origen.
1. Cor. 9.

88. Abrahamus ex Dei mandato ſolemne ipſi Domino ſacrificium obtulit, nempe vaccam triennem, & capram trimam & arietem annorum trium, turturem quoque, & columbam. Et addidit ſacer textus: *Qui tollens univerſa hæc, diviſit ea per medium: aves autem non diviſit*, Geneſ. 15. num. 10. Quæſitu dignum, cur illa terreſtria prima animalia tria, vacca, capra, & aries, ſecantur in varias partes; cœleſtes autem aves, nempe columba, & turtur minimè dividuntur? Terreſtria terrenos, boníſque temporalibus deditos adumbrant: & ideo conſequens erat, ut in eis in multas partes diviſiò eſſet, ac ſeparatio. Cœleſtia verò ſpirituales denotant; & ideo intacta manent, in unaque intima unione conſervantur. D. Auguſt. ſerm. de Quinquageſima. *In Eccleſia*, ait, *carnales dividuntur, ſpirituales non dividuntur, quia amatores mundi contra ſe invicem diviſiones, & ſcandala habere non deſinunt. Aves autem, id eſt, ſpirituales, non dividuntur, quia eſt illis cor unum, & anima una in Deum.*

Geneſ. 15.
In temporalibus diviſio; in ſpiritualibus unio.
Auguſt.

Quæstio XII.

Quare Apoſtoli non dicuntur ſal mundi, & lux terræ?

89. Vos diſcipulos Dominus appellat ſal terræ, lucem mundi. Cur è contrario non dicuntur ſal mundi, lux terræ? Ut reſpondeam, adverto, quòd terra dicit hoc commune elementum, at mundus non ſolum dicit terram, ſed etiam aërem, & cœlum, ex quibus omnibus communis hæc machina coaleſcit. Hoc poſito.

Quid denotet terra; quid mundus.

90. Reſpondeo primò, quòd ſal ſolùm terrena ſuo ſapore commendat, & condit: at lux, non ſolùm illuſtrat hæc inferiora, ſed etiam aërem, & cœlum lucidum reddit. Unaquæque res, ſphæra ſit ſua contenta, ſuúmque debitum obſervet ordinem. Sal, quòd terrena ſolùm, ac ea, quæ ex terra naſcuntur, ſapori grata periucundáque facit ſal terræ dicatur? at verò lux, quæ radiis, ſplēdoréque ſuo non ſolùm terram replet, ſed etiam aërem, atque cœlum, publicetur lux mundi, ſub cujus nomine hæc omnia veniunt, ut dixi in ſuppoſitione. Et ita in hac ſapientiſſimi magiſtri diſpoſitione unumquodque ſtat in ſuo gradū. Sal, quod ad terrena ordinatur, nuncupatur ſal terræ; lux verò, quæ totam hanc machinam perſpicuam, ac perlucidam reddit, dicitur lux mundi. Vide *lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 114.

Unaquæque reſtent in ordine ſuo.

91. Secundò. Non dicuntur, lux terræ, ſed mundi. Terra dicit hæc inferiora: at mundus, non ſolùm denotat infima, ſed valde præexcelſa, & nobilia, ut aërem, & cœlum ut dixi: Meritò ergo non dicuntur lux terræ, ſed lux mundi; non ſolùm infimorum lux, verùm etiam ſuperiorum, & valde præſtantium: nulla enim eſt tam præclara dignitas, quæ aliena luce non indigeat. Ex Dei mandato Moyſes populo proponit, ut omnes offerant hyacinthum, purpuram, aurum, lapides onychinos, & gemmas ad veſtimenta, *quorum uſus eſt in miniſterio Sanctuarij, veſtes Aaron Pontificis, ac filiorum ejus*, Exod. 25. num. 7. & 35. num. 19. Sed cur, ut hæc ab omni mundano cultu omnino eſſent intacta, non denuò creantur à Deo, ſicut ipſa manna in cœlo, coturnices in aëre ad populum ſaturandum creavit? Lyppomanus. *Ex datis muneribus exornatur ſuperhumerale, & Ephod*

Nulla eſt tā præclara dignitas, quæ luce aliena nō indigeat.
Exod. 25.
Lyppom.

Ephod Aaronis, nam quamvis ipſe in Iſraël princeps, ſummuſque dignitate eſſet Sacerdos, ut tamen purpura, auro, omnique lapide pretioſo niteret, ac reſplendeſceret, aliorum datis, & oblatis indigebat.

29. *Prædicator non de ſuo commodo, ſed de auditorũ utilitate agat.* Tertiò. Sal hoc habet ſibi proprium, ſterilem reddere terram, ut ſuprà dixi, & in confeſſo eſt apud omnes. At lux maximè fœcundat aërem cœleſtibus influentiis ſuis, quibus redditur potens, ut in omnium ſublunarium generationes, & conſervationes influat. Meritò ergo Apoſtoli dicuntur ſal terræ, lux mundi, ſub quo includitur aër, ut jam dixi. Per quod denotatur, quòd Prædicator ſterileſcat terram ad ſuos proventus, temporaleſque commoditates; & fertilizet aërẽ, nempe vocem ſuam (quæ ex ipſo formatur) doctrina, ac charitate & ſanctis documentis, ut in auditorum animis ſalutares generet pœnitentiæ fructus.

93. Quartò. Apoſtoli, non lux terræ, ſed lux mundi nuncupantur. Nam proprium eſt Chriſti Domini, ut dicatur lux mundi, ut ipſe de ſe ait: *Ego*

Joan. 8. *Chriſtus dignitatem ſuã ſuis communicat.* *ſum lux mundi*. Joan. 8. n. 12. Magnus Dominus, & laudabilis nimis, qui tam præclaram, ac præ excelſam, non ſibi ſoli retinere voluit dignitatem, ſed ſuis etiam communicavit, ejuſque illos

Paulin. participes fecit. Quod pulchrè notavit D. Paulinus epiſtol. 4. *Ita ſe immiſcet nobis Dominus, ac nos ſibi conſerit, ut quod ipſe accepit, nobis proficere facias. Sic & honori ſuo implicans ſuos, propè omnia nobis etiam nomina ſua communicavit. Et ſicut ipſe de ſe ait; Ego ſum lux mundi; ita & ad ſuos inquit: Vos eſtis lux mundi.*

94. Chriſtus Petrum maximè extollens, eum Ec-

Matth. 16. cleſiæ conſtituit fundamentum Matth. 16. n. 18. *Supra hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Et

Joan. 13. Joannem eximiis favoribus condecorans, ei ad recubitum exhibuit pectus. Joan. 13. num. 13. *Cùm recubuiſſet ille ſuper pectus Jeſu.* Sed cur Dominus his benevolentiis potiùs, quàm aliis præclaris ſignis ſuos proſequitur; Cur aliis honorum monumentis non afficiuntur: Chriſtus, Deus, & homo eſt: ut Deus hoc habet valde excellens,

Joan. 1. quòd ſit in ſinu Patris. Joan. 1. num. 18. *Unigenitus, qui eſt in ſinu Patris, annuntiavit nobis.* Ut homo hanc habet excellentiam, quòd ſit Apoſtolorum, ac Eccleſiæ fundamentum: *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod po-*

1. Corinth. 3. *ſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus*, 1. Corinth. 3.

Dominus ſuis nos dignitatibus participes facit. num. 11. Hæc verò, quamvis tam præexcelſa, ſuis etiam Dominus communicavit; Petro, ut eſſet Eccleſiæ fundamentum; Joanni verò ſuum dat ſinũ ad recubitum. Et ita, ut Deus, & ut homo, in ſuis honorandis diffuſiſſimus eſt. D. Gregorius

Nazianz. Nazianzen. orat. 26. de moderatione ſervanda, *Vides* ait, *quemadmodũ ex Chriſti diſcipulis, magnis utique, & excelſis [illegible]que electione dignis, hic petra vocetur, atque Eccleſiæ fundamenta in fidem ſuam accipiat: ille impenſius amatur, & ſupra pectus Ieſu requieſcat.*

95. Hanc Dei bonitatem, ac magnitudinem imitari debent principes, ac Reges terræ, ut in ſuis honoribus ſubditos comparticipes faciant. Poſtquam vehementi ſatrapum inſtantia Daniel cõjectus eſt in lacum leonum, *Ablatuſque eſt lapis unus, & poſitus eſt ſuper os laci, quem obſignavit*

Daniel. 6. *Rex annulo ſuo, & annulo optimatum ſuorum*, Daniel. 6. num. 17. Sed ad quid optimatum ſtemmata hîc ponuntur? Nónne ſufficiebat, ut illud foveæ leonum oſtium omnibus eſſet intactum, Regis tibi pendere ſigillum? Ad quid ultra inſignia principum? Quis enim eſſet auſus, debitam Regi violare venerationem, faciliùs contemneret nobilium auctoritatem? Ad quid ergo & Regis, & optimatum imprimitur annulus? Hugo.

Cardinalis Hugo: *Ut clariùs*, ait, *eluceſcat virtus liberantis.* Darius Rex meritò ſibi perſuaſit, valde magnum, ingenſque eſſe, hominem ſanctum, & innocentem à morte, ac ab iniquorum manibus liberare, ideo ad oſtium ergaſtuli leonum, ſui ac ſuorum ſtemma affixit, ut eximius ille honor, magnaque auctoritas, quæ ex tuenda, ac patrocinanda juſtitia proveniebat, ſibi, & ſuis eſſet communis. *Rex ſuos cũ ſuis communicet honores.*

QUÆSTIO XIII.

Quare Dominus diſcipulis non explicet munera, ob quæ dicantur, ſal, & lux?

AIT Dominus ſuis Apoſtolis: *Vos eſtis ſal terræ; vos eſtis lux mundi.* Cur eis non de- 96. *Difficultas quæſtionis.*
clarat officia, quæ in illa debebant dignitate perſolvere? Cur eis non ait: Vos eſtis ſal ad condiendum, lux ad illuminandum? Cur ergo hoc ſupprimit, & tantùm ait: *Vos eſtis ſal terræ, vos eſtis lux mundi?*

Reſpondeo, quòd in ipſamet dignitate, ac
prælatura, quæ eis conferebatur, quòd eſſent ſal, 97. *Unaquæque dignitas ſuã habet annexam obligationem.*
& lux, ibi intimè includebantur munera, quæ perſolvere debebant, condiendo, & illuminando: ſemper enim honorum infula, ac præſidentia ſecum involvit obligationem, quam unuſquiſque adimplere in ſuo munere debet: alios illuminando, fovendo, ac conſervando; hæ enim ſunt prælaturæ penſiones.

Fecit Deus duo luminaria magna: luminare ma- 98.
jus, ut præeſſet diei; & luminare minus, ut præeſſet
nocti, Geneſ. 1. num. 16. Sed cur non dicitur, quòd Geneſ. 1.
regiis his duobus planetis data eſt virtus ad producenda, conſervanda, ac nutrienda ſublunaria? Sol enim, & homo generant hominem; Quod etiam notavit Philo *lib. de mundi opificio.* Quare Philo.
ergo, ſicut dicitur: *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen*, Geneſ. 1. num. 11. de Geneſ. 1.
aquis: *Producant aquæ reptile animæ viventis: & volatile ſuper terram*, ibid. num. 20. Cur ergo de Sole, & Luna non dicitur, quòd ad ſublunaria producenda ſuum præſtent influxum? Terræ, & aquis nulla eſt præſidentia data; Deus verò hæc duo creavit cœleſtia corpora, ut præſidendi, ac dominandi obtinerent officium: *Ut præeſſent diei, ac nocti*; ideo non fuit ulteriùs neceſſarium, exprimere, quòd producendi, & conſervandi virtutem haberent, cùm in munere præſidendi hæc intimè includantur. *Bene*, ait Rupertus lib. 6. in Joan. *creatus es Rex, ut omnibus proficias, omnibuſque attendas; his enim cogitationibus depingitur regalis purpura.* *Qui præſidens conſtituitur, obligationem creandi, & conſervandi habet annexam.* Rupert.

QVÆSTIO XIV.

Quare Dominus diſcipulis ſuis ſuo præcepto non mandet, ut ſe habeant ut ſal, & lux?

99. *Difficultas quæſtionis.* AIT Dominus ſuis diſcipulis: *Vos eſtis ſal terræ, vos eſtis lux mundi*; cur eis ſub præcepto non jubet, ut in prædicatione totius univerſi ſe habeant, ut ſal condiendo hominum mores, & ut lux eorum mentes illuminando? Reſpondeo primò, quòd in eo, quod Dominus eis manifeſtat dignitatem, in qua erant conſtituti:ibi intimatur præceptum ejus penſionibus,ac oneribus ſatisfaciendi, ut proximè dixi ſuperiori quæſt.

100. Secundò. Dominus ſuis diſcipulis proponit honorum culmina, ad quæ eos evexerat, ut totius orbis eſſent ſal,& lux;non tamen ad hujuſmodi munera præſtanda eos aſtrinxit præcepto; eligens magis,ſibi devinctos, ac obligatos habere ut gratos tanto beneficio accepto, quàm obedientes ſuis legibus,& mandatis.Obediens valde promptus in exequenda Domini juſſione; ſed animus gratus, voluntate valde paratus, ac diligentia expeditior; memoria enim beneficij ad omnia peragenda alas addit velociſſimas. *Animus gratus diligentior, quam obediens.*

101. Cùm Angelus Raphaël Tobiæ ſeniori, ac juniori ſe manifeſtaret, parenti ſenio jam cōfecto ait: *Quando orabas cum lachrymis, & ſepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abſcondebas per diem in domo tua, & nocte ſepeliebas eos; ego obtuli orationem tuam.* Tob. 12. num. 11. Angelus bona Tobiæ opera commemorat, quòd demortuis dabat ſepulturam, & Deum quotidie exorabat. Cur Angelus ſolùm dicit, quòd ipſe coram Domino orationem ejus offerebat? Cur etiam in demortuis tumulandis eximium charitatis opus non deferebat? Raphaël cum Tobia loquens multo diffuſior eſt verbis in extollenda ejus erga defunctos miſericordia, quàm in ejus oratione laudanda. *Derelinquebas prandium, abſcondebas mortuos per diem, nocte ſepeliebas.* Cur ergo etiam Angelus hæc tam magna non obtulerat? Cœleſtis ille ſpiritus à Deo miſſus erat, ut de Tobia curam ageret ac demortuus accepto ſepulturæ beneficio erat maximè devinctus: quamvis cœleſtes adminiſtratorij eximia celebritate polleant in obeundis negotiis à Deo ſibi commiſſis; gratus tamen animus multo velocior; & quando Raphaël ad agendum circa Tobiæ opera ad Dei thronum accedebat, jam gratus demortui animus ipſum præoccupabat, acceptum offerens beneficium, ut pro benefactore ſuo precaretur. Et ita Angelo ſolùm reſtabat, ut circa Tobiæ orationem munus ſuum perageret. Favet D. Auguſt. *ſerm. 226. de tempore,* alias in Appendice 65. *Defunctos,* ait, *captivitatis ſepelire non timuiſti, Tobia. Aſcenderunt ad Dominum opera tua, quia relicto prandio dediſti mortuum ſepulturæ. Ipſe ſepultus pro vobis voce tacita proclamavit.*

Tob. 12. — *Gratus velocior Angelo.* — *Auguſt.*

102. Mandat Dominus Moyſi, ut vadat ad Pharaonem, eique exponat legationem ſuam, ut dimittat populum Iſraël. Moyſes verò multis verbis, multiſque ſe excuſat rationibus, multaſque opponit objectiones, ut ab illo ſe munere eximat, ut patet ex *cap.* 3. *&* 4. *Exod.* Et tamen poſteà ait Deus, *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis*, Exod. 7. num. 1. Statim abſque ullo oppoſito verbo, ſine replica, cunctatione nulla aggreditur negotium, ingrediturque ad Pharaonem, ad ſuam legationem exponendam. *Fecit namque Moyſes, & Aaron, ſicut præceperat ei Dominus,* ibidem n. 6. Cur Moyſes, qui antea pro repellendo officio tot, ac tantas excuſationes afferebat, modò, ut ſe Deum Pharaonis audivit conſtitutum, nec unum verbum profert, ſed negotio totum ſe committit, & ad Regem pergit? Moyſes obediens erat, & valde gratus in donis acceptis: quamvis tamen obediens, maximè intentat, negotium à ſe dimittere, quod ei mandatis Domini imponebatur: *Vade ad Pharaonem: Ingredere ad Pharonem.* Tanquam gratus autem, ut magnum ſibi collatum agnovit honorem: *Conſtitui te Deū Pharaonis*; tanto munere pigneratus, abſque ulla cunctatione, quod ſibi mandabatur, totum exequitur: diligentior ſanè, ut gratus tanto beneficio accepto, quam ut obediens in mandatis injunctis. Lippoman. poſtquam multis explicat, quòd Moyſes Deus Pharaonis erat conſtitutus, ait *Fecit Moyſes, & Aaron, ſicut præceperat illis Dominus. Jam pariter obſequuntur fratres Domino, & diligenter, & fortiter pro fratrum ſalute diſcrimini ſe committunt.* Expende illud, *Jam pariter obſequuntur*; non quando objectum eſt præceptum, ſed quando propoſitum magnum beneficium.

Exod. 7. — *Gratus obediente velocior.* — *Lyppom.*

QUÆSTIO XV.

Quare luci offuſcatæ non imponatur pœna, ſicut aſſignatur ſali infatuato?

SALI infatuato præſcribitur pœna; projicietur foras; & in hominum conculcationem abibit: at verò luci obtenebratæ nil mali pronunciatur; ſicut enim ſal ſuam acrimoniam dimittendo evaneſcit; ita & lux ſplendorem, ac claritatem ſuam deperdendo obtenebratur. Cur verò illic pœna auditur; hîc verò minimè? 103. *Difficultas quæſtionis.*

Reſpondeo primò juxta D. Chryſoſtomum, Albertum Magnum, S. Thomam, quòd ſal vitam, bonamque morum diſpoſitionem denotat in Prælatis, ut ſuprà dixi: at verò per lucem doctrina, & prædicatio ſignificatur. Sali infatuato caſtigatio aſſignatur, non verò luci obſcuratæ. Per hæc nobis Dominus commendat, quàm neceſſaria ſit in Præſule vitæ probitas. Nam quòd aliquando Prælatus ſit remiſſus in docendo, ac exhortando populum ad viam virtutis, quid mali eſt; tempus emendationi concedatur: at verò quòd in Prælato deficiat actionum rectitudo, morum honeſtas, quid omnino intolerabile; ſtatim projiciatur foras, conculcationi tradatur, ne peſſimâ ſuâ mali exempli contagione totum gregem inficiat. 104. *Chryſoſt. Alb. Magn. S. Thom.* *Vita probitas in Prælato maximè neceſſaria.*

Secundò. In ſale, ſi evanuerit, ac fuerit infatuatum denotantur peccatores, qui per vanam gloriam vitiaque inveterata evaneſcunt, & à ſuo debito fine diſcedunt. At in luce adumbrantur juſti, à Deoque electi, qui virtute, boniſque operibus 105.

operibus irradiant. Optima ergo diſpoſitione prædicitur pœna ſali infatuato, quæ non aſſignatur luci offuſcatæ: nam hoc eſt diſcrimen inter ſal evaneſcens, & lucem obtenebratam, quòd ſi ſal ſuam acrimoniam perdiderit: in ſua putredine remanet, at verò lux, ſi caligine noctis obſcuretur, ſtatim ſequenti die perlucida, & novo ſplendore exoritur. Ita ſe res habet inter electũ, & reprobum; inter juſtum, & peccatorem. Nam reprobus, ac peccator evacuatus omni bono, & infatuatus, ſuiſque peccatis obſirmatus, in eis conſeneſcit, ab eiſque non vult deſiſtere, nec emendari: & ideo ad nihilum valet, niſi ut mittatur foras. At verò juſtus, & electus, qui ut lux refulget, ſi aliquando, ob noſtram imbecillitatem, peccati tenebris opprimitur, non ibi ſiſtit, non ibi conſepultus jacet; ſed per contritionem fulgore efficaci divinæ gratiæ perlucidior, ſplendidiorque exurgit, & procedit, ac antea apparebat.

Peccator in vitiis ſuis conſepultus exiſtit, at electus ſi aliquando peccat, ſtatim reſurgit.

106. Tertiò. Expende. Sali infatuato vindicta paratur: at verò luci non ſolùm pœna non prænuntiatur, verùm etiam præmium apponitur. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt.* Lux bonorum operum veſtrorum ita in omnium oculis perfulgeat, ut omnes exurgant in Dei laudes. Unde tantum diſcrimen? In ſale infatuato ſignificantur peccatores, per jactantiam, vanam gloriam, ac alia vitia infatuati: at verò in luce exprimuntur juſti. Meritò ergo illic tam dura caſtigatio, hîc verò tantum præmium apponitur. Quia peccatores, ut reſipiſcant, ſuppliciis, ac caſtigationibus trahuntur, ac compelluntur: at verò juſti, ut perſeverent, novóſque proficiant juſtitiæ fructus, propoſitâ Dei gloriâ, ac magnis præmiis oſtenſis excitandi ſunt, atque movendi.

Peccatores trahuntur ſuppliciis: juſti favoribus, & præmiis.

107. In ultima cœna agens Dominus de proditore Juda ait: *Væ homini illi, per quẽ tradetur*, Luc. 22. n. 22. Et ſtatim converſus ad ſuos diſcipulos, multa cum eis loquens, inquit: *Ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus, regnum*, ibid. n. 29. Cur proditori minatur pœna; Apoſtolis verò indicitur regnum; Si Apoſtolis, ut perſeverent in juſtitia, regnum promittitur; cur idem non pollicetur proditori, ſi à ſua nequitia deſiſtat? Vel ſi Judæ prædicitur pœna mali, cur eadem etiam in electos non fulminatur, ſi à juſtitia receſſerint? Iniquus, ut moveatur ad nequitiam deponendam, non eſt amore virtutis, ſed ſupplicij metu trahendus. Probus autem, ut in juſtitia perſiſtat, regno, præmioque alliciendus eſt, ac ſuadendus. Theophylactus. *Proditori*, ait, *adjudicatum eſt, illorum autem, qui permanſerunt in amore erga illum tantum prædixit fore honorẽ, ut ſi permanſiſſent in charitate, ac non perdidiſſent.* Vide ſuprà *cap. 10. num. 53. 54. 55. & 56. & lib. 3. c. 2. num. 28.*

Luc. 22.

Theophyl.

QUÆSTIO XVI.

Quare Apoſtoli dicantur civitas ſupra montem poſita?

180. PROSEQUITUR Dominus tertiam partem comparationis. Eccleſiæ Præſules vocavit ſal, deinde lucem; nunc tandem civitatem ſupra montem. Primò exhortatus eſt eos Dominus ad debitam ſui muneris executionem adimplendã, propoſita certitudine dignitatis, quæ eis conferebatur, quòd eſſent ſal, & lux totius mundi. Nunc autem eos pignerat, ac cohortatur ad diligentiam bene vivendi, ac ſuo muneri ſatisfaciẽdi, objecta eorum propria auctoritate, ac opinione, quæ de eis habenda eſt. Non ſunt, ut ait Chryſoſtomus *homil.* 16. in angulo conſtituti, ſed ante omnium oculos poſiti, omnium dictis, omniumque ſententiis expoſiti. Ac proinde Prælatus, Sacerdos rectè officio ſuo fungatur; ſciat ſe in omnium oculos incurrere, cùm ſit civitas ſupra montem poſita. Unde ait D. Paſchaſius lib. 3. in Matth. *Non poteſt civitas ſupra montem præeminentem poſita ſe abſcondere, ne bene, aut malè cùm fecerit, innoteſcat.* Et ad hunc ſenſum dixit Iſidorus lib. 2. de ſomno cap. 18. *Quod minoribus ignoſcitur, majoribus imputatur.*

Chryſoſt.

Dignitas omniũ oculis ac ſententiis expoſita.

Paſchaſ.

Iſidor.

Secundò. Adricomius *in theatro Terræ ſanctæ, in tribu Levi*, ſic ait: *Sacerdotes Levitici generis eas urbes incolebant, quæ in aliis tribubus in montibus ſitæ erant, quo commodius, tum ſanctiſſimæ vitæ genere, ſive exemplo, tum ſalutari diſciplina populum univerſum à ſæcularibus tenebris liberarent, & cultu pietatis condirent, atque ita omnes, aut ſanctos, aut minus malos redderent.* In figura Leviticis hæc eſt conceſſa prærogativa, quæ poſtea in rei veritate Apoſtolis data, ut eſſent civitates ſuper montem; tum quia mons aptus ad doctrinam locus; & ita Chriſtus, ut doceat, montem aſcendit, *Matth. 5.* 8. Tum quia in monte, ante omnium oculos poſiti, exemplo ſuo rectè vivendi eſſent, aliis documentum ad juſtitiam amplectendam, deponendamque nequitiam. 109.

Adricom.

Levitici in monte morabantur, ut alios ſuo docerent exemplo.

Tertiò. Albertus magnus ſatis latè explicat, quòd Prælatus ſit civitas ſuper montem poſita. Nam civitas eſt civium unitas; ita Præſul ſit ſuorum unio; maximè incumbat, omnes ſuos amore ac charitate conglutinari. Eſt civitas omni virtute bene murata, habens turres, & propugnacula veritatis, ſanctæque doctrinæ. *Turris David, quæ ædificata eſt cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea*, Cantic. 4. n. 4. Sit civitas murata cum propugnaculis, ut omni pro ſuis periculo ſe objiciat Ezech. 13. n. 5. *Non aſcendiſtis ex adverſo; nec oppoſuiſtis vos murum pro domo Iſraël.* Super montem ædificata in eminentia ſanctitatis; in activa, & contemplativa vita, Jerem. 31. n. 23. *Benedicat tibi Dominus, pulchritudo juſtitiæ, mons Sion.* Ex quo pulchrè Prælatos pungit Tertullianus lib. de cultu fœminar. cap. 13. *Ad quid nos Dominus lumen terræ vocavit? Quid civitati ſuper montem conſtitutæ comparavit, ſi non relucemus inter tenebras, & extamus inter demerſos?* Hoc eſt Quomodo rectè comparamur civitati ſuper montem, ſi inter jacentes in vitiorum valle immergimur ibique extamus, atque ab ipſa ima conditione non egerimur. 110.

Albert Mag.

Prælatus ſit ſuorum unio.

Cantic 4.

Ezech. 13.

Jerem. 31.

Tertull.

Prælatus ſuper virtutis montem ſe erigat.

Quartò. D. Auguſtinus lib. 16. contra Fauſtum, c. 17. *Sicut petra Chriſtus, ait, ita & mons Chriſtus. Petra humilis, fortitudo; mons eminens, magnitudo; quia, ſicut Apoſtolus ait; Petra autem erat Chriſtus, & ipſe Dominus: Non poteſt civitas abſcondi ſupra montem poſita; ſe ſcilicet montem, fideles autem ſuos, in ſui nominis gloria fundatos, aſſerens civitatem.* Apoſtolici homines humiles, 111.

Auguſt.

Qui in nomine Jeſu fundantur, maximè exereſcunt. miles, contemptibiles, & ignobiles, unde ita excreſcere potuere, ut civitas, ſupra montem poſita dicerentur? *Fideles ſuos, in ſui nominis gloria fundatos, aſſerens civitatem.* Fundati ſunt Apoſtoli in nomine Jeſu, fundati ſunt in Chriſto, qui mons eſt; & cum invitantur in diviniſſimo nomine Jeſu, exinde quilibet eorum exurgit, ac conſurgit in ampliſſimam, ac valde ſpecioſam civitatem.

112. Iſaia. Quintò. B. Iſaias Abbas orat. 7. de virtutibus, *In hoc ſtudium*, ait, *diligenter incumbamus, ut Dei ſermonem ſervemus; & labores noſtri erunt; veluti civitas fortis, ac munita, qua nos cuſtodiet ab omnibus inimicis noſtris. Hac enim fiducia ſi erimus muniti, omnes inimici ejus per montem ſermonis Domini diſſipabuntur.* Vocavit Dominus ſal, lucem; modò civitatem ſuper montem poſitam appellat: ut denotaret, quòd ille, qui proprio virtutis ſtudio, ſuæque obligationi, atque proprio muneri incumberet, & ad Domini ſermonem ſervandum totus eſſet intentus, quamvis parvus, & humilis; ita adaugendus erat, ut in magnam civitatem, maximéque munitam efformaretur. *Qui virtuti, ſuæque obligationi incumbit, maximè excreſcit.*

112. Idem. D. Thom. Paſchaſ. Albert. Mag. Sextò. Ex iiſdem S. Abbatis verbis colligo, quod etiam docent D. Paſchaſius *lib. 3. in Matth.* S. Thomas, Albertus Magnus, & alij; quod civitas ſuper montem, eſt valde firma, & ſecura; & ita Jeruſalem, ut munita eſſet, atque inexpugnabilis, ſuper montes erat extructa. Pſal. 86. num. 1. *Fundamenta ejus in montibus ſanctis.* Pſalm. 124. n. 2. *Montes in circuitu ejus*; ut advertunt Genebrardus, Incognitus, Lorinus, & alij. Poſtquam ſal terræ, & lucem mundi dixit, civitatem ſupra montem nuncupat. Quia, ſi ob tam magnam ſalis, luciſque dignitatem multæ in eos contrarietates, adverſitatéſque erant commovendæ, nihil ideo eis timendum, ſunt enim civitas ſuper montem valde munita. Et ad majorem firmitatem nota, quiſnam ſit ille mons? D. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte. *Fundata ſuper inſignem, magnámque juſtitiam, quam ſignificat etiam ipſe mons, in quo diſputat Dominus.* Ad majorem firmitatem dicitur civitas ſtatuta ſuper montem, qui eſt mons juſtitiæ. Nam qui juſtitia enituntur, nullas oppoſitiones, nullas tempeſtates vereantur, ſed omnibus inconcuſſo, & firmo ſtent animo. Job veluti reddens rationem, quare in tantis calamitatibus tanta firmitate, ac robore perſiſtebat, ait: *Juſtitia indutus ſum*, Job. 29. n. 4. *Pſalm. 86. Pſalm. 124. Genebrard. Incogn. Lorin. Contra dignitatis tempeſtates. Auguſt. Fundati in juſtitia nihil timeant. Job. 29.*

114. *Præſul tueatur ſuos, bonaque ſua emittat in eos.* Septimò. Civitas in monte conſtituta valles, ac loca depreſſa protegit, ac defendit; cœleſtes aquas & affluentias, non in ſe continet, ſed in inferiora loca dimittit: talis & ſit Eccleſiæ Præſul in monte dignitatis eſt collocatus, ut humiles, abjectos, ac inferiores patrocinetur, & foveat; affluentias, pingues redditus, ac ſuæ dignitatis commoda, non ſibi retineat, ſed in ſuos dividat, atque diffundat. *Qui emittis fontes in convallibus. Potabunt omnes beſtiæ agri*, Pſam. 103. num. 10. Latè *ibi* Lorinus totum explicat in rem noſtram, *Commendat*, ait, *Dei ſapientiam, & providentiam, quæ oculis montium venis aquarum ſcaturire fontes fecerit in valles.* Ex montibus, hoc eſt, ex majoribus, ut proſequitur, deducit bonorum fluenta in abjectos, & tunc omnes beſtiæ agri, hoc eſt, pauperes, & humiles potabunt, & ſaciabuntur. *Pſalm. 103. Lorin.*

Octavò Euſebius Gallicanus homil. in natali confeſſorum, *Epiſcopi ſuper Eccleſiam*, ait, *ſicut civitas ſuper montem, qui ſi pulchri fuerint, & ſui ordinis decorem, & honeſtatem tenuerint, venerantur ab omnibus, mirantur, & laudantur ab omnibus.* Civitas in monte, ſi pulchra eſt, omnium ad ſe oculos rapit, omnibus in veneratione eſt. Ita Epiſcopi, ſi virtutis decore fulſerint, ob eminentiam ſuæ dignitatis ſunt civitas ſuper montem, cunctis conſpicui, omnibúſque in cultu, & veneratione. Non dixit Dominus: Vos eſtis oppidum, vel aliquis parvus locus; ſed *civitas*, quæ eſt ampliſſima, & omnibus in ſumma veneratione, tam ratione ſui, quàm ob loci eminentiam. 115. Euſeb. Gall. *Prælatus bonus in veneratione eſt.*

Videt Joannes *in ſua Apocalypſi*, ſimilem filio hominis inter ſeptem candelabra aurea. *Et habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem*, Apoc. 1. n. 16. Et tandem ipſe Dominus totam viſionem exponit, ut ait Joanni, *Sacramentum ſeptem ſtellarum, quas vidiſti in dextera mea, & ſeptem candelabra aurea: ſeptem ſtellæ, Angeli ſunt ſeptem Eccleſiarum*, ibid, num. 20. Ubi multa notatu digna veniunt. Primò, cur Epiſcopi vocentur Angeli, Secundò, cur candelabris aureis, ac ſtellis in dextera Domini conferantur. Tertiò, cur ipſe Dominus dignatus eſt, viſionem hanc per ſe explicare. *Sacramentum ſeptem ſtellarum, Angeli ſunt ſeptem.* 116. Apoc. 1.

Epiſcopi vocãtur Angeli. Nónne erat clarius, exprimere nomen Epiſcopi, nomen Præſulis? Ad quid ſub nomine Angeli ſignificantur? Ansbertus lib 2. in Apoc. *Ut Angeli honorentur.* Quamvis Eccleſiarum paſtores, ſint homines, in tanto honore vult Dominus ut habeantur, tanquam Angeli, natura ſuperiores, & tanquam ſpiritus Angelici cœleſtis curiæ. Per *cãdelabra aurea*, per *ſtellas in dextera Domini*, ſignificãtur iſti Angeli Eccleſiarum. Dicuntur candelabra aurea, ob puritatem, ut docent Rupertus, & Richardus. Stellæ nuncupantur ob fulgorem virtutis, ut tradunt D. Ambroſius, Aretas. & alij. Et in dextera Dei apparent, qui locus pertinet ad Sanctos, & juſtos, ut notant hîc Primaſius, & Ansbertus, Electi ad dexteram conſtituuntur. *Matth. 25. num. 33.* Atqui in his Epiſcopis erant aliquot defectus reprehenſione digni, ut patet ex *cap. 2. & 3.* Quomodo ergo comparantur candelabris aureis ob puritatem; cum ſtellis, ob fulgorem, virtutis; & in dextera Dei, ob juſtitiam? Sunt Eccleſiarum paſtores, quamvis aliquot defectibus coinquinati, tamen honorandi ſunt, ut puri, ac immundi; & ut ſtellæ, fulgentes, non in quolibet loco, ſed in dextera Dei. Unde ait Andreas *In dextera Dei, hoc eſt, in ſupremi honoris ſtatu.* Tandem Dominus explicat per ſe hanc viſionẽ, ut optimè notavit Ansbertus: *Sacramentum ſeptem ſtellarum, Angeli ſunt ſeptem.* Hoc valde mirum. Multa, & abditiſſima myſteria continentur in hoc libro Apocalypſeos, quæ Dominus per ſe non enucleat, ſed judicio, ac ſententiis doctorum relinquit. Et tamen, quod hæc viſio ad ſeptem Angelos pertineat, ipſe per ſe explanat. Adeò enim ipſe affectat, ut nobis ſit inſinuata, ac mente repoſita reverentia paſtoribus debita, quòd ea, quæ hanc venerationem commendant, non alteri committat, ſed ipſe per ſe explanet. 117. Ansbert. *Prælati honorandi, ut Angeli.* Rupert. Richard. Ambroſ. Aretas. Primaſ. Ansbert. *Prælati, etſi defectuoſi, honorandi, ut puri, & juſti.* Andreas. *Maximè ipſe Dominus affectat venerationem Prælatorum.*

Quæstio XVII.

Quare Apoſtoli dicantur civitas, cùm ſint illius fundamenta?

118. Hugo. *Difficultas quæſtionis.* Pſal. 86. HANC dubitationem movet Cardinalis Hugo, Quomodo, ait, Apoſtoli dicuntur civitas, cùm non ſint civitas, ſed fundamentum civitatis; ſiquidem civitas eſt Eccleſia, de qua dicitur Pſ. 86. n. 3. *Glorioſa dicta ſunt de te civitas Dei, Apoſtoli verò fundamenta.* Unde ib. n. 1. *Fundamenta ejus in montibus ſanctis*; id eſt, Epheſ. 2. Apoc. 21. Apoſtolis. Ad Epeſ. 2. n. 20. *Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum.* Apoc. 21. n. 14. *Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, & in ipſis* D. Thom. Hugo. *duodecim, nomina duodecim Apoſtolorum.* Reſpondent D. Tho. & Hug ad quæſt. Intellige nomine totius partem, nomine ſcilicet civitatis, fundamentum; ac proinde per figuram Rhetoricæ ponitur totum pro parte, civitas pro fundamento.

119. *Apoſtoli Eccleſiæ fundamenta repræſentant.* Reſpondeo primò ad quæſtionem, quòd Apoſtoli abſolutè comparantur civitati, ob rationes datas ſuperiori quæſt. Secundò. Si Apoſtoli conferantur cum Eccleſia, dicuntur ipſa civitas: nam ipſi maximè laboraverunt in exordio militantis Eccleſiæ, eamque fundarunt per totum terrarum orbem. Qui enim alicujus ædificij ponit exordium, jacit fundamentum, totum ipſi adſcri*Danti principium totum eſſe res adſcribendum.*bitur ædificium, totum ei aſſignatur, atque refertur. Et cùm Apoſtoli radicati in Chriſto, tanquam in capite, apposuerunt Eccleſiæ fundamenta, totam ipſi Eccleſiam exprimunt, ac repræſentant.

120. Maphæus. Vulgare eſt adagium, & etiam dixit Maphæus Laudenſis lib. 2. de educatione: *Qui principium dat, totum eſſe rei præſtat.* Numeratis duodecim Gen. 35. filiis Iſraël, ait ſacer textus Geneſ. 35. n. 26. *Hi ſunt filij Jacob, qui nati ſunt ei in Meſopotamia Syriæ.* Unde gravis exoritur quæſtio apud Expoſitores, quomodo hæc duodecim pignora Jacob dicantur in lucem data in Meſopotamia, cùm ex eodem cap. *à num.* 16. apertè conſtet, quòd Benjamin ex materno utero exierit in Bethlehem? Chryſoſt. Quomodo ergo in Syriæ ſolo dicitur natus? Rectè Chryſoſtomus ibi. *Quare dicit Scriptura: Qui nati ſunt ei in Meſopotamia; cùm Benjamin longè poſtea natus ſit, cùm jam tranſiſſet Bethel, & appropinquaret Bethlehem? quia Rachel ante egreſſum ex Meſopotamia conceperat ipſum.* Verum eſt, quod junior filius dilectiſſimus vidit lucem in Bethlehem; at cùm ei in Meſopotamia, in qua conceptus, principium ejus fuerit conceſſum, meritò ibi dicitur natus. Quia unde ſuum res initium obtinet, inde totum ſuum eſſe habere probatur. Et bene gloria filiorum Iſraël Meſopotamiæ adſcribitur, in qua omnes ſua initia habuere.

121. In celebri illa ſtatua explicat Daniel quatuor orbis Imperia, nempe Chaldæorum, Perſarum, Græcorum, ac Romanorum. Et cùm de Chaldaico Imperio verba facit, inquit Nabuchodonoſori: *Tu es Rex Regum, & Deus cœli, regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi, & omnia, in quibus habitant filij hominum,* Daniel 2. Daniel. 2. n. 32. Illud hîc facit ad quæſtionem: Cur inter tam præclara Imperia de Babylonico Rege tam magna elogia divulgantur, ut ipſe ſolus dicatur Rex Regum; & quod Deus ei dederit regnum, fortitudinem, imperium, & gloriam; cùm ejus imperio ſubjectæ non fuiſſent, nec tota Europa, nec tota India, nec multæ aliæ provinciæ, ut docet Benedictus Pereira *lib. 2. in Daniel*; quas tamen, ſaltem ex majori parte videtur ſub ſua ditione habuiſſe Græcus, & Romanus; Cur ergo neuter horum dicitur Rex Regum, ſed Babylonicus? Primus omnium Regum in univerſo mundo extitit Nemrod in Babylonia, ut docent Abulenſis, Hugo, Cornelius à Lapide, & alij ad cap. 10. Geneſ. num. 9. *Nemrod robuſtus venator coram Domino, fuit autem principium regni ejus Babylon.* Cùm ergo in Babylonia fuerit primum regnum, ibi data prima regnandi forma, & ad ejus imitationem alia mundi regna in orbe creverint, bene inter alios Monarchas Babylonicus nominatur Rex Regum, & datur ei imperium, & fortitudo, & gloria. Cùm enim ab ipſo tanquam à cauſa exemplari alia ſurrexerint regna, ac modum regnandi acceperint; bene omnium gloria ipſi refertur, ut ille Rex Regum ſolus ſcribatur.

Pereira. Abulenſ. Hugo. Cornel. Geneſ 10. *Cauſæ exemplari omni eſt adſcribenda gloria.*

Quæstio XVIII.

Quare Apoſtoli dicantur civitas, quæ abſcondi non poteſt?

PRIMA ſolutio quæſtionis, & ſenſus germanus ſanctorum Patrum eſt, quod ſicut civitas ſuper montem conſtituta, cùm ſit ante omnium oculos, abſcondi non poteſt, ſic nec vos diſcipuli mei poteritis occultari. Quod optimè explicat Euthym. *Per hanc, ait, parabolam ad vitæ perfectionem, ac munitionem ipſos inducit, & certaminum præfectos eſſe jubet, tanquam ſub omnium oculis in poſterum ponendos, & in medio hujus mundi theatro certantes. Non poteſt, inquit, civitas abſcondi ſuper montem poſita, nec vos occultari poteritis in doctrinæ altitudine collocati. Reliquum eſt igitur, ut ſolliciti ſitis, quomodo gubernetis, ut aliis oculis in vos figentibus, optimum ſitis exemplar vitæ, ac doctrinæ.* 122. Euthym. *Altitudo Apoſtoli abſcondi non poteſt.*

Secundò. Ad quæſtionem reſpondet Chryſoſtomus homil. 15. in Matth. *Omni tuba, ait documenta ſunt operum clariora, vitaque munda ipſa eſt luce fulgentior, nec obſcurari poterit, etiamſi innumeri fuerint obloquentes.* Apoſtoli, homines abjecti, pauperes, & humiles, verſantes inter tyrannos, & potentes ſæculi maxime eos adverſantes, ac contrariantes verbis, blaſphemiis, factis, & edictis: iſti tamen pauperes occultari non potuerunt, quia eorum præclara virtus non ſinit abſcondi, ſed in publicum, manifeſtúmque facit prodire. 123. Chryſoſt. *Virtus abſcondi non poteſt, ſed ipſa ſe manifeſtat.*

Tertiò. Videbatur potiùs dicendum per comparationem ad Apoſtolos: Non debet civitas abſcondi; ac ſi diceret: Non debetis vos abſcondi. Sed ait: Non poteſt. Homines contemptibiles, & ignoti abſcondi non poſſunt; reſplendebat in eis omnis virtus; & qui virtute condecorantur, non permittit Deus eſſe in occulto, ſed ordinat, ac diſponit, omnium ore, ac præconiis celebrari, & extolli. Immò quantò magis iniqui virtutes caligine, ac nebula obſcurari contentant, tanto magis Deus propalat, & manifeſtat. Divus Chryſoſtomus homil. 72. in Matth. *Non enim, ait,* D. Chryſoſt. 124. *Deus non patitur virtutes occultari ſed omnium ore celebrari diſponit.*

grande aliquid, atque præcipuum occultari diutiùs Deus patitur, ſed ſi tu celabis, ille manifeſtabit.

Palatius. Quartò. Hanc eandem dubitationem proponens Palatius: Cur dicitur: Non debet, ſed *non poteſt; vir ſanctus*, ait, *abſcondi non poteſt. Planè, ſi hominis fragilitatem ſpectes, abſcondi poteſt ſed ſi ingenium charitatis aſpicias abſcondi nequit: non ipſa ſemper pro omnium ſalute ſe prodit, & manifeſtat.*

Charitas abſcondi nequit.

125. Lyran. Quintò. Lyranus Civitas ſuper montem, abſcondi non poteſt. *Quod*, ait, *bonus Prælatus in perſecutione non debet ſe abſcondere, ſed ad defenſionem gregis ſui ſe manifeſtè oſtendere.* Idem docent Paſchaſius, Abulenſis, & alij. Civitas ſuper montem, quamvis conglomerentur hoſtes, ipſa abſcondi non poteſt; ſed firma ſtat, pro ſuis ſe omnibus opponit. Bonus Prælatus in tribulatione non ſe abſcondat, ſed ſtet pro ſuorum defenſione, pro eorumque ſalute periculis ſe objiciat. Sextò. Civitas ſupra montem ſupereminet, non ſolùm vallibus, ſed etiam aliis montibus, & ab ipſis minimè permittit ſe abſcondi. Boni paſtoris exemplar: non ſolùm in valles, ac humiles ſuum dominatum habeat, & exequatur, verùm etiam in montes, hoc eſt, in potentes; & minimè patiatur ab ipſis magnatibus occultari, ac obnubilari in juſtitia perpetranda, & legibus adimplendis.

Paſchaſ. Abulenſ. *Prælatus ad ſuorum defenſionem prodeat.* *Præſul æquè juſtitiam exequatur in humiles, ac potentes.*

126. Abulenſ. Septimò. Abulenſis, *Prælatus*, ait, *civitas eſt in loco alto poſita, quæ abſcondi non poteſt, quia officium boni Prælati debet eſſe omnibus patens, ut quilibet oppreſſus poſſit Prælatum adire, remedium potens anguſtiæ ſuæ, & ille omnibus communicare debet, ne ſit perſonarum acceptor, quia omnibus debitor eſt, magnis, & parvis ſapientibus, & inſipientibus*, Rom. 1. n. 14. Prælatus eſt civitas in monte poſita, quæ non poteſt abſcondi; ſed omnibus ſit patens, nemini ſit recluſus, cunctis ejus oſtium apertum exiſtat, ut omnes poſſint ad eum aditum habere, & cum eo facilè ſua peragere, ac tractare negotia: Hæc eſt notio boni paſtoris, quòd omnibus ſit pervius; ſicut & mali Regis, quòd univerſis occultus habeatur.

Rom. 1. *Prælatus omnibus ſit pervius.*

127. Cùm Samuel ex Dei mandato Saülem ungere vellet, & ſimul cum ipſo, ejuſque puero pergeret, cùm deventum eſſet ad extremam civitatis partem: *Samuel dixit Sauli: Dic puero, ut antecedat nos, & tranſeat, tu autem ſubſiſte paulìſper, ut indicem tibi verbum Domini*, 1 Reg. 9. n. 27. & ſtatim ipſum unxit, *c.* 10. *n.* 1. At verò aliter ipſe Samuel unxit Davidem in Regem. lib. 1. cap. 16. n. 13, *Unxit eum in medio fratrum ſuorum*, Cur idem Propheta hos duos homines, deſtinatos in Reges, tam diverſimode eſt oleo delibutus; unum in occulto, itaut ne ab ejus puero, itineris comite, hoc agnoſceretur; alterum verò aſpicientibus multis, coram parente ſuo, & in medio fratrum ſuorum? Gregorius Magnus ibid. *Oleo quippe*, ait, *in medio aliorum ungitur, quia qui in aliorum exemplum poſitus eſt, nullam ſui partem habere obſcuram debet, & in medio fratrum ungitur, ut unctum, & medium ſe eſſe ſemper arbitretur.* Nam in ipſa unctione præſagium dabatur qualitatis uniuſcujuſque futuri Regis, Saul, qui maximè perverſus evadendus, in abſcondito oleo deſtinatus in regni clavum: David autem, ut probus & juſtus in medio fratrum eligitur: *Medium ſe eſſe arbitretur.* Quia, ſicut ſumma Regis nequitia inde verificetur, quòd ſuis ſit abſconditus; ſic ſumma etiam probitas, ex eo declaratur, quòd cunctis ſit pervius, ut omnium cauſas excipiat Vide *lib.* 1. *c.* 6. *n.* 29.

1. Reg. 9. 1. Reg. 16. Greg. Mag. *Bonus Rex ſuis eſt patens; malus verò abſconditus.*

QUÆSTIO XIX.

Quare ſicut Dominus ait ſuis:* Vos eſtis ſal terræ, vos eſtis lux mundi *non dixerit etiam: Vos eſtis civitas?

I N hoc mirabili ſermone loquens Dominus, ſuis diſcipulis ait: *Vos eſtis ſal terræ, vos eſtis lux mundi*; & non ait: Vos eſtis civitas; ſed abſolutè, *Non poteſt civitas abſcondi*. Cur ſuppreſſit illud, *Vos eſtis*? Reſpondet primò Maldonatus. Deeſt prima pars ſimilitudinis: Vos eſtis civitas, aut ſimiles civitati ſupra montem poſitæ. Et ideo dici poteſt, quòd fortaſſe illa particula, *Vos eſtis*, omiſſa, ne toties repeteretur; nam facile ex ſuperioribus intelligenda venerat; & repetitio eſt fugienda. Vide ſuprà *c.* 3. *n.* 21. 128.

Maldon. *Repetitio fugienda.*

Secundò. Dico, in omiſſione illius particulæ magnum myſterium latere: nam in primis duabus comparationibus adducta eſt: *Vos eſtis ſal terræ, vos eſtis lux mundi*; plenè, & adæquatè ſali, & luci comparantur Apoſtoli. At verò in hac tertia combinatione non ponitur particula, *Vos eſtis*: ſed abſolutè civitas ſuper montem poſita adducitur in exemplum, forte enim non ita comparantur expreſsè, & adæquatè civitati in monte conſtitutæ, ſicut conferantur cum ſale, & luce. Nã inter duas illas primas, & hanc tertiam comparationis partem hoc eſt diſcrimen, quia ſal non ſe ipſum ſaporat, & condit, ſed alia; lux non ſe ipſam illuminat, ſed alia; at civitas ſupra montem poſita, ut dixi q. 16. ex D. Paſchaſio, Alberto Magno, S. Thoma, & aliis, eſt valde firma, & ſecura, ac inexpugnabilis, & maximè ibi ædificata, & conſtituta ad ſui, ac ſuorum, quos in ſe continet, defenſionem; in eoque loco ad magnum etiam ſui auctoritatem, ac præeminentiam ſita eſt. Benè ergo Eccleſiarum Præſules comparantur magis expreſsè, & veluti adæquatè ſali, & luci, quæ non ſuas, ſed aliorum commoditates reſpiciunt; non verò tam expreſsè, & omnimodè civitati ſuper montem, quæ primò ad ſui utilitatem, defenſionem, & auctoritatem ibi cõſtituta eſt. Præſul enim non ad ſui, ſuorumque proventus creatur, ſed totus in aliorum ſalutem, ac defenſionem eſt datus. 129.

Paſchaſ. Alb. Mag. S. Thom. *Præſul non eſt ad ſuas commoditates ſed ad ſuorũ utilitatem datus.*

Iſaias. *cap.* 60. *n.* 16. promittit populo Chriſtiano multa bona, magnaſque proſperitates, ut explicant D. Cyrillus, D. Hieron. Procop, Oleaſter, Pintus, Forerius, & alij. Ait Propheta: *Mamilla Regum lactaberis, & ſcies, quia ego Dominus ſalvans te, & redemptor tuus fortis Jacob.* Per *mamillam* intelligit Regum bona, ut clariùs habent Septuag. *Divitias Regum comedes.* Sed cur Propheta inter eximias, quas denuntiat, felicitates, deſcribit, quòd bona Regum, principum ac prælatorum deriventur in populo, ſicut lac è mamilla; quod non abundantiam, ſed quandam videtur parcitatem denotare, nam lac guttatim è pectore cadit. Cur ergo non dixit, quòd participabunt bona illa, tamquam è fonte, ac torrente, ſed è mamilla? Magna, præclaraque reipublicæ felicitas, quod Regum, ac principum bona ſint tanquam lac in pectore: nam lac eſt in mamilla, non ad propriam ſuſtentationem, alimentum habentis, 130.

Cyril. Hieron. Procop. Oleaſter. Pintus. Forer. Septuag. *Bona Regum ſint non ad ſui indulgentiam, ſed ad ſuorum ſuſtentationem*

bentis,

bentis, ſed ad alterius nutrimentum. Ita optimus gubernator divitias, bonaque habet, non ut ipſe eis indulgeat, ac foveatur, ſed ut populus ex eis comedat, ac paſcatur. Anton. D. Anton. Ulyſſip. ſerm. in Domin. 4. poſt. Pentecoſt. *Regi ac principi reditus & vectigalia dantur, non ut ipſe ſibi indulgeat, & lautè comedat, ſed ut in populum diffundat, & omnes ſint ſaturati.* Vide *c.7. n.93. & c.5 n.264.* Et ſuprà hoc c. *n.45.46. & 47.*

Matth.5.n.15. Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo ſunt.

VERSIONES.

Syriacus.	Neque lumen lucernæ admovent, ut ponant eam ſubter modium, ſed ſuper candelabrum, ut luceat iis omnibus, qui ſunt in ædibus.
Imperfectus homil. 10.	Quia nec qui accendunt lucernam, ideo eam accendunt, ut ponant ſub modio.
Radix Græca, ut vult Cor. nel. à Lapide.	Neque accendunt lampadem, ſeu facem, ſeu candelam.
Hebræus.	Ponunt ſub ſato.
Tertul. lib. ad. verſus Hereticos cap. 25.	Lucerna non ſub modio abſtrudi ſolet, ſed in candelabrum conſtitui.

EXPOSITIO.

131. Paſchaſ. AIT D. Paſchaſius lib. 3. In Matth. *Docuit Dominus ſuos ſumma, & ſublimia, quippe ut condiant ſalis offi io ad incorruptionem animas; ut illumines eas ad intelligentiam veritatis, ut defendant, quas acquiſierint, ab impulſu hoſtili; defenſos verò accendant ad amorem divinitatis.* Et in his comparationibus, ut præclarè notat D. Thomas, Apoſtolorum magnalia primò Dominus explicavit per affirmationes: *Vos eſtis ſal terræ, vos eſtis lux mundi*; nunc verò per negationes: *Non poteſt civitas abſcondi: neque accendunt lucernam.* Tot enim ſunt excellentiæ Apoſtolorum, ut non ſolùm affirmationibus, ſed etiam negationibus exprimantur; ſic etiam Baptiſtæ, non ſolùm affirmationibus, ſed etiam negationibus declarantur à Joanne *cap. à num. 6.* Vide *lib. 1. c. 9.45.* Dominus ſuas in hac quarta ſimilitudine comparat lucernæ accenſæ. Et hujus ſententiæ breviter hæc eſt ſumma, ut Apoſtoli, in ſublimi dignitatis gradu conſtituti, acceptam lucem non abſcondant ſed omnes ſua prædicatione illuſtrent. Tamen ad majorem claritatem quinque hîc explicanda notat Albertus Magnus. Primum lucernæ accenſio. Secundum, locus, in quo non ponitur. Tertium locus, in quo ponitur. Quartum uſus. Quintum ad quos refertur.

D. Thom. *Excellentia Apoſtolica negationibus explicantur.*

Albert. Mag.

132. Primò. Accenſio lucernæ. *Neque accendunt lucernam.* Nemo admovet lumen lucernæ, & in abſcondito ponit, ut inquiunt in Chriſti perſona Theophylactus, & Euthymius, *Nec ego vos eo ſine divina ſcientia accenderim, ut abſconderem, ſed ut omnes illumineτis.* Theoph. Euth m. Chryſoſt. Nam, ut ait Chryſoſtomus *homil. 15.* Ego lumen accendi, non propter vos ipſos modo, verùm etiam propter illos qui illuminandi ſunt. Paſchaſ. Et bene advertit D. Paſchaſius *lib. 3.* quòd Apoſtoli ſuperiùs glorioſius ſint lux vocati, nunc autem lucernæ. Secundò locus, in quo non ponitur, *& ponunt eam ſub modio*, timoris, vel commoditatis præſentis ſæculi. Ad litteram verò, non ponitur lucerna accenſa in abſcondito, hoc eſt, ſub modio, ſeu vaſe, ut dixit. Luc. 8. num. 16. *Nemo lucernam accendens operit eam vaſe.* Luc. 8. *Actio fruſtranea fugienda.* Tunc enim fruſtranea eſt lucis accenſio. Tertiò locus, in quo ponitur; *Sed ſuper candelabrum*, hoc eſt, in publico, & manifeſto. Nam Eccleſiaſtici, cum ſint veritatis magiſtri, ſe non abſcondant, ut ait D. Hieronymus, Hieron. ſed tota libertate ſe probant; nam quamvis Sancti, ut ponderant Rupert. *lib. 4. in Matth.* Rupert. & latius dicam *quæſt. 2.* ob ſuam humilitatem in ſpeluncis, & terræ cavernis ſint abſconditi, ut erant Prophetæ; quando tamen occaſio urget, in publicum exeunt, & coram omnibus lucent. *Quando urget occaſio, in publicum manifeſtandum.* Myſticè, *Super candelabrum*, hoc eſt, ut ait gloſſa Interlinearis, Interlinear. *Super vitæ integritatem*, ſuper quam ponenda eſt doctrina. Vel ſuper candelabrum. id eſt, Eccleſiam, ut explicant Albertus. S. Thomas. Albert. S. Thom. Vel, ut ait Gloſſa, Hugo, Gloſſ. Hugo. lucerna Chriſtus, candelabrum crux, in qua maximè reſplenduit, & illuminavit.

133. Chryſoſt. Quartò uſus: *Ut luceat*, hoc eſt, ut illuſtret, & illuminet, Ait Chryſoſtomus *homil. 15. in Matth.* in perſona Chriſti: *Ego lumen accendit ut verò perſeveret ardens, veſtri profectò ſit ſtudij.* *In donis acceptis conſervandis noſtra exigitur cooperatio.* Chriſtus nobis dedit lumen fidei, & ſcientiæ; ut tamen hæc lux ardeat, ne ſit ſub modio, noſtrum requiritur ſtudium, noſtra cooperatio exigitur. Quintò. Ad quos refertur utilitas? *Luceat, omnibus, qui in domo ſunt.* Omnibus, ait Hugo, Hugo. ſine ulla diſtinctione perſonarum, ſive divitibus, ſive pauperibus. *In domo.* Per *domum* intelligit D. Auguſtinus mundum. Auguſt. Beda verò, D. Anſelmus, S. Thomas Eccleſiam. Beda. Anſelm. S. Thom. D. Paſchaſ. utrumque ſimul. Paſchaſ. Et ut explicat Caietanus, Caietan. luceat omnibus, qui in domo totius mundi ſunt. Eccleſia ſiquidem Chriſti una domus eſt totius mundi, *1. ad Timoth. 3.*

QUÆSTIO XX.

Quare potiùs dixit Chriſtus lucernam non eſſe ponendam ſub modio, quàm ſub alia re?

134. Iſidor. MODIUS, ut ait D. Iſidorus *lib. Etymolog. 17.* eſt vas in quo menſuranda menſurantur. Modius in ſe vacuus, & ſolum per ſuperficies exteriores ligneus eſt. Ait Imperfectus *homil. 10.* Imperfect. Modij ſunt amatores mundi, qui quamvis per ſuperficies exteriores videantur

habere apparentiam ; tamen in ſe ſunt omnino vacui ſpiritualibus,& divinis; nec enim ſub hujuſmodi mundialibus , ac concupiſcentia mundi prædicatio ponenda eſt,ne ab hujuſmodi mundi amore impediatur, ſed ſuper illum, ut liberè , & expeditè prodeat.Hæc ratio procedit, etiamſi lucerna poneretur ſub quocunque alio operiente vaſe. Noſtra quæſtio eſt: Cur dicatur lucerna poſita potius ſub modio, quàm ſub alio.

Prædicatio , ſub mundi amore ponenda non eſt.

135. Auguſt. Hilar. Reſpondent primò D.Auguſtin. *lib.1. de ſerm. Domini in monte*, D.Hilarius , lucerna non ponitur ſub modio,ſed ſuper illum,quia charitas Apoſtolica non reſtringitur menſura,ſed ſine illa debet ſuam doctrinam per omnes partes impertire. Chriſti charitas non coarctatur. Judæa non una natione , ſed ad omnes populos , ac nationes ſe extendit Secundò. Idem Aug. Modius ſignificat bona temporalia, quæ certa dierum menſura inchoantur,& tranſeunt;ſuper modium, & candelabrum ſunt æterna,& ſpiritualia,quæ nullo fine coercentur Joan.3.n.34. *Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum.* Sub modio ergo lucerna ponitur , quando quiſque lucem bonæ doctrinæ commodis temporalibus obſcurat , & tegit : ſuper candelabrum autem , quando quis bona temporalia, & corpus ſuum miniſterio Dei ſubjicit , ut ſuperior ſit prædicatio veritatis , inferior ſervitus corporis. Eundem ſenſum proſequitur D. Greg.*l.*31.*mor.c.*34.Lucerna enim prædicationis. ait non eſt ponenda ſub commodo temporali.

Charitas non terminatur certo loco. Auguſt. Joan.3. *Prædicator ob temporale commodum non obtenebretur.*

136. Albert.Mag. Sap.17. Tertiò.Albert.Magnus,Modius.ait,tria notat; in ſe enim non eſt perſpicuus, ſed tenebroſus , & ſignificat vitam opacam tenebris peccatorum. Sapient.17.numero.15.*Ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere , nec ſyderum limpidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam. Modius* in quantitate menſura eſt quædam aridorum., & ſignificat terminis unius gentis , vel hominis limitatam doctrinam , qua omnibus prodeſſe debet , & poterit. Ad Epheſ. 3. n. 8. *Mihi omnium Sanctorum minimo data eſt gratia hæc , in Gentibus evangelizare inveſtigabiles divitias Chriſti , & illuminare omnes.* Modius uſu eſt, quo redditur redditus agrorum,& ſignificat pretium , ſub quo ponitur regnum , quod gratis eſt exhibendum.Matth.10.num.8. *Gratis accepiſtis , gratis date.* Et per hæc ſignificatur, quòd prædicatio evangelica non ſit conſtituenda ſub tenebroſa vita peccatorum ; nec ſub terminis unjus nationis; nec ſub pretio, & commodo temporali : ſed in puritate vitæ , & gratis ad omnes gentes extendenda.

Epheſ. 3. Matth.10. *Prædicatio fiat puritate vitæ & gratia.*

137. Anſelm. Quartò. D. Anſelmus. *Chriſtus fuit lucerna , id eſt , lux in vaſe humanitatis : non latuit pro timore præſentium , vel amore : vel non latuit in figuris veteris legis : Similiter Apoſtoli non latuerunt ſub modio, timoris, vel ſpei temporalis, vel in ritibus Judaicis, ſed coram omnibus veritatem prædicaverunt. Modius* ob menſuræ formam temporalia denotat , ut ſæpe dixi ; & quia ea,quæ ſub eo ponuntur quando eſt verſio ore, manent abſcondita , & occulta , per quæ timor denotatur : ideo ait Chriſtus,quòd prædicatio evangelica non ſit ponenda , nec ſub commodo temporali , nec ſub timore humano.

Prædicatio fiat ſine timore.

138. Cantic. *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilavi te amica mea.* Cant.1. num. 9. Valde mirabile eſt omnibus Expoſitoribus,quòd tenera ſponſa conferatur cum copioſo equitatu,& cum potentiſſimis *Pharaonis* curribus, quia ita audaces extiterunt, ut mare tranſigere pro perſequendis hoſtibus non dubitarint. Unde ergo tanta audacia in delicata adoleſcentula?Sacrorum Prædicatorum formam hîc agebat , ut docent D. Ambroſ.*lib.de Iſaac,& anima. cap.* 4. Catena trium Patrum,Juſtus Orgelitan. Philo Carpath. & alij. Superiùs enim dixerat : *Ubi paſcas, ubi cubes* : ut ſuum dilectum ſuis adoleſcentibus, hoc eſt , ſuis auditoribus oſtenderet. Et cùm Concionatorum perſonam ageret ; fœmineam teneritudinem deponit; & ita audaci accingitur animo , ut cùm una exiſteret , copioſiſſimus equitatus reputaretur ; & non quilibet, ac vulgaris, ſed *in curribus Pharaonis* , qui fortiter,rapidiſſimoque impetu,ut notat Philo Carpathius , ad debellandos hoſtes ferebantur , itaut nec à mari detinerentur , ſed idipſum tranſigere ſint aggreſſi. Ita prædicator ſumpto prædicationis officio hoſtes non timeat , pericula maris non formidet, ſed omnia contemnat , ut munus ſuum animosè adimpleat. Juſtus Orgelitan. *Chriſtus loquitur ad Eccleſiam* , ait , *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilavi te , amica mea , cùm ſapientes mundi ad meam fidem evocandos converti , ut depoſito timore ſæculi , ſub me , qui ſum vera ſalus , currendo proficiant ; meque circumferendo piis prædicationibus credentium fidei oculis manifeſtent.*

Ambroſ. Orgelit. Carpath. *Prædicator nullo timore concutitur, nullo periculo retardatur.* Orgelit.

Peracto miraculo magnæ capturæ piſcium , de quo ſatis latè *cap.*6.videns Petrus Chriſti virtutem , maximè tremebundus procidit ad genua 139.
Jeſu,aitque Dominus ei : *Noli timere, ex hoc jam homines eris capiens* , Luc.5. n. 10. Ubi Dominus ſuum ei Apoſtolatus , prædicationiſque prædixit officium , ut ex Beda, Bonavent. dixi *citato loco* , Sed cur Petro ad prædicationis munus non promittitur magna ſapientia , magna eloquentia , & linguarum donum, ſed his ſuppreſſis confidentia timorem excludens , ei exprimitur ? Cætera Prædicatoris ſunt ornamenta præclara ; at inter omnia ipſum maximè condecorat , & ad debitum Concionatoris munus magnoperè exigitur , ut audacia, animoſitateq; armetur, ut nullo principum timore concutiatur, nulla petulantium formidine terreatur. Hugo. *Datur exemplum doctoribus quòd non propter peccata ſubditorum, vel timiditatem propriæ conſcientiæ dimittere debent munus Eccleſiaſticum,ſcilicet officium prædicationis.*

Luc. 5. Beda. Bonavent. *Inter omnia Prædicatori animoſi as maximè neceſſaria.* Hugo.

Matth.5.n.16. Sic luceat lux veſtra coram hominibus ; ut videant opera veſtra bona , & glorificent Patrem veſtrum , qui in cælis eſt.

VERSIONES.

Syriacus. Ita luceat lux veſtra , &c. ut videant opera veſtra bona, evehantque laudibus Patrem veſtrum.

D.Aug.l.1.de ſerm.Dom.in monte. D. Leo ſer.5.& 8.de Epiphania. Sic luceat lumen veſtrum ut videant bona facta veſtra.

D.Chryſoſt.

D. Chryſoſt. ſerm. ne ſcandalum ponamus. Sic ſplendeat lux veſtra.

Imperf. hom. 10. *D. Chryſolog. ſerm.* 24. Ut magnificent Patrem veſtrum.

Arias. Ut videant veſtra pulchra opera.

EXPOSITIO.

140. *Senſus totius ſententiæ.* DIXERAT Dominus ſuprà, ſuos eſſe ſal, lucem, civitatem ſuper montem, & lucernam. Nunc explicat modum, quo ſe habere debeant in functionibus, ac miniſteriis ſuis, ut eorum opera ita coram hominibus fulgeant, ut omnes ex eis glorificent Deum. Ait Dominus: *Sic luceat.* Preme illud verbum, *ſic*; id eſt, maximè, ſeu magnoperè luceat lux veſtra. Ita explicavi ſuprà *cap.* 3. hoc verbum: *Sic Deus dilexit mundum, & fatigatus ex itinere ſedebat ſic*, cap. 5. Iterum expendi infra numero 175. Sic *lux veſtra luceat*, ut ait Fauſtinus *lib.* 1. *de gratia Dei, cap.* 5. Non otio reſolvamini, ſed lux vobis data luceat; & in theatro mundi reſplendeatis, non luce aliena, ſed veſtra. *Coram hominibus.* Nam etiam ſi multi eſſent inimici, & detractatores; tamen, ut ait Chryſoſtomus homil. 15. *Etiamſi innumeri accuſare cupiant, nullus unquam infuſcare vos poſſit.* Coram hominibus dixit non coram Angelis, quia luce ſua homines erant illuminandi.

Fauſtin. Quilibet reſplendeat luce ſua.

Chryſoſt.

141. *Ut videant opera veſtra.* Illa particula, *ut*, dicit finem lucis veſtræ, nempe, non ut vos laudemini, ſed ut homines videntes opera veſtra glorificent patrem. *Videant opera veſtra.* Non dixit, ut videant ſermonem veſtrum, ſed *opera veſtra.* Ita ait Euſebius Gallicanus homil. in hoc Evangelio. *Magis enim operando, quàm loquendo proficitis, quia major eſt ſplendor operis, quam ſermonis.* Multò efficacius movent opera, quàm verba. *Glorificent Patrem veſtrum.* Quia, ut ait D. Leo ſerm. 5. de Quadrageſ. *Ejus opera videntur in famulis.* Nam ipſe dat gratiam, & auxilia, per quæ operamur; & ideo tota noſtra operatio bona non nobis aſcribenda eſt, ſed principaliter ipſi referenda. Unde ait idemmet S. Leo ſerm. 7. de Quadrageſ. *Chriſtiana pietas in ſuum tranſit auctorem, dum in ipſum dedicamur benigni quem in nobis fatemur operari. Dicente Domino; at videant opera veſtra, & magnificent Patrem veſtrum.* Glorificatur Deus in Operibus noſtris, qui tales elegit ſervos, taleſque in Eccleſia dedit miniſtros. Politicum regimen boni miniſtri gloria Regis deſtinantis. Unde inter multa præclara in regno Iſraëlitico Regina Saba admirata maximè laudat Salomonis ſapientiam, dum contemplatur templum habitacula ſervorum, & ordines miniſtrantium, 3. *Reg.* 10. *num.* 4. Poſt illud primum orbis miraculum, ordines miniſtrantium maximè Salomonis ſapientiam indicabant.

Euſeb. Gall. Efficacius movent opera, quàm verba. Leo. Bona operatio noſtra à Deo venit. Idem. Bonus miniſter gloria Regis.

QUÆSTIO XXI.

Quomodo cohæreat, quòd Dominus hîc ſuis diſcipulis mandat, ut eorum opera homines videant, cum infrà coram eis non eſſe facienda præcipiat?

AIT Dominus hoc loco: *Luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra, & glorificent Patrem.* Et tamen in hoc eodem ſerm. *c.* 6. *n.* 2. & 5. docet ſuos: *Attendite, ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis.* Quomodo ergo ſtat, ut fiant coram eis, & non coram eis. At miſſis multis, ex ipſiſmet verbis facilis ſtat utriuſque loci reconciliatio. 142. Matth. 6.

Primò præcipit; ut fiant coram hominibus, non propter te, ſed propter gloriam Dei, ut tota intentio operis ſit, ut homines illa videntes, excitentur ad glorificandum non vos, ſed Patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Secundo verò loco vetat juſtitiam noſtram fieri coram hominibus, *videamini ab eis*; ac ut ipſi nos glorificent. Non enim laus noſtra, ſed gloria Dei quærenda eſt in operibus noſtris. Eleganter totum docet Divus Gregorius 3 part. Paſtor admonitione. 36. *Quin ergo, ait, quod opus noſtrum, & ita faciendum eſt, ne videatur, & tamen ut debeat videri, præcipitur? niſi quòd ea, quæ agimus, & occultanda ſunt, ne ipſi laudemur; & tamen oſtendenda ſunt, ut laudem cæleſtis Patris augeamus. Nam, cùm nos juſtitiam noſtram coram hominibus facere Dominus prohiberet, illico adjunxit, ut videamini ab eis. Et cum rurſus videnda ab hominibus bona opera noſtra præciperet, protinus ſubdit: Ut glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Qualiter igitur videnda eſſent, & qualiter non videnda ex ſententiarum fine monſtravit, quatenus operantis mens opus ſuum & propter ſe videri non quærat, & tamen hoc propter cœleſtis Patris gloriam non celaret.* Idem docent D. Auguſtinus *lib.* 5. *de civitate Dei, c.* 14. D. Fulgent. *Epiſt. de ſtatu viduali, c.* 19.

143. Germana quæſtionis ſolutio. Gloria Dei in noſtris operibus quærenda. Gregor. Auguſt. Fulgent.

Secundò reſpondet Divus Paſchaſius *lib.* 4. *in Matth.* ſtatim in initio, expendens illa verba: *Cavete, ne juſtitiam veſtram faciatis*, &c. ait S. Doctor: *Notanda in omnibus verborum proprietas; nam illinc dictum eſt: Sic luceat lux veſtra; iſtinc autem: Cavete, ne faciatis opera veſtra coram hominibus. Itaque nec prohibet, ne luceant, ſed tantùm, ne fiant ab eis, ut videantur; quia profectò, ſi virtutes eſſent, lucerent.* Nam prohibet Dominus, ut opera luceant, ſed ut fiant ea intentione, ut luceant, ac videantur; quia cùm ſint opera virtutis, lucere debent; virtus enim per ſe maximè reſplendet, & fulget. Joannes Baptiſta dicitur: *Erat lucerna ardens, & lucens*, Joannis 5. numero 35. primò dicitur ardens, deinde lucens: nam, cùm arderet charitatis igne, omnium flamma virtutum, conſequens erat, ut eſſet lucens: *Induamur arma lucis, ſicut in die honeſtè ambulemus*, Rom. 13. num. 2. Quænam ſunt hæc lucis arma? hoc eſt, arma virtutum, ut ibi explicant Chryſoſtomus, Remigius. Tam annexa eſt virtuti lux, ut nomine *lucis* virtus denotetur. D. Chryſologus ſerm. 24. *Sociæ*, ait, *ſemper boni operis.*

144. Paſchaſ. Virtus lucet & reſplendet. Joan. 5. Rom. 13. Chryſoſt. Remig. Chryſolog.

Tertull. *operis ſunt lucernæ. In manibus ſanctorum ipſa opera ſunt lucernæ, dicente Domino: Sic luceat lux veſtra.* Et Tertullianus lib. de cultu fœminarum *Hæc ſunt, quæ nos luminaria mundi faciunt, bona ſcilicet opera.*

145. Greg.Mag. Tertiò, D.Gregor.Magnus lib.19.mor.cap.18. *Cùm juſti, ait, virtutes ſuas occultare deſiderent, tamen ut alij eorum exemplo proficiant, prodantur inviti, & facta quidem ſua occultando ſe ipſos cuſtodiant; ſed dum produntur inviti, bona ad proximos ſuos exempla transmittant. Occultentur ergo ſtudio, neceſſitate publicentur.* Dominus mandat, ut noſtra juſtitia non fiat coram hominibus, ut videamur ab eis; & tamen hîc præcipit, ut lux noſtra luceat coram hominibus. Quia cùm juſti ſecundùm ſuum ſtudium, & deſiderium maximè intendant, & affectent, bona ſua abſcondere opera, & ab hominum oculis ſemovere; at vero cùm tempus exigat, occaſio poſtulet, in publicam exeunt, manifeſtent opera ſua ad Dei gloriam, ad confirmandam doctrinam, ac ad proximorum ſalutem, ut alios ad vitam ſuo trahant exemplo, & in reverentia ſint tanquam Eccleſiæ Præſules, utque omnes eorum dictis fidem præſtent, ut proſequitur idem Gregorius *citatus*, & Chryſoſtomus. *ſerm. Ne ſcandalum ponamus.*

Juſti occultent opera, urgente occaſione manifeſtent.

Gregor. Chryſoſt.

146. Hebr.1. De ſanctis Prophetis ait Paulus ad Hebr. 11 num. 38. *In ſolitudinibus errantes, in montibus, & ſpeluncis, & in cavernis terræ.* Et tamen ſi Scripturam conſulas, paſſim invenies ſanctos Prophetas in medio civitatis, & in frequentia populorum, ut habet exemplum in Iſaia 6. num. 5. *In medio populi polluta labia habentis ego habito.* In Jeremia 40. n. 6. *Venit Jeremias ad Godoliam, & habitavit cum eo in medio populi.* Similiter in Ezechiele, Daniele, Zacharia, Malachia, & aliis. Quomodo ſtat ergo Pauli ſententia cum factis? Si apud civitates frequenter inveniuntur, & in medio earum habitabant, cur de eis dicitur, quòd erant in ſpeluncis, & cavernis terræ? Sancti Prophetæ quantum erat ex propenſione, inclinationeque ſua, ſolitudines, ac ſpeluncas quærebant, ut ibi latitarent, ac verò quando tempus flagitabat, occaſio urgebat, non in angulo, ſed in medio civitatis apparebant, ut lucerna ſuper candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo ſunt, ut ſua doctrina, ſuo exemplo omnes lucrifacerent. Rupertus lib.4.in Matth. *Et ſi quilibet eorum, ait, in ſpeluncis, & cavernis terræ deliteſcere voluit, & ad tempus delituit; nihilominus tamen, ubi cauſa popoſcit, foris prodiit, in publicum venit, Deo jubente, vel ordinante, ut beneficium lucis, cujus erat particeps, plurimis impertiretur.* Quod confirmat exemplo Joannis Baptiſtæ, qui à teneris annis uſque ad trigeſimum in deſerto deliteſcens; tamen, cùm eſſet lucerna ardens, & lucens, ut occaſio venit, in publicum ſe manifeſtat, ut teſtimonium perhiberet de lumine. Vide ſuprà *c.5.n.2.& 225.*

Iſai.6.

Jerem. 40.

Verus miles etſi deliteſcat in occaſione ſe manifeſtat.

Rupertus.

Quæstio XXII.

Quomodo Apoſtolis præcipiatur, ut luceant coram hominibus. Varia dubia exponenda.

147. Ambr. Primo. Cùm jubentur lucere, *lux* appellantur. *Luceat lux veſtra.* De luce ait D. Ambroſius. *Non ſplendore tantummodo, ſed in omni utilitate gratia lucis probatur.* Excellentia lucis verificatur, non in ſuo fulgore tantùm, ſed in aliorum commodo, quo alios illuminet, & foveat. Magnoperè conſidera, lector, quòd Chriſtus ſuos diſcipulos comparavit luci, & lucernæ. *Vos eſtis lux mundi,* ſupra dixit. Deinde: *Neque accendunt lucernam, & ponunt ſub medio.* At verò quando eos præcipit lucere, non ait: Luceat lucerna veſtra, ſed luceat lux veſtra. Inter lucernam, lampademque igne accenſam, ac cæleſtem lucem, illud interjacet diſcrimen, ut notavit D.Chryſoſt. tom.5. hom.9. ad populum Antioch. *Quod ignis, ait, naturâ alta petit, etſi infinita cogant, ad inferiora ferri non toleraret. In ſole vero totum Deus contrarium fecit, ipſius radios ad terram convertit, & lucem fecit inferiùs vergere.* Fax, vel candela igne accenſa illuminat, ſed ſuo commodo maxime attendendo, vehementi impetu ignis ejus aſcendit, & ſurſum fertur, ut ad ſuum centrum deveniat, & ibi requieſcat. At cœleſtis lux reſplendet, ſuos radios deorſum, ac in terram mittendo, ut hæc inferiora illuminet, & ſua benigna influentia creet, & recreet, ac foveat. Peroptimè ergò non præcipitur hic, luceat lucerna veſtra; ſed, *Luceat lux veſtra.* Quia Eccleſiaſticus ſive prædicatione, ſive munere fulgeat, non ut ſuo proventui incumbat, ſed ut aliorum conſulat utilitati: reſplendeat, non ut ſibi requiem in aliqua præbenda, vel dignitate acquirat, ſed ut inferiora illuminet, calefaciat, & adjuvet.

Jubentur lucere, ut lux, non ut lucerna.

Chryſoſt.

Præſules non ſuum, ſed ſuorum commodum procurent, & quærant.

Secundò. Quomodo præcipit Dominus, ut lux noſtra luceat coram hominibus, videtur enim quòd tunc lux virtutum expoſita maneat, ut extinguatur vento vanæ gloriæ, vel ſaltem ut obnubiletur a pulvere concitato à ſpiritu, ac impetu humanæ ambitionis. Præclarè reſpondet D. Bernardus ſerm. in Nativitate S. Joannis. *Singulariter, ait, Apoſtolis & Apoſtolicis viris dicitur: Luceat lux veſtra coram hominibus; nimirum tanquam accenſis, & vehementer accenſis, & quibus non timeatur à flatu quolibet, aut impulſione ventorum.* Viri Apoſtolici ita accenſam in ſe habent magnam charitatis fornacem, ut nihil jam à ſæculi vanitatis flatu timeatur: vera enim virtus ita ardet, ita accenſa eſt, ut nullo ventorum impetu extingui, aut minui poſſit. 148.

Bernard.

Perfecta ſanctitas ita eſt accenſa, ut à vanitatis vento non extinguatur.

Tertiò. Præcipit Dominus, ut luceant *coram hominibus*, ex quibus multi erant infeſti inimici, & detractores maledici; & tamen mandatur; ut coram eis luceant. D. Chryſoſtom. 5. *Reſplende fulgore vitæ, & maledicos omnino contemne: non poteſt enim accidere, omnino non poteſt, ut qui virtutem diligenter exequitur, numquam plurimos acquirat inimicos.* Valde conſequens eſt, quòd ſi tua lux fulget, multi inſurgant adverſarij; hos tamen contemne, & fuge. 149.

Chryſoſt.

Contra virtutem inſurgunt æmuli.

Quartò, Quomodo mandatur Apoſtolis, ut luceant *coram hominibus*, nam, ut ait Seneca epiſtol. 52. *Humanus oculus caligat in aliena luce.* Si dum alterius reſplendores objiciuntur, noſter obtutus palpitat, & hebetatur, quomodo dicitur Apoſtolis, ut luceant coram hominibus? Imperfectus hom. *Coram hominibus, id eſt, ſic illuminare, docete, non ut verba veſtra tantum modo audiant homines, ſed ut opera veſtra bona videant,* Preme illud verbum, *Sic illuminate, docete.* Tanquam ſi dicat Chriſtus: O diſcipuli mei, ut homines bona veſtra facta videant, illuminate eos, lumen in eorum 150.

Seneca.

Humanus oculus alienam lucem videre non poteſt.

Imperfect.

eorum oculos effundite, ut veſtra bona opera percipiant: nam propria, & ingenita oculorum acies alienos radios non valet intueri; ut ergo homines veſtram lucem videant, illuminate, lumen eis concedite, ac date.

Quilibet luce fulgeat ſua, non aliena.

151. Quintò. Supra Dominus ſuos appellaverat, *lucem: Vos eſtis lux mundi.* Ad quid modò ait: *Luceat lux veſtra*, planum eſt enim, quod, ſi lux ſunt, reſplendeant. Ad quid mandatur eis, quod radios ſuos emittant? Optime ſane dicitur eis: *Luceat lux veſtra*; lucete luce veſtra, non aliena; radios diſpargite non emendicatos, ſed proprios: non enim condecoratur, ſeu deturpatur potius, ac fœdatur, qui alieno vult nitore reſplendeſcere.

Geneſ. 27.

152. Benedicens Iſaac filium ſuum Jacob, ait: *Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni*, Geneſ. 27. n. 27. Sed dum Iſaac odorem filij ſui maxime extollere vult, cur eum non comparat pretioſiſſimis aromatibus turis, balſami, & laſaris (vulgò *benjoin*) vel cum ſuaviſſimis aquis roſea, vel myrtea, hæc enim ſunt pigmenta, quæ in magna æſtimatione habentur, ac in uſu Regum, & principum veniunt. At his omiſſis filium ſuum confert cum odore agri pleni, qui eſt quid multo magis vulgare, & etiam ruſticale. Pondera diſcrimen inter utrumque: nam illa pretioſa aromata fiunt ex tranſſubſtantione aliorum; aqua roſea, vel myrtea ex ſucco florum; thus, balſamum, & laſar ex ſucco, ac reſina arborum; ambarum quoque fit ex quadam aqua craſſa, quæ in imo maris congelatur, & tempeſtuoſa ejuſdem maris commotione devellitur. At ager plenus odorem mittit ex floribus, fructibus, quos ipſe in ſe creat, alit, & continet. Bene ergo Iſaac filium ſuum aſſimilat, non illis odoramentis, ſed agro pleno: nam Jacob totus erat ſuavis, odoriferus, ac fragrantiam exhalans, non ex alieno ſucco, ac ſudore, ſed ex floribus, & virtutibus quas inſpirante divina gratia in ſe plantaverat, & continebat. Favet D. Ambroſius lib. 3. Hexameron cap. 17. *Odor Jacob, odor agri pleni, id eſt, naturalis, quid enim pleno rore ſuavius quem fraus nulla compoſuit, ſed veritas cœleſtis indulgentia infundit?*

Unuſquiſque det odorem ex propria virtute, & non ex alieno ſudore.

Ambroſ.

QUÆSTIO XXIII.

Quare Chriſtus in hoc ſermone non dixerit: ut glorificent Deum, ſed ut glorificent Patrem veſtrum.

153. AIT Chriſtus Dominus in præſenti, homines *videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum.* Non dixit Deum veſtrum, ſed *Patrem.* Primò hoc dubium pulchrè ponit, & ſolvit Chryſoſtomus homil. 15. in Matthæum. *Non dixit Deum, ſed Patrem: conferendæ illis nobilitatis prærogativam hoc jam nomine largiendo, & honoris æqualitatem declarans.* Allicit Dominus ſuos, ut luce bonorum operum præfulgeant in hominum oculis; & ad hóc proponit eximium honorem, quem erant aſſecuti; ut filij Dei nominemur, & ſimus. Nam, ſi diceret ut glorificent Deum veſtrum, homines dicebat ſervos; at dum dicit: Patrem veſtrum, homines aſſerit filios. Si ergo ipſe ex ſervorum conditione nos ad filiorum apicem, nobilitatémque evexit; nobis igitur tanto dono pigneratis maximè incumbit ad ejus honorem attendere, ut omnes ipſum Deum Patrem glorificent, exaltent, ac magnificent. *Si ergo Pater ego ſum, ubi eſt honor meus?* Malach. 1. num. 6. Non ait: Si Deus ſum, ſed *ſi Pater?* ſub nomine enim tantæ dilectionis, & honoris maximè arguuntur noſtri defectus, dum toto affectu ad Deum honorandum non ferimur. In hoc argumentum D. Bernardus *ſerm. 16. in Cantic.* latè explicat prædictum Prophetæ locum. Et ait: *Pudet ingratitudinis, arguar etiam, reddidiſſe mala pro bonis, odium pro dilectione.*

Chyſoſt. — *Honoremus honorantes nos.* — Malach. 1. — Bernard.

154. Secundò. Adhuc inſto in eiſdem Chriſoſtomi verbis: *Conferendæ illis nobilitatis prærogativam.* Dum Dominus eis præcipit, ut tamquam lux luceant; eis proponit honorem, quē habituri ſunt: & jam erant aſſecuti, ut filij dicantur, *Glorificent Patrem veſtrum*; & tanto decore pignerati, ſuo muneri ſatisfaciendo, datam nobilitatem retineant, conſervent, non amittant. Defectu hujus conſiderationis avarus ille demerſus eſt in Inferno, cui ait Abrahamus: *Fili recordare, quia recepiſti bona in vita tua.* Luc. 16. n. 25. Ad quid ſanctus patriarcha hominem degenerem, & damnatum, filium vocat? Ut dolor avari augeatur, magiſque prodeat impietas ejus, qui, cùm in tanto eſſet natus honore, & hæres ad tantum locum, nempe Abrahæ ſinum, cum Angelis deſtinatus, ut avarus debitæ charitati non ſatisfecit, in ſuóque munere non ſtetit, & ideo totum deperdidit, & in Inferno ſepultus jacet. D. Chryſolog. ſerm. 123. *Tu vocas Patrem; ego voco filium: ut tu graviter doleas perdidiſſe, quod natus es; adhuc voco filium, ut amarius doleas, perdidiſſe te quod tibi gratia dederat.*

Pigneratus ſua nobilitate honorem ſibi datum conſervet. — Luc. 16. — D. Chryſol.

155. Tertiò. D. Leo ſermone 6. in Nativitate Domini: *Magnum hujus muneris ſacramentum, ut Deus hominem vocet filium; ſi autem ad humanam pertinet laudem, ut patrum decus in prole reſplendeat, quanto magis glorioſum eſt, ex Deo natos in Auctoris ſui imaginem refulgere? Et illum in ſe, qui illos generavit, oſtendere, dicente Domino; Luceat lumen veſtrum, ut glorificent Patrem veſtrum.* *Patrem* dicit, non Deum, ut per bona opera ſe intendant proportionari ad ſimilitudinem æterni Parentis, & ſe ejus eſſe filios declarare. Nam ut ait D. Cyprianus *lib. de zelo, & lucro.* Sicut ex corporis lineamentis ac ſtatura, homo deprehenditur, cujus filius ſit; ſic etiam ſpiritualiter ex bonis actibus, ac ſupernaturali generoſitate agnoſcitur homo, quòd ex Deo natus ſit. *Adam genuit ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, vocavit nomen ejus Seth*, Geneſ. 5. numero 3. Cur non Cain, ſed Seth dicitur genitus ad ſimilitudinem Adam? Prius parens poſt peccatum in Magno Dei timore vixit; Seth autem referebat patrem non ſolùm in corporis ſpecie, verùm etiam in omni animi virtute. D. Chryſoſtomus homil. 12. in Geneſ. *Seth, ait, ſecundùm ſpeciem, & ſecundùm imaginem ſuam, hoc eſt, eorum morum, quibus ille, qui genuerat, & qui ſervat paternos characteres, operibuſque paternos mores exprimat.*

Leo. — *Per opera cognoſcimur filij Dei.* — Cyprian. — Geneſ. 5. — *Per opera parenti aſſimilamur.* — Chryſoſt.

156. Quartò. Cajetanus, *Non dicit Chriſtus, ait, glorificent Deum omnino à nobis diverſum, ſed glorificent Patrem veſtrum. Patris ſiquidem pro-*

Cajetan.

prij honor, & gloria naturaliter quæritur à filiis, nec gloria Patris noſtri aliena eſt à noſtra gloria, quin potiùs quærendo gloriam noſtri patris, proprium quærimus bonum, in filios enim redundat gloria Patris, qui in cœlis eſt. Ut Dominus magis eos ineſcaret ad id, quod intendebat, non dixit Deum, ſed *Patrem*; ſiquidem ingenitum eſt filiis, ut affectuosè parentis ſui quærant honores. *Deus honoravit parentes in filiis*, Eccleſiaſt. 3. n. 3. Immo dum parenti ſuo honores procurant, ſibimet eos ſollicitant, cùm decus patris totum refundatur in filios. Eccl. 3.

157. De Enos ait Scriptura Gen. 4. num. 26. *Iste cœpit invocare nomen Domini.* Ex Hebræo legitur cum Euſebio Emiſſeno, Suidas, Cyrillo, Theodoreto, *Iſte cœpit invocari nomine Domini.* Ex quo fit quæſtio omnibus Scripturariis: Cur potius Enos cœperit invocari nomine Dei, vel dici Deus, quam Abel, qui ore Chriſti dicitur Juſtus; vel quàm Melchiſedech, in cujus perſona Chriſti Sacerdotium præfiguratum eſt? Cur ego hic meruit nomine Dei inſigniri & ut ejus filij vulgariter filij Dei dicerentur? Enos præterquam quòd eſſet vir valde pius, genuit filios optime inſtructos in virtute, cultu, ac reverentia Dei; & ex præclara filiorum juſtitia, in qua à parente ſuo fuerant educati, tantam Enos nobilitatem comparavit, ut omnium ore tanquam Deus acclamaretur: qui etiam honos in proprios filios redundavit, ut etiam ipſi communiter, & vulgariter filij Dei dicerentur. Procopius. *Speravit appellari nomine Domini Dei, id eſt, dici divinus, omnes ſiquidem, qui ex Seth, qui eſt pater Enos, generis originem ducebant, fuerunt juſti proinde Scriptura in ſequentibus ſic loquitur: Viderunt filij Dei.* Tanquam ſi dicat, quia filij erant conſpicui virtute, ipſe obtinuit, ut divinus diceretur, ac ut ejus nati filij Dei vocarentur

Margin: Geneſ. 4. Hebræus. Emiſſenus. Suidas. Cyril. Theodor. — Ex juſtitia filiorum pater honoratur & ipſi quoque filij. — Procop.

Matth. 5. n. 17. Nolite putare, quoniam veni ſolvere legem, aut Prophetas, non veni ſolvere, ſed adimplere.

VERSIONES.

Syriacus. Ne putetis, me veniſſe, ut ſolvam legem.

Pagninus. Ne putetis, quòd venerim ad deſtruendam legem, aut Prophetas: non veni, ut deſtruam, ſed ut impleam.

D. Paſchaſ. li. 3. in Matth. Nolite cogitare.

Euthymius. Non veni ad ſolvendum legem, ſed ad complendum.

EXPOSITIO.

158. BENE, ait Chromantius, *non ad diſſolvendam legem, vel Prophetas filius Dei venit, qui auctor eſt legis, & Prophetarum, quia ipſe Moyſem ad tradendam legem populo dedit, & Prophetas ad prædicationem futurorum Sancto Spiritu mandavit.* Quæ Dominus fecit, non deſtruit, ſed perficit, & ideo legem, quam ipſe dedit, & verba, quæ poſuit in ore Prophetarum, non diſſolvit, ſed adimplet. *Neque prophanabo teſtamentum meum, & quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita,* Pſam. 88. num. 35. *Nolite putare.* Adeò legem, & verba à Patre data venerabatur, ut non pateretur, quòd aliquis etiam cogitatione ſibi perſuaderet; quod ea diſſolvebat, & contemnebat. Et ideo, ut notat D. Baſilius Seleucus *Orat.* 41. antequam Judæi quidam dicerent, Dominus calumniam præoccupat, & refutat, dicens: *Nolite putare, &* addidit, *ſolvere legem*, id eſt, legem Moyſi, quam voccavit abſolutè legem, quia quamvis multæ leges in mundo reperirentur, illa tamen, ut rectè obſervat Abulenſis, erat lex Dei, *& nulla alia pro tunc erat*, ut ait ipſe Abulenſis. Et quæ à Deo veniunt, ſolùm abſolutè ſunt, & dicuntur *Solvere legem, aut Prophetas.* Facit diſtinctionem inter legem, & Prophetas ut rectè obſervant Chryſoſtomus *homil.* 15. Albertus Magnus, & alij. Nam lex dabat præcepta, ut Circumciſionis, oblationis in templo, Prophetæ verò prædixerunt omnia, quæ in ipſo erant: *In omnibus, quæ locuti ſunt Prophetæ*, Luc. 24. n. 25. Quæ omnia uſque adeò Chriſtus adimplevit, ut ait Cajetanus, ut etiam Crucem ſubiret. Magnum documentum; ut pro adimplendo verbo mortem non fugias.

Margin: Pſalm. 88. — Baſil. — Abulenſ. — Chryſoſt. Alb. Magn. — Luc. 24. — Cajetan. — Pro verbo adimplendo vita danda.

159. *Non ſolvere, ſed adimplere.* Magna humilitas Domini in his verbis declaratur, ut dicam *quæſt. ſequenti, in principio*, ex Chryſoſtomo *homil.* 16. Chriſtus non ſolùm dixit: Non ſolvo legem, quod ſufficiebat; ſed adimpleo. Quod bene explicat Joannes Caſſianus collat. 10. cap. 14. *Veni, non antiquare priora, ſed ad perfectionem reducere imperfecta.* Bene Tertullianus *lib. 4. contra Marcionem cap. 10. & 36.* arguit ipſius Marcionis inſipientiam eraſiſſe hæc verba de Evangelio, quod ſalvum eſt. Deinde, quia Chriſtus non ſolum verbis dicebat ſe impleviſſe legem, ſed etiam hoc factis operibus declarabat.

Margin: Chryſoſt. — Caſſian. — Tertull.

QUÆSTIO XXIV.

Quare Dominus hoc loco ait quòd non venerit ſolvere legem, ſed adimplere?

160. ANTEQUAM ad quæſtionem veniam, nota cum Chryſoſtomo *homil.* 16. *in Matth.* Domini humilitatem; nam cùm eſſet ſupremus Dominus, non ait de ſe, quòd venerit ad abrogandam legem, ſed formam ſervi induens, venit, non ad ſolvendum, ſed ad implendum. Unde perbellè ait S. Doctor. *Multa de ſe humilia ipſe dixit, excelſa aliis, magna dicenda dimiſit.* De ſe ait Dominus Matth. 20. num. 28. *Non venit filius hominis miniſtrari, ſed miniſtrare.* Et tamen ipſemet Evangeliſta 4. num. 11. ait, quòd *Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.* Ipſe Chriſtus ait: *Maſculum, & fœminam fecit eos.* Matth. 19. n. 4. Non ait, Ego feci; ſed in tertia perſona *fecit*, ſcilicet Deus; Et Evangeliſta Joan. 1. n. 3. de illo eructat: *Omnia per ipſum facta ſunt*, Alia exempla proſequitur citatus D. Chriſoſtomus.

Margin: Chryſoſt. — Chriſtus de ſe humilia dicit, aliis magna dicenda remittit. — Matth. 20. Matth. 4. Matth. 19. Joan. 1.

Præſens.

161\. Præſens quæſtio eſt : Quorſum Dominus poſtquam ſuos vocavit ſal, lucem, lucernam, civitatem, ac eis præcepit ut luceant coram hominibus, ait eis : *Nolite putare ; quoniam veni ſolvere legem.* Qua connexione hæc ſtant ? & qua intentione ſunt dicta ?

162\. Chryſoſt. Theoph. Primò reſpondet Chryſoſtomus *citato loco*, Theophylactus, volebat Dominus tradere excelſiorem legis interpretationem, & multo majora, & perfectiora antiquis præceptis evulgare. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis : Non occides.* *Multum probabilis ſolutio.* *Ego autem dico vobis,* etiam ab ira temperare, & multa ſimilia in hoc cap. Matth. *à num.* 21. Ait ergo, antequam admirabilem hanc incipiat eructare doctrinam, ſe non veniſſe ad diſſolvendam legem, nam illa non erant contra legem ; ſed adimplendam, erat enim magis ad mentem legiſlatoris, & legem ad majorem perfectionem extollebant.

163\. Chryſoſt. Abulenſ. Hugo. Secundò, Idem. Chryſoſtom. Abulenſis *q.* 95. Hugo, & alij. Per hæc reſpondet Dominus ad tacitam objectionem, & calumniam, quam noverat in eorum mentibus conceptam. Quia audierunt eum nova quædam præcipientem, cœperunt dubitare, utrùm legem ſolvere, & aliam introducere vellet. Prævidens Dominus dubitationem hanc quæ in eorum cordibus volvebatur præoccupavit eos, refugans eorum errorem. *Calumnia præoccupãda.* Iſid. *Nolite putare*, &c. Tertiò Iſidorus Clarus, *Vide* ait, *quam ſit metuenda ſuſpicio novitatum. Daturus excelſiores leges, quæ novæ viderentur, docet, eas non adverſari legi eorum.* Novitas ſemper eſt valde ſuſpecta, *Novitas periculoſa.* 1. Timot. 6. & ideo dicebat Paulus 1. Timoth. 6. num. 20. *O Timothee, depoſitum cuſtodi, devitans prophanas vocum novitates.* Et ideo Dominus legem novam laturus, ab antiqua ſe non diſcedere ſignificat.

164\. Auguſt. Quartò D. Auguſtinus *lib.* 1. *de ſerm. Domini in monte*, ita connectit hæc cum ſuperioribus. Dixerat Dominus ſuprà, ut ſui eſſent præparati ad omnia ſuſtinenda pro juſtitia, & ut tanquam lux lucerent doctrina, ſi verò diſcipuli quærant, quænam ſit hæc doctrina, quæ non eſt abſcondenda, ſed manifeſtanda, & pro qua tot, & tanta ſint ſufferenda? & nunquid hæc doctrina ſit contra ea, quæ in lege, & Prophetis ſcripta ſunt ? *Suo exemplo eos docet.* Reſpondet Chriſtus: *Nolite putare, quoniam veni ſolvere legem*, ea enim, quæ prædicare jubeo, non ſunt contra legem, ſed potiùs ad implendum legem. Et ita ſuo exemplo eos exhortatur ad ſervandam legem.

165\. Imperfect. Quintò. Imperfectus *homil.* 10. Volebat Dominus, ſuos diſcipulos eſſe conſpicuos in omni virtute, ut quemadmodum ipſe omnem legem implebat, ſic & illi omnia etiam minima legis feſtinarent implere. Maldon. Quod præclarè explicat Maldonatus hic. *Nec exiſtimarent Apoſtoli, licere ſibi, quòd Chriſti, id eſt, ipſius Legiſlatoris, diſcipuli eſſent, legem violare, ſicut ſolent, qui ex familia principis ſunt, omnibus penè legibus ſoluti eſſe.* *Familiares Principum licentioſi.* Ac proinde monet, quòd quamvis ſit ſupremus Dominus, non venit ſolvere legem; nec ipſi, quamvis amici, & familiares ejus, legem ſolvere debent. Gubernante Heli, filij ejus Sacerdotes vehementer opprimebant populum. Et veniebat puer Sacerdotis, & ex lebete tollebat quodcunque volebat ; & etiam è manu immolantium, antequam adolerent adipem, diripiebat carnem crudam. Et ſi populus pugnabat pro lege, & antiquo more, ut primum adeps incenderetur ; *dicebat puer Sacerdotis : Nequaquam, nunc enim dabis, alioquin tollam*, *ut* 1. Reg. 2. num. 16. 1. Reg. 2. *Et ſic faciebat puer univerſo Iſraël,* Ibid. num. 4. In quo crimine multa erant facinora. Nam ipſe aſſumebat, quodcunque tollebat fuſcinula, cùm tamen in lege pars eſſet determinata Sacerdoti: & contra morem, antequam adeps incenderetur, tollebat puer, & hoc univerſo Iſraëli. Unde unus puer audet contra legem Dei, contra antiquum morem, totam unam rempublicam opprimere ? Erat puer Sacerdotis, & è familia potentum : & ideo habet animum, vim, ac manum ad totum Abulenſ. vexandum, moleſtandumque ampliſſimum regnum. Abulenſis. *Puer Sacerdotis aiebat : Tollam violenter : hoc dicebat, quia Sacerdotes erant Domini in Sanctuario, & viri magnæ poteſtatis ; credebatque puer poſſe inferre violentiam quibuſcunque.*

166\. Sextò. Dominus creaverat ſuos diſcipulos magiſtros, ac doctores totius Orbis, utque coram omnibus lucerent. Nunc, cùm ipſe ſit omnium *Doctores ſuis interpretationibus legem ſolvunt.* magiſtrorum magiſter, ac doctor, ſubdit : *Nolite putare, quoniam veni ſolvere legem,* ut ſuo exemplo eos informaret, ut ſecundum legem doceant, & vivant. Præcavet Dominus in eis periculum ; quod ſæpe contingit multis litteratis, qui, ut licentiosè vivant, juxta ſuam voluptatem commentitiis expoſitionibus legem diſſolvunt, & irritant. D. Thom. Unde ait D. Thomas : Solvere legem eſt, non intelligere, quod illa declarat mira Chriſti ſapientia, ubi primum doctores, ac viros doctrina conſpicuos dat, ſtatim eos exhortatur ad legum obſervationem, ne ſibi perſuadeant ſua eruditione, ac interpretatione, quòd poſſint à ſe legem excludere, & ſe ab illa eximere ; nam ſapientia non eſt legis exemptio, ſed potius vehemens allegatio.

167\. Rectè in hanc ſententiam explicat Oecumenius locum Petri Epiſtol. 2. *cap.* 1. *n.* 4. 2. Petri. 1. Ait Apoſtolus : *Intelligentes, quòd omnis propheſia Scripturæ propria interpretatione non fit.* *Sæpe Doctores ſuis interpretationibus faciunt novam legem.* Videbatur commodiùs dicendum, quòd Scriptura non fit proprio ſpiritu, propria compoſitione, ac ſcriptione ; hoc enim modo fit Scriptura. Sed ait : Non fit propria interpretatione. Pungit Apoſtolus aliquos litteratos, quia ſua propria expoſitione intentant edere novam Scripturam, novam legem, ac conſtitutionem, eam explanantes, non ſecundùm ſuam mentem, ſed ſecundùm ſuum commodum ; & ideo exemplum adduxit ex prophetia : Oecumen. *Quia*, ait Oecumenius, *Prophetæ à Deo acceperunt prophetiam, non ut ipſi volunt, ſed ut, qui eos movet divinus Spiritus operatur.*

168\. Epulante Balthazare, *Apparuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcribentis in ſuperficie parietis aulæ regiæ*, Dan. 5. num. 5. Daniel. 5. Gloſſ. Mor. De illo autem ſcribente ait gloſſa Moralis, quòd ſcribens erat Deus Pater, manus Deus Filius, digitus Deus Spiritus Sanctus. Scriptura autem erat : *Mane, Thecel, Phares.* Ad juſſionem autem Regis vocantur omnes ſapientes Babylonici, Magi, Chaldæi, & aruſpices, Scripturam non poſſunt legere, nec interpretari, multis præmiis ab Imperatore propoſitis. De quo maximè admiratur Theodoretus. Theodor. *Magi rationem invenire non poterant, quâ divinas litteras legerent, præſertim tanto propoſito præmio, quòd ipſos valde incitabat.* Et quod me magis in admirationem rapit : Cur iſti Arioli

falſam

falſam, ac commentitiam expoſitionem, ac interpretationem non proferunt; præcipuè cùm illa Scriptura eſſet exarata literis Chaldaicis, ut
Pereira. vult Benedictus Pereira *lib. 5. in Daniel*, §. *Sed mirum.* Vel ſi erat conſcripta characteribus He-
Lyran. braicis, ut aſſerit Lyranus, illi erant multum peritis illius linguæ, ob familiaritatem. Cur ergo aliquam interpretationem non adhibent, ſed expreſsè profitentur ſe non poſſe aperire, nec explanare Scripturam? Pereira *citatus* fatetur, miraculum fuiſſe, quòd arioli Scripturam nec legere, nec interpretari valuerint. Et revera magnum miraculum fuit. Nam quòd viri ſapientes, & litterati, inſtigante proprio commodo, & lucro, aliquam non proferant explanationem, magnum extitit miraculum divinæ manus, ibi intervenientis, ac mirabilia operantis: aliter enim ipſi, propria cupiditate commoti, Scripturam in mille ſenſus, & phantaſticas cogitationes extorquerent, & dilacerarent. Vide *cap. 1. n. 45.*

Qvæstio XV.

Quando Chriſtus dicat, ſe non veniſſe, ut legem ſolveret, ſed ut adimpleret?

169. De ſenſu horum verborum quærimus: quia Chriſtus re vera ſolvit, & abrogavit legem veterem. *Lex, & propheta uſque ad Joannem*,
Matth. 11. Matth. 11. num. 13. Paulus, *ad Galat. 5. num. 19.*
Ad Galat. ait: *Lex poſita eſt, donec veniret ſemen*, ſcilicet
Rom. 10. Chriſtus. Roman. 10. num. 4. *Finis legis Chriſtus.* Et alia innumera loca, quæ hanc veritatem demonſtrant. Quomodo ergo ait Chriſtus, quòd non venit ſolvere legem, ſed adimplere?

170. Reſpondeo primò, quòd Chriſtus veriſſimè aſſeruit, ſe non veniſſe ad ſolvendam legem, ſed
Prima ſolutio quæſtionis. ad implendam. Quia quæ in lege promiſſa erant ipſe exhibuit: quæ cæremoniis, & figuris erant adumbrata, ipſe in ſe, ac ſuo corpore, ſuiſque actionibus, atque operationibus, & vitæ, ac paſſionis curſu totum adimplevit, & repræſentavit: quæ in Prophetis erant prænuntiata, totum peregit, & præſtitit. Et ita ſtatim infert ſequenti verſu: *Amen dico vobis, donec tranſeat cœlum, & terra, iota unum, aut unus apex non præteribit à lege.* Et ita multoties Evangeliſtæ, geſta Chriſti ſcribentes dicunt; *Ut impleretur, quod dictum eſt per Prophetam.* Matth. 13. num. 35. & 26. num. 54. & 29. n. 9. 35. & 48. Marc. 14. n. 49. Luc. 24. n. 44. Ita Tertullianus *lib. de patientia.*
Tertull. D. Irenæus *lib. 4. cap. 24.* D. Hilarius *can. 2. & 5.*
Irenæus. D. Athanaſius *ſerm. contra omnes hæreſes.* D. Au-
Athanaſ. guſtinus *in quæſtionibus novi Teſtamenti quæſt. 69.*
Auguſt. D. Cyrillus *lib. de adoratione, & ſpiritu.* D. Iſido-
Cyrill. rus Peluſiota *lib. 1. epiſtol. 371.* Sixtus Papa *lib.*
Iſidorus. *de caſtitate.* Unde ut rectè obſervat Abulenſis,
Sixtus. dum Chriſtus de ſe aſſeruit, veniſſe ad implen-
Matth. 13. 26. & 27. dam legem, ſe ipſum verum eſſe Meſſiam decla-
Luc. 27. ravit, quia nullus alius poterat totam legem
Abulenſ. adimplere.

171. Secundò. Quia, cùm eſſet ſupremus Dominus, & ſuperior lege, tamen voluit legem ſervare, & præſtare ea, quæ ipſa præcipiebat, & ideo circumciſus eſt, in templo præſentatus, ac ad ſolemnitates Paſchales ad Jeruſalem aſcendebat. Tertiò, Legem implevit Chriſtus, quia gratiam, *Chriſtus cumulatè dat gratiam.*
per quam impleri poſſet, nobis cumulatiſſimè attulit. Unde ait Joannes 1. n. 17. *Lex per Moſem* Ioan. 1.
data eſt, gratia autem per Jeſum Chriſtum facta Auguſt.
eſt. Ita docent D. Auguſtinus *lib. 17. contra Fau-* Chryſoſt.
ſtum cap. 5. & lib. 19. cap. 7. Chryſoſtomus *homil. 16.*

Quartò. D. Thomas latè explicat. Quia primò 172.
Chriſtus adimplevit legem dulcedine charitatis, D. Thom.
Rom. 13. n. 10. *Plenitudo legis eſt dilectio.* Et ita ait Rom. 13.
Chriſtus ſuis diſcipulis Joa. 15. n. 12. *Hoc eſt præ-* Ioan. 15.
ceptum meum, ut diligatis invicem. Secundò. Cæremonia, figuratum velamen detegendo. Matth 27. Matth. 27.
num. 51. *Velum templi ſciſſum eſt.* Tertiò. Prophetias in ſe completas oſtendendo. Quartò. Promiſſiones confirmando. Ad Galat 3. numero 16. Ad Gal. 3.
Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones. Quintò. Judicialia per miſericordiam temperando. Joan. 8. de Adul- Joan. 8.
tera. *Nec ego te condemnabo.* Sextò Conſilia ad- *Chriſtus*
dendo. Septimò. Promiſſiones omnes ei factas *multipliciter*
de Spiritus ſancti miſſione, & Filij Incarnatione *legem implevit.*
perſolvendo.

Quintò. Chriſtus non diſſolvit legem, ſed ad- 173.
implevit. Quia bene interpretando perficit, & *Optimus explicandi modus.*
ad excellentiora deduxit, ut patet infrà: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis*, &c. Pro pœnis, promiſſiſque temporariis, æterna ſubſtituit. Deinde Intentionem, ac finem legis excellentiſſimè implevit. Nam lex intendebat, hominem facere juſtum, in quo ipſa valde infirma inveniebatur; veniens autem Chriſtus fidem, ac Sacramenta, certiſſimum, ac abundantiſſimum juſtificationis Gregor.
modum dedit. Ita D. Gregorius Nyſſenus *adver-* Theophyl.
ſus Judæ. Theophylactus, Euthymius, Rupertus Euthym.
lib. 6. de operibus Trinitat. cap. 27. Rupert.

Ad ea, quæ dicta ſunt in principio. Chriſtus 174.
abrogavit legem veterem, non ſolvendo, ſed implendo; non violando; ſed perficiendo. Sicut Theophyl.
pictor, ait Theophylactus, non corrumpit lineamenta prima, ſed cùm ultimam manum apponit, *Quomodo lex*
colores adhibet, primam, & inchoatam figuram *dicitur uſque ad Joannem.*
magis illuſtrat, adimplet, & abſolvit. Lex autem dicitur uſque ad Joannem, qui tunc ægrotare, & infirmari cœpit, ut ſuo loco latiùs explicabo.

Matth. 5. n. 18. Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cœlum, & terra, jota unum, ac unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.

VERSIONES.

Syriacus. Amen enim dico vobis ego, donec tranſierunt cœlum, & terra.

Vatablus. Donec præterierit cœlum, & terra, jota unum.

S. Tacianus in Paræneſi ad Pœnitentiam. Cœlum, & terra tranſibunt, jota unum, aut apex non poterunt tranſire, priuſquam omnia

omnia compleantur.

S. Chromantius. in c. 5. Matth. Jota unum, vel unus apex à lege non cadent, donec omnia fiant.

Theophylactus. Aut apex unus non præteribit ex lege, quoad omnia facta fuerint.

EXPOSITIO.

175. *Legitimus ſenſus.* SENSUS hujus ſententiæ eſt: Dixerat Dominus ſuperiori verſu, ſe non veniſſe ad ſolvendam legem, ſed implendam, quod ita explicat in hoc textu: *Amen quippe dico vobis*, &c. In veritate vobis dico, quòd facilius erit, ac magis factibile, cœlum & terram totaliter perire, ac deſinere eſſe, quàm aliquod minimum promiſſum poſitum in lege; vel vaticinium datum, per me omnino non impleri, & ſatisfieri. Ex quo conſidera, quomodo quiſpiam noſtrûm audet divinam tranſgredi legem, atque mandata, quæ Chriſtus ſic violare abhorret, ut dicat, cœlum, & terram potiùs tranſeunda, quàm minimum verbum per ipſum non impleri. Singula explicemus.

176. *Hugo. Quæ ſunt occulta venerantur.* *Amen* vox eſt Hebræa, & ſignificat verè, fideliter: & nec Græcus, nec Latinus, ut notat Hugo, auſus eſt eam interpretari, ob magnam reverentiam, ne vileſceret nudata. *Donec tranſeat cælum, & terra.* Eſt hypothetica, & conditionalis, ſive comparativa propoſitio. Et facit hunc ſenſum. Citiùs, ac faciliùs cœlum, & terra tranſibunt. Simili phraſi utitur Regius Vates *Pſalm. 71.* Pſal. 71. num. 7. *Orietur in diebus ejus juſtitia, & abundantia pacis, donec auferatur Luna.* Hoc eſt, Chriſti juſtitia, & pax non deficient; ſed citius, quàm id fiat, Luna orbabitur luce ſua. Unde *Pacianus.* rectè ait D. Pacianus *in ſua Parænesi.* Verbum *Paſchaſ. Alb.Magn. D.Thom.* Dei fortius, quàm Scriptura in ferro, vel ære. Et ait Dominus: *Tranſeat cœlum*, ita explicat D. Paſchaſius, Albertus Magnus, S. Thomas. Cœlum tranſeat, non natura, & interitu, ſed qualitate, ac conditione mutationis, ab hoc ſtatu, quem nunc habet, ad illum novum, & excellentiorem, quem poſt diem Judicij eſt habiturum. Tanquam ſi dicat, ut explanat Barradus, Cornelius *Barradus. Cornel.* à Lapide, neceſſe eſt, ante diem Judicij adimpleri omnia, quæ ſunt in lege, per me.

177. *Jota unum.* Jota eſt decima littera Græca, & minima ex litteris, quæ uno ductu fit, ut ait D. *Auguſt. D. Thom.* Auguſtinus *lib. 1. de ſerm. Domini in monte. Apex* eſt aliqua diſtinctio ipſius litteræ, id eſt, ait D. Thomas, quædam virgula in ſummitate. Et quia tempore Chriſti, nondum introducta erant puncta Hebræa, & apices, qui nunc ſunt in uſu, ideo dici poteſt, quod vocatur apex, vel faſtigium ipſius, vel alterius litteræ. Niſi fortè tempore Chriſti extarent aliqui litterarum apices, qui poſtea tempore collapſi ſunt. Et ita ſignificat Dominus, nec minimum punctum peribit à lege donec omnia compleantur.

QUÆSTIO XXVI.

Quare Dominus per Jotam & apicem ſignificet, quòd ne minimum mandatum præteribit à lege?

DUM Chriſtus ait: *Jota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant.* Communis ſenſus omnium Patrum, ac Commentatorum eſt, quòd potiùs cœlum, & terra tranſibunt, quàm quòd minimum mandatum non adimpleatur, ut dixi in expoſitione. Tamen, ut rectè obſervat D. Paſchaſius *lib. 3. in Matth.* Evangeliſta ſcribens Hebræo ſermone, juxta proprietatem linguæ, in qua ſcribebat, non poſuit Joth, ſed ad linguam Græcam declinans dicit Jotam. Ergo aliquod magnum myſterium in hoc ſignificare voluit. 178. *Paſchaſ.*

Reſpondet primò D. Paſchaſius. *Jota enim apud Græcos, ſicut decima eſt in ordine Alphabeti, ſic decem ſignificat in eorum numero. Unde liquido decem mandatorum agendæ vitæ ſumma colligitur.* Et idem habet Rabanus, quod ſignificat Decalogum. Ac proinde, ut etiam explicat D. Thomas. *Jota unum*, id eſt, nullum ex decem mandatis, *nec unus apex*, id eſt, nec minimum ſignificatum præteribit à lege. Quia omnia, ſive magna, ſive parva, per me adimplenda ſunt. Secundò idem D. Paſchaſius, notat, quòd Jota verbum Græcum ſignificat etiam deſolationem; ac proinde dicit minimum; & dicit deſolationem. Et tunc ex verbis Chriſti colligitur hic ſenſus: In lege nec unum Jota præteribit; nam qui legem violat & non adimplet etiam in minimo, totam legem contemnit, & ponit eam in deſolationem; qui enim à minimis incipit, ad magna pervenit, & in horrenda flagitia præcipitatur. Unde eleganter ait D. Chryſoſtomus homil. 83. *Sic in Juda maximum proditoris malum exortum eſt. Niſi enim putaſſet, parum eſſe pecuniam inopum ſurripere, in tantam proterviam non deveniſſet.* 179. *Idem.* *Raban. D. Thom.* *Paſchaſ. Ex tranſgreſſione legis ... deſolatur.* *Chryſoſt.*

Tertiò. Chromantius, S. Anaſtaſius Synaita, Theophanes *Orat. in Exaltatione S. Crucis.* Theophylactus. Qui omnes per *Jotam*, & apicem intelligunt hîc ſanctam Crucem. *Nam*, ait Theophylactus, *Crucis Jota eſt rectum lignum; & apex, tranſverſum, quo ſenſu dicit, quòd ea, quæ de Cruce dicta ſunt, implebuntur.* De ſua Cruce facit Salvator mentionem, & docet, ea, quæ de Cruce ſcripta ſunt, ut ait Theophanes, firmiora eſſe, quam cœlum, & terra: & de his, quæ ad crucem ſpectant, loquitur Dominus, quia omnia, quæ continebantur in lege, myſteriis Crucis recapirulantur; & omnia mirabilia, ac dona Dei, quibus nos vivificat, à Cruce deſcendunt, ac manant. Unde ait D. Damaſcenus lib. 4. de fide cap. 12. *Crux Chriſti clavis eſt Paradiſi, ſalus animæ, & corporis, bonorum omnium datrix.* 180. *Chromant. Anaſtaſius. Theophan. Theophil.* *In Cruce Chriſti recapitulantur omnia.* *Damaſc.*

Quartò. D. Hieronymus ait hîc: *Ex figura literæ oſtenditur, quòd etiam, quæ minima putantur in lege, Sacramentis ſpiritualibus plena ſint, & omnia recapitulantur in Evangelio.* Omnia quæ ſunt Scripturæ, maximè veneranda, & alta myſteria ibi indaganda. Unde ait noſter D. Cyrillus lib. 2. in Joan. *Nihil ita parvum in ſacris Scripturis* 181. *Hieron. Scriptura veneranda.* *Cyrill.*

ris invenitur, quòd magnam nobis utilitatem non pariat.

182. Hieron. Quintò. D. Hieronymus in Regula Monachor. titulo de obedientia, *Non leve eſt*, ait, *Deum in exiguo contemnere, qui non tantum ad qualitatem peccati reſpicit, quantum ad perſonæ contemptum: propter quod non ſolùm homini intuendum eſt, quale ſit, quod jubetur, ſed etiam quantus ſit ille, qui jubet.* Pondera ultima verba. Omnia, quæ ſunt de lege, & etiam minima, non ſunt contemnenda, ſed omnia exactè obſervanda, quia quamvis aliquod mandatum parvum videatur; tamen maximè attendenda eſt, ac conſideranda impetrantis auctoritas: qui enim præceptum tranſgreditur, majeſtatem jubentis contemnit.

Minima legis non contemnenda,

183. Auguſt. Sextò. D. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini. *Per hoc autem, quod ait, Iota unum, aut unus apex,* &c. *nihil poteſt aliud intelligi, quàm vehemens expreſſio perfectionis, quando per litteras ſingulas demonſtrata eſt, inter quas litteras iota minor eſt cæteris, quia uno ductu fit; apex etiam ipſius aliqua in ſummo particula, quibus verbis oſtendit, in lege ad effectum, & minima quæque produci.* Iota, & apex, quæ ſunt minima, ponit Dominus in exemplum, quia perfectio obſervationis legis in eo ſtat, quòd nec ſyllaba, nec punctum prætermittatur, ſed quòd omnia, etiam quæ minima videntur, pleniſſimè expleantur.

Perfectio viſitatur in obſervandis.

184. Exod. 10. Dum pro Populi egreſſu ex Ægypto inſtat Moyſes, ait ad Pharaonem. *Cuncti greges pergant nobiſcum, non remanebit ex eis ungula*, Exod. 10. n. 26. Cur nec parva reliquia è Populo vult Moïſes, quòd remaneat in Ægypto? Præceperat Dominus, ut Populus diſcedens ex terra illa omnia ſua ſecum aſportaret ut obſervat Benedictus Pereira; & ita ſtudioſus eſt Moyſes in adimplendis divinis mandatis uſque ad amuſſim; ut ne in parva ungula velit præterire, ac inobſervata relinquere. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. de Adoratione, *Oportet*, ait, *ut qui in veram ſe libertatem aſſerere velint, ſtudeant à malis abſcedere, & ſemitam ingredi, quæ ad virtutes ducit, nullaſque omnino, aut animæ, aut mentis reliquias dimittere, per quas iterum ſub Diaboli dominatum redigamur.* Qui ſemitam Evangelicam ingreditur, ut reliquias peccati, ac tranſgreſſionis debet in ſe admittere, ſed omnia excludere, ut in perfecta norma vivat.

Pereira. *Nec minimum in lege prætereundum.* Cyril. Alex.

Matth. 6. n. 19. Qui ergo ſolverit unum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: qui autem fecerit; & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.

VERSIONES.

Syriacus. Quiſquis igitur ſolverit unum ex mandatis hiſce minimis, & ita docuerit homines.

Arias. Solverit unum mandatorum iſtorum minimorum.

Chryſoſtom. hom. 16. Quicunque ſolverit.

EXPOSITIO.

POSTQUAM Dominus explicavit, quanto ipſe ad legem implendam feratur ſtudio; modò exhortatur alios ad illius obſervationem ſuo ſuperiùs præpoſito exemplo quod nil legis abſque impletione relinquet. Et ait: *Qui ergo ſolverit*; ſeu quicunque. Ad omnes æqualiter ponit ſuas leges. *De mandatis iſtis minimis.* D. Auguſtinus *lib. 1. de ſerm. Domini in monte*, hoc refert ad mandata legis veteris, quandiu illa vim habuit. Qui ergo ſolverit unum de mandatis iſtis minimis, quæ ego non veni ſolvere, ſed adimplere. D. Chryſoſtomus *homil.* 16. Theophylactus, Euthymius. Abulenſis *quæſt.* 101. docent, loqui Chriſtum Dominum de mandatis legis novæ, cujus aliqua ipſe ſtatim à ſequenti verſu, *Niſi abundaverit juſtitia veſtra*, &c. erat traditus. Et hæc ſententia inde eſt probabilior, quia lex vetus poſt breve tempus in Chriſti morte erat abroganda, & ſuam legem novam Dominus præcipiebat promulgare. Sunt etiam aliqui recentiores, qui hoc ita reſtringunt, ut de præceptis Decalogi tantùm intelligant; ſed communior & verior eſt ſententia Chryſoſtomi. 185.

Bonus legiſlator, qui ex ſua obſervatione alios exhortatur ad legem. Auguſt. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Abulenſ.

De mandatis iſtis minimis. Intelligit ea mandata, quæ in lege videntur minima, ut ſunt venialia, ut vult Caietanus. Vel etiam, & probabilius, ut docent Maldonatus, Cornelius à Lapide, quæ obligant ad mortale: non quia in ſe ſint minima, ſed quia in opinione Phariſæorum ita reputabantur. Et ideo hæc ſententia eſt probabilior, quia Chriſtus ab hoc loco, ut videbimus *cap. ſequenti*, refutat falſam doctrinam Phariſæorum, qui dicebant, quòd actiones externæ adulterandi, occidendi, eſſent peccata mortalia; interna tamen deſideria, & concupiſcentias cenſebant eſſe quid minimum & vix ullum peccatum: Chriſtus autem docet, mortalia, ob illaque hominem damnandum, quamvis, ex obligantibus ad mortale, ſit minimum. 186.

Caietan. Maldonat. Cornel.

Et docuerit ſic homines. Preme illud verbum *ſic*, ſeu, ut habet Syriacus, *ita*. D. Hieronymus, *ſic*, hoc eſt, ut ego facio, ac ſi dicat: Qui ſolverit unũ de mandatis iſtis minimis, damnabitur, etiamſi exhortetur, & doceat alios ad rectè obſervandum, ſicut & ego facio. Tamen multò accommodatiùs ad litteram D. Auguſtinus, Chryſoſtomus, S. Thomas, hoc modo explanant, qui docuerit, ſic, ut ſolvit; ſeu qui docuerit, ſecundùm, id quod ſolvit, minimus erit. 187.

Hieron. Auguſt. Chryſoſt. D. Thom.

Minimus vocabitur. Ita aliqui explicant. Qui cõmiſſo peccato veniali legis mandatum violaverit, in regno cœlorum erit, ſed in minimo loco. Tamen Chryſ. & Theoph. per *minimum*, nullum interpretantur, id eſt, nullus erit in regno cœlorum; nam in regno cœlorum omnes ſunt magni utpote Reges, filij Dei, & cohæredes Chriſti; qui autem ſolverit, nullus erit, nullus reputabitur. Et magna emphaſi Dominus non dixit nullus erit, ſed *minimus* erit. Quia ſi vos, ô Phariſæi, gravia legis mandata, ut non concupiſcere mulierem, 188.

Chryſoſt. Theophyl.

mulierem, non habere propoſitum occidendi, dicitis mandata levia, & ferè nullam obligationem inducentia, ideo vos etiam pariter coram judice cenſebimini minores, minimi, ac nulli.
August. Gregor. Theophyl. Chyſoſt. *In regno cœlorum*, Auguſt. de Gregor. *lib.19. Moral. cap. 5. Eccleſiam* interpretatur. Chryſoſtom. Theophylactus intelligunt regnum cœlorum, Reſurrectionis, & ultimi judicij tempus in quo à Judice minimi & ultimi declarabuntur.

189. *Qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus.* Non ſat eſt ſolùm docere, ſed neceſſe eſt prius facere.
Paulin. *Quo circa*, ait Divus Paulinus lib.2. Epiſtol.235. *ſermone, & vita rutilare, opus eſt.* Magnus erit in Eccleſia Præſul, & doctor, magnus etiam in reſurrectione mortuorum, ac in regno cœlorum,
Hugo. ubi omnes magni ſunt, ut notat Hugo.

QUÆSTIO XXVII.

Si ille, qui ſolvit minima mandata, dicitur minimus, qui ſolverit majora, quomodo appellabitur?

190. IN præſenti textu ait Dominus ſuis: *Qui ſolverit unum de mandatis iſtis minimis, minimus vocabitur.* Si ergo ſolverit unum de mandatis majoribus, qualiſnam dicetur; nec enim
Alb. Magn. eſt minor minimo? Reſpondet Albertus Mag. quòd dicitur *minimus, quia ex ſolutione unius minimi mandati, tota virtus gratiæ labefactatur.* Jam
Eccleſ. 19. enim tendit homo ad ruinam, Eccleſ. 19. numero 1. *Qui ſpernit modica, paulatim decidet.* Ac
Ex leviori crimine in gravius prolabitur commiſſor. proinde qui ſolvit magna, & minima mandata, non habet æqualem in ſua gravitate tranſgreſſionem, ſed ex leviori diſponitur, & prolabitur in aliam graviorem, & jam ad præcipitium, ac ruinam tendit. Vide ſuperiorem quæſtionem.
Emiſſen. Abulenſ. Secundò dicendum cum Euſebio Emiſſeno Abulenſi, ut dicam *quæſtione ſeq.* quòd Dominus hic loquitur de eo, qui ſolvit majora, & minora mandata. Ac ſi dicat: Non ſolùm, qui ſolverit majora præcepta, ſed etiam qui ſolverit minora, erit minimus, hoc eſt, inter damnatos computabitur, quamvis unus alio juxta qualitatem delicti ad graviorem pœnam ſit deputatus
Apoc.19. à Judice. Apocal. 19. num. 7. *Quantum glorificavit ſe, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctum.*

191. *Peccata gravia nullis verbis explicari valent.* Tertiò. Qui ſolvit mandatum minimum explicatur, quòd minimus vocabitur. At qui tranſgreditur aliquod mandatum magnum, ita grave delictum & flagitium perpetratur, ut quodammodo, noſtro dicendi modo; nulla ſint verba, quibus tantum malum valeat enucleari, nulluſque modus videatur ſufficiens. Et ideo qualiter ipſe ſit vocandus, non declaratur, ſed conſiderationi, ac ponderationi uniuſcujuſque remittitur. Ex victimis ſacrificantium, vi ac violentia tollebant ſibi filij Heli, de quibus dicitur in textu. *Erat peccatum puerorum grande nimis coram Domino: quia retrahebant homines a ſacrificio Do-*
1. Reg. 2. *mini*, 1. Reg. 2. num. 17. Peccant filij Iſraël derelinquentes Dominum, & turpiſſimum Idololatriæ ſcelus perpetrantes; & ut hoc nobis Scriptor Canonicus enarret, ait: *Fecerunt filij Iſraël*
Iudic. 2. & 4. *malum coram Domino*, Judic. 2. num. 11. & 3. n. 7. & 4. num. 1. & ſæpè. Et de ipſo Idololatriæ de-

licto inquit Cajetanus citato cap. 2. *Peccaverunt peccato maximo, colendo Deos alienos.* Et Carthu- Carthuſ. Cajetan.
ſianus *ad cap.4.* ait: *Ponitur hîc malum pro malorum, ſcilicet culparum, congerie*, Et Abulenſis Abulenſ.
ibidem, quæſt. 1. *Ponitur hîc, malum ſcilicet colere idola, quia cætera mala, quaſi venialia Deus reputabat in ipſis Judæis, ſi in hoc non peccarent.* Si ergo Idololatriæ crimen tam grave, ac abominabile eſt, cur aliquot ponderoſis, ac plenis verbis non exaggeratur, & ſicut de peccato filiorum Heli dicitur, *Erat grande nimis*, cur non ita dicitur de execratiſſimo Idololatriæ ſcelere; ſed ait textus: *Fecerunt malum*; Adeò turpiſſimum eſt, & deteſtabile Idololatriæ flagitium, ut ad tantum ſcelus exprimendum pauca videantur omnia verba: ac proinde ſacer textus contentus eſt dicere, *Fecerunt malum*; ſub quo omnia malorum intelligit genera.

Quæ enim maxima ſunt, ſæpè verbis non explicantur, ſed ſilentio involvuntur. Cùm poſt 192.
egreſſum à Jeruſalem Magi vident ſtellam, quæ apparuerat eis in Oriente, dicuntur, *Gaviſi ſunt gaudio magno valde*, Matth. 2. num. 10. Et tamen, Matth. 2. *Magna verbis explicari non poſſunt.*
cùm intrant domum, & Chriſtum natum vident multo majori ſunt gaudio perfuſi: ſacer tamen Evangeliſta, qualis hæc nimis perjucunditas fuerit, non ſcribit: nam ad tantum gaudium exprimendum, ut noſtro utar dicendi modo, nulla videbantur ſufficere verba, ac proinde ſilentio fuit involvendum, noſtræque hoc conſiderationi committendum.

QUÆSTIO XXVIII.

Quare Chriſtus appellet præcepta minima?

DUM mandatum legis etiam minimum ſolvitur, peccatum committitur, per quod 193. *Difficultas quæſtionis.*
fit offenſa, & injuria Deo, &. dixi in expoſitione quòd per mandata minima intelligit Dominus ea, quæ obligant ad mortale: atqui quælibet offenſa, & injuria Dei eſt graviſſimum malum: deinde hæc mandata, à Domino tradenda, erant valde magna, & ſublimia, inquit Chryſoſtomus ſtatim *citandus*, quomodo ergo hæc mandata dicuntur minima?

Reſpondeo primò, quòd appellat minima mandata ea, quæ in Phariſæorum opinione reputabantur minima: nam ipſi falsò dicebant, in- 194. *Prima, & verior ſolutio.*
terna deſideria occidendi, adulterandi, aut vix, aut nullum eſſe peccatum, ut dixi in expoſitione, & latiùs explicabo *cap. ſeq.* Chriſtus hunc errorem ab hoc loco incipit refutare, & docet, quòd qui illa ſolverit, erit minimus, atque damnandus. Et in hac ſententia eſt Imperfectus *ho-* Imperfect.
mil. in principio. Præcepta, ait, Chriſti, quæ apud Scribas, & Phariſæos minima exiſtimabantur. Secundò Cajetanus, minima aſſerit dici, quia ſunt, Caietan. Hugo.
quæ obligant ad veniale. Tertiò Hugo, quæ apud homines reputantur contemptibilia. Quartò. D. Thomas intelligit aliqua præcepta mora- D. Thom.
lia, & legalia legis, quæ in ſignificatione, & repræſentatione minus erant.

Quintò. D. Chryſoſtomus *homil.* 16. ait: Dominus tam magna, ac ſublimia mandata vocat 195. Chryſoſt.
minima, quia conditurus erat ipſe legem; & ſicut

ſemetipſum humiliat ac mediocria de ſe ipſa loquitur; ita & de ſuis præceptis: & ut extenuaret, & declinaret invidiam ſuorum inimicorum, humilitatis gratia, tam magna mandata dicit minima. Similiter Theophylactus. Sextò Euthymius. Vocat præcepta minima, ne extollerentur, qui ea ſervarent, docens nos, propria attenuare, quamvis magna ſint, & excelſa. Septimò Imperfectus *homil.* 10. ait, quòd hæc mandata videntur minima, quia ſi comparentur cum majoribus mandatis, minora ſunt peccata, quæ contra hæc minora præcepta committunt, quàm quæ adversùs majora fiunt. Verbi gratia, mandatum: Non iraſcaris fratri, minus eſt, ſi conferatur cum præcepto: Non occides; peccatum enim iræ, quod corde retinetur, minus eſt, quàm homicidium exterius perpetratum. Ita ait Imperfectus: *Minima mandata iſta dicit Dominus non iraſceris, non concupiſces, quæ in obſervando quidem magna ſunt, in peccando autem minima videntur, quantum ad homines negligentes*, ut latiùs explicat ipſe auctor. Nam declinare actum iræ, vel concupiſcentia internum ob noſtram fragilitatem, in obſervando quid difficile; ait in ratione peccati ipſe actus internus quid minus eſt, quam externum, & actuale homicidium. Vide ipſum Imperfectum.

Theophil. Euthym. *Propria reputentur minima.* Imperfect. *Actus internus minus peccatum, quàm externus.*

196. Emiſſenus. Octavò. Euſebius Emiſſenus *in homil. de hoc Evangelio*, ait, quòd illa præcepta, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto cordo tuo, & proximum ſicut te ipſum.* Maxima igitur, ait, hæc duo ſunt. & illa decem, quæ digito Dei in tabulis lapideis ſcripta ſunt. Ad horum itaque comparationem alia omnia, vel minora, vel minima intelligi poſſunt. Nonò idem Euſebius, Abulenſis *quæſt.* 101. Janſenius inquiunt, quòd Chriſtus non vocat minima mandata omnia, quæ tradebat, ſed ait *minima*, ac ſi diceret: non ſolum qui ſolverit aliquod mandatum magnum de his, quæ prædico, erit minimus in regno cœlorum, ſed etiam qui ſolverit aliquod minimum. Et ait Abulenſis: namqui ſcienter docet contra aliquod mandatum novi Teſtamenti, hæreticus eſt, & infidelis.

Euſeb. Abulenſ. Janſenius.

197. Matth. 11. Decimò. Vocat Dominus ſua præcepta minima; quia *jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve*, Matth. 11. num. ult. Ita enim ſuavia, ac levia ſunt præcepta Domini, ſi cum amore, ac obedientia conferantur, ut minima videantur. Divus Auguſtinus *ſerm. 9. de verbis Domini*, D. Bernard. ſerm. 4. in Cantic. *Onus Chriſti leve eſt, leve tamen amanti.* Et D. Auguſtinus *lib. de natura, & gratia*, explicant illud 1. Joan. 5. num. 3. *Mandata ejus gravia non ſunt*; ait S. Doctor: *Quomodo eſt grave, cùm ſit dilectionis mandatum.* Omnia ergo legis divinæ præcepta ita ſuavia, ac levia ſunt amanti, ut tanquam minima videantur. Ait Paulus 2. Corinth. 4. num. 17. *Id, quod in præſenti eſt momentaneum, & leve tribulationis noſtræ*: ſeu, ut legit Chryſoſtomus, *Momentanea levitas afflictionis noſtræ.* Ab Apoſtolo enim ſuæ prædicationis, ac afflictionis tempus per multos annos perſeverans præ charitate, ac obedientia (nam ei mandatum erat, ut portaret nomen Chriſti in Gentibus) quædam minima, & modica levitas, ut ait D. Thomas, reputabatur.

Auguſt. Bernard. Auguſt. Joan. 5. *Amantomnia ſuavia.* 2. Cor. 4. Chryſoſt. *Vbi Dei mandatum, ibi levitas, & ſuavitas.*

198. Joſuë. 24. Numerat Joſuë multas diverſis ex Gentibus ab Iſraël reportatas victorias: *Ejeci eos de locis ſuis duos Reges, Amorrhæorum, non in gladio, nec in arcu tuo*, Joſuë 24. num. 12. Et tamen ſi ſacram conſulas Scripturam, contra hoc pugnavit Iſraël *in ore gladij*, Numer. 21. num. 24. Sicut & ipſos Amorrhæos, & alias gentes idemmet Joſuë debellavit, ac ejecit de terra promiſſionis, ut patet *à cap.* 8. Quomodo ergo dicitur, quòd nec in gladio, nec in arcu tuo peractum eſt prælium? Abulenſis ibidem, *Non eſt ſenſus*, ait, *quòd Iſraëlitæ non pugnaverint contra gentes iſtas, pugnaverunt, & diluerunt eas; ſed cum timerent, Deus hortabatur, ut non timerent.* Geſtum eſt prælium, adhortante, & præcipiente Domino, *Deuteronom.* 2. *numero* 24. *Joſuë* 8. *numero* 1. Et cùm ſtante Dei mandato, bellum eſſet commiſſum, tanta facilitate, ac ſuavitate totum eſt peractum, ac ſi nullus ibi militaris ſtrepitus, nec gladius, nec ſagitta interveniret, aut adeſſet.

Numer. 21. Abulenſ. *Vbi Dei mandatum, ibi magna facilitas.*

QUÆSTIO XXIX.

Quare Dominus abſolutè ait, quod qui fecerit hæc, erit magnus, abſque eo quod exprimat aliquid, ſicut expreſſit in ſolvente?

VALDE diverſimodè loquitur Dominus de ſolvente, ac faciente mandata: nam dum de eo, qui ſervat mandata, exprimit minima: *Qui ſolverit unum de mandatis iſtis minimis*; dum ſermonem inſtituit de adimplente, abſolute ait: *Qui fecerit, & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum*, abſque eo, quòd determinet, ac declaret, qui fecerit magna, vel minima. 199. *Difficultas quæſtionis.*

200. Euſeb. Abulenſ. Reſpondeo primò ex Euſebio Emiſſeno, Abulenſi, & aliis, ut dixi ſuperiori quæſt. in nona ratione, quòd ita intelligitur præſens textus, quòd qui ſolverit unum de mandatis iſtis minimis, ſive ſit mandatum magnum, ſive parvum vocabitur minimus, cùm inter damnatos ſit computandus: ita qui fecerit hæc ſive magna, ſive majora mandata, magnus erit, cùm ſit in regno cœlorum, in quo omnes ſunt magni, nobiles, & Reges, quamvis pro diverſitate meritorum differant in remuneratione gloriæ: *Stella ab ſtella differt in claritate; ſic & reſurrectio mortuorum*, 1. Corinth. 15. num. 41. Secundò D. Auguſtinus *lib.* 1. *de ſerm. Domini in monte*, ad illa verba: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra*; ita explicat, quòd ille, qui implevit aliquod minimum legis, ut non occidat, non continuò erit magnus, idoneus regnò cœlorum, ſed tamen aſcendit aliquem gradum: perficietur autem; ſi non iraſcatur ſine cauſa; ac proinde ut ſit magnus, requiritur, ut faciat magna, nec occidendo, nec iraſcendo. 1. Cor. 15. Auguſt.

201. Rupertus. Tertiò. Rupertus *lib.* 4. *in Matth.* notat, quòd dum de non implente mandata agit, minima commemorat: *Qui ſolverit unum de mandatis iſtis minimis*; at dum de adimplente loquitur, nec magna, nec parva determinat, ſed abſolutè fatur. Quia præexcelſa magnitudo non ſolùm de magnis, ſed etiam de parvis coaleſcit, ac creſcit; & ad glorioſos triumphos non ſolùm magna, ſed etiam parva conveniunt. Pollicetur Deus Abrahamo, *Magnitudo etiam ex minimis coaleſcit.*

hamo, quòd faceret ipſum in gentem magnam, *Gen.12.num.1.* & quòd ſemen ejus futurum eſſet ſicut ſtellæ cœlo, *Gen.15.num.5.* & etiam ait: *Faciam ſemen tuum pulverem terræ*, Geneſ. 13. num. 16. ſeu, ut habent Septuaginta, *ſicut arena terræ.* Abrahamo, qui magnificandus eſt in terra, & in gentem magnam dilatandus, optimè dicitur, quòd filij ejus erunt ſicut ſtellæ cœli, quæ ſua magnitudine ſuperant terram. Sed ad quid additur, quòd erunt ſicut pulvis, ſeu arena terræ? Quia præclara excellentia filiorum Abrahæ, non ſolùm componenda erat ex magnis, & amplis, verùm etiam ex parvis, ac minutiſſimis granis arenæ, & pulveris. Cajetanus, *Vide progreſſum*, ait, *priùs promiſerat: Faciam te in gentem magnam; modò augendo dicit, ſicut pulverem terræ*, Expende verba, Poſtquam Abrahamo promittitur: Faciam te in gentem magnam, augendo ei dicitur; ſicut pulverem terræ; quia etiam ipſa magnitudo augetur ex minima, & leviſſima pulveris feſtuca.

Geneſ. 12. Septuag. Caietan.

CAP. XII.

Abundet juſtitia, dimittatur ira.

Matth.5.n.20. Dico enim vobis quia niſi abundaverit juſtitia veſtra, pluſquam Scribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.

VERSIONES.

Tertul.lib.1.contra Marc. c. 23. & lib. de Monog. c. 7.	Niſi redundaverit juſtitia veſtra.
S. Iuſtin. Mart. Dialog. contra Iudæos.	Niſi juſtitia veſtra major fuerit quàm Scribantrum.
Text. Græcus.	Quod niſi abundaverit.
D. Paulinus. Epiſtol. 2.	Niſi abundaverit juſtitia veſtra ſuper juſtitiam.
Vatablus.	Nequaquam intraveritis in regnum.

EXPOSITIO.

1. DIXERAT Dominus ſuprà, ſe non veniſſe ad ſolvendam legem, ſed ad implendam, & ita intendit, ut ſui ſint legis obſervatores exactiſſimi; ac non ſolùm vult, ut ipſam impleant eo modo, quo Scribæ, & Phariſæi, ſed ut legis obſervatione abundent, & excellant. Et ad hoc eos eſt exhortatus, primum, ſuo exemplo: *Non veni ſolvere legem, ſed implere. Jota unum non præteribit à lege*, &c. Secundò, magno propoſito præmio: *Qui fecerit, & docuerit, magnus erit.* Tertiò, nunc adhibita pœna: *Non intrabitis in regnum cœlorum*, qui enim nec exemplis moventur, nec alliciuntur favoribus, ſæpè pœnis trahuntur. Vide ſuprà *cap. 11. n.61. 62. & 63. & num. 106. & 107.*

Quos favoris non alliciunt, pœna trahunt.

2. *Dico.* Magnam vim habet, ut notat Hugo (nam, ut ait D. Paſchaſius, ipſamet Dei majeſtas loquitur) hoc eſt, conſtanter, ac firmiter aſſevero; & dico: *Quia niſi abundaverit juſtitia veſtra. Quia*, id eſt, *quòd* juxta radicem Græcam, *Abundaverit*, id eſt, excelluerit, ac major, & plenior fuerit. *Juſtitia veſtra.* Pro univerſitate virtutum poni, exiſtimant Chryſoſtomus, Theophylactus. Euthymius. Faciliùs intelligitur veſtra juſtitia, hoc eſt veſtra legis obſervatio, ſeu adimpletio legis, ac meorum mandatorum, quæ ego, addo, ut explanant Divus Auguſtinus, S. Thomas. Et hæc dicitur juſtitia, quia obſervatione mandatorum Dei juſtificamur. *Pluſquam Scribarum, & Phariſæorum.* Scribæ erant legis doctores; Phariſæi viri, qui maximè ſe gloriabantur de obſervatione legis, ut dixi ſuprà cap. 3. quæſt. 2. *Dicebat Phariſeus: Decimas do omnium, quæ poſſideo.*

Hugo. Paſchaſ. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Auguſt. D. Thom.

3. Divus Chryſoſtomus *homil.* 11. S. Sixtus Papa *Epiſtol. de malis doctoribus*, docent, Chriſtum Dominum hîc loqui de Phariſæis, & Scribis, qui dicebant, & obſervabant legem: nam, dum dicitur: Juſtitia veſtra abundet pluſquam illa; ſupponitur etiam quòd illa ſit juſtitia; aliter enim non comparaſſet juſtitiam, quæ erat, juſtitiæ, quæ non erat; plus enim, & minus ejuſdem generis ſunt. Tamen multo aptiori modo intelligitur locus cum D. Auguſtino *lib. 20. de civitate cap.9. & lib. de fide, ac operibus cap.26.* & D. Iſidoro Peluſiota *lib. 5. Epiſtol.79.* D. Paulino *Epiſt. 2.* D. Leone *ſerm. 7. de menſe Junii.* D. Thoma, Abulenſi, & aliis, de Phariſæis, ac Scribis, qui dicebant, & non faciebant; hos enim frequenter Chriſtus arguebat. Matth. 23. num. 2. *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi, quæcunque dixerint vobis, facite: ſecundum opera eorum nolite facere*, & Luc. 11. num. 46. & alibi ſæpè. Unde ait Auguſtinus proximè citatus. *Juſtitia Phariſæorum eſt dicere, & non facere.* Et ita tota juſtitia Phariſæorum erat in apparentia, ut ait D. Thomas.

Chryſol. Sixtus. Auguſt. Iſid. Peluſ. Paulin. Leo. D. Thom. Abulenſ. Matth. 23. Luc. 11. Auguſt.

QUÆSTIO I.

Quænam eſſet juſtitia Phariſæorum, & quare inſufficiens ad regnum cœlorum?

4. IUSTITIA Phariſæorum ad regnum cœlorum erat inſufficiens, quia tota in apparentia hominum poſita erat. Nam primò, ut docent D. Auguſtinus *proximè citatus.* Iſidorus Peluſiota, Euthymius, Abulenſis, docebant, & non faciebant, ut patet ex *Matth. 23. proximè citato.* Juſtitia Apoſtolorum ſit abundans, ut faciat, & doceat: *Qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus erit.* Vide *cap. 11. numero 69. & 73. 74. & 75.* Secundò. Juſtitia Phariſæorum, ut infrà videbimus, tota erat in exteriori: nam ſibi perſuadebant, actus externos occidendi, adulte-

Auguſt. Peluſior. Euthym. Abulenſ. *Phariſæi docent, & non faciunt.*

randi eſſe peccata, ac deſideria, & concupiſcentias internas vix alium eſſe peccatum cenſebant,

Humbert.

Epiſcopus Humbertus contra Græcorum calumnias *Phariſæorum, ac Scribarum juſtitia erat tantum à malo opere abſtinere: voluit Dominus in hoc ſuorum juſtitias ſuperabundare, ut non ſolum malum ab opere, ſed in ipſa cogitatione ſatagerent reſecare.* Non enim externus fucus tantum, ut ait D. Iſidorus Peluſiota *lib. 1. Epiſtol.*78. ſufficit ad regnum Dei: nam perfecta juſtitia uſque ad intimas cogitationes, ac interna penetrat.

Peluſiota.
Perfecta juſtitia penetrat uſque ad interiora.

5. Tertiò. Juſtitia Phariſæorum nimis rigoroſa, & ſevera, *Oculum pro oculo, dentem pro dente*, Matth.5.num.39. At juſtitia Diſcipulorum, quos conſtituebat Eccleſiæ Præſules, in hoc ſuperabundet, ut ſit admiſta miſericordia in tolerandis ſuorum defectibus, ut ponderat D.Leo *ſerm. 7. de menſe Junij.* Nam nimium jus, nimia injuria. Vide *cap.* 10.*num.*179. & ut eſſet admiſta miſericordia in proximi injuriis condonandis, ut expendit Hincmarus Rhemenſis Archiepiſcopus *in fragmento Epiſtolæ* 1. inter ejus opera. Quartò Chromantius *in cap. 5. Matth.* ait, quòd reprehenditur juſtitia Scribarum, & Phariſæorum, quia non fidem promiſſionis, nec gloriam Dei, ſed humanam laudem quærebant, & hac fumoſa vanitate terrena mercabantur. Quintò. S. Maximus Confeſſor *in quæſtionibus de Incarnatione Verbi* docet, quòd Chriſtus Dominus his verbis exhortatur ſuos ad animum ſimplicem, & ſincerum: nam Scribæ, & Phariſæi omnia faciebant duplici animo: cavillatione, ac malignitate.

Matth. 5.
Juſtitia cum miſericordia.
Leo.
Hincmar.
Chromant.
Maximus.
Vir duplicis animi non eſt ad regnum.

6. Sextò. Albertus Magnus. Juſtitia Phariſæorum erat cohibere manum, non animum, obſervare magna, & non parva, ignorantes quòd præexcelſa magnitudo, non ſolùm de magnis, ſed etiam de parvis, ac minimis exoritur, & creſcit, ut dixi *ſuperiori cap. quæſt. ultima.* Secundò. Juſtitia Phariſæorum erat in obſervatione traditionum plus, quàm mandatorum Dei: magis enim erant intenti ad ſervandas ſuas præſumptiones, ac traditiones, quas ipſi cogitarunt ac fabricavere, quàm præcepta, & mandata Dei. Tertiò. Eorum juſtitia erat in intentione terrenorum, ſolùm enim de terrenis cogitabant.

Alb. Magn.
Magna ex minimis coaleſcunt,

7. Septimò. D. Thomas. Juſtitia Phariſæorum, ac Scribarum erit in præſumptione actionis ſuæ, ac in judicio, ac detractione alterius, ut patet ex illo Luc. 18. *Jejuno bis in Sabbato.* Secundò. Erat in oſtenſione operis, non in rectitudine intentionis. Tertiò. Erat in lotione, & exteriori mundiria, non in opere. Quartò. In afflictione corporis per jejunia; non in obſervatione mandatorum.

S. Thom.
Præſumptuoſi inepti ad regnum.
Luc. 18.

8. Valde mirum, quòd Scribæ, qui erant legis doctores, verſati in lege, & ſcriptura; ac Phariſæi, qui etiam docti, ac maximè ſe jactabant de legis obſervatione, tot eſſent erroribus pleni, tot falſitatibus ſcaturirent. Nam ipſi dicebant, internas cogitationes occidendi, concupiſcendi, vix ullum eſſe peccatum; quod falſiſſimum eſſe, apertè, ac plane conſtat ex Scriptura, ut dicam infrà *quæſt.*.. Sed ſua præſumptione, ac peccatis ita erant obcæcati, ut Scripturas non intelligerent. *Obliti ſunt ne videant oculi eorum, & ne intelligant corde ſuo*, Iſai. 43. numero 18. Deinde Phariſæi tot perverſis dogmatibus erant pleni: nam ſuis populum ſeducebant erroribus, hiſque eorum doctrina univerſæ plebi gratia erat ut tradit Joſephus *lib.*13. *Antiquit.* Et ita ab ipſa plebe victum, ac alimoniam ſibi comparabant, facile enim quilibet favet, patrocinaturque erroribus, quibus pingueſcit, alitur ac vivit.

Cur tot errores in Scribis & Phariſæis.
Iſai. 43.
Homo favet, erroribus, quibus alitur, ac vivit

9. Datus eſt pædagogus ille Daniel, ac ſociis ejus ut eos in Chaldæorum ritibus, ac religione inſtrueret, ac bene formaret, *ut doceret eos litteram, ac linguam Chaldæorum*, Daniel. 1. numero 4. At verò, Præpoſitus ſuo muneri non ſolùm non ſatisfecit, ſed etiam eis permiſit, ac conceſſit, ut dimiſſis aſſignatis regalibus epulis obſervarent, ac implerent ſuam Hebræorum legem, utque legumine tantùm veſcerentur, & aquam biberent. Quomodo iſte eunuchorum magiſter regale potentiſſimi Regis Nabuchodonoſoris contemnit imperium? ut pueris non præbeat aſſignata cibaria. Deinde iſte præpoſitus, ut gentilis, & prophanus; in ſua falſa præſumptione ſibi perſuadebat, quòd tunc illi ritus Judaici erant vani, & inutiles; & quòd pueri, illos obſervantes, in erroribus vivebant, ac degebant. Quo ergo fundamento, ac ratione eis permiſit, ut ſuæ legis eſſent obſervatores? Ait textus num. 16. *Porrò Malaſar tollebat cibaria, & vinum potus eorum, dabatque eis legumina.* Præpoſitus puerorum ſtipendia ſibi aſſumebat, ac ſurripiebat, quibus locupletabatur, ac proinde facile permittebat, ipſos mille erroribus vivere, ac implicari, ut ipſe falsò cogitabat. Theodorus. *Alimenta*, ait, *quæ illis præbebantur, ipſe accipiens, promptius, eis concupita ſemina ſuppeditabat.*

Daniel. 1.
Facile permittit homo errores, de quibus vivit.
Theodor.

10. Ex Dei juſſione Noë ampliſſimam arcam fabricavit, *Geneſ. 6. numero 22.* Ad cujus extructionem multos convocavit artifices. Sed quomodo homines conveniunt ad opus, de quo omnes deridebant, ſibi perſuadentes, ſtultum eſſe laborem, ut *ibi* ponderat Chryſoſtomus, LipPomanus, & alij? Quomodo non recuſant, manus admovere ad machinam, de qua omnes ludificant? Artifices de opere illo victitabant, & comedebant, ac quotidiana à Noë ſtipendia accipiebant, ideo nil ſolliciti erant quòd ipſe erraſſet, & omnibus ſubſannationis materiam præbuiſſet. D. Auguſtinus in quæſtionibus ſuper Geneſ. quæſt. 5. *Non erat magnum, ait, fabros alios habere, quamvis operis ſui mercede accepta non curaverint, utrùm Noë ſapienter, an verò inaniter fabricaret.*

Sunt homines, qui operentur ad errores de quibus comedunt.
Auguſt.

QUÆSTIO II.

Quare Chriſtus non dixerit, quòd ſuorum Apoſtolorum juſtitia major eſſet, quàm Prophetarum, ſed Scribarum, & Phariſæorum.

11. APOSTOLI fuerunt in juſtitia, & ſanctitate multò illuſtriores Prophetis. Ergo in majorem eorum gloriam, laudemque cederet, ſi Dominus diceret: abundet juſtitia veſtra pluſquam Prophetarum. Ad hoc reſpondet. Cajetanus. Non dixit, ait Dominus, pluſquam juſtitia legis, & Prophetarum, ſed Scribarum, & Phariſæorum; quia ferè cuncta præcepta, quæ Jeſus ſubjungit, erant apud legem, & Prophetas

Difficultas quæſtionis.
Cajetan.

pheras, ſed non apud Scribas, & Phariſæos, qui externorum operum juſtitiam ſectabantur. Juſtitiam itaque majorem vocat, tum juſtitiam non ſolum externorum operum, ſed etiam internarum affectionum; tum correctionem cæterorum permiſſorum in lege veteri, ut correctionem libelli repudij, & uſuræ. Ita Cajetanus.

12. *Germana ſolutio.* Secundò, & clarè reſpondeo ad quæſtionem. Dominus hìc agebat de juſtitia neceſſaria ad ingreſſum regni cœlorum: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra non intrabitis*, &c. Juſtitia autem Prophetarum; qui fuerunt viri ſanctitate valde conſpicui, ad cœleſtem Patriam poſſidendam ſufficientiſſima extitit. At Phariſæorum, Scribarumque juſtitia, utpote multis erroribus plena, omnino erat inſufficiens, ut dixi *ſuperiori quæſt.* Et ideo horum juſtitia apparens tantùm in oculis hominum, erat deteſtanda, ac emendanda, ut ad gloriæ thronum habent acceſſum.

13. *Aliquando vera diſſimulanda, ne invidiæ detur occaſio.* Tertiò, & moraliter dico. Verum eſt, quòd Apoſtoli fuerunt ſanctitate majores, quàm Prophetæ: tamen ſi Dominus diceret, quòd juſtitia ſuorum ſuper Prophetarum juſtitiam abundare debeat, magna invidiæ, odiique daretur occaſio; nam Judæi nimis ægrè ferebant, quòd ſe Dominus Prophetis præferret. Unde dicebant:
Joan. 8. *Abraham mortuus eſt, & Prophetæ mortui ſunt; quem te ipſum facis?* Joan. 8. n. 53. Vera ergo, valdeque ſpecioſa Apoſtolorum laus, ac gloria, quòd Prophetas in juſtitia antecellerent, nunc declinandæ invidiæ cauſa, non fuit divulganda,
Incipientibus faciliora proponenda. ſed ſupprimenda, ac diſſimulanda. Vide *cap. 11. num. 295.* Quartò, Chriſtus Dominus, dum ſuos hic ad virtutis faſtigium evehit, eis ſtatim in limine non proponit, ut Prophetas omni virtute inſignes antecedant, ſed Scribas, & Phariſæos, invidia, ambitione, ac cupiditatibus plenos: nec enim eis in initio nimis ardua mandare intendit, ne difficultate deſperent, ſed eos à facilioribus manuducit Vide ſuprà *c. 10. n. 165. & c. 3. n. 39. & c. 7. n. 84. & 85.*

14. Quintò. Apoſtoli virtute Prophetis eminentiores: tamen Prophetæ laboraverunt, & Apo-
Joan. 4. *Qui pro nobis laboraverunt, venerandi.* ſtoli in eorum labores introierunt, *Joan. 4. nu. 38.* Et qui pro te laboraverunt, quorum labores metis, quamvis tibi ſint inferiores, non ſunt quodammodo ratione tui aliqualiter devenuſtandi; ſed potiùs omni honore, ac gloria ſublimandi. Et ita Chriſtus Apoſtolis ſuis Prophetarum
Matth. 5. proponebat exempla: *Sic enim perſecuti ſunt Prophetas, qui fuerunt ante vos*, Matth. 5. numero 12.

15. Cùm Jacob perveniſſet Luzam, ait Text. *Mortua eſt Debora nutrix Rebeccæ, & ſepulta eſt ad radices Bethel ſubter quernum: vocatumque nomen loci*
Geneſ. 35. Rupert. *illius, Quercus fletus.* Gen. 35. num. 8. Ubi duo ponderanda ſunt. Primò, ut notat Rupert. *lib. 8. c. 13.* Cur commemoratur mortis, & ſepulturæ Deboræ? non verò ipſius Rebeccæ? Jacob erat Rebeccæ obligatione maximè aſtrictus; illa namque multum laboravit, ipſe benedictionem na-
Geneſ. 27. Chryſoſt. Caietan. *Parentibus qui pro nobis laborarunt aſtricti maximè ſumus.* ctus eſſet, eumque conſilio inſtigavit, pulmentum præparavit, & ſemetipſam maledictioni ſubjecit, *Geneſ. 27. n. 13.* Et Rebecca mortua eſt, dum Jacob commoraretur in Meſopotamia, ut notant ibi Chryſoſtomus, Cajetanus, & alij. Et cùm Jacob Rebeccæ maximè eſſet conſtrictus propter curam, ſolicitudinemque tantam ob eum ſuſceptam, ne Rebeccæ ſolicitudo irremunerata maneret, honorem, quem matri non potuit exhibere præſtitit nutrici ejus; Secundò. Id, quòd maximè facit ad noſtrum intentum, locus ſepulturæ: *Vocatum eſt nomen loci illius, Quercus fletus*, Abulenſ.
hoc eſt, ut ibi explicat Abulenſis; *Quia tota familia Jacob ibi eam flevit.* Sed cur mors Deboræ *Adaugetur difficultas ex morte Liæ.*
tot exequiis, ac tam magnifico funere celebratur, quod minimè legitur in morte Liæ: Nunquid Lia non erat multo melior, & nobilior nutrice? Nonne Jacob à Lia multis præclariſſimis ditatus eſt filiis? Cur ergo illius mors magnis exequiis non celebratur, ut mors Deboræ? Lia nobilior ſanè, Debora tamen attinebat ad Rebeccam, quæ pro filio multum laboravit: & cum Debora, etſi conditione inferior, nutrix eſſet illius matris, quæ tantas pro filio geſſerat curas, mors ejus à Jacob majori legitur affecta honore, quàm nobiliſſimæ Liæ, à qua magna acceperat pignora, ut inde ſcirent omnes quanta ad matrem veneratione ferebatur. Hamerus. *Nutrix* Hamerus.
Rebeccæ ſedula matris cum fletu ſepelitur.

16. Poterit quis optimè dubitare, quid nos magis aſtrictos teneat, Creatoris, an Redemptoris memoria? Meritò D. Bernardus ſtat pro Redemptoris memoria: nam licet in Creatore appareat majeſtas omnipotentis Dei, in Redemptore verò infirmitas noſtræ humanitatis: tamen *Cur magis ſumus aſtricti menſeria Redemptoris, quàm Creatoris.*
Creator ſine labore condidit, quos Redemptor morte, ſanguine, ac cruce reſtauravit. Ac proinde magis nos obligatione devincit; magis ad pietatem movet hujus, quàm illius recordatio. Bernard.
D. Bernardus ſerm. 11. in Cantic. *Sanè*, ait, *multum fatigationis aſſumpſit Dominus, quem multa dilectionis hominem debitorem teneret, commoveretque gratiarum actio, difficultas redemptionis,* *Magna obligatio his qui laborarunt.*
quem minus eſſe devotum fecerat conditionis facultas. Quid enim dicebat homo creatus, & ingratus? Gratis quidem conditus ſum, ſed ſine ullo auctoris gravamine, vel labore. Sic beneficium creationis extenuans humana impietas dicebat. Sed obſtructum eſt os loquentium iniqua. Quantum modò pro te homo diſpendium fecit, de Domino, ſervus, de divite pauper; &c. Idem habet *ſerm. 20. in Cant. & ſerm. de paſſione feria 4. Majoris Hebdomadæ, & ſerm. 22. in Pſalm. Qui habitat.*

QUÆSTIO III.

Quare Chriſtus Dominus dixerit potius juſtitia veſtra, quàm virtus veſtra, vel perfectio veſtra?

17. Agno fundamento Dominus, dum ſuos ad ſuorum mandatorum obſervationem exhortatur, non alio utitur nomine, niſi juſtitiæ, quæ vel dicit collectionem omnium virtutum, ut hic ſumitur, & dixi in expoſitione, vel ſpecialem virtutem, quæ jus ſuum unicuique reddit. Et rectè ſanè juſtitiæ nomine omnium virtutum collectio denotatur: nam ſi abeſt peculiaris juſtitiæ ratio, conſequens eſt, ut cæteræ virtutes deſint. Unde rectè D. Zeno Veronenſis *ſerm. de juſtitia*, ipſam appellat *omnium fontem, matremque virtutum.* Ex quo ipſemet D. Zeno, & S. Juſtinus, Martyr. *in Apologia ad* *Nulla virtus ſine juſtitia.* Zeno.

Antonium Pium Imperatorem, eleganter pungit aliquos judices, ac principes, qui, cùm ſe exhibeant maximè ſcrupuloſos, & ſe dicant magnos legis obſervatores, omnium aliorum ſubſtantiam devorant, nemini parcunt, ſed omnibus inferunt violentiam; & ſub prætextu legis, & juſtitiæ contra juſtitiam, & legem crudele movent, exercentque bellum.

18. *Præmia ob merita danda.* Secundò. Nomine *juſtitiæ* potius utitur, quàm virtutis, ut fieret omnibus manifeſtum, quòd ipſi, licet diſcipuli, & amici, in regnum erant intraturi, non favore, ac benevolentia, ſed juſtitia; & per hanc ſibi in regnum ingreſſum præparare debebant, Vide *c.* 10. *n.* 79. *&* 80.

19. Tertiò. Non loquitur Dominus ſub nomine perfectionis; non ait Perfectio veſtra; & quod magis eſt, quia Dominus hic de illis non fatur, qui aliquem tantum gradum adſcenderunt, ut ait

August. *Perfecti omnibus conſideratis imperfectiores deprehenduntur.* Divus Auguſtinus *lib. de ſerm. Domini in monte*; ſed de perfectis. Cur ergo non ait: Niſi perfectio veſtra? Reſpondeo, quòd perfectum dicit quid conſummatum, & abſolutum in omni virtute, & excellentia; & hoc in homine eſt valde perdifficillimum reperiri; quamvis enim quis in ſummo virtutis faſtigio videatur; ſi tamen omnes ejus ſcrutentur, ac rimentur actiones, aliqualis frequenter internoſcetur, ac deprehendetur defectus.

20. Anima ſancta, ſeu anima juſti ab adoleſcentibus ſuis maxime laudatur; appellatur enim *pulcherrima inter mulieres*, plena odoriferis unguentis: & ipſa quoque à Rege in cellaria omnium bonorum dicitur introducta. Suis tamen ſociis ipſamet ait: *Nolite me conſiderare, quòd fuſca ſim*, Cantic. 1. n. 5. Si tanto extiterat de-

Cant. 1. *Dum conſideratur, pulcherrima, dicitur fuſca.* core, venuſtateque conſpicua; ſi tot unguentis, doniſq; exornata inveniebatur, cur à ſociis ſuis renuit conſiderari? Verum habet, quòd ipſa pulcherrima erat, ſi tamen minutim omnia ejus perquirerent, ac ſcrutarentur, aliqualis erat inveniendus, animadvertenduſque fuſcus, atque nigredo à calore Solis, concupiſcentiæ nempe,

Ghiſler. proveniens, ut latè explicat Ghiſlerius *expoſit.* 5. Et ideo ipſa, ut prudeus, ait: *Nolite me conſiderare, quòd fuſca ſim.* Nam, ut ait Divus Ana-

Anaſtaſ. ſtaſius Sinaita quæſt. 17. *Non eſt juſtus ſine aliquo peccato.*

21. Regius Vates juſtitiam ſuam maximè demonſtrare intendit. *A judiciis tuis, a teſtimoniis tuis*

Pſal. 118. *non declinavi*, Pſam. 118. num. 102. & 157. Et eodem Pſalm. 117. num. 32. *Viam mandatorum tuo-*

Pſal. 72. *rum cucurri.* Et Pſalm. 72. n. 13. *Lavavi inter innocentes manus meas.* Tamen ipſemet Regius Va-

Pſal. 138. Procop. Cyprian. tes *Pſalm.* 138. *num.* 16. ait: *Imperfectum meum viderunt oculi tui*; hoc eſt, ut *ibi* explicant Procopius, D. Cyprianus *lib. de lapſis*, oculi tui viderunt imperfectiones animæ meæ. Si ipſe adeò erat purus, & ſuper nivem dealbatus, ut inter innocentes lavaret manus ſuas, ut curreret viam mandatorum Dei, & non declinaret à ſemitis ejus, quomodo ait: Oculi tui viderunt imperfectum meum? Dixerat ipſe David eodem Pſ. 138. *Semitam meam, & funiculum meum inveſtigaſti, & omnes vias meas prævidiſti*; & per largos diſcurſus comprobat Dei intuitum, atque ſcientiam nihil effugere. Quamvis ergo purus ſanctuſque eſſet, & à legis mandatis non declinaret; tamen cùm Dominus omnem ſemitam ejus inveſtigaret, & omnes ejus vias prævidiſſet, ſtatim defectus, ac imperfectiones deprehenſæ ſunt, atque inventæ.

Quæstio VI.

Quare Chriſtus Dominus expreſſerit ſuis diſcipulis, Juſtitia veſtra?

Dixit Chriſtus Dominus diſcipulis ſuis: Juſtitia veſtra dedet abundare, ut intretis in regnum cœlorum. In quo maxime pungit Scribas, & Phariſæos, qui multis nequitiis, ac peccatis viventes, maximè de patre ſuo Abrahamo gloriabantur, & confidebant, ita dicentes, Matthæi 3. num. 9. *Patrem habemus Abraham, &* Joan. 8. num. 33. *Semen Abrahæ ſumus*, & n. 39. *Pater noſter Abraham eſt.* Ait ergo Chriſtus ſuis diſcipulis: Juſtitia veſtra; ac ſi diceret: non enim enitendum eſt alienis meritis, atque majorum, ut faciunt Scribæ, & Phariſæi, ut intretis in regnum cœlorum; ſed veſtris operibus, actionibus, & virtutibus, operante Dei gratia, hujuſmodi regnum acquirendum eſt, ac comparandum. Unde optimè ait D. Maximus apud D. Anaſtaſium Sinaitam. *quæſt.* 4. Magna inſipientia eſt, aliorum meritis ſplendeſcere, ac magna quærere. 22. Matth. 3. Joan. 8. Maxim.

Thronum divini Agni cingunt viginti quatuor ſeniores, & in capitibus eorum coronæ aureæ. *Et in manibus habebant phialas aureas plenas odoramentorum*, Apocal. 5. num. 8. Qui propiùs accedentes ad ſedem Agni, *Mittebant coronas ſuas ante thronum*, Apocalypſ. 4. n. 10. Cur ante thronum non effundunt phialas, ut ſuaviſſimum excitarent odorem, ſed potiùs coronas mittunt? Coronæ erant propriæ: *Coronas ſuas*; per quas denotantur propria opera, & merita, ut explicant D. Ambr. Andreas Cæſariæ Epiſcopus, Primaſius, Anſbertus, & alij. At phialæ erant orationes Sanctorum. Prudenter ſenes, cùm audent ad thronum Dei appropinquare, ut ipſum revereantur, non effundunt, nec oſtendunt aliena opera, ſed exhibent propria merita, ac ſuas victrices coronas, quas heroïcis actionibus ſuis de tyrannis Diabolo, ac mundo glorioſè reportarunt. Carthuſianus, *Deo altiſſimo*, ait, *gratiſſima mente adſcripſerunt, quidquid ſapientiæ, ac virtutum, quidquid victoriæ de hoſtibus ſuæ ſalutis obtinuiſſent.* Vide ſuprà *cap.* 11. *numero* 151. *&* 152. 23. Apoc. 5. Apoc. 4. Ambroſ. Andreas. Primaſ. Anſbertus. *Operibus ac meritis ſuis, quiſque reſplendeat.* Carthuſ.

Quæstio V.

Quare Dominus ſuis diſcipulis tam rigidam pœnam imponat?

Magnam pœnam minatur Dominus, ſuis, quòd niſi eorum juſtitia abundet ſuper Scribas, & Phariſæos, non intrabunt in regnum cœlorum. Per quod aperte oſtendit Dominus, quòd juſtitia Phariſæorum ſit inſufficiens ad regnum, & quòd niſi eam ſuperaverint, obſervando ejus mandata, & præcepta, non habebunt ingreſſum ad regnum. Et eſt communis ſanctorum Patrum, & Interpretum mens. 24. *Legitima ſolutio.*

Moraliter

25. Moraliter rem explico. Docet Dominus ſuos diſcipulos,quòd, ut ad cœleſtem Patriam aditum habere valeant, eorum juſtitia redundet ſuper juſtitiam Scribarum, & Phariſæorum, qui ſe maximè gloriabantur, quòd eſſent legis doctores, & illius maximè obſervatores. Ut ex objecta magna,arduáque regni acquiſitionis difficultate; ex tot, tantiſque virtutibus, ac illuſtribus actionibus inſinuatis ad illius ingreſſum, eis eſſet ejus comparatio in magna æſtimatione, cultu, ac veneratione. Quantum enim acquiſitio rei habet difficultatis, ac laboris, tantum ejus poſſeſſio pretij, & æſtimationis, D. Gregorius Nazianzenus Orat. de pauperum amore. *Facile, ait quippe vileſcit, quidquid facile percipitur: quod autem ingenij noſtri aciem ſuperat, quo aſſecutum*
26. *difficilius, eo etiam majorem ſui admirationem movet.*

Quæ acquiſitu difficiliora, in poſſeſſione ſunt gratiora.

Nazian.

Planum eſt omnibus mediocriter verſatis in Scriptura, quòd Jacob inter omnes ſuos filios maximè diligebat Joſeph, & Benjamin, *Gen.35. num.19.& 37. num. 2. & 42. num.36.* ut ibi latè comprobant communiter Expoſitores. Unde ait Procopius: *Iſraël Rachelis pignora vehementiùs diligebat.* Ubi veram inſinuat cauſam tanti Amoris erga Joſeph, & Benjamin; erant enim partus Rachelis,quam Jacob ſibi habuit in uxorem, per quatuordecim annos ſerviens noctu, geluque. Et cùm Jacob tot, tantiſque laboribus eam ſibi comparaſſet, inde ejus pignora erant
27. ipſi maximè grata, ſuavia, in magnoque pretio inter cætera habita.

Procop.

Apoc.1.

Videt Joannes in Apocalypſi filium hominis: *Et habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem*, Apocal. 1.numero 16. Quæ, ut explicavit ipſe Angelus Joanni, *Septem ſtellæ, Angeli ſunt ſeptem Eccleſiarum*, ibid.numero 20. Septenarius univerſitatis eſt numerus, & ſignificat omnes Eccleſias, ut docent Primaſius, & Ansbertus. Sed quomodo Eccleſiæ, ac Eccleſiarum paſtores ſunt in dextera, ut ibi explicat Andreas Cæſariæ Epiſcopus, *tanquam in ſupremo honoris ſtatu*, cùm, ut dicitur Proverb. 3. n. 16. *In ſiniſtra ejus divitiæ, & gloria*, ut meritò dubitat Rupertus *lib. 4. in Apocal.* Per quas divitias, & gloriam intelliguntur dona ſpiritualia gratiæ, & virtutum, ut explorant D. Hieron. *in tractatu in fine ejus operum.* Sententiæ illius eſt, Carthuſ. Hugo, Janſenius, Salazar. & alij: nam hujuſmodi dona ſunt magnæ divitiæ in theſauro ſapientiæ. Sed valde mirum eſt (moraliter explico locum) quòd hujuſmodi ſpiritualia dona,quæ ſunt æſtimationis magnæ, in ſiniſtra ſint; & Eccleſiæ, & Eccleſiarum paſtores in dextera. Dona illa ſpiritualia accepta ſunt à Patre ſine ullo ſudore, tanquam connexa cum unione hypoſtatica; at Eccleſias, Eccleſiarumque paſtores acquiſivit Chriſtus ſanguine ſuo; cui negotio manus ejus magno labore incubuere; ſuſtinuerunt plagas, clavos, catenas, funes; cùm ergo Eccleſiæ, ac Eccleſiarum paſtores tanta preſſura, tantiſque laboribus, ac doloribus fuiſſent comparati, planum,& evidens erat, quòd in majori æſtimatione, ac pretio haberentur à manibus; & in eminentiori, ac præſtantiori loco apparerent. Unde ait Titus Boſtrenſis in cap. 11. Lucæ. *Quæ circa ſudorem obtinguni, vel ex parato ſubminiſtrantur, ea certè minoris plerumque fiunt.*

Primaſ.
Ansbert.
Andreas.
Prov. 3.
Rupert.
Hieron.
Carthuſ.
Hugo.
Janſen.
Salazar.

Quæ in acquiſitu ſunt difficiliora, in poſſeſſione majoris æſtimationis

Boſtrenſ.

Quæstio VI.

Quare Chriſtus Dominus dixerit potiùs intrare in regnum, quàm eſſe in illo? 28.

Auguſt.
Chryſoſt.
Hieron.

DUBIUM movet Albertus Magnus. Nam *intrare in regnum*, ſecundùm Chryſoſtomum, Auguſtinum, Hieronymum, & alios, idem eſt, ac eſſe in regno. Cur ergo hac locutione non eſt uſus Dominus? Ad quod reſpondet *citatus* Albertus magnus. *Eſſe, vel non eſſe in regno, eſt ſecundum meritum, vel demeritum ſtare quietum: intrare autem eſt continuis profectis proficiſci. Et ideo intrat, qui per minorum obſervationem continuè proficit ad profectum.* Juſtus, & qui ad vitam vult ingredi, nunquam ſe debet conſiderare, quandiu eſt in hac via, veluti in termino; ſed ſemper ulteriùs debet continuis virtutum greſſibus progredi; veluti qui intrat, non ſiſtit, ſed ad aliam partem tendit, ita qui ad cœlum properat, minimè quieſcat, ſed ſemper ad majorem virtutum apicem dirigat animum. Et ita Chriſtus fideli ſervo non ait: Accipe gaudium, ſed, *Intra in Gaudium Domini tui*, Matthæi 25. numero 21. *Recordamini procul Domini, & Jeruſalem aſcendat ſuper cor veſtrum. Jerem. 51. num. 50.* Vide ſuprà *cap.6. numero 76.& cap.10. num. 165. & lib.1. cap. 4. numero 11. & lib. 3. cap. 1. num. 66.* 29.

Albert.Mag

In via ſalutis minimè ſiſtendum, ſed ulterius procedendum

Matth. 25.
Jerem. 51.

Secundò. Dum Chriſtus Dominus hunc aſſumit loquendi modum, *intrare*, fit alluſio ad antiquas figuras, ad veteremque dicendi formam: *Non intrabitis terram*, Numer. 4. num. 30. *Non intrabunt in Eccleſiam Dei*, Deuter. 23. num.1.2. & 3. *Non introibunt in requiem meam*, Pſalm. 64. num. 11. Cùm ex antiqua conſuetudine per non introire excluſio à regno ſignificaretur, idem Chriſtus Dominus verbum aſſumit, omiſſis multis aliis modis non poſſidendi, non gaudendi, quibus hoc denotari poterat; per quod innuit Dominus, ſuoque nos docet exemplo,ut, quantum fieri poteſt, probata majorum veſtigia, facta,& dicta ſequamur, ac imitemur. D. Bonaventura in cap.6. Lucæ. *Secura via tendit ad vitam, qui graditur per monumenta Sanctorum, quorum doctrina, ac vita probata eſt in Eccleſia.* 30.

Numer. 4.
Deut. 23.
Pſalm.94.
Bonavent.

Cùm filium viduæ demortuum agnoſcit magnus Eliſæus, ait Giezi: *Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & vade: & pones ſuper faciem pueri*, 4. Reg. 4. num. 29. Implet mandata Giezi, baculum admovet ſuper vultum demortui; & tamen non revixit. Quod videns Eliſæus aſcendit ad cubiculum, ubi puer jacebat: claudit oſtium, orat, & vivum tradidit matri ſuæ, ut habes eodem cap. *à num. 34.* Mirabile ſanè, quòd Giezi à tanto Propheta miſſus miraculum non valeat edere; & ad hoc ut Eliſæus illud præſtare poſſit, multa præparatione utatur. Aſcendit cœnaculum, claudit oſtium,ponit puerum in lectulo,& orat.Quænam hujus rei tanta cauſa? Eliſæus filius, ac dilectum viduæ Sareptanæ filium reſuſcitat, non alicujus nuntij interventu, non per baculi ſui impoſitionem: ſed dum ipſe cœnaculum aſcendit puerum ſuper lectulum ponit, & orat, tunc puer reviviſcit, 3. *Regum à numero* 19. Eliſæus,

4. Reg. 4.

Qui ſanctos ſuos majores imitatus miracula operatur qui ab illis recedit nil magni facit.

dum adhibito nuntio, impoſito baculo diſcrepat à parente, nil magni operatur: ac cùm ipſum imitatur, ejuſque veſtigiis adhæret, magna, ac
Abulenſ. ſtupenda miracula perpetratur. Abulenſ. quæſt. 51. *Elias quando ſuſcitavit filium viduæ Sareptanæ, portavit eum in cameram ſuam, & ſolus erat, incubuitque ſuper eum in lectulo; ſic nunc Eliſæus ſuper iſtum puerum.*

31. Præcipit Deus parenti Eliæ, ut ungeret Hazael Regem ſuper Syriam, & Jehu Regem ſuper
3. Reg. 19. Iſraël. Et addidit Dominus *Eliſæum filium Saphat unges Prophetam pro te*, 3. Reg. 19. num. 16. Qui pergens ad executionem divini mandati, invento
Lyran. Abulenſ. Cajetan. Eliſæo, *Cùm veniſſet ad eum Elias, miſit pallium ſuum ſuper illum*, ibid. n. 19. ut teſtantur Lyranus, Abulenſis, Cajetanus; non alia unctione uſus eſt Elias erga Eliſæum, niſi ipſius pallij impoſitione. Elias ad unctionem, ſaltem Jehu, uſus eſt oleo ſacro, nam illo reges Judæorum ungeban-
Auguſt. Severus. Cyprian. Lactant. Hieron. Iſidorus. tur, ut docent Divus Auguſtinus *lib. 2. contra literas Petiliani Donatiſtæ*, *cap.* 47. & 48. *tom.* 7. Sever. Sulpitius *lib.* 1. *hiſtoriæ ſacræ*. D. Cyprianus *lib. de operibus cardinalibus*. Lactantius *lib.* 4. *cap.* 7. D. Hieronymus *in cap.* 45. *Iſaiæ*. D. Iſidorus *lib.* 2. *de officiis*, *cap. de Chriſmate*. ex quo valde mirum videtur, quòd Rex ſæcularis homo eſſet delibutus oleo ſacro; & tamen Eliſæus abſque oleo ſacro, ſola pallij impoſitione in Prophetam deſtinaretur. Agnoverat magnus Elias, quod olim Aaron, ut communicaret ſpiritum ſuum, ſuamque dignitatem ſacerdotalem transfunderet in Eleazarum filium ſuum, Aaron ipſe ſuis ſe veſtibus ſpoliavit, iiſque Eleazarum induit. *Numer.*
Magna virtus majorum facta ſequi tur. 20. *num.* 28. Judicavit ergo Elias, nullam aliam unctionem pallio ſuo aptiorem eſſe, ut Eliſæum illo indueret, & ſic ſpiritus ſui hæredem, totius Iſraëlis prophetam, & filiorum Prophetarum
Carthuſ. caput crearet, & conſtitueret. Carthuſian. *Miſit Elias pallium ſuum in ſignum, ac præſagium futurorum, quòd ſcilicet Eliſæus ſpiritualiter coopeꝛiendus erat, ac veſtiendus duplici ſpiritu Eliæ.* Vide ſuprà *cap.* 9. *num.* 17. & 18.

QUÆSTIO VII.

Quare Dominus præcipiat hîc abundare juſtitiam, cùm ad ingrediendum ad vitam ſufficiat, ſervare juſtitiam, ſeu mandata?

32. Paſchaſ. DUBIUM hoc movet Divus Paſchaſius *lib.* 3. *in Matth.* Nam Dominus dixerat: *Qui ſolverit unum de mãdatis iſtis minimis, erit minimus; qui autem fecerit, & docuerit*; ſcilicet etiam minima legis, *erit magnus*. Et ita Dominus dixit adoleſcenti ſtudioſo de ſua ſalute:
Matth. 19. *Germana ſolutio.* *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*, Matthæi 19. num. 17. Quomodo ergo Dominus hîc mandat, abundare juſtitiam? Facilis eſt ſolutio. Quia dominus docet, ut abundet juſtitia ſuper juſtitiam Scribarum, & Phariſæorum, qui legem non ſervabant, ſed potius pervertebant erroribus ſuis, falſiſque interpretationibus, ut dixi *quæſt.* 1. Secundò. Loquitur Dominus de mandatis legis gratiæ, quæ explicare incipiebat; ac de operibus conſilij, ac ſupererogationis, quæ erat traditurus.

Unde eleganter ait divus Paſchaſius citatus: 33. Paſchaſ.
Quoniam, dum fiunt illa, quæ adduntur ad perfectionem, etiam alia longè plenius aguntur, quæ permiſſa ſunt ad inchoationem. Quamvis enim ſupererogationis opera ſimpliciter non ſunt neceſſaria ad ſalutem; multum tamen per omnem modum ad abundantem juſtitiam, & perfectionem conducunt: dum enim hæc ſuperadduntur, etiam quæ minora ſunt, cumulatiſſimè implentur; & Dominus, dum ſuos ad abundantem juſtitiam cohortatur, eos etiam commonet ad implenda mandata, obſervandaque conſilia, his enim homo in via ſalutis maximè proficit, redditurque ſecurus. *Ad ſervandum juſtitiam maximè conducunt ſupererogationis opera.*

Nam qui obſervandis mandatis ſolum invigilat, & his contentus eſt, quamvis alias ſufficiant 34.
ei, tamen in via ſalutis poteſt lapſus, ruinaque timeri. Adoleſcenti illi, qui ſe de vita æterna ſtudioſum oſtendebat, Chriſtus ait: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Qui reſpondens dixit: *Omnia hæc cuſtodivi à juventute mea; quid adhuc mihi deeſt? Ait Jeſus: Si vis perfectus eſſe, vade, vende, quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me. Cùm audiſſet autem adoleſcens verbum abiit triſtis*, Matth. 19. num. 21. Ubi duo maximè ponderanda ſunt in rem noſtram. Primò quòd dum audit verba conſiliorum: abiit triſtis, qui enim ſupererogationis nil vult exhibere, à Chriſto fonte omnium gaudiorum diſcedit triſtis. D. Auguſtinus epiſt. 34. ad Paulum, & Theraſiam. *Secundùm hiſtoriam iſte adoleſcens laudabilis quidem eſt, quia non occidit, non adulteratus eſt, vituperabilis autem, quia contriſtatus eſt in verbis Chriſti vocantibus eum ad perfectionem.* Matth. 19. *Qui ſupererogationis nihil addit, timeat.* Auguſt.

Secundò ponderandum, quòd iſte adoleſcens 35.
mentitus eſt, dum dixit, quod ſervabat mandata ut docent D. Irenæus *lib.* 4. *num.* 26. D. Hilar. *cap.* 19. *in Matth.* Imperfectus *homil.* 33. D. Ambroſius *in cap.* 18. *Lucæ*, Beda, & alij. Sed unde colligunt Patres, quòd iſte adoleſcens mentitus fuerit? Ex optima ſanè ratione. Qui implet mandata, ipſa perfectio obſervationis legis cum movet, & excitat ad ſequenda conſilia, ut ardeat charitate, ut omnia ſua in pauperes, & egenos diſtribuat, atque diffundat. D. Hieron. *Mentitur adoleſcens; ſi enim hoc, quod poſitum in mandatis: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum; opere compleviſſet, quomodo poſtea audiens: Vade, & vende, quæ habes, & da pauperibus, triſtis receſſit.* Irenæus. Hilar. Imperfect. Ambroſ. Beda. Hieron.

Matth. 5. *n.* 21. Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non occides: qui autem occiderit reus erit judicio.

Numer. 22. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, Raca, reus erit conſilio. Qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehẽnæ ignis.

VERSIONES.

Syriac. D. Chryſoſt. n. 22. Quicunque iraſcitur fratri ſuo temerè, reus eſt

judicij

judicij. Et quicumque dixerit fratri ſuo, Racha, reus eſt conſenſus.

Imperfectus homil. 11. Iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus eſt.

Æthiopicus. Qui dixerit fratri ſuo, quòd pauper ſit per contemptum, & laceris veſtibus, reus erit conſilio.

Arabicus. Qui dixerit fratri ſuo, Pannoſus, lacer, mendicus, reus erit conſilio.

Pagninus. Obnoxius erit judicio, conſilio, *&c.*

Theophylactus. Qui dixerit, Stulte, reus erit gehennæ incendio.

EXPOSITIO.

36. *Deus quodammodo pluris æſtima noſtra, quàm ſua.* Hoc loco incipit Dominus explanare legem; & facit exordium, non à primo, vel ſecundo, ſed à quinto Decalogi præcepto. Nam licet tria prima præcepta ad Dei honorem maximè pertineant, quintum tamen magnopere ſpectat ad vitam; & conſervationem hominis quæ illius eſt bonum præſtantiſſimum: & Deus ob ſuam magnam bonitatem valde adpretiat ea, quæ noſtrum commodum reſpiciunt.
Alber. Mag. Caietan. Et ait Dominus: *Audiſti, quia dictum eſt antiquis*, ſcilicet Patribus veſtris, ut explicant Albertus Magnus, Cajetanus *in mont. Sinai.* Et dixit: *Dictum eſt antiquis*; quia lex erat jam à multo tempore data, &, ut ait *citatus* Albertus, jam incipiebat antiquari, ac vetuſtate perimi. Et non explanat Dominus, à quo ſit dictum:
Chryſoſt. *Sic enim dixiſſet*, ait Chryſoſtomus homil. 16. *Audiſtis, quia dixi antiquis; fuiſſet nibilominus ſermo receptu difficilis, cunctiſque audientibus ingratus.*
Evitanda inſolentia nota. *Sive dixiſſet: Quia dictum eſt antiquis à Patre meo; deinde intuliſſet: ego autem dico vobis; majoris hoc profectò eſſe inſolentiæ judicaſſet. Propter quod mediè illud poſuit, atque ſuſpensè.* Et proſequitur Dominus: *Reus erit judicio*; hoc eſt, pœnæ damnationis, & capitalis, qua in judicio humano puniebantur, juxta varios homicidij caſus,
Levit. 24. *Exod. 21. à num. 12. Levit. 24. num. 17.* Et idem eſt
Euthym. hic: *Reus erit judicio*; ac quod alibi aliis dicitur verbis, *Morte moriatur.* Nam, ut ait Euthymius, in Scriptura ſæpe per metaphoram *Judicare*, ſignificat *condemnare.*

37. *Chriſtus legem adimplevit.* *Ego autem dico vobis.* Multo admirabiliorem doctrinam vobis trado ſuper eam, quam audiſtis ab antiquis. Non ſe Dominus opponit legi, ſed falſis Scribarum, ac Phariſæorum interpretationibus: nam legem adæquatè adimplevit Dominus, verum ejus intellectum perfectè exprimen-
Auguſt. D. Thom. Suarius. do, & declarando, ut docet D. Auguſtinus *lib. 19. contra Fauſtum Manich.* D. Thomas 1. 2. *q. 207. art. 2. in corpore.* Suarius *lib. 10. de legibus, cap. 1. num. 6.* Et legem etiam cumulatiſſime adimplevit Dominus, quædam perfectionis conſilia ſuperaddendo, ut notat D. Thomas *loco citato.* Et ait: dixit adoleſcenti: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes*, &c. *Matth. 19.* Unde legem vete- Matth. 19.
rem imperfectam, nam data erat rudibus Judæis, per excelſiorem doctrinam perficit, & ad majora elevat.

Omnis, qui iraſcitur. Exorditur Dominus expli- 38.
care homicidium. Et primo loco iram vetat, quæ *Malum amputandum à radice.*
eſt illius cauſa: qui enim malum vult amputare à radice debet evellere. Ita ait D. Chryſoſtomus: *Radix quippe homicidii iracundia eſt; qui igitur radicem abſcidit, multo faciliùs ramos poterit amputare.* Ponit Dominus tres actus iræ. *Iraſcitur*, dicit actum internum. *Raca*, ſignificat vocem ira, tam nihil exprimentem. *Fatue*, congeriem contumeliarum, de quo latè *quæſt. 9.* Tres etiam pœnas ponit: *Reus erit judicio*; id eſt, judicatur pro quantitate iræ, ſive venialis, ſive mortalis. *Reus erit conſilio*; hoc eſt, graviùs puniatur pro quantitate culpæ. *Reus erit gehennæ ignis*, ut certa pœna damnationis puniatur, de quo *q. 10.*

QUÆSTIO VIII.

Proponitur vera doctrina, quòd actus interni iræ, & homicidij fuerint lege prohibiti.

Lyranus, & Abulenſis *hoc loco*, in ea 39.
ſunt ſententia, ut dicant, quòd Scribæ, & Lyran.
Phariſæi exiſtimabant, præcepta Decalogi ſo- Abulenſ.
las externas actiones prohibere; non autem, *Proponitur*
actus internos. Tamen communior eſt doctrina *falſa Phariſæorum ſen-*
quantum conjicimus ex hoc Chriſti ſermone, *tentia*
quòd hanc ſuam doctrinam ſolùm tradiderint in Paſchaſ.
quintò, & ſexto præcepto. D. Auguſtinus *lib.* 19. Chryſoſt.
contra Fauſtum. cap. 23. D. Paſchaſius *lib.* 3. *in* Hieron.
Matth. D. Chryſoſtomus *hom.* 16 D. Thomas 1. Theophyl.
2. *quæſt.* 107. *art.* 2. D. Hieronymus, Theophylactus, Albertus Magnus, Cajetanus *hic.* Unde to- Alber. Mag Caietan.
tam legem falſiſſimis interpretationibus prævaricabantur: nam lex expreſsè clamabat: *Non concupiſces uxorem proximi tui*, tunc ipſi prævaricatores exiſtimabant impleri legem, ut ait Hugo Hugo.
Cardinalis, dummodo alienam uxorem non rapere. Carthuſianus *hoc loco* teſtatur, quòd ita Carthuſ.
interpretabantur præceptum: *Non concupiſces*, *Interpretationes Phariſæorum.*
ſignis externis; non autem prohiberi, dicebant ipſi, concupiſcentiam intus latentem. Quæ omnia, quàm apertè à veritate devient, omnes vident.

Apertè lex, & Scriptura damnans malas cogi- 40.
tationes clamabat contra errorem Phariſæorum. Sapiens *toto c.* 15. *Proverbiorum*, & ibi num. 26. *Abominatio Domini cogitationes malæ.* Iſaias 1. Prov. 15.
num. 16. *Lavamini, mundi eſtote, auferte malum* Iſaias.
cogitationum veſtrarum. Jeremias 25. n. 5. *Revertimini unuſquiſque a via ſua mala, & à peſſimis* Jerem. 25.
cogitationibus veſtris. Sophonias 3. num. 7. *Corruperunt omnes cogitationes ſuas.* De ira ait Regius Sophon.
Vates Pſalm. 5. num. 5. *Iraſcimini, & nolite peccare.* Et Job. 5. num. 2. *Stultum interficit iracundia.* Pſalm. 5. Iob. 5.

Doctrina igitur omnium Catholicorum eſt, 41.
quinto, & ſexto præcepto prohiberi non ſolùm actus externos, ſed etiam internos. Unde apertè Phariſæi, & Scribæ errabant. Ita docent omnes

Patres,

Auguſt. Clement. Cyprian. Leo. Nyſſen. Tertull. Navar. Suarius.

Patres, Auguſtin. Clemens, D.Cyprianus S.Leo, Gregorius Nyſſenus, Tertullianus, quos citant, & ſequuntur Navarrus *cap.conſideratione, de Pœnitentia, diſtinct.5.num.* 4. Henriquez *lib.* 5. *cap.5. n.* 7.Suarius *tom.* 3. *ad* 3. *part. diſp.*22. *ſect.*2.

42. *Prohibere iræ ex cauſa, nam ex zelo magna virtus.* Chyſoſt. Imperfect. Cod. Græc. Alb. Magn.

Ita autem, quæ prohibetur in præcepto Decalogi, ut bene notant D.Chryſoſtomus hom.16. Imperfectus *homil.* 11. eſt ira ſine fundamento & ratione. Et ita præſentem textum communiter legunt Codices Græci. *Qui iraſcitur fratri ſuo temerè, vel ſine cauſa, reus erit judicio.* Nam ira per zelum eſt] commotio animi contra vitium, quod videt in perſona contemnente legem Dei. Et *ita hæc*, ait Albertus Magnus, *eſt mater diſciplinæ, cuſtos virtutum.* Nam hac laudabili ira commoti ſunt, Moyſes contra idololatras. *Exod.* 32.*num.*19. Phinees in luxuriantes; *Numer.*25. *num.*7.Samuël in Agag. Regem Amalech, 1. *Regum.*15.*num.*33.Elias in Sacerdotes, 3.*Regum*,18. *num.*40. Mathatias in legatum Antioch. 1. *Machab. num.* 25. de quibus pulchrè ait D. Baſilius homil. 10. de ira: *Ira, velut armis, utamur. Ideo Moyſes omnium hominum manſuetiſſimus, vituli idololatriam damnans, levitarum manus in cædem fratrum armavit. Quid Phinees juſtum reddidit; nonne contra fornicantes ira, qui, alioqui mitis, ac manſuetus exiſtens, protinùs utrumque trucidavit? Samuel autem Regem Amalech nonne juſta ira in medium trahens occidit? Sic itaque fit ira ſæpenumero bonarum actionum adminiſtra. Elias verò zelotes turpitudinis Sacerdotes juſta indignatione in totius Iſraël utilitatem, ut morte multarentur, effecit.*

Baſil.

43. Job. 2. Septuaginta. Chryſoſt. Lyran. *Laudatur ira ex zelo Dei.*

Dum uxor Jobum provocat contra Deum, ait ipſe ad illam: *Quaſi una de ſtultis mulieribus locuta es*, Job. 2. num.10.quæ dicta fuiſſe animo indignabundo, clariùs exprimunt Septuaginta: *Reſpiciens in illam dixit.* Sed cùm Job tam patienter tot calamitates ſuſtinuerit; tamen hic exarſit, ubi ratio, & occaſio poſtulabat, cùm in Deum irrogaretur injuria. Unde ait D. Chryſoſtomus. *Cùm ea verba ſtomachum lobo moviſſent (id, quod ſuperiora mala facere minimè potuerunt) pleno iracundiæ vultu, trucique reſpectu ad uxorem convertitur.* Nam, ut etiam ait Lyran. *Quamvis afflictiones proprias patienter ſuſtinuerit, tamen injuriam Dei abſque reprehenſione propria ſuſtinere non potuit.*

QUÆSTIO IX.

Explicantur tres gradus iræ, de quibus Dominus hic agit.

44. Paſchaſ. *Præclara totiusquæſtionis explicatio.*

TRES gradus iræ Dominus hic proponit: *Qui iraſcitur fratri ſuo: Qui dixerit, Raca: Qui dixerit, Fatue,* Quos omnes perbellè, ac eleganter explicat D. Paſchaſius *lib.* 3. *in Matt.* [Ira nihil aliud eſt, quàm motus animi felle amaritudinis contra quemlibet incitatus. Raca verò ira eſt cum voce iraſcentis: ſed] *raca* Hebræum eſſe probatur, ſignificans indignantis animi motum, quas Grammatici partes interjectionis vocant, velut cùm in Latino dicitur à dolente, heu; ab iraſcente, hem: quæ nimirum voces in nullam aliam facile transferri queunt linguam, unde nec transferri hæc potuit, ſed ſaporem ſenſus etiam in Latino cum voce ſervavit. Cæterùm qui dixerit, *fatue*, maledictionis animo, plus utique fit reus criminis: neque enim modicus furor eſt, virtutis gravitatem; & patientiam violare, & quem Deus ſale ſuæ ſapientiæ condivit, contumelia infatuati ſenſus laceſſere.] Hæc uſque ille; quæ magis explico.

Primus gradus iræ, *Qui iraſcitur fratri ſuo.* 45.
Eſt illa ira, & indignatio, quæ concipitur, & continetur in animo. Dubitatur hîc, an ſermo hic ſit de omni ira? D. Auguſtinus *lib.* 1. *de ſerm. Domini.* Maldonatus, Franciſcus Lucas, Barradas docent, hîc dumtaxat ſermonem eſſe de ira mortifera. D. Chryſoſtomus verò, & Janſenius putant, agi de illa, quæ eſt veniale peccatum. Probabilius, de utraque hîc agi, ſcilicet de ira mortifera, & veniali, utraque enim ſpectat ad judicium divinum; quanquam dici poſſit, quod præcipue tractatur de mortifera, quæ ſpectat] ad homicidium, ac judicium capitalis culpæ.

Auguſt. Maldona. Franc.Lucas Barradas. Chryſoſt. Janſen. *De ira mortali, & veniali eſt ſermo.*

46. Bellarm. *Variè diſtinguntur hi gradus.*

Cardinalis Bellarminus *lib.* 1. *de amiſſione gratiæ, cap.*9. hos tres peccatorum gradus ita diſtinguit, ut in *ira*, quæ eſt rea judicij, denotatur culpa, & pœna venialis: in *raca* denotatur culpa major, de qua eſt dubium, an ſit venialis, vel mortalis, quod à Concilio diffidendum eſt; in *fatue* denotatur culpa maxima; ideo duriſſima pœna gehennæ igni ei aſcribitur. Quamvis hæc probabiliter ſint dicta, tamen probabilius exiſtimo, quòd utroque gradu primo & ſecundo Chriſtus agit non ſolùm de veniali, ſed etiam de mortali: quia in utraque ira, ita interna, quàm externa, non ſolùm veniale, ſed etiam mortale inveniri potet.

47. Chryſoſt. *Raca quid ſignificet.* Hieron. Alb. Magn. S. Thom. Cajetan. Abulenſ.

Secundus gradus iræ: *Qui dixerit fratri ſuo, Raca.* Circa hanc vocem *Raca*; maximè variant auctores. Primò Chryſoſtomus exiſtimat, quod idem valet, ac *Tu.* Ut ſi quis dicat, tanquam per vilipendium; *Accede tu, recede tu.* Secundo D. Hieronymus, cum quo conveniunt Albertus Magnus, S.Thomas, Cajetanus, Abulenſis, putat, *Raca* eſſe vocem Hebream, ſeu Syriacam, & ſignificare hominem vacuum, ſine cerebro; hoc enim per contumeliam, & irriſionem dicitur de aliquo. Hoc tamen videtur coincidere cum ſequenti gradu, quo fratri dicimus *fatue*. Et ita ſupra, ubi nos habemus: *Si ſal evanuerit*, alij legunt, *Si infatuatum fuerit.*

48. Theophyl.

Tertiò Theophylactus ex nomine Hebraico: *Raca, ait, idem eſt, quod ſputo dignus, vel conſpuendus.* Hoc tamen magnam dicit contumeliam, quæ gravior videtur, quàm dicere *fatue*, quæ contumelia ponitur à Chriſto in ultimo, & ſummo loco. Quartò alij exiſtimant, *Raca* eſſe vocem Græcam, & ſignificare pannoſum, ſeu vilibus veſtibus coopertum. Cui interpretationi favet textus Æthiopicus, & Arabicus, ut patet ex verſionibus.

49. Greg. Mich.

Quintò Gregor. Michaelis] Minorita *in procemio Grammaticæ Syriacæ, cap. de præſtantia linguæ Syriacæ*, tres adducit hujus nominis *Raca* interpretationes, duas ſcilicet proximè citatas, quod *Raca*, idem valet ac *conſpuere*, ſeu dicit contemptum, deſpectum, vilem, & abjectum, & addidit etiam, tertiam, quod *Raca*, idem eſt; ac teſtudo, quod animal ita Syris deforme habetur, ut maximè illud deteſtentur, & abhorreant, & ideo per magnam ignominiam] dicebatur homo teſtudo.

Sexta

50. *Vera explicatio.* Auguſt. Anſelm. Rupert. Ant. Ulyſſip. D. Thom. Abulenſ. Hugo. Paſchaſ. Sexta, & vera interpretatio, quam tradunt D. Auguſtinus, S. Anſelmus, Rupertus, D. Antonius Ulyſſiponenſis *ſerm. in 5. Domini. poſt Pentecoſt.* & etiam D. Thomas, Abulenſis, Hugo, & alij, quod *Raca* ſit dictio Hebraica, nihil ſignificans per modum conceptus, ſed ſolùm per modum affectus, ſicut ſunt apud nos interjectiones. Quod ſatis explicatum manet ex D. Paſchaſio *in principio quæſtionis.*

51. *Fatue magna contumelia.* Tertius gradus iræ: *Qui dixerit fratri ſuo, fatue.* Quod eſt, quando quis alteri dicit verbum contumelioſum determinatè ſignificans opprobrium aliquod, per quod gravis injuria fit in fama, & honore proximi. Ut ſi quis viro honeſto dicat, *fatue*, ſtulte, vel ſub *fatue* intelliguntur multa genera calumniarum, & conviciorum, per quæ maximè læditur, ac vilipenditur honor, & decus viri nobilis, & honorati; & ideo huic opprobrio, ac convitio gravior pœna, nempe gehennæ ignis, ei infligitur.

52. Et nullum ſanè majus in hominem poteſt dici malum, quàm ſtultus vocari; nam in hoc continetur omne ſceleſtum, ac depravatum, in quo nil boni reperitur. Commemorat Moyſes delicta populi in Deum; & tandem ait: *Hæccine reddis Domino, popule ſtulte, & inſipiens?* Deuter. 32. num. 6. Graſſatum erat in populo malum ingratitudinis, Idololatriæ, blaſphemiæ in Deum. Et Moyſes hîc agit cum Judæis per exprobrationem, ut notat D. Hieronymus *in cap. 16. & 19. Jeremiæ.* Cur ergo exprobrando non appellat populum idololatram, ingratum, blaſphemum, incredulum rebellem; ſicut *Numer. 20. num. 10.* ſed ſolùm ſtultum, & inſipientem dicit? in hoc uno omnia nequitiarum genera exprimebantur. Abulenſis ibi quæſt. 2. *Stulte, & inſipiens: hæc mala patiebantur Judæi: nam ſtultus eſt deordinatus intellectus, & voluntate, ita quòd nihil in eo bonum moraliter maneat.*

Deuter. 32. — Hieron. — *Stultus nil boni aſportat ſed defert omne malum* — Abulenſ.

53. Geneſ. 25. Eſau, & Jacob fratres, & cùm adhuc eſſent in utero matris, dictum eſt; *Major ſerviet minori*, Geneſ. 25. num. 24. Sed cur Eſau, cùm eſſet ſenior, privatur benedictione, hæreditate, ac domo paterna; immo ſervituti ſubjicitur minori? Philo Judæus ſtatim dandus, ac Diodorus *in Catena Græca*; ex etymologia nominis colligunt, *Eſau* nihil aliud ſonare, quàm ignorantem, & ſtultum. Optimè ergo ab omnibus proventibus expoliatus introducitur. Qui ſtultitiam in nomine deferebat, nil utile volebat aſportare, ſed omnium bonorum privatione circundatus exibat, ac omnibus malis onuſtus gradiebatur. Philo lib. de ſacrificiis Abel, & Caini, *Cum legiſlator*, ait, *induxiſſet Eſau illum, cui nomen ab imprudentia, antiquiorem; natu minori, nomen habenti ab honeſto exercitio, tributi prærogativam generi.* Expende verba. Non tribuitur generis prærogativa antiquiori, nomen ab imprudentia vendicanti, ſed juniori ab honeſto nomenclaturam habenti.

Diodor. — *Stultus bonorum omnium privationem habet.* — Philo.

Quæstio X.

Explicantur tres gradus pœnæ, quos Dominus hic commemorat.

TRes ſpecies ſupplicii Dominus hîc proponit reſpondentes tribus gradibus ſuperioribus peccatorum. Primò. *Qui iraſcitur, reus eſt judicio.* Secundò. *Qui dixerit, Raca, reus concilio.* Tertiò: *Qui dixerit fatue, reus gehennæ.* Ad hujus exactam explicationem breviter nota. 54.

Ex antiquis Thalmudicis notandum eſt, quod apud Hebræos triplex erat tribunal. Primum erat *Domus judicii trium virorum*, in quo ſtabant tres judices, & judicabant cauſas pecuniarias, & minores. Secundum tribunal appellabatur *domus judicii viginti trium*; vel dicebatur *Synedrion parvum*, & in hoc judicio ſedebant viginti tres judices, ad illudque pertinebant cauſæ capitales animarum; & hoc ſimpliciter dicebatur judicium. Et hæc duo tribunalia, tam trium virorum, quàm viginti trium, erant per ſingulas civitates. *Deuteron. 16. num. 18.* Tertium tribunal vocabatur. *Concilium*, ſeu *Sanedrim magnum.* In quo ſeptuaginta duo Conſiliarij, ſeu judices ſtabant, juxta ea quæ Moyſes fecit *Numer. 11. num. 24.* Et in hoc Concilio graviſſimæ cauſæ reipublicæ, ac religionis, ut Idololatriæ, Apoſtaſiæ, tractabantur. Et hoc ſummum concilium ſolum erat Jeroſolymis, ut teſtatur Joſephus *lib. 14. cap. 17.* Unde meo videri, quando aliquis committebat aliquod pecuniarium crimen, dicebatur, reus eſt judicio trium virorum; quando crimen capitale, Reus eſt judicio, ſcilicet viginti trium, quia ad illud hujuſmodi cauſa pertinebat; & hoc ſimpliciter dicebatur judicium: quando aliquod graviſſimum crimen perpetrabat, vulgaris erat vox: Reus eſt Concilio; quia ibi ejus cauſa agenda erat. 55. *Triplex tribunal apud Judæos.* *Tota quæſtionis intelligentia.* Joſeph.

Prima ſpecies ſupplicij: *Reus erit judicio.* Loquitur hîc Dominus de judicio, non ut *Num. 21.* de judicio humano, ſed de judicio divino. Et facit Dominus metaphoram de illo judicio humano viginti trium ad divinum. Primum autem judicium trium virorum omiſit Dominus, quia ibi agebatur ſolùm de re pecuniaria; & hîc tractat tantùm de judicio viginti trium, quia ad illud pertinebat homicidium, ſub quo Dominus includit iram. Et ait: *Reus erit judicio*, hoc eſt, ut ejus cauſa examinetur in judicio: nam ſi ira fuit conſummata, & perfecta inferendi magnum nocumentum proximo, eſt mortifera, & punienda, non pœna temporali, ſed æterna; ſi autem ira extitit levis, vel motus quidem primoprimus, tunc dijudicandus eſt ad pœnam temporalem, in Purgatorio ſolvendam. 56. *Quæ pœna ſit: Reus judicio.*

Secunda ſpecies ſuplicii: *Reus erit Concilio.* Chriſtus ex humanis explicat divina, & ſe accommodat ad modum loquendi Scribarum: nam qui committebat aliquod graviſſimum crimem, dicebatur reus Concilio, ſeu Sanedrim; ita hic ait Chriſtus: Qui dixerit proximo ſuo graviorem injuriam Raca, *reus erit Concilio*; hoc eſt, ut puniatur graviori, & majori pœna, ut fiebat in illo Concilio pro menſura, & quantitate delicti. 57. *Quæ pœna ſit, reus Concilio.*

Tertia

58. *Qua pœna, reus gehennæ.* Tertia ſpecies ſupplicij: *Reus erit gehennæ ignis*; hoc eſt, qui apertè infert proximo ſuo magnam, & gravem contumeliam, dicendo *fatue*, nec jam judicio, nec Concilio opus eſt, ſed certa damnatio ignis inferenda. Hæc omnia, quæ

Theophyl. Euthym. Paſchaſ. Alber. Mag. S. Thom. Caietan. Hugo. Cornel.

dicta ſunt, colliguntur ex communi conſenſu Doctorum, Theophylacti, Euthymii, D. Paſchaſii, Alberti Magni, D. Thomæ, Caietani, Hugonis, Cornelii, & aliorum. Obiter tamen hîc nota, quòd Dominus hîc tres ponit ſpecies culpæ, ac iræ, & unicuique proportionatam pœnam juxta ſuam gravitatem; quod notavit D. Gregor. Magnus lib. 21. moral. cap. 4. *Per gradus culpæ*, ait, *crevit ordo ſententiæ*.

Pœna, culpa proportionetur.

59. *Quid dicatur Gehenna.* Ne inexpoſita tranſeat vox illa *Gehenna*, qua loco inferni, primus in ſacris litteris uſus eſt Chriſtus Dominus. Gehenna erat vallis quædam vicina Jeroſolymis ad orientalem plagam, cedronis aquis rigua; & olim extitit conſecrata idolo Moloch, in qua ejus cultores liberos ſuos igne concrematos in holocauſta offerebant, *Jerem.* 7. *num.* 31. Et licèt olim locus extiterit amœniſſimus; tamen propter occiſorum, ac cadaverum multitudinem erat maximè fœtidus; & abominabilis: nam Joſias prius Rex, mortuorum hominum oſſibus, jumentorum cadaveribus, excrementis, ac ſordibus, quæ è vicina Jeroſolymorum civitate eò deferri juſſit, ſpurcum locum, abominandumque reddidit, 4. *Reg.* 23. *num.* 10. Ideo ob credulitatem ibi exercitam in concremandis filiis, & ob loci fœtorem tranſlatus eſt ad Infernum ſignificandum, ubi maximæ fiunt crudelitates, experimentanturque fœtores. Dicebatur etiam locus iſte *Tophet*, quod idem eſt, ac tympanum, quia dum pueri concremabantur idolo, ſtrepitus fiebant, ne eorum gemitus audirentur.

60. *Judicium dira pœna, & condemnatio.* Illud tamen inter hos tres ſupplicii gradus maximè notandum, quòd illi, qui iraſcitur fratri ſuo, qui contumeliosè dixit magnum convitium *Raca*; nulla alia aſſignatur pœna, niſi quòd dicatur, *Reus erit judicio*; *reus erit Concilio*, hoc eſt ſuperiori judicio. Cur non apponitur ſupplicium, ſed pro punitione dicitur, *Reus erit judicio*, hoc eſt, coram judicibus ſtabit ejus cauſa in judicio ventilabitur? Rigidum, magnumque ſupplicium profertur in hominem: quid durius, quàm quòd homo alienum judicium ſubeat? nam dum fit de ejus factis inquiſitio, manet homo de crimine ſuſpectus, exponitur odio, invidiæque teſtium; & tandem bonæ, vel malæ unius judicis eſt obnoxius ſententiæ. Optimè ergo ei, qui iraſcitur fratri, qui dicit contumeliosè in ipſum, nullum aliud præſcribitur ſupplicium, niſi ipſum merum judicium.

61. Job. 13. Ægrè tulit Job, quòd amici ſui fieri vellent judices ejus; & ita dicebat eis? *Nunquid faciem ejus*, ſcilicet Dei, *acceptis, & pro Deo judicare nitimini?* Job. 13. num. 8. Quod explicans Interlinealis ait; *Faciem ejus accipere, eſt auctoritatem ejus in judicando ſumere*. Et ita conqueritur Job, quòd ipſi pro Deo vellent fieri judices, ut explicant D. Gregorius, S. Odolonius, D. Thomas, Lyranus, Carthuſianus. Cur ergo conqueritur Job, quòd amici ejus judices fierent? Nam ipſi erant amici Deinde Job ex tanta malorum colluvie judicio aliorum manſit expoſitus, ut ipſum peccatorem eſſe dicerent. Et aliunde ipſemet patientiſſimus vir de ſe dicebat: *Si fuero judicatus, ſcio quod juſtus inveniar*, ibid. num. 18. cap. 6. n. 10. *Non invenietis in lingua mea iniquitatem.* Si ergo ille ita de innocentia ſua certus erat, cur recuſat ab amicis judicari? Optimè, ſanè; nam ipſum tribunal, dira condemnatio; coram judicibus ſtare, coram interrogationes ferre, reſponſa dare, magnum reputatur tormentum, & ad ſententiæ auditum ambæ tinnient aures; & timet etiam juſtus, an humanus judex in dicendo decipiatur. Unde D. Gregorius *lib.* 11. *moral. cap.* 15. reddens rationem, cur Job recuſaret hujuſmodi judicium, ait: *Stulti, cùm prudentium facta conſpiciunt, hæc eis omnia reprehenſibilia eſſe videntur.* Et ideo aliorum judicium maximè fugiendum.

Interlineal. Gregor. Odolon. D. Thom. Lyran. Carthuſ. Job. 6.

Subire judicium magnū tormentum. Gregor.

Valde durum, & rigidum, aliorum examen ſubire. Multas Regius Vates in proditorem Judam conjicit maledictiones, inter quas una eſt: *Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam ejus*, Pſ. 108. num. 11. ſeu, ut explicat *ibi* D. Auguſtinus, *Scrutetur omnem vitam ejus*; hoc eſt, omnes ejus actiones, & modi diligentiſſimè, ac exactè inquirantur, & rimentur. Sed hæc pœna infami datur proditori, cujus vita ita erat publica, & manifeſta, ut de illo Joannes dicat cap. 12. n. 7. *Fur erat, & loculos habens*: Hujuſmodi inquiſitio valde dura eſt, & rigida pœna multis injuriis, & contumeliis plena. D. Chryſoſtomus ibi: *Hæc eſt aliud genus calamitatis, omnibus modis, probris, & contumeliis affici.* Ita ſeverum, & aſperum eſt, propriæ vitæ examen pati, ut meritò in maledictum, ac depravatum proditorem hoc ſupplicium tanquam execrabile, & deteſtabile infligatur. Vide ſuprà *cap.* 3. *n.* 306. & 307. 62.

Pſalm. 108. Auguſt. Joann. 12. Chryſoſt. *Magnum ſupplicium, examen vitæ pati.*

Matth. 5. *n.* 23. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adverſum te.

Num. 24. Relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo; & tunc veniens offeres munus tuum.

VERSIONES.

Syriacus. Igitur ſi obtuleris munus tuum ſuper altare, & illic recordatus fueris, fratrem tuum retinere contra te inimicitiam aliquam: dimitte illic oblationem tuam ſuper altare, & abi; primum redi in gratiam cum fratre tuo: & tum veni, offer oblationem tuam.

Luciferus Calarit. lib. 2. *pro S. Athanaſio.* Et ibi rememoratus fueris quod habeas aliquid cum fratre tuo, pone munus tuum.

S. Optat.

S. Optat. Milev. lib. 6. contra Parmenian. Depone munus tuum ante altare, & prius concorda cum fratre tuo.
Aliqui ex Græc. Vade, reconciliare.

EXPOSITIO.

63. Auguſt. SI *ergo.* Conjunctio illa *ergo* connectit hanc ſententiam cum ſuperiori, ut optimè notavit D. Auguſt. *l. 1. de ſerm. Domini in monte cap. 1.* Et concludit Dominus quaſi à majori: ſi enim non licet fratri iraſci; multo fortius non licet, in animo retinere, quod poſſit in odium converti; & ita inimicitia deponenda, ut ſi de ea recordatus fueris, dum offers, *&c.* Quatuor hîc ponderanda ſunt cum Alberto Magno. D. Thom. (Alb. Magn. D. Thom.) Primò. *Si offers*, dici actum voluntarium, & ſpontaneum, *Voluntariè ſacrificabo tibi.* Pſal. 53. num. 6. (Pſalm. 53.) Secundò Rei proprietas: *munus tuum*, Prov. 3. num. 9. (Prov. lib. 3.) *Honora Deum de tua ſubſtantia.* Per munus intelligit S. Victorinus in Apocalyſim. (S. Victorin. Auguſt.) D. Auguſtinus noſtras oblationes, ſive orationes, Pſalmos, hymnos. Tertiò. Loci opportunitas, *ad altare.* Quod tripliciter ſumitur. Primò pro materiali templo Pſal. 25. num. 6. (Pſam. 25.) *Circundabo altare tuum Domine.* Secundò, ut ait D. Thomas, pro Chriſto, Threnor. 2. num. 7. (S. Thom. Theodor 2. Auguſt.) *Repulit Dominus altare ſuum*, id eſt, Chriſtum in paſſione; Tertiò, ut ait D. Auguſtinus, pro templo interiori, hoc eſt, pro cordis devotione. Si ergo offers munus tuum ad altare Eccleſiæ, vel ad Chriſtum Dominum in ſacra Euchariſtia exiſtentem, ut explicat ſanctus Optatus Milevitenſis proximè datus: (Optatus.) vel in intima cordis devotione, & ibi recordatus fueris.

64. Sequitur quartum, charitas proximorum. *Relinque munus tuum, & vade reconciliari*, ſeu, ut alij legunt in Imperativo, *reconciliare*; quod habet magnam emphaſim; nam apud omnes gentes habebatur in magnum piaculum, relinquere ſacrificium imperfectum. *Reconciliari*; explicat Albertus Magnus (Alber. Mag.) ſatisfaciendo, & petendo veniam. *Habet aliquid adverſum te.* Quod aliqui cum D. Chryſoſtomo *homil. 16.* & Theophylacto, Ethymio interpretantur, (Chryſoſt. Theophyl. Euthym.) nec ſolùm quando proximum offendimus, ſed etiám quando ab eo offenſi ſumus. Aptius tamen D. Paſchaſius, D. Auguſtinus, D. Hieronymus, S. Thomas (Paſchaſ. Auguſt. Hieron. D. Thom.) Habere aliquid adverſùm, non eſt habere juſtam querelam contra nos, eo quòd injuriam à nobis acceperit. Et ideo non dixit Dominus: Si tu habes adverſùs fratrem; ſed, ſi ille habet adverſùm te.

65. Janſenius, Maldonat. In primo caſu, ut notant Janſenius, & Maldonatus, quando à fratre paſſi ſumus injuriam, reconciliari cum eo, eſt conſilium. In ſecundo verò caſu, quando non eis intulimus injuriam, reconciliari cum eo, eſt præceptum affirmativum, quoad executionem obligans, prout ratio prudentiæ, & temporis dictat: quia fieri poteſt, ut frater ſit nimis diſtans; quantum verò ad præparationem animi, intelligitur abſolutè, & ut non differatur, ut docent Cajetanus, Franciſcus Lucas. (Cajetan. Franc. Luc.)

QUÆSTIO XI.

Quare Dominus mandet, ut offerens relinquat munus ante Altare, & non ſecum aſportet?

SI offerens munus ante Altare, recordetur injuriæ proximi, jubet ſanctiſſimus Magiſter: Relinque munus tuum ante Altare, & vade reconciliari cum fratre. 66. *Difficultas quæſtionis.* Cur non dixit: Tolle munus tuum, aſporta illud tecum; hoc enim magis videbatur ſpectare ad inſinuandam reconciliationem cum proximo?

Divus Paſchaſius *lib. 3. in Matth.* dubium proponit: (Paſchaſ.) *Altari munus relinquere præcipimur; quia quidquid coram Deo rectè offertur, immutari non vaponit:* & ſolvit. Sic ait: *Non enim ſine cauſa, co[…]cat. Imo vitium pravæ mentis corrigatur, & dilectionem, quam debet, prius fratri reſtituat. Tuncque ad eum quantociùs, coram quo munus ſtatuit, feſtinus redeat, chirographum quoque interea illud eſſe voluit. Ideo non refer munus tuum, dixit, ſed relinque, donec idoneus ex conſcientia placabilius offeras, quæ voluiſti.* Ubi tres rationes nobis inculcat. *Semel Deo oblata, non repetenda.* Primò. *Quia quicquid coram Deo rectè offertur, rectè immutari non vocat.* Oblatio eſt jam ante Altare, & Deo dedicata; nam loquitur Dominus, ut ait Chriſoſtomus *homil. 16.* (Chryſoſt.) munere ipſo jam poſito, & inchoato ſacrificio: ergo non licet, eam inde auferre, & aſportare; nam quod ſemel Deo conſecraſti, non eſt repetendum, ſed potiùs defectus emendandus, & reconciliatio, ac intima dilectio cum fratre ineunda. Secundò. *Tuncque ad eum quantociùs, coram quo munus ſtatuit, feſtinus redeat.* Ut te obliget, ut celeriter facias cum fratre concordiam, ut velociter ad perficiendum tuum munus ante altare devenias. *Quæ Deo damus, omnibus proficua.* Tertiò. *Chirographum quoque interea illud eſſe voluit.* Jubet relinquere munus oblatum tanquam pignus, ac chirographum reconciliationis, ac beneficentiæ cum fratre; dona enim noſtra, quæ Deo damus ſemper ſunt utilia, frugifera, ac benefica proximis noſtris.

Quartò. Si diceretur ei: Tolle munus tuum: 68. videretur, ei dare repulſam: ne ergo deſperet de recuperanda gratia Dei, ei mandatur: Relinque munus tuum. *Non danda occaſio deſperationi.* Quinto. Ne homo abijceret propoſitum colendi Deum, ideo voluntas benignè fovenda eſt, ac dirigenda ad vitium deponendum, & ad reconciliationem ineundam. Sexto. Si diceretur: Tolle munus tuum: videretur contemni oblatum, & quæ benevolo animo offeruntur, non contemnenda ſunt, nec aſpernanda. *Munera oblata non contemnenda.*

69. Adſtant Judas, & ejus fratres coram Joſeph, (Geneſ. 42.) *qui quaſi ad alienos durius loquebatur*, Geneſ. 42. num. 7. Qui poſtea redeuntes domum, cùm iterum diſcederent in Ægyptum, ex Jacob conſilio munera deferunt Joſeph. Et ait textus Geneſ. 43. (Geneſ. 43.) n. 26. *Igitur ingreſſus eſt Joſeph domum ſuam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus ſuis, & adoraverunt eum proni in terram. At ille clementer ſalutatis eis.* Si huc uſque duriùs, ac trucâ facie agebat cum eis, cur modò hilari, ac placido vultu cum illis colloquebatur? Nunc munera illa integerrimum Joſeph animũ flexerunt? minimè, ſed pigneratur magnanimus Joſeph animus, *Benevolè acceptanda dona.*

 ne

Abulenſ. ne munera, oblata ſubmiſſione, ac veneratione tanta, ut notat Abulenſis, ac inſidiis amoris etiam tantis, contemni, ac abjici viderentur, Hugo. Hugo. *Poſt oblationem munerum clementer loquitur Joſeph, qui ſuprà tam durè locutus fuit.* Solent enim principes, offerentium oblata munera, non abjectè repellere, ſed benevolentiæ ſignis proſequi.

Quæstio XII.

Quare non priùs acceptet Dominus oblationem factam, & poſtea remittat ad reconciliandum cum fratre?

70. *Difficultas quæſtionis.* Præcipit tibi Dominus, quòd ſi dum oblata offers ante Altare, *recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid adversùm te, relinque ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* Cur non permittit Dominus, ut priùs homo munus ſuum offerat, ſuum perficiat ſacrificium; nam illud imperfectum relinquere, apud omnes nationes magnum piaculum habebatur; & tandem factam Dominus acceptet oblationē, poſteàque offerens, ad reconciliadum cum fratre remittatur Germana ſolutio eſt, quòd in hoc negotio nullam Deus dilationem patitur, ideoq; priùs mandat, ut vadat ad reconciliandū cum fratre; & poſtea ad ejus conſpectū veniat, ad ſuam oblationē offerendā. Ita cōmuniter Interpretes.

71. Chryſoſt. Reſpondet ſecundò D. Chryſoſtom, hom. 16. *O admirabilem benignitatem, atque ineffabilem erga homines amorem Dei? Honorem ſuum deſpicit, dum in proximo charitatem requirit: quid his verbis mitius eſſe poſſit? Interrumpatur, inquit, cultus meus, ut tua charitas integretur*, ſimiliter Euthym. Theophyl. Euthymius, Theophylact. In verbis S. Patris duo notanda ſunt. Primò. Eximia Dei charitas *honorem ſuum deſpicit, dum in proximo charitatem requirit.* *Deus ob noſtram charitatem honorem ſuum deſpicit.* Vult Dominus, ut ejus oblatio, ac ſacrificium, per quod colitur, ac honoratur, à ſuis differatur, imò & interrumpatur, ut cum proximo reconciliationem habeamus; quia hujuſmodi reconciliatio requiritur, ut oblatio ſit accepta, ut docent Abulenſis *q.* 162. Cajet. *hîc*, & ita nobis Abulenſ. Cajetan. frugifera; ut multis donis ditemur. Et ita honorem ſuum deſpicit, dum in proximo charitatem requirit, ut per illam fiamus bonis omnibus locupletes. Vide ſuprà, *c.* 3. *n.* 71. *&* 58. *&* 140. Et ſuprà in hoc *cap. num.* 31. Secundò. In verbis Chriſti *Deus ſcit aliis primas dare.* Chryſoſt. pondera, *Vade priùs.* Quod notans D. Chryſoſt. *Interrumpatur, ait, cultus meus, ut tua charitas impleatur.* Eſt enim eſt Dei excelſa magnitudo, ut ſciat, aliis primas dare: ad cujus imitationem perfectè nobiles non recuſant, aliis primas concedere ſedes, & ſibi ſecundas reſervare. Vide *cap.* 11. *num.* 76. *& lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 143.

72. Idem. Tertiò idem Chryſoſt. citato loco. *Irrefutabilem, ait, quandam neceſſitatem reconciliationis imponit. Qui enim juſſus eſt, non prius munus offerre, quàm reconcilietur offenſo; etiamſi non ob proximi charitatem, ſaltem ne ſacrificium maneat imperfectum, currere ad contriſtatum jubet, inimicitiaſque diſſolvere.* Cajetan. *Deus neceſſitate nos cogit ad reconciliandum cum fratre.* Idem habet Cajetan. Maximè nos cogit Dominus ad ſatisfaciendum fratri offenſo, dum injuriam in fratrem monſtrat impedimentum eſſe ad offerendum Deo; ut intelligamus, incumbere nobis neceſſitatem reconciliandi cum fratre, non ſolùm ut debitum reddatur fratri, ſed etiam ut noſtrum ſacrificium perficiatur, ac abſolvatur. Adeò Deus noſtram cum proximo dilectionem affectat, ut ad illam modis omnibus non cogat, & trahat: non enim ſolùm contentus eſt, hoc dare in præceptum, ſed etiam nos neceſſitate compellit, ne in execrabile apud omnes nationes, (ut dixi in expoſitione) nefas incidamus, quod noſtrum ſacrificium maneat inchoatum, ac imperfectum.

Quartò Tertull. lib. de patientia, cap. 12. *Nemo convulſus, ait, animo in fratrem ſuum, munus apud Altare perficiat, niſi priùs reconciliando fratri reverſus ad patientiam fuerit: non licet nobis, una die ſine patientia manere.* 73. Tertul. Vehementer nos Dominus movet ad amicitiam cum fratre, dum jubet munus relinquere ante Altare, ut cum eo gratiam ineamus. *Nulla dies ſine patientia.* Et ſi frater nos offendit, & ſi ab eo læſi ſumus, adhuc, ſaltem ex conſilio, vult ut cum ipſo fratre reconciliemur, & ut habeamus, patientiam, ac miſericordiam ad remittendas, ac diſſimulandas proximorum injurias; & cum ejus quæramus charitatem, & amicitiam, nulla dies ſine ſacrificio, ac oratione tranſeat, nulla etiam dies ſine patientia prætereat. Ex hac Chriſti ſententia etiam monet Joan. Caſſianus *lib.* 8. *de ſpiritu iræ, c.* 12. quòd non tranſeat una dies in triſtitia cum fratre, ſed citò cùm eo reconciliemur. Caſſian.

74. Hilar. Quintò. D. Hilar. *Nullam, ait, impacificæ orationis precem fieri patitur Dominus, ſed Altari munera offerentes ſi recordentur, habere ſe cum fratribus aliquid, reconciliata humana pace, reverti in divinam pacem jubet, in Dei charitatem de charitate hominum tranſiturus.* *Charitas in fratrem gradus ad amorem Dei.* Mandatur; relinque munus ante Altare, & ad concordiam cum fratre ire; quia nemo poteſt ad charitatem Dei venire, niſi ex charitate fratrum. Si vis habere amicitiam cum Deo, fac pacem cum proximo; nec enim ſine hac ad illam devenitur.

75. *Charitatem in fratrem Deus tibi maximè commendat.* Sextò. Maximè nos cogit Dominus ad concordiā cum fratre: nam vult, ut relinquatur munus ante Altare, ut ad illam ineundam tendamus, ut ſatis notatum manet ex Chryſoſtomo *in* 3. *ratione.* Quod efficaciter confirmo ex verbis Domini. Non ait: Si offertis munera veſtra ante altare, & ibi recordati fueritis, &c. Non per plurale loquitur, ſed per ſingulare. Cum omnibus loquebatur Dominus; & tamen ſingulariter ait: *Si offers munus tuum.* Hoc præceptū de charitate fraterna, quamvis eſſet communiter promulgatū pro omnibus; ita tamen Dominus diſponebat, ut eſſet tā intimè in unjuſcujuſq; corde inſinuatum, ac tam alta mente repoſitum, ac ſi cuilibet eſſet particulariter mandatū, & dictum & ita particularibus verbis profert: *Si offers munus tuum ad Altare.*

76. Exod. 20. Origen. Dantur à Domino in monte Sinai præcepta Decalogi. *Exod.* 20. *à num.* 3. Et ait Dominus: *Non facies tibi ſculptile*; ſed ut legit Origenes, *Non facies tibi ipſi idolum.* Proſequitur Dominus in proferenda lege: *Non adorabis ea; non aſſumes nomen Dei tui in vanum; memento, ut diem Sabbati ſanctifices; honora patrem tuum; non occides; non mœchaberis*, &c. Multa conſideratione dignum ſanè, quòd totus Decalogus per verba ſingularia profertur. Quando Dominus mandabat Moyſi, ut aliquid denuntiaret populo paſſim, his uſus eſt verbis: *Hæc dices: filiis Iſraël,*

Iſraël: ut habemur, quando egit de eximendo populo à captivitate. *Exod. 3. num. 15.* Et etiam,
Hieron. ut notat D. Hieronymus *in cap. 65. Iſaiæ*, quando Scriptura commemorat peccata populi, pluraliter loquitur: *Averterunt ſe, & non ſervaverunt*
Pſam. 77. *pactum*, Pſalm. 77. n. 57. *Obliti ſunt operum ejus*,
Pſalm. 105. Pſalm. 105. num. 13. & ibid. num. 21. *Obliti ſunt Deum, qui ſalvavit eos.* Cur ergo in his locis numero multitudinis uſus eſt Dominus, at verò quando lex datur, ſingularia verba aſſumuntur? In aliis: dum de beneficiorum ingratitudine, oblivione populi erga ſuum benefactorem diſſeritur, per plurale fit ſermo, quia omnia illa communia omni populo, & non tanquam par-
Hugo. ticularia reputabantur: at verò dum lex datur,
Lex ita obſervanda, ac ſi cuilibet particulariter eſſet dicta ſingularia ſunt verba, ut ait Cardinalis Hugo, *ac ſi unoquoque loqueretur.* Verum eſt, quòd lex pro omnibus univerſaliter eſt iata; tamen ita volebat Dominus, quòd eſſet fixa, & inhærens in uniuſcujuſque animo, ac ſi cuilibet particulariter eſſet dictum: *Non facies ſculptile*; *non adorabis ea*; quæ enim particularia ſunt, magis obligant, movent, ac impellunt.

QUÆSTIO III.

Quare in aliis donis, quæ offeruntur longè ab Altari, non exprimatur particulariter hoc præceptum priùs reconciliandi cum fratre?

PRÆCIPIT Dominus: *S. offers munus*
77. *tuum ad Altare, & ibi recordatus fueris,*
Difficultas quæſtionis. *quod frater tuus habet aliquid adverſum te, relinque munus tuum, vade priùs recociliari.* Multa ſunt opera, quæ Deo offeruntur ſæpè in loco diſtanti ab Altari, ut eleemoſynæ, jejunia, abſtinentiæ, gratiarum actiones, & alia pia opera. Cur ergo in muneribus, appoſitis ante altare, expreſsè, ac præcipuè adhortamur, ut priùs ad reconciliationem fratris procedamus, quàm ad oblationem; & non tamen ſpecialiter, ac diſtinctè monemur de aliis, quæ fiunt longè ab Altari? Cur hujuſmodi reconciliationem non requirit Dominus abſolutè in omni munere ubicunque exhibeatur, ſive ante altare, ſive extra?

78. De ſenſu litterali hujus rei jam egi in expo-
Germana ſolutio. ſitione. Et ratio germana hujus loci eſt. Quia magnum nefas imputabatur apud omnes, quo ſacrificium relinqueretur imperfectum: ut Dominus ergo inſinuaret, quàm celeriter, ac diligenter ineunda ſit cum fratre reconciliatio, jubet relinquere ſacrificium inchoatum, ut ad concordiam fratris veniamus; & ita proximi dilectio anteponatur ſacrificij perfectioni. Ad rationes morales properemus.

79. Reſpondet ſecundò D. Paſchaſius lib. 3. in
Paſchaſ. Matth. *Hæc ſecundùm hiſtoriam impleta de cultu Religionis non abhorrent, ut fides templum intelligatur, & Altare Chriſtus, ante quem noſtræ fidei donaria offerimus. Ille quippe eſt illa ſublimis Sanctorum ara coram Patris vultu, ſub qua Sanctorum animæ quieſcunt; ubi ſi recordamur, quòd aliquis habet aliquid adverſùs nos, oportet coram eo manus noſtræ devotionis relinquere, & quem læſimus, ſatisfacere, donec reconcilianti*; *nus offerre liceat.* Altare Chriſtum adumbrat, & repræſentat ut dixi in expoſitione; Chriſtus autem charitas eſt; meritò ergo hîc præcipuè, ac maximè adhortamur, ut qui ad Altare, ſcilicet ad *Vbi umbra*
umbram Chriſti, accedit, non in diſcordia fra- *Chriſti, nulla*
trum, ſed in amore, & charitate deveniat; ubi *poteſt eſſe*
enim Chriſti umbra eſt, nulla poteſt eſſe diſcor- *diſcordia.*
dia, nullàque injuria proximi. Vade ergo, relinque munus tuum; nam hæc Chriſti ara nullos diffidentes capit. 80.

Tertiò. D. Chryſoſt. hom. 16. *Cùm enim dicitur,* Chryſoſt.
ait, *Relinque munus tuum; non ibi ſiſtit, ſed intulit, ante Altare; rurſus ab ipſo etiam loco honorem injiciens, & vade: nec tantùm dicit, vade: ſed adjunxit, priùs, & tunc veniens offer munus tuum; per omnia iſta ſignificans, quia per aliquas inter ſe inimicitias diſſidentes nequaquam menſa illa ſuſcipiat, Audiant hi, qui ſacris certè myſteriis initiati, cùm inimicitiis ad communionem Altaris ac-*
cedunt. Inter omnes oblationes, quas homo *Qui eſt in odio fratris,*
Deo exhibet, ut dixi in principio quæſtionis, *in menſa*
præcipuè admonetur, quòd dum ad Altare acce- *Chriſti locum*
dit, ac offert, ſi ſit in odio fratris, relinquat ibi *non habet.*
munus ſuum, & vadat ad reconciliationem. Cur hoc tam ſtrictè, ac vehementer hîc exigitur, & non in aliis donis, quæ fiunt extra Altare, hoc in præſentiarum tam expreſsè, ac ſpecialiter commendatur? Eſt enim Altaris ſacrificium, & cum ſit tota charitatis, ac dilectionis victima,
& *pacis ſacramentum*, ut illud appellat Chryſo- Chryſoſt.
ſtomus *hom. 51. in Matth.* nullos inter ſe diſſidentes admittit, ſed excludit, & repellit. 81.

Maximè feſtivè filium deperditum benignus pater excipit, eique parat convivium, in quo vitulum occidit ſaginatum, & omnia feſtivis inſtrumentis perſonant. Filius autem ſenior veniens de agro, *& cùm veniret, & appropinquaret domui, audivit ſymphoniam, & choros; indignatus* Luc. 15.
autem nolebat introire, Luc. 15. num. 28. Sed cur in *Ad Euchariſticam menſam requiritur charitas in fratres.* tantis epulis celebratis tanta jucunditate, ac lætitia excluſus remanet, introireque renuit, cùm potiùs à tantis feſtivis invitari deberet? Menſa illa figurabat ſalutiferum convivium, in quo
vitulus ſaginatus Chriſtum adumbrabat, ut au- Cajetan.
ctor eſt Cajet. Senior autem frater totus erat repletus odio, invidia, ac ira in juniorem; & qui in fratris odio erat, ad celeſte epulum nequibat habere ingreſſum, ſed foris excluſus manet, atque
repulſus. D. Petr. Chryſolog. ſerm. 4. de Prodigo. Chryſolog.
Invidum, ait, *fugat ſymphonia pietatis, chorus charitatis excludit; & quem venire ad fratrem, & appropinquare domui, vocat ratio naturæ, hunc pervenire, zelus non ſinit, livor non patitur introire.*

***Lucæ* 5. n. 25.** Eſto conſentiens adverſario tuo citò, dum es in via cum eo: ne fortè tradat te adverſarius, & judex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris.

***Numer.* 26.** Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas noviſſimum quadrantem.

VERSIONES.

Syriacus Eſto deſiderabilis cum adver

adverſario tuo, *&c.* & judex tradat te exactori, & incidas in domum vinctorum.

Græcus Eſto benevolus.

Arabicus. Eſto benignus litiganti tecum.

Aliqui apud Franc. Luc. Eſto concors.

Syriacus n. 26. Non egreſſurum donec reddideris octavum numulum.

Pagninus. Extremum quadrantem.

EXPOSITIO.

82. SUPRA Dominus nos maximè exhortatur ad gratiam & amicitiam cum proximo, ſi velimus, nos noſtraque opera Deo eſſe grata: nunc autem nos monet, & provocat terrens divini judicij ſeveritate, ſi in hac Charitate non ſteterimus. Et ad hoc adducit exẽplum quemadmodum ille, qui in jus vocatus pergit cum ſuo exactore ad judicium; multò melius eſt in itinere, dum lis adhuc pendet, componere totam rem, quia ſocius poteſt ei aliquid remittere in via, quam ad judicium convenire, quia judex toto juſtitiæ rigore rem exactiſſimè exquiret, illumque probroſè, ac ignominioſè conjiciet in carcerem, donec totum reſtituat: ita qui læſit fratrem ſuum contumeliis, ac opprobriis, dicendo, *Fatue*, vel *Raca*, & ſe debitorem honoris reſtituendi conſtituit optimum eſt, ut citò pergat, & dum adhuc eſt in hac via, ſcilicet vita, reconcilietur cum eo, quo pro illatis injuriis veniam obtinere poteſt, antequam Deo judici tradatur; quia tunc rigoroſè carceri tradetur, ut totum debitum perſolvat, vel lethale in Inferno, vel veniale in Purgatorio, ut explicant Cajetanus, & Cornelius à Lapide. Singula aptemus.

Explicatur hujus textus ſenſus totius

Cajetan. Corncl.

83. *Eſto conſentiens adverſario tuo*, id eſt, eſto amicus, & benevolus cum tuo adverſario, nempe cum fratre, in quem intuliſti injuriam, & opprobrium. Et eſto conſentiens ſatisfaciendo, ac recompenſando honorem ablatum, & damnũ illatum. Cajet. ita explicat: Eſto bene volus animo & opere adverſario tuo, id eſt, homini tibi adverſanti, quamvis tu non adverſeris ei, hoc eſt, nec iraſcaris adverſario, nec dicas illi, Raca. Sed prima expoſitio magis litteralis. *Citò*, diligenter abſque ulla mora, ne ſubitò auferaris, quando minus cogitas. *Dum es in via cum eo*, dum es in hac vita cum eo, facile eſt, rem componere, Joan. 9. n. 4. *Venit nox, quando nemo poteſt operari.* Sequitur textus, *Ne fortè*: ut ait Gloſſa, Albert. Magnus, S. Thomas, Hugo. Non dixit abſolutè, tradet te, ſed poſuit: *Ne fortè*, ne auferatur locus pœnitentiæ; quia ſi per pœnitentiam doleas, non tradet. Et ſic multi injurias illatas fratribus, per pœnitentiam diluerunt. Sic dixit Petrus ad Judæos, qui Chriſtum crucifixerunt Actor. 3. n. 19. *Pœnitemini igitur, & convertimini, ut deleantur peccata veſtra.*

Cajetan. Joan. 9. Gloſſa. Alber Mag. S. Thom. Hugo. Act. 3.

84. *Et tunc judex*, ſcilicet Chriſtus, *tradet te miniſtro*, ut explicat D. Thom. id eſt, Angelo. *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus*, Pſalm. 103. n. 4. Vel exactori diabolo. *Et in carcerem mittaris*, id eſt, in Infernum, vel Purgatorium, pro qualitate culpæ: *Non exies inde, donec reddas*, hoc eſt, à Purgatorio non exies, donec ſolvas pœnam temporalem debitam. Ab inferno autem, cujus pœna eſt æterna? Illud *donec*, ut notant D. Auguſtinus, S. Thomas, non ſignificat finem pœnæ, ſed continuationem miſeriæ, quaſi dicat: Semper ſolves, & nunquam perſolves; ſeu, ut clariùs dicam: Non exies inde, donec ſolvas, ſeu reddas: atqui in Inferno nunquam debitum perſolvitur; ergo nunquam inde exjes, ſicut Pſal. 109. n. 2. *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos*; id eſt, ſemper ſedebis.

D. Thom. Pſal. 103. Auguſt. S. Thom. Pſalm. 109.

85. *Noviſſimum quadrantem.* Quadrans ſignificat quartam partem, & vulgariter ſumitur pro quodam genere nummi. Eſt autem quadrans quarta pars aſſis, teſte Pubæo *lib. de Aſſe.* As continet quatuor *Reis*, ut materno ſermone dicam; quadrans verò *hum Real*; & ita quadrans ſumitur pro minimo pretij nummulo, & per hanc metaphoram ſignificatur: quòd etiam minima culpa perſolvenda eſt.

Budæus.

QUÆSTIO XIV.

Quinam ſit adverſarius iſte?

86. VARIÆ ſunt in hac re interpretationes Prima, & mihi vera, quam ſecutus ſum in expoſitione, & tradunt D. Hilar. *can.* 4. Imperfect. *homil.* 11. D. Hieron. *hîc*, D. Ambroſ. *lib.* 7. *in Luc.* *cap.* 12. D. Paſchaſ. Rupert. *lib.* 4. *in Matth.* quòd adverſarius, de quo hîc fit ſermo, eſt ille, qui habet aliquid adversùm nos, quia eum læſimus, ac offendimus, appellando Raca, vel fatue; ſeu aliam injuriam inferendo: hic enim actionem habet accuſandi nos in judicio. Hic namque ſenſus optimè cohæret cum ſuperioribus, in quibus nos Dominus maximè adhortabatur, reconciliari cum fratre, ſi habet aliquid aversùm nos. Alias ſetentias de hac re breviter videamus.

Vera intelligentia. Hilar. Imperfect. Hieron. Ambroſ. Paſchaſ. Rupert.

87. Secunda eſt Tertull. *lib. de anima* Origen. *homil.* 35. *in Luc.* qui docet, adverſarium, de quo hîc eſt ſermo, eſſe diabolum communem inimicum generis humani. Tertia eſt D. Athanaſij q. 62. ac inſignis Poëtæ Juvenci, qui contendunt adverſarium eſſe carnem; quæ concupiſcit adversùs ſpiritum. Sed nec carni, nec diabolo conſentire debemus, ſed potiùs ejus ſuaſionibus maximè diſſentire, ut bene docet *hîc* Auguſtinus.

Tertul. Origen. Athanaſ. Juvenci. Auguſt.

88. Quartò idem D. Athanaſ. *loco proximè citato*, & accommodatiori intelligentia docet, adverſarium vocari conſcientiam. Ipſa enim adverſatur peccatis, & nos interiùs maximè pungit, ut à peccatis, abſtineamus; & ſi ei non acquieſcimus clamat, & accuſat nos ante tribunal Dei. Vide ſupra *cap.* 3. *num.* 308.

Athanaſ. *Conſcientia pungit, & accuſat.*

89. Quintò. D. Auguſtinus *lib.* 1. *de ſerm. Domini, cap.* 22. exiſtimat, adverſarium legem Dei ſignificare. Lex autem Dei adverſarius noſter appellatur, quia ipſa dirigens greſſus noſtros ad rectitudinem, ac ad bonum nos exhortans, maximè contrariatur vitiis, ac effrænatis cupiditatibus. *Quid enim*, ait Auguſtinus, *ſic adverſatur peccare volentibus, quàm lex Dei, & Scriptura divina. Eſto conſentiens adverſario tuo. Quis autem conſentit Scripturæ divinæ, niſi qui legit, & audit, ut*

Auguſt. *Lex adverſarius peccatis.*

quod

quod intelligit, non propter hoc oderit, quod peccatis ſuis adverſari ſentit; ſed magis diligat correptorem ſuum, & gaudeat, quòd morbis ſuis, donec ſanentur, non parcatur. Multa præclarè docet Auguſtin. Adverſarius noſter lex Dei, cui debemus conſentire, dum ſumus in via, aliter ipſa lex tradet nos, & accuſabit coram Deo judice. Sic ait Chriſtus Dominus *Qui ſpernit me, & non accipit verba mea, habet, qui judicet eum: ſermo, quem locutus ſum, ille judicabit eum in noviſſimo die*, Joannis 12. n. 48. Et meritò ipſa lex nos accuſat apud Deum Patrem, & ut ait Chryſoſt. *homil. 68. in Joan.* in ordine ſtabit accuſatoris, omnem tolleus excuſationem. Immò ipſa lex nos judicat, ut explicat Theophylact. *ad cit. loc. Joan.* quia cùm ipſa eſſet ſummè diligenda à nobis: quia noſtris morbis, ut ait Auguſtinus, donec ſanemur, non parcit; tamen contra eam inſurgimus, eamque contemnimus, ac parvipendimus tanquam adverſarium noſtrum.

Joan. 12.
Chryſoſt.
Theophyl.
Auguſt. *Monitor venerandus, & non contemnendus*

90. Ait Oſeas *cap. 5.* juxta Septuag. n. 11. *Oppreſſit, Ephraim adverſarium ſuum, conculcavit judicium quoniam cœpit abire poſt ſordem.* Et ſtatim enumerat Propheta multa mala in Ephraim. Sed unde tot ei contigere mala? Iſaias Abbas *orat.* 4. exiſtimat cum D. Auguſt. adverſarium eſſe monitorem, qui corripiebat Ephraim à vitiis ſuis, quo ſpreto *conculcavit judicium, cœpit abire poſt ſordem*; & inundaverunt multa mala captivitatis, interitus, ac perditionis ſuper eum. Ita ait citatus Abbas. *Hæc Ephraim contigerunt, quia oppreſſit adverſarium ſuum.* Vide *cap. 5. n.* 182.

Oſeæ. 5. Septuag.
In multa incidit ſupplicia, qui monitorem ſuum contemnit.

CAP. XIII.

Fornicatio, Juramentum, Vindicta vitanda.

Matth. 5. *n.* 27. Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis.

Numer. 28. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam: jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.

VERSIONES.

Syriacus. Quiſquis aſpexerit mulierem, ut eam concupiſcat, illico adulteravit eam in corde ſuo.

Pagninus. Non committes adulterium.

Alius. Omnis, qui aſpexerit uxorem alterius ad concupiſcendum, jam adulterium cum ea commiſit in corde ſuo.

EXPOSITIO.

1\. D. Thom. *Ordo textus.*

SUPRA, ut notat *hîc* D. Thomas, ordinavit Dominus appetitum iraſcibilem reſpectu ſuæ paſſionis, & efficaciter nos adhortatus eſt ad omnem iram contra proximum deponendam. Hîc verò ordinat, ac componit concupiſcibilem reſpectu ſuæ paſſionis. Cur autem Dominus incepit, non à primo præcepto, ſed à quinto, & ſexto? jam explicavi ſuperiori cap. *num.* 36. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis*, ſcilicet Judæis ſub præceptis legis viventibus, multo tempore jam elapſo. Nam, ut ait Chryſoſt. dum dicit *antiquis*, oſtendit multum tempus, ex quo hoc mandatum acceperunt. *Non mœchaberis*, id eſt, non committes adulterium, ut ex Græco habent Pagninus, Vatablus, Arias, & alij communiter. Mœchia hîc, ſeu concubitus, generaliter accipitur pro omni actu carnali illicito, ut dicam *quæſt. ſeq. difficul.* 2.

Chryſoſt.
Pagnin. Vatab. Arias.

2\. Hugo.

Ego autem dico vobis. Ego, ut ait Hugo, qui ſum veritas, & mentiri non poſſum. Et non ſe opponit Dominus his quæ antiqui audierunt in lege, ſed his, quæ falſis interpretationibus contra legem à ſuis majoribus acceperunt: dicebant enim, concupiſcentiam internam vix eſſe peccatum, de quo ſatis egi ſuperiori cap. *Omnis*, non diſtinguitur aliquis, ut ait Albertus Magnus, nec conditione, nec gradu honoris, nec ſexu, quia omnes circundati ſunt hac infirmitate concupiſcibilitatis, & ideò lex ad omnes ſe extendit: *Qui viderit.* Oculi annuntiant pulchritudinem mulieris, & ſuis lenociniis movent libidinem in eam, quæ veluti per portas, per illos ingreditur; *mulierem*, ponit tanquam nomen commune pro omni fœmina, ſive virgine, ſive nupta. *Ad concupiſcendum eam.* Viſus qui hîc damnatur, eſt ille, qui curioſè fit, ut notant D. Hieronymus, & D. Auguſtinus; & eo fine, ut interiùs concupiſcat ac deſiderio illicito inflammetur. Hanc ergo concupiſcentiam Dominus vult eradicare. D. Chryſoſtomus *homil.* 16. ait: *Non idcirco Chriſtus adveniſſe contentus eſt, ut ſolummodo corpus à malis actibus, ſed ut priùs animam quoque ab hujuſmodi cogitationibus averteret.* Puritas Chriſtiana maximè intendit internam munditiem, cum qua externæ actiones conformentur. *Jam mœchatus eſt eam in corde ſuo*; hoc eſt, jam eam conſtupravit, ac violavit voluntate, ac animo ſuo; id eſt jam enim ſtrupi reus eſt, legiſque tranſgreſſor.

Alber. Mag. *Lex ad omnes, qui in eadem infirmitate ſunt*
Hieron. Auguſt.
Chryſoſt.
Puritas Chriſtiana intendit internam munditiem.

QUÆSTIO I.

Quare Dominus cum tanta brevitate explicet præceptum fornicationis. Circa quod tria dubia expendo.

3\. *Prima difficultas: cur potius loquitur de viro* Chryſoſt.

EX triplici capite hîc exurgit difficultas. Et primò, quare potius loquitur de viro, dicens: *Qui viderit mulierem:* Quàm de muliere, dicendo: Quæ viderit virum? Reſpondet primò D. Chryſoſtomus. Quia ad hoc paria judicantur vir,

vir, & mulier, ſed propter dignitatem, complexionis: vir enim caput eſt mulieris, & ideo ſub nomine viri reſolvetur quæſtio, Omnis legiſlator præcepta dat viris, ut per viros ad mulieres tranſeant. 1. Corinth. 14. n. 34. *Mulieres in Eccleſiis taceant, Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent.* Secundò reſpondet Albert. Mag. Poteſt quidem dici, quòd major tentatio eſt in viro, quàm in muliere; licet in muliere reſiſtentia ſit minor: & ubi major eſt tentatio, ibi ponit Dominus inſtructionem. Prima tamen ſolutio mihi videtur probabilior.

1. Cor. 14. — Alb. Magn.

4. *Secunda difficultas, cur ait: Viderit, & non concupiverit.* — D. Thom. — Beda. — *Legiſlator. attendit ad communia.*

Secunda difficultas: Quare Dominus non dixit: Qui concupiverit, ſed *qui viderit ad concupiſcendum*, fieri enim poteſt, ut quis concupiſcat, quin videat? Reſpondet ad hoc primò D. Thomas *hic*, quia concupiſcere, & aliquando ſubitò, & non deliberatè, & ſic eſt veniale; & eſt propaſſio, ſecundùm Hieronymum. Sed videre, ad concupiſcendum, eſt cum deliberatione, & ideò mortale, & eſt paſſio, ſecundùm Hieronymum. Ita D. Thomas. Secundò ait Beda, quod hic viſus ponitur pro omni motu, qui eſt ad delectationem: non ſolùm corporali, ſed etiam interiori, qui eſt concupiſcentia. Tertiò mihi dicendum videtur, quòd legiſlator attendit, ad id, quod ordinariè contingit, & quia viſus eſt occaſio ad concupiſcendum; ideo de hac communi, ac frequenti occaſione locutus eſt.

5. *Tertia difficultas: cur jam breviter loquatur de omni ſpecie luxuriæ?* — Auguſt. — Paſchaſ. — Alb. Magn. — Prov. 6.

Tertia difficultas: Qui viderit mulierem; non dicit virginem, vel uxorem fratris tui, *ſed mulierem*. Reſpondeo cum D. Auguſtino, quòd ſub hac una ſpecie, inter frequentes graviſſima, atque inter omnes gentes maximè execrabili; intelliguntur damnatæ, & prohibitæ omnis alia fornicatio, inceſtus, mollities, atque cæteræ ſpecies luxuriæ. Et ita dum Dominus dixit, *Non mœchaberis*, omne libidinis crimen interdixit. Et ideo poſtea Moyſes, ut optimè notat D. Paſchaſ. 3. *in Matth.* variis criminum ſpeciebus diſpertiens ſingula proprio judicio damnavit, ut habes *Levit.* 18. *à n.* 5. *& cap.* 20. *à n.* 10. Dixit autem mulierem potius, quàm fœminam, vel uxorem proximi, ut ait Albertus Magnus, quia *mulier* à molliendo dicitur, & hic ſumi eam ſecundum quod emollit forma ejus in concupiſcentia. *Diſciplina cuſtodiam te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ, non concupiſcat pulchritudinem ejus cor tuum, nec capiaris nutibus illius.* Proverb. 6. n. 24. *Favus diſtillans labia meretricis*, ibid. cap. 5. n. 3.

6. *De luxuria breviter loquendum.*

Illud tamen ponderatione dignum eſt, quod legiſlator de tot & tantis luxuriæ ſpeciebus tam ſuccinctè locutus fuerit, & omnes tam reſpectu viri, quam fœminæ, ſeu mulieris ſub mœchia, ac ſub uno nomine comprehenderit? Adeò exoſa, & ſceleſta res eſt luxuria, ut vix à pudico ore poſſit aſſumi, ac pronuntiari; & hac de cauſa, pura, ac munda lingua ſæpe vocabula mutat, vel multa ſub uno denotata exprimit.

7. Daniel. 14.

A ſenibus inveteratæ nequitiæ accuſatur caſtiſſima Suſanna, quod fuerit in adulterio comprehenſa. Dicebatur illi: *Venit ad eam adoleſcens & concubuit cum ea*, Daniel. 14. num. 37. Et iterum: *Vidimus eos pariter commiſceri*, ibid. nu. 38. Eorum teſtimonium ſcrutans ſanctus Daniel, eos jubet ab invicem ſeparari, & cum unoquoque loquens, ait: *Dic ſub qua arbore videris eos loquentes ſibi*, ibi, num. 55. & 58. Multum diſtat concubitus, ac commiſtio à colloquio, nam in concubitu ſtat adulterium, minimè verò in colloquio præcisè. Ad concubitum ſequens pœna capitalis, quam minimè colloquium promeretur. Si teſtes clamant, quòd viderint eam in ſcorto, ac commiſtione cum adoleſcente, quomodo ſanctus Propheta confugit ad colloquium? Daniel erat purus, & mundus, & hac de cauſa puer appellatur: *Suſcitavit Dominus Spiritum ſanctum pueri, cujus nomen Daniel*, ib. n. 45. & notat Chryſoſt. *hom. de Suſanna.* Ob ſuam ergo munditiem Daniel, omiſſo nomine concubitus, fœditatem luxuriæ exprimente, ac declarante, colloquium dixit, quòd initium parat ad adulterium, Lyran. *Cur aliter*, ait, *loquitur, ſicut homo caſtus, & verecundus, non ſicut ſenes impudici, qui dixerunt, Vidimus eos pariter commiſceri.*

Ab ore pueri ſumendum non eſt nomen luxuriæ ſonans. — Chryſoſt. — Lyran.

QUÆSTIO II.

Quare inter cæteros ſenſus viſus ſpecialiter prohibeatur?

PRo reſolutione hujus puncti videnda ſunt quæ dixi *ſuperiori quæſt. diff.* 2. ubi tractavi, Quare Chriſtus Dominus dixit potius, *qui viderit*, quam *qui concupiverit?* Quæ ibi ſunt videnda. Et ideo prima ſolutio hujus rei ſit ex Beda. Quia Dominus in viſu omnem motum animi, ac delectationem intelligit. Secundò ait D. Thom.. Quia viſus magis eſt in promptu ad concupiſcentiam; & ideo Dominus, ſpecialiter in eo ponit prohibitionem. 8.

Beda. — D. Thom.

Tertiò. D. Iſidorus Peluſiota lib. 2. epiſt. 107. *Ob eam enim cauſam ſalutaris quoque ſermo eum, qui impudico oculo aliquem perſpiciat, ſupplicio affecturum ſe comminatus eſt, cùm alij legiſlatores facinus dumtaxat puniant: ne difficile, ac nimis arduum bellum ſit, verùm facile, & proclive.* Humani legiſlatores communiter prohibent factum, verbi gratia adulterium, inceſtum, homicidium; at Chriſtus ſuis interdicit oculorum viſionem ad concupiſcendum: nam, ut ait S. Pater in initio Epiſtolæ proximè citatæ, oculus mentis porta eſt. Ne ergo bellum hominis cum ſuo appetitu ſit nimis durum, & oporteat multum in victoria inſudare, præcipit Dominus, claudere mentis oſtium, ut pugna ſit facilis, & victoria in promptu. Dominus ſuos athletas ad puritatem, ac obedientiam vocat; ſed ea bella indicit, quæ ſint facilia, & proclivia. Ea enim Dominus diſponit, per quæ nos faciliter poſſit in præceptorum ſuorum obedientia continere. 9.

Peluſiot. — *Dominus ſuis facilia parat certamina.*

Quartò. Vetantur oculorum aſpectus; nam per eos potiſſimum, ac valde frequenter ingeritur venenum agnitæ pulchritudinis, per quam movetur, ac excitatur libido, & appetitus. Et ideo Divus Hieronymus *hic*; loquens de hac prohibitione oculorum ait: *In Evangelio auferuntur peccatorum exordia.* Quantam verò materiam ad peccandum inter omnes ſenſus oculi miniſtrent, ſatis aperte nobis inſinuat Sapiens Eccleſiaſt. 31. numero 15. *Nequius oculo quid creatum eſt.* Oculus nequitia ſua ſuperat quidquid iniquum eſt. Sed unde tanta nequitia oculo aſcribitur, cùm ei nec ſit conſenſus, nec voluntas? Ea potiſſimum ratione tanta ei nequitia tribuitur; quia licet in eo ſit peccatum, per eum tamen valde 10.

Hieron. — *Oculi ad peccandum maximè movent.* — *Oculus prævaricationis auctor.*

Chryſoſt.

valde magna & ampla, miniſtratur peccandi materia. Unde Chryſologus *ſerm.* 39. ait: *Nonne oculus prævaricationis eſt auctor.* Ipſe tanquam auctor, peccandi materiam præbet.

Proverb. Chryſoſt.

11\. Sapiens *Proverb.* 6. *num.* 25. ait, *Non concupiſcat pulchritudinem ejus*, ſcilicet mulieris, *cor tuum*, quæ verba ſic legit Chryſoſtomus *homil.* 3. de verbis Iſaiæ. *Non cognoſcas pulchritudinem alienæ.* Sed cur nos tam efficaciter exhortatur, ne in venuſtam mulieris faciem figamus oculorum aciem? Chryſoſtomus citatus. *Videréne fuit cauſa peccati? Minimè verò, nam & hoc naturæ opus eſt. Sed quid tandem mali videre? hoc enim eſt depravatæ voluntatis. Propterea. Sapiens admonet, dicens: Ne cognoſcas pulchritudinem alienam; non dixit: Ne videas, ſed ne cognoſcas. Illud tollens, ne curioſè animadvertas, ne curioſè intueare. Sed quid mali hinc poſſit oriri? Ex hoc amor velut ignis excitatur; ut enim ignis, ubi fœnum aliquod arripuerit, nihil moratur, ſed ſimul, ut attigit materiam, lucidam accendit flammam; itidem & ignis concupiſcentiæ, quæ eſt in nobis, ſimul, atque per oculorum intuitum elegantem, ac venuſtam attigerit formam, protinus exurit animam.* Unde pulchrè, & eleganter ad oculorum abſtinentiam nos monet D. Ambroſius in Apologia poſteriori pro Davide. *Ne te vincat*, inquit, *concupiſcentia formæ; ſi non vis vinci, non congrediare, ne de te vitia coronentur.*

Per oculos ingreditur. ignis libidinis.

Si vincere vis, oculos claude.

Matth. 5. *n.* 29. Quòd ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum; & projice abs te: expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam.

Numer. 30. Et ſi dextera manus tua ſcandalizat te, abſcinde eam, & projice abs te, expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus eat in gehennam.

VERSIONES.

Syriacus. Si autem oculus tuus dexter offendiculo tibi fuerit, erue eum, & projice abs te: præſtat enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum cadat in gehennam. Si manus tua dextera offendiculo tibi fuerit, amputa, & abjice abs te: ſatius enim tibi fuerit, ut pereat.

Arias. Confert enim tibi, ut pereat.

Theophylactus. Euthymius. Utile enim tibi eſt, ut pereat unum ex membris tuis, & non totum corpus mittatur in gehennam, *&c.* Et ſi dextera manus tua obſtiterit tibi; amputa eam & projice abs te, expedit enim tibi.

Vatablus, Arias. Non totum corpus tuum conjiciatur in gehennam.

EXPOSITIO.

DOCUERAT Dominus ſuprà, concupiſcentiam vitandam: ad ejus exactam obſervationem jubet ſuis, amputare, 12.
ac ſecare omnem occaſionem, quæ libidini, & concupiſcentiæ, poteſt ſubminiſtrare materiam. Ait Dominus: *Si oculus tuus dexter*; non enim nos imperat Dominus, amputare, & auferre materialia corporis membra, ut fecit Origenes, qui ſe caſtravit; ac quidam juvenis, qui pede conculcaverat parentem, illum amputavit ut legitur in vita S. Antonij Olyſſiponenſis: nam hæc illicita ſunt. Sed parabolicus eſt ſenſus; nam ſicut oculus dexter, & manus dextera ſunt membra valde chara homini, ac neceſſaria ad vitæ commoditatem; ita etiam ſub hac parabola nos inſtruit Dominus; quòd quæcunque nobis maximè chara, & utilia, ac frugifera ad vitam tranſigendam; ſi tamen nobis ſint impedimenta, ac offendicula ad viam ſalutis, omnino amputentur, & dimittantur à nobis. De quo *quæſt. ſequenti.*

Senſus textus.

Omnia vitæ commoda pro ſalute animæ dimittenda.

Scandalizat te, hoc eſt, facit ut cadas, ſeu impingas, ſeu offendas: nam *ſcandalum*, eſt quodcunque viæ impedimentum, quo inter eundum impingitur homo. Hinc *ſcandalizare*, idem valet, ac offendiculo eſſe, ſeu offenſionis, aut ruinæ cauſam offert. Hinc, ut obſervat Franciſcus Lucas peccandi cauſa, quæ aut nos labefaciunt, aut remorantur in via ſalutis, ſcandala dicuntur. *Erue eum, & projice abs te.* Severè, ut notat Chryſoſtomus *homil.* 16. præcipit Dominus, ſecare, & amputare omnem occaſionem peccati. Et ideo, ut notat Euthymius; non ſolùm dixit: *Erue eum*, ſed etiam addidit, *projice abs te.* Et loquitur Dominus de oculo dextro, non de ſiniſtro, ut ponderat D. Thomas. Cur non ait: Si ſiniſter oculus ſcandalizat te, ut fieri poteſt. Quia dum jubentur amputari, quæ ſunt majora, & chariora, & à fortiori, ea quæ minora exiſtimantur, ut ſiniſtra. Et ut rectè notat Cajetanus. meminit Dominus oculi, & manus ut omnia genera utilium comprehendat: quidquid enim eſt nobis utile, vel ad ea, quæ ſunt notitiæ, quæ per oculum, vel ad ea, quæ ſunt actionis, quæ per manum ſignificantur, utile eſt. Ita Cajetanus. *Quàm totum corpus mittatur.* Ecce acutiſſimus gladius, gehennæ timor, quod oculi, manus, & pedes, ac quæque chariſſima abſcindantur

13\. *Quid ſit ſcandalizare*

Franc. Luc.

Chryſoſt.

Euthym.

D. Thom.

Cajetan.

Timor, gladius acutiſſimus.

tur, ne peccatis in Infernum mergatur. Cætera patent ex dictis, & ex *quæſt. ſequenti.*

Quæstio III.

Quid dexter oculus, ac manus ſignificent?

14. Hieron. Variæ in hac re ſunt Patrum ſententiæ. Primò. D. Hieronym. per dexterum oculum, ac manum dexteram, intelligit affectus, ac vitia animæ, quæ dum nocent, amputanda ſunt. Secundò. D. Auguſtinus *lib.* 1. *de ſerm. Dom. in monte cap.* 13. D. Paſchaſius *cap.* 3. *in Matth.* D. Hilarius, D. Anaſtaſius (ſi ejus eſt opus) *ad Antioch. quæſt.* 70. Pacianus *Epiſt.* 3. Theophylactus, Euthymius, & D. Hieronymus, qui per *oculum* & *manum dexteram* interpretantur conſanguineos, cognatos, amicos, ac familiares, quos ſæpe dicere ſolemus, quòd ita diligimus ſicut oculos; ſi eorum converſatio, ac ſollicitudo impedit ad ſalutem, amputanda, & abjiciendа eſt à nobis. Audiant hoc Religioſi, qui cum ſint à ſæculo ſeparati, ita conſanguineorum ſuorum implicantur negotiis, ut ad ſæculum redeant, & mille diſtractiones patiantur. Accipe D. Hieronymum hîc, *Affectus affinium, ac propinquorum, ſi ad contemplandam veram lucem nobis impedimento eſſe cernimus, debemus truncare iſtiuſmodi portiones, ne dum volumus, lucri cæteros facere, ipſi in æternum pereamus. Unde dicitur de Sacerdote magno: Cujus anima Dei cultui dedicata eſt*, Levitic. 21. num. 2. *ſuper patre, & matre, & filiis non polluetur: id eſt, nullum affectum ſciet, niſi ejus, cujus cultui dedicatus eſt.*

Auguſt. Paſchaſ. Hilarius. Athanaſ. Pacianus. Theophil. Euthym. Hieron.

Religioſus ſæcularibus ſe non implicet negotiis. Hieron. Levitic. 21.

15. Imperfect. D. Thom. Tertiò. Auctor Imperfectus, & Thomas, ac alij per *oculum*, ac *manum dexteram* intelligunt intellectum, ac voluntatem; per *oculum*, ac *manum ſiniſtram* ſenſum, ac carnis appetitum interpretantur: tanquam doceat Dominus, non ſolum corporis ſenſus ab appetitibus refrænandos, ſed etiam mentem, ac voluntatem à noxiis removendam, ac reſecandam.

16. Imperfect. Quartò. Imperfectus *homil.* 12. intelligit per *dexterum oculum*, ac *manum dexteram*, oculorum puritatem, ac opus ſub prætextu pietatis. Si tamen hujuſmodi opera, quæ alias videntur bona, tibi ſcandala, & offendicula pariant, omnino ſunt amputanda. Ita ait ille: *Pura erat mulier quædam religioſa, & virgo, vel vidua: reſpexi, & conſideravi, & dixi: Debeo viſitare illam mulierem aſſiduè; ut ſi quid Religionis ignoret, quaſi mulier, inſtruam eam, & confirmem ipſam in bono propoſito ejus. Bonus reſpectus eſt iſte, & dexter oculus. Sed dum aſſiduè viſito eam, decidi in laqueum deſiderij ejus; & ille bonus reſpectus meus, & dexter factus eſt mihi in ſcandalum. Oportet ergo præcidere tale opus bonum, quod vel mihi, vel alteri generat malum.* Idem Rupertus *lib.* 4. *in Matth.* Et Euthymius. Dexterum ſanè opus, al locutio cum pia, & religioſa fœmina; inſtructio mulieris, & conſolatio, ac levamen ad viduam. At ſi inde tibi paretur offendiculum ad ſalutem, abſiſte ab hujuſmodi opere, ne Religionis prætextus inſerviat cupiditati, ne ſpecies pietatis lenocinetur libidini.

Operapia ſi parant offendicula, amputanda. Rupert. Euthym.

17. Quintò. D. Laurentius Novarienſis nomil. 1. de pœnitentia, *Quam ob rem dictum eſt*, ait, *Si oculus tuus dexter, vel manus tua dextera ſcandalizat te? niſi quia omne, quod bonum eſt, dexterum dicitur: ſimiliter malum appellatur ſiniſtrum. Et eſt pars dextera, & eſt pars ſiniſtra: dextera ſuos retinet probatos, ſiniſtra ſuos æquè reprobatos.* Non dixit Dominus: Si oculus, vel manus, ſiniſtra, ſed ſi oculus, vel manus dextera: nam malum, ac turpe ſiniſtrum dicimus; ac bonum dexterum appellamus. *Omne, quod bonum eſt, dexterum dicimus.* Cur ergo dexterum jubetur amputari? Quia non ſolùm vitiorum ſcaturigines, ac nequitiarum fontes à malo opere, ſed etiam à bono ſæpe pullulant. O quantos decipit, ac protrahit in gehennam mentita probitas, ſimulata in ſola apparentia virtus, & quod ſpecie tenus dexterum videtur! Ab his ergo maximè cavendum: nam ab aperto, & ſiniſtro malo quilibet terga vertit, & fugam capeſſit; at à falſa, ac ſimulata ſanctitate facile paratur lapſus, & ruina, ideoque ibi eſt magna neceſſaria circumſpectio atque cautela.

Laurent.

Non ſolum à malo opere, ſed etiam à bono cavendum eſt.

18. Cajetan. Maldonat. Sextò. Et litteralis ſenſus eſt, quem tradunt Cajetanus, & alij, ut dixi in expoſitione. Eſt quædam metaphora, ut ait Maldonatus, deſumpta ex Chirurgorum arte: ſicut enim Chirurgus in medicamine ægri membrum, quantumvis nobiliſſimum, ac maximè neceſſarium, ut oculum, vel manum dexteram, ſi morbus efflagitat, ferro abſcindit, ne tota hominis vita periclitetur, & pereat; ita vos, ô diſcipuli mei, exhortor, & admoneo, quòd, eſto aliquid vobis ita ſit charum, ac jucundum, ſicut oculus, vel manus dextera; vel licèt ſit ita neceſſarium ad vitam, ſicut manus, & oculus dexter, cujus rei ſeparatio multum triſtitiæ, ac doloris vobis ingeret; tamen ſi in tali re vobis paratur ſcandalum, ac offendiculum in via ſalutis, abſcindite, & proiicite à vobis, ne tota vita ſpiritualis pereat, & ideo illud, omni commoditate contempta, tanquam inimicum, & adverſarium repellendum. D. Cyrillus Alexandrinus lib. 12. in Joan. cap. 28. *Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum. Quod enim à felicitate noſtra nos ſemovet, etiam ſi amicitiæ lege nobis conjungatur, etiam ſi natura ipſa, & ſanguinis propinquitate copuletur, non noſtrum, ſed hoſtile putandum eſt.* Pondera ultima verba. Quæ enim noſtræ ſaluti nocent, non noſtra, nec tanquam ad noſtrum commodum ſpectantia reputentur, ſed ut hoſtilia, & adverſaria judicentur.

Omnia chara & dilecta amputanda ob ſalutem.

Cyrill.

Quod contrariatur ſaluti, hoſtile reputandum.

19. Laurent. Alber. Magn. Septimò. Quæ etiam eſt multum probabilis explicatio, quam tradit D. Laurentius Novarienſis *homil.* 1. *de pœnitentia.* Albertus Magnus, & alij. Jubet Dominus, eruere oculum dexterum, & manum dexteram non ipſa membra materialia, ut planum eſt; ſed illius operationes, & functiones, ſi ſaluti offendunt. Et dixi *dexteram*; quia hujuſmodi operationes ſemper ſunt principaliores, & nobiliores: & ſi officiunt ſaluti, abſcinde, & projice abs te. Tota enim obſequia noſtra manus dexteræ à nobis exigit Deus.

Operationes ſaluti repugnantes amputandæ.

20. Laurent. Ex quo elegantem, & pulchram ponderationem facit S. Laurentius Novarienſis citat. homil. *Quid igitur*, ait, *ſi oculus tuus dexter ſcandalizat? diſce, quid eſt, quòd quando committis peccatum, oculo tibi miniſtrante, dulce tibi, & dexterum videntur. Et dexterum hoc, tunc corrigitur in ſiniſtrum; quando reſidente Domino, & diſcutiente peccata, cœperis inter multos alios ipſe audire:*

Contraria eveniunt apud Deum, ac mundalia ſunt.

audire: Diſcedite à me maledicti. Quando homo incipit, ac labitur in peccatum, quid ei videtur ſuave, dulce: ac dexterum, at verò ſi in hujuſmodi ſuavitate, ac dextera peccati inhæreat, ſine dubio in diſtrictæ iræ die ad Judicis ſiniſtram apparebit; nam dextera peccati, Judicis lucratur ſiniſtram. Amputa ergo hanc dexteram tuam à via perditionis, & dirige eam ad tramites juſtitiæ, ut ex amputatione tuæ dexteræ à peſtilenti morbo, ex illius ad charitatis opera extenſione dexteram Judicis aſſequi merearis: nam apud Deum ex obſequio præſtito præmia recipis.

Perqua qui Deo obſequia præſtat, recipit præmia.

12. *Sapientia ædificavit ſibi domum, excidit columnas ſeptem, immolavit victimas ſuas, miſcuit vinum, & propoſuit menſam ſuam*, Proverb. 9. numer. 1. & 2. Singulariter Tertullianus *citandus* legit hæc verba: Immolavit victimas ſuas: *Jugulavit filios ſuos.* Valde mirum, quòd dum ſuprema Dei altitudo erigit ampliſſimam domum, firmiſſimis columnis fundatam, parat ſuaviſſimum convivium, filios ſuos jugulat, ac mactat. Ad quid hujuſmodi mors, cum tanta lætitiæ amplitudine? O mira Dei ſapientia! Jugulat filios ſuos, ac electos ſuos à nobis, ac poſſeſſionibus terrenis, à delectationibus hujus ſæculi, ut valeant cœleſti palatio æterna fœlicitate divini convivij frui, ac oblectari. Non jugulantur filij ut pereant, ſed incolumes per æternitatem vivant. Tertullianus lib. adversùs Gnoſticos, cap. 7. *Sophia jugulavit filios ſuos. Sophia ſapientia eſt. Sapienter utique jugulavit, dum in vitam, & ſapienter, dum in gloriam. O Parricidij ingenium! O ſceleris artificium! O argumentum crudelitatis, quæ idcirco occidit, ne moriatur, quem occiderit.*

Prov. 9. Tertull.

Ex mortificatione carnis gloria in cœlo comparatur.

Tertull.

Matth. 5. *n.* 31. Dictum eſt autem Quicumque dimiſit uxorem ſuam, det ei libellum repudij.

Numer. 31. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari: & qui dimiſſam duxerit, adulterat.

VERSIONES.

Arias. Pronunciatum eſt: Quicumque abſolverit uxorem ſuam, det ei repudium.

Vatablus. Ego dico vobis. Quiſquis repudiaverit uxorem ſuam, præter cauſam ſtupri, efficit, ut illa committat adulterium: & quicunque repudiatam duxerit, adulterium committit.

Arabicus. Excepta fornicationis cauſa dedit eam in fornicationem.

EXPOSITIO.

SUPRA Dominus, ut rectè notat D. Thomas, removet illicitam commiſtionem contra matrimonij legem; hîc removet illicitam conjunctorum ſeparationem. Et ait, *Dictum eſt.* Jam ſuprà eſt explicatum: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis.* Vide ibi dicta. *Quicumque dimiſerit uxorem ſuam,* hoc eſt, repudiaverit, ſeu abſolverit, ut habet Arias, *det illi libellum repudij*; id eſt, inſtrumentum, ſeu chartam mulieris dimiſſæ, ſeu libertatis ejus. *Ego autem dico vobis*, hoc eſt, aliorum trado doctrinam. *Qui dimiſerit uxorē, excepta fornicatione*, ſub nomine fornicationis aliqui quodlibet crimen intellexerunt. Cui opinioni videtur favere D. Auguſtinus *lib. 1. de ſerm. Domin.* & Origenes *hîc tract. 7.* At hæc opinio ſuſtineri non poteſt: quia Jure Canonico. *cap. quæſivit de divortiis.* determinatum eſt, divortium non licere ob furtum, vel aliud crimen, niſi ob certas cauſas, quæ determinatæ ſunt in jure. Et id ipſum retractat. D. Auguſtinus *lib. 1. retract. cap.* 19. Alii per fornicationem intelligunt infidelitatem; nam hæc ita paſſim appellatur à Prophetis, Tamen communiter hîc interpretes per fornicationem intelligunt illicitum concubitum, ſive per adulterium ſive per Sodomiam. 22.

D. Thom. *Arias.* *Auguſt.* *Orig.* *Auguſt.*

Facit eam mœchari, hoc eſt, cauſa eſt illi ut mœchiam committat? nam mulier, ſive alteri nubat, ſive innupta maneat, & fornicetur, adulterium perpetratur, ſemper enim manet vinculum primi conjugij: nam licèt per divortium fiat ſeparatio quoad thorum, non tamen quoad vinculum, ut cum multis explicat Sanchez *lib. 10. de matrim. diſp. 2. num. 3.* Nec enim illa particula *excepta fornicationis cauſa*, ita eſt intelligenda, quòd ſi mulier, verbi gratia, dimittatur ob fornicationem, liceat ei alteri nubere. Hoc expreſsè juxta ſacros Canones eſt prohibitum à Concilio Tridentino *ſeſſ. 14. can. 7.* Sed eſt intelligenda cum D. Auguſtino, S. Thoma hoc loco. *Quod ſi ipſam dimittat ob cauſam fornicationis, ipſe non facit eam mœchari: ſed ipſa, cujus eſt reatus.* Si vir dimittat uxorem injuſtè, verbi gratia, quia eam inviſam, ac in odio habet, vir eſt in cauſa, ſi mulier adulterat; nam ipſe eam exponit adulterandi periculo. At verò ſi mulier dimittitur ob fornicationem, ſive ob cauſam juſtam, non facit vir eam mœchari, nec exponit eam periculo; ſed ejus reatus eſt in cauſa, ut ipſa adulteret, ac ſit in tali incontinentia. *Et qui dimiſſam duxerit, adulterat.* Ut explicat Gloſſa, mulier dimiſſa debet manere innupta, vel viro reconciliari, ut Paulus ex præcepto Domini nos docet. 1. *Corinth.* 7. *num.* 10. Sed de hoc latè erit dicendum, Deo dante, ad *cap.* 19. *Matth. numero* 9. 23.

Sanchez. *Trident.* *Auguſt.* *S. Thom.* *Gloſſa.*

QUÆSTIO IV.

Quid eſſet libellus repudij?

24\. Theophil. D. Thom. Janſenius Maldona. Cornel. Deuter. 24.

LIbellus repudij erat charta, ſeu inſtrumentum publicum: nam hoc apud Hebræos *Libellus* nuncupabatur; & dicebatur etiam repudiarium, ut *hic* innuit Theophylactus, & per illud mulier dimittebatur à viro ſuo; & in illo libello ſcribebatur cauſa repudij, & dos, quam ei vir dabat, ac licentia, quam mulier ſuæ libertatis habebat, ut ſi vellet, alteri nuberet, ut notat hîc S. Thomas. Formam libelli brevitatis cauſa omitto. Vide illam apud Janſenium, Maldonatum ad *cap.* 19. *Matth. num.* 9. & Oleaſtrum, ac Cornelium à Lapide; *Deuteronom.* 24. *num.* 1. Et notat hîc D. Thomas, quòd quamvis permiſſum fuiſſet à lege, aliquando dimittere uxores, *Matth.* 19. *num.* 2. *Marc.* 10. *numero* 4. tamen uxori dimiſſæ dare libellum repudij, fuit præceptum. Deuteronom. 24. numero 1. *Scribet libellum repudij, & dabit in manu ejus.*

25\. Abulenſ. Barradas. *A quo ſcribebatur libellus.*

Dubitatur à quo ſcribebatur libellus repudij? Ab unoquoque poſſe ſcribi teſtatur Abulenſis *quæſt.* 72. *ad* 2. Et magis approbat Barradas *hîc*, qui addit, quòd fortaſſe ſatis erat, ſi à viro ſcriberetur, & à teſtibus ſubſcriberetur: & ita ſcriptura manebat probata, & authentica: etiam ſine Judicis auctoritate. Quod ipſe confirmat, quia B. Joſeph cogitavit de repudianda B. Virgine occultè ſine auctoritate judicis.

Auguſt. *Locus iræ dandus.* *Boni Conſiliarij quærendi.*

Sed probabilior eſt ſententia D. Auguſtini *lib.* 19 *contra Fauſtum, cap.* 16. *& cap.* 29. Quòd hujuſmodi libellus à legis Scribis ſolùm confici, & ſcribi poterat. Et hoc multis de cauſis diſpoſitum eſt. Primò, quia, ut videmus apud nos Scriptura authentica manu publici Notarij debet eſſe exarata, ac conſcripta. Secundò, ut per conquirendum Scribam, adeundum ad eum, ſi aliqua eſſet ira deferveſceret, odium mitigaretur: nam dandus eſt locus iræ. Et homo poſſet cogitare, dum iret, ſe juri ſuo cedere, & à manu dimittere eam, quam habebat ſuo ſervitio addictam. Tertiò. Ab ſcribis mittebantur, qui erant juris docti, in legeque maximè inſtructi, ut eorum conſilio in hoc negotio adjuvarentur, ac cùm uxore ſua viri pacificarentur. *Ad hos igitur*, ait Auguſtinus, *quos oporteret eſſe prudentes legis interpretes, & juſtos diſſidij diſſuaſores: lex mittere voluit eum, quem juſſit libellum repudij dare.* Nec ea, quæ dicunt de B. Joſeph, faciunt aliquid in contrarium; quia ipſe non cogitavit de dimittenda B. Virgine per libellum repudij, ſed per ſui abſentiam, vel diſceſſum per aliquod tempus. Vide *lib.* 1. *cap.* 10. *quæſt.* 7. *num.* 29.

QUÆSTIO V.

Quare Chriſtus hic ſolam fornicationem expreſſerit?

27\. Tertul. Burgenſis. Ribeira. *An repudium in lege veteri ob ſolam fornicationem daretur.* Chryſoſt. Auguſt. Paſchaſ. D. Thom. Abulenſ. Oleaſter. Lyran. Cornel. Deuter. 24.

TErtullianus *lib.* 4. *adverſus Marcionem, cap.* 34. Paulus Burgenſis *Deuteronom.* 24. *numero primo.* Ribeira *Malach.* 2. exiſtimant, ob ſolam fornicationem, ſeu adulterium, Judæis, uxores ſuas dimittere, fuiſſe permiſſum, ſed probabilior eſt contraria ſententia, ſcilicet non ſolam fornicationem, ſed alias apud Judæos repudii fuiſſe cauſas. Ita docent D. Chryſoſtomus *homil.* 17. D. Auguſtinus *lib.* 1. *de ſerm. Dom. in monte c.* 16. Paſchaſius *lib.* 3. *in Matth.* D. Thomas *quæſt.* 67. *additionum. art.* 6. Abulenſis *Matth.* 19. *quæſt.* 55. Oleaſter, Lyranus, Cornelius à lapide *Deuteron.* 24. *num.* 1. Nam *ibi* dicitur: *Si uxor non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem*, ſeu, ut alij legunt, *propter aliquam turpitudinem.* Quod non ſolùm dicit adulterium, ſed alia crimina denotat, de quo latius erit dicendum ad *cap.* 19. *Matth.*

28\. Chromant. Pachaſ. *Scelus adulterii Deo maximè inviſum.*

Cùm ergo eſſent aliæ repudij cauſæ, Cur Dominus hic ſolum exprimit fornicationem? Reſpondendum eſt cum Chromantio Epiſcopo, D. Paſchaſio, quia aliæ cauſæ, ut morbus lepræ, epidemiæ, ſervitus, ſunt veluti cauſæ generales ad quamlibet amicitiam, ac unionem diſſolvendam, at adulterij turpitudo ex diametro contraria eſt matrimonio, ac fidem ejus violat; nam mulier poteſtatem ſui corporis, viro datam, alteri tradidit, viroque ademit, per quod mulier maximè redditur exoſa, & odibilis viro. Valde enim execrabile eſt adulterij nefas, ac inter conjugatos vehementer deteſtabile, & divino conſpectui maximè inviſum; omnique pœna, ac ſupplicio dignum.

29\. Geneſ. 4. Interlineal. *Turpitudo adulterii magno digna ſupplicio.* Nicol. Papa. Albinus.

Dixit Lamech uxoribus ſuis Adæ, & Sellæ: Audite vocem meam; uxores Lamech, auſcultate ſermonem meum, quoniam occidi virum in vulnus meum, & adoleſcentulum in livorem meum: ſeptuplum ultio dabitur de Cain, de Lamech autem ſeptuagies ſepties, Gen. 4. num. 23. Cur, quæſo, nequitia Lamech, ita multiplicatur ſuper flagitium Cain, nam ſepties pœna aſcribitur Caino, at in Lamech ita excrevit ultio, ut ſeptuagies ſepties ei infligatur! Crimen Cain occidit Abel, crimen Lamech commiſit adulterium. Interlinealis. *Primus Lamech contra naturam, & contra mores adulterium commiſit.* Et ſi rectè res expendatur, multo majorem pœnam videtur efflagitare crimen Cain, nam ipſe, odio, & invidia tabeſcens, occidit fratrem juſtum, ac Sacerdotem. Cur ergo ita excrevit pœna in Lamech? Erat hujus ſcelus adulterium, & ideo multo majori ultione dignum judicatur, quam fratricidium, & interfectio juſti, ac puri Sacerdotis. Deinde acutiùs rem expende. A Caini ſeptima generatione diluvium diffuſum eſt in Orbem. At verò à Lamech ſeptuageſima ſeptima generatione pretioſiſſimus ſanguis Chriſti manavit in mundum. Fratricidium Caini univerſali aquarum inundantia aboletur, ac à tali ſcelere totus Orbis tanto ſupplicio mundatur. At adulterium Lamech altius remedium exquirit, non aquarum fluxu, ſed ſalutifera perfuſione ſanguinis Chriſti ſeptuageſima generatione illius ſordes mundantur, & abſterguntur. Adulterij nefas, non aquarum colluvie, ſed profluxu ſanguinis Chriſti diluitur, ac expungitur. Hoc docet Nicolaus Papa *in decretis* 24. *quæſt.* 3. *cap. an non*, ſcribens Lothario Regi. *An non diſtricta ultione feriendus es; qui in duabus uxoribus adulterium Lamech, & flagitium imitatus eſſe dignoſceris: quod Dominus non niſi poteſt ſeptuaginta ſeptè*

genera

generationes ſuo ſalutifero adventu delevit, cum Cain fratricidium ſeptima generatione aquis abolitum ſit cataclyſmi, ideſt, diluvij. Idem docet Albinus *quæſt. 19. in Geneſ.*

Quæstio VI.

Quid Chriſtus hac ſua doctrina addiderit ſupra legem?

30. Maldonat. Cornel. CHriſtus Dominus hac ſua admirabili doctrina in multis veterem corrigit, ac perficit legem. Et primò, ut notat Maldonatus, Cornelius à Lapide; nam in lege veteri multæ extabant repudij cauſæ, *Deuteronom. 24. num. 1.* Chriſtus verò hoc tantùm permiſit, fornicatione, & adulterio interveniente. Tunc innocens ab adulterio diſcedere poteſt. Secundò; Lex vetus ſoli viro, ac marito concedebat jus dandi libellum repudiatarum; Chriſtus verò in hoc matrimonij jure utrumque conjugem facit æquales, ut advertit *hîc* Auguſtinus, & docet Apoſtolus 1. *Co inth.7. num.* 4. (Auguſt.) Tertiò Lex vetus tam repudianti, quàm repudiatæ ſecundas concedebat cum altero nuptias; Chriſtus verò has utrique negat: nam matrimonium, quoad vinculum eſt indiſſolubile, licèt quoad thronum fiat ſeparatio.

Matth.5.n.33. Iterum audiſtis; quia dictum eſt antiquis: Non perjurabis: reddes autem Domino juramenta tua.

Numer. 34. Ego autem dico vobis: Non jurare omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei eſt.

VERSIONES.

Ex Hæbreo. Non jurabis falsò.

Syriacus. Dictum fuiſſe antiquis: Non mentieris in juramento tuo, ſed perſolves Domino juramentum tuum.

Theophylactus. Neque per cælum quia ſedes Dei eſt.

Vatablus. Quia ſolium Dei eſt.

EXPOSITIO.

31. S.Thom. INnuit *hîc* D. Thomas, quòd Dominus ſuprà ordinavit iraſcibilem, & concupiſcibilem ad ſuas paſſiones; hîc verò ordinat rationalem reſpectu veritatis. Ait Chriſtus: *Non perjurabis*; ſeu, ut eſt in radice Hebraica, *Non falsò jurabis.* Hoc mandatum erat in lege Exod.20.num.7.Levitic. 19. num.12.Deuter.15. num.11.Malach.3.num.5. *Perſolves Domino juramentum tuum,* ut explicat Chryſoſtomus, *Servabis juramentum tuum*; hoc eſt, ea, quæ promiſiſti juramento, ſive Deo, ſive homini, adimplebis, veluti debita Deo, quem adduxiſti in teſtem. Et hic eſt legitimus ſenſus. Aliqui recentiores cum Cajetano *hic*, & Barrada, ac Suario *tom. 2. de Relig. lib.3. de Juramento, c.1.* ita expendunt rem: Perſolves Deo juramenta, id eſt, jurabis per Deum, & non per idola, ſeu non idolis, ſed Deo tribues juramentum, invocando ipſum in teſtem.

Exod. 20. Levit. 19. Deuter. 15. Matth. 3. Chryſoſt. — Cajetan. Barradas. Suarius.

Ego autem dico vobis. Ego ampliorem, & excellentiorem trado doctrinam, *Non jurare omnino.* Tripliciter exponitur illa particula, *omnino.* Primò D. Bernardus *ſerm.65. in Cantic.* exiſtimat, hoc non eſſe præceptum, ſed conſilium. Et verò communiter apud Patres & Auctores præceptum eſſe reputatur. Et ideo eſt ſecunda explicatio, & optima Alberti Magni; D. Thomæ, Cajetani, Hugonis. *Non jurare omnino,* hoc eſt, ex qualibet cauſa, ſeu ſine legitima cauſa, quia non eſt jurandum, niſi gravi urgente cauſa, & quando hoc neceſſitas poſtulat. 32.

Bernard. Alber.Mag. D.Thom. Caietan. Hugo.

Tertiò. Hieronymus *hic*, & D. Auguſtinus *lib. 1. de ſerm. Domini in monte & lib. de Mendac. c. 15.* Prohibetur non effectus jurandi, ſed effectus, hoc eſt, quantum in te eſt, non ames, non velis jurare, neque cum aliqua dilectione id appetas. Intendit enim Dominus tollere aſſiduitatem, propenſionem, ac affectum jurandi; ne ex conſuetudine labatur homo in crimen perjurij, Eccleſiaſtici 23. num. 9. *Jurationi non aſſueſcat os tuum, multus enim caſus in illa.* Unde rectè ait idem Auguſtinus ſerm. de periculo. *Falſa juratio perniciosa, vera periculoſa, nulla ſecura.* Et explicat Dominus, non jurandum, neque per Deum, neque per creaturas, ut enucleabo *quæſt. ſeq.* Et ait, *Non jurabis, neque per cœlum.* Chryſoſtomus *hic* per *cœlum* intelligit omnes creaturas ſuperiores, Angelos, ſtellas. Alij, ut ſonat, *ipſum cœlum. Quia thronus Dei eſt*, hoc eſt, ejus ſedes. Et ideo qui jurat per cœlum, per Deum jurat, quia cœlo, ut ſua ſede utitur Dominus; & hac de cauſa, qui jurat per cœlum, jurat & per eum, qui in illo ſedet, ut ipſe Salvator dixit *Matth. 23. num. 22.* 33.

Hieron. Auguſt. *Iurandi conſuetudo fugienda.* Eccleſ. 23. Auguſt. Chryſoſt. Matth. 23.

Quæstio VI.

Errores Scribarum circa juramentum, Dominus damnat.

DUbitant hic Patres: An Dominus hîc prohibuerit juramentum per Deum? Unde ait in præſenti D. Hieronimus. *Conſidera, quòd hic Salvator, non per Deum jurare prohibuerit, ſed per cœlum, & terram.* Idem habent D. Hilarius, & alii. Mihi tamen dicendum videtur, quòd in illo generali præcepto, *Non jurabis omnino*; ibi vetat juramentum per Deum: nam qui docet declinare juramentum per id quod eſt minus, ſcilicet creaturas, à fortiori docet fugiendum per id, quod eſt majus, nempe Deum. Chriſtus autem diſtinctè, & directè totum ſermonem convertit ad juramentum per creaturas, ut explicet, ac perficiat ſecundum Decalogi præceptum, Scribarumque amputet errorem, & veram proferat, ſanamque doctrinam. 34.

Hieron. Hilarius.

Primò

35. *Errores Scribarum.* Primò errabant Scribæ putantes, in ſecundo præcepto ſolum perjurium prohiberi. Nam illum mandatum: *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*: ex Hebraica radice vertitur, ut etiam habet Chaldæus, *Non aſſumes nomen Dei tui ad mendacium.* Chriſtus verò, ut notarunt D. Hilarius *Can.*4. Cyrillus *lib.*5.*in Iſajam cap.*65. Chryſoſtomus *homil.* 17. D. Hieronymus, Theophylactus, Albertus Magnus, & alij, hac ſua doctrina docet prohiberi omne juramentum leve, & temerarium, omnémque jurandi conſuetudinem, omnémque irreverentiam, & abuſum adducendi Deum in teſtem; ut patet ex dictis in expoſitione. (Chald. Hilar. Cyril. Chryſoſt. Hieron. Theophil.)

36. Auguſt. Secundò, ut docet D. Auguſtinus *lib.*2.*de ſerm. Domini in monte.* Scribæ parvi pendebant creaturas; & nihil æſtimabant per eas jurare, ac proinde aſſerebant, quòd ex juramento per creaturas obligatio non reſultabat, nec ipſi tenebantur adimplere promiſſa tali jurejurando interveniente, ut conſtat ex *Matth.*26.*à n.*16. *Non jurandum per creaturas.* Chriſtus hic docet, non jurandum per creaturas; nam per Deum jurare cenſetur, qui per creaturas jurat; totum enim eſſe, quod creaturæ in ſe retinent, à Creatore habent. Et ipſa Dei bonitas ſpecialiter in creatura relucet, tanquam in opere ipſius Dei. Et quando juramentum per creaturam, verbi gratia, per cœlum, vel animam, eſt, cenſetur ipſa in teſtem adduci per ordinem ad Deum, à quo habet totum eſſe, veritatem, & bonitatem. Ita docent Clavis Regia *lib.* 5. *cap.* 1. *n.* 14. Suarius *lib.* 1. *de Jurament. cap.* 13.*n.* 23. Sanchez *in ſumma lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 11. Rodriguez 1.*part. cap.* 191. *num.* 1. Bonac. *de Jurament. diſp.* 4. *quæſt.* 1.*punct.* 1. *num.* 3. (Clavis Reg. Suarius. Sanch. Rodrig. Bonacina.)

37. *Quilibet ſua vult ſacra reputari.* Tertiò, errabant Scribæ, quia docebant, quod ille, qui jurabat per templum, vel altare, juramento non obligatur. Dicebant tamen, quòd juramento tenebatur, qui per aurum templi, vel per donum altaris jurabat. Hoc dicebant illi, quia, aurum, ac donum templi in eorum utilitatem cedebat; & ideo hæc ut valde ſacra in omnium oculis reputari, ac æſtimari volebant. Hos tamen errores refutat Chriſtus *Matth.* 23. *numero* 16.

QUÆSTIO VIII.

Vtrùm Chriſtianis liceat juramentum?

38. HANC quæſtionem latè tractant Theologi in materia de Juramento, quos vide. Eam tamen breviter hîc attingo, ut intelligentiam præſentis textus magis aperiam, ac mentem Sanctorum Patrum, qui hic loquuntur explicem.

39. Euthym. Theophyl. Primò Euthymius, Theophylactus exiſtimant, Juramentum fuiſſe præceptum legale legis veteris, ſicut & circunciſio; ac proinde cum ipſa lege per Chriſtum fuiſſe extinctum. Secundo D. Chryſoſtomus *homil.*17.D. Hieronymus afferunt Juramentum fuiſſe permiſſum Judæis, ne per idola jurarent; Chriſtianis verò non eſſe permiſſum. Tertiò Chromantius *hic*, D. Baſilius *in Pſalm.* 14. Origenes *hic tract.* 35. D. Hilarius *hic Can.*4. S. Epiphanius *hæreſ.* 19. S. Athanaſius *ſerm. de Paſſione, & Cruce Domini.* S. Ambroſius *in* Pſalm. 118. *ſerm.* 1. tenent, Judæis, tanquam imperfectis, & rudibus, juramentum fuiſſe à Deo permiſſum, ſicut & illis permiſſus fuit libellus repudij, ne uxores ſibi inviſas enecarent; hujuſmodi autem libellus repudij ademptus eſt Chriſtianis, ita etiam his, tanquam perfectis, vetitum eſt juramentum, ut ipſis omnino ſit intercluſum periculum perjurandi. (Chryſoſt. Hieron. Cromant. Baſil. Origen. Hilarius. Epiphan. Anaſtaſ. Ambroſ.)

Vera, & Catholica ſententia eſt, non ſolùm Judæis, ſed etiam Chriſtianis jurare licitum eſſe, Concluſio eſt de fide, & eam firmat, univerſalis uſus, & praxis totius Eccleſiæ. Et ita ait Paulus ad Hebræos 6. num. 16. *Omnis enim controverſia eorum*, ſcilicet Chriſtianorum, *finis eſt juramentum.* Et ita etiam Deus juravit. *Gen.*22.*num.* 16. Paulus juravit *Roman.* 1. *num.* 9. *&* 2. *Corinth.* 1. *num.*13.*Philip.*1.*num.*8.*&* 1.*Theſſal.*1.*numero* 5.*&* 10. Jurat Angelus *Apocal.*10.*num.*6. Probatur reſolutio, quia Juramentum, interveniente juſta cauſa, eſt quid bonum ad confirmandam veritatem, & ad ſtabiliendos contractus humanos. Tamen, ut optimè notant Valentia 2. 2. *diſp.* 6. *qu.* 7.*punct.*3. Azor.*lib.*11.*cap.*2. Clavis Regia *lib.*5. *cap.*3.*in principio*, Leſſius *lib.*2.*cap.*42.*n.*9.*&* 10. Suarius *tom.* 2.*de Relig.lib.*1. *de juramento. cap.*4. *&* 7. Sanchez *in opere moral. lib.* 3. *cap.*13. *nu.*2. Juramentum, quamvis ſit licitum, & bonum, non eſt tamen de eo genere bonorum, quæ ſunt per ſe bona, & frequentanda, ut eſt jejunium, oratio, eleemoſyna: *&c.* Sed eſt ex genere bonorum, quæ ſunt bona, & appetibilia, poſita neceſſitate ac urgente cauſa, ſicut eſt uſus medicinæ, neceſſitate exigente, ut rectè ait D. Auguſtinus *lib.* 1. *de ſerm. Domini in monte.* 40. *Catholica ſententia.* *Hebræ.*6. (Azor. Clavis Reg. Leſſius. Suarius. Sanch.)

Ad ſanctos Patres citatos reſpondeo, eos non negare juramentum omnino, ſed eos loqui in eo ſenſu, quod Chriſtus præcipit, non jurare, omnino, quod jam explicavi in expoſitione. Ac proinde ſancti Patres maximè inſtabant: non eſſe jurandum ſine neceſſitate, temerè, ac pro re levi, & hujuſmodi pravam conſuetudinem intendebant evellere, ac extirpare. Quod ex eo comprobabant, quia cùm Chriſtiani ſint multo perfectiores Judæis, neceſſe erat, cùm majori cautela, modeſtia, ac religione vivere, ac proinde à prava jurandi conſuetudine abſtinere. 41. *Sancti Patres quomodo explicandi.*

Matth. 5.*n.*35. Neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum ejus: neque per Jeroſolymam, quia civitas eſt magni Regis.

Numer. 36. Neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum.

Numer. 37. Sit autem ſermo veſter Eſt, eſt; non, non: quod autem his abundantius eſt, à malo eſt.

VERSIONES.

Syriacus. Quia ſcabellum eſt ſubter pedes ejus.

Pagninus.

Pagninus, Vatablus. Quia ſubſellium eſt pedum ejus.

Syriacus n. 35. Nec etiã per Ouriſchlem, quia civitas eſt ſummi Regis.

Numer. 36. Neque per caput tuum jurabis, quia non potes facere in eo, vel particulam unius pili nigri, vel albi.

Num. 37. Sed erit ſermo Veſter; Eſt eſt, & Non, non: id, quod ſupra hæc abundat, à malo eſt.

Arias, Pagnin. num. 37. Sermo veſter: Etiam, etiam, Non, non.

Ex Hebræo. Sermo veſter: Sic, ſic; vel Rectè, rectè; Non, non.

D.Chryſoſtom. homil. 17. Quod ultra hæc adjungitur, ex malo proponitur:

Theophylactus. Quod amplius his eſt, à malo eſt.

EXPOSITIO.

42. PROSEQUITUR Dominus ſuum ſermonem, ad doctrinam. Et ait, non jurandum: *Neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum ejus.* Fit alluſio ad Iſajam 66. num. 1. *Hæc dicit Dominus: Cælum ſedes mea, terra autem ſcabellum pedum meorum. Scabellum* appellatur terra, tanquam quid ſubjectum pedibus ejus. Dicitur autem Deus in cælo ſedere, non quia ipſe habeat locata membra, cùm ſit immenſus, nullóque loco cricumſcribatur; ſed quia in cælo, ut ait D. Auguſtinus, tanquam in loco ſuperiori, in gloria, ac ſede regnantis oſtendit faciem ſuam. Terra autem ſcabellum, quia terra eſt quid minimum, veluti ſub pedibus ejus ſuppoſita, ut ait *hîc* D. Thomas, & in ea minora oſtendenda præbet, quèm in cælo, de hoc plura ad locum Iſaiæ. Vide D.Cyrillum, S. Thomam, Pinto, Cornelium à Lapide.

Iſai. 66.

Auguſt.

D.Thom.

43. *Magna tacenda modeſtia cauſa.*

Neque per Jeroſolymam. Docet, non eſſe jurandum per civitatem ſanctam, utpote civitas magni Regis, nempe Dei. Et non dicitur expreſsè civitas Dei, quia alluſio fit ad Reges Juda, qui in ea habitabant. Per quod oſtenditur, quòd ſuper eos, in quibus reges regnant, alius dominatur excelſior, ſcilicet Deus. Et non dixit *Civitas mea*, ut notat D. Paſchaſius, & jam alibi dixi, modeſtiæ cauſa.

44. *Neque per caput tuum juraveris.* Ponitur hîc caput, tanquam pars principalis, pro toto corpore, pro tota vita. Et reddit rationem: *Quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum*, hoc eſt, non jures per caput tuum, quia non eſt tuum, ſed Dei; & nemo poteſt ſubjicere in pignus, & obligationem ea, quæ non ſua, ſed aliena ſunt. Et ita videtur, quòd Christus optimè concludat ex hoc diſcurſu, non eſſe jurandum per creaturas, cùm ipſæ non noſtræ ſint, ſed Dei.

Et ita ait, ut explicemus totam ſententiam: Nolite jurare par cælum, quia non eſt veſtrum, ſed Dei thronus; non per terram, quia eſt ſcabellum Dei; non per Jeruſalem, quia eſt civitas Dei; non per caput tuum; quia non eſt tuum, ſed Dei: ac ſub ejus poteſtate. Et Chriſtus adducit hæc potius in exemplum, quàm alia; quia per illa frequenter jurabant Phariſæi; & eorum pravam conſuetudinem vult Dominus è medio tollere.

Tota ſententia explicatur.

Quare Chriſtus hæc quatuor commemorat.

Sit ſermo veſter. Eſt, eſt; Non, non. Multiplex eſt horum verborum intelligentia, ut dicam quæſt. ſequenti. Tamen germanus ſenſus, ut conſtat ex antecedentibus, eſt: Dominus hîc diſſuadebat juramentum; & ait: Sit ſermo veſter: Eſt, eſt; ſeu, ut habetur ex Græco, *etiam, etiam, Non, non.* hoc eſt, veſter ſermo ſit in quadam ſimplici affirmatione, vel negatione, nullo adhibito juramento. Si enim vultis affirmare aliquid, dicite: Eſt, eſt: ſi verò negare; Non, non: juramento autem non utamini, ſed ſincerè loquamini. 45.

Genuinus ſenſus.

Veritas ſimpliciter dicenda.

His abundantius, à malo eſt, hoc eſt, ut habet Græcus, quod amplius eſt, ſeu ulteriùs adjicitur ſimplici affirmationi vel negationi ad confirmationem, *à malo eſt.* Quod ex Græco poteſt legi in maſculino; vel neutro: in maſculino, hoc eſt, à Diabolo ſuggerente, ut abſque neceſſitate jures, explicant Theophylactus, Albertus Magnus, vel à malo in neutro, hoc eſt, à vitio, ſeu turpitudine, ſive propria; ſive aliena, ut docent D. Paſchaſius, S.Thomas, Cajetanus. Ex vitio proprio pullulat uſus jurandi, vel ex propria mea in Deũ irreverentia, vel ex mea levitate, quia exiſtimo, dictis meis non dari fidem. Unde rectè dixit D. Baſilius in Pſalm. 14. *Turpe eſt, ſeſe ut fide indignum accuſare, & ad juramenti ſecuritatem confugere.* Qui enim jurat, ſe profitetur indignum fide. Vel uſus iſte jurandi provenit à malo vitio alieno, ut ait Hugo, id eſt, ab aliena incredulitate, & diffidentia, quia alter mihi non credit, nec meis dictis acquieſcit. Franciſcus Lucas ita interpretatur. Hoc eſt, à mala conſuetudine vanè, ac leviter jurandi: quia cùm viderent homines, ſuis dictis non credi, inde habuerunt juramenta in ſuis verbis, ut illis conciliarent fidem. 46.

Duplex explicatio.

Theoph. Alb.Magn. Paſchaſ. S. Thom. Cajetan.

Baſilius.

Qui jurat, indignum fide ſe reputat.

Franc. Luc.

QUÆSTIO IX.

Quare Dominus duplicet dictionem, Eſt, & Non?

CIRCA geminationem vocis *Eſt*, & *Non*, multiplex eſt explicatio, & optima ad mores. Prima, & litteralis, ut dixi in expoſitione, quòd verba noſtra ſint in quadam ſimplici affirmatione, vel negatione abſque juramento interpoſito, ut jam *ibi* explicavi, & docent D. Chryſoſtomus *hoc loco*, D. Hieronymus *hîc*, & *Epiſt. ad Celantiam.* Unde D.Bernardus *Epiſt.* 38. maximè laudat Theobaldum, ſiquidem verba ejus erant in quadam ſimplici affirmatione, ac negatione, nullo adhibito juramento. Ad alias expoſitiones veniamus. 47.

Chryſoſt. Hieron. Bernard.

Secundò explicant alij. Ut geminatio vocis denotet quandam conſtantiam, & aſſeverationẽ, ut opponitur inconſtantiæ, ac levitati, ut, verbi gratia, quod polliciti eſtis, vos facturos, facite; & quod dixiſtis, non facturos, non facite: 48.

Homo in dictis ſit conſtans.

2.Cor.1. ut loquitur D.Paulus 2.Corinth. 1. numero 17. *Nunquid levitate uſus, aut quæ cogito, ſecundum carnem cogito, ut ſit apud me, eſt, & non? fidelis autem Deus: quia ſermo noſter, qui fuit apud vos, non eſt in illo, Eſt, & non.*

49. Raban. Tertiò Raban. *Ideo*, ait, *dicitur bis*, Eſt, eſt; *ſive* Non non; *ut quod ore affirmes, operibus probes; & quod verbis negas, factis non confirmes.* Id eſt verba tua tuis cum factis cohæreant; & quod ore dicis, operibus non contradicas. Quartò Chromantius, D.Auguſtin. *in Enchiridion.c.*17. D.Paſchaſius *hîc*. Ac ſi diceret: Sermo à vobis prolatus ſit in veritate abſque mendacio, itaut quod eſt, dicatis, *Eſt*; & quod Non, *non*; ac proinde ut res ſe habet, ita à vobis ſit aſſerta; & ita in verbis veſtris ſit conformitas cum re, in qua eſt ipſa veritatis ratio.

Verba operibus cohæreant. Chromant. Auguſt. Paſchaſ.

50. Alb.Magn. Quintò Albertus Magnus. *Dicitur*, ait, Eſt, eſt, *quod ſi eſt affirmatio in corde, ſic etiam in ore; & ſicut eſt negatio in corde, ſic etiam in ore.* Non eſt habendum aliud in corde, aliud in ore; ſed exteriora verba cordi reſpondeant. Si ore profertur, *Eſt*, etiam in corde reſideat *Eſt*, & ſi in ore ſonat *Non*, in corde retineatur. Eleganter D.Hieronymus *Epiſtol. ad Demetriadem*, ait, *Quis autem ſanctior poteſt eſſe, quàm qui veræ ſimplicitatis virtutem tenet, nunquam aliud corde promittit, aliud ore; vultúque mentitur.*

Verba exteriora interiori cohæreant. Hieron.

51. Jacob. 5. Ait Jacobus in ſua Canon.cap.5.num.12. *Nolite jurare neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque juramentum. Sit autem veſter ſermo Eſt, eſt Non, non; ut non ſub judicio decidatis.* Quæ ultima verba ſic legit Biblia Regia: *Ut non in hypocriſim decidatis.* Locus ſatis aptiſſimus ad præſens inſtitutum, in quo Apoſtolus tradit etiam ea, quæ à Chriſto Domino erant edocta. Lectio tamen Bibliæ Regiæ maximè ponderanda venit. Nam ſi aliud *Eſt* ſonat in ore; & aliud diſtinctum latet in corde, hypocriſis quædam eſt maximè deteſtanda. Oecumenius habet: *Ne incidatis in condemnationem.* Qui enim in hanc hypocriſim prolabitur, ut habeat unum *Eſt* in ore, & aliud in corde, ſtatim in condemnationem incidit.

Biblia Reg. Oecumen. *Qui aliud in ore, aliud in corde habet, incidit in damnationem.*

52. Judæi multas in Dominum perſecutiones ſunt machinati; tamen de eorum labiis doloſis maximè conqueritur Salvator: *Vana locuti ſunt unuſquiſque ad proximum: labia doloſa in corde, & corde locuti ſunt. Diſperdat Dominus univerſa labia doloſa?* Pſalm.11.numero 3.& 4. Multas in Dominum blaſphemias, multas injurias, ac opprobria conjiciebant; ipſe tamen conqueritur præcipuè: *In corde, & corde locuti ſunt*, Ad quid geminatur in corde? D. Chryſoſtomus, Divus Auguſtinus, Brunonius, & alij. Denotatur, quòd in eis duplex cor erat, unum in ore, & aliud intus in animo. Divus Thomas ibi. *Geminatio duplex cor ſignificat: oſtendunt autem ore ſe habere unum; corde autem habent aliud.* Et ideo tam vehementer ad Patrem exorat: *Diſperdat Dominus univerſa labia doloſa.* Unde ait *hîc* Chryſoſtomus. *Nec enim erat tantum vitium, quod natabat in ſuperficie, ſed erat in profundo, & in corde. Hoc eſt omnibus hoſtibus acerbius. Illi enim ſunt aperti, unde etiam facile caveri poſſunt. Hi enim, cùm aliam perſonam præ ſe ferant, & ſint aliud, ab iis, quibus tendunt inſidias, non facile deprehenduntur.*

Pſalm. 11. Chryſoſt. Auguſt. Brunon. D. Thom. Chryſoſt. *Into elabilis eſt inimicus ſimulatus in ore.*

*Matth.5.n.*38. Audiſti, quia dictum eſt:
Oculum pro oculo, &
dentem pro dente.

*Num.*39. Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo, ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillã tuã. præbe illi & alteram.

VERSIONES.

Syriacus. Ego verò dico vobis, ne inſurgatis contra malum: ſed quiſquis percuſſerit te ſupra maxillam tuam dexteram, obverte ei & alteram.

*Tertull. lib. de Patient.cap.*8. Verberanti te in faciem, etiam alteram genam obverte.

Vatablus. Theophylactus Quiſquis impegerit alapam in dexteram tuam maxillam.

*Chrom. D. Aug. lib.*22.*c.*76. Præbe illi & ſiniſtram.

Alter Textus.

*Lucæ 6.n.*29. Qui te percuſſerit in maxillam, præbe & alteram.

EXPOSITIO.

AD magis explicandam doctrinam, ut notat D. Paſchaſ. *lib.*3. *in Matth.* quam Dominus ſuprà tradiderat: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum, & Phariſæorum;* poſtquà tractavit de Juramento, incipit agere de lege talionis. Nam juſtitia Phariſæorũ erat, ut læſus vindictam, ac pœnam talionis exequireret contra lædentem. At Chriſtus altiora docet, non ſolùm ab hujuſmodi cupiditate abſtinere, ſed etiam miram patientiã exhibere: ut percutienti te in dextera, alteram maxillam offeras & volenti tunicam tollere, dimittas ei & pallium. Et ait Dominus: *Audistis, quia dictum eſt: Oculum pro oculo; dentem pro dente*; hæc enim erat lex talionis, ut quod quiſque feciſſet, idem pateretur. 53. Paſchaſ.

Legitimus ſenſus.

Ego autem dico vobis. Appetitum vindictæ Dominus tollit à nobis, & maximè nobis ingerit propenſionem ad patientiam. *Non reſistere malo*, in neutro, id eſt, rei malæ, ſeu injuriæ illatæ ab homine malo; ſeu noli malum malo recompenſare, ſeu retaliare; ſeu contumeliam, ac noxam in te injectam noli vindicare. Poteſt etiam *reſiſtere malo* ſumi in maſculino genere: cui interpretationi videtur favere Syriacus: *Ne inſurgatis contra malum.* Et eſt ſenſus: Homini malo, tibi injuriam facienti, noli reſiſtere, aliam injuriã, ac noxam retaliando, ſed patientia vince malum. Et ad hoc adhibet mirum conſilium; ac patientiæ documentum: *Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe alteram.* Facit potius 54.

Duplex interpretatio. Syriacus.

mentio

mentionem de percuſſione in facie, quàm in corpore,quia illa magis ignominioſa reputatur. Alb.Magn. Et dixit potius dexteram, quàm ſiniſtram, quia quæ ad dexteram pertinent, ut ait Albert Magn, precioſiora,& chariora reputantur.

55. Non prohibet hîc Dominus, injuriam declinare; nec tollit à nobis jus defenſionis;& multominus magiſtratibus, ac præfectis civitatis non vetat homicidas,latrones, ac facinoroſos punire; *Dominus tollit hic à nobis ſpiritum vindictæ.* nam hoc eis incumbit ex officio.Sed vult Dominus tollere privatas inimicitias; ac vetat ſpiritum, ac appetitum vindictæ, odij, & iræ; & magnam nobis imprimit propenſionem ad patientiam, ac manſuetudinem, & miram charitatem, ac ſuavitatem, nobis ingerit in eum à quo malè Auguſt. affecti ſumus. Et ita docet hîc D. Auguſtinus *Epiſtol.5.ad Marcellinum,& lib.de Mendac. c.15.* Quòd hæc doctrina, tradita hîc à Chriſto,maximè pertinèt ad internam animi præparationem, ac compoſitionem.

QUÆSTIO X.

Quare permittebatur Lex talionis?

56. *Talionis lex* Levit.24. MOyſes in lege præſcripſit, ac permiſit Judæis legem talionis. Levitic.24.n.19. *Qui irrogaverit maculam cuilibet civium ſuorum, ſicut fecit, ſic fiat ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente reſtituet; qualem inflixerit maculam, talem ſuſtinere cogatur*, Idem habetur *Exod*, 21. *num*.24. *Deuter*.19. *n*.21. Et hæc talionis lex communiter erat apud alias nationes, Græcos, & Romanos, ut verbi gratia, qui oculum alterius erueret, & ipſe excularetur: & qui dentem adimeret, dens ejus eſſet avulſus.

57. *Talionis pœna non auctoritate propria,ſed judicis inferenda.* Alb. Magn. S. Thom. Caietan. Maldonat. Levit.19. Et quanquam aliqui auctores ita velint hanc legem explicare, ut licitum eſſet privato Judæo, qui injuriam ab alio paſſus eſſet,ſimilem ſua privata auctoritate retorquere in lædentem: tamen verior eſt ſententia quam tradunt Albertus Magnus,D.Thomas,Cajetanus, Maldonatus,nō eſſe permiſſum homini particulari, talionis pœnam in alterum inferre; ſed hoc tantùm ad magiſtratus, ac gubernatores civitatum pertinere. Et ita dicitur Levit. 19.num. 18. *Non quæras ultionem: nec memor eris injuriæ civium tuorum.* Quod videtur repugnare cum lege talionis. Caietan. Unde rectè ibi reſpondet Cajetanus *citato loco Levitici*,non prohibitum fuiſſe ultionem quærere à judice, ſed propria auctoritate; quòd maximè fovet lectio Septuag. Pagninus. Septuaginta; *Non ulciſcatur tua manus, & non iraſcaris filiis populi tui.* Et clariùs lectio Pagnini: *non ulciſceris te.*

58. Deu. 19. *Quare lex talionis lata.* Tetrull. D.Thom. Moyſes autem fecit hujuſmodi legem talionis, ut dicitur Deuteron. 19. n.20. *Ut audientes cæteri timorem habeant.* Et ita ait Tertullian.lib.2.contra Marcion.cap.18. *Licentia retributionis, prohibitio eſſet provocationis.* Secundò D. Thomas. Moyſes vidit Judæos valde temerarios in injuriis, & vindictis faciendis; & ideo, cùm non poſſet aliter eos retrahere,pœnam vindictæ voluit temperare, ne ſupra modum illatas injurias vindicarent, ſed ad plurimum pro pari parem redderent talionem.

59. Chryſoſt. Imperf. Chriſtus verò perficit legem, & addit, ut notant Chryſoſt. *homil.* 18. Imperfectus *hom.* 12. D. Hilaris,Theophylactus, Euthymius, quia lex vetus metu pœnæ talionis continebat homines à delictis; Chriſtus autem nos, non metu pœnæ tāquam ſervos, ſed amore tanquam filios ad virtutem inducere curat, ut notavit D. Epiphanius *hæreſi* 53. Et docet Paulus Rom.8.n.15. *Non enim accepimus ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepimus ſpiritum adoptionis filiorum Dei.* Secundò, ut docent. D. Hieronymus, Auguſtinus. Dominus non ſolùm ſpiritum vindictæ à nobis excludere voluit, verùm etiam eximiam nobis imprimere patientiam, in omnéſque charitatem. Hilar. Theophyl. Euthym. *In quo Chriſtus legem perfecit.* Epiphan. Rom 8. Hieron. Auguſt.

QUÆSTIO XI.

Quare Chriſtus, dum tractat de percuſſione in maxillam, ſolùm dexteræ meminerit?

OMnibus doctoribus, duce D. Auguſtino *Epiſt.5.ad Marcell.*facit quæſtionē: 60. Auguſt. Cur Dominus,dum de percuſſione agit, *Difficultas quæſtionis.* potius dexteram nominat, quàm ſiniſtram; cùm alapa communiter impingi ſoleat in ſiniſtram maxillam, quæ reſpondet dexteræ manui percutientis;& non in dexteram faciem,ut etiā notavit Caſſiodor. Caſſiod.*collat*.16.*c*.22.& D.Paſch.*lib*.3.*in Matt.* Paſchaſ.

Reſpondet primò ipſemet Auguſtin. 61. *Sic intelligi ſolet, ac ſi dictum eſſet: Si quis in meliora fuerit* Auguſt. *perſecutus, & inferiora ei præbe; nam quia dextera nobiliora ſunt, quàm ſiniſtra; dexterâ maxillâ, bona nobiliora; ſiniſtrâ verò, bona ignobiliora ſignificantur. Hoc pacto, ſi quis te percuſſerit in bonis nobilioribus, præbe ei quoque reliqua ignobiliora, quæ remanent.* Qui eſt ſenſus literalis, ut dixi *in expoſitione*, vide *ibi* dicta. Et moraliter etiam optimè explicatur. *Qui magna rejecit, minimis ne implicetur.* Valde indignum eſt, ut qui magnanimiter largitus eſt majora,avarus ſit in concedendis minoribus;& qui illuſtre,ac præclarè ſe geſſit in magnis, implicetur parvis, ac minimis. Ob Chriſtum dediſti dexteram tuam, meliora tua? Non dubites etiam pro eo minora exponere, & amittere. Ingreſſus es Religionem? renunciaſti ſæculum,& omnia bona illius,ac tuam propriam voluntatem? noli illaqueari quibuſdam minutis prælationibus.

Secundò Maldonatus, Janſenius docent, quòd 62. Maldon. Janſen. ſenſus hujus rei nullus alius eſt, quàm quod velit dicere: Si quis te percuſſerit in una maxilla, verte illi alteram; & quia prius dexteram, quàm ſiniſtram ſolemus nominare, non cædendi, ſed loquendi conſuetudinem ſecutus eſt. Sicut Scriptura loqui ſolet: *Non declinabis ad dexteram*, Numer.20. *nec ad ſiniſtram*, Num.20. num.17. Communiter tamen ſancti Patres magnum hic agnoſcunt myſterium in eo, quòd potius dexteram, quàm ſiniſtram dixerit, ut patebit ex dicendis.

Tertiò idem D.Auguſtinus in Pſal. 102. *Venit* 63. *quis*, ait, *& vult tibi percutere dexteram, id eſt,* Auguſt. *tollere tibi fidem tuam. Accepiſti alapam in dexteram, præbe ſiniſtram: id eſt, ut illud tollat, quod temporale eſt, non ea, quæ æterna habes.* Per dexteram intelligit magnus Pater fidem, ac ſupernaturalia dona; per ſiniſtram verò temporalia, juxta illud Proverb. 3. num. 16. *Longitudo dierum in dextera ejus, & in ſiniſtra illius divitiæ & gloria* *Potius exponatur ad perfectionē temporalia bona, quàm ſupernaturalia.* Prov.3.

Accedit inimicus, & vult te percutere, ac colaphizare in pretioſiſſima ſpirituali ſupellectili; præbe, & expone illi terrena vitæ, corporis, ac tuarum rerum, ut potius hæc temporalia deperdantur, quàm illa cæleſtia tibi auferantur, ex quorum amiſſione in æternam damnationem ibis.

64. Hieron. Quartò D. Hieronymus in præſenti *Secundùm myſticos intellectus*, ait *percuſſa dextera noſtra, non jubemur ſiniſtram præbere, ſed alteram: hoc eſt, alteram dexteram; Juſtus enim ſiniſtram non habet.* Allegoricum ſenſum proſequimur. In Juſto nil lævum, nil ſiniſtrũ, ſed omnia fœlicia, & dextera ſunt, nam etiam labores, perſecutiones, non ſunt ei quid funeſtrum, ſed valde fauſtum, ac perjucundum. Sic *Aod utraque manu pro dextera utebatur*, Judic. 3. num. 45. Sic Elazarus, ut teſtatur D. Ambroſiut lib. 1. Officior. cap. 40. utraque manu beſtiam interficiebat, 1. Machab. 6. n. 45. Hinc eſt, quòd Diabolus, dum ſe armat contra Zachariam Prophetam, non ad ſiniſtram, ſed ad dexteram ejus ſe præbet. *Et Satan ſtabat à dextris ejus, ut adverſaretur ei*, Zachar. 3. num. 1. Ubi perbellè Rupertus: *Stabat, non à ſiniſtris, ſed à dextris, quod in eo nihil ſiniſtrum, nihil malum, ſed totum eſſet bonum.*

In juſto omnia dextera, nil ſiniſtrum.

Iudic. 3. Ambroſ. Zachar. 3. Rupert.

65. Peluſiot. Quintò D. Iſidorus Peluſiota *lib. 2. Epiſtol. 6. Euſtachio Presbytero, Non dixit Salvator*, ait, *Si quis in dexteram maxillam alapam tibi impegerit, forti animo id patere, ac conquieſce: verùm illud adjecit, ut alteram quoque ad excipiendam plagam promptam, ac paratam habeas. Nam in hoc demum præclara, & ſplendida victoria ſita eſt; hoc natura præſtantius, & cæleſte.* Si colaphis te cædit in dextera maxilla, non dixit Dominus, præbe illi ſiniſtram, ſed alteram, ſcilicet dexteram ut modò notavi ex D. Hieronymo, & etiam notat Caſſianus ſuprà *citatus*. Sed cùm homo à natura unam tantùm dexteram habeat, quomodo jubetur & alteram exponere dexteram? Nunquid homo eſt Janus, duplicatos habens vultus, duplicatáſque dexteras tenens? Hoc fabuloſum eſt Agebatur in præſenti textu de tolerantia perſecutionum, ac contumeliarum pro Chriſto, & homo ad pro Deo patiendum ita ſit avidus, ut quantum in ipſo eſt, naturæ términos tranſcendat; ut non-ſit contentus, unam ſolùm pro Chriſto dexteram dare; ſed in animi præparatione aliam, & aliam ſiniſtram, non offerat; aliam, & aliam vitam exponat; ita præbeat ſiniſtram, non ut ſiniſtram, ſed ut dexteram, ut omnia ſua, etiam valde chara præ eximio Salvatoris amore contemnat, ac parvipendat.

Hieron. Caſſian.

Homo, ut pro Chriſto patiatur, quantum in ipſo eſt, terminos naturæ tranſcendat.

66. Paſchaſ. Sextò D. Paſchaſius *lib. 3. in Matth.* per has duas maxillas intelligit noſtra, tam interiora, quàm exteriora, ut in omnibus his paratus ſit homo, forti, & conſtanti animo pati pro Chriſto tentationes, perſecutiones, ac adverſitates inimicorum. Quod ipſe S. Pater confirmat ex Pſal. 107. n. 1. *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum cantabo, & pſallam in gloria mea.* Ita ait S. Pater citatus: *Paratus namque corde eſt ille, qui & interius promptus eſt pati pro Chriſto; & exteriùs, licèt in angaria devotus eſt, ſi qua inferatur, patientiſſimè tolerare. Idcirco propter has duas maxillas ſermo propheticus geminatur. Ac ſi dicat: Paratũ eſt cor meum Deus, omnia malignantium interiùs opprobria ſuſtinere; paratum eſt etiam exteriùs pro te, quæ me excruciare poſſunt, libenter ſuſtinere. Et hac de cauſa lætus cantabo, ac pſallam in gloria mea.*

Pſal. 107.

Homo ad patiendum pro Chriſto, interius & exterius ſit paratus:

Septimò Tertullianus lib. de Patientia cap. 8. *Fatigetur improbitas patientia tua, quivis actus ille ſit dolore, & contumelia conſtrictus gravius à Domino vapulat. Plus improbum illum cædis ſuſtinendo.* Dum Dominus nos docet, alteram maxillam percutienti obvertere ad alapam, nos maximè exhortatur ad patientiam, per cujus fructum coronamur in cælis. Et ipſamet noſtra patientia, tota adverſarij nequitia deprimitur, ac punitur; dum totus effectus ſuæ excandeſcentis iræ irritus, ac deluſus in nobis apparet. Pro quo pergit ipſe Tertullianus *citatus*, paulo poſt verba proximè data. *Idcirco quis te lædit, ut doleas: quia fructus lædentis in dolore læſi eſt. Ergo cùm fructum ejus everteris, non dolendo; ipſe doleat, neceſſe eſt, amiſſione fructus ſui: tunc tu, non modò illæſus ibis, quod etiam ſolùm tibi ſufficit, ſed inſuper adverſarij tui & fruſtratione oblectatus, & dolore defenſus. Hæc eſt patientiæ utilitas.* 67. Tertull.

Patientia tua, adverſarij improbitas fatigatur. Tertull.

Octavò. Aliquot ingenioſi Scripturarij præſentem quæſtionem ſolvunt ex communi quodam principio Theologorum *ad 1. 2.* quòd ad meritum requiritur ſcientia, & voluntas; ſeu quòd homo ſit *ſciens, & volens.* Et quia prima alapa multoties inopinatè, ac improvisè impingitur, quæ dum licet patienter toleratur, illuſtre ſit meritum patientis; tamen cùm abſque prævіſione læſi excipiatur, non in ſummo, conſummatoque meritorum faſtigio collocata cenſetur. Obvertat ergo homo ſciens, & volens aliam maxillam, ut dum ſupremum Evangelicæ patientiæ documentum præbet, ac monſtrat, ad ſummum meritorum apicem evolet, nam tunc ſcientia, ac voluntate (ſine qua nil magnum eſt) ſe exponit, ac offert percutienti. 68.

Nil magnum ſine voluntate.

Nonò. Multus eſt D. Chryſolog. *ſerm.* 38. in explicanda præſenti ſententia. Et admiratur quanta ſit Chriſtianæ Philoſophiæ magnitudo, ſubditque. *Homo, nonne præceptis talibus infantiæ tuæ Rudimenta componuntur? Palmæ parvulorum ſunt verbera, non virorum. Hinc eſt quòd levibus mandatis pueritia Chriſti animatur, ut ad gravia toto jam robore Evangelica juventus accedat.* Cædenti in una maxilla obvertenda eſt alia: nam illa percuſſio, non tantum ab humana manu infligente, quantum à divina permittente conſideranda eſt, ut totum illud cedat in bonum, & utilitatem noſtram; illis enim alapis, tanquam pueri quando inſtruuntur à Magiſtro, nos inducit Dominus ad altiorem Chriſtianæ militiæ Philoſophiam; & de Rudimẽtis, ac tyrociniis tráſfert nos ad perfectam ſapientiam. Eſto ergo virili, fortique animo in preſſura, ac contumelia; & exhibe etiam aliam faciem, & non accipias illas, tanquã caſu, vel inſtinctu hominũ advenientes; ſed potiùs conſilio, ac manu Dei ad tuam ſalutem, atque proventum. 69. Chryſolog.

Perſecutiones in hoc ſeculo tanquam manu Dei accipiamus.

Ait Oſeas Propheta 11. num. 4. *Ero eis quaſi exaltans jugum ſuper maxillas eorum, & declinavi ad eum, ut veſceretur.* Septuaginta ita transferunt: *Et ero illis quaſi dans alapas homo ſuper maxillas ejus, & reſpiciam ad eum prævalens ei.* Eleganti utitur figura: nam nutritius, ut puerum doceat, ac inſtruat bonis moribus, aliquando alapis verberat faciem. Sic Deus, ut optimus pater, *quaſi dans alapas homo ſuper maxillas ejus.* Injuriis, ac contumeliis, inflictis ab alio hòmine, quibus verberamur, ac affligimur, utitur, ut mediis opportunis ad noſtram correptionem, ac emendationem, ut in bonos mores efformemur. 60.

Et ego quaſi nutricius. Ephraim portabam eos in brachiis meis. Oſe. 11. Septuag.

Deus verberibus, ac plagis nos ducit ad ſalutem.

D. Hie

Hieron. D. Hieronymus *ibi* ait: *Qui non ſponte currebant, ſed vincti funibus trahebantur, paululum maxillas eorum alapis verberavi; non puniens, ſed corrigens, & emendans. Iudex laceras carnes; qui autem pater eſt; laſcivientem filium palma percutit manus.* Et perbellè notat S. Pater, ſubdens: *Pulchrè non dixit: Ero eos alapis verberans, ſed quaſi homo maxillas manu percutiens.* Plagæ enim, quæ ob noſtram ſalutem infliguntur, quamvis videantur verbera, non ſunt, ſed quaſi verbera. In rem noſtram ait Regius Vates Pſalm. 82. n. 17. *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.* Pulchrè D. Auguſtinus ait ibi: *Horum facies ſalubriter impletur ignominia, ut quærant nomen Domini.* Nam ſæpè injuriæ, & contumeliæ mentem excitant ad Deum, ad ejus invocandum auxilium.

Pſal. 82. *Injuria illata nobis aliquando ſalutaris.* Auguſt.

Quæstio XII.

Quare Chriſtus doceat percutienti unam maxillam, alteram etiam obvertendam, cùm ipſe coram Iudice hoc non fecerit?

71. *Difficultas quæſtionis.* Etiam duce Auguſtino communiter hîc excitatur hæc quæſtio. Impius miniſter alapâ percuſſit Salvatorem, qui non obvertit ei aliam faciem; ſed dixit, *Si bene loquutus ſum, quid me cædis? Si autem malè, teſtimonium perhibe de malo*, Joan. 18. num. 23. Similiter Paulus, in ore percuſſus ante Pontificem, non præbuit aliam faciem; non dixit, Percute alteram maxillam; ſed fatur: *Percutiet te Dominus, paries dealbate*, Actor. 23. num. 3. Quomodo ergo Chriſtus jubet, dare alteram percutienti, cùm ipſe hoc non fecerat, neque magnus Apoſtolus Paulus?

Joan. 18. Actor. 23.

72. August. Reſpondet primò D. Auguſtinus lib. de mendacio, cap. 15. *Dominus, cùm alapa percuſſus eſſet, non ait: Ecce altera maxilla, ſed ait: Si malè dixi exprobra de malo?* &c. *Ubi oſtendit, illam præparationem alterius maxillæ in corde faciendam. Quod etiam utique Apoſtolus Paulus noverat, nam, cùm eſſet alapa percuſſus ante Pontificem, non ait: Percute alteram maxillam; ſed, Percutiet te Deus paries dealbate: tamen cor paratum habebat.* Idem D. Paſchaſius *lib. 3. in Matth.* Dum colaphis cædimur in faciem aliquando reſponſum dandum pro noſtra cauſa, ac innocentia juſtificanda. Sic & Chriſtus percutienti reſpondit, ne alicui veniret in mentem, quòd ipſe debitam Pontifici reverentiam violaſſet: tamen præparationem habebat in animo ad aliam maxillam obvertendam percutienti, quando ad majorem Dei gloriam requireretur. Et ipſe dixit per Iſaiam 50. num. 6. *Faciem meam non averti ab increpantibus, & conſpuentibus in me.* Et ita Evangeliſta teſtatur, quòd *dabant ei alapas*, Joan. 19. num. 3. Et eodem modo dicendum eſt de Apoſtolo Paulo, qui quamvis in illo eventu reſponderit pro ſua cauſa juſtificanda, tamen animi ſui præparationem ſatis oſtendit, dum ait de ſe 1. Cor. 4. n. 11. *Colaphis cædimur, maledicimur, & benedicimus.*

Paſchaſ. *Altera maxilla obvertenda cordis præparatione.* Iſai. 50. Joan. 19. 1. Cor. 4.

73. Alb. Magn. Secundò reſpondet Albertus Magnus: *Ex æquanimitate animi ſemper debemus eſſe parati recipere ictum ſecundum, & tertium, & ſic deinceps. At quando prævalet inimici malitia, ex charitate corripienda eſt, quia in hoc bene fit adverſario; ſicut fecit Chriſtus.* Nam, ut etiam docet D. Gregorius *homil. 5. in Ezechiel.* qui poſiti ſunt ad imitationis exemplum, ſi poſſunt, detrahentium verba debent compeſcere, ne ipſi in pravis moribus remanentes, bene vivere contemnant.

Delinquens corripiendus, ut emendetur. Gregor.

74. Ita excandeſcens Laban veluti armata manu proſequitur Jacob, ac ſi ipſe eſſet totius ejus domus, & ſubſtantiæ depopulator, ejúſque Deos ſecum detuliſſet. Quod videns Jacob virili, ac conſtanti animo inſurgit in Laban, & à ſua eum temeraria præſumptione arguit, & reprehendit, omnémque ejus ſolicitudinem incaſsùm eſſe demonſtrat, dicens inter cætera, *Quid inveniſti de cuncta ſubſtantia domus tuæ? pone hîc coram fratribus meis, & fratribus tuis, ut judicent*, Geneſ. 31. num. 37. Quod videns Laban leniter, ac amicabiliter reſpondit: *Quid poſſum facere filiis, & nepotibus meis? Veni ergo, & ineamus fœdus*, ibidem num. 44. Sed unde Laban ita mutatur in virum alterum, & qui totus modò erat irâ, ac furore excandeſcens, ita rabiem deponit, & nihil aliud jam intendit, quàm inire fœdus & amicitiam? Quamvis obſtinatus eſſet animus Laban, tamen reprehenſione Jacob ita demolitus eſt, ut jam totus ſit mutatus, & ad meliorem ſortem reductus. Abulenſis, *Reprehenſum*, ait, *poſtquam rationabiliter redarguit Iacob Laban; ipſe blande captat ab eo benevolentiam, ut mutuo pactum firmet.* Et ita licèt quis videatur obfirmatus in malo, tamen arguendus eſt monitis ſalutaribus, illis enim ſæpè homo ad meliorem frugem reducitur. Vide ſuprà *cap. 5. num. 187. 188. & 189.*

Gen. 31. *Quamvis quis in malo obfirmatus videatur, reprehendendus, ut emendetur.* Abulenſ.

Matth. 5. n. 40. Et ei, qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.

Num. 41. Et quicumque te angariaverit mille paſſus, vade cum eo, & alia duo.

Num. 42. Qui petit à te, da ei: & volenti mutuari à te, ne avertaris.

VERSIONES.

Syriacus n. 40. Et ei, qui voluerit litigare tecum.

Theophylactus. Et ei, qui vult tecum ludificari, & tunicam tuam tollere, permitte ei & pallium.

Euthymius. Ei, qui vult, te in jus trahere, relinque ei & pallium.

Syriacus n. 41. Quiſquis traxerit te ad milliare unum, abi cum eo duo.

Vatablus. Quicunque te adegerit ad milliare unum, abi cum eo duo.

Euthymius. Quicunque te cogerit ad milliare unum.

Syriacus n. 42. Et volentem mutuari abs te ne prohibeas.

D. Auguſtinus. Ne averſatus fueris.

Græcus. Ne averſeris.

Alter Textus.

Lucæ 6. n. 29. Et ab eo, qui aufert tibi veſtimentum, etiam tunicam noli prohibere.

Numer. 30. Omni autem petenti te tribue: & qui aufert, quæ tua ſunt, ne repetas.

Numer. 34. Et ſi mutuum dederitis his, à quibus ſperatis recipere; quæ gratia eſt vobis; nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia.

EXPOSITIO.

75. PROSEQUITUR Dominus ſuam doctrinam, apponendo exempla quomodo non ſit reſiſtendum malo. *Ei, qui vult tecum in judicio contendere*; ſeu tecum altercare, ut ait Gloſſa, vocando te in ipſum judicium. *Et tunicam*, quæ eſt veſtis intima, *tollere*, ſeu auferre à te, *dimitte ei, & pallium*, ſeu, ut habet Euthymius, relinque pallium, ſeu da illud ei. Pallium eſt veſtis extrema & frequenter majoris pretij, ac æſtimationis, quàm tunica, ut notant Albertus Magnus, D. Thomas. At D. Lucas invertit ordinem tunicæ, & pallij, & ait: *Ab eo, qui aufert tibi veſtimentum*; ſeu, ut Græcè, *pallium, etiam tunicam noli prohibere.* Nec enim tunica auferri poteſt, niſi & priùs pallium auferatur. Unde rectè notat Euthymius, quòd ſæpè inter ſe confunduntur tunica, & pallium. Senſus totius ſententiæ eſt. Qui vult tecum in judicio altercare, ac litigare, dimitte ei tunicam, ſive pallium, ſive quantumlibet pretioſam veſtem, ut litem evadas, & in pace, ac quiete vivas. Rectè dicebat Cardinalis Bellarminus: *Melior eſt tunica pacis, & charitatis, quàm libra victoriæ.* Deinde lites perículoſæ ſunt conſcientiæ. Unde ait hîc D. Chryſoſtomus homil. 18. *Omne judicium irritatio eſt cordis, & ſi ſemel in judicium ingreſſus fueris, jam non cogites, ut veritas cauſa appareat, ſed ut quoquo modo victor exiſtas.*

[Gloſſ. — Euthym. — Alb. Magn. S. Thom. — Euthym. *Pax maximè procuranda.* — Bellarmin. — Chryſoſt. *Litigantes potius ad victoriam, quàm ad veritatem attendunt.*]

76. *Qui te angariaverit. Angariare* vox Perſica eſt, ut ſignificat itinerum curſores, qui datis ſtipendiis paratos habent equos ad curſum celeriter faciendum (vulgò *Poſteas* vocamus.) Unde factum eſt, ut *angariare* ut notat Franciſcus Lucas, pro locare ad curſum, vel ad ferendum aliquid generaliter acceptum. Unde Cyrenæus angariatus dicitur infrà Matth. 27. num. 32. ad bajulandum Crucem Chriſti. *Mille paſſus*, id eſt, milliare unum. *Vade cum eo alia duo*; id eſt, ſi quis te coëgit conficere cum eo mille paſſus, ſeu unum milliare; confice tu cum eo, non unum ſolùm milliare, ſed duo milliaria. Quod apertè indicat lectio Syriaca, & Græca. Et ita totius ſententiæ ſenſus eſt: Si quis te coëgerit, ut cum eo proficiſcaris ad unum milliare, potius cum eo abi ad duo milliaria, quàm cum illo contendas, aut altercationem moveas, ut ita pacem cum omnibus conſerves. Per quod nos docet Dominus, quòd maximè intendamus cum omnibus pacem habere; & quòd ita ab appetitu vindictæ ſimus alieni, ut præparatione animi, ut ait D. Auguſtinus, ſimus diſpoſiti, iteratas injurias potius tolerare, quàm de una aliquam reportare vindictam.

[*Quid ſit angariare.* — Franc. Luc. — Matth. 27. — Syriacus. Græcus. — *Iterata injuria patienter ſuſtinenda.* — Auguſt.]

77. *Qui petit à te.* Docuit nos Dominus ſuprà, non reſiſtere malo: nunc verò nos exhortatur, ut ſimus perſeverantes in bono, liberalitate, ac miſericordia. *Qui petit à te*; hoc eſt, qui quærit, ac petit opem, & auxilium tuum, ſive ſit amicus, ſive inimicus; ſi tamen, ut ait Gloſſa, juſtè, & honeſtè, quæ poſſunt dari, petit: honeſtè dicit, ait D. Thomas, quia res ita poteſt eſſe neceſſaria, ut honeſte non poſſit dari: juſtè, quia aliena res non poteſt dari juſtè: *Da ei*; id eſt, illi ſubveni pro tua facultate, ac ratione, *& volenti mutuari à te*; petenti mutuò à te: & fortè præ verecundia volenti petere, & non audenti. *Ne avertaris*; ſeu, ut legit D. Auguſtinus, ne adverſatus fueris; hoc eſt, ne ſis ſuæ voluntati contrarius, ſed ſuccurre ei, & ſuam neceſſitatem averte; & liberaliter impende ea, quibus ipſe indiget.

[Gloſſa. D. Thom. — *Largiendum eſt ei qui ob verecundiâ petere non audet.* — Auguſt.]

CAP. XIV.

Inimici diligendi.

Matth. 5. n. 43. Audiſtis, quia dictum eſt. Diliges proximũ tuũ, & odio habebis inimicum tuum.

VERSIONES.

Syriacus. Audiſtis, dictum fuiſſe.

Radix Hebraica. Diliges amicum, ſive ſocium, ſive proximum tuum.

EXPOSITIO.

POSTQUAM Dominus egit in ſuperioribus de patientia, & injuriis ſufferendis, hîc aggreditur agere de dilectione inimicorum, ut latiùs dicam quæſtione 2. *Audiſtis, quia dictum eſt.* Et non fatur Dominus, ut ſæpè in hoc capite loquitur *num.* 27. *&* 33. Dictum eſt antiquis, ſed abſolutè: *Dictum eſt*, quia hoc non erat à lege dictum, ut notat Albertus Magnus, ſed à veſtris majoribus, ac doctoribus, Scribis, & Phariſæis. Et eos apertè non exprimit Chriſtus, nam ut totius Orbis Dominus, ac Præſul, tantum intendit adhibere remedia; neminem autem ſuggilla- 1.

[Alb. Magn. — *Præſul in remedio agat, & nemini injuriam inferat.*]

ſuggillare, nec inj riare; & ideo cœleſtia ſua documenta de dilectione inimicorum diffundit; auctores verò reprobatæ doctrinæ, ſcilicet de odio inimicorum ſupprimit, ne cum injuria nominentur. Deinde ſi ſuos majores, ac doctores exprimeret, eorúmque dogmata rejeciſſet; inde auditorum animi fierent ei adverſi, quos maximè ſibi benevolos, ac conciliatos totis Prædicator viribus affectet habere.

2. *Vox Hebraica.* *Diliges proximum tuum.* Hoc mandatum datum eſt *Levit.* 19. *num.* 18. Ubi noſter interpres poſuit; *Diliges amicum tuum*; & omnia vox Hebraïca ſignificat; ſicut etiam & *ſodalem*. Proximus autem eſt ille, ut rectè explicat S. Valerius *hom.* 12. Valerius. *Quid ſit proximus.* Quicunque eſt tibi conjunctus, ſive ratione ſanguinis, ſive amicitiæ, ſive alterius tituli. Judæi autem communiter proximos ſuos eſſe intelligebant Judæos ex Abrahamo natos, ut notant Salmeyron, Maldonatus, Cornelius. Salmeyron. Maldonat. Cornel. Alb. Magn. Tamen præceptum de omni homine intelligendum eſt. Et ut dicebatur: *Diliges proximum tuum*; ibi, ut rectè notat Albertus Magnus, apponebatur cauſa ipſius dilectionis. Cauſa autem eſt proximitas, & conjunctio originis, vel beneficij, vel redilectionis: quia amare amicum, quoddam debitum dilectionis eſt, ut ait S. Valerius *citatus*.

3. *Diabolus, ut ſuam ſeminet falſitatem cum aliqua eam veritate conjungit.* *Odio habebis inimicum tuum.* Hæc tamen pars non erat ſcripta in lege, ſed erat edocta à Phariſæis. Diabolica machinatio, ut ſuam perverſitatem valeat in hominum cordibus inſinuare, ſemper illam ſub umbra veritatis conjungit, atque apponit. E, ideo depravata doctrina de inimicorum odio connectebatur, & adjungebatur à Scribis cum divina lege de dilectione proximi.

Quæstio I.

An lex antiqua permitteret, inimicos odio haberi?

4. *Phariſæi docebant inimicorum odia.* COMMUNIS eſt omnium vox, quòd in lege nullum erat mandatum de inimicorum odio. Tamen Phariſæi hujuſmodi odium falſis interpretationibus intendebant deducere ex aliquibus Scripturæ locis. De Chananæis ait Deus Iſraëliticis Deuteron. 25. num. 19. *Delebis nomen ejus ſub cælo. Cave ne obliviſcaris.* Et *Deuter.* 23. *num.* 6. de Amonitis, ac Moabitis mandavit Dominus populo: *Non facies cum eis pacem; nec quæras eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in ſempiternum.* Et *Numer.* 15. *n.* 17. juſſit Dominus: *Hoſtes vos ſentiant Madianitæ.* Exod. 23. num. 22. *Inimicus ero inimicis tuis.* His, & aliis ſimilibus malè intellectis in ſuum errorem inducebantur Phariſæi, ut dicerent, odium inimicorum eſſe licitum in lege.

Deuter. 25. Deuter. 23. Numer. 15. Exod. 23.

5. Auguſt. Origen. *Inimicus. Diabolus.* Cùm hæc ſint aliena à veritate, Origenes *hoc loco*, & D. Auguſtinus *ſerm.* 59. *de tempore*, per *inimicum*, dicunt hoc loco intelligi Diabolum. *In lege* ait D. Auguſtinus, *Dominus non inimicos, ſed inimicum præcipit odiri, ut qui ſpirituales erant in lege, ſolum Diabolum odio haberent.* Hic tamen ſenſus eſt valde myſticus & ſymbolicus. *Nam per inimicos* hîc intelligendum homines, ut patet ex ſubjunctis Chriſti verbis: *Diligite inimicos veſtros.* Et apertè docet D. Auguſtinus multis in locis. Maldonatus in hoc cap. *verſ.* 21. & Salmeyron. *tom.* 5. *tract.* 43. exiſtimant, quòd ſenſus illorum verborum, *Oderis inimicum tuum*, contineatur in lege in illo Deuteron. 25. *Delebis nomen ejus*, &c. Et citantur in patrocinium hujus ſententiæ, Chromantius *hoc loco*, & D. Auguſtinus *lib.* 1. *de ſerm. Domini in monte*, *cap.* 21. & D. Hilarius *in Matth.* D. Paſchaſius lib. 4. *in Matth.* Julianus Epiſcopus Toletan. *in quæſtionibus novi, & veteris Teſtamenti*, habetur in Bibliotheca *tom.* 15. *quæſt.* 32. Qui omnes docent, quòd inimicorum odium non erat mandatum in lege, ſed quædam illius permiſſio. Ita ait D. Auguſtin. *Oderis inimicum tuum: non vox jubentis juſto accipienda eſt, ſed permittentis infirmo.* Itaque, ut etiam exprimunt Chromantius, & Paſchaſius, illud fuit quædam permiſſio in lege propter populum terrenum, & carnalem duritiem ejus; & ideo ut aliquantulum ejus infirmitati, ac imperfectioni condeſcenderetur, illa facta eſt in lege permiſſio.

Maldonat. Salmeyron. Chromant. Auguſt. Hilar. Paſchaſ. Julian. Auguſt. *Debili condeſcendendum.*

6. *Odium inimicorum prohibitum.* In hac re tenendum eſt, quòd odium inimicorum nullo modo erat traditum à lege; ſed tantùm à Scribis, falsò legem interpretantibus. Ita docent *hîc* D. Hieronymus, Euthymius, Theophylactus, Beda, Rupertus *lib.* 5. *in Matth.* Gloſſa Ordinaria, Albertus Magnus, S. Thomas, Euſebius Emiſſenus *homil. in hoc Evangelio*, & D. Auguſtinus *lib.* 19. *contra Fauſtum*, *cap.* 24. etiam hanc ſententiam tradit. Qui veluti explanans, ac explicans loca in principio quæſtionis appoſita, ait, quòd mandabatur in lege odiſſe inimicos, non quia iniquus, ut homo, ſit odiendus, quia ut ſic eſt diligendus; ſed quia ejus iniquitas eſt odio habenda, ut ab ejus converſatione, ac contagione declinetur, ac fugiatur. Et ita ait Auguſtinus: *Audito, & non intellecto: Oderis inimicum tuum; ferebantur homines in hominis odium, cùm deberent non odiſſe, niſi vitium.*

Hieron. Euthym. Theophyl. Beda. Rupert. Gloſſa. Alb. Magn. S. Thom. Emiſſenus. Auguſt.

7. *Odium inimicorum contra legem naturæ.* Probatur primò. Quia odium inimicorum eſt intrinſecè malum contra legem naturæ, ut docent D. Baſilius *in regulis brevioribus*, *reſponſione* 176. Et hanc concluſionem tradunt graviſſimi Theologi. Abulenſis *hoc loco quæſt.* 347. Suarius *tom. de fide*, *tract.* 3. *diſput.* 5. *ſect.* 5. *num.* 4. Lorca 2. 2. *diſput.* 25. *num.* 6. Bonacina *tom.* 2. *diſp.* 3. *quæſt.* 4. *punct.* 3. *num.* 2. Filliucius *tom.* 2. *tract.* 28. *num.* 15. Barradas *hîc*, & alij. Ratio eſt, quia inimicus eſt proximus, cùm ſit creatura Dei, & capax beatitudinis; ergo odium erga hujuſmodi creaturam rationalem, prout reſpicit perſonam ejus, eſt malum, & repugnat cum natura. Deinde, quia naturale jus dictat, aliis faciendum eſſe, quod nobis ipſis fieri cupimus. Quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, eadem vos facite illis; unuſquiſque autem cupit diligi, & ſibi ſubveniri in neceſſitate, ergo eadem debet facere aliis. Et hanc etiam doctrinam multi Philoſophi ſunt aſſecuti.

Baſil. Abulenſ. Suarius. Lorca. Bonacin. Filliuc. Barradas.

8. *In lege charitas ad inimicos.* Probatur etiam ſecundò. Quia in Teſtamento veteri etiam dabatur doctrina de charitate erga inimicos: *Non oderis fratrem tuum in corde tuo, ſed publicè argue eum. Non quæras ultionem, nec memoreris injuriæ civium tuorum*, Levit. 19. n. 17. & 18. Ubi expreſsè mandatur, quòd frater noſter, qui eſt quilibet homo, non ſit nobis in odio in corde; ſed ſi aliquid nobis eſt contra illum, ad judicem deferatur. *Cùm occiderit inimicus tuus, ne gaudeas; & in ruina ejus non exultet cor tuum*, Proverb. 24. num. 17. *Si eſurierit inimicus tuus*,

Levit. 19. Prov. 24.

Prov. 15. Exod. 23. Deuter. 23.

tuus ; eiba illum : & ſi ſitierit, da ei aquam bibere, Proverb. 15. num. 22. *Si videris aſinum odientis te jacentem ſub onere, non pertranſibis, ſed ſublevabis*. Exod. 23. num. 4. Ubi expreſsè mandabat Deus, exhibere opera charitatis erga inimicum: ergo ille amore, & charitate erat proſequendus. Et expreſsè quoad alias nationes dicitur. Deuteron. 23. num. 7. *Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus eſt ; nec Ægyptium, quia advena fuiſti in terra ejus*. Deinde quia lex dicebat : *Diliges proximum tuum* ; proximus autem eſt etiam inimicus.

9. *Reſolutio ratione optima probatur.*

Probatur denique efficaci ratione. Si in lege includeretur mandatum de odio inimicorum, contrarius actus, ſcilicet dilectio inimicorum eſſet à lege prohibita : atqui dilectio inimicorum dicit quandam bonitatem moralem, per quam homo aſſimilatur bonitati divinæ, ut ſtatim Chriſtus ſubdit : *ut ſitis filij Patris veſtri, qui in cælis eſt, qui ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos* ; ergo non poterat mandari à Deo in lege. Confirmatur. Quia ex eo Deus non poteſt prohibere actum miſericordiæ, & juſtitiæ; quia dicit quandam bonitatem moralem : ergo etiam, cùm illam dicat dilectio inimicorum, non eſt capax prohibitionis.

10. *Explicantur auctoritates in contrarium adducta.*

Nec loca in contrarium aliquid probant. Imò cum illis poterant habere charitatem eximiam cum omnibus gentibus. Nam primò, quòd Deus juſſerit Iſraëli, delere Chananæos, hoc illi populo mandavit, tanquam miniſtro divinæ juſtitiæ, ſicut judex punit reum ob culpam, quem aliàs, ut hominem, diligit. Secundò mandavit, non facere pacem cum Amonitis, ac Moabitis, quia eorum converſatio erat valde periculoſa Iſraël (nam per mulieres, ſeducti ſunt ad fornicationem,) ne quærerent bona, ſcilicet temporalia, nec eorum prætextu inter eos fieret amicitia. Tertio dicitur, quod Madianitæ eos hoſtes ſentiant; & quòd Deus ſit inimicus eorum inimicis ; non in quantum homines, ſed ſecundùm ſuam nequitiam, & malitiam, ut explicat D. Auguſtinus, ſicut dicitur Pſalm. 7. *Odiſti omnes, qui operantur iniquitatem*. Sapient. 11. num. 15. *Diligis omnia, quæ ſunt, & nihil odiſti eorum, quæ feciſti*. Deus diligit naturam, & odit peccatum, ut docet D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 25. *art.* 6. Vide ſuprà *cap.* 3. *num.* 172. & 173.

Auguſt. Pſalm. 7. Sapient. 11. D. Thom.

11. Turrian. *Quomodo auctores intelligendi.*

Unde benè ait Turrianus 2. 2. *diſput.* 98. *dub.* 1. §. *ſciendum verò*, quòd quando aliqui viri docti, & pij videntur dicere, odium fuiſſe præceptum Judæis ; loquuntur, non de affectu odij intrinſecè; hic enim affectu non poteſt eſſe in præcepto, ſed loquuntur de externa illatione damni, ac pœnæ.

QUÆSTIO II.

Quo motivo Scribæ introduxerint odium inimicorum, tanquam mandatum legis, contra ipſam legem ?

12. *Difficultas quæſtionis.*

ANTIQUI Rabbini dicebant, odium inimicorum eſſe ex lege derivatum. Quod tamen repugnabat cum ipſa lege naturali ; & divina veteri poſitiva, ut ſatis eſt explicatum *ſuperiori quæſtione*. Unde Claudius Guillandus meritò hanc doctrinam de odio inimicorum appellavit *peſtilentiſſimum humanæ rationis commentum*. Quomodo ergo tanquam ex communi conſenſu hæc prævaricatio contra legem eſt introducta, ac ſi eſſet ex lege data, nemine eorum repugnante. Unde ait Albertus Magnus, *Suas traditiones, tanquam mandatum legis poſuerunt*.

Claudius. Alb. Magn.

13. *In ſuis criminibus ſubterfugium à lege homines volunt habere.*

Reſpondeo primò, quòd hoc commentum de odio inimicorum, quamvis non eſſet à lege, imò contra ipſam; tanquam ex lege tradebant. Perantiquum malum, quo homines ſemper in ſuis criminibus, ac exceſſibus affectant habere ſubterfugium, ut licentioſiùs valeant delinquere. Et ideo, ut Scribæ ſuas depravatas voluntates, ac iniqua odia, nullo contradicente, exercerent, mandatum legis eſſe aſſerebant. Legis prætextu jubet impia Jezabel occidere Naboth. 3. *Reg. cap.* 21. *num.* 8. Ita & Phariſæi obmurmurabant de Chriſto Domino, quòd in Sabbato hominem ſanaret : *Dicebant quidam : Non eſt hic homo à Deo, qui Sabbatum non cuſtodit*, Joan. 9. n. 19. Joan. 9.

14. *Volunt homines, ut ſuas opiniones tanquam Dei oracula venerentur.*

Secundò. Tales ſunt homines, ut ea, quæ ſua ſunt, à ſuóque cerebro inventa, tam excelſa, & alta velint æſtimari, ac reputari, ac ſi à Deo data, ac promulgata ; & ideo commentum de odio inimicorum, non ſolùm eſſe licitum dicebant Scribæ, ſed etiam in lege ipſa incluſum, contentumque aſſerebant. Loquitur Dominus de ſua exaltatione in Cruce, ac morte. *Reſpondet ei turba : Nos audivimus ex lege, quia Chriſtus manet in æternum, quomodo tu dicis : Exaltari oportet filium hominis*. Joan. 12. num. 34. Illud, *Chriſtus manet in æternum* ; explicat D. Thomas : *Chriſtus nil patietur*. Sed quomodo, ut meritò dubitant Chryſoſtomus, Theophylactus, Cajetanus, & alij, in hac erant cogitatione, tanquam ex lege deducta: *Nos audivimus ex lege*, quòd Chriſtus nil patietur ? cùm tota Scriptura paſſionem Chriſti proclamet ? *Tanquam ovis ad occiſionem ducetur*, Iſai. 53. num. 7. *Ego dormivi, & ſoporatus ſum*, Pſalm. 3. num. 6. & alia multa. Quomodo ergo dicunt, illud eſſe auditum à lege ? Theophylact. *Iudæi negabant paſſionem Chriſti, & maligna mente id faciebant*. Falſa erat Scribarum doctrina, quòd Chriſtus in hoc mundo nihil pateretur, ſed in gloria, & majeſtate ingrederetur in hoc ſæculo; hoc ſuum peſtiferum commentum contra Scripturam, & legem, ex ſuo cerebro, ac errore inventum, tanquam incluſum in Scriptura, & ut à Deo datum, ab omnibus venerari, & reputari volebant, dicentes; *Nos audivimus ex lege, quòd Chriſtus manet in æternum*, ſeu nihil patietur.

Joan. 12. S. Thom. Chryſoſt. Theoph. Caietan. Iſai. 53. Pſalm. 3. Theophyl.

15. Hieron. *Charitas dilectione inimicorum omnia ſuperat.*

Tertiò. Hæc dicebant legis doctores, quia, ut ait D. Hieronymus, ſunt multi, qui putant, impoſſibilem eſſe hoſtium dilectionem; & dum hæc mandatur, dicunt, quòd plus præcipitur, quàm humana natura patiatur. At qui hæc dicunt, maximè errant, neſciunt vires divinæ gratiæ. Quamvis conſiderata noſtra fragilitate naturæ, videatur difficile, inimicum non odiſſe, ſed diligere; hoc tamen adveniente Dei auxilio, atque gratia, homo valde promptè, expeditéque præſtat. Ubi primùm Dei Charitas diffunditur in cordibus cum inimicorum dilectione, miros, & valde raros operatur effectus; ac naturam, quantumlibet indomitam, ferocem, ac procacem manſuefacit, mitem, lenem reddit.

Ira

16. Ira, odioque magno concitata multitudo filiorum Iſraël odmurmurat contra Moyſem, & Aaron; ac gravis contra ipſos in populo eſt exorta ſeditio. Quod videntes ipſi ſancti Prophetæ confugiunt ad tabernaculum. Cominus, à quo pro tanti ſceleris pœna exivit ira, & plaga magno incendio populum devaſtans, & conſumens, itaut pluſquam quatuordecim millia hominum eſſent percuſſa. Quod cùm videret Moyſes, dixit ad Aaron: Tolle thuribulum, & curre ad medium multitudinis. *Quod cùm feciſſet Aaron, & cucurriſſet ad mediam multitudinem, quam jam vaſtabat incendium, obtulit thymiama: & ſtans inter mortuos, ac vivos, pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſavit*, Numer. 16. num. 47. Sed unde Aaron audet ad flammas currere; Et quomodo tantam plagam ſuffitu thuribuli avertit? nam, ut ait *ibi* Lorinus, levis exhalatio incenſi, & calidus orationis halitus vehementem ignem reſtinguit. Oratio Moyſis, & Aaron, & oblatio illa thymiamatis, quæ erat quoddam ſacrificij genus, ut teſtantur ibi Lyranus, Abulenſis, Lorinus, & alij, erat pro populo, qui hoſtili, adversóque animo erat in ſanctos duces ſuos. Et ubi charitas inimicorum amore inflammata in medium prodiit, voracem ignis flammam, ac vaſtans incendium reprimit, & extinguit; ac percutientem Angelum à populo avertit, abiréque facit. Charitas in inimicos omnia ſuperat, omnia vincit. Origenes ibi homil. 9. *Moyſes, & Aaron fecerunt, quod poſtea Evangelium docuit. Diligit Moyſes inimicos, & orat pro perſecutoribus. Intuere ſtantem Pontificem, & objectione quadam viventes à mortuis dirimentem, & virtutem repropitiationis ejus; & incenſi myſterium erubuiſſe Angelum vaſtatorem: & in hoc mortem finitam, & vitam reparatam.* Obiter expende illa verba: *Erubuiſſe Angelum vaſtatorem.* Quamvis enim Angelus eſſet executor juſtiſſimæ pœnæ, ac vindictæ; tamen ad præſentiam tantæ charitatis Pontificis in inimicos, dicitur erubuiſſe Angelum vaſtatorem.

Numer. 16.

Lyranus. Abulenſ. Lorin.

Inimicorum amor indomitam rem. peſcit naturam.

Origen.

Ad præſentiam dilectionis inimicorum juſtæ vindictæ miniſter erubeſcit.

17. Abſalon commoto toto Iſraële ſe erexit, ac rebellavit adverſus parentem ſuum. Et cum ſimul ad bellum tenderent, ~~cunctis~~ dicebat David: *Servate mihi puerum Abſalon*, 3. Reg. 18. num. 5. Sed ex quo motivo David ſe victorem pollicetur? multo enim majores exercituum copias Abſalon adverſarius habebat, & varius eſt eventus belli. Unde ergo ipſe ſe victoriæ certum reddit, *Servate Abſalon*? Erat totus pater accenſus amore, ac charitate in rebellem filium, qui quamvis nihil aliud intenderet, niſi patrem occidere; pater tamen nil magis affectabat, quàm filium cuſtodire: & qui tanta in inimicum dilectione ſe ſentiebat armatum, inexpugnabilem ſe, invictúmque judicabat; & omnia ab ipſo ſuperanda tanquam certum in animo habebat. D. Ambroſius Apologia 1. pro Davide cap. 5. *Securus erat victoriæ, qui rogabat, ut parcerent: nec pietatis alienus; qui perire debere etiam impium filium non putabat.*

3. Reg. 18.

Amor incertus de victoria.

Ambroſ.

18. Bis conjicitur Daniel inter famelicos leones, Daniel. 7. num. 16. & 14. num. 31. *Et erat ibi diebus ſex*; qui quamvis fame tabeſcerent, ſanctum Prophetam non audent attingere. Ait Cardinalis Nicolaus Cuſanus *lib. 2. exercitationum.* Erat Daniel in lacu orans pro omnium ſalute, pro populo ſuo, pro Rege, pro perſecutoribus. Et ubi charitas, ac beneficentia in inimicos expeditur, ac declaratur? ſæva, & crudelis leonina natura, hominum inimica, impeditur, ac conſtringitur; & ſanctum Prophetam non audet lædere, ſed ipſum reverenter veneratur: nulla eſt enim tam indomita natura, quæ aſpirante charitate in hoſtes, non manſueſcat, ac lenis fiat.

Daniel. 7.

Nicol. Cuſ.

Charitate in hoſtes aſpirante omnis natura etiam ferina manſueſcit.

Matth. 5. *n.* 44. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos.

VERSIONES.

Syriacus. Et bene precamini, qui imprecatur vobis: ac benefacite ei, qui odio vos proſequitur: & orate pro iis, qui vexant vos cum violentia, & perſequuntur vos.

Vatabl. Theophylactus. Benè precamini devoventibus vos: & orate pro his, qui lædunt, & perſequuntur vos.

Græcus. Bene precamini his, qui vos vexant cum militari inſultu, & violentia.

Athenagoras Philoſoph. in legat one pro Chriſtianis. Bene precamini execrantibus vos.

Terll lib. de anim. 35. Orate pro maledicentibus vos.

S. Maxim. Confeſſor in quæſtionib. in Incarnat. Verbi. Benefacite iis, qui vos oderunt: bene loquimini de iis, qui vos execrantur: orate pro his, qui vos calumniantur.

Pagninus, Euthymius. Orate pro offendentibus vos

Alter Textus.

Lucæ. 6. *n.* 27. Vos dico, qui audiſtis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos: benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos.

EXPOSITIO.

19. Ut Dominus omnes attentiores faciat, ait eis: *Ego dico vobis*; tanquam quid novum, Joan. 13. num. 34. *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem.* Et tanquam meum

Joan. 13.

meum peculiare mandatum. *Ego dico vobis,* Deus factus homo,qui,ut ait Paulus, prior dilexit vos, cùm adhuc inimici eſſetis: *Diligite inimicos veſtros.* Ac ſi diceret:Pater meus mandavit vobis diligere proximum:Ego autem,eadem authoritate,
Tolet. ut ait Cardinalis Toletus *in Luc.* declaro, & explico, nomine *proximi* inimicos etiam intelligendos. *Diligite inimicos veſtros.* Non ſolùm dixit,
Chryſoſt. ut notat Chryſoſtomus *homil.* 18. non oderitis, ſed majus quid additamentum ponit, *Diligite.* Nec ait: nolitè nocere;ſed quid plus; benefacite: nec dixit: Nolite maledicere, ſed majus ait, ſupplicare bonum pro inimicis. Unde ad inimi-
D. Thom. *Tripliciter diligendum.* cos benevolo affectu tendamus, ut ait D. Thomas,corde,ore,& opere. Diligere corde, quia dilectio debet eſſe vera, & non ſimulata in vultu. Sic etiam dilectio in opere: *Benefacite his, qui oderunt vos*, ut eos noſtris operibus adjuvemus auxiliando, ac dona noſtra, & beneficia largien-
Baſil. do, ut explicat D. Baſilius *in regulis brevioribus, reſponſ.* 176. Sit etiam dilectio ore:*Orate pro perſequentibus*; inimicum ſalutando, de eo bene loquendo, ac pro ipſo ad Deum deprecando. Ita
Caietan. ait hîc Cajetan. *Tria præcipit Dominus erga inimicos: Diligere internùm; benefacere externùm; & orare intus, & extrà.*

Quæstio III.

Quomodo distinguantur hæc quatuor: Inimicus, odio habens, perſequens, & calumniator?

20. *Quatuor hic apponit Dominus.* Quatuor hic commemorat Dominus, quæ maximè explicanda ſunt ad intelligentiam hujus ſententiæ. Primò dicit Salvator inimicum: *Diligite inimicos.* Secundò, odio habentem: *Benefacite his qui oderunt vos.* Tertiò perſequentem. Quartò calumniantem. *Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos.* Has voces hic enucleemus. Cur verò potiùs dicitur, diligere inimicos,benefacere odientibus, orare pro perſequentibus,quàm è contra?ſequentibus quæſtionibus erit expendendum.

21. Quantum verò attinet ad inimicum, & odio habentem, cùm hæc duo nomina ſæpe conjungantur in Scriptura, ſunt multi viri docti, qui docent, non habere inter ſe diſtinctionem, ſed unum eſſe ſynonymum alterius.Tamen cum hæc duo nomina in Scriptura copulentur, aliquod diſcrimen inter ea denotatur: *Si inimicus meus maledixiſſet mihi; ſuſtinuiſſem utique; & ſi is, qui oderat me, magna locutus fuiſſet, abſcondiſſem me*
Pſalm. 54. *forſitan ab eo*, Pſalm. 54. num. 13. *Dominati ſunt eorum, qui oderant eos, & tribulaverunt eos inimici*
Pſalm. 105. *eorum*, Pſalm. 105. num. 41. *Salutem ex inimicis*
Luc. 1. *noſtris, de manu omnium, qui oderunt nos*, Luc. 1. num. 71.

22. Toler. Lorin. *Quid ſit inimicus.* Inimicus ergo,ut notant Toletus *in cap. 6. Luc. annot.* 43. & Lorinus *citatus locis Pſalmorum*, eſt ille, qui interiùs, & exteriùs, ac manifeſtè ſe explicat, ut nobis contrarius, & adverſarius, ac hoſtilia ſigna præbet. Sicut enim amicus ille dicitur, qui non ſolùm interiùs bonum affectum tenet, ſed etiam exterius illum declarat, & profert; ita è contrario inimicus.

Odio habens, ſeu odiens,ſignificat illum, qui 23. interiùs, ac in corde retinet in nos depravatum *Quid ſit odiens.* affectum, ac malum exoptat;tamen interiùs hanc ſuam malam voluntatem, & depravatum deſiderium non propalat, ac exhibet; ſed interiùs in corde,odij venenum abſcondit. Et cùm hic ſit ſimulatus inimicus, multo crudeliores ſunt ejus inſidiæ. Unde ait D. Auguſtinus lib. 19. de civita- Auguſt. te,c.5. *Inimici occulti prius nocent, quàm agnoſcantur.* *Inimici occulti, valde nocivi.* Multi autem occultant odium; vel ut magis noceant; vel quia illud declarare non audent. Sicut fecit Abſalon in Ammon,per multum tempus diſſimulans odium, quoadusque paravit occaſionem opportunam, 2. *Regum. c.* 13. *n.* 22. *&* 29. Abulenſ. ut ibi obſervant Abulenſis, Lyranus,& alij. Lyran.

Perſecutor, ſeu perſecutio eſt pertinax inſe- 24. ctatio alicujus ad aliquem proterendum, itaut *Quid ſit perſecutio.* nullus detur quieti,aut ſecuritati locus,ſed omni modo inſequitur, ut innocentia vexetur, ac opprimatur. Et metaphora ſumpta eſt, ut docet D. Gregorius Nyſſenus *homil.* 8. *de beatitudinibus*: ex currentibus,ac ſequentibus in curſu, qui Nyſſen. non quieſcunt quouſque alterum manu teneant. *Dixit inimicus, perſequar, & comprehendam,* Exod. Exod. 15. 15. n. 9. Quod explanat D. Athanaſius *in Apologia pro ſua fuga.* Athanaſ. Ita exacutus erat appetitus inimici, quòd non pateretur conquieſcere; quouſque Iſraël proſterneret, & captivum teneret.

Calumniator graviſſimè, & crudeliter nocet. 25. Quia malum culpæ, & omnia opprobria,& con- *Quid ſit calumniator.* vitia imponit, & conjicit in hominem: quæ maximè torquent. Jeremias lapidatus eſt à Judæis; *Calumnia maximè torquet.* & tamen non conqueritur de lapidibus, ſed de conviciis, ac contumeliis, quibus eum exprobrarunt. *Dixerunt: Venite, percutiamus eum lingua*, Jerem. 18. n. 18. Unde ait D. Athanaſius in Apo- Jerem. 18. Athanaſ. logia ad Conſtantinum Imperatorem: *Contumeliam gravius ferire, quam lapides.* Maximam anxietatem, dolorem,ac mœſtitiam afferunt contumeliæ. Eccleſiaſt. 6. num. 8. *Calumnia conturbat* Eccli. 7. *ſapientem, & perdet robur cordis illius*, de quo multa alibi dicenda.

Quæstio IV.

Quare hîc Dominus ſermonem inſtituat de dilectione inimicorum?

Cur Dominus potiùs in hoc loco, in hac- 26. que ſui ſermonis parte agit de dilectione *Perfecta patientia eſt cum dilectione inimicorum.* inimicorum, quàm in alia occaſione? Reſpondeo primò. Suprà immediatè antea egit Dominus de patientia in injuriis tolerandis, & cum nemine eſſe contendendum, nulli reſiſtendum, ſed percutienti in una maxilla alteram præbendam, & volenti tollere tunicam, dandum pallium. Et ſtatim ſubjungit hunc textum, inimicos eſſe diligendos;denotans, ac ſignificans, quòd ipſum pacis ſtudium, injuriarum ſufferentia, ac in proximos manſuetudo habeant ad ſui meritum, & valorem, ſibi adjunctam, & aſſociatam inimicorum dilectionem. Nam corona ipſius patientiæ eſt dilectio inimicorum. Quid prodeſt tolerare injurias, & alapas, ſi animum repletum ira, & odio habeas. D. Auguſtinus *lib.* 1. *de ſerm. Domini in monte, cap.* 21. poſtquam egit de his, quæ Auguſt. Dominus ſuperiùs dixerat in hoc *cap.* 5. de aliis virtuti

virtutibus, ac patientia, ſubjungit: *Sine iſta dilectione, qua etiam inimicos, & perſecutores noſtros diligere jubemur, ea, quæ ſuperiùs dicta ſunt, implere quis poteſt?* ac ſi dicat: Nullus.

27. *Dilectio inimicorum fortis armatura ad debellandos hoſtes.* Secundò. In hoc *cap. 5.* creavit Dominus ſuos diſcipulos, luces, lucernas, ac Prædicatores, & doctores totius mundi; ad abundantem juſtitiam ac patientiam eos eſt exhortatus: & nunc ſermonem apponit de dilectione inimicorum, tanquam his armis eos induens, & communiens adversùs perſecutionum tempeſtates, ac Diaboli inſidias: hæc enim omnia facillimè ſuperantur charitate, ac beneficentia in hoſtes. Athanaſ. Divus Athanaſius *homil. in Evangelio de Paſſione*; poſtquam expendit, quomodo Apoſtolus nos jubet induere armaturam Dei, *ad Ephеſ. 6. n. 11.* ait: *Dominus perſecutoribus benedicendum docuit; ſic enim facilius de Diabolo, omnique malitia, victoria obtinetur, quàm ſi nos ipſi vindicemus.* Ad diligendos inimicos, ac eis benedicendum Dominus ſuos exhortatur, ut inter tyrannos, ac Diaboli machinationes haberent facilem victoriam: nam dilectione inimicorum armati, faciliter omnia incommoda ſuperamus, quàm ſi nos ipſi vindicaremus, ut infrà in alia quæſtione expendam.

28. Chryſoſt. *Dilectio inimicorum corona, vertexque virtutum.* Tertiò D. Chryſoſtomus homil. 18. *Perſpice, obſecro, quemadmodum ultimam poſuit coronidem bonorum. Propterea quidem docet, non modò caſum palmis ferre patienter, aliam etiam maxillam parare; ſed his majus eſt, iſta facientem non hoſtem exiſtimare, ſed potiùs etiam aliquid majus, quod hoc majus eſt, non dixit, Non oderitis, ſed, diligite. Vidiſtis, quantis ad perfectionem gradibus aſcenderit, & quemadmodum nos ad ipſius virtutis cacumen adexerit.* Theophyl. Euthym. Similiter docent Theophylactus, Euthymius. Poſtquam de aliis virtutibus tractavit, de dilectione inimicorum hìc agit, tanquam de coronide, ac vertice virtutum omnium: in hac enim dilectione ſtat tota conſummata Chriſtianæ vitæ perfectio.

29. Coloſſ. 3. Tota excellentia vitæ Chriſtianæ conſiſtit in charitate. Unde docet Paulus ad Coloſſ. 3. n. 14. *Super omnia charitatem habete, quæ eſt vinculum pacis.* 1. Cor. 13. Et 1. Corinth. 13. n. 3. & 4. *Sine charitate nihil ſum: nihil mihi prodeſt.* Conſummata autem 1. Ioan. 4. charitas ſtat in dilectione inimicorum. Ait Joannes 1. 4. num. 12. *Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, & charitas ejus in nobis perfecta eſt.* *Tota perfectio ſtat in dilectione inimicorũ.* Charitas, qua nos invicem amore proſequimur, non poteſt ultra ſe extendere, nec excelſiorem conſcendere gradum, quàm dum ad inimicos ſe extendit: ergo nec majori perfectione inſigniri Remig. valet. D. Remigius in hoc cap. 5. Matth. in Catena. *Perfectio dilectionis ultra dilectionem inimicorum non poteſt procedere.*

30. Ad montem Sinai aſcendit Moyſes. Et ibi per quadraginta dies valde familiariter fruitur colloquio Dei, ubi magna, altáque ei panduntur, & revelantur myſteria. Deſcendit de monte, vidit populum idololatrantem. Tandem pro ipſo deprecans iterum ad montem aſcendit; & ſemel ac iterum à Deo petit obnixè: *Oſtende mihi faciem* Exod. 33. Septuag. *tuam,* Exod. 33. num. 13. ſeu, ut habent Septuaginta, *Oſtende mihi te ipſum manifeſtè.* Et iterum *Oſtende mihi gloriam tuam.* Ubi viſionem Dei, ac divinæ eſſentiæ poſtulaſſe, docent Divus Ambroſ. Auguſt. Ambroſius *in Pſam.* 118. D. Auguſt. *epiſtol.* 112. Gregor. *& lib. 3. de Trinit. cap. 16.* D. Gregorius 18. *moral.* D. Thom. *cap. 36.* D. Thomas. *in 2. Corinth. 12.* Et ita ait Lyranus: *Oſtende mihi gloriam tuam; id eſt, te ipſum, ut videaris in gloria tua.* Lyran. Meritò dubitabis: Cur Moyſes, dum eſt primùm in monte Sinai per quadraginta dies in colloquio, ac familiaritate Dei, non prorumpit in eam petitionem *Oſtende mihi faciem tuam*, ſed in hac ſecunda vice, tunc obnixè hoc petit? Cur non primùm, quando ei tanta manifeſtantur, ac Deus ei tam amicum ſe exhibet. Moyſes quamdiu erat in converſatione Dei per quadraginta dies, adhuc ejus charitas non erat explicata, & divulgata in inimicos, ut poſtea factum, dum, ut notant D. Chryſoſtomus *homil. de Cruce, & latrone,* & D. Hieronymus *ſerm. de Aſcenſione Domini*; pro populo Chryſoſt. Hieron. in peccatis, contumaci, ac rebelli, qui multoties contra ipſum, & Aaron ſe erexerat, deprecatus eſt, ut ipſum defenderet, ac patrocinaretur, dicens: *Dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo*, Exod. 32. num. 31. Moyſes Exod. 32. optimè intelligebat, ad Dei viſionem, ſummam, & conſummatam perfectionem requiri; & quando ejus charitas tam patenter in inimicos non prodierat, nec eos amplexata erat, ab hujuſmodi petitione abſtinet; veluti in ſe non videns conſummatam perfectionem ad tantam cognitionem requiſitam. At poſtquam pro inimicis ſtetit, ut diceret: *Dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo*; tanquam omnium coronidem aſſecutus virtutem, confidenter petitionem audet concipere, ac vehementer expoſtulare: *Oſtende mihi faciem tuam.* *Qui inimicos diligit perfecti nem jam ad Dei viſionem videtur habere.* Huc advoco illud, quod ſapienter dixit Chryſoſtomus *homil. 2. de Davide, & Saule,* Chryſoſt. dum ponderat, quòd David egreſſus eſt à ſpelunca illæſo hoſte ſuo, imò prohibuit ſuos milites, ne aliquod ei intulerint nocumentum. Ait S. Doctor: *Egreſſus eſt autem poſt Saulem, & David, liberis deinceps oculis cœlum intuens.* Qui dilectionem in inimicos oſtendit, jam liberos habet oculos ad cælum, ac cœleſtia intuendum.

De Davide ait ipſemet Dominus 1. Reg. 13. 31. 1. Reg. 13. num. 47. & Actor. 13. num. 22. *Inveni David filium Jeſſe, virum ſecundùm cor meum, qui faciet* Actor. 13. *omnes voluntates meas.* Sunt viri docti, ut Pater Valaſquez *in epiſtol. ad Philipp. cap. 2. verſ. 15. annot. 4. num. 5.* qui hoc interpretantur de ipſo Valaſq. Davide, quòd dicatur ſecundùm cor Dei, & perſimilis filio Dei in lenitate, ac hoſtium dilectione. Sed quomodo dicitur, *faciet omnes voluntates meas*; cùm hoc valde ſit ſuperexcedens? In dilectione inimicorum oſtenduntur omnes virtutes, charitas, manſuetudo, patientia injuriarum, conformitas cum Deo, & cæteræ virtutes; nam, ut ait Paulus Rom. 13. num. 10. *Plenitudo legis dilectio.* *In dilectione inimicorum omnes virtutes recapitulantur.* Bene ergo qui hujuſmodi dilectionem præbet, voluntates Dei adimplet. D. Paſch. *lib. 3.* Rom. 13. Paſchaſ. *in Matt.* poſtquam commemorat egregia virtutis opera, ait: *Liquet igitur ſatis, quòd illa in hac ſola dilectione, per quam & inimicos diligere jubemur, complectuntur, & in ea cuncta recapitulantur.*

Quæstio V.

Quare Chriſtus Dominus tam vehementer commendat inimicorum dilectionem?

Valde ſtrictè Chriſtus Dominus nobis commendat inimicorum dilectionem. Hoc 32. eſt,

eſt, ut dixi *in expoſitione*, tanquam meum, & peculiare mandatum dico vobis; ita enim ipſe dicebat: *Hoc eſt præceptum meum*, Joan. 15. num. 11. ut illud maximè in diſcipulorum cordibus inſinuaret. Cur ergo hoc tam vehementer commendat inquirimus? Sub quo etiam varia dubia reſolvemus.

Joan. 15.

33. August. Reſpondet primò D. Auguſtinus *ſerm. 5. in feriam ſextam Cinerum*; ut refertur in Bibliothec. homiliar. *Quare ergo, ait, antiquis non dictum, Diliges proximum tuum, & diliges inimicum tuum? Quia fortaſſis & ipſis dictum eſt: ſed nobis apertiùs pro temporum diſtributione, per ejus præſentiam, qui videbat quid quibus vel tegendum erat, vel aperiendum.* Quamvis fortaſſe præceptum de dilectione inimicorum judicatum eſſet in lege; tamen manifeſtè, ac apertiſſimè illud aperire, & explicare reſervatum eſt Chriſto Domino. *Per ejus præſentiam*; quia ubi erat tantæ charitatis præſentia, etiam charitas in inimicos diffundebatur. Deinde, quia *ipſe videbat, quid quibus vel tegendum erat, vel aperiendum.* Populo enim carnali, rudi, & infirmo, ut etiam docet D. Gregorius Magnus *lib. 28. moral. cap. 8.* tam magnum, & altum mandatum non fuit apertiſſimè proponendum; ſed hoc reſervabatur populo Chriſtiano, utpote perfecto; magna, & abundanti gratia in Chriſto corroborato; nec enim omnia omnibus æqualiter, ac tam apertè ſunt dicenda; ſed unuſquiſque viribus accommodandum: *Ipſe enim videbat, quid quibus vel tegendum erat, vel aperiendum.* Vide ſuprà *cap. 2. num. 45. & cap. 3. num. 74. cap. 5. num. 215. cap. 7. num. 14. & 22.*

Gregor.

Vniuſcujuſque viribus accommodandum.

34. Rupert. Secundò Rupertus hoc loco ponderans, quare hoc mandatum eſt nobis datum apertiſſimè, & non antiquis, ait: *Modò acceſſit exemplum, quod antiquis defuit. Debet plus valere doctrina, ubi docentem ſua commendant opera. Audiri debet præceptum, quod præceptoris roboravit exemplum. Ecce filius Dei præceptor, & doctor de cælo venit: quod præcipit, fecit: quod docet, opere oſtendit. Dilexit inimicos, ut ait Apoſtolus*, Roman. 5. num. 9. *Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis, quoniam, cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt.* Et num. 10. *Cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij ejus.* Idem docet Albertus Magnus. Ego dico vobis, qui hoc oſtendo per exemplum. *Ipſe prior dilexit nos*, Joan. 1. cap. 4. num. 10. Tam altum, & ſublime mandatum non erat apertiſſimè divulgandum, niſi prævio Domini Chriſti exemplo. Tantis Domini documentis multas animus concipit vires ad magna aggrediendum. Ait Paulus: *Maledicimur, & benedicimus*, 1. Cor. 4. n. 12. In quo videtur Apoſtolus antiquos Patriarchas in inimicorum dilectione antecedere. Sed quare Paulus majorem dilectionem oſtendit? D. Ambroſ. lib. 2. de interpellatione in Job. cap. 2. *Magiſtro divino proceſſus humanæ virtutis excrevit.* Ac ſi diceret: Tantum in virtute excrevit, ac proceſſit exemplo ſui ſanctiſſimi magiſtri.

Doctrina cum exemplo efficaciter movet

Rom. 5.

Alber. Mag.

Joan. 1.

1. Cor. 4.

Duce Chriſto maximè creſcimus in dilectione inimicorum.

Ambroſ.

35. Pſalm. 44. Tertiò. Chriſtus hìc præcipit, inimicos diligere; & tamen, dum ipſe introducitur *in Pſalmo 44. num. 4.* ei dicitur à Patre: *Accingere gladio tuo potentiſſime.* Ubi tanta eſt dilectio, quæ in adverſarios diffunditur; ad quid gladius? Quomodo exhortatur ad dilectionem inimicorum; & tamen gladium accinctum portat? Ad nos cuſtodiendos; ac ad noſtras injurias ulciſcendas. Tanquam ſi dicat: Vos nihil aliud intendatis, niſi ad veſtrorum inimicorum dilectionem: veſtras autem injurias punire, de veſtra cuſtodia, ac defenſione agere, meæ eſt curæ; ad hoc gladium præ manibus habeo. D. Paſchaſius in expoſitione prædicti Pſalmi. *Poſt egregiam formam decoris, poſt gratiam diffuſam in labiis, impetratur à Patre, ut accingatur gladio ſuæ fortitudinis ad conſervanda rerum omnium jura, ut in pace ſint omnia, quæ poſſidet. Ne ullus de vindicta cogitet ſervorum, dum viderit præliantem Dominum mucrone ultionis accinctus.*

Inimicos diligamus; paratus eſt Deus ad noſtram cuſtodiam, & vindictam

Paſchaſ.

36. Matth. 5. Quartò. Dominus in hoc *cap. 5. Matth. à num. 27.* multa refert, quæ erant dicta antiquis & alia majora addit; dixit enim: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis; Ego dico vobis: Qui viderit mulierem ad concupiſcendum, jam mœchatus eſt. Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non perjurabis: Ego dico, Non jurare omnino. Audiſtis, quia dictum eſt antiquis. Oculum pro oculo; dentem pro dente. Ego dico, non reſiſtere malo; ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram.* Et tandem: *Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros.* Chriſtus Dominus venit, ut crearet novam Eccleſiam, ac ſuum regnum ſtabiliret. Ad quid ergo tradit, ac proponit doctrinam, quæ multis viſa fuit nimis ſevera, & aſpera; ſæpè enim auſteritate regna deſolabûtur. Et dum Roboamus vult addere ſuper jugum, quod pater ſuus impoſuerat, magnam regni ſui partem amiſit, 3. *Reg. 12. à num. 14.* Sic ergo meus Jeſus novam rempublicam fundare, ac inſtituere vult, & homines in novo regno ad ſe coadunare, attrahere, in in his, quæ audita, & dicta erant antiquis. Sapienter Rupertus *lib. 1. de Trinitat. in Evang. cap. 19.* inquit: *Itaque quod nunc ait Rex iſte, Rex novus. Ego dico vobis, in omnibus anguſtam oſtendit eſſe viam regni ſui magis, quàm hactenus fuerit; perinde eſt, ac ſi dicat: Pater meus poſuit ſuper vos jugum grave: ego autem addam ſuper jugum veſtrum. Quid igitur hoc ſibi vult, niſi quia Rex iſte Deus eſt, & quod regno terreno ſolet obeſſe, hoc cœleſti prodeſt regno ejus.* Qui dat hujuſmodi mandata, Deus eſt, qui dat præcepta, & per gratiam ſuam vires, ſi enim terrena regna ſeveritate, ac auſteritate collabuntur, & deperduntur; cœleſtia verò auſteritate ipſa ſtabiliuntur, & firmantur: his enim maximè confirmatur homo in gloria, & de illius participatione fit ſecurus; nam qui mediocribus contentus eſt, facilè decidit.

Rupert.

Ad regna cœleſtia, ut ſecurus fias, auſteriora quære.

37. Quintò. Reſervabatur hæc doctrina divulganda Chriſto Domino, tanquam apertum, ac clariſſimum ſignum ſuæ divinitatis; qui tam ingenti charitate adverſarios amplectebatur, ut pro ipſis vitam daret; & de eorum dilectione ſuis præceptum imponeret; manifeſtè oſtendebatur divina natura condecoratus: tantum enim mandatum non niſi ab ipſo divino ore poterat divulgari, nec in alio pectore tanta charitas relucere valebat, niſi in divina natura, cujus optimus index eſt dilectio in hoſtes. Et ideo dum ad hanc exhortatur Chriſtus, nullum alium adducit in exemplum, niſi cœleſtem parentem, cujus proprium eſt, inimicos diligere; *ut ſitis filij Patris veſtri, &c.*

Dilectio inimicorum index divinitatis.

Meus

38. Meus Jeſus affixus in Cruce, de ſe agens, ait ad Patrem: *Deus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me*: Matth. 27. num. 46. At verò pro crucifixoribus deprecans inquit: *Pater, dimitte illis*, Luc. 23. num. 34. Sed cur Chriſtus Dominus illic ad Genitorem loquens, Deum ſuum appellat; hîc verò Patrem nominat? Deum ſuum vocat, ratione naturæ humanæ ſe illi inferiorem agnoſcens; Patrem verò clamat, ut ſe æqualem in natura divina cum ipſo dicat. Titus Boſtrenſis: *Patrem vocat, ac proinde cum eo loquitur ut par cum pare* Idem docet Arnoldus *tractat. de verbis Domini.* In Cruce maximè ſe occultaverat in Chriſto divinitas: *Ibi abſcondita eſt fortitudo ejus.* Unde cùm pro ſe exorat, adhuc divinitatem ſuam occultat, & Genitorem Deum ſuum appellat, ſe minorem illo in natura humana dicens. At cùm pro inimicis deprecatur, jam neceſſe eſt, ut ibi radiet, ac reſplendeſcat natura divina; & tunc Genitorem Patrem ſuum dicit, ſe illi æqualem in ſubſtantia divina manifeſtans. De hac enim eorum dilectione, ac patientia ejus, ait Tertullianus lib. de patientia, cap. 3. *Patientiam Dei eſſe naturam affectam, & præſtantiam ingenitæ cujuſdam proprietatis.*

Matth. 27. Luc. 23. Boſtrenſ. Arnold. *Dilectione inimicorum manifeſtatur divinitas.* Tertull.

39. In perſona Chriſti ait Regius Vates Pſal. 108. num. 4. *Pro eo, ut me diligerent, detrahebant mihi; ego autem orabam.* Ubi meritò notat D. Auguſtinus, *Non quidem dixit, quid orabat. Sed quid melius intelligere debemus, quàm pro eis ipſis, de Cruce illi dixit: Pater, ignoſce illis.* Sed illud mihi facit dubium: Cur Pſalmographus verbum exorans pro inimicis non exprimit? Ipſe valde plenè narrat alia Chriſti myſteria, & quæ ad paſſionem ejus pertinent, ad Crucem, flagella, acetum. Cur ergo hanc orationem non producit? Tam ſublime, & perexcelſum verbum pro inimicis deprecans: *Pater, ignoſce illis* à nullo alio ore erat immediatè evulgandum, niſi ab ipſomet ore divino; & vox tantæ benignitatis ipſi miſericordiarum fonti eructanda reſervabatur.

Pſalm. 108. Auguſt. *Vox deprecans pro inimicis reſervatur Chriſto.*

40. Ait Apoſtolus ad Galat. numero 1. *Paulus Apoſtolus, non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Jeſum Chriſtum, & Deum Patrem* Chriſtus Jeſus exiſtens in gloria ſui Patris ad Apoſtolatum vocavit Paulum. Sed quomodo ipſe Doctor Gentium ait, ſe non fuiſſe vocatum per hominem? An quia Chriſtus ſolus Deus? Abſit, verus etiam homo eſt, ut fatetur Catholica fides; Quomodo ergo ipſe ait, ſe non fuiſſe vocatum per hominem? Tanta beneficentia, ac dilectionis nota in hominem perſecutorem, ac inimicum; prædicabat gloriam infinitæ bonitatis, ut ſolius divinitatis videretur opus, omnes humanæ naturæ limites abſorbens. Rupertus *lib. 3. de victoria, cap. 2.* ſic inquit: *Quid enim, ſi non per hominem, ſed per Jeſum Chriſtum: nonne conſequitur, quòd Jeſum Chriſtum, quo tempore vocavit Paulum, vel fecit Apoſtolum, dicat, cœpiſti jam non hominem, ſed Deum? Non tamen ajunt Patres orthodoxi, hæc dicendo, hominis demi naturam, ſed confitetur ſuperabundantem humanæ naturæ divinam gloriam.* Vide ſupra *quæſt.* 14.

Galat. 1. *Beneficentia in inimicum manifeſtat divinitatem.* Rupert.

QUÆSTIO VI.

Inimici diligendi triplici ratione comprobatur ex Hugone Cardinali.

DILIGERE, nihil aliud eſt quàm velle alicui bonum. Hoc autem bonum, quod principaliter nobis mandavit inimico velle, eſt bonum ſpirituale, ad ſalutem animæ conducens; & etiam bonum temporale, prout fuerit adjumentum, ac inſtrumentum ad bonum ſpirituale conſequendum. Cur autem inimicos jubemur diligere, inquirimus. 41. *Difficultas quæſtionis.*

Hugo Cardinalis triplicem ponit rationem, Primò eſt diligendus inimicus propter Deum; ſecundò propter ſe: tertiò propter nos. Ob has rationes debemus inimicum diligere, quæ latiùs hîc explicandæ ſunt. Alias etiam quæſt. ſequenti aſſignabo, quæ etiam ad hæc tria motiva poſſunt reduci. 42. Hugo.

Primò diligendus eſt inimicus propter Deum: ſunt enim inimici, ipſius creaturæ, ad imaginem ipſius conditi, & ad ipſummet Deum ordinati; & Deus mandavit nobis eos diligere. Et quamvis aliqui diligant ſuos proximos ratione alicujus motivi naturalis, verbi gratia ratione ſanguinis, patriæ, vel alicujus virtutis, verbi gratia, ſapientiæ, ſeu fortitudinis, & hæc ſit laudabilis dilectio: tamen perfecta, abſoluta dilectio eſt illa, quæ diligit proximos ob Deum; & ad ipſummet Deum, tanquam omnium auctorem, & finem, ſuum amorem ordinat, ut explicant D. Auguſt. *lib. 4. confeſſion. cap. 9.* D. Gregorius *homil. 27. in Evangelia.* Unde rectè S. Maximus Confeſſor. *ſerm. de pietate, ut* habetur *in Bibliotheca tom. 25.* Objicienti, dilectionem inimicorum eſſe impoſſibilem, reſpondet S. Pater, eſſe facilem, *apud eos, qui ad imaginem Dei conditi ſunt, & ratione ducuntur, ac Dei notitia dignati ſunt, & legem ab ipſo acceperunt? Dominus enim ait: Diligite inimicos veſtros, & quæ ſequuntur, non tanquam impoſſibilia præcipit, ſed planè ut poſſibilia.* Qui enim ratione ducitur, & agnoſcit, creaturam ad imaginem Dei eſſe conditam, & ab ipſomet Deo productam, facile in ejus amorem rapitur. 43. *Inimicus diligendus propter Deum.* Auguſt. Gregor. Maxim.

Secundò diligendus eſt inimicus propter ſe ipſum. Hugo: *ipſe magis indiget*, ſcilicet noſtro amore, ut illo convictus odium deponat. Et quia multoties noſtra ope, ac auxilio eget, quod indigenti non eſt negandum. Contempto Saule, pro Rege habendo inſtant Iſraëlitæ: petunt tamen ab ipſo Samuele ut non ceſſet pro eis orare ad Dominum. Quamvis ait Samuel: *Abſit autem à me hoc peccatum, ut ceſſem orare pro vobis, & docebo vos viam bonam, & rectam*, 1. Reg. cap. 12. n. 23. Quamvis enim illi inimico animo eſſent in Samuelem, ac filio ejus, tamen ipſe teſtatur, tale nefas non eſſe commiſſurum, ut eis ſuam opem, ac auxilium, oratione, & doctrina denegaret; ſed à ſua magna charitate, ac veluti ab eorum indigentia movebatur Propheta, ut pro eis, ad Dominum deprecatur. D. Gregor. Magnus ibi. *Quid eſt ergo, quod dicit: Abſit à me hoc peccatum: niſi quia vir ſanctus ad charitatis verticem ſublimatus, non ſolùm diligebat amicos, ſed ipſius etiam amplectebatur inimicos? legis quidem veteris mandato inſtructus; ſed novæ gratiæ fulgoribus illuſtra*

44. Hugo. *Inimicus diligendus propter ſe.* 1. Reg. 2. *Noſtra opes non eſt neganda indigentibus.* Gregor.

illuſtratus, *licentiam vetuſtatis Evangelica perfectione reprehendit.*

45. Hugo. Tertiò, inimicus diligendus propter nos. Ait Hugo: *Propter nos diligendi, quoniam utiles nobis; quoniam ducunt nos ad portum? quoniam debita noſtra perſolvunt,& rubiginem removent, & humorem.*

Per inimices maximè exercitamur.

Dilectio inimicorum nobis valde utilis; nam per eam ducimur ad portum: nam ſi remittimus inimicorum debita; Deus dimittit nobis debita noſtra; ac per eos maximè exercitamur ad rubiginem peccatorum deponendam, & ad magnum gratiæ,ac donorum augmentum proficimus.

46. Anna cùm eſſet ſenili,& ſterili ætate, peperit filium Samuelem, quo maximè ipſa eſt illuſtrata, & commendata, ita ut ipſa decantet: *Sterilis peperit plurimos*, 1.Reg.2.n.4. Quia cùm dediſſet in lucem Samuelem, erat unus pro multis. Sed unde promeruit vincere ſterilitatē naturæ,& tantum, taleṁque habere filium? Domi erat Annæ Phenenna æmula ejus. *Quæ affligebat eam, & vehementer angebat: in tantum, ut exprobraret, quòd Dominus concluſiſſet vulvā ejus*, 1.Reg.1.n.6. Hoc eſt, Phenenna graviſſimè vexabat, & moleſtabat Annam,eamque opprobriis, & contumeliis inſectabatur,ut dicat Chryſoſt.*homil.1.de Anna*,quod æmula ejus injuriarum tempeſtatem in eam conjiciebat. At illa numquam ei reſpondit,ut benè colligunt ex textu, Abulenſ.Hugo,& alij;ſed abſque ulla commotione iræ, & odij, ut notat Chryſoſt. *citatus*,eam in intima charitate, ac dilectione habebat,itaut nunquam de ea ad virum conqueſta fuerit,nec ullam querimoniam fecerit, Et meritò quæ æmulam ſuam tanta patientia, ac dilectione eſt amplexa, non ſolùm interiori gratia,& gaudio repletur,itaut ipſa dicat: *Exultavit cor meum in Domino, & exaltatum eſt cornu meum in Deo meo*, 1.Reg.2.n.1.ſed in utero habet filium Sacerdotem, Prophetam,& Sanctum,judicem ac gubernatorem populi.D. Chryſoſt. citatus. *Mulier hæc non eſt indignata: quo magis ſibi conciliavit Deum. Sic enim res habet, quoties opprobriis milleque malis affectis, convitiantes excelſo ferimus animo, majorem nobis à Deo benevolentiam conciliamus.* In eadem homilia pergit S. Pater, & probat exemplo Davidis, & Jobi.

1. Reg. 2. — 1. Reg. 1. — Chryſoſt. — Abulenſ. Hugo. Chryſoſt. — *Ex dilectione inimicorum multa bona comparamus.* — Chryſoſt.

QUÆSTIO VII.

Quàm utilis,ac neceſſaria inimicorum dilectio, multiplici ratione oſtenditur.

47. Idem. DE hoc puncto aliqua jam dixi ſuperiori quæſt. quod multis aliis rationibus hîc eſt comprobandum. D. Chryſoſt. *in imperfecto hom. 15.* pulchrè quatuor rationes aſſignat. Primò. *Si juſtum fuiſſet, ait, inimicos odire, Deus te inimicum ex gentibus numquam in ſuam ſuſcepiſſet dilectionem*, Deus eſt totius rectitudinis fons, omniſque bonitatis exemplar: ſi enim bonus non eſſet amor inimicorum, Deus, cùm nos adhuc inimici eſſemus,non reconciliaret nos ſibi, *Rom.5.n.10.* ſed ſic dilexit nos, ut pro nobis unigenitum filium ſuum daret. Ergo licita, & valde præcellens eſt inimicorum dilectio. Et inimicos amore proſequamur,ut Deum maximè imitemur. Doctiſſimus Idiota *lib. 2. Contemplat. c. 3.* cum Deo loquens *Nil tibi in natura ſimilius eſt, quam homo, qui malevolis, & inimicis, ſe lædentibus placabilis eſt. Qui enim diligit inimicum, imitatur te qui dilexiſti nos, cùm adhuc inimici eſſemus.*

Dilectione inimicorum Deum maxime imitamur. — Idiota.

48. Chryſoſt. Secundò idem Chryſoſtom. citato loco, *Cùm mundus, ait, ſit ſcandalis plenus, ſi amicos voluerint diligere tantum,non poterunt invenire, quos diligant. Et ita fit, ut ſi decreverit homo, inimicos odire, neceſſe eſt, ut odiat omnes, & odiatur ab omnibus.* Ac ſi dicat:Non adeſt verus amicus, ſed omnes ſunt veluti inimici: ut ergo aliquem diligas, inimicum dilige; nam ſi volueris amicum tantum amore proſequi, à te nullus diligendus erit.

Si amicus tantum diligendus nullus diligendus.

49. Idem. Tertiò;idem Chryſoſt. *Puto, ait, quòd non tantum pro inimicis noſtris Chriſtus iſta mandavit, quantum pro nobis: non quia illi digni ſunt, ut diligantur ab aliquo, ſed quia nos non ſumus digni, ut aliquem odiamus.* Quamvis enim inimicus non ſit dignus, ut noſtra benevolentia amplectatur; tamen nos,cùm ſimus Chriſti diſcipuli,ac ad beatitudinem conditi,non ſumus digni,ut aliquē habeamus in odio: nam odium,ut ait ipſe Chryſoſtomus,maximè ſordidā,& fœtidā reddit animam.

Nos cum ſimus Chriſtiani, non ſumus digni ut aliquem in odio habeamus.

50. Chryſoſt. Quartò idem Chryſoſtom. *Si oderis inimicum, tantum ampliùs tibi nocuiſti ſecundùm animam, quàm illi ſecundùm corpus. Et forſitan nihil noces odiens eum; te autem ipſum ſine dubio lædis.* Inimicus non eſt odio habendus,ſed diligendus; tuum odium, nullum nocumentum illi affert, ſed tibi maximè nocet, quamque animam necat. Videt impius juſtum ſuperexaltatum,& tunc ait Regius Vates Pſalm.111.num. 9. *Peccator videbit, & iraſcetur, dentibus ſuis fremet, & tabeſcet; deſiderium peccatorum peribit.* Peccator videt, ira, odio, ac malo deſiderio conſumitur. Sed hoc nihil officit juſto, ſed tantùm ipſi peccatori dat nocumentum,nam ille tabeſcit,& conſumitur. Brunonius: *Tabeſcet peccator in perditione ſua, & peccatorum deſideria ſucciſa marceſcent.*

Odium noſtrum, non inimico, ſed nobis nocet. — Pſalm.111. — Brunon.

51. Valer. Quintò. D. Valerianus homil. 12.de bono Pacis. *Fortè illi, ait, quem recens pulſat injuria, videntur iſta, Diligite inimicos veſtros, non convenire rationi. Sed reſpiciat, quicunque eſt, ad vitæ quietem, & intelligat, quia inimicum dilexiſſe, viciſſe eſt. Duplex in patientia manet victoria, hominem viciſſe proprios animorum motus, & temperaſſe mores alienos. Plena victoria eſt, ad clamantem tacere, & non reſpondere provocanti: habes enim mercedem & de tua patientia, & de fratris medela.* Ab odio inimicorum abſtinemus; magnam victoriam ac mercedem inde conſequimur, ut etiam conſiderat *citatus* Chryſoſtomus. Imò non una victoria, nec una merces,ſed duplex victoria, ſicut & duplex ibi merces invenitur. Una victoria, dum homo proprios ſuos contra inimicum refrænat appetitus; altera verò, dum furioſos inimici impetus ſua dilectione, ac benignitate componit,& temperat, ipſumque ad amicitiam provocat: ac proinde dum inimicum diligis, duplici inſignitis victoria,una de te,altera reportata de hoſte. Duplicem etiam habes mercedem, unam de tua patientia, alteram de fratris animo, quem tua es dilectione lucratus.

Per inimicorum dilectionē duplicem victoriam,ac mercedem conſequimur.

52. Fulgent. Sextò.D.Fulgentius ſerm.de charitate aliàs 6. *Ipſe nobis docet, quid pro charitate redditurus ſit dignis, qui eandem charitatem donare dignetur indignis. Dicat Dominus, & magnitudinem nobis ſuæ promiſſionis oſtendat: Ut ſitis filij Patris veſtri, &c. Si autem filij, & hæredes. Poſſeſſio enim eſt bonorum iſta communis, non terrena utique: ſed cœleſtis,*

cæleſtis ; & ideo nullum in ea facit anguſtari perſona conſortis. Per charitatem aſſequitur homo filiationem Dei, ac hæreditatem regni cœleſtis, quæ non eſt, velnti terrena, ac temporalis, quæ conſortio alicujus perſonæ limitatur, ac finitur ; ſed cœleſtis beatitudo abſque alicujus diminutione ad omnes ſe extendit, omnibuſque communicatur. Ita etiam charitas non anguſtatur in aliqua perſona, ſed omnes abſque alicujus ſeparatione amplectitur, ſive amicos, ſive inimicos, ſive dignos, ſive indignos. Et ex eo, quod fertur ad amicos, non minuitur quoad amicos ; ſed inde magno augmento creſcit, & proficit. In hunc ſenſum interpretatur D. Ambroſius *lib. de Iſaac, & anima, cap.* 4. illa verba Cant. 4. num. 6. *Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano.* Ubi enim eſt charitas, ibi impetus magnus deſcendit à Libano, nec in uno, vel altero reprimitur, ſed in omnes exuberat hortos.

Charitas non limitatur in aliqua perſona.

Ambroſ. Cant. 1.

53. Idiota. Septimò. Doctiſſimus Idiota lib. 1. Contemplation. cap. 30. *Odium,* ait, *mors eſt animæ. Et contrà unio per dilectionem tecum, vita. Sicut igitur quilibet naturaliter amat vitam corporalem, & mortem timet ; ſic amare veram debet dilectionem, & vitare odium.* Quia, qui non diligit, manet in morte, 1. Joan. 13. num. 14. *In morte enim culpæ jam talis eſt, & debitor eſt mortis æternæ.* Naturalis eſt unicuique appetitus vivendi. Vis mortem fugere ? Odium declina. Vis vitam habere ? charitatem in omnes tene. Charitas vita eſt animæ, & mors tui inimici, ut glorioſè vivas, & triumphes. Nam, ut ibi ait ipſe Idiota, nihilo magis vincitur, confunditur, ac debilitatur diabolus, quàm inimicorum dilectione.

Odium, mors animæ dilectio, vita.

1. Joan. 13.

Inimicorum dilectione vincitur diabolus.

54. Valer. Octavò. Dilectio inimicorum multum bonum operatur, ut explicat S. Valerianus *hom.* 12. qui eam habet, legem adimplet : nam, ut ait Paulus Rom. 13. n. 10. *Plenitudo legis, dilectio.* Unde eleganter ait *ibi* D. Remigius. *Ubi charitas, quid eſt, quod poſſit deeſſe ; ubi charitas non eſt, quid eſt, quod poſſit eſſe ?* Et qui hanc habet in inimicos, omne cœlum, ut dixit D. Paſchaſius *lib.* 3. *in Matth.* ad ſe trahit, & inclinat in ſui defenſionem, ac patrocinium : nam tota curia cœleſtis in charitate fundata eſt ; & ubi tantam in inimicos charitatem videt, illuc tota maximè propendit, & inclinatur.

Rom. 12.

Remig.

Ubi charitas ibi omne bonum.

55. Cùm Tobias junior proficiſceretur in Rages civitatem Medorum, ex divina providentia ei datur in ſocium itineris Raphaël Angelus, ad ſui cuſtodiam, ac defenſionem à multis periculis. Tob. 5. n. 5. In Meſopotamiam pergit Jacob, & antequam veniret ad fratrem ſuum Eſau, *fuerunt ei obviam Angeli Dei, quos cùm vidiſſet Jacob, ait : Caſtra Dei ſunt hæc,* Geneſ. 32. n. 1. & 2. Meritò advertit *ibi* Rupertus, quòd unus Angelus ei non apparuit, ſicut aliis accidit ; ſed magna ei Angelorum multitudo ei obviam venit. Cur ergo Tobiæ in itineris ducatum, ac ad ſui cuſtodiam unus Angelus aſſignatur, at verò Jacob ad viam præparandam, ac auxilium præſtandum, caſtra, ac exercitus Angelorum deſcendunt ? & non ita mutata apparentia, Raphaël venit ad Tobiam ; ſed tam detecta præſentia, ut ab eo cognoſcerentur, ac viderentur ? Quænam tanti diſcriminis ratio ? Pro puero Tobia clamabant virtutes parentis, orationis affectus, in eleemoſynis pauperum charitas, in mortuis ſepeliendis pietas, in laboribus patientia, *Tob.* 12. *à num.* 6. At in Jacob aderat eximia charitas, & dilectio in fratrem ſuum Eſau, qui hoſtili, adversóque odio eum fuerat inſectatus *Geneſ.* 27. *num.* 41. Meritò hîc ſe exhibent Angelorum caſtra. D. Ambroſ. lib. 2. de Jacob. cap. 6. *Caſtra Dei ſunt hæc : perfectis enim & fidelibus divina ſolent adeſſe præſidia, perfectus enim, qui cogitabat de reconciliatione fraterna, itaut humilitate etiam invitaret, officiis acquireret, muneribus quoque emendam putaret.* Ubi virtutes orationis, eleemoſynæ, pietatis, ſepulturæ, ac patientiæ relucebant, ſat eſt veniat unus Angelus in ſui auxilium, ac defenſionem : at ubi charitas in inimicos ſe prodit, & manifeſtat, totum cœlum ad ſe rapit, & trahit ; & non unus Angelus, ut accidit aliis, ſed exercitus Angelorum advolant, & deſcendunt, in ſui patrocinium atque munimen ; & non patiuntur Angeli, ibi obvelati, occultatique adeſſe ; ſed ita, ut videantur, & agnoſcantur.

Geneſ. 50. Rupert.

Ambroſ.

Dilectio inimicorum in ſui auxilium trahit cœlum, & exercitus Angelorum.

Cùm Simon Machabæus ſuſciperet populi principatum, multis locutus eſt verbis quanta ipſe, *& fratres ejus, & domus patris ſui fecerint,* pro legibus, pro Sanctis, 1. *Machab.* 3. *n.* 3. Et tamē nullum ſignum in confirmationem eorum, quæ dicebantur, cœlum exhibuit. At verò Samuel oſtendens innocentiam ſuam coram omni populo, & ſe liberum ab omni crimine comprobans ; *Loquimini de me coram Domino, utrùm bovem cujuſquam tulerim,* &c. 1. Reg. 15. n. 3. Cœlum ſigna præbet : *Dedit Dominus voces, & pluvias in illâ die,* ibid. 19. Cur ergo illic nullum prodigium oſtentat cœlum, hîc verò maximè : Simon oſtendebat glorioſas ſuorum virtutes, ac mortes pro lege, pro templo, ac Sanctis : at Samuel explicabat ſui egregij animi virtutem, ac integritatem, adjuncta ſimul dilectione inimicorum, ut ſuprà dixi : *Abſit à me hoc peccatum, ut ceſſem orare pro vobis,* 1. Reg. cap. 12. n. 22. ut *ibi* ait D. Ambroſius, proximè datus : *Dicit Abſit à me hoc peccatum : niſi quia vir ſanctus, ad charitatis verticem ſublimatus, non ſolùm diligebat amicos, ſed etiam ipſos amplectebatur inimicos.* Et ubi charitas tantis ſignis radiabat in inimicos, non potuit cœlum ſe cohibere, quin pro illius patrocinio ſigna, & prodigia daret, ac multis reſplendeſceret, & coruſcaret. 56.

1. Mach. 3.

1. Reg. 15.

1. Reg. 12. Ambroſ.

Pro inimicos diligente cœlum ſigna, & prodigia facit.

Quæstio VIII.

Quid illuſtrius, diligere amicum, an inimicum ?

HOc Chriſti mandatum de dilectione inimicorum non aufert, nec pervertit ordinem charitatis. Et quamvis Dominus præcipiat diligere inimicos ; non tamen mandat, eos diligere æqualiter, vel magis, quàm amicos : hi enim ex ſuo genere plus diligendi ſunt, ut rectè docet Origenes *hom.* 2. *in Cantic.* D. Hieronym. *lib.* 1. *contra Pelagianos,* S. Thomas 2. 2. *q.* 27. *art.* 7. Nam dilectio amici ex ſuo objecto præeminet ; magis enim conſentanea eſt ordini charitatis ; nam amicus eſt nobis magis conjunctus. Et ſicut melius eſt, diligere patrem, quàm extraneum ; juſtum, quàm peccatorem ; amicum, 57.

Origen. Hieron. S. Thom.

Amici ex ſuo genere magis diligendi, quam inimici. quàm alienum: ita etiam ex ſuo genere melius eſt, diligere amicum, quàm inimicum. Deinde à contrario: pejus eſt, odiſſe amicum, quàm inimicum; privat enim majori honeſtate: ergo ex ſuo genere melius eſt diligere amicum, quam inimicum.

58. *Dilectio inimici majoris meriti.* Quænam verò ex his duabus dilectionibus ſit majoris meriti, controvertunt Theologi. Tamen quod dilectio inimici propter Deum, cæteris paribus, in ſe perfectior ſit dilectione amici, docent Durandus *in 3. diſt. 30. quæſt. 2.* Carthuſianus *ibid. quæſt. 1,* citant Albertum *ibid.* D. Bonaventura *art. 1. quæſt. 6.* Richardus *art. 1. quæſt. 3.* Malderus 1. 2. *quæſt. 27. art. 7.* Et videtur expreſſa ſententia D. Thomæ *ibi,* prout docet, quòd hæc dilectio eſt fortior, & ferventior. Pro hac ſententia ſtant Toletus *in cap. 6. Luc. à n. 39.* Ægidius Lovan. *diſp. 24. dub. 8. num.* 154. Et hæc videtur de mente D. Auguſtini *in Enchiridion, cap. 73. & 74.* ubi affirmat, diligere amicos, eſſe incipientium, & proficientium, at verò diligere inimicos eſſe perfectorum. (Durand. Carthuſ. Albert. Bonavent. Richard. Malderus. S. Thom. Toler. Lovan. Auguſt.)

59. *Fundamentum hujus ſententiæ.* Fundamentum hujus doctrinæ eſt; Quia ea dilectio eſt perfectior, magiſque meritoria, qua Deus magis appretiativè diligitur: atqui, cæteris paribus, diligens inimicum propter Deum, eo actu appretiativè magis diligit Deum, quàm diligens amicum propter Deum: nam qui diligit inimicum, à quo multoties eſt injuriatus, magis ſe ipſum vincit, ac ſuos appetitus refrænat, & magis contemnit vanitates ſæculi, quàm alter diligens amicum: ergo illa dilectio eſt perfectior, magiſque meritoria.

60. *Quomodo intelligenda.* Dixi, *cæteris paribus*, quia ille, qui ex charitate propter Deum pro ſalute ſpirituali proximi vitam diffundit, magis appretiative diligit Deum, quam ille, qui diligendo inimicum, dat ei parvam eleemoſynam. Loquimur autem de his dilectionibus, ſi pares ſunt in intentione, & ab æquali gratia procedant: tunc enim dilectio inimici eſt magis meritoria; non quia ipſum objectum ſecundùm ſe, ſcilicet inimicus, ſit perfectius; ſed quia in tali objecto injurias, odium, ac damnum illarum magnam repugnantiam invenit voluntas, quam dum ipſa vincit, majori, ac fortiori conatu fertur in Deum, propter ipſum contempendo omnia, quæ ſunt ſæculi.

61. Dilectio inimici, regulariter loquendo, eſt purior, perfectior, maximè Deo grata, & cunctis multum admirabilis, quàm amicorum dilectio. Eſt purior, Nam, qui amicum diligit, ſæpe eum amore proſequitur, ob aliquod bonum, quod in eo conſiderat; vel ſaltem movetur ab ipſo debito officio amicitiæ. At qui inimicum diligit, ob nullum aliud motivum hoc præſtat, niſi ob ipſum Deum. Ait Apoſtolus Rom. 12. n. 10. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum.* Pulchrè. D. Valerius. *homil. 12.* ait: *Non dixit: Si eſurierit amicus tuus, ciba illum, nam amicus ipſe ſibi præſtat, ut non eſuriat. Videamus tamen, quid interſit inter eum, qui indigentem amicum paſcit, & eum, qui eſurientem inimicum reficit: ille gratiæ reddit debitum; hic exhibet miſerationis & virtutis exemplum.* In dilectione amici intervenit ratio debiti, & remunerationis; at verò in amore inimicorum ratio virtutis, & miſerationis. (Rom. 12. Valer. *Dilectio amici debitum, inimici verò opus virtutis.*)

62. Eſt perfectior dilectio inimicorum modo ſuprà explicato. Quantam autem perfectionem indicet inimicorum dilectio, ſatis explanat Dominus ſequenti verſu: poſtquam enim ſuos exhortatus eſt ad inimicorum dilectionem, ſtatim ſubjungit: *Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Tanta eſt enim perfectio dilectionis inimicorum, ut per eam aſſimiletur homo divino Patri, ut latiùs *ibi* explicabo. Ait Dominus ad Jeremiam 15. num. 1. *Si ſteterint Moyſes, & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum*; hoc eſt, non exaudiam eos. Sed cur ex omnibus antiquis Patribus hi duo nominantur, tanquam quid valdè magnum, quòd Deus eos non exaudiat? Erant enim hi duo Prophetæ maximè amici, ac familiares Dei, & magna virtutum perfectione condecorati. Sed unde tantam perfectionem ſunt aſſecuti? Ab ipſa inimicorum dilectione, ut teſtatur D. Gregorius Magnus, quæ maximè perficit, & nobilitat animam. Ità ait ille lib. 9. moral. cap. 12. *Cur relictis tot antiquioribus Patribus, ad effundendam precem Moyſes, & Samuel tantummodo præſtantiùs, elegantiúſque nominantur? Quod tamen facilè agnoſcimus, ſi ejus, quâ diligere & inimicos præcipimur, charitatis merita penſemus.* Vide ſupra *num.* 28. 29. & 30. (Jerem. 15. *Ex dilectione inimicorum magna perfectio reſultat.* Gregor.)

63. Eſt dilectio inimicorum maximè grata Deo. In hoc enim maximè complacet Deus, cùm ipſe ſit charitas, noſtra autem charitas ultra dilectionem inimicorum non poteſt procedere, ut ſuprà dixi ex D. Remigio *num.* 29. Unde fit, quòd ipſa ſit Deo maximè grata. Ait D. Gregorius in Paſtorali Admonit. 10. *Virtus eſt coram hominibus, adverſarios tolerare, ſed virtus coram Deo diligere, quia hoc ſolum Deus ſacrificium accipit, quod quidem ante ejus oculos in altari boni operis flamma charitatis incendit.* Illud maximè eſt expendendum, quod de inimicorum dilectione ait S. Pater: *Hoc ſolum Deus ſacrificium accipit.* Sine dubio cor contritum, & humiliatum eſt ei magnum ſacrificium, ac multum acceptabile; dum homo ſeipſum Deo offert, ac conſecrat in hoſtiam, magnum holocauſtum ipſi defertur. Quo ergo fundamento ait magnus Pater: *Hoc ſolum Deus ſacrificium accipit?* Dilectio inimicorum inter omnia noſtra ſacrificia ita Deo complacer, ut hæc ſit ei maximè grata, ac delectabilis, ut nullum aliud ſacrificium cum tanto ſuavitatis odore, ac perjucunditate ipſa acceptet, & accipiat. (Idem. *Dilectio inimicorum maximè grata Deo ſuper omnia ſacrificia.*)

64. Eſt dilectio inimicorum cunctis multum admirabilis. Ait Paulus 1. Corinth. 4. n. 9. *Spectaculum facti ſumus mundo, Angelis, & hominibus.* Et veluti rationem ſubdens ait: *Uſque in hanc horam eſurimus, & ſitimus; perſecutionem patimur, & ſuſtinemus; blaſphemamur, & obſecramus.* Cur Paulus potius in hoc loco, quàm in alio, ſe, ac cæteros Apoſtolos dicit poſitos ante conſpectum mundi, Angelorum, & hominum? Cur omnium intuitus in ſe converti non dicit, dum commemorat verbera, vincula, naufragia, ac perſecutiones? ſed hoc ad hunc locum reſervat? Commemorat hîc: *Blaſphemamur, & obſecramus*, ubi tanta charitas reſplendebat, quòd, cùm malediceretur à ſuis inimicis, tamen non maledicebat, ſed ſua dilectione pro ipſis deprecabatur, ibi inſigniter, ac peculiariter omnium oculos attrahebat. Palatius cap. 5. Matth. circa finem. *Spectant Angeli, ſtupet mundus, attoniti redduntur homines, cùm vident Chriſtianum reddentem, non malum pro malo, ſed bonum pro malo. Ita Apoſtolus* (1. Cor. 4. *Dilectio inimicorum valde mirabilis, omnium oculos rapit.* Palat.)

Apoſtolus: Spectaculum facti ſumus mundo, Angelis, & hominibus. Cur? Quia perſecutionem patimur, & ſuſtinemus; blaſphemamur, & obſervamus. Meritiſſimè hæc Paulus, ſiquidem ſupra omnem naturam eſt, quòd maledicti, afflicti, & blaſphemiis proſciſſi obſecremur.

Quæstio IX.

Quare præcipit Dominus, odientibus benefacere?

65. *Quid ſit benefacere.* BENEFACERE, eſt alicui bene, ſeu bonum facere; intentione, ac voluntate benefaciendi, & non animo nocendi. Hæc neceſſaria ſunt ad benefaciendum, nam poteſt unus alteri parare bonum, non tamen ei dicitur benefacere, ſi illud non tanquam bonum præſtat, dum potius exiſtimat, grave ei nocumentum inferre. Et ideo fratres Joſeph, eum vendentes in Ægyptum, quamvis præſtiterint anſam ſuæ exaltationis, non dicuntur ei benefeciſſe; quia illud machinati ſunt, ut grave ejus damnum. Requiritur ergo, ut ſit donum datum animo benefaciendi. Unde qui alteri exhibet dignitatem, vel aurum, verbi gratia, animo benefaciendi, quamvis illud ei ſit malum, quia inde mors, interius ei occaſionatur, ut notant D. Auguſtinus *epiſt.* 42. & D. Ambroſius *ſerm.* 4. & 20. *in Pſalm.* 118. tamen dicitur, non malum facere, ſed benefacere. *Auguſt. Ambroſ.*

66. *Origen.* Origenes *Dialog.* 1. *de recta fide*, teſtatur: Marcionem abuſum fuiſſe hac ſententia, ut ſuam hæreſim comprobaret, quia fabulabatur, diverſum eſſe Deum veteris Teſtamenti à Deo novi Teſtamenti; nam olim præcepit Deus Hebræis, Amorrhæos, ac cæteros habitatores Terræ promiſſionis occidere; nunc verò in novo Teſtamento mandat, inimicis benefacere. Idem etiam argumentum conficiebat Adimantius, ut refert D. Auguſt. *cap.* 7. *contra eundem.* Sed hæretici turpiſſimè errabant, non intelligentes Scripturas, nec divinam charitatem percipientes. Mandavit Deus Hebræis, tanquam deputatis juſtitiæ ſuæ miniſtris, illas nationes interficere, ut dixi *quæſt.* 1. *in fine*, quod non repugnat cum hoc mandato, ut jam explicavi ſuperiori cap. *Auguſt. Refutatur error hæreticorum.*

67. Ad quæſtionem primò præcepit Dominus ſuis ut benefacerent odientibus. Suprà dixerat, diligerent inimicos; nunc præcipit benefacere, quia, ut ait Simon Caſſianus lib. 10. cap. 23 *Dilectio neſcit in ſua natura feriari, ſed benefaciens, & benefica eſt.* Vera enim dilectio exhibetur, non ſolùm in affectu, ſed etiam in effectu. Unde Paulus nos ad hanc dilectionem exhortans, Chriſti nobis proponit exemplum, & ita ad Eph. 5. num. 1. *Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſſimi, & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam Deo.* Chriſtus Dominus, cùm haberet perfectiſſimam dilectionem, ac charitatem, ſummè dilexit nos interno affectu, & effectu; ſiquidem ſemetipſum tradidit pro nobis hoſtiam in ſalutem. *Caſſian. Vera dilectio eſt in affectu, & effectu, Epheſ. 5.*

68. *Hugo.* Secundò Cardinalis Hugo. Propter duas cauſas præcipit Dominus, benefacere odientibus: primò, propter naturæ conformitatem, homines enim ſunt. Iſai. 58. n. 7. *Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris.* Secundò propter charitatem, tam debitam erga proximum, 1. Joan. 3. n. 17. *qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* quàm propter charitatem debitam erga noſmetipſos. Unde ait Chryſoſt. *Si benefeceris inimico tuo, tibi amplius feciſti.* Non magnam mercedem tibi pollicetur Dominus. Unde ait Theophylactus, quòd illi, qui nos perſequuntur, & tentant, *quodammodo inter benefactores habendi ſunt, nam omnis, qui nos tentat, leviorem facit pœnam, quam pro peccatis ferre debemus*; ſi hoc patienter ſuſtinemus, & non reddimus malum pro malo, ſed bonum pro malo. *Iſai. 58. 1. Joan. 3. Chryſoſt. Beneficia inimico collata, tibi amplius utilia. Theoph.*

Tertiò. Hoc præceptum dabat Dominus ſuis Apoſtolis, ac diſcipulis, quos conſtituebat principes, ac Prælatos totius orbis. Unde ait Beda ad præſentem textum. Lucæ. *Ferè cuncti contra hoc mandatum peocedimus, & præſertim potentes, vel principes, non ſolùm ſi paſſi fuerint contumelias; ſed etſi præſtita non fuerit reverentia adverſarios reputantes, quicumque eos minus reveriti ſunt, quam ſe reputaverint dignos. Eſt autem magnati infamia principum, eſſe promptum ad vindictam*: Creabantur Apoſtoli principes totius orbis, eis mandat Dominus juxta Syriacum: *Bene precamini ei qui imprecatur vobis; & benefacite odientibus.* Valde ignobile, & infame vitium eſt, quòd jus tibi datum inſerviat ad vindictam, ac ad injuriam aliorum, & tuum officium aliis officiat à quibus aliquid paſſus es: ſed quanto magis dignitas te ſublevat, tanto magis tu eſto benevolus, ac beneficus in adverſarium; ei enim negata eſt ulciſcendi licentia, in cujus manu poſita eſt inflictio vulneris; eique includitur vindicta, cui eſt reſervata poteſtas. Ait ſacer textus Gen. 37. n. 2. *Hæ ſunt generationes Jacob, Joſeph cùm ſedecim eſſet annorum.* Si narrantur generationes Jacob, cur non ſcribitur Ruben primogenitus, Judas futurus Rex, Levi Sacerdos, & alij fratres ſeniores; ſed Joſeph primo loco commemoratur? Joſeph ea erat præditus excellentia, ut quamvis ex multis ſomniis ſuper fratres ſuos, à quibus eſt adoratus, ſe videret exaltatum; & in patris amore ſe intelligeret omnibus prælatum; tamen erga fratres eum odio habentes, nihil mali ſit molitus, ſed potiùs beneficiis inſerviret. Hamerus. *Erat in Joſeph aliud virtutis genus; ut tam inſignem fratrum crudelem injuriam, & injurioſam crudelitatem, non modò condonaret, ſed etiam ingentibus beneficiis fratres afficere, in animum induceret:* Et qui tam regali, ac benefico animo pollebat, meritò in catalogo Jacob primas ſedes habet, & primum vendicat locum, quippe qui omni dignitate digniſſimus. 69. *Beda. Turpe eſt, ut ſuperior utatur officio ſuo ad vindictam. Gen. 37. Qui habet dilectionem in inimicos, omnibus præfertur. Hamerus.*

Quartò. Benefaciendum eſt odientibus nos; nam ipſa beneficentia provocat ad amicitiam, emollitque adverſarij animum. Nam ſi reſponſio mollis frangit iram, *Proverb.* 15. *num.* 1. quanto magis illam beneficentia mitigabit. Abimelech à civitate ſua Geraris ejecit Iſaac, & multis deinde eum injuriis affecerunt habitatores terræ illius. *Invidentes ei Paleſtini omnes puteos, quos foderant ſervi patris illius Abraham, illo tempore obſtruxerant, implentes humo*, Geneſ. 26. num. 15. Tamen prolabente tempore ad eum venit Abimelech poſtulans, ut inter eos fierent juramentum, ac amicitiæ fœdus, *ibid. num.* 28. Sed unde 70. *Geneſ. 26.*

Beneficus ſuis beneficus adverſarii animum emollit, Rex Geraris commotus eſt, ut quæreres hominem, quem à tuo regno expuliſti, ac multis ex damnis, & injuriis inſectatus? Iſaac ea fuit animi nobilitate, ut Palæſtinis, à quibus tanta damna exceperat, nunquam intulerit malum, ſed ſemper beneficus extiterit, ac multa benignitate Chryſoſt. hoſpitio exceperit, ut notat Chryſoſt. homil. 52. in Geneſ. *Id, quod Chriſtus, ait, diſcipulis ſuis præcipiens, & admonens, dicebat, ne, ſolos diligentes diligerent, ſed & inimicis charitatem exhiberent, hoc Iſaac nunc multo antea implet, & tanta hoſpitalitate tractat eos, qui eum oderant, omnemque vindictæ cupiditatem animo ſuo excludit.* Qui tam benefico animo erat inſignitus, ut nunquam redderet malum pro malo, obſtinatum Paleſtinorum animum emollit, ac æneum Gentilium cor edomat, ut inde omnes ejus excellentiam indagantes, ejus quoque amicitiam, ac reconciliationem quærant.

71. Matth. 10. Ait Dominus ſuis Apoſtolis: *Ecce ego mitto vos ſicut oves in medio luporum,* Matth. 10. n. 16. Quis unquam bonus paſtor mittit oves, inter lupos? Lupi crudeles hoſtes ovium, ipſas dilacerant, & comedunt. Quomodo ergo bonus Paſtor, meus Jeſus; & tamen oves ſuas mittit inter ferociſſimos lupos? Et, quòd magis eſt, ita diſponit rem, ut & lupi trahantur ab ovibus, & eis *Beneficentia obdurati animi mitteſcunt, ac trahuntur* ſubjiciantur? Intellige myſterium. Deſtinabat Dominus ſuas oves inter ferociſſimos tyrannos, non ut ipſis tyrannis, eos perſequentibus, nocerent, ſed ut cunctis benefacerent, ut eos lacte ſuæ cœleſtis doctrinæ nutrirent, ac lana ſuæ ſanctæ converſationis induerent. Et ubi tanta erat benignitas cum beneficentia tanta, promptè lupi trahendi, & capiendi ab ovibus erant. Totum pulchrè, & latè dixit Albert. Magnus. Alb. Magn. *Mitto oves utilitate, qua utiles, non nocivi depopulatores fuerunt iſti legati. Mitto lacte, ad alimentum, quo nutriuntur, qui modo geniti ſunt infantes. Mitto veſtimento ſanctæ converſationis, quo induere debent homines ſuo exemplo. Et tunc lupi, natura lupina depoſita, ab ovibus capi poſſunt.*

QUÆSTIO X.

Quare Dominus præcipiat orare pro perſequentibus, & calumniantibus.

72. Auguſt. Gregor. MANDAT Dominus, orare pro perſequentibus, & calumniantibus nos. In qua oratione id petendum eſt à Deo, ut docent D. Auguſtin. *ſerm.* 39. *de tempore,* & D. Greg. *lib.* 34. *mor. cap.* 16. ut ipſi reſipiſcant. Ita diſcunt: *Quid aliud pro inimicis orandum eſt, niſi hoc, quod Apoſtolus ait: Ut det illis Deus pœnitentiam, & reſipiſcant à Diaboli laqueis, à quo tenentur, ad ipſius voluntatem.* Et idem D. Auguſtinus *in Pſalm.* 108. Auguſt. *Tria petenda in oratione pro inimico.* ad illa verba num. 4. *Pro eo, ut me diligerent, detrahebant mihi*; orandum eſſe ad Deum inter calumnias, ut animum noſtrum, Deo miſerante, vincamus, quo ferimur in ulciſcendi cupiditatem, cùm detrahitur nobis. Dum calumniis appetimur, orandum eſt pro calumniatoribus, ut reſipiſcant; orandum pro nobis, ut Deus det ſufferentiam, utque noſtrum ulciſcendi appetitum vincamus; atque ut veritas ipſa manifeſtetur, ſicut Suſanna oratione ſua impetravit, *Daniel.* 13. *num.* 42. Cur tamen pro calumniatoribus mandat orare, inquirimus.

Reſpondeo primò, quòd hanc pro inimicis orationem tam inſigniter Dominus ſuis commendat, ut per excelſam, & ſublimem injuriatum ſufferentiam, ac raram, & admirabilem inimicorum dilectionem; nec enim quid majus eſſe poteſt, quàm inimico, & calumniatori, non ſolùm imprecari malum, ſed omnibus viribus deprecari bonum, ac pro ipſo ad impetrandum exorare Deum. Unde de hoc mandato eleganter dixit Tertullianus in Apolog. cap. 31. *Scio,* ait, *præceptum eſſe nobis ad redundantiam benignitatis, etiam pro inimicis Deum orare.* Adeò ſublime eſt hoc virtutis veſtigium, ut videatur quædam Chriſtianæ pietatis redundantia: quam humanum pectus per ſe capere non poteſt, niſi dilatetur, ac corroboretur cœleſti gratia, Deique auxilio: nam calumniatores, pro quibus orandum dicitur, inter omnium inimicorum genera ſunt crudeliores, ut dicam *quæſt. ſequenti*; & tamen pro ipſis orare ad Deum (quod eſt magnum, & rarum beneficium) hoc vires humanæ non præſtant, ſed ſolùm exuberantia, & affluentia divinæ gratiæ facit: etſi in inimico adversùm te creſcit odium, & malignitas; erga illum in te charitas, & benignitas creſcat. 73. *Orare pro inimicis effectus eximiæ charitatis.* Tertull. *Orare pro inimicis, quædam redundantia Chriſtianæ pietatis.* *Si inimici malitia creſcit creſcat & tua charitas.*

Secundò D. Chryſoſtomus ſerm. Deum laudamus tom. 5. *Fuit, ait, quiſquam tibi injurioſus, ingemiſce, ne maledictis inceſſeris: funde lacrimas, non injuriæ gratia, ſed ob injuriam inferentis interitum: quemadmodum & Dominus tuus Judam deploravit; non enim, quòd cruci ſuffigeretur, deflebat, ſed quòd ille eſſet, ad ſui perniciem proditurus. Læſit te quiſpiam; aut contumelia inſectatus eſt; Deum deprecare, ut mox illi concilietur, & parcat; frater enim eſt, & tuum eſt membrum; cùm illum videris vulnere mortali affectum; Dæmon enim illi plagam inflixit, idcirco neque erit rurſum per te exulcerandus, vel aliquo modo calcandus.* Inimicus te opprobriis, & injuriis affecit; in lachrymas prorumpe, non ob injuriam tibi illatam, ſed ob injuriantis miſeram conditionem: & ex illius tam miſera ſorte te obligatum, ac pigneratum agnoſce, ut pro ipſo Deum exores, frater enim tuus eſt. Qui enim injuriam infert, jam veluti extremo morbo laborat; ac proinde orationis ſpe ei ſubveniendum eſt. *Vulnere mortali Dæmon illi plagam inflixit: idcirco neque per te rurſum exulcerandus.* Vide ſuprà *num.* 44. 74. Chryſoſt. *Miſera injuriantis conditio te impellat ad orandum pro illo.*

Tertiò D. Valerianus hom. 13. de bono pacis, *Sine dubio, ait, hic Dominus conſcientiam ficti cordis admonuit; ſciebat enim, dilectionem verbis compoſitam, ac licèt largam, erogationis expenſam geri frequenter ingratam. Ita ergo te oſtendit non invitum illam vindicem tui eleemoſynam feciſſe, ſi inimici tui plagas cœleſti medico ſupplici oratione commendes, & profuſis lachrymis auxilium ſalutis implores.* Videbat Dominus, quòd ſæpe inter homines amicitia, ac dilectio in quadam eſt ſuperficiali apparentia, non verò in intimo corde reſidens. Ne quis cogitaret, quòd ſimilem dilectionem, frequenter inter homines uſitatam, ipſe docebat; addit: *Orate pro calumniantibus vos,* eam enim dilectionem ipſe commendabat, quæ non ſolùm externis verbis, verùm etiam intimo corde, & animo eſſet compoſita, atque ornata; ita ut toto interno affectu pro ipſis calumniantibus 75. Valer. *Deus verus in nobis vult inimicorum amicitiam.*

niantibus à Deo bonum deprecaretur. Expende etiam ea verba S. Patris: *Inimici tui plagas cæleſti Medico.* Qui remedium præſentium malorum, ac calumniarum deſiderat, ulcera, ac plagas oſtendit Medico, qui medicamen valet adhibere; alteri verò dicet, qui nullum levamen poteſt præſtare: ſæpe detractiones ac murmurationes ſunt. Vide *cap.* 1. *n.* 55.

Vulnera illi detegenda, qui valet dare remedium.

76. Quartò D. Gregorius lib. 35. Moral. cap. 7. *Pro ſemetipſo, ait, pœnitens tanto citiùs exaudiri meruit, quanto devotè pro aliis interceſſit, plus enim valere preces ſuas effi it, qui has & aliis impendit; libentius quippe ſacrificium orationis accipitur: quod in conſpectu miſericordis judicis proximi dilectione conditur. Quod tunc veraciter quiſque cumulat, ſi hoc etiam pro adverſariis impendat. Hinc Veritas dicit: Orate pro perſequentibus vos.* Quod totum breviter, & eleganter ex ipſo Gregorio refert Cardinalis Hugo. *Ille ſuas preces multum invaleſcere facit, qui eas pro inimicis effundit.* Valdè præpotens, & efficax eſt oratio, quæ pro inimicis offertur; & tunc nobis etiam faciliùs impetramus, cùm oratio noſtra eſt inimicorum dilectione permixta, velociſſimè enim ad cælum volitat oratio pro inimicis effuſa.

Gregor.

Hugo.

Qui pro inimicis orat velociter impetrat.

77. Cùm tota Ægyptus ranarum plaga premeretur, ait Pharao ad Moyſem, ut pro ipſo, ac populo ſuo oret, Dixitque Moyſes, ad Pharaonem: *Conſtitue mihi tempus, quando deprecer pro te, & pro ſervis tuis*, Exod. 8. num. 9. Sed quomodo, Moyſes, barbaro Regi dicis; ut ipſe aſſignet tempus, ac determinet horam? Fieri enim poterat, ut Moyſes orationem ſuam diffunderet, & Deus poſtulata non concederet, ut aliquando fit; & ideo in oratione maximè eſt inſtandum, & perſeverandū, ut ex illis verbis Domini, Luc. 11. n. 8. *Si perſeveraverit pulſans, propter improbitatem dabit illi*, colligunt Auguſtinus *ſerm.* 29. *de verbis Domini, & ſerm.* 171. *de tempore.* D. Bonaventura *ibi*, & alij. Quomodo ergo tàm confidenter ait Moyſes Pharaoni, ut ipſe præſcribat articulum temporis ad orationem? Oleaſter: *Docemur, quàm fervida ſit oratio noſtra pro inimicis.* Oratio illa pro Pharaone, ac ſervis ejus, fiebat pro infeſtiſſimis hoſtibus; & licet aliquando oratio ſtatim petita ſua non obtineat; tamen certiſſimus erat Moyſes, quod oratio pro inimicis abſque ulla dilatione totum, quod optabat, velociſſimè erat impetratura.

Exod. 8.

Luc. 11.
Auguſt.
Bonavent.

Oleaſter.
Oratio pro inimicis citò exauditur.

78. Tam efficax, & præpotens eſt oratio pro inimicis ad impetrandum tam ea, quæ aliis proficiunt, quàm ea, quæ ſibi maximè grata, jucunda, ac utilia ſunt. Degit per multos annos parens meus Elias in Orbe; transfert ſe ad torrentem Carith, & inde ad viduam Sarephtanam. Et tamen nullam hucuſque revelationem circa Chriſti Domini humanitatem legimus ei communicatam à cælo. Accedit tandem ad montem Carmeli, poſt peractum ſacrificium orans. *Ecce nubecula parva; quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari*, 3. Reg. 18. n. 44. In qua Chriſti Domini humanitatem ei fuiſſe repræſentatam, docent D. Auguſtinus *ſerm.* 201. *de tempore.* S. Eucherius 4. *Reg. ibidem.* S. Thomas *in cap.* 29. *Iſaiæ*, Joannes Hieroſolymitanus *de Inſtitut. Monach. cap.* 31. Vehementiſſimo Elias æſtuabat affectu videndi Chriſti Domini humanitatem. Cur uſque modò viſio tam grata, & perjucunda ei non conceditur, ſed in hac occaſione illa fruitur? Erat Elias orans, ut ait Cardinalis Nicolaus Cuſanus lib. 2. Exercitationum, *pro perfidis Iſraëlitis, pro crudelibus inimicis ſuis*, qui, eum necare, ac interimere avidiſſimè deſiderabant: & ubi preces effunduntur pro hoſtibus, non ſolùm ipſis impetrant aquarum effuſionem, ſed etiam Elias tantum ſibi promeruit, ut jam dignus ſit habitus, qui videat Chriſti humanitatem in umbra, & figura, ut eam venerari, & revereri, quòd ei valde magnum, gratumque erat.

3. Reg. 18.

Auguſt.
Euthym.
S. Thom.
Joan. Hier.

Cuſanus

Qui pro inimicis exorat magna ſibi impetrat.

Quæstio XI.

Quare Dominus præcipiat, inimicos diligere odientibus benefacere, & pro calumniantibus orare, quàm potiùs è contrà.

79. Non ſunt hæc inter ſe mutuò ſeparanda, quaſi non ſit benefaciendum, ac exorandum pro inimicis; & quaſi nos odio habentes, ac calumniantes, non ſint diligendi: hæc enim omnia, nobis incumbit præſtare, tam inimico, quàm odienti, ac calumniatori, quando opus eſt. Et ita ait Paulus Rom. 12. numero 20. *Si inimicus tuus eſurierit, ciba illum.* Quia tamen Dominus hîc hæc tria diviſit, dum ait: Diligite inimicos veſtros, benefacite iis, qui oderunt vos; orate pro calumniantibus, & perſequentibus, ideo hîc hæc ſunt indaganda. Pro quorum explicatione videnda ſunt, quæ dixi *quæſt.* 3.

Rom. 12.

Difficultas.

80. Primò hanc difficultatem explicant Tolet. *in cap.* 6. *Luc. annot.* 45. Lorinus *in Pſalm.* 54. *nu.* 13. *& Pſalm.* 105. *num.* 41. Inimici ſunt illi, qui exteriùs odium profitentur, & non acceptant beneficia, & multoties magna cum ira, & contumelia, quando neceſſitas non urget; rejiciunt: & contemnunt: imò ſi neceſſitate opprimuntur, ægrè ferunt, ſe in eum ſtatum eſſe delectos, ut inimici beneficiis indigeant. Propterea Dominus mandat diligere inimicos; quia hanc dilectionem inimici impedire non poſſunt, nec à ſe abjicere. Qui autem nos odio habent, cùm interiùs ſuum malum effectum teneant, ut explicavi citata *quæſt.* 3. facile acceptant beneficia, ut eo magis ſuum odium occultent, & diſſimulent; ideo eis benefaciendum dicitur; ſicut & pro calumniantibus orare: nam hi etiam multoties dona noſtra abjiciunt: & ſi aliquando munuſculum aliquod eis offerimus, rejiciunt, & inde ſæpe illudendi, ac detrahendi occaſionem ſumunt: & ita inimicis benefaciendum, ut eis iræ non detur occaſio.

Tolet.
Lorin.
Solutio auctorum ad quæſtionem.

Proximo non eſt danda occaſio iræ.

81. Secundò reſpondeo ad quæſtionem. Hanc admirabilem Dominus diſpoſitionem facit, qua vult, ut ſui diſcipuli non minus in virtutibus creſcant, quàm improbi in ſuis vitiis; ac proinde injuriarum augmenta, noſtrarum virtutum incrementa ſequantur; & tantum abſit à nobis iræ ſpiritus, & odij, ut quo magis in nos executa fuerit adverſariorum malitia, eo inde magis nobis detur occaſio, ut charitas noſtra dilatetur, creſcat, & augeatur. Inimicus, cùm ſit ille, qui exteriùs inimicitiam profitetur, diligatur: at nos odio habens, qui crudelior reputatur inimicus, ut

Si vitium in improbis creſcit, virtus & augeatur, in juſtis.

dixi citata *quæſt.* 3. cùm odij venenum ſimulatè in corde retineat, non ſolùm diligendus, ſed etiam eſt beneficio afficiendus, quod eſt *multo majus additamentum*, ut ait Chryſoſtomus *homil.* 19. *in Matth.* Nam Dominus hîc loquitur de beneficentia, quæ procedit ex vera dilectione; & ſic ipſam includit, & aliquid addit, ut notat Toletus *annot.* 40. At verò calumniator, qui inter inimicos omnes graviſſimus eſt adverſarius, ſiquidem omnia opprobria, malum etiam culpæ in nos conjicit, ſummum charitatis opus erga eum habeamus, ut pro ipſo ad Deum preces, & orationes effundamus. Unde D. Baſilius *Orat.* 9. quæ eſt de ira, ſic ait: *Quale enim ſpectaculum, quam gave, & admirandum, ac ſanè nonnihil etiam ipſam humanam naturam exuperans, hominem multis conviciis jactatum, & qui etiam vulnus in facie accepit, quique alia ſexcenta perpeſſus eſt, quæ & verbis, & re ipſa ad extremam infamiam tendunt, non ira incendi, nec ultionem parare, ſed manſuetum pro eo, qui ſibi injuriam intulit, preces adhibere.*

Chryſoſt. Tolet. Baſil.

82. In perſona Chriſti ait Pſalmographus, ut explicant D. Auguſtin. D. Baſilius, S. Hieronymus, Theodoretus, Incognitus, & alij. *Pro eo, ut me diligerent, detrahebant mihi. Ego autem orabam* Pſalm. 108. num. 4. Cum meus Jeſus in Cruce penderet, inimici calumniabantur, & detrahebant: *Prætereuntes blaſphemabant eum.* Matth. 27. num. 39. Ipſe autem pro eis orabat ad Patrem. Auguſtinus ad locum Pſalmi: *Ipſe dicebat, Pater ignoſce illis, quia neſciunt, quid faciunt, quoniam in profundo malignitatis reddebant ipſi mala pro bonis, ille in ſummo benignitatis reddebat bona pro malis.*

Auguſt. Baſil. Hieron. Theodor. Pſalm. 108. Matth. 27. Auguſt.

83. Valde glorioſa eſt, & præexcelſa dilectionis, benignitatis excellentia, ut quanto magis adverſariorum malitia creſcit, tanto magis donis, ac beneficiis charitas explicetur. Ait Regius Vates Pſalm. 80. num. 16. *Inimici Domini mentiti ſunt ei, & erit tempus eorum in ſæcula. Cibavit eos ex adipe frumenti: & de petra melle ſaturavit eos.* Sermo eſt ad litteram de populo Iſraëlitico itinerante per deſertum, ut eſt vulgaris expoſitio D. Baſilij, Auguſtini, Theodoreti, Incogniti, Lyrani, Euthymij, Hugonis, Genebrardi, & aliorum. Dicuntur autem Judæi inimici Domini, ſeu, ut ex Hebræo legit D. Hieronymus, *odientes eum*, quia dum receſſerunt à lege Domini, facti ſunt inimici ejus. Et dicuntur mentiti, quia multoties non ſteterunt promiſſis de ſervandis ejus præceptis; ſed potiùs ſæpe contra Deum locuti ſunt. *Nunquid poterit Deus parare menſam in deſerto? Malè de Deo locuti ſunt*, Pſalm. 77. n. 19. Hos tamen, cùm Dominus traduceret per deſertum, cibavit, & aluit cæleſti manna miſſo de cælo, quod tantis encomiis extollitur in Scriptura, & dulciſſimam aquam de duro ſaxo ſcaturire fecit. Et tamen Chriſtus Dominus amicis ſuis, eum per deſertum ſequentibus, panes, hordeaceos, & paucos piſciculos præbuit, *Joan.* 6. *num.* 6. Cur, Domine, inimici tui, & qui oderunt te, ac malè de te locuti ſunt ſuaviſſimo Angelorum pane ſaturantur; amici verò pane humili, ac hordeaceo? Voluit Dominus hanc glorioſam benignitatem, ac beneficentiam in inimicos ſuos exhibere, ut ſi in tantum excrevit eorum malitia, ut eſſent inimici & mentientes, ac odientes eum, & ejus calumniatores, in tantum ſe divina charitas explicaret, ut eos cæleſti aleret cibo, ut ita divina bonitas maximè exaltaretur, & impœnitens cor eorum cunctis fieret manifeſtum, ſiquidem tot, tantiſque non valuit beneficiis emolliri. Palatius in cap. 5. Matth. *Hanc gloriam ſibi comparat divina dilectio, quod eos exaltat altiùs, qui lapſi erant fœdiùs. Fortiſſima eſt Dei noſtri dilectio, attingens à fine uſque ad finem. Quàm eleganter hoc dictum eſt in Pſalmo: Inimici Domini mentiti ſunt ei; cibavit eos ex adipe frumenti, & de petra melle ſaturavit eos: cùm tamen amicis dederit panes hordeaceos, & pauculos piſciculos.*

Pſalm. 80. Baſil. Auguſt. Theodor. Incogn. Lyran. Euthym. Hugo. Genebrard. Hieron. Pſalm. 77.

Glorioſum, & excelsū valde inimico, ac odienti magnum præſtare beneficium.

Palatius.

QUÆSTIO XII.

Si inimici ſunt diligendi, eſtque eis benefaciendum, quando ſæpe in ipſos Sancti malum imprecabantur?

84. QUAMVIS præceptum Domini ſit, quòd inimici ſunt diligendi, & eis benefaciendum, non tamen inde eſt prohibitum, ut notant D. Auguſtinus *Epiſtol.* 48. Chryſoſtomus *homil.* 47. *in Matth.* alteri malum inferre, ſeu aliquod malum optare juſtitiæ zelo, propter bonum commune, vel ad utilitatem ipſius delinquentis, vel ad correctionem, & emendationem aliorum, ut faciunt judices, reos punientes. Sicut enim Medicus membrum ſcindit, non quia in odio habeat infirmum, ſed quia ipſum diligit, tamen illud exequitur ad ſanitatem totius corporis; ſic & aliquando licet aliquod malum temporale optare propter bonum ſpirituale animæ, vel propter conſervationem totius corporis reipublicæ, zelo juſtitiæ. Et in hoc ſenſu dixit Paulus maledictionem Senatus præſidenti: *Percutiet te Deus, paries dealbate*, Actor. 23. num. 3. & 2. Timoth. 4. num. 14. contra Alexandrum Ærarium: *Reddat illi Dominus ſecundùm opera ejus.* Et Elias 4. *Reg.* 2. *nu.* 10. quando contra quinquagenarios protulit? *Deſcendat ignis de cœlo, & devoret te.* Omnes hæ maledictiones erant plenæ juſtitiæ zelo.

Abulenſ. Chryſoſt. *Zelo juſtitiæ ac propter bonum commune poteſt alicui malum imprecari.* Actor. 23. 2. Tim. 4. 4. Reg. 1.

85. Unde rectè infert D. Auguſtinus *lib.* 1. *de doctrina Chriſtiana, cap.* 25. licitum eſſe, deſiderare quoſdam iniquos è medio auferri, ne multis aliis noceant, quia, ut rectè ait S. Pater, non eſt eos odio habere, ſed plus diligere bonum commune, quàm privatum, quod ipſa ratio naturalis faciendum docet, totum parti præferendum eſſe. Conſtat ergo, ut bene docet D. Gregorius *lib.* 4. *moral. cap.* 6. quòd illud maledicere, ac malum optare, eſt prohibitum, quod non ex zelo juſtitiæ, aut boni communis, ſed ex vindictæ livore, aut odio, ſeu ira procedit.

Auguſt. *Licet aliquando optare, ut iniqui è medio auferantur.* Gregor.

86. Tria contra hanc doctrinam objicit D. Auguſtinus *lib.* 1. *de ſerm. Domini in monte cap.* 22. & *ſerm.* 59. *de tempore*, quæ omnia claritatis gratia breviter pono, & reſolvo. Primò. Quia in Scriptura ſæpe fiunt multæ imprecationes contra iniquos, ut Pſalm. 66. *Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum*; & multa alia, quæ *ibi*, aliiſque locis dicuntur. Reſpondet S. Pater, quòd ſunt dicta ſpiritu prophetico, quo prænuntiantur ea, quæ eventura erant. Quæ ſolutio eſt vera, & ita multoties ſimilia ſunt prolata in Scriptura. Et etiam

Auguſt. Pſalm. 66. *Propheta ſub ſpiritu multa mala futura prænuntiabant.*

etiam Sancti illa dicebant per modum correctio-
nis,& reprehenſionis illorum, qui arguebantur;
inque aliorum utilitatem,qui talia audiebant, ut
ipſi vel emendentur, vel à ſimilibus caveant.

87. Auguſt. 1. Joan. 5. Secundò objicit D. Auguſtinus illud Joan. 1.
cap. 5. num. 16. *Eſt peccatum ad mortem, non pro
illo dico, ut roget quis.* Ergo quando calumniato-
res committunt peccatum ad mortem, non eſt
orandum pro illis. Supra hunc locum multa con-
gerunt Recentiores, ut videre eſt apud Benedi-
Juſtinian. Cornel. ctum Juſtinianum, Cornelium à Lapide,& alios.
Quod ad noſtrum intentum pertinet, conſidera-
to texta Joannis, facilis eſt ſolutio. Ait Joannes.
*Qui ſcit, fratrem ſuum peccare peccatum non ad
mortem, petat, & dabitur ei vita peccantis non ad
Legitimus ſenſus. mortem. Eſt peccatum, ad mortem, non pro illo,
dico, ut roget quis.* Non prohibet Joannes, orare
pro peccante peccatum ad mortem; ſed tantùm
ait: *Non dico, ut roget quis*; nam antea dixit pro
peccante non ad mortem orandum eſſe cum
fiducia, quaſi nos certos faciens de impetranda
vita pro eo: at verò de peccante ad mortem non
ſic dico,ut rogetis,quia impetrationem non pro-
mitto, nec de ea vos certos facio; non tamen
prohibet pro tali orare.

88. Auguſt. Apoc. 6. Tertiò objicit Auguſtinus illud *Apocal.* 6.
num. 10. ubi ſancti Martyres clamant ad Domi-
num: *Vindica ſanguinem noſtrum.* Ergo viden-
tur contra ſuos perſecutores orare. Reſpondet
Auguſtinus *citatis locis*, quod ſancti Martyres
non petebant vindictam contra homines, ſed
contra regnum peccati, quod exorabant everti,
& deſtrui: nam ab hujuſmodi regno peccati, &
idololatriæ in Eccleſia multæ factæ ſunt perſe-
Chryſolog. cutiones, hæc ergo mala volebant auferri. Ali-
ter explicat Chryſoſtomus *in Pſalm.* quòd vin-
dicta, quam ſancti Martyres petebant, nihil
aliud eſt, quàm tyrannorum confuſio. Petebant
ergo, ut Deus miracula faceret, & ita potentia
Chriſti manifeſtaretur, ut ejus inimici confunde-
rentur. Et hanc adverſariorum Chriſti confuſio-
nem, vindictam ſui ſanguinis dicunt, quia non
tam paſſionem, ac mortem ſuam, quàm, quæ in
Chriſtum jactabantur, blaſphemias ſentiebant,
Pſal. 68. juxta illud Pſalm. 68. num. 10. *Opprobria expro-
brantium tibi ciciderunt ſuper me.*

QUÆSTIO XIII.

Quid in hac doctrina tradat Chriſtus Dominus ex præcepto, quid ex conſilio?

89. TRIA dicit Chriſtus Dominus, Primò: *Di-
ligite inimicos.* Secundò: *Benefacite.* Tertiò
Orate, quid in unoquoque ſit ex præcepto; quid
ex conſilio, eſt inquirendum, ac breviter expli-
candum; nam hoc exactè diſputare, pertinet ad
materiam de charitate.

90. Ad primum. *Diligere* duo dicit: primum, non
habere odium; ſecundum, habere poſitivum di-
lectionis actum. Quantùm ad primum, ex præ-
Inimicus non eſt odio habendus. cepto charitatis tenemur, non odiſſe inimicos.
Hæc reſolutio eſt vera doctrina Catholica, ut
patet *ex quæſt.* 1. Nam inimicus eſt proximus,
odium autem proximi eſt intrinſecè malum, eſt
enim odium rei bonæ, & per ſe amabilis. Loqui-
mur hîc de inimico,non formaliter, quà iniquus
& peccator eſt, ſed quatenus eſt homo: nam
culpa, & vitium poteſt haberi in odio.

Secundò. Ex præcepto charitatis tenemur,actu 91.
poſitivo amare peccatores, & inimicos. Patet ex
verbis Chriſti: *Diligite inimicos veſtros*; quæ
verba non ſolùm continent conſilium, ſed etiam
præceptum, ut exponunt communiter Patres, Chryſoſt.
D. Chryſoſtomus,D. Auguſtin. D. Hieronymus, Auguſt.
D. Paſchaſius, S. Valerius *homil.* 12. & 13. *de bo-* Hieron. Paſchaſ.
no pacis, & alij. Et docent Concil. Carthagin. Valerius.
IV. *cap.* 93. & Agathen. *cap.* 22. Nam inimicus Conc. Carth.
eſt proximus, & capax beatitudinis; ergo dili- Conc. Agat.
gendus. Vide *q.* 1.

Tertiò. Ex vi hujus præcepti ſolùm tenemur, 92.
per ſe loquendo, præſtare communia & genera-
lia ſigna amoris erga inimicum, eo modo, &
tempore, quo ad alios homines: nam ex genere
ſuo mortale eſt peccatum, à communibus bene-
ficiis, auxilijs, & orationibus, ac benevolentiæ
ſignis inimicum excludere; talis enim exceptio,
odij eſt, & inimicitiæ ſignum, ac parit ſcanda- D. Thom.
lum. Ita docent D. Thomas 2.2 *quæſt.* 25. *art.* 8. & Navarr.
9. Sylveſter *verb. charitas, quæſt.* 6. Navarrus *cap.* Sylveſter.
24. *num.* 75. Suarius *diſp.* 5. *de charitat. ſect.* 5. Suarius.
num. 6. Dixi, *per ſe loquendo*, quia per accidens
ob vitandum ſcandalum, vel ſignum odij, tene-
mur, aliquot peculiaria ſigna exhibere inimico.
Verbi gratia. Per ſe non obligamur ad ſalutan-
dum inimicum, quia hoc non tenemur præſtare
erga alios; tamen per accidens ob vitandum
ſcandalum aſtringimur ad ſalutandum,ut docent Cajetan.
citati auctores, & Cajetanus, Bagnez 2. 2. *quæſt.* Bagnez.
25. *art.* 9. Suarius *alleg. num.* 8. Reginaldus *lib.* 17. Suarius.
num. 124. Bonacina *de charitate diſp.* 3. *quæſt.* 4. Reginald.
p. 3. *num.* 3. Bonacin.

Peculiaria verò dilectionis ſigna, ut eſt con- 93.
verſatio, vel rei alicujus donatio, conſilium eſt,
non autem præceptum,ea inimico exhibere, niſi
aut talium ſignorum privatio ſpirituali inimici
noceat ſaluti, aut aliquod grave inde temporale
damnum reſultet; quia his ſtantibus, talia pe-
culiaria ſigna exhibere, præceptum eſt, ut docet Tolet.
Toletus *in cap.* 6. *Luc. annot.* 38. & auctores ſuprà
citati.

Ad ſecundum, & tertium, *Benefacere*, *orare*, 94.
idem proportionaliter eſt dicendum, ut docent
auctores citati. *Benefacere* enim duo dicit: pri- *Quid ſit de*
mum, non malum facere, nec reddere malum *præcepto,*
pro malo; quod eſt de præcepto modo ſuperio- *quantum ad*
ri *quæſt.* 1. explicato *in principio.* Secundò, *Bene-* *benefacien-*
facere dicit facere bonum poſitivè. Et tenemur *dum, & oran-*
ex præcepto, à communibus beneficiis, ſicut *dum.*
etiam à communibus orationibus non exclude-
re inimicum, ut jam dixi *in hac quæſt.* Quantum
verò ad particularia beneficia, ea conferre ini-
mico, aut odium habenti, ſi extremâ, aut gravi
neceſſitate laborat, ſeu aliqua ſcandali ratio in-
tervenit, præceptum eſt. Extra hos caſus verò,
conſilium, ſicut & peculiares orationes pro
calumniatoribus facere.

Matth. 5. *n.* 45. Ut ſitis filij Patris veſtri
qui in cœlis eſt,qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos & pluit ſuper juſtos, & injuſtos.

VER

VERSIONES.

Euthymius.	Ut efficiamini filij patris veſtri, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper malos, & bonos.
Simon Caſſianus lib. 10. cap. 27.	Ut ſitis filij Patris veſtri Altiſſimi, qui in cælis eſt; qui, Solem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos; & pluit ſuper juſtos, & injuſtos, & benignus eſt ſuper gratos, & ingratos.
Chromantius.	Solem ſuum oriri jubet.
Vatablus.	Quia Solem ſuum exoriri ſinit.
Arias.	Solem ſuum producit.
Syriacus.	Quia facit oriri Solem ſuum ſuper probos, & improbos; & facit deſcendere pluviam ſuam ſuper æquos, & iniquos

EXPOSITIO.

95. *Eximius honor nobis proponitur.* INVITAT nos Dominus ad inimicorum dilectionem, magno honore eximiàque dignitate propoſita, quæ nobis ex Dei filiatione reſultat. Ac proinde ſi honores appetimus, inimicorum dilectionem amplectamur ut eximiam hanc obtineamus dignitatem. *Ut ſitis filij patris veſtri,* id eſt, ut vos, tanquam boni filij parentem veſtrum imitantes, ipſumque operibus referentes, vos declaretis, ac re ipſa exhibeatis, ut filij veſtri cæleſtis Parentis. Et ita non eſt tautologia, ut dicam *quæſt. ſequenti. Qui in cælis eſt.* Quia iſta nativitas de cælo eſt, non terrena.

96. *Græcus.* *Qui facit*; ſeu, ut habet Græcus, *quia facit.* Et oſtendit Dei benignitatem, ac miſericordiam, quæ nunquam deficit in alendis hominibus, ut notat D. Proſper *de vocatione Gentium l. 2. cap. 10.* *Proſper.* Et non ſolùm non odit contemptores ſuos, ſed etiam multis donis, ac beneficiis afficit. *Qui Solem ſuum facit oriri, & pluit.* Hæc potius exempla ponit, ut latè differit Abulenſis *quæſt. 351.* *Abulenſ.* quàm alia, verbi gratia, vocationem interiorem, cuſtodiam Angelorum, ac quotidianos cibos quia præterquamquòd hæc beneficia de Sole, & pluvia ſint valde communia omnibus, ſunt etiam valde ſenſibilia, & nota, ut etiam à rudibus hominibus percipiantur; & nobis dantur abſque ullo labore noſtro; nam ſine ullo noſtro ſudore exoritur Sol, & cadit pluvia. Et eleganter notat *Auguſt.* D. Auguſtinus *lib. 1. de ſerm. Domini in monte*; quod non ſolum dixit *Solem*, ſed addit *ſuum*, ait S. Pater *Solem ſuum*, id eſt à ſe creatum, *ut* *Beneficia liberaliter inimico præſtemus.* *hinc commoneamur, quanta liberalitate inimicis noſtris ex præceptis ejus præſtare debeamus, quæ nos non creavimus, ſed ex munere ejus accipimus.* Si ipſe, quæ ſua ſunt, non ſolùm bonis, ſed etiam peccatoribus cum tanta liberalitate donat, quare quæ nos non fecimus, nec creavimus, inimico dare renuemus.

97. *Qui ſolem ſuum.* Dei benignitas non tantùm dat Solem, ſed & pluviam; quia ſi Sol tantum daretur, omnia exſiccata perirent; & ſi tantummodo pluvia caderet, omnia putreſcerent, ideo clemens pater cum rore, & aquæ humiditate, mixtum dat Solis calorem. Hic in ſenſu litterali loquitur Dominus de Sole, & pluvia materiali; in ſenſu vero ſpirituali, ut explicant S. Auguſtinus *citato loco.* D. Paſchaſius *lib. 3. in Matth.* Rupertus, Theophylactus, S. Thomas, per *Solem* intelligitur divinæ bonitatis affluentia, per *pluviam* verò doctrina cæleſtis. *Super bonos, & malos; ſuper juſtos, & injuſtos.* Pœnitentiæ locum dans hominibus ut etiam impiis benefaciat. Unde eleganter ait Simon Caſſianus lib. 10. cap. 27. *Pater Deus per patientiam, & impenſionem beneficiorum ad pœnitentiam peccatores quærens adducere, noſtros defectus ſuſtinens, noſque miſeratus expectans.* *Auguſt. Paſchaſ. Rupertus. Theophil. D. Thom.* *Deus per patientiam & beneficentiâ nos ad ſe advocat.*

QUÆSTIO XIV.

Si jam per gratiam ſumus filij Dei Patris, quomodo dicitur, quòd, ut filij ejus ſimus, inimicos diligamus

98. LOQUITUR hîc Chriſtus Dominus, de hominibus, qui jam per gratiam, & adoptionem filij Dei ſunt, ut nos explicavimus, & explanant graves interpretes cum Cornelio à Lapide *hîc.* *Cornel.* Quomodo ergo ait *hîc* Chriſtus Dominus: *Diligite inimicos veſtros, ut ſitis filij Patris veſtri?* Videtur ergo quædam tautologia, ſeu ejuſdem rei repetitio; nam ſi Deus eſt pater noſter, fruſtrà laboramus; ut dilectione inimicorum ſimus filij ejus, qui jam noſter extiterat pater? Nunquid aliquis laborare poterit, ut patris ſui ſit filius? Nunquid pater eſſe poteſt ſine filio? Philoſophi apertè negant. Ergo quamvis inimicos non diligamus, cum Deus ſit jam pater noſter nos erimus filij ejus. *Difficultas quæſtionis.*

99. *Germanus ſenſus.* Recentiorum communis ſolutio eſt, quòd Chriſtus mandat, filios jam per gratiam inimicos diligere, *ut ſitis filij patris veſtri*, hoc eſt, ut ipſa inimicorum dilectione per imitationem ad æternum Parentem vos declaretis, ac probetis filios veſtri patris. Sicut quando vidimus, aliquem parentum factis correſpondere, uſitato ſermone dicimus: Apertè hic oſtenditur filius ſui patris. Rectè in hunc ſenſum præſentem ſententiam explicat D. Paſchaſius *lib. 3. in Matth.* hoc exemplo *Paſchaſ.* *Vulgò dicitur: Fac ut ſis filius tui patris: non utique natura, quod jam es; ſed imitatione, quod nondum es.* Per nullam aliam rem homo magis declaratur, ac probatur Dei filius, quàm per inimicorum dilectionem, ſiquidem Deo Patri, tam ſimilem per nullam aliam ſe exhibet. In cujus rei confirmationem noto, quòd non dixit Chriſtus: Ut ſitis filij Dei, ſed ait: *Ut ſitis filij patris veſtri.* Teſtes ſunt Philoſophi, quòd nulla eſt major ſimilitudo, quàm ea, quæ datur inter patrem, & filium: & ut Chriſtus ſignificaret, quod homo, dum diligit inimicos, Deum maximè imitatur eique ſimilis efficitur; ideo in ordine ad Patrem dicit ſimilitudinem, quia quantum chari- *Per inimicorum dilectionem Deo maximè aſſimilamur.* *Cur dixit, filij Patris & non filij Dei.*

tatis

Auguſt. tatis in ordine ad inimicos habet, tantum in ordine ad Patrem ſimilitudinis acquirit. D. Auguſtinus in Pſal. 99. *In quantum*, ait, *inte charitas creſcit, efficiens te, & revocans te ad ſimilitudinem, pertendit uſque ad inimicos, ut ſis ei ſimilis: quantum accedis ad ſimilitudinem, tantum proficis in charitate.*

100. Idem. *Homo inimicum diligēdo deperditum recuperat honorem.* Secundò. D. Auguſtinus *lib. 1. de ſerm. Dom. in monte, cap. 23.* ſic explanat *Itaque non ait, facite iſta, quia eſtis filij; ſed facite iſta, ut ſitis filij.* Homo per peccatum amiſit hanc excellentiam, & nomen divinæ filiationis; ad inimicorum dilectionem Chriſtus nos vocat, ut noſtram deperditam dignitatem recuperemus. Quamvis enim in naturalibus non poſſit dari pater ſine filio; divina tamen benignitas hoc miraculum fecit, ut homine filij Dei nomen amittente, Deus blandum, & affabile nomen, affectumque patris non amitteret. Hanc ponderationem eleganter hîc confirmat D. Paſchaſius cum filio Prodigo, qui, quamvis filius ejus vocari, ſe indignum eſſe fateretur, tamen ait: *Ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccavi,* Luc. 15. num. 18. Luc. 15. Paſchaſ. *Ac ſi dicat,* ait, Paſchaſius: *Si ego peccavi, & non ſum dignus vocari filius, tu nunquam pater fore deſtiſti, neque viſcera paterni affectus nunquam prætermittis.* Chryſolog. Et Chryſologus ſerm. 2. de Prodigo. *Ego perdidi, quod erat filij; ille, quod patris eſt non amiſit.*

101 *De ea benignitate nos vocat.* Ex quo duo pondera. Primò. Eximia Æterni Parentis miſericordiæ viſcera, quòd, quamvis homo per peccatum fiat ejus inimicus, ab ipſoque recedat, ille tamen ſemper blandum patris habet affectum, ut ad ſe hominem invitet, trahat, ac amplexibus teneat. *Inimicorum dilectio facit filium Dei.* Secundò ad rem noſtram, quòd ſi homo per peccatum, quæ erant filij, perdidit, inimicos diligat, ut filius Dei fiat, ac ſuum donum amiſſum ad ſuam iterum poſſeſſionem redeat; hac enim in inimicos charitate, Ambroſ. 1. Cor. 4. homo Dei filius maximè fit. Rectè. D. Ambroſius *lib. 2. de officiis, cap. 84.* explanans verba Apoſtoli, *Maledicimur, & benedicimus*; ait S. Doctor. *Ideò Paulus perſecutionem patiebatur, & ſuſtinebat, quia vincebat, & mitigabat humanum affectum. propoſita mercedis gratia, ut filius Dei fieret, ſi dilexiſſet inimicum* Nulla eſt enim ad filiationem Dei via tam aperta, quàm inimici dilectio.

102. Chryſoſt. Tertiò. D. Chryſoſtomus in imperfecto homil. 13. *Ut ſitis filij patris veſtri. In quo enim alio cognoſcetur, quia filij ſumus Dei, niſi fuerimus ſimiles Deo? filij enim carnales frequenter ſimilantur carnalibus parentibus in facie, aut in aliquo corporis ſigno; filij autem ſpirituales in ſanctitate. Et illi quidem; ſi ſimiles fuerint, laudem nullam merentur, & ſi diſſimiles, nullam vituperationem; quia non eſt in poteſtate hominis qualem accipiat qualitatem, filij autem Dei, ſi ſimiles fuerint, laudandi ſunt, ſi autem diſſimiles, nimis vituperandi, quia in poteſtate uniuſcujuſque eſt menſura faciendæ juſtitiæ.* *Magna excellentia, inimicum diligendo fit homo filius Dei.* Inimicorum dilectione nos declaramus æterni parentis filios multo majori excellentia, ac nobilitate, quàm ea, qua filij carnales ſe à ſuis parentibus genitos manifeſtant: nam filij carnales aliquo corporis ſigno verificantur à ſuis parentibus nati, quòd in eis nullius eſt meriti, cum tale ſignum in eorum poteſtate non ſit; at inimicos diligendo, dum ipſum parentem imitamur, eique ſimiles efficimur, ut filij Dei nos exhibemus, quod noſtri meriti, ac voluntatis eſt opus.

Diligamus ergo inimicos, ut maximè verificemur, ac probemur filij Dei, & ut tantum imitemur parentem, ab eoque non degeneremus. 103. Ita ait D. Paſchaſ. citatus. Paſchaſ. *Ut ſitis filij patris veſtri: ac ſi dicat, facite operâ, ne degeneres ſitis.* Cùm Samaritani Dominum cum diſcipulis ſuis hoſpitio recipere noluiſſent, Jacobus & Joannes dicunt; *Domine, vis, ut ignis deſcendat de cœlo, & eos conſumet.* Chriſtus autem converſus increpavit illos, dicens: *Neſcitis, cujus ſpiritus eſtis,* Luc. 9. Luc. 9. num. 55. Antioch. S. Antiochus Monachus *homil. 71.* ſic legit: *Neſcitis, cujus patris eſtis.* *Dilectio inimicorum nota & ſignum filiorum Dei.* Sed cur Chriſtus ad reprimendam in hoſtiles Samaritanos ſuorum diſcipulorum iram, objicit, quòd neſciunt, cujus patris ſint filij? Ac ſi dicat: ne degeneretis à parente veſtro, cujus filiorum eſt, non votum iræ, ſed ſpiritum dilectionis in inimicos exhibere. Unde, dum contra hos Samaritanos ignem, & conſummationem exigitis, adhuc parentis veſtri non percipitis ſpiritum, qui benignitas eſt in hoſtes, atque clementia. Antioch. S. Antiochus Monachus citatus. *Diſcipuli rogant ſic inclementes, igne cælitus miſſo conſumi: reſpondit Dominus, & utique eos increpavit: Neſcitis cujus patris eſtis? nimirum manſueti, clementis, ac benigni.*

104. Geneſ. 50. Mortuo Jacob, filij dicunt Joſeph Geneſ. 50. num. 16. *Pater tuus præcipit nobis antequam moreretur, ut hæc tibi verbis illius diceremus: Obſecro, ut obliviſcaris ſcelerum fratrum tuorum.* Quibus Joſeph reſpondit: *Num Dei poſſumus reſiſtere voluntati? Nolite timere, ego paſcam vos*, ibidem num. 19. Valde notatu dignum, quòd fratres objiciunt Joſeph dilectiſſimum parentem: *Pater tuus præcepit nobis*; ipſe verò nulla parentis Jacobi factamentione, ad alium parentem, nempe Deum, recurrit: *Num Dei poſſumus reſiſtere voluntati?* Nunquid Joſeph obliviſcitur demortui parentis? Minimè, ſed illum maximè in ſuo amore tenebat. Cur ego humanum parentem præterit, & ad Deum dirigit mentem? Philo. Eleganter Philo Judæus *lib. de Joſeph.* Sic enim introducit fratribus dicentem. *Cur autem geniti patris tantum meminiſtis? habemus alium ingenitum, immortalem, æternum, eum ego teſtem invoco meæ conſcientiæ, quòd bona fide vobiſcum in gratiam redivi; nam ego Dei ſum, deponite metum, poſthac meliori conditione apud me futuri.* Agebatur negotium de dilectione, ac beneficentia in eos, à quibus hoſtili odio eſt perſecutus. *Dilectio inimicorum propria filiorum Dei.* Meritò ergo Joſeph terreni parentis, nomine, ad alium parentem, nempe Deum, convertit ſermonem. *Cur geniti patris meminiſtis? habemus alium ingenitum.* Ac ſi dicat: Hoc, quod eſt, dilectionem in inimicos habere, in eoſque beneficia diffundere, non reſpicit in me terrenam generationem à Jacob; ſed aliam cæleſtem, & divinam per gratiam adoptivam à Deo, cujus propria filiationis nota, ac ſignum eſt, hanc in hoſtes habere charitatem, quia ejus filij comprobantur, ac declarantur. Vide ſuprà *quæſt. 5. n. 58.*

Quæstio XV.

Si Pater cæleſtis in dilectione inimicorum à nobis eſt imitandus, quomodo exoramus: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris?

105. GRAVIS hîc inſurgit difficultas. Dum Chriſtus Dominus nos invitat ad inimicorum dilectionem, ait: *Ut ſitis filij patris veſtri*, hoc eſt, ut imitemur cæleſtem parentem, qui Solem ſuum facit exoriri ſuper bonos, & malos. Et ita ait D. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domin. in monte, cap. 23. *Cùm autem ad hoc nos vocat, ad ſimilitudinem ſuam nos vocat*, ut ſatis eſt explicatum ſuperiori quæſt. Tamen Chriſtus Dominus, non ad Patrem orare docens, ait, ut dicamus: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*, Matth. 6. num. 16. Hoc eſt, juxta communen interpretationem, ut ibi dicam, ut Pater nobis remittat peccata noſtra, noſtriſque parcat delictis; ſicut nos inimicis noſtris, ac odio perſequentibus remittimus injurias nobis illatas, ac opprobria inflicta. Ergo videtur ex Oratione Dominica, quod in remittendis injuriis noſtrorum inimicorum, quodammodo nos non imitamur Deum, ſed ipſe potiùs nos aliquali modo imitatur, ſiquidem exoramus, ut dimittat, ſicut nos dimittimus.

August. Matth. 6. *Difficultas quæſtionis.*

106. *Literalis ſolutio.* Senſus litteralis apertus, ac manifeſtus eſt, quòd Deus, qui omnium eſt rerum exemplar, ac ſumma bonitas, à nobis eſt imitandus in remittendis injuriis, ac in inimicis diligendis. Et ita *hîc* proponitur à Chriſto Domino. *Qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos; ſuper juſtos, & injuſtos*, qui maximè commendat ſuam charitatem in nobis, quia reconciliavit nos ſibi, cùm adhuc inimici eſſemus. Tamen jubemur exorare, *ut dimittat nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*; non enim ſignificat hæc oratio certam regulam, ac menſuram, quam Deus teneat in remittendis peccatis, ſed denotat quandam rationem motivam, qua Deus moveatur ad dimittendum, ut explicant D. Auguſtinus *in Enchirid. c.* 73. D. Cyprianus *de Orat. Dom.* Chryſoſtomus, Euthymius, Beba, & alij loco ſuo citandi, quod *ibi* latiùs erit explicandum.

August. Cyprian. Chryſoſt. Euthym. Beda.

107. Nyſſen. Tamen ad ſenſum moralem veniunt verba D. Gregorij Nyſſeni Orat. 5. in Orationem Domin. *Ordo*, ait, *quodammodo invertitur, ut audeamus ſperare futurum, ut Deus noſter facta imitetur.* Et Theophylactus in cap. 6. Matth. *Habet me Deus ut exemplar, & quod facio aliis, facit & mihi.* Deus, qui totius bonitatis eſt fons, in inimicorum dilectione, injuriiſque condemnandis à nobis eſt imitandus: *ut ſitis filij patris veſtri:* creatura tamen tantam adipiſcitur per inimicorum dilectionem excellentiam, ac ſublimitatem, ut Deus, qui omnium eſt rerum exemplar, eam quodammodo imitari videatur, ut ait Nyſſenus, hac charitate in inimicos, tanta relucent in creatura, tantùm ſibi complacet divina bonitas in ea, ut dicatur à Theophylacto: *Habet me Deus, ut Exemplar*; nam ex mea in inimicos dilectione, qua injurias, mihi illatas remitto, ipſe ad mea remittenda peccata ſumit motiva. Si enim homo, cùm ſit finitus, hanc in alios homines indulgentiam habet, quantò magis hanc Deus ipſe præſtabit, cùm ſit infinitus, cujus bonitatis immenſus eſt theſaurus.

Theophyl. *Inimicorum dilectio ad mirum excellentiam creaturas extollit.* Theophyl.

Ait Moyſes Deuteron. 18. num. 15. *Prophetam de gente tua, & de fratribus, ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus*, quem locum de Chriſto Domino explicat D. Petrus *Actor.* 3. *numero* 22. Prophetam ſuſcitabit, tanquam me. Seu, ut explicant ibi Chryſoſtomus, Cajetanus, Lorinus, *Mei ſimilem.* Quomodo ait Moyſes, quòd Chriſtus veniens in mundum erit Propheta, quem Deus ſuſcitabit tanquam me, ſeu mei ſimilem? Potiùs videbatur dicturus, quòd Chriſtus erit Propheta, ad cujus ſimilitudinem, ac imitationem ipſe venit, nam Chriſtus Dominus eſt omnium exemplar. Ergo quomodo ait Moyſes, Chriſtum futurum eſſe, tanquam me, ſeu mei ſimilem? Immo, ut notat Euſebius *lib.* 3. *de demonſtratione, cap.* 2. nullum aliud Prophetam invenimus de ſe hanc per reſpectum ad Chriſtum Dominum ſimilitudinem dixiſſe, niſi ſolus Moyſes. Quare ergo, divino Spiritu afflante, rem de ſe Moyſes pronuntiat tam mirabilem? Inter omnes Prophetas antiquos in ipſo inimicorum dilectio maximè reſplenduit, ut communiter colligunt Patres ex ejus oratione pro populo peccante: *Aut dimitte eis hanc noxam; aut ſi non facis, dele me de libro tuo*, Exod. 32. num. 32. ut jam ſuprà dixi. Et charitas in inimicos, ac odientes tantam ſublimitatem, excellentiamque præſtat, ut homo ille, in quo præ cæteris antiquis dilectio hujuſmodi enituit, ac irradiavit, promeruerit, ut ipſemet filius Dei, in terram deſcendens, cùm omnium ſit rerum exemplar, dicatur, quòd ei ſimilis venerit, & pro Moyſe ipſo honorando, aliquali noſtro dicendi modo, quò eum habeat in exemplar, ut loquitur Theophylactus: *Habet me Deus, ut exemplar.* Nam ſi homo pro inimicis rogare neſcit, quanto magis infinita Chriſti bonitas pro eis ſupplicabit.

108. Deuter. 19. Cajetan. Chryſoſt. Lorin. Euſeb. Exod. 32. *Per inimicorum dilectionem extollitur creatura.*

Quæstio XVI.

Quare Chriſtus non ſolùm nominet Patrem, ſed addat: Qui in cælis eſt?

DUM Chriſtus hîc nominat Patrem, ſtatim appoſuit, *qui in cœlis eſt*, quod explanat D. Thomas per operis ſui majorem relucentiam. Quod magis enucleat Hugo. Deus dicitur eſſe in cælo, quia ibi maxime relucet ejus potentia, ſapientia, bonitas: potentia in magnitudine; ſapientia in pulchritudine; bonitas in motûs uniformitate. Hoc Hugo. Gloſſa ait: In cælis, id eſt, in Electis, & Sanctis per gratiam. 109.

109. D. Thom. Hugo. Gloſſa.

Abulenſis tamen ita explanat, quòd Deus in multis locis in Scriptura dicitur eſſe in cælo, non quia proprius ejus locus ſit cælum, nam cùm ſit ſpiritus, & immenſus, nullo capitur loco; tamen homines putant vulgariter, eſſe in cœlo, quia ſimplices non poſſunt capere rationes ſuperiores, ſed lege corporum multa menſurantur: & ideo 110.

110. Abulenſ.

ideo dicitur eſſe in cælo, quia ibi peculiariter manifeſtamur; & quia, ut ait D. Paſchaſius lib. 3.
Paſchaſ. in Matth. ſic denotatur, hæreditatem noſtram, quam ex hac filiatione à Deo Patre ſperamus,
Auguſt. cæleſtem eſſe, & non terrenam. Et D. Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Dom. in monte. Dicitur Patrem eſſe in cælo, ut mens noſtra erigatur à terrenis ad cælum, ad cæleſtem Parentem.

111. Illa inter has rationes non eſt hîc prætereunda, quòd, dum Chriſtus hic agit de eximia ſui cæleſtis Parentis in inimicos charitate, *qui ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos*, ſuper amicos, & inimicos, de ipſo ait, *Qui eſt in cælis*. Multoties Chriſtus, Patrem nominans, non addit, *Qui eſt in cælis*; dum dicit regnum paratum, *Quibus*
Matth. 20. *paratum eſt à Patre meo*, Matth. 20. num. 23. Cùm electos ſuos ad Beatitudinem vocat: *Venite*
Matth. 25. *benedicti Patris mei*, Matth. 25. num. 34. Dum in horto exorat: *Pater mi, ſi non poteſt hic calix tran-*
Matth. 26. *ſire à me, fiat voluntas tua*, Matth. 26. num. 42. & ſæpe alibi. Cur ergo hic potius, quàm aliis in
Dilectio inimicorum præſtantiſſimum vindicat locum. locis exprimit, *Qui eſt in cælis*? Magno Sacramento hæc facta ſunt. Manifeſtabatur hic in æterno Patre eximia charitas in peccatores, ac inimicos, & ubi tanta prodibat dilectio, neceſſarium fuit, ut ſedes, ac majeſtas oſtentaretur ampliſſima; ſupremus enim divinæ celſitudinis thronus hac maximè bonitate oſtenditur, ac propalatur: & cùm tanta ſit inimicorum dilectio primum ſemper, ac præſtantiorem occupat locum.

112. Ait Paulus Rom. 8. num. 34. *Chriſtus Jeſus, qui*
Rom. 8. *mortuus eſt, immo qui & reſurrexit, qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Venit
Dilectio inimicorum præſtantiſſimum dicit bonorum. hic tamen examinandum, cur Paulus multis in locis de Chriſto mentionem faciens hoc in loco inſigniter commemorat, quòd ipſe ſit ad dexteram Dei, quod frequenter in aliis locis non facit? Cur ergo hic eum dicit ſpecialiter ad dexteram Dei? Seſſio ad dexteram, communi hominum æſtimatione, potiorem, ac nobiliorem locum importat: agebat autem Apoſtolus hic de eximia Chriſti erga amicos, & inimicos charitate, ut expendit D. Chryſoſtomus homil. 18. *in Matth.* & ubi tanta in ſuos inimicos charitas explicabatur, opus fuit, ut præſtantiſſimus, ac nobiliſſimus locus, quantum humanus poteſt capere
Chryſoſt. intellectus, expreſſus, dictuſque eſſet. D. Chryſoſtomus citatus. *Quomodo dubitas, quemadmodum poſſibile ſit, injurias donare conſervis? non audiſti eum in patibulo dicentem: Pater, dimitte eis? non audiſti Paulum dicentem: Chriſtus Jeſus, qui mortuus eſt, qui & reſurrexit, qui ſedet ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.*

QUÆSTIO VI.

Quomodo dicatur, quòd Pater Solem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos?

113. PRIMA hujus rei litteralis ratio. Quia
Bona communia nomini denegan da. hæc verba Dei clementiam, & benignitatem maximè oſtendunt: nam Solem, & pluviam omnibus communicat, ac neminem excludit ab eis, utpote beneficia communia, ut dixi *in expo-*
Tertull. *ſitione.* Unde Tertull. lib. 2. adver. Marc. c. 17. pungit hæreticum. *Eſt*, inquit, *hoc teſtimonium Chriſti in Creatorem, Marcion de Evangelio eradere auſus eſt: ſed ipſe mundus inſcriptus eſt, & ab omni* *Magnam Dei clementiam mundus teſtatur.*
conſcientia legitur. Hæreticus, ut Dei negaret benignitatem, de Evangelio teſtimonium hoc fruſtrà expungit, mundus enim ipſe totus eſt liber inſcriptus, qui hanc Dei clementiam cunctis exponit, atque explanat.

Secundò. D. Auguſtinus *lib. 1. de ſerm. Domini* 114.
in monte cap.. adducens illa verba Malach. 4. n. 2. Malach. 4.
Orietur vobis, timentibus nomen meum, Sol juſtitiæ. Et illa impiorum verba Sapient. 5. n. 6. *Juſtitiæ lu-* Sapient. 5.
men non illuxit nobis, & Sol non eſt ortus nobis;
ait, S. Auguſtinus: *Eſt in Scripturis noſtris Sol ju-* Auguſt.
ſtitiæ, & ſanitas in pennis ejus. Iſte eſt Sol, de quo dicturi ſunt impij: ergo erravimus à via veritatis, & juſtitiæ lumen non illuxit nobis, & Sol non ortus eſt nobis, quia cùm adorent Solem, quem facit oriri ſuper bonos, & malos, non eſt eis ortus Sol, qui ſolos illuminat bonos. Ecce Sol iſte materialis, ut hic ait Chriſtus Dominus, oritur ſuper bonos, & malos; & tamen verus juſtitiæ ſol exortus dicitur timentibus nomen meum; & iniqui ipſi fatentur: *Iniqui radiis divini Solis ſua ſe malitia privant.*
Juſtitiæ lumen, & Sol eſt ortus nobis. Si Sol iſte mundialis omnibus exoritur, & nullum reſpuit, cur etiam Sol juſtitiæ non omnibus eſt exortus? Divinus Sol, ut omnibus illuceſceret, omnéſque illuminaret, apparuit; ſed impij ipſi, dum terrenis nimium indulgent, dum temporalibus toti ſe tradunt, ſpiritualibus veri Solis radiis ipſi ſe privant ne ejus fruantur luce, & calore, neque ejus divinis participent influentiis, quæ bonis communicantur, cùm ad tantam ſe lucem diſponant. *Sol non eſt ortus nobis, quia cùm adorent Solem, &c.*

Tertiò. D. Chryſoſtomus *in imperfecto hom.* 13. 115.
ait. *Cautè poſuit, dicens. Super juſtos, & injuſtos,* Chryſoſt.
quia omnia bona Deus, non propter omnes homines, dat ſuper terram, ſed propter paucos Sanctos. Contentus eſt enim magis, ut peccatores contra meritum ſuum bonis Dei fruantur, quàm ut juſti contra meritum ſuum à nobis ejus fraudentur. Prius *Iniqui propter juſtos afficiuntur bonis.*
dicitur, quòd Sol oriatur ſuper bonos, deinde ſuper malos; & quòd pluat ſuper juſtos, deinde ſuper injuſtos; quia Deus, ſua propter bonos bona diffundit, & exinde in iniquos redundant; divina enim benignitas potiùs vult ut juſti donis recreati cumulentur, quàm quòd impij perimantur, & pro bonis à preſſuris eximendis non æſtimat, quòd etiam iniqui immunes ab omni clade evadant, ita ſuorum ſaluti conſulit.

Quartò. Simon Caſſianus lib. 10. cap. 27. *At-* 116.
tendite, ait, *in omnibus divinam largitatem, qui So-* Caſſian.
lem luminoſum, totius mundi gaudium corporale omnium oculorum lætitiam, etiam à peccatoribus non abſcondit, & pariter ad utilitatem bonorum, ac malorum facit, ut non ſit nube tectus malis, lucidus bonis, quamquam in Ægypto, ad confundendam perfidiam Pharaonis, in tenebris ſtantibus Ægyptiis, Iſraëlis filiis lux fulgebat; non tamen hoc fecit hoſtiliter, ſed miſericorditer ſatagens Pharaonem, & Ægyptios ad cognitionem veritatis inducere, & ad pœnitentiam provocare. Totus Deus benignitas eſt, & miſericordia, qui Solem ſuum ſuper bonos, & malos facit oriri: ſi tamen aliquando ipſum malis occultat, ut factum eſt cum *Deus punit ad emendationem noſtram.*
Pharaone, & Egyptiis, his enim ſtantibus in tenebris, filiis Iſraël Sol exoriebatur, hoc non erat hoſtiliter Ægyptio perſequendo, ſed ut benignus pater, filios verberabat, ut correctione ad ſalutem, ac veritas cognitionem adduceret.

117. Pſalm. 98. *Deus tu propitius fuiſti eis & ulciſcens in omnes adinventiones eorum*, Pſalm. 98. n. 8. Ubi agitur de Moyſe,& Aarone, qui ob ſuam dubitationem in educenda aqua de petra puniti ſunt à Domino, ut Terram promiſſionis non intrarent, Nam Deus, ut *ibi* ait Incognitus, tanquam pius (Incognit.) pater,& juſtus; quos diligit,corrigit, & caſtigat. Sed illud eſt expendendum, quod ait: *Propitius fuiſti, & ulciſcens*: ſi ulciſcens, quomodo propitius?nam ſi Dominus parceret, tunc optimè erat (*Deus puniens propitius eſt.*) dicendum: Propitius fuiſti;at puniens, quomodo cohæret? Optimè ſanè. Propitius eſt Deus,dum (Remig.) parcit, propitius dum ulciſcitur ad correctionem noſtram. D. Remigius ibi, *Propitius fuiſti eis in hoc, quòd propitiandum erat eis ulciſcens in adinventione eorum, quia ſi aliquando peccabant, diſciplina tua correxit eos ut filios, ut poſſint videre inventiones ſuas, quæ corrigendæ erant.*

118. Poſt peccatum primorum parentum venit Deus deambulans in Paradiſo, Adamum vocans. *Cùm audiſſet vocem Domini Dei deambulantis in* (Geneſ. 3.) *Paradiſo*, Geneſ. 3. num. 7. Cur hîc dicitur Dominus Deus, cùm tamen in creatione ſolum nomen Deo ponatur? Creavit Deus cælum, & terram: Dixit Deus: Fiat lux: fiant duo luminaria (Geneſ. 1.) magna: Vidit Deus quòd eſſet bonum: *Creavit Deus hominem ad imaginem ſuam*, Geneſ. 1. num. 27. In creatione Deus dicitur, quia ibi beneficia rependebat; ait hîc Dominus Deus, (*Deus punit cum miſericordia.*) quia ſi, ut Dominus,ad puniendum veniebat,tamen,ut Deus,ſua miſericordia accedebat, ut hominem emendaret, corrigeret, atque ad ſalutis (Procop.) viam adduceret. Procopius, *Pulchrè dictum. Deus hoc loco addidit Dominus, cùm tranſgreſſio hominis explicatur & in creatione ſolum poſuit: Fecit Deus cœlum, nam conſequens eſt, ſi quis naturam Domini diligentius exquirat; ut pœnis coërceat negligentes, & bona opera fugitantes, indigebant enim caſtigatione.*

Matth. 5.*n.*46. Si enim diligentis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne publicani hoc faciunt?

Numer. 47. Et ſi ſalutaveritis fratres veſtros tantùm, quid amplius facitis? nónne Ethnici hoc faciunt?

VERSIONES.

Euthymius, Vatablus. Si dilexeritis eos, qui vos diligunt, quod præmium habebitis? Nónne & publicani idem faciunt?
Et ſi complexi fueritis fratres veſtros tantùm, quid ſuper cæteros facitis? num & publicani ita faciunt.

Syriacus n. 47. Et ſi poſtulaveritis pacem fratrum veſtrorum tantummodo.

Radix Græca. Si ſalutaveritis oſculo, & amplexu.

Arias. Quid abundans facitis?

Vatablus. Quid eximium facitis?

ALTER TEXTUS.

*Luc.6.n.*32. Et ſi diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis eſt gratia; ſi quidem & peccatores hoc faciunt.

EXPOSITIO.

SUPRA Dominus cohortatus eſt ſuos 119. ad dilectionem inimicorum, magna (*Explicantur tria.*) propoſita excellentia, quam ex filiatione adoptiva æterna Parentis aſſequebantur. Nunc verò eos etiam invitat ad charitatem, triplici etiam appoſita ratione. Prima, ex præmio: *Quam mercedem habebitis.* Secunda, ex magna præſtantia operis: *Quid amplius facitis.* Tertia, ex imitatione perfectionis cæleſtis Parentis.

Quam mercedem, ſeu præmium, *habebitis.* Ac 120. ſi dicat,ut explicant D.Paſchaſ. *lib.* 3. *in Matth.* (Paſchaſ.) Cajetanus Hugo,nullam,non quia,ut ait Paſcha- (Cajetan. Hugo.) ſius, qui amicos diligit, non aliquam exinde habeat mercedem; profectò,quia dilectio, qua diligitur ab alio, quem diligit, merces dilectionis eſt. Sed negat Dominus, habere eam mercedem, quæ eſt propria filiorum adoptionis, & manet in vita æterna;quia dilectio,quæ eſt ob aliquam utilitatem,vel naturalem affectum,opus eſt naturæ, & non gratiæ,de quo quæſt.ſequenti. Mercedem vitæ æternæ appellat hîc Lucas gratiam:*Quæ vobis eſt gratia?* Quia quamvis præmium cæleſtis Beatitudinis ſit corona juſtitiæ, ut ait Apoſtolus; tamen radicaliter gratia eſt.

Nonne publicani. Publicani,ut docent D. Tho- 121. mas, Hugo, ita dicebantur à Publico Rege, qui (D. Thom. Hugo.) primus eos ordinavit,vel ut aliis placet, à publico ſic dicti,quia publica vectigalia exigebant, & (*Publicani unde dicti.*) rigidè pauperes vexabant, & plura ab eis exquirebant, quàm ſolvere tenebantur. Et ideo apud Judæos habebantur ut infames, ac iniqui. *Hoc faciunt.* Ac ſi dicat: Si ergo vos ad perfectionem voco, qualis vobis erit perfectio, ſi in dilectione publicanos non ſuperetis, qui valde imper- (Cajetan.) fecti ſunt. Seu, ut explicat Cajetan,ſi publicani, qui illam expectant mercedem à cæleſti Parente, amicos diligunt; vos, qui de obtinenda mercede multam habetis conceptam ſpem, multo majora, & præſtantiora præſtare debetis.

*Et ſi ſalutaveritis fratres.*Gloſſa. *Salutatio: ait:* 122. *eſt quædam ſpecies orationis.* Unde explicat D.Tho- (Gloſſa. S.Thom.) mas: Si tantùm oraveritis pro his,qui aliqua affinitate, vel amicitia conjuncti ſunt vobis. Tamen communiter ſalutatio, tam apud Judæos, quàm Græcos, & Romanos ſignificat quandam urbanitatis,ac amicitiæ notam.Et ita radix Græ- (*Radix Græca.*) ca habet, *In oſculo, & amplexu*; ut olim fiebat (2.Cor.13.) 2.Corinth.13.num.12. *Salutate invicem in oſculo ſancto.* Textus proſequitur, *Fratres veſtros tantùm*, id eſt, conſanguineos,& cognatos, qui fratres Hebræo more dicuntur. *Quid amplius facitis*, ſeu, *Quid abundantius facitis?* ut habet Arias, (Arias.) quàm

quàm cæteri, cùm juſtitia veſtra debeat abundare ſuper juſtitiam Phariſæorum. Matth. hoc cap.num.20. *Nonne Ethnici hoc faciunt.* Syriacus, (Syriacus. Vatabl. Chryſoſt. Auguſt. Rabanus. Hugo.) Vatablus, & alij habent, *Publicani.* Sed noſtra vulgata cum Chryſoſtomo, Auguſtino, & aliis habet, *Ethnici,* quod eſt vox Græca, & ſignificat Latinè, *Gentes,* ut Rabanus,& Hugo notant. Ac ſi dicat: Vos,qui eſtis ſegregati in populum Dei, multò excellentiora debetis præſtare ſuper gentes, quæ à cultu Dei ſunt alienæ.

Quæstio XVIII.

Utrùm amicorum dilectio ſit meritoria?

123\. *Triplex dilectionis gradus.* Dilectio tripliciter poteſt conſiderari. Prima eſt dilectio naturalis,quæ habet pro ſuo motivo aliquod bonum naturale; & hac amamus parentes,conſanguineos, amicos, & ſodales, & eos, à quibus aliquod bonum, ſeu commodum ſperamus. Secunda eſt dilectio moralis quæ habet pro ſuo motivo aliquod bonum honeſtum;& hac amantur prudentes,ſapientes, viri fortes, & ſtrenui, liberales, & ſimiles. Tertia eſt dilectio divina, & charitatis, qua proximum diligimus propter Deum, cujus ſunt creaturæ, & ad cujus imaginem conditæ.

124\. Tolet. Prima dilectio non eſt mala; tamen, ut docet Toletus *in cap. 6. Luc. annot.36.* non eſt virtus, nec juſtitia ſecundùm ſe; ſed quidam,vel naturalis,vel mercenarius, propter propriam utilitatem affectus,quia ab iis,quos amat; diligitur,vel bonum aliquod ſperat. Secunda, virtus eſt moralis tamen ſecundùm ſe non eſt meritoria in ordine ad vitam æternam, ut probat Abulenſis *q. 355.* (Abulenſ.) Tertia verò eſt perfecta virtus, & meritoria, quæ tendit in Deum, ex cujus conſpectu omne meritum comparatur.

125\. Chryſoſt. Paſchaſ. Abulenſ. Chriſtus Dominus autem, dum ait hoc loco, quòd qui diligit diligentes ſe, nullam habet mercedem, ut rectè explicant D. Chryſoſtomus *homil. 13. in Imperfecto.* D. Paſchaſius, *lib. 5. in Matth,* Abulenſis *citato loco*, & alij, loquuntur de diligentibus primo dilectionis gradu, quia tali modo publicani, ac peccatores diligunt ſuos amicos, ac alios ob naturalem affectum, vel ob ſuum commodum, & utilitatem, & taliter diligentes, non habent mercedem aliquam in ordine ad vitam, de qua Chriſtus Dominus hîc loquitur: ſicut & qui diligunt ſecundo modo ob virtutes morales ſine charitate,licèt promereantur aliqua bona temporalia, ut cum D. Auguſtino docent D.Thomas *1.2.q.21.art.4.* Suarius *tom. 3.de gratia,in præludio. n. 5.* Abulenſis *citatus*; non tamen mercedem vitæ æternæ merentur. (*De quibus diligentibus loquitur hic Chriſtus.* Auguſt. D. Thom. Suarius. Abulenſ.)

126\. Hujuſmodi mercedem vitæ æternæ illi habent, qui amicum diligunt ex charitate propter Deum. Et qui ita diligit amicum, diligit etiam inimicum; nam in utroque relucet imago Dei. Unde colligit Palarius, quòd videatur aſſerere Dominus,quòd, qui non diligit inimicum, nullam in cælo ſit habiturus mercedem: quamvis enim miſericordiæ,humilitati, patientiæ ſit merces in cælo, non tamen ſine charitate, dicente Apoſtolo 1.Corinth.13. n. 3. *Si diſtribuero facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habeam, nihil ſum.* (Palarius. *Sine amore inimicorum non eſt perfecta charitas* 1. Cor. 13.)

Matth. 5.n.48. Eſtote ergo vos perfecti ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

Versiones.

Vatabl. Euthymius. Eritis igitur vos perfecti; quemadmodum Pater veſter qui eſt in cælis, perfectus eſt.

Alter Textus.

Lucæ 6.n. 36. Eſtote ergo miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt.

Expositio.

Eſtote *ergo vos*, ſeu,ut Græcus futurum imperativi, *Eritis*, Ex omnibus ergo dictis concluſionem facit Dominus in fine hujus capitis. *Vos.* Hæc expreſſio magnam emphaſim habet,ut notat Franciſcus Lucas. Vos, qui ex omnibus gentibus in Dei ſervitium eſtis ſegregati; qui virtute & publicanos, & Ethnicos antecedítis. *Perfecti*, dilectione, ac benignitate erga omnes: non illum, qui non vos diligit, nec alterum à veſtro amore excludatis, ac in odio habeatis, quia vos odio perſequitur; ſed eſtote perfecti omnes diligentes, quia ut explicat Euthymius, imperfectus amor ſolùm amat amantes ſe; perfectus verò omnes, etiam inimicos,amplectitur: *Sicut & Pater veſter.* Particula *ſicut*, quandam ſimilitudinem ſignificat, non verò æqualitatem cum Patre cæleſti; nam hæc in pura creatura eſt impoſſibilis. Proponitur ergo cæleſtis Pater, non quia ad ejus perfectionem pervenire poſſimus, ſed ut quantum fieri poteſt, ipſum imitemur, ut tanquã ejus filij nos exhibeamus.ut explicabo *quæſt. ſeq.* *Perfectus eſt*, ob ſuam infinitam bonitatem in omnes ſua dona diffundit. Et nota, quòd tunc perfectio Dei prædicatur, cùm dilectionem ſuam oſtendit, non ſolùm erga amicos, ſed etiam inimicos; omniúmque miſeretur. Et ita D. Lucas poſuit: *Sicut Pater veſter miſericors eſt*, ſeu ex radice Hebraica. *Sicut beneficus eſt*; nam benefacere inimico, miſericordia eſt. 127. (Franc. Luc. *In quo ſit imitanda perfectio.* Euthym. *Radix Hebraica.*)

Quæstio XIX.

Quomodo nobis commendetur, ut ſimus perfecti, ſicut Pater cæleſtis perfectus eſt?

Deus eſt perfectiſſimus omni perfectione ſimpliciter ſimplici; creatura verò finita, & limitata. Quomodo ergo nobis mandatur, *Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter perfectus eſt?* Communis eſt ſolutio,& certa,ut docent D. Athanaſius *ſerm.4. contra Arrianos.* D.Ambroſ. *lib. de Incarnationis Dominicæ Sacramento,c.10.* D. Gregorius Nyſſenus, Cæſarius 128. (*Difficultas quæſtionis.* Athanaſ. Ambroſ. Nyſſ. n. Cæſarius.)

 infrà

Paſchaſ. infrà citandi. D. Paſchaſius, & alij, quòd Dominus hîc nobis mandat, non ad perfectionis æquationem, ſed ad proportionem quandam, ut quantum in nobis eſt ipſum imitemur, ut nunquam perfectione aliqua ſimus contenti, ſed ſemper majorem, & majorem inquiramus. Sic Chriſtus orans ad Patrem ait: *Ut omnes unum ſint, ſicut*
Joan. 17. *tu Pater in me*, Joan. 17. n. 11. Et ait etiam Chriſtus ſuis diſcipulis: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos*, Joan. 13. n. 33.
Joan. 13. Nos illam ſubſtantialem unionem, quæ eſt inter Patrem, & Filium, adæquare non poſſumus; nec illum Chriſti Domini ergo genus humanum amorem perfectiſſimum: nobis tamen hæc proponuntur, ut illa omnibus viribus imitemur, & ne, dum aliquem unionis, vel amoris gradum ſumus aſſecuti, quieſcamus, ſed ſemper excellentiorem affectemus, & nunquam prætermittamus ſequi majora, & ad ulteriora ſemper tendamus. In quo ſtat perfectio noſtra.

Semper ad majorem perfectionem tendamus.

129. Nyſſen. D. Gregorius Nyſſenus *lib. de vita Moyſis*, ſic ait, *Ita enim ſe habere, ut ad ulteriora ſemper in virtute homo velit aſcendere, id ipſum forſan humanæ naturæ perfectio eſt.* D. Auguſtinus *lib. de verbis Apoſtoli*, ſic ait: *Semper tibi diſpliceas, quod es, ſi vis pervenire ad id, quod non es. Nam ubi tibi placuiſti, ibi remanſiſti; ſi autem dixeris, ſufficit, periiſti.* Unde pulchrè ait D. Bernard. Epiſtol. 253. *Jugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur: nolle proficere, deficere eſt.*

Auguſt. *Noſtra perfectio, ſemper majora ſequitur.* Bernard.

130. Philip. 3. Quod totum confirmo præeleganti loco Pauli *ad Philip. num.* 12. Ait Apoſtolus, quòd totus ſe dedit ad habendam juſtitiam, quæ eſt ex fide Chriſti Jeſu, & ad cognoſcendam virtutem reſurrectionis ejus, *nam quaſi jam acceperim, aut jam perfectus ſim*, ſed quòd, quæ retro ſunt obliviſcens, ad ea, quæ ſunt priora, extendens ſe, ad deſtinatum bravium ſupernæ vocationis proſequitur. Et concludit num. 15. *Quicumque ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus.* Ubi in tam paucis verbis videtur Apoſtolus contraria dicere. Nam primò ſe imperfectum fatetur: *Non quaſi perfectus ſim.* Secundò inter perfectos ſe annumerans, perfectum ſe eſſe teſtatur. Quomodo hæc cohæreant, in varias ſententias fecit abire ſacros Patres, atque Doctores. Tamen optimè ſolvitur nodus, quòd Magiſter Gentium ob ſuam eximiam humilitatem ſe imperfectum judicabat, & multas ſibi perfectiones deeſſe exiſtimabat, ad quas acquirendas illi eſſe incumbendum, ſibi perſuadebat, & ideo ſemper ſe extendebat ad priora, ac excellentiora, quæ ante mentis oculos
Theophyl. erant, ut ait *ibi* Theophylactus, *exiſtimans, illa ſibi deeſſe ad perfectionem.* Et in hoc, quòd ſe imperfectum agnoſcebat ad excelſiora intendens aſcendere, in hoc perfectus erat. Ita ait: *Quicunque perfecti ſumus, hoc ſentiamus*; id eſt, qui perfectionem aſſequi conamur, hoc ſentiamus, nos perfectos non eſſe: D. Auguſtin. *lib. 3. contra duas epiſtolas Pelagianorum.* Poſtquam utraque Pauli verba refert, ſic ſubdit: *Tunc enim eſt ſecundum hanc infirmitatem pro ſuo modulo perfecta iſta parva juſtitia, quando etiam, quid ſit deſit, intelligit, ideoque Apoſtolus & imperfectum, & perfectum ſe dicit, imperfectum, cogitando, quantum illi ad juſtitiam deſit, cujus plenitudinem adhuc eſurit, & ſitit: perfectum autem, quod & ſuam imperfectionem confiteri non erubeſcit, & ut perveniat, bene procedit.* Idem ferè docent D. Hieronymus *lib. 1. adverſus Pelag.* D. Chryſoſtomus, Theophylactus, S. Thomas *ibi*. Chryſoſt. Theophyl. D. Thom.

Noſtra perfectio ſtat in eo, quòd in aliquo illius gradu contenti non ſimus. Auguſt.

Hujus rei optimam rationem aſſignat Magnus Cæſarius *Dialogo* 3. Poſtquam præſentia Chriſti verba citat: *Eſtote perfecti*, &c. poſt pauca ait: *Capeſſamus igitur pro viribus, virtutem levibus, ac crebris ad ipſam ſaltibus aſſilientes, etiamſi ad ſummam nequaquam pertingere poſſimus: nam in iis, quæ præ cæteris pulchra ſunt, ipſum totum licet conſequi nequeant, vel partem aſſequi, lucrum haud vulgare eſt.* Idem ferè habet D. Gregorius Nyſſenus *citato lib. de vita Moyſis.* Exhortatur nos Dominus, ut ſimus perfecti, ſicut & cæleſtis Pater perfectus eſt; non quia illam ſupereminentem perfectionem apprehendere valeamus, hoc enim apertè eſt ſupra noſtram naturam; ſed ut illam incomparabilem benignitatem pro viribus, quantum fas eſt, imitemur: quia magni animi eſt, magna quærere, ad magna vocat Dominus ſuos athletas. Deinde eos docet, ut ſublimia adipiſci curent, quia etſi totum obtinere non valent, ſaltem aſſequantur partem, quod eſt magnum emolumentum. 131. Cæſarius. Nyſſen.

Magna intendere, eſt animi magni.

Quæres. An perfectio, hîc à Chriſto commendata, præcepti ſit, vel conſilij? Reſpondeo. Partim eſſe ex præcepto, partim ex conſilio. Primò hujuſmodi perfectio eſt præceptum; Quia quilibet Chriſtianus tenetur, in ſuo ſtatu perfectè obſervare præcepta, & mandata, quæ ad ipſum pro tali ſtatu, & officio pertinent. In primis fidelis tenetur, perfectè obſervare legem Dei, ac inimicos diligere. Religioſus obligatur ad regulam ſuam implendam. Clericus, quæ ſunt illius ſtatus Principes, miniſtri, milites ad ea, quæ ad ipſos pertinent. Et ita quilibet in ſuo ſtatu, ac gradu debet perfectioni ſtudere, juxta illud Domini ad Iſraël: *Perfectus eris abſque ulla macula coram Domino Deo tuo*, Deuteron. 18. num. 13. Et illud Pauli, *Fratres gaudete, perfecti eſtote*, Corinth. 13. num. 11. & ad Colloſſenſ. 1. num. 28. *Ut exhibeamus hominem perfectum in Chriſto Jeſu.* Et illud Jacob. 1. num. 4. *Ut ſitis perfecti, & integri in nullo deficientes.* 132. Deuter. 18. 2. Cor. 13. Coloſ. 1. Jacob. 1.

Perfectio ex præcepto pro ratione ſtatus.

Secundò hæc perfectio eſt conſilij, prout reſpicit, non obſervationem præceptorum tantùm, ſed etiam conſiliorum, ut renuntiare bona propter Chriſtum, Matthæi 19. n. 21. *Si vis perfectus eſſe, vade, vende, quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me.* 133. Matth. 19.

Perfectio ex conſilio.

Quæstio XX.

Quomodo cohæreant ſacri Evangeliſtæ, cùm Matthæus ſcribat perfectionem, Lucas verò miſericordiam dicat?

Matthæus, ſcribens hunc altiſſimum Domini ſermonem, ait: *Eſtote perfecti, ſicut & pater veſter perfectus eſt.* Lucas verò ita refert: *Eſtote miſericordes*, &c. Quod videtur inter ſe diſcrepare, præcipuè, ſi eam tenes ſententiam, quæ aſſerit, eundem eſſe ſermonem ab utroque Evangeliſta relatum: nos autem diximus, eſſe diverſum, ſupra *cap.* 10. *q.* 1. & 2. Et ita in noſtra ſententia facilè ſe exhibet ſolutio 134.

Difficultas quæſtionis.

ſolutio. In illa verò prima major poteſt eſſe difficultas.

135. Et tunc poteſt dici, quòd eadem ſit ſententia; tum ex radice Hebraica, tum ex ſenſu elicito ab utroque Evangeliſta. Nam in primis ex radice Hebraica videtur, quòd idem ſit miſericordem, ſanctum, ac perfectum eſſe. *Pedes Sanctorum ſuorum ſervabit*, 1. Reg. 2. 11. 9. transfert Cajetanus ex Hebræo: *Pedes miſericordium ſuorum cuſtodiet*; Ubi ait. P. Franciſcus de Mendoça *in Comment. n. 9.* Quis non videt, miſericordes idem eſſe, atque intrinſecè ſanctos, & perfectos.

1. Reg. 2. Cajetan. Mendoça.

136. Ex verbis etiam Evangeliſtarum idem ſenſus elicitur; uterque enim agebat de dilectione inimicorum; Matthæus dicit perfectum, Lucas miſericordem, ſeu, juxta radicem Hebraicam, beneficum, ut obſervat Franciſcus Lucas. Et optimè inter ſe cohærent. Nam in remittendis, ac condonandis injuriis, & in beneficiis largiendis erga ingratos, ac inimicos, pro eiſque exorare, magna miſericordia viſitur, ibique etiam eximia perfectio apparet, dum præexcellens bonitas declaratur, quæ nullius injuria tangitur, nullius ingratitudine, vel malitia reprimitur, ſed in omnes beneficia ſua diffundit. Et rectè ſacri Evangeliſtæ dicunt. *Sicut Pater perfectus eſt*; *ſicut miſericors eſt*; quia in hoc negotio dilectionis inimicorum Dei perfectio, ac miſericordia mirificè relucet: & ubi Dei miſericordia reſplendet, ibi ejus perfectio ſingulariter manifeſtatur, ac ejus infinita bonitas irradiat, qua omnibus ſua dona communicat, beneficia largitur, gratiam confert. Et qui hanc benignitatem imitatur, veluti quadam imagine cæleſtem imitatur Parentem. D. Dorotheus *doctrina* 12. Poſtquam adducit citata verba Lucæ, ait: *Non dixit, Jejunate, ut Pater cæleſtis jejunat; non dixit, Pauperes eſtote, ut Pater cæleſtis inops eſt, ſed quid ait? Eſtote miſericordes, ſicut Pater cæleſtis miſericors eſt. Propriè enim virtus iſta imitatur Deum ipſum, exprimit; & ſignificat.*

Franc. Lucas. *Cùm Dei miſericordia oſtenditur, tunc ejus perfectio declaratur.* Doroth. *Per miſericordiam Deum imitamur.*

137. Quantam verò perfectionem, ac excellentiam iſta Dei miſericordia declarat, nobis peroptimè explanat Regius Vates *Pſalm.* 70. ubi Deum multùm benignum, & miſericordem fatetur in remittendis injuriis, in reconciliandis ſibi inimicis, ac peccatoribus; & multum de ejus miſericordia confidit, ac multum auxilium, & protectionem de manu ejus ſperat; & *verſ.* 14. ait, *Ego autem ſemper ſperabo: & adjiciam ſuper omnem laudem tuam.* Sed quid eſt, quod dicit: Adjiciam ſuper omnem laudem tuam? Omnis laus, omnis gloria debita eſt; quas ergo additiones promittit; Quid eſt, quod dicit, ſe adjecturum? Quamvis omnis laus Deo ſit debita in omnibus operibus ſuis, quòd ſit juſtus, quòd ſit rectus, quòd ſit omnipotens, tamen, cùm ad ejus miſericordiam devenitur, tanta ibi apparet, & viſitur excellentia, ut in iſtis laudibus ſuper omnem laudem ſit adjiciendum. Hic Regius Vates, ut explicat Lorinus, vult pluries ipſum laudare, majori conatu, ac diligentia ipſum extollere. D. Auguſtinus ibi. *Videamus quid adjiciat. Poſſet eſſe omnis laus tua, & nihil omnino deeſſe videretur ad laudem tuam: & quia & nihil deeſſet, ſi damnes omnes iniquos, non enim non eſſet magna laus Dei juſtitia ipſa, qua iniqui damnantur: magna laus eſſet, Feciſti hominem. Peccavit. Tu ſi maſſam iſtam iniquitatis damnes, quiſnam tibi dicet: Injuſtè feciſti? Eſſes planè etiã ſic juſtus, & omnis eſſet iſta laus tua. Sed quia liberaſti & ipſum peccatorem, juſtificando impium, adjiciam ſuper omnem laudem tuam.*

Pſam. 70. *Dei miſericordia ſuper omnia opera laudanda.* Lorin. Auguſt.

CAP. XV.

Oratio Dominica.

Matth. 6. n. 1. Attendite, ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrũ, qui in cælis eſt.

VERSIONES.

D. Auguſt. l. 2. de ſerm. Dom. & D. Paſch. lib. 4. Cavete, ne juſtitiam veſtram, *&c.*

Syriacus. Attendite autem in eleemoſyna veſtra, ne erogetis eam coram hominibus, ut ſpectemini ab eis: alioquin nulla vobis futura eſt merces.

Vatablus. Pagninus. Attendite, ne eleemoſynam veſtram præſtetis coram hominibus: alioquin præmium non habetis.

Arabicus. Attendite, ne miſericordiam veſtram.

EXPOSITIO.

Proſequitur Dominus ſuum admirabilem ſermonem in monte. Et poſtquam ſuperiori capite perfecit, & adimplevit legem, & docuit, multa eſſe comprehenſa in lege contra id, quod Scribæ, ac Phariſæi ſibi perſuadebant, & admonuit ſuos ad perfectionem Evangelicam, atque ad inimicorum dilectionem, tanquam ad ſummam omnium virtutum charitatem, ut ait Theophylactus: nunc docet, eam intentionem in operibus habendam, ut Deo ſoli placere ſtudeant, ut ita mercedem habeant apud Patrem cæleſtem; & ideo hîc monet, vanam gloriam fugiendam. Et de tribus hîc agit, eleemoſyna, oratione, ac jejunio; quia cùm hæc tria ferè maxima ſint virtutum opera, quæ in actionibus exterioribus conſiſtunt, in eis poteſt facile morbus vanitatis irrepere, ut latiùs dicam *quæſt. ſeq.* 1.

Attendite, hoc eſt, magnam conſiderationem adhibete; ſeu, ut legit Auguſtinus, *Cavete*. Et, ut inquiunt Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius: Cavete à vana gloria, tanquam à crudeli 2.

Auguſt. Chryſoſt. Theophyl. Euthym.

Vana gloria crudelis fera. deli, & fere beſtia, quæ bona virtutum opera devorat, & *ne juſtitiam veſtram faciatis.* Codices
Chryſoſt. Theophyl. Arias. Vatabl. Pagnin. Auguſt. Hieron. Paſchaſ. Chryſoſt. Gregor. Græci, Chryſoſtomus, Theophylactus, etiam Arias, Vatablus, Pagninus habent *Eleemoſynam*: Arabicus verò habet *miſericordiam.* Tamen cum noſtra vulgata omnes Latini, D. Auguſtinus, D. Hieronymus, D. Paſchaſius D. Chryſologus *ſer.* 9. Gregorius *lib.* 8. *in Job.* 30. habent *juſtitiam*, quāvis ex radice Hebraica quolibet modo legi poſſit, *Diſperſit, dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi*, Pſalm. 111. num. 9. Poteſt transferri; *Eleemoſyna ejus*; & aliis locis. Et ita hîc etiam poſſet accipi, præcipuè cùm Salvator ſtatim de eleemoſyna ſermonem inſtituat, &
Gloſſa. etiam eleemoſyna quædam ſit juſtitiæ ſpecies,
Juſtitia quid ſignificet hic. ut habet Gloſſa. Tamen rectiùs legendum eſt cum Latinis *Juſtitiam*, prout ſignificat, quod juſtum, ac rectum eſt; quam Dominus hîc ponit in genere, & poſtea deſcendit ad peculiaria juſtitiæ opera, eleemoſynam, orationem, & jejunium.

3. *Coram hominibus, ut videamini ab eis.* Non
Chryſoſt. prohibet Dominus, ut ait D. Chryſoſtomus *hom.* 13. *in Imperfecto*, ut bona opera videantur, quia ſicut lampas, ſeu lucerna non poteſt abſcondi, ſic nec juſtitiæ opera celari, quin irradient. Nec
Auguſt. prohibet, ut ait D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſerm. Domin. in monte*, ita videri noſtra opera, ut Deus laudetur in eis; ſed prohibet fieri ea intentione, ac fine, ut videantur ab hominibus ad vanam gloriam explicandam. Atque ex his patet ſolutio ad illam difficultatem. Quomodo Dominus mandat hîc, ut noſtra opera ab hominibus non videantur, cùm ſuprà dixiſſet: *Luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona.* Hoc latè explicavi ſuprà *cap.* 11. *quæſt.* 21.

4. *Alioquin mercedem non habebitis.* Id eſt, ſi ali-
Galat. 1. Arias. Pagnin. ter, ac vobis dico, ad captandos hominum applauſus facitis, opera veſtra, quæ hominibus placent, Deo diſciplicent. Ad Galat. 1. n. 10. *Si adhuc*
Deus dat mercedem de præſenti. *hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem.* In noſtra Vulgata, ac Syriaco: *Non habebitis mercedem*, in futuro. Ait Vatablus, Pagninus, Arias, de præſenti: *Non habetis.* Qui enim Deo ſervit, ei jam præſenti eſt merces aſſignata. Et non dixit,
Cajetan. ut ait Cajetanus damnabimini: quia oſtenſio vanæ gloriæ eſt ſæpe veniale peccatum; & propterea tunc homo non in æternam damnationem incurrit, ſed privatur illius operis præmio. *Apud*
Alb. Magn. *Patrem,* dicit, quia ſi in ipſum ſint opera relata, ut notat Albertus Magnus, ille paterno affectu recipiet, & remunerabit. *Qui in cælis eſt.* Denotat quale ſit præmium exhibitum ſola intentione propter Deum, nimirum cæleſte, & æternum, ſecus verò quod ad hominum plauſus infertur,
Aggæi 1. terrenum, & temporale: *Qui mercedes congregavit, miſit eas in ſacculum pertuſum*, Aggæi. 1. n. 16.

QUÆSTIO I.

Quare Chriſtus Dominus hîc agat de fugienda inani gloria?

INQUIRIMUS in præſenti. Cur Dominus
5. potius hoc loco, quàm in alio, agat de bona intentione operis, ac de fugienda
Abulenſ. inani gloria? Rectè reſpondit. Primò Abulenſis *quæſt.* 2. quòd Dominus ſuperiori capite inſtruxerat homines, tam prælatos, quàm ſubditos, tradens eis propria documenta, tum circa legem, tum circa Evangelicam perfectionem. Ne ergo quis erraret circa intentionem, hîc eos inſtruit *Bona intentio in opere requiritur.*
de ea: quia, cùm opus ſit quid morale, in opus malitia intentionis refunditur, ac adeò non ſufficit, opus ex genere ſuo bonum operari, niſi bona intentione fiat, cùm opus aliàs ex genere ſuo bonum, malitia intentionis vitietur, ut docent Philoſophus 3. *Ethicor.* & Theologi cum D. Philoſoph.
Thoma 1. 2. *quæſt.* 19. *art.* 8. Ut ergo ſit meritoriū, S. Thom.
non in fines, ac applauſus humanos, ſed in Deum debet tota ſua intentione dirigi. Hoc pacto eſt explicandum id, quod dicitur, *coram hominibus*; nam poteſt fieri coram hominibus, non tamen ut videamini ab eis, ſed ut glorificent Patrem. Et tunc opus eſt meritorium. Et poteſt abſentibus hominibus fieri; ſi tamen propter deſiderium gloriæ fiat, mercedem ſuam perdet. Quod Gregor.
docet D. Gregorius lib. 8. Moral. cap. 38. *Opus noſtrum, cùm hominibus oſtenditur, in cordis prius examinatione penſandum eſſe, per ejuſdem oſtenſionis ſtudium quid quæratur? Si enim dantis gloriam quærimus, etiam publica noſtra opera in conſpectu illius occulta ſervamus. Si verò per hæc noſtram laudem concupiſcimus foras ab ejus conſpectu jam fuſa ſunt.* Et ita etiam docet *lib.* 19. *Moral. cap.* 18. quòd Sancti aliquando laudes ſuas dicunt, *ut non ipſi eiſdem operibus, ſed Pater eorum, qui in cælis eſt, debeat glorificari.*

Secundò. Cardinalis Hugo ait, quòd Domi- 6.
nus docuerat ſuprà fugere vitia Phariſæorum, *Juſtitia diſcipulorum abundet.*
& quòd juſtitia Apoſtolorum ſuper juſtitiam Phariſæorum abundare debebat *Matth.* 5. *num.* 20. Quia autem Phariſæi maximè appetebant, omnia per inanem gloriam oſtentare, ideo, cùm ab eorum vitiis ſit fugiendum, hanc inanem gloriam declinare hortatur.

Tertiò. Volebat Dominus agere de eleemoſyna, oratione, ac jejunio, quia hæc tria externorum virtutis operum ferè præcipua ſunt, ut docet Auguſtin. *lib. de perfectione juſtitiæ, ratioc.* 17. & Chryſoſtomus *homil. In quibus maximè ſo-* 7.
let inanis gloria illabi. Nam, ut ait citatus Chry- Auguſt. Chryſoſt.
ſoſtom. *Phariſæus inflatus dicebat: Jejuno bis in* *Inanis gloria vitium Phariſæorum.*
Sabbato, decimas do omnium, quæ poſſideo, Luc. 17. num. 1. *& in ipſa precatione captabat vanam gloriam, ſe oſtendendi gratia, ea uſus.* Ergo antequam de tribus illis virtutibus agat, à ſuo vult grege inanis gloriæ arcere peſtem.

Quartò. Inanem gloriam Dominus à noſtris 8.
actionibus ſummovet, ut mercedem apud Patrem habeamus. Quod eleganter explicat D.
Chryſologus *ſerm.* 9. *Juſtitia, ait, quæ ſe humanis* Chryſolog.
oculis locat, divini Patris non poteſt expectare mercedem. Voluit videri, & viſa eſt; voluit hominibus placere, & placuit: habet mercedem, quam voluit; præmium, quod habere noluit, non habebit. Qui *Per inanem gloriam homo à cæleſti præmio defraudatur.*
ut ab hominibus glorificetur, ſua opera facit, ab hominibus mercedem recipiet; à Deo autem præmium non obtinetur, niſi opera noſtra in laudem, & gloriam ejus ordinentur. Non quia aliquid ipſi laude noſtra accreſcat, qui noſtra major eſt laude; ſed quia ita conſtituta ratio exigit, ut in illa ſumma bonitate laudanda omnes nos verſemur, & omnia in laudem, & glo- *Laus noſtra Deo debita.*
riam ipſius referamus; ut optimè explicat Franciſcus Lucas.

Si

9. Si ergo, qui deſiderio videndi ab hominibus tenentur, ac temporales ſequuntur applauſus. cùm jam mercedem habeant, ab æterna expoliantur. Econtra verò qui omnem humanam gloriam abjiciunt propter Deum, & illi ſoli placere quærunt, magnam apud Deum invenient gratiam, gloriam, atque coronam. Ait Jerem. 17. num. 14. *Sana me, Domine, & ſanabor; ſalvum me fac, & ſalvus ero, quoniam laus mea tu es. Ego autem non ſum turbatus, te paſtorem ſequens, & diem hominis non deſideravi.* Ubi à Deo petit obnixè, ut ſit ei in auxilium, ac medicamen, ut à crudelibus adverſariorum ſuorum evadat vulneribus, & ut ipſum ſalvum faciat, ut gloria, & honore coronetur. Sed quid pro ſe allegat Propheta ad impetrandum id, quòd optat? *Te ſequutus ſum, & diem hominis non deſideravi.* Sed cur non dicis opprobria, quæ ob Deum paſſus? cur non enumeras labores, quos in prædicatione ſuſtinuiſti? ſed tantùm ais: *Te ſequutus ſum, & diem hominis non deſideravi?* Qui dies hominis deſiderat, ab hominibus videri vult, hominibus placere cupit, & ſuam jam ibi habet mercedem; qui autem dies hominis non deſiderat, nil aliud, niſi à Deo videri, eique placere affectat; & ideo promiſſam mercedem confidenter ab eo poſtulare, ac expectare valet, cùm non deſideraverit diem hominis, qui Dei diem excludit. Gillibertus Abbas ſerm. 1. in Cantica. *Diem hominis, inquit Propheta, non concupivi, Neſcit quo pacto ſibi adverſantur, & alterutro ſe obſcurant dies Domini, & dies hominis, ſiquidem dum alter exoritur, alter reconditur. Diem inquit, hominis non concupivi: hoc eſt, humanum favorem; hominum gloriam, & inter reliquos, imò præ reliquis ſpectabilis videri. Rectè hanc diem Propheta abjurat, quæ perturbationis miniſtrat materiam.*

Alienus ab inani gloria in regno cæleſti habet mercedem.

Jerem. 17.

Cillibert.

10. Valde enim conſequens eſt, quòd homo per inanem gloriam, quæ omnium eſt devaſtatrix bonorum, æternitatis corona privetur. D. Baſilius *in Conſtitut. Monaſt. cap.* 11. ſic ait: *Fugiamus inanem gloriam, dulcem ſpiritualium operum ſpoliatricem jucundum animarum noſtrarum hoſtem, tineam virtutum, blandiſſimam bonorum noſtrorum deprædatricem; eandémque mellis illitu, fraudis ſui veneni coloratricem.* Vide ſuprà *cap.* 7. *n.* 101. *& cap.* 10. *n.* 196. *&* 197. *& lib.* 3. *c.* 3. *n.* 19. *&* 85. *&* 116.

Baſil. *Inanis gloria, bonorum ſpoliatrix.*

Matth. 6. *n.* 2. Cùm ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in Synagogis, & vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.

VERSIONES.

Syriacus. Quum igitur facturus es eleemoſynam, ne proclamaveris cornu coram te, ut faciunt acceptores vultûs hypocritæ in Synagogis, & plateis, ut celebrentur ab hominibus.

Vatablus. Ne tuba claxeris ante te quemadmodum hypocritæ faciunt, ut gloria extollantur ab hominibus. Amen dico vobis, abſtulerunt mercedem ſuam.

D. Cyprianus. Noli buccinare ante te

Pagnin. Arias. Ut glorificentur ab hominibus.

EXPOSITIO.

DOCUIT Dominus ſuprà, vitare finem malum, ac inanem gloriam in operibus juſtitiæ in genere, prout juſtitia dicit id, quod juſtum, ac ſanctum eſt. Nunc verò ſpecificat in particolari in operibus juſtitiæ, ſeu ſanctitatis. Et exorditur ab eleemoſyna, quia eſt quædam miſericordia, de qua ſuprà dixerat ante immediatè, cùm de dilectione inimicorum egerit: nam inimicis benefacere, & pro eis exorare, quædam miſericordia eſt, ut dicit Hugo: *Noli tuba canere ante te.* Sumi hîc *tubam* pro quolibet ſigno externo, quo quis manifeſtatur, de quo *quæſt. ſequenti.* Et magna emphaſi ait: *Noli tuba canere.* Non dixit, perſtrepere, clangere tuba, ut Num. 10. num. 3. *Clangere tuba,* ut *Levit.* 23. *n.* 24. *Nec buccinare tuba,* ut *Pſal.* 80. *n.* 4. Sed *Canere tuba*; quia illo ſonitu inanis gloriæ; ac humani applauſus, ita delectantur hypocritæ; ac in ſuaviſſimo cantu. Albertus Magnus. *Placentia talis ſoni delectantur, ſicut in cantico muſico.* Job. 21. num. 12. *Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad ſonitum organi.* 11

Hugo.

Numer. 10. Levit. 23. Pſalm. 80. *Hypocritæ delectatur vana gloria.* Alb. Magn. Job 21.

12. *Sicut faciunt hypocritæ.* Nomen eſt Græcum *hypocritæ*, & ſignificat, ut obſervant D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſerm. Dom. in monte*, D. Paſchaſius *lib.* 4. *in Matth.* hiſtrionem, ſeu ſimulatorem, qui in theatris, & tabulis alienam perſonam ſimulat; ſeu qui ficta perſona fabulam agit ad populum. Ex quo per tranſlationem in Scripturis ſacris; ſanctitatis ſimulatores hypocritæ vocantur: nam hi, non proprias, ſed alienas perſonas fingunt; in ore, ac geſtu ſanctitatis ſpeciem ferunt, & intus ſunt vitiorum, ac peccatorum veneno repleti. *In ſynagogis, & vicis,* id eſt, plateis, ac ædibus Judæi conveniebant ad orandum, ac ad audiendam doctrinam de lege, ac Scriptura, & ad eleemoſynas etiam faciendas. *Receperunt mercedem ſuam*; ſuæque vanitati congruam; nam voluerunt ab hominibus videri; & hoc jam obtinuerunt, ut dixi *ſuperiori quæſt.* ex D. Chryſolog. Cætera vide *in ſuperiori expoſitione, numero* 4.

Auguſt. Paſchaſ. *Hypocritæ quid denotet.*

QUÆSTIO II.

Quare Dominus tam rigidè damnet, tubâ canere ad dandam eleemoſynam?

13. IN hac re, quid ſit tubâ canere, duplex eſt principalis ſententia. Prima tenet, quòd tubarum uſus erat apud Judæos vulgaris valde. Et ita apud eos hypocritæ tuba convocabant pauperes ad loca publica, ut ad Synagogas, & plateas. Et licèt ipſi dicerent, quòd hoc edebant ad omnes congregandos, ne ex ignorantia aliquis ab eleemoſyna remaneret excluſus; erat tamen eorum intentio, ut omnes, quaſi ad ſpectaculum confluerent, ſcirentque quiſnam eſſet eleemoſynas largiturus. Ita docent D. Paſchaſius *lib.* 4. *in Matth.* Strabus, Rupertus, D. Anſelmus, Lyranus, Cajet. Janſenius, & favet Gloſſa, ubi ait, quòd forſitã hoc fiebat, ut omnes irent, quaſi ad ſpectaculum. Et ita hîc Dominus depravatam hanc damnat conſuetudinem, in qua ob inanem gloriam, hominúmque applauſus dabatur eleemoſyna. Et hæc ſunt ſatis probabilia.

Paſchaſ. Strabus. Rupert. Anſelm. Lyran. Cajetan. Janſenius. Gloſſa.

14. *Probabilior explicatio.* Secunda ſententia, quæ mihi videtur probabilior, quòd hæc eſt figurata locutio. Et per illam reprobatur omnis modus eleemoſynam publicandi. Nam apud Judæos ad ſonitum buccinæ omnes actiones publicæ fiebant. Tubis utebantur ad convocandum principes populi ad Concilium, *Numer.* 10. *n.* 4. Sic etiam ad ſacrificia, ad convivia, ad dies feſtos celebrandos, *ibid. num.* 10. Et item ad eexeundum ad bellum, *ibid. num.* 9. Et tandem ad convocandum ad omnia ſolemnia. *Canite tuba in Sion, ſanctificate jejunium, vocate cœtum,* Joël. 2. num. 15. Inde factum, eſt, ut per metaphoram *canere tuba*, ſignificet actiones, quæ quocunque modo divulgantur, ac publicæ fiunt. Et ita in præſenti: *Cùm facis eleemoſynam noli tuba canere*; hoc eſt, noli eam oſtentare, atque ad omnium oculos exponere. Et ita explicat Interlinealis: *Noli velle innoteſcere.* Et docent D. Chryſoſt. Euthymius, Theophylactus, Abulenſis *quæſt.* 20. Favet D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſerm. Dom. in monte*, prout ita enucleat: Noli tuba canere; noli ſic velle innoteſcere, ut hypocritæ.

Joel. 2. Interlineal. Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Abulenſ. Auguſt.

15. *Eleemoſyna ubique præſtanda recta intentione.* Ex his ne inferas, quòd miſericordia exhibenda non ſit in platea, in foro, & in publico loco, ubique enim præſtanda eſt; ea tamen intentione placendi Deo, & non acquirendi gloriam apud homines. Eleganter D. Chryſolog. *ſerm.* 9. *Ergo in conventu, in plateis, in triviis neganda eſt miſericordia? non præbendus eſt victus? Planè & in omni loco, & in omni tempore facienda eſt miſericordia, præbendus eſt victus, nuditas eſt tegenda; ſed ſic, ut miſericordia, non terræ ſit nota, ſed cœlo, non hominibus inſinuata, ſed Deo.*

Chryſolog.

16. Idem. Moraliter hoc mandatum Domini, ad eleemoſynam noli tuba canere, pulchrè explicat D. Chryſologus citato ſerm. 9. *Bene,* ait, *tuba, quia talis eleemoſyna hoſtilis eſt, non civilis; verecundiam pauperum non relevat, ſed fatigat. Ergo homo daturus Deo, da ſecretò, ut quod dederis; non ſit oneris, ſed honoris.* Eleemoſyna, quæ in publico datur, hoſtilis eſt Deo, ipſimet operanti, ac proximis. Hoſtilis Deo, quia gloriam ei debitam, quam ipſe dicit, ſe non alteri daturum, *Iſaiæ.* 48. *num.* 11. creaturæ vult deferre, ac impendere, eámque ad popularem auram dirigere, ac ordinare. Hoſtilis eſt ipſimet operanti, quia cùm ipſe exhibeat opus, à ſuo præmio ſpoliatur, ac defraudatur. Hoſtilis etiam proximo, quia eum rubore, ac verecundia afficit. Da ergo ſecretò, ut quod dederis non ſit oneris, ſed honoris.

Eleemoſyna, quæ publicatur gravis, & hoſtilis eſt.

Optimè calluit hoc ingenium Booz; non enim jubet Ruth dare ſpicas; ſed ſuis meſſoribus ait: *De veſtris quoque manipulis projicite de induſtria, & remanere permittite, ut abſque rubore colligat, & colligentem nemo corripiat*, Ruth. 2. num. 16. Vult dare, ſed cùm ſimulatione, ac induſtria, ut beneficium undique ſit abſolutum, ut & neceſſitatem ſublevet, & honori, ac pudori conſulat D. Aelredus lib. de ſpirituali amicitia. *Booz cùm Ruth Moabitis advertiſſet inopiam, verecundiæ ejus ingenuè parcens, jubet meſſoribus etiam de induſtria ſpicas relinquere, quæ illa abſque pudore colligeret.* 17.

Ruth. 2. *Eleemoſynæ ſit cum pauperum verecundia.* Aelredus.

Venerunt duo Angeli Sodomam. Quos cùm vidiſſet Lot, ſurrexit, & ivit obviam eis, & adoravit pronus in terram, & dixit: Obſecro, Domini, declinate in domum pueri veſtri, Geneſ. 19. num. 1. Cùm eos vidiſſet, & ſtatim ad illos cucurrit, ſe ſervum dicit, hoc enim ſignificat puer, *in domum pueri veſtri*; & ſe ſervum, ac inferiorem geſtu corporis exhibet, dum ſe pronus inclinat in terram. Clementis viri magnum ingenium, eos non ſolùm ad hoſpitium invitat, verùm etiam beneficium, quod tanquam Dominus exhibebat, ſervi nomine, ac notis occultat, atque abſcondit, ne aliquo verecundarentur rubore, ſi ad domum declinarent illius, qui in omnibus ſe eis minorem exhibebat, ac inferiorem declarabat. Quod notans Chryſoſtomus *homil.* 47. *in Geneſ.* ait: *Illos dominos vocat, & ſe ipſum ſervum vocat: audiamus hæc verba, & diſcamus. Glorioſus nobilis tam abundans, tantus pater familias viatores hoſpites ignotos, & ut apparebant, viles, & nihil ad ſe attinentes, dominos nominat; & inquit: Divertite in domum pueri veſtri. Hanc gratiam donate mihi, & petitionem meam ne fruſtremini.* Dum enim oſtendit, ſe gratiam excipere, beneficium abſcondit, & ruborem ab illorum facie ſummovet, ac excludit. 18.

Geneſ. 26. *Beneficia exhibita occultanda verbis.* Chryſoſt.

Matth. 6. *n.* 3. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua.

Numer 4. Ut ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

VERSIONES.

Græcus n. 3. Ne permittas, ut ſciat dextera.

Syriacus n. 4. Pater, qui videt in abſcondito ipſe reſpondet tibi in propatulo.

Pagninus. Reddet tibi in manifeſto.

EXPO

EXPOSITIO.

19. PRius Dominus ſuos popularem inanis gloriæ auram vitare docuit: & quia in laudatis eleemoſynis animus maximè periclitatur; in his, ut notat Cajetanus, maximam jubet adhibere cautelam: *Neſciat ſiniſtra tua.* Eſt quædam figurata locutio, ut docet Chryſoſtomus. Hyperbolica, & parabolica, Syrorum more, qua ſignificatur, quòd eleemoſyna ſecretiſſima ſit omniſque oſtentationis expers, ut eam, non ſolum à proximis noſtris, ſed etiam à nobiſmetipſis, quantum fieri poteſt, abſcondamus & occultemus, nec eam diutiùs in utraque manu verſantes contemplemur, ne illicio vanitatis capiamur. Et non dixit: Quod facit dextera tua, neſcia ſiniſtra; ſed è contra priùs nominat ſiniſtram, cùm ſit ignobilior. Dextera, qua eleemoſyna datur, bonum, & pium denotat opus. Siniſtra autem, quæ dicitur, ut neſciat, denotat complacentiam, ac manifeſtationem ipſius, quod Dominus ita ſecretum, & abſconditum eſſe vult, ut prius nobis occultationis commendet cautelam, quàm exhibitionis ipſius operibus largitatem.

Cajetan. | Chryſoſt. | *Eleemoſyna abſcondenda.* | *Magna cautela in eleemoſyna abſcondenda.*

20. *Ut ſit eleemoſyna tua in abſcondito.* Hypocritæ ad hominum applauſus obtinendos, ſuas coram omnibus eleemoſynas exhibent, & ſuam ita perdunt mercedem. *Pater tuus videt,* & ita apud eum mercedem lucraris. Ecce, ait D. Chryſoſtomus *homil.* 19. Quid deſideras, nonne habere aliquos tuorum operum ſpectatores? Ecce igitur habes, non Angelos, non Archangelos tantùm, ſed etiam horum omnium Deum. Ultima verba præſentis textus, *Reddet tibi.* Syriacus, Græcus, ſicut & D. Auguſtinus. *Reddet tibi in propatulo*, ſeu *manifeſto*. Quod tamen in noſtris codicibus, noſtráque vulgata non habetur; illud tamen additur in codicibus Græcis. Explicat D. Lucas cap. 14. num. 14. *In manifeſto*, hoc eſt, *in reſurrectione*, ſeu in die judicij: quia tunc Chriſtus Dominus tuam eleemoſynam coram Angelis, & hominibus propalabit, ac æterna gloria præmiabit.

Idem. | Syriac. Græcus. Auguſt. | Luc. 14.

QUÆSTIO III.

Quare dicatur, quòd in dandis eleemoſynis neſciat ſiniſtra, quid facit dextera?

21. REcte ait Euſebius Gallicanus *homil. in feria 6. poſt. Cin.* Si enim manus noſtras in his intelligere velimus, neſcio, quomodo unius opera altera intelligat; non enim in manibus, ſed in mente intellectus. Et etiam, ut plenè diſſerit D. Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* dirigens totum hoc negotium ad animam, quæ totum corpus informat, ait: *Quis unquam dixerit, quod anima, quæ tota, atque in omni loco corporis eſt; poſſit non ſentire ſiniſtra manu, quod agatur in dextera? nam ſicut compatiuntur omnia membra, ſi patitur unum membrum: ita ſentiunt omnia per vivificantem animam. Anima enim quæ eſt in omnibus membris, non minus ſcit in ſiniſtra, quid agatur in dextera, quam quid in toto; quia ubique adeſt tota, & ideo ſcit, ac ſentit omnia.* Et tandem, ut ait Euſebius *citatus*, cur dextera opus ſuum ſiniſtræ abſcondet, quæ tam conſors ei eſt, tamque fideliter ei in omnibus auxiliatur. Ideo hîc ſublimis ſenſus eſt inquirendus.

Gallican. | *Difficultas quæſtionis.* | Paſchaſ.

Prima, & germana ſolutio eſt, ut dixi in expoſitione, hanc locutionem eſſe metaphoricam, ac figurativam, ad exprimendum, quòd res occultè fiat noſque in eleemoſynis à teſtibus, ac intuentibus ita caveamus, ut ſi ſiniſtra oculos haberet, videre non poſſet, quid boni in hoc negotio dextera faciat. Ita docet D. Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, Abulenſis, *q.* 21. D. Paſchaſius *citato loco.* Qui ait, hoc ita eſſe per figuram dictum, ſicut illud c. 5. n. 39. *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum.* Alios ad ſenſus non inutiles ad mores, deveniamus. 22.

Germanus ſenſus. | Chryſoſt. Theophyl. Euth. m. Abulenſ.

Secundò. Theophylactus Patriarcha hîc per *dexteram manum* intelligit populum Chriſtianũ & fidelem; per *ſiniſtram* verò infideles; ne forte inde ſumant occaſionem inſurgẽdi contra nos. Meritò tamen D. Auguſt. *lib. 2. de ſerm. Dom. in monte*, hanc expoſitionem rejicit: quia, ſi opus ſit bona intentione, ob exemplum, tam coram fidelibus, quàm infidelibus exhibere debemus, 1. Petri. 2. n. 12. *Converſationem veſtram inter gentes habentes bonam, ut in eo quod detrectant de vobis, tanquam malefactoribus, ex bonis operibus vos conſiderãtes glorificent Deũ.* 23.

Theophyl. | Auguſt. | 1. Petr. 2.

Tertiò ſunt aliqui, ut refert *citatus* D. Auguſtinus, qui dicunt, quòd per ſiniſtram intelligitur uxor; nam uxores ſunt tenaciores; & viri non debent, ſcientibus illis, eleemoſynas facere, ne liti domeſticæ detur occaſio. Sed irridenda eſt hæc expoſitio, ait D. Auguſtinus, quia vir debet bonis operis exemplum uxori præſtare, non verò opera bona ſua occultare ab illa. 24.

Auguſt. | *Uxor impedit eleemoſynam*

Quartò. D. Ambroſius lib. 1. Officior. cap. 30. *Neſciat*, ait, *ſiniſtra tua, quid facit dextera tua: non de corpore loquitur, ſed etiam unanimus tuus, frater tuus, quod facis, neſciat.* Et quamvis, ſecundùm rei veritatem, omnibus ſit boni operis exemplum præbendum, ut ſuprà dixi; tamen ſecundùm D. Ambroſij mentem, optima eſt ad mores inſtructio. Cur Dominus in eleemoſyna largienda non ab extraneis, ac inimicis, ſed ab amicis præcavere jubet? ſi ob vanam gloriam, tam apud hos, quàm apud illos expiſcari poteſt. Sed ad hoc dic primò, quòd apud illos omnes non imminet æquale periculum: nam ſolus amicus ac benevolus tua egregia facta videt, & cognoſcit, ut ea laudet, & celebret; quæ inimicus, ac malè affectus nunquam percipit, & intelligit ideo non apud hos, ſed illos, à quibus laudari poteris, tibi inanis gloriæ occaſio inſurgere valet. Vide ſuprà *c.* 8. *n.* 25. *& lib.* 2. *c.* 6 *n.* 60. *& l.* 3. *c.* 3, *n.* 6. *&* 7. Vel aliter dic, Optimè agnoverat divinus Magiſter, quòd contra noſtra bona opera ab amicis, conſanguineiſque noſtris impedimenta multa moventur, atque excitantur, ab eis ergo monet eſſe cavendum, quia ad bona opera non præſtant auxilium, ſed impedimentum. Et hoc ſæpe faciunt livore invidiæ, quæ domeſticos maximè tangit; vel aliquando ambitione, quia in ſe omnia bona tua coarctari volunt, & in alios derivari minimè patiuntur. 25.

Ambroſ. | *A ſolo amico laudari.* | *Tui contradicunt, & te oppugnant.*

Quintò. Galfrid. *citatus* à Tilmanno in allegoriis. *Quid eſt*, ait, *neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua, niſi propterea quod non vacet ipſa? multi enim ſunt, qui peccata ſua eleemoſynis redimunt, & propterea beneficia, quæ impendunt, aſpe-* 26.

Galfrid.

va ſuſtinere refugiunt ; ſi ergo quia eleemoſynam dextera facit, ſiniſtra vacat abſtinentia, novit, & benè attendit ſiniſtra, quid faciat dextera. Ne ſit homo contentus uno virtutis partu, ſed multis rectis actionibus, ac eleemoſynis applicetur: dextera opus miſericordiæ obivit, ne quieſcat ſiniſtra, nec vacua maneat, ſed extendatur ad aliud, ac ſi penitus ignoret, quid ſit à dextera geſtum; ut ita omnibus ſuis membris, omnibúſque ſuis factis; totus homo pietatis operibus impenſus ſit, ac reſolutus.

Homo totis membris, & actionibus ſuis ad pietatis opera applicetur.

27. Sextò. D. Laurentius Novarienſis homil. de eleemoſyna. *Quando*, ait, *bonum aliquid conatur facere dextera, id eſt, anima, non illam impediat ſiniſtra; quæ eſt caro; ſed tanquam dormiente ſiniſtra, feſtinet dextera; furtivo more operari bonum, & expellere malum de membris, quod dicitur ſiniſtrum.* Intelligit per *dexteram* animam, ſeu ejus portionem ſuperiorem, per *ſiniſtram* verò appetitum carnis. Vult S. Pater, quòd homo fortis ſit, & expeditus, ne in operibus pietatis ſalutares animæ exercitationes impediantur à carne. Ne langueſcat animo, nec perplexus homo inhæreat, ut eleemoſyna impediri valeat; ſed celeriter, & expeditè, ac veluti ſagaci furto quoddam exhibeat factum, ac ſi appetitus ipſe ſiniſter dormiens totum ignoret, ut cùm inſurrexerit caro, jam ſint in vanum conatus ejus omnes, illudque malum facilè expellatur à membris.

Laur. Novar.

Bonæ exercitationes animæ ne impediantur à carne.

28. Septimò. S. Auguſtinus *lib. 2. de ſerm. Domini in monte.* Albertus Magnus, S. Thomas, cujus appono verba. *Per ſiniſtram intentio perverſa deſignatur vanæ laudis, per dexteram intentio ſancta implendi præcepta Dei. Neſciat ſiniſtra tua: non ſe immiſceat perverſa intentio laudis, vel ineptæ lætitiæ, vel elationis, quid facit dextera tua, cùm præcepta Dei implere contendis.* Per *dexteram* intelligunt rectam virtutis intentionem: per *ſiniſtram* verò, elationem, & vanam gloriam. Tu ergo dexterum pietatis opus ita tacitus facias, ut ſiniſtra laudis, & vanæ gloriæ intentio totum in te ignoret, & neſciat, ne publicare valeat. Sua eloquentia, ait Chryſologus ſerm. 27. *Ergo ut opus eſt dexteræ; quod facit tacitus dator; quod facit dator garrulus, hypocriſis eſt ſiniſtræ.* Et etiam in hanc ſententiam, præſentem locum interpretantur D. Chryſoſt. *homil.* 8. ex variis *in Matth.* & Euſebius Emiſſenus *citatus.* Cur Dominus in Evangelio juſtos à dextris, peccatores verò à ſiniſtris collocandos declaret; quid quod dextera rectitudinis operatur, ſiniſtra vanitatis, ac elationis neſciat.

Auguſt. Alb. Magn. S. Thom.

Ne deperdatur meritum per intentionem vanitatis.

Chryſolog.

Chryſoſt.

29. Octavò. Clemens Alexandrinus lib. 4. ſtromatum. *Si eleemoſynam facis, nemo ſciat; ſed neque ipſe, qui miſeretur, debet ſcire, ſe miſereri: ſic enim erit aliquando quidem miſericors, aliquando verò non.* Ingenioſè quidem. Pietatis geſtum adeò ſit abſconditum, ut à nobiſmetipſis occultemus. Sed quomodo mandat Dominus ita occultare mirabile miſericordiæ factum, ut illud neſciamus, cum inſcientia, & ignorantia nullum eſſe poſſit laudabile, ac meritorium opus? Quomodo ergo neſciat ſiniſtra tua? Rectè ſanè ad meritum. *Neſciat ſe miſereri, ſic enim erit aliquando miſericors, aliquando non.* Homo ſcientiam habeat ad amplectendam miſericordiæ rectitudinem, ut ipſam valeat exhibere; *& ſic aliquando*, hoc eſt, ex parte, *erit miſericors.* At in ſua æſtimatione non ſe appretietur, ut miſericors; *& ſic aliquando non*: hoc eſt, in reputatione ſua non ſe judicet miſericordem, ut inde ſibi complaceat, ac evaneſcat. Et iſta conſcientia, ſeu bonitatis cautela plenam facit miſericordiam, integram, & incolumem ſervat juſtitiam.

Clem. Alex.

Pietatis opus à te ipſo abſconde.

Cùm juſti audiunt, quòd Chriſtum Dominum paverint: *Eſurivi, & dediſtis mihi manducare; ſitivi, & dediſtis mihi bibere*; reſpondet ad hæc: *Domine, quando te vidimus eſurientem, & ſitientem?* Matth. 25. num. 37. Sed quomodo electi, magna ſcientia condecorati, ac expoliti hæc dicunt? Nónne in Eccleſia Chriſti illud eſt omnibus notum: *Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis*; & illud vulgare Auguſtini: *Quod pauperi dediſti, Chriſto impendiſti; quod pauperi negaſti, à Chriſto ſubtraxiſti.* Si Dominus in paupere repræſentatur (& prætermitto Zachæum, ſocrum Petri, & alios, qui Dominum benevolè hoſpitio receperunt?) cur ergo dicunt: *Quando te vidimus?* Illi enim electi ita habebant virtutes ſuas à propriis oculis, ac æſtimatione remotas; ita ſibi ignotas, & abſconditas, ut quando eas audiunt a rectiſſimo, ac veriſſimo judice publicari, adhuc eas in ſe ignorent, nec videant, nec percipiant. Paulus Oroſius in Apologia liberi arbitrij. *Juſti in illa die judicij*, ait, *operum ſuorum glorias audientes, adhuc tamen velut ignorantes interrogabunt: Domine, quado te vidimus, & hæc fecimus tibi?* Conſidera verbum, *adhuc eas ignorantes.* 30.

Matth. 25.

Juſti ſuas vitutes ignorant,

Oroſius.

Jacob iter agens in Meſopotamiam, cùm in quodam loco requieſceret, vidit in ſomnis, ſcalam tangentem cælos, Angelos aſcendentes, & deſcendentes, & Dominum innixum ſcalæ, multa ipſi promittentem. Cumque evigilaſſet à ſomno ait: *Verè Dominus eſt in loco iſto.* Gen. 28. num. 17. Quomodo hæc dicis Jacob? quaſi quòd hujuſmodi viſio ratione loci obvenerit, cùm plane totum eſſet, quòd totum ratione dormientis revelatum eſt. Cur potiùs non ait: Nunc ſcio verè; quia Dominus dirigit viam meam, ut dixit ſervus Abrahami avi ſui *Geneſ. 24. n. 7.* Cur non ait: Nunc ſcio verè, quia Dominus me in itinere comitatur, protector meus adeſt? Sed fatur: Dominus eſt in loco iſto? Magnus, & perfectus Jacob, ſanctitate, ac virtute plenus, tantæ viſionis cauſam in ſe nec intelligit, nec penetrat; & ideo ad locum recurrit, & negotium alteri attribuit, atque adſcribit: hæc eſt enim propria perfectorum ac juſtorum conditio. D Gregorius lib. 4. in c. 9. primi Reg. *Spiritualia dona habent, ſed in iis, quæ habent, ſe non attendunt.* 31.

Gen. 28.

Juſti ita ſe ignorant, ut bona aliis attribuant.

Gregor.

Matth. 6. n. 5. Cùm oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in Synagogis & angulis platearum ſtantes orare, ut videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.

VERSIONES.

Syriacus. Cùm oras, ne ſis ſicut acceptores vultus hypocritæ.

Vatablus.

Vatablus. Et cùm oras, ne imiteris hypocritas, qui aſſolent in Synagogis, & angulis platearum ſtantes orare.

Euthymius. Solent in conventiculis, & angulis.

Theophylactus. Amant in conventiculis, & in angulis platearum ſtantes orare, ut conſpicui ſint hominibus. Reſcipiunt mercedem ſuam.

EXPOSITIO.

32\. ORDINATA intentione eleemoſynæ cum cautela à vana laude; ordinat ſimili modo orationis intentionem. Et quamvis facilè ex ſuperioribus dictis hæc doctrina ſequatur, *Attendite, ne juſtitiam veſtram*, ut notat D. Auguſtinus *lib. 2. de ſer. Dom. in monte, cap.* 3. Tamen quæ multum neceſſaria, ſunt multoties repetenda, & intimanda. Ait Dominus, *Cùm oratis*; omnia Græca exemplaria habent in ſingulari. *Cùm oras*; ſicut & ſequenti *verſ.* 6. Quia autem noſtra vulgata habet in plurali, *Cùm oratis*, ait D. Thomas. Non dixit Cùm oras, ſingulariter, ſicut ſuperiùs: *Cùm facis eleemoſynam.* Reſponſio eſt. Pluraliter dicit: Cùm oratis; quia omnium eſt orare; quia ad hoc non exigitur res temporalis, niſi intentio: ſed eleemoſynam dare, non eſt omnium. Ita Thomas. Et circa orationem tria hîc docet Dominus. Primò rectam intentionem. *Non ſicut hypocritæ.* Secundò perfectionem orationis ad Patrem. Tertiò locum orationis *Intra in cubiculum tuum.*

Auguſt. *Quæ neceſſaria, multoties repetenda.*

D. Thom.

Omnium eſt orare.

33\. Hugo. *Non ſicut hypocritæ.* Ait Hugo. Hypocritæ foris lucentes, intus fœtentes, ac pleni omni ſpurcitia. *Non ſicut illi*; hoc eſt, eos imitemini. Et ipſo nomine apud omnes execrabili à vitij imitatione avocat. *Amant*, ſtudioſè ſcilicet affectant. Et rectè, notat D. Chryſoſtom. non dixit, *Orant*, *ſed Amant ſtantes orare*; quia hujuſmodi vanitatis venatores revera non orant, ſed amant videri, ac ſi oraſſent. *In Synagogis, & angulis platearum*; hoc eſt, in locis valde publicis. In uno homines ad doctrinam legis conveniebant: in altero, ſcilicet in plateis, ad humana negotia congregantur.

Chryſoſt. *Qui vult in oratione videri, non orat.*

44\. D. Thom. Hugo. Cajetan. Janſenius. *Stantes orare.* Hoc ideo dicit, docent D. Thomas, & Cardinales Hugo, & Cajetanus, & Janſenius; quia Judeorum mos erat, ſtando orare; nam ſtando legem receperunt. *Steterunt ad radices montis.* Exod. 19. n. 19. Et Judæi aliquando ſtando orabant, ut Publicanus ille, *Luc.* 18. *n.* 11. Tamen Judæi quoque ſæpè ſæpiùs genu flexo, orabant, ut Salomon in dedicatione templi, 3. *Reg.* 8. *n.* 54. *& Daniel.* 6. *n.* 10. Michæas cap. 6. n. 6. *Curvabo genu Deo excelſo.* Et ita dixit Dominus ad Eliam, 3. Reg. 19. n. 18. *Derelinquam mihi ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt curvata ante Baal.* Et ita etiam habetur *Iſai.* 45. *n.* 23: *&* 2. *Paralip.* 19. *n.* 30. & item *Aman genu flexo adorabant omnes*, Eſther. 3. n. 2. Talis eſt, dictante natura, frequens modus deprecandi. Dicitur, *ſtantes orare*; quia Phariſæi, ac Scribæ ob ſuperbiam ſuam ſic frequenter orabant; ipſi enim ſe cæteris digniores reputabant; vel ut ita faciliùs ab omnibus conſpicerentur. Vel, ut vult Maldonatus, *ſtantes*, hoc loco denotat homines fixos, ac immobiles, quaſi animo in cælum raptos, quia tales in plateis Phariſæi ſe fingebant. *Amen dico vobis*; hoc eſt, pro certo ſciatis. *Receperunt mercedem ſuam*, quia voluerunt videri, ait D. Thom. & non exaudiri à me.

Exod. 19. Mich. 6. 3. Reg. 19. Eſther. 3. Maldonat.

QUÆSTIO IV.

Quare Dominus, dum hypocritas orationes rejicit, de angelis mentionem faciat?

35\. Lyranus. PLATEAS hîc intelligit Lyranus atria templi: tamen multo accommodatiùs ad litteram, per angulos platearum hic intelliguntur termini platearum, ubi ſunt inflexus viarum; & ibi frequenter ſunt bivia, trivia ac quadrivia. Cur ergo de angulis hîc Dominus facit mentionem? eſt præſens quæſtio.

36\. Chryſoſt. Reſpondet primò Chryſoſtomus in Imperfecto hom. 13. *Chriſtus*, ait, *non dixit in plateis, ſed in angulis platearum, ut ne, ſi in plateis, oraverint, quaſi Religionis ſimulatores vituperentur: ſed in angulis, ut videantur abſconditè orare. Aſtuta vanitas: ſciunt enim; quia hoc ipſum, abſconditè orare, laudabilius eſt; ideo fingunt ſe abſcondere, ut dupliciter laudentur; primò, quia orant, ſecundò, quia abſconditè orant.* Gloſſa Ordin. D. Thomas, & alij hunc modum dicendi ſequuntur. Ad majorem inanis gloriæ vanitatem in angulis orant, ut videantur abſconditè orare, & inde majori laude extollantur.

Gloſſ. Ord. D. Thom.

37\. *Vera ſolutio.* Secunda, & probabilior ſolutio eſt, quòd in angulis orabant, ut à pluribus viderentur. Nam in angulo ſunt inflexus viarum, platearum compita, bivia, & trivia, & ex utraque linea videntur, quia ſunt in angulo. Ita docent D. Auguſtin. *lib.* 2. *de ſerm. Dom. in monte*, D. Paſchaſius *lib.* 4. Euthymius, Albert. Magnus, Cajetanus, Abulenſis. Erant enim anguli platearum loca valde commonia, & publica. Unde, ut notat ipſe Abulenſis, Judæi, quando idololatrabant, in angulis platearum ponebant idolorum altaria, & ibi faciebant ſacrificia, ut factum fuit tempore Achaz, & aliorum Regum, 2. Paralip. 28. n. 24. *Fecit ſibi altaria in univerſis angulis Jeruſalem*, & aliis locis apud Abulenſem. Unde hypocritæ iſti turpitudine loci fœdabant ſuam orationem, quæ Deo erat valde inviſa.

Auguſt. Pachaſ. Euthym. Alb. Magn. Cajetan. Abulenſ. 2. Paral. 28

38\. Theophyl. Et alta ordinatione diſpoſitum eſt, ut hypocritæ in angulis orarent, locus idololatriæ conſecratus, ut proximè dictum eſt. Hypocriſis quandam veluti ſpeciem idololatriæ adumbrat. Et ita ait Theophylact. in cap. 18. Luc. n. 10. *Quum quis, non Deo, ſed ſibi ſua bona opera tribuit, quid eſt aliud, quàm Dei negatio.* Ille reputatur idololatra, qui cultum, Deo debitam, creaturæ deferi; iſti vanitatis oſores, orationem, reverentiam, ac ſubmiſſionem, Deo debitam, ſuæ famæ, ac nomini deputare volebant: orabant, non ut Deum honorarent; ſed ut ſe ipſos extollerent. Rectè ergo locum eligebant, ubi altaria idolorum

Hypocrita eſt veluti idololatra.

rum exciterant, ut ubi quoque ſuæ hypocriſis ſigna, ac monumenta donantur.

39. Quartò. In angulis orant. Anguli in domo Job primò commoventur, ac concutiuntur à tempeſtate. *Ventus vehemens irruit à regione deſerti, & concuſſit quatuor angulos domus.* Job. 1. num. 19. Sed cur totum hoc ædificium ab angulis incipit comprimi, ac devaſtari? Cur anguli primò à tempeſtate impelluntur? Origenes in Catena Græca. *Eo verò, quòd quatuor domus angulos ventus contigit, diſco in angulis platearum hypocritas ad orandum conſiſtere.* Anguli hypocritarum loca, & ubi ficta virtutum imago reſidebat; nil citiùs, potuit à tempeſtate, ruina, ac jactura inveniri, & comprimi: & ubi hujuſmodi obfuſcata facies apparebat, neceſſe fuit, ut ibi primò deſolationi, ac devaſtationi aditus pateret, ut totum funditùs everteretur; talis enim vultus immutatus totius rei eſt jactura, atque mutatio; & tales oculi in cælum fictè erecti, totum ædificium evertunt in terram.

Job. 1.

Origen. *Hypocriſis jactura totius rei.*

40. Sophon. 1. Ait Dominus per Sophoniam 1. num. 15. *Dies nebulæ, & turbinis, dies tubæ & clangoris ſuper angulos excelſos.* Sed qui ſunt anguli iſti, ſuper quos Dominus tam dira ſupplicia comminatur? D. Hieronymus ibi: *Super angulos excelſos, opera perverſa, & à recta via deviantia. Unde & à Salvatore arguuntur Phariſæi, quòd adorent in angulis platearum: via enim recta, & tendens ad Paradiſum, arcta, & anguſta eſt, via autem ſiacta, habens angulos, & tortuoſa, lata & ſpatioſa eſt, quæ ducit ad mortem.* Omnia ſupplicia conglomerata diſtrictè ultione cadunt in angulos, hypocritarum ſedes; & inde via intortuoſa, & lata patet ad perditionem. Quid mirum, ſi inde ad bonorum omnium jacturam tantum exurgit malum, quòd etiam Dei ira ad vindictam exurgat. Hypocriſis, dum virtutes diſſimulat, perdit omnia, & ſupplicia in ſe ſolicitat.

Hieron.

Hypocriſi omnia deperduntur.

Matth. 6. n. 6. Tu autem, cùm oraveris, intra cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora Patrem tuum in abſcondito: & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

VERSIONES.

Græcus.	Introito in locum ſecretum, ſeu penetrale.
Vatablus.	Introito in cellam tuam.
Arias.	Et claude oſtium tuum.
Syriac. Pagninus, Vatabl.	Pater tuus, qui videt in ſecreto, reddet tibi in propatulo.

EXPOSITIO.

41. Paſchaſ. *Unitas Eccleſiæ.* IN ſingulari loquitur Dominus: *Tu, cùm oraveris*; ut notat D. Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* ut unitas totius corporis Eccleſiæ commendetur. Et ideo ſæpe univerſalia præcepta quaſi ad unum diriguntur, *Intra cubiculum tuum.* D. Auguſtinus *lib. 2. de ſerm. Domin. in monte.* D. Hieronymus, S. Ambroſius *lib. de Cain & Abel, cap. 9.* per *cubiculum* interpretantur cor, & mentem; quod, dum oramus, ingrediatur homo; & claudendum eſt oſtium cordis ne cogitationes, ab oratione alienæ aditum valeant invenire. Unde ait D. Auguſt. citatus: *Quæ ſunt iſta cubicula, niſi ipſa corda: parum eſt intrare cubicula, ſi oſtium pateat.* Hæc expoſitio moralis, ac ſymbolica eſt.

Auguſt. Hieron. Ambroſ. *Ad rationem claudendum cor à mundanis.* Auguſt.

Tamen ſenſus litteralis propriè intelligit cubiculum, ſeu locum ſecretum, ut ſonat. Imò adverte, quòd *cubiculum* apud veteres dicebatur locus precibus conſecratus, quid idem eſt apud nos, ac Oratorium, ſeu capella, ut advertunt ad *cap. 8. Judith, num. 5.* Lyranus, Gaſpar. Sanchez, Sararius *quæſtiunc. 3.* Baronius *in annot. in diem 11. Junij, §. in Capellam, & anno Chriſti 57. num. 104.* qui omnes hoc videntur deſumpſiſſe ex D. Paulino *epiſt. 12. ad Severum.* Ait Dominus: *Intra cubiculum tuum*; id eſt, Oratorium tuum, ſeu locum ſecretum, per quod Dominus nos docet, ut quantum opus ſit, vitemus vanam gloriam, & oſtentationem; & mentem ad ſolum Deum dirigamus. Accipe D. Cyprianum tract. de oratione. *Secretò nos orare præcipit, in abditis, & remotis locis, in cubiculis ipſis; quod magis convenit fidei, ut ſciamus, Deum ubique eſſe præſentem, audire mentes, & videre, & majeſtatis ſuæ plenitudine, in abditaque, & occulta penetrare.* Et ita in ſecreto eſt orandum, ut ſolus Deus audeat, & videat. Sic orabant Judith. 8. *num. 5.* & Tobias 3. *num. 10.* Petrus *Actor. 10. num. 9.* 42.

Quid ſit cubiculum.

Lyranus. Sanch. Sararius Baron. Paulin. Cyprian.

Et Pater tuus. Ecce ſubdit promiſſum præmium: *Reddet tibi.* Non dicit, ut ait D. Thomas, dabit, *quia jam ſe debitorem conſtituit, id eſt, pro certo retribuet tibi mercedem.* Quod etiam confirmat ex Chryſoſtom. *Reddet tibi.* Græca exemplaria, Syrus, Arabicus, Pagninus, & Arias addunt *in publico.* Quia, ſi oras in ſecreto, Deus ſpondet tibi publicam, manifeſtámque tuæ orationis mercedem. 43.

D. Thom. Græc. Syrus. Arabic. Pagnin. Arias.

QUÆSTIO V.

Quomodo Dominus mandet ad orandum: Intra cubiculum, cùm oratio publica in Eccleſia ſit multum laudabilis?

PUBLICA Eccleſiæ oratio, & Eccleſiaſticus chorus maximè laudabilis eſt, ac approbatus à ſacra Scriptura, 3. *Regum 8. num. 29. Pſalm. 189. num. 3. Actor. 1. num. 24. & 6. num. 6.* Et ab Apoſtolo *ad Epheſ. 9. num. 19.* ſanctis Patribus, & uſu univerſali totius Eccleſiæ, de quo latè Suarius *lib. 4. de orat. cap. 1.* Nam illa oratione publica, primò maximè honoratur, ac veneratur Deus; ſecundò alij ad orationem optimo exemplo accenduntur, & excitantur; tertiò, ut omnes animo concordes poſtulata à Deo faciliùs impetremus. Et ita Chryſoſtomus in illud Pſal. 149 num. 3. *Laudent eum in choro,* ait, *Ideo inſtituti ſunt chori, ut omnes ſimul concordibus animis laudes offerant.* 44.

Suarius. *Chorus laudabilis, ac multum efficax.* Chryſoſt.

Has autem preces in publico non reprobat, nec damnat hîc Dominus, ſed tantùm docet corrigendum inanis gloriæ appetitum, & vanam oſtentatio 45.

Per orationem ſoli Deo placere intendamus.

tatio

tationem fugiendam, itaut ſoli Deo tua oratione placere velis, ac ſtudeas; & hoc facias affectû tantùm, ut ab illo ſolo videaris, ac exaudiaris. Theophylactus: *Quid igitur, in Eccleſia non orabo? Omnino, ſed recto animo, & citra oſtentationem; locus enim non nocet, ſed modus, & intentio.* Et idem docet Divus Chryſoſtomus homil. 6. in Matth. *Illas ego*, ait *lachrymas requiro, quæ non oſtentationi proficiunt, ſed compunctioni.* Quod latè proſequitur, & comprobat exemplo Annæ, de qua dicitur: *Labia illius movebantur, vox penitus non audiebatur*, 1. Reg. 1. num. 13.

Per orationem ſoli Deo placere in eadem us.
Theophyl.
Chryſoſt.
1. Reg. 1.

46. D. Bernardus ſerm. 86. in Cantica. *Orare volentes jubemur, intrare cubiculum, ne coram orantibus laus humana orationis furetur fructum, fruſtretur effectum.* Et poſt pauca adducit Prophetam excitantem animas ad nocturnas preces: *Conſurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum*, Thren. 2. num. 19. & ait: *Quam ſecura aſcendit de nocte oratio, ſolo arbitro Deo, ſanctoque Angelo, qui illam ſupremo altari ſuſcipit præſentandam; quàm grata, & lucida, verecundo colorata rubore; quàm ſerena, & placida, nullo interturbata clamore: propter hoc ſponſa, non minus verecundè, quàm cautè, lectuli ſecretum petebat, & noctis, orare volens: In lectulo, inquit, meo per noctes quæſivi, quem diligit anima mea*, Cant. 3. num. 1.

Bernard.
Tren. 2.
Oratio ſecreta placet Deo.
Cant. 3.

47. *Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubiculis ſuis*, Pſalm. 149. num. 5. ſeu, ut alij legunt: *Jucundabunt inter lectulos ſuos.* Sed quinam ſunt iſti Sancti, qui exultant in gloria? Nimirum illi, qui inter cubicula ſua, & inter lectulos ſuos, ac inter ſuam conſcientiam, & in ſui cordis ſecreto jucundantur in oratione, ac meditatione in Domino. Paſchaſius lib. 4. in Matth. *Exultabunt Sancti de gloria pro gratia gratis percepta; lætabuntur in cubiculis ſuis, ſcilicet in conſcientiis ſuis; qua de cauſa monet Magiſter veritatis, ut ingrediatur unuſquiſque cubile cordis, & ibi incipiat orare, & operari, quò poſſit poſtea lætari.*

Pſal. 149.
Paſchaſ.

Matth. 6. *n.* 7. Orantes autem nolite multum loqui, ſicut Ethnici, putant enim, quòd in multiloquio ſuo exaudiantur.

Num. 8. Nolite ergo aſſimilari eis: ſcit enim Pater veſter, quid opus ſit vobis antequam petatis eum.

VERSIONES.

Syriacus. Quum preces funditis, ne ſitis muſſitantes, ut hypocritæ.

Theophylactus. Orantes autem ne ſitis battologi in precibus veſtris.

Græcus. Putant enim in multa verboſitate exaudiri.

EXPOSITIO.

ALTERUM vitium, quod in oratione 48.
contingere poteſt, Dominus corrigit, quod in multa verboſitate evenire poſſibile eſt; nam oratio debet eſſe, non in multis verbis, ſed in puro ad Deum cordis affectu. Unde, ut docent D. Auguſtinus *lib. 2. de ſerm. Dom. in monte.* S. Thom. non reprobat multam orationem; nam ipſe erat pernoctans in oratione Dei *L c. 6. num.* 12. Sed damnat multiloquium de infidelitate, & non orationes, quas Sancti in cordis puritate fundunt. Theophylactus ait: *Orantes ne ſitis battologi in precibus veſtris. Battologia eſt nugacitas, ut exempli gratia, petere aliquid terrenum, gloriam, divitias, victoriam. Battariſmus enim eſt articulata vox; qualis eſt puerorum.* Contemnit Dominus in oratione nugacitatem, & futilem verborum profuſionem, & repetitionem, tanquam illorum, qui rhetoricè loquuntur. Et etiam nugacem, ac futilem orationem dicit Theophylactus eorum, qui terrena, ac temporalia petunt, & battariſmo comparat: Battariſmus eſt vox inarticulata puerorum, ſignificationis expers, ex qua nihil audientes percipiunt. Oratio, terrena petens, multiloquio ſe diſtendens, battologia eſt, veluti balbutie quadam nihil ſignificans; & Deus, qui orationis exauditor eſt, ita ſe habet ad illam, ac qui non intelligit, ut poſtulata concedat; nam illam verborum nugacitatem, ac affectum ad temporalia rejicit, & contemnit. *Sicut Ethnici*, hoc eſt, Gentiles, qui putant ſe in multa verboſitate exaudiri.

Auguſt.
S. Thom.
Theophyl.
Oratio, quæ terrena petit, à Deo contemnitur.

Nolite ergo aſſimilari eis. Nam Ethnici putant, 49.
Deum res ignorare, ſeu omnia non conſiderare; ac proinde multiloquio, ac clamore opus eſſe, ſibi perſuadent. Ut fecerunt Sacerdotes Baal in ſacrificio Eliæ 3. *Reg.* 18. *num.* 28. Ait ergo Chriſtus: Ne eis aſſimilemini, nam *Deus omnia novit, antequam fiant*; ut dixit Suſanna *Daniel* 13. *n.* 42. & *Eccleſiaſt.* 23. *n.* 29. Et ipſe ut ait D. Cyprianus tract. de orat. *Deus non vocis, ſed cordis eſt auditor*; non verba orantis, ſed animum; non vocem, ſed affectum obſervat. Deinde, cùm ſit pater, blanda in filios viſcera habet. *Quid opus ſit vobis*, ſeu, ut eſt in Græco, quibus rebus opus habeatis. *Antequam petatis eum.* Vult tamen orari, ut homines ſuas miſerias, & Dei miſerationem agnoſcant, ſciantque ſe, non ſuo merito, ſed Dei miſeratione beneficia conſequi; & ita ad accipiendum fiant idonei. D. Auguſt. epiſt. 121. c. 8. *Deum*, ait, *velle exerceri in orationibus deſiderium noſtrum, quo poſſimus capere, quod præparat dare. Illud enim valde magnum eſt; ſed nos ad accipiendum parvi, & anguſti ſumus; tanto autem illius ſumus capaciores, quanto id fideliùs credimus, & ſperamus firmius, & deſideramus ardentiùs.*

Cyprian.
Auguſt.

Matth. 7. 9. Sic ergo vos orabitis: Pater noſter, qui es in cælis; ſanctificetur nomen tuum.

VERSIONES.

D. Auguſt. lib. 2. *de ſerm. Dom.* Sic orate vos.

Arias. Sic ergo adorate vos.

Alter Textus.

Lucæ 11.*n.* 1. Cùm oratis, dicite: Pater, ſanctificetur nomen tuum.

EXPOSITIO.

50 REprobata hypocritarum oſtentatione, Ethnicorúmque in infidelitate multiloquio, tradit Dominus rectam, & admirabilem orandi formam, quam ob excellentiam ſuam Chriſtus non ſemel docet, ſed iterum repetit *Luc.* 11. *num.* 2. ut obſervant *hî* Euthymius, Rupertus, Abulenſis, & alij, ut rectè probant circunſtantiæ loci, ac ſermonis, ut utrumque textum conſideranti patebit, ut ita maximè inſinuata in ſuorum alta eſſet mente repoſita. Euthym. Rupert. Abulenſ.

51. Quàm autem excellens, & admirabilis ſit iſta oratio, tribus oſtenditur, ut obſervant D. Paſchaſius *lib.* 4 *in Matth.* Albertus Magnus, S. Thomas, & alij. Eſt brevis, myſteriorum plena, & valde efficax. Brevis, paucitate verborum, quia Deus, non vocis, ſed cordis eſt auditor. Pſalm. 9. n. 16. *Præparationem cordis eorum audivit auris tua.* Myſteriorum plena; nam licèt aliis verbis uti inter orandum liceat; tamen, ut notat D. Auguſt. *epiſt.* 121 *cap* 12. quidquid à Deo rectè exorari, ac peti poteſt, hæc una Dominica oratio continet. Unde Tertull. *lib. de orat. cap.* 1. & D. Cypr. *lib. de orat.* eam appellant *Evangelij breviarium.* Officium Eccleſiaſticum, cùm ſit compendium totius Scripturæ, breviarium dicitur: ſic & hæc oratio, cùm ſit compendium Evangelij, illius breviarium nuncupabatur. In hoc Evangelij breviario, ut poſt D. Auguſtinum *lib.* 2. *de verbis Dom.* notant omnes commentatores, ſeptem continentur petitiones. Tres primæ ad honorem Dei pertinent, reliquæ verò ad noſtram utilitatem. Prima. *Sanctificetur nomen tuum.* Secunda *Adveniat regnum tuum.* Tertia, *Fiat voluntas tua,* Quarta, *Panem noſtrum,* &c. Quinta, *Dimitte nobis debita noſtra,* &c. Sexta, *Ne nos inducas in tentationem.* Septima, *Sed libera nos à malo.* Quam autem efficax ſit iſta oratio, docet D. Cyprianus *lib. de orat.* inquiens, *Oremus itaque fratres, ſicut Magiſter Deus docuit. Amica & familiaris oratio eſt Deum de ſuo rogare, ad aures ejus aſcendere Chriſti orationem. Agnoſcit Pater filij ſui verba, cùm precem facimus.* Et poſt pauca, *Et ſi quodcunque petierimus ab eo in nomine Chriſti, dabit nobis,* Joan. 16. num. 23. *Quanto efficacius impetramus, quod petimus in Chriſti nomine, ſi petimus ipſius Chriſti oratione.* Paſchaſ. Alb. Mag. S. Thom. Pſal. 9. Auguſt. Tertul. Cyprian. Maldonat. Cyprian.

52. *Pater noſter.* Ecce perſona, ad quam noſtra oratio tendit, nempe ad Deum. Et ſanè præclarum orandi principium, magnam nobis ingerens ſpem impetrandi, quod petimus; ſiquidem ad Patrem petimus. Quid enim nobis Patris amor non dabit? Quid non impetrabit ſupplicantium filiorum affectus? Ait Paulus Rom. 5. n. 2. *Gloriamur in ſpe filiorum Dei.* Et ait Dominus, *Qui es in cœlis*; ut ad cælum mens noſtra erigatur; & quia, ut ait Malach. 1. num. 6. *Si pater ego ſum ubi eſt honor meus*; Ideo ſtatim ſequitur prima petitio: *Sanctificetur nomen tuum*; id eſt, tua ſanctitas, majeſtas, ac Deitas glorificetur ab omnibus; ſeu cultus, ac veneratio tuæ divinæ majeſtatis, & Chriſtianæ religionis, omni hæreſi, ac errore deſtructo, glorificetur, ac adoretur ab omnibus. Et non dicitur ſanctificetur, ſeu glorificetur Deus, ſed, *Sanctificetur nomen tuum*, quia in hoc ſæculo non cognoſcimus Deum viſu, ſed, cùm ambulemus per fidem, eum ex auditu agnoſcimus. Cætera in quæſtionibus. Rom. 5. Malach. 1.

Quæstio VI.

Quare in hujus orationis principio Deum Patrem appellemus?

53. TErtullianus *lib. de orat.* D. Cyprianus *eodem tract.* Chryſoſtomus, Rupertus, & alij *hoc loco*, per *Patrem* hîc primam Trinitatis perſonam interpretantur; ad hanc enim utpote Trinitatis primam videtur oratio dirigi. Tamen probabilius exiſtimo cum Euthymio, Alberto Magno, Franciſco Luca, Cornelio à Lapide, hîc intelligi totam Trinitatem; quia omnes tres perſonæ æquè ad extra omnia operantur; & ideo omnes æquè ſunt invocandæ. Cur ergo ſub nomine Patris, & non alio exprimuntur? Tertull. Cyprian. Chryſoſt. Rupert. *Pro quo ſupponatur Pater.* Euthym. Alb. Magn. Franc. Luc. Cornel.

54. Reſpondeo primò ad quæſtionem cum Divo Chryſoſtomo *homil.* 20. quòd hoc nomine Patris, recolimus beneficia ejus eximij amoris in nos collata, creationem, conſervationem, redemptionem, ac peccatorum remiſſionem, ſanctificationem, filiorum adoptionem, ac hæreditatem regni cælorum, & alia hujuſmodi, quæ omnia veri parentis, magno in filios amore æſtuantis demonſtrant affectum. Secundò. Ad ſignificandam dignitatem novi Teſtamenti, ut obſervat Abulenſis *quæſt.* 102. In quo Deus nobis dedit poteſtatem, filios Dei fieri. Ante Evangelium autem in ſtatu ſervorum homines erant. Unde notat D. Auguſtinus *lib.* 2. *de verbis Domini, cap.* 3. quòd in lege veteri, licèt multa fuerint dicta in laudem Dei; nunquam tamen invenitur mandatum populo Iſraël, ut diceret: Pater noſter; erant enim in ſtatu ſervorum, dicente Paulo ad Galat. 4. num. 1. *Quanto tempore hæres parvulus eſt, nihil differt à ſervo, cùm ſit dominus omnium* At per Evangelium ſumus ad filiorum conditionem provecti. Idem Paulus citato loco n. 5. *Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, ut adoptionem filiorum reciperemus.* Et per hoc oſtendit nobis, quanta bona ſimus aſſecuti, cùm facti ſimus filij Dei. Chryſoſt. *Magna beneficia reſtantur parentis affectum.* Abulenſ. Auguſt. *Excellentiâ legis gratiæ.* Galat. 4.

55. Tertiò. Chryſologus *ſerm.* 69. ſic fatur: *Dum Chriſtus ait, Pater noſter, quod ſuæ dignitatis eſt, tuæ eſſe voluit poteſtatis, juxta illud, Quotquot autem receperant eum, dedit eis poteſtatem, filios Dei fieri.* Joan. 1. 12. Tantus fuit Chriſti amor, & benignitas ut quantum fieri potuit, nos ſuæ ſummæ dignitatis participes redderet. Quartò Albertus Magnus. Non dicit, Dominus, non Deus ſed *Pater*; nam ſi diceretur Deus vel Dominus, non haberemus fiduciam, ad magna, ſed parva petenda, quæ pertinent ad ſervos: nomen autem patris dat animum ad magna poſtulanda. Deus autem vult, quòd magna ab eo obſecremus. Chryſolog. Joan. 1. Alb. Magn. *Deus vult, quòd ab eo, magna petamus.*

56. Quintò. Ad conſolationem, ac fiduciam noſtram. Quia, eſto ſumus peccatores, libenter ad Patrem

Cum fiducia ad Deum abſque interceſſoribus accedamus.

Patrem accedamus. Et quamvis interceſſores non habeamus, ipſe paternus affectus pro nobis intercedit: eleganter D.Chryſologus ſermon. 2. de Prodigo. *Apud patrem non intercedit extraneus, intus eſt in pectore patris ipſe, qui intervenit, & exorat affectus.* Nomen enim *patris*, quandam dicit naturalem in filios benignitatem, quæ interceſſoribus minime indiget. Sextò Hugo. Pater dicitur, ut ſic excitetur homo ad orandum, & ſe honorandum. Eccleſiaſt. 3. num. 13. *Gloria hominis ex honore patris ſui.* Septimò idem Hugo: Non Deus, ſed Pater dicitur, quia potiùs vult amari, quam timeri: nam Dei nomen timorem incutit, Patris verò amorem reconciliat.

Hugo. Eccli. 31. *Deus potius vult amari quàm timeri.*

57. Nyſſen. Octavò. D. Gregorius Nyſſenus lib. de orat. *Cùm*, ait, *præcipit Chriſtus, ut patrem tuum Deum dicas, nihil aliud, quam per divinum vitæ inſtitutum te cœleſti Patri ſimilem fieri jubet.* Idem docent D. Cyprianus *tractat. de orat.* D. Chryſoſtomus *ſerm.* 68. ubi ait, quòd filij Dei nos probemus, ne degeneres ſimus. Dominus ſe patrem appellari jubet, ut ſe paterno ad opitulandum declaret affectu. *Nunquid oblìviſci poteſt mulier infantem ſuum, ut non miſereatur.* Iſai. 49. n. 15. Et ut nomine ipſo obligeris ad cœleſtem parentem imitandum. *Attendite ad petram, unde exciſi eſtis*, per creationem, *& ad cavernam laci, de qua præciſi eſtis*, per creationem. Statim ſequitur, *Attendite ad Abraham*, ſcilicet Chriſtum, & ad Saram, quæ peperit vos, ſcilicet Eccleſiam.

Cyprian. Chryſoſt. Iſai. 49. *Deus à nobis eſt imitandus.*

58. Cyprian. Nonò D. Cyprian. *ſerm. de orat. Dominica*, ſic ait: *Qui factus eſt Chriſtianus, hinc debet incipere, ut profiteatur ſe Dei filium dum nominat patrem ſibi in cœlis Deum, conteſtatur quoque inter prima ſtatim nativitatis ſuæ verba, renunciaſſe ſe terreno, & carnali patri, patrem ſolum noſſe, & habere cepiſſe, qui in cælis eſt.* Homo factus eſt Chriſtianus? Chriſto, dediſti nomen? memento, te in cælis patrem habere, ut ſcias, te jam renunciaſſe terrenum, & omnia mundi hujus à te jam eſſe abdicata agnoſce, ut ſolùm cœleſtem parentem aſpicias, ut ejus voluntatem adimpleas, ac ejus exequaris mandata.

Chriſtianus qui terrenum renunciavit parentem, ſequatur cæleſtem.

59. Deuter. 33. Moyſes ad obſervantiam legis exhortans, ait Deuteron. 33. num. 9. *Qui dixerit patri ſuo, & matri ſuæ. Neſcio vos; & fratribus ſuis, Ignoro illos; & neſcierunt filios ſuos, hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſervaverunt.* Hanc parentum inſcientiam vult Moyſes ad obſervandum pactum Domini, hoc eſt, legem Domini; cùm in lege ſcriptum ſit: *Honora patrem tuum, & matrem tuam*, Exod. 20. num. 12. Honoratio, & reverentia ſcientiam requirit; quomodo ergo inſcientiam commendet Moyſes? Significare volebat, quòd homo ita in Deum debet eſſet intentus, ut illius comparatione omnia contemnat; & ita à ſe dimittere inordinatum cognatorum affectum, ac ſi temporales ignoret parentes, ut æternus Parens agnoſcatur. Divus Gregorius lib. 7. moral. cap. 14. *Ille*, ait, *ſcire Dominum familiariùs appetit, qui præ amore pietatis neſcire deſiderat, quos carnaliter ſcivit.*

Ita ſequatur parens ac ſi terrenus ſit nunciatus. Exod. 20. Gregor.

Quæstio VII.

Quare hîc potiùs invocemus Deum ſub nomine Patris, quàm ſub nomine Verbi, vel Spiritus ſancti.

SUPERIORI quæſtione multas dedi rationes, ob quas hîc Deum patrem dicamus. Tamen Albertus Magnus hîc excitat dubitationem hanc: Cur potiùs dicimus Patrem, quàm Filium, vel Spiritum ſanctum? Et rectè reſpondet, quia nomen *Patris* hîc ſupponitur pro tota Trinitate, ut dixi ſuperiori quæſtione in initio, cujus opera ad extra ſunt communia. Blandum enim Patris nomen dicit benignum affectum miſerendi, largiendi bona in filios; hic autem affectus communis eſt omnibus tribus perſonis per reſpectum ad nos, Iſai. 64. numero 8. *Et nunc, Domine, Pater noſter es tu, non verò lutum: & fictor noſter tu, & opera manuum tuarum omnes nos.* Cùm autem oratio proferrur ſub nomine Patris, ad omnes tres perſonas dirigitur: ſi autem diceretur Filius, vel Spiritus ſanctus, jam ad peculiares perſonas videretur ordinata. 60.

Alb.Magn. *Solutio litteralis.* Iſai. 64.

Secundò. Pulchram hujus rei rationem excogitavit Tertuil. lib. de orat. cap. *Appellatio iſta*, ait, *eſt pietatis, & poteſtatis. Item in Patre Filius invocatur, nec mater quidem Eccleſia præteritur; ſiquidem in Filio, & Patre mater recognoſcitur, de qua conſtat, & Patris & Filij nomen.* Non ſit hæc oratio ſub nomine Dei, etiam ſi omnibus provideat creaturis; nec ſub nomine Verbi, quod caro factum eſt; nec ſub nomine Spiritus ſancti, qui donorum gratiæ eſt diſtributor: ſed ſub nomine Patris, in quo Filius intelligitur, & mater ibi recognoſcitur, ſcilicet Eccleſia ſancta Catholica, ſine cujus recognitione nullus poteſt Deum exorare; nec ſine fide, quam ipſa docet, à Deo exaudiri, ut ait Cyprianus lib. de unitate Eccleſiæ. *Deum habere non poteſt patrem, qui Eccleſiam non vult habere matrem.* 61.

Tertull. *Sine fide Eccleſiæ Catholicæ non valet oratio.* Cyprian.

Ad invocationem B. Virginis (ipſa enim eſt vera mater Filij Dei, materque pietatis omnium noſtrûm) hanc cogitationem Tertulliani transferamus. Docet ſapientiſſimus magiſter exorare oratione; divina inſtitutione formata, ut valeamus Dei auxilia impetrare, non tamen ſub nomine Dei, nec Verbi, nec Spiritus Sancti; ſed in nomine Patris, in quo Filius intelligitur, & mater ibi tacitè involvitur: *Ne mater quidem præteritur; ſiquidem in Filio, & Patre mater recognoſcitur, de qua conſtat, & Patris, & Filij nomen.* Et noſtra quotidiana, ac ſolemniſſima oratio ſit efficax; ut multum coram omnipotente valeat obtinere, docemur ita Deum exorare, ut etiam, ſaltem implicitè Mariam invocemus: tunc enim oratio noſtra ad Deum efficaciter evolat, cùm Mariæ auxilio adjuta, & patrocinata aſcendit. Accipe D. Bernardum ſerm. de Nativitate. *Quidquid, ait, illud eſt, quod offerre paras, Mariæ commendare memento; ut eodem alveo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quod fluxit. Fortè manus tuæ, aut ſanguine plenæ, aut infectæ ſunt muneribus; quod non eas ab omni munere excuſſiſti;* 62.

Oratio noſtra efficax eſt invocatione Mariæ. Bernard.

Per manus Mariæ eſt offerendum. *ideoque modicum iſtud, quod offerre deſideras, gratiſſimis illis, & omni acceptione digniſſimis Mariæ manibus offerendum tradere cura, ſi non vis ſuſtinere repulſam.*

Quæstio VIIII.

Quare, cùm oratio Dominica fiat ab unoquoque, non dicatur, Pater meus, ſed Pater noſter?

63. *Paſchaſ. S. Thom. Gloſſa. Alb. Magn.* Prima ſolutio eſt, ut docet D. Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* Gloſſa, S. Thomas, Albertus Magnus, quòd Chriſtus Dominus hîc omnibus alloquitur; & docet nos orare, ut dicamus: *Pater noſter*; quia dicere, Pater mi, eſt proprium Chriſti Domini, qui eſt unicus, ac naturalis filius Dei: per reſpectum autem ad nos, qui ſumus filij per adoptionem, eſt pater communis; nos autem multi ſumus, & ideo dicendum: *Pater noſter.* Non dicit: Pater meus, quia Chriſtus voluit ſervare, quod ſibi proprium eſt, qui quadam ſingularitate eſt filius Dei. Unde *Joan. 20. num. 17.* ait: *Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum,* quia aliter meus, aliter veſter. Ita S. Thomas. *Chriſtus ſingulariter filius Dei.*

64. *Nobiles ne ſuperbeſcant.* Secundò. Per hoc invitat nos ad humilitatem. Nemo ſibi applaudat de nobilitate generis, neque ſe extollat, omnes enim nos æqualiter dicimur filij Dei, & nulla poteſt eſſe major nobilitas, quàm hujuſmodi filiatio. D. Chryſoſtomus homil. 20. *Cunctis unam, eandemque donavit nobilitatem Deus, cùm dignatus omnium ex æquo Pater vocari.* Et D. Auguſtinus *lib. 2. de ſerm. Dom. in monte*, ait: *Admonentur hîc divites, & nobiles, non ſuperbire adverſus pauperes, & ignobiles, quoniam ſimul dicunt Deo: Pater noſter.* Malach. 2. n. 10. *Nunquid non Pater unus omnium noſtrûm? nunquid non Deus unus creavit nos? Quare ergo deſpicit unuſquiſque noſtrûm fratrem ſuum.* Tertiò. Deus omnium filiorum adoptionis eſt pater communis: ergo nullus eum ſibi tantùm appropriet: quæ enim communia ſunt, non particularia dicenda, nec reputanda. Ideoque cùm omnes nos ex æquo ſimus filij Dei, æqualiter dicamus omnes, *Pater noſter.* (*Chryſoſt. Auguſt. Malach. 2. Communia ne facias particularia.*)

65. *Alb. Magn. Mutua fraternitas.* Quartò. Albert. Magnus, dum dicimus *noſter*, per hoc obligamur ad mutuum amorem, ac fraternitatem, quæ fit per ſuæ paternitatis communicationem; fratres enim ſumus ex uno patre nati. Joan. 1. n. 14. *Nos ſcimus, quoniam tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* Ex quo, Chriſtiane, conſidera, quomodo *Patrem noſtrum* dicis, ſi fraternitatem negas? Quomodo à Patre vis exaudiri, ſi filium in odio habes. Dilige proximum tuum, ut à Patre valeas impetrare. Et ita exhortatur Paulus Hebr. 13. n. 1. *Charitas fraternitatis maneat in vobis.* (*Ioan. 1. Hebr. 13.*)

66. *Hugo. Oratio communior efficacior. Chryſoſt.* Quintò Hugo. Per hoc invitat nos Dominus ad orandum pro omnibus, quia quantò ratio eſt communior, tanto eſt acceptior. Unde ait Chryſoſtomus in imperfecto homil... *Dulcior eſt ante Deum oratio; non quam neceſſitas rei tranſmittit, ſed quam charitas fraternitatis commendat.* Et ita ipſe etiam docet exorare pro inimicis, & perſequentibus nos. Et omnes petitiones, quas Dominus hic docet; pro omnibus mandat; Pater noſter, panem noſtrum, da nobis; ne nos inducas, ſed libera nos.

Sextò. Uult Dominus, ut ſinguli oremus pro omnibus; & omnes pro omnibus, & ſingulis; ut quilibet non tantùm ſuis, verùm etiam aliorum orationibus adjuvetur: quòd magnum eſt ſpirituale emolumentum. D. Cyprianus tract. de oratione. *Orare unum pro omnibus voluit, qua modo in uno omnes ipſe portavit.* Idem docent D. Ambroſius *lib. de Cain. cap. 9.* D. Chryſoſtomus *homil. 20.* Et ita ait Jacob. 5. num. 16. *Orate invicem, ut ſalvemini.* Ut oratio multum ſit efficax, non ſolùm pro te petas, ſed etiam pro aliis exores, ut ita tibi valeas impetrare. 67. (*Cyprian. Ambroſ. Chryſoſt. Jacob. 5.*)

Prodigus ille patrem exorat: *Pater, da mihi portionem ſubſtantiæ, quæ me contingit. Et diviſit illi ſubſtantiam ſuam*, Luc. 15. n. 12. Magnificus pater ad quid ultra poſtulata concedit? Petit unus ſuam portionem; ad quid etiam ſuam alteri dat hæreditatem. Ut notat D. Chryſologus ſerm. 1. *Petente uno, ambobus totam ſubſtantiam mox diviſit.* Illa enim oratio junioris filij non valebat ad patrem aſcendere, nec ab ipſo petita obtinere, ſi pro ſe ſolùm nudè exoraret; & ideo, dum pro ſe petit, etiam ſimulate pro alio rogat. Poſtulat portionem ſuam; quod à patre concedi non poteſt, quin & ſubſtantia dividatur, & ſua alteri aſſignata hæreditas maneat: & ideò, dum pro ſe conſequi affectat, etiam alteri ut tribuatur, exquirit. Cum ergo pro aliis poſtulamus, etiam pro nobis rogamus, Expende illam Apoſtolorum petitionem: *Domine, ſalva nos, perimus*, Matth. 8. num. 25. Perbellè ait Chryſolog. ſerm. 20. *Studeamus, nobis in noſtris fratribus ſubvenire.* Nam dum proximis præſtamus auxilia, nobis etiam ſubvenimus. Vide infrà q. ſequenti n. 71. 68. (*Luc. 15. Chryſolog. Deum pro multis petis, impetras. Matth. 8. Chryſolog.*)

Quæstio XI.

Quare dicatur Sãctificetur nomen tuum?

In hac oratione ſeptem ſunt petitiones, ut jam dixi; & hæc eſt prima. Et meritò, quia ante omnia, deſideranda, ac quærenda eſt à nobis Dei gloria, quæ in hac petitione, *Sanctificetur nomen tuum*, continetur. Deinde ſicut primum præceptum Decalogi eſt dilectio Dei ſuper omnia, & ita in hoc Evangelij breviario hæc ſit prima petitio. In quo, ut notat Abulenſis *q. 5.* excellentia noſtri amoris, quam ad Deum habere debemus, facit, ut de honore, ac glorificatione illius potius, quã de noſtro commodo ſimus ſoliciti. 69. (*Cur hæc prima petitio. Abulenſ.*)

Primò. D. Cyprianus *tract. de orat. Dominica*, ita explicat, quòd hic petimus à Deo, ut ſanctificatio, quam in Baptiſmo accepimus, in nobis perſeveret. Opus eſt enim nobis, ait ipſe, ſanctificatione quadam, *ut qui quotidie delinquimus, delicta noſtra ſanctificatione aſſidua repurgemus.* 70. (*Cyprian.*)

Secundò explicant hanc petitionem Tertullianus *lib. de orat. cap. 3.* D. Chryſoſtomus *homil. 20.* D. Ambroſius *lib. 2. de Sacramentis, cap. 4.* D. Hieron. *hîc* D. Hilar. *in Pſalm. 134.* D. Gregor. Nyſſenus *tract. de orat. Dominica*, D. Chryſologus *ſerm. 67.* D. Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* Sanctificetur nomen tuum, id eſt da nobis, ita purè, & ſanctè vivere, ut per bona opera noſtra laudetur nomen ſanctum tuum. Quo ſenſu dixit Chriſtus 71. (*Tertull. Chryſoſt. Ambroſ. Hieron. Hilar. Nyſſen. Chryſolog. Paſchaſ. Deus per bona opera noſtra ſanctificatur.*)

Matth. 5. 1. Petr. 2. — Chriſtus Dominus: *Videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum*, Matth. 5. num. 16. & 1. Petr. 2. n. 12. *Converſationem veſtram inter gentes habentes bonam, ut vos conſiderantes glorificent Deum.* Sicut etiam per malam vitam nomen Dei

Rom. 2. — blaſphematur, ad Rom. 2. num. 21. *Qui prædicas, non furandum, furaris.* Et ſtatim ſequitur: *Per vos nomen Dei blaſphematur.* Et David ob ſuum

2. Reg. 12. — peccatum dictum eſt, 2. Reg. 12. n. 12. *Quoniam feciſti blaſphemare nomen Domini.* Ita etiam per

Tertull. — bona noſtra opera nomen Dei glorificatur, & ſanctificatur ab omnibus. Et hanc noſtram vitæ hic ſanctitatem, puritatemque petimus. Et in hac ſua ſententia ingenioſè ponderavit Tertull.

Ut noſtra oratio ſit efficax, pro omnibus rogamus. — citato lib. de orat. *Suſpenſa*, ait, *enunciatione non dicentes, Sanctificetur nomen tuum in nobis, in omnibus dicimus.* Non enim petimus, ut nomen tuum ſanctificetur in nobis determinatè, ſed abſolutè dicimus; quia ipſam juſtitiam, quam exoramus, non nobis tantum, ſed omnibus quærimus, ut faciliùs quod oratio affectat, impetret totum, ut dixi *in fine ſuperioris quæſtionis*. Et hæc expoſitio tot, tantiſque Patribus probata, ſatis probabilis eſt.

72\. *Contra prædictas ſententias difficultas.*

Verùm in utraque ſententia illud mihi facit difficultatem, quòd ille, qui ſupradicta intentione rogat, non videtur immediatè exorare, ac petere ſanctificationem, ac glorificationem nominis Dei; ſed proximè expoſtulare propriam ſanctificationem, ac ſanctitatem, licèt hæc in nominis Dei gloriam, ac ſanctificationem redundet. Sicut autem Deus ſuper omnia eſt diligendus, ita ejus honor, & gloria ſuper omnia primò & immediatè intendenda, ut rectè admonet D. Ambroſius *lib. de Sacramentis, cap. 5.*

Ambroſ. 73. Chryſoſt. Auguſt. Abulenſ.

Tertia, & verior intelligentia eſt, quam docent D. Chryſoſtomus *citata homil. 20.* D. Auguſtinus *epiſt. 121. de orando Deo, cap. 1. & 12.* Abulenſis *quæſt. 105.* & alij, quòd ſumma hujus petitionis hæc ſit: Fac Domine, ut ita nomen ſanctum tuum per tuam gratiam, & lucem reſplendeat in

Vera expoſitio. — toto mundo, ut omnes homines adorent, & celebrent nomen ſanctum tuum; ut dignum, & æquum eſt, ut celebretur, ac veneretur ab omnibus; ut ita omnis laus, honor, & gloria tibi tri-

Tertull. — buatur, ac referatur. Et in hoc ſenſu dixit Tertullianus *lib. de orat. cap. 3.* Sanctificetur nomen tuum, *hoc benedictionis vice fungitur.* Ac ſi dicat, dum petitur, ſanctificari Dei nomen, idem eſt, ac ſi dicatur benedici ab omnibus.

74\. *Quid ſignificetur per nomẽ ſanctum*

Hîc autem per *nomen ſanctum* intelligimus Dei majeſtatem, bonitatem, puritatem, liberalitatem, cæteraſque Dei perfectiones, ac attributa ejus. Ex cujus admirabili viſione obſtupefacti

Iſai. 6. Pſal. 144. — Seraphin clamabant: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth; plena eſt omnis terra gloria ejus*, Iſai. 6. num. 3. & *Pſalm. 144. num. 3* dicitur: *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non eſt finis. Generatio, & generatio laudabit opera tua, magnificentiam gloriæ*

Luc. 1. — *ſanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt.* Sic & B. Virgo: *Magnificat anima mea Dominum. Quia fecit mihi magna, & ſanctum nomen ejus.* Et dixit *ſanctum*, quia, ut ait D. Bernardus

Bernard. *Sanctitas Dei magna excellentia ejus.* Ambroſ. — *ſerm. 4. de ſuper Miſſus eſt*, nihil magis propriè, & dignè habuit quod illud eximium non diceret: *hoc benedictionis vice fungitur*; & eſt quid valde pretioſum Deitatis, ut dicit Ambroſius. Vide *lib. 1. cap. 5. q. 50.*

Dum hîc petimus glorificationem, & ſanctificationem nominis Dei, etiam noſtram ſancti- 75.

Dum Deum laudamus gratiam comparamus. — ficationem conſequenter flagitamus: quia, dum Deum laudamus, & glorificamus, nobis ipſis accedit, & accreſcit ſanctitas, pura fides, eximia charitas, magna Dei religio, ſanctus Dei cultus, *&c.* per quæ nos intrinſecè ſanctificamur. *Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro*, ait Paulus 1. Cor. 6.

1\. Corinth. 6. num. 20. Ac ſi dicat, dum Deum laudatis, ac glorificatis, ipſum per ejus gratiam habetis in vobis, ad ſanctificationem, ac juſtificationem veſtram. Tertullianus lib. de Reſurrectione cap. 15. *Glorificate*, inquit, *& tollite Deum in corpore veſtro: certus, & hos conatus ab animæ agi; idcirco tamen & carni eos mandat, quia & illi fructum repromittit.* Tertull.

76\.

Ait Anna adepto filio: *Exultavit cor meum in Domino, dilatatum eſt os meum ſuper inimicos meos*, 1. Regum 2. num. 1. Qua connexione 1. Reg. 2.

hæc dicta ſunt? quia ipſa exultavit in Domino Canticis, & hymnis, inde os ejus eſt apertum, ac locutum contra inimicam ſuam Phenennam? minimè, ut ait Abulenſis: anima enim ſancta Abulenſ.

nemini improperat, neminem inſequitur verbis. Nomine *inimici* intelligitur malignus ſpiritus, & quia ipſa exultavit in divinis laudibus, inde cœleſti gratia vires ejus ſunt roboratæ ad omnes Diaboli impetus infringendos. D. Gregor. Magnus ibi. *Qui ſunt inimici electæ mentis*, ait, *niſi ſpiritus maligni? Quid ergo eſt: dilatatum os ſuper inimicos habere: niſi omnes malignorum ſpirituum ſuaſiones ampliſſima ſibi infuſæ gratiæ largitate reprobare?*

Si Deum laudas, inimicos vincis. Gregor.

77\. *Ex Dei laudibus multa noſtra utilitas.*

Mandat ergo Deus, ut ipſum laudemus, & glorificemus, non quia laude noſtra ipſi aliquid accreſcat; ſed ob noſtrum commodum: quia dum ipſum laudamus, cœleſtia dona, ac divina bona nobis comparamus, quibus jam veluti invenimur conſortes cæleſtium ſpirituum. Pol- Tertull.

chrè accipe Tertullianum lib. de orat. cap. 3. *Cæterùm quomodo non ſanctum, & ſanctificatum eſt per ſemetipſum nomen Dei, cùm cæteros ſanctificet ex ſemetipſo? Cui illa Angelorum circumſtantia non ceſſat dicere, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Proinde igitur & nos Angelorum, ſi meminerimus candidati, jam hinc cœleſtem illam in Deum vocem, & officium futuræ claritatis edicimus.*

Matth. 6. n. 10. Adveniat regnum tuum? fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra.

VERSIONES.

Vatablus. Veniat regnum tuum; fiat voluntas tua, ſicut in cælo, ita in terra

S. Gregor. Nyſſen. lib. de orat. Adveniat ſanctus Spiritus tuus ſuper nos, & purificet nos.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 11. n. 2. Adveniat regnum tuum,

EXPOSITIO.

78. *Tertull.* *Legitima totius ſententiæ explicatio.*

ADVENIAT *regnum tuum.* Ecce ſecunda petitio. Tertullianus *lib. de orat.* hanc ponit tertiam. Sed noſtra Vulgata, omneſque Patres ſecundo loco ſcribunt. Quæ ſi intelligatur de cœleſti gloria, ac beatitudine, quam nobis petimus, tanquam filij, ac hæredes Dei, ad noſtrum commodum pertinet jam petitio. Multò verior intelligentia eſt, quòd hîc flagitamus perfectiſſimum illud regnum Dei, quando deſtructo Diaboli regno, peccato, ac morte, ſubjugatis impiis, ac æterno carcere recluſis, ipſe Dominus poſt Judicij diem cum ſanctis ſuis, nullo adverſario, aut iniquo contrariante, in æterna felicitate regnabit. Et hæc iſta petitio pertinet etiam ad gloriam, & honorem Dei, ut notat Maldonatus, & Cornelius à Lapide. *Fiat voluntas tua.* Quia quò magis fit voluntas Dei, eò magis regnum Dei propagatur. Et etiam per quandam conformitatem ad divinum beneplacitum petimus, ut in omnibus fiat ejus voluntas, *Sicut in cælo, & in terra.* Hoc eſt, ſicut in cælo tuis mandatis obtemperatur à Beatiſſimis ſpiritibus, de quibus ſcriptum eſt: *Facientes verbum illius ad audiendam vocem ſermonum ejus,* Pſal. 102. n. 21. ita & obediatur à nobis, qui ſumus in terra ut explicant D. Auguſtinus, D. Hieronymus & Caſſianus *collat. 9. cap. 10.*

Maldonat. Cornel. Pſal. 102. Auguſt. Hieron. Caſſian.

QUÆSTIO X.

Explicatur hæc petitio, Adveniat regnum tuum, *de regno gratiæ, & gloriæ, cum variis dubiis.*

79. *Regnum Dei quatuor modis ſumitur.* Pſal. 144.

REgnum *Dei* quatuor modis ſumi poteſt. Primum regnum Dei denotat potentiſſimum, ac abſolutum dominium Dei in omnes creaturas, quibus ampliſſimè omnibus ipſe dominatur Pſa. 144. n. 13. *Regnum tuum, regnum omnium ſæculorum: & dominatio tua in omni generatione, & generationem.* Secundum eſt regnum Dei myſticum, quo per gratiam, & fidem regnat Deus in hominibus, ac in omnibus Sanctis ſuis. Tertium eſt cœleſte, ac beatum, quo cum ſuis electis feliciter regnat. Quartum eſt perfectiſſimum regnum Dei, quo inimicis ſuis carcere recluſis, in ſempiternum cum Sanctis ſuis regnabit in cælo. Conveniunt omnes, quòd *regnum* hîc non ſumitur primo modo, ut eſt planum, & manifeſtum.

80. Imperfect. Hieron. Nyſſen. Ambroſ. Chryſolog. Euthym.

De ſecundo regno locum hunc interpretantur Auctor Imperfectus *hom.* 14. D. Hieronymus *hîc* D. Gregorius Nyſſenus *lib. de orat. Dominica.* D. Ambroſ. *lib. 6. de Sacramentis, c. 5.* D. Chryſologus *ſerm.* 70. Euthymius, & alij. Ac proinde hac oratione petitur, ut deſtructo regno Diaboli Deus per fidem, & gratiam regnet in nobis: ſicut à contrario dicitur, peccatum regnare in corpore iniquorum, *Rom. 6. num.* 12. ut notat Abulenſis *quæſt.* 107.

Abulens.

81. Dubitabis. Juſti hanc quotidie petitionem faciunt, non tantùm pro aliis, ſed etiam pro ſe: quomodo ergo ſic exorant, cùm per fidem, & gratiam ſit intra eos Dei regnum, *Luc. 17. n. 21.* Quod pulchrè notavit Chryſolog. citato ſer. 50. *Veniat regnum tuum. Ipſe dicit: Regnum Dei intra vos eſt: ſi inter nos eſt; veniat, ut quid oramus.* Multis eſt homo periculis, occaſionibuſque expoſitus: acquiſiviſti regnum Dei jam per fidem, & gratiam; ne obtorpeſcas, ab operibus juſtitiæ ne deſiſtas; ſed in converſatione ita ſolicitus, & affectuoſus te exhibe, ac te in acquiſitione præſtitiſti; ita age, ac ſi non haberes, ut habitum non deperdas: & ita perpetuò deprecare, ut ipſum regnum adveniat, ut ab illo non deponaris. Aliter Albertus Magnus reſpondet. *Sic petimus, quaſi continuè optemus, ipſum venire;* ut in ipſa gratia, ac donis cœleſtibus proficiamus, atque creſcamus.

Chryſolog. *Eſto valde ſolicitus in converſatione donorum cæleſtium.* Alb. Magn.

82. Cyprian. Chryſoſt. Paſchaſ. Alb. Magn. S. Thom. Philip. 1.

De tertio regno explanant D. Cyprian. *tract. de orat. Domin.* Chryſoſtomus *in Imperfecto homil.* 14. D. Paſchaſius *lib.* 4. *in Matth.* Albertus Magnus, S. Thomas. Atque ita petimus cœleſtem beatitudinem, ut ibi cæteris cum Sanctis feliciter cum Chriſto collætemur. Ac ſi petamus cum Apoſtolo ad Philip. 1. num. 13. *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.* Et quanquam regnum illud quæramus, ad quod tanquam filij hæreditarium jus habemus; tamen non dicimus, regnum noſtrum, ſed *regnum tuum*; quia juſti, non ſuum, ſed Dei eſſe, agnoſcunt, totum quod habent, & ita bona ſibi expoſcunt, & deſiderant, non ut ſibi retineant, ſed ut Deo referant, eique omnia integra retribuant, atque reſervent. Tertullianus *lib. de orat. cap.* 5. ait: *Quidquid nobis optamus, in illum auguramur, & illi deputamus, quod ab ipſo expectamus.* Ita juſti bona ſibi procurant, non ut ipſi habeant, ſed ut omnia reſervent, in Deique gloriam, & laudem omnia cedant.

Juſti bona cupiunt, ut Deo retribuant. Tertull.

83. *Noſtra pigritia ad cæleſtia.*

Secundum dubium in hac ſententia eſt: Cur dicimus, Adveniat regnum tuum? Cur non petimus, ut nos in regnum eamus? Cur expectamus, ut ipſa cœleſtis beatitudo ad nos adveniat? Adeò enim ad cœleſtia homines pigritia torpeſcunt, ut ipſi ad illud attendere nolint, ſed expectant, ut ipſum ſe inclinet cælorum regnum, & ad eos capeſſendos deveniat, ut dixit D. Laurentio Juſtiniano, *lib. 3. c. 2. quæſt. 4. num.* 12. Albertus Magnus aliter ſolvit hanc quæſtiunculam. *Non dicit*, ait, *nos veniamus ad regnum, quoniam virtutem non habemus ex nobis, ſed ſi ipſum primò venerit ad nos, tunc virtute ipſius venimus nos ad ipſum.* Tota ſufficientia noſtra ad bonum ex Deo eſt; ideo petimus, ut regnum ejus, ſcilicet ejus gratia ad nos veniat, qua adjuti ad regnum ibimus. Et in hoc ſenſu explicat D. Auguſtinus, ut *num. 2. Vidi ſanctam civitatem Jeruſalem novam, deſcendentem de cœlo, à Deo paratam.* Ubi enim regnum cælorum ſe parat ad homines capiendos, dicitur deſcendere. Ait D. Auguſtinus: *De cælo deſcendit iſta civitas cæleſtis, quæ eſt gratia.* De cælo venit primo gratia, ut homines ad cælum vadant. Vel etiam ad primam explicationem hujus dubij revoca locum Apocalypſeos. Quia ut homines ad cælum veniant, deſcribitur ipſa Jeruſalem nova deſcendere; aliter enim homines ad illam non ſe movebunt.

Laur. Juſt. Alb. Magn. *Tota ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Auguſt. Apoc. 21.

QUÆSTIO

QUÆSTIO XI.

Explicatur præſens petitio de regno poſt diem judicij.

84. QUARTUM regnum Dei, ut dixi in principio ſuperioris quæſtionis, ſumitur pro illo perfectiſſimo regno, quod erit poſt diem judicij. Et de hoc probabiliùs præſentem petitionem interpretatur Tertullianus *lib. de Orat. cap.* 3. qui ait: *Cùm regnum dicit, quod adveniat, oramus, ad conſummationem ſæculi tendat; optamus, maturius regnare.* D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſerm. Dom. in monte, cap.* 6. D. Chryſoſtomus *in Imperfecto homil.* 14. Venantius, Salvianus apud Cedram, Theophylactus, Rupertus, Janſenius, Maldonatus, Barradas, Cornelius à Lapide. Ac proinde rogamus, quòd poſt diem judicij ablata, ac in carcere recluſa omni poteſtate Dæmonium, ac hominum impiorum, qua ſervos Dei perſequuntur; ipſe Dominus cum eis in æterna felicitate regnabit. *Nam licèt Dominus modò ubique regnet, non tamen pacificè, & ſine hoſte ac bello regna*, ut ait Maldonatus, nam multi rebelles intendunt reſiſtere, & repugnare contra ipſum. Tunc autem hoſtibus ſubjugatis, ac damnatis, amicis ab omni preſſura liberatis, nemine tunc contradicente regnare dicetur.

Tertul. Auguſt. Chryſoſt. Venantius. Salvian Theophyl. Cedram. Janſenius. Maldonat. Cornel.

Maldonat.

85. *Hæc ſententia cæteris præferenda.* Hæc ſententia ex eo præferenda eſt. Primò quia tunc iſta petitio procedit ex magno amore honoris ipſius Dei, nam cùm multi modò ipſum ignorent, tunc omnes eum, ſupremamque ejus majeſtatem agnoſcent. Ita ait D. Auguſtinus citatus. *Adveniat, inquit, regnum tuum, id eſt, manifeſtetur hominibus. Nulli autem licebit ignorare regnum Dei, cùm ejus unigenitus viſibiliter de cœlo venerit judicaturus vivos, & mortuos.* Secundò, quia regnum, vel ſi ſumatur pro gratia, vel pro gloria cum Beatis, ad nos pertinet: ad hoc; ultimo modo eſt petere regnum, ut Deus ipſe ſine adverſario regnet, & ut omnes ei gentes ſubſternantur. Et ita dicimus, ut ait Maldonatus, Adveniat regnum tuum, quemadmodum ſi filius patri Regni pacificum regnum, & victoriam contra hoſtes precetur. Tertiò, quia ſicut ante primum Chriſti adventum in omnium Sanctorū votis hoc erat, ut Chriſtus veniret in carnem, & hominum ſalutem operaretur; ſic poſtquam illam operatus aſcendit in cœlum, omnium vota in hoc ſunt, ut ad judicium redeat, ut docet D. Auguſtinus *conc.* 20. *in Pſam.* 118. Et conſtat ex Paulo: *Expectantes beatam ſpem, & adventum gloriæ Magni Dei, & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti.* Ad Tit. 2. n. 13. Ut ipſe conjugatis inimicis, ac rebellibus incarceratis, nullo adverſante, plenè regnet, ut argumentatur Franciſcus Lucas.

Maldonat.

Auguſt.

Ad Tit. 2.

86. *Cur in hac oratione fit mentio de die Iudicij.* Meritò tamen dubitabis: Cur Dominus in hac ſolenniſſima quotidiana oratione nobis jubet facere memoriam de regno poſt diem judicij, ac conſequenter de ipſo judicio? Rectè reſpondet D. Cyrillus citatus in Catena D. Thomæ ad cap. 9. Lucæ. *Mandavit autem*, ait, *& in oratione petere illud tempus revera terribile, ut ſciant, quòd vivere docet eos non remiſsè.* Dum nos Dominus; docet admirabilem formam orandi, ut valeamus cœleſtia dona à Patre impetrare, ibi ingerit memoriam Judicij, illa enim ad Deum maximè præparat animum, diſponit ad cœleſtia dona accipienda, & magnam compunctionem præſtat, ut efficaciter volitet ad Deum, Et ita nos orare docet D. Cyrillus Jeroſolymitanus in præfatione ad ſuas Catecheſes ad finem. *Cor tuum præpara ad ſuſceptionem diſciplinæ, frequenter ora, ut Deus te dignum efficiat: neque interdiù, neque ſis otioſus: ſuſcipe judicij ſalutarem commemorationem, & intende animum ad diſcendum.* Hæc enim Judicij memoria conditur oratio, ut ſit Deo perjucunda, & ſe diſponat homo ad diſcenda accipiendaque cœleſtia.

Cyril.

Memoria ex tremi judicij valde ſalutaris.

Cyrillus.

87. Exod. 17. *Profecta omnis multitudo filiorum Iſraël de deſerto Sin per manſiones ſuas, caſtrametati ſunt in Raphidim, ubi non erat aqua ad bibendum*, Exod. 17. n. 1. Locus iſte, ubi caſtra ponunt; prope erat montem Sinai, ut obſervat D. Hieronymus *lib. de locis.* Cur ergo Populus in hoc loco facit manſionem? quæſtionem excitat Abulenſis *q.* 2. Et multo magis dubitandum: Cur per hanc partem tranſit ad montem Sinai, ubi legem, ac præcepta Domini accepit Populus? *Raphidim*, ut vult D. Hieronymus citatus interpretatur *Tentatio.* Origenes verò *homil.* 11. *in Exod.* ait, quòd Raphidim idem valet, ac *ſanitas judicij.* Bene hæc duo inter ſe conveniunt; nam per memoriam Judicij ſanatur homo à tentatione. Et ita ait Origenes: *In die Judicij ſanus eris.* Illud maximè eſt expendendum, cum ex Raphidim feruntur in Sinai, ut ibi Dominus legem Populo dare; nullo enim alio meliori antidoto Populus poterat ſanari à ſuis murmurationibus, blaſphemiis, ac peccatis, ut in lege, ac præceptis Domini inſtrueretur, quàm loco, quo Judicij memoria relucebat. Et bene ibi aqua non erat; quia ſi Judicij recordatio mentem occupat, ſtatim omnia mundialia bona, in aqua ſignificata, diſparent, ac minimè comparent. S. Theophylus Alexandrinus Epiſtol. 3. Paſchali. *Cùm futurum tribunal, & formidoloſum Judicij diem cogitaverint, amaros illius, ſcilicet* mundi, ac peccati, *fluctus, atque intumeſcentes gurgites uſque ad ipſum fontem, venaſque ſiccabit.*

Hieron.

Abulenſ.

Hieron. Origen.

Per Judicij memoriam à tentatione ſanamur Memoriâ Iudicii ad cœleſtia præparamur.

Theophyl.

QUÆSTIO XII.

Quare dicatur: Fiat voluntas tua?

88. SUPPONENDUM ex communi doctrina Theologorum cum D. Thoma 1. *part. q.* 18. *art.* 11. & 12. quòd in Deo duplex conſideratur voluntas: una, quæ dicitur beneplaciti, ſeu abſoluta, ſeu diffinitiva, qua Deus abſolutè aliquid determinat fieri; quæ voluntas ſemper impletur, & à nulla creatura impediri valet, juxta illud Pſal. 113. num. 6. *Omnia, quæcunque voluit fecit.* Et Eſther 13. num. 9. *Non eſt, qui tuæ poſſit reſiſtere voluntati, ſi decreveris ſalvare nos.* Altera verò eſt voluntas ſigni, ſeu optativa, qua Deus ſignificat, & denotat, quod à nobis fieri vult, ut ejus legi, præceptis, ac conſiliis obediamus, & illa adimplendo amplectamur. Sic videtur intelligi Pſalm. 102. num. 7. *Notas fecit vias ſuas Moyſi, filiis Iſraël voluntates ſuas.*

S. Tho. *Duplex voluntas in Deo*

Pſal. 113. Eſther. 13.

Pſal. 102.

89. De hac ſecunda voluntate præſentem locum interpretatur communiter Patres. D. Chryſoſtomus

Chryſoſt.

Auguſt. Theophyl. Euthym. Paſchaſ. Alb.Magn. *Senſus litteralis.* mus *homil.* 14. *in Imperfecto.* D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſerm. Dom.* Theophylactus, Euthymius, D. Paſchaſius, Albertus Magnus, & alij. Ac ſi ſit ſenſus: Domine, da nobis tuam gratiam, ut per eam benè operantes, in omnibus tuæ voluntati obediamus, ac tua mandata, præcepta, & conſilia amplectamur. Et petimus, quòd hanc Dei voluntatem, ſicut faciunt Angeli in cælo; ſic & faciant homines in terra. Hic eſt ſenſus litteralis.

90. *Myſtici ſenſus.* Cyprian. Idem. Tertull. Auguſt. Siunt etiam myſtici ſenſus. Primò D. Cyprianus *tract. de Orat.* Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, id eſt, ſicut in Sanctis, qui in cœlo ſimiles ſunt; ita fiat in terra, hoc eſt, peccatoribus, qui in terra adumbrantur. Secundò idem D. Cyprianus, Tertullianus *lib. de Orat.* D. Auguſtinus: Sicut in cœlo, & in terra, hoc eſt, ſicut voluntas tua fit in Spiritu, ita fiat & in carne. Tertiò D. Auguſtinus. Fiat voluntas tua ſicut in cælo, id eſt, in Chriſto, ita & in terra, id eſt, in Eccleſia, ſeu filiis Eccleſiæ. Tanquam ſit ſenſus: Fac Domine, quòd, ſicut Chriſtus fecit tuam voluntatem in omnibus, ſic faciat & Eccleſia, hoc eſt, filij ejus.

91. Idem. *Sine gratia nihil poſſumus operari ad ſalutem.* Dubitabis cum D. Auguſtino lib. de natura, & gratia cap. 18. *Quid ſtultius, quam orare, ut facias, quòd in poteſtate habeas.* Si nos poſſumus facere voluntatem Dei, ad quid oramus, ut fiat voluntas ejus? Reſpondetur cum D. Auguſtino *citato*, quòd ad hoc, ut faciamus Dei voluntatem neceſſarium eſt auxilium gratiæ, quæ facit, ut faciamus. Unde ait ipſe Chriſtus: *ſine me nihil poteſtis facere.* Petimus ergo à Deo, ut nobis det ſuam gratiam, ut in omnibus, ejus voluntatem faciamus.

92. *Cur non petimus: fiat voluntas noſtra.* Celada. Secundò dubitabis. Oramus, ac noſtras preces fundimus coram Deo, ut noſtra poſtulata impetremus; ac ut Deus nobis concedat id, quod volumus, & deſideramus. Cur ergo non dicimus: fiat voluntas noſtra? Præclarè reſpondet R.P.M. Didacus de Celada *in cap.* 4. *Judith*, §. 22. *num.* 91. In re orationis, ferè ſynonyma ſunt, mea, & divina voluntas, tamque arctè concatenantur, aut prope arcanâ ſimpathiâ ſibi conſentiunt, ut idem ſonet, *fiat voluntas tua; fiat voluntas mea.* *Orationis efficacia.* Tam efficax eſt oratio, & ita ad ſe inclinat, atque trahit Deum, ut in re orationis idem ferè videatur, fiat voluntas tua, fiat voluntas mea. Deinde hoc rectè explicabis de conformitate, ac reſignatione orantis cum ipſa divina voluntate, cui maximè ſe ſubmittit. Suam ingenioſam conſiderationem confirmat prædictus auctor *Noſtra voluntas cum Deo conformanda.* Joan. 6. illuſtri loco, quem aliter ſic explico. Dum per deſertum turba Chriſtum concomitans fame vexaretur, accepit Jeſus panem, *& diſtribuit diſcumbentibus, & ex piſcibus, quantum volebant*, Joan. 6. n. 11. Alia exemplaria habent, *quantum volebat*, quod tunc ad Chriſtum refertur. Sed quomodo hæc cohærent: quantum volebant, ſcilicet turba; & quantum ipſe volebat, ſcilicet Chriſtus? Toletus annot. 5. ibidem. Tolet. *Illud volebant, aliqui textus habent in ſingulari, ut ad Chriſtum referatur, qui pro ſua voluntate diſtribuit. Hæc tamen ſenſum non mutant.* Nam homines illi Chriſtum ſequentes ita erant addicti Chriſti voluntati, ac ad illam compoſiti, & adaptati, ut idem vellent, quantum ipſe volebat, ac quantum illi volebant.

Matth. 6. *n.* 11. Panem noſtrum ſubſtantialem da nobis hodie.

VERSIONES.

Syriacus. Da nobis panem indigentiæ noſtræ.

Suidas. Panem ſubſtantiæ noſtræ, ſeu nutritioni congruentem.

Arabicus. Panem ſufficientem.

D. Hieron. in ſua tranſlatione. Panem ſuperſubſtantialem.

Idem D. Hieron. ex Græco. Panem præcipuum, ſeu egregium.

Symmachus. Panem electum.

Pagnin. Vatabl. Panem quotidianum.

D. Cypr. tract. De Oratione.

Multi ex Græco. Panem inſtantem, ſeu advenientem.

Biblia Regia. Panem ad præſentem.

Canin lib. de nominib. Hebr. novi Teſtam. Panem craſtinum.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 11. *n.* 3. Panem quotidianum da nobis hodie.

EXPOSITIO.

Explicatis jam tribus illis primis petitionibus, quæ ad Dei honorem, & gloriam pertinent; jam exponimus ea, quæ nobis neceſſaria ſunt, quæ quaſi ſecunda eſt tabula formæ orandi. *Panem noſtrum*, Sex, ut notat Albertus Magnus, petimus in hac oratione. Primò Panem; ſecundò noſtrum; tertiò ſuperſubſtantialem; quartò de largitate dantis exoramus *da*, quintò *nobis*; ſextò *hodie*. Panem petimus, ſub cujus nomine intelligimus hîc omnia, quæ nobis neceſſaria ſunt, tam ad corporalem ſuſtentationem corporis, quàm ad ſpiritualem animæ nutritionem. His omnibus indigemus, & ea omnia hîc petere docemur. *Noſtrum*, non quaſi proprio jure ſit noſtrum, ſed quia vitæ noſtræ deputatus eſt è manu benigna Dei, ea providentia, quæ omnia conſervat. Tertiò *ſuperſubſtantialem*, quod D. Hieronymus explicat *præcipuum*, & eximium, per quod iſtius panis excellentia declaratur; cibum enim denotat non ſolùm corporalem, ſed etiam ſpiritualem. Et etiam prout reſpicit alimoniam materialem, rectè dicitur ſuperſubſtantialis, id eſt, ſuperſubſtantians, ſeu eas ſuperans; nam hic panis eſt datus è manu Dei. Ita Caſſianus Collatio. 9. cap. 21. *Superſubſtantialis ſignificat qualitatem, qua ſcilicet ſuper omnes ſubſtantias ſit; ſublimitas magnificentiæ ejus, ac ſanctificationis qua excedit omnes creaturas.* 93. Alb.Magn. Hieron. *Quomodo ſuperſubſtantialis.* Caſſian.

Quartò, *Da nobis.* Non dicimus, ut notant Cajetanus, vende, commuta, ſed da, tanquam filiis, & ex tua liberalitate. Quintò *nobis*, non canibus 94. Cajetan.

canibus non alienis, ſed nobis filiis tuis. Et pro omnibus exoramus, ut ait Albertus Magnus, ut oratio majori charitate aſcendat. Sextò *hodie*, quia omni momento Dei ſuſtentaculo egemus. Per quod denotatur & Dei in nos perennis providentia, & noſtra ſimul è manu Dei jugis exigentia.

Alb. Magn.

95\. *Concordia lectionum.* Syriacus. Suidas. Arab. Theophyl. Euthym. Hieron.

Tota lectionum varietas optimè inter ſe cohæret. Syriacus habet, *noſtræ indigentiæ*, quia eo indigemus ad noſtram ſuſtentationem; ad quam eſt maximè *congruus & ſufficiens*, ut habent Suidas, & Arabicus, & exponunt Theophylactus, & Euthymius. D. Hieronymus poſuit *ſuperſubſtantialem*; ut verbum Græcum maximè exprimeret, & excellentiam iſtius panis declararet, ut ſtatim dicam. Cum quo optimè cohæret id quod idem D. Hieronymus, & Symmachus habent: *Panis præcipuus, egregius, electus*

Cyprian. Abulenſ. Auguſt. Lucas. Leſſius.

Dicitur *quotidianus*, ſicut & habent Patres, qui ante Hieronymi verſionem ſcripſerunt, ut D. Cyprianus *tract. de Orat.* D. Ambroſius *lib. 5. de Sacramentis lib. 4.* S. Auguſtinus *Enchirid. cap. 115.* Sic & habet Lucas, *Quotidianum*, ob neceſſitatem quotidianam, quam illius habemus. Et Ambroſius *citatus*, & Leſſius *lib. 2. de Iuſtitia cap. 37. dub. 4.* legunt, *panem advenientem*, quia quod Latinus dicit *quotidianum*, dicit Græcus, *advenientem*, ſeu *inſtantem diem.*

Biblia Reg. Caninius. Hieron.

Quod Biblia Regia habet *ad præſentem*, Angelus Caninius, ſicut & D. Hieronymus, ſcribit in Evangelio Hebræo Nazaræorum eſt *panis craſtinus.* In quo fortaſſe fit alluſio ad morem Hebræorum, qui dum erant in deſerto, feria ſexta petebant panem craſtinum, quia Sabbato erat quieſcendum, & Deo vacandum. Ita, Domine, da nobis hodie panem craſtinum, ne ulteriùs ſimus ſoliciti, ſed tantùm mentem ad te intendamus.

Quæstio XIII.

Explicatur panis hic, quem petimus, & circa hoc varia dubia.

96\. Abulens. Toler. Ambroſ. Athanaſ. Cajetan.

COmmunis eſt quæſtio: Quid nomine *panis* hic denotetur? Abulenſis *quæſt. 111.* Toletus *in cap. 6. Lucæ.* Intelligunt panem materialem, ac noſtrum cibum corporalem. Secundò D. Ambroſius *lib. 5. de Sacramentis cap. 4* de auguſtiſſimo Euchariſtiæ Sacramento explicat, ſicut & alij Patres; de quo *q. 15.* Tertiò D. Athanaſius *tract. de Incarnatione Verbi*, cenſet, nos hic Spiritum ſanctum petere, cujus gratia ſperamus divino pane veſci, & frui in cœlo. Quartò Cajetanus interpretatur per *panem* vel Sacramentum Euchariſtiæ, vel Verbum Dei, quod dicitur panis. Non in ſolo pane vivit homo.

97\. Tertull. Baſil. Chryſoſt. Nyſſen. Cyprian. Auguſt. Caſſian. Theoph. Euthym. D. Thom.

Quintò communis Patrum conſenſus hîc per panem ſuperſubſtantialem intelligit, tam panem ſpiritualem, quàm materialem: quia utroque pane indigemus ad nutritionem, ac conſervationem corporis, & ſpiritus. Ita docent Tertullian. *lib. de Orat. cap. 6.* D. Baſilius *in Interrogat. brev. reſponſ. 252.* D. Chryſoſtomus *homil. 20. in Matth.* D. Gregorius Nyſſenus *tract. de Orat.* D. Cyprianus *eodem tract.* D. Auguſtinus *Epiſtol. 121. cap. 12. & ſermon. 135.* Caſſianus *collatione 9.* Theophylactus Euthymius, D. Thomas, & alij.

98\. *Panis omnia nobis neceſſaria hic ſignificat.*

Ex quorum omnium ſententia colligo, hic intelligi panem ſpiritualem, & corporalem, nam utraque indigemus; & hic petimus ea omnia, quæ nobis neceſſaria ſunt: *panis* enim, ex communi Hebræorum uſu, ac phraſi Scripturæ ſignificat omnia, quæ requiruntur ad ſpiritualem animæ ſuſtentationem, ut communiter docent Patres, & Expoſitores. Pſalm. 36. num. 25. *Nec ſemen ejus quærens panem.* Et Ezechiel. 44. *num. 4. Princeps comedat panem coram Domino.* Significat etiam *panis*, quidquid exigitur ad victum corporis. *Matth. 15. num. 2.* De Diſcipulis Domini obmurmurant Phariſæi: *Non lavant manus, cùm panem manducant*; id eſt, cibum. Nomine etiam *panis* denotatur veſtitus, habitatio, conſervatio, ac cuſtodia omnium rerum. Hic etiam petimus, ut ipſe panis ſit utilis, ac corpori proſit. Et ita ait D. Auguſtinus citata Epiſtol. 121. *Nomine panis totum ſignificamus.*

Pſalm. 36. Ezech. 44. Auguſt.

99\. *Omnes hanc orationem faciant.*

Unde hæc oratio facienda eſt etiam à divitibus, ac potentibus: quia quamvis alias eis panis ſit datus; tamen hic petimus conſervationem, ſufficientiam, & ut ſanitati, ac viribus corporis ſerviat. Et ita ait D. Auguſtinus *ſerm. 135. de tempore cap. 3.* In pane exhibitionem corpori neceſſariam petimus à Patre; cibum exoramus de manu Dei accipere, id eſt, ab illo ſanctificatum, ac temperatum, dimenſum, ut corpori proſit, & animæ non obſit.

Auguſt.

100\. Exod. 16.

Dedit Deus populo Iſraëlitico præſtantiſſimum cibum Manna. Exod. 16. num. 20. *Dixit ad eos Moyſes: Nullus relinquat ex eo in mane. Qui non exaudierunt eum; ſed dimiſerunt quidam ex eis uſque manè; & ſcaturire capit vermibus*, Manna cæleſtis eſca, Angelorum manibus præparata, omnem ſaporem, ac dulcedinem in ſe habens, ſi tamen die, qua de cœlo cadebat, manducabatur; at ſi in aliam reſervabatur, Sabbato excepto, jam putrida apparebat, ac vermibus madens; immo exitialis animæ, cùm eſſet detenta contra Domini præceptum. Sed unde tanta rei differentia? Præſenti die manus Dei largiebatur, ad craſtinum verò manus hominis reſervabat. Quod providentia Dei donabat, ſalutiferum, ac omni ſapore plenum; illud verò, quòd hominis induſtria parabat, noxium reperiebatur, ac exitiale. D. Baſilius Seleucus Orat. 33. *De cœlo*, ait, *Manna quondam Iſraëliticis dabatur neceſſitati quoque donum ſerviebat, quodque reſiduum, evaneſcebat, & cùm manus lectione Mannæ nequiret expleri, deficeretque.* Cœlum Manna dabat & neceſſitati ſerviebat; at ſi humana manus illo expleri, reſiduumque facere volebat, evaneſcens deficiebat.

Quod è manu Dei ſalutare è manu hominum, noxium.

Quæstio XIV.

Quare in Oratione dicimus potius panem noſtrum quam meum, vel tuum?

101\. *Difficultas quæſtionis.*

PEtimus in oratione, & dicimus: Panem noſtrum; ſi panis eſt noſter, quomodo illum petimus; nemo enim, quæ ſua ſunt, petit, ſed ſua ſibi reſtitui, dicit. Ergo; aut illa petitione negamus, Deum eſſe liberalem, ac juſtum; ſiquidem aliena retinet, & ut tribuat orationem expectat, aut inanis eſt petitio iſta.

Divinæ

102. Gregor. ſ Divina inſtitutione formata eſt petitio. Et reſpondet ad dubitationem. D.Gregorius lib.24. Moral.cap. 7. *Ecce noſtrum dicimus, & tamen, ut datur, oramus: noſter quippe fit, cum accipitur, qui tamen Dei eſt, qui ab illo datur. Et Dei ergo eſt ex munere; & noſter fit veraciter per acceptionem:* Panis liberaliter datur ex Dei dono, noſtrum tamen dicimus, quia ad noſtros uſus accipimus.

Paſchaſ. Secundò. D. Paſchaſius lib.4.in Matth. *Noſter quippe eſt, quia tam nobis in re debetur. Ideo oramus, ut quod noſtrum eſt per donum: quotidie tribuatur per affectum.* Panis jam noſter eſt, jam nobis eſt deputatus ex Dei dono, ac divina providentia, ut tamen panis hìc à nobis in effectu obtineatur, utque ſecundæ cauſæ non impediant, neque prohibeant, hîc à Deo flagitamus: Et multum ſanè eſt exorandum, ne dona, à Deo vel Principe conceſſa, per inferiores miniſtros intercludantur, ut illa in effectu obtineamus.

Dona à Deo data exoranda ne à miniſtris impediantur.

103. Chryſoſt. Tertiò. D. Chryſoſtomus in Imperfecto *hom.* 14. Noſtrum, ait: *Qui de juſtitia acquiſitum panem manducat, ſuum panem manducat; qui autem cum peccato, alienum.* Non dicitur: Da panem tuū, ſed *panem noſtrum*, quia juſtus dum petit, ac manducat panem ſuum de juſtitia petit, ac manducat, at peccator, non ſuum, ſed alienum petit. Quartò. Petimus à Patre, & noſtrum dicimus, qui ita eſt efficax oratio in nomine, ac fide Jeſu facta, ut jam ſuum faciat, quod non habebat; & quodámodo idem ſonet, petere, ac noſtrum obtinere. Pſal. 33. num. 16. *Aures ejus in preces eorum.* Vide ſuprà *quæſt.* 11. *ad finem.* Quintò. Petimus, & noſtrum dicimus, quia licet hic panis non ſit nobis communicatus, tamen in divina manu continetur: & multo meliùs & ſecuriùs noſtra ſunt in divina providentia, quàm in poſſeſſione noſtra; nam in illa tuta ſunt omnia; in poſſeſſione autem noſtra quodlibet amiſſioni, ac parvulis eſt expoſitum.

Juſtus panem ſuum manducat.

Quod in fide petimus noſtrū jam eſt.

In Dei providentia res eſt ſecurior, quam in manu noſtra.

Ambroſ. Quod dixit D.Ambroſius in cap. 12. Lucæ. *Credas, hominem, ſi omnem ſui uſum in Deo collocet, nunquam egere poſſe, eo quòd jure præſumpſerit de favore divino.* Præſumptio eſt animoſa fiducia; & qui hanc de Deo concepit, ſecurus eſt, & numquam egere poteſt.

104. Sextò. Optimè in his precibus exoramus *panem noſtrum*, & non panem meum. Quia, ut ait Albertus Magnus, homo non ſibi ſoli debet petere, ſed etiam alijs; omnis enim petitio in charitatis fraternitate fieri debet. Septimò. In petitione dicimus *noſtrum*, non meum; panem quippe quilibet petat tibi, & indigenti communicandum: ita exoret, non ut avarus ſibi retineat, ſed ut liberalis, ac miſericors largiatur, & aliis ut ita multum, ac faciliter impetret. Et ideo rectè Clemens Alexandrinus *lib.3. Pædag. cap.* 12. Eleemoſynam appellat orationis modum, cum illa enim modum, & efficaciam ad Deum oratio habet.

Albert.Mag.

Oratio pro multis efficacior.

Si ad dandam eleemoſynam petas, efficacior erit oratio.

105. Job.31. Ait Job. 31.num. 14. *Quid faciam, cùm reſurrexerit ad judicandum me Deus? & cùm quæſierit, quid reſpondebo illi? ſi negavi, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci, ſi comedi buccellam meam ſolus?* Maximè ponderandum eſt illud: *Quid reſpondebo?* Quid dicam? Quid exorabo? Ac ſi dicat: nihil, ſi comedi buccellam meam ſolus. Nonne erant in eo multæ virtutes aliæ, quam in medium poterat adducere, ſuam patientiam, fortitudinem, & rectitudinem, ac ſimplicitatem? Quomodo ergo ait: *Quid reſpondebo, ſi comedi panem ſolus?* Qui enim ſua pauperi viſcera claudit, divinas ſibi, ſuæ que orationi aures obundit. Multum proſunt virtutes cæteræ; ac benignitas in egenos divinam maximè inclinat, & attrahit miſericordiam, ut ipſa, cum ſit infinitè bona, homini non neget, quod homo homini liberaliter tribuit: S. Odonius ad illa Jobi verba: *Si negavi, quod volebant*; per hæc dicta ſanctus oſtenditur, *non ſolùm ad copiam pauperibus, ſed etiam ad habendi deſiderium deſervıſſe.* Eleemoſyna non tranſit in ſinum pauperis, ſed etiam tuo deſiderio habendi deſervit. Si das multum, tibi lucraris; & ipſa largitas confidentiam præſtat, ut quidquid optas, à Deo valeas exorare. Ita ait Iſaias 58. num. 7. *Frange eſurienti panem tuum, & egenos, vagoſque induc in domum tuam.* Et ſtatim infert num. 9. *Tunc invocabis, & Dominus exaudiet, & clamabis, & dicet: Ecce adſum.* Iſai. 58.

Oratio eleemoſyna adjuncta multum efficax.

Odonius.

Da pauperi? ut tibi deſervias.

Quæstio XV.

Totam hanc petitionem de ſacra Euchariſtia explico.

106. Chryſoſt. Tertull. Baſil. Auguſt. Cyprian. Ambroſ. Paſchaſ. Totam hanc petitionem de ſacramento Euchariſtiæ D. Chryſoſtomus, Tertullianus, D. Baſilius, S. Auguſtinus, Cyprianus, & alij Patres, citati *quæſt.* 13. in quinta ſententia cum D.Ambroſio *lib.* 5. *de Sacramentis cap.* 4. D. Paſchaſius *lib.*4.*in Matth.* latè, & benè hoc divinum Sacramenti panis dicitur. Nam tota ſubſtantia panis tranſubſtantiatur in corpus Chriſti, & ibi accidentia panis remanent, & hoc Sacramentum veluti panis nutrit, ſuſtentat, ac corroborat animam. Et de hac eſca loquebatur Regius Vates Pſalm. 103.num. 16. *Et panis cor hominis confirmet.* Et dicitur ſuperſubſtantialis, ut ait D. Paſchaſius *lib.* 4. *in Matth.* ob nobilitatem iſtius panis, qui cæteras ſuperat ſubſtantias creatas. Et ita ut notat D. Hieronymus *in Epiſtol. ad Titum cap.* 2. à multis ex Græco legitur: *Panis præcipuus, eximius; & panis electus.* Iſtè eſt enim frumentum electorum, *Zach.*9. *num.* 17.

Pſalm. 103.

Paſchaſ.

Hieron.

107. Sed primò quæro: Si patrem exoramus, cur non dicimus: Da nobis panem tuum, ſed panem noſtrum? Reſpondet D. Paſchaſius, primò, & ait, *Orare docemur Panem noſtrum da nobis; id eſt, tales nos exhibe, ut eum ex te jure ſumamus.* Ac ſi petamus: Ita nos tua gratia perfice, ut hunc panem guſtemus, tanquam jure noſtrum. Hic panis datus eſt puris, & juſtis; qui enim illum ſumit in rectitudine, ac integritate, vitæ, ut noſtrum panem manducat, qui verò in peccato accedit, non ſuum, ſed alienum panem, nempe Juſtorum, uſurpat: hæc enim eſca, non iniquis, ſed puris eſt conceſſa.

Paſchaſ.

Hic panis eſt Juſtorum.

108. Paſchaſ. Secundò idem D. Paſchaſius citato loco. *Illum oremus, quaſi theſaurum noſtrum; oremus ut cibum noſtrum: noſter enim eſt, & ideo cum eo ſimul omnia noſtra ſunt. Propterea quòd noſtrum eſt, ante omnia, & ſuper omnia requiramus, quatenus ille ſit nobis panis, ille cibus, ille vita, pro cujus amore, quæ mundi ſunt, omnia poſtponentes, quaſi aliena deputemus.* Hoc Sacramentum, noſtrum panem dicimus, nam illud, tanquam theſaurum

Hic panis theſaurus noſter eſt.

noſtrum

Hic panis fidelium. noſtrum habemus; in quo nobis eſt panis, cibus, vita,& omnia cœleſtia dona; ac univerſa bona, quæ Deus homini dedit, in hoc thesauro reconduntur. Noſtrum dicimus, *ut illum ante omnia, & ſuper omnia requiramus.* Illum ſuper omnia procuremus, ejuſque deſiderio affecti tanquam noſtrum recipiamus. Et noſtrum dicimus, quia hîc panis ſanctus noſter eſt, cùm ſimus filij Dei per adoptionem. *Quæ mundi ſunt, omnia poſt ponentes, quaſi aliena reputemus.*

109. Cyprian. Tertiò D. Cypr. tract. de Orat. *Panis vitæ Chriſtus eſt, & panis hîc omnium non eſt, ſed noſter eſt. Et quomodo dicimus: Pater noſter, quia intelligentium, & credentium Pater eſt, ſic & panem noſtrum vocamus; quia Chriſtus noſter eſt, qui corpus ejus contingimus, panis eſt.* Hic panis Chriſtus eſt; & ſi purè, & caſtè ad Euchariſtiam accedimus, totus Chriſtus noſter eſt, & quidquid invenitur in eo, totum noſtrum habemus. Ad hunc ſenſum explanat D. Bernardus homil. 3. ſuper *Miſſus* eſt verba Iſai. 9. num. 6. *Parvulus datus eſt nobis, & filius datus eſt nobis.*

Chriſtus totus noſter.

Bernard. Iſai. 9.

110. Paſchaſ. Quæro ſecundò. Rectè dubitat D. Paſchaſius *citato loco.* Si hic panis quotidianus eſt, cur non quotidie illum comedimus, ſicut eum dari nobis, quotidie oramus? Reſpondet S. Pater primò. Quotidie non ſumitur ab omnibus, quia omnes parati non invenimur ad hanc menſam. Dicitur ergo *panis quotidianus*, quia quotidie licet eum immolare in Eccleſia. Secundò reſpondet idem S. Pater: *Aut quotidianum ideo, quia ipſo idem indeſinenter interiùs per fidem, & charitatem cultu religionis, ac ſpei reficit nos, & paſtu ſuæ dulcedinis conſolatur: nam ſine ipſe nunquam ſpiritualiter poſſumus vivere.* Quæ ultima verba etiam docet etiam Caſſianus *collatione 9. c. 21. Cum*, ait, *dicit quotidianum, oſtendit, quòd ſine ipſo, nullo die ſpiritualem vitam capere valeamus.* Panis quotidianus eſt, quia ſine ipſo vitam ſpiritualem obtinere non poſſumus. Panis ergo iſte quotidie habendus eſt, aut dum realiter ſumitur in menſa communionis, aut dum per fidem, & religionem veneratur, ut ita tam ſalutiferi convivij fructu participes ſimus, ut omnem bonorum abundantiam habeamus, ut ait D. Chryſologus ſerm. 68. *Quotidianum, & in diem vult nos in Sacramento ſui corporis panis viaticum poſtulare, ut per hoc ad perpetuum diem, & ipſam Chriſti perveniamus ad menſam, ut unde hîc guſtum ſumimus, inde ibi plenitudinem, totaſque ſatietates capiamus.* Ex guſtu ſacræ Euchariſtiæ omnes ſatietates, ac bonorum plenitudinem capiamus. Et ideo hanc ſacram eſcam quotidie exorare docemur.

Idem.

Caſſian. *Sine Euchariſtia non eſt vita ſpiritualis. Euchariſtiæ veneratio multum utilis.*

Chryſolog.

111. *Ad Euchariſtiam præparatio.* Quæro tertiò. Quare dicitur *panis craſtinus*, nam multi codices Græci pro *pane quotidiano* habent *panem craſtinum*? De Euchariſtico pane eſt ſermo; & ideo ſic inſtruimur poſtulare, ut non ſubitò homo convolet ad ſacram menſam, ſed à præcedenti die ſe ad tantum convivium præparare incipiat, atque diſponere. Ait Dominus Moyſi: *Sanctifica illos hodie, & cras, laventque veſtimenta ſua, & ſint parati in diem tertium: die enim tertia deſcendet Dominus coram omni populo.* Exod. 19. n. 10. Omnia illi contingebant in figuris. Si enim Iſraelitici jubentur ſe præparare hodie, & cras, ut tertia die Dominum in nube excipiant, ejuſque verba audiant, nos quanto magis hodie, & cras præparari debemus ut Chriſtum Jeſum intra nos cibo, & potu excipiamus? ut ponderavit D. Ambroſius lib. 1. de officiis cap. 50. *Si in figura, ait, tanta obſervanda, quanta in veritate? Diſce Sacerdos, ut mundum corpus celebrandis exhibeas ſacramentis. Si populus ſine ablutione veſtimentorum ſuorum prohibeatur accedere ad hoſtiam ſuam; tu illotus mente pariter, & corpore audes pro aliis ſupplicare, audes pro aliis miniſtrare?*

Exod. 19.

Ambroſ.

112. Quæro quartò. Quare petimus: Da nobis hodie? Cur illum non ad omne vitæ noſtræ tempus exoramus? multò enim felicius videtur, ſi panis hic, non ad unum tantùm diem, ſed ad annos multos nobis daretur? Cur ergo ſic illum non poſtulamus? ſermo erat de Euchariſtico pane, qui ita ſumendus eſt, ac ſi hodie tantùm vitæ ſit dies, nullique alij reſtent. Eleganter Chryſologus proximè datus. *Quotidianum, & in diem vult nos in Sacramento ſui corporis panis viaticum poſtulare.* Viaticum accipit, qui jam proximus eſt morti. Ita compuncti, à ſæculo que abdicato animo, toti in Deum reſoluti ad hanc ſacram menſam accedamus, ac ſi mors eſſet in proximo, jamque inſtaret ultimus dies.

Chryſolog. *Communicandum eum mortis memoria.*

113. Præcepit Deus filiis Iſraël, ut agnum comederent ſub veſpertina hora: *Immolabit eum univerſa multitudo filiorum Iſraël ad veſperam, & edent carnes nocte illa aſſas igni*, Exod. 12. num. 6. Cur tantum ſacrificium non præcipimur fieri manè; vel meridiè quando Sol maximè nitet, atque reſplendet, ſed ad veſperam, quando jam dies declinat & ſol ad occaſum tendit? Ideo tunc confici mandatur. Agebatur ibi typus Euchariſticus; & celebrabatur, occaſu Solis ante oculos poſito, ut inde homo, communis occaſûs, ac mortis recordatus, atque totus animo à mundanis rebus alienatus, in Deúmque converſus, dignus debita præparatione ad tantam menſam inveniatur. D. Bernardus *tom. 4. ſerm. 39. part. 2.* ſic ait. *Hora veſpertina comedendus eſt agnus, in qua Sol declinat, & tendit ad occaſum. Quod ſignificat, quòd tu debes cogitare de hora veſpertina, ſcilicet de tua morte, & deponere vanitates: quia ſi non deponas iſta, non poteris capere corpus Chriſti.*

Exod. 12.

Mortis memoria ad Euchariſtiam præparemur.

Bernard.

Matth. 6. n. 12. Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitorimus noſtris.

VERSIONES.

Syriacus. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus.

Arabicus. Et dimitte nobis peccata noſtra, ſicut & nos dimittimus his, qui peccaverunt in nos.

ALTER TEXTUS.

Lucæ. 11. n. 3. Et dimitte nobis peccata noſtra, ſiquidem & ipſi dimittimus omni debenti nobis.

EXPO

EXPOSITIO.

114. Tertull. Ambroſ. Athanaſ. Euthym. Alb.Magn. IN primis quatuor petitionibus exoramus à Deo bona ; in tribus verò ultimis deprecamur , ut mala evitentur à nobis , utque ab illis eruamur. In hac quinta petitione dicimus : *Dimitte nobis debita noſtra* , ſive , ut Lucas poſuit , *peccata noſtra*. Et hæc per *debitum* ſignificantur in Scripturis, ut obſervat Tertullianus *lib. de Orat. cap.* 7. D. Ambroſius *lib. 5. de Sacramentis* , *cap.* 4. Euthymius, Albertus Magnus , & alij , Nam peccatum inducit reatum , ſive obligationem, ac debitum ad exactionem , juſtitiam , & pœnam. Hic ſub nomine *debiti* intelliguntur etiam peccata venialia , ut docent D. Hieronymus *lib.* 3. *contra Pelagian.* D. Auguſt. *lib.* 2. *contra Epiſtolam Parmeniani* , *cap.* 10. Ex quo Patres communiter refutant errorem Pelagianorum , aſſerentium , quòd Sancti hæc verba , *Dimitte nobis* , non pro ſe dicebant, ſed pro aliis, vel hæc dicebant humilitatis ergo. Utrumque eſt falſum. Non enim dicimus : Dimitte aliis , ſed *dimitte nobis*. Deinde abſit , ut Sancti coram Deo mendacium in oratione dicant ; hoc enim eſſet quædam fictio. De his latè D. Auguſt. *citato loco , & lib.* 2. *de peccat. meritis, cap.* 10. D. Cyprianus *tract. de Orat.* Immo Concilium Milevitanum II. *cap.* 1. & Africanum *cap.* 37. ſub anathemate prohibent , ne quis audeat aſſerere, quòd hæc verba dicantur à Sanctis humilitatis gratiâ, & non veraciter. Denique hîc ſub nomine *debiti* non ſolùm intelligo peccata mortalia, & venialia , ſed etiam pœnas , ad quas illorum ratione aſtringimur ; Deo enim facimus orationem noſtram , à quo , cùm ſit magnificus, liberaliſque pater , omnium debitorum noſtrorum remiſſionem deprecamur.

[Margin: Hieron. Auguſt. *Refellitur Pelagianorum error.* — Auguſt. Cyprian. Conc. Mil. Conc. Afric. — *Extremus etiam remiſſionem à pœna.*]

115. *Senſus litteralis.* *Sicut & nos dimittimus*. Per hæc non ſignificamus certam menſuram , ſed quandam coram Deo rationem inductivam dicimus , quæ ipſum ad dimittendum moveat. Et hæc eſt quædam , quam Deus à nobis exigit , conditio ut illa interveniente, ipſe noſtra peccata remittat. *Debitoribus noſtris*, iis , qui nos offenderunt , qui in nos deliquerunt. Et hæc non uni , vel alteri tantùm , ſed omnibus debitoribus, ut clariùs, dicit Lucas , nos dimittimus omni debenti.

QUÆSTIO XVI.

Quare poſt petitionem panis , de venia peccatorum hîc agatur ?

116. Tolet. IN quarta, & antecedenti petitione panem exoravimus , in hac nunc quinta , veniam peccatorum petimus , quod magnam quæſtionem facit Cardinali Toleto *in c.* 1. *Lucæ annot.* 13. cur ſcilicet , Chriſtus præpoſuit petitionem victus corporis petitioni remiſſionis peccatorum , cùm priùs ſint petenda ſpiritualia , quàm temporalia? Ad quod ipſe reſpondet , cum exiſtimet , hîc per *panem* intelligi panem temporalem , quòd Chriſtus in hac oratione priùs egit de his , quæ pertinent ad integrum hominem ſanum ; poſtea verò de his , quæ ad infirmitatem , ſi à ſanitate cadere contingat.

At in noſtra ſententia facilis eſt ſolutio , quia per *panem* non ſolùm temporalia , ſed etiam ſpiritualia intelligimus : & ideo priùs hæc petimus, licèt aliqua temporalia ſecum devolvant ; & poſtea accedimus ad deprecandum , ut à malis , ſeu peccatis eruamur , & liberemur. 117.

Secundò optimè , & ingenioſè reſpondet Fortunatus : *Bene* , ait , *poſt eſcam quæſitam poſtulatur venia peccatorum , ut qui Dei cibo paſcitur , Deo vivat.* Conjunctio hæc maximè notanda. Efflagitamus , cœleſtem panem nobis dari ; & ſimul exoramus omnium macularum ablutionem , ut nihil in nobis , etiam minimum , maneat iniquitatum. Chriſti præſentia in cœleſti pane tantam exigit puritatem , ut pectori ſordibus maculato, nec temporis momento adeſſe velit. Aliter hanc rem explico. In hac oratione , ſeu Evangelij breviario poſtulamus , ut nomen ejus ſanctificetur , ut diximus , *Adveniat regnum tuum* , quod de regno gratiæ , & ſanctificationis explicant D. Chryſoſtomus , Nyſſenus, Hieronymus , Ambroſius, ut dixi *quæſt.* 10. Et conſequenter *ibi* exoravimus peccatorum noſtrorum remiſſionem gratia enim, & ſanctificatio non datur ſine illa. Ad quid ergo iterum hanc remiſſionem exoramus : *Dimitte nobis debita noſtra ?* Petivimus cœleſtem panem : *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie* , quod de ſacra Euchariſtia multi Patres intelligunt, ut jam dixi. Igitur etiamſi rogaverimus , ut regnum Chriſti in nos adveniret , per ſuam gratiam , & ſanctificationem , utque regnum peccati , & Diaboli deſtrueretur in nobis , atque ut ab ipſis noxiis mundaremur ; cùm jam ad cœleſte convivium devenitur , ſtatim iterum exoramus : *Dimitte nobis debita noſt a.* Quamvis enim quilibet ſit purus , ſanctificatus ac gratia plenus , eſt tanta hujus divini cibi puritas , & ſanctitas , ut ad illius præſentiam quilibet , quantumvis juſtus , adhuc ſe inquinatum agnoſcat, adhuc in ſe defectus videat , ut ab illis mundari neceſſarium judicet. Nullus coram Deo juſtus reputari valet. *Non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens*, Pſalm. 142. numero 2. Vertit Vatablus : *Nullus enim vivens coram te juſtus eſt.* Quod maximè militat in hoc Sacramento , in quo homo non ſolùm eſt in præſentia Dei , ſed etiam ipſummet Deum manducat , & in ſe recipit. 118.

[Margin: Fortunat. *Pur tas ad Euchariſtia.* — Chryſoſt. Nyſſen. Hieron. Ambroſ. — *Homò dum ad Euchariſtiam accedit quamvis purus in ſe defectus agnoſcat.* — Pſal. 142. Vatabl.]

Tertiò. Prædictam Fortunati ſententiam ſic explico. *Bene poſt eſcam quæſitam poſtulatur venia peccatorum.* In pane intelliguntur omnia bona temporalia ad vitam neceſſaria , ut docent Abulenſis. Toletus data *quæſt.* 13. *num.* 96. Obtentis terrenis rebus homo adeò eſt ad peccatum , præcipitiúmque proclivis , ut poſt bonorum temporalium petitionem , ſtatim delictorum veniam incipiat exorare : *Dimitte nobis debita noſtra* ; & ita ait Chryſoſtomus *citatus* in catena D. Thomæ : *Dimitte nobis debita noſtra. Poſt ſubſidium cibi petitur & venia delicti.* Facilè ex temporalium poſſeſſione in peccatum prolabitur homo , & ita jam pro venia preces effundit. 119.

[Margin: Fortunat. — *Per temporalia homo ad peccatum proclivis.* — Chryſoſt.]

Cur hæc petitio ſit hoc loco , ſeu ad finem , orationis : *Dimitte nobis debita noſtra , ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Pulchram dubitationem movet D. Gregorius Nyſſenus. Ut jam notavi cum Expoſitoribus communiter , ſeptem hîc petitiones continentur. In primis quatuor exoramus bona ; in aliis , ut noſtra remittantur 120.

[Margin: Nyſſen.]

remittantur peccata, utque à malis liberemur. Sed cur tam parvas petitiones facimus? Cur à Deo non plura bona exoramus? Cur tam parvis terminis noſtras petitiones coarctamus? Sicut nos dimittimus debitoribus noſtris, deventum eſt in hoc puncto ad ſummum perfectionis apicem; dum inimicis noſtris, noſque offendentibus injurias illatas remittimus, jam ſuprà naturæ terminos evehimur, cœleſtique parenti aſſimilamur, *Matth.5.num.* 48. cùm ad ejus imitationem inimicis benefaciamus; & tunc noſter appetitus veluti nihil habet, quod jam ulterius deſideret. D. Nyſſenus tract. de orat. *Sermo venit*, ait, *ad ipſum extremum punctum virtutis: præſcribit enim per verba orationis, qualem velit eſſe eum, qui ad Patrem acceſſurus ſit, qui propemodum non ampliùs inter terminos humanæ naturæ conſpicitur, ſed ipſi Deo per virtutem aſſimilatur, ut alius ipſe Deus eſſe videatur, dum facit ea, quæ ſolius Dei eſt facere; debitorum enim remiſſio proprium eſt Dei munus.* Expende pulchra ultima verba. Proprias injurias remittendo, offenſoribus parcendo, valde ſupra proprios noſtræ naturæ terminos ſublimamur: *Ut alius ipſe Deus eſſe videatur, dum facit ea, quæ Dei ſolius eſt facere.* Vide *cap.* 14.

Dilectio inimicorum cõſummatio virtutum. Nyſſen.

Quæstio XVII.

Quare petamus, quòd Deus dimittamus nobis, ſicut nos dimittimus debitoribus noſtris?

121. Hoc, ut jam in expoſitione dixi, certam non ſignificat regulam, quam Deus habeat in dimittendis peccatis; inimico enim majora à Deo nobis dimitti petimus, quàm nos aliis dimittamus, ipſique nobis debeant, ſolùm enim quandam motivam ſignificat cauſam, qua ad dimittendum divina bonitas moveatur, ut expreſſiùs habet Lucas 11.num.4. *Dimitte nobis debita noſtra, ſiquidem & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Et hæc cauſa motiva, eſt veluti quædam conditio, qua poſita Deus facilè remittet peccata, ea verò deficiente non remittet, ut dicetur infrà num. 15. *Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater cœleſtis delicta veſtra: ſi autem non dimiſeritis, non dimittet.* Ac proinde hoc eſt veluti quoddam pactum, quod Deus cum peccatore iniit; quòd ſi homo dimittit debita, injurias ac offenſiones, & ipſe dimittet; ſi autem peccator non dimittat, nec Deus dimittet. Hoc pactum notat D. Auguſtinus *in Enchiridion.* 73. *& homil.* 4. D. Chryſologus *ſerm.* 71. D. Paſchaſius *lib.* 4. *in Matth.* Albertus Magnus, & alij. Unde D. Cyprianus tract. de Oration. *Addit Dominus legem*, ait, *certa nos conditione, & ſponſione conſtringens, ut ſic nobis dimitti debita poſtulemus, ſecundùm quod & ipſi dimittimus, ſcientes, impetrare nos non poſſe, quod pro peccatis petimus, niſi & ipſi circa debitores noſtros paria fecerimus.*

Luc. 11.

Pactum inter Deum & homines de injuriis remittendis. Auguſt. Chryſolog. Paſchaſ. Alb. Mag. Cyprian.

122. Quinque hinc maximè ponderanda veniunt. Primò magna Dei clementia. Pro quo accipe D. Paſchaſium lib.4. in Matth. *Diligentiùs unuſquiſque petitionem cautionis dignoſcat; quia ſicut promptus ad indulgentiam circa ſuos debitores extiterit, ſic Deum in ſuis propitium habebit. Hoc enim ſperare docemur à Domino, & in noſtra ponitur poteſtate.* Quod etiam docet Divus Chryſoſtomus. Injuriæ in Deum graviſſimæ ſunt, ut tamen de iis veniam habeamus, in noſtra eſt poſitum poteſtate, ſi fratri noſtro dimiſerimus.

Paſchaſ.

Deus in noſtra manu reliquit, ut ipſe nobis dimitteret. Chryſoſt.

Secundò. Magna Dei liberalitas, ut docet Divus Gregorius Nyſſenus *orat. de Orat.* Quæ enim nos dimittimus, minima ſunt; & tamen ob illorum dimiſſionem petimus, ut anima à Deo nobis dimittantur. Tertiò divina bonitas; ait citatus Nyſſenus. *Ordo quodammodo invertitur, ut audeamus ſperare futurum, ut Deus noſtra facta imitetur, ut dicas: Quod ego feci, Domine fac, ſolvi, ſolve, dimiſi, dimitte*, & Theophylactus hîc, *Habet me Deus, ut exemplar, & quod facio aliis, facit & mihi.* Tanta eſt divina bonitas, ut Deus ipſe quodammodo imitatorem noſtri ſe facere velit; proinde enim dicere docemur, *Dimitte nobis ſicut & nos dimittimus*; quaſi, Imitare nos; fac ſicut nos fecimus. Ut etiam ponderat Cardinalis. Toletus *in cap.* 11. *Luc. annot.* 14. Vide quæ dixi *cap.* 14. *quæſt*.....

123. Nyſſen. Idem. Theophy. *Magna Dei bonitas.* Tolet.

Quartò, Dei æquitas. Idem Nyſſenus. *Iudicium de proximo; quod in qua poteſtate eſt, qualecunque fuerit, ſententia par erit, & reſpondebit. Quæ enim apud te ſtatueris, hæc tibi per Deum in divino judicio confirmabuntur. Tuam affectionem Deus ad bonum pro exemplo eſſe vult, ut tu ad Deum dicas, quod ego feci, fac*, &c. Tanta eſt Dei æquitas, ut quidquid boni proximo feceris, par à Deo te accepturum expectes. Et ita quæ volumus, ut nobis veniant à Deo, ſimilia & nos proximis exhibeamus.

124. Nyſſen. *Talis tibi Deus, qualis tu proximo.*

Quintò. Eximia Dei benevolentia, D. Bernardinus tom. 1. ſerm. 6. in prima feria 6. Quadrageſimæ. *Sicut nos dimittimus debitoribus noſtris, ut oſtendatur, quòd in præſenti vita amoris actus, prout in Deum abſolutè refertur, non utique eſt perfectus, ac per conſequens nec Deo perfectè gratus, niſi ad dilectionem proximi, uſque ad inimicos, & uſque ad indulgentiam offenſorum ſe patenter oſtendat.* Valde mirum, quod non dicimus: *Dimitte debita noſtra, ſicut ſanctificamus nomen tuum*; ſicut petimus, ut fiat voluntas tua; vel ſicut optamus, ut pacificum tuum regnum deſtructis adverſariis veniat; ſed dicimus: *ſicut dimittimus debitoribus noſtris.* In illis enim petitionibus, ut ſanctificetur ejus nomen, ut fiat ejus voluntas, ut adveniat ejus regnum, noſtrum erga Deum explicamus amorem; hic verò cùm dicimus: *Sicut dimittimus debitoribus noſtris*; noſter ſignificatur erga proximum amor: non enim datur perfectus Dei amor, niſi & amorem proximi ſecum devolvat, ac inimicorum dilectionem importet.

125. Bernard. *Non datur perfectus Dei amor ſine proximi amore.*

Quæres: Utrùm mentiatur, ac contra ſe deprecetur, qui ſuis offenſoribus injurias dimittere nolit, dum hanc orationem dicit, *Sicut dimittimus debitoribus noſtris?* Sunt multi, qui dicunt, quòd iſte in tali oratione mentiatur. Ita Imperfectus *homil.* 14. D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſerm. Domin. in monte, cap.* 8. Et D. Chryſologus *ſerm.* 69. ait: *Qui ſic petit, & debita noſtra relaxat, iſte ſe etiam, per quod erat, accuſat.* Rectè tamen reſpondendum eſt primò cum D. Thom. quòd iſte nec mentitur, nec contra ſe deprecatur. Oratio enim fit in perſona Eccleſiæ, quæ, debitoribus debita

126. *An qui inimicis non parcit, in hac oratione mentiatur?* Imperfect. Auguſt. Chryſolog. D. Thom.

dimitte, & in qua, ut ait Abulenſis *quæſt.* 116. ſunt multi, qui debitoribus debita dimittunt. Non enim dicimus: Dimitte, ſicut ego dimitto; ſicut nos dimittimus. Vel dic, quòd hæc verba proferimus tanquam formulam orandi à Chriſto præſcriptam; per quam, ad dimittendas injurias, gratiam petimus, etiam monemur dimittere debitoribus noſtris.

Matth. 6. n. 13. Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo.

VERSIONES.

D. Aug. lib. 2. de ſerm. Dom. c. 9.	Et ne nos inferas in tentationem.
Tertull. lib. de Orat. cap. 8.	Sed evehe nos à malo.
Multi ex Græc.	Sed libera nos à re mala.
Syriacus.	Sed libera nos à malo. Quia tuum eſt regnum, & potentia, & gloria in ſæcula ſæculorum.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 11. *n.* 3. Et ne nos inducas in tentationem.

EXPOSITIO.

127. SEXTA petitio. Obtenta venia à peccatis commiſſis, docet nos Dominus petere à futuris malis præſervationem, ne deinceps in peccata incidamus. Et petimus? *Ne nos inducas in tentationem*, hoc eſt, Domine, ne patiaris, ut nos in tentatione vincamur, ac ſuperemur; ſed ut cum victoria ab illa evadamus, ut clariùs dicam quæſt. ſequenti. *Sed libera nos à malo.* Ecce ſeptima petitio, ut docet D. Auguſtinus. Et in ea deprecamur, ut Deus liberet nos ab omni re mala, quæ ad peccatum trahit, & virtuti obſtaculum eſſe poteſt.
Hieron. *Amen.* D. Hieronymus. Hoc eſt ſignaculum Dominicæ orationis, approbantis, ac orantis, ut fiat id, quod petimus. Et de hac voce plura dixi ſuprà *cap. 3. quæſt.* 11. Illa autem verba, quæ adduntur in textu Syriaco: *Quoniam tuum eſt regnum*, &c. nec ab Eccleſia, nec à Latinis Patribus adhibentur, ſed fortè Græci poſt orationem Dominicam illa addebant. Et ea explicant Chryſoſtomus. Euthymius, Theophylactus *hîc*.
Cyprian. Euthym. Theoph.

QUÆSTIO XVIII.

Quid exoremus à Deo, dum petimus: Ne nos inducas in tentationem.

128. VARIÆ ſunt in hac re Patrum ſententiæ, quas ad triplicem ordinem reduco. Primò D. Chryſoſtomus *homil.* 14. *in Imperfecto*, Euthymius, D. Gregorius *lib.* 3. *Moral. cap.* 3. interpretantur: Ne permittas nos tentari ultra id, quod poſſumus, juxta illud Pauli 1. Corinth. 10. *Fidelis Deus, qui non patitur vos tentari ſupra id quod poteſtis.* Secundò D. Hilarius *can.* 31. *in Matth.* D. Chryſoſtomus *hom* 20. & Maldonatus eam tribuit Tertulliano. D. Cypriano, qui docent, quòd nos conſcij, ac memores fragilitatis noſtræ, petimus à Deo, ne tentemur, nec in tentationem incidamus, multum enim fragiles ſumus. Unde Chriſtus Dominus dixit ſuis diſcipulis: *Orate, ne intretis in tentationem*, Matth. 26. num. 41. Tertio D. Baſilius *in Moralibus regula* 62. *cap.* 2. Tertullianus *lib. de Orat. cap.* 8. D. Chryſoſtomus *citatus*, ita explicant, ut petamus; ne Deus permittat, ut ob noſtram fragilitatem nos tentationibus ingeramus; ſed ab eis maximè diſtemus.
Chryſoſt. Euthym. Gregor. 1. Cor. 10. Hilar. Chryſoſt. Maldonat. Tertull. Cyprian. Matth. 26. Baſil. Tertull. Chryſoſt.

129. Hæ ſententiæ probabiles ſunt. Tamen Jacobus ait cap. 1. num. 1. *Omne gaudium exiſtimate, fratres, cùm in varias tentationes incideritis*; nam in certamine coronamur, illoque probatur, exercetur, ac perficitur virtus. Et ſolus miles ignavus petit à duce, ne in prælium mittatur. Illud autem, quòd dicitur, quod petimus, ne ſupra noſtras vires tentemur, verum eſt, quòd hoc eſt beneficium omni petitione dignum; tamen eſt plus petendum à nobis, multi enim tentati, non ſuprà, ſed infrà id quod poſſunt, tentatione vincuntur. Et ideò abſolutè exorandum eſt auxilium ad omnem tentationem vincendam. Tertia etiam explicatio ſuam habet difficultatem, ut ponderat Toletus *annot.* 15. Nam illa doctrina: Ne patiaris, ut ingeramus nos tentationi; non accommodatur verbis hujus petitionis, potiùs enim dicunt paſſionem, quàm actionem. Deinde in hac ſententia oratio fertur ad caſum particularem, ut ne homo ingrediatur tentationem, frequentiſſimè tamen tentationes nobis obveniunt, ac ſe obviam præbent, & nos provocant.
Jacob. 1. *Miles ignavus vult in prælium non mitti.* Toletus.

130. Quarta, & longè probabilior explanatio, quòd in hac oratione petimus: *Ne nos inducas in tentationem*; hoc eſt, ne patiaris, nos à tentatione vinci, ac in peccatum incidere. Id docent Divus Auguſtinus *lib.* 2. *de verbis Domin. capite* 9. Divus Paſchaſius *lib.* 4. *in Matth.* Albertus Magnus, Divus Thomas, Abulenſis, Lyranus, Cajetanus, Divus Bonaventura *in capite* 11. *Lucæ.* Carthuſianus, & alij. Veriſimilius enim eſt, Chriſtum Dominum non docuiſſe, ſuos milites petere, ne in certamen venirent; nam in certamine perficitur virtus; ſed petere victoriam, & trophæum in pugna. Et ita ait Divus Paſchaſius: *Non oramus ut tentemur, ſed ne inducamur in tentationem, hoc eſt, ne tentatio ad modicum vincat, hoc quippe eſt dicere, ne nos inferas in tentationem. Non enim beatificatur quiſpiam, quòd non tentatur; ſed quia poſt tentationem victor divinitus coronatur. Petimus ergo, ne nos tuo deſtituas auxilio, ut tentatio vincat.* Ita Divus Paſchaſius.
Probabilior explicatio. Auguſt. Paſchaſ. Alb. Magn. S. Thom. Abulenſ. Lyranus. Cajetan. Bonavent. Carthuſ. Paſchaſ. Idem.

131. In hoc ſenſu explana lectionem Tertulliani: *Ne nos inducas in tentationem ſed evehe nos à malo.* Qui evehitur, in eminentiori, ac altiori loco ponitur: Qui enim tentationem vincit, ac ab illa victor egreditur; jam evehitur ad altiorem locum, ut inde faciliùs omne malum, ac peccatum valeat profligare, atque deſtruere. Et ita contra hos
Tertull. *Homo cum in tentatione vincit ſublimatur.*

Ambroſ. hos fortes milites Diabol. inſurgere timet. Nam, ut rectè ait D. Ambroſius *in cap.* 4. *Lucæ*, ad illa verba: *Diabolus receſſit ab illo*; ait S. Doctor. *Inſtare formidat*, ſcilicet Diabolus, *quia refugit triumphare.*

Quæstio XIX.

A quo malo liberari deprecemur?

132. Radix. Græc. VArie explicantur ab auctoribus, quid *malum* hîc ſignificet, dum dicimus: *Libera nos à malo.* Et ad hoc præbuit occaſionem radix Græca, quæ anceps eſt ad maſculinum, & neutrum genus. Primò Græci, ut D. Chryſoſtomus, D. Gregorius Nyſſenus, Theophylactus, Euthymius, & D. Chryſologus *ſerm.* 70. per *malum* interpretantur Diabolum; nam ipſe per antonomaſiam eſt malus. Et à D. Chryſologo *citato* origo totiùs mali appellatur. Et multum favet aliquorum lectio, *libera nos à maligno.* Ac proinde oratio hîc idem valet, ac libera nos à Diabolo, qui per malos homines nos tentat.

Chryſoſt. Gregor. Nyſſen. Theophy. Euthym. Chryſolog.

133. *Verior ſententia.* Secunda, & vera ſententia, quam docent D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſerm. Domin.* D. Cyprianus *tract. de Orat.* D. Thomas, Abulenſis, Cajetanus, Carthuſianus, & alij. Per *malum*, non Diabolum, ſed omne malum intelligunt, quod poteſt nos ad peccatum inclinare, ac impellere, & à via virtutis, ac perfectionis retrahere. Ac proinde Græcè idem valet, ac libera nos ab omni re mala. Et ita hîc non ſolùm petimus, ut aliqui interpretantur, vitationem culpæ, ſed etiam liberationem pœnæ.

Beda. Cyprian. D.Thom. Abulenſ. Caietan. Carthuſ.

134. Auguſt. *Liberari à luxuria exoramus.* Hugo. Anagogicè verò D Auguſtinus *Epiſtol.* 121. exiſtimat, nos hîc petere, ut liberemur à malo, id eſt, à concupiſcentia. Hugo de ſancto Victore *lib.* 2. *Allegoriarum, cap.* 14. exiſtimat noſtram orationem eſſe, ut liberemur à luxuria. Sic ait ille *Libera nos à malo. Hæc eſt ſeptima petitio, quæ contra vitium, luxuriæ opponitur. Ecce ad te clamamus captivi, qui te contempſimus liberi. Turpitudo captivos nos tenet, ut confundatur præſumptio. Libera ergo nos à malo. Malum eſt hoc, Domine, non ſicut cætera mala crudelius perſequitur, profundiùs nocet, efficaciùs lædit, mentitur ut fallat; lenocinatur, ut perimat: mentitur dulcedinem, ut amaritudinem infundat. Ideo, Domine, difficiliùs vincitur, tardiùs extirpatur, quia noſtris deſideriis adversùs nos pugnat.*

Luxuria malum graviſſimum.

135. *Difficultas inſurgens.* Sed tunc inſurgit difficultas: Cur clariùs non docet nos Dominus, ut dicamus: Libera nos à fornicatione, ſeu luxuria; nam etiam puriſſimum Chriſti os ad nos docendos, hujuſmodi verbum protulit aliquando Matth. 5. num. 33. *Qui dimiſerit uxorem, excepta fornicationis cauſa.* Et c. 19. num. 9. *Qui dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem.* Cur ergo hîc etiam talia verba non exprimit? Magna ſapientia divinus Magiſter omnia diſponit. In his ultimis locis ita fatur; quia ſi vocabulum generale, & latum habens ſignificatum promeret, homines in levi cauſa arriperent occaſionem habendi uxores inviſas, ac earum conſortium vitandi; ideo ut talis anſa amputaretur, valde congruum fuit ſtrictè fornicationis verbum declarare. At verò in oratione hac, in qua talis neceſſitas non urgebat, verbum *luxuriæ* redolens prætermittit, & aliud magis genericum; *Libera nos à malo*, profert. Tum quia pudiciſſimum Chriſti os nuda libidinis verba, quantum fieri poterat, devitabat; tum etiam, ut in oratione, excluſis illis impudicæ cupiditatis vocabilis, noſtræ preces dulciùs, & ſuaviùs aſcenderent ad Patrem; & ne fornicationis vocibus divinæ aures exaſperarentur, ideo invertuntur verba; & pro, libera nos à fornicatione, apponitur, libera nos à malo. Vide ſuprà *cap.* 13. *num.* 6. & 7.

Matth. 5. & 19.

Luxuriæ nomina ablegãda ab ore puro, & ab oratione.

Matth. 6. *n.* 14. Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater veſter cœleſtis delicta veſtra.

Ibid. num. 5. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.

Versiones.

Syriacus, Vatablus. Si enim remiſeritis hominibus errata eorum.

Græcus. Offenſas, quibus vos offenderunt.

Alter Textus.

Lucæ 11. *n.* 25. Et cùm ſtabitis ad orandum, dimittite, ſi quid habebitis adversùs aliquem: ut & Pater veſter, qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra.

Expositio.

REddit Dominus cauſam, ob quam nos præcipit, in oratione dicere: *Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*; quia eſt veluti quædam conditio, & pactum, ut qualis ſe homo proximo ſuo exhibuerit, veluti pari jure Deum apud ſe inveniet. Remittentibus offenſas ſuas remittuntur & illis peccata. Vindicantes verò, viciſſim Dei vindictam contra ſe provocant. Illud tamen notandum, quòd maximè Dominus nobis commendat hîc remiſſionem injuriarum, ac inimicorum dilectionem, ut ponderavit D. Chryſoſtomus homil. 20. *Abundantiùs*, ait, *oſtendere volens, quantam hujus rei curam gerat: id ipſum ſpecialiter inculcavit. Et poſt impletam orationis formulam, nullius prorſus mandati meminit, niſi iſtius certè, quod ad dandam nos veniam concitavit.* Vult Dominus, ut tam inſinuata ſit in cordibus noſtris inimicorum dilectio, quòd inter omnes ſeptem petitiones, tam quæ ad Dei honorem, quàm quæ ad noſtrum commodum ſpectant, eam ſolam iterum, aſſignata ratione, repetit, & inculcat. 136.

Chryſoſt.

Inimicorum dilectio maximè inculcatur à Domino.

CAP. XVI.

Iejunandum abſque hypochryſi.

Matth.6.n.16. Cùm autem jejunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes: exterminant enim facies ſuas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam.

VERSIONES.

Syriacus.	Ne ſitis atrati, ſicut acceptores vultus, hypocritæ: deturpant enim vultus ſuos, ut appareant.
Vatablus, Pagninus.	Sicut hypocritæ tetrici, obſcurant enim facies ſuas, ut videantur hominibus jejunare. Abſtulerunt mercedem ſuam.
Multi ex Greco.	Sicut hypocritæ vultuoſi, vel obſcuri, ſeu auſteri.
D. Zeno ſerm. de Iejunio.	Cùm jejunatis, nolite effici triſtes, ſicut hypocritæ faciunt.
D. Hyeronimus.	Demoliuntur facies ſuas;
D. Chryſoſtom. hom. 21.	Corrumpunt facies ſuas.
D. Hilarius.	Conficiunt facies ſuas.
Alij ex Græco.	Labefactant, obliterant facies ſuas.
Arabicus.	Ut appareant jejunia eorum.

EXPOSITIO.

1. DOCUIT Dominus in Superioribus formam eleemoſinæ, ac orationis; tunc docet jejunandi modum: quia, ut ait Chryſoſt. hom. 21. *Infirma eſt oratio ſine jejunio.* Et antequam de hoc differeret, præmiſit tractationem de eleemoſyna, ut patet *in hoc cap.6.n. 2.* Quia, ut ait D. Chryſologus ſerm. 8. *Fratres, eſurit jejunium, jejunium ſitit, quod non pietatis cibo paſcitur, quod potu miſericordiæ non rigatur. Alget jejunium, deficit, quod non eleemoſynæ vellus tegit.* Jejunio conjunge eleemoſinam. Et ſicut Chriſtus Dominus in eleemoſina, ac oratione malum hypocriſis deteſtandum dixit; ita hîc etiam in jejunio docet. Et peculiariter in his tribus virtutibus hoc vitandum expreſſit, quia maximè conſiſtunt in actionibus exterioribus, ut jam notavi ſuperiori cap. *num.* 1. & 5.

Chryſoſt.

Chryſolog.

Iejunio eleemoſyna conjungenda.

Nolite fieri ſicut hypocritæ. Quatuor hîc docet Dominus. Primò hypocritarum vitium fugiendum. Secundò illorum modum. Tertiò illorum intentionem. Quartò condemnationem. Vitium malignum hypocritarum fugiendum, eſt enim gens ficta, & ſimulata, ut dixi *ſuperiori cap. n.* 12. Et ait Dominus: *Nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.* Rectè notant D. Thomas, & Hugo, quod dum dicit *nolite*, prohibet, non ſolùm facere, ſed velle; quia in voluntate radix merendi, & demerendi eſt. Et non ait: Nolite eſſe; ſed *nolite fieri*; quia in hypocrita nihil eſt in veritate rei eorum, quæ apparent, ſed tantùm in apparentia, ac ſimulatione. Unde ait Chryſoſtomus hom. 21. *Dum fingunt, ſe jejunare, non ſolum triſtes, ſed fiunt.* Et non dixit Salvator: Nolite eſſe triſtes vos ô Diſcipuli mei, ſicut hypocritæ; ſed nolite fieri. Idem Chriſoſtomus in Imperfecto homil. 15. *Sciens Dominus, ait, quia non poteſt fieri, ut ſit hilaris, qui jejunat: ideo non dixit: Nolite eſſe triſtes, ſed, nolite fieri triſtes.* Quia parcimonia, ac cibi defectus ſæpè triſtitiam generat, non vetat eſſe triſtes, ſed fieri per impoſturas; ac falſas aparentias. 2.

Quatuor hic notanda.

D. Thom.

Hugo.

Voluntas radix merendi

Chryſoſt.

Idem.

Ex cibi defectu triſtitia.

Secundò illorum modus. *Exterminant facies ſuas. Exterminare*, hoc eſt, extra terminos ponere. Hypocritæ dicuntur exterminare facies, ut explicat Simon Caſſianus *lib.10.cap.36.* Abulenſis; quia extra terminos facierum humanarum ponunt facies ſuas, ut videantur effigies mortuorum. Et ad hunc ſenſum conducunt cæteræ lectiones: *Demoliuntur, corrumpunt conficiunt, obſcurant facies ſuas.* Et quamvis ex jejunio naturaliter ſequatur macies, ut notat Albertus Magnus; tamen hæc non debet eſſe intentio noſtra, ſed ut Deo placeamus in gaudio. Tertiò, eorum intentio. *Ut appareant hominibus jejunantes*, hominibus, qui vident ſolùm exteriora, 1. *Reg.16.n.7.* Iſti autem hypocritæ, ut ait D. Maximus homil. in die Cinerum, *non Deo jejunant, ſed hominibus*, quibus placere volunt. Quartò. Eorum condemnatio. *Receperunt mercedem ſuam*, nempe hominum laudem, quam quærebant, ut explicavi *ſuperiori cap. quæſt. num.* 8. ex D. Chryſologo. Seu, ut explicat Albertus Magnus, receperunt mercedem juſtitiæ vindicantis, quam ſuis culpis meruerunt. 3.

Caſſian.

Abulens.

Alb.Magn.

1. Reg.16.

Maximus.

Chryſolog.

Alb.Magn.

QUÆSTIO I.

Quare Dominus hîc non præcipiat, ſed ſupponat jejunium.

COMMUNIS eſt omnium Expoſitorum vox, quòd Dominus hoc loco non præcipit, ſed ſupponit, aliquando jejunandum eſſe. Non enim dixit: Jejunate, ſed ait, *cùm jejunatis.* In quo apertè ſupponit; aliquando jejunandum eſſe; non, tamen determinat, nec explicat tempus, quando eſt jejunandum, nec modum ipſius jejunij. 4.

Difficultas quæſtionis.

Reſpondeo primò cum Abulenſi hoc loco *in Commentario*, quòd Dominus hîc non præcipit, ſed 5.

Abulenſ.

ſed loquitur abſolute, ſupponendo jejunium quia modò agebat tam de jejuniis ſpontaneis ex devotione aſſumptis, quam de illis, quæ per *Hypocriſis vitanda in omni jejunio.* Eccleſiam imponuntur; quia in omnibus tenenda eſt iſta forma, quam Dominus hoc loco tradit, ut jejunium ſit utile, Ne quis ergo erraret, ſibi perſuadens, quòd hoc tantùm militabat in jejunio ex præcepto; non verò in illo, quod ex devotione aſſumitur, ideo Dominus de eo abſolutè diſſerit.

6. Secundò. Dare jejunandi præcepta, quo ad tempus, & malum; ſeu determinare, quibus diebus ſit jejunandum, & à quibus cibis abſtinendum, ad regimen Eccleſiæ ſpectat. Cùm autem *Officia miniſtro data non ſunt interpellanda.* ejus gubernaculum Petro, ac ejus ſucceſſoribus eſſet committendum, noluit Dominus ſe in hujuſmodi diſpoſitione intromittere: non enim ſolet Deus functiones, ſuis miniſtris datas, interrumpere, ſed eorum munera integra obire ſinit: nec enim officia conceſſa interpolanda ſunt; quandiu miniſter in munere non deficit. Dum Sara audit à Domino promiſſum de filio Gen. 18. habendo, riſit occultè. *Dixit autem Dominus ad Abraham: Quare riſit Sara?* Gen. 18. num. 9. Sed cur Dominus ipſam non reprehendit? Cur non ait ad illam: Quare riſiſti? Sed hoc ait viro ſuo. Divino ſanè conſilio. Nam à mundi exordio datum eſt viro imperium ſuper mulierem. *Sub viri* Geneſ. 3. *poteſtate eris, & ipſe dominabitur tibi*, Gen. 3. n. 16. Ne ergo dominium, ſuper mulierem, viro datum, Dominus uſurpare videretur; ideo non eam ad ſe advocat, ac reprehendit, ſed viro permittit, ut functiones ſuas adimpleat, atque ut Hugo. eam arguat, & illius riſus ſuggillet. Hugo de S. Victore in annot. in Gen. *Quare*, ait, *riſit. Sara uxor tua? virum increpat, quod ejus eſt caſtigare uxorem ſuam*, Vide *lib. 2. cap. 5. n. 16. & in hoc lib. cap. 1. n. 118. & cap. 2. n. 5. & c. 5. n.* 18.

7. Tertiò. Videbat Dominus, quòd ante ſuorum *Exemplum multum movet.* oculos erat poſitum ſuum jejunandi exemplum; & tanti Domini documentum, efficaciſſimum erat mandatum ad hujuſmodi obſervantiam amplectendam. Quartò. Non curat Dominus, præcipere, ut ſui jejunent; ſed quomodo abſque *Jejunium ad vincendas tentationes efficaciſſimum.* hypocriſi jejunent, ſciebat enim, ſuos ſpiritu accepto, ac cœleſti gratia infuſa, jejunaturos, maximè enim ipſum jejunium, tanquam medium valdè proportionatum, requiritur ad vincendos mundanos inſultus, carnis appetitus, & Diaboli inſtigationes.

8. Aiebat Phariſæus: *Non ſum, ſicut cæteri hominum, raptores, injuſti, adulteri: jejuno bis in Sab-* Luc. 18. *bato; decimas do omnium, quæ poſſideo*, Luc. 18. num. 11. Gloriatur Phariſæus; quòd à variis ſit alienus, & totius legis obſervator. Sed ad hæc *Jejunium mala depellit.* quid primum dicit? quid primum jactat? *Jejuno bis in Sabbato*, ait. Sciebat enim, quòd ubi jejunium regnat, ibi & vitiorum propulſatio, & omnium virtutum corona ineſt. D. Ephrem in Ephrem. Catena Græca. *Adulterij à ſe crimen removens, jejunium jactavit, ſatietas enim ſtupri pater eſt, & in ſaturitate reperietur laſcivia.*

9. In turpiſſimum idololatriæ ſcelus prolabitur populus adorans vitulum. Et cùm ira divina in ipſum vellet ſævire, eumque omnino perimere, dicitur Moyſi: *Dimitte me; ut iraſcatur furor meus contra eos, faciamque te in gentem magnam* Exod. 31. Exod. 32. no. 10. Moyſes verò vehementer pro eis, exorat, ac omnium aliarum nationum clavum ſpernit, ut populum ſuum regat, & tueatur. Immò divinæ iræ pro eis ſe offert: *Dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo*, ibidem num. 31. At verò, cùm poſtea Iſraëlitæ deſiderio carnium æſtuarent, Moyſes eo regimine ita gravatum ſe ſentit, ut ab ipſo liberari vehementer à Deo expoſcat: *Non poſſum ſolus*, dice- Numer. 11. bat, *ſuſtinere hunc populum, quia gravius eſt mihi, ſin aliter tibi videtur, obſecro, ut interficias me.* *Gula immedicabile malum, & omnium vitiorum incitativum.* Numero 11. num. 15. Cur ergo Moyſes, gentem illam idololatriæ ſcelere videns infectam, adhuc pro ea rogat, & illius regimen à ſe excutere non patitur; at verò, gula in omnibus debacchante, ita Iſraëlitico gubernaculo moleſtatur, ut etiam vitæ commutatione ab illo commutari, deponique velit? Nonne idololatriæ ſcelus eſt multo gravius? Certiſſimum. Quis dubitat? Tamen cum gula omnia peccata catenatim ruunt; nam ipſa iram acuit, furorem excitat, libidinem inflammat, in idololatriam, ac omne malum animos impellit, & ſcelus unum cùm ſit, omnium eſt incitativum vitiorum. Cùm populus in idololatria eſſet detentus, adhuc Moyſes concipiebat de illius melioratione fiduciam; quam tamen amiſit, dum ipſum gulæ deliciis, tanquam immedicabili malo, vidit irretitum. Caje- Cajetan. tanus ad citatum locum Numerorum, *Magna afflictio eſt paſtoris animarum, peccatum quaſi incorrigibile.* Et hac de cauſa Moyſes modo ſe ita illius regimine affligebat, illudque à ſe excutere affectabat.

Quæstio II.

Quare Dominus hypocriſis malum tam vehementer à ſuis ſummovere velit?

Quamvis Dominus ſuis ſermonibus vi- 10. tiorum turpitudines damnaret, de hypocriſis tamen deteſtatione frequentius ſermonem habet, tam hoc loco, quàm in hoc *cap.* 6. *n.* 2. *& 5. & cap. 7. num. 5. & 15. num. 7. & 22. num.* 18. *Hypocriſis inter omnia mala graviſſima.* *& 23. num.* 1. 14. 15. *& 24. num.* 51. *Lucæ 5. num.* 42. & 12. *num.* 56. & ſæpè alibi. Et hoc Dominus tam inſtanter docebat, ut ita ſuis maximè inſinuaret, ac commendaret, ut ab hujuſmodi hypocriſis peſte procul eſſent. Adeo mortiferus Caſſianus. eſt morbus iſte, ut dicat Simon Caſſianus lib. 10. cap. 36. *Quid huic dementiæ poſſit æquari* Chryſolog. *malo penitus non invenio*, Et D. Petrus Chryſologus ſer. 7. *Hypocriſis*, ait, *ſubtile malum, ſecretum virus, vehemens malum, virtutum fucus, tinea ſanctitatis.*

Miſſis multis, quæ dici poſſunt de hoc malo, 11. de quo jam etiam ſuperiori *cap.* 15. *numero.* 38. ubi dixi, hypocriſim quoddam eſſe idololatriæ genus. Hic breviter tria noto. Primò. Eſſe gen- *Hipocriſis multa mala generat.* tem fictam, & ideo, ut jam expendi in expoſitione, dicitur: *Nolite fieri*, quia in eis nihil eſt in veritate rei. Secundò. Virtutis ſpecie virtutem impugnante. *Exterminant facies ſuas*, ut illa pallida facie, tanquam imagine mortis contra virtutem belligerent. Tertiò Simulata religionis umbra: *Ut appareant hominibus jejunantes*, contra virtutem armantur; & ita receperunt in hoc ſæculo mercedem ſuam, ut habeant in futuro æternam damnationem.

12. *Caſſian.* Primo. Simulatio hypocritarum quàm grave malum ſit optimè deſcribit citatus Simon Caſſianus. *Nolite*, ait, *in jejunio hypocritis ſimiles fieri, qui ſunt pictores Diaboli, periti ſua doctrina in arte pingendi. Non enim pictores, cùm aliquam ex diverſis, ſubjectis coloribus volunt formare imaginem, de interioribus curant, quomodo ſtomachus, cor, pulmo, jecurque locentur, aut qua ſerie inteſtina cætera diſponantur, ſed dumtaxat qualiter exteriora intuentium oculis aptiora reddantur. Deteſtabile quidem eſt hypocritarum genus, qui exterminant facies ſuas, illas præ triſtitia, ſeu aliquo artificio immutantes, non ut rectè agant à virtute in mentibus priùs acti, ſed ut hominibus appareant jejunantes.* Talis eſt ſimulatio hypocritarum, ſolùm de exterioribus agunt, cùm interiora omni vitio atque immunditia plena ſint. Et ideo eorum gloria, atque lætitia breviter tranſit. Job. 20. num. 5. *Gaudium hypocritæ ad inſtar puncti.*

Hypocritæ Diaboli pictores.

Hypocritæ gaudium breviter tranſit.

13. In ſolemni celebritate nuptiali dilecti filij ſui vidit Rex inter convivantes hominem non veſtitum veſte nuptiali; ſtatim mandat ſervis ſuis: *Ligatis manibus, & pedibus mittite illum in tenebras exteriores*, Matt. 22. n. 11. Meritò dubitabis, cur Rex inter nuptialia convivia rigidas exequitur tormentorum ſententias, & inter feſtina gaudia, dira mortis ſupplicia immiſcet? Cur Rex non permittit, priùs finiri convivium, & capitalem ſententiam tunc in hominem fert? Sed ubi primum ipſum vidit, ſtatim ſuppliciis alligari imperat? Ille homo non habebat interiorem veſtem virtutibus, ac bonis operibus intextam, ut explicat D. Hilarius, Chryſoſt. ac Divus Hieron. & tamen exteriùs fingebat in illo regali convivio exultari, ac lætari: & clementiſſimus Rex, qui alios peccatores patienter ſuſtinet, talem ſimulatorem nec patiatur ad temporis punctum, ſed indilate debita pœna mulctari mandat. D. Ambroſius ſerm. 3. de Nativ. in Homiliario. *Propterea ergo*, ait, *ſublatis manibus, & pedibus in tenebras exteriores expellitur, non ſolum quia peccator erat, ſed quia peccator cùm eſſet, ſanctitatis ſibi meritum vendicabat.*

Matth. 22. — Hilar. Chryſoſt. Hieron. — *Simulatores ſuſtineri non poſſunt.* — D. Ambroſ.

14. Secundò. Hypocriſis virtute virtutem impugnat. Quod eleganter dixit D. Petrus Chryſologus ſerm. 7. *Hypocriſis*, ait, *crudeli arte virtutes truncat mucrone virtutum: jejunium jejunio perimit, oratione orationem evacuat; miſericordiam miſeratione proſternit.* Crudele vitium, grande malum ut virtutem virtute impugnet, & contra juſtitiam juſtitiæ ſpecie armetur. Hoc argumento graviter D. Hilarius *lib. contra Conſtant. Auguſtum*, adversùs ipſum hæreticum utitur, & vehementer illum ſic pungit: *Chriſtum confitetur, ut neget virtutem*, ait, *procurat, ne pax ſit; hæreſes comprimit, ne Chriſtiani ſint; Sacerdotes honorat, ne Epiſcopi ſint; Eccleſiæ tecta ſtruit, ut fidem deſtruat; nulla gravior jactura, quam ſub religionis ſpecie Chriſtum opprimere.* Cùm Pharao plagis vexaretur, ait ad Moyſem: *Peccavi in Dominum Deum veſtrum, & in vos.* Exod. 10. num. 17. Sed ipſe cùm putridus eſſet, omnique malitia plenus, ut docent communiter Patres, quomodo oſtendit pœnitentiæ ſigna, qua Deus maximè pacatur, atque ad miſericordiam flectitur; Cum Pharao omni eſſet repletus nequitia, hoc in eo malum non defuit, ut ſpecie virtutis juſtitiam impugnans contra illam belligeraret. Et ideo oſtenſione pœnitentiæ contra Dei mandatum, ac Moyſem armatur, ut ſuam tyrannidem in populum Iſraëliticum exerceat. Sic & Saul, qui infernus, ſcilicet malorum interpretatur, ut teſtantur Delrius *in Adagiis veteris Teſtamenti, Adagio* 197. Venatus *tom. 1. de hiſtoria ſacra, ſect. 8. prolem.* 453. Religionis prætextu oves ad ſacrificia contra Dei mandatum ex Amalech adducit 1. *Reg.* 15. *n.* 20. Pergit citatus Hilarius contra hæreticum: *Oſculo Sacerdotes excipit, quo & Chriſtus proditus eſt, caput benedictioni ſubmittis, ut fidem calces, convivio dignaris, ex quo Judas ad proditionem egreſſus eſt; quæ tuæ ſunt relaxas, vel quæ Dei ſunt amittantur; hæc tua, falſa ovis indumenta ſunt.*

Chryſolog. — *Hypocrita virtute virtutem impugnat.* — Hilar. — Exod. 10. — *Summa malitia Iuſtitiam juſtitia impugnare.* — Delrius. Venatus. — Hilar.

15. Tertiò. Dum ſub religionis umbra contra juſtitiam pugnant, æterna ſupplicia ſibi acquirunt, ut docet Chriſtus: *Receperunt mercedem ſuam*; & notat D. Maximus *homil. in die Cinerum*: Inter omnia peccata illud, quod fit ſub religionis prætextu, divinam iram maximè ſollicitat, ac monet. Davidis temporibus gravi fame urgetur populus. Ipſi autem oraculum Domini conſulenti dictum eſt: *Propter Saul, & domum ejus ſanguinum quia occidit Gabaonitas*, 2. Reg. 22. n. 1. Sed cur punitur Populus ob peccatum Saulis tum antiquum, ac domum ejus ſanguinum, id eſt, quæ multum effudit ſanguinem? ut explicant Lyranus, Abulenſis, Cajetanus. Et ſi ob Saulis peccatum ſupplicium eſt infligendum, cur non ob uſurpatum ſacerdotale munus; cùm enim Sacerdos non eſſet, holocauſta obtulit? Vel cur non ob Sacerdotum necem? Vel ob injuſtas contra Davidem perſecutiones? Sed affligitur Populus ob Gabaonitas à Saule interfectos: Rationem inſinuat textus ibidem num. 2. *Voluit Saul percutere eos zelo, quaſi pro filiis Iſraël.* Tam grande nefas eſt, ſcelus prætextu religionis commiſſum, Deoque tam abominabile, ut poſt multum temporis ſuper omnia turpiſſima Saulis flagitia divinam iram, ac vindictam promeruerit. Carthuſianus ibid. *Saul*, ait, *Gabaonitas percuſſit, fingens, & ſimulans, ſe hoc facere zelo legis, in qua Moyſes dixit, Amorrhæos omnino exterminari ad utilitatem undecim Tribus. Verumtamen zelus Saulis fuit indiſcretus.*

Maximus. — 2. Reg. 21. — Lyran. Abulenſ. Cajetan. — *Grande malum peccare religionis prætextu.* — Carthuſ.

Quæstio III.

Quare Dominus jubeat, in jejuniis noſtris ne ſimus triſtes ſicut hypocritæ?

16. Reſpondeo primò ad quæſtionem cum Alberto Magno; Cardinali Hugone Dominum in ſuis non prohibere triſtitiam; nam triſtitia, quæ oritur ex contritione, ac compunctione peccatorum, bona, & ſancta eſt. Deinde, ut ipſi aiunt, longum jejunium naturaliter facit triſtitiam, & hoc eſt conſequens ad naturæ diſpoſitionem; non prohibet, ergo Dominus, eſſe triſtem, ſed fieri triſtem, quod eſt quid diverſum. Et ita ait: *Nolite fieri, ſicut hypocritæ, triſtes*: fieri autem triſtem, eſt effectus vanitatis, & talis fit homo per impoſturam, vel hypocriſim, ut pallens appareat.

Alb. Magn. Hugo. — *Litteræ ratio.*

Secundò.

17. *Lætitiâ occultandum jejunium.* Secundò. Vult Dominus omnem à ſervis ſuis expellere vultus mœſtitiam, ut faciem oſtendant lætam, atque jucundam, ut ipſa vultus amœnitas, atque hilaritas occultet jejunium, quædamque ſit abſtinentiæ diſſimulatio, ut ita, non jejunantes, ſed lautè convivati eſſe videantur. Tertiò. Quia Dominus ſervos ſuos lætos vult, atque jucundos; *hilarem enim datorem diligit Deus*, 2. Corinth. 9. num. 7. 2. Cor. 9. Abraham cum filio ſuo ad ſacrificium pergit; & tamen nato nihil pater manifeſtat, imò de victima interrogatus ait: Geneſ. 22. *Deus providebit ſibi victimam holocauſti, fili mi*, Geneſ. 22. num. 8. Sed cur pater totam filio rei ſeriem non aperit? Noluit eum contriſtari, ne ipſa mœſtitia holocauſtum minus gratum redderetur, cùm Deus perfuſos lætitia ſuos amet ſervos. Ephrem. D. Ephrem in orat. Jona. *Non myſterium revelavit Abrahamus, ne illo triſtitia affecto, ipſius donum inquinaretur.*

18. Zeno. Quartò. D. Zeno ſerm. de Jejunio, *Tali ergo*, ait, *affectu ſuſcipiamus jejunij gratiam, ſicut Dominus docet, non triſtes, & mœſtos vultu, tanquam horreſcentes neceſſitatem dierum, ſed læti, hilares, & cum exultatione rem gerere debemus, quæ nobis cauſa victoriæ, & ſalutis exiſtit. Et quis eſt, qui triſtis coronetur? Quis mœſtus, & demerſo vultu triumphet? præſto eſt enim, per jejunia carnem vincere, & de ejus vitiis poſt victoriam triumphare. Quis unquam triſtis eſt, quòd ſanus efficitur? aut quomodo non probroſum eſt, majorem de ciborum caſtigatione recipere mœrorem, quàm gaudium de animæ ſalute? Qualis illa mens eſt, quam plus contriſtat interitus libidinis, quàm lætificat vita virtutum? Læti itaque, & exultantes accedamus ad medicum noſtrum, medicamentum jejunij ſuſcipientes.* *Ubi eſt jejunii triumphus, triſtitiæ locus non datur.* In jejunio, carniſque mortificatione procul abeant triſtitiæ ſigna; nam ibi eſt noſter triumphus, noſtraque victoria de carne, animæque noſtræ contrariis, luctus autem, ac mœror triumphum minimè decet, ſed cuncta lætitia, ac gaudio debent eſſe plena.

19. Ipſa Reſurrectionis die duo Chriſti diſcipuli ad Emaus caſtellum tendunt, quibus Dominus apparens ait: *Qui ſunt hi ſermones, quos confertis ad invicem ambulantes, & eſtis triſtes.* Luc. 24. Luc. 24. n. 17. Dominuſque cum eis ſermonem conſerens, eos de ſtultitia, ac in credendo tarditate reprehendit: *O ſtulti, & tardi corde ad credendum.* ibid. num. 25. Sed cur Dominus in eis priùs triſtitiam ſuggillavit, eoſque poſtea carpit, quòd *Triumphum non decent triſtitia, & lamenta.* tardi, ac ſegnes eſſent ad credendum, & conſiderandum ea, quæ Prophetis de Chriſto erant prædicta? Cur ergo hujuſmodi inconſideratio priùs in eis non arguitur, ſed triſtitia ante omnia eis objicitur? Aderat ſolemniſſimus Reſurrectionis dies, quo Chriſtus devicta morte glorioſus triumphavit; & ubi tanta erat capitis lætitia, non decebat, ut membra triſtitiam contabeſcerent, ſed ut cuncti diſcipuli cum magiſtri victoria exultarent in gaudio. Albertus Magnus ſerm. de Reſurrect. *Ad hanc diem nos invitat David, ut nullius ſit triſtitia, ſed* Albert. Mag. *cunctorum gaudium, in qua Salvator noſter deſtructa morte, victor glorioſus exurgit ad vitam; & ubi tantus eſt triumphus, in hac die omnium ſit exultatio, & lætitia. Exultemus, & lætemur in ea.*

QUÆSTIO IV.

Quare reprehendantur hypocritæ exterminantes facies ſuas?

IAM explicavi in expoſitione; quid ſit *exterminare facies ſuas*, ſeu, ut legit Chryſoſtomus, *corrumpere*; ſeu ut alij habent, *conficere*, ſeu *obſcurare*; ſignificat enim, quod hypocritæ ſtudioſè immutant nativum faciei colorem ficta macie, affectato mortis pallore, ac triſti vultus ſeveritate, ita ut conſpici non ſinant priorem faciem: *ut appareant hominibus jejunantes*: abſtinentes, ac pœnitentes ad captandam vanitatis gloriam. Et ex hoc maxime hic à Chriſto reprehenduntur. Obiter nota, quòd exterminant facies cavernoſa mortis imagine, ut appareant: nil enim magis acuit viſum, atque ad ſe attrahit, quàm ubi effigies mortis relucet, ac menti objicitur. Ad noſtrum intentum. Si hypocritarum vanitas; quæ aliquando venialis eſſe poterit, ita objurgatur; quanto erit fundamento increpanda petulantium fœminarum conſuetudo, qua facies ſuas pingunt. Ut notant hîc Origenes, & Chryſoſtomus *homil.* 21. qui ait: *Si vero faciei corruptio eſt propter inanem gloriam pallidum apparere quenquam: quid dicendum eſt de fucis, atque picturis corrumpentibus facies fœminarum in perditionem juvenum? nam hi quidem, qui oſtendunt pallorem jejunij, ſemetipſos tantummodo; hæ verò & ſe ipſas, & eos, à quibus videntur, interimunt.* 20. *Senſus litteralis.* Chryſoſt. *Mortis imago acuit uſum.* Origen. Chryſoſt. *Reprehenduntur mulieres pingentes faciem.*

In quæſtionem tamen voco: Cur damnantur hypocritæ mortis imagine obſcurantes facies ſuas, cùm Eccleſia in die Cinerum pulvere repræſentationem mortis nobis in facie, vel capite impugnat? Si cavernoſam mortis effigiem in facie exprimere, damnabile eſt, quomodo ſancta Eccleſia præcipit, hanc umbram mortis in vultu ſuorum fidelium imponere? Reprobantur hypocritæ exterminantes faciem necis macie, ut appareant hominibus jejunantes docentur fideles, pulverem in capite habere, ut inde ad animam tranſeat, & dies mortis intimè in anima ſit defixus. Et ita nobis dicitur ab Eccleſia: *Memento homo, quia pulvis es.* Umbra mortis in vultu, ac facie tantummodò, ut appareat hominibus, detrimentum generat; & inde maximum, quia medicina ſalutis, fit morbi incitamentum. At ipſa mortis repræſentatio in vultu appoſita, & inde ad mortem tranſiens, ac ibi retenta, & affixa, valde utilis, & ſalutifera. Huc revoco illud, quod ſapienter dixit Clemens Alexandrinus: *Sepulchrum eis*; ſcilicet nationibus barbaris, *eſt ſupplicium, monumentum vero nos*, ſcilicet Chriſtianos, *ducit ad ſalutem.* Ita dicam: Effigies mortis hypocritis ſepulchrum eſt, nobis verò, ſi eam memoria fixam habemus, via ad ſalutem. 21. *Proponitur quædam quæſtio.* *Memoria mortis utilis.* Clem. Alex.

22. Ob peccatum commiſſum dicitur primo homini, *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, Geneſ. 3. num. 19. Gen. 3. Pulchram quæſtionem excitat magnus Auguſtinus *lib.* 13. *de civitate Dei, c.* 4. Auguſt. Quomodo homo adhuc ſit aſtrictus mortis legis; nam ille ob primi hominis peccatum mortis ſententia eſt damnatus, at Chriſtus Dominus, dum pretioſam ſuam in Cruce vitam dedit, priſtina omnia generis humani damna reſtauravit, multo

enim efficacior eſt ſanguis Chriſti, quam Adami peccatum? ergo ſi per peccatum Protoparentis mors eſt illata in mundum, per ſanguinem Chriſti ablegari debuit, atque excludi. Quomodo ergo adhuc mors ipſa perſeverat? Reſpondet S. Pater: Chriſtus venit in mundum, ut hominibus ſalutem donaret, eiſque remedia præpararet ad vitam: non fuit ergo conveniens, ut à mortis ſententia genus liberaretur humanum, eſt enim ejus memoria, ac repræſentatio multum per omnem modum ad vitam utilis, atque ſalutem. Et ita eleganter concludit Auguſtinus. *Tantam Deus præſtitit gratiam, ut mors, quam vitæ conſtat eſſe contrariam, inſtrumentum fieret, per quod tranſiretur in vitam.* Dei virtute factum, ut mors, quæ erat pœna peccati, ad vitam conſequendam fieret medium.

Mors remedium ad vitam.

Auguſt.

23. Jam ab aliquibus eſt notatum, quòd David multis à Saule perſecutionibus afflictus, ejus tentorium ingreſſus, nimio Regem reperit ſopore detentum: *Invenit David Saul jacentem, & dormientem in tentorio*, 1. Reg. 26. num. 7. Occaſionem David nactus tam opportunam, qua hoſtem ſuum crudeliſſimum interficere facilè poſſet, ſuiſque laboribus finem imponere, ac ſibi coronam regni præparare; nil tamen mali in eum molitur. Sed ait: *Propitius ſit mihi Dominus, non extendam manum meam in Chriſtum Domini.* Sed unde potuit David omnes ſui motus ita comprimere: Repræſentabatur in dormientis effigie umbra mortis, ad cujus intuitum, facilè evanuerunt, & contempta ſunt omnia, quæ ſæculi erant. D. Chryſoſtomus homil. de Davide, & Saule. *Conſpiciebat illum dormientem*, ait, *& de morte, omnibus communi, philoſophabatur.*

1. Reg. 26.

Repræſentatio mortis ſæcularia contemnere facit.

Chryſoſt.

24. Illud tamen hîc maxime perpende, quòd David Saulem invenit ſecretis locis occaſione duplici, qua ipſum facilè interimere poterat. Primò quadam in ſpelunca, qua Saul vigilans, armatuſque erat; & tunc David in eum nil mali molitur, tamen præcidit oram chlamydis Saül, 1. *Regum* 24. *numero quinto.* Et de hoc eventu David ipſe loquens ad Saul fatetur: *Cogitavi, ut occiderem te*, ibidem num. 11. Iterum verò cùm ipſum ſomno ſepultum Regem jacentem invenit, ut modò notavi *ſuperiori* §. Sed tunc non legitur, quòd Davidi in mentem venerit, ut occideret Saul. Cur ergo in primo eventu, Davidis animum hæc pulſat cogitatio, ut interficiat Saulem vigilantem, fortiſſimiſque armis indutum; non verò in ſecundo, quando ipſum in caſtris invenit ſopore depreſſum? Saul, in prima occaſione aderat ſuis fortiſſimis viribus vigilans, in caſtris autem dormiens morientis imaginem exprimebat. Et ad refrænandos animi motus efficacior fuit quædam mortis in dormiente adumbrata figura, quàm militaribus armis munitæ, ac conſtipatæ vigilantis crudeliſſimi hoſtis robuſtiſſimè vires. D. Iſidorus lib. 5. de morte. *Aſſidua memoria mortis prodeſt. Domine Jeſu Chriſte, ad deprimenda carnalia deſideria, & ad abigendas tentationes varias, & diverſas, quæ ſeparant animam à te; nihil enim tantum valet ad domanda deſideria, quantum cogitare, qualis ſit ipſa futura mors.*

1. Reg. 24.

Memoria mortis fortiſſima ad tentationes.

Iſidorus.

25. Dum ultimus filius Jacob in lucem editur, ob partus difficultatem mater emoritur; & natum ipſum parens appellat *Benjamin, id eſt, filium dexteræ*, Geneſ. 25. num. 27. Dicitur autem filius dexteræ, id eſt, fortis, & felix, ut explicant Hebræi, & referunt Lyranus, Abulenſis, Oleaſter, Cornelius à Lapide. Sed cur iſte nuncupatur filius fortis, & felix? Cur hoc nomen non inſignitur Tribus Juda, ex quo orti ſunt Reges, & præſtantiſſimi duces? Cur tribui Levi, ſacerdotali dignitate inſignitæ, hoc nomen non aſcribitur? Vel Tribus Dan, ex qua ortus eſt Sanſon? Sed Beniamin tali nomenclatura nobilitatur? Benjamin inter omnes natos hoc habuit peculiare, quòd Rachelis mortem occaſionaverit, ac ſecum attulerit; & natus, mortis ingerens repræſentationem, ac inducens, fortis, & felix optimè dicitur; fortis pluſquam omnes alij duces, & Reges, ad animi inſultus, atque appetitus ſuperandos; felix ſuper omnes ad multa bona obtinenda, quæ frequenter ex memoria mortis reſultant. Lyppomanus, *Pater*, ait, *conſtantiam, & fortitudinem conſiderans, qua omnia ferre patienter didicerat, filium dexteræ maluit appellare, contriſtatus ex morte chariſſimæ conjugis.* Ex morte matris, illius fortitudinem conſiderans, filium dexteræ appellavit.

Geneſ. 25.

Lyran. Abulenſ. Oleaſter. Cornel.

Memoria mortis fortis ad ſuperanda, obtinendaque multa.

Lyppom.

QUÆSTIO V.

Quare Chriſtus Dominus non loquatur abſolutè de jejunio hypocritarum, ſed ait: Ut appareant jejunantes?

26. De jejunio hypocritarum eſt hîc ſermo, de eis tamen Dominus non abſolutè, ait, quòd jejunant, ſed quòd apparent jejunantes. Nonne multi hypocritæ in rigido jejunio, in tenuiſſimo pane, & aqua macerantur? Cur ergo eorum abſtinentia, non ſimpliciter jejunium nuncupatur; ſed tantùm de eis dicitur, quòd apparent jejunantes? Nam ipſi, ut ait S. Maximus datus in expoſitione, non jejunant Deo, ſed hominibus, non ut Deo placeant & ſerviant, ſed ut apud homines vanam gloriam captent: & ideo cùm intentioni, ac oneri jejunij minime ſatisfaciant, eorum jejunium totam ſuam nobilitatem, ac eſſe deperdit, & ſolùm quandam impoſitam apparentiam habet. Qui enim ab injuncto munere deficit, totum ſuum eſſe amittit.

Qui ſuo muneri non ſatisfacit, totum ſuum eſſe deperdit.

Primò homini ob ſuum peccatum dicitur *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, Geneſ. 3. num. 19. Seu, ut legit Cajetanus, *Pulvis es tu, & ad pulverem reverteris.* Gravis tamen exinde oritur difficultas in vera Philoſophia: Quomodo dicatur, quòd homo convertatur in terram: nam ad converſionem requiruntur duæ ſubſtantiæ diſtinctæ; & ideo Theologi cum D. Thoma docent, quòd in Sacramento Altaris datur vera converſio; nam ibi ſubſtantia panis convertitur in corpus Chriſti; & etiam in nuptiis Cana vera extitit converſio: nam ibi aqua in ſubſtantiam vini mutata eſt. Ergo, ſi homo eſt pulvis, quomodo convertitur in pulverem? Ad quæſtionem reſpondet Cajetanus ad citatum locum Geneſis, *Pulvis tu, non ſub forma pulveris, ſed ſub forma corporis.* Ac ſi dicat: modò homo vivens eſt pulvis ſub forma rationali, per mortem verò abibit in pulverem ſub propria ipſiuſmet forma. Sed adhuc inſtat dubium: Quare eodem modo nunc homo 27.

Geneſ. 3. Cajetan.

Idem.

homo præſtantiſſima ſpirituali, intellectualique anima informatus, dicitur pulvis, ſicut quando erit ſub illa vili, ac abjectiſſima propria terra? Quare non diverſo modo appellatur nunc pulvis? Meritò ſanè quia habere nobiliſſimam animam ſpiritualem, ac intellectualem, & ſi non proportionari, nec ſecundùm iſtius dictamen agere, idem valet, ac illa carere, & humili terrenaque incorporari. Gregor. D. Gregor. 12. mor. c. 5. *Quid autem pulveris nomine, niſi peccator accipitur, cui voce conditoris dicitur: Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Nota illud, *niſi peccator accipitur.*

28. Confirmatur præſens annotatio. Quia homini in pœnam peccati dictum eſt: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*; ut eſt communis ſententia omnium Patrum Chryſoſtomi, Hieronymi, Eucherij, D. Auguſt. *lib.* 23. *de Civitate Dei, cap.* 15. D. Proſperi *de prædictionibus*. Et ita ait. D. Gregorius *lib.* 19. *moral. cap.* 5. *Homini peccanti dictum eſt: Terra es, & in terram ibis.* Et apertè patet ex textu. Primam partem hujus ſententiæ expendo. Homo ideo de præſenti terra dicitur, *Pulvis es*, quia ex illa eſt formatus; ſed etiam in ſtatu Innocentiæ ex illa conſiſtebat compoſitus; quomodo ergo in pœnam peccati ei dicitur: *Terra es*, nam eodem modo videtur, quòd de præſenti ſit terra, ac erat in illo feliciſſimo ſtatu? Meritò tamen ſupplicio multatus ob peccatum terra nunc dicitur; nam in Innocentiæ ſtatu ita totus pulcher, ac juſtitiæ donis condecoratus, gratiæ habitibus inſignitus, & à terrenis affectionibus expeditus, ut non terra, ſed quid ſuperexcellens ſuper terrenam miſeriam conſiſteret. At ubi in peccatum eſt prolapſus, ita illius labe fœdatus, ac coinquinatus, tot, tantiſque malis eſt addictus, ut nihil aliud appareat, niſi abjectus, infirmúſque pulvis. Et ita nota Moyſes Barcepha 1. *p. de Paradiſo. Sicut conditionem Adami mirificè extulerat Deus, dum ipſum crearet, ut eum ad ſuam imaginem, ſimilitudinemque fingere diceret; ita, ut affectavit divinitatem, illam eandem ad terram uſque deprimit, demonſtrans, ex pulvere conſtare.* Homo ante peccatum adeò erat pulcher, atque elegans, ut diceretur ad imaginem, ac ſimilitudinem Dei factus: atque poſtquam peccavit, totam ſuam nobilitatem ita diſperdidit, ab illáque eſt evacuatus, ut dicatur pulvis, & terra publicetur.

Chryſoſt. Hieron. Eucher. Auguſt. Proſper. Gregor.

Magna nobilitas, ubi non eſt peccatum quæ per ipſum deperditur.

Barceph.

29. Genеſ. 27. Benedicens Iſaac filium ſuum ait: *Ecce odor filij mei, quaſi odor agri pleni*, Geneſ. 27. *num.* 17. De ſponſa tamen conſurgente ex hoc ſæculo dicitur: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum.* Cant. 1. *num.* 6. Jacob dicitur ager plenus, & tamen totus mundus deſertum nuncupabatur? Jacob totus virtutibus inſignitus, itaut Chriſtum Dominum adumbraret: in mundo autem vagabantur Gentium errores, abominationes, ac idololatria, ut citato loco bene advertunt Caſſiodorus, Philo, Carpath. Juſtus Orgelitanus, Aponius, Beda, Anſelmus. Ubi ergo juſtitia, ac morum rectitudo, atque optima compoſitio reſplendebat, ibi totus plenus fœcundiſſimus ager; at ubi vitium dominabatur, & peccatum regnabat in mundo, ibi deſertum, & totum eſt évacuatum, Gilebertus ſerm. 15. in Cantic. *Quomodo* ait, *ubi mortis vides imaginem, odorem vitæ ſentire te reputans? Odorem vitæ Chriſti ſpirat ubertas. Ipſe enim eſt ager verè plenus, ager fertilis, ager cui benedixit Deus Pater. Alium præter iſtum agrum ſponſa neſcit, ſed deſertum reputat; & terram ſalſuginis.*

Cant. 3. Caſſiod. Orgelit. Aponius. Beda. Anſelm. Gilebert.

Ait Chriſtus Dominus: *Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum*, Joan. 12. *n.* 32. 30. Ioan. 12.
Sed quomodo Dominus in Cruce dicit à ſe omnia eſſe trahenda, ſiquidem ad ſe non traxit peccatores deperditos, ac perfidos Judæos, ut *ibi* rectè ponderant Chryſoſtomus, Auguſt. Rectè tamen dicitur, à Chriſto in Cruce omnia ad ſe eſſe tracta; nam ibi ſibi acquiſivit Sanctos, ac electos, in quibus omnia reperiuntur, ac continentur. Qui autem ob ſuam malitiam repulſi remanſerunt, peccatores ſunt, atque iniqui, in quibus totum vacuum, & nihil invenitur. Noſter D. Cyrillus Alexandr. *lib.* 8. *in Ioan. cap.* 17. *Verùm*, ait, *cùm non omnium ſit fides, quomodo omnia ſe tracturum eſſe dicit ad ſe ipſum? Atqui non hoc ad univerſitatem hominum retulit, ſed ad ipſius hominis integritatem.*

Chryſoſt. Auguſt. *Iuſtus eſt omnia.* Cyril. Alex.

Quæstio VI.

Quare hîc omnis ſpes præmij hypocriſis intercludatur?

Vehementi aſſertione Dominus ab hypocritis omnem ſpem obtinendi præmij repeſſit. Ait enim: *Receperunt mercedem ſuam.* Ut ita ipſi animadvertentes, ſe incaſſum laborare, facile ſe convertant ad ſuam malitiam, ad ſimulationem deponendam. Nil enim magis nos impellit, ab aliquo opere, ac labore deſidere, quam ſi ſemel in animum induxerimus, quòd vana eſt ſpes, & irritus omnis labor. Nam ſicut certa ſpes audaciam præbet, vireſque miniſtrat; ſic & illius aperta repulſa, manifeſtaque interclusio animum debilitat, robúrque frangit. 31.

Repulſa præmij animam debilitat.

32. Perpende principem Jonatham, quàm diſpari modo ſe præbuit duobus in eventibus. Caſtrametabatur exercitus Philiſthinorum in Galgala contra Iſraël; & tam copioſa erat militum multitudo, ut dicat Scriptura: *Philiſthiim congregati ſunt ad præliandum contra Iſraël, triginta millia curruum, & ſex millia equitum, & reliquum vulgus, ſicut arena, quæ eſt in littore maris plurima*, 1. Regum 13. *num.* 5. Et conſiſtebant Incirconſi in loco eminenti, ac penè inacceſſibili. Tamen Jonathas cum armigero ſuo audenter ad eos pertranſivit, multos interfecit, & facta eſt in eis cædes magna. 1. *Reg.* 14. poſtea verò, in montibus Gelboë Saül, & Jonathas congregarunt univerſum Iſrael, ut notat Abulenſis, ad præliandum contra Philiſthiim. Et tamen Jonathas ſecum habens totum Iſraël conſternitur, ut ponderant D. Auguſtinus, Angelomus, Lyranus, & alij, ac tandem victus cadit, & moritur. 1. *Reg.* 31. *num.* 6. Dic mihi: Quid difficilius, quàm quòd unus homo magnum exercitum invadat? Quid verò facilius, quàm quòd petitiſſimus dux cum plurimis copiis hoſtem proſternat, & ſuperet? Et tamen Jonathas unà cum ſuo armigero inimicorum phalanges ſolus petit, atque adoritur, multoſque glorioſè necat: & tamen ipſe cum toto Iſraël vincitur, ac interficitur. Unde ergo eſt exorta diverſitas tanta?

1. Reg. 13. Abulenſ. Auguſt. Angelom. Lyranus.

33. In primo eventu pro comperto habebat Jonathas, quòd ipſe tanquam princeps, ac primogenitus

Spes dat vires, quæ cadentes & ipſa cadunt.

nitus Regis filius, regnum in hæreditatem eſſet accepturus; & tunc animoſè, quamdiu regnum quod affectabat, turbatur. At in montibus Gelboë certiſſimè agnoſcebat, ſceptrum, ac coronam Iſraël, non ad ſe, ſed ad alium eſſe deventura, tunc totum animi robur ab eo pertranſiit: ſpes enim, & vires magno fœdere ſociantur; nam quandiu illa viget, hæc etiam magno vigore florent; at ſi illa marceſcit, hæ quoque ſtatim contabeſcunt. Divus Cyrillus Jeroſolymitanus Catecheſi 18. *Expectatio retributionis*, ait, *incitat mentem in beneficentiam, promptior fit omnis operarius ad perferendos labores: ſi præmium laborum præviderit. Qui verò ſine præmio laborant, & anima, & corpus illis concidit. Miles expectans præmia, alacris eſt in bello. Nemo verò tam indiſcreto regi militaverit, qui non ſoleat bravia laborum exhibere, ut fruſtrà ſit paratus mori, ſcilicet miles.* Vide ſuprà *c.* 11. *n.* 17. 18. *&* 19. *& n.* 106. 107. *& c.* 7. *n.* 83. *& c.* 10. *num.* 67.

Cyril. Ieroſ.

QUÆSTIO VII.

Ex dictis incidens dubium circa illa verba, Memento homo, *explicatur.*

34. SI vera, ac certa diſſuaſio omnis emolumenti, ut vulgò dicitur, *deſengano del melhoramento*; facit vires, ac animum elangueſcere, quid fieri poteſt, ut Eccleſia volens calcaria addere, nos in noſtrimet cognitionem retorqueat, nobiſque ante oculos objiciat, quid ſumus, & ad quid regrediatur: *Pulvis, es, & in pulverem reverteris?* Si Eccleſia mentem excitat ad perſpiciendum materiam, in quam poſthac homo abibit, cur ad pulveris conſiderationem nos movet: nam ſub illa pulveris forma erit homo per certum, ac limitatum tempus, nempe uſque ad diem judicij? Cur ergo Eccleſia mentem noſtram non erigit ad eum ſtatum, quem habituri ſumus per omnem æternitatem, utpote immortales, ac incorrupti; tales enim omnes in die judicij reſurgemus. Cur ergo nos non provocat ad hujus ſtatus animadverſionem; Sed ad pulveris conſiderationem nos reſpicere curat? Meritò ſanè, ex triplici fundamento. Primò, ut ſuorum malorum cauſam conſideret homo. Secundò, ut in appretianda ignobilitate, ac exiguitate ſua nõ erret. Tertiò, ut pulveris conſideratione ad magna intellectum acuat

Triplex ratio.

35. Primò dicitur: *Memento homo, quia pulvis es.* Expende illud, *quia* hoc eſt, quare, ob quam rationem. Ut ita homo reducat in memoriam peccatum, ob quod modo in hanc miſeriam devenit, ut dicatur, pulvis es, & in pulverem reverteris. Nam in ſtatu Innocentiæ homo conſiſtebat liber à legibus mortis, & corruptionis; at per peccatum in has pœnas incidit. Hoc vult Eccleſia, ut homo conſideret, ut à via perditionis, ex qua tot mala contraxit, fugiat, atque declinet. Poſt Reſurrectionem interrogat Petrus de Joannis fine: *Domine, hic autem quid?* Cui Chriſtus rigide reſpondit: *Quid ad te, tu me ſequere*, Joan. 21. num. 22. His auditis tacet Petrus. Sed cur ipſe non reſpondet, ac inſtat, quòd ſua intereſt per omnem modum de Joanne ſcire, tum ob eximiam ejus amicitiam, tum quia ſenior erat, ait princeps, & caput Apoſtolorum. Agnoverat Petrus, quòd infortunatè ſibi contigit, dum in cœnaculo dictis Chriſti circa negationem ſuam replicat, ac repugnat *Matth.* 26. *n.* 32. *Marc.* 14. *n.* 31. ideoque tanquam prudens, ab hujuſmodi inſtantis, ac objectionibus in poſterum cavet. Unde pulchrè D. Ambroſius *lib.* 1. *de Abrahamo c.* 6. ait, quòd viro ſapienti unum peccatum magiſterium cautionis eſt.

Homo à via ſibi noxia fugiat.

Joan. 21.

Ambroſ.

36. Secundò. Dicuntur hæc verba, *Memento homo*, &c. ne homo in ſui appretiatione erret. Dicitur ei, quòd ſit pulvis, & in pulverem revertatur: quòd vendicabit homo uſque ad diem judicij. Et tamen ei non exprimitur, quòd erit immortalis, cum hoc per totam æternitatem poſt carneam reſurrectionem obtinebit. Et meritò ſanè. Nam in pulverem converti, homo ex ſua importat natura, quia corruptibilis eſt; eſſe verò imortalem poſt reſurrectionem, ex Dei liberalitate, ac potentia aſſequitur. Et quia homo facilè in ſui conſideratione decipitur, ante oculos hic tantum ei objicitur, quod ex ſua habet natura, ut poſtea factus provectus, majora ex Dei dono percipiat atque intelligat. Nam ſi totum ſimul ei diceretur, quod eſt ex Dei dono, & ex ſua natura; pulvis, & immortalis, cùm in ſui æſtimatione ſuprà ſe homo ſapere, ac intelligere velit, poterat ſibi perſuadere, eſſe immortalem ex natura. Ne ergo turpiter in hujuſmodi errorem incideret, ſe ipſum ſuprà ſe appretiando, hic ei tantum declaratur, quòd ſua ei natura concedit, ut ſit pulvis, & in pulverem revertatur.

Homo in ſui appretiatione decipitur.

37. Superbeſcens Angelos dixit: *In cælum conſcendam, ſuprà aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, ſimilis ero Altiſſimo*, Iſai. 14. num. 13. Angelus divinum hîc appetivit honorem: & tamen ipſe ſemper eſt naturaliter in actuali ſui, & Dei cognitione, ut docent Cajetanus, Ferrar. cum Divo Thoma 1. *part. quæſt.* 58. *art.* 3. Suarius etiam *tom. de Angel. lib.* 2. *cap.* 36. *num.* 3. Si ergo Angelus ſemper eſt in ſui cognitione, & Dei, ſemper ſe ipſum intelligit, ut creaturam, & Deum, ut creatorem. Quomodo ergo fieri potuit, ut ſibi divinum atripere honorem Angelus cogitaret? Et ita ait D. Anſelmus *lib. de caſu Diaboli, cap.* 4. alibi alia intentione datus. *Si Deus cogitari non poteſt, niſi ita ſolus, ut nihil illi ſimile cogitari poſſet, quomodo potuit Diabolus velle, quod non potuit judicare?* Hujuſmodi conſideratio ad propriam Angeli appretiationem, ac æſtimationem ſpectabat, & ideo in ea turpiſſimè præcipitatur, ac labitur. Mens creata in hujuſmodi negotio facilè decipitur.

Iſai. 24.

Cajetan. Ferrar. D. Thom. Suarius.

Anſelm.

In ſe appretiando de creatura ad impoſſibilia fertur.

38. Tertiò. Ut homines pulveris conſideratione intellectum ad magna myſteria erigant: mortis enim repræſentio, mentis noſtræ aciem maximè acuit; nam dum homo ſe intimè penetrat, atque cognoſcit, ad multa percipienda, & ad magna conſequenda optimè aptatur. Ideo hanc omnibus Eccleſia mortis recordationem proponit in exordio Quadrageſimæ, per quam filios ſuos ad celebrandam Chriſti paſſionem diſponit, ut pulveris agitatione compuncti, ad veneranda, indagandaq; Chriſti myſteria, efficaciter moveantur. Vidit Nabuchodonoſor celebrem illam ingentem ſtatuam ex quatuor metallis conflatam: & poſtea quòd abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus, & factus eſt mons magnus. Cùm autem nullus

Conſideratio mortis ad magna intelligenda diſponit.

nullus eſſet ſapiens de Babylonia, qui hoc ſomnium poſſet enarrare, ac explicare Regi, *Egreſſa ſententia ſapientes interficiebantur*, Daniel. 2. num. 13. (Daniel. 2.) Daniel verò Dei ſpiritu confortatus totum ſomnium Regi aperit, ac explanat. Sed quare in hoc eventu, quando inſtabat mortis ſententia, Propheta totam ſeriem rei enucleat? In illo lapide ſine manibus annuntiabantur Chriſti myſteria; & in illo monte magno regnum ejus glorioſum: & optimè hæc promulgantur, dum ante oculos mors objicitur, ut illius conſideratione, atque memoria animi aptentur ad percipienda Chriſti myſteria, ejuſque ampliſſimum regnum obtinendum. (Rupert.) Rupertus *lib. 6. de victoria Verbi, cap.* 13 poſtquam prænotavit, quòd in illa viſione Salvatoris arcana exponebantur, ſic ait: *Egreſſa ſententia ſapientes interficiebantur, dum interim quæritur Daniel, & ſocij ejus ut pereant, cuncti ſapientes ſub gladio pendent morituri, niſi ſaltem ille referendo ſomnium communi periculo ferat præſidium. Per hæc cuncti à majore uſque ad minimum, cum Rege ipſo attoniti fiunt ad audiendum, parati ad ſuſcipiendum, & valde dociles ad intelligendum.*

Matth. 6. n. 17. Tu autem, cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava.

Ibid. numer. 18. Ne videaris hominibus jejunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito. Et Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

VERSIONES,

D. Aug. lib. 2. de ſerm. Dom. cap. 12. Vos autem jejunantes ungite capita veſtra, & facies veſtras lavate.

Syriacus. Tu verò, cùm jejunas, ablue vultum tuum, & unge caput tuum.

Arabicus n. 18. Ne appareant hominibus jejunia tua.

Vatablus. Et Pater tuus, qui videt in occulto, reſpondebit tibi in propatulo.

EXPOSITIO.

39. (Albert. Mag.) SUPERIORI verſu docuit Dominus, à quo fugiendum erat; modò ut advertit Albertus Magnus, explanat, quid amplectendum. Et quanquam (Auguſt. Chryſoſt.) D. Auguſt. & Chryſoſt. *homil.* 10. ex variis *in Matth.* in plurali legant; tamen noſtra Vulgata in ſingulari habet: *Tu cùm jejunas*, mutato numero ab antecedenti verſu. Et hoc eſt valde frequens apud Hebræos; ſicut infrà *num.* 20. *&* 21. Nam, ut ait (Paſchaſ.) D. Paſchaſius *lib.* 4. *in Matth.* Conſuetudo eſt Scripturarum, *ut ſic omnibus, quaſi uni; & ſic uni, quaſi omnibus loquatur.* Deinde ait (Hugo.) Cardinalis Hugo. Hic dicit Dominus; quid faciendum; & inquit: Tu cùm jejunas: *Iſte enim dignus eſt demonſtratione, alius non, propter hoc dictum eſt in plurali ſuprà: Dùm jejunatis; mali enim ſunt, in pluralitate.* De juſtorum jejunio in ſingulari; de hypocritarum verò in plurali, juſtus rarus, iniqui multi: *Tu autem cùm jejunas.* (*Iuſtus rarus, peccatores multi.*) In præſenti notantur, ut ait Albertus Magnus, primum quod pertinet ad abſconſionem coram hominibus; ſecundùm, quod facit placere Patri; tertium de remuneratione mercedis.

Primò circa abſconſionem, *Tu cùm jejunas*, ſupponit noſtrum jejunium voluntarium. 40. *Unge caput tuum.* Mos erat apud omnes Palæſtinos, ut in lætitia, ac rebus proſperis ungerentur unctionibus odoriferis. Chriſtus hîc non præcipit, ut tali modo caput ungamus; ſed ut triſtitiam declinantes, lætitiam referentes, jejunij oſtentationem fugiamus; ut clariùs explicabo quæſt. ſequenti. (*Jejunium occultandum.*) *Non videaris hominibus*, non prohibet, ait D. Thomas, videri, ſed velle videri. (D. Thom.) Secundò, quòd placeat Patri; *ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito.* Patrem dicit, ut blandum ejus declaret affectum. *In abſcondito*, id eſt, ut explicat D. Anſelmus, (Anſelm.) quia ſi ipſe in ſua ſanctitate, gloria, ac majeſtate eſt in abſcondito, tu cœleſtem parentem etiam imitare, ut tuo jejunio, & abſtinentia ſis in abſcondito. Aliter D. Remigius explicat. (Remig.) Qui videt in abſcondito, id eſt, qui videt tuam conſcientiam abſconditam. Tertiò. De remuneratione: *Reddet tibi*, jejunij mercedem. Et hoc *in propatulo*, ſeu manifeſto, ut explicavi ſuperiori capite *num.* 19.

QUÆSTIO VII.

Quare ſignificet ad litteram, Ungere caput, *&* lavare faciem.

41. FREQUENS fuit apud Orientales, ac Palæſtinos conſuetudo, in diebus ſolemnibus, lætis, ac convivialibus lavare faciem, caputque oleo ungere, ut ita gratioſiores, nitidioréſque prodirent. (*Conſuetudò ungendi apud Orientales.*) Illa enim regio valde calida ac æſtuoſa, ac proinde incolæ nimium ſudant; qui ſudor faciem deturpat, parum gratum ſpirat odorem, præcipuè ex capite, atque capillis. Lavant ergo faciem, ut ſudorem abluant, ungunt verò odoriferis tum vultum, tum caput, ut fœtori occurrant. Hoc patet ex *Ruth.* 3. *n.* 3. *Iudith.* 10. *num.* 31. *Eſther.* 2. *num.* 12. 2. *Reg.* 12. *n.* 20. *Luc.* 7. *num.* 4. Ungebantur ergo tum in ſignum lætitiæ, *ut exhilaret faciem in oleo*, Pſalm. 103. (Pſal. 103.) num. 25. tum recreationis, ac ſanitatis cauſa. Et ita dicitur de Rege Ezechia, quòd Legatis Babyloniis oſtendit domum aromatum, & pigmenta varia, 2. *Reg.* 19. *num.* 10. *&* 25. Tum etiam hæc adhibebant in odorem, atque fragrantiam. Et ita dicitur de Magdalena Chriſtum ungente: Domus impleta eſt ex odore unguenti, *Ioan.* 10. *n.* 3. In triſtitia, ac mœrore ab his abſtinebant antiqui, ut notat Albertus Magnus. (Alb. Magn.)

42. Quamvis hic unguentorum uſus apud Hebræos fuerit frequentiſſimus, &, ſi parcè adhibitus, in bonam partem acceptus: tamen illum nobis hic Chriſtus non jubet; nec enim ipſe, ut ait Euthymius, cùm jejunavit, unguentis uſus eſt; & maximè volebat, ut ſui à talibus moribus exularent; (*Virtutis, non unguentorum ſit odor.*)

&

& non, aromatibus, ſed morum probitate exhalarent odorem. Clem. Alex. Clemens Alexandrinus lib. 1. Pædagog. cap. 8. *Oportet*, ait, *viros in primis apud nos unguenta non olere, ſed vitæ probitatem. Spiret autem fœmina Chriſtum, qui eſt regalis unctio, non unguenta.* Et talem unguentorum uſum hodie reprobant D. Chryſoſtomus *concione 1. de Lazaro.* Chryſoſt. Hieron. Nazian. Anſelm. Ambroſ. D. Hieronymus. *lib. 2. adverſus Jovinianum.* Gregorius Nazianzenus *orat.* 43. D. Anſelmus *in præſenti.* D. Ambroſius *lib. de Elia, & jejunio.* Abrahamus Cethuræ filiis noluit communicare ſuam magnam hæreditatem, eoſque ſeparavit ab Iſaac filio ſuo, *Geneſ. 25. num. 6.* Cujus rei optimam ad præſens inſtitutum rationem profert S. Ambroſius lib. de Cain, & Abel, cap. 6. Idem. *Cethura*, ait, *quæ odorifera ſignificatur, hæres non eſt. Odore aſperſus, non fructu expletur.* *Chriſtiani procul ſint ab odoriferis.* Qui enim delitioſis odoribus incumbunt, à cœleſti hæreditate ſeparantur. De hoc multa invenies apud prophanas litteras. Sufficiat nunc illud Diogenis dictum, Diogenes. *Cave, ne capitis odor ſit vitæ fœtor.*

43. *Senſus litteralis.* Præcipit ergo hic Dominus, non veram capitis unctionem, ſed in vultu quandam hilaritatem, ac jucunditatem, cùm jejunamus, ut ſimulationem, ac occultationem quandam jejunij præbeamus. Nam cùm abſtinentia triſtitiam præ ſe ferat, Phariſæi jejunantes valde mœſtos, lugentes, ac ſuperciliosos ſe exhibebant, ut ita in omnium oculis ſuum jejunium oſtentarent. Cùm ergo hanc vanam oſtentationem Chriſtus vitare moneat, nobis mandat, ut in tempore jejunij læti, ac hilares incedamus, tanquam in die feſtivo, & perjucundo. Ita communiter Patres, D. Chryſoſtomus *homil. 21. & in Imperfecto homil. 15.* Chryſoſt. Hieron. Euthym. Theophyl. Rupert. Beda. D. Thom. D. Hieronymus, Euthymius, Theophylactus, D. Anſelmus, D. Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* Rupertus, Beda, D. Thomas. Dicitur, *lavare faciem*, ne triſtis eſſe videaris. Et ita Joſeph lavit faciem ſuam, ne triſtis videretur, *Geneſ. 43. num. 42.*

44. Cant. 3. Dicebat ſancta anima: *In lectulo meo per noctes quæſivi, quem diligit anima mea*, Cantic. 3. num. 1. Jam per noctes quærit, quem antea in meridie concupiverat: *Indica mihi, ubi paſcas, ubi cubes in meridie*, Cant. 1. num. 6. Cant. 1. *In ſecreto invenitur Deus.* Quæ antea ſui dilecti deſiderio meridie ipſum inveſtigabat, & non inveniebat, per ſecretum noctis quærit, ut facile inveniat. Gillibert. Abbas Gillibert. ſerm. 1. in Cantica, *Nox*, inquit, *illuminatio mea in deliciis meis. Quid ſi ad inventionem ſponſi non operatur? Cooperatur ſanè, & accommodatè ſatis.* Hic tamen eſt expendendum, quod in lectulo quærit, qui floridus eſt, *Cant. 1. num. 17.* Cur ſponſa non ipſum inveſtigatur in cilicio, & cinere, ut orabant Sacerdotes? Cur non in media nocte, ac lachrymis ſtratum ſuum rigans, ut David *Pſalm. 6. num. 7.* *Virtus ſimulatis deliciis occultanda.* ſed in lectulo florido ipſum tenere affectat? Anima hæc ad ſummum erat ſanctitatis apicem evecta, & ideo ſimulatis floribus, ac deliciis, & lectuali ſecreto abſcondebat perfectionem ſuarum virtutum, ac actum amoris Dei, & Religionis cultus, quibus delictum ſuum tenere affectabat. Idem Gillibertus Abbas. Idem. *In lectulo enim*, ait, *ſecreta quædam mentis quies, poteſt inveſtigari liberiùs, inveniri citiùs, & tutiùs teneri, fortè & diutiùs, ſi tamen diu morari deliciis illis, quæ forè ſolent in ipſis intercipi principiis.* Ut citiùs inveniat, & tutiùs teneat, in lectulo florido, qui delicias ſignificat, quærit.

45. Totum erat Sanſonis robur in capillis conſtitutum, quam veritatem ipſe fatetur, & ait: *Ferrum numquam aſcendit ſuper caput meum, quia Nazaræus, id eſt, conſecratus Deo ſum de utero matris meæ. Si raſum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea.* Judic. 16. num. 19. Judic. 16. Et ita factum eſt, ut detonſis capillis tota fortitudo ab eo diſceſſerit, *ibid. num. 19.* Sed cur divinæ omnipotentiæ placuit, ut totum ejus robur potius capillis eſſet addictum, quàm manibus, ac lacertis, quibus tot, tantaque mirabilia eſt operatus? Crines duo tenent. Primò, ut ait D. Paulus 1. Corinth. 11. num. 15. *Capilli pro velamine dati ſunt.* 1. Cor. 11. Secundò Capilli ſunt capitis ornamentum, & apud antiquos pro inſigni fuerunt honore, atque decore, ut latè probant Cerda *tom. 2. in Maronem, in verſ. 103.* Cerda. Alexander ab Alexandro *lib. 5. Genial. cap. 38.* Alexander. Pineda *de rebus Salomonis, lib. 6. cap. 4. §. 3.* Pineda. Alphonſus de Mendoça *quæſt. 5. expoſitivus, num. 3.* Alphonſus. Proſper Stellatus *lib. 1. de coronis, & tonſuris, cap. 3. & 4.* Proſper. *Decoris ſpecie occultanda virtus.* Unde calvities apud veteres magnum erat opprobrium. Placuit ergo Deo, ut nota Sanſonis fortitudo in capillis eſſet appoſita, ut ipſimet capilli, qui capitis erant honorificum ſignum, velamen etiam, atque operimentum virtutis extiterint, ac proinde ut ipſomet ornatu eſſet occultata, & abſcondita virtus. D. Auguſtinus ſer. 107. Auguſt. de tempore ad finem, *Sanſon*, ait, *in capillis virtutem habebat. Virtutem non habuit in manu, non in pede, non in pectore, non in ipſo capite, ſed in capillis. Qui ſunt capilli? Apoſtolus reſpondet nobis. Coma velamentum eſt. Et in velamento Chriſtus habebat virtutem, quando umbra veteris legis eum tegebant. Coma ergo Sanſon in velamento erat.* Vide *cap. 15. num. 29. 30. & 31.*

Quæſtio IX.

Quid moraliter ſignificet, Ungere caput lavare faciem?

46. Chryſoſt. D. Thom. Ab hoc ſecundo incipiamus. Præcipit Dominus *lavare faciem*, hoc eſt, conſcientiam, ut explicant D. Chryſoſtom. *homil. 15.* Quod quatuor modis fieri poteſt, ait D. Thomas. Primò lava per veram contritionem aqua lachrymarum. *Lava à malitia cor tuum Jeruſalem*, Jeremiæ 4. num. 14. Jerem. 4. Secundò, per confeſſionem. Iſai. 1. num. 16. *Lavamini, mundi eſtote.* Tertiò, Iſai. 1. Apoc. 7. per tribulationum patientiam. Apocal. 7. n. 14. *Lavaverunt ſtolas ſuas in ſanguine Agni.* Quartò, per devotam orationem. Gen. 18. numero 4. Gen. 18. *Afferam pauxillum aquæ, ut laventur pedes veſtri*, hoc eſt affectus veſtri.

47. Chryſoſt. Ungere autem caput multiplex habet ſignificatum. Primò D. Chryſoſtomus *homil. 15. in Imperfecto*, ait: *Caput tuum Chriſtus eſt, eſurientem ciba, ſitientem pota, & ſic oleo miſericordiæ unxiſti caput tuum, id eſt, Chriſtum, qui clamat in Evangelio: Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* *Caput ungendum eleemoſynis.* Unde benè infert ipſe Chryſoſtomus, quod rectè dicitur: *Lava faciem, unge caput*; quamdiu enim ſumus in corpore, conſcientia noſtra ſemper ſordida eſt in peccatis; & ideo lavanda facies quæ conſcientiam deſignat. *Cur lavare faciem, & caput ungere.* Caput autem noſtrum. Chriſtus lavationem neceſſariam non habet, ſed ſolam unctionem in pauperum

rum eleemoſynis; quia ipſe peccatum non fecit. Et eodem fere modo præſentem textum *Unge caput tuum*, esplicat D. Bernardus ſermone de Quadrageſ. *Petit ſine dubio, aut certè repetit magis. Ad fontem enim, unde exeunt flumina, revertuntur, ut iterum fluant: Non vero ut minus habens, quod dederat, Chriſtus repetit; ſed ne tibi pereat, quidquid ad eum referre volueris; Siquidem etiam fluminis aqua, ſiſtare cœperit, & ipſa putreſcet; ſic planè, gratiarum ceſſat decurſus, ubi recurſus non fuerit, nec modo nihil augetur ingrato, ſed & quod acceperat, vertitur ei in perniciem.* Tam vehementer nobis Dominus commendat, ut caput eleemoſynis, ac donis ungamus, non quaſi quod velit recipere, quæ nobis communicavit, ſed ne ingratitudine data putreſcant, ſed imò ut diutiùs conſerventur, & magno emolumento augeantur: nam aliàs nihil augetur ingrato; ſed omne ei malum, incommodúmque accedit.

Bernard.

Ingratitudo fugienda, ut multa bona aſſequi meteamur.

48. Secundò. D. Auguſtinus *lib. 2. de ſermone Domini in monte, cap. 12.* per *unctionem capitis* accipit lætitiam mentis, quæ adjungenda eſt in omni opere bono *In ſtillicidiis ejus lætabitur germinans*, Pſalm. 64. num. 11. Dum quis cœleſtis gratia germinat, in virtute lætatur. *Unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis*; Pſalm. 44. num. 6. Tertiò. D. Hieronymus per unctionem intelligit operationem omnium virtutem. Ut enim jejunium ſit frugiferum, cæteris virtutibus debet eſſe aſſociatum; ut ait D. Leo ſermone 6. de Quadrageſ. *Impleri debet jejunium, non ciborum tantummodo parcitate, ſed maximè privatione vitiorum.* Quartò. D. Thomas: *Unge caput tuum*, id eſt mentem oleo nitoris conſcientiæ, ne Diabolus per capillos, id eſt, cogitationes, introeat ad cor tuum. Quintò idem; Unge oleo miſericordiæ, & compaſſionis, quo debent Prælati inungi. Eccleſiaſt. 9. num. 8. *Oleum de capite tuo non deficiat.*

Auguſt.
Operandum cum lætitia.
Pſam. 64.
Pſalm. 44.
Hieron.
Jejunium cum cæteris virtutibus.
Leo.
D. Thom.
Idem.
Eccl. 9.

49. Sextò. Palatius. Oleo ungebatur caput in die feſtivo; tempore ergo jejunij, tanquam tibi ſolenniſſimo, oleo perunge caput tuum; tunc enim vincis carnem, & glorioſum triumphum de hoſte refers: ergo tanquam diem feſtivum, & victoriæ tuæ celebra. Septimò. Ungebantur, ait idem auctor, Sacerdos, Rex, & Propheta: cum ergo jejunas, offers Deo ſacrificium de tuo corpore; præbes te etiam ut Rex, cùm imperium exerceas ſuper corpus tuum ad illius appetitus refrænandos; es etiam Propheta, quia non verbis, non digito, ſed toto corpore prænuntias, vitam eſſe futuram, pro qua vitæ præſentis bona contemnis.

Palat.
Dies jejunij, dies feſtivus.
Palat.

50. Octavò. Unguentum eſſe adversùs peſtem antidotum, teſtatur Herodian. lib. 1. de Romanis civibus: *Quocirca*, ait, *in ipſa quoque urbe, de Medicorum ſententia, plerique unguentis ſuaviſſimis nares, atque aures opplebant, ut meatus ſenſuum odoribus illis occupati, neque admittant aërea tabificum, etſi maximè admiſerint, tamen eum majore quaſivi longe ſuperari, quidem dicunt.* Præcipit Dominus ungere caput in die jejunij, ut ſalutifero pœnitentiæ odore ſenſuum meatus claudamus peſtifero aëri vitiorum, ac peccatorum, quæ Bacchanalia adduxerunt. Nonò. Olim laſſi oleo refovebantur, ut teſtatur Iſaac Presbyter lib. de contemptu mundi, cap. 45. *Si de via feſſus*, ait, *oleo paululum unge, propter itineris laborem.* Si de via ſæculi laſſus es, unguenta tibi pœnitentiæ adhibe, tum ad conſolidandum corpus adverſus vitia, tum etiam ut lubricus fias, more luctatorum, ne habeas, quo poſſis apprehendi à Diabolo. Decimo. Apud Orientales mortui ungebantur. Et ità dicitur de Magdalena à Chriſto Domino, Marc. 14. num. 8. *Prævenit ungere corpus meum in ſepulturam.* Jejunantes mandatur ungi, ut in ipſis exercitiis, ac virtutibus ita vivant, ac ſi mortis tempus adeſſet, & hujuſmodi ſanctis actionibus ad illius conſiderationem ſe recipiant, ad illámque intendant.

Herodian.
Virtutibus ſungendum, ut vitiorum odorem evitemus.
Iſaac Presb.
Ut fugiamus à Diabolo.
Marc. 14.
Jejunandum cum mortis memoria.

51. Undecimò. D. Zeno ſermone de jejunio. *Qui Chriſto crucifixus eſt, & non ſolum crucifixus eſt, ſed & conſepultus eſt ei. Hic ergo eſt, qui ungit caput ſuum jejunans à vitiis, & in operibus bonis Chriſti odor bonus efficitur.* In jejunio mandatur ungi caput noſtrum unctione, qua Magdalena corpus Chriſti in ſepulturã unxit. Ille vere, & perfectè jejunat, qui memoria paſſionis, ac ſepulturæ Chriſti ſe ipſum cõponit, ac communit: nã illius guſtu, ac recordatione maximè reſplẽdẽt virtutes, ac promptiſſimè omnes difficultates ſuperãtur. Ac proinde ut maximè fructuoſum ſit jejunium noſtrum; ad memoriam paſſionis Chriſti intendãtur, ac deſtinentur cogitationes, ſenſúſque noſtri, ut ita ſuavis, ac facilis nobis, reddatur pœnitẽtiæ rigor.

Zeno.
In jejunio noſtro mentem erigamus ad Chriſti paſſionem.

52. Pergit Elias in deſertum. *Et cum veniſſet, & ſederet ſubter unam juniperum, petivit animæ ſuæ, ut moreretur.* 3. Reg. 19. n. 4. Et cùm dormiſſet, ab Angelo excitatur, ut comederet; ad caput enim ejus erat ſubcinericius panis, & vas aquæ. In quo rigida, & auſtera pœnitentia demonſtrabatur, ut notat S. Eucherius. Et ita exinde Elias jejunus quadraginta diebus uſque ad montem Dei Horeb tendit. Sed cur tam ſeveram abſtinentiam inchoat Elias ſub umbra juniperi? Cur non potiùs ſedens propè aliquem fontem vel ſpeluncam, ſeu aliam arborem? Arbor illa, Chriſti crucem, mortem, ac paſſionem repræſentabat; meritò ergo Elias ad illius umbram, & figuram ſedens, ad illámque oculos elevans, magnam abſtinentiam in pane, & aqua obſervat; & ſuum initiatur quadraginta dierum ſolemne jejunium, ut ſub aſpectu tam admirabilis ſacramenti omnem carnis macerationem levem, ac ſuavem ducat. Carthuſianus: *Per ſpinoſam juniperum*, ait, *cujus umbra fugat ſerpentes, & ſub cujus cineribus dicitur ignis conſervari per annum, intelligitur crux Salvatores, in qua ipſe mortis aculeos toleravit, ſub hac arbore ſedere debemus, hoc eſt, amorosè revolvere corde, quid, & quanta propter nos paſſus ſit filius Dei.* Idem docet Rupert. *lib. 5. de Trinitate, & operibus ejus, cap. 10.*

3. Reg. 19.
Eucher.
Jejunium conſiderata Chriſti paſſione leve.
Carthuſ.

53. Arida, & ſterilis extabat in deſerto petra, ubi primùm tamen per Moyſis virgam eſt percuſſa, ſtatim aquarum torrentes profudit, ut ait Regius Vates Pſal. 104. num. 41. *Dirupit petram, & fluxerunt aquæ.* Sed ad quid virga, ut petra det aquam? Cur aliud non eligitur ſignum, verbi gratia, verbum, vel benedictio ad petram? Ad quid lignum ad hanc aquarum redundantiam? Præfigurabatur ibi crux, & paſſio Chriſti & tanti myſterij umbra elevantur petræ ad effectus admirabile, ac ad abundantiam aquarum ſuper totam ſuam naturam. D. Macharius orat. de cruce: *Hoc ſignum*, ait, *petra conſpicata, regiámque imaginem ſibi impendere contuita, ea, quæ ſuper naturam ſuam erant, præſtitit, & quæ*

Pſalm. 104.
Machar.

non habebat, *præbuit*. Si, durum ſaxum, dum in ligno, quo percutitur ſentiens Crucifixi umbram, ſuper propriam imbecillitatem dat aquam, quam non habebat, nullus ad Dominicæ paſſionis præſentiam dicat, ſe viribus deſtitutum, ac infirmum ad pœnitentiæ aquas; tanto enim quilibet armatus Sacramento corroboratur, ut ſuper propriam audeat naturam, ac ſuper ea, quæ difficilia videntur.

Conſiderata Chriſti paſſione nullus ad pœnitentiam debilis.

Quæstio X.

Quare, cùm Chriſtus hic præcipiat, in die jejunij ungere caput, Eccleſia in eo cinerem ponat?

54\. *Ratio difficultatis.*

CHristus mandat hoc loco: *Tu autem, cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava*, ut in die noſtri jejunij caput ungamus. Hoc fiebat antiquitus aromatibus odoriferis in ſignum lætitiæ in diebus feſtivis, & ſolemnibus. Et ut faciem mundaremus aqua, quod fiebat ad removendum omne mœſtitiæ ſignum, ut ſatis eſt explicatum. Quomodo autem cùm his cohæret ſolemnis Eccleſiæ conſuetudo, quæ in prima jejuniorum Quadrageſimæ die, cinerem nobis imponit in capite, quo pro gravi luctu & magna triſtitia uſa eſt tota antiquitas, ut teſtantur *hoc loco* Rupertus, & Albertus Magn. Et ita ob magnum mœrorem ſuper caput ſuum ſpargunt cinerem Thamar 2. *Regum* 13. *n.* 19. & *Eſther* 4. *n.* 1. Et ad hoc ſignificandum ait Jeremias *Thren.* 2. *n.* 10. quo Filiæ Sion *conſperſerunt cinere capita ſua.*

Rupert. Alb. Magn. Thren. 2.

55\. *Solutio quæſtionis* Paſchaſ.

Reſpondeo ad difficultatem, quòd optimè omnia conveniunt. Nam Chriſtus hoc loco loquitur de jejunio particulari, quod quilibet ſibi voluntariè aſſumit. Et ideò, ut notat D. Paſchaſ. *lib.* 4. *in Matth.* non dixit: *Cùm jejunatis*, ſed in ſingulari: *Tu autem, cùm jejunas*, quia non de univerſali jejunio, ſed de particulari, ac ſpeciali agebat. At Eccleſia in prima Quadrageſimæ die capiti noſtro cinerem admovet; quia hujuſmodi abſtinentia, ac pœnitentia publica eſt, & univerſalis cunctis, ad illámque Eccleſiaſticis mandatis aſtringimur. Et quando jejunium, ac carnis maceratio particularis eſt, & uniuſcujuſque propria voluntate electa, tunc debet eſſe occultata, & abſcondita virtus: *Ne videaris hominibus jejunans.* At quando ipſa pœnitentia ex generali, ac communi præcepto, & obligatione omnibus incumbit; tūc manifeſtis, & publicis mortificationis ſignis in omniū conſpectu exeat, & prodeat.

Quæ ſunt ex obligatione publica, publicè facienda.

56\. Iterum veniat examinandus locus ſupra datus. Dicebat illa Sancta Anima: *In lectulo meo per noctes quæſivi, quem diligit Anima mea.* Cant. 3. num. 1. Et tamen ipſa antea dixerat: *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum.* Cant. 1. num. 6. Si quærebas in meridie, in publico & manifeſto, quomodo jam abſconditè, & occultè per noctes inveſtigas? Expende utriuſque rei circumſtantias. Per noctes quærit in lectulo ſuo, ſeu, ut explicat D. Bernardus ſermone 82. *in deſiderio meo.* At dum in meridiana luce eum intendit invenire, vide ejus verba: *Poſuerunt me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodivi. Indica mihi ubi cubes, ubi paſcas in meridie.* Dum eum exquirit in particulari affectu ſui amoris, ac deſiderij, ſub caligine noctis vult tenere. Ubi autem ſibi ex proprio munere, tanquam vinearum cuſtodi, ac Præſuli, agnovit incumbere, ut ſuum dilectum inveſtigaret, non nocte, non occultè, ſed publicè, ac manifeſtè ipſum exquirit. In lectulo ſuo, in jubilo, ac amore ſui cordis cum ſponſo delectari affectat; at cum proprio officio tenetur, patenter; ac meridianè ad eum ferri intendit.

Cant. 3. Cant. 1. Bernard.

Virtutes particulares occultandæ, ex obligatione manifeſtandæ.

Apparet Angelus Eliæ dormienti ſub umbra juniperi. Pergit ad montem Horeb. Quandam ſpeluncam ingreditur. Ibi audit divinum mandatum: *Egredere, & ſta in monte coram Domino*, 3. Reg. 19. num. 11. Angelus loquitur cum Elia ſub umbra juniperi. Et tamen Deus non eligit, cum eo habere ſermonem in cavernarum latebris, ſed patenter & publicè in cacumine montis. D. Aereld. ſermone 28. *Cum Elia ſub umbra juniperi angelico delectaris colloquio, ubi omnia opera tua quaſi in nocte celebrantur.* Angelus in umbra juniperi verba habet, cum Elia de his, quæ ſpecialiter ad ipſum attinebant, ut quòd comederet panem, & aquam ad peragendum longam viam. At Deus non in ſpelunca, ſed patenter in monte loquitur cum Propheta; deſtinandus enim erat: *Unges Hazaël Regem ſuper Syriam, Jehu Regem ſuper Iſraël, Eliſæum verò unges Prophetam pro te*, ibidem, n. 26. Occultè ſub arboris umbra de particularibus Eliæ fit ſermo: At cùm de regnorum regimine, ac Prophetarum cœtu agitur, non abſcondite, ſed patenter verba dicuntur, atque habentur. Nam quæ ſpecialia ſunt, abſconſionem deſiderantur: quæ verò communia, ac generalia, communem, & vulgarem aurem expoſtulant. 57

3. Reg. 19. Aereld. *Tua particularia ſint in ſecreto.*

Matth. 6. *n.* 89. Nolite theſaurizare in terra, ubi ærugo, & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt, & furantur.

Ibid. num. 20. Theſaurizate autem vobis theſauros in cœlo: ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, & ubi fures non effodiunt, nec furantur,

Ibid. num. 21. Ubi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

VERSIONES.

Syriacus. Ne reponatis vobis theſauros in terra, loco ubi tinea, & ærugo corrumpunt.

Pagninus. Ne recondatis theſauros in terra.

D. Cypr. Auctor. Imperfectus homil. 15. Ubi tinea, & comeſtura exterminant.

Euthy

Euthymius. Ubi perditio corrodit.
Syriacus, Vata- Ubi eſt theſaurus veſter ,
blus, n. 14. ibi eſt etiam cor veſtrum.

EXPOSITIO.

58. POSTQUAM Dominus damnavit ſtudium inanis gloriæ , damnat & hîc avaritiam uſque ad finem capitis. Chryſoſt. Theophy. Abulenſ. Et rectè, ut inquiunt D. Chryſoſtomus , Theophylactus , & Abulenſis , poſt damnatam vanam gloriam docet divitiarum contemptum, quia homines ob vanam iſtius ſæculi oſtentationem multa concupiſcunt. Hugo. Aliter Hugo explicat hanc connexionem. *Non jejunandum ad multiplicandas opes.* Quia non eſt jejunandum tibi, ac parcimonia cibi utendum, tanquam avaro , ut terrena bona multiplices , ac coacerves in terra , ſed ut per eleemoſynas in cælo reponas. Tamen , ut exiſtimo , plana eſt littera textus. Dixerat Dominus jejunandum , non ut appareas hominibus, ſed Patri cæleſti, ideo ſubjungit , quòd non eſt theſaurizandum in terra , ſed in cælo : nec enim opera noſtra ſunt facienda affectu terreno , ſed cœleſti deſiderio.

59. *Nolite theſaurizare.* Multi dicunt, poſitum eſſe, *Nolite*; ut noſtræ libertatis admoneamur. Tamen phraſis , & loquendi modus Hebræorum eſt. Hilar. Chryſoſt. Auguſt. Valerius. Cæſarius. Quid hîc per theſauros intelligat , dubitari poteſt. D. Hilarius, humanam laudem, quæ non apud homines, ſed apud Deum eſt quærenda. D. Chryſoſtomus *homil.* 21. *& in Imperfecto homil.* 15. D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſermon. Domin.* D. Valerius *homil.* 7. *&* 8. D. Cæſarius Arelaten. *homil.* 16. *&* 21. de opibus, ac bonis terrenis, quæ ſi in domo, vel arca recondantur, amittuntur ; ſi verò in manibus pauperum per eleemoſynas , in cælo coacervantur. Chryſoſt. *Probabilior explicatio.* Unde ait Chryſoſtomus citata homil. 21. *Non ſolùm,* ait, *ſi dediſti , conſervas , ſed ſi non das , perdes.* Et ideo ad exhortandum ad eleemoſynam Patres hoc frequenter utuntur loco. Hieron. Luc. 18. Caſſian. Probabilior mihi videtur expoſitio D. Hieronymi. D. Paſchaſij *lib.* 4. *in Matth.* Joannis Caſſiani *collat.* 1. *cap.* 22. qui theſauros interpretantur omnes noſtras actiones. Paſchaſ. Nam omne , quod pro terrenis commodis gerimus, ait Paſchaſius, in terrenis theſaurizamus , & omne , quod propter Deum, in cælum tranſponimus. *In terra*, hoc eſt, in vitiis , & nimiis cupiditatibus veſtris terrenis. Salvian. Et qui ita ſua recondit , ut ait Salvianus Maſſilienſis Epiſcopus *lib.* 1. *ad Eccleſias Catholicas* , in Inferno ſuas opes , ac deſideria collocare agnoſcat.

60. Cyprian. Imperfect. *Ubi ærugo, & tinea demolitur* ; ſeu, ut habet Cyprianus, & Imperfectus. *Tinea , & comeſtura exterminant* , ſeu *perdunt.* Tinea veſtes, comeſtura , uti eſt rubigo ferro , ærugo æri , & auro, ea ſenſim exedit, & corrodit. *Et fures effodiunt , & furantur.* Verbi gratia, Gemmæ, imò & aurum , argentum, ac veſtes, ſi aliqua induſtria à tinea , ac ærugine evadunt, furentium manibus, & arti ſunt expoſita. Denotat Dominus, quòd nihil eſt terrenum adeò pretioſum , ac nobile , adeò forte , ac durum , quod multis non ſit periculis ſuppoſitum, atque ſubjectum. Et ita ſtatim infert , quod à terrenis iſtis mentem avertamus. *Moralis explicatio.* S. Thom. Moraliter D. Thomas ait , quòd ærugo , cùm ſit apparens, ſignificat peccata corporalia; tinea veò , cùm lateat , ſignificat ſpiritualia delicta ; fures verò hæreticos , ac Dæmones exprimunt. Cardinalis Hugo , inquit, quòd notatur hîc triplex tentatio Diaboli , mundi , & carnis. Hugo.

Theſaurizate nobis theſauros in cælo. Præcipit Dominus , ut bona noſtra opera reponamus in cælo. 61. Quia, ut notat Rupertus, ibi in tuto ponuntur ; nam cœleſtes opes ſunt æternæ & inamiſſibiles. Rupert. Et nota cum D. Paſchaſio, quòd non ait : Paſchaſ. *Theſaurizate mihi ; ſed nobis , quia quidquid boni operis pro ejus amore facitis , non illi , ſed nobis proſumus.* Ad theſaurizandum in cælo maximè nos exhortatur Chryſoſtomus , & ait : Chryſoſt. *Quæ ſtultitia , illic relinquere , unde exiturus es , & non illuc præmittere , quo iturus es ? theſauriza , ubi patriam habes.* Expende , quòd priuſquam Dominus erigat mentem noſtram ad cœleſtes theſauros , explicat damna , quæ ſunt in terrenis ; *Homo temporalia maximè æſtimat.* *ubi ærugo , & tinea demolitur* ; quia adeò affectuoſus eſt homo ad temporalia, ut niſi citiſſimè agnoſcat eorum incommoda , mens ab eis non ſeparanda , ut ſurſum tendat.

Ubi eſt enim theſaurus tuus. Theſaurus eſt illud, 62.
quod homo maximè æſtimat , ac ei eſt in pretio. Cur autem ſumitur pro cura , ac cogitatione mentis noſtræ. Et hoc argumento ſuadet Dominus , ne theſaurizemus in terra , atque ne in ea omnes cogitationes noſtræ ſint defixæ. Evolemus ergo ad cælum , ut ibi ſit noſtra mens. Nam, Leo. ut ait D. Leo ſerm. 6. de Nativitate. *Si deorſum ſunt , quæ amas , ad ima deſcendes : ſi ſurſum ſunt , quæ diligis , ad ſumma pervenies.* Non prætermittam hîc apponere , id quod notat D. Fulgentius Fulgent. ſerm. de confeſſoribus. *Vis noſſe, ubi theſaurizas ? attende , quid amas. Vis noſſe , quid amas ? attende , quid cogitas. Ita fiet , ut theſaurum tuum ex tuo amore cognoſcas , & amorem tuum judicio tuæ cogitationis intelligas.*

QUÆSTIO XI.

Quare Dominus præcipiat, non theſaurizare in terra , ſed in cælo?

NOTANDUM eſt ex D. Thoma , ac Cajetano, quòd Dominus hîc non prohibet id, 63. D. Thom. Cajetan.
quod eſt de more omnium ferè nationũ: ut homines ſibi, ac filiis ſuis, & reipublicæ recondant terreſtres theſauros. Nam Paulus 2. *Corinth.* 12. *n.* 18. quòd parentes theſaurizant filiis. Et multi boni Reges multa congregarunt Reipublicæ. Et hoc eſt, valde conveniens tum, ut alij timeant, bellum illis movere, tum ne cogantur gravare populum. Deinde ne ipſe Rex vileſcat, petendo mutuum. *Quomodo poſſit theſaurizari in terra.* Illa ergo theſaurizatio dãnatur in terris, quæ contraria eſt cælo , quæ tunc fit, quando homines congregant divitias terrenas, confidentes in illis tantùm, itaut non curent, nec cogitent providere ſibi in cælo : & horum ſalus , vita , & Deus , theſaurus in terra eſt. Baruch. 3. Baruch. 3. n. 16. *Ubi ſunt principes gentium, qui argentum theſaurizant, & aurum , in quo confidunt homines.*

Mandat ergo Deus, nos theſaurizare in cælo, 64.
ut ad ipſum dirigamus noſtras cogitationes, & actiones , ac in Deo ponamus noſtram ſpem atque fiduciam , ac ut figamus mentem ad æterna, & non ad peritura. Quod deinde peculiaribus rationibus confirmo. Primò D. Chryſoſtomus in

Imperfecto homil. 15. *Quæ collocat theſauros in terra, non habet, quid ſperet in cælo. Vt quid enim aſpiciat cælum, ubi nihil repoſitum habet.* Homo in omnibus ſuis actionibus ducitur intuitu proprij commodi, ac emolumenti; ſi ergo theſaurizat in terra, cùm omnia ibi retineat, nihil cogitabit de cælo, ſed omnes ſui ſenſus erunt in terra depreſſi. Secundò ideo Chryſoſtomus citato loco. *Qui congregat in cælo, dupliciter juſtitiam facis. Primò, quia bene fœnerat.* In theſauro terreno nil lucraris; at ſi in cœleſti reponis, duplicatum habes. Pergit Chryſoſtomus. *Qui theſauriſat in cælo, ipſa concupiſcentia ſpiritualis facit eum ſollicitum, non ſolum ut non perdat, quæ habet, ſed ut adhuc augeat ſuper id, quod habet.* Vide, quantum diſtat theſaurus cœleſtis à terreno: nam tuum deſiderium in theſauro terreno nihil addit; at in cœleſti multiplicat opes; quia deſiderium habendi, meritum eſt, ut habeas, & Deus ipſam tuam voluntatem pro magno merito appretiat.

Homo ducitur ſuo commodo.

Qui congregat in cælo, bene fœnerat.

Deſiderium habendi cœleſtia, meritum.

65. Chryſolog. Tertiò. D. Petrus Chryſologus ſerm. 8. *Miſericordia, & pietas, jejunij ſunt alæ, per quas tollitur, & portatur ad cælum; ſine quibus jacet, & volutatur in terra. Jejunium ſine miſericordia non eſt virtus, ſed hypocriſis, dicente Domino: Cùm jejunatis, &c. Qui non jejunat pauperi, Deo fingit: qui jejunans, prandium ſuum non erogat pauperi, ſed deponit, cupiditati probatur jejunare, non Chriſto.* Jejunandum eſt, non ad evitandos pecuniæ ſumptus, ut in theſauro reponas, ſed ut des pauperi, ac in cælo deponas: præclara enim eſt virtus, ſi tuo cibo defraudes, ut pauperi largiaris. Imò hoc eſt Regi valde illuſtre, ſi parca menſa utatur, ut milites, ac clientes ſuos alat, & ſubditos tributis non fatiget. Divitias habes, non ut poſſideas, ſed ut aliis diſtribuas.

Pietas & miſericordia, jejunii alæ.

Glorioſum Regi, parcè uti, ut aliis largiatur.

66. Idem. Quartò. D. Chryſologus ſerm. 7. *Theſaurum,* ait, *qui non abſcondit, prodit virtutes: ſicut proditores ſuos deſerunt; ſic ſuos inſtant cuſtodire cuſtodes.* Et poſt pauca ſubdit: *Qui ergo inter tineas, rubiginem, fures ſua ponit; exponit, quæ ſua ſunt, non reponit.* Perſuadebat Dominus, ne in conſpectu hominum noſtra opera fierent; modò ſubdit: *Nolite theſaurizare*, &c. Pretioſa, non inter latrones, ſed in loco tuto reponenda, ut immunia ab eis, ac libera ſint. Quæ ergo opera ante hominum oculos fiunt, in latronum conſpectu ponuntur, ut ab eis depopulentur. Repone igitur ea in cœleſti theſauro ante conſpectum æterni Parentis, ubi omnia tua ſunt ſalva.

Virtutes abſcondendæ.

67. Rupert. Quintò. Rupertus Abbas hoc loco. *Cauſa iſta cœleſtis eſt, & proinde qui hanc habet, rectè in cælo theſaurizare dicitur, nimirum tuto in loco, quia fures ibi non effodiunt, nec furantur.* Qui in cælo omnia ſua theſaurizat, & ut cœleſti Parenti placeat, ſic operatur, omnia ſua ſalva ſunt, & in tuto, ac ſecuro loco poſita. Quæ verò in hominum oculis, ac manibus reponuntur, omnia perditioni expoſita manent. Ait Paulus ad Coloſſenſ. 3. num. 1. *Quæ ſurſum ſunt, quærite, ubi Chriſtus eſt.* Non ſolùm nos exhortatur Apoſtolus, ut ſuperiora quæramus, ſed inſuper appoſuit *ubi Chriſtus eſt.* Non ſat eſt, ſuperna affectare, ad quid inſuper addit, *ubi Chriſtus eſt.* Quia omnia bona, quantumvis illuſtria, perditioni ſunt ſubjecta, niſi ea intentione fiant, ut ponantur ubi Chriſtus eſt. Quantumvis ſublimis ſit locus, utpote Paradiſus, cuncta inimicis, ac furibus ſunt obnoxia, niſi ſub Chriſto ponantur, quo cuſtode nullus patet aditus latrunculis, ac inſidiatoribus. D. Chryſologus ſerm. 23. *Quod habes, in cælo cogeris collocare. Rogo, crede Deo tuo, qui ſervo credis: & magis Deo, quàm homini commenda, ut tali cuſtode dormias tu ſecurus; quia ubi ille eſt, ibi locus nullus eſt furi.*

Vt noſtra ſecura ſint, in Chriſti manibus reponantur.

Coloſſ. 3.

Vbi Chriſtus, omnia ſecura.

Chryſolog.

68. Cant. 5. Ait ſponſa; *Invenerunt me cuſtodes, qui circumeunt civitatem: percuſſerunt me, vulneraverunt me, tulerunt pallium mihi cuſtodes murorum.* Cantic. 5. num. 7. Sed quomodo anima ſancta greſſibus ſanctis deambulans, Deum quærens, in latrones, ac percuſſores, totque mala incidit? Ex eo ſine dubio tot incommodis eſt affecta, quia ſuum dilectum exquirebat per plateas, ac loca publica; ſi enim affectaret, ipſum in lectulo, ac ſecreto ſuo tenere, non fures, non adverſarios inveniret, ſed cuncta ſua ab omni eſſent damno tuta. D. Paſchaſius lib. 2. in Threnos. lit. Lamed. *Quæ profectò,* ait, *ſi ſponſi frueretur intus amplexibus, foris vulnerata non eſſet. Sed qui longius plateas hujus ſæculi requirunt pervagando unà cum prodigo ex Evangelio filio, univerſis expoliantur bonis.*

Virtus in ſecreto ſecura, in publico periculoſa.

Paſchaſ.

69. Iſai. 21. Clamat homo apud Iſaiam 21. num. 11. *Cuſtos quid de nocte? Cuſtos quid de nocte? Dixit cuſtos: Si quæritis, quærite, convertimini, & venite.* Sed dum homo ad Deum clamat, cur ipſum non appellat Deum, Dominum, Creatorem, ſed cuſtodem dicit? Nomen enim Dei, vel creatoris infinitam importat excellentiam. Cuſtodis autem appellatio analogica eſt ad Deum, ac creaturas. Cur ergo illis omiſſis, cuſtodem vocat? Agebatur ibi de quærente Deum ſtudioſè, ut ait D. Hieroymus, & de ſe convertente in toto corde, ut explicat Divus Thomas. Afflatu ergo Spiritus ſancti cuſtos appellatur, quia erga talem ſuprema Dei majeſtas non ſolùm habet nomen commune, ut Deus, Dominus, ac Creator vocetur, ſed etiam ut cuſtos cenſeatur, ut omnia quærentis ipſum ab omni perditione, ac interitu cuſtodiat, ac tueatur. Richardus de S. Victore lib. 2. de Emanuele, cap. 21. *Creatura loquitur creatori ſuo. Cur igitur, creatorem invocando, non dicit, Creator, Creator? Quis, inquam, hoc audit, vel à quo? Dominus à ſervo. Cur ergo ei non dicitur: Domine, Domine? Certè quòd eum creatorem, Deum, Dominum habebant, commune cum omnibus erat. Sed quod latam perditionis viam cum cæteris non incedebant; eis pro cæteris ex cuſtodia Emanuelis erat.*

Hieron. D.Thom.

Quærens Chriſtum cuſtodem ipſum habet ad omnia ſua.

Richard.

Quæſtio XII.

Quare Chriſtus præcipiat, non theſaurizare in terra, cùm Eccleſia doceat, nos eſſe terram?

70. CUm Chriſtus præcipiat in Evangelio, non theſaurizare in terra; & tamen Eccleſia in die cinerum apertè clamet, nos eſſe terram, in terrámque tranſmutandos: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*; quomodo hæc Eccleſiæ verba cohærent cum Chriſti doctrina? nullum enim efficacius

Ratio dubitationis.

cacius

caciùs videtur poſſe excogitari motivum ad excitandos homines, ut theſauros ſuos in terra recondant, quàm eis aperire, quod terra ſint, in terramque abituri. In quo enim melius poteſt homo theſaurum ſuum abſcondere, quàm in ſe ipſo, ac in illo, in quod ipſe eſt transmutandus, ac deuneendus.

71\. *Homo ſibi ipſi non fidat.* Reſpondeo primò, quòd optimè Eccleſia, ut nos adhortetur ad Chriſti doctrinam, ne theſauros ponamus in terra, docet nos eſſe terram: à nullo enim magis homo cavere debet, quàm à ſeipſo; nulli minus convenit fidere, quàm ſibi ipſi: hominis enim maximus inimicus eſt ipſe homo. *Homo ne ſit animi abjecti, ſed magni, ut illum ſibi aſſequatur.* Secundo. Pulvis es, & in pulverem revertendus. Noli ergo theſaurizare in terra, ſed in cælo, ut ab ipſa terrena miſeria liber exeas, & ad cœlum tranſeas; Magna eſt etiam prudentia, ac ingenij ſagacitas, quòd ille, qui ex ſe humilitatem abjectionemq; importat: non ſemper attendat ad ſuam utilitatem, ac parvitatem, ſed aliquando etiam oculos conjiciat ad magnitudinem, & ſublimitatem, ad quam aſcendere valet ut ſuam ita poſſit cum meliori ſorte contemptibilem conditionem commutare.

72\. Pſal. 76. Ait Regius Vates Pſal. 76. num. 5. *Anticipaverunt vigilias oculi mei, turbatus ſum, & non ſum locutus; cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui*, Seu, ut habet D. Auguſt. *Memor fui annorum æternorum.* Auguſt. David multitudine, ac varietate negotiorum regni premebatur; inter hæc tamen non eſt turbatus, neque locutus, quod ipſe eſſet quaſi tenerrimus ligni vermiculus, 2. *Reg.* 23. *n.* 8. Nec item, quod cùm eſſet unus homo fragilis, ac terrenus, tot, ac tantis curis anxiari non poterat, ut dixit Moyſes: *Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum, quia gravis eſt mihi*, Num. 11. n. 14. *Num. 11.* At David nihil horum dixit: *Et non ſum locutus.* *Homo in parvis ne moretur, ſed ad magna tendat.* Tanquam magnanimus mentem non deſixit ad ſuam terrenam, & parvam conditionem, ſed ad magnitudinem cœleſtis æternitatis, quam conſequi poterat. Non loquitur de ſua exiguitate, ſed tantùm cogitat celſitudinem in cælo paratam, ut ſuos ibi theſauros reponat. Brunonius. Brunon. *Turbatus ſum ſicut homo, & non ſum locutus, & annos æternos in mente habui; quia ſicut iſti dies, in quibus ſumus momento pereunt; ſic futuri dies, & anni in cœlo perenni longævitates conſiſtunt, in illis mors dominatur, in iſtis vita regnat perpetua.*

73\. Homo in Dei obſequio; ac famulatu ne ſit fracti, abjectique animi, ſed magna, & alta concipiat. Prodigus ille, ut veniam à Patre impetraret, longa diſpoſitione præparatur. Dixit enim, ſurgam. *Ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccavi in cælum, & coram te, jam non ſum dignus vocari filius tuus: fac me ſicut unum de mercenariis tuis.* Luc. 16. n. 18. Luc. 16. At latro uno verbo delictorum abſolutionem habet. *Domine, memento mei, dum veneris in regnum tuum*, Luc. 23. n. 42. Luc. 23. Prodigus ille tot habet verba, tantaſque diſpoſitiones præmittit, ut ſurgat, veniat per longum iter ad patrem, fateatur ſe peccaſſe; ac indignum tanti parentis ſe agnoſcat filium; at latro paucis verbis totum Deum ad ſe benevolum inclinat. Prodigus abjecti erat animi, ut ſolùm expoſtularet, inter mercenarios computari: *Fac me ſicut unum de mercenariis.* Quod perbellè notavit Gillib. Abbas ſerm. 3. Cant. Gillibert. *Modeſtè quidẽ*, ait, *pro meritis; ſed de paternæ miſerationis copia, humiliter nimis, & injurioſè ſentiens; verè famelici dans in hoc animi indicium, & inedia confecti.* At latro generoſo ſpiritu animatus regnum affectat: *In regnum tuum*, *Magna intende ut promptè adipiſcaris.* ſæpe magnanimus promptiſſimè obtinet; quod exilis animus, ac macilentia ſpes non audet concipere. Qui enim in minimis moratur, neſcit volitare ad alta.

Cum ſuis diſcipulis aſcendens Jeruſalem Chriſtus Dominus dixit eis: *Quia oportet eum ire Jeruſalem, & multa pati à ſenioribus, & Scribis & occidi, ac tertia die reſurgere*, Matth. 16. num. 21. 74. Matth. 16. Audiens hoc Petrus, ait: *Abſit à te, Domine: non erit tibi hoc.* Quod videns Chriſtus, nimis aſperè fatur Petro dicens: *Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi.* Omnibus facit quæſtionem, cur Dominus Petrum tam rigoroſè objurgatur, ut ei dicat: *Vade poſt me Satana; ſcandalum es mihi.* *Qui pulvis immoratur, objurgandus.* Duo dixerat Chriſtus, ſe à Scribis eſſe occidendum; & à mortuis reſurrecturum. Et tamen Petrus, non ad reſurrectionis gloriam, ſed tantùm ad mortis opprobrium oculos conjicit. Et qui ſolùm miſerias mente apprehendit, ut in eis conſiderandis inhæreat; & ad glorias, & reſplendores, ut ſua eos involvat cogitatione, neſcit advertere, duriſſimè à Chriſto increpatur, ut Satanas, & ſcandalum dicatur. D. Hieron. epiſt. 151. Hieron. ad Algaſiam quæſt. 3. *Humano quippe*, ait, *timore perterritus paſſionem Domini formidabat. Et quomodo audiens, multa pati, & occidi timebat: ſic audiens, & tertia die reſurget, gaudere debuerat, & triſtitiam paſſionis reſurrectionis gloria mitigare.*

Quæstio XIII.

Quare Chriſtus in Evangelio mentem ad cælum erigere mandat, cùm Eccleſia nos exhortetur, de terra, & pulvere meminiſſe.

Ait Dominus in Evangelio, quod theſaurizemus in cœlo. 75. Per quod denotat ſapientiſſimus Magiſter, ſe ordinare omnes noſtros ſenſus, & actiones ad cælum eſſe erigendos, ac ſublevandos, ut de ipſis cœleſtibus cogitemus, noſtraſque ibi mentes defixas habeamus; ut jam ſupra dixi *q.* 11. Et ita ait Chryſoſt. in Imperfect. Chryſoſt. hom. 15. *Qui theſaurizat in cælo, ſpem habet in Deo, ſemper, quæ Dei ſunt, cogitat, & meditatur, & non quæ terra.* Quomodo ergo Eccleſia nos exhortatur in die cinerum ad memoriam noſtri pulveris, & terræ: *Memento homo, quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Et ita videtur, quòd Eccleſia vult quòd noſtra memoria non evolet ad cælum, ſed in terreno pulvere inhæreat.

Reſpondeo tamen, quòd nullum eſt efficacius 76. medium, ut mens noſtra erigatur ad cælum, *Memoria mortis animam ad cælum maximè elevat.* quàm hominem recordari, ſe eſſe pulverem, & in pulverem revertendum: ubi primum enim hæc cogitatio mentem ſubjerit, ſtatim ab eo cadet omnis æſtimatio rerum temporalium, ut ſolùm cœleſtia appretientur, ac magni habeantur. Poſtquam Pharao multis plagis extitit vexatus, ait, Deus Moyſi: *Adhuc una plaga tangam Pharaonem, & poſt hæc dimittet vos, & exire compellet, media nocte egrediar Ægyptum, & morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum.* Exod. 11. Exod. 11. num. 1.

num. 1. Sed cur infinita Dei ſapientia diſponit, quòd quando Populus exit de Ægypto ad Terram promiſſionis, tantus planctus pro interemptis abundet in univerſa terra, tot mortuorum cadavera ante oculos objiciantur? Optimè ſanè, ſolâ enim memoria mortis ante conſpectum appoſitâ poteſt egredi à captivitate Pharaonis, & haberi tranſitus ad cœleſtem Jeruſalem; ad æternam quippe beatitudinem memoria mortis maximè diſponitur homo. Albert. Magnus ſerm. 74. *Qui ſe credunt quotidie morituros, certè tales dignos ſe efficiunt, ut ad Chriſti nuptias introire mereantur, quicunque enim mortis ſuæ efficaciter recordantur, ſtudent eſſe patientes, continentes, & obedientes.*

Mortis recordatione tranſitur ad cœlum. Albert. Mag.

77. Magnum omnium rerum temporalium contemptum parit mors ante oculos viſa. Et ab ipſo egreſſu filiorum Iſraël ne diſcedamus. Interfectis primogenitis Ægyptiorum, *urgebant Ægyptij Populum de terra exire velociter*, Exod. 11. n. 33. ſeu, ut habent Septuaginta, *cogebant*. Pagninus, *vim fecit Ægyptus*. Et notandum, quod Dominus dedit gratiam filiis Iſraël coram Ægyptiis, ut eis accommodarent omnia bona. Hujuſmodi bonorum ſpoliatio, aut facta eſt ante mortem. Primogenitorum, ut vult D. Auguſt. *q. 45. in Exod.* aut poſt illam, ut ſentit D. Chryſoſt. *in Pſa.* 135. Sed quomodo Ægyptij urgebant exire homines à quibus videbant omnia ſua aſportari, & ſe expoliatos agnoſcebant? Cur eos non detinent, ut priùs accommodata reſtituant: Dicitur Num. 33. num. 3. *Profecti ſunt de Rameſſe filij Iſraël in manu excelſa, videntibus cunctis Ægyptiis, & ſepelientibus primogenitos.* Inſpecta ſuorum filiorum morte, ita omnia bona temporalia viluerunt apud Ægyptios, ut minimè reluctaverint, quòd filij Iſraël, illis omnibus aſportatis, exirent. Frequentiſſimè mors temporalium contemptum ingerit. Ita ait D. Hieronym. in epiſt. ad Paulinum, *Facilè contemnit omnia qui ſe cogitat moriturum.*

Exod 11. Septuag. Pagnin. Auguſt. Chryſoſt. Num. 33. *Mortis memoria parit verum contemptum.* Hieron. Hieron.

Matth. 6. n. 22. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit.

Ibid. num. 3. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit. Si ergo lumen, quod in te eſt, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt.

VERSIONES.

Syriacus, Vatablus, Pagninus. Lucerna corporis eſt oculus. Si oculus tuus igitur fuerit ſimplex.

Ibid. num. Si oculus tuus fuerit malus.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 11. n. 34. Idem habet.

EXPOSITIO.

Sumpta metaphora ab oculo corporeo, explicat Dominus ſuam admirabilem doctrinam. Nam ſi oculus corporeus fuerit ſimplex abſque admixtione alicujus humoris, aut qualitatis impedientis viſum, totum corpus erit lucidum, quia omnia corporalia officia erunt lucida, itaut ab ipſo operante: corporalis oculi beneficio agnoſcantur: videt enim talis quid agit, quò tendit, quid comedit, aut bibit. *At ſi oculus eſt nequam*, id eſt, malè affectus, vitioſo humore imbutus, totum corpus tuum tenebroſum, erit; quia cùm careas illuſtratione, ac directione oculi, univerſa officia non clarè exerces; ſed operaris, ſicut exiſtentes in tenebris, qui ſe non vident. *Si ergo lumen quod in te eſt,* hoc eſt, ſi lux oculorum, quæ in te eſſe debebat, *tenebræ ſunt*, commutata eſt in tenebras. *Ipſæ tenebræ quantæ erunt.* Quanta in te erit tenebrarum confuſio, cùm lumine careas. Et ita ait hic D. Hilarius. *Quantas, neceſſe eſt, ipſarum in te tenebras eſſe tenebrarum.* Per *oculum* autem parabolicè intelligit intellectum, ut ait Chriſoſtomus *hom. 21.* A corporalibus illud addiſce. *Quod enim oculus corpori, hoc intellectus eſt animæ.* Sicut ergo oculus dirigit corpus; ſic intellectus, ſecundùm ſuum dictamen practicum, animum gubernat. Si ergo lumen intellectus fuerit in te tenebroſum, conſidera, quantæ tenebræ errorum, ac falſitatum in te erunt. 78.

Verus ſenſus. Hilar. Chryſoſt.

79. Tria hic notanda ſunt. Primò, quòd oculus tuus, eſt lucerna corporis tui; ac proinde ipſum corpus dirigat, tamquam ſuum proprium, ſciens, quòd mala corporis, ſeu omnium tuarum actionum perniciem ejus reddunt. Et bene *oculus* Prælatum ſignificat, qui ſubditos regat, tanquam partes ſui ipſius, utque corpus ſuum. Secundò cum Abulenſi; quod *oculus* dicitur lucerna corporis; quia oculus non ſolum videt ad utilitatem ſui ipſius, ſed & totius corporis; & ideo tenetur cavere, quæ noxia ſunt corpori. Tertiò nota cum Hugone, quod non dicuntur *Oculi* in plurali, ſed in ſingulari *oculus*. Quia intellectus debet eſſe unus, & ſimplex in fide, & veritate, ſine duplicitate? Nam ut ait hîc D. Hieronymus. *Lippientes ſolent lucernas videre numeroſas: ſimplex oculus, & purus ſimplicia intuetur, & pura.* Et ita intellectus ſit purus ad verum intelligendum, ut unum intelligat, ac loquatur.

Oculus dirigit corpus tanquàm ſuum proprium. Abulenſ. *Oculus videat ad ſui & corporis utilitatem.* Hugo. *Intellectus ſit purus & ſimplex ad unum.* Hieron.

QUÆSTIO XIV.

Quare Dominus poſt traditam Doctrinam agat de puritate oculorum:

80. Duæ ſunt in hac materia ſententiæ celebres. Prima, per oculum interpretatur intentionem operis; ſecunda verò intellectum, ut latiùs explicabo *quæſtione ſequenti*. Ideo præſentis textus connexio in utraque ſententia eſt enucleanda cum antecedentibus verbis: *Ubi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.*

Prima

81. Prima ſententia per *oculum* hîc intelligit intentionem operis. Et rectè, poſtquam Dominus egit de operibus juſtitiæ, ſcilicet Eleemoſynæ, Orationis, jejunij, commendat rectitudinem intentionis, quæ debet eſſe ad unum, & ideo poſuit exemplum in ſingulari: *Sicut oculus tuus.* Intentio igitur ne tendat partim in mundum, partim in Deum, ſed tota feratur in Creatorem. Et ideo ipſa intentio, ut ait Albertus Magnus, dicitur ſimplex: *Si oculus tuus fuerit ſimplex*, quia non debet habere partes, ut ſecundùm quid propter Deum ſit, & ſecundùm quid propter vanam gloriam, ac lucrum, ut ait Hugo. Et ſtatim poſt data documenta virtutum, Dominus commendat intentionem, quia ab illa omnis operatio ſuam habet perfectionem, atque valorem, & ſine bona intentione perfectum virtutum opus non datur.

Intentio operis una ſit tota in ſuum Creatorem intendens.

Alb. Magn.

Hugo.

82. Secunda ſententia, quam, ut probabiliorem, ſecutus ſum, per *oculum*, intellectum interpretatur. Sed quid habet oculus, ſeu intellectus cum theſauro? Ut poſtquam Dominus tradiderit doctrinam de non theſaurizando in terra, ſtatim ingerat ſermonem de puritate oculorum? Quia ſi oculus ſit à theſauris liber, purus, & lucidus eſt; ſi verò ad illos propenſus, & inclinatus maximè ab illis obnubilatur, & obſcuratur, ne videat. Theophylact. *Hoc dicit*, ſcilicet Dominus, *quod ſi adjeceris animum opum ſolicitudini, extinxiſti lucernam, obtenebraſti tuam animam.*

Intellectus terrenis aptus totum hominem reddit terrenū, & tenebroſum.

Theophyl.

83. Duos celebres judices, gubernatores, ac Sacerdotes habuit Iſraël, Heli, & Samuelem. De Heli ait Scriptura, quòd *oculi ejus caligaverant, nec poterat videre*, 1. Reg. 3. num. 2. De Samuele nil tale dicit Scriptura; immò ejus viſus laudatur *Eccleſiaſt.* 46. *num.* 18. ibi dicitur de eo, *Vidit Deum lucis.* Vterque regni judex ſenex; immò apud multorum computationem, Samuel provectiori ætate moritur. Cur ergo oculi Heli deficiunt, viſus autem Samueli non caligat? Heli rerum temporalium appetitu tenebatur, ut tradunt Petr. Damian. *Epiſt.* 16. quæ dicitur, *Liber gratioſus*, *cap.* 18. & habetur in proprio *tom.* 1. *Opuſculorum opuſc.* 6. Cæſarius Arelatenſis *homil.* 15. Et ita ipſe extitit lenis, & remiſſus in arguendis peccatis, & rapinis filiorum. At Samuel ab omni cupiditate, ac acceptatione munerum fuit alienus, ut ipſe eſt coram omni populo teſtificatus, 1. *Reg.* 12. *à num.* 1. Et ita dicitur de eo Eccleſiaſt. 46. num. 22. *Pecunias, & uſque ad calceamenta ab omni carne non accepit.* Ubi terrenorum deſiderium æſtuabat, terreno pulvere oculi obfuſcati, & excæcati erant: At in animo, in quo temporalia vileſcebant, purus, clarus, & excellens viſus erat.

1. Reg. 3.

Damian.

Arelatenſis.

Eccl. 46.

Temporalia mentem excæcant.

84. Peſſimus Balaam advocatur à Rege Balaac ad maledicendum Populum. Qui de ſe loquens, ait: *Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cujus obturatus eſt oculus: dixit auditor ſermonum Dei, qui viſionem omnipotentis intuitus eſt*, Num. 24. num. 3. Ubi duo fatetur Balaam. Primò, quòd habeat oculum obturatum, ſeu obſcuratum, ut habet Vatablus, ſeu occluſum, ut ex Hebræo legit Lorinus. Secundò, quòd præclaras à Deo habuiſſet viſiones ad denuntianda bona Iſraël. Valde contraria ſunt iſta, vendicare oculos obturatos, ſeu occluſos; & potiri magnis viſionibus. Quomodo hæc cohærent? ac quomodo ſtant? Multas ſolutiones circa præſentem difficultatem affert Lorinus. Illa valde optima ad præſens inſtitutum, quòd quando Rex vocavit Balaam, dicitur: *Perrexerunt ſeniores Moab, & majores natu Madian, habentes divinationis pretium in manibus*, Num. 22. num. 7. Dum Propheta ille, à terrenis exiens; mentem ad Deum elevabat, bonas viſiones habebat. At verò prout cogitationes ſuas ſubmittebat in munera, ac in promiſſa defigebat, obſcurabantur oculi ejus. Rupertus in Num. cap. 21. *Duo prædicta, cujus obturatus eſt oculus, & qui viſionem omnipotentis intuitus eſt, contraria, vel repugnantia ſibi videntur. Nunc autem planum intellectu ſit, quia per propheticam quidem ſcientiam auditor ſermonum Dei eſt, & viſionem omnipotentis intuitus eſt, ſed per avaritiam cor cæcum habet, & in cupiditatem quidem cadit*

Num. 24.

Vatablus.

Lorin.

Propenſio ad avaritiam, & pecunias obcæcat.

Num. 22.

Rupert.

Quæstio XV.

Quid ſignificetur hoc loco per oculum?

Duæ graves ſententiæ ſunt in hac materia. Prima per *oculum* accipit intentionem. Ita D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſerm. Dom. in monte.* D. Gregorius Magnus *lib.* 28. *Moral. cap.* 4. D. Paſchaſius *lib.* 4. *in Matth.* Beda, Rupertus, Albertus Magnus, Hugo, & alij. Nam intentio, veluti oculus, ac lucerna, regit, & gubernat actionem in finem. Et ſi ipſa intentio fuerit bona, & ſimplex, facit totum corpus lucidum, nempe omnem congeriem actionum reddit bonam, & integram. Si autem ipſa intentio fuerit mala, actiones etiam fiunt malæ, atque iniquæ. Et quamvis Dominus in ſuperioribus huc uſque egerit de recta intentione in eleemoſyna, Oratione, ac Jejunio; iterum eam hîc maximè commendat, ac inculcat, tanquam quid maximè neceſſarium; quia ab illa omnes noſtræ actiones informantur, ut bonæ, vel malæ ſint. 85.

Auguſt. Gregor. Paſchaſ. Beda. Rupert. Albert. Mag. Hugo.

Bona intentio totum opus nobilitat.

Secunda ſententia, & mihi probabilior, quam ſecutus ſum in expoſitione, docet per *oculum* interpretandum eſſe intellectum. Ita D. Chryſoſtomus *homil.* 21. & *in Imperfect. homil.* 15. Euthymius, Theophylactus, D. Thomas, Cajetanus, Janſenius, Toletus *in cap.* 11. *Luc. annot.* 79. Maldonatus, Beaulxames; Cornelius à Lapide, & alij. Et ita germana explicatio eſt: Si mens eſt ſana, & pura, ſine ullo errore, ac vitio, etiam exteriora opera ſunt bona, & ſecundùm rectum dictamen, ac legem Dei facta. Ita ait Chryſoſtomus citatus: *Sicut enim poſtquam corpo alium oculorum lumen extinctum eſt, pleraque membra ſuo uſu, ac officio carent, lumine ipſis extincto; ita etiam mente cæcata, innumeris prorſus malis vita noſtra cumulatur.* Unde meritò ait idem Chryſoſtomus *homil.* 18. *in Geneſim*, quòd vera intelligentia, *virtutis eſt ſchola.* Origenes, ac Hugo per *ſeptem columnas*, ſuper quas ædificatur domus Sapientiæ, *Proverb.* 10. *num.* 1. accipiunt ſeptem liberales ſcientias Intellectus, quibus ipſe maximè perficitur, & expolitur. In hac autem ſententia illud maximè notandum, quòd poſt datam doctrinam de operibus Juſtitiæ, ſcilicet Eleemoſynæ, Orationis, & Jejunij, ſtatim Dominus nobis maximè commendat puram, & ſimplicem Intellectus 86.

Chryſoſt. Euthym. Theophyl. D. Thom. Cajetan. Janſenius. Tolet. Maldonatus. Beaulxam. Cornel. Chryſoſt.

Idem.

Vera intelligentia ſchola virtutis.

Prov. 10. Origen. Hugo.

cognitionem, quia hæc maximè conducit ad theſaurizandum in cælo.

87. *Probabilitas ſecundæ ſententiæ.* Hæc ſecunda ſententia mihi eſt probabilior. Nam immediatè antea dixerat Dominus: *Ubi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.* Illud *cor* explicat modò, quod eſt intellectus, qui purius ſi fuerit nullo obfuſcatum errore, ſed ut clarè intelligat, ſecundum rectum dictamen; totum corpus tuum, hoc eſt, ut explicant Albertus Magnus, S. Thomas, Cajetanus, omnis congeries tuarum actionum erit lucida, & bona. (Alb. Magn. D. Thom. Cajetan.) Si autem oculus mentis fuerit avaritia, ac cupiditate terrenorum obcæcatus, totum corpus tuum erit tenebroſum, hoc eſt, omnes tuæ actiones erunt tenebroſæ, & ſine luce divinæ legis. Pravo intellectus errore omnes actiones obfuſcantur, ac deturpantur. Deinde, quia Dominus ab exordio capitis ſermonem habuerat de intentione operis, & poſtea ab illis verbis: *Nolite theſaurizare vobis theſauros*; avaritiam excludit uſque ad finem capitis, ut notat Franciſcus Burg. Cornelius à Lapide. (Franc. Burg. Corn. à Lap.) Et ita ait in ſequentibus verbis: *Non poteſtis ſervire Deo, & Mammonæ.* Non videtur ergo hic congruè iterum interponere ſermonem de intentione, ſiquidem de ea jam egerat, & aliam materiam erat exorſus.

88. (Gloſſa. D. Thom. Hugo.) *Fides lucerna noſtra.* Tertiò exponitur, & moraliter, à Gloſſa, S. Thoma, à Cardinali Hugone, ut per *oculum* intelligatur fides; unde, ſi ſimplex eſt, itaut tendat in Deum, id eſt, non vacillet; facit totas noſtras operationes lucidas, & fulgidas. At ſi ipſa lucerna fidei obtenebratur, noſtræ operationes obſcurantur. (D. Thom.) Quartò cum eodem D. Thoma, per *oculum* ſignificatur Prælatus, qui eſt oculus ſubditorum. *Prælatus lucerna populorum.* Et recole, quod dixi in expoſitione ex Abulenſi, quòd oculus non ſolùm ad ſui, ſed etiam ad totius corporis utilitatem videt. Si ergo Prælati bene diriguntur, plebs tota populi lucet virtutibus. *Secundùm judicem populi, ſic & miniſtri ejus*, Eccleſiaſtici 10. (Eccli. 10.)

89. *Oculorum modeſtia in animum tranſit.* (Salvian. Matth. 5.) Quintò. Si oculus fuerit ſimplex, purus, & modeſtus, totus homo, ac animus erit integritate, ac rectitudine purus, & compoſitus: nam oculorum modeſtia, ac turpitudo maximè refunditur in animum, & cor. Præclarè Salvianus *lib. 3. de Gubernatione Dei*, explicans illa Chriſti verba: *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo*, Matth. 5. num. 28. ſic ait: *Hinc intelligere plenè poſſumus, quàm caſtos nos eſſe, Salvator juſſerit, qui etiam licentiam viſionis abſcidit. Sciens enim feneſtras quodammodo eſſe noſtrarum mentium lumen oculorum; & omnes improbas cupiditates in cor per oculos, quaſi per naturales cuniculos introire: extinguere eas penitus foras voluit, ne intus orirentur, & lethaliter creſcentibus fibris convaleſcerent fortaſſe in animo, ſi germinarent in viſu.* Et poſt pauca ſubdit: *Quàm pura eſt pupilla oculi, tam pura eſt Chriſtiani hominis vita.*

90. *Oculorum modeſtia modeſtum animum facit.* Ad noſtrum intentum ſimplicitas, ac modeſtia oculorum, animi ſimplicitatem, ac puritatem generat, & comprobat. Cùm in ſpeluncam Saul incidiſſet in manus David, à quo facilè poterat occidi; reprimens David proprij animi ſui motus à percuſſione ſe abſtinuit. Poſtea loquens cum Saul ait: *Cogitavi, ut occiderem te, ſed pepercit tibi oculus meus*, 1. Reg. 24. numero 11. (1. Reg. 24.) Cogitatio actus eſt noſtri intellectus, qui dirigit, & gubernat per ſuum dictamen practicum noſtras actiones. Oculus verò tantùm eſt potentia cognoſcitiva, & naturalis, ſpecies viſuales ab objecto accipiens. Quomodo ergo actus intellectus, qui ex ſuo munere habet dirigere, non obtinet ſuum cogitatum, & effectum; ſed potiùs illum oculus præſtat, ut Saul eſſet illæſus, cum tamen potentia viſus illum in hoc haberet imperium? Tanta fuit modeſtia, ac ſubmiſſio oculorum David erga Saulem, tanquam ſuum dominum, ac Regem, ut commodum animum circa occiſionem tranquillaret, atque placaret, ne ipſum, tanquam hoſtem interficeret, ſed potiùs ut Chriſtum Domini veneraretur: illa enim oculorum pietas reverentiam in animum ingerebat. Carthuſianus. (Carthuſ.) *Oculo exteriori reſpexi te piè; & oculus meus interior, utpote ratio, refrenavit iracundiæ motum.* Si oculus exterior pie videt, & oculus interior piè intelligit.

At ſi intemperantia eſt in oculis, facilè ſecum animum rapit. 91. Ait Dominus Moyſi: *Azyma comedetis ſeptem diebus, non apparebit apud te aliquid fermentatum*, Exod. 13. num. 7. (Exod. 13.) Ad quid prohibetur fermentari conſpectus? In lege autem dicebatur: Non comedes azyma; & ſi adderetur nec fermentatum, aliàs qui comederit, exterminabitur de populo, plana erat intelligentia, & nulla difficultas. Sed ad quid apponitur: Non apparebit, non conſpicietur fermentatum? Tanta eſt connexio inter oculorum viſus, & mandatorum tranſgreſſionem, ut idem ferè reputetur, aſpicere rem illicitam, ac actionem prohibitam circa eam exercere. Et ita ait D. Auguſtinus *lib. 10* Confeſſion. cap. 34. (Auguſt.) *Reſiſto ſeductionibus oculorum, ne implicentur pedes mei.*

Quæstio XVI.

Quare Eccleſia cum hoc Evangelio in prima die quadrageſimæ adjungit memoriam mortis?

Eccleſia in hac prima ſolenni die Cinerum cum præſenti Evangelio memoriam mortis nobis adjungit: 92. *Ratio difficultatis.* *Memento homo, quia pulvis es*, &c. his volens ſuos filios ad viam ſalutis perducere. Sed cur ſtatim in hoc exordio non proponit alia efficaciora media, quæ dantur in militia Chriſtiana, verbi gratia, actum amoris Dei, actum contritionis, actum fidei? Cur ad hos actus in limine hujus ſancti temporis nos non exhortatur, ſed ad jejunium, ac ad memoriam mortis? Meritò ſanè: nam noſtrorum malorum origo ex triplici radice pullulavit. Primò ex quadam mortis diſſuaſione, quam Diabolus propoſuit Evæ. *Nequaquam moriemini*, Gen. 3. num. 4. Secundò ex quadam Adami gula: (Gen. 3.) *Deditque viro ſuo, qui comedit*, ibidem. Tertiò ex quo immoderatione oculorum: *Vidit mulier, quòd bonum eſſet ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectúque delectabile.* Volens Eccleſia origini noſtrorum malorum efficax adhibere remedium, diſſuaſioni mortis apponit certam, & veram illius aſſertionem. (*Medium, ut efficaciter operetur, debet eſſe proportionatum diſpoſitioni, ac tempori.*) *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Adami an gulam forti antidoto jejunij excludit: *Cùm jejunatis.* Immoderationi oculorum apponit viſus cautelam. *Si oculus*

lus tuus fuerit ſimplex. Qui enim ſanare affectat, ac vivida medicamina exhibere, non tantùm agit de remedio omnium vehementiſſimo, ſed potiùs de illo, quod decens, & proportionatum eſt morborum origini, ægrotantium diſpoſitioni, tempori, loco ac occaſioni.

93. Joan. 1. Cùm Judæi acceſſiſſent, ut Chriſtum Dominum tenerent, dixit ei noſter Salvator: *Si ergo me quæritis, ſinite hos abire, ut impleatur ſermo, quem dixit: Quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quenquam,* Joan. 18. num. 8. Vult Dominus, ut ſui diſcipuli dimittantur, & non occidantur à Phariſæis, ut adimpleatur verbum dictum, quòd ex diſcipulis eis traditis nullum eorum ipſe perdidit; quod non ſolùm de corporis, ſed etiam de animæ perditione interpretantur S. Thomas, D. Auguſtinus, & ait: *Hoc, quod dicitur, eſt intelligendum etiam quantum ad perditionem animæ, quia Apoſtoli nondum ſic credebant, quomodo credunt, qui non pereunt. Et ideo, ſi tunc exiſſent de hoc mundo, fuiſſent de illis, qui pereunt.* Profuſio propriæ vitæ conſcribi, ac annumerari inter Chriſti aſſeclas, ſocios, & Apoſtolos, ſed valde efficaciter conducit ad ſalutem aſſequendam. Et ob hanc cauſam candidati Martyres glorioſa morte pro Domino occiſi, inſigni laurea triumphant in cælo. Et tamen ſi paſſionis tempore ſimul cum Domino cruciatibus occumberent Apoſtoli, perirent, ac in perditionem abiiſſent. S. Philippus Abbas epiſt. 14. *Ex his, quæ ad ſalvandum Pater ei dederat, quempiam non amiſit, quia occidi eos immature tempore non permiſit.* Interfici in odium Chriſti, efficaciſſimum medium ad ſalutem his erat, qui credunt, ut oportet, ut credunt illi qui ſalvantur. Occidi autem tempore Paſſionis, Apoſtolis erat mors immatura, & eorum diſpoſitioni non erat ſatis proportionatum, cùm adhuc non eſſent multum firmi in fide, nec enim, ut ait S. Thomas, *ſic credebant, quomodo credunt, qui non pereunt.* Ideo divina providentia reſervantur in aliud tempus, nempe poſt adventum Spiritus ſancti, quando ipſi jam tanquam immobiles, ac firmiſſimæ columnæ in fide, & in divina gratia confirmati, chlamide Apoſtolica, ac inſigni martyrij palma ad præclaras cæleſtis beatitudinis ſedes avolarunt.

D. Thom. Auguſt.

S. Phil. Abb.

Applicandum medium tempori, ac occaſioni ac commodatum

94. Semper ex alto dictamine prudentiæ proportionatum medium tempori, occaſioni, ac diſpoſitioni rerum exoptandum eſt. Apparet Deus Abrahamo, & Moyſi. In habitu, forma peregrini Abrahamo ſe exhibet, Geneſ. 18. num. 2. *In flamma ignis in medio rubi*, Moyſi ſe videndum præbet, *Exod. 3. num. 2.* Tam diverſas præſentias Dominus in his apparitionibus aſſumit, cùm tamen utriuſque finis magnam inter ſe proportionem haberet: nam ad Moyſem venit, ut Populum eximat de captivitate Ægyptiorum; Abrahamo autem ſe dat obviam Dominus, ut cum eo agat de altiſſimo Incarnationis myſterio in remedium totius generis humani. Si inter has apparitiones tanta interveniebat convenientia, quomodo externæ circunſtantiæ ita inter ſe diſcrepant? D. Chryſolog. ſerm. 59. *Cùm Abraham velut hoſpes adveniat, invitatus tota dignatione ſuccedit, & divina collatione velut egens ſuſcipit, & acceptat humana. Ad Moyſem igneus Deus glomeratur in rubo, deinde confert facienda cum ſervo.* A Moyſe, diſponit, ſe aſpiciendum in medio ignis, veniebat enim, ut flammâ ſui furoris, ac iræ contunderet ſuperbiam, ac contumaciam Pharaonis. At Abrahamo, forma ſervi indutus, ac multis benignitatis ſignis accedit; nam agebatur ibi de remedio humanæ miſeriæ. Et ſi ſuperbia acrimonia ignis refrænatur; fragilitas tamen humanitate, ac tenera affabilitate reintegratur, fovetur, ac erigitur. Et ita pro apportunitate rei, ac occaſionis diverſimoda media erant eligenda. Vide ſuprà *cap. 2. n. 45. & c. 5. n. 225. & 279. & cap. 7. n. 14. & cap. 14. num. 33.*

Geneſ. 18.

Chryſolog.

Pro diverſitate temporis, diverſum medium eligendum.

CAP. XVII.

Duobus dominis non ſerviendum.

Matth. 6. n. 24. Nemo poteſt duobus dominis ſervire, aut enim unum odio habebit, & alterum diliget; aut unum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſervire, & mammonæ.

VERSIONES.

Syriacus. Aut unum honorabit, & alterum contemnet: non poteſtis Deo ſervire, & mammno uno divitiis.

Pagnin. Euthym. Theophylact. Aut uni adhærebit, & alterum contemnet.

D. Auguſt. lib. 2. de ſerm. Dom. Aut unum patietur, & alterum contemnet.

Arias. Aut unum amplexabitur, & alterum deſpiciet.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 18. n. 13. Nemo ſervus poteſt duobus dominis ſervire; aut enim unum odiet, & alterum diliget: aut uni adhærebit, & alterum contemnet: nõ poteſtis Deo ſervire, & mammonæ.

EXPOSITIO.

DIXERAT Dominus ſuprà num. 19. *Nolite theſaurizare vobis in terra.* 1.
Quod comprobat, ac confirmat triplici ratione. Primò, *Ubi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum,* num. 21. Secundò, *Si oculus tuus fuerit ſimplex,* &c. Nunc adhibet tertiam: *Nemo poteſt duobus dominis ſervire.* Suam doctrinam Dominus, non poteſtate

Res diſponenda, non vi, ſed ſapientia.

pi

poteſtate præcipiebat, ſed rationibus ſuadebat. Communis enim magiſter res, non vi, ſed ſapientia diſponebat, ac conficiebat. Hoc communi adagio, ut notat Chryſoſt. tacitè occurrit Dominus cuidam objectioni, qua avarus tueri ſe poterat; nempe quòd ipſe volebat ſervire mundo, & non abſtinere à Dei obſequio. Hanc cogitationem excludit Dominus: *Non poteſtis duobus dominis ſervire*; diverſa, & contraria imperantibus, ut ait Chriſoſtomus. Nam ſi æquè, & ſubordinatè mandent, facilè eis obſequi poteſt, ut advertit D. Paſchaſius *lib. 4 in Matth.* Et ita unus homo ſervire poteſt patri, & filio, Regi, & præſenti. Denotat Dominus *hîc*, ut docent Interlinealis, Haymon, D. Anſelmus, quòd non poſſumus ſervire Deo, & Diabolo, Religioni, & avaritiæ, ſeu mundo, virtutibus, & vitiis, tanquam contraria imperantibus. Unde nos exhortatur Chromantius, ut conſideret homo ſuam miſeriam, quia cùm ſit creatus, ut Deo ſerviat, per peccatum ſe conſtituit Diaboli ſervum.

Chryſoſt. Idem. Paſchaſ. Interlin. Haymon. Anſelm.

2. *Aut enim unum odio habebit.* Probat ſapientiſſimus Magiſter, quòd unus homo non poteſt ſervire duobus dominis, diverſa imperantibus; nam cùm duo illi domini diſcrepent moribus, & imperatis, fit ut amborum ſervus, ſi ſpontè ſervit, ut ait Cajetanus, ut unum diligat, & alterum odiat; nam amor unius contrarij, odium eſt alterius. At verò ſi cogitur ſervire, neutrum diligit, amor eſt valde ſpontaneus, & non fit à coactione. *Aut enim unum odio habebit*, ſcilicet Diabolum, & hominem iniquum, non creaturam, ut ait Hugo, ſed vitium. *Et alterum diliget*, ſcilicet Deum, ut eſt communis intelligentia Patrum, ac Expoſitorum. Qui verè Deo ſe conſecrat, & ipſum diligit, odio habet mundum, & Diabolum. *Aut unum ſuſtinebit.* Agit de homine addicto obſequio Diaboli. *Suſtinebit*, ſeu *patietur*, durum ſcilicet Diaboli jugum patietur, ut legit D. Auguſtinus, cùm non amore, ſed timore ſerviat. Seu, ut legit Syriacus *honorabit*, quia ſæpè ob timorem multos honoramus. *Et alterum contemnet*, ſcilicet Deum, ac ejus præcepta deliciis, & concupiſcentiis poſtponendo. Et nota, quòd, cùm de averſionis à Deo ſit ſermo, non ait, *odiet*, ſed contemnet; quia cùm Deus ſit ſummè bonus, nulla creatura eum odio habet in affectu, ut notant D. Anſelmus, Carthuſianus, Hugo, & alij.

Cajetan. Hugo. Auguſt. Syriacus. *Sæpe ob timorem multos honoramus.* Anſelmus. Carthuſ. Hugo.

3. *Non poteſtis Deo ſervire, & mammonæ.* Applicat jam ſuperiorem doctrinam Dominus, & infert quandam concluſionem ad præſens inſtitutum: non poteſt ſervire Deo, & divitiis, ſunt enim duo domini contrarij juſſis, & mandatis. Et ideo neceſſe eſt, ut qui adhæret Deo, neget ſervitium divitiis; aut ſi vult duram divitiarum tyrannidem ſuſtinere, Dei obſequium contemnet. Notandum, quòd non ait Dominus: Non poteſtis habere divitias: nam illas habuerunt Abrahamus, Iſaac, Jacob, & Job, ſed damnat, & condemnat, ſervire divitiis, ſeu eſſe ſervum, ſeu captivum divitiarum, ut eſt avarus. Accipe D. Hieron. *Non dixit Chriſtus, qui habet divitias, ſed qui ſervit divitiis: Qui enim divitiarum ſervus eſt, divitias cuſtodit, ut ſervus: qui autem ſervitutis excuſſit jugum, diſtribuit eas, ut dominus.* Idem latè explicat Euſebius Emiſſen. *homil. in Dom. 15. poſt Pentecoſten.* Ille ſervire dicitur divitiis, qui eas, ut ſervus, cuſtodit, ſervat, ac expendere non audet, ſed eis obſequitur, & famulatur. *Dives effectus ſum, inveni idolum mihi*, Oſeæ 12. num. 8. Et Paulus ait: Avarus, *quod eſt idolorum ſervitus*, ad Epheſ. 5. num. 5. Ita enim multi ſervant, & venerantur divitias, tanquam idolum ſuum.

Nullus ſit ſecurus, & captivus pecuniarum. Hieron. Euſeb. Emiſ. Oſeæ. 12. Epheſ. 5.

Quæstio I.

Quare inter hæc quatuor verba primò ponatur odium, ſecundo loco dilectio.

4. Notat D. Antonius Ulyſſiponenſi *in Dominic. 15. poſt Trinit.* quod quatuor verba hic apponuntur: *Odiet, diliget, ſuſtinebit, contemnet.* Unde ait S. Pater: *Si diligis vitam, odis vitam. Si ſuſtines ſuperiorem, contemnes inferiorem, ſcilicet mundum. Et è converſo, diligit te, qualem te Deus fecit: talem enim dilexit te; odit te, qualem tu feciſti te: ſuſtine tuum ſuperiorem, contemne tuum inferius*, ſcilicet mundum. Hæc S. Pater. Sigillatim verba magis explicemus.

Ant. Ulyſſ.

5. Primum verbum: *Aut unum odio habet, &* deinde dicitur, *diliget alterum.* Tamen primum eſt, *odio habet.* Noſtra enim propenſio maximè inclinata in odium, atque malum. Dimiſſo Iſraële ab Ægypto, cùm Pharao magna excandeſceret ira, atque odio, ait de eo Moyſes: *Dixit inimicus: Proſequar, comprehendam & dividam ſpolia, & implebitur anima mea.* Exod. 15. num. 9. Certum eſt apud Philoſophos, quòd omne agens priùs intendit finem, & deinde accedit ad eligenda media: finis hic intentus à Pharaone erat, implere animam ſuam, dividere ſpolia Iſraël inter ſuos, ut ait Abulenſis, utque illa ſuis militibus daret in præmium, ut tradit Joannes de la Haye *in expoſitione.* Perſequi autem, & comprehendere, medium erat ad illum finem. Quomodo ergo medium prius elegit, priuſque ei venit in mentem. *Dixit inimicus, Perſequar, & comprehendam?* Nam, ut ait D. Athanaſius in Apologia pro ſua fuga. *Perſequi Diabolicum eſt inventum, & ab omnibus ille hoc nomine accuſatur.* Pharao indole peſſimus, etiam contra omnem naturæ diſpoſitionem, ad illud primò rapitur, & illud primò intendit, quod odium, & malum importabat, ac diabolicum inventum erat.

Homines in odium propenſi, ac in malum. Exod. 15. Abulenſ. Joan. de la Haye. Athanaſ.

6. Deinde ſecundo loco ponitur aliud verbum, *diliget*, ſcilicet Deum. Notandum tamen eſt, quòd antequam dicatur: Diligat Deum; priùs traditur, Odio habeat unum, ſcilicet diabolum, mundum, & vitia. Ut enim homo dilectioni Dei incumbat, omnique virtuti indulgeat, neceſſe eſt, ut priùs ab anima vitiorum vepres evellat. Interfecto Ægyptio *Exod. 2. num. 12.* Moyſes ad Dei colloquium venit, & vocatur, *Exod. 3. n. 2.* Sed cur non potiùs eum occidit poſt viſam Dei præſentiam, quando jam judiciariam poteſtatem habebat? Alto conſilio totum eſt diſpoſitum. Quia ut Moyſes aſſequeretur Dei familiaritatem, & allocutionem, priùs ei Ægyptius occidendus erat, hoc eſt, mundus cum ſuis cupiditatibus. D. Ambroſius lib. 2. de Abel. cap. 4. *Cùm interficitur impius, Chriſtus infunditur. Et, ubi abominatio aboletur, ſanctificatio cumulatur.* Quod confirmat S. Pater *Numer. 3. num. 3.* ait Dominus: *Meum eſt omne primogenitum, ex quo percuſſi primo*

Ut ad Deum venias, peccata depone. Ambroſ. Num. 3.

primo

primogenitos in terra Ægypti. Ut Deus ſibi conſecraret primogenitos Iſraël, priùs occidit primogenitos Ægyptiorum, hoc eſt, mundanorum. Sic ait S. Doctor. *Cùm renunciatur improbitati, ſtatim adſciſcitur virtus. Egreſſus malitiæ, virtutis operatur ingreſſum, eodémque ſtudio, quo crimen excluditur, innocentia copulatur.* Et confirmat aliis exemplis, ac concludit. *Aliter non ingreditur Chriſtus, niſi ut vitia excludat, quia non cohabitat erroribus.*

Egreſſus malitia virtutis ingreſſus.

Quæstio II.

Quare de dura diaboli ſervitute dicatur, quòd eam homo ſuſtinebit, ſeu patietur?

7. Auguſt. Tertium verbum in textu appoſitum, *unum ſuſtinebit*; ſeu, ut legit D. Auguſtinus, *patietur.* Homo, qui ſe committit mundo, Diabolo, & vitiis, duram eorum tyrannidem ſuſtinet, & patitur. Quot opprobria, calamitates, ac anxietates, in his inveniat, potius experientia comperiuntur, quàm verbis explicari queant. Petunt viri Jabes fœdus à Naas Ammonites. Quibus ille ait: *In hoc feriam vobiſcum fœdus, ut eruam omnium veſtrum oculos dextros, & ponam vos opprobrium in univerſo Iſraël* 1. Reg. 11. num. 11. Naas Diabolum ſignificat, ut tradunt D. Gregorius, Beda, Rupertus, Rabanus, Carthuſianus, Lyranus, Hugo, & alij cum D. Nilo *ſerm. de Aſcetico*, & Petro Damiano *l. 6. Epiſt. 5. ad Abbates, & Monachos.* Qui ita ait. *Naas cum Jabes fœdus aliter dedignatur inire, niſi oculum dextrum paciſcatur eruere: quia quiſquis, vel antiquo hoſti in perverſa ſuggeſtione ſubſternitur, vel mundi hujus inquietis actionibus implicatur, dum ſe tanquam ſuperbo regi turpiter fœderat, neceſſe eſt, ut dextrum oculum, hoc eſt, lumen contemplationis amittat. Et ſic opprobrium in Iſraël ponitur: quia dum à contemplationis arce ad terrena, vel immunda quælibet exequenda devolvitur, conſequens eſt, ut in Eccleſia probroſæ deriſionis obtrectationibus mordeatur.* Qui cum Diabolo, ac mundo fœdus init, ac eorum obſequio mancipatur, lumine oculorum privatur, ut ſuam miſeram conditionem non videat; & in opprobrium, contumeliam, ac deriſionem coram omni mundo datur.

1 Reg. 11. Gregor. Beda. Rupert. Rabanus. Carthuſ. Lyran. Hugo. Nilus Damian.

Qui ſervit Diabolo, omnibus fit in opprobrium.

8. Secundò. Dicitur, quòd homo, qui ſervit mundo, & Diabolo, eorum dominatum ſuſtinebit, & patietur. Per quod denotatur: quòd multas afflictiones, miſerias, ac cruciatus tolerabit homo in mundi, & Diaboli ſervitute. Et meritiſſimè ſanè, quòd ille, qui obſequium Mundo, ac Diabolo præſtat, ab ipſiſmet affligatur, crucietur, ac mille miſerias ſuſtineat. Qui enim indignis defert honorem, juſto Dei judicio, ab ipſiſmet moleſtatur, inſectatur, ac caput ejus peſſundatur, & calcatur. Poſt primorum parentum peccatum ait Deus loquens cum ſerpente: *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius: ipſa conteret caput tuum,* Geneſ. 3. num. 15. Sed quomodo dicitur, quòd ipſa mulier conteret caput tuum? Potius videbatur dicendum, quòd ipſe filius ejus conteret caput tuum. Quod dubium attingens Procopius ait. *De viro, qui non deceptus erat, ſecundùm Apoſtoli teſtimonium, prædicari conveniebat, ipſe conteret caput tuum, vir namque fortior erat, & magis idoneus ad debellandum ac faciliùs præcavere potuit, ſi afferret dolos. At oportebat de infirmiori dici, inimicitias ponam, & ipſa conteret caput, ut fraudi, & dolo nullus daretur locus.* Moraliter locum explico. Diabolus cum muliere agens & immediatè loquens, divinum ei omnino repugnantem, ac improportionatum obtulit honorem *Eritis ſicut Dij.* Optimè ergo ſerpenti in pœnam dicitur: *Ipſa conteret caput tuum.* Nam mulier, ô Diabole, quam indigniſſimè ad altum divinitatis faſtigium extolli te velle in affectu declarabas, ipſa peſſundabit, comminuet, ac confringet caput tuum. Ita enim fieri ſolet, ut ab ipſis, quos immeritò ſublimaſti, ſæpe conculceris; eorúmque aſcenſus, tuus ſit deſcenſus, ac præcipitium. Hæc videant homines, ut ab indignis promotionibus abſtineant, & ita *fraudi, & dolo nullus detur locus.*

Quem indignè ad dignitatem ſublimaſti caput tuum ipſe frangit.

Procop.

9. *Ierunt ligna, ut ungerent ſibi Regem*, &c. *Dixeruntque omnia ligna ad Rhamnum: Veni, & impera ſuper nos. Quæ reſpondit: Si verè me Regem vobis conſtituitis ſub umbra mea requieſcite; ſi autem non vultis, egrediatur ignis de Rhamno, & devoret cedros Libani*, Judic. 9. num. 8. & 15. Ubi obiter ponderandum eſt: *Si verè me Regem conſtituitis;* nam, cùm ſe indignum imperio agnoſceret, putabat, fictitiè honorem eſſe oblatum. Abulenſis. *Non dixit hoc aliqua de arboribus prænominatis, ſed dixit Rhamnus, eo quòd, cùm nullam haberet excellentiam, putavit, quòd non vero corde alia ligna ſumebant eum in regem, ſed illuſoriè.* Sed illud eſt expendendum ad rem noſtram, quòd ait: *Egrediatur ignis, & devoret cedros.* Nonne omnia ligna te regem conſtituerunt, cur cedros vis igne conſumere? Rhamnus eſt valde humilis, & abjectus, ac indigniſſimus imperio; & ideo nihil aliud primò affectavit, quam ſuos promotores primò conſumere, eradicare, ac in nihilum redigere. Gloſſa Moralis. *Per Rhamnum, ait, ſignificantur homines indigni promotione, & graviter pungunt, & ignem diſſenſionis emittunt, quo promotores ſui deſtruuntur.*

Iudic. 9. Abulenſ.

Indignus ſuos promotores interimit.

Gloſſ. Mor.

Quæstio III.

Quomodo peccator audeat, Dei mandata contemnere?

Quartum verbum appoſitum, *Alterum contemnet.* Qui enim mundi deliciis, ac Diaboli lenociniis indulget, contemnit. Divus Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Dom. in monte, cap. 14. *Alterum contemnet, dicit non odio habebit; nullus enim ferè conſcientia Deum odiſſe poteſt Contemnit autem, id eſt, non timet eum: qui quaſi de ejus bonitate ſecurus eſt.* Vilis homo, dum peccat, ac divinam violat legem, ſupremam Dei majeſtatem contemnit. Sed quomodo miſere homo non timet, tantum Dominum aſpernere? Quomodo ejus juſtitiæ timore non percutitur? Agnoſcit peccator ſummam Dei clementiam; ac de ejus bonitate ſecurus in peccandi licentia multam ſibi confidentiam aſſumit, ſeque judicans à præteritorum facinorum pœna immun 10.

10. Auguſt.

Homo ex Dei bonitate ad peccandũ anſam aſſumit.

immunem, in alia ſe præcipitare audet, neſciens, quòd in diem ultionis theſaurizat.

11. O miſera, & deplorata hominum conditio, quod à mera benignitate, ac pietate, qua diſſimulantur aliquando delicta, novam peccandi anſam audeant ſibi arripere. De populo Iſraëlitico conqueritur Deus per Iſaiam *cap. 1. num. 2.* (Iſai. 1.) & ait: *Filios enutrivi, & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me.* Ut Dominus explicaret eorum crimen, culpámque ipſorum declararet, ſat erat dicere, quòd ipſum contempſerint ſupremum Numen, ad cujus venerationem omni jure tenebantur. Ad quid ultrà additur, quòd, ut filij enutriti ſunt, atque exaltati? Pulchrè D. Zeno ſerm. 5. de Iſaia. *Judaicum populum univerſum ſalutis ſuæ omiſiſſe præſidium, divini carminis textus oſtendit, in quo eum non ſeveritas apud omnes condemnat, ſed pietas; & filios appellat, ut exaggeret crimen; exaltatos autem, ut ingratos oſtenderet.* Expende illa verba: *Non ſeveritas condemnat, ſed pietas.* Filij, & exaltati dicuntur, ut eorum miſera conditio exprimatur, quia ipſos condemnat, non ſeveritas judicij, ſed pietas benignitatis, qua abuſi ſunt, ut Dei clementiam illuderent.

Valde durum quos non ſe veritas, ſed pietas condemnat. Zeno.

12. Veniat iterum ille Naas Ammonites. Ait viris Jabes: *In hoc feriam vobiſcum fœdus, ut eruam omnium veſtrûm oculos dextros,* 1. Reg. 11. num. 11. (1. Reg. 11.) Cur crudeliſſimus hoſtis ambos non vult eruere oculos? Si enim hoc feciſſet, crudelior videretur. Cur uno contentus eſt? Petrus Damianus (Damian.) citata Epiſtola 5. ad Abbates. *Notandum,* ait, *quod iniquus Rex, non duos inimicis eruere, ſed unum dumtaxat oculum flagitat: quia ſæpe malignus hoſtis conſentienti ſibi cuilibet reprobo homini potiorem partem ſanctitatis, ac lucidi operis adimit; minorem verò artificioſa quadam ſuæ calliditatis induſtria derelinquit. Ut in eo, quod tollitur, ſit occaſio damnationis, ut pereat, in eo verò quòd remanet, de ſpe fiduciæ præſumatur, ut peccator ad pœnitentiam non recurrat.* Naas Diabolum ſignificat, ut ſatis eſt dictum in hac re, & ut crudelis hoſtis eruit oculum dextrum, hoc eſt, dexteram cognitionem, qua homo poſſit conſiderare Dei celſitudinem timorem, & reverentiam, quam ei omnes exhibere tenemur; & qua etiam valeat miſeram peccati proſpicere conditionem. Relinquit tamen ſiniſtrum oculum, id eſt, ſiniſtram cognitionem, quia nimium fidens de Dei bonitate, peccandi audaciam ſumat, ut majoribus inquinamentis, ac peccatis deturpetur; & de pœnitentia, ut reſurgat, non curet. *De ſpe fiduciæ præſumatur, ut peccator ad pœnitentiam non recurrat.*

Diabolus ſolicitat, ut habeas fiduciam de divina bonitate, ut liberius pecces.

QUÆSTIO IV.

Conferuntur inter ſe quatuor verba proximè relata?

13. *Difficultas quæſtionis.*

AD probandam concluſionem aſſumptam, quòd *nemo poteſt duobus dominis ſervire*, duas explicationes, ſeu duo exempla adducit Dominus; & in unoquoque duo ſunt verba. In prima comparatione ait: *Unum odio habet*; deinde, *alterum diliget*. In ſecunda combinatione primò dicitur: *Unum ſuſtinebit*, ſeu, *patietur*, & deinde, *alterum contemnet*: Unde

ſ

maximè ponderandum eſt, quòd verbo in prima comparatione, *odio habet*, correſpondet in ſecunda, *ſuſtinebit*, ſeu *patietur*. Et verbo in prima combinatione: *diliget eum*, correſpondet ei in ſecunda, *contemnet eum*. Quomodo hæc cohærere, & ſtare poſſunt, quòd qui odit dominum ſuum, ejus jugum patiatur, ſuſtineat, & qui diligit Dominum, contemnat? Quomodo cum odio datur pati, & ſuſtinere, cùm dilectione verò contemptus: Ex D. Chryſoſtomo notat Abuleſis *quæſt.* 178. quod ille, qui odit Dominum, ejus tamen imperium patitur, & ſuſtinet, hoc præſtat ex timore, ac metu pœnæ, quo ſervit. Qui verò diligit; aliquando tamen contemnit: hic ad obſequium Domini amore, vel obligatione beneficiorum inducitur. Non ergo mirum, quò cum odio ſufferentia, ac patientia Domini interveniat, & cùm amore contemptus. Sæpe enim plus homines cogit timor pœnæ, quam amoris affectus, ac beneficiorum memoria. Homo quippe ad ſuum tantùm attendit proprium commodum, lucrum, ſuíque ipſius amorem: ſi pœnæ imminet timor, maximè ſui commodum aſportat, ſi dolorum afflictiones effugiat. At in amore, & obligatione ad alterius, non proprium ibi commodum, ſed alterum, nempe amici, ſeu benefactoris intervenit; & ideo facile quilibet totum hoc contemnit, & parvi facit.

Chryſoſt. Abulenſ.

Plures trahit metus pœnæ, quam amor.

Ait Eccleſiaſticus 1. num. 8. *Unus eſt altiſſimus creator omnipotens, & Rex potens & metuendus nimis.* 14. (Eccli. 1.) Deum Creatorem omnipotentem fatetur: ergo potius debebat exhortari, ut eſſet amandus: quam timendus. Quia beneficium non magis amet, quàm timeat? Et quod majus beneficium dici poterat quàm creationis, qua ex nihilo nos produxit Deus, à quo totum eſſe noſtrum habemus acceptum? Cur ergo Eccleſiaſticus, creatorem timore potius, quàm amare, jubet? Volebat ille, omnes homines ad Dei cultum, reverentiámque adducere, & ideo proponit, non amorem, ſed timorem; & non quemlibet, ſed timorem *nimis*; ſciebat enim, quòd homines plus timore, quàm amore trahuntur, pluſque apud eos prævalet metus pœnæ, quàm affectus amoris, illo enim maximè homines retrahuntur à peccatis, Deique conſecrantur obſequio. Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromat. *Divinè,* ait, *mihi videtur lex valuiſſe, ut metus impenderet neceſſariò, ut cautione, & attentione hoc ſibi pararet Philoſophus, ut eſſet à lapſu alienus, & peccato non affinis.*

Plures timore, quam amore trahuntur.

Clem. Alex.

Egreſſis filiis Iſraël de mari rubro, ait textus Exod. 14. num. 31. 15. (Exod. 14.) *Viderunt Ægyptios mortuos ſuper littus maris, & manum magnam, quam exercuerat Dominus contra eos, timuitque populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moyſi ſervo ejus.* Nunc, cùm vident Iſraëlitæ mortuos, timent, & credunt Domino; & antea cùm egreſſi eſſent ex Ægypto, inter tot mirabilia, atque prodigia, quæ Deus pro eorum patrocinio, ac defenſione erat operatus, cùm ſupra ſe vidiſſent venientes Ægyptios, *Exod.* 14. *num.* 10. Clamaverunt contra Dominum, & Moyſem, in voces deſperabundas erumpunt, & contra Moyſem, increduli fantur, nihil aliud niſi propriam interemptionem cogitantes, ut tradunt Lyranus, Lyppomanus, Abulenſis, Cornelius à Lapide & alij. Inter tam præclara beneficentiæ, ac benignitatis monumenta tam citò diffidit Iſraël; & hic, cùm

Lyranus. Lyppomen. Abulenſ. Cornel.

cadave

Oleaſter. cadavera mortuorum intuetur, timet, & credit? *Timebat*, ait Oleaſter, *ex pœna, & ſupplicio viſo, ne taliter plecteretur, ſi in eadem delicta vel ſimilia incideret.* Et ideo tunc *crediderunt Domino, & Moyſi.* Plures enim timore pœnæ, quam blanditiis amoris trahuntur. Et qui inter amoris ſigna diffidunt; inter pœnæ flagella credunt. D. Auguſt. Epiſt. 5. ad Bonif. *Sunt*, ait, *meliores, quos dirigit amor, ita plures ſunt, quos corrigit timor.*

Plus poteſt timor quam amor.

Auguſt.

Quæſtio V.

Quare homo non poſſit ſervire Deo & Mammonæ.

16. QUATUOR mihi occurrunt rationes principales; ob quas homo non poteſt ſervire Deo, & Mammonæ. Prima ex parte ipſius hominis. Secunda ex parte Dei. Tertia ex parte divitiarum. Quarta ex magna repugnantia circunſtantiarum, quæ in obſequio utriuſque interveniunt. Quæ omnia breviter explico.

17. Alb. Magn. Primò ex parte hominis: Quia, ut ait Albert. Magn. cùm homo ſit unus, non poteſt eſſe diviſus; ac proinde non poteſt tendere, niſi in unum; nec poteſt habere duos fines, ſed unum. Et ita, qui occupatur, ſerviendo uni domino, eum conſtituit finem ſui obſequij; ac proinde non poteſt alteri ſervire, & occupatus totaliter circa unam rem, nõ poteſt alteri vacare, cùm omnes ſuas actiones dirigat ad illam rem, circa quam occupatur. Et ita, qui ſervit Mãmonæ, ſeu avaritiæ, omnes actiones ſuas ponit in congregandis divitiis, ac proinde Deo obſequi non poteſt, nec enim poteſt habere duos ultimos fines, ùt eſt communis omnium vox.

Homo in duos fines, tendere non poteſt.

18. Tertull. Deinde, ut ait Scholiaſtes Tertulliani lib. 4. in Marcionem. *Bene Dominus mammonam veluti dominum quendam cum Deo componit, ut oſtendat eos, qui ſtudio pecuniarum occupantur, vel mortua ſervire, cui maximè deberent imperare.* Sub pedibus hominum ſubjecit Deus omnia, hujus ſæculi divitias, ac bona temporalia: valde ergo durum eſt, ut ipſe pecuniæ ſerviat; nulla enim major miſeria, quàm ſervire ei, cui debebas imperare; & illius jugum ſufferre, cujus imperium tenebas. Poſtquam Jacob impetravit à parte benedictionem, venit Eſau; & cùm agnoviſſet, quod geſtum erat, pro ſua benedictione inſtat ad patrem. *Cui reſpondit Iſaac, dominum tuum illum conſtitui, & omnes fratres ejus ſervituti illius ſubjugavi*; Gen. 27. n. 37. Quod cùm accepiſſet Eſau, ait Scriptura: *Cùmque ejulatu magno fleret*, ſeu, ut habet, *levavit vocem ſuam, & maximè flevit.* Sed quomodo Eſau, qui erat homo durus, ferox, & aſper, atque, ut notat Abulenſis, erat vir magnæ auctoritatis, & ætatis quinquaginta, vel ſexaginta annorum, ita lachrymas effudit, tanquam tener puer pro ſua benedictione, quam pro exiguo pulmento tradidit fratri, parvipendens quòd primogenita vendidiſſet *Gen. 25. n. 32.* Agnoſcebat Eſau, quòd, cùm ipſe in domo patris ſui eſſet ſenior, habebat ſecundùm naturæ leges principatum in juniorem fratrem: dum autem ſe videt illius ſervituti jugoque ſubjectũ, atque addictum, magno dolore percutitur, in fletus, lachrymas, ac clamores prorumpit. Philo Hebræus relatus in Gloſſa, *Eſau*, ait, *non tam cordi erat paterna benedictio, quàm ne frater ſibi præferretur.* Dolebat maximè, juniori fratri ſervire. Nam, ut ait Egeſippus lib. 1. de excidio, *Duriſſimus cruciatus, tuorum ſervorum dominatus.* Ut ſummam, extremamque miſeriam Dominus diceret in Babyloniam, quæ olim dominaverat Hebræis, prædicit, quòd ipſis ſerviret, Iſai. 14. n. 3. *Poſſidebit eos Domus Iſraël in ſervos, & ancillas: & erunt capientes eos, qui ſe ceperant: & ſubjicient exactores.*

V. Ide miſerum ſervire ei, cui imperaſti.

Geneſ. 27.

Abulenſ.

Valde durum ſubjici ſervis tuis.

Philo Hebr.

Egeſip.

Iſai. 14.

19. Secundò ex parte Dei. Quia, cùm ipſe ſit omnium creator, & Salvator, atque omnium ultimus finis, vult coli, & amari ſuper omnia: & non patitur, aliquem ſibi in amore comparari, aut adæquari. Quod in rem præſentem optimè dixit D. Gregor. Magn. 1. Reg. c. 7. *Quia Deus totum hominem condidit, habere eum communem cum adverſario non dignatur.* Cùm ergo homo teneatur, ſe totum Deo, aſcribere, extrema malitia eſt, velle dividi in partes inter mundum, & Deum. Ingreditur Jeſus Zachæi domum, *Et murmurabant omnes quòd ad hominem peccatorem divertiſſet. Et ſtans Zachæus dixit ad Dominum. Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus, & ſi quando aliquem defraudavi, reddo quadruplum. Ait Jeſus ad eum: Quia hodie huic domui ſalus à Deo facta eſt*, Luc. 19. n. 7. Valde mirum, quod Zachæus, in quo tanta inerat charitas, ut dimidium bonorum ſuorum daret pauperibus, & juxta mandatum redderet quadruplum ei quem in aliquo erat defraudatus (ita enim lex præcipiebat) tamen eſſet peccator! Chriſti autem adventu juſtificatur: Qui enim dimidium dabat pro Deo, non juſtus, ſed peccator erat. Ubi verò totam ſuam Chriſto tradit, & condonat domum, jam non peccator, ſed juſtus invenitur. D. Chryſoſt. citatus in catena D. Thom. *Quodlibet autem unitum eſt validum, diviſum autem debile, & ideo bipartit ſubſtantiam*, ſcilicet Zachæus. Vide *cap. 3. n. 34.*

Non eſt ſimul Deo & aliis ſerviendum.

Luc. 19.

Chryſoſt.

20. Tertiò ex parte divitiarum. Quia Mammona, ac divitiæ ita ad ſe cor, ac curas avari attrahunt, ut non ſinant, illa Deo impendi, perfectèque in ipſum dirigi: nam divitiæ dictæ ſunt; eo quòd dividant mentem, ac ad ſe rapiant. Illi duo juſti Abraham, & Loth, amicitia, ac conſanguinitate conjuncti, cùm eorum ſubſtantia nimis creſceret *Non eos poterat capere terra, ut habitarent ſimul*, Gen. 13. n. 6. Unde propter contentionem inter eorum paſtores; diviſi, ac ſeparati ſunt in diverſas terras, Ubi enim dabantur divitiæ, valde conſequens erat, ut diviſio interveniret. D. Ambroſ. lib. 1. de Abrahamo. *Non capiebat illos terra habitare ſimul, quia nimirum divites erant. Sæculare vitium, ut divites terra non capit, nihil enim ſatis eſt divitum cupiditati. Quanto ditior quis fuerit, tanto avidior ad poſſidendum eſt. Extendere agri terminos cupit, & vicinum excludere.*

Divitiæ dividunt cor à cæteris, & ad ſe rapiunt.

Geneſ. 13.

Ambroſ.

21. Quartò. Hæc impoſſibilitas non provenit ex ſola occupatione in ſervitio utriuſque, ſed ex repugnantia circumſtantiarum; quia Deus, & divitiæ in contrarium trahunt. Nam Deus movet ad ſuperiora ſibi ſervientem; hoc eſt, qui ſervit Deo, cogitat de cœleſtibus, & terrena omnia in oculis ejus vileſcunt, omniaq; ſua pro Deo tribuit, vel ſaltem dare deſiderat. Divitiæ verò ad inferiora inclinant; & quis eis ſervit, ſemper cogitat de terrenis, & hæc ſunt ei pretioſa nimis, pro iiſque acquirendis omnia contemnit. Hanc diverſitatem ponderat D. Chryſoſtom. hom. 59. in Joann. *Non poteſtis*, ait, *ſervire Deo, & Mammonæ, quæ contraria Chriſto præcipit. Siquidem Chriſtus dicit:*

Deus ad ſuperiora, divitiæ ad inferiora inclinant.

Chryſoſt.

cit, indigentibus Mammona, Rape ab indigentibus. Ille, pius eſto, & manſuetus; hæc, crudelis, & immanis.

Quanta diſtantia inter ſervire Deo, & mundo.

22. Contrarietates, diverſitateſque multas inter Deum, & Mammonam ponderat optimè, atque diſcribit D. Bonavent. in præſenti ſermon. 1. in Dom. 14. poſt Pentecoſt. *O quàm diſſimiles*, ait, *ſunt iſti duo domini, Deus, & Diabolus. Primus enim eſt ſuaviſſimus, juxta illud: Suavis eſt Dominus univerſis,* Pſalm. 544. n. 9 *Secundus crudeliſſimus, teſte Propheta: tradam Ægyptum in manu dominorum crudelium,* Iſai. 19. num. 4. *Deo ſervitur, flendo per pœnitentiam, Diabolo, ridendo per laſciviam. Unde ait Chriſtus Dominus; Plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit,* Joan. 19. num. 20. *Deo ſervitur vigilando in cuſtodia contra Diabolum, Diabolo ſervitur, dormiendo in negligentia contra Dominum. Hinc Apoſtolus ait: Non dormiamus ſicut cæteri, ſed vigilemus, & ſobrij ſimus,* 1. Theſſal. 5. num. 6. *Deo ſervitur, aſcendendo de virtute in virtutem uſque in cælum; Diabolo, deſcendendo de vitio in vitium uſque ad infernum. Aſcendunt montes, & deſcendunt campi,* Pſalm. 185. num. 8. *Et illi quidem aſcendunt uſque ad cælos, & iſti deſcendunt uſque ad abyſſos. Cùm ergo nemo poſſit duobus dominis ſervire, repudiemus alterum, ſcilicet Diabolum, ut ſoli Domino ſerviamus.*

Iſai. 19. — Ioan. 19. — 1. Theſſ. 5. — Pſalm. 183.

Rupert.

23. Præclarè Rupertus *lib. 6. de gloria, & honore filij hominis*, aliam conſiderat hîc contrarietatem. Et ait: *Non poteſtis, Deo ſervire, & Mammonæ. Hi enim ſunt duo domini valde ſibi contrarij ſicut veritas, & mendacium. Mammon autem princeps hujus mundi, falſus eſt dominus, & iniquè dominatur, & omnia mentitur.* In Deo tantum eſt ſumma veritas; in divitiis falſitas, ac mendacium: ergo Deus, & divitiæ contrariantur, ut veritas, & falſitas: ac proinde Deo, & divitiis ſimul homo ſervire non poteſt; nam qui ad veritatem accedit, à falſitate recedit: & qui mendacio incumbit, à veritate ſeparatur omninò. Et inquit Rupertus: *Mammon princeps hujus mundi falſus*, nam apud Idololatras antiquos erat quædam pecuniarum Dea, quæ inter Deos colebatur, cujus meminit Cicero *lib. 2. de natura Deorum*, de qua aliquid dicam *quæſt. ſequenti*.

Inter Deum, & mammonam diverſitas, ut inter veritatem, & falſitatem.

Jacob. 4.

24. Optimè totus hic decurſus confirmatur ex verbis Jacob. 4. num. 4. *Quicumque ergo voluerit amicus eſſe ſæculi hujus, inimicus Dei conſtituitur. Neſcitis, quia amicitia hujus mundi inimica eſt Deo?* Quia verba bene componit cum noſtro textu: *Nemo poteſt duobus dominis ſervire.* Didymus. Et ſic ait: *Qui peccando amat mundum, inimicus Dei eſſe monſtratur; ſicut è diverſo, qui non peccando amicitias apud Deum pietate confirmat, continuò mundi adverſarius invenitur. Unde ſicuti impoſſibile eſt, ſervire Deo, & Mammonæ, ita amicum Dei eſſe ſimul, & mundi.*

Didymus.

Quæstio VI.

Quare hic Chriſtus potiùs utatur nomine Mammona, *quàm alio? Et quid ſit ſervire Mammonæ?*

Hieron.

25. NOMEN *Mammona* valde gravidum eſt ſenſibus. Significat, teſte Divo Hieronymo *hic*, Syriaco ſermone *divitias*. Et, ut contendit optimè Franciſcus Lucas, à radice Syriaca *Mammona* denotat lucrum, ſeu omne id, quod ad ſubſtantiam, ſeu pecuniam pertinet. Cornelius à Lapide vult haberi Hebraicè *Mamon*: & deduci à radice Hebraica *Tamon*, id eſt, *abſcondere*; ac proinde innuuntur divitiæ, quæ in tuto, & ſecreto loco reconduntur, atque occultantur. Divus Irenæus *lib. 3. cap. 10.* Mammonas idem valere dicit, ac cupidum. Scholiaſtes autem Irenæi *citato loco*; Mammona deducitur ex nomine Hebræo *Mum*, hoc eſt, macula; & ex nomine *Hon*, id eſt, opes. Ut *Mammona* idem ſit, ac *macula divitiarum*. Nam ipſæ divitiæ, nimia cupiditate retentæ, ac abſconditæ, in anima maculam generant; erogatæ verò in pauperes æternam comparant felicitatem.

Franc. Luc. — *De Etymologia nominis mammonæ.* — Cornel. — Irenæus. — Scholiaſtes.

Angel. Caninius.

26. Angelus Caninius de nominibus Hebraicis novi Teſtamenti derivat à nomine *Aman*, hoc eſt, firmare, ſeu ſtabilire. Quia divites ſuis opibus firmantur, ac ſtabiliuntur, ut multa contra juſtitiam, & veritatem faciant, atque pauperes opprimant, atque inſolenter vivant. Ubi nò, Clemens Alexandrinus *lib. 7 Stromat.* ait: *Nemo poteſt duobus dominis ſervire*, Deo, *& Mammonæ: non pecuniam dicens, ſic nudè dicit; ſed ſuppeditationem, quæ fit à pecunia in varias voluptates.* Exiſtimat ergo, quod *Mammona* non dicit præcisè divitias, ſed ipſas expenſas, ac ſuppeditata in divitiis, ac voluptatibus indulgendis.

Clem. Alex.

Quid denotet mammona. — Abulenſ. — Paſchaſ. — Albert. Mag.

27. Explicata etymologia nominis Mammonæ, explicandum eſt etiam quid hîc ſignificet. Et tria poſſe denotare, affirmant Abulenſis *quæſt.* 180. Primò accipitur pro avaritia, qua divitiæ congregantur. Secundò, ut docent etiam D. Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* citans D. Irenæum, & idem habet. Albert. Magnus, hoc nomen ſignificat Dæmonem, qui tentet homines de avaritia; quia ſicut datur quidam dæmon, qui principaliter tentat homines de luxuria, & vocatur Aſmodæus, qui occidit ſeptem viros Saræ filiæ Raguelis, *Tob. 3. n. 8.* ita eſt dæmon, qui principaliter tentat de avaritia, & iſte dicitur Mammona. Et ita ait *hîc* Gloſſa: Per *Mammonam* intelligitur Diabolus, qui præeſt divitiis, non quòd poſſit eas dare, niſi quando Deus permittit; ſed quod per eas homines fallit. Tertiò notant aliqui recentiores, quòd *Mammona* poteſt etiam denotare Deum pecuniæ, quam Gentilitas colebat, de qua meminit D. Auguſtinus 4. *de Civitate Dei, cap. 21.* & ait. *Gentiles commendabant ſe Deo honoris, ut honorarentur, Deæ pecuniæ, ut pecunioſi eſſent.*

Gloſſa. — Auguſt.

Hieron. — Auguſt. — Chryſoſt. — Euthym. — Theophyl. — Rupert. — Beda. — D. Thom.

28. Quartò, & valde communiter, per *Mammonam* intelliguntur divitiæ, ut hîc interpretantur D. Hieronymus, Divus Auguſtinus *lib. 2. de ſerm. Dom. in monte cap. 11.* D. Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, Rupertus, Beda, D. Thom. & alij; & qui ſervit divitiis, etiam, ut notant D. Auguſtinus *citatus*, ſua cupiditate implicatur, Diabolo ſervit, & ſæpe etiam in eis congregandis, avaritiæ ſervit, ut ait Abulenſis. Non dixit Dominus divitias, vel opes: ſed Mammonam (ut ad noſtram quæſtionem veniamus;) quia *Mammona*, juxta varias nominis interpretationes, in principio appoſitas, non dicit ſolummodò divitias, ſed primò eas denotat, ut abſconditas in theſauro, ſeu ſecreto loco, ſeu nimia cupiditate retentas, & tunc maculam peccati in anima generant; at erogatæ in pauperes æternam falicita-

Divitiæ reconditæ nocivæ.

tem

tem comparant. In theſauro divitiæ dantur æru-
gini, ac tineæ: in manibus pauperum à corru-
Chryſolog. ptione illæſæ collocantur in cælo. Quod ele-
ganter dixit Chryſologus ſerm. 137. *Ille* (ſcilicet
qui abſcondit veſtes) *ſepelit, non reponit, non cre-
dit diligentiæ, ſed ſepulchris: qui, quod negat pauperi,
dat tineis.* Quod non datur pauperi, ſepulchro,
& tineis datur.

29. *Peſſimum in divitiis ſpem ponere.* Secundò. Angeli explicationi inhærendo,
Mammona exprimit divitias, in quibus firman-
tur, ac ſtabiliuntur divites, ut multa iniqua con-
tra regem, ac juſtitiam agant, opprimendo pau-
peres, & humiles. Et in hoc ſenſu Rodulphus, &
Rodulph. Janſenius. Prov. 10. Janſenius explicant locum Prov. 10. n. 15. *Sub-
ſtantia divitis, urbs fortitudinis ejus: pavor pau-
perum egeſtas illius.* Ita firmantur opibus divites,
ac in civitate tutiſſima, omni murorum, mili-
tumque præſidio cincta. *Væ qui opulenti eſtis in
Sion, & confiditis in monte Samariæ: optimates ca-
Amos 6. pita populorum, ingredientes pompaticè domum
Hieron. Iſraël, qui ſeparati eſtis in diem malum.* Amos 6.
Theodo. n. 1. & 3. Ubi conqueritur Deus de divitibus
Hugo. Ribeyra. purpuratis, ut notant D. Hieron. Theodoretus,
Hugo, & alij. Et ait de eis: *Qui confiditis in monte
Samariæ. Hi ſunt*, ut explicat *ibi* Ribeyra, *divites,
& ſuperbi, qui ſpem ſuam in divitiis, & potentia
collocant.* Et ingrediuntur pompaticè, hoc eſt,
veſtiti auro, & argento. De iis tamen dicitur,
quòd ſunt ſeparati in diem malum, quod mora-
liter poteſt intelligi de die damnationis, ac ca-
ptivitatis æternæ. Sed valde mirum, quòd, cùm
Propheta immediatè antea *cap. 5. uſque ad finem
Amos 5. n. 26.* de graviſſimis peccatoribus, ac Idololatris
ageret: *Portatis tabernaculum Molocho veſtro*,
non comminatur eis tam expreſſam pœnam in
diem malum, ut confidentibus in divitiis affigi-
tur. Meritò ſanè, hoc eſt enim graviſſimum ma-
lum, ut omnibus liqueat, quòd ex repoſitione
ſpei in opulentia divitiarum nihil aliud reſtat,
quam dies ultionis, & damnationis repoſitus,

30. *Divitiæ ad voluptates data, nociva.* Tertiò, juxta mentem Clementis Alexandrini,
non ſolùm dicit divitias nude ſumptas, ſed ipſas
erogatas, ac expenſas in varios appetituum, ac
voluptatum, & delectationum uſus. Ait Angelus
Joanni: *Veni, & oſtendam tibi damnationem me-
retricis magnæ, quæ ſedet ſuper aquas multas, cum
Apoc. 17. qua fornicati Reges terræ*, Apocal. 17. n. 1. Et ſtatim
ait, *Abſtulit me in ſpiritu, & vidi mulierem ſe-
dentem ſuper beſtiam coccineam; & mulier erat
circundata purpura, & coccino, & inaurata auro,
& lapide pretioſo, & margaritis*, num. 3. Totus eſt
Angelus ad oſtendendam mulierem damnatam.
Ad quid ipſa apparet tota deaurata, & lapidi-
bus pretioſis exornata? Quando aliquis dam-
natus in publicum prodit conſpectum, totus eſt
indutus lugubri, ac ſqualido pœnitentiæ habitu.
Si iſta mulier damnata manifeſtabatur, ad quid
Qui divitiis, voluptatique indulget, pereat. omni ditiſſima ſupellectili circundata incedit.
Meritò ſanè. Nam in ipſamet divitiarum opulen-
tia, tota in ornatu ad delectationes, & volupta-
tes expanſa, atque data, ut cum omnibus Regi-
bus terræ fornicaretur, ibi damnationis præco
alta voce proclamabat mulierem damnatam ad
omnem congeriem tormentorum. Accipe ele-
Tertull. ganter Tertullian. *lib. de cultu fœminarum, cap.* 12.
de hujuſmodi mundanis divitiis loquens. *Quid
munus habent infeliciſſimæ illæ publicarum libidi-
num victimæ. Illa civitas valida ſuper plurimas
aquas præſidet, cùm proſtitutæ à Domino appella-
tionem meruiſſet, quali habitu appllationi ſuæ com-
parata eſt? Sedet certè in purpura cum coccino, &
auro, & lapide pretioſo, quæ maledicta ſunt, ſine
quibus non potuit maledicta, & proſtituta deſcri-
bi.* Expende ultima verba Sine vanitate uſus di-
vitiarum non potuit ejus maledictio deſcribi,
in quibus ejus damnatio erat conſcripta.

Ex his ergo ſatis patet totius quæſtionis ſo- 31.
lutio. Non dicit Dominus divitias, ſed Mammo-
nam, quia divitiæ, ſecundùm ſe, poſſunt eſſe bo-
næ, ſi ad bonos uſus applicentur, ut illis uſi ſunt
Abraham, Iſaac, Jacob, & Job. Qui verò opes,
ac divitias poſſidet ad malum medium, & finem,
ut ſatis eſt explicatum, hic perit, damnatur &
non poteſt ſimul Deo, & Mammonæ ſervire.
Pulchrè notavit Anſbertus in ſuprà citata mu- Apocal. 17.
liere *Apocal. 17. num. 3.* dicitur quòd *circundata
erat purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapi-
de pretioſo.* At de muliere forti, ac ſponſa Chriſti:
Stragulatam veſtem fecit ſibi, byſſus, & purpura Prov. 31.
indumentum ejus. Proverb. 31. num. 21. Et Pſalmi- Pſalm. 44.
ſta 44. num. 10. *Aſtitit Regina à dextris tuis in
veſtitu deaurato, circundata varietate.* Sed quo-
modò fieri poteſt, quòd dum proponitur dam-
natio meretricis, dicitur circundata purpura, &
inaurata auro, & ſponſa Chriſti, cùm exornata
deſcribitur, byſſo, & purpura induta, & inaurata
auro narratur? Divitiæ meretrici damnationis *Divitiæ in malum uſum mortifera, in bonum ſalutifera.*
præcipitium; nam inde dabatur aditus ad lu-
xuriam, ac licentioſas voluptates, & ita dicun-
tur, Reges terræ cùm ea fornicati: mulieri verò
forti decus, & fulgor meritorum, nam inde ra-
diabat charitate in cultum Dei, & in ſubleva-
men pauperum, & egenorum. Et ita *omnes dome-
ſtici ejus veſtiti duplicibus: manum ſuam aperuit in-
opi, & palmas ſuas extendit ad pauperem*, ibi-
dem num. 20. Quod notavit Anſbertus: *Illa, quæ* Anſbert.
*reproborum mala ſignificant, ſignificant bona ele-
ctorum; cùm & ea, quæ in parte Eccleſiæ deſignent
reprobi ſe habere contendant, de hac meretri-
ce dicitur? Mulier erat circundata purpura, &
coccino, de ſponſa verò Chriſti Salomon loquitur,
dicens: Byſſus, & purpura indumentum
ejus.*

Matth. 6. n. 25. Ideo dico vobis: Ne ſo-
liciti ſitis animæ veſtræ,
quid manducetis, neque
corpori veſtro, quid in-
duamini. Nónne anima
plus eſt quam eſca: &
corpus pluſquam veſti-
mentum.

VERSIONES.

Syriacus. Propterea ego dico vobis,
ne ſoliciti ſitis animæ
veſtræ, quid eſuri ſitis,
& quid bibituri, nec cor-
pori veſtro, qua re ſitis
induendi.

Vatablus. Ne ſoliciti ſitis pro vita
veſtra, quid edatis, &
quid bibatis: neque

pro corpore veſtro, quid induamini: Nonne vita plus eſt, quàm cibus?

Arias. Ne anxiemini.

Syriacus in Lucam. Quandoquidem anima præſtantior eſt cibo, & corpus indumento.

Alter Textus.

Lucæ 11. *n.* 22. Dixit ad diſcipulos ſuos. Ideo dico vobis, nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ, quid manducetis: neque corpori, quid induamini. Anima plus quàm eſca, & corpus plus quam indumentum.

EXPOSITIO.

32. Chryſoſt. *Connexio verborum.* RECTE D. Chryſoſtomus *homil.* 22. hanc ſententiam connectit cum ſuperioribus: *Non poteſtis ſervire Deo, & Mammonæ*; & inde infert: *Ideo dico vobis, ne ſoliciti ſitis.* Ac ſi apertè dicat. Nimia ſolicitudo de temporalibus, de veſtitu, & cibo, ad mammonam pertinet; qui ergo Deo ſe dedicare optat, ab ea ſe abſtinere debet, ut Deo ſervire valeat. Paſchaſ. Nam, ut bene ait D. Paſchaſius lib. 4. in Matth. *Solicitum eſſe pro temporalibus, ſervire eſt; & ideo, ne ſervi ſitis pecuniarum, prohibeo ſolicitudinem genere cibi, aut veſtimentorum.* *Solicitudo divitiarum ſervitus eſt.* Et ita docet Dominus, ut ſui liberi ſint à ſervitute, ac cura divitiarum, ut ſolis ſint cœleſtibus rebus dedicati.

33. Abulenſ. *Ne ſoliciti ſitis.* Damnat Dominus immodicam temporalium ſolicitudinem, ut notat Abulenſis, & clariùs dicam quæſt. ſequenti. *Animæ veſtræ*, id eſt, pro anima veſtra; *quid manducetis*; non quòd anima indigeat cibo, ſed ut ait Chryſoſtomus *citata homil.* 22. Euthymius. Theophylactus, quòd anima in corpore ſine cibo non valet permanere. Seu, ut ait D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſerm. Dom. in monte, c.* 15. D. Thomas, Hugo, & Cajetanus, *anima* more Hebraico ponitur pro vita; & ut etiam legit Vatablus. Tamen graves Recentiores, ut Barradas, tenent, quod accipitur pro ipſa anima, & non pro vita. Fundantur, quia verbis ſubſequentibus ſic accipitur: *Nonne anima plus eſt, quàm eſca.* Et duas Dominus commemorat hominis partes, animam, & corpus, quarum fecerat mentionem. Et tunc ait Chryſoſtomus citatus, *non quia anima indigeat cibo, ſed juxta communem hoc eſt morem locutus.* Et hoc ſanè prudentis eſt magiſtri. Deinde. Anima præeſt corpori, ipſumque gubernat; optimè ergo indigentia corporis de anima dicitur, nam inferioris egeſtas, fit & ſuperioris neceſſitas.

Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Auguſt. D. Thom. Hugo. Cajetan. Vatablus. Barradas. Chryſoſt. *Egeſtas inferioris neceſſitas ſuperioris.*

34. Syriac. Hieron. *Quid manducetis.* In aliquibus codicibus, verbi gratia, in Syriaco, ut notat Hieronymus, additum eſt: *Neque quid bibatis.* Sed Interpretes ex radice Græca in noſtra vulgata illud non appoſuit. Et propter duo non exprimitur potus. Primò, ut ait Albertus Magnus. Quia potus ſub nomine cibi intelligitur, & ad ipſam eſcam, ejuſque diſpoſitionem, ac coctionem ordinatur. Secundò, ut ait Abulenſis, ſolicitudo datur de eo; quod eſt difficile haberi: potus facile, & ſine labore invenitur; cibus verò ſine labore non comparatur.

Alb. Magn. Abulenſ.

Nonne anima plus eſt. Multis argumentis probat Dominus, ſuos diſcipulos non debere eſſe ſolicitos de eſca, ac veſtimento, ut dicam *quæſt.* 8. Nunc primam ponit. Et hæc ſententia reddit hunc ſenſum, ut explicant Chryſoſtomus *homil. in Imperfecto.* D. Hieronymus, S. Antonius Ulyſſiponenſis *ſerm. in Dom.* 15. *poſt Pentecoſtem.* Anima plus eſt, ſeu pretioſior eſt, quàm eſca; & corpus pluſquam veſtimentum: qui ergo ſine veſtra ſolicitudine dedit, quod majus eſt, ſcilicet animam, & corpus; dabit etiam, quod minus eſt, ſcilicet eſcam, & veſtimentum. Qui enim dedit vobis vitam, dabit neceſſaria ad illius conſervationem. Alienum eſt à divina benignitate, beneficia elargiri, & in eorum deficere conſervatione, *quamdiu vult eſſe, quod fecit*, ut ait Chryſoſtomus *citatus.* 35.

Chryſoſt. Hieron. Ant. Ulyſſi. *Qui dat beneficia, conſervare debet.* Chryſoſt.

Illud tamen hîc eſt advertendum, quòd, quanvis per eſcam cibus materialis intelligatur, tamen Palatius *hoc loco*, & Benedictus Fidel. *in ſuo lib. de ſacra Euchariſtia in Pſalm.* 22. *verſu.* 2. *Theoremat.* 1. per *eſcam* moraliter ſacram Euchariſtiam interpretantur. Sed tunc urget difficultas, quomodo anima dicatur pluſquam illa diviniſſima eſca; nam anima noſtra, entitate ſua, inter ſubſtantias ſpirituales, in humili gradu reponitur, in ſacra Euchariſtia eſt Deus, qui eſt ſuper omnia entia? Reſpondet Palat. *Planè ſicut placuit tibi miniſter noſter eſſe, & inter nos verſari, non ſicut qui major eſt, ſed ſicut qui miniſtrat: ita placuit hac ratione minor videri, quòd cibus noſter eſſes.* Summa Dei benignitas, ac miſericordia, cum nobiſcum verſaretur in terris, non dedignatus eſt, ſe nobis exhibere miniſtrum; nunc verò reſidens in cælo animarum noſtrarum cibus effectus, quodammodo infrà nos ſe demittens ac humilians, nobis vitam, & ſalutem ſpiritualem, omniaque cæleſtia dona miniſtrat. Ipſe dixit: *Anima plus eſt quàm eſca.* 36.

Palat. Fidel. Palatius. *Summa Chriſti benignitas in ſacra Euchariſtia noſtram ſalutem miniſtrat.*

Quæstio VII.

Quare Dominus tam ſtrictè nobis vetet ſolicitationem circa eſcam, & veſtitum?

DOMINUS nobis intercludit ſolicitationem circa temporalia, & tamen nobis eſt agendum de his, quæ ſunt neceſſaria ad vitæ ſuſtentionem. Et hac de cauſa Paulus teſtatur de ſe, laboraſſe ſuis manibus: *Ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum ſunt miniſtraverunt manus iſtæ*, Actor. 20. n. 34. Et Chriſtus D. admiſit in Collegio Apoſtolico loculos, in quibus aliquid reſervabatur ad uſus neceſſarios, *Joan.* 13. *num.* 28. 37.

Difficultas quæſtionis. Actor 20.

Pro ſolutione hujus difficultatis advertendum eſt ſolicitudinem diſtingui à providentia, & cura. Solicitudo dicit quandam animi anxietatem, atque angorem circa eventum alicujus rei, procedentem ex dubitatione, ac incertitudine talis 38.

Quid ſit ſolicitudo Quid providentia.

eventus; trahentem, & moventem omnes cogi-
tationes, curas, & ſenſus, ac vehemens ſtudium
circa talem rem, & ita detinet animum, ut non
ſinat aliis rebus attente vacare. Providentia au-
tem, & cura conſulit de futuro abſque animi
perturbatione, & anxietate.

Non vetat hîc nobis Dominus curam, &
39. providentiam circa noſtrum alimentum, non
enim miraculoſam à Domino ſuſtentationem
expectare debemus; & ideo omnium Dominus
ad uſus neceſſarios in Collegio ſuo loculos ad-
Prov. 6. miſit. Et Salomon *Proverb. 6. num. 6.* ait: *Vade
ad formicam, ô piger, & conſidera vias ejus; &
diſce ſapientiam. Parat in æſtate cibum, & congre-
gat in meſſe, quod comedat.* Illa verba, *Conſidera
vias ejus*, legunt Septuaginta: *Æmulare vias
Septuag. ejus.* Providentiam autem formicæ imitari, mul-
Baſil. tis nos exhortantur D. Baſilius *in Hexaëmeron.
Chryſoſt. homil. 9.* D. Chryſoſt. *ſerm. de Pentecoſt.* D. Ambroſ.
Ambroſ. *lib. 6. in Hexaëmeron. cap. 4.*

Secundò. Non vetat Dominus laborem pro-
40. curandi cibum, ſatiſque neceſſaria ad vitæ ſu-
ſtentationem, ut hanc Domini ſententiam vo-
luerunt interpretari Euchitæ, aſſerentes, ſemper
eſſe orandum, & nunquam laborandum. Contra
August. hoc ſcripſit D. Auguſt. *librum de operibus Mo-
nach.* Et facilè Hæreticorum error refutatur au-
ctoritate Apoſtoli, in principio quæſtionis cita-
tæ. Et 2. Theſſal. 3. num. 10. *Qui non vult opera-
2. Theſſ. 3. ri, non manducet.* Et, ut notant D. Hieron. &
Hieron. D. Paſchaſius *hîc* Adamo dictum eſt: *In ſudore
Paſchaſ. vultus tui veſceris pane tuo.* Unde ait Chryſoſt.
Chryſoſt. homil. 16. in Imperfecto. *Dominus loquens ad
Adam, non dixit: Cum ſolicitudine facies tibi
Deus non panem; ſed cum labore, & ſudore faciei tuæ. Ergo
vult, nos eſſe non ſolicitudinibus ſpiritualibus, ſed laboribus cor-
negligentes, poralibus acquirendus eſt panis: ſicut laborantibus,
ſed laboran- pro præmio diligentiæ, Deo præſtante, panis abun-
tes. dat; ſic dormientibus, & negligentibus, pro pœna
negligentiæ, Deo faciente, ſubducitur.*

Prohibet ergo Dominus ſolicitudinem, quam
41. ſuprà explicavi in hac quæſtione. Et dicit qua-
Solicitudo di- cit quatuor. tuor. Primo animi anxietatem, & perturbatio-
nem. Secundò quandam incertitudinem, & du-
bitationem de eventu. Tertiò curam ſuperfluam.
Quartò quandam inquietudinem, ad ſe trahen-
Animus per- tem omnes cogitationes. Primò vult Dominus,
turbatus non ut in ſuis non ſit animi anxietas, & perturba-
attendit ad tio; nam hæc tollit mentem, & non ſunt atten-
neceſſaria. dere ad ea, quæ neceſſaria ſunt. *Matth. 13. n. 22.*
ait Chriſtus Dominus. *Solicitudo ſæculi iſtius,
& fallacia divitiarum ſuffocat verbum, & ſine
fructu efficitur.* Anxietas, & perturbatio ſæculi
Hieron. *ſuffocat verbum*; hoc eſt, juxta Hieronymum,
Rabanus. Rabanum, Paſchaſium, obruit, & perimit om-
Paſchaſ. ne verbum bonum, ut illud non valeat homo
concipere, nec ad illud attendere; & ita *ſine
fructu efficitur.* Animus enim debet eſſe quietus,
& ſedatus, ut magna cogitet, & agat. Vide *lib.
1. cap. 5. num. 82.*

Secundò excludit Dominus hîc à ſuis dubi-
42. tationem, & incertitudinem cum diffidentia
Spes noſtra in Deo collocan- da. quadam: vult enim, ut in omnibus operibus
noſtris fidem, & ſpem habeamus in ipſum, ut
hîc notant D. Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* & S.
Paſchaſ. Marcus *exercitor. in diſputat. cum quodam cauſidi-
Marc. co.* Quod comprobat ex Paulo ad Philipp. 4. n. 6.
Ad Philip. 4. *Nihil ſoliciti ſitis, ſed in omni oratione, & obſe-
cratione cum gratiarum actione petitiones veſtræ
innoteſcant apud Dominum.* Hoc eſt, non ſitis in
anxietate, ac diffidentia, ſed cum multa ſpe, ut Anſelm.
explicant D. Anſelmus, S. Thomas, & ita peti- D. Thom.
tiones veſtræ innoteſcant apud Dominum, ita
appareant, ut ab ipſo agnoſcantur, ut explanat
ibi Chryſoſtomus. *Has preces*, ait, *agnoſcit* Chryſoſt.
Deus, alias vero ne noſſe quidem vult, hujuſmodi *Oratio ſine*
igitur res precamini, quæ agnoſcantur. Diſponit *ſpe non agno-*
Deus, ut negotiatio, & oratio noſtra ita in ſpe, *ſcitur à Deo.*
ac fiducia fiat, ut ſine hac ſpe etiam ab eo no-
ſtra non agnoſcatur petitio, tanquam ſi cum eo
non eſſet habitus ſermo.

Tertiò Solicitudo dicit quandam nimiam 43.
curam ſuperfluam, quam Dominus hîc excludit *Superflua*
à ſuis. Remigius *in cap. 4. ad Philipp.* ad illa ver- *amputanda.*
ba proximè citata: *Nihil ſoliciti ſitis*; ita ait: *So-
licitudo eſt ſuperflua cura, ſed juſti non debent ſu-
perfluam curam aſſumere de rebus tranſitoriis, ſed
in Domino omnem ſpem habere.* Juxta quod Pſal-
miſta ait. 54. num. 23. *Jacta ſuper Dominum cu-* Pſalm. 54.
ram tuam, & ipſe te enutriet. Idem apertè con- Eccleſiaſt. 2.
ſtat Eccleſiaſtici 2. num. 6. *Peccatori autem dedit
Deus afflictionem, & curam ſuperfluam, ut addat,
& congreget, & tradat ei, qui placuit Deo: ſed
hoc vanitas eſt, & caſſa ſolicitudo mentis.* Ea ſem-
per Domini eſt intentio, ut à ſuis ſuperflua ab-
legentur. Ergo, cùm ſolicitudo dicat ſuperfluam Proverb. 6.
curam, à ſuis amputanda eſt. Et ita illud ſuprà
citatum Proverb. 6. num. 6. *Vade, piger, ad for-* Baſil.
micam, diſce ſapientiam, &c. *parat in æſtate cibum,*
&c. rectè ponderat D. Baſilius *homil. 9. in Hexaë-
meron.* quòd formica habet curam, non ſuper-
fluam, ſed convenientem, ut pro tempore pro-
portionato in horrea congreget.

Quartò. Solicitudo de temporalibus trahit ad 44.
ſe omnes ſenſus, & cogitationes, quæ ideo dete- *Omnes noſtræ*
ſtanda eſt à nobis, ut docet Joannes Caſſianus *cogitationes*
Collat. 23. cap. 5. Nam quamvis nobis ſit labo- *in Deum.* Caſſian. 2.
randum, ut ait Paulus ad Theſſalon. 2. cap. 3. 2. Theſſ. 3.
num. 8. *Fuimus inter vos in labore, & in fatiga-
tione, nocte, & die operantes*; tamen mens noſtra
debet eſſe ab ipſis terrenis rebus ſeparata, & in
Deum affixa, ut in ipſum meditemur die, ac no-
cte, omneſque noſtras ad ipſum cogitationes di-
rigamus. Et ita Petrus 1. cap. 5. num. 7. *Omnem* 1. Petr. 5.
*ſolicitudinem veſtram projicientes in eum, quoniam
ipſi cura eſt de vobis.* In eum igitur ſit omnis
noſtra ſolicitudo, & cogitatio.

Objiciet aliquis, Paulus ait Rom. 12. num. 8. 45.
Qui præeſt in ſolicitudine. Reſpondet D. Tho- Rom. 12.
mas *in Commentario in cap. 4. ad Philipp.* ad illa
verba: *Nihil ſoliciti ſitis*, quòd *ſolicitudo quan-
doquidem importat diligentiam quærendi, quod deeſt,
& hoc eſt commendabile, & opponitur negligen-
tia: & quandoquidem anxietatem animi cum de-
fectu ſpei, & timore de obtinendo id, circa quod
ſolicitatur; & hanc rem prohibet Dominus,* Matth.
*6. & hîc Apoſtolus, quia non debet deſperare, quin
Dominus det neceſſaria, ſed loco ſolicitudinis debe-
mus habere recurſum ad Dominum, & hoc fit
orando; & ideo dicit, in omni oratione petitiones
veſtræ.* Ubi Angelicus Doctor totam noſtram
doctrinam tradit; & antea etiam præmiſerat,
quòd mens noſtra ſit quieta, omnem ſuperfluam
amittens ſolicitudinem.

QUÆSTIO VIII.

Explicantur quædam rationes morales, ob quas Dominus ſolicitationem ſuis perhibet?

46. SUPERIORI difficultate rationem litteralem hujus quæſtionis dedi; nunc tres rationes morales appono. Et primo, ut ait Palatius, Dominus ſpeciatim cum ſuis Apoſtolis, & Prædicatoribus loquitur. Et ita hanc ſententiam referens Lucas ait: *Dixit ad Diſcipulos ſuos.* Cùm ergo diſcipuli ab eo eſſent conſtituti Prælati, Paſtores, ac doctores Eccleſiarum, vult Dominus, ut ſolicitam curam de eſca, ac veſtitu deponant. Nam Prælati, ac doctores ſæcularibus negotiis, ac temporalibus curis implicati non debent, ut ita per ea ab officio ſuo non retardentur: ſed nullam penuriam metuentes (nam cæleſtis Pater ſpecialiſſimam de eis habet providentiam) rectè, & diligenter in ſuo officio exequendo ſe gerant; ne ſe de ipſis Dominus conqueratur. Ezech. 34. num. 8. *Neque enim quæſierunt paſtores mei gregem meum, ſed paſcebant paſtores ſemet pſos, greges meos non paſcebant.*

Palatius. — *Prælati Eccleſiaſtici à temporalium ſolicitudine ſint alieni.* — Ezech. 34.

47. Secundò. Diſcipuli omnia ſua pro Domino abjecerunt, ac reliquerunt, & in poſterum à ſe omnium rerum poſſeſſionem abdicarunt; & inde maximè videbantur expoſiti periculo ſolicitudini eorum, quæ neceſſaria erant ad vitæ alimentum magis, quàm ij, qui res ſuas non dimiſerant: ideo ad eos Dominus hanc ſententiam profert, ut quieto ſtent animo, cùm ſub cura ſint cœleſtis parentis; nam rerum temporalium pro Domino abjectio, magnum eſt omnium bonorum incrementum.

Temporalium pro Domino abjectio, magna negotiatio.

48. Tertiò. Eleganter Tertullianus lib. 4. in Marcionem, *Qui enim nollet curam nos agere animæ de victu, & corporis de veſtitu, niſi qui iſta homini antè proſpexit: & exinde præſtans, merito curam eorum tanquam æmulam liberalitatis ſuæ prohibet.* Deus ita creavit hominem, ut humana vita ſine alimento non poſſit ſubſiſtere. Cur ergo vetat ſolicitudinem eorum, quibus indigemus? Inde hæc ſolicitudo Deo diſplicet, quaſi videatur habere æmulationem, ac contentionem cum divina liberalitate, ac ſi hæc non omnes commoditates homini proſpexerit, neque ſatis copioſè omnia neceſſaria dediſſet: *Meritò curam eorum, tanquam æmulam liberalitatis ſuæ prohibet;* nulla enim poteſt diligentia noſtra liberalitati aſſimilari divinæ, hæc enim abundantiſſimè omnem noſtram ſuperat curam, atque diligentiam evincit.

Tertull. — *Divina liberalitas omnem noſtram tranſcendit curam.*

49. Pulchram dubitationem excitat Theodoretus *quæſt.* 79. *in Geneſim.* Ad quid Deus tam longam rerum tragœdiam præmiſit, ut Jacob à patre benedictionem impetraret, facile hoc fieri poterat, afflante Deo Iſaac, ut Jacobo benedictionem daret, ſicut ipſimet Jacobo inſpiravit, ut regalem Judæ conferret dignitatem, *Geneſ.* 49. *num.* 10. cùm inter natos quartum locum haberet. Ad quid ergo tot rerum ſeries hac in benedictione ordinantur? pater enim eam totis affectibus Eſau dare volebat; nam ideo eum vocat, & ait illi: *Sume arma tua, & egredere foras, cumque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum, ut benedicat tibi anima mea,* Geneſ. 27. num. 75. Deinde poſtea hac de cauſa tot facit inquiſitiones: An Eſau, vel Jacob eſſet, qui cibos afferebat. Et Eſau, cùm eſſet venatione peritiſſimus, diligentiſſimè prædam quærit, & inventa cibos parat. Jacob verò, quamvis aſſuetus, ut habitaret in tabernaculis, priùs invenit, & patri eſcam exhibet, atque benedictionem obtinet. Ad quid in hoc negotio tot rerum complexiones? Jaciebantur electi à Deo Iſraëlitici populi ibi fundamenta; & voluit Deus ibi declarare, quòd divinæ providentiæ liberalitas plus quam quæcunque humana ſolicitudo prævalebat: nam ut Eſau benedictione nobilitaretur: toto affectu parentis pugnabat cura, induſtria, ars, eximiaque diligentia ejus, at Jacob ferè his omnibus deſtitutus, ſpecialiſſima Dei providentia protectus, benedictionem eſt aſſecutus; divina enim providentia omnem noſtrum conatum, atque fervorem maximè ſuperat, atque evincit. Theodoretus. *Ut pateſieret, ait, providentia Dei erga Jacob, non revelavit ipſi Iſaac voluntatem ſuam: quòd ſatis ex eo conſtat, quòd Iſaac omnibus modis conabatur benedicere Eſau; ſed gratia Dei, contra quam putaſſet Iſaac, tranſtulit benedictionem ſuper Jacob, quod etiam intellexit ipſe Iſaac.* Et hac de cauſa Iſaac non ſuo, ſed Dei nomine benedictionem profert: *Det tibi Deus de rore cæli,* infrà *num.* 18.

Theodor. — Geneſ. 27. — *Divina providentia omnem ſuperat humanam ſolicitudinem.* — Theodor.

50. Cùm Apoſtoli Domini in ejus verſantur comitatu, omnia ſua abjecerunt: & tamen, cùm prædicationis cauſa per caſtella, & varia loca mittebantur, nullius rei penuria laborabant. Ideo Chriſtus Dominus eis dixit: *Quando miſi vos ſine ſaculo, & pera, & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, Nihil,* Luc. 22. num. 35. Et tamen, cùm Dominus ab eis diſceſſit, die, ac nocte, laboribus, ac operationibus inſtant. Ad Theſſal. 2. cap. 3. numero 10. 8. *Fuimus inter vos labore, ac fatigatione, nocte, & die operantes.* Et Actor. 10. num. 34. *Ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum ſunt, miniſtraverunt manus iſtæ.* Et tamen cum tanta induſtria, fatigatione, ac labore, ipſe Apoſtolus de ſe fatetur 2. Corinth. 11. numero 27. *In labore, & ærumna, & vigiliis multis, in fame, & ſiti; in frigore, & nuditate.* Sed quomodo fieri potuit, ut Apoſtoli in Chriſti comitatu, omnibus dimiſſis, nullam indigentiam patiantur: at verò poſtea cum labore, ac operatione ſua, ſiti tamen, & fame vexentur? O quantum humanam omnem diligentiam divina providentia ſuperat! Ubi nitet divina providentia, quæ omnia intuetur, nullus apparet defectus, ſed in promptu ſunt neceſſaria omnia. At humana diligentia, cùm omnia prævidere non valeat, multorum penuriam non effugit. Et ideo dum ſunt diſcipuli in ſchola Chriſti, nullam ſuſtinent indigentiam; cùm verò ſuæ curæ committuntur, multis laborant. Euthymius ad cap. 22. Lucæ. *Primum quidem ipſe tenebat illos, non ſinens, ut aliquo egerent propter eorum imbecillitatem. Poſtmodum verò dimiſit illos, ut ſibi ipſis eſſent auxilio. Cùm ergo prohibuit eos habere loculos, & peram, nullo indiguerunt, ut ejus potentiam, ac gratiam agnoſcerent: quando verò permiſit, ut illa haberent, tunc eſurierunt, & ſitierunt.* Theophylactus. *Illorum curam habens,* ait, *faciebat eis omnia*

Luc. 22. — 2. Theſſ. 3. — 2. Cor. 11. — *Ubi noſtra ſolicitudo, neceſſitas: ubi divina providentia abundant omnia.* — Euthym. — Theophyl.

omnia neceſſaria affluere abundè citra eorum curam, nunc autem opus eſt eis, ut curent ea, quæ virorum ſunt, & provideant ſibi ipſis. Operæ enim veſtræ non erant tam faciles, & à labore alienæ: ſed obnoxii eritis fami, ſiti, & multis adverſis. Optimè in confirmationem hujus rei ponderat Albertus Magnus *in hoc cap. 6.* infra ad illa verba: *Hæc omnia gentes inquirunt*, Quòd Prodigus ille *Lucæ num.* 16. dum eſt ſub cura parentis, omnibus abundat; at dum ſuæ providentiæ ſolicitudinique ſe committit, omnium penuria affligitur, atque neceſſitate laborat.

Alb. Magn.

Quæstio IX.

Quare Dominus ſuis dictis tantas adhibeat rationes?

51. *Septem rationes apponit Dominus ad ſolicitudinem excludendum.*

Septem hîc Dominus rationes apponit, ut temporalium ſolicitudinem à noſtris cordibus, atque mentibus amputet, atque evellat. Prima in hoc verſu: *Nònne anima plus eſt quàm eſca, & corpus pluſquam veſtimentum?* Si enim Deus curam gerit animæ, & corporis, etiam illam habebit, de cibo, ac indumento, quod eſt minus. Secunda *verſ.* 26. deſumpta ab avibus, quas Deus ſua providentia curat, & paſcit. Tertia *verſ.* 27. quòd omnis noſtra ſolicitudo caſſa, & irrita ſit ſine Deo. Quarta *verſ.* 28. à liliis, & fœno, quæ Deus creat, veſtit, & fovet. Quinta *verſ.* 32. declarans, quòd hæc ſolicitudo ſit gentium, ſeu paganorum, non verò Chriſtianorum, qui in fide nominis Chriſti ambulabant. Sexta *verſ.* 33. Quòd ad Dei providentiam pertinet dare omnia neceſſaria ad vitam, quærentibus regnum Dei, & juſtitiam ejus. Septima *verſ.* 34. Quòd non ſimus ſoliciti in craſtinum; nam ſufficit diei malitia ſua, ſeu labor ſuus, de quo *infrà*.

52. Alb. Magn. *Quæ ratione fiunt, optimè cum intellectu conjunguntur.*

Quærimus in præſenti: Cur Dominus ſuis dictis tot adhibet rationes, cùm ea, quæ ab ipſo dicta ſunt, majoris ſint auctoritatis, quàm quælibet humana ratio? Reſpondet primò Albertus Magnus, quòd Dominus ponit rationes, non propter ſe, ſed propter nos, quia familiarius conjunguntur intellectui noſtro, quæ humana ratione concipiuntur, quàm quæ ſimpliciter ponuntur, & mandantur. Et ideo tot parabolas dixit Dominus, in quibus humanas propoſuit ſolicitudines. Secundò. Quia hæc ſolicitudo cibum, ac veſtitum comparandi, maximè eſt unjuſcujuſque menti affixa, nihil aliud cogitat homo, niſi quomodo hæc valeat obtinere: & ideo Dominus tot rationes, argumentaque adhibet, ut hanc à nobis ſolicitudinem amputet, atque eradicet.

53. *Res ratione, & non potentia, eſt agenda.*

Tertiò Chriſtus, cùm ſit omnium Dominus, qui ſua ſuprema poterat imperare poteſtate, tot rationes in medium profert, ut cunctis fiat manifeſtum, quòd ipſe, non vi, ac potentia, ſed ratione, & prudentia diſponit omnia, atque gubernat. Effuſo Spiritu ſancto ſuper Apoſtolos, hic variis loquuntur linguis. Et cùm à Judæis, aliiſque multis diverſarum nationum viris audirentur, aliqui ex eis irridentes dicebant, *Quia muſto pleni ſunt iſti*, Actor. 2. num. 13. Eorum falſam calumniam refutat Petrus, alta voce dicens: *Non enim ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt, cùm ſit hora diei tertia.* Quod argumentum multum efficax erat: Judæi, enim, Diebus feſtivis; ut erat illo ſolenniſſimo die Pentecoſtes, non licebat, ante horam ſextam, ſcilicet meridianam, prandium ſumere, neque comedere, ut obſervant Lyranus, Lorinus, adducens Joſephum, & alios. Et Apoſtolus profundiſſimo diſcurſu, multis corroborato teſtimoniis Scripturæ, Pſalmorum, ac Joëlis procedit, ut ignominioſam illam refutaret ſuſpicionem, veritatémque demonſtraret. Sed ad quid Apoſtolus tot, tantáque argumenta in medium producit? Cur ſua non utitur poteſtate, & aliquo oſtenſo prodigio, vel inflicto ſupplicio irriſores coërcet? Majus erat opprobrium, quod ebrij dicerentur Apoſtoli, quàm quòd Eliſæus calvus appellaretur; iſte tamen, auctoritatem ſuam oſtendens, pueros duobus urſis enecat, 4. *Reg.* 2. *num.* 24. Cur ergo Petrus, ut temperantiam, & auctoritatem collegij Apoſtolici oſtendat, ad rationes confugit? Cùm ipſe eſſet paſtor, & Præſul Eccleſiæ, quæ tunc in exordio, ſuaque in infantia erat decrevit Petrus, totum negotium, non poteſtate, ſed ratione peragere; nam homines potentia deterrebat, ad ſe autem ratione alliciens attrahebat. Oecumenius. *Ratione viam illis muniebat ad converſionem; & pœnitentiam.* Viam ad converſionem, non prodigiis, non potentiæ ſignis, ſed rationibus præparabat.

Actor. 2. — Oecumen.

54. Job. 31. *Rex agat ratione, ut æqualis & non potentia, ut Rex.*

Ait Job. 31. n. 13. *Si contempſi ſubire judicium cum ſervo meo, & ancilla mea, cùm diſceptarent adversùm me.* Rex, & dominus erat Job, & tamen cum ſuis inferioribus in arenam deſcendere non recuſabat, ſed cum eis volebat judicio, ac diſceptatione contendere. Cur abſolute non imperabat, ut alij Reges faciunt? ſed omnia diſcuſſis perpenſiſque rationibus diſponebat? Job, virtute, ſanctitatéque inſignis, non poteſtate, ut dominus, ſed ratione, ut æqualis, cuncta peragebat: & cùm potentiam in ratione contineret, certe cunctis Regibus potentior erat. D. Gregorius, lib. 21. moral. cap. 10. *In quo tanta eſt auctoritas regiminis, ut ad ſilentium reſtringantur duces? Tanta humilitas cordis, ut ex æquo ad judicium venire permittantur ancillæ? Ecce apparet miro modo in poteſtate principibus potentior, in certamine ſervis æqualis.* Ex eo quòd in rationis certamine cum ſervis ſe præberet æqualem; cæteris principibus excellentior erat.

Gregor.

Matth. 5. *n.* 26. Reſpicite volatilia cæli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & Pater veſter cæleſtis paſcit illa. Nónne vos magis pluris eſtis illis?

Ibid. num. 27. Quis autem veſtrûm cogitans poteſt adjicere ad ſtaturam ſuam cubitum unum?

Versiones,

Syriacus. Advertite ad volucres cæli, quæ nec ſerunt, &c. Et pater veſter, qui eſt in cælis, alit eas. Nónne

vos eſtis eis præſtantiores?

Vatablus. Intueamini volucres cœli, &c. Nonne vos longè præcellitis illas?

Syriacus.n. 27. Quis autem ex vobis, qui ſolicitus poſſit addere.

Arias. Qui anxiatus poteſt adjicere.

Alia littera, ut teſtatur Hugo. Ad ætatem ſuam.

ALTER TEXTUS.

Lucæ. 12.*n.*24. Conſiderate corvos, quia non ſeminant, neque metunt, quibus non eſt cellarium, neque horreum, & Deus paſcit illos: quanto magis vos plures eſtis illis.

Ibid.num. 25. Quis autem veſtrûm cogitando poteſt adjicere ad ſtaturam ſuam cubitum unum.

Ibid. num. 26. Si ergo neque quod minimum eſt, poteſtis, quid de cæteris ſoliciti eſtis?

EXPOSITIO.

55. SEcundum, & tertium argumentum ponit Dominus cum ſuis exemplaribus rationibus, quæ multum movent. In ſecundo agit de cibo, in tertio de veſtitu: & procedit de minori ad majus. De cibo agens ait: *Reſpicite*, quod magnam habet emphaſim; nam hoc verbum idem valet, ac retroflectere oculos: peccator enim, ob ſui miſeriam, poſt tergum habet, quæ ad ſui documentum, ac ſalutem pertinent. Vide lib. 3. cap. 4. num. 66. *Volatilia cœli*, de minori ad majus procedit Dominus; quia ſi Deus alit aves irrationales, de victu non ſolicitas, quanto magis habebit providentiam de hominibus rationabilibus, Chriſti ſanguine redemptis, ac hæredibus cœlorum. *Non ſerunt, neque metunt.* Rectè ponderat Chryſoſtomus *homil.* 22. Non enim dixit: Reſpicite, quia volant aves, quod nobis certè impoſſibile eſt prorſus imitari: *Sed quòd abſque ſolicitudinis ſuæ præparatione paſcantur, quod nos quoque, ſi volumus, facilè quimus implere.* Deus non vult à nobis impoſſibilia; & ideo non præcipit, ut attendamus ad aves; quod volant, quod excedit noſtram naturam, ſed quòd ſine ſua ſolicitudine paſcuntur, quod à nobis facilè præſtari poteſt.

Quæ ſunt ſalutis, peccator poſt tergum habet.

Chryſoſt.

Deus à nobis, quæ ſunt poſſibilia petit.

56. *Et Pater veſter.* Ait Pater veſter, non illorum, ut advertit D. Thomas, quia propriè pater eſt creaturæ rationalis, ſi quidem homo dicitur per gratiam adoptatus in filium. Et valdè ſignanter dicitur *Pater veſter*, ut agnoſcamus, ſi illis Deus, quorum creator, & Dominus eſt, ad vitam neceſſaria præbet; quanto magis vobis id facturum, quorum & pater eſt: ut ita, inquit Abulenſis, nobis ingerat magnam confidentiam, quia Pater miſeretur filiis, & non poteſt oblivisci illorum; ita Deus, cùm ſit Pater non poteſt ſe continere, quin miſereatur. Pſalm. 102. num. 13. *Sicut miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe. Paſcit illa.* Euthymius. Qui corpus cibo indigens vobis aptavit, ipſius quoque alimentum omnino præbebit. *Et paſcit illa*, ait Carthuſianus per ſuas cauſas ſecundas, tanquam per miniſtros ordinatos, & deſignatos ad hoc. *Nonne vos magis plures eſtis illis*, id eſt, *præſtantiores eſtis illis*, ut habet Syriacus; *ſeu longè illa præcellitis*, ut ait Vatablus, cùm ſitis filij; & hæredes regni cœlorum.

D. Thom.

Abulenſ.

Deus, ut pater miſeretur

Pſal. 102.

Euthym.

Carthuſ.

Syriacus. Vatabl.

Quis autem veſtrûm cogitans. Lucas hæc enarrans addidit: *Si ergo quod minimum eſt, non poteſtis, quid de cæteris ſoliciti eſtis.* Et procedit à minori ad majus. Et oſtendit Dominus, quòd omnis noſter labor eſt irritus, & inanis, niſi Deus aſpiret, & proſperet. Et agit hîc Dominus, ut rectè explicant Cajetanus, Franciſcus Lucas, contra ſolicitudinem multorum de cibo, qui ſerunt, metunt, congregant timentes, ne defectu cibi eorum vita minuatur, atque deficiat. Et probat Dominus ex motu augmenti. Quamvis enim quis ſit ſolicitus omni anxietate, & conatus non poteſt adiicere cubitum unum ſuper ſtaturam ſuam juſtam, & determinatam à Deo: ita etiam vana eſt omnis circa effectum cibi ſolicitudo in motu nutritionis, nulla enim annonæ, opumque congeſta copia poteſt adjicere ad annos tuos diem unum. Ergo ſicut Deo reſervatum eſt augmentum corporis ad ſtaturam juſtam; ita etiam ad eum pertinet, conſervare, ac perdurare vitam uſque ad metam ab ipſo ordinatam, ad quæ, tanquam providus pater, neceſſaria miniſtrat. 57.

Cajetan. Franc. Luc.

Omnis noſtra ſolicitudo vana, niſi Deus favens

Advertit autem Euthymius, hîc potius dici cubitum, quàm digitum, vel palmum, quia per cubitos ſolet fieri hominis menſura: nam quilibet homo, rectè, & aptè compoſitus, tot habet cubitos ſuos in altitudine quot in latitudine, ſi expanſis brachiis apponatur. Atque ita ex hac ratione fit, ut homo ſit quadratus, cùm æqualem habeat longitudinem, ac latitudinem, ut ita in virtute, conſtantia, ac perſeverantia, quadratus, firmus, ſolidusque ſit. 58.

Euthym.

Homo ſit in ſuis actionibus conſtans.

QUÆSTIO X.

Quare Dominus potiùs adducat in exēplum, non homines illuſtres, ſed aves cœli?

UT Dominus explanaret divitias bonitatis divinæ, ac amplitudinem ſuæ infinitæ providentiæ, quæ homines paſcit citra omnem eorum ſolicitudinem, non adducit in exemplum Iſraëlem per quadraginta annos alitum in deſerto *Deuter.* 8. *num.* 3. & 4. non Eliam, non Joannem Baptiſtam, aut ſimiles heroas, ſed cœli aves. 59.

Ratio difficultatis.

Rectè reſpondet primò D. Chryſoſtomus *homil.* 22. Cùm hominum proponere poſſet exempla 60.

Chryſoſt.

pla, Moyſem, & Eliam, & Joannem, cæteroſque proferre, qui eorum ſimiles de victu non fuerunt ſoliciti. Ut magis audientium conſcientias verberaret, *de irrationalium illos ſecuritate memorari. Si enim juſtos illos memorare voluiſſet, dicturi iſti continuo fuiſſent, nec dum ad eorum virtutis cacumen aſcendimus. Nunc verò eis cœli volatilia proponens, omnem prorſus occaſionem hujuſmodi contradictionis incidit.* Si Dominus illos viros adduceret in medium, ſtatim auditores facilè reſponderent, quòd illorum virtutes non habebant nec per ſimiles eorum favores à Deo promerebantur. Ut Moyſes quadraginta diebus eſſet ſine cibo jejunus. Elias paſceretur à corvis; Joannes ita eſſet auſterus, ut de eo dicatur: Venit Joannes, nec manducans, nec bibens. Ut ergò Dominus omne impiis amputaret ſubterfugium; omnemque objectionem præoccuparet, de avibus adducit exemplum; quæ ſine ſua ſolicitudine paſcuntur, ut ita eos magis verberaret; ac confunderet, ut ait Euthymius, exemplo irrationabilium animalium.

Impiis omne ſubterfugium amputandum.

61. Chryſoſt. Eccleſ. 11. Prov. 6. Jerem. 8. Secundò idem Chryſoſtomus ad propoſitam difficultatem reſpondens: *In hoc quoque legem imitatus antiquam: nam vetus quoque lex & ad apem, Eccleſiaſt. 11. num. 3. ad formicam. Proverb. 6. num. 6. homines remittit, & ad turturem aliquando, & ad hirundinem, Jeremiæ 8. num. 7.* In tradenda ſua doctrina à volatilibus aſſumit Dominus exempla, antiquam legem imitatus, quæ multa documenta præbet, irrationabilia animalia nobis objiciendo, citato loco Proverbiorum: *Vade ad formicam, piger diſce vias ejus;* ut hoc fieret in noſtram eruditionem, quòd ſemper probata dicta, & facta majorum, ac antiquorum ſequamur, ac imitemur, & ab eis non declinemus: nam in approbata via, ſecuritas eſt; in nova periculum. Vide ſuprà *cap. 12. num. 29. 30. & 31.*

Majorum facta ſequenda.

62. Euſeb. Tertiò. Euſeb. Emiſſenus homil. in Dom. 15. poſt Pentecoſt. *Si igitur*, ait, *ea, quæ propter hominem facta ſunt, & quæ ad ipſius comparationem, aut parva, aut nulla ſunt, ſine labore, & ſolicitudine Deus, omnipotens paſcit, quanto magis eos non derelinquet, qui ad ejus imaginem facti, ejus gratiæ ſunt reconciliati.* Si magna ſua providentia Deus alimenta præbet, ac paſcit animantia bruta, quæ ad obſequium hominis ſunt creata; quantò magis non deſeret, ſed alimoniam homini ſuppeditabit, quem in tanto condidit honore, tantaque gratia inſignivit? Quos enim Deus condecorat, non derelinquit, ſed ſemper ad majora promovet.

Qui attendit ad parva, à fortiori & ad magna.

63. Theophyl. Quartò. Theophylactus. *Potuiſſet afferre in exemplum*, ait, *Eliam, & Joannem, & meminit avium, ut admoneat, nos etiam illis brutiores eſſe.* Homo omnium creaturarum Magiſter, ac dominus conditus eſt à Deo; tamen ita per peccatum à ſuo honore decidit, ac inſipiens factus, ut jubeatur multa diſcere, ac documenta accipere ab animantibus irrationalibus: nam per ſuum peccatum eis brutior factus eſt. Jeremiæ 8. num. 7. *Milvus in cœlo cognovit tempus ſuum; turtur, & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus adventus ſui: populus autem meus non cognovit judicium Domini.* Comparat eos parvis aviculis, ut ait D. Hieron. & dicit, deteriores factos eſſe, ut Iſaias de inſipientibus animalibus teſtatur cap. 1. num. 3. *Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, & populus meus non intellexit.* Non comparat eos cani, ſed his duobus animalibus, quæ ſunt valde inſipientia, ut notat D. Hieronymus. Et ait: ego eos adoptavi in filios, & feci populum peculiarem, & partem meam, ac funiculum hæreditatis meæ, appellavitque eos primogenitos: illi autem ne hoc quidem fecerunt, quod bruta faciunt animalia, ut beneficiis vincerentur, & intelligerent paſtorem, ac nutritium ſuum.

Homo per peccatum inſipientior & deterior brutis.

Jerem. 8. Hieron. Iſai. 1. Hieron.

64. Geneſ. 7. Ambroſ. Cornel. Ait Scriptura Geneſ. 7. num. 11. quod *menſe ſecundo rupti ſunt omnes fontes abyſſi magnæ, & cataractæ cœli apertæ ſunt.* Unde infert D. Ambroſius, quod diluvium contigerit ingrediente verno tempore, verbi gratia ut computat Cornelius à Lapide, in fine Aprilis; vel in exordio menſis Maii; nam hoc tempus erat ſecundus menſis apud Hebræos; eorum enim annus menſe Martio ſuum habebat initium. Cur ergo aſpirante verno tempore diluvium diffunditur ſuper univerſam terram? Pulchram rationem reddit D. Ambroſius lib. de Noë, & Arca, cap. 14. *Non deeſt terra*, ait, *obſequiis ſuis, non beſtiæ deſunt muneribus ſuis; quæ ſolennes ſolvuntur in partus, ut homini nihil deſit: homo ſolus partibus ſuis deeſt, neſcit auctorem ſuum, à quo omnia ei miniſtrantur; negligit conditorem.* Quando flaveſcunt ſegetes, floreſcunt prata, vites, ac arbores producunt fructus ſuos animalia dant partus ſuos; tunc inundatio aquarum totam ſuperficiem terræ cooperit, ut videatur juſta pœna homini inflicta; nam cùm omnia inſenſibilia, ac bruta animantia ſua munera perſolvant, ſolus homo brutis animantibus deterior factus per peccatum, in obligatione ſibi injuncta deficit, ut ſuum creatorem deſpiciens, non agnoſcat, nec revereatur.

Ambroſ.

Homo pejor brutis.

Quæstio XI.

Quare Dominus adducit in exemplum potius animalia volatilia, quam terreſtria?

65. Albert. Mag. Abulenſ. Ad quæſtionem reſpondent primò Albertus Magnus, Abulenſis. Quia volatilia non quærunt cibos pro longo tempore, nec congregant, & ideo non ſunt tam ſolicita de cibo; ac quædam animalia greſſibilia, tam terrena, quàm aquatica, quæ cibos pro longo tempore conſervant, ut formica, mus montanus, ac multi piſces in ſuis antris. Et ratio differentiæ in his animantibus eſt. Quia natura, juxta uniuſcujuſque conditionem, & indigentiam, dedit eis majorem, vel minorem vim proviſivam. Nam volatilibus major eſt facilitas habendi cibum, quàm greſſibilibus; quia volatilia poſſunt ſe transferre in partes longinquas orbis, ſi hîc non inveniant alimoniam ſibi convenientem, ut ſæpè faciunt. Greſſibilia non poſſunt facile mutare locum; & ita eis natura dedit inſtinctum ad majorem ſolicitudinem, præcipuè cùm inter hæc animalia greſſibilia, quibuſdam ſit motu difficilior, ut patet in formica, quæ, cum ſit tardi motus non valet diſcurrere per loca longinqua.

Deus providet juxta uniuſcujuſque neceſſitatem.

66. Secundò. D. Ambroſius in cap. 12. Lucæ. *Illis*, ſcilicet

Ambroſ.

ſcilicet volatilibus cœli, *Idcirco inelaborati pabuli uſus exuberat, quòd fructus ſibi communes ad eſcam datos ſpeciali quodam neſciunt vindicare dominatu: nos communia amiſimus, cùm propria vindicamus: nam nec proprium quicquam eſt, ubi perpetuum nihil eſt; nec certa copia, ubi incertus eventus. Aves cœli ſpeciale ſibi nihil vindicant, & ideo pabulis indigere neſciunt.* Adducuntur aves in exemplum, quia cibus illis exuberat, faciléque per campos, ac prata inveniunt, abſque eorum magna anxietate; & tamen hujuſmodi cibus ſæpè deficit homini multum ſolicito, & minimè ab eo invenitur. Sed quænam hujus rei cauſa? Avibus, ac hominibus dati ſunt fructus communes ad eſcam: ſed aves, cùm nullius rei habeant dominatum particularem, nec ſpecialiter ſibi aliquid vendicent, omnia veluti habent in promptu, & nullius indigentia laborant; homines verò, cùm velint ob ſuam ambitionem, communia facere propria, ac omnia in ſe anguſtari, omnibus ſpoliantur, ac omnia amittunt, *Nos communia amiſimus, cùm propria vendicamus.*

Qui nihil ſibi acquirit, omnia poſſidet.

67. Maximus. Tertiò. D. Maximus *hom. 2. de non timendis hoſtibus carnalibus*, ſic ait: *Aves propter viles eſcas gratias agunt; tu pretioſiſſimis epulis paſceris, & ingratus es? Quis igitur non erubeſcat, ſenſum hominis habens, ſine Pſalmorum celebritate diem claudere, cùm ipſæ aves ad gratificandum pſalterij ſuavitate perſultent, & ejus gloriam, non verſuum dulcedine perſonare, cujus laudes volucres modulata cantilena pronunciant? Imitare ergo, frater, minutiſſimas aves, manè, & veſperè creatori gratias referendo.* Ponuntur aves à Chriſto in exemplum; nam, cùm quoddam gratitudinis ſymbolum præ ſe ferant, & ſuò ſuaviſſimo cantu, manè meridie ac veſpere veluti gratias perſolvant ſuo creatori, quantum eis permiſſum eſt à natura, inde fit, ut majori facilitate, ac minori ſolicitudine inter cætera animantia paſcantur per campos, & prata, ciboque abundent. Quanto magis gratitudo apparet, tanto magis beneficiorum largitas diffunditur. Laudantes, & gratificantes creatori aves imitemur, ut omnis bonorum copia nobis largiatur, ac cumuletur.

Gratus cumulatur beneficiis.

68. Quartò. Facilè unuſquiſque de his loquitur, quæ ei ſunt jucundiora, cùm autem volatilia gratiora eſſent Chriſto, quàm animalia terreſtria, ideo de illis crebrò fatur Dominus, ac eorum exempla in medium profert, tam hìc, quàm *Matth. 8. num. 20. & 23. num. 4. & 31. Marc. 4. n. 32. & Luc. 3. num. 34.* Aſſumptum ex eo verificatur, ac probatur, quia in molimine orbis Dominus volatilibus benedixit, *Gen. 1. num. 22.* quam benedictionem non legitur eſſe terreſtribus animantibus datam, *ibid. num. 25.*

Quilibet loquitur de his quæ ei ſunt grata.

69. Gloſſa. De cujus rei differentia multa diſſerunt ſacri Doctores. Et primò Gloſſa ordinaria ait: *Fortè animalibus ſexta diei non benedixit, quia inter ea erat ſerpens, cui poſt paululum erat ipſe maledicturus.* Ob unius mali ſocietatem omnia terreſtria benedictionis dono privantur. Secundò Anaſtaſius Synaita *in Hexaëmeron.* Ex eo deducit rationem quia volatilia producta ſunt ex aquis, ac proinde præfigurabant animas, quæ ex lavacro Baptiſmatis renaſcuntur, quæ benedictionem conſequuntur à Deo. At verò terrena ex terra ſunt procreata, ac proinde denotant homines huic ſæculo deditos, qui cupiditate ſua cœleſti benedictione privantur. Ita ait S. Doctor. *Quæ ex aquis ſunt genita, omnia Deus benedixit; à terrà verò genita animantia privavit benedictione; nam præfigurabatur generatio per Baptiſmum ex aquis, & proinde genitas animas, id eſt, regeneratas per Baptiſmum, benedixit: animantibus, & jumentis, & feris; ac venenatis hominibus, qui ſunt peregrini, & alieni à regeneratione baptiſmi, nequaquam impertiit benedictionem, ſed eos relinquit abſque benedictione.* Theophylactus Antiochenus *lib. 2.* ait; quòd per volatilia denotantur homines ſpirituales, qui benedictionem à Deo impetrant: per terrena verò interpretantur homines terrenis deditos, qui malitia ſua à Dei benedictione ſubtrahuntur.

Iniqui ſocietas nocet. Anaſtaſius.

Theophyl. *Spirituales Deo benedicuntur.*

70. Ambroſ. Quartò. D. Ambroſ. lib. 3. Hexaëmeron. cap. 7. *Fortè mirentur aliqui, quòd priùs pecori pabulum, quàm cibus homini ſit creatus, in quo profundum Dei conſilium debemus advertere, quòd etiam minima quoque non negligat: ſicut in Evangelio Sapientia dixit: Reſpicite volatilia cœli, quoniam non ſerunt, nec congregant, & Pater veſter paſcit illa.* Valde litteralis mihi eſt hæc ratio. Objicit Dominus nobis bruta animantia, ſed non leones elephantes, & urſos, aut alia ſimilia grandia animantia, ſed animalium minima, aviculas ſcilicet, quæ corpore, & viribus parviores ſunt: ut ita nobis aperiat, & manifeſtet ſapientiſſimus magiſter, quòd Dei Patris providentia, non ſolùm ad magna ſe extendit, ſed etiam ad parva, & minima, ut omnium utilitati conſulat, atque provideat. Quod optimè confirmat S. Pater, conſiderans illa verba: *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen*, Geneſ. 1. n. 11. Et poſtea irrationabilia animantia creata ſunt. Herba pabulum beſtiarum; animalia tam volatilia, quam terreſtria, & aquatica hominum cibus. Cur ergo Deus prius producit irrationabilium, paſcua, quàm hominum eſcas? Ut ita cunctis ſit manifeſtum, quòd Deus non ſolùm magis, ſed etiam parvis; non ſolùm homini, ſed etiam brutis providet, ac proſpicit.

Divina providentia ad minima etiam ſe extendit. Geneſ. 1.

71. Theodor. Vidit Jacob ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlos, *Geneſ. 28. num. 12.* Per hanc ſcalam divinam providentiam interpretatur Theodoretus *quæſt. 82.* quæ cœlum, & terram attingit; & ad ſublimia, ac infirma ſe extendit. Et ita illud Sapient. 8. num... *Attingit à fine uſque ad finem*; explicans D. Auguſtinus *lib. de gratia, & libero arbitrio*, ait, *id eſt, à cœlo uſque ad inferiores partes terræ, à maximo Angelo uſque ad minimum vermiculum.* Sed illud eſt notandum, quod ſcala, ſeu hæc divina providentia, priùs dicitur, quòd erat ſuper terram: & poſtea quòd cacumen attingebat cœlum. Cur cœlum primo loco non nominatur ob ſuam magnam nobilitatem, cùm ibi reſident Angeli, ac beatiſſimi illi ſpiritus: ſed priùs dicitur, quòd erat ſuper terram, in qua habitant ſerpentes, reptilia, ac bruta animantia? Adeò ſolicita eſt divina providentia circa minima, & abjecta, ut ne quis erret, cogitando, quòd ipſa ſolùm attendit ad magna, & excelſa, priùs dicatur, quòd ſcala, ſeu ipſa divina providentia, erat ſuper terram, ſuper parva, & infima, quàm dicatur, quòd illius cacumen attingebat cœlum, hoc eſt, ſummam celſitudinem, & præexcellentiam. Ad illa verba Luc. 12. num. 7. *Nonne quinque paſſeres væneunt; & unus ex illis non eſt in oblivione coram Deo.* Geometra *in Catena Græca*, ait: *Hoc dictum*

Sapient. 8. Auguſt.

Deus curam habet de minimis.

Luc. 12.

Geometr.

dictum oſtendit, ne quidem minimum paſſerculum in oblivione eſſe coram Deo. Igitur accuratio divinæ
Chryſoſt. *providentiæ, quæ procedit uſque ad minima, per hoc ſignificatur.* Et de hoc diſſerit Chryſoſtomus *homil. 23. hoc loco.*

Quæstio XII.

Tres quæſtiunculæ reſolvuntur.

72. Hilar. Palatius QUÆSTIUNCULA prima: Quid per volatilia hic intelligatur? D. Hilarius, & Palatius in ſenſu valde allegorico Dæmones intelligunt, quia Deus aliquando permittit, & dat locum, ut fiat, quod ipſi petunt. Ut ad tentandum, *Iob. 1. num. 12.* & ad decipiendos Prophetas, *3. Reg. 22. num. 22.* Et etiam eis conceſſit ire
Idem. in gregem porcorum, *Matth. 8. num. 31.* Unde ait: Palatius: *Audi Chriſti validiſſimum argumentum. Si Dæmones, etiam hoſtes Dei, Deus ipſe*
Paſchaſ. Hieron. *paſcit, non defraudans eos deſideriis ſuis; quanto potiùs paſcet vos, ſibi amicos, & ſervos.* Secundo. Divus Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* per volatilia juſtos interpretatur. Tertiò. Divo Hieronymo teſte, *in ſuo commentario*, Angelos hic denotari per *volatilia*, quidam exiſtimarunt. Quartò, & ſimpliciter dicendum eſt, hic volucres cœli
Chryſoſt. Auguſt. Hieron. Ant. Ulyſſ. Euſeb. intelligi. Eſt communis Patrum ſententia, Chryſoſtomi Auguſtini, Hieronymi *hîc*, & D. Antonij Ulyſſiponenſis, & Euſebij Emiſſeni *homil. in Dom. 14. poſt Pentecoſten.* Et hoc evidenter apparet ex texto quia hujuſmodi volatilia ſine cura ſuperflua paſcuntur.

73. *Matthæus ſcribit volatilia Lucas verò corvos.* Abulenſ. Quæſtiuncula ſecunda. Quomodo cohæreant Matthæus, & Lucas? nam D. Matthæus ponit volatilia cœli, D. autem Lucas ſcribit corvos? Ad præſentem difficultatem tripliciter reſpondet Abulenſis *quæſt. 183.* Primò quòd Chriſtus utrumque dixit, verbi gratia: *Reſpicite volatilia cœli*, & ſpecificando addidit, *& corvos*, quia hi ſunt voraciſſimi, & tempore famis miniſtrarunt cibum Eliæ, *3. Reg. 17. num. 6.* & tamen non mul-
Triplex ſolutio. tam habent ſolicitudinem. Secundò. Fortè Dominus ſolùm dixit corvos, & Matthæus poſuit genus pro ſpecie. Tertiò. Quia hæc fuerunt dicta diverſis vocibus, & una vice dixit: *Reſpicite volatilia*; & altera: *Reſpicite corvos.* Et hoc eſt valde probabile; ut colligitur ex circunſtantia utriuſque textus: nam Matthæus hanc ſententiam refert dictam in ſermone in monte; Lucas verò, poſt parabolam de divite avaro.

74. Chryſoſt. Quæſtiuncula tertia. Circa providentiam quam nos debemus habere: nam, ut rectè notat Chryſoſtomus *hom. 21.* non dixit Dominus, quòd ſeminare non oporteat, cùm ſeminare debeas; ſed ait, quòd ſolicitudine; ac anxius ne ſis, nimia & ſuperflua ſolicitudine, non oportet curarum angone diſtendi, & ita dixit, ne ſoliciti ſitis. Nam, ut rectè ait Ericus *in homiliario*, quærere
Ericus. *Nobis laborandum pro victu.* cibos, colligere grana, ſecundùm naturalem inſtinctum permiſſum eſt avibus; ſic & hominibus naturæ inſtitutione, committitur labor, & providentia, non verò ſolicitudo iniqua, & avaritia theſauros recondendi.

Matth. 6. n. 28. Et de veſtimento quid ſoliciti eſtis? Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt, non laborant, neque nent.

Ibid. num. 29. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt, ſicut unum ex iſtis.

Ibid. num. 30. Si autem fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quanto magis vos modicæ fidei?

VERSIONES.

Pagninus. Cognoſcite lilia agri.

Franciſc. Lucas. Perdiſcite lilia agri.

Syriacus, n. 29. Dico vobis, nec Shelemoum quidem in tota gloria ſua ſic amictum.

Arabicus. Nec Salomon in univerſa gloria ſua veſtitus eſt.

Alii alit. apud Hugonem. Nec Salomon in omni regno ſuo.

S. Nilus in Aſcetico. Et tamen majori Salomon, gloria circundatur.

Euthym. n. 30. Si herbam agri Deus ſic veſtit, quanto magis vos, ô homines modicæ fidei.

Theophylactus. Si gramen agri, multò magis vobis id faciet, parum fidentes.

Alter Textus.

Lucæ 12. n. 27. & 28. Idem habet.

EXPOSITIO.

75. EST jam quartum argumentum, & à victu tranſit ad veſtimentum, quòd eſt etiam neceſſarium ad vitam humanã. Et eſt vis argumenti: Si Deus tanta pulchritudine, & decore exornat lilia agri, quanto magis homines in ſe confidentes. Et ait, *Conſiderate*, ſeu, ut habet alia littera, *Perdiſcite*, ſeu ſumite exemplum, *lilia agri.* Inter flores lilia ſingulari pollent gratia, decore, candore, ac odore. De quorum elegantia multa Plinius *lib.* Plinius. *21. cap. 5.* Et lilia ita ſuis involucris creſcunt, & nutriuntur, tanquam veſtibus obvoluta, atque amicta. Unde magna elegantia hic ponuntur in veſtimentorum exemplum. Et, ut notat D. Chryſoſtom. *hom. 23.* non adducit ex avibus Chryſoſt. parvum,

pavum, vel cygnum, ſed lilia ob majorem eorum utilitatem. Et ait, *lilia agri.* Apud Palæſtinos in locis horridis, & incultis lilia pullulant, ut teſtatur Brocardus. 2. *part. deſcriptionis Terræ ſanctæ, cap.* 1. Et peculiari energia *hîc* dicuntur potiùs *lilia agri,* quàm hortorum, ut notat Abulenſis *quæſt.* 182. ad oſtendendam minorem ſolicitudinem, nam lilia, quæ in hortis, vel domibus naſcuntur per humanam artem & culturam plantantur & creſcunt; quæ verò in agro ſunt ſine alicujus cultura pullulant, & eorum pulchritudo abſque alicujus ſolicitudine accreſcit: *Non laborant, neque nent,* ſcilicet ut ait Hugo, coloribus ſe exornando. Et ait: *Non laborant,* quod ad viros pertinet; *Neque nent,* quod ad fœminas ſpectat ut ita utriuſque ſexus ſolicitudinem nimiam excludat.

Abulenſ. Hugo.

76. *Dico enim vobis, quoniam nec Salomon,* adducit Dominus hîc Salomonem in exemplum, quia inter Judæorum Reges maxime floruit divitiis, auro, & argento, ac varietate domeſticæ ſuppellectilis. 3. *Reg.* 10. *num.* 27. Et ita ipſe ait: *Supergreſſus ſum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Jeruſalem,* Eccleſiaſt. 2. num. 9. *In omni gloria ſua,* ſeu, ut habet alia littera, ut teſtatur Hugo, *In omni regno ſuo,* ſeu, ut explicat Abulenſis, *In omni ornatu, & apparatu ſuo exteriori,* in quo Salomon fuit abundantiſſimus; ſeu omni gloria ſua divitiarum, ſcientiarum, & potentiarum. *Coopertus eſt, ſicut unum ex iſtis.* Salomon cum tanta gloria, & majeſtate non eſt tam pulchrè, & decorè indutus, ſicut unum ex iſtis. Primò, quia ars non dat tam vivos colores, ut natura. Secundò quia, ut ait Chryſoſt. Salomoni homines miniſtrabant veſtes; iſtis autem liliis Deus: & quæ à Deo ſunt, ab iis ſemper quæcunque excedunt humana. Tertiò Hugo. *In Salomone fuerunt veſtes alienæ: in lilio verò propriæ veſtes, quas natura dedit ei.* Et quæ propria; ſemper ſuperexcedunt quæ ex alieno habentur.

Eccli. 2. Hugo. Abulenſ. *Aliena nunquam condecorant.* Chryſoſt. Hugo.

77. *Si autem fœnum,* Græcè *herba.* Egerat ſuprà divinus Magiſter de avibus, & de liliis; nunc ad fœnum agri deſcendit. Et arguit Dominus à minori. Si Deus, ut ait Chryſoſtomus *homil.* 23. herbam campi, quæ tam minimi eſt valoris, ſic veſtit & exornat; quid erit de vobis. Et egit priùs ſapientiſſimus Magiſter de avibus; deinde de liliis, nunc ad minimam herbam deſcendit. *Quod hodie eſt,* per unum diem, *& cras,* ſcilicet brevi tranſit, *& in clibanum mittitur,* hoc eſt, ſiccatur, fitque fœnum, ac in clibanum, ſeu furnum mittitur ad ignem ſuccendendum. Palatius ait, quòd per fœnum intelliguntur impij, qui hodie tantùm ſunt. Unde iniqui in Inferno dicunt: *Nos nati continuò deſivimus eſſe,* Sap. 5. n. 13. *Deus ſic veſtit,* dando eis tantam pulchritudinem, & elegantiam: *Quanto magis vos,* qui eſtis ad ejus imaginem creati, amici, ac adoptati in filios, & hæredes, veſtiet, exornabit; *modicæ fidei,* ſeu, ut habent Græci, *parum fidentes.* Ex hac Chriſti increpatione rectè colligitur, quòd tota noſtra anxia ſolicitudo de cibo, & veſtimento provenit à nimia diffidentia divinæ providentiæ; nam ſi in illa homines eſſent nimis firmati, non eſſent tam vehementer ſoliciti, ſed in ea ſecurè conquieſcerent; nam Deus laborantibus moderatè, ac ſibi fidentibus de omnibus neceſſariis ſufficienter providet.

Chryſoſt. *Gloria impij brevi tranſit.* Palat. Sapient. 5. *Divina providentia fidendum.*

QUÆSTIO XIII.

Quare Dominus de liliis tantum prædicet pulchritudinem?

78. VERITATIS Magiſter aperta voce aſſeverat, liliorum pulchritudinem magno intervallo ſuperare pretioſam Salomonis ſupellectilem, veſtem, ac ornatum, totum ex ſerico, auro, argento, & lapidibus pretioſis intextum. Et primò eorum gloria, & excellentia viſitur in vivaci colore, ſive albo, ſive violaceo, nunquam enim ars omni ſua induſtria poteſt adæquare naturam, ut rectè ex Chryſoſtomo, ac Hieronymo obſervat hîc Abulenſis quæſt. 182. *Quia,* ait *tinctores, & pictores non poſſunt ita puros, & vivos colores conficere, & rebus dare, ſicut natura dat: ſed imitantur aliqualiter naturam, ut poſſunt, multum tamen imperfectè.* Deinde in lilio nitet magna elegantia, eximia pulchritudo, ac ſuaviſſimus odor, ut ponderat D. Ambroſius *lib.* 3 *Hexaëmeron. cap.* 3. Et ideo lilia inter flores maximè celebrantur in ſacra Scriptura, Eccleſ. 39. num. 19. *Florete flores quaſi lilium, & date odorem.* Iſai. 35. num. 1. *Lætabitur deſerta, & invia, & exultabit ſolitudo, & florebit quaſi lilium,* & Cant. 2. num. 1. ait Dilectus: *Ego flos campi, & lilium convallium.*

Ars nunquam adæquat naturam. Chryſoſt. Hieron. Abulenſ. Ambroſ. Eccli. 39. Iſai. 35. Cant. 2.

79. Secundò D. Chryſoſt. hom. 23. *Cujus rei gratia tanto etiam herbas decore veſtivit? Ut ſuam, ſcilicet, ſapientiam, creator oſtenderet, copiamque virtutis: ut undique illius gloriam diſceremus. Non enim cœli tantummodo gloriam narrant, verùm etiam terra. Nam hoc quoque ipſe David dixit,* in Pſalm. 148. n. 9. *Laudate Dominum ligna fructifera, & omnes cedri. Alia quippe de fructu, alia de magnitudine, alia de decore laudem creatori videntur emittere. Id autem ipſum maximas profectò deſignat divitias ſapientiæ, quando etiam in hæc quæ ſunt utique viliſſima, tantùm decoris effudit.* Lilia agri, & herbas Deus ſic veſtit, & exornat, ut omnem Salomonis apparatum ſuperent; ut ipſe Dominus oſtendat divitias magnitudinis ſuæ, ac ut nobis etiam aperiat ſuam providentiam, ut etiam ait *citatus* Chryſoſt. *Quæ omnium rerum curam gerit, magnarum ſcilicet, ac minimarum.* Vide ſuprà *quæſt.* 11. *ad finem.*

Chryſoſt. *Flores, & lilia Dei gloriam manifeſtant Deus etiam de minimis providentiam habet.*

80. Tertiò. Et ſi omnes flores ſpem præ ſe ferant, ſiquidem viſis floribus ſtatim de fructibus concipimus ſpem: tamen lilium præ cæteris floribus hoc habet peculiare, teſte Pierio Valeriano *lib.* 55. *de lilio,* ut ſpem denotarent, ac illius eſſet celebre hieroglyphicum apud priſcos. Unde in antiquis Imperatorum nummis ex una parte videmus inſculptum Deum, dextera lilium tenentem, cum hac inſcriptione: *Spes publica,* ſeu, *Spes auguſta,* ſeu, *Spes populi Romani.* Et, ut Poëta *Æneidos* 6. magnam ſpem habitam denotaret de Marcello, ita eum hoc ingenti encomio celebrat.

Lilium ſymbolum ſpei. Pierius.

Nec puer Iliaca quiſquam de gente Latinos
In tantum ſpe tollet avos.

Et ſtatim ſubdit:

Si qua fata aſpera rumpas.
Tu Marcellus eris: manibus date lilia plenis.

Meritò ergo Chriſtus Dominus, ut noſtram diffidentiam argueret, atque damnaret, in exemplum apponit

apponit lilium, ſpei ſymbolum; quia ſi hanc ad Deum erigas, omni ornatu, ac abundantia rerum, Salomonis gloriam ſuperabis. Spes omnium in nobis eſt felicitatum ſeminarium. Quod argumentum latè proſequitur D. Laurentius Juſtinianus *tract. 8. de ſpe, cap. 2.* Et ait: *In præſenti tempore ſpes eſt quædam vigilia ſolemnitatis æternæ, nam eſt arrha æterni præmij, & ponderatio futuræ ſuavitatis, cui datur intrare in hortum ſpiritualis voluptatis.*

Spe bona cœleſtia veniunt. Laur. Juſtin.

81. Quartò. S. Nilus in Aſcetico. *Animus perfectus ab omni eſt ſolicitudine vacuus: Impius ſolicitudinibus teritur. De animo perfecto dicitur: Lilium eſt inter ſpinas.* Cantic. 2. n. 2. *Hoc namque inter curas tranquillè degentem indicat. Lilium enim ut in Evangelio, quietum animum, ac minimè ſolicitum ſignificat: Non laborant, neque nent. De illo autem, qui magnam in rebus corporis curam, & ſolicitudinem ponit, ſcriptum eſt: Tota impij vita, in ſolicitudine.* Lilium multoties, & valde frequenter in Palæſtina, ut jam dixi ex Brocardo, inter ſpinas naſcitur, à quibus eorum folia dilacerantur, ut clariùs habet Chaldæa Paraphraſis: *Comparata ſunt roſæ, quæ germinat inter ſpinas à quibus perforantur, & rumpuntur folia ejus.* Cùm lilium ſit inter inſidiantes ſpinas, non laborat, nec fatigatur, ſed ſua quieta, ac tranquilla natura creſcit, germinat, ac floret. Unde in hieroglyphicum animi quieti, ac ſecuri, lilium aſſumitur & etiam à multis pro Martyrum ſymbolo ponitur inter furentium perſecutiones. Meritò ergo Chriſtus D. ad excludendam ſolicitudinem ab animis noſtris, ac ut placidum, & tranquillum animum ingereret, lilia nobis objicit, quæ inter ſpinarum aculeos non laborant, neque nent, ſeu ſecura eorum pullulante natura in ſuos flores erumpunt, & ita Salomonis gloriam ſuperant; quam etiam facile vincit quilibet noſtrum, qui inter rerum hujus ſæculi voragines quieto, ac placato animo degit.

Nilus. Cant. 2. Chaldæa Paraphraſis. *Animus in adverſitatibus quietus, magna gloria extollitur.*

82. Quintò. Maximè Dominus hic extollit liliorum faſtigium ſuper Salomonis opulentiſſimum apparatum. Sed unde tanta gloria liliis? Divus Antonius Ulyſſiponenſis *Dom. 15. poſt Trinitat.* ait: quòd in liliis tria ſunt, medicina, candor, & odor; medicina in radice, candor, & odor in flore. Medicina pœnitentes denotat, à quibus medicamen in radice, ac origine malorum adhibendum eſt. Candor autem, & ſinceritas animi appareat in flore noſtrarum actionum. Odor autem boni nominis, & famæ in vita, ac operatione. Hæc autem lilia ſunt in agro, hoc eſt, in deſerto, ac ſolitudine, & ſeparatione tumultus hujus ſæculi. Et cum his, ait Divus Antonius, *citatus*, Juſtorum lilia creſcunt de virtute in virtutem; & non laborant voluptatibus ſæculi; neque nent, hoc eſt, diverſa fila cogitationum non retorquent in temporalibus; ſed vincunt Salomonis gloriam, in quo potentes, ac divites hujus ſæculi ſignificantur, quorum tota majeſtas frivola, ac tranſitoria eſt.

Antonius Ulyſſipon. *Medicina in radice, candor boni nominis in operatione.*

83. Sextò. Lilia maximis encomiis hic ſublimantur à Chriſto, itaut eorum comparatione omnis Salomonis apparatus vileſcat. Sed ex quo tantam gloriam potuerunt lilia comparare? Divus Paſchaſius lib. 1. in Pſalm. 44. *Virginitas, quæ Angelis comparatur, per lilia tam ſæpè in Scripturis ſacris præfiguratur; ut ideo dixerit Dominus, quòd nec Salomon in omni gloria ſua coopertus ſit, ſicut unum ex iſtis. In quibus nimirum floribus renitent floris veri incorruptio, & pulchritudo per charitatem integræ caſtitatis. Propter quod velim, vos conſiderare, virginitas quàm præclara ſit; quæ tantis, & talibus attollitur præconiis.*

Paſchaſ.

Lilia in tantum faſtigium gloriæ creſcunt, ut etiam opulentiſſimi, ac ſapientiſſimi Regis lautus, ac magnificus apparatus illis inferior judicetur: in liliis, virginitatis candor denotatur, cujus ſplendor ita nitet, ac fulget, ut omnis aliorum ornatus vileſcat, vilis, ac minor appareat etiam qualibet virginitatis umbra.

Umbra virginitatis quemlibet aliorum ornatum ſuperat.

Duos illuſtriſſimos heroas invenimus valde celebres in Scriptura, Moyſem, & Eliam. 84
Moyſes totius Populi dux, princeps, ac præfectus; imò Ægypti conſtitutus Deus. Elias verò per antra deſerti in pellibus caprinis degens. Et tamen Moyſes legitur morti ſubjectus, terræ ſepulturæ traditur. Elias autem æternitatis candidatus, ut eum appellat Tertullianus *lib. 2. de reſurrectione cap. 58.* magnifico curru, igneis equis, triumphali pompa ſuper omnes, quos in veteri Teſtamento invenimus ſcriptos, glorioſè in cœlum aſcendit. Sed unde tanta gloria Eliæ! Accipe Divum Hieronymum lib. 1. contra Jovinianum. *Quòd ſi contentioſè, ait, in Moyſe nuptias, in Elia virginitatem dixerint demonſtrari, breviter audiant, Moyſem mortuum, & ſepultum: Eliam, igneo curru raptum, ante immortalem eſſe cœpiſſe, quàm mortuum.* In Moyſe celebrantur nuptiæ; in parente Elia decantatur virginitas: & ubi puritatis candor nitebat, conveniens erat, ut majori pompa, ac ornatu, cæteris glorioſior ſuperincederet, ac triumphali curru per aëra evolaret.

Tertull. Hieron. *Virginitatis palma magno triumpho incedit.*

Ait divinus Sponſus: *Ego flos campi, & lilium convallium, ſicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.* Cantic. 2. n. 1. & 2. Illud maximè 85
eſt ponderandum, quòd cùm ſumma charitate, ac amore ſe diligant ſponſus, & ſponſa. Cur ergo ipſe Rex ſe appellat florem, & lilium; dilectam verò ſuam lilium tantùm dicit? Autor eſt Auguſtinus *lib. de ſalutaribus documentis cap. 34.* tom 4. Quòd Chriſtus dicitur flos campi ob decorem ſanctitatis, & donorum, lilium verò ob virginitatem. Unde inferunt Divus Gregorius Nyſſenus *homil. 4.* Divus Ambroſius *lib. 1. de Virginibus*, quòd dilecta anima lilio æquiparatur, ut ejus virginitas exprimatur. Dicatur divinus Sponſus flos, & lilium: at ad ſanctam animam extollendam, ac ad eam perſimilem ſuo ſponſo declarandam, ſat eſt, ut decantetur tanquam lilium virginitatis ſymbolum, in virginitatis enim encomiis omnium magnalium laus, omniumque virtutum decus, ac ornamentum celebratur, ibique tanquam in compendio omnia recapitulantur. Unde de ea eleganter ait Hildebertus Turon. Epiſtol. 35. *Virginitas curarum eſt ſilentium, pax carnis, virtutum principatus, naturæ oblivio, vitiorum redemptio.* Virginitatis excellentias pulchrè deſcribit, Bernardus Epiſtol. 42. ad Hen. Senonenſem Epiſcopum. *Quid caſtitate decorius, ait, quæ mundum de immundo conceptum ſemine de hoſte domeſticum Angelum, Deumque de homine facit. Sola eſt caſtitas, quæ in hoc mortalitatis loco, & tempore ſtatum quendam immortalis gloriæ repræſentat. Sola inter nuptiarum ſolemnia morem illius beatæ vendicat regionis,*

Cant. 2. Auguſt. Nyſſen. Ambroſ. *In virginitatis encomiis omnis laus celebratur. In virginitate recapitulantur omnia.* Hildebert. *Virginitas quodammodo ut princeps celebratur.*

in qua non nubunt, neque nubentur, præbens quodammodo terris cœleſtis jam illius converſationis experientiam. Quid majus poteſt dici de virginitate, quàm quod angelicam, ac divinam naturam imitetur, & vivens in terra more cœleſtis patriæ jam degat.

Virginitas Angelos, ac Deum imitatur.

*Matth.6.n.*31. Nolite ergo ſoliciti eſſe, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur.

Ibid.num. 32. Hæc enim Gentes inquirunt: ſcit enim Pater veſter, quia his omnibus indigetis.

VERSIONES.

Syriacus. Ne igitur anxij ſitis, néve dicatis: Quid edemus, &c.

Ibid. num. 32. Hæc enim omnia gentes hujus mundi quærunt ſibi: Pater autem veſter, qui eſt in cœlis, novit, quòd vobis requiruntur hæc omnia.

Vatabl. Pagnin. Pater cœleſtis.

D.Cypr. tract. de orat. Dom. & lib. 3 *ad Quirin.c.*11. Hæc omnia nationes mũdi inquirunt.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 12. *n.* 29. Et vos nolite quærere, quid manducetis, aut quid bibatis: & nolite in ſublime extolli. Hæc enim omnia gentes quærunt, Pater autem veſter ſcit, quoniam his indigetis.

EXPOSITIO.

86. SUPRA exemplo volatilium reprobavit Dominus, nimiam ſolicitudinem circa victum, ac alimoniam. Deinde ſuperiori ſententia exemplo liliorum, atque herbarum eandem ſuperfluam curam excluſerat. Nunc verò ex his præmiſſis ponit concluſionem, ut indicat illa particula *ergo*, prohibens omnem timidam curam circa victum, ac veſtitum. Et quamvis hoc videatur repetitio dictorum, tamen, ut ait S. Paſchaſius *lib.* 3. *in Matth.* Quæ multum neceſſaria ſunt, multoties dicenda; nam ſi una vice non præcipiuntur, altera apprehendentur. Et ita dicitur per Iſaiam: Clama, ne ceſſes. *Dicentes.* Hoc magnam ſolicitudinem indicat, ut ait Hugo, quæ non ſolùm retinetur in corde, ſed etiam erumpit in ſermonem. Lucas addidit: *Nolite in ſublime extolli*, hoc eſt, ut explicant Toletus, Franciſcus Lucas: nolite Aſtrologiæ obſervatione ventura proſpicere, ut in multum tempus futuris corporis neceſſitatibus conſulatis ac provideatis. Illud hîc eſt obſervandum; quod monet Euthymius, dicens. *Tu verò conſidera, quòd ſi nobis juſſum eſt, ne de rebus etiam neceſſariis ſimus ſoliciti: quam ſperabimus veniam, cùm de his etiam, quæ neceſſaria non ſunt, anxij ſimus.*

Concluſio ex ſuprà dictis. Paſchaſ. *Quæ neceſſaria repetenda.* Hugo. Tolet. Franc. Luc. *Non fidendum aſtrologicis obſervationibus.* Euthym.

87. *Hæc enim omnia gentes inquirunt.* Eſt quintum argumentum: Hæc nimia ſolicitudo de cibo, potu, ac veſtitu infidelis eſt, pagana, idololatra, & non Chriſtiana. Ethnici enim, cùm Deum ignorent, ac de revelatis non habeant cognitionem, totam ſuam ſolicitam cogitationem ponunt, in his terrenis: At vos, qui eſtis diſcipuli mei, vera Dei fide illuſtrati, aliter debetis facere, ut de futuro ſæculo ſoliciti multam confidentiam habeatis de divina providentia; de quo vide ſuprà numero 49. *Scit enim Pater veſter.* Alij addunt. *Qui in cœlis eſt*; ſeu *cœleſtis.* Et eſt ſextum argumentum: Nolite multum eſſe anxij, ac ſoliciti de cibo, potu, & veſtitu, habetis enim Deum patrem, qui ſcit, ac novit veſtram indigentiam, ut vobis provideat; & ideo omnem veſtram curam, ac cogitationem in eum ponite: Ipſe ut Deus, ſcit omnia; ut Pater, vult ſuccurrere, ut Dominus, ac Rex cœleſtis præpotens eſt ad ſubveniendum. Nota, quòd non ait: Pater veſter ſuccurret, ſeu providebit, ſed *ſcit*, quia cùm ipſe ſit pater, Rex, ac Dominus, non poteſt noſtras indigentias ſcire, & videre, quin eis opem ferat, ac auxilietur. Illud etiam bene advertit Euthymius, quòd poſtquam eos objurgavit, ne eſſent ſoliciti; *hoc enim gentes inquirunt*, ſtatim eis levamen dat: *Scit Pater veſter cœleſtis. Eſt enim*, ait Euthymius, *præceptoris officium, & objurgare, dum expedit, & conſolari, ac utrinque excitare.*

Homo ſub Dei cura omnibus abundat. *Deus, ut pater, aliquando corripit, aliquando conſolatur.* Euthym.

QUÆSTIO XIV.

Quare hic gentes ponantur in exemplum?

88. ILLUD in limine hujus quæſtionis eſt obſervandum, quòd Dominus, ad excludendam, ac ſummovendam ſolicitudinem ab animis noſtris de cibo, & veſtitu, primò nobis ponit in exemplum noſtram animam, & corpus: *Nónne anima plus eſt, quàm eſca, & corpus pluſquam veſtimentum?* ſuprà *numero* 25. Et ſtatim ordinatim deſcendendo, volucres cœli nobis objicit num. 26. *Reſpicite volatilia cœli.* Deinde venit oratio ad flores, ac lilia campi: *Conſiderate lilia agri*, numero 28. Et poſtea pervenit oratio ad fœnum, ſeu herbam agrorum: *Si autem fœnum*, ſeu, ut habet Syriacus, *herbam Deus ſic veſtit*, numero 30. Et tandem in ultimo loco Gentes, ſeu Gentiles adducuntur, cùm enim ſint ſine fide, ac vera cognitione Dei, etiam inferiores, ac viliores fœno, & herba reputantur, ideoque poſt illa in deteriori loco commemorantur.

Qui ſine fide eſt, brutis, ac fœno campi inferior, exiſtit.

89. Ad quæſtionem ergo: Cur hîc Gentes memorantur? Reſpondet primò Chryſoſtomus *hom.* 23. Chryſoſt.

Quòd

Quòd hoc argumentandi genus in Scriptura frequenter eſt in uſu. Matth. 5. n. 57. *Salutaveritis fratres veſtros tantum, quid amplius facitis, nonne Ethnici hoc faciunt.* Et Matth. 6. n. 7. *Orantes nolite multum loqui ſicut Ethnici.* Itaque in medium repetere mores Gentilium, erat valde efficax argumentum ſuadendi apud Judæos. Nam Judæi contemnebant Gentiles, tanquam rudes, & ignorantes; & ideo erubeſcebant, ac in magnum opprobrium reputabant, dici illis ſimiles in aliquo, ut obſervat Abulenſis *quæſt.* 184. Et ſi hoc erat vulgare apud Judæos, ut Gentilium mores fugerent, ac declinarent, multo majorem vim habebat ratio apud Chriſti diſcipulos, quorum juſtitia non ſolùm debebat abundare ſuper Gentes, ſed etiam ſuper Scribas, & Phariſæos, ut dixit Dominus *Matth.* 5. *num.* 20.

Matth 5. Matth. 6. Abulenſ. *Ex Gentibus argumentum ad Iudæos valde efficax.*

90. Abulenſ. Secundò Abulenſis *quæſt.* 184. Dominus hoc loco, errorem Gentium refutando, ſuos maximè exhortatur ad omnem ſolicitudinem deponendam. Quia Gentiles, cùm non haberent cognitionem de futuro ſæculo, nihil ſperabant; ſed plurimi eorum credebant, poſt hanc vitam nihil eſſe, & conſequenter nullum bonum manere homini, niſi comedere, & bibere, & frui delectationibus in vita. Et ita dixerunt Sapient. 2. num. 8. *Coronemus nos roſis, nullum ſit pratum, quod non pertranſeat luxuria noſtra, quoniam hæc eſt pars noſtra, & ſors noſtra.* Et ideo Gentiles tam ſoliciti erant de cibo, potu, ac veſtitu, *hæc Gentes inquirunt.* At fideles, & Chriſti diſcipuli, qui non tantùm Deum, ſed etiam futurum ſæculum agnoſcunt expectantes, cœleſtiumque promiſſione ſunt repleti, maximè debent à ſuperflua cura terrenorum abſtinere, & omnem ſuam ſolicitudinem in Deum devolvere, ut ſolum ipſum cogitent, & ſolum in eum habeant ſuam confidentiam, ac ſpem.

Sapient. 2. *Chriſtiani, cùm expectent venturum ſæculū, de temporalibus ne ſint multum ſoliciti.*

91. Cajetan. Tertiò Cajetanus: *Hæc omnia Gentes inquirunt*, ait: *Hoc eſt, Gentilis erroris circa divinam providentiam eſt, inquirere dubia, & timida cura hæc omnia. Ac ſi apertè diceret: Gentilis erroris participes vos facitis, ſi ſoliciti de iſtis fueritis circa victum, & veſtitum.* Et ita Divus Paſchaſius lib. 4. in Matth. *Qui de his*, ſcilicet temporalibus, *ſolicitus eſt, infidelis cenſetur.* Sed quomodo Chriſtianus ſua ſolicitudine fit particeps Gentilis erroris, qui eſt Idololatria, & infidelitas verum Deum negans? Gentiles pro victu, & veſtitu nimis ſoliciti erant, adorabant Deos lapideos, ferreos, & æreos, qui nulla compaſſione commoveri poſſunt, qui non habent aures, ut voces aliorum audiant; nec oculos, ut eorum neceſſitates videant, nec intellectum, ut quibus providendum ſit, intelligant. Ergo qui nimis ſolicitus eſt, Deum cogitat ferreum, vel lapideum, ſine hominum cura, & tunc fit particeps Gentilis erroris. Nam quodammodo ipſa ſua exceſſiva ſolicitudo, quædam Idololatriæ ſpecies eſt, verùm Deum denegans, cujus natura eſt ſumma bonitas, pietas, ac miſericordia, intelligens ſuper egenum, & pauperem, in cujus precibus ſunt aures ipſius Dei, ut cunctorum neceſſitatibus, tanquam verus pater, provideat.

Paſchaſ. *Nimis ſolicitus de temporalibus fit particeps erroris Gentilium.*

92. Cùm Populus deveniſſet in Cades, ac magna aquarum penuria laboraſſet, ſeditionem commovet contra Moyſem, qui ex Dei juſſione ad petram accedit, & ait ad populum: *Audite rebelles, & increduli.* Num. 20. num. 10. ſeu, ut habet Paraphraſis Chaldaica. *Audite protervi, & contumaces.* Græcus verò: *Audite diffidentes, & increduli.* Sed cur Moyſes tam rigida cenſura hîc in Populum invehitur, ut alibi talem ab ipſo in eum inflictam non legas? Cur eos rebelles, & incredulos non appellat, quando ſibi perſuadent contra Dei verbum, ac promiſſum, è manu Ægyptiorum, quos poſt ſe videbant venire armatos, non poſſe evadere, ac effugere, *Exod.* 14. *num.* 10. Vel quando diffidunt de obtinenda, ac ſubjuganda Promiſſionis terra, *Numer.* 14. *num.* 3. Cur ergo rebelles, & increduli hîc tam aperta voce publicantur? Aqua maximè prærequiſita eſt ad vitæ ſuſtentationem; & illius penuria maximè Populus perurgebatur: & tamen ſibi perſuadebat, divinam providentiam poſſe deficere, opem non ferendo, & neceſſaria non ſuppeditando; ideo turpiſſimè in incredulitatis, ac diffidentiæ peccatum eſt prolapſus: nam qui tam parum ſapit de divina providentia, ut diffidat de ejus auxilio, urgente indigentia, hîc incredulus, ac rebellis cenſendus eſt. Abulenſis quæſt. 4. *Quia experti fuerant immenſam Dei clementiam, debebant confidere, quod non deficeret in neceſſitatibus ſuis. Et ob hoc ſi aliquando non immediatè provideret illis in neceſſitatibus, debebant æquanimiter tolerare, expectantes certiſſimam proviſionem. Accidebat autem illis è contrario, quia quidam non credebant, Deum poſſe illis providere, quamquam aliquando vidiſſent contrarium. Ait autem, quamquam crederent, Deum poſſe illis providere, dubitabant tamen, an provideret. Et iſti diffidebant immenſa bonitati Dei, ex quo ſequebatur deſperatio.*

Numer. 20. Chald. Græcus. Exod. 14. *Qui de divina providentia diffidit, valde incredulus.* Abulenſ.

Matth. 6. n. 33. Quærite ergo primùm regnum Dei, & juſtitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.

Ibid. num. 34. Nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum; craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibi ipſi; ſufficit diei malitia ſua.

VERSIONES.

Ar. ds. Quærite autem primùm regnum Dei, & juſtificationem ejus, & hæc omnia proponentur vobis.

Syriacus. n. 34. Ne ſitis igitur anxij de craſtino: nam craſtinus dies curam habebit ſui-ipſius; ſufficit diei malum ſuum.

Codex Victorin. Craſtinus dies ſolicitus erit de ſe ipſo.

Pagnin. Vatabl. Nam craſtinus dies curabit, quæ ſua ſunt; ſufficit ſua diei afflictio.

Alter Textus.

Lucæ 12. *n.* 31. Verumtamen quærite primùm regnum Dei: & juſtitiam ejus; & hæc omnia adjicientur vobis.

EXPOSITIO.

93. Hactenus docuit Dominus ſolicitudinem noſtram à rebus temporalibus eſſe depellendam. Nunc verò oſtendit, in quâ re ſit conſtituenda, ac collocanda. Et ait; *Quærite primùm.* Et non dixit, ut notat Cajetan. Eſtote ſoliciti, ſed *Quærite.* Quia nec (Cajetan.) etiam circa regnum cœlorum, vult, nos dubiam adhibere curam, ſed ſecuram, ut pote innixam fidei, ac ſpei infallibili. *Primùm.* Hoc adverbium non eſt accipiendum cum Lyrano relativè ad ſecundum (Lyran.); ac ſi dicat: Quærite primùm regnum Dei, & ſecundo loco temporalia, ſed ita eſt explicandum abſolutè cum Chryſoſtomo, Gloſſa, Alberto Magno (Chryſoſt. Gloſſa. Alb. Magn.). *Primùm,* id eſt, ante omnia, ac ſuper omnia, omni cura, labore, ac æſtimatione. *Regnum Dei*, hoc eſt æternam vitam, ac felicitatem, quam ut ait Albertus Magnus, ſuis communicat. Et regnum Dei dicitur; nam juſtis benefacere, ac eos locupletari cœleſtibus, Regnum Dei eſt. (*Deus habet pro regno, benefacere.*) *Et juſtitiam ejus*, ſcilicet Dei, Græcè enim eſt maſculinum. Et juſtitia hîc denotat media, ſcilicet virtutes, ac opera, per quæ regnum Dei comparatur; nam qui intendit finem, debet & eligere media proportionata ad illum.

94. *Et hæc omnia*, ſcilicet quæ neceſſaria ſunt ad vitam humanam, *adjicientur vobis.* Non dixit, ut notat Chryſoſtomus *homil.* 23. dabuntur, quia nihil ſunt, ut etiam ait Hugo; ſed inquit, *adjicientur,* ſeu, ut legunt Græci Codices, & Auguſtinus & Cyprianus, *apponentur*, tanquam appendices, ac quid adjectum, & conſequens ad ſpiritualia bona; quia illa temporalia neceſſaria ſunt in hac vita homini mortali, quærenti æterna. (Chryſoſt. Hugo. Auguſt. Cyprian.) Et ideo præter mercedem ſupernæ fœlicitatis, hæc minima vobis non deerunt. Et ita Evangelij Prædicatoribus, ac Eccleſiæ operariis Deus omnia neceſſaria ſuppeditat, ut latè comprobat *hoc loco* Auguſtinus *lib.* 2. *de ſerm. Dom. in monte.* (Auguſt.) Ex hoc perpende, quantum lucratur quærens regnum cœlorum; nam præter illud, habet etiam & temporalia: at, qui terrenis indulget, amittit æterna, & hæc mundana, utpote caduca, facilè cum vita tranſeunt, & finiuntur.

95. *Nolite ergo ſoliciti eſſe.* Ut Dominus altiùs ſuam doctrinam in noſtris mentibus ingerat, eam hîc iterum repetit ob magnam ejus neceſſitatem, & quia maximè vult à noſtris mentibus evellere omnem ſolicitudinem de temporalibus. Et eſt hic ſeptimum argumentum: *ſoliciti eſſe in craſtinum* Per *craſtinum* Auguſt. *lib.* 2. *de ſerm. Dom.* intelligit temporalia. Auctor Imperfectus *homil.* 16. ſuperflua. Tamen D. Hilarius, S. Hieronymus, D. Paſchaſius, Albertus Magnus, & alij futurum tempus interpretantur, quod in Scriptura frequenter per craſtinum ſignificatur. (Auguſt. Imperfect. Hilar. Hieron. Paſchaſ. Alb. Magn.) Joſuë 22. num. 24. (Joſue. 22.) *Cras dicent filij veſtri filiis noſtris*, id eſt, futuro tempore. *Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſui ipſius*, ſeu ut legit Syriacus, *curam habebit ſui ipſius.* (Syriacus.) Et ſenſus eſt: ſinite futuro tempori curam, & ſolicitudinem ſui ipſius. Ut quid tot anxietatibus opprimitur mens veſtra? Ut quid onera oneribus, cogitationes cogitationibus adhibetis? Separate, & dividite ipſa onera, ait ſapientiſſimus, & pius Pater; & unicuique tempori ſua ſolicitudo aptetur, hodierno hodierna, craſtino craſtina. Et ita ipſa ſolicitudo diſtincta, ac diviſa in partes, levior eſt, portatúque facilior; nam diviſus labor ſuavior eſt oneri. (*Labor, ut ſuavis, per multos dividendus.*) Deinde, ut ait Chryſoſtomus: (Chryſoſt.) *Nequaquam ulterioris diei cura te conterat; cujus enim diei ſpatium te viſum neſcis, quam ob cauſam illius ſolicitudine torqueris?* Advertit autem D. Hieronymus, (Hieron.) quòd, dum Dominus hîc dixit, *in craſtinum*, de præſentibus conceſſit, debere eſſe ſolicitos, qui futura prohibet cogitare. Sed, ut jam dixi, Dominus prohibet omnem nimiam, ac ſuperfluam ſolicitationem, ſive hodiernam, ſive futuram, de quo quæſt. *ultima.*

96. *Sufficit enim diei malitia ſua*, ſeu, ut alij legunt, *afflictio ſua*, id eſt, cura, ſeu ſolicitudo diei. Hoc eſt, clariùs dicam, unuſquiſque dies ſuam habet malitiam, id eſt, ſuum laborem, ſuamque ſolicitudinem de victu quærendo; cur ergo illam vultis augere cum cogitationibus de futuro tempore, ſat eſt unicuique diei ſuus labor, ſuaque cura. (*Solicitudo non eſt augenda in hodierno die cum cogitationibus de futuro.*) Quod eleganter ait Chryſoſtomus homil. 23. (Chryſoſt.) *Si enim hodie cures de craſtino, & rurſus craſtino ipſo die cures, nonne ſuperfluo, ac nimio temetipſum deprimes onere curarum? Cur cogis diem pluſquam ipſe ſortitus eſt, afflictionis accipere, & ſupra proprios ejus labores, etiam ſequentis diei pondus ei imponis.* *Labor* autem, quem unuſquiſque dies ſecum affert, vocatur à Domino *malitia*, quia hujuſmodi labor provenit ex pœna; quæ nos comprehendit ex malitia noſtri peccati. (*Cur labor diei dicatur malitia?*) D. Auguſtinus lib. 2. de ſermon. Domin. cap. 17. (Auguſt.) *Neceſſitatem vocat malitiam, quia pœnalis eſt nobis: pertinet enim ad mortalitatem, quam peccando meruimus.*

Quæstio XV.

Quomodo temporalia dicantur adjicienda quærenti regnum cœlorum, cùm multis ſanctis videantur hæc defuiſſe?

97. Præsens difficultas in eo ſtat, quod ait hic Chriſtus D. *Hæc omnia,* ſcilicet neceſſaria ad victum, ac veſtitum, *adjicientur vobis*; cùm multis Sanctis hæc non videantur adjecta, ac data. Ait Divus Paulus de Patribus antiquis ad Hæbræos 11. num. 37. (Hebræ. 11.) *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti.* Imò ipſe Apoſtolus de ſe teſtatur 2. Corinth. 11. num. 27. (2. Cor. 11.) *In labore, & ærumna, in vigiliis multis, in fame, & ſiti, in jejuniis multis, in frigore, & nuditate.* Et tamen quis Paulo regnum Dei quæſivit ardentiùs, ac vehementiùs.

98. Ex D. Auguſtino reſpondet D. Thomas, (D. Thom.) quòd *ſicut medicus aliquando abſtrahit cibum, & potum infirmo, ut curet eum, ſic Dominus, qui habet providere,*

providere, permittit, hominem pati, vel, ut curetur, (ſi curanda ſunt aliqua,) vel, ut alij exemplum recipiant. Ex profundo, ac alto conſilio Deus hanc penuriam permittit aliquando in ſuis ſervis. Primò, ſi aliqua in eis curanda ſunt, his habeant medicamen, ac purgentur. Secundò ob exemplum aliorum, ut in talibus preſſuris videntes ſervorum Dei patientiam, etiam in ſimilibus & illi habeant tolerantiam. Tertiò, ut omnibus fiat notum, quòd via ad cœlum non eſt per delectationes, & oblectamenta, ſed per abſtinentias, labores, ac ærumnas. Quartò, ut cuncti ſciant, & videant egregia merita ſervorum Dei, quòd in tanta egeſtate, ac penuria rerum, ſumma conſtantia, ac patientia ſe præbent armati, ut ita omnibus ſit manifeſtum quanta gloria, ac honore digni ſint. Vide ſuprà *cap.* 10. *num.* 78. 79. *&* 80.

Deus labores permittit: ut aliquando, ſi ſunt, curentur defectus.

Si merita tua videntur, plauſibiles alii ſunt tibi collati honores.

99. Palat. Quintò reſpondet Palatius quærens quiſnam dicatur, cibum habere, qui cum cibum, quem habet dolet, an qui cum cibo, quo caret, gaudet? Cibus quæritur, ut animus cibo contentus ſit: qui igitur fame contentus eſt, is magis habet, quàm qui cibo contentus eſſe neſcit. Et ita qui regnum cælorum quærit, ſi in aliqua ciborum penuria ſit, tamen quid cibo excellentius, & pretioſius habet, nempe animum quietum, hilarem, & perjucundum; & in illa penuria ſummam ſuavitatem; & dulcedinem invenit. Audi Apoſtolum, quem fame, ſiti, & nuditate confectum proponebat. Ad Philippenſ. 4. num. 12. *Scio & humiliari, & abundare; ubique, & in omnibus inſtitutus ſum, & ſatiari, & eſurire, & abundare; & penuriam pati; omnia poſſum in eo, qui me confortat.* In quem locum ita D. Remigius: *An Apoſtolus: Scio humiliari, id eſt, penuriam humiliter ſuſtinere; & ſcio abundare, id eſt, in abundantia temperans eſſe, ne corripiar ab ea, in omnibus doctus ſum & abundare, & penuriam pati, & omnia iſta in eo poſſum implere, qui me confortat, id eſt, in Chriſto, qui mihi poſſibilitatem tribuit.*

Servi Dei in fame, & ſiti miram ſuavitatem habent.

Philipp. 4.

Remig.

100. Sextò. Quamvis enim quærentes regnum cœlorum, videantur egeſtate, fame, ſiti, ac nuditate vexati, ut ita eorum charitas cunctis pateat; tamen ipſa fame, & ſiti non opprimuntur, ſed Deus multis, & variis modis, illis alimoniam præbet: Corvi deferunt panes patenti Eliæ. Et noſtro inſigni Martyri Angelo in deſerto Angeli cibum miniſtrant. Nec enim eſurire poteſt, qui Chriſtum omnia habentem habet, qui eſt verus panis. Hoc argumentum latè, & multis præclaris rationibus probat D. Paulinus Epiſtol. 5. ad Severum: *Qui igitur, ait, à me famem metuis, ſi fidem habes? Panis tuus tecum eſt; ſi verbo Dei paſceris, non deſiderabis eſcam ventris; Deus enim hunc, & illam deſtruet, dum ſe ædificat in nobis, ſi nos in ipſius charitate fundati conſiſtamus.* Et poſt pauca ſubdit: *Veni ad nos, & ſi potes, advola. Nihil habemus, niſi Chriſtum; & vide ſi nihil habemus, qui omnia habentem habemus.*

Qui Chriſtum habet, omnia habet.

Paulin.

101. Cyprian. Et hoc præclarè confirmat Divus Cyprianus *tractat. de orat. Domin.* dicens: *Quærentibus regnum, & juſtitiam Dei, & omnia promittit apponi. Nam cùm Dei ſint omnia, habenti Deum nihil deerit, ſi Deo ipſe non deſit. Sic Danieli in leonum lacu, juſſu Regis incluſo; prandium divinitus procuratur, & inter feras eſurientes, & paſcentes homo Dei paſcitur.* Ultima verba maximè ponderanda: *Inter feras eſurientes homo Dei paſcitur.* Tenentur incluſi in carcere Daniel *cap.* 14. *num.* 38. & leones, omnes, fame tabeſcentes; Daniel ſub Dei cura; leones verò ſub miniſterio Regis: imò & ipſe Daniel datus erat eis in cibum. Et tamen feræ fame tabeſcunt: homo autem; Dei ſervus panes, carnes, ac pulmenta habet, ita ut ei nihil deſit, ſed omnia abundè ſuppeditentur. Daniel. 14.

Qui Deum habet, nullius neceſſitate laborat.

QUÆSTIO VI.

Quænam ſolicitudo de craſtino hìc prohibeatur à Domino?

CHRISTUS hìc abſolutè ait: *Nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum*, id eſt, in futurum; ut communis Patrum ſententia interpretatur, & tamen recta providentia œconomica dictat, proviſiones annuas, vel menſtruas frumenti, olei, vini, & aliarum rerum neceſſariarum facere. Quod ſatis multis exemplis comprobatur. Sic laudabiliter fecit Joſeph in Ægypto *Geneſ.* 41. *num.* 39. & Apoſtoli *Actor.* 11. *num.* 29. Et Salomon, ut diſcamus de futuro ſoliciti eſſe, nos ad formicam mittit. *Proverb.* 6. *num.* 6. *&* 30. *num.* 25. Quomodo ergo hìc ait Chriſtus: *Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum?* 102.

Reſpondendum eſt cum D. Chryſoſtomo *homil.* 23. D. Auguſtino *lib. de operibus Monach. c.* 23. & 24. D. Paſchaſio *lib.* 4. Alberto Magno, S. Thoma, & aliis, hìc non prohiberi ſolicitudinem de cibo, & potu; quæ eſt ſecundùm rectam rationem, convenientem tempori, & occaſioni. Nam Dominus dixit: *Reſpicite volatilia cœli*, quæ tamen naturæ inſtinctu quærunt ſibi neceſſaria. Et hoc rectè probant exempla adducta in principio. Intendit ergo Dominus hìc divellere ſolicitudines de futuro inutiles, nimis anxias; ſuperfluas, ac intempeſtivas. Quæ tunc dantur, quando in his rebus terrenis qui conſtituit ſuum finem, & diffidit de providentia Dei; & talibus cogitationibus impeditur à quærendo regnum Dei, & ipſa temporalia ſupra modum æſtimat. Unde ait Gloſſa: *Non labor, & providentia damnatur; ſed ſolicitudo mentem ſuffocans*, & latè explicat Abulenſis *quæſt.* 189. *&* 192. Vide ſuprà *quæſt.* 7. *&* 8. 103. Chryſoſt. Auguſt. Paſchaſ. Albert. Mag. D. Thom.

Solicitudo ſuperflua damnatur.

Gloſſ.

Abulenſ.

Dices: Si Dominus hic intendit, prohibere ſolam ſolicitudinem ſuperfluam, cur hoc non exprimit? Cur apertè non dicit: Nolite ſuperfluè ſolicitari, ſed tantùm ait abſolutè: *Ne ſoliciti ſitis?* Reſpondendum eſt cum Abulenſi *quæſt.* 188. quòd, ſi Dominus dixiſſet: Nolite ſuperfluè ſoliciti eſſe, cùm homines ſint maximè propenſi ad temporalia, modicum diſtraherentur à ſolicitudine; quia propter naturalem inclinationem putarent, non eſſe ſuperfluum ſibi id, quod deſiderabant. Et ita aptius fuit, prohibere ſolicitudinem abſolutè, quàm exprimere ſuperfluam. Tamen ex modo loquendi Chriſti Domini; ac ex Scriptura apparebat, quòd Dominus non intendebat prohibere omnem ſolicitudinem, ſed ſuperfluam, & immodicam. 104. Idem.

Homines ad ſolicitudinem rerum valde propenſi.

CAP. XVIII.

De proximis non temerè judicandum.

Matth. 7. n. 1. Nolite judicare, ut non judicemini.

Ibid. num. 2. In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini, & in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.

VERSIONES.

D. Aug. lib. 2. *de ſerm. Dom. cap.* 18. Nolite judicare, ne judicetur de vobis; in quo enim judicio judicaveritis, judicabitur de vobis.

Euthymius. Et qua menſura metiemini, remetientur alij vobis.

Ex radice Græca, & Hebraica. Qua menſura menſi fueritis, viciſſim metietur vobis, ſeu par pari referetur.

Alter Textus.

Lucæ 6. n. 37. Nolite judicare: & non judicabimini; nolite condemnare, & non condemnabimini.

Marc. 4. *n.* 4. In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.

EXPOSITIO.

1. *Qui temerè judicat, temerè judicatur.*

NOLITE *judicare.* Ne judiceris quemquam temerè, & detractoriè: nam de privatis hominibus eſt ſermo, ut dicam *quæſt.* 2. & non conſtituti ſitis aliorum judices ſed ſocij; ne ergo tranſiliatis ordinem veſtrum, ut judicando, malam de proximis opinionem habeatis. *Ut non judicemini,* ſeverè, & temerè etiam. Severè à Deo, ut ejus exactam, & rigidam ſententiam experiamini; ipſe enim, cùm ſit juſtus judex, nihil impunitum relinquit. Et temerè, Dei judicio permittente in pœnam tuæ temeritatis, ut homines fiant tuæ vitæ cenſores tales, qualis tu extitiſti alienæ. Rectè ait *hîc* Auguſtinus: *Temeritas, qua punis alium, ipſa te puniet: nocet ſemper iniquitas injuriam facienti.* Maldonatus *hîc* addit: Nolite condemnare, & non condemnabimini: ſed nec noſtra vulgata, nec Græca exemplaria, nec Tertullianus *lib. de patientia*, nec Chryſoſtomus, nec D. Auguſtinus, Hieronymus, Paſchaſius, Euthymius,

Auguſt. Maldonatus. Tertull. Chryſoſt. Auguſt. Hieron. Paſchaſ. Euthym.

Theophylactus, Hilarius, Anſelmus hoc habent, ſed tantùm illud legitur in textu *Lucæ* 6. *num.* 37. Theophyl. Hilar. Anſelm.

2.

In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini; quali enim judicio vos fueritis in alios, tale & vos ſubibitis: ſi ſevero, & rigido, tale & vos à Deo reportabitis; ſi temerario, temerarium, & detractorium, ac infamans apud homines invenietis: *Convertetur dolor in caput ejus*, Pſalm. 7. n. 17. *Væ tu, qui prædaris, nonne & ipſe prædaberis*, Iſai. 33. n. 1. Si autem aliorum facta benevolè, & amicabiliter accipias, omnia in bonam partem referendo; etiam benevolum, de tuis dictis, & factis, judicium Dei, & hominum excipies. *Et in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.* Eſt proverbialis ſententia, menſura pro menſura, par pari relatum ſignificans; quali enim modo, & menſura judicaveris alios, talis & tu viciſſim judicaberis, ut proximè eſt explicatum. In quo loco linxerunt canes ſanguinem Naboth, & Jezabel lambent 3. *Regum* 21. *num.* 23. David dormivit cum uxore proximi ſui, ait ei Deus: *Tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis Solis hujus*, 2. Reg. 12. n. 11. *Exæquabit gratiam gratiæ*, Zachar. 4. num. 7. Quando autem hîc dicitur menſura pro menſura, intelligendum, ut obſervat Franciſcus Lucas, de menſura, non æquali, ſed ſimili; Dei enim cenſura, ſive ſeveritas, ſive benignitas, longè noſtram ſuperat.

Temerarius temerario judicio punitur. Pſalm. 7. Iſai. 33. *Iniquus per quod peccat ſ punitur.* 1. Reg 12. Zach. 4.

QUÆSTIO I.

De connexione hujus ſententiæ cum ſuperioribus.

PROSEQUITUR Dominus ſuum admirabilem ſermonem in monte. Et quantum ad connexionem horum verborum cum ſuperioribus, Imperfectus *hom.* 17. exiſtimat, quod hæc conſequenter fuerint dicta ad orationem Dominicam: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Qui enim non judicat proximum propter peccatum commiſſum in ipſum, ſed dimittit, etiam Deus non judicat eum ad damnationem, ſed dimittit ejus debitum. D. Auguſtinus verò *lib.* 2. *de ſerm. Dom. in monte, cap.* 17. in fine ſuperioris capitis ait, prohibuit Dominus ſolicitudinem temporalium. Admonet ergo hîc, ut temporalia contemnentes, ne judicent malè de quærentibus; nam illa bono, vel malo fine quæri poſſunt, & de proximis, quantum fieri poteſt, ſemper præſumatur bonum. Sic ait Paulus Rom. 8. num. 3. *Qui non manducat, manducantem non judicet.* Tertiò, Abulenſis ait, quòd in antecedentibus Chriſtus ordinavit nos, dirigendo in Deum affectionem noſtram, hic verò regulat affectum noſtrum erga proximum. Alium modum explicandi hanc connexionem ex D. Hilario apponam *quæſt. ſequenti*, quamvis hæc probabiliter ſint dicta. 3.

Imperfect. Auguſt. *Qui probus ſe exiſtimat, de aliis malum non judicet.* Rom. 8. Abulenſ.

4. Tamen obſervandum eſt cum Recentioribus Janſenio, Maldonato, Beaulxame, Barrada. In omnibus non ſemper debemus eſſe ſolicitos in connexione rerum cum ſuperioribus; ſiquidem in concione de diverſis rebus tractari ſolet, quas omnes non oportet eſſe concatenatas; ab una enim

Janſenius, Maldonat. Beaulxam. Barradas.

Sæpe evangeliſtæ ordinem temporis non obſervant.

enim re ad aliam fit tranſitus omninò diverſum. Deinde incertum eſt, an ſententiæ prolatæ in concione, eo ordine ab Evangeliſtis referantur, quo à Domino dictæ ſunt. Quemadmodum enim in deſcribendis rebus, & factis ordinem temporis ſæpe non tenent; quo factæ ſunt, ita etiam fortè in concionibus referendis ſeriem verborum, qua eruta ſunt, non retinent. Ex quo primò patet reſponſio ad quandam objectionem, quam aliqui excitant, teſte Abulenſi *quæſt.* 1. Quomodo Matthæus, & Lucas tam diverſo ordine narrent hunc ſermonem? Sed ad hoc facilior eſt reſponſio, quòd ſunt diverſi ſermones, diverſiſque temporibus habiti. Vide *cap.* 10. *quæſt.* 1. ut ibi dixi.

Abulenſ.

QUÆSTIO II.

De quo judicio Dominus hic loquitur?

5\. DUPLEX eſt judicium, unum publicum, alterum particulare. Certum eſt, quòd Chriſtus Dominus hîc non prohibet publicum judicium Prælatorum, Regis, ac Senatus quo condemnat reos, & abſolvit innocentes; nam hoc eſt neceſſarium in omni republica. Et Chriſtus Dominus conſtituit ſuos Apoſtolos judices, *Sicut miſit me vivens Pater, ego mitto vos*, Joan. 20. num. 21. Et quocumque ſolveritis, aut ligaveritis ſuper terram, ſolutum, aut ligatum erit in cœlo. Et Patrus judicat Ananiam, Paulus Corinthium. Quæſtio præſens eſt: de quo judicio hic loquatur Dominus?

Joan. 10.

6\. Primò etiam de judicibus locum interpretantur D. Chryſoſtomus homil. 4. *Noli utique judicare, hoc eſt, noli effici judex amarus.* Euſebius Emiſſenus, Hugo & alij. *A Domino* ait Euſebius *judicandi licentia non aufertur, non juſtitia prohibetur, ſed temeritas, ambitio, ac crudelitas interdicitur. Tale eſt igitur, ac ſi diceret Dominus: Nolite judicare ſine miſericordia, ubi miſericordia haberi ac cuſtodiri poteſt: Nolite præcipites eſſe, expectate, dum ira tranſeat, diu deliberate ſententiam, ut nocentes, & impios condemnetis.* Judex es conſtitutus: eſto compatiens judicandis, & reos judica miſericordia, veritate, ac prudentia, & præcipitatum, celeratumque judicium devita. Secundò D. Paulinus *Epiſt.* 12. *ad Severum*, & Lucifer Caralitan. *lib.* 1. *pro S. Athanaſio*, præſentem ſententiam interpretantur de paſtoribus, ac judicibus, qui auſtere, & ſeverè ſe habent in ſuos ſubditos, ac in alios; in ſe verò, ac in ſuis toto placido, & quieto animo ſunt, & nil rigoris volunt experiri. Tertiò Rupertus: Nolite judicare fratrem veſtrum cum odio, ac mala voluntate: nam qui ita judicat, rigoroſo judicio judicabitur. Et his omnibus dicitur: Nolite judicare tali judicio, ut ſimili non judicemini.

Chryſoſt.
Euſeb.
Emiſſ.
Hugo.

Judicemus proximos cum miſericordia.

Paulinus.
Caralitan.
Prælatus non ſit in alios ſeverus & in ſe ſuavis.

7\. Secundò. D. Hilarius *in Matth.* D. Irenæus *lib.* 4. *c.* 49. Abulenſis *quæſt.* 1. locum interpretantur de divinis ſponſionibus, ac proximis. Dixerat Dominus in fine ſuperioris capitis: *Nolite ſoliciti eſſe, ſcit enim Paſter veſter, quia his omnibus indigetis*; quia verò interdum videmus, aliquos homines penuriam pati, fame, ac ſiti vexari: ne tunc quis dicat: Ecce quomodo Deus non adimplet promiſſa ſua; hoc tamen judicium Deus vetat, quia nos non poſſumus capere, cur Deus ſingula faciat, & ſic non poſſumus intelligere, quando, vel quomodo promiſſiones ſuas obſervet, nec poſſumus apprehendere inveſtigabiles vias ejus.

Hilar.
Irenæus.
Abulenſ.

De diſpoſitionibus divinis non judicandum.

8\. Tertiò. D. Hieronymus *hoc loco*, D. Chryſoſtomus *homil.* 24. qui ait. *Hic generaliter peccata omnia non prohibuit judicari: ſed his profectò ſolis, qui, cùm flagitiis abundent innumeris, alios de leviſſimis quibuſque delictis tota temeritate condemnant.* Et Euthymius: *Monet*, ſcilicet Dominus, *ne qui propria debent inſpicere, ac ſeipſos dijudicare, inſpiciant aliena, ac dijudicent alios.* Arguuntur illi, qui cum multis criminibus ſint implicati, ſua delicta non vident, ut ſeipſos judicent, ſed alios acriter, & amarè, etiam de levioribus condemnant. Et ita ait infrà: *Quid vides feſtucam*, &c.

Hieron.
Chryſoſt.
Euthym.

Objurgantur qui cũ multa peccata habeant, alios arguunt.

9\. Quintò. Eſt probabilior, & verior ſententia, quam tradunt: D. Baſilius *in reg. brevior. reſp.* 194. D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſermone Domini in monte cap.* 17. *& ſermone* 102. *de tempore*. D. Ambroſius *in cap.* 6. *Luc. & ſermone* 20. *in Pſalm.* 118. D. Paſchaſius *lib.* 4. *in Matth.* &c. Beda, D. Anſelmus, Albertus Magnus, S. Thomas 2. 2. *quæſt.* 60. Qui omnes præſentem ſententiam de judicio temerario interpretantur. Et ita hac doctrina inſtruimur, ut ea facta, quæ dubia videntur, in meliorem partem accipiamus. Et in hunc ſenſum explicant ea verba: *Quid vides feſtucam in oculo fratris tui.* Sunt enim multi, qui aliorum minima vident & tanquam magna judicant; cùm aliorum opera debeamus inſpicere pio, & benevolo oculo, & non malevolo, inimicóque animo. Unde pulchrè dixit D. Chryſoſtomus: *Væ autem etiam laudabili vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam.*

Baſil.
Auguſt.
Ambroſ.
Paſchaſ.
Beda.
Anſelm.
Albert. Mag.
D. Thom.

Vita hominis benevolo animo diſcutienda.

Chryſoſt.

10\. Optimè tamen advertit D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſermone Domin.* quòd prohibemur, de aliis judicare, quando facta ſunt dubia; non verò quando opera ſunt manifeſta, ſigna clara & nota. Et ita dixit Chriſtus Dominus infrà in hoc cap. 7. *A fructibus eorum cognoſcetis eos*; quod, ait Auguſtinus, de manifeſtis dictum eſt, quæ non poſſunt bono animo fieri: ſicut ſunt ſtupra, vel furta, vel ebrietas, & alia ſimilia, quæ ſunt materia correctionis fraternæ, quæ hic non prohibetur, ut notat D. Irenæus *lib.* 4. *cap.* 49. Correctio autem fraterna eſſe non poteſt ſine prævio judicio.

Auguſt.
De apertis factis ferri poteſt judicium.

Irenæus.

11\. Hujuſmodi mala ſuſpicio, ac temerarium judicium maximè fugiendum eſt; fomentum enim eſt odij & charitatis, ac amicitiæ venenum. D. Bonaventura ſtimulo amoris cap. 10. *Eſt*, ait, *hæc mala ſuſpicio occulta peſtis, ſed graviſſima, quæ Deum fugat, & fraternam lacerat charitatem.* Pro confirmando hoc argumento multa præclare D. Auguſtinus *ferm.* 102. *de tempore.* Et communiter Doctores ad illa verba Pauli Rom. 14. n. 4. *Tu quis es, qui judicas alienum ſervum.*

Bonavent.
Mala ſuſpicio venenum charitatis.
Auguſt.

Rom. 14.

12\. Poſtquam providus Paterfamilias ſeminavit bonum ſemen in agro ſuo, inimicus homo ſuperſeminavit zizania, quod videntes ſervi dicunt Domino: *Vis imus, & colligimus ea?* Quibus ille ait: *Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum: ſinite utraque creſcere uſque ad meſſem.* Matth. 13. num. 28. Injectum eſt malum in medio tritici, & tamen bonus pater non vult, ut evellatur. Quomodo cohæret hæc ſententia cum illa Apoſtoli 1. Corinth. 5. n. 13. *Auferte malum ex vobis?* Optimè ſanè omnia conve

Matth. 13.
1\. Cor. 5.

In dubiis proximorum factis, abſtinendum judicium. Paſchaſ.

conveniunt. Nam Apoſtolus loquitur de manifeſtis criminibus, de quibus licitum eſt judicare, Chriſtus Dominus autem de dubiis; nam zizania quamdiu herba, magnam ſimilitudinem habet cum tritico. Quod præclarè explicat D. Paſchaſius lib. 7. in Matth. *Illud Apoſtoli*, ait, *Auferte malum ex vobis. huic loco contrarium ſonare videtur; ſed aliud eſt, de manifeſtis, apertiſque criminibus judicare in Eccleſia, aliud de his, quæ adhuc quaſi in herba latent: nam zizania, antequam in culmum veniant, dum in herba ſunt, tanta ſimilitudo in eis eſt, ut diſcerni vix, aut nunquam poſſit; & ideo Dominus, Sinite, inquit, uſque ad meſſem, quoniam poteſt fieri, ut quod hodie zizania videtur cras triticum fiat, & quod ad præſens apparet triticum, in futuro vertatur in lolium, dum alium protenditur in ſpecie, & aliud miniſtratur in flore.*

Quæstio III.

De quo judicio, ac menſura intelligenda ſit præſens ſententia?

13\. Oreſieſis.

Sanctus Oreſieſis de inſtitut. Monach. *Quæ eſt iſta juſtitia*: ait; *ut fratres labore affligamus, & ipſi otio vacemus; aut imponamus eis jugum, quòd ipſi ferre non poſſumus. Legimus in Evangelio. Qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis; unde & laborem, & refrigeria cum ipſis habeamus communia; & ne diſcipulos ſervos putemus, & illorum tribulatio ſit noſtra lætitia.* Præſentem ſententiam prælatis dictam intelligit, quòd illo judicio, ac menſura, qua ſuos ſubditos tractaverint talem menſuram, & judicium apud Deum invenient. Quod exiſtimat dictum ad reprimendam inſolentiam multorum Prælatorum, qui ſuos ſubditos, non filios, ſed ſervos reputant.

Prælati agãt cum ſubditis non ut cum ſervis.

14\. Auguſt. Beda.

Secundò. D. Auguſtinus *lib. 2. de ſerm. Domini cap. 17.* Beda, ſic hanc ſententiam explicant, ipſummet noſtrum judicium temerarium, ac injuſtum, quos alios judicamus de nobis eſſe judicaturum, id eſt, cauſam futuram, ut de nobis judicetur. Tertiò. D. Chryſoſtomus *homil. 24.* quòd, qui aliena facta aut dicta judicat, propria ſua, ſi ſimilia faciat, aut dicat, eo ipſo judicat, à Deoque ſuo proprio judicio judicabitur. Quod dixit Paulus Rom. 2. num. 1. *Inexcuſabilis es, ô homo, omnis, qui judicas: in quo enim judicas alterum, te ipſum condemnas, eadem enim agis, quæ judicas.* Unde advertant illi, qui ita temerariè judicant, quòd in manibus eorum ponitur, quid eis ſit eventurum; ac proinde ſupplicia ſuis proximè adjudicata ipſi patienter ſuſtineant. Quod eleganter dixit Chryſoſtomus citatus: *Ut diligentius, ait, peccata examinentur tua, legem primus ipſe poſuiſti, ſeverius de his, quæ proximus peccaverat, judicando. Ne igitur grave eſſe credideris, ſi talia ſuſtineas etiam ipſius ſupplicia.*

Chryſoſt. Rom. 2.

In eo, quo quis alterum judicat, ſe ipſum judicat. Chryſoſt.

15\. *Vera ſententia.*

Quarta, & vera ſententia, quam ſecutus ſum in expoſitione, quòd eo modo, quo quis judicat ſuum proximum, & ipſe judicabitur, & tale judicium ipſe inveniet apud Deum, & homines, ut ſatis in expoſitione explicavi. Apud Deum infallibiliter, cùm ipſe ſit univerſalis omnium judex. Apud homines verò, ordinariè loquendo, Deo ſic permittente. Et quamvis hoc ſecundum, ut adverti, utplurimum ſit verum, non tamen ſemper. Nam Chriſtus, Apoſtoli, ac Domini diſcipuli neminem malignè, ac temerè judicarunt; & tamen injuſtè, & perversè à Judæis, à Diaboli miniſtris judicati, ac damnati ſunt. E contra aliquando fieri poteſt, ut advertit Toletus *in cap. 6. Luc. annotat. 67.* quòd ille, qui alios judicat, non judicetur in hoc mundo ab aliis hominibus, ut confirmari poteſt multis exemplis de illis, qui opinione ſanctitatis deceſſerunt, quod Deus ob occulta arcana ſuæ ſapientiæ aliquando permittit. Sed hi incidunt infallibiliter in manus judicij Dei viventis, ut juſta menſura, ſuis delictis proportionata, pœnam recipiant. Tolet.

Quæstio IV.

Quomodo inferni pœna ſit ad menſuram pro judicio temerario?

16\. Auguſt. Paſchaſ. Alb. Magn. S. Thom. Abulenſ.

Dubitant D. Auguſtinus *lib. 1. de civitate Dei c. 11.* D. Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* Albertus Magnus, D. Thomas, Abulenſis *quæſt. 3.* & alij. Verbis Auguſtini proximè citato loco dicam: *Dicunt aliqui, quomodo verum eſt, quod ait Chriſtus: In qua menſura menſi fueritis remetietur vobis: ſi temporale peccatum ſupplicio punitur æterno.* Temeraria, & injurioſa ſuſpicio de proximi crimine, brevis & temporalis eſt; at pœna inflicta à Deo eſt æterna, & nullo durationis termino circumſcripta. Quomodo ergo menſura eſt æqualis? Reſpondetur cum D. Auguſtino *citato loco.* D. Gregorio *5. Dialogorum cap. 44.* D. Thoma *1. 2. quæſt. 87. art. 3.* & etiam hoc loco *in Matth.* & optimè explicat N. Petrus Cornejo *tom. 2. tract. 6. quæſt. 18. diſp. 4. dub. 1. num. 4.* quòd peccator, dum mortaliter delinquit, avertit ſe à Deo infinito bono: ergo, ait D. Thomas, infinitè puniri debet. Deinde, quia ipſum peccatum ingerit maculam, quæ quantum eſt ex natura ſua, irremiſſibilis perſiſtit: ergo inducit reatum pœnæ æternæ. Alias rationes tradunt Theologi *ad citatum locum 1. 2.*

Auguſt. S. Thom. Gregor. Cornejo. *Germana ſolutio.*

Illud hìc peculiariter eſt advertendum, quòd, dum Chriſtus Dominus egit de temerario judicio, facit mentionem de menſura æquali: *In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.* Et moraliter explico locum. Quomodo æterna damnatio gehennalis ignis, eſt æqualis menſura uni pravæ temporali ſuſpicioni? Inferno nihil durius, nil acerbius, ac ignominioſius; quomodo menſura ad menſuram? Ingenioſo viro fortè tam rigidum tormentum, tam ignominioſa quæres ac gehennalis flamma, injurioſa ſui ſuſpicio, infamiáque ſui nominis devagata, qua maximè torquetur, ac dedecoratur, ut qui eam intulit, pro æquali menſura, æternas inferni pœnas, ac probroſam ejus damnationem ſuſcipiat, atque ſuſtineat. 17.

Mala ſuſpicio, æquat tormentum, ac inermis.

Temeraria præſumptione, malignáque audacia Core, Dathan, & Abiron ſe erexerunt contra Moyſem, & Aaron, affirmantes, quòd ipſi ſe volebant elevare, ac ſublimare ob ſuam ambitionem ut latè ponderant Lyranus, Abulenſis, Lorinus, ſuper populum Dei; & quod cùm non eſſent electi à Deo, ſe principes, & duces populi conſti 18.

Lyran. Abulenſ. Lorin.

conſtituebant. Quod audiens Moyſes cecidit pronus in faciem ſuam, & clamat ad Dominum, ex cujus mandato denunciat iſtis ſeductoribus terribilem, horrendúmque interitum. *In hoc ſcietis, ait, quòd Dominus miſerit me, ut facerem univerſa, quæ cernitis; ſi conſueta hominum morte interierint non miſit me* Dominus *ſin autem novam rem fecerit* Dominus, *ut aperiens terra os ſuum deglutiat eos, & omnia quæ ad illos pertinent, diſcenderintque viventes in infernum, ſcietis, quòd*

Num. 16. *blaſphemaverint* Dominum, Num. 16. n. 30. Et ita factum eſt, ut vivi deſcenderint in infernum. Sed cur tam nova pœna, nunquam antea audita, perimuntur? Cur non gladio, ut idololatræ vitulum adorantes? Vel in patibulo, vel igne devorante, ſeu ignitis ſerpentibus, ut aliis delinquentibus contigit: ſed confeſtim vivi ad infernum deſcendunt? Tam dura, ac acerba extiterat moleſtia, atque afflictio, quam ſua temeraria detractione, ac maligna præſumptione intulerant Moyſi, & Aaron, ut ad menſuram alia pœna ſolvenda non eſſet, niſi gehennali flamma, ac ignominioſo æternæ damnationis ad infernum

Judicium temerarium velut infernus torquet probum.

Iſidor. deſcenſu D. Iſidor. *Ob temeritatis audaciam, terræ compagibus ruptis, viventes abſorbentur, nec tantùm duces, ſed omnes complices, & fautores æterno igne præparata ultione peribunt.*

19. Obnoxie Job poſtulat à Domino: *Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus, & conſtituas mihi tempus, in quo recorderis mei,* Job. 14. num. 13.

Job. 14. Sed cur ſanctus Job inferni elegit locum, ut ipſum poſtulet, *donec pertranſeat furor*, ſeu ira Domini? Reſpondet ſanctus Patriarcha Sophat Namathites, qui de eo, tanquam peccatore, ac multis criminibus obſtricto opinionem conceperat: Et ita ei dixerat: *Si iniquitatem, quæ eſt in*

Job. 11. *manu tua, abſtuleris à te, & non manſerit in tabernaculo tuo injuſtitia; tunc levare poteris faciem tuam*, cap. 11. n. 14. Et ſanctiſſimus Patriarcha, conſcius ſuæ puritatis, ac innocentiæ, hoc probroſo judicio, ac ignominioſa opinione ita afflictus cruciabatur, ut potius eligeret inferni clauſtra, quàm inter hæc ignominioſa judicia degere, & ita poſtulabat, etiam in inferno abſcondi, donec pertranſiret furor, & ira Domini, quamdiu diſpoſitum erat, quòd illa mala ſuſtineret. Gloſſá

Maximè affligitur juſtus ſuſpicione ſui mala.

Gloſſa. Odonius. Græca, & S. Odonius. Donec pertranſeat furor tuus, quoad ſupplicia, mala, ac ignominias, quibus viventes demerguntur.

Matth. 7. *n.* 3. Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides?

Ibid. num. 4. Aut quomodo dicis fratri tuo? Sine, ejiciam feſtucam de oculo tuo, & ecce trabs eſt in oculo tuo.

Ibid num. 5. Hypocrita, ejice primùm trabem de oculo tuo; & tunc videbis ejicere feſtucam de oculo fratris tui.

VERSIONES.

Euthymius. Quod autem inſpicis feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ eſt in oculo tuo, non conſideras.

Radix Græca. Quid autem curioſè à lynceis oculis intuens feſtucam in oculo fratris, & trabem in tuo non animadvertis.

Vatablus. Cur autem vides feſtucam.

Syriacus n. 5. Acceptor vultus, perſonate, educito primum trabem de oculo tuo; & tunc perſpicies ad educendam feſtucam de oculo fratris.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 6. *n.* 41. Quid autem vides feſtucam in oculo fratris? trabem autem, quæ in oculo tuo eſt, non conſideras.

Ibid. num. 42. Aut quomodo potes dicere fratri tuo? Frater, ſine, ejiciam feſtucam de oculo tuo; ipſe in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, ejice primùm trabem de oculo tuo; & tunc perſpicies, ut educas feſtucam de oculo fratris tui.

EXPOSITIO.

EX temerario judicio ſæpe oritur illicita correctio. Et ideo ſicut Dominus, ut notat Hugo, ab omnibus excludit judicium temerarium, ſic 20.

Hugo. etiam ab omnibus removet illicitam correptionem. Illicita tamen eſt correptio, quando non fit amore juſtitiæ, ſed odio, ac ſimulatione, ut juſtus videatur, qui corripit malum, ut quando quis in gravibus peccatis detentus, corripit in proximo leviora. Talis iniquus, ait Chryſoſtomus in Imperfecto homil. 18. *Quomodo fratri tuo dicis, id eſt, quo propoſito, putas ex charitate cordis dicis, ut ſalves proximum tuum? Non, ſed ut te ſimules juſtum. Si autem vere ex charitate cordis argueres proximum tuum, ut ſalvares, te ipſum ante ſalvares. Nunquid poſſibile eſt, ut benevolentior ſis alteri, quàm tibi? Ut quid, cùm te ipſum nolis ſalvare, alterum velis? Omnis ergo Doctor, qui alterum in qualicumque reprehendit delicto, & ipſe in eodem conſtitutus, non ſe priùs expurgat?*

Chryſoſt.

Arguitur doctor peccans, qui alios reprehendit.

purgat; certum eſt, quia alloquens in Eccleſia, non alios vult ſalvare, ſed per bonam doctrinam malos actus ſuos celare.

21. *Quid vides.* Illa particula *quid*, per modum interrogationis cur, quare: quod magnam habet emphaſim, id eſt, ad quid fruſtra, & incaſſum, ac ſine ullo fructu *vides* curioſè, ac lynceis oculis; & vides per judicium, ac intentionem, ut explicat Albertus Magnus, *feſtucam* (Alb.Magn.) minimam ligni, ſeu paleæ particulam, *in oculo fratris tui*, ad exaggerandum crimen; nam iſte talis per odium videt feſtucam, ut advertunt Chriſoſtomus *homil.* 24. D. Auguſtinus *lib.* 2. *de* (Chryſoſt.) *ſermone Domini, cap.* 2. in oculo illius, quem (Auguſt.) ut frater, debebat diligere. Et totus hic ſermo (*Sermo parabolicus.*) eſt parabolicus. Feſtuca ſignificat leviora peccata; trabs autem graviora, & majora. Et eſt (Auguſt.) communis ſententia, & explicant D. Auguſtinus, & Chryſoſtomus *citati.* D. Hilarius *can.* 7. (Chryſoſt. Hilar. Hieron.) D.Hieronymus, D.Paſchaſius *lib.* 4. D.Gregorius (Paſchaſ.) 3. *Paſtoral. cap.* 10. & alij. (Gregor.)

22. *Aut quomodo*, id eſt, qua fronte, & ſine rubore, Lucas verò habet: *Quomodo potes dicere*, ac ſi ſignificat: Qui eſt in peccato, non poteſt dicere, nec alium arguere? *Sine, ejiciam feſtucam de oculo*, &c. Si enim tu totus es in peccato, quomodo potes alium emendare. Quomodo poteſtis loqui bona, cùm ſitis mali. *Hypocrita.* Hypocritas vocat, eo quòd alios corripiendo, immunes à peccato volunt videri, cùm re vera ipſi toti ſint in peccatis putrefacti. Chryſoſto- (Chryſoſt.) mus homil. 24. *Liquet omnino*, ait, *quòd fratrem ipſe odio judices, non ſtudio diſciplinæ: nec emendare illum cupias, ſed notare. Ejice primùm trabem*, hoc eſt corrige priùs in te graviora ſcelera. *Et tunc videbis*, qui antea nube, & caligine peccati cæcus eras. *Ejicere*, hoc eſt ad ejiciendum *feſtucam de oculo fratris.* Interlinealis: (Interlin.) *Non enim eſt priùs idoneus doctor aliis mederi, niſi priùs ſe ſanaverit. Medice cura te ipſum*, Luc. 4. num. 23. D. Hilarius loco allegato: *Ex na-* (Luc. 4. Hilar.) *tura rerum eſt*, ait, *non prius aliquem de purgando oculo fratris idoneum effici poſſe doctorem: quàm de mentis ſuæ lumine, crimen gravantis perfidiæ ejecerit.*

Quæstio V.

Quomodo trabs poſſit eſſe in oculo, & ipſe cum ea videre?

23. (Palat. *Prima difficultas.*) Duo breviter hîc inquiro. Et primò. Meritò dubitat Palatius: Quomodo dicatur trabs in oculo, nam trabs ſuper humeros poni frequens eſt; at in oculo valde mirum; nam oculus, cùm ſit exiguus, trabis, quæ eſt res grandis, & gravis, non poterit eſſe capax: De ſenſu litterali plana eſt intelligentia: nam ſermo eſt parabolicus, ut jam dixi *in expoſitione.* Moraliter rem expendo. Et primò. Per *trabem* hic ſignificatur peccatum mortale, quod eſt in anima: rectè ergo dicitur, trabem eſſe in oculo, (*Anima maximè gravatur peccatis.*) quia tam incapax eſt oculus trabis, quàm anima peccati mortalis; & tantum gravat peccatum mortale animam, ac ſi ingens trabs eſſet poſita ſuper oculum, rem tenuem, & exiguam. Tamen malitia humana totum hunc tranſvertit ordinem, ut ingentia, ac ponderoſa peccata recondat in anima. Pſalm. 37. numero 5. *Iniquita-* (*Malitia humana valde præpotens ad peccandum.*) *tes meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum*, id eſt, mentem meam. *Et ſicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me.* (Pſalm. 37.)

Secundò. Dum peccatum comparatur trabi, 24. ac feſtucæ, demonſtratur, quam impatiens illius (*Anima prorumpat in lachrymas ad excludendum peccatum.*) eſſe debeat anima noſtra. Nam, cùm oculus ſit res tenerrima; minutiſſima re læditur; eaque adeò affligitur, ut in lachrymas ſe diffundat, quoad uſque à ſe, ipſam feſtucam projiciat, atque dimittat, ita anima in ſe non debet etiam minutiſſimum ſufferre peccatum, ſed in lachrymas prorumpere quoaduſque ipſum à ſe dimittat, atque mundetur ab illo.

Inquiro ſecundò cum Abulenſi *quæſt.* 5. Quo- 25. (Abulenſ.) modo habens trabem in oculo poſſit videre feſtucam in oculo alterius; nam trabs oculum occupat, & excæcat, ut parvam feſtucam videre nequeat; nam ad hanc perſpiciendam acutiſſimus, valde perſpicax requiritur viſus? Reſpondet ipſe Abulenſis, quòd non poteſt videre ad arguendum juſtè, quamdiu trabem in oculo habet; &, ſi arguit, injuſtè facit. Reſpondeo ſecundò, quòd iſte, qui, cum trabe in oculo, videt feſtucam in oculo fratris ſui, videt propter (*Inimicus valde præpotens. & acutus ad videndum defectus.*) odium, ac malam voluntatem, quam habet in proximum; & ideo præpotens eſt odium, ut etiam ingentem trabem, ac magna impedimenta prorumpat, & penetret, ut aliorum defectus deprehendat, ut ita valeat notare, anſamque habere ad detrahendum, ac obmurmurandum. Et maximè ad hunc ſenſum facit, quod in textu dicitur? *Quid vides feſtucam in oculo fratris.* In radice Græca hanc reddit vim: *Qui vides curioſè, ac lynceis oculis.*

Ait Sapiens Eccleſiaſt. 10. num. 20. *In cogita-* 26. (Eccleſ. 10.) *tione tua Regi ne detrahas, & in ſecreto cubiculi tui ne maledicas diviti, quia aves cœli portabunt vocem tuam.* Sed quæ ſunt aves iſtæ, quas ea etiam, quæ dicuntur in abdito tuæ cogitationis, ac intimo cubili tuo, non latent, ut ea audiant, percipiant, Regi deferant, ut tibi noceant? Bene poſſunt interpretari garruli inimici; nam etiam, Hugone, & Carthuſiano teſtibus, (Carthuſ. Hugo.) per aves, ac volucres cæli ob ſuam velocitatem (*Inimicus omnia penetrat, ut detrahere valeat.*) intelliguntur & Dæmones, *Matth.* 13. *num.* 4. & *Luc.* 8. *num.* 5. Inimicorum ſagacitas, etiam maximè abdita, & abſcondita penetrat, ut tuos defectus deprehendat, indéque in te inſultare valeat.

Matth. 7. *n.* 6. Nolite ſanctum dare canibus: neque mittatis margaritas veſtras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus ſuis, & converſi dirumpant vos.

VERSIONES.

Vatablus. Ne dederitis, quod ſanctum eſt, canibus.

Syriacus. Et converſi dilacerent vos.

Radix

Radix Græca. Et converſi laniant.
Tertull. lib. 2. ad uxorem cap. 5. Nolite margaritas veſtras porcis jactare, ne conculcent eas, & converſi vos quoque evertant.

EXPOSITIO.

27. *Connexio textus præſentis.* IN ſuperiori doctrina docuit Dominus, quòd temerè non erat de proximo malum judicandum. Poterat facile quis putare: Si non debeo leviter malum in corde meo de proximo opinari: ergo generaliter omnia bona omnibus hominibus ſunt largienda, & danda candida ſimplicitate, ut præcipit Dominus divinus Magiſter. Vult tamen in ſuis miniſtris magnam prudentiam, ut hominibus prophanis, ac publicis peccatoribus ſacra myſteria non proſtituantur. Nam quando peccata ſunt publica, licitum eſt, de eis dijudicare, ut ſuprà dixi *num.* 10. Deinde priùs Dominus egit de cautela habenda in non judicando temerè de proximo: ſecundo loco de cautela retinenda, ut ſua ſacra non aperiantur, nec evulgentur mundanis, ut ita maximè commendaret charitatem fraternam, ne proximorum honor, ac fama læderetur. *Honor proximi maximè æſtimandus.*

28. *Nolite ſanctum dare.* Per parabolas loquitur Dominus. Et duo communia proverbia idem ſignificantia hîc ponit: *Dare canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos.* Quidam has duas ſententias voluerunt diſtinguere, ita ut per *ſanctum* intelligerent ſacramenta, & per margaritas, myſteria divinæ Scripturæ, ac ſacræ prædicationis. Tamen idem ſignificatum habet ſanctum hîc, ac margaritæ, ut docent D. Auguſtinus *lib. 2. de ſermone Domini cap. 20. & lib. 1. de adulter. conjug. cap. 17.* Gregorius Nazianzenus *orat. 1.* Chryſoſtomus *homil. 17. in Imperfect.* D. Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* Albertus Magnus. Utrumque enim denotat ſacramenta, ac etiam cæremonias ſacras, & arcana divinæ Scripturæ, ac cœleſtis doctrinæ. Et ita ait Euthymius: *Sanctum appellavit, utpote divinum; margaritas: propter pretioſa dogmata.* Pſalm. 118. num. 127. *Dilexi eam ſuper aurum, & topazion.* Et, ut ait Chryſoſtomus *citatus*, Margarita eſt, id, quod invenitur in oſtrearum conchis incluſum; & ſignificat myſteria ſacra concluſa in multis rebus viſibilibus; & denotat intellectum ſacrarum Scripturarum, in littera incluſum. Per *canes & porcos* ſimul etiam ſignificantur ij, qui perverſi, & obſtinati, immedicabili impietate conſiſtunt. Canes dicuntur ob rebellem oblatrationem; porci propter immunditiam. *Auguſt. Nazianz. Chryſoſt. Paſchaſ. Albert. Mag. Euthym. Pſalm. 118. Chryſoſt.*

29. *Ratio ſupradictorum.* *Ne fortè conculcent eas pedibus ſuis.* Suæ ſententiæ rationem reddit Dominus. Illa particula, *ne fortè*, non eſt dubitantis, ſed pro more ponitur, ad indicandam noſtram libertatem. *Conculcent eas*, quia illi, tanquam porci, quorum proprium eſt, pedibus terere, margaritæ prætioſitatem non intelligentes, ſed valde ſtolidi, ac impudentes, divina myſteria, ac ſacram doctrinam ſuis vitiis contrariam, ſuis appetitibus, tanquam ſuis pedibus calcantes contemnunt. *Et converſi dirumpant vos.* Hoc ad canes reducit Cajetanus. Ad porcos Barradas. Alij verò, quod mihi videtur probabilius, ad utroſque. Et facit hunc ſenſum. Et ipſi tanquam canes rabidi, ac etiam ut porci agreſtes, dignitatem ſacræ doctrinæ non percipientes, converſi; ſeu verſi, ſeu inſurgentes in vos conviciis, opprobriis, verbis, ac factis lacerent, ac perſequantur. *Barradas. Cajetan.*

QUÆSTIO VI.

Quare Dominus vetet, dare ſancta canibus, & margaritas porcis?

30. IDEM ſignificare margaritas, ac ſancta, dixi in expoſitione, ſcilicet Sacramenta, ac ſacram doctrinam, quæ omnia Dominus prohibet dare canibus, & porcis, hoc eſt, obſtinatis, ac impiis hominibus. Et hoc ex triplici fundamento. Primò ob excellentiam ipſarum rerum. Secundò ob malitiam convenientium. Tertiò propter obligationem ipſorum miniſtrorum. *Triplex ratio proponitur.*

31. Primò ob nobilitatem ipſarum rerum. Perbellè Chryſoſtomus *homil. 17. in Imperfecto*, ait: *Mandavi vobis, inquit Dominus, diligere inimicos, & benefacere eis de veſtris corporalibus bonis, non tamen de meis ſpiritualibus paſſim: quoniam in natura vobiſcum communes ſunt, non in fide; & Deus carnalia beneficia dignis, & indignis præſtat, non autem gratias ſpirituales.* Quamquam enim corporalia, quæ ad vitæ alimentum pertinent, omnibus ſint largienda: *Benefacite iis, qui oderunt vos*; tamen quæ ad ſpiritualem ordinem ſpectant, verbi gratia, Sacramenta, non inimicis communicanda ſunt, ſed, ob eorum excellentiam, domeſticis, ac fidelibus. Deinde ut ait Abulenſis quæſt... *Inhoneſtum eſt, rem honorabilem inutiliter exponi.* Meritò Eſau paterna benedictione privatur, quia eam parvipendit, quod pretioſiſſimam primogenituram pro exiguo edulio vendiderit, *Geneſ. 25. num. 34.* *Chryſoſt. Temporalia omnibus danda, ſpiritualia paucis, & delectis. Abulenſ. Pretioſa non parvipendenda.*

32. Secundò ob malitiam convenientium, ſeu circumſtantium. Nam, ut ait citatus Abulenſis, non ſolùm non proficiunt, ſed etiam ipſas margaritas conculcant pedibus ſuis, ſacra contemnunt, & argumentis, ac calumniis contra ipſa inſurgunt, ut dilacerent fidem; ac ſuo malo exemplo multis nocent, ipſique ſæpe magis obdureſcunt in nequitia ſua. *Idem. Qualis homo ad eum ſe præbet, talis & Deus ipſi.*

33. Tertiò ob ipſos miniſtros. Quia ſi illi ſint inobedientes, ac impij, ut dent ſancta canibus: quid erit? *Ipſi converſi dirumpant vos.* Canes etiam erunt impij in vos, ut ipſos invadant, dilacerent, ac dirumpant. Qualis enim tu Creatori tuo te exhibueris, tales & omnes creaturas invenies. Quomodo audet Diabolus tentare mulierem, quam in tanto honore gratiæ, & donorum conditam videbat? Dixit ei mulier: *De fructu ligni, quod eſt in medio Paradiſi, præcepit nobis Deus, ne comederemus*, Geneſ. 3. num. 3. Ubi ipſa venenoſo ſerpenti, ac immundo porco ſanctum Dei mandatum aperuit, ac dedit; ſtatim tortuoſus coluber in eam converſus, in ejus pectore ſe inſinuat, & totam mulieris nobilitatem dirumpit, dilacerat, eamque in miſerrimum *Geneſ. 3.*

peccatum

Chryſoſt. peccatum detrudit. Divus Chryſoſtomus homil. 16. in Geneſ. *Omne*, inquit, *mandatum illi detexit, & margaritas porcis objecit, impleturque quod à Chriſto dictum eſt: Ne mittatis margaritas veſtras ante porcos, ne fortè conculcent illas pedibus ſuis, & converſi vos dirumpant: id, quod hîc factum eſt, appoſuit enim porco, huic malæ beſtiæ, Dæmoni videlicet, qui per ſerpentem operabatur; divinas margaritas; & non ſolùm illas conculcavit, & dictis ſe oppoſuit, ſed & converſus, non ipſam ſolum, ſed cum ipſa protoplaſtum quoque in morbum inobedientiæ perduxit. Audiant, qui ſine diſcrimine cum omnibus colloquuntur.* Liceat etiam mihi hic exclamare, & dicere: Audiant, audiant hoc Prælati, & Epiſcopi, ne ad ſacerdotium, ac Sacramenta indignos admittant, ut contra eorum manus clamemus cum Tertulliano lib. de Idololatria cap. 7. *Adlegunt*, inquit, *in ordinem Eccleſiaſticum artifices idolorum. Proh ſcelus! ſemel Judæi Chriſto manus intulerunt: iſti quotidie corpus ejus laceſſunt. O manus præſcindendæ!*

Arguuntur Epiſcopi, qui indignos ad ſacerdotium promovent. Tertull.

Quæstio VII.

Quare Dominus prohibuerit, dare Sancta canibus, cùm ipſe, omnibus eſſe prædicandum dixeret?

34. *Difficultas quæſtionis.* DOMINUS hoc loco vetat, dare Sanctum canibus, & margaritas porcis. Per *Sanctum*, ac *margaritas*, vel intelliguntur Sacramenta, vel myſteria ſacræ doctrinæ. Et tamen Chriſtus Dominus, qui eſt ipſe Sanctus, & ipſa ſanctitas, ſe dedit in ſacra Euchariſtia Judæ, à quo, ut à cane, erat lacerandus. Si autem per Sanctum non dandum canibus, Evangelium interpretetur, etiam Evangelium canibus dandum eſſe, Dominus dixit: *Ite, docete omnes gentes*, Marc. 16. numero 15. quas canes fuiſſe appellatas hoc loco, bona pars Interpretum tenet, ut dicam *quæſt. ſequenti.* Et ita Dominus dixit Chananææ: *Non eſt bonum, ſumere panem filiorum, & dare canibus*, Matth. 15. num. 25. Et planè Evangelium rete nuncupatur, quod mittitur in mare, ubi nullus delectus habetur, congregat enim rete hoc ex omni genere piſcium.

Marc. 16. Matth. 15.

35. Chryſoſt. Reſpondeo primò cum Chryſoſtomo homil. 14. *Canes autem*, ait, *hîc ſignificantur homines in impietate viventes immedicabili ſpemque omnino converſionis in melius non habentes. Porci verò in luto infrænis luxuriæ jugiter commorantes, quos ſanè omnes hujuſmodi doctrinæ pronunciavit indignos.* Prudenti ratione Chriſti miniſtri cuncta diſponant. Si in auditoribus, ac in populo circunfluente fructus ſperatur, ſanctum Dei Evangelium omnibus eſt prædicandum. At ſi nulla ſit utilitatis ſpes, ab hujuſmodi exhibitione, ac prædicatione abſtineatur. Sic Chriſtus Dominus dixit ſuis diſcipulis Joan. 16. numero 12. *Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò.* Sic Paulus, & Timotheus communes magiſtri prohibentur à Spiritu ſancto, prædicare verbum Dei in Aſia, quia auditores erant obſtinati, & non recepturi, *Actor.* 16. num. 6. Sic Paulus, & Barnabas, conſtituti Prædicatores in univerſum mundum, dimittunt prædicare Judæis Antiochenis, quia verbum Dei non recipiebant, ſed Apoſtolos injuriis, ac opprobriis inſectabantur. Et ita eis dixerunt: *Vobis quidem oportebat primum prædicare verbum Dei, ſed quia repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes*, Actorum 13. num. 46.

Sine utilitatis ſpe, laborandum non eſt. Joan. 16. Actor. 13.

36. Auguſt. Secundò. Divus Auguſtinus lib. 2. de ſermon. Dom. in monte, cap. 20. *Dominus noſter*, ait, *quædam dixiſſe invenitur, quæ multi, qui aderant, vel reſiſtendo, vel contemnendo non acceperunt, non putandus eſt, Sanctum dediſſe canibus aut margaritas miſiſſe ante porcos: non enim dedit eis, qui capere non poterant, ſed eis, qui capere poterant, & ſimul aderant, quos propter aliorum immunditiam negligi non oportebat.* Similiter Divus Thomas. *Nónne Chriſtus multa bona dixit infidelibus; & illi dirumpebant verba ſua? Dico, quòd hoc fecit propter bonos, qui cum malis erant, qui inde proficiebant.* Dominus noſter, cùm ſit beneficus, & clementiſſimus propter aſtantes malos non prohibet ſua dona bonis, ſed pluit ſuper juſtos, & injuſtos, ut ſuos electos ditet, ac cœleſtibus beneficiis accumulet, ut inde maximè proficiant. Erat valde expediens, ut in ultima Cœna, quando Dominus erat diſceſſurus ad Patrem, ut inſtitueret Euchariſtiæ ſacramentum, omnium myſteriorum maximum, ut tali cœleſti cibo ſuos communiret: quamvis adeſſet perfidus traditor Judas, cœleſte donum non omittit, nec transfert, ſed etiam ipſi cani rabido, ac porco immundo ſacratiſſimam, ac puriſſimam margaritam præbet, ut eſt communior ſententia. Erat ipſe peccator, ſed occultus; & ſacro edulio ſpecialiter negato, non fuit judicandus, ac publicandus, ne inde fortè etiam mors Chriſti, noſtræ redemptionis pretium, impediretur.

Boni ob impios cæleſtibus donis non defraudantur. S. Thom.

37. Tertiò. Ut graves Recentiores reſpondent, hanc Chriſti Domini doctrinam intelligendam eſſe per ſe: nam per accidens, Chriſtus Dominus Petrus, Paulus, ac Apoſtoli, & alij Sancti obduratis, ac impiis Judæis, & infidelibus conſtanter Evangelium prædicarunt, & eorum deperditos mores objurgarunt, quamvis ſcirent, quòd ab eis morte, & contumeliis erant afficiendi. Hoc tamen præſtiterunt, ut publicum veritati, Deique gloriæ teſtimonium perhiberent, utque etiam omnibus manifeſta fieret inexcuſabilis impiorum iniquitas, & obſtinatio. *Quid enim ultra debui facere vineæ meæ, & non feci.*

Homines propter ſuam obdurationem cæleſtium donorum redduntur incapaces.

38. Chryſoſt. Quartò ait Chryſoſtomus homil. 25. *His enim, qui benigno ſunt animo, atque prudenti, honeſtiſſima apparent, cùm fuerint revelata, imprudentes verò, ac imperiti magis ea ignorata reverentur.* Qui amicabili, ac benevolo ſunt affectu, eis eſt prædicandum; quanto enim magis ſacra eis myſteria proponuntur, ac fiunt cognita, tanto magis ea reverentur, ac adorant. At verò obſtinatis, & animo obduratis, ſacra divini eloquij non detur margarita, ejus enim ignorantia cauti redduntur, ut eam magis timeant, & revereantur; illius verò cognitione impudentiores, ut tanquam porci eam pedibus ſuis conculcare præſumant.

In auditoribus bonus adſit affectus, ut verbum percipiatur.

39. Proverb 19. *Divina ſapientia clamat : Si quis eſt parvulus, veniat ad me ; & inſipientibus locuta eſt.* Proverb. 19. num. 4. Sed cur Dei infinita ſapientia, *Bona affectio in auditoribus.* cujus veritas eſt infallibilis, & immenſus theſaurus ſuper omnem humanum cogitatum, non querit potentes mundi, ac primos ſapientes hujus ſæculi ; ſed parvulos, & inſipientes ? Nam illi, ut inflati, & ſua ſuperbia, ac contumacia multum præſumentes, divinam verbum contemnent : at iſti, ut humiles, & ſimplices, illud benignè reciperent, ac venerarentur. Ipſa ſapientia ſic reſpondet ibid. num. 7. *Qui erudit aeriſorem, ipſe injuriam ſibi facit.* Ad quæ verba ita ait Beda. Beda : *Quaſi interrogares, cur ſapientia præ cæteris ad ſuas epulas invitaſſet parvulos, & inſipientes ? Ideo inquit, feci, quia fruſtrà laborat ; qui verbum ſapientiæ inculcare nititur ei, qui audire contemnit, ſapientiorem ſe, doctiorem, & majorem exiſtere credens.*

Quæstio VIII.

Quid per canes, & porcos ſignificetur hoc loco ?

40. Paſchaſ. *Quid canes, & porci ſignificent.* Hieron. Hilar. VARIÆ poſſunt eſſe hujus rei acceptiones. Nam D. Paſchaſius *lib.* 4. *in Matth.* per *canes* accipit impugnatores veritatis, per *porcos*, contemptores. Secundò. Quidam, ut refert D. Hieronymus *hoc loco*, per *porcos*, infideles ; per *canes*, Chriſtianos, qui poſt receptam fidem, ad vomitum revertuntur. Tertiò. D Hilarius *canes* interpretantur Gentiles ; & per *porcos*, hæreticos. Et Chriſtus Dominus ſignificavit, per *canes* Gentiles denotari, ut ſuprà dixi ex Matth. 15. num. 26. Matth. 15. *Non eſt bonum, ſumere panem filiorum, & dare canibus.* Verior eſt interpretatio D. Auguſtini *lib.* 2. *de ſerm. Dom. in monte*, *cap.* 20. D. Chryſoſtomi *homil.* 24. Euthymij, & aliorum. Auguſt. Chryſoſt. Euthym. Quòd idem hic ſignificatur per *canes*, & *porcos*, nempe homines obſtinatos, & obduratos in ſua malitia. Eſt enim duplex metaphora, & duplex proverbium, idem denotans, & ſignificans ; quibus etiam utitur D. Petrus epiſt. 2. 2. Petr. 2. cap. 2. n. 22. *Tanquam canis reverſus ad vomitum ſuum, & tanquam ſus lota in volutabro luti.*

41. *Multa per canes denotantur.* Franc. Luc. *Canes* ſpecialiter ponuntur à Domino in exemplum. Sunt enim valde abominabiles, & à Sanctis, ut notat Franciſcus Lucas, maximè arceri ſoliti, uſque adeò, ut in veteri lege neque pretium canis in domo Dei offerri poſſet, non magis, quam merces proſtibuli : *Quia*, ait lex, *abominatio eſt utrumque apud Dominum Deum tuum.* Deuteron. 23. num. 18. Deuter. 23. Lyran. Abulenſ. Carthuſ. Hugo. Cornel. Cujus rei multas rationes *ibi* tradunt Lyran. Abulenſis, Carthuſianus Hugo, Cornelius à Lapide. Eſt namque *canis* immundum animal ; idque duplici ratione, ſecundùm legem demonſtratur. Quia nec ungulam findit, nec ruminat, *Levit.* 11. *num.* 26. Deinde aliis rationibus hoc comprobatur ; quia omnia comedit, etiam putrida, & immunda ; ſalaciſſimus eſt, turpiſſimoque libidinis ſpectaculo notatus ; inter homines natus, ac educatus, nec ab humana carne abſtinet ; aliorum ſanguinis lingendi eſt avidiſſimus, eóque maxime recreatur ; ſæpiſſimè, & ubique ſuis immunditiis loca deturpat ; reſumit vomitum ſuum. Tandem, ut ex Chryſoſtomo *in Imperfecto homil.* 17. notat Albertus Magnus, Imperfect. Alb. Magn. canis inter omnia animalia hoc habet, quòd vix emittit voces, niſi ad abigendum ſupervenientes, cùm alia animalia ad hoc non vociferent ; quaſi ipſi ſoli velint comedere, degere in loco, ac illum tenere. Meritò ergo arcentur à divinis canes : *Arcentur à divinis, qui loca ſibi ſoli volunt.* nam per ipſos denotantur homines ambitioni, avaritiæ, turpitudini, immunditiæ, ac vitiis dediti.

42. *Per porcos multa denotantur.* Porci etiam abominabiles habentur. Eorum carnes prohibitæ erant Judæis, *Levitic.* 11. *num.* 7. *Deuteron.* 14. *num.* 8. Porci ſunt valde immundi ; in luto ac cœno ſuffodiunt, & volutantur ; maximè luxurioſi, inter omnia animantia, valde brutales, & indociles, itaut apud Ægyptios eſſet hieroglyphicum, ac ſimulacrum hominis Pierius. carentis ſenſus, ac intellectus, ut teſtatur Pierius Valerianus *lib.* 9. roſas diſpergit, ut lutum quærat ; valde nocivi, ſemen, & meſſem ſubvertunt. Unde porcum Deæ Cereri immolabat *Vita Patrum lib.* 6. *cap.* 1. Antiquitas menſe Aprili : Hiſpido vultu, dimiſſo dorſo ſemper in terram intendunt, & oculos ad cælum non elevant, ut ponderat S. Abbas *in vitis Patrum*, *lib.* 6. *cap.* 1. *num.* 8. Tandem aliqui notarunt apud D. Polycarpum *epiſt. ad* Polycarp. *Philipp.* Quòd ſus, cum comedit, ita vorat, ut non agnoſcat dominum ſuum ; quodque, cùm eſurit, grunnitum edat ad dominum. Et ita per *Ingrati, qui dum eis bene eſt, nullos agnoſcunt.* porcos ſignificantur homines impuri, voluptatibus dediti ; valde indociles in doctrina cœleſti, contemptores divinorum, terrenorum amatores, qui ſolùm terrena meditantur ; valde ingrati, qui ſoli ſuo commodo ſunt intenti.

Matth. 7. *n.* 7. Petite, & dabitur vobis ; quærite, & invenietis : pulſate, & aperietur
Ibid. num. 8. vobis. Omnis enim, qui petit, accipit & qui quærit, invenit ; & pulſanti aperietur.

VERSIONES.

D. Fulgentius. epiſt. 1. *c.* 10. Pulſate, & aperietur vobis, quia veritas eſt, & mentiri non poteſt.

Alter Textus.

Lucæ 11. *n.* 6. Ego dico vobis : Petite, & dabitur vobis.

EXPOSITIO.

43. Hilar. Chryſoſt. Euthym. Theophyl. DIvus Hilarius *can.* 6. Chryſoſtomus *homil.* 24 Euthymius. Theophylact. ita connectunt hæc verba cum ſuperioribus. Chriſtus in antecedentibus docuerat ea, quæ erant valde difficilia, ut non eſſent ſoliciti de cibo, & potu ; ut de proximis non temerè dijudicarent : nunc oſtendit, qua ratione poſſint illa teneri, nempe oratione, ac petitione ad Deum. Multi alij, ut eſt Maldonatus, contendunt, quòd Maldonat. Evan-

Evangeliſtæ in referendis Chriſti verbis, ordinem non ſemper obſervant, ut notavi in principio hujus capitis, Et ita hæc verba forſitan poſt orationem Dominicam dicta fuere, ut refert Lucas *cit. c.* 11. *n.* 8.

44. *Dominus dat nobis ad petendum confidentiam.* Ait Dominus, ut eſt apud Lucam: *Ego dico vobis*; quod magnam habet energiam, & veluti ſuo verbo interpoſitò dat nobis confidentiam petendi, appoſita ſecuritate impetrandi. *Petite, & dabitur.* Non determinat, quid petendum, nec quo loco; quia ubique orandum, & omnia oratione impetrantur. *Dabitur.* Non dicit, ait Cajetanus (Cajetan.), dabit Deus; ſed *dabitur*, abſolutè, quia, ut inferiùs ipſe Dominus declarat, noſcit Pater cœleſtis inutile eſſe quandoque dari, quod petimus; & ideo ipſe aliquando non concedit poſtulata. *Quærite*, cum ſedulitate, ne ſitis pigri in rebus veſtræ ſalutis. Tertull. Tertullianus *lib. adverſùs Hæreticos, cap.* 8. notat, quòd Chriſtus hæc verba protulerit in primitiis ſuæ doctrinæ, quando adhuc dubitabatur, an ipſe eſſet Chriſtus, & Petrus adhuc filium Dei non erat confeſſus. *Quærite, & invenietis.* Qui enim quærit Chriſtum, ipſum invenit. Non ait, reperietis, ſed *invenietis*; inter quæ verba hoc eſt diſcrimen, quòd *reperire*, fortunæ, *invenire* autem opus conſilij eſt, *Rom.* 10. *n.* 20. ex Iſaia 65. num. 1. *Inventus ſum à non quærentibus me*; quæ enim à Deo veniunt, non fortuito, ſed alto conſilio fiunt. *Pulſate*, quod fit, non ſolùm voce & clamore, ſed & manibus, id eſt, operibus. Et ita. *Aperietur vobis.*

Iſai. 65. Quæ à Deo ſunt ex alto conſilio veniunt.

45. *Omnis enim, qui petit, accipit.* Plena omni fiducia ſunt hæc verba, prout reſpiciunt homines; & repleta omni miſericordia, prout ad Deum ordinantur. Non enim ait: Quicunque ex Apoſtolis, vel amicis; ſed indiſtinctè & abſolutè; *omnis* quicunque ſit, ſi poſtulat, ut oportet. Et ait: *Accipit* ſuum poſtulatum. Quod aliter apud homines contingit; nam ſæpe apud eos fruſtrà fundimus preces; vel quia non poſſunt præſtare, quod rogatur; vel quia non volunt. Et Deus, qui eſt dives in miſericordia, poteſt, & vult. Et ita ait D. Auguſtinus lib. de ſalutaribus monitis, cap. 28. *Oratio juſti clavis eſt cæli; aſcendit precatio, & deſcendit Dei miſeratio.* Pro exacta explicatione hujus ſententiæ vide *quæſt.* 10. ubi explicabimus, cur Deus noſtris precibus aliquando non abnuit.

Auguſt. Oratio juſti clavis cæli.

QUÆSTIO IX.

Tria verba appoſita applicantur.

46. TRIA verba hîc ponit Evangeliſta maximè notanda. Petite, quærite, pulſate. D. Chryſoſtomus *homil.* 24. & D. Gregorius *lib.* 6. *indictione* 15. *cap.* 197. ita explicant: petimus orando: quærimus legendo, ac ſacræ ſcripturæ lectioni incumbendo; pulſamus, quod non ſolum fit voce, ſed etiam manibus, id eſt, operibus. D. Remigius. Petimus orando, quærimus rectè vivendo, pulſamus perſeverando. D. Gregorius etiam ut refert Abulenſis *quæſt.* 12. ita explicat: Petite fide, quærite ſpe, pulſate charitate, his debet eſſe oratio communita, ut ſit efficax. D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſermon. Domin. in monte, cap.* 2. *Petite*, ait pertinere ad exorandas vires, quibus præcepta Dei impleamus: *Quærite*, ad inveniendam veritatem: *Pulſate*, ad aperiendum cælum, quod eſt noſtra patria, & poſſeſſio. Multò tamen accommodatior explicatio ejuſdem Auguſtini *lib.* 1. *Retractat. cap.* 19. D. Chryſoſtomi, Abulenſis *locis cit.* Toleti *in Lucam*, & aliorum. Quòd hæc tria verba idem ſignificant, ſcilicet orationem inſtantiſſimam, fervore, conſtantia, ac ſtudio plenam, qua à Deo abſque ulla intermiſſione neceſſaria quærimus. Ita ait Auguſtinus citato loco Retractat. *Operosè*, ait, *tria iſta, quòd inter ſe differant, exponendum putavi, ſed longè melius ad inſtantiſſimam petitionem omnia referuntur. Hoc quippe oſtendit, ubi eodem verbo cunctam concluſit, dicens: Quanto magis Pater veſter dabit bona petentibus, & quærentibus, & pulſantibus.* Dona enim, Dei cùm ſint valde pretioſa, non vult Dominus, ut nimia inveniendi facilitate vileſcant, & ideo ſedulum, ac ſolicitum negotiatorem requirit.

Chryſoſt. Gregor. Remig. Gregor. Abulenſ. Auguſt. Idem. Chryſoſt. Abulenſ. Tolet. Auguſt.

Matth. 7. *n.* 9. Aut quis ex vobis homo, quem ſi petierit filius ſuus panem, nunquid lapidem porriget ei?

Ibid. num. 10. Aut ſi piſcem petierit, nunquid ſerpentem porrigit ei?

VERSIONES.

Vatablus. An quiſquam eſt ex vobis homo.

Syriacus. Sed quis eſt vir ex vobis, &c.

Alius. Et ſi piſcem petierit, num colubrum porriget ei.

Arias. Nunquid, ſerpentem indicet ei.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 11. *n.* 10. Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? aut piſcem, nunquid pro piſce ſerpentem dabit illi?

Ibid. num. 11. Aut ſi petierit ovum, nunquid porriget illi ſcorpionem?

EXPOSITIO.

MAGNAM ſecuritatem accipiendi, & qualitatem rei accipiendæ nobis Dominus hîc declarat, ut notat Cajetanus. Et utrumque nobis aperit, ac manifeſtat ſimilitudine, ac metaphora carnalis parentis, quando filij ab eo petunt panem, vel piſcem: nam, utpote pater, non poteſt claudere viſcera; & petenti filio panem, pater non dabit lapidem inutilem, nec petenti piſcem, dabit ſerpentem noxium. Ex quo duo 47.

Cajetan. *Legitimus ſenſus totius metaphora.*

duo conſidera. Primò ſecuritatem impetrandi, quia poſtulamus à parente noſtro. Secundò qualitatem rei accipiendæ, *porrigit* nempè, id quod eſt utile, & neceſſarium, ut exprimit metaphora panis, & piſcis. Et ideo Deus aliquando noſtra poſtulata non concedit, quia petimus id quod eſt inutile, & nocivum, & ſi illud nobis dediſſet non præberet panem neceſſarium, & utilem piſcem, ſed rem inutilem, atque nocivam. Pulchrè autem pani opponit lapidem, & piſci ſerpentem ob nimiam perſimilitudinem, quam habent inter ſe. Per panem, & piſcem communes cibi materiales intelliguntur. Tamen de eorum ſenſu morali ait Chryſoſt. *homil.* 24. & D. Thomas *hic* per panem intelligit cœleſtem cibum, ſcilicet Chriſtum Dominum in Euchariſtia. Et qui talem panem petit, promptiſſimè impetrat à Deo ſuo poſtulata.

Chryſoſt. D. Thom. *Qui Euchariſtiam deſiderat, omnia impetrat.*

Quæstio X.

Quare ſæpè poſtulata non impetremus, cùm Dominus hic dicat : Petite, & accipietis ?

48. CHRISTUS Dominus hìc fecit promiſſionem : *Petite, & accipietis* ; & tamen multa petimus, quæ non impetramus à Deo. Et ideo ad obtinendum per orationem, notat Abulenſis *quæſt.* 15. quòd quatuor conditiones hìc opponuntur ad orationem, quibus intervenientibus orans impetrabit petita. Primò, ut pro ſe petat. Secundò piè. Tertiò perſeveranter. Quartò de neceſſariis ad ſalutem, quas conditiones latiùs explico, & colligo ex textu.

Abulenſ.

49. Primò, *ut pro ſe petat.* Innuitur in textu: *Accipietis, invenietis, aperietur vobis.* Et ſermo eſt hic de merito de condigno, quia unus non poteſt alteri mereri ſuam beatitudinem de condigno, ut docet D. Thomas 1. 2. *quæſt.* 114. *art.* 6. & 2. 2. *quæſt.* 83. *art.* 15. *ad* 2. quod ibi latè omnes Theologi explicant. *Unuſquiſque referet propria corporis, prout geſſit, ſive bonum, ſive malum,* 2. Corinth. 5. num. 10. de his latè agit Suarius *lib.* 12. *de gratia, cap.* 16. *à num.* 3. Aliter dicendum de merito de congruo, quo unus poterit alteri multa ſupernaturalia impetrare, ut docet D. Thomas *citato art.* 6. Secunda conditio : *Piè*, hoc eſt, ut fiat oratio in fide, ſpe, & charitate, ac cum obſervatione mandatorum Dei, ut notant Chromantius. Chryſoſt. *homil.* 24. Et ita dixit Chriſtus Dominus, Joan. 15. num. 7. *Si feceritis, quæ præcipio vobis, & verba mea in vobis manſerint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis.* Tertia conditio : Perſeveranter, ut indicant tria illa verba: *Petite, quærite, pulſate*, ut dixi in expoſitione. Quarta. Quod optimè probat D. Baſilius *lib. de conſtitutionibus Monaſticis, cap.* 2. exemplo illius amici, petentis tres panes, de quo ait Chriſtus Dominus. *Si perſeveraverit pulſans. Dico vobis, etſi non dabit illi ſurgens, eo quòd amicus ejus ſit, propter improbitatem tamen ejus ſurget, & dabit illi, quotquot habet neceſſarios,* Luc. 11. num. 8. Quarta, & ultima conditio. *Ut petamus neceſſaria ad ſalutem. Pulſate, & aperietur vobis* ; quod de cœleſti beatitudine communiter explicatur. Et, ut bene notarunt D. Baſil. *loco proximè citato*, & D. Auguſt. *tract.* 102. *in Ioan.* A magno, & omnipotenti Domino, non minima, ac modici valoris, ut temporalia exiſtunt, ſed magna, ac eximia, ſpiritualia nempe petenda ſunt : aliquando verò temporalia etiam obſecranda, prout ordinantur ad bonum honeſtum, ac ſpiritualem finem.

Prima conditio. D. Thom. 2. Cor. 5. Suarius. D. Thom. *Secunda conditio.* Chromant. Baſil. Joan. 15. *Tertia conditio.* Baſilius. Luc. 11. *Quarta conditio.* Baſil. Auguſt.

50. Ex quo fit, quòd Deus ſæpe non det petentibus id, quod obſecrant, quia quamvis ipſi exiſtiment, bona, ac convenientia petere, ignorant tamen id, quod affectant ; Deus autem, qui omnia penetrat, & agnoſcit, tanquam verus, & piiſſimus pater, illa non concedit, nec præſtat, ne eis ſint in ſcandalum, & laqueum, quia, ſi tunc talia concederet, non daret panem neceſſarium, ſed inutilem, nec daret utilem piſcem, ſed noxium ſerpentem ; nec daret accommodatum ovem naturæ, & medicamini, ſed venenoſum, & malum ſcorpionem. Quando ergo expoſcimus ea, quæ ſunt nobis diſconvenientia, ſi Deus illa concederet, potiùs eſſet, nos punire, quàm favore proſequi : & dum illa negat, noſtræ utilitati conſulit : & tunc adhuc revera exaudit noſtram orationem, non quoad voces, ſed quoad animum, & intentionem, qua affectamus id, quod eſt nobis conveniens, atque bonum.

Deus ut miſericors pater dum non cōcedit, quod petimus, exaudit.

51. De Deo dicebat ſanctus Job. 9. num. 16. *Cùm invocantem exaudierit me, non credo, quod audierit vocem meam.* Valde contraria videntur iſta. Si ſe aſſerit exauditum à Domino, quomodo fatetur, vocem ſuam non fuiſſe auditam ? Optimè ſanè. Nam quamvis vox ſua qua aliquid optatum obſecrabat, non fuerit audita ; tamen ejus affectus internus, & intentio, quibus volebat in via ſalutis, in omnique perfectione virtutum proficere, & augeri, maximè ſunt exaudita, D. Thomas citato loco in Job. *Contingit*, inquit, *quòd Deus hominem exaudivit, non ad votum, ſed ad profectum. Sicut Medicus non exaudit infirmum ad votum poſtulantem amovere medicinam amaram : exaudit tamen ad profectum, quia per hoc ſanitatem inducit, quam maximè infirmus deſiderat. Ita Deus homini, in tribulationibus conſtituto, tribulationes non ſubtrahit, quamvis deprecanti, quia ſcit, eas expedire ad ſalutem, & ſic, licèt Deus verè exaudiat, tamen homo ſe exaudiri non credit.*

Job. 9. *Deus ſuos exaudiet, non quoad voces, ſed quoad profectum.* S. Thom.

52. Ait Apoſtolus de ſe 2. Corinth. 12. num. 9. *Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus Satanæ, qui me colaphizet : propter quod ter Dominum rogavi, ut diſcederet à me. Et dixit mihi : Sufficit tibi gratia mea.* Ter, ſeu, ut vult D. Thomas, multoties exorat Apoſtolus, ut inimicus, hoſtis, ac ſtimulus concupiſcentiæ ab eo diſcedat, & tamen ſpiritus ille ab eo non recedit, ut colligitur ex data reſponſione : *Sufficit tibi gratia mea*, tantus Apoſtolus non eſt auditus, ſed repulſam habet in oratione, minimè ; ſed maximè ejus oratio cœlum penetrat, & exauditus eſt, non quoad voces, ſed quoad profectum, & affectum. Ipſe exorabat, quòd ille ſtimulus recederet, ut ipſe ſine pugna ad obſequium Dei magis incumberet. Sed Apoſtolus adhuc totum negotium non callebat : *nam virtus in infirmitate perficitur.* Relinquitur ergo hoſtis cum omnibus ſuis lanceis, ac ſtimulis, & Apoſtolus magna gratia corroboratur, ut ſuperato, & calcato hoſte, ipſe glorioſus triumphator magis in Dei famulatu creſcat, & proficiat. Divus Ambroſius. *Ter Dominum deprecatum ſe fuiſſe, & non impetraſſe, teſtatur* ;

2. Cor. 12. S. Thom. *Homo inſcius, aliquando contra ſe petit ; ſed Deus exaudit ad bonum.* Ambroſ.

non quia deſpectum ſe dicit ; ſed quia inſcius contra ſe petebat, ut ceſſarent ab eo tentationes, per quas perfectior fiebat. Ferè ſimiliter explicant D. Thomas, Remigius, & alij. D.Thom. Remig.

Matth.7.n.11. Si ergo vos, cùm ſitis mali noſtis bona data dare filiis veſtris, quanto magis Pater veſter, qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ſe.

Ibid. num. 12. Omnia ergo quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim lex, & Prophetæ.

VERSIONES.

Tolet. in cap. 11. Lucæ, n. 28. ex Græco. Vos, cùm ſitis maligni.

Syriacus, Noſtis munera bona dare filiis veſtris.

Vatablus n. 12. Ut faciant vobis homines, talia & vos facite illis.

Tertull. adverſus Gnoſticos cap. 10. Quomodo vultis, ut faciant.

D. Auguſt. lib. 2. de ſerm. Dom. cap. 22. Ut faciant vobis homines bona.

Theodulph. Aurelianenſ. in ſua epiſt. Hæc eadem facite.

S. Sixtus Papa in epiſtol. de malis doctoribus. Et vos facite illis ſimiliter.

Alter Textus.

Lucæ 11. n. 12. Si ergo vos, cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris quanto magis Pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe.

Lucæ 6. n. 31. Et prout vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter.

EXPOSITIO.

53. ARGUMENTATUR Dominus à minori ad majus ; à terreno parente ad cœleſtem. Et ait : *Si ergo vos*, per modum concluſionis, *cùm ſitis mali*, hoc ait, dicit Hieronymus, quia non ſolùm cum Apoſtolis, ſed quia cum omnibus loquebatur, vel, ut dicunt Chryſoſtomus *homil.* 24. Euthymius, Theophylactus, Caſſianus *collatione* 23. *cap.* 4. homines appellantur mali comparatione bonitatis divinæ. *Omnes juſtitiæ noſtræ, quaſi pannus menſtruatæ*, Iſai. 64. num. 6. Vel, ut etiam ait Hieronymus, mali, non ob actum, ſed ob propenſionem, & inclinationem naturæ. Seu, ut explicant S. Auguſtinus, & S. Thomas, non dicitur : Vos eſtis mali, ſed *cùm ſitis*, ſeu, quamvis mali, tamen *noſtis dare bona data*, hoc eſt, bona ſalutifera, & utilia, *data*, hoc eſt, conceſſa vobis à Deo, *filiis veſtris*, id eſt, veſtris liberis, quia ſunt filij, & paterno affectu eos diligitis. Hieron. Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Caſſian. Iſai. 64. Hieron. Auguſt. S. Thom.

Quanto magis Pater veſter, qui omnis malitiæ eſt expers, & cujus natura ſummæ bonitatis eſt. Et nota, quòd homines primò dicit malos ; nunc verò filios appellat, quia malos dicit, eorum propenſionem ex corrupta natura arguens, & objurgans ; nunc autem eos filios nominat, dum ſe Patrem dicit, ut ipſos condecoret, & nobilitet. *Qui eſt in cælis*, id eſt, quia ſuis beatis in cælo manifeſtatur, & cujus dona ſunt de cælo, & ad cælum ordinantur. *Dabit bona petentibus ſe.* Non dixit, dabit petita, quia ſæpe homo inſcius ſuis vocibus petit id, quod ſibi eſt noxium, Deus autem, ut miſericors, dat id, quod eſt bonum. D. Remigius notat, quod dicit bona abſolutè, quia vera, & ſolida bona ſunt, quæ conducunt ad beatitudinem. D. Lucas autem poſuit : *Dabit ſpiritum bonum* ; quia omnia bona per gratiam ſancti Spiritus dantur. 54. *Deus, ſi increpat, etiam honorat.* *Homo multoties petit, quod ſibi noxium.*

Omnia ergo. Duas connexiones ad antecedentia ponit Chryſoſtomus *homil.* 24. Et primam, quam ſequuntur Euthymius, Theophylactus, Albertus Magnus, & alij. Ut hoc dicatur veluti per compendium, & epilogum omnium, quæ hactenus dicta erant. Nam ſuprà dixerat Dominus, non eſſe iram concipiendam adversùs proximum ; mulierem alienam non concupiſcendam, non eſſe hominem odio habendum ; neminem temerè judicandum: concludit ergo, *omnia, quæcumque vultis, ut faciant*, &c. Secundò connectit Chryſoſtomus. Si cupitis exaudiri, præter illa, quæ dixi, etiam juſta perficite, ut *quæcumque vultis, ut faciant*, &c. Quia verò homo in ſuo proprio commodo cæcitat, & non cogitat, quæ ſunt aliorum, ideo Dominus domeſtico magiſtro nos erudit, ut unuſquiſque ſibi regulam conſtituat juſtè, ac rectè cum proximis vivendi, ac agendi. Unde eſt commune principium naturalis legis. Quod tibi non vis, alteri ne facias ; quod coincidit cum hac ſententia : *Omnia quæcumque vultis, ut faciant vobis*, &c. 55. Chryſoſt. Euthym. Theophyl. Albert. Mag. Chryſoſt. *Senſus totius ſententiæ.*

Hæc eſt lex, & Prophetæ ; hoc eſt, hæc eſt ſumma, & recapitulatio præceptorum, quæ in lege, & Prophetis mandantur, id eſt, in veteri Teſtamento ; nam per *legem* intelliguntur quinque libri Decalogi, per *Prophetas* reliquos omnes, etiam libros Regum, & Paralipomenon, ut vult Maldonatus. Et hoc dicitur ſumma legis, ut ponderat Divus Auguſtinus, nullus enim ſibi vult eripi vitam, famam, honorem, uxorem, ac opus : ergo & tu hæc noli ab aliis adimere. Dubitant tamen Divus Auguſtinus *lib. 2. de ſerm. Domin. cap. 22. & lib. 8. de Trinitat. cap. 7.* Euthymius, Albertus Magnus, Divus Paſchaſius ; quia, cùm dicatur, totam legem in duobus mandatis conſiſtere. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum ſicut te ipſum.* Quomodo hic de 56. Maldonat. Auguſt. Euthym. Albert. Mag. Paſchaſ.

de uno mandato dicitur: *Hæc eſt lex*, Reſpondet primò D. Auguſtinus *citato loco, lib. 1. de ſermon. Domin.* hic non dici totam legem, ſed
Dilectio proximi totam legem includit. legem in hoc principio ſitam eſſe. Illic verò dici, hanc totam eſſe legem. Præclarè etiam reſpondet *citato loco de Trinit.* Totam legem hic denotari; nam vera dilectio proximi dilectionem Dei includit; & ab illa, tanquam à radice procedit. Dilectio enim proximi verè, & propriè fit propter Deum primò, & per ſe ſummè dilectum. Et ſimilis eſt locus apud Pau-
Rom. 13. lum *ad Galat. 5. num.* 14. & ad Rom. 13. num. 8. *Qui diligit proximum, legem implevit.*

Quæstio XI.

Quomodo intelligenda ſit hæc ſententia: Quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, vos facite illis.

57. Auguſt. *Difficultas quæſtionis.* OBjicit hîc magnus Auguſtinus *lib. 2. de ſerm. Domin. cap. 22.* Poteſt enim aliquis velle provocari, ut immoderatè bibat, ut ſe ingurgitet epulis, ut ad luxuriam promoveatur, ridiculum autem eſt, ſi iſte exiſtimet, implere hanc ſententiam, erga alios ſimilia præſtando.

58. Reſpondet primò Auguſtinus *citato loco.* Ad manifeſtationem ſententiæ legendum eſſe: *Quæcunque vultis, ut faciant vobis bona*; & ideo cum illo additamento *bona* tollitur omnis controver-
Auguſt. ſia. Secundò reſpondent idem Auguſtinus, D.
Paſchaſ. Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* Albertus Magnus, S.
Alb. Magn. Thomas, quòd non eſt neceſſe facere illud ad-
S. Thom. ditamentum *bona*, quia Dominus ait: *Quæcunque vultis*, voluntas enim non eſt, niſi bonorum; cupiditas autem malorum eſt; & ideo dum dicit *vultis*, de bona intentione, ac opere agit.

59. Fulgent. Tertiò. D. Fulgentius *lib. 1. de Remiſſione peccatorum, cap. 17.* notat, quòd non dixit Dominus: Quæcunque vobis fecerint homines, eadem illis facite; ſed, quæcumque vultis, ut faciant; quod de voluntate recta, ac ſecundùm debitum
Abulenſ. naturæ eſt intelligendum, ut obſervat Abulenſis *quæſt. 21.* Ac proinde noſtra voluntas erga nos, ſit regula de ea, quam debemus habere erga fratres noſtros. Quod eleganter dicit Chryſo-
Chryſoſt. *Quod ſibi homo vult, præſtet aliis.* ſtomus homil. 13. ad populum. *Chriſtus*, ait, *poſt multas illas beatitudines dicebat: Quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, hoc & vos facite ipſis: Non eſt opus multis ſermonibus, aut legibus, voluntas tua ſit lex. Vis beneficia capere? Confer beneficium alteri. Vis, miſericordiam conſequi? miſerere proximi. Vis laudari? Lauda alium. Vis amari, ama. Vis, partibus primis potiri? Cede illis, prius. Tu ſis judex, tu ſis vitæ tuæ legiſlator.*

60. *Incidens dubium.* Inſurgit hîc difficultas. Chriſtus hîc mandat ſuis: *Quæcunque vultis, ut vobis homines faciant, vos facite illis.* Ubi Chriſtus præcipit, ut ita attendamus ad ea, quæ ſunt proximorum, ſicut attendimus ad ea, quæ noſtra ſunt; ac proinde concedit, & ſupponit, quòd quilibet agere valeat de his, quæ ad ſe pertinent. Apoſtolus Pau-
1. Cor. 10. lus 1. *Corinth. 10. num. 24.* ait: *Nemo, quod ſuum eſt, quærat.* Et etiam 1. Corinth. 13. num. 5. *Charitas non quærit, quæ ſua ſunt.* Chriſtus permittit, 1. Cor. 13.
ut quilibet valeat cogitare de his, quæ ad ſe pertinent; & Paulus hoc vetat; imò expreſsè ait ad Philipp. 2. num. 4. *Non, quæ ſunt ſingulis, conſiderantes, ſed quæ aliorum.* Philipp. 2.
Chriſtus Dominus permiſit hominis fragilitati, ut de ſuis cogitet, ad miſeram hominum conditionem condeſcendens. At Apoſtolus, tanquam bonus famulus, Domini veſtigia ſequebatur, & ad apicem perfectionis evectus, totus aliorum commodis erat impenſus. Salvianus de gubernatione Dei, præ- Salvian.
fata Chriſti verba cum Apoſtolo componens, ita ait: *Vides, quàm fideliter præceptum Chriſti fuerit executus, ubi cùm Salvator, ſi nos pro aliis, ſicut pro nobis, juſſerit cogitare, ille plus aliorum nos commodis juſſit conſulere, quàm noſtris: boni ſcilicet Domini famulus, & ſingularis magiſtri præclarus imitator, qui in veſtigiis Domini ſui ambulans, patentiora quodammodo, & expreſſiora pedibus ſuis fecit Domini ſui eſſe veſtigia.*

Matth. 7. n. 13. Intrate per anguſtam portam, quia lata eſt porta, & ſpatioſa via, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt, qui intrant per eam.

Ibid. num. 14. Quàm anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inveniunt eam.

VERSIONES.

S. Valerius homil. 2. Quàm ampla, & ſpatioſa eſt via.

Lucifer Caralitan. lib. 1. S. Athanaſ. & Theophylactus Quæ ducit ad interitum, multi ingrediuntur per illam.

Theophylactus num. 14. Quid? anguſta eſt porta.

S. Leo ſerm. 11. de Quadrag. Anguſta, & ardua eſt via.

Syriacus. Quàm parva eſt porta, & ſtricta via.

S. Maximus homil. de S. Michaële. Arcta, & anguſta eſt via, quæ ducit ad regnum.

Alter Textus.

Lucæ 13. n. 24. Contendite intrare per anguſtam portam: quia multi, dico vobis quærent intrare, & non poterunt.

EXPOSITIO.

61. DIxerat Dominus ſuprà, *Hæc eſt lex, & Propheta*; ſeu, hæc eſt ſumma legis, dilectio proximi prout procedit à dilectione Dei ſummè dilecti. Et in mandatis includitur tota lex, non furandi, non occidendi, dandi unicuique, quod ſuum eſt. Nunc autem exhortans nos ait: *Intrate per anguſtam portam*, nempe obſervationem mandatorum legis, ut explicant D. Auguſt. Paſchaſius, Albertus Magnus, & alij. Et hanc adimpletionem appellat portam, hæc eſt enim janua regni cœlorum. Anguſtam, & arctam dicit, quia hominum cupiditates, ac inclinationes arctat, & conſtringit virtutum terminis. Et ait hîc: *Intrate*, cùm ſuprà, agendo de oratione, ut advertit Hugo, dixiſſet: *Pulſate, & aperietur vobis*, quia orationum vocibus clamamus ad Deum, ac pulſamus, ut aperiat, at obſervatione mandatorum ita januam apertam facimus, ut jam valeamus intrare abſque ulla pulſationis mora. D. Auguſtinus etiam, Albertus Magnus, S. Thomas, per portam etiam Chriſtum Dominum interpretantur, Joann. 10. num. 7. *Ego ſum oſtium*, quia per ipſum ingreditur ad regnum cœlorum. Hæc verò porta eſt anguſta per humilitatem, quia humiliavit ſe uſque ad mortem. *Verbum abbreviatum fecit Dominus ſuper terram*, Rom. 9. numero 24. Unde ait Divus Thomas. Intrate per anguſtam portam, id eſt, per Chriſtum humilem. Tandem per portam, intelligunt etiam multi charitatem, quæ eſt arcta lege divina.

August. Paſchaſ. Alb. Magn. — Hugo. *Obſervatio legis dat ingreſſum ad vitam.* — Auguſt. Alb. Magn. S. Thom. Ioan. 10. — Rom. 9. D. Thom.

62. *Quàm lata porta, & ſpatioſa via.* Hæc porta, ac via eſt ordinarius vivendi modus, quem mundus tenet, & ſequitur. Et bene dicitur porta, & via in qua non ſubſiſtit homo, ſed tranſit breviter, & celeriter ad terminum, ac finem. *Lata* appellatur ob licentioſam, quam præbet, vivendi libertatem, eundique poſt delectationes, ac cupiditates, & inde *ſpatioſa* dicitur ob varia vitiorum genera, quibus hæc via plena eſt, & ideo *multi ſunt qui intrant per eam*, decepti delectationibus, & cùm faciliter deorſum tendant, ad quod pondere ſuæ malitiæ homo inclinatur, ut ponderat D. Baſilius *in Pſalm.* 1.

Delectationes mundi breviter tranſeunt. — Baſil.

63. *Quàm anguſta porta.* Hæc dicit per contrapoſitionem, ut magis impreſſa remaneant in hominum animis. Cœleſtis mandatorum obſervatio dicitur etiam porta, & via, quia ibi non ſiſtit homo, ſed inde tranſit ad beatitudinem, & regnum. Et ſicut via ſæculi dicitur lata ob latam ſegetem vitiorum; è contra porta ducens ad vitam anguſta, quia virtutum terminis circuncingitur. Seu, ut ait Hugo, dicitur anguſta porta in ingreſſu, arcta in proceſſu. *Pauci ſunt, qui inveniunt eam.* Multi eam non vident præſentem, & plures inventam non ingrediuntur, difficultate deterriti, iſti; illi verò ſuis cupiditatibus cæci, multi denique non inveniunt hanc viam, qui eam non quærunt. D. Thomas ait: Eam inveniunt, qui ab illa non recedunt. De quibus Luc. 9. num. 62. *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.*

Senſus totius ſententiæ. — Hugo. — D. Thom. Luc. 9.

QUÆSTIO XII.

Quomodo Chriſti lex dicatur via arcta, & porta anguſta, cum ipſe dicat: Iugum meum ſuave eſt, & onus meum leve?

IPſe Dominus de ſua ſacratiſſima lege ait 64.
Matth. 11. num. 10. *Iugum meum ſuave eſt, & onus meum leve.* Quomodo ergo ipſam viam mandatorum ſuorum appellat arctam, & portam anguſtam? Reſpondent primò D. Chryſoſtomus *homil.* 24. D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſerm. Dom. in monte, cap.* 23. Euthymius, Chriſti jugum durum eſſe temporalia quærentibus; ſuave verò, & leve ſpiritualia meditantibus. Nam, ſi aliqua difficultas apparet in obſervatione mandatorum Dei, hæc eſt, ut ait Chryſoſtomus, tanquam in porta, & in via, quæ breviter tranſit, & brevis fit ſpe æterni præmij. Euthym. *Alibi dicit Dominus ſuave jugum mandatorum ſuorum, & onus præceptorum ſuorum leve, ob ſpem æternorum bonorum. Virtus quidem gravis eſt propter laborum moleſtiam, levis autem propter retributionem.* Et ita dicebat Paulus 2. Cor. 4. num. 17. *Et quod in præſenti eſt momentaneum, & leve tribulationis noſtræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Et de Patribus antiquis narrans multas perſecutiones in gladio, igne, fame, ſiti, nuditate, levia tamen aſſerit, illis fuiſſe omnia, ſubdit enim: *Aſpiciebant in remunerationem*, Hebr. 11. num. 26. Et ex multis aliis locis confirmatur *Rom.* 9. *num.* 18. 2. *Corinth.* 11. *num.* 23. Ubi certa eſt ante oculos remuneratio, omnia facilia reputantur, & levia.

Matth. 11. — Chryſoſt. — Auguſt. — Euthym. — Chryſoſt. — Euthym. — 2. Cor. 4.

65. Secundò Abulenſis *quæſt.* 27. Via ſæculi dicitur lata, quia nullus eſt certus modus operandi ad agendum malum; ex defectu cujuſcumque circunſtantiæ fit malum, ut dicitur 2. *Ethicorum.* Et ideo peccare multis modis contingit. At via cæli arcta dicitur, quia per unam ſemitam mandatorum debet homo dirigere greſſus ſuos, ut jam explicavi in expoſitione. Hæc tamen via ſuavis, & levis eſt odore virtutum, dulcedine cœleſtium donorum, recreatione ſpiritualium conſolationum, ac amœnitate fontium divinorum Sacramentorum. *Guſtate, & videte, quoniam ſuavis eſt Dominus*, Pſalm. 99. numero 5.

Abulenſ. — *Via cæleſtis arcta, ſed ſuavis.* — Pſal. 99.

66. Tertiò. D. Valerianus homil. 2. de arcta, & anguſta via, *Facilem ſe volentibus*, ait, *præſtat hæc via*, ſcilicet cæli, *ſi non, aut vanitas impediat, aut fallax hujus mundi ornatus obſiſtat.* Via hæc cœleſtis levis, & ſuavis eſt; tamen fallacia hujus mundi nos decipit, ut duram, & gravem exiſtimemus. Nam hæc via cœleſtis non liberat à ponderoſo onere peccatorum, quod eſt graviſſimum. *Sicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me*, Pſalm. 27. numero 5. Deponamus hæc terrena, & via erit levis, ad montemque facilè aſcendemus. Proſequitur citatus Divus Valerianus. *Liberum autem, & exutum omnibus impedimentis illum eſſe convenit, qui iter ardui montis aggreditur.*

Valerian. — *Omitte mundi fallacias, & via levis erit.* — Pſalm. 27. — Valerian.

67. Ut ergo ad hoc montis cacumen deveniamus, abjiciamus terrenarum rerum ornatus: nam primus parens Adamus non commoratur in paradiſo,

Ut ad cœlum aſcendas, depone terrena.

Maximus.

diſo, niſi nudus, & à ſarcina temporalium denudatus. Et ita adoleſcentulo illi, affirmanti ſe ſervaſſe divina præcepta, dicitur, ut omnia, quæ habebat, divideret, ac in pauperes diſtribueret, & tali modo theſauros in cœlo aſſequeretur, *Matth. 19. numero 21.* Quæ omnia eleganter ponderat S. Maximus citata homil. de S. Michaele: *Uſque adeo enim, ait, nuda virtus apta cœlo eſt, ut quamvis juſtus, quamvis ſanctus, aurum, vel divitias poſſidens: non poſſit eſſe perfectus. Talem voluit adoleſcentem illum Dominus ad paradiſum redire, qualis Adam fuerat de paradiſi ſublimitate dejectus: nudus enim Adam incola paradiſi fuit.*

Via cœli arcta.

Cant. 9.

Dimitte terrena, ut ad cœlum venias.

Hugo.

Richard.

Paſchaſ.

Via cœli arcta, & ſuavis rectè ambulantibus.

68. Ut homo per hanc arctam cæli viam valeat tendere, quantum debeat, terrena omnia à ſe ablegare, & ab illis extenuari, apertè nobis declaravit divina Sapientia, cujus verba cum præſenti textu componit Paſchaſ. Ait divina Sapientia de anima tendenti in cœlum. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris* Cantic. 3. num. 6. Ubi anima comparatur cum fumo, qui ex terrenis rebus combuſtis, & à ſe dimiſſis, ac ablegatis, conſurgit & ab ipſa terrena ſarcina jam liber eſt; & non aſſimilatur fumo, prout glomeroſè huc, & illuc tendit, ſed virgulæ, quæ directè cœlum petit, ut ponderat Hugo *lib. 1. Erudit. Theolog. cap. 210.* Et non dicitur procedere, ut virga, ſed ut virgula; nam, ut eſt communis ſolutio multorum cum Richardo, *Non aſſimilatur virgis, quæ creſcendo groſſantur, & non nimis in altum ducuntur, ſed virgulæ, quæ velocius, & ſurſum creſcunt, ſubtiliores, & minores ſunt.* Quæ Canticorum verba cum præſenti textu: *Quam arcta, & anguſta* confert D. Paſchaſius lib. 4. in Matth. *Quaſi virgula fumi ex aromatibus. At ſi dicatur, quæ eſt iſta, quæ aſcendit viam, quam pauci inveniunt, etſi invenerint. Quomodo ergo ſic dirigitur, & attenuatur, ut fumi virgulæ comparetur? Et non qualecunque; ſed ex aromatibus myrrhæ, & thuris? Qui nimirum aromata Chriſtus docuit, ut mortificationem ejus in corpore noſtro circumferentes, ſacrificium thuris Deo ſimus, ita extenuati ut virgulæ odoramentorum jure comparemur.* Ita arcta via cœli, ut ad illius ingreſſum debeas extenuari à vitiis tanquam virgula fumi, & tunc via ita erit ſuavis, & perjucunda, ut fumus odoramentorum.

Quæstio XIII.

Si hæc porta, per quam intramus, eſt Charitas, quæ eſt valde ampla, quomodo hîc dicitur arcta, & anguſta?

D. Thom.

Pſalm. 117.

Difficultas.

Ad Epheſ. 3.

69. HAnc portam arctam, & anguſtam, cujus hic meminit Chriſtus, charitatem eſſe, interpretantur multi cum D. Thoma, juxta illud, Pſ. 117. n. 20. *Hæc porta Domini juſti intrabunt per eam.* Sed inde hinc exurgit difficultas: Quomodo charitas poſſit dici porta anguſta, cùm ipſa ſit valde lata, alta ac profunda, ut ipſa ab Apoſtolo deſcribitur ad Epheſios 3. num. 18. *In charitate radicati, & fundati, ut poſſitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, & ſublimitas, & profundum.*

Reſpondet primò. D. Thomas, quòd via charitatis dicitur via arcta lege divina; & per hanc debemus intrare, ſervando legem, & præcepta Domini. Secundò pulchrè, & eleganter hanc difficultatem explanat D. Paſchaſ. lib. 4. in Matth. *Charitas lata ſæpe in Scriptura eſſe monſtratur: ſatiſque excelſa, dum uſque ad amorem Dei erigitur; ſatis verò deorſum anguſta, cùm etiam pro amore proximi nos mori velle, atque inimicum diligere jubet. Unde quamvis Charitas lata dicatur, anguſta tamen eſt.* Charitas ſatis alta, & ampliſſima eſt, dum Deum omnium creatorem diligit, omniaque ejus opera ſuo ſinu amplectitur. Arcta verò, & anguſta, cum præcipiat, ut inimicum, perſecutorem, ac odio habentem nos diligamus. Quod adeò eſt anguſtum naturæ humanæ, ut eleganter dicat D. Valerian. *hom. 12. de bono conſervandæ pacis*, in hæc verba, *Infinita autem virtus eſt, odia viciſſe beneficiis; nam ille inter cæteros palmam perfectæ virtutis obtinet, qui ad vicem veneni pocula dulci melle componit.* Et ita Chriſtus Dominus, dum de inimicorum dilectione egit, ſubdit, *ut ſitis filij patris veſtri, qui in cœlis eſt.* Matth. 5. num. 44. Ubi ait D. Paſchaſ. lib. 3. in Matth. *Facite opera, ne degeneres ſitis.* Qui hoc non præſtat, degenerat ab alta Dei filiatione. De hoc multa dixi *cap. 14.* 70.

D. Thom.

Paſchaſ.

Charitas lata, & anguſta, cùm ad inimicorum dilectionem ſe extendit.

Valerian.

Matth. 5.

Paſchaſ.

CAP. XIX.

Attendite à falſis Prophetis.

Matth. 7. n. 15. Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium; intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.

VERSIONES.

Syriacus, Vatablus, Pagnin.	Cavete à pſeudo prophetis, qui veniunt ad vos
D. Ambroſ. in Hexaëm. lib. 6. c. 1. Tert. adv. Hær. cap. 4.	Attendite vobis à falſis prophetis, qui veniunt in pellibus ovium.
D. Gaud. tract. 5. de Exodo.	Ab intus autem ſunt lupi.
Radix Græca.	Cavete, attenta, & pervigili mente cuſtodite vos à pſeudo-prophetis, qui veniunt ad vos in veſtibus ovium, intrinſecus autem ſunt lupi graves, & feroces.

EXPOSITIO.

1. Auguſt. Alb. Magn. Cajetan. Hugo.

DIvus Auguſtin. *lib. 2. de ſerm. Domin.* Albertus Magnus, Cajetanus, Hugo, & alij hanc connexionem cum ſuperioribus faciunt. Dixerat Dominus ſuperiori *num.* 14. quòd pauci inveniunt viam vitæ; & quia quærentibus viam morale eſt, alios expertos interrogare; ne ergo decipiamur, occurrit Dominus, dicens: *Attendite*, ſeu diligenter cavete *à falſis prophetis*, ut ita hos fugiamus, & bonos magiſtros quæramus. Bonus enim magiſter, & ſocius magnum adjuvamen ad ſalutem. Tamen in hac interpretatione facit difficultatem, quòd Dominus non dixit: Nolite ire ad falſos prophetas, ſed quòd ipſi veniunt ad vos. Probabilior mihi videtur intelligentia D. Maximi Confeſſoris quæſtione de Verbo incarnato. Docuit Dominus ſupra, viam cœli eſſe arctam, & anguſtam, nunc ſubdit: Cavete à falſis prophetis, qui dicunt, viam cœli eſſe latam, & laxam, ut ait S. Pater citatus: *Extenuant peccatum, veniam facile promittunt*; & vos in tartara ducunt. Quo enim tanti ponderis ſunt, non in parvo negotio ſed in multo appretianda, ut totis viribus laboremus.

Bonus Magiſter magnum adjuvamen ad ſalutem.

Maximus.

Res magni ponderis in multo negotio habenda.

2. Chryſoſt. Hilar. Origen. Anſelm. Palat.

Attendite à falſis prophetis. Hoc unicuique fidelium eſſe dictum, conſtans eſt Patrum ſententia; Chryſoſtomi, D. Hilarij, Origenis, Anſelmi, & aliorum. Palatius tamen vult, hanc Domini admonitionem ad Epiſcopos, & Prælatos ſpectare, ut videant, ac conſiderent, quos rectores, ac miniſtros præficiant ſuis Eccleſiis. Et ita eis ait: *Attendite à falſis prophetis*; magna conſideratione, & indagine attendite, ne hos falſos prophetas præficiatis veſtro gregi, ſed examinate, an ſit ovis, vel intrinſecus lupus rapax. Et ita dicebat Paul. Actor. 20. n. 28. *Attendite vobis, & univerſo gregi, in quo Spiritus ſanctus poſuit vos Epiſcopos.* Et ait Dominus, juxta D. Ambroſ. *Attendite vobis*, hoc eſt, in utilitatem veſtram; nam hoc negotium veſtrum eſt, & vobis, & non aliis intereſt. *A falſis prophetis*, ſeu, ut eſt in Græco, *Pſeudoprophetis*, per quos intelliguntur, ut advertit D. Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* falſi, & mendaces doctores. Et cùm munus antiquorum Prophetarum non ſolùm eſſet, futura prædicere, ſed etiam populum docere, & inſtruere de agendis: inde fit, quòd apud Hebræos Magiſtri, & doctores prophetæ dicebantur. Per falſos Prophetas interpretantur hîc Chryſoſtomus, *hom. 19. in Imperfecto*, Euthymius, & alij veritatis impoſitores, ſeu hypocritas, etiam non hæreticos, qui ſuis compoſitis verbis, ac falſis operibus, nempe ſimulato jejunio, oratione, ac eleemoſyna, multos decipiunt, & fallunt. Tamen D. Chryſoſt. *citato loco.* Origenes, D. Hilarius, D. Anſelmus, Euſebius Gallicanus, S. Antonius Ulyſſiponenſis *in Dom. 8. poſt Pentecoſtem* Berengoſius *lib. de myſterio ligni Domin.* Tertullianus *lib. de præſcript.* de Hæreticis interpretantur; falſa enim docere, & prædicare; proprium eſt Hæreticorum.

Actor. 20.

Ambroſ.

Græcus. Paſchaſ.

Chryſoſt. Euthym.

Chryſoſt. Origen. Hilar. Anſelm. Euſeb. Ant. Ulyſſip. Berengoſ. Tertul.

3. Jerem. 23.

Veniunt ad vos, non miſſi à Deo, ſed à ſe ipſis, ac à ſua ambitione & depravata cupiditate, Jeremiæ 23. num. 21. *Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant.* Textus: *In veſtimentis ovium*, hoc eſt, ſpeciem ſimplicitatis, & lenitatis ſimulantes. *Intrinſecus autem*, id eſt, in animo, *ſunt lupi rapaces* id eſt, avidiſſimi ad prædam, & ferociſſimi, ut etiam dicitur *Actor. 20. num. 29.* Ubi pro rapacibus habetur in Syriaco, *Graves, feri.*

QUÆSTIO I.

Cur nobis non mandet Dominus, falſos prophetas aſpicere, vel punire, ſed tantùm ait, Attendite *ab eis?*

RESPONDET primò Chryſoſtom. in Imperfecto homil. 19. *Sciens Dominus*, ait, *quia non erant manifeſti Gentiles, ſed abſconditi nomine Chriſtiano: ideo non dixit, Aſpicite, ſed, Attendite. Aſpicere enim eſt, ſimpliciter videre. Attendere autem eſt, cautè conſiderare. Ubi enim certa res eſt, & indubitabilis, aſpicitur, ubi autem incerta, & dubitabilis, attenditur. Sciens ergo Chriſtus, quia eſt in illis aliquid, quod aliis pro alio videbatur, aliud deſuper poſitum: aliud intus incluſum: ideo dixit, Attendite: ut ſcias, quia non corporali attendendum eſt, ſed vigilantia ſpirituali.* 4. Chryſoſt.

Aſpicere, ut etiam ait Abulenſis, eſt ad illud, quod palàm videtur. Attendere autem eſt, cum perſpicacia, ac magna conſideratione intueri. Et quia iſti falſi prophetæ non palàm venturi erant, & diſſimulato habitu, ac in veſtimento ovium, itaut ad eos deprehendendos magna ſagacitas requiratur: ideo attentionis verbo uſus eſt, cùm in hoc negotio prudentia eximia cum ſingulari animi advertentia ſit adhibenda. Ut ita maximè circunſpecti ad eos excutiendos redderemur. Nam, ut benè ait Chryſoſt. *Magna virtus eſt, hominum cognoſcere malum: & firma tutela ſalutis eſt, ſcire quem fugiat.* Abulenſ.

Magna diligentia adhibenda ad fugiendum malum. Chryſoſt.

Quantum ad ſecundum. Non dixit Dominus, Punite, ſed *Attendite*. Ad quod optimè reſpondet idem Chryſoſtomus *homil. 24. in Matth.* ſic inquiens: *Conſidera lenitatem Domini: non ait, punite tales, ſed tantummodo, ne ab eis lædamini, præcavete, & ne incircumſpecti, atque immuniti in eorum inſidias incidatis.* Magna Domini manſuetudo præcipit, ab his falſis prophetis nos cuſtodiri, non tamen mandat nobis eos punire, ut ita conſultum ſit utilitati animæ noſtræ abſque ullius injuria, & offenſione. Eorum autem ſupplicium Deo, omnium judici, relinquamus. 5. Idem.

Quilibet ſine alterius injuria de ſuo commodo agat.

Secundò. Hæc verba: *Attendite à falſis prophetis*, ut dixi in expoſitione cum communi Patrum ſententia, dicta ſunt unicuique fidelium: nam quilibet hoc opus habet. Hæc eſt Domini depoſitio, ut unuſquiſque ſuum ordinem, ac gradum ſervet, & eum non tranſiliat, in alienum ſe intromittendo. Ab his falſis prophetis præcaveri, omnium erat, omnibus hoc negotium incumbebat. At hos falſos prophetas ſupplicio afficere, non omnium res eſt, ſed tantùm ad ſuperiores, ac majores hoc ſpectabat. Cum autem hæc doctrina generaliter eſſet dicta ad univerſos fideles; ideo dixit, *Attendite*, ſeu præcavete: quod ad unumquemque pertinebat; non autem, Punite, quod determinatas perſonas reſpiciebat. Hanc evangelicam doctrinam jam obſervavit David ſuis temporibus: nam infeſtiſſimum ſuum hoſtem 6.

Unuſquiſque præcaveat ſui malum, & non ſe intromittat in alieno officio.

hoſtem Saulem in ſpelunca noluit occidere, ſed totum negotium Deo remittit, ad quem ſolum ſpectare credebat, ut unctum regem interficere, ut ponderat Abulenſis *quæſt.* 21. Et ita dixit: *Iudicet Dominus inter me, & te*, 1. Reg. 24. n. 13. Ipſe tamen, quod ſuum erat, præſtitit; inimicum præcavens aſcendit ad tutiora loca, *ibidem num.* 23.

Abulenſ. 1. Reg. 24.

7. Iudæ Epiſt. *Cùm Michaël Archangelus, cum Diabolo diſputans, altercaretur de Moyſi corpore, non eſt auſus, judicium inferre blaſphemiæ, ſed dixit: Increpet tibi Deus*: Judæ n. 9. Si Archangelus diſputat cum Diabolo, cur ei non impingit cenſuram, ut ſæpe altercantes faciunt; ſed hoc divino judicio ſubmittit? Agnoverat Michaël, quòd argumentationes facere, ad militem, & inferiorem pertinet; at judicium proferre, ad Dominum, & judicem: & Archangelus, quæ ſui muneris erant, præſtitit; quæ verò ad dominum ſpectabant, divino judicio, ac ſententiæ refert. OEcumen. *Ex Archangelo Michaël manifeſtum eſt, cùm adverſus Diabolum diſceptaret de corpore Moyſis, ac poſſet eum ob impudicitiam maledictis jure inceſſere; id minimè ſibi faciendum cenſuit, ſed tantummodo dixit: Increpet te Deus.*

Non te ingeras in alieno officio. Oecumen.

8. Geneſ. 1. In primo molimine Orbis ait Deus: *Germinet terra herbam virentem, & pomiferum lignum*, Gen. 1. n. 11. Jubetur terra, omnibus ſuos fructus parturire, tam juſtis, quàm injuſtis, ſed cunctis indiſtinctè, cùm injuſti, ob ſua ſcelera, omnium ſint incapaces; juſti verò omnium digniſſimi. Deinde terra multoties ob peccatores exſiccata cœleſti rore privatur; ob juſtos verò frequentiſſimè convenienti pluvia irrigatos fœcundatur: & tamen omnibus indiſtinctè jubetur germinare. D. Chryſoſtom. in cap. 6. Matth. *Terra miſſa eſt miniſtrare, non judicare.* Ac ſi dicat: Terra præſtet ſuum munus, quod eſt parturire fructus (non autem judicium proferre) cuinam ſint communicandi. Vide ſuprà *cap.* 10. *n.* 27. 28. 29. 30. *& cap.* 11. *n.* 59.

Chryſoſt. *Terra miſſa eſt germinare, non judicare.*

QUÆSTIO II.

Quare Prælati, & doctores dicantur Prophetæ?

9. *Ratio difficultatis.* D. Thom. Matth. 11. AIt Dominus; *Attendite à falſis Prophetis.* Quid hîc per Prophetas intelligat, communiter quærunt omnes. Qui & fatentur, quòd hîc non eſt ſermo de rigoroſis Prophetis, qui futura prædicebant. Quia, ut advertit D. Thom. *Lex, & Prophetæ uſque ad Joannem*, Matth. 11. num. 13. *Unde in tempore illo non erant Prophetæ de Chriſto, quia in ipſo finiuntur.* Et ideo communis eſt omnium interpretatio, quòd hîc per Prophetas intelliguntur doctores, ac Prælati Eccleſiaſtici. In qua ſignificatione multis aliis in locis ſumitur, 1. *Corinth.* 14. *num.* 3. Quod aliis exemplis confirmat hîc Abulenſis. Quærimus hic tamen: cur Prælati, & doctores dicuntur Prophetæ?

Abulenſ.

10. Alb. Magn. S. Thom. Abulenſ. Cajetan. Exod. 7. Communis ſolutio eſt Alberti Magni, D. Thomæ, Abulenſis, Cajetani, & aliorum, quòd, ſicut aliquis participativè etiam Deus dicitur, quia vicem Dei habet, ut fuit Moyſes Exod. 7. n. 1. *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis*; prout habebat poteſtatem faciendi bonum, vel malum Pharaoni, prout ipſe vellet, ſicut Deus facit omnibus rebus. Ita etiam per quandam catecheſim Prælati, & doctores dicuntur Prophetæ, non quia futura arcana penetrent, ſed prout erudiunt populum in his, quæ ipſe ignorat, prout habent officium aperiendi, & declarandi ea, quæ multis ſunt abſcondita, ut prædicando faciebant Prophetæ, qui videntes dicebantur. Unde bonus Prælatus dicitur bonus Propheta, malus, falſus propheta. Et ſæpe, ut moraliter dicens, iſti mali Prælati & doctores ſunt Prophetæ erga ſe, ut ſibi utilia, ac convenientia provideant, erga alios falſi, ut ipſos decipiant, & ſeducant.

Multi Prælati ſunt erga ſe Prophetæ, erga alios falſi, & deceptores.

Tertiò, in ſenſu morali. Prælati Prophetæ dicuntur, quia ita debent eſſe de ſuo grege ſoliciti, ut provideant, quæ eis ſunt neceſſaria. Quartò. Verus Propheta non ſequitur ſuum dictamen, ac ſpiritum, ſed inſufflationem Dei, ut ab ipſo revelata doceat, & prædicet. Ita Prælatus non ſequatur impulſum ſuæ voluntatis, ut erga quoſdam ſit affabilis, & placidus, erga alios rigidus, & auſterus, ſed omnia diſponat, ac gubernet, juxta Dei nutum, ac beneplacitum. 11.

Prælatus æqualiter gubernet, juxta Dei nutum.

Inquit dilecta anima: *Surge Aquilo, veni Auſter, & perfla hortum meum*, Cantic. 4. num. 16. In hac brevi ſententia, ut advertit Ghiſlerius, multa ſunt notatu digna. Poſtulat duos ventos ſibi maximè contrarios, nempe Aquilonem, tempeſtnoſum, & tepidiſſimum; ac ſimul Auſtrum blandum, & lenem. Et cùm duos ventos efflagitet, ait: *Perfla hortum*; cùm dicendum eſſet in plurali: Perflate. D. Paulinus *Epiſtol.* 3. *ad Aprum.* Et S. Ambroſius *lib.* 3. *de virgin. circa medium*, adducti in Appendice ab ipſo Ghiſlerio, docent, quòd ſancta anima vinearum cuſtos conſtituta deſiderabat in hortum ſuum divinum Spiritum, qui aliquando ad nos venit in tenui, ac blanda aura, 3. *Reg.* 19. *num.* 12. aliquando verò in ſono, ac tonitru vehementi, *Actor.* 2. *num.* 1. Et ideo ſponſa, cùm loqueretur de divino Spiritu, in ſingulari ait: *Perfla hortum meum.* Sed ſi ipſa agnoſcit lenitatem, ac vehementiam in divino Spiritu, cur non præſcribit oratione ſua modum, quo erat adventurus? Rectè ſanè; illa enim in horto ſuo, non ſuam voluntatem, ſed divinum beneplacitum requirebat; & ideo tantum negotium divino judicio committit. Juſtus Orgelitanus, *Aquilo, atque Auſter ſunt diverſa vocabula, unius Spiritus ſancti inſinuant dona: Aquilo, dum æſtuantibus refrigeria præbet, Auſter, dum duros ad credendum, vel benefaciendum reſolvit. Et quoniam in duobus unus advertitur, non ait, & perfla hortum meum, inſpira credentem populum, & redundent bona opera ejus.* 12. Cant. 4. Ghiſler.

Paulinus. Ambroſ. Ghiſler. Orgelit.

Ait Regius Vates Pſalm. 77. num 67. *Tribum Ephraim non elegit, ſed elegit tribum Juda.* Maximè inquirendum eſt; cur ille repellitur, & iſte eligitur, cùm Ephraim eſſet caſtiſſimi Joſephi filius, & aut benedictione maximè adauctus, ut ponderat D. Auguſtinus. Ait Oſeas cap. 10. n. 11. *Ephraim vitula docta, diligere trituram. Arabit Judas.* Per has metaphoras magna documenta nobis exprimit divinæ hiſtoriæ veritas, ut ait D. Hieronymus. Vitulus in area, dum trituræ incumbit, abſque domini nutu pro ſua voluntate accipit, & comedit ſive multum, ſive parum, prout ei placet. At dum vitulus eſt ſub jugo, & in aratro verſatur, glebas terræ proſcindens; 13. Pſalm. 77.

Auguſt. Oſeæ. 10. Hieron. *Illum Dominus ab officio reſpuit, qui pro nutu ſuo gubernat.*

dens, nec requieſcit, nec accipit, nec comedit, prout ipſe vult, ſed prout Dominus ei apponit ac diſtribuit. Meritò ergo ad regni clavum non eligit tribum Ephraim trituræ deditum, ſed tribum Juda ſub jugo arantem. Nam Dominus eos miniſtros reſpuit, qui pro ſua cupiditate abſque Domini nutu à populo accipiunt, & comedunt: eos autem diligit, qui omni voluntate ſua depoſita, Domini beneplacitum ſequentes, illius diſpoſitione in cibis, alimentis, & in omnibus contenti ſunt.

QUÆSTIO III.

Quare Dominus non dixerit: Attendite *à falſis hominibus, ſed* à falſis Prophetis? *Et quotuplex ſit falſus Propheta?*

14. NON dixit Dominus, attendite, ſeu cavete, à falſis hominibus, quia, ut ſic poterant intelligi particulares homines; ſed ait *Attendite à falſis prophetis*, per quos interpretantur Prælati, & doctores, quorum error eorum auctoritate munitur, quorum doctrina falſa tegumento veritatis involvitur; & quorum malum exemplum multos ſeducit, & ad ſe trahit. Vide ſuprà *cap.*4.*n.*21.*&* 22.*& cap.*11.*n.*10. *& cap.* 14. *num.* 34.

15. Alb.Magn. Quantum ad ſecundum, quotuplex ſit falſus Propheta? Hoc dubium excitat Albertus Magnus & pro ſolutione notat, quòd propheta falſus dupliciter poteſt dici. Primò à falſitate doctrinæ, quia falſum dicit, ut fuit Sedechias, qui, cùm haberet ſpiritum mendacem in ore ſuo, decipit Achab, ut iret in Ramoth Galaad ad ventilandos Syros, à quibus victus eſt, 3.*Reg.*22.*n.*11.
3.Reg.22. Et hi prophetæ maximè fugiendi ſunt, quia ſuam falſam doctrinam tanquam veram volunt ab aliis reputari, ut eſt in exemplum ipſe Sedechias, qui magna ira commotus eſt contra Michæam, verum dicentem contra ſua falſa vaticinia, itaut in maxilla eum percuſſerit. Et tales contra rei veritatem apparentiæ, ac oſtentationes in verbis, operationibus, & habitu, maximè fugiendæ, ac deteſtandæ ſunt.

16. Matth. 27. Cùm Jeſus deveniſſet ad Calvariæ locum, *Dederunt ei vinum bibere cum felle miſtum, & cùm guſtaſſet, noluit bibere* Matth.27.num.34. Maximè quærens: Cur Dominus, qui avidiſſimè tormenta ſitiebat, cur, inquam, hunc cruciatum guſtatum noluit haurire, ſed tantùm primis labiis attigit? Multa in eo, Chriſto diſplicuerunt, nam potus ille, vinum videbatur; & tamen ſolum vinum non erat, ſed fellis miſturam habebat; & cùm in apparentia tantùm à rei veritate diſcreparet, totum à Chriſti veritate alienum erat, ideoque tanquam quid maximè diſplicens, haurire, ac bibere noluit. Deinde, ut notat Franciſcus Lucas, mos erat apud antiquos, ut ſceleratis ad locum ſupplicij adductis propinaretur, vinum optimum, & præſtantiſſimum; ut ita ex itinere fatigati animum reciperent. Judæi igitur, eàdem quidem ſpecie, qua pium morem obſervarent, re autem vera Jeſu rurſus illuderent, vini loco, vappam acidam afferri curarunt. Cùm ergo ibi tot diſſimulationum mixturæ præexiſterent, valde erant alienæ à puro, vero, ac ſimplici Chriſti animo; & ideo illud à ſe rejicit, excludit, neque recipit, *Cùm guſtaſſet, noluit bibere,* D. Chryſoſtomus hom.2.de Reſurrectione. *Acetum*, ait, *quoque amaro felle propinaſti Domino commixtum, ille tamen accepit, non quòd biberet, ſed quòd potiùs reprobaret.*

Fictio, & diſſimulatio cōtra rei veritatem eſt maximè fugienda.

Franc. Luc.

Chryſoſt.

Secundò ait Albertus Magnus, & directè reſpondet ad quæſtionem. Propheta etiam dicitur falſus, non à falſitate doctrinæ, ſed ab intentione fallendi, & ſeducendi, quamvis aliàs vera dicat, tamen ſecundùm alium modum, nempe ab intentione decipiendi eſt falſus propheta, ut fuerunt falſi prophetæ Balaam, & Caiphas; nam Balaam vera, & bona dixit, *Num.*23.*&* 24. & tamen pergens ad populum ſuum dedit conſilium, ut Iſraël deciperetur per idolum. *Apocal.* 2. *num.* 14. Caiphas vera dixit *Ioan.* 21.*num.*51.& tamen malitioſè intendebat Chriſti nomen delere. His duobus modis explicatis dicitur falſus propheta, Jeremiæ 23.num.14. *In Prophetis Ieruſalem vidi ſimilitudinem adulterantium, & iter mendacij* Albert. Magnus ait: *Adulterantium ſimilitudo, quoniam veritatem, quam docent, adulterant, per ſeductionis intentionem. Iter autem mendacij, quando mendacia, vel falſa proponunt.* 17.

Albert.Mag. *Falſus propheta dicitur ab intentione.*

Jerem. 23. Alb. Magn.

Ab his falſis prophetis eſt maximè præcavendum. Errores ſub tegumento veritatis ſeminati maximè nocent, tunc enim valde leniter potiſſimè ſerpunt, cùm in hac permixtione difficillimum ſit, verum à falſo diſcernere. Vendito Joſeph in Ægyptum, ut fratres ſuum, crimen celarent erga parentem, *Tulerunt tunicam ejus, & in ſanguine hædi tinxerunt eam, mittentes, qui ferrent ad patrem, dicentes, Hanc invenimus, vide, utrùm tunica filij ſit, an non?* Gen. 37. num. 32. Valde mirum, quòd iſti homines cogitaverint hoc ſuum ſcelus Jacob abſcondere; nam ipſi agnoverant, ſuum parentem eſſe virum ſanctum, plenum ſpiritu prophetiæ, perſpicacique ingenio, ut ex his, quæ apud Labam contigerant, omnibus erat notum; & tamen illi intentant, objecto mendacio patrem decipere. Cùm, ut bene ait Lyppomanus, *nihil diuturnum, quod falſum fictum, ac violentum eſt.* Et ita Jacob totum negotium deprehendit, ut vult Rupertus ibi. *Illa beſtia ſæviſſima, qua, quantum in ſe fuit, devoraverat filium, qualis eſſet, non omnino patrem latere poterat.* Quomodo ergo illi in eam cogitationem fallendi patrem deveniunt? Submiſerunt miniſtros aſportantes veram tunicam, & pallium Joſeph, qui dicerent: *Hanc invenimus,* &c. Cùm mendacium prolatum eſſet aliqua involutum, contextumque veritate, apud ſe ſtatuère; quòd magnus ſpiritus tantis donis ditati, nobilitatique parentis, illud minimè calleret, altius enim lumen requiritur ad introſpiciendam, ac diſcernendam veritatem fallaciis, ac mendaciis involutam, quàm ad quæque abdita penetranda, ac futura prædicenda. 18.

Valde difficile, veritatem mendaciis involutam dignoſcere.

Gen. 37. Lypom. Rupert.

Ita difficile eſt, verum falſis permiſtum agnoſcere, ut dicat Petrus Cellenſis lib. de panibus, cap. 16. *Elaboratum mendacium, tunicis pelliceis retectum, pompa ambitioſiori gloriatur quàm ſimplex veritas.* Vide igitur, quantum neceſſe erit, ut unum ab altero diſcernere ac diſtinguere valeas. 19. Cellenſ.

Jacto tritico in agro, venit inimicus homo, & ſuper 20.

ſuperſeminavit zizaniam, quam videntes ſervi patrisfamilias, ſe offerunt ad eam colligendam. Quibus ille: *Sinite utraque creſcere uſque ad meſſem, & in tempore meſſis dicam meſſoribus: Colligite primùm zizaniam*, Matth. 13. num. 30. Sed cur bonus pater ſinit zizaniam eſſe cum tritico; cui eam à ſuis ſervis eradicari non mandat? D. Auguſtinus Epiſtola 48. per zizaniam intelligit mendacium; per triticum verò, ſeu pro donum ſemen veritatem. Chryſoſtomus homil. 47. *Liquidò autem hinc apparet, poſt veritatis ſemina jam collecta, erroris fraudem pullulaſſe. Quod eventus quoque rerum confirmavit, falſi etiam prophetæ poſt Prophetas apparuerunt.* Per meſſores verò Theophylactus, Euthymius, Hugo Angelos interpretantur. Noluit Dominus, à ſervis quantumvis peritiſſimis, zizaniam colligi; quia hoc, quod eſt, verum à falſo diſtinguere, non cujuſcunque, ſed ſolius eſt intellectus Angelici, ut miſſus, & deſtinatus à Deo ad hoc negotium, tanquam ad quid arduum, ac difficile.

Matth. 13. August. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Hugo. *Diſtinguere verum à falſo, intellectus angelici eſt.*

QUÆSTIO IV.

Quare non explicet Dominus, quid à falſis prophetis præcavere debeamus?

21. AIT Dominus: *Attendite à falſis Prophetis*, non tamen exprimit, quid ab eis debemus attendere, ſeu præcavere. Cur non ait: Fugite à falſis Prophetis, eorum verba, doctrinam, exempla, opera: ſed abſque alicujus expreſſione abſolutè ait: *Attendite*, ſeu *præcavete à falſis Prophetis?* Per quod denotat Dominus, quòd ab iſtis depravatis magiſtris omnia eorum, quæcunque illa ſint, à nobis eſſe declinanda, ac evitanda, ſive verba, ſive opera; qualiacunque exiſtant: nam quamvis alias aliquod verbum ſit verum, aliquod opus bonum, à fonte tamen hæreticæ pravitatis, impiæque falſitatis veneno procedit infecto. Unde ait S. Theophylus Alexandriæ Epiſcopus Epiſtola 1. *Sive iſte, ſive alij Hæretici ſcripſerint aliqua, quæ Eccleſiaſticæ fidei non repugnent, tamen non erunt abſque crimine.*

Omnia falſi doctoris, & mali magiſtri fuge. Theophyl.

22. Huc pertinet illud, quod ſapienter dixit D. Anaſtaſius Synaita *lib. 3. in Hexaëmeron.* Ubi doctrinam iniquorum præceptorum appellat aquam amaram, & perturbatam: nam licèt aqua in ſuo ſit lucida, dulciſque fonte; ſi tamen defluat per locum fœtidis, amariſque radicibus plenum aliquem ſemper fœtorem, amaritudinémque participat; & doctrina, quamvis in Scriptura, ac ſanctis Patribus aqua pura, & lucida ſit, tamen prout cadit ab hæretico, & depravato ore, ſemper habet aliquem malum odorem, & permiſtionem ſuorum errorum. Unde illorum omnia tibi ſint ſuſpecta.

Anaſtaſius.

23. Videns Moyſes Populum idololatrantem in adoratione vituli, *Arripiens vitulum, quem fecerat, combuſſit, & contrivit uſque ad pulverem*, Exod. 32. num. 20. Sat erat ad idolum extinguendum, illius formam, effigiemque delere: cur Moyſes hoc non exequitur, & ipſam poriſſimam auri materiam, quæ in magna quantitate erat, ad alios uſus, & munera non reſervat, ſed totum combuſſit, & contrivit uſque ad pulverem? Illa enim quantitas, quamvis eſſet pretioſum aurum, ſerviebat jam idololatriæ, ac proinde illius ſemper odorem redderet, atque fœtorem; & ideo vult Moyſes, ut illius nihil ſuperſit; ſed totum eradicare mandat, atque delere. D. Ambroſius epiſt. 56. ad Romulum, *Moyſes*, ait; *comminuit vituli caput, atque in pulverem redegit; ut omnia impietatis aboleret veſtigia.*

Exod. 32. *Res quæ aliquando ſuit vivit peccato, illius redolet odor m.* Ambroſ.

QUÆSTIO V.

Quare præcipiat Dominus, attendere ab his falſis prophetis, cùm habeant bonum apparentiam, & veniant in veſtimentis ovium?

24. NOTANDUM eſt ex Divo Thoma, quòd quamvis lupi ſe tegant pellibus ovium, non tamen, propter hoc tegumentum illud perdit naturam pellis ovium. Hæc autem veſtis in his falſis prophetis, ut notant D. Chryſoſtomus *in Imperfecto homil.* 19. D. Anſelmus, D. Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* S. Thomas, ſunt quædam bona opera, ut jejunium, orationes, eleemoſynæ, & ſimilia, quæ licèt, ſecundùm ſe, ſint bona; tamen prout fiunt ab iſtis falſis prophetis, & ab eorum depravata intentione, ut notant citati Patres, procedunt, fugienda ſunt à nobis. *Intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.* Non enim illa exhibent, ut Deum laudent, ſed ut cum Deo pugnent, non ut proximum ædificent, ſed ut deſtruant, non ut miſeriam alterius ſublevent, ſed ut decipiant, ac ſeducant. Unde iſti habent exteriùs lenitatem, & ſuavitatem lanæ ovium; intrinſecus verò ungulam, dentémque luporum. Cyrill. Catecheſi 4. *A pelle quidem, ait, manſueta induti, ſpecie probitatis decipiunt, perniciosum verò impietatis venenum ex dentibus.* Et de iſtis dicunt Etherius Epiſcopus, & Beatus Presbyter lib. 2. *Foris homo videtur, intus beſtia fremit.* Ita dicitur Apocalypſ. 13. num. 11. *Vidi aliam beſtiam aſcendentem de terra, & habebat cornua duo agni ſimilia, & loquebatur quaſi draco, & omnem poteſtatem prioris beſtiæ faciebat.* Per duo cornua agni intelligunt plures manſuetudinem, & innocentiam ſimulatam. D. Gregor. verò *lib. 33. Moral. cap. 36.* hypocriſim ſanctitatis, & ſapientiam mentitam. *Et loquebatur, ut draco.* Et ita ait D. Gregorius. *Aſſumit agni ſpeciem, ut draconis exerceat operationem.* Intellige, ut facilius exerceat, & omnia ſubjiciat.

D. Thom. Chryſoſt. Anſelm. Paſchaſ. S. Thom. *Mala cum bona apparentia fugienda.* Cyrillus. Etherius. Beatus. Apoc. 13. Gregor.

25. Secundò. Damnantur iſti falſi prophetæ habentes veſtitam pellem demortuæ ovis; intus verò viget in eis vivida ferocitas, ac voracitas luporum? Quam parum prodeſt demortua virtus, ubi multo vigore vitæ regnat iniquitas. In illa beſtia, ſuprà commemorata, erant duo cornua agni in capite, ſcilicet manſuetudo, & ſimulata innocentia: hoc autem caput erat illud demortuum in priori beſtia. *Apocal. 13. num. 3.* ut vult Ansbertus. *Illam poteſtatem, ait, hac beſtia coram beſtia facit, quam draco priori beſtiæ aſcendenti de mari in illo capite tanquam occiſo dederat.* Cùm autem in beſtia eſſet mortuum caput, & conſequenter demortua manſuetudo, ac lenitas; uxor autem draconis vivida, vitales opera

Parum prodeſt virtus mortua ubi regnat iniquitas viva. Ansbert.

operationes exercens, quid mirum, quòd ipſa beſtia tendat in mortem, & damnationem. Ex hoc infer, quòd parum prodeſt virtus parentum defunctorum, ubi vegetat, & graſſatur iniquitas viva filiorum. Quod multis exemplis, Iſmaëlis, Eſau, ac aliquorum filiorum Jacob latè comprobat D. Ambroſ. *in cap. 11. ad Roman.* Vide ſuprà *cap. 5. num. 45.*

Parum prodeſt virtus parentum, ubi viva ſtat filiorum iniquitas. Ambroſ.

26. Tertiò. Reprobantur falſi prophetæ, dum, non ſuis meritis, ſed alienis operibus volunt probi, ſimplices, & mites reputari. Audita morte filij Sunamitidis mandat parens Eliſæus Giezi, ut pergat cum ſuo baculo, & eum imponat ſuper puerum. Qui adimplens mandatum *præceſſerat ante eos, & poſuerat baculum ſuper faciem pueri, & non erat vox, nec ſenſus*, 4. Reg. 4. num. 31. Sed ipſe Propheta veniens, puerum in amplexu tenens, eum è mortuis ad vitam revocat. Sed cur Prophetæ mandatum non adimpletur? Dum Giezi ſibi injuncta exequitur, cur miraculum non operatur? ſed veniens Propheta ipſum reſuſcitat, ut ponderat Rupert. lib. 5. de Trinit. & operibus ejus cap. 25. *Puer ab Eliſæo*, ait, *miſſus cum baculo, non ſuſcitavit puerum; per ſemetipſum Eliſæus veniens, ſeque ſuper mortuum ſternens, ipſum animavit.* Totum alta Dei providentia diſpoſitum eſt. Ibat Giezi per viam cunctis, dicens, ut tradunt Rabini, Theodoretus, Carthuſianus, Lyranus, & alij, ſe pergere ad reſuſcitandum mortuum. Noluit ergo Deus, ut Giezi alieno baculo, ac operibus Eliſæi niteret, ac reſplendeſceret; ſed miraculum edidit Propheta, in quo ipſa virtus, tanquam ſibi propria inerat. Vide *cap. 11. num. 151. & 152. cap. 12. num. 23.*

Quilibet ſuis, non alienis operibus reſplendeat.
4. Reg. 4.
Rupert.
Theodor. Carthuſ. Lyran.

27. Quartò. Inde maximè iſti falſi prophetæ diſplicent, quia ſua turpia, & iniqua facta, quæ exhibent, tanquam lupi rapaces, aſtutè, ac ficta ſimulatione rectæ, & bonæ intentionis volunt celare, exterius veluti quendam animi candorem, ac ſimplicitatem oſtendentes in veſtimentis ovium, ſpeciem ferentes tanquam ſoliciti de tua ſalute, qui te maximè perdere volunt. Refert Amalecites nuntians Saulis mortem, & narrans rem geſtam, David ait: *Et locutus eſt mihi Saul: Sta ſuper me, & interfice me, quoniam tenent me anguſtiæ: ſtanſque ſuper eum occidit illum, ſciebam enim, quòd vivere non poterat poſt ruinam*, 2. Reg. 1. num. 20. Audiens hoc David, ipſum Amalecitam jubet interfici. Sed quomodo ad capitalem ſententiam eum dijudicat David; cùm puer, Regis mandatum ſe exercuiſſe, affirmet; & cùm aliàs ita Rex eſſet vulneratus, ut jam ejus vita deſperata. Meritò tamen Amalecites damnatur ad mortem, quia factum turpe, & iniquum voluit obumbrare, ac contegere, quadam veluti bona intentione objecta: *Sciebam enim, quod vivere non poterat.* Abulenſis quæſt. 2. *Poſuit autem nuntius ad excuſationem ſuam, quia poterat dicere David, quod iſte malè occiderat Saulem, non poterat vivere aliquomodo, ſi iſte non occidiſſet eum, ideo ait: Sciebam, quòd vivere non poterat poſt ruinam, & ob hoc occidi eum, tanquam faciens ei gratiam, ne occideretur à Philiſthinis.*

Damnatur, malum opus ſpecie bonæ intentionis diſſimulare.
2. Reg. 1.
Abulenſ.

Quæstio VI.

Quare falſi prophetæ potiùs dicantur lupi, quàm leones, vel urſi?

Non leones, non tigres, non urſos, quamvis ſint ſæviſſimi, adducit Dominus in exemplum, ſed lupos apponit. 28.
Ad quod reſpondet primò Druthmarus. *Lupus ex etymologia à nomine Græco ſic dicitur à moribus, eo quod rapacitati ſit ſemper deditus, & cruori, ſimiles ſunt, qui alios Chriſtianos ſemper cupiunt deprædare, aut per violentiam, aut etiam quaſi per legem mundanam.* Quamvis alij animantes reperiantur robuſtiores, & velociores; tamen lupus inter omnes, ſævitiæ, ac prædæ eſt maximè deditus, itaut per ſuam indeficientem voracitatem nunquam ſatietur, ſed ſemper cruori incumbat: hoc modo ſunt multi Chriſtiani, qui ſemper malum in alios moliuntur, non animadvertentes, quòd ab eodem parente ſunt geniti, ut ait citatus author, ſed veluti quadam inſatiabili ſiti humani cruoris tenentur, ut ſemper omnem cruciatum in nos machinentur.

Druthmar.
Crudelis inimicus, qui nunquam ſatiatur cruore.

Secundò Etherius, & Beatus lib. 2. *lupi*, ait; ſunt ſcilicet Hæretici. 29.
Qui inſidiantur ovibus Chriſti, fremunt circa caulas nocturno magis tempore quàm diurno: nocturno, quia inter ignorantes prædicant, quod per diem facere non poſſunt, quia à ſapientibus deprehenduntur. Nox ignorantia eſt, & dies ſapientia, ſemper enim perfidis nox eſt, qui lucem Chriſti ſuis nebuloſis interpretationibus obducere, & quantum in ipſis eſt fuſcare conantur. Non leones, non urſos, ſed lupos dicit, ſiquidem eorum ingenium eſt, non per diem, ſed per noctem prædam facere. Ita Hæretici, ac falſi magiſtri animas enecare intentant inter tenebras, & nebulas ſuarum falſitatum, ac errorum; & puram lucem Chriſti fugiunt, ne deprehenſi in ſuis mendaciis arguantur, ac confundantur à ſapientioribus, ac veris magiſtris.

Etherius.
Hæreticus inter nebulas errorum ſeminat ſuam doctrinam.

Tertiò. D. Ambroſius *in cap. 10. Lucæ*, ad illa 30.
verba: *Ecce ego mitto vos: Lupi*, ait, *beſtiæ ſunt, quæ inſidiantur ovibus, abſentiam, aut deſidiam paſtoris explorant, ovium guttur invadunt, ut citò ſtrangulent, feri, rapaces. Tum præterea ſi quem priores hominem viderint, vocem ei quadam naturæ vi eripere memorantur.* Lupi crudeliſſimi inter cætera animantia; nam non ſolùm ovem occidunt, dilacerant, & comedunt, ſed etiam citiſſimè, ac primò ſuffocant; & quos primò vident, eorum voces eripiunt. Ita etiam ſunt quidam crudeliſſimi tyranni, qui alios, non ſolùm omni malo afficiunt, ſed etiam ſuffocant, atque eos conſtringere volunt, ut eos nec loqui, nec conqueri, nec gemitum dare ſinant.

Ambroſ.
Crudelis inimicus, qui non ſolùm lacerat, ſed etiam non ſinit loqui.

Quartò. Non leones, non urſos eos vocat, ſed 31.
lupos; nam lupus eſt maximè ſævus, vafer, ac doloſus. Et ita inquiunt Etherius, & Ambroſius citati. *Inſidiantur ovibus, abſentiam paſtoris explorant.* Et ille inimicus inter omnes crudeliſſimus, qui inſidias molitur, aſtutia, ac ingenio malum, ac nocumentum machinatur. Ex Dei mandato dixit Samuël & Saul. *Hæc dicit Dominus: Recenſui quæcunque fecit Amalec Iſraëli, quomodo reſtitit ei in via, cùm aſcenderet de Ægypto; nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire*

Ether. Ambroſ.
Inimicus inſidiis pugnans, valde deteſtabilis.

univerſa

univerſa ejus: non parcas ei, ſed interfice à viro uſque ad mulierem, & parvulum, atque lactentem, bovem, & aſinum, &c. 1. Reg. 15 num. 2. Præcipit Dominus, omnia Amalec omnino delere, ac extinguere, mulierem, puerum, lactentem, bovem, & aſinum, itaut nulli rei detur venia, nec aliquid ex eis concupiſcatur, ſed omnia perimi jubet. Graves, & crudeliſſimos hoſtes habuit Iſraël, & tamen in nullum eorum tam auſterum, & rigidum ſupplicium legimus inflictum, ut in Amalec. Quodnam crimen ejus? Ubi noſtra Vulgata habet. *Quomodo reſtitit ei in via*, Chaldæus legit: *Inſidiatus eſt ei in via.* Et Hebræus apud Cajetanum tenet: *Quomodo poſuit ei in via*: Rabi David interpretatur *Inſidias*; Amalec aſtu, ac ſtratagemate quodam pugnavit contra Iſraël percutiens extremam partem, dum laſſi reſidebant, *Deuteron.* 25 *num.* 18. Et inimicus, qui dolis, ac fraudibus bellum ingerit, inter cæteros crudelior, & ſævior, & ideo majori ſupplicio ſuper reliquos fuit mulctandus Amalec pro inſidiis appoſitis contra Iſraël.

Chaldæus. Caietan. Rabi David.

32. Ait Regius Vates Pſal n. 72. n. 18 *Veruntamen propter dolos poſuiſti eis: dejeciſti eos, dum allevarentur.* Theodoretus legit: *Propter dolos diſpoſuiſti eis mala* Sermo eſt de Chaldæis, & Babylonicis, ut exponunt Euthymius & Nicephorus; de omnibus peccatoribus, & Hæreticis, Incognitus, Caſſiodorus, Lorinus, & alij. Sed valde mirum, quòd, cùm in his iniquis omnia peccata regnarent; Idololatriæ, hæreſis, blaſphemiæ, ac omnia vitia, non dicantur impoſita eis mala propter impietatem eorum, ſed propter dolos, ſeu propter doloſitatem, ut habet Auguſtinus. Adeò fraus, & dolus abominantur à Domino, ut in omnium malorum congerie maximè ſolicitaverint divinam iram, quòd illos qui ſe exiſtimabant ſuis inſidiis ſuper alios omnes exaltari, dejeciſti eos, ſeu, ut habet alia littera, *Corruere facies eos, in deſolationes, ruinas, & extremas miſerias.* D. Remigius. *Quaſi dicat Propheta: licèt dixerim eos puniendos in noviſſimis eorum, tu autem in præſenti jam damnaſti eos propter dolos, quibus videlicet convictores ſuos decipere ſolent, & in hoc ipſo, quo ſe putabant elevari, miſeria, dejectione depreſſi ſunt, & ſubito defecerunt, perierunt, propter iniquitatem ſuam.* Ex quo nota, quòd propter dolos, & fraudes eorum pœna anticipata eſt.

Pſalm. 72. Theodor. Euthym. Niceph. Incogn. Lorin. Auguſt. *Doloſitas divinam iram maximè provocat.* Remig.

Quæstio VII.

Quare hîc Dominus præcipiat nobis attendere à lupis, non verò à canibus, & porcis, de quibus ſuprà egerat.

33. Matth. 7. *Ratio difficultatis.* IN hoc *cap.* 7. *Matth. num.* 6. ait Dominus: *Nolite dare ſanctum canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus ſuis, & converſi dirumpant vos.* Quod ſatis late explicavi ſuperiori cap. *num.* 27. Mandat Dominus, quòd non demus ſancta, ſcilicet ſacramenta, res divinas, ac arcana ſacræ Scripturæ, canibus, & porcis, hoc eſt, obſtinatis, & perverſis hominibus. *Et converſi dirumpant vos*, hoc eſt; inſurgentes contra vos, ſuis iniquis factis vos lacerent, ac membratim diſcerpant. Et tamen ab iſtis crudelibus perſecutionibus, non

mandat Dominus nos præcavere, ſicut hîc præcipit à lupis, ſeu falſis prophetis.

Ad quod reſpondet primò Chryſoſtomus homil. 24. *Ecce*, ait, *cum canibus, ac porcis, aliud quoque inſidiarum genus, multò illis profectò efficacius ad nocendum. Illi quippe profeſſi ſunt, & omnino manifeſti; iſti vero fraudulenter objecti: & idcirco ab illis quidem imperat abſtinere; iſtos verò etiam diligenter examinari, atque diſcerni, quaſi omninò difficile ſit, ad primum illos intelligere congreſſum, propter quod dixit: Attendite, ut nos, ad eos executiendos redderet acriores.* Canes, & porci, ſaltem monſtroſi, inimici crudeliores, & vehementiores ad nocendum; & tamen cùm de canibus, & porcis eſt ſermo, ſolùm nobis Dominus mandat, ut eis bona, ac margaritas non demus: at cùm de lupis agit, altiùs nobis imperat, magna cura ab eis præcavere. Nam illi ſunt manifeſti inimici, iſti verò occulti, & obtecti; & inde nequiores, & promptiores ad malum ingerendum. Idem etiam docet Euthymius *hîc*. 34. Chryſoſt.

Crudelior hoſtis occultus quam manifeſtus. Euthym.

Chryſoſt. 35. Secundò, idem Chryſoſtomus citato loco. *Deinde*, ait, *ne cùm audiſſent arctam, atque anguſtam viam: & quia illos multis adverſantibus per eam oporteret incedere: porcos quoque, & canes eſſe cavendos: cumque iſtis aliud quoque multiplicius genus luporum: ne inquam, tot triſtium rerum aggreſſione conciderent, tam multis inſidiantibus iter tale conſiceré.* Vult Dominus ſuos milites adjuvare, non multis difficultatibus obruere, ne eorum vires tabeſcant. Erant diſcipuli adhuc teneri infantes in Chriſti ſchola; & eis erat dictum, arctam, & anguſtam eſſe viam cæli, ſuprà *num.* 14. Si autem eis Dominus etiam imperaſſet, ut caverent à lupis, canibus, & porcis, cùm viderent tot inimicos, inſidias, ac difficultates à ſe eſſe ſuperandas, eorum animus conſternatus poterat retrocedere, & deficere. Ut ergo eos foveret, à lupis, tanquam crudeliſſimis hoſtibus, ſolùm præcipit attendere.

Incipientes non ſunt multis difficultatibus deterrendi.

36. Ambroſ. Tertiò. Hanc rationem colligo ex D. Ambroſio *lib.* 6. *in Hexaëmeron. cap.* 6. Attendite vobis à falſis prophetis. *Illi enim*, ait Ambroſius, *animam debilitant.* Iſti falſi prophetæ, ſeu lupi rapaces inferunt nocumentum animæ, ſeducendo à veritate: at canes, & porci, *dirumpent vos*? hoc eſt, veſtrum corpus lacerabunt, & in fruſta cædent: ideo non ab iſtis, ſed ab illis nos jubet præcavere. Quia bona ſpiritualia animæ ſuper omnia temporalia corporis bona ſunt omni animi conatu affectanda, & procuranda à nobis, qui Chriſti veſtigia ſequimur.

Pro ſalute animæ omnia corporis bona contemnenda.

De beato Stephano dicitur Actor. 7. num. 55. *Cùm autem eſſet plenus Spiritu ſancto, intendens in cælum vidit gloriam Dei, & Jeſum ſtantem à dextris Dei.* Valdè mirum, quòd ſolùm in cælum intendit, ſolum Jeſum vidit. Cur non etiam oculos in ſe convertit? Vel cur etiam eos non conjicit in perſecutores ſuos? Sed ſolus eſt in cælum intendens? Perpende, quod antea immediatè dicatur: *Cùm eſſet plenus Spiritu S.* Cùm ergo divino Spiritu ageretur, totus erat defixus in conſideratione cæleſtium donorum, nil cogitans de corpore, quod expoſitum erat porcis, ac canibus, ut illud lapidibus dirumperent, ac dilacerarent. Petrus Damianus ſerm. de S. Stephano. *Simul ſignanter intellige conſecutionem verborum: Plenus eſt de Spiritu S. & ſic intendit in cælum*, 37. Actor. 7.

Damian.

Kk quia

quia qui ſpiritu divinitatis afflantur, conculcatis terreſtribus, cæleſtibus inhiant, & æternis.

38. Ait Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis, Matth. 24. num. 15. *Cùm videritis abominationem deſolationis quæ dicta eſt à Daniele Propheta, ſtantem in loco ſancto: qui legit intelligat. Tunc qui in Judæa ſunt, fugiant ad montes, & qui in tecto, non deſcendat, tollere aliquid, de domo ſua.* Graſſante illa miſera abominatione in loco ſancto, docet Dominus, quòd qui in Judæa ſunt, fugiant ad montes, & qui repertus fuerit in tecto, non deſcendat inde, ſed, ſi neceſſitatem alicujus rei ad ſuſtentationem paſſus fuerit, ſuſtineat, & non deſcendat: ita enim debet eſſe defixus ad ſalutem animæ, ut omnia, quæ ſunt corporis, contemnat. Chryſoſtomus in Imperfecto homil. 49. *Quicunque tempore illo*, ait, *fuerit ſuper tectum, id eſt, in rebus ſpiritualibus vivens quæ ſunt aut in capite, aut in corde, quæ tecta dicuntur corporis noſtri, & faſtigia prima: non deſcendat ad inferiores corporis ſui partes, unde aliquid tollat, id eſt, non deſcendat ad aliquas res carnales, ut deſideret aliquid, quod eſt corporale. Alioquin comprehendet eum abominatio deſolationis. Et vide, quia quotquot pereunt de Chriſtianis, propter aliquam corporalem cauſam pereunt conſtitutam deorſum.*

Matth. 24.

Pro ſalute animæ, omnia corporis contemne.

Chryſoſt.

Matth. 7. n. 16. A fructibus eorum cognoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis uvas, aut de tribulis ficus.

VERSIONES.

Pagninus. A fructibus eorum agnoſcetis eos.

Tertull. lib. de Præſcription. Ab operibus ſuis revincuntur.

EXPOSITIO.

39. PRæceperat Dominus, cavendos eſſe hos lupos, ſcilicet falſos doctores, hæreticos, ac etiam hypocritas, ut alij, exponunt, latentes ſub ovina pelle, hoc eſt, ſub compoſito, & ſimulato exteriori: & quia occulta cordis ſunt abſcondita homini, dat Dominus ſignum, per quod eorum malitia deprehendatur. *A fructibus eorum.* Duplex autem eſt eorum fructus. Primus mendacis, & impiæ doctrinæ. Secundus verò pravorum morum, & ſcelerum. Et ſi aliquando in ore eorum inveniantur aliquot verba, quæ appareant bona; tamen his non eſt fidendum, ut ait Euſebius Gallicanus homil. in Dom. 8. poſt Pentecoſt. *Qui in verbis non diſcernuntur, in operibus comprehenduntur.* Unde dixit Dominus Matth. 23. n. 3. *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi, quæcunque dexerint vobis facite; ſecundum opera eorum nolite facere.*

Euſeb.

Matth. 23.

40. *Nunquid colligant*, ſcilicet homines, *de ſpinis uvas.* Et ponit Dominus exemplum, ac ſimilitudinem ad ſuam doctrinam declarandam. Qualis enim fuerit arbor, talis & fructus: malæ ſpinæ non producunt bonas uvas, & mali tribuli, ſpinarum genus, teſte Plinio *lib.* 18. *cap.* 17. non ferunt dulces, & ſaporiferos ficus. Ita qualis Propheta, talis & fructus, malus, falſus, & hæreticus Propheta, malos opere, & doctrina fructus probet. Tamen, ut ait Hugo, ſicut vitis aliquando exuberat ſuper ſpinas, & facit ibi uvas; unde notat Interlinealis. *Si ſuper ſpinis pendent uvæ, non ab eis*, ſed ſcilicet à vite proxima, Sic & Hæretici aliquando bonum aliquod externum opus, aut verbum præbent, ſed hoc non à ſe ipſis, cùm ſint lupi rapaces, ſed à veſtimento ovium. Unde, inquit idem Hugo, *ſi aliquid dulcedine verborum ungunt, in fine tamen aculeis ſpinarum, pungunt.* Unde omnia eorum ſint tibi ſuſpecta. Tamen pro aliqua occaſione circa ea, quæ aliquando vides in peccatore, vel hypocrita, nota, quod dixit ſapienter Auguſtinus. 46. in Joan. *Botrum carpe, ſpinam cave.*

Plinius.

Hugo.

Interlin.

Hugo.

A malo homine cape bonum relinque malum.

Auguſt.

QUÆSTIO VIII.

Quomodo iſti falſi prophetæ agnoſcendi ſint?

AD quæſtionem reſpondet D. Paſchaſius *lib. 4. in Matth.* Abulenſis *hoc loco quæſt.* 88. & alij communiter. Quòd iſti falſi prophetæ, quamvis veniant in veſtimentis ovium, ſuum venenum produnt, & manifeſtant per ſua opera, & doctrinam. Opera enim eorum ſunt opera carnis. Quæ, ut ait Apoſtolus ad Galat. 5. num. 19. *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſervitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ*, &c. His enim vitiis abundant iſti falſi doctores, & hæc mala ſemina ſpargunt in populo, ut præclarè proſequitur D. Anaſtaſius Sinaita *in ſuis quæſtionibus quæſt.* 20. Iſtorum etiam iniquorum prophetarum mala doctrina depravatum eorum animum indicat. Nam, ut rectè comprobat D. Chryſoſtomus *homil.* 24. ex Paulo ad Rom. 16. num. 18. *Per dulces ſermones, & benedictiones ſeducunt corda.* Maximè hæreticus, ac hypocrita deprehenditur in ſua doctrina, ſuiſque verbis. Et hoc ſignum præbet *Joannes* 1. *cap.* 4. *num.* 1. ad hos lupos agnoſcendos, & cavendos, *Nolite*, ait, *omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt. Quoniam multi Pſeudo-prophetæ exierunt in mundum. In hoc cognoſcitur ſpiritus Dei. Omnis ſpiritus, qui confitetur, Jeſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt. Et omnis ſpiritus, qui ſolvit Jeſum, ex Deo non eſt.* 41.

Paſchaſ. Abulenſ. Galat. 5. Anaſtaſ. Chryſoſt. Rom. 16. 1. Joan. 1.

Secundò. Hoc multis explicat D. Thomas. *Quia vix*, ait, *aliquis hypocrita poteſt eſſe compoſitus, quin appareat aliquid malitiæ, vel verbo, vel facto.* Proverb. 27. num. 19. *Quomodo in aquis reſplendent vultus reſpicientium, ſic corda hominum manifeſta ſunt prudentibus.* In duobus autem manifeſtantur. In his, quæ ſubitò agendo occurrunt, quia in his, quæ cum deliberatione quis facit, cavet ſibi. Item in tribulationibus, & laboribus facile deficiunt, Eccleſiaſt. 6. num. 8. *Eſt enim amicus, ſecundùm tempus, & non permanebit in die tribulationis.* Item manifeſtantur, quando non poſſunt conſequi, quod volunt; vel cùm jam conſecuti ſunt. Unde principatus virum oſtendit. Hæc D. Thomas. 42.

D. Thom. Proverb. 27.

Multa ſigna ad hos cognoſcendos.

Eccleſ. 6.

Tertiò, Hugo magis explicans illa proximè citata verba D. Thomæ, *Principatu virum oſtendit*, ait Cardinalis: *A fructibus eorum cognoſcetis eos, quando ſcilicet ſunt in dignitatibus, tunc ex fructu* 43.

Hugo.

fructu apparent, quales prius extiterint. Nam multi antequam obtineant dignitatem, ſe præbent in veſtimentis ovium, ut eam valeant comparare; at poſt obtentam, malitia, quæ intus latebat, prodeunt, & ſe exhibent, tanquam lupi rapaces, ut omnia devorent, omneſque mordeant, atque dilacerent.

Ante dignitatem humilis poſt lupus ferox.

44. Poſtquam Salomon clavum regni tenuit, Adonias frater ejus obſecrat Bethſabee, dicens ei; *non confundas faciem meam.* 3. Reg. 2. n. 16. ut pro ſe loquatur ad Regem, ut detur ei Abiſage Sunamitides in uxorem. Quòd tanquam rem parvulam exiſtimavit ipſa Bethſabee *ibidem n.* 20. Quod Salomon audiens, Adoniam jubet occidi. *Miſitque Rex Salomon per manum Banaiæ, qui inte fecit eum, & mortuus eſt.* Magna ſanè quæſtio exoritur ob quam cauſam Salomon occiderit ob illam petitionem; quam ipſe valde ſubmiſsè edidit, & Bethſabee mulier valde prudens eam parvulam judicavit. Unde Cajetanus Salomonem, ut peccati reum condemnat. Abulenſis verò *quæſt.* 27. melius à peccato liberat. Nam Salomon, cùm eſſet ingenio acutus, & multa ſcientia illuſtratus, calluit malitiam Adoniæ, qui illa humili, ac ſubmiſſa petitione, quæ parvula videbatur, affectabat in conjugem Abiſag, quæ fuerat uxor David, & Regina, ut ea adepta, ut ponderat Theodoretus, tyrannidem exerceret, Regnum uſurparet, & Salomon occideret. Unde eum meritò jubet interficere. Quapropter ait Lyranus. *Quod advertens Salomon;* malitiam ſcilicet Adoniæ, *qui erat perſpicacioris ingenij, quam mater ſua, reſpondit, Poſtula ei regnum; contra animam ſuam locutus eſt Adonias.* Multi enim ſunt, qui dum degunt in Republica ut omnes particulares ſubmiſsè, ac ſub ovina pelle, ac tanquam re parvula contenti, dignitates machinantur. Poſtea verò illis adeptis, ſe produnt tanquam lupi rapaces, tyrannidem exercent, & omnes volunt interimere. O utinam Salomonis haberemus ingenium ad hujuſmodi malum expiſcandum, ac evitandum.

3. Reg. 2. — Cajetan. — Abulenſ. — Theodor. — Lyran.

Multi, dum dignitates ambiunt, ut oves ſunt, poſtea ut hoſtes.

45 Regnante Roboamo, cùm maximè Reſpublica vexaretur, ait textus 3. Reg. 12. n. 3. *Venit Jeroboam, & omnis multitudo Iſraël, & locuti ſunt ad Roboam, dicentes.* Ut multitudinem tributorum impoſitam minueret. In quo hoc maximè pondera, quòd primus zelator boni populi, & immodicam Regis contra Rempublicam ambitionem vult reprimere, eſt Jeroboam: *Venit Jeroboam.* Et tamen de hoc populi zelatore, Rege facto, dicitur: *Fecit de noviſſimis populi Sacerdotes excelſorum: quicumque volebat, implebat manum ſuam, & fiebat Sacerdos excelſorum* 3. Reg. 13. n. 33. Quod explicant Carthuſianus, & Hugo. *Implevit manum Regis, dando ei pretium, ſive pecuniam pro Sacerdotio obtinendo.* Et de eo teſtatur Magiſter Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, quòd Jeroboamus fuit peſſimus, maximè ambitioſus, & omnia ſuo tempore erant venialia; ac proinde maximè Rempublicam vexavit ad ſua propria bona multiplicanda. Et ideo fortiſſe inter alias rationes etiam in Samaria fecit vitulos aureos, ut donaria populi acciperet. Sed iſte nonne primus pro populo zelator erat, & qui pro illius commodo ſtabat coram Rege? Verùm eſt. Sed hoc, quamdiu erat unus è populo, ac ſupremam affectabat dignitatem. At creatus Rex jam alium ſe exhibet; & qui antea ſub ovina pelle zelator reipublicæ erat, nunc jam factus lupus, illius eſt devaſtator. Claudianus lib. 2. in Eutropium.

4. Reg. 4. — Carthuſ. — Hugo.

Sæpe homo ut ſubditus zelat pro populo, & factus princeps, eſt illius tyrannus.

Aſperius nihil eſt humili, cùm ſurgit in altum. Claudian.

46. Vidente Jonatha Davidem, conglutinata eſt anima ejus cum anima illius, & pepegerunt amicitiæ fœdus; 1. *Reg.* 18. *num.* Poſtea verò ſuccedentibus rebus ait Jonathas ad David, juramento interpoſito: *Si vixero; facies mihi miſericordiam Domini: ſi verò mortuus fuero, non auferes miſericordiam tuam à domo mea uſque in ſempiternum; Pepigit ergo Jonathas fœdus cum domo David,* Reg. 20. num. 15. Sed jam fœdus erat antea celebratum, ad quid ſecundò repetitur, ac iteratur? Nunquid præſumendum erat, quòd David à ſuo verbo, ac fœdere dato reſiliret? Primum pactum celebratum eſt; cùm David, tanquam homo vulgaris, ac particularis reputabatur. Poſtea verò multis ſignis, ac indiciis demonſtratis, jam agnoſcebatur tanquam Rex, & princeps futurus; Ideo tunc ſecundum firmatur pactum: *Si vixero, facies mihi miſericordiam,* &c. Agnoverat Jonathas, tanquam prudens, quòd homines officio, ac dignitate maximè mutantur à priſtina conditione, ita ut omnium, quæ antea præceſſerant, obliviſcantur; ideo, ut apud ſe ſtatim Regem futurum, minime acquieſcit primo fœderi, ſed aliud inire, ac interponere cum eo, tanquam Rege, neceſſarium judicat. Abulenſis quæſt. 23. *Iſtud,* ait, *ſecundum fœdus fuit initum; quia Ionathas jam cognoverat David exaltandum ad Regium principatum; & nullum regnaturum de ſtirpe Saulis.*

1. Reg. 18. — 1. Reg. 20. — *Homines officio mutantur.* — Abulenſ.

Quæstio IX.

Quare iſtæ malæ arbores dicantur agnoſcendæ ab fructibus, & non ex floribus.

47. Reſpondet ad quæſtionem primò Euthymius. *Quemadmodum enim,* ait, *bona, & generoſa arbor non floribus, ſed à fructu cognoſcitur; ita ſanè & hi, non à floribus, ſed ab operibus eorum cognoſcemus.* Vult, quòd quamvis iſti falſi doctores ab operibus, ac doctrina deprehendantur; ab operibus tamen eorum iniquitas potiùs detegitur, juxta illud ſuprà citatum Chriſti Domini. *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ,* &c. Sed illud preme ad intentum noſtræ quæſtionis, *Quod non à floribus, ſed à fructu cognoſcitur.* Qualitas enim, & nota arboris bona, vel mala, in flore etiam latet, clarè, ac patenter manifeſtantur in fructu. Non ergo à floribus, ſed à fructu conditio arboris deprehenditur. Unuſquiſque bonus, vel malus, fidelis, vel hæreticus, juſtus, vel hypocrita, non eſt judicandus, nec cenſendus per id quod occultatur, ſed per id quod patenter, & clarè exit, ac prodit in publicum. Unde de iſtis falſis prophetis, cùm ſint intrinſecus lupi rapaces, ait Dominus, quòd à fructibus, qui foras erumpunt, agnoſcentur, Chryſologus ſtatim citandus. *Quod latet in herba, manifeſtatur in ſpica; & quod celatur in gramine, aperitur in fructu; ſic quos credentes putamus pares, fide diſpares invenimus; ſic judicij prodiit meſſis; quod Eccleſiæ germen occultat, juxta illud dictum Dominicum: A fructibus eorum cognoſcetis eos.*

Euthym. — *Quilibet iudicandus non per id, quod occultatum, ſed per id, quod eſt manifeſtum.* — Chryſolog.

48. Chryſolog. Secundò, D. Chryſologus ſerm. 79. *Ait Dominus: Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Flores multi, multitudinem fructuum pollicentur; ſed examinati ventorum flabris ad fructum pauciſſimi perſeverant. Sic credentes in Chriſto, multi in Eccleſia videntur in pace; ubi autem perſecutionis procella perflaverit, pauci martyres reperiuntur in fructu.* Arbores in multos flores erumpentes in ſerenitate temporis multos fructus promittunt: tamen irruente tempeſtate agitantur huc, & illuc rami arboris, multi flores decidunt, & pauci remanent ad fructum. Agnoſcendæ ergo arbores, ſeu doctores in Eccleſia, ait Dominus, non à floribus ſed à fructu: multi enim in ſerenitate temporis multos flores oſtendunt, multóſque fructus promittunt; ſæviente tamen tempeſtate perſecutionis, pauciſſimi perſeverant ad fructum.

Multi magna promittunt, in tempeſtate deficiunt.

49. Cantic. 4. Septuag. Ait Chriſtus Dominus de anima dilecta: *Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ.* Cantic. 4. num. 3. Seu, ut habent Septuaginta: *Sicut cortex mali punici.* Ubi illud maxime eſt ponderandum, quòd eam non comparat cum integro malo punico, ſed cum cortice. Cur non potiùs cum ipſis granis, quæ ſuo purpureo colore maximè viſum attrahunt? Caſſiodorus, Juſtus Orgelitanus, & Beda exiſtimant, hîc laudari conſtantiam Juſtorum, ac ſanctorum Martyrum. Et bene cum cortice, & non cum granis aſſimilatur: nam inter illa, hæc eſt differentia. Dum malum punicum aperitur, grana in ſerenitate temporum mira elegantia, ac pulchritudine rubent, & apparent, ac valde perjucundum aſpectum videntibus præbent; tamen ſi irruit tempeſtas, & concutitur arbor, facile decidunt, & cadunt. At verò cortex, in quacunque ventorum adverſitate, firma adhæret, & infixa conſiſtit in arbore. Bene ergo Juſti non comparantur cum granis, ſed cum cortice: nam eorum perfectio viſitur, non in eo, quod in lenitate rerum multa promittant, & elegantem verborum aſpectum præbent, ſed quòd in altercatione temporum immobiliter perſeverantes, Chriſto veræ viti adhæreant. Catena trium Patrum. *Cortici mali punici ſimiles ſunt genæ tuæ, ut ſeveritatis amantes, atque ab omni diſſolutione remota.* Et rectè dicitur, *Genæ tuæ, ſicut cortex:* nam ſicut homo per genas, ac faciem agnoſcitur; ita verus, & fidelis ſervus Chriſti, tanquam per faciem, ac vultum cognoſcitur in perſiſtentia, ac permanentia, ſæviente perſecutione.

Caſſiodor. Orgelit. Beda.

Multi ſtant in ſerenitate temporum. Qui in tempeſtate decidunt.

Catena.

50. Matth. 3. De Chriſto Domino Joannes ait: *Cujus ventilabrum in manu ejus, & permundabit aream ſuam,* Matth. 3. num. 12. Et in area triticum, & palea, dum omnia ſunt in quietudine, ac ſerenitate: immò in area majorem locum occupat fœnum, quàm triticum, & magis ſe conſpicabile præbet; at dum ventilantur, ſtante vento, triticum in area remanet; palea verò diſpergitur, ac per aëra rapitur. In Eccleſia ſunt Juſti, & peccatores; at ſi perſecutionis ardor accenditur, Juſti remanent in Chriſti area, paleæ verò peccatores fugiunt, & diſparent. Tertullianus lib. de fuga in perſecut. cap. 1. *Domini judicium eſt perſecutio, ait, per quam quis, aut probatus judicetur. Hæc eſt palea illa, quæ nunc dominicam aream purgat, Eccleſiam ſcilicet: confuſum acervum eventilans, frumentum martyrum, & paleas negotiatorum.*

Reprobi in ventilatione diſparent. Tertull.

Quæstio X.

Quare Dominus hîc adducat in exemplum potiùs uvas, & ficus, quàm alia poma?

AD. quæſtionem rectè reſpondet primò Chryſoſtomus in Imperfecto hom. 19. *Uva, ait, myſterium in ſe Chriſti habet: ſicut enim botrus multa in ſe grana ligno mediante ſuſpendet; ſic Chriſtus multos, ſibi fideles per lignum Crucis tenet adjunctos: Similiter & ſicut ficus multa grana uno tegmine tenet incluſa, ſic & multos fideles quodam dulci charitatis amplexu una tenet Eccleſia. Et ſunt in ficu, ſigna hæc, charitatis quidem in dulcedine, unitatis autem in conjunctione granorum.* Optimè ergo ad agnoſcendum fructus veri, vel falſi prophetæ, ponuntur in exemplum uvæ, vel ficus; quæ unionem, & charitatem adumbrant. Verus enim Propheta, ac bonus Prædicator hujuſmodi fructus profert, qui maximè intendit eructare doctrinam, quæ unionem præſtet, tam in ipſis fidelibus, quàm cum ſuo capite Chriſto Jeſu, ac ejus ſponſa Eccleſia ſancta Romana. Hos autem fructus minimè producit falſus propheta, ac hæreticus, qui nihil aliud ſcit niſi ſeminare diviſiones, ac diſſenſiones; & tribulos, & ſpinas dare. 51. Chryſoſt.

Bonus Magiſter ſeminat pacem.

Secundò idem Chryſoſtomus citato loco, *Et ſunt in ſigna hæc: Charitatis quidem in dulcedine; unitatis autem in conjunctione granorum. In uva quidem eſt patientiæ ſignum; quia in torcular mittitur; gaudij autem in ſpe; quia vinum lætificat cor hominis: ſynceritatis autem, quia non eſt aqua permixtum; & delectatio ſuavitatis. De his autem ſcriptum eſt.* Ad Galat. 5. num. 19. *Fructus autem ſpiritus eſt, charitas, gaudium, pax, patientia, &c. Spinæ autem ſunt hæretici. Ergo non poſſunt ſpinæ, & tribuli, Eccleſiaſticos fructus proferre; ſed quid proferunt? Vulnera, tribulationes, & cætera mala.* Fructus Prælatorum, doctorum Eccleſiaſticorum rectè per uvas, & ficus ſignificantur; nam ſua dulcedine, ac ſapore animam recreant, cor lætificant, & cum ſua ſinceritate hominem mira ſuavitate replent. At falſi prophetæ, iniqui paſtores, & magiſtri, hujuſmodi fructus non producunt, ſed ſpinas, & tribulos, qui ſolùm hominem vulnerant, ac lacerant; & ſimulata quadam malitia, promittunt ſubditis dulcedinem uvarum dantes, ſpinarum aculeos; ut idem S. Pater ponderat. *Tandem ſpinæ non dant uvas, & ficus, quæ cunctis dant ſuavitatem: nec omnibus amantibus dant umbram, ſicut bonæ arbores. Sed ſpinæ, tanquam mali Prælati, ſunt ſub umbra ſua ad requieſcendum, recipiunt venenoſos, & peſtiferos ſerpentes.* Sub malo paſtore ſolùm inveniunt requiem, & levamen mali, & venenoſi ſerpentes. Pergit idem Chryſoſtomus. *Sub arbore bona beſtiæ, & animalia requieſcunt, ſub ſpinis autem nullum animal requieſcere poteſt, niſi tantummodo ſerpentes: ſic juxta fideles homines boni, & mali pacem habere poſſunt: juxta autem infideles nemo poteſt pacem habere, neque requieſcere in eis, niſi tantùm ſerpentes.* 52. Chryſoſt.

Boni Prælati dulcedinem, mali aculeos ſpinarum præbent.

Sub malo paſtore inveniunt ſolùm requiem venenoſi ſerpentes.

Tertiò

53. D. Thom. Tertiò. D. Thomas. *Per uvas*, ait, *ex quibus fit vinum, intelligitur ſpiritualis lætitia*, quia vinum lætificat cor hominis, *Pſal.* 103. Per ficus dulcedo Eccleſiaſticæ pacis; quæ eſt charitas: hæc non poſſunt naſci de tribulis, id eſt, peccatoribus; quia ſpinas, & tribulos germinabit tibi; *Geneſ.* 3. Dulcedinem pacis, & unionis non dant iniqui peccatores præfigurati in ſpinis, & tribulis.

Dulcedinem charitatis & unionis non dans iniqui.

Hugo. Quartò. Cardinalis Hugo per ſpinas, & tribulos intelligit peccata, peccatores, ac divitias hujus ſæculi, ex quibus dulces uvarum, ficorumque fructus colligi nequeunt.

54. Quintò Non dixit Dominus, quòd ſpinæ non poſſunt germinare malogranata, & nuces; ſed uvas, & ficus: nam hæc eſt differentia; quia fructus in malogranatis, & nucibus cortice ſunt contecti; at in uva, & ficu fructus eſt apertus, & manifeſtus, nullo putamine involutus. Optimè ergo Catholica, & ſancta doctrina, non cum illis, ſed cum iſtis comparatur; Chriſtianæ enim doctrinæ veritas non abſconditur, nullo enim involucro operitur, ſed clarè, & patenter prodit, ac exit in publicum.

Chriſtiana veritas involucris non tegitur.

55. Innumerabilia ſunt diſcrimina inter Chriſtum Jeſum, ac Phariſæos; ut pote inter filium Dei, ac Diaboli membra. Illud, tamen maximè ponderandum, quod Chriſtus Dominus aperta, & alta voce loquebatur Joan. 7. num. 37. *In noviſſimo autem die magno feſtivitatis ſtabat Ieſus, & clamabat.* At Phariſæi furtivè, & ſubmiſſa voce loquebantur Phariſæus, qui Dominum invitaverat, *Ait intra ſe, dicens: Hic ſi eſſet Propheta*, Luc. 7. num. 39. Et frequenter mala cogitabant, & dicebant in cordibus. Et ita eis Dominus dicebat: Quid cogitatis mala in cordibus veſtris, *Matth. 1. num. 4. & cap. 21. num. 25. Luc. 5. n.* 21. Et frequenter intra ſe murmurabant, *Luc. 15. num. 1. & 19. num. 7. Joan. 6. num. 41. & 43. & c. 7. num. 42.* Ratio hujus diverſitatis aperta, & clara. Nam Chriſtus Dominus veram, & ſanctam doctrinam eructabat; & ideo non poterat abſconditè detineri, ſed patenter, & alta voce prodibat. At Phariſæi mendacia, & falſa machinabantur; & ideo eorum dicta abſcondita, & perfoſſa latibula quærebat. D. Chryſologus ſerm. 31. *Bonitas virtutum mater*, ait, *malitia origo vitiorum; virtutes comitatur gloria; inhæret vitiis cognata confuſio: ſicut vitia teguntur dolis, ita illuſtrantur libertate virtutes. Hinc eſt, quòd Chriſtus virtutum lux agebat liberè, loquebatur purè, præſtabat ut Deus, patiebatur ut parens, ut Dominus arguebat. Judæi verò, progenies viperarum ſummittebant capita, adulabantur lingua, vulnera dabant, dolis, & blaſphemiis venena fundebant, & tota cupidi ſimulatione valebant.* Vide *lib.* 1. *c.* 6. *num.* 47. *& lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 62. *&* 63.

Ioan. 7. — Luc. 7. — *Veritas ſublicum quærit, falſitas latibula.* — Chryſoſt.

Matth. 7. *n.* 17. Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit.

Ibid. num. 8. Non poteſt arbor bona malos fructus facere; neque arbor mala bonos fructus facere.

VERSIONES.

Euthym. n. 17. Sic omnis arbor vitioſa.

Pagninus. Vatablus. Putris autem arbor malos fructus gignit.

Syriacus n. 18. Impoſſibile eſt arborem bonam malos fructus facere.

Arias. Neque arbor carioſa fructus pulchros facere.

ALTER TEXTUS.

Lucæ, 6. *n.* 43. Non eſt enim arbor bona, quæ facit fructus malos, neque arbor mala faciens fructum bonum.

EXPOSITIO.

EXPLICAT Dominus, ait Albertus Magnus, naturam, & proprietates Arboris ex ejus potentia, & fructu, ſeu operatione. Et cùm potentia, ſeu qualitas arboris ſit nobis occulta ex ejus fructu cognoſcenda eſt: nam ſemper fructus, & operatio proportionatur naturæ rei. Et utinam, ut hoc contingit in arboribus, ſic & in hominibus. Nomine autem arboris hoc loco intellige etiam fructus omnes. Et ſicut uvæ non colliguntur, niſi à ficulnea, ita & boni fructus non capiuntur ex mala arbore, ſed ex bona. Et per hanc parabolam denotat Dominus, quòd à bono, & vero doctore, quamdiu talis, bona, & non mala doctrinæ documenta eructantur. A malo autem magiſtro, ut talis eſt, non niſi mala ſemina proveniunt. Quod clariùs explicabo cum aliis expoſitionibus *quæſt. ſequenti.* 56. Alb. Magn.

QUÆSTIO XI.

Quomodo intelligendum in hominibus, quòd arbor mala non poſſit fructus malos facere: nec arbor mala bonos fructus facere?

QUANQUAM enim in arboribus, & plantis hæc vera ſint, cùm naturaliter producant; non enim arbor bona malos fructus, nec mala bonos evadere poteſt: quomodo autem hæc vera ſint in hominibus, maximè dubium eſt; nam liberè operantur. Homo enim bonus aliquando in malos germinat fructus, ut in verba otioſa, peccata venialia; immò & aliquando à virtute deficit, & in gravia peccata præcipitatur. Homo autem malus aliquos etiam bonos fructus ex genere ſuo edere poteſt, ut eleemoſynam, jejunium, parentibus reverentiam. Et ideo in præſenti difficultate variæ poſſunt eſſe ſententiæ. Nam D. Cæſarius Arelaten. homil. 24. per hanc arborem intelligit divitem. Sic ait: *Timeat, dives illud* 57.

Ratio difficultatis. — Cæſarius.

quod ſequitur : Omnis arbor , quæ non facit fructum bonum , excidetur , & in ignem mittetur. Extendat ergo manus ſuas ad eleemoſynas , ut poſſit evadere æternas flammas. Omnes ergo divites timeant exemplum illius , arboris infructuoſæ , & ſterilis , id eſt , illius, qui purpura,& byſſo induebatur. In hac quæſtione duæ ſunt celebres ſententiæ, ad quas cæteræ reduci poſſunt.

58\. Prima hîc per arborem bonam intelligit voluntatem bonam , ſive charitatem : & per arborem malam, malam voluntatem, ſeu depravatam cupiditatem. Ita D. Chryſoſtomus *homil.* 24. D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ſerm. Dom.* Theophylactus, Beda, Albertus Magnus, S.Thomas, Cajetanus, & Hugo. Fructus autem bonæ voluntatis, ut jam ſuperiùs dixi , enumerat Apoſtolus ad Galat. 5. num. 22. *Fructus autem ſpiritus eſt ; charitas gaudium,pax, patientia , benignitas, bonitas* , &c. Fructus autem arboris malæ ibidem appoſuit Apoſtolus num. 19. *Manifeſta ſunt opera carnis , quæ ſunt fornicatio , immunditia , impudicitia* , &c. In hac autem ſententia eſt Petrus Damianus *lib.* 3. *Epiſtol.* 9. ubi ait , quòd *caſta voluntas exhibet honeſtatem pudicæ converſationis.* Et *lib.* 6. *Epiſtol.* etiam 9. ait , quòd , *de voluntate ſuperba , quæ proculdubio mala eſt , nunquam mera , & incontaminata cedit humilitas.*

(Chryſoſt. Auguſt. Theophyl. Beda. Alb. Magn. D.Thom. Cajetan. Hugo. Galat. 5. — *A mala voluntate operatio mala.* Damian.)

59\. *Secunda ſententia.* Secunda ſententia , per arborem bonam , vel malam interpretatur doctorem verum , vel falſum docentem. De his præceſſerat , ac proinde conſequenter ad litteram hi ſunt intelligendi. Ita Abulenſis *hîc* , & alij , qui etiam advertunt , quòd per arborem malam hypocritæ accipiantur , ut eos denotat D.Luc. *cap.6.num.* 43. de eis enim agebat Evangeliſta. Fructus autem arboris ſeu doctoris eſt doctrina , quæ à bono eſt bona , & vera ; à malo mala , & falſa , ut explicant D. Lucas *cap.6. num.* 44. Fructus item hujus arboris ſunt etiam opera, ut explicant D.Chryſoſtomus , D. Auguſtinus, D.Hieronymus, Paſchaſius. Nam vera fides , & recta intelligentia, ut natura ſua , in bono Magiſtro puram vitam, ſanctóſque mores progignit. E contra verò error , ac depravata cognitio in malo doctore, per ſe , & ex natura ſua , turpem vitam , peſſimóſque mores producit.

(Abulenſ. — Chryſoſt. Auguſt. Hieron. Paſchaſ.)

60\. *Objectio*, Objicies contra has ſententias. Ex hac doctrina ſequitur , quòd eſt difficultas initio propoſita, quòd voluntas bona non poſſit progignere mala opera : nec mala voluntas bonos parturire effectus , verbi gratia , eleemoſynam : nec quòd bonus doctor non poſſit aliquando falſa docere , & quòd falſus magiſter non poſſit aliquando vera dicere. Reſpondetur primò cum D. Chryſoſtomo *in Imperfecto homil.*19. D. Auguſtino lib. 2. de ſerm. Domin. cap. 24. *Quandiu*, ait, *quiſquis malus eſt, non poteſt facere fructus bonos : ſi enim bonos fructus fecerit , jam malus non eſt.* Ac proinde in ſenſu compoſito voluntas bona, prout bona non poteſt facere malum ; aliter verò in ſenſu diviſo poteſt à ſua bonitate deficere. Eodem modo bonus. Magiſter, quatenus bonus , in ſenſu formali , & compoſito , non poteſt falſa eructare , nec falſus doctor vera proferre: at in ſenſu diviſo , & materiali poteſt bonus Magiſter à ſua bonitate deficere, falſa docendo , & malus poteſt aliquid verum dicere. Ita Scribæ , & Phariſæi mali doctores bona docebant, & depravata faciebant , *Matth.* 23. *num.* 2. & 3.

(*Solutio.* Chryſoſt. Auguſt. *Solutio ad objectionem.*)

Secundò reſpondet Abulenſis *quæſt.* 19. quòd illud Chriſti verbum , *non poteſt* , non dicit impoſſibilitatem , ſed difficultatem. In quo ſenſu hujuſmodi verbum frequenter ſumitur in Scriptura , ut ipſe probat. Ac proinde denotatur , quòd valde difficile ſit , ut malus doctor , ac depravata voluntas benè operetur , ob ſuos habitus inclinantes eum ad malum. 61. (Abulenſ.)

Tertiò , & multò probabiliori modo reſpondent ipſe Abulenſis , Beaulxames , Janſenius , Maldonatus , Barradas , ac alij , quòd Chriſtus Dominus hîc fatur juxta ordinarium loquendi modum : & dat commune , & vulgare ſignum agnoſcendi bonum, vel malum doctorem, virum ſimplicem , & hypocritam : nam bonus , ordinariè loquendo, benè operatur , & , ut ait Janſenius , *non poteſt fieri , ut hominis boni fructus omnes , vel plures , & potiores , ſint mali : nec etiam poteſt fieri , ut hominis mali omnes , vel plures , & potiores fructus ſint boni.* Unde , quamvis bonus Magiſter aliquando proferat aliquid à vero recedens ; tamen ordinariè verum dicit. Et malus, quamvis aliquando quid bonum faciat , tamen ſuus conſuetus modus operandi , in malum tendit. Unde adverte , quod non inveni notatum , quòd Chriſtus non dixit de arbore mala, non poteſt facere fructum , ſed *fructus* in plurali , quia licèt per accidens unum faciat , non tamen multos. 62. (Abulenſ. Beaulxam. Janſenius. Barradas. — Janſenius. — *Cur non dixit fructum, ſed fructus.*)

Nec aliquid hinc ſequitur contra veram expreſſionem parabolæ, ut ponderant Maldonatus , Cornelius à Lapide. Nam per parabolas non ſignificatur id, quod ſemper fit, ſed id, quod ſæpe , & frequenter accidit : nec enim quæcunque in parabolis, dicuntur, & exactè, & ad amuſſim iis rebus , quas ſignificant , ſunt adaptanda. Sat eſt , ergo, ut ea ſint accommodata , in quibus vis , ac ſimilitudo parabolæ conſtituitur. Quod viſitur in ordinario, & conſuedo modo operandi , quod cernitur in bono doctore in operibus ſuis ; & in malo in ſuis malis fructibus: non enim fieri poteſt , ut talis lupus ſub ovina pelle deliteſcat , quin per ſua opera ſe prodat , & manifeſtet. 63. (Maldonat. Cornel. — *In parabolis non ſunt ad amuſſim aptanda omnia.*)

Quod præclarè dicebat Seneca. *Nemo poteſt quis diu fictam gerere perſonam.* Quod etiam eleganter dicebat Rex Gothorum , ut teſtatur Caſſiodorus *lib.* 9. *variar.* Dum quendam ad palatij munus , ac dignitatem ſublevat , ſic eum admonet de puritate morum : *Sicut Sol ortus* , ait , *corporum colores fugata nocte detegit ; ita ſe morum tuorum qualitas aſſiduè viſo principe , non celabit : mens tua , & oculis noſtris patebit , & auribus. In vultu , & in voce cognoſcimus ſervientium mores. Superbus variatis greſſibus patet ; iracundus lumine fervore declaratur ; ſubdolus terrenum ſemper amat aſpectum.* Quanquam enim malignus ſe velit occultare, tamen geſtus corporis , oculorum, ac vultus ejus malitiam indicant, quæ facile converſatione deprehenditur. *Aſſiduè viſo principe non celabit.* 64. (Seneca. *Simulata malitia durare nequit.* Caſſiodor.)

Matth. 7. *n.* 19. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum , excidetur ; & in ignem mittetur.

Ibid. num. 20. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos.

VERSIO

VERSIONES.

Syriacus.	Quæ non facit fructus bonos, excidetur, & in ignem cadet.
Vatablus, Græcus.	Omnis arbor, quæ non gignit fructum bonum, exciditur, & mittitur in ignem.

EXPOSITIO.

65\. PROSEQUITUR Dominus ipſam metaphoram de arbore, & ad incutiendum timorem falſis prophetis, pœnam, & ſupplicium apponit; *Excidetur, & in ignem mittetur.* Græcus verò habet in præſenti, *Exciditur, & mittitur in ignem.* Nam iniquus, dum malè operatur, ſuamet prævaricatione cadit; & præcipitatur in ignem inferni. Et utitur *hîc* Dominus verbis Baptiſtæ, Matth. 3. num. 20. *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Unde rectè admonet Hugo. *Hic ſuggillantur Prædicatores, qui dicta aliorum dedignantur dicere.* Unde *lib 3.cap.1.quæſt.19.num.59. & cap.5.num.39.* D.Chryſoſtomus *homil.* 24 notat, quòd duæ ſunt pœnæ, excidi, & in ignem mitti; & privari feliciſſima Dei viſione. Intolerabilis res eſt gehenna, ſed multò intolerabilior ac gravior pœna eſt, à ſumma illa Dei viſione, ac gloria expelli, ac excludi Tamen Dominus de igne gehennæ facit mentionem, ut ſimilitudinem, ac parabolam arboris proſequatur. Deinde, quia homines hujus ſæculi, utpote imperfecti maximè ſupplicia, ac pœnas corporis timent, & formidant, illorúmque metu frequenter cohibentur. Et ita ait Chryſoſtomus citatus. *illos verò deterrens, pœnam ab ipſo infligendam eis circunduxit.*

(Margin: Græcus. — Matth. 3. *Prædicator aliorum dicta repetere ne vereatur.* — Hugo. — Chryſoſt. — *Pœna peccatores maximè deterret.* — Idem.)

66\. *Igitur ex fructibus eorum.* Et præſuppoſita ſimilitudine arboris, infert Dominus concluſionem, quòd nempe iſti falſi Prophetæ, & doctores cognoſcentur ex ſua doctrina: ſuiſque operibus. Notat Hugo, quòd bonus fructus debet eſſe utilis, integer, & non ex parte putridus, & ex parte ſapidus. Ita fructus boni doctoris proficiat aliis, & non ſit mixtus putredine malæ doctrinæ, ac peſſimorum morum; nec habeat amaritudinem malæ, & peſtiferæ converſationis.

(Margin: Hugo.)

QUÆSTIO XII.

Quare arbori bonæ non deputetur præmium, ſicut & malæ aſcribitur pœna?

67\. AGIT Dominus in hac parabola de arbore bona, & mala. Et arbori malæ duplex aſſignatur pœna, *Excidetur, & in ignem mittetur.* Cur ergo etiam arbori bonæ unum ſaltem non aſſignatur præmium: nam ſicut ob ſuam malitiam digna eſt pœna; ita etiam & hæc ob ſuam bonitatem condigna omni præmio?

(Margin: *Ratio difficultatis.*)

68\. Reſpondeo primò ad quæſtionem, quòd arbori bonæ nullum deſignatur præmium; nam ſuamet bonitas, ac excellentia ſatis ſufficiens eſt præmium. Arbori autem peſſimæ duplex infligitur pœna; & meritò: planta enim, quæ appoſito, ac viſo exemplo bonæ, ac præclaræ radicis non proficit, nec in optimos fructus prorumpit, in ſui condemnationem omne ſupplicium, parvum, ac diminutum videtur; & ideo non una pœna, ſed duplici multatur. Breviter hæc omnia illuſtro.

(Margin: *Qui viſo bono exemplo non proficit puniendus.*)

Bonitas arboris, ac ejus virtus ſibi ſufficiens præmium. Præſuli Eccleſiæ Sardis dicitur Apocalypſis 3. num.4. *Habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt veſtimenta ſua, & ambulabunt mecum in albis, quoniam digni ſunt. Qui vicerit, ſic veſtietur veſtimentis albis.* Omni notatu dignum eſt, quod in illa Eccleſia dicatur, quod ſint aliqui juſti, quorum veſtimenta ſunt puriſſima, & abſque ſorde fœdata: & tamen in præmium poſt adeptam victoriam, & poſt hoſtem debellatum, nullum aliud indumentum eis promittitur, niſi amictus albus: *Sic veſtietur veſtimentis albis.* Si enim ipſi habent jam veſtes puras abſque macula, & inquinamento, quomodo eis pollicetur veſtimentum album ſine ſorde, quod jam habent? Cur cùm Deus ſit largiſſimus in ſuis remunerandis juſtis, eis non promittuntur ſtolæ depictæ purpura, byſſino, auro, & lapide pretioſo? Meritò ſanè: nam præclara, & excellens eſt virtus: ac puritas, ut homini juſto poſt partam victoriam jam triumphanti, ac in paradiſum ſublevato nullus alius pretioſior, ac ſplendidior ornatus conferatur, quam animi puritas, ac integritas ſine ſorde, & macula: nam licèt juſtus hac veſte in mundo eſſet indutus, illa etiam poſt triumphum & induetur in gloria. Nullus enim illuſtrior ornatus virtutis, quàm ipſa virtus. Aretas Cæſariæ Epiſcopus. *Per indumentorum munditiem corporis integritas innuitur. Qui vicerit affectus, paſſiones carnis. Hic igitur veſtietur virtutum ſuarum veſtimentis, quæ Deo gratis laboribus emundavit, & fulgebit ſicut Sol in futuro ſæculo.* 69.

(Margin: Apoc. 3. — *Virtus ſibi met præmium eximiuſque ornatus.* — Aretas.)

Arbor autem mala, quæ fructiferæ plantæ exemplo in uberes fructus non parturivit, meritò excidetur, & ejicietur in ignem. Ait Apoſtolus ad Hebræos 2.num.16. *Nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit.* Satis commune, & ventilatum dubium, cur Dei ſapientia potius humanam naturam ad ſe attraxerit, atque unierit, ut hominem deperditum reſtauraret, quàm angelicam naturam ſibi aſſumpſerit, ut lapſos Angelos eriperet, in utraque enim natura Dei imago relucebat: imò angelica natura ob ſui nobilitatem non erat contemnenda. Cur ergo Angelis dimiſſis de humanæ naturæ remedio peragitur? Peccaverunt Angeli, peccavit & homo; ſed magna cum differentia in utroque caſu. Nam Angeli defecerunt, ac delictum commiſerunt videntes ſanctos Angelos permanentes in charitate, virtute, ac Dei obſequio; quo tanto propoſito exemplo facilè poterant à lapſu revocari. At homo delinquit, cùm nullus remaneret in humana natura cujus veſtigia, ac integritatem imitari poſſet. Inclinavit ſe ergo divina bonitas ad ſubveniendum homini cujus tota natura corrupta ac maculis infecta erat; non verò Angelis adhibet remedia, in quibus aliter res evenerat: nam mali corruerunt, cùm bonorum exemplar ante conſpectum haberent; unde meritò ejiciuntur è cælo, ac in ignem mittuntur. Præ- 70.

(Margin: Hebr. 11. — *Grave illius delictum qui viſo bono peccat.*)

clarè Jovius Monach.lib.9. de Verbo Incarnato
Jovius. cap. 4. *Ad hæc verò*, ait, *cum nos lapſi ſumus, nullum reliquum fuit exemplar, quod eandem naturam integram retineret. At lapſis dæmonibus innumerabiles nihilominus incorporeorum acies invariatæ conſiſtunt, quæ & divinæ ordinationis exemplum, & nunquam flexæ rectitudinis ſpecimen exhiberent. Quapropter qui omnia ſapienter prævidet, cùm jam natura humana prolapſa eſſet, non hanc ſolùm ex infinita ſui in homines amoris vi adſumit, ſed per eam quoque hominibus, qui ejuſdem naturæ eſſent, correptionem, incorreptionem, & alia iſta innumerabilia dona largitur, cùm dæmonis tamen genus adſumere, neque juſtum, neque utile eſſe, judicet.*

QUÆSTIO XIII.

Quomodo à fructu cognoſcendæ ſint arbores, cùm multæ ſint, quæ nullum producant?

71. *Valde deterius, quod abſque fructu in otioſitate eſt.*

PERSISTENS Dominus in parabola de arbore ait, quòd *à fructibus eorum cognoſcetis eos.* At, cùm multæ arbores ſint, quæ nullum proferunt fructum: quomodo hæ cognoſcendæ, quæres? Adhuc earum natura è fructu penetranda eſt, ſeu, ut clariùs dicam, à negatione, ſeu carentia fructus. Nihil enim pejus, ac deterius excogitari poteſt, quàm illud, quod in otioſitate, ac torpore degit, abſque eo, quod alicui rei inſerviat, & utilis inveniatur.

72. Geneſ. 1. In prima creatione mundi ait Deus, Geneſ. 1. numero 9. *Congregentur aquæ, quæ ſub cœlo ſunt in locum unum, & appareat arida: & vocavit Deus aridam, terram.*
Cajetan. Cajetanus pro *appareat arida*, ita legit, *appareat ſiccum.* Maximè autem eſt advertendum, quòd, dum terra ſupra ſe continet omnem molem aquarum, quibus maximè erat irrigata, ac humiditata, arida, ſeu ſiccum appelletur, quod nomen videtur ei purum conveniens, ut ipſa lympharum continentia indicat, & Stabat terra pro tunc otioſa, & infructifera abſque eo, quod aliquod germen proferret, & alicui utilis eſſet. Optimè ergo arida, & ſiccum nuncupatur, nunquam quid emortuum abſque ullo fœcunditatis vigore? poſtea verò, tanquam communis omnium mater terra appellatur. (*Aridum, ac penè mortuum quod eſt ſine fructu.*)
Athanaſ. Divus Athanaſius Sinaita in Hexaëmeron. *Divino myſterio*, ait *terram in profundo ab aquis ſuffocatam nominat aridam, cùm verò aquæ ab eo receſſerunt, non amplius nominat eam aridam, ſed terram.*

73. Oquàm nociva eſt iſta otioſitas quæ fructum tollit, & nullum germen producit? Unde rectè
Baſil. ait D. Baſilius homil. 8. in Hexaëmeron. *Omnem*
Prov. 10. *malitiam docuit otium*, Ait Sapiens Proverb. 10.
Rabbin. Hebr. num. 4. *Egeſtatem operata eſt manus remiſſa*, multi Rabbini legunt: *Virus operata eſt manus remiſſa*; & ex radice Hebraica, ut ibi contendit
Salazar. Salazar, legendum eſt: *Venenum toxicum operata eſt.* Manus, quæ otioſitati indulget, & nullum opus, ac fructum profert, ſua inutilitate venenum ſibi acquirit, quo non tantùm ſibi, ſed etiam aliis eſt exitialis, atque mortifera? Qui verò laborat, multis, & pinguibus fructibus repletur, (*Otioſitas nociva.*)
Chryſoſt. Eleganter D. Chryſoſtomus homil. 5. in epiſt. 1. ad Corinth. *Nemo*, ait, *erubeſcat ex his, qui ſunt artifices: ſed hi, qui nihil agentes aluntur, & ſunt otioſi, qui multis utuntur miniſtris: perpetuum enim opus facientem inde ali genus eſt Philoſophiæ: eorum ſunt animæ puriores, eorum mentes robuſtiores, ac firmiores. Nam qui eſt otioſus, multa temerè loquitur, & multa agit temerè, & toto die nihil operatur torpore, & veterno mentem repletam habens.*

Matth. 7. n. 21. Non omnis, qui dicit mihi Domine, Domine introibit in regnum cælorum, ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum.

Ibid. num. 22. Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus.

VERSIONES.

Syriacus. Non quiſquis dicit mihi Domine mi, Domine mi, intraturus eſt.

S. Iuſtin. Martir. Apoleg. 2. Sed qui Patris mei, qui in cælis eſt, voluntati obtemperat.

S. Hippolytus Martir. orat. de conſummatione mundi. Qui dicit: Domine, ſalvabitur.

Vatablus. n. 22. Domine, Domine, nónne nomine tuo prophetavimus?

Arias. In nomine tuo efficientias multas fecimus.

Græcus. In nomine tuo potentias multas fecimus.

Cæſarius. V. C. Dialog. 3. Domine num tuo nomine prodigia fecimus.

ALTER TEXTUS.

Lucæ, 6. n. 46. Quid autem vocatis me: Domine, Domine, & non facitis, quæ dico.

EXPOSITIO.

SUNT, qui hæc Chriſti verba ad omnes auditores dicta referant. 74.
Sed accommodatiùs, D. Hieronymus, D. Hilarius, Imperfectus *homil.* 19. D. Auguſt. *lib.* 2. *de ſermone Dom. in monte.* D. Paſchaſius *lib.* 4. Hugo, & alij falſos (Hieron. Hilar. Imperfect. Auguſt. Paſchaſ. Hugo.)

falſos prophetas ſubintelligunt; de quibus erat præſens ſermo, qui quamvis nomen Domini habeant in ore; operibus autem negant. Ac proinde tanquam quædam arbores veluti habent ſpecioſa verborum folia; operum autem fructibus carent. *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine.* Ponitur iſta repetitio ex parte hominum clamantium, quam explicant D. Chryſoſtomus, S Thomas, Abulenſis, quæ propria eſt timentium, ac anguſtias patientium, ac proinde ob timorem multiplicant voces. Accommodatiùs explanandum eſt cum S.Hieronymo, D.Paſchaſio, Euthymio, Theophylacto, Cajetano, quòd illa geminatio vocis ſignificat quandam frequentem invocationem nominis Domini; ac ſi dicat: Non omnis, qui me, ut Deum, ac Dominum credit, & invocat, ac frequenter habet in ore *intrabit in regnum cœlorum:* ſed ille, *qui facit voluntatem Patris mei,* hoc eſt, ejus præcepta ſervat, & adimplet. Nam, ut ait D. Hilarius *hic Regnum cælorum ſola verborum officia non obtinent.* Et Gloſſa. *Iter regni Dei eſt obedientia, & non nominis nuncupatio.* Eodum Chriſtus ait: voluntatem Patris, conſequenter & ſuam intelligit, cùm eadem ſit voluntas Patris, & Filij. Et potiùs dicit voluntatem Patris, quam meam, modeſtiæ cauſa. Theophylactus, *Non dixit,* ait, *voluntatem meam, ne offenderet auditores, ſed Patris mei.*

Chryſoſt. S. Thom. Abulenſ. — Hieron. Paſchaſ. Euthym. Theophyl. Cajetan. — Hilar. Gloſſ. — *Non nominis invocatio ſed operis obedientia ſalvat.*

75. *Multi dicent mihi.* Ad confirmationem ejus, quod antea dixerat, quòd quamvis multi credant, cùm tamen non habeant opera, non admittuntur ad regnum. *Multi dicent,* vel voce, vel cogitatione, ut vult D. Auguſtinus lib. de civitate Dei, cap. 14. *in illa die,* ſcilicet extremi judicij. Et per excellentiam dicitur illa dies, cùm poſt eam dies alia futura non ſit, ut ait Abulenſis; tum quia erit terribilior omni die, cùm in eo cunctorum opera, & conſilia cordium fient manifeſta, quæ toto tempore antecedenti facta fuere; & unuſquiſque, prout geſſit, recipiet. Et hoc autem oſtendit Chriſtus, ſe judicem eſſe futurum, dum ſubdit: *Multi dicent mihi,* nam ſi ipſe non haberet poteſtatem abſolvendi, & condemnandi fruſtrà hæc ad illum dicerentur.

Auguſt. *Illa dies cur dicatur dies judicij.* Abulenſ.

76. *Domine, Domine.* Repetitio magnam vehementiam indicat. *In nomine tuo,* ſeu, ut alij habent, *nomine tuo,* hoc eſt, lumine tuo, ſeu potentia tua, *prophetavimus,* id eſt, futura prædiximus, & ex tua commiſſione verè prædicavimus. *Dæmonia ejecimus.* Habent munera publica, legitimè collata, ſuam auctoritatem, & efficientiam, etiamſi boni non ſint, qui hujuſmodi miniſteriis funguntur. Unde dicebat Dominus, Luc. 10. n. 20. *In hoc nolite gaudere, quia ſpiritus vobis ſubjiciuntur: gaudete autem, quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis.* Et proſequitur textus. *Virtutes multas fecimus,* id eſt, multa miracula, quæ divinam virtutem teſtantur, 1.Corinth. 13. num. 2. *Si habuero prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam: & ſi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum.* Unde ait Divus Gregorius lib. 20. Moral. cap. 8. *Probatio ſanctitatis non eſt, ſigna facere, ſed proximum, ut ſe, diligere; de Deo vera, de proximo meliora, quàm de ſe, ſentire.*

Munera publica ſuam habent auctoritatem. — Luc. 10. — 1 Corin. 13. *Probatio virtutis non eſt ſigna facere, ſed proximū diligere.* Gregor.

QUÆSTIO XIV.

Quomodo iſti invocent nomen Domini, ut regnum cælorum non conſequantur?

Ex duplici capite naſcitur difficultas hujus quæſtionis. Primò, quia, ut ait Apoſtolus 1.Corinth. 12. num. 3. *Nemo poteſt dicere Dominus Jeſus, niſi in Spiritu ſancto.* Qui autem habent Spiritum ſanctum, vitam æternam habent. Reſpondetur ad difficultatem, quòd nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, ut oportet, ad ſalutem niſi in Spiritu ſancto. Et ita ait D. Auguſtinus *lib. 2. de ſerm. Dom. cap.*.. quòd Apoſtolus accipit *dicere,* propriè, prout mente, verbo, & opere aliquid dicitur. Et tunc, qui dicit Dominum Jeſum, per Spiritum ſanctum dicit. Chriſtus Dominus autem accipit hîc, *dicere,* largè prout eſt dicere ore; non autem corde, & opere. De his ait Apoſtolus, ad Tit. 1. num. 16. *Confitentur, ſe noſſe Deum, factis autem negant.* Secundò reſpondet Abulen. quæſt. 31. Nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu ſancto, quia etſi quis peſſimus ſit, in quantum bonum aliquod facit, à Deo movetur: & quia Chriſtum vocare Dominum, eſt in ſe bonum quoddam; nemo poteſt hoc dicere, niſi Deus moveat ipſum. Et tamen non propter hoc oportet, quòd ſit bonus; quia non efficitur homo bonus niſi per gratiam; poteſt tamen ſine gratia ſanctificante moveri ad aliquod bonum dicendum; imò & ad illud pronunciandum cogi à Deo, ſicut fuit Balaam, *Numer.* 24. Ec ita poteſt homo malus moveri à Deo ad dicendum bonum; tamen non poteſt aliquis vitam æternam habere, niſi gratiam habeat. Ideo multi poſſunt dicere, Domine, Domine, qui non intrent in regnum cœlorum.

77. 1. Cor. 12. — Auguſt. *Verè & propriè dicitur Dominus ore & opere.* — ad Tit. 1. — Abulenſ.

78. Tertiò Joël. num. 32. *Omnis quicunque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.* Quomodo iſti invocant, & ſalutem non conſequuntur? Reſpondet Gloſſa cum Alberto Magno, quòd perfecta invocatio conſurgit ex tribus: ex fide cordis, ex confeſſione oris, & operis atteſtatione: & tunc, perfecta eſt invocatio; aliter eſt mendax. Pſal. 77. num. 36. *Dilexerunt eum in ore ſuo, & lingua ſua mentiti ſunt ei, cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti ſunt in teſtamento ejus,* Iſai. 29. n. 13. *Populus iſte labiis ſuis glorificat me, cor autem ejus longè eſt à me.* Jerem. 12. n. 2. *Prope es tu ori eorum, & longè à renibus eorum.*

Joel. 2. Gloſſa. Albert. Mag. — Pſalm. 77. — Iſai. 29. Jerem. 12.

QUÆSTIO XV.

Quare iniquis concedatur Virtus ad multa mirabilia perpetranda?

79. Iniquos multa mirabilia operaſſe legimus: nam Saul, & Balaam, & Caiphas prophetaverunt, neſcientes, quid dicerent, Pharao, & Nabuchodoſor ſomniis futura cognoſcunt. In Actibus Apoſtolorum 19. n. 14. filij Scevæ videbantur ejicere dæmonia. Sed & Judas Apoſtolus cum animo proditoris multa ſigna

Hieron. Paſchaſ. Euthym. inter cæteros Apoſtolos feciſſe narratur, ut ponderant D. Hieron. S. Paſchaſius, Euthym. & alij.

80. *In confirmationem erroris non fit miraculum.* Certùm eſt, quòd nunquam ullum verum miraculum factum fuerit, nec poteſt fieri in confirmationem erroris, vel falſitatis. Ratio à priori eſt. Nam miraculum eſt quædam operatio particularis, ac ſingularis ſolius Dei: quare, ſi Deus exaudiret doctorem invocantem ſe pro miraculo ad fulciendum ſuum errorem, videretur illi cooperari, & errori atteſtari, quod eſt omnino impoſſibile, cùm ipſe ſit prima veritas, quæ nec falli, nec fallere poteſt. Unde quando falſi magiſtri; verbi gratia, Antichriſtus fecerit aliquod prodigium, hoc non erit verum miraculum, ſed phantaſticum, vel arte dæmonis ex applicatione cauſarum naturalium, ut docent 2. *ad Theſſalon.* 2. D. Chryſoſt. D. Ambroſ. S. Remig. D. Thom. de quo Suarius *tom. 2. ad 3. p. diſp. 34. ſect. 4. §. quartò & ultimò.* Quærimus ergo: Cur Deus concedit malis miniſtris virtutem ad facienda hujuſmodi miracula?

Chryſoſt. Ambroſ. Remig. D. Thom. Suarius.

81. Hieron. Abulenſ. Reſpondent primò D. Hieronymus, & Abulenſis *quæſt. 33. & 34.* quòd aliquando iniqui virtute divina faciunt miracula, dæmonia ejiciunt, quia interdum non ejus eſt meriti, qui operatur; ſed vel invocatio nominis Chriſti hoc agit, vel interdum fit propter fidem ejus, in quo miraculum perpetratur? vel propter fidem eorum, qui eum repræſentant; vel etiam ob condemnationem ipſorum, qui nomen Chriſti invocant, qui cùm eſſent tantis donis inſigniti, damnati ſunt.

Paſchaſ. Secundo, D. Paſchaſius lib. 4. in Matth. *Hæc ideo,* ait, *per eos, licèt reprobi ſint, poteſtate divina fiunt, ut diſcant fideles Chriſti, virtutes operari, non magnopere ſtudere, ſed Chriſtum in omnibus imitari, charitatémque ejus ſectari.*

Pluris æſtimanda virtus, quàm poteſtas. Vult Deus, ut etiam iſti iniqui miniſtri, hujuſmodi miracula perpetrant, ut inde erudiantur fideles, ut potiùs incumbant ad Chriſti virtutem obtinendam, quàm ad hujuſmodi poteſtatem aſſequendam. Non poteſtate illa inſigniti multi damnati ſunt: virtutem autem Chriſti amplexantes, imitatoréſque illius omnes ſunt ſalvati.

Luc. 9. Dicebat Dominus, Luc. 10. n. 20. *In hoc nolite gaudere, quia ſpiritus vobis ſubjiciuntur: gaudete autem, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in libro vitæ.* Tertiò, ut ait Albert. Mag.

Alb. Magn. illa conceditur fieri ob honorem ipſius dignitatis; verbi gratia, quia Judas inter Apoſtolos erat conſcriptus. Sic Caiphas prophetavit, quia erat Pontifex anni illius.

82. *An hic ſit ſermo de veris, vel falſis miraculis.* Ex his patet reſolutio illius quæſtionis, An iſti loquantur de veris, vel falſis miraculis? Ad quam reſpondemus, de veris miraculis hic eſſe ſermonem: oſtendit enim Chriſtus Dominus, nec prophetiam, nec miracula abſque bonis operibus ad conſequendum regnum cælorum conducere; nam nulla poteſtate, nulláque dignitate inſignitus, rectis operibus ad regnum habet ingreſſum.

Chryſoſt. Imperfect. Quidam, ut refert D. Chryſoſtomus *homil. 25.* opinantur, illos mentiri, iſta dicendo. Quibus favet Imperfectus *hom. 19.* Sed de veris miraculis eſſe ſermonem, jam dixi, quia hoc maximè conducit ad intentum, quod nempe tali poteſtate damnentur.

83. Sed moraliter in illa ſententia Imperfecti. Quomodo iſti prævaricatores, ſe dicunt miracula feciſſe ob reverentiam divini nominis, cùm ejus majeſtatem, & excellentiam ignoraverint, ac contempſerint. Quomodo audent in illa celebri judicij die coram perſpicaciſſimo judice, qui etiam minimas cordium cogitationes manifeſtas in prompta habet, tam deſertè mentiri, ac falſa proferre? Tanta eſt hominis mendaciis aſſueti inverecundia, ac prævaricatio, ut etiam poſt mortem in extremo judicio coram Domino, omnium agnitore, neſciat à mendaciis abſtinere; ſed falſa permiſcet, & Deum fallere intentat. *Mendax à mendace is etiam poſt mortem non ceſſat.* Imperfect. Imperfectus homil. 19. *Propoſito mendax, nunquam deſinit eſſe mendax, neque poſt mortem: nam mors quidem animam à carne ſeparat, animæ autem propoſitum non immutat. Vis ſcire? Conſidera eos etiam poſt mortem mentientes: Domine, in nomine tuo hoc, & hoc fecimus. Nunquid neſciebant ipſi apud ſe, quia nunquam nec dilexerant Chriſtum, nec fecerant voluntatem ejus? Sed putant, ſe ſicut in hoc ſæculo homines deceperant, ſic & ibi Deum fallere poſſe. Et ideo non dixit, qui operati eſtis iniquitatem, ſed, qui operamini.*

Giezi cupiditate poſſidendi aliquid ex his, quæ Naaman obtulerat Eliſæo; cucurrit poſt eum, & ex Eliſæi parte mendoſè fingens petiit ab eo duo veſtimenta, quæ Naaman libentiſſimè dedit, inſuper & duo talenta argentea. Reponens illa in domo ſua, ingreſſus ſtetit coram domino ſuo, qui cùm ab eo quæſiviſſet, unde veniret, reſpondit: *Non ivit ſervus tuus quoquam.* 4. Reg. 5. num. 25. Giezi ex tam diuturna Eliſæi converſatione, ac ſodalitate optimè agnoverat, ipſum eſſe magnum Prophetam, futura, & abſentia ſcire, & penetrare. Quomodo non veretur coram tanto viro mendacia dicere? Giezi mendaciis detentus verſabatur; nam falsò veſtes petiit ab Naaman ex Eliſæi mandato, & mendax ita fit inverecundus, & audax, ut etiam coram oculatiſſimo Propheta, atque Vidente non recuſet, veritatem abſcondere, fallacias texere, & mendacia dicere. Carthuſianus, *Concupiſcentia victus putavit, ſe poſſe tantùm latere, atque decipere vatem.* 84. 4. Reg. 5. *Mendax etiam coram vidente, à mendaciis non deſiſtit.* Carthuſ.

Matth. 7. n. 23. Et tunc confitebor illis quia nunquam novi vos; diſcedite à me, qui operamini iniquitatem.

VERSIONES.

Syriacus.	Tunc autem profitebor eis.
Vatabl. ex Hebræo.	Apertè dicam.
Chryſoſt. in Imperfect. homil. 19.	Tunc jurabo illis, nunquam.
Arias.	Abſcedite à me omnes operantes iniquitatem.
Sedul. in cap. 8. ad Rom.	Nunquam cognovi vos operarij iniquitatis.

EXPOSITIO.

85. TUNC; in illa die univerſali. *Confitebor.* Hoc eſt, coram patre meo palam dicam: nam modò diſſimulat, ut patientia ſua nos ad pœnitentiam adducat. Et, ut notat D. Hieronymus, falſæ confeſſioni iniquorum Prophetarum Hieron.

phetarum opponit Dominus ſuam veram con-
feſſionem, qua aſſeverat, eos non agnoſcere. Im-
Imperfect. perfectus verò *homil.* 19. habet: *Jurabo eis*, quod
idem valet, ac ſi dicat, Amen, amen dico vobis:
quod ponitur ad majorem expreſſionem teſtifi-
cationis. *Quia nunquam novi vos.* Rationem red-
Cajetan. dit hujus teſtificationis, *nunquam novi.* Bene Ca-
jet. ita explicat: Etiam, cùm prophetandi munere
fungeremini, & cùm ſigna, & prodigia ederitis,
adhuc tunc nunquam vos cognovi, ut meos ele-
ctos, & prædeſtinatos. Noverat eos Dominus
tanquam miniſtros ſuæ Eccleſiæ, & ea de cauſa
per eos miracula fuerat operatus; non noverat
autem eos tanquam ordinatos, & electos ad re-
2. Timoth. 2 gnum, 2. Timoth. 2. num. 19. *Cognovit Dominus;
qui ſunt ejus, & diſcedat ab iniquitate omnis, qui no-
minat nomen Domini.* Et bene dicitur, *non cognovi;*
Hugo. nam, ut ait Hugo, tunc aliquis non cognoſcitur
ab alio, quando ab eo longè diſtat: iniquus ob
ſuam malitiam longè diſtat à Deo; ideo ab eo
non cognoſcitur. Hæc autem vox, *non cognovit*,
D. Auguſt. non eſt ignorantiæ, ſed rejectionis; D. Auguſt.
ſerm. 23 *de verbis Dom.* ſic ait: *Qui novit omnia;
quid eſt ergo. Non novi vos? Improbo vos, reprobo
vos. Hoc eſt autem magnum, & neſcit vitia, & judi-
cat vitia: neſcit faciendo, judicat arguendo.*

86. *Diſcedite à me*, ſeu, ut alij habent, *procul abſ-
Alb. Magn. cedite à me*, id eſt, ut explicat Albertus Magnus,
ſeparamini à me, & gaudiis viſionis beatæ. *Qui
operamini iniquitatem*, id eſt, operantes iniquita-
tem. Frequenter Hebræi utuntur formaliter par-
ticipiis pro nominibus, ut dicam infrà. E hic
innuitur ratio, ob quam nunquam noverit eos,
quia iniquitati dediti erant, & à voluntete ſui
Patris receſſerant.

QUÆSTIO XVI.

Quare Chriſtus Dominus hîc interponat juramentum?

87. EX lectione Chryſoſt. *in Imperfecto ho-
mil.* 19. ut jam dixi, habetur pro *confi-
tebor illis*, *Tunc jurabo illis, quia nun-
quam novi vos.* Quod dicitur ab majo-
rem expreſſionem, & aſſertionem veritatis. Et
idem valet, ac *Amen amen dico vobis.* Tamen mo-
Chryſoſt. raliter D. Chryſoſtomus *citato loco homil.* 19. *in
Imperfecto*, pulchram hujus rei excogitavit ra-
tionem, dicens: *Jurat autem Chriſtus, non ut ſuam
veritatem commendet, ſed ut illorum incredulitatem
condemnet. Non enim, ſi non juraverit Chriſtus,
mentitur; ſed ut illi amplius confunduntur firmiori
reſponſo. Quoniam quia mendax, neminem putat
dicere veritatem, neque ipſum Deum.* Ad quid
Deus, cùm ſit prima veritas, ſuis dictis adhibet
juramentum? Nónne ſufficiebat ſimplex Domi-
ni verbum? Quando enim ipſe cum ſuis electis
loquitur, & eos vocat ad regnum: *Venite, poſſide-
Mendax ſemper præſumit alios eſſe mendaces. te vobis paratum regnum ab origine mundi*, nullo
interpoſito juramento, ſed ſimplicibus verbis hoc
dicit. Ad quid ergo hîc juramentum? Loquitur
Dominus cum impiis prophetis, mendacio, ac
falſitati deditis: & tanta eſt hominum menda-
cium impudica nequitia, ut à nemine, nec etiam
ab ipſo Salvatore præſumant, poſſe verum pro-
ferri. *Qui mendax, neminem putat, dicere veri-
tatem, neque ipſum Deum.* Et ideo ad eorum im-
piam opinionem profligendam, juramentum in-
terponit.

Dum Pharao maximè eſſet vexatus plagis il- 88.
latis à Moyſe, obſecrabat, ut pro ipſo Dominum
exoraret, & promittebat, ſe dimiſſurum Popu-
lum ad ſacrificium. Ita fecit, quando premeba-
tur multitudine muſcarum, *Exod.* 8. *num.* 28. &
quando grandine mixta igne cuncta peribant;
Exod. 9. *num.* 28. & quando locuſtæ omnia vaſta-
bant, *Exod.* 10. *num.* 17. Et tamen poſteà libera-
tus à plagis Populum retinebat; & veniebat
Moyſes multa graviſſima mala denuntians; qui-
bus ipſa parvi factis Populum dimittere nolebat.
Ingrediebatur Moyſes, dicens: *Hæc dicit Domi-
nus Deus Hebræorum: Dimitte populum meum,
ut ſacrificet mihi; quod ſi renuis, & retinueris eos,
ecce manus mea erit ſuper agros tuos, equos, & ca-
melos*, Exod. 9. num. 2. & 10. num. 2. Tamen Pha- Exod. 9.
rao, illa contemnens, Populum a ſua ſervitu-
te eximi nolebat. Si, dum plaga ſævit: à Moyſe *Mendax co-*
obſecras, ut oret, ad eam auferendam, quomodo *gitat, alios*
comminationes tot malorum non times, ac for- *non dicere*
midas; ſed impudica obſtinatione obduratus *verum.*
perſiſtis? Pharao, cùm eſſet omni mendacio, ac
fallacia imbutus, etiam contra id, quod videbat,
& experiebatur, non poterat ſibi perſuadere, à
Moyſe verum dici, ſed exiſtimabat, illas commi-
nationes fallacia interpoſitas. Lucas Tudenſis Tudenſ.
Epiſcopus lib. 3. contra errores Albigen. *Rex
ille*, ſcilicet Pharan. *Diaboli membrum, ut ejus ſocer,
in veritate non ſtetit, in dolo loquitur, mendacia
promiſcet, & cuncta falſa credit.*

QUÆSTIO XVII.

Quare in hoc tempore dicat Dominus quòd eos non cognoſcat?

HUjus rei planus eſt ſenſus. Nam Deus, 89.
qui numerat multitudinem ſtellarum,
& penetrat hominum corda, ac cogi-
tationes; iſtorum in quorum omnia
apertè intuetur, & comprehendit. Dicitur tamen
eos non cognoſcere, cùm damnat, & rejicit à ſe, *Deus, quos*
ac proinde non cognoſcit eos tanquam electos, & *damnat dici-*
prædeſtinatos. Quæ eſt frequens phraſis Scriptu- *tur noſcere.*
ræ, ut Matth. 25. num. 21. *Neſcio vos.* Sicut è con-
tra Deus dicitur agnoſcere, quos cuſtodit, & Matth. 25.
quibus benefacit. Et ita de Iſraël dicitur Oſeæ Oſeæ. 13.
13. n. 12. *Ego cognovi te in deſerto.* Legit D. Hie- Hieron.
ronymus, *Pavi te in deſerto.* Chaldæus *Ego tribui* Chald.
vobis neceſſaria in deſerto. Quos tantis beneficiis
afficiebat, dicitur cognoſcere: ſicut neſcire, quos
damnat, ut ponderat D. Paſchaſ. lib. 4. in Matth. Paſchaſ.
Non eſſe Dei, inquit, *magis figuratè accipitur, non
novit autem eos, quos perimit, & damnat.*

Secundò reſpondet Aponius lib. 1. in Cantica, 90.
Non ignorat, quos creavit. Et ſubdens poſt pau- Aponius.
ca reſpondet: *Quid tam rectum, niſi ut in judi-
cando nulla veritati præponatur perſona.* In illa *Iudex ab*
die apparet Dominus, ut univerſalis omnium *omni perſona-*
judex: & quamvis ut creator, omnia cognoſcat, *rum affectu*
tamen cùm vices judicis agit, ita omnia rectè, & *ſit alienus.*
exactè abſque ullo odij, vel amoris affectu diſ-
cernit, ac exequitur, oculóſque ab unoquoque
avertit, nullis inclinatus, ut verè dicatur: Nun-
quam

quam agnovi vos; veſtras perſonas non cognoſco. Ita alienus ab omni ſe affectu, propenſionéque exhibet.

91. Chryſoſt. Tertiò. D. Chryſoſtomus in Imperfecto homil. 19. *Sciendum, quia peccatores neſcit Deus, quia indigni ſunt*, ait, *ut cognoſcantur à Deo. Quomodo te Deus cognoſcet, cùm tu Deum cognoſcere nolis? Sicut enim omnes homines naturaliter cognoſcunt Deum, non autem videntur verè cognoſcere, quia non dignè colunt, ſicut ſervi Dominum, ſicut factura factorem; & hoc eſt ſecundùm naturam quidem cognoſcere, non autem ſecundum voluntatem: ſic & Deus naturaliter omnes cognoſcit, ſed non videtur eos cognoſcere, quia non eos diligit, quaſi factor facturam, quaſi Dominus proprios ſervos.* Non cognoſcit eos Deus, quia digni non ſunt tanta excellentia, ut cognoſcantur à Deo. Et ſicut iniqui ob ſuam depravatam malitiam nolunt Deum agnoſcere, ut ei ſerviant, & obtemperent; ſic etiam Deus juſta pœna dicitur eos ignorare, ut beneficiis proſequatur, ac ad gloriam ſuam eligat.

Deus in pœnam iniquos non cognoſcit quia ipſi eum non cognoſcunt ut ei ſerviant.

92. Quartò. Iſti falſi prophetæ deambulabant in mundo induti veſtimentis ovium, cùm intrinſecus eſſent lupi rapaces: in illa autem extrema die judicij, cuncta manifeſta apparebunt; & ideo intrinſeca eorum malitia jam palàm in oculos cunctorum prodibit, & in pellibus luporum potenter venient. Quapropter eis Dominus ait; Nunquam novi vos, id eſt, veſtra opera nunquam agnovi, ut facta ab ovibus, nunquid Deum judicem fallebant? Sed ut perpetrata ex malitia luporum, ob quorum nequitiam diſcedite à me, inquit: nemo enim confidat, quòd occultat malitia ſua? Deo enim aperta ſunt, manifeſtáque omnia.

Deus non eſt occulta malitia noſtra; ſed omnia manifeſta.

93. Quintò. Pondera, quòd in illa ultima die hanc repulſam, & pœnam infert Dominus in hos falſos prophetas. Pulchrè D. Chryſoſt. in Imperfect. homil. 10. *Uſque tunc ſuſtinebo, quia grandem iram grandis dilatio præcedere debet, & grandis dilatio juſtius facit eſſe judicium Dei, & digniorem interitum peccatorum.* Deus differt jam, ut ejus juſtitia videatur exactior, iniquitas peccatoris obduratior, cùm bene uſus non fuerit conceſſo tempore ad pœnitentiam. Maximè tamen expende illa prima verba, *Grandem iram grandis dilatio præcedere debet.* Unde eſt illud celebre dictum Auguſt. *Deus differt iram, quia in æternum damnat.* Deus ergo ſuſtinet noſtra delicta, non quia obliviſcitur, ſed quia homo theſauriſat ſibi iram in ultimum diem, ut acerbiſſimè puniatur.

Chryſoſt.

Quanto diutius pœna differtur tanto rigidiùs deſcendit.

Auguſt.

94. Eccli. 5. Græcus. Ait Sapiens Eccleſiaſt. 5. n. 4. *Ne dixeris, peccavi, & quid mihi accidit triſte? Altiſſimus enim eſt patiens redditor*, ſeu, ut alij legunt ex Græco, *patiens exactor.* Tanquam ſi dicat: Et ſi poſt tuum peccatum videas Deum immediatè diſſimulare, hoc fit, ut pœnitentiæ detur locus; quam ſi non præſtiteris, ſeveriùs, & rigoroſiùs fiet exactio: quantò enim magis patiens ſuſtinet, tanto ſeveriùs fiet judicium, infligetúrque pœna D. Laurent. Juſtin. in ligno vitæ de timore cap. 4. *Lento*, ait, *gradu ad vindictam tui divina procedit ira, tarditatemque ſupplicij gravitate compenſat. Altiſſimus enim eſt patiens redditor, quia quos diu, ut convertantur, tolerat, non converſos diuriùs damnat, & quanto diùtius expectat, ut emendentur, tanto graviùs judicabit, ſi neglexerint.* De Civitate illa Babylonis, quæ erat mater abominationum, cum qua Reges, & mercatores terræ fornicati ſunt, dicitur de ea: *Una die venient plagæ ejus, mors, luctus, & fames, & igne comburetur*, Apocal. 18. num. 8. Per quæ intelligitur univerſitas ſuppliciorum. Si enim illa civitas per tot annos extitit florentiſſima divitiis, & potentia, quibus dominabatur in purpura, & auro, ac byſſino. Cur non paulatim verberabatur, ſed in una die veniunt omnes plagæ ejus? Quantò Deus ob ſuam pietatem ſuſtinet, ac differt iram, tanto diſtrictior, ac ſeverior deſcendit ſententia, quando proceditur ad judicium. Apoc. 18.

Pœna dilata ſeverior.

Laur. Juſtin.

QUÆSTIO XVIII.

Quare, dum Deus reprobos damnat, eis improbret mala ſua, non quæ fecerunt, ſed quæ de præſenti faciunt: Qui operamini iniquitatem?

Quanquam aliquæ lectiones habeant, *Operantes iniquitatem*; tamen noſtra Vulgata, & antiquiſſimi codices habent, *Qui operamini iniquitatem.* Cujus rei vera eſt ſolutio, quam dedi in expoſitione, quia Hebræi ſemper utuntur participiis, & verbis pro nominibus, & idem valet, *Qui operamini iniquitatem*, ac operarij injuſtitiæ, ſeu iniquitatis. Quod nihil aliud ſignificat, quàm iniqui, & perverſi homines. De hac re ad magnam eruditionem noſtram addamus Patres. 95.

Primò. D. Hieron. *Non dixit*, ait, *qui operati eſtis iniquitatem, ne videatur tollere pœnitentiam: ſed qui operamini, id eſt, qui uſque in præſentem horam cùm judicij tempus advenerit, licèt non habeatis facultatem peccandi, tamen adhuc habeatis affectum.* Similiter Cardinalis Hugo. Deus, dum juſtitiam exercet, non dicit, ſe damnare ob crimina antea facta, ſed ſolùm exprimit delicta actuali operatione commiſſa, ne pœnitentiam devenuſtare videatur; cujus magnalia, ac excellentiæ ſemper in magna apud Dominum veneratione exiſtunt, & ita, delicta per pœnitentiam ita ſunt expuncta, ut amplius eorum non recordetur. Si autem Dominus promulgaſſet, reprobos in ignem mittere ob crimina jam commiſſa, forſitan alicui in mentem veniret, quòd etiam ob illa peccata, quæ jam pœnitentia deleta erant. Ne ergo aliquis quid cogitet contra privilegia tantæ virtutis, ideo cavet Dominus, commemorare delicta jam facta, & ſolum ad ea, quæ erant in actuali operatione convertit ſermonem. *Ne videatur tollere pœnitentiam*, & peccata per eam condonata punire. Secundò. Ne videatur peccata, caſtigatione pœnitentiæ expurgata, iterum, caſtigare, & punire, cùm Deus non puniat bis in idipſum. 96. Hieron.

Hugo.

Deus maximè veneratur pœnitentiæ privilegia, ne quis contra ejus immunitatem cogitet.

Secundò. D. Anſelmus. *Diſcedite à me*, ait, *qui operamini iniquitatem, Non dicit, qui operati eſtis, quia licèt modò non habeat facultatem operandi, tamen adhuc peccare vellent, ſi adhuc viverent.* De præſenti ait, *Qui operamini*; ſemper Dominus in noſtris actionibus maximè ponderat affectum noſtræ voluntatis; pluſquam ipſas actiones, ac opera. Et ideo eos damnat, & rejicit à ſe, quia ſi adhuc viverent, vel ad hoc ſæculum reverterentur, tota ad peccandum in eis perſeveret inclinatio; & ita ipſe voluntatis affectus 97.

Voluntas operibus ponderatur apud Deum.

pro

pro operibus reputatur, tanquam ſi actuali exercitio in peccaminoſa facta prodirent, cùm ipſa voluntas omni operi ſit æquivalens. Et ideo non dicitur; qui operati eſtis, ſed *qui operamini.*

98. Chryſoſt. Tertiò Divus Chryſoſtomus homil. 19. *Non dicit*, ait, *Diſcedite à me qui operati eſtis iniquitatem, ſed qui operamini. Quia iniqui etiam poſt mortem non deſinunt eſſe iniqui, quia etſi peccare non poſſunt, tamen peccandi propoſitum tenent.* Tam obfirmata eſt in malo iniquorum voluntas, ut nec mors, nec flamma, nec frigus, nec omnia tormentorum genera poſſint illam in eis malam reſecare, & extinguere inclinationem, ſed ſemper inſatiabilis durat, ac perſeverat. (Sapient. 12.) *Sapient.* 12. *num.* 6. dicitur: *Nix, & glacies ſuſtinebat vim ignis, & non tabeſcebant, ut ſcirent: quoniam fructus inimicorum exterminabat ignis ardens in grandine.* In inferno torquentur miſeri reprobi; & ita obfirmata eſt malitia, ut eorum pectus ita inconcuſſum perſiſtat, ut lapis, & grando, quæ liquefieri, ac emolliri non valet. Et ita peccatorum frigore, eorum membra contabeſcunt, ut diuturno, ac perpetuo igne calorem non ſuſcipiant. (*Iniquus ferro, ac plumbo durior.*) Obduratior eſt ergo iniquus, & reprobus, quàm ferrum, plumbum, & æs; ſi quidem hæc igne molliuntur, ac tandem conſumptione pereunt, eſſeque deſinunt. (Hieron.) Divus Hieronymus in cap. 6. *Defecit ſufflatorium*, ait, *in igne conſumptum eſt plumbum, fruſtà conflavit conflator: malitiæ enim eorum non ſunt conſumptæ.*

Matth. 7. *n.* 24. Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilatur viro ſapienti, qui ædificavit domum ſuam ſuper petram.

Ibid. num. 25. Et deſcendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſuper petram.

VERSIONES.

Syriacus. Quiſquis igitur audit hos ſermones meos, eoſque exequitur; aſſimilatur viro ſapienti, qui quidem extruxit domum.

Pagnin Vatabl. Arias. Aſſimilabo illum viro prudenti, qui ædificavit domum ſuam.

Vatablus n. 25. Deſcendit imber, venerunt flumina.

Syriacus. Neque cecidit: quippe ejus fundamenta ſuper petram jacta fuerunt.

Arabicus. Quoniam fundamenta ejus firma erant ſuper petram.

Philo Carpath. inc. 8. *Cant.* Flaverunt venti, in eamque impetum fecerunt; nec ipſa tamen corruit; fundata enim erat ſuper petram.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 6. *n.* 47. & 48. Omnis, qui venit ad me, & audit ſermones meos, & facit eos: oſtendam vobis cui ſimilis ſit: ſimilis eſt homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & poſuit fundamentum ſuper petram; inundatione autem facta, illiſum eſt flumen domui illi: fundata erat ſupra petram.

EXPOSITIO.

CONCLUDIT Dominus jam ſuum admirabilem ſermonem, Et 99.
ut attraheret homines ad ejus obſervantiam, proponit præmium adimplenti verba hæc, & pœnam contemnenti. *Omnis ergo.* Indiſtinctè cum omnibus loquitur: *Quicumque audit verba hæc*; ſcilicet doctrinam hîc à me traditam. Ad illam referunt hanc ſententiam Chriſti. (Imperfect. Paſchaſ. Euthy'n. Alb. Magn. S. Thom. Maldonat.) Imperfectus *homilia* 20. Divus Paſchaſius *lib.* 4. *in Matthæum.* Euthymius; Albertus Magnus, S. Thomas; Maldonatus verò hoc etiam refert ad omnia Chriſti verba. Sed probabilior eſt prima ſententia, cùm Chriſtus dicat, *verba hæc, & facit ea*, hoc eſt; conſtanter obſervat: quia non auditores legis, ſed factores juſtificabuntur. *Aſſimilabitur viro*, ſeu, ut ex Græco communiter legitur, (Græcus.) *Aſſimilabo eum viro prudenti*, qui ſcit, rebus providere in futurum, qui ædificavit domum ſuam ſuper petram, ad indicandam firmitatem fundamenti, (*Firmiſſimè opera noſtra in Chriſto fundantur.*) hoc enim nihil aliud eſt, quàm quædam parabola, per quam denotatur animæ converſatio, quæ dum innititur verbis Chriſti, fundatur ſuper firmam petram, quæ eſt Chriſtus Jeſus. (Geneſ. 49.) Ait Jacob benedicens Joſeph Geneſ. 49. numero 24. *Sedit in forti arcus ejus, & diſſoluta ſunt vincula brachiorum ejus, & manuum illius per manus potentis Jacob. Inde paſtor egreſſus eſt lapis Iſraël.* (Pineda.) Pineda *in cap.* 29. *Job numero* 25. ait: *Arma mea, atque defenſionem apud turrim meam munitiſſimam, quæ Deus eſt, repoſitam habeo.*

100. Paſchaſ. Alb. Magn. D. Thom. Abulenſ. Cajetan. Iſai. 28. *Et deſcendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti.* Per hæc ſignificantur omnes adverſitates, contrarietates ac tentationes, ut advertunt Paſchaſ. Albertus Magnus, S. Thomas, Abulenſis, Cajetanus, & alij. Et per procellas hæc frequenter denotantur in Scriptura. Iſai. 28. numero 2. *Ecce validus, & fortis Dominus, ſicut impetus grandinis, & turbo confringens, ſicut impetus aquarum multarum, & emiſſarum ſuper terram ſpatioſam.* Et *Pſalm. 49. numero 3. Sapien ia 5. num.* 18. ponit Dominus hic tria, pluviam, flumina, & ventos, quia his tribus potiſſimum ædificia labefactantur, & concutiuntur. Moraliter verò. Per *pluviam*, quæ deſcendit, ſignificantur, ut ait Interlineal. Interlinealis, impugnationes, ac tentationes Diaboli habitantis in aëre. Et quia hujuſmodi tentationes ſemper ſunt, ut deſcendamus; vel, Hugo. ut ait Hugo, pluvia emollit terram; ita tentationes, ac peccata carnalia emolliunt multos. Iſai. 8. Iſai. 8. numero. 7. *Adducet Dominus ſuper eos aquas fluminis fortes, & multas.* Proſequitur textus: *Venerunt flumina,* hoc eſt, potentium perſecutio, Albert. Mag. vel tormenta, ut ait Albertus Magnus, divitiæ, potentiæ, ac honores, quibus ſuper alios volunt inundare, ac eos operire. Ita ait Iſaias *citato cap.* 8. *numero* 8. quòd ſcilicet Rex Aſſyriorum Sapient. 5. Pſal. 92. ibi *inundans ſuper rivos Juda.* Et Sapient. 5. numero 23. *Flumina concurrent duriter.* Et Pſalm. 92. numero 3. *Elevaverunt flumina*, Domine, *elevaverunt vocem ſuam.* Textus ſequitur: *Flaverunt venti*; hoc eſt, minæ, blanditiæ, detractiones, Amos. 4. ac promiſſiones. Amos 4. numero 9. *Percuſſi vos in vento urente.* Proſequitur textus: *Et non cecidit: fundata erat ſuper petram*, quæ petra præbuit domui ſtabilitatem, ac firmitatem, ut contra Eccl. 25. omnia adverſa immobilis perſiſteret? Eccleſiaſt. 25. numero 24. *Fundamenta æterna ſuper petram ſolidam, & mandata Dei in corde mulieris* Chryſoſt. *ſanctæ.* Unde ait hîc Chryſoſtomus: *Qui ſe ædificat ſuper Chriſtum, nulla adverſitas eum diruere poteſt.*

Matth. 7. n. 26. Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificavit domum ſuam ſuper arenam.

Ibid. num. 27. Et deſcendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

VERSIONES.

Syriacus. Et quiſquis audit hos ſermones meos, & eos non exequitur, aſſimilatur viro ſtulto, qui extruxit.

Chryſoſtomus. homil. 25. Viro ſimilis judicabitur ſtulto.

Euthymius. Aſſimilabitur viro fatuo.

Vatablus. Deſcendit imber, venerunt flumina.

Theophylactus. Spiraverunt venti, & irruerunt.

Arias. Proruerunt domui illi, & cecidit.

Arabicus. Et percuſſerunt domum illam.

Gildas Sapiens Increpatione in Eccleſ. ordin. Flaverunt venti, & impegerunt in domum illam.

ALTER TEXTUS.

Luc. 7. n. 49. Qui autem audit, & non facit, ſimilis eſt homini ædificanti domum ſuam ſuper terram ſine fundamento: in quam illiſus eſt fluvius, & continuò cecidit, & facta eſt ruina domus illius magna.

EXPOSITIO.

PONIT Dominus ſententiam contrariam ſuperiori: *Omnis, qui audit verba hæc, à me dicta, & non facit*, quia non auditores legis, ſed factores juſtificabuntur. *Similis viro ſtulto.* Ita etiam habet hîc noſtra Vulgata, & Codices Græci. At in ſuperiori ſententia eſt: *Aſſimilabo eum.* Quod bene notavit Theophylactus: *Non dixit*, ait, *aſſimilabo eum; ſed per ſe ipſum aſſimilabitur ſtulto ille, qui credit quidem, non autem operatur.* Ubi virtus, juſtitia, ac corona eſt, Deus eſt auctor, ac totum præſtat; & ideò ait: *Aſſimilabo eum viro ſapienti, qui ædificavit ſuper petram.* Ubi autem iniquitas, peccatum, ac damnatio ingreditur, homo per ſe ipſum ruit, ac totum operatur. *Et meritò ſtultum illum dicit*: ait Euthymius: *Quid enim inſipientius eo, qui domum ſuam ſupor arenam ædificat? & cùm laborem ſuſtineat, privatur tamen fructu, quem inde colligere oportuit.* Quid miſerius? Labores ædificationis ſuſtinere, & præmio defraudari: multi enim patiuntur miſerias, labores, ac afflictiones; & cùm ædificent ſuper arenam, nempe ſuper mundanas vanitates, nil præmij æternæ ſalutis recipiunt; meritò ergo talis, ſtulto viro comparatur. 101. Græcus. Theophyl. *Ubi virtus ibi Deus eſt auctor: ubi peccatum ibi homo.* Euthym. *Magna ſtultitia ſuſtinere labores, & præmio defraudari.*

Ædificat domum ſuam ſuper arenam. Quæ, cùm ſit fluxa, & mobilis, nullam ſtabilitatem domui præſtat. Arena, ut ait D. Chryſoſtomus *homil.* 25. D. Paſchaſius *lib.* 4. *in Matth.* Albertus Magnus, & ſterilis eſt, arida, fluxa, pulvis minutus, & grana ſibi non conveniunt, nec adhærent: ſic & omnes ſub Diabolo, ac peccatis ſunt ſicut arena, ſterilis ad fructum ſalutis, arida, cùm nullum habeat ſuccum virtutis; fluxa, cùm peccans ſit mobilis, & inconſtans, & valde fluxus, ut in turpitudinem, ac peccatum cadat: pulvis minutus 102. Chryſoſt. Paſchaſ. Alb. Magn. *Arena peccatorum figuram præ ſe fert.*

minutus, nam facile æſtu tentationum, ac cupiditatum rapitur: & grana ſibi non adhærent; omnes enim ſub diabolo nec ſunt unum, nec unum ſapiunt, ſed ſunt per opiniones diſperſi, ut Hæretici, qui valde in ſuas ſectas, & errores diviſi ſunt.

Deſcendit pluvia, & venerunt flumina, ac venti
103. *irruerunt in domum illam.* Hoc jam eſt explicatum in ſuperiori expoſitione. *Et cecidit.* Qui enim in ſola fide, & ſcientia enixi, opera negligunt, miſerè corruunt in infernum, & damnationem. *E fit ruina magna*, abſque ulla ſpe reſtaurationis, quia ab imo tota ſtructura everſa eſt. Job. 22. numero 16. *Viri iniqui ſublati ſunt*
Job. 22. *ante tempus ſuum, & fluvius ſubvertit fundamenta eorum.* Non ſolùm de viro Catholico, qui opera negligit, hæc intelligit Hugo, ſed etiam de Prælato, qui malè agit; quantò gradus altior, tanto caſus gravior. Divus Auguſtinus: *Quanto*
Hugo. Auguſt. *quis in loco altiore, tanto in periculo majori verſatur.*

Matth. 7. n. 28. Et factum eſt, cùm conſummaſſet Ieſus verba hæc, admirabantur turbæ ſuper doctrina ejus.

Ibid. num. 29. Erat enim docens eos, ſicut poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ eorum, & Phariſæi.

VERSIONES.

Syriacus. Et factum eſt, quum abſolviſſet Ieſchua hos ſermones, ut obſtupeſcerent turbæ.

Vatablus. Et evenit, cùm finiſſet Ieſus ſermones hos.

Euthym. Theophyl. n. 29. Erat autem docens eos, ut auctoritatem habens.

Syrus. Ius, & dominium habens.

ALTER TEXTUS.

Marc. 1. n. 22. Et ſtupebant ſuper doctrina ejus. Erat autem docens eos, quaſi poteſtatem habens; & non ſicut Scribæ.

Lucæ 4. n. 32. Et ſtupebant in doctrina ejus, quia in poteſtate erat ſermo ipſius.

EXPOSITIO.

104. CONSUMMAVIT Chriſtus Dominus ſuum admirabilem ſermonem in monte. Explicat Evangeliſta, quid inde ſecutum eſt, nempe ut turbæ, quæ huic ſermoni aderant, ut dixi *cap. 10. quæſt. 2. num. 10.* ſupra modum admiratæ fuerint; hanc enim vim habet verbum Græcum, quod bene exprimunt Syriacus, Vatablus: *Obſtupeſcerent.* Et turbæ, id eſt, vulgaris populus, admirantur, ut ait Chryſoſtomus *homil. 25.* & non principes, nec Scribæ, ſeu doctores, quia iſti nunquam ſciunt, alicujus celſitudinem, ac ſapientiam laudare. *Super doctrina ejus*, nempe tam admirabili, nova, ſolida, firma, ac clara, & divina: ideóque ea audita omnes obſtupeſcebant. Syriacus. Vatabl. Chryſoſt.

Erat enim docens. Eſt periphraſis Hebræa pro 105.
docebat, & eſt familiaris Græcis. Et, ut advertit Franciſcus Lucas, ſæpe denotat perſeverantiam in re aliqua. *Sicut poteſtatem habens, non ſicut Scribæ.* Et in hoc innuitur ratio admirationis, ut denotat illa particula *enim*, quia erat docens cum tanta poteſtate, ac excellentia ſuper omnes Scribas, Phariſæos, ac Patres eorum. Franc. Luc.

QUÆSTIO XIX.

Quomodo Chriſtus Dominus erat docens in poteſtate, non ſicut Scribæ, & Phariſæi.

AD hanc difficultatem reſpondent primò 106.
Divus Chryſoſtomus *homil. 25.* D. Hieronymus, Beda, Abulenſis *quæſt. 39.* quòd Chriſtus Dominus docebat, ut Dominus, & ut legiſlator, ſua propria auctoritate, ac pro libertate voluntatis ſuæ. At Scribæ, & Phariſæi, ut poſt Chryſoſtomum advertit Abulenſis, non audebant, aliquid à ſe dicere; ſed dicebant: Hoc dicit Moyſes; hoc dicunt Prophetæ. At Chriſtus Dominus ad nullum referebat ſuum ſermonem. Non dicebat, Moyſes dicit, ſed ubique oſtendebat, ſe eſſe eum, qui dominium habebat. Unde Prophetæ, ut ait Theophylactus, dicebant: *Hæc dicit Dominus*, Chriſtus aiebat: *Ego dico vobis.* Chryſoſt. Hieron. Beda. Abulenſ. Theophyl.

Secundò Divus Auguſtinus *lib. 2. de ſermone* 107.
Domini in monte. S. Thomas, Cajetanus, Chriſtus Dominus erat docens cum poteſtate miraculorum: nam, quæ docebat, miraculis confirmabat: nil tale Phariſæi præſtare poterant. Tertiò Theophilactus. Docebat, non facundia verborum, ſed mira libertate, qua reprehendebat, miro ſpiritus fervore, ac efficacia, qua perſuadebat, & exteriùs docens interiùs luce ſuæ gratiæ hominum mentes illuminabat, ac eorum affectum inflammabat. Auguſt. D. Thom. Cajetan. Theophyl. *Libertas in dicendo ſignum magnæ auctoritatis.*

Quartò Joannes Caſſianus *lib. 2. de Incarnatio-* 108.
ne Domini. Chriſtus erat docens in manſuetudine, ac humilitate, qua ad ſe homines trahebat, ac devinciebat; Scribæ verò in ſuperbia, ac arrogantia, qua cunctos expaveſcebant. Quintò. Chriſtus Dominus docens quærebat Dei gloriam, & ſalutem animarum; Scribæ verò hominum applauſus, ac inanem jactantiam. Caſſian. *Sermo potens in humilitate.*

Sextò Rupertus de operibus Trinitat. lib. 1. in 109.
Evangel. cap. 19. *Poteſtate ſe privant, ait, qui, cùm quippiam ab aliquo accipiunt, illum cenſent militem bonum, qui autem non dederint aliquid in ore eorum, ſanctificant ſuper eos bellum. Hoc Rex iſte non faciebat, ideirco ſic dictum erat: Erat docens eos, ſicut poteſtatem habens,* Rupert.

Ss 2 &

& non ſicut Scribæ, & Phariſæi, id eſt, non ſua quærendo contemptibilem faciebat docendi auctoritatem, quemadmodum illi. Chriſtus erat docens in poteſtate, non ſicut Scribæ, & Phariſæi: nam iſti accipiendo munera veritatem ſententiarum corrumpebant, & auctoritatem magiſteria vilipendebant, ut ab aliis contemneretur; at Chriſtus Dominus, cùm alienus eſſet ab omni munerum acceptione, ideo ejus excellentia, & auctoritas apud omnes illæſa, & integra conſervabatur. Sicut enim munerum acceptio auctoritatem publici miniſtri valde minuit, & contemptibilem facit; ita integritas præſtat, ut apud omnes in magna veneratione ſit.

Munerum receptio contemptibilem facit Prælati auctoritatem.

110. Septimò D. Gregorius lib. 23. cap. 7. *Cùm imperio docetur, quòd prius agitur, quàm dicatur. Nam doctrina ſubtrahit fiduciam, quando conſcientia præpedit linguam. Unde de Domino etiam ſcriptum eſt: Erat enim docens, ſicut poteſtatem habens, non ſicut Scribæ, & Phariſæi: ſingulariter namque, & principaliter ſolus ex poteſtate bona locutus eſt, quia ex infirmitate nulla mala commiſit.* Chriſtus id, quod docebat verbis, faciebat operibus: ideo Chriſti ſermo tantam habebat auctoritatem, & poteſtatem; quia factis adimplebat id quod verbis erudabat. E contra verò Scribæ, & Phariſæi totam ſuam doctrinam operibus contradicebant; & ita eorum ſermo nec poteſtatem, nec auctoritatem habet. Ezechieli dicitur cap. 10. num. 2. *Ingredere in medio rotarum, quæ ſunt ſubtus Cherubim, & imple manus tuas prunis ignis, quæ ſunt inter Cherubim, & effunde ſuper civitatem.* Prunæ illæ ſunt ſancta, & ignita documenta ad purgandam civitatem, ut bene explicat *ibi* D. Hieronymus, qui etiam advertit, quòd non jubentur una manu aſſumi, ſed utraque. *Imple manus tuas prunis ignis.* Quia prædicator, ut ſanctæ doctrinæ verba, cum fructu diſpergat, & ſeminet, priùs debet ſuis operibus, ac manibus exequi, & hoc non ex una manu, & dimidietate; ſed utraque, ac omni parte. Unde ait Caſſiodorus collat. 11. cap. 4. *Nunquam erit efficax inſtituentis auctoritas, niſi eam effectu operis ſui cordi affixerit audientis.*

Gregor. — *Doctrina cum opere conjungenda eſt.* — Ezech. 10. — Hieron. — Caſſidor.

CAP. XX.

Mundatur leproſus.

Matth. 7. n. 1. Cùm autem deſcendiſſet de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ.

VERSIONES.

Vatablus. Cùm deſcendiſſet autem ipſe de monte.

Arias. Deſcendente eo de monte.

Cyriacus. Cùm deſcendiſſet de monte, circundederunt eum turbæ multæ.

EXPOSITIO.

Turbæ cum diſcipulis audierunt ſermonem Domini in monte, ut notavi *cap. 10. quæſt. 2. num. 10.* Poſt finitum admirabilem illum ſermonem, ipſæ turbæ ſecutæ ſunt Dominum in Capharnaum deſcendentem, ut advertit Abulenſ. In quo conditio optimi auditoris exprimitur; qui ita Chriſti Domini verba audiat, ut finito ſermone à Chriſto Domino non diſcedat, ſed eum ſequatur, ac ei firmiter, & immobiliter adhæreat. Turbæ autem ſequebantur Dominum, ut explicant Euſebius Gallicanus *homil. in 3. Dominica poſt Epiphaniam*, & Hugo: alij propter amorem; alij propter doctrinam; & alij ut curentur à languoribus ſuis; alij denique, propter admirationem, ut curioſi. 1.

Abulenſ. — *Bonus auditor finito ſermone à Chriſto non diſcedit.* — Euſeb. — Hugo.

Vel aliter poteſt cum Abulenſi explicari; quia pars magna illarum turbarum, quæ ſermonem Domini in monte audierat, eum ſequebatur, quamvis aliqua illarum pars jam receſſiſſet, quia fortè curationes ægritudinum habuerant, pro quibus venerant; nam antequam prædicaret, ægrotos etiam curavit, *Matth. 4. in fine*, in quo illorum ingratitudo notatur, qui adepto beneficio à benefactore recedunt. Et tunc turbæ multæ ſequebantur, tam illorum, qui concionum in monte audierant, quàm illorum, qui creſcente in dies fama advenerant. Et nota cum Chryſoſtomo *homil. 26.* Euthymio, & aliis; quòd turba ſequebatur, quæ erga Chriſtum Dominum devota erat; non autem principes, Scribæ, ac Phariſæi, ut per diſcurſum Evangelij videmus. Nam iſti ſua falſa ſcientia inflati, veram, ac ſolidam Domini ſapientiam contemnebant: frequenter accidit, quòd ille, qui de honore magiſterij præſumit, alterius doctrinam, quamvis multò excellentiorem, tamen vellicare, & carpere volunt. 2.

Abulenſ. — *Notatur ingratus.* — Chryſoſt. — Euthym. — *Unus magiſter, alium etiam præſtantiorem carpit.*

QUÆSTIO I.

Quare turbæ ſecutæ ſunt Dominum, deſcendentem de monte?

Rationem litteralem hujus quæſtionis jam explicavi in expoſitione, quæ non eſt repetenda: ad ſenſus morales ex ſanctorum Patrum ſententia ad noſtram eruditionem deveniamus. 3.

Reſpondet primò D. Gregorius Nazianzenus oratione 31. *Si in ſpecula ſua manſiſſet, ſi ad hominum infirmitatem minimè ſe demiſiſſet, ſi id, quod erat, manſiſſet, inacceſſibilem ſeipſum, & incomprehenſibilem cuſtodiens, pauci fortaſſe ſecuti fuiſſent: atque haud ſcio an pauci, fortaſſe Moyſes ſolus, idque etiam hactenus, ut Dei poſteriora ægrè videret. Verùm quoniam noſtra cauſa exinanitur; quoniam cælitus deſcendit (exinanitionem autem voco, quaſi gloriæ ſubmiſſionem, & immutationem:) idcirco perceptibilis, & comprehenſibilis efficitur.* Dum Dominus erat in monte, ac ſublimitate ſuæ majeſtatis, pauci diſcipuli eum comitabantur; *Inacceſſibilem ſe ipſum cuſtodiens, pauci ſecuti fuiſſent.* At poſtquam noſtri cauſa 4.

Nazianz.

cauſa à ſublimitate ſua condeſcendit, & ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens, ac noſtræ infirmitati ſe adaptavit: *Cœlitus deſcendit perceptibilis, & comprehenſibilis efficitur.* Et tunc multi ei adhærent, ac ab ejus latere non diſcedunt: & ideò turbæ non ſequuntur, dum Dominus erat in monte majeſtatis cum diſcipulis ſuis, ſed dum deſcendit ad planitiem noſtræ infirmitatis.

Princeps ſi vult ſuos ad ſe trahere, ſit communicabilis, & non inacceſſibilis.

5. Diſcant Principes, & magnates hujus ſæculi; qui volunt, ut multi eis adhæreant, non cuſtodiant, in ſe quandam inacceſſibilitatem, qua ſe negant omnium oculis, ſed fiant ſuis communicabiles, ut amicitia ſua eos allicere, ac ineſcare valeant. Ait Regius Vates, Pſalm. 47. *Magnus Dominus & laudabilis nimis in civitate Dei noſtri; in monte ſancto ejus: Deus in domibus ejus cognoſcetur, cùm ſuſcipiet eam*; & tunc Dominus magnus, ac valde laudabilis, in monte ſancto ſuo; & tamen à nullo dicitur cognitus; at poſtquam *ſuſcepit eam*, ut explicat D. Auguſtinus: *Tanquam Medicus ægrotum condeſcendens ad ejus infirmitatem*; ſtatim agnitus publicatur, *in domibus ejus cognoſcitur.*

Pſal. 47.

Auguſt.

6. Origen. Secundò. Origenes hom. 5. in diverſos: *Docente Domino in monte, ait, diſcipuli erant cum ipſo, quibus datum erat cœleſtis doctrinæ noſcere ſecreta, Nunc verò deſcendente eo de monte, turbæ ſecutæ ſunt eum. In montem ſcilicet aſcendere nequaquam poterant, quia quos delictorum ſarcina deprimit, ad myſteriorum ſublimia, niſi abjecto onere ſcandere minimè valent. Idcirco, & filij Iſraël aſcendere in montem primitùs non poterant, ad obviandum Deo, quia Ægyptiaca gravati converſatione præpediebantur, ſed ſolus Moyſes aſcendebat.* Aſcendit Chriſtus Dominus cum diſcipulis ſuis in montem, turba deſcenſum expectat; cur etiam ad apicem montis non petit? Turba ſuæ infirmitatis conſcia abſtinet ſe intromittere in altis ſecretis, quæ diſcipulis, ut excellentioribus, erant communicanda. *Diſcipuli erant cum ipſo, quibus datum erat cœleſtis doctrinæ noſcere ſecreta*; unuſquiſque intendat apprehendere, ac ſcire quæ ad ſuum ordinem pertinent. Deinde: Aſcendit Chriſtus in montem, qui alienus erat ab omni peccato; aſcendunt diſcipuli; qui jam Chriſti Domini doctrina, onus peccatorum depoſuerant; & ideo expediti, ac præcipites erant, ut ad ſublimia intendant; at turba peccatorum ſarcina, & pondere gravabatur, ideoque in altum ſcandere non valet, ſed in imis, ac infimis exiſtens, Domini adventum præſtolatur, ut à ſuorum ſcelerum compedibus allevietur, & ita ad altiora elevari valeat. Vide ſuprà *cap.* 18. *num.* 23.

Quilibet ſuam infirmitatem agnoſcat, ut ſiet in ſuo gradu.

Peccatorum onus valdè grave.

7. Paſchaſ. Tertiò. D. Paſchaſius *lib.* 5. *in Matthæum*, per iſtum *leproſum*, intelligit genus humanum, & ait: *Apertiſſimè per unum, lepræ maculis reſperſum, unitas credentium oſtenditur peccatorum maculis coinquinatorum; propter quod nemo de ſuis glorietur meritis, quia omnes eramus iræ filij, & à cœleſtibus excluſi conſortiis: niſi deſcenderet ille per incarnationem habitu inventus ut homo, iſte non aſcenderet à Paradiſi gaudiis expulſus, leproſus ut homo.* Quandiu Dominus erat in monte, turba non audet aſcendere; deſcendit ergo ipſe, ut iſte leproſus, ſeu genus humanum, in eo adumbratum ad illum accederet, ut ita mundaretur: ut apertè agnoſcamus, quòd omne bonum noſtrum, non ex noſtris meritis, ſed totum ex ejus gratia eſt; & quod deſcenſus ſuperiorum, aſcenſiones ſunt inferiorum: & ideo deſcendit ipſe, quia è ſublimi monte ſuæ celſitudinis aliorum miſerias videt, & intuetur, ut ait David Pſalm. 112. num. 5. *Quis ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cœlo, & in terra.* Sæpe hujus ſæculi principes, ad aliorum infirmitates non condeſcendunt; quia è ſuo faſtigio ad eas non conjiciunt oculos, ſed tantùm ad ſuam ſublimitatem attendunt. Roboamus non audit populum pro diminutione tributorum poſtulantem, quia illius oppreſſiones non apprehendit; ſed tantùm ad amplitudinem ſui parentis convertit mentem, dicens: *Pater meus poſuit ſuper vos jugum grave, ego autem addam ſuper jugum veſtrum: Pater meus cecidit vos flagellis, ego cædam vos ſcorpionibus*, 3. Reg. 12. num. 10.

Superiorum deſcenſus, inferiorum aſcenſus. Pſal. 112.

Principes ſuis non ſubveniunt quia è ſuo faſtigio aliorum miſerias non conſiderant.

3. Reg. 12.

8. Quartò. Albertus Magnus: *Cùm deſcendit Dominus, humilia dicens, tunc vilis turba ſequitur eum; quoniam tunc etiam intelligit eum.* Audiant hoc multi Concionatores, qui ſua verborum elegantia, Chriſtianam doctrinam maximè obſcurant, ut populus audiens, nec intelligat, nec percipiat quæ ſibi ſunt neceſſaria, & utilia. Hos Prædicatores pungit D. Paulus 1. Corinth. 1. num. 17. dum ad docendum dat eis documenta: *Non in ſapientia verbi, ut non evacuetur crux Chriſti.* D. Ambroſ. ibi: *Gloriam ſuam quærit, qui fidem Chriſti verbis exornare vult. Obſcurat enim illam ſplendore verborum, ut non illa, ſed ipſe laudetur.*

Alb. Magn.

Doctor non ſit obſcurus in doctrina.

1. Cor. 1.

Ambroſ.

9. Palatius. Quintò. Palatinus: Deſcendit Dominus de monte, id eſt, de majeſtate, de legis rigore, de vindicta, de duro illo nomine, quòd eſſet Deus ultionum. *Pſal.* 93. *num.* 1. Deus zelotes, vindicans peccata in quartam generationem, *Exod.* 20. *n.* 5. Deſcendit ergo Dominus in humilitatem, ac manſuetudinem, & tunc turbæ accedunt, ac eum ſequuntur, & à ſuis malis mundantur; quos enim rigor, ac vindicta legis non curavit, hos benignitas, ac humanitas Salvatoris noſtri Jesu medicavit, & ſanavit.

Benignitas plus devincit, quàm rigor.

10. Audiens Eliſæus demortuum filium Sunamitidis, ait Giezi: *Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & vade, & pones baculum meum ſuper faciem pueri*, 4. Regum 4. num. 29. Qui pergens, & mandata magiſtri ſui exequens, minimè puerum è mortuis ad vitam evocat. Sed veniens ipſe Eliſæus componens, & comprimens ſe ad menſuram pueri, calefaciens ejus carnem, ac teneri halitu inſufflans, puerum à mortis vinculis ſolvit; *ibidem num.* 32. Res mira! quòd Giezi adimplens mandatum tanti Prophetæ, puerum non valet reſuſcitare, ſed ipſe Eliſæus per ſe veniens hoc præſtat? Puer ille, ſignificat genus humanum peccatis ſuis demortuum, ut tradunt Eucherius, Rabbanus, Carthuſianus, Gloſſa moralis; & iſtud minimè reſuſcitat baculum, ſeu rigor legis, in qua ſcriptum erat: Si quis hoc fecerit, morte moriatur; ſed filius Dei veniens ad noſtram infirmitatem, condeſcendens, noſtras animas ſua cœleſti doctrina calefaciens, ac ſua benignitate inſufflans, à mortis caligine nos liberat, & ad viam advocat. Angelomus: *Per Moyſem, ait, terrorem legis protulit Deus, quaſi per puerum, virgam miſit: per legem quippe Deus virgam tenuerat*

4. Reg. 4.

Eucher. Rabbanus. Carthuſ. Gloſſ.

Multò efficacior manſuetudo, quàm rigor.

Angelom.

rat, cùm dicebat: Si quis hæc, vel illa fecerit, morte moriatur. A peccatis igitur mortis, nos ſuſcitare non valuit, ſed ad ſtatum vitæ aſpiratæ manſuetudinis gratia erexit: quia is, quem terroris virga ſuſcitare non potuit, per amoris ſpiritum puer ad vitam redit, Similiter Rupertus *lib. 5. de Trinit. & operibus ejus, cap. 25.* Vide ſuprà *cap. 7. n. 13. 14. 15. & cap. 10. n. 50. & 83. 84. & 85.*

Rupert.

Matth. 8. n. 2. Et ecce leproſus veniens adorabat eum, dicens: Domine, ſi vis, potes me mundare.

VERSIONES.

Syriacus. Et ecce leproſus unus veniens adoravit eum, & ait: Domine, ſi volueris.

Orig. hom. 5. in diverſos. Et ecce homo leproſus.

Vatablus. Et ecce leproſus cùm acceſſiſſet,

Arias. Si velis, efficax es, me mundare.

Alter Textus.

Marc. 1. n. 40. Et venit ad eum leproſus deprecans eum, & genu flexo dixit ei: Si vis, potes me mundare.

Lucæ 5. n. 12. Et factum eſt, cùm eſſet in una civitatum; & ecce vir plenus lepra, & videns JESUM, & procidens in faciem, rogavit eum, dicens: Domine, ſi vis, potes me mundare.

EXPOSITIO.

11. Chryſoſt. MONET nos Chryſoſtomus *homil. 26.* & ait. *Tu Domini perpende ſapientiam, quemadmodum diſpenſationes ſuas pro utilitate variat audientium, ut nunc quidem à ſignis ad verba tranſeat, nunc autem à doctrina migrat ad ſigna: nam priuſquam in montem præcepta daturus aſcenderet, multos utique curavit, ut quæ dicenda erant, viam pararet. Et rurſus ſermone finito, ad facienda iterum ſigna regreditur, ut ex his profecto dicta confirmet.* Ante ſermonem miracula operatur Dominus *Matth. 4. in fine*; ut his auditores præparentur: & finito ſermone miracula edidit, ut doctrinam ſuam confirmet, ac ſciant Prædicatores verbis opera adjungere, ut etiam advertit Euthymius. Cuncta, mira varietate pro ſua ſapientia diſponit. Et hoc miraculum (ut notat Divus Ambroſius *lib. 5. in Luc. in principio*) eſt quartum ſignum, juxta textum Lucæ, ex quo Dominus in Capharnaum venit; nam, ait D. Ambroſius, *Si quartum diem ſole illuminavit, & clariorem cæteris fecit diebus, & hoc clarius opus æſtimare debemus.*

Matth. 4. — *Prædicator habeat verba & opera.* — Ambroſ. — Idem.

12. *Ecce leproſus.* Illa particula, *Ecce*, denotat adventum leproſi, poſt finitum ſermonem; ſeu, illa particula, *Ecce*, deſignat rem grandem, ac notabilem; quod nempe peccator veniat ad Deum. Leproſus, ſeu ut ſcribit D. Lucas, *plenus lepra*; ſeu, ut habet *ibi* Syriacus, *plenus omnino lepra*; per quod gravitas morbi exprimitur; & excellentia miraculi commendatur. Lepra, graviſſimus eſt morbus, ac univerſalis cancer, & ideo in leproſis magnum contagium eſt, ex quo ſanos, ulcerum fœtore, & reſpiratione putrida inficere poſſunt; & ideo lege veteri, *Levitic. 13. numero 3.* ac uſu omnium gentium leproſi à communi conſortio expelluntur. *Veniens*, ait Divus Anſelmus, tam paſſibus devotionis, quàm corporis: & ut ipſe veniret, ut ait Albertus Magnus; JESUS eum invitat deſcendens de monte; ſemper ipſe priùs per ſuam gratiam nos quærit. Simon Caſſianus *lib. 5. cap. 11.* ait, quòd iſte leproſus agnoſcebatur à Chriſto. *Non à nomine, ſed ab infirmitate noteſcens, quia leproſus erat.* Optimus princeps, qui ſuos agnoſcebat, non à conditio ne perſonæ, ſed ab anguſtia, ac miſeria, quam patiebantur.

Lucas. — Syriacus. — Anſelm. — Albert. Mag. — Caſſian. — *Bonus princeps ſuos agnoſcit non à nomine, ſed à neceſſitate.*

13. *Adorabat eum*; ſeu, ut habet D. Marcus, *Genu flexo dixit ei*; & D. Luc. *procidens in faciem ſuam* per quod donatur reverentia, non ſolùm in honoris ſignum, ut aliqui recentiores dixerunt, ſed etiam in latriæ cultum, eum ut verum Deum, ac hominem recognoſcens *Domine, ſi vis potes me mundare.* Dominum & Deum, fatetur, in cujus voluntatem potentiam eſſe poſitam recognoſcit. Quantas excellentes virtutes leproſus in his verbis oſtenderit dicam infrà *q. 5.*

D. Marcus. — D. Lucas.

QUÆSTIO II.

In quo loco leproſus mundatur? quare ab Evangeliſta non exprimatur?

14. QUANTUM ad locum, de quo iſte leproſus Domino occurrit, & ab eo curatur, tenendum eſt, fuiſſe in diſceſſu montis, ſeu in radice ejus, antequam ingrederetur in urbem Capharnaum, ut docent D. Hieronymus, Abulenſis *quæſt. 3.* Toletus *in Lucam annot. 12.* & alij Recentiores hic, quod apertè colligitur ex ſerie textus enarrata hic à Matthæo, & ſatis efficaciter; quia non erat factibile, ut Chriſtus curaret leproſum intra urbem, ut ait Abulenſis; nam ingreſſus in illam erat prohibitus leproſis, *Levit. 13. & Numer. 5. num. 2.* Præcipiebatur filiis Iſraël, ut ejicerent leproſum extra caſtra. Nec obſtat, quòd Lucas dicat: *Cùm eſſet in una civitatum.* Quia non ſumitur ibi civitas pro illius ambitu intra muros; ſed pro ſuburbanis, ac locis adjacentibus, ut *Joſue 5. num. 13.* dicitur; *Cùm eſſet Joſue in agro urbis Jericho*; in Hebræo autem; *Cùm eſſet in urbe Iericho,* quod non intelligitur intra urbem, cùm non eſſet capta, ſed in agro illius.

Locus in quo curatur. — Hieron. — Abulenſ. — Tolet. — Joſuë 5. — Hebræus.

Morali

15. Moraliter ſecundùm textum Lucæ, hoc conſideremus,non exprimitur, in quo loco fuerit iſte ſanatus,ſicut de aliis ſcribitur, ut de puero Centurionis dicitur; *Cùm ingreſſus eſſet Capharnaum.* De filio viduæ Nain, ac de paralytico ſanato in piſcina, quæ erat Hieroſolymis. In iſto autem leproſo locum prætermittit Evangeliſta, ait S. Lucas. *Factum eſt, cùm eſſet in una civitatum ecce leproſus veniens*; quòd rectè ponderat D. Ambroſius *lib. 5. in Luc.* & ait. *Bene ubi leproſus mundatur, certus non exprimitur locus, ut oſtendatur non unum populum ſpecialis alicujus civitatis, ſed omnium populos fuiſſe ſanatos.* Leproſus iſte (ut jam dixi ex ſanctis Patribus) humanum genus repræſentabat, quod Chriſtus D. à ſuorum peccatorum lepra mundavit; bene ergo non exprimitur certus locus, quia divinus Medicus, non in remedium unius populi; vel civitatis, ſed in omnium hominum ſalutem venit.

Ambroſ.

Chriſtus omnium remedium.

16. Cùm Ezechiel ſublatus eſſet in ſpiritu in campum; qui oſſibus plenus erat;ei dicitur Ezechiel. 37. num. 9. *A quatuor ventis veni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reviviſcant.* Sermo eſt de Spiritu ſancto; ut explicant D. Hieronymus, Theodoretus, Gloſſa, & alij. Illud tamen valde notandum, quòd ut adveniat ſuper oſſa, quæ ſunt in campo illo; à quatuor ventis ejus pronunciatur adventus: cur non ab Aquilone, vel Auſtro, ſed à quatuor ventis? Non eſt divini Spiritus adventare ad quoſdam vivificandos, niſi & ſimul adveniat à quatuor partibus, ſuper omnes inſufflando. D. Ambroſius *lib. 3. de Spiritu ſancto cap.* 20. ſic eleganter affatur. *Dabo, ait Dominus, Spiritum meum in vos, & vivetis. Utique cùm ſpiritum ſuum dixerit, nunquid alium, præter ſpiritum ſuum, nuncupant, neque enim flatilem ſpiritum ſuum diceret? Nec hic ſpiritus à quatuor mundi poſſet venire cardinibus: quia ventorum flatus, hic quem videmus, partis, non univerſitatis eſt; & hic ſpiritus, quo vivimus, ſingulorum, non univerſorum eſt: Spiritus autem ſancti eſt, ut & ſuper omnes, & in omnibus ſit.* Expende ultima verba, ex eo probat D. Ambroſius, quòd in Propheta ſermo ſit de divino Spiritu: nam ſpiritus quo vivimus, ſingulorum eſt, & ad alios non extenditur; at divini flaminis; hoc eſt proprium, ut ad omnes deſcendat inſufflando, & vivificando.

Ezech. 37.

Hieron. Theodor. Gloſſa.

Divina bona omnibus ſunt communia, humana verò particularibus dantur.

Ambroſ.

17. Ait Paulus 1. Corinth. 11. num. 20. *Convenientibus ergo vobis in unum, jam non eſt Dominicam cœnam manducare, unuſquiſque ſuam cœnam præſumit ad manducandum: & alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt.* Graviter arguit Corinthios, eo quòd cœnam Domini contemnant, nolint eam imitari, ſed ab ea maximè ſint alieni. Sed quo argumento hanc diſſimilitudinem probat Doctor gentium? Magno ſanè, & efficaci: *Unuſquiſque ſuam cœnam præſumit ad manducandum, & alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt.* In menſa Domini omnia ſunt communia, in veſtra autem,particulares affectus tantùm apparent;menſam Domini omnes participant; ad veſtram verò pauci pro diverſitate perſonarum admittunt: ergo maximè una ab altera diſcrepat. Theodoret. *Oportebat ergo*,ait,*& menſas communes, eſſe communes, & imitari Dominicam,quæ eſt omnibus ex æquo propoſita, nunc autem non ita facitis.*

1. Cor. 11.

Chriſti dona omnibus communia.

Theodor.

Quæstio III.

Quare leproſus non aſcendat in montem, ſed occurrat Domino deſcendenti.

18. Iste homo maximè membrorum putredine, ſeu lepra premebatur, & ſalutem vehementer exoptabat: cur ergo ad montem non aſcendit ad divinum Medicum, ſed ejus deſcenſum expectat? Reſpondet primò D. Chryſoſtomus in Imperfecto, homil. 21. *Quia lepra erat gravatus, peccatorum bajulatus pondus, ſurſum aſcendere non valebat. An non audiſtis Prophetam, dicentem: Quomodo leves eſſe debeant; qui ad Eccleſiaſticum montem aſcendunt. Quis, inquit, aſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto ejus, innocens manibus, & mundo corde.* Et omnes rationes, quas dedit quæſt. prima ad hunc locum, facilè adaptari poſſunt.

Chryſoſt.

Peccata maximè gravant.

19. Secundò D. Gregorius ab Abulenſi relatus, quæſt. 4. *Leproſus deorſum occurrit, & in monte nihil dicit, quia tempus eſt omni rei ſub cœlo: tempus doctrinæ, tempus curationis; in monte animas curavit, corda ſanavit, quibus completis de cœleſtibus montis ad ſalvandos carnales eo deſcendente, venit ad eum leproſus.* Omnia ſuis temporibus metiuntur: & divinus Magiſter per varia temporis momenta functiones ſuas peragebat; *tempus doctrinæ, & tempus curationis.* In monte dabat Dominus tempus doctrinæ, altiſſimis documentis ſuos inſtruens. Non accedit tunc leproſus pro ſalute deprecans, ſed ad radices montis, tempus curationis expectat; & tunc, ut ait Chryſoſtomus: *opportuniſſimè acceait*, cùm medicamine deſignato tempore advenit; valde enim feliciter negotia explentur ſi ad opportunum, & proportionatum tempus reſervantur. Vide *cap. 7. n. 14. & c. 16. n. 92. & 93.*

Gregor.

Omnia tempus habent.

Obſerva tempus, ut ſolicite expleas negotium.

20. Tertiò. Verba Gregorij proximè data expende; *In monte animas curavit, corda ſanavit, quibus expletis; ad ſalvandos carnales, eo deſcendente, venit leproſus.* In monte erat Dominus occupatus ſpirituali negotio, ſalutaribus monitis dandis; benè enim capiebat leproſus, quod Dominus non omitteret ſpirituali, ut temporali corporis ſaluti incumberet, cùm omnia carnalia ſint contemnenda, ob ſpiritualia. Quartò. Theophylactus. *Leproſus*, ait, *utpote civilis, & modeſtus, non aſcendit montem, ut doctrinæ obeſſet.* Ne ergo eſſet impedimento doctrinæ, & ne ſermonem interrumperet, ideo ad montem non aſcendit. Quintò; Interlinealis. Cùm lepra tamen alta audere non poterat, ſanatur ut poſſit implere. Sextò. D. Antiochus *homil. 8. de Amore pecuniæ*, per *lepram*, divitiarum concupiſcentiam intelligit, qua gravatus homo, in altum ferri non poterat.

Gregor.

Theophyl.

Interlin.

Antioch.

21. Septimò. Abulenſis *quæſt.* 4. Quòd, leproſis non licebat intra urbes habitare, nec ſe intromittere in hominum conventu, ac multitudine. *Numer. 5. num.* 2. Imò præcipiebantur expelli extra caſtra, ne alios inficerent. Unde non licebat leproſo iſti ire ad montem, ad Chriſti D. ſermonem audiendum, ut ibi adeſſet cum cætera

Abulenſ.

Num. 5.

turba : prudenter ergo leproſus infirmitatis ſuæ, ac ſortis benè conſcius in montem non aſcendit; ſed præſtolatur Domini adventum ad illius radicem, ne fortè ſe ſermoni intromittens, aliis ſit moleſtus, qui contagium metuens cum magno eorum damno à concione Chriſti diſcederent; ob. ergo commoditatem propriæ commoditatis noluit aliis inferre damnum, & perniciem contra propriam æquitatem, & juſtitiam.

Noſtrum commodum non eſt procurandum aliorum damno.

22. Cùm Moyſes, ad proponendum Dei mandatum Pharaoni, tendat in Ægyptum; priùs tamen, *Abiit Moyſes, & reverſus eſt ad Iethro ſocerum ſuum, dixit ei, Vadam, & revertar ad fratres meos in Ægyptum, ut videam ſi adhuc vivant; cui ait Iethro: Vade in pace*, Exod. 4. num. 18. Noluit Moyſes diſcedere ſocero inſalutato. Illud tamen valdè mirum, quòd tam faciliter; ac promptè ei licentiam concedit Iethro. *Vade in pace*, cum magno ſui dolore, ob ſeparationem filiæ, ac nepotum, & cum magna jactura ſuæ familiæ, ſuique gregis. Pecorúmque cunctorum (ut ponderat Lyppomanus) miniſterio enim Moyſis omnia augmentabantur; illius verò abſentia cuncta perditioni erant expoſita. Quomodo ergo Iethro, tam gravia damna non metuit? Sed tam prompte ait, *Vade in pace*? Magnus Iethro ob ſuum proprium commodum noluit filiorum Iſraëlis utilitati obeſſe, nec ut ſuis conſuleret, aliorum ſalutem contra juſtitiam, & æquitatem noluit impedire. Carthuſianus, Iethro, ait *fuit magnæ prudentiæ, at conſenſit citò Moyſi, ut rediret, non quòd libenter ſeparabatur ab eo, aut quòd modicè eum dilexit, ſed quia poſtulatio Moyſis rationabilis fuit; nec voluit Iethro propria commoda præferre utilibus, honeſtiſque cauſis Moyſis, generique ſui.*

Exod. 4.
Lyppom.
Pro tua utilitate ne ſis aliis detrimentum.
Chryſoſt.

23. Tobiæ 7. Junior Tobias, dum recipitur hoſpitio à Raguele filiam ſuam in matrimonium ei petit, *Quo audito, Raguel expavit, ſciens quid evenerit illis ſeptem viris, qui ingreſſi ſunt ad eam: & timere cœpit, ne fortè huic ſimiliter contingeret: & cùm nutaret, dixit ei Angelus,*&c. Tob. 7. num. 11. Raguel, vehementiſſimè filiam ſuam in matrimonium dare optabat, tam ob prolem habendam, quàm ut auferret opprobrium à filia ſua, quæ interfectrix virorum injurioſè dicebatur, *Tob.* 3. *num.* 9. eo quòd ſeptem viri, qui ad eam fuerant ingreſſi, interfecti ſunt à Dæmone; aliunde adoleſcens aptior, quàm junior Tobias inveniri non poterat; cur ergo timet, expavet, & fluctuat Raguel, dum ejus filia in connubium petitur? Nam res alternis vicibus mutantur in melius, & res in meliorem ſortem poterat evenire, ut hic ingrediens non moreretur: prudenter tamen Raguël tanto terrore conſternitur, dum ob ſui commodum, ſuſpicionem alterius damni, timet. Expavit enim ne deſiderium ſuæ prolis, occaſio interemptionis alterius ſit: nutat, & fluctuat, ne dum ſatagit filiæ ſuæ opprobrium avertere, alteri mortis laqueos tendat. D. Ambroſius *lib.* 3. *de offic. cap.* 14. ait, *Raguel cùm rogaretur, filiam ſuam dare in conjugium, vitia quoque filiæ non tacebat, ne circumvenire petitorem videretur tacendo; dediſſe enim eam, ait, ſex viris, & omnes eos eſſe mortuos. Juſtus itaque vir plus alienis timebat, & malebat innuptam ſibi manere filiam, quàm propter nuptias ejus extraneos periclitari.*

Prudens expavet, ne ſuo commodo alteri inferat damnum.
Abulenſ.

Quæstio IV.

Quare leproſus ſub conditione petat, ſi vis?

NON abſolutè petit: Domine, munda me, ſed conditione appoſita, *Domine ſi vis.* 24.
Rectè reſpondit primò D. Ambroſius lib. 5. in Lucam. *Colluvionis ſuæ conſcius non præſumit.* Clariùs Caſſianus lib. 5. cap 11. *Ignarus hic leproſus erat, an eum Dominus mundare dignaretur, cùm ipſe ſe ſentiret indignum, ita verba paſſionis ſuæ, & affectionis ſubmiſsè promebat, dicens: Domine, ſi vis, potes me mundare.* Hic leproſus, ut prudens ſui conſcius, ſe beneficio reputabat indignum, & ideo non abſolutè petit, ſed ſub conditione. Domine, ſi vis, totam rationem, ac cauſam impetrandi in divinam voluntatem refundens. O quàm frequenter multi conquerunt ob honores non adeptos, quia ſui ignari, merita ſua non appendunt, nec conſiderant.

Idem.
Caſſian.
Homo ſui conſcius, petere non audet.

25. Secundò. Albertus Magnus: *Non dubitat*, ait, *ſed quia ſcivit, quòd voluntas Dei eſt omnipotens, & non niſi bona eſt, & bonum cuilibet facit, & neſcit, an ſibi bonum eſſet, quòd mundaretur; vel non: ideo ſua conditione locutus eſt; id eſt: ſi bonum eſt mihi, tunc ergo, quòd velis. Et ſi non bonum eſt mihi, tunc ſcio, quòd non vis.* Prudenter agnovit leproſus, quòd cùm Deus ſit pius pater, non dat filiis petentibus, niſi bona; ac proinde ſub conditione petit; agnoſcit enim, quòd ſi poſtulatum eſt bonum, illud concedet; ſi autem malum ac nocivum, tunc non annuet. Videt ſuprà *cap.* 18. *q.* 10. *& cap.* 6. *num.* 67.

Alb. Magn.
Deus ſæpè ob bonum noſtrum, non concedit poſtulata.

26. Tertio. Bonus leproſus, nulla merita in ſe videns, non audet abſolutè petere: Munda me; ſed cum humilitate, & moleſtia ſub conditione obſecrat: *Si vis, potes me mundare.* Nam ſine meritis magna præſumere, alta affectare, nimia audacie eſt. Regi Achaz conceditur facultas, ut ſignum petat à Domino. At ille; *& dixit, Achaz; Non petam, & non tentabo Dominum*, Iſai. 7. n. 11. Magna reſolutione reſpondit, ſe nolle ſignum petere; & ratio, quam ſubdit, valdè mirabilis: *& non tentabo Dominum*, Moraliter locum explico. Achaz totus extitit nequitia putridus, venundatus eſt, ut faceret malum; cùm ergo eſſet meritis deſtitutus, non audet ſigna quærere, quamvis iniquus hoc ei non effugiebat; quod ſi peteret, multis videretur potius tentare, quàm expoſtulare; petitiones enim, quæ ſine enixu meritorum procedunt, potius tentationes ſunt, quàm obſecrationes; potius offendicula ponunt, quàm voluntatem ad benè faciendum ſollicitent. Michaël de Palatio in Iſaiam. *Achaz*, ait, *juſſa Domini diffugiens excuſat, tentationis malum nolle ſubire, ſe juſtificare coram Domino contendit, dicens: Non petam, & non tentabo Dominum, qui alioqui impiiſſimus erat*, 2. Par. 28. à n. 1.

Iſai. 7.
Petere ſine meritis tentatio eſt.
Palat.
2. Paral. 28.

QUÆSTIO

Quæstio V.

Quare leproſus totum committat divinæ voluntati?

27. Chryſoſt. RECTE D. Chryſoſtomus *homil.* 26. ſic de hoc leproſo loquitur; *ait ille, ſi vis, potes me mundare; neque ait, munda me: ſed ipſi cuncta commiſit, eumque conferendæ ſanitatis Dominum eſſe confeſſus eſt, neque in ipſo conſtituit omnium poteſtatem.* Omnipotentiam in eo profitetur leproſus, dum clamat: *ſi vis, potes me mundare.* Nam, ut loquitur Simon Caſſianus lib. 5. cap. 21. *Voluntas tua, potentia tua eſt.* Et D. Fulgentius lib. 2. ad Thraſymundum cap. 12. *In his verbis oſtendit*, ait, *divinam voluntatem, pleniſſimam eſſe poteſtatem.* Leproſus ergo tam divina gratia illuminatus, quàm ex notitia aliorum miraculorum, agnoſcebat potentiam Chriſti cum voluntate ſua eſſe æqualem; & voluntatem, quæcunque vellet, in actu operari. *Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit in cælo, & in terra*, Pſalm. 134. num. 6.

Caſſian. Fulgent. Pſal. 134.

28. *Reſignandum in divinam voluntatem.* Secundò. In hoc leproſus oſtendit, quòd ſuum vehemens ſanitatis deſiderium cum magna reſignatione ſubmittat Chriſti D. voluntati; & quòd non obſtante petitione ſua, ipſe præſtet, quod voluerit, ut ſi velit, eum ſanet; & ſi nolit, à curatione abſtineat: agnoverat enim, quòd ſæpè corporis infirmitas, ſanitas animæ ſit, & maximè ad ejus ſalutem conducat: & cùm homo neſciat, quod ſibi utile eſt, totum Dei judicio relinquit, cujus cognitioni omnia ſunt aperta, ac manifeſta.

29. *Incidens dubium.* Ex his mihi ſuboritur dubium. Ait iſte leproſus. *Domine, ſi vis, potes me mundare*, videtur enim, quòd dum Chriſti D. majeſtatem extollit, ejus potentiam quodammodo diminuit; nam ait, *ſi vis, potes me mundare.* Ergo ſi ipſe non vult, non poteſt mundare, & hoc eſt, multum divinæ omnipotentiæ derogare, & abſit, quòd leproſus tanta fide illuminatus, hoc exiſtimaret, & diceret. Quomodo ergo ait: *Si vis, potes me mundare.* Agnoſcebat ille, quòd quamvis Deus magnus, & omnipotens ſit, apud quem omne verbum non eſt impoſſibile; tamen, ita dives in miſericordia, & miſeratione ſua eſt, ut ob largitatem ſuæ beneficentiæ, illud quodammodo (noſtro dicendi modo dicam, æſtimet ſe habere, & poſſe, quod ſuis dat, & communicat. Ita enim delectatur in beneficiis concedendis, ut munerum largitas, potentiæ ſuæ ſit gloriatio. Et voluntas dandi, potentiæ ſit oſtentatio. Ita ait Caſſianus cit. *Voluntas tua, potentia tua.* Et Euſebius Gallicanus *hom. in Dominica 3. poſt Epiphan.* ita fatur in perſona leproſi. *Dominus es, Omnipotens es, voluntas tua, opus tuum.*

Deus illud maximè æſtimat quod ſuis dat. Caſſian. Euſeb.

30. Apoc. 5. De Agno occiſo, qui in omnium ſententia, eſt Chriſtus Dominus clamant ſeniores in Apocal. 5. n. 12. *Dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & divinitatem, & ſapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.* Rectè dubitat Aretas: quomodo ſeniores alta voce intonant, Agnum dignum eſſe accipere virtutem, divinitatem, ac ſapientiam, gloriam, & honorem, cùm omnia illa ipſe habeat à primo inſtanti incarnationis ſuæ, in quo divinitas hypoſtaticè naturæ humanæ eſt unita. Pulchrè Anſbertus *lib. 3. in Apocal.* difficultatem ſolvit, quòd ſermo ſit hîc de Chriſto D. prout eſt una perſona myſtica cum ſua Eccleſia, ac proinde dona ſuæ virtutis, divinitatis, ac ſapientiæ, & fortitudinis, quæ ipſe ſua morte Eccleſiæ, ac fidelibus dedit, & communicavit; ſua ſapientia diſponit, ut publica, & magna voce, cives cœleſtes clament, & decantent; quòd ipſe accipiat, & habeat ea, quæ nobis largiri dignatus eſt. Anſbertus loco citato. *Quia verò*, ait, *Chriſtus, & Eccleſia una ſunt perſona, poſſunt hæc quadam ratione ad ipſam referri. Dicatur ergo: Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & divinitatem*, &c. *Ac ſi diceretur, in membris ſuis. Cum enim ipſe ſit Dei virtus, ac Dei ſapientia, in corpore ſuo (quod nos ſumus) accepit, quod in ſe ipſo poſſidet; de illo ſcriptum legimus: Accepit dona in hominibus.* Pſalm. 67. n. 19.

Aretas. Anſbert. *Illud decantatur Chriſtum habere, quod dat ſua.* Anſbert. Pſalm. 67.

Videns Abrahamus tres viros, occurrit eis, & tanquam cum uno loquens, ait: *Domine, ſi inveni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſervum tuum*, Gen. 18. n. 3. Invenire gratiam, idem eſt, ac beneficium accipere, ut notant ibi Chryſoſtomus, Cajetanus, Lyppomanus, Oleaſter, & alij. Et hæc eſt valde ſolemnis phraſis Scripturæ. Si ergo Abrahamus hoſpitalitatis beneficium conferebat quomodo proteſtatur, illud accipere, *ſi inveni gratiam?* Domini ingenium hauſerat magnus ille ſervus ejus; & ideo donum, quod largiebatur, ſibi perſuadebat accipere; ac proinde dum domum ſuam in hoſpitalitatem offerebat, non judicabat ſe aliquid dare, ſed quid magnum recipere. D. Chryſoſtomus homil. 41. in Gen. *Si inveni gratiam in oculis tuis, hoc eſt*, ait, *admirabile beneficium das, non accipis, verè enim ejuſmodi res eſt, qua magis accipit, quàm dat.* 31.

Gen. 18. Chryſoſt. Cajetan. Lyppom. Oleaſter. *Iuſtus dum dat, ſibi perſuadet recipere.* Chryſoſt.

Quæstio VI.

Expenduntur virtutes, ac excellentiæ, quas leproſus oſtendit in hac ſua petitione.

MULTA ſunt ornamenta virtutum, quibus hæc pretioſa leproſi petitio condecorata eſt; quæ ad ſeptem capita reduco. Primò, in petitione, magna præventione uſus eſt. Perbellè ait Origenes *homil. 5. in diverſos*, in perſona leproſi loquens. *Te ego ut Deum adoro, ideoque & Dominum dico, opera prius conteſtans, & ſic verba loquens.* Prius opera exhibet eum genuflexo adorans; & procidens in faciem ſuam, & poſtea verba profert: *Si vis, potes me mundare*, opera prius permiſit, quàm verba, ut faciliter exaudiretur. 32.

Origen. *Prius opera, quàm verba.*

Secundò. Magna prudentia hîc declaratur. Chryſoſtomus homil. 26. *Non inconſideratus ſermonem docentis incidit, ſed expectavit tempus aptiſſimum, & ubi deſcendit, jam ei opportuniſſimè ſupplicavit.* Prudens convenientem explorat occaſionem, & ideo non poſtulat, dum Dominus eſt in ſermone docens, nec illum interrumpere audet, ſed opportunum tempus præſtolatur, quando ad miraculum deſcendit: conveniens autem tempus maximè ad petitiones obſervandum 33.

Chryſoſt. *Opportuno tempore poſtulandum. Prudentia leproſi ex moribus comprobatur.*

ſervandum eſt. Deinde hanc prudentiam monſtravit ſuis verbis; nam cùm ſe judicaret non habere merita, nec amicitiam, cum Chriſto D. non audet diſertè petere, ſed inſinuatione tantùm. Et ad hæc multa ponit argumenta. *Domine, ſi vis, potes me mundare.* Primò. *Domine*; ergo cùm talis ſis, ad te pertinet de ſervis curam agere, ac eos ſanare. Secundò. *Si vis*, magna facilitas tibi eſt in hoc negotio; non enim multum operis, & laboris tibi neceſſarium eſt, ſed nutus voluntatis tuæ ſufficit. Tertiò. *Potes.* Ecce magna potentia tua, quæ ſola poteſt remedium dare, ac proinde ipſa tua magnitudo motivum tibi ſit ad auxiliandum, mihi. Quartò. *Me mundare.* Mea ergo neceſſitas, ac miſeria potentiam tuam alliciat ad remedium, ac adjuvamen.

34. Euſeb. Gal. *Magna leproſi fides.* Origen. Euthym.

Tertiò. Magna fides reſplendet hîc, ut ponderat Euſebius Gallicanus *homil. 5. poſt Epiphan.* Magna enim fide facta eſt hæc leproſi petitio, ait, *ſi vis, potes me mundare.* Eum, ut Deum Omnipotentem recognoſcit, ſiquidem quidquid vult, præſtare poteſt. Et non dixit, ut notant Origen. *hom. 5. in diverſos.* Euthym. & alij. Roga, deprecare pro me, ut dictum eſt Moyſi; *ſed ſi vis, potes me mundare*; Chriſtum Dominum recognoſcens, cum Deo Patre, poteſtate æqualem; & hanc fidem adoratione ſua exhibita proteſtabatur, quæ cultu latriæ erat, ut notant Abulenſ. *q.9.* Maldon. Beaulxam. Barrad. & alij. Hæc autem recognitio, ac divinæ potentiæ proteſtatio, hîc à leproſo exhibita, in hoc illuſtrior quodammodo videtur, quàm à Centurione præſtita, nam iſte confeſſus eſt, Chriſtum poſſe verbo curare; *Tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus*, Matth. 8. n. 8. At leproſus ſolo voluntatis nutu, ſanitatem dari poſſe, à Chriſto Domino profitetur. Deinde Centurio, verbum, veluti tanquam terminum poſtulabat: *Tantùm dic verbo.* At leproſus nullum determinat modum, ſed totum divinæ voluntati committit.

Abulenſ. Maldonat. Beaulxam. Barradas. Matth. 8.

35. Ambroſ.

Quartò. Magna verecundia, inſignis humilitas, ac illuſtris confeſſio hic reſplenduerunt: quod notat D. Ambroſius lib. 5. in Luc. *Iſte*, ait, *in faciem procedit, quod humilitatis eſt, & pudoris; ut unuſquiſque de ſua vita maculis erubeſcat; ſed confeſſionem verecundia non repreſſit; oſtendit vulnus, remedium poſtulavit, & ipſa religionis, & fidei plena confeſſio eſt.* Acceſſit cum magna verecundia, ac humilitate ad medicum leproſus; humilitate, genu flexo adorans. Et cùm in lepra illa, peccata denotarentur, ob eorum verecundiam, in faciem ſuam procedit, reputans ſe indignum, ut vultu ſuo videretur, ac agnoſceretur. Et quamvis in eo tanta eſſet verecundia, tamen confeſſio, non inde impeditur, ſed publica, ac potenti voce, ſanitatem poſtulans, infirmitatem ſuam, ac vulnera, ulceraque manifeſtat, atque fatetur; quod D. Anſelmus etiam dixit. *Oſtendens vulnus, remedium poſtulat.* Sit verecunda confeſſio, integra, & humilis.

Confeſſio ſit humilis, verecunda, & integra. Anſelm.

36. *Diligentia leproſi, ipſe quærit Dominum.*

Quintò. Eximiam diligentiam in hoc negotio præſtitit leproſus; non enim expectavit, ut Dominus ad locum veniret, in quo ipſe erat; nec moratur, ut in aliam partem divertat, ſed ſtatim in itinere ipſo, ac ad montis radicem ſuccurrit, Dominum quærens. Sextò. Illuſtrem timorem, ac providam præſtitit cautelam. Lepra, valde turpis atque obſcœnus eſt morbus, peſſimum de ſe exhalans fœtorem. Accedit leproſus, & ne Chriſti Domini conſpectui moleſtias adferret, à quo ſanitatem expoſcebat, procidit in faciem ſuam, ut ita incompoſitam deformitatem vultus ſui ob lepram cooperiret, & malum odorem à Domini præſentis majeſtate averteret, quod timor cujuſdam reverentiæ fuit; ut notat *hîc* Toletus *in Luc.*

A quo beneficium petis, noli moleſtiam dare. Tolet.

37. Septimò. D. Chryſoſtomus. Pulchrè, ait, *ſpirituali Medico, ſpiritualem offert mercedem: ſcilicet fidelem orationem, qua nihil dignius Deo offerimus.* Sanitatem à Domino petit leproſus, & ad tantum beneficium impetrandum, ſpiritualem retributionem Chriſto Domino offert: nempe orationem ſuam, quam pro magna mercede habet Dominus, ſi quidem nil ei gratius exhiberi poteſt.

Deus orationem noſtram pro mercede habet.

38. Phariſæus, & Publicanus in templum aſcendunt: Phariſæus ſic dicebat. *Gratias tibi ago Deus, quia non ſum ſicut cæteri homines: raptores, injuſti, adulteri: velut etiam hîc publicanus: jejuno bis in ſabbato: decimas do omnium, quæ poſſideo*, hæc dicebat Phariſæus. At Publicanus, ſuum pectus percutiens, orans clamabat ad Dominum, *Propitius eſto mihi peccatori.* De his ſtatim ſubdit Dominus. *Dico vobis, deſcendit hic juſtificatus in domum ſuam ab illo.* Luc. 18. n. 14. Hîc duo homines aſtant in templo. Phariſæus decimas omnium ſuorum ſolvebat, & cùm ipſe eſſet valde dives, & præpotens, decimæ ab illo datæ ad magnam ſummam fructuum, ac rerum pertinebant. Publicanus autem nihil largitur, nec offert: & tamen hîc cœleſtibus donis cumulatur; à quibus Phariſæus excluditur. Phariſæus, licèt multum de bonis ſuis daret, nil tamen rogabat à Domino. At Publicanus licèt nil daret, orationem ſuam offerebat: *Propitius eſto mihi peccatori*; & Deo magis placuit, ac pro majori oblatione, ac donatione illi accepta fuit humilis oratio Publicani, quàm ingens bonorum copia Phariſæi. Albertus Magnus ſerm. 41. *Decimas dat Phariſæus, & nihil rogans ob ſuam ſuperbiam in peccatis manet; at Publicanus orans ad Dominum, juſtificatur, ejus humilis oratio in magno pretio erat apud Deum.*

Luc. 18. *Noſtra oratio coram Deo, pro magna oblatione.* Alb. Magn.

39. Ait Regius Vates Pſal. 115. n. 12. *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* & reſpondet. *Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.* Maximè obligatum divinis beneficiis ſe agnoſcit Propheta, & pro tantis donis acceptis, quærit, quid poſſit in retributionem Deo dari? Tandem in hanc reſolutionem erumpit, *Calicem ſalutaris accipiam*; hoc eſt, calix mortificationis, ſeu pœnitentiæ; & tunc Domino date, pro retributione donorum contentus eſt Propheta? Minimè; ſed addidit; *& nomen Domini invocabo*, hoc eſt, oratione mea confitebor Domino. Agnoverat enim, quòd pro beneficiis acceptis, calix pœnitentiæ non erat proportionata retributio, niſi ſimul eſſet præmiſtus oratione, quia hanc pro mercede magna, & retributione Dominus habet. Incognitus: *Dedit tibi calicem Salvatoris, quem accipiens, & invocans nomen Domini, retribuas ei pro omnibus, quæ retribuit tibi.*

Pſalm. 115. *Oratio pro magna mercede ad Deum.* Incognit.

Matth. 8. n. 3. Et extendens JESUS manum, tetigit eum, dicens: Volo, mundare, & confeſtim mundata eſt lepra ejus.

VERSIO

VERSIONES.

Syriacus. Et extendens manum ſuam leſcnua admovit ei, & ait: Volo ego: mundus eſto; & in illa ipſa hora, mundata eſt lepra ejus.

Vatablus. Protenſaque manu, tetigit illum Iesus dicens Volo, mundus fias. Ac protinus.

Arabicus. Illico mundata eſt.

Alter Textus.

Marci 1. *n.* 4. Iesus autem miſertus ejus, extendit manum ſuam, & tangit eum, ait illi: Volo, mundare; & cùm dixiſſet, ſtatim diſceſſit ab eo lepra, & mundatus eſt.

Lucæ 5. *n.* 13. Et extendens manum tetigit eum, dicens: Volo, mundare. Et confeſtim lepra diſceſſit ab illo.

EXPOSITIO.

40. Alb.Magn. *Nomen* IESVS *ſaluſiferum.* Bene notat Albertus Magnus. *Extendens* Jesus *manum.* Quod dum leproſi ſanitas deſcribitur, nomen, quod hìc interponitur, eſt Jesus: in quo ſignificatur ſanitas, vita, & ſalus. *Extendens manum.* Leproſus venerat ad Dominum, procidens *in faciem ſuam* (ut exponit D. Lucas) ſe judicabat indignum, ut ante Domini oculos appareret; ac proinde in faciem ſuam procidit (ut dixi ſuperiori expoſitione,) veluti cooperiendo faciem ſuam, ac turpitudinem morbi ſui. *Deus humiles honorat.* Chriſtus Dominus hanc illius humilitatem, ac reverentiam honorans, ac extollens, non ſolùm eum ſuis corporalibus oculis aſpicit, ſed etiam tactum manu propria illi concedit. Et adverte, quòd dum Evangeliſta ait, *Extendens manum*; denotat, quòd ob reverentiam leproſus non multum ad Dominum approximavit, unde ipſemet Chriſtus Dominus extendit, & ad eum manum porrigit. Juxta Marcum habetur: *Extendit manum ſuam*, nulla alia manus, ſed ſolùm Domini manus dat ſalutem vitam, ac remedium.

41. *Dicens: Volo, mundare.* Leproſus obſecraverat à Domino voluntatem, & poteſtatem. Reſpondet Dominus, voluntate, & poteſtate. Voluntate, *volo*: poteſtate, *mundare*, quod non eſt infiniti modi activi, ſed imperativi vocis paſſivæ, & idem eſt, ac mundus eſto, ut habet Syriacus. Syriacus. Ambroſ. *Refutantur hæreſes.* Rectè D. Ambroſ. *in c.* 5. *Luc.* inquit, *Dominus dicit, Volo, propter Photinum: imperat, propter Arium: tangit, propter Manichæum.* Dum Chriſtus Dominus ait, *volo* oſtendit voluntatem ſuam eſſe divinam, ac omnipotentem, & refutat Photinum, qui aſſerebat Chriſtum purum hominem, & non Deum, dum imperat, *mundare*, ſeu *mundus eſto*; oſtendit ſe æqualem Patri; & refutat Arrium, qui dicebat eſſe minorem: cùm autem tangit, oſtendit veram carnem, & refutat Manichæum, qui aſſerebat; corpus Chriſti Domini eſſe phantaſticum; ac proinde hoc facto tres hæreticorum errores Dominus jugulat. Deinde ait D. Paſchaſius Paſchaſ. *lib.* 5. *Matth.* notat, quòd Dominus verbo, & tactu curat; ut oſtendatur, in verbo divinitas, & in tactu humanitas.

42. Arab. *Et confeſtim*, ſeu, ut habet Arabicus, *Illicò mundata eſt lepra ejus*, id eſt, homo mundatus eſt, & integram ſanitatem recepit: quod peroptimè notans Orig. *hom.* 5. *in diverſos*, ait, Origen. *Non dubitaſti credere, non tardo ſanare. Non diſtuliſti confeſſionem, non differo te mundare.* Non diſtulit remedium Dominus, ut factum in Lazaro videmus; ac in Chananæa, ſed ſine ulla cunctatione illi dat ſanitatem: nam leproſus Domino occurrens ſtatim abſque mora fidem ſuam manifeſtat, Domini potentiam, clara voce conteſtans: *Si vis, potes me mundare*; & ſuas maculas apertè confitetur, dum mundari poſtulat, & ſedula, ac fervida fides ſine dilatione mercedem recipit, ſicut & diligens confeſſio abſolutionem. *Diligens devotio diligenter remuneratur.*

Quæstio VII.

An cùm Dominus manum extenderit, lepra diſceſſerit; ita ut manus Domini mundam carnem tetigerit?

43. Abulenſ. Tolet. Pro iſtius quæſtionis explicatione; cum Abulenſis notandum eſt *quæſt.* 12. Toleto *in cap.* 5. *Luc. annot.* 20. tangere leproſum non eſſe expreſsè prohibitum lege. Nam lex præcipiebat, ut leproſum extra caſtra ejicerent, & ſi quis tetigiſſet eum, immundum eſſe lex ipſa decernebat, donec purgaretur. *Levitic.* 13. *&* 14. *n.* 46. ſicut etiam mortuum tangere, non erat lege prohibitum; immo eum ſepelire opus maximè laudabile; ut patet in Tobia. Et tamen lex determinabat, eum eſſe immundum, donec certis mundaretur cæremoniis, *Numer.* 19. *n.* 21. ſic etiam leproſum aliquando tangere, opus valde laudabile; & ideo ſi ſimpliciter eſſet lege prohibitum poſitiva, magnum ſequeretur inconveniens, quia aliquando ad hujuſmodi tactum lege naturali obligatur homo, vel ratione medicinæ adhibendæ; vel ratione gravis, ac extremæ neceſſitatis, ſi in illa leproſus eſſet conſtitutus. *Tangens leproſum, erat immundus, ſecundum legem.* Unde, quando Patres, ut Chryſoſt. Ambroſius, Paſchaſius. Tertullianus, Origen. citandi docent, leproſi hujuſmodi tactum in lege, eſſe prohibitum, interpretandi ſunt de prohibitione quoad munditiem. *Quomodo Patres explicandi.*

44. *Reſolutio quæſtionis.* Veniamus jam ad noſtram quæſtionem. An ante Domini tactum, ad extenſionem illius manus ſit lepra effugata, ut Chriſtus D. non hominem tetigerit lepra infectum, ſed jam purum, & mundum? Reſpondendum eſt cum communi ſententia, quòd quando Chriſtus D. hominem tetigit, adhuc illius caro lepra erat reſperſa. Ita docent Antiochen. *in Marc.* D. Ambroſ. *lib.* 5. *in Luc.* D. Chryſoſt. *homil.* 26. D. Paſchaſ. *lib.* 5. *in Matth.* D. Antonius Ulyſſip. *in Domin.* 3. *p.* *Epiphan.* Beda, Haymon, & alii. Ratio eſt; quia omnes tres Evangeliſtæ, hanc hiſtoriam narrantes, Antioch. Ambroſ. Chryſoſt. Paſchaſ. Ant. Ulyſſ. Beda Haymon.

tes ſcribunt, quod dominus manum extenderit, *& eum tetigit, dicens: Volo, munda e.* Homo, non eſt à lepra mundatus, niſi quando Dominus dixit: *Volo, mundare*, & tamen Evangeliſtæ priùs dicunt, quòd Dominus eum tetigit, ergo quamvis totum fuerit ſimul, priùs ſalutem ſecundùm aliquod inſtans, tetigit; & poſtea dixit: *Volo, mundare.* Mandatum autem legis nullum habebat locum in Chriſto Domino, cùm ipſe eſſet ſupremus Dominus legis; & ob alias quamplurimas rationes ſequenti quæſtione dandas. Immò, leproſum tangere, ut notavi ſuperiori num. cum Abulenſ. & Tolet. ad medicinam, ſanitatem, ac miraculum; opus erat valdè laudabile, magnæ charitatis, ac pietatis, ut factum vidimus in Eliſæo, 4. *Reg.* 4. *n.* 35. Et ſi aliquis rudis, & indoctus aliud malevolè ſentiret, hoc bonus Magiſter contemnebat, ut noſtræ ſaluti, ac remedio conſuleret.

Chriſtus D. ad noſtrã ſalutem, omnia contemnit.

45. Sunt autem, qui exiſtiment, quòd extendente Chriſto Domino manum, lepra ipſa effugata ſit; & quòd Dominus tetigerit hominis carnem, omni labe purgatam, ac ſordis jam expertem, ita docent Euſeb. Emiſſen. *homil. in Domin.* 3. *poſt Epiphan.* Origen. *hom.* 5. *in diverſos*, in hæc verba, quæ ad ſenſus morales multùm conducunt, quòd ipſe obſcœnus morbus Chriſti Domini manum timuerit. *Ideò cùm extendo manum, mox effugit; ne contaminatio meæ virtuti proximaret, vel reſiſtere meæ potentiæ poterit. Dico, ego, volo, mundare; & me manum ad tangendum extendente effugit illicò leprà: & inventa eſt manus Domini, non lepram; ſed mundum tetigiſſe corpus.* Magna, admirabilis, ac divina eſt puritas carnis Domini mei Jesu; magna enim præventione ſe habuerunt in hoc negotiò; manus Domini, & lepra hominis. Manus Domini, ſua potentia diſpoſuit, ac alto conſilio ordinavit, ut ad ejus extenſionem hominis lepra evaneſceret, alienum enim erat à tanta puritate, ut corpus maculis coinquinatum attingeret. Similiter etiam ille fœdus hominis morbus, extendente Chriſto Domino manum horret, pavet, ac timet; & ſtatim diſparet, ac fugit, non audet, tantæ puritatis, ac munditiæ tactum ſuſtinere.

Euſeb. Emiſſ. Origen.

Immunditia fugit à conſpectu puritatis carnis Chriſti.

Immunditia horret, & timet puritatem Chriſti carnis.

46. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum*, Pſal. 18. n. 8. Tabernaculum hoc Chriſti Domini eſſe carnem, communis eſt Patrum ſententia, Auguſtini, Ambroſij, Remigij, Brunon. Incogniti, & aliorum. Sed cur, corpus ſuum, dicitur in ſole poſuiſſe, & non in Luna? Sol purus, maculis expers, Luna verò multis maculis obſcurata, ac deturpata, & puriſſima Chriſti Domini caro non ſibi locum invenit, ubi maculæ reſident, ſed ubi puritas nitet D. Thomas. Per *ſolem*, intelligens B. Virginem, ſic ait, *quæ nullam habuit obſcuritatem peccati, tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te*, Cantic. 4. Vide ſuprà *cap.* 7. *num.* 97. & 98.

Pſal. 18. Auguſt. Ambroſ. Remig. Bruno. Incognit.

Ubi puritas, ibi caro Chriſti D. locum invenit.

D. Thom. Cantic. 4.

Quæstio VIII.

Quare Jesus *leproſum tangat?*

47. Hujus quæſtionis multæ ſunt rationes, quas breviter perſtringo. Primò, Chryſoſtom. *homil.* 26. Theophylactus, D. Ambroſ. *in Luc.* Albert. Magn. S. Thom. & alij dicunt, quod Chriſtus D. leproſum tangit, quem Eliſæus non audet tangere, ſed mittit in fluenta Jordanis. Eliſæus erat famulus, Chriſtus Dominus legi non erat obnoxius, nec illa aſtringebatur, & ideo ut Dominus legis curat ægrotum. Magnum documentum, Dominus & ſervus, quilibet operetur ut in ordine ſuo conſtitutus.

Chryſoſt. Theophyl. Ambroſ. Albert. Mag. S. Thom.

Dominus & famulus quilibet operetur in ſuo ordine.

48. Secundò Tertullian. *lib.* 4. *contra Marcion. cap.* 9. D. Chryſoſtomus, & S. Ambroſius docent, quòd lex prohibebat contactum leproſi ob contagionis periculum, ne ſcilicet tangens eodem morbo contaminaretur, cùm autem hujuſmodi periculum, nullum in Chriſto Domino haberet locum, ſed potiùs, infallibilis curationis leproſi certitudo erat, inde evidens prodibat, quod Chriſtus Dominus leproſum tangens, non aliquid faciebat contra legem, ſed potiùs ad mentem ipſius legis; quod efficaciter confirmo. Tangens mortuum, ita ſecundùm legem immundus erat, ac leproſum tangens, ut patet ex dictis ſuperiori quæſtione *in principio*. At Elias, & Eliſæus tangentes mortuum 3. *Reg.* 17. *n.* 10. & 4. *Reg.* 4. *num.* 30. ad miraculum, & ſanitatem, non reputati ſunt immundi, nec judicati ſunt facere aliquid contra legem; ergo nec Chriſtus Dominus tangens leproſum, ad miraculum, & ſanitatem, aliquid contra legem faciebat.

Tertull. Chryſoſt. Ambroſ.

Lex aliquando ex bona ratione ceſſat.

49. Tertiò. Ad oſtenſionem veræ carnis ſuæ: non enim fictitia, & phantaſtica caro, veram, ac ſolidam ſanitatem efficere poterat per contactum. Tertull. lib. 3. contra Marcion. cap. 8. *Si enim tangendo, aliquem à vitio liberavit; vel tactus ab aliquo, quod corporaliter actum eſt; non poteſt vere tactum credi, ſine corporis ipſius veritate. Nihil ſolidum ab inani, nihil plenum à vacuo perfici licuit.* Rectè contra hæreticum argumentatur, qui carnis Chriſti Domini veritatẽ negabat, id quòd tantùm apparens, & fictitium eſt, nil ſolidum & firmum præſtare poteſt. Ergo cùm ſanitas collata leproſo propriè, & realiter eſſet exiſtens, non à manibus imaginariis, ſed à veris, & ſolidis proceſſit.

Carne phantaſtica, non procedit verus tactus.

50. Quartò. Tertullianus & Chryſoſt. citati. Tangit hominem ad oſtendendum, quòd non tam corporis lepra, quàm animæ fugienda eſſet; ſiquidem hæc, impedimentum ad virtutem ponit. Quintò Theophyl. Tangit Dominus, eo quòd mundo nihil immundum ſit. Sextò. Idem Theophylact. Eo quòd ſancta ejus caro ſanctificationem communicet. Ad oſtendendum ergo ſacratiſſimi corporis ſui virtutem; quod ſanctitatem, vitam, ac miſericordiam diffundebat; per tactum quamplurimos ſanavit; ut docent Victor. Antiochen. *in cap.* 1. *Marc.* Beda Albert. Magn. & alij. *Virtus de illo exibat, & ſanabat omnes.* Septimò. Abulenſ. *quæſt.* 11. ut Judæi virtutem agnoſcerent Chriſti Domini, ſi Dominus aliquos non tangeret, putarent, utpote malevoli, ac inimici, quòd non ſanabatur Chriſti Domini virtute, ſed ex alia cauſa, vel etiam ex alterius, virtute alicujus circunſtantiæ, ut ait Imperf. *homil.* 21. Ergo ut eorum os comprimeretur, & Chriſti Domini virtutem agnoſcerent, ſanat tangendo.

Tertull. Theophyl.

Mundo, nihil eſt immundum.

Antioch. Beda. Alb. Magn. Abulenſ.

Iniquis, amputanda occaſio detrahendi.

Imperfect.

51. Octavò. D. Ambroſius *in Luc.* Gloſſa Interlineal. D. Remigius. Factum eſt hoc ad benignitatem, ac Chriſti Domini humilitatem oſtendendam; ſcilicet quia ita benignus erat, quod etiam infirmos, & immundos, ac leproſos tangere non dedignabatur. Quos nos docet, nullum proximum tædio, vel faſtidio, nobis eſſe debere, quamvis ſit gravibus infirmitatibus detentus. Nonò. Paſchaſius *lib.* 5. *in Matth.* ait, *Extendit illi manum, quoniam ille languore receſſerat, & niſi prius*

Ambroſ. Gloſſa. Remig.

Paſchaſ.

miſereretur,

miſereretur, ut extenderet manum, hic nunquam redire, ac ſanari poſſet. Per *manum*, Domini potentia denotatur, ac miſeratio: & quia per peccatum homo ſe à Deo elongaverat, ideo neceſſe eſt, ut Dominus per gratiam ſuam manum extendat, ut ad ſe hominem advocet, & trahat; alioquin ipſe homo nunquam redire, & ſanari poſſet; & ut etiam nobis fiduciam ad ipſum accedendi daret, quamvis peccatis leproſi miſericordiam inveniamus.

Deus fiduciam dat, ut ad eum accedamus.

52\. Decimò. Tetigit eum, ut cunctis ſuæ miſericordiæ largitas, ac benignitas manifeſta ſit, quæ plus donat, quam petierat leproſus. Homo divinæ voluntatis nutum poſtulavit, *Domine, ſi vis.* Ait Chriſtus Dominus in miſeratione dives, non ſolùm ſacratiſſimæ ſuæ voluntatis affectum ei concedit, *volo*; ſed etiam oris ſui verbum, *mundare*, ſeu, *mundus eſto.* Et tactum manus ſuæ ſanctiſſimæ *eum tetigit.* Ita divinæ gratiæ dona noſtras petitiones excedunt. ut non ſolùm quod obſecramus donet, ſed multo ampliora largiatur. *Dilata os tuum, & implebo illud*, Pſalm.80.n.11: De deſiderio, ac voluntatis affectu interpretantur D.Athanaſ. Brunon. Incognit. & alij. *Et implebo illud*; & qua menſura, quóve modo implendum eſt? Ipſe Dominus dicit, *Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum*, Luc. 6.num.18. Exhortatur nos Dominus, ut deſideria noſtra, ac petitiones maximè dilatemus, ac extendamus; ipſe tamen largiendo, maximè donis ſuis ſuperabundabit. Bellè Origen. ad locum Pſalm. *Si quid vales petere, pete, & plura exhibebo, quàm petas.*

Deus dat, plusquam petimus. Pſalm. 80. Anaſtaſ. Brunon. Incognit. Luc. 18. *Majora Dei dona, quàm noſtra poſtulata.* Origen.

53\. Egrediens populus Iſraël de Ægypto, cùm ad maris rubri littus perveniſſet, & Ægyptios ſuper ſe venientes vidiſſet, in deſperabundas, ac detractatorias voces contra Deum, & Moyſem vehementer erumpit. *Forſitan non erant ſepulchra in Ægypto, ideo tuliſti nos, ut moreremur in ſolitudine*, Exod.14.n.11. Clamat Moyſes ad Dominum pro populi libertate, ut eſt conſtans Patrum ſententia. Chromant. *in cap. 5. Matth.* Chryſoſt. *in Pſalm.* 140. Hieron. *in Pſalm. 5.* Rupert. Lyran. Abulenſ. & aliorum. Glorioſè populus mare ingreditur: & incolumis, ac ſalvus pertranſit. Ægyptij autem inſequentes, ſubmerguntur, & liberati filij Iſraël, *viderunt Ægyptios mortuos ſuper littus maris*, & gaudentes, cadavera ſpoliaverunt, & eorum pretioſis veſtibus induti, ac ſplendidis armis accincti ſunt. Illud tamen hîc valde mirandum, cur Dominus pro rebelli populo, qui contra ipſum & Moyſem loquebatur, tanta mirabilia operetur, tantiſque beneficiis honoret? Non ſat erat populum liberare è Ægyptiorum manu? Ad quid tot dona cumulantur. Clamabat Moyſes ad Dominum pro populi libertate, & cùm Deus in miſericordia ſua dives ſit, non ſolùm concedit ea, quæ pro ingrati populi libertate poſtulantur, ſed multa alia tribuit, nempè deſtructis inimicis, glorioſum eorum triumphum, magna, & aurea ſpolia, prædivitem ſupellectilem, validiſſima, ac fortiſſima arma: ſemper enim Dei manus majora largitur, quàm noſtra petitio exquirit, & affectat, quod de divinis beneficiis teſtatur Salvian. lib. 2. de Eccleſia Catholica: *Rebus neceſſariis, ait, ad vitam communitus es, & etiam non neceſſariis locupletatus, plus ad uſum Dominus tuus tribuit, quàm modus uſuum poſtulavit; extendit denique ſpes tua, munera ſua, & quod eſt maximum, & rariſſimum, dona illius etiam tua vota vicerunt.*

Exod. 14. Chromant. Chryſoſt. Hieron. Rupert. Lyran. Abulenſ. *Dei dona, noſtra vota excedunt.* Salvian.

Quæstio IX.

Quare Dominus, dum leproſum ſanat; ait: Volo, mundare?

Inter omnia miracula, quæ operatus eſt Dominus, verbum *volo*, in hoc ſigno tantùm appoſuit, quòd rectè ponderat, & ſolvit Chryſ. hom.26. *Certe, tot ſigna, & talia operatus, nunquam hoc verbo uſus refertur. Hic verò, ut de poteſtate ſua opinionem, & leproſi firmaret, & populi, addidit, volo.* Leproſus ſanitatem poſtulans, in divinam voluntatem retulit negotium. *Domine, ſi vis, potes me mundare.* Ut ergo huic opinioni, quam leproſus de omnipotentia voluntatis ſuæ conceperat, etiam correſponderet, ac veluti ea pigneratus, miraculum edens, ſacratiſſimæ voluntati ſuæ, illud mirabili modo adſcribit. S. Iſidorus Peluſiota lib. 8. & epiſt. 335. *Leproſus, ut vellet apertè ſupplicaverat, perfectámque ipſi potentiam haud obſcurè attribuerat, ſententiam ejus ſua ſententia confirmans, dixit, Volo, mundare.* 54.

Chryſoſt. *Magnus ſuæ opinionis magnitudine pignetatur.* Peluſiot.

Secundò D.Ambroſ. *lib. 5. in Luc.* ait, *illud mirabile, quòd eo ſanavit genere, quo fuerat obſecratus.* Mira, & admirabilis Dei Magnitudo, quæ non ſolùm dat homini ſanitatem, verùm etiam modum, & formam, quam ipſe præſcripſerat, in largiendo ſervat. Leproſus ſanitatem poſtulaverat Chriſti Domini voluntate interveniente: *Si vis, potes.* Modò autem, quo ipſe poſtulat, integram corporis munditiem ei concedit, *Volo, mundare.* Tantam Domini benignitatem, quæ in tribuendo non ipſa determinat medium, ſed deſignatum ab exorante ſervet, meritò mirabilem appellat Ambr. Hoc circa noſtram fidem multis confirmat Abb. Chæremon collat. 13. cap. 15. *Largitas Dei, ait, ſecundum captivitatem humanæ fidei, etiam ipſa formatur*, ut huic ſcilicet Centurioni dicat, *ſecundùm fidem tuam fiat tibi.* Matth. 8. & alteri: *Secundùm fidem tuam fiat tibi.* Matth. 15. & iterum, *Vade ſicut credidiſti, fiat tibi*, Marc. 10. 55.

Ambroſ. *Deus noſtra poſtulata concedit, ſecundùm modum quem petimus, & deſideramus.* Chærem. Matth. 8. Matth. 15. Marc. 10.

Sæpe mihi ponderatione dignum viſum eſt, quòd pergens ad caſtra Aſſyriorum Judith, animo interficiendi Holofernem, ut ipſa antequam caput ejus abſcinderet, orans dixit, *Hoc quod credens, per te poſſe fieri cogitavi, perficiam*, Judith. 13.n.7. nec pugionem, nec gladiolum, nec aliud necis inſtrumentum ſecum aſportet. Cur ad interfectionem inermis procedit, cur novaculam ſaltem, vel aliquod peracutum ferrum ſimulato mulieris cultu tecum non defers? Judith antequam in caſtra deſcenderet, largam orationem in jejunio, & celicio pro populi Iſraëlitici defenſione, ac Aſſyriorum dejectione effudit coram Domino, & inter cætera, ſic Deum precata erat, *Fac Domine, ut gladio proprio, ejus ſuperbia amputetur*, Judith.9.n.12. Ejus ſuperbia, hoc eſt, caput ejus, ut explicant Hugo, & P. Celada: nobilis fœmina valde confiſa erat, & magnam conceperat ſpem, quòd ejus oratio à Domino fuerat exaudita, & ideo ſecum ferrum aſportare non curat, ſed pro certo apud ſe ſtatuerat, quòd Dominus ipſummet Holofernis gladium ei miniſtraret, ad ejus propriam necem, ut ipſa petierat; ut ita, non ſolùm illius caput in manibus ejus daretur, 56.

Judith. 13. Judith. 9. Hugo. Celada. *Deus votis noſtris annuit eo modo, quo petimus.*

daretur, verùm etiam eo modo, ac glorioſo triumpho, quo ipſamet petierat, ac exoptaverat, Lyran. Ut gladio proprio, ejus ſuperbia amputetur. *Sic factum fuit poſtea, ut infra videbitur.* Lyran.

Matth. 8. *n.* 4. Et ait illi Jeſus: Vade, nemini dixeris; ſed vade, oſtende te Sacerdoti, & offer munus, quod præcipit Moyſes in teſtimonium illis.

VERSIONES.

Syriacus. Vide, neulli dixeris: ſed abi, oſtende temetipſum Sacerdotibus, & offer oblationem, ſicut præcipit Mouſche, ut ſit eis in teſtimonium.

Vatablus. Offer munus, quod conſtituit Moyſes.

Arias. Quod attribuit Moyſes, in teſtimonium illis.

D. Gaudentius ſerm. 9. Offer pro mundatione tua munus quod præcepit Moyſes.

ALTER TEXTUS.

Marc. 1. *n.* 43. Et comminatus eſt ei, ſtatimque ejecit illum.

Ibid. n. 44. Et dicit ei: Vade, nemini dixeris, ſed vade, oſtende te Principi Sacerdotum, & offer pro mundatione tua, quæ præcepit Moyſes in teſtimonium illis.

Ibid. num. 45. At ille egreſſus cœpit prædicare, & diffamare ſermonem.

Luca 6. *n.* 41. Et ipſe præcepit illi, ut nemini diceret; ſed vade, oſtende te Sacerdoti, & offer pro mundatione tua: ſicut præcepit Moyſes in teſtimonium illis.

EXPOSITIO.

57. Alb. Magn. TRIA Dominus hîc præcepta, ac documenta dat, ut notat Albertus Magnus. Primum, humilitatis, & cautelæ: *Nemini dixeris.* Secundum, divini cultus, & obedientiæ: *Oſtende te Sacerdoti.* Tertium, & Gratiarum actionis, & reverentiæ: *Offer munus.* Singula explicemus. *Ait illi Jeſus*, præcipiendo dixit; ut ait Lucas, *præcipit illi*, ſeu, ut ſcribit Marcus, *Comminatus eſt ei*; id eſt, evero, & minaci vultu ei juſſit, ut explicat Euthymius. *Nemini dixeris*: hoc mandat ad fugiendam oſtentationem, docetque virtutes celare, & vanam gloriam non ambire, & ideo ne ejus præſentia, multæ acclamationes laudatoriæ fierent, *ſtatim ejecit illum*; ut notat D. Marc. ut magis miraculum eſſet occultum, at leproſus, ut ait idem Evangeliſta, *Egreſſus cœpit prædicare, & diffamare*; quod communiter gratitudini tribuitur. Euthym. *Oſtentatio vana gloriæ fugienda.*

58. *Sed vade, oſtende te Sacerdoti.* Lex vetus erat, *Levit.* 13. quòd ille, qui morbo lepræ fœdatus fuerat, ſi ſanitati reſtitutus eſſet, quòd mundorum communione non gauderet, niſi prius eum Sacerdos expiaſſet: ac eum mundum pronuntiaſſet. Et nota, quòd huic leproſo bis dicitur, *Vade.* Primò. *Vade, nemini dixeris.* Secundò: *Vade, oſtende te Sacerdoti.* Leproſus peccatorem repræſentabat, & ei dicitur, vade à peccatis tuis dolore, & contritione, propoſitóque, ut ampliùs ad illa non redeas. Et tunc vade ad Sacerdotes; in quibus legis gratiæ miniſtri deſignabantur, ut ab illis abſolvaris, & abſolutus judiceris. *Et offer munus.* Leproſus pro mundatione ſua agnum offerebat, vel ſi pauper, duos turtures, aut pullos columbarum, ut præceptum à Moyſe erat *Levit.* 14 *à n.* 4. *Peccator veniat ad Sacerdotes, ut mundetur.*

59. *In teſtimonium illis*, ſcilicet Sacerdotibus. Relictis variis commentationibus, germana, ac vera intelligentia eſt, ut tua præſentatio illis in teſtimonium triplex ſit. Primum, quòd leproſus de ſe ipſo mandata dabat, & tunc inſpectis, & viſis ejus membris jam curatis, Sacerdotes in templo miniſtrantes, munus ab ipſo accipiebant, quòd pro illo in gratiarum actione offerebant. Secundum, quòd Sacerdotes publicum teſtimonium de homine antea leproſo jam ſanato dabant, & certis cæremoniis in lege præſcriptis, *Levit.* 14. auferebant ejus irregularitatem legalem, & eum hominum converſationi, ac commercio reſtituebant. Tertium, & multum majoris ponderis. Jubet Dominus oſtendere Sacerdotibus in teſtimonium omnipotentiæ, ac innocentiæ ſuæ, ut recognoſcerent, quòd miraculosè leproſum ſanabat, & quòd legem non prævaricabat, ut ipſi falsò calumniabantur, ſiquidem ejus legalia adimplere mandabat. Ita D. Hieronymus, D. Chryſoſtomus *hom.* 26. D. Paſchaſius *lib.* 5. *in Matth.* Albertus Magnus, S. Thomas, & alij. *Triplex teſtimonium.* Hieron. Chryſoſt. Paſchaſ. Alb. Magn. S. Thom.

QUÆSTIO X.

Quare Chriſtus Dominus imperet leproſo, ne miraculum factum manifeſtet?

60. QUANQUAM Euſeb. Gallican. *hom. in Dom.* 3. *poſt Epiphan.* contendat, hoc miraculum in ſecreto, & ſemoto à turbis loco factum fuiſſe; communis tamen ſententia eſt, vidente turba miraculum Dominum edidiſſe. Et planè ex Matthæi textu colligitur; ait enim: *Cùm deſcendiſſet de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ.* Cùm ergo miraculum publicum, coram tanta multitudine, fuiſſet: cur Dominus illud leproſo tacere, ac non divulgare, præcepit? Euſeb. Gal.

61. Primò Tolet. *in cap.* 5. *Luc. in annot.* 24. in ea eſt ſententia: Chriſtum Dominum leproſo mandaſſe, ne pro eo tempore miraculum publicaſſet, ut ita ſine turba confluente facilè ingrederetur civitatem, quam rationem colligit ex D. Marco 1 *n.* 45. Tolet.

Marc. 1. num. 45. dicens de leproſo: *At ille egreſſus cœpit prædicare, & diffamare ſermonem, ita ut jam non poſſet manifeſtè introire in civitatem*, & ideò ait, quòd tunc ante ingreſſum civitatis prohibuit publicationem, non verò poſteaquam in civitatem ingreſſus eſſet. Ad hæc ratio non multum efficax eſt: nam illa ſtante leproſus Domini mandatum non obſervavit; ſiquidem antequam Dominus civitatem intraſſet, ille miraculum publicavit, ut ex Marco apertè colligitur, & tam omnes Patres, & Expoſitores, leproſum laudant, & ejus gratitudini attribuunt, quòd miraculum divulgaverit, ut infrà *quæſt. ult. hujus capitis*, videbimus; ergo hoc Domini præceptum leproſus non violavit, ac proindè Dominus leproſum tacere mandavit, ſicut & duos cæcos, *Matth. 9. n. 30.* Qui Chriſti Domini nomen per totam regionem divulgaverunt, ſicut & juſſit reſuſcitatæ puellæ parentes tacere, *Luc. 8. n. 56.* ut ita manifeſtum fieret, quàm alienus ab omni oſtentatione eſſet.

62. Chryſoſt. Secundò. Aliqui, ut refert D. Chryſoſt. hom. 26. *Sunt quidam*, ait, *qui opinantur, hoc eum præterea juſſiſſet, ne cui diceret, ne callidè, ac verſutè agerent, ſcilicet Sacerdotes circa dijudicationem mundationis.* Judicare de leproſi munditie ad Sacerdotes pertinebat, ut in expoſitione dixi; & cùm Sacerdotes Chriſto Domino eſſent adverſarij, ne callidè, ac verſutè agerent ſe in judicatione munditiæ hujus hominis, illius ſanitatis agnoſcentes auctorem eſſe Chriſtum; ideo ei tacere mandat, in hac ſententia eſt Maldonat. Meritò tamen hæc Chryſoſt non placet. Nam hominis mundities, ita cunctis manifeſta erat, ut nullus eſſet ambigendi locus. Deinde, leproſus ſilentium non ſervavit, & tamen Sacerdotum judicium rectum fuit, quod Chriſtus Dominus ſignificavit; nam ei dixit, *oſtende te Sacerdoti*, tanquam de judicio futuro mundationis certus.

Sæpè res detrahuntur ob illius auctorem. Maldonat.

63. Hieron. Antioch. Reſpondet tertiò D. Hieron. ſic ait. *Quid erat opus, ut leproſus jactaret, quod corpore præferebat.* Et Victor. Antioch. *in cap. 1. Marci*, ad illa verba, *Nemini dixeris*, ſic ait. *Non indigeo tua prædicatione, ſi enim morbus, quo laboras, me non prædicaverit, mundities tua nulla erit.* Tanquam ſi dicant, præcipit Dominus leproſo, ut taceat, quia ipſamet hominis mundities, ac miraculũ prædicabat; fruſtra enim jactãtur verba, niſi opera proclamẽt.

Opus abſque verbis prædicat, & teſtimonium dat.

64. Euſeb. Quartò. Euſeb. hom. in Dom. 3. poſt Epiphan. *Præcebit ei, ut nemini dicat. Prædicare namque, & Dei miracula populis narrare, Sacerdotum eſt. Leproſus verò, etſi mundus ſit, Sacerdos tamen fieri non debet: quoniam illi ad hoc officium eliguntur, ut Apoſtolus ait, qui ſine crimine ſunt.* Homo iſte, leproſus fuerat, quamvis jam mundus eſſet; ergo ex hac ratione, noluit ei Dominus officium prædicationis committere, quod proprium eſt Sacerdotum, qui enim alios docet, ipſe irreprehenſibilis appareat, ne verbum Dei contemnatur.

Prædicator irreprehenſibilis ſit.

Caſſian. Quintò Simon Caſſian. lib. 5. c. 11. *Ne inſipientibus*, ait, *divulgatio divinorum per neophytos, aut quomodo in virtute novitios fiat, prohibet.* Cùm leproſus inſipiens, ac novitius, abſque magna exercitatione in Chriſti Domini ſchola eſſet, tanto prædicationis officio fungi, Dominus prohibet.

Munus prædicandi experto committe.

65. Ambroſ. Sextò. D. Ambroſ. lib. 5. in Luc. *Cur præcipitur nemini dicere, niſi ut doceret, non vulganda noſtra beneficia, ſed premenda: ut non ſolùm à mercede abſtineamus pecuniæ, ſed etiam gratiæ.* Eximiæ magnificentiæ, & liberalitatis eſt, in beneficiis præ-

Magnificus vult, ut ſua beneficia non vulgentur.

ſtitis, non divulgatione affectare, ſed potiùs ſilentium; tunc enim animi magnanimitas maximè declaratur, non ſolùm aliena à retributione donorum temporalium, ſed etiam à laudatoriæ gratulationis exhibitione. Et ideo leproſo mandat Dominus, vide ſuprà *c. 11. n. 25. & 26.*

Septimò: idem D. Ambroſ. loco cit. *Aut fortaſſè etiam illa ſilentij cauſa eſt imperati, quòd meliores putabat, qui fide magis ſpontanea, quàm qui ſperatis beneficiis credidiſſent.* Quam etiam rationem hîc D. Hilar. inculcat. Imponit Dominus leproſo ſilentium, ne miraculum divulgaret, ac publicaret, ut hoc audito alij ægroti, etiam ad ſuavitatem quærendã, venirent, & fidei meritum amitterent, ſi non ſponte, ſed miraculo impulſi ad Dominum accederent. Deinde noluit Dominus, teſtimonium ab illis *quæ ſperatis beneficiis credidiſſent.* 66. Ambroſ.

Hilar. *Majus meritum ſi fides potius, quàm miracula retrahit.*

Octavò. Deſcendebat Dominus de monte, in quo permulta, & alta documenta, docuerat opera noſtra bona abſcondere, ut patet toto *c. 6. Matth.* Ad exemplum ergo, præclarum opus ſuum leproſo conceſſum jubet ſilentio abſcondi, ut his inſtruatur. Prædicator in ſe adimplere ea, quæ alios docet. Et hæc ſexta ratio mihi valde probabilis videtur, ut ſuos diſcipulos, quos luces, ac doctores mundi conſtituerat, ſuo etiam exemplo informaret. Tamen quamvis hæ omnes rationes ſint optimæ quoad morales ſenſus, tamen quoad litteram, illud facit difficultatem, quòd ſi aliquid probarent, in aliis miraculis, idem ſilentium etiam Dominus, præcepiſſet. Ad communem rationem veniamus. 67.

Prædicator; quod verbo docet opere adimpleat.

Nonò, & communis ratio eſt, quam tradit Tertull. lib. 4. contra Marcion. c. 9. *Quantum*, ait, *ad humanæ gloriæ averſionem pertinebat; vetuit Chriſtus leproſum miraculum divulgare.* D. Chryſoſt. hom. 96. *Mundavit, ait, leproſum Dominus, & juſſit eum nulli hoc fateri, dicens, quàm eſſet alienus ab aura gloriæ, ac jactantiæ pompa. Et certè noverat, quòd non eſſet ille taciturus, tamen quantum in ſe eſt, fugit oſtentare quod fecerat.* Idem docent Origen. *hom. 5. in diverſos.* Beda, Haymon, Thophyl. Euthym. Albert. Magn. S. Thom. & alij. Chriſtus univerſorum Dominus, ita ab omni jactantiæ ſpecie alienus erat, ut potentiam, ac majeſtatem ſuam multis ſæpè occultare intentaverit, atque abſcondere, ut ſuo exemplo ad omnem vanitatis ſpeciem declinandam, nos inſtrueret. 68. Tertull.

Chryſoſt. *Jactantia vanitatis fugienda.* Origen. Beda. Haymon. Theophyl. Euthym. Alb. Magn.

Aderat Petrus in horto, de virtute ſua, ac viribus vehementer confiſus, itaut auriculam ſervo Malcho amputaret, ut eum Chriſtus Dominus reprimeret, ait ei. *An putas, quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi pluſquam duodecim legiones Angelorum*, Matth. 26. n. 53. Chriſtus erat Dominus Angelorum, & ita in deſerto Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei. Cur ergo non ait, ſe poſſe duodecim legionibus Angelorum imperare, ut ibi indilatè apparerent, ſed tantùm apertè ait, ſe poſſe à Patre eas poſtulare. rectè ibi S. Thom. *Quia videbat*, ait, *Petrum præſumentem, ideo dicit, Poſſum rogare Patrem meum, & non dicit, poſſum vocare, vel adducere.* Decrevit humilis magiſter ſuo exemplo, diſcipulum tumeſcentem comprimere, & ideo cùm ſit omnium Dominus, de ſe tanquam ſervus loquitur, cujus eſt, rogare, & non imperare. 69.

Matth. 26. S. Thom. *Jactantia fugienda.*

Maximè enim Chriſtus Dominus humilia appetit, ac omnem oſtentationem fugit; magna conſideratione dignum eſt, quod explicans Joannes in ſua- 70.

Apoc. 1.

ſua *Apoc.* 4.*n.*2. Chriſti Domini gloriam, ad majeſtatem ait: *Et ecce ſedes poſita erat in cælo, & ſuper ſedem ſedens*, & infra n. 10. *Procedebant viginti quatuor ſeniores ante ſedentem in throno & adorabant viventem in ſæcula ſæculorum.* Dic mihi, magna aquila, quiſnam eſt iſte modus loquendi *ſuper ſedens*, & *ſedentem in throno.* Cur non dicis, quiſnam erat iſte ſedens? Cur illius nomen non explicas? Si iſte ſedens eſt Chriſtus Dominus (ut eſt omnium ſententia Expoſitorum) cur ejus nomen hic non exprimis; præcipuè cùm ejus mortem, & paſſionem ad amuſſim ſcriptam in Evangelio tuo nobis reliquiſti, & de ea in tua Apocalypſi frequenter etiam mentionem facias. Et tunc diſertis verbis, Chriſti Domini nomen apponis. Chriſtus Jesus *primogenitus mortuorum*, Apoc. 1. n. 5. *Et videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt*, n. 7. & iterum: *Ego Joannes particeps in tribulatione, & regno, & patientia in Chriſto Jeſu*, Ibid. n. 9. Cur ergo in throno Chriſti Domini nomen abſcondis; & tantùm dicis, *Sedens ſuper ſedem.* Evangeliſta hauſerat jam Chriſti Domini halitum, qui maximè vult agnoſci inter preſſuras, paſſiones, tribulationes, at cùm ad thronos, & majeſtatis ſedes devenitur, tam alienus eſt Domini ſpiritus ab omni oſtentatione, ut ibi occultari, ac abſcondi maximè eligat, & ideo diſponit, ut ejus nomen tunc non exprimatur, ſed ſilentio involvatur. D. Paſchaſ. lib. 5. in Matth. *Chriſti ſpiritus abjecta quærit, humilia appetit, oſtentationem fugit.* Vide ſuprà *c.* 5. *n.* 238. & 225. *c.* 6. *n.* 85.

Apoc. 1. — *Chriſtus humilitatem quærit, oſtentationem fugit.* — Paſchaſ.

Quæstio XI.

Quare Chriſtus Dominus leproſo præcipiat ſe Sacerdoti oſtendere, & munera offerre?

71. Duo in hac quæſtione inquiro. Primò. Cur mandat leproſo ſe Sacerdoti oſtendere. Secundò, offerre munus. Ad primum germana ſolutio illa eſt, quam in expoſitione dedi. Nam ad principem Sacerdotum, quem Marcus expreſſit; tanquam ad caput, & ad reliquos Sacerdotes tanquam miniſtros ſpectabat, mundatum à lepra inſpicere, & de ejus mundatione teſtimonium dare; ne ergo legem violare videretur, & Sacerdotis officium uſurpare, ut docent Tertull. lib. 4. *Contra Marcion. c.* 9. D. Chryſoſt. *homil.* 26. *in Matth.* Orig. *hom.* 5. *in diverſos*, ut etiam de miraculi veritate omnibus conſtaret, ut Abulenſ. *q.* 20. docet, ad Sacerdotes mittit. Et quamvis Sacerdotes iniqui, & ſacrilegi eſſent, honorem eis debitum mandat Dominus impendere, quod benè notavit Goffrid. lib. 4. epiſt. 22. *Sacerdotem appellat*, ait, *quem ſciebat eſſe ſacrilegum.* Ob perſonarum malitiam, noluit dignitatis authoritatem diminuere, ac defraudare: proindeq; quamvis perſona iniqua, dignitatis tamen causâ veneranda.

Tertull. Chryſoſt. Origen. Abulenſ. Goffrid. *Sacerdos quamvis iniquus venerandus.*

72. Quantum ad ſecundum, jubet Dominus munus offerre: quia cùm leproſus mundatus eſſet, mandabatur ei munus offerre, *Levit.* 14. in gratiarum actionem, ut jam in expoſitione dictum eſt. Secundò, ut ait Chryſoſt. *Tranſmittit ad legem, ut iniquorum ora obſtruat, ut non dicant, quoniam Sacerdotum gloriam rapuit, opus quidem ipſe implevit, probationem autem illis conceſſit.* Tertiò Iſidor. Peluſiot. lib. 1. epiſt. 146. *Eam ob cauſam*, inquit, *leproſus munus lege indictum offerre jubebatur, ut utriuſque Teſtamenti concordia demonſtraretur, quod is qui morbum depulit, idem ipſe eſt, qui legem quoque impoſuit.* Ut legem honoraret, quam ipſe dederat, eam adimplere mandat.

Quare præcipit munus offerre. Chryſoſt. Peluſiot.

Quartò Abulenſ. q. 21. *Fuit hoc propter ipſum mandatum, quia ſi non offerret munera, Sacerdotes nunquam judicarent eum mundum, nec reducerent ad communionem cæterorum, licèt verè mundatus eſſet à Chriſto; nunc verò cùm illis munere offerret, non poſſent jam eum repellere.* Quamvis enim mundus maximè ſis, ſi miniſtris ſtipendium ſuum non ſolvas, nunquam te mundum, & abſolutum judicabunt; ergo cùm ad Sacerdotes pertineret judicium de mundatione leproſi dare, ſi ipſe munus non offerret, eum nunquam abſolutum judicarent. 73.

Abulenſ. — *Quamvis ſis mundus, ſi miniſtris non ſolvas ſtipendium ſuum nunquam te abſolutum judicabunt.*

Quintò, Beda ſic ait. *Extendit Deus manum, & contigit humanam naturam, & ejectos à caſtris populi Dei*, ſcilicet leproſos, *templo reddidit*, id eſt, jam pœnitentes per confeſſionem. *Offerre hoſtiam, viventem illi, cui dicitur: Tu es Sacerdos in æternum.* Per leproſum peccatores ſignificantur, ut jam in hujus cap. principio dixi, & docet D. Auguſt. *ſerm.* 32. *ad fratres.* Chriſtus Dominus ergo manum ſuam extendens tangit eum ad contritionem, ac pœnitentiam, & ad Sacerdotem mittit, ut per ipſum abſolvatur, ac Deo reconcilietur, & tunc in Eccleſia Deo Patri gratiſſimum munus offerret, ſcilicet dilectiſſimi filij ſui Jeſu Chriſti corpus, in omnium peccatorum remiſſionem gratiæ ac omnium donorum augmentum, in gratiarúmque actionē, pro tot, tantiſque beneficiis receptis. 74.

Beda. Auguſt. — *Antequam quis corpus Chriſti Domini offerat, prius ſe à peccatis mundet.*

Sextò. Præcipit Dominus leproſo, ut munus in lege præſcriptum offerat, *Levit.* 14. ſcilicet duos paſſeres vivos pro ſe. Quod moraliter Euſeb. Gallic. *hom. in Dom.* 3. *poſt Epiph.* bene explicat. *Ille igitur*, ait, *qui mundatur, duos paſſeres offerat, & corpus, & animam Domino reddat, ut jam non mundi voluptatibus ſed Deo ſerviat.* Cæteras verò cæremonias, quæ in leproſi mundatione fiebant, rectè ibi eas explicat, offerat ergo peccator, dum mundatur, duos paſſeres Deo, ſcilicet, animā & corpus, ut totus integer homo Dei obſequio mancipetur, & non dimidia ex parte ambulet. Vide ſuprà *cap.* 17. *num.* 19. & 20. 75.

Euſeb. — *Homo totus ſe integer Dei obſequio det, & non ex parte dimidia.*

Septimò maximè ponderandum, quòd Chriſtus Dominus leproſo miraculum annuntiare vetat, & tamen ei mandat, ut oblationem in templo offerat, quod eleganter D. Hieron. *lib. de vera circunciſione*, ſolvit. *Dum hominem*, ait, *quem in carne viderat leproſus, laudare prohibetur, Deum tamen muneris oblatione magnificat. Nec quaſi homo prædicandus eſt, cui ut Deo ſunt curationis vota ſolvenda, nec in platearum angulis carnaliter celebrandus, qui ſpiritualiter fit adorandus in templo, ut ſi ſecundùm hominem nil requirit, ſecundùm Deum divinæ virtutis gloriam promeretur.* Chriſtus Dominus, ea quæ ad ſui laudem ſpectabant, vetat, ea autem, quæ ad Dei gloriam pertinebant, requirit. Deinde, in divulgatione miraculi, aliquid apparebat, quod hominem reſpiciebat, in oblatione autem muneris totum in Deum ordinabatur, Chriſtus autem Dominus, quod hominis eſſet poterat, prohibet, *ſi ſecundùm hominem nil requirit*, & quo magis Chriſtus Dominus ea rejicit, quæ hominis erant, inde magis virtutem divinitatis in ſe habitantis declarat, ac manifeſtat; ſumma excellentia eſt, nil hominis requirere, nec indigere. 76.

Hieron. — *Magna excellentia hominum ope non indigere.*

Magnalia

77. *Matth. 11.* Magnalia Joannis prædicans Chriſtus Dominus, ait Matth. 11. num. 7. *Quid exiſtis in diſertum videre? Arundinem vento agitatam? Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtitum? Ecce qui mollibus veſtiuntur in domibus Regum ſunt*, &c. Et tandem concludit. *Amen dico vobis, non ſurrexit inter natos mulierum major Joanne Baptiſta.* Totus eſt Dominus, ut Joannis excellentias prædicet, ac ejus ſublimitatem ſuper cæteros principes temporales manifeſter. Sed quodnam ad hoc aſſumitur fundamentum? Introducitur Joannes omnibus terrenis rebus denudatus, tanquam ſine veſtitu, cibo, & potu, aliunde verò principes hujus ſæculi mollibus veſtiti, byſſo, ſerico, & purpura mirabili artificum intextura veſtiri, & tandem concluditur, quòd Joannes ſit omnibus major. Et quomodo homo omnibus denudatus præcedit potentes mundi, omni pretioſa ſupellectili abundantes. Meritò ſanè Joannes omnibus major, ut etiam in ſenſu morali dicam; non à poſſeſſione temporalium, ſed ab eorum contemptu, & bene major cæteris principibus, qui hominum manibus non indigebat, non à terra aliquid exſpectabat, ſed totum à cœleſti gratia requirebat D. Chryſoſt. hom. 38. in Matth. *Joannes*, ait, *in terris quaſi in cælo verſabatur. Natura namque omni neceſſitate ſuperata, mirabile quoddam pergit iter: neminem vidi unquam conſervorum, nec ab aliquo horum uſus fuit, non lacte nutritus; nec lecto ſuſceptus, non tecto, non foro, non alia re humana uſus erat. Itaque dicebat Dominus, non ſurrexit inter natos mulierum major Joanne Baptiſta.*

Magna præſtantia hominibus non indigere.

Chryſoſt.

QUÆSTIO XII.

Tres quæſtiunculæ ſolvuntur.

78. *Prima quæſtio.* QUÆSTIO prima: Quare Judæi non Chriſtum Dominum accuſaverunt, cùm leproſum tangeret, quod contra legem videbatur, *Levit.* 13. Reſpondet primò Abulenſ. *quæſt.* 13. quòd leproſum tangere non erat in lege prohibitum, ut jam explicavi *quæſt.* 7. *in principio*, quamvis tangens aliquam immunditiam contraheret ſecundùm legem; nec in templum ingrederetur, antequam mundaretur, ſicut etiam dixi citato loco de tangente mortuum: ſic etiam Sacerdos, qui cremabat vitulam rufam, erat immundus, *Numer.* 19. *num.* 8. Ergo, ut ait Abulenſis, cùm Chriſtus Dominus in Galilæa juxta urbem Capharnaum maneret, & templum in Judæa eſſet, in Jeruſalem, nemo habebat de quo poſſet eum rationabiliter accuſare.

Abulenſ.

79. Chryſoſt. Secundò reſpondet D. Chryſoſtomus homil. 26. in Matth. *Primus itaque*, ait, *lebroſum ipſe tangit: atque ex tanto populo nullus accuſat. Non erant quippe ibi judicia corrupta, neque ſpectatores livore vitiati. Propterea non modò, non calumniati ſunt ſignum, verùm etiam cum ſtupore venerati ſunt, ejus potentiam tam ex dictis, quàm ex factis adorantes.* Pro tunc populus erat bene affectus, ac Chriſto Domino propenſus; ac proinde in bonam partem interpretati ſunt, quòd leproſum tangeret, erat quippè ad hominis ſanitatem, ac miraculum: ac proinde non erat contra legem, ut jam dixi *quæſt.* 7. Si verò poſtea Chriſtum Dominum calumniati ſunt, quòd hominem in Sabbato ſanaret, *Luc.* 6. *n.* 7. *Joan.* 7. *num.* 23. Erant jam animo infeſto erga Chriſtum Dominum, ac proinde illud quod non contra legem erat, arguebant tanquam de lege, prout amor, vel odium eſt in corde; ità factum reputatur in ore. Vide ſuprà *cap.* 8. *n.* 25. *& c.* 15. *n.* 25.

prout quiſque tibi eſt affectus, ita loquitur.

Quæſtio ſecunda. An leproſus teneretur tacere: nam Chriſtus Dominus ei ſilentium commendavit. *Nemini dixeris.* Jam ſolutionem hujus quæſtionis, *q.* 10. *n.* 61. tetigi, rejecta ibi Toleti ſententia. Dicendum eſt, quòd iſte leproſus, non peccavit divulgando miraculum, ut ait D. Marcus. *Ille egreſſus cœpit prædicare, & diffamare ſermonem.* Ad quod Abulenſ. *q.* 8. reſpondet, quòd Chriſtus Dominus non præcepit ei abſolutè tacere, quia fruſtrà erat tacere, quod res ipſa manifeſtabat, ſed intentio Chriſti Domini erat, quòd iſte non ceſſaret ſe oſtendere Sacerdoti propter nuntiationem miraculi, ut ſic indilatè legem impleret, meliùs tamen dicendum eſt, ut citata *q.* 10. in oratione nona, quòd Chriſtus Dominus hoc præcepit, quia quantum erat ex ſe, ob ſui modeſtiam volebat omnem oſtentationem evitare. Et ideo aliquando præcipiebat ſua miraculoſa opera abſcondi; leproſus autem ſicut & duo illi cæci ſanati, ut beneficio accepto grati, ut hîc ponderat Albertus Magnus, & Chryſoſt. *hom.* 33. *in Matth.* mirabilia Chriſti per totam regionem diffuderunt. Tob. 12. num. 7. *Opera Dei revelare, & confiteri honorificum eſt.* 80. *Secunda quæſtio.*

Abulenſ. *Lex ſine mora implenda.*

Græcus animus beneficia non tacet.

Alb. Magn. Chryſoſt. Tob. 12.

Quæſtio tertia. Quare Chriſtus Dominus præcepit huic leproſo munus offerre, non verò illis decem mundatis, de quibus mentionem facit Lucas 17. *n.* 12. ſed tantùm illis ait. *Ite, oſtendite vos Sacerdotibus.* Reſpondeo, quòd iſte leproſus, de quo ſermo eſt in præſenti, fuit primus omnium, qui curatus eſt, & quia poterat dubium eſſe, an iſte ſanatus per miraculum teneretur offerre; ideo ad tollendum omne dubium; ei mandat oblationes exhibere in templo: quod etiam erat intelligendum in omnibus aliis ab ipſo ſanatis. Unde quando eis præcipibat, ut ſe oſtenderent Sacerdotibus, intelligendum erat cum oblationibus ſuis, ut lex diſponebat; præcipuè, quia illi decem leproſi ſi legis obſervatores oſtenderunt, ideo à longè ſteterunt, ut lex mandabat, *Levitic.* 14. *n.* 2. & qui legis eſt ſtudioſus, ſatis eſt ea quæ ſunt legis ei inſinuare. 81. *Tertia quæſtio.*

CAP. XXI.

Dæmoniacus curatur de ſpiritu immundo.

Marc. 1. *n.* 21. Et ingrediuntur Capharnaum: & ſtatim Sabbatis ingreſſus in Synagogam docebat eos.

Ibid. n. 22. Et ſtupebant ſuper doctrina ejus: erat enim docens eos quaſi poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ.

VERSIONES.

Arias. Et percellebant.

Syriacus. Etenim docebat eos, ut poteſtate valens, non autem, ut ſcribæ ipſorum.

Theophylactus. Docebat eos, tanquam auctoritate præditus.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 4.*n.*31. Et deſcendit in Capharnaum civitatem Galilææ, ibique docebat illos Sabbatis.

Alius. Et ſtupebant in doctrina ejus, quia in poteſtate erat ſermo ejus.

EXPOSITIO.

1. DE connexione præſentis textus dicam quæſtione ſequenti. *Ingrediuntur Carpharnaum.* Jeſus cum diſcipulis ſuis, ac cætera turba, quæ eum concomitabantur. *Et ſtatim Sabbatis*, abſque ulla dilatione, ac mora, pergit Dominus ad docendum; nactus hîc bonam occaſionem, erat enim Sabbatum, in quo die erat populus
Euthym. otioſus ab operibus ſervilibus, ut notant Euthym.
Theophyl. Theophyl. & rebus divinis vacabat in Synagogis ad lectionem, ac ad acquirendam inſtructionem
Vict. Anth. legis. Victor Antiochen. *in Marcum*, ait. *Sabbatis enim, vel ſolùm, vel potiſſimum inter ſe coibant Iudæi, idque non tam virtutis, hoc eſt, ſanctimoniæ, & obedientiæ amore, quàm legalis pœnæ formidine.* Prophani potius ducebantur pœnis, quàm virtutis amore. Et bene Dominus ingreſſus civitatem inchoat prædicationem Sabbato, ut ait D.
Ambroſ. Ambroſius lib. 4. in Luc. *Ibi priùs manum admovet, ubi antea deſierat.* In opificio enim mundi expleto opere ſuo, requieſcit Deus, in ipſo enim met die manum porrigit Dominus in civitate ad opificium, ac reædificationem ſpiritualem ſalutis animarum. *In Synagogis.* hoc eſt, congregatione: ut latiùs explicavi *c.9.q.3.n.* 13. *Et ſtupebant in doctrina ejus*, hoc eſt, admirabantur. Erat enim docens eos, quaſi poteſtatem habens, & non ſicut ſcribæ; hanc ſententiam latè explicavi ſuprà *expoſit.* 9. *& q.* 19. Vide *ibi* dicta.

QUÆSTIO I.

De ordine, & connexione hujus hiſtoriæ cum ſuperioribus.

2. POST admirabilem ſermonem in monte, ſanato leproſo, ingreditur Dominus in Ca-
Marcus. pharnaum, ut eſt omnium conveniens ſententia,
Lucas. de quo ingreſſu hic agi à D. Marco, & D. Luca,
Hieron. mihi valdè probabile eſt; & pro hujus rei expli-
Beda. catione notandum eſt, ut docent D. Hier. Beda;
Hugo. Hugo, quod D. Marc. *hîc*, & idem dicendum eſt de D. Luca, quòd licèt ordinem hiſtoriæ non ſit ſecutus, Myſteriorum autem ordinem ſervavit. Unde ait Hugo. *Marcus non ſervat ordinem hiſto-
riæ. Primò de arreptitio in Synagoga ſanato loquitur.* Idem.
Secundò de ſocru Petri. Tertiò de leproſo, cùm è contrario factum ſit; ſed hæc ad noſtram inſtructio-
nem fecit, ut ait Beda. *Quia hæc tria ſignificant* Beda.
peccatum in conſenſu, & opere, & conſuetudine, quod eſt quaſi lepra incurabilis. Et quòd hoc miraculum de arreptitio non contigerit immediatè poſt vocationem filiorum Zebedæi, omnium eſt ſententia, ut patet ex dictis *cap.* 7. *&* 8. *in principio.* In textu Lucæ etiam res eſt manifeſta, quòd non ſervetur continuatio, ut obſervant Hugo, & om-
nes communiter, quia illa hiſtoria, quæ præcedit Baron.
in textu de ſupercilio montis pertinet ad ſecun- Beaulxam.
dum annum prædicationis Chriſti, ut obſervat Barradas.
Baronius Beaulxam. Barradas, Franciſcus Lucas, Franc. Luc.
Cornelius a Lapide, & alij. Cornel.

3. Pro ergo exacta hujus rei intelligentia recolendum eſt id, quod ſuprà dixi *c.*10. *quæſt.*1. *&* 2. quòd ſermo Domini in monte ſcriptus à Matth. *c.* 5. eſt diſtinctus à ſermone commemorato à D. Luca, ſunt enim duo ſermones diſtincti, quamvis ex magna parte ſimiles, tamen diverſis tem-
poribus fuerunt habiti, ut docent D. Baſil. Tole- Baſil.
tus, & alij citati allegatis locis; nam ſermo ſcri- Tolet.
ptus à Matthæo, habitus eſt primo anno prædicationis Chriſti, ut citata *q.* 1. ex multis patribus probavi, & ita ante vocationem Matthæi, quam ipſe narrat *cap. ſuo* 9. *n.* 9. At ſermo ſcriptus à Luca fuit habitus poſt deſignationem Apoſtolorum, *Luc.*6.*n.* 20. Et conſequenter poſt vocationem Matthæi, cum ipſe fuerit numeratus inter cæteros Apoſtolos, *Luc.*6.*n.*15. Et ideo fortaſſe Matthæus maximus temporum obſervator, ut
eum appellat D. Hieronymus, nominationem Hieron.
Apoſtolorum narrat *cap. ſuo* 10. *n.* 2.

4. Et ideo curatio leproſi recitata à D. Matthæo *cap.* 8 *num.* 1. ſecuta eſt ſermonem de monte, de quo ipſe ſuprà egerat; ſanitatem autem pueri centurionis, conjungit Lucas cum fine, ac terminatione ſermonis in loco campeſtri, *cap.*7.*n.*1.
Et ideo cum illo mihi videtur conjungenda, quod
etiam placuit Cardinali Toleto *in cap.*6. *Luc. an-* Tolet.
notat. 23. §. *ſecundò ſermonem*; Matthæus autem ob ipſum ingreſſum in Capharnaum antecedenter ad tempus narravit hiſtoriam centurionis, decrevit enim non referre ſermonem in loco campeſtri, ob ſimilitudinem, quam habet cum ſermone de monte; & ideo relata hiſtoria centurionis, tranſit iterum ad ſeriem textus, texendo hiſtoriam de ſocru Petri, de ſcriba, de tempeſtate ſedata, de hydropico ſanato, & quia hoc miraculum de arreptitio ſanato, & quantum colligitur ex textu Marci, & Lucæ, præcedit hiſtoriam de
ſocru Petri, ut etiam docent Janſen. Beaulxam. Janſenius.
Barrad. Franciſc. Lucas, Cornel. ut patet ex ſua Beaulxam.
ſerie hiſtoriæ Evangelicæ, ideo poſt ſermonem Barradas. Franc. Luc.
in monte in ingreſſum urbis Capharnaum eſt Cornel.
referenda. Quod etiam ſupponit Card. Hugo, hic in Marc. ait: *Marcus nihil agit de ſermone in monte, ſed tranſit ad miracula, & primò de arreptitio*, &c. Ergo ſupponit ſermonem in monte jam habitum fuiſſe; poſt cujus terminationem ſuccedit hæc hiſtoria de arreptitio, de ſocru Petri, & Scriba, ac omnia illa alia, quæ Matthæus exinde ordinatim narrat *cap.* 8. *&* 9.

Marc. 1. n. 23. Et erat in Synagoga eorum homo in ſpiritu immundo, & exclamavit.

VERSIONES.

Vatabl. Theophylact. Homo obnoxius ſpiritui immundo.

Syrus. Homo qui tenebatur ſpiritu immundo.

Tolet in c. 4. Luc. an. 55. ex Græc. Homo habens ſpiritum Dæmonij immundi.

ALTER TEXTUS.

Luca 4. n. 31. Et in Synagoga erat homo habens Dæmonium immundum, & exclamavit voce magna.

EXPOSITIO.

5. Hugo *Pietas, & ſapientia, concomitentur potentiam.* NOTAT Hugo, quod D. Marcus in hac ſua myſterioſa narratione. *Primò poſuit opus pietatis in vocatione diſcipulorum: poſtea; opus ſapientiæ in prædicatione, & doctrina, nunc opus potentiæ ponitur in miraculorum operatione.* His inſtruimur, ut ſemper pietas, & ſapientia præcedant potentiam, quibus illa ducatur, ac regatur; & erat in Synagoga eorum; id eſt, tunc temporis Synagoga in Capharnaum aderat. *Homo in ſpiritu immundo*, id eſt, habens in ſe ſpiritum immundum ac malignum
Syrus. ſeu, ut explicat Syrus, *qui tenebatur ſpiritu immundo*, ab illo enim Dæmone, erat homo poſſeſſus, & detentus, ac ſi ab illo eſſet devictus. *Et exclamavit*, ut ait D. Lucas, *voce magna*; exclamavit, nempe ſpiritus immundus, ſeu Dæmon, per os hominis, tanquam per organum, ut ait
Chryſoſt. Chryſoſtomus *homil. 5. in Marcum*, ſi opus ejus eſt; *quaſi tormenta ſuſtinens, quaſi in dolore poſitus, quaſi flagella ferre non valens.* Nam, ut bene
Beda. ait Beda, *præſentia Salvatoris tormenta ſunt Dæmonis.*

QUÆSTIO II.

De nomine Dæmonis, de ejus ingreſſu in corpore humano, ac energumenis, & arreptitiis aliqua notantur?

6. Bubalus. DE nomine Dæmonis multa, & latè adducit Bubalus *tom. de Angelis, quæſt 50. quæſt. ſua prima, art. 2. difficult. 2.* & etiam in ſecunda parte illius. Ubi multæ ſignificationes poſſunt videri. Illa tamen eſt valde celebris, quæ deducitur à nomine Græco, quod idem valet, ac *ſcio*, ſeu *novi*, unde Dæmon eſt nomen Græcum, & idem valet, ac ſciens, ſeu ſapiens apud Latinos, unde apud priſcos Philoſophos, hoc nomen in bonam & malam partem accipitur, ut teſtatur D. Iſidor *lib. 8. Ethymolog. c. 11.* Unde etiam Philoſophi bonos Angelos Dæmones vocabant, ut Iſidor. ex Marco Ficino refert Suarius *tom. de Angelis*, Suarius. *lib. 7. cap. 1. num. 6.* Tamen hodie communis vox, ut docet Magnus Auguſtinus *lib. 8. de Civit. Dei*, Auguſt. *cap. 13. & ſeqq. & lib. 9. cap. 19.* ſecundùm uſum Scripturæ, & Chriſtianorum. Dæmones in malam partem accipit pro damnatis ſpiritibus, quod etiam apud Paganos jam obſervari ſolitum eſt, ut refert Eugubinus *lib. 6. de peren. Philoſophia*, Eugubin. *cap. 18. & l. 8. cap. 21. & 26.* Significat enim nomen Dæmonis, ut advertit Toletus *in cap. 4. Luc. ann. 53.* ſcientem ſine charitate, quæ ſcientia non ædificat, ſed inflat; & non eſt in bonum, ſed in malum.

Quòd Diabolus aliquando ingrediatur humana corpora, apertè docet ſacra Scriptura, & larga experientia tot ſæculorum demonſtrat; multi enim effectus quos videmus in arreptitiis, non proveniunt ab influentia ſtellarum, non ab aliquo Dæmone exteriùs aſſiſtente, ſed interiùs, ut docent D. Hieronymus *cap. 5. Matth.* D. Auguſtinus, & alij Doctores ſtatim citandi, & probat Joannes Cæſarius *lib. 5. cap. 15.* ex ſacra Scriptura. Quia Chriſtus præcepit Dæmonibus exire à corporibus. Marc. 5. n. 8. *Exi ſpiritus immunde ab homine*; ergo intus fuerat, non enim rectè dicitur exire, niſi quod intus eſt. 7. *Dæmones ingrediuntur corpora humana.* Hieron. Auguſt. Cæſar. Marc. 1.

Spiritus Dæmoniacus, non eſt in homine, ut ſpiritus humanus, ſeu anima; non enim poteſt eſſe forma corporis humani, nec ibi eſt tanquam pars integrans corporis, ſed tanquam locatum in loco, inſtrumento organico uſurum; & ſicut nos virtute propria, manus applicando corporibus, ea multipliciter movemus: ita Dæmon intra corpus exiſtens ſua virtute ea movet, & eorum membra; & cùm ipſe ſit ſpiritus, inter hominem, nullum locum quantitativè occupat. Quæ omnia rectè docent, & explicant D. Auguſtinus *lib. 19. de civitate cap. 4. & lib. de Eccleſiaſt. dogmat. cap. 82.* D. Thomas *quodlib. 5. art. 8.* Cæſarius *lib. 5. cap. 13.* Abulenſis *in cap. 7. Exod. quæſt. 16. & in capit. 8. Matth. quæſt. 113.* Delrius *lib. 3. de Magicis diſquiſit. part. 1. quæſt. 4. ſect. 4. circa medium.* Toletus *in cap. 4. Luc. annot. 54.* Et quamvis Diabolus ingrediatur humanum corpus, non tamen poteſt illabi in mentem hominis, ſolus enim Deus illabitur menti noſtræ, ut docet D. Thomas *citato loco.* 8. *Quomodo Dæmon ſit in corpore humano.* Auguſt. D. Thom. Cæſar. Abulenſ. Delrius. Toler. D. Thom.

Diabolus ingreditur corpus humanum, Deo ſic permittente, ad oſtentationem ſuæ gloriæ, ſeu ad peccati punitionem, ſive ad peccantis correptionem, ſive ad eruditionem noſtram, ut agnoſcamus noſtrum crudelem adverſarium, à cujus tyrannide nos ipſe liberavit; Delrius verò citatus in fine ſectionis, ait quòd Deus hujuſmodi ingreſſum Diaboli permittit aliquando propter grave aliquod peccatum obſeſſi, & non rarò etiam propter parentum iratorum imprecationes, quod triplici exemplo confirmat Joannes Cæſar. *lib. exempl. cap. 11. 12. & 16.* 9. Delrius. *Imprecationes parentum timendæ.* Cæſar.

Quia à Diabolo vexantur, quidam dicuntur energumeni, quidam arreptitij. Inter quæ nomina hæc eſt differentia. *Energumen* vox Græca, & idem valet, ac agi, & operari; unde illi, qui agitantur, ſeu excitantur à Dæmone, ſive ſe ipſos torquendo, ſive proprium corpus dilacerando, 10. *Quid ſit Energumenus, quid arreptitius.*

 ſive

ſive alios invadendo, ſive multa loquendo Energumeni dicuntur, quia agitati,& moti à Dæmone operantur. *Arreptitij* vox eſt Latina, à verbo *arripio*,quod idem valet,ac ad me rapio,ſeu attraho;qui enim à Dæmone obtinentur,in quibus ipſe eſt; tanquam in ligno, vel in ſtatua, ut ita,verbi gratia,reddat homines cæcos,ſurdos,& mutos,tales arreptitij appellantur, quia ipſum corpus, & ejus operationes, Diabolus ad ſe arripit.

Quæstio III.

Quare Dæmones immundi appellentur?

11\. Appellant Evangeliſtæ hoc Dæmonium ejectum in Synagoga immundum, & in textu D.Marci,nulla eſt difficultas;ait enim, *Erat homo in ſpiritu immundo.* Sicut enim Matth. 10. n. 1. *Dedit illi poteſtatem ſpirituum immundorum*, &c. Nam cùm ſpiritus ſit nomen commune ad Angelos bonos, vel malos, ut eſſet manifeſtum, quòd de malis erat ſermo; ideo nomini ſpiritus addiderunt *immundum*. At D.Lucas ſcribit. *Erat homo habens Dæmonium immundum.*Si dicit Dæmonium,ad quid neceſſe eſt addere immundum;quod aliquibus fecit difficultatem; ſed nulla eſt, immo ad omnem tollendam ſic narrat D. Lucas, nam cùm ipſe eſſet peririſſimus linguæ Græcæ, bene noverat Dæmonem ſignificare ſapientiam; ne ergo aliquis contenderet ſermonem, etiam ad bonos Angelos extendere, ideo ad diſtinctionem poſuit immundum.

Matth. 10.

12\. Cur ergo Dæmon vocetur immundus, eſt inquirendum. Aliqui, ut ſolvant hoc dubium,notant ex Origene *homil. 15. in Joſue.* Ambroſio *lib. de Paradiſo; cap. 12.* D.Auguſtino *lib. quæſt. ex utroque m ſt. cap. 115.* Sereno Abbate apud Caſſian. *collat.7.cap.17.*D.Hieronymus *ad Ezechiel 6. & Michæ.* 2. qui docent eſſe in Dæmonibus quendam ordinem ad malum, quo deſignati ſunt à ſuo Principe, ad tenendos homines, & ad hoc diſtribuuntur ſecundùm diverſitatem vitiorum; ita ut quidam ex eis ſint deſtinati ad tentandum de ſuperbia, quidam de gula, alij de avaritia, alij verò de luxuria, & ſenſualitate. Et ita in Scriptura, aliquando quidam Dæmon dicitur ſpiritus mendax, *3.Reg 22.num* 22. Alij dicuntur *ſpiritus erroris*, 1.Timoth.4.num.1. Et alij *ſpiritus fornicationum*, Oſe.4.n.12. Hoc ſuppoſito ſunt aliqui Doctores inter quos eſt Abulenſis *in cap.10.Matth.quæſt.22.*qui dicunt Dæmonium immundum illud dici quòd ad immunditias, ac luxurias, & carnis ſpurcitias tentat, quod Dæmon poteſt dici ſpiritus fornicationis.

Origen. Ambroſ. Auguſt. Serenus. Hieron.

3\. Reg. 22. 1. Tim. 4. Oſeæ 4. Abulenſ.

13\. At hæc diſtinctio, & ordo inter Dæmoniacos ſpiritus communiter Recentioribus non placet, de quo vide Suarez *lib. 8. de Angelis cap. 21.numero* 28. Et meritò, imprimis nullum illius aſſignatur fundamentum; deinde, quia idemmet ſpiritus Dæmoniacus ſufficiens eſt ad inducendum, ad mendacium, deceptionem, & fornicationem. Nam in Angelis bonis, talis diſtinctio non traditur à Patribus, ſed idemmet Angelus bonus movet, & excitat ad omnium virtutum genera, ac à vitiis retrahit hominem ſuæ curæ commiſſum; ergo ad æmulationem boni Angeli depravatus ſpiritus de omnibus vitiis hominem ſibi commendatum tentabit, & ad malum pro ſuis viribus inducet.

Suarius.

14\. Secundò Divus Ambroſius, ſanctus Remigius docent,Dæmones dici immundos, eo quòd res immundas deſiderent,& appetant,& ita petiverunt mitti in gregem porcorum. At ſolutio non eſt multum firma, quia omnes Dæmones ſunt obſtinati in malo, & peccato, quod multo turpius, & immundius eſt, quàm porci & lutum. Ideo.

Ambroſ. Remig.

15\. Tertiò, & vera ſolutio eſt, quam tradunt D. Hieronymus de filio prodigo ad Damaſum: D. Auguſtinus *lib. de vita Beata.* Theophylactus, Euthymius, D. Bonaventura *in Lucam.* Carthuſianus, & alij, quòd Dæmon dicitur ſpiritus immundus, ſpiritus ex ſua ſubſtantia, immundus verò à ſuis moribus,ac depravatis affectibus,quia delectatur rebus obſcœnis,turpi immunditia hominum,vitiis,ac peccatis ſuis, & hominum; ſua enim nequitia cæleſtem puritatem amiſit, & fœda malitia illaqueatus eſt, itaut omnium malorum ſpurcitia repletus ſit. Victor Antiochenus in Marc. *Dicitur hîc ſpiritus immundus,cùm propter obſtinatam in impietate mentem fœdámque à Deo defectionem, tum maximè, quòd obſcœnis, flagitioſiſque operibus, mirifice oblectetur.* Et ita dicitur Apocalypſis 16. num. 13. *Vidi de ore draconis, & de ore beſtiæ, & de ore pſeudoprophetæ ſpiritus tres immundos exire in modum ranarum*; per tres autem ſpiritus immundos, poteſt intelligi omnis turpitudo, quæ ab ipſo dracone, ſeu Dæmone exiit, tanquam à patre omnis immunditiæ, ut rectè *ibi* ponderat Anſbertus.

Vera ſententia. Hieron. Auguſt. Theophyl. Euthym. Bonavent. Carthuſ. Antioch. Apoc. 16. Anſbert.

Marc. 1.n. 24. Dicens: Quid nobis, & tibi Jeſu Nazarene? veniſti perdere nos? ſcio, qui ſis Sanctus Dei.

VERSIONES.

Euthymius. Sine,quid tibi nobiſcum eſt Jeſu.

Theophylact. Ah, quid rei nobis tecum eſt Ieſu.

Syriacus. Novi te, qui es Sanctus ille Dei.

Arabicus. Scio,quis ſis Sácte Dei.

Victor Antioch. Veniſti ante tempus perdere nos.

Alter Textus.

Lucæ 4.n.34. Dicens: Sine, qui nobis, & tibi Ieſu Nazarene? Veniſti perdere nos? Scio te quis ſis Sanctus Dei.

EXPOSITIO.

16\. In homine loquebatur Dæmon, & dicebat *ſine*, quod eſt in textu Lucæ, & multi codices, illud habent hîc, & multi volunt, quòd ſit verbum per modum imperati

imperativi, & idem eſt, ac ſine, ſeu permitte, ſeu, ut ait Euthymius. Euthym. *Dimitte nos.* Alij codices ponunt, *Ah*, ſeu, *heu*, quæ ſunt interjectiones exclamantium, tam per dolorem, quàm per rei novitatem. Syriacus. At nec noſtra Vulgata, nec Syriacus in texto Marci habet illam particulam.

17. *Quid nobis, & tibi.* Hoc eſt ô Jeſu, quid negotij, quid cauſæ nobiſcum habes, ut nos Dæmones inceſſanter inſequaris, & à principatu noſtro, ac ab hominibus ejicias, in nullo te læſimus, nullam injuriam tibi intulimus, ut loquitur Toletus Tolet. *in Commentario Lucæ*, cùm ſis Sanctus Dei, ſed peccatores, tanquam noſtri juris invadimus. Quid ergo tibi adversùs nos? In his Diaboli verbis notandum eſt, quòd impudicus mendaciis ſe defendit. Nam graviſſimæ extabant cauſæ, ut Chriſtus Dominus Dæmones expelleret, mundi principatum injuſtè occupare volebant, *Impudicitia Dæmonis.* Patris ſui honorem impugnabant, & homines, quos liberare venerat Chriſtus, opprimebant.

18. *Jeſu Nazarene*, non Dominum, non Regem dicit, ſed proprio nomine Jeſum eum appellat, ut probet id, quod ſtatim affirmat, nempe ſe illum agnoſcere, & etiam moraliter dic, Jeſum vocat; *Ieſus nomen pietatis.* quaſi ſub tanto nomine aliquam pietatem poſſe invenire præſumens. Et Nazareum addit, illud pro nomen proferens, quo Chriſtus vulgariter à loco educationis dicebatur. *Veniſti perdere nos:* Aliqui codices addunt, *ante tempus:* ſed nec noſtra Vulgata, nec Syriacus hoc habent, & fortaſſe deſumptum eſt ex Matth. cap. 9. n. 29. Syriacus. Matth. 9. *Dicunt perdere nos*, id eſt, à noſtra poteſtate privare, ab hominibus ejicere, & nos torquere, ac in Infernum mittere; *Scio quis tu ſis*, phraſis Græca & idem valet, *ac novi, quis tu ſis.* Hæc dicit Diabolus, ait Toletus *in Lucam*, Tolet. ut à Chriſto impetrare valeat, ne à corpore expellatur, cùm præclaram de eo habeat opinionem.

19. *Sanctus Dei.* In Græco eſt emphaticus articulus *ille*, ille Sanctus Dei; nempe ille Meſſias maximè deſideratus, ac filius Dei per naturam, qui es Sanctus omnium Sanctorum; ſciebat enim Diabolus, ut notat Franciſcus Lucas ex Scriptura, Meſſiam Sanctum Dei appellari Pſal. 15. n. 10. Franciſcus. Lucas. Pſalm. 15. Daniel. 9. *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Daniel. 9. num. 24. *Vagatur Sanctus Sanctorum:* Sic etiam & filium Dei Chriſtum eſſe clamant Dæmones *Matth.* 8. *num.* 29. *Marc.* 3. *num.* 11. & D. Lucas *cap.* 4. *n.* 41. Luc. 4. ait, quòd Diaboli dicebant ipſum eſſe filium Dei, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum, de hac re latè vide *cap. ſequente q.* 9. 10. 11. 12. & 13.

QUÆSTIO IV.

Quare Dæmones dicant Chriſto Domino, Quid nobis, & tibi?

20. SENSUM litteralem horum verborum jam dixi in expoſitione, *Quid nobis; & tibi*, id eſt, quid nos tibi mali facimus? *Senſus litteralis.* Quare contra nos pugnas? Quare nos vexas? Non te, qui Sanctus es Dei, ſed peccatores impetimus ſic enim ſæpè nos dicimus, cum pugnantibus nobis cum adverſario, ſi aliquis non inimicus ſupervenit, ut ſuccumbenti adverſario patrocinetur; quid mihi, & tibi eſt? hoc eſt, quid tibi ego mali facio. Vade hinc, ſine me cum inimico meo contendere? Aliqua tamen circa hæc verba maximè ſunt ponderanda.

Primò. Quòd Chriſtus ab hoc nomine unum Dæmonium ejiciebat; & tamen ipſe plurium nomine loquitur, ſciebat eandem rationem eſſe ſui & aliorum. 21. Secundò ait Diabolus: *Quid nobis, & tibi?* Quod perbellè notavit Tertull. *lib.* 4. *in Marcion. cap.* 7. Tertull. non dixit, ait, *Quid tibi, & nobis, ſed quid nobis; & tibi, ſe deplorans, & ſorti ſuæ exprobrans.* Suam miſeram conditionem lachrymatus Diabolus, exclamat? *Iniquè ipſe ſe ſeparat à Deo.* Quid nobis; & tibi eſt commune, cùm ipſe maximè à Chriſti conſortio diſtat, & tunc priùs ſe ipſos nominant: *Quid nobis.* Deinde, *& tibi*, quia tam largam ſeparationem conſtituit; & fecit eorum prævaricatio, & malitia, quia in ſuo ordine non ſteterunt, & ideo quòd nihil commune habeant cum Deo, ipſi ſe primò ponunt in clauſula, *Quid nobis.*

22. Tertiò Si vis, præpondera etiam in his malitiam Diaboli, ait enim, *Quid nobis, & tibi, ſcio, quòd ſis Sanctus Dei.* Seu, ut eſt in Græco, *Ille Sanctus Dei*, Græcus. id eſt Meſſias, & filius Dei, & tamen Diabolus ſe proponit loco, & poſtponit illum, quem dicit Sanctum, & filium Dei, ſupremam ejus dignitatem clara voce fatetur, & tamen nominationis locum primatum ſibi arripit; *Iniquus, ſi voce laudat, factis deprimit.* Diaboli ingenium, quod ſi verbis honorat, operibus contemnit, ſi voce extollit, factis deprimit; Verbo filium Dei dicit, tamen loci præeminentiam ei denegat, & impudicè ſibi attribuit.

23. Dicebat Lucifer. *In cælum conſcendam ſupra aſtra Dei exaltabo ſolium meam, ſedebo in monte teſtamenti in lateribus Aquilonis*, Iſai. 14. num. 13. Iſai. 14. Voce agnoſcit Deum, quo nihil majus dici poteſt, Dominum ſtellarum fatetur. Et tamen Lucifer quid cogitas, quid præſumis, *Sedebo in monte teſtamenti*, ait, *aſcendam ſupra altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo.* *Diabolus voce fatetur Deum, factis negat.* Si Deus, & Altiſſimus eſt, nulla creatura ei poteſt adæquari. Quis ſicut Dominus Deus noſter? Diaboli ſuperbia, voce Deum prædicat, cogitatu tamen, ac affectu dignitatem negat, & contemnit, dum ei ſe vult æquiparare.

QUÆSTIO V.

Quare Diabolus dicit quòd Chriſtus venerit in eorum perditionem?

24. AIT Diabolus, *veniſti perdere nos*, ideo in maxima quæſtione verſatur quid per ſuam perditionem intelligat inimicus. Breviter Divus Hieron. *in Commentario Matth. cap.* 8. Hieron. ad illa verba, *torquere nos*, duas ſententias eſt amplexus, ſic ait: *Dæmones cernentes Dominum in terris repentè verſari ad judicandos ſe veniſſe credebant. Præſentia Salvatoris tormenta ſunt Dæmonum.* Itaque prima ſententia eſt, quam cum Hieronymo tradunt Beda. Divus Paſchaſius *lib.* 5. *in Matth.* Zacharias Epiſcopus, Beda. Paſchaſ. Zachar. quod Dæmones Chriſtum videntes in terra ſibi perſuadebant eſſe ſtatim judicando, ac proinde deprecabantur, ut tam citò nollet diem judicij inducere, ut eos in tartaris recludat, *Chriſti præſentia tormentum Diaboli.* Secunda ſententia, quia, ut ait Hieronymus. *Præſentia Salvatoris, tormenta ſunt Dæmonum.* Quomodo Chryſoſt. Chry-

ſoſtomus *homil.* 29. *in Matth.* interpretatur illud *torquere nos.* Ipſa enim præſentia Chriſti, quæ virtutem, ſanitatem, & vitam exhalabat. Grave erat tormentum Diabolo, ſanctitatis juſtitia, quæ juſtis eſt delectatio, iniquis afflictio eſt.

25. Tertia, communis, ac vera ſententia eſt, quòd quamvis Dæmones ſint damnati, non tamen omnes ſunt recluſi in interno, nec dum ſunt privati poteſtate nocendi hominibus, eoſque tentandi, ac decipiendi. Unde ſe perditos ſibi perſuadent Dæmones, ſi in inferno detrudantur, ac relegentur, ut amplius non ſinantur nocere hominibus. Ita D. Auguſtinus *lib.* 8. *cap.* 23. *de Civitate*, ſimilem ſententiam Matth. interpretatur. Et Albertus Magnus, S. Thomas, D. Bonaventura *in Lucam.* Carthuſianus, & alij. Theophylactus. *Perditionem*, ait, *ſuam exiſtimat Dæmon egredi ex homine: Dæmones enim malum quiddam ſuſtinere ſe putant, niſi permittatur eis affligere homines.* Similiter Carthuſianus *in præſenti.* Cardinalis Hugo, *Magnum tormentum eſt Dæmoni à læſione hominis ceſſare, quoniam tanto gravius dimittit, quanto diutiùs poſſedit.*

Diabolus exiſtimat ſuam perditionem ſi hominibus non noceat.
August. Alb. Magn. D. Thom. Bonavent. Carthuſ. Theophyl. Hugo.

26. Sed dubium inſurgit, ut dixi in expoſitione, Dæmon in iſto homine erat unus, ut bene colligitur ex textu. *Erat ibi homo in ſpiritu immundo* & tamen tanquam de pluribus conqueritur, ac ſi in iſto uno Dæmone, omnes alij ſint devicti, ac flagellati, quod optimè ponderavit D. Chryſoſtomus hom. 5. in Marcum. *Qui dicit*, ait, *Quid nobis, & tibi, unus eſt, & de pluribus confitetur. In eo enim quod vincitur, intelligit, & ſuos ſecum eſſe ſuperatos.* In uno iſto multi alij conſternantur. Ubi enim gratia Chriſti ſic irradiat, ut unum vitium diſſipet, ac evellat, facillimè omnia alia per eandem gratiam dejiciuntur, ac cadunt. Ait Regius Vates Pſalm. 50. num. 20. *Dele iniquitatem meam*, obſecrat veniam pro peccato ſuo. Poſtea paucis interpoſitis num. 11. *Omnes iniquitates meas dele*, ait, pro uno peccato exoraverat & jam ſermonem dirigit, ut omnia ejus extinguantur, ſciebat enim, quòd ubi primum divina gratia in eo eſſet exorta, non unum peccatum, ſed omnia deleret, non unum vitium extingueret, ſed omnia eradicaret. D. Auguſtinus ſic ait: *Satagit de illo grandi peccato, plus præſumpſit, omnes delere vult iniquitates ſuas. Præſumpſit de medici manu, de magna illius miſericordia.* Quamvis eſſet ſolicitus de ſuo adulterij peccato, tamen confiſus de divina gratia, omnes ſuas iniquitates aboleri affectat.

Chryſoſt. *Si unum vitium deſtruitur, omnia deſtruentur.*
Pſal. 50.
Auguſt.

Quæstio VI.

Quare Dæmon ait Chriſto: Scio, quòd ſis Sanctus Dei?

27. VALDE notandum eſt diverſum loquendi modum in ſuis paucis verbis; ait enim Diabolus *Quid nobis, & tibi Ieſu, veniſti perdere nos, ſcio, quod ſis Sanctus Dei*; fatetur Chriſtum Dominum veniſſe in perditionem omnium Dæmonum, *Quid nobis, & tibi, veniſti perdere nos:* & ſtatim ſermonem vertens, de ſe ſolùm loquitur, *Scio, quod ſis Sanctus*, ſicut enim dixit Chriſti adventum eſſe in perditionem omnium Dæmonum; Cur etiam non dixit omnes Dæmones ipſum cognoſcere eſſe Dei Sanctum. Diaboli ingenium, in perditione, & deſtructione omnes vult eſſe, in eo verò, quòd laudis dignum erat, utpote Chriſtum agnoſcere eſſe Sanctum Dei, ipſe ſolus ſe ipſum commemorat, & nullum ſocium in tanta cognitione admittit.

Diaboli ingenium in perditionem admittit ſocios, non verò in honore.

28. Ad quæſtionem veniamus, quo motivo Diabolus magnus Chriſti adverſarius fatetur Publica voce, ipſum eſſe Sanctum Dei. Reſpondet primò Cajetanus. *Mentitur Dæmon, & fingit ſe ſcire ad tentandum, ut ſciat, ut prout in deſerto tentaverat.* Dæmon ait ille, non certò ſciebat, Chriſtum eſſe filium Dei, de quo cap. ſequenti; tamen dicit ſe ſcire animo tentandi, ut cognoſcat, & deprehendat an ille ſit filius Dei.

Cajetan. Diabolus cùm *dubitat fingit ſe ſcire, ut certò ſciat.*

29. Secundò. Titus Boſtrenſis in Lucam. *Hoc nimirum*, ait, *Scio te, quia ſis Sanctus Dei, ſpiritus nequam aiebat; quia fortè ſperabat, ut per hujuſmodi adulatoria blandimenta, aliquod inanis gloriæ deſiderium in ejus pectore excitaret, eaque ratione efficere, ne vel ſe, vel ſui ordinis alios increparet. Hanc nimirum gratiam, pro impenſa gratia rependens, ac fraudulentus prædo, quàm conſectabatur prædam non aſſecutus. Deus enim non irridetur, nec dolo cujuſpiam capitur.* In hac etiam ſententia eſt Victor Antiochenus, Euthymius, Theophylactus, & alij. Exiſtimavit enim Diabolus per ſuam adulatoriam orationem aliquid poſſe venari, ut Chriſtus Dominus eum, ac ſui conſortes ſineret in hominibus graſſari, & eos ab illis non excluderet, ac in tartara mitteret, & ad hanc ſuam adulationem maximè exiſtimavit conducere, Chriſtum Sanctum Dei appellare, nihil enim ſplendidius, ac nobilius, quàm Sanctitatis nomen.

Boſtrenſ. Antioch. Euthym. Theophyl. *Sanctitatis nomen valde ſplendidum.*

30. Exiſtimo tamen hæc verba non fuiſſe dicta, nec animo tentandi, nec adulandi. Nam Diabolus validiſſimis tentationibus, in deſerto nihil potuit obtinere, ſed victus receſſit, ubi etiam objecto telo inanis gloriæ, nihil profecit, & ideo mihi potius videtur dicendum, hæc verba fuiſſe dicta ex timore, ac tremore, ne Chriſtus imperaret eum ab homine exire. Et ideo in hæc verba impulſus eſt timore, ac vexatione. Hanc ſententiam rectè docet D. Chryſoſtomus in Catena D. Thomæ; *Sanctum autem dicit*, ait, *cum non unum de pluribus, quia & Sanctus erat unuſquiſque Prophetarum: ſed unum eum eſſe denunciat. Per articulum enim, qui in Græco ponitur, unum oſtendit; per timorem autem, omnium Dominum recognoſcit.*

Vera ſententia. Chryſoſt.

31. Hæc modò dixi de ſenſu litterali; ſi vis, dic moraliter quòd fuit adulatio, & timor, nulla enim major poteſtatis adulatio, quàm metus & timor; Diabolus dum ait, *Quid nobis, & tibi, veniſti perdere nos*, eximiam Chriſti poteſtatem publicabat, ac confitebatur, à cujus præſentia eximio terrore ſe anxiari declarabat, ut ita eam inclinaret, ac traheret, ne à corpore illum exire mandaret; maximè enim majeſtas, ac poteſtas ad pietatem inclinatur, ac flectitur, dum ſui terrorem in aliorum animis incuſſum videt; minimorum enim pavor majeſtatis propitiatio eſt.

Timor inferioris poteſtatis adulatio.

32. Ingreditur Eſther, ut pro populo ſuo loquatur ad Aſſuerum; *Cumque elevaſſet* Aſſuerus *faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicaſſet, Regina corruit, & in pallorem, colore mutato, laſſum ſuper ancillulam reclinavit caput* Eſther 15. num. 10. quod cùm cerneret Rex, *feſtinans, ac*

Eſther. 15.

metuens

metuens exilivit de ſolio, & ſuſtentans eam in ulnis ſuis, donec rediret ad ſe, his verbis blandiebatur: Quid habes Eſther? Ego ſum frater tuus, noli metuere? Ibidem num. 12. Eſther mulier virili, ac conſtanti animo prædita multáque gratia roborata, & tamen ad intuitum Aſſueri pavet, & timet. Deinde maximè ponderandum, quòd cùm Aſſuerus eſſet magno furore raptus, ubi tamen pallorem, ac animi deliquium videt in vultu Eſther, notus in clementiam, ac benignitatem eſt mutatus, quæ mutatio facta eſt manu totius omnipotentis Dei, ſed Deus; qui omnia diſponit fortiter, ac ſuaviter, quodnam medium elegit ad terribile, ac obduratum Aſſueri cor deliniendum? Deliquium Eſther, ut ipſa collapſa inter ancillæ manus inclinaret caput. Cordis pavor fortis prodiens, pallor in vultu, ac tremor totum corpus effuſus ex præſentia poteſtatis, maximum negotium ad illius clementiam, ac furorem reconciliandum, & principem, quem ſæpè multæ preces non vincunt; unius timor attrahit in optata.

Minorum pavor, majeſtatis propitiatio.

Matth. 1. *n.* 25. Et comminatus eſt ei Ieſus, dicens: Obmuteſce, & exi ab homine.

VERSIONES.

Syriacus. Et objurgavit eum Ieſchua, & ait: Occlude os tuum, & egredere ex eo.

Vatabl. Pagnin. Theophylact. Increpavit eum.

Arabicus. Claude os tuum.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 4. *n.* 35. Et increpavit illum Ieſus, dicens: Obmuteſce, & exi ab eo.

EXPOSITIO.

33. AUDIENS Dominus voces laudatorias Diaboli, comminatus eſt ei, ſeu, ut habet D. Lucas, *Increpavit*, id eſt, objurgavit eum; quòd ipſum Sanctum Dei appellaret, ac proinde denotatur, quòd Dominus ſuo dicendi modo Dæmonem reprehenderet pro illis acclamationibus, & quòd minatus eſt ei majora tormenta, niſi taceret; *dicens*, cum magna auctoritate, & majeſtate duo ei mandans; primum, *obmuteſce*. In quo verbo etiam duo exprimuntur, primò ei mandat Dominus, ne ampliùs loquatur; deinde Chriſtus ſua poteſtate, tanquam fræno in ore injecto, ei ſilentium indixit, quod bene deducitur ex textu Græco ad textum Lucæ, pro *increpavit*, ait, *obturavit os ejus*. Secundò mandat ei Dominus exire ab homine, ſuo imperio ejicit Dominus Diabolum ab eo, potius ſe volens declarare Sanctum Dei, opere, & poteſtate, qua Dæmones ejiciebat, quàm illorum prædicatione, ac acclamatione, in quo etiam manifeſtabat ſuum eximium amorem in humanum genus, nam potius ei placebat ſanitas hominis, quàm gloria ob inimico Dæmone divulgata; Rationes, ab quas Dominus Dæmonibus ſilentium imponebat, latè explico *cap. ſequenti, quæſtione* 12.

Græcus.

Poteſtas potius declaranda operibus, quàm verbis.

Marc. 1. *n.* 26. Et diſcerpens eum ſpiritus immundus, & exclamans voce magna exiit ab eo.

VERSIONES.

Syriacus. Et dilaceravit eum ſpiritus ille immundus.

Vatablus. Et cùm laniaſſet eum ſpiritus immundus.

D. Aug lib. 4. de conſ. Evang. c. 4. & Beda. Et convexans eum ſpiritus.

Interpr. Marc. 9. num. 19. Et conturbans eum ſpiritus.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 4. *n.* 35. Et cùm projeciſſet illum Dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit.

EXPOSITIO.

CHRISTI Domini juſſionis obediens Diabolus exiit ab homine diſcerpens eum; ſeu cùm diſcerpſiſſet, ſeu convexans, ſeu contorquens hominem ſpiritus immundus; quòd ita tamen eſt intelligendum, ut exprimit D. Luc. *Exiit ab illo, nihilque illum nocuit*; nam Domini virtute malignitas refrænata eſt, ne homini noceret, ac proinde Diabolus violento impetu projicit hominem à loco, in quo erat, in medium, huc, illucque jactando, ac eum maximè contorquendo, non evulſione membrorum, ſed convulſione, ac tremulo, & horribili motu, tanquam ſi eum dilacerare, ac diſcerpere voluiſſet, ſed Dei virtute, abſque nocumento, homo integer manſit, & hæc eſt optima intelligentia hujus loci, quam tradit D. Auguſtinus *lib. 4. de conſenſu Evangeliſtar. cap.* 2. Victor Antiochenus, & Euthymius, exiſtimans idem ſignificare, *diſcerpere* apud Marcum, quod apud Lucam, *in medium projicere*. In eadem ſententia ſunt Cajetanus, Beaulxames, & alij, Toletus verò *in cap.* 4. *Lucæ, annot.* 62. ait, quòd Diabolus projicit hominem in medium, ut ait Lucas, & quòd veſtes, quibus erat indutus, diſcerpſit, ac dilaceravit. Sed expoſitio non videtur multum germana, nam Evangeliſta ait; ſpiritus immundus diſcerpens eum hominem. Ergo non bene ad veſtimenta refertur, ſed nimis violenter. 34.

Auguſt. Antioch. Euthym. Cajetan. Beaulxam. Tolet.

Exclamans. Hoc eſt, edito horribili, & abſono ejulatu, ac ingenti fremitu, veluti rugitu, ut ita fieret cunctis manifeſtum, quòd Chriſti 35.

impe

imperio coactus contra propriam voluntatem exiret ab homine, & cùm juſſus eſſet à Domino obmuteſcere, inconditius ſtridore perſonante, nihil tamen expreſſit, nec ſignificavit, ut bene notavit Euthymius. *Clamavit*, inquit, *voce magna* Euthym. *flagellatus imperio dominico, non dixit tamen, quid clamaverit, eo quòd voces nihil ſignificantes ediderit textus, & exiit ab eo, & homo perfectæ ſanitati* Boſtrenſ. *reſtitutus eſt.* Titus Boſtren. *Etenim animo reſtitutus homo, mentiſque compos effectus, ſobrij, modeſtique viri oratione utebatur.*

Quæstio VII.

Quare Diabolus diſcerpens egrediatur ab homine?

36. Iam in expoſitione explanavi, quòd Diabolus ab homine exiens divina virtute eſt impeditus, ne homini nocumentum inferret, ut patet ex textu Lucæ. Tamen totus temulentus Diabolus, ac maximè furibundus hominem in medium projecit, ac ejus membra in varias partes diſtraxit; & in horribiles, ac tremebundos motus prodire fecit. Cur autem Chriſtus Dominus hoc permiſit inquiramus. (Lucas.)

37. Primò, ut cunctis fieret manifeſtum, quòd ille homo obſeſſus fuerat à Dæmone. Secundò, ut ait Euthymius, ut Dæmonis iſtius malitia demonſtraretur qui tam furibundus erat, ex eo, quòd ab homine exibat. Tertiò, ut ipſe Euthym. & Theophylactus docent, ut cunctis pateferet quod non ſponte, ſed Chriſti virtute ejectus, ac ſuperatus ab homine exibat. Quartò. Cajetanus ait: Permiſit Jeſus hominem illum affligi in modo exeundi, cùm ut diſcerneretur ſpiritus immundus ab ſpiritu hominis, & cognoſceretur, quòd non homo ille ex ſpiritu proprio, ſed ex Dæmone dixerat, quod dixit. Tum ut cognoſceretur, à quanto malo liberaverit eum. (Euthym. Theophyl. Cajetan.)

38. Pulchrè Victor Antiochenus in Marcum. *Cur Dæmon*, ait, *obſeſſum hunc fudit in terram? Dominus ob id illum jactari, diſcerpique paſſus eſt, ut omnibus palam fieret, Dæmonem fuiſſe, qui dicebat, Scio quia ſis Sanctus Dei, & non hominem, tamet ſi ea ſobrietatis verba eſſent.* Ita Diabolo tumultuariter permiſſum eſt, ut hominem diſcerpere videretur, ut cunctis aptiſſimè eſſet notum, quòd Diabolicus ſpiritus in homine erat, in quo verba tantum ab operibus diſcrepabant; nam cùm haberet bona verba cum ſobriis, piis, ac ſanctis. *Scio, quòd ſis Sanctus Dei*; tamen cum his conjungebat opera plena furoris, malignitatis, ac indignationis, & non poteſt deeſſe diabolicus ſpiritus, ubi cum placidis verbis cruentiſſima opera connectuntur. (Antioch. *Diaboli eſt cum bonis verbis, mala conjungere opera.*)

39. D. Gregorius homil. 12. in Ezechiel, *Quid eſt*, ait, *quòd obſeſſum hominem antiquus hoſtis, quem poſſeſſum non diſcerpſerat, deſerens diſcerpſit, niſi quòd plerunque, dum de corde expellitur, acriores in eo tentationes generat, quàm priùs excitaverat, quando hoc quietus poſſidebat.* Quando aliquis in ſagena Diaboli irretitus eſt, inimicus placidus, ac quietus eſt. At verò ſi homo ab illis laqueis ſe expedire vult, & nequitiam ſuam deponere affectat, tunc tota Diaboli tempeſtas contra eum exoritur, & acriores tentationes inſurgunt, & vehementiores impetus fiunt. Et ideo quando diabolus obſidebat hominem, ipſe quietus in uno loco reſidebat. At ubi imperio Chriſti juſſus eſt exire, totus furibundus Diabolus hominem ingenti conatu in medium projicit, veluti eum diſcerpere videretur. (Gregor. *Cùm homo exiit à poteſtate Dæmonis, tunc ille tumultuatur.*)

Ait Jeremia 4. num. 19. *Ventrem meum, ventrem meum doleo, ſenſus cordis mei turbati ſunt in me, non tacebo, quoniam vocem buccinæ audivit anima mea, clamorem prælij*, &c. Cùm totus Iſraël eſſet in anguſtia pontus, tamen præ omnibus Propheta majoribus doloribus tenebatur, & præcipuè ventris vehementiore, eum vexabant, itaut ipſe clamaret: Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo. Sed cur in ventre gravius torqueretur, cur ibi acutiores creſcunt dolorum ſtimuli? Erat Propheta tanquam pater divina diſpoſitione conſtitutus, ut eos veluti in utero ſuo aſportans regeneraret in Deo, ut deponentes nequitiam, ad viam ſalutis reduceret, & cùm jam in proximo eſſet, ut ij, quos Propheta moraliter in utero habebat malitiam dimitterent, at abjicerent, inde crudeliter nequitia ſæviebat, ac magnas commotiones, altercationes excitabat, unde graves dolores in utero Prophetæ congeminabat, quia ibi homines tanquam in genitali ſeminario æternæ ſalutis, depoſita, nequitia, gratia Dei formarentur. D. Ambroſius *lib. de fuga ſæculi cap.* 7. pulchrè ait, *Dictum videtur, quòd in libro prophetico legimus, Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo, quia id nequitiæ veſtigiis proculcatur, ſtimulatur unguibus proceſſu quodam improbitatis, incrementóque concutitur, ubi eſt genitale ſeminarium poſteritatis æternæ. Pretioſus enim mentis uterus eſt, in quo fœcunda ſeges conſiliorum verbi ſemine pullulare conſueverit, atque virtutum, ac diſciplinarum quadam membra formari.* Pondera illa verba, *Ubi eſt genitale ſeminarium poſteritatis æternæ.* In quo homines ex ſua vetuſtate reformabantur in gratia, ibi nequitia adverſa, ut dolores, ac anxietates excitabat. (40. Jerem. 4. *Dum nequitia deponitur, maximè malignus ſævit.* Ambroſ.)

Peccavit primus homo, & miſerrimè tenebatur captivus ſub duriſſimo jugo Diaboli, quo ipſe inimicus contentus quieſcat, at cùm Dei miſeratio diſponit ſubvenire homini, ait Deus ad ſerpentem, *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ſemen tuum, & ſemen illius, ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo ejus*, Gen. 3. num. 15. Quis provocat Diabolum, ut tot inſidias, ac contrarietates in hominem machinetur? Nil aliud hoc bellum movet, niſi, quòd homo Dei gratia adjutus velit illud tyrannicum jugum à ſe excutere, quo violentus inimicus maximè ſævit, ac mille nocendi artes, ac aſtutias, & bella in hominem molitur. D. Ambroſius proximè citato loco. *Cùm Deus, ait, malitiam reprimendam, interimque abolendam putaverit, ait ad ſerpentem. Inimicitias ponam inter te, & inter mulierem,* &c. *Ubi inimicitiæ ſunt, ibi diſcordia eſt, nocendique ſtudium. Ubi nocendi ſtudium, ibi malitia ponitur. Ergo diſcordia inter ſerpentem, & mulierem, diſcordia malitia ſubeſt.* (41. Geneſ. 3. Ambroſ.)

Marc. 1. *n.* 27. Et mirati ſunt omnes, ita ut conquirerent inter ſe dicentes: Quidnam eſt hoc? Quænam doctrina

doctrina hæc nova? quia in poteſtate, etiam ſpiritibus immundis imperat, & obediunt ei?

Ibid. num. 28. Et proceſſit rumor ejus ſtatim in omnem regionem Galilææ.

VERSIONES.

Syriacus. Et obſtupuerunt omnes, & alius aliũ interrogabat, ac dicebat, Quidnam eſt hoc, & quænam eſt hæc doctrina nova, ut cum imperio etiam ipſiſmet ſpiritibus immundis præcipiat, & pareant ei?

Vatablus. Quod cum auctoritate etiam ſpiritibus immundis imperat.

Theophylactus, num. 26. Emanavit autem fama ejus ſtatim in totam undique regionem Galilææ finitimam.

Græcus. In totam regionem circumjacentem.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 4. *n.* 36. Et factus eſt pavor in omnibus, & colloquebantur ad invicem dicentes: Quod eſt hoc verbum, quia in poteſtate, & virtute imperat immundis ſpiritibus, & exeunt?

Ibid. num. 37. Et divulgabatur fama de illo, in omnem locum regionis.

EXPOSITIO.

42. Viſo tanto miraculo, ait D. Marcus, mirati ſunt omnes, ſeu obſtupuerunt, ut habet Syriacus; D. vero Lucas ſcripſit: *Factus eſt pavor.* Syriacus.
Quod optimè cohæret cum Divo Marco, nam ſtupor, ſeu admiratio in radice Græca non ſignificat qualemcunque admirationem, ſed conjunctam cum religioſo metu, ac pavore, qualem viſis Dei mirabilibus probi concipiunt; & admirati erant, ut bene ait Victor Antiochen. non ſolùm ex his quæ audierunt, ſed etiam quæ propriis oculis viderant; ut conquirerent inter ſe, (Nam proprium eſt eorum, qui admirantur ſe mutuò interrogationibus interpellare.) Quænam doctrina hæc nova? doctrinam Chriſti appellant novam, non animo dubitandi, calumniandi, ac re- Antioch.

probandi, ſicut fecerunt illi alij Areopagitæ; *Act.* 17. *n.* 19. *&* 20. Sed ut bene notant Cajetanus, Maldonatus, & alij, animo laudandi, ac admirandi: nam illi ſæpè ſuos ſcribas docentes audierant, immò & magnum Baptiſtam prædicantem, & iſti ſolùm docebant; tamen talem ſignorum operationem cum ſua doctrina minimè conjungebant; qualem Chriſtus efficiebat, quæ, & doctrina ſua confirmabat; D. Lucas hanc hiſtoriam ſcribens, ait; *Quodnam eſt hoc verbum?* Ubi verbum pro doctrina ponitur, ut obſervat Euthymius, quod enim Deus docuit, Verbum Dei dicimus. Cajetan. Maldonat. Euthym.

Quia in poteſtate. Ecce explicant rationem ſuæ admirationis, quia poteſtate, imperio, ac auctoritate, tanquam Dominus imperabat ſpiritibus immundis. Et ſæpè homines imperant, & tamen ſua mandata non habent auctoritatem, ac efficaciam. Aliter tamen Chriſti verba tantam habebant potentiam, ut illis auditis, (ut ait D. Marcus) Dæmonia obediant. Et Lucas *exeunt.* Et quamvis excorciſtæ Iudæorum Dæmonia ejicerent, ut notat D. Chryſoſtomus, hoc erat orationibus, ac deprecationibus. Chriſtus autem, ut ſupremus D. imperio utebatur, & ideo bene dicunt turbæ, Spiritibus immundis imperat, & obediunt. 43. Chryſoſt.

Et proceſſit rumor, ſeu ut habet Græcus, fama: ex tanto miraculo perpetrato in civitate Capharnaum divulgata eſt fama, non ſolùm in ipſa civitate, ſed, ut ait Evangeliſta, in omnem regionem Galilææ, ſeu in regionem circumjacentem ſparſa eſt fama per totam illam provinciam Galilææ, in qua nomen Chriſti, maximè celebrabatur, ita ut ad eum adducerent omnes ægrotos, ac Dæmonia habentes, ut explicat D. Marcus hoc *cap.* 1. *n.* 31. de quo latè, & alia multa ad hunc locum ſpectantia erit dicendum *c. ſeq. à q.* 9. 44. Græcus.

CAP. XXII.

A febri dimittitur ſocrus Petri.

Luc. 4. *n.* 38. Surgens autem Ieſus de Synagoga, introivit in domum Simonis, Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: & rogaverunt illum pro ea.

VERSIONES.

Syriacus. Quumque egreſſus fuiſſet Ieſchua è Synagoga, introivit domum Schemoëum: ſocrus autem ipſius Schemoëum premebatur febri maxima; & rogaverunt eum in gratiam illius.

Vatablus. Cùm ſurrexiſſet autem Jeſus, è Synagoga, &c. tenebatur febri magna.

Arias. Detenta febri magna.

Alter Textus.

Matth.8.n.14. Et cùm veniſſet Ieſus in domum Petri, vidit ſocrum ejus jacentem,& febricitantem.

Marc.1.n.29. Et protinus progredientes de Synagoga, venerunt in domum Simonis, & Andreæ cum Jacobo, & Ioanne. Decumbebat autem ſocrus Simonis febricitans: & ſtatim dicunt ei de illa.

EXPOSITIO.

1. SURGENS *autem Jeſus.* Poſtquam Dominus admirabilem edidit concionem, ad miracula devenit, hominem à dæmone liberat; & ſocrum Petri febricitantem ſanat, docens nos, quòd cum ſermone conjungenda ſunt opera. *Introivit in domum Simonis*, quod dicitur, non quia tunc eſſet domus Simonis, cùm jam reliquiſſet omnia; ſed quia antea fuerat domus Petri, & Andreæ, ut clariùs explicat D. Marcus. Et venit in domum illam, ut mulierem ægram ſanaret atque ut cibum ſumeret. Et non venit ad hoc in domum alicujus divitis,vel opulenti; plus namque amat pauperes, ægrotos,atque lugentes. *Socrus autem Simonis.* Ejus proprium nomen non exprimitur, ſed ſocrus Simonis dicitur, cujus affinitate magnam nobilitatem habebat. *Tenebatur magnis febribus.* Ait Albertus Magnus in cap. 8. *Æſtuabat magnis febribus, ut inde maximè ad miſericordiam moveretur Dominus, magiſque appareret magni miraculi effectu potentia Domini.* Et non dicitur, quòd mulier tenebat febrim, ſeu laborabat febri, ſed tenebatur magnis febribus. *Febris*, ait D.Ambroſius hoc loco, *noſtra avaritia eſt, febris noſtra libido eſt: febris noſtra luxuria eſt: febris noſtra ambitio eſt.* Eleganti dicendi modo profertur: *Tenebatur magnis febribus*, ut denotetur animus cupiditatibus obnoxius,à quibus tanquam compedibus coarctatur, ac retinetur. De bonis fortunæ pulchrè ait Senec. ep. 8. *Quiſquis noſtrûm tutam agere vitam valet, quantum plurimum poteſt, iſta viſcata beneficia devitet: in quibus hoc quoque miſerrimi fallimur, habere nos putamus,& habemur.* Hæc moraliter ſunt dicta.Hæc autem anus probata, & honeſta mulier erat, utpote ſocrus tanti viri, & tamen tot languores,ac infirmitates patiebatur: juſti enim multos ſemper labores, afflictioneſque ſuſtinent.

Cum ſermone conjungenda opera. — *Nomen mulieris non exprimitur.* Alb.Magn. — *Magna neceſſitas Dominum allicit.* Ambroſ. — *Peccator à vitiis tenetur,ac aſtringitur.* Seneca. — *Beati labores patiuntur.*

2. *Rogaverunt eum pro ea*, ſcilicet Andreas, Jacobus,& Joannes, & fortaſſe alij,qui aderant.Et rogaverunt Apoſtoli pro illa fundati in fide,potentia,ac miſericordia Dei, quam jam agnoſcebant; & etiam commoti miſeratione infirmitatis mulieris *Rogaverunt eum*,ut ait D.Bonavent.*quamvis enim Dominus velit dare, vult tamen rogari, ut per noſtrum meritum aſſequi mereamur.*Iſai.48. n.9. *Invocabis, & Dominus exaudiet, clamabis, & dicet: Ecce adſum.* Quàm utilis, ac frugifera eſt Sanctorum conjunctio, atque oratio. Quia Apoſtoli erant ſimul cum infirma, ſtatim rogant pro ea.Et ut ait D.Ambroſius lib. de viduis. *Virtutis cognatio facit proximus, Ama Apoſtolos, ut pro te rogent, & recedent cupiditates tuæ.*

Bonavent. *Deus vult noſtrum meritum.* Iſai. 48. Ambroſ.

Moraliter verò hæc exponuntur à Beda. Haymone, Hugone, de Synagoga Judæorum venit Dominus in domum Simonis, hoc eſt,in Eccleſiam Catholicam, ut ibi requieſcat, à cibo reficiatur cum ſuis Apoſtolis: quia, non in Synagoga,ſed in Eccleſia Catholica, ut in gremio ſuæ dilectiſſimæ ſponſæ,requieſcit Dominus,& exultat, ſuoſque divino cibo reficit, ac recreat. Et non dicitur,diſceſſit,vel abjit de Synagoga in domum Petri, ſed dicitur ſurgens de Synagoga introivit in domum Simonis.Quia quoad nos maximè exurgit, ac exaltari videtur Dei majeſtas, dum de Synagoga tranſivit in domum Simonis, quam acquiſivit,ac fundavit ſanguine ſuo.Et rectè Eccleſia dicitur domus Simonis, cùm ipſe ſit ejus caput. Et bene princeps Eccleſiæ dicitur Simon, hoc eſt, obediens, in exemplum omnium Prælatorum, qui quamvis ſint in apice dignitatis, non inſoleſcant, ſed ſint obdientes legi divinæ, ac mandatis Dei. 3.

Beda. Haymon. Hugo. *Deus magnificatur in Eccleſia Catholica.* *Prælati ne inſoleſcant, ſed ſint Dei mandatis obedientes.*

Notandum, quod Dominus tripliciter ſanat. Primò, & multoties ſine precibus,ſuâ clementia motus, ut Dæmoniacum, de quo agit Lucas 4. *n.* 33. Paralyticum piſcinæ, *Ioan.* 5. Secundò,& aliquando precibus alienis, ut hic fecit cum ſocru Petri. Tertiò motus precibus propriis, ut legitur de leproſo. Sic ad animas peccatrices ſanandas tripliciter movetur. Primò ſua clementia, ſecundò oratione Eccleſiæ, tertiò interveniente proprio gemitu. Sic ait Dominus Regi Ezechiæ 4.Reg.20.n.5. *Audivi orationem tuam, & vidi lachrymas tuas: Ecce ſanavi te.* 4.

Tripliciter Chriſtus ſanat. 4. Reg. 20.

Quæstio I.

Qualis eſſet ſocrus, uxor, ac matrimonium Petri?

SOcrus Petri pia, & honeſta mulier erat, utpote cognata tanti viri, tamque ſanctarum mulierum, ut ſtatim dicam. Mater Ariſtobuli fratris Barnabæ Apoſtoli, uxor fuit, ut colligitur ex Metaphraſte infrà citando: modò verò vidua erat, ut docet D. Ambroſ. lib. de viduis: *Quæ nunc ſanata eſt, vidua erat.* Imò adverte, quod proprium miraculum à Domino in muliere operatum, fuit in hac vidua languente, quia viduæ calamitas ad ſui miſerationem maximè movet. Hanc mulierem moraliter interpretatur Euſebius Gallicanus homil. in feria 5. poſt 3.Dom. Quadrag. *Petri uxor*, ait, *Eccleſia eſt, quoniam ei à Domino ſpecialiter tradita eſt. Ejus igitur ſocrus eſt Synagoga, quia ipſa eſt mater Eccleſiæ. Unde eidem in Canticis Canticorum Dominus ait: Sub arbore malo ſuſcitavi te, ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua. Hæc autem jacet in domo Petri, & febricitat, quoniam uſque* 5.

Quæ ſocrus Petri. Ambroſ. Euſeb. *Iudæorum Synagoga infirmatur.*

uſque hodie inter Chriſtianos Synagoga infirma moratur.

6. *Quæ uxor Petri.* Metaphr. Hieron.

Uxor Petri matrona præſtantiſſima, filia relati Ariſtobuli, ut teſtatur Simon Metaphraſtes *in vita S. Petri.* Hoc tempore vocationis Petri mortuam eſſe, videtur ſignificare D. Hieronym. lib. 1. adversùs Jovinianum. *Poſſumus autem*, ait, *de Petro dicere, quod habuerit ſocrum eo tempore, quo credidit, & uxorem jam non habuerit.* Tamen, eam tunc vivere, & poſtea pro Chriſto martyrio coronatam fuiſſe, ſcribit Clemens Alexandrinus *lib. 7. Stromatum*, & refertur ab Euſebio *lib. 3. Hiſtor. cap. 30.* & à Baronio *in Martyrologio die 31. Maij.* Quàm, cùm videret D. Petrus ad mortem pro Chriſto rapi, valde lætus eam eſt ad martyrium exhortatus. Ex ipſa, & D. Petro orta eſt ſancta Petronilla, quæ etiam pro Domino paſſa eſt, ut habetur *in Martyrologio Romano die 31. Maij.*

Clem. Alex. Euſeb. Baron.

7. *Petrus poſt vocationem in caſtitate dixit.*

Petrus, licet antequam ſciret Evangelium, habuerit uxorem; tamen ubi primum à Chriſto vocatus eſt, eam reliquit quoad officium conjugale, & deinceps perpetuò caſtitatem ſervavit. Et ſi quis ex Apoſtolis uxorem habuit, ante ſuam vocationem; tamen poſtquam aſſumptus eſt ad Apoſtolatum, idem fecit, ac Petrus. Ita docent D. Hieronymus *lib. 1. ad Jovinian. & Epiſtol. 34. ad Julianum, & Epiſtol. 50. ad Pammachium.* Tertullianus lib. de Monogamia, cap. 18. *Petrum*, ait, *ſolum invenio maritum per ſocrum. Cæteros, cùm maritos non invenio, aut ſpadones intelligam, neceſſe eſt, aut continentes.* De hoc alibi latiùs dicam.

Hieron. Tertull.

8. *In quolibet ſtatu poteſt homo ſervire Deo.*

Diſpoſuit divina providentia, ut Petrus eſſet uxoratus, tam ad nobilitandum ipſum matrimonium, cum etiam ad animandum conjugatos, quia in eis pullulare poteſt ipſa perfectio virtutis, quæ in virginibus reperitur. De dilecta Virgine ſua ſponſa ait Chriſtus Dominus, *Hortus concluſus ſoror mea ſponſa*, Cantic. 4. n. 12. Cujus ſenſus eſt, ut docent D. Nazianzenus *Orat. in laud. Cypriani* D. Ambroſius *lib. 3. de Virgin.* D. Hieronymus *Epiſtol. 22. ad Euſtoch.* quòd ita virginitas ſponſæ erat clauſa, & cuſtodita omni appetitui, ſicut hortus muratus, & ſeptus qui furibus eſt inacceſſus. Suſanna autem conjugata, cùm eſſet in horto, ſeu pomario, *Daniel. 13. num. 12.* & petulanter invaderetur à ſenibus, fuit etiam hortus concluſus, ſiquidem aditum ad ipſam inordinatus appetitus habere non valuit. At ipſa virtutis magnanimitas, quæ reperitur in ſponſa Virgine, etiam invenitur in ſponſa maritata? Maxime. Quia ad ſublimitatem virtutis, quæ in Virgine oritur, maritata aſcendere poteſt; ſiquidem in omni ſtatu ac conditione maxima obſequia Deo præſtare valemus. D. Ambroſius lib. 7. Epiſtol. 42. *De Virgine anima, vel Eccleſia, quam volebat virginem caſtam aſſignare Chriſto*, ait: *Paradiſus concluſus ſoror mea ſponſa. Paradiſus Græcè, Latinè hortus dicitur. Denique Suſanna in paradiſo erat, & ſic legitur Latinè. Ibi ergo eſt caſta uxor, ubi virgo.*

Cantic. 4. Nazianz. Ambroſ. Hieron.

Conjugati poſſunt Deo ſervire, ut virgines.

Ambroſ.

9. Apparuerunt cum Domino Moyſes, & Elias. *Matth. 17. num. 3.* Sed cur viri diverſa conditione vocantur ad tantam gloriam, ac ad tantum concilium; Virgo erat Elias, conjugatus Moyſes. Cur ergo non uterque virgo ad tantum candorem majeſtatis aſciſcuntur: Quia, ſi virgo placet, uxoratus non diſplicet: & ideo uterque æquali modo ad obſequium Domini vocatur. D. Joan. Chryſoſtomus ſerm. contra Judæos. *Vis cognoſcere*, ait, *quòd nihil nocet habere uxorem, & pueros? Moyſes nónne uxorem habuit, & liberos? Elias nónne virgo erat? Nónne Moyſes manna è cælo deduxit? Nónne Elias ignem de cælo deduxit? Nónne Moyſi locutus eſt Deus? Nónne cum Elia converſatus eſt? Nonne Moyſes mare diviſit, & traduxit Populum? Nónne Elias curru igneo in cælum ſublatus eſt? An nocuit huic virginitas? An impedimento fuerunt illi uxor, & liberi?* Chryſoſt.

Quæstio II.

Quare dicatur domus Petri, cùm ipſe jam reliquiſſet omnia?

10. *Ubi erat ſita domus Petri.*

OBITER hîc notandum eſt, quòd hæc domus Simonis erat in Capharnaum, è cujus Synagoga poſtquam Dominus in ea prædicavit, venit in domum Petri, ut ibi prandium ſumeret, ac proinde quamvis Petrus, & Andreas eſſent ex Bethſaide, *Joan. 1. n. 44.* tamen habitabant in Capharnaum, ſeu valde propè ipſam, propter piſcationis commoditatem; erat enim Capharnaum ſita ad oram maris, ſeu laci Geneſareth. Et in eadem civitate in domo Petri celebre templum conſtructum fuiſſe ab Helena in honorem Apoſtoli, teſtatur Nicephorus *lib. 8. cap. 30.* Nicephor.

11. *Germana ſolutio.*

Quæſtio præſens eſt. Quomodo Dominus dicitur ingreſſus domum Simonis, ſiquidem ipſe cum fratre ſuo Andrea, relictis omnibus ſecuti ſunt eum. *Matth. 4. n. 20.* & *n. 19. & n. 27.* ipſe dixit: Reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te? Reſpondeo primò, quæ eſt communis ſolutio, quòd domus dicitur Petri: non quòd tunc eſſet, ſed quod antea fuiſſet, & quia, cùm uxor, & ſocrus ejus pauperes eſſent, eis fortaſſe Petrus eam reliquit, & ideo ab aliquibus adhuc poterat exiſtimari domus Petri; quia ipſe jam omnia reliquiſſet, ac dimiſſa haberet.

12. Secundò Petrus reliquit domum ſuam, & nunc ſupponitur, eam habere: Petrus pro Chriſto reliquit pauperem domum; & nunc dicitur, habere domum omni palatio præſtantiorem, in quam intrat Jeſus, requieſcit Deus, & multis bonis divina eam bonitas replet. Felix negotiatio, aliquid pro Deo relinquere: quia illud non amittes, ſed potiùs maximè duplicatum recipies. Ex Dei mandato Moyſes tendens in Ægyptum ſuas, quas in monte Horeb ducebat, oves reliquit *Exod. 3. n. 1.* Quid tunc? amiſit eas? Minimè, ſed potiùs factum eſt, ut ſexcenta Iſraëlitici populi hominum millia exceptis parvulis, & mulieribus, ei in oves fierent ut ipſe eorum dux, paſtorque eſſet. Relinquens parvulum gregem, valde magnum, & pretioſum invenit, cujus Deus habitabat in medio.

Quæ pro Deo relinquimus, aucta recipimus.

13. Tertiò. D. Hieronymus *Epiſt. 20. de vera Circumciſione.* quæ habetur 4. *tom.* *Poſt latam collationem inter Abrahamum, & Petrum.* Uterque relinquit ſua. Ait S. Pater: *Abraham reformatur in Petro: omnia ſe reliquiſſe, teſtatur: non in alto fluctuat, artis cura non geritur, nec ſocrus ægra ſine Domino viſitatur: omnis ſingularis viri affectus in Chriſto eſt, hunc ſequitur ſubſtantiæ contemptor, ſtudij negligens, affinitatis oblitus: & id, quod Abrahæ, ut faceret, imperatum eſt, hic jam feciſſe non celat: Reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* Conſidera illa verba: *Nec ſocrus ægra ſine Do-* Hieron.

mino viſitatur. Petrus perfectiſſimè omnia ſua reliquit, artem, ſubſtantiam, ac domum; itaut quidquid perfectionis erat in Abraham, in ipſo maximè reformetur. Quia, ſicut Abrahamus relinquens domum paternam, & cognationem ſuã; ſecum tulit conſobrinum Lot, qui verum Deum ſequebatur; ita etiam Petrus; quamvis omnia à ſe dimitteret, piam, & devotam ſocrum adhuc retinet, ut obſequia Domino præſtaret; *Surgens miniſtrabat illis.* Uterque omnia ſua, domum, & cognationem abjecerat, tamen uterque retinet, quæ cum Domino habere poterat. Cognationes enim, & ea, quæ poſſunt eſſe impedimenta in via Dei, à viro probo abjicienda ſunt; quæ autem ſimul nobiſcum in Dei obſequium tendere poſſunt, ſimul retinenda, & conſervanda.

Cognati, qui cùm Deo haberi poſſunt, non relinquendi.

14. Mandat Deus Moyſi, ut tendat in Ægyptum, ac loquatur Pharaoni, ut Populum dimittat. *Tulit Moyſes uxorem ſuam, & filios ſuos, & impoſuit eos ſuper aſinum, & reverſus eſt in Ægyptum,* Exod. 4. n. 20. Et quomodo Moyſes ad Dei mandatum negotiandum, filiis, ac uxore gravatur in itinere? Chriſtus Dominus præcepit ſuis, ut ad divina juſſa exequenda, nec peram, nec calceamenta portarent in via, *Matth.* 10. *n.* 10. *Marc.* 6. *n.* 8. ut etiam neminem per viam ſalutarent, *Luc.* 10. *num.* 4. Quod etiam mandavit Eliſæus Giezi, 4. *Reg.* 4. *n.* 29. Quæ ideo ſunt mandata, ut velociter, & expeditè quis poſſet ſuum curſum peragere. Si ita veloces eſſe oportet in exequendis Dei mandatis, quomodo Moyſes tanto onere uxoris, ac filiorum fatigatur in itinere? Salutationes, ac confabulationes in via obſtacula eſſe poterant, ideoque fuerunt fidelibus miniſtris ex juſſu prætermittendæ. At devota cognatio, caſtum conjugium ut pia proles, quæ cum Domino retinebatur, & ſimul ad ipſum currebat: onus non erat; potiùs levamen; & ideo non fuit relinquenda, ſed in itinere potiùs aſportanda. Lippom. *Moyſes cum virga Dei, ait, hoc eſt, ſigno Apoſtolatus, & Ducatus, pergit etiam cum uxore, & filiis, non enim thorus immaculatus, & caſta generatio præjudicat, vel impedit gratiam divini Spiritus & colloquia Dei in Sanctis quibus omnia ſancta ſunt, & munda.*

Exod. 4.

Conſanguine qui cum Deo habentur, retinendi.

Lyppom.

15. Ait magnus ille, & ſanctus Job. 29. n. 2. *Quis mihi tribuat, ut ſim juxta menſes priſtinos ſecundùm dies, quibus Deus cuſtodiebat me.* Valde mirabile eſt, quòd tam juſtus, piuſque vir antiquam exoptet felicitatem, cœtum, & pretioſam rerum ſuppellectilẽ. Optimè ſciebat Job, illa omnia eſſe momentanea; & hujuſmodi ſæcularia contemnere, valde magnum. Cur ergo tam ardenter deſiderat; Expertus erat vir ſanctus, quòd filios, ac filias, & divitias rerum in prioribus menſibus cum Deo retinebat, & quòd in via Dei nullum hæc omnia impedimentum erat; & ideo felicitatem non abſolutè exoptat, ſed ſuam perquirit antiquam, quæ erat è manu Dei, & cum Deo habebat; quæque in via Dei adjuvamen potius, quàm obſtaculum erat. Olympiodorus in Catena Græca. *Non ſpecioſam tantummodò ſobolem, & magnas, ac locupletes copias, divinam cuſtodiam, atque opem dixit; ſed multo magis, quia in tanto ſplendore, divino ſeptus præſidio ius ſummopere turbatur. Idcirco igitur in illum primum ſtatum ſe reſtitui cupit, quia tanquam Dei amans, in ejus fide, & tutela cupit eſſe.* Similiter habent D. Chryſoſt. & Philippus Abbas, ut refert Pineda.

Bona, quæ à Deo habentur, utilia.

Olympiod.

Chryſoſt. Phil. Abb. Pineda.

Quæstio III.

Quare Chriſtus veniat in domum Simonis?

Primò ad quæſtionem reſpondet Victor Antiochenus *in cap.* 1. *Marc.* Chryſoſtomus, Theophylactus, & alij, quòd, cùm jam eſſet hora prandij, venit Dominus in domum Simonis ſumendi cibi gratia. Quod omnes colligunt ex his, quæ ſequuntur, quòd ſurgens miniſtrabat illis. Secundò D. Chryſolog. ſerm. 18. *Ad domum Petri venit Chriſtus, ut domus Petri veniret ad Chriſtum.* Chriſtus humilitate demiſſus venit ad domum Petri, ut ita homines capiat. Et talis eſt homo, quòd, ut ipſe veniat ad Chriſtum, neceſſum ſit, ut ipſemet filius Dei incarnatus ad hominem veniat, & ipſum quærat. Vide ſuprà *cap.* 5. *n.* 170. 171. & 172. Aliter, & eleganter hanc rem explicat D. Paſchaſius *lib.* 3. *in Matth.* de hoc adventu in domum Petri loquens, ait, *Mira omnipotentis Dei diſpenſatio, qui etiam non quærentes ſe quærit, & non valentes ad ſe venire, ad eos clementer venit, quia ſi non ille prior ad nos veniſſet, numquam ad eum redire potuiſſemus.* Si Deus per ſuam excitantem, ac auxiliantem gratiam nos non quærat, & ad nos non veniat, non ſumus à nobis ſufficientes ut ad ipſum tendamus, & ideo ipſe ad nos venit, in domum Simonis tendit. 16.

Antioch. Chryſoſt. Theophyl.

Chryſolog.

Ut ad Chriſtum veniamus requiritur, ut nos ipſe quærat.

Paſchaſ.

Tertiò. D. Paſchaſius *citatus*, ait: *Cauſa adventus ejus, jacentis infirmitas, & non edendi neceſſitas fuit, quia in domo, qua miſera febris hominem laniabat, non cura prandij, ac lætitiæ ſed lachrymarum erat effuſio.* Meus & pius Jeſus, non ut ibi requieſceret, & prandium ſumeret in domum venit oppreſſione plenam, ærumnis, ac lachrymarum effuſione refertam, in qua febris graſſabatur acuta: non enim quando alij opprimuntur laboribus, eſt à nobis levamen quærendum. Et in hac conſideratione ponderandus eſt textus Matth. 8. nu. 18. *Cùm Ieſus veniſſet in domum Petri, vidit ſocrum ejus jacentem, & febricitantem.* Ubi Chriſtus ad Petri habitaculum venit, non ad ſedes ad quieſcendum: ad convivalia ad prandendum, non ad panem, nec ad piſces ad comedendum, non ad domus ſupellectilem, ſed ad ægram, ac laborantem oculos convertit: quia cùm Jeſus ſit Salvator, maximè ejus oculi rapiuntur ad miſeros, ad afflictos, ut ipſos videat, ac eis medelam afferat, D. Chryſol. ſer. 18. citato. *Ingreſſus in domum Petri, ait, Chriſtus, ad quod venerat, vidit, non aſpexit qualitatem domus, non occurrentium turbas, non ſalutantium pompam, non familiæ concurſum, certè non ipſum præparationis ornatum: ſed aſpexit gemitum languentis, vidit periculum deſperatæ, & ſtatim manus ad opus ſuæ Deitatis extendit.* Ex quo diſcant miniſtri, ac Prædicatores, non attendere ad auditorum qualitatem, non ad aurum, & argentum, ſed ad opus ſui miniſterij, & officij injuncti. 17.

Idem.

Chriſtus, afflictos, & laborantes reſpicit.

Matth. 8.

Chryſolog.

Prædicator aliud ab injuncto officio non aſpiciat.

Et quòd Dominus in domum advenerit, magnum fuit prænoſticum ſanitatis futuræ; quos enim ipſe viſitat, & apud quos hoſpitatur, eis beneficium vitæ, ac ſanitatis largitur. Exhauſto, ac ſiccato torrente Carith, ait Dominus ad Eliam, *Vade in Sarephtha Sidoniorum, & manebis ibi, præcepi enim mulieri viduæ, ut paſcat te,* 3. Reg. 17. num. 7. Cùm motivum adventus Prophetæ tam 18.

3. Reg. 17.

tam apertum, ac manifeſtum ſit in Scriptura; tamen D. Auguſtinus *lib. 2. ad Simplic. quæſt. 5.* tractans de reſuſcitato puero viduæ, apud quam hoſpitabatur, ait: *Dominus Eliam ad viduam miſerat gratia exhibendi miraculi ad gloriam nominis ſui.* Quomodo ſapientiſſime doctor hæc dicis, quod miſſus eſt Elias ad reſuſcitandum filium mulieris, qui in adventu ſuo ſanus erat, & poſt aliquod tempus languore oppreſſus eſt? Numquid Auguſtinus contradicit Scripturæ? Minimè, abſit. Quomodo ergo cohæret ſententia magni Patris: *Dominus miſerat gratia exhibendi miraculi*, cum manifeſto afferto Scripturæ: *Vade in Sareptha, præcepi enim mulieri, ut paſcat te:* Magno ingenij acumine penetravit Auguſtinus myſterium, ut notavit quidam. Interveniebant ibi duæ actiones inter ſe intime conjunctæ, ut una neceſſario prodiret ex alia; & ex eo, quod Propheta dicitur miſſus ad unam actionem, conſequenter etiam dicitur miſſus ad aliam. Et ſi Propheta miſſus eſt, ut à muliere paſceretur, etiam miſſus eſt, ut mulieri daret vitam; nec enim poterat Propheta apud mulierem hoſpitari, & in ejus domo manere, quin ipſi mulieri, & ipſi domui daret vitam, filium reſuſcitaret, ac mortem fugaret.

Auguſt.

Hoſpitalitas, ac viſitatio Sanctorum vitam ſecum affert.

19. Quartò. Albertus Magnus in cap. 8. Matth. *Venit Dominus*, ait, *in domum Petri, propter affinem diſcipuli*, ſcilicet ſocrum, *juvandam.* Ut Dominus alios ſanaret, nempe filium Reguli *Ioan. 4.* puerum Centurionis *Matth. 8. num. 1.* ipſum Dominum quærunt, & rogant Regulus, & Centurio. At, ut ſocrus Petri convaleſcat, Dominus ad ipſam venit, ejus habitaculum intrat. Mulier hæc affinis Petri, qui ardentiſſimus erat Chriſti diſcipulus, ac individuus comes, & affinis eorum. Qui de te ſunt benemeriti, peculiari favore, ac indulgentia ſunt proſequendi, ac afficiendi. Vide ſuprà *cap. 7. num. 30. & 31. & num. 119.* Vel forte hæc mulier, cum eſſet paupercula, non habebat, qui pro ea loqueretur ad Dominum, & ſanitatem ejus ſolicitaret. Nam Petri integritas hoc recuſabat, ut dicam *quæſt. 5.* ex Abulenſi. Venit ergo Dominus in domum Petri, ut diſcipuli, mulierem videntes infirmam, pro ea rogarent, ne Petri integritas ei nocumentum, ſed potiùs eſſet adjuvamen.

Alb. Magn.

Amici, & affines benevolè ſunt fovendi.

Miniſtri integritas ſuis ne noceat.

20. Quintò. Iſidorus Clarus in Lucam Orat. 22. *Æquius fuit, ut à Petro primum reciperetur, quia fervidior erat cæteris.* Erat in Capharnaum domus Zebedæi Joannis, & Jacobi, & aliorum cognatorum, qui opulentiores erant Petro; & tamen non ad aliam ſe recipit Dominus, ſed in domum Petri ad hoſpitandum tendit. Petrus inter cæteros, Chriſtum eximio proſequebatur amore: ad illam ergo divertit Chriſtus, qui ſemper amantium domos ad hoſpitandum ingreditur. Non quærit Deus apparatum domus, ſed ardorem charitatis. Quod eleganter dixit Hugo de S. Victore, de laudibus charitatis. *Sic familiaris eſt Deo charitas*, ait, *ut ipſe manſionem habere nolit, ubi charitas non fuerit. Si quis diligit me, Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.*

Iſidor.

Qui magis amat, honoretur magis.

Hugo.

21. Sextò. D. Cyrillus in Catena aurea, *Aſpiciebat autem quomodo manet penes virum inopem Chriſtus, qui ſpontanea voluntate paupertatem pro nobis paſſus eſt, ut diſcamus cum pauperibus converſari, nec ſpernere depreſſos, & pauperes.* Pauper, & contemptibilis erat domus Petri, ad illam divertit Dominus, & non ad Palatia alicujus locupletis, quia non dedignatur in paupere tugurio habitare, qui pauperes ſummè æſtimat, & diligit. Septimò Abulenſis *in cap. 8. Matth. quæſt. 42.* ait: *Venit in domum Petri, ut per hoc evitaret calumniam.* Nam Phariſæi, & malevoli calumniabantur Chriſto, quòd comederet, & biberet cum publicanis, & peccatoribus, *Matth. 9. n. 11.* Et malignâ linguâ dicebant eum voracem, & potorem vini, *Matth. 11. n. 19.* In domo autem Petri, cùm pauper eſſet, non poterat habere cibaria exquiſita. Et ita non poterat quiſquam calumniari Chriſto. Ut habeamus exemplum, quòd quamvis probi ſimus, quantum fieri poteſt, anſa calumniæ eſt evitanda. Octavò Surgens de Synagoga venit in domum Petri, quæ Eccleſiam Catholicam ſignificat, quia derelicta Judæa ad Eccleſiam Catholicam venit Chriſtus, ubi habitat uſque ad finem ſæculi, ut dixi in expoſitione.

Cyrill.

Pauperes honorandi.

Abulenſ.

Calumniæ evitandæ.

Nonò. D. Chryſoſtomus homil. 28. in Matth. *Cujus rei gratia*, ait, *domum Petri Dominus petiit? Mihi quidem videtur, ut cibum aſſumat. Non enim ignoramus diſcipulorum diverſorium illud eſſe: nam ad Matthæum divertit, quando eum vocavit. Quod faciebat, ut hoc ab eo affecti honore diligentiores ad omnia fierent.* Non ad alium quempiam, ſed ad domum Petri tendit Dominus, ut tanto honore, quo à Chriſto afficiebatur, animoſior redderetur in Chriſti diſcipulatu, ac ſequela, & in vendicandis laboribus pro ejus amore. Deinde, quia Dominus honorantes ſe honorat. Petrus pro honorando, ac ſequendo Chriſto omnia ſua reliquerat, Chriſtus quoque pro Petro honorando omnes alias Capharnaum domos dimittit, & illius inviſitat. Hæc obiter. Tamen Abulenſis *citato quæſt. 42.* perſiſtit in oratione Chryſoſtomi, quòd Dominus honorat ſuos diſcipulos, ut tali honore animoſiores reddantur in ſufferendis laboribus, & obſervandis præceptis: nam dignitas, & honor datus maximè confortat animum ad quæque difficilia vincenda. 22.

Chryſoſt.

Honor animoſiores homines reddit.

Abulenſ.

Mandat Deus Moyſi, ut pergat ad Pharaonem, & loquatur pro dimittendo Populo: à quo officio, injunctâque legatione, non ſolùm ſemel, & iterum, ſed & tertio ſe excuſat Moyſes. Deus verò inſtanter illi præcipit, ut vadat ad Pharaonem, & in majorem confirmationem multa ante conſpectum ejus miracula fiunt: nam virga projecta vertitur in colubrum, & per caudam apprehenſa, ad ſuam iterum redit naturam: manus miſſa in ſinum prodiit leproſa, & retracta, ſimilis eſt iterum alteri carni, *Exod. 4. à n. 3.* Et tamen Moyſes inſtanter ſe adhuc excuſat. *En incircumciſis labiis ego ſum, quando audiet me Pharao*, Exod. 6. n. 30. Et ait Deus ad Moyſem. *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis. Aaron frater tuus erit Propheta tuus; tu loqueris ei omnia, quæ mando tibi*, Exod. 7. n. 1. Et ſtatim ſequitur: *Fecit Moyſes, & Aaron, ſicut præceperat Dominus*, ibidem num. 6. Sed quomodo Moyſes tot Domini legibus, ac præceptis aſtrictus, tot viſis miraculis, adhuc ſe excuſat, & munus à ſe dimittere nititur, & tamen ubi audivit ſe eſſe vice-Deum Pharaonis, abſque ulla dilatione mandata exequitur, ad Pharaonem tendit? Quòd eſſet Deus Pharaonis conſtitutus, magna dignitas, eximius honor erat, ut ponderat Chryſoſtomus, Rupertus *ad citatum locum.* Quamvis tot præcepta, atque miracula 23.

Exod. 4.

Exod. 7.

Chryſoſt.

Rupert.

vim maximam inferrent, ut Propheta legationem, ſibi datam, Regi exponeret, tamen adhuc onus recuſabat: ubi autem in tanta eſt dignitate conſtitutus, maximè fuit corroboratus, atque impulſus animus ejus, ut cunctaretur nihil, ſed omnia obiret mandata. Accipe patronum Cajetanum. *Vide*, ait, *dedi te Deum Pharaonis. Excuſaverat ſe Moyſes ab officio legationis proſequendæ, quòd Pharao non eſſet eum auditurus. Reſpondet Deus: Attende, & perpende, in quali, quantoque gradu conſtitui te, nam dedi te, ut officio Dei fungaris erga Pharaonem. Magnanimus eſto, quia loco mei conſtitui te relativè ad Pharaonem: fecitque Moyſes, ſicut præceperat illi Deus.*

Cùm honore animus creſcit.

24. Geneſ. 9.

Peracto diluvio ait Deus ad Noë: *Ecce ego ſtatuam pactum meum vobiſcum; & cum ſemine veſtro poſt vos, quod non erunt ultra aquæ diluvij ad delendam omnem carnem. Hoc ſignum fœderis, quod do inter me, & vos*, &c. Gen.9. à n.9. Valde dignum ſanè conſideratione eſt, quòd Deus cum homine velit inire contractum, & inſuper addat ſignum fœderis. Nónne ſufficiebat divina promiſſio? Ad quid inſuper hujuſmodi ſignum? D. Chryſoſtomus homil. 28. *Vide*, ait, *quanto honore juſtum dignatur, itaut cum eo paſciſcatur, quaſi homo homini loquens.* Non agit cum Noë, & ejus ſobole, ut Deus cum creaturis, Dominus cum ſervis; ſed ut homo, homini loquens, ut tanto honore, ac favore inſignitus homo devictus haberetur, & invictus ad difficilia ſuperanda. Nam dignitas extollit hominem, animum ſublevat, ut fortiorem reddat. Cum honore creſcit animus, & vires maximè augentur, ut ita homo tanto honore præventus, Dei mandatis obediret, ab illiſque non recederet, ut ante diluvium fecerat.

Chryſoſt.

Beneficia animum devincunt, ut ſit invictus.

QUÆSTIO IV.

Quare cùm multoties Chriſtus, & Petrus eſſent in Capharnaum; tamen modò dicitur, quòd ingreſſi ſunt in domum, in qua jacebat ſocrus Petri?

25. MULTI ſunt loci in ſacro textu, quibus dicitur, quòd Chriſtus, & Petrus erant in Capharnaum, *Matth.* 17. *num.* 23. *Marc.* 2. *num.*1. *&* 9. *num.*32. *Luc.*7.*num.*1.*&* 10. *numero* 15.*Ioan.* 4. *num.*46.*&* 6.*num.* 17. & paſſim alibi: nunquam tamen dicitur, quòd Petrus veniſſet in habitaculum, in quo erat ſua ſocrus; nam quamvis illa domus antea fuerit Petri, jam modò non erat, cùm ille reliquiſſet omnia, & ſuæ ſocrui eſſent tradita. Cur ergo ſolùm in hac occaſione dicitur ingreſſus in illam domum? Ratio litteralis, & germana, & manifeſta. Hic adventus Chriſti cum ſuis diſcipulis commemoratur, quia narraturus erat Evangeliſta miraculum, quod ibi Dominus eſt operatus. Moralem rationem inquiro.

26. Myſticè reſpondeo. Petrus Eccleſiaſticus erat; & nunquam recipitur in domum ſuæ affinis, niſi quando ipſa ægritudine, febrique vexatur: quia valde conſuetum eſt, ut Eccleſiaſtici, ac Religioſi non inveniant aditum, nec oſtium apertum in domo conſanguineorum, niſi quando ipſi laboribus, ac ærumnis urgentur, ac opprimuntur: quando enim perjucundè, ac feliciter degunt, Religioſorum minimè recordantur; at in ſuis adverſitatibus ad eos maximè confugiunt.

Conſanguinei Eccleſiaſticis in ſuis tantum laboribus præbent ingreſſum.

Felix nuntius fuit Ahias Jeroboamo, ei enim 27.
prædixit, quòd eſſet regnaturus in Iſraël.3.*Reg.* 11.*num.* 29. Poſtea verò, multis annis elapſis, cùm regni ſolium ipſe teneret, ejuſque ægrotaret filius, *Dixit Jeroboam uxori ſuæ: Surge, & vade in Silo, ubi eſt Ahim Propheta, qui locutus eſt mihi, quòd regnaturus eſſem ſuper populum hunc, ipſe indicabit tibi, quid eventurum ſit puero huic.* 3. Reg. 13. à num. 2. Præclarus nuntius fuit Ahias Regi Ieroboamo, & tamen, cùm tam anguſta dixiſſet, nunquam ei in memoriam venit Propheta, niſi modò; & nullum alium ad eum tranſmittit legatum, niſi uxorem ſuam, quæ, ut placet Pagnino in Iſagoge, ejuſdem erat Tribus cum Propheta, cumque tanta eſſet affinitas, nunquam, niſi modò pergit ad eum. Quænam hujus rei ratio. Innuitur in textu: *ægrotavit filius ejus.* Quamdiu enim Ieroboam, ejuſque uxor proſperè regnabant, tangebanturque moleſtia nulla, eorum mentem nulla Prophetæ recordatio tetigit. At, cùm ægritudo dilectiſſimi filij eos invaſit, illáque vehementer anxiebantur, ſtatim Prophetam quærunt, & pro conditione mundialium ad ipſum pergunt, ut aliquod ab ipſo levamen conſequi valeant.

3. Reg. 13.

Pagnin.

Mundani in ſuis tantum preſſuris de Eccleſiaſticis recordantur.

QUÆSTIO V.

Quare Petrus roget Chriſtum, ut veniat in domum ad ſanandam laborantem ſocrum?

LABORABAT ſocrus Petri: & tamen ipſe 28.
non rogat Dominum, ut veniat in domum, & ſocrui ſuæ ſalutem impendat. Reſpondet primò Abulenſis *Ad c.*7.*Matth.q.*43. Dici poteſt quòd fortè tunc noviter ægrotaverat; & ideo non priùs ei dixerunt de illa. Sed hæc ſolutio mihi videtur non multum efficax, quia exiſtimo, quòd mulier per multum temporis laboraret, quod maximè conducebat ad miraculi evidentiam.

Abulenſ.

Optimè, & eleganter reſpondet Chryſoſtomus 29.
homil.28. *Tu autem*, ait, *etiam hìc ſummam Petri in Chriſtum reverentiam conſidera: nam, cùm ſocrus ſua domi jaceret, caloréque febris arderet, non traxit eum in domum, ſed expectavit, quouſque prædicationem abſolveret, cæteroſque omnes, qui tunc ad eum confugerant, curaſſet; & demum, cùm intraſſet, ipſum rogavit. Sic enim ſtatim ab ipſis initiis, aliorum commoda, ſuis ut præponeret, inſtitutus erat. Petiit autem domum ejus, non ab eo vocatus, ſed ſponte, atque à ſe ipſo, ut qui à Centurione audierant; Domine, non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum.* Duas hujus quæſtionis rationes S. Doctor nobis inculcat. Prima, quòd Petrus ob humilitatem non eſt auſus Dominum invitare, ut in affinis domum deſcenderet, nam à Centurione audierat, ut ait S. Pater: *Domine, non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum.* Et ideo quòd alius, cùm ſe exiſtimaret indignum, recuſabat, Petri modeſtia non præſumit.

Chryſoſt.

Petrus ob humilitatem ad domum Chriſtum non invitat.

mit. *Tu autem ſummam Petri in Chriſtum reverentiam conſidera.* Secundò Petrus jam magnus factus, & in exemplum Prælatorum datus, non impedivit aliorum curationes, quæ à Domino fiebant, nec è Synagoga ipſum ſuæ affinis traxit in domum, ſed expectavit, doctrinam compleri, alioſque curari: ab exordio enim erudiebantur, quæ aliorum erant, ſibi ipſi præponere. Quocirca nec ipſe eum inducit, ſed Chriſtus ſponte adivit. Cùm enim Petrus eſſet futurus Prælatus, jam non ad propria, ſed ad ſubditorum tantùm commoditates attendebat. M. Tullius orat. pro Flacco. *Non debuit, cum prætor eſſet, ſuum negotium agere.* De hac re vide multa in Indice verb. *Prælatus*, tam in hoc tomo, quàm primo.

Prælatus non ad ſua, ſed ad ſubditorũ commoditates attendat.

Tullius.

30. Tertiò. Petrus valdè familiaris, ac amicus Chriſti Domini erat, & ab eo maximè dilectus, ut rectè ponderat D. Chriſoſt. *homil. 30. in Ioan.* Et cùm talis, ac tantus eſſet, ejúſque preces, ac rogationes magnæ erga Chriſtum potentiæ, & efficaciæ eſſent, non tamen petit, ut ad ſanandum ſocrum ſuam è Synagoga diſcedat, in qua multos docebat, atque curabat; ut patet ex textu. *Ab ipſis initiis*, ait Chryſoſtomus, *aliorum commoda ſuis ut præponeret, inſtitutus erat.* Ex habitu magna jam Petrus Chriſti divinitatis guſtabat. Et decrevit, ut ita ſuæ ſocrus ſanitatis peragetur negotium, ut non ad ſuæ intimæ cum Chriſto familiaritatis valorem, atque potentiam, ſed potiùs ad totius populi commoditatem, omniumque utilitatem ipſe reſpiceret. Diſcant principes, & magnates in diſponendis negotiis, potiùs ſubditis attendere, quam ſuæ poteſtati, eximiæque potentiæ.

Chryſoſt.

Aulicus intimus res non diſponat ſecundùm potentiam, ſed ſecundùm reipublicæ bonum.

31. Ad ingreſſum ſuæ paſſionis exorabat Chriſtus in horto: *Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte: veruntamen, non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis*, Matth. 26. num. 39. Duæ declarantur in Chriſto voluntates, ut in ſexta Synodo generali probatum eſt, una divina, altera humana. Quæ humana erat, ſecundùm ſuam portionem interiorem, prout agebat partes fragilitatis humanæ, divinam poteſtatem attendebat, & exorabat, ut Deus ſua potentia uteretur; *Pater, ſi poſſibile eſt.* At voluntas divina, ob ſuam infinitam bonitatem, potentiam non applicabat, ſed ab ea reſpicit, & attendit, quæ ad redemptionem humani generis, atque ad ſalutem noſtram pertinebant: nam ſicut fragilitatis humanæ eſt, potentiæ media procurare; ita divinæ celſitudinis, potentia dimiſſa, ſaluti creaturarum ſuarum conſulere, ac condeſcendere. Perbellè D. Leo ſer. 5. de Paſſione. *Prima petitio*, ait, *infirmitatis eſt, ſecunda virtutis. Illud optavit ex noſtro; hoc elegit ex proprio. Et ut ſuſcipientis, ſuſceptæque naturæ eſſet manifeſta diſtinctio, quod erat hominis, divinam deſideravit potentiam; quod erat Dei, ad cauſam reſpexit humanam.*

Matth. 26.

Divinitas attenta ad creaturarum commoditates.

Leo.

32. Chriſtianus verò Grammaticus, & alij auctores tenent, quòd Petrus pro ſocru laboranti rogaverit ad Dominum. Sed ex hoc quædam exoritur dubitatio. Hæc mulier per multum temporis ægrotaverat, ut dixi in principio quæſtionis, & bene colligitur ex illis verbis, *tenebatur magnis febribus.* Cur ergo Petrus non antea rogat pro ſocru febricitante, ſed modò? Imò probabile eſt, quòd multi ex Apoſtolis agnoverint de infirmitate affinis Petri, cùm eſſent ex eadem civitate, intimamque cum Petro amicitiam haberent. Cur ergo modò Petrus doloribus infirmitatis ſuæ ſocrus tangitur, & non antea, ut pro ea interpellet? Moraliter dicam. Apoſtoli tunc erant incipientes, & adhuc in culmine perfectionis non erant; & decreverat Petrus in hoc eventu, Dominum in illa domo ſua recipere; ad debitum autem hoſpitium, ac obſequium magiſtri, & diſcipulorum, miniſterio ſocrus indigebat; ideo modò pro ea deprecatur cum cæteris Apoſtolis. Victor Antiochenus in cap. 1. Marc. *Sumendi cibi cauſa*, ait, *ad diſcipuli domum divertit: verùm, quæ illis miniſtratura erat, febribus detinebatur, ſtatimque diſcipuli eadem de re illum certiorem faciunt, ſiquidem certum de illius virtute experimentum habebant.* Petrus tunc pro ea deprecatur neceſſitate compulſus, cùm indigeret, ut ſocrus ſurgeret, & miniſtraret, ac obſequij munus præſtaret, quod ipſi Petro incumbebat perſolvere, ut notat D. Paſchaſius lib. 5. in Matth. *Sola anus*, ait, *diu vexata febribus hoc faceret magiſtro, quod diſcipulus, cujus domus fuiſſe dicitur, facere debuerat.*

Grammatic.

Conſanguinei neceſſitatibus ſuorum tanguntur ſolùm quando eis indigent.

Antioch.

Paſchaſ.

Lucæ 6. n. 39. Et ſtans ſuper illam imperavit febri: & dimiſit illam, & continuò ſurgens miniſtrabat illis.

VERSIONES.

Syriacus. Adſtans itaque ſuper eam, objurgavit febrem, & dimiſit eam, ſtatímque ipſa ſurrexit.

Græcus, Vatab. Adſtans ſuper eam increpavit febrem, & febris dimiſit eam.

Sà ex Græco. Adſtans illi.

D. Ambroſ. lib. de viduis. Imperavit febri, & remiſit illam.

ALTER TEXTUS.

Matth. 8. n. 15. Et tetigit manum ejus, & dimiſit eam febris, & ſurrexit, & miniſtrabat eis.

Marc. 1. n. 31. Et accedens elevavit eam apprehenſa manu ejus & continuò dimiſit eam febris, & miniſtrabat eis.

EXPOSITIO.

MANIFESTATUR hîc eximia Chriſti pietas, magnificentia, poteſtas, ac præclara ejus operatio. Pietas; eleganter D. Ambroſ. *lib. de viduis*, loquens hîc de Chriſto: *Quaſi Deus imperat*, ait, *& quaſi homo viſitat.* Meus Jesus in his, quæ ad ipſum ſpectabant, ut homo ſe agebat; in illis verò, quæ noſtrum commodum reſpiciebant, ut Deus, atque ſupremus 33.

Ambroſ.

Chriſtus erga ſe ut homo, erga nos ut Deus ſe habet.

Dominus ſe exhibebat. Ut homo, viſitat mulierem, ad ibi hoſpitandum, & prandendum. Ut Deus, ipſam ſanat, & à morbo liberat. Vide ſuprà *cap.5.num.98.* Magnificentia Domini reſplendet. Ingreſſus eſt Chriſtus, ut parum panis comederet; & ante hoc tenue obſequium, anticipatè largum ſanitatis beneficium mulieri concedit. Ecce Chriſti poteſtas. Oſtendit ſe Dominus in hoc facto, ut pius, & potens; ut pius voluit rogari à ſuis, ut potens, imperat febri, Valde decens, ut potentia ſit unita cum pietate. *Stans ſuper illam*, hoc eſt, adſtans illi, ſeu imminens illi. Et ita explicatur geſtus, ac habitus Chriſti inclinantis ſe inflexo corpore ad infirmam; nec enim manus jacentis tangit, nec apprehendi potuit, quin Dominus ſe inclinaret: quia ut dejectus erigatur, conveniens eſt, ut majeſtas inclinetur. *Et imperavit febri.* Non utitur precibus, ut ſimplex Propheta, aut purus homo reputetur, ut ait Toletus, ſed imperio, ut Deus credatur. *Et extendit manum, ac ægram erexit, & elevavit.* Aliqui Codices habent: *Increpavit febri*; hoc eſt, magna auctoritate præcepit, ut celeriter abiret, Nam quamvis verbum Græcum gravidum ſit ſenſus, tamen, ut ait Euthymius: *Non eſt hìc propriè, increpavit, ſed præcepit.* Et ubi adfuit divinum imperium, ſtatim febris eam reliquit. Ecce præclara Chriſti operatio. *Imperavit verbo febri, apprehenſa manu ejus.* Per quod inſtruimur, quòd cum verbis conjungenda ſint opera.

Rex habeat ſe, ut pius, & potens.

Ut dejectus erigatur, inclinet ſe excelſus.

Tolet.

Euthym.

34. Bona vidua manifeſtatur in hoc eventu; ut ſedula, ſancta, prudens, grata, ac timens Deum. Mulieris diligentia, ut ſancta eſt, continuò, & ſine ulla cunctatione ſurrexit, miniſtrabat tanquam bona matrona. Et tales, ut ait D. Bonaventura, merentur divinum beneficium. Et ita dixit puer Eliſæi Sunamitidi, 4.Reg.4.n.13. *Ecce ſedulò in omnibus miniſtraſti nobis, quid vis, ut faciam tibi.* Mulier perfectè ſanata, *continuò ſurgens miniſtrabat illis*, quia, ut ait Theophylactus, Bonaventura, infirmitatis nullæ remanſerunt reliquiæ, quia ſtatim facta eſt potens ad motum, ac ad obſequium. Prudens continuò ſurrexit. Sine ulla mora ſurgat homo à lectulo infirmitatis peccati. Ut grata *miniſtrabat illis*, Simon. Caſ. *lib.5.c.9.* miniſtrabat illis, ſcilicet, *Chriſto ſanatori ejus, & ſanctis Apoſtolis interceſſoribus ejus.* Ecce mulier at timens Deum. Dicitur de Chriſto, *ſtans ſuper illam*, hoc eſt, ut dixi, imminens illi, ſeu ſtans ſuperior illi, quia, ut ait Hugo, neminem ſanat Dominus, niſi ſtet ſuper eum, id eſt, niſi timentem ſe, hoc eſt, nemo ſanatur, niſi conſideret Dominum ſibi ſuperiorem, & eum timeat. Malach. 4. num. 2. *Orietur vobis, timentibus nomen meum, Sol juſtitiæ, & ſanitas in pennis ejus.*

Diligentia meretur divinum beneficium.

4. Reg. 4.

Theophyl. Bonavent.

Caſſian.

Animus gratus ſuo benefactori Hugo.

Malach. 4.

Quæstio VI.

Quare Dominus porrecta manu erigat ſocrum Petri?

35. CUm rogaretur Dominus à ſuis diſcipulis, ut fœminæ daret ſanitatem; ad lectulum acceſſit, & mulieris manum tetigit, ut Matthæus ſcribit, & ut Marcus ait, *apprehenſa manu elevavit eam.* Et ſimul verbo increpavit, ſeu imperavit febri, ut celeriter diſcederet, & abiret. Cur Dominus hìc extendit manum ad ſanandam mulierem.

Prima ſolutio, & germana eſt. Potuit Dominus hanc mulierem abſentem ſanare, voluit tamen in hoc miraculo ei ſe præſentiſſimum declarare, & ideo acceſſit ad lectulum, ut indicat verbum ſtans ſuper illam; deinde tangit manum, ut fidem mulieris maximè conciliaret, nam audito imperio Chriſti ad febrim, & apprehenſa manu ejus, non poterat mulier ignorare, ſe virtute Chriſti ſanatam eſſe. Nam adeò ingratus eſt homo, ut ſæpè multa media requirantur, ut Deum cognoſcat auctorem in ſuis beneficiis. Sic leproſum, ut quo maximè peccator figuratur in Scriptura, manu tacta, curavit à lepra, *Matth. 8.num.2.* ut vidimus ſuprà *cap.20.* Inquit verò D. Cyrillus, quòd eam manu tangit, ad indicandam ſuæ carnis efficientiam, quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes. 36.

Adeò ingratus eſt homo ut multa media requirat ut Deum cognoſcat benefactorē.

Cyrillus.

Secundò reſpondet Chryſoſtomus homil. 28. in Matth. *Aliquando, ait, verbis ſolis affert curationem, nunc verò manus porrectione febricitantem ſanavit. Nonnunquam autem utriſque utitur, ut multis modis præ oculis curatio adducatur. Nam, cùm adhuc, deitatis ſuæ myſterium latere multos, commodiùs fuerit, ac præcipuè diſcipulos; ne præ gaudio clamaſſent; ideo nolebat, ſemper humanæ curationis modum excedere.* Aliquos curat Dominus ſolis verbis, alios tactu ſuæ ſanctiſſimæ carnis, & alios utriuſque modo. Cùm enim ſit Deus omnipotens, variis, & multis modis operatur. Et etiam in dando præclaro ſanitatis beneficio quandam varietatem retinere voluit. Deinde hìc ad mulierem manum extendit. Valde conſuetum eſt, ut ſi quis, jacentem erigi velit, manum ei porrigat. Et quia Chriſtus, ut ait Chryſoſtomus citatus: *Nolebat ſemper humanæ curationis modum excedere:* tum, ut quantum fieri poſſet, occultaretur miraculum, ut intendit Chryſoſtomus *citatus*; tum etiam, quia in miraculis perpetrandis ad conſuetum curationis modum voluit condeſcendere. Adeò enim Chriſtus deteſtatur ſingularia; & extraordinaria, ut etiam in miraculis operandis, quantum fas eſt, ad communes vias proportionetur. Et ideo bene ait Hugo in cap.8. Matth. *Tangit manum, & non caput, quia ipſum elevare nolebat.* Vide ſuprà *cap. 5.num. 40. & lib.2.c.4.n.33. & lib.5.c.2.n. 50. & 51.* 37.

Chryſoſt.

Extraordinaria, & ſingularia fugienda.

Tertiò. D. Petrus Chryſologus ſerm. 18. *Quæ neceſſitas, ait, tangendi erat, ubi inerat jus jubendi? Sed Chriſtus tenuit manum mulieris ad vitam, quia Adam de manu mulieris acceperat mortem, ut quòd manus præſumentis amiſerat, manus repararet Auctoris, ut acciperet indulgentiam manus, quæ carpſerat de morte ſententiam.* Similiter D. Paſchaſius *lib. 5. in Matth.* Cœleſtis medicus ibi adhibet medicinam, unde origo infirmitatis habuit exordium. Et quia, dum mulier manus extendit ad vetita, ac viro ſuo dedit; morbus tunc habuit ingreſſum; ideo manus auctoris manum mulieris primò tangit, & primò ſanare intendit. Quartò. Primus Rex, ac Præſul extitit Adamus; in cujus domum per accipientis manus malum, ac culpa invenit ingreſſum, & inde tota reſpublica generis humani collapſa eſt. Cùm autem Petrus eſſet primus Præſul Eccleſiæ Catholicæ, in ejus domo id, quod Dominus primò intendit ſanare, eſt manus accipientis, ut cùm ibi nihil ſit munere corruptum, omnia exiſtant integra, ſolida, 38.

Chryſolog.

Paſchaſ.

Origo morbi curanda.

Domus judicis à muneribus ſit aliena.

Paſchaſ. da, & permanentia. D. Paſchaſius citatus. *Sic omnia Salvatoris concinunt opera. Juſtum quippe erat, ut quòd manus præſumentis amiſerat, manus repararet auctoris, & indulgentiam reciperet, quia intulerat mortem.*

39. Grammatic. Quintò. Chriſtianus Grammaticus cap. 18. de ſocru Petri. *Quia*, ait, *duo diſcipuli ſui dilecti pro ea rogabant, & verbo febrem fugavit, & manum ſurgenti porrexit.* Non ſolùm verbo ſanat Dominus, vel ſolo tactu fugat malum, ſed utroque ſimul, quia, ut vult ipſe, duo dilectiſſimi diſcipuli, ſcilicet Petrus, & Andreas rogabant pro ea. Et ubi ſpecialis familiaritas advocatorum intervenerat, particularis Domini favor fuit explicandus, cùm valde æquum ſit, ut illi, qui de te ſunt benemeriti, ſingularem benignitatem, ac favorem, ſine juſtitiæ tamen læſione, recipiant. D. Thom. *Quærit Chryſoſtomus*, ait, *quare curavit ſervum Centurionis ſolo verbo, iſtam verò tactu? Et reſpondet, propter familiaritatem, & in hoc magis oſtendebat ſuam humilitatem, & ideo tactu auxilium dedit.* Pſalm. 72. num. 24. *Tenuiſti manum dexteram meam.*

Familiares & amici ſpeciali favore proſequendi. D. Thom. Pſalm. 72.

40. Sextò: Arteriarum pulſus, morbum, aut ſanitatem corporis indicans, ad collum, ac radices manuum ſe prodit: manum febricitantis tangit Dominus, ut ipſa integra ſanitatem valeat recuperare. Ubi enim cognitio propriæ infirmitatis manifeſtatur, ac apparet, illuc ſtatim divina manus advolat ad medicamen præſtandum. Non caput, non oculos, non os infirmæ tangit Dominus, ſed manum, in qua pulſans cor propriæ infirmitatis cognitionem dat: ſemper enim cognitio noſtrorum malorum manum omnipotentis Dei ſollicitat ad medicamen. Vide ſuprà *cap. 5. numero 64. 65. & 66. & cap. 3. num.* 182.

Cognitio infirmitatis divinam manum ſollicitat ad miſerandum.

41. Septimò. Cum ſuis diſcipulis in navi per mare navigat Dominus: exoritur magna tempeſtas, itaut navicula operiretur fluctibus, rogantibus diſcipulis, *imperavit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna*, Matth. 8. num. 26. At in hoc eventu pro infirma deprecantibus Apoſtolis, non ſolùm imperavit febri, ſed etiam manum applicat, tangit infirmam, & eam apprehenſam elevat. Cur ergo in tempeſtate maris, commotione fluctuum, inæqualitate aëris, ſævientibus ventis, Dominus tantùm imperat, & facta eſt tranquillitas: at hîc jubet, & ſimul manum movet. Ut ait hîc Ambroſius lib. 4. in Luc. *Febris noſtra, luxuria eſt, Febris noſtra, ambitio eſt, Febris noſtra, iracundia eſt.* In tempeſtate maris deſignatur bellum, quod ab elementis, ab hoſtibus exteriùs in nos commovetur. At in hac febri mulieris appetitus luxuriæ, ambitionis, & iræ ſe produnt. Et adverſitas illata ab exterioribus inimicis ferociter ſævientibus juſſu comprimitur, & ſedatur. At ut pugna quæ à noſtriſmet appetitibus interioribus exorta eſt, reprimatur, & vincatur, cùm Dei verbo ejus omnipotens, manus fuit conjungenda, ut tu ex hoc agnoſcas, quàm grave ſit bellum noſtrarum domeſticarum affectionum.

Matth. 8. Ambroſ. *Major pugna ab appetitu noſtro, quàm ab externo hoſte.*

42. Glorioſo triumpho Amorrhæorum phalangas devaſtavit penè uſque ad internecionem Joſuë cum ſuis ducibus, & militibus. At, cùm quinque Reges latentes in ſpelunca ſupereſſent, ait Joſuë ſuis militibus: *Aperite os ſpeluncæ, & producite ad me quinque Reges, qui ibi latitant; percuſſitque Joſuë, & interfecit eos*, Joſuë 10. n. 22. Magna hoſtium multitudo à militibus dejecta, ac proſtrata erat. Cur etiam hi Reges ab eis non ſunt occiſi, qui dicuntur interfecti à Joſuë? Si dicas: Quia Reges. Multi Reges cæſi ſunt ab exercitu Iſraëlitico. Sehon Rex Amorrhæorum *Num. 21. n. 26.* Og Rex Baſan, *ib. v. 33.* Cur ergo hi Reges Joſuë manus enecati ſcribuntur, ac narrantur? Origen. homil. 11. in Joſuë. *Quinque Reges*, ait, *quinque ſenſus in corpore poſiti per Jeſum devicti.* Similiter Galfrid. apud Tilmannum in Allegoriis inquit: *Quinque Reges in ſpelunca, quinque ſenſus in carne humana, qui meritò Reges dicuntur; quia non niſi per illos ipſa caro regitur.* Alij adverſarij, & Reges, erant externi hoſtes, & ideo à quolibet milite Iſraëlitico proſtrati ſunt. At hi quinque præfigurabant ſenſus, & hominum appetitus, qui non poterant perimi ab alio, niſi à fortiſſimo duce ipſo Joſuë, qui ad eorum internecionem cum imperio manus adhibuit; mandavit enim ſuis militibus: *Aperite os ſpeluncæ, & adducite ad me quinque Reges.* In hoc facto Joſuë manus decantatur. *Percuſſitque Joſuë, & interfecit eos.*

Joſuë 10. Origen. Galfrid. *Ad videndos appetitus manus Joſuë explicatur.*

43. Pulchrum dubium mecum expende. Prolabatur in adulterium David cum Bethſabee, in quo nimio ſopore depreſſus jacebat. Juſſu Dei venit ad eum Propheta Nathan; & magno parabolarum velamine, verborumque longa ſerie ſuum Regi proponit delictum, ut habes 2. *Regum 12. à num.* 1. Graviter deliquit David in annumerando Populum; tamen ipſe ſuæ conſcientiæ ſtimulis eſt in ſe reverſus. *Percuſſit autem cor David eum, poſtquam numeratus eſt populus. Et dixit David ad Dominum; Peccavi valdè in hoc facto*; 2. Reg. 24. num. 10. Et venit ad eum Propheta Gad, qui paucis verbis ei in ſuo ſupplicio optionem proponit, *ibid. num.* 13. Cur in adulterio ita dormiebat David, ut neceſſarium fuerit excitari à Propheta? At in annumeratione Populi ſua conſcientia pungitur, & in ſe revertitur? Cur lata figura in explicando adulterium, tot verba proponuntur ad movendum, diſponendumque cor Regis, at in annumeratione Populi nil horum exigitur, at cor ſuum eum momordit; In adulterio appetitus captivavit Regem: at in numeratione Populi vide quod ait Scriptura 1. Paralip. cap. 21. num. 1. *Conſurrexit autem Satan contra Iſraël, & concitavit Davidem, ut numeraret populum.* In regni computatione externus adverſarius, nempe Diabolus, bellum excitavit & movit: at in adulterio ab ipſiuſmet appetitu tota erat pugna. Et quando bellum ab adverſario externo peragitur, cor David percuſſit eum, & ad integram ſatisfactionem pauca Prophetæ verba deſiderantur: at dum certamen ab interno appetitu commovetur, parabolæ, figuræ, & multa Prophetæ verba, ac alta diſpoſitio interveniunt. Tantum per omnem modum exigitur ad tam crudelem adverſarium eradicandum. Unde ait D. Dorotheus Abbas de Abrenunciatione. *Diabolus circuit, quærit, quem devoret, latrare poteſt, mordere non poteſt, niſi volentem. At in me ipſo eſt voluntas impellens, quæ, ſi fuerit devicta, mordet, lacerat, & enecat.* Ferè ſimiliter D. Auguſt. *ſerm. 297. de tempore.*

2. Reg. 24. 1. Paral. 21. *Plura requiruntur ad vincendos noſtros appetitus, quàm ad externos hoſtes debellandos.* Doroth. Auguſt.

Quæstio VII.

Quare ipſamet Petri ſocrus ſurgens miniſtret?

44. Chryſoſt. Hieron. *Dona Dei ſunt perfecta.*

PRima, & communis omnium ratio litteralis, ut mulier ſanata oſtenderetur. Nam, ut docent D. Chryſoſtomus *homil.* 28. *in Matth.* D. Hieronymus & alij *hîc.* Corpora dimiſſa à febri, adhuc poſt aliquale tempus langueſcunt, & ſunt debilia, & tenues vires apparent. At mulier Dei beneficio indilatè integram ſanitatem recuperavit, cùm beneficia Dei ſint perfecta, &
Paſchaſ. abſoluta. D. Paſchaſius lib. 5. in Matth. *Contra conſuetudinem*, inquit, *febricitantium, qui ſolent incipiente ſanitate laſſeſcere, & ægritudinis ſentire moleſtiam, ſed ſanitas quæ Domini confertur imperio, tota ſimul redit.* Et poſt pauca addidit: *Quia ubi virtus curat, nullum reſidere debet veſtigium infirmitatis.*

45. Idem. Secundò idemmet D. Paſchaſius aliter reſpondet. *Domus Petri non abſque myſtica, ut credo, ſignificatione commemoratur. Ita hujus obſequium, quod ſi non ob aliud, tropologicè ſaltem ad demonſtrandum, ſecundùm Apoſtolum, ut membra, quæ ſervierunt iniquitati ad iniquitatem, fructi-*
Membra, quæ ſervierunt iniquitati, ſerviant juſtitiæ. *ficent, & ſerviant juſtitiæ in ſanctificationem.* Non aliquis amicus, non vicinus, non propinquus, non famulus miniſtrat; ſed ipſamet fœmina, quæ jacuerat; ut membra, quæ ſervierant febri vitiorum, ac peccatorum, famularent etiam juſtitiæ, ac virtuti, ut ita mundarentur, ac ſanctificarentur: nec enim validiora, ac robuſtiora debent eſſe membra ad ſupportandam gravitatem peccati, quàm ad præſtandum juſtitiæ obſe-
Chryſolog. quium. Unde eleganter ait Chryſologus ſer. 18. *Vidit*, ait, *decumbentem ſub ſuorum ſarcina peccatorum, ut iis ad phreneſim uſque febrientem; & tenuit manum ejus, & ſurrexit, & miniſtravit. Hinc eſt, quod erecta eſt, quæ jacebat, & miniſtrat Chriſto, dum ſanctificat manus ſuas modo operibus bonis, quas antea malis operibus polluebat.* Unde maximè arguendi ſunt, qui, cùm ſe habeant, ut valde robuſti in itinere perditionis; ad ſanctificandas animas ſuas judicio Medicorum; ut ægri, ac febricitantes torpeſcunt.

46. Ambroſ. Tertiò. D. Ambroſius lib. de viduis. *Poteſt etiam hoc loco*, ait, *videri Petri ſocrus, affectio voluntatis, ex qua ſibi velut ſemen futuræ poſteritatis aſſumpſerat. Simul, qualis eſſe debeat, quæ Chriſto miniſtrat, oſtenditur. Oportet eam primò carere variarum illecebris voluptatum, vitare internum corporis, animique languorem: ut corpus, & ſanguinem Chriſti miniſtret. Neque enim poteſt quiſquam peccatis ſuis æger, minimèque ſanus, immortalium ſanitatum remedia miniſtrare. Vide quid agas Sacerdos, nec febrienti manu corpus Chriſti attingas. Prius cura, ut miniſtrare*
Sacerdos purus à peccatis. *poſſis.* Devenit Dominus ad domum Petri, ut ibi hoſpitetur. Et ſtatim Apoſtoli ad primum ingreſſum pro ſocru Simonis laboranti rogant. Cur non præmittunt Apoſtoli, ut mulier ægra diſponat neceſſaria, porrigat panem Chriſto diſcumbenti ad menſam cum ſuis diſcipulis? facto mulieris obſequio, tunc videbatur opportuna occaſio, ut pro muliere loquerentur, ut Dominus petita facilè condonaret. O divinum, Apoſtolicum ingenium! Calluit enim, quòd manus febricitans in cœleſti Chriſti menſa adminiſtrare non poterat: & ideo opus erat, ut mulier eſſet prius ſana, ab omnique ægritudine libera, quàm tali menſæ aſſiſteret, eique porrigeret panem. Audiant hæc Sacerdotes, quorum manus in cœli convivio miniſterium exhibent, nulla ſit manus febricitans, ſed omnia ſint pura, & munda. Quod confirmat *cit.* D. Ambroſius. *Si mundos* Ambroſ.
eos, qui ante fuerint leproſi, Chriſtus jubet occurrere Sacerdotibus. Luc. 17. num. 14. *Quanto magis* Luc. 27.
mundum ipſum convenit eſſe Sacerdotem?

Quartò idem Ambroſius loco citato. *Et bene* 47.
Petri ſocrus ſurrexit, ſacramenti enim typum Ambroſ.
Apoſtolica jam gratia miniſtrabat. Proprium eſt autem, ſurgere Chriſti miniſtros, juxta quod ſcriptum eſt: Surge, qui dormis, & exurge à mortuis, ad Epheſ. 5. num. 14. Gratia Apoſtolica ſcintilla- Ad Epheſ. 5.
bat jam in muliere, & ideo ſurgens miniſtrat: proprium eſt enim miniſtrorum Chriſti non dormire, nec torpeſcere in peccatis, ſed hujuſ- *Miniſtrorum Chriſti eſt ſurgere.*
modi ſomnum excutere, & ab illis ſurgere. Unde acutè ponderat D. Hieron ad citata verba Hieron.
Apoſtoli, quòd quaſi viventi dicitur: *Surge, qui dormis*, & mox quaſi mortuo: *Exurge à mortuis*, quia quamvis homo per peccatum ſit mortuus. *Ezech.* 18. *num.* 20. ut vivus ſurgat, & à Ezech. 18.
ſuis iniquitatibus recedat.

Quintò. Carthuſianus. *Miniſtrabat Chriſto, &* 48.
commenſalibus ejus tanquam grata de beneficio Carthuſ.
ſanitatis ſibi tam miraculosè collato, & valdè *Animus gratus famulatur.*
læta eos quoque, quibus miniſtrabat ſpectaculo lætificans tam jucundo. Sextò, & ſatis docte Simon Caſſian.
Caſſianus lib. 5. cap. 9. *Non iſta*, ait, *beneficium otiosè ſuſcepit; nam recepta illico ſanitate, contulit ad agenda: conſpiciens, fore neceſſitatem, & decentiam, Chriſto pauperi, & ejus collegio miniſtrare. Non expectavit de adminiſtratione præceptum, quamquam non ſine præcepto importuna febris abiiſſet. Surgens miniſtrabat illis de facultatibus, & corpore circa obſequia ſe præſtabat. Optimum in moribus eſt, acceptæ gratiæ cooperari, & omne, quod à Deo accepimus, in dedicationem convertere creatori: ſicut iſta ſanitatem receptam in obſequium illicò ſtatuit largitoris.* In. *Quod à Deo*
ſpecta neceſſitate Collegij Apoſtoli, abſque præ- *accepimus, in ejus obſequium præſtemus.*
cepto, ſurgit mulier; & miniſtrat neceſſaria. Generoſus, ac liberalis animus ad obſequia præſtanda juſſionem non expectat. Et optimè mulier acceptæ gratiæ cooperatur, valetudinem, ac vires, quas à Deo acceperat, totum convertit in obſequium creatoris. Ac proinde ſurgens miniſtrat. Vide ſuprà *cap.* 3. *n.* 255. *& 265. & cap.* 7. *num.* 43.

Septimò D. Petrus Chryſologus ſerm. 18. *Et* 49.
Chriſtus, inquit, *mulieris indigebat obſequio, &* Chryſolog.
mulieris provectæ ætatis, ſenectutis ſummæ filiis aggravatæ: ſic in domo Petri non erat vernacula, non miniſter, non familiaris, non propinquus, certè non uxor, quæ matris obſequium præveniret? Et ad ſummum Petrus ipſe cauſas ſuæ verecundiæ non videbat, ut hoc anus, hoc ſocrus faceret magiſtro diſcipulus quod debebat? In domo Petri nec erat *In domo*
ejus uxor, quæ, ut probabiliter dixi *q.* 1. adhuc *Prælati non ſit famulorum turba.*
vivebat; nec erat ejus filia, nec propinquus, vel conſanguineus, nec famulus, nec miniſter, ſed ſolùm hæc anus, in qua jam calor ſanguinis defecerat: quia in domo Prælati nullus ſit affectus conſanguineorum, ſed omnis frigeſcat, ac remiſſus abeat: non ſit turba famulorum, vel aulicorum,

rum,

rum, ſed tantùm mulier annoſa quæ neceſſaria obſequia Chriſto valeat miniſtrare. *In domo Petri non erat vernacula, non familiaris, non propinquus, &c.*

50. Paſchaſ. Octavò. Ad citata verba Chryſologi, quæ ferè eadem habet D. Paſchaſius *lib. 5. Matth.* Cùm magna admiratione ponderandum, quod mulier provectæ ætatis, gravida annis, filiis plena ſurgat; & manibus ſuis miniſtret. Cur non alius exhibet hæc obſequia, verecundiæ enim videbatur, quod mulier tam annoſa, omni veneratione digna, omni reſpectu colenda, cui omnes, ſive extranei, ſive propinqui, ſummum deferebant honorem, ſurgens adſtet, miniſtret, ac veniens, & iterum rediens omnia perſolvat obſequia? O magna domus Petri; in qua nemo otio indulgent, nemo exemptione gaudet, nemo communia prætermittit, omnes æqualiter labori incumbunt, itaut nec veneranda ſenex otio ferietur, vel privilegio exempta inveniunt; & quamvis vires ſint tenues, tamen ſedule miniſtrat, ac promptè obſequia perſolvit.

In domo Eccleſiaſtica non ſint privilegiati, ſed laborent omnes.

51. Gen. 18. Cùm Abrahamus excepiſſet tres Angelos in hoſpitium, *feſtinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria ſata ſimilæ commiſce, & fac ſubcinericios panes. Ipſe verò ad armentum cucurrit: & tulit inde vitulum tenerrimum*, Geneſ. 18. num. 6. Familia Abrahæ valdè præpotens erat, & regia poteſtate eminebat; & ita famulis abundabat, ut brevi temporis mora trecentos decem & octo vernaculos ſuos expeditos numeraverit contra quinque Reges, quos eſt perſecutus ad eripiendum conſobrinum ſuum Lot de eorum manibus, *Geneſ. 14. à num. 14.* Cur ergo in tanta auctoritate, qua pollebat, in tanta ſervorum caterva, qua erat ſtipatus, ac circundatus, at ipſe armentum currit, & vetulæ Saræ mandat commiſcere ſimilam? Cur annoſa mulier nonaginta annorum, ab hujuſmodi labore non eximitur; nec enim videbatur decens, ut matrona tam nobilis, ac ſplendida ſuis manibus panem ſub cinere coqueret, cùm hoc munus non ad quaſcunque ancillas, ſed ad valde humiles, & abjectas ſpectet. Cur ergo ſancta anus in tanta famulorum caterva hujuſmodi labore fatigatur. Erat domus Abrahæ cunctis monaſteriorum clauſtris poſita in exemplum, in qua unuſquiſque, nec in ipſa dignitate, nec in ipſa ſenectute vacabat otio, ſed omnes communia obibant. Itaut Abrahamus præfulgens divinitate quaſi regia, privilegiatus non eſſet, nec ipſa Sara, quamvis annoſa, à labore exempta reputaretur. Chryſoſt. homil. 41. in Geneſ. *Quare enim, ait, dic mihi, nulli famularum hoc præcipit; ſed mulieri tam provectæ ætatis; nonaginta annorum erat: non rebellat mandato Sara. Diſcant mulieres, ut feſtinent juvare viros in tam bonis operibus, & non erubeſcant aliquos excipiendos hoſpites, propter Chriſtum illis congruum præbere miniſterium, & per ſe ipſas afferre: ſed imitentur Saram vetulam, in tanta ſenectute libenter ſuſcipientem, & abſque famularum opera perficientem.*

Nullus ſit à labore exemptus.

Chryſoſt.

52. Philipp. 2. Ad Philip. 2. num. 7. ait Paulus: *Semetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus, ut homo.* Magiſter Gentium docet nos. Dicis, quòd Deus factus eſt homo. Cur ergo non dicis, quòd venit in ſimilitudinem hominis, ſed ad numerum pluralem convertis ſermonem. *In ſimilitudinem hominum?* Venit Chriſtus, in ſe omnis doctrinæ nobis dans formam: & ideo nullius hominis ſingularis in ſe formam adaptavit, ſeſe omnibus exæquavit. Si diceretur in ſimilitudinem hominis, ad aliquem ſingularem videretur proportionari, & aliorum conditionem excluderet. Scribatur ergo: *In ſimilitudinem hominum,* quia Chriſtus nullius gradus, nullius prærogativam, nullius exemptionem quæſivit; ſed dimiſſo privilegio, ac præeminentia ſuæ ſupremæ dignitatis omnibus ſe adæquavit. D. Bernard. ſerm. De Paſſione Domini fer. 4. Hebdomadæ ſanctæ. *Non ſolum, ait, formam ſervi accepit, ut ſubeſſet; ſed etiam ſervi, ut vapularet; & ſervi peccati, ut pœnam ſolveret, cùm pœnam non haberet. In ſimilitudinem, inquit, hominum, non, hominis. Chriſtus enim in univerſali hominum miſeria preſſius, & profundius ſe immerſit. Ideo habitu, & omni habitu inventus eſt, ut homo: nec in eo quantum ad naturæ debitum, ſignum aliquod ſingularitatis apparuit.*

Chriſtus nullius exemptionem voluit.

Bernard.

Luc. 4. n. 40. Cùm autem Sol occidiſſet; omnes, qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum: at ille ſingulis manus imponens, curabat eos.

VERSIONES.

Syriacus. Occidente verò Sole, omnes, qui habebant infirmos variis affectos morbis, adducebant illos ad eum: ipſe verò unicuique eorum manum ſuam imponebat, eoſque ſanitati reſtituebat.

Vatablus. Quum autem Sol occideret; omnes, qui habebant.

Arias. Quotquot habebant infirmos.

ALTER TEXTUS.

Matth. 8. *n.* 16. Veſpere autem facto obtulerunt ei multos dæmonia habentes: & ejiciebat ſpiritus verbo, & omnes malè habentes curavit, ut impleretur quod dictum eſt per Iſaiam, dicentem: Ipſe infirmitates noſtras accepit, & ægrotationes noſtras portavit.

Marc. 1. *n.* 31. Veſpere autem facto, cùm occidiſſet Sol, afferebant ad eum omnes malè habentes, & dæmonia habentes.

EXPO

EXPOSITIO.

53. QUATUOR hîc notantur ab Evangeliſta: Tempus curationis, multitudo infirmorum, varietas morborum, facilitas curationis. *Cum Sol occidiſſet*, apponitur tempus. Hæc miracula facta ſunt in die Sabbati, ut patet ex *Marc.* 1. *num.* 21. *& Luc.* 4. *num.* 31. Ideò poſt Solis occaſum adducebant infirmos, exiſtimabant enim, id operis Sabbato non licere, ut morbis vexatos afferrent, quod latiùs explicabo quæſt. ſequenti. *Omnes qui habebant infirmos.* Explicatur per hæc, multitudo ægrotantium, quæ ad Chriſtum veniebat, ut clarius habet Arias. Arias: *Quotquot habebant infirmos.* Et tunc veniunt ad Jeſum, cùm infirmitate opprimuntur, & vexantur. Sic Nabuchonoſor Rex in ſua infirmitate clamavit ad Dominum, & humiliavit ſe, & pœnitentiam egit, *Daniel.* 4. *num.* 31. Sic amici Heliodori pro ejus ſalute deprecantur Oniam ſacerdotem, quem antea contemnebant, 2.Mach. 3. 2.Machab. 3. num. 31. *Infirmos variis languoribus.* Ecce diverſitas morborum, Medicus ſalutis, nullius infirmitatem contemnebat, ſed cum ſumma facilitate omnes à morbo liberabat. *Singulis manus imponens curabat eos.* In ſignum clementiæ, & benignitatis Dominus ſuper eos ponebat manus, ut ita ipſi compellerentur ſuum benefactorem agnoſcere: nam ubi primum ipſe imponebat manus, ſtatim ægroti ſanabantur. Et notat Bonavent. D. Bonavent. quòd *ſingulis impoſuiſſe dicitur ſine excluſione*, Pſalm. 144. Pſalm. 144. n. 16. *Aperis tu manum* Sapient 6. *tuam, & imples omne animal benedictione. Puſillum, & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi de omnibus*, Sap. 6. num. 8. Et ideo dicitur: Curabat omnes, ſcilicet omnes ad ſe venientes: quia Ioan. 6. ſicut dicitur Joan. 6. n. 37. *Eum, qui venit ad me, non ejiciam foras*; nec mirum, nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum, *Rom.* 10. *num.* 12. Expende, quòd omnes ægroti, ſalutis cupidi, veniunt in domum Petri, & ibi ſanantur, quia in domo Petri, hoc eſt, in Eccleſia Catholica, invenitur Chriſtus vera ſalus. Et Domus Petri, ac veri Præſulis, omnibus oppreſſis, ac laborantibus patens eſt, & manifeſta: ſecus domus principum, & Regem hujus ſæculi, quarum aditus oppreſſis & afflictis negatur. De Mar- Eſther 4. dochæo dicitur Eſther 4. num. 2. *Ejulatu uſque ad fores palatij gradiens: non enim erat licitum, indutum ſacco aulam Regis intrare.*

Ad domum Prælati egeni, & pauperes aditum habeant.

QUÆSTIO VIII.

Quare poſt Solis occaſum adducebantur infirmi ad Chriſtum?

54. Origen. Euthym. Theophyl. RESPONDENT primò, & germanè ad litteram. Orig. Euthym. *in Matth.* & Theophylactus *in primum Marci*, quòd dies iſte, erat dies Sabbati, ut jam dixi in expoſitione, & in die Sabbati non erat licitum operari uſque ad occaſum Solis. Judæi enim dies ſuos feſtos agebant à veſpera præcedentis diei, uſque ad Levit. 23. veſperam ſequentis, Levitic. 23. n. 13. *A veſpera uſque ad veſperam celebrabitis Sabbata veſtra.* Et Judæi adhuc rudes credebant quòd ſolvebatur Sabbatum curando hominem in eo, & de hac re ſæpe accuſabant Chriſtum, *Luc* 13. *num.* 14. *& cap.* 14. *num.* 3. *Joan.* 5. *n.* 9. Unde iſti ſibi perſuadebant, quòd non licebat Sabbato curare, vel ſaltem adducere infirmos ad Chriſtum, & ideo eos aſportant poſt occaſum Solis, quando jam ſolemnitas Sabbati terminata erat. Rectè obſervat Euthymius *in cap.* 8. *Matth.* quòd popularis tur- Euthym. ba expectato Solis occaſu propter Sabbati obſervationem morbis tunc laborantes adduxit; diſcipuli verò ante Solis occaſum deprecati ſunt eum pro ſalute febricitantis, utpote jam edocti ejus ſacra doctrina, & didicerant ab illo, à quibus operibus abſtinere juberet lex, quæ de Sabbati quiete ſtatuta erat; nam Apoſtoli, ut perfecti, agebant de vera obſervantia Sabbati, at turba popularis ducebatur fictitia religione, ut ita zeli prætextu poſſet Chriſtum calumniare.

Perfecti agnoſcunt veram obſervantiam legis.

Secundò Abulenſis *in Matth. quæſt.* 8. *cap.* 47. 55.
Quia Chriſtus Dominus ſequenti die manè re- Abulenſ. ceſſurus erat de urbe Capharnaum. Et ita ait Marcus 1. num. 35. *Et diluculo valde ſergens, egreſ-* Marc. 1. Luc. 4. *ſus abiit in deſertum locum*, & Luc. 4. num. 42. *Facta autem die egreſſus ibat in deſertum locum.* Cùm ergo Judæi ſcirent, quòd manè receſſurus erat, antequam ab eis diſcederet, adducunt omnes infirmos ſuos, ut ab eo ſanarentur. Immò, ut rectè ait ipſe Abulenſis, ex his duabus rationibus poteſt una cauſa totalis efformari, ob quam veſpere adducunt infirmos. Judæi nolebant eos afferre in die Sabbati; ideo ægrotos aſportabant poſt Solis occaſum, quando jam ſolemnitas diei erat finita; & quia Dominus manè receſſurus erat à loco, hac de cauſa inſtante nocte ægrotos ſuos aſportant, & eos ei offerunt, ne elapſa occaſione tanti magiſtri, ipſi infirmi, & languoribus oppreſſi remanerent. Vide *lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 44.

Bona occaſio non elabatur è manibus.

Tertiò. Albertus Magnus in 8. Matth. *Addu-* 56.
cunt veſpere, ait, *quia in die occupatus erat Domi-* Alb. Magn. *nus verbi prædicatione, ex compaſſione ad ignorantiam populi, & in ſero per miraculum confirmavit quæ prædicaverat, & excitavit populum ad laudem Dei*, Pſalm. 41. n. 9. *In die mandavit Domi-* Pſal. 41. *nus miſericordiam ſuam, & nocte canticum ejus.* Præcipua pars temporis dies. Et in hoc Dominus incumbebat ſaluti animarum, ac prædicationi ad excludendas ignorantias, ac errores animæ, per noctem verò miracula operabatur, & corporis infirmitates depellebat. E contra verò homines hujus ſæculi per diem rebus corporalibus indulgent, ac implicantur; ultimam verò partem temporis, ſaluti ſuæ animæ adſcribunt.

Præcipua pars temporis in bonis animæ conſumenda.

Quartò. Nocte veniunt, ait Carthuſianus, quia 57.
timebant Phariſæos, ſicut & ob hanc cauſam. Carthuſ. Nicodemus nocte venit, ſed hic cùm eſſet princeps, magis timuit, quàm turbæ, quæ die, ac nocte Chriſtum ſequebantur. Et ideo quintò Theophylactus *in Matth.* atteſtatur, quod tanta erat Theophyl. devotio populi in Chriſtum, itaut nullo tempore eum dimittere vellet. Sextò D. Bonaventura Bonavent. ait, adducebant poſt Solis occaſum, ut ita oſtenderetur, quòd Chriſtus non tam die, ſed etiam noctu ſolicitus, & potens erat, circa ſalutem humani generis, quòd fuit figuratum *Geneſ.* 31. Geneſ. 31. *num.* 40. ubi de Jacob dicitur. *Die noctuque æſtu urgebat, & gelu; fugiebatque ſomnus ab oculis meis.* Multò magis ſolicitus erat Chriſtus Dominus de ovibus ſui patris, quam Jacob de ovibus

Chriſtus valde ſolicitus de noſtra ſalute.

ovibus Laban. Septimò, ſicut qui dicant apud Abulenſ. *citata quæſt.* 47. quòd ideò per noctem veniunt; quia per diem Judæi occupati erant aliis operibus; tales enim ſunt homines, ut velint ad Chriſtum venire ſervientes ſuis commoditatibus, temporalitatibus, ac negotiis, quæ renuunt dimittere.

Abulenſ.

58. Beda. Bonavent. Hugo. Malach. 4. Amos 8. Octavò. Beda, D. Bonavent. Hugo, & alij: *Solis occubitus*, ait Beda, *eſt paſſio Chriſti, per quem plures ſanantur dæmoniaci, & ægroti, quàm antea.* Chriſtus D. verus Sol. Malach. 4. numero 1. *Orietur vobis timentibus nomen meum Sol juſtitiæ.* Iſte verus Sol occubuit in paſſione, Amos 8. num. 9. *Occidet Sol in meridie.* Et tunc ejus ſanctiſſima, morte multo plures ſanati ſunt, quàm antea, quod præfiguratum eſt in morte Samſonis, *Judic.* 16. *num.* 30. Qui, ut ait Albert. Magnus, interpretatur Sol fortis. *Et multò plures interfecit moriens, quàm ante vivus occiderat.* Nonò. D. Paſchaſius *lib.* 5. *in Matth.* ait quod veniunt veſpere ob nimiam occupationem Salvatoris, tamen tam diligenter id ex eo exprimitur, ut hoc myſticè intelligamus; veſpere eſt cùm finitur dies, & quando, jam mundus agebat ultimam ætatem, in quo veſpere oblati ſunt Chriſto ex officio Apoſtolorum malè habentes, & ab eo ſanati ſunt.

Paſchaſ.

59. Hieron. Decimò. D. Hieron. in Matth. 8. *Omnes*, ait, *non manè non meridie, ſed ad veſperam curantur, quando Sol occubiturus eſt, quando granum tritici in terra moritur, ut multos fructus afferat.* Infirmos non aſportant rutilante Sole, ſed expectant veſperam, quando Sol peragens ſuum curſum eſt in occaſu, & ibi occultatur ſub velamine noctis, quænam hujus rei intentio, niſi alta Dei diſpoſitio, ut ſignificetur, quòd à Jeſu abſcondito ſub velamine repræſentationis ſuæ mortis in ſacra Euchariſtia, cujus typus præceſſerat in pane manducato in domo Simonis, omnes ſanantur, & curantur, ſicut granum tritici abſconditum in terra miros fructus producit, & affert.

60. *Virtutis documenta occultanda.* Undecimò. Vult Chriſtus quòd Solis occaſus obſervetur, ut infirmi ſanentur; ſed quid impedimenti erat clara dies, quid obſtabat refulgens Sol, & quæ Chriſti connexio cum tenebris; & caligine noctis. In magnum noſtrum documentum hæc facta ſunt, ut diſcamus egregia noſtræ virtutis documenta non edere in patulo, ac in publico, ſed in occulto, & abſcondito. Vide quæſtionem ſequentem.

QUÆSTIO IX.

Quare Dominus per noctem curet infirmos in civitate, & per diem ad deſerta loca tendat?

61. Luc. 4. AIt Lucas hoc loco quòd cùm Sol occidiſſet, adducebantur infirmi ad Chriſtum. Et ſtatim hoc cap. 4. num. 42. *Facta autem die egreſſus ibat in deſertum locum, & turbæ requirebant eum.* Hinc mihi inſurgit dubitatio, cur Dominus per noctem ſanat infirmos in civitate, & per diem pergit ad deſertum. Videbatur potiùs quòd per diem commorandus eſſet in civitate, & per noctem ad deſertum confugiendus. Chriſtus in deſerto orabat, & in civitatibus ſanabat infirmos, & excellentiſſimæ ſuæ virtutis monimenta diffundebat. Chriſtus ſemper latibulum, & abſcondita quærit, die erat in deſerto, quia ſi lux Solis ipſum manifeſtabat, ac indicabat, locus ſeparatus ipſum abſcondebat. Noctu verò in urbe detinetur, & ibi commoratur. Quia ſi locus, & eximia miracula Dominum declarabant, velamen tamen noctis occultabat. D. Ambroſ. *lib.* 3. *de Virg.* reddens rationem cur Dominus per diem tendit in deſertum. *In quo*, ait, *ille docet à perfecto abeſſe debere jactantiam: non enim ſanandorum copiam, ſed jactantiam declinabat.*

Chriſtus nos docet bona opera occultare.

Ambroſ.

62. Chryſoſt. Cyrill. Gen. 32. *Occultandæ ſunt noſtra opera.* Cùm nocte remanſiſſet ſolus Jacob, ecce vir luctabatur cum eo, qui, ut volunt Patres Græci, Chryſoſt. Cyrill. & alij, erat ipſemet Deus. Et procedente lucta dixit Deus ad Jacob, *Dimitte me, jam enim aſcendit aurora,* Geneſ. 32. num. 26. Satis agitata eſt ratio cur Deus ſub matutina luce renuit eſſe in complexu, & lucta cum Jacob in illa lucta viſebantur ut eximiæ virtutes Jacob Oratio, & lachrymæ, ut exponit Oſeæ 12. num. 4. *Flevit & rogavit eum,* Fortitudo, & conſtantia ejus; ita ei dictum eſt: *Si contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines prævalebis,* Geneſ. ibid. num. 28. Ex parte Dei multa mirabilia reſplendebant, ejus amor, auxilium, ac adjutorium ad hominem, & miſericordia qua ad noſtram carnem inducendam deſcendebat, & tot ac tam præclara virtutum monimenta noluit Deus, ut ſub clara diei luce apparerent, quando ab omnibus viderentur, ſed ut ſub tenebris noctis eſſent occultata, & abſcondita, ne aliqua levi jactantia virtutes Jacob periclitarentur. Unde ait D. Bernardus ſerm. 86. in Cantic. *Orare volentes jubemur intrare cubiculum, utique ſecreti gratia. Id quidem ad cautelam, ne coram orantibus, laus humana orationis furetur fructum, fruſtretur effectum.* Vide ſuprà *cap.* 10. *num.* 196. & 197. & *c.* 11. *num.* 145. & 146.

Bernard.

QUÆSTIO X.

Quare Chriſtus Dominus ſpiritus immundos ejiciebat ſolo verbo, languidos autem tangendo curabat?

63. *Chriſtus tripliciter ſanavit.* CHriſtus Dominus multis, & variis modis curabat infirmos. Primò quoſdam ſolo verbo, ut piſcinæ Paralyticum. *Ioan.* 5. *num.* 8. Secundò alios ſolo tactu, *Luc.* 8. *num.* 47. ut mulierem, quæ eum tetigit. Tertiò tandem verbo, & tactu aliquos curavit ut hìc ſocrum Petri.

64. Abulenſ. Quæſtio hæc præſens ſupponit, quo pacto Chriſtus ejiciebat ſpiritus immundos. Aliqui ſunt Auctores, ut teſtatur Abulenſ. *in cap.* 8. *Matth. quæſt.* 48. quòd eos expellebat verbo, & tactu, quia, *Matth.* 8. *num.* 16. dicitur, quòd *ejiciebat ſpiritus verbo.* Et Lucas *hìc* ait, quòd Chriſtus *ſingulis manus imponens curabat eos.* Ergo è contra, quia Matthæus dixit verbo curatos, Lucas impoſitione manuum, videtur intelligendum, quòd utroque modo, & quòd Lucas ſuppleverit quod Matthæus omiſit.

65. Idem. Euthym. D. Thom. Tamen. Ipſe Abulenſis *citato loco.* Euthymius, D. Thom. docent, quòd Dæmoniacos ſolo verbo curaverit, ægros autem non ſolùm verbo, ſed & manuum impoſitione, nam Matthæus, ut rectè

Chriſtus Dæmones ejiciebat verbo.

obſervat Albertus Magnus, ponit diſtinctionem. Ait enim, *Ejiciebat ſpiritus verbo, & omnes malè habentes curavit.* Et ita magis cohæret cum littera, quòd immundos ſpiritus expellebat ſolo verbo. Et Lucas ait, quòd curabat infirmos variis languoribus, ſingulis manus imponens. Et ita videtur, quòd Lucas de languoribus, & non de arreptitiis.

66. *Quare expellebat verbo.*

Quare ergo Dominus immundos ſpiritus ejiciebat ſolo verbo, morbos verò, ac ægritudines tangendo curabat? Majorem rationem deſumit Abulenſis ex conditione ipſius rei, quia infirmitas, ac languor eſt in corpore, & ſæpè in illius ſuperficie, ut lepra, & ideo Dominus hujuſmodi infirmos tangebat ad oſtendendam excellētiam ſuæ humanæ naturæ, quæ eſt quaſi organum deitatis, ut dicunt D.Damaſcenus, & Cyprianus, ut ita fieret manifeſtum tactu, ac impoſitione manuum, quòd Chriſtus hujuſmodi morbos expellebat, ac illos ſanabat. At in arreptitiis nullum aliud eſt malum, niſi quòd Diabolus eos exagitat. 1. Reg. 16. num. 16. *Ecce ſpiritus Dei malus exagitat te.* Et cùm Dæmon ſit ſubſtantia ſpiritualis, & intelligens, non tangitur corporaliter, & ideo convenienter ad eum dirigitur ſermo juſſionis, & increpationis Domini; ideoque cùm Dominus ſanaverit multos arreptitios, nunquam tamen legitur, quòd aliquem eorum tangeret, ſed increpabat; & comminabatur ſpiritibus, *Marc.* 1.*n.*25.*&* 9.*n.*24.*Luc.*4.*n.*41. Juxta illud quod ſcriptum eſt; *Ab increpatione tua fugient: à voce tonitrui tui formidadunt*, Pſal. 103. num. 7.

Damaſcen. Cyprian. 1. Reg. 16. Pſal. 103.

67. *Immunditia fugienda & non tangēda.*

Secundò & moraliter, ſpiritus immundos non tangebat Dominus, non propter ſe, quia iniquitas non poteſt nocere ei, ſed in documētum noſtrum, ut diſcamus immunditiam non tangere, ſed potiùs increpādo ipſam deteſtari, & fugere. Nam ut dicitur Eccleſiaſt. 13. n. 1. *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea*, & Proverb. 6. num. 29. *Qui ingreditur ad mulierem proximi ſui, non erit mundus cùm tetigerit eam.* At ſi, ut ibi addubitat Salazar, tetigerit, non corpore, ſed veſte intercedente, & non moroſè, ſed ex tranſcurſu, adhuc non erit mundus, quia mulier eſt veluti ignis, qui etiam trajectis veſtimentis ad ipſas urendo pervadit carnes; ac ſi quis celeri gradu nudis pedibus ſuper prunas feratur, non poteſt non comburi. D.Baſil. *lib. de Virg.* ad initium ejus. *Sicut enim, ait, cùm ignem tangimus, ignis veſtigia per impreſſas nobis aduſtiones excipimus, impoſſibile eſt eum, qui ignem tetigerit manu, illæſam illam ab ejus incentiva operatione ſervare; ita poſſibile non eſt eum, qui mulierem attigerit, ejuſmodi tactum innocuum inviolatumque præferre.*

Eccl. 13. Proverb. 6. Mulier fugienda. Baſil.

QUÆSTIO XI.

Quomodo Matthæus hîc allegaverit auctoritatem Iſaiæ.

68. *Hieron. Abulenſ. Cur D. Matthæus adducit teſtimonia.*

INTER omnes Evangeliſtas Matthæus valde frequenter, ut notat Abulenſ. *ad cap.* 8. *Matth.q.*50. dicta Prophetarum refert, quia, ut ait D. Hieron. *in prolog.* qui incipit, *Plures fuiſſe.* D. Matthæus ſcribebat ſuum Evangelium Judæis, & quia Judæi valde recipiebant dicta Prophetarū: ideo fuit valde ſolicitus, ubicunque dabatur occaſio, teſtimonia Prophetarum ad concordiam geſtorum Chriſti adducere, ut ita Judæos alliceret, ut Chriſtum Dominum verum eſſe Meſſiam promiſſum in lege; & ideo in hac hiſtoria, quamvis Marcus, & Lucas nullum teſtimonium referant, ipſe tamen illud hîc interponit.

69. *Iſai. 53. Vulgata.*

Locus adductus eſt Iſaiæ 53.num.4. *Ipſe infirmitates noſtras accepit, & ægrotationes noſtras portavit.* Noſtra vulgata habet languores noſtros ipſe tulit dolores noſtros ipſe portavit; verba parum diſcrepant, ſenſus tamen eſt idem, quem Matthæus eſt ſecutus, & locus intelligitur communiter de peccatis animæ, quæ Chriſtus ſuo pretioſiſſimo ſanguine expianda ſuſcepit; unde exoritur magna difficultas, quare Evangeliſta hæc verba adducit, dum Dominus infirmitates, ac morbos corporis ſanat, nam ipſe corporis ægritudines, ac languores non eſt paſſus.

70. *Sacra Scriptura multiplices habet ſenſus.*

Prima, & germana ſolutio eſt quòd ſacra Scriptura ob ſuam magnam fœcunditatem, multiplicem tenet ſenſum, ac proinde quamvis prædictus locus Iſaiæ in uno ſenſu intelligatur de peccatis, in alio ſenſu exponitur de infirmitatibus, & in hoc ſecundo ſenſu, adductus eſt locus à D. Matthæo. Sed dices, Chriſtus nunquam habuit aliquam infirmitatem, vel ægritudinem; ergo non poteſt dici, quòd acceperit noſtros morbos.

71. *Franc. Luc. Interlineal. Rabban. Albert. Mag. Paſchaſ. Qui compaſſionem habet in miſeriis opitulatur. Cajet.*

Reſpondetur ad hoc. Primò, cum Franciſco Luca *ad citatum cap.*8. *Matth.* ubi ex Hebræo, pro *portavit*, legit, *abſtulit*. Secundò, cum Gloſſa Interlineali, Rabbano, Alberto Magno, quòd Chriſtus infirmitates noſtras accepit, non ut ſibi haberet, ſed ut à nobis auferret. Secundò D. Paſchaſ. *lib.*5.*in Matth. Portavit*, hoc eſt, ſuas fecit, prout ita compaſſione, ac dolore cōmovebatur ſuper eas, tanquam ſi proprias infirmitates curaret, ac ſanaret, unde ait ipſe Paſchaſ. *Verè paſſus, quia doluit, & laboribus fatigatus infirmitatem carnis ſuſtinuit*, Tertiò, Cajetanus, portavit, tanta facilitate abſque ullis medicamentis abſtulit, ac ſi unam rem portabilem tolleret, & in alterum locum veheret. Unde clarius dicam: Portavit, veluti manu abſtulit, quemadmodum is, qui aliquid manu capit, & tollit.

72. *Chryſoſt.*

Quartò, & principaliter reſpondet D. Chryſoſtomus *homil.* 28. *in Matth.* Poſtquam proponit quòd Propheta intelligitur de peccatis, ait: *Cur ergo, inquies, de morbis, aut ægrotationibus dictum, Evangeliſta in hoc loco ſcripſit? Certè, aut hiſtoricè teſtimonium Prophetæ accepit, aut ſubaperire voluit, primas ægrotationes ab animi peccatis originem trahere. Nam ſi mors à radicibus peccati pullulavit, quid mirum, ſi ægrotationes quoque multæ inde naſcantur?* Similiter Theophylact. Euthym. docet magnus Pater, quòd ægritudines corporis à peccatis animæ, tanquam à ſua radice pullularunt, ac proinde cùm Chriſtus ſuſcepiſſet noſtra peccata, ut illa expiaret, etiam ſuſcepit ipſas infirmitates ut ſanaret, ſiquidē ablata radice mali, etiam ipſum malum extinguitur.

Theoph. Euthym. Ablata radice peccati, & ipſum peccatum deſtruitur.

73. Cùm innumerabiles locuſtæ premerent Ægyptum, itaut penè omnis terra eſſet devorata ab eis, Pharao feſtinans vocavit Moyſem, & Aaron, & dixit eis: *Peccavi in Dominum Deum veſtrum, & in vos, ſed nunc dimittite peccatum mihi etiam hac vice, & rogate Dominum Deum veſtrum, ut auferat à me mortem iſtam*, Exod. 10. num. 16. & 17. Crudelis, & barbarus tyrannus vehementi deſiderio rapiebatur, ut ſævam illam mortem, ac

Exod. 10.

ac rigoroſam plagam à ſe eximeret. Tamen non deprecatur primo, ut illa mors, ac nociva locuſtarum plaga auferatur, ſed rogatores adhibet, ut peccata ſua dimittant. Quamvis maximè eſſet afflictus, ac vexatus plaga, non tamen primò cogitat de illa; ſed de peccatis tollendis, quamvis tyrannus tota nequitia eſſet putridus; hoc tamen noverat, nil efficacius ad reprimenda mala, quàm peccatis modum imponere, & ſi homo ab his dimittitur, etiam omne malum dimittitur, & ceſſat. D. Chryſoſtomus *in Catena D. Thomæ*, ad illa verba Luc. 5. *Homo, dimittuntur tibi peccata tua. Nos*, ait, *ſi corporaliter patimur; ſatagimus nocivum abjicere, cùm verò malè ſit animæ, differimus, atque adeò nec à corporis nocivis curamur: abſcondamus igitur fontem malorum, & ceſſabunt ægritudinum fluxus.* Vide ſuprà *cap.* 12. *num.* 38. & *cap.* 19. 22. & 23.

Si peccata auferantur ceſſat omne malum.

Chryſoſt.

Lucæ 6. n. 4. Exibant autem Dæmonia à multis clamantia, & dicentia: Quia tu es filius Dei; & increpans non ſinebat ea loqui; quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.

VERSIONES.

Syriacus. Quin etiam exibant Dæmonia ex quamplurimis vociferantia, ac dicentia: Tu es Meſchicho ille filius Dei; & prohibebat eis, nec ſinebat ea loqui, quòd noſſent ipſum eſſe Meſchicho.

Vatabl. Arias. Tu es Chriſtus ille filius Dei.

Franc. Lucas. Et objurgans, ſive durè alloquens, non ſinebat ea loqui.

ALTER TEXTUS.

Marc. 1. n. 34. Et Dæmonia multa ejiciebat, & non ſinebat ea loqui, quoniam ſciebant eum.

EXPOSITIO.

74. NON ſolùm ægros ſanabat Dominus, ſed etiam arreptitios curabat, ab eorum corporibus Dæmonia ejiciendo. Exibant autem à multis Dæmonia, potentia, ac imperio Chriſti Domini. Quia, ut explicat D. Matth. 18. num. 16. verbo ſuo expellebat. *Clamantia, & dicentia, quia tu es filius Dei.* Diabolus ſuſpicatur Chriſtum eſſe filium Dei, ut dicam *quæſt.* 13. Et tamen hoc ipſum affirmativè profert. Sunt enim homines, qui ea, quæ conjecturaliter capiunt, reſolutivè aſſerunt. Immò pejores Diaboli; nam ille ſecundùm excellentiorem partem dixit id, quod ſuſpicabatur, ac homines ſæpè ſecundùm deteriorem dicunt; dicebant: *Tu es filius Dei*, ſeu ille filius Dei: hoc dicebant, non quia gaudebant Chriſtum honorare; ſed ut Dominus deſineret eis eſſe moleſtus; ſicut dicebant, Matthæi 8. num. 29. *Quid nobis, & tibi*, ac ſi dicerent, Quid nos perſequeris. Tuus honos tibi manet, qui es filius Dei, nos non te oppugnamus, quare tu contrarius es nobis, ſine nos, ut ait Franciſcus Lucas, quietos agere, uti hactenus fuimus. Hæc autem verba loquebantur per ora eorum hominum, à quibus exibant, *& increpans non ſinebat ea loqui.* Dominus aſperè objurgans Dæmonia non ſinebat loqui; non enim volebat teſtimonium à Dæmonibus, ne veritas ſuæ prædicationis tam falſis teſtibus diminueretur, nec egebat laude Dæmonum, qui ſua virtute, ac operatione; & oraculorum antiquorum obſervatione ſuper omnia erat laudatus. *Quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.* Id eſt, non ſinebat Dæmones loqui, ut dicerent, quòd ipſi ſciebant eum eſſe Chriſtum, ut clariùs explicabo *quæſtione ultima, in fine.*

Multi, quæ conjecturantur affirmant.

Matth. 8.

Franc. Luc.

QUÆSTIO XII.

Quare Dæmones confitebantur Chriſtum eſſe filium Dei?

NOTANDUM eſt ex D. Bonaventura, quòd Dæmones confitebantur conjecturaliter Chriſtum eſſe Filium Dei, & non confitebantur hoc ex corde, de quo 1. Cor. 12. num. 13. *Nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus niſi in Spiritu ſancto.* Verbo autem dicere, reſpondet in Græco, dicere cum amore. Non etiam opere confitebantur, de quo Joan. 14. num. 2. *Omnis Spiritus, qui confitetur Jeſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt.* Sed ſolùm ore dicebant, & corde oderant, & opere negabant, 1. ad Titum 1. num. 16. *Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant.* Depravata Dæmonis malitia eſt, unum ore dicere, & aliud factis oſtendere. 75.

1. Cor. 12.

Joan. 14.

1. Tit. 1.

Ad quæſtionem reſpondet primò Origenes *homil. 3. in Exodum*, ubi tormẽta ſenſerunt, ſciunt Dominum. Præſentia Salvatoris tormenta ſunt Dæmonum, ut ex Beda dixi ſuperiori c. *num.* 5. Semper enim puritatis aſpectus valde gravis, & moleſtus immunditiæ, ac impuritati, & ideo cùm tanta tormenta ſenſerunt ex Domini præſentia, ſtatim ipſum eſſe Deum fatentur. Secundò reſpondet Chryſologus ſerm. 17. *Credidit infelix*, ait, *ut eum, quem tentatione vincere, quem muneribus inflectere nequivit, poſſet adulatione pulſare.* Ars Diaboli ſua malitia in hoc aliquid machinatus eſt. Conſideravit crudelis inimicus, quòd in deſerto objecta omnium regnorum promiſſione, quæ maximè animos devincit, nihil obtinuit; ideo ad validiſſimum telum adulationis confugit, an ipſa valeat Chriſti animum invictum propulſare, & ad ſe allicere. Valde enim efficax eſt adulationis ſtimulus, præcipuè quando ipſa publicè profertur, & ideo Diabolus coram turbis alta voce exclamat, *Scio quia ſis Sanctus Dei.* 76.

Origen.

Puritatis præſentia tormentum nequitiæ.

Chryſolog.

Adulatio efficaciter animum inclinat.

77. Tertull. Tertiò. Tertullianus *lib. 4. contra Marcionem, cap. 7.* ſic ait: *At nunc diſcepto, quomodo eum cognoverit Dæmon? Quid jam tale ediderat, per quod poſſet Dei Sanctus intelligi? Tantum quod Synagogam introgreſſus, nec ſermone operatus eſt aliquid adverſus Creatorem.* Unde virulentus hoſtis tantam excellentiam agnovit in Chriſto, ut ſanctum, & filium Dei alta voce coram omnibus acclamet, ex Chriſti verbis tantam præeminentiam collegit. Sermones enim Chriſti, qui toti erant in laudem Dei, & nemini in offenſionem, ejus divinitatem, ſanctitatem, ac bonitatem exhalabant. Vide ſuprà *cap.5.num.164. & c.13. n.50 51.& 52.*

Verba anima puritatem indicant.

78. Nazianz. Quartò. D.Gregor. Nazianzenus oratione 1. contra Julianum, *Dæmones*, ait, *inviti Jeſum confitentur, atque per contraria, quo plus fidei, & auctoritatis habeat, veritas demonſtratur.* Idem etiam antea docuerat D. Irenæus *lib.4.cap.14.* Permiſit Dominus, ut Dæmones hæc clamarent ac dicerent, ut Chriſti veritas maximè demonſtraretur, cùm ab adverſariis, ac inimicis haberet teſtimonium. Et ideo Deus tantam energumenorum copiam permiſit eſſe in Judæa illo tempore, quo in terram venit, ut Dæmones expellendo, gloriam ſuam, & poteſtatem, & Dæmoni indictum bellum indicaret, tum etiam, ut illi tanquam Chriſti adverſarij darent teſtimonium, quòd cùm eſſet ab inimicis, multum erat ponderis.

Irenæus. *Teſtimonium ab inimico.*

79. Tolet. Quintò. Toletus *in Comment.* Superbi, ait, dicebant hæc Dæmonia, ne ab homine puro videantur expelli, ac ſuperari: malunt enim veritatem confiteri, quàm ab illa excellentia, quàm apud homines ambitiosè, & ſuperbè expetunt, vel minimùm deturbari. Minoris autem fieri ſibi videbantur, ſi ab eo, qui Deus non erat, inviti ejicerentur; ideo eum filium Dei publicè fatentur, tanquam denotantes, quòd ſolùm ab ipſo poterant expelli, & ejici.

Superbus à nulla pura creatura vult vinci.

80. Sextò, & germanè, ut dixi in expoſitione, filium Dei acclamant, ac ſi dicerent, cùm ſis filius Dei, & tantus honor tibi intactus, & inviolatus maneat; quare tam acerbè nos infeſtas? Et expellis ab his corporibus; cùm nos tibi non contrariemur, nec tibi ſimus contrarij, ſiquidem tuam ſupremam dignitatem filij Dei cognoſcimus,& fatemur. Animus ſæpè depravatus tuam dignitatem manifeſtat, & dicit, non ut te laudet, ſed ut inde habeat anſam alios deprimendi, & vexandi. Sic Babyloniæ Satrapæ inſtigant Darium Regem, ut ſuo decreto conſtituat, ut nullus petat aliquam petitionem à quocumque Deo, vel homine, niſi ab ipſo Rege, *Daniel.6. num.7.* Non enim hæc facta ſunt animo Darium extollendi, ac ſublimandi, ſed potiùs animo Darium Regem deprimendi, ac inſaniam ejus declarandi, ac Danielem occidendi.

Sæpe inimicus te laudat, non ut extollat, ſed ut alios valeat deprimere.

81. Auguſt. Septimò. D. Auguſtinus *tract. 10. in epiſtol. Joannis, & ſerm. 31. de verbis Apoſtoli*, aſſerit, quòd Dæmones confeſſi ſunt Chriſtum filium Dei ob timorem, ne graviori pœna ab ipſo afficerentur, ac proinde timore coacti, & impulſi ſunt, ut Deum in carne latentem cognoſcerent, ac confiterentur; vexatio enim dat intellectum, & valde efficax eſt Dei timor, ut Dei, ac ſupernorum cognitionem ingerat, & doceat.

Timor dat cognitionem.

82. Detinebantur captivi Iſraëlitæ in Ægypto, & Babilonia, tamen valdè diverſimodè ab utraque ſubjectione liberantur, ut à Babylonia exeant, multa beneficia Dominus in Aſſyrios largitur. Ait Iſaias 45.à num.1. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut ſubjiciam ante faciem ejus gentes, & dorſa Regum vertam, & aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur;* & multa hujuſmodi bona annumerat, & ſubdit num. 4. *Propter ſervum meum Jacob; & Iſraël electum meum vocavi te nomine tuo, & aſſimilavi te, & non cognoviſti me.* At dum à tyrannide Ægyptiaca educuntur, per judicia magna, & per multas plagas, *Exod. à cap.7.* Sed quid inde ſequutum eſt; nam de Cyro dicitur: *Non cognoviſti me*, at de Ægyptiis, *Et ſcient Ægyptij, quia ego ſum Dominus, qui extenderim manum meam ſuper Ægyptum*, c. 7. num. 5. Sed cur de Ægyptiis dicitur, *& ſcient, quia ego ſum Dominus*, & de Babylonia. *Non cognoviſti me.* Unde tanta rei differentia? à beneficio, & verbere. Aſſyrij afficiebantur beneficiis? Ægyptiis terrificabantur plagis. Impij, & prophani, non dulcedine donorum, ac munerum, ſed terrore verberis, & plagæ trahuntur, & commoventur in Dei cognitionem. Lyppoman. ad proximè citatum locum Exodi maximè favet. *Sic igitur*, ait, *impij vel tandem coguntur agnoſcere juſtitiam Dei atque potentiam, dum quod omnium minimè volunt, confitentur, & afflicti admittere coguntur, quod ſani recuſabant. Tuncque primum Dei cognitionem aſſequuntur, cùm ipſis ea prodeſſe non poteſt. Sicut Dæmones Chriſtum cognoverunt ad ſuam perditionem.* Vide ſuprà *cap. 10. n. 53.54.55.& 56.cap.11.n.61. 62. & 63.* Alteram rationem vide ſuprà *cap. 21. quæſtione 6. num....*

Iſai. 45.

Iniqui trahuntur non beneficiis, ſed timore.

Lyppom.

Quæstio XIII.

Quare Dominus ſilentium imponebat Dæmoniis?

PRIMA, & litteralis ratio. Noluit Chriſtus ſumma veritas à patre mendacij Diabolo habere teſtimonium, ut dixi in expoſitione; ideo ſilentium ei imponit. Secundò noluit laudari à tam impuro ore. *Non enim eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris.* Eccleſiaſtic.15.n.9. Sicut enim valde glorioſum eſt à probo viro, ac bono laudari; ita valde ignominioſum ab iniquo commendari. Et ita dedignatur Dominus ab ore ſcelerato laudibus decantari. Unde peccatori ait Deus. *Quare tu enarras juſtitias meas, & aſſumit teſtamentum meum per os tuum.* Pſalm. 49. Hanc rationem docet D. Athanaſius *lib. de Synodis.* Quia veritas in ore impuro etiam ſuſpecta eſt. 83.

Eccli. 15.

Ab ore impuro non eſt quærenda laus.

Pſalm. 49. Athanaſ.

Tertiò. D. Epiphanius agens de malo linguæ, ait, *Se ipſum ſponte morti obtulit Salvator, & ſermonibus mendacij aurem nequaquam præbuit, os ſuum aperiens acetum cum felle guſtavit, qui ſceleſtia verba auribus excipere recuſavit? os proditori oſculandum exhibuit, & deceptori reſponſum dare noluit: ſic & tuum os maledicis oſculandum præbe, aures verò minimè: nam ſi tuum illis os præbueris, oſculum illos condemnabit: ſi aures illis accommodaveris, jam te verborum guſtus occidet.* Valde mirum, quòd Chriſtus Dominus ſe tradit 84. Epiphan.

Levis guſtus adulationis occidit.

morti

morti, acetum cum felle guſtavit, & os ad oſculum dedit proditori, & tamen dum à Dæmonibus hîc laudabatur, increpans non ſinebat loqui, in magnum noſtrum documentum; quia licèt os ad oſculum exhibeamus inimicis, tamē aures cuſtodiamus à blandienti aura laudis, & adulationis; nam adeò eſt peſtiferum, & mortiferum venenum adulationis, quòd non ſolùm dum illo homo ſaturatur, cadit, & moritur: ſed etiam illius levis guſtus enecat, & interficit. *Si aures illis accommodaveris, jam te verborum guſtus occidit.* Vide *cap.* 1. *n.* 85. *c.* 7. *n.* 101. *c.* 15. *n.* 8. 9. 10. *&* 11.

85. Auguſt. Matth. 16. Quartò. Divus Auguſtinus ſerm. 31. de verbis Apoſtoli, *Ecce modò*, ait, *Audiſti in Evangelio, quod ait Petrus. Tu es Chriſtus filius Dei vivi, legite, & invenietis dixiſſe Dæmones, ſcimus, quia ſis filius Dei; Petrus tamen laudatur, Dæmon compeſcitur. Una vox facta diverſa. Unde ſeparantur iſtæ duæ confeſſiones? Laudatur amor, damnatur timor. Non enim amore dicebant hæc Dæmones: Tu es filius Dei. Timore hoc dicebant, non amore.* Dicebant Dæmones Chriſtum filium Dei, & hoc dixit etiam Petrus. Hic tamen maximè laudatur, & illi non permittuntur loqui, Petrus amore eructabat ſuam confeſſionem; Dæmones timore coacti clamabant. Et id, quod non vi timoris, ſed amoris impulſu profertur; magni pretij, ac æſtimationis eſt: aliter verò dicendum de eo, quod timoris vexatione fit.

Opus amoris laudatur, nō timoris.

86. Euthym. Quintò. Euthymius in cap. 1. Marc. *Deinde*, ait *docuit nos, ne Dæmonibus unquam credamus, etiam vera dicentibus: cùm enim ament mendacium ſintque nobis inimiciſſimi, nunquam vera loquuntur, niſi ad fallendum; veritate quaſi eſcâ quadam utūtur.* Crudelis, & infauſtus inimicus eſt Diabolus, & maximè fugiendus, ac cavendus, etiam dum verum dicit. Res certiſſima Chriſtum eſſe filiū Dei, & tamen dum hæc profert Diabolus, ei mandatur obtumeſcere. Nefandus hoſtis aliquando verum dicit, non ut dicat verum, ſed ut objecta una veritate, multa noxia, & falſa permiſceat, & una veritate vult nos ineſcare, ac allicere, ut multis falſis, ac perverſis aſſentiamur, & acquieſcamus. Quod eleganter dixit D. Chryſoſt. hom. 2. de Lazaro. *Dæmones*, ait, *veris falſa admiſcent, veraque dicunt, ut ſibi in falſis fidem concilient, idcirco audiendi non ſunt.*

Inimicus una veritate vult nos ineſcare ad falſa perſuadēda.

Chryſoſt.

87. Idem. Sextò idem Chryſoſtomus *citato loco*, aliam aſſignat rationem, conſiderans quomodo Paulus ſilentium impoſuerit ſpiritui Pythonico, atque exire juſſerit; ait, *Tace, obmuteſce, non eſt tuum prædicare, Apoſtol. iſta eſt auctoritas, quid uſurpas, quod tuum non eſt? Sile, infamis eſto: ſic Chriſtus, dicentes ipſi Dæmones, novimus te quis ſis, increpavit multa cum acrimonia.* Infamis eſt Diabolus, & officium non ſuum uſurpat. Apoſtolorum enim eſt Chriſtum prædicare, annuntiare, & non Dæmonum? ergo cùm ille ſe velit intromittere in alieno officio? ideo ei ſilentium imponitur. Vide ſuprà *c.* 1. *n.* 59. *c.* 10. *n.* 27. 28. 29. *&* 30. *c.* 19. *n.* 7. *&* 8.

Nemo ſe intromittat in alieno officio.

88. Idem. Septimò idem Chryſoſtomus homil. 13. in Matth. *Primus homo hinc offendit Deum legemque tranſgreſſus eſt, ex abundanti te docet, quòd etſi tibi non prævaricationem præcipiat, nec ſic ſit parendum. Et quid dico prævaricationem? Etiam ſi aliquid utile Dæmones jubeant, ne tunc quidem eos debes audire: ſi enim illos Dæmones loqui, qui cum Dei filium prædicabant, & Paulus id ipſum inclamantes increpavit, quamvis, utile erat, quod dicebatur Sed magis eos, magiſque dedecore afficiēs eorum inſidias detegens, eorum ora clauſit; & tacere præcepit.* Cauſa mali ſit ſemper tibi ſuſpecta, ut ab ea fugias; homo cadit, dum verba Diaboli audit; jubet Dominus ergo Dæmones tacere; quamvis vera dicerent, ut habeamus documentum, ne Diaboli verba auſcultemus, ſed omninò ab illis fugiamus.

Cauſa, & origo mali, ſit, ibi ſemper uſpecta.

Octavò. D. Anaſtaſius orat. 1. contra Arrian. *Et Diabolus quoque loquebatur è ſacris litteris, ſed tamen æquè illi os obturatum eſt à Salvatore. Si enim ea, quæ dicebat, animo ſenſiſſet, nunquam excidiſſet è cœlo.* Diabolus aliud habebat in ore, aliud in corde. In animo non certò ſciebat Chriſtum eſſe filium Dei, & Meſſiam in lege promiſſum, ut dicam quæſtione ſequenti, quamvis illud ſuſpicaretur. At in ore certiſſimè hoc affirmabat: ergo cùm verba ab animo diſcrepabant, illius publicæ acclamationes, rejiciuntur ac confutantur. 89. Anaſtaſ.

Intolerabilis res ſi aliud ſit in corde aliud in opere.

Nonò. Divus Auguſtinus lib. 3. de Sacramentis, cap. 13. *Tu es Chriſtus filius Dei vivi: hoc dixit Petrus, & audivit: Beatus es Simon Bariona. Hoc dixerunt & Dæmones, & audierunt, obmuteſcite. Una vox eſt, ſed Dominus interrogat radicem, non florem.* Pulchra ultima verba, Petri confeſſio, ad magnum præmium, ac remunerationem acceptatur, Dæmonis proclamatio maximè refutatur, quia Domino non placent verborū flores, in quibus multa fallacia latitat, ſed eorū radix, ac origo, nempe ſimplex animus, ac affectus. 90. Auguſt.

Deo non placent verba externa, ſed affectus cordis.

Decimò. Beda *in cap.* 1. *Marci*, hanc aſſignat rationem, Imponitur ſilentium Dæmonibus, ne Chriſti manifeſtatio, paſſionis ejus eſſet nocumento, ob quam etiam cauſam Apoſtoli jubentur reticere, ne divina majeſtate prædicata, paſſionis diſpenſatio differretur. Hæc ratio eſt valde probabilis ut multis videtur. 91. Bedā.

Undecimò. Hæc dicebant Dæmones, quia ſibi perſuadebant, quòd Dominus veniſſet in eorum perditionem, ac punitionem, ut ipſimet dixerunt *Marc.* 1. *num.* 24. *& Matth.* 8. *n.* 29. & ideo eorum ora claudi imperantur, quòd bene notavit Tertull. lib. 4. contra Marc. cap. 7. *Veniſti perdere nos, adjicit. Adeò judicis, & ultoris; & ut ita dixerim, ſævi Dei filium agnoverat Jeſum, non optimi illius & perdere, & punire neſcientis.* Diabolus Chriſtum filium Dei dicebat, tamen eum acclamabat eſſe crudelem, punitorem & ultorem, ideo ei obmuteſce, dicitur, cùm Deus totus ſit propenſus in benignitatem, & clementiam. 92. Tertull.

Deus totus propenſus in clementiam.

Procedit Moyſes ad vexandum plagis Ægyptum, & ait ad Aaron. *Tolle virgam tuam, & extende manum tuam ſuper aquas Ægypti, & ſuper fluvios eorum, & ſuper rivos, & paludes, omnes lacus aquarum, ut vertantur in ſanguinē*, Exod. 7. num. 19. Cur plaga emiſſa in aquas, non alteram præbet ſpeciem, niſi ſanguinis; cur potiùs non in colorem atrum, vel viridem? Cur potiùs ipſa aqua non aliò modo vexatur? Poterat enim fieri, ut tangentes aquam, ipſa fugeret à manibus, vel in lapides converteretur. Reſpondet Theodoretus quæſt. 10. *In primis, quia valdè gloriabantur Ægyptij de flumine ſuo, & hunc pro Deo habebant, ut qui parem uſum illis præbebat, quam nubes.* Sanguineus color ſævitiam, crudelitatem, cruorem, ac bellum denunciat. Ut ergo Ægyptij, qui ſuum fluvium pro Deo colebant? agnoſce- 93. Exod. 7. Theodor.

In quo non eſt benignitatis ſignum, non poteſt eſſe divinitatis nota.

agnoſcerent fictitiam, & inanem eſſe illius divinitatem,hoc factum eſt, quia in quo nullum erat veſtigium beneficentiæ ac benignitatis, nulla etiam poterat eſſe divinitatis nota, de hoc multa vide *cap. 2. num. 98. & 99. & c. 5. n.*294. 295. & 296.*c.*17.*n.*93.& multis aliis locis.

QUÆSTIO XIV.

Utrùm Dæmones cognoverint Chriſtum eſſe Meſſiam, & filium Dei?

94. *Prima ſententia.* Ambroſ. Gloſſ. Ord. Gregor. Nazianz. Euthym. Beda. Suarius. Tolet. Barradas.

QUÆSTIO hæc ſatis vulgaris, & communis eâ latè tractant recentiores. Ideo breviter illam præſtringam. Prima ſententia in hac materia eſt, quòd licèt Diabolus à principio non cognoverit Chriſtum eſſe filium Dei, ac Meſſiam promiſſum in lege, tamen poſtea ex multis miraculis, ac ſignis hanc veritatem cognovit.Pro hac ſententia citantur multi Patres,D.Ambr.1.*Cor.*2. *ibi* Gloſſa Ordinaria,D.Greg.33. *Moral.c.*7.alias 1.D.Gregorius Nazianz,*orat.* 2. *in Paſchate*, Euthymius,Beda *cap.* 1. *Marc.* eam defendunt, Suarius *tom.*2.*ad* 3.*part.diſp.*31.*ſect.*3.§ *Dico ſecundò* Toletus *in cap.*4. *Luc.annotat.*75.Parradas *l.*5.*c.*9. & alij.

95. *Fundamenta contraria.* Probatur primò; quia D. Lucas ait *hic*, quòd Chriſtus *non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum*; & ipſi Dæmones dicebant; *Scio quod ſis Sanctus Dei.* Secũdò hoc cognovit Diabolus ex multitudine miraculorum Chriſti, quæ manfeſtè videbant eſſe vera miracula & ſuam & Angelorum, naturalemque vim tranſcendere. Et à ſolo Deo fieri poſſe. Tertiò ex Scripturis, ac Prophetis hoc agnoverunt, cùm omnia quæ de Meſſia dicta erant,in Chriſto adimpleta videbantur.

96. *Secunda, & probabilior ſententia.* D. Thom. Carthuſ. Bonavent. Janſen. Cajetan. Iſidor. Molin. Bagnez. Cornel.

Secunda ſententia affirmat quòd Dæmones videntes mirabilia Chriſti, verſabantur in dubitatione, hæſitatione, ac ſuſpicione, an ipſe eſſet verus Meſſias;& filius Dei?Hanc ſententiam tradit D.Thomas 3.*part.quæſt.*44.*art.*1.*ad* 2.Carthuſian. *in cap.*1. *Marc.* D.Bonavent.*in cap.*4. *Lucæ.* Janſenius *ibid.&* 1.*Corinth.*2. Cajetanus *cap. Lucæ,ibid.* Vatablus,Iſidorus Clarus *orat.* 21. *in Lucam.* Molina 1.*part.quæſt.*57.*art.*5.*diſp.*1. Bagnez *eadem quæſt.*57.*art.* 3. *dub.*2. Cornelius à Lapide *in cap.*3.*Marc. verſ.*11.

97. *Primũ fundamentum.* Probatur primò,quia multa miracula, magna mirabilia, ac totam Scripturam adimpletam viderunt Dæmones in Chriſti nativitate, adventu Magorum, præſentatione in templo, fuga in Ægyptum,ad cujus ingreſſum corruerunt omnia idola,juxta vaticinium Iſaiæ,ut dixi *l.*2.*c.*7.*q.* 13. *n.*53. Et tandem vocem Patris in Baptiſmo audierunt: Hic eſt filius meus dilectus; & tamen poſtea hæſitantes, ac dubitantes eum tentarunt in deſerto; ergo ante Chriſti mortem in hoc dubio Diaboli verſabantur.

98. *Secundum.* Secundò,ſuperbus, ac ferox Dæmon, non poterat intelligere, nec concipere tantam humilitatem, modeſtiam, ac manſuetudinem in naturali,& ſubſtantiali filio Dei, præcipuè, quia ipſe ignorabat altitudinem fructuum, & finem tanti myſterij. Tertiò Diabolus crudele odium habebat erga Chriſtum Dominum. Nam videbat eum virum ſanctiſſimum, ac multas animas è manibus ejus eripere, ergo obcæcatus odio excellentias Chriſti Domini ac claras Scripturas de eo non percipiebat. Tertiò, Integritas corpori naturaliter cognoſcitur ab Angelo. Et tamen, ut docent Patres,ut dixi *l.*1.*c.*5.*p.*18.*n.*34.Diabolus impeditus fuit divina ordinatione, ne agnoſceret Chriſtum ex Virgine natum;ita etiam Dei diſpoſitione ántequam crucis myſterium conſummaretur ne agnoſcecet Chriſtum eſſe filium Dei. ac Meſſiam,ne contra noſtram ſalutem multa machinaretur, ut ita ſuaviori modo adimpleretur divina diſpenſatio, & ideo uſque ad crucis myſterium Diabolus in ea dubitatione hæſitavit. Patres pro contraria ſententia citata explicandi ſunt de cognitione conjecturali.

Odium obcæcat.

Quod autem D. Lucas ait, non ſinebat Dominus Dæmonia loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum;facilè explicatur cum Janſenio, Cajetano,Iſidoro Claro *citato*, Vatablo, non ſinebat loqui hoc,ſcilicet,quòd ſciebant ipſum eſſe Meſſiam, ac proinde non permittebat dicere verba iſta,nos ſcimus quòd ſis filius Dei,quòd ſis Chriſtus. Ludolphus *prima parte,cap.*43. Hugo,Beaulxames.Didacus Stella,ita explicabant, quia ſciebant,hoc eſt,quia ſuſpicabantur. Tamen prima expoſitio veriſimilior eſt. 99. Janſenius. Cajetan. Iſidor. Vatab. Ludolph. Hugo. Beaulxam. Stella.

CAP. XXIII.

De dimittendis terrenis inſtruuntur Scriba, & duo alij.

*Matth.*8.*n.*18. Videns autem Jeſus turbas multas circum ſe, juſſit ire trans fretum.

VERSIONES.

Syriacus. Cùm vidiſſet turbas multas, quæ circuibant ſe, juſſit eas abire in ulteriorem ripam.

Vatablus. Iuſſit, ut diſcederent in ulteriorem ripam

*D.Chryſ.ho.*28. Videns turbas circa ſe ipſum,juſſit,ut abirent.

EXPOSITIO.

CIRCUIENS Jeſus Galilæam, & curans omnes infirmos, cùm veſpere eſſet factum, & valde diluculo ſurgens Dominus abiit in deſertum ad orandum, ut notant D. Marc. *capite* 4. *numero* 35. & Lucas *capite* 8. *numero* 22. Cùm autem turbæ ibi Dominum requirerent: jubet abire trans fretum. Et ita hic in ordine hæc hiſtoria ſequitur, ut notant Divus Auguſtinus *lib.* 2. *de conſenſu Evang.* *c.*22. Abulenſis *Matth.*8. Janſenius,Beauxames,Cornelius, Adrichomius, Barradas, Franciſcus Lucas, Cornelius,& alij. 1. Auguſt. Abulenſ. Janſen. Beaulxam. Adrichom. Barradas. Franc. Luc.

Videns

2\. *Videns autem Jeſus*, ſcilicet poſtero die poſt multitudinem ſanatam, *turbas multas*, hoc eſt, multitudinem populi, quæ à turbando dicitur, *circum ſe*, id eſt, undique circunſtantes tanquam irruentes in Dominum, & veluti ipſum intra ſe tenentes. Notat Albertus Magnus, quòd turbæ non approximant, ſed ſunt in circuitu dolosè ambulantes; multi tamen è turba circunſtabant animo ſincero, & grato ob beneficia accepta, & ut ipſum Dominum audirent. *Juſſit ire*, ſcilicet, ut Diſcipuli cum illo ſimul irent. Non mandavit Dominus eis, ut nautarum vicem ipſi ſubirent: nam quamvis ibi eſſent Petrus, & Andreas; tamen naves erant alienæ. Mandavit ergo eis Dominus, ut procurrant trajectum. *Trans fretum*, id eſt, ulteriorem ripam, ſeu oppoſitam ripam quæ erat, ut patet ex *Luc.* 8. *num.* 26. regio Geraſenorum.

Alb.Magn.

Nemo ſe in alienis rebus intromittat.

Quæstio I.

Quare Dominus voluerit transfretare in ulteriorem regionem?

3\. In limine hujus quæſtionis notandum eſt ex D. Chryſoſtomo hom. 28. *Tu verò conſidera*, ait, *quod non dicitur repuliſſe turbas, ne contemni viderentur: nec juſſiſſe, ut omnino recederent ſed ut abirent in ulteriora, ut ſpe allecti, quod illo tranſiturus eſſet faciliùs obtemperarent.* Bonus affectus turbarum, quæ Dominum ſequebantur, non fuit omninò aſpernandus, ſed potiùs aliquali modo honorandus, & ideo Dominus non jubet, ut recedant; ſed eos allicit, ut prompti obediant dum demonſtrat locum, ad quem tendit. Ad quæſtionem veniamus.

Chryſoſt.

Bonus affectus honorandus.

4\. Reſpondet primò D. Chryſoſtomus citata homil. 28. *Hoc faciebat Dominus, partim nos docens, humilianſque; partim ne Judæi peſtiferæ veneno invidiæ tabeſcerent; monens nihil prorſus ad oſtenſionem à nobis eſſe faciendum: etenim non corporum incolumitas curæ ſibi tantummodo erat, ſed multo magis animarum ſaluti providebat.* Sapienter S. Pater tres rationes nobis hîc inculcat. Primò docet, nos nil facere ad oſtentationem, ſed potiùs in operationibus noſtris, ipſam evitare debere. Et ideo dicitur: Videns turbas, juſſit ire transfretum, ut hominum applauſum fugeret. Secundò. *Partim ne Judæi peſtiferæ veneno invidiæ tabeſcerent.* Nam, ut etiam ait Abulenſis q. 55. licèt turbæ bono animo Chriſtum ſequerentur; erant tamen aliqui malivoli, qui de mirabilibus Chriſti triſtabātur; & illos Chriſtus voluit devitare cedens invidiæ eorum ad tempus. Animus invidiæ plenus maximè fugiendus, atque cavendus Tertiò. *Non corporum incolumitas curæ ſibi tantummodo erat.* Multos curabat Dominus; & tamen imperat transfretare, quia cùm viſis operibus Chriſti multi triſtarentur, torquerenturque invidia; eorum perverſo animo Dominus cedens, in ulteriorem partem parabat abire, potius enim volebat animarum ſaluti, quam corporum infirmitatibus providere.

Chryſoſt.

In noſtris operibus oſtentatio fugienda.

Abulenſ.

Animus invidus declinandus.

Potius attendum ſaluti animarum quàm corporum.

5\. Quartò. D. Remigius poſtquam apponit rationes Chryſoſtomi, ſic ait: *Hoc fecit quaſi homo volens turbarum importunitatem declinare. Erant autem ei affixi admirantes eum, & videre ipſum volentes. Quis enim diſcederet à talia miracula operante? Quis non in faciem ejus ſimplicem vellet videre; & os talia loquens? Si enim Moyſes glorificatam faciem habebat, & Stephanus ſicut Angeli, intellige communem dominatorem, qualem decens eſt tunc apparuiſſe. Unde ait Propheta: Speciosus forma præ filiis hominum.* Turbæ videntes ſigna, ac ſuavitatem vultus, converſationis, ac ſermonis Chriſti, maximè ipſum comprimebant; ideò ut eorum tumultum declinaret, jubet Diſcipulis tranfretare.

Remig.

Chriſtus, in vultu, ac ſermone mirabilis valdè.

6\. Quintò. D. Thomas. Imperat Dominus abire in ulteriorem ripam, *ut placeat Diſcipulis. Unde aliquando cum Diſcipulis aſcendit in montem, aliquando in deſertum, aliquando in navim.* Vult Dominus ſuis Diſcipulis, ac ſociis complacere & eorum voluntari condeſcendere: ideo aliquando divertit in hanc, vel illam partem, modò in deſertum, modò in montem, modò in navim. Unde ait Abulenſis *citatus*, quòd Dominus fecit hoc fortè ad habendum aliquam quietem, vel ut ſuis permitteret recreationem temporalem, ſeu aliqualem vacationem à negotiis: quia turbæ ita Chriſtum occupabant, quòd non erat ei locus ad capiendum cibum. *Marc. 6. num.* 31. Ait Chriſtus ſuis, *Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum: erant enim, qui veniebant, & redibant multi, nec ſpatium manducandi habebant.* Nec enim ſemper eſt inſtandum in opere.

D. Thom.

Princeps ſuis condeſcendat.

Abulenſ.

Marc. 6.

7\. Sextò. Abulenſis *citata quæſt.* 55. ait, quòd Dominus voluit, ſecedere ad orandum in deſertis locis, ut dicitur *Marc.* 1. *num.* 35. quòd *Dominus diluculo ſurgens, abiit in deſertum locum, ibique orabat.* Per quod Prædicatores Dominus inſtruit, ad orationem ſæpè recurrere, ut quod non poſſunt legendo, & ſtudendo, orando accipiant & intelligant.

Abulenſ. Marc. 1.

Prædicator ad orationem recurrat.

8\. Septimò. Omnes rationes appoſitæ optimæ ſunt: tamen ea mihi placet. Quia, cùm Dominus jam prædicaſſet in Galilæa, & ibi multa miracula eſſet operatus, voluit in aliam regionem tranſire, ut in omnes ſuum cœleſtem rorem diffunderet. Ergo, cum Dominus videret multas turbas circum ſe ipſum, veluti affectantes, ipſum ſummum bonum inter ſe continere diſpoſuit in aliam regionem divertere; non enim eſt paſſus commune bonum inter paucos concludi, ſed in omnes exuberare, & hoc etiam modo voluit adimplere munus à Patre deſtinatum. Et ita in hoc eventu poſt ſanatam ſocrum Petri ſcribit D. Lucas cap. 4. num. 43. *Turbæ requirebant eum, & venerunt uſque ad ipſum, & detinebant illum, ne diſcederet ab eis. Quibus ille ait: Quia & aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia ideo miſſus ſum.* Et *Marc.* 1. *numero* 37. dum Diſcipuli dicunt Domino, *Omnes te quærunt*, ait illis: *Eamus in proximos vicos, & civitates, ut ibi prædicem, ad hoc enim veni.* Vide ſuprà de hac re *cap.* 5. *num.* 169. *& cap.* 15. *num.* 55. *&* 64. *& cap.* 20. *num.* 36.

Commune beneficium non eſt inter paucos detinendum.

Luc. 4.

Marc. 1.

Matth. 4. *n.* 19. Et accedens unus Scriba, ait illi: Magiſter: ſequar te quocumque ieris.

VERSIONES.

Syriacus.	Præceptor mi, ibo poſt te, quocunque iveris.
Vatablus.	Sequar te, quocunque abieris.
Theophylact.	Cùm adeſſet unus Scriba.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 9.n.57. Factum eſt autem: ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum. Sequar te quocunque ieris.

EXPOSITIO.

9. VIDENS hic legiſperitus, quòd Dominus jam parabat tranſitum in aliam regionem, & perpendens, quòd magna miracula in Galilæa operatus eſſet, & quàm admirabili ſapientia cunctos erudiret, exiſtimans quòd magna ab his, quos ſanabat, dona reciperet, ut ſimilibus etiam bonis abundaret, magnoque populi frueretur applauſu, Domino in via ambulanti & jam veluti ad naviculam properanti, ſocium ſe offert, ut latiùs explicabo *quæſt.*
10. *ſequent.*

Paſchaſ. *Accedens unus.* Accedit, ut ait D. Paſchaſius, labiis, non fide, accedit ore non animo. Et cùm exiſtens in patria ſua, multos ſecum adducere poſſet; ſolus tamen venit, ut ſic magis diſſimulationem fingeret, tanquam ſi videretur ſequeſtratus ab aliis, ut ita magis deciperet: Vel quia fortè ita erat ambitioſus ut temporale illud emolumentum, quod ipſe ſibi ſperabat ex Chriſti concomitatu, ne cum ſociis quidem ſuis, conſãguineis etiam, & amicis divideret, ſed ſibi ſoli præoccupare intenderet. *Scriba*, id eſt, Legiſperitus, conditione elatus, & ſuperbus, ut ait Rupertus. *Magiſter* per interrogationem legit D. Hilarius. Unde illius nequitia apparet, quia quod certum erat, interrogat, & ponit ſub dubio. Iniquorum ingenium; quod enim manifeſtum eſt, cùm negare non audeant, tamen ne fateantur, per interrogationem proferunt. Et ſolùm vocat eum magiſtrum, ut notat D. Thomas, Rupertus, & alij: nam hæc vox Phariſæorum erat, qui maximè amabant vocari ab hominibus Rabbi, *Mat.* 23.*num.*7. *&* 26. At veri Diſcipuli vocabant eum Magiſtrum, & dominum, Joan. 13 num. 13 *Vos vocatis me, Magiſter, & Domine*, Unde ait Rupertus. Bonum, & ſuave eſt utrumque dicere. At ſolum vocare Magiſter, ſeu Rabbi, & non Domine, cordis eſt longinqui, id eſt, longè remoti à familiaritate dilectionis.

Ambitioſus in bonis ſolus eſſe cupit.

Rupert. Hilar. D. Thom. Rupert. Ioan. 13.

11. Paſchaſ. *Sequar te, quocunque ieris*, Apertè manifeſtat, ait D. Paſchaſius, quòd neſciebat, quantus, & qualis eſſet iſte Dominus: ſed Scriba, ut ignorans non perpendit ſuam menſuram, & Chriſti celſitudinem, & quid, & quantum inter ſe & illum eſſet. Rupertus ait, quòd cùm iſte eſſet Scriba, erat valde ſuperbus, ac præſumptuoſus, & ideo tantum de ſe promittere audet: ſequar te, quocunque ieris, ut latiùs explicabo *quæſt.* 3.

Rupert.

QUÆSTIO II.

Qua intentione, quóve animo iſte Scriba acceſſerit ad Dominum?

HOMINIS acceſſum habemus, illius intentio indaganda eſt. Primo Titelmanus *in Paraphraſi Mat.c.*18. & Barradas *tom.*2.*lib.*5.*cap.*11.§. *Hactenus de vulgata.* Exiſtimant, hunc Legiſperitum ſincero animo ad Chriſtum acceſſiſſe, ſeque in diſcipulum obtuliſſe. Chriſti autem reſponſionem eò dicunt ſpectare, non ut doloſum, & lucri cupidum repellat; ſed ut diſcipulatus difficulatem, homini ſequi deſiderati, proponant: ſicut ingredientibus cœnobia, illorum labores, ac difficultates explicantur. Verùm hæc explicatio non cohæret cum communi ſententia Patrum, ut ſtatim referam; nec cum reſponſione Chriſti: nam quare Dominus huic Scribæ, & non aliis, qui ipſum ſecuti ſunt, & ad ſe vocavit, ut duo diſcipuli Baptiſtæ, & Petrus, Philippus, Nathanaël, & alij, *Joan.*1.*à n.*37. explicavit tantam ſuam paupertatem, ac humilitatem; niſi quia iſte Scriba depravatam habebat intentionem, Dominúmque ob temporales commoditates ſequebatur, ut intelligunt ſancti Patres citandi. 12.

Titelman. Barradas. *Rejicitur, hæc ſententia.*

13. Secundò. Divus Auguſtinus *lib. quæſtionum in Matth. q.* 4. *& ſerm.* 6. *de verbis Domini in monte, & lib. de ſancta Virg. cap.* 51. D. Chryſoſtom *homil.*28. *in Matth.* Tertullianus *lib.* 4. *in Marcionem.cap.*23. D. Gregorius *lib.*19.*cap.*9. *Lucæ.*1. Rupertus *hoc loco*, & Beda, *in cap.* 9. *Lucæ.* Hujus acceſſus eam reddunt rationem, quòd iſte, videns Chriſti miracula, eum ſequi voluerit ob inanem jactantiam captandam: ac proinde quòd iſte venit ſuperbia plenus, ut populi applauſu maximè extolleretur. Hanc autem hominis ſuperbiam excludit Dominus explicans ſuam humilitatem. *Filius hominis non habet, ubi caput ſuum reclinet.*

Auguſt. Chryſoſt. Tertull. Gregor. Rupert. Beda. *Notatur in Scriba ſuperbia.*

Tertiò. D. Thomas, Cardinalis Hugo, Magiſter hiſtoriæ Eccleſiaſticæ docent, quod iſte volebat, Chriſtum ſequi, ut virtutem faciendi miracula diſceret, & hujuſmodi ſignis multum ſibi lucri faceret. Et hæc ſententia coincidit cum ſequenti, & communi. 14.

S. Thom. Hugo. *Quærebat Scriba miraculorum ſcientiam.*

Quarta explicatio, quam tradunt D. Hieronymus *in cap.* 8. *Matth.* & etiam D. Chryſoſtomus *citatus.* D Baſilius Seleucus *orat.*28. D. Paſchaſius *hoc loco.* Euthymius, Beda Theophylactus, Gloſſa Interlinealis, Lyranus, Cajetanus, Carthuſianus Abulenſis, & etiam deſumitur ex D. Auguſtino *ſerm.* 7. *de verbis Dom.* Qui omnes docent, quòd iſte lucri causâ ſequi Dominum voluerit. Ait D. Hieronymus. *Oſtenditur nobis, & ob hoc Scribam repudiatum, quòd ſignorum videns magnitudinem ſequi voluerit Salvatorem ut lucra ex operum miraculis quæreret, hoc ipſum deſiderans, quod & Simon Magus à Petro emere voluerat.* Actor. 8. num. 18. 15.

Hieron. Chryſoſt. Baſil. Seleu. Paſchaſ. Euthym. Beda, Theophil. Interlineal. Lyranus. Cajetan. Carthuſ. Abulenſ. Auguſt.

Hæ omnes tres ſententiæ ultimæ optimæ sũt, & connexionem habent inter ſe, & ideo multi Patres in una, & altera ſunt. Et conveniunt omnes iſti Patres, ut etiam docet D. Ambroſ. *lib.* 3. *efficior. cap.*11. *& ſerm.*79. D. Iſidorus Peluſiota *lib.* 1. *Epiſtol.* 17. Quòd iſte Scriba acceſſerit 16.

Accedit Scriba lucri cauſa. Ambroſ. Peluſiota.

mentis

mentis verſutia, dolo ac fraude; licèt Ambroſius, & Peluſiota non exprimant, qualis fuerit hujuſmodi dolus, nec etiam in littera textus declaretur, qualis fuerit ejus intentio: tamen ex Chriſti Domini reſponſione, ut infrà dicam, Cajetan. optimè colligunt ſancti Patres. Nam, ut ait Cajetanus, cùm Chriſti reſponſio non congruat oblationi Scribæ: *Sequar te, quocunque ieris*, intelligimus, quòd congruat animo ejus, qui proculdubio maximè rebus temporalibus detinebatur, *Explicatur Scribæ intentio.* ipſe enim credebat, quòd Dominus ex tanta ſua poteſtate, ac operibus, & miraculis multas divitias, ac amplas poſſeſſiones, & domos eſſet acquiſiturus, quorum omnium Domini Diſcipulos, ac individuos comites participes eſſe futuros, Scribas præſumebat; & ideo in eorum numero volebat aſcribi. Vel etiam, quia ſperabat, quòd in tali miraculorum ſcientia edoceretur à Domino, ac proinde honorum, applauſuum, ac inanis hominum gloriæ valde cupidus. Hæc omnia Scriba verſabat in animo, & Dominus rejicit, ſuam objiciens paupertatem, humilitatem, rerumque omnium contemptum: dum ait: *Filius hominis non habet, ubi caput ſuum reclinet.*

17. Ex quo ſecundò colligitur ejus depravata intentio. Quia dum hæc audit à Domino, nihil Chryſoſt. *Confirmatur ſuperior ſententia.* reſpondit, nec ſe dicit eſſe paratum, ut notat D. Chryſoſtomus *citata homil. 28.* ut fecerunt filij Zebedæi, dum à Domino interrogantur: *Poteſtis bibere calicem?* dicunt, *Poſſumus, Matth. 20. num. 22.* At Scriba nihil reſpondit, quia vidit ſe Euthym. Abulenſ. ſpe ſua fruſtratum, cùm nihil quæreret, niſi proprias commoditates, ut advertunt Euthymius, Abulenſis *quæſt. 58.*

QUÆSTIO III.

Quàm ſuperbus acceſſerit iſte Scriba?

18. CIRCA ſuperbiam iſtius Scribæ, jam aliqua notavi in expoſitione, quòd altiùs hic eſt examinandum, & ſcribæ elatio ex ejus verbis colligenda. Dixit enim ad Dominum: Cajetan. *Sequar te, quocunque ieris.* Ponderat Caietanus, quòd non ſe offert diſcipulum, ſed ſocium itineris; cùm enim eſſet Scriba, & peritus in lege, dedignabatur ſubire diſcipuli nomen. Tamen communiter Patres, ac Doctores, aſſerunt, quòd iſte affectabat, inter Chriſti diſcipulos numerari, non ob Chriſti amorem, ſed ob proprium commodum.

19. Quàm ſuperbus, & arrogans iſte fuerit bene deducit ex ejus verbis, *Sequar te, quocunque* Chryſoſt. *ieris*, D. Chryſologus ſerm. 19. *Dixiſſet cautiùs*, *Arrogans Scriba in Sanctorum perfectionem ſtatim proſiire volebat.* inquit, *Sequar te, quocunque juſſeris, humaniùs certè, quocunque volueris.* Sed cùm iſte eſſet ex ordine Scribarum valde ſuperbus, non modeſtiam, ſed elationem profert in verbis; nec conſiderat, quantum diſcrimen eſſet inter ſe, & Chriſtum; inter ſe, & juſtos: ſed ut maximè arrogans ſtatim voluit, ut notat Divus Paſchaſius *lib. 5. in Matth.* proſilire in perfectorum, ac Sanctorum vias, de quibus poſt hanc vitam, ut ait Paſchaſ. ipſe Paſchaſius, dicitur: *Sequuntur Agnum, quocunque ierit*, & protinus additur cauſa: *Virgines enim ſunt, & empti de terra, primitiæ Deo, &* Apoc. 14. *Agno*, Apocal. 14. num. 4. Superbus autem Scriba jam per Sanctorum viam affectabat incedere; & ideo à Domino non admittitur, ſed rejicitur, ut latiùs dicam *quæſt. 5.*

Præteriens Jeſus, cùm videret Zachæum in 20.
arbore commorantem, ait ei: *Zachæe, feſtinans deſcende*, Luc. 19. num. 5. Arbor illa Crucis ty- Luc. 19.
pum repræſentabat. Si ergo Dominus invitat ad Crucem: *Si quis vult venire poſt me, tollat crucem ſuam; & ſequatur me*, Matth. 16. num. 24. Matth. 16.
Cur igitur, cùm Zachæus in Cruce ſit, ei mandatur, ut feſtinus deſcendat de cruce? Excelſa Crucis perfectio eſt; & cùm Zachæus multis adhuc imperfectionibus; atque inquinamentis eſſet irretitus, ab arbore jubetur deſcendere, *Imperfectiones priùs depone, ut aſcendas ad ſumma.* tanquam illi pro tunc immaturus, & improportionatus. D. Chryſologus *homil. 54* poſtquam ad- Chryſolog.
ducit citatum locum Math. ſic ait, *Deſcende, ut deponas tantæ fraudis onera, pondera cupiditatis, expeditus intres pauperis ſcholam, diſcipulatum miſericordiæ, pietatis uſum, ſtudia virtutum, tolerantiam paſſionum, philòſophiam mortis, atque inter vitatis ligni ardua imperfectus aſcendas.* Expende ultima verba.

21. Dum Dominus de ſua morte differit, offert ſe Petrus, & ait: *Domine, tecum paratus ſum, & in carcerem, & in mortem ire. At ille dixit? Dico tibi, Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges, noſſe me.* Luc. 22. num. 34. Valde mirum, Luc. 22.
quòd Petro illam affectuoſam voluntatem exhibenti Dominus non gratuletur, ſed ſuam potiùs negationem objiciat. Gloriam crucis aſcendere, perfectorum eſt; Petrus pro tunc non erat expolitus gratia divini Spiritus, ideo adhuc immaturus ad ardua Crucis aſcendendum, atque ad Dominum per viam mortis ſequendum, ac adeò ejus ſtudium tanquam intempeſtivum, ſeu præſumptionis affectus, ut dicunt D. Auguſtinus Auguſt. Chryſoſt.
tractat. 26. in Joan. Chryſoſtomus *homil. 83. in Matth.* de quo ſuo loco erit ſermo, reprimen- Bonavent.
dus fuit D. Bonaventura, *Hoc verbum*, ait, *fuit amoris & fervoris, ſed tamen hoc erat cujuſdam præſumptionis, quia illud promittit, ad quod non ſufficit, ſcilicet quòd paratus ſit pro Chriſto, & cum Chriſto mori, cùm ſit opus perfectiſſimæ charitatis.* Poſt pauca ſubdit: *Ideo hæc præſumptio compeſcenda erat, & propterea ſubditur: Dico tibi, Petre*, &c. Licèt enim affectus Petri fuerit *Ut magnā intendas perfectionem priùs comparare debes* amoris, cùm tamen illud eſſet opus perfectiſſimæ charitatis, prius in omni virtutum decore debebat perfici, quam mortem pro Chriſto, ac celſitudinem Crucis vellet ſubire, ad quam, non humanis viribus, ſed gratia Chriſti præparatur homo.

Matth. 8. *n.* 20. Et dicit ei Ieſus: Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.

VERSIONES.

Syriacus. Vulpes habent luſtra.

Græcus. Vulpes habent cavernas, & volucres cæli umbracula ex ramis contexta.

D. Cypr.

D. Cypr. lib. 1. *ad Quir. c.* 11. Volucres cœli diverſoria.
D. Aug. contr. Fauſt. c. 48.
Tertull. lib. de Idololat. c. 18. Filius hominis non habet, ubi caput ſuum collocet.

Alter Textus.

Lucæ 9. *n.* 58. Dixit illi Ieſus? Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos; filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.

EXPOSITIO.

22. Accessit Scriba ad Dominum falſa ductus opinione, exiſtimans, ipſum lautè, & magnis opibus vivere: nam credebat virum tantæ poteſtatis, ut ejus miraculis agnoverat, omnibus abundare. Hanc falſam exiſtimationem refutat Dominus, & huic depravatæ intentioni reſpondit, ut notant D. Chryſoſtomus *homil.* 28. D. Hieronymus, Euthymius, Theophylactus, D. Thomas. Nam, cùm verba Chriſti, ut jam dixi ex Cajetano, non conveniant cum interrogatione Scribæ, ſine dubio ejus intentioni aptantur. Nam, ut ait Divus Hieronymus, *Quid me propter divitias, & ſæculi lucris ſequi vis, cùm nec hoſpitiolum habeam?* Ac ſi dicat Vide quantum erras, dum ob commoditates temporales ſequi vis; nam ego utpote perfectionis Magiſter, in ſtrictiori paupertate dego, quàm animalia terreſtria, & volatilia; ſiquidem illa habent ſua divertiola, in quæ ſe recipiunt, & in quibus quieſcunt: at ego ne tantillum loci proprium habeo, quantum eſt vilibus animalibus conceſſum. Et ideo natum Dominum ſanctiſſima ejus mater reclinavit in præſepio, in loco nempe alieno.

Chryſoſt. Hieron. Euthym. Theophyl. D. Thom. Hieron.

Explicatio ſententiæ.

23. *Dicit ei Jeſus*, ſcilicet intentioni hominis reſpondens, ut Auguſtinus, de verbis Domini *Elatus, & doloſus non me ſequeris*, ſed ſcilicet te, & tuas commoditates. *Vulpes foveas habent*, ſcilicet doloſæ, inutiles, & inviſæ hominibus beſtiolæ etiam in agris ſuas obtinent foveas & commoditatum latebras. *Et volucres cœli nidos*, ſcilicet vagæ aves etiam vendicant umbracula ſua. *Filius autem hominis non habet, ubi reclinet caput*; ne tantillum quidem habet proprium. Vivebat, & degebat in alienis domibus. Scriba audiens hæc Chriſti verba nihil reſpondit, ut ex Chryſoſtomo jam notavi *quæſt.* 2. *in fine*. Cur autem Chriſtus Dominus frequenter appellet filium hominis, jam explicavi hoc lib. *cap.* 3. *q.* 32.

Auguſt. *Extrema Chriſti paupertas.* Chryſoſt.

Quæstio IV.

Quare Dominus Scribæ reſpondeat ſuam ei objiciendo paupertatem.

Litteralem, ac germanam hujus rei rationem jam explicavi in expoſitione. Per hæc enim reſpondit Dominus, ut inquiunt Chryſoſtomus *homil.* 28. & Abulenſis *quæſt.* 58. non ad interrogationem verborum, ſed ad conſilium mentis, & ut ei declararet, quantum ipſe Scriba aberrabat, cùm Dominus non opulenter viveret, nec divitias quæreret, ſed in extrema paupertate degeret, ut ſatis eſt dictum, & docent Patres citati *quæſt.* 2. Nunc accipe Euthymium: *Vulpibus*, inquit, *& volucribus cœli, ſum pauperior, neque enim receptaculum habeo, nec quantum ſufficiat ad caput tantum reclinandum. Tales enim eſſe volo & eos, qui me ſequuntur. Itaque fruſtra ſuſpicatus es, & in vanum ſperaſti. Et hoc pacto dupliciter illum juvit: & manifeſtando, quod animæ illius arcana noſſet, & illum non manifeſtè arguendo, ſed ipſi ſoli reprehenſionem aperiendo, ut & pudorem effugeret, & ſi vellet corrigeretur.* Tres rationes hîc apponit. Primò Dominus hac reprehenſione avaritiam Scribæ damnat, & ſuam paupertatem declarat. Secundò, *Manifeſtando, quod illius animæ arcana noſſet*, dum ad hominis intentionem reſpondit, clarè ſe eſſe Deum oſtendit, qui corda hominum penetrat. Tertiò. *Et illum manifeſtè arguendo*, his verbis dum ad ejus intentionem reſpondit Dominus, eum reprehendit, & corripit, ſed quodammodo occultè, & in ſecreto; nam Scriba bene ſuam intentionem agnoſcebat, ut ita ipſe, ſi vellet poſſet emendari, & tamen pudore erga alios non afficiatur: *Ut pudorem effugeret, & ſi vellet, corrigeretur.* 24.

Chryſoſt. Abulenſ. Euthym. *Chriſti paupertas.* *Reprehenſio ſit occulta ut corrigat, & verecundia non afficiat.*

Quartò reſpondet Abulenſis *quæſt.* 58. Prudentiſſimè Dominus ita reſpondit. Nam, ſi abſolutè Scribam repelleret, non expreſſa cauſa, cùm ipſe rem bonam peteret, nempe Chriſti diſcipulatum, admirarentur turbæ, & multi ſcandalizarentur, putantes fortè, quòd eum repelleret, quia vir peritus doctuſque erat; ideo expreſſit cauſam; ut omnibus fieret manifeſtum, quòd ob illius avaritiam, ſuperbiam, ac malam intentionẽ eum ad ſuum diſcipulatum non admittebat, cùm ipſe ſuis Diſcipulis præciperet: Nolite portare aurum, nec argentum in zonis veſtris; valde enim perutile, eſt, ut Rex in ſuis mandatis, atque decretis cauſam opponat, ut populi ſententiæ amputentur, & multorum ſcandalum evitetur. 25.

Abulenſ. *Aliquando Rex in ſuis mandatis rationem reddat.*

26. Quintò. D. Baſilius Seleucus. *Orat.* 28. ait: *Quid miraculorum fingis deſiderium, cùm pecuniarum vincat animus? Quid ob quæſtum divitiarum paupertatis adiiſti legiſlatorem? Pecuniis miracula non actitantur. Inſpice me, qui ex auctoritate patro miracula, volucribus pauperiorem. Non ex miraculis aurum legitur, neque nobis hoc admirabilium rerum lucrum eſt.* Nullo alio in loco, quantum recordor, tam exactam Dominus, rigoroſamque ſuam explicavit paupertatem, ut hoc in præſenti; non enim eſt paſſus, ut iſte Scriba ſuſpicaretur, quòd ipſe miracula, ac mirabilia ederet; ut pecuniam ac opes compararet. Valde enim turpe eſt, & divinæ gratiæ in temporale lucrum

Baſil. Seleu. *Dona gratiæ accepta non ordinentur ad lucrum.*

lucrum ordinentur. *Non ex miraculis aurum legitur.*

27. Michææ 3. Ait Michæas cap. 3. num. 11. *Prophetæ ejus in pecunia divinabant, propterea cauſa veſtri Sion quaſi ager arabitur.* Extrema populi ruina apponitur, & cauſa redditur, quia uſu prophetiæ ob quæſtus captandos fiebat. D. Cyrillus Alexandrinus *ibi*, ſic ait: *Nefarium planè eſt, pietatem quæſtûs occaſionem facere, & res divinas acquirendæ pecuniæ viam arbitrari.* Poſtquam Naaman miraculosè ſanatus eſt ab Eliſæo, obtulit ei magna munera, quæ Propheta noluit recipere, eumque emittit in pace. Quod videns Giezi currit, & ab ipſo Naaman accepit duo talenta aurea, ac duplices veſtes. Et poſtea reverſus, cùm ſtetiſſet ante ſuum Magiſtrum, dixit ei tunc ipſe: *Lepra Naaman adhærebit tibi, & ſemini tuo in ſempiternum* 4. Reg. 5. num. 28. Sed in quo deliquerunt Giezi filij, ut tanto ſupplicio afficerentur? maximè noluit Propheta, quòd alicui poſſet in mentem venire, quòd ipſe ob miracula facta in Naaman ab ipſo munera accepiſſet, & ideo lepram in Giezim, ac ſemen ejus in ſempiternum inflixit tanquam perenne memoriale tam avaritiæ Giezi, quàm integerrimæ puritatis ipſius Prophetæ. Abulenſis quæſt. 43. *In Poſteritate Giezi duravit plaga illa magno tempore, ut omnibus ſæculis futuris retineretur memoria peccati Giezi.*

Cyril. Alex. — Grave malum, res divina ad lucrum captandum retorquere. — 4. Reg. 5. — Maximè fugiendum, ne res divinæ ordinentur ad lucrum. — Abulenſ.

QUÆSTIO V.

Quare Dominus reſpondeat Scribæ exemplo vulpium, & volucrum cæli?

28. GERMANAM, ac litteralem rationem hujus difficultatis jam dedi ſuperiori quæſtione. De ſenſu morali in præſenti agimus. Primò Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromat. *Eos*, ait, *qui in effodiendis, & infodiendis divitiis verſantur, homines pravos, & planè terræ filios vulpes Chriſtus appellavit.* Divites rapaces, qui multis dolis verſantur in acquirendis ſuis divitiis, & eas in ſuis theſauris tanquam in foveis recondunt, vulpes dicit. Et quia dives ſuis divitiis ſuperbeſcit, vulpibus adjunxit Chriſtus volucres cœli propter ſuperbiam, illæ enim in excelſis, ac ſublimibus locis nidos ſuos conſtruunt. At filius hominis, nec habet foveas, nec nidos, nec theſauros, nec magnam, nec parvam domum, itaut ne cubile quidem habeat, in quo reclinet caput.

Clem. Alex. — Divitias comitatur ſuperbia.

29. Euthym. Secundò Euthymius ſic ex aliis refert: *Quidam verò dicunt, quod præcognoſcens eum Chriſtus non ſolùm pecuniarum amori ſervientem, ſed aliis quoque affectibus, anagogicè reſponderit, Vulpes, ac volucres appellans Dæmones propter dolum illorum, quod ſeminibus, ac fructibus virtutum inſidiantur. Ac ſi diceret: Dæmones quidem foveas, ac nidos in te habent: ego autem neque breviſſimam requiem apud animam tuam invenio.* Per vulpes ob dolum intelliguntur Dæmones; & ob hanc etiam cauſam Dominus Herodem vulpem appellavit: *Dicite vulpi illi*, Luc. 13. n. 13. Per volucres cœli, Dæmones ſignificantur, ut etiam notat D. Thomas: *Venerunt volucres cœli*, Matth. 13. n. 4. Nam ad præſens inſtitutum, ſicut vulpes, & volucres demoliuntur, ac devaſtant ſemina, ac fructus terræ, ita Dæmones virtutum plantationes eradicare conantur, multáque machinantur in illas. Cùm ergo, aut Dominus, in te, ô Scriba, Dæmones ſuas foveas, nidos, ac receptacula habeant? Idem eſt ac ſi diceret, ego in corde tuo non invenio ſedem, neque requiem: Deus enim & Belial cohabitare non poſſunt.

Luc. 11. D. Thom. Matth. 13. — Dæmones virtutum ſemina atque fructus demoliuntur.

30. Paſchaſ. Tertiò. D. Paſchaſius lib. 5. in Matth. *In omnibus*, ait, *qui foveas habent pravitatis, & Dæmones nidificant, filius hominis non habet, in quo caput reclinet. Caput, verò Chriſti Deus, Deus autem non niſi in mundis ſe reclinat mentibus, fide prius mundans corda eorum. Cæterum in eis, qui aut foveas ſibi fodiunt pravitatis, aut in quibus volucres Dæmonum nidificant vitiorum artibus, Deus reclinare non creditur.* Per vulpes, ac volucres Dæmones intelliguntur, qui foveas, ac nidos nidificant omni malitia, ac ſpurcitia vitiorum in cordibus hominum. Et qui tales ſunt, non habet Chriſtus in eis, ubi reclinet caput, nam caput Chriſti Deus, Deus autem non requieſcit, niſi in puris, ac mundis corde, in quibus ipſe inhabitat.

Deus non habitat, niſi in puris ac mundis corde.

31. Auguſt. Abulenſ. Quintò. D. Auguſtinus *in quæſtionibus Evang.* & Abulenſis *quæſt.* 58. inquiunt, quòd iſte Scriba propter ſolam curioſitatem, ac jactantiam ſequi Dominum volebat, quod per *aves*, deſignatur; & tamen per quandam doloſitatem, hanc ſuam mentem occultabat; quaſi vellet Chriſti eſſe diſcipulus, quæ doloſitas in *vulpe* ſignificatur. Ait ergo Scribæ Dominus, quòd, cùm ipſe in corde ſuo habeat foveas, nidos jactantiæ, ac doloſitatis, non eſt in corde ſuo, in quo ipſe valeat reclinare.

In doloſo, ac præſumente Deus non habitat.

32. Auguſt. Quintò idem D. Auguſtinus *citatus* in Catena D. Thomæ. *Filius hominis*, ait, *non habet, ubi caput ſuum reclinet, ſcilicet in fide tua, vulpes enim habent foveas in corde tuo, quia doloſus es, volatilia cœli habent nidos in corde tuo; quia elatus es. Doloſus, & elatus non me ſequeris, quomodo enim doloſus ſequetur ſimplicitatem.* Idem docent D. Ambroſius *lib. 6. in Hexaëmeron. cap.* 8. D. Gregorius Magnus *lib.* 4. *Moral. cap.* 25. Cùm ergo iſte Scriba eſſet ſuperbus, quod denotatur in avibus; & eſſet doloſus, quod exprimitur in vulpibus, non inveniebat in anima ſua Chriſtus locum, nec ipſe poterat eſſe Chriſti diſcipulus. *Quomodo enim dolus ſequetur ſimplicitatem.* Deponamus ergo dolos, ut in nobis Chriſtum recipiamus, ut ait D. Ambroſius citatus. *Noli igitur*, inquit, *eſſe fraudulentus, crudelis, immitis, ut in te Chriſtus reclinet caput.* Chriſti ſimplicitas hujuſmodi fraudulentam verſutiam maximè fugit, quæ inter omnia vitia valde deteſtanda eſt, ut ait D. Nazianzenus orat. de Epiſcopis. *Enimvero rerum omnium, quæ turpes ſunt turpiſſima eſt ſimulatio.*

Ambroſ. Gregor. — Doloſus Chriſtianam ſimplicitatem ſequi non poteſt. — Nazianz.

QUÆSTIO VI.

An, & quare Dominus repulerit Scribam à ſuo diſcipulatu?

33. Ambroſ. Auguſt. Gregor. DUBITATUR in præſenti: An his verbis Chriſtus Dominus repulerit à ſe Scribam? Repulſum fuiſſe, aſſerunt D. Ambroſius *in cap.* 9. *Luc.* D. Auguſtinus *ſerm.* 7. *de*

verbis

Gregor. Paſchaſ. Chryſoſt. Chryſolog. Euthym. verbis Domini. D. Gregorius homil. 13. in Ezechiel. D Paſchaſius lib. 5. in Matth. E contra verò D. Chryſoſtomus homil. 28. in Matth. D. Chryſologus ſerm. 19. Euthymius docent, Scribam non repulſum fuiſſe his verbis, ſed quòd Dominus illius opinionem carpit, & eum inſtruit in modo, & via, quo Chriſtus eſt ſequendus. Sic ait Euthymius: *Hoc dicendo, non vetuit Chriſtus, Scribam ſe ſequi, ſed docuit, quòd ſi ſequeretur, non inventurus eſſet lucrum, quòd quærebat.*

34. *Secunda ſententia probabilior.* Hæc ſecunda ſententia mihi eſt probabilior. Nec enim clementiſſimus Dominus, pietatis auctor, qui omnes ad ſe vocabat, & mox alium diſcipulum abire cupientem retinuit, Scribam venire volentem prohibuit, ſed tantum eum docet, ut quem ſequi vellet, animadvertat pauperem, & humilem eſſe, non verò divitem, ac inflatum, ut iſte Legiſperitus falsò exiſtimabat. Et ita eum inſtruit de modo, quo ſequendus eſt, malámque ejus intentionem carpit, ac reprehendit.

35. Auguſt. Tamen illa prima ſententia, quòd Dominus hunc repulerit, quæ cùm ſit tantorum Patrum, veneranda eſt, eorum fundamenta, quæ magnæ ſunt eruditionis, videamus. Et primò D. Auguſtinus ſerm. 7. de verbis Domini. *Quid eſt*, ait, *quòd Domino diſplicuit tam paratus? Quia talis magiſter erat, qui futura prævideret. Intelligimus, iſtum hominem, ſi ſequeretur Chriſtum, ſua quæſiturum fuiſſe, non quæ Jeſu Chriſti.* Noſter Redemptor, utpote verus Deus, agnovit præſentem hominis intentionem, & futuram malitiam, quòd ad ipſum veniebat quærens Chriſtum, ſed ſuas commoditates deſiderans: & affectus eorum, qui non te ſed tua quærunt, maximè evitandi, ac repellendi ſunt. *Repudiandus animus eorum qui non te, ſed ſua quærunt.*

36. Auguſt. Secundò idem D. Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum cap. 48. *Videbat*, ait, *eum doloſa ſimulatione tenebroſum, & ventoſa elatione jactatum, non habere fidei locum, ubi ſe inclinantem doctorem humilitatis exciperet: quia in diſcipulatu Chriſti, non illius gratiam, ſed ſuam gloriam requirebat.* Neceſſarium erat, ut iſte à Chriſto rejiceretur, qui in ejus diſcipulatu, ac ſequela aliquid quærebat, quod ſi arrogaret, ac retineret; non enim iſte ſtudebat Dei gloriæ, ſed ſuæ commoditati; & animus non totum Chriſto referens, ſed aliquid ſibi præoccupare volens, indignus omnino, qui in diſcipulatu, ac conventu Chriſti recipiatur, talis enim animos à terrenis denudatos, & ſolùm in Chriſtum intentos requirit. *Ut Chriſtum ſequaris, ne tibi aliquid retineas.*

37. Chryſolog. Tertiò. D. Petrus Chryſologus ſerm. 19. *Decepit*, ait, *non accedit, qui promittit, Dominum incautè ſequi, ſed ad omnia poſſe, quis promittit? Dixiſſet cautiùs: Sequar te, quocunque juſſeris; humaniùs verò certè, quocunque volueris.* Dominus, qui alios ad ſe vocabat, ac benignè recipiebat, hunc Scribam volentem ſequi rejicit à ſe. Quid tibi, Domine, tantùm in hoc diſplicuit? Vidit Dominus animum ejus in re ardua, & virtutis, incautè, & temeraria præſumptione ſibi confidere, & credere, ait enim: *Sequar te, quocunque jeris*; ſicut enim, Chriſtum non ſequi, animi hebetudo eſt; ita eum per omnia ſequi, ſupra modum ambitioſa temeritas eſt. Et tam audax præſumptio Domino diſplicuit, cui maximè placuit mediocritas, ut homo non plus ſibi intendat, quàm ſuæ vires patiuntur. *Incauta præſumptio maximè diſplicet.*

38. paſchaſ. Quartò, D. Paſchaſius lib. 5. in Matth. *Chriſtus hunc Scribam, non volentem ſequi, ſed fingentem prodidit, quem exhorruit præſumentem. Alioquin quomodo volentem iſtum repelleret, qui alium, abire cupientem, prohibuit, ne abiret?* Et idem habet Chryſoſtomus homil. 28. *Scribam Chriſtus non repulit volentem, ſed fingentem prodidit, & horruit præſumentem.* Chryſoſt. Pius ſalutis amator omnes ad ſe vocabat, & diſcipulum abire volentem, ut ſtatim videbimus, non eſt paſſus, ſed retinuit, publicanos, peccatores, & etiam in Cruce latrones non horruit. At ubi vidit hunc Scribam ſuperbè præſumentem: *Sequar te quocunque ieris*, ſtatim horruit, & ſecum non eſt paſſus, ſed à ſe rejicit. O execrabilis ſuperbiæ turpitudo inter omnia vitia, quæ, etiam in piiſſimo, ac benevolo animo vehementer horrorem ſui generat, & producit. *Superbia inter omnia vitia valde exoſa, & edibilis.*

Ait Regius Vates: *Dejeciſti eos, dum allevarentur*, Pſalm. 72. num. 18. Sicut & ſubmerſo Pharaone, inquit Moyſes: *Cantemus Domino glorioſè, equum, & aſcenſorem dejecit in mare*, Exod. 15. numero 1. Seu, ut habet Chaldaica, *Equum, & aſcenſorem ejus projecit in mare.* Cur Moyſes hanc hiſtoriam ſcribens, non ait, quòd Dominus interfecit, vel ſubmergit equum, & aſcenſorem, ſed inquit, *Dejecit*, ſeu *projecit*, quod actionem cum impetu, & vi denotat? Quando aliqua res eſt nobis maximè inviſa, & odibilis, cum impetu, ac violentia abjicimus. Sermo eſt hîc, quòd Dominus perire fecerit ſuperbiſſimum Pharaonem cum ſuo exercitu. Equus, & aſcenſor eorum elationem denotat. Et, licèt alij peccatores, & Idololatræ dicantur à Domino occiſi, & interfecti, *Joſuè 2. num. 10. & 2. Paralipom. 28. num. 5. & Iſai. 61. num. 15. & 66. n. 16.* At cùm de ſuperborum nece ſit mentio, non quomodocumque dicuntur morte perempti; ſed cum impetu, ac vi, tanquam rem maximè inviſam, & exoſam dejeciſti, ac projeciſti. Agellius. *Equum ſuperbiſſimum animal, quo nihil fortius, & confidentius ad ſpeciem videri poteſt, non dico demerſit, aut labi permiſit, ſed projecit in mare, quare ſublimem raptum impetu ſummo jaculatus: his autem verbis indicat, Deo nihil ita exoſum eſſe, quàm ſuperbiam, & animas ſibi fidentes.* 39. Pſalm 72. Exod. 15. Chald. *Superbus inter omnes peccatores maximè projiciendus.* Auguſt.

Matth. 8. n. 21. Alius autem de diſcipulis ejus ait illi: Domine, permitte, me primum ire, & ſepelire patrem meum.

VERSIONES.

D. Paſchaſ. lib. 5. Tunc alius diſcipulus ait illi.

Syriacus. Domine mi; permitte mihi; primùm ire ſepultum patrem meum.

Vatablus. Alius autem de numero Diſcipulorum ipſius, dixit ei, permitte mihi priùs, ut abeam.

Græcus. Concede mihi abire, ut ſepeliam.

Alter

ALITER TEXTUS.

Lucæ 9.n.59. Ait autem ad alterum: Sequere me; ille autem dixit: Domine, permitte mihi primùm ire, & ſepelire patrem meum.

EXPOSITIO.

40. AN hæc hiſtoria de diſcipulo facta fuerit eodem de tempore, quo evenit id, quod ſuprà narratum eſt de Scriba, omnino incertum. Toletus (Tolet.) in Lucam *annot.* 127. exiſtimat, diverſo tempore contigiſſe; Evangeliſtas verò conjungere, ob doctrinam, quæ ex conjunctione horum deducitur. Sed, cùm duo Evangeliſtæ ſacri has hiſtorias conjungant, ita eveniſſe, Deo ſic diſponente ad noſtram eruditionem, mihi eſt probabilius. Et hanc ſententiam expreſsè docet D. Paſchaſius *citatus.* (Paſchaſ.)

41. (Bonavent.) *Alius autem.* Seu, ut etiam ſcribit Lucas, *Ait,* ſcilicet Jeſus, *ad alterum.* Unde, ait D. Bonaventura, ibi ſignanter alius, & alter dicitur hic diſcipulus; nam alterius diſpoſitionis erat ab illo Scriba, iſte enim erat humilis, ſimplex, pius, ac fidelis, ut ejus verba indicant. Quod ponderans (Auguſt.) Divus Auguſtinus *ſerm.7. de verbis Domini*, ait: Quantum in Scriba mali, tantum in hoc homine boni fuit. *Diſcipulis ejus*; non ex Apoſtolis, ſed ex diſcipulis erat. Et ait, *Domine* reverenter loquitur; & Dominum, ſeu Dominum ſuum, ut exprimit Syriacus, vocat, agnoſcens, ſe illius ſervituti, ac dominio ſubjectum. Et non, ſicut ille prior Scriba, Magiſtrum tantùm, quod minus eſt, ſed quod majus, Dominum dicit, ſuam fidem, humilitatem, pietatemque demonſtrans. (Euthym.) *Permitte me.* Quod ponderans Euthymius bene ait, *In re etiam, quæ juſta, ac neceſſaria videbatur, poſtulat, ut ſibi liceat: nolens ſuæ ipſius auctoritate abſcedere.* Res valde pia erat, & obſequium debitum parentibus; & tamen in magnum Religioſorum documentum, non vult recedere, niſi petita, & obtenta licentia. (*Religioſus etiam pia non audeat abſque licentia.*)

42. (Chryſolog.) *Primùm ire, & ſepelire patrem.* Illud adverbium *primùm*, bene premit Divus Petrus Chryſologus ſerm. 19. *Hoc ei, non primum eſſe debuit ſed ſecundum: terrenus pater cœleſti poſtponendus eſt Patri.* Dum divino obſequio præpoſuit paternum, aberravit; Chriſtus petitam facultatem denegavit, Lucas addit, quòd ante propoſitam ſuam petitionem ei fuit dictum à Domino: *Sequere me.* Hoc commodiùs explicabo *quæſt. ſeq.*

QUÆSTIO VII.

Quiſnam eſſet iſte homo? Et quomodo ſequens Chriſtum, habens parentem mortuum?

43. DE iſto adoleſcente ait Divus Matthæus, quòd erat *ex diſcipulis ejus*; & ante ſuam petitionem ſcribit B. Lucas, quòd ei dixit Dominus, *Sequere me.* Quomodo ergo ante petitionem eum diſcipulum appellat Divus Matthæus *Alius de diſcipulis ejus.* Dicunt aliqui, ut Barradas, quòd iſte nondum erat diſcipulus, ſed quia diſcipulus poſtea fuit, ideo unus ex diſcipulis dicitur à Matthæo. (Barradas.) Divus Auguſtinus *lib. 2. de conſenſu Evangel. cap.* 23. tenet, unum ex his ſacris Scriptoribus non ſervaſſe ordinem in referendo, ut ſæpè fit ab Evangeliſtis, aliquando enim per anticipationem narrant geſta hiſtoriæ. (Auguſt.) Abulenſis verò hîc *quæſtione* 60. ait, quòd iſte ante hoc factum, erat diſcipulus Domini imperfectè, & latiori modo, ut frequens ejus auditor, & ſectator, nunc autem Dominus fecit eum perfectè ſuum diſcipulum. (Abulenſ. *Quomodò iſte dicatur diſcipulus.*)

44. Veriſimilius videtur dicendum, ut notat Toletus *annotat.* 128. *in Lucam*, Chriſtum dupliciter dixiſſe, *Sequere me*, ſemel à principio ante petitionem, id narrat Lucas, & prætermittit Matthæus: & iterum poſt licentiam petitam de ſepeliendo patre, tunc ei ait Dominus: *Sequere me*, & *ſine mortuos.* hoc Matthæus exprimit, & ſilet Lucas. Vel etiam poteſt dici, quòd hic jam diſcipulus Domini erat, ut ait Matthæus, tamen cùm Dominus agnitor cordium videret ejus affectum eundi ad ſepeliendum patrem, ei dixit, Sequere me, ut refert Lucas; qua occaſione ipſe profert ſuam petitionem, & Dominus iterum inſtat, Sequere me, & ſine mortuos, ut narrat Matthæus. Et hic ultimus modus mihi eſt probabilior; nam in illo omnia optimè conſonant in littera. (Tolet. *Vera reſolutio.*)

45. Erat iſte adoleſcens Domini diſcipulus. Clemens Alexandrinus *lib. 3. Stromat. cap.* 2. exiſtimat, hunc fuiſſe Philippum poſtea Apoſtolum. Tamen hæc ſententia, & meritò, communiter non probatur à Recentioribus. Nam in primis in ea nullum aſſignatur fundamentum. Et Philippus jam pridem fuerat vocatus à Domino, *Ioann.* 1. *numero* 43. & Chriſtum ſequebatur. (Clem. Alex. *Iſte diſcipulus non erat Philippus.*)

46. Difficultas verò eſt: Quomodo iſte adoleſcens habens ſuum parentem demortuum domi, ibi non erat in luctu, ſed venerit ad Chriſtum relicto domi parente mortuo? Facile nodus ſolvitur in ſententia eorum, qui dicunt, quòd iſte diſcipulus non petierit facultatem ſepeliendi parentem, quaſi jam ipſe eſſet vita functus; ſed licentiam expoſtulaſſet, cum patre valde jam ſene adhuc vivente permanendi, ut curam illius haberet, quouſque erga ipſum mortuum ultimum humandi officium expleret, quo perſoluto, ſequeretur. Ita docent Theophylactus *in capite nono*, *Luc.* Simon Caſſianus *libro nono*, *capite decimoſexto*, Brixianus, Titelmanus, Lyranus, Cajetanus, Franciſcus Lucas. Et probabilius indicat Barradas. (*Quomodò ejus parens dicatur mortuus.* Theophyl. Caſſian. Brixian. Titelman. Lyran. Cajet. Franc. Luc. Barradas.)

47. Longè probabilior eſt ſententia affirmans, patrem fuiſſe verè mortuum. Ita tradunt Divus Chryſoſtomus *homil.* 28. D. Baſilius *lib. de conſtitutionibus Monaſtic. cap.* 21. Euthymius, Divus Paſchaſius, Beda Rupertus, Albertus Magnus, S. Thomas, & alij. Non enim veriſimile eſt, eum, quem Dominus ad ſe vocabat, tam longi, tamque incerti temporis inducias poſtulaſſe. Ad difficul (*Vera reſolutio.* Chryſoſt. Baſil. Euthym. Paſchaſ. Beda Rupert. Albert. Mag. D. Thom.)

difficultatem ergo propoſitam dic, quòd fortè iſte vehementi Chriſti amore ſtimulatus ipſum relicto parente mortuo eſt ſecutus. Vel dic, quòd iſte, cùm eſſet in concomitatu cum Chriſto, ex aliquo nuntio accepit mortem parentis. Et hinc poteſt conjecturari cauſa, ob quam Dominus ei dixit: Sequere me.

48. Maximè hîc conſideranda eſt ſapientia, ac clementia Domini, quòd Jacobum, & Joannem vocavit, adhuc parente vivente: nam illi *relictis retibus, & patre, ſecuti ſunt eum*, Matth 4.n.22. (Matth. 4.) At hunc adoleſcentem non vocat, juxta probabilem ſententiam, niſi poſt demortuum parentem, cujus obitum Dominus expectavit, ut eum ad ſe attraheret; quòd ſi pater ejus viveret; fortè illius amor ei eſſet impedimentum ad Chriſtum perfectè, & toto animo ſequendum; ideo opportuno tempore, ac occaſione eum Dominus ad ſe vocat. Vide *cap.5.n.179.cap.7.n.14.& c.16. n.92.& 93.& c.20.n.19.*

Deus opportuno tempore vocat.

Matth.8.n.22. Jeſus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.

VERSIONES.

Syriacus Veni poſt me, & relinque mortuos ſepelientes mortuos ſuos.

Theophylact. Sine mortuos ſepelire.

Ruricus Lemovicenſis Epiſcop. lib. 2. Epiſt. 45. ad Albinum. Sine, ut plangant mortui mortuos ſuos.

ALTER TEXTUS.

Lucæ.9.n.60. Dixitque ei Jeſus: Sine, ut mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu autem vade, & annuntia regnum Dei.

EXPOSITIO.

49. REPETITO ſermone ait ei Jeſus: *Sequere me.* nam ante ejus petitionem ſemel hoc ei dixit, ut ſcribit Lucas: nunc verò iterum poſt expoſitam poſtulationem. Per quod denotatur, quàm efficaciter hunc diſcipulum ad ſe trahere volebat. *Et dimitte mortuos.* Non dixit ei Dominus; non eſt neceſſe, ut vadas; nec abſolutè licentiam negat, ne eum, ſuamque petitionem deſpicere videatur: ſed ſuæ prohibitionis reddit juſtiſſimas cauſas, quibus vocatum erudiat, conſoletur, ſuaviterque Domini mandatum ſuſcipiens maximè animetur ad vocationem ſequendam, ut latiùs explicabo *quæſt. ſequenti.*

Dum Prælatus licentiam negat, det aliquando rationem.

50. *Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Non eodem modo ſumitur hæc vox, *mortuos.* in utroque loco. (Ambroſ.) Nam, ut rectè ait Divus Ambroſius lib.7. in Luc. ad cap. 9. *Quomodo mortui ſepelire mortuos poſſunt, niſi geminam hîc intelligas mortem.* In primo loco, *mortuos*, ſignificat homines deſtitutos gratia Dei, ac fide, nempe peccatores, & infideles, ſcilicet Judæi fidem meam reſpuentes, ac negantes, ut docent Divus Chryſoſtomus *homil.* 28. Divus Auguſtinus *quæſt. 6. in Matth. & ſerm. 7. de verbis Domini.* Divus Ambroſius *in cap.6. Luc.* Divus Hieronymus, Divus Paſchaſius, Albertus Magnus D Thomas, D Bonaventura. (Chryſoſt. Auguſt. Ambroſ. Hieron. Paſchaſ. Alb. Magn. D. Thom. Bonavent.) In poſteriori verò loco mortuos intelligit corporaliter, & etiam dici poteſt ſpiritualiter: nam dum ait *ſuos*; analogicè intelligit ſibi ſimiles, hoc eſt, deſtitutos ſpiritu, ac gratia Dei. Unde notat D. Thomas, quòd dum Dominus ait huic juveni *mortuos* in plurali; ſignificat, ejus parentem, defunctum fuiſſe duplici morte, corporis ſcilicet, & animæ; nam ſicut corpus animatur anima, ita anima vivit per gratiam Dei, qua deficiente, mortua eſt. Quod eleganter differit Divus Chryſologus ſerm. 19. (Chryſolog.) *Quomodo mortui ſepeliant mortuos ſuos? Frater, ipſe dixit: Ego ſum vita*, Joann. 14. num. 6. *Quod eſt anima corpori, hoc animæ Chriſtus: ſine anima corpus non vivit; non vivit anima ſine Chriſto: recedente anima mox corpori fœtor, corruptio, putredo ſuccedunt, decedente Deo confeſtim venit in animam peccatorum fœdor, corruptio criminum, vitiorum putredo, conſcientiæ vermis, vanitatum cinis, infidelitatis horror, & fit in corporis ſepulchro vivo funus animæ jam ſepultum.*

Peccatum mors animæ.

51. Addit verò D Lucas: *Tu autem vade; & annuntia regnum Dei.* quo ſcilicet modo pervenitur ad regnum Dei. *Regnum* autem *Dei* appellat hîc Chriſtus Dominus ſuum adventum, nam per fidem ejus Evangelio conformem pervenit homo ad ſalutem, & vitam æternam. Unde conſidera, quanto excellentius, utilius, ac magis neceſſarium ſit, annuntiare regnum Dei; quàm ſepelientibus mortuos conjungi. Ad illud ipſe te vocat, & tu indubitanter perge. Divus Chryſoſtomus *homil.* 28. ſic ait: (Chryſoſt.) *Multo melius eſt, regnum Dei promulgare, & alios à morte retrahere, quàm mortuum, qui nulli uſui eſt, ſepelire; maximè cùm ſint, qui hæc omnia obeant.* Adoleſcens autem his auditis, ut notat citatus Chryſoſtomus, non ægrè tulit; nec replicavit, ſed cum magna obedientia ſiluit, ac permanſit cum Domino.

Chriſtum ſequentes ſublimia habemus.

QUÆSTIO VIII.

Quare Dominus huic adoleſcenti non permiſerit, ſepelire patrem ſuum?

52. COMMUNE dubium, & ſatis ventilatum apud Patres. Reſpondet primò D. Cyrillus citatus in Catena Græca, (Cyrill.) *Sine,*

Sine, ut mortui ſepeliant mortuos ſuos. *Erant ſiquidem etiam alij domeſtici, & propinqui, qui patris illius curam gerebant, ſed adhuc mortui, uti autumo, eo quod nec dum in Chriſtum crederent, nec per Spiritum ſanctum regenerati adhuc eſſent; illi inquit, ſepeliant mortuos ſuos, cùm & ipſi mentem habeant mortuam.* Prima verba S. Patris conſidero; de aliis ſequenti ratione dicam. Non permittit Dominus abire, ſiquidem ejus opera neceſſaria non erat, quamvis enim ille non accederet, erant alij, qui parentem mortuum ſepelirent. Hoc denotat Chriſtus: *Sine, ut mortui ſepeliant mortuos ſuos.* Et idem habet Chryſoſtomus proximè citatus in expoſitione.

Adoleſcentis opera neceſſaria non erat.

Chryſoſt.

53. Hilar.

Secundò D. Hilarius Can. 7. in Matth. *Mortua mortuis officia ſunt relinquenda, ut mortui ſepeliantur à mortuis, qui per fidem vivos vivo oportet adhibere.* Et Divus Hieronymus in præſenti. *Si mortuum ſepelit mortuus, non debemus habere curam mortuorum, ſed viventium, ne dum ſoliciti ſumus de mortuis, nos quoque mortui appellemur.* Et idem docet D. Baſilius *in Conſtitut. Monaſticis cap. 21.* Tertullianus *lib. de Monogamia cap. 7.* & Divus Cyrillus in proximè citatis verbis. Qui temporalibus incumbunt, mortui ſunt; qui autem de ſpiritualibus agunt, vivi habentur, ut ex Chryſologo dixi in expoſitione. Ergo qui temporalibus ſtudent, cùm mortui ſint, ſepeliant mortuos ſuos, cum eis quaſi ſimiliter mortui exiſtant. Qui autem ſpiritu vivi ſunt, tractent etiam de vivis, ut aliis annuntient regnum Dei, ut ipſi quoque per gratiam regenerati ſimiliter vivant. Tu verò, ó adoleſcens, ait Chriſtus, cùm ſis vivus per fidem, & charitatem meam, quid tibi cum mortuis? age de vivis, nempe meis fidelibus, & ſine, ut mortui ſpiritu tractent de ſuis conſimilibus mortuis, eoſque ſepeliant. Unde ille, qui habebat Dæmonium, notat D. Lucas cap. 8. num. 27. *Neque in domo manebat, ſed in monumentis.* D. Baſilius Seleucus Orat. 23. *Cum ipſe eſſet Dæmonum domicilium, pro domicilio habebat monumenta, ut & mortuos inter habitare cogeretur.*

Hieron. Baſil. Tertull. Cyrill.

Peccator mortuus juſtus vivus.

Luc. 8. Baſil. Seleu.

54. Ambroſ.

Tertiò Divus Ambroſius *lib. 7. in Luc. ad cap. 9.* ſic ait: *Cùm religioſum humandi cœperimus officium, quemadmodum hic paterni quoque funeris ſepultura prohibetur: niſi ut intelligas, humana poſthabenda divinis? Bonum ſtudium, ſed majus impedimentum; nam qui partitur ſtudium, derivat affectum; qui dividit curam, differt profectum. Ergo priùs obeunda, quæ maxima ſunt: nam & Apoſtoli, ne occuparent ſtudium diſputandi, miniſtros pauperibus ordinarunt.* Cùm veriſſimum ſit illud proloquium,

Pluribus intentus, minor eſt ad ſingula ſenſus?

Mundi negotia ſemper catenatim veniūt.

Non permittit Dominus, ut iſte ſuus diſcipulus ſepeliat parentem, & terrenis incumbat. Vult Dominus, ut ſui diſcipuli ea maximè cogitent, in animoque reponant, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, ac ad bonum ſpirituale ſui gregis commiſſi: temporalia vero, utpote minora, non multi faciant, ſed aliis tractanda relinquant. Unde ait ipſe Ambroſius in Pſalm. 48. *Ideo prohibet, ut diſcipulus ſuus ſepeliat patrem ſuum, quia Æterno Patri ſine ceſſatione eſſe debet intentus.* Sine ulla interpolatione, æterna, & cæleſtia meditari debemus.

Ambroſ.

Quartò idem D. Ambroſius citato loco in Luc. *Non revocatur, ait, ab officio patris filius, ſed fidelis à perfidi communione ſecernitur.* Idem ſimiliter Albertus Magnus, D. Thomas. Ob periculum non vult Dominus, ut hic ſuus diſcipulus ſe immiſceat mortuis fide, ac ſpiritu, nam illius pater peccator, ac infidelis extiterat, ut jam explicavi, ne ſimiliter ipſe myſticè moriatur, infideliſque fiat. Sed inſtabis, Pater jam demortuus erat: ergo adoleſcens nullum poterat ex ejus malitia exhaurire contagium. Pater mortuus erat; peccator tamen, & infidelis extiterat, ideo Dominus non concedit, ut adoleſcens ad ipſum perveniat, ne umbris ſaltem offuſcaretur paternis. Ita enim abſcindendus eſt peccati odor, atque occaſio, ut quodvis illius veſtigium, ac monumentum hominis etiam defuncti, atque demortui, eſto pietatis prætextus interveniat, maximè tamen præcavendum ſit, atque timendum, ne inde reliquiæ pullulent, quæ interitum animæ parent.

55. Idem. Alb. Magn. D. Thom.

Occaſio peccati etiam defuncti fugienda.

Quintò Divus Chryſoſtomus homil. 28. *Erat veriſimile, ait, poſt parentis ſepulturam ad teſtamenti, legatoriſque conſiderationem deventurum: & hæreditatis diviſionem, deinde in aliud ex alio, quaſi undarum fluctibus diſtractus procul à portu ſalutis jactaretur: quæ ne illi acciderent, ſecum eſſe ipſum jubet, eumque ſibi volentem affigit, ac conjungit.* Ne decipiatur homo ſæcularibus negotiis, putans ſe uni tantùm commiſſum; nunquam enim vnum inveniet, nam catenatim ruunt; dum enim uni indulget, multis aliis ſuccendentibus, ac emergentibus implicatur. Meritiſſimè ergò Dominus petitam negat patrem ſepeliendi facultatem, nam poſtea venturum erat ad teſtamenti executionem, ad funeralia perſolvenda, ad legata implenda, ad hæreditatis diviſionem, quibus omnibus à Chriſti ſequela homo maximè retardaretur.

56. Chryſoſt.

Mundi negotia catenatim veniunt.

Sextò Divus Thomas. *Quod inter fideles, & infideles retrahitur germanitatis affectus.* Unde dicitur Luc. 14. num. 26. *Siquis non odit patrem ſuum, & matrem ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Pater iſtius adoleſcentis erat infidelis; adoleſcens verò Chriſti diſcipulus, & in gratia regeneratus. Inter fidelem, & infidelem nullus eſt conſanguinitatis, cognationis, ac amicitiæ nexus. Meritiſſimè ergo Dominus ſepeliendi patrem negat facultatem, tanquam jam non ſuum, ſed alium diſtinctum, ut jam dixi ex Chryſoſtomo, quod, dum ait Dominus: Sine, mortuos ſepelire mortuos ſuos, ſignificat, hunc mortuum non eſſe ſuum. Septimò Albertus Magnus. *Innuit Dominus, hunc fuiſſe mortuum in culpa, & indignum exequiis Sanctorum.* Peccator immeritus eſt, ut accipiat honorem à viro pio, atque juſto. Defunctus autem cùm extitiſſet peccator, erat omnino indignus, qui à filio, Chriſti diſcipulo ultimum acciperet humandi officium. Idem habet. D. Thomas.

57. D. Thom. Luc. 14.

Inter fidelem & infidelem nullus eſt conſanguinitatis ac cognationis nexus.

Alb. Magn.

D. Thom.

Octavò. Joannes Geometra in Catena Græca. *Sublimius autem, quando adoleſcentuli pater moriebatur, & jam mortuus erat, tunc à Jeſu vocatus eſt. Exiſtima, quòd quemadmodum mundus Paulo crucifigebatur, itaut nulla amplius expectarit; ſic Diabolus unicuique juſtorum mortuus eſt, qui ipſi vivebat peccatori. Omnis enim, qui pec-*

58. Geometra.

catum facit , ex Diabolo eſt natus. [*Omni enim peccatori , & mundana expectanti vivit malus pater. Illi autem cui mortuus eſt malus pater dicitur à Chriſto : Sequere me.* Alto conſilio ſapientiſſimus Magiſter adoleſcentem ad ſe vocavit, & petitam ſepeliendi parentem ei licentiam dene-
Diabolus ſub praetextu pietatis nos ſeducit, gat. Agnovit omnium Cognitor quòd ſub demortuo illo parente Diabolus latebat, ſeu ſignificabatur, ac etiam operabatur. Nam hæc eſt aſtutia Dæmonis, & illius hæ ſunt fraudulentæ inſidiæ, ut prætextu pietatis, & debiti muneris tanquam ilice objecta, nos à Chriſto, ejuſque ſequela ad mundana ſeducat, & ex illo, quod culpa non videtur, incautos, ac tunc multis ſæcularibus rebus irretitos, ac diſtractos, in multa crimina, atque peccata detrudat, atque præcipitet: omni autem peccatori, & mundana expectanti vivit malus pater. Ubi enim homo diſcedit à Chriſto, & mundana ſpectat, ibi vivit, ſerpit, ac regnat malus pater, tanquam tortuoſus ſerpens multis machinationibus ſe inſinuans in corda noſtra.

59. Theophyl. Nonò Theophylactus ait, quòd non permiſit Dominus abire, quia poſtquam, *Qui ſe tradiderit Deo, non debet denuo ad vitæ hujus curas converti: oportet ſane, & parentes venerari, ſed magis oportet venerari Deum.* Similiter Euthy-
Euthym. *Qui Deo conſecrantur: omnes carnales reſpuat affectus.* mius. Qui ſe Deo manciparunt, ita toti in Deum debent eſſe converſi, ut nullo erga parentem etiam pietatis agitentur ſtimulo, ut divina munia interpellari audeant: ſed omnibus aliis affectibus contemptis inceſſanter Deo adhæreant.
Chryſoſt. De hac re maximè nos exhortans Chryſoſtomus *in Catena Græca*, ſic fatur. *Si igitur tam breve tempus non liceat conſumere, neque tutum ſit tam parva ſpatio ſpiritualia negotia intermittere, quæ pœna digni erunt, qui ſemper à doctrina Chriſti abſunt.*

60. Qui ergo ſe Deo offerunt, à ſanguinis reſpectibus ſe exolvant, carnis vincula rumpant; & quæcunque ipſos retardare poſſunt, deponant: ut ita firmiter ſine ulla interruptione in Deo perſiſtant. Vocatus Eliſæus ab Elia. *Tulit par boum, & mactavit illud, & in aratro boum coxit*
1. Reg. 19. *carnes, & dedit populo, & comederunt*, 3. Reg. 19.
Ambroſ. *Deo dicatus amputet affectus carnalium.* num. 21. Quod ponderans D. Ambroſius *lib. 1. Offic. cap. 3.* ait: *Forte Eliſæus occidit; & pavit pauperes ex eo, quod habuit, ut nulla cura teneretur domeſtica, ſed relictis omnibus in diſciplinam*
Abulenſ. *ſe propheticam daret.* In hac eadem ſententia videtur eſſe Abulenſis *quæſt. 26.* Antequam in diſcipulatum Eliæ ſe Eliſæus daret, occidit, & mactavit omnes ſuos affectus, omniaque ſua, ut expeditus à terrenis curis poſt ſuum Magiſtrum Eliam curreret.

61. Inſtabit aliquis contra hanc doctrinam; Eliſæus vocatus ab Elia, adhuc voluit regredi ad parentes ſuos, dixit enim: *Oſculer, oro, patrem meum, & matrem meam, & ſic ſequar te. Dixitque ei, Vade, & revertere, quod enim meum erat,*
3. Reg. 19. *feci tibi*, 3. Reg. 19. num. 20. Reſpondetur, quòd conſuetudo fuit apud Hebræos, ut notat
Gaſp. Sanch. *ibi* Gaſpar Sanchez, quòd oſculo exciperent, & oſculo item dimitterent cognatos, & amicos. Cujus rei multa ſunt exempla in Scriptura. Nam Jacob cùm primùm vidiſſet cognatam ſuam Rachelem, patrio more oſculatus eſt eam, *Geneſ. 29. num. 11.* Et Laban conqueſtus eſt de Jacob, quòd furtim aufugiſſet, neque paſſus eſſe, ut ſuas filias oſcularetur abeuntes, *Gen. 28. num. 28.* Et cùm mortuus eſſet Jacob, Joſeph *ruit* Geneſ. 28.
ſuper faciem ejus, & plorans deoſculatus eſt eum, Geneſ. 40. num. 1. De hoc argumento multa alia exempla adduxit Joannes Kirchman *lib. 2. cap. 5.* Io. Kirchm.
Voluit ergo Eliſæus, ut ſe novo prophetico ſtatui conſecraret, renuntiare omnes ſuos affectus carnales, parentes ſuos tanquam mortuos reputare, eiſdem ultimum dicere vale. Ideo hujus renuntiationis, & abdicationis oſculando decrevit præbere ſignum, & monumentum. Vide *c. 14. num. 58. & 59.* *Quid ſignificet oſculum apud veteres.*

Quæstio IX.

Circa hanc prohibitam facultatem ſepeliendi parentem duæ difficultates reſolvo.

Primam difficultatem movet D. Gregorius *lib. 4. Moral. cap. 29.* Quanquam Dominus reſuſcitaverit tres mortuos, hunc quartum non ſolùm noluit reſuſcitare, ſed etiam negat facultatem adoleſcenti eum ſepeliendi. 62. Gregor. *Prima difficultas.*
Mortuus peccatorem ſignificat. Primo ſuſcitat Dominus filiam Archiſynagogi, quæ jacebat in domo patris ſui mortua, *Matth. 9. num. 18.* per quam denotatur peccatum domi, ſeu conſuetudinis. Secundò ſuſcitat Dominus filium viduæ Nain ad portas civitatis, *Luc. 7. num. 12.* per quod exprimitur publicum, & notorium peccatum. Tertiò ſuſcitat Dominus Lazarum mortuum quatriduanum, *Joan. 11. num. 39.* per quod inveteratum peccatum adumbratur. Et tamen hunc quartum peccatorem à mortuis non revocat ad vitam, nec filios permittit ad eum ſepeliendum accedere. Quid malitiæ, quid mali in eos ſignificetur? inquirendum eſt. Hic demortuus inter cæteros honorifico nomine patris inſignitus erat; multos etiam habebat mortuos, nempe peccatores, qui honorifico, ac pompoſo apparatu eum ſepelirent. Repræſentant ergo hîc mortuus peccatorem adulationibus, acclamationibus, & phantaſticis laudibus hominum plenum, atque circumdatum, dum ejus facinora, ac crimina celebrant, atque decantant. *Peccatorum adulationibus plenum, ad vitam reduci difficile.* Ad exprimendum igitur, quàm difficile ſit, ſimilem ad vitam reduci, cùm habeat aures adulationibus obturatas ad percipiendam veritatem, hunc non reſuſcitat Chriſtus. D. Gregor. Gregor.
citato loco. *Quartum verò mortuum Redemptor noſter, nuntiante diſcipulo, agnoſcit, nec tamen ſuſcitat, quia valdè difficile, ut is, quem poſt uſum malæ conſuetudinis, etiam ad ultimum adulantium linguæ excipiunt, à mentis ſuæ morte revocetur. De quo bene dicitur: Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos: mortui enim mortuos ſepeliunt, cùm peccatores peccatorem favoribus premunt.* Et in hunc ſenſum interpretatur S. Pater illa verba Proverbiorum 1. num. 10. *Fili mi, ſi te lactaverint peccatores, non acquieſcas eis.* Et ſic ait. Prov. 1.
Peccatores enim lactant, cùm vel perpetranda mala blandimentis inferunt vel perpetrata favoribus extollunt. *Ab adulatione fugiendum.*

63. Secunda difficultas eſt, quòd cùm Moyſes eſſet vocatus à Deo, & miſſus legatus in Æpyptum ad *Secunda difficultas.*
Pharao

Pharaonem, ut Populum eximeret à duro captivitatis jugo, legationis mandatum ſuſpendit; pergit in propriam domum ad ſuum ſocerum, & ſecum in Ægyptum defert uxorem, & filios. *Abiit Moyſes, & reverſus eſt ad Iethro ſocerum ſuum, dixitque ei: Vadam, & revertar ad fratres meos in Ægyptum. Tulit ergo Moyſes uxorem ſuam, & filios ſuos, & impoſuit eos ſuper aſinum, & reverſus eſt in Ægyptum*, Exod. 4. numero 18. Quomodo Deus, qui immutabilis eſt in conſiliis ſuis patitur, quòd Moyſes, accepta legatione, tendat ad ſocerum ſuum: iter in Ægyptum ei aperiat, ac ſecum aſportet uxorem, & filios, & huic adoleſcenti non permittit in domum pergere ad ſepeliendum parentem? Cur ergo diſponitur, ut adoleſcens omnium oblitus Dominum ſequatur; Moyſes verò humanitatis, & obſequij jura in ſocerum, uxorem, & filios ſervet? Vocabatur adoleſcens ad annunciandum regnum Dei: & ubi ſpiritualia negocia interveniunt, ſtatim omnia temporalia dimittenda ſunt. Vocatur Moyſes, ut politicum, ac civile regimen, & principatum Iſraëliticum teneat; & ad hunc nullo melius præparatur, ac diſponitur homo, quàm humanitatis, urbanitatis; ac debiti obſequij jura retinendo, atque ſervando.

Exod 4.

Iura humanitatis, ac urbanitatis ſervando, diſponitur homo ad dignitates.

64. Electus erat Joſeph à Deo ad clavum regni Ægypti: tamen priùs venditus, ac emptus à Putiphare, apud quem gratiam invenit. *A quo præpoſitus omnibus gubernabat creditam ſibi domum*, Geneſ. 39. num. 4. Ecce iſte, qui eligebatur ad gubernacula regni, priùs domûs conſtituitur præpoſitus; & ibi ſervando jura humanitatis, ac debiti obſequij, in dominum ſuum, unde illius uxorem non eſt auſus attingere: *Quomodo poſſum hoc malum facere?* & retinens debitam urbanitatem in omnes, nulli enim dabat offenſionem, ut de eo ait Abulenſis, ad adminiſtrationem regni eſt præparatus. Philo lib. de Joſeph. *Oportebat enim, futurum adminiſtratorem reipublicæ præexerceri in rebus œconomicis, nam & domus eſt parva quædam civitas, & œconomia compendiaria reipublicæ. Unde facile diſcimus, eundem eſſe aptum, & diſpenſationi domeſticæ, & adminiſtrationi reipublicæ.*

Geneſ. 39.

Iura obſequij, ac urbanitatis ſervando, ad dignitates præparatur.

Abulenſ.
Philo.

Quæstio X.

Quare Chriſtus iſtum adoleſcentem petentem recedere retinuit, & Scribam volentem accedere repulit.

65. De hac quæſtione jam multa dixi *quæſt.* 6. videnda *ibi* dicta Ad magis exactam doctrinam iterum hîc ventilandam judicavi. Reſpondet primò D. Chriſoſtomus homil. 28. *Conſidera*, ait, *quantum inter hos diſcrimen eſt. Ille impudenter, ſequar te, inquit; quocunque abieris: hic verò, & ſi rem honeſtam peteret, nolebat tamen, niſi ei concederetur, abire.* Scriba cum ſuperbia dicebat: *Sequar te, quocunque abieris.* At verò diſcipulus iſte, quanvis rem piam peteret, cum modeſtia expoſtulat, licentiam abeundi rogans. Et ideo non dixit: Vadam ſepelire, ſed ait: *Permitte me.* Superbus, ac præſumptuoſus, ut dixi citata *quæſt.* 6. fuit repellendus; pius, ac modeſtus retinendus.

Chryſoſt.

Secundò D. Hilarius. *In verbis Scribæ apparebat quædam infidelitas, & non in verbis diſcipuli.* Nam Scriba Dominum ignorabat, dum ex ejus conſortio vult lucrum, pecuniam. Deinde dum ait: *Sequar te, quocunque ieris.* At in verbis diſcipuli nulla erat infidelitas, ſed quidam pietatis prætextus ſepeliendi patrem, Et ubi diffundebatur infidelitatis odor, ſtatim fuit excludendus, ac ſummovendus à Chriſtiano grege. 66.

Hilar.

Infidelitatis conſortium fugiendum.

Tertiò D. Ambroſius lib. 7. in Luc. cap. 9. *Ille*, ait *cogitur*, *iſte removetur*, *ut ſcias, quia devotus admittitur, indevotus excluditur.* Et paulò pòſt, *Ejus obſequium non admittitur, cujus non probatur officium.* Quartò Abulenſis *quæſt.* 61. ait, quòd iſte adoleſcens erat diſcipulus, & ideo non erat permittendus facere aliquid contra conditionem diſcipulatus; & quia ſi recederet, nunc fortè impediretur poſtea redire; & ideo non permiſit eum Chriſtus abire. Scriba autem non erat diſcipulus Chriſti; ſed fieri volebat; & non erat decens, ut reciperetur, cùm propter lucrum, ac avaritiam ad Chriſtum venerit: ut ſatis eſt explicatum *quæſt.* 5. & 6. Et quamvis Dominus poſſet ſua divina gratia Scribam ad ſe trahere; tamen noluit ob illius peccatum, ac pravam diſpoſitionem, quapropter per ipſum ſtetit, quominus veniſſet. 77.

Ambroſ.

Abulenſ.

Maximè debes conſulere bono illius, qui ſingulariter eſt ſub tua cura.

Quintò Scriba venit mala, & depravata intentione, ut ſatis explicatum *quæſt.* 2. At licet adoleſcens iſte erraverit petenda hac facultate recedendi pro aliquo brevi tempore a Chriſti comitatu ad ſepeliendum patrem, tamen hujuſmodi error, non ex maligno, ſed ex benevolo, ac pio animo erga patrem prodiit. Ut notat D. Paſchaſius lib. 5. in Matth. *Hæc dicit, & fallitur adoleſcens, licèt non de ſtudio, dum opus pietatis ire feſtinat.* Cùm hujuſmodi error, non ex malitia, ſed ex pietate pullulaverit, benignè ſupportandus fuit. 68.

Paſchaſ.

Error non ex malitia, ſed pietate benignè ſupportandus.

Cùm Moyſes eſſet adoleſcens, & egreſſus ad fratres ſuos vidiſſet, quòd Ægyptius quidem percutiebat Hebræum; *Cùmque circumſpexiſſet huc, atque illuc, & nullum adeſſe vidiſſet, percuſſum Ægyptium abſcondit ſabulo*, Exod. 2. num. 12. In quo facto ipſe Moyſes deliquit, ut auctor eſt D. Auguſtinus. Et tamen hunc virum homicidam eligit Dominus in ducem, ac principem Populi. Et hoc crimen tam grave extitit, ut OEcumenius in Epiſt. Judæ tradat, Diabolum in altercatione cum Michaële Archangelo de corpore Moyſis dixiſſe, Moyſem indignum eſſe ſepultura, cùm injuſtè occiderit Ægyptium. Tamen iſte vir ad tantum munus deſtinatur à Domino? quia licèt deliquerit, hoc non fuit ex crudelitate, ſed ex quadam pietate, ac amore fraterno, & ideo ejus animus non fuit repellendus, ſed eligendus, ut excultus magnos virtutũ proventus proferret, ut docet Auguſtinus *lib. 22. contra Fauſtum cap.* 70 Et in hujus rei confirmationem adducit Petrum percutientem ſervum Pontificis propugnantem pro Domino. Ita ait: *Uterque non deteſtabili immanitate, ſed emendabili animoſitate juſtitiæ regulam exceſſit; uterque odio improbitatis alienæ, ſed ille fraterno, iſte dominico, licèt* 69.

Exod. 2.

Auguſt.

OEcum.

Delinquens non ex crudelitate, ſed animoſitate non repudiandus, ſed emendandus.

Auguſt.

adhuc carnali, tamen amore peccavit. Reſecandum hoc vitium vel eradicandum. Sed tamen hoc magnum cor tanquam terræ frugibus, ita ferendis virtutibus excolendum.

Lucæ 9. n. 61. Et ait alter: Sequar te Domine: ſed permitte mihi primùm renuntiare his, quæ domi ſunt.

Ibid. num. 61. Ait ad illum Ieſus: Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.

VERSIONES.

Syriacus.	Dixit ei alius: Poſt te ibo: Domine mi; ſed permitte mihi priùs, ut proficiſcar vale dicturus filiis domus meæ, & veniam.
Vatabl. Euthy. Theophylact.	Vale dicam iis, qui ſunt domi meæ.
Multi ex Græco.	Vale dicam iis, quæ domi ſunt.
Syriacus n. 62.	Nemo admovet manum ſuam ad aratrum paris boum, & reſpicit retro, & aptus eſt ad regnum Dei.
Tertull. lib. de Idololat. c. 12.	Nemo aratro manum imponens, & retrò ſpectans.
D. Ambr. in Luc.	Habilis eſt regno Dei.
D. Chryſoſt. homil. 28. in Matth.	Nemo, qui manu impoſita aratro ad poſteriora reverſus eſt, idoneus eſt ad regnum cœlorum.

EXPOSITIO.

70. *Animus hujus, animo ſuperioris ſimilis.* ECce tertius paratus ad Chriſti ſequelam, habens præparatam voluntatem renuntiandi omnibus pro Chriſto, brevi interpoſita mora. Unde quamvis hic tertius fuerit diſſimilis ſecundo in exteriori, ſiquidem ſecundus vocatus eſt à Chriſto: *Sequere me*; quod de hoc tertio non legitur; tamen in interiori ei valde ſimilis eſt, ſiquidem in utroque, ut notat Toletus in Comment. (Tolet.) bonus, ac moleſtus animus inerat, & ſimplex affectus; & non doloſus, ut in Scriba erga Chriſtum: & uterque iſte intus à Domino trahebatur.

71. *Senſus hujus petitionis.* *Et ait alter.* Per quod exprimitur, quòd iſte erat alius diſtinctus à duobus antecedentibus. *Sequar te, Domine*, paratus ſum, ut ſcribar in numero tuorum diſcipulorum, utque in omnibus tibi obtemperem, hanc enim vim habet illud verbum, *Sequar te*, id eſt, quocunque juſſeris. Non verò dixit, quocunque ieris, ut ſuperbus Scriba: affectus animi in verbis interlucet. *Domine*, ait; non dixit, Magiſter, ut Scriba, ſed Domine, quæ eſt vox amoris, & ſubjectionis, ut jam notavi in ſuperiori adoleſcente. *Sed permitte mihi*; illicenciatus non vult abire; *renuntiare, quæ domi ſunt*; id eſt, ut abeam in domum meam, renuntiem, ac dimittam res meas, eaſque inter meos amicos, ac notos dividam, & diſponam, eiſque ultimum vale dicam, ut latiùs explicabo *quæſt. ſequenti.*

72. *Nemo mittens manum*; hoc eſt, admovens manum, *ad aratrum*; Syriacus addit, *paris boum*, (Syriacus.) *& reſpiciens retrò*, nempe ad ea, quæ à tergo ſunt. Et non ait, rediens retrò, ſed reſpiciens, multum enim nocet intuitus, ac conſideratio temporalium. (*Intuitus temporalium nocet.*) *Aptus eſt regno Dei.* Non eſt iſte talis aptus ad promerendam, ac prædicandam ſalutem æternam, quam per regnum Dei intelligit, cùm jam omittat, deferat, ac procraſtinando dilationem interponat in bonis inceptis, ac ad præterita mala temporalium rerum iterum regrediatur, Ut ait Paulus 2. ad Timoth. 2. num. 4. (2. ad Tim. 2.) *Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus: ut ei placeat, cui ſe probavit.* De hoc latiùs *quæſt. 12.*

QUÆSTIO XI.

De tempore, perſona, ac petitione iſtius hominis.

73. *De tempore hujus hiſtoriæ.* TRIA hîc breviter inquiro. Et primò de tempore hujus hiſtoriæ, quam inter omnes Evangeliſtas ſolus Lucas narrat: An contigerit poſt commemorata facta Scribæ, & diſcipuli, quæ refert Matthæus? Et quanquam in hoc negotio nil compertum habeamus, tamen valde veriſimile ait Maldonatus (Maldonat.), quòd hæc omnia intervenirent in Galilæa. Per quod ſacri Evangeliſtæ voluerunt explicare, quàm aliter in Judæa, quàm in Galilæa vocationes Chriſto ſucceſſiſſent; ſiquidem in Galilæa omnes vocati ſecuti ſunt Dominum; at in Judæa nec quiſquam vocatus ſecutus eſt eum, & ij, qui ſeſe ſponte obtulerunt, ita oblati, ut repulſa digni fuerunt. Hanc tamen ſententiam non probo, ſiquidem in Judæa, ac Jeruſalem vocatus eſt Nicodemus, ut ipſemet docet *ad cap. 3. Ioann. numero 22.* (Joan. 3.)

74. Communiter Recentiores dicunt, quòd ſimul narrant in magnam noſtram eruditionem. Quia Chriſtus Dominus repulſos primo, qui ſe offerebat, alium ſe non offerentem vocavit, & hunc tertium ad ſe venientem recepit. Ut intelligant omnes, *non volentis, neque currentis, ſed Dei miſerentis eſſe*; (*Vocatio noſtra non eſt currentis, ſed Dei miſerentis.*) ſiquidem non eliguntur omnes qui ſe offerunt; neque omnes qui ſe non offerunt, repudiantur. Ego autem dicendum exiſtimo, quòd iſta hiſtoria contigerit poſt commemoratam ſuperiorem de diſcipulo; ſiquidem poſtquam Lucas ipſam refert, ita hanc ſcribit: (*Propria ſententia.*) *Et ait alter.* Illa conjunctio *Et*, prænotetur: connectit enim hoc factum cum ſuperiori; ac proinde videtur, Evangeliſtam denotare, ſucceſſivè hoc

hoc contigiſſe ; ad quid aliter apponeret illam conjunctionem?

75. Baſil. *Quis iſte juvenis.* Auguſt.

Secundò circa perſonam hujus hominis, D. Baſilius *in conſtitutio. Monaſticis, cap.* 21. docet, hunc fuiſſe quendam ex Domini diſcipulis, ſicut & præcedentem, qui mortuum ſepelire vetitus eſt. Idem habet D. Auguſt. relatus *in Catena D. Thomæ*, prout ait: *Alius verò diſcipulus miſit ſe in medio.* In eadem ſententia ſunt Cardinales Cajetanus, & Toletus. Nec enim pius ſalutis amator, qui omnes ad ſe vocabat, hunc habentem pium, ac modeſtum animum ipſum ſequendi, repudiaret; ſed potiùs ipſum erudivit, & abire non permiſit. (Cajetan. Tolet.)

76. *Explicatur juvenis petitio.*

Tertiò expendenda eſt hujus hominis petitio. Ait: *Permitte mihi primùm renuntiare, quæ domi ſunt*; verbum enim Græcum valde ambiguum, & ſenſibus gravidum; nam ſignificat, aut renuntiare bonis, de illiſque diſponere, aut vale dicere amicis, & conſanguineis. In priori ſenſu illud interpretatur D. Auguſtinus *lib. 2. de conſenſu Evangeliſt. cap.* 23. ſequuntur Cajetanus, Maldonatus, & alij, & maximè favet noſtra Vulgata: *Renuntiare, quæ domi ſunt*, ſeu, ut habet Syriacus, *domi meæ ſunt.* Per quæ videtur petere licentiam ad eundem in domum ſuam, ut res, de quibus habebat uſum, divideret; ac inter ſuos diſtribueret. Poſteriorem ſenſum ſequuntur D. Cyrillus *in Catena D. Thomæ.* Idem D. Auguſtinus *ſerm. 7. de verbis Domini.* Titus Boſtrenſis, Beda, & alij. Et maximè favet Syriacus: *Vale dicturus filiis domus meæ.* Vatablus, Euthymius, Theophylactus: *Vale dicam iis, qui domi ſunt*, tamquam ſi petat licentiam, ut domeſticis dicat ultimum vale. (Auguſt. Cajet. Maldonat. *Vulgata.* Syriacus. Cyrill. Auguſt. Boſtrenſis. Beda. Syriacus. Vatabl. Euthym. Theoph.)

77. *Germana hujus rei explicatio.* Auguſt.

Mihi tamen videtur dicendum, quòd illud verbum; *Renuntiare*: utrumque ſenſum hîc habet, Nam variæ lectiones illum indicant; nec aliter poſſunt commodè explicari; & Auguſtinus *citatis in locis*, utroque ſenſum apponit: & ex una re intenta, altera ſequebatur: ac proinde poſtulat facultatem adeundi in domum, ut ſuas res inter amicos, & conſanguineos dividat, & de eis ordinet, atque diſponat, ſimiliter etiam ut amicis, ac domeſticis ultimum dicat vale. Et utrumque fortaſſe proveniebat ex pio affectu: nam volebat dividere ſua ad rixas, & controverſias evitandas, & ſuos etiam certiores facere, ut ait D. Auguſtinus; ne ipſi quærant me, ac ambiguitate premantur ignorantes, quid de me factum ſit. (Idem.) Fortè iſte extitit animus juvenis hujus; & licèt aliàs videatur pius; tamen erravit, cùm ob temporalia voluerit ad momentum à Chriſto ſeparari; cùm autem manaverit ex aliquo prætextu pietatis, benignè fuit ſupportandus, & ipſe inſtruendus. Vide, quæ dixi ſuperiori quæ. *ad finem.*

Quæstio XII.

Quid Chriſtus ſignificare voluerit in illa parabola: Qui mittit manum ſuam ad aratrum?

78. IN ſenſu litterali hujus ſententiæ quanvis in modo explicandi videatur aliqua diſſenſio, in re tamen nulla eſt. Nam primo D. Cyrillus Alexandrin. *lib. 5. in Ioan. c.* 37. D. Baſilius *de conſtitut. Monaſticis, cap.* 1. Boſtrenſis, Beda, D. Bonaventura, & communiter Patres, & Doctores ita exponunt. Quòd quemadmodum ſi quis admoverit manum ad aratrum, & cœperit illud ducere, terramque proſcindere, & attentè reſpiciat ad ea, quæ à tergo ſunt, ineptus eſt ad aratrum ducendum, terramque excolendam; nam inutiliter, & infructuosè laborat ducens ſulcos, nec rectos, nec profundos. Imò, ut ait Cælius *infra citandus*, averſione vultus confundit, & diſſipat ordinem præteriti laboris. Secundò D. Cyrillus *citandus in Catena D. Thomæ*, D. Baſilius *ſerm. 1. de Baptiſmo*, Euthymius, Toletus ita explicant, quòd ille, qui arando ad poſteriora reſpicit, opus non perficit, ſed dilatione differt, aut omittit, aut deſerit. (Cyril. Alex. Baſil. Boſtrenſ. Bonavent. Beda. Bonavent. Cælius. Cyrillus. Baſil. Euthym. Tolet.)

79. *Germana totius ſententiæ explicatio.*

Sed in his ſententiis nulla eſt diſſenſio, cùm unum ſequatur ex altero, Nam ſicut qui arando reſpicit retro, inutiliter agit, & totum præteritum laborem confundit; & ex hoc etiam in conſequendo finem agriculturæ ponit moram, & dilationem, & iſte talis non eſt aptus ad munus agriculturæ ſubeundum, fructuſque ex ſeminibus colligendos. Ita etiam qui animo ſtatuit, ac cœpit me ſequi, & eſſe diſcipulus meus, cujus officium eſt, regnum Dei ſibi acquirere, ac aliis annuntiare, hic ſi ad res temporales, quas jam reliquit, iterum reſpicit, & ſe convertit, talis non eſt idoneus, ſive ad aſſequendum, ſive ad prædicandum regnum Dei, ac ut meus ſit diſcipulus: & ideo iſte talis opus inceptum deſerit, ac omittit, aut procraſtinando in hujuſmodi negocio dilationem ponit, cùm ſolicitudo temporalium maximè repugnet cum ſtudio regni cæleſtis, ac mei diſcipuli, qui à rebus caducis debet eſſe liber, & expeditus. Alias Patrum ſententias videamus.

80. Origen. *Prædicator in magnam pœnam incurrit, ſi ceſſet à prædicatione.*

Primò Origenes *tract. 33. in Matth.* hanc Domini ſententiam accommodat Prædicatoribus, quos mittentes manum ad aratrum, id eſt, ad actum prædicandi, ac docendi, oportet non reſpicere retrò, id eſt, à verbi prædicatione non ceſſare, ſed ſemper animarum ſaluti incumbere: quamvis enim alia bona opera exerceant; ex eo tamen ſolo damnabuntur, tanquam ſibi creditum talentum abſcondentes, cùm ab evangelizando ceſſaverint, juxta illud Pauli 1. Corinth. 9. num. 16. *Væ mihi, ſi non evangelizavero.* Quæ ſententia poteſt accommodari huic Chriſti diſcipulo, ut ait Toletus *annot.* 132. quia jam fortè inceperat prædicare, & annuntiare regnum Dei. (1. Cor. 9. Tolet.)

81. Marc. Erem.

Secundò D. Marcus Eremita *in Catena Græca*, explicans hanc ſententiam, *Mittens manum ad aratrum*, ſic ait: *Hæc autem ſciens, ſemper pro virili bonum operare, & in tempore laboris, ne convertas te ad id, quod eſt minus; qui enim ſe vertit retrò, non eſt aptus regno Dei.* Cùm majus negotium inſtat, non eſt omittendum pro minori. Ergo cùm ſummum noſtrum negotium ſit regnum Dei, nobis procurare, & aliis prædicare, qui illud intermittit, ut terrenis incumbat, non eſt aptus ad regnum Dei. (*Majora non ſunt evitenda ob minora.*)

82. Cyril. D. Thom.

Tertiò D. Cyrillus in Catena D. Thomæ. *Appoſuit, ait, manum aratro, qui affectuoſus eſt ad ſequendum; tamen reſpicit retrò, qui dilationem petit occaſione redeundi ad domum, & cum propinquis conferendi.* Reprobatur hujuſmodi voluntas accedendi, ac conferendi cum propinquis:

Conſanguineorum aſpectus nocivus.

nam conſanguineorum aſpectus, ac converſatio valde nociva, ac exitialis his, qui Chriſtum ſequuntur; quovis enim prætextu ad eos devenias, receſſus à via ſalutis maximè formidari poteſt.

Baſil.

Hanc ſententiam ita confirmat D. Baſilius in regulis brevioribus, interrogatione 179. *Quòd ſi de eo, qui renuntiare tantùm volnerat, tale judicium eſt, quid de aliis dicendum eſt.* Unde bene

Beda.

Arguuntur Religioſi ſæcularium domos frequentantes.

multos Religioſos arguit in præſenti Beda. *Si autem ſecuturus Dominum diſcipulus, qui vel domi renuntiare velit, arguitur; quid fiet illis, qui nulla utilitatis gratia ſæpè viſitant domos illorum, quos in mundo reliquerùnt.*

83. Quartò ponderandum eſt, quòd non dixit dominus rediens, retrò, ſed *reſpiciens retro.* Quòd

Euthym.

videtur notare Euthymius ibi. *Oportet eum*, ait, *qui ſequitur Chriſtum, confeſtim omnia deſpicere, & ſequi, ne oculos quidem ab eo divertendo, ne fortè habitu, & ſpecie eorum, quæ à tergo ſunt, retineatur.*

Oculos habeamus in Deum defixos.

Qui in ſequela Chriſti vult proficere, ad unum tantùm habeat defixos oculos, & mentem, nempe ad Deum, ut nihil aliud attendat, nec pro brevi puncto ab eo ſeparari valeat. Unde ait

Chryſoſt.

Chryſoſtomus: *Omnia opera bona tunc mercedem habent, quando ad finem uſque continuantur: ſin verò interrumpantur, non parvum exiſtit naufragium.*

84. Quintò idem Euthymius. *Qui arare conatur*, ait, *& à tergo reſpicit, corrumpit conatus promptitudinem ſegnitie, qua à tergo reſpicit.*

Euthym.

Bonus miles attendat, non ad ea, quæ ſunt elaborata, ſed elaboranda reſtant.

Bonus miles, ut proficiat in militia Domini, ne reſpiciat, quæ à tergo ſunt, ſed illa, quæ ante oculos exiſtunt, inſpiciat. Inter quæ hoc eſt diſcrimen, nam quæ à tergo ſunt, jam elaborata conſiſtunt, quæ verò ante faciem poſita, efficienda reſtant. Bonus Chriſti miles conſideret, non quod elaboraverit, ſed quantum ei ſuperſit, quanta agrorum ſpatia aratri vomere proſcindenta ei incumbat. De illis

Ezech. 1.

cœleſtibus ſpiritibus, ait Ezechiel. 1. num. 9. *Ubi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur, nec revertebantur, cùm ambularent.* Ecce agitati à divino Spiritu tendunt ad ea, quæ ante faciem ſunt, & ambulanda reſtabant, & non revertebantur ad ea, quæ à tergo, & jam trita erant.

85. Sextò D. Gregorius *homil.* 3. *in Ezechielem*,

Gregor.

ſic ait: *Manum mittere ad aratrum, eſt, per quendam quaſi compunctionis vomerem ad proferendos fructus terram ſui cordis aperire. Sed retro poſt aratrum aſpicit, qui poſt exordium boni operis ad mala revertitur, quæ reliquit.*

Qui retrogreditur ad præterita mala, indignus ad cæleſtia.

Qui incipit, à peccatis, ac malis deſidere, & manum mittit ad aratrum, ut compunctionis vomere cor ſuum proſcindere, Deoque aperire aggrediatur; & tamen ab hoc propoſito retrogreditur, & ad mala revertitur, quæ reliquit, talis ad regnum Dei non eſt aptus, cùm magnum ſit peccatum relapſus, à Deóque graviter puniatur. Nam, ut ait D. Athanaſius

Athanaſ.

in Catena Græca. *Verti autem, nihil aliud eſt, quàm mutare conſilium, & denuò mundana ſapere.*

86. In confirmationem hujus rei mulierem Loth in Sodoma retrò reſpicientem perbellè ponderat

Cælius.

Cælius Sedulius lib. 1. Paſchal. operis, cap. 5. *Loth peritura fugiebat è Sodoma, cujus uxor incauta præſumptionis audacia, dum reſpicit, quæ evaſit, mutata ſalis remanſit in ſtatua, non pro ſapientia, ſed pro pœna. Nullus enim ad contempta ſemel mundi diſcrimina, præcipiti rurſus cupiditate, converſus, jucundæ ſalutis lætitia perfruetur. Nec enim dignum eſt arator ille venturæ fructuum felicitate gaudere, qui ſulcum vomeris, recto curſu firmandi retroverſi vultus averſione confundens, præteriti laboris ordinem diſſipaverit.* Quæ optimè pro noſtro inſtituto ſunt dicta. Et primò ponderandum eſt illud, *Mutata ſalis remanſit in ſtatua, non pro ſapientia.*

Qui retrogreditur ad præterita mala, indignus ad cæleſtia.

Sal ſignificat ſapientiam, ut planum eſt: ſi verò inſulſum, ſeu corruptum efficitur, denotat infatuitatem, ac rem prorſus inutilem, ſolùm pedum conculcationi inſervientem, *Matth.* 5. *num.* 14. *& Marc.* 9. *num.* 45. Dum hæc mulier oculis revertitur ad civitatem, à qua jam exierat, ſtatua ſalis efficitur, non quòd ſapientiam denotet, ſed quòd fatuitatem, ac jacturam ſuæ prævaricationis indicet. Et tandem maximè expendenda ſunt illa ultima verba: *Retroverſi vultùs averſione confundens, præteriti laboris ordinem*; ille enim, qui retrovertitur, totum diſſipat ordinem, fructum, ac proventus anteacti laboris.

Et optimè tota hæc doctrina ſtabilitur à ſancto 87.

Nilus.

Nilo, citato in catena Græca. *Quid autem*, ait, *lex indicat, quæ præcipit etiam, ingreſſus in templum, poſtquam una perſolverit, non per eandem portam egrediatur, per quam ingreſſus fuerit, ſed per oppoſitam, quo rectum iter faciat, & non vertatur retro? Aſſiduè enim ad ea, à quibus diſceſſimus propenſiones, propter conſuetudinem non retrahunt, & vigorem ad priora laxantes. progredi non ſinunt, ſed ad priſtina mala redire compellunt, magna eſt enim conſuetudinis vis ad ſe nos trahit, nec ad priorem virtutis habitum reverti permittit.*

Magna vis conſuetudinis.

Ex conſuetudine ſiquidem habitus, ex habitu natura perficitur. Naturam porrò movere, aut mutare, difficillimum eſt: licèt enim paulisper inclinetur; celeriter tamen ad ſe ipſam recurrit. Quod ſatis totum eleganter eſt dictum: Maximè timendus eſt intuitus relicti ſæculi; nam iterum ſæcularem habitum induere facit, ex quo natura innaſcitur: naturam verò amovere, difficillimum, nam quamvis aliquantulum declinet coacta, velociter, ac promptè ad ſe ipſam redit.

CAP. XXIV.

Sedatur tempeſtas in mari.

Matth. 8. *n.* 23. Aſcendente eo in naviculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Cùm conſcendiſſet navem, conſcenderunt cum eo diſcipuli ejus.

Vatablus Cùm ingreſſus eſſet navim.

Græcus. Ingrediente eo.

Alter Textus.

Marc. 4. *n.* 35. Ait illis in illa die, cùm ſerò eſſet factum, tranſeamus contra.

Ibid.

Ibid. num. 36. Et dimittentes turbam aſſumunt eum ita ut erat in navi : & aliæ naves erant cum illo.

Lucæ 8. *n.* 22. Factum eſt autem in una dierum : & ipſe aſcendit in naviculam, & diſcipuli ejus, & ait ad illos: Tranſeamus trans ſtagnum, & aſcenderunt.

EXPOSITIO.

1. QUUM Dominus vidiſſet circa ſe turbas, juſſit ſuis diſcipulis trāsfretare. Et tamen ſupervenientibus Scriba, & duobus adoleſcentibus, eos inſtruxit in via ſalutis, ac veritatis, ut totum vidimus ſuperiori c. *à n.* 1. Nunc verò ait ſuis diſcipulis: *Tranſeamus contra*, ut ſcribit Marcus, ſeu, *Tranſeamus trans ſtagnum*, ut narrat Lucas. Optimè ſanè verbum Imperatoris, & ducis: *Tranſeamus*, non enim ſuos jubet abire in mare, ac in periculum, & ipſe manet domi deliciis indulgens: ſed ſimul cum eis pergit; & dum præcipit, ſimul ipſe vadit, ac priùs aſcendit. Et ideo dicitur: *Secuti ſunt eum diſcipuli ejus*; quia, ut notat Abulenſis, *Chriſtus prius intravit in naviculam, quàm illi, quia Chriſtus erat Dominus, & quo vadit Dominus, vadunt famuli.* Et ponderandum eſt illud verbum, quod apponit Marcus: *Tranſeamus contra*; hoc eſt, ad aliam partem ſtagni. Moraliter, De hac terra ad cœleſtem, ac ad viam ſalutis, quæ huic in ſæculo contrarium habet vivendi modum, ut notavit Chryſologus ſerm. 21. *Tranſeamus contra*, ait, *de terrenis ad cœleſtia, de præſentibus ad futura. Et benè contra, quia divina ſemper contraria ſunt humanis.* Et ideo ad hanc viam peragendam diſcipuli dimittentes turbam, hoc eſt multitudinem, quæ à turbando dicitur, ut jam alibi ex Alberto Magno notavi, aſcendunt.

Bonus princeps, qui pergit ſimul cum ſuis.

Abulenſ.

Si dux prait, milites ſequuntur.

Chryſolog.

Vita cœleſtis contraria terrena.

2. *In naviculam.* Quamvis alij Evangeliſtæ ſcribant navim, & ex Græco ita legi poſſit; tamen interpres per diminutivum transfert, quia in lacu illo Genezareth, cùm ibi eſſent naves ad capturam piſcium, non altæ, & magnæ molis erant. Moraliter Carthuſianus advertit, quòd Dominus non aſcendit navem ſublimem, & altam; ſed naviculam pauperum, ac piſcatorum: in quo ejus humilitas commendatur. Dominus humilia quærit, & humilia ei placent. *Sequuti ſunt eum diſcipuli ejus.* A ſuo magiſtro, ob ejus amorem, non valent diſcedere.

Carthuſ.

Chriſtus ſemper humilia quærit.

Amor diſcipulorum.

3. Notandum eſt, quòd quamvis ibi eſſent aliæ naves, ut advertit D. Marcus: *Et aliæ naves erant cum illo*, hoc eſt, in ejus ſocietate; tamen diſcipuli non aſcendunt in aliam navim, niſi ad eam, in qua Chriſtus erat, quia ad hanc eos vocavit. Si quis ergo vult ſecurè peragere curſum hujus vitæ non aliam navim eligat ad iter conficiendum, niſi eam, ad quam Chriſtus eum vocavit. Deinde navis eſt Eccleſia, ſeu fides, ut infrà dicam. In eandem navim, in qua eſt Chriſtus, aſcendunt diſcipuli, quia ad ſalutem habendam requiritur, ut ambulemus in fide, ac Eccleſia Chriſti, quæ eſt una, nempe ſancta, ac Romana, & Catholica Eccleſia. Advertit D. Marcus, quòd diſcipuli *aſſumunt eum, prout erat in navi*, id eſt, ita diſcipuli aſſumpſerunt Chriſtum in altum mare ad illud transfretandum, ut ipſe Chriſtus erat ſedens, & docens. Ingenioſum documentum conſiderat Chryſologus citato ſerm. 21. *Aſſumunt eum*, ait, *ut erat in navi; laus fidei eſt, ita Chriſtum recipere, ut eſt; ut habetur in navi, hoc eſt, in Eccleſia.* Quilibet non velit Chriſtum recipere, ac ſibi accommodare juxta ſuam voluntatem, ac beneplacitum; ſed illum recipiat, & in eum credat, ut eſt in navi, ut illum nobis proponit ſancta Catholica, ac Romana Eccleſia, quæ eſt iſta navis.

Vis ſecurè degere? Eò, quo te Deus vocavit ordine vive.

Fides una, & vera in Eccleſia Catholica.

Chryſol.

Cum Chriſto conformari debemus; non autem velle illum ad noſtrum adducere commodum.

Tandem hîc duo advertenda. Primò, Motivum, ob quod Chriſtus decrevit, tranſire mare, jam illud explicavi ſuperiori cap. *quæſt.* 1. Secundò, quòd hoc ſtagnum, erat mare Galilææ, cujus latitudinem, ac longitudinem jam explicavi ſuprà *cap.* 8. *n.* 3. ibi dicta videnda. 4.

Duo notanda.

QUÆSTIO I.

De tempore, ac ordine rei geſtæ ad antecedentia.

DE hac quæſtione breviter dicam, quam latiùs alij diſputant. Dicendum eſt tamen, quòd ordine temporis hæc hiſtoria immediatè ſit continuata ad præcedentia, quæ explicavi ſuperiori capite, ut ſcribit D. Matthæus, & notarunt D. Chryſoſtomus *homil.* 29. *in Matth.* Victor Antiochen. *in* 4. *Marc.* D. Auguſtinus *lib.* 2. *de conſenſu Evangeliſt. cap.* 25. Abulenſis *q.* 70. Alb. Magnus, Carthuſianus, & alij *hîc*. Unde D. Marcus, & Lucas hoc loco non ſervarunt ordinem temporis, ſiquidem priùs narrant quaſdam parabolas, de quarum intelligentia interrogarunt duodecim Apoſtoli, *Marc.* 4. *num.* 10. Et tamen pro hoc tempore, quando hæc tempeſtas contigit, adhuc Apoſtoli non erant electi, nec Matthæus vocatus, ut planum eſt, ſiquidem Matthæum ad ſe traxit, poſtquam iterum transfretavit ac reverſus eſt in civitatem ſuam, *Matth.* 9. *num.* 1. & 9. 5.

Chryſoſt.

Antiochen.

Auguſt.

Abulenſ.

Alb. Magn.

Carthuſ.

Reſolutio quæſtionis.

Unde Lucas ſcribens hanc hiſtoriam, ait: *In una dierum*; hoc eſt, in quadam die. Et Marcus: *In illa die*, quod idem eſt, ut ait Euthymius, ac in una dierum, ſeu in illo tempore, non in illo, in quo parabolas prædicavit, ſed in alio, quod Evangeliſta indefinitè ſignificat. Marcus: *Cùm ſerò eſſet factum*; per quod denotatur, quòd hæc tempeſtas nocte contigit. Nam Chriſtus Dominus convenienti diei tempore, juſſit ſuis transfretare. *Matth. n.* 18. tamen quia supervenerunt Scriba, & duo illi juvenes, de quibus omnibus egi ſuperiori capite, in quibus inſtruendis moram contraxit Dominus, inde ſerò factum eſt. Hæc eſt enim eximia Chriſti charitas, quæ potius attendit ad noſtram ſalutem, quàm ad ſuas commoditates, & pro noſtra utilitate omnes ſuas commoditates poſtponit, & contemnit. Et hac de cauſa nocte ſe pelago committit. 6.

Euthym.

Chriſtus pro noſtro bono, tempus ſui commoditatis omittit.

Cùm Judæi ſævirent in Chriſtum itaut jam deſignarent miniſtros ad eum aprehendendum, ait, Dominus: *Dixit ergo eis Jeſus: Adhuc modicum tempus vobiſcum ſum*, Joan. 7. num. 33. Hæc dixit 7.

Joan. 7.

eximia

eximia charitas Chriſti veluti quaſi doleat, quòd adhuc parum temporis reſtet, quo cum hominibus commoretur. Quid vis, Domine, adhuc cum hominibus degere? Nonne ipſi toto pectore anhelant, ut te capiant, atque ut cruci, & morti tradant? Ergo potiùs videbatur gaudendum, eo quòd jam inſtabat tempus, ut hos relinqueret, & abiret ad Patrem, cum eo ſempiterna gloria regnaturus. Ea tamen erat ingens Chriſti charitas, quæ non tantum attendebat ad dies ſuæ quietis, & gloriæ, quantum ad tempus noſtræ ſalutis, & commoditatis, & ideo quamvis homines ei crucem parant, vult adhuc cum eis verſari, ut eos valeat erudire, ac eorum indulgere ſaluti. Theophylactus. *Dum Dominus ait: Parvo tempore vobiſcum ſum; ſenſum habet hîc: Etiamſi perſecuti fueritis, etiamſi abnegaretis, ego adhuc vobiſcum ſum: hoc eſt, pro vobis curam gero, & loquor ea, quæ ad ſalutem veſtram ſpectant.*

Chriſtus ſolùm ad noſtram commoditatem attendebat. — Theophyl.

8. Ingreditur Jeſus Jeruſalem, & magno applauſu excipitur ſubſtratis in via ramis, palmis, ac veſtimentis ingentis populi, & voces per aëra reſonabant: *Benedictus Rex, qui venit in nomine Domini.* Et cùm progrederetur, accederetque ad civitatem, ait D. Luc. 19. num. 41. *Ut appropinquavit videns civitatem, flevit ſuper illam. Quia ſi cognoviſſes & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis, quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui.* Valde mirum, quòd inter tot ſigna lætitiæ, ac triumphi Dominus in lachrymarum fletus prorumpit, dum ut præſentem, futuram videt deſolationem civitatis, non enim tantum ei ante oculos obverſabatur tempus ſuæ majeſtatis, quantum noſtræ ſalutis, ac commoditatis: & ideo lachrymatur in die ſuæ lætitiæ, veluti illum contemnens, dum civitatis deſolationem conſiderat. Cajetanus. *Inter tot honores ſedens ſuper aſinum flet, non extollitur, non magni facit honores, qui fletum non continet compaſſionis.* Sed ſi Dominus oculos dirigens in civitatem lacrymarum fluvios emittit ob illius deſolationem, cur potiùs non deplorat ſuam crucem, & mortem, quæ ibi parabatur? ita enim mente rapiebatur ad ea, quæ hominum erant, ut ſui obliviſcens potiùs ad illa attenderet. Euſebius Gallicanus homil. in Domin. 10. poſt Pentecoſtem. *Ut igitur*, ait, *appropinquavit civitatem in ſuam necem conſpirantem, non de ſua morte, lachrymatur, ſed de illius ruina, & perditione flevit.* Vide cap. 1. n. 24. c. 3. n. 57. & 58. num. 70. & cap. 5. n. 261. & cap. 20. num. 44.

Luc. 19. — *Chriſtus noſtra potius bona, quàm ſuas commoditates volebat.* — Cajet. — Euſeb. Gall.

Quæstio II.

Quare diſcipuli ſecuti ſint Dominum?

9. LITTERALIS ratio hujus rei jam patet ex dictis. Nam Dominus juſſit eis transfretare, ut conſtat ex hoc cap. 8. *Matth. num.* 18. Et, ut etiam referunt Marcus, & Lucas, iterum eis Dominus dixit: *Tranſeamus contra*, quod intelligo dictum poſt illos duos juvenes inſtructos, ut explicavi ſuperiori capite, ac proinde diſcipuli, ut boni miniſtri, imperata ſibi faciunt, quod valdè ſuaviter fit, quando Dominus præcedit exemplo, ut hîc in præſentiarum. Et maximè hîc obedientia Apoſtolorum notanda, quamvis enim, ut advertit D. Marcus, *ſero eſſet*, nullus tamen diſcipulorum aliquid dixit, vel replicavit, quod nimirum veſper eſſet, & tempus incommodum; ſed abſque ullo verbo prolato mandata exequuntur. Vide *tom. 1. lib. 1. cap. 5. num. 171. & hoc lib. cap. 8. num. 93.*

ermana xplicatio. — *Vera obediẽtia non reſpondet, ſed mandata exequitur.*

10. Chryſoſt. Secundò reſpondet D. Chryſoſtomus hom. 29. in Matth. ſic dicens: *Aſſumpſit autem eos non fruſtrà, neque caſu, verùm ut futuri ſigni eos faceret ſpectatores: nam ut palæſtræ magiſter optimus ad utrumque eos exercebat, ne aut terrore vincerentur in periculis, aut honoribus efferrentur: ita ne magnum quid ſibi arrogent, quoniam aliis omiſſis ipſos tantùm ſecum retinuit, ut in tempeſtatem incidant, permittit, & ſimul in ferendis fecit meliores.* Multa, & præclara in præſenti docet. Primò. *Ut eos futuri ſigni faceret ſpectatores.* Ut ita maximè corroborarentur in ſua fide, ac doctrina. Et ſolùm aſſumit in navicula ſuos diſcipulos, & non alios, ut futuri ſigni ſpectatores, ac teſtes fierent: nam ſolus amicus, ac tibi benevolus, tuas laudes videt, & agnoſcit. Vide *lib. 2. cap. 6. n. 60. & lib. 3. cap. 3. n. 6. & 7. & hoc lib. 4. cap. 8. num. 25. & cap. 5. num. 25.* Secundò. Vult Dominus ſuos exercere, ne periculis, ac terrore concutiantur, ac vincantur. Deinde ne honoribus extollantur, dum ſe vident præter cæteros admiſſos, ideo ut humilientur, tempeſtate laborant: ſemper enim bonorum apices, adverſitatum voragines ſecum aſportant. Vide *cap. 6. n. 31. & 32.* Tertiò eandem. *Et ſimul in ferendis fecit meliores*, nam virtus, dum vexatione, ac preſſura premitur, creſcit, & augeſcit. Vide *cap. 5. n. 7.*

Solus amicus tua magnalia videt. — *Dignitates catenatim ſecum labores afferunt.*

11. Baſil. Sel. Tertiò D. Baſilius Seleucus *orat. 22.* ſic ait: *Aves ubi ſuos pullos pennis aptos viderint, inde eductos ad volatum exercent. Sic interdum Chriſtus Dominus ſuos diſcipulos cùm multa de fide docuiſſet, nunc tanquam doctrinæ rationem velit repoſcere, eos ſpe, ac timore ſuſpenſos tenet, & mare Apoſtolis in fidei ſtadium apparet, & aſſumptis diſcipulis navigavit ultrà.* Sicut aves cùm primùm ſuos pullos pariunt, non ſtatim exercent ad volandum, ſed poſtquam plumeſcunt, jamque pennis vident repletos: ſic ſapientiſſimus magiſter ubi primum ſuos diſcipulos vocavit, non ſtatim eos periculo maris committit, ſed priùs altiſſimo eos ſermone in monte inſtruxit in fide, ac multis miraculis viſis ſolidavit: tunc diſponit, eos in mediis fluctibus, irruentibus ventis, magna maris commotione contorqueri atque jactari, veluti repoſcens rationem eorum fidei, acceptæque doctrinæ, quantumque in ea profeciſſent: nec enim tyrones, ac imbelles milites Dominus in pericula mittit, ſed maximè exercitatos, & cùm nos non permittat tentari pluſquam poſſumus, noſtrorum donorum acceptorum rationem quærit. Vide ſuprà. *c. 8. n. 83.*

Antequam ad magna quis mittatur, priùs exerceatur.

12. Quartò Euthymius. *Turbas Dominus dimiſit, diſcipulos autem ſuos aſſumpſit propter miraculum, quod in mari facturus erat. Quum enim turbis beneficia contuliſſet, ſanando languores, ac morbos eorum: videbantur diſcipuli nullo affecti beneficio, & in hos ſuam exercet munificentiam: ac poſtquam eos permiſit in demerſionis periculum incidere, demum mirabiliter eripit.* Ne aliquis ſuſpicaretur, quòd Dominus miracula, ac ſigna ſuæ poteſtatis conferebat in turbas & non in ſuos diſcipulos, ideo jubet eos Dominus transfretare, ut

Princeps extraneis benefaciat, & ſuos donis afficiat.

ab

ab imminenti periculo eripiat, ingentique miraculoſo afficiat dono, ac ſuam erga eos curam declaret.

13. D. Thom. *Diſcipuli Dominum per crucem ſequuntur.* Quintò D. Thom. Secuti ſunt diſcipuli. *Navicula* illa crucem ſignificat; & aſcendentem Dominum in crucem ſecuti ſunt diſcipuli ejus, juxta illud Pauli ad Galat. 6. num. 14. *Per quem mihi mundus crucifixus eſt.* Si enim Chriſtus pro nobis crucifixus eſt, nos enim propter illum omnia, quæ ſunt mundi, debemus crucifigere, ut perfectè ipſum imitemur, atque ſequamur. Sextò D. Bonaventura *in Lucam.* Diſcipuli, ait, aſcenderunt cum Chriſto, ut oſtendatur perfectio comitatus, quia nunquam deſerebant magiſtrum, ſicut Eliſæus magiſtro ſuo Eliæ dixit: *Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te,* 4. Reg. 2. num. 3.

Diſcipulus bonus à magiſtro non diſcedit.

14. Abulenſ. Septimò Abulenſis *quæſt.* 73. Eos ſecum Dominus adducit, ut eos reduceret in conſiderationem ſuæ fragilitatis; nam ex eo, quòd Chriſtus magna miracula faciebat, & iſti adhærebant ei familiariter, honorabantur à turbis; & ne ipſi ex hoc gloriarentur, maximè quia Chriſtus conceſſerat iſtis poteſtatem prædicandi, & miracula faciendi, ut patet *Matth.* 11. *num.* 8 *Luc.* 9. *num.* 3. de qua poteſtate videbantur gaudere, & exultare; nam Luc. 10. num. 17. *Reverſi ſunt ſeptuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine, etiam dæmonia ſubjiciuntur nobis in nomine tuo.* Quibus Dominus dixit: Nolite gaudere in hoc, quia ſpiritus vobis ſubjiciuntur, ſed quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in libro vitæ. Ne ergo gloriarentur in ſe ipſis, ſed ut in tanta dignitate ſuam infirmitatem agnoſcant, diſponit, ut in periculo conſtituantur, de quo ſua virtute non poterant liberari. Vide ſuprà *cap.* 3. *n.* 76 *&* 173 *&* 178. *& cap.* 5. *num.* 64. 65. *&* 66. *& cap.* 7. *num.* 24. *& cap.* 11. *num.* 33.

Luc. 10. *Tui cognitionem in ſublimitate retine.*

15. *Homo magis obligatur beneficiis in ſe, quam in alios collatis.* Octavò. Aſſumpſit Dominus ſecum in naviculam ſuos diſcipulos, ut dixi ex Euthymio, ut eos hoc miraculoſo beneficio proſequeretur, ut ita ſuam excellentiam, ac majeſtatem intelligant, & agnoſcant: plus enim agnoſcimus, & reveremur potentiam, ac magnificentiam alicujus, beneficii, quem accepimus, quàm donis, quæ in alios videmus derivari, ac collocari. Quod eleganter ponderavit Chryſoſtomus homil. 29 *Nam*, ait, *cùm non pariter aliquis ſentiat, quæ in alienis fiunt corporibus, & quæ in ſe ipſo: oportebat diſcipulos ejus, qui plurimos in dies liberari videbant, ne tale quid ipſi experirentur, & negligentiores erant, ut magis obligarentur, in ſe ipſis omnipotentiam inſpicere: cùm nec claudi, nec cæci eſſent, tempeſtatem fieri permittit, ut liberati ab ea, manifeſtiorem beneficiorum ejus in ſe ſenſum habeant.*

Chryſoſt.

16. Videns Regulus filium ſuum vehementi morbo perurgeri, audiens famam miraculorum Chriſti, venit ad eum, pro ejus ſalute deprecatur, ut deſcendat in domum ſuam, ac ei ſanitatem donet, dicens ei: *Vade filius tuus vivit.* Et cùm iterum homo pergeret in domum ſuam, occurrunt ſervi deferentes fœlicia nuntia de pueri ſalute. Et cùm cognoviſſet, quòd à febri dimiſſus eſſet illa hora, qua ei dixit Jeſus: *Filius tuus vivit*; ſubdit Joannes Evangeliſta 4. num. 53. *Credidit ipſe, & domus ejus tota.* quod de fide perfecta eſt intelligendum, ut latiùs explicavi cap. 6. n. 117. Antea enim homo credidit fide imperfecta; nunc verò perfecta, & conſummata. Sed unde iſte homo, & tota ejus familia movetur ad perfectâ, conſummataque fide credendum, Chriſtum eſſe verum Deum, ejuſque potentiam, majeſtatem reverendam? Si ob ſanitatem puero datam, multa alia, & fortaſſe majora miracula viderant à Chriſto perpetrari: Cur illis non moventur, ut perfectè Chriſti divinitatem credant, ſed pueri ſanitate ad hoc alliciuntur? Multa, & magna erant alia miracula, ſed in alios, & extraneos diffuſa, & collata: at verò ſanitas pueri in proprio filio, ac in propria familia diffuſa, & conceſſa. Et multò magis efficaciter noſtrum cor movet beneficium in ſe acceptum, quàm multa alia, & præclara in diverſos ſparſa, ac diffuſa. Euthymius. *Nunc perfectè credidit, ubi ſanatus eſt filius ipſius.* Antea tot viſis miraculis imperfectè credidit, at ubi ipſe tantum donum accepit, quòd ejus filius recuperaverit valetudinem, tunc perfectè credidit. Vide *lib.* 1. *cap.* ... *num.* 39. 40. 41. *&* 42.

Ioan. 4. *Magis trahitur homo beneficio ſibi, quàm aliis collato.* Euthym.

QUÆSTIO III.

Quare ſoli diſcipuli aſcendant cum Domino in naviculam, & nullus de turba ingrediatur?

SOLI diſcipuli cum Domino aſcendunt, & nullus de turba admittitur, ut patet ex D. Marco; ait enim: *Dimittentes turbas aſſumunt eum.* Cur ergo nullus de turba pergit in hac navicula, neque in eam ingreditur? Reſpondet primò Abulenſ. *quæſt.* 76. Quia Dominus transfretavit, ut turbas declinaret, ut dixi ſuperiori cap. *num.* 1. Secundò Dominus ſolùm juſſit ſuis diſcipulis transfretare, ut *ibi* dixi, & patet ex hoc *cap.* 8. *Matth num.* 18. Turba ergo modeſtiæ cauſa noluit ſe intromittere in navim; & moraliter dic, in dignitatem, ac prælationem, ad quam non vocabatur. Vide hoc lib. *cap.* 30. *num.* 27. 28. 29. *&* 30. *& cap.* 1. *num.* 58. *& c.* 19. *n.* 7. *&* 8. *& cap.* 22. *n.* 85. 17.

Abulenſ. *Nullus non vocatus ſe intromittat in munere alieno.*

Tertiò. Et valde notandum, quòd huc uſque turbæ maximè Chriſtum Dominum erant ſecutæ, tam in urbibus, quàm in deſertis locis: nunc autem Chriſtum navigantem ſoli diſcipuli concomitantur. Cum Chriſtus deambulat, ac prædicat per terrena loca; miracula operabatur, infirmitates curabat, ac mala omnia fugabat: tunc nullus eſt, qui eum non ſequatur, itaut turbæ eum viderentur conculcare, ac comprimere. At ubi naviculam aſcendit, mare periculis plenum ingreditur, pauci, & ſoli diſcipuli in ejus concomitatu inveniuntur. Quia ſi multi, dum beneficia affluunt, tibi adhærent, pauci tamen, & rari, dum via arcta, & pericula inſtant, tibi aſſociantur. Vide *cap.* 19. *n.* 48. 49. *&* 50. *& cap.* 10. *n.* 83. *& cap.* 5. *n.* 133. *&* 134. 18.

In bonorum affluentia multi ſequuntur; ſecus verò in adverſitate.

Quartò. Chriſtus agnovit, quòd diſcipuli ſui in periculo erant infirmi futuri, & hac de cauſa erat ipſe increpaturus eos, dicens, *Modicæ fidei.* Diſpoſuit ergo, ut turbæ ibi non adeſſent, ne diſcipulorum viderent defectum, neque Domini in eos reprehenſioni aſſiſterent: tum quia reprehenſio debet eſſe ſecreta, ne crimina propalentur, tum quia non videbatur decens, ut eos, quos Dominus antea ita laudaverat, dicens: *Vos eſtis* 19.

Reprehenſio ſit occulta præcipuè illius, qui antea fuit laudatus.

ſal

ſal terræ, vos eſtis lux mundi: in publicum argueret, eorumque defectum coram multis objiceret.

20. Ait Job. 42. num. 2. *Scio, quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio; ideo inſipienter locutus ſum, & quæ ultra modum excederent ſapientiam meam.* Quibus verbis, ut doctè *ibi* explicat Pineda, agnoſcit Job ſuam reprehenſionem, quam ſecretò à Domino habuerit, eo quòd involverit Dei conſilium imperitis ſermonibus, ac ſuarum ærumnarum cauſas non promptè apprehenderit. Et tamen poſt hæc ſtatim ſubdit textus eodem cap. num. 7. *Poſtquam autem locutus eſt Dominus verba hæc ad Job, dixit ad Eliphaz Themanitem: Iratus eſt furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non eſtis locuti coram me rectum, ſicut ſervus meus Job.* Ecce Dominus laudat ſapientiam ſermonum Job; nam quod rectum eſt, prudentia, ſapientia, ac ſcientia plenum eſt. Quomodo ergo ei objicitur: *Inſipienter locutus es?* Nil magis cum ſapientia, quàm inſipientia repugnat. Calle divinæ benignitatis conſilium. Privatim, ac occulte Dominus ſuum amicum Job increpat, & arguit de his, quæ parum conſideratè locutus eſt, ut dicunt D. Thomas, & Carthuſianus: publicè, & coram aliis maximè laudat, magnis encomiis extollit. Nec enim divina clementia eum, quem magnis teſtimoniis illuſtravit: *Non eſt ei ſimilis in terra, homo ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo,* Job. 1. num. 8. publicè, ac in aliorum aſpectu reprehenſione devenuſtat. Oleaſter *in cap. 45. Gen.* ad illa verba: *Educite omnem virum à me;* ſic ait: *Cùm Dominus voluerit arguere Iob, ſolum eum convenit, quem cùm arguiſſet ſeorſum, in publico apud amicos commendavit. Non eſtis, inquit, locuti coram me rectum, ſicut ſervus meus Iob. Mirabilis prudentia. Convicerat ipſe Iob, ut fatetur, ſe ſtultè locutum, & apud amicos commendat ejus locutionis rectitudinem. Sic ergo, cùm voluiſſet arguere Aaron; & Mariam murmurantes in Moyſem, eos ad fœderis tabernaculum ſeorſum præcepit cum fratre ire, Egredimini vos tantùm tres ad tabernaculum fœderis,* Num. 12. n. 4. Expende illud adverbium, *tantùm*, quia non ſolùm contentus eſt Dominus præcipiendo, ut irent tres; ſed addidit, *tantùm*, maximè enim voluit, ut eſſet ſecreta reprehenſio Aaronis Pontificis, ac Sacerdotis dignitate inſigniti, ut ibi ponderat Theodoretus *quæſt.* 32. de quo latè Lorinus. Vide ſuprà *cap.* 23. *num.* 24.

Job. 42. Pineda. Job. 7. D. Thom. Carthuſ. Job. 1. Reprehenſio ſit occulta, publicè laudetur homo. Oleaſter. Num. 12. Reprehenſio Pontificis, occulta

Matth. 8. *n.* 24. Et ecce motus magnus factus eſt in mari, itaut navicula operiretur fluctibus: ipſe verò dormiebat.

VERSIONES.

Syriacus. Et ecce commotio magna facta eſt in mari, uſque adeò, ut navis operiretur fluctibus.

Origen. hom. 6. in diverſos. Ecce tempeſtas magna facta eſt.

Theophylactus. Ecce terræmotus magnus.

Vatablus. Ecce motus magnus ortus eſt in mari, adeò ut navis operiretur à fluctibus.

Alter Textus.

Marc. 4. *n.* 34. Et facta eſt procella magna venti, & fluctus mittebat in navim, itaut impleretur navis, & erat ipſe in puppi ſuper cervical dormiens.

Lucæ 8. *n.* 23. Et navigantibus illis obdormivit, & deſcendit procella venti in ſtagnum, & complebantur, & periclitabantur.

EXPOSITIO.

Quieto, & ſereno tempore vela dant è portu ſacri diſcipuli, *Et navigantibus illis obdormivit Dominus,* ut ait D. Lucas, tanquam ſi feſſo corpori daret requiem, tamen magno & alto conſilio, ut infrà explicabo. Et, ut ait D. Marcus, erat Dominus in puppi, hoc eſt, ut exprimit *ibi* Syriacus, in poſteriori parte navis. *Super cervical dormiens,* quod ligneum fuiſſe, aſſerunt Euthymius, & Theophylactus, & in puppi fabricatum ad ſomnum captandum. 21.

Syriacus. Euthym. Theophyl.

Et ecce motus magnus. Ait D. Matthæus, *Ecce,* hoc eſt, ſubitò: in benigna temporis ſerenitate tatem è portu ſolverunt diſcipuli; tamen dormiente Domino, repentè vehemens tempeſtas irruit in eos. Et ita frequenter accidit; nam cùm multi magna temporum felicitate fruantur, inopinatè maxima adverſitatum implicantur congerie. *Factus eſt in mari,* ſeu, ut habet Vatablus ortus eſt *in mari,* Lucas habet *in ſtagno.* Et lacus ille utroque modo dicitur more Hebraico, ut notat Carthuſ. ſiquidem Hebræi magnam congregationem aquarum mare vocant. *Itaut navicula operiretur fluctibus.* Significat hoc magnam commotionem aquarum invicem ſe collidentium, ac penè emergentium, & etiam implentium naviculam, ut exprimit D. Marcus: *Itaut impleretur navis.* Unde diſcipuli erant in arcto poſiti, & ut ait Lucas, *periclitabantur.* 22.

Multi cùm ſint in felicitate, contra eos tempeſtas ſuboritur. Vatabl. Carthuſ.

Quæstio IV.

Quâ vi, ſeu virtute hæc tempeſtas exorta fuerit?

Potuit hæc tempeſtas viribus naturæ excitari, ut frequenter contingit mari. Tamen quod hæc tempeſtas, non ex ſe, ſed juſſu, ac imperio Chriſti contigerit, docent Origenes *homil.* 6. 23.

Origen.

Ambroſ. Paſchaſ. Beda. Gloſſa. D. Thom. Bonavent. Carthuſ. Hugo. *Tempeſtas Chriſti virtute inducta.*

homil. 6. in diverſos. D. Ambroſius *in Pſal.* 43. D. Paſchaſius, Beda, Gloſſa, D. Thom. D. Bonavent. Carthuſianus, Hugo, & alij. Itaut Beda, Strabus, ſeu Gloſſa, quæ ab ipſo Strabo eſt compoſita, exiſtiment, hac tempeſtate ſolam Chriſti navim fuiſſe jactatam, non verò cæteras, quæ in ejus erant concomitatu; ut ita Chriſtus ſe oſtenderet, tam exortæ, quàm ſedatæ tempeſtatis auctorem. Sed verius dicendum, quòd etiam aliæ naves vicinæ ſimili tempeſtate premebantur, ut ita manifeſtaretur major tempeſtatis vis, majorque virtus Chriſti eam compeſcentis.

24. Paſchaſ. Secundò. D. Paſchaſius *lib. 5. in Matth.* ad illa verba: *Cùm veniſſet transfretum*; quod cùm Dominus ex hac navigatione veniſſet in regionem Gerazenorum, ubi Dæmones è corporibus hominum ejecit; ſic ait Paſchaſius: *Fortaſsè ergo iſti ex permiſſu concitaverunt ventos adverſus eum, & noverunt fluctus, ne transmiſſo freto ad eos veniret judex.* Viderunt Dæmones, quòd navicula illa, in qua Dominus ferebatur, in regionem, in qua ipſi graſſabantur, dirigebatur: tunc Dæmones furibundi, & metuentes Domini præſentiam, magno conatu, ac artificio, ventorum impulſum, maris commotionem, ac rigidam tempeſtatem excitarunt, an ita forte navicula illa in aliam partem deflecteretur. Præſentia Domini, adventus judicis iniquis, ac maledictis valde formidoloſus, & terribilis, & ideo Dæmones totis viribus affectabant, Dominum in aliam partem abigere. Vide *lib. 1. cap. 5. num. 76. & hoc lib. ſuprà cap. 7. numero 107. & cap. 21. num. 24.*

Præſentia Domini, ac judicis maximè formidabilis.

25. Paſchaſ. Tertiò idem Paſchaſius *cit. lib. 5. in Matth.* ad illa verba: *Modicæ fidei*, ſic ait: *Legi ego, quendam doctorem dixiſſe, quod mare exiliens præ gaudio, ſui adventum creatoris vix ferre quiviſſet; & hinc eſſe, non quòd tempeſtas fuerit aurarum, ſed lætitiæ motus.* Hujuſmodi motus maris, aquarum commotio ex quodam veluti naturali impetu provenit: nam ſentiens illa aquarum congregatio Deum in ſe habere, veluti non continens ſe, ſed præ gaudio feſtivitatis ſigna exhibens, ac gratulans ſui auctoris adventum, exilit, exultat, atque tripudiat, juxta illa Pſalmi 113. numero 4. *Montes exultaverunt ſicut arietes, & colles ſicut agni ovium.* Quod de monte Sina, & Oreb explicans Theodoretus ait: *Colles, & montes moti ſunt, & trepidare videbantur, quippe qui cælorum Dominum receperunt.* Etiam inſenſibilia Domini adventum ubi ad ſe ſentiunt, exultant, & lætantur.

Inſenſibilia gratulantur Domini adventum. Pſalm. 113. Theodor.

26. Quartò. In hac ponderatione, relata à Paſchaſio, dicam, quòd cùm Dominus ingreſſus eſſet in mare, *factus eſt motus magnus*, ſeu, ut legit Theophylactus, *terræ motus magnus.* Ubi primum mare agnoſcit, ſe Dominum recepiſſe, ſe ſentiens indignum ad ſuſtinendum tantam majeſtatem, ſtatim totis artubus contremiſcit, aquarum voragines veluti celerato curſu fugiunt, ima maris commoventur, & piſces magno pavore corripiuntur, ut cum Theodoreto proximè citato dicam, *trepidare videbantur, quippe qui cælorum Dominum receperunt.*

Theophyl. *Deum in ſe recipere, & continere inſenſibilia timent.*

27. Chryſoſt. Optimè huic rei concinit illud, quod eleganter dixit Chryſoſtomus in Pſalm. 2. *Sepulchrum, accepto corpore, depoſito territum, quòd Patris theſaurum accepiſſet. Cur fremuerunt gentes, & milites quidem lapidem, ut lapides ſervabant.* Saxeum ſepulchrum, cùm primum agnovit, ſe Domini corpus accepiſſe, & ſtatim ac ſi eſſet humanum pectus, magno tremore concutitur, & agitatur. Et milites imperterriti, tanquam ſi eſſent inſenſibiles lapides, Dominum cuſtodiebant. Proh dolor! ne fortè hoc contingat multis etiam Chriſtianis, qui ad menſam Domini abſque timore debito accedunt, tanquam inſenſibiles lapides.

Inſenſibilia timent Deum recipere, homines non timent.

Cùm deſcendiſſet Deus legem daturus in monte Sina, undique audiebantur tonitrua, micabant fulgura, clangor buccinæ perſtrepebat; nubes denſiſſimæ diſcurrebant. *Totus autem mons Sinai fumabat eo quòd deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne, eratque mons omnis terribilis*, Exod. 19. num. 18. Quæ ultima verba ita legit Cajetan. juxta Hebræum: *Et tremuit totus mons valde.* Sed unde mons tam vehementem, ac inſolitum timorem concepit? nam præ timore videbatur mons tanquam quædam arbor agitata à vento, totus commoveri, & labefactari? Deſcendebat Deus in montem, & ubi tantum Domini adventum ad ſe ſenſit, ſtatim magno terrore concutitur, & magno pavore corrumpitur. Cajetanus ſic ait: *Motus localis ad ſimilitudinem motus tremoris non parvi deſcribitur montis totius, & hic eſt ille terræmotus, de quo meminit David.* Pſal. 67. num. 7. *Terra mota eſt, etenim cæli diſtillaverunt à facie Dei Jacob.* Imò non ſolus mons, ſed totus mundus videbantur tonitru, fulgure, nube, ac caligine commoveri, ſiquidem hæc omnia diſcurrebant hinc, & illinc. Sed unde tantæ commotiones? Philo Hebræus lib. de decem præceptis, *Nam per erat*, ait, *ut Dei adventante potentia, nulla mundi pars conquieſceret.* Adeò terribilis, & formidabilis eſt divina majeſtas, quòd ad adventum Dei conveniens eſſet, ut nulla pars mundi quieta conſiſteret, ſed totis membris contremiſceret omnis. 28.

Exod. 19. Cajetan. *Inſenſibilia timent Dei præſentiam.* Cajet. Philo.

QUÆSTIO V.

Quare Chriſtus Dominus hanc tam ſævam tempeſtatem ſuo imperio ordinaverit?

VALDE magna, & gravis fuit hæc tempeſtas, ut ſatis exprimit D. Marcus; *Facta eſt procella magna venti, & fluctus mittebat in navim, itaut impleretur navis.* Et hæc tempeſtas Chriſti imperio eſt excitata, ut cum multis Patribus dixi ſuperiori quæſt. Nunc cauſam, & motivum illius inquirimus. Et multa, quæ dixi *quæſt.* 2. ad hanc etiam quæſtionem pertinent, ibi videnda. 29.

Ratio hujus rei germana eſt, quam tradit Origenes *homil. 6. in diverſos*, Divus Baſilius Seleucus *orat. 22.* Ut Chriſtus ſuis diſcipulis oſtenderet potentiam ſuam; ſeque tam maris, quàm terræ ſupremum Dominum eſſe. Nam Chriſtus jam declaraverat potentiam ſuam per multa miracula in terris voluit etiam per hoc miraculum in mari manifeſtare. Et ideo, ut notat Abulenſis *quæſt. 75.* hæc jam gravis tempeſtas permiſſa eſt, nam ſi eſſet parva, fortè diſcipuli ad Chriſtum non recurrerent, & etiamſi ceſſaret, ipſo juben- 30.

Origen. Baſil. *Chriſtus in mari, & in terra ſuam poteſtatem oſtendit.* Abulenſ.

re, non tam apertè videretur miraculum; quod aliter factum eſt, dum tam immaniter ſæviebat. Et ita in mari, & in terra Chriſti eſt declarata potentia. Hac de cauſa ille Angelus, qui Chriſtum repræſentabat, ut docent Beda, Richardus, Anſbertus, qui apparuit *Apoc.* 10. *n.* 2. Joanni, habebat unum pedem in mari, alterum in terra, denotans ubique Chriſti imperium.

Beda. Richard. Anſbert.

31. Origen. Secundò: idem Origenes citato loco. *Facta eſt autem, ait, tempeſtas magna, ut magnum opus oſtenderetur, quia quanto magis fluctus naviculæ irruebant, tanto magis timor diſcipulos conturbabat, ut plus deſiderarent, ſe liberari per mirabilia Salvatoris.* Diſponitur hæc tempeſtas, ut diſcipuli magno terrore perculſi, vehementiùs ſe ad Dominum convertant; timor enim mali imminentis ſæpè noſtrum animum graviter impellit in Deum. Deinde, *ut plus deſiderarent, ſe liberari per mirabilia Salvatoris.* Quanto quis graviùs periculo premitur, tanto ardentiùs ab illo eximi cupit, ac ſatagit; & dum ſe liberatum agnoſcit, magis gaudet, ac in majori æſtimatione habet, & reputat. Ut ergo vehemens hoc deſiderium in diſcipulis excitaretur, atque Chriſti donum, in periculum evadendo, eis eſſet in magno pretio, ideo permiſſum eſt, tam acerba tempeſtate comprimi, atque affligi. In eadem ſententia eſt Victor Antiochenus *in* 4. *Marc.* & ſic ait: *Ut miraculum majus appareret, & ejuſdem memoria Apoſtolorum pectoribus diutiùs inhæreret.* Magnum diſcrimen magnam ſui recordationem gignit.

Felicitas poſt tempeſtatem æſtimatur.

Antiochen.

32. Theophyl. Gloſſ. Ord. Tertiò Theophylactus, Gloſſa Ordinaria. *Ut diſcipuli magis timeant, & rogent, & rogantibus oſtendat potentiam.* Magnus, & magnificus Dominus vult exorari, ab eóque dona peti; quod, ut Apoſtoli præſtarent, tanta decretum eſt exagitari tempeſtate. Quarto Simon Caſſianus lib. 5. cap. 2. *Ut probaretur experimento ſenſibili, quòd abſque Chriſti adjutorio in mari lethifero hujus mundi ſubmergitur à varietate fluctuum involuti, à vitioſa involutione ad inferiora pœnarum in poſterum deſcendentes.* Si Chriſti adjutorium deſit, omni ſtatim periculo, malorúmque voragine involvitur homo.

Deus vult, ut ab eo petamus.

Caſſian.

Sine Chriſti adjutorio periclitatur homo.

33. Quintò. Erant diſcipuli in ſublimi illa, ſanctiſſimaque navi, in qua Chriſtus ferebatur, & tamen hæc tempeſtas permittitur: ut ibi maximè timeant, quia eſto quis in eminenti ſit, ſanctóque loco; ibi magnum timorem retineat; nam cùm nullus ibi ſit immunis à caſu, nullus ſit etiam immunis à metu. D. Bernardus *ſerm. de ligno, fœno, & ſtipulâ*, ait, *Nunquam eſt ſecuritas, fratres, neque in cælo, neque in paradiſo, multo minus in mundo. In cælo enim cecidit Angelus ſub præſentia divinitatis: Adam in paradiſo de loco voluptatis: Judas in mundo de ſchola Salvatoris. Hæc idcirco dixerim, ne quis ſibi de loco iſto blandiatur.*

Locus non dat ſecuritatem.

Bernard.

34. Sextò. Divus Ambroſius *ſerm.* 62. *in Dom.* 5. *poſt Pentecoſten*, ſic ait, *Erat ibi Simon Petrus, ſed erat pariter & proditor Judas: quamvis illius fides fundaret naviculam; hujus tamen eam perfidia conturbabat: tranquillitas eſt, ubi ſolus Petrus navigat; tempeſtas ubi Judas adjungitur: licèt eſſet Petrus firmus ſuis meritis, perturbatur tamen criminibus proditoris. Unius ergo delicto cunctorum merita quatiuntur.* Dum Petrus eſt ſolus in ſua navicula, *Luc.* 5. *numero.* 6. ſumma tranquillitate gaudet, & ſereno dat tempore vela: dum ei aſſociatur Judas, maximè fluctuat, laboratque navis. In quo multa ſunt notanda. Primò *Perturbatur tamen criminibus proditoris.* Nam ubi execrabile proditoris nefas habetur, nulla ſerenitas, tranquillitas nulla, ſed omnia perturbatione, & altercatione confunduntur infauſta; ita ut diſcipulorum merita præclara, nec pacem dare valeant, neque levamen. Ait Joannes Apocal. 12. nu. 10. *Et projectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui vocatur diabolus, qui ſeducit univerſum orbem. Et audivi vocem magnam in cælo dicentem: Nunc facta eſt ſalus, & virtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti ejus, quia projectus eſt accuſator fratrum noſtrorum.* Quandiu in ipſo cœlo degebat ille execrabilis proditor; humanique generis ſeductor, omnia prælio erant, ac ſeditione perturbata; cùm autem ille projectus eſt, clamant Angeli: *Nunc facta eſt ſalus, virtus, & regnum Dei noſtri.* Expende illud: *Nunc ſalus, virtus, ac regnum Dei noſtri*, quod eſt æternum, ac ſempiternum: tamen ubi ille cecidit, tunc maximè ejus ſalus, virtus, ac imperium declaratum eſt in ſumma pace, ac tranquillitate, ut *ibi* explicant Aretas, Anſbertus, & alij.

Proditore perturbantur omnia.

Apoc. 12.

Aretas. Anſbert.

35. Ambroſ. Eadem Ambroſ. verba ſecundò preme. *Quamvis illius fides*, ſcilicet Petri, *fundaret naviculam, cujus tamen eam perfidia conturbabat.* Fides Petri validiſſima, & ſuper hanc petram fundatur Eccleſia, adversùs quam portæ inferi non prævaluerunt. Fides Apoſtolorum valde præpotens etiam ad transferendos montes, *Marc.* 11. *num.* 31. Et tamen hæc navicula tam præclara fide, ac tantis meritis fundata, adhuc procelloſa tempeſtate concutitur, ait Ambroſius, *Hujus*, ſcilicet Judæ, *eam perfidia conturbat.* Adeò grave, ac ponderoſum eſt peccatum, ut fides, quæ poteſt montes transferre, hic contra unius Judæ nequitiam non ſufficiat ad continendam navim, quin ad ima petat, & alternantibus undis veluti profundum attingat. Nam, ut ait ipſe Ambroſ. *Unius ergo delicto cunctorum merita quatiuntur.* Vide ſuprà *c.* 18. *n.* 23. *& c.* 20. *n.* 18.

Peccatum valde grave, & ponderoſum.

36. Ambroſ. Septimò idem Ambroſius *lib.* 4. *in Luc.* ponderans, quòd hæc navicula hic concutitur fluctibus, cùm tamen ipſa navis Petri, *Luc.* 5. *n.* 6. ſit in magna ſerenitate: in hæc verba fatur, quæ parum differunt à ſuperioribus. *Non turbatur iſta, quæ Petrum habet, turbatur illa, quæ Judam habet. Et ſi multa illic diſcipulorum merita navigabant, tamen eam adhuc perfidia proditoris agitabat. In utraque Petrus, ſed qui ſuis meritis firmus eſt, turbatur alienis. Caveamus igitur perfidum, caveamus proditorem, ne per unum plurimi fluctuèmus.* Cur Petri navis tam felici aura fruitur; hæc verò navicula tanta tempeſtate premitur? Aderant hic Domini diſcipuli, aderat & Judas: & ſæpè multi boni, unius iniquitate periclitantur. *Caveamus ergo perfidum, ne per unum, plurimi fluctuemus.*

Societas peccatorum multis nativa.

37. Naves ſuas mittebat Salomon in Tharſis, quæ tertio anno opulenter, ac fœliciter ad eum veniebant, 3. *Regum* 10. *num.* 22. Naves ſuas etiam in Tharſis deſtinavit Joſaphat Rex, quæ omnes ſæviente tempeſtate ventorum impulſu in mari naufragantur; ut ei denunciavit Propheta Eliſæus: *Percuſſit Dominus opera tua, contritæ ſunt naves, nec potuerunt ire in Tharſis*, 2. Paralip. 20. num. 37. Cur quæſo, omnes naves

2. Par. 20.

Salomonis ſecurè eundo, & redeundo per mare. pergunt; omnes verò rates Joſaphat in pelago naufragantur, nec una quidem ſalva ad portum appulla eſt? Salomon amicitiæ fœdus iniit cum bono, & probo Rege Hiran; Joſaphat verò cum Ochoſia Rege iniquiſſimo: etſi illius probitas tutamen dedit claſſi; hujus verò iniquitas interitum præparavit; ut multæ, & copioſæ naves unius malo ita ſubmergerentur. D. Ambroſ. *in Pſal.* 47. ad illa verba: *Conteres naves Tharſis*, ſic ait. *Quia Joſaphat impio*, ſcilicet Ochoziæ, *ſe conjunxit, ideo miſſus eſt ad eum Propheta, qui diceret ei, Deſtruxit Dominus opus tuum, & contritæ ſunt naves tuæ, & non potuerunt ire in Tharſis. Ad Salomonem autem, ut pote ſapientem, & pacificum virum, naves de Tharſis cum auro, & argento, & dentibus eburneis ſine ulla offenſione veniebant, & eò ipſe mittebat. Habebat enim cum Rege Hiram ſacræ negotiationis ſpirituale commercium, & mutuæ gratiæ concertantis affectum.*

Ob ſocietatem iniqui perєunt multi. — Ambroſ.

38. Valde nocivum, & exitiale eſt impij commercium, ac ſodalitium; & in acerbam, durámque tempeſtatem trahit. Ait Chriſtus Dominus de ſe: *Veni in altitudinem maris; & tempeſtas demerſit me.* Pſal. 68. num. 3. Sed quonam ſigno in ſævientem tempeſtatem mortis, ac dolorum traditus eſt Chriſtus? Oſculo, nempe Judæ: *Quemcunque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum*, Matth. 26. num. 48. Et cur non aliud ſignum datur ad mortem, & comprehenſionem, niſi oſculum proditoris? Per oſculum denotatur conſortium, ac ſodalitium inter oſculatum, & oſculantem: & nullo manifeſtiori ſigno poterat exprimi, quòd innocentiſſimus agnus tempeſtate mortis, ac paſſionis erat ſubmergendus, ac opprimendus, quàm dum nefarius proditor per ſuum oſculum ad eum accedit, eique appropinquat. D. Chryſoſtom. ſerm. 1. de Proditore, ſive de feria quinta Paſſionis. *O ſignum ſacrilegum, ô conventus nefarius, ô placitum puniendum, ubi ab obſculo incipitur bellum: Quemcunque oſculatus fuero. Hoc ſignum Judas tu dediſti, hoc pactum in tuo magnanicio poſuiſti, ut cum quo faceres pacem, ipſe caperetur ad crudeliſſimam paſſionem.*

Pſalm. 68. — Matth. 26. — *Acceſſus iniqui ſignum mortis.* — Chryſoſt.

Quæstio VI.

Quid hæc navis ſignificet? Et quare tam acerbâ tempeſtate prematur?

39. Hujus navis tropologicè quatuor ſignificationes appono. Et primò ut docet D. Auguſt. *homil.* 3. *inter* 17. Albertus Magnus, S. Thomas, D. Bonaventura, Hugo, per hanc *navim* ſignificatur anima, quæ facta eſt quaſi navis inſtitoris, & maximè concutitur, & jactatur tentationibus ſuperbiæ, gulæ, luxuriæ, invidiæ, ac adverſitatum, & contradictionum. Et in hanc navim aſcendit Jesus per gratiam cum diſcipulis, hoc eſt, ſanctis cogitationibus, & inſpirationibus, etſi aliquando dormire videatur, dum nos ſinit cum ipſa tentatione luctari, atque adverſitate concuti. Ut enim ait D. Eucherius lib. de formulis ſpiritualibus. *Dormire Dei eſt, anxiis tardius ſubvenire.* Et idem habet Euſebius Gallicanus *homil. in Dom. 4. poſt. Epiphaniam.* Tunc noſtris orationibus, ac precibus evigilandus eſt Jeſus. *Exurge, quare obdormis, Domine? Quare faciem tuam avertis, & obliviſceris inopiæ noſtræ, & tribulationis noſtræ?* Pſal. 43. num. 23. Et tunc fiet tranquillitas magna.

Auguſt. Alb. Magn. D. Thom. Bonavent. Hugo. — D. Eucher. — Euſeb. Gall. — Pſalm. 43.

Non inepte etiam per furentes ventos, ſævientem tempeſtatem, inſurgentes undarum vo ragines interpretari poſſunt convicia, opprobria, ac injuriæ, quibus ab adverſario humanus animus, degens in hoc ſæculo impetitur, ac concutitur, & quibus ira movetur, ac efferveſcit, ut niſi in eis inſurgat Jeſus, infundens pium, benevolúmque affectum, ſine dubio humanum pectus in penè inevitabile iræ, & vindictæ impelletur naufragium. Accipe D. Auguſtinum tractat. 49. in Joan. *Intrant venti cor tuum, utique ubi navigas, ubi hanc vitam, tanquam procellarum, & periculorum pelagus tranſis: intrans venti, movent fluctus, turbant navim. Qui ſunt venti? Audiſti convicium; iraſceris: convicium ventus eſt, iracundia fluctus eſt. Periclitaris. Diſponis reſpondere, diſponis maledictum maledicto reddere, jam navis propinquat naufragio.* 40.

Convicia, & opprobria vehementer animum movent. — Auguſt.

Secundò. D. Cyrillus *in Catena Græca.* D. Antonius Ulyſſiponenſis *ſerm. in Dom. 4. poſt. Epiphaniam*, ſic interpretantur. *Stagnum*, erat Judæa, quam aſcendit Chriſtus: *procella* tempeſtas paſſionis, quando in cruce Chriſtus dormivit, tunc diſcipuli à fidei firmitate receſſerunt, ſed reſſuſcitati fuerunt, reſurgente Domino, & increpavit eorum incredulitatem, dicens Luc. 24. num. 25. *O ſtulti, & tardi corde ad credendum: Nonne ſic oportuit, Chriſtum pati.* Imperavit ventis, & ceſſavit tempeſtas incredulitatis. 41.

Cyrill. Ant. Ulyſſ. — Luc. 24.

Tertiò D. Thomas, Hugo per hanc navim Crucem Domini intelligunt. Nam navis in principio, & in fine ſtricta eſt, in medio lata. Crux ſtricta fuit in ſummo, quia Jeſus non habuit, ubi caput ſuum reclinaret, & in imo ſimiliter habens pedem ſuper pedem; lata in medio fuit, quia ibi expandit Dominus manus ſuas. Qui hanc crucem amplectuntur, tempeſtatem patiuntur à mundo, carne, & diabolo: ſed invocantes Dominum, eis adeſt opportunus auxiliator, quo duce ſecurè ad portum ſalutis accedunt. *Exiguo ligno credunt homines animas ſuas, & tranſeuntes mare per ratem liberati ſunt*, Sap. 14. num. 5. 42.

D. Thom. Hugo. — *Cruce ſalvantur homines.* — Sapient. 14.

Quartò. Tertullianus *lib. de Baptiſmo cap.* 12. Euſebius Emiſſenus *Dom. 5. poſt Epiphaniam.* Divus Cyrillus *in Catena Græca.* Divus Chryſologus *ſerm.* 21. per hanc *navim* Eccleſiam Chriſti agnoſcunt, quam tyranni ſua impia crudelitate, Hæretici ſuis falſis dogmatibus, & erroribus impetunt, & ſpumoſis fluctibus, ut ait Chryſologus *citatus*, ſuarum quæſtionum, ac diſputationum contra ſacra dogmata Catholica, quæ potiùs fidei obedientia, quàm humana diſcurſiva ratione ſunt veneranda, inſurgunt, ac navem Chriſti opprimere intendunt. Tamen in vanum laborant; nam etſi pauliſper videatur Dominus dormitare, ut ſui milites tentationibus exerceantur, non tamen dormitavit, neque dormiet, qui cuſtodit Iſraël, ſed ipſum prælium intuetur, & gaudet, dum videt ſuos ſtrenuos milites, & ut inquiunt Emiſſenus, & Tertullianus ſuorum ſervorum precibus provocatus, magnis favoribus adeſt opportunus auxiliator, atque defenſor, ut victoriæ præmia largiatur, utque Eccleſiam ſuam cuſtodiat, ac tueatur, 43.

Tertull. Emiſſen. Chryſolog. — *Eccleſia inter perſecutiones firma ſtat, magiſque creſcit.*

eamque in uberes fructus faciat parturire. Et quo magis affligi videtur Eccleſia, eò magis ſublimatur, ditatur, ac fœcundatur. D. Gregorius Magnus *lib.9.in Job.cap.6.* ſic ait de Eccleſia Catholica: *Sæpe namque eam reprobi uſque ad internecionem perſecuti ſunt, ſed eo multiplicius ad ſtatum ſui profectus rediit, quo inter manus perſequentium moriendo laboravit.*

Gregor.

44. Cant. 1. *Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.* Cantic. 1.num.13. Quæ verba de Eccleſia communiter Patres interpretantur. Gregorius Nyſſenus *homil.* 3. Origenes *homil.* 2. *ex quatuor.* D. Ambroſius *in Pſal.* 118. *verſ.* 1. & alij, per *faſciculum myrrhæ* tribulationes, adverſitates, ac perſecutiones, & mortes denotari, ſatis vulgare eſt. Sed cur iſte faſciculus myrrhæ non dicitur ab Eccleſia haberi in manibus, vel capite, ſed inter ubera? Meritò ſanè. Uberibus aluntur pueri, & hujuſmodi perſecutionibus, tanquam inter ubera, alimentum ſumunt, vires acquirunt, in immenſumque creſcunt Eccleſiæ filij. D. Bernardus *ſermon.* 43. *in Cantic.* poſtquam latè recenſet amaritudines paſſionis Chriſti, nempe ſputa, alapas, flagella, ſubſannationes, clavos, & crucem, ſubdit S. Doctor introducens Eccleſiam, dicentem: *Ex his mihi interdum potus ſalutaris amaritudinis. Ex his ſuavis unctio conſolationis. Hæc me erigunt in adverſis.* Et poſt pauca ſubdit: *Hoc lac viſcera reficit parvulorum, hoc replet ubera matrum, & ideo inter ubera mea commorabitur.*

Nyſſen. Origen. Ambroſ.

Perſecutionibus nutriuntur & creſcunt Eccleſiæ filij.

Bernard.

45. Vis videre, quòd Eccleſia perſecutionibus non minuitur, ſed potiùs ditatur, augetur, ac magnis honoribus ſublimatur? Conſidera, quòd Sara, bis à Regibus capta, & in eorum domos ſublata, videbatur fieri in magnam jacturam, ac vilipendium, ipſius, & Abrahami. Sed quodnam damnum inde ſecutum eſt? Nullum ſanè, ſed potiùs divitiæ, honos, ac magna reverentia in omnium conſpectu: nam primùm ſublata eſt in Ægypto in domum Pharaonis *Gen.12.n.15.* & tamen Abrahamo elargitæ ſunt magnæ divitiæ pecorum, ac ovium, ut communiter cum Chryſoſtomo notant ibi omnes num. 16. *fuerunt ei oves, & boves,* ſcilicet dati à Pharaone. Secundò capitur ab Abimelech Rege in Geraris *Geneſ. 20.num.2.* à quo etiam magnam auri copiam accepit. Et non ſolùm Abrahamus in utroque loco maximè honoratus eſt, ſed ex his factis, ut ibi ponderat Chryſoſtomus, omnibus, qui in itinere erant, & habitabant in Palæſtina, habebatur in magna reverentia, quod eleganter, ac ſuaviter ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ accommodat Archiepiſcopus Leander vir ſanctitate conſpicuus, homilia, quæ habetur ad finem Concilij III. Tolet. ſic ait: *Sara, dum ſæpè à regibus concupiſcitur, nec maculam pulchritudinis ſentit, & Abraham cauſa ſuæ pulchritudinis divitem facit: ab ipſis enim regibus Abraham ditatur, à quibus Sara concupiſcitur. Condignè ergo Eccleſia Catholica gentes, quas ſimul ſenſeris fidei ſuæ decore, ad ſui eas ſponſi, hoc eſt, Chriſti, lucra tranſducit: & per ea regna ſuum virum divitem reddit, per quæ ſe inquietari perſenſerit; ſic enim dum premitur, eruditur, & dum inſectatur, dilatatur.*

Chryſoſt. Idem.

Eccleſia perſecutionibus ditatur.

Leander.

QUÆSTIO VII.

Quare ſæviente tempeſtate dormiat Dominus.

46. OMNES tres Evangeliſtæ teſtantur, Chriſtum dormiſſe. Quod de vero ſomno intelligendum eſt. Nam, ut ait Origenes *homil. 6.in diverſos,* dormiebat corpore, ſicut & ad puteum fatigatus de itinere ſedebat, ſicut & in paſſione mortuus, & crucifixus eſt, demonſtrans, quia verum, ac corruptibile portabat corpus. Unde ait D. Baſilius Seleucus orat. 22. *Dormit Dei templum, per quod Deus adeſſe creditur, tantumque dormit, quantum ſinit uſus corporis.* Ille autem ſomnus, ſicut & cæteræ paſſiones Chriſti, erat voluntarius, ut notarunt Chryſoſtomus in Imperfecto *homil.* 23. D. Auguſtin. *ſerm.* 3. *inter* 17. qui affirmant Chriſtum voluntate, non neceſſitate, ut nos, dormiſſe. Et ita dormiebat corpore, ut non ſolùm vigilaret ſecundum divinitatem, ut notarunt Origenes, D. Thomas, & alij, ſed etiam ſecundùm intellectum, qui illuſtratus erat ſcientia infuſa, ac ſine ulla dependentia à corpore rectè operabatur, ut docent Theologi cum D. Thomas 3.*p.q.*11.*art.*2. Cajetanus, Valentia, Suarius, Vaſquius, Cabreira, M. Petrus Cornejo. Ex quo rectè dixit Chryſoſtomus citatus. *Dormit in ſomnum, qui populum ſuum vigilia æterna cuſtodit.* Et manifeſtatio veritatis corporis ſit prima ratio hujus quæſtionis.

Origen. Baſil. Chryſoſt. Auguſt. Origen. D. Thom. Cajetan. Valent. Suarius. Vaſq. Cornejo. Gabreira. Chryſoſt.

47. Secundò valdè germanè ad litteram, quod indicarunt Chryſoſtomus *homil. 29. in Matth.* Victor Antiochenus *in Marc.* D. Cyrillus *in Catena Græca.* Euthymius, D Thomas, Abulenſis, *q.* 81. Toletus *in cap.8.Luc.annot.*43. Videns Dominus ſuorum diſcipulorum fidem parvam, & imperfectam, ut eam probet, ac perficiat dormit. Perſuadebant ſibimet ipſi diſcipuli, quòd Dominus dormiens nec res præſentes cognoſceret, nec eos à periculo liberare poſſet. Dormit ergo Chriſtus, ut dum eum excitant, dicentes: *Salva nos perimus,* illorum exigua, ac modica fide detecta, & ipſiſmet manifeſta, eos arguat, & reprehendat. Et ita ex reprehenſione diſcant, ac informentur, quòd ipſe tam dormiens, quàm vigilans omnia intuetur, omnibuſque auxiliari poteſt: ac proindè quòd ad evadendum periculum, ad ſedandam tempeſtatem fruſtrà ipſum excitant, cùm æqualiter dormiens, aut vigilans, hæc omnia poſſit præſtare. Ut ergo diſcipuli deponant ſuæ fidei exiguitatem, in eâque proficiant, priùs vult Dominus, ut illius imperfectionem agnoſcant; nam, ut quis à ſuis defectibus curetur, prius requiritur, ut eorum præcedat cognatio.

Idem. Antioch. Cyrill. Euthym. D.Thom. Abulenſ. Tolet.

Præcedat in te infirmitatis cognitio, ut curetur.

48. Tertiò Abulenſis *q.* 79. cum D. Cyrillo, Origene. Si Dominus vigilaret, diſcipuli in tempeſtate non timerent, ſed crederent, ſe eſſe ſecutos Domini præſentia. Dormit ergo, ut ait D. Cyrillus, præſtans tempus timoris, utque ipſi diſcipuli magis timeant, ut etiam docent Chryſoſtomus, & Antiochenus *citati*; & ſic eorum affectus vehementiùs moveatur erga Chriſtum, qui eo magis excitatus eſt, quo in majori periculo poſiti videbantur, illiúſque ope indigere, atque ut ita eorum ſenſus apertior fieret ad agnoſcendam excellentiam, evidentiámque miraculi.

Abulenſ. Cyrill. Origen.

Ex majori neceſſitate major generatur affectus.

Quartò

49. Cyrill. Quartò Divus Cyrillus in Catena Græca. *Adeſt quidem electis ſuis Chriſtus. Sed quia ſæpenumero permittit eos per diſpenſationem aliquid pati, videtur quodammodo dormientem fingere.* Docet ibi D. Cyrillus, quòd Dominus dormivit ad majorem manifeſtationem miraculi. Nam ſi eo vigilante tempeſtas inciperet, ſtatim eam ſedaret: & ita miraculi magnitudo non tam clarè appareret. Tam pius, & benignus Dominus in quo optimi principis forma tradebatur. Si ſe exhiberet vigilans, ſuos laborare, & periclitari videret, ſtatim eis auxiliaretur opemque ferret. Ut ergo eos tempeſtate vexari, verſarique in diſcrimine ſinat, diſſimulat, ſe non videre, dormientemque fingit.

Magnus princeps, quin ſubveniat, ſuorum labores videre non poteſt.

50. Hilar. Quintò Divus Hilarius hîc in Matth. *Eccleſiæ*, ait, *inter quas Verbum Dei non vigilaverit, naufragæ ſunt: non quòd Chriſtus in ſomnum relaxetur, ſed quòd ſomno noſtro conſopiatur à nobis.* Sæpè Eccleſiæ filij laboribus, ac ærumnis vexantur; & quamvis ad Deum clament, Deus opem non fert; atque ita ſe habet, ac ſi eſſet in ſomno, & eos non audiret: non quòd Dominus dormiat, qui ſemper eſt in vigilia; ſed quia ſomno operum bonorum in nobis, & noſtra vigilia peccatorum ſomnum in eo excitamus, ut nobis non auxilietur, cùm noſtris flagitiis adjutorio ejus reddamur indigni.

Noſtris delictis reddimur indigni auxilio Dei.

51. Ambroſ. D.Thom. Sextò D. Ambroſius in cap. 8. Luc. *Securitas poteſtatis, quòd omnibus timentibus ſolus intrepidus quieſcebat.* Idem docet D. Thomas. Inter marina pericula ſecuritatem ſuæ poteſtatis oſtendebat Dominus; & ideo non timebat; ſed ſolus ipſe dormiebat. Ut ita ſimiliter in quavis tribulatione. Juſti ad eum confugientes ſpe ſecuri non timeant. *Juſtus quaſi leo confidens abſque terrore erit.* Proverb. 28.

Dominus in periculis oſtendebat ſecuritatem. Prov. 28.

52. Seleuc. Septimò Divus Baſilius Seleucus orat. 22. *Adverſus diſcipulos cùm talis tempeſtas deprœliaretur, Dominus dormiebat. Ecquod hoc tantum navigantibus prælium? O ſomnum, quo fidem dormientem ex media maris tempeſtate Dominus excire parabat.* Sæviente tempeſtate dormiebat Dominus, non inertia, ſed ſtudio, ut denotaret, quantum debeant vigilare, qui in hoc mundi mari navigant, utque dormientis diſcipulorum fidei damna indicaret, atque argueret. Si enim ex eo quòd ſenſu corporis dormiebat ipſe, videbantur corpora periclitari, inde intelligerent, agnoſcerentque diſcipuli, quòd cùm fides in eorum animis dormiret, in certiſſimis periculis naufragij ſe jactari, ac verſari.

Si fides dormit, pericula naufragij adſunt.

53. Chryſoſt. Octavò. D. Chryſoſt. in Catena. *Erat autem hæc turbatio typus futurarum tentationum; ut ergo daret locum formidini, ipſe verò dormiebat.* Sæpe permittit Dominus ſuos athletas præliari in tentatione, ut inde magnis eos præmiis condecoret. Ne ergo tentationi daretur impedimentum, dormit Dominus, ut certamini liberum eſſet ſtadium.

54. Chryſol. Nonò D. Chryſologus ſerm. 20. *Inter vigilantes omnes, tunc ſolus tenetur in ſomno, quando imminebat ſibi, ſuiſque tam grande diſcrimen, erat que totius mundi unum naufragium. Suſcitatus ergo à diſcipulis Chriſtus, mare, hoc eſt, mundum corripit: tranquillat orbem, Reges mitigat, ſedat fluctus, componit populos, Romanos efficit Chriſtianos, ipſoſque executores Chriſtianæ fidei, reddidit, qui fuerunt perſecutores.* Bonavent. D. Bonavent. ad illa verba: *Suſcitaverunt eum*, ſic ait, *Ut per ejus vigiliam obtinerent remedium, qui in ejus dormitione incurrerant in periculum.* Somnus iſte Chriſti totus eſt in noſtram eruditionem, & documentum, ut etiam explicat ipſe Chryſologus ſer. 21. *Palpebræ ejus interrogant filios hominum.* Dormit Chriſtus; totum mare ſævit, ſpumant fluctus, deferveſcit tempeſtas, omneſque evidenti vexantur naufragio, excitatur à ſomno, quieſcit mare, omneſque in tuto, ac ſereno apparent. Quid denotat hoc? Quid ſignificat? His nos inſtruit veritatis Magiſter, qui ſemper vigilat ſuper gregem ſuum, quòd ſi princeps, gubernator, aut paterfamilias indulgeat ſomno, omnia, quæ ſubditorum, ſeu etiam familiæ ſunt, in diſcrimine, lapſuque verſantur. Somnus enim imago eſt mortis: at in principe non tam illius effigies, quàm ſubditorum eſt mors. Aliter verò vigilia principis omnia cuſtodit, tuetur, ac fovet. Cùm homines vigilarent, mundum erat triticum. *At cum dormirent homines*, ait Chriſtus, *venit inimicus, & ſuperſeminant zizania*, Matth. 13. numero 25. Petrus Chryſologus *ſerm. 97.* ſic ait. *Inſidiator vigilantes fugit, appetit dormientes.*

Chryſolog. *Vigilia principis cuſtodit civitatem, ſi dormit omnia ſunt in periculo.*

Matth. 13. Chryſolog.

55. Cantic. 3. Dilecta anima cùm vehementer ſui dilecti flagraret deſiderio, ait. *In lectulo meo per noctes quæſivi, quem diligit anima mea*, Cant. 3. n. 1. Surgit diligenter, & quærit illum. *Invenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt civitatem*, ibidem num. 3. à quibus nullum nocumentum accepit; immo *Paululum cùm pertranſiſſem eos, inveni quem diligit anima mea.* Ibi vult Caſſiodorus, quod ab ipſiſmet cuſtodibus ejus ſponſus eſt inſinuatus. Iterum autem cùm ejus dilectus pulſaret ad oſtium, & ei aperire renueret: *Expoliavi me tunica mea, quomodo induar illa?* Cantic. 5. num. 3. tandem ipſius amore vulnerata quærit ſponſum, & ſubdit: *Invenerunt me cuſtodes, qui circumeunt civitatem: percuſſerunt me, vulneraverunt me; tulerunt pallium meum mihi cuſtodes murorum*, ibidem n. 7. Per hos cuſtodes, tyrannos, & iniquos intelligunt Orgelitanus, & Aponius. Sed jam dubium pulſat animum: cur in primo loco à cuſtodibus civitatis ſponſa benigne eſt excepta & nulla injuria effecta, at verò in ſecundo tot nocumentum afflictat? In prima periodo invenitur ſponſa in nocte, & etiam in cubili ſuo, ac in lectulo vigilans, ideoque in cuſtodibus civitatis, atque in ſubditis reverentiam, ac debitam morum ſuavitatem reperit. At in ſecundo loco tenebatur clauſa in domo, ut ſomno indulgeret; immo, ut vult Theodoret. Illa verba, *Expoliavi me tunica mea*, dicta fuere ex aliqua ignavia, atque pigritia; ideoque dum foras exiit, in cuſtodes murorum, nempe in ſubditos crudelitate, ferocitate, ac nequitia repletos, incidit. Dum ergo ipſa vigilat, excubias miniſtrorum virtutum caſtris invenit: cùm ipſa aliquantulum ad dormitationem animum apponit, cuſtodes murorum à virtute decedentes reperit. Vigilemus ergo, ut Chriſtum in noſtris inveniamus. D. Ambr. *ſerm. 7. in Pſalm. 118.* poſtquam latè explicat vigilias ſponſæ in lectulo ſuo, & quomodo ſponſum ſuum quæſivit, & invenit, ſubdit. *Denique poſterius ait: Invenerunt me, qui circumeunt civitatem, tulerunt mihi pallium. Habuit ergo certamen. Sed qua ratione ſuprà non tulerunt pallium, hæreo reperire. Diſce, quemadmodum quæratur Chriſtus, ab his utique, qui non perfunctoriè quærunt.* Hi, qui non in vigilia, ſed in ſomno quærunt, perfunctoriè non quærunt.

Cantic. 5. Orgelit. Aponius.

Vigilia principis, omnia florent virtute, ſi dormit, omnia in vitium abeunt. Theodoret.

Ambroſ.

56. Poſtquam Nabuchodonoſor diabolica inſania motus erexit ſtatuam, in qua ſe, ut Deum, mandavit adorare, proceſſit Deus ad eum arguendum, reprehendendum, ac caſtigandum, ut notant D. Hieronymus, Theodoretus, S. Thomas, Pinto, & alij. Et ei oſtendit in ſomniis arborem ſublimem, quæ attingebat uſque ad cælos. *Et ecce vigil, & ſanctus de cælo deſcendit; clamavitque fortiter, & ait: Succidite arborem, & præcidite ramos ejus*, Daniel. 4. n. 10. Ille vigil, Angelus eſt, ut docent citati auctores. Unde ait Lyranus. *Quia Angelus vigilat ad noſtram cuſtodiam, ac ad exequenda Dei mandata, & quia nunquam ceſſat ab actu intelligendi, ſicut nos ceſſamus ab actu intelligendi.* Arbor verò Nabuchodonoſorem denotabat, qui ob nefanda crimina ſuæ idololatriæ, qua voluit cælum attingere, præſcindendus, & abjiciendus erat ab hominibus. In nomine ergo Angeli, *vigil*, arguebatur ſomnolentia, ac pigritia Regis, qui regiæ ſolicitudinis oblitus deliriis indulgebat: & ideo hoc loco Angelus nomine *vigil*, denotatur. In arboris autem altitudine nefandum ejus idololatriæ faciunt, quo ipſum cælum voluit attingere, & nomen divinitatis uſurpare. Sed cur in Rege prius arguitur nomine Angeli ignavia, & pigritia, quàm ſtatua inanis divinitatis? Adeò abominabile, & execrabile eſt in Rege ſomnolentia, & inertia, ut in impio homine hanc primò objurgare, deteſtarique Dei providentia diſpoſuerit, tanquam quod ipſa ad omnem licentioſum modum vivendi tam Regi, quàm ſubditis aperuerit januam.

Hieron. Theodor. S. Thom. Pinto. Daniel. 4. Lyran.

Somnolentia turpiſſimum principis peccatum.

QUÆSTIO VIII.

Quare Dominus dormiebat ſuper cervical?

57. SCRIBIT Divus Marcus, quòd Dominus erat in puppi ſuper cervical dormiens Chriſtus Dominus qui frequentabat deſerta loca, in illiſque pernoctabat, nunc delicatum, mollemque cubitum quærit? Theophyl. & Euthym. teſtantur, fuiſſe ligneum ibi factum ad illud miniſterium. In quo, ut ait Divus Chryſoſt. *homil. 19. in Matth.* Domini humilitas, ac modeſtia notanda. Non quærit lectulum, ſed commune, & vulgare cervical ligneum. Deinde, quia modicis contentus erat Dominus, non enim ambulabat in magnis, ſed in parvis, ac humilibus. Tertiò ſuper cervical dormit Dominus, in quo nobis commendat vitam pauperem, & humilem, quàm ex ſua nativitate maximè dilexit, & eſt amplexatus. Quartò, non in lectulo dormit, ſed ſuper cervical ligneum, ut cunctis appareat, quòd ipſe ſit paratiſſimus, velut in procinctu, ad auxilium noſtrum. Sextò, ut ait Palatius, nos in præſenti admonet Dominus, uti commoditate; dum tempus, & ratio ſe offert, occaſione anguſtè vivendi, lautam vitam ne quæramus. Ergo in navi ne quærito delitias. Et ita dicebat Paulus ad Philipp. 4. n. 12. *Scio & humiliari, ſcio & abundare (utique in omnibus inſtitutus ſum) & ſatiari, & eſurire, & abundare, & penuriam pati.* Vide *cap. 7. num.* 14.

Theophyl. Abulenſ. Chryſoſt.

Dominus in noſtrum auxilium paratiſſimus. Palat.

Philipp. 4.

58. Alij verò, ut Barradas *in præſenti cap.* 16. volunt, quòd cervical, hîc poſitum, ex radice Græca pulvinar capiti ſupponi ſolitum, ut potiùs myſterio res ſit explicanda. Unde ait *citatus* Barradas pulvinar illud molle, & blandum bonam conſcientiam repræſentat, in qua dum vir probus requieſcit, quantumvis pericula inſurgant, ac vehementi conatu, non turbatur, ſed placidus, & quietus ſtat. Unde ſponſæ *lectulus floridus* dicitur *Cant. 1. n. 16.* qui bonam conſcientiam denotat, ut explicat D. Bernardus *ſerm. 47. in Cant.* ſic dicens: *Lectulus reſperſus floribus bona conſcientia eſt, bonis referta operibus.*

Barradas. *Bona conſcientia dat ſecuritatem.* Bernard.

59. Tenebatur Petrus in carcere: *Et erat dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus*, Actor. 12. num. 6. illud, *dormiens*, profundum, & altum ſomnum ſignificat, ut ex Græco obſervat Euſtathius. Unde Angelus percuſſo latere eum excitavit. Erat Nabuchodonoſor florens, ac dormiens in palatio ſuo in molli, ac aureo lectulo, & ait: *Cogitationes meæ in ſtrato meo, & viſiones capitis mei mei conturbabant me*, Daniel. 4. num. 2. Pagninus legit: *Terrebant me.* Quod bene explicat D. Thomas. *Prioris quietis ſomnum amoverunt à me.* Valde mirum! Petrus in carcere inter milites, & catenis, cum valde diluculo, ut ibi explicat Lorinus, eum Herodes eſſet producturus ad necem, alto, & profundo ſomno dormit; & Rex in lectulo deliriis affluente perterritus, ac in ſomnis perſiſtit cogitationibus æſtuans! Non incongruè per cogitationes capitis, quæ conturbabant Regem, conſcientiæ ſtimuli intelliguntur. Et cùm conſcientia eſſet plena omni iniquitate, Nabuchodonoſor inter regales factus anxius, ac perturbatus exiſtit: at Petrus, cui ſancta, & bona in Deum conſcientia erat, inter omnia pericula degit quietus, atque ſecurus. Chryſoſt. homil. 8 in epiſt. ad Epheſ. *Petrus hac catena gaudebat, nec alterabatur, & profundus eum tenebat ſomnus: non dormiſſet, ſi in magna fuiſſet ſolicitudine.* Et poſtea ſubdit, *Dormit corpore Petrus, corde ad Deum vigilat.*

Actor. 12. Euſtathius. Daniel. 4. Pagnin. D. Thom. Lorin. *Depravata conſcientia inquieta, bona verò ſecura.* Chryſoſt.

60. Parentibus Samſonis ſe exhibuit Angelus in viſione. Unde cùm ejus pater Angelum agnoviſſet, vehementer timuit, & uxori dixit: *Morte moriemur, quia vidimus Dominum*, Judic. 13. num. 22. Mulier autem animoſior, ac prudentior ſe exhibuit, ut teſtantur Abul. quæſt. ult. & *ibi* Carthuſ. Immò non ſolùm non timuit, ſed etiam à viro timorem excuſſit. *Si Dominus nos vellet occidere, de manibus noſtris holocauſtum, & libamina non ſuſcepiſſet*, Ibid. n. 23. Sed unde tantus in viro timor, tanta verò audacia in muliere, ſexu fragiliori? Erat ipſa purior, & melioris conſcientiæ: timor autem ad menſuram integritatis animi vires occupat. Unde ſi inferior conſcientia timorem admittit, proba, & optima omnem excludit. Procopius relatus in Gloſſa, dans rationem, cur timente viro mulier imperterrita ſtat: *Quia mulier viro videtur præſtantior: ac ideo primo ei viſio obtingit, ac per eam marito, quem bono animo eſſe jubet.* Vide *cap. 3. num. 47. & 308.*

Judic 13. Abulenſ. Carthuſ. *Bona conſcientia animoſa, neſcit timere.* Procop.

QUÆSTIO IX.

Quare in puppi dormiebat Dominus?

61. FACILE ab hac dubitatione ſe expedient Euthym. & Theophyl. qui tenent, quòd illud cervical erat ligneum, ibi poſitum ad illud miniſterium. Sed certè in hac re myſtica ratio eſt inqui

Euthym. Theophyl.

Somnus Regis cura, ac ſolicitudine ſubditorum ſit plenus.

inquirenda. In puppi, quæ eſt arctior navis pars, dormit Dominus, ibique à nauclero clavus tenetur: quia principis ſomnus ſemper eſſe debet in arcto, itaut ad caput tanquam ſub pulvinari ſuo habeat curas clavi, ac gubernaculi regni. Unde Regis pulvinar non tam ſit lana refertum, quam cogitatione, ac ſuorum ſolicitudine plenum.

62. Cùm Pharao eſſet in domo ſua, vidit ſomnium quod deſignabat futuram ſterilitatem, ac abundantiam, *Gen.* 41. *n.* 1. Sed unde iſte Rex tantum habuit ſomnium, quod magnopere ſpectabat ad bonum totius regni? magna experientia compertum eſt, ut qualia in vigiliis hominum negotia ſunt, earundem materiarum ſimulachra dormientibus repræſententur, ut multis argumentis comprobat Hyppocrates *lib. de ſomniis.* Idem tradit D. Ambroſius *lib.* 2. *de Virginibus, ad initium.* De quo latè diſſerit Delrius *tom.* 2. *Adagio* 32. explanans illud Eccleſiaſt. 5. n. 2. *Multas curas ſequuntur ſomnia.* Hoc etiam aſſertum eleganter cecinit Claudianus *ad* 4. *Honorij conſulatum.*

De his, quæ quis die agit, nocte ſomniat.

Hypocr. Ambroſ. Delrius. Eccli. 5. Claudian.

Omnia, quæ ſenſu volvuntur, vota, diurno
Tempore nocturno reddit amica quies.
Venator defeſſa toro cùm membra reponit,
Mens tamen ad ſylvas: & ſua luſtra redit;
Iudicibus lites, aurigæ ſomnia currus,
Vanaque nocturnis meta cavetur equis.

Somniat Pharao de his, quæ pertinebant magnopere ad ſui regni gubernationem. In quo poſſumus dicere, quòd præter illam peculiarem providentiam, quam Deus in hoc negotio habuit circa Joſeph, quòd Pharao, tanquam bonus princeps, ut de illo teſtatur Abulenſis, cùm ſemper haberet animum intentum ad ea, quæ ad regimen ſui regni attinebant, etiam in nocte ſomniando de illis agebat, & hac bona ſolicitudine promeruit, ut ei diceret Joſeph: *Quæ facturus eſt Deus, oſtendit Pharaoni.* Oleaſter *Reges debent ſic publicis rebus invigilare, ut ex curis multis, quas in die habent, nocte ſomnient, quæ curanda ſunt in republica, non enim ſolent homines ſomniare, niſi quæ animo ſæpiùs revolvunt, unde ſignum evidens eſt, Pharaonem frequentiſſimè de providendis neceſſitatibus ſuorum cogitaſſe in vigilia, quod de eis nocte ſomniavit.*

Pharao regni ſolicitudine plenus.

Abulenſ. Oleaſter.

63. Ut milites illuderent regiam poteſtatem mei Jeſu, induunt eum chlamyde coccinea; in capite coronam ſpineam, & in dextera arundinem imponunt, *Matth.* 27. *num.* 28. Et ſubdit Evangeliſta num. 31. *Exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum veſtimentis ſuis, & duxerunt eum ut crucifigerent.* Cur ergo denudatur Dominus veſte coccinea, detrahitur è manu arundo, ut ex omnium ſententia, corona tamen ſemper fixa manet in capite? Quod ingenioſè notavit Origenes tract. 35. in Matth. *De chlamyde,* ait, *ſcriptum eſt, quoniam denuò ſpoliaverunt eum chlamyde coccinea; de corona autem ſpinea, nihil tale Evangeliſtæ ſcripſerunt, propterea quòd & nos quærere voluerunt exitum rei de corona ſpinea ſemel impoſita, & nunquam detracta.* Allegorica ratio hujus rei nobis eſt inquirenda. Chriſtus Dominus illis ſignis hujus ſæculi Regum, ac principum typum gerebat. Coccinea veſtis honorificum ſignum, Regum oblectamenta, ac dulcedines denotatus. Sceptrum in arundine adumbratum, poteſtatis nota. Corona verò radiis, ac punctis peracutis circunſepta, curas, ac ſolicitudines Regis, quæ undique ipſum tenent, exprimit, ut teſtantur Rhodiginus *lib.* 12. & ex Cedreno Ammianus Marcellinus *lib.* 21. Auferantur ergo cætera regalia condecoramenta; at verò corona ſemper infixa maneat; quia quamvis Reges poſſint aliquando amittere ea, quæ regiam magnificentiam dicunt, ac oblectamentum afferunt, nunquam tamen à ſe poſſunt amovere curas, ac ſolicitudines, quæ undique noctu, diéque mordent, ac pungunt, & animos anxios reddunt.

Origen. Rhodigin. Ammian.

Curæ, & ſolicitudines infixæ in Rege.

Hæc enim ſolicitudo in ipſo principatu, ac 64.
prælatione includitur, & imbibitur. Poſtquam primi parentes deliquerunt, proceſſit Deus ad eorum pœnam, & mulieri ait: *Sub viri poteſtate eris,* Geneſ. 3. num. 16. Sed dum ſupplicium promulgatur in hominem, datur ei dominatus in mulierem; hoc potius videtur honos, quàm pœna, exaltatio, quàm depreſſio ſupplicij? In ipſo dominatu mulieris includebatur curæ, & ſolicitudines, quæ maximè animum torquent, & dilacerant; & ideo hoc Adamo tanquam in pœnam infigitur. Huc reſpicit Petrus Damianus ſerm. 5. de S. Severo. *Ex ea enim muliere, feriendus erat, quam errans auctori prapoſuerat, ut unde, homo culpam non timuit ſuperbia admittere, inde pœnam corrigendus inveniret.*

In dignitate cura ſubditorum imbibitur.

Gen. 3. Damian.

Matth. 8. *n.* 25. Et acceſſerunt ad eum diſcipuli ejus, & ſuſcitaverunt eum, dicentes: Domine, ſalva nos, perimus.

VERSIONES.

Syriacus. Excitaverunt eum, & dixerunt ei: Domine noſter, libera nos, perimus.

D. Baſil. Seleucus orat. 22. Magiſter, magiſter, ſalva nos.

Pagn. Vatablus, Theophyl. Serva nos, perimus.

D. Chryſoſt. in Imperfect. homil. 25. Libera nos.

ALTER TEXTUS.

Marc. 4. *n.* 38. Magiſter, non ad te pertinet, quia perimus.

Lucæ 8. *n.* 24. Accedentes autem ſuſcitaverunt eum, dicentes; Præceptor, perimus.

EXPOSITIO.

NON ſtatim ubi tempeſtas exorta eſt, diſcipuli Dominum ſuſcitarunt, ſed poſtquàm ipſa ventorum impulſu vehementer increbuit, & ſe jam in extremo periculo poſito judicabant: nec enim aliter ad miraculum recurrendum, niſi quando humana deficit induſtria. *Acceſſerunt ad eum diſcipuli,* urgente 65.

neceſſitate, ut ſæpè fit in nobis. *Et ſuſcitaverunt eum.* Ita enim diſcipuli erant timore perterriti, ut ait Origenes *homil. 6. in diverſos*, ut in Dominum irruerent, ipſumque ſuſcitarent, non modeſtè, ſed concitato, & turbulento motu. Cùm neceſſitas urget, urbanitatis apices rumpuntur. *Et ſuſcitaverunt eum.* Ut excitatus à ſomno ſedaret tempeſtatem. Perbellè ad mores expendit hæc D. Baſilius Seleucus *orat. 22.* Excitant eum, ac ſi dicant: *Oſtende te vigilantem, & pelagus reverebitur.* Nil enim vehementiùs inſurgentibus malis occurrit, quàm vigilans oculus; maximè namque adverſarius noſter juſtorum vigilias timet, ac reveretur.

Origen. *Neceſſitas urbanitatem excludit.* Baſil. *Vigilantia diſſipat mala.*

66\. Ut ſcribit D. Baſilius Seleucus, & etiam eſt in Syriaco in textu Lucæ: *Magiſter, magiſter*; dicunt diſcipuli. Illa geminatio magnam vehementiam, ac indigentiam indicat. *Domine*, ut ſcribit Matthæus poteſtatio quædam dominationis eſt, ut ait Albertus Magnus, qua ut Dominus tenetur in ſuorum opem venire. *Salva nos, perimus*; hoc eſt, ab imminenti hoc periculo ſerva nos, libera nos. Et dupliciter hîc prudentiam diſcipulorum conſidero.

Baſil. Seleu. Syriacus. Alb. Magn.

67\. Et primò. Non dicunt, ſalva nos, quia ſumus tui diſcipuli, familiares, & quia juſſiſti nos in hanc ingredi navem, nihil eorum dicunt, ſed tantùm, *Salva nos, perimus.* In hoc, ait D. Bonaventura, *ſuam indigentiam allegant.* Noſtra neceſſitas valde efficax, & vehemens ad divinam opem ſolicitandum. Secundò tantùm dicunt, *Salva nos*; non enim clamant, Domine, impera ventis, refræna mare, & ceſſet tempeſtas; ſed tantùm de precantur, *Salva nos*; ſuam neceſſitatem exponunt; modum verò evadendi periculum non præſcribunt; ſed magiſtri prudentiæ ſubmittunt. Marcus autem rem præſentem ita narrat: *Non ad te pertinent, quia perimus,* id eſt, non eſt tibi curæ, aut nihil curas, quòd perimus, ita enim dormis, ac ſi nulla cura noſtri ſit tibi, cùm ſis Dominus, ac Magiſter noſter. Vide ſuprà.

Bonavent. *Neceſſitas ſolicitas remedium erga Deum. Neceſſitas aperienda; regula non aſſignanda.* *Exponitur textus.*

Quæstio X.

Quomodo Evangeliſtæ cohæreant in referendis diſcipulorum verbis? Et expenditur illud verbum, Perimus?

68\. Diverſa diſcipulorum verba in hoc caſu referunt Evangeliſtæ. Nam D. Matthæus ſcribit, eos dixiſſe: *Salva nos, perimus*, Marcus, *non ad te pertinet, quia perimus*: Lucas verò tantùm, *Præceptor, perimus.* Divus Auguſtinus *lib. 2. de conſenſu Evang. cap. 24.* quem ſequitur Abulenſis *quæſt. 8* hoc dupliciter in concordiam redigit. Primò, quòd Evangeliſtæ non ſcripſerunt formalia diſcipulorum verba, ſed tantùm ſenſum, qui erat hominum excitantium Chriſtum, ut è periculo liberarentur. Secundò, & mihi probabilius, quod etiam tradit Euthymius; quòd quidam diſcipulorum dixerant una verba, verbi gratia: *Salva nos, perimus*, quidam alia: *Non ad te pertinet, quia perimus.* Alij tandem, *quia perimus.* Sicut & quidam dixerunt, *Domine*, quidam, *Magiſter.* Hoc enim frequenter fit in tempeſtate, quando homines videntur oppreſſi; & tunc quilibet pro ſuo conatu loquitur. Ad quod maximè conducit geminatio illa, quæ eſt in textu Lucæ, *Magiſter, magiſter*, & ſententia Origenis relata, quòd turbulento impetu eum excitarunt.

Auguſt. Abulenſ. *Vera ſententia.* Euthym.

Maximè ponderanda eſt hîc eximia charitas diſcipulorum in illo verbo, *perimus*, nam etſi quidam dixerint hæc verba, quidam illa, nullus tamen eſt pro ſe ſolo locutus, ſed pro omnibus quilibet: nullus enim dixit, ſalva me, quia pereo, quia tempeſtate demergor in profundum. Diſcipulorum Chriſti ingenium: unuſquiſque pro ſe, & pro omnibus clamat: *Salva nos, perimus.* Alius dicebat, *Non ad te pertinet, quia perimus*; alius verò, *Præceptor perimus.* Quilibet enim in ſuo periculo, ac neceſſitate, ſtudebat proximi, & fratris neceſſitati ſubvenire. Quod eleganter ponderat D. Petrus Chryſolog. *ſerm. 20.* hoc exemplo diſcipulorum Chriſti pungens immanem hominum crudelitatem, qua contra ſe ira inſurgunt, ac ſi non eſſent corpus unum, ſic ait: *Revera, fratres ſi eſſemus, & humanum corpus, & eos, qui pereunt, noſtra eſſe viſcera crederemus, afflictione jejunij, precum gemitu, effuſione fletuum jugiter clamaremus*, Domine, ſalva nos, perimus. *Et ſtuderemus, nobis in noſtris fratribus ſubvenire, ne furente gladio ſanguinis noſtri mare videremus in terris, nec tanta corporum, ſed animarum jam naufragia ſentiremus, atque humili voce precaremur*, Domine, ſalva nos, perimus. Pondera pulchra verba: *Studeremus, nobis in noſtris fratribus ſubvenire.* 69.

Quilibet diſcipulorum Chriſti, pro ſe, & pro aliis agebat. Chryſolog. *In noſtra indigentia ſtudiamus alteri ſubvenire.*

Clamat Iſaias: *Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris*, Iſai. 58. n. 7. Seu, ut legit Pagninus hæc ultima verba: *Et à carne tua non abſcondas te.* Maximè ponderandum motivum, quod apponitur ad habendam miſericordiam cum proximo, quia alterius caro, noſtra caro eſt, fratres enim ſumus, & qui carni alterius non attendit, ſuam deſpicit. Studeamus in noſtra carne, ac in noſtra commoditate, alterius miſeriæ ſubvenire. D. Hieron. citatus in Gloſſa, *Proximum*, ait, *in qualibet neceſſitate recognoſce ſimilem tui, conſiderans te moralem, & paſſibilem.* Et in hac conſideratione multa docet ipſe Hieronymus *ad citatum Iſaiæ locum.* 70.

Hieron.

Quæstio XI.

Quare diſcipuli accedant ad Chriſtum, eumque à ſomno excitent?

In arcto, & manifeſto periculo diſcipuli ſe viderant conſtitutos, ut putarent, ſe omnino perituros, ut advertit Abulenſ. *quæſt. 84.* niſi Chriſtus eos erueret à præſenti procella. Quod ſatis explicãt ſacri Evangeliſtæ, ut vidimus ſuprà *n. 21.* Cùm ergo nulla in humanis periculũ evadendi eſſet ſpes, & quia aliũde credebãt, Chriſtum dormientem eis auxiliari non poſſe; ideo magno conterriti timore ad magiſtrũ accedunt, & non modeſtè, ac leviter, ſed turbulenter, ut ait Orig. ipſum ſuſcitant, auxilium ab eo expoſtulantes, & tunc requirunt miraculum, cùm humanæ vires deſunt. Vide ſuprà *cap. 7. n. 38. 39. & 40.* 71.

Abulenſ. *Ad miraculum, niſi in magna neceſſitate, non recurrendum.*

Secundò, & moraliter Origen. *hom. 6. in diverſos*, ſic ait: *Vita vobiſcum eſt, & de morte ſoliciti eſtis: Dominum Salvatorem vobiſcum habetis, & periculum timetis? Sed quid reſpondent dilectiſſimi diſcipuli?* 72.

Origen.

diſcipuli? Parvuli ſumus, adhuc infirmi, nec dum vidimus crucem. Erant diſcipuli in eadem navi cum Chriſto, præſentem habebant Jeſum, totius bonitatis perennem fontem: & tamen timent tanquam parvuli, ac magno anxiantur pavore? Diſcipuli adhuc crucem Chriſti non viderant, adhuc crucifixum non inſpexerant: non ergo multùm mirandum, quòd tanquam parvuli vehementi ſint terrore conterriti: eſt enim crux, quæ vires, ac fortitudinem præſtat, mundumque trahit, & reconciliat ad Chriſtum. Vide *cap.* 3. *num.* 205. *&* 206.

Crux dat vires, ad fortitudinem.

73. Tertiò, D. Baſilius Seleucus *orat.* 22. ſic eleganter loquitur. *O timorem naturæ magiſtrum! O periculum, quo docentur, ubi ſalutis ſit anchora! O mare metu diſcipulos exanimatos præceptori reconcilians.* Erant diſcipuli in magno periculo, quo mens, & ratio ab homine fugit: aliunde dormientem viderant Dominum, quod quædam humanæ naturæ videtur imbecillitas: omnes tamen circunſtant Dominum, ejus potentiam agnoſcunt, & dicunt: *Salva nos, perimus.* Cur, quando vident populos fame oppreſſos in deſerto, ac in via, *Marc.* 8. *num.* 4. *& Ioan.* 6. *num.* 7. non ſic ad Dominum recurrunt pro ſublevanda eorum miſeria? Poterit aliquis dicere, quòd fortè modò tangebantur proprio periculo. At Seleuci acumen ad aliud tendit, maximè extollit periculum, quòd noſtros animos in Deum impellit: *O mare metu diſcipulos anxiatos præceptori reconcilians!* Optimè S. Doctor magnam timoris admiratur potentiam, quæ tanta eſt, ut cæcis peccatorum caligine det viſum ad perſpiciendam viam ſalutis; & degentibus in ſæculo vitiorum voragine ad ſuum creatorem paret acceſſum, atque recurſum.

Baſil. Seleu.

Timor ad Deum trahit.

74. Cùm legem Deus eſſet daturus, fulgura è cælo micare cœperunt, aër reſonabat tonitribus, clangor buccinæ perſtrepebat, mons Sinai fumabat. Quibus viſis, & auditis, *Timuit populus, qui erat in caſtris*, Exod. 19. n. 16. Lex à Deo eſt Populo data, tanquam ſui eximium pignus amoris: *Sicut erudit filium ſuum homo, ſic Dominus Deus tuus erudivit te*, Deuter. 8. num. 5. Ad quid ergo cum ipſa lege tot terroris ſigna, ac oſtentationes? Veniebat Populus ex Ægypto, jamque torpeſcebat diffidentia cibi, *Exod.* 16. *num.* 2. Ut ergo Populus ad legis obſervantiam diſponeretur, nullum eſſe potuit accommodatius medium, quàm terroris documenta exhibere, ipſe enim nos in omni virtutum genere maximè præparat, ac divini præcepti nos maximè reddit obſervatores. Venuſtè de Zeno lib. 1. ſer. 16. *Videtis*, inquit, *hunc timorem nobis neceſſarium, qui in Dei amore conſiſtit, qui in voluntate tua ſe parit, divinæ legi conſtruit decorem; ad omnia genera virtutum intrepidus corrigit; præceptis omnibus fideliter obtemperat: inchoatus innocenter vivit, juſtitiam percolit; ſine fine ſtudet timere, ne quid præter Deum, quod diligit, timeat.*

Exod 19. Deuter. 8.

Timore præparatur homo ad omnem virtutem.

Zeno.

75. Crucifixo Domino ſimul pendent in cruce duo latrones, uno in ſua iniquitate perſiſtente, alter mirabiliter ad Dominum convertitur; & in magnam confeſſionem, ac proteſtationem divinæ bonitatis, clementiæ, ac majeſtatis prorumpit, dicens: *Memento mei, Domine, cùm veneris in regnum tuum.* Unde amplam à Domino habuit remunerationem. Dixit illi Jeſus: *Amen, Amen, dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo*, Luc. 23. num. 42. Magnam Patribus quæſtionem facit: Unde iſte homo tantam habuit cognitionem? Qui illius mentem illuſtravit, ac errorum tenebras diſſipavit; præcipuè cùm duo iſti latrones, cùm primùm eſſent crucifici, opprobria ac convitia in Dominum jactarent; & in hunc ſenſum explicant Origenes, D. Chryſoſtomus, D. Hilarius, Euthymius, Theophylactus illud Matth. 27. num. 44. *Id ipſum, & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.* Unde ergo homo in vitiis, ac latrociniis enutritus, blaſphemias, ac convitia inverecundis labiis jactans, tantam habuit cognitionem, ut cum magno dolore in tantam confeſſionem exiret? Credo, fuiſſe timorem, qui viſa Domini patientia, clementia, ac charitate maximè ejus animum replevit. Et inde audiens blaſphemias ſui conſocij, ei dixit: *Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es*, Luc. 23. num. 40. Ubi primùm timor ejus mentem invaſit, ac tetigit, ſtatim inveteratam peccatorum caliginem fugavit, ad crucifixi fidem ſuſcipiendam inſtruxit, ac ad magnam iniquitatum contritionem, & pœnitentiam excitavit. Tam præpotens eſt timoris vis, ut ex homine impio, qui à Deo ſe maximè elongaverat, virum fecerit præclarum, ſanctum, intimè Domino adhærentem, itaut in eadem die ſocius, eſſet ejus in paradiſo. Patrocinatur D. Gregorius Magnus lib. 27. moral. cap. 16. *Hinc eſt*, ait, *quòd uterque latro, & eandem, & ſuæ morti ſimilem mortem Redemptoris vidit; ſed eum ſuperbiendo alter contumeliis laceſſere non timuit, quem timendo alter honoravit.* Et D. Hieronymus ad ſuprà citata Matthæi verba. *In duobus latronibus, inquit, uterque populus, & Gentilium, & Judæorum, primùm Dominum blaſphemavit. Poſtea ſignorum magnitudine alter exterritus egit pœnitentiam, & uſque hodiè Judæos increpat blaſphemantes.*

Luc. 23.

Origen. Chryſoſt. Hilar. Euthym. Theophyl. Matth. 27.

Luc. 23. *Timor maximè illuſtrat mentem ad cogitationem.*

Gregor.

Hieron.

QUÆSTIO XII.

Quàm diverſimodè malus latro in Cruce pendens, ac diſcipuli hîc loquantur.

76. PRo exacta ſolutione hujus dubij, præſupponenda eſt illa quæſtio, quam excitat Abulenſis *quæſt.* 86. An diſcipuli putaverint, quòd Chriſtus, ſi dormiret, poſſet cum eis ſimul perire? Et quamvis fortaſſe de hac quæſtione diſcipuli non cogitaſſent; tamen ex eorum opinione videbatur dicendum, ut ait ipſe Abulenſis, quòd diſcipuli tunc exiſtimaverint, poſſe Chriſtum ſimul cum eis perire. Quia diſcipuli ex eo credebant, Chriſto dormiente, ſe perituros, quia putabant, quòd dormiens non poterat eos adjuvare; ergo etiam dormiens non poſſet ſe ipſum adjuvare. Et cùm ipſe eſſet verus homo mortalis, credebant tunc diſcipuli, eum poſſe ſimul cum eis perire. Et ad hunc modum, ait ipſe Abulenſis, poſſunt explicari illa verba Marci.

Abulenſ. *An diſcipuli putaverint, quòd Chriſtus perire poſſet.*

77. Clamant hîc diſcipuli ad Chriſtum, *Domine, ſalva nos, perimus.* Pro Domini ſalute, & pro ſua videntur clamare, id eſt, Domine da opem, & adjuvamen, ne nos, & tu pereamus. Videtur etiam, quòd ille malus latro in cruce ſimilia dixerit verba. Ita cum Domino loquebatur

Luc. 23. tur : *Salvum fac te ipſum* , *& nos* , Luc. 23. numero 39. Relinquo ſenſum litteralem ad ſuum locum : nam hæc ille dicebat illudendo , nec te , nec nos potes liberare. Ad ſenſum moralem pergo, Vide quàm latum ſit diſcrimen inter impij verba , ac diſcipulorum ingenium. Nam iſti , tanquam Domini miniſtri , ea denuntiant , & affectant : quæ in Domini , & ſubditorum utilitatem æqualiter credebant , unanimiter enim pro omnibus dicunt : *Perimus.* At malus ille latro , Diaboli membrum , primùm ſollicitat , & profert , quæ Regis commoditati inſerviebant , deinde ſecundo loco de inferiorum ſalute agit : primò , *Salvum fac te ipſum* ; *& nos* ; ſecundo loco. At Dei miniſtri ea denuntiant , quæ æqualiter ad regem , & ad ſubditos pertinent , & indiſcriminatè de omnium commoditate pertractant.

Malus miniſter priùs ea denuntiat , quæ ſunt ad bonum Regis, deinde quæ ad bonum ſubditorum.

78. Petrus in monte Thabor gloriam Domini videns , ait : *Faciamus hic tria tabernacula , tibi unum , Moyſi unum , Eliæ unum* , Matth. 17. n. 4. hoc eſt, ex his tribus tabernaculis , tibi primum . ſecundum verò , & tertium Moyſi , & Eliæ. At aliter filij Prophetarum loquuntur ad Eliſæum. *Ecce locus , in quo habitamus coram te , anguſtus eſt nobis , eamus uſque ad Jordanem , & tollant ſinguli de ſylva materias ſingulas , ut ædificemus nobis ibi locum ad habitandum* , 4. Regum 6. num. 2. Hoc eſt , ædificemus ibi domunculas tam tibi , quàm nobis ad habitandum. Et in hoc maximè notandum , quòd D. Petrus , quam afflante divino Spiritu Deus erexit ad ſummum apicem gratiæ, & ſanctitatis, ut eſſet fundamentum Eccleſiæ, ac princeps Apoſtolorum ; tamen cùm in præſenti facto adhuc carnis ignorantiis tenetur , ut de eo ſcribit D. Marcus 9. num. 5. *Non enim ſciebat , quid diceret* , & D. Lucas 9. num. 33. *Neſciens quid diceret* ; dulcedine viſionis ebrius aberravit. At filij Prophetarum in commemorato caſu bene , & optimè ſe habuerunt, ut notat Abulenſis, dicens : *Vidit Eliſæus, quòd rectè loquebantur.* Unde eorum conſilium approbavit , concedens eundi licentiam ; immò & cum eis deſcendit in Jordanem. *Reſpondit Eliſæus : Ego veniam , & abiit cum eis* , ibidem n. 3. Sed unde fieri poteſt , quòd tam magnus , & excellens Petrus , ignorans quid dicat , deviat à recto judicio ; & filij prophetarum multos minores, bene, & concinnè in hoc facto loquantur ? Si quis animum applicat , ut ea denuntiet ac proferat quæ primùm utilitati Regis inſerviunt ? deinde ac ſecundo loco quæ ad ſubditos ſpectant, ſtatim ignorans aberrat. At ſiquis ea affectet, & de illis tractet, quæ in Regis, ac ſubditorum bonum æqualiter cedunt , bene loquitur , peroptimè agit, à veritate non diſcedit , ſed ſtat in rectitudine. Cùm autem filij Prophetarum pro ſe , ac magiſtro æqualiter loquerentur , *faciamus nobis* ; ideo eorum obſecratio , ut bona , & optima , eſt approbata.

Matth. 17. — 4. Reg. 6. — Marc. 9. — Luc. 9. — Abulenſ.

Si quis priùs agit de Regis, quàm populi bono, errat.

Matth. 8. n. 26. Et dicit eis Jeſus : Quid timidi eſtis, modicæ fidei ; Tunc exurgens imperavit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna.

VERSIONES.

Syriacus. Quid timidi eſtis , modica fide præditi ? Tunc ſurrexit, & cohibuit ventum, ac mare.

Pagnin. Vatabl. Exigua fide præditi ?

Arias. Tunc excitatus.

Theophylact. Quid timidi eſtis parum fidentes ? Tunc enim excitatus increpavit ventos , & mare , & facta eſt ſerenitas magna.

Euthymius. Quid timidi eſtis , modicæ fidei homines ?

Arabicus. Increpavit , ſeu objurgavit ventos, & mare.

ALTER TEXTUS.

Marc. 4. n. 39. Et exurgens comminatus eſt vento , & dixit mari : Tace , obmuteſce. Et ceſſavit ventus , & facta eſt tranquillitas magna.

Lucæ 8. n. 24. At ille ſurgens increpavit ventum, & tempeſtatem aquæ & ceſſavit : & facta eſt tranquillitas , & dixit illis : Ubi eſt fides veſtra ?

EXPOSITIO.

PRIMO , & ante omnia arguit Dominus eorum timorem : *Quid timidi eſtis?* 79.
ſiquidem ille perturbavit animi pacem, ac eos reddidit parum fidentes , ut habet Euthymius. Ita enim legenda ſunt juxta radicem Græcam verba illa , *modicæ fidei* ; quibus Dominus eorum imperfectam fidem reprehendit, ſiquidem ſibi perſuadebant, quòd ipſe dormiens eos à periculo liberare non poſſet , ut explicavi *quæſt.* 7. Et bene, & optimè quos arguebat de exigua fide , timidos vocat, *Quid timidi eſtis?* ubi enim fides deficit, ſtatim timor totum hominem occupat, ac replet. De his plura *quæſt. ſequenti.*

Euthym. — *Ubi fides deficit , timor occupat.*

Tunc exurgens. Seu , ut habet Euthym. Theophylactus . Vatablus. *Tunc excitatus* , ſcilicet à ſomno. Noſtra vulgata cum Syriaco , *Exurgens* , utrumque enim verbum Græcum ſignificat. *Exurgens* , ſcilicet à cubitu , ſeu à loco , in quo dormiebat. D. Bonaventura ita explanat. *Exurgens , ut præcipiens verbo , & ut perficiens facto* , Ac proinde ad operandum miraculum voluit adjungere ſimul verba , & opera, quibus mirabilia operantur. D. Paſchaſius autem per hoc myſticè interpretatur Reſurrectionem Domini. *Surgens utique , ait , ut potens à ſomno mortis , dejecit hoſtes , qui prius dormiebat , dum venti flarent , & mare fluctibus ferveret.* 80.

Euthym. Theophil. — Bonavent. — *Simul jungenda opera & verba.* — Paſchaſ.

Impe-

81. *Quomodo inſenſibilibus imperatur?*

Imperavit ventis, & mari. Seu, ut habet radix Græca, *Increpavit*, ſeu *objurgavit*. Dominus imperat creaturis inſenſatis, non quod illæ percipiant Domini imperium, ac increpationem, quod ſpectat ad creaturas ſenſu præditas; ſed ita imperat, ut oſtendatur ipſarum creaturarum Deus, Auctor, atque abſolutè Dominus, cujus vox in omnia eſt efficax, cujus nutu omnia mutantur, & à ſuo irruenti impetu cohibentur; ut ita præſentes homines potentiam, ac majeſtatem Domini viderent, atque agnoſcerent. Maldonatus ait, quòd Dominus imperat mari, & morbis, quod idem eſt, ac ſi cum malis ſpiritibus loqueretur, cùm illa ſæpe per hos immutantur. Tamen prima expoſitio eſt magis generalis, & veriſimilior.

Maldonat.

82. Marcus ait: *Comminatus eſt vento, & dixit mari: Tace, obmuteſce.* Lucas verò: *Increpavit ventum.* Hæc verba denotant magnitudinem ſævientis tempeſtatis; itaut mare ſtrepitus, ac veluti rugitus edere videretur. Exprimunt etiam verba magnum Domini imperium, potentiam, ac majeſtatem, qua imperavit mari, ut ſolet fieri cum his, ut ait Toletus *in Lucam*, quorum audaciam nimiam reprimere volumus.

Tolet.

83. Duo hîc valdè præclara ponderanda ſunt: Primò cum Albert. Magno, quod Dominus priùs imperavit ventis, ſecundo loco mari: *Imperavit ventis, & mari*: quia cauſa commotionis maris erant venti; & qui vult malum refrænare, priùs illius radicem debet amputare. Secundò notandum cum Origene, *tract.* 23. *in Matth. ad initium*, quòd juxta textum Marci, Dominus hîc præcipit mari, *Obmuteſce*, ſicut & Diabolo *Luc.* 4. *num.* 35. hoc autem homini non mandavit: quia inſenſibilia loquendi voce carent: Diabolus ſub perpetuo ſilentio reprimitur, ſoli homini conceſſum eſt, habere vices loquendi, & tacendi, prout occaſio exigit. Unde præclarè dixit Divus Ambroſius *lib.* 1. *officior. c.* 3. poſtquam maximè ſilentium commendat: *Quid agitur*, ait, *mutos nos eſſe oportet? minimè. Eſt enim tempus tacendi, tempus loquendi. Denique ſi pro otioſo verbo reddemus orationem, videamus, ne reddamus, & pro otioſo ſilentio.* Sequitur effectus divini imperij: *Et facta eſt tranquillitas magna*, de qua *quæſt.* 16.

Albert. Mag.
Ut malum extinguatur, illius radix eſt amputanda.
Origen.
Eſt homini tempus loquendi, & tacendi.
Ambroſ.

QUÆSTIO XIII.

De verbis Chriſti Domini, ac eorum connexione quibus diſcipulos reprehendit.

84. Duo in hac quæſtione inquiro, quæ inter ſe ſunt valde connexa. Et primò quomodo ſacri Evangeliſtæ cohæreant in referendis verbis Chriſti? Nam Matthæus habet: *Quid timidi eſtis, modicæ fidei?* Marcus verò. *Quid timidi eſtis, nec dum habetis fidem?* Lucas autem: *Ubi eſt fides veſtra?* Abulenſis *quæſt.* 87. ait quòd Chriſtus dixit aliquid iſtorum, vel fortè nihil eorum, quæ dicunt Evangeliſtæ in verbis, ſed ſolùm in ſenſu, quia de ſenſu cura eſt. Chriſtus autem intendebat oſtendere diſcipulos fuiſſe deficientes in fine. Multo meliùs dicendum eſt cum D. Auguſtino *lib.* 2. *de conſenſu Evang. cap.* 24. Illa omnia à Chiſto fuiſſe dicta. *Quid timidi eſtis, modicæ fidei? Ubi eſt fides veſtra, nec dum habetis fidem?* Et his multiplicibus verbis reprehendit eos Chriſtus timoris immodici, atque etiam modicitatis fidei. Ita enim fieri ſolet, quando magna energia aliquem reprehendimus; variis, & multiplicatis verbis hoc declaramus, ut ita ſit major increpatio, utque vehementiùs maneat in memoria infixa. Et cùm hoc pertineret ad fidei negotium, ob ſui gravitatem, tot, ac tantis verbis exprimendum. Vide ſuprà *cap.* 15. *n.* 32. *& cap.* 17. *num.* 86.

Abulenſ.
Auguſt.
Omnia hæc verba à Chriſto dicta.

85. Secundò quæro de ordine circa connexionem verborum: nam Marcus, & Lucas priùs narrant tempeſtatem ſedatam, poſtea Dominum increpaſſe diſcipulos de timore, ac exigua fide; Matthæus verò priùs refert, Chriſtum diſcipulos reprehendiſſe, & poſtea tempeſtatem ſedaſſe. Dicendum eſt, quòd Marcus, & Lucas non ſervarunt ordinem rerum geſtarum, ut ſæpe faciunt ſacri Evangeliſtæ. Illum tamen retinuit D. Matthæus, ut docet D. Chryſoſt. *homil.* 29. Euthym. & alij. Probatur. Quia ubi primum diſcipuli Dominum excitarunt, ut narrat Matthæus, ſtatim eos reprehendit. Et ſubdit. *Tunc exurgens*; expendatur illud, *Tunc*, ſcilicet poſt reprehenſionem datam, *imperavit ventis, & mari*. Deinde, quia non dixit eis Dominus, quid timidi fuiſtis de præterito, ſed quid timidi eſtis de præſenti: ergo quando Dominus eos ita arguit, adhuc vigebat tempeſtas, quæ erat timoris cauſa.

Marcus. Lucas. *Matthæus ſervat ordinem in referendis verbis Chriſti.*
Chryſoſt. Euthym.

QUÆSTIO XIV.

Quare Chriſtus priuſquam mare ſedaret, reprehendit diſcipulos de modica fide?

86. PROXIME in ſuperiori quæſtione reſolvimus, quòd Dominus priùs objurgaverit diſcipulos de exigua fide: *Quid timidi eſtis, modicæ fidei?* & poſtea tempeſtatem fugaverit: *Exurgens imperavit ventis, & mari.* Hujus ergo rei rationem inveſtigamus.

87. Reſpondeo primò, ut notavit Euthymius, quòd Dominus ante omnia timorem animæ eorum ſolvit, ut eſt frequens conſuetudo Scripturæ, quòd dum cum timidis loquitur, primò ab eorum cordibus timor excluditur, *Geneſ.* 21. *n.* 17. *& 46. num.* 3. *Matth.* 1. *num.* 20. *Luc.* 2. *num.* 10. Ut excluſo timore promptè percipiant, & audiant, quæ dicuntur, ad quæ non eſt ſufficiens animus perturbatus. Et ideò, ut diſcipuli calleant reprehenſionem ſibi datam circa exiguitatem ſuæ fidei, priùs ab eis excluditur timor. Secundò. Agendum erat hîc de negotio fidei, *Modica fidei*, & quæ ad fidem ſpectant, ante omnia agenda, & tractanda ſunt. Vide *lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 6.

Euthym.
Gen. 21. & 46. Matth. 1. Luc. 2.
Animus perturbatus, non audit, quæ dicuntur.

88. Tertiò, Diſcipuli Chriſtum excitant, ut imminenti periculo maris ſubveniret. Ille tamen priùs eos increpavit de exiguitate fidei, quàm tempeſtatem ſedaverit, ut majori occurreret periculo diffidentiæ, quàm jactationis à tempeſtate: & prius excludit turbinem vacillationum in fide ab animis diſcipulorum, quàm alterationem elementorum à mari. Quamvis enim homines hujus ſæculi maximè animum intendant ad temporalia:

Prius de ſpiritualibus, quàm de temporalibus agendum.

poralia ; tamen his Chriſtus nos docet , priùs agendum de ſpiritualibus , ac de illis , quæ ad ſalutem animæ ſpectant.

89. Paralyticum jacentem in lectulo quidam offerunt Chriſto, ut eum à præſenti corporis morbo

Matth. 9. liberaret. Jeſus in eum intuens, ait illi , *Fili remittuntur tibi peccata tua* , Matth. 9. num. 2. Et poſtea ait Dominus Paralitico : *Surge , tolle lectum tuum , & vade in domum tuam* , ibidem num. 6. Si illi volebant corporis medelam, cur Dominus priùs non annuit eorum petitioni, ut ſalutem det , & poſtea condonet peccata ? Quod

Euthym. notavit Euthymius : *Primum quidem languido peccata remittit , deinde verò corpus ſanat.* Divina manus prius ſemper ſe extendit ad ea , quæ animæ , quàm quæ corporis , & prius noſtro bono ſpirituali , quàm temporali conſulit.

Prius bono ſpirituali , quàm temporali conſulendum.

90. Ægrotanti Ezechiæ accedit Iſaias , eique denuntiat : *Hæc dicit Dominus : Diſpone domui tuæ , quia morieris , & non vives. Convertit faciem ſuam ad parietem , & oravit ad Dominum* , Iſai.

Iſai. 38. 38. num. 1. Valde mirum , quòd mors inſtat , Rex magnum habet regnum, copioſamque familiam ; & ei mandatur , ac tempus conceditur , ut de his diſponat : ille tamen omnium curis omiſſis , orando vertit faciem ad parietem , ut

Auguſt. Oleaſter. Hugo. quietiùs , & devotiùs oraret , ut ex Auguſtino explicat Oleaſter. *Vertere faciem ad parietem* , ait Hugo , *eſt peccata propria ad memoriam revocare , vel paries eſt fragilitas carnis.* Bonus Rex , ut vidit ſe in arcto poſitum , prius voluit diſponere de anima , quàm de corpore , priùs de ſpiritu , quàm de regno temporali , & ideo vertit ſe ad parietem, ut peccata propria largiter flens, miſericordiam impetraret. Ad quam impetrandam ipſe commemorat bona facta ſua. Vide *cap. 19. num. 36. & 37.*

Prius de anima , quàm de corpore agendum.

Quæstio XV.

Quare diſcipuli reprehendantur à Domino de modica fide , cùm ipſi ad Chriſtum confugerint , ut à periculo liberarentur.

91. Chryſoſt. RATIONEM litteralem hujus rei jam dedi *quæſt.* 7. Et cum ea præſentem objectionem ſolvit Chryſoſtom. *hom.* 19. Quamvis enim diſcipuli ad Dominum confugerint , ut à periculo liberarentur ; cùm tamen ipſi ſibi perſuaſerint , quòd Dominus dormiens , nec tempeſtatem agnoſceret , nec ab illa eos ſervare poſſet , ideo eum excitant. In quo maximè ſuam modicam fidem declararunt. Et quid aliud Aquilonis ventus afferret , niſi diſcipulorum vacillationem in fide. Ventus ille infidelitatis frigus denotabat, cùm irrueret ex ea parte , in qua infidelitatis auctor ſuam ſedem collocaverat. Dicebat Lucifer , *Sedebo in monte teſtamenti , in lateribus Aquilonis* , Iſai. 14. num. 13. & ideo de eo dicitur : *Ab Aquilone pandetur malum* , Jerem. 1. num. 14. Et cùm hic ventus ſufflaret ex regione iniqua , & tanto mala infecta , ideo tam noxius , & exitialis erat. Et hac de cauſa Eccleſia poſtulat, ut hic ventus exurgat, abeat, & recedat , quod notavit Divus Paſchaſius lib. 5. in Matth.

Ex parte infecta , non aliud , niſi malum.

Iſai. 14. Jerem. Paſchaſ.

Ideo Eccleſia in Canticis ait : Surge Aquilo , & veni Auſter ; quia profectò idem ventus ejus , qui ad Aquilonem ſedem poſuit , ſemper ſignificat frigus infidelitatis , quod excitat contra Chriſti Eccleſiam. Hinc etiam periclitantur diſcipuli , quando fides eorum refrigeravit. Cantic. 4.

Secundò. D. Petrus Chryſologus ſerm. 21. *Modicæ eos* , ait , *credulitatis aperit eſſe , qui non modo in ſe tantùm , ſed in ipſum Auctorem credunt , poſſe elementa conſurgere.* Meritò Chriſtum excitant ; & credunt, ſe virtute Chriſti à periculo poſſe liberari ; & tamen eorum contemptibilem fidem pungit, ac mordet Dominus, eo quòd timuerint ſævientem maris tempeſtatem. Valde enim modica eſt fides , quæ cùm Deum habeat ſimul in navi, alicujus creaturæ timore concutitur , quaſi *in ipſum Auctorem credunt poſſe elementa conſurgere* : Meritò ergo notantur de exigua fide , qui præſente Domino expaveſcebant , cùm nulla ſit major ſecuritas , quàm Dei præſentia. 92. Chryſolog.

Qui Deum habet , nihil timeat.

Tertiò. D. Baſilius Seleucus orat. 22. *Vult Dominus* , ait , *fidei vim rebus cunctis eſſe valentiorem , & ad fidei præſentiam omnem ab anima deſperationem eliminari.* Diſcipuli Chriſtum confugiunt , ejus potentiam exorant : & tamen modicam fidem exhibent , atque oſtendunt , dum tempeſtatis percutiebantur timore. Eam enim fidem Dominus in ſuis requirit , quæ ſit valentior , ac ſuperior cunctis creaturarum impugnationibus , ut qui fide ſit armatus , cujuſcumque creaturæ fortitudinem , ac vim non timeat, neque formidet , eſt enim fides adeò præpotens, ut ab anima omnem áditum dubitationis , vel timoris excludat. 93. Baſil. Seleuc.

Fides cunctis rebus potentior.

Quartò. Meritò eorum timiditas ſuggillatur , & eorum objurgatur parva fides. *Ut quid timidi eſtis modicæ fidei* : Nam ipſi ingreſſi ſunt in navim ex Dei mandato ; juſſit enim ipſe , eos transfretare , ut patet ex hoc *cap.* 8. *Matth. numero* 18. Et valde erant in fide timidi , atque debiles , qui in loco , in quo Dei decreto conſtituti erant , ibi aliquam creaturam , ibi aliquod damnum timebant : nullibi enim homo ſecurius ab omni periculo degit ; quàm ſi ſibi conſiſtat , ubi divina manus eum conſtituit. Nam ſicut locus , quem tu eligis , periculis eſt plenus , ita ille , quem Deus tibi tribuit, ſecuritate omni munitus. 94.

Securus eſt homo in loco ſibi à Deo dato.

Ut Jonas fugeret à facie Domini , aſcendit navim euntem in Tharſis, & dedit naulum ejus , *Et ecce tempeſtas magna facta eſt in mari , & navis periclitabatur conteri* , Jon. 1. num. 4. Mittitur Jonas in mare, & à quodam Cete magno abſorptus eſt , & fuit in ventre piſcis tribus diebus , & tribus noctibus , & clamavit ad Dominum , & exaudivit eum , ac Dei juſſu à magna illa beſtia evomitus eſt in aridam. Res ſanè mirabilis, quòd Jonas in navi naufragium patiatur , & in bellua illa ſecuritatem habeat , atque munimen , in qua pericula manifeſta videbantur dilaceratio in ore à dentibus , ſuffocatio in utero ; & tamen ibi latum locum invenit , ut exinde poſſet ad Dominum orare. Unde ergo tanta differentia ? Navim ſibi voluntate propria Jonas elegit : *Invenit navim , & deſcendit in eam , ut iret cum eis Tharſis à facie Domini.* Jon. 1. num. 3. At in Cete magno ingreditur Dei diſpoſitione , ac ordinatione : *Præparavit Deus piſcem* 95. Jon. 1. Jon. 2.

Maximè ſecurus eſt homo in loco, in quo Deus eum conſtituit.

Qui tenſti tuit in peri culo, debet liberari ab illo li eion. *piſcem grandem, ut deglutiret Ionam*, cap. 2. n. 1. Et ſi in navi, quam ipſe ſibi aſſumit, naufragium invenit; in piſce autem, quem Deus ei ordinavit, nullum damnum, ſed magnam ſecuritatem reperit, ut pro navi in portum ei inſerviret. Divus Hieronymus in cap. 2. Ion. *Animadvertendum*, ait, *quòd ubi putabatur interitus, ibi cuſtodia ſit: præparavit Deus piſcem grandem, cete juxta navem fecit venire, ut præcipitem Ionam in ſuos reciperet ſinus, & pro morte præberet habitaculum: ut qui in navi iratum ſenſerat Deum, propitium in mari ſentiret.* Vnde *lib. 1. cap. 10. num. 36.*

QUÆSTIO XVI.

Quomodo hæc gravis tempeſtas miraculosè ſubitò quieverit?

96. *Ratio dubi candi.* OCCURRIT aliquis forſitan dubitare, An hæc tempeſtas miraculosè quieverit? Et ratio dubitandi eſt, quia licet hæc tempeſtas eſſet extra naturaliter, vel miraculosè per vires naturæ poterat ceſſare, ut ſæpè vidimus in graviſſima elementorum commotione, quæ naturaliter ad ſuam tranquillitatem redit.

97. Tamen hæc tempeſtas miraculosè ceſſavit, ut eſt omnium ſententia. Qu a ſtatim ad imperium Chriſti ventus, & mare quieverunt. Vnde ait Origenes homil. 7. in diverſos. *Imperavit Chriſtus ventis, & mari, & facta eſt de magno vento tranquillitas magna.* Quod optimè agnoverunt circunſtantes, cùm vidiſſent, quòd ſtatim ad imperium Chriſti jactationes fluctuum ceſſaverunt; dicebant enim: *Qualis eſt hic, quia venti, & mare obediunt ei.* Deinde, ut bene argumentatur Abulenſis *quæſt.* 89. Hæc tempeſtas ſubitò quievit; & natura non poteſt ſine medio, & tempore de extremo ad extremum tranſire: ergo cùm hæc tempeſtas eſſet graviſſima, non potuit ſubitò mutari in magnam ſerenitatem; nam vehementiſſimi venti, non ſubitò, ſed paulatim ſufflare deſinunt. Et eſto ſubitò quieverint, tamen aquarum voragines, cùm maximè ſint commotæ, tempore indigent, ut ad ſerenitatem, ac lenitiem deducantur. Ergo cùm tempeſtas in maximam ſerenitatem reſoluta ſit, magnum miraculum hîc intervenit. Et divina virtus miraculosè operans, eſt ratio à priori hujus ſerenitatis.

Origen. *Tempeſtas miraculosè quievit.* Abulenſ.

98. Seleucus. Moraliter elegantibus verbis multa excogitavit Divus Baſilius Seleucus *oratione* 22. & ſic ait: *Modica voce Ieſu ingens elementum refrænabatur. Recognoſcebat enim veterem vocem: recordabatur antiqui præcepti: Congregentur aquæ in locum unum, appareat arida*, Geneſ. 1. *Tunc conceſſit terræ imperium; nunc terram imitatur conſolidatione naturæ, coërcet undas, ventos cogit, tempeſtatem ſedat.* Mare maximè ventis commotum, ac tempeſtate agitatum, Chriſti voce quievit. Pro quo pulchrè multa dat nobis Seleucus *citatus.*

99. Primo. *Modica voce ingens refrænatur elementum.* Ubi enim mare cognovit benignitatem, ac ſuavitatem vocis ſui creatoris; quæ in exordio ei ſedem, & locum deſignavit: *Congregentur aquæ.* Domini lenitate, ac modica voce recognita, qua etiam nunc mari, & ventis imperavit, ſtatim mare reducitur in tranquillitatem: magnæ enim commotiones, benignitate maximè ſedantur. *Magnæ commotiones lenitate ſedantur.* Secundò. *Recognoſcebat enim veterem vocem.* Cùm mare agnoverit vocem ſui auctoris, à quo ſuam creationem habebat, contra illius imperium non audet reluctare, ſed obedientiam exhibens, ſe in tranquillitatem reducit. Tertiò *Recordabatur antiqui præcepti: Congregentur aquæ in locum unum.* Audita Chriſti voce, ſtatim illa creatura inſenſibilis perſenſit antiquum Domini præceptum ſibi datum: *Congregentur aquæ in locum unum*, & ſine ulla dilatione pacatum mare ſtat in ſuo loco, valdè efficax eſt vox, quæ pro obſervatione antiquorum præceptorum imperat, & mandat. *Pro obſervandis præceptis valdè efficax vox.*

100. Quartò. *Tunc conceſſit terræ imperium; nunc terram imitatur conſoliditate naturæ.* In primo rerum molimine mare ſecernitur, ac ſeparatur à terra: nunc verò in ſoliditate terram imitatur. Sed unde tanta diverſitas, unde tanta differentia? In exordio erat Domini mandatum, ut mare divideretur à terra, non verò, ut mare ita quietum ſtaret, atque ſtabile, ac ſi eſſet terra. Maximè quælibet creatura etiam inſenſibilis componitur, & aptatur ad ſui Domini ingenium, ac voluntatem; & ideo pro diverſitate mare à terra diverſificatur, ac ipſam imitatur, & illius veluti naturam reddit. *Ad Domini ingenium omnia mutantur.*

101. Cùm Ioram Rex Iſraël, ac Ioſaphat Rex Iuda maximè cum ſuis exercitibus premerentur aquarum penuria, confugiunt ad Eliſæum, qui magnam dedit lympharum copiam, qua recreatus eſt totus exercitus: *Biberis vos & familia veſtra, atque jumenta veſtra*, 4. Reg. 3. num. 17. Moabitæ autem, qui ex adverſo ſtabant, cùm vidiſſent illas aquas, rubeæ eis apparuerunt, atque conſanguineæ. *Primo manè ſurgentes, & orto jam Sole ex adverſo aquarum viderunt Moabitæ è contra aquas rubeas, quaſi ſanguinem, dixeruntque, ſanguis gladii eſt*, Ibidem num. 22. Sed unde aquæ Iſraëlitis ſe exhibent perlucidæ, ac cryſtallynæ, ad guſtúmque delectabiles; at verò Moabitis horribiles, & ſanguineæ, furorem gladii denuntiantes? Totum à Dei providentia proveniebat, ut advertit Abulenſis, quæ benigno vultu erat in Iſraëlitas; adverſo autem in Moabitas. Et ad Domini imperium, ac voluntatem aquæ ſuas viciſſitudines favoris: & rigori exhibent, & alternant. 4. Reg. 3. Abulenſ. *Sui Domini voluntatem inferiores ſequuntur.*

Matth. 8. *n.* 27. Porrò homines mirati ſunt, dicentes: Qualis eſt hic, quia venti, & mare obediunt ei.

VERSIONES.

D. Baſil. Seleuc. Orat. 22. *D. Chryſ. homil.* 29. *in Matth.* Et mirabantur diſcipuli dicentes: qualis eſt hic homo, quia venti.

Syriacus. Quis eſt iſte, cui venti, & mare obediunt.

Græcus. Quòd etiam venti, & mare obediunt ei.

Alter Textus.

Marc. 4. *n.* 41. Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quis putas, eſt iſte, quia ventus, & mare obediunt ei.

Luca 8. *n.* 26. Qui timentes mirati ſunt ad invicem, dicentes: Quis putas hic eſt, quia ventis, & mari imperat, & obediunt ei.

EXPOSITIO.

102. Explicat Evangeliſta effectum ſubſecutum ex tam magno miraculo. *Porrò homines*, ſive diſcipuli ſive qui erant in aliis navibus, ut explicabo quæſt. ſequenti, *mirati ſunt*, ex tanta Domini potentia, ac ex tanta rei novitate, tale enim opus nunquã viderant; & maximè propter periculum imminentiſſimum, à quo fuerant erepti; quod fecit ipſum miraculum maximè advertere, ipſúmque magnopere æſtimare. Marcus, & Lucas ſcribunt: *Timuerunt timore magno*, ne ſcilicet minus, quàm decens erat, cum tanto viro in illa miracula adeſſent, ac in eum reverentiam haberent. Marcus. Lucas.

103. Græcus. *Qualis eſt iſte.* Vox Græca magnam emphaſim habet, & non eſt ſimpliciter interrogantis, ſed potiùs admirantis: Quis, & qualis eſt iſte, cui non eſt ſimilis in hominibus, cujus magnitudinem nos aſſequi non poſſumus, ut explicat D. Lucas. *Quia ventis & mari imperat & obediunt ei.* Ac proinde non ſolùm admirantur, quòd ventos, & mare coërceat; ſed quòd ut verus Deus, ac Dominus id efficiat imperando, & ſtatim ſine ulla dilatione inſenſibilia ei obediant.

Quæstio XVII.

Qui ſint homines iſti, qui mirabantur? & quæ verba dixerint?

104. Origen. Hieron. Druthmar. Beda. Qui ſint iſti homines, qui viſo Chriſti miraculo mirati ſunt, maximè dubitant Doctores. Primò Origenes *hom.* 6. *in diverſos.* D. Hieronymus, Druthmarus, Beda docent, non fuiſſe diſcipulos, ſed nautas; qui illã navem regebant. Et rationem hujus rei aſſignat Origenes. *Quia Domini diſcipuli nunquam ſine honore nominantur*; & ideo dicuntur diſcipuli, vel Apoſtoli. Secundò. D. Hilar. *can.* 8. *in Matth.* affirmat, verba prolata fuiſſe à turba gentium, quod intelligendum eſt, poſtquàm ſcilicet miraculum adierunt, quod etiam docet Chryſoſtomus *homil.* 28. *in Matth.* Hugo, & alii. Tertiò. Hos fuiſſe nautas, qui erant in aliis navibus, tenent aliqui Recentiores, Ianſenius, Maldonatus, & alii. Quartò. Fuiſſe ſimul nautas, & diſcipulos, tradunt Euthymius, Titelmanus, Abulenſis *quæſt.* 9. Hilar. Chryſoſt. Hugo. Ianſen. Maldonat. Euthym. Titelman. Abulenſ.

105. Baſi. Seleuc. Albert. Mag. D. Thom. Carthuſ. Quinta, & ultima ſententia, & mihi cæteris probabilior, aſſerit, verba prolata fuiſſe à diſcipulis Domini. In hac ſententia videtur eſſe D. Baſilius Seleucus *orat.* 22. Albertus Magnus, D. Thomas, Carthuſianus, & alii. Probatur ex verbis ſacrorum Evangeliſtarum. Nam ſic habet Marcus: *Et ait illis*, ſcilicet diſcipulis, *Quid timidi eſtis? nec dum habetis fidem: & timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quis putas eſt iſte, quia ventus, & mare obediunt ei*; quæ verba ſine dubio ad diſcipulos referunt. Vnde Syriacus habet, *Et dicebat unus ad alterum.* Clariùs hoc colligitur ex D. Luca, ſic ſcribente: *Dixit autem illis, ſcilicet diſcipulis: Vbi eſt fides veſtra; Qui timentes mirati ſunt, ad invicem dicentes: Quis putas eſt iſte?* Diſcipulos reprehendit Dominus de timore, ac modica fide: & ſtatim correlativum apponit Evangeliſta: *Qui timentes*, quod correlativum refertur ad ipſos Diſcipulos; ergo diſcipuli hujuſmodi verba protulerunt, quæ etiam fuerunt dicta à nautis, ſi admittas, quòd in navi erant. Et ita quarta ſententia militat in præſenti; & tunc per homines intelliguntur diſcipuli, & nautæ. Syriacus. Lucas. *Reſolutio quæſtionis.*

Nec obſtat id, quod aliqui objiciunt, quòd dicſipulis ſatis nota erat potentia Chriſti ad miracula facienda. Ad hoc enim optime reſpondet D. Hieronymus: Diſcipuli nondum noverant potentiam Chriſti. Et Euthymius. Quòm ſi diſcipuli propter imperfectam fidem, quaſi hominem adhuc illum admirabantur, multo magis turbæ. Et Theophylactus *in cap.* 4. *Marci.* Dicebant inter ſe diſcipuli: Quiſnam eſt hic? adhuc enim de eo dubitabant. 106. Hieron. Euthym. Theophyl.

Quantum ad ſecundum, quod in titulo quæſtionis propoſui, etiam poterit dubitari: Quænam verba fuerint dicta à diſcipulis; nam Matthæus ſcribit, quòd dixerint: *Qualis eſt hic, quia venti & mare obediunt ei.* Marcus ſic refert, *Quis putas eſt iste, quia ventus, & mare obediunt ei.* Hæc tamen omnia ad eandem ſententiam pertinere, docet D. Auguſtinus *lib.* 2. *de conſenſu Evang. cap.* 24. ſive à ſolis diſcipulis, ſive à diſcipulis cum aliis fuerint dicta. 107. Auguſt.

Quæsto XVIII.

Quare mirabantur iſti homines?

Ratio hujus rei litteralis manifeſta eſt. Cùm viderint tantum miraculum, tantámque Chriſti potentiam, cui venti, & mare præſtant obedientiam, itaut ex magna tempeſtate fieret magna tranquillitas, meritò mirabantur. Moraliter hoc rectè ponderat Origenes *homil.* 6. *in diverſos.* Valde enim mirandum eſt, quòd omnes creaturæ etiam intellectus, & prudentiæ expertes Dei juſſioni deſerviunt; & homines ſoli, ratione, ac prudentia ditati, ei volunt reſiſtere, & inobedientes ejus juſſa contemnunt. Libet de hac re magnum audire Auguſtinum homil. 3. inter 17. *Tu, ô homo, ait, imitare ventos, & mare; obtempera Creatori ſub juſſione Chriſti: Mare audit, & tu ſurdus es? Mare audit* 108. Origen. *Inſenſibilia obediunt Deo, & ſolus homo ei reſiſtit.* Auguſt.

audit, & lenius ceſſat; & tu ſufflas? Quid? Dico, facio, fingo: quid eſt aliud, niſi ſufflare, ſub verbo Chriſti ceſſare; non vos vincat fluctus in perturbatione cordis veſtri.

109. Secundò. Mirentur, dum contemplantur divinam Chriſti virtutem, quæ ventis imperat. Qua etiam excellentia videtur Sponſa ditata à Deo, dum ait: *Surge Aquilo, veni Auſter, & perfla hortum meum.* Cantic. 4. Tam largus, & magnificus eſt Dominus in ſuis ſervis nobilitandis, ut eis largiatur divinam poteſtatem cunctis imperandi, ita ut obſequium eis inſenſibilia præſtent. Hoc eleganter ponderat D. Nyſſenus homil. 10. in Cantic. *Aſpice Reginæ poteſtatem*, ait, *ut imperatoria quædam poteſtas, & auctoritas in iis, quæ ab ipſa proferuntur, eluceat. Non enim precibus id, quod vult efficit, ſed ſecundùm veram illam promittentis vocem, qua dicit fidelem diſpenſatorem factum eſſe dominum omnium facultatum domini ſui. Hac accepta poteſtate regia quadam ratione, prout ſibi placitum eſt, duos ventos gubernat.*

Cant. 4.

Deus magnã dat ſuis ſervis poteſtatem.

Nyſſen.

110. Et quia in præfata Sponſæ verba incidimus, quoddam pulchrum dubium cum noſtro textu excitat D. Gregorius Nyſſenus *citata homil.* 10. ſic loquens. *Audivimus*, ait, *quemadmodum Reginæ ſurgere faciat Aquilonem, & à ſe mandet, ejus flatum avertens in adverſum. Non enim cum jubet quieſcere, quomodo in maris tempeſtate juſſit Dominus fluctibus quieſcere, & ſilentium agere. Sed imperat, ut recedat, & fugiat, ut abſque ullo impedimento fluat Auſter, nullo adverſo flatu obſiſtente eius impetui, dicens: Surge Aquilo.* Valdè conſiderandum: quòd Sponſa non mandat, ut Aquilo fiat quietus, & lenis, atque placatus, ſed ut exurgat, abeat, & exeat, ut *ibi* explicant Theodoretus, Philo Carpathius, Anſelmus, & Rupertus. At Chriſtus Dominus ſolùm imperat, ut venti ſint tranquilli, & ſuaves, itaut fiat ſerenitas magna: non autem jubet omnino abire, & recedere. Illa verò nec cum ipſo leni vento gaudet eſſe, ſed imperat, ut exurgat, & abeat. Chriſtus, cùm ſit ſupremus Dominus abſolutus, nil ab ulla creatura timet, & ideo cum placatis ventis novit habitare. At ſponſa, ſuæ infirmitatis conſcia, mandat, ut etiam tranquilli venti exurgant, & abeant; quos enim ſemel eſt nocivos, incommodóſque experta, eos ſub omni ſpecie bonitatis, & quietudinis habet ſuſpectos, ac timet, itaut cum eis nec velit commorari, nec ullum habere commercium. Quod tibi noxium aliquando fuit, etiam ſub bonitatis prætextu time, & cave. Vide ſuprà *cap. 16. num.* 34. & infrà *cap. 25. numero* 24. & 59.

Idem.

Cant. 4.
Theodor.
Carpathius.
Anſelm.
Rupe.

Quod aliquando tibi fuit noxium, etiam ſub bonitatis prætextu time & cave.

Quæstio XIX.

Quàm diverſus hic diſcipulorum clamor ab illo: Salva nos perimus.

111. Supra, ut vidimus, urgente tempeſtate, modica fide timidi clamabant diſcipuli: *Salva nos, perimus.* Hanc verò Chriſti potentiam agnoſcentes, & reverentes clamant: *Qualis eſt hic, quia venti, & mare obediunt ei.* Utrumque clamorem pulchrè inter ſe componit D. Baſilius Seleucus Orat. 22. *O Domini ſapientiam! O magiſtri edictum! Exivit mare, fidei ſcholam fecit mare. Et quod diſcipulis ab iſta trepidatione lucrum? Et mirabantur, inquit diſcipuli dicentes: Qualis eſt hic? quia venti, & mare obediunt ei. Quibus ex rebus conterriti fuerant, docti evaſerunt.* Primò clamabant diſcipuli ſibi metuentes naufragium, & ſubmerſionem à mari, ac ventis: nunc verò jam edocti ab ipſis elementis de Chriſti virtute, ac potentia clamant. O magna Dei ſapientia, ut id, ex quo homines ſi metuebant mortem, & interitum, fiat eis ſchola fidei, & inſtructio doctrinæ, *& ex quibus rebus conterriti fuerant, docti evaſerunt.*

Seleucus.

Unde homo metuebat mortem inſtruitur in fide.

112. Cùm Moyſes maximè recuſaret ſibi injunctam legationem ad Populum, eo quòd non crederet ipſum eſſe à Deo miſſum, ait Dominus Moyſi: *Quid eſt, quod tenes in manu tua; Reſpondit: Virga. Dixitque Dominus: Projice eam in terram; projecit, & verſa eſt in colubrum, ita ut fugeret Moyſes. Dixitque Dominus: Extende manum tuam, & apprehende caudam ejus. Extendit, & tenuit, & verſa eſt in virgam, ut credant, inquit, quòd apparuit tibi Dominus.* Exod. 4 n. 3. & 4. Dat Deus poteſtatem Moyſi ad tale ſignum coram Populo faciendum, ut ipſo viſo Populus credat, & agnoſcat ipſum Moyſem eſſe à Deo miſſum. Sed quo pacto datur populo, ut in Dei inſtruatur mandatis, horribile lignum, ex quo homo ita ut capeſſeret fugam, timore concutiebatur; Hæc eſt Dei ſapientia, & inde homini fieret libertatis, ac ſalutis gymnaſium, unde ſibi damnum metuebat; eſſetque benignitatis, ac clementiæ documentum, quod horrori ſignum apparebat. Bruno in Allegoriis Tilm. *Virga vertitur in draconem horroris ſignum, tenaciter percutiens, & mordens. Sed virga; & baculus tuus me conſolantur in omni correctione divina.*

Id quod horribile videbatur, de potentia fit virtutis gymnaſium.

Bruno.

113. Egreſſus Populus de Ægypto cùm deveniſſet ad littus maris rubri ſeque vidiſſet in arcto poſitum; hinc enim vaſtum obſtabat pelagus, inde verò ſuper ſe venientes perſequebantur Ægyptii, maximè timuit. Percutit Moyſes aquas, quæ diviſæ ſunt, *& ingreſſi filii Iſraël per medium ſicci maris, erat enim aqua quaſi murus à dextera eorum, & læva*, Exod. 14. num. 22. Quod cùm vidiſſet Populus, ſimulque & Ægyptios mortuos, *Timuit Populus crediderúntque Deo & Moyſi ſervo Dei*, ibidem num. 31. Utrumque modò inter ſe compone timorem. Viſo mari pertimuit Populus, & contra ipſum Deum; & Moyſem in deſperabundas voces erumpit. Ab ipſo tamen mari eruditur in timore Dei, & Moyſi, dum aquas quas contra ſe timebant, pro illis intuentur converſas in muros. Origenes apud Lippomanum, *Iubetur*, ait, *Moyſes virga percutere mare, ut voluntati divinæ elementorum famulentur obſequia: & aquæ, quæ timebantur, dextera, lævaque famulis Dei murus effectæ, non ſolùm perniciem neſciunt, ſed etiam munimen exhibeant.*

Exod. 14.

Origen.

CAPUT XXV.

Expelluntur Dæmones à regione Geraſenorum.

Matth. 8. *n.* 28. Et cùm veniſſet trans fretum in regionem Geraſenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia de monumentis exeuntes, ſævi nimis, ita ut nemo poſſet tranſire per viam illam.

VERSIONES.

Syriacus. Quum veniſſet ad ulteriorem ripam regionem Godaræorum, occurrerunt ei duo dæmoniaci, exeuntes de domo, ſepulchrorum, mali admodum.

D. Hilarius. Periculoſi nimis.

Theoph. Euth. Sævi ſupra modum.

ALTER TEXTUS.

Marc. 5. *n.* 1. Venerunt trans fretum maris in regionem Geraſenorum.

Ibid. num. 2. Et exeunti ei de navi ſtatim occurrit de monumentis homo in ſpiritu immundo.

Ibid. num. 3. Qui domicilium habebat in monumentis, & neque catenis jam quiſquam poterat eum ligare.

Ibid. num. 4. Quoniam ſæpè compedibus, & catenis vinctus dirupiſſet catenas, & compedes comminuiſſet, & nemo poterat eum domare.

Ibid. num. 5. Et ſemper die, ac nocte in monumentis, & in montibus erat, clamans, & concidens ſe lapidibus.

Luc. 8. *n.* 26. Et navigaverunt ad regionem Geraſenorum, quę eſt contra Galilęam.

Ibid. num. 27. Et cùm egreſſus eſſet ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonem jam à temporibus multis, & veſtimento non induebatur, neque in domo manebat, ſed in monumentis.

EXPOSITIO.

1. SEDATA tempeſtate, tranſacto mari, devenerunt diſcipuli cum Chriſto ad ulteriorem ripam, ſcilicet in regionem Geraſenorum, ſic dicta à civitate ibi inſigni Geraſa, quæ etiam, ut vult D. Hieronymus *lib. de locis*, dicebatur Gargaſa: at civitates eſſe diſtinctas apertè patet ex Ioſepho *lib.* 5. *de Bello Iudaico c.* 5. Quæ duæ civitates erant ſitæ in regione oppoſita Galilææ trans Iordanem, & ab illa prima civitate nobiliſſima, tota regio nomen accepit, ut notarunt Victor Antiochenus, Beda, Albertus Magnus, D. Thomas, D. Bonaventura. *Occurrerunt ei duo habentes dæmonium.* Statim, ut Dominus egreſſus eſt à navi, ut notat D. Marcus ad eum convenerunt dæmoniaci. Matthæus ſcribit: *Occurrunt ei duo.* Marcus, & Lucas de uno tantùm faciunt mentionem: *Vir quidam.* Quæ omnia optimè conveniunt: nam ut ait D. Auguſtinus *lib.* 2. *de conſenſu Evang. cap.* 24. Marcus, & Lucas faciunt mentionem de illo uno, qui erat famoſior, & clarior. Probabilius Chryſoſtomus *homil.* 29. ait, quòd duo dæmoniaci occurrerunt ad Dominum, ut ſcribit Matthæus, tamen Marcus, & Lucas faciunt mentionem de eo qui erat crudelior, & ſævior. Et hac de cauſa, ut mihi videtur, in illo dæmoniaco multas circunſtantias narrant Marcus, & Lucas verbi gratiâ, quòd non induebatur veſtimento, quod concidebat ſe lapidibus: quas circunſtantias in duobus irreptitiis tacet D. Matthæus.

Hieron. Ioſeph. Antioch. Beda. Albert. Mag. D. Thom. Bonavent. Auguſt. Chryſoſt. *Conſenſus Evangeliſtarum.*

2. *De Monumentis exeuntes.* Sepulchra mortuorum apud Iudæos erant extra civitatem: & iſti non morabantur in urbe, ſed in montibus, & monumentis, ut ſcribit D. Macus, *ſævi nimis*, quia tranſeuntes per viam invadebant, ut occiderent. Et ideo Syriacus legit, *mali*, Hilarius, *periculoſi*, quia iſti ſuis damnis multa pericula inferebant, *ut nemo poſſet tranſire per vaim illam*, quin ei valdè moleſti eſſent ſuo furioſo impetu. Cur autem Dæmon dicatur ſpiritu immundus, jam explicavi ſuprà *cap.* 2. *quæſt.* 3.

Syriacus. Hilar.

QUÆSTIO I.

Quare dæmoniaci Chriſto Domino occurrant, & eum adorent?

3. VALDE mirum, quòd iſti dæmoniaci ad Chriſtum veniant. Quia mihi eſt certum, quòd hoc fecerint, non ut ducti proprio arbitrio, ſed ut à dæmonibus impulſi. Scilicet & Chriſtum adorarunt, cùm tamen dæmon

Ratio difficultatis.

dæmonibus ſit proprium ingenium, à Redemptore fugere, ſiquidem timere poterant, per ipſum eſſe ab illis hominibus expellendos, ut actualiter factum eſt. Et ideo dicunt aliqui cum Abulenſ. Abulenſi *quæſt.* 130. quod Dæmonibus non fuit permiſſum, ut Chriſtum à longè cognoſcerent, ſed de more ſuo occurrerunt tranſeuntibus per viam, & cùm proximius accederent, Chriſtum agnoverunt, & ipſum adorarunt. Sed hoc non cohæret cum textu Marci. Ait de illo arreptitio, quòd *videns* Iesum *à longè, cucurrit, & adoravit eum.*

4. Reſpondeo primò ad quæſtionem, quòd Dæmones compulſi ſunt virtute Chriſti, ad ipſum venire, ut notat D. Chryſologus *citandus in fine* Chryſolog. *hujus quæſtionis.* Et ideo fortaſſe ipſi clamarunt: *Veniſti torquere nos?* quia ſentiebant, quod ab ipſo adducebantur, ut ab hominibus exirent. Chriſtus autem coëgit Dæmones ad ſe venire. *Teſtimoniū divinitatis.* Primo, ut Diaboli inviti Chriſtum adorantes publicum facerent teſtimonium ſuæ divinitatis, ac Athanaſ. majeſtatis. Quo argumento utitur D. Athanaſius *lib. de Incarnatione Chriſti, & corporali ejus adventu.* Secundo, ad oſtendendam ſuam potentiam. Nam ſicut in mari, ſæviente tempe-Ambroſ. ſtate, timentibus cunctis, ipſe ſolus ſecurus dormiebat, ut ait Ambroſius, & ſua potentia mare tranquillum reddit, ita, cùm omnes ab illa via fugerent, ut ait D. Matthæus, voluit Chriſtus per illam ſecurus incedere, ut ita Dæmones ad ſe venirent, & efficacia divinæ poteſtatis oſtenderetur. Tertio: Quia ſicut in mari, omni humana deficiente induſtria, cùm omnes tempeſtate maximè premerentur, eam fugavit; ita etiam cùm tota illa regio maximè Dæmonibus vexaretur, ut ait D. Marcus de illo arreptitio, quod nemo eum ligare, neque domare poterat, voluit Dominus transfretare, ad illamque *Ubi vires humanæ deficiunt, pietas divina ſuccurrit.* appellere regionem, atque Dæmones ad ſe invitos trahere, ut tota illa provincia, ac duo illi miſeri dæmoniaci liberarentur, quia ubi vires humanæ deficiunt, frequenter ars divina ſuccurrit.

5. *Ex timore cognoſcitur Dominus.* Secundò principaliter ad quæſtionem. Hoc Dæmones præſtiterunt timore agitati: Nam ubi Dominus ad illam regionem accedit, agnoverunt Dæmones, ſe ipſos Chriſtum non poſſe latere, & à corporibus illis eſſe ejiciendos: ideo obviam facti, precibus, & adoratione ipſum præoccupare voluerunt, ut facit ſervus erga Dominum, quando ejus flagellum evadere cupit. Et ideo dæmoniacus, ut referunt Marcus, & Lucas, dicebat: *Obſecro te, ne me torqueas.*

6. Abulenſ. Tertiò. Abulenſis *quæſt.* 104. dans rationem, ob quam Dominus compulit Dæmones ad ſe venire, & ipſum adorare, ſic ait: *Fuit hoc, ut Chriſtus exaudiret petitionem Dæmonis: nam volebat petere, ne eum torqueret, & tamen humilians* *Oratio multū impetrat.* *ſe in oratione exauditur, ideo Dæmon Chriſtum adoravit.* Hæc ratio non eſt litteralis, ſed multum moralis, ad vim orationis exaggerandam; nam illa Dæmonis petitio meritoria eſſe non poterat, ut ipſe Abulenſis fatetur, erat enim coacta, à ſpiritu obſtinato, in peccato mortali, ac extra viam degente. Cur autem Dominus ejus petitioni, *Mitte nos in porcos*, voluit annuere; infra ſuo loco dicam.

7. Chryſolog. Quartò: D. Petrus Chryſologus *ſerm.* 16. ſic ait. *Attracti ſunt inviti, non ſua ſponte currentes,*

Denique ad præſentiam Chriſti homines exeunt de monumentis, & vice verſa captivos ferunt, à quibus fuerant antea captivati. Siſtunt pœnis, quorum cruciatibus torquebantur. Aptant ad ſententiam, à quibus adducti fuerant jam ſepulchris. Dæmones illos homines tenebant, tanquam captivos, & ut domini erant in eorum poſſeſſione. At ubi Chriſtus ingreſſus eſt regionem illam, homo liber evaſit, & Dæmones in captivitatem ſunt reducti, atque efficacia Domini attracti, licet inviti, ut pro injuſtis cruciatibus in hominem inflictis ſubeant ſententiam, & dent pœnas. *Chriſti præſentia liberatur homo.*

Quæstio II.

Quare hi Energumeni in ſepulchris morabantur?

RATIO hujus rei literalis ea eſt, quam tradit Abulenſis *quæſt.* 98. quod iſti dæmoniaci, ut conſtat ex Marco & Luca 8. Abulenſ. veſtes dilacerabant, ideo non morabantur in urbe, nec in domo; ſed per montes vagabantur. Et inde ſe ad ſepulchra recipiebant; nam apud Iudæos monumenta erant extra urbem in *Sepulchra Iudæorum in agris.* agris & deſertis locis, Sic Saul, & filii ejus ſepulti ſunt in nemore Jabes 1 *Reg.* 31. *num.* 13. *Et* 1. *Paralipom.* 10. *num.* 12. *&* 2. *Reg.* 31. *num.* 13. Sic & Chriſtus Dominus in horto ſepultus eſt, *Ioann.* 19. *n.* 41. Et monumenta Iudæorum erant eo modo fabricata, ut poſſet quis habitare in eis. Nam erant veluti quædam domus excisæ in rupibus vel lapidibus circumſeptæ; quæ ſuis portis claudebantur, ac multos recipere poterant. Quod patet ex Chriſti ſepulchro, in quod Petrus, & Ioannes introierunt, *Ioann.* 20. *n.* 6. & tres illæ mulieres portantes aromata ingreſſæ ſunt *Luc.* 24. *num.* 23. Et foris ad monumentum ſtabat Maria plorans *Ioan.* 20. *n.* 11. Erant ergo illa ſepulchra veluti domus quædam, in quibus, ut ſepelirentur, multi erant pro diverſis mortuis loculi: Ergo iſti Dæmones ob ſuam ſævitiam in deſertis locis ab hominum commercio ſeparati, illis in monumentis manebant.

Secundò. Victor Antiochenus *in* 5. *Marc.* ſic 9. Victor Ant. ait: *Quorſum dæmones ſepulchris verſantur? Quò rudi plebi execrandum, planéque impium dogma perſuadeant, nem è demortuorum animas in dæmones transformari. Quæ opinio procul abſit à cujuſvis* Chryſoſt. *hominis mente, & cogitatione.* Eandem rationem reddunt D. Chryſoſtomus *homil.* 29. Euthymius, Theophylactus; Hunc errorem Tertulliano tribuit D. Auguſtinus *lib. de Hæreſi cap.* 8. Non autem Tertulliano, ſed Tertullianiſtis tribuendum, tenet Pamelius *paradoxo* 11. Tam impius, & nefandus hoſtis eſt Dæmon, ut demortuorum animas intentet vili pendere, ac dedecorare, turpem, atque impiam circa eas opinionem diſſeminans, quod ſcilicet in Dæmones transferantur, dogma certè valde impium. Euthym. Theophyl. Auguſt. Pamelius. *Dæmon animas defunctorum dedecorare intentat.*

Tertiò D. Paſchaſius lib. 5. in Matth. *Attende* 10. Paſchaſ. ait, *quæ ſævitia Dæmoniorum, quæve furor, aut quæ rabies erga humanum genus, dum ferre nequeunt, mori homines, qui vivos geſtiunt ſepelire,* &

Inimicus ſæpè ſibi dat nocumentū, ut alteri noceat. & ſe ipſos ſepulchris mandant, ut homines redigant in ſepulchra. Diabolus olim in Paradiſum eſt ingreſſus, habitabat in idolis, in nemoribus, floribus, arboribuſque conſitis; nunc verò elegit mortuorum ſepulchra: Tanta eſt in hominem malignitas, ac ſævitia ejus, ut in fœtido ſepulchro Diabolus habitare non horreat, dummodo in ipſo ergaſtulo contineat hominem, ut ibi percutiat, eique noceat. Crudelis hoſtis, qui ut det homini nocumentum, ſui damnum minimè reſpuit.

11. Paſchaſ. Quartò idem D. Paſchaſius. *Digna quidem, ita, vitiorum conditio, ut qui cœlo præſidere nolunt, paſcantur cadaveribus, ſaginentur putredine, delicientur fœtore, quibus tota voluptas eſt, vitiis deſervire.* *Homo in vitiis vivens, jam degit in ſepulchro.* Cur non inter flores, & amœna prata, vel inter aromata, & pigmentaria; ſed inter arida, ac horrenda mortuorum oſſa Satanas ſibi eligit locum; Ecce miſera conditio eorum: qui vitiis deſerviunt, & Diabolo tenentur, qui cùm poſſint in cœlo regnare, dum tamen vitiis indulgent, dilacerantes veſtimenta, ut ſcribit Marcus, perſuaſionibus Satanæ acquieſcūt, & quamvis adhuc vivi, jam inter fœtores, ſqualores, ac anguſtias mortis degunt, & dum Satanæ potius, quàm Deo ſerviunt, inter ærumnas, ac preſſuras perditionis comprimuntur.

12. Abulenſ. *Diabolus omni crudelitate inſequitur.* Quintò: Abulenſis *quæſt.* 99. Dæmones, ſuam volebant in hos energumenos exercere ferocitatem; idcóque omnia ad crudelitatem pertinentia exercebant in eos, ſcilicet facientes nudos incedere, ut teſtatur Lucas, & quòd unus eorum ſe lapidibus concideret, ut ait Marcus: & quia etiam eſt quædam feritas, ac inhumanitas habitare in humanis ſepulchris, faciebant, ut in monumentis morarentur. Cyrill. D. Cyrillus. *Quod autem nudus petebat defunctorum ſepulchra, dæmoniacæ ferocitatis erat indicium.* Crudelitate, ſævitiáque nulla inimicus noſter ſatiatur, ſed nos undique comprimere cupit. Hæc ratio, & prima mihi videntur maximè literales.

13. Palat. Sapient. 1. Sextò: Palatius quandam excogitavit rationem deductam ex duobus locis Sapientiæ 1. num. 13. *Quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum. Sanabiles fecit nationes orbis terrarum.* Sapient. 2. Et 2. num. 14. *Invidia diaboli, mors introivit in orbem terrarum.* Cùm ergo duo ſint, qui habent principatum, Deus, & Dæmon, ad Deum ſupremum principem ſpectat vita, & terra vivorum. Vnde Dominus dicit Sadducæis: *Non eſt Deus mortuorum, ſed vivorum*, Matth. 22. Matth. 22. num. 32. *Diabolus gaudet opere ſuo.* Ad tyrannum autem Diabolū ſpectat mors, infernus, ac ſepulturæ mortuorum, tanquam ſui viventium, gaudétque rebus ſuis. Pſalm. 48. *Sepulchra eorum, domus illorum in æternum*, Pſal. 48. num. 12. Vnde mihi perſuadeo, hæc domicilia Dæmonum fuiſſe impiorum ſepulchra.

14. Septimò. Nimis ſævi, & crudeles erant hujuſmodi dæmoniaci, ut nec catenis, nec compedibus ligari poſſent, ſed ſemper die, ac nocte erant in monumentis, ut ait D. Marcus, & itinerantes crudeliter invadebant, ut dicat Matthæus: *Diabolus procurat, ut mortis memoria à mente excidat.* *Vt nemo poſſet tranſire per viam illam.* Ad quid Dæmones habitant in ſepulchris? Ad quid à via illa homines arcent, ac fugere faciunt? O Diaboli inventum! O crudelis hoſtis machæra! Sepulchrorum ſedem eligit Diabolus, illorū mque vias reddit inacceſſas, ne quis ad eas accedere audeat, ut ita mortis monumentum ab oculis fugeret, illapſáque ejus memoria à mente excideret.

Alloquitur Diabolus cum Eva. Et primùm, quod ei intentat perſuadere, ac contra Dei vocem ei mente ingerere, nihil aliud eſt, niſi: *Nequaquam moriemini*, Geneſ. 3. num. 4. Cur ei primùm non proponit ementitas excellentias de ligno vetito, quòd erunt ſicuti Dii: ſed ante omnia ait: *Nequaquam moriemini*; Agnoverat vafer inimicus, valde conveniens medium eſſe ad impellendum hominem in omne peccatum, mortis memoriam ab ejus mente eliminare, & ideo ante omnia hoc aggreditur. Procopius ait. *Duo ſunt quæ nos à malo avellunt, & bono applicant, ſcilicet promiſſio, & timor: hinc Deus pœnam minis intimavit, & lignum vitæ promiſit; ſed Diabolus diverſum ingreſſus eſt iter, timorem ademit, dicens: Non morte moriemini.* Et clariùs Thomas Anglicus. *Quia homo quandoque vitat peccatum timore pœnæ; Diabolus excludit timorem mortis, dicens: Nequaquam moriemini.* 15. Geneſ. 3. *Primò Diabolus vult abolere memoriam mortis.* Procop. Thom. Aug.

QUÆSTIO III.

Sæva huius Dæmonis ferocitas ex variis circumſtantiis expenditur.

HORVM Dæmonum crudelitas ex multiplici circunſtantia patet. Primo. Quia faciebat, dæmoniacos eſſe nudos, ut ait D. Lucas. Quia, cùm dæmon ſit turpis, & impudicus, delectatur nuditate, quæ eſt impudicitiæ illectamentum. Vnde Paulus 1. *Corinth.* 11. *num.* 6. Mandat velare capita propter bonos, qui pudicitia gaudent. Deinde Diabolus faciebat hominem eſſe nudum, ut eum graviùs lapidibus concideret. Secundò, tam crudelis erat Diabolus, ut dæmoniacum in propria domo habitare non permitteret, ut ait D. Marcus, cùm enim ex ſua domo Diabolus ſit relegatus, non patitur, quemquam in ſua propria habitare. Deinde, quia in domo ſua dæmoniacus aliquod poterat habere levamen atque remedium, Diabolus autem nullum ſuis vult concedere. Tandem in civitate erant doctores, à quibus erudiri, & res ſacræ quibus adjuvari poterat; Diabolus autem intentat, hominem omnibus deſtituere. 16. *Diabolus gaudet impudicitia.* *Diabolus omne à ſuis tollit levamen.*

Tertiò patet ejus crudelitas. Quia Dæmon rumpebat catenas, ut ait Marcus. Nam cùm Diabolus ſit ſuperbiſſimus, ac licentioſus, liberrimus eſſe cupit, ut eſt impiorum ingenium, Pſ. 2. n. 4. *Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus à nobis jugum ipſorum.* Deinde Diabolus Dei ſententia alligatus eſt perpetuo carceri, catenis, ac rudentibus, 2. *Petri* 1. *num.* 4. *Apocal* 20. *num.* 1. Vbi ergo Diabolus videt vincula, & catenas horret, & fugit. Quarto tam ferus erat hic Dæmon, ut de uno ſcribat Marcus: *Nullus eum domare poterat.* In quo ſignificatur Dæmonis obſtinatio, cùm enim ipſe ſit damnatus, ac ſpem de omni bono amiſſam habeat, nemo eum domare poteſt, neque ad meliorem viam deducere. Vnde ad compeſcendum Dæmonem nulla humana virtus pertingit, ſed ſola divina eò pervenit. 17. *Diabolus licentioſus.* Pſal. 2. *Qui nullam habet ſpem, nullū timet.*

Quintò. *Concidens ſe lapidibus*, ut de uno ex iſtis refert Marcus. Crudelis dæmon, quod hominem, 18

nem, in quem ſe receperat, lapidibus conterere, ac vulneraret, ut ſanguinem effunderet. Eſt enim Dæmonibus valde gratus ſanguis humanus, illúmque ſibi præberi deſiderant. Et hac de cauſa idolorum Sacerdotes quando Deos ſuos placare volebant, ab eiſque obtinere petita, effundebant de ſanguine ſuo, ut patet in Sacerdotibus Baal: *Incidebant ſe juxta ritum ſuum cultris, & lanceolis, donec perfunderentur ſanguine*, 3. Regum 18. num. 28. De qua re agit Auguſtinus 2. & 6. *de civitate Dei.* Deinde, ut ait Abulenſis *quæſt.* 102. Deus permiſit Dæmonibus iſtud facere, ad oſtendendum pravam eorum voluntatem, & ferocitatem contra homines, ſcilicet quòd non miſereantur eorum, cùm poteſtati ſuæ traditi ſunt, ut per hoc homo illis ſubjici caveat. *3. Reg. 18. Auguſt. Abulenſ.*

19. *Superbia ſterni nequit.* Eccl. 21. Tandem dicere poſſumus, quòd in hoc notatur ſuperbia, ac duritia Diaboli, quòd nec propriis actibus flecti, ac frangi poteſt. Et ideo *Eccleſiaſtic.* 21. *num.* 11. dicitur. *Via peccantium complanata lapidibus*: quia peccatores tanquam lapides obdurati, frangi, ac comminui nolunt.

QUÆSTIO IV.

Quare iſti dæmoniaci tam ſævi erant, ut non permitterent per viam illam aliquem tranſire?

20. *Ratio à priori.* Abulenſ. Ratio à priori, ob quam unus arreptitius plus torqueatur, majoreſque exerceat ſævitias, quàm alius, eſt Dei permittentis voluntas, ut notat Abulenſis *q.* 100. Moralem verò rationem indagamus, ob quam iſti Dæmones erant tam ſævi, ut non ſolum ipſos dæmoniacos torquerent, ſed etiam tranſeuntes per viam appeterent?

21. Baſil. Hanc rationem colligo primò ex D. Baſilio Seleuco orat. 23. *Locum verò vicinis inacceſſum reddidit, dum hominem contra hominem velut inſanientem Dæmon immiſit.* Multi Dæmones, cùm expulſi ſint à cœlo, non ſtatim in abyſſum ſunt detruſi; ſed per aëra ac terrena loca vagantur uſque ad diem Iudicii, ut docent D. Athanaſius *in vita S. Antonii.* D. Auguſtinus *lib.* 11. *de civit. cap.* 33. Et tamen tunc Dæmones non recludunt vias hominibus, ut cum iſtis dæmoniacis faciebant. Nil ferocius in hominem, quam homo: & non ſic crudelis, ac nocivus eſt Diabolus in homines, ac crudelis, & exitialis invenitur homo: & quòd Diabolus per ſe aggredi non audet, dum tamen ſævos homines eſt nactus, tota inſania, ac furore debacchatur, ut ſævitias exerceat, hominique vim ſalutis impediat, ut ſtatim explicabo. *Homo in homines crudelior quàm Diabolus.*

22. Chryſol. Secundò D.P. Petrus Chryſologus ſer. 16. *Videtis, ait, quia Dæmones venientibus ad Chriſtum præcluſerant viam, tranſitum denegarunt: eſt enim Dæmonum iſta cura, ne ad Deum poſſint homines reditum invenire; non enim aliter poſſunt hominem poſſidere, niſi eos ab Auctoris ſui ſocietate ſubducant. Hinc eſt, quòd Chriſtus factus eſt via, ut ad viam per viam, ad Deum per Deum venientibus obſiſtere vi Dæmonum non valeret.* Iter illud, quòd Dæmones impediebant, ut nemo poſſet tranſire per illud, ut exiſtimo, tendebat ad littus maris; ex quo poterat quis transfretare in Galilæam, ubi Chriſtus prædicabat. Ideo viam illam Satanas præcluſerat; nam totum ejus ingenium eſt, homines removere à via ſalutis, atque ab acceſſu ad Chriſtum: ideóque ad hanc Dæmonis impietatem excludendam Chriſtus Dominus factus eſt nobis via, ut per ipſum ad ipſum habeamus acceſſum. *Studium Dæmonis, impedire viam ad ſalutem atque ad Chriſtum.*

Poſtquam Iudas ſuum nefandum ſcelus commiſit: de eo ait Matthæus 26. num. 5. *Pœnitentia ductus retulit triginta argenteos.* Sed cum tanta pœnitentia, qua etiam apud ſe noluit illos argenteos habere, quid agit: *Abiens laqueo ſe ſuſpendit.* Sed quomodo miſericordiam non invenit? Diabolus, quem Iudas miſerat in cor, ei perſuadendo verecundiam, viam interclusit ad magiſtrum, & patefecit ad lignum in quo tota ſua eſt confecta perfectionis ruina: ſi enim acceſſiſſet ad Deum, ſine dubio remedium inveniſſet, S. Aſterius ſerm. de Pœnitentia. *Equidem arbitror, Iudam proditorem niſi ſui carnifex fuiſſet, ſi ad genua accedens miſericordiam deprecatus eſſet, veniam, quæ omni pœnitenti conceditur, conſecuturum fuiſſe.* 23. Matth. 27. *Interclusio via ad Chriſtum, hominis damnatio.* Aſterius.

Matth. 8. *n.* 29. Et clamaverunt, dicentes: Quid nobis, & tibi Jesu, fili Dei? Veniſti huc ante tempus torquere nos?

VERSIONES.

Syriacus. Veniſti huc ante tempus cruciatum nos?

Ethymius. Ut ante tempus affligas nos?

D. Cyprianus lib. 2. *adverſ. Iudæos.* Quid nobis, & tibi, fili David? Quid huc veniſti ante tempus punire nos?

D. Athan. de Interp. Pſalm. Quæro, ne nos ante tempus torqueas.

ALTER TEXTUS.

Marc. 5. *n.* 6. Videns autem JESUM à longè, cucurrit, & adoravit eum: & clamans voce magna dixit: Quid mihi, & tibi, JESU fili Dei altiſſimi; adjuro te per Deum, ne me torqueas.

Lucæ 8. *n.* 28. Is, ut vidit JESUM, procidit ante illum: & exclamans voce magna dixit: Quid mihi, & tibi JESU fili Dei altiſſimi? Obſecro te, ne me torqueas.

EXPOSITIO.

24. COACTI Dæmones ad Chriſti tribunal per oia hominum, quos obſidebant, clamant: *Quid nobis, & tibi?* id eſt, quid rei, quid negotii nobiſcum habes? Hoc latè explicavi *cap.* 21. *num.* 16. *& quæſt.* 4. Jeſu *fili Dei*, ſeu ut habet Marcus, & Lucas, *fili Dei altiſſimi*, hoc eſt, verè Meſſia, & Chriſte qui promiſſus es in lege. Antea de Chriſti divinitate dubitans dicebat Diabolus: *Si filius Dei es.* Matth. 4. num. 3. Nunc verò jam non dubitat, ſed abſoluta, & firma voce teſtatur: Iesu *fili Dei.* Quis ei tantam dedit cognitionem? Cruciatus, ac pœnarum ſchola eum ſic erudivit. Quod perbelle notavit Origenes. *Vide in Evangeliis, quomodo verberatus emendet hanc vocem, ſcriptum eſt enim, quia clamaverunt Dæmones ad Dominum, & dixerunt: Quid veniſti ante tempus torquere nos? ſcimus te, quis ſis, tu es filius Dei vivi. Vbi tormenta ſenſerunt, ſciunt Dominum. Ante flagella dicit Neſcio Dominum.* De hoc autem multa hic neceſſario videnda dixi ſuprà *c.* 22. *quæſt.* 12. 13. & 14. nec enim ſingula paſſim ſunt repetenda.

Matth. 4.

Origen.

Pœna dant intellectum.

25. *Veniſti ante tempus torquere nos.* Cujus rei hæc eſt ſententia, Dæmones aliquantulum gaudent eo, quòd per varias terras vagantur ad excitandas tentationes, ac tempeſtates in homines. Quare magnum tormentum eſt illi, relegari in inferno: & hoc timebat ſibi à Chriſto eſſe inferendum; ideoque dicebant, ne ante diem judicii eos mitteret in abyſſum, ut ſtatim latiùs explicabo. Marcus addidit, quòd dixerit unus ex iſtis: *Adjuro te per Deum*, id eſt divina auctoritate interpoſita, tibi dico, & denuntio. Intentat vafer hoſtis, Dei auctoritate ſe tueri. In hoc caſu Marcus, & Lucas referunt quædam verba, & Marcus addidit: *Adjuro te*, Matthæus vero ſcribit quædam à duobus prætermiſſa: *Veniſti huc ante tempus torquere nos?* Quę verba ita ſunt ordinanda. Quid nobis, & tibi Iesu fili Dei altiſſimi: Veniſti huc ante tempus torquere nos, obſecro te, ne me torqueas adjuro te, ne me torqueas.

Senſus huius ſententiæ.

Quomodo ordinanda Evangeliſtarū verba.

QUÆSTIO V.

Quomodo Dæmones clament, quòd Dominus venerit ad torquendos eos ante tempora?

26. VARIÆ ſunt rationes, tam litterales, quàm morales in hac materia. Primò ut etiam approbat Dionyſius Carthuſianus, clamant Diaboli, quòd Chriſtus venerit in terra, agentes de primo adventu, ant tempora ad eos torquendum. Et ita Chriſti adventus dicitur à Diabolo valde celer, & velox. Sed Dæmones ignorare minimè poterant, illud fuiſſe tempus adventus Chriſti, à Prophetis deſignatum, cùm id homines medioctiter docti ſcirent.

Carthuſ.

27. Vera, & germana intelligentia hujus rei eſt, quam docent D. Chryſoſtomus *homil.* 44. *in Ioan &* 29. *in Matth.* D. Ambroſius *lib.* 6. *in Luc.* Euthymius, Albertus Magnus, & etiam Dionyſius Carthuſianus *citatus*, & jam appoſui in expoſitione, quòd quamvis Dæmones à primo inſtanti, quod peccaverunt, ſint damnati, ac gehennali igne torqueantur; multi tamen per aëra, terraſque vagantur, homini inſidiantes; variaſque in eum tentationes, tempeſtates, morbos, ac mala commoventes: & dum hæc permittuntur Dæmonibus machinari, aliquantulum gaudent, cum illi maligni ſpiritus malignitate ſua veluti quadam libertate vagabundi per terras ambulent. Vnde eſt Dæmonibus valde terribile, relegari, & incarcerati in inferno, ad quem damnabuntur in perpetuum à Chriſto in die judicii. Videntur ergo Dæmones hic timere, ne Chriſtus Dominus, ut ſupremus judex, diem judicii anticipet, quem ipſi valde remotum reputabant, ut ita ipſi indilatè mittantur ad tartara, in illóque arctiſſimo carcere ibi in æternum recludantur. Et hanc ſententiam colligo ex D. Luca. Ait enim, *Et rogabant illum, ne imperaret illis, ut in abyſſum irent*: ergo mitti in abyſſum timebant, & hoc dicunt ante tempus.

Vera intelligentia. Chryſoſt. Ambroſ.

Euthym. Albert. Mag. Carthuſ.

28. Tertiò. Aliter ex mente Cajetani hoc poteſt explicari, *Veniſti ante tempus torquere nos*, hoc eſt, expellere ab his hominibus, nam exire ab illis corporibus, erat Dæmoni tormentum: & dicunt ante tempus, quia longiori ſpatio eos vexare deſiderabant. Vt ſi quis, verbi gratia, plus temporis velit ſomno indulgere, dum tamen ab aliquo excitatur, ei dicit: Veniſti ante tempus me à ſomno evocare. Ita enim gaudent Dæmones in torquendis hominibus, ut omne eis in hoc negotio tempus videatur breve, atque parvum.

Caietan.

Deſiderio Diboli omne noſtrum ſupplicium parvum.

29. Quartò. D. Chryſologus *ſermone* 16. ſic ait: *Tempus abſcindit, prævenit mortem*, ſcilicet Diabolus, *ſepelit vivos crudelitas immatura: & de tempore queritur, quaſi ante tempus habere debuerit, & non ut exorta eſt mox puniri.* Diabolus ante conſtitutum mortis tempus ſupplicio mortis puniebat homines vivos dum eos clauſos ſepulchro continebat, ac ſi jam eſſent demortui, ideoque ex pœna anticipata, quam ipſi inferebant homini, cogitabant, ſibique perſuadebant, quod etiam Deus accelerato ſupplicio ante conſtituram metam ad eorum punitionem præceſſerit. Et quàm protervè, ac malignè in hoc loquantur Dæmones, benè ſubdit ipſe Chryſologus, *quaſi ante tempus habere debuerit, & non ut exorta est, mox puniri*: nullum eſt enim tempus intempeſtivum ad malitiam expungendam, ac vitia expugnanda: nam mox ut pullulant, pœna, igne, ferro ſunt evellenda ac eradicanda.

Chryſol.

Ex ſe cogitat unus de aliis.

Ad puniendam malitiam nullū tempus intempeſtivū.

30. Non prætermittam illud hic notare, quod ante citata verba peracutè obſervavit Chryſologus. *De tempore ſic queruntur, quaſi ipſi cum tempore fecerint, ut vivos condiderint in ſepulchris.* O execranda Dæmonum malitia! Ipſi ante mortis tempus ſupplicio mortis homines puniunt, dum vivos ergaſtulo monumenti recludunt. Et tamen conqueruntur, quod poſt tot annorum millia, filius Dei ante tempora venerit: *quaſi ipſi cum tempore fecerint, ut vivos condiderint in ſepulchris.* Vulnera, quæ quis in alterum infligit, illorum dolore minimè tangitur, at ſiquid preſſuræ ipſe ſuſtinet, improbabile, & ante tempus apparet ei, atque videtur. Vnde

Chryſol.

Nullus de alterius ſupplicio dolet ſed ſolum ſuum importabile reputat.

juſtiſſimo

juſtiſſimo Dei judicio ea ſæpè quis patitur, quibus afflixit atque vexavit.

31. *Paſchaſ.* Quintò D. Paſchaſius lib. 5. in Matth. *Malis, ait, ſemper, licèt longa patientia, brevis videtur, ſicut & bonis vitio tarda. Idcirco iſti, non quod ſciant, quando debeat eſſe, ſed quod licet longiſſima, eis breve videtur, eo quod acrior inſtet cruciatus, & tempus concupiſcentiarum cùm pertranſierit, ſi ſit, ac non eſſet.* Dicunt Dæmones Domino: Ante tempus veniſti torquere nos? Iniquorum conditio, quòd ultio criminũ per multa curricula annorum maximè dilatata, ac diſſimulata videatur eis valdè feſtina, & velox ante tempora; nam ſicut bonis ſervis remuneratio in ultima die videtur nimis accelerata; ita iniquis pœna apparet nimis matura, ac concitata.

Semper impiis pœna videtur immatura.

32. *Paſchaſ.* Et ante citata verba notat Paſchaſius. *Veniſti, inquiunt, ante tempus, & præſcribunt illud, quaſi noverint tempus judicii, præſumunt enim plus ſcire, quàm ſciant; non curantes de mendacio.* Dum Dæmones dicunt: Veniſti ante tempus: innuunt ſe ſcire diem judicii, cujus temporis articulum Angeli in cœlo non capiunt. Iniquorum ingenium, quòd plus fingant ſe ſapere, quàm apprehendunt, *Non curantes de mendacio.*

Iniqui magiſtri fingunt, ſe plus ſcire quam capiunt.

33. *Exod. 8. Caietan.* Venefici Ægyptii, cùm non poſſent educere ſciniphes, dicunt: *Digitus Dei eſt hic*, Exod. 8. num. 19. Et quid, in hoc volunt ſignificare: Caietanus. *Attribuunt Diis ſuperioribus manum impedientem ſignificatam à digitò, ad inſinuandum, quòd tanquam de articulata cura, atque opera ſuperiorum Deorum impediatur ars ab efficacia ſolita.* Ne ergo venefici aliquid eorum ſcientiam fugere, fateantur, aſſerunt, quòd digitus Dei hîc intervenit, ſuæ artis opera impediens, unde ſciniphes non educuntur, non ex defectu ſcientiæ, ſed ob manum Dei impedientem.

Magiſtri ſuam inſcitiam fateri noluit.

QUÆSTIO VI.

De qua pœna, ac tormento Dæmones hîc loquantur?

34. CERTUM eſt quòd Dæmones, ex quo è cœlo ceciderunt, ſupplicio ignis irremiſſibiliter, & ſine ulla interruptione puniuntur, ut docet D. Damaſcenus *lib. 2. de fide, cap. 4.* Beda, & Gloſſa Ordinaria ad illa verba Iob. 3. *Inflammata à gehenna.* D. Thomas 1. *part. quæſt. 64. art. 4. ad 3* Quomodo verò Dæmones, qui per aëra, ac terras vagantur, gehennali igne torqueantur, eſt ſatis difficile explicare: Multis omiſſis dicendum eſt cum Suario *tom. de Angelis, lib. 8. cap. 6. num. 39.* Quod agens de potentia obedientiali latè explicavi. Quòd ſicut Deus elevat ignem ad agendum in ſpiritum, ita etiam illum elevabit, ut non minus agat in ſpiritum diſtantem, quàm in propinquum; nam conditio propinquitatis ſolùm requiritur, ſecundùm naturalem vim; minimè verò ſpectata divina virtute; ut de Chriſti humanitate, ac Sacramentis optimè à multis bene explicatur.

Damaſcen. Beda. Gloſſa. D. Thom. Suarius.

Quomodo Dæmones puniantur in aëre.

35. Hîc ergo loquuntur Dæmones de pœna illa, quæ eſt incarceratio in inferno, ut ſuperiori quæſt. latè explicavi. Ex quo eleganter ait D. Baſilius Seleucus orat. 23. *Norunt ex his, quæ perpetiuntur, ſe tormentis obnoxios. Neque tantum apud eos moram potuit improbitas, ut illatæ ob flagitia pœnæ oblivionem induxat.* Dæmonum malitia omnem modum excedit, & cum tanta improbitate, etiam dum hac per aëra, & terras vagandi libertate fruũtur, imminens tamen pœna, atque recluſio in tartareo carcere eis in oblivionem non abit; ſed ante illorum mentes ſemper tam rigidum obverſatur ſupplicium, maximéque illius anguntur timore. Et tamen proh dolor! ſunt multi homines, qui dum aliquali paci ac felicitati indulgent, ſtatim ſalutis oblivionem induunt; ac de imminenti ſupplicio minimè recordantur.

Baſil.

Dæmones de imminenti recordantur ſupplicio; multi autem homines minimè.

Secundò idem D. Baſilius Seleucus. *Veniſti ante tempus torquere nos? Quòd igitur, ait, non torqueantur; nondum ſupplicii tempus adeſſe ratiocinantur: graviter enim ferunt, ante judicii tempus hominum pœnis; ut abſtineant, ſe juberi.* Chriſtus Dominus, ut dicam, Dæmonibus non inferebat aliquem cruciatum ad hoc ut ab obſeſſis hominibus exirent, ſed hoc præſtabat nutu, ac imperio ſuo. Quomodo ergo hic conqueruntur, quòd venerit Dominus antè tempus ad eos torquendos: Dæmones crudeles ſunt humani generis hoſtes, ac proinde dum ante diem judicii ab hominibus vexandis ceſſare jubentur, hoc pro rigido, & duro cruciatu reputant. *Graviter enim ferunt, ante judicii tempus hominum pœnis ut abſtineant, ſe juberi.* Tales enim ſunt Dæmones, ut ſicut noſtris inſidiis, ærumnis, ac malis gaudent, ita noſtra commoditate, ac bono peracerbè affligantur, & doleant. Vnde ait Gloſſa hoc loco: *Torquentur Dæmones, dum de corporibus ejiciuntur, in quorum tortura delectabantur.* 36. *Baſil.*

Ceſſatio à vexatione hominis, tormentum Dæmonis.

Tertiò D. Chryſoſtomus homil. 29. *Ab experientia clamant: flagellabantur enim inviſibiliter, intolerabilia patientes ex præſentia Chriſti.* D. Hieronymus ait: *Præſentia Salvatoris, tormenta ſunt Dæmonum.* Valdè terribilis, & formidabilis reo eſt, ac delinquenti præſentia judicis, & ideo cùm Dæmones ſe videant ante præſentiam Domini judicis univerſalis, maxime torquentur, ac cruciantur. 37. *Chryſoſt. Hieron.*

Præſentia judicis, delinquentis tormentum.

Ait Ioël Propheta *cap. 2. num. 5.* agens de adventu Domini in die terribili, *Sicut ſonitus quadrigarum ſuper capita montium exilient: ſicut ſonitus flammæ ignis devorantis ſtipulam: ſicut populus fortis præparatus ad prælium. A facie ejus cruciabuntur.* Septuaginta ſic legunt ultima verba: *A facie ejus conterentur populi.* Nondum agit Propheta de ſententia judicis, ſed tantùm de ejus præſentia, quæ tam terribilis erit, ac ſonitus hoſtilium quadrigarum multarum, & flammæ devorantis, atque multitudo populi procedentis ad bellum. Et ſicut his omnia conteruntur, ita a facie judicis, univerſi conterentur, ac cruciabuntur. D. Hieronymus. *Non erit, qui furorem ejus poſſit evadere, cujus crudelis aſpectus frementium equorum habebit ſimilitudinem.* 38. *Ioël. Septuag. Hieron.*

Vultus judicis timorem incutit.

Marc. 5. n. 8. Dicebat enim illi: Exi ſpiritus immunde ab homine.

Ibid. num. 9. Et interrogabat eum: Quod tibi nomen eſt? Et dicit ei: Legio mihi

nomen

nomen eſt, quia multi ſumus.

VERSIONES.

Syriacus n.9. Et dixit ei; Legio eſt nomen noſtrum, quia multi ſumus.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 8. n. 29. Præcipiebat autem ſpiritui immundo, ut exiret ab homine: multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis, & compedibus cuſtoditus: & ruptis vinculis agebatur à Dæmone in deſerta.

Ibid. num. 30. Interrogavit autem illum Jeſus, dicens: Quod tibi nomen eſt? At ille dixit: Legio, quia intraverant dæmonia multa in eum.

EXPOSITIO.

39. DOMINUS mandabat Dæmoni, exire ab homine, non inferendo ei tormentum aliquod, ſed tantùm imperio ſuo. Et tamen Diabolus ait: *Veniſti torquere nos*; quia Diaboli tormentum, exire ab homine. Et quamvis Dominus ſciret, Dæmones multos eſſe, ut revera erant, & explicat Evangeliſta; tamen ſingulariter loquitur, quia ad hominem vexandum ita erant uniti, ac ſi unus eſſet Spiritus. Facilè poterat Chriſtus Dominus virtute verbi ſui ſine ulla mora Dæmonem expellere ab homine, verumtamen locum dat interrogationi, ac precibus, ob rationes aſſignandas.

Iniqui uniũtur ad malum.

40. *Bonavent.* *Interrogabat eum: Quod tibi nomen eſt?* Interogat, ut ait D. Bonaventura, non quia ignoret, ſed ut ex reſponſione Dæmonis appareret comitatus multitudinis, & ita ſcirent præſentes, quòd multi in uno homine Dæmones erant. *Et dixit ei: Legio mihi nomen eſt.* Per vocem, & linguam hominis poſſeſſi reſpondet Diabolus. Et cùm multi eſſent, non potuerunt reſpondere uno nomine, ſed communi. Vnde Syriacus habet: *Legio eſt nomen noſtrum.* Legio autem militum ſignificat multitudinem, hic autem Dæmonum, ut ipſemet Dæmon explicavit: *Quia multi ſumus.* Et quamvis ipſe ſit mendacii pater, hîc coram tanto judice non audet mentiri, ſed verum dicit. Et bene *multi ſumus*, ut ait Hugo quia unum peccatum, quod eſt opus Diaboli, non eſt ſine alio, peccatum enim ſuo pondere ad aliud trahit, niſi citò pœnitentia deleatur. *Illic congregati ſunt milvi, alter ad alterum.* Iſaiæ 34. num. 15

Syriacus. *Hugo.* *Vnum peccatum ſecum aliud affert.* *Iſai. 34.*

QUÆSTO VII.

Quid ſit Legio? & quid hîc ſignificet?

41. LEGIO nomen erat Romanæ militiæ. Abulenſis *hoc loco quæſt.* 111. D. Bonaventura, Lyranus, Carthuſianus & alii dicunt legionem continere ſex millia, ſexcenta, & ſexaginta ſex militum. D. Hieronymus autem *in c. 26. Matth.* ait, tempore Chriſti unam legionem claudere ſex millia militum. Ianſenius uni legioni aſſignat numerum duodecim millia, ducenta, & quinquaginta militum. Alii, ut Franciſcus Lucas, dicunt, quòd una legio continebat duodecim millia, & quingentos milites. Alii majorem, alii minorem numerum faciunt.

Abulenſ. Bonavent. Lyran. Carthuſ. Hieron. Ianſen. Franc Luc. *Quid ſignificet legio?*

42. *Reſolutio.* Dicendum eſt, quòd uni legioni non erat numerus certus deputatus; modò enim plures, modò pauciores milites habebat, ut tradit Alexãder ab Alexandro *lib. 1. cap. 5.* Tiraquellus *ibidem in Commentario Alexandri.* Et Vegetius *lib. 2. de re militari cap. 2.* ſic ait; *Romani legiones habent, in quibus ſingulis ſena millia, interdum ampliùs militare conſueverunt.* Vnde rectè docent Victor Antiochenus *in hoc cap. 5. Marc.* & Euthymius, quòd legio hîc non ſignificat præciſum numerũ Dæmonum, ſed eorum magnam multitudinem. Aliqui verò aſſerunt, fuiſſe ſaltem duo millia Dæmonum, ſiquidem duo millia porcorum dimiſerunt in mare, ita ut ſinguli in ſingulos intraverint porcos. Sed conjectura non eſt multũ efficax: nam ad omnes detrudendos in mare ſufficiebat unus ſpiritus. Quod ergo certũ habemus, nomine legionis multos Dæmones ſignificari.

Alexand. Tiraquell. Vegerius, *Vict. Antioc. Euthym.* *Reſolvitur quæſtio.*

43. Non obſtat, quòd dicatur ſpiritus immundus in ſingulari, *Exi ſpiritus immunde*, quia ibi accipitur *ſpiritus* collectivè pro tota multitudine, ut ait Ianſenius; vel pro duce ipſorum Dæmonum, ut vult Barradas, vel ut dixi in expoſitione, quia tanquam unus ſpiritus ad vexandum hominem erant uniti.

Ianſen. Barradas.

QUÆSTIO VIII.

Quare Dominus nomen Dæmonis interroget? Et cur ipſe dicat, quòd vocatur legio?

44. DOMINUS nomen Dæmonis interrogat: *Quod tibi nomen eſt?* non quia ignoret, ſed ex magno myſterio, ac ex profundiſſima ratione. Primò, ut ex propria Dæmonis confeſſione, ejus malignitas cunctis fieret manifeſta, quòd multi convenerant ad unum hominem vexandum. Secundo. Ut omnibus fieret exidens eximia Chriſti virtus, atque poteſtas, quæ ſua voce, non unum Dæmonem, ſed magnam eorum turbam indilatè profligabat. Tertiò, ut omnes agnoſcerent magnitudinem, ac excellentiam miraculi.

Eximia Chriſti virtus.

45. *Chryſol.* Quartò. Vt reluceat integritas divini judicii. *Interrogat, non ignorat*, ait D. Petrus Chryſologus ſerm. 17. *ſed implet judicium, ſervat ordinem cognitoris, nomen interrogat; ut de conditione diſcutiat*

diſcutiat. Ad quid omnium agnitor à patre mendacii interrogat? Agebat Dominus judicis vices, & tanquam reus ſtabat Diabolus; ideo interrogat, *& implet judicem, ac ut de condicione diſcutiat.* Iudex enim, quamvis aliàs videatur crimen ſcire, tamen interroget, & inveſtigando diſcutiat. Licet enim aliàs judex optimè crimen agnoſcat, & deprehendat, tamen nomen, ac officium judicis non implet, qui reum ad ſe non advocat, nec interrogat, & alta, longéque inveſtigatione illius ſcelera capit, & apprehendit, antequam ad pœnam infligendam procedat.

Iudex ſemper procedat interrogando, & crimē diſcutiendo.

46. Quæro deinde: Ad quid ipſe Dæmon reſpondet, quòd legio eſt illi nomen? Ratio redditur in textu, *Quia multi ſumus*, ac proinde nomine illo voluit ſignificare multitudinem. Præterea rectè reſpondet Abulenſis *quæſt.* 111. quòd ſicut ſancti Dei Angeli dicuntur ſub nomine militiæ legiones. *Poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi nolò pluſquam duodecim legiones Angelorum*, Matth. 26. num. 53. Et nato Chriſto dicitur: *Facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis*, Lucæ 2. num. 13. Et etiam vocatur *caſtra Dei*, Geneſ. 32. num. 2. Ita Dæmones volunt nomen legionis uſurpare, & ſub illo dici, ac nominari, ut ait D. Gregorius Nyſſenus. *Imitantes quidem Dæmones ſupernas militias, & legiones Angelicas, dicunt ſe legionem.*

Abulenſ. Matth. 26. Luc. 2. Geneſ. 32. Dæmon ob ambitionem, alta videtur imitari, & nomina uſurpare. Nyſſen.

47. Dæmones ergo, ait Abulenſis, volunt inter ſe imitari ordines Angelorum, ut ſicut illi ordinati ſunt ad bonum faciendum, ita Dæmones ordinati ſunt ad inferendum malum. Vnde ſicut Angeli ſancti diſtincti ſunt per principatus, poteſtates, virtutes, qui ſunt ordines ipſorum, ita Dæmones hæc nomina æmulantur, & illis nominantur 1. Corinth. 15. num. 24. *Cùm tradiderit regnum Deo, & Patri; cùm evacuaverit omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem. Oportet autem illum regnare*; ubi ſermo eſt de evacuatione Dæmonum. Vnde alii legunt, *Cùm aboleverit*, in die judicii, ut explicant Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, Caſſianus, & alii, ſiquidem Dæmones ad imitationem, ac æmulationem ſupernorum Angelorum principatus, virtutes ac poteſtates dicunt.

Abulenſ. 1. Cor. 15. Chryſoſt. Theodor. Theoph. Caſſian.

Quæstio IX.

Quare tota una Dæmonum legio obſeſſum hominem non ſuffocet, ac interimat?

48. Valde mirum quòd tota una Dæmonum legio per multa tempora, ut explicat D. Lucas, poſſeſſum hominem tenens, qui ſe lapidibus concidedat, ac ſine veſtimento nudus incedebat, itaut eum nemo domare poſſet, tamen ipſa Dæmonum multitudo eum non ſuffocat, ac in fruſta cœdit, ut ipſe dilaceratus omnino intereat, ſiquidem ipſi hominem relinquentes; ibi primum intrant in gregem porcorum, ſtatim ſubdit Evangeliſta. *Impetu abiit grex per præceps in ſtagnum, & ſuffocatus eſt.* Hujus rei cauſam eleganter explicat D. Gregorius Nazianzenus carmine de Ira, in fine.

Ratio difficultatis. Nazianz.

O Iræ fervor, Dæmonis domus horridi,
Horrenda legio, multiplex labes mali.
Te Chriſti fugere confeſtim hinc jubet,
Porcorum in alvum te ſuorum conjice.
Capiet ruentem grex libens hic in mare:
At parce nobis, qui Deo curæ ſumus.

In porcos intrat Diabolus, data licentia eos perdendi, ac interimendi. Non ſic verò in hominem. Nam quamvis homo flagelletur à Deo, obque peccata ipſius permittatur crudeliſſimis tyrannis, ut in eum ſæviant, atque armentur, ſemper tamen homo ſub divina manet protectione cuſtoditus, & nunquam Deus ita hominis ſui obliviſcitur, ut eum deſerat, tradatque impiiſſimis adverſariis ad illum omnino expugnandum, ac perimendum, ſed ſemper de nobis curam agit, *At parce nobis, qui Deo curæ ſumus.*

Deus in ſupplicio de homine recordatur.

Imò inter ipſa flagella, & quando homo magis videtur derelictus, tunc de eo recordatur in ipſis ſuppliciis cuſtodito, ut perbellè de iſto dæmoniaco notavit Divus Baſilius Seleucus orat. 2. *Non in præcipitia projecerunt, non membratim diviſerunt, non illato ferro diſcerpſerunt hominem verum, occultiore virtute ſtetit, reſtuitque contra excitatas à Dæmonibus procellas, in ipſis etiam ſuppliciis cuſtoditus.* Vide magnam Dei miſericordiam. Permittebatur homo, magno ſupplicio à Dæmone vexari, tamen in ipſamet vexatione à Deo cuſtodiebatur, & divina ſua virtute Dæmoni reſiſtebat, ne hominem perimeret, quem ad tempus miſericordiæ reſervabat, qua ei ſubvenit, quando Dæmonis malignitas maximè ſæviebat. 49.

Baſil. Homo in ipſis ſuppliciis eſt à Deo cuſtoditus.

Secundò. Expende magnum Nazianzeni acumen: *O Iræ fervor, Dæmonis domus horridi.* In homine conſiſtebat tota Dæmonum legio per multum tempus, ut explicat D. Lucas. Et tamen ab ipſis homo non perimitur. At ubi primum in porcos ingrediuntur, ſtatim totus grex abiit in præcipitium. Hominem obſidebant Dæmones ſua malitia ac malignitate, in porcos autem intrant ira, ac furore ſævientes ex eo, quòd ab homine eſſent expulſi. Et plus damni, ac nocumenti præſtitit iræ, ac furoris rabies, quàm malitia, ac malignitas Dæmonis hominem vexans, atque torquens. 50.

Rabies furoris plus damni præſtat, quàm Dæmonis malitia.

Tertiò. Divus Petrus Chryſologus ſerm. 17. *Evidens eſt*, ita, *deſidia militis, ſi deſerat aciem, ſi greſſum retrahat, ſi confligere pertimeſcat, ubi unum numeroſo hoſte fortiorem pervidet eſſe captivum. Ad præſentiam regis, iſti quid ſunt, qui, ut unum, & nec dum tyronem, caverent, toto cohortis ſuæ agmine convenerunt; Vbi eſſent, ſi vexillum ibi jam Crucis, Chriſti ſigna vidiſſent; Age Chriſtiane, incede ſecurus; manus tanta, & tam multa, quæ ſi metuit inermem, procul fugiet, ſi videat, ſi ſentiat, ſi cognoſcat armatum*, Tota Dæmonum legio in hominem armatur, multorum tormentorum telis eum impetit, eum tamen minimè proſternere valet. Regis præſentia imbellem hominem cuſtodiebat, quanto magis fugerent adverſarii, ſi Crucis Chriſti vidiſſent vexillum? Si enim tanta Dæmonum multitudo ab inermi homine fugit: quanto magis recederet, ſi Crucis ſigno agnoſceret corroboratum: qui enim tanto ſunt muniti vexillo, nullas timeant adverſarias poteſtates. 51.

Chryſol. Regis præſentia milites cuſtodit. Cruce Chriſti maximè ſumus muniti.

Proceſſit

Proceſſit David ad præliandum contra Goliath, aſportans baculum in manu ſua. *Tulit baculum ſuum, quem ſemper habebat in manibus, & elegit quinque limpidiſſimos lapides de torrente,* 1. Reg. 17. *& proceſſit adversùs Philiſthæum*, 1. Reg. 17. n. 40. David ad bellum tendebat, ſecum cogitans, funda, & lapide proſternere hoſtem, ad quid baculum aſportat? non enim ei poterat eſſe juvamen, Auguſt. Gloſſa Mor. ſed potiùs impedimentum; Baculus ille typus Crucis erat, ut tradunt Auguſtinus, Gloſſa Moralis, & alii & bene apud ſe ſtatuit, nullo validiore munimine poſſe armari, quàm ſi ſecum Crucis geſtaſſet figuram. Et notandum, quod dicitur, *Quem ſemper habebat in manibus*, quaſi *Typus Crucis munimen noſtrum* utraque manus tam fundæ, quàm lapidis illo typo Crucis armaretur, ut ipſe ſibi eſſet ſecurus, & totus hoſtibus formidabilis. Vnde ait D. Auguſtinus ſem. 19. de Sanctis. *Hoc ſignum præſidium eſt amicis, obſtaculum inimicis.* Vnde pulchrè notat idem S. Doctor ſer. 198. de tempore. Idem. *Vide fratres, ubi David Goliath percuſſit, in fronte utique, ubi Crucis ſignaculum non habebat. Sicut enim baculus Crucis typum habuit, ita lapis ille, de quo percuſſus eſt, Chriſtum figurabat.* Si enim typum Crucis haberet in fronte, ſecurus eſſet, & minimè percuſſus interiiſſet.

Matth. 8. *n.* 30. Erat autem non longè ab illis grex multorum porcorum paſcens.

Ibid. num. 31. Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.

VERSIONES.

Syriacus n. 30. Erat autem non procul ab eis grex.

Ibid. num. 32. Ipſi verò Dæmones petebant ab eo, dicentes: Si ejicis nos, permitte nobis, abire in gregem porcorum.

Vatablus. Permitte nobis, ut demigremus in gregem porcorum.

Textus Græcus. Abire in illum gregem.

ALTER TEXTUS.

Marc. 5. *n.* 10. Et deprecabantur eum multum, ne expelleret extra regionem.

Ibid. num. 21. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus paſcens.

Ibid. num. 12. Et deprecabantur eum ſpiritus, dicentes: Mitte nos in porcos, ut in eos introeamus.

Lucæ 8. *n.* 31. Et rogabant illum, ne imperaret illis, ut in abyſſum irent.

Ibid. num. 32. Erat autem ibi grex porcorum multorum paſcentium in monte, & rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi.

EXPOSITIO.

NOTAT Evangeliſta, quò erat ibi, & non procul ab illis, ſcilicet hominibus dæmoniacis, grex multorum porcorum. Et bene non longè ab illis, ut ait D. Paſchaſius *lib.* 5. *in Matth.* nam porci, ac immundi circunſtant Diabolum, & non longè diſtant ab illo. Marcus ſcribit, quòd iſte grex erat circa montem, Lucas verò ait, quòd erat grex paſcentium in monte: ſed nulla in hoc diſſonantia, ut notat D. Auguſtinus *lib.* 2. *de conſenſu Evang. cap.* 24. Nam cùm ille grex tam amplus eſſet ad millia porcorum, ut notat D. Marcus, pars illorum in monte, pars verò circa montem paſcebant. 53. Paſchaſ. *Immundi circa Diabolum.* Auguſt.

Dæmones autem rogabant eum. Potentiam Domini metuentes Dæmones tria deprecabantur. Primum ne eos in abyſſum mitteret, ut narrat Lucas. Abyſſus, teſte D. Auguſtino. *lib.* 22. *contra Fauſtum, cap.* 22. in Pſal. 41. *Abyſſus abyſſum invocat.* D. Ambroſius *lib.* 1. *in Hexaëmeron. cap.* 8. Significat inæſtimabilem, ac impenetrabilem aquarum profunditatem: per meatphoram verò denotat infernum, ut ſumitur hîc à D. Luca. *Roman.* 10. *num.* 1. *Apocal.* 20. *num.* 7. Secundum, Rogabāt eum; ut notat D. Marcus, ne extra regionē eos expelleret. Ex quo patet, ut notant Cajetanus, & Toletus *annot.* 71. affectus Dæmonum ad certas regiones: ibi enim libentiùs volunt manere, ubi majora ſunt peccata, vel magna propenſio ad illa, ut ita poſſint ſpiritualiter, & temporaliter hominibus maximè nocere. Vel rogabant ne mitterentur extra regionem, ſcilicet in deſerta loca, in quibus multum hominibus nocumentum inferre non valent. Et de hac cauſa Raphaël Angelus alligavit Dæmonem in deſerto ſuperioris Ægypti, *Tob.* 8. *num.* 3. Tertium, Obſecrabant ut in porcos mitterentur, cujus petitionis cauſam *quæſt. ſequenti* enodabo. 54. Lucas. Auguſt. Pſalm. 41. Ambroſ. Caietan. Tolet.

QUÆSTIO X.

Quare Dæmones petant ingreſſum in porcos?

PRIMÒ, & maximè germanè reſpondēt Chryſoſtomus *homil.* 19. *in Matth.* Euthymius, Theophylactus, Abulēſis, *quæſt.* 26. Verba Euthymii, & valdè plena appono *Dæmones quandoquidē jam hominibus nocere non poſſunt; ad irrationabilia, quæ illi poſſident, convertuntur, ut oſtendatur furor, quem adversùs nos gerunt. Nec ſolum hoc, verum etiam aliud admodum malum machinantur. Student enim* 55. Chryſoſt. Euthym. Theoph. Abulenſ.

enim porcos occidere, ut horum damno contriſtati domini gregis JESUM *non ſuſcipiant; & ita Evangelij prædicatione non ſuſcepta maximo afficerentur damno. Etenim neque ejecti ceſſant nocere.* Dæmoniacum ingenium ſemper hominis damno ſtudet. In porcos appetit intrare, cùm hominibus nocere non poſſint, in eorum bonis volunt præſtare damnum. Et aliud gravius, ac ſpirituale nocumentum machinati ſunt: ut regionis incolæ, porcorum jactura exaſperati, Chriſtum, ac ipſius prædicationem non ſuſciperent: id ex parte eveniſſe probat conjectura textus: *Et rogabant eum, ut tranſiret à finibus ſuis*, infrà n. 34.

Diabolus, ſi homini nocere, non poteſt, nocet rebus ejus.

56. Chryſol. Secundò D. Petrus Chryſologus ſerm. 16 *De monumentis mitti ſe precatur*, ait, *in porcos nequitia, quia fœtores amittere neſcit: ſed mutare. Mitte nos in gregem porcorum. Cœnum petunt ruentes cœlo: poſt æthereas habitationes ambiunt volutabra porcorum.* Idem habet D. Paſchaſius *lib. 5. in Matth.* Albertus Magnus. Poſtquam Diabolus à ſua felicitate cecidit; neſcit, niſi in putridis ſordibus volutari, ipſiſque delectatur. Nam ut ait idem Chryſologus ſerm. 17. *Qui utique ſemper fœtore criminum, & ſqualore paſcitur vitiorum.* Ac proinde quamvis prævaricatrix Dæmonum natura fœtidum ſepulchri poſſit mutare ſqualorem; illum tamen non valet amittere; ſed in obſcœnam porcorum immunditiam tranſit, cùm ſemper turpi ſit inquinamento illaqueatus, atque irretitus.

Paſchaſ. Alb. Magn.

Diabolus à ſqualore, & fœtore exire non poteſt.

57. Hilar. Maldonat. Tertiò. D. Hilarius *cap. 8. Matth.* videtur innuere, ut vult Maldonatus, Sadducæorum cauſa id factum eſſe, qui ſpiritus eſſe negabant, ut damno ſuo, ac re ipſa cognoſcerent, ſpiritus eſſe, ita enim aliquando conveniens eſt, ut peccatores detrimento ſuo puniantur, ut à peccatis deſiſtant. Quartò. Rupertus hic exiſtimat, cives illos fuiſſe Iudæos, qui contra legem porcis veſcebantur: porcorum igitur jactura puniuntur; ut ita ab eis peccandi abigatur occaſio; ſæpe ita fit, ut id, quod videtur jactura, ſit Dei beneficium, ut peccandi motivum excludatur.

Peccatores detrimento ſuo doceantur. Rupert. *Quod jactura videtur eſt ſæpè beneficium.*

58. Sedul. Quintò. Valde notandum eſt, quod non petunt Dæmones ingredi in alios homines, ſed in porcos. Quod ponderans Sedulius *lib. 3. Paſchali.* ſic canit:

> *Tunc Domini præcepta tremens exire jubentis*
> *Spiritus infœlix hominum non audet adire*
> *Effigiem, fugiens, quam Chriſtum cernit habere.*

Diabolus fugit ab imagine Chriſti. Maxime Diabolus tremit, & expaveſcit ad umbram, ac ſimilitudinem Chriſti. Cùm ergo in homine hujuſmodi effigies reluceat, jam ad ipſum Diabolus prope accedere non audet; ſed ab eo fugit, & ad immunda, turpiaque animalia declinat.

59. Arnod. Sextò. Arnoldus Carnotenſis *de opere ſex dierum*, ſic ait: *Qui dixerat: Sedebo in monte teſtamenti, ſimilis ero Altiſſimo, jam neque in gregem porcorum audet intrare niſi permiſſus.* O quantum mentis, & intellectus pœna dat, atque vexatio! Diabolus olim, cùm eſſet in felicitate paradiſi, ad montem Dei aſcendere voluit, ſedereque in lateribus Aquilonis: jam verò nec in porcos, niſi obtenta facultate, audet intrare. Quis eum ſic cautum reddidit, ac circumſpectum? Ex illa prima audacia ſua Diabolus cecidit in ſummam miſeriam, æternam damnationem, omniumque cruciatuum abyſſum, & inde cautus evaſit, ut nec audeat in immunda animalia, niſi licentiatus, ac ſibi permiſſione facta ponere locum. Vide ſuprà *n. 24.*

Ex una audacia homo fit cautus ad aliam.

Septimò. Toletus *annot.* 72. ex eo colligit rationem, quia porci erant animalia immunda duplici immunditia. Una quidem, quoniam in ſacrificium Deo offerri prohibiti erant, altera verò, quia lege vetitum extabat, veſci carnibus porcinis, quæ immunditiès omnibus immundis non erat communis, multa enim erant, quæ ſacrificari non licebat; lege tamen cautum non erat, eorum carnibus non veſci: at porci utramque immunditiem habebant. Cùm ergo illa animalia eſſent inviſa, ac Dei lege rejecta, facilè Dæmones ſperabant obtinere, quod poſcebant, ut ſcilicet ad domicilium, & interitum illa eis animalia concederentur. 60.

Tolet. *Rejectum multis ſubjacet malis.*

Octavò. Rationem, ob quam Dæmones petunt intrare in porcos, videtur Evangeliſta denotare, ait enim: *Non longè erat ab illis grex multorum porcorum.* Ergo cùm illa immunda animalia dæmoniacis eſſent propinqua (immunditia ſemper Diabolum circunſtat) ex eorum vicinitate in malum tantum inciderunt, ut Dæmonum fierent habitaculum, atque ita in interitum ruerent, ac præcipitium. Nec enim ſolum locum, in quo exoritur flamma, devaſtat, ſed & quàm ſæpe omnia propinqua conſumit. 61.

Mala vicinitas nocumenti cauſa.

Super Sodomam, infameſque civitates illas pluit Dominus ſulphur, & ignem. Et ſubdit textus: *Subvertit civitates has, & omnem circa Jordanem*, Gen. 19. n. 25. Nónne ſat erat, quòd civitates punirentur? Ad quid ultra regiones circumjacentes multantur ſupplicio? ex mala illarum civitatum vicinitate ſubjiciuntur ſupplicio, quod evadere non valuerunt, nullum aliud habentes crimen, niſi quod eſſent propinquæ peccatricibus civitatibus. Salvianus lib. 1. de gubernat. *Dum judicio malos perdidit Dominus, vicinas ejus urbes cœleſti flamma conſumpſit.* Vicinitas mali origo extitit circumjacenti regioni. 62.

Geneſ. 19. *Ob malam vicinitatem damnum.* Salvian.

Matth. 8. n. 32. **Et ait ille: Ite, at illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare, & mortui ſunt in aquis.**

VERSIONES.

Syriacus. Dixit eis: Abite, Et ſtatim exeuntes ingreſſi ſunt in porcos, & totus ille grex rectà contendit in rupem, & corruerunt in mare, & mortui ſunt.

Vatablus. Et ecce ferebatur totus grex porcorum per præceps in mare, & perierunt in aquis.

Euthymius. Illi verò egreſſi demigraverunt in gregem porcorum,

Arias. Et ecce irruit totus grex.

ALTER TEXTUS.

Marc. 5. n. 13. Et conceſſit eis ſtatim Jesus. Et exeuntes ſpiritus immundi introierunt in porcos: & magno impetu grex præcipitatus eſt in mare ad duo millia, & ſuffocati ſunt in mare.

Luc. 8. num. 32. Et permiſit illis.

Ibid. num. 33. Exierunt ergo Dæmonia ab homine, & intraverunt in porcos: & impetu abiit grex per præceps in ſtagnum, & ſuffocatus eſt.

EXPOSITIO.

63. *Senſus litteralis.* CONCESSIT Dominus, ut in porcos intrarent Dæmonia, non annuens votis eorum, ſed ut divina virtus Chriſti manifeſtaretur, ſiquidem ex ejus imperio Dæmones ab homine exibant, & in porcos ingrediebantur: *At illi exeuntes abierunt in porcos.* Accepta facultate exierunt ab hominibus, & indilatè in porcos ingrediuntur. *Et ecce impetu,* hoc eſt, magna, & incredibili vehementia, *abiit totus grex per præceps in mare.* Totus grex, ut dixi ſupra, partim erat in monte, partim circa montem. At ubi Diaboli ingreſſi ſunt in porcos, ſtatim illa animalia convolarunt ad montem, & ibi è rupe, ut expreſſit Syriacus, montis imminentis, ac per præceps, & loca prærupta totus grex, qui, ut notat Marcus, ad duo millia erat, in mare irruit. *In mare*, ſcilicet Geneſareth, de quo facta eſt mentio, & prope quod miraculum acciderat. *Et mortui ſunt*, non enim invaſerunt Dæmones porcos, ut in eis manerent, ſed ut in ſtagno ſuffocarent, ac ſubmergerent.

QUÆSTIO XI.

Quare Dæmones non permittantur ingredi in porcos, niſi priùs petitâ licentiâ? Et cujuſnam eſſent porci illi?

64. DUBITANT Doctores, cujuſnam eſſent porci illi, quorum ingreſſum expoſtulant Dæmones? Carthuſianus, cum quo conſentit Caietanus, & probabile judicat Abulenſis *capite octavo in Matth. quæſtione 113.* exiſtimat, fuiſſe Ethnicorum. E contra verò Ianſenius, & probabilius judicat Abulenſis *citatus*, in qua ſententia videtur eſſe Rupertus *allegandus* tenent gregem fuiſſe Iudæorum; & Iudæos paſcere porcos potuiſſe, non ut veſcerentur, ſed ut Ethnicis venderent. In hoc dubio nil firmum dici poteſt, cùm nulla efficax hac in re ſit conjectura; & facilè quis ſuſtinebit, quod ille grex tam magnus, ad duo millia porcorum, ut explanat Divus Marcus, & qui multos habebat paſtores, ut notant Evangeliſtæ, partim pertinebat ad Iudæos, partim ad Ethnicos; nam illa regio trans Iordanem ab utriſque habitabatur, ut tradunt Ioſephus *de bello.* Abulenſis *capite octavo Matthæi, quæſtione 63.* *Carthuſ. Cant. 4. Abulenſ. Ianſenius. Rupert. Ioſeph. Abulenſ.*

Ad principalem quæſtionis partem veniamus, quare ſcilicet Dæmones non permittuntur ingredi in porcos, quin priùs ipſi publicè, & alta voce à Chriſto licentiam expoſtulent, illámque obtineant? Reſpondeo primò, quòd hoc ordinatum eſt Dei conſilio, ut ipſamet Dæmonis confeſſione cunctis fieret manifeſta iniqua, atque maligna Dæmonis voluntas tentandi, ac nocendi hominibus. Et ſimul declararetur eximia Chriſti poteſtas. Malignitas Dæmonis patebat, quia ſi expellebatur ab hominibus, ingreſſum in porcos volebat; ut ſi homini in ſe ipſo nocere non poterat, illi ſaltem in rebus ipſius damnum daret, ac detrimentum. Hac etiam dæmonis poſtulatione Chriſti potentia fiebat maximè nota, ſiquidem nec immunda animalia, ut notant Divus Chryſoſtomus, Euthymius, Paſchaſius, Bonaventura, & alij, Diabolus poterat introire, niſi ex data licentia, ac permiſſione à Chriſto, Quod erat efficaciſſimum ejus potentiæ argumentum; nam, cum Diabolus ſuperbiſſimus ſit, ac nimis arrogans, dum ſe humiliat licentiam poſcens, vehementiſſimè omnibus ſupremum Chriſti dominium, evidens, ac notum faciebat. 65. *Dæmonis malignitas. Humiliatio à ſuperbo efficax argumentum.*

66. Secundò. D. Ambroſius *hoc loco lib. 6. in Lucam*, ſic ait: *Primum clementiam Domini debemus advertere, quod nullum prius ipſe condemnat ſed unuſquiſque ſibi auctor eſt pœnæ. Non mittuntur in porcos Dæmones, ſed ipſi petunt.* Mandavit Dominus, ut Dæmones exirent ab hominibus. Cur etiam eis non imperat, ut in porcos ingrediantur? nam divina poteſtas æquè facilè utrumque præſtare poterat? Cur ergo Dominus expectat, ut Dæmones hoc poſtulent, & obſecrent: *Mitte nos in porcos:* Dæmones Chriſtum rogarunt, ne eos in abyſſum mitteret; & tamen ubi primum ingreſſi ſunt in immunda animalia, ſtatim per præceps in aquarum abyſſum ſe dederunt. Non ergo eis mandat Dominus intrare in porcos, ſed ipſi hoc expoſcunt. Tanta eſt Domini benignitas, & nulli creaturæ ex ſe mala, dejectioneſque patet, ſed unaquæque creatura cauſa ſibi eſt, auctórque mali, atque illud, ſibi ambit, & procurat. *Vide Domini clementiam nullum prius ipſe condemnat, ſed unuſquiſque ſibi auctor eſt pœna.* *Abulenſ. Creatura eſt auctor pœnæ ſuæ, atque damni.*

Tertiò. Tertullianus lib. de fuga, capite 2. 67.
Nec in porcorum ait, *gregem Diaboli legio habuit poteſta*

poteſtatem, niſi eam de Deo impetraſſet, tantum abeſt, ut in oves habeat. Poſſumus dicere porcorum quoque ſetas tunc numeratas apud Deum fuiſſe, nedum capillos Sanctorum? Poterat Dominus indilatè imperio ſuo expellere Dæmones ab hominibus illis, tamen his obſecrationibus dat locũ, ut ex propria Dæmonis confeſſione imbecillitas illius fieret cunctis aperta. Si enim ille, niſi Deo permittente, & concedente, in illa animalia immunda nihil audere poterat, quanto magis in Chriſti oves nihil poterit? nunquid apud Deum magis ſunt porcorum numeratæ ſetæ, quàm Sanctorum capilli? minimè.

Quantum ſit Dæmonis contra homines imbecillitas.

68. Imò potiùs ut videatur, quantum ovibus, ac Sanctis Chriſti ſubjiciantur Dæmones, aliquando ab ipſis perſequendi aliquos accipiunt facultatem, ut conſtat ex Paulo, qui Hymenæum, & Alexandrum tradidit Satanæ, 1. *Timoth.* 1. *numero* 20. Ac, ſi Diabolus totam ſuam immanem in eos crudelitatem execere non valeret, niſi habita priùs ab Apoſtolo facultate. Vnde *citato cap.* concludit Tertullianus. *Vides jam, & à ſervis Dei faciliùs Diabolum accipere poteſtatem: tantum abeſt, ut eam ex proprietate poſſideat.*

Tertull.

Quæstio XII.

Quare Dominus conceſſit Dæmonibus, in porcos introire?

69. Hieron.

VARIÆ rationes hujus rei aſſignantur à Patribus. Primò D. Hieronymus *hoc loco Matthæi*, ſic ait. *Non quod conceſſerit Salvator Dæmonibus, quod petebant, ſed ut per interfectionem porcorum hominibus ſalutis occaſio præberetur. Paſtores, illa cernentes, ſtatim nuntiant civitati.* Permittit Dominus, ut tot porcorum interfectione longè, latéque miraculum divulgaretur, fieretque maximè compertum ad hominum ſalutem, qui ſimul, Chriſti Domini potentiam agnoſcentes benignitatem, ac ſeveritatem ejus etiam viderent: benignitatem erga homines à Dæmonibus liberatos; ſeveritatem erga immunda animalia in mare præcipitata: & ita intuentes ſimul miſericordiam eius, & judicium, Chriſtum Dominum maximè colerent, ac venerarentur.

Dominus oſtendit benignitatem, & ſeveritatem.

70. Chryſoſt. Secundò. Divus Chryſoſtomus *hom.* 29. multas dat rationes, ut omnes perſpectam haberent ſævam Dæmonum crudelitatem. Tertiò. Ipſe, & Theophylactus. Concedit Chriſtus Dæmonibus intrare in porcos, demonſtrans, qua amaritudine, & odio in homines ferantur; & ſi eis daretur poteſtas, ac divina virtute non prohiberentur, pejus nos, quàm porcos affligerent. Et idem tradit D. Thomas. Quartò idem Chryſoſtomus. Ut omnibus fiat evidens, quod Dæmon, niſi Deus permittat, neminem lædere poteſt; ut explicavi latiùs ſuperiori quæſt. Quintò ipſe Chryſoſtomus. Ut appareat manifeſtum, ſingularem eſſe Dei providentiam erga ſingula, niſi enim hoc fuiſſet, illi homines obſeſſi, jam eſſent à Dæmonibus ſuffocati; ut jam ſupra dixi ex D. Baſilio.

Theoph. D. Thom. Chryſoſt.

Deus erga creaturas habet ſingularem providentiam.

71. Euthym. Sextò Euthymius. Ut mors porcorum, Dæmones ab hominibus exiſſe, confirmaret, ac demonſtraret. Septimò. D. Auguſtinus *tractat.* 6. *in Ioan.* hanc moralem rationem præbet, *Certa*, inquit, *myſterij gratia, & certa diſpenſatione dimiſit Dæmones in porcos, ut oſtẽderet, Diabolum in eis dominari qui vitam porcorum gerunt.* Octavò Divus Baſilius Seleucus *orat.* 23. ſic ait: *Cur igitur, ô Domine, Dæmonibus poteſtatẽ facis? Cur eorum nequitiæ gnarus, verbis perſuaderi ſciviſti. Vt diſcamus nos homines, porcis Dæmones eſſe infirmiores, cum Deus obſtat.* Vt Dæmonis infirmitas videatur, concedi, ſi quidem ipſe in vilem etiam, atque abjectam creaturam nihil valet, cum ſub manu Dei cuncta ſint poſita. Nonò. Aliam rationem reddit ipſe S. Pater, ut videamus, quam neceſſarium ſit nobis Dei auxilium, atque protectio; ſi enim ipſe non cuſtodiat, aut nos in inimici manibus ſinat, cuncti in interitum ibimus. Decimò. In laudem petitionis, ac orationis, quandam rationem valde moralem ſuprà inculcavi *q.* 1. *n.* 6.

Auguſt. *Diabolus in immundos dominatur.* Baſil. Seleu. *Diabolus valde infirmus.* *Dei protectio maximè neceſſaria.*

72. Bonavent. Undecimò, D. Bonaventura. Concedit, ut ſe oſtendat omnium rerum Dominum, qui poteſt prohibere, & concedere ingreſſum in Porcos, aut rem quamcumque aliam. *Meæ ſunt omnes feræ ſylvarum, jumenta in montibus, & boves*, Pſalm. 49. numero 10. Duodecimò, idem D. Bonaventura. Oſtendit Dominus in hoc, quòd magis diligit ſalutem vnius hominis, quam millia brutorum animalium: ac proinde cùm Dæmones exiſſent ab homine, veluti videbatur, quòd in contemptu haberet cætera temporalia, *Parcis autem omnibus, quoniam tua ſunt, Domine, qui amas animas*, Sapient. 11. numero 27.

Pſal. 49. *Deus maximè æſtimat hominis ſalutem.* Sap. 11.

73. Decimotertiò. Hoc permiſit Dominus in pœnam Geraſenorum, ut innuit Albertus Magnus. Qui cùm eſſent Iſraëlitæ, porcos alebant, ad eos contra Dei legem comedẽdos, vel aliis parabant occaſionem veſcendi eis contra Dei mandatum. Et meritò tales Domini permiſſu puniũtur pereuntibus eorum gregibus, atque conſumptis. Ait Oſeas cap. 13. num. 1. *Loquente Ephraim, horror invaſit Iſraël, & deliquit in Baal, & mortuus eſt.* Quando Ierobam erexit vitulos aureos, tunc verba habuit, quibus omnes ad eos adorandos provocabat. Ex quo terrore ductus Iſraël, in vitulorum adoratione deliquit. Sed quid ex hac negotiatione peccatorum Iſrael ſibi comparavit Ephraim, niſi mortem, & interitũ, ut *ibi* pondera Divus Hieronymus. *Et mortuus eſt*, ait S. Doctor, *morietur cum populo, quem ſeduxit.* Qui aliis peccandi occaſiones parat, nil aliud ſibi niſi mortem, ac præcipitium comparat.

Alb. Magn. *Qui dat occaſiones peccati, maximè puniendus.* Oſeæ 13. Hieron.

Quæstio XIII.

Quare ubi primùm Dæmones ingreſſi ſunt in porcos, ipſi ſtatim ſubmerguntur in mare?

74. IN limine hujus quæſtionis inquirendum eſt, an Dominus permiſerit ingreſſum dæmonum in porcos, ea intẽtione, ut ipſi ſubmergentur? Negat Toletus *in cap.* 8. *annotat:* 74. Ait

Quænam fuerit in hoc caſu Domini intentio. Tolet.

Ait enim, quòd Dominus id conceſſit ex intentione oſtenſionis miraculi; malitia autem Dæmonis illa ſubverſio facta eſt, ut ex odio, & mala voluntate ſua illud damnum inferrent hominibus. E contra verò, quod mihi eſt probabilius, id permiſſum fuiſſe ex intentione etiam, ut illa immunda animalia irrueret in mare, docent Albertus Magnus, Caietanus. Et in hac ſententia videntur eſſe, D. Chryſoſtomus, D. Auguſtinus, D. Baſilius Seleucus, D. Bonaventura, & alij. Et hæc reſolutio duabus ſequentibus rationibus ſtabilitur.

Alb.Magn. Caietan. Auguſt. Chryſoſt. Baſi. Seleu. Bonavent.

75. *Alb.Magn.* *Dæmon fugiendus.*

Ad quæſtionem reſpondet primò Albertus Magnus. Cùm omnis porcus naturaliter ſciat natare, non poterant iſti tam ſubitò ſubmergi, niſi à Dæmonibus præcipitati. Et in hoc inſtruxit, ac declaravit Dominus ferocitatem Dæmonum ad nocendum, ut magis ab hominibus abhorreantur, & fugiantur. *Horribilis, & terribilis eſt: ex ſemetipſa judicium, & onus ejus egredietur*, Habac. 1. num. 7. Secundò Caietanus. Ideo in porcos Dæmones vexantes hominem miſit Dominus ad ſubmergendum ſtatim porcos, ut pertinacia negantium, Dæmones vexare hominem, attribuendo vexationem ægritudini corporali, manifeſtè ex hoc facto convicta confutaretur; ſi quidem una ægritudo ita vniverſum gregem vexare non poterat, ut ſubitò in mare omnia animantia ſubmergerentur. Tertiò. Hoc factum eſt, ut dixi ſuperiori quæſtione, in pœnam eorum, qui porcos alebant ad comedendum contra Dei legem. Alias rationes morales apponamus.

Habacuc.1. Caietan. Miraculi evidentia.

76. *Hieron.*

Quartò iterum veniat D. Hieronymus ſuprà datus hoc loco. *Non quòd conceſſerit Salvator*, ait, *Dæmonibus, quod petebant; dixit: Ite, ſed ut per interfectionem porcorum hominibus ſalutis occaſio præberetur.* Valdè mirum, quòd Chriſtus non mandat, aſinam ad ſe adduci, niſi priùs habito verbo cum Domino ſuo, *Luc.* 19. *n.* 33. tamen permittit Dominus tam amplum porcorum gregem in marè ſubmergi, & ſuffocari, nullo facto verbo cum dominis illius. Cujus rei optimam rationem inſinuat *citatus* Hieronymus. Nam communi hominum ſaluti in tot animalium ſubmerſione attendebatur. *Vt per interfectionem porcorum hominibus ſalutis occaſio præberetur*; ut omnes ita Chriſti potentiam agnoſcerent. At in aſinæ adductione commoditati propriæ videbatur conſultum, ut illâ Dominus in civitatem aſportaretur. Vbi ergo proprij levaminis ſpectabatur negotium, Chriſtus omni ſe exhibet urbanitate lenis, expectatque domini beneplacitum. Vbi autem commune omnium commodum, ac ſalutis utilitas eminebat, deſpoticè, ac magno imperio agit: tali enim, non pro ſuo peculiari, ſed pro communi omnium commodo Princeps vtatur.

Non pro ſuo commodo, ſed pro communi Princeps agat cum magno imperio.

77. *Chryſol.*

Quintò. D. Chryſologus *ſermone* 17. ſic ait: *Demergi in mari, & fluctibus perire grex maluit, quàm eius immunditiam pati, & putredinem tolera.* Ingrediuntur Dæmones in illa animalia. Et quodam naturali impetu totus grex corruit in mare, eligens potius grex ille perire, & ſuffocari in aquis, quàm Dæmonum in ſe fœtorem, immunditiam, & turpitudinem ferre, ac ſuſtinere. Sed proh dolor! homines ratione præditi ſuis peccatis ſe tradi non dubitant, ut Dæmonum mancipia fiant.

Potiùs eligenda mors, quàm Dæmonis jugũ.

Sextò. Euthymius. *Ingrediuntur autem*, ait, *Dæmones porcos, eos videlicet, qui irrationabiliter converſantur, & in cœno voluptatum voluntantur, ac illos in perditionem præcipitant.* Sunt Dæmones in hominibus per multa tempora, ut de uno ex his dæmoniacis exprimit D. Lucas *cap.* 8. *n.* 27. & quamvis eos maximè vexent; eos tamen non interimunt: at ubi ingrediuntur porcos, ſtatim eos dant in præcipitium. In his animalibus adumbrantur delicioſi, ac turpiter luxuriantes, vitiis, ac voluptatibus dediti, & de horum conſortio Diabolus maximè vires acquirit ad perdendum, deſtruendúmque eos, qui in ipſa vitiorum voragine inveniuntur. Vel. cum porci ſint maximè luxuriantes, in eis laſcivi ac voluptuoſi exprimuntur, qui ſemper jacturæ ſunt propinqui; & ita à Domino perditioni traduntur. 78. Euthym.

Dæmon vires habet ex vivorum cõſortio. Laſcivi perditioni addicti.

Septimò. D. Ambroſius lib. 1. in Hexaëmeron, c. 8. *Porci*, ait, *ſe in ſtagnum aquarum præcipitarunt, ut quod recuſabant Dæmonia, non evaderent, ſed digno præcipitio demergerentur.* Dum adhuc in hominibus obſeſſis eſſent Dæmonia, Dominum precabantur, ne eos in abyſſum mitteret: modò tamen ipſi ſe dant in aquarum abyſſum; in pœnam enim, quàm fugere optabant, ſuæ malitiæ pondere irruunt: ac præcipitantur: atque in abyſſum, in quam detrudere homines volebant, juſto Dei judicio cadunt, & corruunt. 79. Ambroſ.

Peccator in pœnam incidit quam effugere capit.

Goliath ſuo gladio armabatur, 1. *Regum* 17. *num.* 10. ad ſe tuendum, & perſequendum populum Dei. Aliter factum eſt; nam ipſemet gladio in eum verſus eſt, & illo à Davide eſt jugulatus, ut rectè ponderat D. Auguſtinus ſerm. 197. de tempore. *Quòd*, ait, *David non habens gladium aſcendit ſuper Goliath, & ſuo eum proprio interfecit gladio? deſignatum, quòd in aduentu Chriſti ſuo gladio Diabolus victus eſt, qui per nequitiam ſuam, & iniuſtam perſecutionem, quam exercuit in Chriſtum, omnium in eum credentium perdidit principatum.* 80.

Peccator ſuo gladio interimitur. Auguſt.

Matth. 8. *n.* 33. Paſtores autem fugerunt & venientes in civitatem, nuntiaverunt omnia, & de his, qui Dæmonia habuerunt.

Ibid. num. 34. Et ecce tota civitas exiit obviam Jesu: & viſo eo, rogabant, ut tranſiret à finibus eorum.

VERSIONES.

Syriacus. Illi autem, qui paſtores agebant fugientes, ſeſe receperunt in urbem, ac renuntiaverunt, quicquid acciderat, déque ipſis dæmoniacis.

Vatablus. Porrò, qui paſcebant, aufugerunt, & profecti in civitatem.

Euthy

Euthymius. Digreſſi in civitatem.

Syriacus n. 34. Exivit itaque tota civitas in occurſum Ieſchua : quumque adſpexiſſet eum, petierunt ab eo, vt ex finibus eorum excederet.

Alter Textus.

Marc. 5. *n.* 14. Qui autem paſcebant eos, fugerunt, & nuntiaverunt in civitatem, & in agros, & egreſſi ſunt videre, quid eſſet factum.

Ibid. num. 15. Et veniunt ad Iesvm : & vident illum, qui à Dæmonio vexabatur, ſedentem, veſtitum, & ſanæ mentis, & timuerunt:

Ibid. num. 16. Et narraverunt illis, qui viderant, qualiter factum eſſet ei, qui Dæmonium habuerat, & de porcis.

Ibid. num. 17. Et rogare cœperunt, vt diſcederet de finibus eorum.

Lucæ 8. *n.* 14. Quod vt viderunt factum, qui paſcebant, fugerunt, & nuntiaverunt in civitatem, & in villas.

Ibid. num. 35. Exierunt autem videre, quod factum eſt, & venerunt ad Iesvm, & invenerunt hominem ſedentem, à quo Dæmonia exierant, veſtitum, ac ſana mente, ad pedes ejus ; & timuerunt.

Ibid. num. 36. Nuntiaverunt illis, & qui viderunt, & quomodo ſanus factus eſſet à legione.

Ibid. num. 37. Et rogaverunt illum omnis multitudo regionis Geraſenorum, vt diſcederet ab ipſis, quia magno timore tenebantur.

EXPOSITIO.

Pastores, ſeu paſcentes gregem, 81.
cùm vidiſſent, ut exprimit D. Lu- *Prudentia*
cas, quod factum fuerat, *fugerunt*, *in alieno*
partim territi ſpectaculo, ne ipſi *periculo*
etiam pariter à Dæmonibus peri- *proprium*
mantur : prudentia eſt, in alieno periculo pro- *timere.*
prium timere : partim etiam fugerunt, ut no- Tolet.
tant Toletus, Franciſcus Lucas, ut rem totam do- Franc. Luc.
minis porcorum nuntiarent, ut ita fieret evidens, quod ipſis non erat imputandum damnum, quod acciderat. *In civitatem nuntiaverunt omnia*, ſcribit Matthæus, Marcus verò ait, *In civitatem, & agros.* Lucas ſic refert : *In civitatem, & villas.* Per hæc omnia paſtores divulgabant porcorum perditionem, & à Dæmoniis hominis liberationem per Chriſtum factam. Ita narrabant admiratione ducti, timore agitati, vel quia etiam tam ampli gregis multi erant domini, quidam in civitate, alij in villis, & agris. Et ita Chriſti miraculum longè latéque per omnium ora divulgatum eſt.

Matthæus ſcribit : *Ecce tota civitas*, Marcus 82.
autem, & Lucas : *Et veniunt*, ſcilicet tam de ci- *Legitimus*
vitate, quàm de agris, & villis. Et ut Marcus, & *ſenſus.*
Lucas ſcribunt de uno dæmoniaco ex iſtis, inveniunt hominem, ſedentem, ſævitia depoſita, jam ſana, ac quieta mente, ut jam ad eum omnes poſſent accedere, abſque vlla offenſione cum eo tractare : & jam veſtes non dilacerabat, ut antea ſolebat. *Et erat ad pedes ejus*, præ humilitate, ac reverentia, & ut beneficio gratus ſuum liberatorem omnibus indicaret. Ait D. Mathæus, quòd tota civitas exiit obviam Iesu. Per hoc videtur Evangeliſta denotare, quòd Dominus jam ibat per viam, quæ ducebat in civitatem. *Rogabant, ut tranſiret à finibus eorum.* Et rationem explicat D. Lucas, *Quia timore magno tenebantur*, ne ex ejus præſentia aliud ſimile, aut gravius malum paterentur.

Quæstio XIV.

Quare Geraſeni rogabant Dominum, ut diſcederet à finibus eorum?

Causam hujus petitionis, ac rogationis, D.
Chryſoſtomus *homil.* 29. *in Matth.* tribuit 83.
ingratitudini. Unde ſic ait : *Clementiam Chriſti* Chryſoſt.
conſidera, nam cum à regione ſua, qui hæc miracula viderunt, cùm ingrati abigerent, non repugnavit ; ſed ceſſit. Ex quibus patet, D. Chryſo- *Ingrati deſerendi.*
ſtomũ Geraſenorum ingratitudini tribuere hujuſmodi preces. Tamen D. Lucas has obſecrationes expreſsè adſcribit timori, ait enim : *Rogaverunt illum, quia magno timore tenebãtur.* Ex quo
D. Hieronym. *c.* 8. *Matth.* hoc loco ad humilita- 84.
tem Geraſenorum hoc refert, & ſic ait : *Quòd ro-* Hieron.
gant, ut tranſeat à finibus eorum, non de ſuperbia hoc faciunt, ut nonnulli arbitrantur, ſed de humilitate, quia ſe præſentia Domini indignos judicabant, ſicut Petrus in captura piſcium cadens ad genua Salvatoris ait : Exi à me Domine, quia vir peccator ſum. In eadem ſententia ſunt D. Paſchaſius
lib. 5. *in Matth.* Albert. Magn. D. Bonavent. & alij. Paſchaſ. Albert. Mag. Bonavent.

Ob humilitatem ſe reputant indignos præſentia Christi

Devotè priùs obviam exierunt iſti : at reverentia,& ſtupore divinæ majeſtatis ſe indignos Domini præſentia judicantes : nam ex collatione cum eorum vitioſitate , ac vilitate maximè homines illi, periculum ſibi metuunt.

85. Euthym. Mihi tamen maximè litteralis videtur ſententia Euthymij, qui ait : *Rogabant , ut diſcederet à finibus eorum , dolentes de perditione porcorum ; ac etiam territi , ut ait Lucas , timebant enim , ne mali quidpiam ejecti Dæmones etiam in ipſis perpetrarent.* Idem docent Theophylactus , D. Thomas, Abulenſis *in cap.*8. *quæſt.* 144. D. Lucas expreſsè ait,quòd *rogabant eum , ut diſcederet , quia timore magno tenebantur :* qui timor in eis ortus eſt ex porcorum perditione facta à Dæmonibus , per Chriſtum expulſis. Timebant ergo iſti aliquam jacturam ſibi à Chriſto inferendam , ſi ibi permanſiſſet.Et cùm eum vi expellere non auderent,ad preces confugiunt, rogando, ut diſcedat.

Theophyl. D. Thom. Abulenſ.

Ob timorem temporalium nolunt Dominum recipere.

86. Vnde horum hominum rogationes , timori vitioſo & reprehenſibili ſunt referendæ. Et ob hanc cauſam Dominus ab eis diſceſſit. Aliter factum eſt cum Petro, qui ex humilitate , reverentia , ac propriæ vilitatis cognitione ſe Domini præſentia judicabat indignum : Dominus enim ab eo non recedit,ſed magnum ei conceſſit præmium : *Ex hoc jam homines eris capiens* , Luc. 5. num.8. Ex quo Geraſeni iſti maximè arguendi , tum quia temporalia ſpiritualibus prætulerunt : tum quia potius , ſperare bonum , quàm malum timere debebant , ut rectè hîc ponderat Cajetanus. *Salutem hominum liberatorum à Dæmonibus , & perditionem porcorum videntes , magis timuerunt augmentum damni rerum temporalium , quam concupierint augmentum ſalutis ſpiritualis. Salus hominum admirationem civitati generavit : damnum porcorum timorem majoris damni in ea excitavit : & ſic timore acti rogaverunt , ut diſcederet ab eis.* Vide ſuprà *c.*24.*n.* 78. 79. 80.

Luc. 5. *Maximè arguendi, qui ob temporalia relinquunt ſpiritualia.* Caietan.

QUÆSTIO XV.

Quare Dominus à Geraſenis diſceſſerit ?

87. GERASENORUM precibus annuit Dominus , & ab illis diſceſſit , ut notant D. Marcus , & Lucas. Hujus rei rationem inquirimus. Ad quod primò reſpondet Euthym. eorum indignitati hoc adſcribens ſic ait *paruit Christus , quia digni non erant ejus doctrina.* D. Ambroſ. hoc eorum infirmitati tribuit lib.6.in Luc. *Infirma mens, ait, non capit Dei verbum, nec poteſt pondus ſuſtinere ſapientiæ , fatiſcit , & ſolvitur : & ideo moleſtus non fuit , ſed receſſit , & regreſſus eſt.* Sed vtraque hæc ratio non videtur multum efficax. Quia Chriſtus Dominus in Iudæa,ac Galilæa apud multos manſit , qui indigni, ac infirmi erant : ſic multas parabolas prædicavit, quæ ipſi non intellexerunt. *Luc.*8. *n.* 10. *&* 18. *n.*34.ſic & audita concione de ſua carne, & ſanguine in cibum , & potum dandis , durum ſermonem dixerunt. *Ioan.*6.*num.*61.

Euthym. Ambroſ.

88. Germanam ſententiam mihi videtur tradi à D.Ambroſio *citato loco*, ad illa verba : *Qui paſcebant,fugerunt :* ſic ait S.Ambroſius. *Chriſtus curare non dignatur invitos , & citò infirmos deſerit.* Non vult Dominus violentum , & coactum obſequium ; ſed voluntarium,ac ſpontaneum. Ergo cùm illi homines adverſo animo ſe exhiberent erga Chriſtum , ipſumque ad ſe recipere nollent , atque admittere recuſarent, ab eis diſceſſit Dominus , qui omnibus erat ſuavis , aliquibus gravis eſſe noluit , atque moleſtus. Quod notat D. Bonaventura *in præſenti ad cap.* 8. *Luc.* Et ſic ait : *Nolebat Dominus aliquibus eſſe oneroſus.Vnde per* Matth.10.n. 10. *dicit : Quicunque non receperit vos ; neque audierit ſermones veſtros ; exeuntes foras de domo , vel civitate ; excutite pulverem de pedibus veſtris.*

Germana intelligentia. Ambroſ.

Chriſtus voluntarium obſequium quærit Chriſtus nemini oneroſus eſſe voluit. Bonavent. Matth. 10.

CAP. XXVI.

Oblatus Paralyticus medetur Capharnaum.

*Matth.*9.*n.*1. Et aſcendens in naviculam tranſfretavit,& venit in civitatem ſuam.

VERSIONES.

Syriacus. Et conſcendit navem , trajecitque , & venit.

Theophylactus, Vatablus. Et ingreſſus navem trajecit , ac venit.

Tagninus. Et aſcendit navim.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*2.*n.*1. Et iterum intravit Capharnaum poſt dies.

EXPOSITIO.

ROGAVERUNT Geraſeni , ut Dominus à finibus eorum diſcederet , ut ſuperiori cap. vidimus. Ipſe autem nolens eis reſiſtere , cùm indigni eſſent Chriſtum apud ſe habere, conceſſit, & aſcendit in naviculam,& venit Capharnaum , ut ait Albertus Magnus. Quamvis non rogatus , diligens tamen noſtram ſalutem , venit Capharnaum,ut ibi multa bona circa nos operaretur , quoſdam ſanando , alios vocando , eiſque peccata remittendo.Et quòd iſte ſit contextus,ac hiſtoriæ Evangelicæ ſeries , rectè probant D. Auguſt. *lib. de conſenſu Evang. cap.* 25. Abulenſis 9. *Matth. quæſt.*1. Ianſen. Salmeiron, *tom.*6.*tract.*14.Beaulxames,Barradas,& alij. Qui bene obſervant , quòd Marcus , & Lucas hac in re ordinem temporis non ſunt ſecuti , quem tenuit D. Matthæus. Nam poſt hoc miraculum, ſtatim conjungit vocationem Matthæi : *Cum tranſiret inde Jesus* ; & poſt convivium exorta eſt diſcipulorum Ioannis quæſtio ? *Quare nos , & Phariſæi jejunamus* ? Et ſtatim ſubdit Divus Matthæus : *Hac illo loquente ad eos , ecce princeps unus acceſſit* , qui eſt Archiſynagogus, 1.

Albert.Mag. *Chriſtus noſtræ ſalutis quærebat occaſiones.* Auguſt. Abulen. Ianſen. Salmeiron. Beauxalm. Barradas.

Quæ

Quæ omnia ſuam habent connexionem in Matthæi textu.

2\. *Expoſitio litteralis textus.* *Aſcendens in naviculam*, id eſt ingreſſus in navim, ſeu conſcenſa navi. Et quia lacus ille enavigandus parvus erat, non magnas patiebatur naves, ideóque dicitur naviculam aſcendiſſe. Et in Joanne, ubi fit mentio navis, ſemper, ut advertit Salmeiron, Græcè *navicula* apponitur. Et notandum, quòd tam magnus, & potens Dominus, parvam, & humilem naviculam ingreditur, quia lacus parvus, & humilis erat; non tam attendens ad ſuam poteſtatem, quàm loco, & tempori ſe accommodans, ac cedens. *Transfretavit*, hoc eſt, de ripa in ripam tranſivit, ſeu tranſmigravit *Et venit in civitatem*, nempe Capharnaum, ut latiùs explicabo *quæſt. ſequenti.*

Salmeiron.

Tempori ac loco accommodandum.

Quæstio I.

Quæ ſit iſta civitas? Et quare dicatur Civitas Chriſti?

3\. QUÆNAM iſta ſit civitas, quæ ſua dicitur, maxime dubitatur. Sedulius Bethleem exiſtimavit, in qua natus fuerat. D. Hieronymus verò hîc *in Commentario Matth.* Druthmarus, Abulenſis *quæſt. 2.* Nazareth intelligunt, in qua educatus fuerat Dominus. D. Auguſtinus verò *lib. 2. de conſenſu Evang. cap. 25.* Galilæam provinciam interpretatur: nam in Galilæa erat civitas Nazareth. Melius tamen D. Chryſoſtomus *homil. 30.* Euthymius, Theophylactus, Zacharias Epiſcopus, Albertus Magnus, D. Thomas, Hugo, & alij communiter Capharnaum accipiunt, in qua frequenter habitabat, ut notat D. Matthæus 4. n. 13. *Relicta Nazareth, venit, & habitavit in Capharnaum maritima.* Et hoc miraculum factum fuiſſe in Capharnaum, apertè patet ex D. Marco. Et ita Chriſtus Dominus ſua præſentia, non unam civitatem, ſed plures condecoravit, Bethleem nativitate, Nazareth educatione, Ægyptum fuga, Cana Galilææ ſuo convivio, Jeruſalem paſſione, Capharnaum inſignivit ſua habitatione, prædicatione, ac miraculorum operatione.

Sedulius. Hieron. Druthmar. Abulenſ. Auguſt.

Chryſoſt. Euthym. Theoph. Zach. Epiſc. Alber. Mag. S. Thom. Hugo. Matth. 4.

Chriſtus nobilitat omnes.

4\. Quantum ad ſecundum: Cur Capharnaum dicatur civitas ſua? jam patet ex dictis, quia eam elegit in ſui habitationem, ut apparet ex citato Matthæi loco, & docent citati Chryſoſtomus, Theophylactus, Euſebius Galiicanus *Domin. 19.* Secundò Beda, Strabus, Hugo, Lyranus etiã cum D. Auguſtino *citato*, docent, ideo Capharnaum vocari civitatem ſuam, quia Galilæa Metropolis erat, cui ſubjecta erat Nazareth Chriſti civitas: ſicut Romanus appellatur, non ſolùm qui in ipſa Roma, ſed & qui in oppidis, quæ ſub ejus juriſdictione ſunt aut habitat, aut natus eſt.

Chryſoſt. Theoph. Euſeb. Gall. Beda. Strabus. Hugo. Lyran. Auguſt.

5\. Zach. Epiſc. Tertiò. Zacharias Epiſcopus *Commentar. in Evangeliſtas lib. 2. cap. 53.* ſic ait: *Nunc ergo quis dubitat, Capharnaum fuiſſe civitatem Domini, quàm non naſcendo, ſed miraculis illuſtrando ſuã fecerat.* In nulla civitate tot miracula, & mirabilia operatus eſt Dominus, ut in Capharnaum, & ideo peculiariter hæc dicitur civitas ſua, quia tantis donis, ac beneficiis eam ſibi comparavit, ac coëmit. Ait Dominus Salomoni de monte ſancto, in quo erat conſtitutum templum Domini: *Elegi locum iſtum mihi in domum*; Paralipom. 7. num. 13. Iuxta traditionem Rabbinorum, locus ille erat, in quo Deus apparuit Abrahamo, quod obtulit Iſaac in ſacrificium, ubi promiſſionem de Chriſto, ac ingenti generatione accepit; ibique Iacob vidit ſcalam: ac proinde tot, tantiſque beneficiis locum illum ſibi Dominus adſcivit, & comparavit. Cecinit Debora in ſuo Cantico de campo victoriæ à ſe conſecutæ: *Vbi colliſi ſunt currus, & hoſtium ſuffocatus eſt exercitus, ibi narrentur juſtitiæ Domini*, Iudic. 5. num. 11. Locus, in quo adverſariorum exercitus devaſtatus eſt, ibi inſigniter mandat decantari laudes, tam illuſtri enim victoria peculiariter erat locus ille Domino conſecratus.

Beneficiis loca, & regna comparãtur.

2\. Paral. 7.

Judic. 4.

6\. Quartò. Peculiariter Capharnaum dicitur civitas ejus; pluris enim eam faciebat, ſiquidem longa prædicatione, ac magnis ſignis, & miraculis eam ſibi comparavit: quod enim multo labore ſtetit, in magna æſtimatione habetur. Quærit anima ſancta dilectum ſuum, & incidit in cuſtodes civitatis, à quibus tunc benignè excepta eſt, *Cantic. 3. num. 3.* ut jam ſupra expendi. Iterum ſecundò quærit dilectum, & ait: *Invenerunt me cuſtodes, qui circumeunt civitatem: percuſſerunt me, vulneraverunt me: tulerunt pallium mihi cuſtodes murorum*, Cantic. 5. num. 7. Et ſtatim ſubdit: *Si inveneritis dilectum, dicite ei, quia amore langueo*, hoc eſt, præ amore deficio. Imò ſi rectè expendas, verba profert, ſummum amorem, æſtimationem, ac pretium erga ſponſum denotantia, ita ut ſimilia in toto Canticorum libro non invenias, ait enim: *Caput ejus aurum optimum: oculi ejus ſicut columbæ: genæ illius ſicut areolæ aromatum: labia ſicut lilia manus ejus tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis: venter ejus eburneus.* Et tandem ait: *Totus deſiderabilis eſt.* Cur ergo modò tanta & tam præclara de Sponſo ſuo verba habet? Cur ſuper omnia eum laudibus extollit? Cur non ita de eo locuta eſt, quando prima vice ipsũ quæſivit; ſed in hac ſecunda, quando vulnerata eſt, percuſſa, pallioque ſpoliata? Tunc in amore in Sponſum, atque affectu vulnerata, ac percuſſiones accepit; & ex eo ipſo ſanguine effuſo dilecti æſtimatio ſuper omnia effuſa eſt; & inflictæ plagæ affectum non minuerunt, ſed potiùs conſiderationem tanti dilecti, ac Regis maximè auxerunt: Iuſtus Orgelitanus *ad citata verba*, poſtquam conſiderat Sponſæ vulnera, ſic ait: *Cùm hæc omnia perſecutores agerent, tunc quodammodo Sponſæ Chriſti, id eſt, Eccleſiæ, quaſi quoddam pallium abſtulerunt. Adjuro vos, filiæ Ieruſalem. Vt inſinuent Eccleſiam in his perſecutionibus conſtitutam, ineffabili circa Deum dilectione fruentem, nec tantis, & tam horrendis anguſtiis ullo modo frigeſcentem.*

Id quod magno labore ſtetit in maxima æſtimatione.

Cant. 5.

Ex magna preſſura magna rei reſultat æſtimatio.

Orgelit.

7\. Viginti quatuor ſeniores Deum adorant, dicentes: *Dignus eſt Dominus Deus noſter, accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia tu creaſti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt.* Apocal. 4 num. 11. Vbi decantant, digniſſimum eſſe, quòd Deus oſtendat ſuam gloriam, & honorem, ut rectè *ibi* explicat Ribeira. Et ſermo refertur ad divinitatem: nam ejus proprium eſt creare. Iterum verò *cap. 5. num. 11.* ait Ioannes: *Vidi, & audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & ſeniorum: & erat numerus eorum millia millium,*

Apoc. 4.

Apoc. 5.

dicentium voce magna : Dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & divinitatem, & ſapientiam, & fortitudinem. Et ſtatim ſubdit: *Et omnem creaturam, quæ in cœlo eſt, & ſuper terrã, & ſub terra, & quæ ſunt in mari, & quæ in eo: omnes audivi, dicentes: Sedenti in throno, & Agno, benedictio, & honor & gloria*, &c. Et hic ſermo refertur ad humanitatem, vt notant communiter Patres. Andreas Cæſareæ Epiſcopus, Aretas, Primaſius, Anſbertus, & alij. Et apertè patet ex illo verbo: *Agnus, qui occiſus eſt*. In humanitate Dominus paſſus, & ſuſtinuit mortem. Sed grave hîc inſurgit dubium: Cur, dum Chriſtus Dominus laudibus extollitur ratione divinitatis, qua cuncta creata ſunt, viginti quatuor ſeniores gloriam decantant: & dum Agnus occiſus ob ſuam humanitatem, in qua ſupportavit mortem, & paſſionem, acclamatur, non ſolùm adſtant ſeniores, & millia millium Angelorum, ſed etiam omnis creatura, quæ eſt in cœlo, quæ in terra, & ſub terra, atque in mari, fauſtis acclamationibus Domini excellentias intonant. Agnus occiſus multis opprobriis, flagellis, clavis, lancea, cruce, ac morte hanc ſibi gloriam comparavit: & honor, ac majeſtas quæ tanto ſtetit ſanguine, atque ſudore, in magna æſtimatione, pretioque habebatur: & Dominus ideo maximè gaudet, magnis acclamationibus ſublimari. Gloſſa ordinaria. *Quanto plures, tanto major atteſtatio, & majus gaudium.*

Andreas. Aretas. Primaſ. Anſbertus.

In magno pretio eſt id, quod ſanguine ac labore comparatur.

Gloſſa.

QVÆSTIO II.

Quare Dominus mare transfretavit in naviculam aſcendendo?

8. CHRISTVS Dominus ſua divina poteſtate poterat tranſire de vna ripa in aliam ſine vlla navi, deambulando ſuper aquas, vt alibi fecit *Matth. 14. num. 25. & Ioan. 6. num. 19.* Inquirimus ergo: Cur in præſenti caſu navicula vtitur ad transfretandum?

9. Chryſoſt. Reſpondet primò D. Chryſoſtomus homil. 30. *Cùm poſſet, ait, pede tranſire, navigio conſcenſo trajecit: non enim ſemper ſigna facere volebat, ne humanitatis ſuæ myſterio derogaret.* Erant in Chriſto Domino duæ naturæ, divina, & humana, de vtraque Hæretici dubitarunt: de divina Arriani, de humana Manichæi, aſſerentes, non verum corpus, ſed phantaſticum aſſumpſiſſe. Opus ergo erat, vt non ſemper ſe proderet divina, quia homo aliàs non crederetur: ac proinde ſi multoties ſigna edidit divinæ naturæ; tamen humanam oſtendere debuit. Et ita ſæpe Chriſtus abſcondebat ſuam poteſtatem, ut carnis veræ manifeſtaret infirmitatem; atque ita frequenter ſe infirmis hominibus conformabat. Vnde poſt reſurrectionem comedit, & bibit, non egens, ut veritatem corporis oſtenderet. *Luc. 24. num. 42.*

Chriſtus occultabat divinitatem, ut ſe hominem oſtenderet.

10. Chryſol. Secundò. D. Petrus Chryſologus ſermon. 50. *Nonne ipſe eſt*, ait, *qui fugatis fluctibus maris profunda nudavit, ut Iſraeliticus populus inter ſtridentes undas ſicco veſtigio, velut montium concava pertranſiret?* Exod. 14. num. 20. *Nonne hic eſt, qui Petri pedibus marinos vortices inclinavit, ut iter liquidum humanis greſſibus ſolidum præberet obſequium.* Matth. 14. num. 25. *Aſcendit* IESVS *in naviculam, & transfretavit. Et quid mirum, fratres? Chriſtus venit ſuſcipere infirmitates noſtras, ſuas nobis conferre virtutes, humana quærere, præſtare divina.* Virtute Dei Iſraël ſicco veſtigio per mare tranſivit, & Petrus deambulavit ſuper aquas. At ipſe Dominus navigio vtitur. Cœleſtis medicus advenit, ut noſtras infirmitates ſuſciperet, utque ſua nobis dona conferret. E contra verò terreni Reges proprias miſerias, ac neceſſitates in ſubditorum juga convertunt, & eorum bona ſibi arripiunt, atque uſurpant.

Chriſtus noſtras infirmitates ſuſcepit, & ſua nobis dona dedit.

Tertiò. Abulenſis *quæſt.* 2. Chriſtus Dominus 11.
omnia prudentiſſimè agebat; & miracula non niſi apparente aliqua, & multum rationabili cauſa faciebat. Cùm autem in littore eſſet navicula illa, non erat rationabilis cauſa ad trajiciendum deambulando ſuper aquas. Non eſt autem recurrendum ad miraculum, niſi urgente neceſſitate. Vide ſuprà *cap. 7. num. 38. 39. & 40. & cap. 24.* Si verò Chriſtus Dominus aliquando ſuper mare ambulavit, hoc ex magna ratione factum eſt: & quia tunc in promptu non erat navis in littore, & diſcipulis in periculo laborantibus ſignum divinitatis ſuæ dedit, ut eos maximè firmaret in fide. Et Petrum rogantem fecit ambulare ſuper aquas, ne alij timerent, & ne, ſi hoc non concederet, IESVS impotens videretur. Hîc autem non erat rationabilis cauſa hoc præſtandi, cùm navicula eſſet in littore. Et præterea ne diſcipuli neophyti, & imperfecti glorientur, quòd jam ſupra aquas ambulabant, ſicut illi, qui dixerunt: *Domine, etiam Dæmonia ſubjiciuntur nobis in nomine tuo*, Luc. 10. num. 17.

Abulenſ.

Ad miraculum non niſi vrgente neceſſitate recurrendum.

Neophyti ad magnas dignitates non ſunt vocandi ne inaniter glorientur. Luc. 10.

Inter cæteras qualitates, quas Paulus in Epiſcopo requirit, ſic ait 1. Timoth. 3. num. 6. *Non neophytum, ne in ſuperbiam elatus, in judicium incidat Diaboli.* Maximè expendenda eſt ratio, ob quam Apoſtolus requirit, ut Epiſcopus non ſit recenter converſus, & adoleſcens in fide, *Ne in ſuperbiam elatus*; nam qui heri ſe vidit inter ſæculares, & modò ſe videt in ordine Eccleſiaſtico, extra ſe rapitur ſuperbia. D. Ambroſius ibi. *Verum eſt, quòd rudis in fide, ſolet extolli ſuperbia, maximè ſi accipiat ordinem. Novitate enim, & poteſtate inflatur, arbitrans ſe præ cæteris digniorem. Videns enim primo anno nativitatis collatum in ſe honorem, putat non magis ad ſuum, ſed ad aliorum profectum ſe eſſe vocatum, quaſi beneficium religioni det magis, quàm acipiebat ab ea.* 12.

1. Tim. 3.

Ambroſ.

Neophytus in dignitate, putat, ſe non recipere beneficium, ſed præſtare obſequium.

Audiens Eliſæus demortuum filium Sunamitidis, mandat Giezi puerum ſuum, ut celerato curſu pergat: *Tolle baculum meum in manu tua, & vade. Si occurrerit tibi homo, non ſalutes eum, & ſi ſalutaverit quiſpiam, non reſpondeas illi. Et pones baculum meum ſuper faciem pueri*, 4. Reg. 4. num. 29. Pergit Giezi, ponit baculum; & tamen puer non revixit. Quomodo tantum Prophetæ mandatum ſuo fruſtratur effectu? Maximè ab Auctoribus requiritur. Reſpondet Rabbi Salomon apud Lyranum, quod *hoc fuit propter demeritum Giezi, qui non ſervavit præceptum Eliſæi; ſed occurrentibus ſibi hominibus jactanter dicebat, ſe miſſum ad ſuſcitandum puerum.* Eliſæus tacitus pergens per viam, humiliter de ſe judicans, puerum meruit reſuſcitare. At Giezi adoleſcens 13.

4. Reg. 4.

Lyranus.

Quod jactantia in puero ſuſcitando amiſit, humilitas obtinuit.

leſcens,& tenet in collegio prophetico, dum in ſe animadvertit commiſſionem factam demortuum vivificandi, inaniter ſupra ſe rapitur, ſilentij impatiens, cunctis ſuam poteſtatem divulgat, & ideo vim commiſſionis deperdidit, & puerum non valuit è mortuis ad vitam evocare.

Quæstio III.

Quare Evangeliſta non exprimat naulum pro navigatione perſolutum?

14. DUm de Jonæ navigatione agitur, de naulo perſoluto fit mentio, *Jonæ 1. num.3.* Cur etiam Evangeliſta non exprimit modum quem Dominus tenuit circa pretium naviculæ. Et quòd hujuſmodi tale hîc

Chryſolog.

intervenerit expreſsè aſſerit Divus Chryſologus *ſerm.50.* ſic inquiens: *Vt breviſſimi lacus tranſitũ ſub mercede nautica transfretaret.* Et facilè etiam dici poteſt, quòd illa navicula erat alicujus hominis devoti erga Chriſtum, qui proinde gratis illud præſtitit obſequium. Evangeliſtæ, modum quem Dominus in hoc negotio tenuit, non exprimunt. Supponunt, quòd ſicut Chriſtus, non deambulando ſuper aquas, ſed communes hominum metas ſervans, navicula uſus eſt; ita etiam in mercede nautica ab uſitata hominum via non receſſerit.

Chriſtus frequenter cõmunes hominum vias tenuit.

15. Secundò reſpondet D. Chryſoſtomus orat. in Paraſceve apud Grethſerum tom. 2. *Navigavit,* ait, *Ieſus mare, Deus navigio uſus eſt, brevem ac temporariam utilitatem præbuit lignum. Ego verò accepi lignum æternum, quo pro remo vſus ſpirituales nequitiæ fluctus diſpello.* Vide infinitam Jeſu liberalitatem, quãtum in immenſum excedit noſtra obſequia. Et ideo Evangeliſta non exprimit exiguam mercedem, quam Dominus pro illa navigatione perſolvit? quia aliam multo majorem, ac ſupra omnem noſtram conſiderationem, ac ſpem dedit. Jeſus à nobis accepit in obſequium breve naviculæ lignum, quo transfretavit. Ipſe autem nobis præſtitit ſanctæ Crucis lignum ſalutiferum, quo omnes nequitias, atque omne malum ſuperamus; adverſariorum inſidias profligamus, ac tandem per ipſum in cœleſtem patriam, ac beatitudinem transfretamus.

Chryſoſt.

Chriſti liberalitas in infinitum excedit noſtra obſequia.

16. Ex Dei mandato, erecto altari, obtulit Abrahamus Deo ſacrificium ex una vacca, capra, ariete, turture, & columba. Et ſtatim ſubdit ſacer textus Geneſ. 15 num. 18. *In illa die pepigit Dominus fœdus cum Abraham, dicens: Semini tuo dabo terram hanc à fluvio Ægypti uſque ad fluvium magnum Euphratem. Cinæos, & Cereſæos, Cedmonæos, & Ethæos, & Pherezæos. Raphaim quoque, & Amorrhæos, & Gergeſæos & Iebuſæos.* Cur Dominus modo Abrahamo promittit tam latam & amplam terram, quæ lacte, & melle fluebat, quæ multos populos, & regna ſub ſe continebat ut notant D. Auguſt. *lib. 16. de civitate Dei, c. 24.* Abulenſis, Caietanus, Lyppomanus, & alij. Et ex ipſa littera textus patet. Imò tibi notandum propono, quod decem nationum regna pollicitus eſt Deus, ut numeranti patebit. Abrahamus in obſequium Dei erexit altare, ex parvis lapidibus extructum; & in eo quinque obtulit victimas: & Dominus tam magnifica liberalitate hoc recõpenſavit, ut pro uno altari amplam, vaſtam, & pinguem ei terram concesſerit; & pro quinque victimis decem regna, decémque principatus diſtribuerit. Quæ enim poterit eſſe æqualis liberalitas ita excedens omnium vota, ut pro una columba duo regna, pro unoquoque turture duos principatus largiatur. Huc revoco verba Chryſoſt. *hom. 63. in Geneſ.* ubi ſic ait: *Deus liberalitate ſua noſtras petitiones, noſtráque officia tranſcendit.* Vide ſuprà *c. 17. n. 48. 49. & 50. & t. 1. lib. 3. cap. 2. num. 5.*

Geneſ. 15.

Auguſt.
Abulenſ.
Caiecan.
Lyppom.

Dei liberalitas maximè tranſcẽdit obſequia noſtra.

Chryſoſt.

Marc. 2. n. 2. Et auditum eſt, quòd in domo eſſet, & convenerunt multi, ita ut nõ caperet, neque ad januam, & loquebatur eis verbum.

Ibid. num. 3. Et veniunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur.

Ibid. num. 4. Et cùm non poſſent offerre eum, illi præ turba, nudaverũt tectum, ubi erat: & patefaciẽtes ſubmiſerunt grabatum, in quo paralyticus jacebat.

Versiones.

Syriacus n. 4. Cúmque non poſſent ad eum accedere propter turbam, conſcenderunt tectum; ac dejecerunt tabulatum loci, in quo erat jeſchua, demiſerúntque grabatum.

Pagninus. Caietanus. Et cùm non poſſent appropinquare illi præ turba.

Radix Græca. Submiſerunt vilem lectulum.

Vatablus. In quo paralyticus decumbebat.

Alter Textus.

Luc. 5. n. 17. Venerunt ex omni caſtello Galilææ, & Iudææ & Jeruſalem, & virtus Domini erat ad ſanandum eos.

Ibid. num. 17. Et ecce viri portantes in lectulo hominem, qui erat paralyticus, & quærebant eum inferre, & ponere ante eum.

Ibid.

Ibid.num. 19. Et non invenientes, qua parte illum inferrent præ turba, aſcenderunt ſuper tectum, & per tegulas ſummiſerunt eum cum lectulo in medium ante Jeſum.

EXPOSITIO.

17. CUM agnoſceretur in civitate, quòd Dominus erat in quadã domo, convenerunt multi. Quia ubi Chriſtus adeſt, illuc accurrunt fideles, & devoti.
Salmeiron. Salmeirõ cum aliis vult, quòd conveniebant, tanquam novitati ſtudentes; vel ut
Illuſtratur homo Chriſti hoſpitio. ab infirmitatibus liberarentur. Et non explicatur, cujuſnam eſſet domus illa, ut dicitur domus Simonis leproſi, quia domini proprij nomẽ ad hiſtoriam non ſerviebat: ipſeque illuſtrior factus eſt Chriſti hoſpitio, quàm nomine proprio, ut ſimiliter de illa muliere, quæ Chriſtum laudavit, dicam: de quad profertur: *Mulier quædam de turba.* Hoc remitto ad proprium locum. *Et loquebatur eis verbum.* Et quamvis illa multitudo conflueret propter miracula, tamen Chriſtus prius incumbebat doctrinæ, & poſtea infirmitates ſa-
Princeps agat prius de ſuorũ cõmodo, quàm de ſuo alimento. nabat; docens, prius, habendam rationem de anima, quàm de corpore. Et notandum, quòd licet Dominus adveniſſet ex navigatione, transfretavit enim mare ex ulteriori ripa, non ſtatim, ubi primum ingreſſus eſt domum, apponitur cibus, ſed prius eructat cœleſtem prædicationem, ac infirmos ſanat, ut ait Lucas citato cap. 5. n. 17. *Virtus Domini erat ad ſanandum eos.* Cibus ejus ſalus noſtra. Et cœleſtis Princeps prius intendebat ad ſuorum utilitatem, quàm de ſuo commodo ageret. Vide ſuprà *cap.* 15. *n.* 264. *& c.* 11. *n.* 129. 13. *&* 147.

18. *Et veniunt ad eum.* Lucas ait: *Et ecce viri portantes.* Illa particula *Ecce*, denotat ſolicitudinem horum hominum, qui cùm audiſſent, quòd Dominus curaret infirmos, ut ait Lucas: *Virtus Domini erat ad ſanandum eos*, ſtatim habita opportunitate curationis accurrunt, ne occaſio ſalutem impetrandi Paralytico è manibus elabatur. *Ferentes Paralyticum.* Matthæus, ſequenti
Quid ſit Paralyſis. numero dandus, ait: *Iacentem in lectulo.* Paralyſis eſt diſſolutio membrorum, ac nervorum, per quam ita homo fit impotens ad ambulandum, ac ad ſe movendum, ut ſit animatum cadaver ſolum ad pœnam vivens: & ideo ab iſtis hominibus ferebatur, non in manibus, ſed in lectulo, ne prætextu procurandæ ſanitatis, dolores, ac an-
Prætextu ſanitatis non ſunt multiplicandi dolores. guſtias hominis augerent. Et hac de cauſa, ut explicat Evangeliſta, *à quatuor ferebatur*, ut vectores commodiori modo hominem aſportarent.

19. Quòd autem iſte Paralyticus, cùm ſanatus ſit Capharnaum, diſtinctus ſit ab illo, qui curatus
Ioan. 5. Chryſoſt. Abulenſ. eſt Jeroſolymis in piſcina, ut refert Joannes *c.* 5. multis argumentis comprobat Chryſoſtomus *homil.* 30. *in Matth.* Abulenſis *quæſt.* 5. & tanquam notum ſuppono.

20. *Et cùm non poſſent offerre eum*: ſeu, ut alij legunt, *accedere*, ſeu *appropinquare illi.* Tanta erat multitudo ad Chriſtum confluens, ut nullo modo per januam poſſent illi homines ad Chriſtum accedere. Quærenti Chriſtum, ut ait D. Bonaventura, mundus ponit impedimenta. Sic Zachæus quærebat videre Jeſum, quis eſſet: & non poterat præ turba. Luc. 19. num. 3. *Nudaverunt tectum.* Charitas omnia impedimenta rumpit, & nulla ſunt, quæ veram fidem retrahant. *Nudaverunt tectum.* Aſportantes infirmum rem miram, & novam aggrediuntur, ut notat Victor Antiochenus, tanquam maximè avidi ſanitatis hominis, per ſcalas conſcendũt ad tectum, quod in Paleſtina non eſt acuminatum, ut in Hiſpania, ſed multo magnis planum. *Et nudaverunt tectum, ubi erat.* Detexerunt tectum ea ex parte, in qua erat Jeſus. Et perfodientes ipſum tectum, per funes *demiſerunt grabatum, in quo Paralyticus jacebat.* Grabatus autem ſignificat vilem lectum ex Græco, ut jam dixi, & notat Franciſcus Lucas. Et in hac tam rara diligentia maximè exprimitur magna fides, quam habebant vectores Paralytici. Lucas verò ait: *Summiſerunt eum in medium ante Jeſum.* Nam Salvator, ait D. Bonaventura *in cap.* 5. *Lucæ*, medium quærit. *Medius veſtrũm ſtetit, quem vos neſcitis*, Ioan. 1. num. 26. *Ego autem in medio veſtri ſum*, Luc. 22. num. 27. *Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui*, Pſalm. 47. num. 10. Mediocritate gaudet Dominus.

[Marginalia: Bonavent. — Luc. 19. — *Charitas omnia impedimenta rumpit.* — Victor. Ant. — Franc. Luc. — Bonavent. — Ioan. 1. — Luc. 22. — Pſalm. 47.]

QUÆSTIO IV.

Elucidantur iſti quatuor vectores Paralytici.

21. A Quatuor hominibus aſportabatur Paralyticus in lectulo, ut ſcribit Marcus, qui erant viri probi, pleni fide, ut dicetur infra: *Videns fidem illorum.* Et erant etiam repleti ſpe in Deum, & charitate in proximum. Et id eo mirabilem, ac inuſitatam rem, ut per tectu demittãt Paralyticum, aggrediuntur. Facilè boni ad opus pietatis uniuntur, & ſe mutuo adjuvãt, ut nota D. Bonaventura *in* 5. *Luc.* Iuxta illud Pauli ad Galat. 6. num. 2. *Alter alterius onera portate.* Mali autem non inter ſe conveniunt, niſi ad iniquum factum. Pſalm. 82. num. 5. *Cogitaverunt unanimiter ſimul: adverſùs teſtamentum diſpoſuerunt tabernacula Idumæorum, & Iſmaëlitæ, Moab, & Agareni.* &c. Vbi Brunonius ponderat quàm miram iniqui in malum concordiam, unanimitatẽmque habeant.

[Marginalia: *Vbi probi ad bonum, iniqui ad malum uniuntur.* — Bonavent. — Galat. 6. — Pſalm. 82. — Bruno.]

22. P. Didacus Stella vult, quòd iſte Paralyticus erat dives, ſiquidem cùm adhuc infirmaretur, habebat amicos. Sic ægrotante Ioram, cùm eſſet dives, venit ad eum Rex Ochozias 4. *Reg.* 8. *num.* 30. Rex Syriæ, cùm infirmaretur, Rex Ezechias ſtatim ad eum munera, & nuntios miſit, 4. *Reg.* 20. *num.* 11. Pauper autem ille Ægyptius cùm ægrotaret, relictus erat à ſuis, & nullus erat, qui daret ei cibum, & potum, niſi David ei ſubveniret, 1. *Reg.* 30. *num.* 11. Uide *cap.* 5. *num.* 133. *&* 134. *& cap.* 24. *num.* 8. Quanquam hæc moraliter bene ſint dicta, tamen in rigore litteræ videtur, quòd iſte Paralyticus ſit pauper, nam aſportabatur in grabato, quod Græcè ſignificat

[Marginalia: Stella. — *Amici non niſi ad divites conveniunt.*]

ficat vilem pauperum, ac egenorum lectulum.

23. Ferebatur iſte homo à quatuor, ut commodiori modo aſportaretur. Moraliter per hos quatuor, quatuor Evangeliſtas intelligit Euſeb. Gallicanus *homil. in Dom. 19. poſt Pentecoſt.* Quia per iſtorum fidem anima Deo offertur, & ſanatur. D. Paſchaſius *lib. 5. in Matth.* interpretatur quatuor virtutes Cardinales, ſcilicet Prudentiam, Juſtitiam, Fortitudinem, ac Temperantiã, quibus anima ſublevatur, ac defertur ante Creatorem. Cardinalis Hugo *in 2. Marc.* ait. Quatuor portatores ſunt, cognitio criminis, memoria peccati, timor ſupplicij, ſpes præmij. Vel quatuor vectores, ait ipſe, ſunt bona operatio, eleemoſyna, venia aliis facta, oratio Sanctorum.

Quid ſignificent quatuor iſti vectores. *Euſeb. Gall.* *Paſchaſ.* *Hugo.*

QUÆSTIO V.

Quare ab habitantibus domûs non prohibeantur vectores perfodere tectum?

24. Cum vectores Paralytici ipſum non poſſent in domum per januam introducere ob multitudinem turbæ, non expectant tempus, ut diſcedat, ſiquidem Chriſtus Dominus magna frequentia populi, ſemper circunſeptus incedebat. Rem miram aggrediuntur. Tectum conſcendunt, & illud perfodiunt, & tunc Paralyticum ſubmittunt. Hoc autem non poterat fieri ſine magno ſtrepitu, præſcindentes ligna, utque aliqua ſimul cum lapidibus ex magna parte caderent in domum. Cur ergo habitantes illius hoc non prohibent facere.

Ratio difficultatis.

25. Reſpondeo primò, quòd habitatores domus ita erant devoti in Chriſtum, ac ita omnia ſua ſub pedibus ejus ſubmiſerant, ut cùm ipſe non prohiberet, nec ipſi prohibeant. Secundò: ita erant accenſi charitate in proximum, ut ob bonum illius omnia contemnerent. Tertiò. Videndi miracula cupiditas, ne impedimentum ponerent, cauſa erat; nam ſæpe homo ob unam ſuam cupiditatem, omnia, quæ ad ſe pertinent, parvi pendet.

Charitas omnia contemnit. Ob unam cupiditatem homo omnia parvipendet.

26. Sed inquires: Cur Chriſtus non vetat perfodere tectum? Reſpondeo primò, quòd in illo facto denudandi tectum oſtenderunt homines ſuam eximiam fidem, ſpem, ac devotionem in Chriſtum: non prohibet ergo, ne talia opera contemnere videatur. Secundò Chriſtus Dominus dixerat Matth. 11. num. 28. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis,* quod abſolutè, & ſine ulla limitatione Dominus protulerat. Cùm ergo Paralyticus maximè laboraret ægritudine, illaque eſſet oneratus, ne ſemel datum verbum Dominum retrahere, vel limitare, aliquid judicarent, ideò Paralyticum per tectum ad ſe venire Dominus non vetat. Tertiò Chriſtus Dominus Rex erat totius univerſi. Permittit ergo, ut per tectum Paralyticus ad ſe deſcendat, ut nos inſtruat, quòd nullum debet eſſe impedimentum, nec paries, nec tectum, lignum, vel lapis, quod acceſſum ſubditi ad principem, ac regem prohibeat, aut intercludat.

Chriſtus noſtra bona opera non contemnit. *Omne tollatur impedimentum, ut ſubditi habeant acceſſum ad Regē.*

27. De dilecto ſuo ait Anima ſancta: *En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos. En loquitur mihi: Surge, propera amica mea*, Cantic. 2. num. 9. Sed quare ipſe ſponſus ſtat poſt parietem proſpiciens per retia, & loquens cum Sponſa? Cur manifeſta præſentia ei non ſe exhibet? Stat poſt parietem veluti tanquam abſens ſe exhibens, ut exinde majoris amoris ſtimulos acuat, verum ita ipſe eſt poſt parietem, tanquam ſi ibi paries non interjaceret, neque ullum ibi adeſſet impedimentum, ut dilectæ animæ auxilium ferat, ut ejus deſideria videat, eique loquatur, atque ipſam ad bonum provocet; ac excitet. D. Ambroſius *ſerm. 6. in Pſalm. 118. verſu. 3.* ſic ait: *Adſtitit poſt parietem, proſpicit per feneſtras; ut nec totus abeſſet, nec quaſi totus intraret, Et ipſe ad ſe ſponſam vocat, ut veniendi ad ſe invicem fierent graviora commercia, amoriſque vim mutuis adolerent ſermonibus. Et ſi tu habeas fundatum parietem, non illum medium, qui domus unius ſeparet membra, ſed ædificatum ſuper fundamentum Apoſtolorum, & Prophetarum, ut compaginata ejus ſtructura creſcat in templum.*

Nullus ſit paries, qui Regem prohibeat ad ſubveniendum ſubdito. *Ambroſ.*

28. Valde enim deteſtabile eſt in Rege, ſi ipſe ſe per parietes, & domos claudat à ſuis, ut minimè ad eum valeant aditum invenire. De miſera captivitate Sedechiæ Regis à Babylonicis loquitur Deus ad Ezechielem *cap. 12. num. 12.* Et ſic ait: *Et dux qui eſt in medio eorum, in humeris portabitur, in caligine egredietur: parietem perfodient, ut educant eum.* Cùm fierent omnia alto Dei judicio, cur iſte Rex in duriſſimam captivitatem opprobriis plenam perfoſſo pariete ducitur? Cur per oſtium non egreditur? Dei ſententia eſt: *Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur.* Graviter deliquit Sedechias Rex deliciis indulgens, ſe domus parietibus claudens, parietes inter ſe, & ſubditos conſtituens: juſto Dei judicio perfodiuntur parietes, ut per quas deliquerat, recipiat & ipſe ſupplicium. Vide *tomo 1. lib. 1. cap. 6. quæſt. 10. num. 31. & hoc lib. cap. 11. num. 127.*

Grave ſupplicium meretur Rex dum ſe claudit à ſuis.

Matth. 9. n. 2. Et ecce offerebant ei Paralyticum jacentem in lectulo. Et videns JESVS fidem illorum, dixit Paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.

VERSIONES.

Syriacus. Et obtulerunt ei Paralyticum decumbentem in lecto. Viditque JESVS fidem eorum, & ait Paralytico illi: Bono ſis animo, fili mi.

Theophylact. Adduxerunt ad eum.

Pagninus.

D. Chryſologus ſerm. 50. Reſpiciens JESVS fidem illorum.

Euthymius. Intuitus JESVS fidem illorum.

Pagninus. Fiduciam habe fili.

D. Hilar.

D. Hilar. c. 8. in Matth. & Caſſian. coll. 13. cap. 16. Conſtans eſto fili, remiſſa ſunt tibi peccata tua.

Quiddam ex Græco apud Sal. legunt Remittantur tibi peccata tua.

Alter Textus.

Marc. 2. n. 5. Cum autem vidiſſet Jesus fidem illorum, ait Paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua.

Luc. 5. n. 20. Quorum fidem ut vidit, dixit: Homo, remittuntur tibi peccata tua.

EXPOSITIO.

29. *Miſeria declamat ad Dominum.* Ecce, rem grandē denotat, *offerebāt Paralyticum jacentē in lectulo.* Tota hæc ſententia explicata eſt ſuperiori expoſitione. Illud tamen notandū, quòd vectores ſolùm Paralyticum offerunt, & nec ipſi, nec Paralyticus, cui morbus uſū loquelę ademerat, aliquid à Domino rogant: nam ipſa miſeria pro miſero homine, maximè cœleſti medico loquebatur, atque clamabat. Et quamvis hic homo haberet multa peccata, ideò enim dicitur: *Hilar.* *Remittuntur tibi peccata tua*, tamen, ut notat D. Hilarius, non ait: *Quæ dedecorant, ſupprimenda.* Offerebant ei hominem peccatorem, ſed paralyticum: nam peccata maximè hominem dedecorant; non verò paralyſis, cum ſit morbus naturalis ex natura proveniens.

30. *Videns* Jesus *fidem illorum*, Videns non ſolùm intuitu divinitatis, ſed etiam corporalibus oculis; nam quamvis fides ſit actus mentis, tamen in opere videtur, ac manifeſtatur. *Fides operibus declaratur.* *Fidem illorum*, quæ magnopere in hoc facto declarabatur, ſiquidem bajuli ad tectum conſcendunt, illudque perfodiunt, atque Paralyticum ſubmittunt, quod opus magnæ erat fidei, & ſpei in Deum, ac charitatis in proximum. Et tamen Dominus hîc ſolam fidem nominat, & requirit, quia fides eſt prima radix, & origo omnium virtutum. Deinde, quia fidei proprium eſt impetrare, & conſequi quod credit, atque ſperat: Et ideo *Luc. 7. Matth. 8.* Dominus ait mulieri, Luc. 7. num. 50. *Fides tua te ſalvam fecit.* Et Centurioni Matth. 8. n. 13. *Vade, ſicut credidiſti, fiat tibi.*

31. *Hieron. Chryſolog. Haymon. Maldonat. Chryſoſt. Euthym. Alb. Magn.* Ait Evangeliſta, *fidem illorum*, D. Hieronymus *hîc*, D. Chryſologus *ſerm. 50.* Haymon, Maldonatus, & alij hoc referunt tantùm ad fidem offerentium. At D. Chryſoſtomus *hom. 30. in Matth.* Euthymius, Albertus Magnus, & communiter Recentiores hîc intelligunt fidem illorum omnium tam vectorum, quàm Paralytici, in quo multam fuiſſe fidem, dicam *quæſt. ſequenti, in principio.* Et ideo, ut mihi videtur, fidem illorum præcipuè offerentium, deinde etiam ipſius Paralytici.

32. *Confide fili* ſeu, ut habet Syriacus, *bono ſis animo*, beneque ſpera, te à me miraculoſè ſanandum, priùs in anima, deinde in corpore ab ipſo morbo, ut explicant D. Hieronymus, Paſchaſius, Euthymius, Theophylactus. *Hieron. Paſchaſ. Euthym. Theophyl.* Et planum erat, quòd ſi Deus animæ ſanitatem dabat, etiàm corpori medelam conferret; cùm Dei dona ſint perfecta, & conſummata: & dum incipit benefacere, uſque ad perfectum ducat. *Cùm ſpe recipiamus Dei bona.* *Confide fili*, ſeu benè ſpera, etiam cùm actualiter ei remittebantur peccata. Volebat enim Dominus, quòd cùm ſpe in Deum donum reciperet, illudque retineret, ac conſervaret. *Fili*, Mira benignitate filium vocat, quia ei dimittebantur peccata, ut notant Haymon, & Hericus. *Haymon. Hericus.* Imò in toto Evāgelio nullum alium lego filium vocari, niſi Paralyticum iſtum. Ex quo duplex mihi eſt conjectura. Prima, quòd iſte erat prædeſtinatus: nam aliàs Chriſtus eum filium non vocaret. Secunda, quòd iſte erat maximè afflictus & miſerrimus; de quo iterum q. 7.

Remittuntur tibi peccata tua, ſeu, ut ex radice Græca legendū eſt, *Remiſſa ſunt tibi peccata tua.* 33. *Deus dat conſummata dona.* Tibi, inquam, jàm per gratiam Spiritus ſancti contritio atque ad remiſſionem, & ſanctificationem jam diſpoſito. Nam ſine dubio dum Paralyticus ad præſentiam Domini ducebatur, concepit dolorem, ad diſplicentiam ſuorum peccatorum: aliter non auderet coràm tanto Domino apparere, neque ab illo ſalutis donum ſperare. Notat Hericus vecordiam Paralytici, *Hericus.* audiens enim remiſſa peccata, non dat gratias Deo: plus deſiderabat ſalutem corporis, quàm animæ. Maximè admiranda eſt Domini modeſtia, ut notat Chryſoſtomus *hom. 30.* *Chryſoſt.* non enim dixit, Remitto tibi peccata tua, ſed modeſtiæ cauſa, tertiam perſonam; *Remittuntur tibi.*

Quæstio VI.

Quarè de ſola fide offerentium, & non Paralytici fiat præcipua, & principalis mentio?

Magna fuit fides Paralyticum offerentium; aliter enim minimè ipſi ad tectum conſcenderent, ut inde per funes hominem demitterent, ante Chriſtum magna 34. fuit etiam fides iſtius infirmi, ut notant D. Chryſoſtomus *hom. 30. in Matth.* Abulenſis *quæſt. 7.* *Chryſoſt. Abulenſ.* niſi enim ipſe crederet, à Chriſto poſſe recipere ſanitatem, non permitteret, ſe ac ipſum portari, ac per funes è tecto demit.

His ergò poſitis. In dubium vocatur: Cur 35. omnes tres Euangeliſtæ hanc hiſtoriam ſcribentes dicant, Dominū vidiſſe fidem illorum, quòd præcipuè intelligitur de fide offerentium, deinde de fide Paralytici, ut dixi in expoſitione, & docent Abulenſis citatus, & Toletus 5. *Lucæ in Annot. 36.* Et præcipuè urget dubium in ſententia D. Hieronymi, ac Chryſologi, qui hoc referunt tantùm ad fidem offerentium, ut dixi in expoſitione.

Reſpondeo primò ad quæſtionem, quod quando in Scriptura tribuuntur mirabiles effectus 36. fidei, intelligitur de fide viva, quæ eſt charitate formata. Et de hac fide dixit Dominus Magdalenæ,

lenæ: *Fides tua te ſalvam fecit*, hoc eſt, fides cum operibus charitatis, ac amoris in Deum. Nam fides ſine operibus, ut ait Jacobus 2. mortua eſt. Cùm autem dicitur, *Videns fidem illorum*, hoc intelligitur de fide viva. Ac proinde principaliter de fide offerentium; nam qui infirmum portabant, charitatem, ac miſericordiam in fructu habebant, ſi enim charitatem non haberent, tanto ſtudio atque ardore Paralyticum ad Chriſtum non adducerent: & ex charitate proximi rectè arguitur charitas in Deum; ægrotus verò perfectam, ac vivam fidem non habebat, nam ei dixit Dominus: *Confide*, ad perfectam ac conſummatam fidem eum excitans, tanquam ſi ea non eſſet præditus, ad eum offerentes inſigniti erant. Deinde quia iſte homo adhuc erat in peccato, ſiquidem antequam dicatur, quod Dominus dixerit: *Remittuntur, tibi peccata tua*, priùs dicitur vidiſſe fidem illorum, ſcilicet offerentium. Ergo dum vidit eorum fidem, pro tunc adhuc iſte erat in peccato.

Fides viva & formata multum valet apud Deũ.

37. Chryſol. Secundò. Divus Chryſologus *ſermone 50.* ſic ait. *Quantum valet apud Deum fides propria, apud quem ſic valet fides aliena?* Et iterum infra ait, quòd fidei alienæ ſuffragio curatur Paralyticus. Quod intelligitur de ſanitate corporis, nam animæ medelæ in adulto non confertur, niſi interveniente propria hominis diſpoſitione, ut eſt certum. Ac proinde his denotat Chriſtus, quantum prodeſt, quantum adjuvat alios fides noſtra. Hoc idem docet Divus Cyrillus Jeroſolymitanus *Catechesi 5.* Et confirmat exemplo ſororum Lazari. Nam cùm Dominus requiſiſſet ab eis *Ubi poſuiſtis eum?* Joann. 11. numero 34. Reſpondet Germana, *Jam fœtet: quatriduanus enim eſt.* Dicit Dominus: *Si credideris videbis gloriam Dei.* Dare vitam, pro gloria reputabat 1. Concludit D. Cyrillus. *Tantum potuit illa ſororum fides, ut mortuus à porta inferni revocaretur.*

Multum juvat bonorum fides. Cyrill. Luc. 11.

38. Albert. Mag. Tertiò. Albertus Magnus. Quòd quando dicitur: *Videns illorum fidem*, ipſe Paralyticus cum offerentibus ſupponatur. Tamen tanquã de fide offerentium Evangeliſta loquitur; ut inſtruat, quòd interceſſio multorũ multis importat ſanitatem. Quartò, Abulenſis *citatus* Portantium fides fuit major, ac lucidior in opere, & ſic illam Chriſtus magis reſpexit; ubi ſuprà *cap. 5. n. 240. & cap. 6. n. 80. 81. & 82.*

Bonorum interceſſio multis prodeſt. Abulenſ.

39. Quintò Offerentium fides maximè enituit; ac reſplenduit in hoc caſu: nam tanquam proximi vehementer dolentes de hominis miſeria ipſum Chriſto offerunt, firmiter credentes, infirmum à Domino poſſe ſanari. Non enim dicebant: Si ſalutem dederit, credemus, ſed abſolutè pro omni eventu divinitatem ejus recognoſcentes cum tanta diligentia infirmum per tectum ſubmiſerunt. Vera, perfectáque fides ad propria munera, ac præſentes obligationes attendit, à futuro ſucceſſu, atque eventu minimè dependet.

Vera fides ad futurũ eventum non attendit, ſed ſatisfacit obligationi præſenti.

40. Daniel. 3. Inſtat Nabuchodonoſor cum Sidrach, Miſach, & Abdenago, ut ſtatuam ſuam adorent. Qui Regi reſponderunt *Non oportet nos de hac re reſpondere tibi. Ecce enim Deus noſter, quem colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô Rex, liberare. Quod ſi noluerit, notum tibi ſit, Rex, quia Deos tuos non colimus, & ſtatuam auream, quam erexiſti, non adoramus*, Daniel. 3. num. 17. Dicunt ſe Dei virtute poſſe liberari ab igne. Quòd ſi verò concrementur, non dicunt, ſe à Dei obſequio defecturos, ſed tantùm ob ſua alia judicia Deum nolle illud eis beneficium conferre. Pueri iſti tanquam Domini verè fideles, ac conſtantes ſervi ſolùm attendunt præſenti obligationi confeſſionis fidei ſatisfacere; de futuro autem eventu minimè curant, ſed illum Dei judicio ſubmittunt. Theodoretus. *Non pro mercede noſtra Domine ſervimus, ſed benevolentia, ac amore ſtimulati. Omnibus æquè Dei noſtri præferimus cultum, quare ne ab his malis quidem temerè liberari petimus, ſed Domini gubernationem, ac providentiam amamus, & illius, quod futurum eſt, ignari gubernatori quocunque ei libuerit, navem dirigendam committimus.* Perfecta virtus ſolùm ſua munera conſiderat, & futuros eventus prætermittit.

Perfecti fideles Dominum recognoſcũt, omniaque eĩ ſubmittunt. Theod.

Pendens meus Jeſus in Cruce ait ad Patrem: *Pater, dimitte illis, non enim ſciunt*, Luc. 23. n. 34. Pro omnibus illis malefactoribus orat Dominus. Et tamen bene ſciebat, quòd pro reprobis, ac obſtinatis non erat exaudiendus à Patre; ut bene ex Patribus comprobat Suarius *tom. 2. ad 3. part. diſputat. 33. ſect. 4. §. Primum illud.* Tamen cùm eſſet noſter Redemptor, ac Pontifex, offerens ſe pro omnium ſalute, munus adimplet pro omnibus rogans, quamvis futurum eſſet, ut Pater omnibus non dimitteret. Unde ait D. Bonaventura. *In hoc apparuit, quòd fuit Pontifex pius, & miſericors, offerendo ſe, & interpellando pro populi ſalute.* 41.

Luc. 23. Suarius. *Proprio muneri ſatisfaciendum.* Bonavent.

Quæstio VII.

Quare Chriſtus Dominus hunc Paralyticum filium vocet?

Divus Matthæus, & Marcus ſcribentes hanc hiſtoriam referunt, quòd Dominus dixerit Paralytico, *fili* Lucas verò, *Homo.* Hæc facilè in concordiam reducit D. Auguſtinus *lib. 2. de conſenſu Evang. cap. 25.* Utrumque dictum fuiſſe à Chriſto, aut ſic: Confide, homo, dimittuntur tibi peccata, fili: aut hoc modo prolata ſunt: Confide, fili, dimittuntur tibi peccata, homo. Hæc docet D. Auguſtinus. Tamen ex idiomate Hebraïco idem eſt utriuſque ſenſus; nam Hebraïca phraſis eſt dicere, aut homo, aut fili, ut patet ex Prophetis, & libris Salomonis, in quibus hujuſmodi loquendi modi frequenter inveniuntur. Verumtamen pro rigore verborum Evangeliſtarum præſentem quæſtionem excitamus. 42.

Auguſt. *Concordantur Evangeliſtæ.*

Reſpondet primò D. Hieronimus *hic.* Et ſic ait: Cur filium nominavit. *O mira humilitas, deſpectum, & debilem, totiſque membrorum compagibus diſſolutum, filium vocat, quem Sacerdotes non dignabantur attingere. Aut certè ideo filium, quia dimittuntur ei peccata ſua.* Duas rationes nobis inculcat magnus Doctor. Primò propter humilitatem; ut etiam docet Albertus Magnus: nam deſpectum, & debilem hominem ita ad ſe benignè recipit, ut filium vocet. Secundò, quia ei remittebantur peccata, ut etiam tradit D. Anſelmus. Ut inde videamur, ad 43.

Hieron. Theoph. *Chriſti humilitas mũdi deſpectos filios dicit.* Anſelm.

qualem dignitatem nos erigit remiſſio, ac juſtificatio à peccatis, nempe ad eſſe filii Dei, qui antea per peccatum eramus ſub captivitate Diaboli.

44. Vict. Antioc. Tertiò. Victor Antiochenus *in cap. 2. Marci*, ſic ait. *Quòd autem Paralyticum hunc, filium vocat, illud aut propter fidem, quam de ipſo conceperat, facit, aut certè ad creationis cauſam reſpicit.* Ubi etiam duas alias tradit rationes, cur filium dicit. Primò, & tertiò in ordine, propter fidem, veluti ipſam fidem honorans, ac venerans. Deinde, & quartò, propter creationem, quam etiam rationem affert D. Hilarius *Can. 8. in Matth.* quia homo Dei opus eſt, ac proinde quamvis homo ob ſuam miſeriam deſpiciendus eſſet, quia tamen Dei opus eſt, ac imago illius, ideo piè tractandus, ac benignè fovendus, ſi non propter ſe, propter auctorem, ac creatorem ſuum.

Hilar.

Homo venerandus cùm ſit Dei opus.

45. *Hic ſolus vocatur filius.* Quinto. Filium vocat. Imo in Evangelio nullum alium hominem lego filium à Chriſto vocari. Cautè dixi *hominem*, quia Dominus mulierem illam, quæ tetigit fimbriam veſtimenti, filiam vocavit *Matth. 9. numero 22. & Luc. 8. num. 48.* Hunc autem inter cæteros filium dixit, quia hic erat valde miſerrimus pauper, diſſolutione membrorum infirmitatem patiens, & tantam hominis miſeriam tam blando, atque affabili nomine filii voluit Dominus lenire, ac conſolari. Ex quo magna Domini benignitas in omnium conſpectu manifeſta apparet; nam hominem, quem ob peccata ſua gravi paralyſi caſtigaverat, atque afflixerat, non ſolùm remittendo peccata, & ſalutem corporis dando conſolatur, ſed etiam blando & affabili nomine recreat. Maximè minuit beneficium, qui aſpero, & incompoſito verbo illud concedit.

Deus ſupplicio caſtigans, conſolatione recreat.

46. Sexto, Juxta Matthæum, & Marcum, filium, juxta Lucam, hominem appellavit. Imo, ut in commodiori expoſitione explicat Auguſtinus; priùs hominem dixit, & poſtea filium vocavit. In hoc, ait D. Bonaventura, quod dicit *homo*, invitat ad conſiderationem propriæ miſeriæ: *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miſeriis*, Job. 14. numero 1. In hoc verò, quòd filium nominat, ipſum excitat ad conſiderationem ſublimis, & altæ dignitatis: nullo enim major, quàm quòd homo filius Dei ſit & dicatur, ſemper enim homo ex agnitione propriæ miſeriæ, ac vilitatis in magnum, altumque dignitatum apicem evehitur, & extollitur Vide ſupra *cap. 7. num. 21. & 24. & cap. 10. num. 89.*

Bonavent.

Iob. 14.

Ex propria cognitione exurgit homo ad magnam dignitatem.

47. *Homo ex ſe miſeriam habet, ex Dei gratia omne bonum.* Septimò. Juxta Matthæum, ac Lucam filium, & hominem vocat. In homine denotatur ſumma miſeria, ut proximè dixi: in filio verò præclara, & excellentiſſima dignitas. Nam ſic filii, & hæredes. Ut ita agnoſceret, quid haberet ex ſe, quid verò ex Deo? ex ſe, ut homo ſummam miſeriam; ex Deo ſummam gratiam, utpote filius, & hæres. Ait Paulus ad Titum 3. num. 3. *Eramus aliquando & nos inſipientes, increduli, errantes, ſervientes deſideriis, & voluptatibus variis, in malitia, & invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Cum autem benignitas, & humanitas apparuit Salvatoris noſtri Dei, non ex operibus juſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit.* In homine omne vitiorum genus graſſabatur, & tamen ſalutem aſſecutus eſt. Quid juſtitia cum tanta iniquitate: Apparuit benignitas Salvatoris noſtri Dei. Nam licèt homo eſſet detentus turpitudine, ac fœditate peccati, tamen adveniens Dei gratia dedit homini donum, per quod ſalutem potitus eſt,

Ad Tit. 3.

Ait Paulus Roman. 14. num. 23. *Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Ut explicant Gloſſa, D. Anſelmus, omne, quod non fit cœleſti rore ac afflatu, immundum, ac defectuoſum. Nam quod ſine Dei inſpiratione ex propriis noſtris viribus peragitur, immundum eſt, ac vitiorum fæce coinquinatum, cùm ſolùm bonum, & ſanctum ſit à ſummo bono, ac gratia Dei, ut ad citatum Pauli locum docet cum Gloſſa D. Thomas. Unde ait Concilium Arauſicanum Can. 22. *Nemo habet de ſuo, niſi mendacium, & peccatum: ſi quis autem habet homo veritatem, atque juſtitiam, ab illo fonte eſt, quem debemus ſitire in hac eremo, ut ex eo, quaſi guttis quibuſdam irrorati, non deficiamus in via.* 48.

Rom. 14. Gloſſa. Anſelm.

Ex homine malum, ex Dei gratia bonum.

D. Thom. Arauſican.

Enarrans Iſaac nativitatem, ſacer textus ait: *Viſitavit Dominus Saram, ſicut promiſerat. Concepit, peperitque filium in ſenectute ſua, vocavitq; Abraham nomen filij ſui, quem genuit ei Sara, Iſaac, cùm centum eſſet annorum, hac quippe ætate patris natus eſt Iſaac*, Geneſ. 21. numero primo. Totus eſt ſacer textus in explicanda nativitate Iſaac. Cur pueri elegantiam nobis non proponit, ut de Moyſe explicat; *Peperit filium, & videns eum elegantem*, Exod. 2. numero 2. Cur ergo in ſola ſterilitate, ac ſenectute parentum declaranda, ſe expandit textus: Naſcebatur Iſaac, ut eſſet Chriſti Domini typus, utque ob ipſum parens Abrahamus promiſſionem acciperet de Chriſto naſcituro, in quo erant omnes gentes benedicendæ. Parentum ſterilitas exprimitur, ut denotetur, quòd tantus filius in totius Orbis donum datus, non à natura, ſed à gratia prodibat, cùm parentes ex ſe ſterilitatem, & infœcunditatem haberent. Divus Petrus Chryſologus ſerm. 90. *Iſaac non tantùm obfuit, defuiſſe naturam, quam naſci profuit auctoris beneficio, non natura.* Vide ſupra *cap. 3. n. 155. & 166.* 49.

Geneſ. 21.

Exod. 2.

Bonum non à nobis, ſed à Deo.

Chryſol.

Quæstio VIII.

Quare Chriſtus Dominus dixerit huic Paralytico: Remittuntur peccata tua?

PRima, & literalis ratio hujus rei eſt. Advenit iſte Paralyticus imperfectus in fide, ideo ei ſuprà dictum eſt à Domino: *Confide fili*; eum ad conſummatam fidem excitans. Et influente Chriſti Domini præſentia, excitatus divina gratia ad dolorem, & contritionem, ideo meruit audire: *Remittuntur tibi peccata tua*, juxta illud Ezechiel. 18. num. 21. *Si impius egerit pœnitentiam de omnibus peccatis ſuis, omnium iniquitatum ejus, quas operatus eſt, amplius non recordabor.* Illud tamen ſemper inquirendum eſt, cur hoc Dominus externa voce profert? Immò hoc verbum, *Remittuntur tibi peccata tua*, hìc primò à Chriſto auditur, ut notat Rupertus ſtatim citandus. 50.

Ubi homo ſe diſponit, Deus dat gratiam.

Secundò

51. Secundò reſpondet Divus Petrus Chryſologus *ſermone* 50. Remittuntur tibi peccata tua. *Hæc dicens*, ait, *ſe Deum volebat intelligi, qui per hominem oculis adhuc latebat humanis: virtutibus enim, & ſignis comparabatur Prophetis, qui per ipſum fecerant & ipſi virtutes: peccatis autem dare veniam, quia penes hominem non eſt, & eſt ſingulare Deitatis inſigne.* Per virtutes, ac miracula comparabatur Prophetis, nam hæc etiam illi præſtiterunt. Remittere autem peccata, peculiare eſt Deitatis elogium. Ut ergo Chriſtus ſe Deum hic manifeſtaret, peccata remittit.

Remittere peccata, proprium divinitatis elogium.

52. Rupert. Tertiò. Rupertus Abbas, *Potiſſimum*, ait, *expediebat nobis, potentem eſſe hunc Dominum, ſcilicet in remiſſionem peccatorum. Hoc eatenus non dixerat, quod poteſtatem haberet dimittendi peccata, ſapienti nimirum uſus providentia diſcretionis, quatenus non hoc ante diceret, quàm factis comprobaret.* Maximè hæc poteſtas remittendi peccata nobis erat neceſſaria in Chriſto. Et tamen eam ſe habere, hactenus non explicaverat: ſed hic primùm hoc de ſe profert, magna uſus ſapientia. Majeſtas, & excellentia, non verbis ſed operibus & factis declaranda, ac manifeſtanda. V. de ſuprà *cap.* 3. *num.* 70. & *cap.* 5. *num.* 140. 141.

Majeſtas non verbis, ſed operibus declaranda.

53. Leo. Quartò. D. Leo *ſerm.* 11. *de Paſſione*. Remittuntur peccata tua. *Vt per omnia*, ait, *opera ſua oſtende et in illo adventu ſuo, Salvatorem mundi ſe veniſſe, non judicem.* Valde mirum, quòd Paralytico totis viribus converſo in Chriſtum, ei à Domino remittuntur peccata: & tamen calumniantibus Scribis ſupplicium pro ſua temeritate eis à Domino non infligitur. Volebat Dominus in ſuo adventu ſe declarare, non judicem, ſed Salvatorem; & ideo quæ miſericordiæ, ac pietatis ſunt, indilatè profert. Ait enim Chriſtus de ſe, *Non miſit Deus filium ſuum in mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum*, Joann. 3. num. 16. de quo egi cap. 3. Ioan. 3.

Deus in ſuo advetu oſtendit miſericordiam, non judicium.

54. Grave & rigidum ſupplicium minatur Dominus Judæis, & dicens: *Ut veniat ſuper vos omnis ſanguis juſtus, qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel juſti uſque ad ſanguinem Zachariæ filii Barachiæ, quem occidiſti inter templum, & altare*, Matth. 23. num. 35. Omnibus notum eſt, hic prænuntiari miſerabile excidium, ac devaſtationem totius Jeruſalem, quæ per Titum, ac Veſpaſianum perpetrata eſt. Sed maximè dubitabis, ut notat D. Remigius. *Inquirendum eſt*, ait, *quomodo uſque ad ſanguinem Zachariæ dixerit, cùm plurimorum Sanctorum ſanguis poſteà effuſus eſt?* Et Euſebius Gallicanus *homil. in feſto S. Stephani*, idem dubium movet. Nam poſt Zachariam Dominus Jeſus occiſus eſt à Judæis: & cõparatione tanti facinoris omnis pœna parva & exigua reperitur. Et certa eſt ſententia, de quo Chryſoſtomus *homil.* 46. quòd illa civitatis deſolatio facta eſt ob horribile nefas in morte Domini commiſſum. Cur ergo ait: *Uſque ad ſanguinem Zachariæ?* Nonnè poſt Zachariam Judæi ipſum Dominum Jeſum, Stephanum, Jacobum, ac alios Domini diſcipulos occiderunt? Forſitan iſte ſanguis non requiretur, ſed ſolùm illorum antiquorum vindicabitur? Rem explico in ſenſu morali, de quo multa dicam ſuo loco. Quamvis divina juſtitia exigente gravis pœna ob mortem Domini, ac ſuorum diſcipulorum eſſet infligenda: tamen pietas Domini Jesu, quantum erat ex ſe, injuriam ſibi, ſuiſque diſcipulis, illatam condonabat: ſicut in Cruce pendens ad Patrem dicebat: *Dimitte illis quia neſciunt, quid faciunt*, quæ enim pietatis, ac miſericordiæ erant, ſibi adſcribebat. *Quoties volui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pullos ſuos.* Quæ verò ad judicium, ac ſeveritatem ſpectabant, ad alios referebat: *Uſque ad Sanguinem Zachariæ.* Ut in omnibus fieret notum, adventum ſuum, non eſſe in judicium, ſed in miſericordiam factum fuiſſe. Rectè Divus Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Joann. cap. 52. *Non enim*, loquitur Chriſtus, *miſſus ſum, ut lege Orbem terrarum, quemadmodum Moyſes, damnem: nec ut ſervili miniſterio fungar. Verùm ut per miſericordiam Deo convenientem, tanquam filius, ac hæres Patris à ſervitute homines vendicem, & ſic à peccatorum vinculis genus eripiam.* Pro confirmatione hujus rei, vide *tom.* 1. *libro primo quæſt.* 45.

Matth. 23. — Remigius. — Euſeb. Gal. — Paſchaſ. — Cyril Alex.

Chriſti adventus ad miſericordiã non ad judicium.

Quæstio IX.

Quare Chriſtus Dominus ante omnia det infirmo remiſſionem peccatorum, cum, non ablatio animæ, ſed ſanitas corporis quæreretur.

Offerebatur Chriſto Domino iſte homo, ut ab ipſo ſanitatem corporis impetraret. Ipſe tamen priùs dat remiſſionem peccatorum, ut eos ad excellentiora, ac perfectiora deduceret: priùs namque agendum de ſalute animæ, quàm corporis. 55.

Chriſtus nos ad excellentiora deducit.

Secundò, Divus Chryſoſtomus homil. 30. *Noluit*, ait, *ſtatim corpus palam propoſitum curare, verùm ut ab inimicis ſibi occaſio traderetur, latentem atque abditam curam animæ contulit; cùm peccata dimiſit.* Priuſquam Dominus petitam corporis ſalutem homini daret, ei remittit peccata. Prævidebat Dominus calumniam Scribarum, quæ ex hoc facto erat ſequenda, ut inde occaſionem aſſumeret ſuam probandi divinitatem, duplici ſcilicet ſigno, revelando cordis arcana & dando ſalutem corporis. Semper enim majeſtas, & excellentia inter invidias, atque adverſariorum calumnias patefit, & declaratur. Unde pergit citatus Chryſoſtomus. *Sapientia ejus factum eſt, ut ex invidia eorum, multo magis ſignum appareret.* 56. Chryſoſt.

Inter invidias, & calumnias declaratur majeſtas.

Chryſoſt.

Tertiò. D. Anſelmus ſic ait: *Primo peccatorum vincula diſſolvit, ut oſtenderet, eum propter culpas diſſolutionem membrorum meruiſſe.* Sæpe infirmitates, ac vexationes ſunt veluti quædam verbera, quibus à Domino plectimur, ut emendemus, quæ ignoranter peccavimus, ut latè diſſeruit D. Baſilius quæſt. 55 *Morbi*, ait, *ſæpenumero veluti flagella peccatorum ſunt, quibus nihil aliud agitur, niſi ut vitam noſtram in melius commutemus.* Unde ait Moyſes *Deuteronom.* 28. *num.* 22. 57. Anſelm. — Baſil. — Deut. 28.

Morbi ſæpe ſunt flagella quibus verberamur, & corripimur.

Si non audieris vocem Domini, *Percutiet te Dominus egeſtate, febri*, &c. Et ad removenda hujuſmodi flagella ab homine, dat Dominus ſanitatem animæ remittendo peccata.

58. *Deus plus dat, quàm petimus.* Abulenſ. Luc. 23.

Quartò. Prius Dominus dat medelam animæ, ne homo manens in peccato corporis, ſanitate abuteretur. Quintò Immenſa Domini liberalitas plus dat, quam petimus. Obſecranti ſanitatem corporis, illam & animæ largitur. Unde ait Divus Ambroſius *lib.* 10. *in Luc.* 23. *num.* 42. ad illa verba, Hodie mecum eris in paradiſo. *Uberior est gratia, quàm precatio; ſemper enim Dominus plus tribuit, quàm rogatur. Ille rogabat ut memor ſui eſſet. De Domino autem ſequitur. Et dixit illi Jeſus: Hodie mecum eris in paradiſo.* Vide *cap.* 6. *num.* 71. & 119. *capite* 20. *numero* 52. & 53.

59. Hieron. Ambroſ. Paſchaſ. Gloſſa. Theophyl. Euthym. Beda. Haymon. Albert. Mag. D. Thom. Theophyl.

Sextò. D. Hieronymus hîc, *Datur nobis intelligentia*, ait *propter peccata pleraſque evenire corporum debilitates. Et idcirco forſitan dimittuntur priùs peccata, ut cauſis debilitatis ablatis ſanitas reſtituatur.* Idem docent D. Ambroſius *in cap.* 4. *Luc.* D. Paſchaſius *lib.* 5. *in Matth.* Gloſſa. Theophylactus, Euthymius, Beda, Haymon, Albertus Magnus, D. Thomas, & alii. Divinus Medicus, ut hominem ſanet, morbi cauſam, nempe peccata, tollit, ut ait Theophylactus, *declarans, quòd paralyſis ex præteritis peccatis eſſet.* Ut nobis oſtendat, morbos, non à cauſis naturalibus, verbi gratia, intemperie aëris, vel qualitate ciborum, ſed à peccatis ſæpe oriri, ut ita cognita mali cauſa ei medicamen adhibeamus, ut ſalutem aſſequamur. Si ergo mala temporalia evadere velimus, in ſananda anima totam diligentiam ponamus, nam ex ejus morbo cætera mala tanquam à radice pullulant.

Vt evitemus temporalia mala, animam mundemus.

60. Ioan. 11. Ambroſ. *Vt valeas curare corpus, ab anima incipe.*

Cum Dominus vellet Lazarum reſuſcitare priùs lachrymatus eſt: *infremuit ſpiritu, & turbavit ſeipſum*, Joann. 11. num. 33. Cur Domine, lachrymas fundis, cum jam admirabile ſignum tuæ divinitatis oſtendis, ac dilecto amico tam magnum beneficium largiris? Eleganter D. Ambroſius lib. de Joſeph. cap. 10. *Turbavit ſe ſpiritu, cum Lazarum reſuſcitaret, & ibi flevit, ut priùs lachrymis ſuis mortui delicta lavaret.* Ut Dominus ab amico fugaret mortem, ac infirmitatem priùs cauſam mortis vult extinguere, ſuis lachrymis peccata ejus abluendo, nos inſtruens, quòd ut evitemus temporalia, primò admoveamus manum ad peccata mundana.

61. 4. Reg. 4. Theodor.

Ut filium Sunamitidis ſuſcitaret Eliſæus, ait textus 4. Reg. 4. num. 34. *Aſcendit & incubuit ſuper puerum: poſuitque os ſuum ſuper os ejus, & oculos ſuos ſuper oculos ejus; & calefacta eſt caro pueri, & oſcitavit puer ſepties, aperuitque oculos ejus.* Ubi noſtra Vulgata habet, *Incubuit*, legit Theodoretus, *inſufflavit.* Sed ad quid Propheta ad evocandum à morte puerum, tam miſam rem perpetrat, ut os, oculos, manus, & pedes componat ad membra pueri, ut ejus carnem calefaciat, & oſcitando ſepties mortuum ad vitam reducat; Hæc agebat Propheta in Chriſti Domini typum, ut calore ſui corporis, ac inſuflatione gratiæ divini Spiritus, vitiorum frigus ab anima pueri excluderet, & ita ſanata anima, ab eo morbum, ac mortem fugare. Carthuſianus. *Cùm fructus ex charitate procedens ex calore concupiſcentiarum, & vitiorum fuerit mortificatus, orante anima, Chriſtus miſeretur, & mortuum ſuſcitat.* S. Eucherius *Super mortuum*, ait, *ſepties inſpirat, quia per apertionem divini numinis gratia ſeptiformis ſpiritus in peccati morte jacentibus aſpirat: moxque vivens agitatur.*

Remove peccata animæ, ut corpus viviſcetur. Carthuſ.

Marc. 9. *n.* 3. Et ecce quidam de Scribis dixerunt inter ſe: Hic blaſphemat.

VERSIONES.

Syriacus.	Quidam verò de Scribis dicebant in anima ſua.
Arias.	Quidam Scribarum in ſe ipſis dixerunt.
Radix Hebr.	Dixerunt apud ſe.
D. Chryſolog. ſerm. 50.	Reſponderunt Phariſæi.

ALTER TEXTUS.

Marc. 2. *n.* 6. Erant autem illic quidam de Scribis ſedentes, & cogitantes in cordibus ſuis.

Ibid. n. 7. Quid hic loquitur? blaſphemat. Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?

Luc. 5. *n.* 21. Et cœperunt cogitare Scribæ & Phariſæi, dicentes: Quis eſt hic, qui loquitur blaſphemias? Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?

EXPOSITIO.

62. *Tria notanda.*

TRIA hîc notanda ſunt: Murmuratores. *Quidam de Scribis dixerunt*; murmurationis modum, *intra ſe*, & murmuratio ipſa, *blaſphemat*. Calumniatores, *dixerunt quidam de Scribis*, non omnes, ut notat Albertus Magnus ſed quidã de Scribis, quia in omni ſerie, & gradu hominũ, quãvis multi ſint iniqui, frequenter etiam extant aliqui probi, ideoque talium hominum gradus non eſt ſimul totus damnandus; *Dixerunt Scribæ*, qui erant ſapientes, ac legis doctores, & etiam Phariſæi, ut exprimit D. Lucas, nam hi erant religioſi, & de religione agebant. *Dixerunt intra ſe.* Ecce murmurationis modus. Quamquam aliqui Recentiores velint, quòd illi mutuo inter ſe loquerentur, tamen, ut ait Syriacus, *dicebant in anima ſua*, ſeu clariùs Marcus, *in cordibus ſuis*. Ac proinde non protulerunt verba, ſed in anima cogitabant, ut advertunt Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, D. Paſchaſius. Et non exteriùs dicebant ob timorem plebis. Et ita ait Lucas: *Cœperunt cogitare*, quia impii ita incipiunt in malo, ut ab illo nunquam deſiſtant.

Alb. Magn. *Ob unum delinquẽtem totus unus hominũ gradus condemnandus non eſt.* Seleucus. Marcus. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Paſchaſ. Lucas.

Tertiò

63. *Quid ſit blaſphemia.* Tertiò. Murmuratio ipſa, *blaſphemat. Blaſphemia* verbum eſt ex Græco derivatum, & ſignificat, opprobriis, ac conviciis afficere. Apud autem ſacros Scriptores aſſumitur, quando quis *Tolet.* impiè loquitur de Deo, ac de ejus Sanctis. Quod dupliciter fit, ut notat Toletus *annot.* 40. aut quando quis Deo imputat, quod ejus dedecet dignitatem, aut quando negat, ſeu detrahit, quod ejus convenit majeſtati. *Iniqui ſæpe dum zelare volunt divinum honorem, ipſum lædunt.* Unde qui Deo propriam poteſtatem condonandi peccata adimit, eamque uſurpat, gravem contumeliam committit in Deum, in magnamque blaſphemiam incidit. Conſidera depravatum hominum genus. Dum volunt zelare honorem Dei, cujus eſt dimittere peccatum, ipſummet offendunt, cum hoc Chriſto Domino denegent, qui verus eſt Deus.

64. Et dicebant, ut ſcribunt Marcus, & Lucas, *Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* Cauſam, cur eum blaſphemare cogitent, apponunt: nam ſecundùm Scripturas, remittere peccata, *Iſai. 43.* Deo attribuitur. *Ego, ego ſum, qui deleo iniquitates tuas propter me,* Iſai. 43. num. 25. Et hoc etiam *Malach. 3. Iſai 6. Ezech. 36.* frequenter tribuitur Meſſiæ: *Purgabit filios Levi,* Malach. 3. num. 2. Iſai 6. num. 7. Ezechiel. 36. num. 17. Vide, quàm depravatum, & errans ſit hominum judicium. *Iniquorum judicium errans.* Viderant admirabilem Chriſti vitam, divinam doctrinam, ac tot miraculoſa ſigna, quomodo ergo dicunt, *blaſphemat*, prius enim dicere debebant: dimittere peccata, ſolius eſt Dei, utpote filii Dei, hic verò remittit peccata; ergo hic eſt verus Meſſias, hic eſt verus Deus. De hoc vide alia *quæſt. ſequenti num.* 68.

QUÆSTIO X.

Quare tam depravato judicio Scribæ hîc Dominum calumnientur?

65. *Abulenſ. Salmeiron.* ADERANT hîc Scribæ, & Phariſæi, ut patet ex *Luc. 5. num.* 17. Et tamen, ut dubitant Abulenſis hîc *quæſt.* 13. & Salmeiron, *tom. 6. tract.* 14. D. Matthæus ſolùm facit mentionem de Scribis: *Quidam de Scribis dixerunt.* Ad quos reſpondent, quod quamvis adeſſent Phariſæi, Scribæ dixerunt, quia Scriba erat ſapiens & doctor in lege, Phariſæus autem vir *Homo non ſe intromittat in his, quæ ad ſe non pertinent.* religioſus. Et dubium hoc, ſcilicet, An Deus poſſit remittere peccata, pertinebat ad ſolos ſapientes, quia tantum per legem, & rationem ſciri poteſt. Et Phariſæi, quamvis iniqui, & peſſimi, in præſenti eventu ſe in hoc non intromittunt, ſed Scribis tanquam eorum proprium hoc relinquunt. Vide ſuprà *cap. 1. n. 50. & c. 19. n. 7. & 8. & c. 22. n. 85. c. 24. n.* 17. Deinde, quia inſipientes id dicerent: *Quis poteſt dimittere peccata,* &c. non erat cauſa ſigni, quia contemnerentur, ut ignorantes; ſecus ſapientes, quibus populus credebat. *Scribæ, & Phariſæi murmurarunt.* Tamen dicendum eſt quòd & Phariſæi, & Scribæ Dominum calumniati ſunt, & dixerunt: *Hic blaſphemat,* ut expreſsè patet ex textus Lucæ appoſito. Et ſæpe unus Evangeliſta exprimit quaſdam circunſtantias, quas alius tacet. Vel fortè in hac murmuratione Scribæ, utpote ſapientiores, principaliores fuerunt. Ad quæſtionem veniamus.

Reſpondet primò Euthymius. *Offendebantur,* ait, *præ invidia, & malitia. Nam frequenter eum viderant etiam cum auctoritate morbos fugantem, & Dæmones ejicientem, vento, marique imperantem; & hæc omnia modo humanas vires ſuperante facientem. Sed hi proprias ulciſcentes affectiones, Dei videbantur injuriam ulciſci.* Invidia ſtimulante, obmurmurabant, & prætendentes zelum honoris Dei, venenum ſuæ malitiæ, odiſque diffundere, atque exequi cogitabant, ut ſæpe faciunt iniqui. Vide *caput 5. num.* 21. 66. *Euthym.* *Invidi ſæpe prætextu zeli Dei ſuum venenum diffundunt.*

Reſpondeo ſecundò, quod Scribæ, ut legis doctores: ex Scripturâ ſciebant, proprium eſſe Dei, dimittere peccata, ut dixi in expoſitione. Et aliunde tanquam adverſarii ſolùm in Chriſto videbant humanam naturam fragilem, & debilem, atque ejus divinitatem credere nolebant. Unde ait Divus Bonaventura: *In hac cogitatione deſpiciunt Salvatorem, quaſi vilem.* Et ideò apud ſe ſtatuebant; quòd peccata minimè dimittere poterat: inimicus enim nunquam agnoſcit, quæ te extollunt, atque nobilitant, ſed quæ te deprimunt, atque dedecorant. Vide *cap. 2. n. 103. & c. 18. n. 25. & 26. & tom. 1. lib. 3. c. 3. n. 10. & 144.* 67. *Bonavent.* *Inimicus non videt, quod nobilitat, ſed quod dedecorat.*

Tertiò. Viderant Scribæ admirabilem Chriſti vitam, divinam doctrinam, præclara, & eximia ſigna, atque miracula: & tamen dum ab eo audiunt dici Paralytico: *Remittuntur peccata tua;* ſtatim condemnant, & dicunt: *Hic blaſphemat.* Si in hoc aliqua offerebatur difficultas, cur ſubmiſsè à Domino non interrogant? Sunt homines adeo ſuperbi, & ita de ſua ſcientia præſumentes, ut quod ipſi non intelligunt, neque capiunt, ſtatim illud reprobent impoſſibile judicent. Et ideo de iſtis ait D. Chryſologus *ſerm.* 50. *Phariſæe, ſciendo neſcis.* Dum de ſe confidunt omnia ſcire, quod eſt eis neceſſarium ignorant. Vide ſuprà *cap. 3. num.* 73. Non interrogant, ſed aſſertivo judicio apud ſe ſtatuunt: *Hic blaſphemat,* exiſtunt enim homines ita inflati de ſcientia ſua, ut potiùs ſe ſinant in mille errores prolabi quàm unam veritatem inquirere, & interrogare. 68. *Iniqui, quod non intelligunt damnant.* *Chryſol.*

Quartò. Viderant iſti ſanctiſſimam Chriſti vitam, ac doctrinam, & dum audiunt à Domino tantum beneficium Paralytico collatum: *Remittuntur tibi peccata tua;* ſtatim dicunt: *Hic blaſphemat.* Iniquorum ingenium, omne namque bonum in mortiferum venenum convertit, & ſalutiferum Domini verbum: *Remittuntur tibi peccata tua;* in contumelias, ac blaſphemias retorquet. 69. *Iniqui omne bonum in venenum vertunt.*

Quintò dicunt: *Hic blaſphemat,* ut excellentiſſimam Chriſti poteſtatem denegent, utque tantum beneficium homini collatum inficientur. Hæc eſt propria ſuperborum, ac iniquorum natura, ut nullum bonum aliis ineſſe velit; ſed omne, quod utile eſt, ab eis eradicare deſideret, atque excludere, ut ſicut ipſi omni bono ſunt expoliati, ita & alii omni commoditate careant. Ait Regius Vates Pſal. 36. num. 35. *Vide impium ſuperexaltatum & elevatum, ſicut cedros Libani.* Ubi ſermo eſt ad litteram de impiiſſimo, ac ſuperbiſſimo Goliath, vel de iniquo Rege Saule. Sed cur hos ſceleratos, ac ſuperbia inflatos comparat potius cedris, quàm aliis arboribus? Theodoretus. *Merito igitur illorum felicitatem* 70. *Superbi omnia bona negant, & omnia eſſe infœcunda volunt.* *Pſalm. 36.* *Theodor.*

ſterili

Superbus ſterilis, & infœcundus. *ſterilibus arboribus comparavit.* Cedrus arbor eſt infœcunda, nullum fructum profert: bene ergo tali ligno comparatur iniquus, & ſuperbus, cum malitia ſua velit omnem fructum exſiccare, & omnia fructifera, ac inutilia reddere.

Quæstio XI.

Quare Scribæ in corde ſuo cogitent mala de Chriſto, & ore non loquantur?

71\. *Chryſoſt. Paſchaſ.* RESPONDENT primò D. Chryſoſtomus *hom. 30. in Matth.* Paſchaſius *lib. 5.* Phariſæi multitudinis metu ſuam malam intentionem aperire, ac Chriſtum impugnare, & calumniare palam non audebant, & ita ſolùm in cordibus ſuis meditabantur de Domino malum. Sicut principes Sacerdotum nitebantur ſæpe Chriſtum comprehendere, de eoque multoties murmurabant. *Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Iudæorum,* ait Ioan. 7. *num.* 13. nam omnes ſicut Prophe- *Ioan. 7.* tam eum habebant; ſæpe enim iniquos, non Dei reverentia cohibet, ſed humanus timor comprimit, & refrænat, ut à malo deſiſtant, non ob Deum, ſed ob humanos reſpectus. *Quos non Dei reverentia, humanus timor cohibet.*

72\. *Abulenſ.* Secundò reſpondet Abulenſis *hic quæſt.* 14. In corde ſuo dixerunt, nam iſta res erat periculoſa & capitalis; nam, ſi verum eſſet, quòd Chriſtus blaſphemaret, ut illi putabant, erat reus mortis, quia blaſphemi lapidabantur, ſecundùm legem Moyſi, *Levitic. 24. num.* 4. In rebus autem tam *Levit. 24.* gravibus non debet quis ſe ipſum præcipitare: & ideo non audebant adhuc loqui Scribæ, quāvis impiiſſimi, ſed fortè expectabant, num adderet etiam alias blaſphemias, ut ipſis videbatur, & ſic majori apparentia poſſent eum arguere. *In negotio magni ponderis, ac detrimenti circumſpectè loquendum.*

73\. Tertiò Non audent manifeſtè loqui, timebant enim, ab infinita Chriſti ſapientia refutari, ac confundi: ſed fortè expectabant, ut ab ejus præſentia diſcederent, ut tunc liberè, nemine contradicente, poſſent venenum ſui animi evomere. Hæreticorum, ac iniquorum ingenium, qui à veris doctoribus, à quibus inſtrui poſſunt, fugiunt, ut ſic audenter ſuos errores ſpargere, ſuaque falſa dogmata ſeminare valeant. *Iniqui corā veris doctoribus loqui non audent.*

74\. Quartò. Non verba murmurationis ore proferunt, quia non fuit is locus loquendi permiſſus; nam ubi primum illa mala cogitare cœperunt, ſtatim eis occurrit Chriſtus: *Quid cogitatis mala in cordibus veſtris.* Et ita antequam loqui poſſent, prævenit Dominus. Et hoc bene *Marc. 2.* colligitur ex textu Marc. 2. n. 7. & 8. *Erant quidam de Scribis cogitantes in cordibus ſuis. Quid hic loquitur blaſphemias. Quo ſtatim cognito* JESUS *quod ita cogitarent intra ſe, dicit ad illos* &c. Expende illud verbum *ſtatim:* nam cùm talis cogitatio ſubiit eorum mentem, indilatè divinus Magiſter occurrit, ac locutus eſt, & eorum pravas affectiones refutat, ac comprimit, docens nos, quòd ubi primum malum pullulaverit, mox eſt amputandum, ac illius radix reſecanda, ne ſerpendo vires aſſumat. Vnde magnus ille prædicator Ioannes clamabat: *Iam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt,* Matth. 3. *Matth. 3.* n. 10. Non ad ramos, ſed ad radicem atque originem, ut ita medicamen ſalutiferum adhiberet. *Malum in ſua radice amputandū, ne creſcat.*

75\. Ait Abrahamus conſobrino ſuo Loth: *Ne quæſo, ſit jurgium inter me, & te, inter paſtores meos, & paſtores tuos, fratres enim ſumus, recede à me obſecro,* Geneſ. 13. num. 8. Contentio, *Gen. 13.* ac rixa ſolum fuerat inter utriuſque paſtores, quomodo Abrahamus ait ad conſobrinum: *Ne ſit inter me, & te:* nam facile Loth dicere poterat, nullum mecum tibi fuit jurgium; & hoc tantùm extitit inter noſtros paſtores. Sapienter Abrahamus hæc ait, noverat enim, quòd ſæpe *Malum in ſua origine reſcandum.* rixa ſervorum ſeminarium ſit contentionis dominorum, præcipuè cùm circa eorum ſubſtantiam exorta ſit. Cùm vidiſſet ergo altercationem ſervorum, voluit in radice amputare diſcordiam inter dominos, hoc eſt, inter ipſum, & Loth, & ideo ait ei: Recede à me. *Abulenſ.* Abulenſis ibi. *Hoc ponitur, ait ad denotandam prudentiam Abrahæ, & virtutem: pertinet nempe ad virum juſtum, & prudentem, ut viſa occaſione mali, ſtatim prævideat, & non diſſimulet, quia in exordio poteſt prævideri contra mala ne fiant, in progeſſu autem non poteſt, prævideri. Ideo ſicut Abraham, cùm eſſet vir ſanctus & prudens, cognito quòd paſtores jurgati eſſent, & habito, quid ex hoc ſequi poſſet, ſtatim locutus eſt ad Loth, ut tolleretur occaſio futurorum malorum.* Vide ſuprà *c. 22. n. 72. & 73. & c. 24. n. 83.*

Matth. 9. n. 4. Et cùm vidiſſet Jeſus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus veſtris?

Ibid. num. 5. Quid eſt facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge & ambula?

VERSIONES.

Syriacus. n. 4. Jeſus autem ſciens cogitationes eorum.

Vatablus. Quare vos cogitatis mala?

Tertull. lib. de Reſur c. 15. Quid cogitatis in cordibus veſtris nequam?

Syriacus. n. 5. Utrùm enim facilius eſt, dicere?

Græcus apud Salmeiron. Cur, ſeu quare facilius eſt dicere.

Euthymius. Remiſſa ſunt tibi peccata tua.

Arias. An dicere: Erige, & ambula?

Alter Textus.

Marc. 2. n. 8. Quo ſtatim cognito Jeſus ſpiritu ſuo, quia ſic cogitarent contra ſe, dicit illis: Quid iſta cogitatis in cordibus veſtris?

Ibid.

Idem num. 9. Quid eſt facilius, dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula?

Luc. 5. num. 22. Ut cognovit autem Jeſus cogitationes eorum, reſpondens dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus veſtris?

Ibid. num. 13. Quid eſt facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an diere, Surge & ambula?

EXPOSITIO.

76. Alb. Magn. TRIA hîc Dominus exhibet, ut notat Albert. Magn. intuitionem peccati, hujus reprehenſionem, & efficacem convictionem. Intuitio peccati: *Cùm vidiſſet Jeſus cogitationes eorum.* Seu, ut notat Marcus, quo ſtatim cognito, id eſt, in ipſomet puncto qui cogitarunt; agnovit Jeſus: nihil enim divinum intuitum fugit, ut dicitur Eccleſi. 25. n. 28. *Oculi Domini multo plus lucidiores ſunt ſuper Solem, circunſpicientes omnes vias hominum, & profundum abyſſi, & hominum corda intuentes.* Dum Chriſtus Dominus oſtendit, ſe hominum corda penetrare; patenter, & clarè ſe Deum eſſe manifeſtat, ut notarunt hic Chryſoſt. Hieron. D. Paſchaſ. Euthym. Theophyl. Nam ſolius eſt Dei, abſcondita cordium intueri. *Tu ſolus noſti corda filiorum hominum*, 2. Paralip. 6. n. 30. 1. Reg. 16. n. 7. Pſal. 7. n. 10. Et quamvis Prophetæ mentis arcana cognoviſſent aliquando; hoc erat Deo revelante, & cognitionem communicante. Jeſus autem, ut ait Marcus, cognovit ſpiritu ſuo, hoc eſt, ut verus Deus per ſe ipſum cognovit, ac per ſpiritum ſuum omnia penetrantem: Vide, quàm in vanum laborant invidioſi, ac inimici; nam dum Chriſti virtuti detrahunt, majores occaſiones parant ſuos radios emittendi, ac declarandi, ut hic præſtitit triplici ſigno, ut notat Cajet. remittendo peccata, revelando humanas cogitationes, dando ſalutem corpori paralytico: ſed obdurata Phariſæorum, ac Scribarum corda nihil hæc emolliunt.

Eccl. 2.

Chryſolog. D. Hieron. D. Paſchaſ. Euthym. Theophyl. 2. Paral. 1. Reg. 16. Pſal. 7.

Inimici, dū detrahunt, dant occaſiones majoris gloriæ.

77. Reprehenſio: *Ut quid cogitatis mala*; hoc eſt, me blaſphemias eructare; cum dico paralytico: *Remittuntur peccata tua.* Divinus magiſter has iniquas cogitationes audacter reprehendit: nam quamvis Scribæ, & Phariſæi eſſent valde inflati, ac primas in populo haberent; tamen eorum crimen non diſſimulat Dominus, ſed arguit; nam qui crimina diſſimulat, aliquando fovet. Et antequam eorum cogitationes damnet, dicitur, quod viderit; ſcilicet in ſua infinita, & ineffabili ſapientia.

Qui crimina diſſimulat aliquando fovet.

78. Convictio efficax: *Quid eſt facilius dicere.* Bis Dominus interrogando eos increpat: *Quid cogitatis? Quid eſt facilius, dicere*, ut eorum corda ad accipiendam veritatem efficaciùs illuſtraret ac moveret. *Quid eſt facilius dicere*, viſibili ſigno ſanitatis hominis, *Surge, & ambula*, oſtendit ſuam inviſibilem poteſtatem remittendi peccata. Vox *quid facilius*, ſeu ex Græco, *Cur facilius* dicitis, remittere peccata huic paralytico petenti ſanitatem corporis, quia aſſertor talis rei, cùm ſit quid inviſibile, non poteſt apertè convinci mendacio, *aut dicere ſurge, & ambula*, quia cùm hoc ſit quid viſibile, & palpabile, aſſertor talis rei, niſi illud ponat ante oculos ſtatim mendax deprehenditur. Et ideo ab hoc ſigno viſibili demonſtrat ſuam poteſtatem inviſibilem, de quo *quæſt. ſeqq.*

Legitimus ſenſus.

QUÆSTIO XII.

Quare Chriſtus non dicat de ſe palàm, ſe eſſe Deum, & ex Prophetis oſtendit, ſe habere poteſtatem remittendi peccata?

QUAMQUAM Toletus *annot. 42. in 5. Luc.* exiſtimet, quòd, dum hic Chriſtus Dominus oſtendit ſe agnoſcere ſecreta cordium, ſolùm manifeſtat ſe habere poteſtatem divinam; nam etiam Prophetæ, & Ioannes *Luc. 3. n. 15.* intima cogitationum penetrarunt, non virtute propria, ſed divina communicata, & conceſſa. At Chriſtus Dominus hîc manifeſtavit, ſe habere illam virtutem, non communicatam, ſed ut propriam, ſuam connaturalem, ut exprimit D. Marcus, cognovit Jeſus ſpiritu ſuo, id eſt, per proprium ſpiritum, per ſuam propriam virtutem: & ita ſe eſſe Deum demonſtravit, ut præter Patres citatos in expoſitione, docent D. Cyrillus *lib. de fide ad Reginas*; D. Ambroſius *cap. 5. Luc. & in hoc cap. 8. Matth.* Albertus Magnus, S. Thomas, Rupertus, Euſebius Emiſſenus, S. Antonius Uliſſiponenſis *in Domin. 19. poſt Pentecoſtem.* Unde ait Divus Chryſologus ſermone 50. *Cape Chriſti divinitatis inſignia, aſpice eum ad cogitationum tuarum latebras perveniſſe.* 79.

Toletus.

Chriſtus hîc oſtendit ſuam divinitatē.

D. Cyril. Ambroſ. Alb. Magn. D. Thom. Rupert. Emiſſen. Ant. Ulyſſip. Chryſolog.

Cùm hoc ergo ita ſit, cur Chriſtus Dominus apertè non dixit de ſe, eſſe Deum; Cur non ait, quòd Prophetæ hanc poteſtatem de eo prædixerunt, ut notavi num. 62. Cur non ait, quòd Joannes de eo proclamavit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* Joannis 1. num. 16. Nihil eorum dixit humilitatis magiſter; modeſtiæ cauſâ. Deinde, quia ſe voluit manifeſtare Deum operibus, revelando ſecreta cordium, ſanando infirmum. Et ita dicebat Joann. 10. num. 25. *Opera, quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me.* Et iterum num. 38. *Operibus credite.* Etſi Scribæ, & Phariſæi operibus non credebant, minimè ejus verbis acquieſcerent, cum Prophetas ad alios ſiniſtros ſenſus ſua malitia retorquerent. Tertiò, quia ſi Chriſtus hoc apertè dixiſſet, ſe eſſe Deum, Judæi ob invidiam maximè ſe illi opponerent; etiam ſi, ut notat Salmeiron *tom. 6. tra. 14.* Joanni dicenti: *Ecce Agnus Dei*; non auſi fuerint ſe opponere propter magnam illius auctoritatem. 80.

Ioan. 1.

Cur Chriſtus non dixit palàm ſe eſſe Deum.

Ioan. 10.

Salmeiron.

Baptiſta in magna erat reverentia.

Quartò: Ut multus eſt Abulenſis *quæſt. 18.* Quia ſi Chriſtus Dominus palàm dixiſſet, ſe eſſe Deum, tunc Scribæ, & Phariſæi tumultua- 18. Abulenſ.

rent, & ante completa myſteria eum occideret, vel nunquam auſi eſſent ad eum crucifigendum;
1. Cor. 2. quia Deum nemo occidere vellet. Unde ait Paulus 1. Corinth. 2. n. 8. *Si cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* Et ſic impediretur myſterium noſtræ redemptionis, quòd morte Chriſti præparatum eſt. Unde Dominus antequam
Ioan. 10. quam occiſus eſſet, noluit dicere palam, ſe eſſe Meſſiam; Joannis 10. num. 24. dixerunt Judæi: *Quouſque animam noſtram tollis, ſi tu es Chriſtus dic nobis palam*, id eſt, non dicas per circumlocutiones. Chriſtus autem dicere noluit, ſed tantùm ait: *Opera, quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me.* Sic autem, Dominus clarè ſe manifeſtavit eſſe Meſſiam, ac filium Dei Samaritanæ. Joannis 4. num. 16. Et cæco nato, Joannis 9. num. 37. Sciebat enim, nullum inde oriturum ſcandalum, neque aliquod paſſioni ſuæ impedimentum.

82. Quintò: Judæi odio excæcati maximè ira deferbuerunt, ac lapidare voluerunt, cùm eum audierunt, dicentem: *Antequam Abraham fieret*
Ioan. 8. *ego ſum* Joan. 8. num. 58. Quod multo minus erat dicere, quàm publicare, ſe eſſe Deum. Item quando dixit: *Oves meæ vocem meam audiunt, &*
Ioan. 10. *ego cognoſco eas; & ſequuntur me meæ, & ego vitam æternam do eis*, Joan. 10. num. 28. Suſtulerunt
Matth. 26. lapides Iudæi, ut lapidarent eum. Minùs etiam erat, quod dixi apud Matthæum 26. num. 64. *A modo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli*; & tamen illum, ut reum mortis condemnarunt. Ideo prudentiſſimè res tanta non debuit ab initio clarè proponi, ſed paulatim fuit inſinuanda, atque ſignis, miraculis, & virtutibus populus diſponendus, donec propoſita fide poſt Pentecoſten, multis peractis ſignis divinitas Chriſti
Salmeiron. patenter publicaretur, ut benè advertit Salmeiron *citatus*.

83. *Bonis, & malis ſatisfaciendum.* Alta providentia hanc mediam viam elegit Dominus, bonis, & malis ſatisfaciens. Nam, dum ſe dicit remittere peccata, & arcana cordium penetrare; apertè bonis ſuæ divinitatis nota dabatur, præcipuè cùm in eo apparerent omnia ſigna deſiderata, ut eum tanquam verum Deum agnoſcerent, ac venerarentur. Et dum de ſe non ait palàm, quòd ſit Deus, iniquis removet omnem anſam calumniæ, & iræ. Et ideo fortè non dixit; Remitto peccata; ſed per tertiam perſonam *Remittuntur peccata*, nam poteſtas remittendi peccata omnibus erat benefica, & nulli injurioſa; nec inde ſumi poterat occaſio cur ejus ſacratiſſima paſſio impediretur. Et ita omnibus, & bonis, & malis ſe contemperavit, ac ſatisfacit.

84. Videt Joannes Chriſtum Dominum in ſua
Apoc. 1. Apocalypſi, & ait de illo: *Vox illius tanquam aquarum multarum: & de ore ejus gladius ex utraque parte exibat*, Apocal. 1. num. 15. & 16. Sed ad quid tam diſpar vox ejus cernitur, ut aquarum multitudo, & ut gladius acutus; Gladius fortis, & rigidus, promptuſque ad cædendum: aqua verò ſuavis, mitis, & facilè ſcinditur. Agebat Chriſtus Dominus hîc Prædicatorum vices, ut notarunt Andreas Cæſariæ Epiſcopus, Primaſius, Ansbertus, Gloſſa, & alii; & ut bonis, & malis ſe accommodans dicitur vox illius, & ut aquarum multitudo, & ut gladius. Erga bonos Prædicatores vox ſe habet, tanquam aquarum multitudo, quarum guttis, ac rore cœleſtis doctrinæ eorum corda irrigata fœcundantur, ut uberes fructus fidei, charitatis, ac cæterarum virtutum producant, ut dixit Hugo de S. Victore. *Vox igitur ejus tanquam vox aquarum multarum, vox ejus ad modum aquarum per orbem currentium, & eum irrigantium ſonat.* Erga malos autem eſt vox tanquam gladius acutus ad peccatorum vitia, calumniæ, iræ, ac odii præſcindenda, & reſecanda. Aretas Capadociæ Epiſcopus: *Gladius ex ore procedens ſummam eorum ſubindicat promptitudinem, qui in novo Teſtamento vervicoſi, inobedientéſque ad inevitabilem animæ perniciem acriter feruntur, ad hoc videlicet, ut per medium diſſecentur, Quam etiam ſectionem Dominus in Evangeliis indicavit, dum ſervo pigro ſectionem comminatur.* Vide c. 2. num. 45. & cap. 5. n. 225. & c. 7. 21.

Andræas. Primaſ. Ansbert. Gloſſa. *Prædicator bonis, & malis contemperatur.* Hugo, S. Vict.

QUÆSTIO XIII.

Quid ſit majus, paralyticum ſanare, vel peccata dimittere? Et quis ſit ſenſus verborum Chriſti?

Tenendum eſt in hac re cum Divo Chryſoſtomo *homil.* 30. *in Matth.* D. Paſchaſio *lib.* 5. *in Matth.* quòd per ſe difficilius eſt, remittere peccata, quàm paralyticum ſanare: imò, quàm cœlum, & terram denuo creare: Et in hac ſententia ſunt etiam, D. Auguſtinus *tractat.* 72. *in Ioan.* D. Gregorius *lib.* 3. *Dialog. cap.* 17. D. Leo *ſerm. de Paſſione.* Probatur primò, quia peccatum, ac peccator, ut inimicus Dei longius diſtat à Deo, quàm paralyſis, ac paralyticus; imò quàm omnes res creatæ; nam ex eo, quòd creatæ, bonæ ſunt, & enti, ac Deo non opponuntur. Peccatum verò eſt malum morale ex diametro Deo repugans, eique contrarium, nulla enim ſibi magis contraria exiſtunt, quàm ſumma bonitas, & ſumma malitia, hoc eſt, Deus, & peccatum. Secundò: Remiſſio peccatorum pertinet ad altiorem ordinem, nempe ad ſupernaturalem gratiæ, quæ excedit omnes res naturales; nam gratia eſt ſumma Dei participatio, ut fatentur Theologi cum D. Thoma 1. 2. *quæſt.* 113. *art.* 9. Curatio autem paralytici in ſe eſt quid naturale, licèt quo ad modum dicatur ſupernaturale. Tertiò: Multo nobilior eſt anima, quàm corpus: ergo & illius curatio. 85.

D. Chryſoſt. D. Paſchaſ. D. Auguſt. D. Gregor. D. Leo. *Quid majus remittere peccata, an paralyticum ſanare.* D. Thom.

Cùm ergo hæc ita ſe habeant; videtur Chriſtus Dominus argumentari ex majori ad minus, nempe ex poteſtate remittendi peccata ad poteſtatem ſanandi paralyticum. Ideo indagandus eſt ſenſus verborum Chriſti. Ac proinde dicendum cum D. Hieronymo hic: *Fit carnale ſignum, ut probetur ſpirituale.* Idem docent D. Chryſoſtomus *homil.* 30. *in Matth.* D. Paſchaſius *lib.* 5. *in Matth.* Theophylactus, Albertus Magnus, D. Thomas, D. Bonaventura. Quod dupliciter explico. 86.

D. Hieron. D. Chryſoſt. D. Paſchaſ. Theophyl. Alb. Magn. D. Thom. D. Bonaven.

Primò cum Victore Antiocheno *in* 2. *Marc.* Theophylacto *ibid.* & Cajetano; ut dixi in expoſitione. An ſi dicat Dominus: Vos cogitatis me non poſſe ſanare corpus iſtius hominis; quod erat 87.

Antioch. Theophyl. Cajetanus.

expoſtu

Vera intelligentia. expoſtulatum: & ideo me confugere ad id quod eſt occultum, quia dicere, *Remittuntur tibi peccata*, quilibet poteſt, exiſtente addita veritate dicti, nullus enim homo poteſt eſſe teſtis, an hoc dictum ſit verum. Secus verò ſi dicatur: Surge, & ambula: cùm hoc ante omnium aſpectum ſit poſitum. Tunc Dominum ait ad eos per interrogationem: *Quid eſt facilius dicere, remittuntur peccata tua; an dicere, ſurge, & ambula?* Ut ergo ſciatis, me habere illam excellentiſſimam poteſtatem remittendi peccata, facio id, quod minus, & ita facto diſſolvo, quod contra me objicitis. Et hæc eſt vera, & germana hujus rei intelligentia, ac explicatio.

88. *D.Hieron. Euthym. Abulenſ. Tolet.* Secundò reſpondetur cum D.Hieronymo *hic*, Euthymio, Abulenſi *quæſt.* 19. Toleto *in cap. 5. Luc. annot.* 43. quod Chriſtus Dominus hic utrumque opus, ſcilicet remittere peccata, & dicere paralytico: Surge, & ambula, comparavit inter ſe, ut comparatio fieret ad hominem. Illi enim Chriſtum blaſphemum exiſtimabant, quia cùm homo exiſteret, ſibi arrogabat id, quod proprium Dei erat. Hic occurrit Chriſtus, & ait: Quid eſt facilius, ſeu, ut eſt in Græco; *Utrum eſt facilius dicere, dimittuntur peccata tua an dicere ſurge, & ambula?* Quaſi dicat, neutrum eſt facile homini, utrumque illi impoſſibile, utrumque enim eſt miraculum, ac infinitam Dei virtutem requirit, quamvis enim remittere peccata in ſe, ſit quid majus? tamen, utrumque eſt opus divinæ poteſtatis, & rectè ex uno argumentatur ad aliud.

Matth. 9. n. 6. Vt autem ſciatis: quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectulum tuum, & vade in domum tuam.

VERSIONES.

Syriacus. Vt autem cognoſcatis, filium hominis habere poteſtatem in terra remittendi peccata, ait paralytico illi.

Græcus. Filium hominis habere dominium.

Arias. Filium hominis habere auctoritatem.

Theophylact. Vt autem ſciatis, quod poteſtatem habeat filius hominis ſuper terram remittere peccata.

Tertullian. lib. de pudicitia. cap. 22. Igitur ut ſciatis, filium hominis habere dimittendorum peccatorum in terris poteſtatem; tibi dico, Paralytice; ſurge, & ambula.

ALTER TEXTUS.

Marc. 2. n. 10. Vt autem ſciatis, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait Paralytico, Tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum, vade in domum tuam.

Luc. 5. n. 4. Concordat cum Marco.

EXPOSITIO.

PROBAT Dominus viſibili ſigno, ſe habere poteſtatem in terra dimittendi peccata. *Vt autem ſciatis, quia filius hominis*, ſe Chriſtus Dominus hic filium hominis nominat, quia non ſolùm qua Deus, ſed etiam qua homo meritoriè remittebat peccata, ut dicam, quæſt. ſequenti, *habet poteſtatem*, ſeu *auctoritatem*, ut habet Arias, ſeu *dominium*, ut Syriacus legit, *in terra*, ſeu *ſuper terram*; his ſignificat Salvator, quod cùm ipſe ſit præſens in terra, remiſſio peccatorum procul non ſit quærenda, cùm ad manus eam habeant homines, ut eam inveniant, & obtineant. Et hæc verba duplicem poſſunt habere ſenſum: habet poteſtatem exiſtens ipſe in terra, vel habet poteſtatem dimittendi peccata hominibus habitantibus in terra. Et hunc ſecundum ſenſum indicat Theophylactus *in cap. 5. Lucæ.* Divus Fulgentius *lib. 2. de remiſſione peccatorum, cap.* 20. Quod ideo dicitur ſuper terram, quia indulgentia remiſſionis peccatorum conſtitutione divina conceditur hominibus exiſtentibus ſuper terram: in futuro enim datur merces, juxta qualitatem factorum. Et ita notat S. Pater, quod Petro dicitur: *Quodcumque ligaveris ſuper terram*, Matthæi 16. numero 19. & illud Pſalm. 38. num. 14. *Remitte mihi, refrigerer priuſquam abeam, & ampliùs non ero.* 89.

Arias. *Syriacus.* *In Chriſto adeſt remiſſio peccatorum.* *Theophyl.* *Fulgent.* *Tempus mittendi eſt in has vita.* *Matth. 16.* *Pſal. 38.*

Tunc ait paralytico. Hæc verba ſunt Evangeliſtæ, appoſita ad explicandam rem geſtam & ſimul Chriſti verba. Unde à Syriaco, ac à multis Patribus per parenteſim leguntur. *Surge*, jam perfectè ſanus & excluſo omni morbo, *tolle lectulum, & vade in domum tuam*, ut ait Paſchaſius: vera ſanitas, ac robur corporis omnibus conſtaret; & non caſualis, ac apparens videretur; & ita Chriſtus Dominus non nudis verbis, ſed factis contra Phariſæos argumentatur. 90.

Syriacus. *Paſchaſ.*

QUÆSTIO XIV.

Quare Chriſtus Dominus non dixerit de ſe expreſsè, Ego remitto peccata: ſed per tertiam perſonam agens ait? Filius hominis habet poteſtatem?

DUo breviter inquiro in hac quæſtione, primò, quare Chriſtus non dixit; Ego remitto 91.

mitto peccata. Secundò, quare ſe hic filium hominis vocat? Reſpondet primò Chryſoſtomus *homil.* 30. (Chryſoſt.) Quòd hoc fecit modeſtiæ, ac humilitatis cauſa; ut ſæpè dictum eſt, quia remittere peccata, erat magna excellentia; & noluit videri, quòd ore ſuo ſe laudabat, ac de ſe magna dicebat. Secundò, ait Abulenſis *quæſt.* 24. (Abulenſ.) quòd Chriſtus Dominus ita loquebatur, quaſi de alio diceret, cùm tamen ſeipſum intelligi vellet, quia iſte modus dicendi eſt de aliquibus, quando de ſe ipſis tractant. Sic ſæpè Deus loquitur in veteri Teſtamento, Exod. 20. num. 7. (Exod. 20.) *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*; cùm aliàs dicendum eſſet non aſſumes nomen meum. Item. *Sex diebus fecit Dominus cœlum, & terram*; & non dixit, feci ego. Ita Chriſtus Dominus, ut etiam in modo loquendi ſe ſui Patris filium oſtendat eandem methodum obſervat. (*Chriſtum in modo loquĕdi ſe declarat Patris ſui filium.*)

92. Secundò inquiro: Cur hîc ſe filium hominis dicit; De hoc latè egi *cap* 3. *quæſt.* 32. *& quæſt.* 46. Deinde reſpondeo, quod hoc fecit hic ob humilitatem, utque evitaret de ſe magnalia dicere, in quantum poteſt. Vide *cap.* 6. *num.* 85. 86. *&* 87. Secundò ad exaltationem humanitatis ut ipſam honoraret, tum quia divino verbo hypoſtaticè erat unita; tum quia per eam myſteria noſtræ redemptionis exercebat. Tertiò. Ad oſtenſionem veræ humanitatis. Erat verus Deus, & homo: & Iudæi rudes non poterant ſimul tantum myſterium capere, quod eſſet aliquis ſimul homo, & Deus: & ideo ſenſim tantum arcanum fuit aperiendum, ac declarandum. Quartò, & ultimò Ut appareret, quòd Chriſtus remittebat peccata non tantùm qua Deus per ſuam infinitam omnipotentiam, ſed etiam quà homo auctoritate, & meritoriè. Nam qua Deus, habebat hanc poteſtatem, ut ſibi connaturaliter ingenitam; qua verò homo, per ſua opera illam promeruit. Vide *c.* 10. *num.* 75. 76. 78. 79. *&* 80. (*Chriſtus maximè gloriatur de his quæ habet per merita.*)

Quæstio XV.

Circa præſentia Chriſti verba, Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam, *varia dubia expendo.*

93. Ut Chriſtus Dominus paralytico, ut ſurgat, ut à lectulo infirmitatis exurgat, ut vera hominis ſanitas omnibus conſtaret. Secundò addit: *Tolle lectum tuum*; ut perfecta ſalus, robúrque corporis omnibus appareret: Ait ſecundò Chryſologus *ſerm.* 50 (Chryſol.) Tolle lectum tuum. *Hoc eſt porta portantem, omnes mutat vices: ut quod eſt infirmitatis teſtimonium, ſit probatio ſanitatis: ut lectus doloris tui, ſit mea curationis indicium, ut receptæ fortitudinis magnitudinem ponderis afferat magnitudo.* Idem habet D. Antonius Ulyſſiponenſis *in Dominic.* 19. (Ant. Ulyſſip.) Dei miſericordia omnes mutat vices in melius: nam lectus, qui erat doloris, & infirmitatis ſignum, accedente divina gratia, jam mutatur, & eſt ſanitatis, ac roboris teſtimonium. (*Deus mutat vices.*) Tertiò ut canit Sedulius *hoc loco.* (Seleucus.)

94. *Mercedem ipſe ſuam grata mercede revexit.* Voluit Dominus, ut paralyticus perſolveret gratam mercedem lectulo, quam ab ipſo acceperat, ut jam curatus portet lectulum, qui antea ipſum paralyticum portavit, ne ſanitas videatur ingerere oblivionem eorum, à quo infirmus beneficium acceperat.

Tertiò præcipit Dominus paralytico, ut in domum ſuam vadat. Ut ita maximè hoc ſignum 95. illuſtretur; fiátque perfectæ ſanitatis demonſtratio; & omnes obvij evidentiam miraculi habeant, ac ſanitate ſua domeſticos recreet, ut qui ejus infirmitate oppreſſi fuerant, illius ſalute exhilarentur, & fidei occaſio ita præſtetur. Secundò, ut meditatur Sedulius *lib.* 2. *Paſchal.* 9. ſic ait:

Non moratus ille aſſurgit, ſuis tandem plantis Idem.
Incedere, alienis ſe gaudet caruiſſe veſtigiis.

Mandat Dominus, ut propriis pedibus vadat, qui alienis venerat. Valdè enim gratiſſimum eſt homini, propriis viribus uti, & in ſe habere quod optat, ut alienis non egeat, ne alterius auxilium exquirat, nam quò minus eget, eò magis ſe putat habere. (*Valdè gratū homini, alterius ope non indigere.*)

Quartò ait Dominus paralytico: *Vade in domum tuam*; non retinet eum ſecum, ut notat 96. D. Chryſoſtomus *homil.* 30. (Chryſoſt.) Imò, ſi rectè advertas, nullum, quem Dominus curaverit, vel à Dæmone, vel morbo, ſeu morte eripuerit, in diſcipulum adſcripſit, quantum ego capio. Primò, ne miraculum videretur phantaſticum, ut ait citatus Chryſoſtomus. Secundò, ne propter ſe, vel miniſterium ſuum ſuſcitaſſe, vel ſanaſſe, aliquis cogitaret. Tandem tertiò, ut denotetur libertas, quam ſanati à Chriſto habebant in ſpiritu, ut pro ſua libertate, vel abuti ſalute poſſent. (*Nullus ſanatus à Chriſto in diſcipulum eligitur.*)

Quæstio XVI.

Illa tria verba moraliter ex ſanctis Patribus explicantur?

Primo. D. Hilarius *can.* 7. *in Matth.* ait, 97. (Hilar.) tribus illis verbis, ſurge, tolle lectum, vade in domum tuam, denotari totam redemptionem per Chriſtum factam. (*Denotatur noſtra redēptio per Chriſtum.*) *Surge*, ſignificat peccatorum remiſſionem, & reconciliationem per gratiam; nam per eam ſurgit homo à ſtatu peccatoris ad fœlicem ſortem juſtorum, ac filiorum Dei. *Tolle lectum tuum*, ſignificat corporum reſurrectionem; per eam enim homo iterū reſſumit ſuam carnem, quæ jam non eſt nota infirmitatis, ſed ſignum perennis ſalutis. *Vade in domum tuam*, ſignificat ingreſſum in regnum cœlorum, quod eſt patria noſtra, & ad quod creati ſumus, à quo nunc peregrinamur.

Secundò, D. Hieronymus hic ſic ait: *Anima* 98. *Paralytica, ſi reſurrexerit, ſi priſtinum robur recuperaverit, portet lectum ſuum, in quo jacebat diſſoluta, & portet illum in domum virtutum ſuarum.* (Hugo.) Per *lectum* intelligit carnem, in qua diſſoluta omni turpitudine vitiorum, peccator jacebat. Attollat ergo ſe homo, & tollat carnem ſuam in domum virtutum, ut ibi omni ſanctitate mundetur. Et idem tradit D. Antonius Ulyſſiponenſis *in Dominicam* 19. *poſt Pentecoſt.* (Ant. Ulyſſip.) cum Gloſſa. (Gloſſa.) *Lectum tollere, ait, eſt carnem à carnalibus deſideriis ad voluntatem ſpiritus attollere: tolle ergò lectum.*

lectum, id eſt carnem per continentiam ſpe cæleſtium à terrenis ſegregata.

99. Gregor. Tertiò. D. Gregorius *lib 4. moral. cap. 15.* ſic ait: *Quid per domos, niſi conſcientia deſignatur; Unde ſanato cuidam dicitur, Vade in domum tuam, ac ſi apertè audiat, poſt exterius miraculum ad conſcientiam revertere, & qualem te intrinſecus debeas Deo exhibere, perpende.* Homini in ſanitatem per miraculum reſtituto mandatur, ut vadat in ſuam propriam domum, hoc eſt, ut ad ſuam propriam conſcientiam ſe recipiat; ibique ſuum ſtatum, atque dona accepta tacitus meditetur, ut benefactori ſuo gratias exhibeat; & quanto magis beneficium accepit, tanto magis in gratiarum actione perſiſtat. Vide multa de hac re ſuprà *cap. 3. num. 257. & 258. & cap. 5. num. 153. &c. 41. 42. 43. & 107.* & aliis locis.

Gratos nos exhibeamus beneficiis acceptis.

Matth. 9. n. 7.	Et ſurrexit, & abiit in domum ſuam.
Ibid. num. 8.	Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificaverunt Deum, qui dedit poteſtatem talem hominibus.

VERSIONES.

Syriacus n. 8.	Surgens itaque abiit in domum ſuam.
Idem num. 8.	Quæ cùm vidiſſent turbæ illæ, timuerunt, Deúmque laudibus evexere.
Vatabl. Euthymius, Theophylactus.	Turbæ verò, quæ viderunt admiratæ ſunt, & glorificaverunt.

ALTER TEXTUS.

Marc. 2. n. 12.	Et ſtatim ſurrexit ille: & ſublato grabato abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum, dicentes: Quia nunquam ſic vidimus.
Luc. 5. n. 25.	Et confeſtim conſurgens coram illis, tulit lectum, in quo jacebat: & abiit in domum ſuam, magnificans Deum.
Ibid. num. 26.	Et ſtupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum. Et repleti ſunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.

EXPOSITIO.

100. VT vox Chriſti prolata eſt, ſtatim, ac confeſtim, ut notant Marcus, & Lucas, ſine ulla dilatione homo ſanus factus conſurrexit & ſublato lecto, ut notant Marcus, ac Lucas, & Dominus præceperat, abſque eo, quòd in hoc (ut perfectus obediēs) aliquid reluctaret, vel reſpōderet. Et notant duo citati Evangeliſtæ, quòd hoc præſtitit, *coram illis*, ſeu *coram omnibus*, ut ait Marcus, id eſt, corā omnibus illis, qui ſuis cogitationibus de Chriſto obmurmuraverant, atque detraxerant, ut ita hoc viſibili facto eorum protervia, ac error convinceretur. Et ibat, ut ait D. Lucas in domum ſuam, *magnificans Deum*, id eſt, divinæ virtutis magnitudinem publicè confitebantur; & per medias vias omnibus occurrentibus celſitudinem divinæ poteſtatis in Chriſto proclamabant, illius pectus movente magis animi gratitudine, quàm aliquo timore, quæ ex Phariſæorum ſupercilio proveniret. Et tanta eſt iſtius miraculi excellentia, ut Tertullianus *lib. 4. contra Marcionem*, exiſtimet, quod Prophetatum fuit ab Iſaia cap. 35. num. 3. *Ipſi videbunt gloriam Dei, & decorem Dei noſtri, confortate manus diſſolutas, & genua debilia roborate.*

Plus movet obligatio gratitudinis, quàm vis timoris.

Tertull. Iſai. 35.

101. *Videntes autem turbæ timuerunt*, ſeu, ut alij legunt, *admiratæ ſunt.* Ex textu ſacrorum Evangeliſtarum tria in hoc miraculo ſecuta ſunt. Primò. Admiratio, ut ait D. Marcus, & Lucas, *Stupor apprehendit omnes.* Vehemens quædam admiratio in facti magnitudine animos defixos habens. Secundò. *Glorificaverunt Deum*, ſeu, ut ait Marcus, *honorificarunt Deum*: id eſt Deum magnis laudibus extulerunt, qui tantam poteſtatem dedit homini Chriſto, ut paralyticum maximè laborantem ſanaret, eique peccata potuerit condonare. Viſa Chriſti poteſtate Scribæ murmurant; populus verò, ut pius, & devotus, admiratur, ac Deum glorificat. Tertiò. Timor, ut explicat D. Lucas, & cauſam hujus timoris. *Quia vidimus hodie mirabilia*, ſeu, ut quidam ex Græco convertunt, *inopinata.*

Quod boni eſt laudandi occaſio, malis eſt vituperandi motivum.

QUÆSTIO XVII.

Quare viſo hoc miraculo turbæ timeant?

102. SVNT aliqui, qui volunt, quòd idem ſit hîc timor, ac admiratio: ſed in textu Lucæ, ut quid diſtinctum ponitur; ait enim ipſe Evangeliſta, *Stupor apprehendit eos*; & poſtea, *Repleti ſunt omnes timore.* Quæ quidem admiratio, ac timor provenit ex miraculo viſo: nam timor eſt effectus reverentiæ, & admirationis. Et ita videmus frequenter in Scriptura, quòd Judæi videntes mirabilia, admirabantur ex tanta re præſenti; & timebant Dei potentiam reverentes. Sic Iſraëlitæ videntes tot majeſtatis ſigna in monte Sinai, timuerunt, *Exod. 19. num. 16.* Sic & videntes faciem Moyſis cornutam timuerunt. *Exod. 34. num. 30.*

Timor admirationis effectus.

103. Secundò reſpondet Abulenſis *quæſt. 28.* Fortè timuerunt propter crimen, quod inceperant

Abulenſ.

Chriſto

Homines potentiam illius in quem deliquerunt, timent.

Chriſto imponere, qui Scribæ dixerant, *hic blaſphemat.* Chriſtus autem oſtendit per miraculum, quod poterat peccata dimittere. Hoc videntes turbæ timent, eò quòd poſſet eis nocere pro crimine, quod de eo cogitaverant. Frequenter homines timent potentiam illius, in quem crimina commiſerunt. Unde ait D.Bonavent.5.Luc. *Repleti ſunt timore, conſiderantes immenſitatem potentiæ, quam nemo poteſt effugere.*

Bonavent.

104. Ambroſ.

Tertiò. Divus Ambroſius in cap. 5. Luc. *Spectant*, ait, *ſurgentem increduli, mirantur abeuntem, & divini operis miracula malunt timere, quam credere. Nam ſi credidiſſent, non timuiſſent utique, ſed dilexiſſent. Perfecta enim dilectio timorem excludit foras.* Timent, viſa tanta Chriſti poteſtate, quia in ejus amore frivoli erant; ſi enim vehementer Deum dilexiſſent, minimè timerent, ſe valde læti ſecuti eſſent; nam charitas foras mittit timorem.

Ibi regnat timor, ubi deeſt amor.

105. Hilar.

Quarto Divus Hilarius can. 8. in Matth. *Domini virtutem turba timent, magni enim timoris eſt res, non dimiſſis à Chriſto peccatis in mortem reſolvi.* Vident omnes magnum miraculum, quod homini infirmo data eſſet remiſſio peccatorum, & integra ſanitas reſtituta: hoc potius erat motivum lætitiæ, quàm timoris ſtimulus; tamen populus timet: *Magni timoris eſt res, non dimiſſis à Chriſto peccatis in mortem reſolvi.* Valde enim timendum erat, quòd paralyticus obtineret ſalutem corporis, & animi; cæteri verò ſuorum peccatorum compedibus ligati, deteriùsque manerent. Et quid magis timendum, quàm quò ille homo ad ſalutem animæ evolaret; ipſi verò ſuarum iniquitatum fœditate immerſi permanerent.

Maximè timendum exiſtenti in pe cato dum ipu dantur alii.

106. 1. Reg.12.

Poſtquam Iſraëlitæ petierunt Regem à Samuele, oſtendens Propheta innocentiam ſuam coram populo: *Loquimini de me coram Domino, utrum bovem cujuſque tulerim, aut aſinum,* 1.Regum 12. num. 3. arguit populum de ſua ingratitudine, ac iniquitate, quod petierit Regem. Magno miraculo probitas, ac innocentia Samuelis à Deo comprobatur. *Dedit Dominus voces, & pluvias in die illa.* Et ſtatim loquitur: *Timuit omnis populus nimis Dominum, & Samuelem,* ibid. num. 19. Sed quid populus timet; nam potiùs videbatur gaudendum eo quòd tanquam Prophetam inter ſe haberent, pro cujus ſanctitatis teſtimonio hæc ſigna fiebant, qui ſemper erat oraturus pro eis: *Abſit à me, ut ceſſem orare pro nobis.* Meritò timent videntes innocentiam Samuelis manifeſtatam, & ſe in vinculis ſuorum peccatorum obſtrictos. Si declaratam, approbatámque vident Samuelis ſanctitatem; ſe verò damnatos, tantiſque criminibus obnoxios, quomodo eis timendum non erat? Abulenſ. *Timuerunt, quia ſciebant, Samuelem eſſe valdè acceptum apud Deum, & quia ipſi valdè offenderant.*

Timeat, qui in peccato eſt, cùm alii juſtificantur.

Abulenſ.

CAPUT XXVII.

Adducitur D. Matthæus.

Matth. 9. n. 9. Cùm tranſiret inde Jeſus, vidit hominem ſedentem in telonio, Matthæum nomine; & ait illi: Sequere me, & ſurgens ſecutus eſt eum

VERSIONES.

Syriacus. Quum Jeſchua prætergrederetur illinc, vidit virum ſedentem in ædibus teloniorum nomine Matthæi. Et ait illi: Veni poſt me; ſurgens itaque ivit poſt eum.

Vatablus. Et præteriens Jeſus illinc vidit hominem deſidentem ad telonium.

Simon Caſſian. lib. 9. cap. 17. Vidit Jeſus publicanum hominem ſedentem ad telonium, Matthæum nomine.

D. Paſchaſ. lib. 5. in Matth. ex Græco. Vidit hominem in domo tributorum, ſeu vectigalium.

Perſicus. Vidit in domo ſolutionis tributorum.

Æthiopicus. In foro ſolutionis.

Alter Textus.

Marc. 2. n. 13. Et egreſſus eſt rurſus ad mare, omniſque turba veniebat ad eum, & docebat eos.

Ibid. num. 14. Et cùm præteriret, vidit Levi Aphæi ſedentem ad telonium, & ait illi: Sequere me, & ſurgens ſecutus eſt eum.

Luc. 5. n. 27. Et poſt hæc exiit, & vidit publicanum nomine Levi, ſedentem ad telonium, & ait illi, ſequere me.

Ibid. num. 28. Et relictis omnibus ſurgens ſecutus eſt eum.

EXPO

EXPOSITIO.

1. Facto illo inſigni miraculo de paralytico ſanato, de quo ſuperiori cap. dictum eſt, omnes tres Evangeliſtæ denotantes connexionem,& ſubſequentiam, Matthæi evocationem enarrant; & valde diſtinctè D.Marcus, ait enim, *egreſſus eſt rurſus ad mare*, transfretavit enim Dominus, & venit Capharnaum è regione Geraſenorum, & recepit ſe in quandam domum, in qua paralyticum ſanavit, quo miraculo perpetrato,ſtatim è domo egreſſus iterum abiit ad mare. Cujus rei cauſam explicat D.Chryſoſtom.homil. 31. *Cùm ingens ſignum mirabili curatione paralytici feciſſet, nullam ibi moram traxit, ne ſcribæ videntes ipſum, majori arderent invidia, ſed receſſit, ut affectum eorum mitigaret. Quod nobis quoque faciendum eſt. Non enim debemus cominus in adverſarios inſurgere, ſed ulceribus eorum mederi, cedentes, & relaxantes eorum intentionem.*

Chryſoſt. Cedendum eſt iræ, & invidiæ inimicorum.

2. Cùm ergo Dominus deveniſſet ad mare, ibi prope illud erat publica domus,avaritiæ,fraudis, impudentiæ, ac crudelitatis repleta, ubi publica vectigalia ſolvebantur,&,ut fieri ſolet, mercium, quæ mari advehebantur, tributa colligebantur. *Cùm tranſiret inde Jeſus*,cùm progrederetur per illum locum, in quo erat illa officina publica; & ſex notantur.Primò Vidit,ſcilicet Jeſus,non tantùm oculis corporalibus,ſed ſuæ miſericordiæ intuitu,ut explicant D.Chryſol.*ſerm.* 30.*de Matth.* D.Paſchaſ.& alij.Secũdò,*hominem*, ſcilicet quendam, & vulgarem. Tertiò,*ſedentem in telonio*, occupatum nempe in exactione vectigalium. Telonium nomen Græcum,& idem eſt, ac vectigal,ſedebat ad telonium,in qua illa vectigalia numerabantur, ac recipiebantur. Quartò, *Matthæum nomine*, hîc ſacer Evangeliſta exprimit ſuũ nomen.

Chryſolog. Paſchaſ.

3. Quintò. *Ait illi,ſequere me.* Cùm Dominus Jeſus eſſet jam valde notus miraculis, illum vocat ad ſui ſequelam. Et,ut bene notat Albert.Magn. *ait illi, ſequere me.* Nullius hominis eſt comitari, impoſſibile autẽ præcedere ſecundùm profectum virtutis. *Gloria magna eſt ſequi Deum, longitudo enim dierum aſſumetur ab eo*,Eccleſiaſt.23.n.38. Et notat D.Bonavent. *in S. Luc.* quòd juxta textum Marc.& Luc.tria verba hîc ponuntur; Exiit,vidit, & vocavit. Exiit, ſcilicet à domo,in qua paralyticum ſanavit,ut requireret; *videt*, ut trahat, *vocat*,ut ad ſe convertat.Sextò ſequutus eſt eum, perpende hîc efficaciam divinæ vocationis, quæ ita obedientem trahit ad ſe Matthæum, ut nihil reſpondeat, nihil moretur, ſed indilatè contemptis omnibus ſequatur;ut eleganter dicat D.Ambroſ.in cap.S.Lucæ. *Propria dereliquit,qui rapiebat aliena*; maximè ponderandum,quòd non ait, ſecutus ſum ego,ſecutus eſt Matthæus,ſed per tertiam perſonam,tamquam ſi de alio loquatur,cùm in officina peccatorum ſe ipſum nominaverit, *ſedentem in telonio Matthæum nomine*; non autem hîc in actu heroïco ſequendi Chriſtum ſe ipſum exprimit, hæc eſt innata juſtorum conditio proprios defectus aperire, virtutes verò operire, ac occultare. De hac converſione Matthæi ait D. Petrus Chryſolog. ſerm.28. *Matthæus publicanus generat nobis non parvam ſuis quæſtionibus quæſtionem:& magnum nobis negotium ſua negotiatione proponit. Quod negotium?* Quæ quæſtiones? per ſequentes videndæ ſunt.

Albert.Mag. — *Eccleſ.23.* — *Bonavent.* — *Obediens animus.* — *Ambroſ.* — *Iuſtus aperit ſuos defectus, operit virtutes.* — *Chryſolog.*

QUÆSTIO I.

Quare alta Dei ſapientia hîc vocet Matthæum; & cur ſacri Evangeliſtæ, de ejus vocatione, ac Petri, Andreæ, Jacobi, & Joannis faciant mentionem?

Tria breviter hîc inquiro. Primò. Cur Chriſtus Dominus non traxit ad ſe Matthæum, quando in littore Galilææ, vocavit Petrum,Andream,Jacobum, & Joannem. Secundò. Quare ſacri Evangeliſtæ ſolùm ex Apoſtolis ſcribunt vocationes quinque, ſcilicet, Petri, Andreæ, Jacobi, & Joannis, ac Matthæi. Tertiò, cur poſt ſanatum Paralyticum,Matthæus vocatur ad Dominum. 4.

Proponuntur quæſtiones.

Ad primam quæſtionem. Ratio à priori eſt inſcrutabilis altitudo divinæ ſapientiæ, quæ vocat unumquemque quando vult, & quomodo vult. Deinde D. Chryſoſtomus *homil.* 31. hanc quæſtionem excitat, & eam ita ſolvit. Quod certè *quemadmodum tunc ad illos*, ſcilicet quatuor priores Petrum, Andream, &c. *acceſſit, vocavitque quando obtemperaturos ſciebat; ſic Matthæum quoque vocavit, quando miraculorum fama perdomitum minimè reluctaturum videbat.* At verò ſi hæc ſententia Chryſoſtomi ſumatur in rigore, prout ſonat non eſt probanda, ut notat Toletus *Luc.* 5. *annotat.*54. Quia tempus divinæ vocationis non eſt referendum in hominis arbitrium, ſed in Dei beneplacitum, ac voluntatem, de quo latè multa dicunt Theologi. Tamen ex citatis verbis Matthæum miraculorum fama perdomitum, hunc elicio ſenſum moralem, Deus omnia diſponit leniter, & ſuaviter, Petrus, Andreas, Jacobus, & Joannes tanquam viri probi, & pij vocantur in exordio Chriſti prædicationis,at Matthæum multis peccatis irretitũ non trahit,niſi *fama miraculorum perdomitum.* Quanquam enim Deus in exordio prædicationis poſſet Matthæum ſua divina gratia ad ſe adducere, tamen non ſemper omnipotentia utendum,ſed voluit paulatim ac ſenſim multa fama miraculorum prius eum prædomari, ac inclinare ad ſe, ut promptè, ac faciliori modo veniret. Tamen ratio connaturalis in hac re eſt divina voluntas, vocat quando, & quomodo vult. Vide *cap.*1.*num.*123.*& cap.*5 *num.* 116.

5. Cur nõ vocat Matthæum cum aliis. — *Chryſoſt. Tolet.* — *Non omnipotentia utendum ſed paulatim res diſponenda.*

Secunda quæſtio eſt, Quare ſacri Evangeliſtæ ſolùm faciunt mentionem de vocatione Petri, Andreæ,Jacobi,& Joannis,ac Matthæi, non verò de vocatione aliorum Apoſtolorum, ad hoc reſpondet etiam Chryſoſt.citata hom.31.*Quia iſti*, ait, *maximè in humili artificio, atque infami verſabantur. Quid enim publicano pejus,aut piſcatura humilius?* Illi quatuor primi Apoſtoli erant piſcatores, ac pauperes, & humiles, ac viles apud homines; Matthæus, utpote vectigalium exactor etiam vilis, horum vocationes peculiariter ſcribuntur, ut videatur efficacia divinæ gratiæ, altitudo omnipotentis conſilij, qui infirma mundi eligit, ut confundat fortia, & quòd non ſit perſonarum acceptor Deus. Secundò reſpondet Abulenſis *quæſt.* 37. quòd omnes Apoſtoli eadem die fuerunt deſignati à Domino *Luc.* 6. Tamen fortè non omnes fuerunt vocati, ſed viſis

6. Cur ſolùm ſcribuntur vocationes, quia Apoſtoli. — *Chryſoſt.* — *Pauperes viles apud mundum.* — *Abulenſ.*

viſis Chriſti miraculis veniebant ad eum, & etiam fortè rogabant, ut eos in diſcipulos ſuos ſuſciperet, ut ſuprà *cap.* 23. vidimus de illo ſcriba. Tertiò, quia iſtæ vocationes maximè inſerviunt ad noſtram eruditionem. Nam illi quatuor Apoſtoli, relictis omnibus, navi, retibus, & etiam filij Zebedæi parente ſuo, ſecuti ſunt Dominum; Matthæus verò cùm voragine vitiorum eſſet detentus, ubi vocem Domini audivit, omnibus contemptis ei adhæſit, ut his erudiamur, quà promptè, ac indilatè ſit obediendum divinæ inſpirationi, ac Deo vocanti.

Promptè obediendum divinæ vocationi.

7. Tertia quæſtio. Quare Dei conſilio vocatio Matthæi ad hunc locum reſervatur, nempe, poſt ſedatam tempeſtatem, Dæmones expulſos, Paralyticum ſanatum? Reſpondet Gloſſa, *Matthæus vocationem ſuam refert inter miracula*; magnum enim miraculum fuit ejus converſio. Et quòd publicanus factus eſſet Apoſtolus. Immo peccatoris attractio eſt valde magnum miraculum, & pluſquam creare cælum, & terram, ut docent D. Auguſt. *tract.* 72. *in Ioan.* D. Leo *ſerm.* 3. *de Paſſione.*

Gloſſa. *Cõverſio peccatoris magnum miraculum.* Auguſt. Leo.

8. Magna ſigna, miracula, ac prodigia fecit Deus in terra Ægypti, ut de ergaſtulo Pharaonis educeret populum. Omnia elementa Dei virtute commota ſunt. Aquæ vertuntur in ſanguinem. Aër denſiſſimis tenebris occupatur, cælum dat pluvias, & grandines. Terra ſciniphes, muſcas, ranas, animalia peſte, ac ulceribus tabeſcunt, & moriuntur, & tamen paſſim inter hæc audies: *Induratum eſt cor Pharaonis, & non vult dimittere populum*, Exod. 7. num. 22. & 8. num. 15. & 32. & quæſt. 12. & aliis locis. Inſenſibilia omnia Dei virtute commoventur, & tamen cor Regis manet immotum in ſua obduratione. Inter tot tantaque miracula, quibus elementa Deo obediunt, homo impœnitens, ac inodebiens perſiſtit, quaſi quòd illa altiſſima Dei manus quæ erat validiſſima, ac potentiſſima ad ſubjiciendas omnes creaturas, ut in tam miraculoſos effectus prodirent, tamen talis concurſu adhuc non datur proportio efficax ad impœnitens, & obduratum cor Regis commovendum, ad hoc enim major vis, majorque proportio exigebatur. Petrus Cellenſis lib. de Panibus cap. 7. eleganter hanc Pharaonis duritiem ponderat; *Pharao manu Domini*, ait, *propter cordis ſui gravedinem, quamvis decies motus, nequaquam tamen eſt reverſatus. Primò convertit aquas ejus in ſanguinem, & non eſt reverſatus à duritie. Secundò, ranas in penetralibus eorum multiplicavit, nec ſic reverſatur.* Et ſic per decem plagas diſcurrit, ac tandem concludit *O quàm ponderoſum, quàm grave ad levandum, ſeu relevandum cor hominis, laborat manus Omnipotentis eripere, nec liberat, verbis præmonet, & verberibus urget, nec tamen de fovea ſua beſtiam ſævientem extrahere prævalet.*

Exod 7. *Majus miraculum requiritur ad movendum cor hominis, quã ad movenda elementa.* Petr. Cellen.

9. Aiebat Magnus ille Prædicator Baptiſta. Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ *Matth.* 3. *num.* 9. Ubi per lapides juxta D. Hilar. Cyprian. D. Auguſtin. Divum Gregorium, Ambroſium, Paſchaſ. quos citavi tom. 1. lib. 3. cap. 1. quæſt. 35. intelligit Gentiles, qui quanvis obdurati eſſent in ſuis peccatis, per ſuam gratiam Deus ſuſcitavit in filios Abrahæ per fidem; ſed ad quid magnus Prædicator poſuit lapides, cur non ait, potens eſt Deus de Gentilibus, de hominibus alienis, facere filios Abrahæ; ſed ad quid ait, *de lapidibus*? hoc poſuit, ut dixi citato loco in expoſitione, tanquam quid difficillimum, & quòd valde magnum miraculum requirebatur, quia nil difficilius, nil majus miraculum denotat, quàm impœnitens cor ducere ad pœnitentiam, & contritionem. Tertullian. lib. de Anima cap. 10. *Lapides*, ait, *filij Abrahæ fient, ſi in fidem Abrahæ formentur. Et genimina viperarum fructum pœnitentiæ facient, ſi venena malignitatis expuerint. Hæc erit vis divinæ gratiæ.* Tanquam ſi per excellentiam dicat, quòd in hoc viſitur vis divinæ gratiæ. Vide *c.* 1. *n.* 134. & 135.

Matth. 3. Hilar. Cyprian. Auguſt. Gregor. Ambroſ. Paſchaſ. *Converſio peccatoris quid difficilimũ, & magnum miraculum.* Tertull.

Quæstio II.

Quare noſter Evangeliſta ſe vocet Matthæum, cùm alij eum Levi dicant.

10. NOSTER Evangeliſta, ſuum nomen hîc exprimit, ſedentem in telonio *Matthæum nomine*, cùm Marcus, & Lucas eum *Levi* dicant; & Marcus addidit, *Levi Alphæi*, id eſt, filium Alphæi. Ad hoc reſpondent primò Abulenſ. *q.* 35. Simon Metaphraſtes *in vita S. Matthæi*, & Janſenius *hîc*, quòd noſter Evangeliſta unum tantùm habebat nomen, quòd ſcilicet, antequam à Chriſto vocaretur, dicebatur *Levi*, poſt vocationem verò, *Matthæi* nomen accepit ſicut Simon nomen Petri, & Saulus nomen Pauli. At hunc magnum Evangeliſtam binominem fuiſſe, ita vt *Matthæus* eſſet nomen proprium, commune, & vulgare, *Levi* verò cognomen, tradunt D. Hieronym. *in procemio Commentarij Matth.* Abulenſ. *in Commentario ejuſdem Prologi* & docent hic D. Paſchaſius, Druthmarus, Albertus Magnus, D. Bonaventura *in S. Luc.* & Recentiores communiter.

Matthæus binomius. Abulenſ. Metaphr. Ianſen. Hieron. Alcuinus. Paſchaſ. Druthma. Albert. Bonaven.

11. Ipſe Evangeliſta ſe dicit *Matthæum*, Marcus, & Lucas eum appellant *Levi*; nam hoc cognomen *Levi* erat honoratius, ut ex D. Hieronymo tenent hoc loco Maldonatus, & Toletus *in S. Lu*. & hujus rei conjectura eſt, quia ipſe nunquam ſe *Levi* appellat, ſed ſemper *Matthæum*; unde etiam ait Abulenſis *citata q.* 35. quòd Marcus, & Lucas propter honorem Apoſtolatus, & ipſius Matthæi, qui jam erat ad meliora converſus, debuerunt urbaniùs loqui, ignominiam ſtatus antiqui ejus occultantes, cùm inſueto, ac honorabiliori nomine, Levi dixerunt. De aliis, præcipuè de amicis, ac condiſcipulis urbanè, ac honorificè loquendum.

Maldonat. Tolet. Abulenſ. *Socij, ac condiſcipuli honorandi.*

12. Ipſe autem Evangeliſta ſe Matthæum dicit. Unde ait D. Hieronymus hic. *Lucas, & Marcus propter honorem Matthæi, noluerunt eum nomine appellare vulgato, ſed dixerunt, Levi. Ipſe autem Matthæus ſecundùm illud* Proverb. 18 Juſtus accuſator eſt ſui in principio ſermonis, *Matthæum ſe, & publicanum nominat ut oſtendat ſequentibus, nullum debere ſalutem deſperare, ſi ad meliora converſus ſit, cùm ipſe publicano in Apoſtolum de repentè ſit mutatus.* Suum commune, & vulgare Matthæi nomen apponit Evangeliſta, in quo ejus peccata uſuræ, rapinæ, ac avaritiæ erant nota, tanta charitate erat fervidus Matthæus, ut ſua hiſtoria velit dare peccantibus fiduciam: ne aliquis deſperet de venia, ſi pœnitentia deleverit culpas, cùm ipſe de publicano ſit mutatus in Apoſtolum. Eandem rationem cum Hieronymo tradunt Gloſſa, Beda, Hericus, & alij,

Prov. 18. *Peccatores habeant fiduciam.* Gloſſa. Baſil. Hericus.

Secundò

13\. Secundò. Noſter Evangeliſta, jam Apoſtolus, & magna dignitate ſublimatus, ſe Matthæum dicit, in quo nomine ejus peccata erant publica, & nota. Vnde ipſe ait de ſe Matth. 10. num. 3. *Matthæus publicanus*, quaſi ſemper in tanto honore evectus memoria retinuerit ſuum priſtinũ ſtatum, & in quanta miſeria, ac peccatis irretitus extiterat, à quibus divina gratia eſt liberatus Sicut Paulus dicebat 1. Timoth. 1. num. 15. *Chriſtus Jeſus venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere, quorum primus ego ſum.* Vide *cap* 24. *num.* 14.

In ſublimi dignitate quis recordetur anteactæ vitæ.

1. Timoth. 1.

14\. Tertiò. Alto Dei conſilio ipſe ſe Matthæum dicit, ut efficacia divinæ gratiæ cunctis ſit manifeſta, nam ſi in ipſo nomine Matthæi erat notoria infamia hominis publicani, & peccatoris, ibi divina gratia accedente nobilitas, & exaltatio ipſius inſculpta, & exarata eſt, nam Matthæus interpretatus, *donatus*, nam Dei dono datus eſt in diſcipulum, Apoſtolum, Evangeliſtam, & ita nomen illud, quod erat vilitatis, ac abjectionis ſignum divina gratia accedente convertitur in honorem, & exaltationem.

Vbi per peccatum erat vilitas, ibi divina gratia accedente ſublimitas.

15\. Quartò Evangeliſta ſe hîc Matthæum dicit ſedentem ad telonium, cùm tamen *cap. ſuo primo nu.* 6 ſcribens Bethſabee adulterium, non expreſsè eam nominat, ſed per circumlocutionem dicit, *Ex ea quæ fuit Vriæ*; quod ibi ex aliquorum ſententia notavit Abulenſis; *factum eſt ad excuſationem infamiæ, quia ponendo nomen Bethſabee, videbatur magis infamari, ita appoſita eſt ſuppletio, ſicut dixit gloſſa ordinaria infrà* cap. 9. *Cùm Matthæus ſe ipſum nominat, ſcilicet quòd nemo aliorum Evangeliſtarum eum nominare voluit ſub nomine proprio: & verum eſt, quia Matthæus de ſeipſo loquens nominavit ſe, dicens: Vidit ſedentem in telonio Matthæum nomine.* Sacer Evangeliſta nomen *Bethſabee* ſcriptis non mandavit, ne proprio ſuo nomine adulterij crimine ipſum fœdaret, & tamen ſe ipſum in turpi, ac nequiſſimo telonio patenter declarare non recuſat. Hæc eſt enim Sanctorum conditio, aliorum defectus ad infamiam declinandam abſcondere, & operire, proprios verò contempta omni re patenter publicare, ac divulgare.

Matth. 1.

Evangeliſta ſolicitus in alienis defectibus occultandis, maximè verò in ſuis publicandis.

Matth. 1.

Abulenſ.

16\. Sæpè *expugnaverunt me à juventute mea: dicat nunc Iſrael: Sæpè expugnaverunt me à juventute mea* Pſalm. 128. num. 1. & 2. ubi Pſalmographus repetito ſermone conqueritur de injuſta perſecutione, ac tyrannica vexatione in ſe illata, ſemper tamen aggreſſoris, ac auctoris nomine ſuppreſſo, cur tuos perſecutores non exprimis, quod poſt Hilarium notavit D. Zeno Veronenſis, in eundem Pſalm. ſic ait. *Nunc tacitò impugnantium nomine impugnatio ſola memoratur, cur Auctores impugnationis ſilentur?* & augetur magis difficultas, quia in peccato commiſſo ob numerationem populi, ipſemet regius Vates ſe declarat auctorem. Dixit David ad Dominum, *Peccavi valde in hoc facto*, 2. Reg. 24. n. 10. & iterum. *Dixit David ad Dominum: Ego ſum qui peccavi, ego qui iniquè egi*, ibidem n. 17. Si ergo in proprio delicto ſe declarat auctorem, non ſolùm ſemel, & iterum, ſed etiam tertiò, cur etiam in aliorum criminibus auctores non profert, ac divulgat, ſed maximè bis obvelat, ſe revelare non vult. Hæc eſt enim probitas viri juſti, quæ aliorum defectus maximè contegit, proprios verò diligenter detegit. In aliorum criminibus auctorum nomina occultat, ne aliquo infamiæ ſigno denotentur. In antiquo verò ſuo ſcelere ſe auctorem manifeſtat, ſi qui-

Pſalm 128.

Hilar.

Zeno.

2. Reg. 4.

Aliorum peccantium nomina ſupprimit, ſe verò auctorẽ peccati dicit.

dem ad omnem vilitatem, ac abjectionem condeſcendere ſatagit. Vide *cap.* 5. *num.* 206. *&* 207.

Quintò, alij Evangeliſtæ, honorifico nomine *Levi* dicunt, quia fortè erat ex Sacerdotali tribu Levi, ut aliqui volunt. At ipſe ſe dicit Matthæum, per quod nomen maximè ipſe agnoſcebatur infame publicanorum officium exercere; quod præſtitit ob ſuam magnam humilitatem, qua ſe publicanum, ac peccatorem fuiſſe toto orbi confitetur. Ita enim erat humilitatis ſtudioſus, ut inter omnes Evangeliſtas ipſe ſe dicat publicanum, c. 10. n. 3. *Matthæus publicanus*, ubi ſe poſt Thomam nominat; cùm tamen *Luc.* 6. *n.* 15. in Catalogo Apoſtolorum Matthæum ante Thomam ſcribat. At noſter Evangeliſta ob ſuam humilitatem in ſuo Evangelio, ſibi inferiorem locum eligit. Quod bene notavit Euſebius Cæſarienſis *lib.* 3. *Demonſtrat. Evangel. cap.* 7. ponderans illa verba, *Thomas, & Matthæus publicanus*, citato c. 10. Matth. ſic ait. *Hoc nullus Evangeliſtarum indicavit, non coapoſtolus ejus Joannes, non Lucas, non Marcus, ſed ipſe Matthæus, ſuam ipſius vitam non diſſimulans, planéque ſe ipſum accuſans.* Et poſt pauca ſubdit. *Ita Matthæus abundantia quadam modeſtiæ, ſtudium per ſe ferens veritatis in ſuis moribus indicandis, Publicanum ſe appellavit, neque priorem ſuam vitam occultare voluit. Et ſecundo loco poſt æqualem ſuum ſe nominavit: cùm verò ſinguli ſingulis comparentur, ipſe Matthæus Thomæ. Petrus Andreæ, Jacobus Joanni, Philippus Bartholomæo, Thomam ipſe ſibi præponit, priorem illis locum, quanvis coapoſtolo, tanquam honoratiori, tribuens; tametſi reliqui Evangeliſtæ contrarium faciant.* Vide infrà *num.* 62. 17.

Magna humilitas Matthæi.

Matth. 10.

Euſeb.

QUÆSTIO III.

Quare Dominus pertranſiens Matthæum vocet?

NON moratur Dominus cum Matthæo, non diſputat, non colloquia inſerit, ut cum Samaritana, ſed tranſiens vocat; ad quod primò eleganter reſpondet Chryſologus ſerm. 28. *Non dixit*; ait, *cùm ſtaret ibi: tranſivit, & pertranſivit inde Jeſus, ne Matthæus remaneret ibi: tranſivit inde Jeſus, ne Matthæus ibi taliter permaneret.* Quæ aurea verba ſingula ſunt expendenda, *non dixit cùm ſtaret ibi Jeſus*; nec enim, ubi divitiarum ſæculi, pecuniarum negotia exercentur ſtat, ac commoratur Jeſus, ſed longiſſimè tranſiit. *Tranſivit, & pertranſivit.* Tanquam venator prædæ avidus. *Ne Matthæus remaneret ibi.* Valde mirum, quòd cum Samaritana, quæ parum caſtè vivebat, longas diſputationes tractat Dominus ſedens, & tamen cum Matthæo nulla miſcet colloquia, nullas moras trahit, ſed tranſiens vocat. Conſidera ſapientiſſimi Magiſtri artem, ſedebat in telonio Matthæus inter locupletiſſimas gazas, ſi Chriſtus ibi cum eo haberet ſermonem, inter ipſa verba Matthæus aliquando converteret oculos ad ipſas divitias, & ab earum intuitu ipſum vocare ad eas contemnendas valde difficillimum erat, proportionata adhibita medicina, tranſiens Jeſus celerata voce eum vocet, ut ille à mercibus oculos avertens, & ſolùm ad vocantem attendens, promptè, & expeditè ipſum ſequatur. *Pertranſit inde Jeſus, ne Matthæus remaneret ibi.* 18.

Chryſol.

Chriſtus longè abeſt à divitiis.

Divitiæ maximè attrahunt hominis animum, & impediunt viam ſalutis.

19. Chryſol. Secundò. Idem Chryſologus ſermon. 30. *Bene,* ait, *cùm tranſiret inde Ieſus, tranſibat Iudæam, ut veniret ad gentes: præteribat ſynagogam, ut Eccleſia permaneret.* Terra illa erat Iudæa. Tranſibat Dominus inde, nempe ex Iudæa, quia ipſa ob ſuam perfidiam relinquenda erat, ut in ſua Eccleſia permaneret quam ex gentibus congregabat, ad cujus fundamentum vocabat Matthæum.

Chriſtus trāſivit ex ſynagoga.

20. Paſchaſ. Tertiò. D. Paſchaſius lib. 5. in Matthæum, *Notandum,* ait, *quòd tranſiens eum videt, & vocat. Ad hoc quippe, ut & ipſe de hoc ſæculo tranſiens ad æterna quantocius feſtinet.* Et hanc rationem aſſignat, ob quam non ſtans, vel ſedens, ſed perambulans vocat Petrum, & Andream; non ſtat Ieſus, ſed tranſiens vocat Matthæum, vocabat eum Dominus, ut & ipſe tranſiret è telonio ad viam ſalutis, *præteriens Ieſus ait illi, ſequere me,* ut via Chriſti objecta, Matthæus viam ſibi inſinuatam arripiat; valde enim frugiferum eſt, ut ſi eum habitum, ac geſtum corpori aſſumas, ad quem alios adducere intendis; non enim Chriſtus ſtans, aut ſedens Matthæum vocat ad viam, ſed ipſe pertranſiens ad ambulandum convocat.

Qui ad ambulandum vocatur, non detineatur ſedens.

21. Quartò. Erat locus ille telonij officina publica avaritiæ, rapinæ, ac fraudis, & in tam fœda, ac turpi via, non invenit puriſſima columba meus Jeſus, ubi hæreret pes ejus, nec enim puritatis amator in tam obſcœno, ac immundo vitiorum loco commorari, ac ſtare patitur Jeſus, & diſcipuli ejus. *Veniunt Bethſaidam, & adducunt ei cæcum, & apprehenſa manu cæci eduxit eum extra vicum, & expuens in oculos ejus impoſitis manibus ſuis, interrogavit eum ſi quid videret,* Marc. 8. n. 22. Omnibus expoſitoribus id facit quæſtionem, cur Chriſtus hunc hominem non curavit in ipſo oppido, ſed extra illum duxit? Cur tantum miraculum non operatur Dominus in præſentiam illorum habitatorum, ut inde omnes maximè inſurgerent in Dei laudem, ac exinde Chriſti fama divulgaretur? Locus ille erat Bethſaida vitiis, abominationibus, ac incredulitate plena. Vnde dicebat Chriſtus, *Væ tibi Corozain, væ tibi Bethſaida; quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio, & cinere pænitentiam egiſſent,* Matth. 11. num. 21. Deinde Dominus parabat moram trahere cum iſto cæco; nam bis expuit, bis ponit manus in oculis ejus, ipſumque interrogat, quid videat, qui ait, *Video homines ſicut arbores ambulantes.* Apprehenſa ergo manu eduxit eum extra vicum Jeſus nec enim in loco vitiis, ac incredulitate peccantium repleto commoratur, ac detinetur Jeſus. Theophylactus, *Apparet Bethſaidā incredulitate multa laboraſſe. Huc igitur cùm veniſſet Jeſus, adducunt ad eum cæcum ex pago. Non erat autem pura adducentium fides, unde & Dominus educit cæcum ex pago, & ſic ſanat illum.*

Puritas Chriſti non poteſt detineri in loco immundo, ac impuro.

Marc. 8.

Matth. 11.

In loco peccatis fœdato non commoratur Chriſtus.

Theoph.

22. Hoc divini ſponſi ingenium bene conſcia anima ſancta, dum eum ad domum ſuam invitat, dicebat, *Tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia noſtra Cypreſſina,* Cantic. 1. num. 16. Totis viribus anima ſancta affecta, ut ſuus dilectus deſcendat in domum ſuam, ad ibi habitandum, ac commorandum: ſed ad quid ad hoc explicat, quòd illa domus contecta ſit cedro, ac cypreſſo, cur non potiùs ex aliis pretioſiſſimis, ac odoriferis lignis; quid illæ duæ arbores habent, quid ſignificant, ſiquidem illis præpoſitis intendit allicere ſponſum ad ſuum habitaculum. Cypreſſus & Cedrus incorruptibilitate, ac odore valde nobiles reperiuntur. Inde domus illa valde erat proportionata ad habitaculum ſponſi, quæ maximè diſtabat à corruptione, ac fœtore vitiorum, & incorruptibilitate, ac odore integerrimæ vitæ, ac puritatis gaudebat. Juſtus Orgelitanus, *Domus iſtæ,* ait, *in quibus Chriſtus habitat ſanctæ ſunt, ſicut Propheta dicit: quoniam inhabitabo in eis. Tecta autem, & laquearia domorum iſtarum cedrina, & cypreſſina, quæ incorruptibilia, & odorifera dignoſcuntur, delectionem Dei, & proximi demonſtrant.*

Cantic. 1.

Deus maximè allicitur ad habitandum in domo pura, & ſancta.

Orgelitan.

Quæstio IV.

Quare non dicatur quòd viderit Matthæum, ſed hominem?

NON ait noſter Evangeliſta, quòd Chriſtus viderit Matthæum, ſed ait, hominem, *vidit hominem.* Ad quod primò reſpondet D. Chryſolog. ſermon. 28. *Non dixit,* ait, *vidit Matthæum; quia in Matthæo hominem liberarat, hoc eſt, homines, quos pecunia poſſidebat, ſervire Deo nequeunt, pecuniæ ſervientes: non poteſtis, inquit, Deo ſervire, & mammonæ.* In Matthæo erat avaritia, ac æſtuabat magna pecuniarum cupiditas, ut ait ipſe Chryſolog. *ſermon.* 29. In homine verò relucebat imago Dei, vnde ſub tanta cupiditate amore ſæculi veluti homo detinebatur captivus, *Vt in Matthæo hominem liberaret.* Vidit ergo Ieſus non Matthæum, in quo avaritia fervebat, quia *ſervire Deo nequeunt ſervientes pecuniæ;* ſed hominem. In quo erat Dei imago, utpote ab hujuſmodi pecuniarum ſervitute libera, non enim ad ſalutem producitur, id quod eſt immerſum, ac detentum aviditate temporalium rerum, ſed quod eſt ab illa ſolutum, & expeditum. Tantum nocet divitiarum amor. 23.

Chryſol.

Ad cœleſtia non vocatur id, quod eſt cupiditate terrena immerſum, ſed quod eſt liberum.

Secundò. D. Paſchaſius *lib. 5. in Matth.* Idem dubium movens, ut ſtatim dicam, inter alia ſic ſolvit; hoc igitur vidit, quod eripuit, in Matthæo namque hominem ſalvavit, Divinus intuitus id quod reſpicit ad ſalutem evehit; dicitur quòd viderit hominem, quem ſalvavit ac, liberavit, non verò quòd viderit Matthæum, ſub cujus nomine vulgariter avaritia, ac rapacitas in populo denotabatur. 24.

Paſchaſ.

Deus quod vidit, ſalvat

Tertiò. D. Chryſolog. ſermon. 30. *Vidit hominem, ut peccata hominis non videret. Vidit opus ſuum, ut deſpiceret opera peccatorum, vidit illum Deus, ut ille videret Deum. Vidit illum Chriſtus, ut ille pecuniæ latebras ampliùs non videret.* Vltima verba ſancti Patris obiter nota, *vidit illum Deus, ut ille videret Deum.* Vt homo valeat erigere intuitum ſuum ad Deum, neceſſe eſt, ut priùs Deus illum aſpiciat, cùm omne noſtrum bonum à divinis radiis prouveniat; ad noſtram quæſtionem. *Vidit hominem, ut peccata hominis non videret.* Vidit hominem, in quo erat ſumma miſeria, & fragilitas, ut ita moveretur Deus ad peccata hominis dimittenda, ac condonanda. O præclarus princeps, videt quòd ad miſericordiam provocat, ut ab ira, ac juſtitia abſtineat. Tandem *vidit opus ſuum, ut deſpiceret opera peccatorum.* Non ad crimina, ſed ad quod ſuum opus erat, aſpicit Deus, ut præ amore ſui operis, ſcelera hominis contemneret, & deſpiceret. 25.

Deus aſpicit id, quod ad miſericordiā & non juſtitiā provocat

Quartò. D. Paſchaſius lib. 5. in Matth. *Vidit hominem,* 26. Paſchaſ.

hominem, ait, *& non Matthæum, quia Matthæus donatus interpretatur, & ſi jam in prædeſtinatione, nec dum tamen vocatus ad gratiam; ideo nondum Matthæum vidit, ſed hominem, Matthæum tantùm nomine, necdum gratia.* Matthæus *donatus* interpretatur, ut etiam notat Euſebius Gallicanus *in homilia hujus feſti.* Quamvis enim ille vulgariter à populo *Matthæus* dicebatur, cùm tamen adhuc non eſſet donatus divina gratia adhuc Matthæus, non erat, & ideo dicitur quòd vidit hominem, & non Matthæum. nam quamvis quis habeat vulgariter alicujus præexcellentis dignitatis nomen, ſi tamen ejus oneri, ac obligationi non correſpondet, revera dignitatis nomen non obtinet.

Euſeb.
Qui dignitati non ſatisfacit, illius nomen non habet.

27. Quintò. Vidit hominem, & non Matthæum; quid inter hæc nomina diſcriminis eſt? *Homo* commune omnibus vocabulum; Matthæus verò particulare, & individuale nomen. Vidit ergo hominem, non Matthæum, maximè perjucundum eſt Deo, id, quod omnibus commune eſt, vehementerque divinos oculos rapit id, quod ad omnes ſe extendit, neminemque excludit; tantoque Domini exemplo dirigat ſemper princeps intuitum ſuum ad id quod commune, ut inde ad particularia deſcendat. Vide *c.5.n.275 & 276.*

Id quod commune maximè ad ſe rapit divinos oculos.

28. Sextò. Sine dubio hic magna humilitas noſtri Evangeliſtæ prælucet, ait, quòd vidit hominem, & non Matthæum, tanquam ſi ipſe fateatur de ſe, quod ad hoc, ut ipſe vocaretur ad Apoſtolatum Chriſti, non erat in eo, prout Matthæus erat, prout talis homo extiterat, aliquid quod reſpici, ac videri poſſet, & ideo non ait, quòd aſpexerit id, quod particulare ipſius erat, nempe Matthæum, ſed tantùm, quòd cunctis commune erat, vidit hominem.

29. Scribens Salomon ſuum librum Proverbiorum *cap. 1. num. 1.* ait: *Parabolæ Salomonis filij David Regis, ad dandam ſcientiam, & diſciplinam.* Sicut & ſcribens librum Eccleſiaſtes *cap. 1. num. 1.* ait *Verba Eccleſiaſtæ filij David Regis Ieruſalẽ.* Quare Salomon in his libris non ſe dicit Regem, ſed filium Regis David? hæc compoſuit ſapientiſſimus Eccleſiaſtes poſtquam agnovit ſua peccata, in quibus præcipitatus fuerat, & hac de cauſa in exordio hujus ultimi libri, ait, *vanitas vanitatum*; non ergo ſe Regem, ſed filiũ David Regis dicit, cũ enim ſua ſcelera habuiſſet ante oculos, agnovit, quòd dignitatem regalem obtinebat, non quia ipſe Salomon, non quia talis homo erat, ſed quia à Davide progenitus erat, & quia illius filius nuncupabatur, ac proinde quòd ob tanti patris meritum regia dignitate pro clara ſapientia, ac prophetia fruebatur. D. Baſilius homil. in principio Proverbiorum. *Additur*, ait, *Patris nomen, ut planè cognoſcatur quemadmodum ſapiens erat Salomon ex ſapiente, Prophetaque Patre.*

Proverb. 1.
Eccleſ. 1.
Salomon agnoſcebat ſuã regalem dignitatem non ſuum, ſed ob patris meritum.
Baſil.

Quæstio V.

Quare dicatur quod Chriſtus viderit hominem, non verò telonium, vel pecuniarum ſacculos.

30. Sedebat Matthæus in telonio inter multas gazas, inter multamque pecuniarum copiam ex ſolutis tributis comparatam, & tranſiens Ieſus non conjicit oculos ad aurum, vel ad argentum, ſed hominem vidit, quia volebat ſibi acquirere, ac comparare, non hominis gazam, & pecuniam, ſed ipſum hominem, unde pulchrè notat Divus Petrus Chryſolog. *ſermon. 28.* Quòd Chriſtus non dixit ad Matthæum, Affer, ſed ſequere me, ait S. Pater. *Non dixit; affer ad me, quia Matthæum, non Matthæi ſacculos requirebat.*

Chryſolog.
Deus vult nos, & non noſtra.

Ex Dei mandato pergit Abrahamus ad filium ſuum ſacrificandum, & cùm jam evaginato gladio vellet puerum occidere, Dei voce impeditur. *Ne extendas manum tuam ſuper puerum, nunc cognovi, quòd timeas Dominum*, Geneſ. 22. num 12. & ſtatim ſubditur, levavit oculos ſuos Abraham, & *vidit poſt tergum arietem inter vepres, quem aſſumens obtulit holocauſtum pro filio.* Hic aries Dei providentia præparatus eſt, ut notant *hîc* Divus Chryſoſt. Thomas Angelicus, Abulenſis, & alij. Optimè videbat divinus intuitus, cui omnia ſunt præſentia, quòd Abrahamus non filium, ſed arietem pro illo erat mactaturus; cur ergo ei non mandat Dominus, ut Abrahamus ſimul cum filio aſportet è grege ſuo, ac ex re ſua arietem, ſed divina providentia illum adducit illunc, ut cunctis fieret manifeſtum, quòd Deus ex Abrahamo ſolum volebat ipſum Abrahamum, non verò aliquid ex grege ſuo, ac re ſua, & ita divina providentia ordinatum eſt, ut omni re Abrahami integra, ſolùm ejus fidem, obedientiam, ac devotionem, Deus reciperet, ac acceptaret. Huc reſpicit D. Petrus Chryſologus ſermo. 108. *Deus fidem, non mortem quærit; votum, non ſanguinem ſitit, pacatur voluntate; non nece. Hoc probat Deus ad hoſtiam Abrahæ ſanct.* de hac re multa dixi ſuprà *cap. 8. n. 107. 108. & 109.* 31.

Gen. 22.
Chryſoſt. Thom. Aug Abulenſ.
Deus vult noſtrum cor, & non noſtrã rem.
Chryſolog.

E contra verò homines non te, ſed tua quærunt, pauci, & rariſſimi inveniuntur qui te ob tui amorem venerentur; innumeri verò qui res tuas ſolicitent, ac dorent, referens Ioſeph ſomnia ſua fratribus, dicebat. *Putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum, veſtroſque manipulos circunſtantes adorare manipulum meum*, Geneſ. 37. num. 7. Iterum ait. *Vidi per ſomnium quaſi Solem, & Lunam, & ſtellas undecim adorare me*, ibidem num. 9. in his ſomniis inquirendum eſt, quòd in manipulis nullus præfigitur numerus, *manipulos circunſtantes*, maximè verò in ſtellis exprimitur *undecim ſtellas.* Quænam hujus rei cauſa? perpende textum, & ratio in promptu eſt. Manipuli fratrum, non Ioſeph; ſed ejus manipulum, ac triticum venerabantur, *veſtroſque manipulos circunſtantes, adorare manipulum meum.* At ſtellæ, non alteri rei, ſed ipſimet Ioſeph reverentiam exhibebant. Undecim ſtellas adorare me, & qui Ioſeph ob ſe ipſum revereantur, pauci ſunt, & brevi numero coarctantur. qui verò triticum, ac panem Ioſeph honorifica veneratione proſequuntur, in magna multitudine exiſtunt, & ſine numero dilatantur. Hæc enim adoratio manipulorum, ad triticum Ioſeph referebatur, ut docet Rupertus ibi. *Non ob aliud*, ait, *ignotum ſibi principem adorant, niſi quia defecerant manipuli eorum, ipſe autem de manipulis plenum habebat horreum.* 32.

Gene. 37.
Homines adorant noſtra, & non nos.
Rupert.

QUÆSTIO VI.

Quare Matthæus in telonio non ſtabat, ſed ſedebat?

33\. Interlinealis. NOTAT ipſe Evangeliſta de ſe, quòd non ſtabat, non pertranſibat in telonio, ſed ſedebat, *ſedentem in telonio*; id eſt, ut ait gloſſa interlinealis, *pertinaciter lucris inhiantem*. Cur ergo eum tunc vocat Chriſtus, & ad ſe trahit, & non potiùs, quando erat in foro, vel in domo?

34\. Chryſoſt. Reſpondet primò D. Chryſoſtom. homil. 31. *Cur dixit*, ait, *in telonio ſediſſe? virtutem vocantis voluit oſtendere, qui non impoſito adhuc fine pravæ publicanorum converſationi, è medio malorum pelago ipſum abſtraxit*. Cùm ſummo enixu eſſet Matthæus in telonio, ac in ſummo ardore avaritiæ æſtuaret, eum Dominus vocat, ut vocantis virtus, ac efficacia cunctis ſit nota, & manifeſta, quæ Matthæum publicanum ſubito fecit mutari in virum alterum, ut ex ſumma tenacitate divitiarum tranſiret in extremam paupertatem, qualis eſt Apoſtolica, ex ſummo ſæculi amore ad ſummum contemptum temporalium; ſic & Paulum ex magno ardore perſequendi Eccleſiam fecit, & magnum illius defenſorem.

Mira virtus, ac efficacia Dei vocatis.

35\. Abulenſ. Secundò ex iiſdem verbis Chryſoſtomi, Abulenſis *quæſt.* 39. hanc colligit rationem. Vocatur Matthæus cùm ſederet in telonio, ad oſtentationem magnitudinis, beneficij, reſpectu liberationis à periculo, quia quando Deus aliquem ad ſe ſpiritualiter vocat, benefacit ei, & tamen tanto eſt majus beneficium, quanto eum à majoribus periculis liberat; ſic ſe habuit Chriſtus cum Matthæo, non ſolùm ipſum ad ſe vocat, ſed etiam cùm homo maximè inſiſteret avaritiæ, rapacitati, ac illicitis lucris eum ad ſe attrahit, ut valde inſigne eſſet beneficium, quia non ſolùm eum vocavit, ſed etiam, quia à tantis periculis liberavit; & ita ſuprà citatus Chryſoſtomus *è medio malorum pelago ipſum abſtraxit*. Tertia ratio ſumi poteſt ex Hieronymo citato *quæſt.* 2. Quia quamvis quis publicanus ſit ac peccator, de ſua ſalute non deſperet. Vide *ibi* dicta.

Magnum beneficium à periculis liberari.

Chryſoſt.

Hieron.

36\. Chryſolog. Quartò D. Petrus Chryſolog. *ſerm.* 29. ſic ait: *Sedebat utique, quia ſtare non poterat, pondere cupiditatis oppreſſus, & ipſa totus conſcientia fraudis incurvus. Aurum natura grave, gravius fit avaritiâ nimis. Hinc eſt, quòd plus habentem deprimit, quàm ferentem: & vehementius aggravat corda, quàm corpora: naſcitur in terra porfunda, per quæ ima venarum cæcis diſcurrit anfractibus: & dum ſuam ſemper repetit ad naturam, cæleſtes animos ad inferna deponit*, quæ perbellè ſunt dicta. Sedebat Matthæus, quia ſtare non poterat totus oppreſſus, ac incurvus cupiditatis pondere, ac auri avaritia. Nam ſicut aurum in ima terra naſcitur, ita animos noſtros ad ima impellit, & ſurſum ferri maximè impedit. Iudas argenti amore captus magiſtrum vendidit. *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam*, Matth. 26. n. 15. poſtea verò pretium ſui ſceleris à ſe propulſavit. *Pœnitentia ductus retulit triginta argenteos, & abiens laqueo ſe ſuſpendit*, Matth. 27. n. 4. Sed ad quid auaritiæ mancipium pecuniam à te abiicis, cur cum ea non pergis ad furcam, ita auaritia Judæ ſarcina pecuniæ grauabatur, ut cum ea aliquantiſper ſurſum ferri non poſſet: ut ergo etiam ad furcam aſcendat, à pecunia exoneratur; ita avaritia illa ponderoſa erat; unde ait Drogon. lib. 1. Dominicæ paſſionis, *Peccatum Judæ valde ponderavit*.

Pecunia ac avaritia valde graves

Matth. 26.

Matth. 27.

Drogo.

37\. Paſchaſ. Quintò. D. Paſchaſius lib. 5. in Matthæum. *Ad exaggerandum cupiditatis ſuæ cumulum, ſedentem eum vidiſſe, dicitur; ſedebat enim, ut Magiſter rapinæ juxta fornacem avaritiæ, æſtuabat concupiſcentiarum caloribus, nec ſtans, ut vinceret, nec abiens, ut evaderet, ſed ſedens, ut princeps rapinæ miniſtrorum diriperet*. Et tamen ad Chriſti vocem, *ſurgens ſecutus eſt eum*; abſque ulla cunctatione, vehementer Matthæus æſtuabat amore ipſius telonij, & maximè ipſo delectabatur, & tamen tam charum præcipit ei Chriſtus derelinquere, ac à ſe dimittere, ea enim vult Deus ut potiſſimum ſibi ab hominibus conſecrentur, ac dedicentur, quæ apud ipſos mortales in magno pretio habentur, ac eis valde perjucunda ſunt, hæc enim ob Dei charitatem amputare, ac à ſe abjicere, valde magnum, & excelſum, unde paulò pòſt de Matthæo ait ipſe Paſchas. *Generoſus jure cenſetur animus, qui tam ſubitò per fidem, quæ magna putaret, & tam facilè captus amore melioris vitæ prætermittit*. Expende illud, *Quæ magna putaret*. Valde magnum putabat Matthæus telonium, & tamen mandat ei Dominus, ut ob ſui amorem ipſum derelinquat, ac à ſe dimittat.

Deus vult ut ea ei offeramus, quæ in maiori æſtimatione ſunt nobis.

De Abrahamo, ac Lot ait ſacer textus Geneſ. 13. num 6. *Non poterat capere eos terra, ut habitarent ſimul, erat quippe ſubſtantia eorum multa*; tanta extabat eorum res, ac ſubſtantia, ut ipſa terra, ſaltem proxima, & vicina, ut communiter Expoſitores explicant cum Pereira, ad eorum armenta capienda, ac greges ovium ferenda, parva, & anguſta videretur; ſed ad quid Abrahamus cùm ad varias partes pergeret, aliquando in Ægyptum deſcenderet, aliquando etiam ad regnum Geraræ tenderet, tantam armentorum copiam ſecum deferebat, ſi reddatur ratio, quia fames oppreſſerat terram Chanaam; facilè reſpondetur, quia Abrahamus erat dives vade in poſſeſſione auri, & argenti. Guillelmus Pepinus, Ordinis Prædicatorum, citato *cap.* 13. *Geneſ. verſ.* 5. ait quòd *greges ovium ſecum deferebant, ut haberent unde Domino ſacrificium offerre poſſent*. Sed contra hanc ſolutionem facilè inſtatur, quòd ad ſacrificium ſat erat aſportare decem, vel viginti oves; ad quid ergo tam numeroſum gregem? Optima tamen ſtat ratio præcitati Doctoris. Noverat Abrahmus, quòd Deo ea quæ præſtantiora ſunt, in holocauſtum danda. Unde ipſe apponeret ante Angelos, *Ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum, & optimum*, Geneſ. 18. num 7. id eſt, meliorem, & præſtantiorem; non viginti oves, ſed innumeroſos greges ſecum defert, ut ſi occaſio poſtularet, in ſacrificium Deo dedicaſſet, non aliquam tenuem, & debilem victimam, ſed excellentiſſimam, ac pretioſiſſimam inter cæteras, quas ipſe habebat, talis eſt Sanctorum, ac juſtorum oblatio, ut notat Chryſoſtom. homil. 18. in Geneſ. *Obſerva*, ait, *quomodo piiſſima mens ſignificatur, quòd non tantùm de ovibus obtuleri, ſed de pretioſiſſimis, ac maximè eximiis*.

38\. Geneſ. 13.

Pereira.

Pepinus.

Gen. 18.

Meliora Deo danda.

Chryſoſt.

Quæstio VII.

Quare Dominus non vocet Matthæum aliquo objecto præmio, ut illud Petro, & Andreæ propoſuit?

39. Matth.4. VOCAT Chriſtus D.Petrum,& Andream,& magnum eis proponit præmium; dixit enim. *Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominum*, Matth.4. *num.* 19. id eſt,faciam vos fieri Doctores meæ Eccleſiæ, ac Prædicatores animarum, ut eas ad viam ſalutis dirigatis. At Matthæum hîc uno tantùm verbo omni mercede prætermiſſa ad ſe vocat, *Sequere me*, cur etiam etymologia officij ſervata, non dixit, Faciam te fieri negotiatorem, ac mercatorem animarum. Petrus, & Andreas agnoſcebantur tanquam viri boni, & ſimplices, quorum probitas erat valde nota. At Matthæus reputabatur in populo, ut vir valde ambitioſus, ac rerum,& bonorum avidus, ut ſuprà dixi ex Chryſologo, & Paſchaſio. Quando ergo à Chriſto vocatur, nullum ei exprimitur præmium,ut circunſtantes, ac audientes agnoſcerent, quòd ipſe Domino adhærebat, non ob lucrum, vel aliquam mercedis expectationem, ſed ob vehementem Domini amorem, ac purum in eum affectum; magna enim cautela agendum eſt,ac maxime conſulendum honori illius,contra quem vulgi opinio vagatur.

Ubi fama periclitatur, ibi maximè honori conſulendum.

40. Job.42. Ait Dominus ad Eliphaz Themanitem. *Iratus eſt furor meus in te, & in duos amicos tuos; quoniam non eſtis locuti coram me rectum, ſicut ſervus meus Job. Job autem ſervus meus orabit pro vobis,faciem ejus ſuſcipiam*, Job 42. num. 7. & 8. Maximè ponderandum in textu, quòd Job quater dicitur à Domino *ſervus meus Job*, & apertè aſſerit Dominus,quòd nullam orationem accepturus ſit, niſi ſervi ſui Job. Tandem omnia verba Job confirmat Dominus,prout ait,quòd iratus eſt in hos amicos,quia non locuti ſunt recta ſicut Job. Ad quid tanta encomia Jobi divulgantur? ad quid tam diſerto ſermone ejus virtutes aſſeruntur? Illi amici peſſimam de Jobo opinionem conceperant,exiſtimantes,quòd omnia illa mala ei obveniſſent ob illius peccata. Et ita dicebant, *Quis unquam innocens periit?* Job.4.num.7. Ut ergo honori Jobi conſuleretur,magna cautela,tot ac tantæ fuerunt adhibenda, à divina manu, ut ter, & quater ſervus ſuus diceretur, & quòd nulla oratio ſit exaudienda, niſi ab illo effuſa,tot,ac tanta requiruntur, ut ſalvus,ac integer ſit honos illius, cujus fama,male apud aliquos exaudiebatur. Unde Domini ſententia compulſus Eliphas dixit, ut ait D. Gregorius Magnus lib. 35.Moralium cap. 3. *O Domine,judicij tui ſententia indicat,quantum à luce tuæ rectitudinis cæcitas noſtra diſcordat. Ecce te judice beatum Job victorem eſſe cognoſcimus,quem in te peccaſſe loquendo, credebamus.* preme ultima verba.

Job. 4. *Ibi maximè res declaranda ubi malæ honoris eſt ſuſpicio.*

Gregor.

41. Dan.3. Cùm Sidrach,Miſach, & Abdenago verſarentur in medio fornacis ignis ardentis, accedens ad oſtium Nabuchodonoſor ait. *Ecce video quatuor viros ambulantes, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei*, Daniel. 3. num. 92. Et quòd viderit ipſummet filium Dei, nempe Dominum noſtrum Salvatorem ſub ſpecie humana, tenent aliqui. Tertullian. *lib.4.contra Marcion.* D. Auguſtin. *in concione ad Catechumen. adverſus Paganos, Judæos, & Hæretic.* Hippolytus Martyr, Rupertus *lib. 6. de victoria Verbi cap.* 21. quos citat Pereira *lib. 3. in Daniel.* Sed hac opinione ſtante quomodo impio Regi, ac idololatræ manifeſtatur filius Dei, quæ præclara viſio, multis Sanctis Patriarchis antiquis denegata eſt. Vatablus *in Scholiis ad citatum cap.3.* ſic ait. *Apparuit Nabuchodonoſor, ne putaret hoc fieri maleficio.* Chaldæi,ac Aſſyrij maximè erant dediti maleficiis ac magicæ arti; ex ſuo ergo malo more peſſimè præſumerent de illis tribus adoleſcentibus, exiſtimantes, quòd in medio ignis ardentis ambularent illæſi, aliquo magico veneficio; ipſe ergo filius Dei deſcendit, & ſe manifeſtat iniquo regi, ut ita fiat evidens, quòd non diaboli ers, ſed divina virtus ibi intervenerat, ut ita tanto ſigno ne ex circunſtantium malitia, ac crimine juſtorum fama mala aliqua opinione laboraret. Vide *tom.1.lib.1.cap.2.n.*71.77.& 78.

Tertull. Auguſt. Hyppolit. Rupert.

Vatablus.

Ubi mala eſt honoris ſuſpicio pro illius defenſione magna exhibenda.

Quæstio VIII.

Quare Chriſtus Dominus ad ſummum apicem Eccleſiaſticæ dignitatis evehat hominem publicanum?

MATTHÆUS erat publicanus, id eſt,colligebat publicos redditus,qui ſolvebantur ex mercibus terra, ac mari deductis. Nam hujuſmodi officina erat in littore maris, ut notavi in expoſitione *num.*1. & Matthæus hujuſmodi officium exercebat cum magna avaritia, ambitione, ac rapacitate, ut docent Chryſolog. D. Paſchaſ. *citati quæſt.*6. & Ambroſius *lib.5.in Lucam*, Beda, Theophylactus,& alij. 42.

Matthæus iniquè agebat publicanum officium.

Quomodo ergo hunc hominem Chriſtus ad ſummam evehit Eccleſiaſticam dignitatem, nempe Apoſtolorum, ac Evangeliſtarum. Reſpondet primò Origenes. *Chriſtus oſtendere voluit humano generi, quantum ejus medicina contra peſtes animarum pelleret, infames & nequiſſimos elegit, eoſque provexit; ut morum puriſſimorum fierent exemplum*; quam etiam rationem ſupra inculcavi ex Chryſoſtomo,ut cunctis fieret evidens Chriſti virtus, ac efficacia; nam nequiſſimos homines elegit, ut eſſent in exemplum virtutis,& ſanctitatis,ut nullus ſibi aliquid arroget, ſed omnia agnoſcat ſibi à Deo data. Vide *cap.7.num.76.& cap.3.num.39.& cap.5.num.*118. 43.

Origen.

Quam potens ſit gratia Dei.

Secundo D. Petrus Chryſolog. *ſerm.* 30. componit Matthæum cum paralytico, quem immediatè ante Dominus ſanaverat, de quo egimus ſuperiori cap. ſic ait. *Deterius ſedebat in telonio publicanus iſte, quàm paralyticus, de quo antea diximus,jacebat in lecto: quia ille carnis patiebatur paralyſim,iſte mentis. Ille jacebat captus carne; ſedebat corpore,& animo iſte captivus. Quare publicanus, qui major videtur in crimine, major habetur in munere? Nam mox Apoſtolus certa dignitate præditus eſt. Et paralyticus ſola dignus venia vix habetur. Vis noſſe, quare plus conſecutus eſt publicanus? Quia circa Apoſtolum,ubi abundavit peccatum, ſuperabundavit & gratia.* Publicanus multo in majori crimine 44. Chryſol.

erat,& tamen obtinet Apoſtolicam dignitatem & paralyticus ſolum impetrat peccatorum remiſſionem. Ait Apoſtolus Rom.5.n.20. *Vbi abũdavit delictum, ſuperabundavit & gratia.* Quamvis ergo publicanus in multo majori peccatorum cumulo verſaretur, tamen Chriſtus non ſolùm condonat peccata, ſed ad ſummam Apoſtolicam dignitatem evehit, quia ubi diffundebatur tanta tenebrarum caligo, ibi maximè voluit reſplendeſcere divina gratia, ex ipſa ſumma hominis miſeria aſſumens occaſionem oſtendendo majores divitias bonitatis, ac miſericordiæ ſuæ.

Rom.5.

Vbi maior eſt miſeria, ibi maximè reſplēdeſcit divina gratia.

45. Tertio. D.Baſilius Seleucus orat.28. *Hominum Doctores creavit ut offenſionis ſimilitudine magiſtro reddat innocentiores, & communicatione paſſionum humanitatem doctrinæ adiungant.* Eos Chriſtus eligit in Doctores, ac rectores, qui in ipſa dignitate habeant ante oculos ſua peccata, ut cum doctrina, ac officij virga humanitatem adjungant, ut ita ad ignoſcendum proni ſint; quod optimè confirmat ſanctus Pater Petri exemplo, cui poſt ſuum lapſum Chriſtus committit ſuum gregem. *Paſce oves meas.* Joann.21. num.17. pergit Seleuc. *Paſce oves meas. Infirmitatem tuam ſenſiſti? Agnoviſti, quò tua devoluta ſit jactantia? Veniam concedi, quare ſcis egiſſe.*

Prælati ſua peccata agnoſcant, ut ignoſcant.

Ioan.12. Seleuc.

46. Quartò D.Petrus Chryſol. ſerm.28. aliàs primo de Matthæo ponderans quòd Chriſtus homines laboribus deditos ad Apoſtolatum vocavit, ſic ait. *De labore tranſeunt ad laborem, quia labor neſcit laſſeſcere meditatus. Omnia quæ de uſu veniunt, non fatigant. Virtus exercitio perſeverat. Hinc eſt, quòd Apoſtolos ſuos Chriſtus humanis laboribus exercere voluit, ut eos indefeſſos redderet in divinis: voluit eis Deus manere fortitudinem, de exercitio præſtare virtutem; & quia fructus provenit ex labore, voluit eos labores non perdere, ſed mutare.* Chriſtus Dominus ad ſuum Apoſtolatum vocat Matthæum publicanum, qui indefeſſo labore vectigalibus recipiendis aſſiſtebat, ſicut Petrum, & Andream piſcatores ad ſe traxit. Non enim voluit Chriſtus Dominus in ſuo collegio homines delitiis deditos, otioſitati aſſuetos, hi enim valde inepti ſunt ad magna, & facilè labori ſuccumbunt, ſed elegit viros in preſſura enutritos, qui nullam vexationem metuentes magna aggrediantur. Et ſi aliquando pravè ambulaverint, *Noluit eos labores perdere, ſed mutare*, & dum divina gratia perficiuntur, in viros valde conſummatos evadunt.

Chryſolog.

Ad magna eligūtur non delitioſi, ſed laboribus dediti.

47. Quinto. D.Paſchaſius, vocavit Matthæum, ait, *quem non ſolùm Apoſtolum, verùm Evangeliſtam eſſe voluit. Novit enim artifex ſingula, licèt incompoſita, ad quos valeant uſus, ſuo proficere opere. Idcirco præteriens vidit materiam operis ſui, elegit unde firmaret vas in honorem, quod prius in contumelia jacebat.* Licèt Matthæus eſſet incompoſitis moribus, multis peccatis immerſus, vidit Deus tamen animi diſpoſitionem, ac generoſitatem hominis ad magna eſſe aptam, ſi divina gratia expoliretur; ergo vocat Deus illum ad ſe, ut, ex illo vaſe contumeliæ, faciat vas in honorem, ut de Moyſe, & Paulo docet D. Auguſt. Vide *cap.23.n.68.* Sextò. D. Chryſoſtom. homilia in Eutropium tom. 1. *Surrexit, ait, publicanus, & factus eſt Apoſtolus utique anima deformis venuſtatem recipit formæ, unde? ab obedientia.* Tantam dignitatem ei collatam, obedientiæ, qua obtemperavit Matthæus, adſcribit ſanctus Doctor.

Paſchaſ.

Homines magni animi eliguntur.

Chryſoſt.

Obedientia facit homines valde magnos.

48. Septimò. Quia ipſe D.Matthæus modum ſuæ vocationis revelavit B. Brigidæ oranti ad ejus ſepulchrum, ut refertur lib. 1. Revelationis cap.29. *Voluntas mea, ait, talis erat eo tempore,* ſcilicet ante ſuam converſionem *quod neminem defraudare volui, ſed deſiderabam, invenire viam, qua ſepararem me ab officio iſto, & toto corde adhærere Deo ſoli. Prædicante igitur amatore meo Jeſu Chriſto tunc inflammabatur, ſicut ignis, verbum vocationis ſuæ in corde meo, ſic dulciter ſapuerunt verba ſua mihi, quod diutiùs de honoribus non ampliùs cogitabam, quàm de paleis: imò mihi magis flere placuit, & gaudere, quod Deus meus tantillum, & tantum peccatorem vocare voluit ad gratiam.* Quamvis D. Matthæus verſaretur in illa negotiationum voragine, tamen valde ſolicitus erat de ſua ſalute, & quomodo Deo ſoli ſerviret, hoc bonum deſiderium acceptans Jeſus, cui noſtra vota, tamquam opera placent, ipſum vocavit, & traxit ad ſe.

Revelatio S.Brigidæ.

Matthæus ſolicitus de ſua vocatione.

Deus acceptat bonam voluntatem.

Octavò. Rupertus *lib.3. in Matth.* ſic ait, *erat ipſe Matthæus, tamquam ſpeculum perlucidum, ſed in tenebris reconditum, & ſub tecto latens curarum nimis ſæcularium: ubi ergo vidit eum Jeſus, ubi vidit eum ſolus, ſolus & ſol verus reſplenduit ex aſpectu ejus, & quia vidit eum talis filius hominis, reddidit imaginem ejus, & formata eſt in ipſo facies hominis.* Quæ ſatis ingenioſè ſunt dicta. Matthæum publicanum vocat Chriſtus, ut ſit ejus Apoſtolus, ac Evangeliſta, cui facies hominis appropriatur, cùm tres cæteri vultu leonis, vituli, ac aquilæ ſignificentur; erat Matthæus, ut quoddam ſpeculum. Chriſtus Dominus, qui filius hominis dicitur verus ſol; ex eo ergo quòd filius hominis Matthæum aſpexit, intuitu ſuo in ſe ipſum transformavit, ac ita ad ſe adoptavit, ut in eo facies hominis appareret. Vnde ſcribitur quòd vidit non Matthæum, ſed hominem, nam aſpectu ſuo filius hominis verum hominem eum effigiavit. Chriſtus enim viſus Chriſtos effingit. 49.

Rupert.

Chriſtus quos vidit, in ſe conformat.

Ait Propheta Habacuc 3.num.13. *Egreſſus es in ſalutem populi tui, in ſalutem pro Chriſto tuo.* Ultima verba transfert Theodor. *Vt ſalvares Chriſtos tuos.* Sed quomodo fieri poteſt, quòd miſer homo, tam ſublime Chriſti nomen habeat, quod proprium eſt capitis, & principis noſtri; ait ipſe Theodoretus; *Vt ſalvares Chriſtos, hoc eſt, nos, quos proprio ſanguine ſuo perunxit, quos etiam divinæ naturæ fecit participes, & conjunxit per ſe ipſum Deo.* Quos enim Chriſtus Dominus ſuo miſericordiæ intuitu dignatus eſt aſpicere, ut redimeret, ac ſalvaret, ita eos in ſe transformavit, ut etiam ipſi Chriſti nomine dicantur, ac nobilitentur. 50.

Habacuc.3. Theodor.

Chriſtus quos aſpicit ſuo nomine nobilitat.

Ait D. Paulus, Rom.10.num. 12. *Non eſt diſtinctio Judæi, & Græci.* Quomodo hæc ait Apoſtolus, nónne etiam inter ipſos Judæos eſt magna diſcriminatio in vultu, perſona, ac geſtu corporis? Quanto magis inter Judæos, & Græcos in quibus erat tanta intercapedo in lingua, moribus, ac vita. Rectè difficultatis nodum ſolvit Oleaſter in cap. 28. Exodi. *Tolle Chriſtum, veſtem, ait, & jam Judæos à gentibus diſcriminatos proſpicies, ſed ſi eos conſideres Chriſtum indutos, jam non eris, quo Barbatum à Judæo ſeu Græco diſtinguas:* Quos enim Chriſtus ſua miſericordia reſpicit, ut ipſo induantur, ac in ejus fide uniantur, ita conformantur Chriſto, ac ipſum repræſentant, ut inter ſe valde ſimiles inveniantur. 51.

Oleaſter. Rom.10.

Ex Chriſti amore homo habet ſimilitudinem ejus.

QUÆSTIO IX.

Quomodo Matthæus indilatè ſine ulla mora ſecutus fuerit Chriſtum?

52. ERRIDENDA ſunt impudica deliramenta Porphyrij, ac Juliani Apoſtatæ, qui arguebant inperitiam hiſtorici mentientis, vel ſtultitiam eorum, qui ſtatim ſecuti ſunt Salvatorem, quaſi irrationabiliter quemlibet virum ſecuti ſint. Non enim intellexerunt iſti pravi dogmatiſtæ efficaciam divinæ gratiæ, nam ſi magnes, ut argumentatur hîc Hieronymus, trahit ad ſe ferrum, ſol vapores, quanto efficacior erit virtus omnipotentis Dei ad trahendum ad ſe humanam voluntatem. Et ſi vox Dei imperantis præpotens eſt ad creandum ex nihilo totum mundum, quomodo Dei vox imperantis, *ſequere me*, ut ait D. Paſchaſius *lib. 5. in Matthæum*, non erit valde potens ad movendum animum hominis, cùm ſcriptum ſit, cor Regis in manu Dei eſt, Proverb. 21. num. 1.

Hieron.

Dei gratia efficax ad movendum &c.

Paſchaſ.

53. D. Hieronymus, & alij dicunt, quòd in vultu Chriſti, quidam fulgor divinæ majeſtatis relucebat, quo aſpectu videntes ad ſe trahere poterat. Eſto hoc aliquando fieret, tamen, quamvis nihil ſplendoris in facie Chriſti appareret, ejus vox ſua divina gratia valde efficax erat, ut Matthæum, ac alios ad ſe traheret. Unde ait Beda, Dominus, qui Matthæum foris verbo vocavit, intus inviſibili inſtinctu, ut ſequeretur, edocuit.

Hieron.

Beda.

QUÆSTIO X.

An D. Matthæus ſecutus fuerit Chriſtum, relictis omnibus ſuis?

54. QUÆRIMUS in præſenti, an D. Matthæus dimiſſis omnibus ſuis ſecutus fuerit Chriſtum, hoc ipſe de ſe non ſcribit, ſed ait, *Surgens ſecutus eſt eum*; tamen hoc expreſsè nobis narrat D. Lucas, *& relictis omnibus ſurgens ſecutus eſt eum*; hoc enim cùm ad magnam laudem ejus pertineret, ipſe Matthæus non ſcripſit, ſed ſubticuit. Quærimus ergo, an Matthæus ita ſecutus fuerit Chriſtum, ut imperfectas omnino reliquerit rationes ſui officij, abſque eo quòd de collectis vectigalibus redderet rationem.

D. Matthæus ſuas laudes ſubticuit.

55. Dicendum eſt cum Abulenſi *quæſt.* 46. Toleto *Luc. 5. annot.* 56. & hîc cum Salmeirone, Beaulxame, Barradâ, ac aliis, quòd ad vocem Chriſti Matthæus inflammatus divino amore reliquit omnia, libros officij, pecunias, gazas, cum vera, & firma reſolutione, ac animo abjiciente omnia; tamen cùm eſſet dives, & multis negotiis implicatus ex Chriſti ordinatione, rediit domum, ubi fecit magnum convivium cum multa turba publicanorum, ut explicat D. Marcus textu ſequenti allegandus, & Chriſtum habuit hoſpitem, & ibi ſua diſpoſuit, ut collectorum vectigalium rationes redderentur, & debita, ſi quæ extabant, ſolverentur, & cætera in pauperum uſus diſtribuerentur.

Abulenſ. Toler. Salmeiron. Barradas. Beaulxam.

D. Matthæus de ſuis diſpoſuit, & reddidit rationem.

56. Probatur primò. Hoc poſtulabat recta ratio. Sic enim Eliæ permiſſu ad parentes ſuos rediit Eliſæus 3. *Reg* 19. *n.* 20. Non enim Chriſtus ea, quæ pertinebant ad honeſtatem quandam, abſtulit. Secundò, quia Chriſtus mandavit, ut unicuique ſolverentur ſua debita. Rom. 13. num. 7. *Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal.* At qui colligit vectigalia, deceſt debitor ad reddendam de illis rationem; ergo hanc præſtare Matthæum Dominus voluit. Tertio, quia Chriſtus Dominus cum ſuis diſcipulis ordinavit degere abſque alicujus injuria, & ſcandalo; & hac de cauſa juſſit Petro ſolvere tributum. *Ut autem non ſcandalizemus eos, da eis pro me & te*, Matth. 17. n. 29. Et Apoſtolus dicebat; *Nemini quidquam debeatis, niſi ut invicem diligatis*, citato cap. 13. Rom. n. 8. Ergo ut evitaretur ſcandalum, diſpoſuit Dominus, ut Matthæus ſolveret collecta tributa, ac etiam debita, ſi quæ extabant, alias eſſent multæ rixæ, & contentiones, quas ſemper Dominus declinare voluit.

Matth. 17.

Chriſtus voluit, ut ſui diſcipuli eſſent abſque alicuius injuria & ſcandalo.

Quartò. Matthæus uberrima magnificentia, ac miſericordia fecit magnum convivium, in quo Chriſtum, ac multos publicanos excepit, ut à Domino converterentur, & multa bona ſua in pauperes diſtribuit; de hac liberalitate Matthæi ait D. Petrus Chryſolog. *ſerm.* 28. Deus miſericordiam voluit, *Ut Matthæus quod tulerat per miſeriam, in miſericordias prorogaret: & inde redimeret pœnam, unde comparaverat culpam.* Si enim Matthæus tam magnificus, ac liberalis extitit in operibus miſericordiæ adimplendis; quomodo etiam non eſſet copioſiſſimus expenditor in juſtitiæ operibus ſatisfaciendis: ut minutim unicuique ſua debita reſtituerentur, ac ut quilibet, quæ ſua erant, acciperet. 57.

Chryſolog.

Matthæus liberalis in operibus miſericordiæ, & iuſtitiæ.

Dicet aliquis fortaſſe, Petrus, & Andreas ita relictis retibus, ac navi ſecuti ſunt Dominum, ut amplius nullam curam de his haberent; hoc enim maximè eorum perfectionem commendat; ergo etiam Matthæus, ut eſſet perfectus, debuit ita ſua relinquere, ut ampliùs de illis non haberet rationem. 58.

Objectio.

Reſpondeo quòd ſumma excellentia Petri, ac Andreæ in eo ſtat, quòd ita dimiſſis ſuis Domino adhærerent, ut ampliùs de illis nihil agerent; ſumma autem perfectio Matthæi in eo apparet, quòd omnino non dimitteret ſua, ſed quòd de illis diſpoſuerit, ac ordinaverit. Nam Petrus, & Andreas ſolùm navim, & retia habebant, nullas verò cum aliquo negotiorum rationes; meritò ergo ubi vocantur, omnia à ſe abjiciunt. At Matthæus, qui multas negotiationes habebat, tributa, ac vectigalia receperat, & etiam aliquibus debitis onuſtus erat, dum à Chriſto vocatur, ait eum ſequitur, ut ei permittatur de ſuis diſponere, ac ordinare, ita ut ejus debita ſolvantur, ac recepta vectigalia dominis ſuis reſtituantur. 59.

Qui obligationes habet illius perfectio eſt, ut illis ſatisfaciat.

Maximis encomiis Zachæus extollitur à ſanctis Patribus, quia dimidium ſuorum bonorum dabat pauperibus: at perfectio non eſt dare dimidium, ſed totum, & integrum pro Dei amore. Ita enim docuit Chriſtus, *Si vis perfectus eſſe, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus*, Matth. 19. n. 21. Si conſummata perfectio eſt, univerſa diſtribuere, ac erogare, quomodo Zachæus cùm dimidium daret, tam magnus judicatur. D. Auguſtinus in Pſalm. 125. *Intellige*, ait, *propterea ſibi enim tenuiſſe dimidium; non ut haberet quod poſſideret, ſed ut haberet unde debita redderet.* Zachæus homo publicanus erat, multa habens negotia; perfectio ergo 60.

Matth. 19.

Auguſt.

Perfectio Zachæi, ut ſuis obligationibus, ac negotiis ſatis faceret.

illius

illius pro ſuo ſtatu exigebat,non omnia ſua elargiri,ſed dimidietatem dare, aliam verò reſervare, ut ſua debita perſolveret , ſuiſque negotiationibus ſatisfaceret , ut ita ſui officij onera adimpleret.

61. Luc.5. Ait Luc.5.num.38.*Surgens Ieſus introivit in domum Simonis.* Sed quomodo dicitur domus Simonis,nam ipſe relictis omnibus ſecutus eſt Dominum , *Matth.4.num. 21.* Verum eſt quòd Petrus quando Domino adhæſit , omnia ſua dimiſit , quantum ad poſſeſſionem , non verò abjecit illa, quantum ad obligationem conſaguineis ſuffragandi , eorumque neceſſitatibus , miſeriis , ac ægritudinibus opitulandi , nam illis in hujuſcemodi rebus levamen dare , recta ratio exigit , & poſtulat. Vide *cap.22.quæſt.2.*

Petrus ita dimiſit omnia, ut etiam ſuis obiurgationbus correſponderet.

Matth.9.n.10. Et factum eſt diſcumbente eo in domo,ecce multi publicani,& peccatores venientes diſcumbebant cum Jeſu, & diſcipulis ejus.

VERSIONES.

Syriacus. Et cùm aecumberent domi, venerunt publicani.

Vatablus. Et venit cùm Jeſus accumberet in (illius) ædibus , ut ecce multi publicani, & peccatores qui venerant,ſimul accumberent cum Jeſu.

Theophylact. Illo recumbente in domo.

ALTER TEXTUS.

Marc.2.n.15. Et factum eſt cùm accumberet in domo illius , multi publicani , & peccatores ſimul diſcumbebat cũ Jeſu , & diſcipulis ejus:erãt enim multi, qui ſequebantur illum.

Luc.5.n.29. Et fecit ei convivium magnum Levi in domo ſua: & erat turba multa publicanorum,& aliorum, qui cum illis erant diſcumbentes.

EXPOSITIO.

62. ET *factum eſt.* Poſt vocationem Matthæi deſcribitur convivium,quod ipſe Domino paravit in domo ſua,quod factum eſt ſequenti die,vel poſt ejus vocationem , ut omnes conſentiunt. *Diſcumbente eo* , ſcilicet Jeſu accumbente menſæ ; in domo , ſcilicet ipſius Matthæi , ut ex Marco , & potiſſimum ex Luca eſt manifeſtum. D. Matthæus humilitatis ſtudio , de ſe exprimit , quòd vitji erat , *Sedentem in telonio.* Quod verò virtutis eſt , ſilet , & ideo non explicat , quòd domus ſua erat , & quòd ipſe convivium paraverat , & hac de cauſa non dixit de ſe , quod relictis omnibus ſecutus eſt , ut expreſſit Lucas , vel non dixit domum ſuam , ut ait Albertus Magnus , quia cùm jam Domino adhæreret , omnia ſua communia reputabat. D.verò Lucas ait , quod fecit convivium magnum ; & revera magnum erat , utpote Domini præſentia nobilitatum , eximia Matthæi liberalitate appoſitum, turba hominum circunſeptum, ingenti Angelorum gaudio repletum in converſione tantorum peccatorum.

Matthæus abſcõdit virtutes, prodiit quæ vitij fuerant.

Albert.Mag.

Magnum hoc convivium.

Ecce, rem grandem denotat. *Multi publicani*, ideſt,homines dediti publicis negotiis , quæſtui , ac avaritiæ,*& peccatores.* Hoc eſt, homines licentioſi in vita,ſine Deo, & lege degentes. *Venientes.* Hoc eſt,ipſi publicani , ac peccatores veniebant, vel ineſcati Domini converſatione , vel attracti ejus miraculis, vel invitati à Matthæo , vel ejus exemplo, valde efficax eſt exemplum, vocato uno publicano,multi jam ſequuntur, & ad Dominum conveniunt. Vnde ait D.Paſchaſ.lib.5.in Matth. *Vnius peccatoris converſio multis exemplum præbuit pœnitentiæ. Et in domo ad quam prius multos ſicum propter lucra conduxerat,ad veniam invitat.* 63.

Exemplum valde efficax.

QUÆSTIO XI.

Quinam publicani , ac peccatores dicantur ?

QVAMQVAM peccatores , ac publicani , ſæpe in Scriptura conjungantur , *Luc.7. num.34.& cap. 15.num. 1.* tamen hoc loco publicani à peccatoribus diſtinguuntur. Vnde breviter videndum , quid unuſquiſque eorum ſignificet,ac denotet. 64.

Publicani ergo,ut conſtat ex *Digeſt.lib.39.tit.4. de publicis vectigalibus,lib.1.& de verborum , & rerum ſignificatione.lib. 16.*à publico dicebantur,qui publica vectigalia colligebant.In magno honore erant apud Romanos , ut conſtat ex Tullio *orat. pro Plancio.* Apud Iudæos habebantur tamquam peccatores viles , & infames , ut notant Chryſoſtomus *homil.31.* Albertus Magnus, Abulenſis *in Prolog. D. Hieronymi in Evangelia,* Ianſenius *cap. 13.* ſuæ concordiæ,Caietan.& alij. 65.

Quinam publicani.

Tull. Chryſoſt. Albert.Mag. Abulenſ.

Quamquam publicanorum officium ex ſe exerceri poterat ſine peccato , ut advertunt Barradas & Cornelius à Lapide. nam juſta , & debita tributa colligere non eſt injuſtum. Vnde publicani venientes ad Ioannem,cùm rogarent : *Magiſter , quid faciemus,*ille non jubet officium deſerere,ſed ait, *nil amplius quàm conſtitutum eſt vobis,faciatis ,* Luc.3.num. 13. Et ex Græco legi poteſt , *nil amplius exigatis.* Et Chriſtus Dominus *Matth. 22. num.21.* juſſit dare tributa Cæſari ; ergo illa colligere ſecundùm ſe non erat malum;& Zachæus, publicanus, *Luc.19. n. 8.* ait. *Dimidium bonorum meorum do pauperibus, & ſi quid aliquem defraudavi,reddo quadruplum,* quod fieri non poſſet ſi omnia eſſent ex rapina. Tamen frequenter pro tali tempore illud munus obibant homines magno peccato,avaritia,rapacitate, ac pauperum oppreſſione,& plura à populo extorquebant, quàm ſibi eſſent permiſſa.Deinde,quia Iudæi pro nixu contendebant , ſe velut genus Abrahæ ex libera , ac populum Deo dedicatum,non debere ſubjici Romanis, 66.

Barradas. Cornel.

Luc.3.

Luc.19.

Publicani reputabãtur peccatores.

manis,nec compelli ad ſolvenda tributa , utpote idololatris;ac Gentilibus & ideo,hujuſmodi exactiones facientes , tamquam cooperantes peccato , ac rei illicitæ , peccatores infames , ac viles habebantur in populo. Notat tamen Euthymius *hic* , quòd *fortè alij quidam erant* , ſcilicet publicani,*nobiliora quidem vitæ inſtituta habentes, eiſdem tamen obnoxij affectibus , nam ſimile ſuo congaudet ſimili.*

Euthym.

67. *Quinam peccatores hoc loco.*

Fit etiam in textu mentio de peccatoribus. Unde Abulenſis *hîc*, Toletus *in 5. Luc.* exiſtimant eoſdem homines denotari ; mihi videtur quod eſt , ut diſtincti ponantur. Unde peccatores hoc loco appellantur Judæi diſſoluti,ſine timore Dei viventes , qui contemnentes legem Judaicam , valde licentiosè omnibus vitiis dediti , cum barbaris gentilico more vivebant , vel quia ad gentiliſmum defecerant; nam , ut notat Franciſcus Lucas,Iſraëlitis accepturis legem, gentis ſanctæ nomen à Deo erat promiſſum *Exod. 19. num. 6.* Unde factum eſt , quòd apoſtatantes à lege peccatores appellabantur.

Franc. Luc.

Quæstio XII.

Quare hoc convivium factum fuerit?

68. RATIO à priori hujus rei extitit divina voluntas , quæ Matthæi voluntatem movit , ob ea,quæ facere decreverat ; quaſdã congruentias,ac etiam rationes morales hîc inveſtigamus , & notandum eſt cum D Paſchaſ. *lib. 5. in. Matth.* quòd antequam Matthæus pararet hoc conviviũ materiale Chriſto in domo ſua , priùs ei præſtitit aliud convivium,ac hoſpitium ſpirituale in corde ſuo per fidem,& amorem,juxta Apocal. 3. num. 20. *Sto ad oſtium , & pulſo ; ſi quis aperuerit mihi januam,introibo ad illum,& cœnabo cum illo.*

Paſchaſ.

69. *D. Matthæus ſe exhibuit gratum Chriſto.*

Primò propter Chriſtum,ut per hoc videretur ei gratias reddere , nam ſicut vocatus erat ab illo ad ſua bona ſpiritualia in ſignum gratitudinis , voluit ei exhibere ſua temporalia ; ſic ait D. Anſelmus, *ut beneficiis cœleſtibus vicem rependeret.* Et hoc priùs dixit D.Paſchaſius citato loco, *ut à quo jam perennia ſperabat bona , ei ſua largiretur.* Juxta illud 1.Corinth.9.num.11. *Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus , magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus* ? id eſt, magnum non eſt,& ideo tanto beneficio gratus Matthæus voluit ob Domini amorem, ac obſequium omnia ſua expendere;& omnibus modis,quibus poſſet, Magiſtrum ſuum , ut ait Victor.Antioch.*in 2. Marc.* honoraret.

Anſelm. Paſchaſ. 1. Cor. 9.

70. *D. Matthæus magnum habuit gaudiũ de ſua converſione.*

Secundò propter Matthæum. In ſignum rei valde gratæ,ac perjucundæ fiebat convivium ; ut ergo Matthæus declararet ingens gaudium animi ſui,quòd Chriſto adhæreret;ob ejuſque amorem res temporales deſereret , convivium magnum fecit. *Afferentur in lætitia,& exultatione, adducentur in templum Regis* , Pſalm. 44. n. 16. Deinde convivium factum eſt divina providentia ordinante,ut ait D.Chryſoſtom.homil.31. *Matthæus , vocatus honorem quoque non minimum conſecutus eſt. Menſa enim Domini continuò dignatus, poterat facile majora quoque ſperare.* Deus honorat honorantes ſe , Matthæus Chriſtum honoravit , hoc convivium, multo majorem honorem aſſecutus eſt Matthæus à Domino,ut in menſa,in qua Chriſtus aderat, & ipſa cœleſtis menſa Euchariſtiæ præfigurabatur,Matthæus ibi accumberet,ex quo jam poterat concipere ſpem , quòd ipſo cœleſti pane paſceretur,ac quòd omnibus bonis repleretur.

Pſalm. 44. Chryſoſt. *Chriſtus Matthæum admittendo ad menſam maximè honorat.*

71. *Antiqui mores ſervandi.* Abulenſ.

Tertiò,propter communem, & vulgarem morem antiquum,ut notat Abulenſis *quæſt.48.* à quo Matthæus noluit diſcedere. Nam antiqui patres ſæculum deſerentes , & dum ſe transferebant ad ſpiritualia, ac ad prophetandum , celebrantes convivium amicis , ac familiaribus vale dicebant ; ſic Eliſeus cùm vocaretur ab Elia,reverſus eſt in domum , ut ſuos oſcularetur, & poſtea veniens, *Mactavit par boum,& coxit carnes,dedit populo , & comederunt,& ſurgens ſecutus eſt Eliam,* 3. Reg. 19. num. 21. Sic & Matthæus obſervavit, & fecit. Ex quo ait Salmeiron, derivata eſt conſuetudo,ut in profeſſione aliquorum Religioſorum convocatis amicis , ac conſanguineis fiat convivium.

3. Reg. 19. Salmeiron.

72. Quartò fecit hoc magnum convivium propter bonum,ac utilitatem aliorum,ut & ipſi Dominum audientes ab eo converterentur à viis ſuis peſſimis. Sic ait D. Thomas, *fecit convivium,invitavit multos , ut ad Dominum traherentur , unde ſignum eſt,quòd aliquis firmiter converſus eſt ad Dominum,quando alios trahit,quos magis diligit.* Juſtus ob perfectam charitatem quam habet in Deum,& in proximũ , cœleſtia dona non vult ſolùm in ſe contineri, ſed in alios ſtagnari maximè deſiderat

D. Thom. *Juſtus vult bona ſua aliis communicare.*

73. Cùm Iſraëliticus populus eſſet oppreſſus à Madianitis, Apparet Angelus Gedeoni, & ait ei, *Dominus tecum virorum fortiſſime.* Dixitque ei Gedeon : *Obſecro mi Domine,ſi Dominus nobiſcum eſt, cur apprehenderunt nos hæc mala?* Judic.6.num.13. Diverſus loquendi modus maximè ponderandus eſt, qui in admirationem poteſt rapere animum ; Angelus enim dixit ei , *Dominus tecum* ; ipſe verò reſpondens , ait , *Si Dominus nobiſcum.* Conſequenter ad verba Angeli dicendum erat,ſi Dominus mecum eſt ; cur ergo ad alium divertit modum loquendi,*Si Dominus nobiſcum eſt,*tanta charitate erat Gedeon inflammatus , ut non ſolùm ipſe ſibi vellet Dominum retinere , ſed ut etiam aliis communicaretur , & ideo non ait, Dominus mecum,ſed *Dominus nobiſcum,*quia non ſolùm ſibi. ſed etiam omnibus Dominum adeſſe maximè affectabat ; de juſto, & perfecto ait Chryſoſtom. homil.de cruce,& latrone, *Suas neceſſitates prætermittens,aliorum utilitatem cogitat;*vide ſuprà *cap.5. num 252. & 169. & cap.10. num.255. & 256. cap.14.num.54. & cap.18.num.70. & tom.1. lib. 2. cap.10.num.29.*

Iudic.6. *Iuſtus non ſolum vult bona ſibi,ſed etiam aliis.* Chryſoſt.

Quæstio XIII.

Quare Chriſtus prandeat cum publicanis, in hoc convivio?

74. PRIMA ratio , & valde celebris ſanctorum Patrum in hac materia , eſt , quam tradit D.Hieronym.hîc. *Ibat Dominus,ait, ad convivium peccatorum , ut occaſionem haberet docendi , & ſpirituales invitatoribus ſuis præberet cibos.* Et D. Chryſologus *ſerm. 30.* ait,*Venit ad convivium vita,ut faceret ſecum convivare morituros : diſcubuit indulgentia , ut peccatores levaret ad veniam.* Idem docent Chryſoſtom. *hom.31. in Matth.* Theophyl. D.Paſchaſius,

Hieron. Chryſol. Chryſoſt. D.Paſchaſ. Theophyl.

Albert.Mag. D. Thom.

chaſius, Albertus Magnus, S.Thomas *hic*, & D. Bonaventura *in cap.* 5. *Luc.* Optimè prævidebat Dominus, quòd Phariſæi hoc factum erant calumniaturi. Dicebant, quòd cum publicanis, & peccatoribus manducat. Deinde exprobrantes dicebant, *Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum, & peccatorum amicus*, Matth. 11. num. 19. quod ponderans Chryſoſtom. *citato loco*, ait, omnia hæc diſpiciebat, ſcilicet Chriſtus, *ut ad finem optatum perveniret*, nempe ad converſionem hominum, ut eos alliceret, ac attraheret ad ſe.

Chriſtus deſpicit murmurantium linguas, ut quærat noſtram ſalutem.

Matth. 11.

75. Antioch.

Secundò. Victor Antiochenus in cap. 2. Marci. *Is qui illum in diſcipulorum numerum cooptaverat, nihil prorſus cunctatus, ſtatim in domum illius ingreditur, in qua præter unam patris familias pœnitentiam, nihil prorſus boni comperit. Neque ob id ſuccenſet, aut quod acciderat, probroſè objectat, verùm tamquam natura Dominus, ad convivium ingreſſus unà cum cæteris comedit, & bibit, neque oblatam interim benefaciendi occaſionem negligit.* In quibus verbis multa ſunt adnotanda. Et primò. *In qua præter unam patrisfamilias pœnitentiam nil prorſus boni comperit.* Hoc ſanè multum ponderandum. Matthæus erat valde dives, ut eſt communis ſententia, & cùm illa domus eſſet ſua, ſine dubio magna, & ampla erat, & inde tam ſolemni multis pretioſis tapetibus adornata, convivium magnum tam ciborũ copia, quam vaſorũ multitudine, quæ ex æſtimabili metallo, auro, & argento erant confecta. Quomodo ergo dicitur, quòd *præter unam patris familias pœnitentiam, nihil prorſus boni comperit.* Quamvis illa, quæ numeravimus, aſtantium aſpectui, utpote ornamenta externa viderentur bona, tamen Chriſti oculis omnia illa vileſcebant, nam eis nil bonum, & pulchrum apparet, niſi ſola interna virtus, ac juſtitia; unde inter aurum, & argentum præter Matthæi pœnitentiã nil boni contemplatur Chriſtus. Secundò, *Neque ob id tamen ſuccenſet, aut, quod acciderat, probroſè objectat.* Quamvis cætera omnia præter Matthæi pœnitentiam, ei diſplicerent, non tamen inde iraſcitur Dominus, ſed diſſimulat, quia magni principis eſt aliquando diſſimulare, ut multa in melius valeat reformare. Tertiò, & ad noſtram quæſtionem, *Neque oblatam interim benefaciendi occaſionem negligit.* Quamvis illa domus videretur parum ornata ad tantum Dominum excipiendum, tamen in eam ingreditur, benefaciendi occaſiones quærebat; & ideo hãc oblatam non negligit, ſed cum peccatoribus, & publicanis manducat, potius attendens ad noſtrum commodum, quàm ad celſitudinem ſuæ majeſtatis. Vide *cap.* 3. *num.* 57. *&* 58.

Terrena bona vileſcunt divinis oculis, & ſola virtus æſtimabilis apparet.

Diſſimulatione ſæpe multa in melius reformantur.

Chriſtus potius attendit ad noſtrum commodum, quã ad ſuam majeſtatem.

76. Rabanus.

Tertiò Rabbanus, infrà ad illa verba, *Diſcipuli tui non jejunant*, ſic ait. *Manducat Chriſtus cum peccatoribus, ut gratiam, & poteſtatem intelligas.* Quod dupliciter poteſt intelligi. Primò quòd in hoc maxime oſtenditur efficacia gratiæ, ac poteſtatis Chriſti trahendo ad ſe peccatores per convivia, cùm hæc ſoleant multoties avertere homines à Deo *Rom.* 13. *num.* 13. *ad Galatas* 5. *n.* 20. Secundò. Jam Chriſti Domini divinitas voce Patris declarata erat in Jordane. Hic eſt filius meus dilectus, & teſtificatione Joannis: Ecce Agnus Dei; tamen, ait Rabbanus, quòd *manducat cum peccatoribus, ut gratiam, & potentiã intelligas.* Quia degere inter peccatores, cum eiſque converſari, abſque eo, quòd inde alicujus notæ particeps efficiaris, opus eſt ſanè divinum, manifeſtaque probatio, ac evidentia eximiæ gratiæ, divinæque poteſtatis; & ita in hoc facto præcipuè declarabatur ſubſtantialis gratia unionis hypoſtaticæ, quæ erat in Chriſto, ac etiam habitualis gratia, quæ in ejus anima inerat, apertéque ejus ſuprema poteſtas, utpote filij cunctis manifeſtabatur.

Magnum divinæ gratiæ opus inter malos degere, abſque eo, quòd aliquẽ fucum non habeat.

Quartò Abulenſis *quæſt.* 50. ait, quòd Chriſtus 77.
acceperit convivium tum ob honorem Matthæi, tum, ut peccatoribus fiduciam daret, nam ſi Dominus contemneret peccatores, ad eum accedere non auderent. Quintò fecit hoc Chriſtus ad oſtendendum, quòd nihil eſt, quod omittere debeamus, quando intendimus aliquam utilitatem ſpiritualem cauſare, ita Chriſtus non dedignatus eſt ſe humiliare ad manducandum cum peccatoribus, ut eos ſalvos faceret. Sic dicebat Paulus 1. Corinth. 9. num. 19. *Cùm liber eſſem ex omnibus, omnium me ſervum feci, ut plures lucrifacerem.* Sextò, ut oſtenderet Dominus, non eſſe peccatum comedere cum peccatoribus, dum tamen non communicamus eorum operibus malis; multa enim ſic Chriſtus fecit ad dubia tollenda, ſimili enim ratione in nuptiis voluit intereſſe, ut eas tamquam licitas ſua præſentia honeſtaret, nec obſtat quod *Proverb.* 23. *num.* 6. dicitur, *Ne comedas cum homine malo.* Et Apoſtolus ait, 1. Corinth. 5. num. 11. *Si frater eſt fornicator, aut avarus, aut rapax, cum hujuſmodi nec cibum ſumere.* Rectè reſpondetur cum Alberto Magno *ſequenti verſu*, quòd illa, & ſimilia intelliguntur de peccatoribus obſtinatis, ac hæreticis, de quibus nulla eſt ſpes emendationis, & aliquod contagium timeri poteſt, quod nullum dari poterat in Chriſto, & ex ejus converſatione cum peccatoribus magnum bonum ſpirituale reſultabat, cùm multi converterentur.

Pro ſalute aliorum nil omittendum.

1. Cor. 9.

Prov. 23.

1. Cor. 5.

Albert.Mag

Septimò D.Petrus Chryſologus *ſerm.* 29. ſic ait. 78.
Diſcumbebat Jeſus plus in Matthæi mente, quàm ſigmate: & epulabatur non cibis, ſed reditu peccatoris, ut revocaret convivio, collegio, humanitatis affectu, dulciſſima ſui confabulatione diſcumbente, quos ſciebat poſſe judicis agnita poteſtate diſſolvi. Affectabat Dominus adducere ad ſe peccatores, & ad hoc non exhibet judiciariæ poteſtatis ſigna, terrores, flagella, & mortes, ſed benignitatis indicia, dans dulciſſima verba, ac in convivio accumbens, ſciebat enim, quòd judicis poteſtas terrere poterat; affabilitas verò allicere ac attrahere; & in illo convivio reficiebatur Chriſtus non corporali cibo, ſed peccatorum converſione. Vide ſuprà *cap.* 10. *num.* 52. *& num.* 83. 84. *&* 85. *cap.* 20. *num.* 10.

Chryſolog.

Plus trahitur dulcedine verbi, quàm terrore poteſtatis judiciariæ.

79. Preme illa verba ſancti Patris, *Diſcumbebat Jeſus plus in Matthæi mente, quàm ſigmate.* Plus diſcumbabat Jeſus in Matthæi anima, quàm in ipſa menſa, non enim Dominus tam attendebat ad pretioſam ſupellectilem, quàm ad mentem Matthæi, magis quærens hominem, quàm illius rem; coram Samuele ponit Iſai præſtantiſſimos filios, ut ex eis unus eligatur in Regem, & quærens Propheta, an alius ſupereſſet filius, ait Iſai, *Adhuc reliquus eſt parvulus, & paſcit oves*, 1. Reg. 16. n. 11. Sed cur Iſai ſuũ filium, qui tantùm reſtabat, ut eligeretur in Regem, ita deprimit, ut parvulũ deſpicabilem dicat? Totũ divina providẽtia dirigebatur, ut fieret manifeſtum, quòd Deus non attendebat ad pulchritudinem, ac diſpoſitionem corporis Davidis, ſed ad illius animam, plus requirens hominem, quàm illius rem. D. Baſilius Seleuc.

Deus vult hominem, & non rem illius.

1. Reg. 16.

Seleuc. Seleucus Orat. 15. *Curâ gregis diſtentum gratia vocavit ad regnum: nam cognita animi mente minimè erubeſcit artem. Placet ſibi Deus abſtruſam in deſpecto corpore margaritam conſpicatus.*

Quæstio XIV.

Quomodo Chriſtus hoc convivium acceptarit, cùm fortè fuerit paratum de malè acquiſitis?

80. Chryſoſt. *Medicus ferat putredinem ægroti.* HOc dubium movet Chryſoſtomus *homilia 31. in Matthæum*, ſic dicens. *Et quamvis quæ tunc appoſita erant, injuſtè, atque rapaciter fuerunt acquiſita, non repellit tamen Dominus, ſed aſſumpſit ex illis, magnum enim lucrum oriebatur, quinimo eodem tecto, eadémque menſa cum peccatoribus utitur. Hæc certè bonum Medicum decent qui niſi laborantium putredinem ferat, non poteſt eos à morbis liberare.* Ubi videtur hoc referre ad Domini benignitatem, qui ſuſtinet putredinem ægroti, ut eum ad ſanitatem reducat.

81. *Publicanorũ bona non omnia erant ex rapina.* Sed, ut jam ſuprà notavi *quæſt. 11.* quamvis officium publicanorum eſſet valde periculosũ, unde publicani malè audiebant in populo, tamen omnia, quæ ipſi congregaverant, non erant ex furto, ac rapina, nam vectigalia juſtè exiguntur à Principibus, & ideò Chriſtus Dominus juſſit tributa dare Cæſari, *Matth. 22. n. 21.* Quod corroboratur ex revelatione S. Brigittæ relata *q. 10.* quòd Matthæus erat ſolicitus de ſua ſalute, & neminem fraudare voluit: Unde Chryſoſtomus intelligendus, ut ait Toletus *c. 5. Luc. ann. 57.* de his, quæ ſæpe contingunt, quia à publicanis ex male partis fiunt ſumptus.

Toletus.

82. *Chriſtus rebus omnibus poterat uti ob ſuum ſupremum dominium.* Deinde eſto concedas ex abundantiâ, illud cõvivium fuiſſe paratum ex mammona iniquitatis, Tamen Chriſto Domino licebat non tantùm de bene, ſed etiam de male partis edere, nam ipſe cunctorum Dominus eſt, & ob ſuum univerſale dominium de omnibus poteſt diſponere; & ea dare, & transferre, ut ſibi placuerit, deinde ut præſentem difficultatem ſolvunt Alb. Magn. & Salmeiron, licet ſaluti animarum incumbenti, quod neceſſarium eſt dumtaxat ad victum ſumere, tametſi de mammona iniquitatis ſit paratum, nam laborat, ut eum ad Deum trahat, & ut omnia malè parta reſtituat. Quòd ſi ſint incerta debita, nec certos habeât dominos, quibus ſint reddenda, ad Chriſtum, ac ejus pauperes pertinent, & ad hunc ſenſum vult Salmeiron adducere Chryſoſtomũ, qui ait, *magnum enim lucrum oriebatur.* Vide citata verba.

Albert. Mag. Salmeiron.

Quæstio XV.

Quare Chriſtus accumbens in menſa trahat ad ſe peccatores, & publicanos, cùm tranſiens vocaret Matthæum.

83. TRansiens Dominus vocat Matthæum, nam, ut dixi ſuprà ex Chryſologi mente, non dixit Evangeliſta, cùm ſtaret ibi, ſed *tranſivit, & pertranſivit.* Non enim in limine domus peccatoris poterat Dominus commorari ac ſtare, ſed pertranſivit, contra tamen hanc doctrinam ex præſenti textu magna inſurgit objectio. Nam Dominus diſcumbebat in hoc convivio cum peccatoribus & publicanis, eos invitans, ac trahens ad ſe dicens: *Miſericordiam volo.* Cur ergo tranſiens Matthæum vocat, ſedens verò hoc ad ſe allicit, magnam differentiam oſtendit Dominus dum de bono communi, ac particulari agitur: nam de communi conſultò, ac tanquam ſedes pertractat. At de particulari, veluti caſu, ac obiter pertranſiens videtur ad illud attendere. Hinc eſt, quòd turba multa publicanorum, ut ait Divus Lucas, in qua hominum communitas deſignabatur, ſedente Domino Invitatur, ac trahitur. At Matthæus, ut particularis homo, tranſeunte Chriſto vocatur, & adducitur.

Chriſtus tãquam è conſulto agit de communi, veluti tranſeunter de particularibus.

Apparuit Dominus Moyſi *in flamma ignis in medio rubi*, Exod. 3. num. 2. quod explicans Divus Baſilius Magnus *in c. 6. Iſaiæ* ait *Incumbebat Dominus plantæ.* Et quia rubus immobilis ſtabat in uno loco, ait Moyſes, *Vadam, & videbo viſionem hanc magnam.* Quæ viſio tantam voluptatem ei attulit, ut inde diceret, ut notant Theodoretus *Oſtende mihi faciem tuam*, Exod. 33. num. 13. Ut ejus votis Dominus annueret, ait ei, *ſtabis ſuper petram, cúmque tranſibit gloria mea, videbis poſteriora mea*, ibid. n. 22. Quare Dominus in rubo altiſſima myſteria Incarnationis, ac Paſſionis oſtendens, immobilis, ac veluti defixus in uno loco ſe exhibet? Quando Moyſes adhuc erat in exordio perfectionis vitæ: At poſt longa merita, multiplicatáſque petitiones dum Dominus tranſit poſteriora ejus videt, vis ſcire hujus rei cauſam? perpẽde, in rubo erat Dominus de communi populi libertate agens. *Deſcendi, ut liberarem populum meum.* At in Sina ſe exhibebat Moyſi, ut amico & familiari tuo; cùm ergo de communi populi, ſalute eſſet negotium, incumbens Dominus plantæ, & ſtans defixus in uno loco illud peragit, ac diſponit; ſecùs verò, cùm ad particulares favores devenitur, non ſtat, ſed tranſit gloria Domini, favet D. Greg. Nyſſ. libro de vita Moyſis. *Vidit reſplendentem lucem divinam ſtantem in rubo, abjecit calceos, ut faciliùs ad lucem accederet, & in libertatem vendicavit ſuos.* Et poſt pauca, *Ardet deſiderio videndi Deum, & pertranſiens gloria Domini, permittitur ei aſpicere poſteriora ejus.*

84. Exod 3. Baſilius. Exod. 33. *Deus dum de communi agit, tanquã ſedens ſe habet, de particulalibus, velut tranſiens.* Nyſſen.

85. Ioſue 10. Iſai 38. *Sol ſtat pro bono communi, revertitur in particulari cauſa.* Duo celebres Principes, Dux Joſue, & Rex Ezechias maximè nobilitati ſunt à Deo, appoſitis ſignis in ſole, nam ad vocem Joſue cap. 10. num 13. *ſtetit Sol*, ad fletum verò Ezechiæ Regis, in ſignum ſuæ ſalutis, ut ei dixit Iſajas capite 39. num. 8. *Reverſus eſt Sol decem lineis, per gradus quos deſcenderat.* Cur in utroque caſu demonſtrat Deus tanta benignitatis ſigna, & non pari in modo Sol ſe præbet? Cur cum Joſue ſtat immobilis in uno loco, cum Ezechia non permanet in uno gradu, ſed per decem lineas revertitur? Sol ſtetit, ut pro ſalute totius Iſraël glorioſam victoriam aſſequeretur Joſue. Revertitur verò, ut Ezechias fieret certus de ſua ſalute, ac vitæ ubi cauſa communis interceſſerat: quieſcente Sole benignitatis ſignum exprimitur; ſecus verò dum de particulari agebatur, incedente primo lumine incolumitatis ſalus demonſtratur. Vide ſuprà *c. 5. num. 275 & 276.*

Matth.9.n.11. Et videntes Phariſæi dicebant diſcipulis ejus: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat Magiſter veſter?

VERSIONES.

Vatablus. Tagninus. Cur cum publicanis, & peccatoribus ſumit cibum præceptor veſter.

Syriacus. Quare cum publicanis, flagitioſiſque edit Magiſter veſter?

ALTER TEXTUS.

Marc.2.n.16. Et Scribæ, & Phariſæi videntes, quia manducaret cum publicanis, & peccatoribus, dicebant diſcipulis ejus: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat, & bibit Magiſter veſter?

Luc.5.n.30. Et murmurabant Phariſæi, & Scribæ eorum, dicentes ad diſcipulos ejus: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducatis, & bibitis.

EXPOSITIO.

86. *Tria conſideranda.* TRIA hic conſideranda veniunt, calumniatores, & ad quos refertur calumnia, & ipſa obmurmuratio. Calumniatores, *videntes Phariſæi*, quod Chriſtus accumberet in menſa cum Publicanis, & peccatoribus, & cum illis erat multa turba aliorum, & in illis erant Phariſæi, qui de vitæ ſanctitate gloriabantur, & etiam Marcus & Lucas adjungunt Scribas, qui de Scripturarum ſcienitia inflati erant, velut zelo probitatis vitæ, & Scripturæ Chriſtum calumniabantur, moti ad hoc invidia, qua maximè cruciabantur ex operibus Chriſti, unde illum malignè obſcurare intendebant, tum etiam commoti ſua ſuperbia, ut ait Abulenſis *q.52.* ad oſtendendum ſe Chriſto meliores; (*Abulenſis.*) nam ipſi publicanos devitabãt, quos Chriſtus admittebat, & miſeri, & obcæcati Phariſæi odio, & invidia, non conſiderant eximiam Chriſti charitatem, pietatẽ, ac manſuetudinem, ſed tantùm id, quod protervè intelligebant, unde ex ſua mala affectione murmurationis materiam arripiebant.

87. *Hæretici imperitos quærunt.* Secundò, apud quos ipſa calũnia defertur. *Dicebant diſcipuli ejus*, non dicunt Chriſto, ſed diſcipulis ejus. & hoc clam, & abſconditè, & ab ipſo Domino, quia ejus infinitã ſapientiã timebant, quam multoties experti erant in ſuis calumniis refellendis. Unde diſcipulos petunt, tanquam adhuc rudes, & parum paratos ad reſpondendũ, ut ita ſi fieri poſſet, eos à magiſtro abducant, & avertant. In hoc diaboli artem tanquam ejus mẽbra ſecuti, qui primò non Adamum, ſed mulierẽ, ut rudiorem aggreſſus eſt, Chryſoſt. *homil.31.* notat Euthym. *Vide autem*, ait, *quod quando diſcipuli peccare videntur, præceptori adverſus illos dicunt: Ecce diſcipuli tui faciunt, quod non licet facere ſabbatis, quando verò præceptor, ut nunc apud diſcipulos illum calumniantur, doloſè agentes.* Phariſæorũ nequitia, Magiſtrum hic accuſant apud diſcipulos, alibi verò, ad Magiſtrum dicunt. *Quare nos, & Phariſæi, jejunamus frequenter. Diſcipuli autem tui non jejunant.* Et iterum. *Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum.* Quando diſcipuli videbantur deliquiſſe, apud Magiſtrum eos deferunt, ut ſic murmurandi, ac diſſidia ſeminandi haberent occaſiones. (*D.Chryſoſt. Euthym.* — *Diſcordiæ ſeminatores.*)

88. *Concordia Evangeliſtarum.* Tertiò, ipſa calumnia. *Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat Magiſter veſter.* Sic etiam ſcribit Marcus, qui addidit, *& bibit.* Aliter verò hoc narrat Lucas referendo ad diſcipulos, ſic ſcribit. *Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis.* Phariſæi hæc omnia dixerunt, ut notant Abulẽſis *q.56.* & Toletus *in S.Lucam n.60.* ſcilicet, Quare Magiſter veſter, & vos manducatis. (*Abulenſ. Toler.*) Tamen, ut ait D.Aug. *lib.2. de conſenſu Evang. c.27.* quòd duo priores Evangeliſtæ expreſſerunt ſolum Chriſtum, quia calumniantium intentio præcipuè intra illum erat. Dicebant, *Quare cum publicanis, & peccatoribus.* Phariſæorum nequitia, ut notat D.Paſchaſius; qui alios peccatores, & Publicanos cenſebant, & ſe juſtos judicabant, & tamen illis frequenter ex Chriſti menſa recedebant juſtificati, & iſti in ſua malitia, ac obduratione remanebant obſirmati. (*D.Paſchaſ.*) Et dicunt, *Magiſter veſter*, tanquam ſuggillantes, ac reprehendentes magiſtrum, & doctrinam, qui facto, & opere docebat, cum peccatoribus, & Publicanis manducandum. (*Valde errant homines dum ſe judicant.*) Perpende tamen cum Alberto Magno, quomodo iſti Phariſæi in ſuis cogitationibus decipiantur, nam in eo quod Chriſto detrahunt, inde maximè ejus miſericordiam, ac benignitatem publicatam faciunt, quòd tales peccatores ad ſe recipiebat: ac admittebat. (*Albert.Mag*)

Matth.9.n.12. At Jeſus audiens, ait: Non eſt opus valentibus Medico; ſed malè habentibus.

VERSIONES.

Syriacus. Non indigent ſani Medico, ſed ij, qui malè affecti. ſunt.

Vatablus. Tagninus. Quod ubi Jeſus audivit, dixit illis: Non opus habent hi, qui validi ſunt Medico, ſed qui malè habent.

Aria. Non uſum habent Medico.

D.Cyprian. Epiſt. ad Ant. D.Gaud ſerm.19. Non eſt opus ſanis Medico, ſed malè habentibus.

Chryſ.hom.31. Non indigent valentes Medico, malè habentes

ALTER

ALTER TEXTUS.

Marc. 2.*n.*17. Hoc audito Jeſus ait illis, Non neceſſe habent ſani Medico, ſed qui malè habent.

Luc. 5.*num.*31. Et reſpondens Jeſus, dixit ad illos. Non egent, qui ſani ſunt, ſed, qui malè habent.

EXPOSITIO.

89. *Cauſæ mali occurrẽdum.*

AVDIENS *Jeſus*, vel ſua infinitâ virtute, qua corda penetrat, vel etiam auditu corporis, quia propè erat, & ipſi Phariſæi ira, ac odio commoti voces, comprimere non potuerunt, quin clamor ad aures Domini perveniſſent, & non ad diſcipulos dixit, ſed ad Phariſæos, quia ab illis egreſſa fuerat murmuratio, & quamvis ipſi cum diſcipulis loquerentur, ut notat Abulenſis *q.* 58. Tamen Dominus cauſam ſuſcepit, & pro eis reſpondet, quia res iſta ad eum pertinebat, & quia diſcipuli adhuc indocti, & rudes, non niſi inconſtanter, ac cum metu, & imperitè reſponderent: *Non eſt opus valentibus Medicus.* Reſpondet Chriſtus quadam parabolica figuraſe animarum Medicum declarans, nam corporum Medicus opus ſuum habet ad ægrotos, eiſque mederi affectat. Ita cœleſtis Medicus opus ſuum habet ad infirmitates ſpirituales, quales ſunt peccatores, ut latiùs explicabo *quæſtione ſequenti*; nec mirum videatur quòd cum his ſit in convivio, ut ait Chryſolog. ſerm. 29. *Miraris Iudæe cur miſceatur convivio, qui propter peccatores naſci voluit, & non recuſavit occidi? Oblatras, cur peccatorum vinum bibat, qui pro peccatoribus ſanguinem ſuum fudit.*

Abulenſis.

Chryſoſt. *Chriſtus quanta pro nobis fecit.*

QUÆSTIO XVI.

Quare Chriſtus diſſipet calumniam Phariſeorum, ſumpta parabola ab ægris & benè valentibus?

90. *Germana intelligentia*

GERMANA hujus intelligentia eſt, quòd ſicut corporalis Medicus, ſuum opus habet circa languentes, eóque ſanare maximè curat, & quanto magis ſunt infirmitate detenti, tanto magis eos ab ea liberare ſatagit, abſque eo, quòd eorum morbis inficiatur. Cùm ergo peccatores ſint ſpiritualiter infirmi, nam vitia ſunt morbus animæ; convenienter cœleſtis Medicus, qui de cœlo ad terram venit, ut peccata depelleret, cum publicanis, ac peccatoribus cõverſatur, ut eos ſanare valeat, abſque eo, quòd eorum noxiis coinquinetur, ut ita munus ſuum adimpleat, ut ait Chryſoſt. *hom.* 31. de hac converſatione cum publicanis, *Quare* inquit, *non procul à culpa tantum hæc eſſe oſtendebat, ſed principale propoſitum ſuum, & laude maxima dignum.*

Chryſoſt.

91. *Chriſtus Medicus.* Pſal. 106.

Pro hujus communi ſolutione tria explicanda: Primò, quis ſit Medicus; Secundò, ægroti? Tertiò, ſani? Medicus Chriſtus Dominus, Pſal. 106. n. 20. *Miſit verbum ſuum, & ſanavit eos*, Verbum, id eſt, filius, & Sap. 16. n. 12. *Non herba ſanavit eos, ſed tuus Domine ſermo*, id eſt, filius. Iſai. 53. n. 4. *Verè languores noſtros ipſe tulit.* Infirmi, peccatores, & publicani, ſani vero, Hilarius, Hieronym. Beda, Rabbanus, Albertus Magnus intelligunt ipſos Phariſæos, qui per ſuam ſuperbiam ſe ſanos reputabant. Unde ait Albertus Magnus. *Non eſt opus valentibus, id eſt, vobis, quod vos valere reputatis* Apocal. 3. numero 3. *Dicis, quòd dives ſum, & locupletatus, & nullius egeo, & neſcis, quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Unde periculoſiſſimè vivit, qui ægrotat lethaliter & præſumit ſe ſanum, & ideò Medicum non requirit. Hæc Albertus. Unde juxta Divum Hieronymum ſuggillat Dominus Phariſæos, eo quòd Medicum contemnant, & laudat peccatores cùm ipſum requirant. Alii per ſanos intelligunt, juſtos cum Chryſoſtomo, quod latiùs erit explicandum *quæſt.* 19.

Sap 16. Iſai. 53. Hilarius. D. Hieron. Beda. Rabbanus. Albert. Mag. Apocal. 3. Hieron.

Secundò. Reſpondet Divus Fulgentius Epiſtola 7. *Quid autem aliud his verbis agitur, niſi, ut omnipotentis Medici manus ſub humanæ ſalutis effectu deſperationis vitio repellatur; ipſe quippe Medicus ait: Non indigent qui ſani ſunt, Medico, Spiritus eſt Medicus, omnes poteſt infirmitates ſanare.* Miro pietatis artificio reſpondet Dominus, non ait Phariſæis, cur ita malè judicatis, cur ita obmurmuratis; ſed apponit exemplum de Medico, ut ita calumniam depellat, & eis dat animum, ut ad ipſum convertantur, & veniant. Nam cum ſit Medicus, infirmis ſe non negabit, ita reprehendit Chriſtus, ut malum propulſet, delinquentes non deterreat ab ſpe veniæ. 92.

Fulgent. *Deus peccatores reprehendit, & dat fiduciam ad converſionem.*

Ex his ergo patet, quare Dominus veniebat ad convivia pubblicanorum, ut in præſenti difficultate ait Divus Paſchaſius libro 5. in Matthæum. *Oſtendit igitur Chriſtus ſuis reſponſis, cur ad convivia peccatorum intrarit: equidem non ut reciperet eſcas, verùm ut præſtaret miſericordiam miſeris, & languentibus, indulgentia ſubveniret.* Intrabat Dominus ad conviviũ, veluti ad ſumẽdas eſcas, & tamen cibos non quærebat, ſed animarum ſalutem, & ad hoc præſtandum tanquam Medicus ſe gerens, aliquando parumper infirmis ſe contemperabat, ac adaptabat, in conviviis, ac converſatione cum eis agens, ut efficacius eos alliceret, ac attraheret ad viam ſalutis. Unde ait Chryſoſt. homilia 31. *Hæc certè bonum Medicum decent; qui niſi laborantium putredinem ferat, non poteſt eos doloribus liberare.* Vide ſuprà *cap.* 3. *n.* 74. *& cap.* 5. *numero* 225. *& cap.* 14. *numero* 35. *& cap.* 26. *n.* 83. *&* 84. 93.

Paſchaſ. *Chriſtus ut Medicus ſe attemperat noſtris infirmitatibus.*

Chryſoſt.

QUÆSTIO XVII.

Quare calumniantibus Phariſæis reſpondeat Chriſtus in convivio Matthæi, non verò dum ingreditur domum Zachæi?

ADEST Jeſus hìc in convivio Matthæi, & ingreditur domum Zachæi, in utroque caſu calumniantur Phariſæi, in convivio Matthæi, ut patet ex ſuperiori textu, *Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat Magiſter veſter?* De ingreſſu in domum Zachæi. *Et cùm viderent omnes, murmurabant, dicentes, quòd ad ho-* 94.

Luc. 19. *minem peccatorem divertiſſet*, Luc. 19 n. 7. Et tamen detrahentibus Phariſæis, eò quòd Dominus eſſet in convivio Matthæi, occurrit Dominus, ac eis reſpondet, *Non eſt opus valentibus Medico*: & murmurantibus quòd ad domum Zachæi declinaſſet, nihil Dominum reſpondiſſe legitur. Quare oblatrantibus paucis Phariſæis in convivio Matthæi, reſpondet Chriſtus, & calumniam propulſat, non verò cùm ingreditur domum Zachæi tota civitate obmurmurante. *Cum viderent, omnes murmurabant.* Optima tamē eſt hujus rei ratio in noſtram inſtructionem moralem. In domo Zachæi non legitur, quòd Chriſtus manducaſſet ac bibiſſet. Optimè verò in convivio Matthæi, quod paratum fuerat ex collectis tributis, & adeò aſperum, ac rigoroſum eſt manducare, ac bibere ex receptis tributis, quod noluit Chriſtus in tali convivio adeſſe, abſque eo, quod de ſe magnam redderet rationem, cunctáſque objectiones dilueret, illiſque ſatisfaceret, nempe ob magnum bonum ſpirituale noſtrum, *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores.*

Valde odioſum & durū de tributis comedere.

95. 1. Reg. 12. Vt Samuel ſuam innocentiam coram omni populo probaret, ait: *Loquimini de me coram Domino, & coram Chriſto ejus, utrùm bovem cujuſquam tulerim, aut aſinum, ſi quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu cujuſquam munus accepi*, 1. Regum 12. n. 3. valde mirum, quòd dum Samuel omni crimine expertem in omnium oculis vult ſe exhibere, ſolum profert, quòd non tulerit bovem, aut aſinum alicujus, ſi quempiam calumniatus ſum, ſeu, ut eſt in Hebræo, ut ait Cajetanus, *ſi quempiam defraudavi*, ſi aliquem oppreſſi, rem ſuam auferendo, multa alia ſunt, quæ ad bonum Principem ſpectant, nempe quòd in bonis Reipublicæ non ſit remiſſus, & negligens, ſed vigilans, quod peccata, furta, ac rapinas, non diſſimulet, ſed de virtute maximè zelum habeat, & pro omnium communi bono ſit ſollicitus. Cur Samuel de his non facit mentionem, ſed ſolùm ait, quòd non tulerit bovem alicujus, nec quempiam defraudarit, nec oppreſſerit colore juſtitiæ: ut explicat Abulenſis, auferendo rem alicujus, ut ſæpè faciunt Reges, quando tributa imponunt meritò ergo prætermiſſis cæteris, quæ populus malevolo ore poterat dicere de Samuele, hæc exprimit ipſe, & in his calumniam propulſat, quia valde durum, & odioſū eſt, quòd de receptis bonis per tributa, cibo, & potu indulgeat regni admiſtrator, & quòd dum populus extenuatur, ipſe impingueſcat, ac locuples fiat. Benè, & optimè inter cætera, quæ Principem nobilitant, illud tamen maximè præconiis extollit quòd ſubditos tributis, ac gabellis non vexet. Vnde ait Caſſiodorus libro octavo, & vigeſimo-quinto, *Glorioſis dominis, glorioſiora ſunt præconia, quam tributa, quia ſtipendium & tyranno penditur: prædicatio autem, niſi bono Principi debetur.* Nam tributis Rempublicam gravare faciunt tyranni, eam verò exonerare ſolus bonus Princeps præſtat.

Caietan.

Abulenſ. *Maxime Principem nobilitat Rempublicā tributis non gravare.*

Caſſiodorus.

Matth. 9. n. 13. Euntes diſcite, quid eſt: Miſericordiam volo, & non ſacrificium, non enim veni vocare juſtos, ſed peccatores.

VERSIONES.

Pagninus. Quin potiùs profecti diſcite.

Euthymius. Diſcite quid ſibi velit Miſericordiam.

Franciſcus Luc. ex Hebr. Omnem beneficentiam volo.

Græcus, & Arabicus. Non veni vocare juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.

Albertus Magnus. Non veni in mundum.

Alter Textus.

Marc. 2. n. 17. Non enim veni vocare juſtos, ſed peccatores.

Luc. 5. num. 32. Non veni voca juſtos, ſed peccatores, ad pœnitentiam.

EXPOSITIO.

TRiplici argumento, ut notat Caietanus confutat Dominus calumniam Phariſæorum. Primò, ex ſimilitudine Medici corporalis, ut ſuprà vidimus. Secundò, ex divina voluntate præferente miſericordiæ opera ſacrificiis. Tertiò, ex fine ſui adventus, venit enim vocare homines ad ſalutem. Ait Chriſtus, *Euntes*, Hebraiſmus eſt, rejicit eos Dominus à ſe, *Diſcite* Phariſæi videntes ejus converſationem cum publicanis, & peccatoribus ipſi detrahebant, tanquam ſi in hoc ageret contra Scripturam, & religionem, eorum imperitiam arguit Dominus, & eis mandat callere, ac intelligere veram doctrinam. *Quid eſt*, hoc eſt, quid ſibi vult, ac ſignificat hic locus Scripturæ, Oſee 6. num. 6. *Miſericordia*, ſeu, ex radice Hebræa, ut legit Franciſcus Lucas, *Omnem beneficentiam*, per quam omnem affectum, ac amorem, & beneficium declarat in proximo, *& non ſacrificium.* Ex phraſi Hebræa ſacrificium non excluditur, ſed miſericordiam volo pluſquam ſacrificium. Et ita ſequitur in textu Oſee, *& ſcientiam Dei pluſquam holocauſta.* 96. Caietanus. Oſee. 6. Franc. Luc.

Non enim veni. Reſpicit hic Chriſtus ad ſimilitudinem ſuprà allatam de Medico: *Non veni vocare*, non veni in mundum vocare, ſeu, ex Græco, invitare juſtos, cùm iſti jam ſint vocati, ac ad Deum converſi, ſed peccatores, nam cùm iſti ſint alienati à Deo, hi indigent, ut ad Dominum reducantur. Addit Divus Lucas *ad pœnitentiam*, quod etiam apud Græcos invenitur in Matthæo & Marco, de hujus ſententiæ explicatione latiùs quæſt.... 97.

QUÆSTIO

Quæstio XVIII.

Quomodo ſit intelligendum id, quod Dominus ait, Miſericordiam volo, & non Sacrificium?

98. SERMO eſt hîc de ſacrificiis legis Veteris, quæ quamdiu illa lex duravit, uſque ſcilicet ad Chriſtum Dominum, Deo placuerunt, actus religionis erant à Deo præcepti, ut patet ex toto libro Levitici. Unde præſes locus, qui eſt adductus *ex Oſea 6. num. 6.* ita eſt explicandus: Magis miſericordiam volo, quam ſacrificium; nam ſacrificium non excluditur, ſed miſericordia ei præponitur. Sic autem habetur in textu, *Miſericordiam volo, & non ſacrificium*, ex eo eſt quia Hebræi comparativo carent, unde id quod minus eſt, per negationem exprimunt, & quod Hebraïcè ita dicitur, Latinè rigoroſè ſonat miſericordiam volo, ſeu malo, quàm ſacrificium, & ita D. Ambroſ. *lib. 1. de pœnit. c. 11.* legit, *miſericordiam malo, quàm ſacrificium.* Septuag. Chald. D. Irenæus *lib. 4. cap. 32.* in antiquis exemplaribus; D. Aug. *lib. 10. contra Fauſtum, c. 16. & lib. 2. de conſenſu Evang. c. 27.* ita habent, *Miſericordiam volo, quàm ſacrificium*, ſupplendum eſt illud comparativum *magis*, ut habent D. Aug *l. 1. de civit. c. 5.* & Cyprian. *lib. 3. ad Guirinum, c. 1.*

Hebræi carent comparativo. D. Ambr. Septuag. Chaldaic. Irenæus. Auguſt. D. Auguſt. Cypr.

99. Sed explicandum reſtat, quomodo dicatur quòd Deus potiùs vult miſericordiam, quàm ſacrificium, cùm miſericordia ſit virtus moralis ſacrificium autem, actus religionis, quæ inter omnes virtutes morales præſtantior, & perfectior eſt; eſt enim cultus ipſius Dei, ut docet D. Thomas 2. 2. q. 81. art. 6.

Objectio. D. Thom.

100. Reſpondetur, quòd loco Miſericordiæ Franciſcus Lucas ex radice Hebraïca legit, *omnem beneficentiam.* Et miſericordia frequenter, præcipuè quando proximis ſubvenimus in neceſſitatibus ſpiritualibus, elicitur à charitate, ac dilectione proximi, & eam includit: actus autem charitatis nobiliores ſunt actibus religionis, & hanc noſtrã rationem optime probat D. Aug. *lib. 10. de Civit. c. 5.* Hiſce verbis, ait non repellere ſacrificium illud corporale, quod Judæi tùnc ex divina inſtitutione, & præcepto offerebat, ſed præponit ſpirituale corporali; cujus prælationis rationem aſſignat ipſe Auguſtinus, dicens, finem præceptorum eſſe dilectionem; Miſericordia igitur, quæ ex dilectione procedit, præponitur ſacrificio exteriori, quod in dilectionem ordinatur, & hanc prælationem apertè ſignificavit Chriſtus Dominus Matth. 5. n. 23. *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid adverſũ te, relinque ibi munus tuũ, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniẽs offeres munus tuũ.*

Franc. Luc. Auguſt. Matth. 5.

101. Secundò, licèt ſacrificium ratione ſui objecti, quòd eſt Dei honor, ſit nobilius, tamen ratione neceſſitatis ſæpè præſtantior erit miſericordia, & adeò tunc præcellit, ut tunc malum eſſe oblationes facere, & indigenti non ſubvenire. Unde Chriſtus reprehendit filios parentibus neceſſitate oppreſſis, dicentes *Corban*, hoc eſt munus illud Deo offerre præſtat, quàm dare tibi, ô pater. *Marc. 7. n. 11.* ut notat Corn. à Lapide *in cit. cap. Oſe.* Unde S. Auguſt. graviter reprehendit parentes qui bona ſua Monaſterio tribuunt, cùm habeant filios egentes, & ideò talium oblationes refutare, ac damnare ſolebat, ut teſtatur Pannonius in ejus vita.

Marc. 7. Auguſt.

Efficaci ergo argumento Chriſtus calumniam Phariſæorum, ac Scribarum refutat, nã iſti Dominum calumniabantur, quòd cum peccatoribus ac publicanis converſaretur, tunc Chriſtus ſic contra eos argumentatur: Diſcite, & apprehendite diſciplinam ex lege; nónne legiſtis Deum præferre miſericordiam ſacrificio, quod maximè habebatur in lege; ſi ergo miſericordia etiam in rebus ad corpus ſpectantibus, præponitur ſacrificio; quanto magis miſericordia in ſpiritualibus, ac in iis, quæ ad ſalutem animæ pertinent, præferenda eſt; ut agere de ſalute, ac reductione horum peccatorum, quod eſt opus eximium procedens ex vera charitate, miſericordia, ac pietate. Vide ſuprà *c. 12. n. 74. 75. & 76. & c. 5. n. 103. & c. 8. n. 34.* 102.

Agere de ſalut. proximi magnum opus.

Quæstio XIX.

Quomodo Chriſtus dicat, quòd non venit vocare juſtos, ſed peccatores?

HOc Chriſti Domini effatum in varias ſententias fecit abire Patres, ac Expoſitores. Prima, & valde germana eſt, quæ habetur in textu Lucæ, *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.* Ergo illud verbum, *ad pœnitentiam*, ſine dubio prolatum fuit à Chriſto in præſenti: juſti autem, cum jam ſint in gratia, non indigent vocatione ad pœnitentiam, quæ maxime neceſſaria eſt peccatoribus ut à ſuis flagitiis reſipiſcant, ita præſentẽ locum explicant S. Iuſtinus Mart. *Apol. 2. ad Antonin. Pium Imp.* S. Eucher. *in Gen.* Fauſtus Epiſc. *lib. de lib. arbitr. c. 10.* D. Hilarius D. Paſchaſ. S. Thom. Lyranus, Abulenſis, & alii. 103.

Germana rei intelligentia. S. Iuſtinus, Eucher. Fauſt. Hilar. D. Paſchaſ. D. Thom. Syriacus. Abulenſ.

Secunda expoſitio maxime premens, quid per juſtos intelligatur, eſt Chryſoſtomo *homil. 31. in Matth.* Ironicè hoc dubium intelligit, & Theophylactus. *Per ironiam, ait Dominus, non veni vocare juſtos: hoc, eſt ô Phariſæi, & Scribæ, qui juſtificatis voſmetipſos.* Eundem ſenſum ſequuntur D. Hilar. D. Hier. *in præſenti*, Ambr. *in S. Luc.* D. Chryſolog. *ſerm. 28.* Rupertus, & alii *hîc.* Et ſenſus eſt, nõ veni vocare juſtos, id eſt eos, qui falſa præſumptione ſe juſtos judicãt, & Medico non egere ſibi perſuadent, ſed peccatores, qui ſuam ægritudinẽ agnoſcunt, & ſanari cupiunt, ex quo maximè moraliter exaggerari videtur hypocriſis vitium, nam adeò eſt deteſtabile, ut hi falſi ſimulatores, qui ſe dicebant juſtos, cùm eſſent peccatores, quodammodo reputentur exules, ac extorres à fructu pretioſiſſimi adventus Chriſti. Tamen ad hos etiam vocandos Chriſtus Dominus venit, nam per auxilium ſuæ vocationis à falſa illa juſtitiæ præſumptione depellũtur, & convertuntur.

Expoſitio ſecunda. 104. Chryſoſt. Theoph. Hilarius. Hieron. Ambr. Chryſol. Rupert. *Hypocriſis vitium valde deteſtabile.*

Tertia hujus rei explanatio, *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores.* Quandò Chriſtus venit in mundum, multi erant juſti, ut ſanctiſſima Virgo omnium Sanctorum puriſſima, Nathanaël. Elizabeth, & alii; omnes iſti infecti fuerunt peccato ſaltẽ originis in ſe vel in Adamo, ſeu radice; juxta illud Pauli ad Rom. 3. n. 23. *Omnes peccaverunt & egent gloria Dei*, Omnes ergo iſti vocati, & juſtificati ſunt ex gratia Chriſti Domini, nam ex ejus 105.

Explicatur tertia.

ejus meritis D. V. præſervata eſt ab originali, & omnes Sancti Veteris Teſtamenti ut docet Div. Auguſtinus *lib. 3. contra duas Epiſt. Pelag. c. 4.* per merita Chriſti præviſa juſtitiam adepti ſunt. Ac proinde omnes quicunque juſtificationem aſſequuti ſunt, ſive in ætate provecta, ſive infantili, ſive quocumque alio modo, hoc habent ex fide, redemptione ac gratia Chriſti, qua ad ſanctitatē vocati ſunt, cùm nullus ex ſe immunis ſit à peccato, unde ait Theophylactus in c. 5. Luc. *Non veni vocare juſtos, nullos enim invenio, quandoquidē omnes peccant, quod ſi poſſibile eſſet invenire juſtos, non veniſſem.* Hanc rationem reddunt Maldonatus, Barradas, Cornelius à Lapide.

D. Auguſt. *Omnes juſtificantur ex gratia Chriſti.* Theophyl. Maldonat. Barradas. Corn à Lap.

Toletus *ann. 63.* ait, quod eſt Hebræorū phra-
106. ſis, quādo unum alteri præferunt, uti abſoluta negatione. *Non te abjecerunt, ſed me,* 1. Reg. 8. id eſt, non tam te quàm me, & ita in præſenti, non veni vocare juſtos, ſed peccatores, id eſt, non tam juſtos, quàm peccatores, ad pœnitentiam. Omnes quidem veni vocare; juſtos, & peccatores, ſed magis indigebant peccatores, idcirco dico magis veniſſe propter hos: ſicut Medicus magis propter ægros venit, quàm propter ſanos, etſi hi Medico indigebant.

1. Reg. 8.

CAPUT XXVIII.

A diſcipulis Ioannis excitatur quæſtio.

Matth. 9. n. 14. Tunc acceſſerunt ad eum diſcipuli Joannis, dicentes: Quare nos, & Phariſæi jejunamus frequēter, diſcipuli autem tui non jejunant.

VERSIONES.

Syriacus. Quare nos, & Phariſæi multum jejunamus, & diſcipuli tui non jejunant.

Vatablus. Tunc adeunt, diſcipuli Ioannis, dicentes: Quam ob cauſam nos & Phariſæi jejunamus plerumque.

ALTER TEXTUS.

Marc. 2. n. 18. Et erant diſcipuli Joannis, & Phariſæi jejunantes, & veniunt, & dicunt ei: Quare diſcipuli Ioannis, & Phariſæorum jejunant, tui autem diſcipuli non jejunant.

Luc. 5. n. 33. At illi dixerunt ad eum, Quare diſcipuli Joannis jejunant frequenter, & obſecrationes faciunt, ſimiliter & Phariſæorum: tui autem edunt, & bibunt.

EXPOSITIO.

TUnc, hoc eſt, paulò poſt præcedentem hiſtoriam de vocatione Matthæi, ſiquidem etiam Marcus, & Lucas poſt illam, hanc quæſtionem diſcipulorum Joannis enarrant, confutari à Chriſto Domino, Phariſæi evidenti, ac efficaci ratione, ut vidimus in fine ſuperioris capitis aliam calumniam adversùs Chriſtum machinantur; nunquam enim malitia quieſcit, ſed ſemper nova molitur. Ad ſui ergo intentum Phariſæi ſubornant diſcipulos Ioannis, ut arrepta occaſione ex jejunio ſibi communi cum eis, Chriſtum calumnientur, quòd ipſe cum ſuis diſcipulis non jejunet. 1.

Malitia non quieſcit, ſed ſemper molitur nova.

Diſcipuli Joannis, tanquam inſtigati à Phariſæis, & plurima auctoritate ſui Magiſtri, qui magnus habebatur in populo, enixi, ut hoc pacto Baptiſtæ auctoritate vehementer Chriſtum impugnarent, & Phariſæorum doctrinam maximè extollerent, ſiquidem Joannis diſciplinæ concors erat, ut notat Toletus *in S. Luc.* accedunt, dicentes, *Quare nos, & Phariſæi jejunamus frequenter.* Notandum eſt ex Abulenſi q. 72. quòd jejunium præſcriptum in lege, ſicut & cætera illius, exactiſſimè Chriſtus cum ſuis diſcipulis obſervabat, jejunium autem hoc, de quo excitabatur præſens quæſtio, erat introductum ex traditione, ac conſilio ſeniorum, & magiſtrorum, & ab ipſis ſuis diſcipulis voluntarie aſſumptum, & inde diſcipulos Domini volunt criminari hypocritarum vitio, qui ſi tantillum umbræ virtutis præſtent, jam cæteros juſtitia præcellere ſibi perſuadent. 2.

Tolet. Abulenſ. *Hypocritæ ex levi umbra virtutis alios criminari audent.*

Diſcipuli autem tui, qui ex tuo præcepto, ac doctrina vivunt, quam perfectiorem, ac ſanctiorem eſſe Joannis, ac Phariſæorum documentis prædicant, non Chriſtum directè, ſed diſcipulos notare volunt, fortè, quia ob Domini majeſtatē apertè ipſum appetere non audebāt, vel quia in eo, quòd diſcipulos criminantur, Magiſtrum reprehendunt, ſiquidem minorum, ac inferiorum, defectus in magiſtrum caput, ac principem retorquentur. *Non jejunant.* Imò indulgentius vivunt, & in conviviis accumbunt. 3.

Inferiorum defectus in principem retorquentur.

QUÆSTIO I.

Quinam fuerint iſti qui hoc à Chriſto quæſierunt & quomodo ſacri Evangeliſtæ cohæreant in hac narranda hiſtoria?

INTER ſacros Evangeliſtas aliqua diſſonantia videtur in referenda hac hiſtoria, in hiſque interrogationibus explicandis: Nam Matth. ſolos Joann. diſcipulos expreſſit. *Tunc acceſſerunt ad eum diſcipuli Joannis* Marcus autem ſimul 4.

ſimul Ioannis diſcipulos, & Phariſæos opponit: *Erant diſcipuli Ioannis, & Phariſæi jejunantes.* Lucas autem ad ſuprà commemoratos calumniatores *n.* 30. nempe ad Scribas, & Phariſæos, hoc videtur adſcribere. *At illi dixerunt ad eum: Quare diſcipuli Ioannis*, &c.

5. Chryſoſt. D. Auguſt. Ideo D. Chryſoſt. *homil.* 31. *in Matth.* adducens præſentem textum Luc. hanc calumniam tribuit Phariſæis. D. verò Auguſt. *lib. 2. de conſenſu Evangeliſtarum, c.* 27. maximè ponderans textum Marci, & Lucæ, ait, quòd hæc interrogatio, ac præſens quæſtio propoſita fuit, non à Phariſæis & à diſcipulis Ioannis, ſed ab aliis diſtinctis perſonis, ut patet ex hac forma dicendi per tertiam perſonam in textu Marci, & Lucæ *Quare diſcipuli Ioannis, & Phariſæorum jejunant*; Ab aliis ergo, qui nec diſcipuli Ioannis, nec Phariſæorum erant, videtur præſens interrogatio facta, quos ſcribas fuiſſe maximè contendit Toletus *in cap. 5. Luc. annot.* 66.

6. *Quæſtionis reſolutio.* Idem. Euthym. Hieron. Abulenſ. Tamen D. Auguſt. *citato loco*, concludit hanc quæſtionem excitatam fuiſſe à diſcipulis Ioannis, à Phariſæis, ac ab aliis, & ita ait Euthymius controverſiam fuiſſe propoſitam primò ab Scribis, & Phariſæis juxta textum Marci, & Lucæ. Deinde diſcipulos Ioannis concitaſſe, qui ſimul in hac re eos adjuverunt, & cum eis coadunati ſunt, ut notat D. Hieronym. *in præſenti*, & tenet Abulenſ. *quæſt.* 65. ſine dubio in hac quæſt. proponenda intervenerunt diſcipuli Ioannis, ut clarè patet ex Matthæo, *veniunt diſcipuli Ioannis, & dicunt: Quare nos*; ergo ſine dubio ab illis prolata eſt quæſtio. Preme illud, *Quare nos*. Deinde intervenerunt in hac re Phariſæi, ac alii, ut patet ex illo modo loquendi per tertiam perſonam, Quare diſcipuli Ioannis, & Phariſæorum. Unde optimè ait D. Auguſt. quòd *omnes certatim, ut quiſque poterat, hoc objecerunt.*

7. Idem. D. Matthæus, ut notat Abulenſis, ſolùm diſcipulorum Ioannis facit mentionem, ut oſtendat, tam quòd iſti fuerunt principales in hac materia, quam etiam magnitudinem murmurationis factæ contra Chriſtum, ad quam convenerunt non ſolùm Scribæ, & Phariſæi, ſed etiam diſcipuli Ioannis doctrinam ſuam ſanctiſſimi Magiſtri deſerentes.

QUÆSTIO II.

Quare hæc controverſia propoſita fuerit potiùs hoc tempore, quàm alio?

8. Chryſoſt. RESPONDET primò Chryſoſtom. *homil.* 31. *in Matth.* quia Phariſæi agnoverunt ſe ſuccubuiſſe in præcedenti quæſt. de manducatione cum publicanis, ideo in ſui auxilium convocant diſcipulos Ioannis ad aliud movendū dubium, ut per hoc ſaltem Chriſtum poſſent ſeparare. *Malitia ſemper explorat omnes occaſiones.* Secundò, malitia ſemper auſcultat occaſiones, & nil intentatum relinquit: nam pro illa circumſtantia temporis videbantur jejunare diſcipuli Ioannis, & Phariſæi, & ita D. Marc. *Erant diſcipuli Ioannis, & Phariſæi jejunantes*, & Chriſti diſcipuli manducabant in convivio cum peccatoribus, & publicanis; ergo cùm ipſi eſſent jejunantes, adenter hanc calumniam machinantur contra Dominum, & quæſtionem ponunt, ita ait Gloſſa interlinealis quòd hæc *fuit ſuperba interrogatio plena ſupercilio Phariſæorum.* Gloſſa.

9. Abulenſ. *Cur Baptiſta apud Iudæos erat in tāta reputatione ſanctitatis.* Tertiò, ut ait Abulenſ. *quæſt.* 68. hæc quæſtio videbatur multùm conveniens, ad Chriſtum, ac diſcipulos ejus redarguendos; nam Chriſtus habebatur in populo tanquam magiſter perfectionis & diſcipuli ejus eum ſequebantur, ut ſanctiorem vitam tenerent, quam populus, qui ſolam legem obſervabat; auſteritas autem vitæ reputabatur à Iudæis ad maximam ſanctitatem ſpectare, & ideo Ioannem Baptiſtam ſanctiorem omnibus hominibus credebant, quia nullus præcedentium ei in auſteritate par fuerat; judicabant ergo eſſe valde ignominioſum Chriſto viam perfectionis prædicare, & jejunia non obſervare, ſed in conviviis, ubi frequenter eſt ciborum copia, cum publicanis, ac peccatoribus manducare.

QUÆSTIO III.

Quomodo in hac interrogatione facienda conveniant diſcipuli Ioannis cum Phariſæis?

10. Hieron. VALDE mirum, quòd in hac quæſt. proponenda conveniunt diſcipuli Ioannis cum Phariſæis. Unde eleganter ait D. Hieron. *Nec poterant diſcipuli Ioannis non eſſe ſub vitio, qui calumniabantur eum, quem ſciebant magiſtri vocibus prædicatum: & jungebantur Phariſæis, quos a Ioanne noverant condemnatos, cùm ait: Generatio viperarum, quis oſtendit vobis fugere ab ira ventura.* Matth. 3. n. 7. Cùm diſcipuli à ſanctiſſimi magiſtri doctrina recedunt, ſtatim in vitia prolabuntur. *Societ. malorum inquinamentum affert.* Et nota illud, *nec poterant diſcipuli Ioannis non eſſe ſub vitio, & jungebantur Phariſæis.* Cùm quis cum depravatis init conſortium, eorum noxis frequenter coinquinatur. Ad quæſtionem veniam.

11. Reſpondeo primò. Phariſæi odio, & invidia erant commoti contra Chriſtum, Ioannis etiam diſcipuli invidia erant inſtigati contra Dominum. Unde Baptiſtæ ſuo Magiſtro dixerunt: *Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum*, Ioan. 3. v. 26. Ioan. 3. *Qui in eâdē ſunt querela facilè uniuntur.* Qui autem eadem paſſione, eademque querela, ac mala affectione tanguntur, facile inter ſe coadunantur, ad aliquem criminandum. Secundò, quia iſti Ioannis diſcipuli ſibi perſuadebant in hoc facto, proprii magiſtri honorem, ac ſuum maximè zelare, ergo uniuntur Phariſæis, ut Chriſti aſſeclas arguant, & hoc eis objiciant, quòd non jejunant.

12. D. Chryſol. Tertiò D. Petr. Chryſolog. *ſerm.* 31. ſic ait: *Cum diſcipulis Ioannis, quæ ſocietas Phariſæis, niſi quòd junxerat invidia, quos disjunxerat diſciplina.* Idem docet D. Paſchaſ. *lib. 5. in Matth.* D. Paſchaſ. Diſcipuli Ioannis erant inſtructi in diverſis documentis à ſchola Phariſæorum, quomodo cum eis copulantur, propulſaverat eorum corda invidia, qua Chriſtum, & ejus diſcipulos proſequebantur, & ideo ſtatim diſſentiones, ac altercationes meditantur, *Invidia multa mala generat.* quodlibet flagitium non reſpuunt, iniquorum commercia amplectuntur, & calumniandi ac murmurandi animo ad Chriſtum conveniunt, *Quare diſcipuli tui non jejunant.*

13. Apoc. 12. Audivit Ioannes in ſua Apocal. 12. numer. 12. *Væ terræ, & mari, quia deſcendit diabolus ad vos* habens

Ex invidia omnis ira,ac malum procedit.

habens iram magnam. Sed quænam eſt hæc ira magna, quam Diabolus aſportabat,ob quã Joannes maximè mare,ac terram deplorabat. Vaſa invidiæ erant, ut diabolus diffunderet in genus humanum, ex quibus omnis malitia, ac nequitia ſeminanda, ac ſpargenda erat per totum orbem. Rupert.*lib.7.in Apoc.* ſic ait: *In quo ira ejus,quam nunc habet, ſic deſcendens diſcernere poſſumus, quod verè magna ſit comparatione ejus iræ,quam habuit? In eo videlicet, quòd priùs vos faciebat errare per ignorantiam, nunc autem facit vos blaſphemare per invidiam. Hic eſt ira magna, invidia maligna vobis inſpirata.*

Rupert.

*Matth.9.n.*15. Et ait illis Jeſus: Nunquid poſſunt filii ſponſi lugere, quandiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc jejunabunt.

VERSIONES.

Syriacus. Nunquid poſſunt filii thalami jejunare, quandiu cum eis eſt ſponſus?

Vatablus. Num poſſunt filii thalami nuptialis lugere, quamdiu cum illis eſt ſponſus, cùm ſublatus fuerit ab eis ſponſus, *&c.*

Græcus. Filii nuptiarum.

ALTER TEXTUS.

*Marc.2.n.*19. Et ait illis Jeſus: Nunquid poſſunt filii nuptiarum, quamdiu cum illis eſt ſponſus jejunare? quanto tempore habent ſecum ſponſum, non poſſunt jejunare.

Ibid.n. 20. Venient autem dies, cùm auferetur ab eis ſponſus, & tunc jejunabunt in illis diebus.

*Luc.5.n.*34. Quibus ipſe ait: Nunquid poteſtis filios ſponſi, dũ cum illis eſt ſponſus, facere jejunare.

Ibid.n. 35. Venient autem dies, cùm ablatus fuerit ab illis ſponſus, tunc jejunabunt in illis diebus.

EXPOSITIO.

14. *Quilibet pro ſe reſpondeat ſine aliorum abjurgatione.*

BLANDA, ac ſuavi manſuetudine arrogantem calumniã refutat Chriſtus, miráque prudentia reſpondet Dominus, ita ut nec Joannis inſtitutionem nec aliorum jejunia reprobaret, ſed tantùm, declaravit indulgentiam, qua in ſuos utebatur, non eſſe negligentiæ, ſed tempori præſenti convenientem, ut ita ſui paulatim ad meliora formarentur, & ad hoc declarandum aſſumit ſimilitudinem ex ſponſalibus, Chriſtus eſt ſponſus, qui humanam naturam,& per eam Eccleſiam ſibi in Incarnatione deſponſavit, indiſſolubili, ac perpetuo conjugii vinculo copulavit. Hinc *Apocal.* 19.*n.*7. dicuntur nuptiæ Agni, & Ioannes Baptiſta vocat ſe amicum ſponſi,id eſt,Chriſt, *Ioann.* 3. *num.*26. Vnde hæc Chriſti reſponſio fuit valde efficax contra Joannis diſcipulos, qui jam à ſuo magiſtro erant edocti Chriſtum ſponſum eſſe, ac vocari, ſponſaliáque celebrare. Vnde ait D. Chryſol. *ſer.* 31. Convenienter ergo Dominus diſcipulis Joannis magiſtri ſui voce reſpondet.

Chriſtus ſponſus. D.Chryſol.

15. *Nunquid poſſunt*, id eſt,ut ait Peluſiota, *lib.* 3. *epiſt.* 335. Non decet, non convenit; *filii ſponſi*, jam diximus Chriſtum eſſe ſponſum, filios autem ſponſi, volunt D.Ambroſ. *in Lucam*, & D. Hieronym.hic intelligi eos, qui regenerati ſunt in Chriſto. Euthym. ait filios ſponſi dici familiares, & amicos ſponſi. Hic modus loquendi eſt Hebraïca phraſis, & familiares ſponſi denotat, & ſic apud Hebræos frequenter dicuntur filii iniquitatis,qui iniquitatem ſequuntur,filii ſuperbiæ,qui ſtudioſè eam tenent; filii obedientiæ, qui eam ardenter amant, ac amplectuntur. Pro *filii ſponſi*, alii legunt, *filii thalami nuptialis*, filii *nuptiarum*, ut habetur in Marco, ſed ſemper idem eſt ſenſus, *lugere*, id eſt, jejunare, ut habet Syriac. & intrà dicitur, *cùm auferetur ab eis ſponſus, tunc jejunabunt.* Jejunium eſt ſpecies luctus, & facit homines triſtes, ſicut cibus hilares, & in luctu jejunabant Judæi, 1. *Reg.*13.*n.*13.*Iudic.*20.*n.*16. *&* 1. *Machab. n.* 47.

Peluſiota. D.Ambroſ. D.Hieron. Euthym. *Quid ſint filii ſponſi.* Syriac.

16. *Cùm autem auferetur ab eis ſponſus.* Nota cum Chryſoſt.*hom.*31. Euthymio, Theophylacto, quòd antea Medicum, modò verò ſponſum ſe vocat Chriſtus: Medicum, quia ad animas ſanandas venerat; ſponſum verò, quia per fidem vivam jam ſanatas ſibi ſpondet. D. Hieron. hæc explicat, quòd quando Chriſtus auſertur à nobis per peccatum, tunc lugendum. D.Hilar. D.Ambroſ. Arnobius African. *in annot.cap.*12. de Chriſto, in ſacra Euchariſtia interpretatur, ipſe enim eſt cibus & panis noſter, & qui cum peccato mortali accedunt, eſuriunt & jejunant: Tamen ſimpliciter locus intelligendus eſt de morte, ac paſſione Chriſti, per quam à ſuis ſublatus eſt, ut tenent D.Chryſoſtom. *citata hom.*31. D.Auguſt.*homil.*12. *in feriam quartam Cinerum, apud Bibliothecam homiliarum.* D.Paſchaſ.*lib.*5.*in Lucam.* S.Thomas *hîc* D.Bonavent.*in Lucam*, & facit hunc ſenſum quòd poſt mortem, ac aſſumptionem ejus in cœlos, quando ipſis diſcipulis præſentia corporalis ſponſi ſubducetur, tunc ipſi jejunabunt, quod ſtrenuè præſtiterunt Apoſtoli, ut ex Actis, ac Epiſtolis,& ex aliis conſtat.

D.Chryſoſt. Euthym. Theophyil. D.Hieron. D.Hilar. D Ambr. Arnob. *Vera explanatio.* D.Chyſ. D. Auguſt. D.Paſchaſ. D. Thom. Bonav.

QUÆSTIO IV.

Quare Chriſtus Dominus non impoſuerit aliqua jejunia ſuis diſcipulis?

17. RESPONDET primò Abulenſis *quæſtione.*74. quòd Chriſtus noluit ſuis diſcipulis mandare aliqua jejunia, propter infirmitatem eorum quia

Abulenſ. *Infirmis accomodandũ.*

quia tunc erant novi, & recentes, & ſi imponerentur eis illicò opera gravia, ſuſtinere non poſſent, & recederent; ſi enim cùm audiunt ſermonem de corpore, & ſanguine Domini, aliqui dixerunt, *Durus eſt hic ſermo*, & abierunt retrò, *Joan. 6. n. 61* ita etiam ſi à principio eis imponeret opera dura, ut jejunia, multi abirent, & recederent. Ex quo multis exemplis probat hic Cornelius à Lapide, quod novitii in religione, blandè, ac benignè tractandi ſunt. Secundò, quia Chriſtus volebat ad ſe congregare multos diſcipulos, & ſi Chriſtus eis imponeret opera gravia, multi impedirentur venire.

Cornel.

18. Tertiò, ad manifeſtandam celſitudinem legis gratiæ ſupra veterem legem, nullum jejunium, vel hujuſmodi præceptum impoſuit Chriſtus. Nam Moyſes in ſua lege dedit multa & dura mandata, & ideo Petrus *Actor 15. n. 10.* eam appellat *grave jugum, quod nec Patres noſtri, nec nos portare potuimus.* Et tamen hujuſmodi Moſaïca præcepta ex ſe non juſtificabant, nec dabant gratiam. At Chriſtus Dominus tanta ſublimitate dedit ſuam legem, ut in ea nullum impoſuerit durum onus jejuniorum, vel cæremoniarum, ſed in ea nobis dedit ſeptem Sacramenta, quæ ſunt ſeptem perennes fontes gratiæ, quæ mira ſuavitate hominem ſanctificant, ac juſtificant, unde ait Ioan. 1. n. 19. *Lex per Moyſem data eſt, gratia, & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt.* Nam Moyſes promulgavit illam legem, ut legem ſervorum, & ideo dedit illa præcepta dura, & ſervilia. At Chriſtus dedit ſuam legem, ut filiorum legem, & ideo in illa, ut ſua propria mandata, ſolùm dedit præceptum fidei, & Sacramentorum, quæ ex opere operato juſtificant, & ſanctificant homines, & faciunt filios & hæredes Dei. Ita docent D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 108. *art.* 1. & clariùs *art.* 2. *Quodlibeto* 4. *art.* 3. ſequuntur Cajet. & Medina, Soto 4. *de juſtitia diſp.* 4. *art.* 4. Suarius *lib.* 10. *de legibus, c.* 2. *n.* 20. Valentia *diſp.* 7. *quæſt.* 8. *punct.* 2. Salas *diſp.* 25. *ſect.* 2.

Actor. 15.
Excellentia legis Evangelicæ.
Ioan. 1.
D. Thom.
Caietan.
Medina.
Suarius.
Valentia.

19. Quartò: Chriſtus Dominus dum aderat cum ſuis, ac cum eis converſabatur, non præcipit eis jejunium, ac abſtinentiam, nam ejus ſanctiſſima præſentia omnem voracitatem, ac intemperantiam coërcebat, ac auferebat. Ad quod reſpicit D. Baſil. Seleuc. orat. 3. *Chriſti præſentia longè potentior eſt protoplaſti voracitate, & hominum genere per gulam nefariam in fraudem inducto.*

Chriſti præſentia omnẽ voracitatem coërcebat.
Seleuc.

20. Quintò: D. Cyril. citatus in catena D. Thom. ſuper Lucam, *Salvatoris noſtri*, ait, *in hoc ſæculo demonſtratio nihil aliud fuit, quàm quædam feſtivitas, intelligibiliter quaſi quandam ſponſam copulans illi naturam noſtram, ut quondam ſterilis fieret fœcunda. Igitur filii ſponſi eſſe noſcuntur, quicumque vocati ſunt ab eo per novam, & Evangelicam diſciplinam.* Similiter Petr. Chyſol. ſerm. 31. ait: *Qui quærit ſponſam, jejunia ſeponit, relinquit auſtera, totum ſe dat gaudiis, epulis indulget, totus blandus, totus amabilis, totus feſtivus inferat.* Aderat feſtivum tempus celebrationis nuptiarum Chriſti cum Eccleſia; ergo maximè erat gaudendum pro tanta affluentia bonorum, & omne mœſtitiæ ſignum, ac auſteritatis nota abigenda, ac ſeparanda erat ad aliud tempus.

D. Cyril.
D. Chryſoſt.
Tempus lætitiæ non eſt fœdandum luctu.

21. Præcipiebatur in lege Deuter. 24. n. 5. *Cum acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam neceſſitatis injungetur publicæ, ſed vacabit abſque culpa domui ſuæ, ut uno anno lætetur cum uxore ſua.* Cur illo anno non cogetur homo ad bellum, nec ad contribuendum ad neceſſitates publicas, & abſque culpa vacabit, id eſt, ut explicat Abulenſis, non ſolvat aliquid de tributis publicis; ſed ad quid hæc mandantur, ratio explicatur in textu, *ut lætetur cum uxore ſua.* Ubi enim intervenit moleſtia, jam gaudium evacuatur; & nota quòd ut lætetur cum uxore ſua, mandatur, ut ſit abſque tributis, nam hæc lætitiam excludunt, & extinguunt.

Deut. 24.
Abulenſ.
Tributa gaudium excludunt à populo

Quæstio V.

Quare Ioannes Baptiſta jejunabat, ſi Domini diſcipuli ob nuptiarum tempus non erant abſtinentiâ macerandi?

CONTRA ſuperiùs dicta hæc inſurgit objectio, ſi ſponſi filii jejunare non debent, quandiu cum illis eſt ſponſus, cur Joannes, qui intimus ſponſi amicus erat, *Joan. 3. n. 29.* jejunat, varias ſolutiones ex Doctoribus appono. 22.

Ratio dubitandi.

Reſpondet primò Salmeiron *tom.* 8. *tract.* 10. quòd ſponſus jam diù ab Joanne abſceſſerat; ante cujus oculos ab initio erat occiſus, & ut occiſus in ejus conſideratione verſabatur; talem enim eum prædicavit, *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Joan. 1. n. 29. peccatum tollendum erat ſacrificio mortis ſuæ; diſcipuli autem articulum mortis Chriſti non capiebant, *Et ipſi nihil horum intellexerunt, & erat verbum iſtud abſconditum ab eis*, Luc. 18. n. 34. Nam ſi firma fide hunc articulum credidiſſent, & eum, ut mortuum ſpectaſſent, luctu, ac jejunio præveniſſent; quemadmodum Magdalena unxit eum in ſepulturam, tanquam ſi dicat, quòd illi, qui non cogitant de morte Chriſti, gaudent, & lætantur; qui verò de illa habent conſiderationem, jejunio, ac auſteritate compunguntur. 23.

Salmeiron.
Ioan. 1.
Luc. 18.
Qui non cogitant Chriſti paſſionem, gaudiis indulgent ſecus qui in illius ſunt conſideratione.

Secundò reſpondet Maldonatus, quòd id factum fuit, ut omnibus modis homines allicerẽtur ad ſalutem, & ſingulari modo, qualis fuit Joannis; & communi, qualis fuit Chriſti, quòd ſignificavit Dominus Matth. 11. n. 18. & 19. *Venit Joannes nec manducans, nec bibens, & dicunt, dæmonium habet, venit filius hominis manducans, & bibens & dicunt: Ecce homo vorax & potator vini.* 24.

Matth. 11.
Deus omnibus modis trahit homines.

Tertiò ipſe Maldonat. & Toler. *in* 5. *Luc. annot.* 71. quòd Joannes, etſi amicus erat ſponſi, filius tamen, id eſt, diſcipulus propriè non erat, nam hoc nomine filii propriè ſignificantur. Domini diſcipuli, qui ei adhærebant, ipſumq; continuò comitabantur, tanquam ejus ſponſalia celebrantes. Joannes autem venit, ut legis, ac Prophetiarum terminus, lex, & Prophetæ, uſque ad Joannem, & venit parare viam Domini ipſúmq; populo indicare, de eóque dare cunctis teſtimonium, ideo non debuit ejus diſcipulus fieri, ut omnem à ſuo teſtimonio repelleret ſuſpicionem. 25.

Maldonat.
Toler.

Quartò, & hæc eſt in hac re mea ſententia, quòd *filii ſponſi*, eſt phraſis Hebraïca, & denotat amicos ſponſi, ut in expoſitione dixi ex Euthymio: diſcipuli ergo erant amici, ac familiares ſponſi. Joannes etiam erat amicus ſponſi, & ex ejus voce gaudio perfundebatur. Diſcipuli, & familia- 26.

Euthym.

familiares ſponſi in ejus præſentia non fuerunt afficiendi luctu jejunii. Joannes verò amicus ſponſi degebat in maxima auſteritate. Nam, ut dixi *ſuperiori quæſtione*, ex Abulenſi, & patet ex duabus ſimilitudinibus adjunctis in text. *num.* 16. & 17. Chriſtus voluit ſuis diſcipulis concedere illam indulgentiam non jejunandi, condeſcendens eorum infirmitati, ac imperfectioni, cùm adhuc pro tunc non eſſent multum inſtructi in diſciplina Domini, ne fortè vitæ aſperitate impedirentur ad Dominum ſequendum. At Joannes Baptiſta, qui ab utero matris ſuæ repletus eſt Spiritu ſancto, ſemper extitit in magno cumulo perfectionis, hujuſmodi indulgentia nō indiguit: nam excelſiorem, & ſanctiorem vivendi modum ſemper ipſe tenuit. Unde etſi alii in ſequendo Chriſtum ſuas habuerūt imperfectiones in initio. Joannes verò à ſua ſanctificatione in utero conſummatè, ac abſolutè firmiſſimè ei adhæſit.

Abulenſ.

Baptiſta magna perfectione Chriſto adhæſit, eumq; ſecutus.

Matth. 9. n. 16. Nemo autē immittit commiſſuram panni rudis in veſtimentum vetus, tollit enim plenitudinem ejus à veſtimento: & pejor ſciſſura fit.

VERSIONES.

Syriacus. Nemo imminittit fruſtum panni novum in veſtimentum attritum vetuſtate: ne quid detrahat ſupplementum ex illo veſtimento: fiatque ſciſſura major.

Vatablus. Nullus immittit inſuendū fruſtum panni rudis in veſtem veterem.

Euthym. Theophyctus. Nullus immittit aſſumentum.

Tertull. lib. de orat. cap. 1. Nullus immittit plagulam.

Arias. Nemo injicit injectionem panni rudis

ALTER TEXTUS.

Marc. 2. *n.* 21. Nemo aſſumentum panni rudis aſſuit veſtimento veteri; alioquin aufert ſupplementum novum à veteri, & major ſciſſura fit.

Luc. 5. *n.* 36. Dicebat autem & ſimilitudinem ad illos: quia nemo commiſſuram à novo veſtimento immittit in veſtimentum vetus: alioquin & novum rumpit, & veteri non convenit commiſſura à novo.

EXPOSITIO.

Verba textûs explicemus, poſtea ſimilitudinem ad intentum Domini accommodabimus. *Nemo mittit commiſſuram*, hoc eſt, additamentum panni, ſeu ut habet Syriac. *fruſtum panni*, & eſt illud quod alicui rei laceræ ſarciendæ adhibetur. *Panni rudis*, id eſt, ut ex radice Græca colligit Franciſc. Burgenſ. panni impoliti, & impexi, qualis eſt, cùm à texoribus ad fullones præparandus, & tingendus venit, & ita Syrac. vertit, *fruſtum panni novum*, & D. Luc. *commiſſuram à novo veſtimento.* Sequitur textus Matthæi, *in veſtimentum vetus*; nempe in veſtem, quæ longo jam uſu detrita, ac extenuata eſt, ita ut facilè laceretur; *Tollit enim plenitundinem ejus à veſtimento.* Dupliciter poteſt explicari, primò per *plenitudinem ejus*, intelligit integritatem veſtis, nam per illum fruſtum panni novi in vetuſto veſtimento, tollitur ejus integritas. Nam ob diverſitatem, tam novi quàm veteris panni jam non una veſtis: ſed duplex videtur. Secunda explicatio verior, & accommodatior litteræ tollit *ejus plenitudinem*, integritatem nempe, nam cùm illud fruſtum novū ſit validum, facilè rumpit, & dilacerat partem uſu detritam, & extenuatam veſtimenti veteris, ſiquidem illud rude, & novum non valet ſupportare, & ita ait Lucas, textus Matthæi. *Et pejor ſciſſura fit*, id eſt, ruptura fit deformior, & reſtauratu difficilior. 27.

Syriacus.

Franc. Burg.

Duplex ſenſus.

Verior explicatio.

Hac ergo ſimilitudine, & ſequenti, ut notant Euthymius, & Theophylactus, magnus animarum Medicus explicat, quàm prudentiſſimè ſe habeat cum ſuis diſcipulis, ob eorum debilem vim tenerámque virtutem, eoſque comparat veſtibus longo uſu detritis, non quia ipſi longo uſu attriti erant, qui novitii, & tyrones extiterant, ſed quia debiles erant, & non aſſuefacti ad magna virtutum exercitia præſtanda, proindéq; declarat ſe nolle ſuis diſcipulis, non jejunia, quæ non erant præſcripta in lege, novâſque auſteritates, ac obſecrationes indicere, cùm hæc teneris eorum viribus minimè congruerent; id enim eſſe veteri Teſtamento, ac detrito, novum, ac rudem pannum aſſuere. Unde recuſato rigidæ pœnitentiæ onere ſciſſura magna ſequeretur, ut me & ſalutem ſuam deferant, & fructus meæ doctrinæ apud ipſos pateat; unde ſapientiſſimè hæc fuerunt reſervanda in Pentecoſten, quando jam infirmitate, ac vetuſtate depoſita, & renovari in ſpiritu nova jejunia, novámque auſteritatem, ac pœnitentiam ſuſcipiant. 28.

Euthym. Theophyl.

Adaptatur tota ſimilitudo appoſita à Chriſto.

Matth. 9. n. 19. Neque mittunt vinum novum in utres veteres; alioquin rumpūtur utres, & vinum effunditur, & utres pereunt. Sed vinum novum in utres novos mittunt, & ambo conſervantur.

VERSIONES.

Syriacus. Neque injicitur vinum recens in utres veteres.

Arias.

Arias. Si autem minus rumpuntur utres & vinum affluit.

Theophylactus. Sed mittunt vinum novum in utres novos & utraque ſimul ſervantur.

ALTER TEXTUS.

Marc. 2. n. 22. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres; alioquin dirumpet vinum utres, & vinum effundetur, & utres peribunt: ſed vinum novum in utres novos mitti debet.

Luc. 5. num. 37. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres, alioquin rumpet vinum novum utres, & ipſum effundetur, & utres peribunt.

Ibid. num. 38. Sed vinum novum in utres novos mittendum eſt, & utraque conſervantur.

Ibid. num. 39. Et nemo bibens vetus, ſtatim vult novum: dicit enim, vetus melius eſt.

EXPOSITIO.

29. *Legitima explicatio, ac accommodatio parabolæ.*

Ex ſuperiori expoſitione, hæc etiam liquet, ſiquidem præſens ſimilitudo ad idem explanandum tendit, quòd ſcilicet diſcipulis ſuis, cùm ſint teneræ, & imbecillis virtutis, fortia, ac rigida jejuniorum, ac abſtinentiæ documenta non ſunt injungeda, ne fortè contingat id, quod in utribus veteribus experimur; nã ſi aliquis vinum novum infundit in antiquos utres, vi, ac violentia bullientis, ac ferveſcentis vini, vetuſti utres cùm vi proportionata ſint deſtituti rumpuntur, ac ſcinduntur; ergo ut prudenter agatur muſtum acrimonia rigidum utres novo requirit, eodem modo alta, ac præclara documenta legis novæ, non homines debiles; ſed fortes, ac ſolidatos, & renovatos gratia Spiritus ſancti expoſtulant.

30. *Quarta parabola ex Luca.*

Quartam ſimilitudinem apponit D. Lucas, ait Chriſtus. *Nemo bibet vetus vinum, ſtatim vult novum: dicit enim vetus melius eſſe*, hacque parabola declarat Dominus, quod homo enutritus in veteribus moribus, non repentè, ſed paulatim ad novas, ac excelſiora trahendus eſt; ſicut enim vini potator aſſuetus veteri, & antiquo, non ſtatim, ſed paulatim, eò deducitur, ut novo utatur, ipsúmque veteri præferat, ita mihi agendum eſt, ait Chriſtus Dominus cum meis diſcipulis; nã cùm ipſi ſint aſſuefacti veteribus moribus, eos ſenſim adduco, ut frequentia jejunia, rigidam pœnitentiam, ac magnas preces amplectantur, & ita hæc præclara virtutum exercitia præferant antiquis moribus, ac omnibus mundi voluptatibus.

QUÆSTIO VI.

Variis ſententiis Sanctorum Patrum prædictæ parabolæ explicantur.

QUADRUPLICI ſimilitudine explicat Chriſtus diſcipulos ſuos non eſſe jejuniis pro tunc aſtringendos. Primò, ex celebratione nuptiarum, ſeu ſponſo præſente. Secundò ex veteri veſte, & novo panno. Tertiò ex vino novo emiſſo in utres veteres. Quartò, ex aſſuefacto ad vinum vetus, qui non ſtatim tranſit ad novum. Per veſtimentum vetus, & per utres antiquos diſcipulos ob ſuam imbecillitatem intelligi, & per panum novum, ac vinum novum præcepta Evangelica denotari jam dixi in duabus proximis quæſtionibus, ſicut & per aſſuefactum ad vinum vetus, diſcipulos ſignificare proximè explicavi, & has expoſitiones docent D. Chryſoſtom. *homil.* 31. D. Auguſt. *lib.* 2. *de conſenſu Evangel. cap.* 25. Euthym. Theophyl. Cajetan. & alii, & mihi eſt vera, & legitima interpretatio, tamen alias ſanctorum Patrum apponamus. 31. *Verus ſenſus.* D. Chryſ. D. Auguſt. Euthym. Theoph. Caiet.

Primò. Tertullianus *lib. de orat. cap.* 1. *& lib.* 3. *contra Marcion. c.* 15. per vetus veſtimentum, & utres veteres legem veterem interpretatur: per pannũ verò rudem, ac novum; & vinum novum, legem novam, ac Evangelicam intelligit. Secundo, D. Hieron. *hîc* & D. Paſchaſ. per veſtes, & utres antiquos, Scribas, & Phariſæos accipiunt, per pannum, & vinum novum præcepta Evangelica. Tertiò, D. Hilar. *can.* 9. *in Matt.* per vetuſta, Phariſæos, & Scribas ſignificari vult, per vinum novum ſanguinem Chriſti, cujus illi ob ſua vitia capaces non erant. Hæ expoſitiones ob tantos Patres venerandæ ſunt; tamen illis maximè adverſatur, quod Chriſtus Dominus Phariſæos, ac Scribas non excuſabat, ſed diſcipulos ſuos: ergo tales ſunt intelligendi. Alias expoſitiones morales afferamus. 32. Tertul. D. Hieron. D. Paſcha. D. Hilar. *Difficultas contra has ſententias.*

Et primò. D. Auguſt. *ſerm.* 186. *de tempore*, ſic ait: *Spiritualia non cœpit carnalis, carnalitas vetuſtas eſt, gratia novitas eſt.* Vinum novum non infunditur in utres veteres, ne utres rumpantur, & vinum effundatur; ita in carnalia corda non influunt ſpiritualia dona, ne forte hæc contemnantur, & illa majori malitia, ac nequitia illaqueentur. Unde ait D. Baſil. in Pſalm. 32. *Igitur in utres novos vinum novum eſt mittendum, ut quod Spiritu ſancto efferveſcit, nimirum veritatis intelligentiam nondum exoleſcentem vetuſtate erroris mittere convenit in hominem novum, qui quod perpetuo Domini noſtri Jeſu Chriſti mortificationem in corpore fert ſuo, jure novus dici poſſit uter.* Expende ultima verba, homo degens in peccatis, deponat vetuſtatem veteris peccati, in vita renovetur, ut nova dona à Deo accipiat. 33. D. Auguſt. *Ut dona divina homo recipiat, renovetur in vita, & moribus.* D. Baſil.

Secundò: D. Iſid. Peluſiota lib. 1. epiſt. 57, *Eos, ait, qui in vetuſtate computruerunt, novamq; gratiã rejecerunt, utres veteres Dominus appellavit, ut qui frangerentur, ac novum effunderent. Quo in genere fuiſſe Caiphas deprehenſus eſt: nam cum à Domino audiſſet, filius Dei ſum, fregit veſtimenta. At verò Petrus, qui ſpiritus una legem acceperat, non modo cum doceretur, non reſiluit, verum etiam ad ſolam interrogationem confeſſus eſt.* Audiũt à Chriſti ore Petrus, & Caiphas, quòd ipſe eſſet filius Dei; 34.

Petrus

Petrus, non ſolùm magna fide, ac obediētia credidit, ſed etiam alto ore Chriſtum Jeſum eſſe filium Dei confeſſus eſt. At Caïphas dum illud divinum, ac ſublime oraculum audit, graviter offenditur, furore, ac rabie agitatus veſtimenta dilacerat, *Matth.* 27.*n.* 65. Quænam hujus tantæ diverſitatis cauſa? Erat Petrus uter novus, erat Caïphas uter vetus. Petrus uter novus gratia Spiritus S. renovatus; ideo illud novum aſſertum valuit capere, & recipere, illóque magnos fructus edere: Caïphas verò uter perantiquus vetuſtate conſumptus, ideo illud novum vinum divinæ veritatis inebrians homines non potuit percipere, ſed ſtatim dirumpitur, ac ſcinditur. O utinam hoc malum in Caïpha finem ſuum haberet. ſed fortè non deſunt aliqui, ita antiquitati inhærentes, quòd dum aliquid novi audiunt etiam firmiſſima veritate ſolidatum, ſtatim rumpuntur, ac contumelioſis verbis rejiciunt, ſibi perſuadentes, nihil novum poſſe melius inveniri.

Animus detentus vetuſtate peccati, non capit excellentias divinæ gratiæ.

Quæ ſunt nova non ſtatim rejicienda, ſed examinandum, an ſint ſolida.

35. D. Paſchaſ. *Ad Euchariſtiam recipiendam vetuſtas peccati depoñeda.*

Tertiò: Paſchaſ. *lib.* 5. *in Matth.* cum D. Hilar. hoc etiam interpretatur de Euchariſtico vino, & ſic ait: *Et quia novi Teſtamenti eſt, non niſi ab innovatis, qui ſunt ſine vetuſtate peccati communicatur*, hoc novum vinum Chriſti non capitur ab hominibus, qui in vetuſtate veteris hominis inveteraſcunt, ſed tatùm ab innovatis in ſpiritu & gratia.

36. Hugo. *Euchariſtia procedit ex vehementi amore.*

Quartò: In eadem ſententia Card. Hugo inquirit, cur ſanguis Chriſti dicatur potius vinum novum, quàm vetus. Optimè reſpondet: *Novum quia calidus eſt per charitatem.* Vinum novum, eſt ſanguis Chriſti in hoc Sacramento, quia eximia charitate fervidus, ac calidus eſt, & effluit de venis divini amoris igne ſuccenſis.

CAPUT XXIX.

Archiſynagogi filia reſuſcitatur.

Matth. 9.*n.* 18. Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps unus acceſſit, & adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modò defuncta eſt, ſed veni, impone manum tuam ſuper eam, & vivet.

Ibid. num. 19. Et ſurgens Jeſus ſequebatur eum, & diſcipuli ejus.

VERSIONES.

Vatablus. Ecce primas quidam venit,

Euthymius. & adoravit eum.

Pagninus. Sed profectus impone manum.

Syriacus, n. 19. Jeſus, ac diſcipuli ejus abierunt poſt eum.

ALTER TEXTUS.

Marc. n. 5. 22. Et venit quidam de Archiſynagogis nomine Jairus, & videns eum procidit ad pedes ejus.

Ibid. n. 23. Et deprecabatur eum multum, dicens: Quoniam filia mea in extremis eſt, veni impone manum ſuper eam, ut ſalva ſit, & vivat.

Ibid. n. 24. Et abiit cum illo, & ſequebatur eum turba multa & comprimebant eum.

Luc. 8. *n.* 14. Et ecce vir cui nomē Jairus, & ipſe princeps Synagogæ erat; & cecidit ad pedes Jeſus, rogans eum, ut intraret in domum ejus.

Ibid n. 42. Quia unica filia erat ei ferè annorum duodecim, & hæc moriebatur, & contigit, dum iret, à turbis comprimebatur.

EXPOSITIO.

Hoc miraculum proximè ſubſecutum eſt poſt objectam calumniam à diſcipulis Joannis, quam antecedenti c. explicavimus. Et manifeſtè patet ex ipſo text. Matthæi, *Hæc illo loquente ad eos*, ſcilicet ad diſcipulos Joannis, ut notant Chryſoſt. *homil.* 32. Euthymius, S. Thom. Abulenſis Lyran. & communiter Recentiores; nam D. Matthæus in hac re ordinem temporis tenuit, quem Marcus, & Lucas aliis in locis hanc hiſtoriam enarrantes non ſunt ſecuti, & alto Dei conſilio dum opponebatur murmuratio diſcipulorum Joannis, hæc fiunt miracula, quia non ſolùm magnis rationibus, & altis ſimilitudinibus, ut vidimus in fine ſuperioris cap. Dominus confirmat ſuam doctrinam, ſed etiam magnis operibus ac miraculis illam comprobat. 1.

D. Chryſoſt. Euthym. D. Thom. Abulenſ. Lyran.

Verbis opera adjungenda.

Ecce princeps unus, conditio perſonæ deſcribitur; nam quamvis unum tantum eſſet templum in Hieruſalem, in quo ſacrificare licebat; tamen per totam Terram promiſſionis, ad orandum, ac ad docendum populum, multæ erant Synagogæ, & unaquæq; Synagoga ſuos præſides, ſeu principes habebat, & hi dicebantur Archiſynagogi, talis Synagoga erat Capharnaum, ubi hæc hiſtoria contigit, *unus ergo ex his Archiſynagogis* ut notat D. Marcus, qui & *princeps Synagogæ* dicitur à D. Luca; unde patet, quòd falſa eſſet calumnia Judæorum, cùm dicerent: *nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariſæis*, Joann. 7. n. 48. & rectè, ut notat D. Anton. Ulyſſip. in *Dominicam* 24. *poſt Trin.* Hic homo dicitur princeps, quia ſe ipſum, ſuoſque ſenſus, ac actiones novit regere, & gubernare, ut à ſupercilio Phariſæorum deſcenderet, & ad Chriſtum veniret. 2.

Archiſynagogus, id eſt, princeps Synagogæ.

Ioan. 7. Ille princeps qui ſe ipſum regit.

Marcus, & Lucas notant nomen viri, quod *Jairus*, dicebatur, quia vir valde notus, & magnus erat in populo, ut advertit D. Bonavent. *in* 8. *Luc.* hoc nomen *Jaïrus*, ut ex radice Hebraïca colligitur, idem valet, ac illuminans, ſeu illuminatus; ut advertunt Euſebius Gallicanus 3.

Quid ſignificet Jairus. D. Bonav. Nomen reſpondeat officio. Euſeb.

Paſchaſ. Alb. Magn. S. Thom.

in Domin. 24. poſt Trinit. D. Paſchaſ. Albert. Magn. S. Thom. Unde ait D. Bonavent. quòd *nomen reſpondebat officio, & dignitati*; ut Magiſter nempe populum illuminabat ſua doctrina, conſiderent Doctores, ac Prædicatores, quòd confluentem turbam gentium debent illuminare, & non obtenebrare. Victor Antioch. *in c. 5.* Marci ait, quòd Dei ordinatione tali nomine inſignitus extitit, quia de hoc magno miraculo, ſuo poſtea tempore erat teſtimonium perhibiturus.

Victor.

4. *Acceſſit, & adorabat eum.* Appropinquavit ille corporaliter ad Chriſtum, ut notant D. Thom. in re enim tanti ponderis non Miniſtro deſtinavit, ſed ipſe perſonaliter venit, & acceſſit, non ſolùm corpore, ſed etiam affectu cordis, ac animi devotione, *& cecidit*, ſeu *procedit ad pedes ejus*, ut habent Marc. & Luc. per quod denotatur magna ſubmiſſionis humilitas, qua homo acceſſit ad Chriſtum, & cecidit velut onere neceſſitatis gravatus, *ad pedes ejus*, Zacharias Epiſcopus, hoc eſt, ad Chriſti humanitatem; nam caput Chriſti Deus, ad pedes, nempe ad humanitatem, quæ noſtræ infirmitatis, ac imbecillitatis erat particeps, procedit; D. Matth. habet, *adorabat eum*, non cultu latriæ, ſiquidem non Deum credebat, ut infrà dicam, ſed magna veneratione, quæ etiam Prophetis, & Regibus fiebat. Nam licèt ille non crederet Chriſtum eſſe Deum, tamen divinam virtutem habere agnoſcebat, & hoc alta Dei ordinatione factum eſt ad Phariſæorum confuſionem, de quorum factione forſitan erat Archiſynagogus, qui ſalute filiæ deſperata à ſolo Jeſu eam impetrare poſſe fatebatur.

D. Thom. *Magna perſonaliter agenda.* Zach. Epiſc. *Phariſæorum confuſio.*

5. Hominis petitio, *filia mea modò defuncta eſt*; quæ erat chariſſima patri ſuo; nam, ut exprimit D. Lucas puella erat annorum ferè duodecim, & unica in domo patris. *Veni, impone manum tuam ſuper eam, & vivet*, rogat, *veni*, ut exprimit D. Lucas in domum meam, impone manum, potentiam imponentis ſignificabat, *& vivet*, deſideratus effectus ſubſequetur; D. Anton. Ulyſip. *citatus*, ait: Tria hæc notanda ſunt; O Domine Jeſu veni ſubveniendo per gratiæ infuſionem, impone manum aperiendo os ad confeſſionem &, vivet filia mea, hoc eſt, anima me, gratia in præſenti, & vita gloriæ in futuro. Tria alia notat D. Bonav. Iſte Chriſti præſentiam adiit cum reverentia, rogavit confidentia, deſideravit ex indigentia. *Rogationem contribulati non abjicias, & non avertas faciem tuam ab egeno.* Eccl. 4. n. 4.

Ant. Ulyſſip. *Tria notanda.* Bonavent. Eccleſ. 4.

6. *Et ſurgens Ieſus*, ſedendo docebat, D. Thomas aliter explicat; ſurgens nempe à prandio, in quo erat in convivio Matthæi, *& ſequebatur eum*, mira Chriſti Domini pietas, ac humilitas *ſequebatur eum*, ejus petitioni annuens, & non legitur, quòd dixerit ei aliquod verbum, nam optima reſponſio, & præcipuè afflictio, non verbis, ſed operibus componitur, & quamvis hic eſſet de genere principum, qui Chriſtum maximè averſabatur, tamen benignè recipit, ob majorem partem malorũ boni non ſunt deſpiciendi, neque eorum bonus ſtatus contemnendus. Notat verò Divus Chryſ. *h. 32.* quòd Chriſtus leniter incedebat, & colloquia habuit cum muliere à fluxu ſanguinis liberata, ut ita maximè cognita fieret mors puellæ, & evidentior reſuſcitationis demonſtratio. Chriſtum comitabantur diſcipuli, ac turba multa, quæ ita affectabat ad Dominũ appropinquare, ut ipſum comprimerent, ac veluti contererent.

D. Thom. *Bona reſponſio, non verbis, ſed operibus.* Chryſoſt.

Quæstio I.

Quomodo ſacri Evangeliſtæ cohæreant in hac hiſtoria: nam Matthæus dicit defunctam puellam; Marcus, & Lucas, & in extremis.

OFFERT ſe hic magna difficultas, & ſatis trita apud Auctores, quomodo Matthæus ſcribat Archiſynagogum dixiſſe; *filia mea modò defuncta eſt*, & Marcus dicat quòd erat in extremis. Lucas verò, quòd moriebatur. In hac re explicanda variæ ſunt ſententiæ, ac dicendi modi. 7.

Ratio difficultatis.

8. Reſpondent primò D. Chryſ. *hom. 32.* Theophylactus, quando Archiſynagogus è domo ſua exivit, filiam nondum mortuam eſſe, ſed defunctam dicit, quia ſuſpicabatur mortuam, ſolent enim afflicti, ac miſeri ærumnas ſuas augere, & calamitates exaggerare, ut faciliùs opem, quam exoptant, impetrent; præcipuè, quia hæc puella erat multum amabilis patri, & quod ardenter amamus de illius periculo deſperamus.

Chryſoſt. Theophyl. *Afflicti, ac amantes ſuorum ærumnas amplificant.*

9. Secundò. D. Aug. *l. 2. de conſenſu Evang. cap. 28.* Paſchaſ. *l. 5. in Matth.* Beda hic docent Archiſynagogum dixiſſe filiam ſuam in extremis eſſe, ut Marc. & Luc. ſcribunt. At mente Pater conjiciebat filiam, quam agonizantem reliquerat, & de cujus ſalute jam ſpem amiſerat, tempore itineris ſui eſſe defunctam, quod dicit Matthæus.

Auguſt. Paſchaſ. Beda.

10. Tertiò Abulenſ. *quæſt. 88.* quem ſequuntur multi Recentiores. Maldonat. Franciſc. Lucas, Cornelius à Lapide, quòd Matthæus brevitati conſulens, potius ſubſtantiam rei, quàm ſeriem hiſtoriæ enarrat; nam quando iſte Archiſynagogus acceſſit ad Chriſtum, deprecans, ut veniret, & imponeret manum ſuper filiam, adhuc illa non exceſſerat è vita, ſiquidem pergens ipſe cum Jeſu in domum, ut conſtat ex Marco, & Luca, accepit nuntium de morte filiæ, de cujus vita jam ſpes erat amiſſa, & ideò dicebant ſervi; *Noli vexare Magiſtrum*, ſed ipſum relinque; tunc Iairus ad fidem excitatus à Chriſto, ac in illa confirmatus pro filia mortua rogat dicens: *modò defuncta eſt, veni impone manum, & vivet.* Unde iſti Auctores dicunt, quòd ita hiſtoria texenda eſt. Primò petivit, reſtitui ſanitati filiam in extremis laborantem, poſtea verò allato nuntio de ejus morte, ac erectus ipſe à Chriſto in magnam ſpem pro filia defuncta rogat, apertis verbis, vel deſiderio, ut à Domino ſuſcitetur, ut ſcribit Matthæus, qui in exordio ponit id, quod in progreſſu hiſtoriæ factum eſt. Hæ ſententiæ probabiles ſunt.

Abulenſ. Maldonat. Franc. Luc. Cornel. à Lapide. *Quomodo concordentur Evangeliſtæ.*

11. Quarta, & ultima ſententia mihi ſimpliciter veriſimilior, tenet Archiſynagogum omnia dixiſſe, ut narrant ſacri Evangeliſtæ, v. g. veni, filia mea in extremis, vel modò defuncta eſt; hanc ſententiam tradunt Euthymius *hic*, Toletus *in 8. Luc. a n. 88*, ſic nulla eſt diſcordia inter ſacros Evangeliſtas, ſed omnia optimè cohærent, nam unum relatum eſt à Matthæo, alterum à Marco, & Luca, & ita locutus eſt Archiſynagogus, quia, quando è domo egreſſus eſt revera filia erat in extremis, & ait in itinere accepit nuntium de ejus morte, & addidit,

Vera explicatio. Euthym. Tolet.

vel modò defuncta eſt, quia ita exiſtimabat, eam ultimum ſpiritum agentem reliquiſſet; vel quia mala eorum, quos intimè diligimus, ſemper graviora, ac majora nobis videntur, ut ex quolibet malo illato totum conſumptum judicemus.

Qui ardenter amamus, eorum mala graviora judicamus.

12. De puero Centurionis dicitur *Luc. 7. num. 2.* Servus malè habens, erat moriturus, qui illis erat pretioſus. Sed unde cognovit bonus dux, quòd puer erat moriturus; ſiquidem multi, qui jam judicantur in ultimo ſpiritu conſtituit, ſæpè mortem evadunt? Unde ergo hoc deprehendit? Verùm fateor ex gravitate morbi; tamen iſte ſervus erat centurioni pretioſus, hoc eſt, ut explicat D. Bonaventura, multum charus, ac amabilis, & ex tanto amore in ejus oculis maximè periculum augebatur.

In amantis aſpectu ſemper malum augetur.

13. Gen. 42. Cùm à Jacob poſtularent filij ejus Benjamin, ut ipſum ducerent in Ægyptum. Ait Jacob, *Abſque liberis me eſſe feciſtis, Joſeph non eſt ſuper, Simeon tenetur in vinculis, & Benjamin auferetis*, Gen. 42. num. 36. Quomodo Magnus Patriarcha hæc loquitur; nam quamvis Simeon ſit in vinculis, Benjamin auferatur in obſidem, adhuc non ſunt morte interempti, & gravius augetur dubium, quia, quamvis illi tres eſſent ablati, tibi novem incolumes ſuperſunt; quomodo ergo aſſeris te omnibus filiis eſſe orbatum, cùm tantùm tribus careas? ita ardenter natos ſuos diligebat Jacob, quod agnoſcens, quid incommodi eis accideret; jam tanquam mortuos deplorabat, ut obſides Benjamin, ac vincula Simeonis aculeos mortis crederet. Carthuſian. *Loquitur Jacob*, ait, *ad modum eorum, qui intensè diligunt res ſuas, utpote ſobolem, ſive pecuniam, quarum cùm partem amiſerint, ita conqueruntur, ac dolent, quaſi totum perdiderint.*

Amans dum parum perdit totum exiſtimat perdidiſſe. Carthuſ.

QUÆSTIO II.

Quare ex tribus mortuis, quos Dominus ſuſcitavit, pro hac ſola puella deprecetur?

14. Euſeb. TRes mortuos ſuſcitatos à Domino legimus, hanc filiam Archiſynagogi, adoleſcentem filium viduæ Naïn juxta portam civitatis, *Luc. 7. n. 14.* & Lazarum quatuor jam dies in monumento incluſum, *Joan. 11. n. 43.* Quod eleganter meditatur Euſebius Emiſſenus ſerm. de Lazaro feria 6. poſt 2. Dominicam Quadrageſimæ. *Per hos enim tres*, ait, *mortuos, tria mortis genera ſignificantur; moritur enim homo prava, & illicita cogitando: moritur malè operando: moritur in peccatis perſeverando. Cogitas aliquid agere, quod non licet: mortua eſt anima tua; quia latet peccatum, & nondum divulgatum eſt; ſi verò cogitationem ad effectum perducas, non ſolùm mortua eſt, ſed jam extra civitatis portam elata, & per peccatum ab Eccleſia ſeparata, & perditioni proxima eſt. At verò ille, qui peccatum aliquod magnum commiſit, & multo tempore in eo perſeverat, non ſolùm mortuus eſt, & ſepultus; verùm etiam fœtet, quia ejus turpiſſimam famam circunquaque audire abhorret. Omnes enim hos ſuſcitat Jeſus ſi à peccato ceſſent, & ex corde pœniteant.* Idem antea docuit Theoph. Antioch. l. 2. *Allegor in Evang.*

Tria mortuorum genera ſuſcitantur à Chriſto. Theoph.

15. Hîc tamen in quæſtionem ponimus; Cur inter hos tres, pro ſola hac puella, pater rogat, ac exorat; nam pro adoleſcente, juxta portam civitatis Nain, nec mater, nec alius fundere preces auſus eſt, quamvis illa, ut mater multum lachrymaret, ut patet *ex citato loco Luc.* De Lazaro verò res eſt multò evidentior; nam quamvis ſorores vehementer plorarent; pro eo tamen reſuſcitando nullas obtulerunt preces. Imò apertioni ſepulturæ obſtitit Martha. *Jam fœtet, quatriduanus eſt*, citato loco *Joann. 11. num. 39.* Ioan. 11. Cur ergo pro aliis mortuis, nec mater, nec ſorores obſecrant, ſed ſolùm pro hac puella defuncta pater exorat. Rationem colligo ex citatis verbis Emiſſeni. Hæc puella ſignificabat peccatum adhuc domi incluſum, non verò multo uſu, ac conſuetudine inveteratum, ad ſepulturam tendentem vel jam in peccatis ſepultum, ut Lazarum, ſeu, ut aliter dicam, Puella adhuc erat domi, & peccatorem occultum, & abſconditum adumbrabat; & adoleſcens, & Lazarus manifeſtum delinquentem in porta civitatis, vel patenti campo denotabant, & ſi pater pro illa rogat; nullus tamen pro iſtis deprecatur, quia publica peccata maximè negotiantur, ac ſollicitam divinam juſtitiam, ut tantum malum, quod aliorum peperit offenſam, & ſcandalum, punitum videatur, & ideo pro eo quilibet orare reformidat.

Peccatū conſuetum, ac publicum difficile, remittitur.

16. Urgente tempeſtate omnes navigantes orationi inſtabant, Jonas tamen ſolus dormiebar, cui nauclerus ait. *Quid tu ſopore deprimeris? Surge, invoca Deum tuum*, Ioan. 1. n. 6. Locum explicat Theodoret. dicens: *Preces adhibere Deo ſuo coëgit; ignorans fugam, fiduciam hanc illi ſuſtuliſſe.* Ob evidens periculum miſericordiam à Deo omnes implorabant, tamen Propheta non deprecatur, ſed dormit; fuga enim illa publicum, ac notorium fecit ſuum peccatum, ut ponderat ibi Rupert. quia inobediens à Dei mandato receſſit, & manifeſtata iniquitas omnem animum, ac fiduciam exorandi ab illo excluſit, ac amovit.

Ioan. 1. Theodor.

Publica peccata orandi fiduciam tollunt.

17. Ait Dominus ad Hieremiam cap. 7. n. 16. *Tu ergo noli orare pro populo hoc, ne effundas pro eis laudem, & orationem, quia non exaudiam te.* Valde mirum, quòd populo Judaïco prohibeat Dominus orationem Prophetæ. Et tamen Dominus voluit, ac diſpoſuit, ut Job pro amicis ſuis oraret, contra quos divinus furor iratus erat, eo quòd non eſſent locuti recta, ſicut *Job. 42. n. 7.* & ex graviſſima cauſa divina ira contra eos erat concitata, ſiquidem temerè hominem ſanctiſſimum Job condemnarunt, ut ponderat ibi Pineda, & tamen pro eis mandat Dominus orare, Prophetam autem vetat effundere preces pro populo; hujus prohibitionis rationem Dominus reddidit, ſubdens immediatè. *Nonne vides, quid iſti faciunt in civitatibus Juda, & in plateis Hieruſalem*, ibidem n. 17. Temeraria loquutio amicorum Job erat veluti in occulto; nam ipſi tantum tres cum Job agebant. At peccatum judæ erat publicum, ac notorium in civitatibus, ac plateis; manifeſta autem flagitia vehementer ſolicitant divinum furorem, ut omnem aditum orationis videantur intercludere, ut malum in omnium oculis perpetratum, in omnium aſpectu recipiat vindictam D. Hieronym. *Vis, inquit Dominus, audire Propheta, cur tibi dixerim: Noli orare pro populo hoc? Hæc faciunt,*

Hierem. 7. Pineda.

Notoria delicta orationis aditum intercludunt. Hieronym.

quæ

quæ ſequuntur : intus , & foris , & in plateis, & exitibus Hieruſalem.

Quæstio III.

Quare iſte pater tam moroſè , ac ſerò agat de ſalute filiæ , ut poſt obitum ejus ad Chriſtum venerit ?

18. *Ad miraculum non eſt recurrendū, niſi quando humana deſunt.* Valde dilecta erat hæc filia Archiſynagogo , & tamen de hoc ſalutifero remedio , ac impoſitione manuum Chriſti , non agit , niſi jam quando filia erat in ultimo ſpiritu , ſeu demortua. Ad hoc reſpondeo primò , quòd in præſenti facto poteſt notari hominis prudentia, nam quandiu in medicorum arte , ac humana induſtria videbatur inveniri poſſe aliquod remedium , illud bonus pater ſollicitabat , ac omnem affectum adhibebat. At quando filia erat in extremis, ut dicunt Marc. & Luc. & in humanis nulla jam erat ſpes, tunc ad Chriſtum ſe confert , divinam , ac miraculoſam ejus virtutem deprecans , miraculum enim tunc exoptandum eſt, quando humanæ vires deſunt. Vide c. 7. *n.* 38. 39. & 40. & *cap.* 24.

19. *Homo ſi ſua habet in humanis , de Deo obliviſcitur.* Secundò poteſt notari humana conditio , quæ nec Deum quærit , nec ad eum accedit , quando in ſe, ac ſuis opem habet, & auxilium. Ita Archiſynagogus quandiu in hominum induſtria , ac arte videbatur reperiri poſſe aliquod remedium , de Deo oblitus erat ; at verò quando omnia humana deſunt , tunc ad Deum venit , ejus divinam clementiam rogans.

20. *Ut negotietur cum principibus hujus ſæculi, veritas eſt abſcondenda.* Tertiò notari poteſt aulicorum ingenium , Jairus erat Archiſynagogus, ſeu Princeps; & Medici , Chirurgi , aſſiſtentes multa cum eo habebant negotia, quæ ex ejus manu , ac nutu pendebant, & ideo omnes ejus voluntatem captare affectabant , unde nullus aperire veritatem , ac gravitatem morbi dicere audebat ; noverant enim iſti , quòd cum magnatibus , ac principibus, non detecta veritate , ſed fucato mendacio frequenter in hoc ſæculo peragitur, & hac de cauſa Archiſynagogus non agnovit urgentem vim morbi filiæ , niſi quando jam filia ultimum ſpiritum agebat.

21. Joan. 18. Nefarius ille judex interrogavit Chriſtum Jeſum : *Quid eſt veritas? Et cùm hoc dixiſſet, iterum exivit ad Judæos*, Joann. 18. n. 38. commune dubium, ſi Pilatus quærit, quid ſit veritas , cur ejus definitionem non audit ; ſed ante omnem reſponſionem ſtatim prodit foras. D. Chryſoſt. homil. 83. in Joan. *Jeſum* , ait , *è Judæorum manibus eripere cogitabat* ; *ideò exivit.* Sed magis creſcit dubium , quia Dominum Jeſum volebat à comprehenſione , ac morte liberare, ideo non expectat reſponſionem, ſed indilatè exivit ad Judæos, hoc eſt, ad primates Judæorum , ut explicant Cajetan. ac ad Pontifices, & Principes ſynagogæ, qui Archiſynagogi vocabantur, ut jam notavi. Ex induſtria hoc factum videtur à Pilato ; nam ille exivit, ut de dimiſſione Chriſti cum illis magnatibus tractaret , & agnoverat ipſe, quòd ad negotiandum, ac peragendum aliquid cum illis Principibus, ac Pontificibus valde perutile , ac neceſſarium eſſet, veritatem ignorare , ac neſcire, nam ſi eam in ore aſportaſſet, nil negotij fieret.

Chryſoſt.

Caietan.

Ut cum principibus negotia ineas, veritas ſæpe ignoranda.

Erat quidam homo dives , qui induebatur purpura , & byſſo , & epulabatur quotidie ſplendidè , Luc. 16. n. 19 Hic cùm eſſet ſepultus in inferno, vidit à longè Abrahamum, & ait illi. *Rogo te Pater, ut mittas eum*, ſcilicet Lazarum, *in domum Patris mei, habeo enim quinque fratres* , ibidem n. 27. Rectè D. Chryſ. *homil.* 1. *de Divite*, hunc arguit de mendacio. *Vide per veritatem* , ait , *nec in ipſis pœnis contineri veritatem. Vides enim quid dicat ? Rogo ergo te Pater. Ergo Pater eſt Abraham : quomodo dicis , mitte in domum patris mei.* Nullus enim homo habet duos patres ; miror malitiam homini , multo magis audaciam , quomodo audeat mendacium dicere Abrahamo , quem in ſublimi gloria cum Angelis videbat, non enim poterat ipſe ignorare , quòd Patriarcha apertè , & diſtinctè illa omnia agnoſcebat , quod etiam in anima ſeparata multi concedunt , ut videbis apud Suar. *lib.* 6. *de anima cap.* 6 & . 7. Quomodo ergo tam apertè, verbis ſuis à veritate declinat. Dives iſte aſſuetus erat multis mendaciis , ac fallaciis multa negotia obire cum principibus , magnatibus hujus ſæculi , & ideò dives erat , & multam ſubſtantiam acquiſiverat ; cùm ergo vidiſſet Abrahamum in tam amplifico principatu cogitavit etiam mendacia dicere , an ſi forte cum illis aliquid cum ſancto Patriarcha negotiari valeret, ſed fefellit illum iniquitas ſua. 22.

Luc. 16.

Chryſoſt.

Suarius.

Cum principibus hujus ſæculi, mendaciis negotiatur.

Quæstio IV.

Quare Archiſynagogus non petat à Chriſto ut reſuſcitet filiam, ſed ut ei manum imponat.

Plana , ac manifeſta eſt hominis intentio , Chriſti adventum in domum ſuam exorabat , ut demortuam filiam ad vitam revocaret, cur hoc apertè non ait, ſed tantùm dicit. *Veni, impone manum tuam, & vivet* ſeu, ut habet Marcus. *Impone manum ſuper eam , ut ſalva ſit, & vivat.* 23.

Ratio dubitandi.

Reſpondet primò D. Chryſol. ſerm. 33. *Credidit ergo Deo* , ait , *quia eadem manu , qua creatam ſenſerat filiam recreari , ac reduci poſſe ad vitam noverat : veni , & impone manum , ut qui ſponte poſuit , ad creandum , ad reparandum iterum exoratus imponat*; & idem habet D. Paſch. *l.* 5. *in Matth.* & addidit. *Quia qui poſuit , cùm formaret ex nihilo depoſuit , ut imponat iterum manum & reformet eam de perditione.* Non poſtulat Archiſynagogus , ut filiam reſuſcitet, ſed ut tangat, recordabatur, quòd in exordio Deus hominem manibus ſuis efformaverit ; *Manus tuæ fecerunt me , & plaſmaverunt me totum in circuitu*, Job 10. n. 8. Cùm hoc haberet in mente Jair. bene conſcius erat Dei morem eſſe , primam benevolentiam multis beneficiorum incrementis multiplicare, & augere ; ergo ſi divinæ manus hominem è nihilo in pulchram Dei imaginem effinxerunt , ipſæmet omnipotentis manus hominem infirmitate oppreſſum, vel morte diſſolutum redintegrabunt , ac in perfectam ſalutem reſtituent. 24.

Chryſol.

Pachaſ.

Job. 10.

Unum Dei beneficium multa ſecum trahit.

Secundò agnoverat Archiſynagogus carnem Chriſti habere vivificam vim , ac ſpiritum vitæ ; poſtulat ergo , ut filiam tangat , tanquam certus, quod ex tactu illius ſanctiſſimæ carnis , ſpiritum vitæ 25.

Caro Chriſti vitam communicabat.

vitæ hauriet filia. Tertiò. Non poſtulat expreſsè ut filiam mortuam reſuſcitet, quamvis illud intenderet, quod valde magnum erat, ſed tantùm ut ei imponat manum, quod parum videri poterat; hominum ingenium, qui licèt magna, & ſublimia poſtulent, tamen, ut faciliùs petita impetrent, ſolent ea deprimere, & tanquam parva evulgare. Sic Lot Angelis dixit, *eſt civitas hic parva, & ſalvabor in ea*, Gen.6.n.20. Similiter Berſabee cum peteret Abiſac in conjugem Adoniæ, & ſimul cum illa regnum, dicebat. *Petitionem unam parvulam ego deprecor à te*, 3. Reg.2.n.20.

Homines ſua poſtulata deprimunt, ut facilius impetrent

Gen. 19.

3. Reg. 2.

26. Quartò. Viderat, vel audierat Archiſynagogus Chriſtum Dominum multos infirmos Capharnaum impoſitione manuum ſanaſſe, idem ergo confidenter ſperabat eventurum filiæ ſuæ, ſi ſuper eam manus ſuas imponeret, impoſitio enim manus manifeſtum ſignum erat poteſtatis, & dominij, ac voluntatis inclinatæ, ac propenſæ ad ſanandum. Hoc ergo ſignum, ex quo tantum bonum aliis derivatum viderat, in filia ſua exoptat, facilè enim quilibet ſequitur viam, quam ſuis perutilem agnoſcit.

Ea via eligenda quam agnoſcis tuis utilem.

27. Cùm prudentiſſimus ſervus Abrahæ ex ejus mandato tenderet in Meſopotamiam, ad quærendam ſponſam filio Domini ſui Iſaac, ut in omnibus exploraret mulierem, tanto viro dignam vehementer exorabat ad Deum. *Puella, cui ego dixero, inclina hydriam tuam, ut bibam; & illa reſponderit: Bibe, quin & camelis tuis dabo potum: ipſa eſt, quam præparaſti ſervo tuo Iſaac*, Gen.24.n.14. Valde notatu dignum, quod ad eligendam uxorem Iſaac, inter alias fœmineas virtutes ſolùm ſolicitus ſervus hoſpitalitatis ſignum exoptat: non enim puella, quæ fuerit caſta in geſtu, modeſta in oculis, prudens in verbis, pulchra in facie, ſed tantùm ait: illa, quæ reſpondit, *quin & camelis tuis dabo potum*; quod hoſpitalitatis erat nota, *ipſa eſt, quam præparaſti ſervo tuo Iſaac*. Cur ergo potius hoc ſignum exoptat, quàm aliud? Agnoverat bonus ſervus, quòd Dominus ſuus Abrahamus, dum hoſpitalitatis eſſet ſtudioſus, multa bona eſt aſſequutus; nam hoſpitio tres Angelos ſuſcepit, imò juxta probabilem ſententiam, ipſummet Dominum Angelorum, naſciturum filium ſuum Iſaac habuit in promiſſione, imò Chriſtum Dominum, in quo benedicentur omnes gentes, *Gen.* 18. *à n.* 1. Perpendit, ac conſideravit diligens ſervus, quòd ex hoſpitalitatis gratia multa bona multiplicata fuerint Domino ſuo Abrahamo, hanc etiam in ſponſa eligenda toto affectu requirit, ut novis incrementis domus Domini ſui creſcat, & adaugeatur, & ideò tam ſolicitus eſt de hoſpitalitatis nota in muliere. Favet D. Chryſoſt. ibi, *Vide ſervi prudentiam*, ait, *nam quia ſcivit Patriarcha hoſpitalitatem, nullam aliam conjecturam requirit, ſed characterem virginalis animi ab hoſpitalitate colligere vult, nam illa ſic explorata, & hoc indicio deprehenſa, digna erit, quæ filio Domini mei ſit uxor.*

Gen. 24.

Illud ſignum exoptandum, ex quo bona tuis derivantur.

Chryſoſt.

28. Cùm Iſaac moraretur in Geraris, *& interrogaretur à viris loci illius ſuper uxore ſua, reſpondit: Soror mea eſt, timuerat enim confiteri, quòd ſibi eſſet ſociata conjugio*, Geneſ.26.num.7. Quomodo Iſaac vult abſcondere Rebeccam eſſe conjugem ſuam, & publicare ſororem, optimè ipſe agnoverat diſcrimina, in quæ ob ſimilem vocem parentes ejus inciderunt. Nam cùm Abrahamus diceret Saram eſſe ſororem ſuam, mulier ſublata eſt in domum Pharaonis; ſimiliter, & Geraris in domum Abimelech. Cur ergo dicis Rebeccam eſſe ſororem tuam? Ante oculos obverſabatur Iſaac, quod ex omnibus illis periculis incolumes evaſerint parentes ejus; & quòd exinde multa bona fuerint aſſecuti. Nam Abrahamus in Ægypto à Pharaone accepit oves, boves, aſinos, ſervos, famulos, & camelos, *Geneſ.*12. *num.*16. ſimiliter & ab Abimelech omnia illa habuit, & inſuper mille argenteos, *Geneſ.*20. *n.* 14. determinat ergo Iſaac conjugem dicere ſororem, ut via illa incedat, quam pater ejus filium expertus fuerat, Divus Chryſoſtom. *Mortis timor*, ait, *hoc agere Iſaac coëgit, fortè autem edoctus erat, quod & Pater talem fabulam commentus erat, & ſe ſalvarat, cujus viam & ipſe ſequutus eſt.* Vide c. 24. *num.*100. *& cap.*25. *num.*59.

Gen. 26.

Sequere viâ tuis auſpicatam.

Chryſoſt.

QUÆSTIO V.

Quare noluerit Dominus deſcendere cum Regulo in domum ſuam, ſed ipſum increpavit; cum Archiſynagogo autem vadit in domum, & ipſum non reprehendit?

POSTULAT Regulus, ut Dominus vadat in domum ſuam, ad ſanandum filium; 29.
ipſum Chriſtus reprehendit, quòd ejus preſentiam corporalem requirit quia in omni loco ejus divina virtus valeat miraculoſa opera edere, *Ioan.*4.*n.*42. ut latè explicavi ſup. à c.6. At dum Archiſynagogus petit adventum Domini in domum ſuam ad filiam ſuſcitandam, Chriſtus cum ipſo pergit, & minimè eum increpat; & magis excreſcit dubium, quia Archiſynagogus habebat infirmos fidei affectus, non enim adhuc Chriſtum Dominum, quaſi Deum credebat, nec veluti abſentem poſſe reſuſcitare, ut ex Chryſoſt. *hom.*32. Euthym. Theophylacto, docent communiter Recentiores, de hac re vide citato *cap.* 6. *quæſt.* 9.

Chryſoſt. Theophyl. Euthym.

Ad præſentem quæſtionem reſpondet primò 30.
D. Paſchaſ. *l.*5. *in Matth.* quòd cum Jairo tendit Chriſtus in domum, ut ipſe rogaverat, ut in via curaret mulierem à fluxu ſanguinis, in qua eximia fides reſplendebat; ut ergo huic promptæ fidei ſubveniret. Jairi defectum diſſimulat. Secundò reſpondet D. Bonavent. Non reprehendit, Dominus juſtum; qui rogabat, quòd iret in domum ſuam, ſicut Regulum, quia Regulus magis credebat eum infirmum poſſe ſanare, quàm mortuum ſuſcitare. Unde dixit Domino, *deſcende prius quàm moriatur filius meus.* Hic autem credidit quòd æquè bene poſſet ſuper utrumque, & ideò juxta Matthæum pro filia mortua rogans introducitur. Tertiò Albertus ait ex circunſtantiis litteræ, probabiliter accipitur reſponſio, quòd non tam duxit eum, quòd præſentia corporali crederet, eum melius poſſe propinquè, quàm remotè, quam ut oſtenderet ſibi devotionem, & dolorem matris, & familiæ, ut ſic magis ad miſericordiam flecteretur.

Paſchaſ. *Deus ob iuſtos nulla diſſimulat.* Bonavent.

Alb.Magn. *Ex aſpectu afflictorum movetur miſericordia.*

Quartò etiam explico meam ſententiam in 31.
hac re. Voluit Chriſtus jam oſtendere ſuam divinam poteſtatem, & edere ſignum ſuſcitationis, quod valde magnum erat apud Judæos, & omnes nationes. Deinde Archiſynagogum non reprehendit,

hendit, ſicut & Regulum; nam in multis virtutibus illum præcellit. Nam Jairus multo majorem habuit reverentiam, ac humilitatem erga Chriſtum, ſiquidem adorabat eum, & cecidit ad pedes ejus, ut explicat D. Lucas, habuitque multo majorem orationem, & cum magno affectu, ut exprimit D. Marcus, *deprecabatur eum multum*, habuitque multo majorem fiduciam, ſiquidem credidit mortuum poſſe ſuſcitare, ut jam notavi ex D. Bonaventura; ergo licèt Archiſynagogus habuerit aliquem defectum in fide, noluit Dominus patenter arguere, ſed ejus precibus annuens diſſimulat, & cum ipſo pergit in domum, eum ad perfectam fidem adjuvans; rarò enim invenitur pretioſiſſimum virtutum aurum, abſque aliqua ſcoria.

Rarò invenitur aurum virtutum ſine aliqua ſcoria.

32\. Quintò Erat iſte Princeps ſynagogæ, & Sacerdos; ergo ob Eccleſiaſticam dignitatem fuit venerandus, & non publicè arguendus ac increpandus. Sextò. Erat iſte Archiſynagogus de genere eorum, qui maximè erant ſuperbia inflati, ac vehementer Chriſtum averſabantur, & ita de quodam dicitur à D. Luca 13. num. 14. *Reſpondens autem Archiſynagogus, indignans, quòd ſabbato curaſſet Jeſus.* Ergo cùm Iairus veniſſet ad Chriſtum, non fuit rigidè increpandus, ſed benignè admittendus, magni animi eſt enim, cùm ſuperbi, ac inimici ſe humiliant, ac ad te ſubterfugiunt, tui opem, & auxilium implorant, non duris verbis rejicere, ſed amicabiliter, ac cum multo favore recipere.

Sacerdos venerandus.

Luc. 13.

Inimicus qui ad te confugit, benignè recipiendus.

33\. Rigido præcepto mandavit Dominus filiis Iſraël, ut cum Chananæis, ac Phariſæis nullum inirent fœdus, ſed eos delerent, ac interficerent, *Deut. 7. n. 2 & Deuter. 20. n. 17.* In cujus mandati executionem ingreſſi filij Iſraël exterminabant Chananæos, ac multis bellis perurgebant, quibus illi jam exagitati, ac fracti pacis fœdera poſcunt, quod Iſraëlitæ illis concedunt, ac immunes à morte eſſe permitunt. Joſue 17. n. 13. *Poſtquam autem convaluerunt filij Iſraël, ſubiecerunt Chananæos, & fecerunt ſibi tributarios. nec interfecerunt eos.* Sed cur propter hoc factum filij Iſraël, non ſunt magno ſupplicio affecti, cùm permitterent Chananæos pacificè vivere? Nam quia Acham quid parum de Iericho bonis ſervavit, lapidibus obruitur. *Joſue. 7. n. 26.* Saül quia inimico Regi pepercit, regno ſpoliatur Quomodo ergo Iſraëlitæ parentes Chananæis à Domino condemnatis ad mortem, & cum eis facientes amicitiam, non à Deo plectuntur, ſunt aliqui, ut Abulenſis, Carthuſian. Hugo, qui dicunt graviter eos in hoc peccaſſe. Tamen D. Auguſt ſtatim citandus, aliter cenſet, hoc eis permiſſum fuiſſe à Domino, ut ſuos adverſarios, jam ſubjectos, ac obedientes, & ad eos confugientes, eorumque opem petentes, benignè exciperent, ac amicabiliter degere ſinerent; ſibi enim perſuadebant, quòd aliter jam ſubjectos vincere non poſſent; quamvis enim ſit magna propenſio in nobis ad inſequendum repugnantem adverſarium, valdè tamen alienum eſt ab humana conditione ſuperbum inimicum humiliatum, ac ad obediendum paratum contemnere, & ut illi, qui miſericordiam ſperabant, juſtitiæ vindictam invenirent. D. Auguſt. lib. 60. qq. q. 30 *Timuiſſe*, ait, *credendi ſunt, ne fortè, paratis obedire, ſi parcere noluiſſent eos ſuperare non poſſent.* Hunc ergo humanum timorem Dominus noluit eis imputare,

Joſue 17.

Abulenſ. Carthuſ. Hugo.

QUÆSTIO VI.

Quare tam citò, ac ſine ulla mora Dominus deſcendat cum Archyſinagogo in domum ſuam.

UBI primum Jairus acceſſit ad Chriſtum, 34.
ſine ulla dilatione cum eo Dominus pergit in domum ſuam. Cujus rei rationes jam patent ex ſuperiori quæſtione ad præſentem difficultatem, reſpondet primò D. Remig. *Miranda eſt*, ait, *pariter, atque imitanda Domini humilitas, & manſuetudo, nam mox ut rogatus eſt, rogantem cœpit ſequi.* Voluit Dominus in hoc facto oſtendere ſuam manſuetudinem, ac humilitatem, ſiquidem annuens precibus illius hominis, eum ſequi non dedignabatur.

Remigius.

Chriſti manſuetudo, ac humilitas.

Secundò. Rupertus *lib. 10. in Joannem.* Componit cum hac celeritate, quam Dominus hic 35.
præſtitit ad ſuſcitandam puellam, moram illam, quam traxit poſt annuntiatam Lazari infirmitatem, Joann. 11. num. 6. *Diligebat autem Jeſus Martham, & ſororem ejus Mariam, & Lazarum. Ut ergo audivit quòd infirmabatur Lazarus, tunc quidem manſit in eodem loco duobus diebus.* Sic ita Rupertus citato loco, *Quare manſit in eodem loco duobus diebus? utique idcircò, ut in eo retardante moreretur, ſepeliretur languidus ille. Non enim volebat languidum ſanare; non mortuum adhuc in domo jacentem, ſicut Archiſynagogi filiam, reſuſcitare.* Audita morte adoleſcentulæ ſine ulla dilatione ad eam tendit, & cognita infirmitate Lazari duobus diebus moratur in eodem loco. Primò expende textum; *Ieſus Lazarum diligebat: ut ergo audivit, quòd infirmaretur, tunc manſit duobus diebus.* Tardatur in illo loco, ut fieret manifeſtum, quàm ægrè, ac difficiliter vitam iſtam, ac temporalia bona dilecto amico ſuo ac juſto præſtabat. Secundò, ut ſuprà dixi, ex Euſebio Emiſſeno, in Lazaro publicum, ac notorium delictum adumbrabatur, in illa verò adoleſcentula ſignificabatur peccatum occultum, & adhuc incluſum in domo: ergo ſine dilatione ad eam pergit Chriſtus, antequam à domo exeat, & peccatum in omnium oculis ſit poſitum; nam evulgata delicta difficiliter emendantur, cùm peccator jam verecundiam amiſerit, & impudens ſit factus. Tertiò, & maximè ad mentem Ruperti. Audita infirmitate Lazari moratur Dominus in loco illo, ut defunctus ſepulturæ traderetur. Chriſtus Dominus ſua prudentia non ſtatim exhibet omnia, ſed in ſuis mirabilibus paulatim proceſſit; tres mortuos ſuſcitavit. Primò hanc puellam in domo incluſam, ſecundò, filium viduæ Naïm in porta civitatis, cùm jam in ſepulchrum aſportaretur; ultimo loco Lazarum jam in terra defoſſum, ac lapide coopertum, quod omnibus quid majus erat.

Rupert.

Ioan. 11.

Deus difficiliter dat bona temporalia amicis.

Publica peccata difficiliter emendantur.

In magnis operibus paulatim procedendum

Tertiò, ut notat Divus Thomas, Chriſtus 36.
erat in convivio, & ab ipſo ſurgit, ut cum Archiſynagogo in domum ſuam petat; audita ergo hominis rogatione, non moratur Chriſtus, ut cunctis fieret perſpicuum, quòd divinus Magiſter, omnia hujus ſæculi, omneſque ſuas commoditates pro noſtra ſalute contemnebat, ac parvi faciebat.

D. Thom.

Chriſtus pro nobis omnia contemnebat.

37. Quartò Chriſtus Dominus ſua divina virtute poterat hanc puellam in loco diſtanti ſuſcitare, ſicut & filium reguli ſanavit; tamen voluit appropinquare, & apprehenſa manu eam tenere, nec enim ſemper diſpoſuit, omnimoda ſua poteſtate, quæ ei data erat à Patre, uti, ſed aliquando approximando, aliquando in remotum agendo, pro ut ejus altiſſima Sapientia dictabat. Amplam poteſtatem concedere, magna nobilitas, & auctoritas Domini eſt; at non ſemper ad quemlibet uſum, omnem potentiam adhibere, magna diſcretionis vis in ſervis, ac miniſtris; ita eſt enim applicanda, ut recta ratio, & prudentia judicaverit.

Non ſemper omni poteſtate operandū.

38. Vidit Iſaias 6. *num.* 2. Dominum *in ſolio excelſo, Seraphim ſtabant ſuper illud, ſex alæ uni, & ſex alæ alteri, & duabus volabant.* Sex alæ illæ innatæ erant Seraphim, ut *ibi* ponderat N. D. Cyrillus, ad volandum nempe; imò, ut vult Oleaſter ad locum Iſaiæ, duabus illis alis volantibus ſe ſuſtentabant in aëre. Si ergo ab univerſali opifice in ſua creatione ad volatum ſex alis inſigniti reperiuntur, cur in illo miniſterio duabus tantùm hic contenti ſunt? Alæ illæ conceſſæ erant ad volandi motum præſtandum; tamen Seraphinorum prudentia, non omni alatum miniſterio, nec omni potentia utitur, ſed tantùm illa, quæ erat proportionata, ac conveniens præſenti rerum eventui.

Iſai. 6. Cyrill. Oleaſter. *Proportionatè potentia utendum.*

39. Ait Deus Moyſi; *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis,* Exod. 7, numero 1. In quo communiter notant expoſitores, Deus dedit Moyſi amplam poteſtatem præcipiendi, comminandi, vexandi, ac nocendi Pharaoni. Maximè hîc tamen conſiderandum, quòd Moyſes tanta poteſtate accepta, ipſum crudelem hoſtem non ſtatim interemit, imò nec magnas plagas ex ſe, ac ex ſuo judicio in Ægyptum, ac Pharaonem infert; ſed ſemper ex Dei juſſione: ſic ei mandavit Dominus, ut extendens virgam converteret aquas in ſanguinem, & ut induceret ranas, ſciniphes, muſcas, locuſtas, grandinem, & peſtem in animalia. Si tibi, ô Moſes, tam larga juriſdictio data eſt, ad quid in his expectas divinum mandatum? Quòd tanta poteſtas homini concederetur, magnifica Domini liberalitas, & amplitudo; quòd verò Moyſes non omnes illius vices exequeretur, ſed ſemper Dei juſſionem auſcultaſſet, magna ſanè illius prudentia, & cautela. Ab hac conſideratione non diſtat Oleaſter; ſic ait; *Expende, quæſo, quanta ſit dignitas ſancti Moyſis, quem Deus ſic evexit, ut Deum Pharaonis conſtitueret: & ſimiliter quanta ſit prudentia ejus, ut non eum ſtatim occiderit; ſed patientia quaſi Deus tulerit, & moverit?*

Exod. 7. *Excellentia Domini magnam poteſtatem concedere: prudentia ſervi non omni uti.* Oleaſter.

Matth. 9. n. 20. Et ecce mulier, quæ ſanguinis fluxum patiebatur à duodecim annis, acceſſit retrò, & tetigit fimbriam veſtimenti ejus.

Ibid. num. 21. Dicebat enim intra ſe: Si tetigero tantùm veſtimenta ejus, ſalva ero.

VERSIONES.

Syriacus n. 20. Et ecce mulier, quæ profluvio ſanguinis laborabat à duodecim annis, venit à tergo ejus.

Aria. Ecce mulier ſanguiflua duodecim annis, accedens.

Syriacus. n. 21. Dicebat in anima ſua: Si ſolū tetigero veſtimentum ejus, ſanabor ego.

Vatablus. Dicebat intra ſe: Si tantùm tetigero veſtimentum illius, ſalutem conſequar.

Optatus Milevitenſ. Epiſcop. lib. 5. Mittam manum meam, & tangam fimbriam veſtimenti ejus, & ſana fiam.

Alter Textus.

Marc. 5. *n.* 25. Et mulier quæ erat in profluvio ſanguinis annis duodecim.

Ibid. num. 26. Et fuerat multa perpeſſa à compluribus medicis, & erogaverat omnia ſua, nec quidquam profecerat, ſed magis deterius habebat.

Ibid. num. 27. Cùm audiſſet de Jeſu, venit in turba retrò, & tetigit veſtimenta ejus.

Ibid. num. 28. Dicebat enim, quia ſi vel veſtimentum ejus tetigero, ſalva ero.

Luc. 8. *num.* 43. Et mulier quædam erat in fluxu ſanguinis ab annis duodecim, quę in medicos erogaverat omnem ſubſtantiam ſuam, nec ab ullo potuit curari.

Ibid. num. 44. Acceſſit retrò, & tetigit fimbriā veſtimenti ejus, & confeſtim ſtetit fluxus ſanguinis ejus.

EXPOSITIO.

INTERPOSVIT Dominus miraculum hujus mulieris, ut fides Archiſynagogi corroboraretur, & nos etiam doceat, ne occaſionem boni operis, ſi occurrat, amittamus; & in præſenti hiſtoria ſeptem notanda ſunt. Primò, ſexus: *Ecce mulier; ecce* illud denotat, inter eundum; dum iret. *Mulier*, natura fragilis, & cùm Chriſtus iret ad ſanandam unam mulierem, hanc priùs ſanavit, 40.

vit, de quo *quæſt. ſequenti*, & adverte quòd in hiſtoria hujus capitis; nempe parentis filiæ defunctæ oritur illius nomen à Marco, & Luca, qui dicebatur *Jairus*, & ejus dignitas ſcribitur, *Archiſynagogus*. At in iſta fœmina, nec dignitas exprimitur, cùm eſſet dives, & nobilis, ut ſequenti quæſt. dicam, nec ejus nomen narratur, ſed *Virtus, præclara hominis nobilitas.* ait Divus Lucas, *mulier quædam*. Archiſynagogus imperfectus in fide, ut ſupra dixi ex Patribus, at præſens mulier fervida in illa, & præclarior facta eſt fide, qua credidit Deum, quàm proprio nomine, ac ulla temporali dignitate, & ideo pro muliere nobilitanda abundans eſt, quòd ejus fides declaretur.

41. *Gravitas morbi.* Secundò. Gravitas morbi, *quæ fluxum ſanguinis patiebatur duodecim annis*. Et hæc magna infirmitatis acerbitas ex triplici capite notatur in littera. Primò ex ipſa natura morbi, *fluxum ſanguinis patiebatur*. Propter multam vim morbi ita debilitata erat nativa virtus, ut ſanguinem intra venas non poſſet retinere: ſed foris emittebat, quod eſt valde periculoſa ægritudo. Unde hæc mulier dicitur Hæmorrhoiſſa, à Græco nomine, & etiam Perſico, fluxum ſanguinis ſignificante. Secundò, gravitas morbi declaratur, à diuturnitate, erat enim à duodecim annis; ut ita magis comprobaretur magnitudo miraculi. Tertiò hoc etiam patet, à difficultate ſanationis, ſiquidem ait D. Lucas, *quæ in medicos erogaverat omnem ſubſtantiam ſuam, nec ab ullo potuit curari*, & explicatiùs D. Marc. *& fuerat multa perpeſſa à compluribus medicis, & nihil profecerat, ſed magis deterius habebat*. Arabicus legit. *Sed magis addiderat dolorem*. Et notat D. Bonavent. quòd *Lucas medicus hoc tacet, medicis curialibus loquens.*

Arabicus. Augent ſæpe medicamenta dolorem. *D. Bonav.*

42. Tertiò. Mulieris ſolicitudo. *Cùm audiſſet de Jeſu*, ait D. Marcus, ſcilicet, ejus adventum, de cujus fama multa cognoverat, cùm jam eſſet à medicis derelicta, ad Chriſtum acceſſit, quod *Chryſol. In arduis neceſſitas dat conſilium.* eleganter ponderat Chryſologus *ſerm. 35.* ubi ait, *In arduis languoribus dat crebro conſilium vis doloris, in deſperatis cauſis eſt ſæpe magiſtra neceſſitas, invenit ipſa ſibi paſſio medicinam*, & advertit *Hieron.* Divus Hieronymus, quòd hæc mulier non acceſſit ad Dominum in domo, vel urbibus ſed in itinere, quia talem fluxum ſanguinis ſuſtinens ſecundùm legem à civitatibus excludebatur, *Levit. 15 num. 18.*

43. Quartò Humilitas mulieris *acceſſit retrò*, quia ita demiſsè de ſe judicabat, ut ſe putaret indignam, quòd in facie coram Domino appareret, & magis proximè ad litteram, quia timebat, ne repelleretur à turba ob proprij morbi fœditatem.

Ex præſentia Chriſti magna reverentia. Quintò. Magna mulieris veneratio, ac reverentia in Chriſtum, *tetigit fimbriam veſtimenti ejus*, hoc eſt, ultimam oram, ac partem veſtimenti Chriſti: & perpende, quòd mulier, cùm longè eſſet à Chriſto, ut patet ex ſequenti verſu, dicebat, *ſi tetigero veſtimentum ejus, ſalva ero.* Ad Chriſtum verò cùm appropinquavit, illius diviniſſimæ majeſtatis tantam reverentiam concepit, ut jam non audeat tangere veſtimentum, ſed ultimam illius extremitatem, ac filum.

44. *Ut ad Chriſtum accedas, dic corde.* Sextò Vera animi compunctio. *Dicebat intra ſe*, non ore, non externis verbis, ſed, *intra ſe*, hoc eſt, in corde ſuo, in anima ſua Diſce Chriſtiane. Vis accedere ad Deum, non ſolùm dicas ore, ſed corde; parum proſunt externa verba, ſi cor longè eſt à Deo, & abeſt dicere intra te, ſeu in anima tua.

Septimò. Magna fides mulieris. *Si tetigero tantùm veſtimentum ejus, ſalva ero.* Hæmorrhoiſſa *Fides mulieris.* audierat, ſeu fortè viderat, Chriſtum impoſitione manuum multos ſanaſſe, tamen tam efficax, ac certum judicium de Chriſti Domini virtute conceperat, quòd etiam leviſſimo tactu alicujus particulæ ejus ſacratiſſimæ veſtis, ſalutem ſibi certiſſimè ſperabat, de quo iterum *q. 9.*

QUÆSTIO VII.

Quænam eſſet hæc mulier, & quid ſignificet?

Mulier hæc Gentilis, & valde nobilis erat, Chriſti beneficio, quo curata eſt à fluxu ſanguinis, multum celebris, & ne tanti beneficij memoria aliquando excideret, pro foribus domus ſuæ rem geſtam æneis ſtatuis; nam ſui ipſius genibus flexis ante Chriſtum, quam ipſiuſmet Domini manum illi porrigentis perpetuò poſteris commendavit. Ad pedes autem imaginis Chriſti in *Mulieris gratitudo.* ipſa baſi, inuſitata quædam herbæ ſpecies naſcebatur, quæ ubi ad ænei veſtitus fimbriam excreviſſet, morbi cujuſcumque medicandi vim habebat, quæ omnia à ſe viſa teſtatur Euſebius *Euſebius,* Cæſarienſ *lib. 17. hiſtor. c. 14.* & idem referunt *Theoph.* Theophylactus *hic*, & Sozomenus *hiſtor. tripart.* *Sozomen.* *lib. 6. cap. 15.* Hanc autem ſtatuam Julianus Apoſtata Chriſti inimicus dejecit, & ſui ipſius effigiem ejus loco collocavit, ſed hæc fulmine icta diſſoluta eſt, ut citatus Sozomenus refert *lib. 5. cap. 10* 45.

46. Ex quo non mihi videtur veriſimilis ſententia Ambroſij *lib. 6. de Salomone cap. 5.* Divus Bonaventura *cap. 8. Luc.* ad illa verba, *acceſſit retrò*, hanc mulierem fuiſſe Martham ſororem Magdalenæ. Nam Martha ſuum domicilium habebat Bethaniæ juxta Hieruſalem, & non in Cæſaræa, quæ Gentium civitas extiterat. Deinde, ut argumentatur Baronius *in Epitome ſpond. anno Chriſti trigeſimo primo, num. 28.* hæc mulier non potuit eſſe Martha, cùm non liceret ullo pacto Judæis ſimulachrum cujuſuis quavis occaſione formare. Evangelium Nicodemi, hanc mulierem vocat *Veronicam*, quæ Chriſto tendenti ad crucem, linteum ad ſudorem tergendum exhibuit, in quo ſacra Chriſti effigies expreſſa manſit; ſed Evangelium hoc, eſt apocryphum. *Ambroſ. Bonavent.* *Hæc mulier non fuit Martha.* *Baronius.*

47. Quantum verò ad ſenſum myſticum, Gentium, ac Judæorum myſterium ſignificari communis eſt ſententia. Et primò D. Hilarius, D. Ambroſius, D. Hieronymus, & D. Paſchaſius, dicunt, quòd ſicut Archiſynagogus primò pro ſuſcitanda filia ad Chriſtum venit: ſed hæc mulier veluti è tranſverſo occurrens, priùs à Chriſto ſanata eſt: poſtea verò filia Principis ad vitam revocata, ſic & Judæi primò ad populum Dei vocati ſunt, ſed cùm illi contemnerent, Dei miſericordia Gentium plenitudo per fidem prior ad Eccleſiam acceſſit, poſtquam Judæorum plenitudo venit, juxta illud Pauli, *cæcitas ex parte contigit Iſraël, donec plenitudo Gentium* *Hilarius, Ambr. Hieron. Paſchaſ.* *Judæi adumbrantur.* *Rom. 11.*

 tium

tium intraret, & ſic omnis Iſraël ſalvus fieret, Roman 11. num. 25.

48. Rupert. *Tunc Eccleſia Gentium cœpit reviviſcere quando Synagoga mortua eſt.*

Secundò. Rupertus, *lib.* 8. *in Matth.* ait, quòd hæc mulier infirmari cœpit, quando filia Archiſynagogi nata eſt; nam, ut ex Evangelio patet, adoleſcentula exhalavit ſpiritum duodecimo ſuæ ætatis anno; mulier autem hæc curata eſt duodecimo anno ſuæ infirmitatis. Igitur quando puella data eſt in lucem, cœpit hæc mulier infirmitate laborare, & quando ſanata eſt mulier, tunc puella mortua eſt. Quid hoc Sacramento pulchrius, verius, ac præſtantius, ait Rupertus. Quando enim Synagoga in Patribus Abraham, Iſaac, & Jacob nata eſt, tunc idololatriæ morbus, ac fluxus in Gentibus fluere cœpit; quando autem multitudo Gentium credendo in Chriſtum ad hujuſmodi fluxu per fidem ſuam ſanata, & ſalva facta eſt: tunc Synagoga nimis ægra multis iniquitatibus omninò per invidiam mortua ſine Deo facta eſt.

49. Ambroſ. Euſeb. Gall. *Falſi magiſtri, mali medici.*

Tertiò. D. Ambroſius, mulier hæc omnem ſuam ſubſtantiam erogaverat cum medicis, & pejus habebat, ſic Gentes omnia ſua conſumpſerant cum falſis diis, & pejores extiterant. Euſebius Gallicanus *in Dominic.* 24. *poſt Pentecoſt.* Per medicos, Philoſophos, ariolos, ac falſos magiſtros interpretatur, quorum converſatione, ac amicitia, Gentes erant à veritate aberrantes, nec ad veritatem venire poterant. Multæ aliæ combinationes poſſunt fieri ex fœtore, & morbi acerbitate, fluxúſque ſanguinis cum idololatria, ac tandem quòd mulier acceſſerit retrò, ut ex Beda notabo *quæſtione ſequenti.*

QUÆSTIO VIII.

Quare mulier acceſſerit retrò ad Chriſtum; ut tangeret ejus veſtem?

50. *Mulier hæc voluit abſconditè venire.*

NON clamat mulier, vel rogat pro ſalute, ut Archiſynægogus, vel cæcus; ſed tacens è retrò venit ad Chriſtum. Ad quod primò reſpondeo, quod mulier ita venit, à tergo nempe, & tacens, quia voluit latere: & diſpoſuit, non palam, ſed abſconditè accedere. Quod ex duplici conjectura textus colligo. Nam de illa ait D. Lucas hoc cap. 8. n. 47. *Videns mulier, quia non latuit, tremens procidit ante pedes ejus*, ergo mulier voluit latere. Secundò. De ipſa ait D. Marcus, *Venit in turba retrò, & tetigit veſtimentum ejus.* Expende illud, *venit in turba*, id eſt, tanquam circumſepta turba, ut veluti quadam confuſione palàm non videretur, ac agnoſceretur. Cur autem voluit latenter venire? adhuc inquirendum eſt.

51. Optatus. Ambroſ. Paſchaſ. *Abiiciant peccatores timorem noxiū & Chriſtum quærāt.*

Primò ergo venit ſecretò, & abſconditè, ut notant Optatus Milevitanus *cit. lib.* 5. & D. Ambroſius *lib. de Salomone cap.* 5. quia turpi, & fœtido morbo laborabat, & tamen, ut notat Divus Paſchaſ. *lib.* 5. *in Matth.* accedit, *maluit fidei trepidante conſilio ex fiducia judicari, quàm de tam fœtido vulnere ſic perire.* Audeant hoc ſceleſti, & immundi, abrumpant pudorem noxium, & aſſumant conſilium fidei, & viam ſalutis inveniant.

52. D. Thom. Abulenſ. Chryſol. *Pro furto aliquando fidelis vult bonū comparare.*

Secundò. Divus Thomas, Abulenſis *quæſt.* 97. & maximè ad litteram. Occultatim metu venit, & timebat ne à turba, cui ſe admiſcuerat, abjiceretur, quippe lege immunda, & contagioſa erat, *Levit.* 15. *num.* 25. Acceſſit ergo clam, ut veluti quodam pio fidei furto, Chriſti virtutem arriperet. Quod perbellè ponderavit Chryſologus ſermon. 35. *Cùm tangit*, ait, *fimbriam Chriſti, tunc divini pectoris pulſat arcanum, & furto fidei ſummam rapuit de fimbria ſummitate virtutem. Fœlix fraus, quæ & lucrum ſalutis conſulit, & damna ſuſtulit mox pudoris.* Idem ferè habuit Græcus *in Catena Divi Thomæ ad caput.* 8. *Lucæ.*

53. Abulenſ. Albert. Mag. *Humilitas mulieris exaltatur.*

Tertiò Abulenſ. *citatus*, quia facilius erat mulieri accedere retrò, quàm antea. Nam ſi voluiſſet anteriorem Chriſti fimbriam, incurvando ſe coram ipſo tangere, Domini greſſum impediret, & ita à Domino interrogaretur, ac proinde neceſſarium erat ei preces fundere, ex quo ſine dubio agnoſceretur, quod ipſa volebat. Quartò. Albertus Magnus hoc ejus adſcribit humilitati, quia ſe judicavit indignam Domini aſpectu, unde in tantum ſublimata eſt à Chriſto, ut non ſolùm Dominus in eam conjiceret oculos, ac cum ea loqueretur, ſed etiam ut filiam vocaret, quod nulli alteri mulieri conceſſum legimus in Evangelio.

54. Chryſolog. *Animus rectus vult ſibi bona, illæsâ Domini reverentiâ.*

Quintò. D. Chryſol. ſerm. 34. *Agebat mulier*, ait, *ut ſibi & rediret ſanitas, & verecundia non periret; curabat, ne cura ſua ad curantis redundaret injuriam, providebat, ut redderetur ſibi ſalus, ſalva reverentia Salvatoris.* Magna mulieris fides, non permittebat eam dubitare de ſalute aſſequenda, & tamen permittebat maximè aſpectum Domini formidare. Agnoverat ſe mulier eſſe immundam, fœtido, & turpi morbo laborare, reverentialiter ergo timebat, ne tactu, ac præſentia ſua aliquod injurioſum, ac minus decens benefactori ſuo faceret. Ita enim deſideravit ſalutem ſibi obtinere, ut dignitati, & Chriſti auctoritati conſuleret, ne in aliquo ſumma ejus majeſtas læderetur. Unde reprehendendi ſunt illi, qui tantùm bono ſuo ſtudent, ſuorum contempta authoritate dominorum.

55. Beda. Ioan. 20.

Sextò. Beda myſticè. Quòd hæc mulier venit retrò ob myſterium, quia Gentes in ea adumbrabantur, quæ crediderunt in Chriſtum viſibiliter abſentem, nempe poſt aſcenſionem ejus in cœlum; de quibus dictum eſt: *Beati qui non viderunt, & crediderunt*, Joann. 20. & dum Dominum ſic viſibiliter abſentem credimus, fidei meritum habemus, & multò certiorem cognitionem, quàm illam, quæ corporalibus oculis comparatur, ſicut hæc mulier divina fide illuſtrata, quamvis à tergo eſſet, multò majorem habuit cognitionem de Chriſto, quàm multi illorum, qui ejus faciem intuebantur.

56. Luc. 16. *Fides certior omni oculorum cognitione.*

Rogabat avarus Abrahamum, ut mitteret Lazarum in domum Patris, ob fratres, quos habebat, *ſi quis ex mortuis ierit ad eos pœnitentiam agent*, Luc. 16. num. 30. Cui Abrahamus reſpondit, *ſi Moyſem, & Prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.* Moyſes, & Prophetæ ſublati erant ab oculis eorum, ille autem novus Prædicator è defunctis mittendus ante eorum aſpectum verſaretur; qua ergo conſequentia dicitur, quòd ſi abſenti Moyſi non credunt, nec novum illum præſentem audient Prædi

Prædicatorem. In Moyſe, & Prophetis attendebatur fides, in illo autem Prædicatore corporalis viſus, & fides ſemper oculorum viſionem ſuperat, & ſi fides animum non inclinat, minimè id præſtabit oculorum obtutus. D. Zeno in ſermone de reſurrect. *Habent*, inquit, *Moyſem, & Prophetas, quibus ſi non credunt, neque illi, qui hinc miſſus fuerit, credituri ſunt*, evidenter oſtendens, non in oculis eſſe carnalibus verum, ſed in fide credentium conſtitutum.

Zeno.

Quæstio IX.

Quare mulier voluerit tangere fimbriam veſtimentorum Chriſti?

57. *Quare fimbriæ geſtabantur in veſtimento.*

FIMBRIÆ erant vittæ quædam hyacinthini, ſeu cœleſtis coloris, quas Deus mandavit populo ſuo veſtimentorum angulis, tam à parte anteriori, quàm poſteriori, apponere, ut illo ſigno manifeſto, & exteriori populus ille electus Dei, à cæteris mundi nationibus diſtingueretur, & ut Iudæi illas portantes mandatorum Dei recordarentur, & ita excitarentur ad illorum obſervationem, *Num.* 15. *num.* 38. & hac de cauſa fimbriæ erant cœleſtis coloris, ut videndo illas, ut notat Abulenſis *quæſt.* 94. totam ſuam intentionem haberent in cœlum. Notandum, quòd illam veſtimentorum formam, quam Deus dedit populo ſuo, hanc ipſe veniens in mundum, retinuit. Hac ergo de cauſa Chriſtus Dominus, juxta Judæorum conſuetudinem in ſuo veſtimento fimbrias habebat.

Abulenſ. *Princeps retineat ſibi veſtimentorũ formã quam ſubditis dat.*

58. *Germana ratio.* Quærimus ergo, cur hæc mulier non Chriſti tangit veſtimentum, ſed fimbriam? Reſpondeo primò, juxta ea, quæ dixi ſuperiori quæſtione: hæc mulier voluit latenter accedere ad Chriſtum, ergo non tangit aliquam partem ſuperiorem veſtimentorum, quia tunc facilè ejus tactus percipi poterat; ſed fimbriam, quæ erat pars dejecta, maximè apta ad occultationem, & tangendam, quin tactus perciperetur. Quod totum factum eſt divina ordinatione, ut tanto magis Chriſti divinitas manifeſtaretur, quanto minus perceptibilem tactum, etiam comprimentibus turbis, diſtinctiùs agnovit, ac ſenſit.

59. Idem. Secundò. Abulenſis *quæſtione nonageſima quinta*. Tangit fimbriam, ut ſecretò tangat; nam mulier hæc erat immunda, & non licebat ei tangere quenquam, quia juxta legem *Levit.* 15. *num.* 18. quæ, mulier fluxum ſanguinis ſuſtinens tangebat, polluebat, & quicunque illam tangeret, pollueretur. Secretò ergo tangit, ut murmurantium calumniam declinaret, & qui agnoſcebat Chriſtum verum Deum, optimè ſciebat, ipſum nullo tactu noſtræ infirmæ carnis contaminari, benè ergo interpretata eſt legem, Dominum illius non illi ſubjici, ac proinde valde confiſa de Domini bonitate, accedit, & tangit. Tertullianus libro 4. contra Marcion. capite vigeſimo. *Sic eum tangit mulier, non ut hominem ſanctum, aut Prophetam, quem contaminabilem pro humana ſubſtantia ſciret, ſed ut ipſum Deum, quem nulla ſpurcitia pollui poſſe præſumpſerat.* Itaque non temerè interpretata eſt legem ſibi, ea contaminari ſignificantem, quæ eſſent contaminabilia, non Deum, quem in Chriſto confidebat. Quod etiam docet Chryſologus, ſermon. 35. *Nam ſi Sol tangit ſtercora, non tamen ſtercoribus inquinatur, quanto magis creator Solis tangit omnia, & tamen non poteſt ullis contactibus inquinari.*

Deus non contaminatur ulla ſpurcitia noſtra. Tertullian. Chryſol.

60. Idem. *Quidquid eſt in Chriſto ſanctitate, eminet.* Tertiò. D. Petrus Chryſolog. ſermon. 34. *In Chriſti fimbria divinitatem totam videt inhabitare.* Non quærit mulier tangere manus Chriſti, non veſtem ſuperiorem, ſed ultimam oram veſtimenti, agnoverat enim, quidquid Chriſti erat etiam in ultima ſuperficie, totum manare virtute, & ſanctitate, & bonitate.

61. Chryſol. Quartò. Idem Chryſologus *ſerm.* 35. ſic ait, *In Chriſto nihil poſtremum credidit, nihil judicavit extremum, quia nec minoratur Deus in homine, nec virtus attenuatur in fimbria: hinc eſt, quod mulier per dorſum pervenit ad faciem, per veſtimentum penetravit interna, & per fimbriam capitis tetigit ſummitatem.* Prudens mulier, ut obtineret ſanitatem, quam vehementer optabat, nihil aliud curat, niſi tangere ultimam partem veſtimenti Chriſti; agnoſcebat enim in Chriſto nihil exiguum, & extremum, ſed omnia ſublimia, & excelſa, undique omne bonum redundantia, & ita per dorſum pervenit ad faciem, & per externum veſtimentum ad alta arcana, quæ in Chriſto latebant, & per fimbriam ad ſummitatem divinæ virtutis, quam in propria ſalute eſt experta.

In Chriſto omnia excelſa & magna.

62. Gaudent. Quintò. Divus Gaudentius *ſermone in dedicatione Baſilicæ*, hoc attribuit fidei mulieris, & ſic ait, *attacta fimbria medelam credentis fides traxit, & ſalutem quam præſumpſerat, acquiſivit.* Magna fuit fides hujus mulieris, quæ non ſolùm tangendo carnem Chriſti, ſed etiam ejus veſtem, ſibi ſperabat ſalutem. Preme illa ultima verba, *quam præſumpſerat*; nam tam præpotens eſt fides, ut quidquid hominis præſumptio effingere valet, hoc totum impetret, ac aſſequatur firma fides. Sextò. D. Remigius hoc adſcribit ejus humilitati. Septimò. Divus Bernardus, *Sermone de quatuor modis orandi.* Per fimbrias veſtimentorum Chriſti, intelligit Sanctos, & ſervos Dei; ac proinde ſi ſalutem, ac bonum conſequi volumus, ad ipſos ſervos Dei extendamus manus noſtras in obſequiis.

Fides aſſequitur quidquid homo præſumit. Remigius. Bernard. *Patrocinium ſanctorum quærendum.*

63. Chryſol. Non prætermittam hîc advertere id, quod eleganter docet Chryſologus ſermon. 34. *Audiant Chriſtiani, qui quotidie corpus Chriſti attingunt, quantam de ipſo corpore poſſunt ſumere medicinam, quando mulier totam rapuit de ſola Chriſti fimbria ſanitatem? Sed quod nobis flendum eſt, mulier de vulnere medicinam tollit, nobis medicina ipſa retorquetur in vulnus.* Mulier ex tactu fimbriæ veſtimenti reportavit ſanitatem, acceſſit cum fide, & humilitate, ideò fimbriam tangit; acceſſit cum reverentia, ac compunctione gravitatem ſui morbi agnoſcens, ideò à tergo venit, non audens Chriſti faciem aſpicere, ac proinde ſanitatem ſuo vulnere impetravit. Ac ſæpe multi illis virtutibus deſtituti, & in peccatis obdurati ad menſam Domini conveniunt, & ideo ipſa medicina reflectitur eis in vulnus, de quo alibi multa dixi.

Ut fructus Eucharistiæ percipiatur, diſpoſitio præmittenda.

Marc. 5. n. 30. Et ſtatim Jeſus in ſemetipſo cognoſcens virtutem, quæ exierat de illo, converſus ad turbam ajebat: Quis tetigit veſtimenta mea?

Ibid. num. 31. Et dicebant ei diſcipuli: Vides turbam comprimentem te, & dicis, quis me tetigit?

Ibid. num. 32. Et circunſpiciebat videre eam, quæ hoc fecerat.

Ibid. num. 33. Mulier verò timens, & tremens, ſciens quod factum eſſet in ſe, venit, & procidit ante eum, & dixit ei omnẽ veritatẽ.

VERSIONES.

Græcus. Statim Jeſus cognoſcens potentiam ad ſanandum, quæ exierat de illo.

Syrus. Cognoſcens in anima ſua.

Theophyl. & Vatablus. Cognoſcens virtutem ex ſe ipſo prodiiſſe.

Syriacus n. 31. Vides turbas quæ opprimunt te.

ALTER TEXTUS.

Luc. 8. num. 45. Et ait Jeſus: Quis eſt, qui me tetigit? Negantibus autẽ omnibus dixit Petrus, & qui cũ illo erant: Præceptor, turbæ te cõprimunt, & affligunt, & dicis, quis me tetigit?

Ibid. num. 46. Et dixit Jeſus: Tetigit me aliquis, nam ego novi virtutem de me exiiſſe.

Ibid. num. 47. Videns autem mulier, quia non latuit; tremens venit, & procidit ante pedes ejus, & ob quam cauſam tetigerit eum indicavit coram omni populo, & quemadmodũ confeſtim ſanata ſit.

EXPOSITIO.

64. STATIM *Jeſus in ſemetipſo cognoſcens.* In ipſomet puncto in quo mulier tangendo ſanata eſt, agnovit Chriſtus virtutem, ac vim ab illo emanaſſe ad ſanitatem illam operandam. *Quis tetigit veſtimenta mea?* Non ignorans interrogat, qui in tanta turba leviſſimum veſtimenti tactum perceperat; ſed interrogat, ut mulier quæ tetigerat, magnum Dei opus, ac miraculum, in ejus gloriam fateatur. Nec interrogat, ut ait Cajet. qui tetigerit corpore ſed fide: *Dicebant diſcipuli.* Dominus cum turbis locutus fuerat, tamen diſcipuli tanquam principaliores reſpondent. Luc. ait: *Dixit Petrus, & qui cum illo erant,* tanquam quod Petrus ex omnium conſenſu, locutus fuerit, ut vult Tolet. Vel quia Petrus incepit, & poſtea alij cum eo locuti ſunt. *Vides turbam comprimentem te.* Hoc eſt, ipſa turba tanto affectu rapiebatur ad Chriſtum; ut tangendo ipſum comprimeret, ſeu premeret. Addidit Lucàs, *comprimunt, & affligunt*, quia nempe Dominum vehementer coarctabant.

Caiet.

Diſcipuli ut principaliores reſpondent.

Toletus.

65. *Et circunſpiciebat videre eam.* Neglecto diſcipulorum reſponſo, circunferebat Chriſtus oculos in turbam humano modo ſe habens, quaſi eam, quæ tetigerat, noſcitare ſtudens. *Mulier verò timens, & tremens.* Ubi mulier videt factum ſuum eſſe agnitum, & ſe latere non potuiſſe, timet, & tremit, quod indicat magnum timorem; nam cùm ipſa eſſet immunda, agnoverat mundum Chriſtum tetigiſſe, & beneficium ſanitatis Chriſto inſcio quaſi furatam fuiſſe, ut jam dixi ex Chryſologo. Ideo hac de cauſa, maximè timebat, ne à Chriſto increparetur, & fortè etiam, ne beneficium jam communicatum auferret.

Senſus litteræ.

QUÆSTIO X.

Quare comprimentibus turbis Dominum, quærat ipſe, quis eum tetigerit?

66. CHRISTUS Dominus omnium agnitor optimè cognoſcebat mulierem, quæ eum tetigerat; nam, ut pulchrè ait Chryſoſt. ſerm. 33. *Erat in Chriſto corpus multiplex; ſed erat Deitas ſimplex, erat totus oculus, qui poſt ſe ſupplicem ſic videbat.* Chriſtus Dominus totus oculus apertè videbat ea omnia, quæ à tergo erant. Et preme verba illa, *qui poſt ſe ſupplicem ſic videbat.* Mulier humilitate venerat, & quanto magis ob ſuam dimiſſionem ſe volebat abſcondere, tanto magis à Domino intuebatur, cujus oculos maximè rapit humilitas, ut illi qui latibula quærunt, ut ſe abſcondant, ſemper à Domino ad magna & alta vocantur.

Chryſolog.

Chriſtus videt abſconditos, & humiles.

67. Turbæ Dominum comprimebant, ac maximè coarctabant, & tamen ipſe interrogat; *Quis me tetigit?* Loquitur non de tactu corporeo, ſed de tactu, qui ex fide, & animo eſt, quo mulier illa ſola tetigit, non autem turbæ comprimentes, & coarctantes, ut explicant Victor Antioch. *in 5. Marc.* Euthym. D. Bonavent. *in 8. Luc.* unde præclare ait D. Aug. ſerm. 72. de tempore *Corpus ergo Chriſti multi moleſtè premunt, pauci ſalubriter tangunt.* Et nota maximè in hac conſideratione, quòd apud Lucæ textum habet, *ait Jeſus: Quis me tetigit. Dixit Petrus, turbæ comprimunt te, & affligunt, & dicis: Quis me tetigit?* Unde notandum, quòd turbæ, quæ tantùm corpore accedebant, & Chriſti virtutem non participabant, ipſum comprimunt & affligunt, at mulier, quæ cum reverentia, & veneratione venerat, & de fontibus Salvatoris hauſerat, non comprime

Antioch. Euthym. Bonavent. Auguſt.

Qui corpus Chriſti indignè ſumunt, ipſum comprimunt, & affligunt.

comprimere, ſed tangere dicitur à Domino: *Qui me tetigit.* Qui indignè ad Chriſti menſam accedunt, ipſum comprimunt, & affligunt, qui verò cum reverentia, ac veneratione, ipſum ſalubriter tangunt, ut hæc mulier experta eſt.

Ex ... ſcio mulieris vult Chriſtus ut alij illuminentur.

68. Noſtra tamen quæſtio maximè id inquirit, cur Chriſtus interrogat, quis enim tetigit, cùm optime, ac diſtinctè omnia agnoſceret. Reſpondeo primò, Ut mulier ore proprio Chriſti virtutem, ac miraculum fateatur, ut ita re viſa, & cognita manfeſtum, ac apertum fiat teſtimonium, ut inde omnes inflammentur, ut in Chriſtum credant, ac ejus fidem concipiant; & diſcant qualiter ad Chriſtum ſit accedendum; nam quamvis multi eum comprimerent, tamen hæc ſola mulier, quæ eum fide, & devotione tetigit, ejus fructum participavit.

August. Chryſol. *Fides maximè inter repugnantias elucet.*

69. Tertiò. Ut oſtendatur magna mulieris fides. Nam, ut ait D. Auguſtinus, *lib. contra mendac. cap.* 14. & D. Chryſologus *ſermon.* 36. imò, & juxta Marcum, Chriſtus dum interrogat, *circumſpiciebat videre eam*, oſtendens in externa apparentia neſcire, & tamen mulier ipſum fatetur Deum omnia ſcientem, omnium agnitorem. O magna fides, quæ repugnantiam ignorantiæ cum divinitate, quam videbatur audire, vincit, & ſuperat, & inter verba, ac geſtus aliqualiter in apparentia inſcientiam indicantes, introſpicit ipſum omnia ſcire, omnia penetrare. De hac fide mulieris, ait Divus Chryſologus ſerm. 36. *Vox ergo inquirentis Domini illuſtravit fidem, & illam, quæ noctis latebat in tenebris, ipſo ſole reddidit clariorem.* Quanto enim fides difficiliora amplectitur, tanto excellentior, & glorioſior nitet, & reſplendet.

Idem.

Geneſ. 15. *Fides tunc glorioſior, quando difficilia ſuperat.*

70. Filios in glorioſa generatione promittit Deus Abrahamo, & tunc dicitur, *Credidit Deo Abraham, & reputatum eſt ei ad juſtitiam*, Geneſ. 15. num. 6. Abrahamus, ut fidelis antea Deo credidit etiam promittendi largas benedictiones, ut quando mandavit ei exire de domo ſua; & tunc non dicitur, ſed modò, *quod reputatum ſit ei ad juſtitiam.* In præſenti eventu maximè nobilitata eſt ejus fides, dum credidit valdè difficilia, quòd ſcilicet ipſe eſſet jam longævus ætate, corpus ſuum jam habens demortuum, filios in fœlicem, & auſpicatam generationem procrearet. Pererius ſic ait. *Ad maximam Dei gloriam ea fides pertinuit, dum enim Abraham promittenti Deo, quæ judicio hominum incredibilia videbantur, atque omnem naturæ vim excedebant, tam promptè, ac perfectè credidit.*

Pererius.

Quæstio XI.

Quare dixit Chriſtus virtutem à ſe exiiſſe, non verò à ſe eſſe emiſſam?

Quomodo Chriſti humanitas miracula operabatur. D. Thom. Caietan. Suarius.

71. Sacratiſſima Chriſti Domini humanitas vim habebat, ac virtutem ad miracula operanda, ſanitatémque conferendam, quæ virtus erat potentia obedientialis activa in rebus ipſis exiſtens, per quam efficere poſſunt ſupernaturalia opera, tanquam inſtrumentum Dei. Ita D. Thomas *in* 4. *diſt.* 8. *q.* 2. *art.* 3. *ad* 4. Cajetanus 3. *part. quæſt.* 78. *art.* 4. Suar. *t.* 1. *ad* 3. *part. diſpu.* 31. *ſect.* 5. §. *dicendum ergo.* Alij volunt, non ſolùm Scholaſtici, ſed etiam noſtri expoſitores, ut Abulenſ. *q.* 102. Salmeiron, Barradas, Cornel. quòd hæc virtus in Chriſti humanitate fuerit moralis, ſiquidem ſecundùm humanitatis voluntatem, ac tactum Deus miracula patrabat. Tamen prima opinio videtur probabilior, ob excellentiam humanitatis Chriſti.

Abulenſ. Salmeiron. Barradas. Cornel.

Tamen maximè hîc ponderandum illud Chriſti verbum. *Ego novi virtutem exiiſſe de me.* Non enim ait, virtutem à ſe eſſe datam, & communicatam, ſed exiiſſe. Planum, & manifeſtum eſt, quòd illa virtus prodiit, ac manavit ex nutu voluntatis Chriſti; cur non ait, à ſe eſſe emiſſam, ſed illam exiiſſe. Chriſtus Dominus, ut dixi ſuperiori quæſt. ex Auguſt. in externa apparentia perſonam veluti agebat ignorantis ſubjectum, in quod illa divina virtus derivata eſt, ut ait D. Chryſol. ſermon. 36. *Dum interrogat, velut ignorantiam profitetur; exiſſe virtutem de ſe ſenſit, ad quem exierat, neſcit, quod præſtiterat novit, cui præſtiterit, ignorat.* Cùm ergo Chriſtus ſe gereret, velut inſcientem de perſona, cui donum collatum eſt, ait virtutem non eſſe à ſe datam, & miſſam, ſed illam exiiſſe, in magnam eruditionem noſtram, ut ita diſcamus, dona non eſſe conferenda ignoto, ſed perſonæ apprimè notæ, nam aliter evenire poterit, ut donum ipſum ſit improportionatum, ac incompetens viribus illius, in quem diſtribuitur, ac diſpenſatur. 72.

Chryſol.

Dona non ſunt conferenda homini ignoto, & incognito.

Secundò. Non dicitur, quòd illa virtus emiſſa fuiſſet à Chriſto, ſed quòd ipſa exiverit; nam, ut tenent aliqui, hæc mulier erat imperfecta in fide, de quo infra; exiſtimavit enim, quòd potuerit latere: ergo cùm iſta mulier eſſet in fide debilis, non erat proportionata ad impetrandum, quod optabat, ac ad illud recipiendum à Chriſti manu: non dicitur ergo virtutem datam eſſe à Domino; ſed novi virtutem exiiſſe de me. Quod explicans Anthor ille Græcus *in Catena D. Thom. ad cap.* 8. *Luc.* ait, *Paſſus eſt ſponè ſanitatis rapinam*; veluti noſtro dicendi modo, piiſſimus noſter medicus habet ſe tanquam diſſimulans, & patitur ut virtus ad ſanandam mulierem prodeat, ne videatur, quòd ipſa neceſſitate preſſa, ac anguſtia laborans ad Dominum acceſſit, & abſque medicaminis remedio diſceſſerit, tam efficaciter noſtræ neceſſitates divina viſcera commovent, ut ſuper miſerum, & afflictum commoveatur. D. Ambroſius lib. 3 de virginib. *Simul ut acceſſit mulier*, ait, *virtutem ſenſit, medicinam impetravit, ut ſi oculum lumini admoveas illuminatur antequam ſentias, & operatio lucis prævenit apparatum.* Perpende, *ut ſi oculum lumini admoveas.* Eſt enim elegans comparatio; nam idem videtur, neceſſitatem Deo exponere, ac lumen oculo proponere, ut appoſito lumine oculus exerceat ſuam operationem, & expoſita neceſſitate Deo, ipſe ſuam miſericordiam impendat. Vide *cap.* 9. *n.* 10. *cap.* 6. *n.* 116. *& cap.* 17. *num.* 87. *& cap.* 24. *n.* 67. 73.

Neceſſitas magnam vim habet ad impetrandum.

D. Ambr.

Tertiò. Hæc mulier ditata erat magna fide, ut communior tenet ſententia, & mihi probabilior, acceſſit tangens magno affectu Chriſti fimbriam pro ſua ſalute deprecans. Ait Chriſtus, *novi virtutem exiſſe de me*, non dixit virtutem à ſe conceſſam, ſed ipſam exiiſſe, tam præpotens eſt orationis vis fundata in fide, & tam valida eſt erga Deum, ut videantur, ut noſtro loquendi 74.

Fides ac oratio magnam habet efficaciam.

modo

modo dicam, dona non tantùm ei conceſſa, ſed potiùs ipſamet dona ad eam exire, confluere, ac convolare. Quod optimè confirmatur ex ſubjectis verbis Chriſti Domini ipſi dictis mulieri, *Fides tua te ſalvam fecit.* Ubi ſic ait Divus Hieronymus. *Non dixit fides tua te ſalvam factura eſt ſed ſalvam fecit; in eo enim quòd credidiſti, jam ſalva facta es.* D.Hieron.

75. Matth. 9. Prætereunte Chriſto Domino clamant duo cæci ad Dominum, ut eis miſereatur, quibus ipſe ait, *ſecundùm fidem veſtram fiat vobis*, Matth. 9. num. 29. Sed cur non ait Dominus, aperiantur oculi veſtri, fiat vobis lumen oculorum; ſed totum negotium fidei remittit, tanquam ſi diceret, fides veſtra quaſi mea ſit omnipotentia, ut ad illius menſuram diſtribuatur vobis donum. Albertus Magnus ibi; *Hæc omnia poſſibilia ſunt credenti. Attribuuntur fidei miracula facere, quoniam ipſa credendo extendit ſe ad omnipotentiam.* Quod comprobat ex Apoſtolo *ad Hebræos* 11. *n.* 33. de ſanctis Prophetis dicens. *Per fidem vicerunt regna, operati ſunt juſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, extinxerunt impetum ignis*, &c. Hæc quæ diximus de fide, intelliguntur meritoriè, ut dicam ſequenti expoſitione.

Alb. Magn. *Fides imbetrando divinam omnipotentiam æmulatur.*

Matth. 9. *n.* 22. At Jeſus converſus, & videns eam dixit: Confide filia, fides tua te ſalvam fecit, & ſalva facta eſt mulier ex illa hora.

VERSIONES.

Euthimius. Jeſus autem converſus, ac intuitus eam.

Syriacus. Converſus autem reſpexit eam, & dixit ei: Bono ſis animo, filia mea, fides tua ſervavit te.

Vatablus. Fides tua ſalvam te reddidit, & ſanitati reſtituta eſt mulier ab illa hora.

ALTER TEXTUS.

Marc. 5. *n.* 34. Ille autem dixit ei: Filia, fides tua te ſalvam fecit, vade in pace, & eſto ſana à plaga tua.

Luc. 4 *num.* 48. At ipſe dixit ei: Filia fides tua te ſalvam fecit: vade in pace.

EXPOSITIO.

76. Chryſoſt. VIDENS mulier, quòd jam eſſet cognita, & latere minimè potuiſſe, tota perterrita procidit ante pedes Chriſti, ut ponderat Chryſoſtomus *homil.* 32. ne Chriſtus ſibi ſanitatem veluti furtim acceptam auferret, vel alio modo puniret. Converſus Jeſus, & videns mulierem cum tanto timore, ac tremore, ait illi, *Confide filia*, hoc eſt, bono animo eſto, ut explicatiùs habet Syriacus; nam quod à te geſtum eſt, mihi non diſplicuit, ſed placuit maximè, cùm in te tantam viderim fidem cum certa ſpe obtinendæ ſanitatis, ſemper timentes, & reverentes Deum, ab ipſo habent ſolamen, filia, ſeu, ut habet Syriacus, *filia mea*, quod nulli alteri mulieri dictum à Chriſto recordor in Evangelio. Filiam dicit, explicant Euthym. *hîc*, & Victor Antioch. *in* 5. *Marci*, ſatis ad mentem Hieronym. ac D. Paſchaſ. quia in filiam erat adoptata per fidem. Vel eſt modus ſuavis appellandi etiam ignotos. Sic & Chriſtus non veſtitum veſte nuptiali, amicum vocavit 22. *num.* 12. & Judam etiam in horto. *Marci* 26. *num.* 50.

Syriacus. Euthym. Vict. Ant. Hieron. Paſchaſ.

77. *Fides tua te ſalvam fecit*, illa nempe, qua dixiſti, *ſi tetigero veſtimenta ejus ſalva ero.* Fides te ſalvam fecit, meritoriè nempe; nam cauſa principalis, & effectiva miraculorum, divina eſt omnipotentia, fides autem meritoria per quam mulier ſalutem impetravit, *ſanata eſt mulier ex illa hora.* Ut retrò ait Gloſſa, & ſequuntur omnes Recentiores. Non intelligitur de illa hora, qua Chriſtus hæc dixit, ſed de illa, qua mulier eum tetigit. Nam ſic explicat Divus Lucas *num.* 43. ſuprà citato in textu. *Ubi tetigit, confeſtim ſtetit fluxus ſanguinis ejus.* Deinde ubi primum ipſa tetigit, ſtatim dixit Chriſtus, *Ego novi virtutem exiſſe de me*, quod verbum denotat effectum curationis ſubſecutum. Deinde, ſi mulier non fuiſſet ſanata, non dixiſſet Chriſtus, *qui me tetigerit*, cùm adhuc per tactum nihil eſſet factum.

Fides ſalvat meritoriè. Gloſſa. *Mulier ſanata quando tetigit fimbriã.*

78. D. Lucas, & Marcus addunt, quòd ei dixerit, *Vade in pace.* Eſt communis, ac conſueta ſalutatio iis, qui ab aliis recedunt, qua bonum eventum imprecatur. Sic Chriſtus ſalutat mulierem, ac ſanitatis adeptæ permanentiam, ut notat Origenes, impartitur. Marcus etiam ſcribit, *& eſto ſana à plaga tua.* Græcè, *à flagello tuo*; nam morbi flagella Dei ſunt. Victor. Antioch. *in Marc.* vult hæc interpretari dicta, non ſolùm de plaga corporali, ſed etiam de plaga animæ ob mulieris peccata. Et quamvis verum exiſtimem, quòd mulier à Chriſto obtinuerit veniam ſuorum peccatorum; tamen hæc verba videntur directè tendere ad plagam, ac morbum corporis, de quo erat ſermo.

Origen. *Morbi flagella Dei.* Antioch.

QUÆSTIO XII.

Quanta fuerit fides hujus mulieris?

79. MULIEREM imperfecta fide Chriſtum tetigiſſe, docent Chryſoſt. *homil.* 32. ubi ſic ait. *Nondum ipſa rectè de Chriſto ſentiebat.* Idem docet Author ille Græcus citatus *in Catena D.Thom.* & non diſplicet Abulenſi *q.*109. & fundatur hæc ſententia in iis, quæ cum communi placito ſuprà diximus, quia iſta mulier tetigerit retrò fimbriam, quia latere voluit, & arbitrata eſt, illo modo tactum ſuum celare potuiſſe; ſi autem plenè Chriſtum, ut Deum agnoſceret, in illam cogitationem non veniſſet, cùm omnia Deo ſint manifeſta, & aperta.

Chryſoſt. Abulenſ. *Fundamentum hujus ſententiæ.*

80. Oppoſita ſententia, & mihi probabilior tenet, mulierem recta, & perfecta fide Chriſtum tetigiſſe. Docet Tertullianus *lib.* 4. *contra Marcion* Tertull.

cion

Chryſol. Gaudent. Hieron. Remig. D.Paſchaſ. Rabban. *cion.* D.Chryſ.*ſerm.*33.34.*&* 35.D.Gaudent.*ſer.*1. *in dedica. Baſilica.* D. Hier. Remig. Paſch. Rabb. & multi alij *hi*, & placet etiã Abul. *citat.* Primò, Quia omnes Patres magnis extollunt encomiis, fidem hujus mulieris, quæ non poſtulavit impoſitionem manuum Chriſti, nec ejus corpus auſa eſt tangere, aut aliquam partem ſuperiorem veſtium, ſed ultimum filum: & tamen ſperabat hoc tantummodo ſufficere ad obtinendam ſalutem.

Secundò. Quia totum hoc miraculũ tribuitur
§ 1. *Confirmatur ſecunda ſententia.* à Chriſto fidei hujus mulieris. *Fides tua te ſalvã fecit*, nempe illa, qua fimbriam veſtimenti tetigit, quia tunc confeſtim ſanata eſt, ut ait D. Lucas, & tunc dixit Chriſtus: *Quis me tetigit, novi virtutem exiſſe de me?* nempe ad ſanandum, ut ſatis explicavi in proxima expoſitione. Ergo fides mulieris erat perfecta, nam alias tantum miraculum non ei attribueretur à Chriſto Domino.

§ 2. Remig. Chryſoſt. Quod autem mulier latere voluerit, hoc ejus humilitati adſcribit D. Remig. quia ſe conſpectu Chriſti indignam putabat. Vel, ut docet D.Chryſ. *homil.* 32. hoc proceſſit ex quadam erubeſcentia, nam cùm mulier ſecundùm legem ſe immundam agnoſceret, non audebat ſe in omniũ oculis dare, nec publicè Chriſtum tangere. Tertiò dici poteſt, quòd hoc extitit quædam, & indeliberata
Baſil. fœminea ignorantia. Unde D.Baſil.Seleuc. *oratione* 35. hanc fœminam imprudentem appellavit.

§ 3. Rabb. Quòd autem Chriſtus ei dicat, *Confide*, hoc eſt, bono animo eſto, ut cum Syriaco explanavi in expoſitione. Vel dic cum Rabbano, quòd ab ea, fidei perſeverantiam poſtulavit. Vel tertiò moraliter, ei ait, *Confide filia, fides tua te ſalvam fecit*, cùm mulier jam ſalutem aſſecuta eſſet, eam tamen jubet ſperare: ita enim humanæ res, vita, ſalus, ac bona temporalia ſunt imbecilles, ac tantis periculis obnoxiæ, quòd cum primò obtinentur,
Etiam obtenta bona cum ſpe poſſidenda. jam in fluxu ſunt ad amiſſionem, & ita, ut poſſideantur, ſpes requiritur, qua veluti denuo acceptentur, ac earum perſeverantia obtineatur; ac proinde ſit ipſa poſſeſſio occaſio deſiderij, & ne-
Zeno. gotiatio fiduciæ. Quod dixit Zeno Veronenſis, ſermone de ſpe, & fide. *Primò*, ait, *nobis proponenda ſpes futurorum, ſine qua nec præſentia quidem ipſa ſtare poſſe perſpicimus. Adeo tolle ſpem, torpet humanitas tota, tolle ſpem, artes, virtutéſque univerſæ ceſſabunt; tolle ſpem, & interempta ſunt omnia.*

Matth. 9. *n.* 23. Et cùm veniſſet Jeſus in domum Principis, & vidiſſet tibicines, & turbam tumultuantem, dicebat, Recedite, non eſt mortua puella, ſed dormit, & deridebant eum.

VERSIONES.

Vatablus. Et cùm veniſſet Jeſus in ædes Primatis: vidiſſétque tibicines, & turbam tumultuantem, dicit illis: Secedite, non enim mortua eſt adoleſcentula, ſed dormit.

Syriacus. Turbas tumultum edentes.

D.Chryſol. ſerm. 19. Ingreſſus in domum Principis, vidit ſymphoniam.

D. Aug. lib. 2. *de conſenſ. Evang. c.* 28. Non eſt mortua mulier.

ALTER TEXTUS.

Marc. 5. *n.* 25. Adhuc eo loquente, veniunt ab Archiſynagogo, dicentes; quia filia tua mortua eſt: quid ultra vexas Magiſtrum.

Ibid. num. 36. Jeſus autem audito verbo, quod dicebatur, ait Archiſynagogo: Noli timere, tantummodo crede.

Ibid. num. 37. Et non dimiſit quenquam ſe ſequi, niſi Petrum, & Jacobum, & Joannem fratrem Jacobi.

Ibid. num. 38. Et veniunt in domum Archiſynagogi, & videt tumultum, & flentes, & ejulantes multum.

Ibid. num. 39. Et ingreſſus ait illis, Quid turbamini, & ploratis? Puella non eſt mortua, ſed dormit: & irridebant eum. Ipſe verò ejectis omnibus aſſumit patrem, & matrem puellæ, qui ſecum erant, & ingreditur ubi puella erat jacens.

Luc. 8. *num.* 49. Adhuc illo loquente, venit quidam ad Principem Synagogæ dicens ei: Quia mortua eſt filia tua, noli vexare illum.

Ibid. num. 50. Jeſus autem audito hoc verbo, reſpondit patri puellæ: noli timere, crede tantùm & ſalva erit.

Ibid. num. 51. Et cùm veniſſet domum; non permiſit intrare ſecum quenquam, niſi Petrum, & Jacobum, & Joannem, & patrem & matrem puellæ.

Ibid. num. 52. Flebant autem omnes, & plangebant illam; at ille dixit. Nolite flere, non eſt mortua puella, ſed dormit.

Ibid. num. 53. Et deridebant eum, ſcientes, quòd eſſet mortua.

EXPOSITIO.

84. REvertitur Evangeliſta ad hiſtoriam Archiſynagogi, *Veniunt ab Archiſynagogo*, id eſt, de domo illius. Marcus ait, veniſſe plures. Lucas ait, *venit quidam.* Quia fortè priùs unus acceſſit, & poſtea plures venerunt, vel quia inter eos unus principaliter locutus eſt, ſemper ad denuncianda infelicia multi confluunt, *filia tua mortua eſt.* Ex quo patet, quod quando Princeps à domo diſceſſit, adhuc illa non erat mortua. *Noli vexare Magiſtrum*, labore, ac moleſtia itineris, & Chriſtum magiſtrum appellant, ait Victor Antiochen. *in 5. Marci*, tanquam Doctorem, & Medicum. Sed melius dicendum cum D. Bonaventura, Magiſtrum vocant, tanquam Doctorem divinæ doctrinæ, qui non humana arte, ſed ſupernaturali virtute curabat.

Triſtia multi annunciant. Antioch. Bonavent.

85. *Jeſus audito verbo, ait Archiſynagogo.* Non reſpondet Chriſtus nuntiis loquentibus, ſed Principi dolenti, ac mœrenti, ut ejus dolorem leniret. Vel quia nuntij erant in incredulitate detenti, arbitrabantur enim, Chriſtum non poſſe mortuum ſuſcitare, & ideo dicebant, *noli vexare Magiſtrum.* Incredulitas autem indigna eſt Chriſti allocutione. *Noli timere, tantummodo crede.* Expende illud verbum, *tantummodo*, ſolùm fidem poſtulat ab homine, ut mirabilia videat. D. Auguſtinus, *lib. 1. de conſenſ. Evangeliſtar. cap. 28.* docet hoc Chriſti verbum non fuiſſe dictum quaſi quòd Archiſynagogus non priùs crederet, Chriſtum poſſe ſuſcitare filiam defunctam, ſed fuiſſe dictum per modum confirmantis & confortantis illum in fide concepta.

Incredulitas non meretur frui Chriſti colloquio. Auguſt.

86. *Non permiſit intrare ſecum quemquam, niſi Petrum.* Noluit Chriſtus, ut in domum ingrederetur tota turba, ne fieret magnus tumultus, & compreſſio nimis, ſed tantùm permiſit intrare Petrum, Jacobum, & Joannem, tanquam principaliores inter diſcipulos, & patrem, matremque puellæ, quia ad eos maximè hoc negotium ſpectabat, ut omnes iſti tanti miraculi fierent teſtes.

Negotia agenda coram iis ad quos ſpectãt.

87. *Et vidiſſet tibicines*, ut ait D. Ambroſius *in cap. 8. Lucæ*, quem ſequuntur omnes Recentiores. *Tibicines* vocantur illi, qui conducti in funeribus ſolebant ſuis modis, ac canticis excitare alios ad lachrymas, & fletum, Talis mos erat apud Judæos Hierem. 9. numero 17. *Vocate lamentatrices, & deducant ſuper nos lamentum.* Talis etiam erat mos apud Gentiles. Ovidius lib. 4. Faſtor.

Ambroſ. Hieron. 9. Ovidius. Cyprian.

Cantabat mœſtis tibia funeribus.

Et ponderat D. Cyprianus *ſermon. 19.* quòd in hujuſmodi funere lamentatio, tibia, & fiſtula fiebat. *Ubi*, ait, *verus planctus non eſt, ibi eſt empta, & mercenaria cantilena: mortuum non artifex fiſtula, ſed ſimplex plangit affectio.* Defuncta filia Principis erat, magnatum autem exequiæ potius tribus, ſeu pompoſo apparatu, quàm ſimplici affectu celebrantur.

Magnatum funera potius celebrãtur, apparatu, quàm affectu.

88. Dicebat, *recedite*, id eſt, diſcedite à luctu, ac lamentis: jubet ab his deſiſtere, non enim communicantur divina dona inter fictitios planctus, ſed inter ſinceros affectus, ac ſimplices animos. *non eſt mortua puella.* Non negat veram eſſe mortuam ſecundùm naturam, ſed ait, non eſſe mortuam ſibi ipſi, cui omnia vivunt, ut explicant Divus Hieronymus & Theophylactus, de quo *quæſt. 14.* Non intelligentes futuræ reſurrectionis myſterium, deridebant Chriſtum, quaſi ipſe inficiaretur puellæ mortem, quod apertè denotat Divus Lucas, dum addidit *ſcientes quod eſſet mortua, deridebant eum*, ſtupidi, & craſſi homines; quæ non capiunt, ſtatim riſu, ac verbis dilacerant. Vide *cap. 29. n. 68.* & hæc deriſio permiſſa eſt à Deo, ut ita magis evidens fieret miraculum, quantò minus negare poterant puellam verè fuiſſe mortuam, & ideo Chriſtus hos deriſores non reprehendit, quia hoc maximè faciebat ad confirmationem miraculi, ut notat Abulenſ. *quæſt. 118.*

Dona divina non dantur inter fictitios fletus. Hieron. Theoph. Abulenſ.

QUÆSTIO XIII.

Quare Chriſtus non permiſerit ſecum intrare turbam, ſed ſolùm Petrum, Jacobum, & Joannem?

CUm Chriſtus in via pergeret in domum Principis, turbas à ſe dimiſit cum novem diſcipulis, ut notat Abulenſ. *q. 119.* & patet ex textu Marci n. 37. *Non dimiſit quenquam ſe ſequi.* Cujus rei rationem ipſemet Abulenſ. aſſignat, hoc Dominus fecit propter honeſtatem, nam ſi turbæ comitarentur Chriſtum uſque ad domum Principis, non decebat, quòd poſt quam illi honorem impenderunt, eum uſque ad domum comitando, ut turbas à ſe dimitteret, abſque eo quòd illas nobilitaret tanti miraculi præſentia; quod vehementer videre cupiebant; ideo demittit in via, ne itineris labore vexarentur. Vide ſuprà *cap. 3. n. 93. & cap. 11. num. 153. & c. 29. num. 88.* 89.

Abulenſ. *Honorare honorantes nos.*

Ingreſſus Jeſus Principis domum, turbam lamentis, ac planctu tumultuantem ejicit. Primò, D. Chryſoſtom. *homil. 32.* D. Hieronym. *hic*, quia indigni erant, ut reſurrectionis myſterium viderent, qui ſuſcitantem Dominum irriſerant. Secundò, Divus Hilarius. Multis excluſis pauci admittuntur, quia rari ſunt electi ad magnalia Dei videnda. Tertiò. D Gregorius 18. *moral. cap. 28.* quia à domo noſtri cordis ejicienda eſt ſæcularium rerum cura, ut anima emortua reſurgat. Quartò. Ob ſuam modeſtiam, ut omnem oſtentationis notam evaderet, docens nos, quòd hominum frequentia ſæpè virtutem lædit. Quintò. Ut Phariſæorum declinaret invidiam, à quibus nondum tempus advenerat, ut pateretur, nam invidia periculoſa eſt, & hac de cauſa magnalia noſtra ab invidorum oculis ſunt occultanda.

Chryſoſ. Hieron. Hilar. Gregor. *Hominum frequentia virtutem lædit.*

Sextò. Theophylactus *cap. 8. Luc* ſic ait, *Ceterùm ex diſcipulis tantùm intrare ſecum permiſit Joannem, Jacobum, & Petrum, ut diſcipulorum præcipuos, & taciturnos, nolebat hoc miraculum ante tempus revelari multis.* Apud Catenam. D. Thomæ poſuit Interpres, *non taciturnos*, ſed *potentes occultare ſecretum*, nec enim coram omnibus, omnia manifeſtanda ſunt, ſed eligendi ſunt viri qui habeant animum capacem ad ſecretum portandum ac retinendum, ut non ſtatim evomant illud. 90.

Theoph. *Magna agẽda coram viris, qui poſſint ſecretum retinere.*

Septimò, Beda, *Notandum*, ait, *quod quia publica* 91.

Beda.

blica noxa publico eget remedio ; levia autem peccata , ſubintellige etiam ſecreta, *leviori & ſecreta queunt pœnitētia deleri , puella in domo jacens paucis arbitris exurgit , eiſdémque ne miraculū evulgarēt,indicitur , juvenis extra portam turba multa comitante , atque intuente ſuſcitatus. Lazarus de monumento vocatus in tantum populis innotuit , ut plurimæ Domino turbæ cum palmis occurrerent , & multi propter illud crederent in Jeſum.* Remedia proportionentur culpæ , ut peccato publico publica remedia, ſecreto ſecreta adhibeantur ; & ideo filius viduæ Naim *Luc.* 8. *n.* 51. & Lazarus mortuus *Ioan.* 11.*n.*39. utpote peccatores, jam foras erumpentes omnium aſpectu ad vitam revocantur; at puella hæc in domo incluſa, occultum peccatorem adumbrans ſecreto reſuſcitationis remedio ; excluſis turbis, è mortuis ad vitam excitatur. Vide ſuprà *cap.*4.*n.*40.*&* 43.

Peccatis publicis publica , ſecretis ſecreta dentur remedia.

Quæstio XIV.

Quare Chriſtus dixerit , quòd puella non erat mortua ?

92. *Origen.* IN limine hujus quæſtionis ponderandum illud , quod ingenioſè notavit Orig. l. 2. contra Celſum , quòd *mortuos excitaverit Chriſtus perpaucos , id expreſſerunt Evangeliſtæ ; Archiſynagogi ſcilicet filiam , de qua neſcio quomodo dixerit Ieſus, non eſt mortua , ſed dormit ; & unicū viduæ filium , & tertium Lazarum illum quatriduanum* , & id dixerim , *ut enim in Eliſæi Prophetæ diebus ; etſi multi erant leproſi , ex his tamen nemo mundatus eſt , niſi Naaman Syrus ; ſic & mortui erant in tempore Ieſu multi , ſed illi ſunt à mortuis excitati, quos Deus verbum ad reſurgendum aptiores cognovit.* Sæpè excogitavi, quænam major eſſet aptitudo in his tribus ad reſurrectionem ; profectò , quia innupti erant , caſto vel virgineo corpore viventes ; ac prionde aptiores inveniebantur, ut mortem fugarent, ac vita florerent.

Caſtitas valdè apta ad vitam.

93. Ad noſtram quæſtionem, cur hæc puella dicitur non mortua, ſed dormire ? dicunt aliqui eſſe phraſim Scripturæ ; qua mortui dormientes vocantur. Sic de Lazaro dixit Chriſtus , *Lazarus amicus noſter dormit* , tum ut mortis horror leniatur, tum ob reſurrectionis ſpem; ſed Chriſtus Dominus in præſenti non ſolùm dicit puellam dormire , ſed etiam non eſſe mortuam : ergo in aliquo vero ſenſu voluit ſignificare adoleſcentulam non eſſe mortuam.

Mors ſomnus

94. Hieron. Theoph. Antioch. Reſpondet primò D.Hieron. Theophylact. ut notavi in expoſitione , puellam non eſſe mortuam ipſi Deo. Secundò , reſpondet Victor Antioch. Chriſtum uſum eſſe hoc verbo *dormiendi* , ut evitaret jactantiam , & Procop. *in cap.* 36. mortem à qua eam reduxit , non prædixi : res divinæ non ſunt ad oſtentationem. Tertiò. D. Chryſoſt. *homil.* 32. Albertus Magnus , D. Thomas docent , Chriſtum hoc dicendi modo denotare , ſibi tam facile eſſe defunctos ſuſcitare à morte, ſicut dormientes à ſomno.

Procop. *Chryſoſt. Alber. Mag. D. Thom.*

95. Abulenſis. Quartò. Abulenſ. *quæſt.* 117. puellam appellat non mortuam, quia non diſceſſerat ex hac vita, eo ſenſu, quo turbæ exiſtimabant, tanquam ſi nō eſſet ampliùs reditura : ergo cùm mox eſſet excitanda, non erat abſolutè mortua ; nam ille eſt ſimpliciter mortuus, qui in morte manet, & ampliùs non evigilabit ad vitam.

Quintò. D. Chryſoſt. hom. 32. *His, ait, etiam docet , non eſſe timendam mortem , cùm ad conditionē ſomni jam redacta ſit. Deinde , quoniam ipſe quoque moriturus erat , aliorum morte , ac reſurrectione faciebat , ut diſcipuli confiderent in eum , cujus adventus mors in ſomni conditionem deveniſſet.* Chriſtus mortem dicit ſomnum , quoniam ipſe quoque moriturus erat , adeò ipſi dulcis fuit mors, quam pro nobis ſuſtinuit , ut ei ſomnus videretur. Deinde, ut nos facilitaret, ac animaret ad horrorem mortis contemnendum, jam ab ipſo accedente, mors non mors, ſed ſomnus eſt. 96. Chryſoſt.

Mors Chriſti ita ſuavis, ac ſomnus.

Sextò. Sedulius l. 3. Paſchaſ. cap. 10. *Ad Chriſti gloriam pertinuit ſingularem , quod defunctam dixerit dormientem , ut admirabilium facta virtutū parentibus monſtraturus , minus ſe donare pronunciet , quam donabat.* Hoc ad ſingularem Chriſti gloriam ſpectat, quod dormientem dicit, quam à mortuis excitabat , & revocabat ad vitam , non enim Deus amplificat verba ſua , ſed multo minora dicit verbis, & multo majora dat beneficiis. Excitationem à ſomno verbis denotat, & defuncto vitam largitur. Vide *cap.* 5.*n.*28.*& cap.*6.*n.*84. *Matth.*9.*n.*25. 97. Sedulius.

Deus majora dat donis, quàm dicit verbis.

Matth. 9.*n.* 25. Et cùm ejecta eſſet turba, intravit , & tenuit manum ejus , & ſurrexit puella.

Ibid. num. 26. Et exiit fama hæc in univerſa terra illa.

VERSIONES.

Syriacus. Ingreſſus apprehendit eam manu ejus.

Franc Luc ex Græco. Prehendit , ſeu vi tenuit manum ejus.

Vatablus. Theophylact. Introgreſſus tenuit manum illius , & ſurrexit adoleſcentula, & emanavit fama hæc.

Euthymius. Excitata eſt puella.

Alter Textus.

Marc. 5.*n.*40. Ingreditur ubi puella erat jacens , & tenens manum puellæ , ait illi.

Ibid. num. 41. Talitha cumi, quod eſt interpretatum, Puella, tibi dico, ſurge,

Ibid. num. 24. Et confeſtim ſurrexit puella, & ambulabat. Erat autem annorum duodecim , & obſtupuerunt ſtupore magno.

Ibid. num. 43. Et præcepit illis vehementer , ut nemo id ſciret , & dixit dari illi manducare.

Lucæ 8.*n.*54. Ipſe autem tenens manum ejus clamavit, dicens: Puella, ſurge.

Ibid. num. 55. Et reverſus eſt ſpiritus ejus, & ſurrexit continuò, & juſſit illi dare manducare, & ſtupuerunt parentes ejus, quibus præcepit, ne alicui dixerint, quod factum erat.

EXPOSITIO.

98. EJECTA turba è cubiculo, in quo puellæ cadaver jacebat, cum illius patre, ac matre, & tribus Apoſtolis introivit Dominus; de quo ſatis eſt dictum *queſt.* 13. & ut in præſenti dicam, ejecta turba, voluit Dominus, propulſatis illis hominibus iniquis, & infidelibus, prius illud hoſpitium mundare, antequam illud ingrederetur, *& tenuit manum ejus*, ex Græco legitur *prehendit*, ſeu *occupavit vi*, quod proprie verbum ſignificat, quando prætor tenet aliquem manu ad eum capiendum, & denotat ſtudioſam Chriſti voluntatem, ac efficax illius imperium, quo jacens illud cadaver è terra elevavit, & animã ex inferno revocatam in illud introduxit, ut reſurgeret, ac vita viveret, & juxta Lucam *clamavit*, ut Chriſti imperium, ac virtus maximè ab aſtantibus agnoſceretur, & videretur. Marcus ait fuiſſe dictum à Domino, *Talitha cumi.* Verba ſunt Syriaca, & idem valent, ac *Puella ſurge*, nã primum ſignificat *Puellam*, ſecundũ *ſurge*, & Marcus poſuit verba Domini eodem idiomate, quo uſus eſt, ut apertè appareat, quãtũ virtus Chriſti diſtet ab incantatoribus & magicis. Nam virtus Chriſti communi, & vulgari ſermone miracula & admirabilia opera perpetrabat; illi verò verbis obſcuris, ac inauditis, nempè dæmonum invocationibus utuntur, ut quid aliquandò mirandum operentur.

Mundatur hoſpitium antequam Dominus in illud deveniat.

Chriſti verba diſtant maximè ab incantatoribus.

99. *Et ſurrexit puella*, quod non ſolum ſignificat ad vitam eſſe revocatam, ſed etiam viribus omnibus corporis eſſe donatam, ita ut ſtatim erecta ſit, quod clariùs exprimit Marcus, addendo, *& ambulavit*, quod moraliter interpretatur Beda; *Bene ſurrexit*, ait, *& ambulabat. Quæcunque enim peccatis mortuum ſuperna manus miſerationis reſuſcitatura tetigerit, non ſolũ à ſordibus exurgere, ſed in bonis continuò proficere debet operibus.* Anima à Chriſto evocata deſerat non ſolùm mortem, ſeu peccatum, ſed etiam mortuorum locum, ſeu peccatorum occaſionem; & ſtatim deambulet, & creſcat in omni virtute, & addidit D. Marcus, *juſſit illi dare manducare*, ut miraculi evidentia clarior videretur, & hac de cauſa, ut bene advertit Euthymius, Chriſtus non dedit illi manducare, ſed parentibus juſſit, ut darent, ut ipſi fierent teſtes, *& ſtupuerunt parentes ejus*, quibus præcepit, ne alicui dicerent quod factum fuerat, quod mandatum eſt à Domino ob ſuam humilitatem, ac modeſtiam, & ut ſe alienum ab omni inani gloria oſtenderet.

Bada.

Anima à Chriſto evocata deſerat mortuorum locum, ſeu occaſionem.

Euthym.

100. *Exiit fama hæc.* Divulgatio tãti miraculi maximè per totam illam regionem Galilææ dimanavit, & ita cunctis admirantibus maximè celebrata eſt puellæ ſuſcitatio, unde omnes Chriſti virtutem, ac poteſtatem maximè extollebant, & quanquam Dominus parentibus puellæ præceperit, ne quidquam diceretur, tamen cum turba, quæ ejecta erat à Chriſto, foris eſſet cum maxima aviditate, expectans rei eventum diſcedēte Redemptore noſtro è domo illa, ſtatim turba eſt ingreſſa, & cum vivam inveniſſet adoleſcentulum, quam mortuam viderat, inde fama miraculi, ac etiam per eos qui aderant, exiit in totã illam regionem, nam parentes tã ob gratitudinem, quàm ob gaudium, tantum beneficium, & miraculum non tacuerunt, ut cap. ſeq. dicemus de duobus cæcis.

Divulgatur miraculum per totam regionem.

QUÆSTIO XV.

Quare Chriſtus ſuſcitaturus puellam, manum ejus teneat.

AD quæſtionem rectè reſpondet primò Abulenſis *quaſtione* 106. Extendit manum, ut fiat manifeſtum, quod Chriſtus ſua virtute ipsã ſuſcitabat, ſicut ſuprà diximus, quod, extendendo Dominus manũ, & leproſũ tangendo, ipſum mundavit. Secundò Toletus *in comm. in cap.* 8 *Lucæ*; quod Chriſtus apprehēdit manum defunctæ, ut retineret mataphoram, quam verbo dixerat, quòd ſcilicet, puella dormiebat. Sic quando aliquem è profundo ſomno dormientem excitamus, frequenter porrecta manu hoc facimus. Tertiò; quia non ſolum Dominus eam volebat ſuſcitare, ſed etiam ut ſtatim ſurgeret & ambularet, ut enim homo ſe erigat, neceſſe eſt, ut Deus illi manum porrigat. 101.

Abulenſ.

Tolet.

Dominus tenet metaphoram, quam verbo dixerat.

Quartò, & ratio valde conformis huic hiſtoriæ, ut Dominus deſiderio patris ſatisfaceret, & eam eo modo ſuſcitaret, quo ipſe petierat. Dixerat enim in principio hujus hiſtoriæ, *veni, impone manum tuam ſuper eam.* Vide ſuprà *cap.* 20.*n.*55.*&* 56. imò plus dat quàm ab eo petimus: Poſtulaverat Pater, ut imponeret manum ſuper eam, at ipſe non ſolum imponit manum ſuam, ſed defunctæ manum vi apprehendit, ac tenet. Vide *cap.* 9.*num.* 71.*&* 119.*cap.* 20.*n.* 52.*&* 53.*cap.* 26.*num.* 58. 102.

Deus concedit poſtulata noſtra eo modo, quo petimus.

Quintò, D. Hieron. In puella illa Synagoga ſignificabatur, ut jam dixi. *Illius manum prehendit Dominus*, ait ſanctus Doctor, *quia niſi priùs mundatæ fuerint manus, quæ ſanguine plenæ ſunt, ſynagoga eorum mortua non reſurget.* 103.

Hieron.

Sextò, Euthymius, in quintum cap. Marci. *Apprehendit manum ejus, & vocavit, ut vox animã, quæ deſcendebat, revocaret, manus autem corpus diſponeret.*

Euthym.

Septimò, Divus Hilarius. *Niſi priùs mundatæ fuerint manus, mortua non ſurget:* tanquam Dominus puellam revocaret ad vitam, illius manum tenet, ut probaret, an mundas manus, quibus opera deſignabantur, haberet, non enim revocantur ad vitam niſi illius opera bona, & pia reperiantur.

Hilar.

Octavò. D. Cyrillus lib. 1. de rectâ fide ad Reginas. *Quare*, ait, *non prius, ſicut apud Lazarum* 104.

Cyrill.

rum contentus fuit ſermone ad reſuſcitandam puellam, ſed tenuit manum illius? nimirum, ut oſtenderet vivificum ejus corpus, corpus enim eſt vita. Non utitur ſolùm voce, ut apud Lazarum, ſed apprehenſa manu tenet; & reſuſcitat puellam, ut virtus ſui vivifici corporis manifeſta fiat, & ponderandum id quod ait S. Pater; *Non ſicut apud Lazarum contentus fuit ſermone.* Inter mortuos, quos Chriſtus Dominus excitavit, hæc puella fuit prima, diſponit ergo ut hæc prima ſuſcitatio fieret tactu ſui corporis, ut evidens eſſet, quantam proportionem, & efficaciam habeat ſuum corpus ad communicandam vitam. Vide ſuprà *c. 6. n. 8. & 39. & cap. 16. n. 110.*

Tactus corporis Chriſti valde efficax ad aanaam vitam.

Quæstio XVI.

Quare Chriſtus Dominus juſſerit puellæ ſuſcitatæ dare manducare?

105. JUxta textum Marci, & Lucæ. Cum puella eſſet ſuſcitata, & jam per domum deambulaſſet: mandat Dominus dare illi manducare, cujus rei litteralis ratio eſt manifeſta, ut veritas ſuſcitatæ puellæ fieret evidentior, & ne aliquis excogitaret, quid phantaſticum eſſe.

Bonavent. Unde ait D. Bonavent. in S. Luc. *Juſſit dare manducare, ut non phantaſtica, ſed vera ſuſcitatio probaretur, ſicut ipſe probavit ſuam reſurrectionem, dicens? Habetis hîc aliquid, quod manducetur,* Luc. 24. n. 41. eandem probationem, qua Dominus uſus eſt in ſua reſurrectione, etiam in aliorum excitatione adhibuit. (Luc. 24.)

106. Moraliter tamen ad ſacram Euchariſtiam locum applicabo, poſtquam enim puella excitata eſt, & ſurrexit, ei jubet dare manducare. Divus

Chryſoſt. Chryſoſtomus homil. 7. in Marcum. *Jacentes, ait, manducare non poſſumus: niſi ſteterimus, corpus Chriſti accipere non valemus.* Cibus hic corpus Chriſti ſignificabat; ad hanc autem menſam non accedit, qui jacet in loco mortuorum, ſeu peccati; ſed qui jam erectus, ac ſublimis à peccato eſt, imò & qui jam deambulabat, ac proficit in via virtutis, ut jam ex Beda dixi in expoſitione.

Ad corpus Chriſti non accedat, niſi qui proficit in virtute.

107. Hilarius. Adhæret etiam id, quod ſuperiori quæſtione dixi ex Divo Hilario, quòd Dominus apprehendit manum, ut probaret. *An prius mundatæ fuerint manus,* antequam Dominus mandaſſet illi manducare, puellam tenet manu; antequam quis ad hanc ſacram menſam conveniat, priùs ejus manus, ſeu opera ſunt examinanda; an recta, & munda ſint: ſeu mandat illi dare manducare, ut adeptam vitam valeat retinere, & conſervare. Maximè enim ſpiritualis vita per ſacram Euchariſtiam creſcit, augeſcit, & roboratur.

Homo examinandus antequam ad ſacram Euchariſtiã deveniat.

108. Chryſoſt. Ultimò tandem nota id, quod acutè dixit Chryſoſtomus homil. 32. in Matth. *Puellam, cùm à morte excitaſſet, per cibum, quem ei afferri juſſit, à quo eſſet excitata, inſtruxit.* Ac ſi diceret, mandat dare illi manducare, ut illo cibo vis intellectiva perſpicacior redderetur, ut ita adoleſcentula ſuum benefactorem, à quo munus vitæ acceperat, recognoſceret, maximè enim iſte cœleſtis cibus intellectum acuit, & perficit ad alta, & ſublimia cognoſcenda. Ait

Euchariſtia dat intellectum, & cognitionem.

Sylveira in Evang. Tom. II.

Regius Vates; *Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur,* Pſalm. 33. num. 6. Viderat Propheta cæcutientes Judæos. Provocat nos ergo, ut ad Chriſtum accedamus, & ita ab ipſo illuminemur, ſed quomodo illuminabimur? ait Gloſſa, *ipſum percipiendo.* Unde eleganter ait meus Incognitus; *Ne ſitis ſicut Judæi cæci, qui de crucifixo tenebrati ſunt; nos autem manducando Crucifixum, & bibendo ejus ſanguinem illuminabimur.* (Pſalm. 33.; Incognit.)

CAPUT XXX. & ult.

Sanantur duo cæci, & unus dæmoniacus.

Matth. 9. n. 27. Et tranſeunte inde Jeſu ſecuti ſunt eum duo cæci, clamantes, & dicentes: Miſerere noſtri fili David.

VERSIONES.

Syriacus. Quicunque prætergrederetur illinc Jeſchua, ſeſe adjunxerunt ei duo cæci.

Vatablus. Cùm diſcederet illinc Jeſus.

Euthymius. Cumque inde procederet Jeſus.

EXPOSITIO.

HAnc hiſtoriam conſequutam præcedens miraculum apertè verba Matthæi indicant, *tranſeunte inde Jeſu,* nempe è domo illa, in qua puellam ſuſcitavit; nam ibi non comedit, neque bibit. Cùm ergo tranſiret in habitaculum, in quo, ut notat D. Paſchaſius, ſe recepturus erat. Albertus Magnus, *Tranſeunte,* ut omnibus lucis ſuæ beneficium inveheret, ſicut Sol, quia tranſitu ſuo communis efficitur. *Secuti ſunt eum duo cæci* qui ſunt diſtincti ab illis, de quibus *Matth.* 20. *num.* 30. *Marc.* 10. *n.* 46. & *Luc.* 18. *n.* 35. Fit mentio, quamvis hiſtoria ſit ſimilis, & qui Deum non ſequitur rogando, ac petendo, ut ait D. Thomas non impetrat. I. (Paſchaſ.; Alb. Magn.; D. Thom.)

2. *Duo cæci,* qui ex accepta miraculorum fama, magnam ſpem conceperunt recuperandi viſum, præcipuè cùm ab omnibus accepiſſent Chriſti beneficentiam, nulli ſeſe denegare, quantumvis humili, & abjecto. *Cæci* oculo corporis, ſed multum videntes oculo fidei, & ſpei, & in via Chriſto Domino occurrerunt, & petunt, quia tunc audierunt Chriſti magnum miraculum de puella ſuſcitata, & ideò ſtatim, ac ſine dilatione Domini miſericordiam, ac beneficentiam implorant;

Bona occaſio non prætermittenda.

 vel

vel quia fortè timebant, ne Dominus è Capharnaum diſcederet in patriam ſuam.

3. *Clamantes.* Carentes corporali aſpectu, cùm Chriſtum non viderent, ingentem clamorem, quem ſanitatis amor, ac fiduciæ ardor excitabat, procul eum appellant, ac invocant. *Miſerere noſtri.* Non enim quilibet ait, *Miſerere noſtri.* Oratio enim, quæ pro communi fit, multum valet ad impetrandum. *Miſerere noſtri*, hoc eſt, ſuccurre noſtræ miſeriæ; & eam non exprimunt, quia per ſe nota, ac manifeſta erat. *Fili David.* Nempe ille promiſſus in Scripturis verus Meſſias, ac Salvator noſter: quod latiùs explicabo *ſeq. quæſt.* Hæc oratio extitit brevis, magnæ fidei index, multo affectu edita, Jeſu valde digna, prædicans ejus divinitatem illo verbo, *Miſerere noſtri*, & etiam humanitatem vocabulo Filij David, & ita verum Deum, & hominem confitentur.

Oratio communis multum efficax.

Quæ ſunt nota, non indigent repetitione.

QUÆSTIO I.

Quare cæci Chriſtum clament filium David?

4. Remigius. QUAMVIS cæci multis præclaris nominibus Chriſtum poſſent invocare, tamen filium David dicunt. Reſpondet primò D. Remig. *Rectè filium David vocant, quia virgo Maria de ſtirpe David originem duxit*; ac proinde idem eſt dicere filium David, ac de familia Davidis; & moraliter, ut verbis Remigij adhæream, filium Mariæ, quia tunc Chriſtus maximè alliciebatur ad ſubveniendum oppreſſioni hominum horum, qui nomine Mariæ rogabant, quod vehementer divinam miſericordiam ſolicitat ad opem, & auxilium præſtandum.

Mariæ nomen patrocinium multum efficax ad impetrandum.

5. Chryſoſt. Secundò. Ait D. Chryſoſtom. *homil.* 33. *in Matth.* quòd filium David vocabant, quia honoris nomen erat; nam David fuit excellentiſſimus omnium Regum Hebræorum, & apud omnes Hebræos in magna erat veneratione. Hæ tamen rationes quamvis in ſenſu morali optimæ ſint; tamen eſſe de familia David, ac tali honore frui, multi erant in populo, cæci autem dum filium David dicunt Chriſtum, aliquid peculiare denotare voluerunt.

A quo aliquid petimus ipſum honoramus.

6. Alb. Magn. Tertiò. Albertus Magnus ait, quòd David filium vocant ob quatuor. Primò, quia David fuit miſericors etiam in illum, qui contra eum egit inimicitias, ut in Saül, & Semei. Secundò, fuit Rex magnificus liberalitate, quia ædificij Dei paravit expenſas. Tertiò, fuit cōpatiens, quia ſe obtulit Angelo percutienti pro populo. Quartò, quia David pius extitit in oppreſſis liberandis etiam cum ſuo periculo. Unde percuſſit Philiſthæum, & liberavit Cæylam. Dum ergo cæci Chriſtum filium Davidis appellant, hæc ante ejus oculos objiciebant; nam miſericordia Chriſtum volebant affici circa ſuam miſeriam, & liberalitate dona aſſequi, & compaſſione moveri, & pietate inclinare.

Nomine filij David ad miſericordiā Chriſtum allicere volebant.

7. Quartò. Communis, & germanior, ac vera explicatio. Chriſtum dicunt filium David, id eſt, Meſſiam verum, & deſideratum, quia ſatis vulgare, ac manifeſtum erat Meſſiam futurum eſſe de ſemine David, *Iſai* 11. *num.* 1. *Jerem.* 23. *num.* 5. Unde ipſe Dominus Phariſæos interrogavit; *Quid vobis videtur de Chriſto? Cujus filius eſt: Dicunt ei, David*, Matth. 22. num. 42. & ideo Judæi clamabant, *Hoſanna filio David*, Matth. 21. numero 15. Dicunt ergo filium David, id eſt, verum Meſſiam, ac Salvatorem, cui hæc cæcitatis, & claudorum, ac morborum omnium curatio à Prophetis promiſſa eſt. *Iſai* 35. *num.* 5. & 61. *num.* 1. Ergo cùm ad Meſſiam ſpectaret, cæcos curare, & claudos, Meſſiam eum vocant, ſuo veluti munere alliciendo, ut poteſtatem ſuam in eis exerceat, ac eorum oculos illuminet. Vide ſuprà *cap... num.* 153.

Chriſtus verus Meſſias, & Salvator noſter. Matth. 22. Matth. 21.

Matth. 9. *n.* 28. Cùm autem veniſſet ad domum, acceſſerunt ad eum cæci, & dicit eis Jeſus: Creditis, quia hoc poſſum facere vobis? Dicunt ei, Utique Domine.

Ibid. num. 29. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundùm fidem veſtram fiat vobis.

VERSIONES.

Vatablus.	Cum veniſſet in ædes, adierunt illum.
Græcus.	Cæci illi.
Chryſoſt. homil. 33.	Creditis quia hæc poſſum facere.
Euthymius.	Ingreſſo autem eo in domum.
Vatablus.	Juxta fidem veſtram fiat.

EXPOSITIO.

CLAMANTES cæcos poſt ſe paſſus eſt Dominus, imò in via nihil eis reſpondet, donec ingreſſus eſt domum, non quam habebat Capharnaum, ut aliqui dixerunt, ſed in domum alicujus fidelis, in qua noctu hoſpitavit, ut notat Euthymius. Acceſſerunt ad eum cæci, hoc eſt, adierunt eum ad domum, quam ingreſſus eſt Chriſtus; & ipſi ingreſſi ſunt. Cæcis non aditum prohibet aliquis, nec poſtquam Dominus introivit oſtium clauſum eſt; ubi Princeps, & Dominus eſt, oſtium fit ſubditis apertum ingredientes cæci domum, vehementiam ſpei, ac deſiderij ſui indicant. Ait illis Jeſus. *Creditis, quia hoc poſſum facere vobis*; illuminare nempe oculos veſtros, & non dixit Chriſtus, creditis, quia hoc poſſum impetrare, *ſed quia hoc poſſum facere*, virtute, ac potentia mea propria. Fidem ergo quam Chriſtus hic exigit, eſt ſuæ divinæ potentiæ, qua cuncta poteſt facere, & omnibus imperare. Reſpondent cæci, *utique*, ſeu Græcè, *etiam*, abſque ulla hæſitatione firmiter credimus, *Domine*, abſolutè dicunt, quod, ut ait D. Thomas, Dei nomen eſt. 8.

Euthym. *Principis oſtiū ſit ſubditis patens.* *Chriſtus exigit fidem ſuæ potentiæ.* D. Thom.

Tunc tetigit. Sanctiſſimo tactu ſuarum manuum eos ſanat, ut notat Euthymius, & ſæpe dictum 9.

Dominus ſine ullis ceremoniis ſanat hos cæcos. dictum eſt, ut ſalutiferam vim tuæ ſacratiſſimæ carnis oſtendat; & tangit hos Dominus ſine ullis prævus cæremoniis; nam quoſdam, ſcilicet mutum, & ſurdum; cæcum à nativitate variis, & exquiſitis cæremoniis, luti, ſputi, digitorum emiſſionis, tetigit forte, quia minori fide, quam iſti inſigniti erant. Et ideò talibus cæremoniis eorum fidem Dominus maximè excitabat, ac ad majorem profectum adducebat. *Secundùm fidem veſtram fiat vobis.* Sicut enim creditis me poſſe vos illuminare, ait illuminamini, ut, ſicut ait Hugo de Sancto Victore, *Hugo.* interiùs illuminati erant per fidem, ita & exteriùs eſſent illuminati. Ex his verbis maximè Albertus Magnus extollit vim, ac efficaciam fidei ad impetrandum, ut dixi *cap. ſup. quæſt. 11. num.* 75. & Divus Auguſtinus *ſerm.* 91. *de tempore*, adducens hoc Domini aſſertū ait, quòd ille, qui recepit verbum Dei cum fide, fit illi ſicut manna; *Si ergo*, inquit Sanctus Doctor, *manna verbi Dei reddit in ore tuo ſaporem quemcunque volueris, hoc tamen ſi quis fideliter ſuſcipiat.*
Alb. Magn.
Auguſt.
Verbum Dei ſuſceptum cum fide, eſt veluti manna.

minus per viam horum precibus non annuere, ut ſic cum majori difficultate, ac dilatione ſanitatem impetrantes, illam magis appretiarentur, ac æſtimarent.

Quintò. Divus Paſchaſius *lib. 5. in Matt.* ait, 14.
non curantur iſti tranſitoriè in via, ſed veniunt domum, & interrogat diligentiùs lumen recipiunt, profectò, quia extra domum Jeſu, id eſt, extra Eccleſiam, nemo lumen poteſt recipere, quia vera lux fidei ſolum eſt intra Eccleſiam Catholicam, ac Romanam. Unde iſti intra domum, ſeu Eccleſiam firmiter fidem ſuam oſtendentes, lumen oculorum recipiunt.
Paſch. ſ.
Lux fidei in ſola Eccleſia Catholica.

QUÆSTIO II.

Quare Chriſtus non in via, ſed in domo cæcos ſanavit?

10. *Ratio difficultatis.* CLAMANTIBUS cæcis per totam viam, Dominus cum eis diſſimulat. Cùm autem veniſſet in domum, eos interrogat ad miraculum procedens. Cur ergo tot moras paſſus eſt, & eos cur ſtatim non ſanat?

11. *Chryſoſt.* Reſpondet primò Chryſoſtomus *homil.* 33. Non in via tanquam in loco publico eos ſanat, ſed in domo, intérque ipſos parietes tanquam in ſecreto; nam ſæpe Dominus volebat occultare opera ſua. Unde rectè obſervant citatus Doctor, & Euthymius, quòd Chriſtus multoties noluit miracula facere niſi rogatus, ne aliquis æſtimaret, eum propter captandam honoris magnificentiam ad miracula proſilire; cùm autem hæc rogatus faceret, oſtendebat, ex illis gloriam vanam non quærere.
Inanis gloria fugienda.

12. *Idem.* Secundò reſpondet D. Chryſoſtomus *citato loco*, ut ita Dominus maximè eos, eorúmque gloriam probaret, ac examinaret, & ita diſtulit petitam ſanitatem, ut magis mererentur id quod poſtulabant; nam per hoc, quòd Chriſtus non exaudivit eos, mox ut clamarunt, tamē illi clamantes per totam viam ſecuti ſunt, apparuit, quòd magnam fidem habebant; ſi enim parvam concepiſſent, cùm ad primum clamorem non fuerint exauditi, ſtatim deſiſterent, ac ab itinere retrocederent.
Aliquando differt Deus nobis petita ut fides probetur & meritum augeatur.

13. *Albert. Mag.* Tertiò. Albertus Magnus ad oſtendendum, perſeverantiam maximè neceſſariā eſſe in oratione, ac bonis operibus ad impetrandum; & ſi mox non conceditur nobis id, quod petimus, non ſtatim eſt deſiſtendum, ſed inſtanter perſeverandum. Quartò. Abulenſis *quæſt.* 139. quòd Chriſtus diſtulit, & noluit ſtatim petita concedere, ut tantum beneficium miraculosè datum non vileſceret: ea enim, quæ homines faciliter impetrant, parvipendunt. Diſpoſuit ergo Do-
Perſeverāter inſtandum in oratione.
Abulenſ.
Diſtulit Dominus beneficium, ne faciliter impetratum vileſceret.

QUÆSTIO III.

Quare Dominus hos cæcos interroget, & cur de eorum fide quærat?

15. *Rupert.* MAXIME ponderandum eſt, ut notavit Rupertus *in præſenti*, quòd Dominus ab iis, quos ſanabat, fidem quærebat, ſic dixit iſtis cæcis, *creditis, quia hoc poſſum facere.* Deinde, *ſecundùm fidem veſtram ſic fiat vobis*, & ut vidimus ſupra in iſto *cap.* mulieri fluxu ſanguinis laboranti; ait; *Confide, filia, fides tua te ſalvam fecit*, Matth. 9. num. 22. & Archiſynagogo, ut eodem cap. diximus, ait: *Noli timere, crede tantummodo, & ſalva erit*, Luc. 8. num. 50. & Paralytico, ut dixi cap 6. Matth. 9. num. 12. *Confide fili.* Pulchrè reſpondet Rupertus; *cauſa, ſive intentio dignationis ejus, non parvi pendenda hæc eſt, curare antidoto competenti ſtultitiam antiquam nimiæ credulitatis, qua creditum fuit diabolo loquenti per ſerpentem, ac dicenti; ſcit enim Deus, quod in quocunque die comederitis, ex eo aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dij ſcientes bonum, & malum*, Geneſ. 3 n. 5. *Credidit mulier diabolo pluſquam Deo quod taliter deberet illuminari; credimus nos è contra, veritati, ſi veraciter volumus illuminari.* Cōtraria contrariis medicamentis curantur. Peccavit homo dum plus credidit Diabolo, dicenti *nequaquā moriemini*, quàm Deo mortem comminanti. Ut ergo ab his vetuſtis malis reſurgamus, ac ab eis mundemur, divina fide negotiandum eſt, quia plus divinis rebus creditur, quàm cæteris rebus aliis.
Cur Chriſtus quærebat fidem.
Matth. 9.
Luc. 8.
Rupertus.
Per viam, per quam ingreſſum eſt malum, per eandem reparandum.

In quæſtione ergo præſenti quærimus, quare Dominus hos cæcos interrogat, *creditis quia ego hoc poſſum facere*, cùm eorum fidem Dominus optimè agnoſceret, & videret, quæ jam ſatis fuerat oſtenſa tantis clamoribus in via. 16.
Ratio difficultatis.

Reſpondet primò D. Remigius, *Dominus cæcis poterat reddere viſum, & non ignorabat, ſi crederent, interrogavit, ut fides eorum, quæ geſtabatur in corde, dum confitetur ore, digna fieret ampliori mercede ſecundum Apoſtolum, ore confeſſio fit ad ſalutē.* Homo credendo meretur, & dum fidem ore externo profitetur, augetur meritum; Chriſtus apertè eorum fidem videbat, tamen interrogat, ut dum externis verbis fidem proteſtantur, meritum creſcat, & aptiores reddantur ad tantum beneficium recipiendum 17.
Remigius.
Per fidei confeſſionem augetur meritum.

D. Thom. dum. Et ideò ait D.Thom. quòd cæci quid valde magnum jam confeſſi erant, nempe Chriſtũ eſſe filium Dei, & verum Meſſiam, ut jam explicavi; tamen interrogat eos de ſua potentia, ut eos magis inſtruat, ac ad majora promoveat.

18. Abulenſ. *Chriſtus commendabat fidem.* Secundò. Ait Abulenſis, *q.* 140. Interrogat, ut per hoc commendaret Chriſtus maximè fidem, tam cæcis, quàm aliis adſtantibus, ut ſcirent, quòd propter eã miracula faciebat, ut ita omnes inflammarentur ad Chriſti fidem amplexandam, cùm per eam tanta bona aſſequerentur.

19. Chryſoſt. Tertiò, & præclarè D.Chryſoſtomus hom. 33. in Matth. *Hos Dominus interrogat* ait, *ut oſtenderet, quod illi ea curatione erant digni. Ne quis objicere queat, ſi miſericordia ſola ſalvos faciebat, cur omnes ſalvos non facit: Habet enim perfecta ipſa miſericordia quandam rationem, quoniam in eorum fide, qui ſalvantur radices agere ſolent.* Interrogat eos Chriſtus, ut agnoſcerent omnes, quòd non ſolùm ex favore, aut voluntate eos ſanabat, ſed etiam ex merito propter fidem, ut ita tantum beneficium eis collatum omnibus eſſet applauſibile. *Quæ per meritum dantur, omnibus plauſibilia.* Deinde, ut Dominus tacitè occurrat cuidam calumniæ, quæ contra ipsũ à depravatis hominibus moveri poterat; ſi enim ex affectu miſericordiæ curabat, cur non omnes ſanabat. Vult ergo, ut per oris confeſſionem meritum, ac fides horum hominum, qua inſigniti erant, ab omnibus agnoſcatur; illi autem, qui in infidelitate obdurati erant, tanti beneficij omninò incapaces reperiebantur.

Matth. 9. *n.* 30. Et aperti ſunt oculi eorum, & comminatus eſt illis Jeſus, dicens. Vide, ne quis ſciat.

Ibid. num. 31. Illi autem exeuntes diffamaverunt eum in tota terra illa.

VERSIONES.

Syriacus, & Chryſoſt. Prohibuit eis Jeſchua, dicẽs; Vide nemo reſciſcat.

Euthymius. Interminatus eſt illis Jeſus.

Græcus. Cum fremitu, ac gravi increpatione interminatus eſt.

Syriac. n. 31. Illi autem egreſſi famam ejus ſparſerunt.

Vatablus. At illi cùm abiiſſent, divulgaverunt famam illius.

EXPOSITIO.

20. APERTI *ſunt oculi eorum*, ut perfectè, ac clarè viderent, & fidem perfecta ſanitas ſequeretur. Euthym. Unde benè ait Euthym. magna verò Judæorum hinc oritur, accuſatio, quòd cæcis ſolo auditu credentibus aperti ſunt oculi: ipſi miracula videntes increduli permanſerunt. *Comminatus eſt.* Ex Græco legitur, cum gravi increpatione, ac fremitu interminatus eſt, ne illud dicerent, ac divulgarent, per- *Judæi arguuntur.*

petuum nobis dans exemplum, popularem gloriam fugere, ac declinare. Alias rationes de hac re vide ſuprà *c.* 20. ubi ſimile mandatum leproſo impoſitum explicavi.

Illi autem exeuntes à domo, diffamaverunt eum, hoc eſt, divulgaverunt, ac ſparſerunt mirabilem ejus famam per totam regionem Galilææ; & in hoc non peccarunt cæci, quia Chriſtus non præcepit abſolutè, ut tacerent, ſed illud mandavit, modeſtiæ, ac humilitatis cauſa, ut ſe ab omni inani gloria alienum oſtenderet, ut citato *c.* 20. *q.* 12. etiam dixi. Unde Chriſtus ob ſuam humilitatem, qua magnalia ſua volebat abſcondere illud mandavit: cæci autẽ tanquã grati beneficio accepto, & tanquam charitate ferventes, ut alios ſuo exemplo adducerent ad Chriſtum, illud divulgavere. D.Hieron. *hic*, ſic ait. *Dominus propter humilitatem fugiens inſtantiæ gloriam hoc præceperat: & illi propter memoriam gratiæ non poſſunt tacere beneficium*, & Theophylact. Vides, ait, quomodo faſtum fugerit; illi verò non ut inobedientes, ſed uti grati divulgaverunt. 21. *Chriſtus volebat ſua magnalia abſcondere.* Hieron. Theophyl.

Matth. 9. *n.* 32. Egreſſis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum dæmonium habentem.

Ibid. num. 33. Et ejecto dæmonio, locutus eſt mutus, & miratæ ſunt turbæ, dicentes: Nunquam apparuit ſic in Iſraël.

Ibid. num. 34. Pharisæi autem dicebant, in Principe dæmoniorum ejicit dæmonia.

VERSIONES.

Syriacus. Cumque exiiſſet Jeſchua obtulerunt ei mutum, in quo erat dæmonium.

D. Chryſoſt. homil. 33. Ipſis autem egreſſis, attulerunt ei hominem mutum.

Vatabl. Euthymius. Adduxerunt ei hominem mutum dæmoniacum.

Euthymius, Theophyl. Per principem dæmoniorum.

EXPOSITIO.

DÆMONIACUS iſte diverſus eſt ab eo de quo tractat Luc. *cap.* 11. *numer.* 14. nam de illo etiam agit Matth. *cap.* 12. *numer.* 22. ita tenent communiter recentiores, Janſenius, Beauxalm. Barradas, & alij. Ad verba text. accedamus. *Egreſſis autem illis.* Exeuntes cæci ab illa domo, in qua erat Chriſtus, illius divinam virtutem, ac potentiam divulgarunt. Unde commoti quidam pij homines. *Obtulerunt ei hominem mutum.* Fides fidem provocat ut factum eſt in his offerentibus, qui ex fide, ac devotione adduxerunt mutum, & cùm mutus eſſet, & loqui non poſſet, ab illo Dominus non exigit fidem, ſicut ab aliis quæſivit, ut notant Chryſoſt. 22. Ianſenius. Beauxalm. Salmeiron. Barradas. Chryſoſt.

Theo

Theoph. Euthym. D. Thom. Salmeron. Theophylactus, Euthymius, Divus Thomas, ac alij, nec etiam à portantibus Dominus exigit fidem, quia, ut notat Salmeró, hoc fieri non ſolet, niſi quando apparet aliquod manifeſtum infidelitatis ſignum. *Hominem mutum dæmonium habentem.* Vox, *mutum*, non debet referri ad dæmonium, ſed ut dicit Cajetan. ad hominem, quòd planè conſtat ex Syriaco *obtulerunt ei mutum; in quo erat dæmonium.* Caietan. Syriacus.

23. *Et ejecto dæmonio* virtute, ac imperio Chriſti, *locutus eſt mutus*, nempe ille, qui erat mutus; nam iſte non natura ſua, ſed dæmonis malitia uſu loquendi privatus erat, ut *hîc* ait Chryſoſtomus: *non enim naturali curſu ægrotatio, ſed dæmonis inſidiis illi accidit.* Sequitur in circunſtantibus miraculi effectus, *admiratæ ſunt turbæ.* In uno eodemque ſigno ſcandalizantur mali, & ædificantur boni, ac ad Dei gloriam excitantur. Et notà, quòd quando Dominus *hîc*, *& citato loco Lucæ*, ſanat hominem mutum, & ſurdum, & ab eo dæmonium ejicit, dicitur; *admiratæ ſunt turbæ*, & hoc non legimus ſcriptum, quando cæcos illuminavit, quia valdè rarum, & extraordinarium erat; quòd Chriſtus hominis linguam ad loquendum ſolveret; lingua enim magnum homini malum, de quo plura dicam ſeq. tomo: dū hiſtoriam enarratam à Luca enodabimus. *Dicebant turbæ, nunquam ſic apparuit in Iſraël.* Hæc dicunt ob magnam multitudinem miraculorū, quam Dominus faciebat, ut ſequenti dicam quæſt. & ita denotant, Chriſtum eſſe cæteris Prophetis majorem; ac proinde verum eſſe Deum, & Meſſiam. Chryſoſt. *Linguæ, ut malum hominis difficiliter à Chriſto dabitur.*

24. Phariſæi autem dicebant, ſeu, ut habet Syriacus, *Per Principem dæmoniorum*, nempe, ope, & auxilio Primaris dæmonum, nam inter dæmones alii aliis præſunt, Deo ſic ordinante, ac proinde adhuc inter eos perſeverant Ordines inferiores, ac ſuperiores, quales ante peccatum juxta eorū naturæ conditionem erant; unde illi, qui ceciderunt ex Ordine Seraphim, Cherubim, Thronorum, ſunt Principes eorum: qui ex inferioribus Ordinibus Dominationum Principum prolapſi ſunt. Hanc autem magnam blaſphemiam Phariſæi in Chriſtum dixerunt. *Ordines ſunt inter dæmones juxta naturæ qualitatem.*

QUÆSTIO IV.

Quomodo viſis miraculis Chriſti, turbæ dicant, quòd nunquam tale fuit viſum in Iſraël?

25. DIFFICULTAS eſt, quare cùm Chriſtus Dominus ſanaverit mutum, dicunt turbæ, quod nunquam tale fuit viſum in Iſraël. Nā Moyſes, & Elias, & Eliſæus multa miracula ediderunt in populo. Ad hoc reſpondet Lyranus, quòd hoc clamabat populus, quia nunquam fuerat viſum; quòd aliquis arreptitius, qui mutus extiterat per dæmonem, fuiſſet aliquando ſanatus; nam Saül arripiebatur à dæmone, 1. *Reg.* 16. *num.* 6. & nunquam legitur fuiſſe ſanatum; ſed ſolùm alleviabatur, quando David pſallebat in cithara ſua, 1. *Regum* 16. *num.* 18. Hæc tamen ſolutio non eſt multum firma. Quia licet talis ſanatio arreptitij nunquam fuiſſet in populo; tamen Elias & Eliſæus mortuos ſuſcitarunt; ſuſcitatio autem mortuorum quid majus erat apud Iudæos, ut obſervat Abulenſis. *Quæſtionis difficultas.* Lyran.

Tenendum eſt, quòd populus hæc dicebat, quia nullus omnium Prophetarum, qui antea inter Hebræos extiterat, fuit agnitus tanta authoritate, ac promptitudine, tam diverſa, ac immedicabilia morborum genera tam perfectè ac integrè curare, tantamque dæmonum multitudinem à corporibus expellere, eorúmque omnia damna reſarcire. 26. *Germana ratio.*

Facit etiam multùm in hanc rem, id quod perbellè dixit Chryſoſtomus homil. 33. *Priſcis anteponebant autem, non quia curabat, ſed quia quamprimum videbat.* Parentes Elias, atque Eliſeus miracula fecerunt, mortuos ſuſcitarunt, at Chriſtus Dominus valde celeriter, uno tactu, unoque verbo, ac uno nutu, & beneficia, quæ citiſſimè; & ſine retardatione conferuntur, inde valde magna, & præclariora videntur. 27. Chryſoſt. *Beneficia ſine retardatione.*

Revertentem juniorē filium benignè recipit ejus pater; & ſuis ait, *cito proferte ſtolam primam*, Luc. 15. num. 22. Sed cur feſtinanter jubet ipſam ſtolam adduci. Chryſologus *ſerm.* 3. ait, *tardam miſericordiam pater neſcit.* Magna, ac mirabili miſericordia ſe pater in filiū declarat, unde eum prima ſtolà veſtiri mandabat, commendans, ut citò eſſet delata; nam quamvis illa ex textura ſuā eſſet valde pretioſa, tamen ſi non feſtinanter, ſed cum mora adduceretur; profectò non prima ſtola reputaretur. 28. Luc. 15. Chryſol.

Matth. 9. n. 35. Et circuibat Jeſus omnē civitates, & caſtella, docens in Synagogis eorum, & prædicans Evangelium Regni; & curā omnem languorem, & omnem infirmitatem.

VERSIONES.

Syriacus. Et perluſtrabat Jeſchua urbes omnes, &c. Et ſanabat omnes languores; omnéſque dolores.

Vatablus. Et obibat Ieſus civitates omnes, ac vicos.

EXPOSITIO.

29. DE præſenti materia hujus textus ſatis dixi ſuprà *cap.* 9. ubi ſimilem ſententiam ex *cap.* 4. *Matth.* explanavi; quæ ibi ſunt dicta, hîc non repetenda. In præſenti jàrum ergo maximè conſideranda eſt eximia charitas Domini; nam Phariſæorum blaſphemiā, ac offenſis non eſt læſus Ieſus, ſed tanquam bonus Paſtor, ac primus Medicus viſitat ſuos, doctrina eos illuminando, & ſua ope ſanando. *Bonus Paſtor non deſiſtit iniquorum offenſis.*

30. *Circuibat Ieſus.* In Capharnaum Domini erat domicilium; & inde egrediens tanquam divina nubes ſuum cœleſtem rorem ſpargebat per circumvicinas

cum vicinas civitates, vicos, ac loca Galilææ, *& caſtella*, ut legit Vatablus, *& vicos*. Caſtrum eſt locus muris circumſeptus, amplior caſtello; minor, ac anguſtior oppido. Caſtellum à caſtro deducitur, & eſt quaſi parvum caſtrum, ſeu oppidum, unde propriè *caſtellum* in ſua nativa ſignificatione, non ſignificat arcem, ſed parvum locum muris cinctum. Unde veluti per quandam ſimilitudinem ad arcam accommodatur; hîc autem idem valet, ac quendam pagum. Chriſtus non ſolùm quærebat civitates, ſed etiam pagos, & vicos ad docendum, & ſanandum.

Prædicatores perambulent omnia loca.

Diſcant Prædicatores Domini exemplo circuire omnia loca, & civitates, ac parva oppida, ut omnes doceant, ac inſtruant. De cæteris, quæ ad hunc textum pertinent, vide cit. *cap. 9*. Et his terminatur, juxta communem ſententiam, ut dixi in principio hujus Voluminis, primus annus ſanctiſſimæ Prædicationis Chriſti Jeſu. Secundum autem annum tibi dabit Tomus tertius, ubi de mirabili ejus præſentia in venerabili Euchariſtiæ Sacramento, multa dicam; in cujus gloriam, & honorem omnium ore omnia dicantur.

Laus Omnipotenti Deo, Puriſſimæque Dei Genitrici Mariæ, meiſque Patronis, Thereſiæ, & Mariæ Magdalenæ de Pazi, &c.

INDEX

Rerum Notabilium, quæ hoc ſecundo Tomo continentur.

Prior numerus Paginam, poſterior ejuſdem paginæ ſectiones margini adſcriptas deſignat.

A

Abjectus.

ABJECTA habenda ante oculos in dignitate. Pag. 317. n. 72
Abjectus ut erigatur, incliner ſe excelſus. 512. init.
Abjectio humanæ naturæ maximè erat fixa Chriſto ante oculos. 94. 176

Abſcondo.

Prælatus ne ſit abſconditus à ſuis. 326. 126. 127
Virtus abſcondi nequit, ſed ipſa manifeſtat. 325. 123
Juſti abſcondi volunt, in occaſione autem ſe manifeſtant. 330. 145. 146
Beneficia verbis abſcondenda. 392. 18
Abſcondenda virtutum opera. 394. 29. & 517. 60. 61
In Abſcondito virtutis invenitur Deus. 420. 44
Virtutes particulares abſcondendæ, ex publica obligatione manifeſtandæ. 422. 56
Non per abſcondita, ſed per manifeſta indicandus eſt homo. 471. 47
Impius dum vult abſcondere ſuum peccatum, ibi illud magis manifeſtat. 124. n. 16. 17
Abſconditus Chriſtus magna operatur miracula. 517. 61
Deus videt abſconditos humiles. 623. 66

Accedere.

Ut ad Dominum accedamus, ipſe ſe humiliavit. 273. 39
Ille ad Deum verè accedit, qui affectu, & imitatione accedit. 40
Cum quis in honore eſt, ad eum accedunt plures. ibid. 41
Receſſus ad Deum plurimum valet; & nulla inde erubeſcentia eſſe poteſt. 66. 40
Qui accedunt ad Chriſtum, ad omne bonum promoventur. 211. 99
Ubi homo ad Deum accedit, ſtatim gaudet ſuæ fidei fructu. 213. 113
Ut ad Chriſtum accedas, ab incredulis ſeparandum. 225. 57
Ut Accedas ad Deum, peccata depone. 430. 6

Accommodare.

Accōmodandum communi loquendi modo. 17. 72
Accommodat ſe hominibus Chriſtus. 41. 40. & 240. 21
Accommodandum imbecillitati audientium. 73. 75. & 80. 224.
Deus, dum nos vocat, noſtræ inclinationi ſe accommodat. ibid. & 372. 33
Accommodato tempore prædicandum. 190. 279
Accommodandum tempori, & occaſioni. 239. n. 14. & 546. 57
Accommodatum tempori, & occaſioni eligendum eſt medium. 428. 93
Prædicator bonis, & malis ſe accommodet. 584. 84
Infirmis accommodandum. 608. 17

Accuſare.

Accuſandi occaſiones ſemper obſervat iniquus. 55. 110.
Accuſator aſſuetus multa ſæpè falſa dicit. 136. 3

Actus.

Actus verus non procedit carne phantaſtica. 492. 49.

Admonere.

Vide *Reprehendere.*

Adoratio.

Vera adoratio ex affectu cordis. 177. 215
Adoratio perſeverantiam requirit. ibid. 216
In Adoratione debent in Deum potentiæ eſſe defixæ, ibid.
Homines, non te, ſed tua adorant. 593. 32

Adventus.

Adventum Domini qui obſervant, vivunt: qui verò non ſentiunt, moriuntur. 28. 122
In Incarnatione Deus ex laudatione Angelica ad mundi volubilitatem venit. 196. 6
Adventū Domini inſenſibilia gratulantur. 541. 24
In Adventu ſuo Deus, non judicium, ſed miſericordiam oſtendit. 579. 53
Vide *Incarnatio.*

Adverſitas.

In Adverſitate nullus te agnoſcit; in fœlicitate omnes ſunt amici. 161. 133

Adverſitas

Adverſitas dejungit fratres. ibid. 134
Qui te in adverſitate agnoſcit, laudabilis valdè. 318. init.

Adulatio.

Adulationis guſtus levis occidit. 520. 84
Peccator adulationibus plenus difficile ſanatur. 532. 61
Adulationibus non eſt acquieſcendum. ibid.
Adulatio poteſtatis, inferiorum timor. 502. 31
Adulatio animum maximè inclinat. 519. 76

Adulterium.

Adulterij turpitudo ſupplicio maximè digna. 358. 29
Adulterij ſcelus Deo maximè inviſum. ibid.

Æſtimatio.

Id quod multo labore, ac ſanguine ſtetit, in magno pretio habetur. 371. 6
Quæ difficiliter aſſequuntur, in magna habentur æſtimatione. 631. 13

Affectus.

Affectus carnis etiam nomine tenus, in obſequio Dei amputandus. 18. init.
Affectus particularitatis longè diſtat à Deo, atque à principe vero. 113. 275
Affectus, pius à Deo pro opere muneratur. 301. 22
Affectio bona requiritur in auditoribus ad percipiendum verbum. 457. 39
Affectus cordis, non externa verba, Deo placent. 521. 90
Affectus eorum, qui non te, ſed tua ſequuntur, repudiandus 528. 35

Afflictus.

Vide *Laborantes.*

Agere.

Agat homo de illis, quæ ad ſe pertinent. 182 138

Aliena.

Aliena nunquam condecorant. 444. 76
In alienis rebus nemo ſe intromittat. 523. 2

Ambitio.

Ob Ambitionem Sacerdotes iniqui res Sacras vendunt. 35. 18
Ambitio generat divinorum contemptum. ibid. 19
Ut deſiderata impetret, nullam homo infamiam reſpuit. 411. 132
Ambitioſus aliis nihil dare cupit. 266. 37
Ambitioſus te, non propter te, ſed propter tua, ſequitur. ibid. 41
Ambitioſus Prælatus ad nihilum valet, niſi ut mittatur foras, 315. 58
Ambitio excæcat homines. 427. 83
Qui loco ſibi ſolum cupiunt, à divinis arceantur. 457. 42
Ambitioſus ſolum in bonis eſſe optat. 524. 10

Amicitia.

Amicitia ad interrogandum præſtat animum. 182. 37
Amicitia in converſatione contemptum ne pariat, vide *Converſatio.*

Amicus.

Amicus ex ſuo genere, magis, quam inimicus diligendus. 376. init.
Amici amor debitum. ibid. 61
Amicus ſolus tuas laudes cognoſcit. 538. 10.
Amici tui te ſæpè oppugnant, & contradicunt ibid.
Multi promittunt magna in ſerenitate, & in tentationis tempore deficiunt. 472. 48
Amicus benevolè fovendus. 509. 19
Amici, ac familiares favore ſpeciali proſequendi. 513. 39
Amici non conveniunt, niſi ad divites. 574. 22
Amicorum benigna voluntas non contemnenda 7. 19
Amicus amici honorandus. 10. 40
Amico nec levis injuria facienda. 11. 43
Amici ad ultimum tempus opera majora reſervant. 16. 67.
Amicus verus, non eſt ad tempus. 57. 120
Cum amico ſecreta cordis communicanda. ibid. 121
Amici in felicitate plurimi, in adverſitate nullus. 161. 133. & 539. 18
Amico, ſi propter eum conſanguinei relinquantur, magna obligatio fit. 196. 4
Amicus curare debet, ne ſuus amicus à ſibi miniſtrantibus deſeratur. 239. 15
Amicus ſolus agnoſcit magnalia tua. 241. 25. & 393. 25
Amici honore, dignitate, & favore proſequendi. 242. 31
Amicus qui eſt propinquior animo, ſit & loco. 273. 38
Amici benignitate trahendi. 275. 51
Amicus ille laudabilis qui te, non in ſerenitate, ſed in adverſitate agnoſcit. 179. 73
Amicus verus rarò invenitur, ut diligatur. 164. 48
Vide *Amor.*

Amor, Amare.

Amor preces non requirit. 12. 51
Amor verus, non in felicitate, ſed in preſſura declaratur. 16. 68
Amor abſcondi nequit, ſed ſeipſum manifeſtat. 65. 35
Amoris affectus videtur à cæcis etiam oculis. ibid.
Amor noſter inter Deum, & mundum non dividendus. 65. 34. & 36. 25
Amor tormentis non minuitur. 108. 252. 253
Amor ad creaturas, ſine aliquo diſpendio ſtare nequit. 63. 23
Amor verus nil ſibi retinet, largitur omnia. 107 141
Amor magis movetur, dum res dilecta patitur quam dum amans moritur. 208. 248
Amans ob dilectum parvipendet periculum. ibid. 250
Ubi amor tuus, ibi & omnia tua. 109. 256. 186. n. 256
Amor in unam partem declaratur, dum quis integerrimè quærit. 275. 205
Amor audax, & moræ impatiens. 202. 46
Amor verus ſequitur abſque præmio, & ut tantum laboret. 251. 90
Amor, non te, ſed tua quærens, ac ſuas commoditates ſectans, imperfectus. 273. 41
Perfectus vero, è contra. ibid. 42
Amor perfectus, non ſuum commodum quærit, ſed ut ſerviat dilecto. 279. init.
Amorem ſuum manifeſtare, amanti valdè gratum. ibid.
Amanti omnia ſuavia. 338. 197
Amor verus pœnis non minuitur. 48. 80

Omnia

Omnia clara, amabilia ob ſalutem amputanda. 336.18
Non datur perfectus amor noſtri erga Deum ſine amore erga proximum. 409.125
Plures trahuntur pœna, quàm amore. 432.14
Amor proximi totam legem includit. 461. init.
Opus amoris laudatur, & non timoris. 621.85
Quos ardenter amamus, eorum mala graviora judicamus. 614 init.
Amans dum parum perdit, totum exiſtimat perdidiſſe. ibid.

Amor Dei.

Divinus amor non poteſt abſcondi, ſe ipſum manifeſtat. 65.35
Divini amoris principium, & finis maximè nobis abſconditus. 82.120
Licet alia Dei opera manifeſtentur, quæ tamen ſunt amoris, ob ſuam altitudinem nobis maximè occultantur. ibid.
Chriſtus in cruce inflammatus amore. 98.196
Deus nos maximè diligit. 104.225
Amor Dei provocat noſtrum amorem in ipſum. ibid. 227
Dei amor cum ratione. ibid. 230
Divina bonitas divinæ dilectionis radix. 105. 231
Amor Dei ab aliquo creato amore ſuperari non poteſt. 152.90
Amor Dei in homines eximius. 106.138
Solus filius Dei unigenitus divitias divini amoris declarare poterat. 106.239
Amor inter divinas perſonas æqualis. ibid.
Divinus Amor ſua reputat in pauca; noſtra verò in multum. 108.251
Deus æquali dilectione unum diligit, ac omnes, 111.262
Divinus amor plura tormenta deſiderabat. 109. 253
In Chriſto igneus amor. 196.6
Amor Dei, & proximi conjunguntur. 299.204

Amor inimicorum.

Amor inimicorum omnia ſuperat, & etiam indomitam compeſcit naturam. 368. 15.16.17
Ad præſentiam amoris inimicorum miniſter vindictæ, etiam juſtæ erubeſcit. ibid. 16
Ubi eſt amor inimicorum, victoria eſt certa. ibid. 17
Amor inimicorum fortis armatura ad debellandos hoſtes. 771.27
Dilectio inimicorum corona, ac vertex omnium virtutum. ibid.28.29.30.31
Qui inimicos diligit, jam habet perfectionem ad Deum videndum. ibid.130
In dilectione inimicorum omnes virtutes complectuntur. ibid. 31
Duce Chriſto maximè creſcimus in dilectione inimicorum. 372.34
Si diligis inimicum, Deus eſt paratus ad tui cuſtodiam, & vindictam. ibid.35
Dilectio inimicorum index divinitatis. ibid. 37. 38.39.40
Inimicus eſt amandus, quia eſt Dei imago. 273.43
Noſtræ opes non ſunt denegandæ inimicis. ibid.44
Per inimicos maximè exercitamur ad multa bona impetranda. 374.46
Per inimicorum amorem maximè ſimilamur Deo. ibid.47.99
Si amicus tantum eſt diligendus, nullus erit diligendus, cum rarò detur amicus verus ibid.48
Nos cum ſimus Chriſtiani, non ſimus digni, ut habeamus aliquem in odio. ibid. 49
Per amorem inimicorum duplicem victoriam ac mercedem conſequimur. ibid. 51
Amor inimicorum ad ſe trahit cœlum in ſui auxilium. 375.55.56
Pro diligente inimicos cœlum facit ſigna, & prodigia. ibid.
Amor inimicorum majoris meriti, quam amicorum. 376.58.59
Amor amici debitum, inimicorum verò opus meriti. ibid.61
Ex Amore inimicorum magna perfectio reſultat. ibid.62
Amor inimicorum maximè gratus Deo. ibid.63
Amor inimicorum valdè mirabilis, & omnium rapit oculos. ibid. 64
Verus amor inimicorum eſt affectu, & effectu. 377.67
Qui habet dilectionem inimicorum omnibus præfertur. ibid. 69
Amor inimicorum emollit animum inimici. ibid. 70.71
Magna redundantia amoris orare pro inimicis. 378.73
Dei amor maximè in inimicos oſtendit beneficia. 380.85
Quid de præcepto teneamus in dilectione inimicorum. 381.90.91.92
Per amorem inimicorum recuperat homo honorem deperditum. 383. 100
Amore inimicorum fit homo filius Dei, & magna excellentia. ibid. 101.102
Amor inimicorum nota, ac ſignum filiorum Dei. ibid. 103.104
Inimicorum dilectio ad admirabilem excellentiam extollit creaturam. 384.107.108
Amor inimicorum præſtantiſſimum locum denotat. 385. 111.112
Amor inimicorum conſummatio virtutum. 409 init.
Amor inimicorum maximè commendatur à Deo. 411. 136
Amor in oratione pro inimicis, vide *Oratio.*

Andreas.

Ex omnibus Apoſtolis Petrus, & Andreas ſubierunt crucem. 240. 19

Angelus.

Cur Angelorum peccatum non deſcribatur 175.206

Anima, & Animus.

Anima, quæ Deum non ſentit in ſe, moritur. 83. 121.122.123
Vir duplicis animi non eſt aptus ad Regnum. 340.5
Animus perturbans non attendit ad neceſſaria. 437.41
Animus timore perturbatus, non audit, nec percipit quæ dicuntur. 549.77
Prius agendum de anima, quàm de corpore. 558.8.

Antiquitas, Antiquus.

Antiquus in obſequio nobilitandus. 25. 107
Antiqui,qui tempore,ac labore præceſſerunt, venerandi ſunt. 192.89
Antiquorum benefacta, ac veſtigia ſequenda, & imitanda. 343.29
Antiqua ſequenda, & obſervanda. vide *Conſuetudo.*

Apoſtolus.

Apoſtoli electi, ut eſſent teſtes myſteriorum Chriſti. 240.22
Apoſtolorum excellentiæ non ſolum per affirmationes, ſed etiam per negationes explicantur. 327.321
Apoſtoli magna libertate ſe dabant in publicum ob doctrinam Evangelicam. ibid.132

Appetitus.

In rebus hujus ſæculi non ſatiatur noſter appetitus. 162.135
Appetitus temporalium excæcant homines. 427. 82.83
Major pugna ab appetitu, quàm ab inimico. 513.41
Ad vincendos appetitus manus Joſuë explicatur. ibid. 42
Plura requiruntur ad vincendos appetitus, quàm hoſtes externos. ibid.43

Aqua.

Aqua in puteo, ſignificat voluptates hujus ſæculi. 162.135

Arduus.

Quæ in acquiſitu ſunt ardua, in poſſeſſione gratiora. 343.27

Arguere, Argumentum.

Valdè efficax argumentum, dum quis à propriis convincitur. 241. 26
Vide *Reprehendere.*

Arrogantia.

Arrogantiæ ac inſolentiæ nota evitanda. 345.36
Vide *Superbus, Inſtantia.*

Ars, Artifex.

Ad quamlibet rem proprij illius artifices ſunt vocandi. 246.56.57
Ars nunquam adæquat naturam. 444.78
Vide *Scientia.*

Architriclinus.

Unde ſit dictus. 27.118
Quiſnam eſſet Architriclinus. ibid. 120
Quale ejus officium. ibid.121

Aſtrologia.

Aſtrologicis obſervationibus non fidendum. 446.86

Avarus, Avaritia.

Avari meliora occultant. 28.124
Avaritia, & Deus non poſſunt eſſe ſimul. 36.24
Avaritia valdè gravis eſt. 594. 36

Auctor.

Auctor criminis eſt reprehendendus, ut malum ceſſet. 130.48

Auctoritas.

Auctoritas magni viri multum valet ad reprimendum populum. 62. 18
Procurandum eſt bonum illæſa auctoritate Domini. 620. 54

Audax.

Vide *Præſumptio.*

Audire, Auditor.

Ut alicujus dicta audias, neceſſe eſt,ut concipias de eo opinionem. 168 165
Auditor verbi Dei capax ad recipienda præcepta. 223.45
Bonus auditor, finito ſermone, non recedit à Chriſto. 484. 1
Animus perturbatus non audit, quæ dicuntur. 551.87
Deus ſæpè diſſimulat ſe audire, ut cum majori gaudio ſuſcipiatur poſtulatum. 17.init.
Imbecillitati auditorum accommodandum. 100. 207
Auditor non eſt contriſtandus. 102.218
Animus mœrore affectus non eſt capax ad audiendum. ibid.
Auditor verbi Dei, debet omnia adimplere quæ audit. 154.67
Auditoribus non ſubitò magna ſunt dicenda,ſed paulatim promoveantur ad illa. 162.139
Auditores, ut percipiant verbum, adſit in eis bonus affectus. 243. 38.39

Aulicus.

Aulicus, quanta ſuffert ob ambitionem. 35.120
Aulicus, ac intimus amicus Regis, ut Rex, ac ut Dominus imperat. 199. 29
Aulici ad ſuum commodum, ac nutum trahunt Regem. ibid.30
Aulicus,ut Rex imperat. ibid.
Aulici amicitia Regis multum licentioſi. 333. 165
Aulicus non diſponat res ſecundum potentiam, ſed ſecundum bonum Reipublicæ. 513.30
Vide *Miniſter.*

Aurum.

Aurum validiſſima arma ad expugnandum.143. 36

Auxilium.

Princeps, quos creavit non deſerat, ſed auxilietur. 105. 234
Ex ipſa miſeria movetur divina manus ad auxiliandum. ibid.234
Ubi neceſſitas,ibi auxilium. 215.116
Ad victoriam Dei, auxilium implorandum. 255.114
Sine auxilio Chriſti periclitamur. 542.32
Noſtris delictis reddimur indigni auxilio Dei. 545.50
Ubi vires humanæ deficiunt, pietas divina ſuccurrit.

B

Baptiſmus.

Baptizati habent benedictionem cœleſtem. 442.69
A materia Baptiſmi incepit Chriſtus ſua magnalia. 24.103
Baptiſmus omnibus neceſſarius. 74. 81
Quando incepit obligatio Baptiſmatis. 75. 87
Proprietates aquæ, explicant affectiones Baptiſmi. 76. 88
Baptiſmus reddit antiquam pulchritudinem. 78. 96

In

Index Rerum.

In Baptiſmo fit mutatio à culpa originali ad gratiam. ibid. 97

Chriſtus non baptizavit communiter quemquam per ſeipſum. 237. 6

Chriſtus baptizavit Virginem, Joannem Baptiſtam, Apoſtolos. ibid.

Baptiſmus Joannis cum eo eſt terminatus. ibid. 10

Baptiſmus fons aquæ ſalientis, quæ nos ducit in vitam æternam. 165. init.

Beatitudo, Beatus.

Per gratiam requiem, & beatitudinem tenemus. 161. 132

Primus gradus ad beatitudinem, ſeipſum cognoſcere. 281. 84

Deus dat beatitudinem ſub nomine præmij ad condecorandum. 300. 248

Bellum.

Facile homo pugnat pro ſua vita, & difficile pro aliis. 278 70

Qui refugit labores, pro te non pugnabit, niſi præmio animetur. ibid. 71

Benedictio.

Ubi Dei benedictio, ibi pulchritudo noſtra. 31. 1

Baptizati, ac ſpirituales benedicentur à Deo. 442. 59

Beneficium, Benefaciens.

Quando neceſſitas urget, tunc majus beneficium. 17.73

Unum beneficium pignus ad aliud. 25. 107

Omnibus benefacere Dei ſignum. 53.99. & 52. init.

Proprium eſt Domini benefacere, & ſalvare, ſervi verò damnare. 116. 94

Beneficium inchoandum à tuis. 140. 20

Deus pigneratur à loco ad benefaciendum 144. 41

Cognitio divinorum beneficiorum valdè neceſſaria ad ſalutem.

Ille, qui beneficia præſtat, verus pater. 161.132

Beneficia, ut omnibus abundent, per manus Domini dentur, non verò per manus miniſtri. 164.146.147

Ubi major eſt cognitio beneficij, ibi major obligatio. 176 210

Deus ſua beneficia reputat in paucum, noſtra obſequia in multum. 17[illegible]. init.

Beneficium conceſſum abſque precibus maximè devincit. 197 13

Beneficium datum conſervandum. ibid. 14

Deus ex uno beneficio obligatur ad aliud. ibid.

Valdè gratum eſt beneficium, quod datur nullo opere injuncto. 210. 92

Beneficia, quæ à Deo veniunt, permanent, nec habent dilationes, ut bona mundi. 211. 101

Id aliquando eſt Dei beneficium, quod videtur ſupplicium. 214. 119

Beneficia animos attrahunt, ac alliciunt. 247.64

Deus pro uno obſequio confert duplex beneficium. 227.68.69

Beneficia divina breviter, & ſine mora dantur. 230.83

Ob multa beneficia accepta timet prudens. 234. [illegible]. 110

Beneficia ad propinquos, & remotos extendenda. 270.24

Deus ita præſtat ſua beneficia, ut etiam condecoret. 279.75

Benefaciens non repetat verbis beneficium. 311. init.

Plus obligat ratio officij, quàm magnum beneficium. ibid. 28

Magnus beneficium tacet, prudenter diſſimulat verbis. ibid. 26

Quos beneficia non obligant, cautos reddunt ſupplicia. 316.61 62.63

Beneficia inimico collata, tibi amplius ſunt utilia. 377.38

Beneficia in inimicos, eorum animos emolliunt. 378 init. & 71

Glorioſum inimicis benefacere. 380. 83

Deus habet pro Regno benefacere. 347. 93

Chriſtus venit omnibus benefaciens, & dans ſalutem. 487.15.16.17

Chriſti dona omnibus communia. ibid.

A quo beneficium petis; noli eſſe moleſtus. 490 36

Princeps, ſi benefacit extraneis, benefacit etiam domeſticis. 538.12

Homo magis obligatur beneficiis, quæ ipſe accipit, quàm illis, quæ in alios vidit conferri. 539.15.16

Beneficiis comparantur loca, & Regna. 571. 5

Beneficia ſint retardatione danda. 615.26.27

Beneficium, ut magnum habeatur, benevolis verbis concedendum. 578. 45

Vide *Dare, Donum.*

Benignitas.

Amici benignitate trahendi. 275.51

Magna perſuadentur, non majeſtate, ſed benignitate. ibid 52

Benignitate perſuadentur virtutes, ſupplicium deterretur à peccatis. ibid. 53. 54. 55. 56

Benignitas præmittenda ante rigorem, & plus vincit quàm divitiæ. 28 . 5

In Prælato ſeveritas & benignitas. 312. 35

Efficacior benignitas, quàm rigor. 485. 10. & 600.77 281.85

Benignitas Divinitatis nota. 521.93

Commotiones magnæ, lenitate, & benignitate ſedantur. 551.89

Dominus oſtendit benignitatem, & ſeveritatem. 567 69

Benignitas cum juſtitia. 36 21

Benignitas, & rigor prout occaſio poſtulat. 37. 27.28

Chriſti poteſtas juſtis benigna, & ſuavis, iniquis valde rigida. d. n.28

Majeſtas effundit timorem, at benignitas, & humanitas dat vires, & animum. 218.13.14

Benignitas valdè efficax ad trahenda corda. 275 50

In lege gratiæ benignitas. ibid.

Bona divina, vel ſpiritualia.

Ad divina bona percipienda requiritur noſtra operatio. 26 117

Bona Dei ſuaviter dantur, mundi verò bona cum labore. 147 55.56.57

Bona mundi deficiunt, bona verò gratiæ perpetuo durant, & florent. 159. 122
Dei bona, non uni, ſed pluribus communicantur. 168. 169
Bona Dei largiſſima, bona mundi anguſta. 184. init.
Bona mundi deficiunt, Dei verò bona largiſſima. ibid. 246
Priùs agendum de ſpiritualibus, poſtea de corporalibus. 225. init.
Quamvis temporalia ſint omnibus danda, ſpiritualia paucis. 455. 31
Pro bonis ſpiritualibus, omnia temporalia contemnenda. 469.36
Ut bona divina homo recipiat, renovetur in vita, & moribus. 611.33
Vide *Domus vel cœleſte, vel ſpirituale.*

Bona temporalia.

In Bonis temporalibus non eſt gaudium. 12.49
Principes ſæculi pro bonis temporalibus imperterriti, in rebus animæ, valde timidi. 64. 28
Bona temporalia cum labore dantur. 147.55
In Bona mundi mala ſine ullius manu veniunt. ibid. 57
Ut intelligas magna myſteria, relinque temporalia. 274. 47
Dum homo vult requieſcere in bonis temporalibus, laborem invenit. 150. 76
In Bonis temporalibus non ſatiatur noſter appetitus. 162.115
Reprobantur petentes temporalia tantum. 177. 216
Animæ converſæ in Deum bona mundi non ſunt in uſum, ſed in omnibus. 183.244
Temporalia relinquenda, ut habeamus cœleſtia. ibid.
Bona temporalia anguſta, bona Dei largiſſima. 184.init.& 146
Bona mundi deficiunt, bona Dei ſuperabundant. ibid.
A Bonis temporalibus proveniunt multa mala, & illis armatur homo contra Deum. 200.36.37
Bona temporalia ſunt impedimentum ad Chriſtum ſequendum. 244 44
Exuti à bonis temporalibus vocantur à Deo ad magna. 248.73
Electus à Deo bona temporalia contemnit. ibid. 74
Qui temporalia dimittit ad magna aptus. ibid. 75
Bona temporalia pariunt diviſionem, gratia unionem. 319. 86
Potius perdantur temporalia, quàm ſupernaturalia. 363.63
Bona temporalia relinquenda ſunt, ut ſequamur Deum. 399.58
Per bona temporalia prolabitur homo ad peccatum. 408. 119
Homo maximè æſtimat bona temporalia. 423. 61
Bona temporalia excæcant homines. 427.83
Qui ſe Dei curæ committit, omnibus abundat, qui eſt ſub ſua ſollicitudine, multis indiget. 439.50
Bona temporalia omnibus danda, ſpiritualia paucis, & dilectis. 455.31
Ob temporalia homines nolunt Deum recipere & ſpiritualia relinquunt. 570. 85
Temporalia bona vileſcunt oculis divinis. 600.75
Deus difficulter dat ſuis amicis bona temporalia. 617 35

Bonum.

Homo multiplici diſpoſitione ſe diſponit ad bonum. 59. 7
Alicujus boni reſtauratio magis delectat, quam illius prima collatio. 114. 80
Quidquid boni eſt in nobis, Deo tribuatur. 109.256
Ad Bonum deſides, ad malum veloces ſumus. 168. 170
In Chriſto omnia bona. 183.243
Omne bonum Deo tribuendum. 244. 43
Qui Deum habet, omnia bona habet. 230 81
Animus rectus vult bonum illæſa auctoritate Domini ſui. 520. 54

C

Calamitas.

Calamitas, ac jactura rerum ſæpè occaſio magnæ utilitatis & lucri. 217. 8

Calumnia.

Calumnia præoccupanda. 333. 163
Calumnia maximè torquet. 370. 25
Vide *Murmuratio.*

Caro.

Caro phantaſtica, vide *Actus.*

Caſtitas.

Caſtitas præparat ingreſſum ad vitam æternam. 191. init.
Vide *Virginitas.*

Caſtigare.

Deus dum caſtigat recordatur de homine, & in ipſo ſupplicio cuſtoditur. 563.48
Deus ſi caſtigatione increpat, etiam honorat 460 54
Ad Caſtigandam malitiam nullum tempus importunum. 560. 29
Vide *Supplicium, Percutere.*

Cauſa.

Ad Cauſam, ac radicem mali occurrendum. 74. 78.& 130.48
Cauſa alicujus rei totum ei tribuitur. 325. 121
Vide *Principium, Radix.*

Cautus.

Ex una re fit homo cautus ad aliam. 565. 59
Vide *Via.*

Charitas.

Doctor, ac Prædicator habeant magnam charitatem. 242. 35
Facile homo pugnat pro ſua vita, difficile pro aliis. 278.70
Perfecta charitas ita eſt accenſa, ut non extinguatur vento vanitatis. 330.148
Charitas non limitatur in uno. 375.init.& 328. 35
Ubi charitas, ibi omne bonum. 375 54
Charitatem in fratres maximè commendat Deus 350. 75
Charitas lata, & anguſta eſt. 463.70

Charitas

Charitas pro ſe, & pro aliis loquitur. 548 69.
Charitas omnia impedimenta rumpit. 574.20
Charitas omnia contemnit ob bonum proximi. 55.25
Ad Charitatem, & amorem cum proximo nos obligat Deus. 310 7
Charitas in fratres, gradus ad amorem Dei. ibid. 75
Prudens charitas aliorum lapſum evitat. 352. 85
Charitas incipit à ſuis. 58.2. & 140.20
Charitas geminat voces, multiplicat affectus. 71. 63
Charitas multa largitur, pauca verò dicit. 93 170
Charitate accenſus myſteria divina facile penetrat. 146.51
Charitas revocat proximum à peccatis. 155. 103
Charitas neceſſaria, ut ad ſalutem ingrediaris. 171. 182
Charitas omnia facit levia, & ſuavia. 183.240
Charitas diſſimulat ſe ſcire, ut alij doceantur. 212.106
Chriſtus maximè vult, ut inter nos ſit charitas, ac unitas. 242. 33
Chriſtus in ſuis magnam vult charitatem. ibid. 34
Charitas non poteſt abſcondi. 316. init.
Vide *Amor inimicorum communicare.*

Chriſtus.

Chriſtus conſulit noſtræ utilitati, non ſuo commodo. 824. & 187.261
Chriſtus multa præbet ſuis fidelibus. 8. 17
Chriſtus gaudium, & noſtra lætitia. ibid. 26
Chriſtus fecit, quæ docuit. ibid. 29
Chriſtus idem cum ſuis membris. 9. 32
Chriſtus ſibi aſpera, nobis ſuavia reſervat. ibid. 33
Chriſtus ad ſui honorem determinavit tempus, non verò ad alios honorandos. 19.79
Chriſtus humilia quærit. 6.16
Chriſtus Dominus verus Deus, verúſque Meſſias. 58.1. & 630.7
Ut Chriſtus inveniatur, deliciæ delinquendæ. 64. 30
Chriſtus non facit participes ſuæ dignitatis. 68.48
Chriſtus plus æſtimat noſtram ſalutem quam ſuam dignitatem. 69.58 70. & 600.75
Chriſti poteſtas juſtis benigna, iniquis rigida. 37. 28
In Chriſto ſuavitas cum rigore, in mundo totum crudelitas. 41. 46
Chriſtus accommodat ſe hominibus. ibid.
Chriſtus verus Rex. 52.98
Chriſtus vult, ut ei aſſimilemur. 75. 85
Cum Chriſto, ac ejus gratia omnes difficultates vincuntur. 77.94
Chriſtus ob ſuam moleſtiam verborum involucro ſe occultabat, dum de ſe magna ac ſuas laudes dicebat. 66.41.250.251.& 209.85. 86. 87
Chriſtus frater noſter eſt, & ideo omnes habeamus fiduciam accedendi ad eum. 93.171
Chriſto erat maximè fixa ante oculos humilitas, ac abjectio naturæ. ibid.172
Chriſtus glorias ſuas connectit cum humilitatibus. 94. 178
Chriſtus recordabatur de ſalute noſtra, non verò de injuria hominum. 95. 185
Chriſtus, ut verus Præſul totum corpus ſuum circumſpicit. 97. 190
Per Chriſtum remedium contra venenum peccati. ibid. 191
Chriſtus immortalis, & æternus. 98. 195
Chriſti patientia, & fortitudo in paſſione. ibid.
Chriſtus durus contra peccatum. ibid.
Chriſtus in paſſione noſtri amore inflammatus. ibid. 196
Chriſtus in paſſione deſertus ab omnibus. 99. 201
Chriſtus dat vitam æternam. ibid.
Impius in Chriſto non videt miſericordiam, ſed juſtitiam. ibid.203
Chriſtus in cruce triumphavit de inimicis. 100. 208
Chriſtus homo ſibi, Deus nobis. 102. 217. & 511. 33
ex Chriſti morte vita prodiit. 102.220
Chriſtus nos reddit ſecuros de præmio. 103. 224
Cum Chriſtus ſit frater noſter, magnam fiduciam habemus accedendi ad eum. 107. 243
Chriſtus ob ſuum amorem, quæ pro nobis egit, in pauca reputat. 109.init.
Chriſtus quæ pro nobis eſt paſſus, in pauca reputat, noſtra verò in multum. 108. 251
Chriſtus oſtentationem declinat. ibid.
Chriſtus pro uno ſolo omnia tormenta ſubiret. 111. 262
Ita dolet Chriſtus, dum unus periit, ac ſi multi periiſſent. ibid.
Chriſtus magis declaratur filius ſui Patris, dum pro nobis patitur, quàm dum regnat. ibid. 266
Chriſtus Dominus donum Dei. 158. 119
Chriſtus de ſe aperit magna, non verbis, ſed operibus. ibid.
Chriſtus de ſe prædicat humilia, & abſcondit magna. 176.120
in Chriſto Jeſu omnia bona. 183.243
Chriſto obedire Patri valde perjucundum. 188. 269
Bona noſtra opera delectant Chriſtum. 189. init.
Chriſtus eſurit noſtram ſalutem, & ea, tanquam dulciſſimo pabulo reficitur, & paſcitur. ibid. 247
Chriſtus ob modeſtiam occultabat ſuam potentiam. 209 85
Chriſtus incepit facere, quod docebat. 245. 54
in Chriſti vultu divinitas reſplendebat. 251. 92
Vultus, ac verba Chriſti lætitiam dabant triſtibus. 217. 9
Majeſtas effundit timorem, benignitas autem & humanitas Chriſti dat vires, & animum. 218 init.
Chriſtus mortuus, ac paſſus eſt, ut nos vivamus, ac ſimus à malo liberi. 126. 62
Chriſtus omne malum conculcavit, ut nihil à nobis ſit timendum. ib. 63
Cum Chriſto veniunt omnia bona. 230. 82

Chriſtus nos quærit. 261. 3
Chriſtus ſurſum elevat mentes. 282. 93
Chriſtus de ſe humilia dicit, magna dicenda aliis relinquit. 332. 160
Ubi Chriſtus, nulla poteſt eſſe diſcordia. 351. 79
Chriſtus ſua nobis communicat. 398. 55
Chriſtus vult ut magna ab eo petantur. ibid.
Qui Chriſtum habet, omnia habet. 449. 101
Chriſtus venit in omnium remedium & ſalutem. 487. 15
Chriſtus ob noſtram ſalutem omnia contemnit. 292. init.
A conſpectu Chriſti fugit immunditia. ibid. 45. 46
Chriſtus valde ſolicitus de noſtra ſalute. 516. 57
Chriſtus abſconditus magna miracula operatur. 517. 59
Chriſtus nos docet bona opera occultare. ibid. 61. 62
Chriſtus tripliciter ſanavit. ibid. 63
Chriſtus dæmones ejiciebat verbo. 518. init.
Debemus conformari cum Chriſto, & non illum velle ad noſtrum modum adducere. 537. 3
Chriſtus pro noſtro bono omittit tempus ſuæ commoditatis. 537. 6. 7. 8
Chriſtus oſtenditur Dominus, & in mari, & in terra. 541. 30
Diabolus fugit ab imagine Chriſti. 565. 58
Chriſtus noſtras infirmitates ſuſcepit, & nobis dat ſua dona. 572. 16
Chriſti humilitas deſpectos filios dicit. 577. 43
Cur Chriſtus de ſe non dixit palam ſe eſſe Deum. 283. 80. 81
Chriſtus maximè gloriatur de his, quæ habet per merita. 596. 92
Chriſtus in modo loquendi aſſimilatur ſuo æterno parenti. ibid. 91
Chriſtus omnes vices mutat in melius. ibid.
Chriſtus non poteſt eſſe in loco immundo, 592. 21. 22
Chriſtum ſequentes ipſum repræſentamus & induimus. 596. 49. 50. 51
Chriſtus rebus omnibus poterat uti ob ſuum ſupremum dominium. 601. 82
Chriſtus tanquam è conſulto agit de bono communi, tranſeunter verò de particulari. ibid. 83
à Chriſto longè diſtat particularitatis affectus. 113. 275
Chriſtus non venit, ut Rex ad judicandum. 115. 283
Chriſtus, ut filius Dei ſalvat & benefacit. 116. 295
Chriſtus maximè gloriatur de humanitate, ac paſſione. 139. 19
Chriſtus aſſumpſit noſtram miſeriam, & nobis dat ſuam gratiam. 146. 54
Chriſtus maximè dolet de noſtra tarditate. 149. 70
Chriſtus cum fidelitate ac obedientia ſuorum lætatur, cum infidelitate dolet. ibid. 72
Chriſtus multipliciter fatigatur pro nobis. 150. 74
Chriſtus apud juſtos requieſcit. 151. 80. 87
Chriſtus omnia myſteria ſuperintelligit. ibid. 81
Chriſtus ad ſuas neceſſitates ſublevandas mediis utitur humanis, ad noſtras verò potentiam adhibet divinam. 154. 91
Chriſtus pro nobis omnia contemnebat. 617. 36
Quod eſt in Chriſto, magnum & ſublime eſt. 621. 61
Vide *Amor Dei*, *Charitas*, *Præſentia*, *Miſericordia*, *Liberalitas*, *& Paſſio Chriſti.*

Chriſtianus.

Qui in ſchola Chriſti militat, debet eſſe obediens, & perſeverans. 236. 5
Chriſtiani moriuntur ſæculo, ut Chriſto vivant. 250. 82
Vide *Juſtus*, *Fidelis.*

Cibus.

Prius agendum de cibo ſpirituali, quàm corporali. 225. init.
Ex defectu cibi triſtitia. 412. 2

Clementia.

Dei clementia, ubi rigor, removentur indigni ne pereant, ubi gratia, vocantur omnes. 274. 45
Vide *Miſericordia.*

Cœlum, Cœleſtia.

Imperfecti non admittuntur ad Cœlum. 9. 31
Contempta terra eundum eſt in Cœlum. 76. 91
Per anguſtam portam itur ad cœlum. 97. 190. & 462. 65. 66
Ut habeas cœleſtia, relinque temporalia. 183. 244
Noſter cibus deſiderare cœleſtia. 186. 270
Qui cœleſtia conſiderat, omnia terrena deſpicit. 212. 108. 109. 110
ut Cœleſtia valeas contemplari relinque terrena. 274. 48. 49
ut Cœleſtia poſſis videre, claude oculos mundo. 308. 203
Magnum Regnum habere cœleſtia dona. 302. 226
Noſtra pigritia ad cœlum. 404. 83
Via cœli arcta, ſed ſuavis. 462. 65. 68
Via cœli contraria terrenis. 537. 1
Vide *Bona divina*, *vel ſpiritualia.*

Cogitare.

De his, quæ quilibet cogitat, exiſtimat alios tractare. 166. 158

Cognitio.

Propria cognitio peccatorum valde neceſſaria ad emendationem, & reformationem. 168. init.
Diabolus intentat, ne noſtra delicta videamus, juſti verò procurant dare cognitionem illorum. 172. 288
Quanto quis magis cognoſcit de Deo, tanto majorem habet reverentiam. 217. 12
Qui ſe cognoſcit, flet, & lavat peccatum. 219. 21
Ille eligitur ad magna à Deo, qui ſcit ſuos defectus agnoſcere, ac deplorare. 220. 24
Primus gradus ad beatitudinem ſe ipſum cognoſcere. 281. 89
Qui ſe agnoſcunt, lugent, & non derident alterum. 291. init.
Valde glorioſum, quod alij cognoſcant tuam dignitatem. 299. 209
Cognitio propria valde utilis. 311. 33
Cognitio infirmitatis divinam miſericordiam ſollicitat. 513. 40
Cognoſcere cœleſtia, ſeu divina, vide *Cœleſtia.*
In ſublimitate, retine tui cognitionem. 539. 14. & 591. 13
Cognitio debet præcedere ad medicinam infirmitatis. 544. 47

Prælatus ſua peccata agnoſcat, ut ignoſcat. 596. 45
Ut homo reformetur, debet ſuam imbecillitatem agnoſcere. 73.76.& 148.64.65.66
Notitia Dei omnium virtutum poſſeſſio eſt. 78. 97
Cognoſcere ſuam ignorantiam gradus ad ſapientiam. 85. 132
Cognitio propriæ utilitatis ſit maximè ante oculos
Dum cauſa mali cognoſcitur, id eſt remedium. 95. 182
Mundanus ſolum cognoſcit in aliis, quæ deprimunt, non quæ tollunt. 156.123
Cognitio divinorum beneficiorum valdè neceſſaria. 158. 117

Commodum.

Tunc gloria Dei manifeſtatur, quando noſtrum commodum intervenit. 29. 132
Homines potius attendunt ad ſuum commodum, quam ad alterius reverentiam. 217. 10
Perfectus amor non quærit ſuum commodum, ſed ut ſerviat dilecto. 279.72
Facilè homo favet erroribus, à quibus habet commodum, & alimentum. 340.9.10
Homo maximè ducitur ſuo commodo. 423. 63
Quilibet de ſuo commodo agat ſine alterius detrimento. 464.6
Noſtrum commodum non eſt procurandum aliorum damno. 488 init.
Pro tuo commodo ne ſis aliis detrimentum. ibid. 22. 23
Deus attendit ad commoditates creaturarum. 200. 31
Vide *Utilitas Prælatus.*

Commune.

Communia ne facias Particularia. 400. 64
Chriſti beneficia omnibus communia. 487. 15. 16. 17
Id quod commune, maximè ad ſe rapit divinos oculos. 593.27
Deus è conſulto agit de bono communi, tranſeunter verò de particulari. 601.81. 82.83
Vide *Bona.*

Communicare.

Qui divina bona habet, omnibus communicat. 165.152
Divina bona, non uni, ſed pluribus communicantur. 168.169
Ubi cœleſtia dona communicantur, ille urbanior, quam qui anticipat. 239.11
Maximè gaudent juſti, quod ſua bona ſint aliis communicata. 307.255.266.& 599.72.73
Principes ſuas dignitates ſuis communicent. 321.93.94. 95
Chriſtus ſua nobis communicat. 398. 55.& 590. 36
Vide *Charitas, & Commune.*

Condemno.

Valdè durum, quos non juſtitia, ſed pietas condemnat. 432. 11
Vide *Supplicium.*

Confeſſio.

Per Confeſſionem mundatur conſcientia. 168. 165
Qui ſuum delictum agnoſcit, non erubeſcit confiteri. 169.173
Qui eſt primus in confeſſione, ſit primus in honore. 184. 250. 251
ex Confeſſione magnus honor provenit. ibid.
Confeſſio peccatorum gradus ad magna. 236. 116
Confeſſio ſit humilis, integra, & veneranda. 490. 35

Confidentia.

Falſa confidentia excludenda. 57. 120
Vide *Spes.*

Conſolatio.

Diabolus omnem conſolationem, ac levamen auferr. 558.16

Conjux.

Conjux nihil accipiat abſente, & inſcio marito. 168.168
Conjux impedit eleemoſynam viri. 393. 24
Vide *Mulier.*

Conſanguinei.

Injuria in conſanguineos graviſſima. 127. 35
Conſanguinei ſunt honorandi beneficio, ac dignitate. 242.31
Conſanguinei maximè moventur ad ſequendos ſuos conſanguineos. 256.2
Tui conſanguinei ſæpè te contradicunt. 393.25
Conſanguinei, qui cum Deo haberi poſſunt, non ſunt relinquendi. 507. 13. 14.15
Conſanguinei benignè ſunt fovendi. 509.19
Conſanguinei recordantur de Eccleſiaſticis in ſuis laboribus. 510. 26
Conſanguinei ſolum neceſſitatibus ſuorum tanguntur, quando eis indigent. 511. 32
Conſanguineorum aſpectus valdè nocivus. 536. init.

Conſcientia.

Conſcientia arguit, & loqui non ſinit. 43. 57
Mala conſcientia accuſatrix eſt. 120. 309
Conſcientia pungit, & accuſat. 252. 88
Bona conſcientia dat ſecuritatem, ſecus mala timorem. 546.58.59.60

Conſervatio.

Beneficium datum conſervandum, vide *Beneficium.*
Prius homo debet intendere conſervare, quæ habet, & poſtea acquirere aliena. 317.68
In dignitate præſidendi, includitur obligatio conſervandi ſuos. 321.97.98
Valdè ſolicitus ſis in conſervatione donorum cœleſtium. 402. 81

Conſideratio.

Magna antequam aggrediamur conſideranda ſunt. 237. 2
Si Conſiderentur omnia illius qui perfectus reputatur, imperfectiones comprehenduntur. 343. 19. 20. 21
Vide *Cognoſcere.*

Conſilium.

Conſilium bonum cuſtodit, ac firmat civitatem. 245. 27
Boni conſiliarij quærendi. 358. 26
In arduis neceſſitas dat conſilium. 619. 42
Vide *Prudens.*

Conſtantia.

Homo dicit fortitudinem, ac conſtantiam. 59. 6
Conſtantia magni animi index. 68. 47
Homo ſit conſtans in ſuis dictis. 361.48

Conſuetudo.
Prava conſuetudo contra canones non eſt admittenda. 40. init.
Conſuetudo antiqui difficilè amittitur. 38. 124
Antiqua conſuetudo obſervanda. 148. 63. & 262. 17. 18

Contemno, Contemnere.
Juſtus non contemnat inferiores. 7. 19
Felices levi aura offenduntur, contemptibiles qualibet re lætantur. 66. 41
Contempta terra eundum eſt in cœlum. 76. 90
Quamvis Chriſtus eſſet contemptus, non contemnit, ſed noſtram ſalutem quærit. 158. init.
Homo ob aliquam vilem conditionem non eſt contemnendus. 206. 68
Qui reſpicit cœleſtia, omnia temporalia contemnit. 212. 108. 109. 110
Juſtus bona temporalia contemnit, & magna impetrat. 248. 74. 75
Qui res contemnit, multa elargiri poteſt. 272. 35. 36
Converſatio ne pariat contemptum. 274. 44
Bona quæ nobis offeruntur non contemnenda. 349. 68. 69
Pro ſalute animæ omnia temporalia contemnenda. 266. 36. 37
Vide *Bona temporalia, Mundus.*

Contemplatio.
Vide *Mediator.*
Ut cœleſtia valeas contemplari, relinque terrena. 274. 47. 48
Ut cœleſtia valeas contemplari, claude oculos mundo. 299. init.

Contentio.
Contentiones magnæ benignitate ſedantur. 552. 89

Contumelia.
Iniqui dicunt contumelias in juſtos. 304. 238
Silere & patienter ferre contumelias rara virtus, & conſummatio perfectionis. 305. 246. 247
Vide *Patientia, Injuria.*

Converſio.
In Converſione relinquantur antiqua. 25. 109
Converſio peccatorum magnum miraculum. 590. 7. 8. 9. & 30. init.
Recenter converſus benignè fovendus. 147. 60
Animæ converſæ in Deum bona mundi ſunt in onus. 183. 144
Dei, & non prædicatoris eſt animas convertere. 148. 71
Converſio unius magiſtri, ac Doctoris valdè difficilis. 315. 54

Converſatio.
Si in converſatione dicuntur aliqua minus grata, interrumpimus quæſtione diverſa. 174. 199
Cum eis converſandum, cum quibus amicitia non pariat contemptum, & qui ſciant tibi dare reverentiam. 274. 44
Converſatio conſanguineorum valdè nociva. 536. init.

Convincere.
Valdè efficax argumentum dum quis à propriis convincitur. 241. 26

Cor.
Affectus divitiarum in corde valde nocivus. 285. 110

Credere.
Credenti omnis triſtitia vertitur in gaudium. 26. init.
Ut te credas alicui magna experientia requiritur. 57. 229
Ut alicui credas, neceſſe eſt, ut magnam opinionem de eo concipias. 168. 165
Qui credit homo, & vir eſt. 20. 62
Facilè homo credit ea, quæ deſiderat. ibid. 63
Qui verè credit proficit per opera. 208. 81
Vide *Fides.*

Crimen.
Crimen Eccleſiaſticorum non eſt puniendum à ſæculari. 42. init.
Tenebræ maximè patrocinantur criminibus. 120. 310
Homines volunt in ſuis criminibus habere patrocinium à lege. 368. 13
Ob unius crimen totus hominum gradus non eſt damnandus. 580. 62

Crux.
Cruce liberamur à malis. 77. 93
in Cruce Chriſtus invenitur. ibid.
Crux præbet auxilium ad omnes labores, ac preſſuras ſuperandas. ibid. 93
per Crucem Deus, & homines in cœlum aſcendunt. 91. 159
Cruce Chriſti, exaltantur juſti, & peccatores deprimuntur. ibid.
Crux Chriſti ejus gloria. 94. 180
Gloria Chriſti non declaratur ſine Cruce. ibid. 181
Diabolus timet crucem. 97. 192
Per crucem evacuatur venenum diaboli, ibid.
Plus valet crux ad excludendum peccatum, quàm multa alia myſteria. ibid. 195
Crux omne bonum. ibid.
Crux maximè reſonavit, ac inſonuit per totum orbem. 98. 197
Duce ſancta cruce altiſſima myſteria præcipiuntur. ibid. 198
Crux illuminat, & docet nos. ibid. 205
Ubi crux apparuit, omnes gentes ad Chriſtum confluunt. 100. 209
Crux recognoſcitur, ut gloria Chriſti. 101. init.
In majeſtate ſimilitudo gloriæ, in cruce vera gloria. ibid. 212
Per crucem omnia illuminantur. ibid. 216
Per crucem mens elevatur ad ſuperna. ibid.
Crux fons vitæ. 101. 221
Tota requies, & recreatio à cruce. 150. 75
in Cruce Chriſti recapitulantur omnia ejus magnalia. 335. 180
Cruce ſalvantur homines. 543. 42
Crux dat vires, ac fortitudinem, & illuminat mentem. 549. init.
Cruce Chriſti maximè munimur contra hoſtes. 563. 51

Culpa.
à Culpa tranſmigrandum. 6. 15
Culpa dicenda, & non exaggeranda. 169. 74
Vide *Peccatum.*

Cupiditas.
Qui cupiditates abjiciunt ad magna apti. 248. 69
Cupiditas divitiarum valde nociva. 284. 109
Ad cœleſtia non vocatur id quod eſt immerſum

ſum in terrena cupiditate, ſed quòd eſt ab illa liber. 592. 23
Vide *Appetitus.*

Cura.

Cura Regis, vel patrisfamilias, vide *Rex, Solicitudo.*

Curioſitas.

Curioſitate aliquando ineſcantur homines ad ſalutem. 186.259

D

Damnum.

DAmnum emergens mali, legem Dei in caſu juſti conſiderant. 47. 75
Quod juſtis eſt ad meritum, iniquis eſt ad damnum. 54 104
Peccatores ſuo damno doceantur. 565. 57
Id, quod aliquando videtur damnum, eſt beneficium. ibid.
Ex uno damno fit homo cautus ad aliud fugiendum. ibid. 59
Ut evitemus temporalia damna, mundemus conſcientiam. 580. 59

Dare.

Magnus multa dat, pauca loquitur. 93 170. 250.84.& 627.97
Deus petit, ut habeat occaſionem majora dandi. 153. 96
Juſtus libenter dat, peccator verò ſemper denegat 156. 108
Qui non vult dare, ſemper invenit difficultates. ibid.
Qui non vult dare frequenter ſolet conſilium præbere. ibid.109
Quæ Dominus dat ſatiant, non verò, quæ Miniſtri diſtribuunt. 164. 146
Deus plus dat donis, quam dicit verbis. 209. init.& 627.97
Qui contemnit magna, aptus eſt ad multa dandum. 272.35
Quæ nobis dantur, non contemnenda. 349. 68
Dandum eſt ei, qui ob verecundiam petere non audet. 366 77
Deus illud dicitur habere, quod dat ſuis. 489. 19
Meliora Deo danda. 594.38
Vide *Petere vel beneficium, vel donum.*

Defectus.

Defectus conviviorum, ac naturalium non dicendum extraneis. 172. 186
Juſti ſuas culpas detegunt, alienos defectus occultant. 175.205.& 519.15.16
Valde propenſi ſunt homines ad credendos alienos defectus. 194. 297
Inimicus valde præpotens ad defectus videndos. 254.25. 26
Aliorum defectus non ſunt declarandi. 539. 19. 20
Juſtus ſuos defectus aperit, virtutes occultat. 589. 3
Aliorum defectus non ſunt declarandi ut tuam gloriam oſtendas. 67.45
Dei proprium reſplendeſcere ſine alterius diminutione, ac defectu. ibid.46
Juſti de aliis magna dicunt, defectus tacent, ibid. 44
Peccator in ſe non videt defectus, ſed in aliis. 49. 83
Mundanus cognoſcit, quæ deprimunt. 155. 63
Dominus laudat ſua, non dicendo defectus aliorum. 162.136
Inferiorum defectus, in ſuperiorem retorquentur. 606.3

Delectatio.

Deus ſuis electis non ſolum dat neceſſaria, ſed etiam ea, quæ delectant, ac recreant. 291
Omnia delectabilia ob ſalutem amputanda. 356. 18

Deliciæ.

Deliciæ relinquendæ, ut Chriſtus inveniatur. 65. 30
Mundani in ſuis deliciis magnos labores inveniunt; juſti in Chriſto magnas ſeveritates. 346. 52
Potius vivendum inter maris tempeſtates, quàm inter favores, ac delicias ſæculi.

Deſiderium.

Deus plus dat, quàm deſideramus. 23. 102
Homo nullam infamiam reſpuit, ut ſuum deſiderium adimpleat. 161. 132
Noſter cibus, deſiderare cœleſtia. 181.270
Pium deſiderium muneratur à Deo pro opere. 301. 122

Deſtructio.

Qui deſtructionem machinatur, abigendus. 51. 93

Detrahere.

Inimici dum detrahunt, occaſionem parant majoris gloriæ. 587. 76
Vide *Murmurare.*

Deus.

Deus honorat honorantes ſe. 6. 16
Sola Dei gloria quærenda. 15. 64
Deus ſæpe differt poſtulatum, ut ſuſcipiatur cum majori gaudio. 17. init.
Licet Dei verba oſtendant rigorem, opus tamen eſt cum miſericordia. 21.89
Deus largiſſimus plus dat, quàm deſideramus. 23. 102
Non eſt ſerviendum Deo, & mundo. 65.34
Deus plus æſtimat noſtram ſalutem, quàm ſuam dignitatem. 72.71 & 70.med. & 106.239. & 345 36.71
Deus leniter punit in hac vita. 36. init.
Deus non eſt acceptor perſonarum. ibid.
In una ſede Deus, & avaritia non morantur. 36. 24
Ut Deus ad te veniat exclude peccatum. ibid.
Qui honorat Deum exaltatur, qui verò contemnit deprimitur. 7. 26
Magis pugnandum pro Dei honore, quàm pro noſtro. 40.42
Maximè diſtant res ſub manu Dei, ac ſub manu hominis. ibid.
Quæ ad Dei honorem pertinent, nobis chariora, quàm propria. 51. init.
Dei ſignum cum potentia ſervare juſtitiam. ibid. 96
Dei ſignum omnibus benefacere. 53. 99
Dei opera per viſibilia demonſtrantur 76. init.
Dei notitia omnium virtutum poſſeſſio eſt. 78. 97
Deus loquitur ad cor noſtrum. 81 115

Deus latere non poteſt in anima in qua inhabitat. ibid.114
Dei adventus in anima maximè obſervandus, ut vivamus. 83.122
Deus ſuffert noſtri amoris defectus erga ſeipſum. Non verò negligentiam hominis in negotio ſuæ ſalutis. 86.137
Deus noſtrum aſcenſum, ſuum reputat. 92.164
Deus ante Incarnationem, vehementer peroptabat hominem fieri 93.171
Deus in humanitate aſſumpta delectatur, ac requieſcit. ibid.172
Deus omnes condecorat. 242.34
Deus noſtrum bonum, ſuum reputat. 100.208
Deus ſua mirabilia maximè contrahit verbis, homo verò, quæ agit, maximè extollit. 100.210
Deus anticipatè remunerat noſtra merita. 104.226
Eximius Dei amor, provocat noſtrum amorem. ibid. 227.228
Deus totius bonitatis auctor, & ei omnia bona opera noſtra tribuenda. 109.256
A Deo longè diſtat particularitatis affectus.113.275
Deus ſalutem parat omnibus, homo ſeipſum condemnat. 115.285
Deus quærit homines, & non homines ipſum. 120.307
Deus vult, ut quilibet ſuo fulgore luceat.139.17
Deus à nobis petit, ut habeat occaſionem majora dandi. 153.196
Deus excitat nos ad petendum. 162.1.5
Deus non dat partita dona. 165.152.& 496.75
Quantum diſtat res ſub Deo, & ſub diabolo. 168.170
Adeò congenita eſt veritas Deo, ut nullus Hæreticus eam audeat ei denegare. 178.220
Deus ante Incarnationem totus erat igneus, poſt verò totus miſericors. 179.221.
Deus quemlibet trahit ſua inclinatione. 180.225
Deus per infirma mirabilia operatur. 184.248
Sæpè Deus non audit ad noſtram imperitiam. 205.90
Deus aliquando non audit noſtras rogationes, novit enim, quod eſt utilius. 206 67
Deus dat pluſquam petitur à nobis. ibid.71. & 214.119.& 493.52.& 580 58
Deus plus dat donis, quàm dicit verbis. 209.init. & 627.97
Omnis Dei operatio in noſtrum commodum. 213 112
Deus potius vult nos, quàm noſtra. 254.108.& 558.30. & ſeqq.
Deus ob importunitatem petentium multa concedit. 217.8
Deus unumquemque trahit ſua inclinatione. 227.65
Qui Deum habet, omnia habet. 230.init.
Conſideranda ſimul Dei majeſtas, & clementia. 233.99.100
Ibi Deus apparet in gloria, ubi eam ſuis promittit. 367.5
Deus per familiaria, & amica trahit homines ad ſe. 289.135
Deus id à nobis quærit, quod præſtare poſſumus. 294.172
Dei gloria manifeſtatur, dum noſtrum commodum quærit. 29.132
Deus ſcit aliis præmia dare. 350.71
Deus dat præmium de præſenti. 390.5
Deus potius vult amari quàm timeri. 99.56
Deus à nobis petit quæ ſunt poſſibilia. 440.55
Deus eſt imitandus a nobis. ibid 57
Deus per bona opera noſtra ſanctificatur. 400.71
Noſtra ſufficientia ex Deo eſt. 402.83
Multæ differentiæ inter obſequium Dei, & mundi. 434 21 22 23
Qui eſt ſub Dei cura omnibus abundat. 438.50
Idem eſt, quod Deus ſciat noſtras neceſſitates, ac provideat. 446.87.& 613.73
Deus ſi aliquando corripit, etiam conſolatur. 446.87
Qui nimis eſt ſollicitus de temporalibus, Deum facit ferreum, vel lapideum. 347.91.92
Deus habet pro regno benefacere. 448.93
Talis Deus homini, qualis homo Deo. 455.32
Quæ à Deo ſunt, ex alto conſilio veniunt. 459.44
Deus ſæpe ob miſericordiam non concedit noſtra poſtulata, & dum non exaudit, quoad voces, audit quoad intentionem. 459.50.51.52
Deus quos damnat, dicitur neſcire. 476.89
Deus non cognoſcit eos, quia ipſi eum non cognoverunt. 480 61
Deus dicitur illud habere, quod dat ſuis.489.29 30.31
Deus concedit noſtras petitiones ſecundùm eum modum, quem deſideramus. 405.55.56
Divinitas attendit ad commoditates ſuorum.511 31
Benignitas ac clementia Divinitatis nota. 522. init.
Deus non habitat niſi in puris, ac mundis corde. 527.301
Deus vocat opportuno tempore, ac occaſione. 520.48
Oculos habeamus intentos in Deum. 536.83
Deus dum punit, recordatur de homine. 560.48.49
Remittere peccata proprium Divinitatis elogium. 579.51
Deus in ſuo adventu oſtendit miſericordiam, & non judicium. ibid.53
Deus non contaminatur ulla ſpurcitia noſtra. 621.59
Dei liberalitas in infinitum excedit noſtra obſequia. 573.16.17
Deus miſericors, Vide *Miſericordia.*
Deus promittens, Vide *Promiſſio.*
Deus videns, vide *Video.*
Deus præſens, vide *Præſentia.*
Deus liberalis, vide *Liberalitas.*
Deus auxilians, vide *Auxilium.*
Deus benefaciens, vide *Beneficium*, *Gratia.*

Devotio.

Diligens devotio remuneratur. 491.43

Diabolus.

Homo ſæpè plus peccat, quàm diabolus ei ſuggerit, 218.17

Diabolus

Diabolus ſæpe erubeſcit de peccato, & homo non erubeſcit. ibid.
Ceſſatio à vexatione hominis, tormentum diaboli. 561.36
Diabolus ob ſuam ambitionem alta nomina uſurpat. 563.46.47
Diabolus, ſi non nocet hominibus, ejus rebus nocet. 564.55
Diabolus non poteſt exire à ſuo ſqualore, & fœtore. 565.56
Diabolus omne levamen à ſuis aufert. 558.56
Diabolus licentioſus. ibid.17
Studium dæmonis impedire viam ad Chriſtum, ac ad ſalutem. 559.22.23
Deſiderio diaboli omne noſtrum ſupplicium parvum. 560.28
Quomodo dæmones puniantur in aere. 561.34
Dæmones recordantur de imminenti ſupplicio & multi homines minimè. ibid. 35
Quantum diſtat res ſub Deo, & ſub diabolo. 169.170
Proprium eſt diaboli delicta occultare, ne ea videamus 172.188
Qui diabolo ſervit, in opprobrium ſit omnibus. 431.7
Qui diabolo ſervit, multa mala ab ipſo patitur. 431.7
Diabolus ſolicitat, ut habeat fiduciam de miſericordia Divina. 432.12
Diabolus ingreditur in corpus humanũ.499.7
Quomodo diabolus ſit in corpore humano. ibid. 8
Quinam dicantur energumeni, quinam arreptitij. ibid.10
Tormentum diaboli præſentia Chriſti.501.24
Diabolus exiſtimat ſuam perditionem hominibus non nocere. 502.25
Diaboli ingenium in perditione admittit ſocios non verò in honore. 489.27
Diaboli eſt, cum bonis operibus, mala opera conjungere. 504.38
Cum homo exiit à poteſtate dæmonis, tunc ille maximè tumultuatur. 504 39.40
Diaboli demoliuntur ſemina. 527.29
Diabolus ſæpè nos inducit in peccata ſub prætextu pietatis. 532.init.
Diabolus vult defunctorum animas dedecorare. 557.9
Diabolus omni crudelitate inſequitur nos.558.12
Diabolus fugit ab imagine Chriſti. 565.58
Magna eſt imbecillitas dæmonis contra homines. 566.67.68
Potius mors eligenda, quàm diaboli jugum. 568.37
Diabolus vires habet ex conſortio vitiorum. ibid.

Dicere, Dicentes.

Aliorum dicta ſunt vitanda. 19.81.& 26.116
Valdè efficax argumentum, dum quis à propriis dictis convincitur. 241.26.27
Non omnia omnibus ſunt dicenda. 269.25
Vide *Locutio, Murmuratio.*

Difficultas.

Quæ in acquiſitu ſunt difficiliora, in poſſeſſione gratiora. 343.25.26.27
Vide *Æſtimatio.*

Dignitas.

Magnum nefas dignitates vendere. 59.37
Dignitas, ac honor bene meriti non minuitur ex conjunctione alterius delinquentis. 151.82
Ignobilis in dignitate valdè ſuperbus, & inſoleſcens. 154.101.102
Submiſſio animi oſtenditur verbis, dignitas verò operibus. 163.145
Deus de noſtris laboribus ſubtrahit, in dignitatibus verò dandis ſuperabundat. 193.290
Omnis mundana dignitas habet annexam humilitatem, & dejectionem. 200. init.
Non hominis dignitas, ſed imago Dei veneranda eſt in homine. 206. 68
Magna præſumptio non datur cum meritis, & dignitate. 207.73
Conſulendum, ut in dignitate juniores non anteponantur ſenioribus. 239.16
Dignitas uni danda ſine præjudicio aliorum. 240 init.
Dignitas per merita omnibus plauſibilis, & nullus invidet. 280.init. & 631.17
Ignobiles dignitate valdè propenſi ad elationem. 282.94.95.96
Viles in dignitate ſuperbeſcunt, non verò generoſi viri. 283.init.
Dignitas terrena relicta ob Deum, maximè duplicatur. 289.134
Valdè glorioſum quòd alij cognoſcant tuam dignitatem. 299.209
Qui eſt in dignitate, multis eſt expoſitus.308.11.& 424.113
Dignitas anticipate data maximè movet.309.17.18
In Dignitate abjecta, ac vilia ante oculos. 317.72
In Dignitate fulgeas ſine obſcuratione aliorum. 67.45.49.& 319.82
Nulla eſt tam præclara dignitas, quæ aliena luce, ac ope non indigeat. 321.92
Principes ſuas dignitates ſuis communicent 321.94.95
In Dignitate includitur obligatio fovendi, ac conſervandi ſuos. 321.98
Quem indignè ſublimaſti ad dignitatem, ipſe franget, & contundet te. 431.8
Homines ante dignitatem ſunt humiles, poſtea verò lupi feroces, & ea maximè mutantur. 471.44.46.47
Maximè præparatur Homo ad dignitates, ſervans jura urbanitatis. 533.init.
Dignitates ſecum catenatim afferunt labores. 538.10
Dignitas plena curis, & ſollicitudinibus. 547. init.
Neophyti ne ſuperbeſcant dignitate. 572.12
In Dignitate quis recordetur anteactæ vitæ.591.13
Qui dignitati non ſatisfacit, illius nomen non habet. 593.init.
Humiles exiſtimant dignitatem collatam non ob ſe, ſed ob majores. ibid.29
Dignitates non ſunt conferendæ, niſi perſonæ notæ & cognitæ. 623.72
Vide *Officium.*

Diligens.

Neceſſitas facit nos diligentes. 201.38
Deus in ſuis miniſtris vult magnam diligentiam. 252.95

Diligentia commendatur in bono miniſtro. 141. 30
Diligentia beneficium promeretur. 512. 34

Diſcordia.

Ubi umbra eſt Chriſti, nulla poteſt eſſe diſcordia. 351. 79
Iniqui ſeminant diſcordias. 601. 85
Temporalia pariunt diviſionem. 320. init.

Diſcipulus.

Si Diſcipulus non apprehendit doctrinam, non eſt danda culpa magiſtro. 84. 126
Diſcipulus non debet magiſtrorum facta examinare. 182. 237
Diſcipuli famulentur magiſtro in temporalibus. 187 263
Bonus diſcipulus per omnia ſequitur ſuum Magiſtrum. 539. 15
Chriſtus voluit, ut ſui diſcipuli eſſent abſque alicujus injuria. 597. 56

Diſpoſitio.

Homo ſe diſponat ad bonum. 59. 7.
Ubi diſpoſitio ad recipiendam doctrinam, ibi prædicandum. 269. 18
Ubi homo ſe diſponit, Deus dat gratiam. 578. 50

Divitiæ.

Divitiæ dividunt cor à cæteris, & ad ſe rapiunt. 433. 20
Deus inclinat ad ſuperiora, divitiæ ad inferiora. ibid. 21
Divitiæ reconditæ nocivæ. 434. 28
Peſſimum ſpem, & confidentiam ponere in divitiis. 435. 29
Divitiæ in voluptatibus, & delectationibus expenſæ nocivæ. ibid. 30. 31
Divitiæ in malum uſum datæ, mortiferæ, in bonum utiles. ibid.
Divitiarum ſolicitudo ſervitus. 436. 32
Divitias concomitatur ſuperbia. 527. 28
Chriſtus longè abeſt à divitiis. 591. 18
Divitiæ maximè impediunt viam ſalutis. ibid.
Dives nulla lege aſtringitur. 157. 114. 115
Divitiis infirmatur animus in via virtutis 200. 35
A Divitiis prodeunt omnia mala. ibid. 36
Divitiis armatur homo contra Deum. ibid. 37
Divitiæ multos labores ſecum afferunt. 219. 18
Divitiæ cum ingrediuntur in corde, & illud poſſident, valde nocivæ. 286. 107. 108. 109
Divitiæ abjiciendæ, ut ad cœlum evolemus. 285. 114
Divitiæ ac temporalia habenda, ut in obſequium Dei expendantur. 289. 139
Divitiæ è manu mundi nocivæ, è manu Dei ſalutiferæ. ibid. 140
Divitiæ diſponunt ad peccatum. 408. 119
Homo non ſit ſervus, & captivus divitiarum. 436. 3

Docere, Doctor, & Doctrina.

Ad docendum requiritur jucunditas, & delectatio. 148. 62
Doctrina potens cum humilitate. 484. 110
Doctrina conjungenda cum operibus, ibid.
Peccatores ſuo damno docentur. 565. 57
Educatio in bona doctrina multum juvat ad ſalutem. 60. 9
Facilè quiſque trahitur doctrina, qua educatus eſt. ibid. 10. 11
Convenientia in doctrina multum potens ad conciliandos animos. ibid.
Communis doctor, ac communis doctrina maximè rapit animum. 71. 66
Bonus doctor cum doctrina habet flagellum. 38. 34
Chriſti doctrina quærit publicum. 56. 112
Doctor debet ſe accommodare imbecillitati audientium. 73. 75. & 100. 207
Doctor ſatisfaciat ſuo muneri.
Doctrina ſacra fons aquæ ſalientis, quæ nos ducit in vitam æternam. 165. init.
Quod homo capiat, & intelligat doctrinam Chriſti, ex donis gratiæ venit. 167. 160
Tunc aliquis ſe oſtendit doctorem, quando aliorum delicta reprehendit. 172. 187
Doctor accommodet ſe auditoribus. 180. 225
Doctrina cœleſtis, cibus animæ. 189. 272
Doctor faciat, quod docet. 245. 54
Doctrina ſit clara, ut aqua, vel ſol meridianus. 220. 27
Diſpoſitio in auditoribus trahit ad ſe doctrinam, & doctorem. 270. 20
Doctor inflatus, ſuamet ſcientia conculcatur. 306. 60
Doctrina cum exemplo efficaciter movet. 372. 34
Omnia, quæ ſunt mali doctoris, & magiſtri fugienda. 467. 21
Vide *Scientia*, *Magiſter*.
Doctrina repetenda, vide *Repetitio*.

Dolus.

Maximè deteſtabilis inimicus, qui cum dolis pugnat. 468. 31
Doloſus non poteſt ſequi Chriſti ſimplicitatem. 527. 32
Dolus valdè deteſtandus. ibid.

Dolor.

Dolor antiquus depellitur. 8 26
Dolor non ſinit ſæpè ad multa advertere. 211. 98
Bonus ſervus à Domino vult excludere dolorem. ibid.

Dominus.

Servus damnat, Dominus benefacit. 116. 294. 295
Quæ Dominus dat ſatiant, non verò quæ miniſtri. 164. 146
Potentia Domini maximè allicit. 227. 67
Ad Domini ingenium, ac voluntatem omnia mutantur. 553. 103
Dominus ex timore recognoſcitur. 557. 5
Animus rectus vult ſibi bonum conſulens auctoritati Domini ſui. 620. 54

Donum.

Deus non dat partita dona. 165. 152
Deus plus dat donis, quam dicit verbis. 209. init.
Dei bona ſunt perfecta. ibid. 576. 35
Gratius donum Deo nos, quàm noſtra. 254. 108
Dona prius in propinquiores, poſtea in remotiores conferenda. 226. 59
Dona noſtra ſemel data Deo non repetenda. 349. 67
Munera oblata non contemnenda. ibid. 68
Donum è manu Dei ſalutare, è manu hominum novum. 405. 100

Dona

Index Rerum.

Dona data à Deo exorandum ne à miniſtris impediantur. 406. 102
Donis non ſunt defraudandi juſti ob impios. 456. 36
Homines ob ſuam obdurationem ſe reddunt incapaces cæleſtium donorum. ibid. 37
Dei dona excedunt noſtra vota. 493. 53
Dei dona ſunt perfecta. 514.44
Dona gratiæ non ſunt ordinanda ad lucrum. 526.26. 27
Dona non ſunt conferenda, niſi perſonæ, notæ, & cognitæ. 613.72
Divina dona non dantur inter planctus, & luctus. 626. 88
Vide *Beneficia, dona divina.*

Dubium.

Qui dubitat, & proponit quæſtiones, ſcit intelligere. 155. 103

Durities.

Homines ob ſuam obdurationem ſe reddunt incapaces cœleſtium donorum. 456. 37

Dux.

Dux præit, milites ſequuntur. 536.1

E

Eccleſia, Eccleſiaſticus.

in Eccleſia, non mundi, ſed Dei negotia agantur. 36. 24
Irreverentia in Eccleſiam maximè ſollicitat divinam juſtitiam. 40. 41
Valde grave peccare in Eccleſia. ibid. 44
Dum delinquit Eccleſiaſticus, non à ſæculari poteſtate puniendus. 42. init.
in Eccleſia negotianda ſunt, non temporalia, ſed ſpiritualia. 47. 73
Dei Eccleſia maximè veneranda. 51. 91
Eccleſia Chriſti præbet remediũ neceſſitati ſpirituali, non autem Synagoga dabat. 156. 107
Eccleſiæ ager omnibus ſe accommodat, ut paſtum det.
Hæretici impugnant Eccleſiam, ſed ipſa firma ſtat. 231. 89.90.91
in Eccleſia Deus manifeſtatur. 506. 3
Sæculares recordantur de Eccleſiaſticis conſanguineis in ſuis laboribus. 510.27
Eccleſia perſecutionibus creſcit, ſublimatur, ac ditatur. 543.43.44
Res Eccleſiaſticæ conſanguineis non dentur. 47. 73

Electio.

Eligendi ad officium magna experientia comprodandi. 245 35
Ad dignitates, & prælaturas à nobis non ſunt vocandi, niſi ſapientes, & docti. 245.50.51 52
Miniſtri apti eligendi, ac trahendi ſunt ex proprio loco, ut reformati ex Religione, milites ex exercitu. 247.64.65
in Electione quærendus eſt miniſter idoneus magna diligentia. ibid. 66
Ad labores eligantur homines non delicati, ſed obdurati. 250. 83. & 596.46
Ille eligitur ad magna, qui ſcit ſuos defectus agnoſcere, & deplorare. 220. 24
Indignus ad dignitatem electus, ſuos promotores confundit, ac dilacerat. 431.8.9

Educatio.

Educatio in bona doctrina multum juvat ad ſalutem. 60.9
Facile quiſque trahitur doctrina, qua educatus eſt. ibid.

Eleemoſyna.

Divitiæ habendæ, ut expendantur in Eleemoſynas. 289. 139
Eleemoſyna veluti martyrium habet vim ad ſublevandum in cœlum. 303. init.
Eleemoſyna ubique præſtanda bona intentione. 392. 15
Eleemoſyna quæ publicatur gravis, & hoſtilis eſt. ibid. 16
Eleemoſyna danda abſque verecundia pauperibus. ibid. 17.28
Magna cautela in eleemoſyna abſcondenda. 393. 19
Uxor impedit eleemoſynam viri. ibid. 24
Oratio efficacior eleemoſyna. 406 105
Si das eleemoſynam, tibi deſervis. ibid.
Vide *Charitas, Pauper.*

Energumenus.

Quidnam ſit Energumenus, quid arreptitius. 499. 10

Epiſcopus.

Epiſcopi non promoveant indignos ad Ordines. 456. init.

Error.

Errans valde timidus. 64. 17
Prælatus habeat magnam ſolicitudinem ne error introducatur. 36.26
Facile homo favet erroribus, quibus alitur, ac pingueſcit. 340. 8.9
In confirmatione erroris non poteſt fieri verum miraculum. 478. 80
Error non ex malitia, ſed ex pietate benignus ſupportandus. 533. 68

Euchariſtia.

Euchariſtia peculiariter opus Chriſti. 16. 67
Virgo Euchariſtiam appetebat. 18. 79
ad Euchariſtiam non feſtinanter, ſed cum magna præparatione eſt accedendum. ibid.
in Euchariſtiæ conſideratione obſtupeſcit ratio, & nihil aliud ad dicendum reſtat. 20. 86
Sacra Euchariſtia recipitur ubi eſt munditia. 23. 102
Ad Euchariſtiam accedunt, non qui otio torpent, ſed qui laborant. 26. 116
in Euchariſtia reſplendet gloria Dei. 29. 135
Euchariſtia exaltatur Eccleſia. 32. 8
Participatio corporis Chriſti ſignum divinæ amicitiæ. 57. 1.8
Per Euchariſtiam cum Chriſto unimur, & unum cum ipſo efficimur. 92 165
Per Euchariſtiam aſcendimus in cælum. ibid.
Per Euchariſtiam unum cum Chriſto efficimur, ac ejus bonis ditamur. ibid. 66
Maxime trahitur Deus ad locum in quo ſacra Euchariſtia veneratur. 144. 42
Euchariſtia fons aquæ ſalientis, quæ nos ducit in vitam æternam. 165. init.
Per Euchariſtiam datur nobis vita, & ſalus, 196. 8. 39
Dulcedine ſacræ Euchariſtiæ homines trahuntur ad Eccleſiam. 249 80
Maximè reſplendet fides in Euchariſtia dum contra id, quod experitur, credit homo. 229.75
Euchariſtiâ extollitur Eccleſia. 48. 81

Quanta puritas ad Euchariſtiam. 233.98
Beati ſunt illi, qui habent famem Chriſti in Euchariſtia. 294.168
In Chriſti menſa non habet locum qui eſt in odio fratris ſui. 350.80.81
Euchariſtia panis juſtorum. 406.107
Euchariſtiæ panis noſter theſaurus. ibid. 108
in Euchariſtia Chriſtus totus noſter. 407. init.
ſine Euchariſtia non eſt vita ſpiritualis. ibid. 110
Veneratio Euchariſtiæ multum utilis. ibid.
ad Euchariſtiam præparatio, ac ſi in proximo eſſet mors. ibid. 111
ad Euchariſtiam magna puritas. 408.118
Cum ad Euchariſtiam accedit homo etiam purus invenit in ſe defectus. ibid.
Summa Chriſti benignitas in Euchariſtia noſtram ſalutem miniſtrat. 436.36
Qui Euchariſtiam deſiderat, omnia impetrat. 459. init.
Antequam homo offerat Euchariſtiam, ſe mundet. 496.74
Inſenſibilia timent Deum recipere, & homo non timet. 541.26.27.28
ad Euchariſtiam, ſuſcipiendam deponat homo vetuſtatem veteris peccati. 612.35
Euchariſtia manavit ex igne divini amoris. ibid. 36
Multa præparatio requiritur ad ſacram Euchariſtiam, ut illius fructus percipiamus. 521. 63
Qui indignè corpus Chriſti ſumunt, ipſum comprimunt, & affligunt. 622.67

Examinare.

Examen vitæ pati, magnum, & crudele ſupplicium. 348.61.62

Excellens.

Vide *Magnus.*

Exemplum.

Honeſtatis exemplum multum valet. 7. init.
Exemplum ſuperioris multum efficax. 74.79
Exemplum Principis, ac Regis ſemper ſequitur, ac imitatur populus. 125.21
Bonum exemplum valde efficax. 286.260. & 598.63
Chriſti exemplum reddit ſuaves noſtros labores. 193.292
Exemplum dominorum valde præpotens. 214. 219
Exemplum valde efficax ad movendum, ac trahendum. 256.122
Exempla maximè movent. 306.246
Malum exemplum Prælatorum multum nocet. 308.10
Exempla, & veſtigia Sanctorum majorum ſequenda, & imitanda. 343.28.30. & 441.61
Exemplũ cum doctrina multum efficax. 372.34
Qui inſpecto bono exemplo non proficit, maximè poniendus. 476.68
Valdè ponens exemplum illius, qui vocat ad labores. 592.20

Exemptus.

In domo Prælati nullus ſit exemptus à labore. 515.51

Exhortari.

Qui exhortatur ad labores, non ſit in requie. 592.20

Experientia.

Magna experientia exigitur, ut te credas alicui. 57.119
Eligendi ad officium experientiâ comprobandi. 242.35
Ex ſua experientia facile homo ſibi perſuadet. 253.101

Exercitium.

Bonæ exercitationes animæ non impediantur à carne. 394.27
Antequam quis ad magna deſtinetur, priùs exerceatur. 538.11

Exterior.

Exterior apparentia ſequatur interiorem affectum.
Exterior conformetur interiori. 273.38

Extraordinaria.

Extraordinaria fugienda. 511.37
Vide *Singularitas.*

F

Facilis.

Faciliorum mediis utendum. 24.106
à Facilioribus incipiendum. 295.265
Faciliora incipientibus proponenda. 341.13
Certamina facilia parat Dominus ſuis. 354.9

Fama.

Fama vires acquirit eundo, & multa falſa dicit. 136.4
ubi Fama periclitatur, ibi maximè occurrendum, ac res explicanda. 595.39
Vide *Honor.*

Fames.

Viri juſti, & perfecti famem non timent, ſed contemnunt. 253.102
Fames parit triſtitiam. 412.2

Familiares.

Familiares Principis licentioſi. 333.165
Vide *Aulicus.*

Famulus.

Qui tibi famulantur, habe in reverentia. 45 64

Favor.

Favoribus perſuadentur virtutes, ſuppliciis deterrentur à peccatis. 275.54
Favor devenuſtat coronam meritorum. 279 77
Quos favores non alliciunt, trahunt pœnæ. 339.1

Felicitas.

Felices levi aura offenduntur, contemptibiles qualibet re lætantur. 66.41
in Felicitate omnes ſunt amici, & in adverſitate nullus. 161.33. & 539.18
In requie, & felicitate multi te concomitantur. 243.41
Ille laudabilis amicus, qui non in felicitate, ſed in adverſitate te agnoſcit. 279.73
Cum multi ſunt in felicitate, contra eos ſuboritur tempeſtas. 54.22

Felicitas poſt tempeſtatem maximè æſtimatur. 542. 31

Fœmina.

Vide *Mulier.*

Fictio.

Fictio in actionibus maximè fugienda eſt. 468. 26. 27

Ficta perſona, ſeu veritas non diu durat. 474. 64

Vide *Hypocriſis.*

Fides.

Fides non deficit in adverſitate. 20. 85

Fides tenera benignè fovenda. 66. 39

Vera fides exteriùs manifeſtatur. 30. 158

Maxima nobilitas à fide. 78. 99

A Fidei confeſſione magna nobilitas. ibid.

Fides obedit, & non curioſè exquirit. 87. 139

Quod homo credat divina fide ex donis gratiæ venit. 167. 160

Fides declaranda non verbis, ſed operibus. 183. 240

Fides facit Reges. 199. 28

In Fide, ac virtute nobiliores antecedant inferiores. 204. 53

Qui habet fidem, homo, & vir eſt. 205. 62

Bona opera debent fidem comitari. 208. 82

Qui verè credit proficit per opera. ibid 81

Ut homo accedit ad Deum, ſtatim fructu ſuæ fidei gaudet. 313. 113

Fidei myſteria in Eccleſia relevantur. 225. 56

Magna fides, quæ contra id quod experitur credit. 229. 75

Oratio ut exaudiatur, debet fieri in fide Eccleſiæ Catholicæ. 399. 61

Fides noſtra lucerna. 428. 88

Fides una, & vera in Eccleſia Catholica. 537. 3

Ubi fides deficit, timor occupat. 550. 79

Fides junctis rebus potentior. 552. 93

Fides viva multum valet apud Deum. 577. init.

Aliorum fides multum juvat. 577. 37

Vera fides non attendit ad eventum futurum, ſed propriæ obligationi præſenti ſatisfacit. 577. 39

Fides certior omni viſione oculorum. 620. 56

Fides magnam habet efficaciam ad obtinenda bona, ac dona. 623. 74. 75

Poſtulatio in fide facta eſt nobis veluti manna dans omnium ſaporem. 631. init.

Fiducia.

Vide *Spes.*

Filius.

Puniuntur filij, qui à parentum virtutibus degenerant. 39. 40

Filius ſtet pro honore patris. 44. 60

Filio benemerito plus donandum. 143. 36

Nequitia, ac pigritia filiorum deperditur hæreditas à majoribus obtenta. 144. 43

Bonus filius voluntatem patris adimplet. 225. 55

Vox indicat cujus filius ſit quilibet. 280. 81

Per opera, filij aſſimilantur ſuis parentibus. 331. 155

Per filios honorantur parentes, quia honos in filios redundat. 332. 57

Finis.

Ex Fine probatur tota vita. 53. init.

Dum finis itineris ignoratur, velociùs curritur. 82. 119

Quilibet loquitur proportionatè ad ſuum finem. 167. 162

Fortitudo, Fortis.

Homo dicit fortitudinem, ac conſtantiam. 59. 6

Per fortitudinem magnorum virorum, aliorum animus non eſt metiendus. 278. 69

Fortitudo in perſecutoribus magnum Regnum. 302. 226

Magna fortitudo ex perſecutione. 303. 326

Fraus.

Vide *Dolus.*

Fuga.

Malum fugiendum cum magna diligentia. 464. 4

Funus.

Vide *Mors.*

Furtum.

Furto anima fidelis aliquando ſibi comparat bonum. 520. 52

Futura.

Ex prædictione futurorum divinitas manifeſtatur. 53. 103

Mulier curioſa de futuris. 173. 190

G

Gaudium.

Gaudium non eſt in rebus temporalibus. 12. 49

Gaudium ac lætitia requiritur ad ſciendum, ac dediſcendum. 148. 62

Magnum gaudium in perſecutione. 302. 225.

Magnum gaudium juſtis habere ſocios in gloria. 307. 256

Gaudium ut ſit magnum, non eſt luctu fœdandum. 609. 20

Cum gaudio operandum. 421. 48

Genus.

Quilibet vult reducere genus ſuum ad illuſtriorem proſapiam. 160. 132

Gentilitas.

Gentilitati ſe ipſum Dominus revelat, & maximè ab ipſo honoratur. 180. 27

Excluſis Judæis, vocatur gentilitas. 620. 48

Gloria.

Dei gloria in noſtris operationibus quærenda. 329. 143

Vide *Beatitudo, Bona divina.*

Gloria vana.

Modeſtia aliena à vana gloria. 20. 85

Vana gloria fugienda, & declinanda. 234. 101

Gloria vana, crudelis fera. 390. init.

Per inanem gloriam ſpoliatur homo à præmio Regni cœleſtis. 390. 8

Alienus à vana gloria præmium habet in Regno cœleſti. ibid. 9

Vana gloria bonorum ſpoliatrix. 391. 10

Hypocritæ maximè delectantur vana gloria ibid. 111.
Vana gloria aliquando non deperdatur meritum. 394. 28
Vide *Jactantia.*

Gratia.

Deus per suam gratiam reddit labores leves. 306. 253
Gratia facit unionem, temporalis verò diviſionem. 320. 87
Gratiæ dona non ſunt ordinanda ad lucrum. 526. 26
Homo ex ſe habet miſeriam, ex Dei gratia omne bonum. 578.77.48.49
Magna vis divinæ gratiæ. 594. 34
Ubi major eſt miſeria, ibi magis reſplendet divina gratia. 596. init.
Ut dona divinæ gratiæ homo recipiat, renovetur in vita, & moribus. 512. init.
Gratia cœleſtis irrigat corda noſtra, 165. 151
Miracula Dei gratia per debilia mirabiliter operatur. 184. 248
Deus per ſuam gratiam facit, ut faciamus. 219. 76
Gratia Dei inclinat voluntatem, ac movet, ut vult. 232. 92
Dei gratia excluſo rigore vocantur omnes. 274. 45
Ubi deeſt gratia, ibi deficiunt vires. 12. init.
Cum gratia Christi omnes difficultates vincuntur. 77. 94
Gratia Dei aufert ſpinas in vias hujus ſæculi. 146. 54
Gratia facit hominem agilem, ac amabilem. 158. 118
In Gratia omnia excellentiora dantur. 159.122
Gratia miros effectus operatur. ibid. 125
Gratia ſemen gloriæ. 163.145
Divina gratia ſemper producit nova opera, & numquam ſiſtit. 165. 151

Gratus.

Gratus animus beneficia communia, tanquam propria ducit. 111. 263
Gratus animus, quidquid eſt boni, in nobis Deo tribuit. 109. 256
Juſtus omnia bona ſua in laudem Dei refert. 165. 153
Gratitudo, Dei præſentiam, ac maximè beneficia promeretur. 199. 9.10.11
Vir gratus ſolùm conſiderat beneficia accepta. 201. 41. 42. 43
Gratus recognoſcit beneficium, à quo accipitur, quamvis Dominus ob modeſtiam non dicat eſſe ſuum. 209. 86
Animus gratus auctorem beneficiorum recognoſcit. 212. 107
Caput ſtet pro beneficiis acceptis à populo. 233. 65
Gratus accipiens beneficium decantat, magnus dans tacet. 311. 26
Gratus diligentior, quàm obediens. 322. 100. 101. 102.
Gratus diligentior Angelo. 322. 101
Gratus cumulatur beneficiis. 442. 67
Gratus animus non tacet beneficium. 485. 8
Animus ſit gratus ſuo benefactori. 512. 34
Animus gratus famulatur. 514. 48
Omne ſupercilium mundi contemnendum, ut nos gratos exhibeamus. 587. 100
Gratos nos exhibeamus beneficiis acceptis. ibid. 99

Gubernare.

Quilibet, ut guberner, ſtet in loco ſibi convenienti, & proportionato. 270. 25
Quilibet, ut rectè ſe habeat, & gubernet, ſtet in loco ſibi dato, & non excedat ſuos terminos. 271. 27. 28. 29. 30

Gula.

Gula immedicabile malum, & vitiorum incitativum. 413. 9
Christi præſentia coërcet voracitatem gulæ. 609. 39

H

Habitatio.

Habitare quilibet timeat cum viro injuſto. 253. 97

Hæreticus.

In ſecta hæreticorum luxuria, & vitia. 174. 201
Pater, ac conſanguineus hæreticus maximè fugiendus, & declinandus. 259. 140
Hæretici impugnant Eccleſiam, ſed ipſa firma ſtat. 231. 89
Hæreticus inter nebulas ſuas errores minat. 468. 20
Vide *Infidelis.*

Hypocrita.

Hypocriſis veluti quædam idololatriæ ſpecies. 395. 38
Hypocriſi omnia deperduntur. 396. 39. 40
Hypocriſis multa mala generat. 413. 11
Hypocritæ diaboli pictores. 414. 12. 13
Hypocritæ, ſeu ſimulatores ſuſtineri non poſſunt. ibid.
Hypocritæ virtute virtutem impugnant. ibid. 14
Hypocritæ ex levi umbra virtutis alios criminari audent. 606. 2
Vide *Fictio. Jactantia.*

Homo.

Homines propenſi in odium, & in malum. 430. 5
Valdè ſingularis homo, qui ſua ſalute agit. 58. 2
Ille dicitur homo, qui ratione ducitur ad bonum. 4. 5
Homo dicitur à fortitudine, ac conſtantia in ſuis actionibus. ibid. 6
Aliquando puniendus eſt homo, ne labatur proſperitate. 39. 35
Maximè diſtant res ſub manu Dei, ac ſub manu hominis. 41. init.
Homo ſolum id, quod intelligit, exiſtimat poſſibile. 73. 74
Ut Homo reformetur, debet ſuam imbecillitatem agnoſcere. ibid. 77
Qualis ſit homo à ſuis, qualis à Deo. 78. 98

Homo ignorat ſuum finem, ut cautè vivat, & velocius currat. 82. 119
Deus ſua mirabilia contrahit verbis, homo verò, quæ agit maximè extollit.
Deus vult, ut qnilibet homo ſuo fulgore luceat. 139. 17
Homo nullam infamiam reſpuit, ut deſiderata impetret. 161. 132
Homines valde propenſi, ut credant alienos defectus. 194. 297
Homines aſſimilantur piſcibus in multis, 249. 81
Homines fortiores devorant debiliores. ibid.
Facilè homo pugnat pro ſua vita, difficile pro aliis. 278. 70
Facilè homo favet erroribus, à quibus habet commodum, & alimentum. 340. 8. 9. 10
Homo decipitur in ſui appretiatione. 418. 35. 36
Homo ſibi ipſi non fidat. 425. 71
Homo non ſit abjecti, ac fracti animi. ibid. & ſeqq.
Homo non ſit ſervus, & captivus pecuniarum. 430. 3
Quod homo ſibi vult, præſtet aliis, 461. 59
Magna excellentia hominum ope non indiget. 496. 76. 77. & 579 55
Homines hujus ſæculi recordantur de Eccleſiaſticis in ſuis laboribus. 510. 17
Inſenſibilia obediunt Deo, & ſolus homo reſiſtit. 554. 108
Homo in homines crudelior, quàm diabolus. 559. 21
Hominis ſalutem Deus maximè æſtimat. 567 72
Homo venerandus, cum ſit Dei opus. 578. 44
Homo ex ſe habet miſeriam, ex Dei gratia omne donum. 578. 47. 48. 49
Uno homine delinquente, omnes non ſunt damnandi. 580. 62
Valdè gratum homini, quod alterius ope non egeat. 286. 95
Homines non te, ſed tua quærunt, & venerantur. 593. 32
Qualis homo Deo, talis Deus ipſi. 455. 32

Honor.

Deus honorat honorantes ſe. 6. 16
Amicus amici honorandus. 10. 40
Chriſtus ad ſui honorem determinavit tempus, non verò ad alios honorandos. 18. 75
Qui honorat Deum, honoratur ab ipſo. 37. 26
Magnum nefas cathedras, ac honores literarios vendere. 39. 137
Magis pugnandum pro Dei honore, quàm pro noſtro. 40. 41. 42
Quæ ad Dei honorem pertinent nobis maximè chariora. 52. init.
Deus omnes honorat. 100. 206. & 242. 34
Deus plus æſtimat noſtram ſalutem, quàm ſuum honorem. 70. 58. 71
Quilibet honoret ſuos. 140. 20
Honorifica tractatio allicit animum. 196. 5
Deus quærit occaſiones honorandi ſuos juſtos. 206. 66
Quilibet honoretur, ac fulgeat virtute propria, & non aliena. 331. 151
Honoremus honorantes nos ibid. 153. & 626. 188
Pigneratus ſua nobilitate intendat conſervare ſuum honorem. 351. 154
Sæpè ob timorem multos honoramus. 430. 2
Honor proximorum maximè æſtimandum. 455. 27
Honor reddit homines animoſiores. 509. 12
Socii, ac condiſcipuli honorandi. 509. 11
Ubi honor periclitatur, ibi maximè occurrendum, ac res eſt explicanda. 595. 39
Vide *Auctoritas.*

Hoſpes, Hoſpitalitas.

Hoſpes non ſit gravis eum recipientibus. 149. 67
Hoſpitalitas maximè remuneratur à Deo. 227 67
Hoſpitalitas ad vitam. 509. 18

Humilitas.

Vir magnus ſua reputat minima. 337. 191
Deus honorat humiles. 491. 40
Chriſtus humilitatem quærit, oſtentationem fugit. 496. 70
Ut humilis erigatur, excelſus ſe inclinet, 512. init.
Humiliatio à ſuperbo efficax argumentum. 566. 65
Humilitas ſe indignam judicat domini præſentia. 570. init.
Humilitas Chriſti deſpectos filios dicit. 577. 43
Verè humilis nihil in ſe laude dignum videt, ſed ſua bona ob alios exiſtimat collata. 593. 28. 29
Humilitas fundamentum ad magna. 16. mel.
Humilitas gradus ad ſapientiam, & ad magna. 85. 130
Humilitas, ac abjectio naturæ erat Chriſto maximè ante oculos. 93. 172
Chriſtus glorias ſuas connectit cum infimis, ac humilibus. 94. 178
Utilitas, ac abjectio humanæ naturæ ſit nobis maximè ante oculos. 113. 278
Per humilitatem cœleſtia bona accipimus. 166. 155
Per humilitatem ſublevamur in cœlum. ibid. 156
Qui ſe humiliat, exaltatur. ibid.
Humilitas perſpicax ad intelligendum. 167. 161
Humilitas abſcondit magna, & de ſe prædicat abjecta. 186. 211
Humiles exaltantur, ſuperbi deprimuntur. 206. 69
Humilitas juſtorum comprimit, ac devincit ſuperbiam impiorum. 244. 45
Qui ſe humiliat exaltatur. 233. 105
Humilitas indignitate. 272. 35
Humilitas fundamentum totius ædificii ſpiritualis. 281. 87
Humilitas origo omnium virtutum. ibid. 88
Primum peccatum ſuperbia, primum remedium per humilitatem. ibid. 88
Qui ſe dejicit propter Deum, exaltatur. 290. 143. 144

Humilitas cuſtos virtutum. 298.198
Chriſtus de ſe humilia dicit, magna dicenda aliis relinquit. 332.160
Vide *Modeſtia*.

I

Jactantia.

JActantia vitanda eſt. 162.138
Jactans ſe in manifeſtis cæcutit. 167.161
Jactantiæ nota fugienda. 180.225.& 209.85.& 523.4
Qui ſe jactat, ac gloriatur, ſuam juſtitiam perdit. 297.196
Jactantia fugienda, humilitas ſectanda. 495.68 & 69
Quod jactantia perdit, humilitas recuperat. 573. init.
Oſtentatio, ac jactantia vitanda in operibus 616. 89
Vide *Gloria vana*.

Jactura.

Vide *Damnum*.

Jejunium.

Jejunio conjungenda eſt eleemoſyna. 389. 1
Jejunium efficaciſſimum ad vincendas tentationes. 413. 8.9
Jejunium lætitia occultandum. 415. init.
Ubi datur jejunii triumphus, non datur locus triſtitiæ. ibid. 18
Jejunium occultandum. 419. 40
Jejunium fit cum cæteris virtutibus. 420. 47
Dies jejunii, dies feſtivus. 421. 48
Jejunandum cum memoria mortis. ibid. 49
In noſtro jejunio erigamus mentem ad Chriſti paſſionem. ibid. 50.51.52
Non jejunandum ad locupletandas opes. 423. 58
Pietas, ac miſericordia jejunii alæ. 424.64

Jeſus.

Magna reverentia in nomine Jesu. 20.83
In nomine Jesu omnia Dei magnalia recapitulantur. 118. 300
Magnum donum ſcire, eſt invocare nomen Jesu. 158.120
Qui in nomine Jesu fundantur, maximè creſcunt. 324. 111
Jesu nomen ſalutiferum. 491. 40

Ignominia.

Ignominia illata aliquando nobis ſalutaris. 365. 69
Vide *Injuria*, *Contumelia*.

Ignobilis.

Ignobilis in dignitate valdè ſuperbus, & inſolens. 154.101
Ignobiles in dignitate valdè propenſi ad elationem. 282. 94. & ſeqq.
Ignobilis qualibet re diffidit. 317. 72

Ignorantia.

Quilibet defectus ſuſtineri poteſt in homine, non verò ignorantia. 87. init
Ignorans, ac ſtultus omne malum ſecum defert. 347. 52. 53.
Peccata ex ignorantia veniâ digna. 66. 38.
Sunt multi ignorantes, quia multa præſumunt dicere. 69.56
Chriſtus noſtram ignorantiam mutavit in ſapientiam. 25. 112
Licet in populo ſit ignorantia legis, in Sacerdote præſumitur ſententia. 37.30
Qui ignorat terminum, velocius currit. 82. 119

Illudere.

Illudere, ac irridere ſæpè incipientes in via virtutis deterrent, ut ab incepto deſiſtant. 63. 24

Imago.

Diabolus fugit ab imagine Chriſti. 565.58

Imbecillitas.

Doctor condeſcendat imbecillitati audientium. 73.75
Ut homo reformetur, debet ſuam imbecillitatem agnoſcere. ibid. 77
Vide *Cognitio*, *Infirmitas*.

Imitatio.

Magnum gaudium imitari Chriſtum, & Sanctos 306. 251

Immunditia.

Immunditia fugit à conſpectu Chriſti. 492.45 & 46
Mundo nihil eſt immundum. 492. 50
Immunditia fugienda. 518. 67

Impero.

Deus jubet ea, quæ ſunt poſſibilia. 440 55

Imperium.

Qui ſine imperio obſequia præſtat, multo favore dignus. 184. 248
Vide *Præceptum*.

Impius.

Quod juſtis eſt ad meritum, impiis eſt ad damnum. 54. 104
Per quæ impius ruit, juſtus ſæpè erigitur, 56. 116
Impius in Chriſto non videt miſericordiam, ſed juſtitiam. 99.103
Impii quamvis aliàs contrarii, maximè uniuntur adversùs juſtum. 124. 12.13
Impii ita uniuntur contra juſtum, ut unus homo. ibid.
Impius impietate, qua vult firmare regnum, illud amittit. 124. 14
Impii procurant mortem juſtorum, qui eorum ſalutem affectant. 132. 59
Impii ſua malitia ſe privant radiis divini Solis. 385. 114
Impiis amputandum omne ſubterfugium. 441 init.
Impii dum volunt zelare divinum honorem, illum offendunt, 381. 63
Impii omne bonum vertunt in venenum. 581 69

Impudicitia.

Diabolus gaudet impudicitia. 558. 15

Incarnatio.

Deus ante aſſumptam carnem vehementer præoptabat Incarnationem. 93. 171
Incarnationis beneficium maximè gratificandum. 94.177
Deus homo factus; maximè provocat noſtrum amorem. 117. 289
De Incarnatione, ac noſtra humanitate maximè gloriatur Deus. 139. 19

Deus

Deus ante Incarnationem totus ſeverus, poſtea verò totus benignus. 179.222.223
In Incarnatione ex laudatione Angelica Deus venit ad volubilitatem mundi. 196. 6

Inconſtantia.

Inconſtantia fugienda, ac declinanda. 204. 55

Incipiens.

Incipiens benignè fovendus. 69.39.& 230.84. 85
Incipientes multis adjuvandi. ibid. 84
Incipientes non ſunt deterrendi. 306. 252
Incipientibus faciliora proponenda ſunt. 242. 13
Incipientes non ſunt multis difficultatibus deterrendi. 469.35
A levioribus incipiendum. 46. n.69

Indignus.

Indignus in dignitate conſtitutus ſuos promotores contundit, & interimit. 431. 8. 9

Infamia.

Vide *Puer.*

Infidelis.

Infidelis ſocietas fugienda. 333. 66
Infidelitas indigna, ut colloquio Chriſti fruatur. 626. 85
Chriſtus cum infidelibus affligitur, cum fidelibus lætatur. 249. 72
Infidelis inferior eſt brutis, ac fœno căpi. 446.88
Inter infidelem, ac fidelem nullus eſt conſanguinitatis nexus, vel ulla amicitiæ ratio. 531. 56
Infidelis indignus, ut honoretur à viro pio, ac probo. 533. 57
Vide *Hæreticus.*

Infirmus.

Ad radicem infirmitatis occurrendum. 74. 28
Origo infirmitatis curanda. 512. 38
Cognitio infirmitatis curanda. 512. 38
Cognitio propriæ infirmitatis Divinam miſericordiam ſolicitat. 513. 40
Infirmitates flagella Dei. 624. 78
Ad medicinam infirmitatis, debet præcedere illius cognitio. 544. 47
Infirmitates ſæpè ſunt flagella, quibus verberamur. 579. 57
Cum Infirmis condeſcendendum. 611. 28

Ingratus.

Ingrati ſine nomine. 5. 11
Ne homo incidat in ingratitudinem, monumentum aliquod requiritur. 23. 101
Ingratus intendit minuere beneficium, ne ſe obligatum fateatur. 201.41
Vir ingratus non conſiderat beneficium, ſed proprias commoditates. 202. init.
Ingratus tacet beneficia, & commemorat odioſa. ibid. 43
Homo maximè ingratus nullis beneficiis miteſcit. 250. init.
Ingratus deſerendus. 221. 33
Ingratitudo fugienda, ut bona mereamur aſſequi. 421. init.
Ingrati dum eis bene eſt nullos agnoſcunt. 457. 42
Adeo ingratus eſt homo, ut multa media requirantur, ut Deum agnoſcat benefactorem. 512. 36
Ingrati deſerendi. 569. 83

Injuria.

Chriſtus recordabatur de ſalute ſuorum, non verò de injuria hominum. 95. 185
Injuria amico non eſt facienda. 11. 43
Injuria in fratrem graviſſima. 127. 33
Injuriæ iteratæ patienter ſuſtinendæ. 366. 76
Injuriæ maximè movent, ac torquent. 370.25
Injurias ferre cum patientia, multa bona parat. 374. 47
Injuria tanquam vehemens tempeſtas movet animum. 537. 4
Chriſtus voluit, ut ſui diſcipuli eſſent abſque alicujus injuria. 599. 67
Durius percutit verbum aſperum quàm flagellum.

Inimicus.

Inimicus non videt tuam gloriam. 53. 105
Melior eſt apertus hoſtis, quàm occultus inimicus. 140. 22. 23
Qui inimico bene utitur, beatus eſt. 10. 220
Inimicis non ſunt noſtræ opes, ac auxilium denegandum. 373. 44
Per inimicos exercitamur ad bonum. 374. 46
Inimico liberaliter benefaciendum. 382. 96
Inimicus valdè præpotens & acutus ad videndum tuos defectus. 454.25.26
Crudelis inimicus, qui non ſolùm lacerat, ſed etiam non finit loqui. 468. 30
Deteſtabilis inimicus, qui inſidiis pugnat. ibid. 31. 32
Crudelior inimicus occultus, quàm manifeſtus. 469. 34
Inimicus ſæpè te laudat, non ut extollat, ſed ut deprimat. 520. 80
Inimicus vult nos una veritate ineſcare ad falſa perſuadenda. 521. 86
Inimicus ſæpè ſibi dat nocumentum ut alteri noceat. 558. init.
Inimicus non intelligit, quæ te nobilitant & decorant. 581. 67
Inimici diligendi, multa de hoc verbo vide *Amor inimicorum.*
Inimicis benefacere, vide *Benefacere.*

Inſidiæ.

Vide *Dolus.*

Intelligere, Intellectus.

Pœnæ, ac vexationes dant intellectum. 560. 24
Iniqui, quod non intelligunt, damnant. 581. 68
Animus detentus vetuſtate peccati, non capit excellentias Divinæ gratiæ. 612. init.
Homo ſolum id, quod intelligit exiſtimat poſſibile. 73. 74
Prudens prius intelligit, quàm petat, ac procuret rem. 167. 162
Numquam mens intelligit ea quæ ſunt minus grata. 180. 124
Ut intelligas magna myſteria, relinque terrena. 273.46.47.48
Intellectus datus terrenis totum hominem reddit terrenum, & obcæcatum. 427.82.83
Bona intelligentia, ſchola virtutis. 427. 85

Intentio.

Homo ſemper loquitur proportionatè ad ſuam intentionem. 167. 162
Intentio operis ſit tota in Deum. 427. 81
Bona intentio totum opus nobilitat. 427. 85
Maximè damnatur malum opus ſub ſpecie

bonæ intentionis. 468. 37
Intentio data terrenis totum hominem reddit terrenum, ac tenebroſum. 427. 82

Interrogare.

Interrogatio initium ad ſcientiam. 85.133
Etiam dum quis integerrimè quærit, amor, & propenſio in unam partem declaratur. 171. 204
Familiaritas dat animum ad interrogandum. 182.237
Quilibet interroget de his, quæ ad ſe pertinent. ibid.238.239

Interceſſio.

Bonorum interceſſio multum prodeſt. 577. 38
Per Sanctorum interceſſionem bona aſſequimur. 621. 62

Interior.

Interior affectus cordis requiritur ad adorationem. 177. 213
Non eſt judicandus homo per id, quod eſt interius occultum, ſed per id quod apparet. 471. 47

Invidia, Invidus.

Melius eſt eſſe cum crudeli hoſte, quàm cum invidioſo. 140. 22
Invidus beneficiis fit pejor. ibid.
Invidus nulli parcit. ibid. 23
ob Invidiam concives non reſpiciunt cognatum, quem alieni venerantur. 142.33
Per evidentiam meritorum excluditur invidia. 280.79.80
Invidia comes eſt bono. 301.221
Invidioſus non poteſt videre alienas glorias. 330. 150
Ob evitandam invidiam aliquando vera diſſimulanda, & non dicenda. 141. 13
Inter invidias ſæpè majeſtas declaratur. 579. 56
Animus invidus fugiendus. 523. 4
Invidia multa mala cauſat. 607. 12
Invidus ſæpè magis torquetur alienis bonis, quàm propriis damnis. 93. 58

Interpretatio.

Interpretatio multiplex legis abrogatio. 11.45
Magiſtri, ac Doctores ſuis interpretationibus totam legem corrumpunt, & novam faciunt. 233. 166

Joannes Baptiſta.

Joannis magnum teſtimonium. 18.76
Chriſtus de ſe, ac Joanne loquitur in plurali. 88. 143
Joannes faciebat ſibi benevolos auditores. 129 44
Baptiſta ob ſuam charitatem volebat ſua morte aliis prodeſſe. ibid.
Joannes aliquid ſimile cum Chriſto. ibid. 45
Joannes nihil ſui quærebat, ſed tantum ſalutem aliorum. ibid. 46
Joannes tranſcendit perfectionem Apoſtolicam. ibid.
Puritas Joannis refugit audire impudicam linguam mulieris. 130.49
Joannes zelo, & libertate antecedit omnes homines. 131.53
Angeli arguunt Reges dormientes, Joannes verò vigilantes. ibid. 54
Etiam inimici Joannis, ejus virtutem agnoſcebant. 133. 66
Solus devotus Baptiſta bene opinabatur in populo. ibid.
Joannes in tanto honore fuit apud Dominum, ut eo vivente, non poſuerit Dominus cathedram ſui magiſterij. 139. 17
Chriſtus volebat, ut omnes venirent ad Joannem, & quod ejus diſcipuli ab eo non disjungerentur. 239. 15
Joannes Baptiſta in magna reverentia erat apud populum. 583. 80
Joannes magna perfectione ſemper Chriſto adhæſit. 610.init.

Joannes Evangeliſta.

Joannes tractat res valde ſublimes. 170. 60
Zebedæus pater Joannis, hoc eſt liberalis, quia talem filium Deo dedit. 255.111
Joannes in prærogativis unicus inter Apoſtolos. ibid.
Quæ ſunt Joannis, ita magna, ut ſilentio venerentur. 255.111
Joannis naturali affectu propenſus in Chriſtum. 256.121
Domus in qua ſacra Euchariſtia inſtituta fuit, Joannis erat. 257.126
Joannes dicitur à Chryſoſtomo omnium Evangeliſtarum retia componere. ibid. 128

Ioſephus.

An D. Joſephus fuerit præſens in nuptiis, & quando mortuus. 10. 36. 37

Ira.

Ira Dei miſcetur miſericordiæ. 150. 78
Ira ex zelo magna virtus. 346. 42
Dandus eſt locus iræ. 358.26
Iræ occaſio non eſt danda proximo. 3 6.90
Rabies iræ, plus præſtat damni, quàm dæmonis malitia. 565. n. 50
Cedendum eſt iræ, ac invidiæ. 579. 1

Iudicium finale.

Memoria extremi judicij valdè ſalutaris. 403. 86
Cur dies judicij dicatur illa dies. 477. 75

Iudex.

Dum homo coram judice ſiſtitur, quoddam condemnationis genus eſt. 719. 306
In Judice etiam integerrimo amor, & propenſio in unam partem declaratur. 175. 204
Judex ſit alienus ab omni affectu perſonarum. 47. 90
Domus judicis aliena ſit à muneribus. 512 38
Præſentia judicis valdè formidabilis. 541. 24
Judicis præſentia tormentum delinquentis. 561. 37
Judex procedat interrogando, & diſcutiendo 563. init.

Judæi.

In Judæis defecit fructus, ac Scriptura. 12.48
Judæi invidia affecti. 37. 26
Deus diviſit ſuam Eccleſiam à Synagoga Judæorum. 39. 36
Judæorum ignorantia palpabilis. 85.121
Judæorum Synagoga ſemper ad terrena fertur. 221. 33
Judæorum Synagoga infirmatur. 506. 5
Judæi in multis diſcriminantur à gentibus. 619. 47

Judicare, Judicium.
Judicare tripliciter ſumitur in Scriptura. 116. 190
Judicare, quoddam condemnationis genus eſt. 119. 306. & 348. 60
Qui temerè judicat, temerè judicabitur. 450 num. 1.
Ipſo temerario judicio punietur. ibid. 2
Facta proximorum judicemus cum miſericordia. 451. 6
Magnum documentum Chriſoſtomi. ibid.
Quando facta ſunt aperta, tunc poteſt ferri judicium. ibid. 10
In dubiis factis proximorum abſtinendum judicium. 452. init.
In quo quis alterum judicat, ſe ipſum judicat. 452. 14
Judicium malum, temerarium, velut infernus torquet virum probum. 452. 17. 18. 19
Non eſt judicandus homo per id, quod eſt occultum, ſed per id, quod manifeſtum apparet. 471. 47
Vide *Præſumptio*, *Suſpicio.*

Juramentum.
Jurandi conſuetudo fugienda. 359. 33
Qui jurat ſe reputat indignum fide. ibid. 46
Veritas ſimpliciter dicenda ſine juramento. 361. 45
Jurandum, neceſſitate urgente. 359. 33
Cur Deus aliquando interpoſito juramento loquitur. 479. 87

Juſtitia.
Juſtitia aſſociata miſericordiæ. 295. 178
Juſtitia quid ſignificet in Scriptura. 301. 222
Nulla virtus ſine juſtitia. 341. 17
Qui eſt liberalis in operibus miſericordiæ, ne deſit in operibus juſtitiæ. 597. 57
Divinitatis ſignum cum potentia ſervare juſtitiam. 52. 67
Juſtitia omnia vincuntur. 153. 36
Valdè difficile, quod unuſquiſque ſervet juſtitiam, in dando cuilibet, quod ſuum eſt. 294. 174
Maximè laudabile, quod homo erga ſe, & ſuos velit juſtitiam. ibid. 175
Qui vult juſtitiam in ſe, & in ſuis, dignus Regno, ibid. 176
Poſt pœnitentiam non habet homo faſtidium juſtitiæ. 293. 163

Juſtus.
Juſtus non contemnat inferiores. 7. 19
Juſti ſint conſtantes. 22. 96
Juſtorum actiones ſint conſtantes pondere rationis. ibid. 97
Juſti de aliis magna dicunt, fœda tacent. 67. 44
Juſtus non intendit aliorum defectus dicere, ut ſuam gloriam oſtendat. 67. 45
Ad iniquos requiritur flagellum, ad bonos ſat eſt ratio.
In caſibus juſti conſiderant Dei legem, mali damnum emergens. 47. 75
Quod juſtis eſt ad meritum, iniquis eſt ad damnum. 54. 105
Per quæ impius ruit, juſtus ſæpè erigitur. 56. 116
Sancti cum modeſtia dicunt ſuas laudes. 110. 258
Juſti intendunt ſalutem iniquorum, qui eorum mortem affectabant. 132. 59
Juſti in Chriſto magnam ſuavitatem inveniunt. 146. 52
Chriſtus cum juſtis lætatur, cum peccatoribus affligitur. 149. 72
Juſtus dat, peccator ſemper denegat. 156. 108
Juſtus omnia bona ſua in laudem Dei refert. 165. 153
Juſto bona mundi non ſunt in uſum, ſed in onus. 183. 244
Juſtus non parcit ſuo honori, ut nomen Chriſti celebretur. 165. 153
Cibus juſtorum ſervire Deo. 189. 270
Deus quærit occaſiones ſuos juſtos honorandi. 206. 66
Quilibet timeat habitare cum juſto. 23. 3 97
Juſtus in ſua puritate videt imaginem Dei. 298. 201
Deus ita dat præmia juſtis, ut eos condecoret 306. 248
Juſti gaudent, quod ſua bona ſint aliis communicata. 307. 255. 156
Juſtus ſi peccat, ſtatim reſurgit. 323. init.
Juſtus allicitur præmio. ibid. 106
Juſtus omnia, peccator nihil. 417. 30
Juſtus rarus, peccatores multi. ibid. 29
Juſtus non judicat malum de aliis. 450. 3
Juſti ob impios non ſunt defraudandis donis. 456. 36
Peccator mortuus, juſtus vivus. 531. 53
Bonis, & malis ſatisfaciendum. 584. 83
Juſtus aperit ſuos defectus, & aperit ſuas virtutes. 580. 3
Juſtus vult bona ſua aliis communicare. 599. 72
Quantumvis quis juſtus ſit, ſi omnia illius inveſtigentur imperfectiones deprehendentur. 542. 19
In Juſto nihil eſt ſiniſtrum, ſed omnia dextera. 364. 64
Augeatur virtus in juſtis, ſi vitium creſcit in impiis. 379. 81
Juſti ſuas virtutes ignorant. 394. 30. 31
Juſti volunt bona, ut Deo tribuant. 402. 82
Juſtus panem ſuum manducat, peccator alienum. 406. 103
Vide *Charitas*, *Communicare.*

L

Labor.
Labore ac preſſura tota fortitudo Chriſtiana. 149. 71
Multum impetret, qui laborat, dum alii quieti indulgent. 152. 92
Ex ſocietate in laboribus levamen. 170. 179
Deus de noſtris laboribus ſubtrahit, in præmiis dandis ſuperabundat. 193. 290
Noſtri labores comite Chriſto ſuaves & leves. ibid. 291
Deo plus placent homines laborantes, quam quieſcentes. 248. 72. 126
ad Labores non obligantur homines delicati, ſed obdurati. 250. 83
Labor prævisus melius toleratur. ibid.
Labor conducit, ut homo Dei recordetur. ibid.

Si

Si Labores, quos pro modo patiamur, pro Deo ſuſtineamus, multum habebimus præmium. ibid. 85.86.87
Item labores, ſi pro Deo patiaris, multam mercedem; ſi pro mundo, magnum detrimentum accipies. ibid.
Potius vivendum inter tempeſtates maris, quam inter favores ſæculi. 222. 35
Sine Chriſto fruſtra laboramus. 225.54
Qui eſt ſocius in labore, ſit & in Regno: & felicitate. 253. 111
Qui fugit labores, pro te non pugnabit, niſi lucro animetur. 278.71
Deus per ſuam gratiam reddit labores leves. 306. 253
Labores in hoc ſæculo accipiamus, tanquam è manu Dei. 364.69
Laboribus nos Deus ducit ad ſalutem. ibid 70
Labor ut fiat ſuavis per multos eſt dividendus. 448 95
Deus aliquando permittit labores, ut defectus noſtri purgentur. 449.init.
In Laboribus ſervi Dei habent miram ſuavitatem. ibid.99
Magna ſtultitia labores ſuſtinere, & præmio defraudari. 482. 101
Afflictos, ac laborantes reſpicit Chriſtus. 508. 17
In domo Prælati nullus ſit privilegiatus à labore. 514.49. 50
Id, quod multo labore, ac ſanguine ſtetit, in magno pretio habetur. 571. 6. 7
Ad magna eligendi laboribus obdurati. 596. 46
Vide *Adverſitas*, *Tribulatio*, *Perſecutio*.

Lachryma.

Per lachrymas lavatur homo à peccatis. 148. init.
Omnes bonum, quod per delicias deperditur, per lachrymas recuperant. 152. 91
Lachrymæ mundant conſcientiam, & ducunt in vitam æternam. 165. 154
Qui ſcit ſuos defectus deplorare, eligitur, ad magna. 210. init.
Ipſæ lachrymæ magnum ſolamen & conſolatio ſpiritualis. 291. 149
Lachrymæ delectant. ibid.
Suavitatem, quæ reſultat ex lachrymis, ſolus, qui experitur, agnoſcit. 292. 154. & ſeqq.
Lachrymæ oriuntur ex peccatis, gaudium ex Deo. 292.158
Poſt lachrymas ſuavitas, & gaudium. ibid. 160
Donum ex lachrymis perpetuum, & ſtabilis. 293. 161. & ſeqq.
Beatitudo, & dona, quæ reſultant ex lacrymis, non explicantur verbis, ſed ſolum ſentit qui experitur. 292.155
Anima prorumpat in lacrymas ad excludendum peccatum. 454. 24

Laus.

Juſti proprias laudes, quando neceſſitas poſtulat cum multa modeſtia declarant. 110. 261 & ſequentibus.
Quæ ſunt noſtræ laudis per alios celebrentur. 137. 10
Dominus laudat ſua dona, non vituperando alia. 162. 136
Dominus adeo zeloſus eſt ſuorum donorum quod ideo ea nimis laudat, ut nos ad illa alliciat. ibid.
Homo in proprias laudes ne prorumpat. ibid. 138
Dum homo laudatur, fortius erigitur ad ſuum peccatum confitendum. 169. 174
Omnia, quæ dicuntur in laudem Dei, pauca ſunt. 229. 78
Iniqui laudant peccatores, & dicunt vituperia in juſtos. 304. 238
A ſolo tuo amico laudaris. 393. 25
Deus per bona opera noſtra laudatur. 400. 71
Dum Deum laudamus, multam gratiam nobis comparamus. 401.75. & ſeqq.
Sæpè inimicus laudat, non ut extollat, ſed ut deprimat. 520. 82
Ab ore impuro non eſt quærenda laus. ibid. 82
Unde boni ſumunt occaſionem laudandi, inde & mali vituperandi. 587. 101

Lætitia.

Vide *Gaudium.*

Leproſus.

Prudentia leproſi ſanati à Chriſto in multis comprobatur. 489. 33
Magna fides leproſi. 490.34
Diligentia leproſi in quærendo Chriſtum. ibid. 36
Leproſus erat immundus in lege veteri. 491. 43

Lex.

Multiplex legis interpretatio illius abrogatio. 11. 45
Licet in populo præſumatur ignorantia legis, non tamen in Sacerdote. 37. 32
Bonus legiſlator ad omnes ſe extendit. 73. 77
Prælati obſervent legem ſubditorum. 127. 33
Leges obſervandæ, & venerandæ ſunt. 142. 31
Ut Lex tranſgrediatur cum rectitudine, miraculum de cœlo exoptatur. ibid. 32
Lex gratiæ perfectior lege veteri. 242. 34. & 609. 18
In lege veteri rigor, in nova benignitas. 275. 50
Lex nova diſtincta à veteri. 281.88
Lex Dei maximè veneranda. 332. 158
Lex dum ſolvitur ſit in ea deſolatio. 335. 179
Minima legis non contemnenda. 336. 182
Perfectio viſitur in obſervandis minimis mandatis. ibid. 183. 184
Lex Dei valdè ſuavis, & facilis. 338.197. 198
Lex adverſarius peccatis. 352.89
Lex extendatur ad omnes, qui in eodem ſunt crimine. 353. 12
Homines in ſuis criminibus volunt habere ſubterfugium à lege. 368. 13
Legis obſervatio dat ingreſſum ad vitam. 462 61
Lex, aliquando ex bona ratione ceſſat. 492. 48
Veram legis obſervantiam agnoſcunt perfecti. 516. 54
Rex in ſuis legibus det rationem. 526. 25
Pro obſervandis legibus valdè efficax vox. 551. 8
Lex Evangelica valdè excellens. 609.18

Liberalitas.

Divina liberalitas tranſcendit omnem noſtram curam. 438.48. & ſeqq.
Cum divina liberalitate omnia abundant. ibid.
Deus illud ſolum dicitur habere, quod dat ſuis. 490.29
Dei liberalitas in infinitum excedit noſtra obſequia. 573. 15
Dei liberalitas plura dat, quam nos petimus. 206. 71. 119. & 193 52. 53
Liberalis ſat eſt, ut neceſſitatem agnoſcat. 12. 51
Deus ita liberalis, ut magis det quam deſideramus. 32. 102
Deus pro uno obſequio duplex dat beneficium. 227. 68. 69. & 278. 67

Litigantes.

Litigantes potiùs cogitant de victoria quàm de veritate. 366.75

Lingua, Loqui.

Communi modo loquendi accommodandum. 17. 72
Præcavetur male dictantium lingua. 61.17
Juſti de aliis magna loquuntur, fœda tacent. 67. 44
Sunt homines, qui minima loquuntur, & magna exiſtimant ſe dicere. 72. 69
Præſumptuoſus loquitur pro aliis. 49. 82
Deus loquitur ad cor noſtrum. 81.113
Magnus multa largitur, pauca verò dicit. 93. 170
Magna manifeſtanda, non verbis, ſed operibus. 58. 120
Homo ſemper loquitur proportionatè ad ſuam intentionem. 167. 162
In pura lingua non cadit nomen luxuriam ſonans. 167. 164. & 354.7
Mulieris ingenium loqui ampliando. 173. 191
In loquutione, ac converſatione, ſi dicuntur aliqua inviſa, interrumpimus quæſtione diverſa. 174. 200
Nec omnia ſemper ſunt dicenda, & loquenda. 175. 207
Multi loquuntur per os alienum. 277. 64
Lingua ſonans benedictiones divina eſt. 280. 82
Lingua loquatur, quod corde retinetur, & non ſit aliud in corde, aliud in ore. 362. 50. & ſeqq.
Qui aliud habet in lingua, aliud in corde, incidit in damnationem. ibid. 51
Quilibet loquitur de his, quæ ſibi ſunt grata. 442. 68
Maximè diſplicent Deo verba, ſi aliud ſit in ore, aliud in corde. 621. 90
Eſt tempus homini loquendi, & tacendi. 551. 83
In rebus magni ponderis circumſpectè loquendum. 582. 72
Iniqui non audent loqui coram veris Doctoribus. 582. 73
Lingua, utpote magnum malum hominis valdè mirabile, quod à Chriſto daretur. 633. 23
Vide *Murmuratio.*

Locus.

Deus pigneratur à loco ad benefaciendum. 144. 4
Securus eſt homo in loco ſibi à Deo dato. 552. 94. 95
Locus quamvis ſanctus non dat ſecuritatem. 542. 33
Chriſtus non poteſt recipi in loco immundo. 592. 21. 22

Lucrum.

Sæpè jactura rerum occaſio magni lucri. 229. 80
Quilibet ſua lucra reputat ſacra. 370. 37
Dona gratiæ non ſunt ordinanda ad lucrum. 526. 26. 27
Repudiandus affectus eorum, qui non te, ſed ſuum lucrum ſequuntur. 528. 35

Luxuria.

Luxuria civitates facit deſertas, & omnia convertit in eremum. 128. 39
Luxuria improportionata ad ſpiritualia. 167. 64
In puro ore non cadit nomen luxuriam ſonans. ibid. & 154. 7
Sub falſa doctrina, luxuria, & vitia. 174. 200
In Luxuriæ crimine omnia alia peccata continentur. 186. 257. 258
De Luxuria breviter, ac mutato vocabulo puri loquuntur. 254. 6. 7
Luxuria graviſſimum malum, ac mutato nomine de ea loquendum. 411. 135
Luxurioſi perditioni addicti. 568. 78

M

Magiſter.

Magiſter prius faciat, quàm doceat. 8. 30
Magiſterii magna dignitas. 62. 21
Magiſter non erubeſcat diſcere. 65. 32
Magiſter magiſtri nomine pigneratur. 69. 57
Inflatus honore magiſterii non vult emendari. 71. 67
Bonus Magiſter conſtans in doctrina. 74. 78
Si diſcipulus non capiat doctrinam, non eſt danda culpa magiſtro 84. init.
Magiſter accommodet ſe imbecillitati auditorum. 100. 207
Magiſter bonus incipit à facilioribus. 113. 28
A bono magiſtro inquirendum. 174. 97
Diſcipuli famulentur ſuo magiſtro. 187. 263
Magiſtri quærendi in univerſitate. 247. 64. & ſeque ti.
Magiſter exemplis explicet ſuam ſententiam. 190. 278
Magiſtri induantur patientia. 305. 243
ut inveteratus magiſter ſuos errores deponat, requiritur manus Dei. 314 53
Interpretationibus legis depravatur Magiſter. ibid. 54
Magiſtri, ac Doctores ſuis interpretationibus novam faciunt legem. 333. 166. & ſeq.
Bonus magiſter magnum adjuvamen ad ſalutem. 464. 1
Iniqui magiſtri plus fingunt ſe ſcire, quam capiunt. 561. 52

Magnus, Magna.

Nemo ad magna ſe ingerat. 21. 88

Authori

Authoritas magni viri multum valet ad reprimendum populum. 62. 18
Ad magna paulatim animus diſponendus. 28. init.
Magna aperienda non verbis, ſed operibus. 158. 119
Magna non ſubito dicenda ſunt, ſed ad illa paulatim promoveantur auditores. 162. 139
Ut magna valeas operari Patriam relinque, 196. 7
Omnis mundana magnitudo habet annexam miſeriam, & decoctionem. 200. 31
Magna præmeditanda ſunt. 237. 2
Magna paulatim diſponenda. 216. 6
Magna perſuadenda non majeſtate, ſed benignitate. 275. 52
Magnus ſæpè magnitudine ſuæ opinionis pignetatur. 593. 54
Magna non perſuadentur promiſſionibus, ſed donis datis. 309. 16
Chriſtus de ſe humilia dicit, magna dicenda aliis relinquit. 332. 160
Ad magna explicanda nulla ſuperſunt verba. 237. 192
Qui rejicit magna, non implicetur in minimis. 363. 61
Magna intendere, magni eſt animi. 14...
Magna intendat homo ut valeat obtinere, & non inhæreat in parvis. 425. 71
Non velit homo ſtatim proſilire in magna. 525. 21
Magna non ſunt omittenda ob minora. 535. 81
Magna negotia perſonaliter agenda. 606. 4

Majores.

Majorum facta ſequenda. 441. 61
Vide *Pater.*

Malitia.

Malitia humana valdè præpotens. 454. 23

Malum.

Malum in ſua radice amputandum. 582. 74. 59 & 345. 38
Mala per ſe veniunt in homines hujus mundi, ſine ullius manu. 147. 57
Homines ad malum veloces, ad bonum deſides. 168. 170
Malum poteſt alicui imprecari zelo juſtitiæ. 380. 84
Malum fugiendum cum magna diligentia. 464. 4
Malum cum ſpecie boni fugiendum. 467. 24
Ut Malum extinguatur illius radix amputanda. 551. 83
Ex parte infecta non aliud niſi malum. 552. 91
Ab eo, quod aliquando tibi fuit malum, ac noxium, cave, & fuge. 555. 110

Manſuetudo, Manſueti.

Doctrina cum manſuetudine perſuadet. 87 139
Manſueti erudiuntur in diſciplina. 160. 129
Manſuetudine acquiritur, & ſtabilitur Regnum. 288. 131
Vide *Mitis.* ibid. multa.

Maria Virgo.

Ubi neceſſitas, ibi adeſt Maria. 3. 2
Virgo citiſſimè ſubvenit noſtris neceſſitatibus. 7. 21
Omnis, qui ad Chriſtum venit, per Virginem venit. ibid. 20
Mariæ verba omni ſapientia plena. 11. 42
Ob Mariam mundus creatus eſt. 19. 82
Virgo multum deferebat Filio. 12. 50
Virgo loquens, & orans pro nobis, omnia impetrat. ibid. 53
Virgo clavigera cœleſtium donorum. ibid.
Virgo grata ſe exhibet. 13. 54
Virgo ad noſtrum auxilium propenſa. ibid.
Magna charitas Virginis aliquando non invocata ſubvenit. ibid.
Virginis oratio habet multam vim. 15. init.
Præmonuit Dei ſapientia, ne Virgo ut Deus haberetur. 17. 71
Virgo per antonomaſiam mulier. ibid. 72
Virginis viſcera valdè tenera, ac propenſa in miſericordiam. ibid
Virginis munus pro nobis orare. 20. 86.
Virgo maximè illuminata ab Spiritu ſancto. 21. 91
Per manus Mariæ omne bonum nobis communicatur. ibid. 92
Virginis oratio ſemper exaudita. 24. 103
Delectatur Chriſtus, quod filius Virginis dicatur. 94. 178
Virginales aures Mariæ refugiunt audire colloquium viri. 130. 49
Maria Virgo fons ſalientis aquæ quæ ducit ſuos devotos in vitam æternam. 165. init.
Oratio, ut ſit efficax, debet fieri per manus Mariæ. 399. 62

Martyrium.

Per Martyrium acquiritur maximum præmium. 306. 251

Matthæus.

Matthæus binominis. 590. 10
Magna humilitas Divi Matthæi. 591. 17
Matthæus iniquè officium publicani exercebat. 595. 42
Matthæus de ſua vocatione ſolicitus. 596. 48
Matthæus ſuas laudes ſubticuit. 597. 54
Quare Divo Matthæo facies hominis appropriatur. 596. 49
Divus Matthæus de ſuis diſpoſuit, ac reddidit rationem. 597. 55
Matthæus abſcondit ſuas virtutes, & prodit quæ fuerunt vitii. 598. 62
Matthæus magnum gaudium habuit de ſua converſione. 599. 70
Chriſtus maximè honoravit Matthæum. ibid. 71

Matrimonium.

Magnum eſt onus matrimonij. 8. 28
Onus matrimonij ſtimulat ad Virginitatem. ibid.
In Matrimonio tria requiruntur. 10. 39
Matrimonio conjuncti, poſſunt ſervire Deo, ut virgines. 507. 8

Medicina.

Vide *Infirmus.*

Medicamenta.

Medicamenta ſæpè multiplicata, augent dolorem, 619. 41

Medium.

Vide *Accommodare.*

Meditatio.

In meditatione potentiæ debent eſſe defixæ in Deum. 377. 216

Mendax. Mendacium.

Mendax etiam poſt mortem non deſiſtit à mendaciis. 478. 83

Mendax etiam coram ſciente non deſiſtit à mendaciis. ibid. 84
Mendax ſemper præſumit alios eſſe mendaces, 479. 87. 88
Mendacium valde potens ad negotiandum cum Principibus hujus ſæculi. 615. 22
Mendaces omnia pro certis affirmant. 22. 93
Ut diabolus ſeminet mendacium, illud adjungit cum aliqua veritate. 367. 33

Meritum.

Per meritum metiatur præmium. 301. 224
Quæ per merita dantur, glorioſiora. 307. 1
Quilibet fulgeat ſuis meritis, & non alienis. 331. 152. & 342. 23
Si merita videntur honores collati, ſunt plauſibiles. 449. 98
Tempus merendi eſt in hac vita. 585. 89
Meritum maximè exaltat. 100. 280. 281
Meritum juſti, non minuitur ex conjunctione alicujus delinquentis. 51. 82
Meritum, ac præſumptuoſæ cogitationes ſimul non dantur, ſed contrariantur in ſe. 207. 74
Quod datur per merita, maximè nobilitat, & decorat. 279. 75. & ſeq.
Dignitas per merita omnibus plauſibilis, nullis invidet. 280. init.
Chriſtus maximè gloriatur de his, quæ habet per merita. 268. 92
Vide *Dignitas*, *Præmium.*

Miles.

Bonus miles non attendit ad ea quæ elaboravit, ſed ad ea, quæ elaboranda reſtant. 536. 84

Miniſter.

Ut habeas bonos miniſtros, da officia juxta eorum inclinationem, & propenſionem. 246. 56
Miniſtri apti vocandi ſunt à proprio loco, reformati ex religione, ut milites ex exercitu. 247. 64. 55
Miniſter aptus, quærendus eſt ad officium, 247. 66
In ſuis miniſtris Deus vult magnam promptitudinem, & diligentiam. 252. 95
Quilibet miniſtrorum ſtet in ſuo ordine & faciat ſuas functiones, & ſervet ſuum ordinem, 228. 82. & ſeqq.
In Miniſtro ratio officij non ſit tanquam quid adjacens, ſed veluti quid intrinſecum, & transformatum in natura. 320. 20. & ſeq.
Miniſter, qui deficit in ſuo officio, in ſua natura deficit. ibid. 22
Bonus miniſter gloria Regis deſtinantis. 329. 141
Dona data à Deo exorandum, ne à miniſtris impediantur. 406. 102
Miniſter non ſequatur ſuum ſpiritum, ſed Dei nutum. 465. 10. 12. 13
Quamvis ſis mundus, ſi miniſtris non ſolvas ſuum ſtipendium, nunquam te mundum judicabunt.
Bonus miniſter non attendit ad ea, quæ elaboravit, ſed ad ea, quæ elaboranda reſtant. 536. 84
Malus miniſter prius denunciat ea quæ ſunt ad bonum Regis, quàm quæ pertinent ad ſubditos, bonus verò de omnibus æqualiter agit. 550. init.
Si Miniſter eſt infidelis, nulla providentia Principis, nulla rerum abundantia ſufficit. 11. 44
Bonus miniſter non eſt impediendus in ſuo officio. 27. 118. & 31. 5
Bonus miniſter non faciat ultra impetrata. 27. 121
Miniſter ſequatur nutum Domini. 28. init.
Miniſtros ſuos honoret Princeps. 137. 12
Deus non ſolet miniſtros ſuos fideles in officio eis commiſſo impedire. 139. 17. & 413. 6
Dona diſtributa per manus miniſtri polluuntur & deficiunt. 164. 146. 147
Miniſter multoties ſe habet ut Rex, & Dominus. 199. 30
Nihil mundanum vult Deus in ſuis miniſtris. 244. 44
Vide *Officium.*

Minima.

Perfectio viſitur in obſervandis minimis. 336. 184
ex Minimis peccatis prolabitur homo in majora. 335. 179
Vir magnus ſua reputat minima. 337. 195
Magnitudo non ſolum creſcit de magnis, ſed etiam de minimis. 338. 201
Qui rejicit magna, non implicatur in minimis. 365. 61
in Minimis non inhæreat homo. 425. 71. & ſeq.
ob Minima non ſunt omittenda majora. 535. 81

Miſeria.

Maximè movent miſeriæ, quas qui videt propriis oculis. 247. 63
Miſeria clamat ad Dominum. 477. 29
Homo ex ſe habet miſeriam, ex Dei gratia omne bonum. 578. 47. & ſeq.
Qui conſors eſt in tua miſeria, tibi miſeretur, 94. 179. & 149. 68
Ex ipſa miſeria movetur Dei manus ad auxilium. 105. 235. 237
Qui ſuſtinet miſeriam, oculos erigat ad exempla Patrum, & inveniet conſolationem. 149. 69
Ex propriis, miſeriis, quas quis paſſus eſt, diſcat aliorum ærumnis compati. 247. 62
Vide *Neceſſitas.*

Miraculum.

Nemo ſe ingerat ad miracula. 21. 88
Chriſti miracula in gloriam Patris ad bonum commune ordinabantur. 53. 101
Homines volunt fieri miraculum juxta ſuum bonum, & beneplacitum. 205. 59
Non recurrendum ad miraculum ſi res fieri poteſt noſtris viribus. 222. 38. & ſeqq.
Quid ſit miraculum. 263. 24. 61
Quæ requirantur ad miraculum. 264. 25
Quotupliciter Deus operetur miraculum. ibid.
Quibus ſignis deprehendatur verum miraculum. ibid. 29
In confirmationem erroris non poteſt fieri miraculum, 478. 80

Miſericordia. Miſericors.

Licèt Dei verba oſtendant rigorem, opus tamen eſt cum miſericordia. 21. 89
Illud quod videtur miſericordia, aliquando eſt juſtitia, & quod apparet ſupplicium, eſt miſericordia. 82. 118
Conſors in natura tua miſeretur. 94. 79
Miſericordia in Principe primas obtinet. 116. 292
Tempus miſericordiæ non eſt fœdandum cum rigore juſtitiæ. ibid. 293

Index Rerum.

Ille, qui laborat, valde opportunus Deo, ut ei miſereatur. 217. 8
Vir miſericors, miſericordiam invenit. 296 183
Miſericordi viro, Deus multas miſericordias fert. 296. 184
Vir miſericors Dei miſericordiam obligat. ibid.
Dei amor maximè propenſus in miſerentem virum. ibid. 185
Dei miſericordiam, ac clementiam totus mundus teſtatur. 385. 113
Cum miſericordia Dei declaratur, tunc ejus perfectio oſtenditur. 389. 136
Dei miſericordia ſuper omnia opera ejus. ibid. 137
Homo ex Dei miſericordia ſumit anſam ad eum offendendum. 431. 10. 11.
Diabolus ſolicitat, ut fiducia miſericordiæ precemur. 432. 12
Deus in ſuo adventu oſtendit miſericordiam, & non judicium. 579. 53
Deus aſpicit id, quod ad miſericordiam provocat. 591. 25
Ubi major eſt miſeria, ibi maximè reſplendet Dei miſericordia. 596. init.
Deus punit cum miſericordia. 386. 118
Qui eſt liberalis in operibus miſericordiæ, ne deſit in operibus juſtitiæ. 597. 57

Myſterium.

Qui myſteria ſupernaturalia perpendit ſecundùm vim intellectus, errat. 73. 76
Myſteria divina profunda, qui charitate accedit, facile deguſtat. 146. 51
Myſteria ſine fide non intelliguntur. 175. 208
Qui myſteria perpendit per rationem naturalem, errat, qui per potentiam Dei, ea cognoſcit, & reveretur. 209. 90
Perfectiores ſolum poſſunt tendere in altitudinem myſteriorum. 228. 70
Fidei myſteria, vide *Fides*, *Intelligere.*

Mitis, *Manſuetudo.*

Mites cur Beati. 287. 129
Mitis quando oportet iraſcitur. 287. 129
Quinam ſint mites. ibid.
Manſuetudine acquiritur, ac ſtabilitur regnum. 288. 131
Mites electi in hæredes Dei. ibid. 132
Mitis ob ſuam manſuetudinem quamvis videatur à mundanis terrena amittere, tamen multo majora acquirit. 288. 233. 134
Mitis cum omnibus habet pacem, & inde omnia poſſidet. 289. 136

Modeſtia.

Modeſtia alia à vana gloria. 20. 85
Chriſtus ob modeſtiam dignitatem occultat. 68. 49
Chriſtus ob modeſtiam non loquitur de ſe magnifica. ibid.
ob Modeſtiam in rebus magnis loquitur Chriſtus de ſe per tertiam perſonam. 110. 259. & ſeqq.
Chriſtus ob modeſtiam occultat ſuam potentiam, & de ſe per tertiam perſonam loquitur tanquam de alio. 209. 86

Moleſtus.

Moleſta in ſermone interrumpimus quæſtione diverſa. 174. 99

Mors, *Mori.*

Præcedente ſimilitudine mortis, fit tranſitus ad vitam. 60. 8
In ſua majori poſſeſſione homo de morte recordetur. 143. 36
Homo à nativitate incipit mori. 201. 39
Memoria mortis multum utilis ad reprimendum à peccatis. 415. 21. & ſeqq.
Memoria mortis fortis. ibid.
Memoria mortis multum utilis. 418. 38
Memoria mortis maximè elevat animam ad cœlum. 425. 75
Memoria mortis generat terrenorum contemptum. 626. init.
Mortuos vult etiam Dæmon dedecorare. 557. 9
Memoria mortis valde efficax ad non peccandum, & ideo Diabolus maximè procurat ut à mente excidat. 559. 14. & ſeqq.
Potius mors eligenda, quàm Dæmonis jugum. 568. 76
Magnatum mortes ac funera potius apparatu, quàm affectu celebrantur. 628. 97

Mortificatio.

ex Mortificatione carnis comparatur gloria. 357. 21
Vide *Pœnitentia.*

Mos.

Suorum mores unuſquiſque ebibit. 23. 99
Antiqui mores ſervandi. 599. 71
Vide *Conſuetudo.*

Mora.

Mora hominis ad Chriſtum valde ei eſt moleſta. 149. 70

Mulier.

Mulier fugiat colloquium viri. 130. 49
Mulieris amor impatiens. 132. 58
Mulieris nequitia ſuper omnem nequitiam. ibid.
Mulieris preces vincunt animum. 134. 69
Mulier valde ſuperſtitioſa. 157. 113
Mulieres per ſuos viros doceantur. 168. 166
Mulier omnia ſua bona communicet viro. ibid. & 168
Nil mulier accipiat inſcio, vel abſente viro ibid.
Mulier quæ non occultat ſuum peccatum, omni laude proſequenda. 169. 74
Mulier curioſa de futuris. 173. 190
Mulieris ingenium loqui ampliando, & augendo ibid. 191
Familiaritas cum muliere fugienda. 181. 233. & ſeqq.
Reprehenduntur mulieres pingentes faciem. 415. 20

Mundus.

Poſt noſtros labores, mundus non ſinit frui nos ſuis bonis. 147. 56
In homines mundanos mala per ſe veniunt ſine ullius manu. ibid. 57
Nil mundanum vult Deus in ſuis miniſtris. 244. 44
Mundus teſtatur Dei clementiam ac miſericordiam. 385. 113
Inter ſervire Deo, & mundo multa differentia 433. 22. & ſeqq.
Qui ſemel relinquit mundum, non iterum regrediatur ad ea, quæ ſemel relinquit. 536. 84. & ſeqq.
Vide *Bona temporalia.*

Munus.

Munus.

Vide *Dare*, *Donum*.

Murmuratio.

Murmurandi imputanda eſt occaſio impiis. 245. init. & 153. 95
Murmuratio maledicentium præoccupanda. 333. 163
Sæpè res murmurantur ob ſuum auctorem. 495. 62
Chriſtus ob noſtrum bonum deſpicit murmurantium linguas. 600. init.

N

Nativitas.

Nativitas ex Deo, honorificat. 79. 100
Quomodo juſtus dicitur natus ex Spiritu ſancto. 79. 104

Natura.

Naturæ abjectio, vide *Humilitas*.
Naturæ inclinatio conſideranda in eo, qui eligitur ad Officium. 246. 56

Neceſſitas.

Ubi neceſſitas urget, ibi Dei auxilium. 213. 116
Non ratione ſanguinis, ſed neceſſitatis ſubveniendum. 511. 10
Neceſſitas manifeſtanda illi, qui poteſt dare remedium. 13. 55
Quando neceſſitas urget, tunc majus beneficium. 18. 77
Neceſſitas validiſſima ad impetrandum. 19. 80
Neceſſitas non habet legem. 153. 96
Potentes ſæculi ad ſuas neceſſitates ſublevandas veluti media divina volunt adhibere, ad aliorum neceſſitates humana, & cum magno labore. 154. 98
Neceſſitas facit homines diligentes ad quærendum remedium. 201. 38
Neceſſitas nullam habet legem. 245. 49. 50
Neceſſitate multa amplectimur, quæ aliàs non erant facienda. ibid.
Neceſſitas non ſuffert moras. ibid. 48
Neceſſitas inferioris, egeſtas eſt ſuperioris. 436. 33
Ut nullius rei habeas neceſſitatem, committe te Dei curæ, ſub tua vero cura multis indigebis. 438. 50
Deus providet juxta uniuſcujuſque neceſſitatem. 441. 65
Idem eſt, quod Deus ſciat noſtras neceſſitates, ac quod provideat. 446. 87
Qui Chriſtum habet, nullam patitur neceſſitatem, & omnia habet. 449. 101
Principes ſuorum neceſſitatibus non ſubveniunt, quia eas non conſiderant. 485. 7
Bonus princeps ſuos agnoſcit non à nomine, ſed à neceſſitate. 486. 12
Magna excellentia hominum ope non indigere. 496. 76. & ſeq.
Ex majori neceſſitate major generatur affectus. 544. 48
Neceſſitas deſtruit urbanitates. 595. 55
Neceſſitas efficaciter ſolicitat remedium erga Deum, 548. 67
Neceſſitas aperienda, rationes verò non ſunt aſſignandæ. ibid.
in Neceſſitate quilibet loquatur pro ſe, & pro aliis. 549. 69
In noſtra neceſſitate ſtudeamus ſubvenire alteri. 548. 69
Valde gratum homini alterius opere non egere. 286. 95
In arduis neceſſitas dat conſilium. 619. 42
Neceſſitas magnam efficaciam habet ad obtinendum bona erga Deum. 623. 73
Vide *Modeſtia*.

Negotium.

Negotia non ſunt facienda in Eccleſia. 47. init.
In Eccleſia ſunt negotianda ſpiritualia. 47. 74
Prælati in majoribus negotiis occupentur, minora inferioribus committant. 137. 9
De illis negotiis agat homo, quæ ad ſe pertinent. 182. 248
Mundi negotia catenatim veniunt, & unum poſt ſe affert multa. 69. 53
Negotia agenda ſunt coram his ad quos pertinent. 626. 86

Negligentia.

Deus non vult nos eſſe negligentes, ſed laborantes. 437. 40

Nicodemus.

Nicodemus quid ſignificet. 61. 12
Nicodemus multipliciter princeps. 61. 16
Nicodemus modeſtè ſe gerit erga Chriſtum. 73. 72

Nobilitas.

Maxima nobilitas à fide, ac virtute. 78. 99
Nobiliorem proſapiam quilibet affectat. 161. 132
Omnis mundana nobilitas habet annexam humilitatem & dejectionem. 200. 32. & ſeqq.
Nobilitas habet audaciam, & confidentiam. 202. 46
Nobiles in fide, & virtute antecedant inferiores. 204. 53
Nobiles olim fabrilia manibus operabantur. 257 125
Nobilis ſcit, & agnoſcit habere reverentiam. 217. 12
Nobiles in dignitate non ſuperbeſcunt, ut viles faciunt, 282. 96
Nobilis in quolibet loco ſecurus. 317. 72
Pigneratus ſua nobilitate intendat ſe conſervare. 329. 144

Nomen.

Magni viri nomen non eſt vacuum, ſed multa auſpicatur, 61. 13
Nomen ſcire amicitiæ nota. 181. 234. & 196. 2
Non nominis Dei invocatio, ſed operum obſervantia ſalvat. 477. med.
Qui oneri officii non ſatisfacit, illius nomen non habet. 595. init.
Nomen reſpondeat officio. 606. 3

Nova, Novitas.

ob Nova vetera non contemnenda. 8. 28. 101. 215
Nova ſuſpicione plena. 101. 214
Novæ plantationes in fide ſunt fovendæ. 196. 4
Novitas valde periculoſa. 333. 163

Nova non ſtatim rejicienda, ſed examinanda an ſint ſolida. 612.init.

Nox.

Noctis ſilentium aptum ad ſecretum, ac colloquium. 65.55

Nuptiæ.

Nuptiæ approbantur à Chriſto.

Nuptiæ feſtivè,& ſine moleſtia celebrandæ.609.12

O

Obduratio.

Obduratus animus emolleſcit præmio. 159.118

Obediens, Obedientia.

Perfecta obedientia ſolum neceſſitatem repræſentat. 11.52

Perfecta obedientia prompta ad omnia. 20.85

Vera obedientia omnia cumulare præſtat. 24.109

Per obedientiam homo creſcit in dono Spiritus ſancti. 25.109

Obedientia exaltat. 100.208

Obedientia primus gradus ad reformationem, & emendationem. 167.164

Chriſto obedire Patri valde perjucundum. 188.269

Obedientia valde potens ad multa impetranda. 208.89

Facile homo obedit ei, à quo credit ſe bonum accipere. 209.89

In Chriſtiano requiritur obedientia cum perſeverantia. 238.5

Vera obedientia non ſcrutatur, non reſpondet. 252.93.& 538.9.

Vera obedientia inchoatum opus relinquit, quando vocatur. 252.94

Perfecto obedienti ſufficit inſinuatio, & non requiritur juſſio. ibid.

Inſenſibilia Deo obediunt, ſolus homo vult reſiſtere ei. 554 108

ob Obedientiam magnas dignitates aſſequuntur. 596.77

Obligatio.

Perfectio illius,qui habet officium illius obligationibus ſatisfacere. 597.59.& ſeq.

Magna obligatio ſi propter te conſanguinei, ac amici relinquantur. 196.4

Potius obligationi officii,quam amori ſanguinis deferendum. 197.16.& ſeq.

Obligatio muneris ſit maximè fixa in mente. 316.64

Homo ſua dignitate pigneratur, ut ſatisfaciat ſuæ obligationi. 323.108

Qui obligationi ſui muneris incumbit, maximè excreſcit. ibid.

Magna obligatione adſtricti ſumus his, qui pro nobis laboraverunt. 341.5.& ſeq.

Quæ ſunt ex obligatione publica, publicè facienda. 422.55.& ſeq.

Propriæ obligationi ſatisfaciendum ſine dependentia à futuro eventu. 577.41

Obſervatio.

Legis obſervatio, Vide *Lex.*

Obſequium.

In Obſequio Dei, etiam carnis affectus nomine tenus amputandus. 17.74

Antiquus in obſequio nobilitandus. 25.108

Deus ſua beneficia reputat in paucum, noſtra obſequia in multum. 176.211

Qui ſine juſſione obſequia præſtat, multo honore dignus. 184.248.& 197.13

Obſequia quæ nobis offeruntur, non contemnenda. 349.68

Per quæ quis obſequio dat Deo, præmia recipit. 357.init.

in Obſequio Dei totus ſit homo, & non dimidiatus. 433.19.20.& 496.75

Inter obſequia Dei, & mundi multæ differentiæ. 434.22

Quod à Deo accepimus, in ejus obſequium demus. 4.48

Servans jura obſequii præparatur ad dignitates. 533.64

Dei liberalitas in infinitum excedit noſtra obſequia. 573.16

Occaſio.

Benignitas, & rigor, prout occaſio poſtulat. 27

Scientia manifeſtanda quando occaſio poſtulat. 136.2

Qui exiit ab occaſione peccati, Deum invenit. 153.65

Dicta occaſione poſtulante, habent vim & lepôrem. 167.164

in occaſione loquendum, ac dicendum. 180.225

Juſti appetunt abſcondi, at in occaſione ſe manifeſtant, & exeunt in publicum. 330.145

Occaſioni proportionandum eſt medium. 429.93

Occaſio temporis exploranda, ut negotium optimè adimpleas. 487.19

Bona occaſio non elabatur è manibus. 516.55

Deus vocat opportuno tempore, ac occaſione. 530.48

Occaſio peccati, etiam defuncti, & extincti fugienda eſt. 515.55

Maxime puniendus qui occaſiones dat peccati. 967.73

Occaſio arripienda,ne elabatur è manibus. 574.28

Occultare.

Vide *Abſcondere.*

Oculus.

Oculi maximè movent ad peccandum. 355.11

Oculus autor prævaricationis. ibid.

Si vis vincere, claude oculos. ibid.

Oculus dirigat corpus, ut ſuum proprium. 426.79

Oculus videat non ſolum ad ſui utilitatem, ſed etiam corpus. ibid.

Oculorum modeſtia in animum tranſit. 428.89

Oculorum modeſtia animum facit modeſtum. ibid.90

Odium.

Odium mors animæ. 315.53

Homines propenſi in odium, & in malum. 430.5

Noſtrum odium non nocet noſtro inimico, ſed nobis. 374.50

Peccatum eſt odio habendum, non autem peccator. 112.272.& ſeqq

Odium

Odium tegumento zeli crudele. 140.21
Odium inimicorum prohibitum lege naturali. 367.6.7.8

Odor.

Odor ſit virtutis, & non unguentorum. 419.41
Odor ſæpe fœtor vitæ. ibid.
Odor vitiorum fugiendus. 421. 50

Officium.

Occupari in proprio officio ad magna apti. 247 67
Unuſquiſque ſtet in ſuo officio, & ſuo ordine, ut recte agat. 311 27. & ſeq.
Qui habet officium publicum indiget patientia. 305. 444
Ratio officij in miniſtro non ſit tanquam quid adjacens, ſed veluti quid intrinſecum, & conformatum in natura. 310.20.& ſeqq.
Nullus ſe intromittat in alieno officio. 14.69. & 465.78.& 521.87. & 519.17
Homo accommodet ſe ſuo officio. 498.2
Obligatio officii non eſt tibi proportionanda, ſed tu illi. ibid.
Doctor ſatisfaciat ſuo muneri. 58. init.
Officium ſervitus quædam eſt. 117.297
Prælatus non omnia officia ſibi retineat. 137. 9
Potius officio, quàm amori ſanguinis, ac amicitiæ deferendum. 197.16. & ſeqq.
Officia diſtribue juxta inclinationem uniuſcujuſque. 246.56.& ſeq.
Cum deficit officium, deficit natura. 310.22
Plus movet obligatio muneris, quàm quodcunque illuſtre beneficium. 311.27.28
Pigneratus ſua nobilitate intendat officium ſuum conſervare. 331.154
Officio non utatur Prælatus ad vindictá. 237.69
Qui ſuo officio non ſatisfacit, totum ſuum eſſe deperdit. 417.28
Officia publica ſuam habent authoritatē. 477.76
Nemo ſe intromittat officio alieno. 521.87
Vide *Dignitas*, *Miniſter.*

Offerre.

Deus vult ea ſibi offerri, quæ nobis ſunt in magna æſtimatione. 594.37
Deo potius offerendum noſmetipſos, quàm noſtra. 254. 108
Vide *Obſequium.*

Opus. Operari.

Operandum convenienti tempore. 16. 66
Potentia, ac majeſtas declaranda operibus, & non verbis. 72. 70
Noſtra operatio requiritur ad Dei dona ſuſcipienda. 324. 117
Verus animus operibus, & non verbis comprobatur. 38.32
Dei opera per viſibilia demonſtrantur. 76. init.
Bona opera Deo tribuenda, & non nobis. 108. 256
Regius ſplendor, potius oſtenditur operibus quàm verbis. 163.140
Operibus,& non verbis fides declaranda.183.240
In nobis operibus noſtris delectatur Chriſtus. 189. init.
Bona opera debent fidem comitari. 208.81
Operandum in nomine Chriſti. 229. 77
Bona noſtra operatio à Deo venit. 329.141
Efficacius movent opera, quàm verba. ibid.
Quilibet fulgeat ſuis operibus. 342. 23. & 331. 151.& 468.26
Opera pia,ſi dent offendicula omittenda.356.16
Sæpe non ſolum à malo opere, ſed etiam à bono cavendum eſt. 367. 17
Non nominis Dei invocatio, ſed operum obſervantia ſalvat. 377.74.78
Opera firmiſſimè fundantur in Chriſto. 481.99
Diabolus gaudet in opere ſuo. 558.13
Non omni poteſtate ſemper operandum.618.37 & ſeqq.

Opinio.

Ut alicui credas, multum conducit quod de eo habeas magnam opinionem. 168. 165
Homines ſuas opiniones volunt patrocinari cum lege. 368. 13
Homines volunt ſuas opiniones venerari,ut oracula Dei. ibid.14
Opiniones novæ non ſtatim rejiciendæ, ſed examinandæ,añ ſint ſolidæ, & veræ. 612.poſt init.

Oratio.

Sæpe Deus diſſimulat audire orationem, ut cum majori gaudio ſuſcipiatur donum. 17. init.
Orationes aliorum multum nobis proſunt.19.81
Virginis oratio multa, & citiſſimè impetrat 18.78
Oratio Sanctorum multum efficax ad impetrandum. ibid.
Deus citiſſimè exaudit ſuorum orationes ac afflictiones. 20.init.
Multum impetrat oratio vigilantis, dum alij quieti indulgent. 159.init. & ſeq.
Oratio medium neceſſarium ad impetranda divina beneficia. 158.118
Deus aliquando non annuit noſtræ orationi, cognoſcit enim, quod utilius eſt. 206. 67
Orare pro inimico affectus eximiæ charitatis. 278. 73
Miſera conditio injuriantis impellat nos ad orandum pro eo. ibid.74
Qui pro inimicis orat, velociter exauditur & multa ſibi impetrat. 379.76. & ſeq.
Oratio ſecreta placet Deo,& fructificat. 397 46. & ſeq.
Oratio, quæ terrena petit, contemnitur à Deo ibid. 48
Sine fide Eccleſiæ Catholicæ non exauditur oratio. 399. 61
Oratio noſtra invocatione Mariæ eſt efficax.148. 62
Oratio ut ſit efficax, pro multis ſit. 401. init. & ibid. 719. 104
Oratio magnam habet efficaciam. 404.92
Quod in fide oramus jam noſtrum eſt. 406. 103
Oratio adjuncta cum eleemoſyna efficacior.ibid. 104.105
Oratio ſine ſpe non cognoſcitur à Deo. ibid.
Oratio juſti, clavis cœli. 458. 45
Deus ſæpe ob miſericordiam non concedit noſtra poſtulata in oratione, & ſi non exaudit quoad voces, audit quoad intentionem. 459. 50. & ſeqq.

Deus noſtram orationem habet pro mercede. 390 37. & ſeqq.
Deus concedit noſtras petitiones ſecundùm eum modum, quem deſideramus. 493.55.56
Vide *Petere.*
Deus vult, ut ab eo petamus. 542. 32
Oratio, etiam impii, potens ad impetrandum. 557.6
Peccata publica orandi fiduciam tollunt. 614.16. & ſeq.

Origo.

Ablata origine peccati, ipſum peccatum deſtruitur. 518.72.73
Origo mali ſit tibi ſemper ſuſpecta. 529.88
Ut malum emendetur, illius origo amputanda. 551. 83
Vide *Infirmitas.*

Ordo.

Unaquæque res ſtet in ſuo ordine. 320.90

Oſtium.

Oſtium Prælati omnibus ſit apertum. 326.126
in Oſtio Prælati nullum ſit impedimentum, quominus ſubditi ad eum conveniant. 575. 27

Os.

Vide *Lingua.*

Otium.

Otioſitas relinquenda ut Chriſtus inveniatur. 64. 30
Otioſitas manuum operibus evitanda. 257.125
Valde noxium, & damnnabile eſt illud, quod eſt in otioſitate. 476.71. & ſeqq.

P

Pacificus, Pax.

Pacifici imitatores filii Dei. 299.210
Agere de pacificandis hominibus officium proprium filii Dei
Pacifici ſummè diliguntur à Deo. 300.212
Pacifici magnam habent dignitatem. ibid.211
Bonus Magiſter ſeminat pacem. 471.51
Pacificis omnia bona dantur. 300.213
Vir pacificus imaginem Dei refert. 300.216. & ſeqq.
Pacifici aliqualem habent imaginem Trinitatis. ibid.
Pax maximè procuranda. 366.75
Vide *Concordia.*

Palatini.

Vide *Aulici.*

Parens, Pater.

Parentibus, ac majoribus aliquis excellentiæ gradus reſervandus. 24.106
Pater procurat meliora filiis. 161.130
Nullus magis pater, quam ille, qui beneficia præſtat. ibid. 132
Paterfamilias ſit ſolicitus de fide ſuorum domeſticorum. 214. 118
Magna pietas de parente habere curam. 255. 112
Pietas in parentes placet Deo maximè. 256. 257. 124
Pater, ac conſanguineus infidelis fugiendus. 259 138. & ſeq.
Parentibus, qui pro nobis laboraverunt, magna reverentia exhibenda. 342.15.16

Patria.

Chriſtus Dominus honoratur potius ab alienis, quàm in ſua patria. 180.228
Ut magna valeas operari, patriam relinque. 196.7

Particulare.

Præcepta, quæ dantur per verba particularia, magis trahunt, & obligant. 351. init.

Paſſio. Pati.

Homo tranſcendat terminos naturæ ut pro Chriſto patiatur. 364. 65
Homo ſit paratus interius, & exterius ad patiendum pro Chriſto. ibid. 66

Paſſio Chriſti.

Chriſti patientia, ac fortitudo in paſſione. 98 195
Ex Chriſti paſſione vita. 102.220
Paſſio Chriſti maximè ſolicitat noſtrum amorem. 104. 228
Tota noſtra requies, & recreatio à paſſione Chriſti. 150.75
Mors, ac Paſſio Chriſti ejus cibus ſuaviſſimus. 189.172
Labores noſtri exemplo Paſſionis Chriſti ſuaves, & leves. 193.291. & ſeq.
Memoria Paſſionis Chriſti jejunandum, & omnis difficultas levis fit. 421.52
Qui Chriſti Paſſionem non meditantur, gaudent, qui verò eam conſiderant, dolent. 609.23

Patientia.

Patientia in perſecutione cumulus, & conſummatio perfectionis. 30.32.34
Ubi eſt patientia, Regnum cœlorum non poteſt detineri. ibid.235
Patientia ſuper omnes virtutes perficit, ac corroborat. ibid. 236
Patientia facit beatos. 304.237
Doctor, ac habens officium publicum, indigent patientia. 305.244
Patientia propria diſcipulorum Chriſti. ibid.246
Silere inter opprobria rara virtus. ibid. 246
Patientia omnibus virtutibus dat perfectionem, & conſummationem. ibid. 247
Per patientiam acquiritur magnum præmium. 306.351
Nulla dies ſine patientia. 350.83
Patientia tua fatigatur improbitas adverſarii 364.67
Chriſti patientia in paſſione. 98.199
Sapientes ſciunt graviora tolerare & ferre. 409. 214. & ſeqq.
in Patientia probatur omnis virtus. 301. 219
in Patientia magnum gaudium. 302. 223
Fortiter tolerare preſſuras promeretur magnum præmium, & Regnum. ibid.227
Tolerantia laborum omnes virtutes amplectitur. ibid. 229
Patientia, & Martyrium habent magnam vim ad ſublevandum in cœlum. 303.init.
Patientia in ſufferendis injuriis parat multa bona. 374.46

Paulatim.

Ad magna paulatim animus diſponendus. 28. 123. & 439. 5
Paulatim, ac per gradus eſt eundum. 90. 158
Paulatim res agenda, & diſponenda. 158. init.
Ut quis reformetur in moribus, paulatim debet aſſueſieri. 241. 24

Prælatus in præceptis imponendis procedat paulatim. 280.83
Nullus velit ſtatim in perfectiones Sanctorum proſilire. 525.19.& ſeqq.
In magnis operibus paulatim procedendum. 617.35

Pauper. Paupertas.

Pauperi omnia ſubjiciuntur, & famulantur. 285. 112
Cœlum proprius locus paupertatis. ibid. 115
Omnes pauperi tributa ſolvunt, ibid. 116
Pauperibus datur Regnum, ut pro nobis orent. 286.117
Pauper, qui nihil ſibi acquirit, omnia poſſidet, 442.66
Pauperes habeant aditum ad domum prælati. 516 53
Pauperi dantur divitiæ cœleſtes. 286.118.& ſeq.
Paupertas attrahit ad ſe Regnum cœlorum. ibid.
Pauper divitiis cœleſtibus fruitur. ibid. 119
Valdè intimè Deus habitat in paupere. ib. 122
Paupertas pignus beatitudinis. ibid.
Paupertas maximè ſecuros facit de Regno. 286. 123
Pauper citiſſimè recipit Regnum. 287. 124
Paupertas habet magnam dulcedinem, & opulentiam ad Regnum. ibid. 125.& ſeq.
Pauperi neceſſaria eſt manſuetudo ad ſufferendas injurias. ibid. 128
Paupertas Martyrij genus. 302.230
Pauperes venerandi. 45.64
Pauperis gemitus ſolicitat divinam iram. ibid.
Cum paupere impius agit contemptibiliter, pius verò affabiliter. 181.231
Ita Chriſtus diligit paupertatem, ut duplicatam velit in ſuis miniſtris. 243.36
Stigmata divinitatis affectus, & benignitas in pauperes. 282.291
Sæpè qui divitias habet, pauper eſt ſpiritu. 283.101
Ille laudabilis pauper, qui licet bona habeat, non retinet ad requiem, ſed ad aliorum uſus. ibid.
Pauper ſpiritu omnia ſua refert Deo. 284.105
Pauper ſpiritu cor habeat alienum à divitiis. ibid. 107.& ſeqq.
Pauper contra ſe habet perſecutiones. 288.130

Parvus.

Vide *Minimum.*

Pax.

Vide *Pacificus.*

Pœna.

Quod aliquando videtur pœna, eſt miſericordia: & quod miſericordia cenſetur, aliquando eſt pœna. 82.118
Plures trahuntur metu pœnæ potius, quàm affabilitate amoris. 432.13.& ſeqq.
Pœna maximè deterret, & trahit peccatores. 475. 65
Pœnæ, ac vexationes dant intellectum. 560.24
Vide *Supplicium.*

Pœnitentia.

Ubi pœnitentia, ibi conſolatio animæ. 31.1
Per aquas pœnitentiæ regeneratur homo. 75. 85
Deus peccatoribus dat ſpatium pœnitentiæ. 116.291
Recenter converſus benignè tractandus, ac fovendus eſt. 137.6
Per aquas pœnitentiæ lavatur homo. ibid.
ob Pœnitentiam Samaritana illuſtriſſimis viris anteponitur. 184.249
Excitare ad pœnitentiam Chriſti prædicatio. 224.51
Ubi pœnitentia, ibi non eſt faſtidium juſtitiæ. 295.163
Pœnitentia ſit occulta, candor nominis & operationis manifeſta. 445.82
Pœnitentiæ magna privilegia Deus veneratur. 490.86

Peccator.

Peccator ſuis peccatis flagellatur. 39.38
Per quæ quis peccat, per hæc & plectitur. ibidem.
ad Peccatores requiritur flagellum, ad bonos ſat eſt ratio. 45.66
In caſibus juſti conſiderant Dei legem, peccatores damnum emergens. 47.74
Nec peccatum, nec peccator manebunt impuniti. 79.189
Non peccator, ſed peccatum eſt execrandum. 112.272.& ſeqq.
Peccator à ſemetipſo arguitur. 120.308
Peccatores reſpondent mala pro bonis. 124.15
Peccatores eiſdem mediis, quibus volunt occultare ſua peccata, illa manifeſtant, ibidem 16. & ſeqq.
Peccatores valdè ſimiles crimine, & nomine. 126 30
Peccator aliquando emendatur, ut fugiat ignominiam peccati. 128.38
Peccator timidus. 131.56
Peccator mutabilis, & inconſtans. 133.63 & ſeqq.
Peccator de peccato in peccatum labitur. 134.71. & ſeqq.
Peccatores in ſuis delectationibus multos labores inveniunt, fideles in Chriſto magnas ſuavitates. 146.52
Peccator cùm ſit ab omnibus ſpoliatus nihil habet, quod poſſit dare. 156.108
Durum ſpectaculum peccatori ſeipſum videre. 298.201
Peccatores laudant iniquos, & dicunt vituperia in juſtos. 304.238
Peccator conſeneſcit in ſuis peccatis, juſtus reſurgit. 323. init.
Peccatores trahuntur ſuppliciis, juſti præmiis. ibid. 106.& ſeq.
Juſtus rarus, peccatores multi. 417.29
Quæ ſunt ſalutis, peccator habet poſt tergum. 440.55
Juſtus omnia, peccator nihil. 417.50
Homo per peccatum inſipientior, ac deterior brutis. 441.63.& ſeq.
Omnia, quæ ſunt peccatoris, fugienda. 467.21. & ſeqq.
à Peccatore ſume, quod eſt bonum, relinque malum, 470.40
Arena per ſe fert figuram peccatoris. 482.102
Peccator veniat ad Sacerdotes, ut emendetur 494.58
Peccator ipſe ſe ſeparat à Deo. 501.21

Peccator, ſi voce laudat, factis deprimit.ibid.22 & ſeq.
A vitiis peccator aſtringitur. 506.2
Peccator mortuus, juſtus vivus. 531.53
Peccator adulationibus plenus difficilè ſanatur. 532.62
Homo delinquens ex aliquo prætextu pietatis emendandus, & non repudiandus. 533.69
Peccatores ſuo detrimento doceantur. 565.57
Peccator pœnam, quam vult effugere, in eam incidit, & ſuo gladio perimitur. 586.79.80
Vide *Impius.*

Peccatum.

Peccata ex ignorantia veniâ digna. 66.38
ob Peccata ex filiis fit ſervus. 38.33
Perſeverantia in peccato magnum nefas. 46.71
Reincidentia in peccata reiterata, magnam iram excitat. 86. init.
Peccatum populi delictum Regis. 88.141
Peccatum eſt execrandum, & non peccator. 112.272
Ipſum peccatum ſupplicium. 118.300
Peccata ſecreta deploranda, & magnam licentiam dant peccandi. 120.310.& ſeq.
Tenebræ patrocinantur peccatis. ibid.
Impium dum vult occultare ſuum peccatum, illud manifeſtat. 124.16.& ſeq.
Eiſdem peccatis eadem reſpondet pœna. 127.31
Peccatâ ex fragilitate veniâ digna, non verò ex malitia. 128.38
Peccata publica non diſſimulanda, ſed arguenda. ibid. 40.43
ut peccator emendetur, auctor illius reprehendendus. 130.48
ad peccatum veloces, ad bonum deſides ſumus. 168.70.& ſeqq.
Peccata emendata è memoria excidant Prælati. 184.249
Homo per peccatum perdidit ſuum principatum. 199.28
Homo ſæpè plus peccat, quàm diabolus ei ſuggerit. 118.17
Sæpè diabolus erubeſcit de peccato, & homo non erubeſcit ibid. ibid.
Peccata inveterata difficilè expelluntur. 312.36
Ex minimis peccatis prolabitur homo in majora. 335.279.190
Peccata graviora nullis verbis explicari poſſunt. 237.101.& ſeq.
Peccatum à radice amputandum. 345.38
Peccare prætextu religionis grande malum. 414.15
Anima gravatur peccatis, ac maximè eis offenditur. 454.23
Omnia quæ inſervierunt peccato fugienda. 467 21
Peccata maximè gravant. 487.18
Cùm homo exiit à poteſtate dæmonis, tunc maximè ille tumultuatur. 595.39.& ſeq.
Si radix peccati aufertur, ipſum peccatum deſtruitur. 518.72
Peccatum mors animæ. 530.49
Sæpè diabolus nos inducit ad peccatum ſub prætextu pietatis. 532.init.
Peccatum grave, ac ponderoſum. 542.35
Peccatum in ſua radice amputandum. 582.74.& ſeq.
Peccata publica difficiliter emendantur. 617.25
Peccatis publicis, publica; ſecretis ſecreta remedia adhibeantur. 627.init.
Peccata publica orandi fiduciam tollunt. 614.15 & ſeqq.
Vide *Vitium*, *Infirmitas*, *Origo.*

Pecunia.

Pecunia validiſſima arma ad expugnandum. 143 36
Si habes pecuniam, nulla lex, & prohibitio eſt erga te. 154.114.& ſeqq.
Homo non ſit ſervus, & captivus pecuniarum. 430.3
Pecunia, ac avaritia valde graves ſunt. 599.36
Vide *Lucrum*, *Dives.*

Perfectio.

Perfectio ſtat in obſervandis minimis. 336.183. & ſeq.
Si conſiderentur omnia illius, qui eſt perfectus imperfectiones ſæpè comprehenduntur. 342.19.& ſeq.
perfectus in virtute ſe exiſtimat imperfectum. 388.130
Noſtra perfectio ſemper majora ſequi. 380.129. & ſeqq.

Perdere.

Potius perdantur temporalia, quàm ſupernaturalia. 363.63.
Qui pretioſa indignis divulgat, perdit ea. 455.31

Peregrinus.

Peregrinus non eſt contriſtandus. 102.220

Periculum.

Sine adjutorio Chriſti periclitamur. 542.32
Qui te conſtituit in periculo, debet liberare ab illo. 553.init.
prudentia eſt in alieno periculo, proprium cavere.
Valde magnum beneficium à periculo liberare. 594.35

Perſecutio.

Durius percutit verbum aſperum quàm flagellum. 44.61
in Perſecutione probatur virtus. 301.219
ex Perſecutione mundi infer juſtos. ibid.220
Perſecutio ſuper omnes virtutes perficit, & corroborat. 303.236
Perſecutio dicit victoriam. 301.220
Generoſitas animi non deletur perſecutione 308.8
Contra Prælatum, qui agit de reformatione, multæ perſecutiones fiunt. 308.12.& ſeqq.
Perſecutiones in hoc ſæculo accipiamus tanquam è manu Dei.
Vide *Patientia*, *Labores.*

Perſeverantia.

Perſeverandum in Virtute, ac ſanctitate, & non deſiſtendum ab incepto. 34.15.
Perſeverantia in peccato magnum nefas. 46.71
Finalis perſeverantia in gratia ignoratur. 82.117
Perſeverantia in intento laudabilis. 84.125
Vera adoratio requirit perſeverantiam. 177 216

Petere.

Deus à nobis petit, ut habeat occaſionem majora dandi. 153.96.

Deus aliquando petit aliquid à nobis, ut in duplo reddat. 158.118
Deus excitat nos ad petendum. 162.135
Reprobantur petentes temporalia tantùm. 117. 215
Deus aliquando noſtris petitionibus non annuit, novit enim quod eſt utilius. 206.67
Deus dat pluſquam petitur à nobis. ibid.71. 119.& 493.52.& ſeq.& 546.58
Homo ad nihil aliud attendat, niſi ut impetret id, quod petit, 210. init.
Largiendum eſt ei, qui ob verecundiam non audet petere. 366.377
Deus vult, ut magna ab eo petantur. 398.55
Cum fiducia petamus à Deo bona. 399.init.
Homo ſui conſcius, ſæpè non audet petere.488. 24
Petere ſine meritis tentatio eſt. 488. 26
Homines ſua poſtulata minuunt ut faciliùs impetrent. 616. init.

Petrus.

Ex omnibus Apoſtolis Petrus, & Andræas ſubierunt crucem. 249. 19
Petrus ob ſuam humilitatem non invitat Chriſtum ad domum. 510.29

Phariſæus.

Phariſæi nòminis etymologia. 60. 8
Qualiſnam eſſet ſecta, & doctrina Phariſæorum. ibid.

Pietas.

Pietas in parentes, vide *Pater.*
Pietatis opera, ſi dant ſcandala, ac offendicula, amputanda. 356.16
Pietas, & ſapientia concomitetur potentiam. 499.5
Sub prætextu pietatis aliquando nos diabolus inducit ad peccatum. 532. init.
Error qui fit prætextu pietatis benignè ſupportandus. 533.68
Vide *Benignitas.*

Populus.

Auctoritas magni viri multum valet ad reprimendum populum. 66.18
Populus fidelis unitur cum Chriſto. 25.110
in Populo præſumitur ignorantia legis. 37.30
Populi tumultus vitandus. 39.31.& 333.60
Peccatum populi delictum Regis. 86. 139
Populus ſequitur veſtigia Principis. 125. 21
Populus ſequitur voluntatem principis, etiam contra propriam utilitatem.130.50.& ſequentibus.

Poſſeſſio.

Quæ in acquiſitu difficiliora, ſunt in poſſeſſione gratiora. 343.25.& ſeq.
Qui nihil ſibi acquirit, omnia poſſidet. 442. init.

Potentia, Poteſtas.

Cum potentia ſervare juſtitiam, Dei ſignum. 52. 97
Poteſtas quamvis magna, debet juvari ab aliis. 243.37.67
Plus æſtimanda virtus, quam poteſtas. 478. 81
Potentia ſit aſſociata ſapientiâ, & pietate.499.5
Poteſtatis adulatio timor inferiorum. 502.31
Non omni potentia utendum, ſed paulatim eundum. 589
Non omni poteſtate ſemper utendum. 618.37. & ſeqq.

Preces.

Vide *Oratio.*

Præceptum.

Prælatus non præcipiat ſibi non ſubdito. 222. 41
Prælati non recipiant rigorosè, ſed potiùs moveant ſubditos. ibid. 42
in Præceptis imponendis accommodandum ſtatui incipientis, vel provectioris. 223. 45
Ubi non adeſt Dei mandatum, ac præceptum, nox eſt. 219. 79
Prælatus in principio non ſit multus in præceptis imponendis. 280.83.& ſeqq.
Præcepta, quæ dantur per verba particularia, magis obligant, & movent. 350.75. & ſeq.
Pro obſervandis præceptis valdè efficax vox. 553.99

Prædicator.

Prædicator veritatis multos habet adverſarios. 125.20
Prædicator poterit alligari, non tamen veritas. 126.27.& ſeq.
Prædicator reprehendat cum modeſtia. 127.33
Prædicator in reprehenſione ſit æqualis ad omnes delinquentes. 128. 37
Prædicator non diſſimulet vitia Regum. ibid.
Prædicator faciat ſibi benevolos auditores. 129. 44
Prædicator faciat quod prædicat. 295.252
Prædicator non ſeipſum prædicet, ſed Chriſtum, ibid.
Prædicator exploret opportunum tempus ad prædicandum. 190.279.& 269.18.& ſeqq.
Prædicator pro ſuo labore, etiam accipiat ſuum præmium ad ſuſtentationem. 192.282
Doctor & Prædicator habeat magnam charitatem. 242.35
Prædicator totus ſit ſpiritus. 246.55
Prædicator conſtituitur ad labores, ac perſecutiones ſufferendas. ibid. 59.& ſeqq.
Prædicator neminem debet ſuis verbis peculiariter ſigillare, ſed ad omnes extendat ſuum ſermonem. ibid. 58
Prædicatio Evangelica à Chriſti ſanguine habet efficaciam. 248.68
Prædicator non debet quærere præbendas, ſed animas. ibid.71
Prædicator fulgeat omni virtute. 255.14
ad Prædicationem non aſſumantur, niſi aſſueti ad labores. 257.127
Prædicator referciat Prædicationem non vanis hiſtoriis, ſed ſententiis ſacræ Scripturæ. ibid. 130
Prædicator alienus ſit à vitiis hujus ſæculi. 219.18. & ſeq.
Et ſit ſeparatus à populo. ibid.
Prædicator non ſemper inſtet prædicationi, ſed etiam aliquando ſuimet curam agat. ibid.23
Prædicator debet deplorare ſuos defectus, quos in prædicatione commiſit. 220.init. & 15
Prædicator in ſua doctrina affectet claritatem ut ab omnibus intelligatur. ibid. 26. & ſequentibus.
Prædicator criticus damnatur. ibid. 29
Prædicator, inſinuet doctrinam in corde auditorum. 225.58
Prædicator prædicet ad capiendos homines, & non dignitates. 226.67.512
Prædicatores omnia Deo tribuant. 229.78

Prædicator habeat pigritiam, ſed doceat & ambulet per varia. 261. 9
Prædicator doceat in parvis oppidulis, quia ibi major neceſſitas. ibid. 6
Ubi eſt contradictio, ibi veritas prædicanda. 262. 12
Ubi eſt diſpoſitio in auditoribus, ibi maximè prædicandum. 269.18.& ſeq.
Prædicator, & auditor aſcendant mente ad ſuperna. 271.25.& ſeqq.
Prædicator per familiaria trahat homines ad ſe, & aliquando tantiſper de rigore remittat. 279. 135
Prædicator indiget patientia. 305.244
Prædicator generet ſitim ſpiritualium. 312.34
Prædicator mutetur in virum alterum ſumpto officio. ibid. 38
Prædicator ſit ſeparatus à mundo. 313. 43
Prædicator prius bene vivat, & poſteà doceat. 317.70
Prædicator prius exhortetur ad peccata deponenda, & poſteà ad virtutes amplectendas. ibid.
Prædicator quæ docet prius in ſe exequatur, & adimpleat. 318.73.& ſeq.
Prædicator non agat de ſuo commodo, ſed de utilitate audientium. 321. 92
Prædicator non obtenebreſcat ob commodum temporale. 328. 135
Prædicator ſit animoſus, & nihil timeat pro veritate dicenda. ibid.138.& ſeqq.
Prædicator habeat verba, & opera. 476.11
Munus prædicandi experto committendum. 495. 64
Prædicator quod docet verbo, adimpleat opere. ibid. 67
Prædicator recurrat ad orationem. 523.7
Prædicandi munus non debet ordinari ad lucrum. 526.26.& ſeqq.
Prædicator ſi ceſſat à prædicatione, in magnam pœnam incurrit. 335. 80
Prædicator bonis, & malis accommodet ſe, ac illis ſatisfaciat. 584.83.& ſeq.
Vide *Prælatus, Præſul.*

Prælatus, Præſul.

Prælatus indiget ſubſidio aliorum, ut ab eis adjuvetur. 243 38. 67
Prælatus, ac Doctor habeat ante oculos ſuos ſubditos. 222. 36
Prælatus qualiter ſe habeat præcipiendo, vide *Præceptum.*
Bonus Prælatus non ſolum ſuam navim, ſed etiam aliorum replet. 232.94
Prælatus præcedat exemplo. 233. init.
Prælatus non ſolum velit bona ſibi, ſed etiam ſuis. ibid. 95.
Prælatus nõ deſerat ſubditos in periculo.236.115
Prælatus pro ſubditis tuendis contemnat omne periculum. ibid.
Prælatus in præceptis imponendis accommodet ſe viribus inferiorum. 270. 23
Prælatus ſua beneficia extendat ad propinquos, & remotos. ibid.24
Quilibet ut rectè gubernet ſtet in loco ſibi proportionato. ibid. 23
Prælatus, ut rectè ſe agat ſtet in ſuo officio, ac ordine, & non exeat ſuos terminos. 271. 17. & ſeqq.
Bonus Prælatus in ſuo principio non urgeat ſubditos præceptis, & rigoribus, ſed potius favoribus. 180.83. & ſeqq.
Prælati induantur patientia ad ſubditos ſufferendos. 305. 244
in Prælato præfulgeant omnes virtutes. 308. 5
Prælati ſunt expoſiti multis adverſitatibus. ibid. 11
Prælati qui agunt de reformatione, indigent patientia ad ſufferendas perſecutiones, ibid. 12. ſeqq.
Prælatus habeat prudentiam, ut dividat malos à bonis. 311.31
In domo ſua non permittat Prælatus odorem mali ſcandali. ibid. 32
Sui cognitio valdè utilis Prælato. 312. init.
Prælatus recognoſcat ſuos majores ut eos adjuvet. ibid. 34
Prælatus non ſit ſuperbus, ſed accommodet ſe ſubditis. ibid.
in Prælato ſecuritas, & benignitas. ibid.35
Præſul ſumpto officio mutetur in alium. ibid.
Prælatus ſolum utilis in his, quæ ſuis dat, non verò, quæ ſibi procurat. 313.41.& ſeqq.
Prælatus det reprehenſionem cùm moderamine. 313. 43
Prælati præſentia neceſſaria. ibid. 44
Prælati munus eſt ſeipſum exenterare ut ſuos foveat, & tueatur. ibid.45. & ſeqq.
Prælatus de ſuo corpore, ac vita adimat, ut det pro ſubditis. ibid.
Prælati recordentur imbecillitatis ſubditorum. 314.51
Prælatus deficiens in ſuo officio, repletur omni vitio. 315.57
Prælatus ſi tangitur timore, ac ambitione, ad nihilum valet. ibid.58.& ſeqq.
Prælatus virtutes, ad quas exhortatur, in ſe adimpleat. 318.73. & ſeqq.
Prælatus fulgeat ſine obſcuratione aliorum.319 81
Prælatus omnibus ſerviat ſine expectatione lucri. ibid. 82. & ſeqq.
in Prælato maximè neceſſaria vitæ proprietas. 322.104.
Prælatus ſit ſuorum unio. 323. 110
Præſul ſuos tueatur, ac defendat, & bona quæ habet in ſuos diffundat. 324. 114
Prælatus non ſolum bonus, ſed etiam iniquus venerandus. 324.115.117
Bonus Prælatus omnibus eſt manifeſtus, & nemini occultus. 326.25.& ſeqq.
Prælatus potius ſit intentus ad ſuorum ſuſtentationem, quàm ad ſuam. ibid.129. & 574.17
Bonus Prælatus agit de remedio, & nemini infert injuriam. 366. 1
Turpe eſt ut Prælatus utatur officio ſuo ad vindictam. 377. 69
Prælatus dirigat ſubditos tanquam ſuum corpus. 426.78
Et videat non ſolum ad ſui utilitatem, ſed etiam totius corporis. ibid.
Prælatus non ſit rigoroſus in alios, & in ſe ſuavis. 451. 6
Prælati agant cum ſubditis non ut cum ſervis. 452. 13
Multi Prælati erga ſe ſunt Prophetæ, erga ſubditos falſi, & diſſipatores. 465.10
Prælatus ſi vult ſuos ad ſe attrahere, ſit communicabilis

nicabilis, & non inacceptabilis. 485.init.
Suorum miſerias conſideret. ibid. 7
Prælatus non gubernet pro ſua voluntate, ſed juxta Dei nutum. 465. 13
Bonus Prælatus dat dulcedinem; malus aculeos. 472. 52
Sub malo Prælato ſolum habent levamen, & ſubterfugium iniqui, & mali. ibid.
In domo Prælati, nullus ſit privilegiatus à labore. 514.49. & ſeq.
Prælatus ſi præit, milites ſequuntur. 537. 1
Non pro ſuo commodo, ſed pro communi agat Princeps cum magno imperio. 568. 76
Prælatus omne removeat impedimentum, ut ſubditi ad eum ingrediantur. 575.25.& ſeqq.
Prælati ſua peccata agnoſcant, ut ignoſcant. 596. 45
Maximè movetur Prælatus miſeriis, quas vidit propriis oculis. 247.63
Prælatus habeat magnam ſolicitudinem, ne error aliquis introducatur. 36.25
Prælatus non à ſubdito, ſed à Deo caſtigandus. 42. 50. 51. 52.
Bonus Prælatus ſibi deſcenſum, ſuis glorias reſervat. 92.163
Bonus Prælatus aſcenſum ſuorum ſuum reputat. 92. 164
Verus Prælatus ſuos ſubditos circunſpicit. 97. 190
à Prælato longè diſtet particularitatis affectus. 113.275
Bonus Prælatus plus æſtimat ſubditos, quàm vitam. 108.249
Prælatus debet ſervare legem, quam ſubditi tenent. 127. 33
Prælati in majoribus negotiis occupentur, minora inferioribus committant. 137. 9
Prælati non omnia officia ſibi retineant. ibid.
Prælatus, qui aliquando ſuſtinuit miſeriam, ſubditorum miſeretur. 140. 60
Prælatus nulli parcat labori pro ſuorum utilitate. 150. 73
Prælatus condeſcendat, ac ſe accommodet infirmitati, ac imbecillitati ſubditorum. 151. 83. & ſequent.
Prælatus bonus, cibum, quo utitur, dat ſubditis. 161 130
Prælatorum facta non ſunt examinanda à ſubditis. 182.237.267
Crimina emendata è memoria excidant Prælati. 184. 24
Prælatus magis ſolicitus de ſubditorum commodo, quàm de ſuo. 187. 26
Prælatus debet eſſe obediens legi divinæ. 238.5
Bonus Prælatus ſe habeat in ſubditos, non ut in ſervos, ſed ut fratres, ac filios. 243. 38. & ſeqq.
Vide *Princeps, Rex, Gubernator, ac Vigilare.*

Præmium.

ex Præmio à te obtento, conſidera aliorum præmia. 258.113
Præmia ſint proportionata meritis. 302. 224. 232
Ubi meritum, ibi præmium. ibid.
Deus in præmiandis juſtis, eos condecorat. 274. 48
Præmia anticipata maximè movent ad merita, 309. 17. & ſeqq.
Juſtus trahitur, ac allicitur præmiis. 323. 106. 107
Per quæ quis obſequia dat Deo, præmia recipit. 357. init.& 21
Præmium dat Deus de præſenti. 390. 4
Præmium plus movet, quàm magna auctoritas. 95. 182
Præmio maximè movetur animus, ac emollitur. 158. 118
Præmia præſentia magis movent, quàm promiſſiones de futuro. 191.282
Præſentia præmij facilitat, ac minuit omnem laborem. 192.288
Deus de noſtris laboribus ſubtrahit, in præmiis dandis ſuperabundat. 193. 290
Spes præmij reddit animoſiores. 230. 83
Spes præmij maximè facilitat ad ſuperandas difficultates. 268.6.7.& 462.64
Qui refugit labores, pro te non pugnabit, niſi præmio animetur. 278.71. 72
Qui ſua dimittunt pro te ſequendo primi à te munerentur. 282.92
Spes præmij dat animum, illius repulſa minuit. 418. init.
Sine ſpe præmij non laboratur. 456.35
Magna ſtultitia ſuſtinere labores & præmio defraudari. 482. 101

Præſentia.

Præſentia Dei magnum donum. 158. 117
Dei præſentia nullo circumſcribitur loco. 173. 195
Fortius movent præſentia, quàm futura. 177. init. & 288
Dei præſentiam timeat homo. 234. 107
Chriſti præſentia tormentum diaboli. 501. 24
Præſentia Domini valdè formidabilis. 541. 24. & ſeqq.
Chriſti præſentia liberatur homo. 557. 7
Regis præſentia cuſtodit milites. 563.58
Chriſti præſentia fugatur veracitas ac malum. 609. 19

Præſul.

Vide *Prælatus.*

Præſumptio.

Præſumptuoſus ineptus ad Regnum cœlorum. 340. 7
Incauta præſumptio maximè diſplicet. 528. 37
Ex ſe unus præſumit de aliis. 560. 29
Sunt multa ignorantes, qui minima attingunt, & magna præſumunt dicere. 69.56
Præſumens de ſapientia falſa, non vult emendari. 71. 67
Præſumptuoſus loquitur pro aliis. 49. 83
Magna præſumptio cum meritis non datur. 207. 73. & ſeqq.
Vide *Superbus.*

Primus.

Primus in aliqua virtute venerandus. 76. 90
Primus in aliquo genere venerandus. 269. 19

Principium.

Qui dat principium alicui rei, totum ei adſcribitur. 325.119. & ſeqq.

Princeps.

Quinam in populos Judaicos diceretur Princeps. 18.15

Principes

Principes potius conſulunt ſtatui, quàm conſcientiæ. 62. 20
Tum Princeps ſuorum ſaluti conſulit, cùm eorum mala in ſe ſuſcipit. 96. 187
Princeps, quos creavit non deſerat, ſed adjuvet. 105.234
Principatus quædam ſervitus. 117.247
Princeps ſuas dignitates ſuis communicet. 321. 93. & ſeqq.
Familiares Principes, ac potentum multum licentioſi. 333.165
Princeps aliquando condeſcendat ſuis. 523. 6
Magnus Princeps non poteſt videre labores ſuorum, quin ſubveniat. 545.49

Proditor.

Proditore omnia perturbantur. 542.34

Privilegiatus.

Vide *Exemptus.*

Promiſſio.

Promiſſio fidelis movet animum. 70. 71
Veritas divinæ promiſſionis adimpleta. 93.71
Magna promiſſio ſolicitat animum ad reverentiam. 160.129
Jucundus ſermo plenus promiſſis. 278. 68
Magna perſuadentur, non promiſſionibus, ſed donis datis de præſenti. 309. 16
Multi magna promittunt, & in tempore tribulationis deficiunt. 472.48. & ſeqq.
Deus plus dat donis, quam promittit verbis. 209.init.

Promptitudo.

Animi promptitudo ſequitur cum finem vocationis ignoret. 253 init.
Vide *Diligens.*

Prophetia.

Quid ſit Prophetia. 172.init.

Proximus.

Honor proximorum maximè æſtimandus. 455. 27
Proximi amor totam legem includit. 461. init.

Prudens.

Prudens fugit à quæſtionibus, ac controverſiis 139. 17
Prudens ſuſtinet moras quas amor temporalis non ſuſtinet. 203.init.
Prudentia res potiùs diſponendæ, quàm potentiâ. 429.1
Prudentia leproſi ex multis circunſtantiis conſideratur.
Vide *Scientia, Ratio.*

Publicani.

Publicani unde dicti. 598. 65
Apud Romanos in honore, apud Judæos in vilipendio. ibid. 65.66
Peccatores reputabantur. ibid.

Publicare.

Pretioſa non publicanda, ac divulganda. 455 31

Puer.

Pueritia index totius vitæ curſûs. 131.55

Puritas, Purus.

Purus in ſua puritatem imaginem Dei videt.198. 201
Puri per multos effectus Deum vident. ibid. 202
Summa puritas requiritur ad Deum videndum. ibid. 200
Purus in ſui cognitione delectatur. ibid.201
Deus non habitat niſi in puris. 527.30

Punire.

Vide *Supplicium, Caſtigare.*

Q

Quærere.

QUærit lux homines, & non homines lucem. 120. init.
Niſi Deus quærat hominem, homo non ſe movebit ad illum. 168.170. & ſeqq.
Homo valdè torpeſcit ut Deum quærat. 211. 38
Chriſtus non quærit. 262. 11

Quæſtiones.

à Quæſtionibus abſtinendum, ac fugiendum. 139.17

Quies.

Quies valdè conveniens ad ſalutem. 213.112
Inter adverſitates magna gloria extollitur. 445. 81

R

Radix.

Vide *Origo.*

Ratio.

Actiones juſtorum ducuntur ratione. 22.87
Ille dicitur homo, qui ratione ducitur. 59. 5
Ad iniquos requiritur flagellum, ad bonos ſat eſt ratio. 45.66
Homo per intellectum, & rationem dirigatur, & gubernetur. 169. 168
Rex diſponendæ, ac agendæ ratione & non potentia. 429.n.53. & 54
Quæ ratione fiunt, optimè conjunguntur cum intellectu. 439.52
Rex, & Prælatus aliquando in ſuis mandatis reddat rationem. 526. 25

Recreatio.

Deus ſuis electis non ſolum dat neceſſaria, ſed etiam quæ recreant. 291.151. & 152

Reformatio.

Ut quis reformetur in moribus, paulatim debet aſſueſieri. 241. 24
Prælatus, qui agit de reformatione, multas perſecutiones patitur. 308.12.& ſeqq.

Relinquere, Renuntiare.

Ut habeas cœleſtia, relinque temporalia. 183. 244
Multum accipit homo pro his, quæ pro Deo relinquit. 258. 136
Terrena relinquenda, ut ad cœlum aſcendamus ac intelligamus divina. 274.46. & ſeqq.
Qui ſua relinquunt pro te ſequendo, primi à te munerentur. 282. 92
Qui ob Deum aliquid relinquit, multo majora acquirit. 228. 133. & ſeqq.
Renuntianda ſunt terrena, ut ſequamur Deum. 399.59
Quæ pro Deo relinquimus, aucta recipimus. 507. 12
Qui Deo conſecratur, relinquat omnia temporalia. 532. 59
Qui ſemel relinquit mundum, non iterum retrogrediatur ad ea, quæ ſemel reliquit. 537. 84.& ſeqq.

Propria ita relinquenda, ut noſtris obligationibus ſatisfaciamus. 597.60. & ſeq.

Religioſus.

Status religioſus nobiliſſimus. 58.2
Religioſus non faciat negotia. 47.73
In Religione delectatur Dominus. 145 49
Ad clauſtrum religioſum citiſſimè Chriſtus volat. ibid.47
Domus religioſa diviſa à mundo. ibid.
Religioſus non ſe ingerat negotiis ſæcularibus prætextu ſuorum conſanguineorum. 356. 14
Religioſus qui mundum renuntiavit, relinquat parentum affectus. 599.58.& ſeq.& 533.60
Religioſus etiam pia non audeat ſine licentia. 529.41
Reprehenduntur Religioſi, qui inviſitant ſæcularium domos. 536. poſt init.
Vide *Relinquere.*

Reliquia.

Ob Reliquias Sanctorum multa bona impetrant habitatores. 145.45

Remedium.

Calamitas, ac miſeria illi manifeſtanda, qui poteſt dare remedium. 13.55.& 376.init.
Remedium proportionetur delicto. 152. 88
Per eandem viam infirmitas, & remedium 213.114.& ſeqq.
De Remedio agendum abſque alicujus injuria. 366.1
Neceſſitas efficaciter ſollicitat remedium erga Deum. 546.57

Repetitio.

Repetitio fugienda. 326.128
Quæ neceſſaria multoties repetenda. 395.32. & 346.86
Repetitio vitanda, vide *Varietas.*

Reprehenſio.

Potentes ſæculi non ſunt in particulari, ac manifeſtè reprehendendi. 71.67
Prælatus reprehendat in ſubdito majora vitia, 35.19
Prudens non iraſcitur reprehenſione. 171.182
Tunc aliquis ſe oſtendit Doctorem, quando aliorum delicta reprehendit. 172.186
Proprium eſt viri Dei aliorum delicta reprehendere. ibid.188.& ſeq.
Suavior eſt reprehenſio, quæ fertur in communi, quàm quæ in particulari datur. 203. 49
Reprehenſio aliquando datur ex amore ut emendemur. 204. 64
Non ſemper reprehenſionibus eſt inſtandum. 196. 6
Reprehenſio ſæpè non ſanat, quem beneficium curat. ibid.
Magna ſupplicia in eum, qui inſurgit in ſuum monitorem. 353.90
in Reprehenſione prædicator neminem determinatè ſuggillare debet, ſed ſermone ad omnes extendere rete ſuum. 246.58
Reprehenſio cum moderamine adhibenda. 313. 43
Delinquens quantumvis protervus corripiendus, ut emendetur, 365.73.& ſeq.
Qui reprehendit, etiam conſoletur. 346.87
Deus ſi reprehendit, etiam honorat. 460.54
Reprehendere cum libertate ſignum divinitatis. 483. 107
Reprehenſio ita danda, ut ſit etiam occulta. 526.24
Reprehenſio ſit ſecreta, præcipuè illius quem antea laudaſti. 539.19. & ſeq.
Reprehenſio in exordio ſit levis, poſtea durior. 46. 67
Reprehenſio amicabilis proficit. 84.126
Reprehenſio æqualis ad omnes delinquentes.128. 37
Peccata publica arguenda. 129. 43
Gravius pungit reprehenſio in particulari, quàm in communi, 170.179
Ut fortius reprehenſio capiatur, illius aſperitas laudibus demulcenda. ibid.180. & ſeq.
Reprehenſio danda eſt cum modeſtia. 127. 34

Requies.

Chriſtus apud juſtos requieſcit. 151.80.87
In hac vita labor, in altera requies. 231.86

Reſpondere.

Iniquè petenti non eſt reſpondendum. 35. 102
Optima reſponſio non verbis, ſed operibus fit. 607.6

Reſpectus.

Humanus reſpectus obturat os, & non ſinit dicere verum. 63.22
Qui tibi famularunt, habe in reverentiam. 45.65
Quæ ad Dei reverentiam pertinent, per nos facienda. 41.48

Reſtauratio.

Reſtauratio, ac recuperatio alicujus in majori æſtimatione, quàm prima collatio. 124.280

Reſurrectio.

Magna gloria, & lætitia reſurrectionis. 250. 87. & ſeqq.
Chriſtus reſurgens ſe ipſo elegantior apparet. ibid.

Reverentia.

Nobilis ſcit, & agnoſcit habere reverentiam. 217. 12
Quæ ad Dei reverentiam pertinent per nos facienda. 42.50
Quanto quis magis cognoſcit de Deo, tanto ei majorem habet reverentiam. ibid.
Magna reverentia habenda his, qui pro nobis laborarunt. 341.14. & ſeqq.

Rex. Regnum.

Ille dignus eſt Regno, qui exercet juſtitiam in ſe, ac in ſuis. 294. 176. & ſeq.
Rex ſuos honores communicet cum ſuis. 321.94
In dignitate regia includitur obligatio conſervandi, ac fovendi ſuos. ibid.98
Bonus Rex nemini eſt occultus, ſed omnibus manifeſtus. 326.127
Bona Regis non ad ſui indulgentiam, ſed ad ſuorum ſuſtentationem. ibid.129. & ſeq.
Glorioſum Regi parcè vivere, ut det ſuis.424. 65
Rex agat ratione,ut æqualis, & non potentia: ut Dominus. 439.54
Rex ſe habet ut pius, & potens. 511. init.
Rex noctu, diúque debet eſſe plenus curis,& ſollicitudinibus Regni,ac ſuorum. 547. init.
Regis præſentia cuſtodit milites. 563 51
Imperium requirit ætatem provectam. 16.init.
Rex quos creavit promovet ad altiora. 24.104

Ut verus Rex diſſimulat in his, quæ ad ſe pertinent, non verò in illis, quæ ad populi ſalutem ſpectant. 69.57.& ſeq.
Rex ſuos ducat ad bonum. 36.25
in Rege benignitas, & rigor, prout occaſio poſtulat. 57.27
Peccatum populi delictum Regis. 88.141
Regnare quædam ſervitus. 117.297
Impius impietate, qua vult firmare ſibi Regnum, illud amittit. 124.14
Regis peccatum omnes ſubditos corrumpit. 125. 21. & ſeq.
Regis cupiditas impoſſibilia præſumit. 126. 25
Regum vitia non ſunt diſſimulanda. 128. 37
ad Regis voluntatem rapitur populus & eam ſequitur. 130.50.& ſeq.
Impii Reges omnia ſibi licere putant. 132.init.
Id, quod Reges præcipiunt contra juſtitiam, exiſtimari volunt tanquam juſtum. ibid.
Rex ſuos miniſtros honoret. 137. 12. & ſeqq.
Rex omnes ſuos ſubditos, ſive abſentes, ſive præſentes ſciat, & cognoſcat. 204.56.& ſeqq.
Ille verè Rex, qui abſentibus providet. ibid.58
Poteſtas quamvis magna debet juvari ab aliis in opere, & conſilio. 242.37. 67
Vide *Vigilare*, *Prælatus*, *Princeps.*

Rigor.

Licet Dei verba oſtendant rigorem, opus tamen eſt cum miſericordia. 21.89.
Chriſti poteſtas juſtis benigna, iniquis rigida 37.27
Rigor, & benignitas pro diverſitate temporis. 41. 45. & ſeqq.
Non ſtatim ad ſummum rigorem evolandum. 41.47
Ante Incarnationem Deus rigoroſus, poſtea ſuavis. ibid. 48
Rigor cum lenitate. 46.70
Chriſtus durus contra peccatores. 98.196
Ante rigorem præmittenda eſt benignitas. 280. 83 & ſeqq.
Magiſter, ac Prædicator aliquando de rigore remittat. 289.135
Ut ſecurus, fias de Regno cœleſti, quæ ſunt rigoris, & auſteriora quære. 372.36

S

Sacerdos.

Sacerdotes iniqui ob ambitionem vendunt res ſacras. 53.19
in Sacerdote non præſumitur ignorantia legis. 37. 30
Sacerdotes ob ſua peccata ſolum à Deo caſtigandi. 41.49.& ſeqq.
Sacerdotum delicta ſecreto reprehendenda. 45.65
Contemptus in Sacerdotes generat mortem ſine venia. 126.26
Sacerdotes venerandi. 324.117
Sacerdos, quamvis iniquus, venerandus. 496.71
Sacerdos ſit purus à peccatis. 514.46

Sacrificium.

Quæ animalia offerebantur in ſacrificio. 34.16
Deus potius vult miſericordiam, quàm ſacrificium.

Salus.

Valdè ſingularis homo, qui de ſua ſalute agit. 62.21
Principes ſæculi in rebus ſalutis animæ valdè timidi, non verò in temporalibus. 64. 28.& ſeqq.
Homo tardus ad ſuam ſalutem. 84.26
Deus ſuffert noſtri amoris defectus erga ſeipſum, non tamen hominem negligentem in negotio ſuæ ſalutis. 86.137
Deus plus æſtimat noſtram ſalutem, quàm ſuum honorem. 70.58.71.237
Nullus adeo iniquus, cujus ſalus ſit deſperanda. 12.9. 42
Chriſtus eſurit noſtram ſalutem, & tanquam dulciſſimo pabulo reficitur, & paſcitur. 189. 273
Noſtra opera præcipuè ordinanda ad ſalutem animæ. 204.54
Magna dignitas hominis, quòd ſit cooperator in noſtra ſalute. 249.77
Ob ſalutem omnia delectabilia amputanda. 356 18. & ſeqq.
Quidquid contrariatur ſaluti, hoſtile reputandum. ibid.
Ut ſecurus ſis de tua ſalute, auſteriora quære. 372.36
Donum è manu Dei ſalutare. 405.100
Pro ſalute animæ omnia temporalia contemnenda. 469 36.& ſeqq.
Deus maxime æſtimat hominis ſalutem. 567.72
Vide *Charitas.* 141.26

Samaria.

Samaria ubi ſita. 141 26
A quo ædificata. ibid.27
A quo nomen habeat. ibid.
Quinam eſſent Samaritani, & quales tempore Chriſti, ibid. 28. & ſeq.
Cauſæ ob quas erat odium inter Judæos, & Samaritanos. 157.112

Sanctitas.

Sanctitas Dei magna ejus excellentia. 401. 74
Sanctitatis nomen valde ſplendidum. 489. 29
Sanctorum intermiſſio multum adjuvat. 577.38
Vide *Juſtus.*

Sapientia. Sapiens.

Dictis ſapientis non aquieſcere, reprehenſibile. 85.132
Ad dignitates & Prælaturas non ſunt vocandi à nobis, niſi ſapientes, & docti. 245.50 & ſeqq.
Sapientes ſciunt graviora ſupportare, & ferre. 300.214.& ſeqq.

Scandalum.

In peccatis ne demus aliis ſcandalum, ſed cautè vivamus. 172.185
Scandali odorem non permittat Prælatus in domo. 311.32
Quid ſit ſcandalum. 355.13

Scientia. Scire.

Scientia aperienda, quando occaſio poſtulat. 136.2
ad Scientiam requiritur lætitia animi. 146.62
Qui ex Deo habet ſcientiam, aliis communicat. 165.152
Scientia ſuper omnia temporalia æſtimatur ab homine. 167. 163
Valde efficax argumentum dum quis ex propria ſcientia convincitur. 241. 26
Multum conducit, quòd cum ſcientia ſit potentia. 229.74
Iniqui magiſtri fingunt ſe plus ſcire, quàm capiunt. 561.32.& ſeq.

Scriptura.

Scriptura.

Lectio Sacræ Scripturæ implet cor. 25.111
Scripturæ arcana credentibus manifeſtantur. 147.53

Secta.

Sub falſa ſecta luxuria, & vitia acquiruntur. 147.200

Secretum.

Noctis ſilentium aptum ad ſecretum. 65.31
Secreta cordis amico committenda. 57.120
Peccata ſecreta maximè deteſtanda, ac fugienda. 121. init.
Virtus in ſecreto ſecura, in publico periclitatur. 424.67
Magna communicanda viris, qui habeant animum ad retinendum ſecretum. 626.90

Securitas.

Ut ſis ſecurus de tua ſalute, auſteriora quære. 372.36
Ut noſtra bona ſint ſecura, in manibus Chriſti reponantur. 424.66.& ſeq.
Locus quamvis ſanctus non dat ſecuritatem. 542.33
Securus eſt homo in loco, quem ei Deus dat. 553.94.& ſeq.

Sententia.

Nunquam noſtra mens acquieſcit dictis, ac ſententiis minus gratis. 180.224

Senex.

Conſulendum, ut juniores non anteponantur ſenioribus. 239.16

Sepulchrum.

Sepulchra Judæorum in agris, & erant veluti quædam domunculæ. 557.8.

Sequi.

Qui Chriſtum ſequitur, omnia ſæculi demittat. 251.90.& ſeq.
Qui ſequuntur Chriſtum, relinquant mundum, ac effectus carnales. 258.136
Qui ſua dimittunt pro te ſequendo primi à te munerentur. 282.92
Repudiandus affectus eorum, qui non te, ſed tua ſequuntur....
Ut Chriſtum ſequaris, non tibi aliquid retineas. ibid.36
Chriſtum ſequentes ipſum repræſentamus, & induimus. 596.49. & ſeq.

Sermo.

Modeſtia in ſermone interrumpimus quæſtione diverſa. 174.199
Sermo plenus promiſſis valde jucundus. 278.68
Vide *Verbum*, *Loqui*.

Servus, Servire.

Non eſt ſerviendum Deo, & mundo. 65.34
Servus damnat, Dominus benefacit, & ſalvat. 116.294
Servire Deo cibus juſtorum. 189.270
Bonus ſervus à Domino ſuo vult removere dolorem. 211.98
Valdè miſerum ſervire ei cui imperaſti. 433.18
Non eſt ſimul ſerviendum Deo & alteri. 19. & ſeq.
Membra, quæ ſervierunt peccatis, ſerviunt & juſtitiæ.
Vide *Obſequium*.

Simplicitas.

Quod ſuperbia non obtinet, ſimplicitas apprehendit. 180.226
Simplicitas neceſſaria prædicatoribus. 297.189

Similis.

Similitudo attrahit ad ſe. 104.228

Simonia.

Ob ambitionem venduntur res ſacræ. 35.20
Simoniaca peſtis à nobis fugienda. 45.init.
Simoniacæ pœnæ inexplicabiles. ibid.

Singularitas.

Singularitas fugienda. 8.23.& 92.165
Vide *Via extraordinaria*.

Societas.

Qui ſocietate juſtorum delinquit, maxime puniendus. 475.70
Societas iniquorum valde nociva. 542.36
Dignitas benemeriti non minuitur ex conjunctione delinquentis. 151.82
ex Societate in calamitate levamen. 170.179
ex ſocietate bonorum multa bona proveniunt. 174.202
Societas Sanctorum etiam malis utilis. ibid. 202.& ſeqq.
Juſtus ex mala ſocietate turbatur. 230.85
Deus nobis providit ſocios ad levamen. 232.92
Qui eſt ſocius in tribulatione, ſit & in Regno 235.111
Ex bona ſocietate multa utilitas, 318.78

Sollicitudo.

In Prælato magna ſollicitudo, ne error introducatur. 36.25
Regia dignitas plena ſollicitudine, & curis. 547. init.
Qui nimis eſt ſollicitus de temporalibus, Deum facit ferreum, vel lapideum. 347.91. & ſeq.
Sollicitudo non eſt augenda de cogitationibus de futuro. 448.96
Homo non ſit ſolicitus de temporalibus, vide Multa. 430.46.& ſeq.
Vide *Providentia*.

Sollicitus.

Valdè ſollicitus ſis in conſervatione donorum cœleſtium. 402.80

Solitudo.

Solitudo maximè proportionata ad cultum, & venerationem Dei. 178.218.& ſeq.
Solitudo maximè proportionata ad Deum videndum. ibid. 219
Solitudo locus valdè proportionatus ad docendum, ac diſcendum. 369.17

Somnium.

De his, qui nocte ſomniat quæ de die agit. 347.init.

Spes.

Nulla ruina de peccatis amittenda eſt ſpes ſalutis. 171.183
Qui habet ſpem in Deo, magna conſequitur. 229 75
Deus dat nobis ſpem evolandi in cœlum. 290 143
Spes corroborat. 302.225
Noſtra ſpes in Deo collocanda eſt. 537.42
Lilium ſymbolum ſpei. 444.80
Qui nullam habet ſpem, nihil timet. 558.17
Obtenta bona etiam cum ſpe poſſidenda. 625 83
Spes præmii, Vide *Præmium*.
Spe bona cœleſtia veniunt. 445.init

Spiritus ſanctus.

Spiritus ſanctus fons aquæ ſalientis qui ducit in vitam æternam. 164.148.149
Per Spiritum ſanctum omnis noſtra ſalus, & vita. 113.112
Si Spiritus ſancti dona deſunt, deeſt ſuavitas. 12.47
Spiritus ſanctus latere non poteſt in anima, in qua inhabitat. 81.114
Spiritus ſanctus dat omnium ſcientiam. ibid.115
In divino Spiritu omnia bona dantur. 159.122
Divinus Spiritus fons aquæ vivæ ac omnium donorum in nobis. 159.126
Divinus Spiritus ita ſe accommodat noſtræ exigentiæ, ut varios effectus producat. ibid.127
Spiritus ſanctus ignis,& aqua ut nobis accommodetur. 160.poſt init.

Status.

Sæpe potius ſtatui, quam conſcientiæ conſulitur. 62.20

Stultus.

Stultus nil Boni ſecum defert, ſed omne malum. 347.52. & ſeq.
Vide *Ignorans.*

Subditus.

Superiorum facta non ſunt examinanda à ſubditis. 182.237
Subditus ſubjiciat ſe ſuperiori ſecundùm intellectum & voluntatem. 313.40
Subditorum neceſſitas egeſtas ſuperioris. 436.33

Superbus.

Superbus in manifeſtis cæcutit. 167.161
Quod ſuperbia non obtinet, humilis ſimplicitas apprehendit. 180.226
Superborum jactantia reprimenda. 174.198
Adeò ſuperbus eſt homo, ut velit fieri miraculum juxta ſuum beneplacitum, 205.59
Superbi deprimuntur. 206.69
Homo vilis in dignitate valdè ſuperbus. 154. 201.& 282.94. & ſeqq.
Superbus Rex non poteſt ſuſtineri à populo. 315. 54
Superbus ad omnia inutilis. ibid.55. & ſeq.
Superbus in inferno,eſt in inferiori omnium loco. ibid.59
Superbus dignitatis ſuæ magnitudine decreſcit. 316.60
Superbus à nulla creatura vult vinci. 520.79
Superbia concomitatur divitias. 527.28
Superbia inter omnia vitia valdè odibilis, & exoſa. 528.38.& ſeq.
Humiliatio à ſuperbo efficax argumentum. 566.65
Superbi omne bonum negant, ut omnia infœcunda reddant. 581.70

Supererogatiò.

Opera ſupererogationis præſtanda ad ſalutem. 344.33.& ſeq.

Superflua.

Superflua vitanda. 211.103
Superflua amputanda. 437.43

Supplicium.

Aliquando puniendus eſt homo ne labatur proſperitate. 39.35
Ipſum peccatum ſupplicium. 118.299
Ubi eadem culpa, idem ſupplicium injungitur. 127.32
Id quod aliquando videtur ſupplicium, eſt Dei beneficium. 214.119
Suppliciis deterrentur homines à peccatis. 275. 53.& ſeqq.
Quos beneficia non impellunt, obligant ſupplicia. 319.61.& ſeqq.
Peccator trahitur ſupplicio, juſtus præmio. 323. 106.& ſeq.
Deus dat ſupplicia ad correctionem, & emendationem noſtram.
Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. 480. 91
Quanto ſupplicium diutius differtur, tanto ſeverius eſt. 471.43.& ſeq.
Deus non punit bis in idipſum. ibid.
Deſiderio diaboli omne noſtrum ſupplicium parvum. 560.28
Ad puniendam malitiam nullum tempus intempeſtivum. ibid.29
Nullus de alterius ſupplicio dolet, ſed ſolum ſuum reputat importabile. ibid.30
Semper impiis ſupplicium videtur immaturum. 561.31
Deus dum punit in ipſo ſupplicio, cuſtoditur homo. 563.49
Suæ pœnæ, ac ſupplicii creatura ſibi eſt autor. 566.66
Peccator in id incidit ſupplicium, quod effugit. 568 79.& ſeq.
Deus ſi ſupplicio caſtigat, conſolatione recreat. 578.45
Vide *Punire*, *Pœna.*

Spirituale.

de Spiritualibus prius agendum, quàm de temporalibus. 551.88
Id, quod eſt temporale, tranſit, ſpirituale perſeverat. 23.100
Maximè arguendi, qui ob temporalia relinquunt ſpiritualia. 585.85.& ſeq.

Suſpicio.

Arguuntur illi, qui cum multa peccata habeant, de aliis ſuſpicantur malum. 451.8
Mala ſuſpicio venenum charitatis. ibid.11
Mala ſuſpicio torquet virum probum tanquam infernus. 452.17.& ſeq.
Vide *Præſumptio.*

T

Tacere.

Tacere inter opprobria rara virtus. 305.246
Eſt tempus loquendi, & tacendi. 549.73

Temporalia.

Illud, quod eſt temporale, tranſit, ſpirituale perſeverat. 23.100
Temporalia ut mala fugiamus, mundanda eſt conſcientia. 580.59. & ſeq.
Vide *Spiritualia*, *Bona temporalia*, *Mundus.*

Tempus.

Omnia fiant convenienti tempore. 16.66
Tempus miſericordiæ non eſt fœdandum cum rigore juſtitiæ. 116.192
Appretiator temporum multum proficit. 131. 55
116.192
In eodem tempore in quo eſt infirmitas, eſt ſalus à Deo. 213.114.& ſeq.
Præcipua pars temporis in bonis animæ conſumenda. 516.56

Tentatio

Tentatio.

Ad vincendas tentationes Dei auxilium implorandum. 255.115
Chriſto duce omnis tentatio vincitur. 227.63
Homo, qui in tentatione vincit, ſublimatur. 410.131
Multi magna promittunt, & in tempore tentationis deficiunt. 472.48. & ſeqq.
Tentatio eſt petere ſine meritis. 486.26

Teſtimonium.

Utendum teſtimoniis, quæ habeant auctoritatem. 60.11
Valdè confidenter teſtificatur homo ea, quæ videt. 241. init.
Teſtimonium ab initio efficax. 420.78
Teſtimonium humilitatis à ſuperbo efficax argumentum. 567.65

Teſtis.

Teſtis de viſu certiſſimus. 86.136
Bonus teſtis teſtificatur de his, quæ videt, non verò de his, quæ vult. ibid.

Timor. Timidus.

Principes mundi pro rebus temporalibus valdè imperterriti, non verò pro rebus animæ. 64.28. & ſeq.
Dum homo timet, gratia impletur. 2.113
Timor ut deponatur verba ſunt multiplicanda, & multa requiruntur. 115.285. & ſeqq.
Solus Dei timor refrænat à peccatis. 134.71
Timor præmittendus amori. 233.99
Prudens timet ob multa beneficia data. 234.102
Quanto quis magis cognoſcit de Deo, tanto magis timet. ibid. & ſeq.
Timor perfectus dat confidentiam. ibid. 105
Vivendum inter ſpem, & timorem. ibid. 106. & ſeqq.
Inter timorem, & amorem ambulandum. 235.109
Qui fundantur in juſtitia nil timeant. 324.113
Sæpè ob timorem multos honoramus. 430.2
Plures trahuntur timore, quàm amore. 432.13. & ſeq. & 520.81
Timor inferiorum poteſtatis adulatio 503.130. & ſeq.
Timor ſæpè dat intellectum. 520.18. & ſeq.
Non opus timoris, ſed amoris, laudatur. 521.85
Timor nos trahit, & convertit ad Deum. 540.73. & ſeqq.
Timore præparatur homo ad omnem virtutem. ibid.
Animus timore perturbatus non audit, nec percipit, quæ dicuntur. 551.87
Qui Deum habet nil timeat. 552.6
ex Timore recognoſcitur Dominus. 557.5
Quod non Dei reverentia, humanus timor cohibet. 582.71
Homines timent potentiam illius in quem deliquerunt. 588. init.
Ibi regnat timor, ubi deeſt amor. ibid. 104
Maximè timendum quod quis ſit in peccato dum alii mundantur. ibid. 105. & ſeqq.

Traditor.

Vide *Proditor.*

Tributum.

Valde odioſum eſt comedere, & bibere de tributis acquiſitis. 603.92. & ſeqq.
Maximè Principem nobilitat, Rempublicam tributis non gravare. ibid. 93
Tributa gaudium excludunt à populo. 609.21

Trinitas.

In fide Trinitatis illuminatur homo. 4. n. 6

Triſtitia.

Credenti omnis triſtitia vertitur in gaudium. 26. init.
Animus triſtitiâ affectus non eſt capax ad audiendum. 102.220
Fames parit triſtitiam. 412.2
Triſtitia dedecet triumphum. 415.10

Tribulatio.

Multi magna promittunt, & in tempore tribulationis deficiunt. 472.48. & ſeqq.
Vide *Labor. Afflictio.*

Tumultus.

Tumultus populi vitandus. 38.31

V

Varietas.

Varietas maximè delectat. 62.22

Veritas.

Veritas diſtinctionem quærit, mendacium confuſionem. 3.8
Veraces cum dubio loquuntur. 22.93
Humanus reſpectus obturat os, ne dicatur verum quod agnoſcitur. 63.23
Veritas maximè attrahit animos. 70.61
Prædicator poterit alligari, non tamen veritas. 126.27. & ſeq.
Veritas odioſa Regibus. 134.70
Veritas in minimis obſervanda. 146.49
Nec in omni occaſione omnis veritas eſt dicenda. 175.208
Veritas concomitatur veram adorationem, ac cultum Dei. 177.217
Adeo congenita eſt veritas Deo, ut nullus hæreticus auſus fuerit eam ipſi denegare. 178.220
Ex dono Dei eſt, nuda veritate gratiam alicujus conciliare ſibi. 194.295
Veritas per ſeipſam valde efficax. 244.44
Ubi eſt contractio veritatis, ibi prædicanda. 292.12
Aliquando ob vitandam invidiam, vera diſſimulanda: & non dicenda. 341.13
Diabolus, ut ſeminet ſuam falſitatem, eam adjungit cum aliqua veritate. 367.3
Valdè difficile cognoſcere veritatem permixtam falſitatibus. 466.18. & ſeq.
Chriſtiana veritas non involucris tegitur, ſed publicè procedit. 473.54 & ſeq.
Veritas eſt abſcondenda, ut aliquod negotium facias cum principibus hujus ſæculi. 615.21

Verbum Dei.

Verba Dei multo efficaciora ad movendum, ac trahendum, quàm noſtra. 208.93. & ſeq.
Verbum Dei ad diſſipandum omne malum, quod hominis induſtria divertere non poteſt. 210.95
Verba ab ore Chriſti prolata magnam habent efficaciam. 214.124. & ſeqq.

Verbum noſtrum.

Durius percutit verbum aſperum, quàm flagellum. 44.61
Verbum ornatum jucundum. 191.278
Verba habeant ſecum opera. 260.1
Pro ſuo verbo adimplendo homo mortem ſubeat. 3.2.158

Quare Chriſtus ejiciebat Dæmones verbo. 118 init.
Verba animi puritatem indicant. 520.77
Maxime diſplicent Deo verba, dum aliud eſt in ore, aliud in corde. 521.89. & ſeqq.
Ad magna explicanda, nulla ſunt verba noſtra. 337. 19. & ſeqq.
Modeſtia in verbis, vide *Modeſtia*, *Sermo*, *Loqui*.

Venia.

In noſtra manu relinquit Dominus habere veniam peccatorum.

Veſtis.

Quare Judæi in veſtibus geſtabant fimbrias. 621 57
Princeps eandem veſtimentorum formam retineat, quam dat ſuis. ibid.

Vexatio.

Vexatio dat intellectum. 560.24

Via.

Via juſtorum valdè aſpera. 22.95
Chriſtus per communem viam incedebat. 144 40
In via ſalutis ad ulteriora procedendũ. 343.28
Homo fugiat à via ſibi noxia. 418.15
Via cœli arcta, & ſuavis. 462.65.68
in Via ſit totus homo, & non dimidiatus. 433. 119. & ſeq.
Via cœli contraria terrenis. 537. 2
à Via quæ tibi aliquando fuit exitialis & nociva, cave & fuge. 553.100. & 565.59
Studium dæmonis impedire viam ſalutis. 559. 22. & ſeq.
ea Via eligenda, quam agnoſcis eſſe felicem, & auſpicatam. 616.26. & ſeq.
Vide *Extraordinaria*, *Singularitas*.

Victoria. Vincere.

Cum gratia Chriſti omnes difficultates vincuntur. 77.94
Glorioſa victoria dum ſuis armis configitur inimicus. 96.188
Omnis noſtra victoria Deo tribuenda. 109. 256
Victoria erit certa, ubi fuerit amor inimicorum. 369. 17.
Vide *Appetitus*.

Vicinitas.

Mala vicinitas multa damna parat. 565.61

Videre. Viſio.

Deus videt non ſecundum faciem, ſed ſecundum cor. 238. init.
Miſeriis quas quis videt, maximè movetur. 247. 63
Ut Deum videas maxima purificatio exigitur. 233. 98
Deus videt ad miſerendum. 260.1
ad Videndum Deum ſumma puritas requiritur. 238.200
Magnus Princeps non poteſt videre labores ſuorum, quin ſubveniat. 545.49
Viſio Chriſti in ſe transformat homines. 596.49 & ſeqq.
Vide *Oculus*.

Vigilare.

Vigilandum nobis eſt, ut obſervemus Domini adventum, ut ita vivamus. 82.120. & ſeqq.
Vigilia Principis, ac Patris cuſtodit Regnum, & familiam, & ſi dormit omnia ſunt in periculo. 545.55.56
Vigilantia diſſipat omne malum. ibid.

Vindicta.

Officio non utatur prælatus ad vindictá. 377.6

Virtus.

Virtus augeatur in juſtis, ſi vitium creſcit in impiis. 379. 81. & ſeq.
Virtus magnam habet auctoritatem. 49.83
in Virtute ſemper ad majorem perfectionem tendamus. 388. init.
Perfectio virtutis eſt exiſtimare ſe imperfectum. ibi. 130
Ad opera virtutis nunquam homo ſit vacuus, ſed ſemper illi applicetur. 394. init.
Virtutes particulares occultandæ ex obligatione publica manifeſtandæ. 422.54. & ſeqq.
Egreſſus malitiæ, ingreſſus virtutis. 421. init.
Parum prodeſt virtus mortua ubi eſt iniquitas viva. 467.25
Virtus ſibimet præmium. 475.69
Plus æſtimanda virtus, quam poteſtas. 478.81
Membra, quæ ſervierunt nequitiæ, ſerviant & virtuti. 514.45
Virtutis opera abſcondenda. 517.60. & ſeqq.
Nullus debet ſtatim ad ſumma, ac ardua virtutis proſilire. 525.19. & ſeq.
Virtus perſuadetur favoribus, peccata ſuppliciis evitantur. 275.54. & ſeqq.
Pro virtute magnorum virorum, aliorum animus non eſt metiendus. 278.69
In via virtutis, de imperfecto proceditur ad perfectum. 293.165. & 345.28
In via virtutis judicet homo ſe incepiſſe. 294. 173
Virtus occultanda. 298. init.
Omnis Virtus in perſecutione probatur. 301. 219
Virtus perſecutione non hebetatur. 308. 8
Etiam ab opere ſub prætextu virtutis aliquando cavendum. 452.17
Magna virtutis opera ſoli Deo tribuenda. 194. 296
Virtus laudata creſcit. 206, 66
in Virtute proficiendum. 207.76
Virtus non poteſt abſcondi, ſed ipſa ſe manifeſtat. 325. 123
Virtus lucet, & reſplendet. 329. 144
Virtus appetit abſcondi, at in occaſione exit in publicum. 330.145. & ſeq.
Perfecta virtus non extinguitur vento vanitatis. ibid. 148
Æmuli inſurgunt contra virtutem. ibid. 149
Quilibet fulgeat ſua virtute, & non aliena. 331.151. & ſeq. 342.33
Virtutum ſemina demoliuntur dæmones. 127.29
Virtus præclara hominis nobilitas. 619. init.
Virtus abſcondenda, vide *Abſcondere*.
Incipientes in via virtutis, vide *Incipientes*.
Via virtutis, vide *Via*.

Virginitas.

Virginitas, ut magna conſequatur, aliena ſit ab affectu carnis, & ſanguinis. 259. 137
Virginitas omnium aliorum ornatum & gloriam ſuperat. 445.83. & ſeq.
in Virginitate omnium virtutum laus recapitulatur. ibid. 85
Vide *Caſtitas*.

Viſi

Index Rerum.

Viſitare.
Bonus Prælatus viſitat ſua. 53.11.& 261.7
Vita. Vivere.
In hac vita labor, in altera requies. 231.86
Facilè Homo pugnat pro ſua vita, difficilè pro aliis.
Vis ſecurè vivere, ſubſiſte eo ordine, quo Deus te conſtituit, 537.3
Vitium.
Majora peccata ſunt reprehendenda in ſubdito. 54.17
Sub falſa ſecta, ac doctrina luxuria,& vitia. 174. 200
Si unum vitium deſtruitur, omnia deſtruuntur. 502.26
Homo vivens in vitio, jam degit in ſepulchro. 558.11
Ungere.
Valdè ſolemne fuit apud antiquos ungere caput. 419.41
Hoc fiebat in diebus feſtivis, & lætis. ibid.
Unio.
Impii maximè uniuntur adverſus juſtum. 124. 12.& ſeq.
Facere unionem inter homines, deliciæ Chriſti. 189 271
Chriſtus Dominus maximè vult unionem inter ſuos. 242.33
Gratia facit unionem, bona temporalia diviſionem. 320.87
Vocare.
Qui vocat ad labores, non ſit in requie. 592 20
Deus quemlibet vocat ſua inclinatione. 180. 225
Vocante Deo nulla eſt occupatio, quæ nos impediat. 248.70
Vocandus eſt unuſquiſque ſua inclinatione. 227.65
Deus vocat opportuno tempore. 530.48
Vocatio noſtra non eſt currentis, ſed Dei miſerentis. 534.74
Voluntas.
Amicorum benigna voluntas, non eſt contemnenda. 7.19
Nil magnum ſine voluntate. 364.68
Noſtra voluntas conformanda cum divina. 404.92
A mala voluntate, mala operatio. 474.58
Voluntas pro opere reputatur à Deo. 480.97
Ad Domini ingenium, ac voluntatem omnia mutantur. 553.100.& ſeq.
Chriſtus vult voluntarium obſequium. 595.88
Voluptas.
Ad Chriſti præſentiam diffugiunt carnales voluptates. 12. poſt inic
Vide *Deliciæ*, *Appetitus.*
Vox.
Charitas, & eximius affectus ingeminat voces. 79.62
Urbanitas.
Si non concedis quod petitur, urbanitatem ſerva. 210. inic.
Ubi cæleſtia dona communicantur, ille urbanior qui prævenit. 217.11
Urbanitas, ac potentia valde præpotens ad trahendum. 223.44
Urbanitatis jura ſervans præparatur ad dignitates. 532.62.& ſeq.
Neceſſitas deſtruit urbanitatem. 545.55
Utilitas.
Quando quis dicit ad ſuam utilitatem, petit, ad alterius verò tantum leviter dicit. 223.46
Vide *Commodum.*

Z

Zelus.

Zelo juſtitiæ poteſt alicui imprecari malum 380.84
Impii dum volunt zelare divinum honorem ipſum offendunt. 581.63
Iniqui prætextu zeli Dei, ſuum venenum diffundunt. ibid. 66
Zelus domus Dei maximè laudandus. 36.22
Verus Zelus non verbis, ſed operibus comprobatur. 38.32
Quid ſit Zelus. 48.78
Zelus affectus amoris. ibid.79
Zelus perfectus tormentis non minuitur. ibid.90
Zelus cupit emendare, & gemit ſi non poteſt. 49.81
quæ Zeli tegumento fiunt, crudeliſſima. 140.2
Ira ex Zelo magna virtus. 346.42.& ſeq.

FINIS.

BINDING SECT. MAR 1 0 1969

BS
2335
S85
1697
t.2

Sylveira, Joannes da
Opera omnia

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY